

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK-İSLÂM EDEBİYATI BİLİM DALI

TÜRK-İSLÂM EDEBİYATINDA SÖZLÜK YAPIM
ÇALIŞMALARI VE MÜSTAKÎM-ZÂDE’NİN
KÂNÛNÜ’L-EDEB TERCÜMESİ (TAHKİK 1. ve 2. CİLT)

MEHMET ÖZTÜRK

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN:
PROF. DR. AHMET YILMAZ

KONYA-2021

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet Öztürk		
	Numarası	158110043001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları / Türk İslam Edebiyatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tezin Adı	Türk-İslâm Edebiyatında Sözlük Yapım Çalışmaları ve Müstakîm-zâde'nin Kânûnü'l-Edeb Tercümesi (Tahkik 1. ve 2. Cilt)		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet ÖZTÜRK		
	Numarası	158110043001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları / Türk İslam Edebiyatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet YILMAZ		
	Tezin Adı	Türk-İslâm Edebiyatında Sözlük Yapım Çalışmaları ve Müstakîm-zâde'nin Kânûnû'l-Edeb Tercümesi (Tahkik 1. ve 2. Cilt)		

Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin tarafından yazılan *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, XII. yüzyılda Hubeyş et-Tiflîsî tarafından Anadolu'da telif edilen ilk sözlük olan *Kânûnu'l-edeb* adlı Arapça-Farsça iki dilli sözlüğe yapılan Osmanlıca tercüme ile oluşturulmuş üç dilli ansiklopedik bir sözlüktür.

Madde başı kelimelerin Arapça olduğu *Terceme-i Kânûnû'l-edeb*, dört büyük cilt halinde hazırlanmıştır. Türk sözlükçülük tarihinde madde başı Arapça olan üç dilli mensur sözlük sayısı çok azdır. İshâk Hocası Ahmed Efendi'nin Zemâhşerî'nin konularına göre tertib edilmiş *Mukaddimetü'l-edeb* tercümesi olan *Aksa'l-ereb*'i, Anadolu'da bu tarzda yazılan ilk sözlük olarak karşımıza çıkar. Ancak *Aksa'l-ereb*'de kelimeler konularına göre, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'de ise alfabetik olarak sıralanmaktadır. Bundan dolayı *Terceme-i Kânûnu'l-edeb* alfabetik olarak tertip edilen Arapça-Farsça-Türkçe tek sözlüktür denilebilir. Ayrıca eser; zengin içeriği, kendisine has nadir kelimeler ihtiva etmesi ve tertibi itibarıyla son derece önemlidir. Müstakîm-zâde'nin lügat ilmi icazetnamesine sahip olması, eserde verilen malumatın güvenilirliği itibarıyla eseri daha kıymetli kılmaktadır.

Bu çalışmada, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in ilk iki cildi, tahkikli metin neşri usullerine riayet edilerek müellif metnine en yakın şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda hem *Kânûnu'l-edeb* hem de *Terceme-i Kânûnu'l-edeb* müelliflerinin biyografileri ve eserin muhtevası ele alınmıştır. Çalışmamız, bu önemli eseri ilim dünyasına kazandırmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Müstakîm-zâde, Tiflîsî, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, Sözlük, *Elsine-i şelâse*.

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Mehmet ÖZTÜRK		
	Student Number	158110043001		
	Department	İslam Tarihi ve Sanatları / Türk İslam Edebiyatı		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)	X	
	Supervisor	Prof. Dr. Ahmet YILMAZ		
	Title of the Thesis/Dissertation	Dictionary Formation Studies In Turkish Islamic Literature And The Translation Of Mustaqim zade's Kanunu'l Adab (Volume 1 And 2)		

Terceme-i Qānūn al-adab authored by Mustakīm-zāda Sulayman Sa'd al-Din is a trilingual encyclopedic dictionary based on the addition of Ottoman language to the Arabic- Persian Qānūn al-adab, which is the first dictionary published in Anatolia by Hubaysh al-Tiflisī.

Terceme-i Qānūn al-adab, where the first language was Arabic, includes four large volumes. The number of trilingual prose dictionaries, where the first language is Arabic, is very limited in Turkish lexicography. Ishak's Professor Ahmad Efendi's Aksa al-arab, a translation of Mukaddimat al-adab, organized based on Al-Zamakhshari's topics is the first dictionary published in Anatolia in this style. However, in Aksa'l-ereb, the words were listed based on the topic, while they were listed alphabetically in Qānūn al-adab. Thus, it could be suggested that Terceme-i Qānūn al-adab is the only Arabic-Persian-Turkish dictionary organized alphabetically. The work is also important due to the rich content, inclusion of rarely used terms, and the alphabetical order. The lexicological knowledge of Mustakīm-zāda improves the significance of the dictionary due to the reliability of its content.

In the present study, the first two volumes of the Terceme-i Qānūn al-adab were included in its authentic form based on publication analysis principles. Furthermore, the biographies of the authors of both Qānūn al-adab and Terceme-i Qānūn al-adab and the content of the works were scrutinized. The present study aimed to introduce this significant oeuvre to the scientific literature.

Keywords: Mustakīm-zāda, Tiflisī Terceme-i Qānūn al-adab, Dictionary, Alsina-i thālatha.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR	vi
ÇEVİRİYAZI / TRANSKRİPSİYON.....	vii
ÖN SÖZ	viii

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI ve ÖNEMİ.....	1
B. TÜRK İSLAM KÜLTÜRÜNDE SÖZLÜK YAPIM ÇALIŞMALARI	3
1. MU‘CEM, KÂMÛS, FERHENG ve SÖZLÜK KAVRAMLARI	4
1.1. Mu‘cem	4
1.2. Kâmûs	5
1.3. Ferheng	6
1.4. Sözlük	7
2. SÖZLÜKÇÜLÜĞÜN BAŞLANGICI ve TARİHTE BİLİNER İLK SÖZLÜKLER	7
3. TÜRK İSLÂM KÜLTÜRÜNDE SÖZLÜK GELENEĞİ	9
3.1. Arap Kültüründe Sözlük Yazma Geleneği	9
3.1.1. Arapça Sözlük Tertip Ekolleri	10
3.2. Fars Kültüründe Sözlük Yazma Geleneği	12
3.3. Türk Kültüründe Sözlük Yazma Geleneği.....	13
3.3.1. Manzum Sözlük Yazımı	14
3.3.2. Mensur Sözlük Yazımı	15

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜSTAKÎM-ZÂDE SÜLEYMAN SA‘DEDDİN’İN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, SÖZLÜKÇÜLÜĞÜ ve <i>TERCEME-İ KÂNÛNU’L-EDEB</i> ADLI ARAPÇA-FARŞÇA-TÜRKÇE ÜÇ DİLLİ ANSİKLOPEDİK SÖZLÜĞÜ	
1.1. MÜSTAKÎM-ZÂDE SÜLEYMAN SA‘DEDDİN HAYATI, ESERLERİ, EDEBÎ KİŞİLİĞİ ve SÖZLÜKÇÜLÜĞÜ	18
1.1.1. Hayatı.....	18
1.1.2. Eserleri	23

1.1.2.1. Müstakîm-zâde'ye Nispet Edilen Eserler	46
1.1.3. Edebî Kişiliği	47
1.1.4. Müstakîm-zâde'nin Sözlükçülüğü	49
1.1.4.1. Lügat İcazetnâmesi	49
1.1.4.2. Müstakîm-zâde'nin Etimolojik ve Semantik Değerlendirmeleri ile Bazı Sözlükçülere Yönelik Tenkitleri	50
1.2. ARAPÇA-FARŞÇA-TÜRKÇE ÜÇ DİLLİ ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK: <i>TERCEME-İ KÂNU'N-L-EDEB (ELSİNE-İ SELÂSE)</i>	56
1.2.1. Tercümenin Adı	56
1.2.2. Müstakîm-zâde'nin <i>Kânu'N-l-Edeb</i> 'i Tercüme Nedeni	57
1.2.3. Tercümenin Yazıldığı Tarih.....	59
1.2.4. Müstakîm-zâde'nin Metin Tesisi	60
1.2.5. <i>Terceme-i Kânu'N-l-edeb</i> 'de Takip Edilen Metod	63
1.2.6. <i>Terceme-i Kânu'N-l-edeb</i> 'in Hacmi	70
İKİNCİ BÖLÜM	
EBU'L-FAZL HUBEYŞ ET-TİFLÎSÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ EDEBÎ KİŞİLİĞİ ve <i>KÂNU'N-L-EDEB</i> ADLI ARAPÇA-FARŞÇA SÖZLÜĞÜ	
2.1. EBU'L-FAZL HUBEYŞ ET-TİFLÎSÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	73
2.1.1. Tiflîsî'nin Hayatı.....	73
2.1.2. Eserleri	77
2.1.3. Edebî Kişiliği	82
2.2. <i>KÂNU'N-L-EDEB FÎ ZABTİ KELİMÂTİ'L-'ARAB</i>.....	84
2.2.1. Eserin Adı ve Tiflîsî'ye Nisbeti	84
2.2.2. Tiflîsî'nin Eseri Telif Nedeni.....	85
2.2.3. <i>Kânu'N-l-edeb</i> 'in Kaynakları	86
2.2.4. <i>Kânu'N-l-edeb</i> 'in Tertîbi	91
2.2.5. <i>Kânu'N-l-edeb</i> Üzerine Yapılmış Çalışmalar.....	98
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
<i>TERCEME-İ KÂNU'N-L-EDEB</i>'İN METNİ	
3.1. <i>TERCEME-İ KÂNU'N-L-EDEB</i>'İN NÜSHA TAVSİFLERİ.....	103
3.1.1. Süleymaniye Kütüphanesi Reşid Efendi Nüshası.....	103

3.1.2. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Nüshası 1	105
3.1.3. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Nüshası 2	107
3.1.4. Süleymaniye Kütüphanesi Murad Molla Nüshası	108
3.1.5. Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Nüshası	109
3.1.6. Princeton University Nüshası	110
3.1.7. Yahuda Abraham Shalom Nüshası	110
3.2. METİN TESİSİNDE KULLANILAN NÜSHALARIN İMLA	
ÖZELLİKLERİ	111
3.2.1. Arapça İmla.....	111
3.2.2. Farsça İmla.....	112
3.2.3. Türkçe İmla.....	114
3.3. SUNULAN METNİN BAZI İMLA ÖZELLİKLERİ.....	115
3.4. METİN TAHKİKİNDE İZLENEN YÖNTEM	116
SONUÇ	119
KAYNAKÇA.....	124
EKLER	139
Öz Geçmiş.....	146

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.mad.	: Adı geçen madde
a.g.t.	: Adı geçen tez
Bk. / bk.	: Bakınız
Böl.	: Bölümü
c.	: Cild
çev.	: Çeviren
ed.	: Editör
haz.	: Hazırlayan
hş.	: Hicrî-Şemsî
Hz.	: Hazreti
Ktb.	: Kütüphanesi
MÖ	: Milattan önce
MS	: Milattan sonra
MEB.	: Milli Eğitim Bakanlığı
nr.	: Numara
Nşr.	: Neşreden
s.	: Sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
ss.	: Sayfa aralığı
Sy.	: Sayı
t.s.	: Tarihsiz
TDED	: Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
thk.	: tahkik eden
trc.	: tercüme eden
v.	: vefat tarihi
v.dğr.	: Ve diğerleri
vol.	: Volume (Cilt)
vr.	: Varak

ÇEVİRİYAZI / TRANSKRİPSİYON

ء	‘	ض	ḏ / ž
ب	b	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	s	غ	g
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k
خ	ḫ	گ	g
د	d	ل	l
ذ	ẓ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	ڤ	ñ
ژ	j	و	v
س	s	ه	h
ش	ş	ي	y
ص	ṣ	ة	ta

ÖN SÖZ

Tarih boyunca yazılan sözlükler dinî, iktisadî, kültürel veya dil eğitimi gibi muhtelif amaçlarla yazılmıştır. Canlı bir organizmaya benzeyen dil, sürekli gelişim göstermektedir. Buna bağlı olarak dilde kullanılan bazı sözcükler zamanla değişmeye başlamakta, bazı sözcüklerde anlam kayması yaşanmakta veya diğer milletler ile kurulan temas sonucunda dile yeni kelimeler dâhil olabilmektedir. Bu nedenle bir dilin tarihî süreçte geçirdiği değişimlerin tespitinde geçmişte yazılan sözlüklere günümüzde daha fazla ihtiyaç duyulduğu muhakkaktır.

Divânu Lugâti't-Türk ile başlayan Türk sözlükçülüğü zengin bir geçmişe sahiptir. Bu zengin mirası günümüze aktarmak için çeşitli çalışmalar -tez, kitap, makale ve sempozyumlar- yapılmaktadır. Ancak bu çalışmaların önemli bir kısmı manzum sözlükler ile Ahterî, Vânî veya el-Okyânûs gibi belirli sözlükler etrafında şekillenmiştir. Zira kütüphanelerin raflarında hâlâ gün yüzüne çıkarılmayı bekleyen yazma sözlüklerimiz mevcuttur. Tez konumuz olan *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, hem telif hem de tercüme edildiği dönemin kültür ve dil birikimini yansıtmaya, ihtiva ettiği kelime sayısı ve kelimelerin tertibinde benimsenen yöntem itibarıyla bu zengin miras içinde son derece önemli ve kapsamlı bir sözlüktür.

Tezimiz giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

Girişte; ilk olarak çalışmanın konusu, amacı, önemi ve yöntemine dair genel bilgiler verilmiştir. Ardından tanımlar, ana hatlarıyla sözlük yazımının doğuşu, Arap, Fars ve Türk kültüründe sözlük yazımı ele alınmıştır.

Birinci bölümde; Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin'in hayatı ve eserleri ele alınmış, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'de geçen lügat icazetnamesinden ve kelimelerin yapısı ile anlamına dair değerlendirmelerinden hareketle Müstakîm-zâde'nin sözlükçülüğü tespit edilmeye çalışılmıştır. Akabinde *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in muhtevası irdelenmiştir.

İkinci bölümde; Hubeyş et-Tiflîsî'in hayatı, eserleri ve *Kânûnu'l-edeb* adlı eseri işlenmiştir. *Kânûnu'l-edeb*'in telif tarihi ve nedeni, kelimelerin tertibinde

benimsenen yöntem ve eserin kaynakları gibi başlıklar altında eserin muhtevası ele alınmıştır. *Kânûnu'l-edeb*'in karmaşık kelime tertibinden dolayı şemalar çizilerek sözlüğün tertibi anlaşılır kılınmaya çalışılmış ve örnekler verilerek sözlükte kelime taramasının nasıl yapılması gerektiği anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde; *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in nüshaları, eserin imla hususiyetleri ve tahkikli metin neşrinde riayet edilen hususları ele alınmış, akabinde Arap alfabesiyle yazılan eserin metnine yer verilmiştir. Çalışmamız sonuç, kaynakça ve *Terceme-i Kânûnu'l-edeb* nüshalarından örnek metinlerin verildiği ekler kısmı ile tamamlanmaktadır.

Böyle kıymetli bir eserin Türk edebiyatına kazandırılmasına öncülük eden, çalışma süresince teşvik ve yardımlarını bizden esirgemeyen tez danışmanım kıymetli hocam Prof. Dr. Ahmet YILMAZ'a, tez süresince çalışmamla alakalı gelişmeleri takip edip tavsiye ve yönlendirmeleri ile çalışmama katkıda bulunan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Hikmet ATİK'e, ilmî katkıları ve yönlendirmeleri için kıymetli hocalarım Prof. Dr. Orhan BAŞARAN'a, Prof. Dr. Dilaver Gürer'e, Doç. Dr. Mehmet Göktaş'a Doç. Dr. Murat AK'a ve Doç. Dr. Bedrettin BASUĞUY'a teşekkürü borç bilirim. *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in son iki cildi üzerine hazırlamakta olduğu doktora tezi münasebetiyle süreç boyunca bilgi teâtisinde bulunduğum ve her daim desteğini gördüğüm çalışma arkadaşım Arş. Gör. Abdullah Muaz Güven'e teşekkür ederim. Tezimi okuyarak katkıda bulunan Arş. Gör. Hakan Can'a, Öğretmen Harun Dikkaya'ya ve Arş. Gör. Garip Çağlar'a şükran borçluyum. Ayrıca bu süreçte manevi desteklerini esirgemeyen oğlum ve eşime de müteşekkirim.

Mehmet ÖZTÜRK

Konya, 2021

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI ve ÖNEMİ

Çalışmamızın konusu “*Türk İslâm Edebiyatında Sözlük Yapım Çalışmaları ve Müstakîm-zâde’nin Kânûnu’l-edeb Tercümesi*”dir. *Terceme-i Kânûnu’l-edeb* Arapça-Farsça-Türkçe üç dilde yazılmış ansiklopedik bir sözlüktür. Eserin Arapça-Farsça kısmı Hubeyş et-Tiflîsi’ye, Osmanlıca kısmı ise Müstakîm-zâde Süleymân Sadeddin’e (v. 1202/1788) aittir.

Müstakîm-zâde, muhtelif alanlarda irili ufaklı çok sayıda telif ve tercüme eseri bulunan velûd bir âlimdir. *Kânûnu’l-edeb*’i, Mir Mehmed Nuri’nin arzu ve teşvikiyle tercüme etmiştir. Tiflîsi’nin *Kânûnu’l-edeb* adlandırmasını sözlük ismi olarak uygun bulmayan Müstakîm-zâde, tercüme ettiği bu esere hem tercümenin yazım tarihine işaret etmesi hem de isim olması itibarıyla *Elsine-i şelâse* ismini uygun bulmuştur. Ancak bu eser, *Terceme-i Kânûnu’l-edeb* ismiyle şöhret bulmuş; biyografik ve bibliyografik eserlerde bu adla kaydedilmiştir.

Kânûnu’l-edeb 1145 yılında Konya’da telif edilmiştir. Eserin yazma nüshalarının çokluğu, Osmanlı döneminde telif edilen sözlüklerin kaynaklarından olması ve Kâtip Çelebi’nin eşsiz bir eser olduğunu vurgulaması, bu eserin Anadolu Selçuklu ve Osmanlı döneminde yaygın ve itibar edilen bir sözlük olduğunu göstermektedir. Müstakîm-zâde, lâ-nezîr/eşsiz gördüğü bu esere yaptığı tercüme ile eserin kıymetini arttırmıştır. Ancak yapılan bu eşsiz tercümeyle rağmen *Terceme-i Kânûnu’l-edeb*’in hak ettiği değeri görmediği söylenebilir.

Müstakîm-zâde, *Kânûnu’l-edeb*’i dört büyük cilt halinde tercüme etmiştir. Çalışmamızın kapsamı eserin birinci ve ikinci cildi ile sınırlandırılmıştır. Bu çalışma, *Terceme-i Kânûnu’l-edeb*’in muhteva hususiyetlerini irdelemek ve eserin birinci ve ikinci ciltlerinin metnini, tahkikli neşir usullerine riayet ederek aslına uygun bir şekilde Arap alfabesiyle yeniden tesis etmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu bağlamda eserin yazma nüshaları temin edilerek müellif müsveddesi olan Reşid Efendi nüshası esas alınmış, diğer nüshalardan da istifade etmek suretiyle metnin tahkikli neşri hedeflenmiştir.

Türk İslam Edebiyatının ve kültürünün önemli eserlerinden biri olan *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in ansiklopedik mahiyetteki zengin içeriği, sözlükbilim ve dilbilim açısından önemli bir sözlük olması ve sözlüğün sosyal bilimlerin muhtelif alanlarında yapılacak çalışmalara kaynaklık etme potansiyeli bu eserin neşrini gerekli kılmıştır. Erken dönemde yazılan *Kânûnu'l-edeb*, XII. yüzyıl Arapçasının anlam çeşitliliği ve Arapçanın Farsça üzerindeki etkisini göstermesi yönüyle de haiz-i ehemmiyettir. Ayrıca bu sözlükte uygulanan tertip şekli, Türk ve İslam sözlükçülük tarihinde ilk ve tek olması hasebiyle esere müstesna bir konum kazandırmaktadır. Yapılan neşir ile yeni bir tarzda tertip edilen bir sözlüğün bilim dünyasına kazandırılması açısından, Türk-İslam sözlükçülüğüne yeni bir soluk kazandıracağı kanaatindeyiz.

Çalışmamız dört ciltlik *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in ilk iki cildi üzerine yapılmış olup diğer iki cildi üzerine yapılan doktora tezini¹ destekler ve tamamlar mahiyettedir. Üçüncü ve dördüncü ciltler üzerine yapılan çalışmada, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in edebî özellikleri, kaynakları ve Türk sözlük geleneğindeki konumu benzer sözlükler mukayese edilerek ele alınmıştır. Müstakîm-zâde'nin genel üslubu dikkate alındığında bütün eser boyunca aynı olduğu görülmüş, diğer çalışmayla tekrara düşmemek için mezkûr çalışma referans gösterilerek böyle bir başlık açılmamıştır. Yine *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in kaynaklarının bir bütün olarak tek bir çalışmada toplanmasının daha doğru olacağı kanaatinden dolayı bizim çalışmamızda eserin kaynaklarına yer verilmemiştir.

Çalışmamızın ilk bölümünde *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in mütercimi Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin'in hayatı, daha önce yapılan çalışmalardan ve onun eserlerinden hareketle verilmiştir. Akabinde Müstakîm-zâde'in sözlükçülüğü ve *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in muhtevası incelenmiştir.

İkinci bölümde, *Kânûnu'l-edeb*'in müellifi Hubeyş et-Tiflîsî'nin hayatı ve eserlerine yer verilmiştir. Tiflîsî'nin hayatına detaylı bir şekilde yer vermemizin temel nedeni, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in Arapça-Farsça asıl kısmının müellifi

¹ *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in kaynakları için bk. Abdullah Muaz Güven, *Müstakim-zâde Süleyman Sa'deddin Efendi'nin Kânûnu'l-edeb Tercümesi* (Kitâb-ı Sin'den Sonuna Kadar), (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Devam Eden Doktora Tezi).

olmasıdır. Bunun yanı sıra Tiflîsî'nin telifâtı, Anadolu'da yazılan ilk eserler olmaları itibarıyla önem arz etmektedir. Buna rağmen Tiflîsî hakkında yapılan çalışmaların hem eksik hem de onun hakkında verilen bazı bilgilerin hatalı olduğu görülmüştür. Bu nedenle Tiflîsî'nin hayatı ve eserleri, Arap-Fars ve Türk kaynaklarına müracaat edilerek en doğru şekilde verilmeye gayret edilmiştir. Ardından *Kânûnu'l-edeb*'in tertibi ve muhtevası işlenmeye çalışılmıştır. Araştırmamızın üçüncü bölümünde *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in imla hususiyetleri ve nüshalarına dair bilgiler paylaşılarak eserin metnine geçilmiştir.

Çalışmamızın inceleme kısmında Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tez yazım kılavuzuna riayet edilmiştir. Ayrıca bazı yerlerde sık atıf yapılması nedeniyle *Terceme-i Kânûnu'l-edeb* dipnotlu atıf gösteriminden muaf tutulmuş, bu esere yapılan atıflar metin içinde köşeli parantezle gösterilmiştir. Reşid Efendi Nüshası [r...], Murad Molla Nüshası [m...] ve Nadir Eserler Kütüphanesi Nüshası [n...] şeklinde belirtilmiştir. Eserin neşrinde tercih edilen uygulamalar ise “Metin Tahkikiinde İzlenen Yöntem” başlığında ele alınmıştır.

B. TÜRK İSLAM KÜLTÜRÜNDE SÖZLÜK YAPIM ÇALIŞMALARI

Türk islam kültüründe sözlük manasında mu'cem kâmûs, ferheng, lûgat ve tuhfe gibi farklı terimler kullanılmaktadır. Çalışmamızın başında kavramsal çerçevesinin şekillendirilmesi adına bu kavramlar hakkında bilgi verilecektir. Akabinde sözlük yazım geleneğinin başlangıcı, ilk olarak sözlük yazımının hangi kültürde ortaya çıktığı ve bu geleneğin hangi milletlerce devam ettirildiği kısaca ele alınacaktır. Daha sonra Türk sözlük yazımına tesiri ve kaynak olması cihetiyle Arap ve Fars dillerinde sözlük yazım çalışmaları ana hatlarıyla işlenecektir. Bu bağlamda *Terceme-i Kânûnu'l-edeb* Arap sözlükçülük geleneine göre tertip edildiğinden öncelikle Arapça sözlük ekolleri verilecek akabinde Türk kültüründe sözlük yazım çalışmaları mevzuuna geçilerek ilgili kısım yazılmaya çalışılacaktır.

1. MU‘CEM, KÂMÛS, FERHENG ve SÖZLÜK KAVRAMLARI

1.1. Mu‘cem

Mu‘cem “معجم” kelimesi if‘âl “إفعال” babından ism-i mef’ûl² veya i‘câm “إعجام” manasına masdardır.³ “ع ج م” harflerinden mürekkep “عجم” maddesinden türetilmiştir. İbn-i Cinnî (v. 392/1002) ve Zebîdî (v. 1205/1791), “ع ج م” maddesinin kapalı, gizli ve anlaşılmayan söz manasına geldiğini belirtmektedirler.⁴ *Sihâh* ve *Lisânu’l-‘Arab*’da “أعجم” kelimesi, “Arap dahi olsa fasih konuşamayan ve söyledikleri anlaşılmayan kişi” anlamına geldiği yazılmaktadır.⁵

İbn-i Cinnî’ye göre if‘âl “إفعال” babı çoğunlukla “isbat” ve “icab” manasında kullanılmakla birlikte, bazen “selb” ve “izale” anlamlarını da ifade etmektedir.⁶ “أزلت إشكاله –sorunu giderdim-” manasına gelmesi gibi.⁷ Dolayısıyla bu baktan müştak mu‘cem kelimesi, bilinmezliği gidermek veya bilinmezliği, kapalılığı giderilmiş söz demek olur.⁸ Arap sözlükbilimcileri tarafından *mu‘cem* terimi, “Bir dildeki sözcükleri belirli bir tertibe göre açıklamalarıyla birlikte içeren kitap” şeklinde tanımlanmıştır.⁹

² Ahmed Muhtâr Ömer, *Mucemul-luğatil-Arabiyyeti’l-muâsıra*, Âlemu’l-kütüb, Kahire, 2008, II, 1462.

³ İsmail b. Hammâd el-Cevherî, *Tâcul-luğa ve sıhâhul-‘Arabiyye*, (nşr. Ahmed Abdulğafûr ‘Attâr), Dâru’l-‘ilm li’l-melâyîn, Beyrut, 1990, V, 1982; İbn-i Manzûr, *Lisânu’l-‘Arab*, Dâru Sâdır, Beyrut, t.s., XII, 387; Mecduddîn Muhammed b. Yakûb el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsul-muhît*, (nşr. Halîl Meymûn Şeyhâ), Dâru’l-ma‘rife, Beyrut, 2011, s. 845.

⁴ Ebu’l-feth Osman b. Cinnî, *Sırru sinâ’ati’l-i-râb*, (thk. Hasan Hindâvî), Dâru’l-kalem, Dımaşk, 1993, I, 36; es-Seyyid Muhammed Murtaza el-Huseynî ez-Zebîdî, *Tâcu’l-‘arûs min cevâhiri’l-Kâmûs*, (nşr.) İbrahim et-Terzî, Kültür Sanat ve Edebiyat Milli Kurulu, Kuveyt, 2000, XXXIII, 59.

⁵ el-Cevherî, *a.g.e.*, V, 1981; İbn-i Manzûr, *a.g.e.*, XII, 387; el-Fîrûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 844.

⁶ İbn Cinnî, *a.g.e.*, s. 37.

⁷ Emîl Yakup, *el-Me‘âcimü’l-lugaviyye el-‘Arabiyye*, Dâru’l-‘ilm li’l-melâyîn, Beyrut, 1985, s. 11.

⁸ İsmail Durmuş, “Sözlük”, *TDVİA*, TDV Yayınları, İstanbul, 2009, XXXVII, 398; Ahmet İhsan Dünder, *Osmanlı Dönemi Arapça - Türkçe Sözlükleri*, Mehmed b. Mustafa el-Vânî ve Terceme-i *Sihâh-ı Cevherî Adlı Eseri*, Uludağ Üniversitesi SBE (Doktora Tezi), Bursa, 2017, s. 3.

⁹ Abdulhamit Muhammed Ebu Sekkîn, *el-Meâ‘cimu’l-Arabiyyetu Medârisuhâ ve Menâhicuhâ*, el-Fârûk el-Harfiyye, Kahire, 1981, s. 8; Ahmed Abdulğafur Attar, *Mukaddimetu’s-Sihâh*, Dâru’l-‘ilm li’l-melâyîn, Beyrut, 1984, s. 38; Emîl Yakup, *a.g.e.*, s. 9.

Mu‘cem kelimesinin sözlük manasına ilk olarak ne zaman ve kim tarafından kullanıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak kaynaklarda mu‘cem kelimesini ilk kullananların hadisçiler olduğu belirtilmektedir. Bu ifade ilk olarak İmam Buhârî (v. 256/870)’nin *Sahîh*’inde, Bedir ashabının isimlerinin sayıldığı kısımda “على حروف” şeklinde geçmiştir.¹⁰ Bu kelimeyi kitap adı olarak ilk kullanan ise Ebû Ya’lâ el-Mevsilî (v.307/919)’dir. Zira o, *Mu‘cemu’s-sahâbe* adlı eserinde kendilerinden hadis rivayet ettiği hocalarının isimlerini, Muhammed adındaki hocalarını en başa almak suretiyle alfabetik olarak sıralamıştır. Ebû Ya’lâ’dan sonra Abdülazîz el-Begavî (v. 317/929) *Mu‘cemu’l-kebîr* ve *Mu‘cemu’s-sağîr* adlı iki eser telif etmiştir.¹¹ Mu‘cem kelimesi, IV/X. yüzyılda yaygın bir şekilde eser ismi olarak kullanılmış ve bu adla çok sayıda eser kaleme alınmaya başlanmıştır.¹² Yine bu yüzyılda İbn Fâris’in (v. 395/1004) *Mu‘cemu mekâyisi’l-lüga* adlı eserinde mu‘cem ifadesi sözlük ismi olarak ilk kez karşımıza çıkmaktadır.¹³

1.2. Kâmûs

Arapların mu‘cem kelimesinden başka sözlük anlamında kullandığı diğer bir kelime ise “kâmûs”tur. *Kâmûs* kelimesi, deniz¹⁴, büyük deniz, denizin ortası¹⁵, denizin en derin yeri¹⁶ gibi anlamalara gelmektedir.

Arap sözlükçüleri yazdıkları eserlere deniz manasına gelen isimler vermiştir. Ancak *kâmûs* kelimesini eser ismi olarak ilk kullanan Fîruzâbâdî’dir. O, eserine Arapça kelimeleri ihtiva eden geniş deniz manasına gelen *el-Kâmûsu’l-muhît* adını vermiştir. Telif ettiği bu eser, gerek kendi döneminde gerekse daha sonraki süreçte

¹⁰ Ebu Sekkîn, *a.g.e.*, ss. 9-10; Attar, *a.g.e.*, s. 39; İsmail Durmuş, *a.g.mad.*, XXXVII, 398.

¹¹ Emîl Yakup, *a.g.e.*, s. 9.

¹² Emîl Yakup, *a.g.e.*, s. 13.

¹³ İsmail Durmuş, *a.g.mad.*, XXXVII, 398.

¹⁴ el-Fîrûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 1090; ez-Zebîdî, *a.g.e.*, XVI, 401.

¹⁵ el-Cevherî, *a.g.e.*, III, 966; İbn-i Manzûr, *a.g.e.*, VI, 183.

¹⁶ el-Fîrûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 1090; ez-Zebîdî, *a.g.e.*, XVI, 401.

çok fazla rağbet ve itibar görmüştür. Eser şöhret bulduktan sonra, kâmûs kelimesi geniş hacimli sözlükler için kullanılmıştır.¹⁷

Kâmûs kelimesi bazılarına göre mu‘cem kelimesi ile eş anlamlı olup her ikisinde aynı anlamı kullanılmaktadır.¹⁸ Fakat bazılarına göre aralarında fark bulunmaktadır. Buna göre mu‘cem hem genel hem de özel sözlüklere denilmekte; kâmûs ise geniş hacimli sözlüklere denilmektedir.¹⁹ Dolayısıyla hacmi az olan sözlükler veya özel sözlüklere kâmûs denilmez.

1.3. Ferheng

Ferheng veya ferhenc kelimesi, ilim, edeb, sözlük gibi anlamlara gelmektedir.²⁰ *Ferheng-i Şu‘ûrî*’de, ferheng kelimesinin Farsça yazılan lügat kitapları için kullanıldığı yazılmaktadır.²¹ *Tuhfe-i Vehbi Şerhi*’nde de bu kelimenin Farsça yazılan sözlük anlamında kullanıldığı ve Türk edebiyatında *Ferheng-i Şu‘ûrî*’ye alem, nişan olduğu ifade edilmektedir.²²

Farslar yazdıkları sözlüklere “mu‘cem ve kâmûs” demekle birlikte, özellikle “ferheng, lügat, tuhfe ve vâjenâme” gibi terimler kullanmaktadırlar. İlk yazılan Farsça sözlükler *Ferheng-i Oim* ve *Ferheng-i Pehlevik* adlı eserlerdir.²³ Bu iki eser isiminden de anlaşılacağı üzere Farslar sözlük kelimesi için ilk zamanlar “ferheng” terimini kullanmışlardır. Daha sonra yazılan sözlüklerde “lügat ve tuhfe” isimleri görülmektedir. Ayrıca son dönemde yazılan sözlükler için “vâjenâme” tabiri sıkça kullanılmaktadır.²⁴

¹⁷ Butrus el-Bustânî, *Muhîtu’l-Muhît*, Mektebetü Lübnân, Beyrut, 1993, s. 756; Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, (haz. Fazılhak Nergiz, Aziz Ençakar), Şifa Yayınevi ve Matbaacılık, İstanbul, 2012, s. 1061; İbrâhim Enîs v.dğr., *el-Mu‘cemu’l-vasît*, Mecme‘u’l-lugati’l-‘Arabiyye, Kahire, 2004, s. 578.

¹⁸ Ömer, *a.g.e.*, II, 1462; Ebu Sekkîn, *a.g.e.*, s. 10; Emîl Yakup, *a.g.e.*, s. 14.

¹⁹ Abdulali el-Vedgîrî, “Kadiyyetü’l-fesâha fi’l-kâmûsi’l-‘Arabî et-târîhî”, *Mecelletü’l-mu‘cemiyye*, Tunus, 1990, ss. 215-216.

²⁰ Ziya Şükûn, *Farsça-Türkçe Lügat Gencine-i Güftar Ferheng-i Ziya*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1984, ss. 1437-38.

²¹ Şu‘ûrî Hasan Efendi, *Ferheng-i Şu‘ûrî*, Dâru’t-tıbaa, İstanbul, 1155/1742, I, 3^b.

²² Hayâtî Ahmed Elbistânî, *Tuhfe-i Vehb Şerhi*, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1251/1835, s. 89, 138.

²³ Orhan Başaran, *Fars Dili ve Edebiyatı ile İlgili Bazı Sözlük ve Gramerler*, Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum, 2000, s. 3.

²⁴ Farsça yazılan sözlük isimleri için bk. Yusuf Öz, *Tarih Boyunca Farsça Türkçe Sözlükler*, 2. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2016.

1.4. Sözlük

Tarih boyunca milletlerin dil ve kültürünü sonraki nesillere taşıyan en önemli araçlardan biri olan sözlük kavramının birçok tanımı yapılmıştır. TDK Türkçe Sözlük'te “*Bir dilin bütün veya belli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser, lügat*”²⁵ şeklinde tanımlanmaktadır. Bir dilin ya da karşılaştırmalı olarak çeşitli dillerin söz varlığını sözlük biçiminde ortaya koymaya yönelik, bu amaçla yöntemler koyarak uygulama yollarını gösteren bilim dalına ise sözlük bilim denilmektedir.²⁶

Türk edebiyatında yazılan ilk Türkçe sözlük Kaşgarlı Mahmut tarafından kaleme alınan *Divânu Lügâti't-Türk* adlı eserdir. Bu eser ve Türk müellifler tarafından daha sonra yazılan diğer sözlükler için “Lügat, Tuhfe, Mu‘cem, Kâmûs veya “Ferheng” kelimeleri kullanılmıştır. Fakat 1932 yılında kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyetinin Türk dili ile alakalı yaptığı ıslah çalışmaları neticesinde Arapça veya Farsça olan kelimeler yerine Türkmence bir kelime olan “sözlük” (sözlük) kelimesi kabul görmüş ve kullanılmaya başlanmıştır.²⁷ Günümüz Türk dünyasında, lügat yerine kullanılan kelimeler ise şunlardır: Sözlük, sözlük (Türkmence), lügat (Âzeri, Özbek, Uygur), laflık (Gagauz), slovar (Çuvas, Tuva, Hakas), tılcıt (Saha).²⁸

2. SÖZLÜKÇÜLÜĞÜN BAŞLANGICI ve TARİHTE BİLİNER İLK SÖZLÜKLER

Başlangıcı milattan önceye dayanan sözlük yazma geleneğinin ne zaman ve kimlerin öncülüğünde başladığı kesin bilinmemekle beraber Sümerliler, Asurlular Çinliler ve Yunanlar sözlük yazımının öncüleri olarak kabul edilmektedir.²⁹

²⁵ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 08.07.2020)

²⁶ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil*, 2. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1980, s. 69.

²⁷ Gökhan Öler, *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945-1950 Arası)*, Selçuk Üniversitesi SBE (Doktora Tezi), Konya, 2011, s. 2.

²⁸ Ahmet Topaloğlu, Mustafa S. Kaçalın, “Sözlük (Türkçe)”, *TDVİA*, TDV Yayınları, İstanbul, 2009, XXXVII, 402-403.

²⁹ Ebu Sekkîn, *a.g.e.*, s. 10; Attar, *a.g.e.*, s. 40.

Yapılan arkeolojik kazılarda bulunan kil tabletlerinden hareketle tarihte yazılan ilk sözlüğün Asurlulara ait olduğu ve milattan önce 3000³⁰ veya 2300³¹ yıllarında yazıldığı varsayılmaktadır. Sümerce ve Akadça iki dilli olarak hazırlanan bu tabletler Büyük Asurbanipal (M.Ö. 669-633) tarafından Ninova'daki Koyuncuk kasrında kurulan kütüphane kazılarında ortaya çıkarılmışlardır.³² Bu sözlüğün bir kısmının şu an British Museumda bulunduğu söylenmektedir.³³

Asurluların haricinde Çin, Hint, Yunan ve Romalılar gibi eski medeniyetlerde de sözlük çalışmaları görülmektedir. Çince yazılan ilk sözlük Könfüçyüscü bilim adamları tarafından düzenlenen ve klasik Çince eserlerin anlaşılmasına matuf derlenmiş *Erya* olduğu söylenmektedir.³⁴ Ayrıca M.S. 530 yılında Ku We Yang adlı bir Çinli tarafından yazılan *Yu Pi En* ve M.Ö. 150 yılında Şi Wo Wan isminde bir Çinlinin yazdığı *Hu Şin* isimli sözlükler daha sonra telif edilen Çin ve Japon sözlüklerinin temel kaynakları olarak kabul edilmektedir.³⁵

Hintlilerde ilk sözlük çalışmaları, Sanskritçe yazılan kutsal metinler Vedalarda geçen anlaşılması güç kelimeleri açıklamaya yönelik yapılmıştır. VI. yüzyılda yazılan ilk Hintçe lügatin *Amarakumda* ismiyle şöhret bulmuş *Amarastha* olduğu belirtilmektedir.³⁶

Yunanlılar tarafından çok sayıda sözlük telif edilmiş olup yazılan bu sözlüklerin çoğu günümüze ulaşamamıştır. Bilinen en eski Yunan sözlüğü ise, Julius Pollux tarafından yazılan ve konularına göre tertip edilen sözlüktür.³⁷ Yazılan sözlüklerin çoğu Ptolemaios Hanedanı döneminde İskenderiyeli âlimler tarafından kaleme alınmıştır. Fakat telif edilen bu sözlükler umumi birer sözlük olmaktan

³⁰ İsmail Durmuş, a.g.mad., XXXVII, 398.

³¹ Şükrü Halûk Akalın, "Sözlüğün Tarihi", *Türk Dili Dil ve Edebiyatı Dergisi*, XCVII, 271.

³² Geniş bilgi bk. Nuray Yıldız, *Kalıntılar ve Edebi Kaynaklar Işığında Antikçağ Kütüphaneleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003, s. 14.

³³ İsmail Durmuş, a.g.mad., XXXVII, 398.

³⁴ Pelin Kocapınar, "Sözlüklerin Ortaya Çıkışıyla İlgili Teoriler Üzerine Bir Değerlendirme", *Gazi Türkiyat*, Bahar 2015/16, s. 131.

³⁵ Ebu Sekkîn, a.g.e., s. 11; Attar, a.g.e., s. 40-41.

³⁶ Öz, a.g.e., s. 2.

³⁷ Ebu Sekkîn, a.g.e., s. 11.

ziyade, ünlü hatiplerin kullandıkları kelimeleri veya Eflatun gibi filozoflarla Hipokrat gibi tabiplerin kitaplarında geçen kelimeleri açıklamak için yazılmışlardır.³⁸

Günümüz sözlüklerine benzer tarzda yazılan en eski sözlük, Romalı Valerius Flaccus'un sözlüğüdür. Daha sonraları yine İskenderiyeli âlimler tarafından farklı sözlükler yazılmıştır. Hesychius tarafından lehçeleri konu edinen sözlük, Ammonius'un, lafızları aynı olup anlamları farklı olan kelimeler sözlüğü ve Arion Thebes'in iştikâk sözlüğü bunların bilinenlerindendir.³⁹

3. TÜRK İSLÂM KÜLTÜRÜNDE SÖZLÜK GELENEĞİ

3.1. Arap Kültüründe Sözlük Yazma Geleneği

İslam öncesi Arap toplumunda sözlük yazımını gerektirecek herhangi bir neden yoktu. Zira büyük çoğunluğu ümmi olan Araplar arasında okuryazar sayısı azdı. Ayrıca Araplar, dillerinde herhangi bir değişikliğe sebep olacak iç ve dış etkenlere maruz kalmamışlardı.⁴⁰ İslam ile beraber filoloji çalışmalarına başlanılmış ve ilk sözlükler yazılmıştır. Filoloji çalışmalarının en temel nedeni Kur'an metninin doğru okunması, garîb ve nâdir kelimelerinin anlaşılmasına yönelik gayrettir.⁴¹ Sahabe-i kiramın, Kur'an'da manasını bilmedikleri garîb kelimeleri Hz. Peygamber'e veya Hz. Peygamber'in vefatından sonra sahabeden bazı önde gelenlere sorarak cevap almaları, sözlükle ilgili ilk faaliyetler olarak kabul edilmektedir.⁴² Hatta sahabenin en fasihlerinden kabul edilen Hz. Ömer ve Hz. Abbas'ın da Kur'an'da geçen bazı garîb kelimelerin manalarını bilmedikleri ifade edilmektedir.⁴³

İslam dinine girdikten sonra devletleşen Araplar, fetihler yolu ile diğer milletler ile tanıştılar. Bu yeni dine giren gerek diğer Arap kabileleri gerekse Arap olmayan milletler özellikle Kur'an'daki garîb ifadeleri ve birtakım ıstılahları

³⁸ Hüseyin Nassar, *el-Mu'cemu'l-Arabî neş'etuhu ve tatavvuruhu*, Dâru Mısır, Kâhire, 1998, s.179.

³⁹ Attar, *a.g.e.*, s. 41-42.

⁴⁰ Attar, *a.g.e.*, s. 41-42; Öz, *a.g.e.*, 20.

⁴¹ Ebu Sekkîn, *a.g.e.*, s. 17.

⁴² Ahmet Aslan, "Arap Dilinde Sözlük Çalışmaları", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi(HÜİFD)*, III, 351.

⁴³ Attar, *a.g.e.*, s. 43; Ahmed Şerkâvî İkbal, *Mu'cemü'l-me'âcim*, Dâru'l-garbi'l-İslâmî, Beyrut, 1993, s. 5.

anlamakta güçlük çekmeye başladılar. Ayrıca yapılan fetihlerin sonucu olarak, diğer milletler ile dinî, iktisadî, siyasî ve kültürel etkileşim, Arapların dillerinde de birtakım değişiklere sebep oldu. Bu etkileşim neticesinde zamanla dilde bazı hatalı kullanımlar ortaya çıkmaya başladı. Bu durum artınca bazı dil bilimci âlimler tarafından sözlük tedvin girişimleri başlatılmıştır.⁴⁴

Arap dil bilimcileri tarafından sözlükçülük üç merhalede incelenmektedir. Birinci merhale, dil bilimcilerin badiyeye yaptıkları seyahatler neticesinde topladıkları kelimeleri herhangi bir tertibe riayet etmeden duydukları şekilde kaydettikleri dönemdir. Ebû Zeyd el-Ensârî (v. 215/810)'nin *en-Nevâdir fi'l-luğa* ve Ebu Mishal el-A'râbî'nin (v. III. / IX. yüzyılın ortaları) *Kitâbü'n-nevâdir*'i bu tarzın örneklerindendir.⁴⁵ İkinci merhale, belirli bir konuyla alakalı kelimelerin toplandığı dönemdir. Sözlük yazımının daha sistemli hale geldiği bu dönemde belirli konular ile alakalı çeşitli sözlükler tedvin edilmiştir. Söz gelimi; Ebû Zeyd el-Ensârî (v. 215/810)'nin *Kitâbü'l-mağar* (Yağmur kitabı), *Kitâbü'n-nebât* (Bitki kitabı) ve Ebû Sa'îd el-Asma'î'nin (v. 216/831) *Kitâbü'l-hayl* (At kitabı), *Kitâbü'l-ibil* (Deve kitabı) adlı eserleri bu tarzda yazılmış sözlüklerdendir.⁴⁶ Üçüncü merhale, sözlük yazımının belirli kaidelere göre düzenlendiği dönemdir. Bu dönem, sözlük biliminin ilk kurallarını koyan Halil b. Ahmed el-Ferâhidî tarafından kaleme alınan *Kitâbu'l-'Ayn* ile başlamaktadır.⁴⁷

3.1.1. Arapça Sözlük Tertip Ekolleri

Arap sözlük bilimcileri tarafından sözlük düzenleme yöntemlerinin farklılığından kaynaklı dört ekol oluşmuştur.

a. Kalb ekolü (Halîl ekolü)

b. Mevzularına göre tasnif ekolü (Ebu Ubeyd ekolü)

⁴⁴ Ebu Sekkîn, *a.g.e.*, s. 17.; Attar, *a.g.e.*, s. 42.

⁴⁵ Ebû Zeyd el-Ensârî, *en-Nevâdir fi'l-luğa*, thk. Muhammed Abdulkâdir Ahmed, Dâru's-Şurûk, Beyrut, 1981; Ebu Mishal el-A'râbî, *Kitâbü'n-nevâdir*, thk. İzzet Hasan, Mecmau'l-lügati'l-'Arabiyye, Dimaşk, 191; Derya Adalar Subaşı, "Araplarda Sözlükçülük Çalışmaları ve el-Mu'cemu'l-'Arabiyyu'l-Esâf Adlı Sözlüğün Eleştirisi" *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 4, 2011, s. 241.

⁴⁶ Bu tarz sözlükler için bk. Ahmed Şerkâvî İkbâl, *a.g.e*; Corci Zeydân, *Târîhu lügâti âdâbi'l-'Arabiyye*, Dâru'l-Hilâl, Kahire ts., c. 2., s. 308.

⁴⁷ Emîl Yakup, *a.g.e.*, ss. 27-28.

c. Kafiye ekolü (Cevherî ekolü)

d. Alfabe ekolü⁴⁸ (Bermekî ekolü)

Kalb ekolü: Halîl b. Ahmed el-Ferâhidî (v. 175/791) tarafından usulleri ortaya konulan ve kullanılan bu tertip sisteminde, maddelerin dizilişinde harflerin mahreçleri esas alınmış; sessiz harfler kalb sistemiyle aynı madde altında zikredilmiştir. Örnek vermek gerekirse, عبد maddesinde sessiz harflerin yerleri değiştirilerek دبع، دعب، عذب، بعد kelimeleri de bu maddede ele alınır.⁴⁹ Harflerin mahreçlerine göre yapılan tertip ise şu şekildedir:

ع، ح، هـ، خ، غ، ق، ك، ج، ش، ض، ص، س، ز، ط، د، ت، ظ، ث، ذ، ر، ل، ن، ف، ب، م، و، أ، ي، همزة.⁵⁰

Mevzularına göre tasnif ekolü: Bu ekolün kurucusu Ebu Ubeyd el-Kasım b. Sellâm'dır (v. 224/838). İlk dönem Arap sözlük yazımında sözlükler bir konuya hasredilerek oluşturulurken,⁵¹ Ebu Ubeyd Kâsım b. Sellâm (v. 224/838) ile beraber bu tarz sözlüklerin yerini birçok konuyu içeren sözlükler almaya başlamıştır. Bu tür sözlüklerde maddeler konularına göre tasnif edilir.⁵²

Kafiye ekolü: *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'de kelime diziminde tercih edilen tertip ekolüdür. Bu ekolün kurucusu ünlü Türk bilgini Ebu Nasr Hammad el-Cevherî (v. 400/1009)'dir. Cevherî'nin kurduğu bu ekole göre kelimeler son harfe göre tertip edilmektedir.⁵³ Cevherî'nin *es-Sihâh*'ı bu ekolün ilk örneği olarak kabul

⁴⁸ Ebu Sekkîn, *a.g.e.*, ss. 26-28; Attar, *a.g.e.*, s. 95.

⁴⁹ Ali Cüneyt Eren, "Arapça Alfabetik Sözlüklerin Tanıtımı", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Samsun, 2009, sy. 1, s.134.

⁵⁰ Eserin birkaç tahkikli neşri yapılmıştır. Bk. Halîl b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbü'l-'Ayn*, thk. Abdulhamid el-Hindâvî, Dâru'l-kütübi'l-'ilmiyye, Beyrut 2003, s. 4.

⁵¹ Ahmed Şerkâvî İkbâl, *a.g.e.*, s. 93.

⁵² Attar, *a.g.e.*, s. 99.

⁵³ Özcan Kaş, *Osmanlı Döneminde Arapça Sözlük Çalışmaları*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2007, s. 14.

edilmektedir. Tertib edilen kelimelerin son harfine bab, ilk harfine ise fasıl denilen bu eserde 28 bab ve 28 fasıl bulunmaktadır.⁵⁴

Alfabe ekolü: Ebu'l-Me'âlî Muhammed Temîm el-Bermekî (v. 411/1020) tarafından kurulan bu ekol, diğer tarzlardaki sözlüklerin karmaşıklığından dolayı ortaya çıkmıştır. Bu ekolde, kelimeler ilk harfe göre sıralanmaktadır. el-Bermekî, Cevherî'nin *es-Sihâh*'ını alıp çok az madde ekleyerek, alfabetik sisteme göre yeniden düzenlemiştir.⁵⁵

3.2. Fars Kültüründe Sözlük Yazma Geleneği

Hız. Ömer devrinde fethedilen İran'da halk, Müslümanlığı kabul etmiş; yeni girilen dinin dili olan Arapçayı öğrenmek için gayret sarf etmiştir. Arapların İran üzerindeki hâkimiyeti üç asır sürmüştür, bu süreç içerisinde Arapça öğrenen ve eserler telif eden İranlılar kendi dilleri olan Farsça ile alakalı herhangi bir sözlük çalışması yapmamıştır.

Arapçanın etkisinin zamanla azalmasıyla Farsça, edebi bir dil olarak gelişmiş ve Selçuklular vasıtasıyla Anadolu topraklarına, Timurlular aracılığıyla da Hint kıtasına yayılmıştır. Özellikle Timurluların desteğiyle 15. asırdan sonra Farsça sözlük yazımı çoğalmıştır.⁵⁶

Farsça sözlük yazımında Arapça sözlükler gibi alfabetik sistem ve kafiye sistemi esas alınmıştır. Yazılan ilk Farsçadan Farsçaya sözlük, Ebû İsmâ b. Ali b. İsmâ b. Dâvûd (ö. 350/961?)'a, ilk Arapça Farsça sözlük ise Edîb Nisâbûrî (v. 474/1081)'ye nisbet edilmektedir.⁵⁷ Farsçadan Farsçaya telif edilen en eski sözlükler; Esedî-i Tûsî (v. 465/1073)'nin *Lügat-ı Fûrs*'ü ile Muhammed b. Hinduşâh-ı Nahcivânî (v. 730/1329)'nin, Cevherî'nin *es-Sihâh*'ındaki tertibi örnek alınarak yazdığı *Sihâhü'l-*

⁵⁴ el-Cevherî, *es-Sihâh*, (thk. Ahmed Abdulgafur Attar), s. 27.

⁵⁵ Attar, *a.g.e.*, ss. 104-105.

⁵⁶ Öz, *a.g.e.*, s. 29-36.

⁵⁷ Tahsin Yazıcı, "Sözlük" (Farsça), *TDVİA*, İstanbul 2009, XXXVII, 401-402.

Fürs adlı eserlerdir.⁵⁸ Bu sözlükler, Farsçadan Farsçaya telif edilen en eski sözlükler olarak bilinmektedir.⁵⁹

3.3. Türk Kültüründe Sözlük Yazma Geleneği

Türkler 751 yılında yapılan Talas Savaşı sonucunda tanıştıkları Araplarla 14 asırlık bir geçmişe sahiptir. Bu tarihten itibaren peyderpey Müslüman olan Türkler, IX. yüzyıldan itibaren toplu halde İslâm dinini kabul etmişlerdir. Müslüman olan diğer milletler gibi Türkler de kabul ettikleri bu yeni dinin kutsal kitabını, Peygamberinin hadislerini ve öğretilerini tabii olarak öğrenmek istemişlerdir. Bu vesileyle Arapçaya önem veren Türkler, İslâmî ilimler ve lügat ilmi ile alakalı eserler yazmışlardır.

Esası Arap sözlükçülüğüne dayanan Türk sözlükçülüğünün ilk nüvesi XI. yüzyılda Kaşgarlı Mahmud (v. 1090) tarafından kaleme alınan *Divânu Lügâti't-Türk* adlı ansiklopedik eserdir. Türkçenin Arapça kadar zengin bir dil olduğunu ispatlamak ve Araplara Türkçe öğretmek için kaleme alınan bu eser 1074 yılında tamamlanarak Abbasi halifesi Ebu'l-Kâsım Abdullah'a takdim edilmiştir.⁶⁰

Kaşgarlı Mahmut tarafından başlatılan sözlük tedvini, Harezmi ve Kıpçak sahasında gerek Türk gerek Arap âlimleri tarafından yazılan sözlükler ile sürdürülmüştür.⁶¹ Türk âlim Zemahşerî (v. 538/1144) tarafından Arapçayı farklı milletlere öğretmek için telif edilen *Mukaddimetü'l-edeb*, Türk diline dair ihtiva ettiği malzeme ve Türkçenin tarihi seyrine ışık tutması hasebiyle önem arz etmektedir.⁶² Ayrıca Arap filolog Ebu Hayyân Muhammed b. Yusuf el-Endülûsî (v. 745/1344) tarafından Mısır ve Suriye'de konuşulan Türk dilini incelemek maksadıyla yazılmış sözlük ve gramer kitabı *Kitabü'l-İdrâk li lisâni'l-etrâk* Türk İslam

⁵⁸ Harun Altun, *İlk Farsça-Türkçe Sözlüklerden Sıhâhu'l-Acem: Karşılaştırmalı İnceleme Ve Kelime Dizini*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi SBE (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2015, s. 2.

⁵⁹ Muhammed b. Hinduşâh-ı Nahcivânî, *Sıhâhu'l-Fürs*, (haz. Abdul'ali-i Ta'âtî), Tahran, 2535 Hurşidî, s. 9.

⁶⁰ Kaşgarlı Mahmud, *Divânu Lügâti't-Türk* (Tıpkı basım), (III), Kültür Bakanlığı, Ankara, 1990. Ayrıca eserin Türk Dil Kurumu tarafından tercümesi yayınlanmıştır: Kaşgarlı Mahmud, *Divânu Lügâti't-Türk*, (çev.: Besim Atalay), TDK Yayınları, Ankara, 1992.

⁶¹ Ölker, *a.g.e.*, s. 7.

⁶² Öz, *a.g.e.*, s. 42, Muhammed Vehbi Dereli, "Harezmi-Kıpçak Dönemi Arapça ile Türkçeyi Buluşturan Sözlükler: Mukaddimetü'l-edeb Örneği", *Bilimnâme*, XXXVI, Kayseri, 2018/2, 413-415.

kültüründeki sözlük çalışmalarına önemli bir örnektir.⁶³ Yine meşhur Türk âlim Ali Şîr Nevâî'nin (v. 906/1501) Arapçadan Arapçaya yazdığı *Seb'atu Ebhur* adlı sözlük de önemli bir eserdir. Ne var ki “elif” ve “ba” maddesi ile ilgili hazırlanan bir yüksek lisans tezi hariç, sözlük üzerinde herhangi bir ilmî çalışma yapılmamıştır.⁶⁴

3.3.1. Manzum Sözlük Yazımı

Klasik geleneksel eğitim sisteminde eğitime yeni başlayan çocuklara Arapça ve Farsça dil öğretimi için okutulan manzum sözlükler; ilk olarak XI. asırda Arap edebiyatında ortaya çıkmış, sonraki süreçte Farsçanın da bilim dili olarak değer görmesiyle Arapça-Farsça olarak da yazılmaya başlanmıştır. Manzum sözlükler, talebeye dil ve gramer bilgisi öğretmenin yanı sıra Arapça ve Farsça metin okuma aşamasına geçiş sürecini kısaltmak, vezinler, bahirler ve edebi sanatlar öğretme gibi fonksiyonları da icra etmiştir.⁶⁵ Bu başlıkta sözlükler ile alakalı çok sayıda akademik çalışma yapıldığından tekrara düşmemek için manzum sözlüklere genel hatları ile değinilerek bu konuda yapılmış çalışmalara dipnotta yer verilecektir.

Arapçanın bilim dili, Farsçanın da yazışma dili olmasından dolayı Anadolu'daki ilk manzum sözlüklerin dili Arapça-Farsçadır.⁶⁶ Şükrullah b. Şemsüddîn Ahmed b. Seyfüddîn Zekeriyâ tarafından yazılan *Zühretü'l-Edeb* bu türün ilk örneği olarak kabul edilmektedir.⁶⁷

Bilinen ilk Arapça-Türkçe manzum sözlük⁶⁸, Feriştahoğlu diye şöhret bulmuş Abdullatif İbn-i Melek (v. 821/1418'den sonra) isimli şair tarafından kaleme

⁶³ Ebu Hayyân, *Kitabü'l-İdrâk li lisâni'l-etrâk*, thk. Ahmet Caferoğlu, Evkâf Matbaası, İstanbul 1930.

⁶⁴ Nevres Açıkalın, *Ali Şîr Nevâî ve Seb'atü Ebhur İsimli Sözlüğünün Elif-Bâ Maddelerinin Edisyon Kritiği*, (Yüksek Lisans Tezi), Erzincan Üniversitesi SBE, Erzincan, 2016; Ağâh Sırrı Levend, “Nevâî'nin Arapça Sözlüğü”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, 1956, ss.239-249.

⁶⁵ Manzum sözlükler ile alakalı genel bazı çalışmalar; Güler Doğan Averbek, “Anadolu Sahasında Müstakil Bir Tür Olarak Manzum Sözlükler (Tuhfeler)”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, sy. 23, İstanbul, 2019, ss. 62-83; Güler Doğan Averbek, “Dillerinden Biri Türkçe Olan Manzum Sözlükler Üzerine Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 21, İstanbul, 2018, ss. 85-114; Zehra Gümüş, “Klasik Türk Edebiyatında Manzum Sözlük Şerhleri”, *Turkish Studies*, Volume 2/4, Fall 2007, ss. 423-433.

⁶⁶ Öz, a.g.e., s. 51-52.

⁶⁷ Perihan Ölker, “Klâsik Edebiyatımızda Manzum Lügat Geleneği ve Mahmûdiyye”, *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 4/4 Summer 2009, s. 874.

⁶⁸ Arapça-Türkçe manzum sözlükler ile alakalı bazı çalışmalar şunlardır: Necmettin Yurtseven, *Türk Edebiyatında Arapça-Türkçe Manzum Lügatlar ve Sünbülzade Vehbi'nin Nuhbe'si*, (Doktora Tezi)

alınan *Lugat-i Ferišteoğlu* adlı eserdir.⁶⁹ Manzum olarak kaleme alınan ilk Farsça-Türkçe sözlük⁷⁰ ise Hüsam b. Hasan el-Konevî'nin (v. 945/1537?) *Tuhfe-i Hüsam* isimli eseridir.⁷¹

Başlangıçta iki dilli yazılan manzum sözlükler daha sonraları Arapça-Farsça-Türkçe olmak üzere üç dilli olarak yazılmışlardır⁷². Üç dilli yazılan ilk manzum sözlük ise '*Ucûbetü'l-garâyib fî nazmi'l-cevâhiri'l-'acâyib* isimli eserdir. Eser Bahâüddîn b. Abdurrahmân Magalkaravî tarafından 1424 yılında kaleme alınmıştır.⁷³

3.3.2. Mensur Sözlük Yazımı

Divânu Lügât-i Türk ile başlayan Türkçe sözlük yazım süreci, Selçuklular döneminde yazılan sözlükler ile devam etmiştir. Anadolu'da ilk Farsça-Türkçe ve Arapça-Türkçe mensur sözlük çalışmaları; Mutahhar b. Ebu Tâlib tarafından kaleme alınan *Miftâhu'l-edeb*⁷⁴ ile Abdulmecid b. Abdullatif Ferište (v. 864/1459-60) tarafından, Kur'an'daki kelimeleri açıklamak gayesiyle yazılan *Lügât-ı Kânûn-ı*

Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2003; Nurettin Ceviz-Soner Gündüzöz, "Osmanlı Medrese Kültüründe Manzum İlmî Eser Geleneğinin Güzel Bir Örneği: Lügât-i Yûsuf," *EKEV Akademi Dergisi* 10/29 Erzurum, 2006, ss. 211-230; Atabey Kılıç, "Klasik Türk Edebiyatında Manzum Sözlük Yazma Geleneği ve Türkçe-Arapça Sözlüklerimizden Subha-i Sıbyan", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Kayseri, 2006/1, ss. 65-77; H. İbrahim Yakar, "Manzum Sözlüklerimizden Tuhfe-i Fedâî", *Turkish Studies*, c.2, sy.4, ss.1015-1025; Hasan Doğan, "Budinli Cihâdî ve Teşrîh-i Tıbbâ' İsimli Türkçe-Arapça Manzum Sözlüğü" *Journal of Turkish Language and Literature*, Volume: 2, Issue: 4, Autumn 2016, ss. 16-32.

⁶⁹ Cemal Muhtar, *İki Kur'an Sözlüğü Luğât-ı Ferišteoğlu Abdullatif İbn Melek ve Luğât-ı Kânûn-ı İlâhî Abdulmecid İbn Ferište*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 22.

⁷⁰ Farsça-Türkçe manzum sözlükler ile alakalı bazı çalışmalar şunlardır: Harun Altun, *İlk Farsça-Türkçe Sözlüklerden Sîhâhu'l-Acem: Karşılaştırmalı İnceleme ve Kelime Dizini*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2015; Zehra Gümüş, *Pîrî Paşa-zâde Cemâlî Mehmed b. Abdûlbâkî Tuhfe-i Mîr (Tuhfe-i Şâhidî Şerhi)*, (Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2006; Turgut Karabey-Numan Külekçi, *Sünbülzâde Vehbî, Tuhfe* (Farsça-Türkçe Manzum Sözlük), Erzurum, 1990; Ahmet Hilmi İmamoğlu, *Farsça Türkçe Manzum Sözlükler ve Şâhidî'nin Sözlüğü (İnceleme Metin)*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum, 1993; Yusuf Öz, "Anadolu Sahasında Yazılmış Farsça-Türkçe Sözlükler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 47, Ankara 1999, ss. 177-187.

⁷¹ Öz, a.g.e., s. 79-82.

⁷² Arapça-Farsça-Türkçe manzum sözlükler ile alakalı bazı çalışmalar şunlardır: Atabey Kılıç, *Manzume-i Keskin, Türkçe-Arapça-Farsça Manzum Sözlük*, TDK Yayınları, Ankara, 2009; Yunus Kaplan, "Üç Dilli (Arapça-Farsça-Türkçe) Manzum Bir Sözlük: Lugat-ı Kerimî, Geçmişten Geleceğe Türk Sözlükçülüğü" *Elginkan Vakfı 3. Türk Dili Ve Edebiyatı Kurultayı Bildirileri* 19-21 Nisan 2017, ss. 445-478; Hayret Mehmet Efendi, *Tuhfe-i se-zebân (İnceleme-Tenkitli Metin-Tıpkıbasım-Sözlük) Arapça-Farsça-Türkçe Manzum Lügât*, (haz. Mesut Bayram Düzenli), Erguvan Yay. İstanbul, 2015.

⁷³ Mustafa Arslan, *Bahâüddîn-i Magalkaravî, U'cûbetü'l-Garâyib, Arapça-Farsça-Türkçe Manzum Sözlük*, Grafiker Yay., Ankara, 2013.

⁷⁴ Öz, a.g.e., s. 56.

*İlâhî*⁷⁵ adlı eserlerle başlamaktadır. Telif edilen bu eserlerin hacmi küçük olmakla beraber, kendilerinden sonra yazılan sözlüklere kaynaklık etmeleri açısından önemli sözlüklerdir.

XV. ve XVI. yüzyıllarda sözlük çalışmaları artmış, Arap ve Fars sözlükleri gibi hacimli ve tertipli eserler yazılmaya başlanmıştır. Ayrıca bazı önemli sözlükler Türk müellifler tarafından tercüme edilerek ilim ehlinin istifadesine sunulmuştur. Yapılan sözlük çalışmaları, Arap sözlükçülüğünde olduğu gibi ya konularına göre ya da alfabetik düzene göre telif edilmişlerdir.⁷⁶ Çalışmamıza konu olan *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, alfabetik düzene göre ve kelimelerin son harfleri esas alınarak yazılmış üç dilli ansiklopedik bir sözlüktür. Bu sözlüğün Osmanlıca kısmı Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddîn tarafından tercüme edilmiştir.

Terceme-i Kânûnu'l-edeb'den önce yazılan bazı önemli sözlükler bulunmakla birlikte, gerek madde başı olarak alınan kelime sayısı gerekse kelimelerin açıklamaları cihetiyle *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in müstesna bir yeri vardır. Bu eserden önce veya bu eserle aynı dönemde yazılan bazı önemli Arapça-Türkçe mensur sözlükler şunlardır: Merkez-zâde Ahmed Efendi'nin (v. 963/1556?) *el-Bâbüsü'l-Vasît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît*'i,⁷⁷ Ahterî Muslihuddin Mustafa b. Şemsüddin Karahisârî'nin (v. 968-1560-61) *Ahterî-i Kebîr*'i⁷⁸, Vânî Mehmed Efendi'nin (v. 1096/1685) *Vankulu Lügati* diye şöhret bulmuş *Tercüme-i Sıhah*'i⁷⁹ ve Mütercim Âsım Efendi (v. 1235/1819) tarafından tercüme edilen *el-Okyânûsu'l-basît fî tercemeti'l-Kâmûsi'l-muhît*.⁸⁰

⁷⁵ Cemal Muhtar, "İslamda Sözlük Çalışmaları II", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 4., İstanbul, 1986, s. 354.

⁷⁶ Öz, a.g.e., s. 51.

⁷⁷ Halime Gökür Bozkurt, *el-Bâbüsü'l-Vasît fî Tercemeti'l-Kâmûsu'l-Muhît* (27/b-52/b, 141/a-143/b, 246/b-277/a), (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi SBE, Gaziantep, 2019; Mevlûde Kırmızı, *el-Bâbüsü'l-Vasît fî Tercemeti'l-Kâmûsu'l-Muhît* (16/a-21/b, 93/a-112/b, 147/a-149b, 184/a-214b), (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi SBE, Gaziantep, 2019.

⁷⁸ Ahterî Muslihiddin Mustafa, *Ahterî-i Kebîr*, Tıpkı Basım, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2014.

⁷⁹ Vankulu Mehmed Efendi, *Vankulu Lügati* (2 cilt), (haz. Mustafa Koç, Eyüp Tanrıverdi), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2013.

⁸⁰ Mütercim Âsım Efendi, *el-Okyânûsu'l-basît fî Tercemeti'l-Kâmûsu'l-Muhît*, (6 cilt), (haz. Mustafa Koç, Eyüp Tanrıverdi), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2014.

Lutfullah b. Ebu Yusuf el-Halîmî'nin (v. XV. yy sonları) Farsça-Türkçe olarak kaleme aldığı *Lugat-ı Halîmî*⁸¹, Hasan Şu'ûrî'nin (v. 1105/1693-94) *Ferheng-i Şu'ûrî*'si⁸² (*Lisânu'l-Acem*) ve Ni'metullah Ahmed'in (v. 920/1514?) *Lugat-ı Ni'metullâh*'i⁸³ bu türün önemli sözlüklerindendir.

Terceme-i Kânûnu'l-edeb dışında, Şînâsi ve Ca'fer b. Hacı Dâvûd tarafından kaleme alınan *Mecmû'u'l-Lûgat*⁸⁴ ile İshâk Hocası Ahmed Efendi'nin (v. 1120/1708) *Aksa'l-ereb fî Tercemeti Mukaddimeti'l-edeb*⁸⁵ adlı eseri üç dilli mensur sözlüklerdendir. Bunların haricinde çok dilli mensur ve manzum sözlükler de bulunmaktadır.⁸⁶

⁸¹ Lutfullah b. Ebu Yusuf el-Halîmî, *Lugat-ı Halîmî*, (haz. Adem Uzun), TDK Yayınları, Ankara, 2013.

⁸² Şu'ûrî Hasan Efendi, *Ferheng-i Şu'ûrî*, (IV), (haz. Ozan Yılmaz), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2019.

⁸³ Ni'metullah Ahmed, *Lugat-ı Ni'metullâh*, (haz. Adnan İnce), TDK Yayınları, Ankara, 2015.

⁸⁴ Öz, a.g.e., s. 124; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 5. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2003, s. 221.

⁸⁵ Ahmet İhsan Dündar, *Osmanlı Dönemi Arapça - Türkçe Sözlükleri*, Mehmed b. Mustafa el-Vânî ve *Terceme-i Şihâh-ı Cevherî Adlı Eseri*, (Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa 2017, ss. 132-134.

⁸⁶ Bk. Gülşah Topuz, *Osmanlı Türkçesi Devri Çok Dilli Sözlüklerinden Lûgat-i Erba'a (Arapça-Farsça-Türkçe-Yunanca) (İnceleme-Metin-Girit Yunancası Sözlük-Dizin)*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, 2019.

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜSTAKÎM-ZÂDE SÜLEYMAN SA'DEDDİN'İN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, SÖZLÜKÇÜLÜĞÜ ve *TERCEME-İ KÂNÛNU'L-EDEB* ADLI ARAPÇA-FARŞÇA-TÜRKÇE ÜÇ DİLLİ ANSİKLOPEDİK SÖZLÜĞÜ

Terceme-i Kânûnu'l-edeb, Hubeyş et-Tiflîsî'nin telif ettiği iki dilli Arapça Farsça sözlüğün Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddîn tarafından yapılan tercümesidir. XII. yüzyıl müelliflerinden olan Tiflîsî her ne kadar kronolojik olarak Müstakîm-zâde'den önce yaşamış olsa da çalışmamızın birinci bölümünde asıl konumuz olan Müstakîm-zâde ve *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, ikinci bölümünde Tiflîsî ve *Kânûnu'l-edeb* ele alınacaktır.

1.1. MÜSTAKÎM-ZÂDE SÜLEYMAN SA'DEDDİN HAYATI, ESERLERİ, EDEBÎ KİŞİLİĞİ ve SÖZLÜKÇÜLÜĞÜ

1.1.1. Hayatı

İlmi geleneğe mensup bir ailede dünyaya gelen Müstakîm-zâde,⁸⁷ 1131/1719 yılında İstanbul'da Atik Ali Paşa mahallesinde Hırka-i Şerif'e yakın Tahta Minare Mescidi karşındaki bir evde doğmuştur.⁸⁸ Doğum tarihi ile alakalı olarak farklı tarihler verilmekle beraber⁸⁹ Müstakîm-zâde, *Şerh-i Divan-ı Hz. Ali* ve *Mecelletü'n-*

⁸⁷ Müstakîm-zâde'nin hayatı hakkında geniş bilgi için bk. Bağdatlı İsmal Paşa, *Hediyyetü'l-ârifin*, I, 405-406; Ahmet Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1275, IV, 261; Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-a'lâm*, Mehran Matbaası, İstanbul, 1311, IV, 2620-21; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmalı Müellifleri*, I, 168; Muallim Nâci, *Esâmî*, Mahmut Bey Matbaası, İstanbul, 1308, s. 292; Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin, *Tuhfe-i Hattâtîn*, (haz. İbnü'l-Emîn Mahmûd Kemâl) Türk Tarih Encümeni Neşriyatı, İstanbul, 1928; Osmânzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, (haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz), Kitabevi Yay., İstanbul, 2011, 2. 84-102; Ahmet Yılmaz, *Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin Hayatı, Eserleri ve Mecelletü'n-Nisâbı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi), Ankara, 1991.

⁸⁸ İbnü'l-Emîn, *a.g.e.*, s. 4; Ahmet Yılmaz, *a.g.t.*, s. 9.

⁸⁹ Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Esad Efendi Koleksiyonu nr. 3182'de kayıtlı *Terceme-i Kânûnu'l-edeb* nüshasının başında yer alan notta doğum tarihi olarak 1130 verilmektedir. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi numara NEKTY03315'de kayıtlı yazma nüshada Müstakîm-zâde'nin doğum tarihi 1130 olarak yazılmıştır. N. Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinde doğum ve vefat tarihini 1718-1787 olarak kaydetmektedir. Bk. Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. nr. 3182, (eserin başındaki terceme-i hâl); Müstakîm-zâde, *Mecmû'tü'r-resâil (Silsile-i Nakşibendiye)*, Nadir Eserler Ktb. nr. NEKTY03315, vr. 112^a. Banarlı, *a.g.e.*, II, 790.

nisâb fi'l-künâ ve'l-ekâb adlı eserlerinde doğum tarihinin 1131 olduğunu söylemektedir.⁹⁰

Müstakîm-zâde'nin adı Süleyman, künyesi Ebu'l-mevâhib, lakabı Sa'deddin'dir. Babası müderris Mehmed Emîn Efendi, Annesi ise Fatih Sultan Mehmed Han döneminin kazaskerlerinden Mecdüddin Efendi'nin torunlarından Ümmü Gülsüm Hanım'dır.⁹¹ Babası 1164/1751, Annesi ise 1158/1746 tarihlerinde vefat etmişlerdir.⁹² Baba tarafından soyu, Süleyman Sa'deddîn → Müderris el-Hâc Mehmed Emîn → el-Hâc Mehmed Müstakîm (v. 1124/1724) → Kastamonulu Yusuf Tâlib → (v. 1080/1699) Şeyh Muzaffer Müstakîm (v.?) şeklindedir.⁹³ Dedelerinin isimlerinin Müstakîm olmasından kaynaklı kendisine Müstakîm-zâde denilmiştir.⁹⁴

Müstakîm-zâde, ataları gibi ilim ehli olmak gayesiyle tahsil hayatına başlamıştır. Müderris bir babanın çocuğu olarak dünyaya gelen Müstakîm-zâde, ilk eğitimini babasından almış; Elif-bâ öğrendikten sonra sarf ilmini tekmiîl, nahiv ilmini ise kısmen tahsil etmiştir. Daha sonra diğer ilimleri öğrenmek için Fatih Camii imamı Seyyid Yusuf, Reîsu'l-kurrâ Abdullah Hilmi Efendi, Babadağlı Müderris Süleyman Efendi, Çörekçi-zâde Hâce Muhammed Efendi ve Fahreddin Yemliha Hasan Efendi gibi hocaların rihle-i tedrisinden geçmiştir.⁹⁵

Müstakîm-zâde, önce Îsâ-zâde Mehmed Sâlih-i Sahvî'ye intisab ederek Halvetiyye-Şemsiyye tarikatına girmiş; daha sonra Şeyhü'l-islâm Hamîd Efendi Medresesi'nde tanıdığı ve sohbetini dinlediği Şeyh Mehmed Emîn-i Tokâdî'den etkilenererek Nakşibendi Müceddidiyye tarikatına girmiştir.⁹⁶ *Hülâsatü'l-hediyye*

⁹⁰ Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin, *Şerh-i Dîvân-ı Hazreti 'Ali*, Dâru't-tibâati'l-kâine, Bulâk, 1839, s. 543; Müstakîm-zâde, *Mecelletü'n-nisâb fi'l-künâ ve'l-ekâb*, Halet Efendi Böl., vr. 119^a. Ahmet Cevdet Paşa, *a.g.e.*, IV, 261.

⁹¹ İbnü'l-Emîn, *a.g.e.*, s. 4.

⁹² Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, Süleymâniye ktb. Reşid Efendi Böl., nr. 950, (eserin başındaki terceme-i hâl, s. 3.)

⁹³ Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, (II) (haz. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2001, I, 447; Ahmet Yılmaz, *a.g.t.*, s. 9.

⁹⁴ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, Reşid Efendi Böl. nr. 953, vr. 955^a; Hüseyin Vassâf, II, 89.

⁹⁵ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 950, (eserin başındaki terceme-i hâl, s. 2.)

⁹⁶ Müstakîm-zâde, *Mecmû'atü'r-resâil (Silsile-i Nakşibendiye)*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktb. nr. NEKTY03315, vr. 112^a; Şefkat-i Bagdâdî, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Şefkat-ı Bagdâdî*, (haz. Filiz

isimli eserinde İsâ-zâde Sahvî'den bahsederken kendisiyle uzaktan akraba olduğunu, Halvetiyye-Şemsiyye tarikatını da ondan aldığını belirtmektedir.⁹⁷ Müstakîm-zâde, Dımaşk müftüsü Seyyid Muhammed Halîl'in eserine yazmış olduğu takrîzde mensup olduğu tarikatları, "*Ebu'l-Mevâhib Sadeddin Süleyman Emînullâh el-Hanefî el-İstanbulî en-Nakşibendî el-Kâdirî el-Halvetî eş-Şazilî*" ifadesiyle zikretmektedir.⁹⁸ Müstakîm-zâde bu tarikatlerdeki hilâfet icâzetnâmesini Mehmed Emîn-i Tokâdî'den almıştır. Onun *Nusret-i Mübtedî* isimli eserinde verdiği Halvetî ve Nakşibendî tarikat silsileleri bunu desteklemektedir.⁹⁹

Müstakîm-zâde'nin Nakşibendî Müceddidî silsilesi şöyledir:

Müstakîm-zâde Şeyh Süleyman → Mehmed Emîn-i Tokâdî → Ahmed-i Yekdest → Miyân Muhammed Masûm → Hâce Ahmed Fârûkî → Muammer Bâkibillâh → Hâce Emkenegî → Dervîş Mehmed → Mehmed Zâhid → Yakûb Çerhî → Hâce Muhammed Bahâeddin Şâh-ı Nakşibend.

Halvetî silsilesi ise şöyledir:

Müstakîm-zâde Şeyh Süleyman → Mehmed Emîn-i Tokâdî → Ahmed Nahlî Mekkî → İsâ b. Kenân → Seyyid Muhammed Sâlihî → Ahmed Assâlî → Şâh Veli b. Kabâ → Ahmed-i Rûmî → Yakûb-i Ayıntâbî → Dâvûd-ı Maktûl → Şems-i Rûmî → Üveys-i Karamânî → Muhammed Kassâr → Pir Muhammed Erzincânî → Seyyid Yahya Şirvânî → Sadruddin-i Şirvânî → İzzeddîn-i Halvetî → Ahî Mirim Halvetî → Ömer Halvetî.¹⁰⁰

Tabîb-zâde Mehmed Şükri Efendi, *Silsilenâme* isimli eserinde Müstakîm-zâde'nin Halveti silsilesini *Nusret-i Mübtedî*'deki silsilesine paralel vermekle beraber

Kılıç), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2007, s. 159, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/>, (15.03.2021) İbnü'l-Emîn, *a.g.e.*, ss. 7-8.

⁹⁷ Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin, *Hülâsatü'l-hediyye*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp., nr. NEKTY06698/9, vr. 132^b.

⁹⁸ İbnü'l-Emîn, *a.g.e.*, s. 8.

⁹⁹ Müstakîm-zade, *Mecmû'atü'r-resâil (Nuşret-i Mübtedî)*, Nadir Eserler Ktb. nr. NEKTY03315, vr. 128^a.

¹⁰⁰ Müstakîm-zade, *Meşâyah-nâme-i İslâm*, Süleymâniye Ktb. Esad Efendi Böl., nr. 1684/10, vr.109^a. Müstakîm-zâde, *Mecmû'atü'r-resâil (Nuşret-i Mübtedî)*, Nadir Eserler Ktb. nr. NEKTY03315, vr. 128^a.

Ebu'l-Muhtar İbrâhim Tâhir el-Kâdirî el-Eşrefî'yi de Müstakîm-zâde'nin halifesi olarak kaydetmektedir.¹⁰¹

Îsâ-zâde Mehmed Sâlih-i Sahvî'den inabe alan Müstakîm-zâde'nin Halvetî-Şemsî silsilesi *Nusret-i Mübtedi*'nin bir nüshasında şöyle yer almaktadır:

Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin b. Mehmed → Mehmed Sâlih-i Sahvî → Îsâ el-Mahvî → Abdulkerîm el-Fethî → Abdulahad Nûrî → Abdulmecîd Sivâsî → Ahmed Şemsî → Abdulmecîd Şîrvânî → Şâh Kubâd → Muhammed Rakâbe → Yûsûf Mahdûm Hüseyinî → Seyyid Yahya.¹⁰²

Müstakîm-zâde, devrin önde gelen hattatlarından Fındık-zâde İbrahim b. Mustafa b. Mehmed, Kâtib-zâde Mehmed Refî' Efendi ve Eğrikapılı Mehmed Râsim Efendi'den uzun süre hat ilmini de meşk ederek zamanın önemli hattatlarından biri olmuştur.¹⁰³ Kendisini 'serî'u'l-kitâbe" olarak vasseden Müstakîm-zâde'nin telifâtları yanı sıra istinsah ettiği çok sayıda kitap da bulunmaktadır.¹⁰⁴ Müstakîm-zâde'nin hüsn-i hatt silsilesi şöyledir: Şeyh Hamdullah → Şükrullah Halife → Pir Muhammed Dede → Hasan Üsküdârî → Hâlid Erzurûmî → Derviş Ali → Soyulcu-zâde Mustafa el-Eyyûbî → Hâfız Osman → Hâce Seyyid Abdullah → Muhammed Rasim → Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin → İbrâhim Tâhir b. Mustafa b. İbrâhim.¹⁰⁵

Devrinin önemli âlimlerinden biri olan Müstakîm-zâde, ataları gibi müderris olmayı çok istemesine rağmen girdiği müderrislik imtihanında, sakalının seyrekliği bahane edilerek elenmiştir. Kendisi için kullandığı ifadelerden de alçak gönüllü olduğu anlaşılan Müstakîm-zâde, izzet-i nefsine düşkün biri olduğundan daha sonra

¹⁰¹ Muhiddin Usta, *Tabîb-zâde Mehmed Şükri Efendi ve Silsilenâme-i Sûfiyye İsimli Eseri*, Marmara Üniversitesi SBE, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006, vr. 17^a, 29^b, 30^a.

¹⁰² Müstakîm-zâde, *Mecmû'atü'r-resâil (Nusret-i Mübtedi)*, Nadir Eserler Ktb. nr. NEKTY03315, vr. 112a, 142^b.

¹⁰³ İbnu'l-Emîn Mahmûd Kemal, *a.g.e.*, s. 8.

¹⁰⁴ Müstakîm-zade, *Mecelletü'n-nisâb*, Halet Efendi Böl., vr. 253^a.

¹⁰⁵ Müstakîm-zade, *Silsiletü'l-Hattâtîn*, Süleymâniye Ktp. Esad Efendi Böl., nr. 1684/9, vr. 106^a-106^b.

hocası Reîsu'l-kurrâ Yûsuf-zâde Abdullah Efendi tarafından kendisine müderrislik imtihanına girmesi teklif edilmesine rağmen bunu kabul etmemiştir.¹⁰⁶

Devletin herhangi bir kademesinde resmi vazife almadığından hayatını idame ettirmek için kitap telif ve istinsah etmeye başlamıştır. Hayatının sonlarına doğru Şeyhü'l-islâm Sâlih-zâde Emîn Efendi tarafından kendisine müderrislik teklif edilmişse de bunu kabul etmemiş, fakat Emîn Efendi Bolu ilinin Çığa kazasını kendisine arpalık olarak vermiştir.¹⁰⁷

Hayatı zorluk ve fakirlikle geçen Müstakîm-zâde, ömrünün son yıllarını hastalıklar içinde geçirmiş; hatta cuma namazlarına dahi gidememiştir. Cemaatten uzak eve hapsolmuş yaşantısında kendisine yardım edilmediği takdirde yanı başındaki su ile abdest dahi alamayıp teyemmüm eden Müstakîm-zâde, bu durumuna rağmen eser istinsah ve telifine devam etmiş, 70 yıllık ömrüne çok sayıda eser sığdırmıştır. Müstakîm-zâde, yakalandığı nikris (gut) hastalığı sebebiyle ebced hesabına göre “توكلت على الحي القيوم” harfleri adedince 1202/1788 yılında şevval ayının 22'sinde oruçlu iken vefat etmiştir.¹⁰⁸

Akrabası ve aynı zamanda Eyyüb Camii vaizlerinden olan Yahya-zâde Mehmed Sadeddin Efendi imamlığında Fatih Camiinde kalabalık bir cemaat ile kılınan cenaze namazından sonra, Zeyrek'te Pîrî Mehmed Paşa'nın hayratı olan Soğuk Kuyu kabristanında, üstadı Mehmed Emîn-i Tokâdî'nin ayakucuna defnedilmiştir. Mezar kitâbesinde şunlar yazılmıştır:

*“Allâh Subhânehu ve Te'âlâ Hazretleri merhûm u mağfûrun-leh tarîk-ı Nakşibendî Tokadî Şeyh Mehmed Emîn Efendi Hazretleri'nin hulefâsından 'ilmen ve tarîkan ve sinnen Şeyh Müstakîmzâde Süleyman Sadeddin Efendi'nin ruhu için 'âmmeten cemî'an mü'minîn ve mü'minât için el-fâtiha. 23 Şevvâl 1202.”*¹⁰⁹

¹⁰⁶ İbnü'l-Emîn, *a.g.e.*, ss. 12-13.

¹⁰⁷ Cevdet Paşa, *a.g.e.*, IV, 261.

¹⁰⁸ Abdullah Tahir Efendi adlı müstensihin 1234 yılında istinsah ettiği *Silsile-i Nakşibendiyye* risalesinin sonunda verdiği terceme-i hâl. Bk. Müstakîm-zâde, *Mecmû'atü'r-resâil*, Nadir Eserler Ktb. nr. NEKTY03315, vr. 112^a; Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, I, 168; İbnü'l-Emîn, *a.g.e.*, s. 14.

¹⁰⁹ Hüseyin Vassaf, *a.g.e.*, s. 100.

Gayet naif ve zayıf bir bünyeye sahip olan Müstakîm-zâde uzun boylu, seyrek sakallı, yeşil gözlü, seyrek dişli bir âlimdir. Kendisinin yeşil gözlü ve seyrek dişli olduğunu, *Terceme-i Kânûnul’edeb*’de “الملح” ve “الأشغى” maddelerinde verdiği bilgilerden öğrenmekteyiz:

الأشغى: Ânki dendânhâ nâ-hemvâr dâred / Feth ve sükûn-ı mu’ceme iledir, ziyâde ve noğşân olmağla dişleri birbirlerine muhâlif olan kimesnedir, bu fakîr gibi. Ve müenneşî şegvâdır.

الملح: Merdumân-ı sebz-çeşm / Müfredi emleḥ-i sâbık bu fakîre dahî vaşf olur.¹¹⁰

Hayatını ilme adayan Müstakîm-zâde, evlenmemiştir. Tercümesini yaptığı *Mürşidü’l-mütehhilîn*’de evliliğe yapılan rağbetde mübalağa olduğu kanaatinde olan Müstakîm-zâde, evliliğin her ne kadar Hz. Peygamberin sünneti olsa da -kazanca olan rağbet ve hırsın çoğalması neticesinde haram ve helalin ayırt edilememesinden dolayı- terk edilmesinin evlâ olacağı düşüncesindedir. Şafii’nin de bu kanaatte olduğunu hatta Sâhib-i Keşşâf’ın “bu surette tezevvücü terk eylemek vâcib olub ‘uzûbet ve tecerrüd helâl olur” dediğini naklettikten sonra bu minvalde birkaç hadis zikretmektedir. Kendisinin de bundan dolayı evlenmediğini, evinde münferid olarak hayatını sürdürdüğünü belirtmektedir.¹¹¹

1.1.2. Eserleri

Müstakîm-zâde; başta biyografi olmak üzere Tefsir, Hadis, Tasavvuf, Kelam, Felsefe, Mantık, Dil, Edebiyat, Mûsikî gibi muhtelif alanlarda irili ufaklı çok sayıda eser kaleme almıştır.

Farklı disiplinlerde telif ettiği eserleri çok sayıda çalışmaya konu olmuştur. Yapılan çalışmalarda, Müstakîm-zâde’nin telif ettiği eser sayısı hakkında muhtelif rakamlar verilmektedir.¹¹² İbnü’l-Emîn, *Tuhfe-i Hattâtîn*’in mukaddimesinde eserleri

¹¹⁰ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu’l-edeb*, Reşid Efendi, nr. 950, 64^b, 368^a.

¹¹¹ Müstakîm-zade, *Terceme-i Mürşidü’l-mütehhilîn*, İBB Atatürk Kitaplığı O. Ergin Yazmalar Böl., nr. 1098/5, vr. 206^b, 207^a.

¹¹² Cevdet Paşa, *a.g.e.*, IV, 261; Şemseddin Sâmî, *a.g.e.*, IV, 2620-21; Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, I, 168-169.

dinî, tasavvufî, târihî, hikemî, edebî ve makâlât şeklinde tasnif etmiş; tespit edebildiği kadarıyla 136 eserinin olduğunu söylemiştir.¹¹³ Müstakîm-zâde ile alakalı akademik mahiyette ilk çalışmayı yapan Prof. Dr. Ahmet Yılmaz, İstanbul ve Ankara’da bulunan yazma eser kütüphanelerinde bizzat araştırmalar yaparak Müstakîm-zâde’nin 120 eserini kaydedip içerikleri hakkında bilgiler vermiştir.¹¹⁴

1. Âdâb-ı Uli’l-elbâb: Ebû İsmail Abdullah b. Muhammed el-Herevî (v. 481/1089)’in müridler için sohbet ve muaşeret adabına dair yazmış olduğu Farsça eserinin Türkçe tercümesidir. Eser 1170/1756 yılında yazılmıştır.¹¹⁵

2. ‘Akîdetü’s-Şûfiyye: Tasavvufî bazı meselelerin işlendiği Türkçe bir eserdir. Harfleri adedi olan 1201/1786 yılında yazılmıştır. Müstakîm-zâde, mukaddimede dört halife ile alakalı bazı fırkaların görüşlerine yer vererek bu görüşlere dair açıklamalar yapmaktadır. Daha sonra kitabın asıl konusu olan tasavvufî 19 akideyi işlemektedir.¹¹⁶

3. Âşâr-ı ‘Adîde: Kırk hadis tercümesine dair bir eserdir. Eserde hadislerin sıralanışı, hadis metninin içinde geçen rakama göredir. Söz gelimi “أحد أبويّ بلقيس كان” rivayetini birinci hadis olarak alması hadiste geçen “ahad” kelimesinden dolayıdır. Eserde 26, 31 ve 32 nolu hadisler boş bırakılmıştır. 1190/1776 tarihinde kaleme alınmıştır.¹¹⁷

4. el-Âşâru’l-eḥabb li meyli ḥubbi’l-‘Arab: Araplara sevgi beslenmesine dair rivayet edilen kırk hadisi cami’ bir eserdir. Hadisler harf sırasına göre tertip edilmiştir. Yazılış tarihi 1198/1784’dür.¹¹⁸

5. Cevâhir-i Ḥamse: Felsefî-Kelâmî bazı ıstılahlar hakkında kaleme alınmış bir risâledir. Eser 1199/1784 yılında yazılmış olup dili Türkçedir.¹¹⁹

6. Cihâzü’l-ma‘cûn fî ḥalâsi’t-tâ‘ûn: Tâ‘ûn ve veba gibi bulaşıcı hastalıklar vuku bulduğunda alınması gereken tedbirler, dualar ve şifa ayetlerini havi bir

¹¹³ İbnü’l-Emîn, *a.g.e.*, ss. 21-22.

¹¹⁴ Ahmet Yılmaz, *a.g.t.*, s. 72.

¹¹⁵ Müstakîm-zâde, *Âdâb-ı Uli’l-elbâb*, Süleymaniye Ktb. Mihrişah Sultan Böl. 197/7.

¹¹⁶ Müstakîm-zâde, *‘Akîdetü’s-Şûfiyye*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1684/6.

¹¹⁷ Müstakîm-zâde, *Âşâr-ı ‘Adîde*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 3740/3.

¹¹⁸ Müstakîm-zâde, *el-Âşâru’l-eḥabb li meyli ḥubbi’l-‘Arab*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 3740/3.

¹¹⁹ Müstakîm-zâde, *Cevâhir-i Ḥamse*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 2420/2.

risaledir. Duanın adabı olduğunu söyleyen Müstakîm-zâde, on iki madde sayar; daha sonra fasl başlıkları açarak bulaşıcı hastalıklar ile alakalı hadislere, şifa ayetlerine, mücerreb bazı dualara ve tedavide kullanılmış bazı ilaçlara yer verir. Eser 1194/1780 yılında telif edilmiştir.¹²⁰

7. Devha-i Meşâyih-i Kibâr: Müstakîm-zâde'nin en önemli eserlerindendir. Eserde 63 şeyhülislâmın terceme-i hali verilmiştir. İlk şeyhülislam Molla Fenârî Şemseddin b. Muhammed b. Hamza b. Muhammed el-Fenârî (v. 834/1480) ile başlayan eser Seyyid Mustafa Efendi (1158/1745) ile bitirilmektedir. Eser üzerine kitap, tez ve makale çalışmaları bulunmaktadır.¹²¹

8. Zeyl-i Devha-i Meşâyih (Terâcim-i Ahâlî-i Fetvâ): *Devha-i Meşâyih-i Kibâr'a Müstakîm-zâde tarafından yazılan* birinci zeyldir. Eser on üç şeyhülislâmın biyografisini ihtiva eder. Eserin ismi *Terâcim-i Ahâlî-i Fetvâ* olarak da kaydedilmiştir.

9. Zeyl-i Zeyl-i Devha-i Meşâyih: Müstakîm-zâde tarafından yazılan ikinci zeyldir. On iki şeyhülislâmın terceme-i halini vermektedir.¹²²

10. Düstûru'l-'amel-i şâhâne: Eser bir fatiha, beş nâfi'a ve hâtimeden müteşekkildir. Müstakîm-zade, eseri bu şekilde tertip etme sebebini şöyle açıklamaktadır: “*Umerâya 'inâyet, vüzerâya hidâyet ve hükemâya üsve ve fuکارâya nusret kaçdıyla tebvîb olundu*”. Fâtîha bölümü, âlemin yaratılışı ve insanoğlunun bekası için lazım olan şeyler hakkındadır. Birinci nâfi'a saltanat nizamının ve devamının adalet ile tesis edileceğine, ikinci nâfi'a meşveret ve istihareye, üçüncü nâfi'a savaş aletlerinin kullanımı ve cihada rağbetin vacib oluşuna, dördüncü nâfi'a Hak Teâlâ'dan zafer ve yardım zuhurunun sebeplerine, beşinci nâfi'a ise barış ve ahde dairdir. Eser 1202/1788 tarihinde yazılmıştır.¹²³

¹²⁰ Müstakîm-zâde, *Cihâzü'l-ma'cûn fî halâsi't-tâ'ûn*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1329/3.

¹²¹ Yapılan kitap çalışmaları: Ahmet Rifat Efendi, *Devhatü'l-meşâyih ma'a zeyl*, Çağrı Yay., İstanbul, 1978; Barbara Kellner-Heinkele, *Devhatü'l-Meşâyih: Einleitung und Edition* (2 cilt), Stuttgart, 2005; Yapılan tez çalışmaları: Alper Yıldırım, Müstakîmzade Süleyman Saadeddin'in *Devhatü'l-Meşâyih Osmanlı Şeyhü'l-İslamlarının Biyografileri Adlı Eserinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi SBE, Hatay, 2014; Emrah Bilgin, *Devhatü'l-Meşâyih ve Zeyilleri* (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum, 2016; Yapılan makale çalışması: Fatih Yerdemir, “Devhatü'l-Meşâyih'ta Şair ve Şiir Üzerine Değerlendirmeler”, *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 44, ss. 149-164; Mehmet İpşirli, *Devhatü'l-Meşâyih*, TDV Yayınları, İstanbul, 1994, IX, 229-230.

¹²² Müstakîm-zâde, *Zeyl-i Devha-i Meşâyih*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY01878

¹²³ Müstakîm-zâde, *Düstûru'l-'amel-i şâhâne*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1684/7.

11. *el-Emânetü'l-ma'rûda*: Ahzab suresi 72. ayetin “إِنَّا عرضنا الأمانة على السموات”

tefsiridir. Eser 1173/1759 yılında yazılmıştır. Eserin sonunda Hâtime-i nâfi‘a, tasavvuf manzumesi ve du‘a vardır.¹²⁴

12. *Tenvîru'l-emâne*: *el-Emânetü'l-Ma'rûda* risalesinin mütemmimi mahiyetindedir. Eser 1173/1759 tarihinde yazılmıştır. Bu iki risale üzerine yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.¹²⁵

13. *el-Emriyye*: Hz. Peygamber'in 23 yıllık risâletine binâen 23 beyit olarak kaleme alınmıştır. Kaside nazım şekliyle yazılan manzumenin dili Arapçadır. 1158/1745 yılında yazılmıştır.¹²⁶

14. *er-Risâletü's-Sâmiyye fî rü'yeti's-Şâmiyye*: *Terceme-i Kâsîde-i Düveykî* diye de bilinen bu risâle, Şamlı Muhammed b. Mustafa b. Muhammed ed-Düveykî'nin Eğrikapılı Mehmed Râsim Efendi'ye hat meşk etmek arzusuyla takdim ettiği kasidesinin nazmen tercümesi ve nesren şerhidir.¹²⁷

15. *Envâru'd-diyâr bi-himâyeti'l-âbâr*: Kuyu kazmak, kuyu sularının temizliği ve suları necis eden şeylerin şer'î hükümlere dair bir risâledir. 1200/1785 tarihinde yazılmıştır. Eserin girişinde, kuyu kelimesinin altmıştan ziyade Arapça isminin olduğu belirtilmekte; bunların otuz tanesi zikredilmektedir.¹²⁸

16. *Gelibolulu Yazıcı-zâde Mehmed Efendi*: Yazıcı-zâde Mehmed Efendi (v. 855/1451)'nin hâl tercemesini ihtiva eden bir eserdir.¹²⁹

17. *Hâşiye-i Hizb-i a'zam*: Ali el-Ğârî'nin (v. 1014/1605) *Hizb-i A'zam* isimli duânâmesinin şerhidir. *Duânâme*'yi üç yüz kavle ayırıp şerh etmiştir. Eser Ramazan ayında yazıldığından “ني رمضان” telif tarihi olarak düşünülmüştür. (1181/1768)¹³⁰

¹²⁴ Müstakîm-zâde, *el-Emânetü'l-ma'rûda*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1426/1.

¹²⁵ Müstakîm-zâde, *Tenvîru'l-emâne*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1426/1; Betül Tosyalıoğlu, *Emânet Risâleleri ve Tasavvufta Emânet Anlayışı*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2010.

¹²⁶ Müstakîm-zâde, *el-Emriyye*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1330/1.

¹²⁷ Müstakîm-zâde, *er-Risâletü's-Sâmiyye fî rü'yeti's-Şâmiyye*, Nadir Eserler Ktp. NEKTY06699.

¹²⁸ Müstakîm-zâde, *Envâru'd-diyâr bi-himâyeti'l-âbâr*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1684/8.

¹²⁹ Ahmet Yılmaz, *a.g.t.*, s. 89.

¹³⁰ Müstakîm-zâde, *Hâşiye-i Hizb-i a'zam*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1391.

18. *el-Hediyyetü's-seferiyye ve'l-ḥadariyye fî Şerḥi'r-Râiyyeti'l-Muḍariyye*:

Şerefüddin Muhammed b Abdullah el-Bûsirî'nin (v. 695/1296) *Kaşîde-i Râiyye-i Muḍariyye*'sine yapılmış Türkçe bir şerhtir. Eser 1171/1758 tarihinde yazılmıştır.¹³¹

19. *Huccetü'l-ḥaṭṭi'l-ḥasen*:

Hüsn-i hat ile alakalı hadislerin cem' edildiği kırk hadis derlemesi olan bu eserde hat ve hattatlık ile ilgili olan hadisler açıklanmıştır. Harf sırasına göre tertip edilen eserin yazılış tarihi, isminin adedi-hurûfu olan 1200/1786'dır. Eserde çokça "fâide" fasılları olup hüsn-i hat hakkında malumat verilmektedir. Eser ile alakalı bir makale yazılmıştır.¹³²

20. *Hulâşatü'l-hediyye*:

Şeyh Nazmî Efendi'nin (v. 1112/1701) Halvetiyye Şemsiyye tarikatının Sivâsî kolundan olan yedi şahsın hayat hikâyesi ve menkıbelerini ihtiva eden *Hediyyetü'l-iḥvân* isimli eserinin muhtasar tercümesidir. Eser 1186/1772 yılında yazılmıştır.¹³³

21. *Hurûf İle Müretteb Durûb-ı Emsâl*:

Türk atasözlerinin alfabe sırasına göre tertip edilerek derlendiği bir eserdir. Bu eser, Prof. Dr. Ahmet Yılmaz tarafından latinize edilerek Türk akademisinin istifadesine sunulmuştur.¹³⁴

22. *Hısânu'n-naḍr min aḥvâli'l-Ḥadr*:

Hızır (a.s.)'nin menkıbelerini ihtiva eden bir risaledir.¹³⁵

23. *el-İştîlâhâtü's-şî'riyye*:

Şiir ıstılahlarının örnekler ile izah edildiği Divan Edebiyatı terimleri sözlüğüdür. Edebî terimler alfabetik sıraya göre tertip edilmiştir. Eserin ismi yazılış tarihidir. (1187/1773) Eser Harun Tolasa tarafından çalışılmıştır.¹³⁶

¹³¹ Müstakîm-zâde, *el-Hediyyetü's-seferiyye ve'l-ḥadariyye fî Şerḥi'r-Râiyyeti'l-Muḍariyye*, Süleymaniye Ktb. Hafîd Efendi Böl. 193/2.

¹³² Müstakîm-zâde, *Huccetü'l-ḥaṭṭi'l-ḥasen*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 3740/1; Harun Reşit Demirel, "Müstakîmzâde Süleymân Saadettin Efendi'nin Huccetü Hattî'l-Hasen İsimli Eseri ve İlgili Eserdeki Hadislerin Tahriri ve Değerlendirmesi", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2003, sy. 4, ss. 87-106.

¹³³ Müstakîm-zâde, *Hulâşatü'l-hediyye*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06698/9.

¹³⁴ Müstakîm-zâde, *Hurûf İle Müretteb Durûb-ı Emsâl*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 3740/5; Ahmet Yılmaz, "Müstakîm-zâde ve Durûb-ı Emsâlinin Türk Edebiyatındaki Yeri ve Önemi", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1999, sy. 6, ss. 225-271.

¹³⁵ Ahmet Yılmaz, *a.g.t.*, s. 95.

¹³⁶ Müstakîm-zâde, *el-İştîlâhâtü's-şî'riyye*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1684/5; Harun Tolasa, "18. Yüzyılda Yazılmış Bir Divan Edebiyatı Terimleri Sözlüğü: Müstakîmzâde'nin İstîlâhâtü's-şî'riyyesi I", *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, nr. 2, İzmir, 1981, ss.221-229; Harun Tolasa, "18. yy.'da Yazılmış Bir Divan Edebiyatı Terimleri Sözlüğü: Müstakîmzâde'nin İstîlâhâtü's-şî'riyyesi II", *TUDED*, 1986, XXIV-XXV, 363-380.

24. ‘İddetü’l-büdûr fî ‘iddeti’s-sinîni ve’s-şuhûr: إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ ayetine dair bir

risaledir. Hac, umre, oruç, zekât, bayram gibi muayyen günlerin şer‘î hükümlerini açıklamaktadır. Ayrıca Arap ay ve günlerinin isimler hakkında bilgiler vermektedir.¹³⁷

25. el-İrâdetü’l-‘aliyyetü’l-celiyye fî’l-irâdeti’l-cüziyyeti ve’l-küllîyye: Külli ve cüz’i irade, ef‘âl-i ‘ibâda müteallık meseleleri itikadî mezhepler ve filozofların görüşlerine yer vererek açıklamakta; irâde meselesinin ispatında, ekoller arasında Mâturidiyye’nin daha tutarlı olduğunu belirtmekte ve benimsemektedir. Risâle 1185/1771 tarihinde telif edilmiştir.¹³⁸ Eser neşredilmiştir.¹³⁹

26. el-Kelimâtü’l-hikemiyye: Arapça bazı hikmetli sözleri ihtiva eden bir risaledir. Alfabetik düzene göre tertip edilmiştir.¹⁴⁰

27. Kırk Fıkra: Düz okunduğunda övgü, aksi okunduğunda yergi ifade eden kırk fıkradan oluşur. Müstakîm-zâde bu esere, *Tuhfe-i Hattâtîn*’inde Mehmed b. Mehmed b. Ahmed Mansûrî’nin terceme-i hâlinde atıfta bulunmaktadır.¹⁴¹

28. Kibâr-ı Nakşibendiyye’den Tokâdî Hâce Mehmed Emîn Efendi’nin Sergüzeşti: Tokâdî Mehmed Emîn Efendi’nin hayatını genel hatlarıyla anlatan bir eserdir. Bu risalenin akabinde “Ahvâl-i sülûk-i Sa‘deddîn Süleymân el-ma‘rûf bi-Müstakîm-zâde ez pîr-i Nakşibend Hâce Mehmed Emîn Tokâdî” başlığında Müstakîm-zâde’nin hayatı, Mehmed Emîn-i Tokâdî ile tanışması ve onun mahiyetinde tasavvufî gelişimi anlatılır.¹⁴²

29. Maqâle: Hadis usulü ıstılahlarına dair yazılmış bir risâledir.¹⁴³

30. Maqâle: İstanbul, Bursa ve Edirne’de bulunan çeşme, sarnıç, kaplıca ve içme sularına dair yazılmış bir makaledir. Ayrıca “el-kıssa” başlığında Murat

¹³⁷ İbnü’l-Emîn, *a.g.e.*, s. 55.

¹³⁸ Müstakîm-zâde, *el-İrâdetü’l-‘aliyyetü’l-celiyye fî’l-irâdeti’l-cüziyyeti ve’l-küllîyye*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY03300.

¹³⁹ Rıdvan Özdiç, “Osmanlı Düşüncesinde İrade Hürriyeti ve Müstakîmzade Süleyman Efendi’nin İrade-i Cüziyye Risalesi”, *Kutadgu Bilig*, İstanbul, 2012, sy. 22, ss.73-96; *Müstakîm-zâde, Fıkhü’l-Ekber Şerhi Şerefü’l-Akîde ve Diğer Risaleleri* (haz. Uğur İncebilir), Büyüyenay Yay., İstanbul, 2018.

¹⁴⁰ Müstakîm-zâde, *el-Kelimâtü’l-hikemiyye*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY6699/19.

¹⁴¹ Müstakîm-zâde, *Tuhfe-i Hattâtîn* (haz. İbnü’l-Emîn), s. 442.

¹⁴² Müstakîm-zâde, *Kibâr-ı Nakşibendiyye’den Tokâdî Hâce Mehmed Emîn Efendi’nin Sergüzeşti*, Süleymaniye Ktb. Hüsrev Paşa Böl. 859.

¹⁴³ Müstakîm-zâde, *Maqâle*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi 1684/5.

Hüdavendigar'ın Bursa'da şifa bulduğu Çekirge Sultan Kaplıcasına değinilmektedir.¹⁴⁴

31. Maḳâle-i Ahvâl-ı Tabakât-ı Şernûbî: Şeyh Ahmed b. Osman eş-Şernûbî'nin (v. 994/1586) *Tabâkâtü'l-Evliyâ'sı* hakkında malumata havi tek varaklık bir makedir.¹⁴⁵

32. el-Maḳâletü'l-müfide: Köpekler hakkında yazılmış bir eserdir. Girişte köpeğin yaratılışından ve evcilleştirilmesinden bahsedilmektedir. Akabinde iki tane "mes'ele" başlığı ile köpek beslemenin şer'î hükmü açıklanmaktadır.¹⁴⁶

33. Maḳâletün 'alâ Neşri't-tavâli': Saçaklı-zâde Mehmed Efendi (v. 1145/1732)'nin Kelam ilmine dair "*Neşrü't-tavâli*" adlı şerhinin "fenâ fi't-tevhîd" konusu ile alakalı 1166/1752 yılında yazılmış bir makedir.¹⁴⁷

34. Maḳûlât-ı Devriyye: Tasavvufa dair bazı meselelerin işlendiği bir risaledir. Eserde 5 tasavvufî makale bulunmaktadır. 1199/1784 tarihinde yazılmıştır. Eser ile alakalı iki makale ve bir tez çalışması bulunmaktadır.¹⁴⁸

35. Maḳâle-i Devriyye: Ehl-i tasavvufun raks ve semadan dolayı tekfir edilmesine reddiye olarak yazılmıştır. İfadelerini ayet, hadis ve selef ulemasının söylediklerini delil getirerek temellendirmektedir.¹⁴⁹

36. el-Mebsût fî rusûmi'l-ḥuṭûṭ: Elif, ya, vav ve hemze'nin imlasına dair kaleme alınmış bir eserdir. Yazılış tarihi isminin harfleri adedi olan 1199/1784'tür.¹⁵⁰

37. Mecelletü'n-nişâb fî'n-nisebi ve'l-künâ ve'l-elḳâb: Müstakîm-zâde'nin en önemli eserlerinden kabul edilen bu eserde; çok sayıda kişinin isimleri, lakapları, nisbeleri ve künyeleri verilmektedir. Bununla beraber coğrafî, tarihî, dinî, edebî birçok konuya da değinilmektedir. Dili Arapça olup 1175/1762 tarihinde telif

¹⁴⁴ Müstakîm-zâde, *Maḳâle*, Süleymaniye Ktb. Fatih 5451/4

¹⁴⁵ Müstakîm-zâde, *Maḳâle-i Ahvâl-ı Tabakât-ı Şernûbî*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi 3593/3

¹⁴⁶ Müstakîm-zâde, *el-Maḳâletü'l-müfide*, Süleymaniye Ktb. Pertev Paşa Böl. 614/2.

¹⁴⁷ Müstakîm-zâde, *Maḳâletün 'alâ Neşri't-tavâli'*, Süleymaniye Ktb. Pertev Paşa 625/14.

¹⁴⁸ Müstakîm-zâde, *Maḳûlât-ı Devriyye*, Süleymaniye Ktb. Pertev Paşa Böl. 625/15; Halil İbrahim Şimşek, "İki Nakşibendî Müceddidinin Deverân Savunması Mehmed Emin-i Tokâdî ve Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin Örneği", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 2003, cilt: IV, sayı: 10, ss. 283-298; Mustafa Demirci, "Makûlât-ı Devriyye'de Müstakîmzâde Süleyman Sa'deddin'in Mûsikî ve Semâa Dâir Görüşleri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas 2014, XVIII, sy. 2, ss. 171-190; Serpil Ocak, *Müstakîmzâde Süleyman Sadeddin'in Nakşibendiyye Tarikatının Usûl ve Adâbına Dair Görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi), Hitit Üniversitesi SBE, Çorum 2014.

¹⁴⁹ Müstakîm-zâde, *Maḳâle-i Devriyye*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi 92/2.

¹⁵⁰ Müstakîm-zâde, *el-Mebsût fî rusûmi'l-ḥuṭûṭ*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 3740/4.

edilmiştir. Eser hakkında iki doktora tezi, kitap ve akademik makaleler yazılmıştır. Ayrıca Kültür Bakanlığı tarafından eserin tıpkıbasımı yapılmıştır.¹⁵¹

38. Mecmû'a-i Fevâid: Faydalı bilgilerin cem edildiği Arapça yazılmış 306 varaklık bir eserdir. Bu eser İbnü'l-Emîn tarafından "Mecmu'a" diye kaydedilmiş, kütüphane kayıtlarına ise eserin müellifi belirtilmeden "Fevaid-i Müteferrika" ismiyle girilmiştir.¹⁵²

39. Mecmû'a-i İlâhiyyât: Mûsikiye dair olan bu eserde; makam, usul, beste ve güfteler zikredilmektedir. Eser yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.¹⁵³

40. el-Menâkıb fî haqqı'l-İmâmi'l-a'zam: İmam-i A'zam Ebu Hanîfe'nin terceme-i hâli ve menkıbelerinin cem edildiği bir eserdir. Eser dört rabıtan müteşekkil bir mukaddime, yirmi dört feride ve dört zabıtan oluşmaktadır. 4. ve 5. feridelerde Ebu Hanîfe'nin hocaları ve öğrencileri alfabetik sıraya göre yazılmıştır. Hakkında anlatılan menkıbeler "منقبه" başlığı altında verilmektedir. Yine eserin sonlarına doğru İmam-ı A'zam'dan rivayet edilen kırk hadise yer verilmektedir. Toplam 145 varak olan eserin dili Türkçedir. Emrah Bilgin tarafından neşredilmiştir.¹⁵⁴

41. Meşâyih-nâme-i İslâm: Devhâ-i Meşâyih-ı Kibâr'ın zeyli mahiyetinde olan bu eserde, İstanbul'da vefat eden ve bizzat cenaze namazları şeyhülislam tarafından kılınan 18 âlimin biyografisi verilmektedir. Eser hakkında yüksek lisans çalışması yapılmıştır.¹⁵⁵

¹⁵¹ Müstakîm-zâde, *Mecelletü'n-nisâb fî'n-nisebi ve'l-künâ ve'l-elkâb*, Süleymaniye Ktb. Halet Efendi 628; Ahmet Yılmaz, *Müstakîmzâde Süleyman Sadeddin: Hayatı, Eserleri ve Mecelletü'n-Nisab'ı*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 1991; Muhammed İman İssa, *Müstakîm-Zâde Süleyman Sa'dü'd-din Efendi Mecelletü'n-Nisâb: (kişi, eser, yer adlarının açıklamalı dizini)* (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 1995; Ahmet Yılmaz, *Mecelletü'n-Nisab Fihristi*, Selçuk Üniversitesi Yay., 2000; Ahmet Yılmaz, "Mecelletü'n-Nisab'ın Kaynakları", *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2009, sy.8, ss. 23-48; Ahmet Yılmaz, "Müstakîm-zâde ve Ehemmi Müellefâtihî Mecelletü'n-Nisâb", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Konya, 2003, sy. 16, ss.19-26; Müstakîm-zâde, *Mecelletü'n-Nisâb* (Tıpkıbasım), Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 2000.

¹⁵² Müstakîm-zâde, *Mecmû'a-i Fevâid*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 3756.

¹⁵³ Müstakîm-zâde, *Mecmû'a-i İlâhiyyât*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 3397; Şengül Sağman, *Müstakîm-zâde'nin Mecmû'a-i İlâhiyyât Adlı Güfte Mecmuası* (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2001.

¹⁵⁴ Müstakîm-zâde, *Menakıb-ı İmam-ı A'zam*, Süleymaniye Ktb. Bağdatlı Vehbi Böl. 1248; Emrah Bilgin, *Müstakîmzade Süleyman Sa'deddin Efendi - Menakıb-ı İmam-ı A'zam*, Fenomen Yayıncılık, İstanbul 2020.

¹⁵⁵ Müstakîm-zâde, *Meşâyih-nâme-i İslâm*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi 1684/10; Zeliha Dilek Keçeciler, *Müstakîm-Zâde'nin Biyografik İki Risâlesi: Şuyûh-ı Ayasofya ve Meşâyih-nâme-i İslâm*, (Yüksek Lisans Tezi) Necmettin Erbakan Üniversitesi SBE, Konya, 2018.

42. *Mir'âtü's-şafâ fî nuḥbeti esmâi'l-Muṣtafâ*: Hz. Peygamberin isimlerinin sayıldığı ve açıklandığı bir eserdir. Girişte Hz. Peygamberin iki yüzden fazla isminin *Delâilü'l-Ḥayrât* isimli eserde zikredildiğini, fakat kendisinin doksan dokuz ismi intihâb ettiğini belirtmektedir.¹⁵⁶ Eser, Prof. Dr. Ahmet Yılmaz tarafından çalışılmıştır.¹⁵⁷

43. *Nâfi'a-i Şâfi'a*: Müstakîm-zâde'nin müslüman her bireyin Hz. Peygamberin şemailini bilmesi gerektiği kanaatinde olması eseri yazma sebebidir. Çünkü peygamber ve sahabe aşığı olan Müstakîm-zâde, Hz. Peygamberi rüyada gören kişinin şayet peygamberin şemailini bilirse onu tanıyabileceğini ifade etmektedir. Eserde Peygamber efendimiz, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hüseyin'in hilyeleri verilmektedir. Eser ayrıca *Şerḥ-i Hilye-i Nebevî* ismiyle de bilinmektedir.¹⁵⁸

44. *Nuşret-i Mübtedî*: Tarîkat-ı Nakşibendî'ye intisab etmek isteyen mübtediler için nasihatleri ihtiva eder. Eserin derkenarında Kuran'da adı geçen peygamberler ve Müstakîm-zâde'nin tarikat icâzeti verilmektedir. Eserin ismi yazılış tarihidir. (1196/1781)¹⁵⁹

45. *Nüşa-i Ricâli'l-Bedr*: Ashâb-ı Bedr'in faziletlerinin anlatıldığı bir eserdir. Esad Efendi Bölümü 1684/12'de kayıtlı olan nüshanın giriş kısmında yer alan bilgiye göre eser, Bedir gazvesine katılan sahabenin isimlerine mukaddime olarak yazılmıştır. Fakat Nadir Eserler'den temin ettiğimiz "*Aşḥâb-ı Bedr Risâlesi*" isimli yazma nüshanın girişinde eserin, Cidde valisi Ebubekir Paşa'nın emriyle isimleri toplanan Bedir sahabeleri için yazılan mukaddimenin tercümesi olduğu anlaşılmaktadır. Esad Efendi nüshasının sonunda sahabe-i kiramın isimleri alfabetik olarak sıralanmış, ancak bu isimler Nadir Eserler nüshasında bulunmamakta ve risalelerin sonunda verilen sahabe sayıları uyuşmamaktadır. İbnü'l-Emîn'in muhtemelen nüshalar arasındaki farklardan dolayı iki ayrı risale olarak kaydettiği bu eseri tek bir risâle olarak kaydettik.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Müstakîm-zâde, *Mir'âtü's-şafâ fî nuḥbeti esmâi'l-Muṣtafâ*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi 1426/3.

¹⁵⁷ Ahmet Yılmaz, "Türk Edebiyatında "Esmâ-i Nebeviyye-i Şerîfeyi Tadât Geleneği ve Müstakîmzâde'nin Mir'âtü's-Safâ İsimli Risalesi", *İSTEM Dergisi*, Konya, 2004, sy. 4, ss. 161-174.

¹⁵⁸ Müstakîm-zâde, *Nâfi'a-i Şâfi'a*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi 1426/3.

¹⁵⁹ Müstakîm-zâde, *Nuşret-i Mübtedî*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1589/4.

¹⁶⁰ Müstakîm-zâde, *Nüşa-i Ricâli'l-Bedr*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1684/12; İstanbul Nadir Eserler NEKTY01878.

46. Nüşhatü'l-evliyâ: Cennet ile müjdelenen sahabeler “aşere-i mübeşşere” ve on iki imam hakkında bilgiler ihtiva etmektedir. Eser iki cetvel halinde düzenlendiğinden iki ayrı eser olarak da kaydedilmiştir. Yazılış tarihi 1189/1775'tir.¹⁶¹

47. Raşfü'l-ḥakîka fî keşfi'l-'akîka: Akika kurbanı kesme ile alakalı fikhî bir risaledir. Eser 1191/1777 yılında yazılmıştır.¹⁶²

48. Risâle: İmam Birgîvî'nin (v. 981/1573) “Eğer benden küfür ve hata sadır olduysa tevbe ettim” ifadesinde, bazı kimselerin “bu edada şek vardır” diye hatadan korkup Müstakîm-zâde'ye bu ifadenin hükmünü sormaları üzerine Müstakîm-zâde bu risaleyi kaleme almıştır. Uğur İncebilir tarafından tahkik edilip neşredilmiştir.¹⁶³

49. Risâle-i Ebeveyni's-şerîfeyn: Hz. Peygamberin anne ve babasının imanı hakkında yazılmış bir risaledir. Eser İbnü'l-Emîn tarafından “Risâle-i Vâlideyn” diye kaydedilmiştir. Uğur İncebilir tarafından “Risâle-i Vâlideyn-i Mâcideyn” ismiyle neşredilmiştir.¹⁶⁴

50. Risâle fî ma'rifeti'l-enşâb: Neseb ilminin ehemmiyeti hakkında telif edilmiş bir eserdir. Yazılış tarihi 1173/1759'dur.¹⁶⁵

51. Risâle-i Bayrâmîye-i Melâmîye: Bayrâmî-Melâmî icazeti almış takriben seksen ehl-i tasavvufun hayat hikâyeleri ve manzumelerinin derlendiği bir eserdir. Eser üzerine çalışmalar yapılmıştır.¹⁶⁶

52. Risâle-i Hüsn-i Takvîm: الفطرة خمس الختان والاستحدا وقص الشارب وتقليم الأظافر وتنف الإبط temizlik ile alakalı bu hadis-i şerifinin Türkçe şerhidir. Bu beş fitratın her biri bir “lâyiḥâ” başlığa altında irdelenmektedir.¹⁶⁷

¹⁶¹ Müstakîm-zâde, Nüşhatü'l-evliyâ, Süleymaniye Ktb. Pertev Paşa Böl. 625/29.

¹⁶² Müstakîm-zâde, Raşfü'l-ḥakîka fî keşfi'l-'akîka, Süleymaniye Ktb. Fatih Böl. 5451/9.

¹⁶³ Müstakîm-zâde, Risâle, Süleymaniye Ktb. Pertev Paşa Böl. 625/32; İncebilir, Fıkhu'l-Ekber Şerhi Şerefü'l-Akide ve Diğer Risaleleri, ss. 191-196.

¹⁶⁴ Müstakîm-zâde, Risâle-i Ebeveyni's-şerîfeyn, Süleymaniye Ktb. İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098 / 13; İncebilir, Fıkhu'l-Ekber Şerhi Şerefü'l-Akide ve Diğer Risaleleri, ss. 211-220.

¹⁶⁵ Ahmet Yılmaz, a.g.t., s. 122.

¹⁶⁶ Efkân Vural, Müstakîmzade Süleyman Sa'deddin hayatı, eserleri ve Risale-i Melamiye-i Bayramiye'si (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa 1998; Abdurrezzak Tek, Müstakîmzâde'nin Risale-i Melamiye-i Bayramiye Adlı Eserinin Metni ve Tahlili (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa, 2000; Abdurrezzak Tek, “Müstakîmzâde'nin Risale-i Melamiye-i Bayramiye Adlı Eseri İle İlgili Bir İnceleme”, Tasavvuf Dergisi, 2001, sy. 7, s. 249-268.

¹⁶⁷ Müstakîm-zâde, Risâle-i Hüsn-i Takvîm, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098 / 3.

53. Risâle-i İskender: Kehf suresi 83. ayette geçen Zülkarneyn'in kim olduğuna dair söylenenleri tahkik ettiği bir risaledir.¹⁶⁸

54. Risâle-i Nisyân: Burhaneddin Ebû İshak İbrahim b. Muhammed b. Muhammed el-Nâcî'nin (v. 900/1495) “*Ḳalâidü'l-‘ikyân fî tahziri'l-iḥvân fîmâ yûrisü'l-fakra ve'n-nisyân*” adlı eserinin muhtasar tercümesidir. 1191/1777 tarihinde yazılmıştır. İbnü'l-Emîn eseri “*Hıfz-ı Nisyân*” adıyla kaydetmiştir.¹⁶⁹

55. Risâletü'l-hay fî isâleti'l-key: Şeyh Hasan-ı Şürunbülâlî (v. 1069/1659) ve Şeyh Abdülganî en-Nablûsî'nin (v. 1143/1731) yakı hakkında yazmış oldukları risalelerinin tercümesidir. 1177/1763 yılında telif edilmiştir.¹⁷⁰

56. Risâletü'l-Mantık: Mantık ilmine dair 1151/1738 yılında yazılmış Türkçe bir risaledir. Eser tahkik edilerek neşredilmiştir.¹⁷¹

57. Risâletü't-tâc: Tasavvuf ehlinin giydikleri tac, sarık, imame ile alakalı bir eserdir. Eserde tac ile alakalı genel tarihi bazı bilgiler verildikten sonra, tarikat ehlinin meşrepleri gereği taktıkları farklı sarıklara değinilmektedir. Eser neşredilmiştir.¹⁷²

58. Risâle-i Tevfîk-i Tevkîf: Allah'ın isimleri tevkîfî olduğundan, Allah'a isim takdir etmenin imkânın tartışıldığı bir risaledir. Müstakîm-zâde eseri, bazı ehl-i takvanın –Allah'ın isimleri tevkîfî olduğu için- Allah'a isim ıtlak etmelerini şer'an uygun görmediklerinden hareketle, bu konuyu açıklamak üzere kaleme almıştır. Eser neşredilmiştir.¹⁷³

59. es-Salavâtü's-şerîfe: Hz. Peygambere salavat getirmenin faziletine ve faydalarına dair iki nafi'adan müteşekkil bir eserdir. Eser, 1190/1776 yılında tamamlanmıştır.¹⁷⁴

¹⁶⁸ Müstakîm-zâde, *Risâle-i İskender*, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098 / 14.

¹⁶⁹ İbnü'l-Emîn, *a.g.e.*, s. 64.

¹⁷⁰ Müstakîm-zâde, *Risâletü'l-hay fî isâleti'l-key*, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098/10.

¹⁷¹ İbrahim Çapak vd., *Mantık Risâleleri*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2015, ss. 251-255.

¹⁷² Müstakîm-zâde, *Risâletü't-tâc*, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098 / 17; Helga Anetshofer-Hakan T. Karateke, *Traktat Die Derwischmützen (Risale-i Taciyye) Des Müstaqim-zade Süleyman Saèdedin*, Tuta Sub Aegide Pallas, Köln, 2001.

¹⁷³ Müstakîm-zâde, *Risâle-i Tevfîk-i Tevkîf*, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098/7; Müstakîm-zâde, *Fıkhu'l-Ekber Şerhi Şerefü'l-Akîde ve Diğer Risaleleri*, ss. 223-247.

¹⁷⁴ Müstakîm-zâde, *es-Salavâtü's-şerîfe*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06698/11.

60. Sa'îd b. Cübeyr'in Şehâdeti: Tâbi'inden olan Sa'îd b. Cübeyr'nin (v. 94/713) Haccac b. Yûsuf es-Sekâfî (v. 95/714) tarafında şehîd edilmesine dair bir risaledir.¹⁷⁵

61. Silsile-i Nakşibendiyye: Nakşibendi meşâyihinin silsilelerinin verildiği bir risaledir.¹⁷⁶

62. Silsiletü'l-haţţâfîn: Eser üç bölümde incelenebilir: birinci bölümde hat ilmi ve hattatlık ile ilgili ayet ve hadisler nakledilmekte; ikinci bölümde hat ilminin tarihi, ilk yazı yazan kişi, hat sanatını öğreten ilk şahıs, hulefâ-i râşidîn'in hat ilmi ile alakaları ve tabiinden bazı hattatların isimleri hakkında bilgiler verilmekte; üçüncü bölümde ise Osmanlı döneminin önemli bazı hattatlarının biyografileri ve bu hattatların silsileleri zikredilmektedir. Eserin sonunda Müstakîm-zâde'nin hat ilmine dair silsilesi bulunmaktadır.¹⁷⁷

63. Şerefü'l-'akîde: Ebû Hanîfe (v. 150/767)'nin akaide dair kaleme aldığı *el-Fıkhü'l-Ekber* isimli eserinin tercümesidir. 1195/1780 yılında yazılmıştır. Eser çalışılmıştır.¹⁷⁸

64. Şerh ve Tercüme-i 'Ayniyye-i Süheylî: Abdurrahman b. Abdullah Süheylî'nin (v. 508/1114) "*Kaşîdetü'l'Ayniyye*" diye şöhret bulmuş münacatına Müstakîm-zâde'nin yapmış olduğu şerhtir. Ayrıca eserin sonunda "*Kaşîdetü'l'Ayniyye*" nazmen yapılmış tercümesi bulunmaktadır. Eser çalışılmıştır.¹⁷⁹

65. Şerh-i 'Ahidnâme ve Telkîn: Dünyada iken iman etmenin gerekliliğini anlatmakta, öldükten sonra kişinin mezarı başında okunan duaları ihtiva etmektedir.¹⁸⁰

¹⁷⁵ Ahmet Yılmaz, *a.g.t.*, s. 127.

¹⁷⁶ Müstakîm-zâde, *Silsile-i Nakşibendiyye*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi 1426/5.

¹⁷⁷ Müstakîm-zâde, *Silsiletü'l-haţţâfîn*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1684/9.

¹⁷⁸ Müstakîm-zâde, *Şerefü'l-'akîde*, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Osm_K01666; Mücahit Beşenk, "Müstakîmzâde Süleyman Sâdeddin Efendi'nin Şerefu'l-Akide Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme", *Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2017, sy. 11, ss. 111-127; Müstakîm-zâde, *Fıkhü'l-Ekber Şerhi Şerefü'l-Akide ve Diğer Risaleleri*, ss. 29-188.

¹⁷⁹ Müstakîm-zâde, *Şerh ve Tercüme-i 'Ayniyye-i Süheylî*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1426/6; Ahmet Yılmaz, "Müstakîm-zâde'nin Kasîde-i Ayniyye Tercümesi ve Şerhi", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1999, sy. 9, ss. 241-264.

¹⁸⁰ İbnü'l-Emîn, *a.g.e.*, s. 38.

66. Şerh-i Kelimât-ı Bâyezîd-i Bisâtâmî: Bâyezîd-i Bistâmî'nin (v. 234/848) söylediği bazı şathiyatın şerhidir. Eserde ayrıca Bâyezîd-i Bistâmî'nin hayatı kısaca anlatılmaktadır.¹⁸¹

67. Şerh-i Ebyât-ı Pîr-i Herât: Pîr-i Herât Ebû İsmail Muhammed el-Ensârî el-Herevî'nin (v. 481/1809) *Menâzilü's-sâirîn* isimli eserinin sonunda yazdığı Arapça üç beytin Türkçe şerhidir.¹⁸²

68. Şerh-i Ebyât-ı Sandûka: Abdulkâdir-i Geylânî'nin (v. 561/1165-66) sandukasının üzerinde yazılı beş beytinin Türkçe şerhidir.¹⁸³

69. Şerh-i Beyt-i Eşref-zâde:

*'Aceb hayrânü mestem ki bilişden bilmezem yâri
Gözüm her kınde kim baksa görünür suret-i Rahmân*

Eşrefoğlu Rûmî'nin (v. 874/1469-70) bu beytinin şerhidir.¹⁸⁴

70. Şerh-i Beyt ez Gülşen-i Râz:

*Zi Ahmed tâ aḥad yek mîm farḳest
Cihânî ender ân yek mîm garḳest*

Necmüddin Mahmûd et-Tebrîzî'nin (v. 720/1320) Farsça beytinin şerhidir. 1168/ 1754 yılında telif edilmiştir.¹⁸⁵

71. Şerh-i Beyt-i Molla Câmi: Abdurrahman Câmi'ye (v. 898/1492) ait Farsça bir beytin Türkçe şerhidir. Beyt:

*Her dem be-hevâ-yı tûst demsâz
Ber mûy zi gîsûyem be-pervâz¹⁸⁶*

72. Şerh-i Mısrâ'-ı Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî:

'İlm-i Hâk der 'ilm-i şûfî güm şeved

Mevlânâ'nın (v. 672/1273) *Mesnevi*'sinde geçen Farsça mısranın şerhidir.¹⁸⁷

¹⁸¹ Müstakîm-zâde, *Şerh-i Kelimât-ı Bâyezîd-i Bisâtâmî*, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098 / 18.

¹⁸² Müstakîm-zâde, *Şerh-i Ebyât-ı Pîr-i Herât*, Süleymaniye Ktb. Pertev Paşa Böl. 625/40.

¹⁸³ Müstakîm-zâde, *Şerh-i Ebyât-ı Sandûka*, Süleymaniye Ktb. Pertev Paşa Böl. 625/34.

¹⁸⁴ Müstakîm-zâde, *Şerh-i Beyt-i Eşref-zâde*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/6.

¹⁸⁵ Müstakîm-zâde, *Şerh-i Beyt ez Gülşen-i Râz*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/11.

¹⁸⁶ Müstakîm-zâde, *Şerh-i Beyt-i Molla Câmi*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/3.

¹⁸⁷ Müstakîm-zâde, *Şerh-i Mısrâ'-ı Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/10.

73. Şerh-i Ebyât-i Muhyiddîn-i ‘Arâbî: İmam Şa‘rânî (v. 973/1565)’nin Şeyh-i Ekber Muhyiddin ‘Arâbî’ye (v. 638/1240) nisbet ettiği Arapça üç beytin Türkçe şerhidir. 1172 yılında tamamlanmıştır.¹⁸⁸

74. Şerh-i Beyt-i Örfî: Örfî-i Şîrâzî’nin (v. 999/1591) na‘t olarak yazdığı kasidesinden bir beytin şerhidir. Beyt:

Dil-i hasûd-i tû elmâs eger be-yâd âred

*Be-dest-i ‘ahd-i şehîd-i vefâ şeved meksûr*¹⁸⁹

75. Şerh-i Beyt-i Nesîmî: Nesîmî’nin (v. 820/1417) Farsça beytinin şerhidir. Beyt:

Hırâmân mî-reved dilber be-bostân vaqt-i gülgül-i gül

*Be-rûh gülgül be-leb mülmül be-şad çün serv-i sünbül-i mül*¹⁹⁰

76. Şerh-i Beyt-i ‘Îsâ el-Mahvî: Îsâ el-Mahvî’ye (1127/ 1725) ait Türkçe bir beytin şerhidir. Beyt:

Yokluğunda var olan varlıkda bilmez yokluğu

*Soğbet-i yâr lezzetin bilmez begim ağyâr olan*¹⁹¹

77. Şerh-i Beyt-i Sâmî: Arpaemîni-zâde Sâmî’nin (v. 1146/1733) gazelinden bir beytin şerhidir.¹⁹²

Sakın ey mest-i derûn-saht ki rûz-ı ferdâ

Rağne-i seng eser-i penbe-i minâdandır

78. Şerh-i Beyt-i Hâfız-ı Şîrâzî: Hâfız-ı Şîrâzî’nin (v. 792/1390?) İncûlu sultanı Ebu İshak (v. 758/1357) için söylediği gazelden bir beytin şerhidir. Beyt:

Rastî hâtem-i pîrûze-i bû İshak

*Hoş dırağşîd velî devlet-i müsta‘cil büved*¹⁹³

79. Şerh-i Beyt-i İmâm Şâtîbî: Şâtîbî, İbrâhim b. Mûsâ’nın (v. 790/1380) kıraât-ı seb‘a ile ilgili söylemiş olduğu Arapça beytin şerhidir. Beyt:

¹⁸⁸ Müstakîm-zâde, *Şerh-i Ebyât-i Muhyiddîn-i ‘Arâbî*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/16.

¹⁸⁹ Yavuz Yılmaz, *Müstakîm-zâde’ye Göre Bazı Manzumelerin Şerhi*, (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2001, s. 94.

¹⁹⁰ Müstakîm-zâde, *Şerh-i Beyt-i Nesîmî*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/9.

¹⁹¹ Müstakîm-zâde, *Şerh-i Beyt-i ‘Îsâ el-Mahvî*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/5.

¹⁹² Arpaemîni-zâde’nin divanında ilk mısra; “*Hâzır ol bezm-i mükâfâta eyâ mest-i gurur*” şeklindedir. Ancak Müstakîm-zâde, doğrusunun kendisinin kaydettiği şekilde olduğunu söylemektedir. Bk. Yavuz Yılmaz, *a.g.t.*, s. 126; Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî, *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî Dîvânı* (haz. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2017, s. 314.

¹⁹³ Yavuz Yılmaz, *a.g.t.*, s. 128.

Ve mâliki yevmi'd-dîn râvihi nâşır

Ve 'inde sırâtin ve's-sırâti lehu kunbulâ¹⁹⁴

80. Şerh-i Beyt-i Şevket: Şevket-i Buhârî'nin, (v. 1111/1700) Farsça beytinin şerhidir. Beyt:

Ez lâle şîr-i kûhsâr gül-reng-i çeng-geşte

Şahrâ zi sâye-i ebr na't-ı peleng-geşte¹⁹⁵

81. Şerh-i Beyt-i Şevket: Şevket-i Buhârî'nin Farsça bir beytinin şerhidir. Beyt:

Negîred bî-başîret 'uzlet ez halk-ı cihân Şevket

Be-çeşm-i merdüm-i ahvel mükerrer nîst şoḥbethâ¹⁹⁶

82. Şerh-i Beyt: Örfi-i Şîrâzî'nin Farsça beytinin şerhidir. Beyt:

Zât-ı tû kâdirest be-îcâd-ı her muḥâl

İllâ be-âferîden çün tû yegâneyi

Müstakîm-zâde'nin beyit şerhlerinin yüksek lisans olarak çalışıldığı bir tezde bu beyit "Mâhir" isimli bir şaire nispet edilerek yazılmıştır.¹⁹⁷ Ancak yaptığımız taramalarda bu beytin Örfi-i Şîrâzî'ye ait olduğu tespit edilmiştir. Burada yapılan hata, şerh metninde geçen "şâir-i mâhir" tamlamasının "şâir Mâhir" olarak okunmuş olmasından kaynaklıdır. Daha sonra yapılan bir çalışmada bu hata aynen tekrar edilmiş, "Mahir isimli bir şaire ait Farsça bir beytin Türkçe şerhidir" denilmiştir.¹⁹⁸

83. Şerh-i Beyt ez Maḥzen-i Nizâmî: Nizâmî-yi Gencevî'nin, (v. 611/1214?) Farsça beytinin şerhidir. Beyt:

Şîr segî daşt çün pû girift

Sâye-i ḥurşîd ber âhû girift¹⁹⁹

84. Şerh-i Rubâ'î-yi Havra: Ebû Said Ebu'l-Hayr'ın (v. 440/1049) Farsça bir rubâ'îsinin Türkçe şerhidir.²⁰⁰

85. Şerh-i Beyt: Ebû Said Ebu'l-Hayr'ın bir rubâ'îsin şerhidir. Yazma nüshada "şerh-i beyt" olarak kaydedilmiştir.²⁰¹

¹⁹⁴ Yavuz Yılmaz, *a.g.t.*, ss. 109-111.

¹⁹⁵ Müstakîm-zâde, *Şerh-i Beyt-i Şevket*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/17.

¹⁹⁶ Müstakîm-zâde, *Şerh-i Beyt-i Şevket*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/15.

¹⁹⁷ Yavuz Yılmaz, *a.g.t.*, s. 129.

¹⁹⁸ İncebilir, *Müstakîmzâde'nin Tuhfetü'l-Merâm isimli eserinin tahkîk ve tahlîli*, s. 40.

¹⁹⁹ Müstakîm-zâde, *Şerh-i Beyt ez Maḥzen-i Nizâmî*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/14.

²⁰⁰ Müstakîm-zâde, *Şerh-i Rubâ'î-yi Havra*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/4.

86. Şerh-i beyt: Söyleyenini tespit edemediğimiz Farsça bir beytin şerhidir.

Beyt:

*Eger tû hoş nigeḥî merdûmî kun insân râ
Nedîdem ez revîş-i rûş ser tabîb²⁰²*

87. Şerh-i beyt: Söyleyenini tespit edemediğimiz Türkçe bir beytin şerhidir.

Beyt:

*Zen-i ‘âlem dutalım hüsn ile Leylâ olmuş
Âña kim mâ’il olur her kişi Mecnûn değil²⁰³*

88. Şerh-i beyt: Söyleyenini tespit edemediğimiz Türkçe bir beytin şerhidir.

Beyt:

*Şübhe yok ‘Îsâ’ya tev’emdir o tersâ-beççe kim
Deyre gel seyret büt-i bî-cân bir ‘Îsâ iki²⁰⁴*

89. Şerh-i beyt: Şair Bâki’ye²⁰⁵ (v.) ait Türkçe bir beytin şerhidir. Beyt:

*Sevâd-ı şübḥâ-i şad-dâne şeyḥ-i sâlûsîñ
Ḥaḳîkate nazar olunsa yüzi karasıdır²⁰⁶*

90. Şerh-i beyt: Emîr Hüsrev-i Dihlevî’ye (v. 725/1325) nisbet edilen Farsça bir beytin şerhidir. Beyt:

*La‘l-i tû çün sürme dehed der-şerâb
Kîst kez ân bâde negerded ḥarâb²⁰⁷*

91. Şerh-i beyt: Ebu’l-‘Âla Ma‘arrî’nin, (v. 449/1057) Arapça bir beytinin Türkçe şerhidir. Beyt:

*Velevenne mâ bî ḍanen ve şabâbetin
‘alâ cemelin lem yedḥuli’n-nâra kâfiru²⁰⁸*

Müstakîm-zâde bu şerhe *Terceme-i Ḳânûnu’l-edeb*’de atıfta bulunmuştur.²⁰⁹

²⁰¹ Yavuz Yılmaz, *a.g.t.*, s. 130.

²⁰² Yavuz Yılmaz, *a.g.t.*, s. 115.

²⁰³ Müstakîm-zâde, *Şerḥ-i beyt*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/1.

²⁰⁴ Müstakîm-zâde, *Şerḥ-i beyt*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/2.

²⁰⁵ Müstakîm-zâde, *Şerḥ-i beyt*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/7; Sabahattin Küçük, *Bâkî Dîvânı*, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10596,bakidivanisabahattinkucukpdf.pdf?0>, (08.03.2021), s. 117.

²⁰⁶ Müstakîm-zâde, *Şerḥ-i beyt*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/7.

²⁰⁷ Müstakîm-zâde, *Şerḥ-i beyt*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/13.

²⁰⁸ Müstakîm-zâde, *Şerḥ-i beyt*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/12.

²⁰⁹ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ḳânûnu’l-edeb*, vr. 17^b.

92. Şerh-i 'İbârât: Abdülganî en-Nablûsî'nin (v. 1143/1731) Mevlevîler hakkında serdedilen eleştirilere yönelik cevapları hâvi “el-‘Ukûdu’l-lü’lûiyye fî tarîki’l-Mevleviyye” eserinin Türkçe şerhidir. On fasıl olarak tertib edilen eserde Nablûsî'nin bir kasidesi Müstakîm-zâde tarafından nazmen tercüme edilmiştir. 1182/1768 tarihinde telif edilmiştir. Recep Dikici eser ile alakalı makale yazmıştır.²¹⁰

93. Şerh-i Lugaz-ı İsm-i Celâl:

الله بود يك الف و هي و دو لام عاجز شده از كنه كمالش اوهام

از بينه الف على را بطلب وز هي و دو لام جو محمد را نام

Anonim olan bu rubâ'înin Türkçe şerhidir.²¹¹

94. Şerh-i Kelâm-ı Ebû Bekr-i Şiddîk: Hz. Ebû Bekir'e ait “Sen ona sımsıkı sarıl, çünkü o hak üzeredir” kelâmın şerhidir.²¹²

95. Şerh-i Lugaz-ı Selâm: Edirneli Mehmed Kâmî b. Şeyh İbrahim'in “selâm”a dair lügazının şerhidir. Eserin 142^a - 142^b varaklarında Müstakîm-zâde'nin iki adet mu'amması vardır. Eser 1179/1765 yılında telif edilmiştir.²¹³

96. Şerh-i Na't-ı Murassa': Ali b. Sultan Muhammed el-Kârî el-Herevî'nin (v. 1014/1605) “Na'tu'l- Murassa' isimli risâlesinin Türkçe şerhidir. Herevî'nin bu eseri yazma halindedir.²¹⁴

97. Şerh-i Salât-ı Meleveyn: Salavât-ı Meleveyn diye bilinen salât ü selâmın şerhidir. 1191/1777 tarihinde yazılmıştır.²¹⁵

98. Şerh-i Salavât-ı Kâdiriyye: Abdülkadir-i Geylânî (v. 561/1165)'den rivayet edilen salavât-ı şerîfenin şerhidir. Eser neşredilmiştir.²¹⁶

²¹⁰ Müstakîm-zâde, *Şerh-i 'İbârât*, Süleymaniye Ktp. Halet Efendi Böl. 219; Recep Dikici, “Abdülganî en-Nablûsî'nin Mevlevîlik Adabına Dair el-Ukûdü'l-Lü'lûiyyesi ve Müstakîm-zâde'nin Şerhi”, *X. Milli Mevlana Kongresi*, Konya 2002, c. I, s. 203-211.

²¹¹ Müstakîm-zâde, *Şerh-i Lugaz-ı İsm-i Celâl*, Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa Böl. 625/17.

²¹² Müstakîm-zâde, *Şerh-i Kelâm-ı Ebû Bekr-i Şiddîk*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/18.

²¹³ Müstakîm-zâde, *Şerh-i Lugaz-ı Selâm*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Böl. 1684/13.

²¹⁴ Müstakîm-zâde, *Şerh-i Na't-ı Murassa'*, Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa Böl. 625/35.

²¹⁵ Müstakîm-zâde, *Şerh-i Salât-ı Meleveyn*, Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa Böl. 625/41.

²¹⁶ Müstakîm-zâde, *Şerh-i Salavât-ı Kâdiriyye*, İBB Atatürk Kitaplığı 297.73; Hür Mahmut Yücer, “Tarikat Geleneğinde Salavat-ı Şerife ve Müstakîmzâde'nin Şerh-i Evrâd-ı Kâdirî Adlı Eseri”, *Tasavvuf: İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, sy. 15, ss. 253-288; Selahattin Fettahoğlu, *Evrâd-ı Kâdiriyye (Tercüme ve Şerh) Müstakîmzâde Süleyman Efendi*, Buhara Yayınları, İstanbul, 2014.

99. Şerh-i Vird-i Settâr-ı Seyyid Yahyâ: Seyyid Yahya Şirvânî'nin (v. 870/1476) derleyip tertip ettiği evradın Türkçe şerhidir. Eser yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.²¹⁷

100. Şerh-i Hadîsü'l-feth: İstanbul'un fethedileceğine dair söylenen hadisin şerhidir.²¹⁸

101. Şerhu Dîvânı 'Ali: Hz. Ali'ye nispet edilen şiirlerin derlendiği divanın tercüme ve şerhidir. 1186/1772'de kaleme alınmıştır. Eser yayımlanmıştır.²¹⁹ Ancak yapılan çalışma ile elimizde bulunan matbu nüsha karşılaştırıldığında bazı kısımların esere dâhil edilmediği görülmektedir.

102. Şerhu Hizbi'l-hıfz li'n-Nevevî: İmam-ı Nevevî'nin (v. 676/1272) *Hizbu'l-Hıfz* adlı evradının Türkçe tercüme ve şerhidir. Eser iki bölümdür. Birinci bölümde İmâm-ı Nevevî'nin hayatı ve tasavvufi yönü ele alınmakta, ikinci bölümde ise eserin metni ve şerhi yer almaktadır. Eser 1194/1780 yılında tamamlanmıştır.²²⁰

103. Şerhun 'Arabiyyün li'l-Kaşîdeti'l- Münferice: İbnü'n-Nahvî'nin (v. 513/1119) *Kaşîdetü'l- Münferice*'sinin Arapça şerhidir.²²¹

104. Şerî'at-i Tarîkat: Nakşibendî ve Halvetî tarikatında zikrin adabı, usulü ve diğer tasavvufî bazı meseleleri ihtiva eden Türkçe bir risaledir. Eser 1200/1786 yılında telif edilmiştir.²²²

105. Şifâü's-şudûr li'n-nesli'n-nûr: Hz. Peygamberin ataları hakkında bilgiler veren bir eserdir. Eserin ismi yazılış tarihidir. (1200/1780)²²³

106. Şüyûh-ı Ayâsofya: Ayasofya Câmi-i Kebîr'de 1591 yılından itibaren kürsü şeyhliği yapmış on bir âlimin biyografisini ihtiva etmektedir. Prof. Dr. Ahmet Yılmaz danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.²²⁴

²¹⁷ Müstakîm-zâde, *Şerh-i Vird-i Settâr-ı Seyyid Yahyâ*, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098/8; Yıldız Boğa, *Müstakîmzâde'nin Vird-i Settâr Adlı Eseri ve Tahlili* (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa, 2018.

²¹⁸ Ahmet Yılmaz, *a.g.t.*, s. 101.

²¹⁹ Müstakîm-zâde, *Şerhu Dîvânı 'Ali*, İBB Atatürk Kitaplığı 892.71; Şakir Diclehan, *Hz. Ali Divanı*, Derin Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 2012.

²²⁰ Müstakîm-zâde, *Şerhu Hizbi'l-hıfz li'n-Nevevî*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Böl. 1330/3.

²²¹ Müstakîm-zâde, *Şerhun 'Arabiyyün li'l-Kaşîdeti'l- Münferice*, Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa Böl. 625/9.

²²² Müstakîm-zâde, *Şerî'at-i Tarîkat*, Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa Böl. 625/4.

²²³ Müstakîm-zâde, *Şifâü's-şudûr li'n-nesli'n-nûr*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Böl. 1684/4.

²²⁴ Keçeciler, *a.g.t.*, Konya 2018.

107. *Tahkîku's-şalavât*: Namaz hakkında olan bu eserde, özellikle ikinci namazı ele alınmakla birlikte diğer farz, vacip ve nâfile toplam 55 namaz çeşidi hakkında bilgiler verilmektedir. Eser 1176/1762 yılında yazılmıştır.²²⁵

108. *Tahkîku't-teslîm*: İslam'da selamlaşmanın hükmü hakkında yazılmıştır. Selamlaşırken kullanılan kelimeler, bunların anlamları ve dini hükmü verilmektedir. Eserin ismi yazılış tarihidir. (179/1765)²²⁶

109. *Zeylû Tahkîku't-teslîm*: *Tahkîku't-Teslîm* isimli eserinin devamıdır.²²⁷

110. *Ṭarîkat-nâme-i meşâyih*: Muhtelif tasavvuf konularını ihtiva eden bir risaledir. Eserde bazı tasavvufî kıssalara da yer verilmiştir.²²⁸

111. *et-Ta'lika 'ale't-ṭarîka fî ihtimâmi'n-nezâfe*: Birgivî'nin (v. 981/1573) temizlik ile alakalı söylemiş olduğu sözlerine reddiye olarak yazılmıştır.²²⁹

112. *Tarhu'l-ma'nâ fî şerhi'l-esmâi'l-hüsnâ*: Esmâ-i Hüsnâ şerhi olan eser 1150/1730 yılında yazılmıştır. İmâm-ı Buhârî'nin naklettiği 99 ismi zikredip bu isimlere Türkçe açıklamalarda bulunmuş, daha sonra diğer rivayetlerde geçen isimleri zikretmiştir.²³⁰

113. *et-Tarsûs fî fevâidi'l-Bergûs Tercümesi*: Celaleddin es-Suyûtî'nin, (v. 911/1505) İbn-i Hacer el-'Askalânî'nin (v. 852/1459) *el-Biştu'l-mebşûs fî Haberî'l-Bergûs* isimli eserine nazire olarak yazdığı *et-Tarsûs fî Fevâidi'l-Bergûs* risâlesinin Türkçe tercümesidir.²³¹

114. *Ta'bîr-nâme-i Muhtâsar*: Rüya tabiri ile alakalı 19 beytlik manzûm bir risâledir.²³²

115. *Tefsîru Sûreti'l-Fâtiha*: Fatiha suresinin tefsiri olan eser 1191/1777 yılında telif edilmiştir. Eser neşredilmiştir.²³³

116. *Terceme-i Kânûnu'l-Edeb*: Tez olarak çalıştığımız eser ile ilgili detaylı açıklama yapılacaktır.

²²⁵ Müstakîm-zâde, *Tahkîku's-şalavât*, Süleymaniye Ktp. Halet Efendi Böl. 405/1.

²²⁶ Müstakîm-zâde, *Tahkîku't-teslîm*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Böl. 1426/4.

²²⁷ Müstakîm-zâde, *Zeylû Tahkîku't-teslîm*, Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa Böl. 625/19.

²²⁸ Müstakîm-zâde, *Ṭarîkat-nâme-i meşâyih*, *İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY01764/3*.

²²⁹ Müstakîm-zâde, *et-Ta'lika 'ale't-ṭarîka fî ihtimâmi'n-nezâfe*, Süleymaniye Ktp. Fatih Böl. 5451/7.

²³⁰ Müstakîm-zâde, *Tarhu'l-ma'nâ fî şerhi'l-esmâi'l-hüsnâ*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Böl. 1426/2.

²³¹ Müstakîm-zâde, *et-Tarsûs fî fevâidi'l-Bergûs Tercümesi*, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098/6.

²³² İbnü'l-Emîn, *a.g.e.*, s. 65; Hüseyin Vassâf, *a.g.e.*, s. 95; Ahmet Yılmaz, *a.g.t.*, s. 149

²³³ Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin, *Fatiha Suresi Tefsiri* (haz. Uğur İncebilir), Büyüyenay Yayınları, İstanbul, 2016.

117. Terceme-i Mektûbât-ı Kudsiyye: İmâm-ı Rabbânî (v. 971/1564) ve oğlu Muhammed Ma'sûm Sirhindi'nin (1079/1668) çeşitli vesilerle yazmış oldukları mektupların derlenmesiyle oluşan *Mektûbât-ı Kudsiyye*'nin Türkçe tercümesidir. Altı cilt olan eserin ilk üç cildi İmâm-ı Rabbânî'nin, diğer üç cilt ise Muhammed Ma'sûm'un mektuplarının tercümesidir. İmam Ma'sûm'un mektuplarının tercümesi doktora tezi olarak çalışılmıştır.²³⁴

118. Terceme-i Risâle-i “Men ‘Arefe Nefsehû”: İmam Gazzâlî'nin (v. 505/1111) “من عرف نفسه فقد عرف ربه” kelamına yapmış olduğu şerhin tercümesidir. Gazzâlî, bu ifadenin Hz. Ali'ye ait olduğunu söylemektedir. 1183/1769 yılında yazılmıştır.²³⁵

119. Vâliyye: *Terceme-i Risâle-i “Men ‘Arefe Nefsehû”* eserinin zeylidir. 1200/ 1785 yılında telif edilmiştir. Müstakîm-zâde, hadis-i şerif olarak bilinen bu sözün Ebubekir er-Râzî'ye ait olduğunu belirtir.²³⁶

120. Tercemetü'l-müntehâb min dîvânı seyyidinâ ‘Ali b. Ebî Tâlib: *Şerh-i Dîvân-ı ‘Ali*'den seçilen bazı şiirlerin şerh ve tercümesinden müteşekkildir.²³⁷

121. Tercemetü Mürşidi'l-müteehhilin: Muhammed Muhyiddin b. Kutbü'd-din-i İznîkî'nin (v. 821/1418) evliliğe teşvik amacıyla kaleme aldığı Arapça eserinin Türkçe tercümesidir.²³⁸

122. Terceme-i Kitâb-ı Süruru't-tâlibîn ve meslekü'l-‘âşîkîn fî beyâni tarîki Rabbi'l-‘âlemîn: Mehmed Edhemî Efendi'nin (v.?) Süruru't-tâlibîn isimli tasavvuf risalesinin tercümesidir.²³⁹

123. Terkiib-i Bend: Şeyh Mehmed Emîn-i Tokâdî'nin vefatına Müstakîm-zâde'nin yazdığı mersiyesidir. Makale olarak çalışılmıştır.²⁴⁰

²³⁴ Mustafa Demirci, *Müstakîmzâde'nin Mektûbât-ı Muhammed Ma'sûm Tercümesi* (Metin ve İnceleme), (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2014.

²³⁵ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Risâle-i “Men ‘Arefe Nefsehû”*, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098/11.

²³⁶ Müstakîm-zâde, *Vâliyye*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Böl. 1684/3.

²³⁷ Ahmet Yılmaz, *a.g.t.*, s. 159.

²³⁸ Müstakîm-zâde, *Tercemetü Mürşidi'l-müteehhilin*, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098 / 5.

²³⁹ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kitâb-ı Süruru't-tâlibîn ve meslekü'l-‘âşîkîn fî beyâni tarîki Rabbi'l-‘âlemîn*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY02163; Bağdatlı İsmail Paşa, *İzâhu'l-meknûn fî'z-zeyli 'alâ Keşfi'z-zunûn an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*, tsh. Kilisli Rifat Bilge, Matbaa-i Behiyye, 1947, s. 13.

²⁴⁰ Ahmet Yılmaz v.dğr., “Müstakîm-zâde'nin Terkiib-i Bendi” *Marife*, cilt / volume: 19 sayı / issue: 2, Konya, 2019.

124. *Teşnîfü'l-ezher bi-ta'rîfî'l-aḥmer*: Hanefî mezhebine göre kırmızı elbise giymenin dinî hükmünün açıklandığı bir risaledir.²⁴¹

125. *Tuhfe-i Ḥattâfîn*: Arap, Fars ve Türk hattatların biyografilerinin alfabetik sıraya göre tertib edildiği bir eserdir. Giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Eser neşredilmiş olup akademik bazı çalışmalara da konu olmuştur.²⁴²

126. *Tuḥfetü'l-merâm*: Şeyh Mehmed Emîn-i Tokâdî'ye Müstakîm-zâde tarafından sorulan bazı tasavvufî meselelerin cevaplarını ihtiva eden bir risaledir. Yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.²⁴³

127. *Ṭuraru's-selâm li-aḥrârî'l-İslâm*: Noktasız harflerle yazılmış kırk hadis derlemesidir. 1174/1760 yılında yazılmıştır. Eser, *Bî-Nukât Ḥadîs-i Erba'în* adı ile de kaydedilmiştir. Eserdeki hadisler hakkında makale çalışması yapılmıştır.²⁴⁴

128. *el-Vaşâyâ fi'l-uḥûd ve'l-mevâṣıku'l-ma'dûd*: Bir mürşidin müridine telkin ettiği nasihatler, nefis terbiyesi ve bazı tasavvufî meseleleri ihtiva etmektedir. Bu eser 15 zilhicce 1329/1914 yılında Beyazıt'ta bulunan Sîmkeşhâne'de Süleyman Sâkıb Efendi Matbaası'nda “*Aḥdnâme-i İsmâ'il Hakkı*” ismiyle basılmıştır. Bu eserin İsmail Hakkı'ya ait olmadığını İbnü'l-Emîn tespit etmiş; eserin 20. sayfasında yer alan “şerh olunan Mevleviyye risâlesi ve ḥâtîmesinde fevâid yazılmıştır” ifadesi ile 22. sayfada yer alan “bu bahş, Dîvân-ı ‘Ali kerremellâhu vecheh için ḥîdmet-i şerḥimizde baş olunmuştur.” ifadesinden hareketle, bu eserin Müstakîm-zâde'ye ait olduğunu belirtmektedir.²⁴⁵ Bununla beraber eserin ismi yazılış tarihi (1194/1780) olduğu göz önüne alındığında eserin İsmail Hakkı (v. 1137/1725)'ya ait olamayacağı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Ali Namlı tarafından İslam Ansiklopedisi'nde yazılan İsmail Hakkı maddesinde bu eserin Müstakîm-zâde'ye ait olduğu, yanlışlıkla İsmail Hakkı'ya nisbet edilerek basıldığı ifade edilmektedir.²⁴⁶

²⁴¹ Müstakîm-zâde, *Teşnîfü'l-ezher bi-ta'rîfî'l-aḥmer*, Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa Böl. 611/3.

²⁴² Müstakîm-zâde, *Tuhfe-i Hattâtîn* (haz. İbnü'l-Emîn Mahmûd Kemâl İnâl), TürkTarih Encümeni Külliyyatı, İstanbul 1928; Müstakîmzâde Süleyman Sa'deddin Efendi, *Tuhfe-i Hattâtîn* (haz. Mustafa Koç), Klasik Yayınları, İstanbul 2014; Ebru Süsler, *Hat sanatı açısından Tuhfe-i Hattâtîn* (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul, 2004.

²⁴³ Uğur İncebilir, *Müstakîmzâde'nin Tuḥfetü'l-Merâm isimli eserinin tahkîk ve tahlîli* (Yüksek Lisans Tezi), Sütçü İmam Üniversitesi SBE, Kahramanmaraş, 2015.

²⁴⁴ Harun Reşit Demirel, “Müstakîmzâde'nin “Bi Nukât Hadîs-i Erba'in” isimli Risâlesinde Yer Alan Hadislerin Tetkiki”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2008, c. VIII, sy. 3, ss. 75-96.

²⁴⁵ İbnü'l-Emîn, *a.g.e.*, s. 47.

²⁴⁶ Ali Namlı, İsmail Hakkı Bursevî, *TDVİA*, TDV Yayınları, İstanbul, 2001, XXIII, 106.

129. Yevâkîtü'l-Ḥarameyn Tercümesi: Abdullah b. Muhammed b. Ma'sum'un (v. 1079/1668) hac yolculuğunda meydana gelen bazı olayları ve tasavvufî halleri anlattığı *Yevâkîtü'l-Ḥarameyn* eserinin tercümesidir. Arapça telif edilen bu eser, Muhammed Şakir Sirhindî tarafından *Ḥasenâtü'l-Ḥarameyn* adıyla Farsçaya tercüme edilmiştir. Müstakîm-zâde, eseri Farsçadan Türkçeye tercüme etmiştir. Eser, 1165 yılında tamamlanmıştır.²⁴⁷

130. Zeylû Ḥamîleti'l-küberâ: Ahmed Resmî Efendi'nin (v. 1197/1783) "Dâru's-sa'âde ağalarının terceme-i hâllerini ihtiva eden *Ḥamîletü'l-Küberâ* adlı eserinin zeylidir. Müstakîm-zâde, sekiz şahsın tercüme- hâlini zikretmiştir.²⁴⁸

131. Zeyl-i Destân-ı Âl-i 'Osmân (Zeyl-i Fihrist-i Şâhân): Solak-zâde Mehmed Hemdemî'nin (v. 1068/1658) Osmanlı padişahların hakkında kaside nazım şekliyle yazılmış eserinin zeylidir. Müstakîm-zâde esere iki defa zeyl yazmıştır. Birinci zeyl III. Mustafa dönemine kadar yirmi beyit, ikincisi I. Abdülhamid'e kadar 3 beyit olup toplam 23 beyitten müteşekkildir. Eserde Osmanlı padişahlarının isimlerinin sayıldığı beş beyitlik bir manzûme bulunmaktadır.²⁴⁹

Bu eserlerin haricinde İbnü'l-Emîn'in *Tuhfe-i Haṭṭâtîn*'in mukaddimesinde kaydettiği başka eserler de bulunmaktadır.²⁵⁰ Eserler şunlardır:

1. Zînetü Şeybiyye fî hazîneti gaybiyye: Noktasız harflerden tertip edilen bir salavât-ı şerife risâlesidir.

2. Şalavâtü's-silsileti'n-Nebi: Hz. Peygamberin soy silsilesi hakkındadır.

3. Şalavât-ı Devâzdeh İmâm: On iki imam hakkında yazılmış salavatlar hakkındadır.

4. Şalavâtü'l-hurûf: Alfabetik sıra ile tertib edilmiş salavatı ihtiva eder.

5. Şalavâtü'l-hurûf: Tavr-ı âhar üzere tertib edilmiş salavât-ı şerife hakkındadır.

²⁴⁷ Müstakîm-zâde, *Yevâkîtü'l-Ḥarameyn Tercümesi*, Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi nr. 2848/1.

²⁴⁸ İbnü'l-Emîn, *a.g.e.*, s. 63.; Vassâf, *a.g.e.*, s. 94; Ahmet Yılmaz, *a.g.t.*, s. 168.

²⁴⁹ İbnü'l-Emîn, *a.g.e.*, s. 62.

²⁵⁰ Müstakîm-zâde, *Tuhfe-i Haṭṭâtîn*, ss. 28-85; İbnü'l-Emîn, Müstakîm-zâde'nin eserlerini yazdığı bölümde onun istinsah ettiği eserlere de yer vermiştir. Çalışmamızda bu eserlerin isimleri zikredilmemiştir.

6. Şerh-i Ebyât-ı Mesnevî: Mesnevi-i Şerîf'ten bazı beyitlerin şerhidir.

7. Risâle-i Zikr: Kelime-i tevhîd ve zikir hakkındadır.

8. Tercüme-i Hâkîkâtü'l-yaķîn ve Zülfetü't-temkîn: Abdulkerîm el-Cîlî (v. 832/1428)'nin Hâkîkâtü'l-yaķîn eserinin tercümesidir.

9. Münâcât: On sekiz beyitten müteşekkildir.

10. Kasîdetü'l-İstis'âdiyye: On dört beyitlik bir kasidedir.

11. Tuhfetü'l-iber fî şerhi urcûzeti'z-ziver: Ebû Nuvâs (v. 198/813)'ın bir kasidesinin şerhidir. İbnü'l-Emîn, Müstakîm-zâde'nin eserlerini ihtiva eden elindeki fihristlerde bu eserin olmadığını söylemekte; ancak eski dâhiliye nâzırı Dâniş Bey'in satılan kitaplarının arasında bu eseri gördüğünü belirtmektedir.

12. Esâmî-i Kûrân: Kûrân'ın yirmi ismini cem' eden bir manzumedir. İbnü'l-Emîn'nin müstakîl bir eser olarak kaydettiği bu manzume, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'de zikredilmektedir.

13. Şerh-i Beyt: Farsça olan

“Kitâb-ı şâne bînî tâ merâ tûmâr gîsû şod
Çü Hüdhüd şâne bînî şâneem râ şâne-i mû şod

beytinin şerhidir.

14. Takrîz: Dımaşk müftüsü Mehmed b. Halîl (v. 1026/1794)'in ‘Urfu'l-beşâm fî-men veliye fetvâ Dimeşki’ş-Şâm isimli eserine yazdığı Arapça takrizdir.

15. Takrîz: Çiçekçibaşı-zâde Mehmed Tâhir Efendi'nin İbn-i ‘Arâbî'nin el-Kıştâsu'l-müstakîm eserine yazdığı Arapça takrizdir.

16. Tezkire: Üsküdarlı Berber Nûri Çelebi'nin göndermiş olduğu mektuba cevap olarak yazmıştır.

17. Mecmû'â: İbnü'l-Emîn, Dârü'l-fünûn Kütüphanesinde Müstakîm-zâde'nin kendi hattıyla yazılmış Arapça bir fevâid ve eş'âr mecmu'ası olduğunu söylemektedir.

18. Mecmû'â: İbnü'l-Emîn, bu eserden Şeyhülslâm Ârif Hikmet Bey'in kütüphanesinde kitapları kaydettiği defterindeki “mecmu'atün fihâ ba'ḍu'l-mühimmât bi-haṭṭı Müstakîm-zâde” ifadesinden haberdar olmuştur. Ancak Şeyhülslâm'ın kitapları satıldığı için bu mecmuanın nerede olduğu bilinmemektedir.

19. Şerhü Münteḥabât-ı Fütuhât-ı İbn-i ‘Arâbî: Kaydettiğimiz eserlerin haricinde kaynaklarda Müstakîm-zâde’ye ait başka eserler de zikredilmektedir.²⁵¹ Yapılan akademik çalışmalar ile bu eserlerin bazılarının nüshaları tespit edilmiş, bazı çalışmalarda ise nüshası tespit edilemeyen eserler zikredilmiş, ancak herhangi bir kaynak gösterilmemiştir.²⁵²

1.1.2.1. Müstakîm-zâde’ye Nispet Edilen Eserler

1. Risâle fi’l-vizâreti ve âdâbihâ: Princeton Üniversitesi Kütüphanesinde Müstakîm-zâde’nin eserlerinin olduğu bir mecmuanın beşinci risalesidir.²⁵³ Mecmuanın sonunda Arap alfabesiyle eserin Müstakîm-zâde’ye ait olduğu yazılmaktadır. Ancak eserin üslubu, bilgi verme tarzı, eserde izlenen metod Müstakîm-zâde’nin diğer eserleriyle benzeşmemektedir. Ayrıca mukaddime kısmında müellifin devrin yöneticilerini mübalağalı methetmesi ve onlardan maddî beklenti içinde olması Müstakîm-zâde’nin genel tavrına uygun olmadığından onun eseri olarak kaydetmedik. Bununla birlikte eser daha kapsamlı bir şekilde incelenmeye muhtaçtır.

2. Risâle der Beyân-ı Tahakkuk-ı İttisâli’l-hüviyyeti ile’n-nefsi bi’l-hareketi ve beyân-ı hakâyıkı’l-Muhammediyyeti’s-sâriyeti li’l-vücûd: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Ağa Bölümü numara 2882’de kayıtlı yazma nüshadaki “*min kelâmi’ş-şeyḥ Müstakîm-zâde ḳuddise sirruhu*” başlığından ötürü eser Müstakîm-zâde’nin zannedilmiştir. Bu nüshanın baş kısmı eksiktir.²⁵⁴ Yaptığımız inceleme neticesinde eserin Eğridirli Müstakîm Mustafa Niyâzî’nin (v. 1185/1772) *Şohbetü’l-Gâye* adlı eseri olduğu tespit edilmiştir.²⁵⁵

²⁵¹ Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü’l-‘Ârifîn*, I, 405; Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, I, 168; İbnü’l-Emîn Mahmut Kemal, *Tuḥfe-i Haṭṭâtîn Mukaddimesi*, ss. 28-85; Ahmet Yılmaz, *a.g.t.*, s. 169; Vural, *a.g.t.*, ss. 61-62; İncebilir, *a.g. t.*, s. 28-49.

²⁵² Emrah Bilgin, *a.g.t.*, s. 44.

²⁵³ Müstakîm-zâde, *Risâle fi’l-vizâreti ve âdâbihâ*, Princeton University Library Special Collections-South East(MMS), Islamic Manuscripts, Garret no. 1328Y /5.

²⁵⁴ Müstakîm Mustafa Niyâzî, *Şohbetü’-gâye*, Süleymâniye ktb. Hacı Mahmud Ağa Böl. nr. 2882, vr. 11^b.

²⁵⁵ Müstakîm Mustafa Niyâzî, *Şohbetü’-gâye*, İBB Atatürk Ktb. O. Ergin Yazma Eserler Böl. nr. 1015; Tuğba Günertürk, *Müstakîm Mustafa Niyâzî’nin Şohbetü’-gâye İsimli Eserinin İncelenmesi (Transkripsiyonlu Metin-İnceleme)*, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2018, ss.9, 14-15.

3. *Şurûṭ-ı ‘Akîka*: Akika kurbanına dair yazılmış iki varaklık nakıs bir fıkıh risalesidir. Müstakîm-zâde’nin risalelerinin cem edildiği bir mecmuada kayıtlıdır. Eserin sonu eksiktir.²⁵⁶

4. *Tercüme-i Bevâkîtü’l-ḥarâmeyn*: Ahmed Yekdest (v. 1119/1707), Mehmed Emîn-i Tokâdî (v. 1158/1745) ve Seyyid Yahya Efendi (v. 1198/1784)’nin terceme-i hallerini ihtiva eden bir eserdir. Eserin müellifi Seyyid Yahya ve Hasîb Üsküdârî’dir.²⁵⁷ Ancak eserin Princeton ve İBB Atatürk Kitaplığı yazma nüshalarında geçen “*Tercüme-i Bevâkîtü’l-ḥarâmeyn-i Müstakîm-zâde ḫuddise sirruhu*” ifadesinden dolayı eser, Müstakîm-zâde’ye nispet edilmiştir.²⁵⁸

1.1.3. Edebî Kişiliği

İlmiyye sınıfına mensub bir ailenin çocuğu olan Müstakîm-zâde, “beşikten mezara ilim tahsil ediniz” düsturuyla hareket etmiş, devrinin önemli âlimlerinden biridir. Mensûr ve manzûm çok sayıda eseri bulunan Müstakîm-zâde’nin mürettep bir divanı bulunmamaktadır. Ancak bazı eserlerinde söylemiş olduğu manzumeler ve özellikle önemli olaylar ve şahıslar hakkında düşürdüğü manzûm tarihlerden, Müstakîm-zâde’nin iyi bir şair olduğu anlaşılmaktadır. Fatin Efendi (v. 1866), *Tezkire-i Hâtimetü’l-eş‘ar*’da Müstakîm-zâde’nin çok sayıda manzumesinin olduğunu ancak bütün bunları toplamayıp yazmaktadır.²⁵⁹ Ayrıca bazı şairlerin beyit, kaside ve rubailerine yapmış olduğu manzûm tercüme ve şerhler de bulunmaktadır. Süheylî’nin *Kasîde-i Ayniyye*’sine yaptığı manzum tercüme, *Kasîde-i Emriyye*’si ve şeyhi Mehmed Emîn-i Tokâdî için söylediği *Terkîb-i Bend*’i bunlardan bazılarıdır.²⁶⁰ Yine Müstakîm-zâde, Şerîf el-Murtaza (v. 436/1044) tarafından Hz. Ali’ye nisbet edilen manzumelerin toplandığı divanı manzum şeklinde tercüme,

²⁵⁶ Müstakîm-zâde, *Şurûṭ-ı ‘Akîka*, Süleymâniye Ktb. Hüsrev Paşa Böl. nr. 140/5.

²⁵⁷ Seyyid Yahya ve Hasîb Üsküdârî, *Menâkıb-ı Şeyh Mehmed Emin Tokadî*, Millet Ktb. Ali Emîri Şerîyye Böl. nr. 1103, vr. 1^b.

²⁵⁸ Yahya Efendi-Hasîb Efendi, *Terceme-i Bevâkîtü’l-ḥarâmeyn*, Princeton Unversty Library Special Collections-South East (MMS), Islamic Manuscripts, Third Series no. 495, vr. 1^b; Yahya Efendi-Hasîb Efendi, *Menâkıb-ı Şeyh Mehmed Emin Tokadî*, İBB Atatürk Ktb. O. Ergin Yazma Eserler Böl. nr. 1768, vr. 1^b.

²⁵⁹ Fatin Efendi, *Tezkîre-i Hâtimetü’l-eş‘âr*, İstihkâm Alayları Litoğrafya Destgâhı, İstanbul, 1855, s. 194.

²⁶⁰ Ahmet Yılmaz, *a.g.t.*, s. 59; *Terkîb-i Bend* için bk. Ahmet Yılmaz v.dğr., “Müstakîm-zâde’nin *Terkîb-i Bendi*” *Marîfe*, cilt / volume: 19 sayı / issue: 2, Konya, 2019.

mensur tarzda şerh etmiştir.²⁶¹ Kendisinin söylemiş olduğu manzumeler çok olmakla birlikte *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'ten iki örnek ile iktifa edeceğiz:

Kesb-i kemâl eyle o hûrşîd-i leîâfetten çû mâh
*Ser tâ kâdem her 'udvuna 'âşık doyunca kıl nigâh*²⁶²

Diğer bir manzumede Kur'ân-ı Kerîm'in isimlerini saymaktadır:

Ey talebkâr-ı ma'ârif şâhib-i tab'-ı selîm
Yazdılar cümle yirmi ism-i Kur'ân-ı Kerîm
Nûr u Furkân u Müheymindir Beyân Tibyân Hüdâ
Zikr ü 'Ahd ile Şifâ Rahmet Şîrât-ı müştakîm
Habl ü Büşrâ vü Kitâb ile Mübârek Mev'izâ
*Bist oldular Belâğ ile Kelâm ile Hakîm*²⁶³

Eserlerinin çoğu mensûr olan Müstakîm-zâde'nin üslubu genel olarak sade ve anlaşılırdır. Fakat *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in mukaddimesinde olduğu gibi Arapça-Farsça terkiplerle örülü ağdalı bir üslup kullandığı da görülmektedir.²⁶⁴

Özellikle ebced hesabıyla tarih düşürmede mahir olan Müstakîm-zâde, *Mecelletü'n-nisab*'da Abdulgân-i Nablûsî'nin vefatına tarih düşürdüğünü ve bu sırada 13-14 yaşlarında olduğunu belirtir.²⁶⁵ Tahkikini yaptığımız eser 3 dilli olduğundan, eseri yazmaya başladığı zamana “*elsine-i selâse*” (1183) diye tarih düşürmesi, onun ebced hesabıyla tarih düşürmedeki uzmanlığına bir örnektir.

Şiir ıstılahları ile alakalı yazdığı *İstîlâhu's-Şi'riyye* eseri ise klasik edebiyatta bu tarzda yazılmış ilk eserlerden biri olarak kabul edilmektedir.²⁶⁶ Daha sonraları

²⁶¹ Bk. Müstakîm-zâde, *Şerh-i Divan-ı Ali*, s. 4; Ahmet Yılmaz, *a.g.t.*, s. 60.

²⁶² Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, Reşid Efendi, 950, 89^a.

²⁶³ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, Reşid Efendi, 951, 492b.

²⁶⁴ Ahmet Yılmaz, *a.g.t.*, 69.

²⁶⁵ Müstakîm-zade Süleyman Sadeddin, *Mecelletü'n-nisab*, vr. 55^a; Müstakîm-zâde, Nablûsî'nin vefatına “قطب الأرض” (1143) tarihini düşmüştür. Verilen bu ifade Emrah Bilgin tarafından yapılan doktora tezinde sehven “قُتِبَ العرض” şeklinde kaydedilmiştir. Verilen bu tarih h. 1603'e denk gelmektedir. Bk. Emrah Bilgin, *Devhatü'l-Meşâyih ve Zeyilleri*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum 2016, s. 40.

²⁶⁶ Harun Tolasa, “18. YY.'da Yazılmış Bir Divan Edebiyatı Sözlüğü –Müstakîmzâde'nin İstîlâhu's-Şi'riyye'si II”, *TUDED*, 1986, XXIV-XXV, 363-380.

özellikle biyografi türünde yazdığı eserlerle döneminde ulema arasında önemli bir yer edinmiştir. *Devhâtü'l-Meşâyih* adlı biyografik eseri *Şakayık-ı Numaniyye* ve zeyilleri gibi ekol haline gelmiştir. Onun bu eserine yazılan zeyiller hem kendi dönemine hem de sonrasına etkisi bağlamında önem arz etmektedir.²⁶⁷

1.1.4. Müstakîm-zâde'nin Sözlükçülüğü

Bu başlıkta öncelikle Müstakîm-zâde'nin lügat ilminde aldığı icazetnameye yer verilecek, ardından hem kelimelerin yapısı ve anlamına yönelik değerlendirmeleri hem de *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'den daha önce yazılan sözlüklere yönelik tenkitleri çerçevesinde onun sözlükçülüğü ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1.1.4.1. Lügat İcazetnâmesi

Müstakîm-zâde, hadis rivayet etme, Kâzi Beyzâvî Tefsiri'ni okutma icazetnâmesi ile tasavvufî icazetnâmeye sahiptir. Aldığı bu icazetnâmeleri eserlerinde muhtelif bağlamlarda zikreden Müstakîm-zâde, diğer icazetleri gibi lügat ilmi icazetini de Şeyh Mehmed Emîn-i Toğâdî'den almış önemli bir dil âlimidir. Cevherî'nin *Şihâh*'ı ve Fîruzâbâdî'nin *Kâmûsu'l-muhît* eserini okutma izni alan Müstakîm-zâde, her iki tarikten icazet silsilesini *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in müsvedde nüshasında zikretmektedir. Lügat ilminde icazetnâme aldığına dair ifadeler, sözlüğün “er-ruvât” (الرواة) maddesinde “fâide” başlığı altında şu şekilde geçmektedir: “*Bi'l-münâsebe ma'lûm ola ki; me'haz-ı sa'âdet-i isnâdım zâhiren ve bâtinen menba'-ı feydim üstâdım kuddise sirruhu'l-'azîzden rivâyet-i Şihâh ve Kâmûs-ı muhît'e me'zûn ve bâ-sened-i mahtûm telkîn-numûn olub...*”²⁶⁸

Müstakîm-zâde, lügat icâzetnâmesinde kendisi ile Ebu'n-Nasr İsmâil b. Hammâd el-Cevherî arasında on üç kişi, Mecdüddin Ebu't-Tâhir Muhammed Ya'kûb el-Fîruzâbâdî ile sekiz kişi olduğunu söylemektedir.²⁶⁹ Müsvedde nüshada bu iki silsilede bulunan isimleri sayan Müstakîm-zâde, daha sonra metni gözden geçirirken

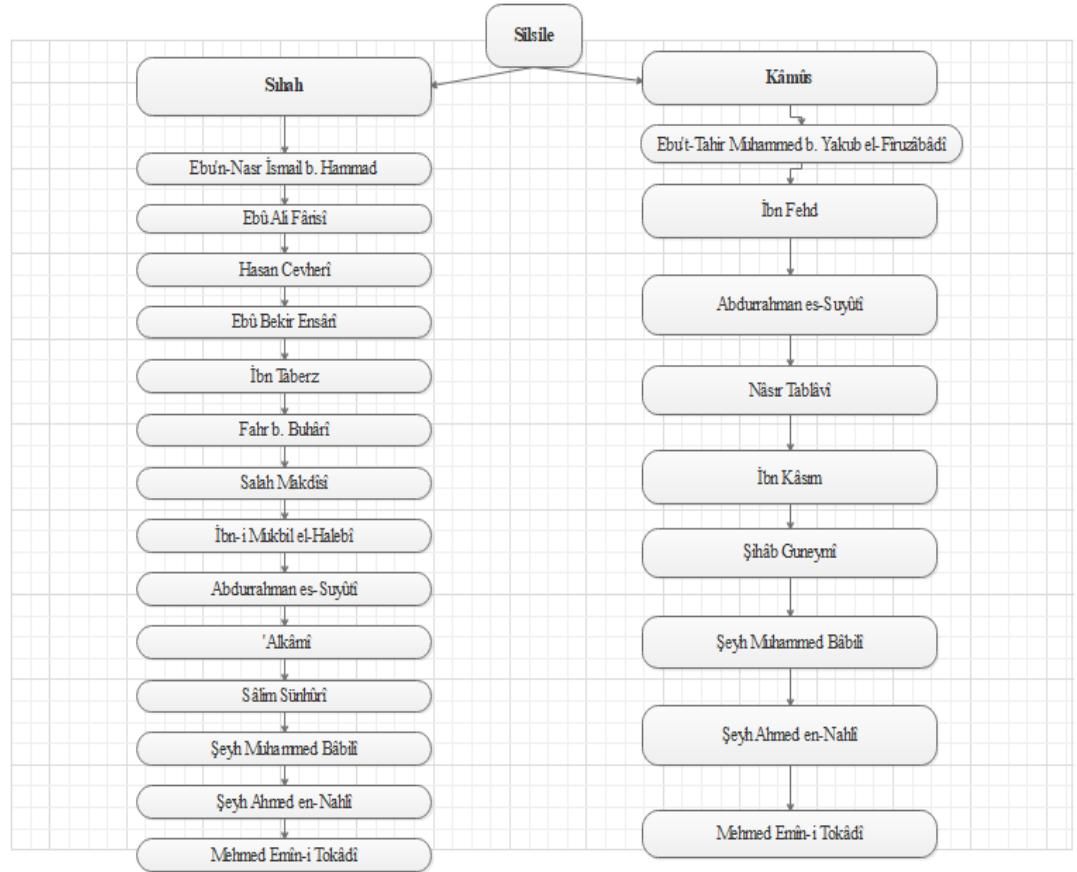
²⁶⁷ Bilgin, *a.g.t.*, s. 97.

²⁶⁸ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 950, vr. 49^b.

²⁶⁹ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 950, vr. 49^b.

bu isimlerin yazıldığı kısmın üzerini çizerek silmiş, sadece rakam vermekle yetinmiştir. Tahkiki metne dâhil etmediğimiz bu kısımdaki isimleri, silsilenin önemine binâen yazma halindeki müsvedde nüshada yazıldığı şekliyle burada diyagram halinde vermenin daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

1.1.4.2. Müstakîm-zâde'nin Etimolojik ve Semantik Değerlendirmeleri ile Bazı Sözlükçülere Yönelik Tenkitleri

Anadolu sahasında Ahterî, Vâni ve Mütercim Âsım gibi önemli bazı sözlükçüler bulunmaktadır. Bunların telif ettikleri sözlükler her ne kadar muteber ise de bu sahada icazetnâme sahibi oldukları bilinmemektedir.²⁷⁰ Müstakîm-zâde ise lügat ilminde aldığı icazetnâme ile Anadolu sözlükçüleri arasında temâyüz

²⁷⁰ Bu sözlükler ile ilgili bilgi *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in 2. ve 3. ciltleri üzerine yapılmakta olan doktora tezinde verilmiştir. Bk. Güven, *Müstakim-zâde Süleyman Sa'deddin Efendi'nin Kânûnu'l-edeb Tercümesi* (Kitâb-ı Sin'den Sonuna Kadar), ss. 24-45.

etmektedir. Bu bağlamda Müstakîm-zâde'nin *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'de zikrettiği görüşleri önem arz etmektedir.

Müstakîm-zâde, madde başı Arapça kelimelerin Farsça tercümelerine münasip veya bu tercümeleri izah mahiyetinde bir şey söylemek istediğinde, “*faķîr derim ki*”, [r65^a; metin 127] “*faķîr daħi derim ki*”, [r181^a; metin 344], “*mütercim-i müzcâtü'l-bidâ'a derim ki*” [r33^a; metin 74] ve “*mütercim faķîrden yâdigâr ola*” [r60^a; metin 120] ifadelerini kullanmaktadır.

el-Ezmâ الأظمی kelimesi Farsçaya siyah renge mâil dudak şeklinde tercüme edilmiştir. Müstakîm-zâde yapılan bu tercümeyle sadık kalmakla birlikte dudakta oluşan karalığın nedenini “*faķîr derim ki*” [r66^a; metin 130] ifadesiyle açıklamaktadır.

Diğer bir örnek eş-Şuṭṭâḥ الشطاح kelimesidir. Tiflîsî bu kelimeyi “bir ottur” şeklinde tercüme etmiştir. Müstakîm-zâde ise otun türünü belirterek bu otun kaya kuyruğu otu olduğunu söylemektedir. [r349^b; metin 1007]

Şayet herhangi bir kelimenin Farsça tercümesinde hatalı bir bilgiye rast gelirse bu kelime hakkındaki düşüncesini “*lâkin faķîr derim ki*” [r66^a; metin 130] veya “*lâkin bu şikeste-ḍamîr der ki*” [r433^a; metin 1357] ifadeleriyle izah etmektedir.

es-Süknâ السكنى kelimesini Tiflîsî âramîden yani mastar manasına tercüme etmiştir. Ancak Müstakîm-zâde es-süknâ kelimesinin ism-i mastar olduğunu, dolayısıyla Tiflîsî'nin Farsça tercümede mastar olan âramîden yerine Arapça madde başı kelimeye uygun olarak ism-i mastar olan ârâm kelimesini kullanması gerektiğini “*lakin faķîr derim ki*” ifadesiyle belirtmektedir. [r69^a; metin 135]

Kânûnu'l-edeb'de mastar olan es-seher السهر kelimesi uykusuzluk manasına tercüme edilmiştir. Müstakîm-zâde bu kelimenin Farsça tercümesinin hatalı olduğunu “*lakin bu şikeste-ḍamîr der ki*” terkihiyle dile getirmiş; bu kelimenin oruçlu olan kişinin gece uyanık olması anlamında olduğunu ve bu durum oruç

ayından sonra devam ettirildiğinden kelimenin uykusuzluk anlamında kullanıldığının zannedildiğini söylemiştir. [r433^a; metin 1358]

Sözlüklerde bir kelimenin anlamı üzerine ihtilaf varsa Müstakîm-zâde bunu belirttikten sonra kendisinin tahkik ettiği mananın doğru olduğunu yazmaktadır. el-‘aḍḍâ’ العضاء kelimesinin kolu ince kadın manasına geldiğini ve inceliğin bilekten omuza kadar olduğunu, ancak bazı lügatçilerin dirsekten omuza kadar şeklinde anlam verdiklerini belirttikten sonra doğru anlamın kendisinin yazdığı şekilde olduğunu ifade etmektedir. [r144^b; metin 278]

Anlamında ihtilaf olan Arapça kelimelerde sözlükçülerin görüşünü yazdıktan sonra kanaatini kesin ifadelerle ibraz eden Müstakîm-zâde, geleneğe riayet ederek yine de en doğrusunu Allah’ın bildiğini belirtmektedir:

“el-Ferfâr: zerîn-i dıraht / Fâ ve mühmele ile dir. Sarı ağaç, bir ma‘rûf ağaçtır ki hatunların rahme ilaçlarından dir. Lâkin Sîhah’ta Ebenûs gibi bir siyah ağaçtır dedi, bazıları ağaç kökü ve her şeyin dibidir dediler. Lâkin zerdeçav didikleri zerdeçûp bu olmak **ezherdir ve’l-‘ilmu ‘inde’l-lâh.**” [r479^a; metin 1557]

Müstakîm-zâde, gerek Arapça madde başı kelimelerin tespitinde gerekse Türkçe ve Farsça tercümelerde çok sayıda eserden istifade etmiştir. İstifade ettiği eserlere genelde tercümelerinin izahı için örnek verme, delil getirme veya daha geniş malumata yönlendirme gibi nedenlerden dolayı atıfta bulunmakla birlikte, bazen de o eserlerde verilen bilgiyi tenkit ettiği görülmektedir. Müstakîm-zâde’nin *Ḳânûnu’l-edeb* müellifi Tiflîsî’yi tenkitlerinin yanı sıra Anadolu’da yazılmış muteber sözlük yazarları ile Cevheri ve Fîruzâbâdî gibi ekol sahibi dilcilere yönelik tenkitleri bulunmaktadır. Onun lügat ilmindeki maharetini ve Arap diline vukufiyetini göstermesi bakımından önemli olan tenkitlerinin bazıları Arapça veya Farsça kelimelerin yapısı bazıları ise madde başı kelimelerin tercümesine yönelik olabilmektedir.

Terceme-i Ḳânûnu’l-edeb’de Arap müelliflerden Asma‘î’ye ve *Sîhâh*, *Kâmûs*, *Tiraz*, ve *Mühezzeb* gibi Arapça ve *Surâh* gibi Farsça sözlüklere çok sayıda atıf

yapılmakla birlikte, bu sözlüklere tenkitler de azımsanmayacak kadar çoktur. Arapça sözlüklere yönelik tenkitlerde genellikle “*taḥṭie olundu*”, [r387^a; metin 1374] terkihiyle diğer sözlükler referans gösterilmekle yetinilmektedir. Ancak “... *dikkat eylemeyüb... ğalaṭ eylemişlerdir*”, [r456^b; metin 1455] “*sehv vardır*”, [r453^a; metin 1441] “*ḥaṭadır*” [r29^a; metin 66] veya “*mülâḥazasızlıktır*” [r504^b; metin 1680] gibi tenkitlere de rastlanılmaktadır.

Cevherî'nin sâir سائر kelimesinin tercümesinde dikkatli davranmadığını ve hata ettiğini belirtmektedir:

“... cemî‘ manasına didikleri ğalaṭdır. Ve imam Cevherî dahî **dikkat eylemeyüb** Cevâlîkî dahî Edebü'l-kâtib şerhinde ana tâbi‘ olub **ğalaṭ eylemişlerdir.**” [r456^b; metin 1455]

Kâmûs sahibinin Cevherî'nin tercümesini sehve haml etmesini “yerinde değildir” diyerek izah etmektedir: “Cevherî'nin ed-dillîlâ الدليلی lafzını delil ma'nasına tefsir eylesini egerçi şâhib-i Kâmûs **sehve haml eyledi lâkin yerinde değildir**; zira maşdar bi-ma'na'l-fâ'il olmak mülâḥazasıyla müsâmaḥaya mebnidir sehven olan şey için kaṭ'an vech olmaz, mütercimler dahî ol söze tâbi‘ olmak **'acîbdir.**”²⁷¹ [r103^a; metin 196]

Müstakîm-zâde'nin Fars sözlükleri arasında en fazla tenkit ettiği eser, Cemâlüddin Ebu'l-Fadl Muhammed b. Ömer b. Hâlid el-Karşî'nin (v. 702/1303'ten sonra) *Surah* adlı sözlüğüdür. Ona yönelik tenkitleri umumiyetle yumuşak olmakla birlikte, bazen bu eleştirilerin sert olduğu da görülmektedir:

“eḍ-Ḍabr: Enâr-ı kûhî / mu'ceme iledir. Yaban narıdır. Lâkin rummân-ı berrî mezzdır ḍabr değildir. Ḍabr yaban cevizidir ki çetin ola ve şâhib-i Şurâh'ın ḍabrın manasında cevz-i Rûmî dediği yerinde lâkin enâr-ı deştî dediği **mülâḥazasızlıkdandır.**” [r504^a; metin 1682]

²⁷¹ Mütercimlerden kastı: *Sıḥâh* mütercimi Vânî Mehmed Efendi ve *Kâmûs* mütercimi Merkez-zâde Ahmed Efendi'dir.

Surah sahibini eleştirdiği bir yerde Ebû Abdillâh Hüseyin b. Ahmed ez-Zevzenî'nin (v. 486/1093) *Tercümânü'l-Kur'ân* adlı sözlüğünü de eleştirmektedir:

“es-Sivâr: *Dest berencen / ... Tercümân ve Şurâh şahihi me'hazlarında süvâr-ı feres ta'birini sivâr-ı Fürs zann edüb biri 'Acem bileziği ve biri dahî dest-bend demiştir. sâmeḥahüma rabbühümâ.*” [r472^b; metin 1522]

Eserde tenkit edilen sözlükçülerden biri de Tiflîsî'dir. Müstakîm-zâde'nin Tiflîsî'ye eleştirileri müsbet veya menfî olabilmektedir. Tiflîsî'nin Farsça tercümelerde Arapça kelime kullanması Müstakîm-zâde'nin ona yönelttiği müspet tenkitlerin büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır. Ayrıca *Ḳânûnu'l-edeb*'de deve manasına çok fazla madde başı kelime olduğunu “*durur durur deve söyler luḡatda Tiflîsî*” [r376^b; metin 1119] mısraıyla dile getirmekte, şayet ona kalsa bu kelimeyi ayrı tertip edeceğini söyleyerek Tiflîsî'nin kelime seçimini eleştirmektedir.

Tiflîsî'ye yönelttiği menfî tenkitleri genelde Allah onu affetsin manasına gelen “*Sâmeḥahüllâh*” ifadesidir. Ancak bazen Tiflîsî'ye “*Şeyh Tiflîsî tegâfûl ve iḡmâd eylemişdir*” [r321^b; metin 896] veya “*İhmâl eylemişdir*” [r308^a; metin 847] gibi sert söylemler de yöneltmektedir. Tiflîsî'nin hata ettiğini düşündüğü bir yerde kendi düşüncesini paylaşmadan “*el- 'Uhdetü 'ala Ḥubeyş*” diyerek orada olan hatanın sorumluluğunu Tiflîsî'ye yüklemektedir:

“*el-Mudâ: Kârdha-yı tenük / Ufak bıçaklar. Lâkin Sıḥaḥ'da sikkîn-i 'azîm kayd eyledi. 'el- 'Uhdetü 'ala Ḥubeyş*” [r22^a; metin 52]

Müstakîm-zâde'nin Tiflîsî'ye yönelttiği eleştiriler dışında tavsiye niteliğinde bazı söylemleri de bulunmaktadır:

“*Ed-Dehmâ': Nerme-i puşt-i merdum / İnsanın derisi yumuşak olmak, nu'ûmet-i cild gibi. Lâkin zen-i nerm-pust dese hoş olurdu.*” [r179^b; metin 342]

Terceme-i Ḳânûnu'l-edeb'de Anadolu'da telif edilen manzum ve mensur sözlüklerden de istifade edilmiştir. Mensur sözlüklerden *Ahterî* ve *Vankulu*, manzum sözlüklerden ise *Tuhfe-i Şâhidî* Müstakîm-zâde'nin en fazla başvurduğu kaynak eserlerdir. Onun, *Ahterî* ve *Vankulu Lüḡati*'ne yaptığı referanslar ile bu eserlere

önem atfettiği aşıkâr olmakla birlikte bu iki sözlüğe yönelik tenkitleri de bulunmaktadır. *Ahterî*’yi çoğunlukla diğer müellifler için söylediği “*Sâmeḥahüllâh*”, [r308^a; metin 847] “*el-‘Uhdetü ‘aleyh*”, [r511^b; metin 1707] “*Mu‘teber değildir*” [r470^a; metin 1507] gibi ifadelerle tenkit etmektedir. Ancak “... *Ahterî*’nin memenin etrafı dediği *ahter-şinâsân-ı âsumân-ı lûgat ‘indinde sehvidir*”, [r288^b; metin 764] “...*katmerlik dahî bağala saṭranc gibi oldu*” [r401^a; metin 1233] gibi edebî bir üslupla da *Ahterî*’ye tenkitte bulunmaktadır.

Ahterî’nin ze ile yazılması gereken kelimeyi peltek ze ile yazmasını gaflet addetmektedir:

“*el-Cilâz: Pey-i gerden / Cîmledir, ol sinirdir ki kamçı ve bıçak saplarına sarmakla müstahkem olur. Ahterî zâl ile yazdığı **gaflettir**.*” [r532^b; metin 1788]

Vankulu’na yaptığı tenkitler *Ahterî*’ye nazaran hem sayıca daha az hem de ifade açısından daha yumuşaktır. “*Sâmeḥahüllâh*”, [r331^b; metin 936] “*Münâsib olmaz*”, [r271^b; metin 667] “*Ḥaṭadır*” [r322^a; metin 898] gibi.

Söz gelimi Vâni Mehmed Efendi’nin ez-zeleḥleḥ الزلح kelimesini ezzeṭalleḥ الزطلح olarak kaydetmesinin hata olduğunu ifade etmiştir:

“*ez-Zeleḥleḥ: Merd-i sebük / zây ve sonra lâmla, lâmla mühmelenin tekrarıyla zelenkaḥ veznindedir, yeyni kimesne, racul-i ḥafîf gibi. Ve bu maddede basma Terceme-i Şihâḥ-ı Vâni’de ez-zeṭalleḥ ṭa ve şedd-i lâmla olmak **ḥaṭadır**.*” [r339^b; metin 967]

Müstakîm-zâde’nin “*eş-Şeter*” maddesinde daha detaylı malumat için *Ahterî* ve Vâni’ye yönlendirmesi onlara atfettiği önemi göstermektedir:

“*eş-Şeter: Pilk-i zîrîn-i çeşm deriden / Mu‘ceme ile dir. Gözün alt kapağı yırtmaktır. Lâkin kapağı devrilmek manasına Vâni ve nice ma‘na dahî Ahterî yazmışdır, **nazar buyurula**.*” [r429^a; metin 1337]

Terceme-i Kânûnu'l-edeb'de Tiflîsî, Ahterî ve Vânî'ye yapılan toplam atıf sayısı ve tenkitler ise şu şekildedir:

Müellif	Atıf Sayısı	Menfi Yönde Tenkit
Hubeyş et-Tiflîsî	30	12
Ahterî	38	24
Vânî	18	11

1.2. ARAPÇA-FARŞÇA-TÜRKÇE ÜÇ DİLLİ ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK: *TERCEME-İ KÂNÛNU'L-EDEB (ELSİNE-İ SELÂŞE)*

Tahkik/edisyon kritik çalışmalarında müellif metnine en yakın metni ortaya koyabilmek için öncelikle eserin adının, müellifinin doğru tespit edilmesi, eserin müellife aidiyetinin tespiti ve kaynakları²⁷² gibi hususların incelenmesi gerekmektedir.

1.2.1. Tercümenin Adı

Olaylara ebced hesabıyla tarih düşürmede mâhir olan Müstakîm-zâde, düşürdüğü tarihleri genellikle muktezâ-yı hâle mutâbık olarak söylemektedir. Bu eserin ismine düşürdüğü “elsine-i selâşe” (1183/1769) hem sözlüğü yazmaya başladığı tarihin hem de sözlüğün üç dilli olduğunun göstergesidir. Müstakîm-zâde bunu şöyle açıklamaktadır: “*Her lafzının der-pey olan ma'nâ-yı fârisiyyü'l-edâsına türkîlerini daî irdâf ile elsine-i selâşe olmak cihetinden bu lafızla tesmiyye ve târîh olmak garâib-i vâkı'âtdan ibtdâ-yı tesvide şurû'umuzun zamân-ı hayr u bereket resânında...*”²⁷³ Ancak Müstakîm-zâde'nin yaptığı tercümeden dolayı eser, *Terceme-*

²⁷² *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in kaynakları için bk. Güven, *Müstakim-zâde Süleyman Sa'deddin Efendi'nin Kânûnu'l-edeb Tercümesi* (Kitâb-ı Sin'den Sonuna Kadar), ss. 116-128.

²⁷³ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 950, vr. 2^a.

i Kânûnu'l-edeb ismiyle şöhret bulmuştur.²⁷⁴ Biz de yaptığımız bu çalışmada eserin ismini *Terceme-i Kânûnu'l-Edeb* olarak kaydettik.

Bursalı Mehmed Tahir, eserin adını *Terceme-i Lugât-ı Kânûni'l-edeb li'z-Zemahşerî* olarak vermiştir.²⁷⁵ Eserin Zemahşerî'nin *Mukaddimetü'l-edeb* adlı sözlüğünün tercümesi olduğunu belirtmiş ise de eser, Tiflîsî'nin *Kânûnu'l-edeb* adlı sözlüğünün tercümesidir. Mehmed Süreyya, Müstakîm-zâde'nin eserlerini saydığı bölümde, onun *Terceme-i Kânûnu'l-edeb* ve *Elsine-i selâse* adlarında iki ayrı eseri olduğunu söylemektedir.²⁷⁶ Hâlbuki Mehmed Süreyya'nın iki ayrı eser olarak kaydettiği *Elsine-i selâse* ve *Terceme-i Kânûnu'l-edeb* aynı eserdir.

1.2.2. Müstakîm-zâde'nin *Kânûnu'l-edeb*'i Tercüme Nedeni

Ebu'l-Fazl Hubeyş b. İbrahim b. Muhammed et-Tiflîsî'nin telif ettiği *Kânûnu'l-edeb*, ihtiva ettiği kelime sayısı, Arap edebiyatında meşhur kadın ve erkek şair isimleri, üçlü (sülâsî) fiillerin kıyâsi masterları ve çoğul kelimelerin vezinlerinden dolayı dinî ilimler tahsili yapanlar için önemli bir kaynaktır.

Kânûnu'l-Edeb, XII. yüzyılda Anadolu'da yazılmış ilk sözlüktür. Sözlüğün kendisinden sonra telif edilen diğer sözlüklere kaynaklık ettiği bilinmekle birlikte, hangi sözlüklere kaynaklık teşkil ettiğini tespit etmek mümkün görünmemektedir. *Kânûnu'l-Edeb*'in yazma nüshalarının çokluğu bu eserin Anadolu Selçuklu ve Osmanlı medreselerinde kullanılan önemli sözlüklerden biri olduğunu göstermektedir. Sözlüğün yazma nüshaları incelendiğinde genellikle h. IX. ve X. yüzyıllarda istinsah edildiği görülmektedir.

Kâtip Çelebî'nin ifadesiyle *Kânûnu'l-edeb*, alanında yazılmış nefis ve eşsiz bir sözlüktür.²⁷⁷ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in mukaddimesinde,

²⁷⁴ Bk. Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-ârifîn*, I, 405; Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-a'lâm*, IV, 2620; Muallim Nâci, *Esâmî*, s. 292; İbnü'l-Emîn, *a.g.e.*, s. 69.

²⁷⁵ Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, I-168.

²⁷⁶ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî* (haz. Ali Aktan v.dğr.), (V) Sebil Yayınevi, İstanbul, 1996, III, 96.

²⁷⁷ Kâtip Çelebî, *Keşfu'z-zunûn*, II, 1210.

Tiflîsî'nin ilimde Ebu'd-Duğayş²⁷⁸ avarında biri olduğunu belirttikten sonra sözlüğünün içerdiği kurallar ve kelimeler itibarıyla benzerine az rastlanan eserlerden olduğu; böyle bir eserin kıymetinin kalem ehlinin malumu olduğunu belirtmektedir.²⁷⁹ Yine Müstakîm-zâde bir ifadesinde eseri “*Ķânûnu'l-edeb nâm kitâb-ı kem-yâb*” benzeri az bulunan bir kitap olarak niteleyerek eserin önemini vurgulamaktadır.²⁸⁰

Döneminin en iyi mütercimlerinden olan Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ķânûnu'l-edeb*'i Mîr Mehmed Nûrî'nin²⁸¹ isteği ve desteğiyle tercüme etmiştir.²⁸² *Terceme-i Ķânûnu'l-edeb*'in Süleymânîye Yazma Eserler Kütüphanesi Reşid Efendi Koleksiyonu'nda bulunan yazma nüshasının 4. cildinde geçen “...*kuvveteinden biri fakîrden biri dahî hadreti Mîr'den egerçi olmuş idi...*”²⁸³ ifadesi de eserin Mir Mehmed'in isteğiyle tercüme edildiğinin göstergesidir. Yine *Ķânûnu'l-edeb*'in Tahran Sipehsalar Kütüphanesi nr. 11'de kayıtlı yazma nüshasının son varagında geçen şu ifadeler de bunu desteklemektedir: “*Tercemtu tilke'n-nüşa el-münakkağa min evvelihâ ilâ âhîrihâ me'a bekaî ma'ânîhâ, fe-şâret elsineten şelâseten fessemeytuhâ bi-zâlik, fe-vağa'a târîhuhâ elsine-i şelâse 1183, li-ibtidâinâ bi-tercümetihâ. Fe-etmemnâ fî seb'i sinîn bi-'avni'l-kaşîyyi'l-mu'în te'âlâ, ve bi-himmeti'l-emîr Nûrî “nevverele'l-lâhu kalbeh me'a evlâdihî'l-emcâd” ellezine hüm li'l-sulţân Ahmed es-şâliş aḥfâdün, veffeḳahü'l-lâhü ve veffeḳahü li-emşâlihîmâ âmîn. Harrehü mütercimuhâ el-fakîr Ebu'l-mevâhib Sa'deddin Süleymân Emînullâh*

²⁷⁸ Hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmayan Ebu'd-Duğayş el-Ķanânî, Basralı lûgat râvilerinin öncülerinden kabul edilmektedir. Bk. Abdulaziz Yasin Abdullah, “Merviyâtü Ebi'd-Duğayş el-lûgâviyyetü fî Kitâbi'l-'Ayn” *Mecelletü Ebḥâs Külliyyetü't-terbiyyeti'l-esâsiyye*, 1/4, 2004, s. 89.

²⁷⁹ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ķânûnu'l-edeb*, nr. 950, 1^b.

²⁸⁰ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ķânûnu'l-edeb*, nr. 950, 207^a.

²⁸¹ Mehmet Nuri Bey, III. Ahmet'in kızı Ayşe Sultan'ın kızı Rukiyye hanımın eşidir. İbnü'l-Emîn, mukaddimede geçen Mir Mehmed Nuri ile eserin sonunda geçen Mîr'in aynı kişi olduğundan şüphe olmadığını ve vefat tarihinin 1197/1783 yılı olabileceğini söylemektedir. Bk. Müstakîm-zâde, *Tuḥfe-i Ḥaṭṭâfîn* (haz. İbnü'l-Emîn Mahmûd Kemâl İnal), s. 70. (4 nolu dipnot); Eyüp Sultan Tarihi'nde Nûrî Bey'in vefat tarihi 1192 olarak verilmekte; mezarının ise Karaca Ahmed Mezarlığı'nda şair Nedim'in sol tarafındaki hazirede olduğu yazılmaktadır. Bk. Mehmet Nermi Haskan, *Eyüp Sultan Tarihi*, Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, I, 346.

²⁸² Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ķânûnu'l-edeb*, nr. 950, vr. 1^b.

²⁸³ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ķânûnu'l-edeb*, nr. 953, 1094^a.

el-‘arîf bi-Müstakîm-zâde “zâdehu’l-lâhu zâdehu fi’d-dâreyn bi-sa‘âdeti” sene 1190”.²⁸⁴

1.2.3. Tercümenin Yazıldığı Tarih

Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu’l-edeb*’in mukaddimesinde devrin padişahı I. Abdülhamîd’i (v. 1203/1789) mesnevî nazım şekliyle yazdığı manzume ile methetmiş; tercüme ettiği sözlüğü I. Abdülhamîd’e ithaf etmiştir.²⁸⁵ Ancak İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi NEKTY00001 yerel numarası ile kayıtlı yazma nüshada eserin III. Mustafa’ya (v. 1187/1774) ithaf edildiği yazılmaktadır.²⁸⁶ Bu nüsha, Müstakîm-zâde’nin diğer bazı eserlerini de istinsah eden Halil b. Hüseyin tarafından 1208/1794 yılında istinsah edilmiş; lakin aynı müstensih tarafından istinsah edilen 1203/1789 tarihli diğer nüshada eserin I. Abdülhamîd’e ithaf edildiği yazılmaktadır.²⁸⁷ Fakat eser dikkatle incelendiğinde Müstakîm-zâde’nin bu eseri I. Abdülhamîd’e ithaf ettiği görülmektedir. Nitekim Müstakîm-zâde, mukaddimede sultanı övdüğü uzunca bir girişten sonra, I. Abdulhamid’in ismini “*es-sultân ve’l-hâkân ibnü’l-hâkân es-sultân ‘Abdulhamîd Hân ibnu’s- sultân ebi’l-futûh ve’l-megâzî es-sultân Ahmed Hân*” şeklinde sarahaten zikretmiştir. Yine devrin sultanını övdüğü mesnevîde;

*‘Ubbide hummide hadîşinden
İsm-i pâkî numûnedir andan*²⁸⁸

beyitinden de anlaşılabacağı üzere eser I. Abdülhamîd döneminde tamamlanmıştır.

Müstakîm-zâde’nin bizzat kendi hattıyla yazılmış Reşid Efendi nüshasının son cildindeki “*temme’t-tertîb ve tahrîru’t-tebvîb fî seb‘i sinîn bi-hamdi’l-lâhi’l-kavî*

²⁸⁴ Münzevi, *a.g.e.*, s. 74.

²⁸⁵ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu’l-edeb*, nr. 950, 2^b.

²⁸⁶ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu’l-edeb*, İstanbul Nadir Eserler Kütüphanesi, nr. NEKTY00001, vr. 2^a.

²⁸⁷ Müstakîm-zâde’nin sözlüğü tercümeyle başladığı tarih III. Mustafa’nın sultan olduğu 1183/1769 yılına denk gelmesi müstensihî böyle düşünmeye sevk etmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Bu nüshada verilen ifade yapılan bir çalışmada aynen kaydedilerek, Müstakîm-zâde’nin sözlüğün yazılmaya başladığı zamana ebced hesabıyla düştüğü “*elsine-i selâse*” tarihi, bitiş tarihi olarak anlaşılmış olup eserin III. Mustafa döneminde tamamlandığı yazılmıştır. Hâlbuki “*elsine-i selâse*” sözlüğün tercümesine başlandığı tarihtir. Bk. Öz, *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler*, s. 240.

²⁸⁸ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu’l-edeb*, nr. 950, vr. 2^b.

ve ‘avnihi ve luṭfihi’l-‘acīb fī nişfi’ş-şehr cemâdiye’l-ûlâ li-senetin târîḥuhâ **maḥzenu’l-esrâr** 1190” ifadelerinden anlaşılabacağı üzere sözlüğün tertibi ve bâbların yazımı yedi yıl sürmüştür.²⁸⁹ Daha sonra yazdıklarını kontrol eden Müstakîm-zâde, bu kısmı da iki yılda tamamlamıştır. Bunu şöyle açıklamaktadır; “*şümme sevvedtü ma’nâhâ ve etmmetü mebnâhâ sene 1192 fe-kâne semânîne sene...*” Ayrıca tercümenin bitişine düştüğü tarih olan “**tevfiḳu’t-tevfik**” 1192 yılına tekâbül etmektedir.²⁹⁰

1.2.4. Müstakîm-zâde’nin Metin Tesis

Yurt içi ve yurt dışı yazma eser kütüphanelerinde çok sayıda yazma nüshası bulunan *Ḳânûnu’l-edeb*’e Müstakîm-zâde’ye kadar herhangi bir tercüme girişi olmamıştır. Mir Mehmed Nûrî’nin isteğiyle *Ḳânûnu’l-edeb*’i tercüme eden Müstakîm-zâde, sözlüğün tercümesini Tahran Sipehsalar Kütüphanesi nr. 11’de kayıtlı yazma nüshadan hareketle yapmıştır. Zira *Ḳânûnu’l-edeb*’in Tahran Sipehsalar Kütüphanesi nr. 11’de kayıtlı yazma nüshasının son varlığında Müstakîm-zâde’nin, “*Tercentu tilke’n-nüşha el-münakkaḥa min evvelihâ ilâ âhiriḥâ me’a beḳâi ma’ânihâ, fe-şâret elsineten şelâseten...*”²⁹¹ şeklindeki ifadeleri sözlüğü bu nüshadan tercüme ettiğini göstermektedir. Müstakîm-zâde, tercümede bu nüshayı esas almakla birlikte *Ḳânûnu’l-edeb*’in diğer yazma nüshalarından da istifade etmiş; sözlüğün Arapça ve Farsça kısmını karşılaştırmalı metin tahkik usulüyle tesis etmiştir. Bunu, Müstakîm-zâde’nin el yazması olan ve günümüze ulaşan *Terceme-i Ḳânûnu’l-edeb*’in müsvedde nüshasından anlayabilmekteyiz. Nitekim Müstakîm-zâde, sözlüğün müsvedde nüshasında hem metinde hem de derkenar diye tabir edilen notlarında buna değinmekte; ancak verdiği bilginin hangi nüshada geçtiğine dair herhangi birşey söylememektedir. Söz gelimi Müstakîm-zâde, “el-‘ab‘ab” العَبْعَب kelimesinin Farsça tercümesini “**gilîm-i boz-i peşm-laḳîf**” olarak vermiş, bu kelimenin Türkçe tercümesini verdikten sonra, “**gilîm-i birîşim**” nüshasına göre

²⁸⁹ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ḳânûnu’l-edeb*, nr. 953, vr. 1093^b.

²⁹⁰ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ḳânûnu’l-edeb*, nr. 953, vr. 1094^a.

²⁹¹ Bu nüsha, *Gülşen-i Şu‘arâ* tezkiresinin müellifi Bağdatlı ‘Ahdî (v. 1002/1593-94) tarafından istinsah edilmiştir. Bk. Münzevi, a.g.e., s. 74.

kelimenin manasının “*ibrişim kılice murâd olub nefâseti der-kârdır*” şeklinde olacağını kaydetmiştir:

العَبَّ: *Gilîm-i boz-i peşm-laîf / Hâş kilim ki keçi kılından nesc oluna, gilîm-i birîşim* nüshasına göre *ibrişim kılice murâd olub nefâseti der-kârdır*.²⁹²

Diğer bir örnek:

الفَرِيج: *Esb-i gâm-rân / Fâ iledir, yükrük ve eşkeni çok at, gâm-zen dahî* nüshadır ki *meâlî birdir*.²⁹³

Terceme-i Kânûnu’l-edeb’de bulunan bazı madde başı kelimelerin *Kânûnu’l-edeb*’in bazı nüshalarında bulunmaması bunun diğer bir göstergesidir:

الإفليساء: *Enâr / bir dürlü nardır ki rummân-i imlîsî İmlîs nâm şahraya nisbettir ve andan gayrı meyve haşıl olmaz dirler ve bu kelime ba’dı nüshada yokdur*.²⁹⁴

Müstakîm-zâde bazı nüshalarda kelimelerin yazılışının farklı olduğunu söylemektedir:

رجل كيصي: *Merdî ki be-câ-yı tenhâ fûrûd âmed / Meksûre ile mühmele meyânında tahtıyye iledir... ba’dı nüshada mu’ceme ile görülmüşdür...*

²⁹² *Kânûnu’l-edeb*’in incelediğimiz nüshalarında bu terkip *-gilîm-i birîşim-* bulunmamaktadır. Bk. Tiflîsî, *Kânûnu’l-edeb*, Hafid Efendi Bölümü, nr. 434, vr. 38^b; Reşid Efendi Bölümü, nr. 968 vr. 41^b; Ayasofya Bölümü, nr. 4730, vr. 81^b; Carullah Bölümü, nr. 2032, vr. 12^a; Şehid Ali Paşa Bölümü, nr. 2658, vr. 29^b; Turhan Valide Sultan, nr. 315, vr. 53^b.

²⁹³ Tiflîsî, *Kânûnu’l-edeb*, Hafid Efendi Bölümü, nr. 434, vr. 77^b; Reşid Efendi Bölümü, nr. 968 vr. 81^a; Carullah Bölümü, nr. 2032, vr. 52^a; Şehid Ali Paşa Bölümü, nr. 2658, vr. 54^b; Turhan Valide Sultan, nr. 315, vr. 102^{a-b}; Tokat İl Halk Kütüphanesi, nr. 60 Hk 22, 77^a; Çankırı İl Halk Kütüphanesi nr. 18 Hk 198, vr. 78^a.

²⁹⁴ *Kânûnu’l-edeb*’in incelediğimiz nüshalarında bu kelime “الإفليساء” bulunmamaktadır. Bk. Tiflîsî, *Kânûnu’l-edeb*, Hafid Efendi Bölümü, nr. 434, vr. 30^b; Reşid Efendi Bölümü, nr. 968 vr. 33^a; Ayasofya Bölümü, nr. 4730, vr. 72^b; Carullah Bölümü, nr. 2032, vr. 12^a; Şehid Ali Paşa Bölümü, nr. 2658, vr. 24^a; Turhan Valide Sultan, nr. 315, vr. 41^b.

Bu kelimeye الكيضى “el-kîşâ”²⁹⁵ sad ile geçmekte, Müstakîm-zâde ise kelimenin bazı nüshalarda الكيضى “el-kîdâ”²⁹⁶ şeklinde istinsah edildiğini belirtmektedir.

Diğer bir örnek:

الدَّائِج: Caygâhî / Mühmele iledir, bir yerin ismidir, **ba’dı nüshada dellenc** “دَلْنَج”
vâkı ‘ oldu, lâmin şeddiyledir.²⁹⁷

Sözlükte ana metnin etrafına yazılmış derkenar tabir edilen notlarda kelimelerin nüshalardaki farklılıklarına dair bilgiler vermektedir. Örnek:

البَهْرَة: Senghâ-yı mânend-i kef / Muhaffefdir, avuç kayasıdır, hacrû’l-keff gibi.

Müstakîm-zâde, burada kelimenin Türkçe tercümesini verdikten sonra, derkenarda bu kelimenin âhîrinin şeddeli okunmasının lügat olduğunu; şeddeli okuyan müstensihlerin bu sözcüğü beşli kelimelerde kaydettiğini ancak ikinci ya (ى) harfinin be (ب) olarak yanlış okunup yazıldığını²⁹⁸ söylemektedir:

Bunda nüshalar tehâlüf üzredir, âhîri şedde ile olmak lügatdır, ana nazarla ba’dı nüshada humâsî lafzından sonra yazdılar ki muđâ’af olub beş harfli olur, lâkin mu’terr kelimesine taqdiminden yâ-yı şâniyeyi müvâhğade sandılar, lâkin ahz olunan nüsha evlâdır ki tahfîf-i râ lügat olmakla rubâ’ide kalır. “kenâr”

Bu başlık altında verilen örnekler, *Ķânûnu’l-edeb*’in Hafid Efendi, Ayasofya, Carullah, Reşid Efendi, Turhan Valide Sultan, Şehid Ali Paşa, Yeni Camii, Murad Buhârî, Çankırı ve Tokat nüshaları incelenerek verilmiştir. Bununla beraber Müstakîm-zâde’nin nüsha bilgisi olarak verdiği bazı ifadeler, *Ķânûnu’l-edeb*’in

²⁹⁵ Tiflîsî, *Ķânûnu’l-edeb*, Hafid Efendi Bölümü, nr. 434, vr. 17^b; Reşid Efendi Bölümü, nr. 968 vr. 19^a; Ayasofya Bölümü, nr. 4730, vr. 40^b.

²⁹⁶ Tiflîsî, *Ķânûnu’l-edeb*, Carullah Bölümü, nr. 2032, vr. 12^a; Şehid Ali Paşa Bölümü, nr. 2658, vr. 14^a; Turhan Valide Sultan, nr. 315, vr. 24^b.

²⁹⁷ Reşid Efendi Bölümü, nr. 968 vr. 82^b; Yeni Camii Bölümü, nr. 1148, vr. 110^b.

²⁹⁸ Tiflîsî, *Ķânûnu’l-edeb*, Hafid Efendi Bölümü, nr. 434, vr. 126^b; Reşid Efendi Bölümü, nr. 968 vr. 119^a.

temin ettiğimiz nüshalarında bulunamamıştır. Ayrıca *Ḳânûnu'l-edeb*'in Hafid Efendi nüshası üzerine yapılan bir makale çalışmasında bu eserde -kitâb-ı sîn'e kadar- 24.486 madde başı kelime olduğu tespit edilmiştir.²⁹⁹ Tarafımızdan yapılan çalışmada ise *Terceme-i Ḳânûnu'l-edeb*'te -kitâb-ı sîn'e kadar- 25.496 madde başı kelime olduğu ortaya konmuştur. Verilen bilgilerden hareketle Müstakîm-zâde'nin, *Ḳânûnu'l-edeb* nüshalarının çoğunu gördüğünü; birden fazla nüshayı inceleyerek *Terceme-i Ḳânûnu'l-edeb*'in metnini tesis ettiğini söyleyebiliriz.

1.2.5. *Terceme-i Ḳânûnu'l-edeb*'de Takip Edilen Metod

Müstakîm-zâde'nin, İslâmî ilimler ile ilgili muhtelif alanlarda çok sayıda telif ve tercüme eserleri bulunmaktadır. Tercüme ettiği eserlerde asıl metne bağlı kalmakla beraber, eklediği kısımlarla eserlere adeta telif hüviyeti kazandırmaktadır. *Terceme-i Ḳânûnu'l-edeb*'de de Müstakîm-zâde, *Ḳânûnu'l-edeb*'in metnine bağlı kalarak tercümelerde bulunmuş; ancak ana metinden bağımsız tercümede verdiği detaylı bilgiler ile esere ansiklopedik bir mahiyet kazandırmıştır.

Müstakîm-zâde, Tiflîsî'nin kelime diziminde benimsediği tertibin musanna'/sanatlı ve zor olduğunu ifade etmektedir. *Ḳânûnu'l-edeb*'in Yeni Cami nüshasında bu tertibe riayet edilmeyip Cevherî'nin *Şihâh*'ta benimsediği bab ve fasıl tertibine göre kelimelerin yeniden düzenlenmesi bu sanatlı tertibin zorluğunun neticesi olduğu söylenebilir. *Terceme-i Ḳânûnu'l-edeb*'de Müstakîm-zâde, Tiflîsî'nin kelime diziminde benimsediği tertibe riayet ederek herhangi bir değişiklik yapmamıştır. Mukaddimede bu duruma değinen Müstakîm-zâde, Tiflîsî'nin zabtının tertip ile kendisinin ise tasrih ile olduğunu söylemektedir: "...Ve muşannifin zabtı tertib ile ve bizim işâretimiz taşrîh ile dir." [r2^b; metin 5]

Tiflîsî, *Ḳânûnu'l-edeb*'de "Kitâb-ı Elif", "Nev'-i evvel" gibi ana başlıkları açıklamamakta, kelimelerin hangi kitap veya nev'de olduğunu belirtmek için başlıkları zikrederek ilgili kelimeleri sıralamaktadır. Müstakîm-zâde ise ana başlıkları açıkladıktan sonra kelimelerin tertibine geçmektedir:

²⁹⁹ Uzun, a.g.m., s. 173.

كتاب الهمزة: *Ķânûnu'l-edeb nâm kitâb-ı kem-yâbın bu maḥalde elif-i maḳşûre ve memdûdesi tamâm, ba'de'l-itmâm mehmûzu'l-âḥir olan elfâz lügâtı beyanına şurû' müyesser olmuştur ki...*

الثلاثيات : *Pes bu elfâz-ı mehmûzede elif ile hemze meyânında olan fark i'tibârî olmağla ba'dı mehmûzât memdûdâtında daḥı sebḳ olmuştur...* [r207^a; metin 405]

Akabinde Arapça madde başı kelimeleri ve Farsça tercümelerini yazmakta, ardından gayet sade ve anlaşır bir şekilde kelimelerin Türkçe tercümesini yapmaktadır. Ancak kelime çoğul veya cins bir isim ise bu kelimenin tekilini zikretmekte, şayet tekili daha önce geçmişse veya daha sonra gelecekse kelimenin hangi harfte (kitâb) kaçınıcı nev'de olduğunu yazmaktadır. Böyle kelimeleri bazen tafsilatlı bir şekilde açıklamakta bazen ise daha önce geçtiği maddeyi işaret etmekle iktifa etmektedir. Bu durumu şöyle izah etmektedir: "...Cem' ise veya cins ise müfredi veya vâḥidi sâbık veya lâḥık îmâ ve kaḡı harfde ve kaçınıcı nev'dedir işaret olunmuştur." [r2^b; metin 5]

Ķânûnu'l-edeb'de kelimelerin dizilişindeki sıra sondan önceki harfe göre yapılmaktadır. Mesala الحبّ kelimesi الوباء kelimesinden bu da الحجا kelimesinden önce yazılmaktadır. Müstakîm-zâde bu durumu göstermek için sondan önceki harf değıştikçe kelimenin önüne değışen harfî ا ب ت ث - yazmaktadır. Ardından kelimenin yapısını tespit etmek için sondan önceki harften önce kaç harf varsa bu harflerin durumunu -noktalı (mu'ceme) veya noktasız (muhmele) olduğunu vs.- belirtmekte, akabinde kelimenin hareke bilgisine geçmektedir:

Bu fakirin ḥidmetim budur ki; âḥirlerinin mâ-ḳabli olan harf tebeddül eyledikçe kenarına ḥurûf-ı müstakille ا ب ت ث gibi fi'l-aşıl işâret olunub anın daḥi mâ-ḳabli bir harf veya iki harf her ne kadar ise mühmele mi mu'ceme mi anı müsattarda kayd ve harekelerini daḥi taşrîḥ idüp meselâ mühmele ise kayd eyledikten sonra ana redif olan ikinci kelimenin harf-ı muḳayyedi ḥizâsında olan harf

daği eğer mûhmele ise anı kayd eylemeyüb selefine tab‘iyyet işâreti olmak üzere iktifâ olundu, eğer anın redîfi olan kelimedede mu‘ceme olursa işâret olunur, mâdâmkî muhâlif olmaya redîfiyyet ana nişân-ı kâfidir denildi...[r2^b; metin 5]

المُتَوَضَّأ: Âb-ḥâne / Damm ile ve **fevḳiyyenin** ve vâvın fethiyle ve şedd-i **mu‘ceme** iledir. [r210^b; metin 415]

الإِزْبَات: Perâkende şoden / **Mûhmele** ve **muvaḥḥade** ile **bess-i sâbık** maddesinden if‘ilâl bâbındadır... [r301^b; metin 823]

Arapça madde başı kelimelerin harekelerini çoğunlukla açıklamakta, fakat gerekli gördüğü bazı yerlerde hem kelimayı harekelediği hem de kelimenin harekesinin tespitine dair açıklamalarda bulunduğu da olmaktadır. Ard arda dizili kelimelerin harekeleri aynı ise, bu durumda Müstakîm-zâde ilk kelimenin hareke tespitinde bulunmakta diğer kelimeleri harekelememektedir. Şayet daha sonra gelen kelimelerin harekesi değişirse bunu belirtmektedir. Bazı kelimelerin ise harekelerini meşhur vezinleri vererek kaydetmektedir:

...kezâlik hareke daği birinde olan fetḥa anın beraberinde kaç kelimeye dek meftûḥ bulunursa kayd olunmaz tab‘iyyet ‘alâmet-i kâfidir, eğer âher hareke ile taḥarrük iderse anda işâret olunur.”

المَجِيء: Âmeden / **Feth** ile ve cîm iledir, **şahîḥ** vezninde maşdardır. [r216^a; metin 424]

Bu maddede hareke tespiti yapılan kelimenin ayrıca vezni de yazılarak kelimenin harekesi teyid edilmiştir.

العَابَةِ : Zen-i bâzi konende / ‘Abeş-i sâbık maddesinden fâ‘il veznindedir. [r298^a; metin 808]

Burada ise hareke bilgisi verilmeden kelimenin fâ‘il vezninde olduğu yazılmıştır.

Müstakîm-zâde, bazen kelimelerin sigalarını söyleyerek hareke tespiti yapmaktadır:

إِبْنُ ثَمِيرٍ: Şeb-i Mâhtâb / Müseleşe ile şığa-i **taşgîr** iledir, nev'-i hâmisde şığa-i **tekbîr** ile yazıldı. [r516^a; metin 1727]

Sonraki kelimeler, önceki kelimeler ile harf sayısı ve hareke bakımından aynı olduğunda Müstakîm-zâde, kelimenin harekesini açıklamadan önceki kelime gibi olduğunu söylemektedir. Bu durum genellikle vezin ve manası aynı olan kelimelerde görülmektedir. Bu maksatla hem kelimelerin eş anlamlı olduğu anlaşılmakta hem de manası zihinde daha kalıcı olmaktadır.

الْوَقْرُ: Püştvâre / **Zifr-i sâbık** ile vezn ve ma'nada müsâvîdir. [r523^a; metin 1754]

Müstakîm-zâde, madde başı Arapça kelimelerin durumunu ortaya koyduktan sonra kelimelerin tercümesine geçmektedir. Tercümenin dili gayet sade ve anlaşılır olmakla birlikte, özellikle mukaddimede terkiplerle örülmüş ağdalı bir anlatım göze çarpmaktadır:

Ḳânûnu'l-edeb dinmekle müşteher ve nâm-âver ve mühezzeb ve deḳâyık-ı kavânîn-i melîhâne-i lügât-ı edebîyye ve ḥiyâlât-ı nâzikâne-i ğarîbe-i 'Arabiyye ile müretteb bir kitâb-ı kem-yâb-ı müsteḥabba ve bir eṣer-i mu'teber-i aḳsa'l-ereb-i eḥabba olmakla... [r1^b; metin 1]

Müstakîm-zâde, kelimelerin tercümesini verdikten sonra, kendi görüşünü “faḳîr derim ki” ifadesiyle açıklamaktadır. Onun görüşleri kelimelerin anlamına veya yapısına yönelik olabilmektedir:

السُّكْنَى: Âramîden / Ḍamm-ı mûhmele iledir, eğlendirmek, ikinci bâbdandır, lâkin **faḳîr derim ki**: süknâ maşdar değil belki iskândan ism-i masdardır, i'tâbdan 'utbâ gibi... [r69^a; metin 135]

Gerekli gördüğü yerlerde çok geniş malumat vermektedir. Bu durumu mukaddimede, her ne kadar sözlük vazifesi değilse de yazdığını ifade ederek buna örnek olarak yüzük/mühür manasına gelen hâtem (خاتم) kelimesini zikretmektedir:

“Ba‘zen lüzumlu fevâid her çend lûgat vazîfesi değil ise de yazılmıştır, meselâ; hâtem ki mühür ma‘nasınadır, ibtidâ mühür kim takındı ve şâhib-i mühr kim i‘tâ eyledi diyü tahrîr olunduğı gibi”. [r2^b; metin 5]

Muteber Arap, Fars ve Türk sözlüklerine sıklıkla atıfta bulunarak bazı kelimelerin anlamları için bu sözlüklere yönlendirerek Türkçe tercümelerini yapmamaktadır. El-fukû’ الفقه kelimesinin Türkçe tercümesinde; “*damm-ı fâ ile Kâmûs’ta, feth ile Mühezzeb’te taşrîh olunmuştur*” diyerek bu lafzı tercüme etmemiştir. [r215^a; metin 432]

Hubeyş’ten veya muteber herhangi bir sözlükten kaynaklı hatalı bir bilgi var ise, Müstakîm-zâde bunun doğrusunu yazmakta; ayrıca verdiği bilgilerin doğruluğunu da yine bazı muteber sözlüklerden veya eserlerden teyit etmektedir:

المدى: Kârdha-yı tenûk / Ufak bıçaklar. Lâkin **Sıhah’da sikkîn-i ‘azîm** kayd eyledi.
“el-‘uhdetü ‘ala Hubeyş. [r22^b; metin 52]

Terceme-i Kânûnu’l-edeb’in müellif nüshası müsvedde olduğundan, Müstakîm-zâde tesvîd (taslak) esnasında daha önce yazdığı bazı kısımları ya gereksiz gördüğünden ya da hatalı bulduğundan çıkarmış; gerekli gördüğü faydalı bazı bilgileri de eklemiştir. Eklediği kısımları “minhu” منه, “hâmiş” هامش veya “kenâr ola” كنار اوله ifadeleri ile kaydetmiştir. Ayrıca metne sonradan eklediği bazı bilgileri ve bazen de sildiği ifadeleri daha sonra “saḥ” صح kaydıyla tekrar yazmıştır.³⁰⁰

Az kullanılan veya anlaşılması güç Farsça kelimeleri, metinde veya derkenarda açıklayarak bu kelimelerin okunuşunu vermektedir:

³⁰⁰ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu’l-edeb*, nr. 950, vr. 72^b, 76^a, 74^b.

الحشج: Kûze-i kûçek-i âbharî / mu‘cemelerledir, küçük bardak ki sebilde şu içerler...[r310^b; metin 856]

Bu maddede geçen “âbharî” آبخوری az kullanılan bir kelime olduğundan Müstakîm-zâde derkenarda bu kelimeyi açıklamayı uygun görmüştür:

آبخوری: Feth-i mu‘ceme iledir, vâv resmîdir telaffûz olunmaz, sebîl ve çeşmeye vaz‘ olunan bardaktır, kepçe değildir.”minhu”

Tiflîsî; yer, dağ, kuyu, kabile, hayvan, bitki gibi bir şeye ad olarak kullanılan kelimelerin Farsça tercümelerinde “nâm-ı caygâhî”, “nâm-ı kûhî” veya “nebâtî” diyerek mahiyetine dair bilgi vermemektir. Müstakîm-zâde ise bu kelimeleri bazen hiçbir bilgi vermeden aynen çevirmekte, bazen de detaylı bir şekilde açıklamaktadır.

الحفری: Nebâtî / Bir nev‘ otdur. [r57^a; metin 115]

الشكاعی: Nebâtî / Damm-ı mu‘ceme ile bir otdur, Sîbeveyhi, vâhidi ve cem‘i birdir dedi ve gayrılar şükâ‘â müfredidir derler, Çerha dedikleri nebâtıdır ki bâd-âverd ve çağır dikenî daği derler, bir zirâ‘ sâkı olur, yebûset geldikde rüzgâr kaldırır, etfâl ânâ şeytân ‘arabası derler. Faķîr derim ki: Enginar-ı ma‘rûfun tohumu olan şükûfesinden daği hâşıl olur. [r82^b; metin 159]

Manası herkes tarafından bilindiği varsayılan Türkçeleşmiş bazı kelimeleri “ma‘rûfdur” diyerek açıklama yapmadan geçmektedir:

البادية: Bâdiye / Ma‘rûfdur. [r74^b; metin 143]

الطخا: ‘Ayb / Ma‘rûfdur. [r21^a; metin 49]

Tiflîsî, mukaddime haricinde kelimelerde herhangi bir istişhad getirmemiş; Müstakîm-zâde ise ayet, hadis, Arap, Fars ve Türk şairlerin şiirleri ve atasözlerinden çokça istişhadda bulunmuştur. Hatta bazı kelimelerde bu üç dilden istişhad getirdiği görülmektedir:

اللُّغَز: Şıfat-ı çizî pûşîde goften / Damladır, bir mestûru'l-isim olan nesneyi vaşf eylemek, Türkçe bilmecedir, mu'ammadan farkı suâl tarîkıyla olmasıdır kî Harîrî demiş:

Mâ şey'un iza fesede tehavvele gayyuhu raşede

...Fârisîde:

Çist günbed-i revân be-dûder

Morde ra zinde mî-koned be-nazar

... ve Türkîde:

Ol nedir kim canı var bî candır

Hoş-gıda-yı zümre-i insandır [r525^b; metin 1763]

Müstakîm-zâde, Tiflîsî'nin Farsça tercümelerde Arapça ifadeler kullanmasına temas ederek Arapça kelimenin Farsça karşılığını söylemektedir.

النجد: 'Arağ / Der ma'nasına isimdir, anların ikisi '**Arabîdir**, bir vezn ve ma'nadadır , **Fârisîde hûy** ma'rûfdur. [r374^b; metin 1109]

Kelimeler tekil veya çoğul formatında geçtiyse çoğunlukla bu tarz kelimeleri açıklamamakta, bu kelimelerin geçtiği yerleri yazarak oraya yönlendirmektedir.

البراغز: Beccegân-ı gâv-ı deştî / Muhavvede ve mühmele iledir, **müfredi bergaz** nev'i evvelde geçmiştir. [r531^a; metin 1783]

البراغز: Zeminhâ-yı püşte- kûçek / **Müfredi burguz** dammelerle nev' sânde yazılmışdı.

Çok az olmakla birlikte bazı kelimeler hakkında sayı vererek daha önce geçtiği yeri işaret etmekle iktifa etmektedir.

الأرآد: Bünhâ-yı üstühân-ı binâ-gûş / Müfredi rübâ'iyâtta **lafz-ı râbi'dir**. [r393^a; metin 1201]

Kelimelerin farklı kullanımları daha önce herhangi bir nev‘de geçtiyse Müstakîm-zâde, genellikle bu kelimeleri ikinci geçtiği yerde açıklamaz; daha önce geçen yeri işaret etmekle ikitifa eder. Fakat bunu yaparken aynı ifadeleri kullanmaz; aksine Arapça, Farsça ve Türkçenin zengin dil varlığından istifade ederek aynı manaya gelen farklı lafızlar kullanır. Örnekleri çok olmakla beraber 296^a sayfasında çok sayıda kelime bu şekilde açıklanmıştır.

1.2.6. *Terceme-i Kânûnu’l-edeb’in Hacmi*

Dört büyük cilt olarak tercüme edilen *Kânûnu’l-edeb’in* ilk iki cildinde yapılan sayım neticesinde, 26.496 madde başı kelime olduğu tespit edilmiştir. Eserin birinci cildi 284 varak olup, “mukaddime, elif-i maşsure, memdûde, hemze ve be” bâblarından (kitap) müteşekkildir. Bu dört harfin toplam kelime sayısı 9262’dir. İkinci cilt ise, “te, se, cîm, ha, ha, dal, zal, ra, ze” bâblarından müteşekkildir. Bu cilt ise 267 varak olup toplamda 17284 kelime ihtiva etmektedir.

Görüldüğü üzere *Terceme-i Kânûnu’l-edeb’in* birinci cildinde bulunan kelime sayısı, ikinci cildinde bulunan kelime sayısının neredeyse yarısı kadardır. Bunun temel nedeni, Müstakîm-zâde’nin birinci ciltte Arapça kelimeleri detaylıca tercüme etmesidir. Bu cildin genelinde müşâhede edilen bu durum özellikle elif-i maksûre ve memdûde’de çok fazladır. Hatta yapılan teferruatlı tercümelerden dolayı bazı sayfalarda madde başı kelime sayısı üç olabilmektedir. Ancak Müstakîm-zâde, daha sonra uzun uzadıya yazdığı bazı kısımları silmiş, bazı kısımları “kenar ola”, “minhu” kayıtlarıyla asıl metnin haricinde tutmuş veya *Mecmû‘atü’l-fevâid* adlı eserine nakletmiştir.

Örnek 1. [r143^b-144^a] Bu varağın a (vech) sayfası hem “sağ” ve “kenar ola” hem de silinmiş metin örneğini barındırmaktadır. B (zahr) sayfasında ise “el-îsâ” maddesi önce detaylı tercüme edilmiş, daha sonra verilen bilgilerin *Mecmû'a* adlı esere nakledilmesi için metnin kenarına “*Mecmû'a*’ya yazıla” kaydı düşülerek silinmiştir.

Aşağıda *Terceme-i Kânûnu’l-edeb*’in ilk iki cildinde bulunan harflerin toplam kelime sayısı tablo halinde sunulmuştur. Bu tabloda kelimeler, harflerin nev’leri esasına göre sayılmış; elif-i maksûre ve memdûde ise her ne kadar müstakil birer bâb (kitap) olsalar da eserde nev’ olarak yazılmıştır. Bundan dolayı elif-i maksûre ve memdûde’de kelimeler adetlerine göre sayılmıştır.

Nev’	Sünâî	Sülâsî	Rubâ’î	Humâsî	Südâsî	Sübâ’î	el-Künâ ve Gayruhâ	Toplam
Elif-i Makşûre	13	728	471	440	70	2	52	1776

Elif-i Memdûd e	13	534	1589	378	115	–	45			2674
Kitap	Nev'-i evvel	Nev'-i dovvom	Nev'-i sevvom	Nev'-i çehârom	Nev'-i pencom	Nev'-i Şeşom	Nev'-i heftom	Nev'-i heştom	Nev'-i nehom	Toplam
Hemze	160	72	104	76	56	233	34	22	–	757
Be	932	249	527	915	293	428	464	180	67	4055
Te	83	32	52	707	111	127	155	27	15	1309
Se	134	38	95	159	50	93	118	14	18	719
Cîm	424	103	202	324	102	198	169	67	17	1606
Ha	276	90	199	421	138	223	205	57	35	1644
Ha	119	38	62	110	33	80	98	12	17	569
Dal	638	186	404	722	259	406	387	72	61	3135
Zal	76	25	47	87	12	20	33	3	7	310
Ra	1311	413	885	1466	567	845	915	306	223	6931
Ze	182	74	139	240	57	98	174	29	18	1011
Terceme-i Kânûnu'l-edeb'in ilk iki cildinde bulunan toplam kelime sayısı										26496

Burada verilen toplam rakam, Arapça madde başı kelimelerin sayımıyla elde edilmiştir. Şayet الشراء eş-şirâ' [r116^a] maddesinde zikredilen 44 adet ezdâd kelime veya القضاء el-ğaddâ' [r119^a] maddesinde yazılan 77 semâi kelime gibi diğer maddelerde verilen kelimeler dikkate alınırsa Arapça kelimelerin sayısında artış olduğu görülecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

EBU'L-FAZL HUBEYŞ ET-TİFLÎSÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ, EDEBÎ KİŞİLİĞİ ve KÂNÛNU'L-EDEB ADLI ARAPÇA-FARŞÇA SÖZLÜĞÜ

Tiflîsî, Anadolu Selçuklu döneminde yaşamış önemli bir âlimdir. Onun yazdığı eserler hem konuları hem de Anadolu'da yazılan ilk eserler olmaları cihetiyle önem arz etmektedir. Konya'da telif ettiği eserlerden biri olan *Kânûnu'l-edeb* bu coğrafyada telif edilen ilk sözlüktür. Tiflîsî *Kânûnu'l-edeb*'in müellifi olduğundan bu bölümde hem onun hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hem de *Kânûnu'l-edeb* müstakil başlıklar halinde işlenecektir.

2.1. EBU'L-FAZL HUBEYŞ ET-TİFLÎSÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ ve EDEBÎ KİŞİLİĞİ

2.1.1. Tiflîsî'nin Hayatı

Edip, tabip ve müneccim olan Hubeyş et-Tiflîsî, birçok alanda kitap telif etmiş velûd bir bilgin olmasına rağmen hakkında kaynaklarda pek bilgi bulunmamaktadır.³⁰¹ Hubeyş et-Tiflîsî'nin ismi, *Beyânu's-sinâ'ât, Kâmilu't-ta'bir, Takvîmu'l-edviye, et-Telhîs fî i'lâli'l-Kur'ân, Kânûnu'l-edeb* adlı eserlerinde Ebu'l-Fazl Hubeyş b. İbrahim b. Muhammed el-Mutatabbîb et-Tiflîsî şeklinde geçmektedir.³⁰² Ancak bazı kaynaklarda Tiflîsî'nin ismi Hasan, Hüseyin³⁰³; lakabı

³⁰¹ Cevat İzgi, "Hubeyş et-Tiflîsî", *TDVİA*, TDV Yayınları, İstanbul, 1998, XVIII, 268; Adem Uzun, "İslam ve Bilim Tarihinde Sözlükçülük: Hubeyş Tiflîsî'nin Kânûnu'l-Edeb Adlı Arapça-Farşça Sözlüğü" *ERDEM*, Ankara, 2019; sy. 77, s. 162.

³⁰² Bk. Ebu'l-Fazl Hubeyş b. İbrahim b. Muhammed et-Tiflîsî, *Beyânu's-sinâ'ât*, Süleymaniye Ktb. Ayasofya Koleksiyonu, nr. 003574, vr. 1^b; *Kâmilu't-ta'bir*, Süleymaniye Ktb. Ayasofya Koleksiyonu, nr. 002008, s. 1^b; *Takvîmu'l-edviye*, Süleymaniye Ktb. Ayasofya Koleksiyonu, nr. 003600, vr. 1^b; *Kitâbü't-Telhîs*, Süleymaniye Ktb. Laleli Koleksiyonu, nr. 000069, vr. 1^b; *Kânûnu'l-edeb*, Süleymaniye Ktb. Hafid Efendi Koleksiyonu, nr. 001416, vr. 1^b; Zebîhu'llâh Safa, *Târîh-i Edebiyât der Îrân*, Firdevs Yay. İsfahan, 1398 hş., c. 2, s. 658.

³⁰³ Tiflîsî, *Kâmilü't-ta'bir*, (trc. Hızır b. Abdulhâdi el-Bevârîhî) Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Kütüphanesi, nr. A-9577, vr. 1^a; Müstakîm-zâde Süleymân Sadeddîn, *Mecelletü'n-nişâb fî'l-künâ ve'l-elkâb*, Süleymâniye ktb. Hâlet Efendi Böl. nr. 628, vr. 159^b.

ise Şerefeddin,³⁰⁴ Cemâleddin ve Kemâleddin³⁰⁵ olarak kaydedilmiştir.³⁰⁶ *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'de müellifin ismi Ebu'l-Fadl et-Tiflîsî Hubeyş olarak yazılmıştır.³⁰⁷

Kaynaklarda Hubeyş'in Azerbaycan Tiflîs'inden olduğu söylenmektedir.³⁰⁸ Ancak Müstakîm-zâde Süleymân Sadeddin, *Mecelletü'n-nisâb* adlı eserinde Teflis ve Tiflis adlarında iki yerin bulunduğunu; Teflîs'in Azerbaycan'da, Tiflîs'in de Türkistan'da olduğunu, Hubeyş'in ise Türkistan'da bulunan Tiflis'ten olduğunu belirtmektedir.³⁰⁹

Hubeyş'in doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Cevat İzgi, Tiflîsî'nin *Kânûnu'l-edeb*'i 548/1153 yılında telif ettiği bilgisinden yola çıkarak onun bu eserini yazdığı sırada 20-25 yaşlarında olabileceği varsayımından hareketle, XII. yüzyılın ilk çeyreğinin sonlarında doğmuş olabileceğini ifade etmektedir.³¹⁰ Muhammed Emîn Riyâhî, Hubeyş'in *Takvîmü'l-edviye* isimli eserini 522-534/1128-1140 yılları arasında Abbasi veziri Şerefeddin Ali b. Tırâd b. Muhammed Zeynebî (462-538/1069-1143)'ye ithaf ettiğini belirtmektedir³¹¹. Tiflîsî'nin *Beyânu's-sinâ'ât* adlı eserini tahkik edip neşreden Georgi Mihaleviç'in ise Tiflîsî'nin doğum tarihi olarak 1113-1116 yılları arasını verdiği belirtilmektedir³¹². Bu bilgiler doğrultusunda Tiflîsî'nin XII. yüzyılın ilk çeyreğinde doğduğu söylenebilir.

³⁰⁴ Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn 'an esâmi'l-kütübi ve'l-fünûn*, Dâru İhyai't-turâsi'l-'Arabî, Beyrut ts., c. 2., s. 1396.

³⁰⁵ Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*, s. 467.

³⁰⁶ Ebu'l-Fazl Hubeyş b. İbrahim b. Muhammed et-Tiflîsî, *Kânûn-ı edeb* (3 cilt), (haz. Gulâmırza Tâhir), İntişârât-ı Bünyâd-ı Ferheng-i İran, Tahran, 1350 hş., c. 1, s. heft; Muhammed Takî Bahar, *Sebk-şinâsi*, Müessese-i İntişârât-ı Emir Kebîr, Tahran, 1370 hş., c. 2, s. 393; Ali Naki Münzevî, *Ferhâng-hâ-yi Fârsî be-'Arabî*, Çaphâne-i Dânişgâh, Tahran, 1959, s. 65; Mevlüt Poyraz, "Hubeyş et-Tiflîsî'nin Hayatı: Biyografi Denemesi", *Akademik-Us*, Yıl: 2018, Cilt:2, sy. 1, ss. 70-71.

³⁰⁷ Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, Süleymâniye Ktb. Reşîd Efendi Böl. nr. 1950, vr. 1^b.

³⁰⁸ Kâtip Çelebi, *Süllemü'l-vuşûl ilâ Tabakâti'l-fuhûl*, Süleymâniye Ktb. Şehid Ali Paşa Böl. nr. 1887, vr. 367^a; Münzevî, *a.g.e.*, s. 66.

³⁰⁹ Müstakîm-zâde, *Mecele-tü'n-nisâb fi'l-künâ ve'l-elkâb*, Hâlet Efendi Böl., vr. 159^b.

³¹⁰ İzgi, *a.g. mad.*, s. 268.

³¹¹ Muhammed Emîn Riyâhî, "Tiflîsî Pişâheng-i Fârisî Nivîsî Der Diyâr-ı Rûm", *Mecelle-i Âyende*, Yıl 7, sy. 8, s. 620.

³¹² Bk. Elnur Nesimov, *XIII. Yüzyıl Başlarında Anadolu Azerbaycan İlişkileri*, (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2003, s. 168; Mehmet Ali Hacıgökmen, "Hubeyş b. İbrahim et-Tiflîsî ve Tıp Alanındaki Çalışmaları", *Büyük Selçuklu Devleti'nden Türkiye Selçuklu Devleti'ne*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları: 5, (Mehmet Altay Köymen Armağanı), Konya, 2011, s. 240.

Anadolu'ya ne zaman ve neden geldiği tam olarak bilinmeyen Tiflîsî'nin Gürcü kralları ile Azerbaycan atabeyleri arasındaki çatışmaların çoğalmasından sonucunda Tiflis'ten Bağdat'a, oradan da Anadolu'ya geldiği rivayet edilmektedir.³¹³ İbnü'l-Esîr, Tiflîs'in Gürcüler tarafından işgal edilmesinden sonra 516 yılında Bağdat'a sığınan bazı Tiflîsli Müslüman guruplar olduğunu haber vermektedir.³¹⁴ Tiflîsî'nin Arapça eserlerini Bağdat'ta telif ettiği, daha sonra Bağdat'tan Anadolu'ya geldiği düşünülmektedir.³¹⁵ Anadolu'da Konya, Sivas, Amasya ve Kayseri gibi şehirlerde bulunan Tiflîsî'nin, Kayseri'de II. Kılıçarslan'ın kızı Gevher Nesîbe Hatun adına inşa ettirilen şifahanede tabiplik yaptığı söylenmektedir.³¹⁶ *Vucûhu'l-Kur'ân* isimli eserinin ferağ kaydında Tiflîsî'nin eseri 558/1163 yılında Konya'da telif ettiğini belirtmesi³¹⁷ de onun Konya'da yaşadığının göstergelerindendir.

İbnu'l-Kalânîsî'nin *Zeylû Târîhi Dimaşk*'ine dayanılarak Tiflîsî'nin Eyyubiler'in Halep hükümdarı el-Melikü'z-zâhir'in (v. 613/1216) veziri Sa'dü'd-devle'nin özel hekimliğini yaptığı söylenmekte ise de³¹⁸ bunun doğru olmadığı kanaatindeyiz. Zira adı geçen eserde Tiflîsî nisbeli bir zatın özel hekimliğini yaptığı belirtilen Sa'dü'd-devle (v. 381/991) Halep emiri Seyfü'd-devle'nin (v. 356/967) oğludur ve Hubeyş et-Tiflîsî ile aralarında neredeyse 1.5 asırlık bir zaman farkı bulunmaktadır.

Anadolu Selçuklu sultanı II. Kılıç Arslan b. Mes'ûd'un himayesinde çalışan Hubeyş; *Kâmilü't-ta'bir*, *Kânûnu'l-edeb* ve *Vucûh-ı Kur'an* gibi bazı eserlerini ona ithaf etmiştir.³¹⁹ Telif ettiği eserlerin çoğu tıp alanında olan Tiflîsî'nin Arapça,

³¹³ Tiflîsî, *Kâmilü't-Ta'bir*, (thk. Muhtar Kümeilî), Mîrâs-ı Mektûb, Tahran 1394 hş., ss. 24-25.

³¹⁴ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî't-Târîh*, (thk. Ebü'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî-Muhammed Yûsuf ed-Dekkâk), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1987, c. 9, s. 194.

³¹⁵ Muhammed Emîn Riyâhî, *Zebân ve Edebiyât-ı Fârisî der-Kalemrov-i Osmânî*, İntişârât-ı Pâjeng, Tahran, 1369 hş., ss. 39-40.

³¹⁶ Elnur Nesimov, *a.g.t.*, s. 168. Mehmet Ali Hacıgökmen, *a.g.m.*, s. 241.

³¹⁷ Münzevi, *a.g.e.*, s. 78.

³¹⁸ Reşat Ahmet Ağaoğlu, "Bir İlim Merkezi Olarak Tiflis ve Tiflisli Muhaddisler", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 1 Volume: 6, sy. 1 Issue: II, s. 168; Ali İpek, "İlk Dönem İslâmî İlimlerde Önemli Bir Merkez Tiflis", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2017, cilt IV, sy. 8, s. 87.

³¹⁹ Hüseyin Ali Mahfûz, "Âsârü Hubeyş et-Tiflîsî", *Mecelletü Mecme'u'l-lugati'l-'Arabiyyeti bi-Dimaşk*, Dimaşk, 1975, s. 392.

Farsça, Süryanice, Latince ve Yunanca bildiği ayrıca Calinus'un (Galen) bazı eserlerini Arapça'ya tercüme ettiği de rivayet edilmektedir.³²⁰

Hubeyş'in ölüm tarihi ve nerede vefat ettiği kesin olarak bilinmemektedir. Kâtip Çelebi onun vefat tarihi olarak 629/1232 yılını vermekte³²¹; Bağdatlı İsmail Paşa ise 629/1232 yılı sonrası şeklinde ifade etmektedir.³²² Ancak Tiflîsî'nin *Kâmilü't-ta'bir*, *Kânûnu'l-edeb* ve *Vucûh-ı Kur'an* gibi yazmış olduğu önemli eserler ile vefat tarihi arasında 60–70 senelik fark olması, bazı araştırmacılarca verilen bu tarihlerin doğru olmayacağı kanaatini oluşturmuştur.³²³ Riyâhî de bu kanaatte olup Tiflîsî'nin 579/1183 yılında vefat ettiğini belirtmektedir.³²⁴ Brockelmann ise Tiflîsî'nin vefat tarihinin 600/1203 dolayları olduğunu yazmaktadır.³²⁵ Ne var ki Tiflîsî'nin 602/1205 yılında inşa edilen Gevher Nesibe Hatun Şifâhânesinin ilk müderrisi olduğu rivayetini dikkate aldığımızda, vefat tarihinin 600/1203 veya öncesi olması mümkün görünmemektedir.³²⁶ Netice olarak vefat tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte Tiflîsî'nin XIII. yüzyılda vefat ettiği söylenebilir.

Tiflîsî'nin nerede vefat ettiği hakkında da kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Konya'da vefat etmiş olabileceği ihtimalini belirtenler olduğu gibi³²⁷ Sivas'ta medfun olan Muhammed b. Ebû Bekir et-Tiflîsî ile (v.791/1389) Hâce Cemâleddin b. Ebû Bekir b. el-Hâc Ömer b. Hüseyin et-Tiflîsî'nin, Hubeyş'in torunları olmalarının kuvvetle muhtemel olmasından dolayı burada medfun olabileceğini söyleyenler de vardır³²⁸.

³²⁰ Nesimov, *a.g.t.*, s. 168; Hacıgökmen, *a.g.m.*, ss. 241-242.

³²¹ Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*, s. 1379.

³²² Bağdatlı İsmail Paşa, *Hedyyetü'l-ârifin Esmâü'l-müellifin ve Âşârü'l-muşannifin*, Matba'a-i Behiyye, İstanbul 1951, I, 263.

³²³ Münzevi, *a.g.e.*, s. 65; Gulamrıza Tâhir, *a.g.e.*, s. heft.

³²⁴ Riyâhî, *a.g.m.*, s. 623.

³²⁵ Carl Brockelmann, *GAL., Suppl.*, Leiden 1937, I, 893; Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemu'l-müellifin, Müessesetü'r-Risâle*, Beyrut, 1993, c. 1, s. 567.

³²⁶ Ahmet Acıduman- Berna Arda, "Tıp Tarihi Açısından Hubeyş bin İbrahim et-Tiflisi: Eserleri, Katkıları" *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, Ankara, 2014, 67 (2), ss. 52.

³²⁷ Nesimov, *a.g.t.*, s. 168.

³²⁸ Ahmed Ateş, "Hicrî VI-VIII. (XII-XIV.) Asırlarda Anadolu'da Farsça Eserler", *Türkiyat Mecmuası*, c. 8, 1945, s. 97. (1. dipnot)

2.1.2. Eserleri

Başta tıp olmak üzere; edebiyat, lügat, astronomi, rüya tabiri gibi muhtelif ilimlerde eser vermiş olan Tiflîsî'nin şu ana kadar tespit edilmiş otuz kadar eseri bulunmaktadır.³²⁹ Tiflîsî'nin eserlerinin büyük çoğunluğu yazma halinde olup bu eserler henüz çalışılmamıştır. Bu başlıkta Tiflîsî'nin eserleri hakkında malumat verilmiştir.

a. Tıp

1. *Takvîmü'l-edviye*: Arapça yazılan bu eserde, tababetle ilgili terimlerin Farsça, Süryanice, Latince ve Yunanca karşılıkları verilmiştir. Tiflîsî, bu eserinde ünlü Yunan tabip Galen'in ve Müslüman tıp âlimlerinin eserlerinden istifade etmiştir. Eserin yazma nüshası, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde Ayasofya Koleksiyonunda bulunmaktadır.³³⁰

2. *Kifâyetü't-tıb*: II. Kılıçarslan'ın oğullarından Sultan Ebü'l-Hâris Kutbüddin Melikşah adına kaleme alınan bu eserin dili Arapça olup, eserde Müslüman, Yunan ve Süryânî hekimlerin tıp ilmine dair görüşlerine yer verilmiştir.³³¹ Eser 550/1155 yılında telif edilmiş olup İran kütüphanelerinde 6 nüshası bulunmaktadır.³³²

3. *Kitâbü Şihhati'l-ebdân*: Tiflîsî, *Kâmilü't-ta'bîr* isimli eserinde bu kitabından bahsetmekte, bu eserini tamamladıktan sonra *Kâmilü't-ta'bîr*'i telif ettiğini söylemektedir.³³³

4. *Beyânu't-tıb*: Arapça tıp kitaplarından yapılan nakillerin derlendiği bu eserin dili Farsçadır.³³⁴ Eserin bir nüshasının Medrese-i 'Âli-yi Sipehsâlar Kütüphanesinde olduğu belirtilmektedir.³³⁵

5. *Kitâbü Minhâci't-tıb*: Tıp ile alakalı olan bu eser, *Kitâbu't-Telhîş*'ten önce telif edilmiştir.³³⁶

³²⁹ Mahfuz, a.g.m., s. 392; Kehhâle, a.g.e., c.1., s. 568.

³³⁰ Tiflîsî, *Takvîmu'l-edviye*, Ayasofya Böl. nr. 003600, vr. 1^b-2^a.

³³¹ Münzevî, a.g.e., s. 66.; Gulamrıza Tâhir, a.g.e., s. nü. h.

³³² Ali Eşref Sâdikî, "Lügât-ı Fârisî Kifâyetü't-Tıbb-ı Hubeyş Tiflîsî be-hemrâh-ı berresi Lügât-ı Takvîmü'l-edviyye-i ü", *Nâme-i Ferhegîstân*, Ordibihişt 1380 hş., sy. 1, s. 13-29.

³³³ Tiflîsî, *Kâmilü't-ta'bîr*, Ayasofya Böl., nr. 002008, vr. 1^b.

³³⁴ Mahfuz, a.g.m., s. 393.

³³⁵ Gulamrıza Tâhir, a.g.e., s. heşt.

6. Taqdimetü'l- 'ilâc ve bedrekatü'l-minhâc: Tiflîsî'nin dokuz tıp risalesini ihtiva eden mecmuanın ilk risalesidir. Eserde tıp tarihi, tabiplerde bulunması gereken vasıflar, insan bedenini oluşturan anasır-ı erbaa gibi konular ile hastalıkların çeşitleri ve tedavi yöntemleri hakkında bilgiler verilmektedir. Bütün risaleleri Arapça olan Mecmua, Princeton Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlı bulunmaktadır.³³⁷

7. Evdiyyetü'l-edviye: İlaç isimleri, ilaçları hazırlama yöntemleri ve tedavide nasıl kullanılması gerektiğiyle alakalı bir eserdir. Mecmuada kayıtlı 2. tıp risalesidir.³³⁸ Eserin diğer bir nüshası Beyazıt Devlet Kütüphanesinde bulunmaktadır.³³⁹

8. Rumûzü'l-minhâc ve künûzü'l-'ilâc: Mecmuada bulunan 3. tıp risalesidir. Bu risalede Tiflîsî, ilaçların rumuzlarını yazmıştır.³⁴⁰

9. er-Risâletü'l-müte'ârife bi-esmâi'l-müterâdife: Eş anlamlı ilaç isimlerinin kaydedildiği 4. tıp risalesidir.³⁴¹

10. Lübbü'l-esbâb: Hastalıkların nedenleri, belirtiler ve tedavi yöntemlerine dair yazılmıştır. Mecmuada bulunan 5. tıp risalesidir.³⁴²

11. Risâle fî şerhi ba'di'l-mesâ'il li-esbâb ve'l-'alâmât münteħabe mine'l-Kânûn: İbn-i Sînâ'nın *el-Kânûn fî't-Tıbb* isimli eserinde geçen bazı meseleler derlenerek şerh edilmiştir. 6. tıp risalesidir.³⁴³

12. el-Edviyyetü'l-Müfrede: Basit (Müfred) ve Bileşik (Mürekkep) ilaçların karakterlerine (mizaçlarına) dair yazılmıştır. 7. tıp risalesidir.³⁴⁴

13. Tahşîlü's-şîhha bi'l-esbâbi's-sitte: Eser, dört risaleden oluşmaktadır.³⁴⁵ Tiflîsî bu eserini hem çağdaşı hem de eski tabiplerin eserlerinden istifade ederek telif etmiştir. 8. tıp risalesidir.³⁴⁶

³³⁶ Tiflîsî, *Kitâbü't-Telhîs*, Lâleli Böl. nr. 000069, vr. 85^b.

³³⁷ Tiflîsî, *Taqdimetü'l-'ilâc ve bedrekatü'l-minhâc*, Princeton University Library Special Collections-South East (MMS), Islamic Manuscripts, Garret no. 569H/1.

³³⁸ Tiflîsî, *Evdıyyetü'l-edviyye*, a.g. mec., Garret no. 569H/2.

³³⁹ Tiflîsî, *Evdıyyetü'l-edviyye*, Beyazıt Devlet Ktb. Veliyüddin Efendi, nr. 2540/2.

³⁴⁰ Tiflîsî, *Rumûzü'l-minhâc ve künûzü'l-'ilâc*, a.g. mec., Garret no. 569H/3.

³⁴¹ Tiflîsî, *er-Risâletü'l-müte'ârife bi-esmâi'l-müterâdife*, a.g. mec., Garret no. 569H/4.

³⁴² Tiflîsî, *Lübbü'l-esbâb*, a.g. mec., Garret no. 569H/5.

³⁴³ Tiflîsî, *Risâle fî şerhi ba'di'l-mesâ'il li-esbâb ve'l-'alâmât münteħabe mine'l-Kânûn*, a.g. mec., Garret no. 569H/6.

³⁴⁴ Tiflîsî, *el-Edviyyetü'l-Müfrede*, a.g. mec., Garret no. 569H/7; Bu mecmuada bulunan bu risale daha önce yapılan çalışmalarda kaydedilmemiştir. Bk. Gulamrıza Tâhir, *a.g.e.*, ss. heşt-deh; Mahfuz, a.g.m., ss. 392-394; İzgi, a.g. mad., s. 269.

14. *İhtîşâru Fuşûli'l-Buḳrât*: Yunan hekim Hipokrat'ın *Kitâbü'l-Fuṣûl* diye bilinen eserinin Arapça muhtasarıdır.³⁴⁷ 9. tıp risalesidir.³⁴⁸

b. Astroloji

1. *Kitâbü Medḥali'n-nücûm*; Astronomi ile alakalı olan eserin dili Farsçadır. Müellif bu eserini *Kitabü Telhîşi 'ileli'l-Ḳur'ân*'dan sonra kaleme almıştır. Eser 7 bab, 134 fasıl üzerine tertip edilmiştir. Nuruosmaniye Kütüphanesinde, 002803 demirbaş numarasıyla eserin yazma nüshası kayıtlı bulunmaktadır.

2. *Uşûlü'l-melâḥim (Melhame-i Danyâl)*; *Ḳânûnü'l-edeb*'den sonra yazılan bu eser, gök olaylarından çıkarılan fallarla ilgilidir. Yazma nüshaları çok olan eserin bir nüshası Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde, 000572 numara ile Hekimoğlu koleksiyonunda kayıtlı bulunmaktadır. Eserin dili Farsçadır.³⁴⁹

3. *Kitâbü Beyâni'n-nücûm*; Farsça yazılan eser, konularına göre tertip edilmiş; 10 bab, 210 fasıldan oluşmaktadır. Eserin yazma nüshası kişisel bir koleksiyonda bulunmuştur. Bu nüsha Süleyman b. Muhammed b. Ahmed tarafından 755/1353 yılında Aksaray'da istinsah edilmiştir.³⁵⁰

c. Dil ve Edebiyat

1. *Ḳânûnü'l-edeb*; Tiflîsî, *Ḳânûnü'l-edeb*'in mukaddimesinde, *Beyânu't-tasrîf* isimli eserini tamamladıktan sonra bu eserini kaleme aldığını belirtmektedir.³⁵¹ Eserin müellif nüshası bulunmamaktadır. Ancak Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Esad Efendi bölümünde kayıtlı yazma nüshada eserin yazılış tarihi 545/1150, Hafid Efendi nüshasındaki ferağ kaydında ise 548/1153 yılı olduğu ifade edilmektedir.³⁵² Eser Arapça- Farsça bir sözlük olup madde başı kelimeler Arapça, tercümeleri ise Farsçadır. Alfabetik düzen ile tertip edilen sözlükte madde başı kelimeler son harflerine göre tertip edilmiştir. Sözlük, 30 kitaptan (bab) oluşmakta;

³⁴⁵ Bu eserin 4. risalesi olan *Risâle fî mâ yete'alleḳ bi'l-eğziyyeti'l-muṭlaka ve'l-edviyye*, bazı araştırmacılar tarafından müstakil bir risale olarak kaydedilmiştir. Bk. Gulamrıza Tâhir, *a.g.e.*, s. nüh; Kehhâle, *a.g.e.*, c.1, s. 568.

³⁴⁶ Tiflîsî, *Tahşîlü's-sıḥḥa bi'l-esbâbi's-sitte*, a.g. mec., Garret no. 569H/8.

³⁴⁷ Tiflîsî, *İhtîşâru Fuşûli'l-Buḳrât*, a.g. mec., Garret no. 569H/9.

³⁴⁸ Gulamrıza Tâhir, *a.g.e.*, s. heşt.

³⁴⁹ Tiflîsî, *Kitâbü Medḥali'n-nücûm*, Süleymaniye Ktb. Hekimoğlu Böl. nr. 000572.

³⁵⁰ Muhsin-i Ca'ferî-mezheb, "Beyânu'n-nücûm Hubeys b. İbrâhim Münecim Tiflîsî", *Âyine-i Mîrâs*, Tahran, 1385, sy. 2, s. 150; Bahar, *a.g.e.*, s. 394.

³⁵¹ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ḳânûnu'l-edeb*, nr. 950, vr. 1^b.

³⁵² Tiflîsî, *Ḳânûnu'l-edeb*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Böl. nr. 3252, (Eserin başında bulunan manzum tarih); Tiflîsî, *Ḳânûnu'l-edeb*, Süleymaniye Ktp. Hafid Efendi Böl. nr. 434, vr. 1^b.

her kitap ise dokuz nev'e ayrılmaktadır. Eserin yurt iç ve yurt dışı yazma eser kütüphanelerinde çok sayıda yazma nüshası vardır. Müstakîm-zâde tarafından tercümesi yapılmış olup ilgili başlıkta daha geniş bir şekilde ele alınacaktır.

2. Naẓmü's-sülûk; Lügat ilmine dair yazılmış Arapça bir eserdir.³⁵³

3. Tercümânü'l-kavâfi; II. Kılıçarslan adına telif edilen bu eser Arapça-Farsça bir lügattir. Eser, şiir inşâd teknikleri ile ilgili olup şiire meyilli şairlik istidadı olan kişileri daha zor kafiyeyle tanıştırmak ve kafiyeyle öğretmek amacıyla yazılmıştır. Diğer eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de alfabetik düzene riayet eden Tiflîsî, Arapça kafiyeyle kelimelerin Farsça karşılıklarını vermektedir.³⁵⁴

4. Cevâmî'u'l-beyân der tercümân-ı Kur'an; Garîbu'l-Kurân'a dair yazılmış Arapça-Farsça bir eserdir. Alfabetik harf sırasına göre üç bölüm olarak "isim", "fiil" ve "harf" şeklinde tertip edilmiştir.³⁵⁵

5. Kitâbü Vücûhi'l-Kur'an; Farsça olan eser h. 558 yılında kaleme alınmıştır. Vücûh ve nezâir ile alakalı olan eserde 278 kelime harf sırasına göre tertip edilmiş, bu kelimeler Kurân'dan ayetler ile örneklendirilmiştir.³⁵⁶ Eserin bilinen tek nüshasının Atıf Efendi Koleksiyonu nr. 1316(ek)'de kayıtlı olduğu belirtilmektedir.³⁵⁷

d. Diğer Eserleri

1. Kitâbü't-Telhîş: Eserin mukaddimesindeki ifadeye göre Tiflîsî, bu eserini *Kitâbü minhâci't-tib* adlı eserden sonra yazmıştır. Kurrâlar arasında yapılan tilâvet hatalarının çok olmasına şahit olan Tiflîsî hem bu hataları tespit etmek hem de öğrencilerin kolay anlayabileceği bir eser kaleme almak istemiştir. Müellif, eseri üç fasıl olarak ele almıştır; fakat mevcut nüshada sadece bir fasıl bulunmaktadır. Eserin

³⁵³ Brockelmann, *a.g.e.*, s. 893; İzgi, *a.g.mad.*, s. 270.

³⁵⁴ Münzevî, *a.g.e.*, ss. 79-81; Şureddin Memmedli, "11.-14. yüzyılların Tiflîsî Nispeli Edepleri", *TİDSAD*, Elazığ, 2016, sy. 6, s. 16.

³⁵⁵ Münzevî, *a.g.e.*, ss. 76-77; Gulâmırza, *a.g.e.*, s. nüh-deh.; Mahfuz, *a.g.m.*, s. 393.

³⁵⁶ Ebu'l-Fazl Hubeş b. İbrahim b. Muhammed et-Tiflîsî, *Vücûh-i Kur'an*, nşr. Mehdi Muhakkık, İntişârât-ı Dânişgâh-ı Tahran, Tahran, 1952, s. 34.

³⁵⁷ İzgi, *a.g. mad.*, s. 270; Fikri Güney, "Hubeş et-Tiflîsî'nin Vücûhu'l-Kur'an Adlı Eseri", *Akademik-Uş*, Yıl: 2018, Cilt:2, sy. 1, s. 128.

dili Arapça olup yazma nüshası Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Laleli Koleksiyonunda nr. 000069/2’de kayıtlı bulunmaktadır.³⁵⁸

2. *Beyânü’s-sinâ’ât*: Çeşitli zanaatların açıklandığı Farsça bir eserdir. 20 bab olarak tertip edilen eserde kimya ilmi, meyveler, hayvanların özellikleri hakkında bilgi verilmekte; değerli taşlar ve cam benzeri şeffaf maddelerin boyanması gibi sanatlar anlatılmaktadır.³⁵⁹ Esere Halil b. İbrahim tarafından muhtasar Türkçe bir tercüme yapılmıştır.³⁶⁰

3. *Beyânü’t-Tasrîf*: *Ķānûnü’l-edeb*’ten önce yazılmış olup sarf ilmine dair Arapça bir eserdir.³⁶¹

4. *Ķānûnü’l-lübâb*: Hikmete dair yazılmış bir eserdir.³⁶²

5. *Kâmilü’t-tedbîr*: Brockelman, eserin Selim Ağa Kütüphanesinde muhafaza edildiğini söylese de³⁶³ yaptığımız araştırmada Selim Ağa Kütüphanesinde bu esere rastlanmamıştır.

6. *Kâmilü’t-ta’bîr*: Rüya tabiri ile alakalı olan bu eser, II. Kılıçarslan adına Farsça olarak telif edilmiştir. Ahmed Ateş’e göre Anadolu’da telif edilen ve nüshası günümüze ulaşan en eski Farsça eserdir.³⁶⁴ Tiflîsî; eserin mukaddimesinde, Farsça yazılmış rüya tabiri eserlerini incelediğini ve bu eserlerin yetersiz kaldığını belirtmektedir. Yine kendi ifadesiyle daha önce yazılan nefis tabir-nâmeleri toplayan Tiflîsî, bu eserinde Dânyâl’ın *Kitâbü’l-Uşûl*’u, Ca’fer es-Sâdık’a nisbet edilen *Kitâbü’t-Taḫsîm*’i, İbrâhim el-Kirmânî’nin *Kitâb-ı Düstûr*’u, Câbir el-Mağribî’nin *Kitâbü’l-İrşâd*’ı, İbn Sîrîn’in *Kitâbü’l-Cevâmi*’i ve İsmâil b. Eşhâs’ın *Kitâbü’t-Ta’bîr*’inden istifade etmiştir. 16 fasl olarak düzenlenen eserde Tiflîsî, öncelikle bu fasıllarda rüyanın mahiyeti ve rüyaya müteallık diğer bazı meseleler hakkında bilgiler vermekte; daha sonra alfabetik olarak sıraladığı kelimeleri

³⁵⁸ Tiflîsî, *Kitâbü’t-Telhîs*, Lâleli Böl., nr. 000069, vr. 85^b; Burhan Sümertaş, “Hubeyş et-Tiflîsî ve Kırâat Hatalarına Dair Eseri: *Kitâbü’t-Telhîs*”, *Akademik-Us İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, c. 2, sy. 2, Artvin, 2018, ss. 109-110.

³⁵⁹ Tiflîsî, *Beyânü’s-sinâ’ât*, Ayasofya Böl., nr. 3574, vr. 2^b-2^a; Ahmet Çaycı- İbrahim Kunt, “Beyânü’s-Sinâ’a İsimli Yazma Eserde Bulunan Zanaat Konusundaki Bazı Açıklamalar”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 / 2010, ss. 427-28.

³⁶⁰ Ahmet Acıduman- Berna Arda, a.g.m., ss. 51-56.

³⁶¹ Tiflîsî, *Ķānûnü’l-edeb*, Hafid Efendi Böl., vr. 1^b.

³⁶² Mahfuz, a.g.m., s. 394.; Gulâmırza, a.g.e., ss. nüḥ-deh.;

³⁶³ Brockelmann, a.g.e., s. 893.

³⁶⁴ Ateş, a.g.m., s.7.

yorumlamaktadır.³⁶⁵ Çok beğenilen eser Osmanlı müellifleri tarafından 5 defa tercüme edilmiştir.³⁶⁶

7. *Simâru'l-mesâil*: Tiflîsî'nin Türkiye akademisinde şu ana kadar bilinmeyen eseridir. Bu eserin adı, Tiflîsî'nin *Kâmilü't-Ta'bîr* isimli eserinde geçmektedir: “*Ve mâ şıfat-ı nefis u rûh ez kavlı-i Hukemâ ..... der kitâb-ı Simâru'l-mesâil beyân kerdeîm.*” İçerikten de anlaşılacağı üzere filozofların nefis ve ruh ile alakalı görüşlerini ihtiva eden felsefî bir eserdir. Eserin yazma nüshası/nüshaları ile ilgili herhangi bir malumat yoktur.³⁶⁷

8. *Tefsîr*: Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in mukaddimesinde Tiflîsî hakkında bilgi verirken onun tefsir sahibi olduğunu söylemektedir.³⁶⁸ Ancak yaptığımız araştırmalarda bu esere dair herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

2.1.3. Edebî Kişiliği

Telif ettiği eserlerinin tamamı mensûr olan Tiflîsî'nin eserleri incelendiğinde, dilinin sade ve anlaşılır olduğu görülmektedir. Eserlerinin büyük çoğunluğu öğretici mahiyette olduğundan, eserlerinde edebî sanatlarla örülü ağdalı bir üslûb bulunmamaktadır.

Hubeyş et-Tiflîsî'nin şairliğine dair kaynaklarda herhangi bir malumat bulunmamakla birlikte, şairliğini değerlendirebileceğimiz müretteb manzum bir eseri de yoktur. Ancak elimizde ona ait tespit edilmiş üç manzume bulunmaktadır. Halil Şîrvânî'nin *Nüzhetü'l-mecâlis* isimli eserinde Hubeyş'e ait bir rubâî, Kemâl-i Tiflîsî ismiyle kayıtlıdır:

Der rûy-i tu rûy-i hod 'ayân betvân dîd
Mağzeş zi-derûn-i üstuhân betvân dîd
Der târîkî tu râ çünân betvân dîd
*Kez lütf-i tu der ten-i tu cân betvân dîd*³⁶⁹

³⁶⁵ Tiflîsî, *Kâmilü't-ta'bîr*, Ayasofya Böl., nr. 002008, vr. 1b-2a.

³⁶⁶ Tercümeler ile ilgili malumat için bk. İzgi, a.g. mad. s. 270.

³⁶⁷ Tiflîsî, *Kâmilü't-ta'bîr*, Ayasofya Böl., nr. 002008, vr. 5^a; Kumeilî, a.g.e., s. 29.

³⁶⁸ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 950, vr. 1^b.

Ḳânûnu'l-edeb'in Esad Efendi nüshasının ilk sayfasında, eserin telif tarihi ve önemine dair söylemiş olduğu kıt'a bulunmaktadır:

*Tamâm kerdem der sâl-i pânşad u çihl u penc
Zi faql-i Yezdân ender-edeb men in Ḳânûn
Çehâr sâl dil û nefis u cân-ı şîrîn râ
Zi bes tefekkür der renc dâstem maḳrûn
Bedîn çi kerdem maḳşûd-ı men du 'â vü senâst
Ez ânk mî ḥâned zû faql mî kûned efzûn
Ne pîş-i câhil bel nezd-i 'âlim u fâḍıl
Bih est ḳânûn ez hezâr genc-i Ḳârûn³⁷⁰*

Vücûh-ı Ḳurân adlı eserinde de “muşannif gûyed” başlıklı bir rubâisi kayıtlıdır:

*Kesî .... der 'ilm-i şer' u Ḳurân nîst
Be-nezd-i fâḍıl û kâmil u suḥendân nîst
Beḥân Vücûh-ı Ḳurân ve ezber kon
Ki hîç vech der û bî delil u burhân nîst³⁷¹*

³⁶⁹ Cemâl Halîl Şîrvânî, *Nüzhetü'l-mecâlis*, thk. Muhammed Emîn Riyâhî, 2. Baskı, Çaphâne-i Mehâret, Tahran, 1375 hş., s. 304.

³⁷⁰ Tiflîsî, *Ḳânûnu'l-edeb*, Esad Efendi Böl., nr. 3252,(ilk sayfa).

³⁷¹ Kumeilî, *a.g.e.*, s. 30.

2.2. KÂNÛNU'L-EDEB FÎ ZABTÎ KELİMÂTÎ'L-'ARAB

2.2.1. Eserin Adı ve Tiflîsî'ye Nisbeti

Eserini, istifade ettiği kaynakları inceledikten sonra yazan Tiflîsî, ismini *Ḳânûnu'l-edeb* koymuş; sözlüğün edebiyat ve diğer ilimlerle uğraşanlar için temel bir başvuru kaynağı niteliğinde olduğunu, ilim adamlarını Arapça, Farsça lügat ve edebî eserlerden müstakîm-zâde, bu kelimenin bir şeyin aslı, temeli manasına geldiğini; bu kitabın da *Ḳânûnu'l-edeb* diye isimlendirilmesinin nedenini edebiyatın kelime ve farklı diller bilmek ile inşa edilebileceği olarak açıklamaktadır.³⁷²

Ali Naki Münzevi, *Ḳânûnu'l-edeb*'in İran'da bulunan Sultanü'l-Karâî nüshasında eserin isminin elif-lam olmaksızın *Ḳânûn-ı edeb* şeklinde yazıldığını belirtmektedir.³⁷⁴ Ancak eserin adı, hem incelediğimiz *Ḳânûnu'l-edeb*'in yazma nüshalarında hem de *Terceme-i Ḳânûnu'l-edeb*'in yazma nüshalarında harf-i tarif ile *Ḳânûnu'l-edeb* olarak geçmektedir.³⁷⁵ Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbi Koleksiyonu nr. 1968'de bulunan *Ḳânûnu'l-edeb* yazma nüshasının ilk sayfasında eserin ismi "*Ḳânûnu'l-edeb fî ḍabti'l-kelimâti's-şî'ri ve'l-kavâfi 'ala'l-evzân*" şeklinde kaydedilmiştir.³⁷⁶ Yine *Keşfuz'z-zunûn* ve *Hediyyetü'l-ârifîn*'de sözlüğün adı, "*Ḳânûnu'l-edeb fî ḍabti kelimâti'l-'Arab*" olarak verilmektedir.³⁷⁷

Yazma eserlerde, eserin müellifinin tespiti iç ve dış doğrulama (tevsîk) ile yapılmaktadır. İç tevsîkte eserin mukaddime kısmına ve ferağ kaydına bakılır; bu iki kısımda müellif ismini zikretmemişse dış tevsîk yani müellifin diğer eserlerine veya biyografik ve bibliyografik eserlere müracaat edilerek eserin müellifi tespit edilmeye

³⁷² Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ḳânûnu'l-edeb*, vr. 3^a

³⁷³ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ḳânûnu'l-edeb*, vr. 1010^b.

³⁷⁴ Münzevî, *a.g.e.*, s. 68.

³⁷⁵ Bk. Tiflîsî, *Ḳânûnu'l-edeb*, Hafid Efendi Bölümü, nr. 434, vr. 1^b; Reşid Efendi Bölümü, nr. 968 vr. 2^a; Carullah Bölümü, nr. 2032, vr. 1^b; Şehid Ali Paşa Bölümü, nr. 2658, vr. 1^b; Turhan Valide Sultan, nr. 315, vr. 2^a; Murad Buhârî Bölümü, nr. 302, vr. 1^b; Yeni Camii Bölümü, nr. 1149, vr. 2^a; Tokat İl Halk Kütüphanesi, nr. 60 Hk 22, 2^a; Çankırı İl Halk Kütüphanesi nr. 18 Hk 198, vr. 2^a.

³⁷⁶ Tiflîsî, *Ḳânûnu'l-edeb fî ḍabti'l-kelimâti'l-'Arab*, Süleymaniye Ktp. Bağdatlı Vehbi Böl., nr. 1968, vr. 1^b.

³⁷⁷ Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*, II, 1310; Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-ârifîn*, I, 263.

çalışılır.³⁷⁸ Bu bağlamda eserin Farsça mukaddimesinde Tiflîsî, “*Çünün gûyed Şeyh Ebu’l-Faḍl Hubeyş b. İbrâhim b. Muḥammed et-Tiflîsî ki çün ez taşnîf-i kitâb-ı Beyânü’n-nucûm be-perdâhtem nazar kerdem be-kitâbhâ-yı ki der ‘ilm-i edeb...*” ifadeleriyle hem künyesini hem de ismini yazmıştır.³⁷⁹ Bununla birlikte Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu’l-edeb*’in ön sözünde sözlüğün Tiflîsî’ye ait olduğunu belirtmektedir.³⁸⁰ Ayrıca *Kânûnu’l-edeb*’in Süleymaniye Kütüphanesi Reşid Efendi Bölümü nr. 1968’de kayıtlı yazma nüshasının ilk varlığında bulunan fevâid kaydında, eserin Tiflîsî’ye ait olduğu kaydedilmiştir.³⁸¹

2.2.2. Tiflîsî’nin Eseri Telif Nedeni

Hubeyş et-Tiflîsî’nin eserleri incelendiğinde genellikle eser telif etmesinin temel nedeni, ilgili alanda bir boşluğun doldurulması veya öğrencilerin taleplerini yerine getirmek olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁸² *Kânûnu’l-edeb*’i de Farsça lügat yazımındaki bir boşluğu doldurmak üzere kaleme alan Tiflîsî’nin bu düşüncesini Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu’l-edeb*’de şöyle açıklamaktadır: “*Beyânü’t-tasrîf nâmında bir kitâb te’lifinden fâriğ olduğda eşnâ-i tetebbu’umda mü’tâla’âlarıyla şeref-yâb olduğum nüsaḥın aḥvâlında nokta-ı mülâhaza ve perkâle-i tezekkür üzere idâre-i fercâr-ı tefekkür eyledim, vazîfe-i âsâr ve lâzime-i yâdkârları olan levâzımı cem’ ile kâmil bir bergüzâr-ı şâmil yok ki tâlib-i ‘ilm ve câlib-i fehmi olanlara sâirinden gınâ ḥâsıl ola pes mülhem oldum ki bu ‘ilm-i mecîdde bir kitâb-ı müfîd cem’ ve tebvîb u tarîk-i kâfiye üzre tehzîb ve tertîb eyleyeyim.*”³⁸³ Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Tiflîsî, daha önce yazılmış Farsça sözlükleri yetersiz bulunduğunu ifade etmekte; ayrıca ilim talebelerinin ihtiyacına yeterli gelecek şekilde kafiye tertip usulü ile sözlüğünü yazmaya karar verdiğini belirtmektedir.

³⁷⁸ Okan Kadir Yılmaz, *İsam Tahkikli Neşir Esasları*, İsam Yayınları, Ankara, 2018, ss. 43-45.

³⁷⁹ Tiflîsî, *Kânûnu’l-edeb fî ḍabti’l-kelimâti’l-‘Arab*, Reşid Efendi Bl, nr. 1968, vr. 1^b.

³⁸⁰ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu’l-edeb*, vr. 1^b.

³⁸¹ Tiflîsî, *Kânûnu’l-edeb fî ḍabti’l-kelimâti’l-‘Arab*, Reşid Efendi Böl., nr. 1968, vr. 1.

³⁸² Eserler için bk. Tiflîsî, *Beyânü’s-sınâ’ât*, Süleymaniye Ayasofya Koleksiyonu, nr. 3574, vr. 1^b; *Kâmilü’t-ta’bir*, Süleymaniye Ayasofya Koleksiyonu, nr. 2008, vr. 1^b; *Melḥâme-i Danyâl*, Süleymaniye Hekimoğlu Koleksiyonu, nr. 572, vr. 1^b; *et-Telhîs fî i’lâli’l-Kurân*, Süleymaniye Laleli Koleksiyonu, nr. 069, vr. 1^b; Muhsin-i Ca’ferî-mezheb, a.g.m., s. 152.

³⁸³ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu’l-edeb*, nr. 950, vr. 3^a.

Bu sözlüğü telif etmesinin diğer bir nedeni ise Arapçanın zengin kelime hazinesidir. İlim tahsil etmenin faziletini ayet, hadis, beyitler ve kelâm-ı kibâr ile açıklayan Tiflîsî, ilim tahsil etmenin vâcib olduğunu ifade etmektedir. Dini ilimleri tahsil etmede sözlüğün önemini vurgulayan Tiflîsî; Arapçanın dipsiz bir deniz olduğunu, bütün Arapça kelimelerin bir kitapta toplanmasının mümkün olmadığını, bazı kelimelerin ise birden çok manada kullanıldığını söylemektedir. Ayrıca Arap dilinde bazı kelimelerin isim, fiil ve harf, bazılarının hem isim hem çoğul, birtakım kelimelerin ise hem fiil hem çoğul olduğunu belirtmektedir. Bunların dışında “fâide” başlığı altında lafızları aynı anlamları farklı olan kelimeler, manaları aynı fakat lafızları farklı olan kelimelerin yanı sıra çok sayıda kalıbın olduğunu ifade ederek yaklaşık kırk altı vezni örnekleri ile birlikte zikretmektedir.³⁸⁴ Mukaddimede bu kadar vezin zikretmesinin temel nedenini ise talebelerden herhangi birinin bu sözlüğü incelediğinde bazı kelimelerin yanlış vezin ile kaydedildiği düşüncesine kapılıp o kelimeleri değiştirmeye kalkışmasını ve eserin tertibine müdahale etmesini önlemek olarak açıklamaktadır.³⁸⁵ Örneğin “على” lafzı hem harf hem isim hem de fiil olarak kullanılmakta veya “بشر” kelimesi hem isim hem fiil hem de çoğul olarak gelmektedir. Ayrıca Arap dilindeki kelimelerin çoğu sema‘î olduğu için bir kelimenin birden fazla vezni olabilmektedir.³⁸⁶

2.2.3. *Ķânûnu’l-edeb’in Kaynakları*

Tiflîsî, *Ķânûnu’l-edeb’in* mukaddimesinde eseri yazma nedenini açıkladıktan sonra sözlüğünü yazarken istifade ettiği kaynakların isimlerini zikretmektedir. *Ķânûnu’l-edeb’in* mukaddimesinde isimleri yazılan kaynaklar, *Terceme-i Ķânûnu’l-edeb*’de eserin aslına atıfta bulunularak tekrar yazılmamıştır. Ancak Süleymaniye Kütüphanesi Murad Molla ve Esad Efendi Koleksiyon’larında kayıtlı bulunan yazma nüshalarda eser isimleri metin içerisinde zikredilmiştir.³⁸⁷ Tiflîsî, istifade ettiği kaynakların bazılarının isimlerini müellifleriyle birlikte, bazılarının ise sadece

³⁸⁴ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ķânûnu’l-edeb*, vr. 4^b – 7^b.

³⁸⁵ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ķânûnu’l-edeb*, vr. 7^b.

³⁸⁶ Vezinler için bk. Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ķânûnu’l-edeb*, vr. 4^b-7^b.

³⁸⁷ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ķânûnu’l-edeb*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Böl. nr. 3182, vr. 2^a; Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ķânûnu’l-edeb*, Süleymaniye Ktp. Murad Molla Böl., nr. 1755, vr. 2^a.

isimlerini kaydetmiştir. Burada isimlerini yazacağımız kaynaklar *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in yazma nüshasında yer aldığı şekliyle aynen verilecektir. Eserin kaynakları şunlardır:

***İşlâhu'l-Manţık*:** Ebû Yûsuf Ya'kûb b. İshâk es-Sikkât'in (v. 244/858) Arap dilinde lahn ve hatalara dair yazdığı eseridir.³⁸⁸

***Ebniyyetü'l-esmâ' ve'l-ef'âl*:** Bu eserin, Ebû Mansûr Muhammed b. Ömer el-İsfahânî en-Nahvî'ye (v. 5. yüzyıl dolayları) ait olan "*Ebniyyetü'l-ef'âl*" olabileceği belirtilmektedir.³⁸⁹

***Edebü'l-kâtib*:** İbn-i Kuteybe'nin (v. 276/889) kâtipler için kaleme aldığı bu eser; iştikak, imla, fiiller, isim ve sıfatların yapısıyla alakalı bilgileri ihtiva etmektedir.

***Elfâzu İbn-i Sikkât*:** Ebû Yûsuf Ya'kûb b. İshâk es-Sikkât (v. 244/858) tarafından telif edilen sözlük, konularına göre tertib edilmiştir.

***Elfâzu Abdurrahman*:** Ebû'l-Hasan Abdurrahmân b. İsâ b. Hammâd el-Hemedânî'nin (v. 320/932) eş anlamlı kelimeleri ihtiva eden eseridir.

***Elfâzu Mecmû'*:** Hammâd el-Hemedânî'ye nisbet edilmektedir.³⁹⁰

***Bülğatü'l-lüğa*:** *Keşfu'z-Zunûn*'da Tiflîsî'den önce telif edilmiş bu isimle kayıtlı iki tane sözlük bulunmakta olup biri, *el-Bülğatü'l-mütercem fi'l-lüğa* diğeri ise *el-Bülğa fi'l-lüğa*'dır.³⁹¹ Münzevî, Tiflîsî'nin kaynak olarak verdiği eserin *el-Bülğatü'l-mütercem fi'l-lüğa* olduğunu söylemektedir. Müellifi bilinmeyen bu sözlük Arapça-Farsça olup 5. yüzyılın başlarında yazılmıştır.³⁹² *Kânûnu'l-edeb*'in kaynağı olması muhtemel olan diğer eser ise, *el-Bülğa fi'l-lüğa* ismiyle geçmektedir. Ebû Yûsuf Muhammed b. Ahmed en-Nîsâbûrî (v. 474/1081) tarafından telif edilen bu

³⁸⁸ Münzevî, *a.g.e.*, s. 71.

³⁸⁹ Hüseyin Ali Mahfûz, *a.g.m.*, s. 403.

³⁹⁰ Hüseyin Ali Mahfûz, *a.g.m.*, s. 401.

³⁹¹ Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*, I, 253.

³⁹² Münzevî, *a.g.e.*, s. 3.

eserin hem yazıldığı tarih itibariyle hem de Arapça-Farsça olması hasebiyle Tiflîsî'nin kaynak olarak kaydettiği *Bülğatü'l-lüğa* isimli eser olması muhtemeldir.

Tercümânü'l-Kurân: Ebû Abdullâh Hüseyin b. Ahmed ez-Zevzenî (v. 486/1093) tarafından yazılan Farsça Kurân sözlüğüdür.

Cemhere: Alfabetik düzene göre tertib edilmiş ilk sözlük olup Ebû Bekr Muhammed b. Hasan b. Düreyd el-Ezdî el-Basrî'ye (v. 321/933) aittir.

Halâş-ı Naţanzî: Eser, Ebû Abdullah Hüseyin b. İbrâhim b. Ahmed Edîb Natanzî'ye (v. 499/1105) aittir.

Düstûrû'l-lüğa: Edîb Natanzî'ye nisbet edilen bir diğer sözlüktür.³⁹³ Ancak Münzevî, *Ķânûnu'l-edeb*'te iki ayrı eser olarak verilen *el-Halâş* ve *Düstûru'l-lüğa*'nın aynı eser olduğunu belirtmekte; Tiflîsî'nin ayrı bir eser olarak zikrettiği *el-Halâş* adlı eserin ise başka birine ait olduğunu ifade etmektedir.³⁹⁴

Dîvânü'l-edeb: İshâk b. İbrâhîm el-Fârâbî (v. 350/961?) tarafından yazılmış alfabetik bir sözlüktür.

es-Sâmî fi'l-esâmî: Ebu'l-Fazl Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm el-Meydânî en-Nîsâbûrî'nin (v. 518/1124) konularına göre tertip ettiği Arapça-Farsça bir sözlüktür.³⁹⁵

Şerhu faşîhi'l-keîâm: Sa'leb Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Zeyd b. Yesâr eş-Şeybânî'nin (v. 291/904) *Faşîhu'l-keîâm* adlı eserinin şerhidir. Esere çok sayıda şerh yazıldığından Hubeyş'in istifade ettiği şerh tespit edilememiştir.

Şerhu Hamâse: Ebû Temmâm Habîb b. Evs b. Hâris et-Tâî'ye (v. 231/846) ait olan *el-Hamâse* adlı esere yazılmış bir şerhtir. Bu eserde meşhur Arap şairlerine ait şiirler seçilmiş ve konularına göre tertib edilmiştir. Esere çok fazla şerh yazıldığından Hubeyş'in kaynak olarak kullandığı şerhi tespit etmek mümkün görünmemektedir.

³⁹³ Mahfûz, a.g.m., s. 401.

³⁹⁴ Münzevî, a.g.e., ss. 19-20.

³⁹⁵ Münzevî, a.g.e., s. 72.; Mahfûz, a.g.m., s. 401.

Şihâhu'l-lüga: İsmâil b. Hammâd el-Cevherî (v. 400/1009'dan önce) tarafından yazılan ve kafiye tertib usulünün ilk olarak uygulandığı sözlüktür. Eserin tam ismi *Tâcu'l-lüga ve Şihâhu'l-lüga*'dır.

Garîbü'l-Hadîs: Eser, Ebû 'Amr eş-Şeybânî (v. 213/828)'ye aittir.³⁹⁶

Garîbü'l-Muşannef: Ebû 'Amr eş-Şeybânî'ye ait bir diğer eserdir. Şeybânî'ye nispet edilen bu iki eser günümüze ulaşmamıştır.³⁹⁷

Garîbü Ebû 'Ubeyde: Ebû Ubeyde Ma'mer b. el-Müsennâ et-Teymî el-Basrî'ye (v. 209/824?) ait olan bu eser, garîb lafızlar hakkında yazılmış ilk eserdir.³⁹⁸

Fıkhû'l-lüga: Ebû Mansûr Abdülmelik b. Muhammed b. İsmâil es-Se'âlibî'nin (v. 429/1038), müterâdif kelimeler ve üslup ile alakalı yazdığı *Fıkhû'l-lüga ve Sırru'l-'Arabiyye* adlı eseri olması muhtemeldir.³⁹⁹

Kitâbu'l-Bahâr: Ebû Alî Hasen b. Alî b. İbrâhîm b. Yezdâd el-Ehvâzî'ye (v. 446/1055) ait olup eş anlamlı kelimelerin konularına göre tertip edildiği bir eserdir.⁴⁰⁰

Kitâbu'l-'Ayn: Ebû Abdîrrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm el-Ferâhîdî'ye (v. 175/791) ait olup kalb usulü ile yazılmış sözlüktür.

Kitâbu'l-müdâhal: Eser, Ebû Ömer ez-Zâhid el-Mutarriz Gulâmu Sa'leb'e (v. 345/957) aittir.⁴⁰¹

Kitâbu'l-iştişkâk: Eser, İbn-i Düreyd'e ait olup Arap isimleri ve kabilelerinin kökleri hakkında bilgiler içermektedir.

Kitâbu'l-gunye: Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî'ye (v. 458/1066) ait olduğu söylenmektedir.⁴⁰²

³⁹⁶ Fuat Sezgin, *Târîhü't-türâsi'l-'Arabî*, (trc. Arafat Mustafa), Câmi'atü'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye, Medine 1988, c. 8., s. 214.

³⁹⁷ Sezgin, *a.g.e.*, c. 8., s. 212.

³⁹⁸ Mahfûz, *a.g.m.*, s. 401.

³⁹⁹ Münzevî, *a.g.e.*, s. 72; Mahfûz, *a.g.m.*, s. 401.

⁴⁰⁰ Sezgin, *a.g.e.*, c. 8., s. 307.

⁴⁰¹ Hüseyin Ali Mahfûz, *a.g.m.*, s. 402.

Lübâbü'l-eded: Eser, İbnü'l-enbârî Ebu'l-berekât Abdurrahman b. Muhammed'e (v. 577/1181) aittir.⁴⁰³

Mücmelü'l-lüga: İbn-i Fâris, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ b. Muhammed er-Râzî el-Kazvînî el-Hemedânî'ye (v. 395/1004) ait olan eser alfabetik bir sözlüktür.

Mütehayyerü'l-elfâz: Arap dilinde sonradan ortaya çıkan (müvelledât) kelimelere dair yazılmış olan bu eser de İbn-i Fâris'e aittir.

Mecmû'-ı Âdâb: Eser, Se'âlibî'ye nispet edilmektedir.⁴⁰⁴

Müşkilü İbnü Kuteybe: Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî'nin (v. 276/889) *Te'vîlü Müşkilü'l-Kurân* adlı eseridir.

Maḳâmâtü'l-Ḥarîrî: Ebû Muhammed Kâsım b. Alî b. Muhammed el-Harîrî'nin (v. 516/1122) elli kısa hikâyeden oluşan eseridir.

Maşâdirü Kâḳî: Zevzenî'ye ait olan eserde, Arapça mastarların Farsça karşılığı verilmektedir.

Medḥalü'l-lüga: Ali Nakî, bu eserin Nadr b. Şümeyl b. Hareşe b. Yezîd el-Mâzinî et-Temîmî'nin (v. 204/820) telif ettiği *Medḥalü'l-'Ayn* olabileceğini ifade etmektedir.⁴⁰⁵ Hüseyin Ali Mahfûz ise, bu eserin Ebû İshâk Rüknuddîn İbrâhîm b. İsmâîl b. İshâk es-Saffâr el-Buhârî'ye (v. 534/1139) ait olabileceğini belirtmektedir.⁴⁰⁶

Mebâdiü'l-lüga: Ebû Abdullâh Muhammed b. Abdullâh el-Hatîb el-İşkâfî (v. 420/1029) tarafından telif edilen eser, konularına göre tertip edilmiş sözlüklerdendir.

Muḳaddimetü'l-edeb: Eser, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî'ye aittir.

⁴⁰² Hüseyin Ali Mahfûz, a.g.m., s. 401.

⁴⁰³ Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*, c.2, s. 1540.

⁴⁰⁴ Hüseyin Ali Mahfûz, a.g.m., s. 401.

⁴⁰⁵ Münzevî, a.g.e., s. 73.

⁴⁰⁶ Hüseyin Ali Mahfûz, a.g.m., s. 404.

el-Mağşûr ve'l-Memdûd: Eser, Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Velîd (Vellâd) et-Temîmî el-Mısırî'ye (v. 332/944) aittir.⁴⁰⁷

Müşelleşâtü Kuṭrub: Ebû Alî Kutrub Muhammed b. el-Müstenîr b. Ahmed'e (v. 210/825) aittir. Sözlükte, üç farklı harekeye sahip kelimeler verilmektedir.

Nesîmü's-seher: Ebû Mansûr Abdülmelik b. Muhammed b. İsmâîl es-Se'âlibî'nin (v. 429/1038) fiiller ve sıfatlara dair telif ettiği eseridir.

Ḳânûnu'l-edeb'in kaynakları hakkında herhangi bir bilgi tespit edemediklerimiz ise şunlardır: *Garîbü'l-Ḳurân*, *Şerhu Seb'-i tuvel Kitâbu'l-bizle*, *Kitâbu's-selâme*, *Kitâbu'l-vâsiṭa*, *Ebvâbu'l-edeb*, *Tesmiyyetü'l-eşyâ'*, *Ḥaḳâyiku'l-lüga*, *İrşâdü'l-lüga*, *Beyânü'l-lüga*, *Kitâbu'r-Ravḍa*, *Kitâbu'l-ıslâh*, *Müşkilü'l-lügât*.

2.2.4. *Ḳânûnu'l-edeb*'in Tertîbi

Bu başlıkta, Tiflîsî'nin eserin mukaddimesinde verdiği bilgilerden hareketle sözlüğün tertibi anlatılmaya çalışılacak; ayrıca tertip ile alakalı zikrettiği örnekler açıklanacaktır. Bunun akabinde, *Ḳânûnu'l-edeb*'in mukaddimesinde sözlüğün içeriğiyle uyuşmayan bazı bilgiler değerlendirilecektir.

Çok sayıda kaynaktan yararlanılarak kaleme alınan *Ḳânûnu'l-edeb*, Arapça-Farsça iki dilli bir sözlüktür. Tiflîsî, kendisinden önce yazılmış sözlükleri incelemiş; telif ettiği sözlükte, *Ḳâmûs* ve *Şihah*'ta olduğu gibi kafiye sistemini tercih etmiştir. Ancak *Ḳâmûs* ve *Şihah*'taki gibi tertipte sadece kelimelerin son harflerini esas almakla yetinmemiş, kelimelerin sondan bir önceki harflerini de göz önünde bulundurarak yeni bir tertip sistemi geliştirmiştir. Sözlükte kelimelerin son harfleri “bâb” veya “kitâb” olarak kabul edilmiş, elif-i maksûre ve memdûde ayrı ayrı yazılarak toplamda otuz kitap şeklinde hazırlanmıştır. Birinci kitâb “elif-i mağşûre”, ikinci kitâb “elif-i memdûde”, üçüncü kitâb ise “hemze” olup diğer kitâblar hurûf-ı hece sırasına göre yazılmıştır. Her kitâb, kelimelerin sondan bir önceki harflerin sıhhat (sahih yada illetli olma) ve hareke durumuna göre dokuz nev'e ayrılmış;

⁴⁰⁷ Hüseyin Ali Mahfûz, a.g.m., s. 404.

nev'ler ise kendi içinde kelimelerin harf sayısına göre şünâî (ikili), şulâî (üçlü), rubâ'î (dörtlü), humâî (beşli), sūdâî (altılı) ve çok az da olsa sübâ'î (yedili) şeklinde fasıllara taksim edilmiştir. Her faslın bitiminde sonu te (ة) ile biten kelimeler yer almakta, nev'lerin sonunda ise künyeler ve bazı faideler bulunmaktadır. Ancak her nev'de şünâî, şulâî, rubâ'î, humâî, sūdâî, sübâ'î veya sonu te ile biten kelimeler ve künyeler verilmemektedir.

Tablo 1: *Ḳânûnu'l-edeb*'in kitâb-ı sin'e kadar olan kısımlarda bulunan kitapların (bâb) isimleri ve sıralanışı.

Kitâb-ı Elif-i Mağşûre	Son harfin elif-i mağşûre olduğu kelimeler.
Kitâb-ı Elif-i Memdûde	Son harfin “elif-i memdûde” olduğu kelimeler.
Kitâb-ı Hemze	Son harfin “hemze” olduğu kelimeler.
Kitâb-ı Be	Son harfin “be” olduğu kelimeler.
Kitâb-ı Te	Son harfin “te” olduğu kelimeler.
Kitâb-ı Şe	Son harfin “şe” olduğu kelimeler.
Kitâb-ı Cim	Son harfin “cim” olduğu kelimeler.
Kitâb-ı Ha	Son harfin “ha” olduğu kelimeler.
Kitâb-ı Ĥa	Son harfin “ĥa” olduğu kelimeler.
Kitâb-ı Dal	Son harfin “dal” olduğu kelimeler.
Kitâb-ı Ze	Son harfin “ze” olduğu kelimeler.
Kitâb-ı Ra	Son harfin “ra” olduğu kelimeler.
Kitâb-ı Ze	Son harfin “ze” olduğu kelimeler.

Tablo 2: *Ḳânûnu'l-edeb*'de her kitâbda (bab) bulunan nev'lerin tertip sırası hakkındadır.

Nev'-i evvel Meftuh	أَبْ	Sondan önceki harfin saḥîḥ ve fethalı (أ) olduğu kelimeler.
Nev'-i şânî Maḍmûm	أُبْ	Sondan önceki harfin saḥîḥ ve ötreli (أُ) olduğu kelimeler.
Nev'-i şâliṣ Meksûr	إَبْ	Sondan önceki harfin saḥîḥ ve esreli (إ) olduğu kelimeler.
Nev'-i râbi' Elif	آب	Sondan önceki harfin elif (ا) olduğu kelimeler.
Nev'-i ḥâmis Vâv	أَوْب	Sondan önceki harfin vav (و) olduğu kelimeler.
Nev'-i sâdis Ye	إِيب	Sondan önceki harfin ye (ي) olduğu kelimeler.
Nev'-i sâbi' Meftuh	أَبْ	Sondan önceki harf sakın ve saḥîḥ olup bir önceki harfin fethalı (أ) olduğu kelimeler.
Nev'-i şâmin Maḍmûm	أُبْ	Sondan önceki harf sakın ve saḥîḥ olup bir öncek harfin ötreli (أُ) olduğu kelimeler.
Nev'-i tâsi' Meksûr	إَبْ	Sondan önceki harf sakın ve saḥîḥ olup bir öncek harfin esreli (إ) olduğu kelimeler.

Tablo 3: *Ḳânûnu'l-edeb*'de kitâbların dizilişi hakkında (bâb) bir örnek. Tabloda kitâb-ı be örneği (sonu “be” ile biten kelimeler) sözlükte geçtiği haliyle aktarılmıştır.

Kitâb-Be كتاب ب							
Nev'ler	Sünâî	Sülâsî	Rubâ'î	Ḥumâsî	Südâsî	Sübâ'î	Künâ ve ğayruhâ
Nev'-i evvel Meftuh	الأَبْ + Sonu te (ة) olanlar	الأَدَبْ + Sonu te (ة) olanlar	الأَوَجِبْ + Sonu te (ة) olanlar	المُرْكَبْ + Sonu te (ة) olanlar	yok	yok	أَبُو هَبْ + Sonu te (ة) olanlar
Nev'-i şânî Maḍmûm	(ة) te'li kelimeler ile başlamaktadır. الثَّبَّة	الْكُتَبْ + Sonu te (ة) olanlar	الْحُلُوبْ + Sonu te (ة) olanlar	التَّكَاتِبْ + Sonu te (ة) olanlar	yok	yok	رَجُلٌ سَبَّة + Sonu te (ة) olanlar
Nev'-i şâliṣ Meksûr	(ة) te'li kelimeler ile başlamaktadır.	الْكَدِبْ + Sonu te (ة) olanlar	الرَّاتِبْ + Sonu te (ة) olanlar	المَكَاتِبْ + Sonu te (ة) olanlar	المُسْتَدْنِبْ yok	yok	كَلْبٌ كَلْبْ + Sonu te (ة) olanlar

	الْإِنْفِ	olanlar	olanlar	olanlar			olanlar
Nev'-i râbi' Elif	Yok	البَاب + Sonu te (ة) olanlar	الرَّكَاب + Sonu te (ة) olanlar	الإِذْبَاب + Sonu te (ة) olanlar	الإِكْتِنَاب + Sonu te (ة) olanlar	الإِسْتِسْحَاب yok	أَمَّ الْكِتَاب + Sonu te (ة) olanlar
Nev'-i hâmis Vâv	yok	الْكُوب + Sonu te (ة) olanlar	الْهُبُوب + Sonu te (ة) olanlar	الْمَحْجُوب + Sonu te (ة) olanlar	yok	yok	أَمَّ الرُّقُوب yok
Nev'-i sâdis Ye	yok	الذِّيب + Sonu te (ة) olanlar	الحَيِّيب + Sonu te (ة) olanlar	الْعَرِّيِّيب yok	الأَعَايِيب + Sonu te (ة) olanlar	yok	أَبُو الْجِيِّيب yok
Nev'-i sâbi' Meftuh	yok	الضَّرْب + Sonu te (ة) olanlar	الضُّبَيْب + Sonu te (ة) olanlar	الْقَلُوب + Sonu te (ة) olanlar	yok	yok	دَارُ الضَّرْب + Sonu te (ة) olanlar
Nev'-i şâmin Maqmûm	yok	الصُّلْب + Sonu te (ة) olanlar	yok	yok	yok	yok	رَجُلٌ عُلْبَةٌ yok
Nev'-i tâsi' Meksûr	yok	الْقَتْب + Sonu te (ة) olanlar	yok	yok	yok	yok	yok

Tiflîsî, sözlüğün taranmasıyla alakalı bazı hatırlatmalarda bulunmaktadır. Şöyle ki:

1. Kelimelerin harf sayısının tesptinde elif-lâm takısı (ال) dikkate alınmamalıdır.

2. Kelimenin sonuna bitişen te (ة), eğer aslî harflerden değilse buna da itibar edilmemelidir. Şayet kelimenin sonu te (ة) ile bitiyorsa, böyle kelimeler (بالهاء ومنه) başlığında aranmalıdır.

3. Fe'lâ' (فَعْلَاء) vezninde olan kelimeler, eğer elif-i memdûde'de bulunmazsa o zaman ef'al (أَفْعَل) veznine bakılmalıdır. Örneğin, gaydâ' (غَيْدَاء) kelimesi kitâb-ı elif-

i memdûde'de olması gerekir; ancak orada bulunamazsa ağyed (أُعْيِدَ) yani kitâb-ı dâl'in nev'-i evvelinin (sondan önceki harfin harekesi fetha olanlar) rübâ'î kelimelerine bakılması gerekir. Fu'lâ' (فُعْلَى) vezninde olan bir kelime -kübrâ (كُؤْرَى) gibi- şayet elif-i maşsûre'de bulunmazsa yine ef'al (أَفْعَل) yani (أَكْبَر) veznine bakılmalıdır.

4. Şeddeli harfler iki harf sayıldığından (عَدَّ) kelimesi gibi- bu tarz kelimeler üç harfli sözcüklerde aranmalıdır.⁴⁰⁸

5. Anlamı ve lafzı aynı olup ilk harfin harekesi değişen kelimeleri, ilgili nev'de zikretmektedir. Bunun temel nedenini ise hem kelimeyi hatırlatmak hem de kelimenin farklı vezinlerinin olduğunu göstermek şeklinde açıklamaktadır. Mesela; السَّقْطُ kelimesini fethalı olarak kitâb-ı tı'nın yedinci nev'inde, السَّقْطُ kelimesini dammeli olarak kitâb-ı tı'nın sekizinci nev'inde, السَّقْطُ kelimesini ise esreli olarak kitâb-ı tı'nın dokuzuncu nev'inde tekrar yazmaktadır.

Ķânûnu'l-edeb'in tertibi ile alakalı verilen bilgilerden sonra örnek olarak birkaç kelime taranması kitabın tertibini daha somut hale getirecektir. Birinci örnek: الصِّغْلُ kelimesi olup bu kelimenin taranmasında izlenecek yol şöyledir:

1. Öncelikle kelimenin harf sayısı tespit edilmelidir. Bunun için kelimenin asıl harflerinden olmayan elif-lâm takısı kelimenin harf sayısından düşürülmelidir.

2. Kelimenin harf sayısı bulunduktan sonra, kelimenin hangi bâbtan (kitâb) olduğu tespit edilmelidir. Bunun için kelimenin son harfine bakılmalı, bu kelimedeki son harf lâm olduğundan kelime kitâb-ı lâm'da aranmalıdır.

3. Her kitap, dokuz nev'e ayrıldığından kelimenin hangi nev'den olduğu tespit edilmelidir. Kelimenin hangi nev'den olduğu sondan önceki harfe bakılarak tayin edilir:

⁴⁰⁸ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ķânûnu'l-edeb*, 15^a - 15^b.

a. Şayet sondan önceki harf sahih ve harekeli ise kelimenin harekesine bakılır; hareke fetha ise kelime birinci, ötre ise ikinci, esre ise üçüncü nevde taranmalıdır.

b. Sondan önceki harf, med harfi olursa; harf-i med elif ise kelime dördüncü, vâv ise beşinci, ye ise altınca nev'de aranmalıdır.

c. Sondan önceki harf sahih ve sakın ise bu harfin öncesine bakılır; şayet harfin harekesi fetha ise kelime yedinci, ötre ise sekizinci, esre ise dokuzcu nev'dedir. Yapılan bu tespitlerden sonra الصِّفْعَل kelimesinin kitâb-ı lâm nev'i sâbi'-i rubâ'î'de olduğu anlaşılabacaktır.

İkinci örnek olarak sonu te (ة) ile biten الأَذْيَنَة kelimesi bakalım:

1. Kelimenin aslî harfleri olmayan elif-lâm takısı ve müenneslik alameti olan te (ة) kelimenin harf sayısından çıkarılmalıdır.

2. Kelimenin -son harfe göre- hangi bâbtan olduğu tespit edilmelidir. Bu kelimenin son harfi be olduğundan kelime, kitâb-ı be'de taranmalıdır.

3. Kelimenin aslından olmayan harfler çıkarıldıktan sonra geriye kalan harfler sayılmalıdır. Kelimenin rübâ'î (dörtlü) olduğu tespit edildikten sonra, sondan önceki harfe bakılmalıdır:

a. Sondan önceki harfin sahih veya med harflerinden olup olmaması tespit edilmeli, şayet sahih ise o harfin harekesine bakılmalı; harf fethalı ise kelime birinci, ötreli ise ikinci, esreli ise üçüncü nev'de aranmalıdır.

b. Eğer sondan önceki harf, med harflerinden biri ise, harf-i medde bakılmalı; şayet harf-i med elif ise kelime dördüncü, vav ise beşinci, ye ise altıncı nev'de aranmalıdır.

c. Şayet sondan önceki harf sahih ve sakın ise bu harften önceki harfe bakılmalı; o harf fethalı ise kelime yedinci, ötreli ise sekizinci, esreli ise dokuzuncu nev'de aranmalıdır.

d. Sonu te (ة) ile biten kelimeler, her faslın sonunda (ومنه بالهاء) başlığında dizilmektedir. Dolayısıyla bu tarz kelimeler bu başlık altında aranmalıdır. Verilen bu detaylardan sonra kelimenin son harfi olan be'den (ب) önceki harfin sahih ve esreli

olmasından dolayı bu kelime, kitâb-ı be'nin nev'-i şâlîs-i rubâ'î kısmında olduğu ortaya çıkacaktır.

Üçüncü örnek künye olan أم الكتاب kelimesidir:

Künyeler her nev'in sonunda yazıldığından kelimenin toplam harf sayısına bakılmamalı, bu gibi kelimelerde önemli olan künyenin hangi nev'den olduğudur. Bunun tespiti için sondan bir önceki harfe bakılmalı; bu künyede, sondan bir önceki harf, med harflerinden elif'tir. Dolayısıyla bu kelime, dördüncü nev'in künyeler başlığında aranmalıdır.

Tiflîsî, mukaddimede eserin nasıl taranması gerektiğini açıkladığı kısımda, her nev'in sonunda isimleri, sonra çoğulları, akabinde harfleri, ardından ise fiilleri yazdığını ifade etmektedir. Ayrıca sülâsi fiilleri bablarına göre numaralandırdığını söylemekte, bunu yapmasının temel nedenini ise okuyucuların fiil çekimlerini doğru yapabilmesi olarak açıklamaktadır.⁴⁰⁹ Ancak hem temin ettiğimiz *Ķânûnu'l-edeb*'in bazı nüshalarında hem de *Terceme-i Ķânûnu'l-edeb* nüshalarında buna rastlayamadık. Ayrıca sözlüğün sonuna meşhur kadın ve erkek Arap şairlerinin isimlerini, sülâsi fiillerin kiyasî masterlarını ve kelimelerin çoğul vezinlerini yazdığını söylemektedir. Fakat bu kısım, *Ķânûnu'l-edeb*'in elimizde bulunan bazı nüshalarında görülmekte,⁴¹⁰ bazılarında ise görülmemektedir.⁴¹¹ Müstakîm-zâde, bu iki duruma Reşid Efendi bölümünde kayıtlı yazma nüshanın son varlığında değinmekte; şayet *Terceme-i Ķânûnu'l-edeb*'i temize çekme imkânı bulursa bu kısımları ekleyeceğini ve ayrıca sözlüğün dibacesinin düzeltilmesi gerektiğini şu ifadelerle dile getirmektedir:

“Eğerçi der-dest bulunan nüshada yok lakin ba’dı nüshalarda görülmüşdür ki; âhîr-i kitâbda evzân-ı cumû’ ve ana redif evzân-ı maşâdir-i sülâsiyye ve hurûf esmâsının ma’âni-yi sâiresi tertîb ve ta’rîf olunmak melhûzdur ki üç beş kâğız nesne olur bir cüz’ olmaz; Elif, ülfetden yegâne ve hezâr ma’nâsına, Bâ’, kesîrû’l-cimâ’, Cîm, merd-i gulâm-pâre, Dâl, zen-i semîn-i ferbih demek olduğu gibi mufaşşalan

⁴⁰⁹ Tiflîsî, *Ķânûnu'l-edeb*, Hafid Efendi Böl. nr. 434, vr. 7^b - 8^a.

⁴¹⁰ Tiflîsî, *Ķânûnu'l-edeb*, Süleymaniye Ktp. Reşid Efendi Böl., nr. 968, vr. 346^b - 366^a; Carullah Bölümü, nr. 2032, vr. 250^a - 290^b; Şehid Ali Paşa Bölümü, nr. 2658, vr. 233^a - 270^a; Turhan Valide Sultan, nr. 315, vr. 453^a - 483^a.

⁴¹¹ Tiflîsî, *Ķânûnu'l-edeb*, Hafid Efendi Böl. nr. 434; Tokat İl Halk Kütüphanesi, nr. 60 Hk 22; Çankırı İl Halk Kütüphanesi nr. 18 Hk 198.

yazılsa gerekdir yine *kalîlü'l-hacm* olur, eğer *tebyîz* bu *faķîre muķadder* ise ol *eşnâda tertîb* ve *damîme kılınmak inşâallâhu'l-müyessir muşammamdır* ve *dîbâce muktezâ-yı vakt u hâl ile terbiyeye muhtaktır.*"⁴¹²

2.2.5. *Ķânûnu'l-edeb* Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Ķânûnu'l-edeb ile alakalı biri İran'da ve diğeri ölkemizde olmak üzere iki çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar şunlardır:

1. Tiflîsî Ebu'l-Fazl Hubeyş b. İbrahim b. Muhammed, *Ķânûn-ı edeb* (III), (haz. Gulâmırza Tâhir), İntişârât-ı Bünyâd-ı Ferheng-i İran, Tahran, 1350 hş.

İran'da yapılan çalışmada eser, bazı yazma nüshalar toplanarak tahkik edilmiş; ölkemizde yapılan çalışmada ise eser ve içeriğı, genel hatlarıyla tanıtılmaya çalışılmıştır. İran'da Gulâm Rızâ Tâhir tarafından yapılan tahkik çalışması, tarafımızdan tahkiki yapılan *Terceme-i Ķânûnu'l-edeb* vesilesi ile temin edilerek incelenmiştir. Yapılan incelemede bazı hususlar mülâhaza edilmiştir. Bunlar, maddeler halinde şöyle sıralanabilir:

a. Muhakkik Gulâm Rızâ Tâhir, *Ķânûnu'l-edeb*'in bütün nüshalarını temin etmemiştir. Eserin dirâse kısmında *Ķânûnu'l-edeb*'in yazma nüshalarını tanıttığı bölümde, on altı yazma nüsha hakkında bilgi vermiş olup bunların sadece üç tanesinden istifade etmiştir. Bundan dolayı bazı kelimeler, muhakkik veya müstensihlerden kaynaklı yanlış okunmuş olmasına rağmen, kelimelerin Tiflîsî tarafından hatalı kaydedildiğini belirterek dipnotta açıklama yapma gereğı hissetmiştir. Örneğın السَّائِئُ kelimesinin Farsça tercümesi muhakkik tarafından بخشیدن "affetmek" olarak yazılmış, ayrıca dipnotta bu kelimenin manasının müellif tarafından yanlış verildiğini ve bu kelimenin manasının *Lisânu'l-'Arab*, *Müncid* ve *Mu'cemu'l-vasîf*'te korkmak manasına geldiğini belirtmiştir. Dolayısıyla kelimenin Farsça tercümesinin ترسیدن (kormak) olarak kaydedilmesinin doğru olduğunu ifade etmiştir.⁴¹³ Gulâm Rızâ, bu düşüncesini sözlüğün dirâse kısmında da aynen tekrar

⁴¹² Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ķânûnu'l-edeb*, vr. 1094^a.

⁴¹³ Tiflîsî, *Ķânûnu'l-edeb*, (haz. Gulâm Rızâ Tâhir), c. 1, s. 121.

etmiş; bu kelimeyi, Tiflîsî'nin Farsça tercümelerde hata ettiği kelimelere örnek olarak göstermiştir.⁴¹⁴ Ancak tahkikini yaptığımız *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'de Müstakîm-zâde, bazı müstensihlerin bu kelimeyi yanlış okuduklarını belirtmekte ve doğrusunun ise پخسیدن (korkmak) olduğunu söylemektedir.⁴¹⁵ Burada yapılan hata, bazı müstensihler tarafından yapılmış olmasına rağmen muhakkik Gulâm Rızâ Tâhir, diğer yazma nüshaları görmeden bu hatayı müellife mâl etmiştir.

b. Müstensihlerin yaptıkları hatalar muhakkik tarafından aynen tekrar edilmiştir. Normalde bu tarz durumlarda muhakkik, bazı sözlüklerden istifade ederek dipnotta kelimenin doğru tercümesini vermekte; kelimeye yapılan yanlış hareke veya harf hatalarını tashih etmektedir. Ancak bazı yerlerde herhangi bir açıklama yapmamaktadır. Mesela; المَفْرَحة kelimesi müstensih tarafından افزار دادن “lezzet vermek” manasında, المسلحة kelimesi ise سلاح دادن “silah vermek” manasında yazılmıştır. Hâlbuki Müstakîm-zâde; *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'de المَفْرَحة kelimesini افزاردان “yemeğin tadına lezzet veren şeyler”, المسلحة kelimesini ise سلاح دان “savaş aletlerinin konulduğu yer” manasında doğru olarak kaydetmiştir.⁴¹⁶

c. Gulâm Rızâ Tâhir, *Kânûnu'l-edeb*'in bazı Farsça tercümelerinde günümüz Farsçasında kullanılan kelimeleri tercih ederek, istifade ettiği yazma nüshaların aksine bazı tasarruflarda bulunmuştur. Örneğin, اللجوج kelimesi hem muhakkik tarafından esas nüsha kabul edilen *Kânûnu'l-edeb*'in Hafid Efendi Bölümü'nde kayıtlı yazma nüshasında hem de Müstakîm-zâde'nin *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'inde kelimenin Farsça tercümesi ستیهنده olarak verilmiştir. Ancak Gulâm Rızâ Tâhir, bu kelimeyi ستیزنده şeklinde yazmıştır. Diğer bir örnek ise, yazma nüshalarda گورخران şeklinde geçen ifade, Gulâm Rızâ Tâhir tarafından خرگوران olarak kaydedilmiştir.⁴¹⁷

⁴¹⁴ Tiflîsî, *Kânûnu'l-edeb*, (haz. Gulâm Rızâ Tâhir), c. 1, s. yâzdeh.

⁴¹⁵ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 950, vr. 213^a.

⁴¹⁶ Tiflîsî, *Kânûnu'l-edeb*, Hafid Efendi Böl., vr. 82^b; Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 951, vr. 345^b; Tiflîsî, *Kânûnu'l-edeb*, (haz. Gulâm Rızâ Tâhir), c. 1, s. 378.

⁴¹⁷ Tiflîsî, *Kânûnu'l-edeb*, Hafid Efendi Böl., vr. 77^a; Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 951, vr. 326^a; Tiflîsî, *Kânûnu'l-edeb*, (haz. Gulâm Rızâ Tâhir), c. 1, s. 355, 24, 49.

d. Bazı kelimelerin Farsça tercümeleri veya Arapça madde başı kelimelerin harekesi muhakkik tarafından tam olarak anlaşılamadığında ya da müstensih tarafından doğru kaydedilmediğinde, muhakkik bu durumda diğer bazı Arapça ve Farsça sözlüklere müracaât ederek kelimelerin anlamını ve doğru harekesini dipnotta vermektedir. Fakat bazen aradığı kelimeleri o sözlüklerde de bulamadığında ya yazma nüshada olan Farsça tercümenin yanlış olduğunu belirtmiş ya da kelime hakkında bazı varsayımlarda bulunmuştur. Söz gelimi; الكندوج kelimesi Müstakîm-zâde'nin yazma nüshasında سپد كوچك olarak doğru kaydedilmiş, ancak *Ķânûnu'l-edeb*'in Hafid Efendi'de kayıtlı yazma nüshasında kelimenin Farsçası سپيد كوچك diye yazılmıştır. Muhakkik bu tercümeyi aynen vererek الكندوج kelimesini ise ismini yazdığı sözlüklerde bulamadığını ifade etmiştir.⁴¹⁸

e. Muhakkik, metin tesisinde kullandığı nüshalardan kaynaklı bazı kelime hatalarını dipnot vererek düzeltmiştir. Ancak bu hatalar, tamamen müstensihlerden kaynaklı olup *Ķânûnu'l-edeb*'in diğer nüshalarında yapılan bu kelime hatalarının doğrusu verilmiştir. Örneğin; أذح kelimesi müstensihler tarafından yanlış harekelenmiş, muhakkik ise *el-Müncid* adlı lügatten hareketle harekenin doğrusunu dipnotta yazmıştır.⁴¹⁹ Hâlbuki bu kelimenin doğru harekelenmiş şekli diğer nüshalarda bulunmaktadır.

f. Madde başı olan bazı Arapça kelimelerin son harfi yazılmamıştır.⁴²⁰

g. Müstakîm-zâde tarafından kaydedilen bazı kelimeler, Gulâm Rızâ Tâhir'in istifade ettiği yazma nüshalarda bulunmamaktadır.⁴²¹

h. *Ķânûnu'l-edeb*'in yazma nüshalarında var olan bazı kelimeler muhakkik tarafından kaydedilmemiştir. Kitâb-ı Elif-i Maşşûre'nin rubâ'î kısmında on beş (15),

⁴¹⁸ Tiflîsî, *Ķânûnu'l-edeb*, (haz. Gulâm Rızâ Tâhir), c. 1, s. 356.

⁴¹⁹ Tiflîsî, *Ķânûnu'l-edeb*, Hafid Efendi Böl., vr. 83^b; Tiflîsî, *Ķânûnu'l-edeb*, (haz. Gulâm Rızâ Tâhir), c. 1, s. 382, 27, 33 (المغلاة), 36 (الحدايا)

⁴²⁰ Tiflîsî, *Ķânûnu'l-edeb*, (haz. Gulâm Rızâ Tâhir), c. 1, s. 349.

⁴²¹ Bk. Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ķânûnu'l-edeb*, nr. 950, vr. 60^b, 63^a, 110^a (أولى لك فأولى),

Kitâb-ı Be'nin ikinci nev'inde yaklaşık yüz otuz altı (136) ve yine Kitâb-ı Be'de altıncı nev'in beşli kelimelerinde on dört (14) kelime yazılmamıştır.⁴²²

i. Gulâm Rızâ Tâhir'in metin tesisinde esas nüsha olarak istifade ettiği Hafid Efendi nüshasında, bazı kelimeler doğru yazılmasına rağmen, Gulâm Rızâ Tâhir tarafından yapılan yanlış okumalar bulunmaktadır. الإِثْلَاء kelimesi hem Hafid Efendi nüshasında hem de Müstakîm-zâde tarafından نَامِ چاهى “bir kuyunun ismi” şeklinde doğru yazılmış; ancak Gulâm Rızâ Tâhir, kelimenin Farsça tercümesini نَامِ جایی بود “bir yerin adı” şeklinde kaydetmiştir.⁴²³

j. Başlıklandırmalarda ve tertip düzeninde bazı yanlışlıklar bulunmaktadır. el-Küna ve gayruhâ başlığında yazılması gereken شحم أمهه kelimesi sanki önceki kısmın devamıymış gibi he (هـ) başlığında, diğer bir yerde ise künye olan المدح lâm (ل) başlığı altında verilmiştir.⁴²⁴ Hafid Efendi nüshasında da bu şekilde kaydedilen bu iki kelime, *Ķânûnu'l-edeb*'in Reşid Efendi nüshasında ve Müstakîm-zâde'nin tercümesinde doğru olarak kaydedilmiştir.⁴²⁵

Burada tespit edilip yazılan bu maddelerden hareketle, muhakkik Gulâm Rızâ Tâhir'in metin tesisinde tercih ettiği yazma nüshaların eksik olduğu ve yapılan hataların müstensihlerden veya muhakkikten kaynaklandığı söylenebilir.

2. Uzun, Adem, “İslam ve Bilim Tarihinde Sözlükçülük: Hubeyş Tiflîsî'nin *Ķânûnu'l-Edeb* Adlı Arapça-Farsça Sözlüğü” *ERDEM*, Ankara, sy. 57, 2019, ss. 151-178.

Ülkemizde yapılan bu çalışma ise, *Ķânûnu'l-edeb*'i tanıtmaya açısından önem arz etmektele birlikte, çalışmada verilen bilgilerden bazılarının değinmek yerinde olacaktır. Şöyle ki:

⁴²² Tiflîsî, *Ķânûnu'l-edeb*, vr. 14^a, 41^b-42^a, 50^a; Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ķânûnu'l-edeb*, vr. 75^a-75^b, 241^b-243^b, 274^b; Tiflîsî, *Ķânûnu'l-edeb*, (haz. Gulâm Rızâ Tâhir), c. 1, s. 30, 172, 230.

⁴²³ Tiflîsî, *Ķânûnu'l-edeb*, Hafid Efendi Böl., vr. 26^a; Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ķânûnu'l-edeb*, vr. 175^a; Tiflîsî, *Ķânûnu'l-edeb*, (haz. Gulâm Rızâ Tâhir), c. 1, s. 87, 110 (المِرْعَاء: پر پشم)

⁴²⁴ Tiflîsî, *Ķânûnu'l-edeb*, (haz. Gulâm Rızâ Tâhir), c. 1, s. 338, 344.

⁴²⁵ Tiflîsî, *Ķânûnu'l-edeb*, Hafid Efendi B1, vr. 73^a 75^b; Müstakîm-zâde, *Terceme-i Ķânûnu'l-edeb*, nr. 951, vr. 323^b, 326^b.

a. Yazar Adem Uzun, Cevat İzgi'den müktebes naklettiği bilgiye göre, *Ḳânûnu'l-edeb*'in bilinen üç yazma nüshasının olduğunu ve yurt içi kütüphanelerinde bulunan nüshaların sadece Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde bulunduğunu söylemektedir.⁴²⁶ Yaptığımız taramalar neticesinde *Ḳânûnu'l-edeb*'in yurt içi ve yurt dışında çok fazla nüshası olduğu tespit edilmiş; yurt içinde bulunan nüshaların çoğu Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde olmakla beraber, diğer yazma eser kütüphanelerinde de -Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Çorum İl Halk Kütüphanesi, Çankırı İl Halk Kütüphanesi, Topkapı Müzesi ve Mevlana Müzesi-mevcut olduğu görülmüştür.

b. Eseri, Süleymânîye Kütüphanesi Hafîd Efendi Bölümü nr. 404'te kayıtlı nüshadan hareketle tanıtan yazar, *Ḳânûnu'l-edeb*'in mukaddimesinde zikredilen kaynaklarının isimlerini tablo halinde latinize ederek yazmıştır. Fakat yazdığı isimlerin bazılarını yanlış kaydetmiştir. Söz gelimi, *Kitâbu'l-'Ayn* ve *el-Işlâh* isimli iki ayrı eseri bir esermiş gibi *Işlâhu Kitâbi'l-'Ayn* olarak vermiştir. Yine *er-Ravda* adlı eseri *er-Ru'fet* ve Edip Natanzî'ye ait *Ḥalâş-ı Naţanzî*'yi yazma nüshadan kaynaklı yazımdan dolayı *Ḥalâş-ı Naţarî* şeklinde okumuştur. Dolayısıyla yazar, Hafîd Efendi nüshasında 50, *Terceüme-i Ḳânûnu'l-edeb*'te 51 olan kaynak sayısını 49 olarak vermiştir.⁴²⁷

c. Bunların haricinde, *Ḳânûnu'l-edeb*'i tanıtan yazarın iyi bir literatür taraması yapmadığı söylenebilir. Zira eser, İran'da Gulam Rıza Tâhîr tarafından tahkik edilerek neşredilmiş; fakat makalede, buna dair herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır.

d. Son olarak yazar, Hafîd Efendi nüshasının müellif nüshası olmayabileceği kanaatini serdetmektedir.⁴²⁸ Temin edip inceleme fırsatı bulduğumuz bu nüshanın son satırında müstensih, *Ḳânûnu'l-edeb*'in telif tarihini aynen nakletmiş; ayrıca sayfanın alt tarafında müstensih ve istinsah tarihi de yazılmıştır. Verilen bu ifadelerden hareketle bu nüshanın müellif nüshası olmadığını söylemek gerekmektedir.

⁴²⁶ Uzun, a.g.m., s. 163.

⁴²⁷ Uzun, a.g.m., s. 165-167.

⁴²⁸ Uzun, a.g.m., s. 152.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TERCEME-İ KÂNU'N-L-EDEB'İN METNİ

3.1. *TERCEME-İ KÂNU'N-L-EDEB'İN NÜSHA TAVSİFLERİ*

Terceme-i Kânu'n-l-edeb'in yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerinde kayıtlı yazma nüshaları bulunmaktadır. Yurt içinde tespit edebildiğimiz kadarıyla beş, yurt dışında ise iki yazma nüshası bulunmaktadır. Yurt içinde bulunan nüshalar şunlardır:

3.1.1. Süleymaniye Kütüphanesi Reşid Efendi Nüshası

Müellif nüshası olan Reşid Efendi nüshası müsveddedir. Eserin tebyiz edilmiş nüshasının olup olmadığı hakkında herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır. Ancak Müstakîm-zâde, Reşid Efendi nüshasının dördüncü cildinin son varlığında, imkânlar dâhilinde eseri temize çekeceğini ifade etmektedir. Bu nüshanın satır sayısı müsvedde olmasından dolayı değişken olup net bir rakam verilememektedir. Bununla beraber tahkik esnasında tespit edebildiğimiz kadarıyla, eserin birinci cildinde varakların ortalama satır sayısı 25, ikinci cildinde ise 45'tir. Ancak bazı varaklarda satır sayısı 55'e çıkmaktadır. Nüsha, dört ciltten müteşekkildir.

Bu nüshada kelimelerin tertibinde bazı yanlışlıklar bulunmaktadır. Var olan bu tarz hatalar, kelimelerin önüne rakam verilerek veya ok işaret çekilerek düzeltilmiştir.⁴²⁹ Buna rağmen bazı kelimelerde sıralama hatası görülmektedir.⁴³⁰

Az olmakla beraber bazı kelimelerin Farsça veya Türkçe tercümeleri unutulmuş yapılmamıştır.⁴³¹

Arapça kelimelerin bazıları sehven yanlış harekelenmiştir. el-Milṭâ' المِلْطَاء kelimesi, Türkçe tercümede “kesr iledir” ifadesine rağmen fetha ile yanlış harekelenmiştir.⁴³²

⁴²⁹ Müstakîm-zâde; *Terceme-i Kânu'n-l-edeb*, nr. 950, vr. 217^a, nr. 951, 391^{a-b}.

⁴³⁰ Müstakîm-zâde; *Terceme-i Kânu'n-l-edeb*, nr. 950, vr. 220^b, nr. 951, 292^b.

⁴³¹ Müstakîm-zâde; *Terceme-i Kânu'n-l-edeb*, nr. 950, vr. 217^a, nr. 951, 325^a.

⁴³² Müstakîm-zâde; *Terceme-i Kânu'n-l-edeb*, nr. 950, vr. 164^a.

Tercümelerde sehven yapılmış hatalı ifadeler bulunmaktadır. Yedinci nev yerine altıncı nev, hedâhid الهداهد kelimesinin hüdhüdün الهدهد müfredi olduğunun yazılması gibi. Ayrıca el-künâbid الكتاب kelimesinin hemen önceki kelime olan el-kenâbid الكتاب kelimesinin cem'i olduğu ifade edilmiş ancak el-kenâbid lafzında bu kelimenin müfredinin ötreli olduğu söylenerek çelişkili bir ifade tarzı ortaya konmuştur.⁴³³

Varak numaralarında eksiklik ve kopmalar bulunmaktadır. Verilen varak numaraları bazen tekrar edilmekte bazen birkaç varak boyunca verilmemekte bazen de yanlış yazılmaktadır.

Mukaddimenin 1^a ve 2^b sayfalarındaki yazı karakteri farklı olduğundan sonradan eklenmiş olabileceği ihtimali bulunmaktadır.

Madde başı olan Arapça kelimeler kimi yerlerde kırmızı kimi yerlerde ise siyah mürekkeple yazılmış; Farsça tercümeler ise Türkçeden ayırt edilebilmesi için üzeri siyah mürekkeple çizilmiştir.

1. Cilt

Müstensih: Müstakîmzade Süleyman Sadeddin	Telif Tarihi: 1192/1776
Arşiv No: 950	Yazı Türü: Ta'lik
Yaprak Sayısı: 271	Satır sayısı; ortalama 25

Cilt özelliği: sırt ve kenarları meşin, şirazeli ve mikleblidir.

2. Cilt

Müstensih: Müstakîmzade Süleyman Sadeddin	Telif Tarihi: 1192/1776
Arşiv No: 951	Yazı Türü: Ta'lik
Yaprak Sayısı: 262	Satır Sayısı: ortalama 40 -55

⁴³³ Müstakîm-zâde; *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 951, vr. 395^b, 393^a.

3. Cilt

Müstensih: Müstakîmzade Süleyman Sadeddin	Telif Tarihi: 1192/1776
Arşiv No: 952	Yazı Türü: Ta'lik
Yaprak Sayısı: 301	Satır Sayısı: ortalama 30-40

4. Cilt

Müstensih: Müstakîmzade Süleyman Sadeddin	Telif Tarihi: 1192/1776
Arşiv No: 953	Yazı Türü: Ta'lik
Yaprak Sayısı: 278	Satır sayısı; ortalama 30-40

3.1.2. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Nüshası 1

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in iki nüshası bulunmaktadır. Nadir Eserler 1 ve 2 olarak başlıklandırılıp haklarında malumat verilen bu iki nüshanın müstensihi, Halil b. Hüseyin adlı hattattır. Aynı hattatın kaleminden çıkması hasebiyle tahkikli metin tesisinde 1203 tarihli nüsha kullanılmış olup 1208 yılında istinsah edilen diğer nüsha ise istifade edilmekle birlikte metin tesisinde kullanılmamıştır.

Müstakîm-zâde, *Tuhfe-i Hattâtîn* adlı eserinde Halîl b. Hüseyin isminde iki hattatın biyografisini zikretmektedir. Bunların ilkinin 1182/1768 yılında vefat ettiğini belirtmekte, diğer hattat için herhangi bir vefat tarihi vermemektedir.⁴³⁴ *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in müstensihi Halîl b. Hüseyin'in bu eseri 1203/1789 tarihinde istinsah etmesi ve Müstakîm-zâde'nin *Tuhfe-i Hattâtîn*'de zikrettiği ikinci Halîl b. Hüseyin'in vefat tarihini vermemesi, bizde bu müstensih ve hattatın aynı kişi olabileceği kanaatini oluşturmuştur. *Tuhfe-i Hattâtîn*'de Halîl b. Hüseyin hakkında,

⁴³⁴ Müstakîm-zâde, *Tuhfe-i Hattâtîn*, (haz. İbnü'l-Emîn), ss. 194-195.

“şehrîdir, pederi el-Hâc Hüseyin tophânede bir hamâmın mültezimidir. Hüsni-i haft-ı sülûs ve neshi Aralık imâmı Hâfız Mehmed Efendi'den temeşşuk ile resîde-i derece-i kemâl idüb bir meclis-i 'âlîde me'zûn olub bezm-âralık eylemiştir.” diyerek Halîl b. Hüseyin'in Aralık imâmı Hafız Mehmed Efendi'den nesih ve sülûs meşk ederek hat ilminde icazet aldığını belirtmektedir.⁴³⁵

Nüshanın müstensihinin nasıl bir eğitim aldığı net olarak bilinmemekle beraber, Arapça ve Farsçaya pek hâkim olmadığı söylenebilir. Zira bu nüshada, Arapça kelimelerde çok sayıda harekeleme hatası ve Farsça kelimelerde yanlış yazımlar bulunmaktadır. Müstensihinin ikinci nüshada da aynı hataları tekrar etmesi de bunu teyit etmektedir.

Müellif nüshasında tercümesi unutulmuş kısımlar aynen kaydedilerek herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır.

Bazı varaklarda bir madde bazı varaklarda ise birkaç madde eksiktir.⁴³⁶ Ayrıca müellif nüshasında olmayan bazı ifadeler de eklenmiştir.⁴³⁷

Müstakîm-zâde'nin “kenar ola” “minhu” ve “hâmiş” gibi derkenar notları ilk varaklarda neredeyse hiç yazılmamış, diğer varaklarda ise bu notlar, sayfa kenarlarında kısmen yazılmıştır.

Arapça madde başı kelime yazıldıktan sonra tercümeyle sonraki maddenin tercümesi eklenmiştir.⁴³⁸

Bazı Arapça ve Farsça kelimelerde yanlış yazım görülmektedir. ed-Decârâ الدجاری kelimesinin ed-dercârâ الدجاری, ذی روح, kelimesinin ذی روح⁴³⁹, hord خرد kelimesinin hordâد خرد, kârdhâ کاردها kelimesinin kârhâ کارها yazılması gibi.⁴⁴⁰

Arapça kelimelerde -gerek madde başı gerekse metin içinde- çok fazla harekeleme hatası bulunmaktadır. Mesalâ, el-Yehyerra اليهيرا kelimesi el-yeheyerra şeklinde harekelenmiştir.⁴⁴¹

⁴³⁵ Müstakîm-zâde, *Tuhfe-i Hattâtîn*, (haz. İbnü'l-Emîn), s. 195.

⁴³⁶ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 950, vr. 133^b, 311^b.

⁴³⁷ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 950, vr. 2^a, 67^a.

⁴³⁸ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb* (n nüshası), vr. 189^b.

⁴³⁹ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb* (n nüshası), vr. 21^b.

⁴⁴⁰ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb* (n nüshası), vr. 7^b, 8^b.

⁴⁴¹ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb* (n nüshası), vr. 28^a.

Müstensih: Halil b. Hüseyin	İstinsah Tarihi: 1203/1789
Arşiv No: NECTY05771	Boyut: 331 x 224, 242 x 126 mm
Yazı Türü: Ta'lik	Yaprak Sayısı: 630
	Satır sayısı: 41

Birinci sayfa boş olup 2^b sayfasında ise eserin ön sözü vardır. Eser 3^b sayfasından başlamakta, ayrıca bazı yapraklarda derkenar bulunmaktadır. Miklebi ve ön kapağı kopmuştur.

Nüsha Özellikleri: Söz başları ve duraklar kırmızıdır. Bazı kelimelerin üzeri kırmızı ile çizilidir. Serlevha, mihrabiyeli ve müzehhebdir. Siyah, kırmızı ve yaldızlı cedvellidir. Kağıt cinsi aharlı olan eser, su yolu filigranlıdır.

Cilt özellikleri: Kırmızı meşin kaplı olan eser, ıstampa yaldızlı zencerekli ve şemselidir.

3.1.3. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Nüshası 2

Eserin başında ilave sayfalardan 2^b'de eserin tertibi hakkında fevaid kaydı vardır. 1^a'da 2 adet temellük kaydı, 2 adet şahıs mührü ve 1 adet silinmiş kurum mührü vardır.

Nüsha Özellikleri: Söz başları kırmızı, serlevha ise mihrabiyeli ve tezhiblidir. Yaldızlı, kırmızı ve siyah cedvelli olan nüshada kullanılan kağıt aharlıdır. Eserin cildi vişne çürüğü meşin ile kaplıdır.⁴⁴²

Müstensih: Halil b. Hüseyin	İstinsah Tarihi: 1208/1793
Arşiv No: NECTY00001	Boyut: 330 x 215, 240 x 125 mm
Yazı Türü: Ta'lik	Yaprak Sayısı: 569
	Satır sayısı: 41

⁴⁴²http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/search/results?qu=m%C3%BCstakimzade&rw=96&isd=true# (20.09.2020)

3.1.4. Süleymaniye Kütüphanesi Murad Molla Nüshası

Bu nüsha iki cilt halinde istinsah edilmiştir. Fakat elimizde nüshanın kitâbu'l-‘ayn’a kadar olan birinci cildi bulunmaktadır. Yaptığımız araştırmalar neticesinde bu nüshanın ikinci cildi ile alakalı herhangi bir veriye ulaşamadık. Eser kütüphane kataloğuna, “*el-Sima’i Selase*” şeklinde yanlış ve anlamsız ifadeler ile kaydedilmiştir.

Nüshanın istinsah kaydında müstensihinin Mısır kadılarından olduğu yazmaktadır. Bu bilgiden hareketle müstensihinin dönemin eğitim sistemi olan medrese eğitimi aldığı söylenebilir. Fakat müstensihinin bazı Arapça kelimeleri yanlış yazması veya hatalı harekelemesi iyi derecede Arapça bilmediği kanaatini oluşturmuştur.

Bu nüshada yazılmamış çok fazla metin bulunmaktadır. Bu durum bazen bir kelime, bazen bir madde, bazen birkaç madde, bazen ise onlarca madde olabilmektedir.

Müstakîm-zâde’nin “kenar ola” “minhu” ve “hâmiş” gibi metnin yan tarafına yazılması gereken kenar notları, çoğunlukla esas metnin içinde verilmiştir.

Müellif müsveddesi olan nüshada üzeri çizilerek silinmiş bazı ifadeler okunabilecek durumda ise ana metin içinde yazılmıştır.

Çok sayıda Arapça, Farsça ve Türkçe kelime hatalı kaydedilmiştir. El-lezâ kelimesinin ⁴⁴³اللفظی, ⁴⁴⁴miḵne‘a معنقه kelimesinin ⁴⁴⁴خواردن, ⁴⁴⁵خواردن kelimesinin ⁴⁴⁵زمان kelimesinin ⁴⁴⁵زيادة ve hac حح kelimesinin ⁴⁴⁵خاج olarak yazılması gibi.

⁴⁴³ Müstâkîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu’l-edeb* (M nüshası), vr. 23^b, 7^a.

⁴⁴⁴ Müstâkîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu’l-edeb* (M nüshası), vr. 23^b, 7^a.

⁴⁴⁵ Müstâkîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu’l-edeb* (M nüshası), vr. 23^a, 271^a.

Ayrıca bazı Arapça kelimelerde yanlış harekeleme bulunmaktadır. Örneğin el-micsed المسجد kelimesi, Türkçe tercümede “kesr iledir” kaydına rağmen ötre ile harekelenmiştir.⁴⁴⁶

Müstensih: İshak b. Mehmed	İstinsah Tarihi: yok
Arşiv No: 1755	Yazı Türü: Ta'lik
Yaprak Sayısı: 656	Satır sayısı: 31

3.1.5. Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Nüshası

İbnü'l-Emîn Mahmûd Kemâl bu nüshanın mübeyyaza/temize çekilmiş nüsha olduğunu söylemektedir.⁴⁴⁷ Tahkikli metin tesisinde bu nüshadan istifade edilmekle birlikte, bu nüsha metin karşılaştırılmasına dâhil edilmemiştir. Bunun iki temel nedeni bulunmaktadır: Birincisi, bu nüsha, Murad Molla nüshası ile benzerlik taşımaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu nüsha kitâb-ı be'ye kadar (181^a varağına kadar) Murad Molla ile aynıdır. Murad Molla'da bulunan yazım hataları, eksik maddeler ve özellikle Müstakîm-zâde'nin “kenar ola” veya “minhu” olarak kaydettiklerinin ana metne dâhil edilmesi gibi hatalar, Esad Efendi nüshasında aynen tekrar edilmiştir. Bu tarz benzerlikler 181^a varağından sonra kısmen azalmakla birlikte devam etmektedir. İkincisi, nüshada var olan deformasyon, nüshanın maruz kaldığı bazı fiziki nedenlerden dolayı hem mürekkebi dağılmış hem de bazı sayfaların neredeyse yarısı silinmiştir.

1. Cilt

Müstensih: Mehmed b. Mehmed eş-şehîr bi-Tâhir	İstinsah Tarihi: 1218
Arşiv No: 3182	Yazı Türü: Ta'lik
Yaprak Sayısı: 708	Satır sayısı: 31

⁴⁴⁶ Müstakîm-zâde, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb* (M nüshası), vr. 277^a.

⁴⁴⁷ Müstakîm-zâde, *Tuhfe-i Hattâtîn*, (haz. İbnü'l-Emîn), s. 71.

2. Cilt

Müstensih: Mehmed b. Mehmed eş-şehîr bi-Tâhir	İstinsah Tarihi: 1218
Arşiv No: 3253	Yazı Türü: Ta'lik
Yaprak Sayısı: 656	Satır sayısı: 31

Nüsha özellikleri: Başlığı tezyinatlı ve tezhibli, baş sahifelerde bulunan cetveller tezhiblidir. Nüshanın cildi; tam meşin yazma yaldızlı salbek şemse, cetvelli, miklebli ve şirazelidir.

Yurt dışı kütüphanelerinde bulunan nüshalar ise şunlardır:

3.1.6. Princeton University Nüshası

İki cilt halinde istinsah edilmiş nüshanın birinci cildidir. Esad Efendi nüshası ile bütünüyle aynı olan bu nüsha metin tesisinde kullanılmamıştır.⁴⁴⁸

Müstensih: Yok	İstinsah Tarihi: 1222
Arşiv No: 68Yq	Yazı Türü: Ta'lik
Boyut: 306 x 203 mm	Yaprak Sayısı: 709
	Satır sayısı: 27

3.1.7. Yahuda Abraham Shalom Nüshası

Yahudi koleksiyoner Abraham Shalom (1877-1951)'un yazma eser koleksiyonunda bulunan *Terceme-i Kânûnu'l-edeb* nüshası Kitâbu'l-'ayn'dan başlamaktadır. Eser hakkında verilen “النصف الثاني منه” ifadesinden de anlaşıldığı üzere nüsha, *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in ikinci cildidir. Eser, “*Elsine-i selâse*” ismiyle

⁴⁴⁸ Bk. <https://catalog.princeton.edu/catalog/5125504> (22.09.2020)

kaydedilmiştir.⁴⁴⁹ Bu nüshanın katalog bilgileri-istinsah tarihi, yazı ve satır sayısı-Princeton University nüshasıyla uyduğundan onun ikinci cildi olma ihtimali vardır.

Müstensih: Müftü-zâde Mehmed el-‘arîf bi-Yegen	İstinsah Tarihi: 1222
Arşiv No: Yok	Yazı Türü: Ta‘lik
Boyut: 183x311 mm	Yaprak Sayısı: 563
	Satır sayısı: 27

3.2. METİN TESİSİNDE KULLANILAN NÜSHALARIN İMLA ÖZELLİKLERİ

Terceme-i Kânûnu’l-edeb, XVIII. yüzyılda kaleme alınmış Arapça-Farsça-Türkçe üç dilli mensur bir sözlük olup günümüz imlasından farklı bazı imla hususiyetleri barındırmaktadır. Eserin imlasına değinmeden önce iki hususu belirtmek gerekmektedir. Birincisi, bu başlıktan maksadımız *Terceme-i Kânûnu’l-edeb*’in imlasını açıklamak olduğundan dönemin imlası hakkında bilgi verilmeyecektir. İkincisi, eser üç dilli olduğundan her dilin imla hususiyeti ayrı ayrı ele alınacaktır; ancak bazı kelimeler, şayet Türkçe tercümede geçtiyse kökü itibariyle Arapça veya Farsça olsa dahi Türkçenin imla özelliği altında değerlendirilecektir.

Bu başlıkta, metin tesisinde istifade edilen Reşid Efendi, Nadir Eserler 1 ve Murad Molla nüshalarının imla özellikleri ele alınacaktır. Bu nüshaların imla özellikleri çoğunlukla aynı olduğu için öncelikle Reşid Efendi nüshasının imla özellikleri zikredilecek, ardından diğer iki nüshanın farklı imla özellikleri varsa aynı başlık altında verilecektir. Esad Efendi ve Nadir Eserler 2 nüshaları metin tesisinde kullanılmadıkları için bu iki nüshanın imla özelliklerine ise değinilmeyecektir.

3.2.1. Arapça İmla

Öncelikle eser müellif müsveddesi olup nesih hat ile yazılmış harekesiz bir metindir. Osmanlının son dönem eserlerinden olduğu için genellikle imlada farklılık

⁴⁴⁹ Efraim Wust, *Catalogue of the Arabic, Persian, and Turkish Manuscripts of the Yahuda Yahuda Collection of the National Library of Israel* volume 2, Nli Brill, 2020, s. 267-68.

bulunmamaktadır. Ancak madde başı olan Arapça kelimelerde te (ت) harfi çoğunlukla güzel he (هـ) şeklinde yazılmıştır. ومنه بزيادة الهاء başlığı altında bulunan bütün kelimeler bu şekildedir.

Mehmûz kelimelerde hemzeden sonra şayet elif varsa, bu kelimelerde hem med işareti hem de hemze birlikte yazılmıştır. المسآد kelimesinin المسآد, الأآد, الأآد kelimesinin الأآد şeklinde yazılması buna örnek olarak verilebilir.⁴⁵⁰

Fe‘ûl ve fu‘ûl vezninde olan mehmûzu'l-‘ayn kelimelerde hemze, vav harfinin üzerine yazılmıştır. es-S‘uûb الثوب kelimesinin الثوب olarak yazılması gibi.⁴⁵¹

Nadir Eserler nüshasında hemzeli yazılan bazı Arapça kelimeler vav ile yazılmıştır. Örneğin, el-idâetü الإضاءه kelimesi el-vidâetü الوضاءه olarak kaydedilmiştir.⁴⁵²

3.2.2. Farsça İmla

Farsça kelimelerde pe, çe ve je harflerinin noktaları umumiyetle gösterilmiş ancak kef-i Fârisinin alameti belirtilmemiştir.

Günümüz Farsçasında be ve çe ile yazılan maruf bazı kelimeler pe ve ce ile yazılmıştır. Beççe (بچه) peççe (پچه), buncüşk (بنجشك) püncüşk (پنجشك), çûlâh (چولاه) cûlâh (جولاه) kelimeleri gibi.⁴⁵³

Bazı Farsça edatlar bitişik yazılmıştır. Meselâ به edatı genellikle sonraki kelimeye bitişik olarak ب şeklinde, nadiren he ه ile beraber به şeklinde

⁴⁵⁰ Müstâkîm-zâde; *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 951, vr. 387^b, 399^b.

⁴⁵¹ Müstâkîm-zâde; *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 950, vr. 268^a.

⁴⁵² Müstâkîm-zâde; *Terceme-i Kânûnu'l-edeb* (n nüshası), vr. 34^a.

⁴⁵³ Müstâkîm-zâde; *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 950, vr. 199^b, 93^b, nr. 951, 285^b.

yazılmıştır.⁴⁵⁴ را edatı ise neredeyse bütün kitap boyunca önceki kelimeye bitişik kaydedilmiştir.

Ki bağlacı, ayrı yazılması gereken yerlerde bitişik yazılmıştır. Gûsfendî ki گوسفندی که veya zenî ki زنی که kelimelerinin گوسفندیکه ve زنیکه şeklinde kaydedilmesi gibi⁴⁵⁵.

Yâ-yı vahdet ای (birlik ifade eden ya) güzel he üzerine hemze konularak (ه) gösterilmiştir. Mesela, bir kabile manasına gelen ای قبيله kelimesi قبيله şeklinde yazılmıştır.⁴⁵⁶

Ayrı yazılması gereken bazı Farsça birleşik kelimeler bitişik yazılmıştır. Nîk-rây نیک رای sözcüğünün نیکرای, yek-beççe يك بچه kelimesinin ise یکبچه olarak yazılması buna örnek olarak verilebilir.⁴⁵⁷

Nadir Eserler nüshasında, Farsça kelimelerin yazımında imla birliği bulunmamaktadır. Bu nüshada, pe, çe, je harfleri genellikle tek noktalı olarak yazılmakla birlikte, bazı sayfalarda aynı kelime hem üç noktalı hem de tek noktalı olarak verilmektedir. Pesendîde kelimesinin پسندیده ve پسندیده olarak yazılması buna örnek olarak gösterilebilir.⁴⁵⁸

Yine Nadir eserler 1 nüshasında Kef-i Fârisî genellikle kef-i Arabî gibi yazılmakta, ancak bazı kelimelerde kef-i Türkî gibi üç noktalı olarak kaydedilmektedir. el-Eḏâ الأضا kelimesinin Farsça tercümesinde geçen girdâb گرداب sözcüğü gibi.⁴⁵⁹

⁴⁵⁴ Müstâkîm-zâde; *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 950, vr. 224^b.

⁴⁵⁵ Müstâkîm-zâde; *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 950, vr. 161^a.

⁴⁵⁶ Müstâkîm-zâde; *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 950, vr. 165^a.

⁴⁵⁷ Müstâkîm-zâde; *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 951, vr. 312^a, 400^b.

⁴⁵⁸ Müstâkîm-zâde; *Terceme-i Kânûnu'l-edeb* (n nüshası), vr. 9^a.

⁴⁵⁹ Müstâkîm-zâde; *Terceme-i Kânûnu'l-edeb* (n nüshası), vr. 9^a.

3.2.3. Türkçe İmla

Türkçe kelimelerde kefi Türkî birkaç yer hariç bütünüyle noktasız resmedilmiştir. el-İtb (الإتّب) kelimesinin Türkçe tercümesinde “yeñsiz” sözcüğünün üç noktalı yazılması gibi.⁴⁶⁰

Meâl مآل kelimesi Türkçe tercümelerde bütünüyle medsiz olarak meal مآل şeklindedir. Bu kelime dışında, kûrân, ağaç, ayak gibi kelimeler çoğunlukla medsiz yazılmıştır.

Bağlaç olan ki ayrı veya bitişik yazılma durumuna bakılmaksızın çoğunlukla bitişik yazılmıştır. Mesela Müstakîm-zâde, sözlükte kendi düşüncesini açıklamak istediğinde “faķîr derim ki” ifadesini kullanmakta, ancak “derim ki” ifadesini bitişik yazmaktadır.⁴⁶¹

Ayrı ayrı yazılması gereken bazı kelimeler bitişik yazılmıştır. Özellikle “sonra” صكره kelimesi sonu nun ile biten kelimelere, “çün” چون edatı ise çoğunlukla bir önceki kelimeye bitişik olarak yazılmıştır. Ânın-çün آنكچون, olduğu-çün اولدغچون gibi.⁴⁶²

Türkçe kelimelerin yazılışında imla birliğı bulunmamaktadır. “Kılıç” kelimesinin bazen قلیج bazen ise قلیج, “zaman” kelimesinin زمان ve زمن, “üzüm” kelimesinin اوزوم ve اوزم şeklinde yazılması gibi.⁴⁶³

Nadir Eserler nüshasında, müellif müsveddesindeki bazı Türkçe kelimeler farklı kaydedilmiştir. Örneğın, “kokutulmak” kelimesi müellif nüshasında قوختلمق

⁴⁶⁰ Müstâkîm-zâde; *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 950, vr. 271^a.

⁴⁶¹ Müstâkîm-zâde; *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 950, vr. 66^a.

⁴⁶² Müstâkîm-zâde; *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 951, vr. 442^a, 541^a.

⁴⁶³ Müstâkîm-zâde; *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, nr. 950, vr. 236^b.

Nadir Eserler nüshasında قوقوتلمق şeklinde, “yürümek” kelimesi ise گوريمك veya يوريمك olarak yazılmıştır.⁴⁶⁴

Pe, çe ve je harfleri tek noktalı yazılmıştır. Çok چوق kelimesinin جوق şeklinde yazılması gibi.⁴⁶⁵ Kef-i Türkî ve kef-i Fârsî ise kef-i Arabî gibi resmedilmiştir.

Murad Molla nüshası ise Türkçe imlada diğer nüshalarla benzerlik arz etmektedir. Ancak “sinek” سڭك gibi bazı kelimelerde kef-i Türkî üç noktalı yazılmıştır.⁴⁶⁶

3.3. SUNULAN METNİN BAZI İMLA ÖZELLİKLERİ

Tahkik ettiğimiz metin, XVIII. yüzyılda yazılmış bir sözlüktür. Metin yeniden tesis edilirken elimizde bulunan müellif nüshasına genelde riayet edilmekle beraber, yeniden tesis edilen metinde tarafımızca birtakım tasarruflarda bulunulmuştur. Şöyle ki:

Hazırlanan metin harekesiz veya harekeleme çoğunlukla Arapça kelimelerde olduğundan anlam karışıklığına sebep olabilecek kelimelerde veya okunması güç olan kelimelerde harekeleme yapılmıştır. Ayrıca müellif nüshasında sehven yapılan hatalı harekelemeler de düzeltilmiştir.

Terceme-i Kânûnu'l-edeb'te güzel he (هـ) ile kaydedilen Arapça kelimeler, yuvarlak te (ت) ile yazılmıştır.

Yazma metinde hemze-i katı ile hemze-i vaslın imlasında herhangi bir ayırım yapılmamıştır. Yeniden tesis edilen metinde bu farka dikkat edilmiştir.

⁴⁶⁴ Müstâkîm-zâde; *Terceme-i Kânûnu'l-edeb* (n nüshası), vr. 7^a, 8^a.

⁴⁶⁵ Müstâkîm-zâde; *Terceme-i Kânûnu'l-edeb* (n nüshası), vr. 9^a.

⁴⁶⁶ Müstâkîm-zâde; *Terceme-i Kânûnu'l-edeb* (M nüshası), vr. 34^b.

Farsça ve Türkçe kelimelerde bitişik yazılan bağlaçlar ve edatlar ayrı yazılmış, ancak be ب edatı yazma nüshada olduğu gibi kelimelere bitişik yazılarak herhangi bir tasarrufda bulunulmamıştır.

Mehmûz kelimelerde hemze ve med harfinin birlikte yazımı, sözlüğün tertibine aykırı olduğundan, bu kelimeler günümüz imlasına uygun olarak sadece med ile yazılmıştır. المسآد kelimesinin المسآد olarak verilmesi gibi.

Fe'ûl ve fu'ûl vezninde olan kelimelerde yazma nüshada olduğu gibi hemze, vav üzerine yazılmayarak günümüz imlasına uygun verilmiştir. الثوب kelimesinin الثوب olarak yazılması gibi.

İlletli kelimelerde birlikte verilen illet harfi ve med harfi olan elif, tahkikte günümüz imlasına uygun olarak kaydedilmiştir.

Kef-i Türkî, kef-i Arabî gibi noktasız, kef-i Fârisî ise alâmeti ile birlikte yazılmıştır. Farsça ve Türkçe kelimelerde pe, çe ve je harfleri ise muhakkak üç noktalı olarak verilmiştir.

Farsça kelimelerde yâ-yı vahdet, günümüz Farsça imlasında da kullanıldığından, yazma nüshaya ittiba edilerek güzel he üzerinde yazılmıştır.

Ayrı yazılması gereken Farsça birleşik kelimeler nüshada bitişik, tahkikte ise ayrı yazılmıştır.

Türkçe kelimelerde medli olan bazı sözcükler medsiz olarak kaydedilmiş olup tesis edilen metinde bu tarz sözcükler medli yazılmıştır.

3.4. METİN TAHKİKİNDE İZLENEN YÖNTEM

Terceme-i Kânûnu'l-edeb'in karşılaştırmalı metin tahkikinde kullanılan nüshalar şunlardır:

1. Süleymaniye Kütüphanesi Reşid Efendi nüshası

2. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler 1 nüshası

3. Süleymaniye Kütüphanesi Murad Molla nüshası

Bu çalışmanın tahkikinde “*İsam Tahkikli Neşir Esasları İTNES*” benimsenmiştir.⁴⁶⁷ Ayrıca yazma nüshada “منه” “ن” gibi bulunan bazı remizlerin anlamları için, Adam Gacek’in “*el-Merci’ fî ‘İlmi’l-maḥṭûṭi’l-‘Arabî*” eserinden istifade edilmiştir.⁴⁶⁸

Bu eserlerin haricinde istifade edilen eserler şunlardır:

Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları Metin Neşri, Problemler, Tespitler, Öneriler, haz. Hatice Aynur-Müjgân Çakır-Hanife Koncu-Ali Emre Özyıldırım, Klasik Yayınları, İstanbul, 2017.

Salahaddin Polat, *Metin Tenkidi*, M.Ü. İFAV Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 2015.

Abdüsselam Muhammed Harun, *Tahkîkû’n-nusûs ve neşruhâ*, Mektebetü’l-Hanci, Kahire, 1998.

Beşşar Avvad Ma’ruf, *Zabtü’n-nas ve’t-ta’lîk aleyh*, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut, 1982.

Reşid Efendi nüshası “ر” Murad Molla nüshası “م” Nadir Eseler Nüsha’sı ise “ن” ile rumuzlandırıldı. Müellif nüshası olan Reşid Efendi metin tesisinde esas nüsha olarak baz alınmıştır. Ancak müellif nüshasında okunaksız veya hatalı bir ifade varsa tercih edilen nüshadaki ifade ana metinde yazılmış, müellif nüshasındaki ifade ise dipnotta gösterilmiştir.

Herhangi bir nüshada müellif nüshasında olmayan fazlalık var ise; bu ifade +ن veya +م şeklinde dipnotta verilmiştir. Şayet müellif nüshasında olan ifade diğer

⁴⁶⁷ Okan Kadir Yılmaz, *İsam Tahkikli Neşir Esasları*, İsam Yayınları, Ankara 2018.

⁴⁶⁸ Adam Gacek, *el-Merci’ fî ‘İlmi’l-maḥṭûṭi’l-‘Arabî*, terc. Murâd Tedğûd, Ma’hedü’l-maḥṭûṭâtî’l-‘Arabiyye, Kâhire 2016.

nüşhalarda yok ise; dipnotta -و veya -م şeklinde kaydedilmiştir. Ancak bu durum Murad Molla nüshasında çok fazla görüldüğünden özellikle metinde anlam karmaşasına yol açabilecek kelimeler, eksik cümle ve maddeler dipnotta nüsha farkı olarak yazılmış diğer farklılıklar; yanlış harekeleme, eksik verilen kelime vs. dikkate alınmamıştır.

Nüşhalar arasında olan farklı anlatımlar, nüshaların rumuzu iki noktalı olarak (:.) yazıldıktan sonra farklı olan ifadeler verilmiştir.

Kitablar, nev'ler, harfler ve Arapça madde başı olan kelimeler kırmızı bold, Farsça kelimeler siyah bold, Türkçe kelimeler ise siyah font ile yazılmış; madde başı olan Arapça kelimelerin harekeleri değiştirilmiştir, ayrıca metin içinde geçen şiirler, atasözler ve deyimler çoğunlukla harekelenmiştir.

Reşid Efendi nüshasında asıl metinden olmayan “minhu” “kenâr ola” “hâmiş” veya “nüsha” olarak kaydedilen kenar ifadeler dipnotta yazılarak bu ifadelerin sonuna tırnak içinde hangi tarzda bir ifade olduğunu belirlemek için «کنار اوله», «منه», «هامش», «نسخه» yazılmıştır. Fakat Murad Molla nüshasında bu tarz kenar ifadeler çoğunlukla ana metne dâhil edildiğinden, bu duruma ilk karşılaştığımız yerde dipnotta değindik, diğer yerlerde bunu nüsha farkı olarak vermedik.

İstişad olarak getirilen ayetler çiçekli parantez içine alınmış, hadisler ise tırnak içinde yazılmış ancak kaynakları verilmemiştir. Şiirlerin kaynakları tespit edilmeye çalışılmış; öncelikle divanlar kaynak olarak verilmiş, şayet divanlarda bulunamadıysa Arap şiir antolojileri veya klasik muteber sözlükler kaynak gösterilmiştir. Şiirler şayet yazma nüshada yanlış harekelenmiş veya kaynaklarda farklı kaydedilmiş ise tahkik edilen metinde buna müdahale edilmeyerek dipnotta hem harekenin doğrusu hem de lafza müteallık farklar gösterilmiştir.

Farsça tercümesi unutulmuş kısımlar, Kânûnu'l-edeb'in yazma nüshalarından istifade edilerek yazılmış, Türkçe tercümelerde ise herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır.

SONUÇ

Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin, Osmanlı'da eğitim sisteminin bozulmaya yüz tuttuğu, ilmî ve edebî gerilemenin başladığı XVIII. yüzyılda yaşamış çok yönlü bir âlimdir. Farklı disiplinlerde eser telif eden Müstakîm-zâde, özellikle yazdığı biyografik ve tasavvûfî eserler ile öne çıkmaktadır. Yapılan taramalar neticesinde tespit edebildiğimiz kadarıyla toplam 150 telif, şerh ve tercüme eseri bulunmaktadır. Bu eserlerin 131 tanesinin nüshası günümüze ulaşmış olup geriye kalan 19 tanesinin ise herhangi bir nüshası tespit edilememiştir.

Daha çok biyografi yazarlığı ve tasavvufî yönü ile tanınan Müstakîm-zâde, aynı zamanda çok iyi bir şairdir. Her ne kadar Müstakîm-zâde'nin müretteb bir divanı olmasa da eserleri incelendiğinde ona ait çok sayıda manzûmenin olduğu görülmüştür.

Tasavvufî ve ilmî geleneğe mensub bir ailede yetişen Müstakîm-zâde, ilk eğitimini ailesinden aldıktan sonra Şeyh İsâ-zâde Mehmed Salih Mahvî'den inabe alarak tasavvuf yoluna girmiştir. Daha sonra Şeyh Mehmed Emîn-i Tokâdî ile tanışması Müstakîm-zâde'nin hayatında önemli birtakım gelişmelerin başlangıcı olmuştur. Yaklaşık yedi yıl Şeyh Mehmed Emîn-i Tokâdî'nin hizmetinde bulunan Müstakîm-zâde, ondan hadis rivayet etme, Kâzî Beydâvî Tefsiri'ni okutma ve tasavvufî icazetnâme almıştır. Sahip olduğu bu icazetnâmelerin yanı sıra lügat ilmindeki icazetnâmesini de Şeyh Mehmed Emîn-i Tokâdî'den almıştır. Müstakîm-zâde'nin *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in müsvedde nüshasında zikrettiği bu icazetnâme, latinize edilerek ilgili başlıkta yazılmıştır.

Müstakîm-zâde'nin günümüze ulaşan en önemli eserlerinden biri olan *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*, Hubeyş et-Tiflîsî'nin telif ettiği *Kânûnu'l-edeb* adlı Arapça – Farsça sözlüğün Türkçe tercümesidir. Bu tercümeyle birlikte eser, üç dilli ansiklopedik bir mahiyet kazanmıştır. Dört cilt halinde tanzim edilen eserin ilk iki cildi (Kitâbu's-sîn)'e kadar olan kısmı tarafımızca tahkikli neşir kaidelerine riayet edilerek çalışılmıştır.

Müstakîm-zâde, sözlüğü, III. Ahmet'in kızı Ayşe Sultan'ın kızı Rukiyye hanımın eşi Mir Mehmed Nûrî'nin isteği üzerine tercüme etmiştir. 1183/1769 yılında başladığı tercümeyi 1192/1778 yılında tamamlamıştır. Bununla birlikte müellif nüshası olan Reşid Efendi nüshasında Müstakîm-zâde'nin eseri tamamladıktan sonra tekrar gözden geçirdiğine dair ifadeler de rastlanmıştır.

Tahkik ettiğimiz *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in yedi nüshası tespit edilmiştir. Bunlar; Süleymaniye Kütüphanesinde kayıtlı Reşid Efendi, Esad Efendi, Murad Molla; İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde bulunan iki nüsha, Princeton ve Yahuda Abraham Shalom nüshalarıdır. Fakat Yahuda nüshası temin edilememiştir. Bu nüshalardan Reşid Efendi nüshasının müellif nüshası olduğu gerek ferağ kaydından gerekse eserin bazı yerlerinde mükerreren geçen tahrîr kayıtlarından tespit edilmiştir.

Metin tesisinde, müellif nüshası olan Reşid Efendi nüshası, Nadir Eserler I nüshası ve Murad Molla nüshası kullanılmıştır. Ancak hem Nadir Eserler hem de Murad Molla nüshasında harekeleme, eksik metin ve hatalı okumadan kaynaklı bazı sıkıntılar olduğu gözlemlenmiştir. Esad Efendi nüshası ve Nadir Eserler II nüshası ise karşılaştırmalı metin tesisinde kullanılmamıştır. Esad Efendi nüshası, hem Murad Molla nüshası ile yaklaşık 280 varak boyunca aynı olması hem de sayfalarında mürekkep dağılımı ve silinmeden kaynaklı oluşan deformasyondan dolayı istifade edilmekle birlikte kullanılmamıştır. Nadir Eserler II nüshası ise Nadir Eserler I nüshasının müstensihisi tarafından istinsah edilmesi ve iki nüshanın bütünüyle aynı olmasından dolayı karşılaştırmalı metin tesisinde bu nüshaya da yer verilmemiştir.

Yurt içi ve yurt dışı yazma eser kütüphanelerinde çok sayıda yazma nüshası olan *Kânûnu'l-edeb*'in temin edilen bazı nüshaları ile *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'in müellif nüshası gerekli görülen yerlerde mukayese edilmiştir. Yapılan mukayasede Müstakîm-zâde'nin, *Kânûnu'l-edeb*'in mukaddimesini bütünüyle tercüme etmekle beraber bazı eklemeler yaptığı görülmüştür. Ayrıca *Kânûnu'l-edeb*'in yazma nüshaları arasında farklılıklar olduğu ve Süleymâniye Kütüphanesi Yeni Cami Bölümü numara 1149'da kayıtlı nüshanın tertibinin bab ve fasıl esasına göre yapılarak değiştirildiği tespit edilmiştir.

Tiflîsî, *Ḳânûnu'l-edeb*'in mukaddimesinde, sözlüğün sonuna meşhur Arap kadın ve erkek şairlerin isimlerini, sülâsi fiillerin kıyasî masterlarını ve kelimelerin çoğul vezinlerini yazdığını belirtmiştir. Ancak hem *Ḳânûnu'l-edeb*'in temin ettiğimiz bazı nüshalarında hem de *Terceme-i Ḳânûnu'l-edeb*'de bu kısımların olmadığı tespit edilmiştir. *Terceme-i Ḳânûnu'l-edeb*'in Reşid Efendi nüshasında bu durumu izah eden *Müstakîm-zâde*; şayet eseri temize çekme fırsatı bulursa bu kısımları da ekleyeceğini belirtmiştir.

Eserde bulunan kenar ifadeler “mihhu” “kenâr” “hâmiş” ve “nüsha” gibi talikler, yeniden tesis edilen metinde dipnotta verilerek kaydedilmiştir. Bu ifadeler, Murad Molla nüshasında genelde metin içinde, Nadir Eserler nüshasında ise eserin yan tarafına yazılmıştır.

Sözlükte, kelimelere istişhad amaçlı, ayet, hadis, şiir, atasözleri ve deyimler kullanılmıştır. Özellikle az kullanılan kelimelere veya bazı kelimelerin uzak anlamını teyid için istişhada başvurulduğu söylenebilir. Şiir ile istişhadda en fazla *Mütenebbî*'den beyitler kullanılmıştır.

Ömrünün sonlarına doğru eseri tekrar gözden geçiren *Müstakîm-zâde*, buna rağmen bazı kelimelerin Farsça, bazı kelimelerin ise Türkçe tercümelerini yazmamıştır. Bu tarz durumlarda Farsça tercümeler, *Ḳânûnu'l-edeb*'in -en eski tarihli nüshası olduğundan- Hafid Efendi nüshasından istifade edilerek tamamlanmış, Türkçe tercümelere ise, diğer müstensihler tarafından herhangi bir şey yazılmadığından müdahale edilmemiştir.

Müstakîm-zâde, *Ḳânûnu'l-edeb*'in tercümesinde çok sayıda eserden istifade etmiştir. İstifade ettiği eser sayısı fazla olduğundan özellikle tercümede yararlandığı sözlükler tespit edilerek yazıldı. Arapça sözlüklerden Cevherî'nin *es-Şıḥâh*'ı ve Fîrûzâbâdî'nin *Ḳâmûs*'u, Türkçe sözlüklerden Muslihiddin Mustafa'nın *Aḫterî*'si ve Vânî Mehmed Efendi'nin *Vankulu Lügatı*, Farsça sözlüklerden ise Hasan Şuûrî'nin *Lisânü'l'Acem*'i ve Ni'metullah Ahmed'in *Lugat-ı Ni'metullâh*'ı en fazla başvurduğu sözlüklerdir.

Çok iyi düzeyde Arapça ve Farsça bilen Müstakîm-zâde, Tiflîsî'nin hata ettiği yerlerde veya uygun bağlamlarda kendi görüşlerini “fağîr derim ki” diyerek açıklamakta; bazen kendi görüşlerini desteklemek için diğer eserlerden örnekler vermekte, bazen de bu eserlerde verilen bilgiyi eleştirmektedir. Özellikle Tiflîsî, Ahterî ve Vânkulu Lügatı sahibi Vâni'ye yönelik eleştirileri oldukça fazladır.

Müstakîm-zâde, madde başı olan Arapça kelimeler veya Farsça tercümelerde geçen sözcüklerin genelde Türkçe karşılığı olan kelimeleri vermektedir. Ayrıca sözlükte arkaik Türkçe kelime sayısı azımsanmayacak kadar çoktur.

Terceme-i Kânûnu'l-edeb ansiklopedik bir sözlüktür. Zira tercümede, gerek müellifin yaşadığı dönem, gerekse daha önceki dönemler hakkında verilen tarihî bilgilerin yanısıra coğrafya, temel islâmî ilimler, felsefe, edebiyat gibi çok sayıda konu uygun zeminde işlenmiştir.

Terceme-i Kânûnu'l-edeb, Anadolu'da yazılmış üç dilli mensûr birkaç sözlükten biridir. Eseri tercüme eden Müstakîm-zâde'nin sıradan bir mütercim olmayıp lûgat ilminde icâzetnâme sahibi olması, esere ayrı bir önem kazandırmaktadır. Eser, son harfe göre tertip edilmesi itibarıyla alanında yazılmış tek sözlüktür. Özellikle eserin tertibi *Şîhah* ve *Qâmûs* gibi son harfe göre olsa da kelimelerin dizilişinde uygulanan yöntem bu sözlüklerden farklı olup kelime bulmayı kolay kılmaktadır. Zira sözlükte kelimeler harf sayısına göre kısımlara ayrılmış; aranan kelime şayet üçlü ise ilgili nev'in üçlü kelimeleri altında bulunmaktadır.

Terceme-i Kânûnu'l-edeb, Arapça – Farsça – Türkçe olmak üzere üç dilli olduğundan hem Arap hem Fars hem de Türk dünyası için önemli bir sözlüktür. Gerek ilahiyat alanında çalışanlar gerekse bu üç dille alakalı çalışma yapan dil bilimciler için son derece kıymetli veriler sağlamaktadır. Sonuç olarak yaptığımız bu çalışma ile Türk-İslam bilim havzasına çok önemli bir eser kazandırılmış olacaktır.

Müstakîm-zâde'nin eserleri üzerine 4 doktora, 7 yüksek lisans tezi, çok sayıda akademik makale ve müstakil bazı çalışmalar bulunmaktadır. Kanaatimizce bu kadar çok ve önemli eseri olan Müstakîm-zâde'nin çalışılmamış eserlerinin de akademik olarak çalışılması ve ilim ehlinin istifadesine sunulması önem

arz etmektedir. Diğer yandan Anadolu'da yaşamış önemli âlimlerden olan Hubeyş et-Tiflîsî, uzun süre Selçuklu sarayında çalışmış döneminin önemli tabib, müneccim, dil bilimci ve ediplerindendir. Bu topraklarda yaşamış ve önemli eserler vermiş birinin maalesef henüz eserleri ve kendisi hakkında akademik mahiyette birkaç makale hariç herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Tababet ile ilgili çok sayıda eser telif eden Tiflîsî'nin eserleri, özellikle tıp tarihi açısından incelenmeli ve tahkik edilmelidir.

KAYNAKÇA

Müstakîm-zâde'nin Eserleri:

- Âdâb-ı Uli'l-elbâb*, Süleymaniye Ktb. Mihrişah Sultan Böl. 197/7.
- Akîdetü's-Şûfiyye*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1684/6.
- Âşâr-ı 'Adîde*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 3740/3.
- Cevâhir-i Hamse*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 2420/2.
- Düstûru'l-'ameli Şâhâne*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1684/7.
- el-Âşâru'l-eḥabb li meyli ḥubbi'l-'Arab*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 3740/3.
- el-Emânetü'l-ma'rûḍa*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1426/1.
- el-Emriyye*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1330/1.
- el-Hediiyetü's-seferiyye ve'l-ḥadariyye fî Şerḥi'r-Râiyyeti'l-Muḍariyye*, Süleymaniye Ktb. Hafîd Efendi Böl. 193/2.
- el-Işṭilâḥâtü's-şi'riyye*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1684/5.
- el-Îrâdetü'l-'aliyyetü'l-celiyye fî'l-irâdeti'l-cüziyyeti ve'l-küllîyye*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY03300.
- el-Kelimâtü'l-ḥikemiyye*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY6699/19.
- el-Maḥâletü'l-müfde*, Süleymaniye Ktb. Pertev Paşa Böl. 614/2.
- el-Mebsûṭ fî rusûmi'l-ḥuṭûṭ*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 3740/4.
- Envâru'd-diyâr bi-himâyeti'l-âbâr*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1684/8.
- er-Risâletü's-Sâmiyye fî rû'yeti's-Şâmiyye*, Nadir Eserler Kütüphanesi: NEKTY06699.
- es-Salavâtü's-şerîfe*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06698/11.
- et-Ta'lîka 'ale't-tarîka fî ihtimâmi'n-nezâfe*, Süleymaniye Ktp. Fatih Böl. 5451/7.
- et-Tarsûs fî fevâidi'l-Bergûs Tercümesi*, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098/6.
- Hâşiye-i Hizb-i a'zam*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1391.
- Hulâşatü'l-hediiyye*, Nadir Eserler Kütüphanesi. NEKTY06698/9.
- Ḥurûf İle Müretteb Durûb-ı Emsâl*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 3740/5.
- Kibâr-ı Nakşibendiyye'den Tokâdî Ḥâce Mehmed Emîn Efendi'nin Sergüzeşti*, Süleymaniye Ktb. Hüsrev Paşa Böl. 859.
- Maḥâle*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi 1684/5.
- Maḥâle*, Süleymaniye Ktb. Fatih 5451/4
- Maḥâle-i Ahvâl-ı Tabakât-ı Şernûbî*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi 3593/3
- Maḥâle-i Devriyye*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi 92/2.
- Maḥâletün 'alâ Neşri't-tavâli'*, Süleymaniye Ktb. Pertev Paşa 625/14.

- Maḳûlât-ı Devriyye*, Süleymaniye Ktb. Pertev Paşa Böl. 625/15.
- Mecelletü'n-nişâb fi'n-nisebi ve'l-künâ ve'l-elḳâb*, Süleymaniye Ktb. Halet Efendi 628.
- Mecmû'a-i Fevâid*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 3756.
- Mecmû'a-i İlâhiyyât*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 3397.
- Menakıb-ı İmam-ı A'zam*, Süleymaniye Ktb. Bağdatlı Vehbi Böl. 1248.
- Meşâyih-nâme-i İslâm*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi 1684/10.
- Mir'âtü's-şafâ fi nuḥbeti esmâi'l-Mustafâ*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi 1426/3.
- Müstakîm-zâde, *Huccetü'l-ḥaṭṭi'l-ḥasen*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 3740/1
- Nâfi'a-i Şâfi'a*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi 1426/3.
- Nuşret-i Mübtedî*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1589/4.
- Nüşa-i Ricâli'l-Bedr*, İstanbul Nadir Eserler NEKTY01878.
- Nüşa-i Ricâli'l-Bedr*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1684/12
- Nüşatü'l-evliyâ*, Süleymaniye Ktb. Pertev Paşa Böl. 625/29.
- Raşfü'l-ḥaḳîka fi keşfi'l-'aḳîka*, Süleymaniye Ktb. Fatih Böl. 5451/9.
- Risâle fi'l-vizâreti ve âdâbihâ*, Princeton University Library Special Collections-South East(MMS), Islamic Manuscripts, Garret no. 1328Y /5.
- Risâle*, Süleymaniye Ktb. Pertev Paşa Böl. 625/32.
- Risâle-i Ebeveyni's-şerîfeyn*, Süleymaniye Ktb. İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098/13.
- Risâle-i Hüsn-i Takvîm*, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098 / 3.
- Risâle-i İskender*, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098 / 14.
- Risâle-i Tevfîk-i Tevkîf*, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098/7.
- Risâletü'l-hay fi isâleti'l-key*, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098/10.
- Risâletü't-tâc*, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098 / 17.
- Silsile-i Nakşibendiyye*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi 1426/5.
- Silsiletü'l-ḥaṭṭâfîn*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1684/9.
- Şerefü'l-'akîde*, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Osm_K01666.
- Şerḥ ve Tercüme-i 'Ayniyye-i Süheylî*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1426/6.
- Şerḥ-i 'İbârât*, Süleymaniye Ktp. Halet Efendi Böl. 219.
- Şerḥ-i Beyt ez Gülşen-i Râz*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/11.
- Şerḥ-i Beyt ez Maḥzen-i Nizâmî*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/14.
- Şerḥ-i beyt*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/1.
- Şerḥ-i beyt*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/12.

- Şerh-i beyt*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/13.
- Şerh-i beyt*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/2.
- Şerh-i beyt*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/7.
- Şerh-i beyt*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/7.
- Şerh-i Beyt-i 'Îsâ el-Maḥvî*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/5.
- Şerh-i Beyt-i Eşref-zâde*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/6.
- Şerh-i Beyt-i Molla Câmî*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/3.
- Şerh-i Beyt-i Nesîmî*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/9.
- Şerh-i Beyt-i Şevket*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/15.
- Şerh-i Beyt-i Şevket*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/17.
- Şerh-i Ebyât-ı Pîr-i Herât*, Süleymaniye Ktb. Pertev Paşa Böl. 625/40.
- Şerh-i Ebyât-ı Sandûka*, Süleymaniye Ktb. Pertev Paşa Böl. 625/34.
- Şerh-i Ebyât-i Muhyiddîn-i 'Arâbî*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/16.
- Şerh-i Kelâm-ı Ebû Bekr-i Şiddîk*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/18.
- Şerh-i Kelimât-ı Bâyezîd-i Bisâtî*, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098 / 18.
- Şerh-i Lugaz-ı İsm-i Celâl*, Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa Böl. 625/17.
- Şerh-i Lugaz-ı Selâm*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Böl. 1684/13.
- Şerh-i Mısrâ'-ı Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/10.
- Şerh-i Na't-ı Murassa'*, Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa Böl. 625/35.
- Şerh-i Rubâ'î-yi Havra*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY06701/4.
- Şerh-i Salât-ı Meleveyn*, Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa Böl. 625/41.
- Şerh-i Vird-i Settâr-ı Seyyid Yahyâ*, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098/8.
- Şerhu Dîvânı 'Ali*, İBB Atatürk Kitaplığı 892.71.
- Şerh-i Dîvân-ı Hazreti 'Ali*, Dâru't-tibâati'l-kâine, Bulâk, 1839.
- Şerhu Hizbi'l-hıfz li'n-Nevevî*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Böl. 1330/3.
- Şerhun 'Arabiyyün li'l-Kaşîdeti'l- Münferice*, Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa Böl. 625/9.
- Şerî'at-i Tarîkat*, Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa Böl. 625/4.
- Şifâü's-şudûr li'n-nesli'n-nûr*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Böl. 1684/4.
- Tahkîku's-şalavât*, Süleymaniye Ktp. Halet Efendi Böl. 405/1.
- Tahkîku't-teslîm*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Böl. 1426/4.
- Tarhu'l-ma'nâ fî şerhi'l-esmâi'l-hüsnâ*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Böl. 1426/2.
- Tarîkat-nâme-i meşâyih*, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY01764/3.

Tenvîru'l-emâne, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Böl. 1426/1.

Terceme-i Kitâb-ı Süruru't-tâlibîn ve meslekü'l-âşîkîn fî beyânî tarîki Rabbi'l-âlemîn, İstanbul Nadir Eserler Ktp. NEKTY02163.

Terceme-i Risâle-i "Men 'Arefe Nefsehû", İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098/11.

Tercemetü Mürşidi'l-müteehhilîn, İBB Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K1098 / 5.

Terceme-i Kânûnu'l-edeb, İstanbul Nadir Eserler Kütüphânesi, nr. NEKTY00001.

Terceme-i Kânûnu'l-edeb, Süleymâniye Ktb. Esad Efendi Böl., nr. 3182.

Terceme-i Kânûnu'l-edeb, Süleymâniye Ktb. Reşîd Efendi Böl., nr. 1950.

Terceme-i Kânûnu'l-edeb, Süleymaniye Ktp. Murad Molla Böl., nr. 1755.

Teşnîfü'l-ezher bi-ta'rîfi'l-aḥmer, Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa Böl. 611/3.

Vâlidîyye, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Böl. 1684/3.

Yevâkîtü'l-Harameyn Tercümesi, Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi nr. 2848/1.

Zeylû Tahkîku't-teslîm, Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa Böl. 625/19.

Tiflî'sî'nin Eserleri:

Beyânu's-sînâ'ât, Süleymaniye Ktb. Ayasofya Böl., nr. 3574.

er-Risâletü'l-müte'ârife bi-esmâi'l-müterâdife, Princeton University Library Special Collections-South East(MMS), Islamic Manuscripts, Garret no. 569H/4.

Evdîyyetü'l-edviyye, Beyazıt Devlet Ktb. Veliyüddin Efendi, nr. 2540/2.

Evdîyyetü'l-edviyye, Princeton University Library Special Collections-South East(MMS), Islamic Manuscripts, Garret no. 569H/2.

İhtîşâru Fuşûli'l-Buḳrât, Princeton University Library Special Collections-South East(MMS), Islamic Manuscripts, Garret no. 569H/9.

Kâmilü't-ta'bir, Süleymaniye Ktb. Ayasofya Böl., nr. 002008.

Kâmilü't-ta'bîr, (trc. Hızır b. Abdulhâdi el-Bevârîhî) Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Kütüphanesi, nr. A-9577.

Kânûnu'l-edeb, Çankırı İl Halk Kütüphanesi nr. 18 Hk 198.

Kânûnu'l-edeb, Süleymaniye Ktb. Carullah Bölümü, nr. 2032.

Kânûnu'l-edeb, Süleymaniye Ktb. Murad Buhârî Bölümü, nr. 302.

Kânûnu'l-edeb, Süleymaniye Ktb. Reşîd Efendi Bölümü, nr. 968.

Kânûnu'l-edeb, Süleymaniye Ktb. Şehid Ali Paşa Bölümü, nr. 2658.

Kânûnu'l-edeb, Süleymaniye Ktb. Turhan Valide Sultan, nr. 315.

Kânûnu'l-edeb, Süleymaniye Ktb. Yeni Camii Bölümü, nr. 1149.

Kânûnu'l-edeb, Süleymaniye Ktb. Yeni Camii Bölümü, nr. 1148.

Kânûnu'l-edeb, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Böl. nr. 3252.

Kânûnu'l-edeb, Süleymaniye Ktp. Hafid Efendi Böl. nr. 434.

Kânûnu'l-edeb, Tokat İl Halk Kütüphanesi, nr. 60 Hk 22.

Kitâbü Medhâli'n-nücûm, Süleymaniye Ktb. Hekimoğlu Böl. nr. 000572.

Kitâbü't-Telhîs, Süleymaniye Ktb. Lâleli Böl., nr. 000069.

Lübâbü'l-esbâb, Princeton University Library Special Collections-South East(MMS), Islamic Manuscripts, Garret no. 569H/5.

Risâle fî şerhi ba'di'l-mesâ'il li-esbâb ve'l-'alâmât muntehabe mine'l-Kânûn, Princeton University Library Special Collections-South East(MMS), Islamic Manuscripts, Garret no. 569H/6.

Rumûzü'l-minhâc ve künûzü'l-'ilâc, a Princeton University Library Special Collections-South East(MMS), Islamic Manuscripts, Garret no. 569H/3.

Tahşîlü's-şihha bi'l-esbâbi's-sitte, Princeton University Library Special Collections-South East(MMS), Islamic Manuscripts, Garret no. 569H/8.

Takdimetü'l-'ilâc ve bedrekatü'l-minhâc, Princeton University Library Special Collections-South East(MMS), Islamic Manuscripts, Garret no. 569H/1.

Takvîmu'l-edviye, Süleymaniye Ktb. Ayasofya Böl., nr. 003600.

Diğer Kaynaklar:

Abdullah, Abdulaziz Yasin, "Merviyyâtü Ebi'd-Dukayş el-lügâviyyetü fî Kitâbi'l-'Ayn" *Mecelletü ebhâsi külliyyeti't-terbiyyeti'l-esâsiyye*, sy. 1/4, 2004, ss. 87-104.

Acıduman, Ahmet - **Arda**, Berna, "Tıp Tarihi Açısından Hubeyş bin İbrahim et-Tiflisi: Eserleri, Katkıları" *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, sy. 67/2, 2014, ss. 51-56.

Açıkalın, Nevres, *Ali Şîr Nevâî ve Seb'atü Ebhur İsimli Sözlüğünün Elif-Bâ Maddelerinin Edisyon Kritiği*, (Yüksek Lisans Tezi), Erzincan Üniversitesi SBE, Erzincan, 2016.

Ağaoğlu, Reşat Ahmet, "Bir İlim Merkezi Olarak Tiflis ve Tiflisli Muhaddisler", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 1 Volume: 6, sy. 1 Issue: II, 2019, s. 159-184.

Ahmed Rifat Efendi, *Devhatü'l-meşâyih ma'a zeyl* (Tıpkıbasım), Çağrı Yay., İstanbul, 1978.

Ahmet Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1275, IV.

Ahteri Muslihiddin Mustafa, *Ahteri-i Kebîr*, Tıpkı Basım, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2014.

Akalın, Şükrü Halûk, "Sözlüğün Tarihi", *Türk Dili Dil ve Edebiyatı Dergisi*, XCVII, sy. 699, 2010, ss. 268-279.

Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil*, 2. Baskı. Türk Dil Kurumu, Ankara, 1980.

Altun, Harun, *İlk Farsça-Türkçe Sözlüklerden Sıhâhu'l-Acem: Karşılaştırmalı İnceleme Ve Kelime Dizini*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi SBE (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2015.

Anetshofer, Helga-Karateke, Hakan T., *Traktat Die Derwischmützen (Risale-i Taciyye) Des Müstaqim-zade Süleyman Sa'ededin*, Tuta Sub Aegide Pallas, Köln, 2001.

Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmi, *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmi Dîvânı* (haz. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2017.

Arslan, Mustafa, *Bahâüddîn-i Magalkaravî, U'cûbetü'l-Garâyib, Arapça-Farsça-Türkçe Manzum Sözlük*, Grafiker Yay., Ankara, 2013.

Aslan, Ahmet, "Arap Dilinde Sözlük Çalışmaları", *Harran Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi (HÜİFD)*, sy. 3/3, 1997, 348-357.

Ateş, Ahmed, "Hicrî VI-VIII. (XII-XIV.) Asırlarda Anadolu'da Farsça Eserler", *Türkiyat Mecmuası*, c. 8, 1945. ss. 94-135.

Attar, Ahmed Abdulgafur, *Mukaddimetu's-Sıhah*, Dâru'l-'ilm li'l-melâyîn, Beyrut, 1984.

Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-'ârifîn Esmâü'l-müelilfîn ve Âsârü'l-muşannifîn*, Matba'a-i Behiyye, İstanbul 1951.

Bağdatlı İsmail Paşa, *İzâhu'l-meknûn fi'z-zeyli'alâ Keşfi'z-zunûn an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*, tsh. Kilisli Rifat Bilge, Matbaa-i Behiyye, 1947.

Bahar, Muhammed Takî, *Sebk-şinâsi*, Müessese-i İntişârât-ı Emir Kebîr, Tahran, 1370 hş.

Barbara Kellner-Heinkele, *Devhatü'l-Meşâyih: Einleitung und Edition* (2 cilt), Stuttgart, 2005.

Başaran, Orhan, *Fars Dili ve Edebiyatı ile İlgili Bazı Sözlük ve Gramerler*, Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum, 2000.

Beşenk, Mücahit, "Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin Efendi'nin Şerefu'l-Akîde Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme", *Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 11, 2017, ss. 11-127.

Bilgin, Emrah. *Devhatü'l-Meşâyih ve Zeyilleri* (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum, 2016.

Bilgin, Emrah. *Müstakimzade Süleyman Sa'edaddin Efendi - Menakıb-ı İmam-ı A'zam*, Fenomen Yayıncılık, İstanbul 2020.

Boğa, Yıldız, *Müstakimzâde'nin Vird-i Settâr Adlı Eseri ve Tahlili* (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa, 2018.

Bozkurt, Halime Göknur, *el-Bâbûsü'l-Vasît fi Tercümeti'l-Kâmûsu'l-Muhît* (27/b-52/b, 141/a-143/b, 246/b-277/a), (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi SBE, Gaziantep 2019.

Brockelmann, Carl, *GAL., Suppl.*, Leiden, 1937.

Bursalı Mehmed Tahir, *Osmalı Müellifleri*, I, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1333.

Butrus el-Bustânî, *Muhîtu'l-Muhît*, Mektebetü Lübnân, Beyrut, 1993.

Cemâl Halîl Şîrvânî, *Nüzhetü'l-mecâlis*, thk. Muhammed Emîn Riyâhî, 2. Baskı, Çaphâne-i Mehâret, Tahran, 1375 hş.

Cevherî İsmail b. Hammâd, *Tâcul-luğa ve sıhâhul-'Arabiyye*, (nşr. Ahmed Abdulğafûr 'Attâr), Dâru'l-'ilm li'l-melâyîn, Beyrut, 1990.

Ceviz, Nurettin –Soner Gündüzöz, “Osmanlı Medrese Kültüründe Manzum İlmî Eser Geleneğinin Güzel Bir Örneği: Lügat-i Yûsuf,” *EKEV Akademi Dergisi* 10/29, 2006, ss. 211-230.

Corci Zeydân, *Târîhu lügâti âdâbi'l-'Arabiyye*, Dâru'l-Hilâl, Kahire ts.

Çapak, İbrahim vd., *Mantık Risâleleri*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2015.

Çaycı, Ahmet-İbrahim Kunt, “Beyânu's-Sînâ'a İsimli Yazma Eserde Bulunan Zanaat Konusundaki Bazı Açıklamalar”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 24, 2010, ss. 427-434.

Demirci, Mustafa, “Makûlât-ı Devriyye'de Müstakîmzâde Süleyman Sa'deddîn'in Mûsikî ve Semâa Dâir Görüşleri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XVIII, sy. 2, 2014, ss. 171-190.

Demirci, Mustafa, *Müstakîmzâde'nin Mektûbât-ı Muhammed Ma'sûm Tercümesi* (Metin ve İnceleme), (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2014.

Demirel, Harun Reşit, “Müstakîmzâde Süleymân Saadettin Efendi'nin Hücetü Hattî'l-Hasen İsimli Eseri ve İlgili Eserdeki Hadislerin Tahrîci ve Değerlendirmesi”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 4, 2003, ss. 87-106.

Demirel, Harun Reşit, “Müstakîmzâde'nin “Bi Nukât Hadis-i Erbain” isimli Risâlesinde Yer Alan Hadislerin Tetkiki”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, VIII, sy. 3, 2008, ss. 75-96.

Dereli, Muhammet Vehbi, “Harezmi-Kıpçak Dönemi Arapça ile Türkçeyi Buluşturan Sözlükler: Mukaddimetü'l-edeb Örneği”, *Bilimnâme*, XXXVI, 2018/2, ss. 299-428.

Diclehan, Şakir, *Hiz. Ali Divanı*, Derin Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 2012.

Dikici, Recep, “Abdülganî en-Nablusî'nin Mevlevilik Adabına Dair el-Ukûdü'l-Lü'lüyyesi ve Müstakîm-zâde'nin Şerhi”, *X. Milli Mevlana Kongresi*, 2002, ss. 203-211.

Doğan Averbek, Güler, “Anadolu Sahasında Müstakîl Bir Tür Olarak Manzum Sözlükler (Tuhfeler)”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, sy. 23, 2019, ss. 62-83.

Doğan Averbek, Güler, “Dillerinden Biri Türkçe Olan Manzum Sözlükler Üzerine Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* sy. 21, 2018, ss. 85-114.

Doğan, Hasan, “Budinli Cihâdî ve Teşrîh-i Tıbbâ‘ İsimli Türkçe-Arapça Manzum Sözlüğü” *Journal of Turkish Language and Literature*, Volume: 2, Issue: 4, Autumn 2016, ss. 16-32.

Durmuş, İsmail, “Sözlük”, *TDVİA*, TDV Yayınları, 2009, XXXVII, 398-401.

Dündar, Ahmet İhsan, *Osmanlı Dönemi Arapça - Türkçe Sözlükleri*, Mehmed b. Mustafa el-Vânî ve Terceme-i Sihâh-ı Cevherî Adlı Eseri, (Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa, 2017.

Dündar, Ahmet İhsan, *Osmanlı Dönemi Arapça - Türkçe Sözlükleri*, Mehmed b. Mustafa el-Vânî ve Terceme-i Sihâh-ı Cevherî Adlı Eseri, Uludağ Üniversitesi SBE (Doktora Tezi), Bursa, 2017.

Ebu Hayyân, *Kitabü'l-İdrâk li lisâni'l-etrâk*, (thk. Ahmet Caferoğlu), Evkâf Matbaası, İstanbul, 1930.

Ebu Mishal el-A'râbî, *Kitâbü'n-nevâdir*, (thk. İzzet Hasan), Mecmau'l-lügati'l-'Arabiyye, Dimaşk, 1971.

Ebu Sekkîn, Abdulhamit Muhammed, *el-Meâ'cimu'l-Arabiyyetu Medârisuhâ ve Menâhicuhâ, el-Fârûk el-Harfiyye*, Kahire, 1981.

Ebü Zeyd el-Ensârî, *en-Nevâdir fi'l-luğa*, (thk. Muhammed Abdulkâdir Ahmed), Dâru's-Şurûk, Beyrut, 1981.

Ebu'l-feth Osman b. Cinnî, *Sırru sinâ'ati'l-i'râb*, (thk. Hasan Hindâvî), Dâru'l-kalem, Dimaşk, 1993, I, 36;

Efraim Wust, *Catalogue of the Arabic, Persian, and Turkish Manuscripts of the Yahuda Yahuda Collection of the National Library of Israel volume 2*, N1 Brill, 2020.

el-Vedgîrî, Abdulali, “Kadiyyetü'l-fesâha fi'l-kâmûsi'l-'Arabî et-târîhî”, *Mecelletü'l-mu'cemiyye*, Tunus, 1990.

Emîl Yakup, *el-Me'âcimü'l-lugaviyye el-'Arabiyye*, Dâru'l-'ilm li'l-melâyîn, Beyrut 1985.

Enîs, İbrâhim v.dğr., *el-Mu'cemu'l-vasît.*, Mecme'u'l-lugati'l-'Arabiyye, Kahire, 2004.

Eren, Ali Cüneyt “Arapça Alfabetik Sözlüklerin Tanıtımı”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, sy. 1, 2009, ss. 129-151.

es-Seyyid Muhammed Murtaza el-Huseynî ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs min cevâhiri'l-Kâmûs*, (nşr.) İbrahim et-Terzî, Kültür Sanat ve Edebiyat Milli Kurulu, Kuveyt, 2000.

Fatîn Efendi, *Tezkîre-i Hâtimetü'l-eş'âr*, İstihkâm Alayları Litoğrafya Destgâhı, İstanbul, 1855.

Fettahoğlu, Selahattin, *Evrâd-ı Kâdiriyye (Tercüme ve Şerh) Müstakîmzâde Süleyman Efendi*, Buhara Yayınları, İstanbul, 2014.

Fîrûzâbâdî Mecdüddîn Muhammed b. Yakûb, *el-Kâmûsul-muhît*, (nşr. Halîl Meymûn Şeyhâ), Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 2011.

Gacek, Adam, *el-Merci 'fî 'İlmi'l-maḥṭûṭî'-'Arabî*, (trc. Murâd Tedğûd), Ma'hedü'l-maḥṭûṭâtî'l-'Arabîyye, Kâhire 2016.

Gümüſ, Zehra, *Pîrî Paſa-zâde Cemâlî Mehmed b. Abdülbâkî Tuhfe-i Mîr (Tuhfe-i Şâhidî Şerhi)*, (Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2006.

Gümüſ, Zehra, "Klasik Türk Edebiyatında Manzum Sözlük Şerhleri", *Turkish Studies*, Volume 2/4, Fall 2007, ss. 423-431.

Günertürk, Tuğba, *Müstakîm Mustafa Niyâzî'nin Sohbetü'-gâye İsimli Eserinin İncelenmesi (Transkripsiyonlu Metin-İnceleme)*, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2018.

Güney, Fikri, "Hubeyş et-Tiflîsî'nin Vücûhu'l-Kur'ân Adlı Eseri", *Akademik-Uş*, Yıl: 2018, c. 2, sy. 1, ss. 125-154.

Hacıgökmen, Mehmet Ali, "Hubeyş b. İbrahim et-Tiflîsî ve Tıp Alanındaki Çalışmaları", *Büyük Selçuklu Devleti'nden Türkiye Selçuklu Devleti'ne Mehmet Altay Köymen Armağanı*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Konya, 2011, ss. 239-249.

Halîl b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbü'l-'Ayn*, (thk. Abdulhamid el-Hindâvî), Dâru'l-kütübi'l-'ilmiyye, Beyrut, 2003.

Haskan, Mehmet Mermi, *Eyüp Sultan Tarihi*, Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.

Hayâtî Ahmed Elbistânî, *Tuhfe-i Vehb Şerhi*, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1251/1835.

Hayret Mehmet Efendi, *Tuhfe-i se-zebân (İnceleme-Tenkitli Metin-Tıpkıbasım-Sözlük) Arapça-Farsça-Türkçe Manzum Lügat*, (haz. Mesut Bayram Düzenli), Erguvan Yay. İstanbul, 2015.

http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/search/results?qu=m%C3%BCstakimzade&rw=96&isd=true# (20.09.2020)

<https://catalog.princeton.edu/catalog/5125504> (22.09.2020)

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 08.07.2020)

İbn-i Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, Dâru Sâdır, Beyrut, t.s.

İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târîḥ*, (thk. Ebü'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî-Muhammed Yûsuf ed-Dekkâk), Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, Beyrut, 1987.

İkbal, Ahmed Şerkâvî, *Mu'cemü'l-me'âcim*, Dâru'l-garbi'l-İslâmî, Beyrut, 1993.

İmamoğlu, Ahmet Hilmi, *Farsça Türkçe Manzum Sözlükler ve Şâhidî'nin Sözlüğü (İnceleme Metin)*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum, 1993.

İncebilir, Uğur, *Müstakîmzâde'nin Tuhfetü'l-Merâm isimli eserinin tahkîk ve tahlîli (Yüksek Lisans Tezi)*, Sütçü İmam Üniversitesi SBE, Kahramanmaraş, 2015.

İpek, Ali, "İlk Dönem İslâmî İlimlerde Önemli Bir Merkez Tiflis", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. IV, sy. 8. 2017, ss. 73-93.

İpşirli, Mehmet, "Devhatü'l-Meşâyih", *TDVİA*, TDV Yayınları, 1994, IX, 229-230.

İsmail b. Hammad el-Cevherî, *es-Sihâh*, (thk. Ahmed Abdulgafur Attar), Dâru'l-‘ilm li'l-melâyîn, Beyrut, 1990.

İssa, Muhammed Iman, *Müstakim-zâde Süleyman Sa'dü'd-din Efendi Mecelletü'n-Nisâb: (kişi, eser, yer adlarının açıklamalı dizini)* (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 1995.

İzgi, Cevat, “Hubeyş et-Tiflîsî”, *TDVİA*, TDV Yayınları, 1998, XVIII, 268-270.

Kaplan, Yunus, “Üç Dilli (Arapça-Farsça-Türkçe) Manzum Bir Sözlük: Lugat-ı Kerîmî, Geçmişten Geleceğe Türk Sözlükçülüğü” *Elginkan Vakfı 3. Türk Dili Ve Edebiyatı Kurultayı Bildirileri*, 19-21 Nisan 2017, ss. 445-478.

Karabey, Turgut-Numan Külekçi, *Sünbülzâde Vehbî, Tuhfe* (Farsça-Türkçe Manzum Sözlük), Erzurum, 1990.

Kaş, Özcan, *Osmanlı Döneminde Arapça Sözlük Çalışmaları* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2007.

Kaşgarlı Mahmud, *Dîvânu Lügâti't-Türk (Tıpkı basım)*, (III), Kültür Bakanlığı, Ankara, 1990.

Kaşgarlı Mahmud, *Dîvânu Lügâti't-Türk*, (çev.: Besim Atalay), TDK, Ankara, 1992.

Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn 'an esâmi'l-kütübi ve'l-fünûn*, Dâru İhyai't-turâsi'l-'Arabî, Beyrut, ts.

Kâtip Çelebi, *Süllemü'l-vuşûl ilâ Tabakâti'l-fuhûl*, Süleymâniye Ktb. Şehid Ali Paşa Böl. nr. 1887.

Keçeciler, Zeliha Dilek *Müstakîm-Zâde'nin Biyografik İki Risâlesi: Şuyûh-ı Ayasofya ve Meşâyih-nâme-i İslâm*, (Yüksek Lisans Tezi) Necmettin Erbakan Üniversitesi SBE, Konya, 2018.

Kehhâle, Ömer Rıza, *Mu'cemu'l-müellifîn*, Müeessetü'r-Risâle, Beyrut, 1993.

Kılıç, Atabey, “Klasik Türk Edebiyatında Manzum Sözlük Yazma Geleneği ve Türkçe-Arapça Sözlüklerimizden Subha-i Sıbyan”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Kayseri, 2006/1, ss. 65-77.

Kılıç, Atabey, *Manzume-i Keskin*, Türkçe-Arapça-Farsça Manzum Sözlük, TDK Yayınları, Ankara, 2009.

Kırmızı, Mevlüde, *el-Bâbûsü'l-Vasît fi Tercümeti'l-Kâmûsu'l-Muhît* (16/a-21/b, 93/a-112/b, 147/a-149b, 184/a-214b), (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi SBE, Gaziantep, 2019.

Kocapınar, Pelin, “Sözlüklerin Ortaya Çıkışıyla İlgili Teoriler Üzerine Bir Değerlendirme”, *Gazi Türkiyat*, Bahar 2015/16, ss. 129-141.

Küçük, Sabahattin, *Bâkî Dîvânı*, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10596,bakidivanisabahattinkucukpdf.pdf?0>.

Levend, Agâh Sırrı, “Nevâî'nin Arapça Sözlüğü”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, 1956, ss. 239-249.

Lutfullah b. Ebu Yusuf el-Halîmî, *Lugat-ı Halîmî*, (haz. Adem Uzun), TDK Yayınları, Ankara, 2013.

Mahfûz, Hüseyin Ali, “Âsâru Hubeyş et-Tiflîsî”, *Mecelletü Mecme‘u’l-lugati’l-‘Arabiyyeti bi-Dimaşk*, 1975, ss. 392-406.

Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî* (haz. Ali Aktan v.dğr.), (V) Sebil Yayınevi, İstanbul, 1996.

Memmedli, Şüreddin, “11.–14. yüzyılların Tiflisî Nispeli Edipleri”, *TİDSAD*, Elazığ, sy. 6, 2016, ss. 11-22.

Muallim Nâci, *Esâmî*, Mahmut Bey Matbaası, İstanbul, 1308.

Muhammed b. Hinduşâh-ı Nahcivânî, *Sihâhu’l-Fürs*, (haz. Abdul‘ali-i Ta‘âtî), Tahran 2535 Hurşidî.

Muhsin-i Ca‘ferî-mezheb, “Beyânü’n-nücûm Hubeyş b. İbrâhim Müneccim Tiflîsî”, *Âyine-i Mîrâs*, Tahran, sy. 2, 1385 hş., ss. 149-156.

Muhtar, Cemal, “İslamda Sözlük Çalışmaları II”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 4, 1986. ss. 331-360.

Muhtar, Cemal, *İki Kur‘an Sözlüğü Luğat-ı Feriştioğlu Abdullatîf İbn Melek ve Luğat-ı Kânûn-ı İlâhî Abdülmecîd İbn Ferište*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993.

Münzevî, Ali Naki, *Ferhângihâ-yi Fârsî be-‘Arabî*, Çaphâne-i Dânişgâh, Tahran, 1959.

Müstakîm Mustafa Niyâzî, *Soḥbetü’-gâye*, Süleymâniye Ktb. Hacı Mahmud Ağa Böl., nr. 2882.

Müstakimzâde Süleyman Sa‘deddin Efendi, *Tuhfe-i Hattâtîn* (haz. Mustafa Koç) Klasik Yayınları, İstanbul, 2014.

Müstakîm-zâde, *Fatiha Suresi Tefsiri* (haz. Uğur İncebilir), Büyüyenay Yayınları, İstanbul, 2016.

Müstakîm-zâde, *Fıkhu’l-Ekber Şerhi Şerefü’l-Akîde ve Diğer Risaleleri* (haz. Uğur İncebilir), Büyüyenay Yayınları, İstanbul, 2018.

Müstakîm-zâde, *Tuhfe-i Hattâtîn*, (haz. İbnü’l-Emîn Mahmûd Kemâl) Türk Tarih Encümeni Neşriyatı, İstanbul, 1928.

Mütercim Âsım Efendi, *el-Okyânûsu’l-basît fî Tercümeti’l-Kâmûsu’l-Muhît*, (6 cilt), (haz. Mustafa Koç, Eyüp Tanrıverdi), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2014.

Namlı, Ali, “İsmail Hakkı Bursevî”, *TDVİA*, TDV Yayınları, 2001, XXIII, 102-106.

Nassar, Hüseyin, *el-Mu‘cemu’l-Arabî neş’etuhu ve tatavvuruhu*, Dâru Mısır, Kâhire, 1998.

Nesimov, Elnur, *XIII. Yüzyıl Başlarında Anadolu Azerbaycan İlişkileri*, (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2003.

Ni'metullah Ahmed, *Lugat-ı Ni'metullâh*, (haz. Adnan İnce), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2015.

Ocak, Serpil, *Müstakimzâde Süleyman Sadeddin'in Nakşibendiyye Tarikatının Usûl ve Adâbına Dair Görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi), Hitit Üniversitesi SBE, Çorum 2014.

Osmânzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, (haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz), Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2011.

Ölker, Gökhan. *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945-1950 Arası)*, Selçuk Üniversitesi SBE (Doktora Tezi), Konya, 2011.

Ölker, Perihan, "Klâsik Edebiyatımızda Manzum Lügat Geleneği ve Mahmûdiyye", *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 4/4 Summer 2009, ss. 873-885.

Ömer, Ahmed Muhtâr, *Mucemul-luğatil-Arabiyyeti'l-muâsıra*, Âlemu'l-kütüb, Kahire, 2008.

Öz, Yusuf, "Anadolu Sahasında Yazılmış Farsça-Türkçe Sözlükler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 47, 1999, ss. 177-187.

Öz, Yusuf, *Tarih Boyunca Farsça Türkçe Sözlükler*, 2. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2016.

Özdiñç, Rıdvan, "Osmanlı Düşüncesinde İrade Hürriyeti ve Müstakimzade Süleyman Efendi'nin İrade-i Cüziyye Risalesi", *Kutadgubilig*, sy. 22, 2012, ss.73-96

Poyraz, Mevlüt, "Hubeyş et-Tiflîsî'nin Hayatı: Biyografi Denemesi", *Akademik-US*, Yıl: 2018, c. 2, sy. 1, ss. 65-103.

Riyâhî, Muhammed Emîn, "Tiflîsî Pîşâheng-i Fârisî Nivîsî Der Diyâr-ı Rûm", *Mecelle-i Âyende*, Yıl 7, sy. 8, ss. 620-625.

Riyâhî, Muhammed Emîn, *Zebân ve Edebiyât-ı Fârisî der-Kalemrov-i Osmânî*, İntişârât-ı Pâjeng, Tahran, 1369 hş.

Sâdikî, Ali Eşref, "Lügât-ı Fârisî Kifâyetü't-Tıbb-ı Hubeyş Tiflîsî be-hemrâh-ı berresi Lügât-ı Takvîmü'l-edviyye-i û", *Nâme-i Ferhegîstân*, Ordibihişt 1380 hş., sy. 1.

Sağman, Şengül, *Müstakîm-zâde'nin Mecmûa-i İlâhiyyât Adlı Güfte Mecmuası* (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2001.

Sezgin, Fuat, *Târîhü't-türâsi'l-'Arabî*, (trc. Arafat Mustafa), Câmi'atü'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye, Medine 1988.

Subaşı, Derya Adalar, "Araplarda Sözlükçülük Çalışmaları ve el-Mu'cemu'l-'Arabiyyu'l-Esâsî Adlı Sözlüğün Eleştirisi" *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 4, 2011, ss. 237-250.

Sümertaş, Burhan, "Hubeyş et-Tiflîsî ve Kırâat Hatalarına Dair Eseri: Kitâbü't-Telhîs", *Akademik-US İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, c. 2, sy. 2, 2018, ss. 105-124.

Süsler, Ebru, *Hat sanatı açısından Tuhfe-i Hattatin* (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul, 2004.

Şefkat-i Bagdâdî, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Şefkat-ı Bagdâdî*, (haz. Filiz Kılıç), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2007, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/>.

Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, (haz. Fazılhak Nergiz, Aziz Ençakar), Şifa Yayınevi ve Matbaacılık, İstanbul, 2012.

Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-a'lâm*, (V), Mehran Matbaası, İstanbul, 1311.

Şimşek, Halil İbrahim, “İki Nakşibendî Müceddidinin Deverân Savunması Mehmed Emin-i Tokâdî ve Müstakim-zâde Süleyman Sadeddin Örneği-”, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 2003, cilt: IV, sayı: 10, ss. 283-298.

Şu'ûrî Hasan Efendi, *Ferheng-i Şu'ûrî*, (IV), (haz. Ozan Yılmaz), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2019.

Şu'ûrî Hasan Efendi, *Ferheng-i Şu'ûrî*, Dâru't-tıbaa, İstanbul, 1155/1742.

Şükûn, Ziya, Farsça-Türkçe Lügat Gencine-i Güftar Ferheng-i Ziya, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1984.

Tek, Abdurrezzak, *Müstakîmzâde'nin Risale-i Melamiye-i Bayramiye Adlı Eserinin Metni ve Tahlili* (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa.

Tek, Abdurrezzak, “Müstakîmzâde'nin Risale-i Melamiye-i Bayramiye Adlı Eseri İle İlgili Bir İnceleme”, *Tasavvuf Dergisi*, sy. 7, 2001, ss. 249-268.

Tiflîsî Ebu'l-Fazl Hubeyş b. İbrahim b. Muhammed, *Kânûn-ı edeb* (III), (haz. Gulâmırza Tâhir), İntişârât-ı Bünyâd-ı Ferheng-i İran, Tahran, 1350 hş.

Tiflîsî, Ebu'l-Fazl Hubeyş b. İbrahim b. Muhammed, *Vücûh-i Kur'an*, (nşr. Mehdi Muhakkık), İntişârât-ı Dânişgâh-ı Tahran, Tahran, 1952.

Tiflîsî, *Kâmilü't-Ta'bîr*, (thk. Muhtar Kümeilî), Mîrâs-ı Mektûb, Tahran 1394 hş.

Tolasa, Harun, “18. Yüzyılda Yazılmış Bir Divan Edebiyatı Terimleri Sözlüğü: Müstakimzâde'nin İstılâhâtü's-Şi'riyyesi I”, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, nr. 2, İzmir, 1981, ss.221-229.

Tolasa, Harun, “18. yy.'da Yazılmış Bir Divan Edebiyatı Terimleri Sözlüğü: Müstakimzâde'nin İstılâhâtü's-Şi'riyyesi II”, *TUDED*, 1986, XXIV-XXV, 363-380.

Topaloğlu, Ahmet-Mustafa S. Kaçalın, “Sözlük (Türkçe)”, *TDVİA*, TDV Yayınları, 2009, XXXVII, 402-414.

Topuz, Gülşah, *Osmanlı Türkçesi Devri Çok Dilli Sözlüklerinden Lûgat-i Erba'a (Arapça-Farsça-Türkçe-Yunanca)* (İnceleme-Metin-Girit Yunancası Sözlük-Dizin), (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Medeniyet Üniv. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, 2019.

Tosyahoğlu, Betül, *Emânet Risâleleri ve Tasavvufta Emânet Anlayışı*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2010.

Tuman, Mehmet Nâil, *Tuhfe-i Nâilî*, (II) (haz. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2001.

Usta, Muhiddin, *Tabîb-zâde Mehmed Şükri Efendi ve Silsilenâme-i Sûfiyye İsimli Eseri*, Marmara Üniversitesi SBE, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006.

Uzun, Adem, “İslam ve Bilim Tarihinde Sözlükçülük: Hubeyş Tiflîsî’nin Kânûnu’l-Edeb Adlı Arapça-Farsça Sözlüğü” *ERDEM*, Ankara, sy. 57, 2019, ss. 151-178.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 5. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2003.

Vankulu Mehmed Efendi, *Vankulu Lügatı* (2 cilt), (haz. Mustafa Koç, Eyüp Tanrıverdi), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2013.

Vural, Efkan, *Müstakimzade Süleyman Sa’deddin hayatı, eserleri ve Risale-i Melamiye-i Bayramiye’si* (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa 1998.

Yahya Efendi-Hasîb Efendi, *Menâkıb-ı Şeyh Mehmed Emin Tokadî*, İBB Atatürk Ktb. O. Ergin Yazma Eserler Böl. nr. 1768.

Yahya Efendi-Hasîb Efendi, *Terceme-i Bevâkitü’l-ḥarâmeyn*, Princeton Unversty Library Special Collections-South East (MMS), Islamic Manuscripts, Third Series no. 495.

Yakar, H. İbrahim, “Manzum Sözlüklerimizden Tuhfe-i Fedâî”, *Turkish Studies*, c.2, sy.4, 2007, ss.1015-1025

Yazıcı, Tahsin “Sözlük” (Farsça), *TDVİA*, TDV Yayınları, 2009, XXXVII, 401-402.

Yerdemir, Fatih, “Devhatü’l-Meşâyih’ta Şair ve Şiir Üzerine Değerlendirmeler”, *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 44, 2017, ss. 149-164.

Yıldırım, Alper Müstakimzade Süleyman Saadeddin’in *Devhatü’l-Meşâyih Osmanlı Şeyhü’l-İslamlarının Biyografileri Adlı Eserinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi SBE, Hatay, 2014.

Yılmaz, Ahmet v.dğr., “Müstakîm-zâde’nin Terkîb-i Bendi” *Marife*, cilt / volume: 19 sayı / issue: 2, 2019, ss. 617-636.

Yılmaz, Ahmet, “Mecelletü’n-Nisab’ın Kaynakları”, *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, sy.8, 2009, ss. 23-48.

Yılmaz, Ahmet, “Müstakim-zâde ve Durûb-ı Emsâlinin Türk Edebiyatındaki Yeri ve Önemi”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 6, 1999, ss. 225-271.

Yılmaz, Ahmet, “Müstakîm-zâde ve Ehemmi Müellefâtihî Mecelletü’n-Nisâb”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 16, 2003, ss.19-26.

Yılmaz, Ahmet, “Müstakîm-zâde’nin Kasîde-i Ayniyye Tercümesi ve Şerhi”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 9, 1999, ss. 241-264.

Yılmaz, Ahmet, “Türk Edebiyatında “Esmâ-i Nebeviyye-i Şerîfeyi Tadât Geleneği ve Müstakimzâde’nin Mir’âtü’s-Safâ İsimli Risalesi”, *İSTEM Dergisi*, Konya, sy. 4, 2004, ss. 161-174.

Yılmaz, Ahmet, *Mecelletü’n-Nisab Fihristi*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 2000.

Yılmaz, Ahmet, *Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin Hayatı, Eserleri ve Mecelletü'n-Nisâbı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi), Ankara, 1991.

Yılmaz, Okan Kadir, *İsam Tahkikli Neşir Esasları*, İsam Yayınları, Ankara, 2018.

Yılmaz, Yavuz, *Müstakîm-zâde'ye Göre Bazı Manzumelerin Şerhi*, (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2001.

Yurtseven, Necmettin Türk Edebiyatında Arapça-Türkçe Manzum Lügatlar ve Sünbülzade Vehbi'nin Nuhbe'si, (Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2003.

Yücer, Hür Mahmut, “Tarikat Geleneğinde Salavat-ı Şerife ve Müstakimzâde'nin Şerh-i Evrâd-ı Kâdirî Adlı Eseri”, *Tasavvuf: İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, sy. 15, 2005, ss. 253-288.

Zebîhu'llâh Safa, Târîh-i Edebiyât der Îrân, Firdevs Yay. İsfahan, 1398 hş.

EK. 1. R Nüshası (46^b-47^a varagı)

EK. 3. R Nüshası (287^b-288^a varağı)

EK. 4. N Nüshası (1^b-2^a varağı)

EK. 6. M Nüshası (1^b-2^a varagi)

بسم الله الرحيم العليم المعين الكريم وبه أستقيم
/[رظ]/ [نظ]/ [مظ] الحمد اللغوي
في الحقيقة لغوية كانت أو شرعية أو عرفية^١
وسائر أنواعه مُطلقه وفعلية وقوليه وعرفيه
وحاليه^٢ بخلافها والشكر اللغوي وأسأُر
أجناسه بشرائرها كذلك لوليتهما العليم المحيط
المحمود المشكور بكل لغة ولسان الذي أنزل
الكتب السماوية بلغة وقتها وجعل الكتب
اللغوية والآثار الأشباحية اللهجية سَجَنَجَل
أرواح المعاني مأخذًا ومَجْمَعًا للأسماء التي علم
آدم عليه السلام كلها ﴿ثم عرضهم على
الملائكة فقال أنبئوني بأسماء هؤلاء﴾ وهم
الذين ﴿قالوا سبحانك لا علم لنا إلا ما
علمتنا﴾ **شعر:**

عليهم بأسرار الديانات واللغى

له كلمات يُفَضِّحُ الناسَ والكُتُبَا^٣

والصلاة والسلام الحريّان للشارع الأعظم^٤
الذي قال "أول من فتق بللسان العربي
اسماعيل" أفخر أولاد إبراهيم الخليل ومُفَخَّرُ

النسل الصفي آدم النبي النبيل وهو الذي ما لغى
فألغى وما سمع لاغية إلا ألغاه من عداد اللغا
بأفصح اللغات وأبلغ الكلمات **بيت:**

رسولُ مصطفًى حامدٌ مُجَدِّدٌ

نبيٌّ مجتَبَاٌ محمودٌ وأحمد

عليه وعلى سائر الأنبياء والمرسلين الصلاة الجزيل
وعلى آل كل ما تَسَنَّدَ العلماءُ الأجلاءُ بكلامه
النور الجميل من نور الأنوار وبأحاديث حبيبهِ من
الوحي والتنزيل وبشرعه النبيل الأثيل^٥.

أما بعد فَخُلُ الفُحولُ أرباب لغات و أصل^٦
أصل الأصول فضائل الذاتين^٧ ذرْبُ اللسان
عَذْبُ البَيانِ شيرين زبان ذو الجناحين و ذو
اللسانين هَمَّعِيَارِ أَبِي الدُّقَيْشِ مِنْطِيقِ آدَمِيانِ
صاحبُ التفسير على القرآن^٨ مولانا الإمام أبو
الفضل التفليسي حُبَيْشُ «أقال له الله الكريم^٩
عثاره بإنطاقه يوم لا ينطقون وصان يوم الفصل
مع السلامة عما يصفون» جنابلرينك **قانون**
الأدب دينمكله^{١٠} مشتَهَرُ و نامِ آوَرُ و مهْدَبُ و
دقايقِ قوانينِ مليحانة لغاتِ أدبيه و خيالاتِ
نازيكانة غريبه عريبه ايله مرْتَبُ بر كتابِ كَمِيَابِ

^١ ر + في الحقيقة لغوية كانت أو شرعية أو عرفية.

^٢ ر + وحاليه.

^٣ أبو الطيّب احمد بن حسين بن حسن بن عبد الصمد
الجعفي، ديوان المتنبي، دار بيروت، الطبعة الاولى، بيروت
١٩٨٣، ص ٣٢٦. **بيت:**

عليهم بأسرار الديانات واللغى

له خطراتٌ تَفْضُحُ الناسَ والكُتُبَا

^٤ ر + الأعظم.

^٥ ن م : الأسيل.

^٦ ن م : و واصل.

^٧ ن م : فضائل الذات.

^٨ ر + مِنْطِيقِ آدَمِيانِ صاحب التفسير على القرآن.

^٩ ن، م : تعالى.

^{١٠} ن، م : اسميله.

مستحیی^{۱۱} و بر اثر معتبرِ اقصی الأربِ اُحیی
 اومغله، نامداش نورُ النور و سَمی بدُرُ البدور
 یعنی همنامِ مُحَمَّد رسول الله القائل "أولُ ما خلق
 الله نوري"، علیه التحیات بكل اللغات^{۱۲}،
 جناب میر مُحَمَّد نوری «نَوَّرَ الله تعالى قلبه
 بأنواره دُرِّيَّةَ اللَّمَعَانِ وَسَرَّ فُؤَادَهُ بِأَسْرَارِهِ قَدْسِيَّةَ
 العنوان»، خدمت‌لرینک^{۱۳} امر واجب الإمثال
 وتنبیه نبیه عالی العالری بِرَّله^{۱۴} نور علی نور
 اومسی بی ریب وبلا إشکال و﴿یهدی الله
 لنوره مَنْ یشاء﴾ [م۲و] ثمره سَرَّیه سَری
 / [ر۲و] اولدیغی محتاج استدلال اومدیغی
 جهتدن^{۱۵} درحال خامهٔ مُوشکاف دقت توان
 بسمله گویان و حمدله خوان و ادای ما وجب
 ضمننده أصحابِ وقت و متصرفانِ زماندن
 استیذان و أربابِ نوبتدن قولاً و فعلاً
 استعانتله روحانیتِ خطائرِ عزیزاندن استفاضه
 و إستیمان و از درون و بیرون نالان و گریان
 حُسْنِ خاتمه‌سن دخی درگاهِ اُحدیتِ ولیّ
 التوفیق و بارگاه صمدیتِ نعم الرفیقندن پُرسان
 و إعتزافِ عدمِ استطاعت و قَلَّتِ بضاعت

^{۱۱} ن، م : أعذب.

^{۱۲} ن، م + علیه التحیات بكل اللغات.

^{۱۳} ن : حضرت‌لرینک ؛ م : التماس‌لریله.

^{۱۴} ر ن + امر واجب الإمثال وتنبیه نبیه عالی العالری بِرَّله.

^{۱۵} ن + صائب:

لغت‌نویس خرد از صحاح همت او

بمعنی لغت اندک آورد بسیار

نشیده‌سنجه (دیوان عرفی شیرازی).

ایله بو خدمتِ لفظیه‌ده همت معنویه درکار
 اومسی مستمنح و جویان هر لفظنک دربی اولان
 معنایِ فارسیِ الأداسنه ترکیلرینی دخی إرداف ایله
السنة ثلاثة اومق جهتندن بو لفظله تسمیه و
 تاریخ اومق غرائبِ واقعاتدن إبتدای تسویده
 شروعمک زمانِ خیر و برکت رساننده ﴿يوم
 ندعوا كلُّ أناسٍ بإمامهم فمن أوتی کتابه بيمينه
 فأولئك يقرأون کتابهم ولا يظلمون فتیلاً﴾ کریمه
 جلیله و تسمیه جمیله‌سی اوزره سایه انداز اقالیم
 سبعة بالطول والعرض و رعایاپرور بلادِ عباد الله
 بالسنة والفرس، مظهرِ الطاف آیینه کمال^{۱۶}
 ﴿إنا جعلناك خليفة^{۱۷} في الأرض﴾ و مظهر آثار
 "السلطان ظلُّ الله في الأرض"^{۱۸} مطلع الأنوار
 أسرار ﴿فاحكم بين الناس بالحق﴾ مشرق آب و
 تاب، آفتابِ عدل و دَادِ محققِ إمام الأئمة دین
 مبین وظلُّ الله المعین فی العالمین، خلاصهٔ دُودمانِ
 خلافت و نقاوهٔ خاندانِ سلطنت صاحبقرانِ دور
 زمان و طلسمِ دَحْمَهٔ أَمْن و أمان، مظهرِ
 تأییداتِ فاطرِ الأممِ ومولی ملوکِ العرب والروم
 والعجم و ولیُّ أولیاءِ النعم، حامی البرین
 والبحرین، خادمُ الحرمین المحترمین، خورشیدِ
 آسمانِ دولت و مهرِ جهانِ أفروزِ أوج^{۱۹} سلطنت،
 پادشاهِ عادلِ بی مُعادل، پر حسن و بها و ثمرهٔ

^{۱۶} ن + آیینه کمال.

^{۱۷} ن + خليفة.

^{۱۸} ن + ومظهر آثار السلطان ظلُّ الله في الأرض.

^{۱۹} ن + أوج.

محاسن / [ن ۲۰] سعادت مقرون ایلوب تعدیل
 اَمْرِجَهٗ اُمورِ اَنام و تسویه طبایع امانی خاص و
 عامده رَشک معدل النهار اولان زمان مکارم
 عنوان ظل الهی و اوان مراحم نشان خلافت
 پناهیلرین نضارت بخشای گلشنسرای^{۲۰} / [م ۲ظ]
 آمال و طراوت افزای شکوفه زارِ اهلای مجد و
 اقبال اولمقده همتاثر ربيع و بهار و غبطه فرمای
 عید و نوروز فیروزی آثار ایلیه آمین بجاه النبی
 الامین وآله الامنین علیه وعلیهم التحیات اِلی
 یوم الدین، / [ر ۲ظ] نظم:

أول شهنشاه ملکت دنیا

ملك عادل سریر آرا

یعنی سلطان خادم الحرمین

رشکفرمای رفعت بدرین

جدی حقنده معجزه بو اثر

دیدى "نعم الأمير" پیغمبر

نه شرف بو عجب سعادتدر

دنیوی آخروی بشارتدر

حمد حقه زمان پاکنده

صد شکر آستان پاکنده

اولوب اهل کماله ده نائل

معرفت اهلی لطفنه نائل

شجرهٔ "ولنعم الأميرُ أمیرُها" صاحبِ خرقةٔ
 سعادت، خاتمهٔ رسالت و ناصبِ عَلمِ
 نصرت، ختمِ نبوت، حاملِ محملِ حجاج
 بیت الله و نائلِ عنایتِ صاحبِ المعراج رسول
 الله، یگانه نامِ آل عثمان، اُوحدی البخت
 فی تخت سلیم و سلیمان السلطان^{۲۰} ابن
 السلطان والحقان ابن الحقان السلطان عبد
 الحمید^{۲۱} خان ابن السلطان أبی الفتوح
 والمغازي السلطان^{۲۲} احمد خان «أیّده الله
 الملك المنانُ وأیّده بالیمنِ والسعادة فیضانِ
 الإحسان» حضرتلرینک وجودِ همایون نور
 اندر نور ظِلّیّتِ گُسْتَرِ تاجدارى و ذات
 جلالت نمون اُشراق سماتِ ذَرّهٔ پرور^{۲۳}
 خداوندگاریلرین، جناب خالق پروردگار و
 صحیفه نگار بسیط، بوقلمون روزگار، موجّه
 مآربِ اُمم و تَرْتِیبِ ده مطالبِ نوع^{۲۴} بنی آدم
 «جلت آلاؤه و تتابعت نعمائُه» حضرتلری
 مانند نیرِ اَعْظَمُ پرتو عالمگیر ایلّه انواعِ سعوده
 همد و اَشعّهٔ اِجلال ایلّه هردم و هر زمانلرین
 فَرَحُنْدَهٔ و حُرْمِ ایدوب اوصافِ پَسَنْدِیدَهٔ لرین
 همیشه پیرایهٔ دیباجهٔ شهنامهٔ محمدت و

^{۲۰} ر م : السلطان السلطان.

^{۲۱} نادر اثرلردن تمین اتکیمز دیگر نسخهده مصطفی دیو
 نسخ ایدلشد. ناسخ بو نسخهده اترك مصطفی ثالثه تقدیم
 اولندیغنی ظن ایلمشدر.

^{۲۲} ن + السلطان.

^{۲۳} ر م : بروز.

^{۲۴} ن + نوع.

^{۲۰} ن : کشتزار.

اولدی عصرنده معرفت مقبول^{٢٦}
 إختفا ایتسه ده اولور مسئول
 اولدی آلائی معرفت پر سود
 نیجه اهل آرا اولوب مسعود
 هم ضمیره دلی آنک مرأت
 ایلر احسان مرادینی بالذات
 لایقی اوزره ایلوب اکرام
 ید جودنده بخش اولور انعام
 وصفیدر روح پاکی هر أثرک
 یوزنی گلدرن صحیفه لک
 نه همایون خیال والّا بو
 که سراسر ذکا ایله مملو
 کامله لطف ایدر کمالی قدر
 بویله شاهانه انده فیض نظر
 لایق لطف اولان تلف اولمز
 نقدر دور ایسه اونودلمز
 لوح الهامدر دل سلطان
 ظل مولی خلیفه سبحان
 مشکل اولمز قلوب شاهانه
 کشف ایدر حق ملوک ذیشان
 ایتدی علم شریفه رغبتلر

^{٢٦} م : قبول.

جامع و مدرسه گزیده اثر
 "عبد حمّد" حدیثندن
 اسم پاکی نمونه در آندن
 اولدی وقتنده طاس اهل مرام
 پر کرم هب لبالب انعام
 اوله ذاتی آیا کریم معین
 بد نظردن آنک مدام آمین
 بنده لر خدمتنده پیر اولسون
 دشمنی دستنه^{٢٧} أسیر اولسون
 نقدر مدحن ایلسه خامه
 هپ قصور اوزره صحفه نامه
 ذاتن ایده همان لطیف وقدر
 تخت عدل اوزره صحت ایله پیر
 شاهزاده لرین ایده مولا
 عمر نوح ایله بهره دار صفا
 حق رسوله ایده صلاة و سلام
 سخن آنکله بوله حسن ختام.

شعر:

ما دار فی الحنک اللسان وقلبت
 قلماً بأحسن من ثنک أنامل^{٢٨}

^{٢٧} ر - دستنه؛ م " دوسته.

بو نسخه‌نك ترتیبی كه هر بر حرفده طقوز
نوع اعتباريله وضع اولنوب مقصوره
ومدوده‌سی بعد التفریق، اولاً آخريله مرتب
بعده آخرینك ما قبلی حرف صحیح اولوب
مفتوحی مضمونی مكسوری اوچ نوع و هر
برینك دخی ما قبللری كندی جنسلرندن
اولان حركه‌لرله واقع اولوب و آخرینك ما قبلی
حرف صحیح ساكن اولان دخی ما قبلی
فتح و ضم و كسر اعتباريله اوچ نوع پس
جمله‌سی طقوز نوع اولان بونلردر. و هر
نوعده دخی ثنائی ثلاثی رباعي یعنی ايكيشر
اوچر دردر بشر آلتیش و بعضا يديشر حرفلی
كلمات دخی مستقل ترتیب و هر بر عدده
ثانیه‌لری دخی مثلاً ثلاثی تائی و رباعي تائی
گبی كندیله إرداف اولنوب و هر نوعك
آخرنده اول نوعه دائر فوائد و كُئی و ضُرُوب
گبی خاتمه قلمشدر. و بو فقیرك خدمتم
دخی بودر كه: آخرلینك ما قبلی اولان
حرف تَبْدُل ایلدكجه كنارینه حروف مستقله ا
ب ت ث گبی فی الأصل إشارت اولنوب
آنك دخی ما قبلی بر حرف ویا ایکی حرف
هر نقدر ایسه مهمله می معجمه می آنی
مسطرده قید و حركه‌لرینی دخی تصریح

ایدوب، مثلاً مهمله ایسه قید ایلدكدن صكره
آكا ردیف اولان ايكینجی كلمه‌نك حرف
/[م۳و] مقیدی حذاسنده اولان حرف دخی
اگر مهمله ایسه آنی قید ایلمیوب سلفنه تبعیت
إشارتی اولمق اوزره إكتفا اولندی، اگر آنك
برابرنده حرف ردیفی اولان كلمه‌ده معجمه
اولورسه إشارت اولنور، مادامكه مخالف اولمیه
ردیفیت آكا نشان كافیدر دندلی، كذلك حركه
دخی برنده اولان فتحه آنك برابرنده قاچ كلمه‌یه
دك مفتوح بولنورسه قید اولنماز، تبعیت علامتی
كافیدر، اگر آخر حركه ايله تحرك ایدرسه آنده
إشارت اولنور و مصنفك ضبطی ترتیب ايله و
بزم إشارتمز تصریح ايله‌در، جمع ایسه ویا جنس
ایسه مفردی ویا واحدی سابق ویا لاحق ایما و
قنغی حرفده و قاچنجی نوعده‌در إشارت
اولنمشدر. بعضا لزوملی فوائد هر چند لغت
وظیفسی دگل ایسه ده یازلمشدر، مثلاً خاتم كه
مهر معناسنه‌در، إبتدا مهر كیم طاقندی و
صاحب مهره كیم إعطا ایلدی دیو تحریر
اولندیغی گبی. و سائر لغاتدن بونك فرقی
آخرینك واو یاخود یا و كتاب الهمزه مستقلا،
پس همزه‌دك یایه دك یگرمی سكز و ایکی دخی
فاتحه كتابده مقصوره و مدوده جمله‌سی اوتوز
كتاب اولمشدر.^{۲۹}/[ر۳و] مصنف استاد
خدمت تألیفنده مأخذی اولان الی بر عدد کتبی

^{۲۸} دیوان المتنبي، ابو الطَّيِّب أحمد بن حسين بن حسن بن
عبد الصمد الجعفی، دار بیروت، الطبعة الاولى، بیروت
۱۹۸۳، ص. ۱۸۰.

^{۲۹} ر، م + بو نسخه‌نك ترتیبی كه هر بر حرفده طقوز نوع
اعتباريله ... جمله‌سی اوتوز كتاب اولمشدر.

یاد و تعداد ایدوب ترجمه ده تکتیر سواددن ما عدا لطفی ملحوظ فؤاد اولمغله اصلنه إحاله ایله ترك ایراد اولندی.^{۳۰}

شیخ مؤلف علیه الرحمة دیر که: بیان تصریف نامنده بر کتاب تألیفندن فارغ اولدقده أثناء تبعمده مطالعه لرله شرفیاب اولدیغم نُسخِکُ احوالنده نقطه ملاحظه و پَرکَالَه تَدکُر اوزره إداره فَرَجَارِ تفکر ایلدم، وظیفه آثار و لازمه یادکارلری اولان لوازمی جمع ایله کامل بر بَرکُرارِ شامل یوق که طالب علم و جالب فهم اولنلره سائرندن غنا حاصل اوله. پس مُلهم اولدمکه بو علم مجیدده بر کتاب مفید جمع و تبویب و طریق / [۳ظ] قافیه اوزره

^{۳۰} م - ترجمه ده تکتیر سواددن ما عدا لطفی ملحوظ فؤاد اولمغله اصلنه إحاله ایله ترك ایراد اولندی.؛ ر م + بو فقیر دخی اسملرنده ترتیب حروفه رعایتله ایراد ایلدمکه بونلردر: أبواب الأدب، إصطلاح المنطق، أبنیة الأسماء والأفعال، أدب الکاتب، ألفاظ این سکیت، ألفاظ عبد الرحمن، ألفاظ مجموع، إرشاد اللغة، بلغة اللغة، بیان اللغة، ترجمان القرآن، تسمیة الأشياء، جَهَرَه، حقایق اللغة، خلاص نُظَرِي، دیوان الأدب، دستور اللغة، السامي فی الآسامی، شرح فصیح الکلام، شرح سبع طوال، شرح حماسه، صحاح اللغة، غریب القرآن، غریب الحدیث، غریب المصنف، غریب أبو عبید، فقه اللغة، کتاب البهار، کتاب الروضة، کتاب الإصلاح، کتاب العین، کتاب المداخل، کتاب الإشتقاق، کتاب الوسطة، کتاب الغنیة، کتاب البذلة، کتاب السلامة، لباب الأدب، مُجمل اللغة، مشکل اللغات، مجموع آداب، متخیر الألفاظ، مشکل این قتیبه، مقامات الحریری، مصادر قاضی، مدخل اللغة، مبادی اللغة، مقدمة الأدب، المقصور والممدود، مثلثات قُطْرَب، نَسیم السُخر، الی بر عدد کتابدر.

تَهذیب و ترتیب ایلیم، اصل ترجمه ده مسطور الآسامی نسخ علمای اعلامی^{۳۱} تدارک و تسوید و تحریرینه تَهَالُک ایلدم و إتمامنده **قانون الأدب** نامیله إسم و بنام قیلدم^{۳۲}؛ زیرا أصحاب فنونِ أدب و أرباب قافیه و شعردن اولوب قافی اولمیان مرد فردِ أَحَب زمره سنه أصل عظیم و قانونِ جسیم و کتب عربیة لغویة^{۳۳} سائرهنک اکثرندن مغنی و نیجه^{۳۴} نسخه فارسیة أدبیة نادره دن مستغنی قیلدیغی مَالَا کلامدر و شرف منقطع ثُبُوتدن صکره اولاد آدمیان میاننده شرف علم و دانشدن أفضل بر شی اولمیدیغی یادکرده مُلک علامدر که بیورر ﴿وما یعلم تأویلَه إلا الله والراسخون فی العلم﴾ و جای دیگرده بیورر / [۳ظ] ﴿شهد الله أنه لا اله إلا هو والملائكة وأولو العلم﴾ و بر محله دخی ﴿یرفع الله الذین آمنوا منکم والذین أوتوا العلم درجات﴾ و علم بر صفت شریفه ربانیه در که کندینی آنکله مدح بویورر ﴿عالم الغیب والشهادة﴾ دیمشدر، هر کیمی که قوللرندن^{۳۵} اول شرفه لایق گورب آنکله آراسته قیلدیسه اول صفتیله آنی پیراسته قیلمشدر و بر یرده دخی بویورمشدر که ﴿ولقد اخترناهم علی عِلْم علی العالمین﴾ و جناب

^{۳۱} ن : علامی

^{۳۲} تسمیه دن إسماء تعبیری اولی اولدیغی قاموس عنوانندن

عیاندر. «منه»

^{۳۳} م - عربیة لغویة.

^{۳۴} ر م + ونیجه.

^{۳۵} م : قوللرندن هر کیمی که.

رهنمای خیر دارین اولدیغی مسلم اهل تمیزدر و جمله جهانیانک بربرلندن شریف و مرتبه‌لرنده فرق لطیف بولندیغی علم و دانش و عرفان سببیلده در و هر کیمک که علمدن بهره‌سی زیاده ایسه کونین ده مرتبه‌سی عالی‌در که کتاب محکمنده بیورر ﴿قل هل يستوي الذين يعلمون والذين لا يعلمون﴾ و حضرت پیغمبر علیه صلوات الله الأكبر آنده اولان إستفهام إنکاری بی تأیید و تفسیر گونه تأکید بیورمشلر که "لا يستوي العالم والجاهل" و شاعر / [م۴و] راجز دخی دیرکه شعر:

العلم زين وجمالاً مُقتبس

صاحبه مكرم حيث جلس

لا يستوي المنطيق والقُدُم الحَرَسُ

شَتَان ما بين الحمار والفرس^{۳۸}

قوت عقلیه ندن نشأت ایدر دیو ارسطاطالیهسه سؤال اولنمش، او دخی جوابنده دیمش که: هر نسته‌نک قوتی غذا ایله‌در، لكن عقلك غذاسی علم و معرفتدر، پس بو سیاق دخی تعقل اولندیسه فی الحقیقه علم و دانشی تحصیله سعی و کوششی پیشنهاده ایلمک هر قابلیتلی وجودک اوزرینه واجبدر که حتی حق تعالی نك ﴿بل أكثرهم﴾ / [ر۴و] لا يعلمون ﴿دیو بیوردغی قوم

مصطفی علیه وعلى آله التحايا حضرتلرینه علم شریف ویردیگی ایچون ایلدیگی متنی سائر عطایاسنک برنده ایلمامشدر که بیورر ﴿وعلمك ما لم تكن تعلم وكان فضل الله عليك عظيماً﴾ و حضرت پیغمبر علیه السلام الأوفر دخی بیوررکه "لا خير فيمن لم يكن عالماً أو متعلماً" یعنی عالم ویا طالب علم اولیان کمسنه‌لرده خیر یوقدر و ینه بیورر "خير الدنيا والآخرة مع العلم وشتر الدنيا والآخرة مع الجهل" و دخی وارد اولمشدر که "العلم زين في الدنيا وفخر في الآخرة"^{۳۶} و صاحب مذهبمز کاشف الغمه سراج الأمم أبو حنيفة رضی الله عنه بیورمشدر که: اگر روی زمینده علما اولنلر اولیاء الله اولمازلرسه، روی أرضده حقك ولیلری یوقدر، پس بو آیات کریمه و آحادیث عظیمه^{۳۷} و کلام کیاردن معلوم اولدی که؛ مردم سُئوده و مرد عاقل دلکشوده اول کمسنه‌لردر که کما ینبغی علمادن اولمغه سعی ایله طالب علم اوله‌لر، مع هذا ییلمزلمیکه علم شریف زیاده عزیزدر و عاقللرک گوزلرنده توتیای مُشک بیژدر و

^{۳۶} ویر اُترده دخی بیورلر که حق تعالی جاهلی ولی ایلمز؛ زیرا جاهل عدو الله در اگر جاهللردن برینه ولایت تقدیر ایلمش ایسه ابتدا علم شریفی میسر ایدر صکره ولی ایدر. و بو مقامده بو دخی معلوم اولمق لازمدر که جاهلدن مراد شریفلری عدو الله اولمق قرینه‌سیله بودر که؛ ضرورات کیفیه‌سنی بیلمیه و اربانه میلی اولمیه دیدیلر «منه»

^{۳۷} ن: فخیمه

^{۳۸} باقی‌کتر: یاقوت الحموی الرومی، معجم الأدباء إرشاد الأرب إلى معرفة الأديب، تحقیق: احسان عباس، الطبعة الاولى، دار الغرب الإسلامي، بیروت ۱۹۹۳، ج. ۱، ص. ۲۳۰.

پُر لومدن اولمیه لر و حدیث نبویه دخی
 "الناس ثلاثة عالم ومتعلم ومستمع والباقون
 همج لا خير فيهم" دیو بنی آدمی اوچ قسمة
 قسمتله / [ن ۲ ظ] بری عالم و بری طالب علم
 و بری دخی علمك مستمعیدر، آنلرك غیری
 همجدر، آنلرده خیر یوقدر بیورب وصف
 ایلدیگی بی خیر زمره سندن بولنمیه لر.^{۳۹} و
 بو معنایی تأییدا شاعر دیرکه شعر:

وفي الجهل قبل الموت موت لأهله
 وأجسامهم قبل القبور قبور
 وإنّ امرأ لم يحيي بالعلم ميت
 وليس له حتى النشور نشور^{۴۰}

چونکه علم ایچون بو عالی رتبه و شرف
 منزله واردر، لایق اولان بودر که آنی تحصیل
 ایلمکده تنگ ظرف و کاهل اولمیوب شوق
 و ذوق و هوس و آرزو و جنبش تام و کامل
 ایله توجه تعلم اوزره اوله لر، حتی ایزد تعالی
 جل ذکره وعلا قرآن کریمنده ﴿وَأَكْثَرُهُم لِلْحَقِّ
 كَارِهُونَ﴾ دیو ذم ایلدیکی زمره دن اولمیوب،
 جناب مصطفی علیه التحایا دخی حدیثنده
 "تعلموا ولا تستنكفوا فإنّ عالما أكرم عند الله

^{۳۹} فی المنفرجه:

وخيار الخلق هداهم

وسواهم من همج الحمج «منه»

^{۴۰} علي بن أبي طالب، باقکیز: مستقیم زاده سعد الدین
 سلیمان، شرح دیوان علی بن أبي طالب، دار الطباعة
 الكائنة، بولاق ۱۸۳۹، ص. ۳۳۵.

من سبعين زاهدا" یتیمیش زاهد بی دانشندن بر
 عالم أفضلدردیو وصف بیوردیغی علمادن اوله لر.
 و شاعر أبو الفضل بو مضمونده دیرکه شعر:

تعلم ولا تستنكف فإنما
 يليق بك التعليم يا حسن المحيا
 ودع عصب الجهل الذين تناصرت
 مذمتهم من واهب النعمة العليا

فقال هو لا يعلمون وإنما
 أخو العلم في العقبى يفوز^{۴۱} وفي الدنيا
 بو عذر مسلم دخی معلوم و مقبول اوله که کلام
 عرب کنار و قعری یوق بحر عمیق بی گراندر و
 جمله لغات عرب بر کتابده جمع اولنمق ممکن
 اولمدغی دخی عیاندرد، زیرا که لغات عربیه
 غریبه نك غایه کثرتی اولدیغی محتاج بیان
 دگلدر و بو دخی معلومدر که لغات عربده
 کلمات کثیره واردر که هر بری بشر و آلتی معنا
 و بلکه اون و اون بشر و دخی زیاده مفهوم
 مختلف الفخوا ایچون موضوع و معین اولمشدر و
 نیجه کلمه دخی اقتضای صیغه ایله هم اسمدر و
 هم فعلدر و بعضی دخی هم اسمدر و هم
 جمعدر و دخی نیجه لفظ اولور که اسم و فعل و
 جمع دینمگه سزاوار اولوب بر وزنده أضداد
 بولنور و محللری قرینه سیله تمیز اولنور، مثلا
 شباب جوانی یعنی یگتلك و گنجلك معناسنده

^{۴۱} ن : لفوز.

اسم اولور و جوانان معناسنه اولدقدنه شاب لفظنك جمعی اولور شبّان گبی و بالیدن كودك معناسنه اولدقدنه دردنجی بابدن مصدر اولور، طفلك شاب اولمسی شبیبیت و حوادث گبی یعنی چوجق بیومك یگیت اولمق معناسنه، / [رءظ] كذالك بشر كلمسی دخی اسم و جمع و فعل اولور، آدمی معناسنه اسم و آدمیان مفهومه جمعدر كه خلق و ناس معناسنه در و هم دردنجی بابدن / [مءظ] طَرَبَ گبی بِشَرَ فَعَلَ اولور كه مصدری طَرَب بر نسنه دن شاد اولمقدر، فارسیده مژده و تركیده مشتولقدر و بعض كلمه دخی واردر كه اسم و فعل و حرف اولمغه هیئتتك احتمالی واردر علی گبی كه بر كمسنه یه اسم اولور و بیوك اولمق معناسنه علی مصدر اولور كه فعلدر دردنجی بابدندر و علی حرف جردر كه معروفدر و بونلرك أمثالی كلمات كثیره واردر كه جمله سنی ایراد ایلمكده تطویل كلامه باعث و أهل طلب اولنلرده ملال و ملام حادث اولور.

فائده: و كلام عربیتده نیجه كلمه دخی واردر كه آنلرك وزنلری متخالف لكن معناری متوافق اولور، مثلاً: چوق لفظ واردر كه عرب آنی ایکی وزنه دخی استعمال ایدرلر، فتحله فَعَا و فَعَاءَ گبی كه قصر ایله و مد ایله در، مثلاً الأضا و الأضاء گبی، الضغَا و الشقا و العلا دخی آنك گبیدر و بسیار كلمه دخی

اولور كه فَعَي و فَعَاءُ وزنلرنده ایکی دورلو استعمال ایدرلر، كسری قصر ایله و فتحی مدّ ایله در، مثلاً البَلَى و البَلَاءُ گبی كه القَلَى و القَلَاءُ، الرِّوَا و الرِّوَاءُ، سَوَى و سَوَاءٌ^{۴۲} دیرلر و چوق لفظ دخی بولونر كه ضمله فَعَا و فَعَاءُ وزنلریله ایکی گونه آدا ایدرلر كه الحُسا و الحُساء گبی البُكا و السُّلا لفظلری دخی قیاس اولنه. و بعض كلمات دخی یازرلر كه فَعَا و فَعَاءُ ضبطیله وزن اولنور، فتحی قصر ایله و كسری مدّ ایله، مذكور بَلَى نك ضدی ایله در، العَرَا و العَرَاءُ مثلنجه تقدیم معجم ایله در، الرِّشَا و الصَّلَا دخی تطبیق اولنه. و هزار سخن دخی دوشر كه كسریله فَعَا و فَعَاءَ اولور الرِّبَا و الرِّبَاءُ طرزی اوزره در، الشِّرَا و الكِرَا و البِنَا گبی و ألفاظ كثیره دخی گورلیور كه فتحله فَعَلَا و فعلاء رسم اولنور الهَيِّجَا و الهيجاء دینور، الذَّهْنَا و الفَحْوَا دخی بویله در. و كلمات وفیره دخی موجوده در كه فُعَلَى و فعلاء دخی دیمك جائز اولور كه ضمی قصر ایله و فتحی مدّ ایله در، البُّؤْسَى و البَّأْسَاءُ هیئتی اوزره در، النُّعْمَى و التَّعْمَاءُ، الرُّعْنَى والرَّعْنَاءُ، العُلْيَا والعُلْيَاءُ گبیدر و بسیار لفظ دخی واردر كه فَعَلَ و فَعِلَ وزننده در اوّلری فتحله لكن ثانیلری فتح ایله و كسر ایله دخی لغتدر، مثلاً الحَرَج و الحَرَجُ مهملهلر و جیمهله در، العَتَد و العَتَدُ مهملهلر میاننده فوقیه

^{۴۲} م : والسواء.

ایله‌در، البَسَط^{۴۳} و البَسِط مهمله‌لرک بیننده
 موحدله ایله‌در، ونیجه لفظ دخی واردر که
 فَعَلَ و فَعُلَ وزننده یعنی اَوَّلَرینک فتحیله لکن
 وسطلری فتحله و سکونیهله دخی لغتدر
 السَطَر و السَطْر گبی مهمله‌لرله‌در، النَّشَز و
 النَّشَز نون و معجمه‌لرله‌در، الطَّعَن و الطَّعْن
 مهمله‌لرله‌در و بونلر دخی قیاس بیوریهله. و
 بعض ماده دخی واردر که فَعَلَ و فُعِلَ
 وزننده‌در / [رهو] یعنی اَوَّلَرینک فتحنده عینی
 دخی مفتوح اولور، لکن إبتدالری مضمون
 اولدقده وسطلری ساکن اولور، العَرَب و
 العُرَب گبی مهمله‌لر و موحدله ایله، الرَّشَد و
 الرَّشْد مهمله‌لرک آراسنده معجمه ایله‌در،
 الشَّعَلَ و الشُّعَلَ دخی آکا مطابقدر و
 معجمه‌لرله‌در و بعض لفظک دخی إستعمالی
 فَعَلَ و فَعُلَ وزننده‌در، اَوَّلِ ایله وسطی مفتوح
 اولور، لکن اَوَّلِ کسر اولسه وسطی إسکان
 قیلنور النَّجَس و النَّجَس گبی نون و جیم و
 مهمله ایله‌در، العَشَق و العِشَق مهمله و
 معجمه ایله‌در، الضَّعَن و الضَّعْن دخی
 بویله‌در و معجمه‌لرله‌در. و هزار جمع دخی
 واردر که فَعَلَ و فُعِلَ وزننده‌در فتحه‌لرله و
 ضمه‌لرله دخی إستعمال ایدرلر^{۴۴} الشَّطَب و
 الشُّطَب معجمه و مهمله و موحدله ایله‌در،

الجَدَد و الجُدَد جیم و مهمله‌لرله‌در، / [مهو]
 السَّرَر و السُّرَر مهمله‌لرله‌در، السَّنَن و السُّنَن
 مهمله و نونلرله‌در و صیغه جمع چوق اولور که
 هم فَعَلَ و هم فَعُلَ وزننده یعنی اوللری مکسور
 لکن عین الفعللری فتح ایله و سکون دخی
 لغتدر مثلاً النَّطَعَ و النَّطْع نون و مهمله‌لرله‌در،
 الْقَمَعَ و الْقَمْع قاف و مهمله‌لرله‌در، الضَّلَعَ و
 الضِّلَعَ اولی معجم و آخری مهمله‌در بونلر گبی و
 بعض جمع دخی واردر که فَعَلَ و فُعِلَ وزننده
 اولور اوللری مفتوح لکن عینلرنده ضمه و کسره
 ایله دخی لغتدر، مثلاً الْعَضُد و الْعَضِد
 معجمه‌نک ایکی طرفی مهمله ایله‌در، الْعَجَز و
 الْعَجَز مهمله و جیم و معجمه ایله‌در، الْقَطَن و
 الْقَطِن فا و مهمله ایله‌در^{۴۵} بونلر گبی و لفظ
 دخی واردر که جمعی فُعِلَ و فُعِلَ وزنی اوزره‌در که
 اَوَّلری مضموم لکن وسطلری ضمه ایله و
 سکون ایله دخی لغتدر، مثلاً الظُّفَر و الظُّفْر
 معجمه و فا و مهمله ایله‌در، القَطْر و القُطْر
 قاف و مهمله‌لرله‌در، / [ن۳و] القُبَل و القُبْل
 قاف و موحدله ایله‌در و بونلر گبی و کلمه دخی
 اولور که فَعَلَ و فُعِلَ و فُعِلَ و فُعِلَ وزنی اوزره
 یعنی فتحه‌لر و ضمه‌لر و فتح و سکون و ضم و
 سکون ایله که العَمَر و العُمَر العُمَر گبی که
 مهمله‌لرله‌در، و البخل دخی موحدله و معجمه

^{۴۳} ر م : والبسط.

^{۴۴} م - و هزار جمع دخی واردر که فَعَلَ و فُعِلَ وزننده‌در
 فتحه‌لرله و ضمه‌لرله دخی إستعمال ایدرلر.

^{۴۵} م - الْعَجَز وَالْعَجَز مهمله و جیم و معجمه ایله‌در، الْقَطَن
 وَالْقَطِن فا و مهمله ایله‌در.

ایله آنک گبی درت حرکت^{۴۶} دخی لغتدر و نیجه وزن دخی اولور که فَعْل فُعْل فِعْل دینور که حرکاتِ ثلاثه نك هر بری سکونِ عین ایله افراد اولنور، مثلاً الشُّرْب و الشُّرْب و الشُّرْب دیرلر معجمه و مهمله و موحدّه ایله در، الخَرْص و الخَرْص و الخَرْص معجمه و مهمله لرله در، السَّقْط و السَّقْط و السَّقْط قافک طرفینی مهمله لر در، الزَّعْم و الزَّعْم و الزَّعْم معجمه و مهمله ایله در که مثلثاتنددر و بعض کلمه لره دخی فَعِي و فَعِي وزنی تعیین اولنمشدر که فتح فا ایله لکن عینی ساکن و یا مکسور اولق لغتدر، الْوَدِي وَالْوَدِي گبی که مهمله ایله در، الْمَذِي و الْمَذِي معجمه ایله در، الْعَمِي و الْعَمِي گبی که مهمله ایله در، و نیجه سی دخی فَعِل و فَعِل دخی دینمک جائزدر فتح و کسر ایله در و یا زیاده سیله در / [رهظ] مثلاً الْبَهَج و الْبَهَج موحدّه و جیمله در، الذَّلِق و الذَّلِق معجمه ایله در، الْخَزِن و الْخَزِن مهمله و معجمه ایله در و بر نوع لفظ دخی واردر که استعمالنده فُعْل و فَعِل دیرلر؛ بری ضم و سکون ایله و ایکنجی فتح و کسر ایله در، مثالی: الصُّلْب و الصَّلِيب مهمله و موحدّه ایله در، العُشْر و العَشِير معجمه و مهمله ایله در، الْكُثْر و الْكَثِير مثلثه و مهمله ایله در، السَّبْع و السَّبْع مهمله لر میاننده موحدّه

ایله در و بر گونه کلمه لر دخی اولور که فَعْلَة و فَعْلَة صیغه سنده در که فتحه لرله و ثانیده سکون وسطله در، مثالی: الصَّخْرَة و الصَّخْرَة معجمه نك ایکی طرفنده مهمله ایله در، الْمَعْرَة و الْمَعْرَة معجمه و مهمله ایله در، الْوَدْعَة و الْوَدْعَة مهمله لرله در و بر طرز اوزره ألفاظ دخی اولور که فُعْلَة و فُعْلَة وزنی اوزره در، ضم و فتح ایله و ضم و سکون ایله در، مثلاً الزُّهْرَة و الزُّهْرَة معجمه و مهمله ایله در، الْخُدْعَة و الْخُدْعَة معجمه و مهمله لرله در، التَّحْفَة و التَّحْفَة گبی فوقیه و مهمله و فا ایله در و بر درلو کلمات دخی اولور که وزنی فُعْلَه و فُعْلَه در که ضمه لرله و ضم و سکون ایله، مثلاً الْخُلْبَة و الْخُلْبَة در مهمله و موحدّه ایله، الرُّخْصَة و الرُّخْصَة طرفینک إهمالی^{۴۷} وسطی إعجامله در، الْجُنْبَة و الْجُنْبَة جیم و نون و موحدّه ایله در و نیجه کلمه دخی اولور که وزنی فَعْلَة و فَعْلَة در فتح و کسر ایله و کسر و سکون ایله در، مثلاً الْمَعْدَة و الْمَعْدَة گبی و مهمله لرله الْكَلِمَة و الْكَلِمَة در، السَّفَلَة و السَّفَلَة در مهمله و فا ایله در، / [مَهظ] و بر نوعده وزن دخی بولنور که فَعْلَة و فَعْلَة یعنی عینلر ساکن لکن اُولَکینک اُولی فتحه و ایکنجینک اُولی کسره ایله استعمال اولنور که، الشَّجْعَة و الشَّجْعَة معجمه و مهمله میاننده جیمله در، الْمَهْنَة و الْمَهْنَة نون ایله، اللَّقْوَة و اللَّقْوَة قاف ایله در و بر نیجه موزون دخی اولور که مثلثا فَعْلَة در یعنی

^{۴۶} م - حرکت.

^{۴۷} م - طرفینک إهمالی.

اولنده حرکات ثلاث جاریه در مع هذا عین الفعللری ساکندر، مثلاً العِلْطَة معجمه لرله در و الجُسُوءَة جیم و ثای ثخذله در و الرَبِیوة مهمله و موحدہ ایله و العِشْوة مهمله و معجمه ایله در، هر برینک اوللری اوچر حرکه ایله استعمال اولنمق لغتدر و نیجه وزن دخی واردر که رسملری کذلک مثلاً مُفْعَل در که اولی اوچ حرکه ایله زبازرد اولمق لغتدر و ثانیلری جمله سنده ساکن و عینلری دخی البته مفتوحدر، مثلاً الْمُعْزَل معجمه لرله در و الْمُطْرَف^{۴۸} و الْمُصْحَف ایکسینک دخی آخرلری فا و ایکیشر حرفی مهمللدر، اشته بو موزونلرده وزنلری گبی اوچر حرکه لغتدر، ثانیلری دائماً ساکن و ثالثلری فتحله در و بر طور اوزره وزن دخی اولور که هم مَفْعَل و مَفْعِل یعنی اوللری دائماً مفتوح و ثانیلری ساکندر لکن ثالثلری فتحله و کسر ایله دخی مشهوردر، مثلاً الْمَضْرَب معجمه و مهمله و موحدہ ایله در، / [ر و ۶] و الْمُقْبِض قاف و موحدہ و معجمه ایله در و الْمَسْكِن مهمله و نون ایله در، بو کلمات ثلاثک^{۴۹} اوچنجی حرفلرنده فتح و کسر دخی لغتدر و بر دورلو لفظ دخی واردر که أَفْعَل و فَعْل وزنی اوزره در که حرف اولی و ثالثی مفتوحلر و ثانیثی ساکندر و ایکنجی وزن فتح و

کسر اوزره در که موزونلری الْأَجْرَب و الْجَرْب جیم ایله موحدہ میاننده مهمله ایله در و الْأَنْكَد و النَّكَد نون و مهمله ایله و الْأَفْعَس و الْفَعَس قاف و مهمله لرله در، اوچی دخی أَفْعَل و فَعْل در، و بعض وزن دخی یازلمشدر که فَعْلَل و فَعْلِل دیرلر اولنک و اوچنجی^{۵۰} حرفنک فتحه لرله در و بر کره دخی کسره لرله در^{۵۱} و ایکنجی ایکسینده دخی ساکندر، بو وزنه رباعی مجرد دیرلر، مثالی: الْأَثْلَب و الْإِثْلَب مثله و موحدہ ایله در و الْكَثْكُث و الْكِثْكُث کاف و مثله نك تکراريله در، و الْقَرْقَر و الْقَرْقَر قاف و مهمله نك تکراريله در و بسیار کلمه اولور که فُعْلَل و فُعْلَل وزنده در یعنی اوللری ضمیله و ثانیلری سکون ایله در لکن اوچنجی حرفنده ضمه و فتحه دخی لغتدر، تمثیلی: الْبُرْغَع و الْبُرْغَع موحدہ و مهمله لر بیننده قاف ایله در و الْعُنْصُر و الْعُنْصُر نون و مهمله لرله در و الْفُنْدُ و الْفُنْدُ قاف و نون و فا و مهمله ایله در، الْمُتَخَل و الْمُتَخَل نون و معجمه ایله در، و نیجه موزون دخی دوشر که وزنلری فَعْلَل و فَعْلِل اولور اولرینک کسرلری و ثانیلرک سکونلری ایله، لکن ثالثی فتحله و کسر ایله دخی لغتدر موزونی الْإِصْبَع و الْإِصْبَع مهمله لر میاننده موحدہ ایله در^{۵۲} و الْهَلْقَم و الْهَلْقَم قاف ایله در و

^{۵۰} ن : اولنک اوچنجی.

^{۵۱} م- و بر کره دخی کسره لرله در.

^{۵۲} م- موزونی الْإِصْبَع و الْإِصْبَع مهمللر میاننده موحدہ ایله در.

^{۴۸} ن : المطراف.

^{۴۹} م : ثلثه نك.

الدَّرْهَم و الدَّرْهَم مهمله لرله در^{۵۳}، و چوق
 موزون کلمه واقع اولور که فَعْلَل و فُعَالِل
 وزنده در، اولکیده عین الفعلی ساکن و ایکی
 طرفلری فتحه لرله در که اَثَلَب مزبورک فتحه لر
 ایله اولان وزنی گبیدر، و ایکنجیده اولنک
 ضمی و لام اولانک کسری ایله در، بو وزنک
 مثالی العَضْرَب و العُضَارِب معجمه لر و
 مهمله و آخرلری موحده در و الحَبَر و
 الحُبَاتِر اَوَّل و آخرلری مهمله و آرلری
 / [م ۶و] موحده و فوقیه ایله در و الهَبَق و
 الهُبَاقِ موحده و قاف و مهمله ایله در و
 الحَقْل و الحُقَائِل معجم و فا و مثلث
 ایله در^{۵۴} و بونده مُرَبَّع اولان کلمه لرده
 اولرینک کسری دخی بعض نسخه ده
 یازلمشدر فَعْلَل گبی، پس آنلرک اوللری
 مفتوح اولدقلری گبی بر کره دخی مکسور
 اوقنوب هر بری اوچر وزنله واقع اولور و بر
 مقدار سخن معنیدار دخی گورلمشدر که هم
 مَفْعَل و هم مَفْعَال وزنیه موزونلدر، اسم
 آلت صیغه معروفه سنده اَلْفَسز و اَلْفله دخی
 لغت^{۵۵} اولمشدر، مثلاً المِنْسَج و المِنْسَاج نون
 و مهمله و جیمه در و المِفْتَح و المِفْتَاح فا و
 فوقیه و مهمله ایله در و المَقُول و المَقُول

^{۵۳} م — والدَّرْهَم والدَّرْهَم مهمله لرله در.

^{۵۴} بو أمثلة اربعه حَبَر کلمه سندن ما عدا ینه بو قانون
 الأدبدن. تصحیح اولندی سائر موجود اولان لغتله ده
 نایابلدر. «منه»

^{۵۵} م — لغت.

قافله در و بر کلمه دخی بولنمشدر که فاعِل و
 فاعِل وزنیه موزون اولمشلدر، مثالی الطایع و
 الطایع و الطایق و الطایق و الدانق و الدانق
 جمله سنک اوللری مهمللدر و دوردینک وسطلری
 موحده لر و ایکی سنک نونلدر و ایکی سنک
 آخرلری مهمله و سائرلرینک آخرلری قافدر،
 الحَاطَم و الحَاطَم معجمه و فوقیه ایله در، / [ر ۶ظ]
 و نیجه لری دخی مَفْعَلَة و مَفْعَلَة صیغه سنده در
 که ایکی سنده دخی فتح و سکون درکاردر، لکن
 اوچنجی حرفی اولان عینک فتحی و ضمی دخی
 لغت اوله گلمشدر، مثلاً المَازِیَة و المَازِیَة مهمله
 و موحده ایله در، المَقْبِرَة و المَقْبِرَة قاف و
 موحده و مهمله ایله در و المَزْرَعَة و المَزْرَعَة زای
 هَوَز و مهمله لرله در و المَصْنَعَة و المَصْنَعَة
 مهمله لر میاننده نون ایله در، و برآز ألفاظ
 / [ن ۳ظ] عدیده دخی مَفْعَلَة و مَفْعَلَة وزنده در
 که وزن سابقک ضمی یرنده بونده کسرله در،
 مثلاً المَعْتَبَة و المَعْتَبَة مهمله و فوقیه و موحده
 ایله و المَشْرِقَة و المَشْرِقَة إعجام و إهمال و
 قاف ایله در و المَهْلَکَة و المَهْلَکَة مثالیدر و
 کلمات متعده دخی فَوَعَلَة مُخَفَّف و فَوَعَلَة
 مشدد وزنده در که ثانی ساکن و ما عدا
 مفتوحلدر مثاللری الدَّوْحَلَة و الدَّوْحَلَة مهمله و
 معجمه ایله در، الحَوْصَلَة و الحَوْصَلَة مهمله لر
 ایله در، القَوْصَرَة و القَوْصَرَة قاف و مهمله لرله در،
 و موزونات کثیره دخی فاع و فُوع وزنده در، بری
 فتح و بری ضم ایله در، مثالی اللَّاب و اللُّوب

گبی موحده ايله در، القاق و القوق قاف
 ايله در و الجال و الجول جيم ايله در، و
 اوزان مشهوره دخی فاع و فيع گبیدر،
 سابقك واوينه بدل تحتيه و ماقبلنك
 كسریله در، مثلا الطاب و الطيب مهمله و
 موحده ايله در و الكاح و الكيح مهمله ايله در
 و القار و القير قاف و مهمله ايله در و بر
 دورلوسی دخی فاع و فيع مثلیدر که
 تحتيه نك ما قبلی مفتوحدر، موزونلری:
 العاب و العيب مهمله و موحده ايله در و لاد
 و الايد مهمله ايله در و الذام و الذيم معجمه
 ايله در و بر نوع موزون دخی فعال و فاعل
 وزنی اوزره گلمشدر که بری فتحه و بری ضمه
 ايله در که بویله در: العوار و العوار
 مهمله لرله در و القواق و القواق فا و قاف
 ايله در و بر طرزه لفظ دخی اولمشدر که وزنی
 فعال و فعال گلور اولکی مفتوح الفاء و
 ایکنجی مکسور الفادر که موزونلری: السداد
 و السداد مهمله لرله در و الوثاق و الوثاق
 مثلثه و قافدر / [مظ] و الجرام و الجرام
 جيم و مهمله در و بر گونه دخی فعال و
 فعول گلور که اولکینک اولی مفتوح و ثانی
 ضمه لرله در، مثاللری الصلاح و الصلوح
 مهمله لرله در و الفساد و الفساد فا و
 مهمله لرله در و الفراغ و القروغ فا و مهمله و
 معجمه ايله در و بر جنسی دخی فاعل و
 فعیل گلور که معروفدر، مثالی الشاهد و

الشهيد إعجام و إهمال ايله در و الناصر و النصير
 نون و مهمله لرله در و الكافل و الكفيل فا ايله در
 و بر طوری دخی فعال و فعیل گلور فتحه لرله در،
 مثالی / [ر۷و] الشحاح و الشحیح معجمه و
 مهمله لرله در و البجال و البجیل موحده و
 جيمله در و الكهام و الكهيم لفظلری مثاللیدر،
 و چوق سخن دخی وار که فعال و فعول وزنیله
 گلور ضمه لرله در، مثلا السكات و السكوت
 مهمله و فوقیه ايله در و الرزاح و الرزوح مهمله لر
 آراسنده زای هوزله در و الكلاح و الكلوح مهمله
 ايله در و دخی فعال و فعیل وزنده واردر که
 ضمه اول و ایکنجی فتحه در که موزونی
 الضعاب و الضعيب معجمه لر و موحده ايله در و
 الحفاف و الحفیف معجمه و فالرله در و
 السحال و السحیل مهمله لرله در و الجسام و
 الجسيم جيم و مهمله ايله در، و بعض دخی
 فعول و فعیل گبیدر که بری فتح و ضم ايله
 ایکنجی فتح و کسر ايله در، أمثله سی: الفتوت
 و الفتيت فا و فوقیه لرله در و الحصور و الحصير
 مهمله لرله در و الودوق و الوديق مهمله و قاف
 ايله در و بری دخی فعالة و فعالة وزنیله در، بری
 فتحه و بری دخی کسریله در که موزونی الجنازة
 و الجنازة جيم و نون و زای هوز ايله در و
 الرضاة و الرضاة مهمله لرک بیننده معجمه
 ايله در و الدلالة و الدلالة مهمله ايله در، و چوق
 ماده وار که فعالة فعولة نك موزونیدر اولکی
 لفظ سابقك ضبطيله و ایکنجی ضمه لرله در که:

الکثّانة و الکثوثة مثلثله لرله در و الوقاحة و
 الوُفوحة قاف و مهمله لرله در و الجلادة و
 الجلودة جيم و مهله ايله در و أكثر ألفاظ
 دخی فُعّال و فِعّال وزنده در ثانيلری
 ساکندر لکن برينک اولی ضمه و برينک دخی
 اَوّلی کسره ايله در، کلمه لری دخی مثلاً
 الأسوار و الإسوار مهمله لرله در و الفسطاط و
 الفسطاط فا و مهمله لرله در، و بعض وزن
 فِعّال و فُعّال، اولی کسرِ اَوّل و ثانيسی ضم
 اَوّل ايله در، موزونلری: السّمّارخ و الشّمّروخ
 اَوّل و آخری إعجام ايله و راء إهمال ايله در و
 الحِزمار و الحِزموّر جيم و معجمه و مهمله
 ايله در و الطّبّار و الطّبور مهمله لک میاننده
 نون و موحدّه ايله در و العثکال و العثکول
 مهمله و مثلثه ايله در و نیجه کلمه واردر که
 بر حرفنه حرفِ ديگر بدل اولور ينه معناسی
 تغیر ايلمز، مثلاً الإعاء کلمه سنک ألفی رفع و
 يرينه واو وضعيله الوعاع دينور و معنایه خلل
 ويرمز و الإشاح و الوشاح معجمه و مهمله
 ايله و الإکاف و الوکاف فا ايله در، و
 الإسادة و الوسادة مهمله لرله در و سکيزينک
 دخی اَوّلی کسر ايله در و الأحدان و
 الوحدان مهمله لر و نون ايله در و الأجوه و
 الوجوه دردی دخی ضمله در، جمله سی برر
 حرفلری يرينه سائر حرف گلور بو تبدلر ينه
 تبديل / [م۷و] معانی ايلمز، / [ر۷ظ] و
 چوق کلمه بولنور که واو ايله و يا ايله دخی

أدا و تلفظ اولنمق لغتدر، مثلاً العجّاة و
 العجّاية مهمله و جيم ايله در و الرّغاة و الرّغاية
 مهمله و معجمه ايله در و النّقاوة و النّقاية نون و
 قاف ايله در، اشته بو کتابده بو أداى مستطابه
 ألفاظ کثيره واردر، لکن هر برينک جنسليله إيراد
 اولنمغه تنويع کتاب مانعدر؛ زیرا هر کلمه نك وزن
 و قافیه و عدد حروفنه و حرکات و سکنا تليرينک
 إطرادلرينه مراعاة اوزره سرد و إيراد اولونديغی
 جهتدن مثلاً السّقط کلمه سی اَوّلينک فتحيله
 حرف طانک يدينجی نوعنده و السّقط ضميله
 سکرنجيده و السّقط کسريله طقوزنجيده إدخال
 و إعداد اولنمغی موجب اولوب تفرق و
 تشّتليرينی إقتضا ايلدی، مع هذا اوچی دخی بر
 معنایه و حرکه لری لغتدر که إمام قطرب مستقلاً
 جمع ايلديگی مثلثاتدنر.

بو محله بو مقدار تحريره إکثار ايلمکدن
 مقصودمز بودر که^{۵۶}: طلبه علومدن بر کس بعد
 زمان بو کتابمه توجه نگاه إلتفات بيوردقده^{۵۷}
 مثلاً غُنَصَر لفظی فتح صاد ايله حرف رانک نوع
 اولنده گورب بو ضبط خطادر، بو کلمه يي ضمّ
 صاد ايله تسطير لازمدر ديو مداخله ايلمیه؛ زیرا
 نوع ثانیده دخی مسطوردر که: سُئِلَ گي ضمه لر
 ايله و رُسّم گي ضم و فتح ايله دخی راستدر و
 بونک گي ذکر اولنان سائر متخالف الحركات
 کلمات دخی صحيح و صواب اولوب خطا

^{۵۶} م: بودر که مثلاً.

^{۵۷} م: ايلدکده.

اولدقلری تسلیمکرده فضلاء علم اُدبدر، و اگر آنلرک برنده شک اولنورسه جَمَهَرَه و إصلاح منطق و اَدب کاتبدن^{۵۸} تتبع ایله اول شگی یقینه بدل و شُبَههیی مُزال و مُحول ایده لر.

فائده: بو دخی معلوم اولسون که: بو نسخه ده یاد اولنان چوق لفظ واردر که بش آلتی و دخی زیاده معناری یازلمشدر، آنلرک بر مقدارنی آیات کرام و أحادیث عظام و أشعار عرب عَرَبًا إلتزام اولنوب بو محله هر بر کلمه یه آنلردن بر حجت و دلیل ایرادیه اثبات و إستشهاد ایلدم تا که سائرلرینک دخی وقوعِ صحترلرینه دلالت ایلیه، مثلاً صلاة کلمه سی نماز معناسنه در، دعا معناسنه دخی گلور که خدا تعالی بیورمشدر ﴿وَصَلَّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ﴾ و رحمت و آمُرزش یعنی مغفرت مفهومده دخی مستعملدر که بیورمشدر ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ﴾ و دین معناسنده / [۸و] دخی گلمشدر که بیورلمشدر ﴿أَصْلَاتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرَكَ﴾ و إستغفاردر که وارد اولمش ﴿أَوَّلُكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ﴾ [ن۴و] من ربهم ورحمة و کِبِشْت که مَعْبِدِ یهود معناسنه واقع اولدیکه ترکیده خَوَراء دیرلر خُواردن^{۵۹}

لفظ عبریدر^{۶۰} شیوعی ترکیده در، بو معنایه دخی قرآن کریمده ثابتدر که ﴿لَهَدَمْتُ صَوَامِعَ وَبِيعَ صَلَوَاتٍ﴾ بیورلدی و حمددر که سورة فاتحه مراددر، پیغمبر علیه السلام بر حدیث قدسیده روایت بیوررلر که "قُسمت الصلاة بيني وبين عبدي نصفين فنصفها لي ونصفها لعبدي" و بو لفظ صلاة ثلاثينك مع الها اولان کلماتنده تفصیل اولنور، و بری دخی سبب کلمه سیدر رَسْن یعنی اپدر که خَبْل دخی دیرلر و پَيُوند معناسنه دخی مستعملدر یعنی علاقه و وسیله که بر نسنه یه آنکله وصول بولنور، عربده مستعمل اولان «ما بيني وبينك سبب» / [م۷ظ] کلامنده بو معنایه در، وحق تعالی یه مُسَبِّبُ الأسباب إطلاقی دخی بو معنادندر و راه یعنی یول معناسنه اولور طریق گبی که قرآن کریمده ﴿فَاتَّبِعْ سَبَابَ﴾ بو معنایه در، و آسمنده أسباب طَرَف معناسنه اولان سببک جمعیدر که بیورر ﴿لَعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ أَسْبَابَ السَّمَوَاتِ﴾ اطراف دیمکدر دیرلر، و حساب دخی بویله در شمار یعنی صایمق معناسنده در، پاداش بای عجمیله یعنی جزا و عوض معناسنه دخی گلور که بیورلمش ﴿ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ﴾ و بسیار یعنی کثرت ایچون گلور که ﴿جزاء من ربك عطاء حساباً﴾ وارد اولدی عطاء کثیر یعنی چوق کرم و لطف دیمکدر، و روح که جان معناسنده در، کلام خدا تعالی دیمک دخی اولور که ﴿وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ

^{۵۸} م : اَدب کتابدن.

^{۵۹} م : خورادن.

^{۶۰} ن م : عربیدر.

روحا من امرنا ﴿﴾ کریمسندہ بو معنایہ در، و جبرائیل مراد اولور که ﴿﴾ وایدناه بروج القدس ﴿﴾ بویله در، و رحمت دیمک اولور که ﴿﴾ وایدهم بروج منه ﴿﴾ رحمتدر، و وحی معناسنه گلور که بیورلمش ﴿﴾ یلّقی الروح من أمره علی من یشاء من عبادہ ﴿﴾ و زندگانی یعنی بر حیات که صکره موتی اولمیه، سورۃ واقعده ﴿﴾ فروخ وریحان وجنة نعيم ﴿﴾ واقعہ اولمش ضمله قرائتنه گوره در که سیوطی دخی إتقانه بویله ایراد ایدر، و فرشته یعنی بر ملکدر که جمله ملائک بر صف و اول ملک یالکز وجودیله بر صف اولور که بیورلمش ﴿﴾ یوم یقوم الروح والملائکة صفا ﴿﴾ و نفخ اولنان نسنه در که گلمشدر ﴿﴾ فنفخنا فیها من روحنا ﴿﴾ و بو معناده شاعر دخی دیمشدر

شعر:

وَقُلْتُ لَهُ اَرْفَعُهَا إِلَيْكَ وَأُحْيِيهَا

بِرُوحِكَ وَأَقْتَنُ لَهَا قِتْنَةً قَدْرًا^{۶۱}

اشته عهد لفظی دخی پیمان که وعد لطیفدر حتی بیورلمش ﴿﴾ لا ینال عهدي الظالمین ﴿﴾ و زینهار دیمک محنده تحذیر ایچون گلور که ﴿﴾ فَأَتِمُّوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ^{۶۲} إِلَىٰ مَدَتِّهِمْ ﴿﴾ بو

^{۶۱} غَيَّلَانَ بْنِ عُقْبَةَ الْعَدَوِيِّ، أَبُو نَصْرٍ أَحْمَدُ بْنُ حَاتِمٍ الْبَاهِلِي، ديوان ذي الرمة شرح أبي نصر الباهلي رواية ثعلب، ت: عبد القدوس أبو صالح، مؤسسة الإيمان، الطبعة الأولى، جدة ۱۹۸۲، ۰.۳ / ۱۴۲۹.

^{۶۲} ن: وعهدهم.

معنایه در، سَوَّكُنْد یعنی یمین در که الله ایله عهدم اولسون دیرلر حتی بو معناده بیورلمش ﴿﴾ أَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ ﴿﴾ / [۸ظ] و أَنْذَرْتُ یعنی وصیت معناسنه گلور که ﴿﴾ أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ ﴿﴾ بو معنایه در، و فرمودن یعنی أمر معناسنه که ﴿﴾ وَعَهْدُنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿﴾ بو مفهومده در، و نگاهداشتن حقوق گوزتمک و بو معناده اثر وارد اولدی که "إِنَّ حُسْنَ الْعَهْدِ مِنَ الْإِيمَانِ" و روزگار که زمان معناسنه در کلام عربده «كان ذلك بعهدِ فلانٍ» دیرلر، یعنی بو ماده فلان پادشاهک وقتنده اولمیشدی، و كذلك أخذ لفظی دخی طوتمق و آلمقدر، و پذیرفتن که قبول ایلمکدر بو معنا دخی آیت کریمده گلمشدر که بیور ﴿﴾ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَلِكُمْ إِصْرِي ﴿﴾ و سائر آیتده دخی وارد، و دخی وَرَدَه طوتمساق یعنی اسیر ایلمک که بیورمشدر ﴿﴾ أَقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخَذُوهُمْ ﴿﴾ و عذاب ایلمک که بیور ﴿﴾ فَكَلَّا أَخَذْنَا بِذَنْبِهِ ﴿﴾ و سائر محله دخی وارد اولمشدر، و أمر لفظی كذلك معانی کثیرده مشترکدر که؛ اصل معناسی کار و فرمان که بیورقدرد^{۶۳}، فارسیده تُرغوز دینور، لکن قضا معناسنه ﴿﴾ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ ﴿﴾ بیورر، و دین معناسنده ﴿﴾ فَتَقَطَّعُوا أَمْرًا بَيْنَهُمْ ﴿﴾ بیورمشدر، و گفتن یعنی کلام و مکالمه معناسنه دخی ﴿﴾ إِذْ

^{۶۳} م: بیوردقده

یتنازعون أمرهم / [م۸و] بینهم^{۶۴} و ارد اولدی، و عذاب معناسنه ﴿وقال الشیطان لما قضي الامر﴾ نازل اولدی، و قیامت معناسنده ﴿أتی أمر الله فلا تستعجلوه﴾ گلدی، و موت معناسنه دخی گلور که ﴿وغرکم الأماني حتی جاء أمر الله﴾ وارد اولدی^{۶۵}، و وحی معناسنه دخی گلدی که ﴿یتنزل الامر^{۶۶} بینهن﴾ بیوردی و گناه دیمک دخی اولور که ﴿فذاقت وبال أمرها﴾ وارد اولمشدر، و متاع کلمه سی دخی بویله در که خُتُوْرْحَانَه یعنی او لباسیدر اثاث البیت دخی دیرلر، لکن مدت معناسنده گلمشدر که ﴿ولکم فی الأرض مستقر ومتاع إلى حين﴾ کریمه سی او معنایه وارد اولدی، و منفعت دیمکده دخی گلور که ﴿متاعا لکم ولأنعامکم﴾ بیورلدی^{۶۷}، و امت کلمه سی دخی چوق معنایه گلور که اصلنده گروه مردم یعنی جماعت ناسدر ﴿کنتم خیر أمة﴾ گلمشدر، و هنگام معناسنه که زماندر ﴿وَادَّكَّرْ بعد أمة﴾ بعد زمان دیمکدر، و عقل

^{۶۴} ن - بیورمشدر، وگفتن یعنی کلام ومکالمه معناسنه دخی ﴿إذ یتنازعون أمرهم بینهم﴾.

^{۶۵} م: و قیامت معناسنه دخی گلور که ﴿وغرکم الأماني حتی جاء أمر الله﴾ وارد اولدی، و قیامت معناسنده ﴿أتی أمر الله فلا تستعجلوه﴾ گلدی، و موت معناسنه دخی گلور که ﴿وغرکم الأماني حتی جاء أمر الله﴾.

^{۶۶} م - الأمر.

^{۶۷} ن - بیورلدی.

أول و یگانه أهل علم اکمل دیمک ایچون دخی اولور که ﴿إن إِبْرَاهِيمَ کان أمةً قانتاً لله﴾ بو معنایه در، و پَسْرَوَان پیغمبران یعنی نبیلره تابع اولان گروه و علما دیمک اولدیغی دخی ﴿ولتکن منکم أمةٌ یدعون الی الخیر﴾ کریمه سیله إستشهاد اولنور، و دین دخی اولور که / [م۹و] ﴿إنا وجدنا آباءنا علی أمة﴾ بو معناده در، و کریم لفظنک دخی معنالی چوقدر، اصلنده نیکوکار که ایشی گوزل کیشی و بدکار اولمیان کمسنه در که ﴿إِنَّ أکرمکم عند الله أتقاکم﴾ کریمسنده أکرم فعلی گوزل دیمکدر، و بُزْرُکُوْاز یعنی اولو دیمک اولور که ﴿رب العرش الکرم﴾ بو معنایه وارد اولدی، و کِرْأَمَایَه که بهاسی آغر و نفیس و اصلی نسلی پاک دیمک دخی اولور که ﴿وَأُنَبِّتُنا من کل وزج کریم﴾ بویله دیمکدر، و زاد که جومرد و سخی دیمکدر ﴿فإن ربی غنی کریم﴾ بو معناده وصف باریدر، و بسیار که چوق معناسنده وصف اولنور ﴿لهم مغفرة ورزق کریم﴾ کثیر دیمکدر، و نیکو یعنی خوش و لطیف و لَیْن معناسنه ﴿قل لهما قولا کریم﴾ وارد اولدی، و فتنه دخی محنت معناسنده مشهوردر لکن معانی متعدده سی واردر، از جمله: خواسته و فرزند یعنی مال و اولاددر که ﴿إنما أموالکم وأولادکم فتنه﴾ بیورلدی، و کفر و شرک دیمکده دخی گلمشدر که ﴿والفتنة أشد من القتل﴾ بو مفهومده در، و بَرَه که گناه معناسنده در ﴿ألا فی الفتنة سقطوا﴾ بو مآلده در، و عبرتدر که ﴿لا

و حکم معناسنه در که ﴿فی دین الله﴾ بویله
دیمکدر، و پادشاهلقدرد که جریر شاعر دیمش
بیت:

لئن حللت بجوّ فی بنی أسد
فی دین عمرو وحالت دوننا فذک^{۶۹}
/[ن۴ظ] و مقهور و خور اولمق که قطامي
دیمشدر **مصراع:**

كانت نوارُ تدينك الأديانا^{۷۰}
و حال دیمکدر أخطل شاعر دیمشدر **شعر:**
يا دار سلمى خلاء لا^{۷۱} اكلفها
إلا المرائنة حتى تعرف الدينا^{۷۲}

/[ر۹ظ] و حجتدر و بر یغموردرد که بر یره علی
الإتصال یاغر و بو ایکی لغت مجمل اللغة ده و
جمهره ده مکتوبدر، و درد معناسنه دخی
اولدیغی قراء نام إمام بنام کلامندن مأخوذدر، و
وحي لفظی دخی معانی کثیره ده واقعدرد که اصل

^{۶۹} زهير بن أبي سلمى، ديوان زهير بن أبي سلمى، تحقيق وشرح:
علي حسن فاعور، دار الكتب العلمية، الطبعة الأولى، بيروت
۱۹۸۸، ص. ۸۲.

^{۷۰} قطامي غمير بن شبيب التغلبي، ديوان القطامي، تحقيق: د.
إبراهيم السامرائي أحمد مطلوب، دار الثقافة، بيروت ۲۰۱۰، ص.
۴۰۵۸ **مصراع:** كانت جنوب تدينك الأديانا

^{۷۱} م - لا

^{۷۲} تميم بن أبي بن مقبل، ديوان ابن مقبل، تحقيق: د. عزة حسن،
دار الشرق العربي، بيروت ۱۹۹۵، ص. ۲۲۶. و بو بيت أبي
عقيل لبید بن ربیعة بن مالک العامري یه دخی نسبت ایندیشدر،
باقکیز: ديوان لبید بن ربیعة العامري، ص. ۲۳۹.

تجعلنا فتنَةً للقوم الظالمين﴾ بیورلدي، و
آزمودن تجربه و إمتحاندر که بیورر ﴿ثم لم
تكن فتنتهم إلا أن قالوا والله ربنا ما كنا
مشركين﴾ و عذاب ایلمک که ﴿يوم هم على
النار يُفتنون﴾ بویله تفسیر اولندی، و تحویل
و تبدیل و إضلال یرنده گلمشدر که ﴿أن
يُفْتَنوك عن بعض ما أنزل الله اليك﴾ بو
مفهومده در، و بَلَعَزَانِيدَن یعنی بلايه اوغرتمق و
آفت ایرشدرمک که بیورر ﴿وإن كادوا
ليفتنونك﴾ و دین دخی معنای مشهوری
اولان کیش که دین مُجْدِي دیدیگمز که طریق
حق مراددر آندن غیری نیجه معنالی وارد
مثلا: قَرْمَان بَرْداری یعنی إطاعت که ﴿ولا
يدينون دين الحق﴾/[م۸ظ] من الذين أوتوا
الكتاب﴾ بو مفهومه إشارتدر، و شمار که
حسابدر ﴿أربعة حرم ذلك الدين القيم﴾ آکا
دلالت ایدر، و پاداش جزا و عوض و ثواب
که ﴿مالك يوم الدين﴾ بو معنایی مشعردر،
و خوی معناسنه دخی گلور که ﴿ما كان
ليأخذ أخاه في دين الملك﴾ بوکه دلیلدر، و
بو معناده شاعر دیمشدر **شعر:**

تقول اذا درأت لها وضيئي

أهذا دينه أبدا وديني^{۶۸}

^{۶۸} عابد بن محصن بن ثعلبة بن وائلة بن عدي، ديوان شعر
المتقّب العبدی، تحقيق وشرح: حسن كامل الصيرفي، جامعة
الدول العربية معهد المخطوطات العربية، رياض ۱۹۷۱، ص.
۱۹۵.

وجغد نر يعني اركك بيقوش ديمك معناسنه دخي
گلور که تُمَيَّرِي ديمشدر **شعر:**

رحلتُ لها العنس في أخضر

يجيب به اليوم رجع الصدى

و تنِ مرده که روح چيقان جسدر که ابن أحمَر
ديمشدر **شعر:**

أجسامنا تَبْلَى بصحبتنا

وتعود من بعد الحياة صدی^{۷۵}

و استوخانِ پوسیده یعنی چوریمش کموک عظم
بالي گبی که حاتم طائي دیمش **شعر:**

أماوي! إِنْ يُصْبِحَ صَدَايَ بِفقرَةٍ

من الأرضِ لا ماءٌ لديّ ولا خمرٌ^{۷۶}

وجای شنوای گوش قولاغك ایشیدن یریدر که
عریده شایعدر «أصم الله تعالى صداه» دیو بد

^{۷۴} طرفه بن العبد شرح الأعلَم الشنمري، دیوان طرفه بن العبد
شرح الأعلَم الشنمري، تحقیق: درية الخطيب - لطفي السقال،
دار الفارس، عمان ۲۰۰۰، ص. ۴۸؛ بیت ایکی آیری بیتن
مصرعلندن متشکلدر:

فَدَرْنِي أُرْوِي هَامَتِي فِي حَيَاتِهَا

تَحَافَةً شُرْبٍ فِي الْحَيَاةِ مُصَرَّدٍ

كَرِيمٌ يُرْوِي نَفْسَهُ فِي حَيَاتِهِ

سَتَعْلَمُ إِنْ مُتْنَا غَدًا أَيُّنَا الصَّدَى

^{۷۵} یاپیلان تحقیقات نتیجه‌سنده بو بیت ابن أحمَر الباهلي نك
دیواننده بولنامامشدر.

^{۷۶} حاتم الطائي، دیوان حاتم الطائي، دار صادر، بیروت

۱۹۸۱، ص. ۵۰؛ **بیت:**

أماوي! إِنْ يُصْبِحَ صَدَايَ بِفقرَةٍ

من الأرضِ لا ماءٌ لديّ ولا خمرٌ

معنای معروفی پَيَعَامْدَر خبر ديمكدر ﴿إنا
أوحينا إليك كما أوحينا إلى نوح﴾ كرمه‌سی
آکا شاهددر، و إشارت ديمكدر ﴿فأوحى
إليهم أن سبحوا بكرة وعشيا﴾ بوكه إشارتدر،
و إلهامدر که ﴿إذا أوحيتُ إلى حوارين﴾
ألهمتُ ديمكدر، و إرسالدر که ﴿أوحى إليّ
هذا القرآن لأنذركم به﴾ آنی ناطقدر، و
أُوْحِيُوْهُ آگاه ايلمكدر ﴿ما كان لبشر أن
يكلمه الله إلا وحياً﴾ رؤیاده ديمكدر، و
شیطانك خبر ويرمسيدير که ﴿فَأَنَّ الشياطين
ليوحون إلى أوليائهم﴾ آنی إخباردر، و أمر و
فرماندر ﴿بأن ربك أوحى لها﴾ امر بيوردی
ديمكدر، و نامه معناسنه گلور، و گیزی
سويلمك معنالرينه دخی گلميشدر، و كذلك
الصَدَى معنای كثير اچوندر که قريبا
مقصوراتده گلور، از جمله طاغدن ويا گنبددن
عكس ایدن آوازدر که إمري القيس ديمشدر،
شعر:

صَمَّ صَدَاهَا وَعَفَا رَسْمُهَا

وَاسْتَعْجَمَتْ عَنْ مَنْطِقِ السَّائِلِ^{۷۳}

وتشنگی صوسزلقدر که عطشدر که طرفه
ديمشدر **شعر:**

فَدَرْنِي أُرْوِي هَامَتِي فِي حَيَاتِهَا

سَتَعْلَمُ إِنْ مُتْنَا غَدًا أَيُّنَا الصَّدَى^{۷۴}

^{۷۳} إمري القيس، دیوان إمري القيس، تحقیق: مُجَدُّ أَبُو الْفَضْلِ
إبراهيم، دار المعارف، قاهرة ۱۹۸۴، ص. ۱۱۹.

دعا ایدرلر، و كذلك الندى یعنی ندی
لفظنك دخی متعدد معنالی واردر که محله
گلور، نَم یعنی رطوبت که امرئ القیس بو
معناده دیمشدر **شعر**:

وقد اعتدى والطير في وكناتها

وماء الندى يجري على كل مذنب^{۷۷}

و بخشش و حسن حرکتدر که أبو الطیب
متنبی دیمشدر **شعر**:

/ [ر ۱۰ و] ووضع الندى في موضع السيف
بالعلى

/ [م ۹ و] مضر كوضع السيف في موضع
الندى^{۷۸}

وییه که ایچ یاغی وچرویش دیدکلریدر بو
معناده دخی گلور^{۷۹} که ابن أحرر یازر **شعر**:

كثُورِ العذابِ الفردِ يَضْرِبُهُ النَّدَى

تعلی الندى في متنه وتحدرا^{۸۰}

وگیاه یعنی تازه اوت دیمکدر که بو معناده
متلمس دیمش **شعر**:

لَسَسَنَ الندى حتى كأنَّ شفاهها

وَألسنها من لسنه مَسَّهَا الصَّقْرُ^{۸۱}

وكذلك الضب بو دخی سوسمار دیدکلری
حيواندر که کَلَر دینور صو ایجمز و دوهنك
سینه‌سنه مسلط اولان درده دخی دیرلر که نمر بن
تولب دیمش **شعر**:

وأبيت كالسراء يربو ضبها

فإذا تخرجز عن عداء ضجت^{۸۲}

لكن سائر لغاتده طباننا و دوداغنه عارض اولور
دیدیلر، و دوشیدن بینج انگشت یعنی بشر
پارمقله سُوذ صاعمق^{۸۳}، بو معناده أخطل دیرکه
شعر:

جمعت له كَفِّي بِالزُّمَح طاعنا

^{۸۱} المتلمس الضبي، ديوان المتلمس الضبي-رواية الأثرم وأبي
عبدة عن الأصمعي، تحقيق وشرح: حسن كافي الصيرفي، جامعة
الدول العربية معهد المخطوطات العربية، رياض ۱۹۷۰، ص.
۴۰۲۵۸ **شعر**:

لَسَسَنَ بُقُولَ الصَّيْفِ حتى كأنما

بِألسنها من لسن حَلْبِهَا الصَّقْرُ

^{۸۲} يابدغيمز تحقيقات نتیجه‌سنده بو بيتك نمر بن تولبه عائد
اولدغنه دائر نه کنديسنه عطف ايديلن مطبوع ديوانده، نه ده
ديگر مصادرده هر قنغی بر افاده يه راستلنمشدر، و لسان العرب
ده بو بيت غلفاء نام معروف معديکريه نسبت ايدلمشدر، باقیکز:
لسان العرب، ج. ۴، ص. ۴۰۳۲۰ **شعر**:

وأبيت كالسراء يربو ضبها

فإذا تخرجز عن عداء ضجت

^{۸۳} باش پارمغی ابتدا مہیہ وضع ایدوب صکره سائر پارمقرینی
دخی قومق و خلف خای ثخذ ايله مهنك باشی قنغی طرفدن
اولورسه اولسون. «منه»

^{۷۷} ديوان امرئ القيس، ص. ۴۶.

^{۷۸} ديوان المتنبي، ص. ۳۷۳.

^{۷۹} م - بو معناده دخی گلور.

^{۸۰} ديوان ابن أحرر، ص. ۸۴.

كما جمع الخلفين في الضب حالب^{۸۴}

و کینه که خشم و غیظ و حقد و حسد
مقوله‌سی موجب عداوت درون معناسنه
دخی گلور؛ نتکم عرب ضروبندندر که "فی
قلب فلان علی فلان ضب" دیرلر برینک
حقننده بر کمسنده عداوت اولسه، لکن بو
سخنده فقیر دیریم که: عداوتده حیوان مزبور
مستعار اولمق دخی بلیغدر، و رفتن خون از
بُن دندان یعنی دیشک دیبی قنماق که أمثاله
گلور اول دمده "ضبت لئنه دما" دیرلر، و
شکوفه خرمايه دخی ضب دینور که شعرده
گلمشدر شعر:

أطافت بِفُحَالٍ كَأَنَّ ضِبَابَةً

بُطُونُ المَوَالِي يَوْمَ عِيدٍ تَعَدَّتْ

لازمه: بو دخی پوشیده دگلدر که بو کتابمده
کلمات مشکله‌نک کثرتی اولمغله طالب
علمده مطالعه‌سندن شگفت و تعجب پیدا
اولوب مرأت دلنده شاید که چهره شک
نمایان اوله آنی توطین و تحصیل یقین ایچون
بر مقدارنی یاد و هر برینی بر بیت ایله
استشهاد و إثبات و إیراد ایلدم، مثلاً الدّوی
دویتلردر، محابر دخی دیرلر که یازی یازمق

^{۸۴} یابدغیمز تحقیقات نتیجه‌سنده بو بیتک، شاعر أخطله
نسبت ایدیلن دیوانده و دیگر معتبر قایناق‌لرده معلومات
بولنامامشدر، و لسان العرب ده بو بیت بطین التیمیه نسبت
ایدلشدر، باقیکتر: لسان العرب، ج. ۲، ص. ۳۰.

ایچون مرکب قودقلری ظرفدر، لکن مرد گم خرد
یعنی عقلی قلیل اولان کشی یه دخی دیرلر، بو
معناده أبو الجراح دیمش شعر:

وقد أقوّد بالدوی المُرْمَلِ

أُخْرَسَ فِي السَّفَرِ بِقَاقٍ^{۸۵} المنزل^{۸۶}

و مرد دراز بیماری یعنی خسته‌لگی چوق زمان
اولان مریض معناسنه بر راجز دخی دیمشدر
شعر:

يُعْضِي كَأَعْضَاءِ الدَّوَى الزَّمِينِ

يُرْدَّ حَسْرَى حَدَقِ الْعُيُونِ

و كذلك الماء صودر، آب فارسیدر، لکن عرق
یعنی خوئگرده دن پیدا اولان دره دخی دیرلر که
بو معناده امرئ القیس دیمش شعر:

فَأَبَ إِيَابًا غَيْرَ نَكْدٍ مُؤَكَّلِ

وَأَخْلَفَ مَاءً بَعْدَ مَاءٍ فَضِيضٌ^{۸۷}

^{۸۵} بقاق چوق سویلین کیشی. «منه».
^{۸۶} بیت ابو النجم العجلی یه عائددر، باقیکتر: دیوان ابي النجم
العجلی، الفضل بن قدامه، جمعه و شرحه و حققه: د. محمد أديب
عبد الواحد، مطبوعات مجمع العربية بدمشق، ۲۰۱۰، ص.
۳۶۲، شعر:

وقد أقوّد بالدوی المُرْمَلِ

أُخْرَسَ فِي الرِّكْبِ بِقَاقِ المنزل

^{۸۷} دیوان امرئ القیس، ص. ۷۶، شعر:

فَأَبَ إِيَابًا غَيْرَ نَكْدٍ مُؤَاكِلِ

وَأَخْلَفَ مَاءً بَعْدَ مَاءٍ فَضِيضٌ

/ [۱۰ظ] و كذلك الشتاء، زمستان که
قیشدر ضدی یازدر، لكن قَزَلِقُ زمان دخی
مراد اولور که حُطَيْتِه دیمش **شعر**:

إذا نزل الشتاء بدار قوم

بَجَنْبَ جَارَ بَيْتِهِمُ الشَّتَاءُ^{۸۸}

فقیر دخی دیرم که: بو شعر وقتِ قَحْط و
غَلابی وقتِ شتایه تشبیه طریقیله سویلنمگه
حملده بلاغت دخی زیاده در و محلنده دخی
گلسه گرکدر، و كذلك العَوَاء، عوراء لفظی
دخی یکچشم اولان / [م۹ظ] خاتوندر،
بونک دخی معانی غریبه^{۸۹} استعمالی دخی
واردر که محلنده^{۹۰} دخی گلور مثلاً کلاغ
ماده دیشی قوزغون دیمک دخی مراد اولنور،
و سخن زیشت یعنی کلام قبیح که بد سوز
معناسنه أبو النجم دیمشدر **شعر**:

وعوراء قد أعرضتُ عنها فلم تضر

وذي أودٍ قَوْمُهُ متَقَوِّمًا^{۹۱}

و كذلك الشَّهَاء مِيش چشم یعنی قویون
گوزلی خاتوندر، معانی غرییدن حاجت

^{۸۸} دیوان الخطیمة بروایة وشرح ابن سکیت، تحقیق: د. مفید
مُحَمَّد قَمِيحَة، دار الكتب العلمية، بیروت ۱۹۹۳، ص. ۳۴.

^{۸۹} ن: عربیده

^{۹۰} ن: محلیده

^{۹۱} بیت حاتم الطائی یع نسبت ایدلمشدر، باقکیز: دیوان
حاتم الطائی، ص. ۸۱. **شعر**:

وعوراء قد أعرضتُ عنها فلم يضر

وذي أودٍ قَوْمُهُ فَتَقَوِّمًا

معناسنه دخی گلور که بر راجز دیمش **شعر**^{۹۲}:

لم أفض ارتحلت شهلائي

من الكعاب الرودة الغيداء^{۹۳}

و كذلك الذباب مگس یعنی سککدر، و بو
دخی غریبه معانیدن^{۹۴} درون دیده چشم معناسنه
گلور که گوزک گورینن محلنک اچیدر، و ستوه و
رنج یعنی ملالت و غم و خسته لک معناسنده
دخی گلمسی خدایک شعرنده واردر **شعر**:

وليس بطارق الحيران مني

ذباب لا ينام ولا يُنيم^{۹۵}

و كذلك النقاب رُوینددر که پرده و پچه دیرلر
یوز اورتسیدر^{۹۶}، لكن مرد زیرک و دانا یعنی ذکی
و زکی و عالم معناسنه دخی گلور که نابغه دیمش
شعر:

كریم جَوَادُ أَخُو مَأْقِطٍ

نِقَابٌ يُحَدِّثُ بِالْغَائِبِ^{۹۷}

^{۹۲} ن: رجز.

^{۹۳} قائلی تثبیت ادیلهمه مشدر.

^{۹۴} م: معانی غریبه دن.

^{۹۵} بو بیت اوس بن حجره نسبت ایدلمشدر، باقکیز: دیوان اوس
بن حجر، تحقیق: مُحَمَّد یوسف نجم، دار بیروت، بیروت ۱۹۸۰،
ص. ۱۱۵. **شعر**:

وليس بطارق الجارات مني

ذباب لا ينام ولا يُنيم

^{۹۶} پچه صارمشقدر نقاب صارلیدیغی وجهدن دیرلر. «منه».

^{۹۷} بیت اوس بن حجره نسبت ایدلمشدر، باقکیز: دیوان اوس بن
حجر، ص. ۱۲. ولسان العرب، ج. ۲، ص. ۷۶۹.

كذلك الحبّ دوست محبتندندر، لكن
گوشواره یعنی کوپه معناسنه دخی گلور که
عربیده قُرطه‌در، راعي ديمشدر **شعر**:

بييت الحية النضناض^{۹۸} منه

مكان الحب يستمع السرا^{۹۹}

لكن لغتدره کوپه دگل کوپدر و معربدر
صويك ظرفيدر خاييه گي ديدلر، و كذلك
الحاجب ابرو معناسنه که قاش دينور گوزك
اوستنده اولان شعرات مستطيلة متقوسه‌در،
لكن تيغ خورشيد یعنی ضياء شمس و سوي
جانب و طرف معناسنه گلور که قيس بن
الخطيم بو ايکی معناده ديمشدر **شعر**:

ترأث لنا كالشمس عند طلوعها

بدا حاجب منها وضئت بحاجب^{۱۰۰}

كذلك الثوب جامه یعنی گيسي که لباس
دخی دينور/[ن۵و]، لكن تن مردم که وجود
آدمی معناسنه دخی گلور که ايكيسنك
جمعری ثياب و أثواب دخی گلور که

نَجِيحٌ مَلِيحٌ أَخُو مَأْوَئِ

نِقَابٌ يُجَدِّثُ بِالْغَائِبِ

^{۹۸} ن : النضناض.

^{۹۹} ديوان الراعي النميري، تحقيق: د. واضح الصمد، دار
الجيل، بيروت ۱۹۹۵، ص. ۱۵۶.

^{۱۰۰} ديوان قيس بن الخطيم، تحقيق: د. ناصر الدين الأسد،
دار صادر، بيروت ۲۰۰۹، ص. ۴۷۹؛ **شعر**:

تَبَدَّتْ لَنَا كَالشَّمْسِ تَحْتَ غَمَامَةٍ

بَدَا حَاجِبٌ مِنْهَا وَضُنَّتْ بِحَاجِبٍ

﴿وَتِيَابَكَ فَطَهَّرْ﴾ آيت كريمه‌سی وارد اولمشدر،
فقير ديرم که: جسد معناسی إرادۀ حال اولمق
ممکندر، و شاعر ديمشدر **شعر**:

رَمَوْهَا بِأَثْوَابٍ خِفَافٍ فَلَا تَرَى

لَهَا شَبَهًا إِلَّا النِّعَامَ الْمُتَنَفِّرَا^{۱۰۱}

/[۱۱و] كذلك الجيب گريبان پراهن یعنی
ياقه‌در که لباسك گردن انسانه گلن يريدر، لكن
سينه یعنی گوگس معناسنه زبازددر صدر گي،
بو معناده فرزددق ديرکه **شعر**:

وقد رابني أن لا يزال يُرِيئني

دُثُوكُ مِنْ جَيْئِهِ غَيْرُ نَاصِحٍ^{۱۰۲}

و كذلك البيت خانه که او و قوناق ديرلر منزل
و مسكن گي، لكن عروس مرد یعنی گلين
ديدكلريدر، ايکی معناده دخی جمعی بيوت گلور
که معري ديمشدر **شعر**:

هنيئاً لأرباب البيوت يبوئهم

وللعزب المسكين ما يتلمس^{۱۰۳}

اولکی بيوت خانه‌لر و ايكينجي عروس‌لر
معناسنه‌در، و كذلك الملح نمك که طوزدر، و

^{۱۰۱} بيت ليلي الأخيلية نبيت ايدلمشدر، بافكيز: ديوان ليلي
الأخيلية، تحقيق: د. واضح الصمد، دار صادر، بيروت ۲۰۰۴،
الطبعة الثانية، ص. ۹۷.

^{۱۰۲} فرزددقه نسبت ايدلن ديوانده بو بيت تثبيت ايدلامشدر.

^{۱۰۳} بيت أبو الغطريف الهدادي به نسبت ايدلمشدر، بافكيز: شرح
الشواهد الشعرية في أمات الكتب النحوية، محمد بن محمد حسن
شُرَّاب، مؤسسة الرسالة، بيروت ۲۰۰۷، ۲۰. / ۱۹۰.

ماهئ شور و طوزلو صو بالغی و شیر یعنی
سود که مراد لبن رضاعدر دیدیلر که راعی
دیمشدر **شعر**:

وإني لأرجو ملّحها في بطنكم

وما بسطت من جلد أشعث أغبر^{۱۰۴}

و كذلك الأعداد شمارها صاییلر که عدد
دخی معروفدر، بی عدد و بی عدد بی حساب
/[م.۱۰] دیمکدر، و آهای چشمه و چاه
یعنی چشمه و قویو صولری که لذید و تلخ
اولق مانع دگل ماء طاهر اوله لر که ذو الرمة
دیمشدر **شعر**:

دَعَتْ مَيَّةَ الأعداد واستبدلت بها

خناطيل آجالٍ من العين خُذِل^{۱۰۵}

و كذلك العبد بنده معناسنده در، لكن بر
نباتك دخی اسمیدر، حتی این درید دیرکه
شعر:

حرّقها العبدُ بعُظْوان

فاليومُ منها يوم أرونان^{۱۰۶}

و كذلك النهار روز که گوندزدر، أما بچه
جرز معناسنده دخی گلور که یعنی طوی

قوشی یاوریسیدر حباری گبی، و اللیل شب که
گیجه در، لكن بچه ماهیخوار معناسنده دخی
اولور بالقجل یاوریسی و بعضی عقاب
یاوریسیدر دیدی، جریر دیمشدر **شعر**:

أكلت النهارَ بنصفِ النهارِ

وليلاً أكلت بليل بهيم^{۱۰۷}

و بو بیت لغز مقامنده مذکور اولدیگی کراده
گلور، و كذلك العماره آبادانی کردن معمور
ایلمکدر، لكن قبيلة بزرگ که مطلقاً بیوک قبيله
معناسنده مستعملدر که عجاج دیمش **شعر**:

لكل أناسٍ من معدٍ عمارة

عروضٌ إليها يلجئون وجانب^{۱۰۸}

و كذلك الفراش پستر که دوشک و دوشمه در،
لكن جفت و حلال یعنی کشینک و طئی اچون
إعداد ایلدیگی حلالی مراد اولور که اثرده دخی
بو معنایه "الولد للفراش وللعاهر الحجر" وارد
اولدی، و آشیانه عقاب یعنی طاوشانجل
قوشونک یواسی معناسنده أعشى دیمشدر **شعر**:

حتى انتهيتُ إلى فراشٍ عزيزةٍ

شَعَوَاءَ روثة أنفها كالمُخَصَفِ^{۱۰۹}

^{۱۰۷} جریره نسبت ایدلن دیوانده بو بیت تثبیت ایدله ماشدر.

^{۱۰۸} بیت أحنس بن الشهاب التغلبي یه نسبت ایدلمشدر، باقیکر:
دیوان المهلهل بن الربيعه، شرح: طلال حبر، الدار العالمیه،
إسکندریه ۲۰۰۸، ص. ۱۰۶.

^{۱۰۹} بو بیت أبو کبیره نسبت ایدلمکته در، باقیکر: دیوان الهذليين،
تحقیق: أحمد الزين- محمود أبو الوفاء، دار الكتب المصرية، القاهرة

^{۱۰۴} بیت أبو الطمحنانه نسبت ایدلمشدر، باقیکر: الدليمي
مُجد نايف، "أبو الطمحنان القيني حياته و وما تبقى من شعره"
المورد، ج. ۱۷، الجزء الثالث، ص. ۱۶۰.

^{۱۰۵} دیوان ذي الرمة، قدم له و شرحه: أحمد حسن سبيح،
دار الكتب العلمية، بيروت ۱۹۹۵، ص. ۲۲۶.

^{۱۰۶} این دریده عائد دیوانده بو بیت بولناماشدر.

فقير ديم كه: بو ايكي معناده إرادة محل ممكندر. و كذلك الضَّبْع كُفْتَارْدَر كه صرْتَلان ديرلر، أما تنگسال يعني قزلق اولان بيل كه احوص ديمش **شعر:**

أبا حُرَاشَةَ إِمَّا كُنْتَ ذَا نَفَرٍ

فإِنَّ قَوْمِي لَمْ تَأْكُلْهُمْ الضَّبْعُ^{۱۱۰}

/ [۱۱ظ] و كذلك المَلَكُ فَرَشْتَهْدَر، لكن آب كه صو منعاسنه دخي گلور أبو تمام ديمش **شعر:**

وَلَمْ يَكُنْ مَلَكٌ لِلْقَوْمِ يُنْزِلُهُمْ

إِلَّا صَلَاحِصِلٌ لَا تُلَوَّى عَلَى أَحَدٍ^{۱۱۱}

و كذلك الرَّجُلُ پای كه آياقدر، لكن رمه مَلَخ كه چكرگه جماعتی و پایچه شلوار ثوماندن آياغك چقدیغی یری^{۱۱۲} و جستنی حاجت بشتاب و حرص بر ايشده چابوك و عجول اولق معنارینه دخي گلور كه زهير ديمشدر **شعر:**

ولا تُدْرِكُ الْحَاجَاتُ مِنْ حَيْثُ تُبْتَغَى

مِنْ النَّاسِ إِلَّا الْمَصْبُحُونَ عَلَى رِجْلِ^{۱۱۳}

و كذلك الفيل پيل ديدكلری حيواندر، لكن مرد سُئِنْتُ رَأَى يعني تدبیری ضعیف و فکری پريشان كمسنه معناسنده دخي هذلي استعمال ايلمشدر **شعر:**

بَنِي رَبِّ الْجَوَادِ فَلَا تَفِيلُوا

فَمَا أَنْتُمْ فَتَعَزَّزْكُمْ لِفِيلٍ^{۱۱۴}

و كذلك الذم نكوهيدن معناسنه مدحك ضدیدر، لكن جاههای اندك آب يعني صوبی آز اولان قيولر معناسنده طُرْمَاخ ديمشدر **شعر:**

أَرْجِي نَائِلًا مِنْ سَيْبِ رَبِّ

لَهُ نُعْمَى وَدَمَّتُهُ سِجَالُ^{۱۱۵}

و كذلك الغيم ابر كه بولتدر، لكن تشنگی و گرمی درون شكم يعني داخل بطنده اولان حرارت و سخونت و عطش مفرط معناسنه

^{۱۱۳} بيت أبو نواسه عائددر، باقيكز: ديوان أبي نواس برواية الصولي، تحقيق: د. بهجت عبد الغفور الحديثي، دار الكتب الوطنية، أبو ظبي ۲۰۱۰، ص. ۶۸۵. | زهير "بانت سعاد قصيده سى صاحبي اولان كعبك پديردر «منه». **شعر:**

وما يطلبُ الحَاجَاتُ مِنْ حَيْثُ تُبْتَغَى

مِنْ النَّاسِ إِلَّا الْمَصْبُحُونَ عَلَى رِجْلِ

^{۱۱۴} بيت كميت بن زيد الأسدي يه نسبت ايدلمكتهدر، باقيكز: ديوان الكميت، تحقيق: د. مُجَدَّ نبيل طريفي، دار صادر، بيروت ۲۰۰۰، ص. ۳۴۹.

^{۱۱۵} بو بيت لسان العريده ابن الاعرابي يه نسبت ايدلمشدر، باقيكز: لسان العرب، ج. ۱۱، ص. ۳۲۵.

۱۹۶۵، ۲. / ۱۱۰؛ مَخْصَفُ بَرْ أَشْفَى كَبِي دِيكِيجِي آلتندندر «منه». **شعر:**

حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى فَرَاشٍ عَزِيزَةٍ

سُودَاءَ رُوْتُهُ أَنْفَهَا كَالْمُخْصَفِ

^{۱۱۰} بيت عباس بن المرداسه نسبت ايدلمكتهدر، باقيكز: ديوان العباس بن المرداس السليمي، تحقيق: د. يحيى الجبوري، مؤسسة الرسالة، بيروت ۱۹۹۱، ص. ۱۰۶.

^{۱۱۱} بو بيت لسان العريده أبو وجرة السعدي يه نسبت ايدلمشدر، باقيكز: لسان العرب، ج. ۱۰، ص. ۴۵۳.

^{۱۱۲} شلوار آياغه گيدكلری هر نه اولورسه «منه»

دخی گلور که / [م. ۱۰ ظ] ذو الرمة شعرنده
دیمشدر شعر:

ما زالت الدَّلُّ لها تعود

حتى أفاق غيُمها المجهود^{۱۱۶}

و كذلك الوهم دل بچیزی شدن خلاف واقع
بر امره ذاهب اولمق که یاكلش آكلامقدر،
لكن رَه راست کرده یول طوغرلق و وسعت
بولمق، و دخی شتر بزرگ رام کرده،
قوللانلمش اولان عظیم و جسيم دوهيه نَعْر
ديرلر، قَعقاع شعرنده دیرکه شعر:

كأَها جَمَلٌ وَهَمٌ وما بقيت

إلا النحيْزَةُ والألواحُ والعصبُ^{۱۱۷}

و كذلك الإثم بزه که گناهدر، لكن سیکي
یعنی باده معناسنه آیت کریمه ده ﴿قل إنما حرم
ربي الفواحش ما ظهر منها وما بطن والإثم﴾
واقع اولدی، و شاعر دخی دیمشدر شعر:

شربتُ الإثم حتى زال عَقْلِي

كذلك الإثم تَذْهَبُ بالعقول

فقیر دیرم که: بو معناده مسبک اسمنی سبیه
تسمیه قبیلندن ویا رَجُلٍ عَدْلٍ گبیدر، حقیقت

اولمسی مسامحهیه محتاجدر. و كذلك الظن هم
یقین و هم گمان معناسنه در، لكن سوگند
خوردن یعنی آند ایچمک و یمین ایلمکده دخی
مستعملدر که حسان بیورر شعر:

أظنّ لا تَنقُضي عَنَّا زيارتُکم

حتى تكونَ بَوادینا البساتینُ^{۱۱۸}

و كذلك البدن تن معناسنه در، و تَنَّهُ پیراهن
گوملگک بدنی یعنی شَبَح القميص وغيره، و زره
کوتاه قصه زرهه دخی دیرلر که ﴿فاليوم ننجيك
ببدنك﴾ کریمه سی بو معناده وارد اولدی، و بُز
کوهی پیر قوجامش طاغ کچسی معناسنه راجز
دیرکه مصرع:

وَضَمَّهَا وَالبَدَنَ الحِقَابُ^{۱۱۹}

/ [ر ۱۲ و] و كذلك الشيطان فارسیده دیودر،
لكن مار پلید که پک یاوز بیلاندر، کمیت
شعرنده إشعار ایدر شعر:

نُلاعِبُ مَثْنَى حَضْرَمِي كَأَنَّهُ

تَعْمُجُ^{۱۲۰} شيطانٍ بذِي خِرْوَعٍ قَفَرٍ^{۱۲۱}

بونده شیطان لفظی بر مقدار یازلمق مناسب
گورینور: شیطان هر جنسک گرک انس و جان و
گرک حیوان حددن بیرون تَمَرُّد و خبائثی نمایان

^{۱۱۸} بو بیت حسان بن ثابتک دیوانده بولنامامشدر.

^{۱۱۹} دیوان الکیمت، ص. ۵۰.

^{۱۲۰} م: تَقَبَّح.

^{۱۲۱} بو بیت طرفهیه نسبت ایلمکته در، باقیکر: دیوان طرفه بن

العبد شرح الأعلام الشنتمري، ص. ۱۵۹. | م: فقر.

^{۱۱۶} بو بیت ذو الرمة نك دیوانده تثبیت ایلمه مامشدر.

^{۱۱۷} بو بیت ذو الرمة یه نسبت ایلمشدر، باقیکر: دیوان ذی

الرمة، ص. ۱۳. شعر:

كأَها جَمَلٌ وَهَمٌ وما بقيت

إلا النحيْزَةُ والألواحُ والقصبُ

اوجی دیمک اولور که بو معناده دخی ضدیتلری
أبو نُواسك شعرنده محققدر / [م ۱۱و] شعر:

الحُسْنُ والقُبْحُ في عضوٍ من الجَسَدِ

فوق الذراعِ وتحت المَنكَبِ العَصْدُ^{۱۲۳}

بو بحث دخی بونده تمام و اهل قناعتی / [نهظ]
ایفای مرام ایدر. لله الحمد علی الاتمام وعلی
حبیبیه الصلاة والسلام.

نافعه: بو دخی معلوم اوله که: شعری عربک
أشعارنده واقع کلمات کثیره واردر که وزنی درست
و راست اولق ایچون بالضروره حرف زیاده
ایدرلر، آنلرک غایت مجهول اولانلری هر نقدر
پسندیده اولان شعرانک أشعارنده واقع اولدیسه
دخی بو کتابده یاد ایلمدم. مثلاً ضرورتِ وزن
شعر^{۱۲۴} ایچون عقرب لفظنه بر حرف زیاده
ایدرلر که راجز دیمشدر شعر:

أعوذ بالله من آل العقرب^{۱۲۵}

الصايات الشايلات الأذنان^{۱۲۶}

لکن آنلرک زیاده معروف اولنلرندن بر مقدار سرد
ایراد ایلدم؛ زیرا چوق شعرده بولنور، مثلاً: دَرَم ده

اولانلرینه إطلاق قرینه سیله؛ اگر تَشْيِطَن
لفظندن اولورسه وزنی فَيَعَالِدَر و منصرفدر و
اگر شَيْطَ دَن اولورسه که هلاك معناسنه در
وزنی فَعْلان اولمغله غیر منصرف اولور، بو قول
مرجوح و مجروحدر دیدیلر، ﴿وكانه رؤس
الشياطين﴾ آیت کریمه سنده اولان اوچ قولک
بری که پک خبیث بیلان دیمکدر، خروس
گبی باشنده اییگی ولور، فاتحه شریفه
تفسیرنده إستعاذه ایله ابتدا و بوندک دخی
مفصل یازلمشدر.

و كذلك الحدّثان هرج نو پدید یعنی کثرت
ایله اولان فتنه و قاریشقلق که هنوز ظهور
ایده، و طاش قیردقلری تَبَر که بُخْثَرِي دیمشدر
شعر:

وَجَوْنٌ تَزَلُّقُ الحدّثان منه

إذا أجزأها نَحَطُوا أَكابا^{۱۲۲}

و كذلك الحسن نیکویی که گزللک و
خوشلق، ضدی قبیحدر، لکن کناره استخوان
آرش از سوی درون قول کموگنک ایچ طرفندن
کناری، و القُبْح زشتی بدلق فنالق که ضدی
حسندر، و بو دخی کناره استخوان ارش از
سوی بیرون یعنی مزبور عَظْمُک ایچ یوزندن

^{۱۲۳} ابو نواسک دیوانده بو بیت تثبیت ایدله مامشدر.

^{۱۲۴} م - شعر.

^{۱۲۵} م : عقرب.

^{۱۲۶} بو بیتک قائلی بولنامامشدر، و بعض قاینالرده بلا نسبت

یازلمشدر، باقیکز: لسان العرب، ج. ۱، ص. ۴۱۰؛ و کتاب

الضرائر الشعرية، ابن عصفور الإشبيلي، ص. ۳۳.

^{۱۲۲} بختری دیوانده بو بیته رایتلامامشدر، فقط لسان العربده

بلا نسبت یازلمشدر، باقیکز: لسان العرب، ج. ۲، ص.

۴۱۳۲ شعر:

وَجَوْنٌ تَزَلُّقُ الحدّثان فيه

إذا أجزأها نَحَطُوا أَجَابا

درهام و انگشتی یه خاتم دیمک محلنده خاتام
دیو راجز یازمشدر **شعر:**

لو اَنْ عندي مائتي درهم

شربت دارا في بني حرام

وسرت في الأرض بلا خاتام^{۱۲۷}

و چوق کلمه دخی واردر که تسویه وزن
ایچون ضرورت حکمیله شاعر شعرنده آنلردن
بر ویا ایکی حرف إسقاط و نقیص ایدر،
آنلرک دخی بر مقدارینی تعداد ایدهلم مثلاً:
/[۱۲رظ] فلان لفظنی عجاج شعرنده ایراد و
ألف و نونی إسقاطله یاد ایدوب قُل دیمشدر
مصراع:

في لُجَّةٍ أَمْسَكَ فَلَانًا عَنْ قُلٍ^{۱۲۸}

بو دخی فوئددندر که لفظ مزبور ضمله
ألفاظ کنایه دن لفظ کریمدر و ابتدا منشآت و
اثناى محادثاته ایراد ایدن قُس بن ساعدة
الأيادي در، صکره مکتوبات نبویه و أوامر
مصطفویه دخی یازیلوب کتاب و سنتده وارد
اولمش اولدی، صُبِحَ أَعْشَادُهُ قَلَقُشْنَدِي و
غیریلر دخی یازمشلردر. و حمام لفظنی دخی

آخربنی قصر ایله هذلی شعرنده ایراد ایدر که
مصراع:

فَوَاطِنًا مَكَّةَ مِنْ وُزْقِ الْحَمَا^{۱۲۹}

و غرضوف کلمه سنی لبید شعرنده تنقیص ایله
غرض دیمشدر **شعر:**

أَنَسُ يَنَالُ الْمَاءَ قَبْلَ شَفَاهِهِمْ

لَهُمْ وَارِدَاتُ الْغُرْضِ شَمُّ الْأَرَانِبِ^{۱۳۰}

نافعه: و بو دخی لوازم محلدندر که بو کتابک
حاوی اولدیغی لغات غریبه و کلمات عجیبه دن
بر مقدارینی إثبات ایچون أشعار عرب إشعار و
ایراد و احتجاج ایچون شواهد تعداد ایلدم تاکه
مطالعه ایدنلر صحت وقوعنده شک ایلمیله.
مثلاً: السِّلْطَلِيطُ خدای عز و جل جنابنک اسماء
شریفه سندن بر اسمدر که، اصل ماده سی
تَسْلُطُندِر، حتی أمية بن أبي الصَّلْت دیمشدر
شعر:

لكل أناسٍ عارمون وأمةٍ

إلهٌ سِلْطَلِيطٌ عليهم^{۱۳۱} مسيطر^{۱۳۲}

^{۱۲۹} بیت عجاجة نسبت ایدلکتهدر، باقیکر: دیوان العجاج بروایة
عبد الملك بن قریب الأصمعي، تحقیق: د. عزة حسن، دار الشرق
العربي، بیروت ۱۹۹۵، ص. ۲۸۲؛ **مصراع:**

أوالفا مكة من ورق الحمي

^{۱۳۰} بو بیت کثیر بن عزة نسبت ایدلکتهدر، باقیکر: دیوان
الکثیر، تحقیق و شرح: د. إحسان عباس، دار الثقافة، بیروت
۱۹۷۱، ص. ۳۴۱.
^{۱۳۱} ن - علیهم.

^{۱۲۷} بو بیتک قائلی بولنامامشدر، لسان العربده بلا نسبة
واقعدر، باقیکر: لسان العرب، ج. ۱۲، ص. ۱۹۹.
^{۱۲۸} **مصراع** أبو النجم العجلي یه نسبت ایدلکتهدر، باقیکر:
دیوان العجلي، تحقیق: د. محمد أديب عبد الواحد الجمران،
مجمع اللغة العربية، دمشق ۲۰۰۶، ص. ۳۵۵.

عُلَيْنَ بَكْدِيُونِ وَأُشْعِرَنَ كُرَّةً

فَهْنُ إِضَاءَ صَافِيَاثُ الْغَلَايِلِ^{۱۳۶}

و الحذب فارسیده گوزی بوکریلکدر، لکن زمین
بلند یعنی یوکسک یردر، ارض رفیع گبی، و موج
آب صویک حرکتیله حاصل اولان طالقہ معناسنه
دخی گلور، و الضریر نایینا دیمکدر اعمی گبی،
لکن مادرزاد اولان اعمی در دیدلر، و زیانکار
معناسنه ضرر ماده‌سندن اولور و تن مردم که
کشینک جسمیدر، و کنارۀ رودبار نهری
عظیمک کناری، بو معنالرده اوس بن حجر
دیمشدر **شعر**:

وما خلیج من المسروۃ ذو حَدَبٍ

یرمی الضریر بِحُشْبِ الطَّلَحِ والضال^{۱۳۷}

/ [ر۱۳و] و كذلك التَّهت خواندن یعنی اوقومق
که چاغرمقدر دعوت گبی، و الرِّطْلُ غلام
دیمکدر که جمعی اُزطال گلور، و الحرس روزگار
یعنی دهر و زمان و دزدیدن یعنی چالمق سرقه
گبی، و العسب فرزند، اركك اوغل و سائر
معنالی واردر، و الفاقعة زن دُزد، سارقه گبی
خرسز خاتون، و الشریط جامدن که لباس

(مسیطر) قهار و غالب دیمک اولور. و
الْقُشْعُنْبُرُ بِنَجْشُكْ که سرچه دیرلر عصفور
گبی که راء مهمله‌نک سداسیاتنده آخرینک ما
قبلی موحدہ بولنان کلماتک اولی قاف
اولنلرنده گلسه گرکدر، و الْقُشْبَعَصَلْ شیر که
ارسلان اسماسندندر، بو دخی باب لامدن
فصل صادده سداسیاتک اولی قافلیلردندر، و
الْخُرْطُفَانُ کَرَم یعنی بوجکدر که قورد دخی
دینور، بر شاعرِ جَمِیْرِ صفت مرده بر
قطعه‌ده دیمش **شعر**:

لما رمی بِالْعَنْضَجُوبِ بَجَعُظَتْ

سُرْعَا فَتَاهِ وَفَاضَ بِالْعُرْضُطُلْ

فَكَأَنَّهُ الْخُرْطُفَانُ / [م۱۱ظ] يَنْوُشُهُ

قُشْعُنْبُرٌ يَسْطُو^{۱۳۳} عَلَى قُشْبَعَصَلْ

و الْكَدْيُونُ دُرْدِي زَيْت، فرعون وزنده‌در^{۱۳۴}،
زیتون یاغینک طورتوسیدر که قوملیدر، بعض
اشیانک جلاسنه استعمال ایدرلر، و الغلایل
مِیْحَه‌ای حلقه زره، دمور^{۱۳۵} گوملک
حلقه‌لرینک چویلری که، نابغه ذبیان بر زره
وصفنده دیمش **شعر**:

^{۱۳۲} دیوان أمية بن أبي الصلت، تحقیق: عبد الحفیظ السطلي،
مطبع التعاونیة، دمشق ۱۹۷۴، ص. ۴۰۳۸۶: **شعر**:

إِنَّ الْأَنَامَ رَعَايَا اللَّهِ كُلَّهُمْ

هُوَ السَّلِيطُ فَوْقَ الْأَرْضِ مُسْتَطَرٌ

^{۱۳۳} م: يعطو.

^{۱۳۴} م: فرعون وزنده دردي زيت.

^{۱۳۵} م: تیمور.

^{۱۳۶} دیوان نابعة الذیابنی، تحقیق: د. حنانصر الحتی، دار الکتاب
العربی، بیروت ۱۹۹۱، ص. ۱۰۵۸. | م- الغلایل.
^{۱۳۷} دیوان اوس بن حجر، تحقیق: مُجَدَّ یوسف نجم، دار بیروت،
بیروت ۱۹۸۰، ص. ۴۰۱۰۵: **شعر**:

وما خلیج من المروت ذو حَدَبٍ

یرمی الضریر بِحُشْبِ الطَّلَحِ والضال

قودقلىرى ظرفدر كه بو آلتى عدد كلمه
غريبه يى ابو حزام عكلى بر بيتده جمع ايدر
شعر:

وَمَنْ تَهَتَّتْ بِهِ الْأَرْطَالُ حَرْسًا

أَلَا يَا عَسْبَ فَاقَعَةِ الشَّرِيطِ^{۱۳۸}

و كذلك الضيعة تيرهاى تيز پيكان، دمردن
كسكين اولان اوقلر، و الجشاء كمان
سخت، قوی و سرد يای ديمكدر، لكن
خفيف يایدر ديديلر، و نيجهلر يای
آغاجندن عصادر كه خفيف اولور ديديلر، و
الشرعة زه كمان يای كريشى و تر گي، و
الحشر سنان باريك، اينجه مزراق كه گوندر
دخی دينور، لكن هر رقيق شيئه ديرلر^{۱۳۹} و
الحشر لطيفتر از پرهاى تير، اوق يلگنك
غايت خفيفى و زياده لطيفدر، صراحده نوک
تيز، و محيطده ابن الكمال المفتى تيز كردن
سنان سخنلری صحاحك عبارتته گوره تخطئه
اولنمسی صحيحدر، والحق ما حققناه و
الکيس زيرك شدن، ذكى و زكى اولمق كه
أثرده "الکيس من دان نفسه" بو ماده دندر،

^{۱۳۸} تاج العروس من جواهر القاموس، مُجَدِّد بن مُجَدِّد بن عبد
الرزاق المرتضى الزبيدي، تحقيق: عبد الحليم الطحاوي، مطبعة
حكومة الكويت، الكويت ۱۹۸۴، ج. ۲۱، ص.
۵۰۸. شعر:

وَمَنْ تَهَتَّتْ بِهِ الْأَرْطَالُ حَرْسًا

أَلَا يَا عَسْبَ فَاقَعَةِ الشَّرِيطِ

^{۱۳۹} ن - والحشر: سنان باريك، اينجه مزراق كه كوندن
دخی دينور، لكن هر رقيق شيئه ديرلر.

أبو حزام عكلى بو شعرنده بو بش لفظى جمع و
تير و كماني وصف ايدر شعر:

معي ضيعة جشاء فيها

شُرْعَةُ حَشْرُهَا حَرَا أَنْ يَكِيَسَا^{۱۴۰}

و كذلك الكوم ماده^{۱۴۱} اشتراک بزرگ كوهان،
اورگجلري بيوك اولان ديشى دوهلر، و الجلاذ
اشتران زفت چرب شير، سودى ياغلى و عظيم
الجنه دوهلر، و السّلاح پيه اُشتر، دوهنك ياغى
كه اسليح ديدكلری نباتى اُكلندن حاصل و
سودينك كثرته سبب اولور، و الصّناير روزهاى
عجوز، برّد عجوز گونلريدن، لكن مفردى صيّر
بر گونه مخصوصدر كه ايكنجى گوندر، اولكى
گونه صيّ و ايكنجى صيّر و اوچنجى و بر و
مُطْفئ الجمر دردنجيدر و بشنجى مُكْفئ الظّن
در^{۱۴۲} و بو درت لغت مذكوره يى شعرنده جمعه
ليلی ديمشدر شعر:

وَلَا تَأْخُذْ الْكُومُ الْجِلَادُ سِلَاحَهَا

لِتَوْبَةَ فِي نَحْسِ الشِّتَاءِ الصَّنَائِرِ^{۱۴۳}

^{۱۴۰} تاج العروس من جواهر القاموس، ج. ۱۲، ص. ۵۳۴.

شعر:

ومعي ضيعة وجشاء فيها

شُرْعَةُ حَشْرُهَا حَرَى أَنْ يَكِيَسَا

^{۱۴۱} م - ماده.

^{۱۴۲} وبعضيلر آمر دردنجي و مؤثر بشنجي اولمق اوزره تعين و
مطفئ و مكفئ آلتنجي يدنجي اولور و معلل دخی عند البعض
أنلردن معدوددر. «منه»

^{۱۴۳} ديوان لیلی الأخيلية، ص. ۵۳.

و كذلك العلة سرگشته شدن، حیران و دماغی مختل و سراسیمه اولمق و باشی دونمک، و القَعُولی پایرا بَوَقَتِ رفتار کثر برداشتن، یوررکن قالدیردغی / [م ۱۲ و] آیاغنی گنج قیلیمق که مخمسات مقصوراتده دخی مذکوراتنددر. و الفَنجَلَة سُسْت رفتن، گَوْشَك و سُولُك یوریمک رفتار پیرانه معناسنه، و التَّقْلَة وقت شدن گرد انگیختن، یوررکن توز قالدیرمق که پریشان رُو شدن گلور / [ر ۱۳ ظ] و الخَزَعَلَة لنگوار شدن، أعرج گبی یوریمک که گورنلر طوبال ظن ایدرلر و الهَنْبَلَة خَرَامیدن، صالمنق تبختر گبی، لکن قورد گبی لنگانه یوریمکدر دیدیلر، بو آلتی کلمه یی بر راجز جمع ایدوب دیمشکه شعر:

أَمَا تَرَبَّنِي فِي الْوَقَارِ وَالْعَلَّةِ

قَارِبْتُ أَمْشِي الْقَعُولَى وَالْفَنَجَلَةَ

وَتَارَةً أَثْبُتُ نَبْتًا نَقَّطَلَهُ

خَزَعَلَةَ الضَّبْعَانِ رَاحَ الْهَنْبَلَةَ^{۱۴۴}

تنبيه: معلوم اوله که؛ قرآن کریمده و أشعار شعراده إستعاره طریقیله ایراد اولنان کلماتک زیاده معروف اولنلرینی دخی بو کتابده یاد

ایلدم که کمالی درجه اُکملیته رسیده اوله، مثلاً القلب، دل دینور که گوکلدر عقل معناسنده إستعاره اولنور، قرآن کریمده بیورلمش ﴿إِنْ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ﴾ أى عقل، و الذکر یاد کردن، سويلمک آقمق و لسانه گتورمک، علی طریق الإستعاره بزرگواری و بلندی یعنی رفعت و غُلُو معناسنه دخی گلور که ﴿لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ﴾ بیورلدى، / [ن ۶ و] و بر محله دخی ﴿بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرَضُونَ﴾ وارد اولدى، و قرآن معناسنه دخی گلدی که ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ کریمسیله مراد بودر، و النفس تن که گوده و جسد و شَبَح دخی دینور و جان که روح معناسنه دخی گلور، و علی سبیل الإستعاره برادر دیمکده دخی مستعملدر و جمعی أنفس گلور برادران یعنی قرنداشلر دیمک اولور که ﴿وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ بو معنایه در دیدیلر، و بر آیتده دخی ﴿لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا﴾ دیو بیورلدى^{۱۴۵} و الحسنة نیکی یعنی گوزللك و خوشلقدر، لکن إستعاره ایله سال فراخ یعنی بوللق اولان ییله دیرلر که سنهُ قَحْطُك ضدیدر، و السَّيِّئَة بدی، ایکی معناده دخی حسنه نك ضدی تامی که تنگسال دیمک اولور حتی آیت کریمده دخی ﴿مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ خَيْرٍ﴾ دیو بیورلدى.

^{۱۴۵} م - ﴿لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا﴾ دیو بیورلدى.

^{۱۴۴} بو بیتلر خَلْفَ الْأَحْمَرِ الْأَعْرَابِي بِعِ عَائِدَر، باقیکز: کتاب الأمالی مع کتابی " ذیل الأمالی والنوادر، أبي على إسماعيل بن قاسم القالي، تحقيق: صلاح بن فتحي هلال- سيد بن عباس الجليمي، مؤسسة الكتب الثقافية، بيروت ۲۰۰۱، ص. ۵۲۵.

نازلدر و زمین دخی مراد اولنور که أمیه بن صلت
دیمشدر **شعر**:

والأَرْضُ مَعْقِلُنَا وَكَانَتْ أَمَّنَا
فِيهَا مَقَابِرُنَا وَفِيهَا نُؤَلَدُ^{١٤٨}

و الصلب استخوان پشت مازه، / [م ١٢ ظ] آرقه
کموگی که اکورقه دیرلر که معروفدر، إستعاره
طریقيله دودمان مراد اولور که قبيله کبیردر، عدی
بن زید بونلری شعرنده ایراد ایدر **شعر**:

أَجَلٌ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَضَّلَكُمْ
فَوْقَ مَا أَحَلَى بَصُلْبٍ وَإِزَارٍ^{١٤٩}

و إزار دخی سترهدر، لکن بر وجه إستعاره
پرهیزکار خاتونده زیانزدددر، و الأزار تن مردم،
معنای اصلی مزبوردن وجود انسان معناسنده
مستعاردر که هذلی دیمشدر **شعر**:

تَبَرَّأَ مِنْ دَمِ الْقَتِيلِ وَبَرَّهَ
وَقَدْ عَلِمْتُ^{١٥٠} دَمَ الْقَتِيلِ إِزَارَهَا^{١٥١}

نفسك ﴿بيورلمشدر و بر یرده دخی گلدی
﴿فَإِذَا جَاءَتْهُمْ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَذِهِ وَإِنْ
تَصْبَهُمْ سَيِّئَةٌ يَطْهَرُوا بِمُوسَى وَمَنْ مَعَهُ﴾ و الخیر
نیکی، ایو و خوش اولق شرک مقابلیدر، أمّا
بر وجه إستعاره أسبان یعنی آتلرده مستعملدر
که بیورر ﴿فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَ الْخَيْرِ﴾ و
بو معناده شاعر دیمشدر **شعر**:

وَلِلْخَيْلِ أَيَّامٌ فَمَنْ يَصْطَبِرْ لَهَا
وَيَعْرِفْ لَهَا أَيَّامَهَا الْخَيْرَ تُعْقِبُ^{١٤٦}

/ [ر ١٤ و] و السماء آسمان که، گوک یوزی و
دخی باران که مطر گبی یغمور معناسنده
إستعاره ایدرلر حتی آیت کریمهده گلدی
﴿يُرْسِلُ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا﴾ و بو مآلده
شاعر دیرکه **شعر**:

إِذَا نَزَلَ السَّمَاءُ بِأَرْضِ قَوْمٍ
رَعَيْنَاهُ وَإِنْ كَانُوا غَضَابًا^{١٤٧}

و الأمّ مادر که آنا دیمکدر والده گبی، لکن
إستعاره طریقيله دوزخ دخی مراد ایدرلر که
﴿فَأَمَّهُ هَاوِيَةٌ﴾ کریمهسی عرابک بو لغتی اوزره

^{١٤٨} دیوان أمیه بن أبي الصلت، ص. ٣٥٦.

^{١٤٩} دیوان عدي بن زيد العبادي، تحقيق: محمد جبار المعبيد، شركة
دار الجمهورية، بغداد ١٩٦٥، ص. ٩٤، **شعر**:

أَجَلٌ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَضَّلَكُمْ
فَوْقَ مَنْ أَحْكَا صَلْبًا وَإِزَارًا

^{١٥٠} وعقلت «نسخ»؛ م: وعقلت.

^{١٥١} دیوان أبي ذئيب الهذلي، خويلد بن محرت بن زبيد، تحقيق:
أحمد خليل الشال، مركز الدراسات والبحوث الإسلامية، بور
سعيد ٢٠١٥، ص. ٦٥.

^{١٤٦} بيت طفيل الغنوي يه عائدر، باقيكز: ديوان طفيل
الغنوي بشرح الأصمعي، تحقيق: حسان فلاح اوغلي، دار
صادر، بيروت ١٩٩٧، ص. ٤٩.

^{١٤٧} بو بيت معوذ الحكماء معاوية بن مالك بن جعفر بن
كلابه نسبت ايدلمكتهدر، باقيكز: المفضليات، المفضل بن
محمد بن يعلى بن سالم الضبي، تحقيق: أحمد محمد شاكر، عبد
السلام محمد هارون، دار المعارف، القاهرة بی تاريخ، ص.
٣٦٢؛ لسان العرب، ج. ١٤، ص. ٣٩٩.

و الشاة گوسفند، قویوندر که مثناة مقصوره
مع التاده گلور که نَزْكَاوِ گُوهِی اركك یابانی
صیغردر، و بر طریقِ استعاره زن یعنی خاتون
مراد اولنور که عنتره دیمشدر **شعر:**

يا شاةُ ما قَنَصٍ لمن حَلَّتْ له

حَرَمْتُ عَلَيَّ وَلَيْتَهَا لَمْ تَحْرُمِ^{۱۵۲}

و المرء مرد مراددر، لكن گرگ یعنی قورده
دخی استعاره اولنور که فرزدق دیمشدر **شعر:**

وأنت امرؤُ يا ذئبُ والعَدْرُ كُنْتما

أُحْيَيْنِ كَانَا أَرْضِعا بِلَبَانِ^{۱۵۳}

و الأمون اشتري که امین باشند از سستی او
در رفتار، بُنیه سی مستحکم اولمغله یوریمسند
آندن خلاقی ظهورندن امین اولدقلری دوه،
لكن بونی دخی زن ایچون استعاره ایدرلر که
طفیل دیمش **شعر:**

وإني على عوجارَ أعوجَ قادِرا

أمينٌ وما كلُّ امرئٍ بأمين

يدافعني حِفظي له عن رُكوبِها

دِفَاعَ عَنائِي عن رُكوبِ أُمُوي^{۱۵۴}

بو مقدار ايله اِكتفا اولنمق سزاور گوریلوب، اولی
کتابدن بو محله گلنجه ایراد اولنان حُجَجِ قرآنیه و
دلائلِ أشعاریه أصحابِ قناعت و أربابِ مروّته
کافیدر، زیاده سی تطویل کلامه مؤدّی و موجب
کلالدر که دیمشدر: کمال با کلال ملال
است^{۱۵۵}.

دافعة: بو کتابده ماضی و مستقبل و فاعل و
مفعول و أمر و نهي گبی کلمه لری ایراد ایلدم،
مگر که بالضروره طالبه مطلوب اوله / [ر ۱۴ ظ]
بلکه آنلرک مصدرلرنی یاد ایلمله اِکتفا ایلدم،
مثلا: کفی و اِکتفی ماضیلدر یکفی و یکتفی
مضارعلدر، بونلری تعیین و ایراد ایلمیوب
مصدرلری اولان کفایت و اِکتفا لفظلرنی سرد و
تعداد ایلدم؛ زیرا علم صرفه نبذه انتساب اولان
کمسنه اول مصادردن أفعال و سائر کلماتی فهم
و إدراك ایدر، هم حجم کتاب کبیر اولمز و هم
معنای کثیره یه شمول فائده سی نقصان بولماز
شعر:

على الله في كل الأمور توکلي

وبالمرسل الهادي الشفيع توسلي

ترتیب کتاب و طریق استعمالِ طلاب بر وجه

تفصیل (بعون الله): بو کتابک ترتیبی صحاح و
قاموس گبیدر یعنی مشتمل اولدیغی کلمات
بجذایرها آخرنده بولنان حروف ایلهدر، بعده

^{۱۵۵} ن- زیاده سی تطویل کلامه مؤدّی و موجب کلالدر که
دیمشدر: کمال با کلال ملال است.

^{۱۵۲} دیوان عنتره، عنتره بن شداد بن معاویه، مطبعة الآداب،
نجف ۱۸۹۳، ص. ۸۳.
^{۱۵۳} دیوان الفرزدق، همام بن غالب، تحقیق و شرح: علی
فاعور، دار الکتب العلمیة، بیروت ۱۹۸۷، ص. ۶۲۸.
^{۱۵۴} بو بیتلرک طفیلی یه عائد اولدیغنه دائر هر قنغی بر شی
تثبیت ایللمه مامشدر.

کلماتک عدد حرفیه در که؛ ثنائی صکره ثلاثی بعده رباعی و خماسی و سداسی و آز اولور که سباعی دخی بولنور، آندک صکره کلمه نك حرفِ آخرینه متصل اولان حرف ایله مرتبدر و صکره کلماتک اَوّل حرفلرینه نوبت رسیده اولوب آنلره تنظیم اولنمشدر، آنلرده دخی اَوّلری فتحه لی اولنلری ابتدا ایراد ایدوب، ضمه لی و اچونجی رتبه ده دخی کسره لی اولنلر یاد اولنور، و آخری اَلِف اولنلر ایکی نوعه تقسیم اولنوب، اَلِف مقصوره نوع اَوّلده و ممدوده ثانیده ترتیب و وزن قافیه ده^{۱۵۶} يك نسق اوزره تهذیب اولنمشدر،/[۱۳و] و هر نوعه أسما اولنلر و صکره جمع اولنلر و آنلره دریی حرف اولنلر و صکره أفعال یازلمشدر و عقبنده معناسی فارسی ادا ایله تعیین قلنمشدر، و هر نوعک آخرینده اول نوعه چسبان اولان کنیه لر و ایکی کلمه دن مرگب اولنلر تحریر اولندی، و حرف اَلَفین مقصورا و ممدودا تمام اولندقدن صکره آخر کلماتده همزه بولنوب مهموز اولان لفظلر تسطیر اولندی و صکره آخرلری بای موحده اولنلر و بعده آخرلری حرف تا اولنلر و هایه دك هر حرفک کلماتی بر یرده یازیلوب و هر بر حرفک اَلفاظی طقوز نوعه تقسیم اولندی، مثلا نوع اَوّلده اَب تب تب جب إلى آخره، آخرلری با و یاخود غیری

اولان کلمه لرك ما قبلنده اولان حروفك حرکه لری فتح اوزره / [۱۵و] اولنلری نوع اولده یاد اولندی، مثلا اَدب اُحب اُوجب مستحب گبی و نوع ثانیده اُب تُب ثُب جُب یعنی آخرینک ما قبلی مضموم اولنلر ایکینجی نوعده یازلدی، مثلا حُجُب، حُثُب، کُثُب گبی و نوع ثالثده اِب تب ثِب جب که ما قبل الآخر مکسور اولنلر دخی اچونجی نوعده ترتیب قلندی، مثلا: عَقَب گبی و درنجی نوعده اَب تاب ثاب جاب گبی آخرلرینک ما قبللریله میاننه حروف لیندن اَلِف توسّط ایدنلر یازلدی و بشنجیده حروف لیندن واو توسّط ایدنلر یازلدی که اُوب ثُوب ثوب جُوب گبی و آلتنجیده دخی اول حروفدن یا تعرض ایدنلر یازلدی اِب تب تیب ثیب جیب گبی و یدینجیده آخرینک ما قبلی حروف لیندن دگل حرف صحیح واقع اولمش لکن ساکن بولنمغله آنلرین ما قبللرینک حرکه لرینه اِعتبار و ینه فتحه لیلری تقدیم اولندی اُتَب اُتَب اُجَب اَدب گبی و سکیزنجیده ضمه لی اولنلر اُتَب اُتَب اُجَب گبی و طقوزنجی نوعده دخی کسره ایله اولنلر ایراد اولندیلر که اِتَب اِجَب مثاللی در. و تفکر اولنسه بو طقوز نوعدن خارج کلمه نادراندندر و بو انواعک دخی جمله سنده کلمات بولنمق ملتزم دگلدر، مثلا آخرینک ما قبلی بای موحده اولان

کلمه چوق بولنمق^{۱۰۷} و قلی و هیچ اولمق دخی واقعدر، و سائر حرفلرده بولنله قیاس اولنه.

لازمه: الحالة هذه بر کلمه نك معناسنی بيلمك ايچون بولمق مراد اولنسه / [ن ۶ ظ] طريق بودر كه: اول باول کلمه نك آخری اولان حرفك بابنی بولمق لازمدر كه اول کلمه اول بابدهدر؛ زیرا آخر کلمه اولان حرف هر لفظك كه آخری بولنه البته بر بابده جمع اولنمشدر، مثلاً: آخر کلمه جیم اولسه بویله اولان کلماتك جمله سی باب الجیمده موجوددر، حرف دیگرده یوقدر، بعده اول کلمه نك آخری بولنان حرفك ما قبلنه نظر اولنور، هنوز ترتیب اولنان انواع تسعه دن قاجنجی نوعك کلماتدن اولور، بعده کلمه نك حرفی قاجدر، ایکی ایسه ثنائی و اوچ ایسه ثلاثیده یعنی اوچ حرفلی اولان ألفاظده باقیلور، سائر عدد دخی بویلهدر.

لازمه: کلمه یه داخل اولان ألف لام حیّر اعتباردن ساقطدر حتی بعض معرفه بولنان کلمات اعلام گبی مجرد یازلمشدر. / [ر ۵ ظ]

لازمه: آخر کلمه ده اولان تا اگر کلمه دن دگل صکره دن لاحق اولمش ایسه آکا دخی

إلتفات اولنمیه،^{۱۰۸} آخر کلمه دگلدر، لفظك معتبر اولان آخری اصلی اولان حرفدر، اگر بلا تا إستعمالی یوغیسه هر نوعك آخرینده **ومنه مع الناء** / [م ۱۳ ظ] دیو سُرخله یازیلوب مذکور گبی اولنلر حرف اصلیسنه إرداف و إفراد اولنمشلدر، اول محلدن تجسس اولنه، مثال أبو الفضل بو مقامده تسهیلا للطالبین مثال ایرادینی مراد ایدوب بیورر، مثلاً الصِقْعَل کلمه سنك معناسنی بيلمك ايچون بو کتابده بولمق مراد اولنسه ابتدا آخرینده اولان حرف لام اولغله باب اللام بولنوب بعده اول کلمه قاج حرفدر باقیله، ألف لام نظردن ساقطدر، درت حرفلی اولدیغی ظاهر اولدقده، نظر اولنور كه سابقا بیان اولنان طقوز نوعك قنقیسنه مساعدر، آخرینك ما قبلی اولان حرف عین صحیح اولغله آنك دخی ما قبلی اولان قاف حرفی مفتوح اولدیغی سببدن یدینجی نوعده بولنمسی تحقّق ایدر.

ذیل: بعده اول نوعك ایچینده اولی صاِد مهمله اولنلر قاج لفظ بولنورسه بر محله جمع اولنمشدر، آنلرك دخی فتح، و ضمّ و کسرده ترتیبیلرینه نظام اوزره إهتمام اولنمشدر.^{۱۰۹}

لازمه: هر کلمه كه فعلاء وزننده اوله اگر ألف مدوده ده بولنمزه أفعّل وزننه باقیله، مثلاً عَیْدَاء لفظی مدوده دن حرف دالده باقیلوب درت

^{۱۰۸} ن : اولنمز

^{۱۰۹} ن - آنلرك دخی فتح، و ضم، و کسرده ترتیبیلرینه نظام اوزره إهتمام اولنمشدر.

^{۱۰۷} ن - ملتزم دگلدر مثلاً: آخرینك ما قبلی بای موحده اولان کلمه چوق بولنمق.

که مثلاً ایکینجی نوعده الأبحر جمع البحر و دردنچی نوعده البحار جمع البحر و بشینچی نوعده البُحور جمع البحر دیوب مفردی معلوم اولدوقده محلنده مفردك معناسنی بولوب جمعك دخی مفهومه إنتقال اولنور.

لازمه: حرف مشدد بو کتابده ایکی عد اولنور، مثلاً عد لفظی ثلاثیاتدندر، لکن عدد لفظنه^{۱۶۱} تقدیم اولنور.

دعا: حق سبحانه و تعالی دن توفیق و یاری نیازکاریم که؛ بو کتابك خدمتی تمامنه دك کلمات و ألفاظنك معناسنده درستی و راستی عنایتیه إعانت ایلیه و أرباب مطالعه دن دخی ایکی عالمده مظهریت خیر ایلّه دعا امید ایدرم؛ زیرا بو کتابك ترجمه سندن مقصودم برینك نام زنده إبقاسیله خیر دعایه وسیله اولمقدرد که حضرت أمير المؤمنين، يعسوب المسلمين، سرحلقه ولایت و شاه بیت وصایت کرم الله وجهه جنابری "العلماء بأقون ما بقي الدهر" بیورمشلر، علما زمانه نك بقاسیله باقیلردر یعنی / [م ۱۴] آنلرك گفتارلری اهل دلان مردمان حفظیله إلى قیام الساعة و ساعة القیام زنده نامدر.

اعتذار: و بو کتابده اگر بر سهو و زلل و خطا و خلل واقع اولدی ایسه ایکی وجهله عند کرام الناس معذورم؛ بری بودر که: ذکر اولندیغی وجهه اوزره بو کتابك ترتیبی مصنع اولغله زیاده

خرفیلردن اولی معجمه و مفتوحه ده بولنمزسه آنی أعید وزننه ردّ ایلّه حرف دال مهمله نك رباعیسندن اولی ألف اولنلرده بولالر، و حمراء أحمده و رصعاء أوضع ده و عنقاء قاف ایلّه أعنق ده بولنور، و مقصوره دن فُعلى^{۱۶۰} گبی اولان مثلاً کُبْرى اگر ألف مقصوره ده بولنمدیسه أفعِل گبی أكبر لفظی حرف رانك رباعیسندن اولی ألفده بولنور و طُولی حرف ألف مقصوره ده بولنمزسه لامده أطول وزننده باقیلوب آنك معناسی آنده بولنور.

لازمه: آخر کتابده دخی بر فصلده هر بابدن قاچ دورلو وزن اوزره مصدر بنا اولنور ایدیگی یازیلور، و إن شاء الله تعالی بر فصلده دخی جموع قیاسیه نك واحدلری و اول وُحدانك هر برینك إستخراجلری طریقنك إمکانی بیان اولنور که بو کتابك کمالی آنکله در، و طلبه علوم مراملرنده کتاب دیگره محتاج اولمازلر.

لازمه: بر لفظك قاچ معناسی / [۱۶ا] وار ایسه بیانی مراد و جمعلرینی دخی وزننك مقتضاسی اولان ترتیب ایچینده یاد ایدوب بو لفظ جمعُ الفلاندرد دیو ایراد قیلنور، مثلاً بَحْر لفظنك بو کتابده معانی متعدده سنی إثبات ایلّه إجمال و جمعلری که اوچدر؛ الأبحر، البحار، البُحور، هر برینی وزننك ترتیبه إدخال ایدوب مفردلریله تفسیر اولنور

^{۱۶۱} م : لفظنده

^{۱۶۰} ن : حبلی.

طریقه‌در، لکن هر حرفدن بو طقوز نوعك بعضسنده كلمات و لغات بولنمديغی دخی اولور و هر نوعك حروفی و كلماتی ۲ ویا ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ اولور و هر نوعك آخرينده كنيه‌لر و سائر زبانزد اولان كلمات مركبه معروفه‌دن اول نوعه مناسب تراكيب ذكر اولنمشدر. / [ر۱۷ظ] (بو صحيفه بوشدر)

بسم المسهل كل الامور ورحم الرسول المعمور

بألسنة ثلاثة در ترجمه قانون الأدب

دشواردر شاید خطا اوله و بري دخی: انسان نسيانندن مركب اولمغله پیوسته سهو و خطا و خبط و غلطدن^{۱۶۲} عدم خلّو غالب إحتمالدر، «أول الناس أول الناسي» حسبنا الله تعالى ونعم الوكيل، وصلى الله على الحبيب الجميل وعليه وعلى آله وصحبه الصلاة والسلام الجليل^{۱۶۳}. / [ر۱۶ظ] (صحيفه تماما سيلنمش)

/ [ر۱۷ظ] تسهيل بيان الترتيب المزبور على الوجه المقصور (بعناية الله الشكور): هر كلمه‌نك حرف أخيرلری مقصوره ویا ممدوده بعده همزه و با و تا و ثا و جيم إلى آخرها مرتب و مبوبدر^{۱۶۴}، مثلاً باء موحده آخر كلمه اولسه ما قبلي متحرك ايسه فتحه ویا ضمه ویا كسره‌در كه هر بری بر نوع اولور، اگر ساكن ايسه یا حرف مددر آنلر؛ ألف واو یا در كه ما قبللرينك حركه‌سنه مجانسلدرد، آنلر دخی بر نوع إعتبار اولنوب ثلاثه مذكوره ايله آلتی اولور، اگر اول ساكن^{۱۶۵} حرف مدّ اوليوب حرف ديگر اولورسه گرکسه حرف علت اولسون، ما قبلي كذلك فتحه ویا ضمه ویا كسره‌در، بو دخی اوچ اولوب جمله‌سی طقوز نوع و هر حرف طقوزر نوع اولق بو

^{۱۶۲} ن : غبطدن.

^{۱۶۳} م + الكثير الوفير.

^{۱۶۴} ر م - مرتب ومبوبدر.

^{۱۶۵} ن - اول ساكن.

/ [۱۸و] - [م ۱۴ظ] - **کتاب اول -**

ایکی نوعدر، نوع اول بالاده افاده اولندیگی اوزره آخرنده ألف مقصوره بولنان کلمات ثنائیه بیاننده در کلمات تسعه در:

ذا: این / معجمه ایله هذا و ذلك امثالنده بولنان لفظدر که لسان عربیده اسم اشارت و زبان فارسیده این کسر ایله و ترکی دیلده بو و شو دیمکدر.

لا: نه / أداة نفیدر که جواب و غیره محلّ إنکارده ایراد اولنور، یوقدر و دگلدر معناسنده و فاتحه کلمه توحیددر. **شعر:**

اجتمع الناس على بُعْضِ لا

غیري وإني موجبٌ حبٌّ لا

وذاك إني قلتُ يومًا له

تُحبُّ غیري أحدًا قال لا

ما: نه / بو دخی لای مذکور ایله معنی و استعمالده یکساندر.

ما: هرچه / هر نه که دیمکدر که "ما شاء الله کان" بو معنایه در.

ما: چیست / ندر دیمکدر که إستفهام ایچونددر، اگر حرف جرّ داخل اولورسه ألفی حذف اولنور، سورة نبأده واقع اولان ﴿عم﴾ لفظ کریمی گبی و لِمَ و بِمَ و فِیمَ مخفف

الألف اولمشلردر و قال طرفه فی معلقته **مصرع:**

يَلُومُ وما أدري عَلَامَ يَلُومُنِي^{۱۶۶}. / [ن ۷و]

ما: آنچه / اول شی که معناسنده در، مانک محلنده ذکر ایلدکلری معانی کثیره سندن بونلر مشهورلریدر، بعضیلر بر بیت ایله جمع ایلدیلر **بیت:**

شرط و تعییر و تعجب مدت و نفی و خبر

مصدر و جحد و صله تفخیم و إستفهام و من^{۱۶۷}

ها: بگییر / آل و طوٹ دیمکدر که حُذْ مقامنده اسم فعل امردر.

ها: زجریست اشتر را / دوهی بعض شیدن زجر یعنی منع ایچونددر.

یا: ای / آخر الحروف اولان یا ایله حرف ندای بعیددر، فارسیده کسر همزه ایله ای در، عربیده فتحله آی دخی مقلوبی اولان یا گبی حرف ندادر، لکن قریب ایچونددر، بعضلر یا بعید و قریب و متوسطده دخی مشترك الإستعمالدر دیدیلر.

-ومنه بزيادة الهاء-

^{۱۶۶} دیوان طرقة، ص. ۵۰.

^{۱۶۷} الآیات علی الترتیب فی الأمثلة للفظ ما: شرط: ما تفعلوا من خیر، تعییر: لو ما تأتینا، تعجب: فما أصبرهم علی النار، مدت: ما دمت حیا، نفی: ما فعلته أمری، خیر: ما عندکم ینفد، مصدر: خلقکم وما تفعلون، جحد: وما الله بغافل عما تعملون، صله: فیما رحمة، تفخیم: قلیلا ما تشکرون، إستفهام: ما تلك یمینک، من: والسماء وما بناها «هامش»

يعني ألف مقصوره نوعك ثنائياتندن اولوب
ها إلحاقيله زبازد اولان كلمات كه حرف
زياده سيله ينه ثنائيه در؛ زيرا اصل ماده سي
معتبردر.

-آ-

الآة: درختي / لامدن و تادن مجرد ايكن
ايكي حرفله و قصرله حرف نفى اولان لا
وزنده آ و تا إلحاقيله لات وزنده آة اولمشدر
كه بر آعاجك ناميدر، ممدوده اولسه راء گي
آء اولور كه نوع ثائیده دخی ابتدا آنى
يازمشلردر.

الشاة: گوسفند / معجمه ايله ذات وزنده
قيون كه عَنَم و ضَان و طوبال و ثاغیه و
نَعْجَه دخی ديرلر، تَأْنِيْث و تذكيرى
يکساندر، اصلی شاهته در نَعْجَتَه گي و
جمعى شياة محلنده گلور نعاچ گي و تاسنى
همزيه قبله شاء دخی کندى وزنده جمعيدر،
ممدوده ذکر اولنور، و لامى جنسيه در،
فارسیده میش و جلدینه ميشين ديرلر.

الشاة: گاو کوهی / بياني اوکوز، بقر وحشي
گي.

الشاة: زن / عورت.

-الثلاثي-

اوج حرفلى لفظلر.

الثآى: کاری سخت که در میان قوم افتد / بر
جماعتك / [م ۱۵و] آراسنده ظهور ایدن گوج بر
ايش، يا ايله مرسومدر، اگرچه بهر دو مرسوم
اولمقده جواز واردر، لکن بو بابده إيستفای مرام
ایدن آثاردن ابن قتيبه نك أدب الكاتبي و ابن
الأنبارينك عمدة الأدبا نام اثرى و امثاليدر.

الثآى: تباهی / بر کاره مناسب اولميان بيهوده
شى.

الثآى: بریدن / كسمك بابدندر، لکن سائر
لغتلرده شق و فْتَق معناسنى يازديلر. / [ر ۱۸ظ]

الجبأى: سياه سُرخفام / ضمله در قرمزيه مائل
سياه رنگ كه تركيده بُوز^{۱۶۸} ديرلر.

الجبأى: گؤهای^{۱۶۹} آب در شهر / ولايتك
صو محللری، قيولر و چشمه لر گي.

الرأى: خوابها / دوشلر يعنى خدا وزنده و
مهمله ايله رؤيانك جمعيدر، لامدن مجرد اولدقده
رؤى^{۱۷۰} و هدى وزنى اوزره اولور.

السؤى: بدى / ضمله در فتحى دخی لغتدر،
كوتولك و يرامزلق.

اللاى: نَرَه گاو کوهی / بياني اوکوزك ارکگيدر،
الصفاء وزنى اوزره در، جمعى أفعال وزنى اوزره الآي
گلور.

^{۱۶۸} بوز باي معروفه ايله در. «هامش»

گؤ لفظي هنديدر فارسي دگلدر. «هامش»

^{۱۷۰} ر م ن: رأى.

اللأی: سختی زندگانی / ضمله در، زحمت و شدت اوزره عمر سورملک.

اللأی: سپر / رضا وزنده قالقان که جُنه دخی دیرلر، غزاتک محاربه لرده دوشمنک اثر حمله سنی دفع و صفرلینه آلت اولور.

المأی: گوسفندان / ثنا وزنده در قویونلر.

الوای: اسب محکم آفرینش / متین یاپیلو آت که بنیه و خلقتی قوی اوله.

- ب -

الابی: دردی بود بُزان را از بویدن بول / موحدله ایله رَحی وزنده، بر مرضدر که بولی فُخولمقدن کچی دیدکلری حیوانده ظهور ایدر و یبانی کچینک بولی إستشماندن پیدا اولمسنی دخی یازدیلر، و رباعیاتده دخی گلور.

الشی: گروهای مردوم / ضمله در جماعتلر دیمکدر، اصلی رُطَب و رُتَب وزنده تُوب ایدی قَلْبَین ایله خدا وزنی اوزره قیلندی^{۱۷۱} مخففدر و معناده جمع الجمعدر و مثلثه سی مثلثة الحركاتدر.

الجبا: پیرامن سر چاه / فتح جیمله در، قیو باشنک اطرائی و بعض لغاتده اطرافنه حفریله جمع اولان طیراقددر.

الجبا: حوض / ضمله در، کسر ایله معروفدر، جاییه دخی دیرلر.

الجبا: آب گِرد آمده در چاه / قیویه اطرافندن جمع اولان صودر، جایی وقف إطلاقنده جهت جامعه جامعیتلریدر.

الجبا: گونه از ازار^{۱۷۲} / ضمله در، ستر وجود اولنان لباسلردن بر نوعدر که جُبه و فارسیده نیمتن دخی دیرلر.

الجبا: / [۱۹و] بارهای خاک / طبراق یوکلری.

الجبا: انگشتها درهم افکندن بر دو زانو / خدا و جدا وزنده در، هیئت رکوع اوزره دورمق،^{۱۷۳} لکن أبو عبید دیر که: جبانک صورتی ایکیدر؛ بری صفت رکوعدر و بری دخی صورت سجوددر.

الجبا: احتبا کردن / بو دخی بو محله نسخه در، مهمله ایله شفا وزنده در، احتبا ایلمک معناسنه در، احتبا دیزی دیکوب اوتررکن دولبندیله آیقلرین و آرقه سن جمع ایلمک، جله / [م ۱۵ظ] صوفیه؛ عربک بو فعل قدیمندن مأخوذدر که سنت تقریریه و بلکه فعلیه اوله دیدیلر، وقت اوله که صارق بولنمیوب ایکی ایله ایدرلر، حتی کتب^{۱۷۴} أدبیه دن برنده گلدی "جمله

^{۱۷۲} ازار چادرتن. «هامش»

^{۱۷۳} معنای لفظی پرمقلری دیزلری اوزره وضع ایلمک دیمکدر،

پس هیئت رکوع اولمش اولور. «منه»

^{۱۷۴} م - کتب.

^{۱۷۱} قلبین یعنی قلب مکان ایله تُبُو و واو الفه قلب ایله بُا

اولمشدر. «منه»

الرَبِّي: چاههای شکارِ دَدگان / ضم زای
ایله در، ییرتجیلرک صیدی ایچون قازدقلری قیولر.

الرَبِّي: جایگاههای بلند / بو معنایه دخی گلور
که یوکسک یرلر دیمکدر، ایکی معنایه بیننده
مناسبت بودر که: او مَصیدِ سَباع اولان آبار
اکثریا مرتفع محللرده حفر اولنور، مهمله ایله دخی
مذکوردر.

سبا: نام شهری / فتح مهمله ایله، بر شهرک
اسمیدر، یمنده تحتگاه ذات العرش بلقیس هدایت
آنسیدر که أمين الله عليه السلامك حرم
نفیسلیدر، اگرچه مهموز دگلدر لکن تناسب
لفظییه رعایت اولنوب کریمه ﴿من سبا نبيا﴾ ده
مهموزا تلاوت اولندی.

الشبا: کنارهای هر چیزی / معجمه ایله ثنا
وزنده در، هر شیئک اوجی و نهایتی و سیوری
یری، نیش معناسنه دخی گلمسی ثلاثیات
تمامنده ذکر اولنور.

الصبا: باد مشرق / مهمله ایله در، شرق یلیدر،
ضمی دخی لغندر لیل و نهارک برابر اولدیغی
ایّامده هر سحرگاه حرمین محترمین طرف باهر
الشرفندن وزان اولور که باد رزین، قبله یلی دخی
دیرلر^{۱۷۶} و مقابله سنده هبوب ایدن دَبوردر
که^{۱۷۷}، متنبی دیمش شعر:

أُمّ میاننده زمرة اولاد عرب درت وصفله
ممتازلردر: العمايمُ تيجانها والحيا حيطانها
والسيوفُ سيجانها والشعرُ ديوانها. "قالدي
که فقهانک کراهننه ذاهب اولدقلری احتبا،
محلک حکمیدر که کشف عورتله مشروطدر،
اول محذوره سبب اولمیان بلادده کراهنی زائله
و ینه مسنونیتی مقررره در دیدیلر.

الدبا: مَلخِ خُرْد / دال مهمله ایله صفا
وزنده در، چکرکه که طیرانه هنوز قدرت
گلماش اوله.

الرَبّا: زمینها پُشته / راء مهمله ایله در^{۱۷۵}،
یوکسک یرلر که تورکیده دَپَه لر دینور، بو
معنایه راییه لفظی معروفدر.

الرَبّا: جنسی از خزندگان / خدا وزنده در،
حشرات جنسنک بریدر، بعض لغنده کرپی
دیو مصرحدر که قُنفد دخی دیرلر.

الرَبّا: افزونی حرام / کسر ایله در، حرام اولان
زیادهیه دیرلر، معروفدر که وزن ویا کیل ایله
تعاطی اولنان شیلرک بری قرض صورتیله
ویریلوب اداسی وقتنده اصل مالدن زیاده
آنان شی دیمکدر، اگر بلا دور اولورسه
﴿حرم الربا﴾ کریمه سیله محرمدر.

^{۱۷۶} روزگار دخی وزان ایدوب حرکت اوزره ایکن ریح و ساکن
اولدقده هوا دینور، و قرآن کریمده صیغهُ جمعهُ واقع اولان محللرده
اکثریا یُسِر درده لطف و بشارت، و مفردا ایراد اولنان آیات

^{۱۷۵} م - راء مهمله ایله در.

وَهَبْتُ بِحَسْمَى هُبُوبَ الدَّبُورِ

مستقبلاتِ مهَبِّ الصبا^{١٧٨}

الصَّبِي: کودکی / کسر ایلهدر، اوغلنلق و چوجقلق که صباوت دیرلر.

الصَّبِي: هُو و بَازِي / ضم ايله، مفید اولمیان فعل و لعب معناسنه دخی گلمشدر، حتی / [ن٧ظ] صباوت بی معنی وضع نَارُوا و جُور و اذا دیمکدر که شاعر معری دیمشدر **شعر:**

ولو أن ما بي^{١٧٩} من ضئى وصبا

شریفهده صرصر قهر و ذاریات هلاک مراد اولنور و صبا امهات نغماتدن بر مقامک دخی اسمیدر. «منه»
^{١٧٧} معلوم اوله که نصرت نبویه صبا ايله واقع اولدی که بیورر: نصرت بالصبا الحدیث، و شرقی دینمکهله دخی معروفدر، حتی امین الله ابن خلیفه الله جنابنه خدمت ایدن ریح عاصف حضرت یعقوبه ریح / [م١٦و] یوسفی یعنی ﴿إني لأجد ریح یوسف﴾ [یوسف / ١٠٩٤] مآلی اوزره رائجحسنى رسیده ایدن قبله یلیدر قبول دخی دیرلر که شیخ الافاق ابو علی دقاق "الریح رسول العشاق" دیمشدر. **شعر:**
مرادم بو ایدی باد صبادن

کتوردی بوی زلفن آفرین باد

و مقابلنده هبوب ایدن روزگار زورگاره دبور دینور که غری دخی دیرلر، و ایکسی میانندن گلن نسیم جنوبیدر که لودوس انقباضی مأنوسدر و آنک مقابلندن ظهور ایدن ریجک نامی شمالیدر که پویارز انبساط سازدر، و هر برینک بینی اورته دیمکهله بین الملاحین مشهوردر که وسط معناسنهدر، و هر بری ايله اورتهنک وسطی دخی کزتهدر که یونان لغتنده ربع معناسنه اولان قارتهدندر، مربع رسم اولنان صحیفهله بو سبیدن قارتی دیرلر، حارتی غلطدر، خریطه دخی دگلدر، و حاجی کاتب تحریری اوزره ایام رئیسلی میانلرنده معروفدر و نکبیا لفظنده تفصیل اولنور. «منه»

^{١٧٨} دیوان المتنبی، ص. ٥١٠.

على جملٍ لم^{١٨٠} يدخل النارَ کافر

بو مضمونده لَغَزْ گُونه فارسی و ترکی دخی بیتلر وارد و بو بیته بر شرح فقیرانه دخی وارد. ^{١٨١}

الطَّبِي: خِشْتَه‌ای پُخْتَه / ضم مهمله ایلهدر، پشمنش کریچلر یعنی کرمید و طوغله که قرمزى اوله، آجر أحمر دخی دینور و آجر دخی لغتدر، و طوب دخی لغت اهل مصدر که اسماء شهورك بری بونکله یاد کرده‌لری اولوب رأسی ساللری تَوْتَدِر مارت و فروردین گبی، أبو بکر لغت شامیهدر دیدی، حاصلی عربی دگلدر معربدر دیدیلر، سید شریف مفتاحده مؤلّدر دیدی، شاید رومیه اوله، ابن درید قَرَمید دیدی و یاسز قَرَمِد دخی دینور که کرمیددن معربدر شعرده گلمش **شعر** ^{١٨٢}:

فصلُ الشتاء أتانَا باليُيس بعد الرطوبة

فصلُ الربيع اغشنا^{١٨٣} فقد رجنا بطوبة^{١٨٤}

الطَّبِي: تیزتاهاى شمشیر / معجمه ايله، قلیجک ایکی طرفندن کسکین جانبی / [ر١٩ظ]

^{١٧٩} ن : لی.

^{١٨٠} ن : لا.

^{١٨١} م - بو مضمونده لَغَزْ گُونه فارسی و ترکی دخی بیتلر وارد و بو بیته بر شرح فقیرانه دخی وارد.

^{١٨٢} ن : مربع.

^{١٨٣} سعد السعود اغشنا. «نسخ».

^{١٨٤} بو شعر معمار طوبه اسماء شهورك بری اولمسنه مینیدر. «منه»

دیمکدر، قریبا سبق ایدن بُبا ماده‌سی گئی
بونده دخی قلبین جریان ایلمشدر.^{۱۸۵}

الغبا: کم خردی / فتح معجمه ایلهدر، عقل
آزلغی، قلتِ ذکا که عباوت دیو معروفدر
صاحبنه غبی دیرلر.

الکبی: سرگینِ اشتر / ضمله، دوه نجاستی که
فارسیده پلوك و ترکیده قیغ دیرلر، لفظ خراده
گلور.

الکبی: کالآ / کسر ایلهدر، متاع و قماشدر،
کبه آندک غلطدر.

الکبی: خاک رفته سپورندی / جمعی اُکُباء
مدودا گلور.

النبأ: بلندیها / فتح نون ایله، یوکسکلکلر
یعنی إرتفاع و شرفلر که نبوة ماده‌سندندر،

^{۱۸۵} مفهوم فقرات: عمامه‌لر اولاد عربک تاجلریدر یعنی غیره
تقلید ایله پیدا ایلمدیلر، حتی قلنسوه اوزره عمامه
صارمشلردر که و بیاض و سیاه و قرمزی صارمشلردر، لکن
یشل صاردفلری یوقدر، یشل دستار ۷۰۰ تاربخندن صکره
ظهور ایلیمیشدر، صاحب التاج اوصاف علیه‌لرندندر که
/[۱۶مظ] جنت علیه‌ده دخی آنکله سرفراز اهل جنان و
ممتاز پیغمبران اولور، و سائر پیغمبران عمامه لابس ایلدیلر،
و حبا ینه آنلرک وجودلرین محیط سبب استراحتلری اولان
جدارلریدر، و قلجلری طیلسانلریدر که دائما جهاد اثناسنده
سَلِّ سیف ایدوب اللرین ضرب ایچون رفع مهتّا اومغله اول
سیوف آنلره طیلسان اومشدر، و شعر که اشعارلری
مستشهدات قرآنیه اولوب فن اعجاز آنکله معلوم اومغین
دیوان منزله‌سنده یعنی دفترِ عسکر مقامنده اولان اشعارلری
استشهادیه قرآن عظیمک معارضلرینه جواب و ادا آنکله
اولورلر دیمک اولر. «منه»

نینک ایکی مأخذینک بری بودر که تورکچه
پیغمبر دیدکلری إصطلاحیدر؛ زیرا اگرچه پیغمبر
فارسیدر، لکن نینک بو مأخذینک معناسی
دگلدر، اگر نبأدن مأخوذ اولورسه لغتده دخی
یکسان اولور.^{۱۸۶}

-ت-

الستی: تار جامه / فتح مهمله ایله^{۱۸۷} و فوقیه
ایلهدر، بز یابدقلری اپیلک که ترکیده اریش دیرلر،
دال ایله سدا دخی لغتدر که ذکر اولنور و
مقابلی لحمه آرغجدر که دستگاهده اوزرینه
طوقورلر آکا فارسیده پود، عربیده نابل و قَرَح
دیرلر.

العتی: از حد در گذشتن^{۱۸۸} / ضم ایلهدر،
حدی تجاوز ایلمک، بو حد امر معنویدر
عنادکارلق که عتوّ دخی دینور، دنیوی ویا اخروی
کبار قومدن اولوب کندیدن اولی اولان کمسنه‌یه
مخالفت ایلمک.

^{۱۸۶} بو نبأ لفظی إرتفاع معناسنده مأخذ نی اولدقده سائر برایا
اوزره شریف دیمک اولوب اصلی مهموز مخفف فعیل وزننده بمعنی
مفعول اولور، و اگر نبأدن اولورسه که خبر معناسنده‌در نی مخبر
دیمک اولوب مشدد و بمعنی فاعل اولور و بو معنایه فارسیسی
اولان پیمبر و پیغمبر لفظلری شاهدلردر که پیامبر و پیغامبر
دخی جائزدر، سبحة صبیان نام لغت منظومه صاحبنک بو بیت
لطیفه آمیزی محله مناسبدر **یت:**

انبثونی بکا خبر ویریکز نه دیمک اوله منفرد یالکر «منه»

^{۱۸۷} م - ایله

^{۱۸۸} ن - از حد در گذشتن.

الفی: جوان / فتح فا ایله‌در، بیگیت
معناسنه گنج دیدکلیدر شاب گبی و لفظ
قرآنیدر.

الفی: بنده / عبد معناسنه که قول
دیدکلیدر، خادم معناسنه دخی شاملدر و
حیوانده مسن اولنله دیرلر.

متی: کی / فتحله‌در، قچن دیمک یعنی ظرف
بی تمکندر که آنکله بر امرک زمانندن سؤال
اولنور که وقوعی نه زماندر دیمکدر.

-ث-

الحثا: زمینهای بلند / جیمله، یوکسک یرلر.

الحثا: تودهای سنگ برهم نهاده / ضمله
دخی لغتدر، بری برینک اوزرینه قونلمغله
حاصل اولن طاش یغینی، حجره مجتمعه و
خُرسَنک معناسنه‌در.

الحثا: خرده کاه / مهمله ایله‌در، صمانک
اوغای، دِقاقُ التَّین معناسنه‌در.

الحثا: خرمای دون / اوافق خرما، قشر خرما
معناسنی دخی یازدیلر.

الحثا: تودهای سنگ ریزه / ضمله‌در، اوافق
طاش یغینی که ترکیده مولوز دیرلر.

الحثا: سرگین گاو / کسر معجمه ایله‌در،
صغیرک نجسی که تَزک دینور، خراده تفصیل
اولنور.

العئی: پر موی شدن / فتح معجمه ایله‌در،
قیلر چوغالمق، / [م ۱۷و] دردنجی بابدندر، نعتی
رباعیاتده گلور، اگر موی سر اکثر اولورسه اَشعر
و سائر بدنده اَوْفَر اولورسه شَعْرانی دیرلر و یا
بالعکسدر دیدیلر، قلتنده اَزَعَر دیدیکلری
گبی^{۱۸۹} / [ر ۲۰و]

العئی: فساد کردن / آزغونلق و یرامزلق ایلمک،
دردنجی بابدندر.

اللشی: صمغی بود / صمغدن بر نوعدر
آغاجدن سیلان ایدر.

اللشی: شیرینه^{۱۹۰} / بر علتدر که تحت الجلد یعنی
آت ایله دری آراسنده اوفاجق عُدّه یعنی یومری
بَر تعبیر ایدرلر، عربیده شَعْفه دینور شَرابین آلتنده
پیدا اولور مرضدر دیدیلر، حلا ماده‌سنده دخی
گلور، لکن بعض لغت نادره غریبه‌ده مُحلب
دیدیکلری بر نوع طعام لذیذدر.

اللشی: تری پای اشتر از آب یا از خون /
صودن و یا قانندن دوه‌نک آیاغی یاش اولمق.

^{۱۸۹} أبو موسی و أبو الحسن أشعیرلن أجدادندن بری پر موی
تولد ایتمکله أشعر تلقیب اولنوب یمنده آنک قبیله‌سینه منسوبلدر،
اما شعرنده و شاعریتنده أحسن اولانله دیدیکلری غالبدر، حتی
"أشعرُ من لبید" تعبیری شهیددر، لکن نسل مُجَد بن علي المرتضا
رحمه‌الله دن قرای قاهره‌دن أبو شعبه قبیله‌سینه و یاخود مصرده باب
شعریه منسوبدر که شیخ اولدیغی زاویه آنده‌در و نسبتنده
شعراوی دخی دینور. «منه»

^{۱۹۰} شیرینه‌ده شیرونه دخی لغتدر. «منه»

اللّٰثی: تَر شدنِ جامه و جُز / لباس و غیره
شی نمناک اوملق.

اللّٰثی: گشتهای بُن دندان / کسریله، دیشک
اطرافنده اولان اتلر که لحوم اُسنان معناسنده،
یا بدلنده تا ایله لثه دخی لغتدر، ایکیسی
میاننده اولان لحمه عَمَر دیرلر فتحلهدر.

النّثا: یاد کردن بَرِشتی / فتح نونلهدر، شر
ایله یاد ایلمک، ثانک تقدیمیه خیره و
تأخیریه خیر و شرده مستعمل اولدیغی
مصرحدر، لسان عصرک إصطلاحنده فصل
دیرلر.

-ج-

الحجا: سوی / مهمله ایلهدر، طرف و ناحیه
و جانب.

الحجا: کوبلها بر سراب / صو قبارجقلری
مراددر که یغمور یاغوب روی آبه نازل
اولدقده پیدا اولان آبله و حبابدر.

الحجی: ملازم گرفتن / إلتزام ایلمک که
ترکیده اوزرینه اوملق، دردنجی بابدندر.

الحجی: حریص شدن / آرزمند و امیدوار
اوملق، دردنجی بابدندر.

الحجی: عقل / کسر ایله معروفدر، فارسیده
خَرَد دیرلر.

الدجی: مگس خُرَد^{۱۹۱} اَنگین / فتح ایلهدر،
بال آریسنک اوافغی، بعضیلر قوان معناسنده و
ضمملهدر دیدیلر.

الدجی: سخت سیاه / ضم ایلهدر، ظلمت
شدید که مطلقا قراکلقددر.

الدجی: تاریکهای شب / گيجه نك ظلمتلی
دخی مراد اولور.^{۱۹۲}

الرجا: کناره / فتح ایله، کنار دیمکدر، لکن
کناره چاهدر یعنی قیونک بر طرفی، ناحیه البئر
معناسنه دیدیلر.

الشجا: آنچه در گلو بماند / معجمه ایلهدر،
أكل و بَلع اثناسنده بوغازه دوران شی.

الشجی: اندهگین شدن / غمناک و محزون اوملق
معناسنه دخی گلور، دردنجی بابدندر.

العجا: رگهای دست و پای اسب / ضم مهمله
ایلهدر، آتک النک و ایاغنک طمرلری، عَجایتان
ایکی عصبهدر که قوادم فَرَسک داخلنده اولور،
عجاوه دخی / [۱۷مظ] لغتدر دیدلر.

^{۱۹۱} ن : خراد.

^{۱۹۲} دَجُوجی، دُجّه، دُجّه، دَجْنه، دَجِيّه، داجي، دُجُو، دُجا،
دُجُوج ایکی جیمله مفرد و جمعنده بری ساقط اولوب دیاجی
دیدیلر، حتی متنی دیمش که شعر:

بما بین جَنِيّ التي خاض طَيْفُها

إلى الدَّيَاجي والخَلِيُون هَجَّعَ (ديون المتنبي، ص. ۳۰)

کلمات مذکوره بالجمله معنای ظلمت مفیدلدر، لکن شدت و
ضعف و خفته بعضا فرق خفیلری وارددر. «منه»

العجا: پوستهای خشک که بپزند و بوقت

قحط خورند^{۱۹۳} / وقت قحطده طبخ و اکل
ایلدکلری یابس دریلره دخی دیرلر. / [ر ۲۰ظ]

الفجا: دوری در میان دو زانوها / فتح فا
ایلهدر، ایکی دیزلر بری بریندن بعید اولمق.

النجا: پوست کنده / نون ایلهدر، دری
قازیان کمسنه یعنی دباغ و بعضیلری کرشچی
دیمکدر دیدلر مُشنجی^{۱۹۴} گبی.

النجا: جامه از تن بیرون کرده / لباسدن
عریان اولان کیشی و بعض اهل لغت دوهنک
دریسنی صومق دیدلر.

النجا: چوپهای عماری / نسوانه خاص اولان
عَرَبَه ویا مَحَقَّه نك آغاجلری.

النجا: چوپ دستیها / عصا و امثالی یاپلمغه
شایسته آغاجلر.

الوجا: دردی بود چهار پایان را / واو
ایلهدر، درت آياقلى حیوانه مخصوص بر
مرضدر، بعض لغوي دیر که حافر فرسده
اولان وجعدر.

-ح-

الرحی: سَنگ آسیا / فتح مهمله ایله،
دگرمن طاشی، مؤنث سماعیدر و مطلقا
دگرمن معناسنهدر دیدیلر.

الرحی: سینۀ اشتر / دوهنک گوکسی.

الرحی: رَزْمگاه / جنگ اولاجق یر محلّ مَعْرَکَه و
جای مُقاتله معناسنه.

الرحی: مِهْتَر کرده / قومک اولوسی سید
جماعت گبی.

الرحی: اَبَر گِرَد در آمده / دگرمی اولان بُؤلْت،
معلوم اوله که بو محله مذکور اولان حای مهمله
مادهلرینک جملهسنده مدور اولمق قیدی لغتلرده
/[ن ۸و] مصرحدر.

الرحی: آسیا دندان / آزی دیشی، ضرس گبی،
الرحی: گَلَّه اشتر / دوه سورسی، قطیعۀ جل و
سِرَب ناقه گبی، رَمَه^{۱۹۵} دخی فارسیدر.

الرحی: پارۀ زمین بلند / بر پاره یوکسک یر،
قطعۀ مرتفع معناسنه.

الرحی: قبیلۀ بزرگ / بر قبیلهدر که بیوک اولمغه
سائرندن مستغنی اوله.

الرحی: نام جایگاهی / بر مَوْضِعك اسمی.

السخا: شَبَبَرک / مهمله ایلهدر، یراسه دیدکلری
قوشک یاورسی و کندینه دخی دیرلر، عرییده
خفاش دخی و قلبه خشاف و فارسیده چَرَهْوَاز
و خَرَبُوز و خَرَبُوز دخی دینور.

^{۱۹۳} ن : بخورند.

^{۱۹۴} ن : مستنجی.

^{۱۹۵} م : رمد.

السحي: درختی / بر آغاجدر، دیکنلیدر و شکوفه سنک بالی خوشبویدر، مدادا دخی گلور.^{١٩٦}

شحا: نام آبی / معجمه ایلهدر، بر نوع صویک اسمیدر که بین العرب میاه معروفه دندر آنکچون (الف و لامدن) تجرید اولندی.

الصحي: بافتاب شدن^{١٩٧} / فتح معجمه ایلهدر، گولگه دن گونشه چیقماق، دردنجی بابدندر.

الضحی: خوی کردن / دَزَلَمَك یعنی عرقناک اولماق، دردنجی بابدندر.^{١٩٨}

الضحی: چاشتگاه / ضملهدر، قوشلق وقتی که طلوع شمسدن زواله دك اولان زمانده ایکی ضَحْوَه اعتبار اولنور، دردنجی بابدندر.

الفحاح: افزار^{١٩٩} دیگ / فتح فا ایله و کسری دخی جائزدر، حوائج دیگ که طعام طبخنه مباشرت ایدرکن خوشبوی و لذیذ اولماق ایچون طنجرهیه قودقلری پیر و دارچین و قرنفل امثالی فایحه دار شیر که عربیده ثوابل

و فارسیده قنبیل و اوزار و ابراز دخی دیرلر که بایی واوه و فایه قلب ایدرلر، فتح و کسری و مدّ و قصری لغتدر.

الفحاح: پیاز / صوغان که حوائج سابقه دن بریدر. **اللحا:** خصومت / نزاع ایتماق. / [٢١ و] **اللحا:** دشنام / ذم ایلماق.

اللدی: پوست درخت کندن / آغاجک قبوغنی صویماق، تقشّر گی.

اللدی: ریشها / کسر ایلهدر، صقاللر، لحيه نك جمعیدر.^{٢٠٠}

الوحی: آواز / فتح ایلهدر، سس و صدا، لکن صوت خفی و صدای دائم دیو قید اولنمشدر، و سائر معنالرینه اوائل کتابده تنبیه اولنمشدی، مدّی دخی لغتدر و بعض غرایمه دخی اولان الوحا لفظا آنی تعقیب ایلدیکلری العجل وزن و معناسنه در که متنی دیمشدر **شعر:**

و یطعنُ الحَیْلُ کُلَّ نافِذَةٍ

لیس لها من و حائِها الم^{٢٠١}

^{٢٠٠} ابو البقا / [١٨ و] الکفونیک لغزگونه بو رباعیسی محله مناسبدر **رباعي:**

وافرطت فی صَدِّ الْجُوزِیَّتِ بِاللّحِی

وافرطت فی حب لجوزیت بالهجر

کأنک إن کنت وأنی کلوتری

وهذا جزء التعدی علی الطور

[باقیکز: کلیات أبي البقاء، ص. ٣١٤.] «منه»

^{٢٠١} دیوان المتنّی، ص. ٩٣.

^{١٩٦} م- دیکنلیدر و شکوفه سنک بالی خوشبویدر، مدادا دخی گلور.

^{١٩٧} شدن رفتن معناسنه " آن سوخته را جان شد" گبی. «هامش»

^{١٩٨} ن- **الضحی:** خوی کردن، دَزَلَمَك یعنی عرقناک اولماق، دردنجی بابدندر.

^{١٩٩} افزار: تقدیم زای ایله آلت معناسنه در، طعامک چاشندار اولمسنه آلت اولدیغی اچون تسمیه قیلندی. «منه»

-خ-

الدخا: تاریکی / مهمله ایله در، قراکلق ظلمت گئی.

السخا: گونه از لنگی اشتر / مهمله ایله در، دوه نك بر نوع طوپال اولمسیدر، بعض لغاتده دیر که: بر مرزدر که دوهیه و یاخود کوشگنه تحملندن زیاده یوک تحمیل اولنمغله اوموزنك جلدی تحتنه ریح مجتمع و منعقد اولور، بو جهندن أعرج گئی اولوب معالجه ایله دفع اولور.

الصخا: چرك / مهمله ایله در، کیر و پاس وسخ گئی.

الطخا: تاسه / ترکیده دخی تاسه دیرلر، ملالت و حزن و الم و خارخار دخی دینور.

الطخا: عیب / معروفدر.

اللخا: سستی بزیر شکم / قارن سولپک و صارقق اولوق، إسترخای بطن معناسنه.

اللخا: بوی دادن / قخولتمق^{۲۰۲}، لکن صحاح تصریحی اوزره برونه دوا ویرمکدر، انفیه گئی، اما برونندن ویریلن سعوپ تعبیر اولنور که تذکره داود تقریری اوزره "عند الاحتیاج یعنی علل دماغیه دن بری حادث اولدقده حاشا من السامعین طریق انقدن صو و یاغ گئی جرایان طبیعیسی اولان بر مایع

شی إساله اولنوب بو وجهله درون بینی یه جریان ایدن دوایه فتحله سعوپ و آلت استعمالنه مسعط و ملخا دیرلر که بو صورت اوزره برورن برای إستشفای لخلخه عاجله عاجله إلقا ایلمک سنت سنیه أحمدیه در علیه اُزکی التحیه، قالدی که إستعمال الأنفیه [۱۱۷۴] تاریخی حدودنده شایع اولان انفیه نافجه، واقعا طبایع وقته ألیق و أمزجه زمانه بحکمة الحکیم غایت أوفق و علی دماغیه و أمراض رأسیه به بُرء الساعه اولمغله طاهر شرعی اولدیغی دخی معلوم، شرعا و قانونا قطعاً طُف و نفعی إنکاره مجال محالدر^{۲۰۳}، **بیت:**

نفحه بینی خراش نزله برله با زکام

اولسه انفیه بورغندن گلور بوی صفام / [ر ۲۱ظ]

اللخا: صدف دریا / اینجی تکون ایدن ظرف بحری که حلزون یعنی مدیه نوعندندر، شش مسکندن بریدر، بشی دخی: نافه و نیشگر و درخت میوه دار و کان زر و سیم و جای انگبین.

اللخی: دارو دادن / دوا ویرمک که مطلقدر، قریبا ممدوده ده کودکانه تخصیصی بی وجهدر، لکن دارو دادن داروی هوشیر ویرمکدن عبارتدر؛ زیرا مطلقا دارو ورزق الحیال اولان مُصلق پنچپایه معناسنه در که آکا مُدامه حیدریه دینور، ولها

^{۲۰۳} لکن ترتیب جدید اولان غباری إستعمال ایلمک سنتدر دیو افترا مناسب اهل اتقا اولمغله آندن پرهیزکارلق دخی مؤثر بر امر شافی اولدیغی مسلم امددر. «منه».

^{۲۰۲} ن : قوقولتمق.

دَرّه مستان اسرار قلندریه میانلرنده غُبیرای
حَشیشَه‌دن / [م۱۸ظ] کنایت و اول گیاه
خود روی ایله غبار شَهْدانجیه یه اشارت
ایدرلر، حاصل محصولی سستی و مستیدن
غیری یوقدر.

اللخی: بیهوده گفتن / باطل سوز سویلمک،
و بعضیلری بی معنی سخنده کثرت کلام
ایلمکدر دیدیلر.

-د-

البدّا: بند انگشت / فتح موحدّه ایله‌در،
پارمقده اولان بُغوم که مطلقاً مُفصلدر، هر
پارمقده اوچدر آیه‌یه متصل اولان بند
شَجَعدر، اورته‌سی بَرّاجم که یومرقده جمله‌دن
عالیدر، اوچونجی رَاجَبه‌در کموکلرینه کَغس
دیرلر.

بدا: نام جایگاهی بین الأعراب / مشهور
بر یریک اسمیدر که ممدوده‌ده دخی گلور.

الجدّا: باران / جیمله‌در، یاغموور مطر عمیم
معناسنه‌در.

الجدّا: غنیمت / غنا و نفع دیمکدر.

الجدی: بخشش / عطا و عطیه و بو ماده‌دن
بو معنایه جدوی دخی گلور.

الحدا: تنهایی / معجمه ایله‌در، یالکزلقدر.

الددی: جایگاهی / مهمله ایله، بر یردر که
بین اهل البادیه معروفدر.

الردی: هلاک شدن / هلاک و تلف اولمق، ذی
روحده فوت و بی روحده تلف دینور، حتی
مستزاد حریریده "شَرک الرّدی" واقع ولدی.

الردی: سنگهای سخت / قاتی طاشلر که
أحجار صلبه دیمکدر، دردنجی بابدندر.

السدی: تار جامه / قماشک آریشیدر، بالاده
دال مقامنده تای مثناة دخی لغتدر که محلنده
گزار ایلمیشدی.

السدی: خرمای خام / جنس خرماتک قورغی
که بُسر تعبیر اولنور، دردنجی مرتبه‌سیدر که
جمله‌سی آلتی درجه‌در، ابتدا طُلُع، ایکینجی
خَلال، اوچونجی بَلَح، بشنجی رُطَب که هنوز تر
و قابل اَکل اوله، آلتنجی تَمَر یابسدر.

السدی: باران شب / گیجه نزول ایدن یاغموور.

السدی: نمدار شدن / یاش اولمق یعنی چه
دیدیکلری نم که ژاله‌در، وقوعیله روی زمینی
ترطیب ایلمک، دردنجی بابدندر.

السدی: [ر۲۲و] آهنگ کردن / باشلامق که
شروع و قصد معناسنه، دردنجی بابدندر.

السدی: فرو گذاشته / ضمله و فتحی دخی
جائزدر، آشاغی قونمش یعنی مُهْمَل و متروک
دیمک.

الشدا: کنار چیزی / فتح معجمه ایله‌در، هر
شیئک کناری.

الصدی: آوازی که از کوه شنوی / مهمله
ایله در، بر سسدر که طاغدن آنک گئی^{۲۰۴}
محللردن عکس ایدوب اشیده سین، فارسیده
نوف دیرلر و صدی لفظی دیباجده یازیلان
الفاظدندر.^{۲۰۵}

الصدی: تشنگی / صوسزلق، عطش گئی.

الصدی: جُغْدِ نَر / ارکک بیقوش، فیاد گئی،
لکن بوم مذکر مؤنثه دخی دینور.

الصدی: تنِ مرده / میتک جسدی، شَبَح
گئی که بی روح اوله، منقطع الصوت اومقدن
کنایتدر.

الصدی: استخوانِ پوسیده / چوریمش
کموک، عَظْمِ بالی معناسنه.

الصدی: دانا بمصلحتِ اشتر / دوه
احوالندن بیلن و اقتضاسی اولان مصلحت
لازمه سنی تدارکه قدرت علمیه سی اولان
کمسنه، / [م ۱۹و] بیطار الفرس گئی.

^{۲۰۴} قِمَه‌لی یِرلر. «هامش»

^{۲۰۵} الصدی معصفر: سیاه و قرمزیه مشابه رنک ایله مَصْبُوغ و مُلَوَّنْ اولان شی، ضمله دخی جائزدر و حیوانده عیوبدنر، بعض لغتده مغز دیو یازمشدر، لکن مغز ناقهده بر علتدر دیدیلر. معصفر: عصفَر ایله بویامش دیمک، عصفَر بر بویادر که اوزی قرمزی و قشری صاری بویار، عجمده لباسی مائدر که معصفری دیرلر، ماده سی و کراحت لبس و عدم کراحتی مترجم فقیرک "تشنیف الأزهر" نام رسالزده مصدردر. «منه»

الصدی: جای شنوایی از گوش / قولاغک
اشیده جک یری، صماخ و محل إصغا / [ن ۸ظ] و
إستماع.

الصدی: مردی که کارِ نیکو بسر بُرده بر مال
خویش / اول کمسنه در که کندی ملکنده فعل
خیری نتیجه سنه ایصال ایده، صدر کتابده دخی
یازلمشدر.

العُدی: کنارهای رودبار / ضمله در کسری
دخی لغتدر، دره کنارلری، اشفار گئی.

العُدی: دشمنان / کسر ایله و ضمی دخی
لغتدر، عدونک جمعیدر نظیری یوقدر که بر
لفظک بو وزن اوزره جمعی گلماش.

العُدی: دشنام / إطالة لسان و جور.

العُدی: دورتران / زیاده اوزاق اولنلر، دور ترینان
نسخه سنه گوره بر قات دخی بعدی تأکید ایدر،
العُدی: بیگانگان / بربرینی بیلمز و آشنا دگل،
یاد و بیانجی اولنلر.

العُدی: سنگ تنگ که بر چیزی نهند / بر نوع
یوفقه طاشدر که بعض شیئرک اوستنه وضع
ایدرلر، ظرفه قپاق گئی سُئره اولور.

العُدی: سنگِ گور / مزار طاشی.

العُدی: بامدادها / فتح معجمه ایله، صباح
وقتلری، جمع غداة اولق اوزره در.

الغدى: زمينهای خوش خاك / طوبراغی پاك
يرلر.

الغدا: پاره خرمای خشك / فتح^{۲۰۶} فا
ايله در، بر مقدار قورو خرما.

الفدى: بدلى كه خود را بدان برهانند /
كسر ايله در، كندىنى خلاص ايلمك ايچون
ويريلن بدل، فتحنده مدّى غالبدر كه بعضيلر
ديمش، شعر:

على الصفاء عفاءً لقد فداك فدا

نَحَاكَ عَفُو حَبِيبٍ وَلَوْ عَفَاكَ عَفَا^{۲۰۷}

القدى: خوش بوى شدنِ طعام / فتح قاف
ايله، طعامك گوزل قخولى اولمسی كه طيب
الفايحه اولمقدر.

القدى: اندازه / كسر ايله، مقدار معناسنه.

القدى: كسانى كه اقتدا بايشان كنند /
مقتدالر ديمك اولور، إقتدايه صالح و مقتدا
اولان كمسنه يه قَدَوَه و اُسَوَه دينور.

الكدى: بيمار شدنِ بچه اشتر / فتحله در،
دوهنك كوشگى خسته اولمق، دردنجى
بابدندر/[ر۲۲ظ]، لكن مطلق دگلدر بلكه
شرب لبَن سبيله شكى فاسد اولمقدر،
"مرض بطن الفصيل من شرب اللبن"

^{۲۰۶} ن- فتح.

^{۲۰۷} فمن حلاوته فيه فيه قد كَشَفَا

لَقَنْدُ وَصَلِكَ يَا بَالُ بِل شَفَاكَ شَفَا. «منه».

الكدى: زمينهای سخت / ضمله در، بَرَك اولان
يرلر.^{۲۰۸}

المدى: پايان كار / بالفتح، بر نسنه نك نهايتى،
مدار بَصَر ديرلر منتهای باصره اولان يره دك
ديمك اولور، اگرچه مدّ بصر دخى غلط دگلدر،
لكن اولكى أفصحدر.

المُدَى: گونه از پیمانہ / ضمله، بر نوع كيلهدر
كه شامده مستعملدر و مُد ديدكلرى دخى
دگلدر.

المدى: كاردهای^{۲۰۹} تَنُّك / اوافق بيچاقلر،
لكن صحاحده سَكِّين عظيم ديو قيد ايلدى
«العهدۃ على حبيش».

الندى: نم / فتح نونله در، مطلقا ياشلق كه
رطوبت ديرلر، حتى يغموره^{۲۱۰} و گوندز ياغن
چَه يه دخى ديرلر^{۲۱۱}.

الندى: بخشش و نيكو كارى / سخا و عطا و
ايلك ايلمك معناسنه در، حتى اِلَى آچق اولان
كمسنه يه نادى الكف ديرلر، متني ديمش شعر:

مُحِبُّ النَّدى الصَّابِي إِلَى بَدَلِ مَالِهِ

صُبُّوا كَمَا يَصْبُوُ الْحُبُّ الْمُتَمِّمُ^{۲۱۲}

^{۲۰۸} بو محله ده **لدا** لفظنى يازمق إقتضا ايدردي، زيرا **متى** و
إذا امثالنى يازمشلر ايدى. «منه».

^{۲۰۹} ن : كارهاى.

^{۲۱۰} گيجه ياغن چَه سَدَا. «هامش»

^{۲۱۱} م : گيجه ياغن چَه يه دخى ديرلر.

^{۲۱۲} ديوان المتننى، ص. ۱۱۴.

الندي: پيه / ايچ ياغي ديدكلى كه اتدن حاصل اوله.

الندي: گياه / اوتلق، لكن تازه اوله، كالأ و عشب گي، حشيش يابس اوليه،^{۲۱۳} گياه لفظنك گناه ايله اشتراك رسمي اولوب بر نسخه ده دخى گناه واقع اولمشدر، وفي الحقيقه نَدَا كلمه سى/[م ۱۹ظ] بو معنايه دخى كلمه سى واردر كه مُنْدِيَّات مُخْرِيَّات معناسنه گلمشدر، **مصرع:**

خذ ما صفا كه نيست گناهي بمن در اين

الندي: نمدار شدن / ياش اولمق، يغمور ويا غيرى طريقيله بر شيئك ياش اولمسيدر، بو ماده نك مستشهداتي دخى صدر كتابده مذكوردر.

الهدى: راه راست / ضمله، طوغرى يول، طريق مستقيم ديمك.

الهدى: راه نمودن در دين / دين قومده صراط راستى گوسترمك كه مَسْلَك شَرع شريفدر، اوچونجى بابدندر.

الهدى: راه يافتن در دين / دينده يول بولمق يعنى راه اسلامه گتمك، اوچونجى بابدندر. قرآن كريمده هدايت ماده سى ايكي وجهله

^{۲۱۳} بلا ضرورة گياو رطبي قطع ايلمك، خصوصا مراقب اسلاميه دن ممنوع و مكروهدر؛ زيرا مُسْتَحْدَر، اگر قطع لازم گلسه زمانك مساعده سى اولدقده وقت ييوستنه تأخير اولنه ديو كتب فقهيه ده مصرحدر «منه»

وارد اولدى، برى: متعدى بالنفس ﴿اهدنا صراط المستقيم﴾ گي و برى دخى تقويت عمل ايچون حرفله تعديه ايلدى، او دخى ايكي صورتده بولندي، برى: لامله كه ﴿الحمد لله الذي هدانا لهذا﴾ گي و برى دخى الى ايله در كه ﴿اهدنا الى سواء الصراط﴾ بيورلدى.

-ذ-

الأذى: ستيز و لج / فتحله در، عناد و عداوت و جدل، بعض نسخه ده ستيزه و رنج واقع اولمش، حذف ها ايله لازم اولور، و ستوه دخى نسخه در رنجه بر معنايه در كه خسته لكدر و ستيز سه تيزدن دخى مركب اولور / [ر ۲۳و] ديديلر كه، شاعر شعرنده ديمش، **بيت:**

تُو تيز و طبع تو هم تيز تُو ك مُرْكَانُ تيز

نگار من كه تَوَاند بَاين سه تيز ستيز

الأذى: بي نماز شدن زن / زن بي نماز اولمق يعنى عورت حيض و نفاس ايله مبتلا اولمق كه ﴿قل هو أذى﴾ كريمه سى بو معنايه در.

الأذى: سرزنش و جور كردن / بعض نسخه ده بو ماده يوقدر، دردنجى بابدندر، باشه قاقمق، توبيخ و آزار و جفا ايلمكدر، بو ماده نك مصدرى ثلاثيدن لكن فعلى مزيددندر؛ زيرا ايذا خطا اولديغي قاموسدن منفهمدر خلافا لصاحب المصادر.

إذا: آنگاه / کسر ایله در، اول وقت دیمکدر،
مستقبله دالّ اولور، ظرف زماندر و پس
آنگاه اول زماندن صکره دیمک اولور.
إذا: چون / تعلیلیّه در، چونکه دخی دینور.
[م ۲۰و]

الجندی: پاره‌ای آتش افروخته / جیمده
حرکات ثلاثه ایله در، یانمش آتشک
پارچه‌لری، قطعات نار که جمره گبی، ترکیده
کاف عربیله کوز دیرلر، مفردی جذوة در.
الجندی: بر نوع اوتدر / لکن خشب غلیظ
دیو گورلمشدر.

الحذا: سستی گوش / فتح معجمه ایله در،
قولا ق صالقی اولمق که گوشتک و دوشوک
دیرلر.

الحذا: سست شدن مطلقا / صالقی و
دوشوک اولمق هر نه اولورسه، دردنجی
بابدندر.

الشذا: مگس سگ / کلبک اوزرینه قونان
سککله^{۲۱۴} که مفردی تا ایله گلور، خرگز
دخی دیرلر، شهرتی بویله در که حقارتنه ایمادر
و الا هر حیوانه هجوم ایدرلر.

الشذا: آزار / آرزده اولمق، اذا و زحمت
گورمک، لکن لغتلرده آجلقدن حاصل اولان
ثقلتدر دیدیلر.

الشذا: بدی / بدلك، شرّ معناسنه در.

الشذا: تیزی بوی / رایحه شدید اولمسی، و شذا
مسك معناسنه دخی گلور، سائره نسبتله فیحانی
ذفیر یعنی کسکین اولدیغی ایچون.

الشذا: بقیت نیروی / قوتك بقیه‌سی که شاعر
راجز دیمش، **شعر:**

رُدّی لی شَدّا مِن نَفْسی
وما صَریمُ الأمرِ مثْلُ اللَّبّسِ^{۲۱۵}

الشذا: [ر ۲۳ظ] **عودریزه** / آغاج پاره‌سی که
اودُن یارمه‌سی دیرلر، قطعهُ حطب مشقوق گبی.

الشذا: نمک / توز که ملح معناسنه در، توزله‌یه
مَمْلَحَه دیرلر، آنده بعض فوائد یازیلور إن شاء الله
تعالی.

الشذا: گونه از کشتیها / [م ۲۰ظ] گمیلردن
بر نوع سفینه دیمکدر، لکن جنس ایچونددر که
واحدی گلسه کرکدر، پس معناسی انواع سفاین
دیمک اقتضا ایدر.

الشذا: درختی / بر آغاجدر.

العذا: زمینهای که کشت را شایند / کسر
مهمله ایله، زراعتّه صالح اولان یرلر، ارض طیب
الترب معناسنه.

القذی: آروغ از طعام / فتح ایله در، هضم طعام
اثناسنده چیقان ریح که گگرمک دیرلر.

^{۲۱۴} م: سگک.

^{۲۱۵} صحاح الجوهري، ج. ۶، ص. ۲۳۹.

القذی: خاشه^{۲۱۶} در چشم افتادن /
چورچوب تعبیر اولنان سوپرندیدن گوزه
دوشمک، و چرك^{۲۱۷} دخی گوزه دوشن اول
شی اسمی و فارسیده دخی خاشه آنک
اسمیدر.

القذی: چرکی که در چشم افتادن / کیر و
پاس گوزه دوشمک، و بر نسخهده ایستادن
چرك در چشم واقع اولدی، چپاق^{۲۱۸} تعبیر
اولنان و سَخک جمع اولوب قلمسی.

القذی: چرکی که در شراب افتد بیرون
آوردن^{۲۱۹} / شرابه ساقط اولان چرکی علاجه
إخراجہ مالی اوزره گیدرمک و دفع ایلمک که
عربیده آکا تقدیه دخی دیرلر.

کذا: چنین / فتحلهدر، شویله و بونک گی
دیمک معناسندهدر، اسم مبهمدر که بر شیدن
کنایت ایدوب ایراد ایدرلر و گاهیجه کم
کلمهسی مقامنده عددن کنایه اولورسه تمیزینی
[ن۹و] نصب ایدر مثلاً: أعطاني أربعين
درهما یرینده کذا درهما دینور، و درهما تمیز
منصوبی اولور.

الهدا: سخن تباه / آلچق سوز که عربیده کلام
باطل و عبث و بو مادهدن هذیان دخی^{۲۲۰}
گلور و فارسیده هرزه و بیهوده و یاوه جملهسی
بر معنایهدر.^{۲۲۱}

-ر-

البری: خاك / موحده ایله طُپراق که تراب دخی
دیرلر، اَحْشِيجَانِك بریدر، بَرَّيَّة و برایا بو مادهدن
اولورلرسه غالبی و اصلی إعتباریله مخلوقاتِ تُرابیه
دیمک اولور. [ر۴و]

البری: حلقاهای بینی اشتر / ضم ایلهدر،
دوهنك بروننه گچوردکلری حلقه لدر وسط الأنفه
تعليق اولنور، باقردن مصنوعدر، أصمعي برونك
بر جانبنه طاقرلر و قیلدن دخی بوكوب طاقرلر
دیدي، اگر شَعْرَاتدن اولورسه خِزَامه دخی دینور،
یولاری آکا باغلرلر، مفردی اولان بُرَة تخفیفلهدر.

البری: حلقاهای گوشواره^{۲۲۲} و دست اَبْرَنْجَن
/ کویه و بیلازك حلقه لری و خلخال حلقه سنه
دخی دیرلر.

الثری: نم / فتح مثلثه ایلهدر، رطوبت یعنی
یاشلق.

الثری: خاك نمدار / یاش طپراق.

^{۲۱۶} چرکه. «نسخ»

^{۲۱۷} ن- چرك.

^{۲۱۸} و چپاق فارسیده پیخ و پوخ و شش و ریمدر و عربیده
رَمَص و رَمَص در. «منه».

^{۲۱۹} بعض نسخهده آوردن واقع اولمش آکا گوره اول چرك
اسمی اولور. «منه»

^{۲۲۰} ن- هذیان.

^{۲۲۱} جُزاف و هَذَر و لَغُو و هَرَا و هَزَل و لَاح و زَرْق عربیده، و
فارسیده دخی فِلاوه و زائر و بیمعی وفا ایله یافه و گدافه و
گداف و چریك جملهسی هذیان دیمکدر. «منه»

^{۲۲۲} ن- گوشواره.

الثری: نمگین شدن / یاش اولمق هر نه اولورسه اولسون.

الثری: شاد شدن / مسرور و شن و فرحناک اولمق، دردنجی بابدندر.

الثری: بسیار شدن / چوق اولمق، کثرت شی معناسنه در، دردنجی بابدندر. و ثروت و یسار که تنگدستی ضدیدر بو ماده دندر، حتی قُروه که کورک معناسنه در ثروتده اولان ثانک فایه قلبیله اولمش لفظدر زیرا وجود فروه اثر ثروه در.

الجرأ: کنیزکی / جیمله در، ممدودا دخی گلور، جاریه لک که زنانه اولان تازه لکدر سبب سُرَّیت اولور، جریان ماده سندن اولمسی خدماتده جریان و اجرایی سببیله در.

الجرأ: سزاور / مهمله ایله در، یرار و یراشقلی دیمک یعنی [م ۲۱و] متکلمک سخنی مقابلنده مخاطب حرا دیو جواب ویرر، بو دیارده پک مناسب و نه گوزل دیدکلی گی که لایق اولان بودر دیمکدر، حتی حَرَّی لفظی، جدیر و خلیق و حقیق و قمین لفظلیله هم وزن و یک معنادر، جار الله ابو القاسم زمخشري^{۲۲۳}، قاسم حریرینک

مقامات^{۲۲۴} نام اثرینی ایکی بیتده یاد سوگند ایله ستایشنک بیتِ ثانيسنده دیمشدر که، بیت^{۲۲۵}:

أَنَّ الحَرِيرِيَّ حَرِيٌّ بَأَنَّ

نکتب^{۲۲۶} بالتبر مقاماته

و تحري دخی بو ماده دندر.

الجرأ: جای خایه ماکیان / طاوقلرک یمرطه یری که فوللق دیرلر، فارسیده کابوک دینور، بعض لغتلرده دوه قوشی^{۲۲۷} فوللغیدر دیمشدر، لکن بعضی دخی مطلقا بیوض اولوب یمرطه لی اولنلرک جای بیضیدر.

الجرأ: سرگین مردم / معجمه ایله، انسان تَرسی، غائط و عذره و نجس معناسنه که فارسیده گوه دخی دیرلر.

الذرا: پناه / صیغناجق شی یعنی پرده قیلنان ستره و سپر گی.

الذرا: پیرامنِ سرای / سرای و خانه نک / [ر ۲۴ظ] درت یانی، اطراف و جوانبی که فناء بیت دیرلر.

^{۲۲۴} و مقامات حریری کذبدر دیمک علومی تحقیردر، کفردر دیو

ابن حجر ثانینک فتواسی فتواسنده مصرحدر. «منه»

^{۲۲۵} أقسم بالله وآياته ومشعر الحج وميقاته.

صاحب کشافک بیت اولی. «منه»

^{۲۲۶} ر م: یکتب.

^{۲۲۷} نعامک مذکربنه ابو ثلاثین دیرلر؛ زیرا بر حداده تمام اوتوز

یمرطه وضع ایدر و بیضة الديك الزقاة ماده سنده گلور. «منه»

^{۲۲۳} ن- جدیر و خلیق و حقیق و قمین لفظلیله هم وزن و

یک معنادر، جار الله ابو القاسم زمخشري.

الذرا: اشك ریخته / دوکیلن گوز یاشی که دمِع ساقط معناسنه.

الذرا: آنچه باد بپرا کند / اول شی که روزگار آنی پراکنده ایده، حتی ریح شدیده زاریات دینور.

الدُری: سرهای کوه / ضم ایلهدر، طاغ باشلری که هوادار و مَهَبِ ریاحدر.

الذری: سرهای کوهانِ اشتر / دوه اورگجلرینک باشی.

الدُری: بلندیه‌های همه چیز / هر نسنه‌نک یوقاریلری، أعالی معناسنه‌در و هر یوکسک یرک اوستنه ذروه دیرلر که اولنک ضم و کسری دخی جائزدر.

السری: پشت / فتح مهمله ایلهدر، آرقه، ظاهر گبی، و ظهیر معناسنه دخی اولور، تا ایله سِراة دخی گلور.

السری: تیرهای خُرد / کسر ایلهدر، کوچک اوافق اوقلر، سهام صغیره گبی.

السری: بعضی گویند پیکانه‌های کوتاه / بعض اهل لغت دیرلر که قصه دَمُرُلردر که نِصالِ قصیر دیمکدر.

السُری: شب رفتن / ضم ایلهدر، گبیجه وقتنده سیر ایتمک، اوچونجی بابدندر، بعضی دیر که سرانک اصلی سار در، قلب اولندی گبیجه سیری معناسنه‌در، سار مطلقا مرورد

وقت خاصی یوقدر، قرآن کریمده اوّل^{۲۲۸} همزه ایله و همزه‌سز دخی وارد اولدی، همزه ایله اُسری لغت حجازدر که ﴿اُسری بعده لیلا﴾ کریمه‌سیدر، لیلا قیدی تأکیداً ویا اُسری ده تجریدادر؛ زیرا سرا ماده‌سی لیلی مفیددر.

الشُری: گونه از سورخیجه / فتح معجمه ایلهدر، قزامق دیدکلری علتدر که خرده سویلجیلر پیدا اولور، فارسیده سُرخِجه و سرخک / [م۲۱ظ] دخی دیرلر، عربیده حمزه دخی اسماسندندر، دردنجی بابدندر.

الشُری: سوی / سمت و ناحیه معناسنه.

الشُری: نام جایگاهی / بر یرک اسمیدر، بعضیلر دیدیلر که^{۲۲۹}: سلمی دیدکلری طاغک طریقیدر که آرسالانی چوق اولور، حتی جابر اندلسینک حلة السیرا نام قصیده بدیعه‌سندن بو بیتده، **بیت:**

لَيْتُ الشَّرَى إِذْ سَرَا مَوْلَاهُ صَارَ لَهُ

جَارًا فَجَارَ وَتَيَّلاً مِنْهُ لَمْ يَرْمَ^{۲۳۰}

واقعدر که إضافتی کثرتنی إشراب ایدر. ^{۲۳۱} / [ر۲۵و]

^{۲۲۸} ن: اول.

^{۲۲۹} م- دیدیلر که.

^{۲۳۰} حلة السیرا فی مدح خیر الوری، مُجَدِّد بن أحمد بن علی بن جابر الأندلسی، تحقیق: علی أبو زید، عالم الکتب، بیروت ۱۹۷۵، ص ۳۳.

^{۲۳۱} قصیده مزبوره برده بوصیری یه نظیره‌در که شرحنده غرناطی تقریر ایدر: شرفیابِ مِلْکِ یَمین صاحبِ سعادت علیه التحیه اولان سُفْیَنَه‌ی یمنده مأمورا ساکن اولان معاذه برای مصلحت مکتوب

الشري: بدید آمدن گونه از سورخيجه /
خرده سويلجيلر چيقماغه ديرلر.

الشري: دمیدن اندام / جسمك قبارمسی،
إنفتاح بدن معناسنه.

الشري: نيك رفتن چهار پاي / حيوان
گوزلجه گوريمك^{۲۳۲} حتی نيكروي دابه نك
يورغه دیدكلری سیریدر.

الشري: خشم گرفتن / غضب زیاده اولمق،
اگر كاف مكسوره ايسه كه ماوراء النهر
لغتیدر، و ضميمه غضبته غلبه سعي ايلمكدر
كه اولی اولان بودر، حركه ده را ماقبلنه تابعدر.
الشري: خرید و فروخت کردن / كسر
ایله در، صائق و الماق كه آلیش ویرش
ایلمكدر، دردنجی بابدندر، أضداددندر و
أضداد دخی ممدوده شراده تعداد اولنور إن
شاء الله تعالى.

عنایت مصحوب ایله فرستاده بیورمشلر ایدی، اثنای راهده
سفینه نك سوار اولدیغی سفینه بر شب مُنَحِرَق اولدقده بَرَّ
عزم سوي بمن اولدیغمده طریق معهوده سائق تقدیر بنی
تسیر ایلدی، ناگاه بر لیث الشرا یعنی ارسلان عیان و
طریقمه اعتراض و میلان ایلیوب قریب اولدقده بکا بر کَرَه
نظر ایلدکده بن دخی: بن سلطان إقليم ماسوا حبیب خدا
علیه و علی آله التحایا جناب شریفلرینك عبد درخزیده و
بنده کرمیدهیم و حالا حامل مکتوب شریفلری یم
دیدگنده ریقمدن تَنَجّی و بر طرفه صاولوب و أسلم
طریق لسان حال ایله تفهیم ایدر گبی بعضی حرکات ایدوب
و روایت أخراده گیرو قالوب سائر مخوفات و خطراتدن
حمایت ایدرك رسیده سوي سلامت ایلدی. «منه»
ن م : یوریمك.^{۲۳۲}

الصري: شیر که در پستان بسیار بماند / فتح
مهمله ایله در، جمع اولسون دیو صاغمیوب
مَمَّه ده چوق زمان قالان سُوددر، و اول حبسه
تربیه وزننده تَصْرِیه دخی دیرلر.

الصري: آجای ایستاده / طورمش صولر که،
میاه موقوفه دیمکدر، ایستادن، آياغ اوزره قالقلمق
معناسنه طورمقدر، بو مقامده مانده معناسی
إقتضا ایدردی، مسامحهیه موقوفدر، صو دخی
ماء قراح ایله منی یه شاملدر؛ زیرا ترك جماع ایله
صلب انسانیده قالان منیدر دیدیلر، صویك
زمان تعفن تغیرینه دك محبوسیتنی دخی یازدیلر.

الطری: نبات / مهمله ایله در، اوتلق معناسنه در
که تازه اوله؛ زیرا طراوت ماده سندندر، حتی
إطْرِیه، اَرِشْتَه و تُتْمَاج دیدکلری طعامك
تازه سیدر که گلسه گرکدر. / [ره ۲ظ]

العر: سوی / طرف معناسنه، شرای سابق گبی.^{۲۳۳}

العر: پیرامن سرای / سرایك اطراف، ذرای مزبور
گبی.^{۲۳۴}

العر: بند جامدان / لباسك ظرفی سایشانهیه
ربط و آویخته ایلیمك ایچون اولان دوگوم که
فارسیده کره بند و پیخ دخی دیرلر که دوکمه
گبیدر.

العر: انگلها / ضم ایله در، ایلکلر دیمکدر
/[م ۲۲و] دوکمهیه دخی دینور، مفردی غروقه در.

^{۲۳۳} م- شرای سابق گبی.

^{۲۳۴} م- ذرای مزبور گبی.

العرا: دستهای سَبُو و مانندش / دستینک و اکا بکرز شیلرک مأخذی، مثلاً زنبیل و کشکول و سپد و باقراج امثالنک قولیلری.

العرا: رشتهایی که بر سر دبو بندند / قیو قوغه سنه باغ ایلدکلری ایپلر، کرب گئی.

العرا: شَرشیم / فتح معجمه ایلهدر کسری و مدّی دخی لغتدر، دردنجی بابدندر، توتقال دیدکلری شیدر، نَجیر گئی، بالقدن و صغیر دریسندن و غیریدن دخی قاینادرلر، سریش و آهار، ترکیده بَلَم دیرلر و چریش سریشدن غلطدر و چریش اوتنه فارسیده بَرَواق دیرلر.

العرا: گوساله / بوزاغی که عَجَل دینور.

العرا: نیکویی / که گوزللك، حسن و بها گئی.

العرا: حریص شدن / بر شیئه شدتله آرزو ایلمک.

العرا: بددل شدن / قورقق که جبان^{۲۳۵} و خائف اولمق که ضدی جسور و شجیع و پر دلدر.

العرا: جوی کشتزار / اکین تارلاسی داخلنده اولان گول و ایرمق، نهر گئی.

العرا: شگفت^{۲۳۶} / تعجب ایلمکدر، لا عَزْو دیرلر لا عَجَب دیمکدر، بو لفظ فا ایلهدر دخی لغتدر که / [ن ۹ظ] ﴿جئتَ شیاً فَرِیّاً﴾

العرا: جایگاههای موران / کسر ایلهدر، قرینجه یوالری / [ر ۲۶و]

العرا: جوی کشتزار / اکین تارلاسی داخلنده اولان گول و ایرمق، نهر گئی.

العرا: آب گرد آمدن / صو چوریلهرک و دونه رک گلمسی، لکن صو آفندیسی دیو تصریح واردر، مجری الماء گئی.

العرا: مهمانی کردن / قونقلق ایلمک یعنی ضیف و مسافر اولمق، اوچونجی بابدندر، فتح ایلهدر

العرا: شَرشیم / فتح معجمه ایلهدر کسری و مدّی دخی لغتدر، دردنجی بابدندر، توتقال دیدکلری شیدر، نَجیر گئی، بالقدن و صغیر دریسندن و غیریدن دخی قاینادرلر، سریش و آهار، ترکیده بَلَم دیرلر و چریش سریشدن غلطدر و چریش اوتنه فارسیده بَرَواق دیرلر.

العرا: گوساله / بوزاغی که عَجَل دینور.

العرا: نیکویی / که گوزللك، حسن و بها گئی.

العرا: حریص شدن / بر شیئه شدتله آرزو ایلمک.

العرا: بددل شدن / قورقق که جبان^{۲۳۵} و خائف اولمق که ضدی جسور و شجیع و پر دلدر.

العرا: شگفت^{۲۳۶} / تعجب ایلمکدر، لا عَزْو دیرلر لا عَجَب دیمکدر، بو لفظ فا ایلهدر دخی لغتدر که / [ن ۹ظ] ﴿جئتَ شیاً فَرِیّاً﴾

العرا: جوی کشتزار / اکین تارلاسی داخلنده اولان گول و ایرمق، نهر گئی.

العرا: آب گرد آمدن / صو چوریلهرک و دونه رک گلمسی، لکن صو آفندیسی دیو تصریح واردر، مجری الماء گئی.

العرا: مهمانی کردن / قونقلق ایلمک یعنی ضیف و مسافر اولمق، اوچونجی بابدندر، فتح ایلهدر

^{۲۳۵} م: جیاده.
^{۲۳۶} شین ده ضمه و کسره جائزدر. «منه»

مدّی، کسر ایله قصری فصیحدر، بو محل
محَلّ کسردر؛ زیرا باب باب قصردر و إحسان
و کرم ایلمک معناسنه دخی گلمشدر.

الکرا^{۲۳۷}: مرغیست / فتحلهدر، بر قوشک
اسمیدر که طوی دیرلر، حُبّاری^{۲۳۸} گبی،
ارکک اولورسه کرا دینور و صیاد آنی گورنجه
شعر:

أَطْرُقُ كَرَا أَطْرُقُ كَرَا فَإِنَّ النِّعَامَةَ فِي الْقُرَا
بُغَاثُكُمْ بِأَرْضِنَا اسْتَنْسِرَا اسْتَنْسِرَا^{۲۳۹}

دیه‌رک صید ایدر. / [م ۲۲ ظ]

الکرا: نَرِ بَارِيك ساقها / اول عورتدر که
اینجکلری اینجه اوله، رقیق الساقین گبیدر،
مدّی و أَلَف بدلی عین ایله کرج دخی لغتدر.

^{۲۳۷} مفهومی: یره بق یره و حرکت ایلمه که سنی صید ایده‌یم
زیرا نعامه که دوه قوشیدر کویلده مسخر صیاد اولمشلردر مع
هذا سندن زیاده جسیمدر، سن دخی نَسْرلنمه کندینی نسر
صنمه بو سنک طورك نسرکدر که سردلنور آکا إستکثار
اولنماز لکن سن کراسن کندیکه گل ناسزا اولمه طور نسره
تقلید ایلمه که کندی رَوْش قدیمی دخی ناسی اولورسین، بو
سخن متکبّره تعریضا و ترکِ تکبّرینه تحریضا ایراد اولنور،
حدّینی بلمگه پند باینده مثلی سائردر. بعضیلر: کرا آغاج دلن
قوشنک نامیدر دیدیلر که چوپینه دخی دیرلر، نیجه‌لر چوپینه
هادر، کرا بغرتلق قوشیدر و طورنا نوعندندر دخی
دیدیلر. «کنار»

^{۲۳۸} حباری، بصره‌ده صید اولنور، قارنده بر طاشی واردر،
اول طاشی طاشیسه‌لر حلم و اسهالی دفع ایلدیکی إسحق
خواججه سنک شرح شمائلنده یازر. «منه»

^{۲۳۹} م: استنیرا استنیرا.

الکرا: کوهی بطائف / کسر ایله‌در، مکّه‌دن
طائفه قریب بر طاغک اسمیدر، ممدودا دخی
لغتدر.

الکرا: اندک خواب / آز اولان اوینخو، سنّه و
نُعاس گبی و مدّی دخی لغتدر.

الکری: اندک خفتن / آز یاتمق، یعنی آز اویومق،
لامیه‌ده طغرایي دیر که **شعر:**

طَرِدْتُ سُرْحَ الْكُرَى عَنْ وَرْدٍ مُقْلَتِهِ
وَاللَّيْلُ يُغْرِي سَوَامَ النُّومِ بِالْمُقْلِ^{۲۴۰}

الکری: کُوبها / ضمله‌در، طویلر که چوگان ایله
چلوب آلمغه سعی ایدرک اوینارلر.^{۲۴۱}

الکری: مُزْدِ مُزْدَوْر / کسر ایله‌در، کراجینک
کراسیدر و أجیرک اجرتنه دخی دینور.

الوری: آفریده / فتحله‌در، مخلوق معناسنه،
مصراع:

یا سید البریه یا أشرف الوری.

الوری: دردی در شکم اشتر / دوه‌نک قارنده
حاصل اولور بر مرزدر.^{۲۴۲} / [ر ۲۶ ظ]

^{۲۴۰} شرح لامیه العجم للطغرائی، ش: جلال الدین السیوطی، ت:

أحمد علي حسن، مكتبة الأداب، قاهره، ص. ۷.

^{۲۴۱} م- **الکری:** کوبها، ضمله در، طویلر که چوگان ایله چلوب
المغی سعی ایدرک اوینارلر.

^{۲۴۲} بر اثر طویلده حتی یَرِیه وارد اولمش، ایرک دیدکلری جراحته
بطنی مملو اولمق معناسنه‌در، بو لفظک معانی کثیره شهیره‌سی
واردر لکن جامع مرحوم بو قدریله اکتفا ایلدی. «منه»

-ز-

البزّا: بیرون آمدگی سینه / فتح موحدہ ایلہدر، گوگس طشرہ چیقمق کہ آرقہنک ایچری چوکمسنی إقتضا ایدر.

الجزّا: سر گزیتها / کسر ایلہدر، مفردی جزیهدر، لحيہ و لحا گبی و ضمی دخی لغتدر، اهل زمندن آلنان خراج کہ ﴿حتى يعطوا الجزية﴾ کریمه سیله کفره یه من قبل الشرع تکلیف اولنان اوچ مادهنک بریدر، ایکسی دخی اسلام ایلہ قتلدر.

الخرّی: خواری و رسوایی / فتح معجمه ایلہدر، خورلق و رسوایلق دیمکدر^{۲۴۳}، کسری دخی لغتدر.

الوزی: مرد کوتاه / قصه بویلی کمسنه که قصیر القامه گبی، بعضیلر شدید الطبع دخی اوله دیمشلددر.

-س-

الأسّا: دارو کردن خستگی / فتحلهدر، خسته لگه علاج ایلمک و دوا ویرمک، ایکینجی بابدندر، حتی طیبیلره أساة دیدکلری آخر ثلاثیاتده گلور.

^{۲۴۳} لفظ کریمده ﴿خرّی﴾ بو مادهدندر، خواری یعنی رذالت و ذلالت که ذل و ذلت دخی دینور، فارسیده واو رسمیلهدر، ترکی إستعمالنده ألف یوقدر خور حقیر دیرلر، واوی ملفوظهدر، رسوای و رسوا ملول و غمناک کمسنه یه دیرلر، آخرلریندن اولان یالر مصدریهلردر. «منه»

الأسی: [م۲۳و] اندوه خوردن / غم ظهور ایلدکده غمناک و محزون اولمق، دردنجی بابدندر. **الأسی:** شکیبایی کردن / ضمله ویا کسر ایلهدر، اوقات هموم و غمومده صبر ایلمک، تأسی گبی. **الأسّا:** پی بردن بکسی / ضمله، بر کمسنه یه خبر گوترمک.

الأسّا: پند دادن / نصیحت ایلمک، بو اوچ لفظ دردنجی بابدندر.

الحسا: چیزها که آشامیدنی بود / ایچملی اولان شیر که معده کشا و محصل اشتها اولوب مأكولات و مشروباتده طعم افزا اولمغله کثرت تناولنه وسیله اولور، خلاقی بی چاشنی و بی مزه تعبیر اولنور. [ر۲۷و]

حسا: نام رودباری / بر آقار صویک اسمیدر، علمیتله اداة تعریفدن مستغنیدر.

الحسا: فرد / فتح معجمه ایلهدر، عدددن بری که تک دینور، اگر زوج اولورسه که جفت دیرلر، خسا مقابل زکا دینور.

الطسی: گرانی تن از چربی خوردن / مهمله ایلهدر، ثقیل البدن اولمق که یاغلی طعام یمکدن ناشی تُحْمه اولمق إمتلا معناسنهدر، دردنجی بابدندر.

قَسَا: نام شهری / فتح قاف ایله‌در، بر ولایتک اسمیدر.

قَسَا: نام کوهی / بر طاغک اسمیدر، بونلر علم اولمغله مجردا یازیلمشدر.

الکسی: پوششها / فتح ایله‌در، کسوه‌نک جمعیدر، لباسلر معناسنه‌در، ضمی دخی جائزدر.

المسی: آمیختن آب بهم / صو بری‌برینه قارشمق، مثلاً: جدول نهره ویا ساقیه بجره وارب آمیزش ایتمک، زوجینک اختلاط آبلری معناسنه اولمق دخی محتملدر، دردنجی بابدندر.

النسا: رگیست درون ران / اولوق تعبیر اولنان فَحْذُک ایچ یوزنده واقع طمردر که حیوانده تا طرناغه دک وارر، بعضیلر اسمی عِرْقُ النِّسَاء در دیدیلر، لکن صحیحی قیفال و اکحل گبی اسمیدر^{۲۴۶}، عرق ایله و منفردا دخی مستعملدر و کسر و مدی خطادر.

النسی: درد کردن یگزان / قَوْلَه تعبیر اولنان آتک گردنده ظهور ایدر بر علتدر، دردنجی بابدندر.

-ش-

الحشا: آلت شکم / مهمله ایله‌در، أمعاء البطن یعنی بغیرسقلر که آلات داخله‌در، حشوی دخی

عسی: بُوك^{۲۴۴} / اوله که و شاید که و مگر که و اولور و گرکدر معنالرینه گلور، هر بری محلنده مرعیدر، ممکن الحصول اولان ماده‌ده زبازددر، طمع و حذری مشتمل و رجا و یقینه دال اولان أفعال مُقَارَبَه‌دن بریدر، لکن لَیْت معناسنده تمی ایچون إستعمالی غالبدر. قرآن کریمده واقع عسالر من طرف المولی اولورسه یقین / [م۲۳ظ] وجویی ایچونددر، آنجق ﴿عسی ربه ان طلقک ان ییدله أزواجاً خیراً منک﴾ کریمه سی شاذا خلافنده نازلدر، مختلفه‌سی متروک اولمی حالی متضمن ماضی اولدیغی ایچونددر، خبری اسم اولماز، مگر شاذا اوله، أخواتندن اولان کاده‌یه تشبیه ایله بعضا‌کندینی والی اولان فعله اُن داخل اولور، چار أخواتک ایکسی دخی کَرْب و اَوْشَک در.^{۲۴۵}

العسا: غورهای خرما / خرمانک قروغی، بعضیلر دخی مقدمیدر دیدیلر.

الفسا: نرم باد مردم / ضم فا ایله‌در، مدی دخی لغتدر، خفیفاً یَلْتَنِمُک، خروج الريح من الأست بلا صیت معناسنه‌در. / [ر۲۷ظ]

^{۲۴۴} بوك معناسنه که خوك وزنده‌در، اصلی بوكه آنک دخی اصلی بودکه او دخی بود ایله که دن مرکبدر. «کنار»
^{۲۴۵} م- خبری اسم اولماز، مگر شاذا اوله، أخواتندن اولان کاده یه تشبیه ایله بعضا‌کندینی والی اولان فعله اُن داخل اولور، جار أخواتک ایکسی دخی کَرْب و اَوْشَک در.

^{۲۴۶} م- دیدیلر، لکن صحیحی قیفال واکحال گبی اسمیدر.

دیرلر، کسر و ضمله دخی لغتدر، حضرت مولوی مثنویده بیورر، بیت:

لی حبیب خُبُّه یشوی الحشا
لو یشا یمشی علی عینی مشا^{۲۴۷}

الحشا: علتِ دما / حیض وقتنده زناندن پیدا اولان قانک انواعی ظهورندن عارض اولان مرض.

الحشا: سوي / طرف یعنی کنار که حاشیه الکتاب جانبه و حواشی جوانبه دیرلر.

الحشی: دما بر افتادن / قان چیقماق، دردنجی بابدندر.

الرشا: ستاره از منازل ماه / کسر ایلهدر، منازل قمردن بر یلدزدر که بطن حوت دینور، بالیق صورتندهدر، آی آکا نازل اولور، آنک اطرافنده خُرده و براق یلدزدر واردر. منازل وجودی ﴿والقمر قدرناه منازل﴾ کریمهسی امثال آیات کرامله ثابتدر. رشانک ظهوری نیساندهدر و سائرلری دخی محللرنده گلور. نیجه موادی دینیله علم نجومه توقف ایلمکله وجوب کفایهسی ﴿هو الذي جعل لكم النجوم﴾ آیت کریمهسی تفسیرنده در منشور^{۲۴۸} و سائر مفصلاتده مسطوردر.

^{۲۴۷} کلیات شمس تبریزی با مقدمه بدیع الزمان فروز انفر، محمد جلال الدین رومی، نشر ثالث، تهران ۱۳۸۶، ص. ۱۱۲.
^{۲۴۸} الدر المنثور فی تفسیر المأثور، جلال الدین عبد الرحمن السیوطی، دار الفکر، بیروت ۲۰۱۱، ج. ۳، ص. ۳۲۸-۳۳۱.

الرشی: رشوتها / ضملهدر، رشوتک جمعیدر که رشوت دیو معروف اولان ماللر دیمکدر، دلا مادهسنده دخی گلور، پُرطیل دخی دیرلر، فارسیده بَدگَند و بَرگَند دخی دینور.

العشا: شب کوری / فتح ایلهدر، گیجه گورمماق علتی و مبتلا اولان کمسنهیه أعشی دیرلر، أعمی گبی که محلنده گلور. / [ن ۱۰]

الکشی: پیهای سوسماری بادیه / ضم ایلهدر، کلر نام حیوان بَرینک ایچ یاغی که زَوْنَج دخی دیرلر، / [ر ۲۸و] شحمه ضبّ گبی، باشام و باسام دخی دینور.

النشا: نشاسته / فتح نون ایلهدر، ترکیده دخی نشاسته دیرلر، معربی نِشاستَج و آندن دخی نشا تعریب اولنور که جزء کلمهیی إسقاطله، منازلده منا اولدیغی گبی.^{۲۴۹} / [م ۲۴و]

النشا: نسیم باد خوش / رایحه طویه ایله گلن لطیف روزگار.

-ص-

الحصا: سنگریزه / فتح^{۲۵۰} مهمله ایلهدر، اوفاق طاشلر که جمعدر، مفردی اولان حصاة محلنده گلور. طاشلرک دخی انواعی واردر، مثلاً: حجر و صفوان و صخره و صَلایه بونلر^{۲۵۱} مرمر

^{۲۴۹} غایت اعلاسنه مرمر نشاسته دیدیلر. «هامش»

^{۲۵۰} م + فتح.

^{۲۵۱} ن + گبی که.

طاشدر، و گذاب و نُحَجْد^{٢٥٢} کُوفَكِي
دیدکلریدر و مِسَن و صُلب و فَسَان بِلْگُو
طاشیدر و شُمَاقِي بونلرک گیریدر.^{٢٥٣}

الحصا: شمارِ بسیار / چوق صابی، عدد کثیر
گبی، و معنای کثرتدن مجردًا عدد معناسنه
دخی شایعدر.

الحصى: خایها / ضم معجمه ایله خُصیه نك
جمعیدر، کسری دخی لغتدر، خایه لر
دیمکدر، آلت تناسل و نشانِ رجلیت اولان
یمرطه لر مراددر، استعمالده تثنیه سی اولان
خصیان و خصیتان جمعنه غالبدر، و أَلِيَّه گبی
تثنیه ده تاسز اولوق اُنسبدر. و خَصِيّ فتح و
کسر و تشدید آخر ایله خایه سی إخراج
اولنان کمسنه که خادم و طَواشي ديو
مشهوردر، طواشي دخی اُتراك مصریه دولتنده
خِفَت و حِدَت و لازمه ریاست اولان شدت
معناسندن طایوشی لفظنده تصرف ایله
مفردی طواشي و جمعی طواشیه قیلندیغی
بالمناسبه یازلدی؛ زیرا لغتِ عربیه دن دگلدر.

^{٢٥٢} ن + گبی که.

^{٢٥٣} ع عرُفًا دخی اکسیره حجرِ مکرم دیرلر و آلتون ایله
گمش حجرین دیمکله معروف و صُمت غریز و سکوتِ
طبیعیسی اولنلره حجر تعبیریه غیر ناطق دیمک مراد ایدرلر،
حتی حجر شهرتی صمتی غالب اولان بر کمسنه یه تلقیب
اولنوب حفیدی این حجر کنیه سیله شایع و زیانزد
اولمشدر. «کنار»

العصا: چوپِ دستی / فتح مهمله ایله، آل
دگنگی که عربیسی دخی معروف لفظ قرآنی و
مؤنث سماعیدر. عصانک حضرت صفی الله علیه
السلام ایله معا جنتندن إخراجی اُنسیت ایچوندن
که بش نسنه در، نور الوهاج صاحبی / [م ٢٤ظ]
نظم ایلوب بو محله ترجمه اولندی، **قطعه:**

چیقان جنتدن انس حضرت آدم ایچون بشدر
یمین الله بیت الله حجردر نور اُسوددر
دخی مهر سلیمانی عصای ابنِ عمرانی
بری انجیرک اوراقی و عود طیب اُجوددر
/[م ٢٨ظ] هِرَاوَه و عَرَّه و مِئْسَاه گبی اسملری
وارد.

العصا: مَقْنَعَه زنان^{٢٥٤} / عورتلرک باشلرینی ستر
ایلدکلری بَزْدَر بُرُفَع و لِثَام و فارسیده روبند و
روپوش دخی دیرلر، ترکجه یاشمق دیدکلریدر،
طُواق معناسنه دخی اولور که سرپوش عروسدر،
رُيْطَه^{٢٥٥} معناسنه در.^{٢٥٦}

العصا: ادب / معلومدر، بشنجی بابدندر،
عربلر «لا ترفع عصاك عن اهلك» دیرلر،
تأییدن اَتْبَاعِکِی خالی قَوْمَه دیمکدر، اُثرده دخی
تَاْزِيَانَه تأدیبی اَتْبَاعِکِ گورجکلری یره آویخته
ایلمکله امر وارد اولمشدر "العصا لمن عصا."

^{٢٥٤} م : مَعْنَقَه زنان.

^{٢٥٥} م : ربط.

^{٢٥٦} مَقْرَمَه عربیدر، ستره معناسنه در، لکن الَاجَه اولوق شرطدر.
«هامش»

العصی: شمشیر زدن / قلیچ اورمق، ضرب

سیف معناسنه، دردنجی بابدندر.

القصا: پیرامن سرای / قاف ایله‌در، سرایک

اطرافی که ناحیه و فِناي مکان معناسنه‌در.

القصا: پیرامن لشکر / عسکرک اطرافی که

قَلْبَنَه نسبتله ویا بر جانبک آخر جانبه بُعدی اعتباریله إطلاق اولنور.

القصا: سوی / مطلقا طرف معناسنه.^{۲۵۷}

القصی: دور شدن / ایراق و اوزاق اولمق،

محضا معنای مصدریتدر که بعد گئی و دردنجی بابدندر.

القصا: بریدن گوشِ اشتر / دوه‌نك قولاغی

کسمک که بر جانبی قطعدر و اول دوه‌یه

قَصَوَه دینور که ناقه‌نك صفتیدر، مذکری

متروکدر. شهنسوارِ مِضْمَارِ رسالت علیه

السلامک^{۲۵۸} بر دوه‌سنك نامی قصوه ایدی،

لکن بریده گوش دگلدی، اصابت عین

الکمالدن حفظ ایچون آنکله^{۲۵۹} بنام

بیورمشر ایدی.

القصا: دوریها / ضمله‌در، اوزاقلدر، اطراف

شَتَّادَن پیدا اولان جمعیت معناسی دخی

مأخوذ صاحب الاصلدر. / [۲۹و]-

[۲۵م]

-ض-

الأضا: گرداها در دشت / فتحله‌در، صحرا

اولان گردابلر که گُوللدر، غَدیر معناسنه.

الرضا: مرد پسندیده / کسر مهمله ایله‌در،

مصدر بمعنی مفعول اولمق طریقيله ممدوح و معتبر

کمسنه دیمکدر.

الرضی: پسندیدن و خشنود شدن / ممدوح

اولمق که دردنجی بابدن مصدر محضدر و رضوان

رحمانه مظهر اولمق دیمکدر، "رضاء لله" حق تعالی

نك خشنود اولمسی ایچون دیمکدر.

الغضا: درختهای اَمْرُودِ کوهی / فتح معجمه

ایله‌در، آخلد امرودی دیدکلی میوه‌نك

آغاجلریدر، واحدی ذکر اولنور.

الغضا: جایگاهی^{۲۶۰} / بر طاغک نامی و بر

محلک اسمیدر.

الفضی: خرما و مویز که بَرَهَم آمیزند / فا

ایله‌در، خرما ایله مویزی بربريله قاریشدرب آکا

فضا دیرلر، لکن اصل لغته طعام گون گونک

إختلاطیدر مطلقدر. مویز، زیب گئی قوری

اوزمدر، اولی اولان^{۲۶۱} مؤزدر که انجیره بکرر بر

میوه دمشقیدر، آغاجی جوز آغاجنه مشابه اولور

که، محیط اللغة صاحبی انگور شامی دیمشدر،

^{۲۵۷} ن + حشای سابق گئی.

^{۲۵۸} م: علیه أفضل التحیه‌نك.

^{۲۵۹} ن - آنکله.

^{۲۶۰} م - جایگاهی.

^{۲۶۱} ن: اولان اولان.

صاحبِ صراح موز ایچون مویزدر دیدیگی
خطادر.

القضا: مرگ / فتحِ قاف ایله، موت
معناسنه‌در، قضایِ نَحْب^{۲۶۲} وفات دیمکدر
که مدتِ عمرندن فارغ اولمقددر.

القضی: نباکها / کسر و تخفیف ایله‌در، اوتلر
که عُشْب دینور، دوز یرلر ویا شُورَه یرلرده
نابت اوله، های عوض ایله القِضه^{۲۶۳} دخی
گلور.

-ط-

الخطا: گامها / ضم معجمه ایله‌در، آدمیلر که
خُطُوهُنْک جمع کثرتیدر،^{۲۶۴} خطوه ایکی
آیاغک آراسی، خطوات دخی ضمله جمعیدر
که گلور.

القطا: مرغانِ سنگخوار / فتحِ قافله‌در،
بوغرتلق قوشلری، جمعدر، بر شی بولمسه
طاش غذاسی اولور، اسْفَرُود و اسپروز دخی
دیرلر که، شاعر دیمش **مصرع:**

والعیسُ ینبش أفا حیصَ القطا.

القطا: جایگاهی / بر موضعِ معروفک اسمیدر
که ریاضُ القطا آنده اولان باغچه‌لردر.

المطی: میانِ پشت / آرقه‌نْک اورته‌سی، وسطُ
الظهر گگی و مطلقا ظهر معناسی دخی غالبدر.

المطی: هجیدن / گرْمْک که تمطی دخی دیرلر
که اصلی تمططدر، دردنجی بابدن دیو حبیش
اشارت ایدر^{۲۶۵}، لکن اولکی بابدن اولمق
مختاردر.

-ظ-

البطا: مغزآکنده / انسانده لحم کثرت بولوب
صیق و پُر و ممتلی و مجتمع و مکتنز اولوب
طولوات اولان بدن که بعضِ نُسْخْده آکنده
شدنِ مغز^{۲۶۶} واقعدر که صفتِ مزبور اوزره اولمق
معناسنه‌در. [۲۹ظ]

الشطا: استخوانِ خُرْد در دستِ اسب / فتح
معجمه ایله‌در، آتْک قوللرنده اولان اوافق کموکلر
که بو معناده شطایا گلور.

الشطا: باد گرفتن پی از ریح / بو دخی
مرضلرینْک بریدر که علتِ سببیه چرویش محللنده
ریح منعقد اولمق، دردنجی بابدندر. وصف فرسده
دیمش، **شعر:**

لا صَکْکُ یَشِینُهُ ولا فَجَا

ولا وَخِیسُ [م ۲۵ظ] وَاِهْنُ ولا شَطَا^{۲۶۷}

^{۲۶۵} ن : دیدیلر.

^{۲۶۶} م - مغز.

^{۲۶۷} دیوان این درید ، أبو بکر بن الحسن بن درید الأزدی، ت:
عمر بن سالم، مطبعة جولدن سیتی، دبی، الطبعو الأولى، ۲۰۱۲،
ص ۱۳۱؛ صکک: إلتصاق الکعبتین، فجاء، إفراط التباعد،

^{۲۶۲} ر: نَحْب مدتدر. «هامش»

^{۲۶۳} ن م : قضه.

^{۲۶۴} م : خطوه نْک جمعدر وجمع کثرتیدر.

اللطی^{۲۶۸}: زبانه آتش / اُوذْ یالکی، لُپِ نار معناسنه.

لظی: منزلی از دوزخ / جهنمدن بر منزل که معروفه اولغله تعریفه حاجت یوقدر. " داژ عذاب لها سبعة أبواب " ناطق اولدیغی اوزره یدی طبقه در^{۲۶۹} که لظی بشنجیدر.^{۲۷۰}

-ع-

القعا: کوتاهی بینی / قاف ایله در، برون قصه اولمق، قصر الأنف گئی.

اللعا: یعنی درست خیزاش / بو لفظ بر دعادر که دوشمش کیمنسینه دیرلر و آنی سویلین مراد ایدر که؛ دوشمزدن اول نه وجهله صحیح الجسم و درست اندام ایسه ینه او هیئتله قالفسون، وجودنه بر نقصان و ضرر طاری اولسون دیمک اولور. که دیمشدر، **شعر:**

فإن عَثَرْتُ بعدها إن وَاَلْتُ

نفسی من هاتا فقولاً لا لعا^{۲۷۱}

ای لا نجاة لك^{۲۷۲}

وخيس: ورم في حافر الفرس، واهن: ضعيف، شظى، مرض الفرس. «هامش»

^{۲۶۸} م: اللفظی.

^{۲۶۹} جهنم، سعير، سقر، جحيم، لظی، حطمه، هاویه. «هامش»

^{۲۷۰} م - که لظی بشنجیدر.

^{۲۷۱} شرح مقصورة ابن دريد، أبو بكر بن الحسن بن دريد

الأزدي، شرح: عبد الوصيف محمد، مؤسسة سلطان بن علي

العويس الثقافية، دبي ۲۰۱۲، ص. ۵۷.

^{۲۷۲} م- ای لا نجاة لك.

المعا: رودگان / کسر ایله در، بغرسقلر دیمکدر، لکن لفظ معا مفرددر معنای جمعیت مگر که لامندن پیدا اوله، فی الأصل جمعی أمعاء گلور که ضریر قزوینی دیمشدر، **شعر:**

وصاحب لي بطنه كالهويه

كأن في أمعائه معاويه^{۲۷۳} / [ن. ۱۰ ظ]

المعا: رهگذار آب بنشيب / انیش آشاغی صو یولی، مسیل گئی.

الوعا: بانگهای سخت / فتحله در، شدید صدالر، غوغا و غلبه دیمکدر که معجمه دخی لغتدر.

-غ-

الرغا: کفهای شیر / ضم مهمله ایله در، سوددن پیدا اولان قیّمقلر.^{۲۷۴}

الشغا: گزئی دندنها / فتح معجمه ایله در، دیشلرک اگریلگی که نظام جبلّیدن خارج ظهور ایله پیدا اولان سقامتدر.

الصغا: جفتن / مهمله ایله در، میل ایلمک، ایکنجی بابدندر.

الضغا: بانگ سگ و جُرْ / معجمه ایله در، کلب و غیری حیوانک عَوَعَو صداسی، دِلْگو و گدی گئی.^{۲۷۵}

^{۲۷۳} المختار المصون من أعلام القرون، محمد بن حسن بن عقيل بن

موسی، دار الأندلس الخضراء، جدة ۱۹۹۵، ص. ۹۸۲.

^{۲۷۴} یوغرت قایمغندن احترازدر، یوخسه سود قیّمقدن اولماز. «هامش»

الفغا: شکوفه حنا / فا ایله در، قنه چجگی،
نَوُر الحنا و زهره معناسنه و اُترده فاغیه ایله
مراد بودر دیدلر که بیورلمش "سیدُ الریاحین
أهل الجنة الفاغیه".

الفغا: تباهی خرماي خُشک / قوری خرماناک
فاسد اولمسی.

الفغا: دون از همه چیزی / هر شیئک
آلچگی.

اللغا: سخن نافرجام / نتیجه سز باطل سوزک
اسمی.

اللغا: بیهوده گفتن / فائده سز سوز
سویلکم، ایکنجی بابدندر، الفاظ مرادفی
هذا ماده سنده گچمشدی. یمین لغو بو
ماده دندر که صادق ظنیه کذب یمیندر، مفید
دگلدر، بلی والله، لا والله گبی. بونده گناه
یوقدر که ﴿لَا يُوَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي
أَيْمَانِكُمْ﴾ بیورلدی^{٢٧٦} و بری یمین غموسدر
که کذب / [ر ٣٠ و] اولدیغن بیلورکن^{٢٧٧}
قَسَمه جسارت ایدر، صاحبی غَمَسِ آثام

ایلمسیله^{٢٧٨} تسمیه اولندی و بری دخی یمین
منعده در فعلا و تَرکًا مستقبلا امر آتی اوزره یاد
سوکند ایلمکدر که خَالِفِي حَانِث اولرسه
کفارتی^{٢٧٩} موجب اولور.

اللغا: مولع شدن / حریص اولمقدر، لفظ لغت
دخی بو ماده دندر.

الوفا: کارزار و بانگ و جَلَب^{٢٨٠} / جنگ محلی
و آواز و غلبه و نزاع معناسنه در، و آتک زیاده
قوشمسی ایچون آردندن چاغرمقدر، و وغا حرب
[م ٢٦ و] معناسنه گلسمی ذکر اولنان معنالر
عریده موجود اولدیغی ایچونددر.

-ف-

الحفا: سوده شدن سَم ستور^{٢٨١} / مهمله
ایله در، آتک درناغی آشمنق و اول علتته سُتوراب
دیرلر.

الحفا: بر استیدن بر پرسش / سوال و طلبده
قدم اهتمام اوزره قیام که مبالغه ایله تفحص
دیمکدر، ایکسی دخی دردنجی بابدندر.^{٢٨٢}

^{٢٧٥} م - الضغا: بانگ سگ و جُرْ / معجمه ایله در، کلب
و غیری حیوانک غَوَّو صداسی، دلکو و کدی گبی.
^{٢٧٦} آکا لاغیه دخی دیرلر که ﴿لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً﴾
بیورلدی، معنی: جنتده کلام لغو و بی طائل سخن
مسموعک اولماز دیمک اوله لابن گبی، ذات لغو اولان کلمه
معناسنه در. «منه»
^{٢٧٧} م: بیلوب.

^{٢٧٨} م + غموس.
^{٢٧٩} کفارتی "حذاء" ممدوده گلور. «منه»
^{٢٨٠} جلب: آتک آردندن فریاد ایلمکدر. «منه»
^{٢٨١} م: سنب ستور سوده شدن.
^{٢٨٢} زین الدین حوایی و او ریمی ایله ناحیه نیسابوره نسبتدر، فوقی
هراتده ٨٣٨ واقعدر، بشر حافی بغدادده ٢٢٧ سنه سی رحلت
ایلدی. «منه»

الدفا: درازی پَر مرغ / مهمله ايله در،
قوشك قنادی اوزون اولق و اول طويل الجناح
اولان طيره اَدنی دیرلر.

السفا: داسه غله خوشه و جز / تركه
محصولك و غیرینك سنبله سنك قلیچی.

السفا: خاك گور / مزارك طیراغی، تراب القبر
گی.

السفا: خاکی که باد بر هوا بَرَد / روزگارک
هوايه قالدرب صاوردغی طیراق.

السفا: اندکی موی پیشانی / آلتك قیللری آز
اولق، دایده عیدر، لكن جبهه نك عدم
وسعتی معناسنده در دیو اهل لغت یازمشدر،
ذکر محل ايله توفیق اولنور.

السفا: خارهای درخت بُهْمی / بهمی
دیدکلری آغاجک دیکنلری دیمکدر، لغتلردن
فهم اولنان شجر اولمیوب نجم بی ساق
اولمسیدر.

السفا: پرده در درون مَشیمه / داخل
مَشیمه ده واقع بر دریدر، مَشیمه اوغلان
یتاغی که انسانه مخصوص طرفدر، مهیل گی
که محللرینده گلورلر.^{۲۸۳}

الشفا: کناره / معجمه ايله در، هر شیئك طرفی
که ﴿شفا حفرة﴾ کریمه سی بو معنایه در.

الشفا: اندك / آز که قیلدر، بو معناده دیمشدر
شعر:

فمن حلاوته فيه فيه قد كشفا

لَقَنْدُ وصلك يا بَالُ بل شفاك شفا / [ر. ۳۰ظ]

الشفا: بقیت ماه / قمرک هلال اولدیغنده مُحاق
یعنی آخر شهرده "بَقِي شَفاه" دیرلر، و بر شیئك
چوغی گیدوب آزی قالمسنده ضرب اولنور.

الصفا: شتر بسیار شیر / فتح مهمله ايله در،
سودی چوق اولان دوه در.^{۲۸۴}

الصفا: کوهی بمکه / کعبه مکرمه ده بر جبل
صغیردر که مقابلنده اولان مَرّوه [م. ۲۶ظ]
بینلرنده طي^{۲۸۵} سعی ایلکم اجزای طواف
ییتدن و آیت کریمه منطوقنحه شعائر الله دندر.^{۲۸۶}
سوابق اُولده صفا اوزره إساف و مروه اوستنده
نائله نام ایکی صنم وار ایدی، آنلری عمرو بن
لُحی وضع ایلمشدی، آنلر جُرْهُمدن إساف بن
عمرو و نائله بنت سهل نامنده ایکی کمسنه
ایدیلر، کعبه ده فجور اِرتکابیلله مسخ حجریت
جزالری واقع اولوب غیره عبره اول جبللر اوزره

^{۲۸۴} شیر ايله شتر میاننده جناس تام خطی واردر. «منه»

^{۲۸۵} ن - طي.

^{۲۸۶} ر: شعر:

گل گوکل کعبه سن طواف ايله

که بو حجک صفاسی عمره سورر. «منه»

^{۲۸۳} سفیان: مثلث الاول بو ماده دندر که ائمه مشاهیره ده
ایکی کمسنه در: بری ابن عیینة کوفی، تابعیندندر، وبری
ثوری حنفیدر. «منه»

الغفا: بچۀ گورخر / بیانی اشک یاورسی که
فُودق دیرلر، فارسیده خُرگَره دیرلر.

الغفا: خرماي دون / معجمه ايله در، آلچق
خرما که توز گبی بر آفت عارض اولمغله فاسد
اوله.

الغفا: خُرده کاه / صمانک اوافاغیدر.

القفا: پس کردن / قاف ايله در، دردنجی
بابنددر، بیونک آرد طرفی که ترکیده اکسه دینور
و قافیه باش معناسنه دخی گلور. / [۳۱و]

القفا: انداختن / کسر ايله در، بر امر قبیح إسناد
ایدوب معنی آکا آتمقدرد، قافی لفظی بو
ماده دندر که شتمله بر کمسنه نك آردنه دوشمك.

کفی: بس / فتحله در، وفا ایلدی و کفایت
ایلدی، یعنی یتر اولدی و یتشدی معناسنه فعل
ماضي اولمغله مجردا مرسومدر، بس، بای عربیه
ایله کلمۀ فارسیه در که حَسَبُ معناسنه در، حتی
کلام الله جمله سنك اولی بای بسم الله و آخر
سین والناس اولمغله ایکیسندن بس حاصل اولور
که؛ قرآن عظیم الشان اصحاب اسلام و ایمان
ایچون بسدر مفهومه ایما و صورت رسمیۀ بسم
اللهه دخی بس لفظی ظهورنده بو لطیفۀ
روحانییه اشاره ما واردر.

الکفی: توشهها / ضم ايله در، آزقلر، أقوات
معناسنه که قوتك جمعدر، لكن صحاحدن فهم

وضع اولنوب مرور دهور ايله معبود إتخاذ
ایلدکلرندن ناشی حین سعلیزنده مسح ایدرلر
ایدی، ظهور اسلام کسر أصنام ایلدکده آنلر
رفع اولنوب تألیفا آرالرینک رَمَلان و سعلیری
ابقا و مِیْلَینِ أَحْضَرِینِ میاننده هَزْوَلَه نما اولمق
امت مرحومه یه إِنْهَا قیلنمشدر^{۲۸۷}، طراز
مذهب مُهَدَّب مذهبی اوزره ابتدا آنلرک
میانلرینده سعی ایدن^{۲۸۸} حضرت إسمعیل
والده سیدر مذهمزده واجب، سائر مذاهبده
خلاف واردر و ترکنده ذبیحه ايله ساقط
اولور.

الصفا: سنگهای لغزان و سخت / طاشلردر
که قوی و یوزی غایت هموار اولمغله قایقنچق
اولرلر، حجر مَلْسا گبی. ابن درید دیمشدر
شعر:

لو لابس الصخر الأصم بعض ما

يلقاه قلبي فضَّ أصلاَد الصفا^{۲۸۹}

صفوان و صفواء دخی دیرلر.^{۲۹۰}

الصفا: جُوی / بر نهدر، بحرینده در که بصره
قرینده بحرین بر اقلیمدر.^{۲۹۱}

^{۲۸۷} ن + که ابتدا.

^{۲۸۸} ن - طراز مذهب مذهب مذهبی اوزره ابتدا آنلرک
میانلرینده سعی ایدن.

^{۲۸۹} دیوان ابن درید، أبو بکر مُجَدِّد بن الحسن بن درید
الأزدي، تحقیق: عمر بن سالم، مؤسسة سلطان بن علي
العويس، دبي ۲۰۱۲، ص. ۱۲۳.

^{۲۹۰} م - صفوان و صفواء دخی دیرلر.

^{۲۹۱} ن - که بصره قرینده بحرین بر اقلیمدر.

اولنان قوت و قدرت معناسنه اولان کُفَيتِك
جمعی اوله، مکافه بو ماده دن عوض
معناسنه در. ۲۹۲

-ق-

الثقی: پرهیزکاران / [م ۲۷و] ضم تاي فوقیه
ایله هُدا وزنده در، تقوی معناسنه کندینی
گناه دن ۲۹۳ صاقمقدر، بو لفظه متقیلر
معناسی مسامحه یه بناء در ۲۹۴، تانک اصلی
واو اولوب وقایه ماده سندن در، وقایه بوقاغی
دیمک و آندن غلطدر، نفسی منهیات دن قید و
بند ایلمسی ایچون إطلاق اولندی.

الدقی: شیر ناکواریدن / شتر بچه، فتح
مهمله ایله در، دوه نك کوشگی سودی چوق
ایچمکله سود هضم اولماق معناسنه در،
دردنجی بابدندر، لکن فصیل ناقه یه خاص
دگلدر، إمتلا و تخمه معناسنده دَقّ دخی
مضاعفا لغتدر. / [ر ۳۱ظ]

۲۹۲ حتی اُترده وارد اولمشدر که "الحمد لله رب العالمین حمداً
یوایی نعمة ویکافی مزیده" یکافی لفظی مفاعله در آخری همزه
مضمومه ایله در دیدیلر، بو حمدله أحسن ثیه در و بعضیلر
دخی أحسنی ثنا اولنده سبحانک تسبیحی ایله بدأ اولناندر و
نیجه لر دخی "لا أُخصي ثناءً عليك أنت كما أثنيت علی
نفسک" تناسیلر حتی أحسنی ثنا ایله ادای ثنا ایدرم دیو یاد
قسم ایلسه بو ثنا ایله بار اولور کفارت لازم اولماز
دیدیلر. «منه»

۲۹۳ م - گناه دن.

۲۹۴ زیرا ثَقَا تَقِي نك جمعی دگلدر، یازیلان معناسی متقیلر
دیمکدر، مصدر در بمعنی الفاعل اولور دینور، لکن جمع تنک
قطعا مأخذي اولمديغي اربابنک معلومیدر. «منه»

الرقی: افسونها / ضم مهمله ایله در، رقیه نك
جمعی که افسونلدر. افسون: کلماتی اوقیوب
طبیاع حروف آیات و أسما و دعوات عربیه و
فارسیه ایله آمیخته اولان نَفَسی درونندن ۲۹۵
إخراج و اُفلیوب بو طریقله ۲۹۶ نفث ایلمکدر،
تأثیری مشاهده اولنور، اُترده "لا بأس بالرقی إذا
کان من کتاب الله عز وجل" بیورلدی. ایکی
قسمنک غلویسی بودر که صدق نیت و خلوص
طَوَّيت سبب تأثیر اولور، فعلی مشرودر و قسم
سفلیسی سبب نزول معوذتینه دخی مسطوردر
که مکر و حيله و میان زنانه بُوکي دیدکلری
فعل مؤثردر، بعض بَلیدلر مُندَل ۲۹۷ عزیمتلرنده
إستعانت شیاطین ایله ﴿إِنَّ الشَّيَاطِينَ لِيُوحُونَ إِلَى
أَوْلِيَائِهِمْ﴾ ناطقه سنجه / [ن ۱۱و] آنلردن ظهور
ایدن سحر بو قبیلدندر، فاعلنه راقی دیرلر، ترقی
ایله بر ماده دن اولغله اصل معناسی تدریجی
صعوددر که چیقمقدر.

الشقا: بد بختی / فتح معجمه ایله، یرامزلق،
سعادتنک مقابلیدر، دردنجی بابدندر، مخاطبک
مشربا و مذهبا آزورده اوله جغی حاللرک برینی

۲۹۵ م - درونندن.

۲۹۶ م - بو طریقله.

۲۹۷ ر: مندَل: دعوتچیلرک دائره سیدر که چیزوب ایچونه
گیرلر. «هامش»

إجرا ايله أنفعال ویرمکدر که طبعا لطیفه‌یه مخالفدر.^{۲۹۸}

الفقی: سوفارهای تیر / ضم فا ايلهدر، جمعدر مفردی فُقُوهُ در عُمْدَه وزننده و قبله فُوقَة السهم و فیکهُ السهم دخی دینور اوقک کریشی، قوناجق آغزلی که کَز (کَز) دیرلر، دهانه تیر گی.

اللقى: چیزی افکنده / فتحله، براققلری شیء یعنی هوان و حقارتی سببيله بیان آتلمش اوله، مدی دخی لغتدر، شاعر دیمش شعر:

إِنَّ إِبْنَ مِيكَالَ الْأَمِيرِ إِنْتَأَشَنِي

من بعد ما قد كنتُ كالشيء اللقي^{۲۹۹}

اللقا: پالوده / پَلْتَه دیمکله معروف طعام لذیذ الطعمدر که سَکَرِي^{۳۰۰} ویا عسلي، نَشَا ايله طبخ ایدرلر، فالودق / [م۲۷ظ] پالوده‌نک معربیدر، فالودج خطادر دیو جوهری تصریح ایدر، سِرْطَاط دخی دیرلر، کُنیه‌سی أبو العلی و أبو السابغ در، پالوده لغتده خالص و صاف دیمکدر.

^{۲۹۸} بخت: حظوظ دنیویه‌ده بُخْت طالع و غنا و دولت سرنوشت معناسنه لفظ معربدر شعر:

بخت بد و همت عالی بلاست

و آی بران کس که درو مبتلاست «کنار»

^{۲۹۹} دیوان ابن درید الأزدی، ص. ۱۳۳.

^{۳۰۰} ن : شکری.

اللقى: دیدارها / ضمله‌در، بَشَرَه بشردن حین ملاقتده گورینک محللدر، حسی و معنویدن أعمدر که معنویسی تاریخ وصاف کنایتنده "لُقیَه مُنیَه" گلمشدر، مراده ایرمک معناسنه‌در.

النقا: تودهای ریگ / [ر۳۲و] فتح نون ايلهدر، قُوم یغئلری، کُثْبَان الرمل گی که مطلع مقصوره‌ده گلور مصرع:

تَرَعَى الْحُزَامَى بَيْنَ أَشْجَارِ النَّقَا.^{۳۰۱}

النقا: جایگاهی / بر معروف موضعک نامیدر.

-ک-

البکا: گریستن^{۳۰۲} / ضم موحد ايلهدر، آغلامق که اشک چشمی دوکمک معناسنه‌در، ایکنجی بابدندر، مدّ ايله گریه‌نک صوتیدر، عَوِيل گی. **الدکا:** افروختن آتش / فتح ذال ثخذ ايلهدر، آتش یالکلنمق و شعله‌دار اولمق، اولکی بابدندر. **الدکا:** زیرک شدن / دردنجی بابدندر، تیز فهم و عقلی تام و فکری درست و ذهنی کسکین، جست و چاپک کیاست اولوب قلب سلیم و طبع مستقیم صاحبی اولمق، "أذکی من إیاس" ضروبدندر، زای ايله استعمالی خطادر، فارسیده آزیر^{۳۰۳} دخی دیرلر.

^{۳۰۱} دیوان ابن درید الأزدی، ص. ۱۲۳.

^{۳۰۲} ر: گریستن دخی لغتدر. «هامش»

^{۳۰۳} م : آریز.

الزکا: جفت / فتح زای ایله در، چفت که
تک مقابلیدر، شفیع ایله مرادفدر، حتی "خسا
او زکا" دیرلر، گرک فرد اولسون گرکسه زوج
اولسون دیمکدر. **شعر:**

إذا هوى في جُثَّةٍ^{۳۰۴} غادرها

من بعد ما كانت حسًا وهي زكا^{۳۰۵}

الشکا: شکاینها / معجمه ایله در، بر
کمسنه نك سکا ایلدیکی جور و ظلم و
اذادن بر آخر کمسنه یه إستمدادا خبر ویرمگه
شکوه دیرلر، مفردیدر، شکایت و شکیت و
مشتکا دخی دیرلر و اول خبره شکوا دیرلر،
وإلى الله المشتكى کریمه سی بو ماده دندر.

العکی: دوك رشتها / ضم مهمله ایله در،
ایپلکلر صاردفلری ایك که کوتلان دخی
دیرلر، بعضیلر ماسواردر دیدیلر، لکن
شاهدی سید ابرهیم دده (أغرقة الله في بحر
رحمته ممدده) تحفه سندن بحر طویلک واسطنده
یازمشدر.

اللكی: مولع شدن / فتح ایله در، دردنجی
بابدندر، حریص اولمق، که آنفا مرور ایدن لغا
گبی.

المکا: جای روباه و خرگوش / دلکی و
طاوشان اینی که گنام حیوان بیانی معناسنه.

المکا: اسطبر^{۳۰۶} شدن دست / کثرت
إستعمال ایله الده خشونت پیدا اولوب رقت
جلده متانت گلوب ناسور حاصل اولمقدور،
دردنجی بابدندر.

-ل-

الالا: نیکویی / فتحله عسی و علی وزنده در،
أیلك که إحسان و إنعام و إكرام گبی حُسْنِیَّاتی
فعله گتورمك، اگر اولی مکسور قلمورسه یا ایله
الإلی یازیلور. / [ر۳۲ظ]

الالا: بزرگ دنبه / قویروغی بویوک دیمکدر،
گرک حیوان گرکسه صاغریسی بویوک انسان
اولسون، اولنك مدیله رباعیاتده گلور، لکن
انسانده دخی الا مذکره خاصدر، مؤنثی
لفظنك غیریبدن عَجْزَاء ممدوده ده گلور، ألیاء
دینمز.

ألا: آگاه باش و آغاز سخن / ابتده اکلامده
گرک مخاطبی إیقاظ و گرک تقریرنه شروع اولناجق
کلامك جلالته^{۳۰۷}، و شایان إصْغَا اولدیغی
إشعار ایچون اول نقله تصدیق ایلدکلری
ادواتدندر که بعضا فعل اولور اعْلَم گبی و اسم
اولور ذلك / [م۲۸و] مثللی و حرف دخی اولور
که ألا دیرلر حرف تنبیهدر، آنکچوک لام داخل
اولماز.

^{۳۰۶} ر: اسطبر، استبر، سطر، ستر لغتدر. «هامش»

^{۳۰۷} ن: جالاتن.

^{۳۰۴} م: خثبة.

^{۳۰۵} دیوان ابن درید الأزدی، ص. ۱۳۰.

الأولى: آنان و پیشینگان / خدا وزنده ضم و تخفیفله در، جمعدر آنلر که دیمکدر أسلافك أخیارینی مراد ایدرلر، مفردی لفظ دیگردن الذی در، و إصطلاح سریره دانان خفیه گویانده ایشان تعبیرلری مقام تعظیم و توقیرده معنای مزبور اراده سیله حضرات ایشان دیرلر.

الإلا: نام آفتاب / کسر ایله در، گنشک اسامیسنندنردن شمس و عین و غَزَالَه و یُوح و نِبْرَاس گبی و فارسیده آفتاب و خرشید و مِهر و غیری و یونان لغتنده دخی لَابْ گنشدر که اُسْطُراب ترازوی آفتاب معناسنه مزجیدر.

الإلی: نعمت / وزن سابق اوزره در، نعمت و کرمدر که معروفدر، جمعی آلاء ممدوده گلور و بو لفظی حاوی اثر شریف وارد که^{۳۰۸} طرر السلام نام حدیث أربعین ایچونده ذکر اولنمشدی^{۳۰۹}، شاعر دخی دیمشدر که **شعر:**

فاضت علي لَدُنِّيَا زواخره

من کوثر المصطفی طوبی لآلاء

إلی: پایان غایت / کسر ایله در، [۳۳و] حروف جازهدندر که آنلر فعلی ویا معنای

فعلی مدخولنه ایصال ایچون موضعلدر و جمله سی شیخ عبد القاهرک مذهب بصرین اوزره بیان ایلدیگی اون یدی عددی بو بیت حاویدر **بیت:**

واو با وتا وكاف ولام ورب منذ ومز

في على حتى إلى حاشا عدا من عن خلا

و بو حرف إلى غایتک پایانی یعنی إنتهاء غایتده مستعملدر، بر فعلک زمانا ویا مکانا ابتداسندن نهایتنه وصولی حتی گبی مفیددر، بو دخی نهایته فقط وصول ویا بعد الوصول مُعَيَّایه دخول صورتلرینک ایکیسی دخی محلیله مراد اولور، غایتی اول مُعَيَّانک حدینی دخی تجاویز مفید اولماز، مثلاً: آبدستده غایت داخل دگلددر که غایت إسقاطدر ﴿إلى المرافق﴾، ﴿إلى الكعبين﴾ کریمه سنده رأس سمکه گبی ایدی و أرجلك نهایتلریدر، آنلری دخی غَسْل واجب دگلددر، رأس دخی مأکول اولماز، لکن صومده ﴿حتى يتبين لكم﴾ غایتی داخلدر؛ زیرا حکمی اول غایتده دك مدّ ایچونددر. و عند معناسنده و مع مقامنده دخی إستخدام اولنور، و سیبویه دیر که: یاسی واودن مقلوبدر و لهذا عَلم اولسه تشنیه سی إِلَوَان گلور، إتصال ضمیرده أَلْف مقصوره سی یای ملفوظه یه منقلب اولوب إلیه و إلیکم دینور. بُلْحَارْث^{۳۱۰} بن کعب أَلْفی قلب

^{۳۰۸} م – واردر که.

^{۳۰۹} حدیث مشار الیه طرر السلام ایله بنام بی نقاط و إعجام جمع اولنان أحادیث أربعینده ایراد کردو مترجم ناکامدر. «منه»

^{۳۱۰} بلحارث لفظی اصلنده أبو الحارث ایدی، تخفیف خطی ایچون ایکی الف ویر واو حذف واسقاط اولندی. «منه»

اولدی که قول نفی ایجاب طریقیله تصدیق
ایتمش اولور. / [ر۳۳ظ]

البلی: آزمودن / امتحان و تجربه ایلمک که
ترکیده صنایق دیلرلر ابتلا و إختبار گبی، خیرده و
شرده دخی استعمالی آیات کرامده واقعدر،
دردنجی بابدندر، مبالاة^{۳۱۱} خوف معناسنده،
مدوده ده گلور إن شاء الله.

البلا: کهنه شدن و پوسیدن / کسر ایله، بر
و ثوب و غیره شی اسکیمک و چوریمک، اگر
فتحله اولورسه مدوده اولور، بلی غلالتیه واقع
اولان شعر عرا ماده سنده ایراد اولنمشدی.

الجالا: سرمه که چشم پاک کند / جیمله بر
سرمه در که استعمال ایدن کمسنه نك گوزینی
پاک ایدر، دردنجی بابدندر و خای معجمه ایله
دخی لغتدر، استعمالی سنت سنیه اولمغله دیده
سری و دیده سری دخی روشنا ایلمک بعید
گورنمز، عین زرقاء یمامه دوربین اولدیغی تعیین
کرده اهل ایماندر.

الجالا: موی پیش سر بشدن / باشک جانب
پیشانیسندن قیللرک زائل اولمسی که صلح دخی
دیلرلر، شیخوختدن نشاة ایدر که ﴿اشتعل الرأس
شیبا﴾ کریمه سی بو معنایه در.

الحالا: علت شیرینه / فتح مهمله ایله، بر
درددر که جلد ایله^{۳۱۲} لحم آراسنده پیدا اولور بر

ایلمیوب صورتِ لحوقه إلاك دیمشدر، لکن
مترجم مزجاة البضاعة دیرم که: ضمیر غائبده
إلتباس قبیح و إیهام فضح لازم گلور که إله
إلاهم دیمک إقتضا ایدر، و حروفِ جازه
بالجمله بربرلرینک معناسنه / [م۲۸ظ] گلورلر.
الكلام یجر الكلام.

بلی: آری / فتح موحدده ایله، مخاطب
متکلمنک نفیدن صکره اولان سخنی ایجاب
طریقیله اداة اثباتدر که لفظ قرآنیدر، لامی
سَلْبِک نقیضی و مقابله سنده مستعمل،
معناسی فارسی و ترکیده ینه کندی لفظیدر
که کسر لام ایله بلی دیلرلر، إمالة محضه
گبیدر، نعم گبی بو دخی حرفدر که سیویه؛
عدم اسمیتلرینی تصریح ایلمشدر و احیانا نَعَمْ
کلمه سنک ضدی مفهومده زبازددر که نعم
/[ن۱۱ظ] تصدیقه یعنی سخن منفی بی
تقریر و بلی تکذیبده یعنی نفیک صورت
ایجابی تصدیقه مأخوذ اولور، مثلاً: متکلم
بِنَم سنده بر قانون الأدب نام کتابم ودیعت
دگلمیدر دیسه مخاطب جوابنده نعم دیرسه
تصدیق ایدوب دگلدر دیمش اولور و بلی
دیرسه تکذیب ایلمش اولور که ودیعتدر
دیمک اولور، آنکچون ﴿ألست بربکم﴾
إستفهام إنکاری صورتیه ایراد اولندی، نعم
دینورسه نصدیق مَقول ایلمکله تکذیب مأل
ایدر کفر اولور، آنکچون ﴿قالوا بلی﴾ وارد

^{۳۱۱} م : مبالاة.

^{۳۱۲} م - جلد ایله.

عُدَّه یعنی یومری و اوافق بَزدر، شغفه دخی
دیرلر که لثا ماده‌سند یازیلمشدی، بعضیلر
دیدیلر که أطفالک باشنده پیدا اولور چقمق
دیدیکلری چبانلردر.

الحالا: نشا‌های روی / ضمله‌در، یوزده اولان
علامت‌لر که سیما تعبیر اولنور.

الحالا: گیاه‌های خُشک / قوری اوتلر
دیمکدر، بو معناده اُختَری ایله اِتْحاد و
جوهری ایله اِتْضاد واقعدر که تازه اوت
معناسنه حشیش رطب دیو مصرحدر.

خلا: جز / فتحله‌در، غیر معناسنه‌در که
ادات اِستنادر، ما بعدی منصوب اولمق
صورتی ایکیدر: کندینی فعل اِعتبار ایدوب
گویا فاعلی تحتنده مستتر و منصوبی مفعول
مقامنده اولور و بری دخی ما ایله اِستعمال
اولنوب ماخلا دینور کندیدن صکره ردیف
قیلنن لفظده نصبدن غیری وجه یوقدر بو
صورتده مایه صِلّه اولوب فاعلی تحتنده فرض
اولنور و ما تأویل مصدرده قیلوب خلا لفظی
خُلُو تقدیرنده اولور، "ذهب القوم ماخلا
/[۲۹م و] زیدا" کلامی "ذهبوا اِیَّانَ خُلُوهم"
مآلنده اولوب آنلر گتدیلر زیددن خالی
بولندقلری زمانده دیمک اولور، لکن ما بعدی
مجرور اولمقده دخی وجه ایکیدر: اکثر نحاة
حاشا گبی حرف جر اِعتبار ایدر که اِلی ده
گچمشدی و بعضیلر دخی مصدر عدّ

ایدوب مضافدر دیدیلر پس ما بعدی مضاف
الیه اولور.

الدلا: دَلُوها / فتح و کسر مهمله ایلهدر، دلوک
جمعیدر که جنسدر، مدّی دخی جائزدر، قُوغَه‌لر
دیمکدر که اِستّاخ دخی دیرلر، قویی آلاتندندر،
مفردی دخی گلور.

الدلا: سُختی / سُخت دخی عربیدر حرام
معناسنه که رشوت مراددر ﴿وتدلوا بها إلى
الحکام﴾ کریمه‌سندۀ اِدلا دلایی حاکملره عرض و
اِتهادر، رشا ماده‌سی دخی یازلمشدر.

السلّا: مشیمه / فتح مهمله ایلهدر، اوغلان
یتاغی دیدیکلری جلد رقیقدر که بطن مادرده و
جنین آنک ایچینده‌در حین ولادتده دَر عَقَب
/[۳۴و] آندن ولیدی تجرید ایلزلرسه سبب
هلاکی اولور، سفا لفظی دخی مذکوردر^{۳۱۳}.

السلّا: فراموش / کسر ایلهدر، اونتمق که
فراغت دیمکدر، اِسلّا ممدوده دخی یازیلور.

السلّا: خارِ خرمايْن / ضم ایلهدر، سلاّة
لفظنک جمعیدر، خرما آغاجنک دکنلری که شَوُک
النَّخْلِ گبی، لکن بو مادّه‌بی اهل لغت مدوده‌ده
و لامنی مشدده قید ایدرلر که گلور.

^{۳۱۳} م - سفا لفظی دخی مذکوردر.

دیرلر و دوا ایچون هرنه که سورهلر آکا دخی دینور.

الطلی: زَرْد دَنْدَان شدن / صاری دیشلی اولمق که کیردن کنایتدر و اول کیره قَلَح دیرلر.

الطلی: گردنها / ضم ایلهدر، / [م۲۹ظ] بیونلر، دردنجی بابدندر، مفردی طَلَّیهدر، عُنُق و جید گی.

الطلی: پیشهای گردن / بیونک اوکلری که قدام العُنُق معناسنه، دردنجی بابدندر.

العلا: سِنْدَنها / فتح و تخفیف ایله، اورسلر دیمکدر که حَذَاد و نعلی امثالنک آلتیدر، مفردی علاة گلور.

العلی: بلندی و بزرگواری / فخر و رفعت و شرف دیمکدر که مفرددر و دردنجی بابدندر، حَسِّي ویا عقلی یوکسکلک و بیوککلک و یوجهلکدر.

العلی: بلند و بزرگوار شدن / رفعت و شرفه نائل اولمق و عز و سعادت بولمق.

علی: بر / فتحله بر کلمهدر که حرف و اسم و فعل دخی اولور، جمله سنده معنای تعالی و تفوّقی مفید اولور. اسم و فعل اولمسی ظاهردر که هر برینک مقاملری و علامتلی واردر، مثلا: اسم اولورسه کندینه حرف داخل اولور حرف حرفه داخل اولماق قاعده سیله اسمیتنه حکم اولنور، كذلك فعلیتی معمولات فعلده اثری ظاهر اولور،

الصلا: زیر سرین^{۳۱۴} / فتح ایلهدر، صلاثةنک جمعیدر، اوجا دیرلر او یلق اتلریدر لَحْمُ الْفَحْد معناسنه، لکن سائر لغتدرده بو ماده پی دخی ممدودهده یازدیلر و جواز قصری دخی بولنمدی.

الصلا: استخوان دنبال / قویرق کموگی، عظم الذنب و بلکه عَجَبُ الذنبدر که ماده اصلیه خلقت ثانیهدر دیدیلر.

الصلا: آتش که بدو گرم شوند / اصنمق ایچون اولان آتشددر، کسر اولنورسه مدّ اولنور.

الطّلا: کَالْبِد تَن / فتح ایلهدر، وجود قالبی که شخصدر جسم و جسدک قرالتیسی شَبَح معناسنهدر.

الطّلا: بچه آهو / [ر۳۴ظ] گیک یاوروسی که جمعی اطاء ممدوده مربعانده گلور.

الطّلا: بچه که از شکم مادر یُفْتَد / آنا قارندن دوشن یاوری، سَقَط گی.

الطلی: بقطران^{۳۱۵} اندودن / قطران سورمک، دردنجی بابدندر و قطرانه دخی

^{۳۱۴} سرین لفظنک اولی مثلندر و سرون فقط ضمله لغتدر اوجا لفظنک الفلری کلمه دندر که تحفه ده شاهدی سید ابرهیم دده سکرنجی بحرك اوچونجی بیتنده ایراد ایدر. . «منه»
^{۳۱۵} قطران: فتح و کسر ایله ویا کسر و سکون طا ایله کتران دیدکلری مایع سیاه شیدر که یردن چیقیر، لفظ قرآنیدر. «منه»

ایله توصیف^{۳۱۸} اولنمق زمیندن زیاده کتیدیه بعض خواص عارضه ظهوریله رفعت و تَعَلّی / [ن ۱۲و] معنوی دخی حاصل اولدیغنه إشارت و دلالت ایچون العلی وصفی ایراد اولندی، یاخود ماده سندن معنای سُمُو اسمیتیه إزاله و تجرید اولنمغله العلی نعتیه اول وصف زائلهیه و خاصه عارضیه دخی ایما اولندی.

القلا: بیابانها / فتح فا ایله، برّیه و مفازه و صحرا که اِسْتِز^{۳۱۹} یرلر جنسدر، مفردی فلاة دخی گلور.

القلی: دوری / قاف ایلهدر، اوزاقلق، بعد معناسنهدر، ایکینجی بابدندر اوچنجیدن اولمق دخی لغتدر که شرطی یوقدر. چوماق و چَلْک معنالرینه مقلاء و قلة دخی محلرنده گلور إن شاء الله.

القلی: دوشنی داشتن / کسر ایلهدر، دوشمنلک ایلمک، ایکینجی بابدندر، بو مادهدن ﴿وما قلی﴾ وارد اولدی.

الکلا: گیاه تر / یاش اوت عشب گبی، لکن بو ماده پی ممدودهده یازدیلر.

الکلی: گُردها / ضم ایلهدر، کلیه نك جمعیدر بوگرکلر و بوگرکلدر، فارسیدهده عربی وزننده / [م ۳۰و] گُرده دیرلر.

قالدی که "علی زیدِ عمامة" ترکیبی اسم و حرف اولسنی دخی مشعر اولور که زید حرفیتنده جرّیله و اسمیتنده إضاقتیه مجرور اولوب، / [ره ۳و] و عمامه دخی ایکی صورتدهده مبتدای مؤخر اولوب ایکی إعراب دخی صحیح اولور، لکن بو محلهده مَطْمَح نظر اهل لغت حرفیتدر،^{۳۱۶} بو صورتده اصل ألفی و إتصال ضمیر امثالی خواصی إلی حرفنده گذار ایلدی. عليك اسم فعل اولوب اَلَزِم معناسنه دخی اولور، "وعلى حدة" تعبیرنده جُدا جُدا یعنی باشقه باشقه دیمک اولور.

الغلا: بلندیهها / ضم ایلهدر، اَعْلَى نك مؤنثی اولان عُلیَانك جمعیدر، درجه عالییه و رتبه سامیهلر دیمک اولور که سمواته صفت اولوب موصوفی مقامنه دخی قائم اولاجق قدر قُوتی سببیه شاعر دیمش **شعر:**

ذاک الذي ما زال یَسْمُو للعلی

بفعله حتی علی فوقِ العلی^{۳۱۷}

السموات العلی دیمکدر. سموات لفظاً و معنی علو گبی اولان سُمُو ماده سندن اولمغله لفظنده دخی رفعت حسیسنه دلالت منفهم اولور که ﴿السموات العلی﴾ کریمه سنده العلی

^{۳۱۸} ن : وصف.

^{۳۱۹} اِسْتِز غلطدر صحیحی اِسْتِز. «منه»

^{۳۱۶} که اوزره و اوزرینه و اوزرنده معنالرینی افاده ایدر. «منه»

^{۳۱۷} دیوان این درید، ص. ۱۳۳.

الکلی: پوست پاره‌ها که پیرامن راویه دوخته بود / سقا مَشْكِنَك اطرافنه دیکلمش می‌شین پارچه‌لری.^{۳۲۰}

کِلا: هر دو / کسرله‌در، ایکی عددك^{۳۲۱} تأکیدنده / [ره^{۳۵}ظ] استعمال ایدرلر و اسم مفرددر تثنیه دگلدر خلافا للقرأ و اضافندن خالی اولماز، تثنیه‌یه مضاف اولور اسم ظاهرده و تثنیه‌نک تبدلِ إعرابی محلنده متغیر اولماز "جائني كلا الرجلين" و "مررت بكلا" لکن اسم ضمیره مضاف اولورسه "رأيت كليهما" دینور، سائر احوالی مفصلاً تده مذکوردر.

الملا: بیابان فراخ / فتح ایله‌در، صحرای وسیع یعنی بُول و گکش یر.

هالا: زجریست شتر را / فتح ایله‌در، اداة زجردر که بر شیدن دوه‌بی منع مراد ایلسه‌لر بو کلمه ایله زجر و تویخ ایلرلر.

الولی: کارداران / ضم ایله‌در، ایش صاحب‌لری دیمکدر، اولی ماده‌سندن جمعدر، ولایتده ولایت‌ه اولویت مفهومنددر.

-م-

بما: بآنچه / بای عربی مع معناسنه اولمغله اول شيله که ديمك و مفهوم اولديکه بای فارسی ایله ایکی‌سی بر معناده مستعمل اولور،

حتی مای إستفهامه حرفِ جرّ داخل اولسه أَلْفی ساقط اولوب بِمَ دینور که فارسیده بَچِه و ترکیده نَيْلِه و نه شَيْلِه ديمك اولور.

الحما: پدر زن / فتح مهمله ایله‌در، زوجه‌نک باباسی دیمکدر که زوجنک قاین آتاسی اولور که کیشینک خاتوننک باباسیدر، فارسیده خُسر و خستر دخی دینور. / [ره^{۳۶}و] و بو ماده‌ده درت لغت وارد: بری مذکور حما که قفا وزنده‌در و بری همزه ایله حَمّاً عَبْدٌ گبی و بری دخی^{۳۲۲} حَمَّ أَبٌ مثللی و دردنجی حَمُو أَبُو وزنده‌در.

الحمی: گرم شدن / قزmq که اسّی اولمق هرنه اولورسه‌در، شدت حرارت گبی، دردنجی بابدندر.

الحمی: نگاه داشتن / حفظ و حمیه ایلمک که گوزتمك معناسنه مصدردر.

الحما: حرام کرده / کسر ایله‌در، حرام اولوب و منع اولنان شی که ائرده "لا حمی إلا لله ولرسوله" بو معنایه وارد اولدی.

الحما: جمع الحمیّه / آخر الحروف اولان باب الیاده ذکر اولناجق حمیه کلمه‌سنک جمعیدر که پرهیز و حفظ معناسنه‌در.

الدما: خون / فتح ایله‌در، دم اصلنده دَمَوْ اولوب قاعده اوزره أَلْفه قبله دما اولور که شعرده دخی "تَقَطَّرُ الدّما" واقع اولدی ویا کسر ایله دمك جمعی دخی اولور.

^{۳۲۰} راویه: سقا مَشْكِي و صو طلومی، زَقْ میاه گبی. «منه»

^{۳۲۱} م: عدك.

^{۳۲۲} م - عَبْدٌ گبی و بری دخی.

الدِّمَا: خون آلوده شدن / کسر ایله در، قان بولشقم معناسنه مصدر اولوب اصلی عَلِمًا وزنده دِمِّيَا ایدی و اول بابدندر، نقلِ حرکه ایله ساکن قالان یایی تنوین ایله جمع اولماق ایچون حذف ایدوب دما قالدی.

الدِّمَا: خون بُن دندان / دیشلرک دیننده اولان قان.

الدُّمَى: پیکرهای نکاشته / ضمله در، صورتلر که بُتَلَر مراددر، أصنام و أوثان معناسنه در، مفردی عَلَیْهِ گئی دُمِیَّه در.

الدِّمَا: بوی کنده / فتح معجمه ایله، قوقشمش نسنه نك رایحه سی.

السُّمَى: دور شدگی نام مردم / ضم مهمله ایله در، کشی رفعت و عالی رتبت صاحبی اولمغله نامی دخی بلادِ بعیده ده شهرت بولوب علوشان پیدا ایلمک.

الظَّمَى: سیاه فامی لب / فتح معجمه ایله در، صوسزلقدن دودق قاره اولمق، إِسوداؤ الشَّفَّه معناسنه در.

الظَّمَى: کمی خون بن دندان / دیش دیننده اولان قانک آزلغیدر، قَلَّةُ دمِ اللَّیْثه معناسنه در.

العَمَى: کوری / مهمله ایله در، عدمِ بصردر که کورلک / [م ۳۰ ظ] علتتک اسمیدر.

العَمَى: کور شدن / کسر ایله مصدردر که علتِ عمانک ظهوری و عارض اولمسی که

عما طاری اولمق، دردنجی بابدندر. عمای بصیرت ایله فرقی آنجق صیغۀ تعجیده ظاهر اولور که "ما أعماه" دیمک نه عجب علتی عماسی زیاده دیمکدر، البته تعجب کوردل اولمسنه مصروفدر که عینِ ظاهریده اِزدیاد عما متصور دگلددر، پس عمای قلب مراددر که جهل قصد اولنور "ما أعماه" نه عجب جهلی وار دیمک اولور. / [ر ۳۶ ظ]

الغما: آسمانه خانه / معجمه ایله در، سقفِ بیت که اوك طامی معناسنه در، لکن سقف دخی اوزرینه وضع اولنان قامش و غیری شیلردر و کسری مدی مقتضیدر.

الغما: بیهوشی / ترکجه اوغنمق که بایلمق دخی دینور.

کما: چنانکه^{۳۲۳} / کاف تشبیه ایله مادن مرکبدر، سابقا بِمَادَه اولان مادر، كذلك بونده دخی كذلك معناسنه در، آنک گئی، آنجلین که دیمکدر و لهذا بعض نسخه ده یوقدر.^{۳۲۴}

اللمی: سیاه فامی لب / فتحله در، دوداق قاره رنکلی اولمق، سوادُ الشَّفَّه در، فَمِکِ حمرتی مِیْگُون اولمغله اصلِ رَنگِ یاقوتیسی لَعْلُما ایکن سُمُرَت پیدا ایدوب سوادگون اولمقدر که ظمای سابق گئی سبب صوریسی یوقدر، حُسْنِیَّاتِ

^{۳۲۳} اصلنده چون آن که اولوب اوچ کلمه در، تحفیفا و او حذف اولنمش، بعضا ضمیر دخی حذف اولنوب چنانکه قالور. «منه»
^{۳۲۴} م - و لهذا بعض نسخه ده یوقدر.

خَلْقِيَّهٗ دندر، اهلِ بلاغت میاننده آکا
ملاحظت تعبیر اولنور که ابن درید یازر، **شعر**:

يَمْتَاخُهُ رَاشِفُ بَرْدٍ رِيْقِهَا

بین بیاضِ الظُّلُمِ وَاللَّمَى^{۳۲۵}

لما: مگر / فتح و تشدید ایله در، الا معناسنه
که فارسیده دخی مگر او معنایه در، ترکیده
دخی مگر دینور، لکن اهل لغت لَمَّا نَك
إِسْتِنَادَهُ اسْتِعْمَالِي انکار ایدرلر و بعضیلر
﴿لما عليها حافظ﴾ کریمه سنده الا معناسنه در
دیدیلر.

-ن-

الانی: زمانی از شب / فتح ایله در، گیجه دن
بر مقدار زمان دیمک، ایکنجی بابدندر،
جمعی آنا لَفْظِ قرآنیدر که ﴿آناء الليل﴾
بیورلدی، مفردنده اولان خلف جمعنده یازیلور
که ممدوده در، کسری دخی جائزدر.^{۳۲۶}

الانی: در یافتن / کسر ایله در، بولمق که
ایرشمک معناسنه ادراک تعبیر اولنور ﴿غیر
ناظرین إناه﴾ کریمه سی بوندندر.

الانی: گاه آمدن / وقت گلمک.

الانی: بغایت گرمی رسیدن / حرارت کمالنه
ایرشمک که من ﴿حمیم آن﴾ بو ماده دندر.

البنی: دیوارهاست / ضم موحدہ ایله بنیه نك
/[۳۷و] جمعیدر، دیوارلر، ترکیده دخی
دیواردر، عربیده جدار و جمعی جُدُر گلور.

البنّا: نهادها / ضمله در، طبیعتلر دیمکدر، کسری
دخی جائزدر، لکن مراد خلقتِ اصلیه در
یارادلش دیمکدر، صحیح البنیه، صحاح الفطره
معناسنه گلور، بو محله ده نهادها یرینه بنیادها
نسخه در بنالر و تمللر دیمک اولور.

الثنی: مهتر / کسر مثلث ایله در، اولو معناسنه
که ثنیان دخی دیرلر، لکن مهترک ثانیه سی
معناسنه دخی شهیردر، حتی أَرْدَلِ قوم معناسنی
دخی یازدیلر.

الثنی: کار دوباره / بر کره دخی اعاده اولنان
ایش که اثرده "لا ثنی فی الصدقة" وارد اولدی، بر
سنده زکاة بر دخی اعاده اولنماز دیمکدر^{۳۲۷}،
حتی مثنوی بو ماده دندر که مثنایه منسوب
دیمکدر یعنی ایکی مصرع مطلع گبی یکقافیه
اوزره قیلنوب اولک قافیه سی مصراعِ ثانیده اعاده
اولنان بیته دینور،/[۳۱م] بعده ایکیسی دخی
رُوشِ دیگر اوزره اوله، فارسیده دو بیت دینور.^{۳۲۸}

^{۳۲۷} ن + مثنوی بو ماده دندر که مثنایه گلور.

^{۳۲۸} ن- حتی مثنوی بو ماده دندر که مثنایه منسوب دیمکدر یعنی
ایکی مصرع مطلع گبی یکقافیه اوزره قیلنوب اولک قافیه سی
مصراعِ ثانیده اعاده اولنان بیته دینور، بعده ایکیسی دخی رُوشِ
دیگر اوزره اوله، فارسیده دو بیت دینور.

^{۳۲۵} دیوان ابن درید، ص. ۱۳۵.

^{۳۲۶} م- کسری دخی جائزدر.

الحنی: بارِ درخت / فتح جیمله‌در، آغاج
میوه‌سی، حتی طنطرا نیه‌ده / [ن ۱۲ ظ] معین
الدین الشیخ أحمد دیمشدر، **شعر:**

لم یزل یرتاض فی جناتِ عدنٍ مَنْ جَنَى
مِنْ جَنَى بستانٍ خَدَّ مِنْكَ کالتفاحِ فاحٍ^{۳۲۹}
الحنّا: کوزی^{۳۳۰} پشت اشتر / دوه‌نک
آرقه‌سندله اولان هاودک اگر اوملسی.

الحنّا: افِت روزگار / معجمه ایلهدر، دهرک
هلاک ایدن عذری.

الحنی: فحش گفتن / کلام فاحش سویلمک،
دردنجی بیابدندر، هذا ماده‌سندله سویلنمشدر،
شاعر فاضل دیر که، **شعر:**

اِحْدَرْ مودّة او تَوْقیرِ اهلِ حَنَا

باغین طاغین أعداءِ جعاسیس^{۳۳۱}

الدنا: جایگاهی / مهمله ایلهدر، بادیه‌ده بر
یرک اسمیدر که بدویلرک معلومیدر.

الدنا: دنیاها / ضمله‌در، بو جهانلر دیمکدر،
دنیا نیک جمعیدر و دنیا دُنُو ماده‌سندن أدنی
نک مؤنثیدر، دنیا دیدکلرینک سبی آخرینک

^{۳۲۹} القصيدة الطائرية، معین الدین أحمد بن عبد الرزاق
الطنطرا، دار الكتب القطرية، رقم المخطوط ۱۰۰۷/۱/۶،
ورق ۶۹.

^{۳۳۰} کوزی، زای ایله إعوجاج دیمکدر. «هامش»

^{۳۳۱} لابن نجار، صاحب إظهار نعمة الإسلام. «منه»

و نهايتنک قریبتیدر^{۳۳۲}، مفردی رباعیاتده گلور.
الزنا: نیکویی / فتح ایلهدر، ایلک و لطف
معناسنه که مقابلی بدی و جوری و قهریدر.^{۳۳۳}

الزنا: چیزی نگرسته / اول شی که آکا نظر
اولنمش یعنی دائما منظور خلق اولمق معناسنه
شعرده واقع اولدی **شعر:**

مَنْ عارضَ الأطماعَ باليأسِ رَنَتْ

إليه عينُ العزِّ من حيث رَنَّا^{۳۳۴}

الزنا: زنا کردن / کسر معجمه ایلهدر، سفاح
معناسنه که بلا عقد زنان ایله زنا که فعل فاحش
ایلمک، قصری لغت حجازیه‌در، ﴿لا تقربوا
الزنا﴾ وارد اولدی، اینکنجی بابدندر، مدّی
لغت نَجْدَر.

السنا: روشنایی / فتح مهمله ایلهدر، ایشقلق که
آیدینلق دخی دیرلر، ضیا معناسنه‌در، قرآنده
﴿سَنَّا بَرْقَهُ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ﴾ گلدی.

السنا: نباتی که از مکه آرند / بر نوع اوتدر که
دوارد، طریق مکه‌ده کثرتی اولمغله سیناء مکی
دیرلر، غیری یرلرده دخی اولور.

الصنی: خاکستر / مدّی دخی لغتندر، کسر
ایلهدر، گول که رماد دخی عربیدر.

^{۳۳۲} ویاخود عقبادن مقدم اولمغله آندن بزره دنیا قریبدر. «منه»

^{۳۳۳} م- و جوری و قهری.

^{۳۳۴} مقصورة ابن درید، ص. ۹۹.

الضنی: تب دق / معجمه ايله در، حُمای دق
دیرلر ضعیف ایلدیگی ایچون و صاحبنه
مدقوق دیرلر.

الضنی: بیماره دراز زمانی / چوق و مدتی
متمادی اولان هر خسته لك، حتی مَعَرِّي دیر
که شعر:

ولو أنّ ما بي من ضنّي و صباية

على جمّل لم يدخل النار كافر

الضنی: بسیار فرزند آوردن / چوق اولاد
طوغرمق.

الضنا: لاغر شدن / ضعیف اولمق، بو درت
ماده دردنجی بابدندر.

الطّنا: مرگ / مهمله ايله در، موت
معناسنه در، کسری دخی لغتدر، لکن بر
خسته یه دیرلر که حیاتندن بر رَمَق قالمش، بر
دقیقه حیاتده قالمق احتمالی قالمامش اوله،
مدّی قصرینه غالبدر. / [ر۳۷ظ]

الطّنی: سُپُرز پهلوی وَاْدُوسِیدَن / جگرک
یاننده اولان^{۳۳۰} طلق پهلویه یاپشقم، دردنجی
بابدندر، بو حالت شدت حرارتدن ناشی
بیوست عارض اولمغله پیدا اولور.

الغنی: تُوانگری / کسری معجمه ايله در،
بایلق معروفدر اسمدر، ضدی فقر که
یوخسوللقدر.

الغنی: تُوانگری شدن / مصدردر، فی الأصل
فقیر ایکن غنی اولمق.

الغنی: بَرِیْسَتَن / دیرلک که بر کمسنه سائری ايله
غیریدن مستغنی اولوب گچنمک که ألفت و
حسن زندگانی مفهومنددر.

الغنی: مقیم شدن / بر محلهه إقامت ایلمک، بو
اوج ماده دردنجی بابدندر.

القنا: انگور روباه / فتح فا ايله در، عَنَبُ الثَّعْلَب
که / [م۳۱ظ] ترکیده ایت اوزمی دیدکلریدر.

القنا: خوشه خرما / قافله در، خرما صالقمی،
عَذَق^{۳۳۶} گبی.

القنا: بلندی بینی / برونده اولان یوکسکلک،
إرتفاع الأنف گبی، انسانده حُسنیاتدن حیواندن
آت قسمنده قُبْحیاتدن عَدّ اولندی.

القنا: نِیزها / مزارقلر دیمکدر، جنسدر، واحدی
قناة ايله گلور که صاحب البُرْئه دیمشدر **مصرع:**

حتى حَكُوا بِالْقِنَا حَمًا عَلَى وَصَمٍ^{۳۳۷}

القنی: سرمایها / کسر و ضم دخی لغتدر،
تجارتده اساس و تمل اولان اصل ماللدر.

الکُنّی: کنیتها / ضمله در، کنیه نك جمعیدر
کنیه لردر، کنایه ماده سندندر، اولنك ضم و
کسری لغتدر و نون با سکوندر، لقبدن بر

^{۳۳۶} عَذَق: عین مهمله نك کسريله در، و دال مهمله و معجمه

اولمق لغتدر. «منه»

^{۳۳۷} دیوان البوصیری، ص. ۲۳۴.

^{۳۳۰} ن - اولان.

قسمدر، آب و أم لفظنك بری بر لفظه مضاف قیلنوب اسمدن ماعدا بر کمسنه بی تَكْنِيَه ايله اسمدن تَوْرِيَه ايلمكدر كه سنت اولديغي اُثرله ثابتدر، ابن ايله بنت دخی آنلره ملحقدر، مثلاً: أبو المواهب و أم كلثوم و ابن مستقيم و بنت القاضي گبی و اگر آب و أخواتی بولنمزسه لقب محضدر؛ أمين الله و سعد الدين و سائر محالّص شعرا دخی بويلهدر، بوكه دائر سائر / [۳۸و] احوال مجله النّصاب في النسب والکُنا والألقاب نام اثر کميابده تفصيلگزاردر.

الْمَنَا: يَك مَن / فتح ايلهدر، بر بَثْمَانْدَر (بطمان) مَن دخی ديرلر، لكن اولکی أفصحدر، ايکی رطلدر^{۳۳۸}، بو رطل معروف بغداديدر كه طقسان مثقالدر مختار ابن سينادر، رطل مَكِّي يوز مثقالدر، رطل مَدَنِي يوز يگرمی مثقالدر كه مَن مصري دخی بو مقداردر، مَن رومي يوز الی مثقالدر، بو مذکورلر ديار عربك متعارفدر، ديار عجمده

^{۳۳۸} بر رطل ۱۲ اوقيه "اوقيه بو ديارده معروف اولان اوقيه دگلدر «هامش»" و ۱ استار و بر استارك ايکی ثلثيدر و استار ۴۰۵ مثقالدر و مثقال دخی بر درهم و بر درهم دخی یدى قسمندن اوچيدر و درهم ۶ دانقدر كه دنك ديرلر و دانق ۲ قراطدر و او دخی ۲ طُسُوجدر او دخی ۲ حَبّه در و حَبّه درهمك تُمْنَنك سُدسيدر يعنى سكرده بر قسمتك آلتیده بريدر كه درهمك ۴۸ جزئندن بری اولور و نواة ۳ مثقالدن ثلث درهم ناقصدر ديديلر يا بش درهم تامدر ديديلر اختلافيدر. «کنار»

مَن شاهي بيک ايکيوز مثقالدر، مَن تبريزي آنک نصفيدر، / [۳۲و] سائر انواع موزونات و مکیلات مُجَد مؤمن حسينيك تحفة المؤمنین نام اثرنده و غيريده مفصلدر.^{۳۳۹}

المنى: اندازه / يعنى قدر و مقدار كه كميت دينور.

الْمُنَى: مرادها / ضملهدر، اميدلر و آرزولر ديمكدر، مفردى مُنْيَهدر، مقصود معناسنه اُمْنِيَه دخی دينور، تركجه اِسْتَك كه طبعك استمسيدر.

مِنَا: منای مکه / كسر ايلهدر، كعبه مكرمهده مِينَه دنيلان موقع متعارفدر كه اثنای حجده بازار يريدر، مذكر و منصرفدر، علميتي تعريفندن مغنيدر.

هَنَا: اينجا / ضم ايلهدر، مكان متوسطه اشارتدر، اگر قريه اشارت مراد اولنسه هاهنا وياخود فتحله و شدله هَنَا دينور و اگر بعیده اشارت قصد ايلسهلر هناك و هنالك و فتح و شدله هَنَّاك ديرلر.

الْوَنَى: سُست گشتن / فتحلهدر، درمانسز اولوق، ضعف و فتور و عجز كه گوشكلك دينور، دردنجی بابدندر، ﴿وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي﴾ كرمهسى بو مادهدندر. / [۳۸ظ]

^{۳۳۹} م - سائر انواع موزونات ومکیلات مُجَد مؤمن حسينيك تحفة المؤمنین نام اثرنده وغیريده مفصلدر.

هـ- ۳۴۰

الدَّهَّا: زیرکی / عقللو اولمق که ترکجه اوصلی دیرلر، بوکه دکا دیدکلری سابقدر، بو مادهدن داهیه دخی گلور.

رَهَا: نام شهری / فتح ایلهدر، بر بلدهنک آدیدر، مدیله دخی گلور، علمیتی تعریفندن مغنیدر. جزیره نام محلك مداینندندر که آنلر؛ موصل و سنجار و رَقَّه و آمِد و رُها امثالی بلاددر. نسبتنده ضمله رُهاوی دینور، شهرتی اورفهدر، طرازُ المذهب صاحبی دیر که: "قلعة الروم قربنده بر بلدهدر."

السَّهَّا: ستره خُرد در بَنَاتُ النَّعْشِ بزرگ / بنات النعش تقدیم موحده و نون و سکون عینِ مهمله ایلهدر، ایکی نوعدر: بری کبری که یدیدر و بری دخی صغری در دُژتدر که ایکسی انورد آنلره فَرْقَدَان دینور و ایکسی خفیدر^{۳۴۱} و آنلره اوچ یلدز دخی تابعدر که انوری جدیدر، پس هر بری یدیشر اولور، دردی نعش و اوچی بناتدر، آنلرک هیئت اجتماعیه سی سریر میّت رسمنده اولمغله نعش دیدیلر، تفصیل حاللری^{۳۴۲} کتبِ نجومده

معلوم و لزوم علم نجوم رشا مادهسند مرقومدر.

اللَّهَّا: مَلَاَزْهَا / فتحلهدر، کوچک دیلر که سقِف دهانک نهایتندهدر، جنسدر، واحدی تا ایله هَاة گلور، أَخْتَرِي دِلْجْک تعبیر ایدر.

اللَّهِّي: عطاها / ضملهدر، بخششدر، جمعدر مفردی هُوّه باغشلان شیر هر نه اولورسه.

اللَّهِي: چیزها که در دهن آسیا ریزند / جمعدر مفردی هُوّةدر دگرمان چکرکن ایله دگرمنک آغزینه / [۱۳و] قونان شیردر، دگرمان معناسنه رها ماده سی گچمشدی.^{۳۴۳}

الْمَهَّا: بلورها^{۳۴۴} / [م۳۲ظ] فتحلهدر، جنسدر مفردی مهّاه گلور، بر معروف معدنی طاشدر که الماس گبی صاف و شفافدر.

الْمَهَّا: ماده گاوان کوهی / بیانی صغرلک دیشیسی که بقر وحشی دیرلر و ایکسینک جمعی تحریک ایله مَهَوَات گلور.^{۳۴۵}

النَّهِّي: آنچه از غارت آرند / ضملهدر، غارت و یغمان گتوردکلری مال، نُهبه گبی.

النَّهْي: عقلها / عقللدر، مفردی نُهیّهدر، فارسیده خِرَد دیرلر، سبب تسمیه قبايحدن

^{۳۴۳} م - دگرمان معناسنه رها ماده سی گچمشدی.

^{۳۴۴} بلور السنّه ثلاثهده مشترکدر و مثَلُک الموحدهدر اولنده کسر ایله لام مشددهنک فتحه سیلهدر، ضَمّی دخی لغتدر و اولنک ضَمّی و لام مفتوحه نک تحفیفله و اولنک فتحهسند لام مضمومه تشدید و تخفیف دخی لغتدر. «کنار»
^{۳۴۵} م - وایکسینک جمعی تحریک ایله مَهَوَات گلور.

^{۳۴۰} حروف ایله مرتّب اولان کتبک بعضنده حرفِ ها واوه تقدیم و بعضیلری عکسًا ترقیم ایدرلر، بونده مصنف تقدیم ها ایله هو ترکیبیه تَرک ایلمشدر. «منه»

^{۳۴۱} م - وایکسی خفیدر.

^{۳۴۲} م - حاللری.

لغتلرده یانمق و شدتِ عشقندن وَجده گلمک دیو
معنی یازلمشدر.^{۳۴۶}

الحوی: گرسنگی / فتح معجمه ایله در، آجلق،
جوع گئی، الطوی بو معنایه گلور، حتی ابن ابي
الخصال بعض فقره مجویته سنده دیر که:

يَدُهُ صِفْرٌ وَمَنْزَلُهُ قَفَرٌ

وغذائه الحوی وعشائه الطوی

ووطاؤه العبراء وغطاؤه الخضراء

وإدامه التشهي وطعائه التمتي

بأبه مجلس القرماء وذيله متعلق الخصما

إلى آخره.^{۳۴۷}

الحوی: خشک ریش^{۳۴۸} / ناسور که یاره لرك
کنارنده اولور، جراحلر مظهره جریحه دیرلر.

^{۳۴۶} وجه اصطلاحده تواجد ایله وجود بیننده واسطه در که بلا
تصنع قلبه وارد اولان حالتدر که تجلی برقي دخی دیرلر، اوصاف
بشریه نك اغحاقيله عبدك شهود فقادني و حقك وجدانیدر؛ زیرا
سلطان حقیقت ظهورنده بشریتده بقا محالدر که دیمشدر "فقدت
قلبي ووجدت ربي"، ولهذا واجبك ممكن ایله حلول و اتحادی
متصور دگلدر، مع هذا حقایق ماسوی ثابتدر، اشته بو محل
مزالقدندر "اللهم أرنا حقایق الأشياء كما هي ولا تلهتنا بالملاهي"
اشته عمل ثقلینه موازي اولان بو أمر ذوقی و لطف خفی
رحمینیک کسب و تحصیل اهلیتی باینده "فتباکوا" امر شریفنه
قیاس امتثالی ایله سالکانك بدایت طلبرنده نوع اختیار کلفته اذن
ویرلمشدر، وبو کلفت صوري یه تواجد دیرلر، عبادت و طاعته
اثر حرارتدر "من لا ورد له لا وارد له". «منه»

^{۳۴۷} م - إلى آخره.

^{۳۴۸} ریش، ریشه، ریشه ماوراء النهر عللترنددر که ناسوری رشتة
ابرشیم دراز اولور، مرضك علامت قبیحه سیدر. «منه»

صاحبی نهي ایلدیگی ایچونددر، شیخ
الإسلام أبو السعود دیمشدر **شعر**:

مقاله الحق عزّ قائلها

مركوزة فی النھی دلائلها

-و-

التوی: هلاك شدن / فتح مشاة ایله در،
هلاک اولمق معناسنه دردنجی بابدندر، لكن
مال قسیمنك هلاکیدر که شاعر دیمشدر
مصراع:

إن فُصارآه نفاذٌ وتوى

التوی: ریگهای که بدو دیگ پاك کنند /
ضملمه در، قاب تمیزلدکلیر قوم یعنی ظرف و
أواني تطهیرنده کارگر معروف بر قومدر که
رمل الطهیر دیرلر.

التوی: جهازِ دون / فتح مثلثه ایله در، مؤنث
جنسنگك آلچغی گرك لوازم سفریه و گرکسه
مهمات عروسانه. / [۳۹و]

التوی: رگوهای که زیر مشک شیر افکنند /
ضملمه در، آرسلان پوستنه دیکیلوب مثلا
زینپوش یاپیلور، آنکله حسن بولوب قابل
استعمال اولان میشینلردر.

الجوی: هلاك شدن دل / فتح جیمله در،
قلبك تلف اولمسی، دردنجی بابدندر. بعض

الدوی: کینه‌ور شدنِ دل / قلبک کین باغلمسی.

الدوی: بیمار شدن / صَبْرُو اوملق، مریض و علیل اوملق، خسته یاره‌لو دیمکدر، بو ایکیسی دردنجی بابدندر.^{۳۰۱}

الروا: سیرآبی / کسر ایله‌در، صویه قانق.^{۳۰۲}

الروا: آب بسیار / چوق صو که ماء کثیردر.

السوی: یکسان / فتح ایله‌در، برابر که مساوی دینور، استوا ماده‌سندندر که اعتدال صورتی و معنوی دخی مراد اولنور، مثلاً: ایکی کتابک حجلری و ایکی شاعر طبیعتده سَوَا سوادر دینوب مطابقت قصد اولنور.

الشوی: جایگاهی / ضمله‌در، بر معروف موضعدر.

السوی: داد / کسر ایله‌در، عدالت معناسنه‌در، بونده و میان معناسنده اُولری مثلث و کسرلری مختارد.

سوا: میان / اورته که وسط معناسنه‌در، مدّی دخی گلور، وسط متعین اولسه تنکیری و متعین اولسه إضافتی إقتضا ایدر و بونده مجرّد اوملق لازمه مقامدر.

الحوی: هُوی^{۳۴۹} میانِ دو چیزی / ایکی شیئک آرالر آچلوب شقی دریک / [م۳۳و] اولوب آشاغی گتمک.

الحوی: تهی شدن / بوش قالمق، خالی اوملق ﴿فتلک بیوتهم خاویه﴾ خالیه دیمکدر دیدیلر، دردنجی بابدندر.

الحوی: سُبک شدنِ زن بوقتِ زادن / وضع حملدن صکره بطنک خالی قالمسی سببیه واضعه الحمله خفت پیدا اومقدرد و ماده کلمه دردنجی بابدندر.

الدوی: مردی کم خرد / فتح مهمله ایله‌در، عقلی آز کمسنه که احمق گبیدر، بطا ماده‌سنده و دیباجه‌ده دخی گچمشیدی.^{۳۵۰}

الدوی: مردی که بیماری برّوی دراز شود / خسته‌لگی چوق زمان سورن کیشی که صحته عودتی امید اولنمیه.

الدوی: دویته‌ها / دویتلر، جنسدر واحدی تا ایله دُواة دخی گلور. بر اسمی ﴿نون﴾ لفظ قرآنیدر و عراق لغتنده حنیفه دخی بر اسمیدر. / [ر۳۹ظ] حتی إمام أعظم نعمان بن ثابت علیه الرضوان جنابلرینه أبو حنیفه کنیه‌سی علی الدوام دویت دَر جَب التزاملری اولدیغی ایچوندرد.

^{۳۰۱} ن: مرض و علت مبتلاسی اوملق، بو ایکی ماده دردنجی بابدندر.

^{۳۰۲} م - الزوا: سیر آبی، کسر ایله در، صویه قانق.

^{۳۴۹} هوی: فرو رفتن. «منه»

^{۳۵۰} م - بطا ماده‌سنده و دیباجه‌ده دخی گچمشیدی.

صَوًّا" حدیثی و دخی أَصَوَاءِ مقابر معناسنه اولمق بو ماده‌دندر.

الصوا: بادهای مختلف / بربرلرینه مخالف روزگارلر، لکن آنلرک محللری مراددر، صبا لفظنده بیان اولندی.

الصوی: زمینهای بلند / یوکسک یرلر، لکن طاغ رتبه‌سنده مرتفع اولمیه.

الضوی: دُنْبُلْهای بزرگ / فتح معجمه ایله‌در، بیوک چبانلر، دنبل دخی سنبل وزننده لغت مشترکدر.

الضوی: لاغر شدن / آرق اولمق، نحافت و ضعف و هُزال اولمق گبی که شاعر دیمشدر **مصع:**

لَمْ يَتَخَوَّنْ جِسْمَهُ مَسُّ الضَّوَا

باب رابع‌دندر.

الطوی: گرسنه شدن / مهمله ایله‌در، آج اولمق مصدردر که مقصوره دُرْدِيَّه ده "من طول الطوا" واقع اولدی و بو معناده خوی دخی گچمشدر.

الطوی: باریک میان شدن / اِنْجَه بَلْلی اولمق، ایکسی دخی باب رابع‌دندر، لکن ضامر البطن یعنی قارنی آرق اولمق مراددر.

طوی: رودباری / کسر ویا ضمله‌در، بر بیوک ایرمقدر، علمیتی ادات تعریفدن مغنی اولدی، ﴿الوادی المقدس طوی﴾ کریمه‌سنده طوی یکی کَرّه دیمکدر، تبریک و تقدیس و تطهیر یکی

سوا: جُز / غیر معناسنه‌در که معرفه اولمق متعذردر.

الشوی: اشترِ کوچک / فتح معجمه ایله‌در، اول دوه‌در که جُئَه‌سی صغیر اوله. / [ر ۴۰ و]

الشوی: کاری آسان و دون / قولای بر ایش که آز اوله، امرِ یسیر و قلیل گبی.

الشوی: فرومایه مال / مالک یَاَزَه‌مزی و آلچگی.

الشوی: پوستهای سر / باشن دریلری، جلود القفا گبی و کورک انواعنده جَلْقفا جلد قفادن مخففدر.

الشوی: کنارهای دست و پای / ال و آیاق کنارلری که مراد ینه دست و پایدر؛ زیرا^{۳۵۳} اطراف الجسم دخی دیرلر که متنبی دیمش **شعر:**

نَحِيفُ الشَّوَى يَعْدُو عَلَى أَمِّ رَأْسِهِ

وَيَحْفَى فَيَقْوَى عَدُوهُ حِينَ يُقْطَعُ^{۳۵۴}

الصوا: پَرْمُرْدَن / [م ۳۳ ظ] خرما از بی آبی / مهمله ایله، صوسزلقدن خرما آغاجی قوریمق، يُبْسُ النخلة مِنَ الْعَطَشِ گبی، باب رابع‌دندر.

الصوا: نشانه‌های راه از سنگ / ضمله‌در، یولدا اولان طاش نشانلردر، "إِنْ لِلْإِسْلَامِ

^{۳۵۳} ن + آنلره.

^{۳۵۴} دیوان المتنبی، ص. ۳۱.

النوی: گزئی پشتِ اسب / کسر ایله‌در، آتک
آرقه‌سی آگری اولمق، لکن مراد قویریغنگ
إعوجاجیدر. / [ن ۱۳ظ]

النوی: گزایش گرفتن / گوبک بورسنه مبتلا
اولمق، عرییده شوخه دینور، باب رابعنددر.

النوی: ریک برهم گرفته / کسر ایله‌در، بر یره
گلوب تمام اولان قوم که مقتضای روزگار ایله بر
محلدن آخر یره نقل ایدر.

النوی: دوری / فتح نون ایله‌در، اوزاقلق، بعد
گی، ماضیسی^{۳۵۸} باع گبی ناء و قبله نوا وزننده
نای دخی لغتدر.

النوی: سیرای^{۳۵۹} / ایرلامق که سرود و تغنی
ایلمکدر و نوا اصول موسیقیدن بریدر که
جمله‌سی اون ایکی و ماعداسی شعبه‌در.
موسیقی علوم ریاضیه‌دن بر علمدر که نغمه‌لرک
طریق تألیفی و تناسب و تنافرنی آنکله بلورلر،
الحان معناسنه لفظ یونانیدر ویا موسی ایله قی
دن مرکبدر، واضع اولی حکیم فثاغورسدر.

النوی: استخوان خرما / [م ۳۴و] خرما
چکردگی که جنسدر واحدی نواة گلور.

النوی: قصدِ مرد بکاری / کشینک بر ایشه
عزیمتی که نیت دخی دیرلر.

دفعه واقع اولمش وادی دیمک اولور و ذو
طوی مکة مکرمه‌ده بر موقع و شام شریفده
بر موضعدر، منصرف و غیر منصرف دخی
دیدیلر.^{۳۵۵}

القوی: تباه شدن اشتر بچه از شیر / فتح
معجمه ایله‌در، دوه یاوریزی سودی چوق
ایچوب هلاک اولمق، باب رابعنددر،
﴿الغاوون﴾ هلاک معنوی ایله هالکلر
دیمکدر.

القوی: نیروها / ضم قافله‌در، گوجلولکلر،
مفردی قوت شدّه ایله شدّت و غالبیت^{۳۵۶}
معناسنه. [ر ۴۰ظ]

القوی: تویهای رسن / بر قاچ قاتندن مفتول
اولان اپیک قاتلری، المثنی ده بو معناده
رباعیاتده گلور.^{۳۵۷}

اللوی: پیچشِ ناف / فتح لامله‌در، گوبک
بورسی دیرلر که اثرِ باسور و مقدمه لیتندر.

^{۳۵۵} رودبارده بار لفظی عظمتی مشعر بر لفظدر، حتی امام
سهروردی بو رباعیده بو معنایی مراد ایدر:

ای بارِ خدا بحق هستی   شش چیز مرا مدد فرستی
علم و عمل و فراخدستی   ایمان و آمان و تندرسی
ای بارِ خدا ای اولو مولی دیمکدر، فراخدست ال بوللغی
دیمکدر، فَرَح غلطدر. «کنار»

^{۳۵۶} م + اولوردی.

^{۳۵۷} م: المثنی ده بو معناده رباعیاتده گلور.

^{۳۵۸} ن: وماضیده.

^{۳۵۹} م + کسر سین ایله در.

النوی: جوی پیرامن خیمه از بهر باران /
ضملمه در، چادرك اطرافنده قازدقلى خَرق كه
یغمور صوی یزیدر آكا آرق دیرلر، اگر محكم
اولمزه نُوی مُعْتَلَبْ دیرلر.^{۳۶۰}

النوی: حاجتها / حاجتله كه مفردی نُوة در
مؤننذر.

النوی: از جای بجای شدن / باب
رابعنددر، بر یردن آخر یره گتمك، نقل
مكان معناسنده در، / [۴۱و] و آنده مستقر
اولمق و اول محل البته بعید اولمق ملحوظدر،
خالد قناصك قصیده العروس دیو شهرتیافته
نُویه سنده دیمش **شعر:**

أضحى خلاء وأمسى أهلُه شَحَطُوا
نَوَاهِمُ حَيْثُ أَمَّوْا أَرْضَ نَجْرَانِ^{۳۶۱}

الهوی: کام نفس / فتحله، نفسك مرادی
یعنی بر شیئه میلانی و آرزوسی.

الهوی: دوست داشتن / بر کیشیه حبیب و
خلیل إتحاذ ایدوب محبت ایلمك، باب
رابعنددر.

الهوی: کوههای ژرف / ضلمه در، یوکسك
طاغلر كه ايكیسی آراسی دريك و چقور
اوله.

-ي-

الحیا: باران كه زمین را زنده كند / فتح مهمله
ایله در، یری دیری ایدن یغمور، ارض یابسه نك
سبب حیات و نضارت و باعث لطافت و
خُضرتی اولان مطردر.

الحیا: سال فراخ / بوللق و اوجوزلق بیلی.

-ومنه بزيادة الها-

ألف مقصوره قسمندن اولوب "ها" الحاقيله
استعمال اولنان الفاظ كه مرتب بالحروف ینه
ثلاثیاتنددر.

-ا-

الصّاة: آبی كه وقت زادن با بچه بَدَرُ آید /
مهمله ایله در، خامه^{۳۶۲} وزنده در، بر صدور كه
ولید ایله رحمدن برابر ظهور ایدر، بعضیلر دیرلر
كه بو لفظ قوزیه مخصوصدر و اول صویه قذاة
دخی دیدیلر.

الآة: ماده گاوِ دشتی / حیات وزنده در، بیانی
اوکوزك دیشپسیدر.

المّاة: گوسفند / زمان وزنده تاي وحدت
ایله در، قیوندر، غنم گبی.

الوأة: مادایان محكم آفرینش / متین یاپلو
قصراق كه قوی الخلقه در، بونلر گَزْد تا ایله در،
تاسز بو اوچ كلمه ذكر اولنمشیدی.

^{۳۶۰} م - اگر محكم اولمزه نُوی مُعْتَلَبْ دیرلر.

^{۳۶۱} الطرائف الأدبية، عبد العزيز الميمني، مطبعة لجنة التأليف والترجمة والنشر، القاهرة ۱۹۲۷، ص. ۱۰۴.

^{۳۶۲} م: خامد.

-ب-

النَجاة: زمین بلند / یوکسک یردر، آفت سیلدن

سبب خلاص اولدیغی ایچون تسمیه اولندی.

النَجاة: رستگاری / خلاص بولمش اولمق که معروفدر.

النَجاة: نگرستن بطمع / اصلنده همزه ایله خلوت وزنده نجات ایدی صکره تسهیل قیلندی، ایکینجی بابدندر، طمعکار باقیشی یعنی / [م ۳۴ظ] دینجی باقمسیدر که بر لقمه ایله اولسون سائلک نجاه سنی رد باندنه امر نبوی وارد اولدی، لکن لغتدره نظره عین الکمال که نظر اصابت ایلمک باقیشیدر دیدیلر، اهل حدیث ایله اهل لغتک ینه مال سخنلری بردر. ^{۳۶۳} / [ر ۴۲و]

النَجاة: رستن / صالیویرمکدر، خلاص بولمق معناسی دخی واردر، لکن رستگاریه نظرله بونک معناسی غیری اوله.

الرَبات: گوسفندان نوزاده / ضم مهمله و فتح موحدۀ مشدده ایله فی الأصل مربعدر بونده تخفیف ایله استعمالنه اعتبار اولندی، هنوز طوغرمش قیونلر که جمعدر مفردی تاسزدر و تاسی طویلدر که جمع مؤنث تاسیدر.

الشَّابة: تیزتای کارد و شمشر / فتح معجمه ایلهدر، بچاق و قلج و امثالنک کسکین طری. / [ر ۴۱ظ]

الشَّابة: دنبال گزدم / عقرب قویریغی که آگنه سی مراددر، جمعی شَبوات گلور و شَبوة دخی صَفوت وزنده نیش عقربدر.

الشَّابة: کنارۀ هر چیزی / هر شیئک نهایتی و اوجیدر، تاسز شبا لفظی مذکوردر.

-ت-

الْفَتاة: زن جوان / فتح فا ایلهدر، یگت و گنج عورتدر شابة گی.

الْفَتاة: کنیزک / جاریه معناسندهدر، تاسی تأنیث ایچوندر.

-ج-

الحِجاة: کوبله بر سر آب / مهمله ایلهدر، صو قبارجغی.

النَجاة: چوپ دستی / عصا و عصا یایمغه سزا آغاچ. بو بش معنایه اولان الفاظ سابقا بلا تاء إملا اولنمشدی.

^{۳۶۳} حدیثده اولان سائل انسان و حیوانه شاملدر؛ زیرا با زبان حال سؤالده لسان مقالدن زیاده پرگو اولمسی مسلم اهل کمالدر، حتی هرّه مثلی بعض حیواناتک سفره طعامه نظری دخی اول دفعله مأمور و صکره اُگلّه شروعله مأذونز، از جمله "فَاتِحَةُ الْكِتَابِ لِمَا قُرِئَتْ" حدیث شریفنه بناءً بسمله پی حمدلهیه وصلله یك نفسده فَاتِحَةُ شریفه تلاوتنی یومیه یدی کرّه اولسون ورد ایلمک معنوی بر حصن عظیم و دُرّ جسیمدر دیو روایت اولنان مسلسل بالقسم حدیثی قدسی پی سائر علمادن قطع نظر شیخ اکبر ابن عربی فتوحاتنده و علی قاری دخی حذب البکریه شرحنده و علی قارینک حذب اعظمه بو فقیرک کستاخانه حاشیه سنده مفصلدر. «کنار»

الهجة: وَزَّغْ خُرْد / اوفاق قوربغا که یاور یسی مراد اولور، شَزْغ گبی.

-ح-

الصُّحَاة: هَشِيَارَان / ضم مهمله ایله درن آیقِلر و عاقِللر معناسنه در، صحوون فاعلک جمعیدر، غزاة و قضاة گبی و مفردی صاحی بایلمقدن آیلماق.^{۳۶۴}

-د-

الأداة: دَسْت افزار / فتحله در، آلت که الده مستعمل اوله، ترکیده پوصاد دیرلر.

البداة: آنانکه در بادیه باشند / ضم موحده ایله در، بادیه ده ساکن اولنلر، بادی لفظنک جمعیدر صحرا معناسنه در، اصل ماده سی ظهور معناسنه اولان بُدُوْدِر، ﴿بَادِي الرَّأْيِ﴾ کریمه سی بو معنادندر، اگر مهموز ایدرلر سه بَدَادَن اولوب اوّل الرأی معناسنه اولور که دیمشدرلر: "الخير بالخير والبادي أكرم، والشر بالشر والبادي أظلم."

الرداة: سَنَگ سخت / فتح مهمله ایله در، پک طاش که شدتلی اوله گوشک^{۳۶۵} اولمیه، با وحدت ایچونددر، بلا تاء یازلمشدر.

السداة: یَک خرما ی خام / خرمانک بر دانه قورغی بُسْرَة سَدَاة دیرلر، تاسی واحد ایچونددر، تاسز جنس خرما که هنوز قُوْزُق اوله محلنده مراتبی یازلمشدر.

العداة: دَشْمَنَان / کسر و ضمی دخی لغتدر، دشمنلر دیمکدر، عدونک جمعیدر أعدا گبی و تاسز عدا دخی جمعیدر که مذکوردر.

العداة: بیداد کردن / ظلم ایلمک. / [م ۳۵و]

العداة: دَوْنْدَگَان / سگر دیمیلر یعنی شدتِ عَدُو صاحب لری که پیاده اولوب قوشلر، عربده بو حالت اوزره اولوب کندیلره بو بابده غلبه ممکن اولمیان درت کمسنه در، بری سُلَیْک و بری دخی شَنْقَرِی و اوچنجی منتشر، دردنجی أوفی مشهورلردر، / [ر ۴۲ظ] ﴿عادیات﴾ قوشی آتلیدر که مُعدة لفظنده یازیلور.

العداة: بامداد / فتح معجمه ایله در، صباح نمازی وقتی طلوع شمسه دک و بوکه عَدُوَة دخی دیرلر، جمعی تاسزدر که مسطوردر.

الغداة: زمینِ خوش خاك / طپراغی پاک یر، لطیف التراب معناسنه در، جنسی مرور ایلدی.

^{۳۶۴} بو ماده ده شیخ عیسیٰ محیونک بو مقطعی خوشدر که مخلص پرورلک ایلمشدر:

یوقلقدہ یوقله معنای محوی

مقصودی آکله صرف ایله نحوی

مردود راه اول گل استه صَحْوِی

جان و گوکلدن الله یلوار

شیخک مخلصی محوی و اوغلی صحویدر.

^{۳۶۵} م: گگشک.

القداة: بوی / قاف ایله‌در، رایحه معناسنه،
لكن طعمك رایحه طیه‌سیدر که بلا تاء
سابقدر.

الهداة: راه نمایندگان / ضمله، قضاة گئی
جمعدر، مفردی هادی طریق مستقیمی
گوستریجیدر که مرشد دینور، هدا بلا تاء اوچ
معنایه مذکوردر.^{۳۶۶}

الهداة: گاوان کوهی که در پیش گله باشند
/ بیانی صیغز سورسینک جمعترلنده بری
میانه‌لرنده راکس و واقف اولوب سائرلری
آنک اطرافنی دؤر ایدرلر، اورته‌لرنده اول ساکن
اولان صغره "الهادی الراكس" دیرلر، هداة
آنک جمعیدر، / [ن۱۴و] و آنلره خرمَن
دوگدزدکده دخی بو طور اوزره‌در.

-ذ-

الشداة: ماده مگس سگ / فتح منقوطة
ایله‌در، دیشی ایت سیکگی، ذبابة الکلب
گئی، مذکری مقدما تذکیر اولنمشدر.

الشداة: بقیة نیروی / قوت بدنیه باقیه که
تاسز دخی یازلدی.

الشداة: گونه از کشتی / بر نوع گمیدر اُسطول
گئی، تاسی وحدتیه‌در، جنسی بلا تاء مرور
ایلمشدر.

شداة الرجل: تیزی مرد / اضافتله مستعملدر،
کیشینک تیز طبع اولمسیدر، شدت و جدت
خلقت و ذکادن دخی کنایت اولور، طَبَن و
طبانیت^{۳۶۷} گئی.

العداة: زمینی که کشت را شاید / مهمله
ایله‌در، زراعتله لایق اولان یر که خاکنک
قابلیتندن کنایتدر.

القداة: خاشاکی که در چشم افتد / قافله‌در،
گوزه دوشن چوپ که قذا گچمشدی.

القداة: خاشاکی که در شراب بود / شرابده
اولان چور چوپدر، بلا تاء دخی مذکوردر.

-ر-

البراة: شب چک / برائتدن مخففدر، فتح موحده
ایله‌در، چک صک^{۳۶۸} و دفتردر که بر امرک
سندی و تمسکی دیمکدر، شب چک لیلہ
برائة‌در که / [ر۴۳و] برائت گیجه‌سی دینور، ماه
شعبانک نصفی گیجه‌سی کرام کاتبک مأمور

^{۳۶۷} طَبَن و طبانیت تخفیفله، و طبانیت و طُبُونِیت حدتِ ذکا
دیمکدر. «منه»

^{۳۶۸} صک لفظی مضبطه دیمکده چکدن معریدر. «منه»

^{۳۶۶} بعض نسخه‌ده: گاوان کوهی که در میش گله باشند /
دیو بولندی، اول بیانی اوکوزلردر که میشه‌زارده سوری اولوب
چوغالوب و طاغری مسکن طوتارلر دیمکدر. «کنار»

تحریر اولدقلری کتاب اعمال تجدد اولندیگی
لیله مبارکه در. ^{۳۶۹} / [م ۳۵ظ]

الحراة: میان سرای / مهمله ایله در، اوك
اورته سی ساحه داردر سرا گگی و اطراف
دخی مراد اولور میانه و کناره معناسنه.

السراة: سر پشت / ارقه یعنی ظهر و ظهیر
معناسنه دخی اولور، جمعی سَروَات در،
وسط معناسنه دخی گلور.

السراة: بلندی روز / گونک اوزونلغی، طول
یوم گگی، روز یلدا دخی دیرلر که قرق بش
گونه بر ساعت فرق ایلدیگی جهندن یلدا
دیدیلر که مقدار حسابیسیدر.

السراة: مهتران گزین / اهل مُروَتک
سخیلیدر، مفردی سَری وزنًا و معنی سَخِيّ
گبیدر و جمعی فَعَلَة گلمک بو لفظه خاصدر
که ألفه مقلوبدر و شیخ ^{۳۷۰} سَقَطِينک ^{۳۷۱}
اسمی بو معنادندر قدس سره، کبارک مختارلری

^{۳۶۹} صخرة الله قبله قديمة پیغمبران پیشین اولوب بیت الله
شطرنه تحویل اولنمی هجرت نبویه نك ایکنجی سنه سی
نصف شعبانک صلاح ظهرنده رکوعه تصادف ایدوب مع
الجماعه وجهه قلب و قالب قیلندی، بر سنه ده رمضاندر
غیری لیالده دیار رومده إیقاد قنادیل ایجاد اولنان آلتی
گیجه نك دردنجیسیدر، ۱۱۳۷ تاریخنده ایکی بیرام
گیجه سنده دخی ظهوری وقتی ادراک اولنمشدی. «هامش»
^{۳۷۰} م: حتی مشار الیه شیخ.
^{۳۷۱} ر: سري سقطي توفي ۲۵۷، ۲۵۱، ۲۴۷ اختلاف؛ م
: سري سقطي قدس سره ایکیوز الی یدی تاریخنده إنتقال
ایلمشدر. «هامش»

یعنی علو معنوی و سمو صوری مجمعلری دیمک
اولور.

الشراة: زمینی بشام / معجمه ایله در، شامده بر
یردر، تاسیزی قید اولنمیشدی.

الشراة: عرض کنندگان چارپا / ضمله در، قضاة
ایله قاضی گگی، شارینک جمعیدر جانبازلر
معناسنه که حیواناتی بئعه عرض ایدوب و شرا
ایدلر یعنی صتارلر و آلورلر، مشوار و مضمار
کسر ایله بازار یری و قوشی یری و شراة خوارج
دیدیکلری طائفه که مِلک بدعیته دندر.

الصراة: آب ایستاده / فتح مهمله ایله در، ماء
راکد معناسنه اوله، بلا تاء مرور ایلدی.

الصراة: کشتیبانان / ضمله در، صارینک
جمعیدر، قاضی ایله قضاة گگی گمیجیلر دیمکدر.

-ز-

البراة: بازان / موحدده ایله در، بازینک جمعیدر،
باز عربی و فارسیده مشترکدر که جمعی أبواز و
بیزان دخی گلور، طوغانلر دیمکدر.

الحراة: اختر گویان / مهمله ایله در، حازینک
جمعیدر، غُزاة ایله غازي گبیدر، مُنَجَّمَلر دیمکدر،
لکن حازي اول کمسنه در که انسانک اعضاسنه
و یوزینک احوالنه و سائر احوالنه باقوب بعض
احکام خبر ویرر که آکا اگرچه کاهن دیرلر،
لکن درستی قایفدر و کتابنه قیافتنامه دیرلر ل
آیه سنه باقوب اختیارات استخراج اولنان علمه

جسارتله إساءت ایلمسیدر، حتی دیدیلر که "طیبّ مُوسوس، و جراحُ جِسور" گرکدر؛ زیرا طبیبک خدمتی داخلي باطنیدر، لکن جراحک کاری خارجی ظاهریدر.

العَباة: غورة خرما / فتح مهمله ایلهدر، بر خرمانک قورغی که تاسی وحدت ایچوندر، جنسی مرور ایلدی.

المُساءة: مردان نا پاک / ضملهدر، ماسی لفظنک جمعیدر، غازي ایله غُزاة گبیدر، آلوده اولنلر که مُهَذَّبُ الأطوار و پاک دامن اولمیوب مُجان اوله‌لر و مجان حیلۀ تعلیم ایدنلدر.

النُساء: فراموش کنندگان / نونلهدر، مفردی ناسیدر، مساة مذکور گبیدر، اُونْدِیْجِلِر فراموش ایدنلر.

-ش-

المُشاة: روندگان / نساء و مساة گبی ماشینک جمعیدر، یورینلر یعنی یایالر و پیاده‌لر، راجلر معناسنه، راکبلرک ضدیدر.

المُشاة: آنانکه چارپایشان بسیار بود / درت آیقلی حیوانلری یعنی مواشیسی چوق اولنلدر.

الوُشاة: سُخْنِچِیان / ضملهدر، بو دخی سابقلر وزندهدر، مفردی واشي در، اصلی شِیَه و وَشِی کلمه‌لرندن اولوب آلاجه دیمک اولمغله لسان و

علم کفّ دیرلر، قیون کوراکنه باقوب بعض مجربات سویلمگه علم شانه دیرلر، کاهن بونلردن غیریدر، منجم دخی دیگردر که رشاده مرور ایلدی. / [ر۴۳ظ]

العُزاة: غزا کردن / فتح منقوطة و تخفیف ایلهدر، غزا ایلمک که مصدردر، غزا و غزو دشمنله اوغراشقی، جنگ ایلمک که مصدردر. اسلامده جهاد هجرتک ایکنجی سنه‌سی^{۳۷۲} فرض اولوب اولا بدر غزاسنه تَوَجُّه بیوردیلر.

العُزاة: غازیان / ضم ایلهدر، عُداة ایله عادی گبی، غازینک جمعیدر جنکجیلر دیمکدر که بوندن مقدم سبق ایلدی.

الوُزاة: زن کوتاه / فتحلهدر، قصیرُ القامة عورت دیمکدر که بُودُور دینور، مذکری مذکوردر.

-س-

الأساة: بچشکان استادان / ضملهدر، حاذق طبیبلر که جمعدر، مفردی آسی راعی / [۳۶م] گبی حکیم دیدکلری طبیبدر، جمعی إساء دخی مدوده‌ده^{۳۷۳} گلور راعی ایله رعاء گبی، لکن جَرَّاح معناسی دخی غالبدر که اصل ماده‌سی اولان أسو یاره‌یه تیمار ایلمکدر، جراحه آسی دیدکلرینه سبب آنک فُصْد و جرح و قطع و شق امثالی أفعاله

^{۳۷۲} ن + رمضانده.

^{۳۷۳} م - مدوده ده.

چنانک^{۳۷۴} تخالفی^{۳۷۵} آکا تشبیه اولنوب بو
وشاة دخی قوغجیلر دیمکدر عَمَّا زَلِر
معناسنه در.

الْوُشَاةُ: / [ر ۴ و] آنانکه دِرَم و دینار زنند
/ سِکّه یی گموش و آلتون کسنلدر، ضَرْبَةُ
الْفِضَّةِ وَالنَّضْرِ معناسنه، لکن غالباً قَلْبَرَنان
مراد اولور؛ زیرا وَشِي لفظنک معنالی بالجملة
رَدِيَه در.

-ص-

الأصاة: خَرَد / فتحله در، عقل معناسنه.

الحصاة: مثلها / مهمله ايله در، مقدم یازیلان
کلمه نك معناده بو دخی مثلیدر دیمک اولور
یعنی حا و أَلَف بربرلرندن بدل اولمق دخی
لغتدر که بو دخی عقل معناسنه در، غریبدر
که حصاتک معنای دیگری سَنگَرِیزَه ده دخی
أَلَف بدل اولمق لغتدر.

الحصاة: سَنگِ گُرْدَه یا سَنگِ مَثانَه / تاسی
وحدت ایچوندرد، بُوَرکده تَکُون ایدن قومدن
تَحَجَّر ایدن طاشدر که اگر ماکولاتده آنی
إذابه ایدر شی تناول اولنمزسه مَثانَه دن خروج
ایدرد، آنکچون بوبَرک طاشی دیدکلری گبی
مَثانَه طاشی دخی دیرلر؛ زیرا گُرْدَه بَوَلْک
جَمعی و مَثانَه مجراسیدرد. کُلّا ماده سی
گچمشدر که گُرْدَه نك عربیسیدرد.

^{۳۷۴} ن + نَمَامَدَه.

^{۳۷۵} م: مخالفی.

الحصاة: پاره سخت از مُشک / مِسْکِک
ایچندن ظهور ایدن حجر پاره که او دخی
اجزاسندندر، حصاةُ المِسْکِ دیرلر کسر ايله و
مهمله ايله عربی، ضمله و معجمه ايله فارسیدرد.

العصاة: بی فرمانان / ضم ايله در، عاصینک
جمعیدرد، وُشاة و مُشاة گبی، امر شرعه إِمْتِثال و
نهیندن إِجْتِناب و إِنْفَعَال ایلمیانلر که
گنهکارلردرد.

الوصاة: خرمابن بی برگ / فتح ايله در، تَحْلُک
پیراقسز اولان شاخی.

-ض-

الأصاة: گرداب در دشت / صحرا ده جمع اولان
صو که گول دیرلر، جنسی محلنده گچمشدی، و
مدوده ده دخی گلور.

الإصاة: زَرَه کوتاه / عادتاً لابس اولدقلری
مقداردن ناقص اولان زره، دِرَع قصیر گبی.

الغصاة: درخت امروُد کوهی / بیانی بر امروُد
آغاجی که تا واحد ایچوندرد، جنسی مذکوردر،
و دخی تاغ دیدکلری آغاجدر که آتشی بر
هفته سوغز دیرلر، / [ن ۴ اظ] و پُرَنار آغاجنه و
سَنجاق آغاجنه دخی دینور.

القضاة: / [م ۳۶ ظ] داوران / ضم قافله در،
قاضینک جمعیدرد، حاکملر که شرع شَرِیفْک
امورینی مِنْ طَرَفِ السلطان تنفیذه مأمورلردرد،
قاضی؛ حق تعالی نك امور مقضیه سنی تنفیذ

-ط-

البطاة: جانوری / ماندی عنکبوتِ بزرگ، فتح
موحدہ ایلہدر، بیوک اورمچک قدر بر جانورد.

الرتاة: کم خردی / فتح مہملہ ایلہدر، آز
عقلی اولق، قلیل العقل و احمق و فرفرہ و کؤدن
اولق کہ گؤل و فقلاس دخی دیرلر، هقات و
لقات معناسنہدر. / [ر۴: ۴ظ]

القطاة: سنگخوار / قافلہدر، جمعی بلا تاء سبق
ایلمشدی، اختری ضملہدر دیدی، قٹایا دخی
گلور. ۳۷۸

القطاة: بالای سُرین / صاغرینک یوکسک یری
کہ انسانده اوله.

القطاة: کونشتہ اسب / آتن صاغریسی کہ
راکبنہ ردیف اولان کمسنہنک محلی آکا کونستہ
دخی دیرلر.

اللطا: میان پیشانی / آلن اورتہسی، وسط
جبہه گبی و دائرہ پیشانی اسب کہ دائرہ اللطا
دیرلر، جبہه دابده بر محدود مقداردر کہ باش
یارلسہ دَر عَقَب آنک اولچیسى آلنوب صکره
زیاده بولنسه اعتبار اولنماز، اهل حدیث
"المِلَطَى بِدَمِهَا" حدیثی بو معنایہدر دیرلر،
قصاصده اقوال فقہا مختلفہدر.

اللطا: دزدان / ضملہدر، سارقلر کہ خرسز
دیرلر، خیرسز دیمکدر.

۳۷۸ م - قٹایا دخی گلور.

ایدیجیدر. بر شاب ایلہ معانقہ و مقابلہیہ بر
کستاخ جسور مجبور اولدقده، شاب صالح
آنی شرعه دعوتله مُرافعه و واقع حالی حاکم
افندیہ إعلام و تهدیدینی طالب و إیقاع و
تعزیرینه منتظر اولدقده قاضی قضا نهاد بو
شعری انشاد ایلدی، **شعر:**

إِنْ كُنْتَ لِلتَّعْنِيقِ وَالْبُوسِ كَارَهَا

فَلَا تَمْشِ فِي الْأَسْوَاقِ إِلَّا مُنْقَبًا

وَلَا تُظْهِرِ الْأَصْدَاعَ مِنْ تَحْتِ طَرَةِ

وَتُظْهِرْ مِنْهَا فَوْقَ حَدِّكَ عَقْرًا

أمرِدْ مِشَارَ إِلَيْهِ قَاضِيْدِنْ ظُهُورَ اِيْدِنْ نَائِبِي
گورنجه بو قطعہ شعریهی انشادی سبب دفع
نادی اولمشدر، **شعر:**

وَقَدْ كُنْتُ أَرْجُو أَنْ أَرَى الْعَدَلَ فِي الْوَرَى

فَأَعْقَبَنِي بَعْدَ الرَّجَاءِ قَنُوطٌ

مَتَى تَصْلُحُ الدُّنْيَا وَيَصْلُحُ أَهْلُهَا

إِذَا كَانَ قَاضِي الْمُسْلِمِينَ يَلُوطُ^{۳۷۶}

مصرع آخر بعض نسخهده بویله واقعدر:

وَقَاضِي قِضَاة الْمُسْلِمِينَ يَلُوطُ^{۳۷۷}

^{۳۷۶} نزہة الأبصار فی النکت والأخبار، أبو الرضا إبرهیم بن
مُجَدِّ سَعِيد، تحقیق: مُجَدِّ عَاشِش، دار الکتب العلمیة، بیروت
۱۹۷۱، ص. ۱۷۰.

^{۳۷۷} ن - بر شاب ایلہ معانقہ و مقابلہیہ بر کستاخ جسور
مجبور اولدقده ... مصرع آخر بعض نسخهده بویله واقعدر:
وَقَاضِي قِضَاة الْمُسْلِمِينَ يَلُوطُ.

-ظ-

الحظاة: شپش خُرد / سِرگه دیدکلی یَوْشَق
بُوجَك که رَشگه و مَلَخ پیاده و عربیده
صُغوبه و هندیده لَکّی و کبیرینه فَرَعه و
صیّیات و تَخیل بَتی شَبجهدر.

العظاة: گُرباسو / فتح ایلهدر، وزغهدن بیوک
یشل کَلَر که کرتنکله دیرلر، کرباس دخی
دینور نتکم حکاة گلور.

-ع-

الرعاة: شَباتان / ضم ایلهدر، چوبانلر که
شوباندن غلطدر و شبان دخی شوباندن
مخففدر، گودجیلر دیمکدر، مفردی راعی در.
السعاة: بَهْم آرندگان صدقه / ساعی نك
جمعیدر رعاة مذکور گبی^{۳۷۹} و سَعی عَدُو
گبی قوشمقدر، کسب معناسنه دخی گلور که
صدقه جمع ایدنلردر مراد فريضة صدقاتدر که
زکاتدر. [ره ۴و] - [م ۳۷و]

النعاة: خبرهای مرگ / نونلهدر، وزن سابق
اوزرهدر، ناعینك جمعیدر، موت خبرلری
دیمکدر که خبرجیلری مراددر، مبالغه عین
خبره إطلاق اولنوب عادات عربنددر که
صَنادید قومك بری فوت اولسه بر ایکی
کمسنه آتلینه سوار اولوب همسایه قبیلهسی
اولان قبائلی دَوُر ایدوب مِيتك فوتندن خبردار
ایدرلر که نماز و سائر لوازم ایچون جمع اوله لر.

^{۳۷۹} م - رعاة مذکور گبی.

-غ-

البغاة: بیداد کردن / ضم موحدہ ایلهدر،
باغینك جمعیدر لفظ سالف گبی، پس معناسی
ظالمدر دیمکدر، اصلنده بَغِيه و بُغِيه ماده سندن
طلب معناسنهدر صکره طَلَبه غَلَبه منضم اولدقده
باغی اولور.

الطغاة: بیفرمانان / مهمله ایلهدر، غضاة مزبور
گبی طاغینك جمعیدر، بویرق طوتمیانلر دیمکدر،
طُغیان حدود شرعیه و عرفیه پی تجاوز ایلمکدر که
محلنده گلور.^{۳۸۰}

-ف-

الرفات^{۳۸۱}: استخوان ریزنده / چوریمش
کموگك اسمیدر، مفرددر، مرفوت معناسنه لفظ
قرآنیدر، چوردکدن صکره پاره پاره و ریزه ریزه
اولان کمکلر دیمکدر.

السفاة: خاك گور / سین طپراغی، تراب قبر
گبی، تاسی جنسیهدر که بلا تاء مقدما إملا
اولنمشدی، حرف تاده دخی گلور.^{۳۸۲}

السفاة: خار درخت بهمی / بْهمی نام نباتك
دیکنی که تای واحددر، جنسی دخی
گچمشدی.

^{۳۸۰} م - که محلنده گلور.

^{۳۸۱} تاي طويل ایله یازیلور؛ زیرا وقفنده ها اولماز وبو محله ایراد

رسما برای اطراددر. «منه»

^{۳۸۲} م - حرف تاده دخی گلور.

الصِّفَاة: سنگ نسو و سخت / فتحله و
تای وحدت ایله در، زیاده دوز و شدتلی قوی
طاش، حجرِ املس و اشدّ معناسنه در،
جنسی یازلمشدر. / [ره ۴ظ]

العُفَاة: خواهندگان / ضم ایله در، عافینک
جمعیدر، طغاة گئی، اِیْسْتِیْجیلردر طلبکاران
دیمکدر که طالبانِ إحسان و جالبانِ معروف
انسان دیمک اولور، سائر معنالی دخی
واردر.

الکُفَاة: پسندیدگان / جمعدر مفردی عافی
گئی کافی گلور که پسندیده و معتبر و مقبول
دیمکدر، ترکیده دخی کافی لفظی زبانزددر، بر
کمسنه کافی وافی اولوب سائرندن مُغنی و
مُقعّع اولدقده البته پسندیده ناس و بلکه
مقبول رب الناس اولور.

النِّفَات: خورشِ سخت دُون / فتح نون و
تای طویل ایله در، بولاماج دیدکلری طعامدر
که کاجی دخی دیرلر، سَخِیْنَه دن سخت
یعنی اوماجدان غلیظدر و ادنی مُؤَنَّتله تدارکی
ممکندر.

الهَفَاة: نگرستن / فتحله در، مصدردر، باقمق
و نظر گئی، هفاتک هاسنی همزیه قلب ایله
سحاب معناسنه اولان اُفَاة اولوب آندن مطر
معناسنی أخذ و نظر دگل، بلکه هفات
مطردر نظر آندن تصحیفِ قلم و تحریفِ رقم
اولدیغی مسلمدر دیو صاحب قاموسک

تکلفی نظردن ساقط و ینه جوهرِ حروفِ کلمه
جوهری تقرری / [م ۳۷ظ] اوزره هفات نُظَره و
لَحْظَه معناسنه اولدیغی ادنی ملاحظه و اِمعانله
عیاندر.

الْوَفَات: مرگ / فوت موت که اولوم دیمکدر،
لغتی تَفَعَّلْدن مُتَوَقَّی و مُتَوَقَّیه گلور، اجل
مسمانک مدتک وفا ایدوب تمام اولمسی سببیه
لا یستأخرون حکمی تنفیذ اولنمغله ارواحک
أشباحدن فرقت اِضطرارسینه موت و وفات
دینور. / [را ۴و]

-ق-

الثَّقَاة: ترسکاران / ضم مثناة فوقیه ایله در،
جمعدر، مفردی تقي محلنده گلور، قورخوجیلر که
حق تعالی نک وعیدندن خوف ایدوب مَنهیاتدن
إِتْقَا ایدنلر دیمکدر، تقا لفظی مرور ایلدی.

الرُّقَاة: افسونگران / مهمله ایله در، راقینک
جمعیدر که رُقْیه و افسون ایدیجیلر دیمکدر،
رقیه نک جمعی اولان رُقَا محلنده تفصیل
اولنمشدی.

الرُّقَاة: خُروسان / معجمه ایله در، راقی گئی
زاقینک جمعیدر، خروسلردر، فی الاصل اوتوجیلر
دیمکدر صُبّاح گئی، ترکجه بَدْنُوسندر، خروس
فارسیدر، عربیده خُرُوه و عُثْرُفان و سائر اسملری
واردر.

العقاة: میان سرای / فتح مهمله ایله در، سرایک اورته سی، صحن و ساحه گبی و طرف و ناحیه معناسنه دخی گلور، حرا و قصا ماده لری گبی اُضداد دندر که گچمشدی.

النقا: توده ریگ / نون / [م۳۸و] و تای وحدت نمون ایله در، قُوم یغنی، کثیب گبی و جنسی سابقدر.

النقا: خرده خورش / طعامک اوافاغی یعنی اُکله صالح اولمیانلری.

النقا: دون از همه چیز / هر شیئک یرامزینه دخی دیرلر، لکن خرمانک ایوسنه دینور.

// [۶۴ظ] - ک - //

الحکا: کرباسو^{۳۸۳} / کلدر، ضب و سومار گبی و عطا دخی مذکوردر.

الزکا: آنچه واجبست دادن از مال / معجمه ایله و اُلفله مرسومدر، واو ایله زکوة صلوة گبی رسم قرآنیدر، فارسیده اسمی اولمیان کلماتند^{۳۸۴}، مالک زکاتنی ویرمک دیمکدر. هجرتدن ایکنجی سنه ده فرض اولمشدر،

^{۳۸۳} کرباسو: کپی یه دخی دیرلر، کپیو گبی بزبان کرمانان. «کنار»

^{۳۸۴} فارسیسی اولمیانلر: حج و مسلم و مؤمن و فاسق و منافق و قربان و اقامت و تیمم و طلاق و ظاهر و متعه و ایلا و قبله و محراب و مناره و منکر و نکیر گبی. «کنار» | م - فارسیده اسمی اولمیان کلماتنددر.

حَوْلانِ حَوْل بولنسه اول مدتده ملکنده بولنان مالک مقدار نصابدن زیاده سندن قرقدہ بر قسمنی فقرايه ویرمک خمسۃ واجبه^{۳۸۵} اسلامیه دندر. اول صدقه در که حوايج اصلیه سندن زیاده مالنک رُبِع عشرینی که قرقدہ بر ایدر حوالانِ حول یعنی بر تمام ییل ملکنده بولنورسه اول مالک زکاتندن درجه نصابدن دون مقدارینی نصابه مالک اولمیان فقیر شرعی یه مع الإعلان ویرمکدر، اول فقیر آل پیغمبردن اولمق مانع دگلدر. اگر آلتون ایسه یگرمی مثقالدن زیاده سنده و اگر گمش ایسه ایکوز درهم مقدارندن فضله سنده و سائر املاکنی دخی تقویم و تخمین ایدوب بو حساب اوزره اُطیب اُجناسندن ویره، درهم شرعی دخی هر اون دانه سی یدی مثقال اولوب و هر بر درهم اون درت قیراط اوله، تَبَارک ویردکلی کمرک نامنه مال زکاة یرینه قائم ایدوگی سعاة ماده سنده گچمشدی.

الزکا: پاکی / پاکلک و تمیزلک که ﴿تُزَكِّيهِمْ﴾ کریمه سی تُطَهِّرُهُم ایله تفسیر اولنمشدر، زکاة فرض مالی تطهیر ایچون تسمیه اولندی.

الزکا: افزونی / آرتیق معناسنه که [۱۵و] نما گلمک "زکا الزَّعْ" دیرلر اَکِن آرتوب کثرت بولدیغی وقتده و مالدہ خیر و برکت حصولنه سبب اولور.

^{۳۸۵} واجب: اصطلاح فقها ده فرض معناسنه در. «منه»

الشكَاة: شکایت / معجمه ايله در، بر امرده بر کمسنه نك حق يدنده ايكن کندينه ايلديکلری جور و اذای اولو الأمره ویا اهل حقه نقل و إخبار ايلمکدر که حضرت مرتضي کرم الله وجهه بیورمش: سلاح الضُعفاء الشَّكَايَةُ.

الشكَاة: مردان با سلاح / ضم ايله در، قضاة گبی شاکینک جمعیدر، سلاح طاقنجیلر که مُتَقَلِّلِدین دیمکدر، اصلنده شَائِکُدن مقلوبدر، شوکت ماده سندندر. / [ر ۴۷و]

-ل-

الحَلَاة: زمین پرداخت / فتح معجمه ايله در، آغاجلری چوق یر، لکن لغتدرده کثیر الحشیش واقع اولدی که اوتی چوق اولان ارضدر.

الحَلَاة: گیاه خشک / قوری اوت معناسنه در، لکن صحاحده رطب دیمشدر، تاسی واحد ایچونددر، جنسی سابقدر.

الدَّالَة: دلو / مهمله ايله در، قُوَعَه در، تاسی واحد تاسیدر، جنسی مذکوردر.

السَّالَة: سیکي که بدو دست نرسیده باشد / بر خُمُردر که هنوز نامستعمل اوله، مثلثه دخی دیدکلرینه فارسیسی سه یکدن مرکب اولدیغی دلالت ایدر.

الصلاة: نماز / مصدر مقامنده اسمدر، أفعال مخصوصه و أركان معلومه در که معنای شرعی اصطلاحیدر، [م ۳۸ظ] فرائض و واجباتک و سنن و مستحباتک جمله سنه شاملدر. ۳۸۶

۳۸۶ ﴿الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ﴾، ﴿وَالَّذِينَ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ﴾، ﴿وَالرَّكْعَاةَ مَعَ الرَّكْعَيْنِ﴾ کریمه لرندن بو نماز شرعی مراددر دیدیلر. قلدیکه اوقات خمس هجرتدن ایکی سنه مقدّم معراج شریفده واقع اولمشدر، آندن مقدّم الخطّ المسقیم نقلی اوزره صحیح بودر که: شرایع سابقه دن برینه تقلید و اتباع ایلملر ایدی ﴿وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ﴾ کریمه سنده اصل توحید مراددر، کندیلرک قبل النبوه عبادتلی فقط تصدیق شرایع سالفه ايله توحید واحد حقیقی و ذکر الله و کثرت خلوتله طول تفکر و غار حراده عزلتله توجه خالق تعالی و زیغ زلّه دن تحفظ ایللمک ایدی، ابن عقبه مغازیسنده و ابن حجر بخاری شرحنده تصریح ایدرلر. بو دخی نوادرنددر که اول امام الأئم علّت غائیّه خلقت عالم صلی الله علیه و سلم مرض موتلرنده ضعف طاری اولدقده جناب صدیقه واسطه سیله پدری حضرت صدیقه تنبیه همایون بیوردیلر که نمازلرده امامت ایده، اون یدی وقت نمازده نیابة امامت ایدوب رحلتلرندن أقدم بر وقت عصریه مشاهده بیوردقلرنده مسجد شریفی آرزومند اولوب ایکی طرف پر شرفلرندن استناد ایدرک بر صباح نمازنده مسجدی شرفیه قُدم سعادت لزوم اولدیلر که ابی بکر صدیق ایکنجی رکعتده قائم تلاوته ملازم ایدی، تشریفنی حسن ایلدکده تنخی ایللمک مراد ایدنجه رضاداد اولیوب صدیق اکبره إقتدا و قاعدًا نمازی ادا بیوردیلر. بو سیاقی انکار ایدنلری امام منایو تجهیل ایلمشدر. ابو بکرک تنخی ایدوب بقیّه صلاتده مأموم اولوب جهرا تکبیر ايله مؤذنلک ایلدیگی حال صحترلرنده وقت آخرده ایدی. مواهب صاحبی ایکی ماده پی برذر ظن ایلدی، حتی عوض پاشازاده مولودی شیخ سلیمان منظوم شهیره سنده دیر که:

اول حبیبک صاغ الن طوتدی علی
صول الینی طوتدی عباسی ولی
مسجده گلدی و خوش بولدی صفا
اقتدا بو بکره قیلدی مصطفی «منه»

ایلدکلری تقریب نووی شرحنده تصریح کردهٔ امام سیوطیدر.^{۳۸۸}

الصلاة: دین / خالق تعالی دن رسولی
واسطه سیله ائمتنه واصل اولان نعمتک اَعَزَّ و
أَجَلِّي دین اسلامدر که بالغ اولان اموری
تصدیقه، عقلای داعی اولان وضع سبحابی و
سائق ربانیدر که دیباجه ده دخی یازمشددر. دین
اوج امردن عبارتدر: بری اسلام که امر الهی پی
تسلیم و انقیاددر و بری دخی ایمان که تصدیقدر
که حال قلبیدر بری برینه لازم گلور و اچونجی
شریعتدر.

الصلاة: کُنِشت و خانه نمازگاه / یهودک
پرستشگاهلریدر که جمعی اولان صلوات بو
معنای اولدیغی ﴿صوامع و بیع و صلوات﴾
کریمه سنده ابن عباسدن مرویدر رضي الله عنهما
و خانه نمازگاهدن مراد کنشتی بیاندر، یاخود
مطلقا مصلي دیمکدر.

الصلاة: درود بر پیغمبر / رسول علیه السلام
روح لطیفنه صلاة ایلمک، صیغه صلّ علی مُحَمَّد
مفهومی مراددر، روحانیت شریفه لرینه سبب
تقرب اولان / [ر۴۸و] عباداتک غایت
گزیده سیدر.

لغندر ﴿إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ﴾ بو معنایه در،
أَلْفی واودن^{۳۸۷} مقلوبدر که جمعنده ظاهر
اولوب صلوات دینور، ابن درستویه دیر که:
صَلَاتَكَ واو ایله رسمی لَامَنكَ تفخیمی گبی
قرآن کریمه مخصوصدر و أَلْف و لامی جنس
ویا إِسْتِغْرَاق ایچونددر. اصل دعا دخی
اوقومقدر قرائت گبی و سخن معناسنه دخی
اولور، معنای معروفنده خیره و شره شاملدر
له و علیه ایله فرق اولنور. جمهور دیدلر که
صَلَاتَكَ معانی عدیده سی واردر، لکن برنده
حقیقت و سائرنده مجازدر، یاخود همان دعا
معناسنه در محل استعمال اعتباریله اسملری
تبدیل اولنمق إِبْطِلَاحدر. دعایه صلاة
إِطْلَاقنده وجه کشاف بودر که: اثنای نیاز و
رجاده اولان خشوع و خضوع مثیل سجود و
رکوع اولمسیدر.

الصلاة: رحمت و آمرزش / مرحمت و
مغفرت دیمکدر و آیت صلاة حکمنجه رحیم
تعالی نك صلاة ایلمسی مرحمت ایلمکدر،
مرحمتک دخی ثمره سی مغفرت گناهکاراندر.
/[ر۴۷ظ]-/[م۳۹و] و بو دخی اهل
کتابته هدیه در که صلاة و سلام محللرنده
اشارتله اکتفایه مائل اولمیه لر؛ زیرا رمز ایدوب
صلعم رسمی ابتدا تحریر و تشهیر ایدن
کمسنه نك بر أدنی سبيله اللرین قطع

^{۳۸۸} ن - و بو دخی اهل کتابته هدیه در که ... تقریب نووی
شرحنده تصریح کردهٔ امام سیوطیدر.

^{۳۸۷} م - واودن.

الصلاة: استغفار / ملائكة كرام بر
کمسنه‌نک حقنده صلاة ایلدیلر دیمک
مغفرتی حق تعالی دن رجامند اولدیلر
دیمکدر.

الصلاة: سورة الحمد / یعنی سورة فاتحه‌نک
بر اسمی دخی سورة الصلاتدر؛ زیرا هر نمازده
اوقنور، سائر اسملری دخی واردر؛ أمّ الکتاب
و سَبْعُ المِثْنِی گبی. / [ر۴۸ظ] - /
[م۳۹ظ]

الطَّلَاة: بُنِ گردن / ضم ایلهدر، أسفل
الجسد معناسنه بیونک دیبی، تاسی واحد
ایچونددر، مفرد حقیقیسی طَلِیة‌در، جنسی
سبق ایدوب پیشهای گردن دیمشیدی.

العَلَاة: سَنَدان / فتحله‌در، اُورُس که دموردن
اولور، تای افرادیلهدر، جنسی بالاده
گچمشیدی.

العَلَاة: سنگی که بر او ماستینه کنند / بر
طاشدر که آنک اوزرنده گش یاپرلر، اوزرینه
یوغرد یایوب سرلر که قوریه و بعد الجفاف
آکاکش تعبیر^{۳۸۹} دینور.

العَلَاة: بزرگواران / ضم ایله عالی لفظنک
جمعیدر، اصلی عَلِیَّة‌در، فتحه لام سبب
إنقلاب اولوب علاة اولدقده بعض الفاظ
مفردیه إلتباسنی إزاله ایچون اُولنک فتحه‌سی

ضمه‌یه تبدیل اولنور، بیوکلر و شریفلر دیمکدر.
الْقَلَاة: بیابان دور / فتح فا ایلهدر، اوزاق و
اسیسز یَزْ، اُوا و یازی دخی دیرلر، جنسی بلا
تاء گچمشیدی، جمعی فلواتدر، مَقَاَزَه و تَّیَه
دخی دیرلر.

الْوَلَاة: کارداران / ضم ایلهدر، ایش صاحب‌لری
دیمکدر، والینک جمعیدر، عُلَاة گبی.

-م-

الحُمَاة: گوشتِ ساق / فتح مهمله ایلهدر، بِالْدِر
و اینجک آتی عضله گبی.

الحُمَاة: زهرهای گزدم / ضمله‌در، عقربک
زهرلری، مفردی حُمَّة‌در، تا واودن ویا یادن بدلدِر
که اصلی حو ویا حمی در.^{۳۹۰}

الحُمَاة: نگهداران / [ر۴۹و] حامینک جمعیدر
وَلَاة گبی، امور مهمّیه نظارت و صیانت
صاحب‌لری دیمکدر.

حِمَاة: جایگاهی / کسر ایلهدر، بر معروف محلدر
که نسبتنده حموی دینور، آنده عاصی صوی،
دلاب معروف آنده‌در.^{۳۹۱}

الرَّمَاة: تیر اندازان / ضم ایلهدر، رامینک جمعیدر
که اوق آتیجیلر، کمانکشان دخی دیرلر. بو
دینده ابتدا اوق آتمق سعد بن ابی وقاص جنابلرینه

^{۳۹۰} ن - تا واودن ویا یادن بدلدِر که اصلی حو ویا حمی در.

^{۳۹۱} دولاپ التفاتِ مدارِ مُجَدّی

عاصی صوینده امته دائر دگلمیدر. «کنار».

| باقی‌کز: دیوان ثابت، غزل ۸۵.

^{۳۸۹} ن - تعبیر.

میسر اولدی، حقنده کزات ايله تَقْدیه بیورب
 " إِرْم فداک اَبی وَاُمی " بیورمشرلر ایدی و
 دعالرنده "اللهم سَدِّدْ سَهْمَتَه" بیورمالرینه
 کمانکشلک سبیدر. ^{۳۹۲} / [م ۴۰ و]

السَّماة: هَمْنامان / سَمِيَّ لَفْظُنْكَ جَمْعِدِر نَقِيَّ
 ايله نُقاة گَی، پس معناسی نامداشدر یعنی
 اسمده مشترکلردر که اداش دیرلر. و اسمک
 جمعی اَسْماء و آنک دخی جمعی اَسامي و
 اَسماوات گلور که "أَعِیْذُكَ بِأَسْمَاوَاتِ اللَّهِ تَعَالَى"
 گلمشدر. **شعر:**

فَإِنَّ لِي ذَمَّةً مِنْهُ بِتَسْمِيَّتِي

نُحْداً وَهُوَ أَوْفَى الْخَلْقِ بِالذِّمَمِ ^{۳۹۳}

السَّماة: شَكَارِکَنان / آوجیلر که صیادلردر،
 مفردی اولان سامیدر، صیده غلبه‌سنده فال
 ایچون إطلاق اولندی.

الفَماءة: خَرْدَه فَرُوشان / فا ايله‌در، فامینک
 جمعیدر، صبیانک مائل اولدقلری شیلری
 صاتیجیلر، میوه گَی و همجوار حضرت خالد
 اَبی ایوب اَنصاری اولان ایونجاقجیلر گَی که

^{۳۹۲} بو دولت علیه‌ده دخی ابتدا نعم الأمير أبو الفتح مُحمَّد
 خان ثانی تعیین میدان ايله تکثیر التفات و هَمَّت و صکره
 شیخ ابن الشیخ قبله الکتاب خواجه حمد الله ابن الشیخ
 مصطفی بن حمد الله قدس الله اسرارهم جنابلری سوق و
 تعریفله اول میدانی سلطان بایزید خان ثانی ثانیاً وقف و
 تکثیر رغبت بیورمشرلردی. «کنار»

^{۳۹۳} دیوان البوصیری، مُحمَّد بن سعید البوصیری، دار المعرفة،
 الطبعة الثانية، بیروت، ۲۰۱۱، ص ۲۳۶.

اگرچه کسر إتلافنده ضمان لازم گلمز، لکن
 اُترده کتاب الفردوسده مرفوعات ابن عباسدندر
 که جنتده باب الفرح دیمکله بنام بر قیو واردر که
 صبیانی فرح الفؤاد و اطفالی دلشاد ایدن
 کمسنه‌لرین دخوللرینه مخصوصدر، بعض لغتدره
 چَرچَی که صَيِّدَلانی و پَیَلُور دخی دینور.

الکَماة: دَلیران / کامینک جمعیدر، بهادر و
 شجاع اولنلردر، یورکلور و جسورلر، آلات حرب
 ايله کندی ستر ایلدگی ایچون تسمیه قیلندی.
 / [ر ۴۹ ظ]

النَماة: آفریدگان ^{۳۹۴} / نونله‌در، یرادملشر،
 اَنامینک جمعیدر، مخلوق معناسنه‌در، مخلوقاتِه
 نامیه الله دینور.

-ن-

الأَناءة: زنی که آهسته بر پای خیزد / فتح
 ايله‌در، بُطْطُ و تَأَيِّي و تدریجله قیام ایدن عورت
 که حالی ضعف اوزره اوله، اوّل و او ایدی،
 آنکله دخی مذکوردر.

الأَناءة: آهستگی کردن / رفق و ملامیت و تَأَيِّي
 ایلیمک، بعضیلر اوّلی مثلثدر دیدیلر.

الأَناءة: دِرنگ کردن / انتظار و توقف
 ایدوب ^{۳۹۵} بکلمک. ^{۳۹۶}

^{۳۹۴} آفریده ضمیر جمعنده ساقط اولوب یرینه کاف گلور، ألف نون
 ربطی آسان اولسون ایچون وانلر علامت جمعدر. «منه»
^{۳۹۵} م - ایدوب.

القناة: ماده گاو / فا ايله در، ديشی اوکوز، بقره گئی که آنک ترکجه سیدر.

القناة: نیزه / قاف ايله در، مزراق که گوندر دیرلر، تاسی واحدیه در، جنسی مرور ایلدی.

القناة: کاریز / یر آلتنده یاپلمش صو یولی گرگ وارد گرگ صادر که صویک گلانی و گیدنی ایچون دخی اولان یولدر.

مناة: نام بُتی / علمیتی سبب تجریدیدر، تاسی تأنیثیه در، لکن هایه قلب اولنمیوب تا ايله وقف وجه لغوی قرآنیدر، هُزَیل و خُزَاعَه قبیله لرینک صنمیدر که بین الحرمین ایدیلر، مَنّان معناسنه ویا آندن غلط اولمق دخی مرویدر.

الوناة: زنی که آهسته بر پای خیزد / أناة سابق گبیدر.^{۳۹۷}

-ه-

الدُهاة: نیکرایان / ضم مهمله ايله در، واهینک جمعیدر، رأی رَزین و تدبیر گزین صاحبلی / [ن ۱۵ظ] دیمکدر، مصدری دها گچمشدی.^{۳۹۸}

السَّهاة: / [م ۴۰ظ] فراموشکاران / [ر ۵۰] ساهینک جمعیدر و سهو مصدری غفلت معناسنده مشتهردر. سلطان الأنبیا و برهان الأذکیا علیه من الصلوات وعلى آله أزکاهها حضرتلرندن فقط بش کَره سهو واقع اولدی، شعر:

يا سائلي عن رسول الله كيف سَهَى

والسهو عن كلِّ قلبٍ غافلٍ لاهٍ

قُلْ غاب عن كلِّ شيءٍ سرُّه فسَهَى

عما سوى الله في التعظيم لله^{۳۹۹}

بری صلاة ظهرک ایکیسندن تمام اولمق ظنیله سلام ویروب صکره کلام اُبی بکری تصدیق و اتمام بیوردیلر و بری بلالک دیده بان اولمسندن اعتمادا سائر اصحاب کرام دخی مغلوب نوم اولوب، حتی صباح نمازی وقتی گچمش بیدار اولدیلر و بری دخی سهو نظردر که در عقب "یا مقلب القلوب والأبصار" بیوردیلر، لکن شرعه نظره اُولی حمقادر و بری دخی تلك الغرائق ماده سیدر که إختلافیدر و بری دخی خندق غزاسنده ایکندی نمازیدر که بَدَدعا بیورملرینه سبب اولدی، بری دخی واردر که یهودک روحدن

^{۳۹۶} اگرچه بنات بو محلك طبقه سی گبیدر، لکن تاسی زائد دگلدر، پس حرف تاده گلور. «منه»

^{۳۹۷} م - الوناة: زنی که آهسته بر پای خیزد، أناة سابق گبیدر.

^{۳۹۸} ن + اصلی واییدی.

^{۳۹۹} مناهل العرفان فی علوم القرآن، مُجَد عبد العظيم الزرقاني، تحقیق: فواز احمد زمري، دار الكتاب العربي، بیروت ۱۹۹۵، ج. ۱، ص. ۲۲۱.

سؤال‌الزنده إن شاء الله ديمك ذهول ايلدى،
آنكله آلتى مادّه اولور.^{۴۰۰}

الصّهارة: گو^{۴۰۱} آب / فتح ايله‌در، صو
بريكدگى ير، منقّع الماء كه راكد اوله.

الطهارة: تاريخى ابر / هواده بولت اولمسيله
مُظْلِم اولمق، لكن طها و طخا دخى بولتدر.

الطهارة: طبّاخانه / ضمله‌در، طاهينك
جمعيدر، پيشوريچيلر كه فارسیده آش پزان
دخى ديرلر، طاهل دخى لغتدر.

الكهارة: ماده اشتر زفت / فتح ايله‌در، سموز
ديشى دوه، ع:

مباش در ره حكمت چو گاو كاهل زفت

اللهارة: ملازه / تاسى واحديه‌در، لسانِ صغير
كه كوچك ديل، لسان كبيرك سقفِ گلو
حلق اوزره آويخته بر گوشتپاره‌در، فارسیده
زبانچه دخى دينور.

اللهارة: بازى كندگان / ضمله‌در، لاهينك
جمعيدر، اويونچيلر كه لاعبين معناسنه‌در،

^{۴۰۰} ن - سلطان الأنبياء وبرهان الأدكيا عليه من الصلوات
وعلى آله الأركاها حضرتلرندن فقط بش كزه سهو واقع
اولدى... آنكله آلتى ماده اولور؛ **فائده:** يدى گون هر گون
بر فتنجان صويه مع النيه زمزم ضم ايدوب يديشر فاتحه شريفه
برر نفسده تلاوت ﴿وَفَهَّمْنَاهَا﴾ كريمه سنى دخى أف ديوب
على الرقيق بعد الصلاة تناول اولنسه سهو و نسيان باذن الله
زائل اولور. «منه»

^{۴۰۱} گو: محلّ ماء‌در، قُوْى و گُول و صِهريج گي، لكن لفظ
هنديدر، فارسي و عربي دگلدر. «منه»

اصلنده مصدرى لَهو شُغل معناسنه‌در كه لوازم
انسانيتندن إِشغال ايلديگى جهتدن إِطلاق
اولندى. / [ر. ۵۰ ظ] - / [م. ۴۱ و]

المهارة: بلور / فتح ايله‌در، تاي افراد ايله‌در،
جنسى بالاده إفاده اولندى.

المهارة: عيش خوش / حسن زندگاني كه گوزل
ألفت ايلمكدر.

المهارة: زن نيك / گوزل عورت كه خُلُقًا و
خُلُقًا حسنا ديمكدر.

المهارة: آفتاب / فتحله‌در، گُنش و شمس و
خورشيد دخى ديرلر.

المهارة: ماده گاو كوهى / بقر وحشيدر، جنسى
بلا تاء يازلدى.

المهارة: اندك / آز، قليل گي يعنى بر شيئك
كثرتنه نسبتله اولان قلتى، مثلاً: سُودَه قياسله ضم
اولنان صويك آزلغى.

المهارة: حقير / ألجق و خور كه يوفقه و رقيق
اولمق، مثلاً: سيفِ رقيق كه دمورى يُوفقه اولمغله
بى رغبت اولمق.

المهارة: مَنِ كَشَنَ^{۴۰۲} در رحمِ ماده أُشتر /
ضم ايله‌در، ناقه‌نك رحمنده اولان مَنِ كَثِيردر، بو
مادّه يائيدر و جنسى مُها رُطَب و زننده‌در.

^{۴۰۲} كَشَن: كاف و شين و نون، فتحله كثرته دلالت ايدر كه
مَنِ كَشَن چوق مَنِ ديمكدر، ضمله مذكر معناسي مفيددر، مَنِ
كَشَن ارگن منيسي ديمك اولور. «منه»

/ [م ۴۱ ظ] - و -

الحَوَاة: آواز / فتح معجمه ايله در، صوت که سَس و صدا دیرلر.

الدَّوَاة: دَوِیت / فتح مهمله ايله در، جنسی یازلمشدر، معروف آلتِ کتابتدر. / [ر ۵۱ و]

الرَّوَاة: راویان / ضم ايله در، راوینک جمعیدر، روایت ایدیجیلر که خبر نقل ایدنلر دیمکدر و راوی اصطلاحده خبری إسنادی ايله ناقل دیمکدر.

فائده: بالمُناسبه معلوم اوله که؛ مأخذِ سعادتِ إسنادم ظاهرًا و باطنًا منبع فیضم استادم قدس سره العزیزدن روایت صحاح و قاموسِ محیطه مأذون و با سندِ محتوم تلقین نمون اولوب، بو فقیردن صاحب صحاح أبو النصر مولانا إسمعیل بن حماد ايله میانه مزده اون اوچ واسطه واردر "الصّحاح الجوهري" (۳۹۳) تاریخِ شهادتی اولوق غرائبِ اتفاقیاتنددر. ح (حاشیه) و روایت قاموسده دخی جامعی اولان مجد الدین أبو الطاهر مُجد یعقوب الفیروزآبادی ايله بینمزده سکر واسطه بولنور، بونلرک دخی شهادتلی "مشیه الله" (۸۱۶) تاریخنده در، ایکی سلسله مزده دخی إمام المحدثین مجتهد المتأخرین مولانا عبد الرحمن السیوطی موجوددر قدس الله القدوس أسرارهم آمین.

الشَّوَاة: پوست سر / فتح معجمه ايله در، باش دریسی، جلد القفا معناسنه در، تاسی واحدیه در، جنسی گچمشدی.

الضَّوَاة: دنبل بزرگ / بیوک چبان که قان چبانی دیرلر، جنس سابقک تا ايله واحدیدر.

الضَّوَاة: آنچه پیش از بچه از رحم اشتر بدر آید / ناقه نك كوشگی رحمندن چیمزدن اول ظهور ایدن شی.

الغَوَاة: بیراهان / ضم ايله در، وزنا و معنی طغاة ايله طاغی گبی غاوینک / [م ۴۲ و] جمعیدر، غَاوُن دخی گلور، آزغون، ضالّون گبی و مصدری غوایتدر که طریقِ حقه خلافه سالک و صراط مستقیمدن انحرافه مالک اولنلدر که سکه غیر نافذه راه هدا اولدیغی بی مراددر. / [ر ۵۱ ظ]

النَّوَاة: يك استخوان خرما / فتح نون ايله در، بر خرما چکردگی که بلا تاء جنسی إملا اولنمشدر. "أكلتُ التمرات ولفظتُ النّوّة" معروفدر، بیت:

نه رتبه استخوان چاك اول منعم ایلمز شیون
شکاف دل گورنمز جامه شیرین خرمادن^{۴۰۳}

النَّوَاة: حاجت / معلومدر، جمعی گچمشدر.

^{۴۰۳} م - "أكلتُ التمرات ولفظتُ النّوّة" معروفدر، بیت:

نه رتبه استخوان چاك اول منعم ایلمز شیون
شکاف دل گورنمز جامه شیرین خرمادن.

النواة: پنج درم سنگ / بش درهم گلور بر طاش که ترازویه نماده ایدوب آنکله آخر شی وزن اولنوردی، سبب تسمیه دخی سوابق اُولده خرما چکردگی گئی بھر دانه سی بشر درهم اولمق اوزره آلتون بلا سکه نافذ اولوب تعاطی بازارلرده آنکله اولوردی. دولت أمویه ده مروان اول سورہ اخلاصی سکه یازدرب اخلاصیه و سکه شامیه ایله دخی شهرتیاب اولدی.

-ي-

الإیاءة: روشنای آفتاب / کسر ایله در، گنشک آیدنلغی که ضیاء شمس گئی و ألفک کسری و تانک إسقاطیلہ و ألفک فتحی دخی لغتدر، اگر جمع اولسه لر کلمه ممدوده اولور که گلور.

الحیاءة: زندگانی / فتح مهمله ایله در، ایو گچنمک که خوب ألفتله وقت گچورمک که عمر سورمکدر.

الحیاءة: زنده شدن / دیری اولمق که موتک ضدیدر، دردنجی بابدندر.

الشیاءة: گسفنندان / کسر معجمه ایله در، نِجاج گئی جمعدر، مفردی شاهة ایدی نِجعة گئی صکره های إسقاط ایله شاهة قالدی؛ زیرا تصغیری شَوِيْهَة در، عددنده اوچدن طقوزه دك ایدی کلمه نك مؤنثنده شیاه دینور که ثلاث شِیاءة و تسع شِیاءة دینور تسع نسوة

گئی و اون عددنده مفردیله مستعملدر، عشرة شاة دینور عشرة امراة گئی.

الصیاءة: بی غش / مهمله ایله در، صیت مفردی و صیاءة ریاح ایله ریح گئی، صافی معناسنه در، بعضیلر ضمله ضبط ایلدیلر.

-الرباعي-

-ألف-

الدَّفْأی: زنیکه تن بر آتش گرم کند / فتح مهمله ایله در، اُغلی وزننده آتشده وجودینی اسی ایدن عورت، مُسَخِنَةُ الْبَدَن گئی.

المَرَأی: آیینها / فتح و سکون ایله، منظر وزننده در، گوریلہ جک یر دیمکدر، اسم مکاندر، بو مرأی معناده مکانٌ یُرى فيه دیمک اولور، آلت رؤیت معناسنه مرأة مفردک جنسی اولور و بعد الحذف مولی وزننده مرأی قالور دیو جنسیتده مفروض اولان جمعیتی دخی افاده ایچون فارسی آیینهنك جمعی مرآیه معنی یازلمش که گوزگولر دیمکدر، لكن مرأة اولی مِرْقاة گئی مکسور و مفردی و جمعی دخی مرآئیدر که مرقاتک مراقی اولمسی گئی مساجد وزننده جمع أفصادر و جمع دیگرى اولان مرایا قضايا و مزایا گئی حُماسی اولور. [۵۲و]

المَلَأی: پر / مولی وزننده در، ملأن کلمه سنک مؤنثیدر، مثلاً: بئرٌ ملأٌ طولو قیو دیمکدر، مذکری دخی محلنده گلور.

/[م۴۲ظ] -ب-

الأُنْبَى: بُرَى كه بول بوید / الأَقْوَى
وزنده در، بول شم ایدن کچی که تگه دینور،
حتی کندی برونه تبول ایلدیگی وقتی اولور،
تَیْسُ اُنْبَى دیرلر، ثلاثیاتک باسنده یازلمشدر.

الأُزْبَى: سختی زمانه / ضمله و إهمال ثانی
ایله، حُبْلَى وزنده در، روزگارک کدری، محنت
و بلاگی.

الرُّبَا: گوسفند نوزاده / مهمله و تشدید
ایله در، هنوز طوغرمش قیون.

رُبَا: جُمَادَى الآخِرَه / ماه جمادای ثانیه نك
اسم جاهلیسیدر، أَشْهُرُ حُرْمَه تعطیل محاربه
ایلمک عادت قدیمه حجاز و آداة مستدیمه
عرب عربای ممتاز اولمغله اول مدت مدیده بی
إستکثار و تغییر آسامی شهرور ایله تبدیل
زمانه قرار ویرمشلر ایدی، بعد ظهور الإسلام
اول کیس تلبیس ﴿إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي
الْكُفْرِ﴾ تیمه سی حکمنجه سائر حادثات
/[ن۱۶و] جاهلیه گی باطل و خراعات
کافیه ایله عاطل قیلندی. نون ایله رُئَى دخی
تصحیح اولندی، علمیتی تعریفدن إغنا ایدر.
/[ر۵۲ظ]

الرُّجْبَى: فراغترین استخوان سینه / حبلی
وزنده در، گوگس کموگنک بُول اولمسی،
وُسْعَتِ عَظْمِ صدر دیمکدر، لکن ضلع که
ایگو کموگیدر آنده دخی مستعملدر.

الرحى: داغ پهلوی اشتر / دوهنك یانلرینه
احداث اولنان داغ که نشان ایچون ایدرلر،
ترکجه دوکون دینور، دوهنك درسکلری دوقندیگی
یردر.

الرُّغْبَى: رغبت کردن / ثانی إعجامله در، مطلقا
میل ایلمکدر، لکن إلتفات ویا إعراض معنالرینه
احتمالی اولمغله التفتاده رَغْبُوت یعنی إفراط ایلمک
حرصدر که او معناده "الرُّغْبُ شَوْم" ضروبنددر.
/[م۴۳و]

الرُّقْبَى: سرایي بکسی دادن بشرطی که هرکه
بماند ازان مِلْکِ او باشد / قاف ایله اسمدر، بر
منزلی بر کمسنه یه شول شرطله ویرمکدر که؛ هر
کمیکه آخِرِنده صکره یه قالورسه اول ملک آنک
اوله، هر بری آخرک موتنه متَرَقَّب اولدیگی
جهتدن تسمیه اولندی / [ر۵۳و] و عمری دخی
بوکه قریبدر که گلور.

رَهْبَى: جایگاهی / فتح ایله در، بر یرک نامیدر
که بین العرب معروف و عند اهل الأدب
موصوفدر.

شُعْبَى: نام شهرى / ضم معجمه ایله در، بر
شهرک اسمیدر، بر استاد ایکسین بر بیتده یاد
ایدر، بیت:

رُهْبَتْ شُرْطَةٌ رَهْبَى إِذْ رَغْبْتُ لَهَا
هَانَتْ بِشُعْبَى لِي الدَّهْيَا هَجَرْتُ لَهَا

طوبی: خُنْکِ / مهمله ایله در، ایلک و بخت و دولت دیمکدر که خبیثک ضدیدر، فارسیده اَنُوشَه دیرلر و خوشباد مقامنده دعادر.

طوبی: عیش خوش / گوزل گچنمک که عیشَه راضیه گبی، راحت و رضا و حسن زندگانی معنالرینه در، أَطِیْبِک مؤنثیدر طُیْبِدَن مقلوبدر اصلی عند النحاة طُیْبِ ایدی مُجِیب گبی قَلْبِیْن اولندی، تعجبنده ما أَطِیْبَه، وما أَیْطَبَه دینور.

طوبی: درختی در بهشت / جتنده بر آغاجدر و هندیه جنتک اسمیدر، طراز نهالیده حبشیه در دیدی، شاعر دیمش که **شعر:**

فطوبی لِمَنْ یَسْتَبْدِل الطَّوْدَ بِالْقُرَى
وَرِشْلًا بِیَقْطِیْنِ الْعِرَاقِ وَفُومَهَا^{۴۰۴}

الطَّرْبِی: جانورانی زشت چون گربه / کسر معجمه مُشَالَه ایله جنسدر جمعی ظرابی و ظرابین دخی گلور، کدی قدر بر نوع مایمون گبی قبیح حیوانلردر، مفردی ظَرَبَان فَطِرَان وزننده فتح و کسر مهمله ایله در، فارسیده انگور خوار و ترکیده یر گُوجنی دیرلر، مد ایله دخی لغتدر، دابه فساکش بد رایجه در که مسّ ایلدگی شیدن بر دخی بوی کریهنک

زوالی عربک زعملرنده محالدر، حتی ضروبدندر که «فَسَا بَیْنَنَا الظَّرْبَانُ» یعنی اول حیوان بینمزده اوصوردی دیرلر، بر دخی زوالی ممکن اولمیاچق مرتبه ده منافسه و برودت واقع اولدی دیمکدر، ترکیده دخی آرامزدن قاره کدی گچدی دیو مباحضه و مفاضبه لرین إشرابده الفاظ کنایاتدندر، و بعض لغویلر کدینک سیاهنه دینور دیدیلر.

العُنْبِی: خوشنودی / ضم مهمله ایله در، رضا معناسنه و غضبی إزاله مفهومنده اسمدر، عُنْب اصلنده خشم دیمکدر، / [م ۴۴ظ] حتی سال هجرینک بشنده مدنه منوره ده زلزله وقوعنده اصحاب کرامه خطابِ مستطاب / [ر ۵۳ظ] صادر اولوب "إِنَّ اللَّهَ سَيُعَذِّبُكُمْ فَأَعْتَبُوهُ" بیورلدی یعنی إستحقاقکز اولدیغی جزای عاجل عملکزی حق تعالی ویروب سزه آثار غضبی اجرا ایده جک یرده سزلر قریبا رضاسنی تحصیل ایدوب عفو و مغفرته وسیله اولاجق کارده بولنمکزی مراد ایدر، سزلر دخی آنی إعتابه سعی و کوشش تام و تدارک مافات ایچون نفسکزه لوم و إلتیام عتبه قاضی الحاجات طریقنه سالک اولمغله گویا إسائتکز سبب مسرت اولوب مظهر رضوانِ اکبر اولک دیمکدر که إعتابک همزه سی سلبیه و گویا که ماده سنک وضعی رضویدر.

العُنْبِی: آخر کار / قاف ایله در، عاقبت امر که هر کارک پایانی و ایشک صوکی، نهایت و نتیجه سی معناسنه در.

^{۴۰۴} لسان العرب، ج ۱۰، ص ۴۰۶۵. رسل لبن، یقطین خبز، فوم حنطه. «منه»

العقبی: پاداش کردار / مألوف اولدیغی صنعتک و ایشک عوضی و ثوابی، لکن ﴿هو خیرٌ ثوابًا وخیرٌ عُقبًا﴾ کریمه‌سنده اولان عقبا ألف مقصوره دگلدر، ثوابا گبی ألفی ألف تنویندر که تمیز اولمغله علامت نصبدر و اصلی عُسر و عُسر گبی عُقُبدر، بر شی نهایت بولمق معناسنه‌در.

الغربی: نَبِید تیز / معجمه ایله‌در، تأثیری سرعتلی شرابدر و نیید خرما شرابی‌در، مطلق دخی اولور خمرک تأنیثی اعتباریله مؤنث ایراد اولندی.

القربی: نزدیکی / یقینلک که قُرب و قُربیت گبیدر، رُجعی وزننده مصدردر.

القربی: خویشی / خصم‌لق دیمکدر و اقربا معناسنده و ﴿ذوی القربی﴾ لفظ کریمدر که خصم‌لدر، خویشان گبی که قوم و قبیله و عشیرت دخی دینور.

الکلبی: مردانی که سگ دیوانه ایشان را بگزَد / [۴۵و] فتحی دخی لغتدر، جمعدر قودوز ایتک دلادیغی کمسنه‌لدر، مفردی کسر لامله گلبدر، قُودُزْمَش کلبک ایصردیغی کمسنه که بو ایصرمغه نُهَب دخی دیرلر.

النهی: آنچه بتاراج بیارند / ضم نونله‌در، یَعْمًا و غارتله گتوردکلری مالدر، نهب ماده‌سندندر و بر کمسنه‌پی فصل و مَدَمَّتْ

که دیللمکدر، و مزبور کلبی معناسنه دخی گلور.

الوقی: زمینی / فتح ایله و قافله‌در، بر معروف یرک نامیدر.

الوقی: نام آبی / بر مشهور صویک آدیدر که بَی مازنه نسبت اولنور.

-ت-

الأفتی: مردی که پشت بینی بر آمده دارد / فتح ایله و فا ایله‌در، وزن و معناده أفتی گبی که نوادر لغتدر، بالاسی مرتفع اولان برون صاحبی که طوغان برونلی دینور.

حتی: تل / فتح و تشدید ایله‌در، إنتها و غایتده إلی گبیدر که إلی و علی یازلمشدر، اگر إلی معناسنه اولورسه حتی رأسها ده جرّی اجرا اولنوب / [۴۵و] غایتی مغّیاده داخل اولماز اگر نصب اولورسه غایتی داخل اولور دیو سراجک نقل وهاجیدر.

الکُوتاه: مرد کوتاه / ضمله و أفله‌در که کوتاه لفظندن معربدر و هاسنی ترک ایلمک و مطلق ایکن انسانه حصر ایلمک تغیرلری قواعد تعریبه‌دندر، بوی قِصَه کمسنه، قصیر القامه و ناقص القَد دیمک اولور.

المَشْتاه: جای زمستان / فتحله‌در، اسم مکاندر، مادّه شتا واوی اولمغله رسمی أفله‌در، قیش یری که قشلاق و مقابلی یایلاقدر که قشلاق

الأعشى: / [ن ۱۶ ظ] کم خرد گران / عقلی آژ و
آغر یعنی ثقیل، ضدی ذکی، خفیف الروح،
مؤنثی عثوادر.

الأعشى: کفتار بسیار موی / قیللری چوق اولان
قورد، ذئب کثیر الشعر گی.

الأعشى: رنگ سیاه فام / قره یه مائل / [م ۴ ظ]
رنگ، اذکن گی که هر رنگه اولور.

الأعشى: ماده / ضمله در، دیشی دیمکدر، مؤنث
گی که ضدی مذکوردر. / [ر ۵ هـ]

الجئشى: زره گر / جیمله در، زرهجی، زژاد گی و
لابس اولان کمسنه یه دارع دیرلر.

الجئشى: نر و ماده / معجمه ایله در، هم ارکک
هم دیشی یعنی آلت ذکورت و علامت انوثت
ایکیسی معًا موجود اولان کیشیدر که حُکم
غالبکدر، بولک جریانی گی و بُرینک حرکت و
قوامی گی و حُلم گی و اگر طرفین برابر ایسه
آکا خنثای مُشکل دیرلر.

الغری: زن گُرسنه / فتح معجمه ایله و مهمله
ایله در، آج عورت، مرأه جاییه گی، مذکری
غرثاندر، غرث آجلق جوع گی.

-ج-

الزجی: ماده شتر زود رفتار / دیشی دوهنک
چابک و خفیفی که سرعت حرکت و مرور و تیز
رفتار صاحبی اوله، ضدی هلطی گلور.

و یایلا دخی دینور، فصول اربعه که ربیع و
صیف و خریف و شتاتک دردنجیسی اولان
شتا مادّه سندندر. شتا کانون اولک اونندن
ابتدا ایدر که شمسک جدیه تحویلله در، اربعین
و خمسین تمامنده قاره قیش نهایت بولوب
مارتک اوننجی گونی حمله تحویل آفتاب ایله
نوروز سلطانی اولور که ربیع یعنی بهارک
ابتداسیدر، دول سائره ده معتبر اولان نوروز
بوندن اون سکز گون صکره شرف شمس واقع
اولدیغی گوندر. ^{۴۰۰} / [ر ۴ هـ]

الموتی: مردگان / فتحله در، میتک جمعی
اموات گی، اولولر دیمکدر، لفظ قرآنیدر
که ^{۴۰۶} روح بعد النزع قالان جسده میت
دینور و بو حالتک اسمی موتدر.

الهلتی: نباتی / نباتاتدن بر اوتدر که
حشیش اولدقده حمزت پیدا اولور، قطع
اولندقده اکل اولنورسه محلندن ینه نابت اولور
و اگر تلف و ضایع اولورسه کوکی قورر.

-ث-

الأعشى: مردی بسیار موی / فتحله و مهمله
ایله در، قیللری چوق کیشی أشعر ^{۴۰۷} گی و
مصدری سبق ایلدی.

^{۴۰۰} م - دول سائره ده معتبر اولان نوروز بوندن اون سکز
گون صکره شرف شمس واقع اولدیغی گوندر.

^{۴۰۶} م - لفظ قرآنیدر که.

^{۴۰۷} ن : زبعا.

الشَّمَجِي: مثلها / معنای سابق گبیدر.

المُزَجِي: اندك و آنكه نه تمام كامل / ضم و معجمه ايله در، آز معناسنه و اكسك كه آزلغی نا تمام و ناقص / [م ۴۶ و] اولمغله در، لكن اكثرثا لفظي و حسي اولميوپ معنوي اولان شیده زبانزددر، مثلا: مزجی الفهم والذكا دينور، آكلامسی آز، عقلي قصه، سرمایه علمیه سی جزئی دیمکدر.

الهَيْجِي: کارزار / فتحله در، صواش که حرب و معركة و جنگ و عَرَبْدَه دينور، مدی دخی جائزدر، اصلنده هیجان صچرماقدر، وُثُوب گبی.

-ح-

الأضحی: قربانهای عید / بیرام قُربانلری که قربان بیرامنده ذبح اولنور، مفردی أضحاة در، تذکیر و تأنیثی جائزدر، ﴿وفدیناه بذبح عظیم﴾ کریمه سی منطوقی اوزره فدای ذبیحه ابراهیمیه دن نمونه یادگار قالمشدر.^{۴۰۸} / [ره ۵۵ ظ]

^{۴۰۸} حضرت خطیب منبر شفاعت و امام محراب رسالت علیه و علی آله الصلاة والتحیه جنابلری حجة الوداعده یوز عدد قیون قربان ایدوب آلتمش اوچنی کندی ید شریفلریله ذبح بیورب عدد سنین سنی سعادتلری و مدت عمرلری تمام اولمسنی إشراب بیورب و بقیه سنده حضرت مرتضای توکل بیوردیلر و هر عید أضحاده جناب وصی نبی کرم الله وجهه برر گبش قربان ايله روح پر فتوح رسالتلرینه تعظیم بیوررلر ایدی. دوه و سائر حیوان قربانی گرگ مستقلا و گرگ بر یکی قاچ کیشی کمسنه ايله مشترکا دخی جائزدر، لكن

الأخفی: بزرگ ریش / صقالی بیوک یعنی حد اعتدالدن زیاده، لختیانی گبی.

الجرخی: خستگان / جیمله در، جریحك جمعیدر، یاره لولر دیمکدر، خسته یاره لی و یرتلمش معناسنه در، مجروحلر دیمك اولور.

الشجخی: کلاژه / معجمه و جیمله در، سقسغان دیدیکلری قوشدر.

القرخی: خستگان / وزنا و معنی الجرخی گبیدر که قریحك جمعیدر.

-خ-

الأجخی: مرد سست پوست / جیمله در، دریسی سولپمش، لیئ الجلد گبی.

الأخی: مرد سست شکم / قارنی گوشك، مسترخي البطن گبی.

الأخی: بیهوده گوی / مناسبتسز و لطفسز باطل سوز سویلین، هذا ماده سنده یازلدی.

الأخی: اشتری که يك زانویش سترتر از دیگر و گز شده / ایکی دیزینك بری برندن بیوک و آگری اولان دوه در که مؤنثی لخوا گلور، ناقه رکبا گبی.

الملخی: بوی دادن / کسر میم ايله در، رایحه ویرمك، إشمام معناسنه، لكن اسم آلت اولمق خوشدر، لئا ماده سی دخی گذار ایلدی.

اولاسی ینه ألسیدر. و ضحایا ماده سنده فوائد مهمه گلسه گرگدر. «منه»

-د-

الأَصْدَى: سرخ فام / فتحله و مهمله
ایله‌در، قرمزیه قریب رنگ که سائر رنگره
دخی مشته اوله، ممدود اولق اصلدر.
بَرْدَى: رودی بدمشق / موحد و مهمله‌نک
تحریکیلدر، دمشقه بر ایرمقدر، بو اسمده بر
نهر دخی طرسوسده واردر، شامه گلن نهرک
باشی یزیدان تعبیر اولنان یردن گلوب دمشقه
قریب اولدقده متفرق اولوب بر جدولی شهره
داخل و غوطه‌یه واصل اولور که عَقْرَبَا دیرلر،
ایکیسی دخی ثورا و یزیددر که شاعر جمع
ایدر^{۴۰۹} شعر:

ضاهى بئیران مدینة جَلَّقْ
فکلاهما یومَ الفخار فریدُ
الفاظه بَرْدَى وصوره خَلَقه

ثُورًا وبغضُ العقل [م ۶ ظ] منه یزید^{۴۱۰}

القَعْدَى: نزدیک بنسب / ضم قافله و
سکون مهمله / [و ۵۶] ایله‌در، صوی یقین
یعنی سبب إشتهاری اولان جَدِّ اَعْلَاسَنه
واسطه‌سی قلیل اولمغله قریب اولان کیشی،
قُعْدُد گبی.

المردی: تختة زیرین در / کسر مهمله ایله‌در،
قپونک آشاغیسنده^{۴۱۱} اولان تحت که عتبه سُفلی
سی قرینده اولان لوحه کتابه‌در.

المردی: آنکه وی را بجنگ پیندازند / جنگده
آندقلری شی هرنه اولورسه، لکن اکثریا طاش
واقع اولور، حتی جسور و وُثُوب اولان کمسنه‌یه
مَزْدی الحرب دیرلر.

المردی: سنگی که بدو سنگ شکنند / بر قوی
طاشدر که آنکله طاش قیرلر و کاه گولنگ ایله
دخی قیرلر، جمعی مَرَادِی گلور کسر دال ایله،
مَعَاوِل گبی.

المهدی: طبق هدیه / کسر ایله‌در، إرسال
اولنان آرمغانک قابی که ظرفیدر که اکثری ذی
قیمت اولوب ینه صاحبنه ردّ اولنور، خالی اولسه
مهدی دیمزلر و مهداء مدّ ایله هدیه ویرمک
معتادی اولان کمسنه‌در.

الهردی: نباتی / إهمالی ثانی ایله‌در، عشابله
میاننده معروف بر اوتدر که آنکله صَبَّاغِلر
صاری رنگ بویارلر.

-ذ-

الأَخْدَى: مرد سُست گوش / فتح ایله و
إعجام ثانی ایله‌در، قولاغی صارقق کیشی،
مُسْتَرَحْی الأُذُن گبی، بعضیلر دخی قولاغی

^{۴۰۹} م: شاعر بو رباعیده جمع ایلمشدر.

^{۴۱۰} وفيات الأعیان وأنباء أبناء الزمان، إبراهیم چهارکس،

۲۱۰/۱.

^{۴۱۱} م - قلیل اولمغله قریب اولان کیشی، قُعْدُد گبی. **المردی:** تختة
زیریندر، کسر مهمله ایله‌در، قپونک آشاغیسنده اولان.

آغر، صاغر کمسنه در دیدلر، اَطْرَش گبی که
صوتِ قوییِ حسنِ ایده، ثقیلُ الصِّماخ گبی،
لکن قولاعک وصفی دگلدر که مؤنث
گرگدر، خدوی گبی.

المِخْدی: نشکرده / کسر و مهمله ایله در،
آلتِ حذاء یعنی نعلین صنعتنک بچقوسی که
شفره در.

ماذا: چیست / ماذا مرکبدر، ما چیست
دیمکدر که سوال ایچوندر که اول کتابده
مذکوردر و ذا مذکره اشارت ایچوندر، پس
ماذانک تفسیرنده چیست این مرد دیمک لازم
ایدی، ندر او ویاخود شو ندر دیمکده اولور.

هذا: این مرد / اصلنده ها ذا اولوب تخفیف
ألفی خطأ إسقاط اولندی. / [ر۵۶ظ] ذا
لفظی قریبا ماذا ده یاد اولنان ذا در که مذکره
اشارت ایچون موضع اسمدر و شو ارکک
کمسنه دیمکدر، مؤنثی هده در.

-ر-

الأُخْری: سزاوتر / فتح ایله و مهمله
ایله در، زیاده یاقشجی و یاقشقم و
یاقشقلی، أَلِیق و أَجْدَر و أَوْفَق کلمه لریله وزناً
و معنی مترادفدر و حرا ماده سی دخی
یازلمشدر.

الأُخْری: آن جهان / ضم ایله و معجمه
ایله در، مفرد مؤنثدر، اصلنده أُخْری الدارین

اولوب عوضا أَلَف لام ویرلدی که عهدیَّله بو
دنیانک ثانسی و صوکی و اوبریسی که اوتکی
دنیا دیدکلرینی افاده ایدر، عقی گبی، دار آخرت
و یوم قیامت و روز جزا و رُستاخیز و بازخاست
دخی دیرلر، مذکری مدّ و کسر ایله آخردر جمعی
أُخْریات در.

الأُخْری: بازسین / مفرد مؤنثدر، مذکری مدّ و
فتح خا ایله در، آخردر، گبرو قالان و صکره
گلان یعنی ثانیه و آتیه که اولیته إستحقاقی
اولمیوب کندینک بر أُولی سی اوله که تقدّمه
بوندن أَحَقّ اوله و بوکه تقدم بالشرف دیرلر،
مقدما یازیلان أُخْری بونک خلافیدر که آنک
اولاسی کندیدن اولی دگلدر، تقدیمی بالزماندر،
جمادین^{۴۱۲} / [م۴۷و] گبی.

أُخْری: دیگر / غیر معناسنه در، آنکچون بو
دخی غیر گبی تجرید اولندی، بونک اولاسی
کندیله یکساندر، بوکه نسبتله او دخی أُخْری
اولور، بری برینک غیری دیمکدن غیری زائد معنی
یوقدر.

الأُسْری: بردگان / ضم و فتح مهمله ایله در،
ارکک و دیشی طوتسق، قُول و جاریه که جنگ
ایله آلنمش اوله لر، أُسیرک جمعیدر، أُساری گبی،
محلنده گلور، أُسیر تسمیه سنه سبب آنلر أخذ
اولندقدده دست و پالری اکثریا أُسَر دیدکلری
قایش ایله باغلنور که اول قایشه قَدّ دخی دیرلر.

^{۴۱۲} جمادی لفظی بختی ربّاً کلمه سنده یازمشیدق. «منه»

الأقري: بزرگ پشت / فتح و قافله، عظیم الظهر یعنی آرقه‌سی بیوک، قری ظهر معناسنه‌در و أقری أْخَدَب / [ن۱۷و] و أْفَرَز معناسنه دخی اولور دیدیلر که ترکیده قانبور دینور.

الباری: بوریا / حصیر دیدکلری شیدر که سازدن اوررلر، باری، باریاء، باریه، بشی دخی عربی و بر معنایه‌در، جمعی بواری گلور، انواعی وارد.

البشری: مژدگان / ضم ایلله و معجمه ایلله‌در، / [ر۵۷و] مژده ایدن کمسنه‌یه ویریلن شی، لکن بشارت معناسنه اولمق خوشدر و مژده ایدن بشیردر.

بصری: دیهی بشام / شامده بر کویدر، دخیلدر، عربی دگلدر، علمیتی سبب تجریددر، قلعه‌سی سیاه طاشدندر، دمشقه درت مرحله‌در، جناب صدیق علیه الرضوان خلافتنده فتح اولندی، بعض سیوف آکا نسبت اولنور، حسین بن الحمام دیمش **شعر:**

صفایح بُصری أَخْلَصَتْهَا قُيُومُهَا

وَمُطَرِّدًا مِنْ نَسْجِ دَاوُدَ مُحْكَمًا^{۴۱۳}

تتری: پس یکدیگر / فتح و سکون فوقین ایلله‌در، برر برر دیمکدر، فُرادى و أُحَادَ و مَوْحَدَ دخی اول معنایه‌در، تتری معروفه و

لاینصرف اولورسه أَلْفی تأنیث أَلْفیدر، تنوین لاحق اولماز، اصلی وترى ایدی وِتْرَدَن فَرْد معناسنه‌در، ﴿أَرْسَلْنَا رَسُولًا تَتْرَى﴾ بربری آردنجه دیمکدر، اگر تنوین لاحق اولورسه أَلْفی أَلْفِ ملحقد.

الحسری: اشتزان مانده و جز / مهمله‌لرله‌در، قالمش و یورلمش دوه‌لر و سائر حیوان که مفردی حسیر گلور، قتیل و قتلی گبی.

الحفري: چهار شاخ خرمن / کسر ایلله‌در، بیا دیدکلری آلتدر، مِذْرَاه دخی اسماسندندر، فارسیده هیج و هَیْد دخی دینور.

الحفري: نباتی / بر نوع اوتدر.

الدقري: مرغزار^{۴۱۴} / فتح ایلله و قافله‌در، بر باغچه‌در که معروفدر.

الذفري: پس گردن اشتر / کسر معجمه ایلله و فا ایلله‌در، دوه‌نك بوبنی آردیدر یعنی قولاغی قربنده بر محلدر که دوه عرقناك اولسه ابتدا اول محلدن باشلر.

الذكري: پند / کسر ایلله‌در، اوگوت که نصح و نصیحت و وعظ دخی دیرلر.

الذكري: یاد کردن / ذکر ایلیمکدر که سورهُ زمرده ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا لِأُولَى الْأَلْبَابِ﴾ ﴿فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبِهِمْ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ﴾ کریمه‌لری

^{۴۱۴} مرغزار: فتح مهمله و عین و زای معجمه ایلله‌در، ضَمَى غلظدر، زینتی چوق یر دیمکدر، باغچه معناسنه گلور. «منه»

^{۴۱۳} لسان العرب، ج ۳، ص ۶۸.

لغت سابق ایله ایکسینک حکملرین
جامعلردر. / [ر۵۷ظ]

السکری: مستان / فتح مهمله ایله در،
آسِرکُلردر که سرخوشلر دینور، دردنجی
بابدنر، جمعدر مفردی سکران / [م۴۷ظ] و
جمعی سَکاری و سُکاری دخی گلور، لکن
سرخوش که نشألی دیمکدر حَی سکره
وارمیاندر، اگر وارسه آکا مست و سکران
دینور، مؤنثی جمعیله بر صیغه ده سکرى گلور
و سکرانة دخی دیمشلدردر.

الشوری: مشورت کردن / ضم معجمه
ایله در، ترکیده دانشق و دانشمق و مشُورت
فتح و سکون ایله و صحیحی فتح و ضمله
مَشُورت^{۴۱۵} و مشاوره دخی مشهوردر،
سیرت و صورت و شُورتی گوزل، حسان
الوجوه، خَیّر و شَیّر اولان کمسنه لردر، طلب
و سوق خیر ایله شوری مسنوندر که
﴿شاورهم﴾ وارد اولدی.

الشعری: نام ستاره / کسر معجمه و سکون
مهمله ایله در، بر یلدزک آدیدر، لکن ایکی
یلدز بو اسمله موسومدر، بری شعری العبور
که جَوَزاده در و بری شعری العُمیصادر که
ذراعده در، عرب زعم ایدر که سهیل یمنی ایله
بونلر اخواتدر، أبو کبشه قرشی بو کوکبه

پرستشکار ایدی، ﴿هکذا وجدنا آباءنا﴾
طریقندن رو گردان اولمش قرشی آندن غیری
یوغیدی، دین قویم و شرع مستقیم اُدیان سالفه یی
نسخ ایلدکده أبو کبشه نك زعمنی إبطالا ﴿هو
رب الشعرى﴾ کریمه سی نازل اولمشدر.

صَوْرِي: آبی نزدیک مدینه / مهمله و واوده
فتحلر ایله در، قبة الإسلام اولان مدینه منوره
صل الله علی مُنَوَّرها قرینده بر معروف صودر،
علمیتی تجرید ایلدی.

الصغری: زن کوچکتر / ضم و سکون معجمه
ایله در، أصغرك مؤنثیدر، ألف لام إلتزام اولندی،
زیاده کوچک عورت معناسنه، قریبا الکبری دخی
گلور، بونلرده صِغَر و کِبَر یعنی کوچکلک و
بیوکلک صوري و معنویدن أعمدر.

الطغری: نشان پادشاه / علامت مخصوصه
سلطانی و نشانه مرصوصه خاقانیدر که طُرّه دن
مُعَرَّب و مُولّد بر اسم أسما و أمجددر، خرقة
شریفه صولری مُهرنده و سائر خاتملرنده دخی
جواهر گوناگونده مرسوم و محکوک اسم سامیلری
زیب آرای^{۴۱۶} یمن و سعادت سلوک ملوک
قیلنمش بر حِرَز جلیل و بر دعای زیبا ایله دخی
تَبَرک اولنمش طلسم جمیلدر، بَرَوَات و سائر اوامر
اوزره توقیعی قلمیله یازیلوب علم عالم آرای
همایونلری لاحق و حاوی مضمون اولدیغنه عَلم
اولور، هیئت مجموعه سی طلسم تسخیر قیلوب

^{۴۱۵} ن: شینک سکونی، و سائر حرفلرک فتحه لریله دخی
لغتلر.

^{۴۱۶} ن: سگه پیرای.

شرطيله باغشلمق كه الرقي ماده سی دخی
یازلمشدر.

الغیری: زَن رِشك بَرَنده / غیرتلی عورت، ترکیده
قصقناچ دیدکلریدر.

القصری: پهلوی زیرین / ضم قافله در، بوگرلره
قرب اولان اَیْگُو کموگی، قصه و ضعیف
اولورلر.

الکبری: زَن بزرگتر / زیاده بیوک خاتون دیمکدر،
ضدّی اولان صغری دخی یازلدی، هر مؤنثه
صفت اولورلر ذی روح و بی روح اولسون.

الکسری: خُسرُو / کسری فتحندن أفصحدر،
اولی مضمون و آخری واو ايله کلمه کلام عربده
اولمديغی جهتدن تعریب و فعلی صیغه سی اوزره
بنا ایلدیلر که جمعی اکاسره گلور، زیادک
مرثیه سنده مسکین دارمی یه خطابا فرزدق
دیمشدر **شعر:**

أَتَبْكِي عَلَى عَلَجٍ غَسَانٍ كَافِرٍ
كَكْسَرَى عَلَى عِدَّانِهِ أَوْ كَقَيْصَرَى^{۴۱۸}
وعمرُو بن حسان دخی دیر که **شعر:**
وَكَسْرَى إِذْ تَقَسَّمَهُ بَنُوهُ
بَأْسِيَا فٍ كَمَا اقْتَسَمَ اللَّحَامُ^{۴۱۹}

^{۴۱۸} لسان العرب، ج ۱۳، ص ۲۷۹.

^{۴۱۹} بیت خالد بن حق الشیبانی یه نسبت ایدلمشدر، باقیکر:
السيرة النبوي لابن اسحاق، تحقيق: احمد فريد المزيدي، دار الكتب
العلمية، بيروت ۱۹۷۱، ۱ / ۵۶.

عالمیان ایکی بیضه بیضا و ایکی خنجره
خنکما و اوچ ستون ايله اوچ عدد زلفه زلفی
نمون رسميله شهنشاه زمان علیه عینُ الله الملك
المنان حضرتلرینک، **ع:**

عبد الحمید شاه جهان بادا مظفر دائما
بر مصرع خوانادر، اقام الله برهانها.
[۵۸ر و]

العذری: عذر بهانه / ضم ايله در، عذر
ترکیده صوچنی ديلمکدر^{۴۱۷}، في الأصل
دابّه نك اگرى قاشنه قریب اولان یلّه سیدر که
سوار اولان کمسنه حین رکوبنده آکا یاپشور
صکره راکب اولور، مجرم دخی صوچ
ديلمکده عفویله اوست گلکمک ایچون عذره
تشبسنده إستعاره اولنمشدر.

العسری: دوزخ / مهمله لر ايله، جهنمدر،
یدی طبقه در، هر برینک اسملری محللرنده
یازلمشدر.

العسری: دوشواری / کوچلک، صعب گبی
که مقابلی یسری در، ترکجه ده چتین، صرب،
[۴۸م و] پَچارِز دخی دینور که آیت
کریمه ده ﴿فَنيسره للعسرى﴾ وارد اولدی.

العُمري: سرای بکسی دادن تا بوقت مرگ
/ بر منزلی بر کمسنه یه قید حیاتله تملیک
ایلمک، لکن بعد الفوت ینه کندینه عودت

^{۴۱۷} ن + که اعتذار مع الاعتراف دیمکدر.

هر کیم که فارسیده ملک اوله کسری آکا
إطلاق اولنور. / [ر۵۸ظ]، / [م۴۸ظ]

المُجری: راندن / ضمله و جیملهدر،
سورمک که اجرا گئی مصدردر که فتحی
دخی لغتدر، ﴿بسم الله مجریها﴾ کریمه سنده
وارد اولدی، جریان معناسنه آقمقدر که
صویک سورمسنه لازم گلور، ایکینجی
بابدندر، ضدی مرسی در.

المِجری: رُوشنگاه / کسر ایلهدر، باجا و
پنجره یری.

المَخری: آبخانه / فتح ایلهدر، خَرَّادندر،
مَمَّشا و دخی حَش و آبدستگاه دیرلر، ترکجه
آیاق چشمه سیدر که خری دخی سابقدر.

المِدری: سر خاها / کسر و مهمله ایلهدر
/[ن۱۷ظ] آلت دفعک اسمیدر، مداره دخی
لغتدر، آلات ماشطه دن اولوب صاچ اصلاح
اولنور^{۴۲۰} و خلال گئی دخی استعمال
ایدرلر، اولاد عربک ذکور و إناثی التزام ایدرلر
که سنتدر.

المِذرا: کنار دُنبه / جوانب دَنْبدر که مراد
اوتراق یرینک اطرافیدر، ألیان گئی.

المِذرا: آبستان / مَمَّشا معناسنه که آیاق یولی
دینور، إرادة محلدر، مخرای مزبور گئی. / [ر۵۹و]

المِذرا: چار شاخ خرمن / درت بش پارمقلی
کورکدر که آنکله بغدادی صاوررلر، ترکجه بیا
دینور، حَفْراة گئی که یازیلور^{۴۲۱} و خرمنه لازم
اولان یدی عدد آلاتک بریدر.

المِقری: کاسهای بزرگ / ضیافتلرده استعمال
اولنان بیوک کاسه لردر، قری^{۴۲۲} ماده سندندر،
مقراة دخی مفردیدر که گلور، جفنه گئی.

النَقْری: مهمانی خاص / فتحتان ایله، پراکنده و
پیشان دیمک ایکن دعوت خاصه اولمسی جمله بی
بربرندن دور ایدوب دعوتی بعضنه خاص ایدوب
سائری آنلردن تفریق اولندیغی ایچوندنر و جَمَلْی
دخی ضدیدر.

الوَضری: کُون / دائرة سفلاى بدنیه که
فارسیسنک نونی تاء فوقیه یه تبدیل اولنمغله
ترکیسی حاصل اولور، فَتَدَبَّر.

الوکری: دویدن / فتحتان ایله، / [م۴۹و]
سگرتمک قوشمق، عَدُو گئی.

الِیسری: دست چپ / ضم یا آخر الحروف
ایلهدر، صول ال که مقابلی اولان یُمنی
ملاحظه سیله مؤنثدر.

^{۴۲۱} م - یازیلور.

^{۴۲۲} ن + سابق.

^{۴۲۰} م - آلت دفعک اسمیدر، مداره دخی لغتدر، آلات
ماشطه دن اولوب صاچ اصلاح اولنور.

الیسری: فرمان برداری / اطاعت که بیون
آگمکدر.

الیسری: به است / سهولت که قولای گگز
و ایو دیمکدر که عسری نک مقابلیدر.

-ز-

الْأُزْرَى: آنکه خصمان را قهر کند / فتحله
و موحدده ایلهدر، دشمنلرینه غلبه و قهر ایدن
کیشی.

الْأُزْرَى: آنکه پشت در شده دارد و سینه
بدر آمده / آرقه سی ایچری و گوگسی طُشَرَه
چقمش اولان کمسنهدر، أَقْعَس گبی که
أُحْدَبْک ضدیدر.

الْجَمْزَى: پای بهم نهادن و جستن / جیم و
میمک فتحه لرلهدر، یکی آیاغنی بربرینک
اوزرینه قویوب صچرامق.

الشِيزَى: آبنوس / کسری معجمه ایله
معروفدر، شیراط دخی دینور.

الضِيزَى: بهره کم / کسری معجمه ایلهدر،
آز نصیدر، حصّه قلیله و قسمت ضیزی
گبی، اصلنده مضموم ایدی.

الضِيزَى: کژ / آگری که سقیم معناسنهدر.

الْعُرَى: نام بقی / ضم مهمله ایلهدر، أَعْرَک
مؤنثیدر، اسمیته منقولدر، بَنِي کنانه نک
صنمیدر. بني غطفانک معبودی بر شجر

ایدی که پرستشکارآنک مستراحلری اولمق ایچون
بر منزل بنا اولنوب سَدَنه تعینن ایلمشلردی،
خالد بن ولید امرِ نبوی ایله اول شجری و بنایی
إحراق ایلدی.

الْعُرَا: غازیان / معجمه ایلهدر، غازینک جمعیدر،
ناصر و نُصَّر گبی، لوجه الله جنگِ کفار ایدنلر.

المِعْزَا: ماده بزبان / کسر ایله و مهمله ایلهدر،
دیشی کچیلر، ماعزه و عَنَز گبی، لکن بعضیلر
جنسدر، أَلْفی إلحاق ایچونددر، تأنیث ایچون
دگلدر دیدیلر، مَعَز، مَعَز، أُمْعُوز دخی مِعْزَا
گبیدر و ارکگی تَیس که ترکیده تَگه دینور.

المِعْزَا: غزا کردن / فتحله و معجمه ایلهدر، فی
سبیل الله جنگ ایلمک، مصدرِ میمیدر.

-س-

البُؤْسَا: قحط و تنگی طعام / ضم موحدده و
سکون همزه ایله که نعمانک مقابلیدر،
/[ر۵۹ظ] قزللق و مأكولات جنسَنک قلتی.^{۴۲۳}

تِيسَى: لعنت و دشنام / کسر فوقانی ایلهدر،
سُوْگَمْک و اِلْیَنْمَک که نفرین و شتم و شماتتِ
أعدادر، لعنت عرییدر، قَرَب حقدن بعید و
صوري و معنوي دور و بلید اولمق، معروفیتی
معْرِف آخره محتاج ایلمدی، صاحب مختار
تصحیح مادهده عذر ایلدی.

^{۴۲۳} ن + که قحط دخی مخلنده گلور.

الخُرسي: ماده اشتری که بانگ ندارد / ضم معجمه و مهمله ايله در، دیشی دوه که صداسی اولیه.

الخُنسی: ماده گاو کوهی که بینئ واپس شده دارد / نوله در، دیشی و بیانی اوکوز که بروننک اوجی سیوری و اورته سی چکوک اوله، مذکری اُخنسدر و اوکوز نوعنک اکثری وجه مذکور اوزره در.

الکُوسی: زن زیرک / ضمله در، کیاستنددر، عاقله خاتون دیمکدر، نعتی مذکرند کِیسدر که لفظ حدیثدر.

المُرسی: بر جای بداشتن / مهمله ايله در، مصدردر، بر نسنه بی بر محله آلیقومق / [۴۹مظ] و طومق که ﴿مجریها ومرسیها﴾ کریمه سی بو معنایه اوله که مجری یازلمشدر.

المُمسا: صومعه زاهد ترسیان / ضمله در / [۶۰و] مجوسک پرهزکارینک معبدیدر که آتش پرستک آتشکده سیدر دیدیلر که ترسا آتش پرستدر دیرلر، اگر ترسا نصاری اولورسه کلیسا و کنیسا دیمک اولور.

موسی: ستره / تراش ایده جک آلتدر که حدیددر، علمیتی احتیاج تعریفی ازاله اولدیغی مترجم فقیردن یادگار اوله که موسی لفظی اصلنده موشاة اولوب معجمه ايله عبرانی و مرکبدر، مو لفظی ماء کلمه سنده لغتدر که صودر و شاة شجردر، کلیم الله جنابنک

اسمیدر، ابن عمراندر و برادری هاروندر ﴿اذهبا إلی فرعون﴾ امر شریفنه امتثالا مصعب نام فرعون مصری ایمانه دعوته برادريله وارب طقوز نوع معجزه دن بری ايله دخی فرعونیتدن سوی ایمانه رغبت ایلمدکده بحر قُلُومَه غرق و هلاکیله دست تسلطدن بني إسرائيل همت کلیمیتله خلاص بولدیلر.

-ش-

الأغشی: مرد شب کور / فتحله و مهمله ايله در، گیجه اُعمی و گوندز بینا اولق علتنه مبتلا اولان کیشی که عشا ذکر اولنمشیددی. / [۶۰ظ]

الأغشی: اسب سپید سر و جز / معجمه ايله در، باشی بیاض اولان آت و غیری حیوان که سائر اعضاسی سیاه اوله، وزنًا و معنی اُزَحَم گئی.

التُرشی: کنیزک نابکار / فوقیه و مهمله ايله در، بوش قالمش جاریه، فسادکار دخی دینور.

حاشا: پَرگست / مهمله ايله در، معاذ الله گئی، تنزیه ده و رجاء إندفاع امر کریمه ده مستعملدر، ضدینده لَوْحَشَ اللهُ دینور و عدا و خلا گئی استثناده دخی شایعدر، فعل و اسم و حرف اولسنه دخی ذاهب اولمشلردر، محل تفصیلی مغنی اللیب و غیریدر.

حاشا: چرز / طوی دیدکلی قوش.^{۴۲۴}

حاشا: نباتی / بر نوع یشیل اوتدر.

الغطشی: بیابانی که درو راه نبرند / معجمه

و مهمله ایلهدر، یولی اولمیان صحرايه دینور.

الحشی: زیر ناف / مهمله ایلهدر، قَاسِق

دیدکلی محدر، / [م. ۵۰] عانه گبی.

الحشی: بِالِش خُرْد که زَن دَر پَسِ خُویش

بَنَدَد / کسر ایلهدر، بر کوچک یاصدقدر

عورت آردینه باغدر که صاغرلی گورینه، غطا

گبی.

الهرشی: پشته / فتح ایله و مهمله ایلهدر،

یوکسک یر، محلّ مرتفع معناسنه، لکن خاصه

طریق مَکّه ده جُحفه یه قریب بر عَقَبه در که

دریا دخی گورینور.

الهمشی: زنی که سخن زود گوید / بر

عورتدر که تیز تیز سویلیه سریغ الکلام

معناسنهدر، کثرت کلامه مبتلا اولان خاتونه

دخی دینور.

-ص-

الأقصی: دورتر / قاف ایلهدر، پک اوزاق و

زیاده ایراق دیمکدر، أبعد گبی، مسجد اقصی

ده صفت اولدیغی مکّه دن سائر مساجده

نسبتله أبعد دیمکدر.

المقصی: اشتر بریده گوش / ضمله و قاف

ایلهدر، قولاغی کسلمش دوهدر، مقصوص الأذن

گبی، و اصلی مقصویدر. / [ر ۶۱و]

الهَبصی: دویدن گرگ / فتح ایله و موحد

ایلهدر، قوردک یلمسی، عَدُو الذئب گبی.

-ض-

الفوضی: آمیختگان / فا ایلهدر، قارشقذر که

رئیسلی اولمامغله جمله سی بربريله یکسان اولنر.

الفوضی: آنکه خلافِ یک دیگر نکند /

بربرلینه مخالفت ایلمیوب توافق اوزره اولنر.

المرضی: بیماران / علتلی و مرضلی که ترکجه ده

خسته دیدکلی کمسنه لدر.

المهضأ: / [ن ۱۸و] گروه مردم / انسان جماعتی،

لکن ممدوده ده دخی گلور، المهضا دخی

نسخه در.

-ط-

الأرطی: نباتها / فتحلهدر، اوتلدر، جنسدر،

مفردی تا ایلهدر، لکن سختیان دباغت اولنان و

قومده نابت بر آعاجک یاپراغیدر.

الأبطی: سَنَجَد / تحتیه ایلهدر، ایگده دیمکله

معروف میوهدر، ذکر حال طریقیله آعاجنه دخی

دینور، لکن رازی دیوب قزلجه ایگده و گرگانی

دیوب عَنَاب دیدکلی میوه مراد اولنور.

^{۴۲۴} م - حاشا: چرز، طوی دیدکلی قوش.

الخیطی: گلهٔ اشتر مرغ / معجمه ایلهدر که

دوه قوشی جمعیتی.

الصُّغَطی: آنچه کودکان خرد را بدا ترسانند

/ ضم ایله و معجمتین ایله، صبیلهی قورقندقلری نسنه‌در، ضُغَط گبی که لغتدر، اصل معناسی شدت و مشقت و زحمتدر، حتی ضُغَطهٔ قبر دخی بو ماده‌دندر، بعضیلر بوستان اویوخی دیو یازدیله، ضُبْغَطری و سائر اسملری وارد. ^{۴۲۵}

المرطی: زود دویدن / ضمله و مهمله ایله،

مصدر میمیدر، تیز تیز یوریمک، سرعت سیر گبی.

المِلطی: شکستی که از استخوان بگذرد /

کسر ایلهدر، باش یاریلمق که کموکدن دخی ایچری گچمش اوله، لطا ماده‌سی مذکوردر، إنشقاقِ سَرْ اُونِ بِرِ نوع اولوب اونجی مِلْطَادِر.

الهملطی: اشتر نرم رفتار / فتحله‌در، یواش

یورر دوه، لَیْئُ السیر گبی.

الوُسطی: انگشت میانگین / ضمله‌در، اورته

پارمق که مطلق ذکر اولنور، سائرنده صلاة وسطی / [م. ۵۰ ظ] گبی قید اولنوب موصوفی معا ذکر ^{۴۲۶} اولنور.

-ع-

الأفعی: گونهٔ از مار ماده / فتحله و فا ایلهدر،

بر نوع دیشی یلاندر، جمعی أفاعی و ارکگی أفعواندر، کسر عین ایله أفعی غلطدر.

الأقعی: مرد کوتاه بینی / قافله‌در، برونی قصه

کمسنه، قصیر الأنف گبی.

الرجعی: باز گشتن / ضم مهمله ایله و

جیمه‌در، گیرو دونمک که رجوعدندر، لفظ قرآنیدر، لازم و اوچنجی بابدندر.

الرجعی: باز گردانیدن / گیرو دوندرمک،

متعدیدر، إرجاع گبی. / [ر ۶۱ ظ]

الصرعی: افکندگان / فتحله و مهمله‌لرله‌در،

دوشتمش‌لر، صریعک جمعیدر که بمعنی مصروعدر که مرض سببیه دوشتمش اولمق.

القرعی: مهتران گزیده / قافله‌در، قرع، سید

معناسنه‌در ^{۴۲۷}، قریع الدهر مختار زمان دیمکدر که منتخب کبار دینور.

القرعی: اشتر بچگان که برجستگی دارند /

دوه کوشکلری که سیولجیلردن ناشی جلدلرنده قبارجقلر پیدا اوله.

المرعی: چراگاه / اوتلاق که حیوانات گزر، اسم

مکاندر.

^{۴۲۵} م - بعضیلر بوستان اویوخی دیو یازدیله، ضبغه و سائر

اسملری وارد.

^{۴۲۶} ن : ایراد.

^{۴۲۷} ن - معناسنه.

-غ-

الأشغي: آنکه دندانها نا هموار دارد / فتح و سکون معجمه ايله در، زیاده و نقصان اولمغله دیشلری بربرلینه مخالف اولان کمسنه در، بو فقیر گبی و مؤنثی شَعْوادر. **الأشغي:** آنکه دندان فزون دارد / دیشلری حدّ اعتدالدن زیاده اوزون اولان کمسنه در.

-ف-

الأدفی: آنکه دوشهائیش بهم نزدیک / مهمله ايله در، اموزلری بربرینه قریب اولان کمسنه. **الأدفی:** چارپایی که سُرُو^{۴۲۸} سُوِي گوش دارد / بونوزی قولاغی طرفنه مائل اولان حیوان.

الأدفی: مرغِ دراز پر / قنادی اوزون قوش.

الأسفی: آنکه موی پیشانی اندک دارد / آلنک قیللری آز اولان ذی روح، قَلِیت النواصي گبی.

الأسفی: مردی که لبها را بهم نیارد / معجمه ايله در، ایکی دوداقلرینی بر یره گتوره مَین کیشی.

الإشفا: دِرْفَش / علم معناسنه که رایه و لوا دخی دیرلر، سنجاقدر.

آنفا: اکنون / بلا مَدّ و کسر نون ايله در، سالفه معناسنده و الآن و قریبا دخی دینور که ترکیده شمدی و فارسیده هنوز دیمکدر که زمان ماضیه اشارتدر، مع التنوین حالیتله مستعمل اولمغله لامدن مستغیدر، برون معناسنه اولان أنف مادّه سندندر، قریبتدن کنایت ایدوب برونی دیننده دیرلر.

جنفی: نام جایگاهی / ضم جیم و فتح نون ايله در، بر معروف یرک اسمیدر.

الزلفی: نزدیکی / زای هوز و سکون لامله در، زلفه گبی، یقین اولمق، لکن رغبت و رفعت ضمننده تقدم مراد اولور، قربت و منزلت گبی و لفظ قرآنی اولان زلفی اسم مصدردر که إزدلاف یعنی تقدم مراددر. / [۶۲و]

اللّهفی: زنِ اندهگین / فتح ايله در، تاسه لی خاتوندر، مخزونه گبی.

الهیفی: نُهْنَبَن / فتح ايله و تحتیه ايله در، هرنه اولورسه قپاقلی اولان شیلرک قپاغیدر. / [م ۵۱و]

-ق-

الأتقی: پرهیزگارتر / فوقیه ايله در، زیاده صاقینجی و حذر ایدیجی که لفظ قرآنیدر، یارِ غار، سرحلقه شَطّار، ثانی اثنین، اوّل الشیخین، صدّیق اکبر، ولیّ الخلافه مولانا أبو بکر عبد الله ابن أبي قحافه رضي الله عنه حضرتلری مراددر دیدیلر. یگرمی سکز آی مدت خلافتلرین بعد

^{۴۲۸} سرو: اوج حرفلی ومهملتینک ضمی و واوک سکونیه بونوز قرن گبی. «منه»

الطَّرْقِي: زن سست زانو / ضمله و مهمله لر
ایله در، دیزی گوشك خاتون، ضعیف الرُّكْبَه و
مُسْتَرَحِيَه گبی.

العَلَقِي: خاری که در ریگ روید / فتح ایله در،
بر دیکندر که قومده بیتر، شوکت دینور، بعضیلر
قتاد بودر که تَرْسِنَه بَر دیدیلر، خَزْطُ الْقَتَاد ديو
صعوبت اموره سائر مَثَل مشهوردر و نیجه لر
عِصَاَة بودر دیدیلر، مهذبده دخی دیکندر
دینمشدر، لکن سائری دیکنلی آغاجدر دیرلر،
مفردی علقاة و ألفی إلحاق ویا تانیث ایچوندر
دیدیلر.

العمقی: درختی که در حجاز روید / بر
آغاجدر که حجازده نابتدر، حجاز جزیره العربده
نجد ایله غور بیننی حجاز اولان بلداندر.

العَرَفِي: بآب فروشندگان / معجمه و مهمله
ایله در، صویه باتمشلر.

المِسْقِي: جای آب خورد مرغ / مهمله ایله در،
قوش صو ایچدیگی یردر، فتح ایله مکان و کسر
ایله آلت که صو ایچدیگی ظرف اولور.

المَلَقِي: چوب بازی کودکان / [م ۵۱ ظ]
فتحله در، صبیبرك اوینادقلری چلیک لیردر، قلی
یازلمشدر. / [ر ۶۳ و]

-ك-

البَشَكِي: رفتن بَشَتَاب / موحدہ و معجمه
ایله در، تیز یوریمك، شدت سیر، سرعت مرور

الإتمام آلتمش اوج یاشنده انتقاللرنده
وصیتلریله نعلش شریفلرین روضه مطهره قیوسی
پیشگاهنه وضع ایلیوب جهراً حضرت فاروق
استیدان ایلدکده باب مغلق روضه شریف
کندی کندینه دفعة آچیلوب "أَدْخِلُوهُ وَأَدْفِنُوهُ"
صداسی قبر منیف نبویدن علی ملا
الأصحاب صدور یافته اولدیگی سامعه گیر
صغیر و کبیر اولمشدر. **بیت تاریخ:**

صالندي جناحه سرو آزاد

تاریخی نونله اولورسه آزاد^{۴۲۹} (۱۳)

الأحقا: جایگاه بند ازار / مهمله ایله در،
پشتمال باغلیاجق یردر، حجزه گبی، صکره
فوطیه دخی اسم اولدی مرط گبی، اصلی
حقو اولوب ألفه قلب اولنمغله رسم یایه وجه
بولنمدی.

الأشقی: بدبختتر / معجمه ایله در، دردنجی
بابدندر، زیاده یرامز دیمك که مقابلی
أسعددر. / [ر ۶۲ ظ]

الحمقی: کم خردان / مهمله ایله در، احمقك
جمع مؤنثیدر، عقلری آز خاتونلر معناسنه در،
حمق بر علت ساریه در که مرضعه حمقانك
رضیعه سود ویرمسی نھی اولنمشدر، "الرضاعُ
يُغَيِّرُ الطَّبَاعَ" اثر شریفی وارد اولدی.

^{۴۲۹} م - بیت تاریخ:

صالندي جناحه سرو آزاد

تاریخی نونله اولورسه آزاد

معناسنه‌در، لکن خفیف السیر و سُبُک روح
ناقه‌ده مستعملدر، تحریک دخی حرکت
لطیفه‌ده لغتدر.

الحُلْکی: جانوری خُرْدتر از کرباسو / مهمله
ایله‌در، کَلَر جنسندن بر صغیر بر حیواندر،
غطاء دخی دینور و ترکیده کَرْتَنگله دیرلر،
مُجَد جمالی صراحده حلکایه پوشیده‌در دیمش،
لفظ غطاده اوْلی مهمله ایکن معجم ظنیه
ترجمه‌ده ثانی پی إهمال ایلمش مع هذا امر بَر
عکسدر، "الجَوَادُ قد یَکْبُو"، بو فقیر دیرم
که: اول حیوانِ رنگِ اُسوددر؛ زیرا اُسود
حالِک دیرلر.

السُّلْکی: راست برابر / ضم ایله‌در، مقابله
و طوغری ضرب و طعن دیمکدر، بر وجه
استقامت رو برو طعن و بلکه ادخال
ایلمکدر؛ / [ن ۱۸ظ] زیرا سلوک طریق
مستقیم معناده وُلُوج و دخولی مستلزمدر.

النَّوْکی: مرد کم خرد / نون ایله، وزنا و معنی
حمقی گبی، اوصی آز اولان کمسنه‌لر که
جمعدر، مفردی اُنوکدر. قواعددندر که بو
ماده‌نک فعل تعجی گلور، لکن اُفعل تفضیلی
متروکدر، مع هذا قیاسده بری برلرینی
مستلزمدر، حمقی دخی یازلمشدر.

الهَلْکی: نیست شدگان / یوق اولمشلر،
مفردی هالکدر، تَهْلُگه دخی بو ماده‌دندر.

الآلی: بزرگ دُنبه / مدّ ایله چار حرف اولور که
صاغریسی بیوک کمسنه دیمکدر، بلا مدّ مثلثاتده
سبق ایلدی.

الأجلی: آنکه موی بر پیش سر ندارد / فتح
ایله و جیم ایله‌در، انسانده باشینک یوزی
طرفنک قیلی اولمیان کیشی، أصلع گبی که اکثریا
پیرلکدن نشات ایدر.

أجلی: جایگاهی / بر معروف محلدر، آنکچون
معروف دگلدر. / [ر ۶۳ظ]

الأشلی: چوال لکام / معجمه ایله‌در، اُویان
قامشی، صَرْمُ^{۴۳۰} اللّجام گبی.

الأعلی: بزرگوارتر / مهمله ایله‌در، اُفعل
تفضیلدر اکبر و أعظم دیمکدر.

الأعلی: بلندتر / زیاده یوجه و پک یوکسک
دیمکدر که علو معنویده یوجه و سمو حسی ده
یوکسک دینور، عربی و فارسیلری مشترکدر.

الآ: چَرَا نه / شد ایله‌در، اُن لا ده نونی لامده
إدغام اولنمشدر، نیچون دگلدر دیمکدر، بو
مفهومده قریبا هلا دخی گلور.

إلا: مگر / کسر ایله، لکن گبی اثنای صحتبه
زیانزدر.

أولی: سزاوارتر / فتح ایله‌در، یگرک یعنی اُلّیق و
أجدر و أحرى و أنسب معنالرینه که اولی بشیی

^{۴۳۰} صرم: چرمندن معزیدر. «منه»

استعمالنده لامدن مستغیدر، جمعی اُولی و مؤنثی و لیادر دیدیلر.

أُولی: نزدیکتر / زیاده یقین یعنی اقرب معناسنده، أَفْعَل تفضیل اشیاء ثلاثه دن بریله استعمال اولنور؛ اُولی من فلانٍ و اُولی القوم و اُولی که لام حقیقتده مضاف الیه دن عوض اولور، لکن الله اکبرده ماسوايه نسبتله اکبریت متعذر اولمغه اکبر وصفی کبیر دیمک اولور، ﴿أهون علیه﴾ هین ایله تفسیر کردۀ حدّادیدر.

أُولی: بیم / قورخو دیمکدر، خوف و هراس گبی، لکن إخافت و إيعاد دیمکدر که ﴿أُولی لك ثم اُولی لك﴾ وارد اولدی، اُولی له دیمک آکا امرِ مَخَوْف واقع اولدی معناسنده، پس بیم ایله تفسیرده مسامحه واردر دیدیلر.

الأُولی: این جهان / ضمله در، بو عالم دنیا^{۴۳۱} دیمکدر که ﴿الْآخِرَةُ وَالْأُولَى﴾ کرمه سنده مراد یعلم الله مقابله قرینه سیله بو دنیادر، ضدی اولان الْآخِرَى مقدا یازلمشدی.^{۴۳۲}

الأُولی: نخستین زن / اولکی خاتون دیمکدر که بر عورتدن صکره بری دخی اولسه / [۶۴و] تقدم ایدن عورته مرأه اُولی^{۴۳۳}

/ [۵۲و] دیرلر، جمعی اُول در که صیغه سی جمع مذکرله مشترکدر.

الثَّكَلی: زن فرزند مرده / فتح مثلثه ایله در، ولدی فوت اولمش خاتون دیمکدر، لکن اکثر لغاتک مفادی بودر که ولدینی یاوی قیلان یعنی ضایع و غائب ایدن والده اوله، اگرچه فوت دخی ضیاعی مستلزمدر، ولا بالعکس، اَمّا یأسی متضمندر ضیاعدن امید منفهمدر، و صراخ الثکلی ضروبنددر.

الجَفَلی: مهمانی عام / جیم و فا و فتحه لرله در، عموما مسافر اولان کمسنه لرك قونقلقلریدر، ضدی تَقَرّی مرور ایلدی، اختریدن غیری لغته معنای نقرایی بونده یازدیلر.

الْجَلّی: کاری بزرگ و خصلت بزرگ / ضم و تشدید ایله در، بر بیوک ایش، امرِ عظیم گبی که جلالنددر.

الحَبَلی: زن آبستن / مهمله و موحده ایله در^{۴۳۴} حامل اولان خاتون و سائر مؤنثنده ده إستعاره اولنور، اللیلۀ الحبلی ضروبنددر که گون طوغمدن نلر طوغار دیرلر.

الحِجَلی: کبکانِ دَری / کسر مهمله ایله و جیمله در، اركك گُکُلکَلر / [۶۴ظ] طیوردندر، مفردی حجله در، یعقوب دخی بو معناده در، دري نسبتی ذیل کوهارده بر مرغزاره در دیدیلر و

^{۴۳۱} ن - دنیا.

^{۴۳۲} م - ضدي اولان الْآخِرَى مقدا یازلمشدي.

^{۴۳۳} عربي ترکیب اولورسه المرأة الْأُولَى دیرلر.

^{۴۳۴} ن - مهمله و موحده ایله در.

العظلی: ملخان که بر یکدیگر نشینند / فتح مهمله و سکون معجمه ایلهدر، بریری اوزرینه چیقان چکرگه لردر، چفتلشمکدن کنایتدر.

عمّلی: جایگاهی / [ر۶۵و] مهمله و فتحات ایلهدر، بر معروف یرک نامیدر، علمیتی معرفدن مغنیدر.

القتلی: کشتگان / فتح قاف و سکون فوقیه ایلهدر، مقتول معناسنه قتیلک جمعیدر، اولدرملشدر دیمکدر.

الکسلی: کاهلان / مهمله ایلهدر، کسلانک جمعیدر که کسالی دخی گلور آغر کیشیلر که آغرلنمق معناسنه اولان کسلدندر، ترکجه تنبل دیمک اولور.^{۴۳۶}

کلا: حقا / تشدید ایلهدر، حقا مقامنده مرکوزدر که ﴿کلا لئن لم ینته﴾ کریمه سنده بو معنایهدر، حَقَّقْتُ حَقًّا، وَأُحَقِّقُ حَقًّا مفعول مطلق اولور تحقیقا و صدقاگی ماده نك تحقیقی

مقدما بیئرس رسمنده دخی تسمیه اولنمشدر، دیارمژده وزیرزاده اولنله و آن سَقَل بیگ دینور، لکن حق بودر که: معناده اولان میر و امیر دخی اُنسبدر که میر علی و علی میر دیرلر. بیگ لفظی اکثر اصطلاح کردیهدر که علماسنه دخی منلا ابراهیم کردی و منلا یوسف شهرانی و منلا عصام دیرلر. اگرچه سیادت قوم امارتی مستلزمدر لکن عربیده سیده شریف و ساداته اشراف دیدکلری شرفده آل عبادر کثرهم الله تعالی. «کنار»^{۴۳۶} لکن مذکری کسلان محلنده گلور و مؤنثی کسلی و جمعلری کسالی اولدیغی معروفدر. «منه»

کبک دخی تعریب ایله قَبَج اولمشدر، فی الأصل حَجَلَه سَكَمَك که حیوان اوچ آیاغیله و انسان بر آیاغی اوزره یوریمکدر، آنک دخی سیرت سیری رَوش مزبوره شبیه اولمغله تسمیه اولنه.

الدقلى: خَرَزَهَرَه / کسر ایله و فا ایلهدر، آشک تورپی (طورپ)، قارغه دُوگلگی و حنظل و أبو جهل قاریوزی و قانون دخی دیرلر، سرخ و سفید اولور، اما درخت تلخ و نبت مُر ایله تفسیرلری بی وجه اولدیغی روشندر، مهذبده آغو آجایی دینمشدر، واحدی و جمعی و تذکیری و تأنثی یکساندر، ألفی إلحاقیه ویا تأنثیه اولمسی اختلافیدر.

الطولی: درازتر / زیاده اوزون دیمکدر.

الطولی: افزونی / ضملهدر، چوقلق کثرت گبی که ید طولاسی واردر دیمک قدرت / [م۵۲هظ] وافره و قوّت قاهره صاحبیدر دیمک اولور، دراز دست معناسنده إيهام قبیح واردر.

الطولی: توانگری / غنیلک، مایه دارلق که بای دیرلر، مقابلی یوخسوللقدر.^{۴۳۵}

^{۴۳۵} و لفظ بای بیگ معناسنده اولاد عرب استعمال ایدرلر، طومانبای یلبای قایتبای گبی. و موخده ایله یاسز بگ دخی لغتدر، بگخان و بیگخان رسملری صحیح و بیخان محرفدر، پارس بیگ دخی تصرف چراکسه ایله بَرسبای اولمشدر،

افاده ایدر، واقعدر حق و صدقدر دیمک اولور.^{۴۳۷}

کالا: نه چنان / زجر و زرع ایچوندر که اویله دگل، دیدیکلری گبی دگل دیمک.

کیلا: تا نه / تحتیه ایلهدر، کی ایله لادن مرکبدر، کی اصلنده تعلیلیهدر، لم فعلت کذا نك جوابی اولور یعنی بو ایشی نیچون بویله ایشلدك دیرلرسه کی یكون کذا دیو جواب ویریلور یعنی شویله اولسون دیو ایشلدم، یاخود بر فعلك عدم وقوعنه سبب اولسون دیو لا ایله کیلا یكون کذا تا که شویله اولسون دیو ایشلدم دیمک اولور.^{۴۳۸}

لولا: اگر نه / فتحلهدر، منع الثاني لوجود الأول ایچوندر، مثلا: لولا علي لهلك عمر دینور، اگر علي نك وجودی اولمسه عمر هلاك اولوردی، لكن علي نك وجودی وار پس هلاك عمر واقع دگل، ثاني که هلاکدر اولك وجودی یعنی علي موجود اولمسی اول هلاکی منع ایدر.

^{۴۳۷} ن + فائده: قرآن کریم نصف اولنده کلا لفظي واقع اولمیشدر، نصف اخیره بولنانلرک جمله سی اوتوز اوج عدددر، اون دردی درع ایچوندر که وقفي تحسین اولنمشدر، و اون ظقوزی دخی حقا و ألاي تنبيه معنارینه گلمشدر و وقف اولنمز؛ زیرا ما بعدنی تحقیق ایچوندر ﴿کلا إن کتاب الأبرار﴾ و ﴿کلا لو تعلمون﴾ وسائرلری گبی.

^{۴۳۸} ن: "لم فعلت کذا" نك جوابی اولور که وقوعنی رجاده "کی یكون کذا" و عدم وقوعنی طلبده "کیلا یكون کذا" دینور دیدیلر.

امثلی: گزین گروه / ضمله و مثلثه ایلهدر، طائفه نك مختاری و گزینه سی دیمک، لكن تأیثی طائفه دن اولمق اعتباریله اوله. / [ره ۶۵ظ]

امثلی: زن بهتر / امثالندن تفوقی اولان / [مه ۵۵ظ] خاتون یاخود جمیله معناسنه.

المخلی: گونه از داس / کسر ایله و معجمه ایلهدر، بر درلو اوراقدیر که اوت بیچرلر، دیشلری یوقدر، داس بی دندانگبی و مخلب دخی دینور و نعلبندك طرناق کسیدیگی آلت که اوستورانج دینور.

المخلی: توبراها / بچلمش اوت قویاجق ظرف جنسیدر، واحدی مخللادر، خریطه و غرار دخی دیرلر، فارسینك قبله غلطی ترکی اولمشدر که توربا دینور.

المصلی: پای دام / مهمله ایلهدر، گونه دمور بوقاغیدر که حیوانك آنجق اوك آیاقلرینه / [ن ۱۹و] طاقیلور، شاهدي إبراهيم دده نك تله توره دیدیگی تحقیقه بودر که ایکسی دخی فارسیدر، لكن توره ترکیده دخی شهر اولمغله ترکی مقامنده یازدی و توره چفت معناسنه دخی گلمسی آکا شاهددر، عربیسی شیکالدر و تله توره معناسنهدر دیو شاهدي شرحلرنده بیانلری سهوه حمل اولنور، اما وقایه اوك آیاغنك برینی قیچ آیاغنه ربط ایدن بوقاغیدر که آندن غلطدر، قالدیکه فح و فق و دام و تله تشدید ایله قوش و سائر حیوانی أخذ ایچون قوردقلری دامدر، تله

و تله‌ده دقت اولنمیوب فخر ظن ایلدیکلری
واحدی اولان مصلاددن قریبا فهم اولنور.

المِثْلَى: تاوه / قافله‌در، ظرف معروفدر،
فارسیده واو بدلی موحده ايله تابه مشهوردر،
مدور غیری عمیق بر ظرفدر و ساج معناسنه
دخی گلور، جنسدر واحدی تا ايله گلور.

مهلا: درنگ کن / فتحله‌در، توقف ايله
اگلن دیمکدر، أمهل معناسنده لفظ واحددر،
تشیه و جمع و مذکر و مؤنثه یکساندر و
ألفی عَلم نصبدر، ع:

مهلا بني عمنا مهلا موالینا

قولنه نظرله مصادر محذوفه الأفعالنددر که
إنشایه دالدر.

المولی: خداوند / فتحله‌در، اولو که عظمت
صاحبی، اولولغی ذاتندن ناشی اوله و بو
حالت آنجق عَلم شریفله اولور، بو معناده
مولی علمایه مخصوص اولور و لهذا علما
حقنده موالی و مولانا تعبیرلری خاصدر.

المولی: مهتر / زیاده بیوک، بزرگوار گی، جبار
معناسنده.

المولی: سزاوار / لایق و مناسب و مستحق
دیمکدر، حتی بو ماده‌دن اُولی و اَلّیق
معناسنده.

المولی: هم عهد / یعنی بر زمانک رجالی
اولمق، هم سن معناسنه دخی گلور که اقران

تعبیر اولنور، و بی هُمال اقرانی نایاب دیمکدر. / [۶۶و]
المولی: هم قدح / ندیم که مصاحب و هم کاسه
دینور و میانلرنده نان و پنیر و پیاز و سیر
مناسبتی یعنی حقوق نعمت نابت اولان کیشی.

المولی: یار / یعنی رفیق و یولداش.

المولی: دوست / صدیق که محبته رعایت ایلله،
معشوق معاسنه.

المولی: آزاد کننده / آزاد ایدجی که مُعتق
معناسنده.

المولی: آزاد کرده / آزادلی که کوله ایکن مولاسی
إعتاق ایلمش اوله، آکاده مولی دینور.

المولی: پسر عم / ایکی برادرزاده‌لر که بربرینه
عمزاده اولور مولی إطلاق ایدرلر.

المولی: داماد / بر کیشینک صدریه قزینک
زوجی، حَتَن و صهر گی.

المولی: هنباز / اورتاق و یاردم ایدیچی، أنباز گی.

المولی: هم سایه / فوکشو، هم جوار، جار معناسنه.

المولی: میراث خوار / وارث دیمکدر که ولا
ماده‌سندندر، قرابت / [م۵۳ظ] گی.

النملی: زنی که حرکت بسیار کند / نونله‌در،
چوق حرکت ایدن خاتون دیمکدر، نمله نیمه
معناسنه اولمغله حرکتک تحرك و تحريك مفهومه
اولمسی دلالتیله نیمه‌ساز یعنی قوغجی دیمک
اولور.

گئی زبانزددر، عما دخی یازلمشدر.^{۴۳۹}
[۶۶ظ]

فائده: دیده ذی روحده اولان نور اوج شیدن مرکبدر؛ بیاض چشم شحمدر که یاغدر، سیاه عین آبدر، ناظر و بصیر اولان ریخدر دیو أطباء اصحابدن حارث بن کلدا سوال انوشروانه جوابداد اولدی، اون عدد پرده چشمی بو بر بیتده جمع ایلمشدر، **شعر:**

صَلَب و مَشِيمه شَبَك و زجاجی و بس جلید
پس عنكبوت و بَيْضه عَنب قرن و ملتحم^{۴۴۰}
الأعمی: راه ناپیدا^{۴۴۱} و دشوار / مقدما یول
اولدیغی معلوم اولمیان طریق که صعوبتلی اوله،
مرور و عبوری آسان اولمیه.

^{۴۳۹} م : اول علته عما دیرلر.

^{۴۴۰} الحکمة المتعالیة فی الأسفار الأربعة بضمیمه تعلیقات سبزواری، صدر الدین محمد الشیرازی (ملا صدرا)، ت: علی اکبر رشاد، انتشارات بنیاد حکمت اسلامی صدرا، تهران، ۱۳۸۳ ه.ش.، ج ۸، ص ۵۱۸؛ انبیا علیهم التحایده أعمی گلمامشدر، خطیب الانبیانک عماسی ثابت دگلدر، حضرت اسرائیلک عما دگل ایدی ضعف بصر ایدی، او دخی ﴿اذهبوا بقمیصی هذا فאלقوه علی وجه أبي یأتی بصیرا﴾ زائل اولمشدر. سورۃ عبس ده واقع اولان أعمی ابن أم مكتوم المؤذن ایدی، أصح قولده اسمی عَمِردر. الهیات صاحبی شیخیونس امره قدس سرّه مره علتنه مبتلا اولمغله امره دیمشدر، عمانک بر نوعیدر، بالکلیه بیاض عین سیاهنه و مُرْدُم چشمه غالب گلمکله گورمز اولور. عاشق یونس امره (۸۴۳) تاریخ رحلتیدر، سقریه صوبی قربنده غرقه رحمت اولمشدر، قالدیکه ذو العاهات مجله النصابک اذواء بخنده إجمالاً بیانکردهدر. «منه»

^{۴۴۱} ن : بیدار.

هَلَا: چرا نه / شد ایلهدر، لایه ها إدخالیه ترکیب اولنوب تخصیص و ترغیب معناسی بولنمغله فعله داخل اولور، لکن فقیر دیرم که: ها دگلدر، هل ایله لادن مرکبدر که «هَلَا» مررت بریاض الجنة دیمک مجلس دگره وَاَرَمْدِکُمی نیچون وارمداک وارسک گوزل اولور مفهومندن إستفهام اگر هل اولمسه بولنمز.

-م-

الأجمی: خانه بی آسمانه / جیملهدر، سقفی اولمیان منزل، بعض لغوی دیمش که: بَجَاسی اولمیان اوجاغک بولندیغی خانه.

أَدَمی: جایگاهی / ضم و فتح و مهمله ایلهدر، بر محل معروفدر که معرف اولماز.

الأظمی: سیاه / فتح ایله و معجمه ایلهدر، مطلقا قاره رنگ که سُمُرَت و زَبول اوله رُمح أسود و ظِلّ کثیف و شمشیر سیاه هرنه اولورسه.

الأظمی: سیاه فام لب / قارهیه مائل دوداق که شَفَة مَشُوبَة بالسواد گئی، اول مرتبه لعلگون و بلکه شرابی، قویون گوزی دیدکلریدر. فقیر دیرم که: اصل ظماء، مدّیله عطش معناسنه اولمغله شدت عطشدن عارض اولان سواد شفهدر.

الأعمی: نایینا / سکون ایلهدر، گوزی گورمیان کیشی دیمکدر، عربی دخی ترکی

الأَلْمَى: مردِ سیاه فام لب / دوداگی سیاهه
مائل اولان کمسنه‌در، اول شفیه اظمی
دیدکلی و لمی ماده‌سی دخی سابقدر.

أَمَّا: آغازِ سخن است / فتح و تشدید
ایله‌در، إفتتاح کلامده زبانزد و جوابنده فا
لازمدر؛ زیرا مفهومنده تأویل جزا واردر که
مهما یکن من شیئٍ فذالك كذلك دیمک
مقامنده‌در دیدیلر.

إِمَّا: یا / کسر ایله‌در، حرفِ عطفدر،
تردیده‌در، اَوّل امردن سخنه شکّ ایله
مباشرت اولنور و لهذا کلام واحدده مکررا
استعمالی لازمدر و گاه اولور که اُمّای شرطیه
ایله ماء زائده‌دن مرکّب اولور پس تکریری
لازم اولماز ﴿فإِما تَرِینَ مِنَ الْبَشَرِ أَحْداً﴾
/[م۴۵و] بو قبیلندردر دیدیلر، هر حالده او
عاطفه‌گبیدر، لکن اُوده فقط صدرِ سخن
یقیندر، شک صکره عارض اولور، فارسیده
یا اداة تردیددر.

الْبُهْمَى: درختِ خار / ضم موحده ایله‌در،
بر نوع دیکن آغاجیدر، مفردی و جمعی
یکسان و اَلِف تأنیث علامتیدر، غیر
منصرفدر، فارسیده پُشْتَرَنغ دیرلر، بعض لغوی
بويا آغاجیدر دیدی و اول دیکنک اسمی
سفا و سفاة دخی یازلمشدی.

الْحَرْمَى: ماده بُزّی که بَکَشَن آمد^{۴۴۲} / فتحله و
مهمله ایله‌در، اَرکک ایله چفتلشمگه طالب
اولان دیشی کچیدر، بعضیلر هر حیوانه تعمیم و
نیجه‌لر قویونه و اکثری چَتال طرناقلییه تخصیص
ایلدیلر.

حِمْمَى: جایگاهی / کسر ایله‌در، بادیده بر
معروف محلدر که جبالی واردر، آنکچون معرّف
اولمدی، اُترده دخی گلدی. / [ر۶۷و]

الْحُمَى: تب / ضم و تشدید ایله‌در، استمه^{۴۴۳}
دیدکلی مرضدر که انواعی واردر، غِبّ، رُبّع و
بائیه محرقه گبی.

حَرْمَا: نام جایگاهی / فتح معجمه ایله و مهمله
ایله‌در، بین العرب بر معروف محلك نامیدر که
مجردا یازلمشدی.

السَّقْمَى: بیماران / فتح مهمله ایله و قافله‌در،
خسته‌لردر، جرحی و قرحی گبیدر که مذکوردر.

سَلْمَى: نام کوهی / فتح ایله‌در، بر طاغیک
علمیدر، طيّ قبيله‌سنده‌در، معا معروف اولان
أجا نام کوه دخی ممدوده‌ده گلور إن شاء الله.

السَّيْمَا: نشان / کسر ایله و تحتیه ایله‌در،
علامت که ﴿يُعْرِفُ الْمَجْرُمُونَ بِسَيِّمَاهُم﴾ کریمه‌سی
شهادت ایدر و حیوانه ایلدکلی داغ و علامته

^{۴۴۲} م - ماده بزّی که بَکَشَن آمد.

^{۴۴۳} م : ستمه.

الكلمی: خستگان / یاره‌لولر که کلم اصل لغتده جرحدر مخلنده گلور و خسته دخی مجروح معناسنه‌در.

كَيْمًا: تا نه / تحتیه ایله‌در، گئی عاقبتِ ناصبه و ماءِ نافیه‌دن مرکبدر، مفهومی تا که اولمیه دیمکدر، مثلاً: بر صائمه نیچون سحور ایلدک دیسه‌لر كَيْمًا يَضْعُفُنِي الْجُوعُ عَدًا دیر یعنی تا که جوع یارین بنی مضعِف اولمیه. / [۶۷ظ]

لَمَّا: چون / فتح و تشدید ایله‌در، بلا تنوین اداة تعلیلدر، ترکیده دخی چونکه دیمکدر که ثلاثیاتده ایرادی رسمی اعتباریله‌در.

لَمَّا: آنگاه / وقتا که دیمک.

لَمَّا: نه / زمانِ ماضیده فعلک البته نفی وقوعی ایچوندر، لم، آن، لام امر، لاء نهي گئی لما دخی جوازم مضارع‌دندر و لم ایله مادن مرکبدر، / [م۵۴ظ] لم ایله معناده گاهیجه یکسان و گاه دخی مغایر اولور یعنی واقع اولان و اولمیان ایچون استعمال اولنور.

مهما: هرگاه که / فتحله‌در، هر نه زمان که معناسنه اسماء منقوصه‌دندر، فتح اوزره مبنیدر.

بو ماده‌دن سومه دیرلر، ﴿الخیل المسومة﴾ و ﴿المسومین﴾ بو معنادندر.^{۴۴}

السُّؤْمی: دستِ چپ / ضم و همزه ایله‌در، صول‌الدر، یدُ الیسری معناسنه‌در.

العظمی: بزرگتر / ضم ایله و معجمه ایله‌در، زیاده اولو دیمکدر یعنی جلالتِ شان صاحبی و بیوک معناسنه، عظمتِ صوریه و معنویه شامل اولور، شفاعتِ عظمی گئی.

الغیمی: زنی که شیر آرزو کند / فتح ایله و تحتیه ایله‌در، طبیعتی سود استین خاتون، مذکری عَیْمان گلور.

الغُمی: کارِ دشوار / ضم معجمه و شد ایله‌در، گوج / [ن۱۹ظ] ایش که امرِ صعب که ضدی امرِ سهلدر.

الغیمی: زنی تشنه / فتح معجمه ایله و تحتیه ایله‌در، صوزس خاتون، وزن و معناده عَطْشِی گئی و صوصامش هر دیشی حیوان.

فرما: جایگاهی / فا و مهمله ایله‌در، بر معروف محلك نامیدر، بو ماده صکره‌دن ممدوده قیلنمسنک ضروره شعر امثالی سببیه وارد و فارسیده اسم فاعلدر.

^{۴۴} شفیقنامه‌نک بر مخلنده بو آیت شریفه‌بی ایراد ایلدیگندن قصدی یوز یوز اون بش وقعه‌سنده آغای یکچیچریان درگاه عالی اولان چالقی أحمد آغادر و اول وقعه نامه‌نک سمعنه توقف ایدر نکته‌لردندر. «منه»

النعمی: نعمت / ضم ايله و مهمله ايله در، نعمت معناسنه در، اولك فتحی مدینه موقوفدر.^{۴۴۵}

النعمی: فراخی / وسعت و رفاهیت که بؤسا مقابلیدر.

نعمی عین: بازادی دارم / عین لفظنه مضافدر، زاد و ذخیره واردر، بو وجهدن گوزم آیدیندر دیمک مقامنده ملحوظ و ملفوظدر که «نعم الله بك عیناً» دیمک حق تعالی گوزك آیدین ایلسون و حق تعالی بو وجهله اكرام ایلسون دیمکدر.

النمی: پلهای ارزیز / ضم و شد میم ايله در، و اولنك كسری دخی لغتدر، قلاآیدن اولان پوللدر، منقور دخی دیدیلر، فُلس گبی که مطلقاً گمش و آلتون اولمیان درهم مسكوك معناسنه در و بعضیلر قورشون ویا باقر ايله مایه سی مخلوط اولان درهم مغشوشدر دیدیلر.

الهزمی: سخت پیران / فتح ايله و مهمله ايله، زیاده قوجامش پیرلر که هَرِم کسر ثانی ايله مفردیدر.

الوحی: زنی که بر آبستنی آرزو خواهد / مهمله ايله در، اول خاتوندر که حملنك وقوعنه آرزو ایلله، جمعی و حامی دخی گلور و بعض لغتده حمل سببیه آرزوكش اولان خاتوندر دیدیلر که بو دیارده آکا آش ویرمك دینور، مطلوبی واصل اولسه علت حاصل اولور، وصلت بولسه دفع آرزو ایلمدین آندن استکراه ایدر.

-ن-

الأجنی: آنچه سروگژ دارد / جیمله در، بوینوزی آگری حیوان، أجمای سابق گبی. / [۶۸و]

الأدن: نزدیکتر / مهمله ايله در، زیاده یقین دیمک، وزنا و معنی أقرب گبیدر، دُنُو ماده سندندر، ﴿دنی فتدلی﴾ بو ماده دن ماضیدر.

الأدن: کمتر / زیاده اكسك و کوتی و یرامز شی و بی قیمت، مؤنثی دنیادر، سبب تسمیه^{۴۴۶} و جمعی مذکور دُئادر.

الأقنی: آنکه میان بینی بلند دراد / قافله در، برونك اورته سی یوکسك اولان کیشی، فنا یازلمشدر.

أنی: از کجا / تشدید نون ايله در، اَنَّ نك تشبیه سی گبی^{۴۴۷}، نه یردن دیمکدر، مِنْ اَین معناسنه، ﴿أَنَّى لك هذا﴾ لفظ کریمدر، و کلم

^{۴۴۵} م - مهما: هرگاه که / فتحله در، هر نه زمان که معناسنه اسماء منقوصه دندر، فتح اوزره مبنیدر. **النعمی:** نعمت / ضم ايله و مهمله ايله در، نعمت معناسنه در، اولك فتحی مدینه موقوفدر.

^{۴۴۶} ن - سبب تسمیه.

^{۴۴۷} م - اَنَّ نك تشبیه سی گبی.

الجازاتنددر که مَنْ، اَيّ، ما، متی، مهما، این،
اَنّی، حینما، اِذما طقوزدر.

اَنّی: چون / کیف معناسنهدر که ﴿اَنّی یحییٰ﴾
هذه الله بعد موتها ﴿بعد الفوت بو طائفه‌یی﴾
خالق تعالی نه کیفیتله / [م ۵۵و] اِحیا ایدر
یعنی نیجه دیری ایدر دیمک اوله.

اَنّی: کی / سیاق سابق ایله‌در، متی گئی
قچن دیمکدر یعنی نه زمان اولسه گرکدر که
إستبعاد اولور ﴿اَنّی یحیی﴾ کریمه‌سی بو
معنایه دخی اولور دیدیلر.

إنا: ما / کسر و شَدّ نون ایله، اصلنده اُنْ نا
در تحقیق بزلر دیمکدر، واحدی عظیم ویا مع
الغیرده دخی مستعملدر، نحن دخی بویله‌در
﴿إنا أعطیناک﴾ گئی، مقدمه جزولیه و
غیریده: والنون للواحد وللغیر معه وللواحد
المعظم نَفْسَه دیمشدر، مفرداتِ راغبده نحن
لفظنده دخی مذکوردر.

بَینا: همیدون^{۴۴۸} / فتح موحده ایله و تحتیه
ایله‌در، ابدی و همیشه دیمکدر، لکن اصلی
بین در فتحه‌یی اِشباع ایله اَلَف پیدا اولمشدر،
/[ر ۶۸ظ] حکایت حال ایچوندر، اوقاتدن
بر وقتده اوله، دوشدی و ناگاه شویله اولدی
دیمک مخلنده زبانزددر.

الحسنی: نیکویی / مهملتیندن اوّلی ضم و ثانی
سکون ایله‌در، ایولکدر مقابلی سُؤئی یادلو
دیمکدر.

الحسنی: بهشت / اوچمق که جنت، ﴿وکلا وعد
الله الحسنی﴾ کریمه‌سنده بو معنایه‌در.

الحنا: حنا / کسر ایله و شد نون ایله‌در، قینه
دیدکلریدر که نسوان باشلرینه و اللرینه یاقرلر،
محلی سیاه اولور، فارسیده کما دینور، زیتون
آغاجی گئی و بر سنه‌ده ایکی کَرَه اوراقنک
تجددی واقعدر.

الدّهنی: زمینی نرم / فتح مهمله ایله‌در، ملایم و
ملاین اولان قطعه ارض یعنی طپراغی یومشق
یردر. / [ر ۶۹و]

دُرّنی: جایگاهی / ضم ایله و مهمه‌لرله‌در، بر
معروف محلدَر معروفه‌در.

الرّعنی: زن کم خرد / فتح ایله‌در، عقلی آز
اولان خاتون.

الرّعنی: زن سست / گوشک و صالقی و
سولپک اولان عورت، مرأه مسترخیه گئی، بعضیلر
دیرلر که گنشک تأثیرندن ناشی اولان رعونتدر.

الزّمنی: افکاران / فتح معجمه ایله‌در، کوترملر،
مفردی زمن در، گرک انسان و گرک حیوان
آیاقلرینه علت عارض اوله، بو معاده ضَمّنی دخی
گلور.

السُّكْنَى: آرمیدن^{۴۴۹} / ضم مهمله ایلهدر، اگلنمکدر، ایکینجی بابدندر، لکن فقیر دیرم که: سکنی مصدر دگل بلکه إسکاندن اسم مصدردر، إعتابدن عُنْی گبی، پس آرمیدندن اسم مصدر اولان آرام معناسنه اولدیغنه مَسْکَن وصفنده قابل سکنی تعبیری / [م ۵۵ظ] شاهددر، قرار و آراخ و سکون امثالیله استعماللری یکساندر.

الصَّمْنَى: افکاران / فتح معجمه ایلهدر، ضمن کلمه سنک جمعیدر، فتح و کسر ایلهدر، معناسی کوترملر که قریبا زَمْنی لفظی بو معناده إملا اولندی.

اللُّبْنَى: مانند صمغ / ضم ایله و موحده ایلهدر، ضَمَق گبی نسنه در که مِیعَه جاریه نك خلاصه سیدر، لذیذدر، وقتيله رومده آغاجندن سیلان ایلدکده جمع و طبخله تصفیه ایدوب مادّه صافیه سنه مِیعَه سائله و دُرْدِرِي راکدنه مِیعَه یابسه دیرلر، قدما بُخُور دخی ایلمشلردر که کباء ممدوده گلور، اول آغاج زیتون آغاجیدر و یابسی قره گونلکدر دیمشلردر.

الْمُنْنَى: دوتا از سازها / فتح و مثلثه ایلهدر، رسن یعنی اورغان تللرندن یکی تل و یکی قاتی دیمکدر، بو معنایه قریب ثلاثیاتده القوی

لفظی گچمشدی، لکن بین العرب لغتِ جدیده اولوق اوزره یکی تللی دیمکله مشهور سازدر دیو مسموعمزددر.

مَثْنَى: دو دو / یکی یکی یعنی ایکیشر ایکیشر دیمک، ثناء گبی که مَثَلث و ثَلَاث / [ر ۶۹ظ] اوچر اوچر دیمک اولدیغی گبی و مثنوی بو ماده دندر که مثنایه منسوب دیمکدر، یکی مصرع مطلع گبی یک قافیه اوزره بعده ایکسی دخی رُوشِ دیگر اوزره اوله، فارسیده دو بیت دینور.

المَعْنَى: مقصود از سخن / مهمله ایلهدر، بر کلامن ایرادندن مقصد و مراد دیمکدر، مصدرِ میمی قصد گبی و مصدر دخی بمعنی مفعولدر. **الْمَعْنَى:** منزلگاه / معجمه ایلهدر، محل و مکان، لکن بر مکاندر که اصحابی آنده موجود اوله لر.

الْمِیْنَى: جایگاهی گشتی بَر خُشْک / کسر و تحتیه ایلهدر، گمینک قاره ده یریدر، اصلی وَئِی دندر که سابقدر.

الیمنی: دستِ راست / ضم و تحتیه ایلهدر، صاغ ال که صول ال معناسنده یسری یازلمشدی.

-ه- / [ن ۲۰و]

الأجھی: خانه بی آسمان / فتح ایله و جیم ایلهدر، اوستی آچق اَو یعنی منزل بی سقفدر و ها بدلی میمله دخی گچمشدی.

^{۴۴۹} آرمیدن، آرامیدن، آراخیدن، آرمُدن، آرام کردن جمله سویی

بر معنایه در. «منه»

الأدهی: سختتر / مهمله ايله در، زیاده قوي و قاتی دیمکدر که عقلده و گرك علم و معارفده کامل و متین اوله، دها دهاته دخی مرور ایلدی.

العزهی: آنکه خرّمی نخواهد / کسر مهمله ايله و معجمه ايله در، سرور و شادی صفاسی اولمیوب کننیدن تبعید ایدن کمسنه در، اگر نکره قیلنسه تنوین ايله عزّهی دینور و مدّیله تا لاحق اولوب عزّهاته دیرلر، جمعنده عزّاهها مساجد وزنده در.

العلهی: آرزومند بآرامشگاه خویش / فتح ايله در، کندی مقرّنی طلبکار اولنوب استکلی اولان کمسنه در، ع:

وحنینه أبدا لأوّل منزل^{۴۵۰}

لکن قارنی آچ خاتون دیمک دخی اولور.

قلهی: جایگاهی / قاف ايله در، معروف بر یرک علمی اولمغله تعریفدن مستغنیدر.

-و-

الأخوی: سیاه / مهمله ايله در، قاره رنگدر، ﴿غناء أحوی﴾ کریمه سی بو معنایه در.

الأهوی: سیاه فام لب / دوداغی قاره یه مائل اولان کمسنه در. فقیر دیرم که: حمردن سواده میلان معناسی إقتضا ایدر، اما لغتدره

صفرندن ویا خضرندن قاره یه مائل معناسی یازدیلر، مؤنثی اولان حوّا أمّ البشرک اسمی اولمق بو معنایی تأیید ایدر که گندمگون ایدی. / [ر۷۰و]

الأزوی: ماده بزانی کوهی / بیانی دیشی کچیلدر، علی خلاف القیاس أرویه نك جمع کثرتیدر که أرویه أضحیه وزنده در اصلی^{۴۵۱} أرویه در أضحو که وزنده وای ثانی یایه تحویل و ایکسی إدغام^{۴۵۲} ماقبلینک حرکه سنی کسره یه تبدیل ایلدیلر. / [م۵۶و]

الألوی: مرد سخت خصومت / صواشی و جدال و نزاعی شدت اوزره اولان کیشی، ألدّ الخِصام معناسه در.

البقوی: خشنودی / موحد و قافله در، قناعت و راضی اولمقدرد، اصل معناسی مرحمت و شفقت اولمغله مستلزم رضا و بالعکسدر، بقیا دخی گلور.

البلوی: آزمایش و آزمودن / صنایق و یوقلمق که تجربه ایلیمکدر، بلادن فرقی مصائب شدیده ايله تجربه یه بلا دیدیلر ﴿إِنَّ هذا هو البلاء المبين﴾ و عموم بلوی ناسک ابتلالری تقریرله إزاله سی ممکن اولمیان امر خلاف شرعه مصطلح فقهدار.

^{۴۵۱} ن + ایکی وای ايله.

^{۴۵۲} ن : وای ثانی یایه قلب وادغام.

^{۴۵۰} شرح دیوان أبی تمام، الخطیب التبریزی، ت: راجی الأسمر، دار الکتاب العربی، بیروت ۱۹۹۴، ۲ / ۲۹۰.

مستور اولسه آلیه و آلیان دیرلر که آلاده گچمشدر.

خزوی: نام جایگاهی / ضم مهمله ایله و معجمه ایله در، بر یرک اسمیدر که بلاد تیمده دهنا نام محله اولان قوم یغلیرنیک اکبری اولان محل، حتی مختصر دیباجه سنده سعد فاضل، ع:

یوماً بخزوی ویوما بالعقیق

دیمشدر.

الحلوی: شیرینی / طاتلیق، حلاوت گبی.

الدعوی: دعوی / معروفدر، طلب معناسنه اولان دعادن مشتق بر سخندر که کیشی آنکله بر کمسنه نیک اوزرینه حق ثابت ایلیه و صدقنی اظهاره سعی ایده و آنی انکار ایدن کمسنه ایله نزاع ایده پس لفظ مزبور معنای مذکوره اسمدر که لفظ کریمدر، جمعی تعالی وزننده دعاوی در.

الرضوی: خشنودی / فتحله در،^{۴۵۴} رضا ماده سندندر که رضا و بو معناده عتی و بقوی سابق و بقیا لاحقدر.

رضوی: کوهی / بر طاغدر که مدینه منوره قربنده در.

الرعی: اشتر بارکش / مهملین ایله در، یوک دوه سی، بعیر الحمل گبی. / [۷۱و]

التقوی: پرهیزکاری / فوقیه و قاف ایله در، مضرات اخرویّه دن صاقنمق حزر و احتراز ایلمک، ثفا ماده سی سابقدر.

التقوی: گم سُخنی / آز سوزلی یعنی قلیل الکلام اولمق که قلّت کلام قلت منام افشای سلام سنن سنیه نبویه علیه السلام دندر.^{۴۵۳} / [۷۰ظ]

الثروی: توانگری / مثلته و مهمله ایله در، بایلق که غنا و قدرت و یسار و ثروت معناسنه در، بعض لغوی کثیر المال اولان عورتدر، مذکری ثرواندر دیدیلر و ثری ماده سی سابقدر.

الثنوی: سر و پشت اشتر کشته / نون ایله در، اولدر دکلی دوه نیک باشیله آرقه سی که جمله اعضاسندن گویا مستنادر.

الجدوی: بخشش / جیم و مهمله ایله در، ویرگی و باغشلایش که عطا و کرم، قلیل الجدوی دیرلر، اندک نفع گبی.

جلوی: نام اسبی / بر معروف آتک اسمیدر که نسل صاحبیدر، تعریفدن مستغنیدر.

الجهوی: کون برهنه است / مکشوف که آچق اوترق یر و چپلاق قبا اتی که اگر

^{۴۵۳} ذکر الله دن غیریده کاشکی بی زبان اولسم دیو حضرت صدیقک تمیسی دخی آکا دلیل اولور. «کنار»

^{۴۵۴} ن : إعجام ثانی ایله در.

الرعوی: ایستادن / طورمق، قیام^{۴۵۵}
معناسنه در و مأمور اولدیغی امرک دائما
اوزرنده بلا تکاسل قیام ایلمک. / [م ۵۶ظ]

الرعوی: نگاه داشتن / تفکر که بر امرک
عاقبتی نیه منجر اولور و قضیه نه وجهله
نتیجه بولور دیو ملاحظه و صوری و معنوی
نگاه انداز ایمعان اولمق.

السُلوی: شُمانه / ترکیده بلوی دیرلر که
غلطیدر، ییلدرجندر، بعضیلر غیریدر دیدیلر،
لفظ قرآنیدر.^{۴۵۶}

السُلوی: انگبین / بال سلوان، عسل گبی.

السُلوی: زائل شدن غم و عشق / ضم
ایله در، غم و عشق زائل اولمق، سُلا
ماده سندندر که یازلمشدر.

الشُروی: مانند / فتح معجمه ایله و مهمله
ایله در، شبه و مثل گبی که ترکیده بکرر و
گبی دینور، مثلاً: المرتضي شُروی الصديق أي
شبهه و مثله.

الشهوی: زن آرزومند / فتح ایله در، استکلی
خاتون که اشتهالی و شهوتلی دخی دینور.

ضفوی: جایگاهی / معجمه و فا ایله در،
معروف یر که تعریفدن مستغنیدر.

الطغوی: بیفرمانی / مهمله و معجمه ایله در،
آزغونلق اطاعتسز و انقیادسزلک و حدی تجاوز
ایلمک که لفظ قرآنیدر و طغاة دخی سابقدر.

العدوی: گر و جز که بکسی درگیرد /
مهمله لرله در، اویوز علتی و غیری مرضک
اولاشمسی، سرایه الجرب و غیره معناسنه در، علل
ساریه باذن الله یدیدر؛ جَرَب، بَجَر، رَمَد، حَصْبَه،
جدری، طاعون، جزام، ابن ملک برصی دخی
یاد ایلدی.^{۴۵۷}

العدوی: کینه کشیدن / دشمنلک گودمک،
عُدوان گبی.

عروی: جایگاهی / بر معروف محلك نامیدر که
پُشتنه صغیردر.

العلوی: بلندی / یوکسکلک، گرک رفعت صوری
و گرکسه شرف معنوی اولسون.

العَوّا: کون / شدّ ایله در، اَلْیَان که / [ر ۷۱ظ]
ترکجه اوترق یری، است و دبر دخی دینور.

العَوّا: ستاره از منازل ماه / منازل قمردن بر
یلدزدر که اون اوچونجی یلدزدر، جمله سی یگرمی
سکزدر، عَوّانک وقتِ طلوعی ایلولده در، رشا
دخی یازلمشدی. ملک أَشرفک حضورنده اُدبادن
شهاب قوصی موجود ایدی، سعد الدین نام
طیب داخل بزم اولدقده پادشاه جنابلری اُدییه

^{۴۵۷} م - علل ساریه باذن الله یدیدر؛ جَرَب، بَجَر، رَمَد، حَصْبَه،
جدری، طاعون، جزام، ابن ملک برصی دخی یاد ایلدی.

^{۴۵۵} ن + ایاغه قالقمق.

^{۴۵۶} «المن والسُلوی» الآیه، منّ یر انگبیندر که آکا اهل
طب قدرت حلواسی دیرلر. «منه»

الفتوی: بهم آمدن / بیله^{۴۵۹} گلمک، معیت گبی و بر یره جمع اولمق.

القصوی: دوری / ضمله و مهمله ایله در، اوزاقلق و ایراقلق دیمکدر، قصا ماده سی ذکر اولنمشدر.

القهوی: باز ایستادن از خویش / فتحله در، طعمادن گیرو چکلمکدر، لکن لغتله دره لذتی کره گورمکدن ناشی اکلندن رو گردان اولمقدر دیدیلر. / [۷۲و]

الکمو: شبِ ماهتاب / آی آیدنلق ایلدیگی گيجه، لیله قمر گبی که گونلرینه آیام البیض دیرلر.

المأوی: / [ن. ۲۰ظ] جایگاهی همه چیزی / مطلقا هر بر شیئک محلّ مخصوصی.

المأوی: باز گشتنگاه / ینه رجعت ایدوب گله جک یر که، مثلاً انسانک گيجه لرده مسکنی و حیوانک آخوری و طامی و یووه سی که آندن چیقوب گیتسه ینه دونوب گلجک یری، ﴿إلی الله مرجعکم﴾ مآلیله جنته دخی إطلاق اولنور.

المثوی: منزل / مثلثه ایله در، محل نزولدر.

المروی: آنکه وی را در ندم بیندازند / کسر ایله و مهمله ایله در، اول کمسنه در که آنی پشیمان ایده لر یعنی انداخته چاو ندامت اولان کس.

^{۴۵۹} ن + قاف ومثلثه ایله در.

خطاب ایدوب سعدک حقنده نه دیرسین دیدکده شهاب دخی: یا مولانا السلطان سعد اگر مجلس همايونکده بولنورسه سعد الدین اولور و اگر بر سماءه مصادفه ایدرسه سعد بلع و خیمه ضیوفده سعد اخیه و اهل اسلامدن بر خسته یه وارسه سعد ذابح اولور دیدیگی لطیفه توریه دلپسنده عظیم خنده ایلدکلری ثمره ادبیّه در.^{۴۵۸}

الفتوی: فتوا / فا ایله و فوقیه ایله در، بر مشکل حلّی سؤال ایدن کمسنه یه مفتیلرک ویردکلری فتوادر که فتیا گبی افتا ماده سندن اسمدر، لکن او دخی اصطلاح جدیددر، اصل لغتده سخا و کرم دیمک اولدیغی تعریفکردی سید الفحولدر، فتی ماده سی یازلمشدی.

الفحوی: مقصود از سخن / ثانی مهمله ایله در، لفظاً و معنی معنی معناسنده در / [م. ۵۷و] دیدیلر، ممدوداً دخی گلور. فقیر دیرم که: بر کلامک فحواسی آنک معناسی دگلدر، بلکه سباق و سیاق کلامدن فهم اولنان مآل کلام و نتیجه مرامدر.

^{۴۵۸} ن - ملک اشرفک حضورنده ابدادن شهاب قوصی موجود ایدی ... دیدیگی لطیفه توریه دلپسنده عظیم خنده ایلدکلری ثمره ادبیّه در

غنیمتدن کیشینک مالک اولدیغی شیدن دوستنه ویردیگی مال.

الحزیا: زنِ شرمگین / معجمتین ایله در و فتحله در، اوتانجی و اودلو یعنی حیاکار و شَرْفَه‌نَاک خاتون دیمکدر، ﴿لا تخزون فی ضیفی﴾ کلام شریفی اصلنده لا تخزونی اولوب بنی مسافرلرمک آراسنده مفتضح ایدوب اوتاندرمک دیمکدر، لکن خَزایه ماده‌سی إستحیا معناسنه اولوب مذکری خزیان و جمعی خزایا قصریله خماسیدر و مؤنثی خزیاء مدّیله در، صاحب الاصل تفلیسی مرحوم مقصوره‌یه درج ایلدی.

الدنیا: این جهان / ضم مهمله ایله در، بو عالم فانیدر، عقبی و آخری مقابلیدر، جمعی اولان دنا گچمشدی.

الدنیا: نزدیکتر / أدنانک مؤنثیدر و أدنی مذکری زیاده یقین کمسنه در.

الرؤیا: خواب / ضم ایله و همزه ایله در، دوش دیدکلی حالتدر، واقعه دخی دیرلر، اویخودن صکره اولور، صوفیه عنندنه بروزاتِ دائره مثالی دخی حضرات خمسک بریدر، عالم ارواحدن اکثف و عالم اشباحدن أطف بر دائره در، حُسْنًا و قُبْحًا تعبیر اولنور و کتاب کریمه یدی رؤیا مسطوردر. [۷۳و]

الرؤیا: خواب دیدن / دوش گورمک، اوچنجی بابدن مصدردر.

المهلوی: گردنای ساز که بر پیچند / فتحله در، دیزده و غیریله اولان بوکم محلی، مثلا قماشک ایکی قات ایلدکلی یری. [۷۲ظ]

المهلوی: میان دو کوه / ایکی داغ آراسیدر و آکا شبیه اولان ایکی شیئک میانی.^{۴۶۰}

التجوی: راز / نون و جیم ایله در، گیزلو دیمک و سر سویلشمک معناسنه اسمدر.

التجوی: راز گویان / سر سوز سویلشنلر که ﴿التجوی﴾ بو معنایه لفظ قرآنیدر، مجازدر، رجل عدل گی.

-ی-

أعیا: قبیلّه / مهمله ایله در، بر قبیله در، بنی أسددن منشعبدر، رئیسلی أعیا بن عمرو بن أسددر.

البقیّا: خشنودی / ضم [م۵۷ظ] موحدّه ایله در، بقوا معناسنه در که سابقدر.

الثنیا: سر و پشت اشتهر کوشته / ضم مثلته ایله در، اولدردکلی دوه‌نک باشی و آرقه‌سی و او ایله ثنوی گچمشیدی.

الحذیا: آنچه بدهند بیاری خویش از غنیمت / ضم مهمله ایله و معجمه ایله در،

^{۴۶۰} ن + مهواة دخی گلور.

الرُّعْيَا: اشتر بارکش / ضمله‌در، فتحيله لغتدر مهمله‌لرله‌در، يوك دوه‌سی، شَنُوا ايله نُنْيا بو معناده سابقلدر.

السُّقْيَا: آب دادن از باران / ضم ايله و قافله‌در، سقي ماده‌سندن و اول معنايه اسمدر که يغمور صويندن صو آرمق، صو ويرمك، ايکينجي بابدندر.

الطُّغْيَا: ماده گاو کوهی / ثاني معجمه‌در، بياني ديشی اوکوز، بقر وحشي گي.

الْعُلْيَا: / [م ۵۸و] بلندی / يوکسکلک، مکان مرتفع معناسنه اسمدر و فتحی دخی جائزدر و اعلانک مؤنثی دخی بويله گلور و علا ماده‌سی گچمشیدی.

الْفَتْيَا: فتوا / فا و فوقيه ايله‌در، واو ايله فتوا بو معنايه گچمشیدی، فتوا ويرمك معناسنه اولان إفتا ماده‌سندن اسمدر. ^{۴۶۱} / [ر ۷۳ظ]

^{۴۶۱} دولت عثمانیه اقام الله براهينهاده قوانين مشايخ اسلاميه‌دندر که طولی عرضنک مثلفی مقداری بر ورقپاره اوزره تحرير اولنوب جوابی مفتی وقت امضاسيله مُعْتَوْن بر هیئت خاصه‌در. قدیم الایامدن بری مفتیان عرب و روم اول صورتک اولنه تبرکا "اللهم يا وليّ العناية والتوفيق نسألك الهداية إلى أقوم طريق" یازه گلمشله ایدی، وقتا که حسنجان زاده خواجه مُجَدَّ سعد الدین افندی یه تقلید منصب فتوی و تشریف فروه بیضا اولدقده اول رسم لطیفک اوزرنده اولان دعایی حذف ایدوب یرینه "یا مجیب کلّ سائل نسألك تسهیل المسائل إلى حل مشکلات وسائل" یازلق اوزره تسوید خانه رجالنه تنبیه و امین الفتوی یه امر نبیه بیوردیلر، بعد زمان آنلرک مخدوم کِهْتَر مکرملری مُجَدَّ اسعد افندی

القَصِيَا: دوری / قاف و مهمله ايله‌در، بعد معناسنه‌در، قصوی مذکورده لغتدر.

الحَيَا: زندگانی / فتح ايله‌در، دیریلکم، حیات معناسنه مصدر میمیدر و لفظ قرآنیدر.

-ومنه-

یعنی ألف مقصوره‌نک رباعیاتی قسمندندر آخرینه تا لاحق اولان کلمات رباعیه.

الْمَرَّآة: دیدار / فتح و سکون مهمله ايله‌در، یوز، وجه و چهره و بشره گي که انسانک ابتدا باقدقلری وقتنده گوردکلری یری که منظر معناسنه.

الْمِرَّآة: آینه / کسر ايله، گوزگو و دوزگو دیدکلری بلور مجلی که ماویه دخی عربیدر و سجنجل و زجنجل لغت رومیه‌در، هندیلر اسی دیرلر، جمعی مرایا گلور، بعض لغتدرده مراتی مرآة

مشيخت اسلامیه ايله شرفیاب اولدقده آنک بدلنده ایکی دفعه‌لرنده دخی "الله الهادي عليك اعتمادی" یازلق اشارت بیوردیلر، آنلرک مخدوملری مولانا مُجَدَّ ابو سعید افندی آندن بدل صورت سؤالک اوزرنه "الله المستعان عليه التكلان" یازدرمشله ایدی، صکره آنلر بالکلیه طرح اولنوب شیخ الاسلام سعید سید فیض الله شهید دفعه ثانیه‌سنده بو مسئله بیاننده ائمه حنفیه‌دن نه وجهله‌در، کلماتی خُرده خطله اشارت گونه رسم ایلمک اوزره مناسب گوریلوب الی الآن بو وجهله رسم و تحتنده تحریر فتوی اولنور. مفتیان دولت عثمانیه‌دن منقاری زاده یحیی افندی و آنقروی مُجَدَّ امین افندی و دري مُجَدَّ افندی و السید مصطفی افندی امضالری یرنده مهر ايله ختم اولنور ایدی، دامادزاده ابو الحیر أحمد افندی بر طاق مدوری کُتْبَه کافنک مدی قیلوب تحتنه ابو الحیر أحمد غُفّی عنه رسم اولنوب خط سیاه ايله مطبوع قیلوردی که فی الأصل منلا جلال دواوینک امضالری صورتیدر. «کنار»

-ت-

المَشْتَاة: زمستان / فتحله‌در، قیش دیمکدر،
مشتای بلا تا مقدما إملا اولنمشدی.

-ث-

الكِثَاة: انبوهی موی / کسر ایله و نون ایله‌در،
کثرت شعرات که قیللرک چوقلغی معناسنه، کث
گی و شاید که نون زائد اوله یاخود توی باصمق
معناسنه‌در، عثی و أعثی لفظلری دخی
یازلمشدر.

المَقْتَاة: خیارزار / فتحله و سکون قاف ایله‌در،
خیار تارلاسی، مقتوه گی، قَثَّ فتح ایله و قُثَاء
خیار دیمکدر، کسر و ضمله دخی جائزدر.

-ج-

السَّرْجَاة: آن موی که کفشگر بدو دوزد /
کسر و سکون مهملتین و جیمله‌در، پاپوشچی
پاپوش دیکدیگی قیل یعنی ایپلک.

المُزْجَاة: اندک / ضم و زای هوز ایله‌در، اسم
مفعولدر، آزیغی قلیل که اکثری بضاعه‌یه صفت
اولور که ﴿بِضَاعَةٌ مُزْجَاةٌ﴾ لفظ قرآنیدر سرمایه
قلیل دیمکدر.

الْمُنْجَاة: رستکاری / فتح ایله و نون ایله‌در، نَجَاة
مذکور ماده‌سندندر، مصدر میمی که خلاص
بولق معناسنه‌در.

ظنیله عورتدر دیو غلط ایلدیلر، زَلَفَه دخی
اسماسندندر و ایکی یا ایله آیینه دخی لغتدر.

المِشَاة: زنبیل کاریز کنان / معجمه ایله‌در،
صو یولی و قوی قازنلرک چامور و طپراق
چیقاردقلری زنبیلدر، جمعی حرامی وزنی اوزره
مشائی گلور. / [۷۴و]

-ب-

البَوْبَاة: بیابان / فتح ایله‌در و ایکی موحد
میاننده سکون واو ایله‌در، یازو که صحرا و
مفازه دیرلر، وزنا و معنی موماة گی و أَلْفی
واودن مقلوبدر.

بَوْبَاة: جایگاهی / بر معین و معروف یرک
نامیدر، / [م ۵۸ظ] آنکچون تعریفدن
مستغنیدر.

الرَّكْبَاة: ماده اشتری که نشست را شاید /
بنوب اوتورمغه سزا ناهه معناسنه‌در، لکن بو
معناده رکبانه لفظنی بولدق رکبه‌دن اولور،
لکن رکوبدن اولمق راجحدر. ^{۴۶۲}

المُضْبَاة: نانی که بر سنگ پزند / ضم ایله
و معجمه ایله‌در، طاش اوزرنده پشوردکلری
أُثْمَكْ، لکن لغتلرده گُولْدَه طبخ اولنان ناندِر،
خبزُ المِلَّة گی.

^{۴۶۲} رکیات کلمه‌سنده فتح و ضمله رکیبة‌نک جمعیدر که دیز
معناسنه‌در دیدیلر، والله الموفق. «کنار»

-د-

البادية: بادیه / معروفدر.

الحدّاة: تبر سنگ شکاف / مهمله و شدّ ايلهدر، طاش قران بالتهدر يعنى آنکله طاش قرارلر، لکن لغتلرده ايکي يوزلو اولان بالتهدر ديديلر.

الدوّرة: بازیگاه کودکان / فتح مهملتين و میانلرنده واو ايلهدر، چوجقلرک اويون یری، تدويه بر هوا اولان دَوْران و تدويم بر زمین اولان / [ن ۲۱و] جَوْلاندر، و دَوّايه اولکيده و دَوّامه ثانیده ضم و تشدید ايلهدر، صبيانک چويرديکلری شيدر که چوق زمان دوران ايدر.

المرداة: سنگ بالايين آسیا / کسر ايله و مهمله ايلهدر، دگرمانک اوست طاشی، لکن أختري آلت طاشی ديمشدر.

المرداة: سنگ منجنيق / مانجلیق ديمکله مشهور اولان آلتیه وضع و رُمي اولنان طاشدر.

المرداة: سنگی که بدو سنگ شکنند / اول بر طاشدر که آنکله طاش قرارلر. / [م ۵۹و]

المَزداة: گوگوز بازی / فتح و معجمه ايلهدر، اطفالک جَوْر اوينادقلری چقور.

المِسداة: تَنَنَدَه جُولاه / کسر ايله و مهمله ايلهدر، چوزگی ديدکلری آغاجلردر که بَر چوزمک يعنى آرَشِنی دُوزمک آنده نظام بولور، بعده دستگاهه وضع و آراغاجنی طوقورلر و اول

-ح-

الأضحاة: قربان عيد / عيد اکبر که چشن حجدر، ذبح اولنان قربان، مفرددر جمعی يازلمشدر.

المِسحاة: بیل / کسر ايله و مهمله ايلهدر، چاپا ديدکلری آلت و بیل دخی ديرلر، اگر حديددن ايسه مسحاة و اگر خشبي اولورسه مَحْرَفه دينور.

المسحاة: سوهان چوبسای / آگه و دوريو ديدکلری آلتدر که يوزنده خرده کاری ديشلری اولوب بر يره سورسه اول محلی يونوب قازر.

المَصحاة: جای شراب / ظرفدر، کاسه و قدح و اِنّاگي، / [ر ۷۴ظ] في الأصل صحو ماده سندندر.

المَصْحاة: جای آفتاب گاه / فتح ايله و معجمه ايلهدر، گنشک ضیاسی دائما زائل اولميوب بولنديگی یردر.

المنجاة: بکره بزرگ / نون ايلهدر، بيوک مَقْرَهدر، بقره دخی ديرلر.

المنجاة: رنده دُرُوگَر و جُر / کسر ايلهدر، دولگر رنده سی و سائر آلتی.

چوزگی یه ترکجه جاغ دخی دیرلر، سدا
گچمشیدی.

المُعْدَاة: جایگاهی که بدو اسب دوآند /

ضم ایله و مهمله ایله در، إفعال بابندندر،
اول یردر که آنده آت قوشدرلر، مشوارِ تعلیم
فرس معناسنه در، قوشی آتلرینک اسملرینی
ترتیب اوزره شیخ اکبر نظم ایلمشدر که درت
بیتدر، **شعر:**

قالوا المُجَلَّى أول ثم مُصَلَّى بعده

ثم المُسَلَّى ثالث والثاني طرفٌ رابع

والخامس المُرتاح ثم عاطفٌ سادسهم

ثم الحظيُّ بعده وهو الجواد السابع

والسامن المؤمل ثم اللطيمُ تاسع

سُكِّنَتْهُمْ عاشرهم اهله طَوالع

فَسُكِّلَهُمْ آخِرهم فلا يعدّ فيهم

أن المُجَلَّى أول وتسعةٌ تَوابع ^{٤٦٣}

المهْدَاة: هدیه / ضم ایله در، آرمغاندر، هدیه

گبی و کسر ایله / [۷۵و] هدیه نک

^{٤٦٣} م- قالوا المجلى أول ثم مصلى بعده ... أن المجلى أول
وتسعة توابع؛ المصباح المنير في غريب الشرح الكبير، أحمد
بن محمد بن علي الفيومي المقرئ، ت: عبد العظيم الشناوي،
دار المعارف، القاهرة ٢٠١٦، ص. ٧٠٨. **شعر:**

وغدا المُجَلَّى والمُصَلَّى والمُسَلَّى

تاليا مرتاحها والعاطف

وحظيها ومؤمل ولطيمها

وسُكِّنَتْها هو في الأواخر عاكف

کاسه سیدر، اراده مظلوف طریقیله هدیه یه
إطلاق ایدرلر، اگر خالی ایسه هدیه مراد اولنماز.

-ر-

الحِفْرَاة: چار شاخِ خَرْمَن / کسر مهمله ایله و فا

ایله در، خرمن آلاتندن درت پارمق بر کورکدر،
بش، آلتی دخی اولور، بیا دیرلر، بو معنایه مِذْرا
یازلمشدر، فارسیده هیج و هید دخی دینور.

العِفْرَاة: موی پیشانی شیر / آرسلا نک آلنده

اولان قیل، بعضیلر مطلقا چارپا مراددر دیدیلر.

المِبرَاة: کارد تنک / کوچک بیچاق، سِکِّین

صَغیر معناسنه قلمتراشدر، کَزَلْک دخی دینور.

المِبرَاة: رنده دُرُودِگَر ^{٤٦٤} / دولگر رنده سی.

الْحِرَاة: سزاوری / فتحله و مهمله ایله در،

یراشقلیق، حری ماده سندندر، أحرا یازلمشدر،
صائبک بو بیتی محلّ مناسب گورینور ^{٤٦٥}، **بیت:**

خودآرا آنچنان بر جامه ابریشمین نازد

که پنداری زبر دارد مقامات حریری را ^{٤٦٦}

المِدرَاة: سر خاره / کسر ایله و مهمله ایله در،

طویلی اگنه در، بلا تاء جنسی إملا اولنمشدر.

^{٤٦٤} دُرُودِگَر آلتی حرفله و دال ثانیه نک إسقاطیله دخی دروگر

تَجَّار معناسنه در و رنده عریبدر معروفدر. «منه»

^{٤٦٥} ن : صائب مستعد خان دیمش. ٤ : م : وصائب دیمشدر.

^{٤٦٦} دیوان صائب تبریزی، ص.

-ص-

النَّصَاة: موی پیشانی / نون ایله در، آئنده اولان
قیل که زلف دیرلر، ناصیه ماده سندن در.

-ض-

الضوضاء: آوازهای مردم / فتح معجمه ایله در،
انسانك غوغا و غلبه ده صدالری، أصواتِ ناس
گی.

الضوضاء: خشنودی / مهمله ایله در، رضا
معناسنه مصدر میمیدر که تا اوزره مبنیدر، قیاس
ایسه تجرید ایدی، تا اوزره وفقی دخی جائزدر،
سخطك ضدیدر رضوان گی، و لمرضاة الله دیمك
حق تعالی نك راضی اولسی رجاسنه دیمكدر.

المُفَضَّاة: زنی که گذرگاه بول و کودکی وی
یکی شده باشد / ضم ایله و فا ایله در، اول
خاتوندر که آنك بول یوليله رحم یولنك اکیسی
بر اولمش اوله، اگرچه لغتلرده سیلین و مسلکین
تعبیرلرندن فهم اولنان بودر که بولك و غائطك
ثُقبه لرینك اکیسی بر اوله، بویله دگلدر، بلکه
داخل فرجده اولان ایکی سبیلک بری رحم یولی
که محلّ جماعدر، آنکله بول یولی آراسنده اولان
جلد رقیق علّت ویا بر غیرى صدمه عارضه سیله
مُنشَق اولوب بو سبیدن علتزده اولان خاتونه
دیرلر.

المِذْرَاة: چار شاخِ حَرَمَن / کسر ایله و
معجمه ایله در، یَبَادِر که نام دیگرى حِفْراة
هنوز یازلمشدر.

المِقرَاة: حوضِ پر آب / قافله در، صو ایله
طولو حوضدر، بعض لغوی یغمور صویدر
دیمش.

المِقرَاة: کاسه بزرگ / بیوک کاسه که جَفَنه
دخی دیرلر.

مِقرَاة: نام جایگاهی / بر معلوم یرك اسمیدر و
لهذا معرّب دگلدر.

-ز-

الزُّوْزَاة: راندن / فتح معجمه ایله در، سورمك
که نفی ایتمك دینور، إجلا گی، بر
کمسنه ی دیارندن بر آخر ولایته یا شرعاً ویا
قانوناً تأدیب ایچون نقل ایتدرمکدر و
سرعتِ سیر معناسنه دخی گلور. / [ر۷۵ظ]

-س-

المِرْسَاة: لنگر کشتی / کسر ایله و مهمله
ایله در، گمی دموری که / [م۵۹ظ] آنکله
قَعَر دریا به سفینه یی ربط و ضبط ایدرلر.
المِنْسَاة: چوبِ دستی / کسر و نونله در،
دگنکدر که عصا ماده سی سابقدر.

-ش-

الشَّوْشَاة: ماده شترِ سبك رفتار / فتح
معجمه ایله در، تیز یورر دیشی دوه در، ناقه
سریعه گی.

-ط-

الأَرْطَاة: نباتی / فتحله و مهمله ایلهدر، بر
 اوتلقدر یعنی بر آغاجدر که قومده حاصل
 اولور پیراغیله دَبَّأَغْلَر سختیان بویارلر و آکا
 ادیم مأروط دیرلر، جنسی أَرطی در، أفعَل
 ویاخود فعلی وزنی اوزرهدر.

المِلْطَاة: شکستگی سر که از استخوان
 بگذرد / کسر ایلهدر، باش یاریلوب کموکدن
 ایچری گچمک که اوننجی رتبه سیدر، جنسی
 اولان ملطی که لفظ حدیثده واقعدر، بالاده
 تقدم ایلمشیدی.

-ع-

الْمَدْعَاة: مهمانی / فتح ایله و مهمله ایلهدر،
 مسافرلکدر، دعوت گبی که طعام جمعیتدر.

الْمَسَاعَاة: نیکویی و جوانمردی / جود و
 کرمدن نشأت ایدن وضع و حرکتدر، جمعی
 مساعی گلور.

-غ-

الْمِرْغَاة: هرچه کف شیر بدو خوارند
 / [۷۶و] هرنه که سوددن اولان قایمغ آنکله
 اکل ایدهلر، بال و اکمک و پنیر گبی.

-ف-

المِصْفَاة: پالونه / کسر ایلهدر، آلتِ تصفیه
 یعنی سُوزکی سُوزک و سُوزَه جَک آلتِ کُفْچَه و
 کُفْگیر و پالودکی دخی دیرلر.

-ق-

السِّلْقَاة: سِنان افکندن / مزراق اورمق.

الْقَوَاقَاة: بانگِ ماکیان / فتح قاف ایلهدر،
 طاووق صداسی، غوغا و شماتت و چاغرشمق.

الْمَرْقَاة: پایه / فتح ایله و مهمله ایلهدر، قَدَمَه و
 دَرَجَه معناسنه تَرْدُبَان دیمکدر، سُلَم گبی، موضع
 صُعُود و عُرُوج که اسم مکان اولور.

الْمِرْقَاة: مثلها / کسر ایلهدر، بو دخی معنای
 سابق ایچونددر، لکن آلتِ تَرْقِي و تَدْرِج اولور.

الْمَسْقَاة: جایگاهی آب خوردن اشر و مرغ /
 فتح ایلهدر، دوه و قوش صو ایچدگی یردر، و
 دو پا حیوانلرک صو ایچمک ایچون کنار نخرده
 إعداد اولنان موضع مخصوصلری و اگر کسر ایله
 اولورسه اسم آلت اولور.

-ک-

المَشْكَاة: رُوزن و طاقِ چراغ / کسر ایله و
 معجمه ایله که پنجره گبی بر محلدر، لکن غیر
 نافذدر، ایچنه چراغ وضع اولنور، ﴿کَمْشَاةُ﴾
 فیها مصباحُ المصباحُ فی زجاجةِ الزجاجَةِ ﴿﴾
 کریمه سنده مشکاة دولاب گبی دیوار ایچنده

دیدکلی ظرفدر، تاسی واحد ایچوندر و جنسی
بلا تاء گچمشدر.

المِصْلَة: دام شکارگیر / مهمله ایلهدر، آو
طوتان فَّق، صِیادک آلتِ صیدیدر آکا تَلَّه و فَحَّ
دخی دیرلر، جنسی اولان مِصلی إملا اولنمشدر.

المَعْلَة: بزرگواری / فتح ایلهدر، علو و شرف
و رفعت کسب ایلمکدر، اعلی، معلی
گچمشدر.

المَعْلَة: نیکو کاری / ذاتا و صفتا و ظاهرا و
باطنا انسانیتک لازمه سی اولان حال کمال و
لطافت.

المَعْلَة: حَسَب / صفاتِ حسنه اربابی و مجد و
شرف اصحابی اولان آباء کرام و أجدادِ عظامدر
که آنلرله فخر اولنور.

المِغْلَة: تیر پرتاب / کسر و معجمه ایله،
پرتاب اوقی یعنی منزله اوق آتان کمانکش اوقه
کُشاد ویردکده یایی سرد و ضربی شدید اولمغله
بولندیغی هیئتدن تیر اندازی تحویل و وضعی
تغییر ایدر، کیمی بر طرفه وَثَبه یعنی پرتاو ایدوب
صچرر و کیمی اوتورر اکثریا یمینه ویاخود یساره
پرتاب و حمله ایلدگی سببدن اول اوقه پرتاو دیرلر
که نامِ مخصوصی دخی پرتیدر. / [ر۷۷و]

المِغْلَة: تاوه / قافلهدر، لقمه و یمرطه
طوه سیدر، ترکیده طِغَن دینور.

مصنوع محلدر، آکا مصباح وضع اولنور و
قندیلک دوده سنک تلویثندن آخر محلی محافظه
ایچون یاپلان / [م۶۰و] ستره یه دخی دینور.

-ل-

السِّغْلَة: بدترین غول ماده / دیشی غولک
زیاده آلچغی یعنی مُضِرِّی و شَرِّی دیمکدر،
جَنِّیاندن اول دیشی که انسانک ارکگنه
مسلطه اولوب تسخیر ایچون سحر ایده و
غُول اول جنّ غاویدر که کاری فَلَواتنده ابناء
سبیلی إضلال ایلمکدر.

السِّهْلَة: ریگی که از عورت بیرون آید /
اول قومدر که عورت یعنی طاغلرک یارقلرندن
سَیْل صولریله چیقیر، رَمْلٌ خارجٌ عن شقوقِ
الجبالِ بسَیْلٍ عَرِمٍ معناسنهدر.

المِیْلَة: زکوی که / [ن۲۱ظ] زن نَوَحَه گر
در دست دارد / یاس طوتان خاتونک النده
طوتدیغی بز پارچه سی، کِرباسِ نایِجَه گبی.
/ [ر۷۶ظ]

المَجْلَة: یکسوی پیش سر / فتح ایله و
جیملهدر، باشک بر جانبی که اوک طرفی،
پیرانه سر اولدقده قیل بیتمیوب و صلح
اولمقدن ذکر محلّ قرینه سیله کنایتدر، أجلی
دخی سابقدر.

المِخْلَة: توبره / کسر ایله و معجمه ایلهدر،
ترکیده فارسینک غلطی اولان تُورَبه و تُورُوه

وزنلری بربرینه متخالف اولور، از جمله بو
رباعینک مبنای وزنی دخی رباعی الأنواعدر:

نادیده عجب رباعی نو پیدا
هر مصرعی بر وزنله در جلوه نما
هر رکنی کناریمده کی خانه گبی

بر جانبه میل ایلمک استر گویا

و بر حدیثده واقع اولان مَثَنَة لفظندن دو بیت
مراددر دیدکلری قوله نظرله مربع مراد اولمیوب
بلکه مثنوی دیدکلری نوع مراد اولنور که ایکی
مصرع بر قافیه اوزره و صکره گلن ایکی مصرعی
دخی قافیه دیگر اوزره اِنشا اولنمشدر، پس دو
بیتی ده بیت ایله مصرع اراده سنه مبنیدر که بو
طور اوزره بعض منظومه لر اولور که مواعظ و
علومه دائر اولنلر مثنوی شریف و لغتله و نوحه
العشاق و مناقب انبیا و اولیا امثالی مرّعاتدن
ماعدل نیجه سیر که سیره بکریه و شهنامه و
حمزه نامه و بطلال غازی حکایاتی و داستانلر
گیك دستانی و کسک باش دستانی امثالی
سوادکارلق که دارینده سبب خسران و وسیله
خذلاندر، اشته بونلر جمعیتلرده اوقتمق اشراطدن
اولمق اوزره اثر شریفدن منفهمدر.^{۴۶۷} / [ر۷۷ظ]

^{۴۶۷} ن - ایکی بیت درت مصرع اولمغله اربعه ماده سندن اسم
تعین اولندی... اشته بونلر جمعیتلرده اوقتمق اشراطدن
اولمق اوزره اثر شریفدن منفهمدر؛ م - که بو طور اوزره بعض
منظومه لر اولور که مواعظ و علومه دائر اولنلر... اشته بونلر
جمعیتلرده اوقتمق اشراطدن اولمق اوزره اثر شریفدن منفهمدر.

المِقلَة: زنی کو کودکش فراز نیاید / بر
خاتون که آنک ولدی شوبک دیدکلری آله
رغبت ایلمز، ویاخود کندی کندینه آیاغ اوزره
قالقوب یوریمگه قادر دگل، ویاخود یوقش
چیقه مز و مرورده سرعت ایده مز.

-م-

المِرمَة: تیر نشانگی / مهمله ایله در، نشان
اوقی که پوته اوقی دیرلر، تیر هدف گبی.
المِسمَة: مانند جورب که شکارکن پوشد /
چورابه بکر بر شیدر که آوجی آنی گیوب
/ [م۶۰ظ] صیادلوق ایدر.

المِؤمَة: بیابان / فتحله در، یازی که صحرا
و قَلَة و مفازه گبی.

-ن-

المِبنَة: مشگ ادیم و جز / کسر ایله و
موحده ایله در، سختیاندن و غیرییدن یاپدقلری
قاب، قریه میشین و ظرف چرمین گبی.
المِثَنَة: دو بیتی / فتح ایله و مثلثه ایله در،
ایکیشر ایکیشر دیمک معناسنده در، لکن
أشعار نوعندن دو بیت که مربع و رباعی
دیدکلری قسمک اسمیدر. ایکی بیت درت
مصرع اولمغله اربعه ماده سندن اسم تعین
اولندی. مربع ابتدا عربده ظهور و عجمه نقل
اولنوب دو بیت دیو یاد و تفهیم اولنورکن
عرب دو بیت کلمه سنن ذو بیت ایله تعریب
و دالنی إعجام ایلمکله مربعک اسم معربی
اولمشدر. و فنّ عروضده رباعینک مصرعلرینک

المثناة: طرفِ مهارِ اشتر / دوه یولارینک
یانی که بر جانبیدر.

المثناة: رسنِ دو تو / ایکی قاتدن مفتول
اولان ایپ.

المسناة: مرزِ کِشت / مهمله ایلهدر، اکن
یری، مَزْرعه معناسنهدر، اقلیم معناسنه اولان
مرز کشته اضافتله مزرعه مآلینی ایما ایدر.

-ه-

الجلهائة: بزرگی پیشانی / جیملهدر، آلن بیوک
اولق، وسعتِ جبهه گئی.

العزهاء: آنکه زن نخواهد / کسر مهمله ایله
و معجمه ایلهدر، عورته مائل اولمیان یعنی
تزوُجْدن تنقُر ایدن کیشی.

العزهاء: آنکه بازی نخواهد / لعبت و لهودن
تباعد ایدن کمسنهدر.

العزهاء: آنکه معزول نشود / بولندیغی
حالدن معزول و مخذول و دور اولمیوب قید
حیات ایله منصوب اولان کمسنهدر.

الملهاء: چوب دستاس / آل دگرماننک
آغاجی که آنکله اداره و إجاله اولنوب
چوپرلر، لُها دخی مذکوردر.

-و-

المخواة: جایگاهی مار / فتح ایله و مهمله
ایلهدر، ییلانی چوق یر، حیّهزار گئی، و یا ایله
نَحْیاء دخی لغتدر.

المسواة: آلتی از آلتِ خرمن / کسر ایلهدر،
/[م٦١و] خرمن آلتلرندن بر آلتدر که آنکله
روی زمین تسویه اولنور.

المشواة: پَلْسَنک / معجمه ایلهدر، بریان اتنک
دموری، سیخ^{٤٦٨} شِوَا گئی.

المُغواة: چاهی که از بهر شکار شیر کنند /
ضم و فتح معجمه ایلهدر، شدّه واو ایله دخی
جائزدر، آرسلان صیدی ایچون آنک یولنده
قازدقلری چقور، حفرةُ الصيد للأسد معناسنه.

المِكواة: آهنِ داغ / کسر ایلهدر، یاقو معناسنه
اولان گئی مادهسندن اسمِ آلتدر، جراحلرک تیمار
و علاجدن عاجز اولدقلری جریحهپی داغلدکلری
دمورددر، اول داغه ترکجه یاقو و دوگون دخی
دینور، آخر الدّوادر. / [ر٧٨و]

المَهواة: میان دو کوه / فتحلهدر، ایکی طاغ
آراسی دیمکدر، ﴿فأَمه هاوِیة﴾ کریمهسی بو
مادهدندر، هُوَا لفظی دخی مذکوردر.

الرهباء: درماندگی و سستی / مهمله ایلهدر،
عاجزلک و فتور که درمانسزلق و ضعف رأی
معناسنه.

الرهيأة: فزونی يك تنگ بار از دیگر /
حيوانك ايكي طرفی آخرندن چوق اولمق.

الرهيأة: اشك ريختن چشمها / گوزلردن ياش
دوكلملك، جرايانُ الدَمع گي.

-الخماسي-

-أ-

المُنْتَأَى: جاياگاهی دور / نوندن مشاتك
تأخيريله در، مبتلى و مبتدا وزنده ايراق و
اوزاق يردر، مكان بعيد گي.

-ب-

الجَمْعِي: كون / جيم و مهمله ايله در، جَرَشِي
وزنده در، إست و أليّه دخى ديرلر كه تركيده
فارسينك نونى يرنده تاي قَرَشَت ايله و كاف
عجميله در.

الجَلْعِي: اشترِ سخت / فتحله و ثالثى مهمله
ايله در، حبنطى وزنده، ناقه قوَيّ البنيه
معناسنه در.

الحِطْبِي: سرهای استخوانِ پهلوها / معجمه
و مهمله نك ضمه ليله و شد ايله در، ايگولر
كموگنك باشلىرى.

الخَيْرَبِي: گونه از رفتن / معجمتين بيننده
تحتيه ايله در، مرحبا وزنده در، بر دورلو
يورمك، نوع من المرور گي.

الدَّنَابِي: دُنْب هر مرغ كه باشد / نون ايله
مخففا حُبّارى وزنده، قوش انواعنك قويروغى كه
طيرده مستعملدر، لكن دُنْب چارپاده غالبدر و
قوش قنادندن درت قوسه كه قلم دينور، خوافيدن
صكره مخلوقدر، ابتدا قَوادم بعده مَناكب و
صكره أباهر و آكا متصل خَوافي و آكا دري
دُنابادر، هر برى دردر عدددر كه يگرى قلم اولور.

الدَّنَابِي: پس روندگان / آرقه ده گلنلر و گيروه
يورينلر، أتباع معناسنه در.

الصَّلَهِى: اشترِ سخت / مهمله ايله در، وزنا و
معنى جَلْعِي يه مرادفدر، قوي و شديد دوه در،
ناقه متين گي، ياسى إلحاق ايچوندر و تا ايله
مؤنثى صَلَهْبَاه در.

العَنَكِي: عنكبوت / نونله در، اورمچك ديدكلرى
حيوان، أَهْوُ البَيوتدر، ﴿عنكبوت﴾ لفظ
كريمدر، رَتِيلا، حَذَرَنق گي و فارسیده چاغ و
عُنْدَه دخى ديرلر. [۷۸رظ]

العُلْبِي: آنكه غلبت كند / ضم معجمه و شد
موحده ايله در، سرعتله غلبه ايلمك.

الْقَرْنَبِي: مردِ سخت کوتاه / قاف و مهمله نك
فتحله لرى و نونى ايله در، قويّ البُنيّه و قصير
القامه شديد كمسنه.

الْقَرْنَبِي: مانند خُوزدو / بر اوزون آياقلى
بوجكدر كه حُنْفَسايه بكزر، خنفسا طكوزلان

بوجگی دیدکلریدر، حُظْبَا گبی، بر شيله
تحريك ايلسهلر فساکش اولور که شاعر ديمش
شعر:

الجاهل كالخنفسا إذا حركته فسا
و مثلدر که «الْقَرْئِي فِي عَيْنِ أُمِّهَا حَسَنَةٌ»

مرحبا: بفراخی آمدی و فرخ یادی / فتح
ایله و مهمله لرله در، رجب ماده سندندر که
وسعت معنا سنه در، وسعتلی و راحتلی محله
گلدک وُسْعَتِ حال اوزره اوله سین، مُضَايِقَه
گورمیه سین دیمکدر.

الهندبا: گسنی / کسر ایله و نون ایله و
مهمله ده دخی کسر ایله در و فتحی دخی
لغندر، حازّ و مُرّ بر نباتدر که کاسنی دیرلر
که بستانیسیدر، آی چچگی نوعندنر و
بیانیسی دخی واردر که گوکجه چچگی
اولور، قصنی یه دخی دیرلر و هُندب و
هِنْدَابَة دخی لغندر، مدّ ایله دخی گلور.
[ن ۲۲و]

الهَيْدَبَا: گونه از رفتن اسبان / فتح ایله و
تحتیه و فتح معجمه ایله در، آتْلَرک سرعتله
یوریمسی.

-ت-

البرتنی: بدخو / فتحین و نون ایله در،
خوبی فنا یعنی اخلاقی ذمیمه سی اولان
کیشی.

السبنتی: پلنگ / مهمله و موحده و نون ایله،
ضبط سابق اوزره در، قاپلان که الآجه و آرسلان
قدر بر حیواندر، بعضیلر پارسدر فُهْد گبی و
نیجه لر آیودر دُبّ گبی دیمشلدرد.

الشرتی: مرغی / معجمه و مهمله ایله ضبط
مزبور اوزره در، بر نوع قوشدر.

-ث-

جُوَاثی: جایگاهی / ضم جیمله، بر معروف یر
اولمغه لامله تعریف اولنمدی، أشعارده واقع
اولور.

الحنائى: نَر و مادگان / فتح معجمه و نون
ایله در، اركك و دیشی، نشانه سی دخی
کندیلرنده موجود اولان کشیلدر، مفردی خنتی
گچمشدر.

العنوّی: مرد ستر و زفت / مهمله و مثلثه ده
فتح لرله در، یومری و یوغون کیشی، رجلّ غلیظّ
و شخص جسیم گبی.

-ج-

الحنضجی: مرد سست بی خیر / کسر ایله و
نون و فتح معجمه ایله در، گوشك و خیرسز
کمسنه در، یعنی ظاهرده و باطنده لا خیر
دیمکدر.

الخنجوجی: مرد دراز پای / معجمه و جیمده
فتح لرله در، آياغي اوزون کمسنه، رجلّ طویلّ

المُزَجِّي: مردِ اندكِ شمرده / زاي و شد ايله
مُعَلِّي وزندهدر، آز صايلان كمسنهدر يعنى بر
قومه دخيل اولمغله آنى چندان صايمه‌لر، بي
رغبت معناسنه، مزَجْ گي.

-ح-

الشنَّاحي: مردِ دراز / فتح معجمه و نون
ايلهدر، اوزون كمسنه، رجلٌ طويلٌ گي و تنوين
ايله اجتماع ساكنين حذفِ يا ايله دفع اولنوب
رجلٌ شَنَّاخٌ دخي ديرلر.

-د-

الجلَّخْدِي: نیازمند بچيزي / فتح جيم و إعجام
ثالث ايلهدر، بر شَيْئُهُ استكلى كيشي، طالب
الشيئِ الْفُلَانِي گي.
الجمادى: يخ / ضم ايلهدر، بوز كه صو طوكوب
پيدا اولور، جَمَدٌ دخي اسماسندندر، فارسیده آبِ
أفسرده آبِ بستهدر و يَخٌ لغتِ مشتركهدر كه
شاعر ديمش **شعر:**

شَيَانٌ عَجِيْبَانِ هُمَا أْبْرُدُ مِنْ يَخٍ

شَيْخٌ يَتَصَبَّى وَصِيٌّ يَتَشِيخُ

اسمى شهوردن اولمى بو كتابده ترك اولنمق
وضعِ اصلى ايله لغت اولديغى جهتدندر؛ زيرا
اسمى شهور وضع اولنديغى زمانده بو اسمي
سنه‌دن بشنجي و آلتنجي يه جمادِ آبي حين
تعينده قلتِ نما و إمساكِ سما و إنجمادِ ما
وقوعنما اولديغى وقته تصادفيلهدر كه اسم
مخصوصلرى محارنده گلور، تشنيه‌سنده جمادان و

الرجلِ گي و مطلقا طويل معناسنه دخي
گلور، مؤنثي تا ايله حَجُّوجَاةدر.^{٤٦٩}

الحَجُّوجَا: اشترِ دراز پای / جيمده ضمه
دخي لغتدر، آياقلى اوزون دوهدر.

الحَفَنَجِي: مردِ سست / معجمه و فاده
فتحله‌لر و نون ايلهدر، گوشك كمسنه، رَحِيّ
گي، گرَك شيوخوت و يا خِلقت و گرَكسه
عارضه علت سبيله ظاهرده سوليك تنلي
اولان كمسنه.^{٤٧٠} / [ار٧٩و]

الزَّيْجِي: بُنِ دنبالِ مرغ / معجمه ايله
/[م٦١ظ] و كسرله‌لر ايله و جيمده شده
ايلهدر، قوشك قويق ديبى، مُنَبَّتِ ذنب
گبيدر، حين تعريده جيمي كافدن مبدلدر.

الشَّجُّوجَا: مردِ دراز پای / وزن و معناده
خجوجى گي.

الشَّجُّوجَا: اشترِ دراز پای / بو دخي
خجوجاي سابق ايله لفظ و معناده
يكساندر.

^{٤٦٩} ن - خجوجاةدر.

^{٤٧٠} م - الصَّلَهي: اشترِ سخت، مهمله ايله در، وزنا ومعنى
جَلَعِي يه مرادفدر، قوي و شديد دوهدر، نافه متين گي،
ياسى الحاق ايچونددر و تا ايله مؤنثي صلهاةدر...
الحَفَنَجِي: مردِ سست، معجمه و فاده فتحله‌لر و نون
ايلهدر، گوشك كمسنه، رَحِيّ گي، گرَك شيوخوت و يا
خِلقت و گرَكسه عارضه علت سبيله ظاهرده سوليك تنلي
اولان كمسنه.

جمعی جہادیات دینور، ثانیہ نیک اسمِ قدیمی
اولان رُئی مذکوردر، و اولی نیک اسمِ قدیمی
حنین دخی گلور و جملہ شہورک اسملری
مذکر إلا جہادی لری مؤنثلردر و اولی را
اولنلردن / [۷۹ظ] غیرلره شهر لفظی
مضاف قیلنمز.

السَّبْنَدی: پلنگ / تایہ دالک قربِ مخرجی
اولغلہ بو دخی لغتدر، تا ایلہ قریبا
گچمشیدی.

السَّرْنَدی: سخت / مہملہ لر و فتحہ لرلہدر،
شدید معناسنہدر.

السَّعَادی: نباتی / ضم ایلہدر، بر دورلو
اوتدر، توپلاق دیرلر کہ سعد دخی دینور.

الصَّلَاحْدی: اشترِ سخت / فتح مہملہ ایلہ و
معجمہ ایلہدر، شدید و قوی دودہدر.

العَبْدی: بندگان / مہملہ و موحدہ نیک
کسرہ لرلہ و تشدید ایلہدر، قوللر دیمکدر کہ
جمعدر، مفردی عبددر، اون سکز نوع جمعنی
إمام سیوطی نظم ایلدی کہ ہر بری محلندہ
ذکر اولنور، **نظم:**

جموعٌ لعبدٍ لابنِ مالکٍ نَظَّمَهَا

وزدتُ علیہا مثلاً فاستفدُ وجُدُ

عبادٌ عبیدٌ جمعُ عبیدٍ وأَعْبَدُ

أَعَابِدُ مَعْبُودَاءَ مَعْبَدَةٌ وَعَبْدٌ / [۶۲و]

کذلک عُبْدَانُ وَعِبْدَانُ اثْبَتَا
کذلک العِبْدی وَاُمْدُدْ إِنْ شِئْتَ أَنْ تَمُدَّ
وقد زید أَعْبَادُ عَبُودٌ عُبْدَةٌ
وَحَقِّفْ بفتحٍ والعِبْدَانُ إِنْ تَشُدَّ
وَأَعْبَدَةٌ عَبْدُونَ تَمَّتْ بعدها

عَبِيدُونَ مَعْبُودًا لِقَصْرِ فَحْدُ تَسُدُّ^{۴۷۱}

العَلْنَدی: اسب و اشتر زفت / فتح ایلہ و نون
ایلہدر، غلیظ خلقتلی اولان آت و دودہدر.

العُلْنَدی: گونه از درختها / ضمہدر، بر دورلو
آغاجدر، نوعٌ من الشجر گئی.

العَلْنَدی: سخت سخت و زفت از همه چیز
/ هر شیئک غلیظی و قاتی یوغن و قالن و قبا
دیمکدر کہ لطیف و نازک و خُردہ کاری و
مطبوع مقابلیدر.

فُرَادی: گروهی یکان یکان و یک یک / ضم
فا ایلہ و مہملہ ایلہ و تنوین ایلہ و بلا تنوین
ایلہدر، بولک بولک و برر برر پیدا اولان جماعت
دیمکدر، واحدا واحدا أو فردا فردا گئی لفظ
قرآنیدر.

^{۴۷۱} حاشیة الباجوري المسماة بتحقيق المقام على كفاية العوام في
علم الكلام، إبراهيم بن محمد بن أحمد الباجوري، تحقيق: أحمد فريد
المزدي، دار الكتب العلمية، بيروت ۲۰۰۷، ص. ۱۸؛ سلطان
العباد العابدين صلى الله عليه و عاى آله الى يوم الدين حضرتلری
قرآن کریمده بش محلده عبدیتله وصف طریقله تکریم
بیورلمشدر. «منه»

الکَلْدی: زمینِ سخت / قتی یر، زمین محکم و ارضِ صلبه گئی.

الکلندی: جایگاهی / فتحله دخی جائزدر، بر موضعدر.

اللبادی: مرغی / فتحله و موحدہ ایلهدر، بر معروف قوشدر.

اللبدی: گروه جمع آمده / کسر موحدہ و شد ایلهدر، جمع اولمش طائفه.

المُقْتَدی: پیشرو / ضم و قاف / [ر ۸۰] و فتح فوقیه ایلهدر، اوکجه گیدن کیشی، آکا پَیْرُو اولنلر آنی باطنده و ظاهرده رهبر و رهنا و دلیل ایده‌لر و آکا اویرلر، مرشد و إمام و قولاغوز گئی.

النادی: میل کردن بسختی / فتح نون ایلهدر، شدته رغبت و غلظته اعتبار ایلمک.

-ذ-

حبذا: خوشا / حبّ ایله ذا اشارتندن مرکبدر، نَعْمَذا گئی، نه گوزل نه موتلی دیمکدر. فعل مدح نَعْم و حبذا، فعلِ ذمّ دخی بُسّ و ساءدر، تعجبده دخی زبانزدر.

الحَدَوْدی: مرد سست گوش / فتح معجمتین ایلهدر، قولاغی آغر اشیدن کمسنه‌در، مزبور أخذی گئی.

الشَبَرْدی: شتابنده در کنار / موحدہ و مهمله ایلهدر، بولندیغی ایشده ایویجی یعنی عجول کمسنه.

الشمردی: مثله / موحدۀ لفظ سابقی میمه تبدیل ایله دخی معنای مزبورده لغتدر.

الشقاقی: بچه سنگخوار / قاف ایلهدر، طوشانجل قوشی یاوریسیدر، نیجه‌لر سائر قوشدر دیرلر؛ زیرا شَقْذا عقابِ جاییه معناسنه و شَقْذان کرتنکله یاوریلری دیمکدر و سنگخوار دوه قوشنه و قارتاله دخی إطلاق اولنور، فتحاء گئی، وبالله التوفیق.

-ر-

الأساری: بردگان / ضم ایله و مهمله ایلهدر، طوتساقلر که أسیرک جمعیدر، أسری گئی که سابقدر.

البدری: آنکه پیشی گیرد / کسر موحدہ و مهمله ایله و تشدیدِ ثالثه‌در، کمال سرعتدن ایلری گتمکه تبادرله تقدمه عَجْله ایدن کمسنه‌در.

البدری: آنکه مال باسراف هزینه کند / إعجام ثانیه ایلهدر، مالی اسراف ایله اتلاف ایدن کیشی.

الحباری: چرز ماده / ضم مهمله و موحدہ ایلهدر، دیشی طوی قوشیدر، عربی و ترکیسی حماقنده ضروبدندر، ألیفی إلحاقیه و تأنیثیه دخی

الدَّوْدَرِي: پرستار کوتاه / ایکی مهمله بیننده واو
ایله در، قصیر القامه^{۴۷۳} خادم و جاریه در.

الذَّفَارِي: پس گردنهای اشتران / معجمه و فا
ایله در، دوه لرك گردنلرینك آردی دیمکدر؛ زیرا
ابتدا حیوانك قولاغی آردی دَزَلَمَگه باشلر حتی
خفتده ضروبنددر که قولاغی آردی بیله درلمدی
دینور، اصلنده ذِفَر کسکین رایچه در که مسک
أذفر بوندندر، وجود رایچه ظهور عرقدن صکره و
بلکه وسخ پیدا اولدیغی جهتدن عرق محله
إطلاق ایدرلر، مفردی ذِفَری کسر ایله در و أَلَفی
تأنیث ایچونددر، و ذفر وَسَخ گبی کیر و پاس
دیمکدر که ترکیده دخی زبازددر و جمع دیگری
ذَفَریات فتح را ایله در.

الزَّبَعَرِي: مرد زفت بدخو / کسر زای و فتح
موحده ایله و مهمله ایله در، یوغون و کوتو
خویلو، غلیظ الطبع، ذَنِي الخُلُق گبی.

السكراري: مستان / ضم مهمله ایله در، مستلر
یعنی سرخوشلر دیمکدر، فتحله دخی لغتدر،
سکران لفظنك جمعیدر، سکرگی گبی که سابقدر.

الشَّرْوَري: نام کوهی / معجمه و مهمله نك
فتحله ریلدر، بر معروف طاغك اسمیدر.

الصحاري: زمینهای بی پوشش / مهمله لر
ایله در، صحرانك جمعی صحراوات گبی که
اورتوسز یرلر، مفردی صحرا بَرِيّه دیمکدر که

دگلددر مبنای کلمه در؛ زیرا مؤنثی حبارة
گلور، مُنْصَرَف و مُنَوْن دخی اولماز، حَبَوْگَری
دخی گلور.

الحذري: آنکه پرهیز بسیار کند / إعجام
ثانی و کسره لرله / [م ۶۲ ظ] و شد ایله در،
چوق پرهیز ایدن کمسنه یعنی زیاده حذر
اهلی اولوب مبالغه ایله تیَقْظ اوزره و مُتَنَبَّه
اوله، ظاهرا و باطنا هر مضردن غایت إحتراذ
ایلیه، حذاری دخی بو معنایه در.

الحیاری: فرو ماندگان / فتح ایله و تحتیه
ایله در، حیرت اربابی که سرگردانلقده متحیر
قالمشلر.

الخوزري: گونه از رفتن / [ر ۸۰ ظ] معجمه
بیننده واو ایله در، بر دورلو یوریمك که قول
صالوب و اتکلرین پریشان ایدرك مرورددر.

الخیزري: مثله / لفظ سابقدن واو یرینه تحتیه
ایله دخی معنای مزبورده / [ن ۲۲ ظ] لغتدر.

الدرجاری:^{۴۷۲} درماندگان / مهمله و
جیمله در، عاجزلر و قالمشلرددر، لکن کمال
سرورندن حرون اولوب قالانلر، مفردی
دجراندر.

^{۴۷۳} ن + اولان.

^{۴۷۲} ن : الدرجاری.

الضروری: مرد زیرک / ثانینک إهمال و
حرکه سیله در، عاقل کمسنه که اوصلی دیلر.
العذاری: دوشیزگان / مهمله و معجمه ایله در،
بکر اولان قزله، مفردی عذراء در و جمع دیگری
عذراواتدر.

العفاری: مویه‌های میان سر و تاج خروس / فا
ایله در، خروسک باشیله ایبگی آراسنده اولان
تویلر که جنسیله مقارعه‌سی حالنده باشی اوزره
گلور.

العفاری: دیوان ستنبه / عفرتیلر یعنی
گوسترشی مشگل و مجسم دیولر.

العفاری: مردان پلید / آلق و بد و رذیل و
دنی کمسنه‌لر.

الغیاری: مردان غیرت برنده / معجمه و تحته
ایله در، غیرتلی کمسنه‌لردر، مفردی غیراندر.

القبری: بزرگ بینی / ضم قاف و موحدده ایله و
تشدید را ایله در، بیوک بروندر، أنف کبیر گبی و
برونی بیوک کمسنه‌یه دینور، لکن لغتلرده طورغای
و چکوک دیدکلری قوشدر که برونی بیوک اولور،
طویغار دیو معروفدر.

قرقری: نام جایگاهی / فتح ایله در قافین بیننده
مهمله ایله در، بر معروف یرک اسمیدر. / [۸۱ظ]

القصری: پهلوی زیرین / إهمال ثانی ایله و صیغه
تصغیر اوزره در، ایگو کموکلرینک آشای طرفنده
اولانلر، قصری دخی گچمشدر.

/ [۸۱و] تراب معناسنه در که اوزرنده
پوشیده یعنی اورتسی اولمیه دیمک، جبال و
ابنیه‌سی و نباتاتی دخی اولمیان قره طپراق دوز
یردر و اصلی صحاری یانک تشدیدیلده در؛
زیرا صحرانک جمع اولمق طریقی حا ایله رانک
میاننه بر ألف گتورب را کسر اولنور، مساجد
گبی، پس رادن صکره اولان ألفی ما قبلی
مکسور اولمغله و تأنیث ایچون اولان ألفی
دخی یایه قلب ایله إدغام و تشدید اولنوب
بعده یای اولایی حذف و ثانییهی ألفه قلب
ایله رانک حرکه اصلیه‌سی اولان فتحه ألفک
حذفدن سلامتی ایچون / [م۶۳و] رجعت
ایلیوب صحاری دیدیلر و ألف تأنیث بدلی
حرف ثانیینک وجودی ایچون لاینصرف
اولدی که مفصلاتده مبسوطدر. ۴۷۴

الصُماری: کون / ضم ایله در، جُعی ایله هم
معنادر، ترکیسی فارسیسنک نوندن بدل تای
فوقیه و کاف عجمیله در.

الضوْطری: دوشنامی که گویند کسی را /
اولی معجمه و ثالثی مهمله در، بر شتمدر که
بر کمسنه‌یه دیلر، لکن لغتلرده دیلر که ذاتی
مجسم و مشگل لکن کندی أدنی و أرذل
کیشیدر، ضوْطر و ضیطر و ضیطار دخی
بو معناده لغتدر.

۴۷۴ بعضیلر یای ثانییهی حذف ایدرلر و کسر را ایله
الصحاری دیلر و صورت تنوینده ساقط اولوب هذه صحار
قالور و منصرف اولور. «منه»

القَصِيرِي: گونه از مار ماده / دیشی بیلانک
بر دورلوسی.

القِمَطْرِي: مرد کوتاه و ستبر / کسر ايله و
فتح میمله و مهمله ايله در، قصه و قالک
کمسنه، غلیظ و قصیر گئی.

القَهْقَرِي: باشکونه و واپس شدن / ایکی
قافک فتحی و میاننده هانک سکونيله در،
عکسنه و گپرو گتمک که آردین آردین
گتمکدر، رجعت قهقری دیرلر.

الکُفَرِي: گُلُوشَه خرما بُن / ضم ايله و فتح
فا ايله و شَدّ ايله در، خرما کوکنک زخمیدر،
بعض لغوی دیر که: خرمانک طورفنده پیدا
اولان میوه سنک قاییدر، وعاء الطَّلَع گئی و
فاده ضمه دخی لغتدر.

الکِمَرِي: مرد کوتاه / کسرتین ايله در، قصه
کمسنه لکن کتب لغتده کِبَر سر گیر
صاحبی، رجل عظیم الکِمَرَه معناسنه.^{۴۷۵}

المِرْوَرِي: زمین خالی / کسر ايله و فتح
مهمله ايله در، بوش یر.

النصاری: ترسایان / فتح نون ايله در، نصران
و نصرانة کلمه سنک جمعیدر، گاورلر یعنی
امت مسیحیه که مقتدیان انجیل اولمق

دعواسنده اولندر که اوچ مذهبدر؛ نستوریه و
یعقوبیه و ملکائیّه در.

-ز-

خَزَازِي: نام کوهی / معجمه لرله در، بر معروف
طاغک اسمیدر که شعر و انشاده زبانزددر.

الزَوَازِي: مرد کوتاه / زای و ثالثی نوندر، قصه
کمسنه در، رجل قصیر گئی، یعنی قصر معنوی
صاحبی که علم و معرفت و حِدّت ذکادر^{۴۷۶} و
ظرافت طبیعت اظهار ایدر، مع هذا دعواسی
قدر بضاعه سی یوق، زَوْن و زَوَزِي دخی بو
معناده لغتدر.

العَقْفَرِي: آهسته بنشستن / مهمله و قاف
/[م۶۳ظ] ساکنه و فا ايله در، آغر آغر اوتورمق
که تأنی ايله فُعُوددر.

اللُّغَزِي: بازی بُرد / معجمه ايله و تصغیر
صیغه سیله در، بيلمجه و يَاكِتْمَج سويلشمکله
ملاعبه و ملاطفه ايلمک، مثلاً جریري ديمشدر:
ما شَيْئٌ إِذَا فَسَدَ تَحَوَّلَ عَنْهُ رَشْدًا و لغز في الأصل
حَجَرٌ يَرْبُوعٌ یعنی بیان فاره سنک یوه سندن
مستعاردر و أَحْجِيّه و أَلْقِيّه و مُحَاجَاة و مُعَايَاة
گئی اسماسی واردر، مراد و مقصود آنده إخفا و
سؤال طریقیله ترتیب و إنها اولنان شیدر، نظمله
دخی دیمشدر **لغز:**

وَأَمْ لَمْ تَلِدْ وَلَدًا وَلَيْسَتْ

^{۴۷۵} م - لکن کتب لغتده کِبَر سر گیر صاحبی، رجل عظیم
الکِمَرَه معناسنه.

^{۴۷۶} ن : ذکاوت.

بأَمِّ الرَّأْسِ يَعْرِفُهَا الْحَبِيبُ

و معما دخی مخلنده گلور. / [۸۲و]

-س-

العَفْرَسِي: مردِ پلید / ایکی مهمله مفتوحه
بیننده فا ايله در، رذیل و آلحق کمسنه در.

الجِرَشِي: تن / جیم و مهمله ده کسره و
معجمه ده شد ايله در، گوده که عربیده جسم
دینور که غرابت معانیده: کریم الجرشى شریف
النسب واقع اولمشدر.

-ص-

الْبَلَنْصِي: مرغان / موحده و لامده فتحه ايله
و نون ايله در، قوشلر دیمکدر که جمعدر و
نون زائددر؛ زیرا مفردی بَلْصُوص در بر نوع
قوشک اسمیدر.

الْحَرْقَصِي: جانوری / مهملتیندن ثانی ساکن
و اوّل و قافک فتحه لریله در، بر بوجکدر که
پیره یه بکزددر.

العَصْنَصِي: سست / فتح ثالث^{۴۷۷} و نون
ساکندر، یولوج که عَنِين^{۴۷۸} دخی دینور.

الْقَرْفَصِي: بر دو پای نشستن / قافک و
فانک ضمه لری و بیننده مهمله ايله در، ایکی

آیاغ اوتورمقدر که چله ده اوتورمق گبیدر، ممدودا
دخی گلور.

-ض-

الْجِيضِي: گونه از رفتن / جیم و تحتیه ايله و
شده ايله جِرَشِي وزنده در، بر دورلو یوریمکدر که
خَوَزَرِي گبی صاحبنده تکبّر حسّ اولنه.

الْحَصَوُضِي: آتش / مهمله و معجمه نك
فتحه لریله در، اُوْد و کوز دیمک که عربیده نار
دخی دینور، لکن نار ذات لهب یعنی یالکلی
مراددر.

الْقَبَضِي: سخت دوییدن / کسر قاف و فتح
موحده و شد ايله در، سرعت سیر و شدت مرور
که تیز تیز یوریمک و یله یله گتمک.

الْمُرْتَضِي: علي عليه السلام / رضي ماده سندن، إفتعالدن
اسم مفعول و اسمیته منقولدر، خاتم النبیین
سلطان المرسلین صلی الله علیهم و سلم
حضرتلری أقوال و أفعالندن خشنود و راضی
اولوب أُخُوْت و صحبت و وصایتلری سبب
تَلْقِيْدِر، / [۶۴م] آنلره منسوب اولان دیوان
أشعارك لسانِ زمان ايله بالتمام شرحنه مترجم
فقیر موفق اولمشدر، لله الحمد والمنة.^{۴۷۹}

/ [۸۲ظ] -ط-

^{۴۷۹} م - آنلره منسوب اولان دیوانِ أشعارك لسانِ زمان ايله
بالتمام شرحنه مترجم موفق اولمشدر، لله الحمد والمنة.

^{۴۷۷} ن : ثالثی.

^{۴۷۸} ن + کیشی.

آرایی: نام شهری / فتح همزه و مهمله
ایله‌در، بر شهرک نامیدر، راطیه و آراط
/[۲۳و] دخی دیرلر.

الحَبْنُطَى: کوتاه بزرگ شکم / مهمله و
موحده‌نک فتحه‌لریله و نوله‌در، قصه بویلی و
قارنی بیوک کمسنه، قصیر القامه، بطین گبی.

الحَلْطَى: همسایه چارپاهای ایشان بهم
آمیخته / ضم معجمه و شد مفتوحه و
سکون تحته ایله‌در، حیوانلری بربرلینه
قاریشان قوگشیلر دیمکدر که بربرلینه قریب
اولملری سببیله مخلوط اولوب گزرلر، لکن
چارپایه تخصیص اولنمیوب معقولاتده دخی
زبانزدر.

الشَطُوطَى: اشتر بزرگ کوهان / معجمه و
مهمله‌نک فتحه‌لریله‌در، اورگوجی بیوک دوه،
کبیر السَّنام گبی.

الضَبْغَى: آنچه کودکان را بدو ترسانند /
معجمه‌لر میاننده موحده ایله‌در، اول شیدر
که اوغلنجقلری آنکله قورخودرلر یعنی تخویف
أطفال ایلدکلری شیدر، لسان صبیانده آکا
اوجو بوجو دیرلر و اومه و غیری گبی بد
صدا ایله تفهیم اولنان لفظک ماصدقیدر،
ألفی إلحاق ایچونددر.

الضَبْنُطَى: مرد قوی تن / لفظ سابقک غینی
یرنده نون ایله‌در، گوده‌سی قوی کمسنه‌در،

نون و ألفی سفرجل وزننه إلحاق ایچون زیاده‌در.
الْقَطُوطَى: مرد کوتاه پشت / قاف و مهمله
ایله‌در، آرقه‌سی قصه اولان کمسنه، ناقص الظهر
گبی.

الْقَطُوطَى: آنکه گام نزدیک نهد / مهمله‌نک
ضمیله‌در، آدمیلری بربرینه قریب وضع ایدوب
یورر کمسنه‌در، متقارب الحُطَى گبی.

-ظ-

الدَّلْنُطَى: اشتر زفت و جز / مهمله و لامک
فتحه‌لریله و نون ایله‌در، قالك و یوغون دوه و
غیری حیوان ضخیم و غلیظ گبی.

-ع-

الشکاعی: نباتی / ضم معجمه ایله بر اوتدر،
سیویه واحدی و جمعی بردر دیدی و غیرلر
شکاعه مفردیدر دیرلر، چرخه دیدکلری نباتدر
که بادآورد و چاقر دیکنی دخی دیرلر، بر ذراع
ساقی اولور، ییوست گلدکده روزگار قالددر،
أطفال آکا شیطان عربه‌سی دیرلر. فقیر دیرم که:
انگنار معروفک تخمی اولان شکوفه‌سندن دخی
حاصل اولور.

-ف-

آنفا: اکنون / مد ایله و کسر نون ایله‌در، شمدی
و هنوز و قریبا دیمکدر و سالفا بلا مد رباعیاتده
گچمشیدی.^{۴۸۰}/[۸۳و]

^{۴۸۰} ن م - وسالفا بلا مد رباعیاتده گچمشیدی.

الجِدَافِي: غنیمت / کسر جیم و فتح مهمله
ایله‌در، معروف‌در.

الْحِنْفِي: مرد جفت کردن / مهمله ایله و
نونك كسره‌لریله و فانك شدیلهدر، بر نسنه
ایکی اولمق، مثلاً بر خاتون تك طورمیوب
نفسنی تزویج و زوجیله جفت اولمق و ایکی
اوکوز بر جفته قوشلمق گبی. فقیر دیرم که:
حنف ماده‌سندن اولوب و جفت فتح جیمله
اولدقده اگلمك که میل و إعوجاج مراد
اولنسه کیشی علت ویا پیرلك مقتضاسیله
اگیلوب إِنْحَا صاحبی اولمق معناسنه دخی
خوشدر، حسبنا الله تعالی.

الدَّسَافِي: جویندگان چیزی / فتح مهملتین
ایله‌در، بر شیئه طالب اولنلر، مفردی دسغان
گلور.

الرَّدَافِي: رَعْن / ضم ایله‌در، چِیلاق و
دُونَنگج دخی دینور، عربیده حَدَّاءٌ و فارسیده
غَلِیواج دخی دیرلر، عجیدر که؛ خنثی دگل
ایکن بر سالك نصفنده اركك و نصفنده
دیشی اولور، حتی بر هجوده دیمشله **بیت:**

میرزا آتون^{۴۸۱} که گاهی شیعه گاهی سنیست
چون غَلِیواجی که شش مه ماده و شش مه تَرَسْت
/[۶۴مظ]

^{۴۸۱} آتون لقبِ ذمدر که قاری خواجه‌سنه دینور، ماوراء
النهرده سنیت و ایران زمینه‌گلدکده شیعیّت اظهار ایدرمش.
«کنار»

الزُّرَافِي: گروههای مردم / زای و را ایله‌در،
انسان جماعتی و جمعی وزنا و معنی جماعت
گبیدر.

الصلَنفِي: بسیار گوی / مهمله و نون ایله‌در،
چوق سویلین کیشی، مِکْثار و مِنْطِيق گبی.

المصطفا: برگزیده / ضمله و مهملتین ایله‌در،
صفوت ماده‌سندن واویدر، إِفْتَعَالِك صیغه
مفعولیدر، أَوْزُنْدُولْنَمِش، هر زمره‌ده منتخب و
مختار دیمکدر، اسمیته منقولدر.

-ق-

أَطْرَقَا: جایگاهی / فتحله و مهمله ثانیه‌نك
کسریده‌در، إِطْرَاقْدن امرك تشبیه‌سی صورتنده‌در،
بر معروف یردر.

الْحَبِيقِي: گونه از دویدن / معجمه و موحدنه‌نك
کسره‌لریله و شد ایله‌در، بر دورلو یوریمکدر،
لکن فرسِ سَرِیع السیر معناسنه‌در.

الدَّفَقِي: گام فراخ نهادن / مهمله و فایله، لفظ
سابق ضبطیله‌در، آدمی بول آدمق، بعید الخُطْی
گبی که قَطُوطْی مذکورك ضدیدر. / [۸۳ظ]

الْمُنَقِّي: مویز گزیده / نون ایله تفعیلدن مُعَلّی،
مَزْکِی گبی مفعول صیغه‌سیدر، قوری اوزمك
گزیده‌سی، اوگتنمشی، آیتلنمشی، منتخب گبی
و مویز وزنا ومعنی زَبِیدر، عربیدر.

-ک-

الأراکی: اشتزانی که درخت اراک خورد /
فتح ايله و مهمله ايله در، اراک آغاجندن اکل
ایدن دوه لردر، مفردی آرکه در و آرکه اول
شجردن اکل ايله خسته اولان دوه در دخی
دیمشدر و اراک فتح و تخفیف ايله تلخ طعام
بر آغاجدر.

الأوتکی: گونه از خرما / اولنک و فوقیه نک
فتحی ايله در، خرما انواعندن بریدر.

الحبرکی: دراز پشت و کوتاه پای /
فتحله لرله و مهمله لر بیننده موحده ايله در،
آرقه سی اوزون و آیقلری قصه دیمکدر، لکن
کنه در آکا یاو صبی دخی دینور.

الحفلکی: سست / فا ايله در، گوشک، رخی
معناسنه در، أفحج اولمغله عارض اولور که
آیاقلرده إعوجاجدر.

الزیمکی: بُن دنبال مرغ / زای و کسره لر و
شد ايله در، قوشک قویرق دیی که منبت
دنب دینور، زجی دخی سابقدر.

العزکی: گشتیبان / فتح مهملتین و شد
کافله در، گمیجی معناسنه در، اصل عرک
تحریک ايله صیاد الحوت دیمک اولوب
صاحب سفینه دخی صید سَمک ايله مألوف
اولمق سبب إطلاقی اولور.

-ل-

الأجفلی: مهمانی عام / فتحتین و جیم و فا
ایله در، هر نسنه نک جماعتنه و جمعیتنه دیرلر یعنی
ضیافت عامه و مسافرت گروه دیمکدر و جفلی
دخی رباعیاتنه گچمشدر.

اینجلی: جایگاهی / کسر ايله و جیمدن اول
تختیه ايله در، / [م ۶۵و] بر معروف یردر.

الحبالی: زنان آبستن / مهمله و موحده نک
فتحله لرله در، حقیقتده یوکللی خاتونلر که بو
دیارد گبه دینور، عربیده الکیالی حبالی مجازدر و
ترکیسی دخی امثالنددر که گیجه لر یوکلودر و
گون طوغمدن نلر طوغر دیرلر، مفردی حُبلی
دخی گچمشیدی. / [ر ۸۴و]

الحوزلی: گونه از رفتن / معجمه لر مفتوحه لردر
که آراسنده واو واردر، بر دورلو رفتاردر.

الحیزلی: مثله / فقط سابقک واوی بدلی تحتیه
ایله دخی معنای مزبورده لغتدر.

الرتیلی: گونه از عنکبوت / مهمله و فوقیه و
تختیه ايله صیغه تصغیر اوزره در، اوروجک
انواعندن بر دورلوسیدر که دَیَلَمَک و دیلموک و
فارسیده غنده و ترکیده بُو دیرلر، آغی یوقدر.

الرجالی: مرد قوی در رفتن بر زمین / فتح
مهمله و جیم ايله در، یرده یورمگه دیانن
کمسنه لردر، مفردی رَجَل کسر جیمه در پیاده
معناسنه که ضدی راکب و سواریدر.

الزجالی: ماده اشتزانی که دست و پایها کوتاه دارند / معجمه ایلهدر، درت آیاغی قصه اولان دیشی دوهلردر یعنی نیاقِ قصیرُ القوائِم گئی.

السُعالی: بدترین غولان / مهملهلر ایلهدر، غوللرک زیاده خییلریدر، مذکری سَعْلَاءِ ممدوده ده گلور و مؤنثی سَعْلَاءِ مذکوردر. غول که دِیو و بیان آدمیسی دیرلر، جنّ طائفه سندنذر. / [۸۴ظ] - [۶۵مظ]

العجالی: مردانِ شتابکار / جیملهدر، ایویجی یعنی عجله ایدن کمسنه لردر، مفردی الْعَجَلِی در مؤنثدر.

عَدُولی: جایگاهی / مهملهلرده فتحه لر ایلهدر، بر معروف یردر.

العظالی: ملخان که بر یکدیگر نشسته باشند / مهمله نك ضمیله و معجمه ایلهدر، بربرلری اوزرینه بینن چکرکه لردر مراد جفتلشمکده اولان حاللریدر.

الفَنجلی: گونه از رفتن / فا و نون و جیم ایلهدر، خوزلی ایله وزن و معناده یکساندر.

الْقُعالی: غوره خرد انگور / ضم قاف ایله و مهمله ایلهدر، اوزم قورغَنک اوافاغی، دُقاقِ حِصرم گئی.

الْقُعُولی: پای را بوقتِ شدن گز برداشتن / فتح و سکون ایلهدر، یوررکن آیاغی

/ [۲۳ظ] آگری قالدرمق یعنی آدیم آترکن آیاغَنک پارمقلری طرفی بربرلرینه قریب و اوکجه لری بربرلرندن بعید اولمق سببیله گج رفتار اولمق که دیباجه ده ایراد اولنان لغاتِ غریبه ده اِستشهاد ایلمشدر.

الْقُلُولی: مرغی که در هوا سخت بالا گیرد / لامک ضمیلهدر، پرواز ایلدکده زیاده یوکسک چیقان قوشدر، قاقلائی گئی.

الکُسالی: کاهلان / ضمله و مهمله ایلهدر، تبیللردر، آغر و سست اولمغله حرکاتنه سکناتی غالب اولان کمسنه لردر، لامک کسری و اولنک فتحی دخی لغتدر، مفردی کسلان متثاقل معناسنه گلور، کسلی دخی سابقدر. / [۸۵و]

لئلا: / [۶۶و] تا نه / لام مکسوره جازه در و اُنِ مصدریه و لایِ نافیه دن مرکب قربِ مخرجله نون لامده مدغمدر، تاکه فلان ایش حاصل اولمیه دیمک محلنده مستعملدر یعنی اول ایش وجود بولماق ایچون شویله ایلدم دیمک اولور.

لکیلا: مثله / لفظ سابق گئی لام مکسوره و کی تعلیلیه مخففه و لایِ نافیه دن ترکیب اولنمشدر، مفهوم مرقوم ایچون استعمال اولنور؛ زیرا کی نواصب مستقبلدن اولمقده اُن گبیدر که درتدر، ایکسی دخی لَنْ و اِذَنْ لفظلریدر، لکن کی عاقبت ایچوندر که اول قضیه نك عاقبتی شویله بر صورتی نتیجه ویرمسون ایچون ایشلدم دیمک اولور.

المُعَلَّى: بلند شده / ضم و فتح مهمله ايله و شدّ ايله در، علوّ ماده سندن تفعیل صیغه سیله تعلّی بولش یا ظاهرًا و یا باطنا یوکسک اولمش.

المعلی: هفتم تیر از قمار / خمار اوقلرندن یدنجیدر که یلکسز و دمرنسز اوله، نصیبی سائرندن چوق اولمغله اصل اسمی اولان قَدَح آنکله وصف و تمیز اولندی که حصه دار اولانه فائز دینور، تفصیلی مُرْتَدَّه گلور، مفلق گبی.

المعلی: نام اسبی / بر آتک اسمیدر، صاحبنه سُلیک دیرلر ایدی.

-م-

الْأَيَامِي: زنان بیوه / فتح ايله و تحتیه ايله در، طول عورتدر، لکن مطلقاً بی زوج یعنی چفتسز اولان کمسنه لر در، ارکک و گَرک دیشی اولسون و اولسون، مفردی اَیم گلور، فتح و کسر مشدده ايله در و جمعینک اصلی آیایم ایدی قلب اولندی.

إِنَّمَا: از بهر آن / کسر ايله و شدّ نون ايله در، آندن اوتری یعنی اول سبیدن و اول جهتدن دیمکدر. لکن فقیر دیرم که: بو لفظ محلنده مقرر در که نفیدن اِستثنا اداتیدر که تقلیل ایچوندر دگلدر، إِلَّا مقامنده ذات مذکوره حکمی حصر و إثباتی و ماعدادن نفی مفیددر ﴿إِنَّمَا اللَّهُ إِلَهٌ وَاحِدٌ﴾ کریمه سی و

بو مقامده معنای محرک مآلی لهذا و لذلك اولور. **بینما:** همیدون / فتح موحده ايله و مثناة تحتیه عقبنده نونله در، بین ايله مای زائده دن مرکبدر، حکایات / [ره ۸ظ] حال ایچوندر، بینای سابق گبی و بینمانک ما بعدی مبتدادر، ناگاه شویله اولدی دیه جک محله زبانزددر، همیدون، همیشه و ابدی محلنده اولمغله توفیقی موقوف مسامحه در.

الحَرَامِي: ماده بزانی که بکشن آیند / فتح مهملتین ايله در، ارکک طالبری دیشی کچیلر، مفردی حرمی رباعیاتده مذکوردر.

الْخِرَامِي: خیروی بادیه / ضم ايله و مهملتین ايله در، خیرو دیدکلری بر خوشبو شکوفه نک کوهیسیدر که معروف اَطْبَادَر، بعضیلر خطمیدر دیدیلر، خیری کسر ايله عربیدر، خطی دخی اسمیدر، خطمی دیدکلری مشابته آندن غلطدر و فارسیده یا بدلی واو ايله خیرودر دیدیلر.

الْخِرَامِي: جایگاهی / فتح ايله بر یرک اسمیدر.

الدَّهْيَمَانِي: سختی زمانه / مهمله ايله در و دَهْمَانک تصغیریدر، آفت روزگار و شدتِ آیام معاسنه در و سبب تسمیه آفتابک ظلمتیدر. / [م ۶۶ظ]

الرَّخَامِي: نباتی / ضم مهمله ايله و معجمه ايله در، بر اوتدر، بریده خدای نابتدر.

الرَّغَامِي: جگر گوشه / ضم و فتح ايله در، جگر زیاده سی، زائده الکبد گبی که فارسیده پَرگاله دینور، جگره قریب و آندن منفصل بر شیدر.

الرغامی: نائره گلو / بوغازده مجرای نفَس
اولان طمردر، قَصَبُ الرِّئَه که شش و نای
گلو فارسیدر و ترکیده اویکن و حلقوم
معناسنه دخی اولور.

الرغامی: بیخی / برون که انف و مَرَسین دخی
دیرلر. / [۸۶و]

السلافی: استخوان انگشت / ضم مهمله
ایلهدر، پارمق کموگی هر کیمک اولورسه،
لکن دوه آیاغنده مشهوردر، واحدی و جمعی
یکساندر و جمعنده سلافیات دخی دینور.

الشامی: دستهای چپ / فتح معجمه
ایله^{۴۸۲} حبالی وزندهدر، صول اللر، آیاسرگی.

القدامی: چهار پر پیشین از بال مرغ / ضم
قافله و مهمله ایلهدر، قوش قنادینک اولنده
اولان درت قَوْسَهدر، قَوَادِم دخی دینور،
ذنابی دخی یازلمشدر.

کلما: هرگاه / ضم ایلهدر، کل لفظنه ماء
زائده إلحاق اولنوب هر آنکه و هر دمکه
معناسنی افاده ایدر، کل^{۴۸۳} شَمَل و إحاطه
ایچونددر، لفظی مفرد و معناسی جمعت افاده
ایدر، مضاف اولمسه دخی اول حکمده
اولدیغی جهتدن معرفه اعتبار اولنور، **نظم:**

کل دینوب ذهنه نقش اولان صورت

^{۴۸۲} ن : فتحله و معجمه ایله.

^{۴۸۳} جمیع لفظی شمل ایچونددر، احاطه‌یی افاده ایلمز، سریع
الوهای تفصیل ایدر. «منه»

قصده اولندقدده اسمی معنادر

لفظ کلدن حصولی وقتنده

نام مفهوم اولورسه رعنادر

فرض اولنسه ثبوتی خارجدده

اول حقیقت که گلشن آرادر

ما هُوَیله سؤال اولنسه اگر

اسمی ماهیته مسمادر

امتیازی هویت ایتدی آنی

اصلی بر کل بو جمله اسمادر

نغامات هزار گلشنده

بر کل ایچون هزار غوغادر

المُدَمی: اسب گلگون / ضم و فتح مهمله و
شد ثالثه ایلهدر، آل آتدر، وردگی گلور. / [۶۷م و]

المُدَمی: سرخ رنگ / قرمزی اولان هر شی،
گلگون گی.

المُعما: بیقی که مقصود اندر او نُهْفَتَه باشد /
بر بیتدر که معنای تَام شاعرانه‌سی ضممنده مراد
اولان لفظ اول صنعتله إخفا و تعمیمه و تعبیه
اولنمش اوله که ماده‌سی عمادندر و اسم
مطلوب بیتک اوزرینه یازیلور، لغزدن فرقی لُغَیَزاده
یازلمشدر. بو بابده فقیرک بو ترکجه بیتندن مراد
اولنان مجموع اسما ترادف و إنتقاد طریقیله
إستخراج اولنور، اسمی مخصوصه منحصر دگلدر،

بیت:

کسبِ کمال آیه او خورشیدِ لطافتدن چو ماه
سر تا قدم هر عضوینه عاشق طوینجه قیل نگاه^{۴۸۴}
[ر ۸۶ ظ]

الندامی: ندیمان / فتح نون و مهمله ایله در،
ندمان لفظنک جمعیدر، هم قدحدر دیمکدر
که قدح یارانی دیرلر، مفردی ندمان ایله ندیم
بر معنایه در، میان بزمده پیالهُ سخن اداره
ایدنلره دخی إطلاق اولنور، منادمت
مصدردیر مدامنتدن مقلوبدر، عشرت و
الفته مداومت دیمکدر، شهرتی ندامتدر.^{۴۸۵}

^{۴۸۴} یعنی خورشیدک و مرادفینک جواهر حروفندن انتقاد
اولنوب اسم مقصودک هر بولنان حرفی اخذ و اکمال اولننجیه
دک نگاه امعان اولنه دیمک اولور، معنای شعریسی ظاهردر.
«کنار»؛ معنای فیه نخوده و لغز فقهده زبانزددر که مخصوص
باب ایله اشباهده و غیریده یاد اولنمشدر و فرائضده معایه
و عند اهل اللغة أحاجی دیرلر، مفردی أحجیه در و حجایا
دخی گلور، فارسیده چستان دخی دینور. «منه»

^{۴۸۵} رکاب ملوک و مجلسی کبار ستوده سلوک هر برینک بر
اشارت و علامتی وار ایدی که تخلیه نادی و مدافعه ندامی
ایدرلر ایدی، از جمله نوشروان مدّ پای ایدوب آیغن اوزاتغه
باشلردی و پرویز شاه دَلْک عین ایدوب گوزلین اوغاردی و
بَهْرانجور سوي سمایه نظر انداز اولمغله نفع ندما ایدردی.
دولت اسلامده ابو سفیان زاده اموي العزة لله دیر ایدی و
عبد الملك در دست بولنان شیئی الندن یره إلقا ایدردی و
عمر بن عبد العزيز دعا ایدردی زیرا آخر مجلسده آخر
صاغات تلاوتی اثنای صحبتده اولان جنایات عفو و مَثوبات
دخی توفیه اولنمغه سببدر دیو اثر وارد اولمشدر ولذا جلوتیه
بالجیمده فاتحه تلاوت اولنور. بو فقیر کباردن بر بخیل مشرب
ندامته کندی اشارتندن پیرسان اولدم، طعامی ویرسونلر
دیمکدر دیو لطیفه سیاقنده إظهار ما فی الضمیر ایلدی.
«منه»

النعامی: بادِ جنوب / ضم نون ایله و مهمله
ایله در، شماله مقابل اولان روزگار، عند العرب
جمله سندن أطیب اولسی سبب تسمیه در، صبا
دخی سابقدر.

الوحامی: زنانی که بر آبستنی آرزو خواهند /
رباعیاتده مذکور وَحمانک جمعیدر، حملنی استکلی
اولان خاتونلردر.

الیتامی: یتیمان / فتح تحتیه و فوقیه ایله در،
یتیمک جمعیدر، ایتام گبی و یتیم انسانده باباسی
و حیوانده آناسی و سائر اشیاده همتاسی
اولمیاندر، دُرّ یتیم گبی و انسانده پدری فوت
اولانه یتیم و مادری وفات ایدنه عجبی و والدینی
آخرته گتمش کمسنه یه لطیم / [م ۶۷ ظ] دینور.

-ن-

الاران: پینر تر / ضم ایله و مهمله ایله در،
أرانة نك جمعیدر، یاش پینرک تازه سی و جُبْن و
أَقْط و غیری اسملری واردر، فارسیده شیر بسته و
لور و ترکیده پینر که فارسینک نونله تحتیه سنده
قلب مکان ایله پینر^{۴۸۶} دیرلر.

الثوینا: واردان نان / مثلثه ایله صیغه تصغیر
ایله در، أَوْقَلْعُو که مرقاق دخی دیرلر.

الزبان: سرو گزدم / زای و موحدده ایله در،
عقربک قویر یغنده کی دیکنی که آکا بیونوز
مقامنده در.

^{۴۸۶} م - که فارسیسینک نونله تحتیه سنده قلب مکان ایله.

الزبانا: ستاره از منازل ماه / منازل قمرک
بریدر، و عَوّا دخی یازلمشدر.

السُّمَّانَا: سمانه / ضم مهمله ایلهدر،
بیلدرجین گبی بر قوشدر، مفردی سمنه گلور،
سلوی / [ن ۲۴و] دخی سابقدر.

العَبَّی: اشتر زفت / فتحه لرله و موحد و
تشدید ایلهدر، مجسم و مشکّل دوه، و مؤنثی
گلور.

العَرَضُ: رفتنی که در او اعتراض بود /
مهمله لرده کسر و فتح ایله، بر طرز اوزره
مشیدر که وصفندن اعتراض مضمیری فهم
اولنور، فرسک نشاطندن جلوه گار اولسند و
بر طرفه طوغری گتمسی گبی.

العَفْرُ: گردن سبیر / فتحه لرله و فا و بینه
مهمله ایلهدر، قالك و یوغون بیون که عنقی
غلیظ گبی.

العَفْرُ: شیر / آرسلان اسملرندندر، و
انسانده کله قفا و حیوانده موی ناصیه یه
دخی دینور، عفریت دخی بو ماده دندر.

العَفْرُ: سختی زمانه / فتنه دوران و آفت
زماندر. / [ر ۸۷و]

الْقَرْنُ: حنا / قاف و مهمله و تشدید
ایلهدر، قنا دیدکلی شیدر.

الکَفْرُ: مردم کم خرد / فتحین ایله و فا و
مهمله ایلهدر، اوصی آز کیشی، احمق گبی.

لَدُنَّا: نزدیک / لَدُن فتح و ضم مهمله ایله
سکون اوزره مبنی، عند معناسنه، و آخرینه مع
الغیر اداتی اولان نا دخی لاحق اولوب ادغام
المثلین اولندی، لدینا مفهومند ودر، ﴿وَاتینا من
لدنا علما﴾ کریمه سند و مذکوردر، کلیم الله علیه
السلام مأمورا خضره واردقلری منقبه ده حضرت
خضر حقنده بیورر که: بز عظیم الشان عند
معنومزدن خضره علم لدنی عطا ایلدک، پس لَدُنّه
نسبتده تشدید خطادر.

لَدینا: مثله / لدی فتحین ایله و سکون اوزره
مبنی و اداة مزبورک حقوقیله عندنا مآلنده ﴿ولدینا
مزید﴾ تمیمه سی حاوی اولدیغی کلمه در که بز
عظیم الشان عندند و دخی زیاده الطاف خفیه و
کرامات وقیه واردر دیمک اولور، ادغام مثلین
متکلم وحده یاسی حقوقیله اولور که لدی دینور.

المُدَنی: مرد سست / ضم و فتح مهمله
ایلهدر، ضعیف اولمش کمسنه.

المُعَنی: اشتر کشن که بند بر پایش نهند /
دیشیه طلبکار اولدقده شدت ایلمکله آیاغی
باغلدقلری ارکک دوهدر، عَنّا ویا عَنّ
ماده سندندر.

المُقَرَنی: پوست دباغت کرده / ضم و فتح
قاف و را ایلهدر، قَرْنوه دیدکلی نبات ایله
دباغت اولنان دریدر، جلد مدبوغ گبی.

هاهنا: اینجا / ها حرف تنبیه و هنا ضمله بو
مکانده دیمکدر که مکانه اشارتدر و ایکسی

یعنی کمسنه نك معلومی اولیان محله ذهاب.^{۴۸۷}

-و-

الأراوی: ماده بزانی کوهی / فتحله و مهمله
ایله در، بیانی دیشی کچیلدر، لا علی القیاس
أرویه نك جمع قلتیدر، جمع کثرتی أروی یازلمشدر.

الحلاوی: نباتی / ضم مهمله ایله در، بر اوتدر
دیکنلی اولور.

الرعاوی: ایستادن / مهمله ایله در، قیام
معناسنه در، رعوی دخی مذکوردر.

الرعاوی: اشتزان بارکش / ضمه دخی لغتدر،
یوک دوه لری مفردی مذکوردر.

العلاوی: سر بارها / فتح ایله در، دوه یوکنی
طوتدقده اوزرینه علاوه ویا آویزه ایلدکلی
شیلدر.

النشاوی: مستان / نون ایله و معجمه ایله در،
سرخوش اولان کمسنه لدر.

النقاوی: گونه از شور گیاه / ضم ایله و قاف
ایله در، چوراق یردن نابت اولان اوتلردن بر دورلو
اوت.

الهراوی: چوپ دستیها / فتح ایله و مهمله
ایله در، دگنکلدر، لکن کبر یعنی بیوک اولمق

هاهنا و حذف الفِ اول ایله ههنا رسمی
دخی قریبه اشارتدر، و هَنا دخی فتح و
تشدید ایله کذلک مکان قریبه اشارتدر، اگر
الفی رسماً محذوف حرف تنبیه ادخالیه هَنا
دینورسه ینه معنای سابقی افاده ایدر،
خماسیلکدن دخی خارج اولماز.

الهوینا: سستی و خواری / [م۶۸و] صیغه
تصغیر گبیدر، هوَن ماده سندندر، ضعیف و
خورلق و حقارت معناسنه در.

الیرتی: حنا / ضم تحتیه و فتح مهمله و شد
ایله در، قنه در، غرائب لغاتدندر. / [ر۸۷ظ]

-ه-

السُمهی: میان آسمان و زمین / مهمله ایله و
فتح میم و تشدید ها ایله در، گوک و یر
اراسی، جو گبی، لکن سما و ارضک میاننده
اولان هوادر دیدیلر.

السمهی: دروغ و باطل / یلان و بر حق
شیئک خلافی، و بو معنایه سُمَیها تشدید میم
ایله لغتدر، لکن سداسیاتدن اولور؛ زیرا بو
کتابک ترتیبده مشددی حرفین اعتبار اولنور.

السمهی: بجای شدن که نیابندش / بر یره
گیتمک که آنی تفقد ایدوب ارایانلر بولمیلر،

^{۴۸۷} م - السُمَی: دروغ و باطل، یلان و بر حق شیئک
خلافی... السُمَی: بجای شدن که نیابندش... محله ذهاب.

شرطدر، مفردی کسر ایله هراوةدر، عصا
لفظی دخی سابقدر.^{۴۸۸}

الهرنوی: نباتی / فتحله و مهمله ایله و نونک
فتحيلهدر، نباتدن بر اوت که عشابلرک
معلومیدر.

-ي-

الحبایا: ثانیها / فتح معجمه و موحد
ایلهدر، ال آلتنده اولوب مستور و مخفی
اولمقدر.

الحبایا: گوشتهای تنک کرده / پاره‌لنمش
اتلر، لحوم مُتَفَتَّتَه گئی.

الربایا: زنان دیدبان / مهمله ایلهدر، ریئة‌نک
جمعیدر، گوزجی عورتلردر که گورب گوزده‌ن
خاتونلر که دایه‌لره دخی دینور.

السبایا: کنیزکان / اسیر جاریه‌لردر.

السبایا: دشنام دهنده / سوگجی، شاتم
گئی، و یمین کاذبه‌دن عدم خوفدر.

الصبایا: دختران / صبیّه‌نک جمعیدر، صغیرات
گئی.

اللتیّا: کاری سخت / لام و فوقیه‌نک فتحيله و
یاده تشدید ایلهدر، گوج بر ایش، فعل صعب
گئی.

اللتیا: سختی و رنج / شدّت و صعوبت و آفت
و بلا معناسنه‌در، و بو کلمه الّتی لفظنک
تصغیریدر، حتی بعد اللتیا والّتی ضروبنددر که
شدائد شنیعه‌نک منتهای فضاحت و مُحَوِّفَتِی
سامعه گیرانی ایهات و اسکات ایدوب قائلک
کلامنی عدم ادراک درجه‌سنه ایصالدن صکره
دیمکدر، مصغرك حقى اولنک ضمیدر لکن
بونده مسموع / [م ۶۸ظ] اولان فتحدر، و اداة
ندا اسم جلال و بونک مفردی اولان الّتی دن
غیری معروف لفظه داخل اولماز که أشعارده
گلدی: یا اللّهمّ یا اللّهمّ، و دخی : یا الّتی
تَیَمَّنَتْ قَلْبِی. / [ر ۸۸و]

الحُجَّیّا: آنچه ازو بغلط اوفتند / ضم مهمله ایله
و جیم ایلهدر، اول شیدر که آندن کیشیلر غلطه
دوشرلر یعنی انسانی تغلیط ایدن نسنه که مراد
لغزدر، أُحْجِیْه گئی که بیلمجه دینور، سؤال
طریقيله آغاز نظم ویا نثر ایدوب طبع مخاطبی
مسئولنه إنتقالدن تغلیط ایدن لفظ ذو الوجهین و
وصف إستخدام ایله پرسان اولوب مادّه‌یه ایما و

^{۴۸۸} اصحاب بدردن ابو عبیس عبد الرحمن بن جَبْرِ الاوسی
الانصاری رضی اللہ عنہ دین مبین ایچون کعب بن الاشرفک قتل
خدمتندن صکره باصره‌سی عِلّت پیدا ایلمشیدى، صاحب
الهراوه علیه السلام حضرتلری کندینه بر عصا عطا ایلوب
بیوردیلر که بونکله تنویر اولنورسین، پس هر بار که عصایی
در پیش ایلیه اول نطق همايونک سَرِّ سَرِّسیله نوربار و
ضیادار اولور ایدی. ابو عَبَّس دخی دیرلر. حضرت عثمانک
خلافتنده رحلت ایلدی. «منه»

اسمٰنى إخفا ايدر، لغيزا لفظى مذکور و مُحاجاة دخی گلور.^{۴۸۹}

السَّجَايا: خواها / فتح مهمله و جيم ايله در، يراديلش لر كه هر كشينك حكم عناصريدر، سَجِيَّة نك جمعي در، مزاج و طبع و شَنْشَنَه و شِيْمَه و سِيْرَت و غَرِيْزَه گي، و فارسيدَه مَنِش، سِرْشَت، نِهَادْ دخی دينور، و كيان عبراني، و سُفُست رومي در.

العجايا: بي مادران / مفردى فعيل وزنده عجي در، اناسي فوت اولش ولدلر و مؤثى عجية در، باباسى وفات ايدنه يتيم ديدكلرى گي كه قريبا اَملا اولنمشدر.

العجايا: بزغالگان كه نه بشيرِ مادر پرورده باشند / اناسى سوديله بسلنميان اوغلقلدر كه كچى قوزيسيدر، بزغاله، بزاغى معناسنه دخی گلور، بز لفظنده لغتِ واحده اشتراكلى معنى سببِ تقديمدر، صغير ياوريسى اسمنده دخی بز لفظى وار، لكن برى تركيدر و هندده عكس ايدوب گوسفنده بز و بزه گوسپند ديرلر، و بز بچهُ يياني كه آكا حُلَام و حُلَان دخی ديرلر، لحمنده دخی شاخنك خاصيتى بولنمق كندى خاصه سيدر غيرى بويوزليده بو خاصه يوقدر.

^{۴۸۹} فارسيدَه لغزه پَزْد و پرده و پردك و پَزْد باى عجمي و زای ايله و پردانى فَيّ لغزده كامل دمك، را و زای لغتدر. «منه»

الضحايا: قربانهای عيد / معجمه و مهمله ايله در، بيرام قربانلريدِر، مفردى ضَحِيَّة در، اُضحيه دخی ديرلر كه جمعى اُضحى گلور، ذى الحجه نك سكرنجى گونه يوم تَزْوِيَه ديرلر، ابراهيم عليه السلام گوردیگی رُيَانك اجراسنك طريقى تفكرى سببِ تسميه در كه رُويْت فكدِر، طوقزنجى گونى يوم عرفه در كه هر سنه ده بر گوندر، اوننجى يوم الأضحى عيد اُكبردِر، [ن ۲۴ ظ] اوچنجى گونه دك يوم نخدر، ايام تشريق دخی اوچ گوندر كه اولى عيدك ايکينجى گونيدر.^{۴۹۰} [ر ۸۸ ظ] - [م ۶۹ و]

المُحَيَّا: روى / ضمله و فتح مهمله ايله و تشديد ايله در، يوز كه وجه دخی ديرلر. [ر ۸۹ و]

الجدايا: نرمهای زين / جيمله در، اُگريم ديدكلرى آغاجلردر كه ايچنى طولدورب اُگَرِك تخته لرى تخته و دوه پالاكى آلتنه دخی قورلر، [م ۶۹ ظ] جمعدر، جدية سكونله مفرديدر و جَدِيَّة كسر مهمله و شد تخته ايله دخی لغتدر و جَدَى و جَدَيَات دخی جمعلدر.

^{۴۹۰} بو دخی فوئددندر كه؛ صوم يوم تَزْوِيَه بر سنه لك گناهه و صوم عرفه ايکى ييللق جرمه كفارت اولديغى حديث شريفك شرحنده امام مناوي يازر كه: بو كلام شريفده اشارت واردر كه يوم عرفه يي صائم اولان كمسنه سنهُ آتِيَه دك وفات ايلميه، قالدِيَكه يوم ترويه ضبط غَزده اولان إختلال و إختلافه گوره مشكوكدر دينورسه قريبا ذكر اولنور كه امرِ پادشاهى تعيين شرعيدر، پس تنبيه همايون ايله في الحقيقه تعين شرعي دخی بولنور. عيدِ فطر غَزده اولمغله شهر رمضانك اولنده ويا آخرنده رُويْت هلاله موقوفدر، بو عيده مقيس عليه اولماز. «منه»

حدث باصره تجربه اولنور، مریء اولنلر اقل
قلیلدر.^{۴۹۱}

الدرایا: چیزهای که صیّاد پس وی پنهان شود / فتحله و مهملتین ایلهدر، اول شیلردر که آوجی اولنری کندیه سپر و ستره ایدوب آنک آردندن نهانیجه صیدی گوزهدر، مفردی دریّدر و دَرآدندر، مهموزا دفع معناسنه که آنی صیدک طرفنه دفع ایلدیگی ایچونددر.

السرائیا: گروههای لشکر / عسکر طائفه‌لریدر که ترکجه چری دینور.

العرایا: بادهای سرد / صوغق روزگارلردر، مفردی عریة لفطیدر ریح بارده معناسنهدر.

المرایا: اشتراک بسیار شیر / سودی چوق اولان دوه‌لردر، مفردی مریّدر.

المرایا: رگهای شیر / سود طمرلریدر.

المزایا: افزونیها / زای ایلهدر، مفردی مزیتدر، چوقلق و آرتقلقدر، زیاده‌لک، افضلیت و أرجحیت دیمکدر، لفظ مزّ مشدد و مثلثدر، فتحله مصّ معناسنهدر، مزه مخففا اثنای شربده اکل اولنان نوالیه إطلاقی مشهور و فارسیدر،

^{۴۹۱} م - الثریا: ستاره پروین، مثلثه و مهمله ایله در، اولکر دیدکلریلدزلردر... مریء اولنلر اقل قلیلدر؛ نور دیدو جهانیان علیه السلام حضرتلری عقیلری عباسه بیوردیلر که: سنک صلبندن ثریا عددنجه ملوک و سلاطین گلوب بو امته پادشاه اولسلر گرکدر، نسلی عباسدن خلفای عباسیه سفاکدن مسفوکه دک اوتوز یدی عدد کمسنه گلمشدر. «منه»

الندایا: جایگاههای انجمن / نونلهدر، درنک یرلری، جمعیت محللری که ندی و ندوه مشورت ایچون قؤمک مجمعیدر.

الهدایا: هدیه‌ها / هدیه‌لر که آرمغان دینور، مه‌داه لفظی گچمشیدی.

البدایا: زنان شوخ / موحد و معجمه ایلهدر، حیاسز، شطارتلی و بی ادب اولان عورتلر که بذیّنک جمع مؤنثیدر، مفرد مذکری بذیّدر.

الحدایا: چیزهای که بیاران دهند از غنیمت / مهمله‌ده ضم و فتح دخی لغتدر، بعده معجمه ایلهدر، دوستلره مال غنیمتدن ویریلان حصه‌لردر، مفردی حذیه قسمت غنیمت دیمکدر.

الردایا: ماده اشتراک لاغر / فتحلهدر، دیشی و آرق دوه‌لردر، مفردی رذیهدر.

البرایا: آفریدگان / موحد و مهمله ایلهدر، جمعدر برّیات گبی مخلوقلر دیمکدر، مفردی بریة یرادلش معناسنهدر.

البرایا: بیابانها / بیان یرلر، پیدا گبی، اصلی بری تراب معناسنهدر.

الثریا: ستاره پروین / مثلثه و مهمله ایلهدر، اولکر دیدکلری یلدزلردر، منازل قمرنددر، آیارده طالع اولور آلتی عدددر که ایکیشر ایکیشر بربرلرینه مقابللردر دیدیلر، عددنده

تعرییده هاسی جیمه قلب اولنور، فی الأصل
 داذ دیمکدر که چاشنی و لذتدر، لکن مشددا
 لذیذ الطعم اولان بادهیه دیرلر که عربیدر، و
 ضمله حامض الطعم اولان خمر دیمکدر،
 صکره مطلقا خمرده یا لذیذنده استعمالی
 لسانی یا قمرسی ایچونددر، بو تقریردن مزیتک
 زایی دخی مشدد اولمسی فهم اولنور.^{۴۹۲}

الأسایا: اندوهگنان / مهمله ایلهدر،
 تاسه لیلرک غمّنی ازاله ایدوب محزون ایکن
 حزننک دفعنه سعی ایله مسرور اولمسنه
 / [۸۹ظ] هوسکار اولنلردر، غمکساران
 گبی، اسا و اساة لفظلری یازلمشدر.

الحشایا: نهالیها / مهمله و معجمه ایلهدر،
 جمعدر، دوشکلر معناسنهدر، مفردی
 حشیةدر، صاحب مهذب دخی بویله
 دیمشدر، لکن نهالی قالیچه و مقعد تعبیر
 اولنان دوشمهیه دیرلر، حشایا إملا معناسنه
 اولان حشودن اولورسه ایچی طولمش دوشک
 و مندرلر و یصدقلردر، حتی پنبه لنمش لباس
 مخلوجه دخی شاملدر.

العشایا: از نمازهای شام تا نماز خفتن /
 اخشام نمازلرندن یتسو نمازینه دک اولان
 وقتلردر، مفردی عشیه گلور که لفظ کریمدر.

القصایا: اشتراک اسوده که کاری نکنند / قاف
 و مهمله ایلهدر، اول دوهلردر که رعایه ترک
 اولنور، بینمکله ویا صاغمقله آنلره زحمت ویرمزلر
 و آنلری ایشه سورمزلر، مفردی قصیهدر.

النصایا: گزیدگان گروه / نون ایلهدر، بر
 جماعتک / [م ۷۰و] و طائفه نک اورندیلنمشلریدر،
 مفردی نصیهدر.

الوصایا: اندرزها / وصیتلر، مفردی وصیت
 معروفدر، بعد الفوت بعض اموری إملاک و
 ترکه نک مساعدۀ ثلثی قدر تنفیذ و اجرایی تنبیه و
 اهل و اولادینه پند و نصیحتلردر.

القضایا: قضاها / قاف و معجمه ایلهدر،
 مفردی قضیهدر، حکملر معناسنه، لکن جمعی
 مقلوبدر فعائل فعالی اولمشدر.

الخطایا: گناهها / معجمه و مهمله ایلهدر،
 مقلوبیتی و مفردی سابقی گبیدر، معناسی
 صوچلر که اثم و ذنب و جناح که گناهدن
 معربدر، فارسیده گناه و بزه دینور.

العطایا: بخششها / [ر ۹۰و] مهمله ایلهدر،
 کندینک مفردی اولان عطیه نک ضبطی ینه
 سابقلری گبیدر،^{۴۹۳} مفردی عطیه ویریلن شیدر.

القطایا: سنگخواران / قاف ایلهدر، بوغرتلر
 قوشلری قطا، جنسی قطا و واحدی تا ایله قطة

^{۴۹۲} م - صکره مطلقا خمرده یالذیذنده استعمالی لسانی
 یا قمرسی ایچونددر، بو تقریردن مزیتک زای دخی مشدد
 اولمسی فهم اولنور.

^{۴۹۳} ن - کندینک مفردی اولان عطیه نک ضبطی ینه سابقلری
 گبیدر.

علامتِ تأنیثه مخصوص صیغه‌سی یوقدر،
مصدری بغا گلور وزنًا و معنی زنا گبیدر.

البغایا: کنیزکان / قول و قراوش تعبیر اولنان و
خدم و حشم و فارسیده پرستا و پرستار دیرلر،
ذکور و ایناثدن بر جانبه خاص دگلدر، اگر
تخصیصی مراد اولنسه ذکور طرفی غالبدر، حبیش
رحمة الله علیه ایناث طرفه حصر ایلدی مع هذا
محل بیان ایدی.^{۴۹۴}/ [ر ۹۰ظ]

البغایا: طایها / عسکرک اولنده گیدن طائفه،
مقدمة الجیش گبی که چرخه دیرلر، طایه کسر
ایله طلیعه معناسنه فارسیدر.

الصفایا: زنانی که دوست خالص باشند /
مهمله و فا ایلهدر، اول خاتونلر که خالص
دوست اوله‌لر، صدیق حمیم گبی، مفردی
صفیةدر. / [م ۷۰ظ]

الصفایا: اشترانِ بسیار شیر / سودی چوق
اولان ناقه‌لر، مفردی صفی گلور.

الصفایا: آن چیزها که پیشروان از غنیمت بر
گزینند بسوی خویش / عسکرک رئیس مال
غنیمتی غزاته تقسیم ایلمزدن اول کندی طرفه اول
مالدن انتخاب ایلدیگی شیلدر.

گچمشیدی، قرتال و دوه قوشنه دخی دیرلر
که اسپروذدر دیدیلر.

المطایا: اشترانی که نشست را شایند / اول
دوه‌لردر که بینمک ایچون تخصیص ایلمگه
شایسته و سزادر، مفردی مطیةدر، بونده
دخی خطایا گبی قلب واردر.

الحظایا: کنیزکان سریت / مهمله و طای
مشاله ایلهدر، اوطه‌لق تعبیر اولنان جاریه‌لردر
که سائر امثالی اولان جواریدن ممتاز اوله؛ زیرا
اصل خُطوة ماده‌سی قدر و منزلت بولمق
معناسنهدر و حظایانک واحدی حظایای در
دیدیلر و سریت لفظی دخی اوطه‌لقدرد،
عربیدر.

الشطایا: پارها از هر چیزی / معجمتین
ایلهدر، قیمیق‌لردر، مفردی شطیةدر هر شیئک
قیمیغی و قریغی و پارچه‌سیدر.

العظایا: کرباسویان / کرتنکله دیدکلری یشل
کلردر، عظة دخی گچمشدر.

الرعايا: زیر دستان / مهملتین ایلهدر، ال
آلتنده اولنلر، رعیت‌لردر که حفظیله مقید و
رعایت اولنان طائفه‌در.

البغایا: زنانِ بد کار / موحد و معجمه
ایلهدر، زانیه‌لر معناسنهدر، فعیل وزنده اولان
بغی لفظنک جمعیدر، بمعنی مفعول اولمغله

^{۴۹۴} ن - حبیش رحمة الله علیه ایناث طرفه حصر ایلدی مع هذا
محل بیان ایدی. / ن: حصرك وجهي مخفیدر.

البقایا: بقیتها / موحده و قاف ایله‌در،
بقیة‌نک جمعیدر، بر شی تمام اولوب و
تکمیلنده زیاده قالب و آرتق گلوب^{۴۹۰} گپرو
قالانلردر.

الشقایا: زنان بد بخت / معجمه و قاف
ایله‌در، شقیة مفردیدر، طریق سعادتك
خلافه گیدن خاتونلر آز اولور که بغایا یعنی
زانیات معناسنه گلور که مَزْنِي هم دیمکدر.

البکایا: اشتزان اندک شیر / موحده ایله‌در،
بکیئة لفظنک جمعیدر، مهموز اولان
بلکاءدندر، سودی آز اولان دوه ، ناقه قلیل
اللبن گپی.

الرکایا: چاههای فراخ / مهمله ایله‌در، بُول
قیولر، آبار و وسیعه گپی، مفردی زکیه‌در،
اسماسنک مشهوری بئر و جُب و عَيْلَم و
قَلِيب، و فارسی چاه و چه در. / [ن۲۵و]

الآلایا: دنبها / اوتراق یرلری که مفردی أَلِيه
مقعد گپی که فارسیده کون و ترکیده نون تایه
دونر، بو معنا ثلاثی و رباعیده یازدیغینه
مخالفدر.

البلایا: جمع البلیه / موحده ایله‌در، بلیه‌نک
جمعیدر، بلیه بلا دیدکلری یرامز شی، داهیه و
شدت گپی، لکن جزا لفظی گپی خیرده و
شرده دخی شایعدر، بلاء حسن دینور.

التلایا: بقیتهای فام / فوقیه ایله‌در، / [ن۹۱و]
بورجک ادا اولنان مقدارندن باقی قلان شیر که
آنی دخی ادا لازم اوله، بقیه دیون گپی، و
فارسیده وام و فام دخی لغتدر، عربیده دین و
جمعی دیون گلور.

الخالایا: کشتهای پر مردم / معجمه ایله‌در،
انسان ایله طلو اولان گمی، سفینه مملوه گپی،
لکن لغتدرده سفینه کبیره معناسنه‌در، مفردی
خلیه ضبط سابق اوزره‌در، زبان ناسده حالیه
دیدکلری آندن غلطدر.

الخالایا: زنان طلاق داده / طلاق ویریلان
خاتونلر،^{۴۹۶} مفردی خلیه خالیه معناسنه که
زوجی آکا "أَنْتِ خَلِيَّةٌ" دیمکله عقد زوجیتدن
تخلیه و تطلیق ایلمش اوله.

الخالایا: ماده اشتزانی که جز بر بچه خویش
مهربانی کنند / بونن دخی ضبط و مفردی
سابقی گبیدر، اول دیشی دوه‌لردر که کندی
کوشگندن غیری کوشگه محبت ایلیه‌لر، بعض
لغوی دیر که: خلیه اول ناقه‌در که آخر ناقه‌نک
یاوریسنه اناسی گپی سود ویرمکله سودی قالمیوب
صاحبی آنک سودینی صاغمق مراد ایلدکده
مه‌لرین خالی بوله.

^{۴۹۶} ن - مفردی خلیه ضبط سابق اوزره‌در، زبان ناسده حالیه
دیدکلری آندن غلطدر. **الخالایا:** زنان طلاق داده / طلاق ویریلان
خاتونلر.

^{۴۹۰} م - زیاده قالب و آرتق گلوب.

القلايا: گوشتهایِ قلیّه / قاف ایله‌در،
قاورلش اتلردر، لحوم مقلّوّه، مقلّیه دخی
دیرلر، لکن لحمه خاص دگلدر.

مَلَيّا: يك چندي / فتح و كسر و تشديد
ایله‌در، بر نیچه زمانِ طویل دیمك، حتی
﴿واهجري مليا﴾ آیت کریمه‌سنده دخی واقع
اولدی، ألف نصبده علامتِ تنویندر،
/[م۷۱و] کلمه‌دن دگلدر، پس محلي آخر
الحروفدر.

الولایا: پشم آکندھا / ولیّه‌نك جمعیدر،
تَکَلِّیلر دیمکدر، لکن پالاک ایچینه
طولدر دقلري پلاسردر دیدیلر.

الحُمَيّا: تیزی مَي / ضم مهمله و فتح میم
ایله‌در، شرابك تیزلگی یعنی حدّت و شدّت
کیفیتی، لکن خمرک کندینه دخی إطلاق
اولنور که شعرده گلمش، شعر:

أیها المبتلی علیک حُمَيّا

إنّھا للعلیل خیرُ علاجٍ

ثم لا تشربن الا بمزجٍ

إنّما الواجبأت أمرُ المزاج^{۴۹۷}

الحُمَيّا: بهم باز کوفتن چیزی / بر نسنه‌پی بر
شیئه ضرب ایلمک حتی استمه دیدکلری
خسته‌لگه دخی دینور، اعضا لرزه‌ناك اولوب برپرینه
گویا که ضرب ایله مرتعش اولور. / [ر۹۱ظ]

الرمایا: آماجهای تیر / فتح مهمله ایله‌در، اوق
آتدکلري نشانلر که مفردی رمیّه‌در، ترکجه پوته
دیرلر، هدف عربیدر، و آماج و أماج و اوماج
فارسیدر و اصل لغتده آماج هدفي ایستاده
قیلدکلری ارضك اسمیدر صکره اراده حال
ایلدیلر، مَرْمَى گبی میملرک فتحه‌لریله‌در، "لیس
وراء الله مَرْمَى" مثلی گبی اثرده وارد اولمشدر.^{۴۹۸}

الرمایا: شکارهایی که بیفکند / اوق آتوب
اصابتله صید ایلدکلري آولر که نُحْجیر دخی
دیرلر.

الثنایا: دندنه‌های پیشین / فتح مثلثه و نون
ایله‌در، ثنیّه‌نك جمعیدر، اوك دیشلری که درتدر،
رحی دیدکلری دیشلر اون ایکیدر، ماعدا ایله
اوتوز ایکیدر، هر بري محلنده یازیلور، نسوانك
دیشلری اوتوز، و خصیّ اولنلرک دیشلري یگرمي
سکر، و قیونده یگرمي بر، و کچیده اون طقوز
أسناندن زیاده اولماز. / [م۷۱ظ]

^{۴۹۷} غرائب کرامات اصحاب کرامدندر که خالد بن الولید
جنابلرینک حضور شریفلرندن اهل اسلامدن بری بر رَقّ
شراب گچوردی، سؤال بیوردقلرنده بالدر دیو خلاف واقع
کذب ایلدکده اللهم اجعله عسلاً دیدیلر، محلّنه وصولنده
عینِ خمر عسله منقلب اولمش ظاهر اولدی. یگرمی بر

تاریخنده مدینه‌ده ویا حمصده رحلت ایلدی. بسمله ایله سم نوش
ایلدکده قطعاً تأثیر ایلمدی. «منه»
^{۴۹۸} و نه‌ایده ابن اثیر و شرح شفاذه شهاب و یواقیتده امام
شعرانی دخی ایراد ایدر. «منه»

الثنایا: ماده میشان دو ساله / ایکی یللق

دیشی قیونلر.

الثنایا: گریوها / اثنای طریقده و طاغلرده

اولان صعب و صرب قاجامق یرلری که آنده صاقلنمق ممکن اوله.

الثنایا: چوبها که جُلاه جامه را بدان باز

نورد / بز طوقیان کمسنه اول بزى دوندرمکده استعمال ایلدگی آلتلر.

الجنایا: گناهها / جیم ایلدهر، معنی و وزنا

مزبور خطایا گبیدر، مفردی جنیّة جنایت گبی صوچدر.

الحنایا: کماها / مهمله ایلدهر، حنیّةنک

جمعیدر، قوس معناسنه و ترکیده یای دینور، حَنُو و حَنَى مِعْوج که آگری شیلره دیرلر، یای دخی کُجْ اولمغله تسمیه قیلندی که آگری اولان هر نسنه یه منحنی دیرلر، بو ماده دندر.

الدنایا: نقصانیها / اکسکلکمر معناسنه‌در،

مفردی دَنیّه‌در نقصانیت و بی قیمت اولمق.

المنایا: تقدیرهای مرگ / مفردی منیّه‌در، اولم

تقدیرلری دیمکدر، منیّه موت دیمکدر، [۹۲و] مَنَادندر، منا لفظی قدر معناسنه‌در یعنی ذی روحک ازلی مقَدّر اولان موتلری

گَرک قضاء اولسون، متنبی دیمشدر، **شعر:**

لولا مُفارقةُ الأحبابِ ما وجدتُ

لها المنایا إلى أرواحنا سُبلًا^{۴۹۹}

و دخی "أُنشَبَتِ المنیّةُ أظفارها" ترکیبنده اولان

معنای إستعاره‌بی بیانه حاجت یوقدر، **شعر:**

مَنْ نال مِنْ دنیاه أُمْنیّةً

أَسْقَطَتِ الأیامُ منه الألف^{۵۰۰}

الثنایا: شَبْگاههای گوسفندان / مثلثه ایلدهر،

مفردی ثویّه‌در، قیونلرک گیکجه یاتق یرلری که ثایه دخی دیرلر، غلطی صیادر، ثوی بالمكان ماده‌سندن مثنوی کلمه سی شهرتیابدر که جعل الله الجنة مثنواه دینور.

الحوایا: چرب رودها / مهمله ایلدهر، مفردی

خویّه‌در، لفظ قرآنیدر، یاغلی بَعْرَسَقْلَر ومطلقا بغرسغه دخی دیرلر.

الحوایا: کلیمهای پالان اشتر / دوه پالاننک

اورگجی اطرافنه قودقلری کلیملردر که ایچنی یمشق^{۵۰۱} شیلرله طولدرلر، مفردی خویّه وزنا ومعنی سَویّه گبیدر.

الحوایا: پویندها / معجمه ایلدهر، مفردی خویّه

در، آرزوکشلر و امیدوارلر که آرزو ایلدگی امری تحصیلنده سعی وکوشش ایده‌لر.

^{۴۹۹} دیوان المتنبی، ص ۱۷.

^{۵۰۰} بیتک معناسی: دنیا اُمْنیّه‌لرندن یعنی مرادلرندن برینه نائل اولان کیشی آگاه اوله که اول فلك ألفی إسفا ایدوب منیّه قالور

که موتدر، جمعی منایادر. «منه»

^{۵۰۱} ن : یومشق. / م : یمشق.

الخوايا: تهيا / خاليلر كه مفردى خوڤه در، ﴿بيوتم خاوية﴾ خالية ايله مفسردر.

الروايا: اشتران آبكش / مهمله ايله در، راوية نك جمعيدر، صو چكدردكلري دوهلر / [م ۷۲و] و سائر حيوانه دخى ديرلر، طلومه تشبيهه طريقيه در.

الروايا: مشكهاى بزرگ آبرا / صو ايچون تخصيص اولنان ظرفلر كه آكا مشك و قرابه دخى ديرلر، مفردى كذلك راوية در.

الزوايا: كنجه / معجمه ايله در، بوجقلر معناسنه كه مفردى زاوية كوشه ديدكلريدن، خانقاه صوفيه يه زاويه ديدكلرى كوشه وحدت اولديغى ايچوندر؛ زيرا مدارس كوشه كثرتر، بو دينده ابتدا زاويه كه مسافرين و غربا و ابنا سبيل اولان سياحين گلوب قالب و شوربا ويرملك اوزره تعيين محل ايدن حضرت علي مرتضى عليه السلام جنابلريدن. ۵۰۲ / [ر ۹۲ظ]

السوايا: گونه از پالانهاي اشتر / مهمله ايله در، دوه پالانك بر درلوسيدر، معنى و وزنا و مفردا حوايا گبيدر كه مذكوردر.

الشوايا: بقيتهاى گروه هلاك شده / معجمه ايله در، هلاك اولان طائفه دن هلاك اولميوب آرته قائلر، بقية السيوف گي و مطلقا بقاياي سابق گي دخى مستعملدر، مفردى بقية گي شوپه در.

الطوايا: نيته / مهمله ايله در، قصدلر و جزملر ديمكدر كه مفردى طويتر كه ضمير قلب يعنى دروننده مركز و مستور و مضمير اولان عزيمتدر.

اللوايا: دستاها / فتح ايله در، لويته نك جمعيدر، مكر و حيله و گيزلى ايش كه سترى مفسده اوله.

النوايا: ماده اشتران فربه / نون ايله در، ناوية نك جمعيدر كه سموز ديشى دوهلر، ناقة سمينه لر ديمكدر.

الأيايا: گونه از راندن / بر نوع اجلادر كه بر امره علامت اوله، مفردى آيت علامت و

^{۵۰۲} بقعه ايكي ضيعة يعنى ايكي قطعه ير وار ايدى كه برى ابو نيزر آيازمه سى ديرلر، بر آب لذيدى مشتمل خالى زمين و برى دخى بُعْيَغِه ناميله شهر محل گزين ايدى. بر وقت خاليله مشار اليه حضرتلرى اول يرلرى تشريف بيورب آنده بر حلبة تفرجلرنده ابو نيزر كنديلره ضيافت ايلمشدى، اول صودن دخى اشراب ايله سيرآب اولوب اول ارضى لطيفدن حظ ايلدكلرنده آسهل وجوهله تملكى ميستر اولوب فقرائى مدينه و سياحين آينده و رَوْنْدَه زمينه وقف و حبس ايلديلر و شويله شرط ايلديلر كه؛ بونده ابنا سبيل و فقرابه اطعام اولنه، اگر حسنين احسنين جنابلرندن برينه بر ضرورت ضممنده احتياج ظهور ايدرسه اذم اولسون وقفى ابطال ايله

آخره بيع اولنوب ضرورتلرين دفع ايدلر. راوي دير كه: حضرت ثاني السبطين شهيد الحسنين جناب حسين بر وقته مديون اولوب اداسنده عُسرت ظهوريله اول محللك فروخت اولنوب بهالرى داينلره دفع ايله تخفيف ثقلت مراد ايلمشلى ايدى، ملك شام ابن ابى سفيان قضيه وقوعى اوزره عكس ايلدكده يوز بيك درهم ارساليه داينلر ايسكات اولنوب وقفين تقرير و امضا بيوردلر ايدى. صكره شرفاى مكدن برى جدم و فقيدلر ديو شرطنى ابطال و ملكيت اوزره آخره صاتوب تلف ايلمشدر. صكره معتم عباسي خلافتنده احمد بن عطا و احمد بن غساق و نيجهلر خانقاه و تكيله لر درسخانه لر تعيين و علوم صوفيه تدريس اولنمق اوزره شايع اولمشدر قدس الله اسرارهم. «كنار»

و اصلی فاعل وزنده راءى دن مراية مراقبة گي
ايکن قلب اولنوب راءاً فاعل گي اولور.

-ب-

الْجَلْبَابَة: ماده اشتر سخت / فتح جيم و لام و
سكون مهمله ايله،^{۰۰۳} جيمله و مهمله ايله^{۰۰۴}
قَلَمْكار وزنده در، برك و ديشى دوه در، ناقة قويّه
گي.

العقبة: آلت / مهمله و قاف و نون ايله در،
مطلقاً آلت كه ايشجيلر ايشلرنده آنلري استعمال
و آنكله كارلريني تسهيل ايدرلر.

العقبة: چنگال سخت / قوي كسكين طرناق
ديمكدر، عقاب كه طوشانجل طرناغيدر چنگال
چار پانچه سنه و چنگال دو پانچه سنه ديرلر، و
هر بري آخرك يرنده دخى زبازددر، و بونده
العبقاة و العبقاة دخى لغتدر.

المُجَابَة: يكدیگر را جواب دادن / جيم
ايله در، ايكي كيشى بربرلرينه جواب ويرمكدر،
اصلی مجاوبة^{۰۰۵} مفاعله دندر، مشاركت واردر.

المحابة: آزرم داشتن / مهمله ايله در، حرمت
و ادب صاحبي اولمقدر.

المُحَابَة: بَعْطَا نَبَزْد كَرْدَن / عطا و كرم و
إحسان ايلمكده جسور و غيور اولمقدر، حباي

نشاندر، اصلی أَوَيَّة لكن سيويه أَيْيَة ايکن
ياي اَوَي الفه قلب اولندی / [م۷۲ظ]
ديمشدر، اما كسائي دير كه: اصلی مدّ ايله
آيیه در ياي متقدمه حذف اولندی، جمعی
بعد التخفيف آیات و آي اولديغي گي قبل
التصرف آيايا دينور، فقير ديرم كه: بو مقوله
تصرفات تكلفهيه عدم اعتبارده وَخَامَت
ملحوظ دگلددر.

الحيايا: زنانِ شرمگن / مهمله ايله در،
/[ن۵۲ظ] حياء لفظنك جمعيدر، اوتانيجي
خاتونلردر.

ومنه بزياد الهاء

لفظ خماسيدن معدوددر آخرنده هاء بولنان
الفاظ اگرچه آلتى حرفلى اولور، لكن كلمه دن
هاء اولمامغله اعتباردن ساقطدر صاييده
دگلددر، و بو محلدن السداسي يه وارنجه
ميملى اولان كلماتك بالجمله اولرى
مضمومدر.

-۱-

المرآة: كار برپا كردن / مراعاة وزنده
مهمله ايله در، ايشى ريا ايله ايشلمك، ريا
عند الناس تحصيل ممدوحيت ايچون عابد
عملنده اخلاصى ترك ايدوب معبودك غيره
گوسترمكدر، اگرچه مفاعله دندر، لكن
مشاركت معلومدر، "قاتله الله" گي / [ر۹۳و]

^{۰۰۳} ن - فتح جيم و لام و سكون مهمله ايله.

^{۰۰۴} م - جيمله و مهمله ايله.

^{۰۰۵} ن - اصلی مجاوبة.

مفالات اولور،^{۵۰۷} بر کمسنه ایله دستان سویلشمکدر، مراوغه گئی.

المؤتاة: کسی را فرمان بردن / فتح همزه و شد ایله تفعلیدن و مؤتاة مفاعله دن اولوق دخی نسخه در و ترجیح دخی ایدیلر، بر کمسنه پی مطیع قیلمق و غلبه ایله مطاوعت و موافقته گتورمک.

المؤتاة: کسی را یاری دادن / بر کمسنه یه یاردم / [م ۷۳و] ایلمکدر.^{۵۰۸}

-ث-

القَبْعَةُ: ماده اشتری که سرهای سنب زشت دارد / قاف و موحدۀ فتحه لرله و مهمله سکونله در، طویقلرک بالاسی چرکین اولوب حسنی اولمیان دیشی دوه در.

المُجَانَّة: با کسی بانگ کردن / مفاعله دندر، جیم ایله در، بر کمسنه پی چاغرمق.

المجَانَّة: با کسی هم زانو شدن / بر کمسنه ایله دیز دیزه اوترمقدر، اصل ماده سی جُئودندر، جاثی قاعد دیمکدر.

-ج-

الْحَجْوَجَة: بادی که پیوسته جهد / فتح معجمه دو جیم ایله در، بر فاصله آسن یل، ریح شدید گئی.

مولی دیرلر عطای حق دیمکدر، میمک فتحی و آخرنده تانک ساقط اولمسی تصرفات عوامیه دندر، مداراتده مدارک گئی دیدیلر، بی محابة و بلا محابة حرمت و حمایت ملاحظه ایلمکدن خالی اولدیغی حالده شویله سویلدی و بویله ایلدی دیمک اولور.

المُخَبَّاة: زن پردگی / معجمه و تشدید ایله در، خبایای سابقدن تفعلیل بایندن مؤنث مفعول، مُحَبَّوَةٌ معنی و وزنا مُحَدَّرَةٌ گئی اولوب قلب اولنور، پرده و ستره ایله مستور و مُحْجُوبه و پنهان خاتون دیمکدر.

-ت-

السَّبْنَةُ: پلنگ ماده / مهمله و موحدۀ و نون ایله در، شرفدار وزننده در، دیشی قیلان، لکن مطلقا جسور معناسنه در و پارس دیدکلری حیواندر دیدیلر، سبندۀ دخی گلور. / [ر ۹۳ظ]

السبْنَةُ: ماده اشتر گران رفتار / آغر یورر دیشی دوه، ناقه بطیئ السیر گئی.

المُحَاتَاة: با کسی دستان آوردن / مهمله ایله در، مصدردر، اصلنده محاوتۀ در مفاعله وزننده ایکن ایکی قبله^{۵۰۶} مفاعله گئی اولوب

^{۵۰۷} م - ایکی قبله.

^{۵۰۸} ن + یاری لفظی یاردم دیمکدر.

^{۵۰۶} ن : محاورته.

الدَّجْوَجَة: اشتري که بر زمین پهن باز شود / مهمله و جیمله در، اول دوه درکه یره دوشمش و وسعت اوزره یاتمش اوله، و بعضیلر یردن یایما تعبیر ایلدیلر که جئه سی صغیر اولمسندن کنایتدر.

المُحَاجَة: حَجَّت بکسی دادن / مهمله ایله در، بر کمسنه یه حَجَّت ویرمک که سَنَدُ اولاجق وثیقه و تَمَسَّک ایدجک بطاقه اوله، بعض لغوی دیر که: مبالغه صورتنده لطیفه و مغالطه در.

المُدَاجَة: با کسی داوری کردن / بر کمسنه ایله حق اوزره محاکمه و مکالمه ایلیمک.

المداجاة: مدارا کردن / شدت ایله رخوت و عنف ایله لطف میاننده بین بین حرکت اوزره الفت ایلیمکدر، گویا عداوتی ستر ایله اظهار محبت ایلیمک.

المُناجاة: راز گفتن / نون ایله در، گیزی سوز سویلشمک.

المُهاجاة: یکدیگر را هجو کردن / بربرلینی هجو و ذم ایلیمکدر، لکن اصطلاحده نظمله ذمدر، / [۹۴و] اگر نثر ایله اولورسه هجو دیرلر.

-ح-

الملاحاة: یکدیگر را دشنام دادن / بربرلینه سوگوشمک مشاتمه گبی که اثنای منازعه ده اولور، "من لاحاک فقد عاداک" ضربدندر، الْمُتْلَاحون مُتَنَازِعون ماده سی لحیدن چکه معناسنه در، ترکیده دخی چکه یارشدرمه کثرت کلامه دیرلر، مِکْثَر اولان خطاکار اولق مجزباتدندر.

-خ-

المُواخاة: با کسی برداری گرفتن / بر کمسنه ایله قزندشلق ایلیمک که أَخ اخروی اولق، کُلُّ مؤمنٍ إِخْوَةٌ.

-د-

البَحْنَدَة: زِنْ نازک فَرْیه / فتح موحده و معجمه و نون و تاء تأنیث ایله در، گوده لی سموز خاتون که طویقلی و بالدرلی اوله، مذکری تاسز بخندی در، یاسی سفرجل وزننه إلحاق ایچون لاحق اولمشدر.

الخبنداة: مثلها / موحده بی معجمه دن تأخیر ایله دخی لغتدر، لفظ و معناده کلمه سابقدر.

السَّبْنَدَة: پلنگِ ماده / دیشی قپلان که تا ایله سبنتا دخی مذکوردر.

الصلخداة: ماده اشترِ سخت / ثالثی معجمه در، دیشی و قوی دوه، ناقه شدیده گبی.

العَلْنَدَة: ماده اسبِ زفت / نون ایله در، یوغوک و قالن قسراق، مذکری علندی گچمشدر.

المُباداة: دشمني آشکارا کردن / موحدہ

ایله در، إظهار عداوتدر، بدی ظہر
معناسنه در کہ "البادي أظلم" ضربودنددر.

المُصاداة: مدارا کردن / إهمال ثاني ایله در،

مداجاة ایله ضبطا و معنی یکساندر کہ قریبا
گچمشیدی.

المُصاداة: با کسی معاملت کردن مانند

آنچه او کند / بر کمسنه هرنه گونه وضع
إظهار ایدرسه آنک / [م۷۳ظ] گبی معامله
ایلمک.

المُعَاداة: دشمني کردن / بربريله عداوت

ایلمک، مخاصمه گبی.

المعاداة: چیزی پیا پی کردن / بر شیئک بر

آخري آردنجه وقوعي، مثلا: بري بر منصب
اولوب آردندن بري و بري دخی اولمق، ویا
بر کمسنه بر شیده مسرور / [ر۹۴ظ] اولوب
در عقب سروره سبب اولان بر شی دخی
ظهور و بری دخی تعقیب ایلمک.

المُعَاداة: بامداد بجای شدن / معجمه

ایله در، صباح وقتنده بر یره گتمکدر، لکن
صباحلمق یعنی وقت صباحه داخل و واصل
اولمقده استعمالی غالبدر، غدودندر کہ مقابلی
رواحدر ایکیسنک فاصله سی زوالدر.

المُفَاداة: از اسیری باز خریدن / فدا

لفظندندر، اسیردن باج آلمق، لکن بدل ویرب

کندینی خلاص ایلمگه دیرلر، و کندی نفسنی
آخره بدل ویرمکده دخی مستعملدر، تفدیه گبی.

المُنَاداة: کسی را آواز دادن / نون ایله در، بر

کمسنه یه چاغرمق که صیحه و دعوت ایلمک که
ندادندر، نادی دن اولورسه مجلسده ایکی کمسنه
مصاحبت و مکالت ایلمکدر.

المُهاداة: بدو کس آوردن / ایکی کیشی ایله

بر کمسنه یی گتورمک که ضعف و تمایلندن ناشی
ایکی طرفدن ایکی کمسنه یه استناد ایدرک
گلمک.

-ذ-

المُحَادَاة: برابر شدن / مهمله ایله در، مقابله

ایلمک و ایزاسنه گلمک که ایکی کیشی قارشو
قارشویه گلمک.

-ر-

الزیرعة: زن زفت و بدخو / کسر معجمه و

فتح موحدہ و مهمله ایله در، یومری و یوغون و
کوتو خویلی خاتونددر، مرأة جسیمه و خبیثه
گی.^{۵۰۹}

الزیرعة: گوشِ بسیار موی / قیللری چوق

قولق، اُذُن شَعْرانی گبی. / [ر۹۵و]

^{۵۰۹} ن - مرأة جسیمه و خبیثه گبی.

حيوانك بيوك گورنسون ديو سوديني جمع اولسي
ايچون بر قاج گون صاغمامق.

المُكَارَاة: بَكْرًا دادن / كِرَايه ويرمك، كرا اجاره
معناسنه در، اصلي مُكَارِيَّة ايدي قلب اولندي.

المُمارَاة: بَكْسِي ستيهيدين / اصلي مرء مدله
مشاره گي.

المُوارَاة: باز پوشيدن / اورتمكدر، حتى شاعر
ديمشدر، ع:

أَيَا قَبْرٍ مَعِيَ كَيْفَ وَارَيْتَ جُودَهُ
سَتَرْتُ معناسنه در.

-ز-

المُجَارَاة: پاداش دادن / جيم ايله در، عوض و
مقابله ايلمك "إِنْ خَيْرًا فَخَيْرٌ وَإِنْ شَرًّا فَشَرٌّ"
مكافاة گي.

-س-

الْقُلْنَسَاة: كلاه / فتح قاف و لام و سكون نون
ايله در، تقيّه ديدكلري شيدر كه باشه گيرلر،
اصلي قُلْنَسُوَّة و قلنسية اولوب حرف علّت گويا
ألفه قلب اولنمشدر، [ر۹۵ظ] فارسيده
عَرَقَجِينْ، خَوَرَجِينْ، عَرَقِيه و كَلَهْ، و تركجه تقيّه و
طاقيه گي و بُورُك و فُسْ دخی ديرلر.^{۹۱}

المُبارَاة: نَبَرْد كردن / [ن۲۶و] موحده
ايله در، قارشولشمق كه بر كيشينك ايشي
گي اشلملك ايله آنكله معارضه و مجادله
ايلمك.

المُجَارَاة: با کسی رفتن / جيم ايله در، بر
كمسنه ايله بيله گتمك، معيت و رفاقت
گي.

المُجَارَاة: با کسی چیزی براندن / بر كيشي
ايله بر نسنه پي سورمك.

المُدَارَاة: مدارا كردن / مهمله ايله در،
ملايمت و ملاينت و تواضع و مجامله
ايلمكدر و اصلي كه مدارئت لغتدر، عربينك
تاسزي فارسيده ينه كندي معناسنه در، ع:
با دوستان تطف با دشمنان مدارا.^{۹۱۰}

المُشَارَاة: [م۷۴و] ستيهيدين / معجمه
ايله در، حشرليق و عناد و جدل و لَجْ
ايلمك، گرک انسان و حيوان اولسون.

المُصَرَّاة: اشترى كه شيرش ندوشند تا
پستانش بزرگ نمايد و جُز / فتح مهمله ايله
و شد ايله در، تصريحه اولنان ديشي دوه در،
تصريحه تجربه وزننده در، دوه نك و غيري

^{۹۱} و تصغيرنده قُلْنَسِه و قُلْنَسِيه و ياخود القُلْنَسِيه تخفيفله و
قُلْنَسِيه تشديد ايله استعمال اولنور و قُلْسَاء درجه گي تقيّه
گيدرمك و تَقْلَسِي و تَقْلُس تقيّه گيمكدر. «منه»

^{۹۱۰} ديوان حافظ، خواجه شمس الدين محمد حافظ الشيرازي،
نشر جامي، ۱۳۷۰ / ۹۰۹: ع: با دوستان مروت با دشمنان
مدارا.

المُقاساة: رنج کشیدن / قاف ایله در، زحمت چکمک، مکابده گئی، قسوت ماده سندن در.

المُناساة: فراموش کردن / نون ایله در، نسیان ماده سندن در، اونتمق که مقابلی دکر در.

المُواساة: کسی را بدوستی برابر داشتن / بر کمسنه بی دوستلقده مساواة اوزره طوتمق که یار موافق اولمقد در، واو ایله رسم اولنمسی مضارعنده همزه سی واوه قلب اولنمق سببیلله در.

المُؤاساة: اندوه خوردن / همزه ایله در، تاسه چکمک، غم ایراث ایدن شیده غمخوار و کدرناک اولمق.

-ش-

المُحاشاة: کسی را ثنا کردن / مهمله ایله در، بر کمسنه بی اخلاق حسنه سنی ایراد ایدرک حقنده خوشگوی اولمق.^{۵۱۲}

^{۵۱۲} اگر رو برو اولمزه محضا صواب و ثوان و بالخاصه بعد الموت اجر و مثنویاتی کسبه وسیله در لکن رو برو اولمقد ریادن خالی اولمق دشوادر، اگر خلوص ایله دخی اولورسه ممدوحک وجود پیدا ایلمسنه سبدر. حضرت صدیق حضورنده کنندی ثنا ایلسه لر منع ایدردی، اگر منع ایده مزسه کنندی کنندینه مناجاة ایدوب بیوردی که: یا رب سن بنی بدن زیاده بیلورسین و بن بنی آنلرک بنی بیلدکلرندن زیاده بیلورم، یا رب آنلرک ظنلرندن بنی دخی زیاده خیرلی قیل و

المُماشاة: با کسی رفتن / بر کمسنه ایله برابر یوریمکدر، مساعده و متابعتده دخی زبانزد در که امر معنوی اولور.

-ص-

المُعاصاة: بی فرمانی کردن / مهمله ایله در، عصیان / [م ۷۴ظ] ایلمک، عدم اطاعت که فرمانبرک ایلمک، عاصی اولمق، جمله سی بر معنایه در، إنقیاددن سرکش و روگردان اولمق.

المُقاصاة: از کسی دور شدن / قاف ایله در، بر کمسنه دن بعید اولمق که او دخی آندن اوزاق اولمغله طرفینده بربرلندن تباعد بولنور، بو ماده دن کلمات کثیره گچمشدر.

المُنصاة: موی پیشانی یکدیگر گرفتن / نون ایله در، ناصیه ماده سندن در، بربرینک آلنلرنده اولان زلفلرینی طوتمق.

المُنصاة: پیوسته شدن از جای بجای دیگر / بر یردن بر آخر یره بیتشمک یعنی ایکی صحرا بربرینه إتصال پیدا ایلمک، مثلا: میانلرنده مانع مرتفع اولمق ویا آخر وجهله ایکی یر بر اولمق که کثرت باران ویا شدت زلزله سببیلله طاغ یوریوب و یاریقلدیغی اولور.

-ض- [۹۶و]

بیلیموب سویلدکلری شیده بنی عفو ایله و آنلری دخی کلاملریله مؤاخذه ایلمه دیو نیاز ایدردی. «منه»

موضوع اوزره محمولیتندن عبارتدر که حمل
إشتقاقك خلافیدر.^{۵۱۳}

-ظ-

الدَّلْظَاة: ماده اشتر زفت / مهمله لرله و
فتح لرله و نون ایلهدر، یوغون و برک دیشی دوه،
ناقۀ غَلِیْظَه گبی، أَلْفی سفرجل وزننه إلحاق و
تاسی تأنیث ایچوندر، مذکری و لفظی
مذکوردر.

-ع-

المُدَاعَاة: حجت بر کسی دادن / مهمله
ایلهدر، بر کمسنهیه حجت ویرمکدر، لکن
أُدْعِیْهِدَن اولوب لغز سویلشمکدر، لغیزا دخی
گچمشدر.

المُرَاعَاة: گوش فا داشتن / قولق آجق و قولق
طوتمق یعنی بر کمسنه نك كلامني إصغا ایدوب
سمع دقتله إستماع ایلیمکدر که ﴿رَاعِنَا﴾ قول
کریمنده بو معنای دخی یازدیله.

المُرَاعَاة: بهم چرا کردن / برابر اوتلمق یعنی
چراگاهده اوتلیان حیوانلر بربرینك حقنه طالب
اولمیوب رعایت ایلیمکدر.

المُسَاعَاة: بشتاب رفتن / إیوَه رَك گتمکدر،
لکن یارش و بحث ایله سعی و سرعتدر که
مغالبه و مبالغه قیللندندر. / [م ۷۵و]

المُرَاَضَاة: از یکدیگر خشنود شدن /
مهمله ایلهدر، بربرلرینك ایشلرینی بگنمك و
تحسین و ستایش ایلیمك که راضي اولق بو
مآلدهدر که الله تعالی راضي اولسون دیمك
سنك أفعال و أعمالك هرنه ایسه آبی
بگنسون، كارك راضي حقّه موافق گلسون
دیمکدر.

-ط-

المُعَاطَاة: چیزی بکسی دادن / عطا
ماده سندندر، بر کمسنهیه بر شي ویرمکدر
که او دخی بر آخره ویره.

المُعَاطَاة: کسی را خدمت کردن / بر
کمسنهیه خدمت ایلیمك، تعطیه گبی.

المُواطَاة: اندر خور آمدن / خورلقده
گلمك یعنی کنديني آياقلا آلتنده فرض و عدّ
ایدوب باصلمق، تذلل و خضوع گوسترمك.

المُواطَاة: ساز گاري کردن / موافقت
معناسنه که طرفیندن اویقونلق دیمکدر، مهدی
صاحب زمان حقنده "یواطئ اسمه اسمي" وارد
اولدی که اسمی اسممه موافقدر دیمکدر.
موطاء نام کتابه سبب تسمیه؛ وقتك فضلاي
کثیره سنه کتاب مزبوری مؤلفی امام مالک
عرض ایلدکه توطئة إستحسان و تصدیق و
حسن قبولده تأکید و تحقیق ایلدکلریدر، و
حمل موطاء شیئك بالحقیقه بلا واسطه

^{۵۱۳} ذات المخاض دستنه آلدیغی آنده وضع حملی
مجرباتندندر. «منه»

المساعة: زنا کردن با کنیزك / جاریه‌یه زنا ایلمکدر، خُزه ايله زنا ایلمگه عَهَر دیرلر، زنا دخی عریدر. / [۹۶ظ]

المُفَعَاة: داغی که بر صورت افعی بود / فانك فتحی و تشدید ایلهدر، بیلان معناسنه اولان افعی ماده‌سندندر، اول داغه دیرلر که بیلان صورتی اوزره ایده‌لر، افعی عرییده مهمله‌نك فتحی و فارسیده کسری ایلهدر.

-غ-

المُبَاغَاة: با کسی زنا کردن / موحده ايله، بغیدنر، بر کمسنه ايله زنا ایلمك که ﴿وما كانت أملك بغيا﴾ کریمه‌سی بو ماده‌دندر.

المُنَاغَاة: در کسی نگرستن / نون ایلهدر، بر کمسنه‌یه باقمق، نظر ویا انتظار گی.

المُنَاغَاة: با کسی سخن گفتن تا با او کستاخ شود / بر کمسنه ايله جسارت رتبه‌سنده صحبت ایلمکدر، بو ماده‌ده ایکی معنا یازمشلردر؛ بری غزل سویلشمك مغازله و مشاعره گی و بری دخی زنان کودکانك سرور و تعجیلرینه سبب اولق مرتبه‌سی کلام ایلمکدر.

المُنَاغَاة: شتافتن / سرعت ایلمکدر.

-ف-

الجلنفة: نان بی نان خورش / جیم و نون ایلهدر، قاتقسز اتمك، خبز بلا اِدام گی، و

بعض اهل لغت لفظ مزبور نان بی غش یعنی غلّ و غِشْدن صاف اولان نان غریزدر دیدیلر که خاص اتمك تعبیر اولنور.

السَّلْخَفَاة: کشف آبی / ضم مهمله و فتح و سکون مهمله ایلهدر، صو قابلوبغاسیدر، سَلْخَفِيَه دخی لغتدر، جمعی سلاحفدر، سنگپشت دخی دینور. / [۹۷و]

المُثَقَاة: داغی که در صورت دیکپایه نهند / مثله ايله و شد ایلهدر، تفعیلدن مفعول صیغه‌سیله‌در، / [م۷۵ظ] بر تمغادر که حیوان نشان اولق ایچون یاقرلر، ساج آیاغی تعبیر اولنان اوچ آیاقلی سه پا رسمنده‌در، دیکپایه چوملك آیاغی که ساج آیاغیدر، عرییده اُثْقِيَه و اصلی اُثْقویه‌در.

المُثَقَاة: زنی که شویش / [ن۲۶ظ] دو زن دارد / بر خاتوندنر که کندیدن غیری زوجنك ایکی زوجه‌سی دخی اوله، معنای سابقه قیاس ایلهدر.

المُجَاغَاة: چیزی از جای برداشتن / جیم ایلهدر، بر نسنه‌یی یرندن قالدرمقدر.

المُدَاغَاة: جبیره بندی / مهمله ایلهدر، مجروحك یاره‌سنی صاروب تیمار ایلمکدر که اُثْرده "أدفنوه" وارد اولدی.

المُرَاغَاة: مدارا کردن / إمتزاج و إختلاط و إتفاق معناسنده‌در، مداجاة و مداراة لفظلری بو معناده مذکوردر.

المُصَافَاة: دوستی با کسی خالص داشتن /

بر کیشی یه دوستلگی خالص و بی کدر و صافی ایدوب بی غلّ و غشّ قیلمق.

المُعَافَاة: عافیت دادن / عافیت ویرمکدر،

عافیت صحت و سلامت معناسنه در که صوری و معنوی و دنیوی و اخروی دخی اولور.

المُكَافَاة: پاداش دادن / ثواب و عوض

ویرب عملک اجرینی عطا و کفایت ایلمک، پاداش فارسیده اجر معناسنه اولمق، عمل برزخده و صکره کیشینک قرینی اولمقدن مأخوذدر.

المُنَافَاة: یکدیگر را نیست کردن / نون

ایله در، نفیدندر / [ر۹۷ظ] بربرلینی سورمکدر، یوقدر و دگلدر دیمکدر که صوری و معنوی شاملدر، کندینی یوق منزله سنه تنزیل و مخاطبنی اثباتدر، كذلك مخاطبی دخی کندی وجودینی منزلت نیستی یه ترک ایدوب مصاحبنی تقریر ایله میانلرنده منافاة ثبوتیله صحبتِ حالده فیضانِ فیاض تعالی یه مستعدّ اولورلر و کلاملرنده تأثیر بولورلر "الصحبَةُ مؤثَرَةٌ" حکمی بو مقامده در که اصحابِ کرامه سببِ تسمیه شرفِ مجلسِ صحبتِ پیغمبرانه در صلی الله علیه وعلی اصحابه.

المُؤَافَاة: با کسی رسیدن / بر کمسنه یه

یتشمک، معنوی دخی اولورسه که فلان شی وفا ایدر یعنی لزومی اولدیغی مقداره دک یتشور، وایدر و عهده وفا ایلدی یعنی قَوْل اولنان زمانه ایرشدی دیمکدر، و وفاکارلق ایلمک و مددّرس / [م۷۶و] اولمقدر که استاد دیمش **شعر:**

إِنَّ الْكُفَاةَ إِذَا مَا اسْتَعْنَوْا اسْتَعْتَبُوا

عَمَا يُؤْلَفُ وَيُؤْلَفُ بِالْمُؤَافَاةِ^{۹۴}

-ق-**العِبَنَقَاة: سخت فراهم گیرنده / فتح مهمله و**

موحده ایله و سکون نون ایله در، غایت قوی طوتیجی دیمک اولور که کسکین طرنقلی دیمکدن کنایتدر، و عقابه دخی دیرلر، قلب ایله عَقَبَاة دخی سابقدر.

المُبَاقَاة: بَبَقَا با کسی نبرد کردن / موحده

ایله در، بقا نظر و انتظار معناسنه در دیدکلرینه گوره مناظره اوزره مجادله معناسنه اولور دیدیلر، والله الموفق.

المُسَاقَاة: یکدیگر را آب دادن / مهمله

ایله در، بربرلینی صوارمق، سقابتدن مفاعله وزنده در.

^{۹۴} م - اولمقدر که استاد دیمش، **شعر:**

إِنَّ الْكُفَاةَ إِذَا مَا اسْتَعْنَوْا اسْتَعْتَبُوا

عَمَا يُؤْلَفُ وَيُؤْلَفُ بِالْمُؤَافَاةِ

ایدوب و بکزتمک ویا آنک اولا فاعلنه ثانیا ناقلی
بکره مکدر.

-ل-

المبالاة: باک داشتن / قایمق یعنی خوف
ایلمکدر و لا ابالی دیمک هر امرده مبالاة و
احتیاطسز و هر شیده جسارتله مُتَّصِفِم دیمکدر.

المخالاة: یکدیگر را فرو گذاشتن / معجمه
ایلهدر، بربرینی ترک ایدشمک، صورتده قطع الفت
ویا معناده نظردن اسقاط گئی.

المُدالاة: مدارا کردن / مهمله ایلهدر، رفق و
ملایمت اوزره الفتدر، مداراة دخی بو معناده
یازلمشدر، شعر:

لایم لئیمًا دارَه انت فی دارِه
ودالُ الذلّ یهمل فیهِ عن ذالِه^{۱۷}

المُعالاة: نبرد کردن بیلندی / علو و رفعتده
یعنی یوکسکلکده بحث و معارضه ایلمک.

المُعالاة: بلند کردن / بیوک قیلیمق، تکبیر و
تعظیم گئی.

المُغالاة: گران خریدن / معجمه ایلهدر، آغر
آلمق یعنی بهالی و دگرزدن زیادهیه آلمق.

^{۱۷} یعنی دارک صاحبنه دارنده اولدقجه مداراة ایله و ذلیل گئی آکا
مدالاة ایله که سنک بو حرکتک ذلک ذالندن نقطه بی اهمال ایدر
یعنی ذلّ تحمل و صبر ایله دلّ اولور که دلّال نازدر ذلیل ایکن
صاحب دلّال اولورسین دیمکدر، زحمت رحمت اولمسی گئی، لئیمّا
إلی اللّیّم تقدیرینده، وانت دخی ماؤمت أنت دیمکدر، الذل
کالذل معناسنهدر. «منه»

المُشاقاة: با کسی یا با چیزی کوشیدن /
معجمه ایلهدر، بر کمسنه ایله^{۱۵} بربرینی
تشویق ایدوب بر شیئه سعی ایلمک.

المشاقاة: رنج کشیدن / زحمت چکمک.

المُلاقاة: کسی را دیدن / بر کمسنه یی
گورمک، لُقْیادندر.

المُلاقاة: بچیزی رسیدن / بر نسنه ایله
یتشمک یعنی بر دستاویز ایله بر کمسنه یه
وارب و اول هدیه محله^{۱۶} راست گلمک.

-ک-

الحَبْرَکاة: ماده استرِ دراز پشت و کوتاه
پای / مهملتین میاننده موحده ایله عبنقاة
وزندهدر، آرقهسی اوزون و آیاقلری قصه
دیشی دوهدر. [۹۸ و]

المُبَاکاة: با کسی نبرد کردن / موحده
ایلهدر، اغلامقده بر کمسنه ایله مباحثه
ایدوب ینه غالب گلمک.

المُبَاکاة: بگریستن / اغلامق.

المُحاکاة: حکایت کردن / مهمله ایلهدر،
حکایت ایلمک یعنی بر امري بعد الوقوع نقل
و تقریر ایله آنک وقوعی حالنه مشابه تصویر

^{۱۵} م - بربرلرینی صوامق، سقابتدن مفاعله وزندهدر.
المُشاقاة: با کسی یا با چیزی کوشیدن، معجمه ایلهدر، بر
کمسنه ایله.
^{۱۶} ن : وقتنه.

المُوالاة: با کسی دوستی داشتن / بر
کمسنه ایله دوستلق ایلمک، دشمنلک
مقابلیدر، واحدي ایچون دخی اولور.

الموالاة: پیا پی کردن / بربرینک آردندن
گتمک، ولي لفظی تبعیت دیمکدر، بو محله
کسی را پیروی کردن نسخهدر، بر کمسنهیه
اویوب هرنه کارده اولورسه آنک گبی ایلمک
که تقلیددر.

-م-

المُحاماة: چیزی بازراندن / مهمله ایلهدر،
بر نسنهیی صقنمق و گپرو چکمک.

المحاماة: نگاه داشتن / حفظ و حمایت
ایلمک، حفظ: هرنه اولورسه شایع اولمغه
قومامقدر. / [۹۸ظ]، / [۷۶ظ]

المُراماة: تیر یا سنگ انداختن / مهمله
ایلهدر، اوق یا طاش آتمقدر، و حنایا دخی
یازلمشدر.

المراماة: چیزی از کسی دور کردن / بر
نسنهیی بر کمسنهدن آیرمق، تبعیدگی.

المُساماة: بَبُزرگی نبرد کردن / بر بیوک
کیشی ایله جنک ایلمک که بیوکلکده
معارضهدر، مساهاةگی.

-ن-

الخلافات: خلاف / کسر معجمه و سکون فا
ایلهدر، خلاف مادهسندن نون زیادهسیلهدر، بر
کمسنهده عناد و مخالفت بولنمق معناسنه اولان
خَلَفَنَهْ نَک جمعیدر و تایی طویل ایلهدر.

الرَنُوناة: دائم و آرمیده / فتح مهمله و نون
ایلهدر، دائم و ساکن اولمق دیمکدر.

العَبَنَةُ: ماده اشتر زفت / تشدید نون ایلهدر،
ذکر اولنان دَلَنَظَة معناسنهدر، مذکری اولان عَبَنَی
تاسز یازلدی، اکثریا صفت اولورلر، نَسَرِ عَبَنَی و
ناقَةُ عَبَنَة دیرلر، عظیم و بیوک دیمکدر.

المُدَاناة: نزدیک شدن / مهمله ایلهدر، یقین
اولمق، قربیت و تقرب گبی، فلان کس ایله
میانمرده مدانتمز واردر یعنی قَرَب معنوی ویا
قربیت عصبیه و نسبییه و سببییه ویا بحسب الخَلَّة
دُنُو و قرب واردر دیمکدر.

المداناة: نزدیک کردانیدن / یقین ایلمک، بعد
بُعْدِ تقریب معناسنهدر، اصلی مدانیةدر.

المُزَاناة: با کسی زنا کردن / معجمه ایلهدر،
معنی و وزنا مباحاة سابق گبیدر، کس فتح و
ضمّه محتملدر و عکسی آلتیدر.

المُسْتَانَة: چمن باغ / مهملهنک فتحیله و تشدید
ایلهدر، یشللك اولان باغ که ارالرنده یوللری
اوله، و لغتلرده عَرِم سَیْل یعنی صو آقاجعی یَزْدر
دیدیلر، مجرای میاه گبی. / [۹۹و]

المساناة: یکدیگر را آب دادن / بربرینه صو ویرمک، مساقاة سابق گئی.

المساناة: کسی را بَسال مُزد گرفتن / سنه لفظندندر، بر کمسنه یه یللق ایله خدمت ایچون کرا و اجرت سویلشمک که آیلقدہ مُشاہره و گونلکده / [م۷۷و] مُیاومه دینور، لکن مداراة معناسنه اولمسی دخی مصرحدر.

المُعانة: رنج کشیدن / زحمت چکمک، تَعَى گئی که عَنَا لفظندندر، فتحله مشقتدر.

المُفانة: مدارا کردن / فا ایله در، مداجاة و مدالاة و مداراة گئی، ساکن قیلmq دیو یازدقلى ینه مداراة مآلنده در، و مداناة معناسنه دخی گلور.

المُقانة: آمیختن / قاف ایله در، قارشتمقدرو قارشدرmq معناسنه متعدی دخی اولور.

المقانة: موافق آمدن / اویقون گلمک، موافقت گئی.

المُماناة: دیر با چیزی بودن / بر شیده گچ و آغر طومق، مَطْل و تأخیر گئی.

-ه-

المُباهاة: بُزُرگی نبرد کردن / موحدہ ایله در، مُساماة سابق گئی بیوکلکده معارضه ایلمک یعنی بولندیغی منزلت عالی ایله کندیدن دون اولنلره فخر ایلمکدر، ترکجه اوگنمکدر.

المُساهاة: / [ن۲۷و] با کسی خلق نیکو ورزیدن / مهمله ایله در، بر کیشی یه اخلاق حسنه سنی یاد و تعداد ایله اوگمکدر، لغتلرده ترک استقصا یعنی بر کارک آردینی ارایوب تجسس ایلمگی ترک ایلمگه دیدیلر.

المُضاهاة: مانندگی کردن بچیزی یا بکسی / معجمه ایله در، بر شیئه ویا بر کمسنه یه مشابحت یعنی بگزملک.

-و-

المُداواة: دارو کردن / مهمله ایله در، علاج ایلمک، دوا ماده سندنندر.

المُساواة: برابر کردن / مساوی و معادل قیلmq.

المساواة: برابر آمدن / إستوا یعنی دُوَزَلَمَک، تسویه گئی.

المُغواة: کنده شکارگیر / فتح معجمه ایله و شده ایله در، صیّاد قازدیغی خندقدر^{۵۱۸} که صید ایلدیگی آو گلوب اول چقوره دوشمکله صید ایدر.

المُقاواة: با کسی بُیِرُو کشیدن / قاف ایله در، بر کمسنه یی قوّتی اولدیغی قدر چکمکدر.

^{۵۱۸} خندق: کنده دن معریدر. «هامش»

المُناوَاة: با کسی دشمنی آشکار کردن /
نون ايله در، بر كمسنه يه قصد ايلديگي
عداوتی اظهار ايلمکدر.

المُهاوَاة: سخت گرفتن / پک طومتق و
شدت سیره دخی دیرلر و مدافعه معناسنه
دخی گلور.

/[۹۹ظ]-ی-

المُحَيَاة: جایگاهی / مهمله و شده ايله در،
بر یرک اسمیدر که حیة سی چوق اولور.

المُعَايَاة: مانده کردن / عاجز قالمق و
بیویرلمق، عَيّ ماده سندن در که بر نسنه یی قَوْلَا
ویا فعلا ادا ایده ممگه دیرلر. بو محله دک میملر
مضمون اولدیغی بالاده تعیین اولنمشیدی.

-السداسي-

نوع اُولک یعنی الف مقصوره لی اولان کلماتک
آلتیش حرفیلری.

-ب-

الجَدْبَدَبِي: بازی / جیم و مهمله لرك فتحه لری
ایله و موحد ايله در، اویوندر یعنی عربده
معروف بر نوع لعبدر، دَسّه دخی دینور.

الخطیبی: زن خواستن / معجمه و مهمله
مشدده و تحتیه ایله هَجَیری وزنده در، طالب
تزوج اولان کمسنه کندینه خاتونک گلمسني
استمک، بو معناده ﴿خُطْبَةُ النِّسَاءِ﴾ لفظ
قرآنیدر، طالب و طالبه یه دخی خُطْب دیرلر.

الخلیبی: فَرِیقَن / معجمه ايله در، وزن سابق
اوزره در، اُولکی بابدندر، آلداتق، حيله و خُدعه
گگی که اربابندن / [م۷۷ظ] اولانه خَلَبوت دیرلر.

المُعَلَنِي: آنکه بقصد تن خویش دراز کند /
ضم ایله و مهمله ایله و نونک سکونلری ايله در،
ثلاثیده عَلَبَ ماده سندن اِفْعَلَل بابنه نقلنده بابک
نونى و اِلْحَاقك تحتیه زائده سیله در، اِغْلَنِي
ماضیسنک مفعولیدر، اول کمسنه در که قصدا
کندینی اوزادر یعنی وقتِ خصومتنده جعلی ویا
طبیعی بر عظمت یاپوب وجودینی شیشروب و
کندینی قباردوب و بویینی اوزادب صدای
ضابطانه ایله هییت گسترر که اول ادای
حاکمانه دن خصمی خوف ایلیه، اصلنده عربک
"اِغْلَنِي الدِيكُ" لفظندن مأخوذدر بَدْتُوس تعظم
و تبرک ایلدی دیمکدر، دجاجة هندیده حالت
مزبوره پک ظاهر در.

-ت-

الرَّحْمَوِي: بخشایش / فتح مهملتین و ضم میم
ایله در، اصلنده رحم ماده سندن واو و تا اِلْحَاقِله
مبالغه قصد اولنور، و أَلَف اِلْحَاقی نادر در،
اولدیغی صورتده ثانی ساکن اولق راجحدر،
معناسی عطا و کرمدر، لکن محل مرحمت اولان
کیشی یه راست گلمه شرطیله در، ضروبده
"رَهَبوتُ خیرٌ من رَحْموتٍ" گلمشددر، مظهر

هیبت اولق محل مرحمت اولقندن لحکمه
اولادر دیمکدر.^{۱۹} / [۱۰۰و]

الرغبوتی: رغب بسیار^{۲۰} / تفصیل و ضبط
سالف ایله در، چوق رغب و التفات
دیمکدر، فی ظرفیله صله اولسه میل و التفات
و عن حرفیله مذکور اولسه طرفِ آخَره میل
یعنی اعراضده و ایکیسندن خالی اولسه ینه فی
ملحوظ و منوی اولغله زبازددر که رعیاتده
رُغی گچمشیدی، پس ملحقلیله مبالغه سی
حرص معناسنه اولور که فارسیده آزددر.

الرصبوتی: ترس و بیم / مهمله و موحده
ایله در، مبالغه ایله قورقمق و قوقمش
معناسنده دخی اولور که رحموتی قریبا
مذکوردر.

القیتی: سخنچینی کردن / قاف و فوقیه و
تحتیه ایله در، خطیبای مذکور وزنی اوزره در،
قوغجیلق، قَت و نیمه گبی.

-ث-

الجیثی: بر انگیختن / جیم و مثلثه مشدده
ایله در، جثه ماده سندن ضبط سابق ایله در،
قالدرمق و قوپارمق معناسنه که جثه و وجود

معناسنه جسدِ انسانیدر قائم اولسون و گرکسه
قاعد اولسون، لکن معنای سابقدن مفهوم اولان
بودر که: قائم اولورسه جُثّه و اگر اولمازسه جسد
و شبیح دینور، نتکم اساس البلاغه ده جار الله
علامه قاعد اولغله حصر ایلمشدر، ایکیسنه
دخی لغتلرده تعمیم ایله مخالفت ایلدیلر.

الحیدی: حدیث کردن / مهملتین ایله، وضع
سالف ایله در، سوز سویلمکدر، مصدردر بمعنی
المفعول اولغله کلمات معناسنده در.

الحیثی: پلیدی / مهمله و موحده ده / [۷۸م و]
رسم سابق اوزره در، پلیدلکدر که خبیثلکده
مبالغه مراددر، ترکجه یرامزلق که خبیث طبیک
مقابلیدر.

الریثی: باز داشتن / مهمله و موحدّه مشدده
ایله در، ضبط سالف اوزره در، گیرو آلیقومق
یعنی بر کمسنه بی حاجتندن مانع اولوب سبب
فوتِ مقصود اولان حاله دیرلر که ربائث خبائث
وزنده موانع خیر دیمکدر.

المکی: دِرَنک کردن / ضبط مذکور ایله در،
طورمق لکن إنتظار ضمتنده اوله، اگلنمک که
تأخر و برای مصلحت توقّف معناسنده در که
اصلی اولان مکث لفظ مشهوردر.

-د-

الحدی: رونده / [۱۰۰ظ] مهملتین
مفتوحتینک تشدید ثانیه سی و سکون تحتیه
ایله در، گیدیچی، ذاهب گبی.

^{۱۹} زیرا بر کمسنه خوف و خشیتله مضبوط و جبل مهابتله
مربوط ایکن بر جرم و جنایتیه جسارت ایده مز، لکن اول
قیددن زها یافته اولسه حُخّه غیر مرضیه جرئت ایلمک
غالب احتمالدر. «منه»

^{۲۰} ن + ثانیه سی منقوطه وثالثه موحده در.

الرِدَّی: آمد شد کردن / إهمال ایله‌در، مِکِیثای سابق ضبطی اوزره‌در، گلوب گتمک، آمدن و شدن گی، لکن تَرْدُ یعنی گلوب و گتمکده ایکی طرفک برینی ترجیح ایده‌میوب مُدْبَذب اولق، لکن رَدّ ایلمک معناسی دخی مناسبدر، فلکم الرُّدُّ والقبول.

الرَّبَادی: نباتی / ضم معجمه و تشدید موحده ایله‌در، نباتاتدن بر اوتدر.

المِرْقَدی: مرد شتابنده / میم و قافک کسرلری و میاننده کی مهملک سکونی و مهمل أخیرک تشدید ایله‌در، کندی ایشنده سعی ایدن و بعضیلر بسیار حُسْبِد یعنی چوق ایویان کمسنه‌در دیدیلر، صحاحده مصلحتی تدارکنده اوینویه واره دیمشلدرد، غالباً کثرت شتابدن ناشی اتعاب حیوان ایله نوم غلبه ایدن ویا مصلحتنه اقدامده گیجه دخی اول محلدن دور اولمامغله آنده راقد و نائم اولان کیشی مراد اولنمق منفهم اولور.

-ر-

البُقْری: لعبت کودکان / ضم موحده و فتح قاف مشدده و سکون تحتیه ایله‌در، چوجقلر اویونی، فارسیده کوهامون گی اسملری واردر، بر مقدار قُوم ویا تراب ییغوب ایچینه بر قیل تعبیه و إخفا ایدب اول خاکی یارر و اطرافنی دائراً مادر چیزوب متعدد گِدْکَلر ایدرلر و اول قیلی بولمغه بر قاچ صَبی پارمقلریله دَور ایدرلر،

صکره اول طپراغک اوزرینه صو قویوب اول گِدْکَلرک هر برینه صو اینرسه اول آبی صَبّ ایدن صبی سائر اطفاله غلبه ایدر، و هر حرکتک بر سخن خاصی واردر آنی سویلیوب فعلنی دخی اجرا ایدر، و تبقیر اول لعبی بو وجهله اجرا ایلمگه دیرلر.

البَقْوری: تنگسال / فتحله و سکون تحتیه ایله‌در، یاشی آز دیمکدر، لکن لغتلرده بَقْر و باقوره گی اوکوزک اسمیدر دیدیلر.

الحَبْوْکی: سختی زمانه / مهمله و موحده ایله‌در، فتنه وقتدر، بلا و داهیه گی، تحمل ایدن کمسنه‌یه فارسیده بشکر دیدیلر، اصل ماده‌سی سفرجل وزنده‌در، بر قَوْمه دینور که آنلره مسافر اولنلر البته شقاوته مائل اوللر، بو جهتدن اُمّ الحبوکری، اُمّ الصَّبْوری بلیه عظیمه‌ده ضروبندرد، اُلْفی زائده و مبنای کلمه گبیدر، تأنیثیه دگلدر؛ زیرا تأنیثیه‌ده تا لاحق اولور حبوکرة گلور، علمینک جمعنده عناد واردر، و اُلْفی إلحاقیه دخی دگلدر؛ زیرا مثلی نایابدر، اهل لغت جوهر لفظه و حقیقت کلمه‌یه نظر ایلدیگی جهتدن اهل نحوه چندان / [م ۷۸ظ] مخالفتلری اولسه عجب اولماز.

الحَقْنَطْری: اشتری که بر نخیزد / مهملتین بیننده قاف و نون ایله‌در، آیاهه قالمقیان دوه. / [ر ۱۰۱و]

الحَوّاری: آرد گرمه / ضم ایله و شدّ واو ایله‌در، بیاض اتمک یاپدقلری اون، دقیق خاص گی.

خیاله و فارسیده خُرچاره دیرلر، بین الأطفال
بوجو دینور.^{۵۲۱}

الضَّبَعُطری: لعبتازی / اویونجیلیق.

عاشورا: دُهُم روز از ماه محرم / مهمله و
معجمه ایله‌در، محرم آینک اوننجی گنیدر،
طوقرنجی گونه تاسوعا دینور، و خابورا فاعولا
وزنده، بونلرک دردنجسی یوقدر دیدیلر، لکن فقیر
دیرم که: باحورا^{۵۲۲} لفظی دخی وارد، وَفَرَّتْ
حَرَّ معناسنه‌در، / [ر ۱۰۱ ظ] شدت حرارت تموز
معناسنه، معجمه ایله باخورا دخی بخار
ارضده^{۵۲۳} لغتدر، بونلره مولد دیدکلری صورتده
عاشورا دخی لفظ اسلامیدر دیو تصریح
ایلمشلدرد، تعارضاً تساقطاً ممدوده‌ده دخی گلور،
اول گونه طبع معتاد اسلامی اولان شوربایه
دخی إطلاق اولنور که عاشر آشی دخی دیرلر،
عَدَّة البدورده مواهیدن نقل ایله تفصیل
اولنمشدر. / [م ۷۹ و]

^{۵۲۱} بو ضبعطری و بو معناده سبق ایدن سبعطری و سقعطری
لفظلرنده لغات کثیره وارد. ضبعطری، ضبعتری، ضبعتری،
صبعتری، صبعتری، صبعطری، صبعطری، صبعطری، صبعطری،
صبعتری، صبعتری، زبعطری، زبعطری، زبعتری، زبعتری، سقعطری
کلمه‌سنده دخی سقعطری، سقعتری، سقعتری، سقعتری، صقعطری،
صقعتری، صقعطری، زقعطری، زقعطری، زقعتری، زقعتری،
ضعطری، ضعطری، ضعطری جمله‌سی لغتدر. «منه»
^{۵۲۲} باحوراء لفظننده بحران حُمانک فرط استیلاسی
دیمکدر. «منه»
^{۵۲۳} م - بخار ارضده.

الحَوَّاری: نان سپید / بیاض اتمک، خبز
أبيض گئی.

الحَضَّاری: نباتی / مهمله و معجمه ایله‌در،
/[ن ۲۷ ظ] نباتاتدن بر درلو اوتدر.

الزَبَنَتَری: سختی زمانه / معجمه و موحدده و
نون و فوقیه ایله‌در، ضبط و معنی حبوکی
ایله یکساندر.

السَّبْعُطری: مرد سخت دراز / ثانی موحدده
و ماعدا مهملات ایله‌در، قوی و طویل
کیشی، اولی ضاد معجمه ایله دخی گلور.

السَّقْعُطری: مثله / موحدده‌سی یرنده قافله‌در،
ضبط و معنی سابق گبیدر.

الشَّقَّاری: نباتی / معجمه و قاف ایله‌در،
حَضَّارای مزبور وزنده و معناسنده‌در، لکن
کَتِف ضبطیله شَقَر ماده‌سندن اولمغله
شقایقدر دیدکلری محلنده گلور، ترکیده
گلنچک چچگی و فارسیده مامیشا دیرلر.

الضَّبَعُطری: آنچه در میان کشتزار بنا کنند
تا مرغان بترسند / معجمه و موحدده و
مهملتین ایله ضبطی سبعطری گبیدر، قوشلر
قورقوب قونمایوب بو طریقله زائل اولسون دیو
تارلارک و باغ و بستان و مزارعک اراسنده
وضع اولنان شیدر که آکا بستان اویوغی
تعبیر ایدرلر، انسان ویا بر مَخَوِّف حیوان
هیئتنده شبحدرد که فُزاع و فُزاعه و خیال و

باطله دلالت ایدن الفاضلندر، وزنی یَفْعَلْ در؛
زیرا فِیْعَلْ کلام عربیده یوقدر، ضروبدہ "اکذب
مِنْ یَهْیِر" دیدکلری سراب معناسنه در که او دخی
یلانجی صودر، و حجرِ اَصَمّه دخی دینور.

الیهیرا: نباتی / انواع گلاُدن بر اوتدر، صمغ
طَلَح دینور، مویر آغاجنده^{۲۴} اولان صمغدر.

-ز-

الحِجَیزی: آشتی پس گرو تیر انداختن / مانع
معناسنه اولان حاجز ماده سندن مهمله و جیمله
خِصِیصی وزنی اوزره در، اول نزاعدر که اوق آتمغه
مانع و حاجز اولوب طُوْتَه قُوْیه.

الحَبَّازی: خور پرست / ضم معجمه و تشدید
موحده ایله در، گُنْشَه طپان دیدکلری نباتدر که
دائما توجهی شمسدر، آفتاب پرست و گلِ نلوفر
و شقدان و أبو قلمون دخی اسماسندندر، بو
دیاردہ آی چچگی دیدکلری اولوق دخی
محتملدر، قالدیکه حربا دخی خور پرستدر، لکن
ذی روحه و بی روحه إطلاق اولنور، بعضیلر
عربیده ذی روح کَلَر دیدکلریدر و فارسیده بی
روح نبات مذکوردر دیدیلر که بو بیت نوم
قرینه سیله ذی روحده بنام اولدیغن إشعار ایدر،
شعر:

شبِ سردشان دیده نابرده خواب

چو حربا تأمل کنان آفتاب / [م ۷۹ظ]

القَبَعَری: اشتر زفت بسیار مو / قاف و
موحده و مهمله و مثلثه ایله ضبعطری ضبطی
ایله در، غلیظ و قیلی چوق دوه در، جَمَلِ
عظیم و أَشْعَر گبی، و بعضیلر اشتر بچّه لاغر
دیمشلدردر که ضعیف کُوشْک دیمکدر.

المُکُورِی: مرد بزرگ بینی / میم و واوک
فتحه لری و میانلرنده کافک سکونی و
مهمله نک تشدید ایله در، بورنی بویوک کیشی.

مِنْ جَرّا: زِبْهَر / من حرف جر و جرا فتح
جیم و تشدید مهمله ایله در، تفهم ایچون بر
کاف خطاب إلحاق اولنسه مِنْ جَرّاك مِنْ
أجلک گبی سندن اوتری و سنک ایچون
دیمک اولوب فعلی وزننده اولور، و من
جرائک دخی دیرلر که معتلّ اللام اولور جَرّاك
دیمک، اگرچه بعض بلادده مستعمل ایسه ده
غلطدر، هَلَمْ جَرّاده کی جَرّا مصدر اولان
جَرّدر، أَلَف علامتِ نصبِ مصدریتدر که
چک چکمکله دیمکدر، آنک غیریدر.

الهَجَیری: خو / تشدید جیمله در، مذکور
خَطِیْبی وزننده، خوی و عادت و دأب
معناسنه که طبع، سَجِیت، غَرِیزه، شَنْشَنَه،
/[ر ۱۰۲و] و فارسیده سِرْشْت، نِهَاد، مَنِش
و سائر ناملری واردر، و عبرانیده گیان دیرلر.

الیهْیِر: باطل و دروغ / تَحْتِیْنِین ایله مَکُورِی
وزننده در، ناحق و یالان دیمکدر، تَهْوَر و
تَهْیَر ماده سندن أَلْفَسز دخی مستعملدر،

أما بعضیله دیدیلر که هر بر شکوفه که ازرق
اوله آکا خور پرست دیرلر، لکن لغتلرده
غبازی آبه گوجی دیدکلری ترؤ ماکولدر که
فارسیده نامی پئیرگدر.

اللغیزی: بازئ بُرد / تشدید معجمه ایلهدر،
بیللمجه دیدکلری لعبدر، لغز ماده سندن
خُبازی وزنندهدر، یاسی تصغیره دگلدر،
تفصیلی مخففنده خماسیاته گچمشیدی،
سبب تسمیه سی معنای دیگرنده ایراد اولنور.

اللغیزی: سولاخ^{۵۲۵} موش دشتین / بیانی
فاره دلیگی که زیر زمینی یمیناً و یساراً حفر
ایلیوب برنده کندی اختفا ایلدگی نُقبه یعنی
اول دلیگک اسمیدر، بو سبیدن مطلوبی مخفی
قیلدکلری کلمات نظمیه ویا نثریه لغز دیدیلر
که اخفای مراد معناسنه اولور.^{۵۲۶}

المِرغزی: بُز پشم / مهملتین ایله حَجّیزای
مزبور وزنندهدر، یوک کچسی، مَغْزِ عَهْن
گبی، صحاحده کچی قیللرینک آلتنده اولان
ضعیف اشعردر دیدی و سائرلری تَقْتَلْک
دیدکلری یوکدر دیدیلر، لکن بزدن تفتک

^{۵۲۵} سولاخ و سوراخ بر معنایهدر. «منه»

^{۵۲۶} احادیث مسلمیه دن فوائد همانیهده موجود اولان
نقولدنلر که؛ فاره اصلاً شیر شُتره رغبت ایلمز، لکن اول
صورتده تناول ایدر که و سیر شیر اولغله قناعتکار اولیوب
کمال حرصندن کندینی سودک ظرئ داخلنه إلقا ایدر. بو
حالتِ غریبه آنک نسلِ ممسوخاتدن اولسنه حکمده اگر اثره
معارض اولسه قطعاً توقف اولنماز دیو تصریح اولنمشدر.

اولماز و هم لفظ مذکور پشمک اسمی دگلدر،
بُزک نامیدر، وزنی مَفْعَلی در؛ زیرا کلام عربده
فَعْلَلی یوقدر، میمک کسری عینه اتّباعیلهدر، فتح
دخی جائزدر، و الفک قصری ذایک تشدیدینه
مخصوصدر، اگر تخفیف اولنسه ممدودا گلور، و
مِرْغَزْ الفک حذقی ایله دخی جائزدر.

-س-

الخلیسی: ربودن چیزی / معجمه ایلهدر،
حَجّیزی وزنندهدر، / [ر ۱۰۲ ظ] بر شی قایمق،
خَنَس و اختلاس معناسنهدر، لکن سَرَقَه طریقیله
اوله، و اول قاپلان شیئه خُلّسه دیرلر.

الدسیسا: پنهان فرستادن / فتح مهمله ایلهدر،
گیزلی ارسال ایلماک و دسیسه اخفا اولنان شیدر
که اکثریا مکر و حیهله مقوله سنده معروفدر.

-ص-

الخصیصا: خاصیت / معجمه و مهمله ایلهدر،
وزن سابق اوزره خاص اولمق، خصوصیت گبی.

-ض-

الحضیضی: بر انگیختن / مهمله و معجمه ایله
ضبط سالف اوزرهدر، تحریک ایلماک معناسنه
اسمدر، تشویق و تسویق و حَتّ و ترغیب و
تحضیض بر معنایهدر که بر کار خسیس اولوب
ارتکابنده ویا ترکنده توقف اوزره اولان کمسنه پی
تنزله تحریض و تحریض ایله فعلاً ویا ترکاً قندرمقدر

الْخَلِيطِي: آمیختگی بهم / مخلوط و مشوش که قارش مارش دینور.

-ظ-

الْمُجَلَنْظِي: آنکه پشتان باز افتد و پایها بر دارد / ضم میم و سکون جیم و فتح لام و رابعی نوندر، آرقه سنی یره قویوب آیاقلرینی قالدرمش اولان کیشی، أَلْفِي إلْحَاقِ ایچوندر، مصدری إجلنظی و إجلنظاء مقصوره و مدوده ده دخی گلور.

-ف-

الْخَلِيفِي: بجای کسی / [۲۸و] کسی استادن که پیش بوده باشد / خَلِيطَاي مذكور وزنی اوزره در، بر کمسنه یرینه بری طورمق، لکن اولکی قائم اولان کیشی اوله، مثلا: حضرت / [۱۰۳و] عمر بیورمشدر که "لو أُطَبِقَ الْأَذَانُ" مع الْخَلِيفِي لَأَذْنْتُ" یعنی مؤذّن اولمق خلیفه اولمغله جمع اولسه ایدی بن اذان خدمتنده دخی اولورد، یعنی دعوتِ عامه که خلافت صوریه در آنکله مأموریت دعوتِ خاصه یر منافیدر دیمک اولوردی، خلیفی بر خلافتدر که اولیتله مشروطدر^{۵۲۷}؛ زیرا حضرت اُبی بکر صدیق خلیفه پیغمبریدر، لکن عمر خلیفه صدیقیدر، خلیفه اول اولور که امیر المؤمنین إطلاقی دخی ابتدا آنلره واقعدر.

و بو رقیقه حَضِیضِ ساحِلِ جبل معناسنه اَوْجِ مقابلی اولمسندن فهم اولنور.

الْفَوْضُوضِي: آمیخته / فتح قاف ایله و معجمه ایله در، قارشمش یعنی بر زمره نك رئیسلی اولیبوب مخلوط و یکسان اولنلردر، فوضوضی مشترک دیمکدر و مد ایله دخی گلور.

الْفَيْضُوضِي: مثله / یعنی واو بدلی یا ایله دخی لغتدر، معنای تفاوت یوقدر.

-ط-

الْحَطِيطِي: آنچه از چیزی فرو گذارند / مهملات ایله خصیصا وزنده در، بر نسنه دن آشاغی واردقلری شی، مثلا: بر شِيئِكْ بهاسندن فُرُو نهاده ایله نقصان قیلدقلری / [۸۰م] مقداردر، ﴿حِطَّةٌ﴾ لفظ کریمی بو ماده دندر که بني إسرائيلهُ تعلیم رباني واقع اولوب بزم دینمزده و دینمَزك لساننده اُستغفر الله مقامنده آنلر آنی ذکر ایدرلر ایدی.

الْخَلِيطِي: نیست / ضم معجمه و فتح لام مشده ده ایله در، قُمْلَر که بت دیدکلری حیواندر، سبب تسمیه کثرتِ إختلاطدن ناشی پیدا اولمسیدر.

الْخَلِيطِي: گیاه بهم آمده / بربرینه قارشق و طولاشق نابت اولان اوتلق، آیرق و صاچلی فسلگن و بربر اصماسی گبی.

^{۵۲۷} ن - خلیفی بر خلافتدر که اولیتله مشروطدر.

-ق-

العَلَيَّي: گیاه زرد / ضم مهمله و فتح
لامله در، بُقَيْرای سابق گبیدر، صاری بر
اوتدر صارمشق دیرلر، و اَكَلَمَج دخی دیرلر
که قریب اولان شاخه صاریلوب اگلنور آنی
قوریدر، یاپرغی و کوکی اولماز، فارسیده سَرَنَد
دیرلر، بعضیلر بوگرتلن دیدکلری دیکنلی
آعاجدر، شجره موسی دخی دیرلر، تحفه
محمودیه ده نیلوفر اولق اقتضا ایدر. والله
الموفق.

-ل-

الباقَلی: باقلی / موحد و کسر قاف و لام
مشدده ایلهدر، نبات أخضر و تازه در و
شاهتره و سَمَوَزات و بَقَلَة الزهرا و بقلة الحمقا
و بقلة الیمانیه جملسنه إطلاق اولنور دیدیلر،
مد و تخفیفله باقلاء و باقلاء واحدیدر و
بقل و بقله دخی دینور، استامبولده بقلی
نبات مخصوصدر، بر شوم سبزه در که
شکوفه سنه نظر انداز اولان کیشی بلا سبب
طول حزن و غم مدیده مبتلا اولور، ورق ویا
تخم ویا شکوفه سندن طاوق اکل ایلسه
یمرطه دن کسیلور دیو یازمشلدر.

الدِّلَیَلی: راه نمودن / مهمله ایلهدر، یول
گوسترمک، دلالت و دللیت گبی که
صاحبنه دلیل، / [م ۸۰ظ] و بدرقه و قولاغوز
دخی دیرلر، جوهرینک: دللی لفظنی دلیل

معناسنه تفسیر ایللمسنی اگرچه صاحب قاموس
سهوه حمل ایلدی، لکن یرنده دگلدر؛ زیرا مصدر
بمعنی الفاعل اولق ملاحظه سیله مسامحه یه مبنیدر
سهوا اولان شی ایچون قطعا وجه اولماز، مترجملر
دخی اول سوزه تابع اولق عجیبدر. / [ر ۱۰۳ظ]
العِجَلِی: زود رفتن / جیمله دللی وزنده در،
تیز و سرعتله گتمک.

-م-

کأَمَّا: پنداری / فتحه لرله و تشدید نون ایله،
حرف مشبه بالفعلدن اولان أَلَف نون ماده سنک
مفتوحه سنه کاف تشبیه دخولیه کأَنَّ اولوب
معناسی بکزر که و گویا که و ظن اولنور که،
تحقیق دیمک مفهومنی افاده ایدر، پس ماء کافه
إلحاقیه عملدن کف اولنوب لکن معناسنی قطعا
تغییر ایلمز.

الهَوَمِی: سخت پیری / مهمله ایله عَجَلِیای
سابق وزنی اوزره در، یاشی چوق اولوب پیر اولق
و شیخوخنده نهایت بولمقدرد، باب تغلیبده هَرَم
ایلّه فَقَرَه اَمْرَان دیرلر که پیرلکده فقر أَشَقّ
احوالدر. اَوَّلَا طُفُولت و صبا و صکره مراهقت و
عقبنده کهولت بعده شیخوخت الی یاشدر که
سَرِّ اِنْخِطاطدر، یتمش یاشه یتمشلر عتیق الله و
طقسان یاشده اسیر الله تلقیب اولنور. قرق یاش
زمان کمال عقلدر که سعادت نبوتک ظهوری
اکثریا بو سنه واقع اولمشدر. آلتمش اوچ سال
سَرِّ سرتاج انبیا علیه التحایادر. آدم صفی و

فرار عن الرحم دیرلر کبائرذن عدّ اولنمشدر،
لکن لفظ هزیمی هزیمتدر که صیمق و قیرمق و
بوزمقدر، أما إنخزام بوزلمقدر، مغلوبیت گئی.

-ن-

ایانا: پس مارا / کسر و تشدید تحتیه ایله در، ای
اسم مبهمدر که بیان مقصود ایچون آکا اکثریا
ضمائر ضم و لاحق اولور، بالنفس عدم قیاسی
سببیلله صورت انفصالنده آکا استناد و اعتماد
ایدر و بونده متکلم مع الغیر ضمیری ملحقدر،
إعرابی لفظا اولمدیگی گئی محلاً دخی یوقدر که
ذاک ده اولان کاف و كذلك أنا و أنت ده اولان
آتین الف و نونی گبیدر، پس ای اصل اسم و
ملحقی علم متکلمدر، ایکیسندن مرکبدر، اما
کلمه واحده حکمنده ممزوجدر مضاف دگلدر،
ضمیر محلنده اگر ذکر اولنسه یعنی عاملندن
تأخیر اولندیگی صورت معتادهده عاملنه استناد
ایله، مثلاً نَسْتَعِينُکَ و نُؤْمِنُ بِکَ دینور، لکن
معنای حصر اراده سیله عامله تقدم صورتنده ای
کلمه سنه اعتماد ایدوب از جمله ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾
دینور که معنای لفظیسی آنحق سکا یا ربّی
عبادت ایدرز، عبادتمز سکا منحصردر دیمکدر،
پس ایانا نك معناسی بزلره، بزلری و بزلر ایچون
دیمکدر که معنای عاملی مقتضاسنجه اداسی
تنوع ایدر.

الزیمینی: افکار سخت / زای هوز ایله و شد
میم مکسورتین ایله، بر آیاق علتیدر که ترکجه

نوح نجي بيك ياشاديلر، حضرت يحيى پدری
زکریادن أقدم رحلت ایلدی و عیسی روح الله
اوتوز اوچ یاشنده آسمانه رفع اولندی صلوات
الله عليهم اجمعين. / [ر۱۰۴و] اصحاب
کرامدن حضرت سلمانك عمری اوچیوز ییل
و بر قولده ایکیوز الی ییلدر، نابغه شاعر
اوچیوز ییگرمی ویا اوچیوز اوتوز سال و ربیع
فزارینك دخی اوچیوز ییگرمی و اکتم بن
صيفي اوچیوز اوتوز و پدری ایکیوز آلتمش
سنه و دُوَيْب زید نام شاعر صحابی درتیوز
الی سنه و حارثة بن عبید بشیوز ییل و ابو
الطمحان حنظله ایکیوز ییل و عديّ بن وداع
الشاعر اوچیوز سال و ذو الحکم عمرو بن
صُمَمه اوچیوز طقسان ییل و عبید بن شریه
اوچیوز ویا ایکیوز الی سال و اهل بدردن ابو
أُسَيد ایکیوز سنه معمرین اولوب بونلردن
ماعدایوز آلتمش و یوز الی و یوز قرق سنه
معمر اولمش صحابه دن نفوس کثیره و تابعینك
دخی کبارندن شَرِبَه گئی اوچیوز ییل عمر
سورمش نفوس عدیده اولمسی غرائبدن
دگلدر. ^{۲۸} / [م۸۱و] - / [ر۱۰۴ظ]

الهزیمی: گریز در جنك / زای هوز ایله ضبط
سابق اوزره در، جنکده قاچمق یعنی اثنای
معرکه ده فرار ایلمك که مسلمدن واقع اولورسه

^{۲۸} ن - اولا طُفُولت و صبا و صکره مراقت و عقبنده
کهولت... شَرِبَه گئی اوچیوز ییل عمر سورمش نفوس عدیده
اولمسی غرائبدن دگلدر.

تشدید ایلهدر، معروف یرک نامیدر که معروفه اولغله تعریفدن مستغیدر^{۵۲۹}، حصیر اوتی دیدکلی ساز آنده نابتدر.

الذَّریَّیَا: سختی زمانه / معجمه و مهمله و موحده نك فتحه لریله در، روزگارک زورگار اولمسی، داهیه گی.

قَلَهَيَا: چاه سعد وقاص / قاف ایله وزن سابق اوزره در، اصحاب کرامدن عشره مبشره نك تیر اندازی سعد بن أبي وقاص^{۵۳۰} جنابلرینه نسبتله شهرتیا بر یتر آبدر، پدری أبو وقاصك اسمی مالکدر، عشره کرامك ناملری تبرکا بو ایکی بیت ایله ضبط اولندی، **نظم:**

حبیب الله بهشتیلرده ده یارانی شاد ایدوب
حدیث واحد ایچنده بیورمش کم بشارتدر
أبو بكر و عمر عثمان علي طلحه سعيد و سعد

زیر و بو عبیده عبد رحمن اهل جتندر [۱۰۶و]
المرحیّا: لعبت / مهمله لرله در، ضبطی سابقه موافقدر، بر نوع ایوندر که دگرمی آلت ایله و دوندرمك ایله اوینارلر، بین العرب معروفدر.

-السباعي-

جوهر حروفي یدیشر اولان کلمات مقصوره در.

کوترملک دینور، زمانت و فُعاد گی، و نعتنده زمن دیرلر.

المُتَبَيّی: پسر خوانده / ضم ایله و فتح فوقیه و موحده ایله و تشدید ایلهدر، [۱۰۵و] تبنی مصدرندن اسم مفعولدر، بر کمسنه سِنّا متحمل بر کیشی حقنده اوغلمدر دیدگی ولد معنوی معناسنه که کندینه دخی کسر نونله متنبی دینور.

/[م۸۱ظ]-ه-

العُمَيَّی: آنچه ندانند که کجا رفت / ضم مهمله و فتح میم مشدده ایلهدر، قنده گیتدگی بیلمدکلی ذی روح که ترکجه ده یاوی قلنان و غیب اولان کمسنه در، ضایع و نادید گی، و یاسز عمهی دخی لغتدر، عمه ماده سندندر که تحیر و تردد دیمکدر.

-و-

الغُلَبَاوی: نباقي / ضم مهمله و سکون لام ایله و موحده ایلهدر، نباتاتدن بر دورلو اوتلقدر.

-ي-

الإجریّا: خو / اولی و مهملی مکسور و بیننده جیمی ساکن و تشدید آخری ایلهدر، هجری دخی لغتدر که قریبا تفصیلگذار اولمشیدق. [۱۰۵ظ]، [م۸۲و]

بَرْدَيّا: جایگاهی / موحده نك و ثالثك فتحه لریله و ثانینك سکونی و خامسك

^{۵۲۹} م - که معروفه اولغله تعریفدن مستغیدر.

^{۵۳۰} سعد بن أبي وقاصدن کثرت استعمالده تخفیفاً این و أبي لفظلری محذوفلر. تفدیه: فداك أبي و أمي دیمکدر. «منه»

قواعد متنوعه بیانیه شروع اولندی که؛
مصطلحات، تعبيرات توصيفيه و إضافيه و
کنیه‌لردر، مقدما مرور ایدن کلمات میانه درج
ایله آنلره تالی قیلنمق نتیجه پذیر حسن ترتیب و
صوابدید اولی الأبصار اولان قیاس اوزره تفصیل و
تبویب ممکن اولمامغله ذیل قیلنمشدر. ومنه العناية
والتوفيق.

-أ-

إمرأة جبّاء: زنی که پستانش راست ایستاده /
جیمک فتحی و موحده‌نک سکونی ایله‌در، فَعْلَى
وزنده اولمغله جبّاء دخی رسم اولنور، اول بر
خاتوندر که مملری قالمش اوله، ثلاثیاتده
مذکور قیو طیراغی توده‌سی معناسنه جبّاء
ماده‌سندن مأخوذدر، إمراهنک صفتیدر مذکری
متروکدر.

فرس أجّاء: [ن ۲۸ظ] اسب تیره رنگ
/[ر ۱۰۶ظ] فتح و سکون جیم ایله اعلی
وزنده‌در، قرانلق رنگلی آت، لکن قرمزیدن قره‌یه
قریب اوله، مؤنثی فعلاء وزنده جأواءدر که کتیبه
جأواء^{۵۳۳} دیرلر.

هینئا مرینا: گوارنده بادا / نون و مهمله ایله،
ایکیسی دخی فعیل صیغه‌سی اوزره‌در، بریسی
زحمتسز آسان طریقله استمراء و هضم اولوب

القنابری: ورغشت / ضم قاف و شدّ نون و
فتح موحده ایله‌در، طورغای قوشی که
عکسله طویغار معروفدر، جنسی قنبرو،
واحدی قُنْبُرّه‌در، فتح ایله غلط مشهوریدر،
فارسیسنده سین و شین لغتدر.

الحدقوقی^{۵۳۱}: تره / فتح مهملتین و میانه‌ده
سکون نون ایله و ضم قافله‌در، مطلقا سبزه
بستان یعنی چمن باغیدر که تخمله محصول و
تازه ایکن مطبوخ و غیری مطبوخ اکل اولنه،
اما لغتدره ضمله‌در و قره یونجه و گیک
یونجه‌سیدر که دیو سُیُسْتدر^{۵۳۲}، و دستورده
چاوداردر دیمشدر، أصمعی لسان نبطیدن
معربدر دیدی، لکن الفك لحوقی علمای
لغت تجویز ایلدیلر، طراز صاحبی دیر که:
حدقوق و حدقوقه دیمدیلر، أبو زکریا دیر
که: أَلَف ممدوده‌نک حذف و بقاسی و هر
برنده اولنک فتحی و کسری ایله / [م ۸۲ظ]
لغت جاریدر.

-الکني و غیرها-

بو محله بعون الله تعالی مقصورات تمام
اولنوب هر نوعک آخرنده ایراد و إلحاق
ایلمک اوزره تفلیسی مرحوم وعد ایلدیگی

^{۵۳۱} الحدقوق، الحدقوق، الحدقوق، الحدقوقی دردی دخی
لغتدر. «منه».

^{۵۳۲} دیوسُیُسْت، دیواسُیُسْت، دیوسُیُسْت، دیواسُیُسْت
دردی دخی لغتدر. «منه».

^{۵۳۳} کتیبه جأواء سیاهه مائل رنگلو عسکر دیمکدر، دموره
مستغرق اولملریله اثواب مُدهامه‌لرندن ناشی دُهمتری ایچون مبالغه
إطلاق و وصف اولنور. «منه»

غذائیتله بدل ما يتحلل اولان طعام و
ایکنجی كذلك سیکمک هضم اولمق
خاصه سی کندیده موجود اولان ادامدر، میم
کلمه دندر زائد دگلدر، پس نصبه دعا
موقعنده در که معناسی هضم اولنمش اوله، و
غدا و دوا اولوب سیکمش اوله دیمکدر،
شاعرك: کُلْ هَنِيئًا وَمَرِيئًا کَلَّهْ
دیدگی مصرع جناسیده ظاهر در.

-ب-

إمرأة هَنْبَى: زنی کم خرد / نون و موحده ايله
فعلى وزننده، احمق خاتوندر، حماقت معناسنه
اولان هَنْبَندندر، اصلنده نسوانِ نواقصُ
العقول و الأدیان ایکن عقلک بر مقدار دخی
ناقصیتی ضروبندن اولمق درجه سنه گتورمشدر،
مدیله هنباء دخی لغتدر.

عُنْفُوَانُ الصَّبِيِّ: اوّلی جوانی / مهمله و فانک
ضمیله و میانلرنده نونک سکونیه اوّلی و
فاتیحه سی و باشی دیمکدر، صبی کسر
مهمله و فتح موحده ايله ثلاثیاتده کودکی
ایله تفسیر ایلمشیدی، بونده جوانی دیمشدر
هر نقدر فرقلری وارسه ده بری دیگرنک
معنالرنده مستعمللردر، مفهوم لری ابتدای سنّ
صباوت دیمک اولور.

-ج-

أبو رجا: سفره / فتح مهمله ايله در، خوف
معناسنه در، سفره صاحبی، ولی نعمت و محلّ
امید اولمغله إنفعال و إنکسارندن خوف اولنور،
سفره دخی عربیدر که گلور، أبو رجاء مدوده ده
دخی ذکر اولنور، اصلنده مسافره مخصوص اولان
طعامدر صکره إرادۀ محلّ ايله ریزه چین خوانِ
تعظیم اولمق ایچون إحضار طعامه تقدیم و
گستریدۀ زمینِ نعیم اولور، أبو جامع دخی
کنیه سیدر.

-ح-

يوم الأضحى: روز دهم از ماه ذي الحجه /
فتح و سکون معجمه ايله در، ذي الحجة
الحرامک / [م ۸۳و] اوننجی گونیدر که قربان
بیرامی اولور، و اضافتنه دائر کلام قریبا مسجد
الأقصاده ذکر اولنور، و معناسنه متعلق سخن
دخی خماسیاتدن ضحایا ماده سنده مبسوطدر.

-د-

رجلٌ حَيْدَى: مردی که چشم را همی گرداند /
مهملتین میاننده تحتیه ايله و فتحات ايله در،
گوزلرینی دوندرب اثرِ جلالِ إظهار ایدن
کمسنه در، مؤنث صیغه سیله مائل معناسنه، کلام
عربده بوندن غیری مذکر یوقدر دیدیلر حتی عربی
دگلدر دیدیلر شاید که معناده مستعار اوله؛ زیرا
أَحْيَدٌ لَفْظِي حَدِيثُهُ وَارِدِ اَوْلَدِيغِي اَوْزَرِه اسماءِ
نبویه دن مذکر حقیقیدر، باطلدن اَمِيل و اَعْدَل
معناسنه در، و اسماء توراتیه دندر دیدیلر.

جمل غلادی: اشتر سخت / ضم مهمله ايله در، صلد و صلب معناسنه اولان علد ماده سندن در که یوغون، قوي و غلیظ دوه.

-ر-

أُمُّ الْقُرَى: شهر مکه / ضم قاف ايله، قریه نك جمعیدر، كعبه مكرمه نك أُمُّ الْبِلَاد گبی کنیه سیدر، / [۱۰۷و] معناسی کویلرک و شهرلرک اناسی یعنی اصلی دیمکدر. سبب تکنیه سی بودر که قبله جمله بلاد و زمین ابتدا آنک تحتندن وحي و بسط و آباد اولغله اصل معناسنه اولان أُمُّ ايله کنیه قیلندی، و فیوض حق و رحمت رب فلق اول مقامدن قسمت اولنور دیو مفصلاتده و خط مستقیمده دخی مصرحدر.

أُمُّ الْقَرَى: سگبا / کسر ايله سابقدن متمیزدر، اکشی آش ویا بر نوع طعامدر که عجمده ملوک ایچون طبخ اولنور، اجزاسی سرکه و قوری میوه و نبات و آت یعنی قوری اوزم و سرکه و آت صوبی دخی ضم اولنوب سگری طبخ اولنور.

أُمُّ الْقَرَى: کنیت آتش / طبخ طعام غالب حالده آکا محتاج اولغله اوده کنیه اولمشدر، تأنیثی نارك مؤنث سماعي اولدیغی جهتدندر که تصغیری نُؤیرةدر.

بني قنطورا: ترکان / فتح قاف و سکون نون و ضم مهمله ايله در، ترکله دیمکدر، ضمیر

ایله قنطوره دخی لغتدر، حضرت إبرهیمک بر جاریه سنک اسمیدر که آندن اولادی قدم نهاد مهادر صحن ایجاد اولوب آنلرک بری نسلندن ترك طائفه سی تناسل و توالد و خطا و چین و دشت قیچاق مملکتلرنده توطن ایلدیلر، ابن مسعود روایتیله "أترك الترك" ايله مصدر وارد اولان حدیث شریف جامع صغیرده مسطوردر، **بيت:**

من شنیدم سخن روشن و پاک

أترك الترك ولو كان أخاك

ابن بري بو لفظك معرب اولسنه ذاهبدر، ألقى مدوده ده اولمسی غالب حالدر.

-ص-

مسجد الأقصى: مرگت بیت المقدس / قدس شریفک معروف جامع شریفیدر که سورة إسرا ده مذکور، و قصی و أقصى لفظلری دخی مسطوردر، إضافتی بیانیه در، حق یقین گبی، لکن اصلنده مسجد الأقصى لفظ کریمدر پس موصوفک صفتنه إضافتیدر، حروف المعجم گبی، و مسجد البلد الأقصى تقدیرنده اولمق دخی ممکندر، و مسجد الأقصى من شأنه أن يُقْصَى أي أن يُزِيلَ قُصُوهُ یعنی مسجد حرامه قرب معنویسی گبی بعد صوریسی دخی ازاله اولنمق شان أعلاسنه أحرادر دیمک اوله، مرگت مسجددن معجمدر / [۸۳ظ] و مرگد لغتدر.

رجل کیسی: مردی که بجای تنها فرود آمد

/ مکسوره ایله مهمله میاننده تحتیه ایله در،
یالکز اولیوب و کمسنهیه جفت و رفیق
اولیان کمسنه در، بعض لغتده بدخو
معناسنه در که ﴿لا تدرنی فردا﴾ بیورلمشدر،
بعض نسخه ده معجمه ایله گورلمشدر، شاید
معنای ثانی مهمله نك معناسی اوله، اضطاری
انفراد دخی بدخوی اولمقدن نشأت ایدر که
دیمشدر شعر:

الرفق یدوم لصاحبه

والخرق یصیر إلى الهرج^{۵۳۴}

/ [ر ۱۰۷ ظ] -ض-

دارُ المرضى: بیمارستان / فتح و سکون

مهمله ایله در، صائیرولز دیمکدر، و دارُ
المرضى بو دیارده تاجخانه دیدکلریدر، مریضلر
تاب آور صحت اولنجهیه دك آنده ساکن
اولورلر، اسماسنده دار الشفا و بیمارخانه و
تیمارخانه و بیمارستان و تخفیف ایله مارستان
دیدیلر، صکره رایي فتح ایله تعریب دخی
ایلدیلر که جمله سی معنای مذکورده زبانزددر،
اسلامده ابتدا بناء مارستان سکسان سکر
تاریخنده ولید بن عبد الملك الأمویدن واقع
اولدی.

-ط-

مخطوطة المطی: زنی هموار پشت / آرقه سنك
طرفلری مساواة اوزره اولوب قطعاً حدبدن اثر
دخی اولمیان خاتونددر، مهملات حروفله و صیغهُ
مفعول اوزره در، و مطی فتحله ظهر معناسنه در.

-ق-

بنات النقا: جانورانی در توده ریگ / نقا لفظی
ثلاثیاتده قوم یغینی معناسنه مذکوردر، بنات
لفظی اضافه سیله آنده تکون ایدن بوجکلر و
قورتلر و آنلر گی اولان حیوانات قصد اولنور؛
زیرا بنات الأرض دیرلر صولر و ایرماقلردن عبارت
و بنات الصدر دیسه لر فکرلر و تصورات
خیاله دن کنایت اولور.

عروة الوثقی: کوشه اُستوار / ضم و سکون ایله
قولبددر و وثقی ضم ایله و سکون مثلثه ایله
أوثقك مؤثیددر، متین و قوی معناسنه صفتدر،
قوتلی قلب و متانتلی صاب دیمك اولور.

-ك-

عمادُ البکا: خزدل / کسر عین و ضم موحد
ایله در، اساس گریه معناسنه شدتن کنایتدر،
اصل خردله تخم سپید و سپیدان و سپندان خرد
و سپندان جوش و سپندان کرد دیرلر، اگرچه
إعجام ذال لغتدر، لكن تقطیع اللحم معناسنده
مأخوذدر.

^{۵۳۴} قصیده منفرجه شرحی، ابن النحوي يوسف بن محمد بن

يوسف، مترجم و شارحی: اسماعیل حقی آنقروی، استانبول،

اخوت مطبعه سی، ۱۳۲۷، ص ۱۰۳.

مستحقنی بولورسین دیمکدر، أصمعی و ثعلبیدن مرویدر.

أهلاً وسهلاً: یافتی خویشان خویش و بجای خویش فرود آمدی / هالرك سكونيله در، كندی اقرباکی بولدك و كندی / [۱۰۸و] یریکه گلدك دیمکدر، اکثریا مرحبا ایله بیله مذکوردر یعنی كندی منزلك اهالیسی بیننه گلدك و آسان یره گلدك، وحشتی دفع ایدوب أنسیت آیه دیمکدر.

بنات الفلاء: اشتزانی که پایشان بیابان گذاره کنند / فتح ایله فلاة بیابان معناسنه ذکر اولنمشدر، بنات الفلاده فلاء ممدودا آنک جمعیدر، اول دوه لره دیرلر که کندیلرینی بیان یرلره دوشرمش اوله لر یعنی اوتلمغله دور اولوب صحرای بعیده واصل اولمشلردر.

-م-

لا سیما: نه مانند آنچه / کسر مهمله و شد تحتیه ایله در، آنک گبی دگلدر که دیمکدر که اول مفهومندن خصوصاً ایله تعبیر اولنور، کلام مزبور اوچ کلمه دن مرکبدر، بری لای تبرئه و بری مثل معناسنه اولان کسر و شدیله سیّ و بری مادر که آندن صکره گلن ایکی وجه واردر، بری مایی الذي معناسنه عدّ ایدوب اول لفظی مبتدای محذوفه خبر ایدرلر و بری دخی مایی زائد عد ایدوب و مابعدی سیّ کلمه سنه مضاف ایله اولور، مجموعی کلمه واحده گبی اولوب مابعدی

مَشِيَّةُ الحِيلِي: رفتن کژ / میمك کسریله و مهمله نك دخی کسریله در، آگری یوریمك، لكن قصیر القامه کمسنه نك تَبَخُّثُ اوزره سیری دیمکدر. / [م۸۴و]

-ل-

أبو العلا: کنیت پالوده / فتح مهمله ایله در، پالوده نك کنیه سیدر که اکثریا قُبَّةُ الإسلامه تعلی ایلمك مناسبتیله شهرت بولمشدر.

ابن جلا: شناخته هرکس / فتح جیمله هرکسك / [ن۲۹و] بیلدیگی کیشی، شاعر دیمشدر، شعر:

أنا ابنُ جلا وطلاغُ الثنايا

متی أضغُ العِمَامَةَ تَعْرِفُونِي

أُولَى لكَ فَأُولَى: هانکه بتوجه باشد و نزدیک آمد هلاك تو / أَلْفَلَر و لاملر و كاف مفتوحلر و واولر ساکنلردر، لفظ کریمدر که ﴿ثُمَّ أُولَى لَكَ فَأُولَى﴾ دیو تکرار بیورلمشدر، تحت اللفظ دیمکدر که قریب بیلورسین که سکا نه اولور سنك هلاکن سکا قریب اولدی، و داهیه و مهلكه همان اوزریکه نزول اوزره در دیمك معناسنده ارباب استحقاقی تهدید و مظهر وعید اولدیغندن آگاه ایدوب تنبیه ایچون بر تعبیر مرکبدر که حق تعالی سکا لایقکی تقریب ایلدی چوق گچمدن جزای عاجلکی گوررسین و اولی و

سائر سبب نشأه مُكَيَّفَاتِه دخی إطلاقی بعید اولماز.

بَذْرُ الْقَطُونَا: اَسْفِيُوش / بذر عربیده موحدەنك فتحی و معجمه نك سكونی ايله بعده مهمله ايله در، تخم ديمكدر، فارسیده بَرز ديرلر، راء بعده زاي هوز ايله در و قافك فتحيله در، بر قوی بياض تخمدر، بعضيلر القطون بَعَا پيراغيدر ديديلر، اِسْپَنْد و قارنی يارق و سكرلي پيراق دخی ديمشلدرد.^{۵۳۰}

-ه-

أَبُو السُّهَي: كْنِيت بَرْبُط / ضم سينله بنات النعشدين بر يلدزدر و آنكله بربط ديدكلری سازی تکنیه ايلديلر، و بربط جعفر وزنده معربدر، اصلنده مرکبدر، بَر گوگس و بَطْ قازدر، قاز گوگسنه تشبيه و تسميه اولندی که قوپوزدر، لسان العجم صاحبي رَبَابدر دیدی که اقلقدر، لکن مغایرتی بو شعردن ظاهردر، **شعر:**

فَالْتَائِي نَعْيُ أَبِي السُّهَي فِي رِبْطِهِ

يَبْكِيهِ صَنْجُ وَالرَّابُ يَعُودُهُ

و ناقر بودر ديديلر که ناقر دخی دينور، و طُنْبُوردر ديديلر که طُنْبَار دخی لغتدر، لکن حق بودر که بربرلرينه إطلاق اولنور. / [۱۰۹و] - [۸۵و]

ماقبلندن إخراج ايدر که استثنای متصل ايچوندر ديديلر، و نيجهلری استثنا ايچون دگلدرد ديديلر، سائر وجوه احوالی مِرْقَاةُ الأصول حاشيه سنده تفصيلكرده طرسوسيدر.

لَيْلَةُ غُمَي: شَي که ماه نتواند دیدن از ابر يا از گرد / ضم معجمه و شد ايله در، بر گيجه در که بولت ويا توزدن ناشی آی گورلک ممکن اولمیه، قصر و مدّ و آخرنده يا بدلی ضمير ايله و اصلی اوزره غَيَم و هر برنده اولی ضم و فتحله سکز وجه واردر ديديلر.

-ن-

إِبْنُ ثُرْنَا: كْنِيت فرومايه و ناکس / ضم فوقیه و سکون مهمله ايله، لثيمدن کنایت و محلّ تحقيره إطلاق ايدرلر که اصلی آلچق و انسانیتی نایاب / [۸۴ظ] کمسنه ديمکدر.

أَبُو الْمُثَنَّى: رسول دعوت / ضمله اُمْنِيَة نك جمعيدر که ثلاثياتده گچمشیدی، دعوت ايچون تعيين اولنان کمسنه که آکا دعوتجي ديرلر، اگر مَدْعُوَي مُكْرَم ايسه انواعی إكراماتدن آيا قنقیسی بكا احسان اولنور فکری و اگر مُهَان و مُحَقَّر ايسه محجوبييت و صفّر الید قالمق فکرلرندن خالی اولما مغله کنیه دار اولمشدر. / [۱۰۸ظ]

أَبُو الْمُهَنَّا: كْنِيت سيکی / تهنيت ماده سندن صيغه مفعولدر، شرابك کنیه سی ويا مثلث و

^{۵۳۰} اِسْفِيُوش، اسپغول، اسپيون، اسپوش، اسغول، سپوشن نونله و جمله سی الفسز دخی لغتدر. «کنار»

سدرۃ المنتهی: درختی در آسمان هفتم /

مهملاتك كسر و سکون و فتح ايله در،
منتهی إفتعالدن صیغه مفعولدر، لفظ قرآنیدر،
سدره نك منتها یعنی نهایت و غایت اولمسی
مقام جبریل اولمسیله در که "لو دنوٹ اُملۃ
لاحترقُت" دیدیگی محلد، فلك زحلده بر
شجرۃ عظیمه در میوه سی بُقُدر، جمعی سِدَر
و سِدَرات گلور که دالده کسر و فتح و
سکون دخی لغتدر.

صخرۃ اَکْهَى: نام کوهی / صخره طاشر،

اَکْهَى فتح و سکون ايله جمله سی بر طاغک
اسمیدر گویا که کوه لفظندن مأخوذدر.

-و-

أُمُّ المَثْوَى: زنی که میزبانی کند / فتح و

سکون مثلثه ايله در، اول خاتوندر که
مسافرلی قوندرب مهمانلره إکرام ایدر، آنا
قادین دینور که آنک زوجنه دخی أبو المَثْوَى
دیرلر، بر زاویه صاحبنه بابا و اهل بیتنه آنا
تعبیری کلام عربدن مأخوذدر، حتی بونلردن
قوت قدسیه صاحبلری ارمش یتمش، اهل الله
یولنده ارلگن مردانه دن حوره گچورمش آنالر
گلمشدر.

جنة المأوی: بهشت ساخته جای / مولی

وزنده، اوچمق یاپلان یر معناسنه در، سکر
جنتک برینک اسمی، و لفظ قرآنیدر، رباعیاتده
حسنی کلمه سنده تفصیلی گچمشدر.

شدیدُ القوی: جبریل / ضم قافله قُوی ثلاثیاتده

گچمشدر، جبریلک لقب قرآنسیدر که ﴿علمه
شدیدُ القوی ذو مِرَّة﴾ وارد اولدی، مرة کسريله
قوتدر، قوتله توصیفی تکرار ایلمسنده مبالغه دن
غیری وجهی بودر که؛ شدیدُ القوی فی العلم و
ذو مِرَّة فی الجسم، قوت علمیه و قوت جسمیه در
دیدیلر، اسمی عبد الله در، فرشتگان میاننده
خادم الله و بر روایتده خادم رَبِّه در، جبر لفظی
ایل اسمنه مضافدر و لغات کثیره وارددر، فلاسفه
عاشر عقولدر دیدیلر.

-ي-

أبو یحیی: ملک الموت / حیاة ماده سندن فعل

مضارعدر اسمیتنه نقل اولندی، بین الملائکه اسمی
عبد الجباردر، فارسیده مَقْلَمُوددر. / [ر ۱۰۹ ظ]

بنو الدنيا: آدمیان / بنو ابنک جمعیدر که

/ [م ۸۵ ظ] اصلی بنوندر، دنیا رباعیاتده
گچمشیدی، ایکسی مرکبا انسان معناسنه در،
اگر اسمده مناسبت معنی ملحوظ اولسه دنیا
پرست مراد اولور که آنجق حظ نفس و غیرت
اقرانه حصر ايله بو دار فنایه مُکِب و مشرف
اولوب قطعاً تصحیح نیت قیدینه دوشمینلدر.

بناتُ المَنایه: تیر / منایا مَنَیَّة نك جمعیدر، موتلر

معناسنه خماسیاتده گچمشیدی، ایکسی معا
موتلرک قِزلی که اُوقُلر مراددر، تفألًا إطلاق
اولنمشدر که گویا هر اوق بر عدونک موتنه

سبب اوله، و اضافتی بیانیه دخی اولور که همان موتلردر.^{۵۳۶}

-ومنه بالهء-

بیان سابقدندر آکا ملحقدر دیمکدر که نوع اولک خاتمه سی اولان کُنا و سائر فوائدک ذیلدر که آخرنده تالر اوله و هر نوعک فوائدی بیاننده برر خاتمه سی گلسه گرکدر، و ینه آخری و آنک دخی ماقبلی ترتیبده مرعیدر.

-ب-

أَرْضٌ مَدْبَاةٌ: زمینی که مَلَخِ خرد بسیار / مهمله ایله مرجان وزنندهدر، اوافق چکرکه چوق اولان یردر، اول ماده دن مؤمنه وزننده مدیبه دخی بو معنایهدر، دباءة سلامت وزننده چکرکه نك صغیردر، جمعی تاسز گلور، حتی دبا دبا مکررا و مرکبا هر شیئک کثرتنده ذکر اولنور؛ زیرا کثرتنده بر کمسنه چکرکه یه تشبیه اولنور.

نَاقَةٌ حَلْبَاءَةٌ: اشتر دوشا / فتح مهمله ایله وزن سابق اوزرهدر، صاغمال دوه دیمکدر، حلب لبَن معناسنهدر.

-ج-

نَاقَةٌ نَجَاءَةٌ: ماده اشتر زود رو / فتح نون ایلهدر، تیز تیز یورر و اوستنده اولان

کمسنه یی خلاص ایدن دیشی دوهدر، مبالغه مراد اولنمشدر، مُنْجیه محلنده عینِ نجاتدر دیمک اولور.

أَهْلُ الْمَنْجَاةِ: / [ن ۲۹ ظ] بیگانگان / میمک فتحی و نونک سکونیلدهدر، اصل معناسی نجاة بولاجق یر دیمکدر یعنی کندی بولندیغی محلده بر اضطرابه سبب اولور شی ظهور ایلسه آخر یره فرار ایله نجاة بولور، اشته اول یرک اهلی آشنای همجوار اولمیوب بیگانه لدر، بو جهتدن بیگانه اولنلره اهلی منجاة دیدیلر، "الصدق منجاة" دیمشلردر.

-ر-

طُسْتُ مُعْرَاةٌ: تشت که کوشه دارد / فتح و سکون مهملتین / [ر ۱۱۰ و] و فوقیة طویلده ایلهدر که فارسیدن معربدر، ثانیه نك إعجامیله تشت فارسیسیدر که مقلوب مستویدر، طس و طسه و طشت دخی لغتدر، لیله قدر حدیثنده واقع اولان طس طستدن مُرَحَّمَدِر دیدکلری تعریبه منافیدر، جوهری عربیدر لغتِ طَیْدِر و تاسی ایکسینک برندن مبدلدر دیدیگنی طراز صاحبی تخطئه / [م ۸۶ و] و تفصیل ایلمشدر. معراة سلطان وزننده مهمله لرله عُرْوَه لفظندن مفعول صیغه سیدر، معناری قولبلی لگن و طاس دیمکدر و هر قولبلی شیئه دینور دیدیلر، کوشه قولب معناسنهدر، فارسیده لگن آفتابهدر.

^{۵۳۶} ن - و اضافتی بیانیه دخی اولور که همان موتلردر.

ماءٌ غَوْرَةٌ: آبِ پنهان در زیر زمین / فتح معجمه ایلهدر، ترابدن پیدا اولان آبدۀ تأنیث ارضی اولمغله ماء غور و ماء غوری و ماء غوراة دینور، صو غائر یعنی یره باتیجی و قاینایجی که غائب دیمکدر ﴿أصبح مائکم غورا﴾ بو ماده دندر.

-ص-

أَرْضٌ مَحْصَاةٌ: زمینی سنگستان / فتح ایلهدر، طاشی چوق یردر، حصا مهملتین ایلۀ ثلاثیائندۀ گچمشدر.

-و-

أَرْضٌ مَحْوَاةٌ: زمینی که در او ماران بسیار / مهمله ایلهدر، محصا وزنندۀ لفظ آتی گبی حیۀ ماده سندن اولوب بیلانک کثرتی اولان یردر، محوأة لفظی محلندۀ دخی مذکوردر.

-ي-

أَرْضٌ مَحْيَاةٌ: مثلها / لفظ سابقده واو بدلی تحتیه ایلۀ معناده محوأة سابق گبیدر.

أَبُو الْحَيَاةِ: کنیت آب / فتحلهدر، صویه کنیه اولمق اوزره شهرت بولمشدر، لکن صو مطلق دگلدر، بلکه ﴿وجعلنا من الماء كل شيءٍ حيٍّ﴾ کریمه سنده مراد اولنان نطفۀ ذی روحدر دیدیلر.

عَيْنُ الْحَيَاةِ: چشمۀ / بر پیکار یعنی منبعدر که ارض مظلّمه ده جریان ایدوب حضرت

خضرك وصولی و شرب و إغتیالی معروفدر، بو لفظی اول منبعه حصر آندۀ اولان نشان عهدیهدر، مصنف حرف النوندن آنجق جماعت معناسنهدر دیمکله کثرتی معانیسنی إشراب و فقط برینی إنتخاب ایلمشدر.^{۵۳۷}

^{۵۳۷} عینک کثرت معناری ضروبنددر، بعضیلری بونلدر: حاسۀ بصر و اشرف و جانب یمین و باران دائم و چشمۀ که مطلقا بیکار و هیئت و درختان و جاسوس و دیزگوزی و جرم شمس و آلتون و نقد و چّد و عمّد و معاینه و احد و جماعت و خیرلی و نَقَس و سائر معناری واردر. «منه»

-نوع دوّم در ألف ممدوده-

کتاب اولدن اولکی نوعده آخرلی ألف مقصوره اولان ألفاظی یاد و ترتیب و ایراد ایلمشیدی، الآن بو نوع ثانیده آخرلی ألف ممدوده اولان لغاتی تبویب و إنشاد ایلمگله شروع ایلدی، والله المیسّر.

-ثنائیات-

-آ-

الآء: حکایت آوازاها / لام تعریفدن مجرد اولوب آء راء وزنده اسمدر، بعض اشیادن گرك ذي روح و بي روح مسموع اولان صوتك نقل و حکایت و تشبیه تقلیدیر که غاق گئی، آخری کسر اوزره مبنیدر، پس لفظی مراد اولوب معرفه اولور، اگر نکره اولسه منون اولوب آء اولور دیدیلر، لکن بو تقریر گوره مصنف آنی ألف لام ایله سرد ایلمسنده کلام واردر.

الآء: درختان / بر معناسی دخی آغاج، أشجار گئی و جنسدر واحدی تا ایله قریبا گلور، قصریله دخی جوازندن ناشی بو ممدودات میاننده نیجه کلمات واردر که مقصوره ده دخی مذکوردر.

-د-

الداء: درد / مهمله ایله در، علیک ضعفنه سبب اولان آغری و صزی و بوری و آجی و

صیړولقدر، ضدی اولان دواء ایله میانلرنده جناس واردر.

-ر-

الراء: درختان / مهمله ایله در، آغاج، جنسدر، واحدی گلور.

-س-

نساء: زشت / چرکین، قبیح و بد.

-ش-

الشاء: گوسفندان / قیونلردر، جنسدر، تا ایله دخی گلور، ثنائیه قصریه ده دخی گچمشیدی.

-م-

الماء: آب / صودر، اصلي مؤء در، تصغیری مؤئه گلمسی دلالتیله عناصر اربعه دندر^{۵۳۸}.
/[م۸۶ظ]

-ومنه بزیادة الماء-

يعني مثناة ممدوده ذیلنه ملحق و آنلردن معدوددر، آخرینه ها إلحاق اولنان بو کلمات.

^{۵۳۸} عناصرك بري ماء قراحدر، اوچي دخی؛ آتش و باد و خاكدر. امزجة اربعه نك دخی هر بري مذکورلك برينده طبیعتدر، مثلاً: برودت آيك مشري و ييوست خاكك طينتي و حرارت مركزوز ناري و رطوبت هوانك هواداری اولوب و جمله سندن ناشي نفوس متففسه ده سودا و صفرا و دم و بلغم مدغم و مرتسمدر، قالدیکه صفرا فهمه قوت ويرر حفظه مانعدر و بلغم آنك عكسيدر، دم فهمه و حفظه دخی مساعددر، لکن سلفلرينك تقويتی قدر اولهمز، اما سودا هم فهمده سریع و هم حفظده وسیعدر، لکن إفراطی جنونه مؤیدر. «منه»

[ر. ۱۱۰] - ا -

الآءة: درختي / قريبا ذكر اولنان الآء
كلمه سندن ايکينجي معنایه اولان لفظك
واحدیدر که تاي وحدتله و ألف و لام ايله
الغایة وزنی اوزره اوقنور و آنک گبی وقفنده
الآءة الغایة گبی و لامسر آءه غایه گبی ادا
اولنور.

- ب -

الباءة: جماع / بو دخی وزن مزبور اوزره در،
ها ايله و بلا ها ايله مدّ ايله و بلا مدّ درت
لغت جاریدر، باء، باءة، باه، باهه، رجلک
وطي و قرب ايلمسی.

الباءة: منزل / مکان.

- ر -

الراءة: درختي / آغاجدن بری که جنسی
سبق ایلدی.

- ص -

الصاءة: مشیمه / اوغلان يتاغیدر، بعضیلر
قیونه مخصوصدر دیدیلر، سفا و سلا
ماده لرنده مفصلدر.

- ط -

الطاءة: نرم شدن پستر / دوشك يومشق
اولمق، ملايمت ملحقه گبی.

- الثلاثي -

ایکینجی نوعدن اوچر حرفلی اولان لغات.

- ا -

الحیاء: غلاف ديك / کسر جیم و همزه مقلوبه
ایله در تفهیم ایچون نقطه قومشدر و إلا بعد
القلب یائیت قالماز همزه رسم اولنور، حتی یای
محض ايله دخی آخر ثلاثیاتده گلور، چوملک
گبی بعض شی قودقلری قابدر، وعا و قدر و
ظرف اشیا معناسنده، جئاوة جئاوة کتابت
وزنده و جئا و جئا و جئا و جئا کتاب گبی
جمله سی لغتدر، بعضیلر تاسی وحدت ایچوندر
دیمشدر و یا طنجره آلتنه قونان میشین و یا حصیر
پاره در.

الرؤاء: نیکویی دیدار / کسر و یا ضم ايله و مدّ
همزه ايله در، و رؤی دخی کسر و سکون ايله
لغتدر دیدیلر، نمایش زیبا و حسن صورت که
انسانده گورینن یرلرینک گوزل هیئتلی اولمسی که
"أحسن آثاءاً ورئياً" بو ماده دندر، بلده مزده
خوشلقا تعبیر اولنور.

الرئاء: ریا / کسر ايله و تحتیه نك همزه یه
قلبیله در، بلا قلب ریا دخی یا ايله گلور، عملنی
لله خلوص ايله ایشلمیوب خلقه گوسترمک.

- ب -

الأباء: پیشها / صفاء وزنده جنسدر، مهموز و
ناقص اولمسی دخی لغتدر، اورمانلردر که

قامشدن اوله يعني قامشلق كثر تدن ناشی اورمان اوله، مَقْصَبَه و اَجْمَه معناسنه.

الأباء: کناره‌ای نئی / قامشك اوچلری، اَذْيَالُ الْقَصَبِ گئی، و بعضیلر قامشك اوزرنده اولان بُغُولریدر و نیجه‌لر آنده‌کی باغلردر دیدیلر.

الأباء: بُر بیمار از بوییدن بُول که عَلَف نخواهد / ضمله‌در، بر کچیدر که بول رایحه‌سنك تأثیرندن ناشی علفخوار اولیه یعنی بر شی اَکَل ایلیمه، مقصوره‌ده دخی گچمشیدی.

الإباء: نا خواستن / کسر ایلهدر، قاچنمق، إمتناع و إجتناَب گئی، اوچنجی بابدن شادا مستعملدر.

الإباء: سربار زدن / دوه‌نك یوکی تمام اولدقدن صکره اوزرینه بر شی دخی ضمّ و تعلیق ایلمك که اول شیه سَرَبَر دخی دیرلر.

الحباء: عطا دادن / مهمله ایلهدر، عطا ایلمك که حَبَایِ خِدا لَطْفِ حق معناسنه، قصری دخی جائزدر.

الحباء: خَرگاه و سایبان پشمین / [۱۱۱و] معجمه ایلهدر، اوبا دیرلر، ایکی ویا اوچ دیرکلی کچه و عَبادن / [۸۷م] و دوه یونکدن ویا صُوفدن بر کوچك چادردر، ترکمانلر و صحرا نشین اولنلر قوردقلری

مختصری خیمه‌در که قیلدن اوله و اوچ دیرکدن زیاده اولیه، جمعی اَخْبِیة‌در، بلا هَمَزِ کِسا و اُکسیة گئی و اگر اوچدن زیاده دیرگی اولورسه بیت دیرلر، اَبُو هِلَالِک بیاتدن معربدر دیدیگنی اِبْن بَرّی جوالیقیدن نقل و تخطئه ایدر.

الدّباء: گَدُو / ضم مهمله ویا کسر ایله مخففا و شَدّی دخی لغتدر، قَباق لکن قوری اوله ویاخود دگرمی قباقدن و قَرَع قباغك تَکَاکِیدر یَقْطِین گئی، لکن قباغه اِطلاق ایدرلر. ترکیده قباق چاتلامق عربك "قَرَعْتَه قَوَارِعُ" / [ن ۳۰و] الدَّهْر" کلامی روزگارك بلالری آنی ضرب ایلدی دیمك معناسنه‌در. و بر دَابَّة حَرُون شاخ قالقسه راکبی بر صو قباغن اول حینده جبهه‌سنه ضرب و کسر و صویك سیلانی دهشتیله اول خوی بددن آنی تخلیص ایدر. قباغکده انواعی واردر، طوله قباغی دیدکلری جمله‌نك اَفْضَلی، و ترفیل دیدکلری شی که آصمه‌لرده دخی اولور دائما قبله طرفنه متوجه و تحویل اولنسه دخی اگر قرلماش ایسه بر قاچ ساعتده ینه طوغریلور و قرمزی قباق که بال قباغیدر باغری بتون دینور، و حلوا قباغی که قضااته دخی نسبت اولنور و صو قباغی که درویش قباغی دیرلر و باروت قباغی و اَمْرود قباغی و آیاقلی قباق و کوسه سفر و سائر اَنواع غریبه‌سی اولور. چکرده‌گی بُزور اُریعه‌دن دوا مقوله‌سیدر، حضرت یونس علیه سلام ذو النون اولوب بعد الخِلاص دَبَّاء ورقیله تظلیل اولندی.

الرِّبَاءُ: منت و افزونی / فتح مهمله ایله‌در،
 ابن دریدك مختاری اوزره طُول و إحسان و
 فضل و مزیتدر، ﴿أَخَذَةُ رَابِيَةً﴾ زائده ایله
 مفسردر.

الرِّبَاءُ: بانگ / ضمله‌در، صدا و سس.

الرِّبَاءُ: افزونی / کسر ایله‌در، معروفدر، حتی
 إرباء ویردیگندن آلدیگی وقتده زیاده آلمغه
 دیرلر، رسم قرآنی واو ایله‌در که ﴿حَرَّمَ الرِّبَا﴾
 بیورلدی، قصریله دخی جوازندن ناشی أوائل
 نوع اوّله مفصلدر.

السِّبَاءُ: سِیکی / فتح مهمله ویاخود کسر
 ایله‌در، سوجی، مثلثه دخی إطلاق ایدرلر و
 سیک سه ایله یگدن مرکبدر که اوچده بری
 قاینامغله زائل اولور و مطلقا شراب معناسنه
 مثلث مستعملدر که بین الأحباب ثلاثة
 غسّاله تعبیر اولنور، کنیه‌سی أبو الْمُهَنَّا قریبا
 مذکوردر.

السِّبَاءُ: دشمنی / کسر ایله‌در، دشمنلکدر،
 عداوت گگی که دگنک ایله دوگمک، جلد
 گگی، و آتشه یاقمق، إحراق گگی، بو معناله
 کلمسی ثمره عداوت اولمسندن ناشیدر.

السِّبَاءُ: سِیکی خریدن / مصدردر، ایچمک
 ایچون ویا نقل مکان ایچون شرابی صاتون
 آلق.

الصِّبَاءُ: کودکی کردن / فتحله، حکم صباوتی
 اجرا معناسنه‌در که اصل ماده‌سی هرنه اولورسه
 میل ایلمکدر، و کسر و قصریله مطلقا صباوتدر
 که سابقا مذکوردر.

الصِّبَاءُ: میل دل بکسی / کسر ایله‌در، قلبک
 بر کیشیه میلی و مطلقا قلبه دخی دیرلر.

الطِّبَاءُ: آهویان / کسر ایله‌در، ظبی کلمه‌سنک
 جمعیدر که گیک و صغین دیدکلیدر.

الطِّبَاءُ: انبانهای سیم / گُمُش طَعْرِجْغُلر،
 مفردی طبیه‌در.^{۵۳۹}

الطِّبَاءُ: فَرجهای چار پایان / درت آیاقلی
 حیوانک سَوْدَه‌سی، فارسیده کس دیرلر، بعضیلر
 انسانه / [م ۸۷ظ] تخصیص ایدوب و نیجه‌لر
 بتون طرناقلی یه و کلبه دخی خاصدر دیدیلر که
 سک ایله کس بربرینک ترسیدر.

العَبَاءُ: گونه از کلیم / فتح مهمله ایله‌در، حرقة
 صوفیه و جبّه پشمینه‌دن بر نوعدر، جنسدر
 واحدی ها ایله عباءة و عبایة دخی لغندر که ابن
 اَبی سفیانک ملعونه‌سی میسونِ کلبیه‌نک شعرنده
 واقعدر، شعر:

لِلْبُسِ عَبَاءَةٌ وَتَقَرَّ عَيْنِي

أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الْبُسِ الشُّفُوفِ^{۵۴۰}

^{۵۳۹} م - **الطِّبَاءُ:** انبانهای سیم / گُمُش طَعْرِجْغُلر، مفردی
 طبیه‌در.

^{۵۴۰} لسان العرب، ج ۱۳، ص ۴۰۸.

کلمات هائیهده عباءه کسای مُحَطَّط یعنی
آلاجه دیو قید ایدر. و آل عبا درت ویا بش
عدد نَفْسِ نَفِیسدر که پاکیزه رحمانی و
کرامت یافتگان قرآنی اولان اهل البیت
حضراتیدر. / [ر ۱۱۱ ظ]

الْعَبَاءُ: گرد هوا / معجمه ایلهدر، هواده
روزگار ایله دوران ایدن توز.

الْعَبَاءُ: کم خرد شدن / قَلَّتْ عقلدن ناشی
بر شی، فهم ایلمامک، حمق گی، غباوت
دخی معروفدر، حذاقت و فراست مقابلیدر.

الْقَبَاءُ: قبا / فتح قاف و تخفیف موحده ایله،
قیامه و خُفْتان گی طویل الذیل، اوکی آچق
اوله، جمعی أَقْبِیْه گلور، أَقْمِشَه وزندهدر،
فارسیده شال و نهادی و کرته دخی دینور،
شاعر دیمش، **شعر:**

بِهِ كَرَّتَهُ نِيلِي سَوِي بَسْتَانِ بَخْرَامِ

که گل از شوق کند جامه فیروزه قبا

قُبَاءُ: جایگاهی / ضمله، بر یردر که تذکیر و
تأنیثی دخی محلیله معتبردر، هجرت نبویهده
مدینه منورهیه دخولدن أقدم اول یرک
مسجدینه نزول بیوردیلر و جوارنده گلثوم
صحابینک خانه سنی تشریف سازِ بَيُتُوْت
اولدیلر، اول مسجد قبا مساجد معروفهدندر
که ﴿مَسْجِدُ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى﴾ آنک
حقنده تکریمساز نزول اولمشدر.

الْكِبَاءُ: گونه از عود / کسر ایلهدر، عود
دیدکلری بخور آغاجنک بر دورلوسیدر، رُند و
الْوَه دخی اسماسندندر.

الْكِبَاءُ: هرچه بدان بوی کنند / عطریاتدن هر
شی که آنکله تبخیر و تبخر ایدهلر آنلرک
جمله سنه إطلاق اولنور، یوقسه عود معهود ایچون
اسم خاص دگلدر دیمکدر، مثلاً عبیر و بخور
لفظی گی که شیخ یعقوب بخورینک یادگاری
اولان معجوندن مسبوك و منقور قطعه سنده، ویا
طویل القد شمعدان مخصوص ایله مُوقَد اولسون،
و گرکسه أَشْهِي عنبر و مسكِ ثُبَّتْ أَذْفَر و لَادَن
و بخور قدیم اولان لَبَان که آق گونلک و قره
گونلک که کُنْدَر دخی دینور و کافور و کهربا
امثالی اولسون که هر برینک تبخیر و تعطرنده
منافع و خواص واردر.

النَّبَاءُ: پیغمبران / ضم نون ایلهدر، قباء وزنده
نبینک جمعیدر، لکن صحیح بودر که؛ علماء
وزنده نُبِیاءدر، پس رباعیاتده یازلق گرک ایدی،
مگر که تسهیل و تخفیف ایله همزه نك برینی ترك
ایدهلر.

الْهَبَاءُ: گرد سُنْب چهار پای / فتحلهدر،
حیواناتک درناغنک توزی، غبار القوائم گی.

الْهَبَاءُ: خاک سخت خرد / [و ۸۸م] طیراغک
اوغای که تَحْجُر ایده، دَقِيقُ التراب گی.

الْهَبَاءُ: ذره آفتاب / بر یردن داخل اولان
ضیای شمسده نمایان اولان خُرده شیلردر که هوا

ایله دائردر، / [۱۱۲و] ناس آکا ذره دیرلر،
هباء منشور گئی.

الهباء: نام زمینی / بر یرک اسمیدر، غطفانده
مشهوردر، آنده صو مجمعه جَفْرُ الهباء
دیرلر، قَیس عَبَسِي حَذِيفَةُ قَزَارِي یی اول
محلده قتلی زماننه یوم الهباء دیو بین العرب
معروفدر.

الوباء: بیماری عام / بر علتدر که ظهوری
عموم اوزره اولور، ویا ظهوری بعض سالرده
شدت اوزره اولوب حق تعالی گویا آنکله قتل
عام ایدر، طاعون دخی دیرلر، اما تعریفلرنده
وباء علل ساریه دندر اخلاط فاسده و هویّه
رَدَّیّه سبب صوریسیدر، لکن طاعون تسلط
وَحْزِیّه جَندر دیو اثرله ثابتدر، دفع وحشت
ایچون تبدیل مکان تجویز اولنمشدر.

-ت-

الأتاء: افزونی / ضمله، آرتیق، تزايد گئی.

الأتاء: بار خرما بن / خرما آغاجنک یمشی
و غَلَّه سی.

الشتاء: زمستان / کسر معجمه ایلهدر، قیش
فصلی که چار فصلک بریدر، ربیع و صیف
و خریف ایله تمامدر، یومی صَوْمده أسهل و
لیلی تهجده ایسر اولدیغی جهتدن "الشتاء
ربیع المؤمنین" حدیث شریفی وارد اولمشدر.

الشتاء: هنگام تنگسال / سنه نك قَحْط اولان
وقتی که ییلک قزلق اولان زمانی، گرکسه یاز گونی
اولسون.

الفتاء: جوانی / فتح فا ایلهدر، یگتلك، فتوت
گئی، مقصورهده ایکی معناسی یازلمشدر.

-ث-

البتاء: زمین هموار و نرم / موحده ایلهدر، دوز و
یمشق یر، ارض مستویّه سَهْلَه لَیْنَه دیمکدر.

بَئاء: جایگاهی بَنَجْد / نجد دیدکلری محلده بر
ارض معروف و معروفهدر، صحاحده بنی سلیم
قبیله سی اولدیغی یردهدر دیمشدر.

الجئاء: با کسی بانگ کردن / جیملهدر، بر
کمسنهیه أوك ایلیمك، چاغرب ندا و دعوت
ایلیمك، لکن دیز اوزره چوكمكده مشهور و
ادای قرآنیدر.

الغُتاء: رود آورد / ضم معجمه ایلهدر، صو
اوزرنده گلن شیدر، جمعی أغتاء گلور، -إن شاء
الله- / [م۸۸ظ] اگر روزگارک اعانتیله گلورسه باد
آورد دیرلر.

الغُتاء: حُشك / قرو، یابس گئی، حتی ﴿غُتَاءُ
أَحْوَى﴾ ییوستدن قارمغه قریب اولمش قرمزی
دیمکدر دیدیلر.

الکُتاء: بسیار موی / قیلی چوق اولان کمسنه،
لکن مراد صقالدر که کُتّ اللحية اولمقددر.

-ج-

أَجَاءَ: نام کوهی / فتحله‌در، بر طاغ اسمیدر، معروف و معروفه‌در، معًا معروف اولان سلمی نام جبل مقصوره‌ده گچمشیدی. / [ر ۱۲ ظ]

الرَّجَاءَ: امید / مهمله ايله‌در، امل که اومق معناسنه اسمدر.

الرَّجَاءَ: امید داشتن / بر نسنه‌بی اومق، مصدردر.

الرَّجَاءَ: ترسیدن / قورقمق، / [ن ۳۰ ظ] خوف گبی که ﴿مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ وَقَارًا﴾ ای لا تخافون عظمة الله يعني حضرت قادر قهارك عظمت و جلالتدن نیچون خوف ایلمزسکر دیمك اوله.

الرَّجَاءَ: آسان شدن گزیت / کسر معجمه ايله‌در، خراج جمع ایلمك سهولتله وجوده گلمك، خراج دخی یر خرجیدر، جزیه معناسنه دخی زبانزدر.

الرَّجَاءَ: رفتن چیز / بر شیک گتمسی، ذهاب الشيء گبی و إزاء دفع و آخر یره سوق دیمکدر.

العَجَاءَ: خرماها بَمَدینه / فتح مهمله ايله‌در، مدینه منوره - صلی الله علی منورها - ده حاصل اولان اعلی خرماالردر که عَجوه دخی دیرلر، و آغاجی لینه‌در که لفظ قرآنیدر.

الْفَجَاءَ: کمائی که زهش از دسته دور / فا ايله‌در، کِرشی بَعْرندن اوزاق اولان یایدِر، قبضه‌دن و تری بعید اومق، قابین طویل ویا وتری قصیر اومقدن گلور.

النَّجَاءَ: دوری آب در چاه / نوله‌در، قیوده صویك ايراق اومسی، بُعْدُ الماء فی البئر گبی.

النَّجَاءَ: ابرهای سیاه چون پدید آیند / فتح ايله و کسر دخی لغتدر، ناگاه پیدا اولان قره بولوتلردر، مفردی نَجْوُ گلور.

النَّجَاءَ: سرگینه‌های مردم / فتحله‌در، انساندن ظهور ایدن حدثدر.

النَّجَاءَ: شتاییدن / کسر ايله‌در، سرعت و سبقت که اِيَوْمَكَ ترکیدر.

الهَجَاءَ: هجای حروف / کسر و فتحی لغتدر، حرف تهجی بی ذکر ایلمك اَلْفَدَن آخر حروفه دك.

الهَجَاءَ: هَجْو کردن / فتح ايله‌در، بر کمسنه‌بی شعر ايله مَدَمَت و احوال قبیحه و افعال فزیحه ايله یاد ایلمك، اگر نثر ايله اولورسه حا ايله حَجْو دیرلر.

الْوَجَاءَ: رگهای خایه بکوفتن / کسر ايله‌در، بیضه‌لرک طمرلرینی دوگمك که اَنْنَمَك ایچون ایدرلر. / [ر ۱۳ و]

-ح-

الصَّحَاء: اشتر را علف دادن / دوهیه مأكولی

اولان شیلر ویرمکدر.

اللِّحَاء: پوستِ درخت و جز / کسر ایله‌در،

آغاج و سائر شیلرک قبوغی، قشر گبی، حتی حدّ لایقندن زیاده تفحص اربابی حقنده ضروبنددر که: «لاتدخل بین العصا ولحائها» یعنی شجرله قشری بیننه حلول ایلمه دیمک اولور.

اللِّحَاء: پوستی بالای دانه خرما / خرماناک

اوزرنده اولان قابوق.

اللِّحَاء: خصومت / مقصورا دخی گچمشدر.

النِّحَاء: مشکهای روغن / کسر نونله‌در، یاغ

طلوملری، جنسدر جمعی أنحاء گلور، ذاتُ النَّحِیْنِ ایله مُلقَبه اولان خاتون که تَیَمَّ الله بن ثعلبه قبيله‌سندندر، خوات اصحابی ایله جاهلیتده اولان معامله‌لری سببیه مَثَل اولمشدر که "أَشْغَلُ مِنْ ذَاتِ النَّحِیْنِ" دیرلر.

الْوَحَاء: وحی فرستادن / فتحله‌در، وحی

گوندرمکدر، وَحِیْه وحی تسمیه‌سی سرعتی متضمنه اولمسیله‌در، مقصوری گچمشدر.

الْوَحَاء: شتافتن / سرعت و مبادرت و عجله

ایلمکدر، حُطَّه وحی دیدکلری قلم کاتبک سرعتی جهتنددر.

-خ-

الإِخَاء: با کسی برادری گرفتن / کسر ایله‌در،

قرنداشلشمق "کلُّ مؤمنٍ إخوةٌ" مفهوم لطیفی

السَّحَاء: پوستِ همه چیزی / فتحله‌در، هر

شیئک جلدی و دریسی و طرفِ خارجیی، قشر گبی.

السَّحَاء: شَبْ پَرَك / یراسه یاوریی که قَرَحُ

الطُّمْرُوق معناسنده‌در، مقصوره‌ده اسامیسی مبسوطه‌در.

السَّحَاء: بندهای نامه / کسر ایله‌در،

نامه‌دن مراد اگر مکتوب ایسه اوزرنده اولان ایکی ویا اوچ مهر اولور که صاحب صراح دخی مهرنامه دیو ترجمه ایدر و اگر مراد کتاب ایسه اوستنده اولان باغلری آنک شیرازه‌سی اولمق إقتضا ایدر و بَند اک یریدر، [۸۹م] و بعض لغاتده مطلقا نامه‌در، و مکتوبی آچمق و صومق و بندینی سوکمکدر دیدیلر که سَحَف ایله یکسان اولور.

السَّحَاء: نباتی / بر نوع اوتدر که آندن آلنان

بال خوش طعام اولور، "مَنْ أَكَلَ الْعَسَلَ أَصْلَحَ اللَّهُ بِأَلِهِ".

الصَّحَاء: چاشتگاه فراخ / فتح معجمه

ایله‌در، قبا قوشلق وقتی که زوالدن اولجه اوله آکا ضَحْوَه کبری دینور، مذکدر و طرف غیر متمکندر، طلوعی تعقیب ایدن زمانه ضحوه صغری دیرلر، مقصورا دخی گچمشدر.

الصَّحَاء: فزودن روز / گون اوزامق.

اوزره فاتحهٔ اسلامده تألیف و اتحاد ایچون
أخوت طینیّه گئی اخوت صوریّه عقد اولنمق
مسنون ایدی ترک اولندی.

الرّخاء: عیش خوش / فتح مهمله ايله،
ألفت و أنسیّت و گوزل اولمق یعنی گوشک،
رخيّ البال في الأحوال يعني لَيّن الجانب اولمغله
قرینه اکثر اموره مداراة و مماشاة و متابعت
سببيله ألفتده آسوده اولمق. / [ر۱۱۳ظ]

الرّخاء: زمین نرم / ملایمتلی طوپراغی اولان
یردر، ارض لینه گئی.

الرّخاء: باد نرم / ضمه‌در، یومشق روزگار
که معتدل وزان اولوب شدت ویرمیه انواع
شهیره‌سی صبا لفظنده گچمشدر.

السّخاء: تره / فتح مهمله ايله، بقول طریقه‌دن
بر سبزه‌در ویاخود معناسی شده ايله تره‌در،
زیره معناسنه کیمیون دیدکلری گموند که وعد
مکذوب آکا نسبت اولنور که شاعر دیمش،
ع:

گمونی بیله آلداده‌مَز وعده‌سی یارک

السّخاء: بخشیدن / [م۸۹ظ] باغشلامق
معناسنه‌در یعنی موجب یوغیکن طرفینک
متکدر اولمایجی مرتبه‌ده و سفاهندن و
رشوتدن تمیز ایدرک بر نسنه‌یی بر محتاجه
مرحهٔ ویا غیر محتاجه مروّه هدیه ایلیمک،
یاخود بر نسنه‌نک کندینه ظهورنده اگر لزومی

یوغیسه ویاخود آخردن بر دخی ألزم اولان مؤمن
کمسنه‌یی نفسنه ترجیح ايله ایثار و ترک و عدم
قبولدر که اثرده "السّخاء خُلُقُ الله الأعظم" وارد
اولدی، ضدی بخلدر.

الطّخاء: ابر دور از زمین / یردن یوکسک اولان
بولوت، سحاب رفیع گئی، و ها ايله دخی طهء
لغندر.

اللّخاء: خورش / حاضر قاتق و بیاجک و
خصوصیله اتمک صوده اصلاذب بیمکدر
دیدیلر.

اللّخاء: دارویی که در بینی کودکان خُرد
افکنند / اطفالک برونلری طریقیله إدخال و
إساله و اجرا ایلدکلری علاجدر، لکن حق بودر
که صبیانه خاص دگلدر، مطلقا سعود
معناسنه‌در و آلتنه دخی دیرلر مسعط گئی که
مقصوره‌ده مفصلا مسطوردر.

اللّخاء: بر یکدیگر آغالیدن / بربرینی قندرمق،
لکن امر باطلده آلدادب تحریص و تحضیض
ایلمکدر. / [ر۱۱۴و]

-د-

الأداء: گزاردن^{۵۱} / اوده‌مک که معروفدر،
ادای دین و ادای خدمت گئی.

^{۵۱} گزار: زای ایلدر وامتگزار گئی، دال ايله دگلدر خدمتگزار

گئی. «منه»

البداء: بادیه / موحدہ ایله در، قوم صحره سی بَدُو گئی، و آکا چیقماق معناسنه دخی اولور که "مَنْ بَدَا جَفَا" حدیث شریفی بادیه یه نزول ایدن آنلری جفا ایلمش اولور دیمکدر و اهل بادیه یه بُدَا دیرلر.

البداء: از حال گردیدن رای / بر ماده ده بر حال اوزره ایکن بر رأی رَزین ظهوریله اول خالدن حالِ دیگره آنی تحویل ایلمکدر.

الجدا: بی نیازی / جیمله در، غنا صاحبی اولمق.

الجدا: حاصل حساب ضرب / فنّ حساب اصطلاحندندر که بعد الضرب پیدا اولان مقداره دیرلر، مثلا: یوز اون سکر که حُسن عددیدر، عدد أبجد اولان عشره کامله ضرب اولنسه حاصل ضرب نه ایسه آکا جداء دیرلر، بونده بیک یوز سکسان اولور که رویت ترجمه لغت زمانلرینه تاریخ اولور.

الجدا: بُزغالگانِ نر / کچینک ارکک یاوریلاری، مفردی جدی در که اوغلق دیرلر.

الحدا: راندن اشتر بنغمه / ضم مهمله ایله در، حُدی خوان اولمق یعنی دوه پی تغنی ایدرک سورب یدَمک، قطارِ نبویه تغنی ایله حادی / [م ۹۰ و] بَرَاء بن مالک و حرم همایون قطارندن تغنی ایدرک سورجی اُبُجْشَة الأسود ایدی.

الرداء: دستارِ سر / کسر مهمله ایله در، باشه صاریلان صارق که صارلدقه عمامه دیرلر، لکن فی الحقیقه رداء باشه پوشیده اولان شیئه دیرلر. / [ر ۱۱۴ ظ]

صداء: قبیله در یَمَن / قاموسده عُراب وزننده در دیمشدر، دیارِ یمنده قبیله مَذْحِجْدن بر شعبه در.

العداء: پیرامن همه چیز / فتح ایله در، هر شیک اطراف که دارک فِناسی دارک اطراف اولوب آکا تابع اولدیغی گئی.

العداء: دوری / ایراقلق و اوزاقلق، لکن مطلقا بُعد دگلدر، مُداوزه دن صکره حاصل اولان بُعدر که مثلا: حدینی تجاوز ایلیوب بعده اوزامق.

العداء: بیداد کردن / ظلم ایلمک و بلکه ظلمده دخی حَدّ و تحملندن تجاوز و إفراط ایلمک.

العداء: با کسی دشمنی کردن / کسر ایله در، بر کمسنه ایله دشمنلک ایلمک، عداوت گئی.

العداء: پیایی کردن / بری بری آردنجه اولمق هرزه اولرسه اولسون، مقصوده بعض فوائد واردر.

العداء: طعام چاشت / فتح معجمه ایله در، قوشلق / [ن ۳۱ و] وقتنده تناول اولنان طعامدر، فارسیده چاشته و چاشتیدر که ضدی عشار، شعر:

إِذَا تَعَدَّيْتَ فَنَمَ وَلَوْ عَلَى ظَهْرِ عَنَمٍ

إِذَا تَعَيَّيْتَ قَدَّرَ وَلَوْ عَلَى ظَهْرِ جُدُرٍ

الفداء: جای گستردن خرما بآفتاب / فتح

فا ایله در، خرمایی گنشه سره جک یر.

الفداء: / [م. ۹۰ ظ] طعامهای جوقِ خرما /

خرمادان اولان طعاملرک بالجمله انواعی معناسنه.

الفداء: بدلی که خود را بدان برهاند و باز

خریدن / کسر ایله در، بر بدلدی که کندینی

آنکله کیشی خلاص ایدوب صکره ینه اول

بدلی صاتون آلور، فدی و افتدی مآلنده در،

قصری دخی جائدر، لکن فتحی موجب

اولور.

الفداء: فدای کسی شدن / بر کمسنه ینه فدا

اولمق یعنی فداء لک دیو دعا قصد ایدوب بَن

سنا فدا اولایم دیمک، ویا فدی لک آبی و اُمی

والدینم سکا فدا اولسون دیمک که مُفداة و

تفدیه دخی دیرلر.

الکداء: بُریدن / فتحله در، کسمک، قطع

گبی، حتی أعطی قلیلاً و أكدی بو معنایه در.

کداء: جایگاهی بمکّه / کعبه مکرمه — شرفها

الله تعالی — نك مُعَلَّاة نام مزارستانی طرفنده

بر یولک اسمیدر.

البداء: کسی را آواز دادن / کسر نونله در،

بر کمسنه بی چاغرمق.

الهداء: زن بخانه شوهر فرستادن / زوجنک اوینه

زوجه بی گوندرمک. / [ر ۱۱ و]

—ذ—

البداء: بی شرمی / فتح موحدله ایله در، اوتانماق

و حیا سزلق، قولا و فعلا شرعه ویا ادب عادی

یه مخالف حال و حرکتدر.

البداء: نابکار گفتن / یرامز و بد سوز سیلمک،

فُحش کلام ایلمک که اربابنه ناشناس و نامرد

دیرلر.

الحذاء: نعلین^{۵۴۲} / کسر مهمله در، عرب پشماق

یرینه گیرلر. / [م ۹۱ و]

^{۵۴۲} نالین نعلیندن غلطدر که ششعلری و شراکلی وارد یعنی

تاصمه لری وارد. «منه»

^{۵۴۳} و صانعنه حذاء دیرلر فعال گبی. امام فاکهانینک فجر

منیرندن فاسی نقل ایدر که أسلاف کرام نعل شریف نبوی علیه

السلامک صورت و مثالی بر لوحیه رسم ایدوب وقت حضرتده

ویا صکره اصل نعل همایون حقیقتده زیارت اولنسه ایده جکلری

اکرامی آنک تصویرنه ایدوب بحر صبح و شام تلثیم و احترام ایله

خواص خیر و برکاتی مشاهده اولندیغی تألیفلرنده دیمشلدرد. صد

هزار أشعار لطیفه ایله سعد و شرفه اشارت وارد، از جمله

دیمشلدرد:

إِذَا مَا الشَّوْقُ أَقْلَقَنِي إِلَيْهَا   وَلَمْ أَطْفُرْ بِمَطْلُوبِي لَدِيهَا

نقشت مثالها فی الکف نقشا   وقلْتُ لِنَاظِرِي قَصْرًا عَلَيْهَا

وشیخ أحمد مَقَرِّي الفتح المتعال فی مدح النعال نام کتاب

مخصوصنده منافع کثیره و برکات وفیره سنی ایراد ایدر و اُجْهَوْرِي

أَلْفِيَّة عِرَاقِي شرحنده مواهب قسطلانیده أوجاع شدیده تسکینی و

بُغَاة و سُرَاق و غَلْبَةُ دَيْن و عَيْن الْكَمَال و إِسْتِفْتَا حُطُّوق و مُحَاض

امثالی شدائد نازلده لطف عظیم و خیر جسیمی اولوب بر

ساعه اولسنی یاد ایلمشلدرد، حتی عبد البر قِیُومِي بر قصیده سننده

دیمشلدرد:

الحذاء: برابر شدن / قارشو قارشویه اولمق، ازا گئی، و حنّوه اولن کسری و ضمیله و مُحاذاة دخی حذاء گئی مقابله معناسنه‌در، ترکیده گوگس گوگسه و یان یانه و آت باشی برابر دیرلر. / [ره ۱۱۵ظ]

العذاء: فراخی / فتح ایله‌در، بوللق، وسعت گئی زمین واسع معناسنه‌در، آخر ثلاثیاتده عذاة گچمشدر.

الغذاء: آنچه پرورش تن بدو بود / کسر معجمه ایله‌در، مأکولات و مشروباتدن هرنه ایله که صلاح بدن و قوام تن اولورسه آکا دیرلر، حتی بعض لغت‌لرده تخصیص ایدوب هنوز طوغمش قوزی و دخی قان آقمق و دَرْلَمک معنالرینی یازدیلر که مداواة وجود و تربیة جسده استعمال اولنان اشیادر.

العذاء: تن پروراندن / وجودی تربیه و اصلاح ایتدیرمک که تدبیر صوری مراد اولور.

المذاء: آب مَذی آوردن بقصد / عن قصد مَذی گتورمک، مماذاة گئی، صاحب صحاح تقریری اوزره کندینه متعلق ذکور و اِنائی بر

بیت شریفه دخولده خُلج نعلین ایلمک ابتدا زمان جاهلیتده ولید بن المغیره‌دن واقع و ناس گوردکلرنده متنبه و متنبّه اولوب بو ادب اُحبدّه آکا تابع اولدیلر، بعد ظهور الاسلام بو آیین گزین تمکین بولوب حتی بیت شریف وادی مقدّس طوی دن دخی اُکرم و اُحق تنظیف‌در دیدیلر. حضرت کلیم الله علیه سلام الاله جنابنک حین مکالمه طورته‌ده نعلینی چهار میّت جلدی ایدی ولها خلع نعلین ایله مأمور اولندی دیدیلر. «منه»

لمفالی نعل المصطفی شرف وفوائد زادت علی العَدّ
قَبْلُهَا وجعلت صورَهَا فوق الجبین علامة السعد
لو کان یحسن أنْ أُشْرِکَهَا جلدی جعلت شِراکَهَا
خَدّی

للمترجم الفقیر:

بق بو رسم قدم پاک شفیع الاممه
چشم‌دل نور ترقی بوله تا هر قدمه
عین باطن اوله بینای حقایق دیر ایسک
دیده مظهر اوله ظاهرده نظر بر قدمه

لمترجمه:

ایا ثبات قدم صاحبی شفیع اُنام
ویا پناه گُروه مزالِق اقدام
ایدنجه لیلَه معراج عرشی پای انداز
قدومکه دیدیلر خیر مقدم آنده کرام
سنک قدومک ایچوندنر بو چارپا و دوپا
یوری بزه کرمه نقش مقدمک قیل دام
که اهل جرم سراپای اولوب سکا پامال
هر آدمک باشنه یوز بیک آدم آلسون کام
قدم قدم بنی پا بسته مزالِق ایدوب
آیاغم آلدی مدد کشتکیر نفس تمام
دم محاسبه پارمق حسابی گوستره‌جک
بر اوکجه ایده‌مدم پا برهنه‌یم ناکام
چکلمز اولدی گناهم امان دم میزان
آیاق بص ایله شفاعتله عفوومه اقدام
قومه هجوم گنهله آیاقلر آلتنده
شفاعتله آیاقلندیغی زمانده لئام
طریق حقدّه نظر بر قدم ادبدندر
او نقشه بند اوله دل رام اولوب آکا اعضام
بو رسمه صبح و مساده آیاغکه دوشه‌یم
اولام اوکونده ده رخسای پایک ایله بنام
بو رسم پایکه دوشدم که یا رسول الله
آیاغ بزمک ایله پامه دوشه اکرام
بو کِلْک لنگ چون اولدی حضوره پا برکاب
اوله مدام آکا هپا تحیت ایله سلام

سبب تسمیه در و گونلرینه دخی دیرلر که سبب تسمیه آنلرده دخی موجوددر، و متفرقا بر آی ظرفنده جمع اولور و متصلا ایکی آیده دخی بولنور.

البراء: تراشه / ضمله در، یونقه دینور مبرآندن یعنی آگه دن پیدا اولان خُرده که بُراده دخی دیرلر.

الثراء: بسیاری مال / فتح مثلثه ایله در، کثرت مال و غنادر، ثروت بو ماده دندر، قصریله دخی گچمشدر.

الجراء: کنیزکی / جیمله در، نسا طائفه سنده اولان جرایت و تازه لك که نعتنده جاریه دیرلر.

الجراء: خیار / کسر ایله در، معروفدر، قث دخی دیرلر جمعی قثاءدر، خامی اولمز و خیار عربی دگلدر.

الجراء: بادرنگهای خُرد / خیاره بکرر شیر که آنک اوافلرینه دیرلر، صغار القثد گبی، عربیده قثد و فارسیده شیخیار و خیار بادرنگ دخی دیرلر، و بعضیلر ترنجک^{۴۴} اوافغیدر دیدیلر که قرمزیدر اسمی اوتُرجه و اوتُرچ و تُرُنجه و تُرُنچ و مَتک و متکه دخی دیرلر، طراز قُولُنجه بولندیغی محله جن اولماز. / [ر ۱۱۶و]

الجراء: سگ بچگان / کلبک انکلری، صغار الکلب گبی، مفردی جُرودر که دیمشدر، **شعر:**

^{۴۴} ترانجک ایام طاعونده نفعی انکار اولنماز، حتی شبیح یامغه سبب بودر که بو فقیرک رسالهُ طاعونیه سی واردر. «منه»

کمسنه بر یره جمع ایدوب قصدا بربرندن مذی گتورشدرمکدر، بو ماده اَمذا لفظیله دخی گلسه گرکدر. مذی بر بیاض صودر که شهوتله ملاعبه و تقبیلی تعقیب ایدر^{۴۴}، و وِدي دیدکلری صو بُولدن صکره تعاقب ایدر و اول حکمده در و منی اِنزال دیدکلری حالتده قُضییدن دِفْقله منفصل اولان صودر، خاتونلرده بو صویه قَذی دیرلر منی دیمزلر، منی و قذی موجب غسلدر و مذی و وِدي بُول گبی ناقص وُضودر، موجب غسل دگلدر و دردی دخی فعیل صیغه سنده یالری مشددر.

-ر-

الإراء: دیدن / گوسترمک که إرائت دخی گلور، دیدن متعدی دخی اولور.

البراء: بی زار / فتح موحده ایله در، ایراقلق و اوزاقلق و قورتلمق و اورکمک، ضم دخی لغتدر، تا ایله دخی گلور.

البراء: بی گناه / جرمی اولمیان کیشی، صوجدن بری معناسنه، براءة دخی گلور.

البراء: نخستین شب از ماه و واپسین شب از ماه / آیک اَوّل و آخر گیجه لری / [م ۹۱ظ] که قمر شمسدن بری اولدیغی

^{۴۴} م : مذی و منی اِنزال دیدکلری حالتده قُضییدن دِفْقله منفصل اولان بر بیاض صودر که شهوتله ملاعبه و تقبیلی تعقیب ایدر.

لقد رَبَّيْتُ جِزْوَاً طَوْلَ دَهْرِي

فلما صار كَلْبًا عَضَّ رِجْلِي

جِزْوَاً: کوهی بمکه / کسر مهمله ایله در، کعبه شریفه - شرفها الله تعالی - قربنده بر معروف جبلک علمیدر، و تأنیثی دخی جائزدر و لهذا لاینصرف اولمسی احرادر، «اللهم أَرِحْ رَغَبَ غَارِ حِرا مُهَلِّلاً» دعاسی طردًا و عکسًا دخی اوقنور.

السَّراء: خُرْمی / فتح ایله در، سوغتک، اصلنده سَرَّ مضاعف ایکن قلب اولنمش که قواعددندر.

السراء: درختی که از او کمان کنند / بر آغاجدر که یایی آندن یاپارلر، شجر القوس گبی.

الشراء: خرید و فروخت کردن / کسر معجمه ایله در، ألمق و صاتمق معناسنه در اگرچه بِنَع صاتمق و شِرا ألمقده اصلدر، لکن بربرلری مقامنده استعماللری مُخَلَّ فصاحت دگلدر که قرآن کریمده دخی واقعدر ﴿وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ﴾ باعوا یوسف دیمکدر، ﴿مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ﴾ بییعهها ایله مفسردر، إشترا دخی شراء گبی ألمقدر، أضداددندر. المتضادة المعاني بو کلماتدر که مرتبا إیراد ایله اهل ادبه یادگار قیلندی: -والله المستعان- ^۱إسرار: کسر ایله گزلمک و إظهار، ^۲إشکاء: شکایته سوق و شکایتدن عوق ایدوب شاکی ایکن شاکر

ایلیوب ترک شکایت ایتدرمک که رباعیاتده گلور، ^۳أَقْنَفَ: قولاغی کوچک اولان کمسنه و بیوک اولانه دخی وصف اولور، مؤنثی قنفاءدر، ^۴أُكْرَاءَ: زیاده ایلمک و نقصان ایلمکده دخی متداولدر، و بو ماده دن کَرّی دخی گلور، ^۵إِدَاعَ: مال ودیعه ویرمک و مُودیعدن ألمق، ^۶بِيعَ: صاتمق و ألمق، ^۷بَيْنَ: آیرلق و وصلت، ^۸تَأْتَاةَ: تا حرفنده حسن ادا ایلمک و ایده مملک معناسنه دخی گلور، ^۹تَرْنِيهَ: تضعیف و تقویت معنالرینه، ^{۱۰}تَلْعَهَ: یومری یر و چقور یردر، ^{۱۱}تَأْتَاةَ: دوهیی صویه قاندرمق و قاندرمامق، ^{۱۲}جَلَلٍ: صغیر و کبیر، ^{۱۳}جَوْنٍ: أبيض و أسود، ^{۱۴}حَمِيمٍ: بارد و سَخِنَ، ^{۱۵}خَشِيبَ: پرداخته و مُصِيقِل و بی صیقِل قلیجه دیرلر، ^{۱۶}خَفَا: کتم و عدم، / [م ۹۲و] ^{۱۷}رَسٍّ: إصلاح و إفساد ایلمک، ^{۱۸}رَغْبَتَ: إلتفات و إعراضده دخی له و عنه ایله تمیز اولنور، ^{۱۹}رَهْوٍ: یوکسک و آلچق یعنی رفیع و وضعیح محل، ^{۲۰}سَبَلٍ: صغارده و کبارده مستعمل، ^{۲۱}شَامَ: سیف مسلول و غیر مسلول، ^{۲۲}شِرا: ذکر اولندی، ^{۲۳}شَعْبَ: آیرلق و جمعیت، ^{۲۴}شَفَ: زائد و ناقص، ^{۲۵}شَمْلَ: جمعیت و پریشانلق، تَشْتَتُ الشمل تفرّق جمع معناسنه و تَجَمّع الشمل جمعیت فرقت دیمکدر، ^{۲۶}شَوْهَاءَ: لب پاکیزه و لب زشت، ^{۲۷}صَرِيخَ و صَارِخَ دخی: مغیث دیمک یعنی یاردم طالبی و نصرت ایلمک معناسنده دخی معروفدر، ^{۲۸}صَرِيمَ: مظلّم اولان گیکجهیه و صباحه دخی دیرلر، ^{۲۹}طَرَبَ:

الضراء: حنظلهای زرد شده / فتح مهمله ايله در، قارغه دوکلیگی یمشی که صرارمش اوله، کستانه قدر بر آجی میوه در، یره یقین بر اصول و أغصانی اولور، نجمدر شجر دگلدر، شکوفه سی صاری و کندی بیاضه یقین یشل ایکن صارارر، عربیده یشلنه حنظل و حنطل دخی دیرلر و أبو جهل قاریوزی و قانونی دخی دیرلر، حنظله الأکرمون گروه و جماعت معناسنه علمدر^{۴۶}، بني تیمده اکرم قبائلدر.

الضراء: سیکی خو کردن / معجمه ايله در، شرابه ابتلا ايله خوی ایدوب ترکی ممکن اولیه.

الضراء: زمین تنگ / طار یردر، دوز معناسنی دخی یازدیلر، ارض مستویه گی.

الضراء: / [م ۹۲ظ] رفتن میان درختان / آغاجک اراسنه گیروب گتمک و أشجار مُلْتَقَه یعنی بربرینه قارشمش دولاشق آغاجه دخی إطلاق ایدرلر.

الضراء: آب گرد آمده / کسر ايله در، بعد الجرایان گیرو دوغمش صو که ماء جازر گی، مثلاً: دریانک اورته سنه طوغری صو ساحلدن چکلسمی مددر و آردینه عودت ایدوب ساحله اتصالنه جزر دیدکلری گی ضراء دخی دیرلر، و جزیره بو ماده دندر که ارضدن قطعۀ منقوده معناسنه در.

فرح و حزن دخی دیمکدر، بعضیلر حرکت و سکونده مستخدمدر دیدیلر، لکن ینه فرحه حرکت و حزنه سکونت لازم گلمسیله در،^{۳۰} **عرض إناء:** ظرفی طولدرمق و بوشالتمق،^{۳۱} **عَسَسَ الليل:** ظلمت شب گلدی و گتدی دیمکده دخی مستعملدر،^{۳۲} **عَقَاة:** میان سرای و کنار سرای، / [ر ۱۱۶ظ]^{۳۳} **غابر:** باقی و ماضی،^{۳۴} **قَرَى:** کار بد و کار نیکو،^{۳۵} **قَرء:** ضمله و فتحله حیض و طهور،^{۳۶} **کَرَى:** فعلیل صیغه سیله مکاری و مکتزی یعنی کرایه ویرن و کرا آلانه دخی دیرلر، زیرا صاحبی زیاده ایلیمگه و کراجی کراینی نقصان قیلیمغه سعی ایدر که / [ن ۳۱ظ] **إکراء** ماده سی گچمشدر،^{۳۷} **لَمَق:** نَمَق گی کتب معناسنه، و محو و حک معناسنه دخی گلور که "لمقه بعد ما نمقه" دیرلر،^{۳۸} **ماثل:** بمعنی القائم و القاعد،^{۳۹} **مُدَى:** ضم و قصر ايله سکین صغیر و کبیر،^{۴۰} **نابل:** صوسز و قائمشدر،^{۴۱} **نصل** **السهم:** اوق چیقماق و چیقماق معناسنه دخی اولور، بو ماده دن تنصیل نزع تیر و عدم نزع معناسنه اولور،^{۴۲} **نَوء:** قالقمق و دوشتمک،^{۴۳} **وراء:** آرد و اوک،^{۴۴} **هجود:** گیجه اویومق و اویوماق، تهجد بو ماده دن اولمغله او دخی ایکی معنایه در،^{۴۵} **هجوع:** آچلق و شبع معناسنه دخی گلور، جمله سی ۴۵ عدد کلمه در.

^{۴۶} ن - گروه و جماعت معناسنه علمدر.

الضراء: سگ بجگانِ شکاری / آو ایچون
اولان کوپکلرک یاوریلری که معلّم اوله لر، جِراء
کلب الصید گئی، ذیابک مفردی ذئب
اولدیغی گئی آنک دخی مفردی ضِرودر.

الضراء: چیزی برابر شکار بر آغالیدن /
بر نسنه پی شکاره قندرمق و ترغیب و حثّ
ایلمک انسان و گرکسه حیوان اولسون، تازیجه
إضراء دخی دیرلر، إغرا گئی. ^{۵۴۷} / [ر ۱۱۷و]

الطراء: تازگی / فتح مهمله ایله در، تَزْلُک و
لطافت و طرفندهلق و نو ظهور و نو
بادهلک.

الطراء: تازه شدن / صکره دن طریّ اولوب
لطافت طاری اولمق، مثلاً: شاخ قوریمق طرفنه
مائل ایکن صکره دن نضارت پیدا ایلمک
گئی.

العراء: زمینهای مون / دوز و بوز یر، فضای
خالی گئی که ﴿لُتْبَدَ بِالْعَرَاءِ﴾ بو ماده دندر.

العراء: جایگاهی خالی / مانعی و حائل
زائل اولمش عاری محل.

العراء: بُرْهَنه شدن / چیلان و عریان اولمق،
تعری و نقشّر گئی.

العراء: سخت حرص نمودن / معجمه
ایله در، حرص شدید گوسترمک.

الغراء: سریشم / چریش و توتقال دیدکلری
شیلدر، تَرَط و نَجیر گئی و مقصوره ده دخی
مذکوردر، سِرِش و سریش دخی دیرلر.

الغراء: پوستینها / کسر فا ایله و مخففدر،
کورکلر که مفردی فَرّوده در حتی اصلی تَرّوده در،
غنا معناسنه ثراده گچمشدر؛ زیرا وجودی غنایه
توقف ایدر. ^{۵۴۸}

الغراء: خرگوران نر / ارکک بیان اَشْکَلری، حُمُر
وحشیه گئی، مفردی فتح و قصر ایله در و دخی
جُلُود القفا یعنی باش دریلری و ارضِ خالیه و
حشیش مجموع معنالینه دخی گلور، اُترده واقع
اولدیغی اوزره "کُلُّ الصَّیْدِ کَانَ فِی جَوْفِ الْفَرَا"
شهرت بولمغله ضروب دن اولوب کان لفظنی إهمال
و بی وفایی دوستانده مثال و استعمال ایدرلر،
آمینای دمشقی مَائِعَوُلُ علیه ده یازمشدر، السنّه
ظرفاده بو دخی لطائف دندر "عَلِمْتُ أَنَّ الصَّیْدَ فِی
جَوْفِ الْفَرَا لَا أَنَّ الصَّیْدَ فِی جَوْفِ الْفَرَا".

القراء: مهمانی کردن / فتح قاف ایله در، قونقلق
ایلمک، کسری قصری مقتضیدر که گچمشدر.

الکراء: گریوه بَطائف / کسر ایله در، طائفه
بر صَعْب طریقدر که معروفدر.

الکراء: مُزْدُ مُزْدُور / کراجینک کراسی اجرتدر،
بارگیر و رَنجیر و منزل و سائر هرنه اولورسه.

^{۵۴۸} ن : زیرا فروه البتّه ثروت و غنایه توقف ایدر.

^{۵۴۷} ن - تازیجه إضراء دخی دیرلر، إغرا گئی.

المراء: آینهها / فتحلهدر، آینه‌لر، معروفدر که گوزگو دیرلر، مفردی مرأة ملحقات رباعیاتده مفصلدر.

المراء: با کسی ستهیدن / کسر ایله‌در، بر کمسنه ایله جَدَل و نزاع لفظی ایلمک؛ زیرا اصل ماده‌سنده شک بولنمغله مفید اولمیان مُجَادله دیمک اولور که لا طائل تحتہ دیرلر.

الهراء: گفتار تباه / ضمله‌در، باطل سوز سُحْن ناهنجار و کلام مُلام معناسنه.

الهراء: / [م ۹۳و] خرما بُن خُرد / کسر ایله‌در، خرما فِدانی که کوکدن سوره، اُشاء گبی.

الوراء: فرزند فرزند / فتحله‌در، اوغل اوغلی، سِبْط و حَفید گبی که ولدِ اَوَّلک آردنده اولمغله إطلاق اولندی.

وراء: پس و پیش / آرد، قفا گبی، و اوک قدام معناسنه که اُضدادن اولمق اوزره قریبا شِراء لفظنده ایراد اولنمشدر؛ زیرا وراء فی الحقیقه بر طرفک آخر جانبیدر که بری‌برینی اُورتر و حائل اولور اوله.

-ز-

الإزاء: آنچه که آب دور شود از حوض / کسر ایله‌در، حوضدن صویک دور اولدیغی یر یعنی حوضدن صویک دوکلدیگی محل، مَنصَبُ الماء گبی، و اول محلی محافظه ایچون

صویک آلتنه قونان طاش و حوضک اوستنه اولان حافظ و ضابطه دخی دیرلر. / [ر ۱۱۷ظ]

الإزاء: ایستاده بر کار / هر ایشک اوزرینه محافظه‌یه مُقید اولان کیشی، قیُم گبی.

إزاء: برابر^{۵۴۹} / حِذای سابق گبی مقابل و محاذی و قارشو و یان یانه دیمک، محلنده زبانزدر.

الجزاء: پاداش دادن / فتح جیمله‌در، عَوْض و ثواب ویرمک که کاری ضمننده مستحق اولدیغی شی ایله مقابله اولنمق "إِنْ خیرا فخیّر"، جزا دخی عاجل و آجل اولور، صوری و معنوی اولور.

الجزاء: گزاردن / اوده‌مک یعنی بر کمسنه‌نک دَیْنی قضا ایلمک، ﴿لَا تَحْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ﴾^{۵۴۹} بو ماده‌دندر دیدیلر.

الجزاء: بی نیازی کردن / حاجتسزک یعنی غنی و استغنا و عدم ذلّ و قناعت.

الجزاء: نباتی ببادیه / فتح مهمله ایله‌در، چوله نابت سبزه‌در که یونجه‌در دیدیلر، تخفیفله قِضَه دیرلر که کاشم و اَنگُدان و معربی اَنجُدان در.

^{۵۴۹} برابر: ایکی بر وبر اَلفدن مرکبدر، انسا انس، فیضا وفیض گبی، کثرت و کمال مقامنده یاد و ایراد اولنور که برابر کمال اوزره مقابلی که گویا گوگسه دیمک. «منه»

العزاء: نسب / فتح مهمله ايله در، بر
شخصی باباسنه نسب ايلمك و بر
كمنه نك بر كسه نسبت و انتساب و
انتماسنی اظهار ايلمك.

العزاء: صبر كردن بر مصيبت / مصيبت صبر
ايلمكدر، تعزینك معناسی مصيبت وقوعنده
﴿تواصوا بالصبر﴾ مفهومجه تواصی یعنی
صبره ترغیب ايله وصیت و پند و نصیحت
ايلمكدر.

النزاء: گونه از سبکی / ضم ايله در،
شرابدن بر نوعدر، ضراء و غیری گچمشدر.

النزاء: درد گوسفند / ضم نوله در، قیونده بر
علتدر که تا موت رسیده اولنجهیه دك
صچرار دورر.

النزاء: برجستن گشن^{۵۵۰} بر ماده / كسر
ايله در، اركك كچی دیشی اوزره صچرامق که
نَزْوَةُ التَّيْسِ دیرلر.

-س-

الأساء: دارو / فتحله در، دوا و علاج که
نسوان کفرت دیرلر، مرضه دخی دینور.

الإساء: پچشگان / كسر ايله در، طیبیلر که
مفردی آسی در، راعي نك جمعی رعاء
اولدیغی گبی، أسا و أساء مقصوراته
گچمشدر که اصل معناسی جرّاحلدر.

الحساء: حریره / فتح مهمله ايله در، عسل و لبن
و دقیقدن مرکب خوشخور بر طعامدر، بولاماج
دخی دیرلر.

الحساء: چیزهای آشامیدنی / ضمله در، ایچمك
ایچون تدارك اولنان مشروبات که مفردی حُسْوه
محلنده گلور.

الحساء: آشامیدن / ایچمك و یمکده دخی
مستعملدر، شوربایه دخی دیرلر. / [م۹۳ظ]

الحساء: چاههای خرد و نزدیک / كسر ايله در،
صوبی یقین و كوچك قیولر که ریگستانده قومی
قازب آچلور ینه تحجر ایدر تکرار حُفر ایدرلر.

الحساء: زمینهای درشت / قاتی یرلر، ارض
صَلْبَه گبی.

الحساء: جایگاهی / بر یرك نامیدر. / [ر۱۱۸و]

الرساء: دستینها / فتح ايله در، رَسْوه نك
جمعیدر، نسوان طائفه سی بلازكدن غیری قوللرینه
أَلْيَك و قوللق و باغو / [ن۳۲و] باغلرلر، اکثریا
حدید و نیجهلری اُنْجُو ویا بونجق دیزوب
طاقدقلریدر و بلازك دگلدر که سواردر که مزبور
لفظك مصحفی گبیدر، فارسیده رسا مغیث
دیمکدر.

الطساء: تخمه شدن از چربی خوردن / كسر
ايله در، یاغلی طعام یمکدن ناشی إمتلا اولوق،
دردنجی بابدندر.

^{۵۵۰} گشن اركك گچیدر لکن بُز معناسنه مشهوردر. «منه»

ویره سیدر که پیشین مقابلیدر، نَقْد گبی، و اُثرده
"النَقْدُ خَيْرٌ مِنَ النَّسِيئَةِ" گلمشدر.^{۵۵۱}

النِّسَاء: زنان / کسر ایلهدر، عورتلر که رجالک
ضدیدر، مفردی امرأة در کندی لفظندن
دگلدر^{۵۵۲}. / [م ۹۴و]

-ش-

الإِنْشَاء: خرما بُنَانِ خُرْد / هراء سابق گبیدر،
خرما شاخلری که تا ایله دخی گلور.

الجِّشَاء: آروغ / ضم جیملهدر، گگرمک که
کثرت طعامدن ناشی معدهده ریجک إحتباسندن
خلاصله تفوقیدر. [ر ۱۱۸ظ]

الحِشَاء: استخوان پس گوش / معجمه ایلهدر،
قولاق آردنده اولان یومری کموک، ثانیده شدّه
دخی لغتدر.

الرِّشَاء: رَسَنِ چاه / کسر مهمله ایلهدر، قوی
اورغانی، حبلُ دَلْوِ البئر گبی، جمعی إِرْشِيَّة گلور.

الرِّشَاء: ستاره از منازل ماه / مقصورهده
مفصلدر، آنلرک جملهسی یگرمی سکزدر.

العِشَاء: طعام شب / فتح ایلهدر، اخشام
طعمیدر، حتی لیله عشا طعام گیجه سیدر که

الفساء: نرم بادِ مردم / ضم فا ایلهدر،
انسانک سافله سندن خروج ایدن ریح خفیف
و ضعیفی که ضَرَط دخی دیرلر.

قَسَاء: جایگاهی / فتح قافله و کسر ایله
دخی بر معروف موضعک نامیدر، حتی درهم
رَدِيَه فَضَّة قَسِيَه دیرلر.

الکِساء: کلیم سِتَبَر / کسر ایلهدر، یوغون و
قالک گِپَنگُدر آنکله خِفَا وزنا و معنی
یکساندر، دُرَاعَه و فَرْجی و دخی مُرَّع
اولورسه خرقه و بروده دخی دیرلر و ضروبِ
فارسیه در که "در هر ژنده کلیمی زنده
کلیمی" معناسی ترکیده گِپَنک آلتنده اَر و اردر
دیدکلریدر.

الکِساء: پوست تنک بر سر شیر / سودک
اوستنده حاصل اولان اینجه قایمق که بالجمله
سودک اوستنی ستر ایده، شیروا یعنی سودلی
آش اوستنده اولمسی گبی.

المِساء: شبانگاه / فتح ایلهدر، اخشام که
اَوّل لیلدر که صباح آنک ضدیدر.

المِساء: غمگین کردن / بر کمسنه پی مخزون
ایلمک که تا ایله دخی گلور - إِنْ شَاءَ اللَّهُ -

النِّسَاء: واپس افکندن / نونلهدر، تأخیر
ایلمک، و بو مادهدن نَسِيئَه لطیفه وزننده

^{۵۵۱} اُثرده بیورلمش که عمرنده نساء یعنی اجلنده بُعدی طلبکار
اولان کیشی لباسنی خفیفجه گیوب و ایکی طعامک اراسینی بعید
و جماعدن پرهیز ایلسون، بونلر عمرده سببِ خیر ویرکتدر. «منه»
^{۵۵۲} خَلَقَهُنَّكَ جَمْعِي نَحَاض، و ذَلِكَ نَكْ جَمْعِي اَوْلُفَكَ اَوْلِدِيغِي
گبی. «منه»

مُقَشَّر معناسنه و مُقَشَّو دخی اُثرده وارد اولدی.

المَشَاء: رفتن / فتح میمله گتمک و یوریمک، مشی گئی.

المَشَاء: بسیار فرزند گشتن / اولاد چوق اولمق
گرك انسان و اگر حیوان.

المَشَاء: بسیار گشتن چار پای / درت آیاقلی
حیوان چوق اولمق که آنلره مَواشی دیرلر، مفردی
ماشیه در.

الوِشَاء: بسیار / کسر ایله در، مفردی وَشِی هر
شیده کثرتی مفیددر، مثلاً: واشیه اولادی چوق،
مُوشِی اول بَز که نقشی چوق اوله، کذا و کذا.

-ص-

الحِصَاء: خایه کندن / کسر معجمه ایله در، قطع
الحِصِیَّتِین یعنی طواشی که خادم قیلمق، و
مثلاث مقصوره ده مبسوطدر.

القِصَاء: آنچه پرامن لشکر / فتح قافله در،
مقصوراتده مذکوردر.

القِصَاء: آنچه پرامن سرای / كذلك سابقه
تقدم ایله بو دخی مسطوردر.

القِصَاء: دور شدن / بو دخی بعیدیت معناسیله
آنلرک ذیلنده مزبوردر.

سور و زفاف امثالنده ضیافت ترتیب اولنان
شیدر، کسر عین خطادر -إفتح عینک-
عشایا جمعدر که رباعیاتده مذکوردر و ضدی
عَدادر.

العِشَاء: نماز شام / کسر ایله در، یاتسو نمازی
که آکا عَتَمه دخی دیرلر، لکن إطلاقی اثرله
منوعدر. ۵۵۳

العِشَاء: پوشش دل / معجمه ایله در، پرده
قلبدر، غِشاوه گئی، غین معناسنه ﴿علی
قلوبهم وعلی سمعهم وعلی أبصارهم غِشاوة﴾
گلمشدر. و بو کلمه نك اصلی غشی اولوب
عَشَّ لفظنك بر حرفی یایه مبدلدر، غاشیه
حاشیه دینور که آگری ستر ایدر، حاصلی
ستر صوري و معنوي مراد اولور، صوریسی
غالبدر.

الفِشَاء: پراکندن بر زمین / فتح فا ایله در،
یر یوزینه یایلمق، شایع و فاش اولمق که فشغ
و فُشَّو و فشوش بر معنایه در، بر حالک
لسان ناسده سویلنوب شهرت بولمسی، ع:

کلُّ سِرِّ جاوز الإثنین شاع

القِشَاء: بویدانها از پوست خرما / کسر
قاف ایله در، خرما قابوغندن مصنوع بُجُورْدان
و رایجه لی شیلر وضع اولنان ظرفلر که مُقَشَّی

-ض-

بورجکني اوده ديمکدر که آداء قريبا گذار ايلدی.

القضاء: واجب و محکم کردن کار / امر لازم
قیلمق که ﴿وقضى ربك ألا تعبدوا إلا إياه﴾ یعنی
آنحق کندویه عبادت اولنمسنی واجب قیلدی.

القضاء: تمام کردن / بر ایشی کماله یتشدرمک
که دیمشله: الله يُقْضِي بِكُلِّ يُسْرٍ وَيَرْزُقُ الضَّيْفَ
حيث كان.

المضاء: بگذاشتن / گچمک، حقیقه بر یردن
آخر محله گچمک ویا نافذ اولمقدرد، آزموندن برینه
ماضي دیدیلر ذاهب اولدیغی ایچون و ماضی ما
مضی بو ماده دندر.

الوضاء: مرد نیکو رو و پاکیزه / ضم و تخفیف
ایلهدر، گوکچک یوزلیدر و آلوده دامن اولمیوب
پاک اولان کیشی، أبو الوضاء شمعک کنیه سیدر
که گلور.

-ط-

الإطاء: وطاء / کسر ایلهدر، وطاءه لغتدر که
دوشک معناسنه، و ضدی غطا اورتودر، جمله سنه
جامه خواب دینور، سبب تسمیه محل وطی یعنی
آیاغله باصدقلیدر، وساده و چغوت یصدقدر،
لحاف و کزاعند و کزاکند یورغاندر و دوشک
پشتَر و چارشنبیله پشتَر آهنگ دخی دیرلر.

الطاء: جانوری / فتح مثلثه ایله ویا ضمیلهدر،
بر بوجکدر بُو دیمکله ترکیده معروف و اورمچک

الأضاء: گردابها در دشت / فتحله گوللردر
که قصریله سابقدر، لکن قصرعه اولق موجه
گورینور. [ر۱۱۹و]

الإضاء: زرهای کوتاه / قصه زرهلر، جنسدر
واحدی إضاءة خاتمة ثلاثياته إیراد اولندی.

الحضاء: زبانه آتش / کسر مهمله ایلهدر،
اودک یالکی، ألهب النار گبی.

الرضاء: خشنودی / کسر ایلهدر، بگنمک و
مأمور اولدیغی ایشده استقامتنی اولو الأمرک
/[م۹۴ظ] خوش گورمسی.

الرضاء: خشنود شدن / خادمک حسن
حرکتی کندی طبعنه اویمغله بگندیگنی
بیلدرمک که مقصوره ده دخی مسطوردر.^{۵۵۴}

الفضاء: زمین فراخ / فتح فا ایلهدر، بول یر،
ارض وسیع گبی.

القضاء: مرگ / قافلهدر، موت معناسنه که
اولوم و گچنمکدر، قضای نجب دخی دینور،
قصری دخی واردر.

القضاء: حکم کردن / حاکم دعوائی قضا
ایلدی یعنی حکم ایلدی، قاضی الحاجات
گبی.

القضاء: گزاردن / ادا ایلیمک، وآمت گزار

^{۵۵۴} م - که مقصوره ده دخی مسطوردر.

نوعندن، و حق ايله موصوفدر، و لهذا أحقه
دخی تَطَّاه دیرلر، تَرْطَه گبی.

الخطاء: گناه بی قصد / فتح معجمه ايله در،
قصر دخی لغندر، یا کلمق که ضدی
صوابدر، سهو ايله فرقی خفیدر که سهو
مُدْرکه دن فقط صورتک زوالیدر که ادنی ایما
ایله مُتَنَّبِه اولور و صواب بر امر سدیددر که
إنکاری جائز اولمیا جق مرتبه ده ثابت اوله و
خطا دخی بودر که صواب اولان بر امری
قوتدن فعله گتورمک مراد ایدوب إجرا سنه
شروع اولندقدن زمان ویا مکان ویا خود إخوان
إشغال و إغفالیله طرز ملحوظدن بلا قصد
ولا سهو ولا نسیان تخلف و طور منهی غیر
منوی اوزره جریانیدر. [۱۱۹ظ]

الغطاء: بخشش / مهمله ايله در، عطیه، ویرگو
و باغشلمق که بخششدن غلطدر، هدیه ايله
فرقی دقیقدر.

الغطاء: پرده / کسر معجمه ايله در، اورتو،
ستره، و دوشک مقابلی دخی گلور که و طاده
إفاده اولنمشیدی.

الغطاء: سرپوش تنور^{۵۵۵} و دیگ و جز /
فُرُن و چوملک و طنجره گبیلرک اوستنه اورتو
و قپاق.

^{۵۵۵} تنور: نونک شدیله عربی و فکیله عجمیدر معربدر
دیدیلر، مَحْبُز و روی ارض معنالرینه گلور، طاندر لفظی بونک
تَرکیسی ویا غلطی دگلدر. «منه»

الوطاء: معروف / کسر ايله در، إطاء ده لغت
ایدیگی إفاده اولندی که أَلْفی و اودن [۹۵م]
منقلبدر.

الوطاء: سازگاری کردن / اویقونلق، ملایمت و
بر کارده توطئه و إعانتله توافق.

الوطاء: اندر خور آمدن / مسکنت گوسترمک،
تواضع ایلمک و بو حالدره گورنمک.

-ظ-

الخطاء: تیرهای ناوکی / مهمله نك کسر یله در،
فتحی، قصری مستلزمدر دیدیلر، ناوک اوقلریدر
که قوغش اوقی دیرلر، مفردی حَطَّوه در که
حَطَّوات جمعیدر، اگر دَثْرَنی اولمسه حُطَّیه دینور
مصغرا و آنک / [ن ۳۲ظ] جمعی حَطَّیَاتدر. ناوک
قامشدن بر قارش قدر بر اُولُوقدر که کافی تصغیر
ایچوندر، آنک ایچندن اوقی گچورب بعده گزی
کریشه گچوررلر آتارلر، غایت تیز و طوغرد
گیرد، اوقد سائر اوقلردن ناقصدر و اوق
چقدقدن صکره کمان گبی ناوک الده قالسون
دوشمسون دیو بر حلقه ايله خَنْصِر دیدکلرد
صَرْچَه پارمغه کمانکش گچورر، ناو ناودان بر
معنایه در.

الغطاء: کرباسویان / فتح ايله در، کرتنکله
کبیری، شَرْبُوع گبی، آخر ثلاثیانه عَطَا
گچمشدر.

-ع-

النَّعَاءُ: بانگِ گُربه / ضم نونله‌در، کدی سسی، صوت الهَرّه وصَيْحَةُ السِّنُّورِ گئی، بو معناده معرا قریبا گلور.

الرَّوْعَاءُ: باردان / کسر ایله‌در، إعاء لفظنده لغتدر، حرف عین اولنده یازلمشدر. [ر ۱۲۰ظ]

-غ-

البُغَاءُ: بانگِ آهو / ضم یا ایله‌در، گیک صداسی و صِغین سسی، بُغام گئی.

البُغَاءُ: جستن / غرائب لغاتنددر که جستن لفظنده فتح ایله صچامق معناسی و ضم ایله ارامق معناسنک ایکیسنه دخی بغاء لفظی گلدیگندن غیری اولنده ضم و کسر دخی لغتدر.

البُغَاءُ: زنا کردن / کسر ایله‌در، کندیلرله بلا عقد وقاع رجاله یعنی زنا ایلملرینه زَنانک رضا داد اولملیدر که ﴿لَا تَكْرَهُوا فِتْيَاتَكُمْ عَلَى الْبُغَاءِ﴾ کریمه‌سیله إکراه جاهلیت منهیدر.

النَّعَاءُ: بانگ کردن گوسفند / فتح مثلثه ایله‌در، قیون آوازی و کچی آوازینه دخی دیرلر.

الرُّغَاءُ: بانگ کردن اشتر / ضم مهمله ایله‌در، دوه چاغرمق، صیاخ البعیر گئی.

الصَّغَاءُ: جَفَن / فتح ایله‌در، میل و اگلمک و خمیده اولمق، قصری دخی لغتدر.

الأَعَاءُ: باردان / کسر ایله‌در، مقدما مذکور إطاده و طا لغت اولمسی گئی بونده دخی وعاء لغتدر، قَاب که عربیده لفظا و معنی إناءدر، مَحْفَظَه معناسنه دخی گلور.

الدَّعَاءُ: خواندن / ضم مهمله ایله‌در، اوقومق یعنی چاغرمق، دعوت گئی و معروف اولان دعا یه دعا تسمیه‌سی حق تعالی یه ندا ندا ایله ابتدا اولندیغی ایچونددر، حتی لسان صبیانده دخی آمین آمین اوقومقددر. [ر ۱۲۰و] - [م ۹۵ظ]

الرِّعَاءُ: شبانان / کسر ایله‌در، راعی نك جمعیدر که لفظ قرآنیدر و آخر ثلاثیاتده رُعاة جمعی دخی گچمشدر.

الرَّعَاءُ: گوش فا داشتن / قولاق آچمق و خوش إستماع و إصغا ایلمک، ﴿رَاعِنَا﴾ قول شریفی بو ماده‌دندر.

الرَّعَاءُ: بهم چرا کردن / برابر اوتلا یوب بربرینک مرعاسنه مانع اولماق و بعض نسخه‌ده گوسفند قید اولنمش، لکن صحاحده همار دیمشدر.

الصَّعَاءُ: مرغانی / صَعَوَه‌نک جمعیدر که يُؤنَد قوشتی دیدکلری سرچه قدر بر قوشدر، فارسیده سیسیک و سربچه دخی دیرلر، بعضیلر قورق صالاندر دیدیلر.

الضغاء: بانگ بیچاره و مقهور / معجمه ایله در، ذلیل و ناچار و محتاجک فریاد و آنینی.

الضغاء: بانگ رُوبه و گریه / دلگو و کدی صداسی، صوت الثعلب و صَيْحَةُ الهَرَّةِ گبی، و مُوَاء لفظی دخی گلور.^{۵۵۶}

اللغاء: سخن نافرجام / فتح ایله در، کلام فاحشدر، مقصوره ده مفصلدر.

النغاء: آوازهای خوش / فتح نونله در، گوزل صدالر که نغیه نك جمعیدر، وزنا و معنی نَعْمه دیمکدر. [۱۲۱و] - [۹۶م]

-ف-

الجفاء: جفا کردن / فتح جیمله در، ظلم و تعدی معناسنه السنه ثلاثه ده دائر مصدر معروفدر، و فاء مقابلیدر.

الجفاء: قرار ناگرفتن چیزی بر جایگاهی خویش / کندی یزنده بر نسنه قرارداد اولماق.

الجفاء: آنچه سیل بر کنار افکند / ضمله در، سیل صوبی ﴿فذهب جفاء﴾ قول کریمنجه آلوب گتوررکن بر طرفنه ترك ایلدیگی شیدر، حتی قَدْرِكَ اثنای غَلْبانده طَرَح ایلدیگی کَفّه دخی دیرلر که کَفْچَه ایله أخذ اولنور.

الحفاء: پای بُرهنه شدن / فتح مهمله ایله در، چپلاق آفاق اولمق، حتی أسلاف شیوخدن بشره حافی^{۵۵۷} إطلاقی بو ماده دندر.

الحفاء: پچه اشتر مرغ / معجمه ایله در، دوه قوشینک کوشگی و ضم دخی جائزدر.

الحفاء: پوشیده شدن / گیزی و مستور اولمق، مصدردر.

الحفاء: پوشش / کسر ایله در، اورتو که پرده و ستره معناسنه در.

الحفاء: [۹۶مظ] گلیمی که بر مشک شیر پوشند / سود قودقلری میشین قَرَبه اوستنه اورتدکلری کلیم، و مطلقا قرايه ستره سیدر. [۱۲۱ظ]

الرفاء: سازگاری / مهمله ایله در، دوزنلک و باریشقلق که حسن معاشرت ایله ألفت و زندگانی و اتحاد و إتفاق معناسنه که بالرفاء والبنین دعاسی عربده تأویل ایدنلره دینور.

الرفاء: جایگاهی / بر معروف یردر.

الرفاء: مدارا کردن / مدارا ایلمک یعنی بر کمسنه نك غضبنی إزاله و حرارتنی تسکین ایلمک.

السفاء: کم خردی / فتح ایله در، عقل آزلغی، قَلَّتْ نُهْیه گبی که سفاهده لغتدر.

^{۵۵۷} رحلته تاریخ: جلال الاسلام (۲۲۷) «هامش»

^{۵۵۶} م - و مُوَاء لفظی دخی گلور.

- السَّفَاءُ:** سُبُكْساری / خفیف الرفع، لطیفه‌جی که سبکسار سبکمایه دخی دیرلر که بو دخی خفتِ عقلک بر نوعیدر.
- الشفاء:** درست کردن / کسر معجمه ایله‌در، صحت یاب اولمق که معروفدر.
- الصفاء:** پاکی و روشنی / فتح مهمله ایله‌در، تمیزلک و پارلقلق که طاهر و براق اولمق.
- الصفاء:** پاک و روشن شدن / تمیز و براق اولمق که بو حالت بر شه صکره‌دن گلمک معناسنه‌در.
- الطَّافَاء:** ابر تنک / فتح ایله‌در، بر مقدار قلیل بولتدر، لکن غالباً دارة الشمسدن سهو اوله دیدیلر.
- العفاء:** خاکی که اثر بپوشد / بر طیراقدرد که کندیده حاصل اولان ایزی ستر ایدر، قوم اولوب روزگارک هبویله ویاخود وَحْلَنَّاک یعنی صولی چامور اولوب ویا بعد الاثر انجفاف ایله زائل اوله که دیمشدر، شعر:
- على الصفاء عفاء لقد فداك فدا
محاك عفو حبيب ولو عفاك عفا
- العفاء:** سپیدی بر دیدۀ چشم / گوز بیگی اوزره اولان آقلق.
- العفاء:** جایگاهی که پهای نسپرده باشد / بر محلدر که آکا آباق باصمامش اوله.
- العفاء:** ناپیدا شدن / بر شی زائل اولمق و ازاله ایلمک دخی دینور.
- العفاء:** افزونی پشم چارپا / کسر ایله‌در، درت آیقیلیرک توکی چوق اولمق، کثرت شعرات گبی، لکن دوهیه خاصدر دیدیلر.
- العفاء:** افزونی پَر مرغ / قوش قنادینک چوقلغی، لکن دوه قوشنده شایعدر.
- العفاء:** گور خَرانِ جوان / بیانی اشک قودقلری که عفو دخی دینور اولی مثلث الحركه و قصر ایله عفا دخی گچمشدر، میفاء و خرکرة دشتی دخی دیرلر.
- العفاء:** دون از همه چیزی / فتح معجمه ایله، هر شینک آلجغی، أرذل کلّ شیء گبی، قصریله خرمایه حصر اولنمشدر.
- الكفاء:** گلیمی که پرامن خیمه در بندند / اول پارچه‌در که چادر اطرافنه باغلیوب دامن خیمه اولور.
- الكفاء:** کسی را مکافاة کردن / کسر ایله‌در، بر کمسنه‌یه عَوُض ایلمکدر که ایلک مقابلی اولور. [۱۲۲و]
- اللفاء:** جفا / فتح ایله‌در، معروفدر، جفاء لفظی یازلمشیدی.
- اللفاء:** چیزی اندک / آز شی، حقیر و یسیر و قلیل معناسنه که "قنعتُ اللفاء من الکفاء" ضروبنددر.

ایکیسیله دخی تطیّرلری ایچوندر که زُفّاة مقصورتانده سببی مفصلدر.

السقاء: مَشْکاب / کسر مهمله ایله، صو مشکی که میشیندن اولور و سود دخی قورلر؛ زیرا أعراب هر مایع نسنه بی میشین ظرفه قورلر، یاغ طلومنه قربه و سود طلومنه اگر آلتی آیلق اوغلق جلدندن اولورسه وَطَب دیرلر.

الشقاء: بد بختی / فتح معجمه ایله، طالع کوتو اولق، مقصوره ده مذکوردر، اويله طالعه بخت دَنَدانخای دخی دیرلر.

اللقاء: بادِ لَقْوَه / اوّلی مثلثدر، بر علتدر که انسانک آغزی اگیلور، دواى جسمانی و نَفَس روحانی معالجه لریله ینه یرینه گلور، چار آخشیجندن ریحک مدخلی سائرینه غلبه ایلدکده قسمت عادلده عدم تساوی ایله حادث اولور، "دَاءُ لِأَنْبِيَاءِ أَلْفَاجُ وَاللَقْوَةُ" حدیث شریفی مبتلاره تسلّیت بخش و شفای صدر و بال اولور.

اللقاء: کارزار / کسر ایلهدر، جنگ یریدر، إستقبال و مقابله و محاذاة و بولشمق معنارینه گلوب، بو حالت معرکه لرده دخی جریان ایدن احوالدن اولدیغی جهتن ذکر حال طریقیله محلی مراد اولنور.

اللقاء: عُقبان / مفردی لَقْوَه دیشی طوشنجل قوشلرینک نامیدر، سبب تسمیه اول قوشک آغزی وسیع اولدیغیدر، یاخود تیز حامل

النفاء: گیاههای خرد پیرامن گیاه بزرک / نونلهدر، بیوک اوتلق اطرافنده اولان کوچک اوتقلر، شکیر و شکر گی.

الوفاء: پیمان نگاه داشتن / عهدِ قدیمی محافظه ایلمک که مقابلی غدردر، قرآن کریمده ﴿أَوْفُوا بِالْعَهْدِ﴾ بیورلمشدر.

-ق-

البقاء: باقی بماندن / موحد ایلهدر، پایدار اولق، عدم زوال معناسنه مصدردر.

الحقاء: مندیلهها / مهمله ایلهدر، ازارلر که درت کوشه لی / [م ۹۷و] بزدر که نسوان باشلرینه باغلرلر، وقایه دخی دیرلر، اصلنده صُلب و خاصره یعنی بَل و بُوگر معناسنه شهرت بولدی، صکره معنای مزبوره دخی نقل و بند میان ایلدکلری پشتماله دخی ذکر محل طریقیله اِطلاق ایتدیلر، کثرت استعمال ایله بر شی مجاز ایکن حقیقته منقلب و قتلله حقیقتدن منسلب اولور.

الحقاء: هّی گاهها / وجود انسانیده اولان خالی محللر که بوش بوگر دیرلر که عربیده آکا تجویف دینور، جمعری رباعیاتده گلور.

الزقاء: بانگ خروس و بُوم / زای هوز ایلهدر، بُنُوس و بیقوش صداسیدر، لکن آنلرک امثالی / [ن ۳۳و] هر صَیحَحه دیرلر، ایکیسی میاننده فرق ایلدیگی اولادِ عربک

اولمسیدر که هر تیز حامل اولان جنس حیوانه
لقوه دیرلر و تیز حامل ایدن اركك قیسدر
فتح قاف و کسر موحدہ ایلہ.

اللقاء: دیدن / گورمك، مصدر در ملاقاته
گبی، بونده دخی ذکر لازم ملاحظه سیله در،
مقصورا دخی دیدار معناسنه گذار ایلدی.
[۱۲۲ظ]

النقاء: پاکیزگی^{۵۵۸} / فتح نونله در، تمیزك،
آرولق، نقاوت و نظافت گبی، ضرورتنده قصر
دخی اولنور که شاعر دیمش **شعر:**

حملُ البدرِ على غُصْنِ النَّقا
وحكى ما في الرِّشا من غَيْدٍ

الوقاء: نگاه داشتن بَتَنِ خویش / کسر ایلہ و
فتحی دخی لغتدر، / [م ۹۷ظ] کیشی کندی
وجودینی صقلامق و صاقنمق، محافظه گبی.

-ك-

البكاء: اندك شیر شدن / فتح موحدہ
ایلہ در، سودی آز اولمق، مطلقا قلیل اللبن
اولمق.

البُكاء: گریستن / ضمله در، آغلمق، لكن
مدیله صوت البُكا و قصریله دمع البكادر
دیدیلر، آغلامق إفراطِ حزنندن اولدیغی گبی
فرط سروردن دخی اولور، حزنك دمعی سَخِن

^{۵۵۸} پاکیزه: ضمیری حذف و كافِ وقایه آندن
بدلدر. «هامش»

و فرحك یاشی بارد اولور که قریزُ العین گوزی
صوغق یعنی شاد دیمکدر و دمع دخی بُزاق و
مني گبی فی الأصل قانندن متحوّل اولمغله أحيانا
بلا إنقلاب ظهور ایدر.

الذكاء: زیرگی / فتح معجمه ایلہ در، تیز فهم
اولمق، فارسیده آذیر دیرلر.

الذكاء: سالِ بزرگی / یاش کمالن بولمق، مسنّ
اولمق.

الذكاء: تمامی چیزی / بر نسنه نك ثباتی و
کمالیدر، تیز فهمه ذکی دیرلر عقلك کامل
اولدیغی ایچون.

الذكاء: افروخته شدن / آتش شعله لنمك، بو
ذکا ماده سی مقصوره ده مذکوردر.

دُكاء: نام آفتاب / ضمله در، گنشك اسمیدر،
مقصوره نك مثلثنده إلا لفظنده إناها اولنمشدر.

الركاء: رودباری بنجد / فتح مهمله ایلہ، نجده
یعنی حجاز ایلہ عراق میاننده بر ایرماقدر، فی
الأصل قیو معناسنه در.

الركاء: دلوهای خُرد از ادیم / کسر ایلہ در،
میشیندن مصنوع اوافق قوغه لر که مفردی رکوه
در.

الركاء: رَسْتَنِ کِشْت / فتحله در، اکین یتیشوب
بیومك و کمال بولمق، و هر سبزه یه إطلاق
اولنور.

الركاء: افزون شدن / آرتمق و نما بولمق.

بر نوع آغاجدر که نمایشی خوش لکن طعمی
آجیدر.

البلاء: آزمایش و آزمودن / موحد ایلهدر،
تجربه و امتحان که صنایق و یوقلامقدرد، بلیه
گبی که جمعی بلایا خماسیاتده مقصورهده
مذکوردر، آزمایی دخی دینور، بلانک حسنی
دخی واردر، مصیبتده بلاء دیدکری عبدک رتبه
صبری آنکله تجربه اولندغی سببنددر که
﴿ولبلونکم بشیئ من الخوف والجوع﴾^{۵۵۹} الیه،
ارباب ابتلایه اُجی الایتدر.

البلاء: نعمت دادن / نعمت ویرمک، انعام و
إحسان ایلمک.

البلاء: مکروه رسانیدن / یرامز نسنه اصابت
ایلمک که مصیبت دخی دیرلر، وجهی قریبا
مذکوردر.

البلاء: کهنه و پوسیده شدن / کسر ایلهدر،
اسکیوب چوریمک، اندراس گبی و عظام بالیه
/[م۹۸و] بو مادهدندر.

البلاء: باک داشتن / خوف طاری اولمق، "لا
أبالی مبالاهم" یعنی إکتراث و خوفیمکدر.

التلاء: زهار و پیمان / فتح فوقیه ایلهدر، عهد
و ذمت ویرمک که گویا آکا تالی و تابع اولمقدرد.

الجلاء: حواله کردن / بر کمسنهیه بعض اشیا
سپارش دیمکدر.

الزکاء: بصلاح آمدن / رتبه کماله گلوب
أکله و إستعماله صلاحیت پیدا اولمق نما ایله
و گُرك طبخله اولسون.

الشکاء: نهرها / معجمه ایلهدر، اول قابلدر
که آنلرده یایق چالقرلر.

الشکاء: مشکها از پوست بزغاله / اوغلق
دریسندن اولان قربهلردر، سقاء مذکور گبی.

المکاء: مرغیست سرآینده در مرغزار /
ضملمهدر، چمنزارده اوتر بر قوشدر اسی
شُبَانْفَرِیْنْدَر، کافده تشدید دخی لغت اولمغله
جمعی مکاکی گلور.

المکاء: صغیر زدن مرغ / قوشک صفلق
چالمسی که اصلق دیرلر، شَبْلِیْدَن و شَفْلِیْدَن
و شَفْلِیْدَن دخی دیرلر. [ر۱۲۳و]

المکاء: بلب صغیر زدن / کیشی طوداغیله
صِفْلِق چالمق که قوشجیلر ایدرلر، مَکُو دخی
او معنایهدر که مُکاء و ﴿تصدیه﴾^{۵۵۹} لفظ
قرآنیدر، تصدیه صدادن تصفیقدرد.

الوکاء: بند مشک / کسر ایلهدر، صو
قِرايه سنک باغیدر.

-ل-

الألاء: درختی / فتحله، الخلاء وزندهدر و تا
إلحاقیله الألاء قصر ایله ینه الخلاء گبی اولور،

^{۵۵۹} تصقیق: ال چالمقدرد. «هامش»

الحَلَاء: قهی شدن / خلوت یعنی بوش اولق و خالی قالمق، مصدر در.

الحَلَاء: عهد شکستن / کسر ایله در، یمینده خُلف ایدوب حانث اولق و امان ویرمش ایکن ویا امان دیمش ایکن نقض عهد ایلمک.

الحَلَاء: حرونی کردن اشر / ضمله در، دوه چوکمک و یوریمکدن ابا ایلمک.

الدَلَاء: دَلوها / کسر مهمله ایله در، قوغه لر که دَلوک جمعیدر، مقصورا دخی مذکوردر، میشین ویا خُشی اولور.

السَلَاء: خار خرما بن / فتح مهمله ایله در، خرما آغاجنک دیکنی، اصلی لامک سکونیه سَلَا کَسْب وزننده در و مقصورا دخی یازلمشیدی.

السَلَاء: روغن کداخته / کسر و تخفیف ایله در، ارمیش یعنی إصلاح اولمش یاغ، اگر سوددن چیقارلرسه سمن و حبوب و نباتات و میوه لردن حاصل اولورسه دُهن دیرلر، فارسیده روغن مشهوردر، ﴿یکاد زیتها یضیی ولو لم تمسسه نار نور علی نور﴾ مدیحه سنجه فاتحه ظهور اسلامده قندیل ایله زیت مستعمل ایدی، اگرچه زمان مشکاکه نبوت علیه التحیه شمع موجود و مستعمل ایدی، لکن حضور [ن۳۳ظ] شریفلرنده ایقاد اولنمیدی، مورث صفوتدر دیو زیت مختارلری ایدی.

الصَلَاء: سوخته شدن / فتحله در، یانمق.

الجَلَاء: از خاتمان بدر کردن / جیمله در، بر کمسنه پی مال و املاکندن چیقارمق یعنی نفی ایلمک که إجلاء دخی دیرلر، بو متعدی و لازم دخی گلور.

الجَلَاء: از خاتمان بیرون شدن / بر کمسنه خاندانندن چقمق که لازمیدر.

الجَلَاء: سرمه / کسر ایله در، سرمه که معروفدر، توتیا گبی بر شیدر گوزه سوررلر، گُحل دیرلر، سبینه اسناددر.

الجَلَاء: زدودن / بر پاشلی شیه جلا ویروب پاسی آچوب إزاله ایلمک.

الجَلَاء: افکندن / براقمق، ترک و طرد گبیدر، فتحله جلاءنک معناسنده لغتدر.

الحَلَاء: تراشهای پوست / ضم مهمله ایله در، حین دباغنده درینک یوزندن چیقان قازنتی.

الحَلَاء: نشاغهای روی / یوزده اولان علامت لر که جیل دینور، قصریله دخی مسطوردر. [ر۱۲۳ظ]

الحَلَاء: آبخانه / فتح معجمه ایله در، مستراح معناسنه که قصریله خرا لفظنده مفصلدر.

الحَلَاء: جایگاهی قهی / خالی محل، بوش یر که اسمدر، خلا و ملا دیدکلری موجود و معدوم دیمکدر.

الصلاء: گرم شدن با آتش / آتشله ایصینمق، سخونت گبی.

الصلاء: آتش که بدو گرم شوند / کسر ایله ایصنمق ایچون اولان آتشک دخی نامیدر.

الصلاء: بریان / شوی دیدکلی بریان که آتشله اوله، کباب گبی، شواء دخی واوده گلور.

الصلاء: رسی که پهای گوسفند بندند / قیون آیاغنه باغلدقیری اپیدر. قوش دوزاغنک و انسانک هلاکی ایچون قوردقیری دامک دخی اپلرینه دینور، حبِلْ أَلْفَحْ و آلت مَصید گبی.

الطلاء: سیکی ستبر / کسر ایلهدر، قوی و قالک / [م ۹۸ظ] مثلث که می پوخته و خمِرْ پُخْتَجْ دخی دیرلر، حسننه ایما ایچون مطبوخ اولمیان شرابه دخی طلاء دیرلر، سِیْکْ سه ایله یک دن مرکبدر.

الطلاء: رشته / اپیلک که رقیقدر، بعضیلر صیلاي مزبور معناسنهدر دیدیلر، جنس معناسنه اولان طلودن مأخوذدر.

الطلاء: آنچه بر اندایند / هر شی که سورمک ایله وجود بوله، صوالر و مرهملر و یاقولر گبی که طِلا ایتدم دینور.

الغلاء: بلندی و بزرگواری / فتح و تخفیف ایلهدر، یوجهلک و بیوکلک که اسمدر، اول علوْ صوري و گرکسه معنوي اولسون.

الغلاء: بلندی و بزرگواری شدن / حالت مذکورهیه نائل و واصل اولمقده دخی مستعملدر که مصدر اولور، نوع مقصوده ایکیسی دخی مبسوطدر. [ر ۱۲۴و]

الغلاء: نرخ گران شدن / کسر معجمه ایلهدر، نرخ زیاده و بهایه چیقمق که غلای أسعار دخی دینور.

الغلاء: چیزهای که بغایت بیندازند / بر کارک تمامنده بیانه آتدقیری شیلردر.

الغلاء: گران خریدن / بر نسنه پی بهالی آلمق.

الفلاء: کُرگان از شیر بازکرده / فتح فا ایلهدر، فُلُوكْ جمعیدر که سوددن کسدکلی فُلُونلردر، فُلُوْ فتح و ضم و شَدِّ واو ایلهدر و سوددن کسمک کسر و سکون ایله فُلُودر، اگر إفتلاء یعنی سوددن کسلمش اولمسنه بو ماده ایله تسمیه اولنمازلر.

القلاء: دشمن داشتن / قاف ایلهدر، بغض و عداوت که قصریله دخی لغتدر.

الکلاء: کناره رودبار / نهر کبیرک کناری و اطراف، شفا گبی.

الکلاء: نباتی / مطلقا اوت گِرکْ حَشیش گِرکْ عُشب یعنی رُطب و یابس جمله سنه دینور.

الکلاء: نام زمینی / بر یرک اسمیدر، بصره ده
مرسای سفینه در و تشدید اللام دخی لغتدر.

الکلاء: نگاه داشتن / کسر ایله در، حفظ و
حراست معناسنه مصدردر.

الملاء: ثقه شدن / فتحله در، سلام و
سلامت وزننده، ملاء معتمد و غنی اوملق،
مصدردر.

الملاء: چادرها / چادرلر دیدکلری بَر که
عمود ایله رفع اولنوب تحتنده آسایش حاصل
اولور، واحدی ضمله ملاء در.

الملاء: حیفها / ضمله در، یورغانلردر که بر
وجوده وافی اوله، اگر ذواتی کثیره حاوی
اولورسه چادر معناسنده شهیددر.

الملاء: چوب بازی کودکان / کسر ایله در،
صیلرک اوینادقلری آغاج که مِقلاء و چوماق
دیرلر و چلکلرینه قُلّه دینور که آنی مِلاء ایله
کندیدن دور ایدر و بر نوعنه دُسه و دُمه
دیرلر و بُقّیری دخی مقصوره ده یازلمشدر.

الملاء: آمانیهایی پر / مرادلر ایله طُلو دیمک
یعنی اُمْنِیّه کثیره که مطلب معناسنده در.
[ر ۱۲۴ ظ]

الولاء: دوستی / فتحله در، سوگوئیلک، محبت
گبی، موالاة معناسنه.

الولاء: میراث غلام آزاد کرده / بر قولی آزاد
ایدن کیشی یه اول قول بلا ولد فوت اولدقده
آنی اعتاقی سببيله شرعا اصابت ایدن مالیدر.

الولاء: دوستان / احباب معناسنده در، وَلِیّ فَعیل
بمعنی الفاعل اولورسه مطیع بی عصیان و بمعنی
[م ۹۹ و] المفعول اولورسه محض فضل مَنان ایله
منظور لطف سبِحان دیمک اولور.

الولاء: مهر شدن / زیاده اولو اوملق، اولو الأمر
و نافذ الکلیم اوملقدر.

الولاء: پس یکدیگر / کسر ایله در، بر نسنه بر
آخِرینی ولی ایلوب تبعیت ایلیمک، ذی القعده بی
ذی الحجه ولی ایلرسی گبی.

الولاء: پیایی کردن / بر قاچ شی بربرلری آردنجه
اوملق، تتابع گبی.

-م-

الإماء: پراستاران / مفردی اَمّة در، قراوشلر که
جاریه لفظی آزادسز دیشی قول معناسنه جاریدر،
عامّ وزننده مدّ و شدّ ایله آمّ و کسر و سکون
ایله اِمّوان اِخوان گبی جمعلردندر.

الحماء: کالبد / فتح جیم و تخفیفله، قالب و
شخص و جُثّه و شَبَح بی روحدر، شدّ میم دخی
لغتدر.

الحماء: بدلی که خود را بدان رهانند / کسر
مهمله ایله در، کندی قورتلمغه ویردکلری بدلدِر،
معنی و وزنا فداء گبیدر، مقصوره ده سابقدر.

الدِّمَاءُ: خوڻا / کسر مهمله ايله در، دم لفظنک جمعيدر قانلر ديمکدر، أخلاط اربعه سوداء لفظنده بيان اولنور إن شاء الله، جاهليتده اولان آکِلُ الدَّم ايکي آدمدر؛ بری أبو عُتْبَةَ الْخَوْلَانِي و بری أبو فالح الأُمَارِي در، روح جسد الکونين عليه و على آله صلوات الثقلين جنابلرينک هنگام قصد فصد و اجتماعده خون پاکلري تبرکا نوش جان ايدن ذوات عالیشان درتدر؛ علي المرتضى و عبد الله بن الزبير و أبو طَيِّبِهِ و سالم حجام ياخود أبو هند سنان حجام ایدی، ع:

عافيتلر ايچن مسلمان. ۵۶۰

الدِّمَاءُ: باقى جان و جنبيدن / فتح معجمه ايله در، هنوز ذبح و تزکيه اولنان حيوانک جسدندن روحک قبل الإنسلا ب قلان مقدارى که آن بسيرده او دخى خارج و زائل اولور و اول نيم بِسْمِلك بقيّه رمقدن ناشى هَوْل جان ايله اول زمان قيلده اولان حرکتيدر.

الرَّمَاءُ: افزوني / مهمله ايله در، رباءدر که مدّا و قصرا مخلنده تفصيل اولنمشدر و بو زياده لك معنوي دخى اولور، «رَمَيْتُ عَلَى السَّيْنِ» كلامى گي که سَيَّمَزَ التَّمَش سنه يي

ايکي اوچ سال زياده اولدى ديمک اولور، مترجم فقيرک سَيَّم گي. [۱۲۵و]

الرَّمَاءُ: پرسيدن رفتن / گتمک استمک يعني عزيمت رمايته ويا آتشمغه طالب اولق، تَرامي گي.

الرَّمَاءُ: تير يا سنگ انداختن / کسر ايله در، اوق ويا طاش آتمق و طاش امثالنده ايکي صورت وارد بر شيه ضرب حجر ويا الندن إلقا که يره برقمقدر.

السَّمَاءُ: آسمان / فتح ايله در، گوک ديدکلري سموات سبعة که تذکير و تأنيثي يکساندر. [م ۹۹ظ]

السَّمَاءُ: آسمانه خانه / اوک طامة و تاوانى، غمى و سماوه گي و آنک امثالى اولنلره دينور سقف گي که مُظَلَّه اولمسييله در.

السَّمَاءُ: ابر کشيده / اوزون بلوت، سحاب طويل گبيدر، گولگه ويرمسييله تسميه ايلديکلري قريبا ذکر اولنور. إن شاء الله

السَّمَاءُ: باران / يغمور، مطر گي و بو معناده جمع قلتى أَفْعَلَه گي اَسْمِيَه در و جمع کثرتى فعول گي سُئِي در که واوى قلب اولندى.

السَّمَاءُ: نباتي زمين / نباتاتدن بر نوع اوتدر.

السَّمَاءُ: پشت اسب / آت آرقه سى، ظهر الفرس گي، معنای سمو اعتباريله تسميه اولندى.

^{۵۶۰} سَفَّاح و سَفَّاک لقبيله خلفای عباسيه نك اوّل عبد الله شهرت يافته در، اوّل سَفَّاک اولق آخرينک مسفوك اولسته معنوي براعت استهلال اولمشدر. «منه»

السماء: هر چیزی بلند که سایه کند / هر یوکسک شی که گولگه ویره و ظلّ معنوی یه دخی شاملدر که "السلطان ظلّ الله فی الأرض" اثر شریفی گبی.

الظّماء: تشنگان / کسر معجمه ایلهدر، صوسزله دیمکدر، مفردی ظمان وزن و معناده عطشان و لفظ قرآندر.

العماء: ابر تنگ / فتح مهمله ایلهدر، اینجه بلوت، سحاب رقیق گبی، حتی بعضیلر ضباب یعنی طماندر دیدیلر که جبال و بحارده پیدا اولور سائر دخان گبی تکثف ایدوب ینه غمام اولور و عدم بصر معناسنه اولان عمی مقصورده گوريله.

العماء: بیهوشی / معجمه ایلهدر، اوغنمق، غشی گبی، مقصورده مفصلدر.

الغماء: آسمانه خانه / کسر ایلهدر، بو معناده فتح قصری إقتضا ایدر، قوناغک سقفی، سماوه گبی که تاوان دینور، لکن سقفک اوزرینه قونان شیدر دیدیلر قامش، / [ن ۳۴و] و طپراق و کیرمد گبی. [ر ۱۲۵ظ]

القماء: فرومایگی و خواری / فتح قافلهدر، اصلی آلچق و رذیل و ذلیل اولمق که اعتباردن ساقط دیمک و تا ایله دخی قماءت وزنا و معنی حقارت و قُمُوت دخی لغتدر.

النماء: بررستن / نونلهدر، بتوب بیومک، مُمُو گبی و نشو و نما تعبیری فتحله بو مادهدن اولمق خوشنمادر.

النماء: افزون شدن / چوغالمق، کثرت بولمقدر، مخدومان سگانهدن بری اولان نامیه بو مادهدندر و ایکسی دخی غازیه و مولّدهدر.

-ن-

الأناء: بس افکندن / تأخیر و تأتی ایلمک.

الإناء: آب خور / کسر ایلهدر، صو ایچمک ایچون / [م ۱۰۰و] یاپلان محل چشمه گبی که عین و سقایه دخی دینور، ترکجه صواق و سبیل دخی دیرلر و مشربه و ظرف معناسنده دخی مشهوردر، جمعی آنیه گلور.

البناء: دیوار پست / کسر موحده ایلهدر، آلچاق دیوار یعنی دیوارک آلچاق یری که آکا تمل و اساس و بنیاد دیرلر، صکره جملهسنه إطلاق ایلدیلر، حائط و حدار گبی.

البناء: بنیاد کردن / یاپو یایمق که مصدردر، بنیه گبی که کسر ایلهدر.

الثناء: سخن نیکو / فتح مثلثه ایلهدر، کلام حسن یعنی آیو سوز، نظم و گرکسه نثردر.

الثناء: دو دو / ضملهدر، ایکیشر ایکیشر دیمکدر، مثنی گبی که ثلاث و مثلث و رباع و مُربع امثالی دخی بو وزندهدر.

الثناء: رَسَنِ زَانُونِدِ اشتر / کسريله‌در، دوه‌نك آياغی باغلنان ایپ، عِقال بعیر و عِراس گئی، لکن [۱۲۶و] افرادی فرض طریقیله‌در؛ زیرا ثنائین تثنیة مستعملدر که یکی آياغنك باغیدر، محلّ دَقّت بونده‌در که ثناء شِکال و عِقال گئی مفردا مستعمل اولدیغی گئی یوکدن و قیلدن اولمق شرطدر، پشمین و مویین دخی اولدقدن صکره ایکی قاتدن مفتول اولمق شرط دگلدر، زیاده‌دن اولنره دخی إطلاق اولنور، بعضیلر اسمندن دو توی اولمق لزومنه ذاهب اولملری لا طائلدر، اگر قایشدن اولورسه خدام دیرلر.

الثناء: پیرامنِ خانه / اوک اطرائی، وزن و معناده فِناء دار گئی.

الحناء: بیندودن بَحْنًا / مهمله ایله‌در، فنا ایله صوامق یعنی فَنائی سورب آنکله مصبوغ قیلمق که بو معناده تَحْنیه معروفدر، حِنا و فغا بو معناده گچمشلردر.

الرّناء: آواز / ضم ایله‌در، سس، صوت گئی، رَنّه و اَزْوان و صلیل گئی و صدا و نوف روزگارک ضربندن عکس ایدن سسدر که جِبال و قِباب و إناء امثالنده شِنیده‌در.

الرّناء: تنگی از همه چیز / فتح معجمه ایله‌در، هر شی که دار اوله، ضیق گئی.

الرّناء: مرد کوتاه / بوی قصه کمسنه، حَنْبَل معناسنه‌در، قصیر القامه گئی.

الرّناء: حاقن بول و غائط / سیلیندن که پیش و پسدن کنایتدر خروجه متقاضیانی حبس ایله جسمنده شدّت حاصل ایدن کیشیدر. حاقن یالکز بولده و حاقب غائطده و زَناء لفظی ایکیسنده دخی قوللنورلر.

الرّناء: پلیدکاری کردن / کسر ایله‌در، مردار ایش ایشلمک که عریسی ترکیده دخی معروفدر، اصطلاحده عقدِ شرعیسن وطی و قِربان که حرامدر، لغت نجده ممدوده و لغتِ حجازده مقصوره‌در که محلنده مذکوردر.

السّناء: بولندی / فتح مهمله ایله‌در، یوکسلک، [م. ۱۰۰ظ] رفعت گئی.

السّناء: دشمن داشتن / معجمه ایله‌در، عداوت و بغض معناسنه مصدردر، شِناء و شان دخی بو معنایه‌در.

الصّناء: خاکستر / مهمله ایله‌در، کول که آتشدن حاصل اولور، عربی رماد دیرلر و خاکستر کافک کسريله‌در.

الصّناء: چرک / کیر و پاس، فارسیده رَنّ و عربجه وَسَخ و دَرَن دخی دیرلر، رماد ایله همنهاد اولدقلری گئی لغتده دخی مشترکلردر.

الصّناء: دردی / معجمه ایله‌در، مرضدر، مقصورا زمانی ممدود اولان علتده مذکوردر.

الطناء: فرختن خرما بر درخت / کسر مهمله ایلهدر، خرما هنوز إجتنا اولنمقسزین در شجر ایکن صاتمق.

العناء: رنجور شدن / فتح ایلهدر، خسته‌لک و زحمت و مشقت چکمک، عنت‌گی.

العناء: بی‌نیازی / معجمه ایلهدر، نفع و إستغنا و ماسوایه عدم مراجعت.

العناء: شایستگی / یاقشمق، لایق و سزاوار اولمق.

العناء: سرود / کسر ایلهدر، ایرلامق، تغنی و نغمه‌گی، حتی غنا لحن خفی و جلی یه مؤدّی اولمادقجه ممدوحدر که قرآن کریم تلاوتنده تغنی ایلمیان بزم ملتزمزدن دگلدر دیو اُترده وارد؛ [۱۲۶ظ] زیرا ترقیق قلوب و تنشیط روح ایچون تالی تحسین صدا وتلحین ادا ایدوب مستمع آنکله امور اخرویه‌یه و تقوایه راغب اولور، اشته بو فائده‌پی پیدا ایلمک امر خیره سبب اولمقدر و بعضیلر قرآن کریمه سائر شیلره احتیاجدن غنای قلب حاصل ایلمیان کمسنه بزدن دگلدر دیمکدر دیدیلر. ﴿ولکل وجهة﴾.

الفناء: سخن‌نیکو / فتح قافله‌در، بو معنی لغات عربدن بعضیلرنده واقع اولمشدر که سخن مستحسن و کلام حسن یعنی ایو سوزدر.

الفناء: نیست شدن / یوق اولمق، اهل الله دل آگاه پر إنتباه فنا ایکی قسمدر دیمشدر: بری کثر ریاضت سببیه ذمائمک سقوطیدر که مُحامدک وجودنی مستلزمدر و بری دخی عظمة اللهده مستغرق و مظهر شهود حق اولمق، کندیدن عالم ملک و ملکوتک حسنی إزاله ایدر؛ زیرا سلطان حقیقت ظهورنده اوصاف بشریه شهودا فنا بولور، آکا فُقد و فُقدان و وجود حقانی دخی دینور. عین الوحده صاحبی دیر که: کتب کبار صوفیه‌ده واقع اولان عدم تعبیری خفاء معناسنه‌در، آنک مقصودلری نفی محض دگلدر. ﴿ربنا لا ترغ قلوبنا بعد إذ هدیتنا﴾. [۱۲۷و] - / [۱۰۱و]

الفناء: پیرامن خانه / کسر ایلهدر، اَوک چوره‌سی، مثلاً قلعه‌نک واروشی فناء بلده‌در که بعض مصالح ایچون یاپلمشدر.

الهنا: خوشه خرما / خرما صالقمی و بوغدا ی و آریه باشاغی، سنبله‌گی.

الهنا: گونه از قطران / بر دورلو قطراندر و قطرانی حیوانه سورمک معناسنه دخی گلور و اُم هانی بو معنادن کنیه‌در که هانی عیال زحمتی چکوب آنلره خادم و یاخود بالکلیه هاضم و ملایم دیمکدر که مرکبا صکره علم اولمشدر.

الواناء: سُست گشتن / فتحله‌در، گوشکلك و آسیمه سر اولمق نعتی و آنی ضعف حالی تَلَعُم قالی موجب اولان کمسنه معناسنه‌در، ﴿ولا تنیا

فی ذکرې» بو ماده دندر که قصرنده معنای کریمه یازلمشیدی.

-ه-

البهاء: زیبایی / موحده ايله در، گوزللك يعنى حسن و رونقن و لطافت معناسنه اسمدر صوري اولسون معنوي اولسون.

البهاء: ماده اشتری که با دوشنده انس گیرد / سودنی صاغان کمسنه یه آلیش اولان دوه، مونسه الحالب گبی، بو معناده معتل دگلدر مهموزدر.

البهاء: انس گرفتن چیزی / ذي روح و بي روح هر شيله ألفت و أنسیّت ايلمك، بو كلمه مهموزدن دخی گلمك جائزدر.

البهاء: زیبا شدن / حسندار اولمق که بو معناده مصدردر، نعتي بَهِيّ گلور، حسن گبی.

البهاء: دریدن خیمه و ماندش / چادر و سائر نسنه یی یرتمق، حَرَق الخیمه گبی، «المغزی تُبْهي ولا تُبْني» مثلي کچی چادرک اوزرنه چیقوب آني پاره لر دیمکدر، مع هذا عربك خیامی قیون یونکدن ویا دوه تویندندر، کچی قیلندن دگلدر.

الدهاء: نیک رأیها / مهمله ايله در، رأی و تدبیرلری خوش که ترکجه دوشنمسی گوزل و صنامسی گوکجک دیمکدر، جَيِّدُ الفكر و سدیدُ التجربة گبی، کلمه سی یائیدر.

الدهاء: رنجها / زحمتلر که خسته لگه داهیه دیرلر کندی و اطراف زحمت چکدیگی ایچون.

الدهاء: سختی کارها / ایشلرک شدتی و مشقتلی و صعب اولمسی. [۱۲۷ظ] - [۱۰۱ظ]

الرهاء: بیابان هموار / مهمله ايله در، دوز بیان یر که قَرّ تعبیر ایدرلر، لکن رهاء بول یردر ارض واسعة معناسنه، فِرَاح گبی دیدیلر.^{۵۶۱}

الرهاء: نام شهری / ضمله در، بر شهرک اسمیدر.

رهاء: قبیله از عرب / عربدن بر قبیله در، [ن۳۴ظ] مَذْحِجْدن^{۵۶۲} بر جماعتک نامیدر که قصرا مذکوردر.

الرهاء: آهسته شدن / کسريله در، یومشق يعنى خفیف و نرم و آغر اولمق، سهولت گبی که «واترك البحرَ رَهْواً» کریمه سی وارد اولدی.

الرهاء: اندازه / ضم معجمه ايله در، مقدار معناسنه، رُهاء أَلْف بیک قدر دیمکدر، نهاء گبی.

الصهاء: گوهاى آب / کسر مهمله ايله در، صویک اگلنچک یرلری، مَنَاقِعُ الماء که منبعندن جریان ایدوب گلوب برکدیگی یرلردر، چشمه لر،

^{۵۶۱} زیرا دوز اولمغله وسعت و بول اولمغله استوا بولنمق لازم گلمز

که سهوه محمول اولمیه دیدیلر. «منه»

^{۵۶۲} معجمه ايله جیمک بیننده مهمله ايله، یمنده بر

قبیله در. «منه»

سبیلر گئی و ایکی ترازو میاننده اولان یتاق
یری.

الطَّهَاء: ابر دور از زمین / فتح ایله در، یردن
اوزاق یعنی یوکسک بولت، سحاب رفیع گئی
و إعجام ثانی ایله طخاء دخی گچمشیدی،
طهاف دخی بو معنایه در.

النَّهَاء: کژء تیر قمار / نونله در، قمار اوقنک
اگریلگی، إعوجاج سهم المیسر گئی که اولاد
عرب یلکسز اوقلرله اوینارلر.

النَّهَاء: پایان کار / ضمله در، نهایت
معناسنه که ایشک نتیجه سی و زُهاء معناسنه
دخی گلور.

النَّهَاء: شیشه / صرچه لر، قواریر و زجاج
گئی که آبگینه و مینا دخی دیرلر.

النَّهَاء: گردابها / چولکلر که صحرا ده روزگار
دونر و خار و خاشاکی دوندر، قاصرغه
دیرلر و دریاده صو دواران ایدوب آشاغی
دوکیلور، مصادفه ایلدگی هر شیء چیقامز
برابر دونر، بر نوعنه دخی طلومبه دیرلر و
صویک یوقاری قالمسی معناسنه دخی لغندر
که معا قالدردیغی شیء نازل اولدقده گوکدن
فلان یاغدی دینور.

-و-

الإواء: جایگاه گرفتن / کتاب وزنده در، یر
طوتمق و بر محل إتحاذ ایلمک، لکن ساوی

إلى جبل ﴿کریمه سنده إوادن رجوع معناسنه در و
إواء وزن و معناده إسکاندر، مأوی مکان دیمک
اولدیغی گچمشدر. [۱۲۸و]

البَّوَاء: همتا و یکسان / فتح موحد ایله در، وزنا
و معنی سواء گئی، برابرک که کُفُو و تَوَّام دخی
دینور.

التَّوَاء: هلاک شدن / فوقیه ایله در، طاغلمق و
یوغ اولمق و مُضْمَحِلّ و مُتَلَّاشِي و تلف اولمق،
اگر هلاک قلبه تعلق ایدرسه حوی دیرلر که
مذکوردر.

الثَّوَاء: ایستادن / مثلته ایله در، طورمق و
یرلشمک و مکث و إقامتدر، لکن بونده
درنگیدن معناسنه در که توقف و تمکن دیمکدر.

الجَّوَاء: زمین فراخ / کسر جیمله در، بول یر،
ارض واسعة گئی، لکن جدول فسیح معناسنه در
که بیوک دره دیمکدر، نهر عظیم گئی.

الجَّوَاء: جمع الجَوّ / مفردی اولان جَوّ آسمان و
زمینک میانیدر که حرف واوده گلور، جمعنده
/[۱۰۲م] دخی شده لغندر.

الجَّوَاء: نام جایگاهی / بر یرک آدیدر که یمامه
دیرلر، زَرْقاء نام عورتک بلده سیدر.

الجَّوَاء: خیمه پشمین / مهمله ایله در، یوکدن
چادر، الخیمه من العهن گئی.

الْحَوَاء: گرسنگی / فتح معجمه ایله در، آچلق،
جوع گئی، قصر ایله دخی مذکوردر.

الْخَوَاءُ: هُوىِ میان دو چیز / ایکی شک
آراسی آچلوب آشاغی طوغری شق اولق،
قصرا دخی مسطوردر.

الْخَوَاءُ: تھی شدن / بوش قالمق، مقصورا
دخی یازلمشدر.

الْخَوَاءُ: افتادن / دوشمک، سقوط و خرور و
هبوط گبی.

الدَّوَاءُ: دارو / مهمله ایلهدر، علاج معناسنه
لفظ معروفدر که خستهیه ویریلان معالجه.

الدَّوَاءُ: دارو کردن / کسر ایلهدر، علاج
ایلمک و مرضک دفعی ایچون ترتیب معالجه
ایلمک.

الرَّوَاءُ: سیرانی / فتح ایلهدر، صویه طومق که
قائمق.

الرَّوَاءُ: آب بسیار / چوق صو که هر کیم
گلوب ایچرسه کفایت ایده، کسری قصری
موجبدر.

الرَّوَاءُ: نیکو دیدار / ضملهدر، خوش منظر
اولان هرنه اولورسه، حتی ماء رواء آخر
ممدوداتده گلور.

الرَّوَاءُ: رسن بستن / کسر ایلهدر، ایپ
بوکمک، حتی حبلك تللري وقاتلري قالك،
ومفاصل اعضاي انسان دخی غلیظ اولمغه
إرتواء دیرلر.

السَّوَاءُ: میان سیرای / فتح ایلهدر، مکان
محدودک اورتیه سی وسط گبیدر، ﴿سواء السبیل﴾
بو معنایهدر، مقصورا دخی ذکر اولنور.
[ر ۱۲۸ ظ]

السَّوَاءُ: زن زشت / بدلقا خاتون، "الْوَلُودُ خَيْرٌ"
من عاقِرٍ سواءٍ سواءٍ او من باقِرٍ دیمشدر یعنی
سواءٍ كانت سواءٍ، او من نسلِ الإمام الباقر
دیمکدر که اولادی اولان خاتون اولمیانندن
خیرلیدر گرکسه اول عقیم اولان خاتون بدلقا
اولسون و گرکسه امام باقر نسلندن یعنی ظاهر و
باطنی حسندار اولسون برابردر؛ زیرا نسوانده
خیرلی اولان ولود اولاندر، عقیم ایسه نسل باهر
صاحبیه سی اولق عُقْمَنِي دافع اوله مز.

السَّوَاءُ: داد / عدل معناسنهدر، ﴿فانبد إلیهم
علی سواء﴾ بوندندر، کسری قصری موجبدر.

السَّوَاءُ: زمین هموار / دوزیر، رهاء مذکور گبی.

السَّوَاءُ: درختی که ازو کمان کنند / یای
آغاجی که واو بدلی رای مهمله ایله، سراء دخی
سابقدر، آندن غیرییدن قَوْس یاپلمز.

السَّوَاءُ: یکسان / برابرک، ﴿سواء علیهم
أأندرتهم أم لم تندرتهم﴾ کریمه سی بو معنایهدر.

سَوَاءُ: میان / مطلقا اورتیه، وسط معناسنهدر،
أُولَى مُثَلَّثُ الحَرَكَةِدر و کسری قصری مقتضیدر
که مفصلا سابقدر.

الشَّوَاء: بریان / کسر ایله‌در، کباب که آتشده طبخ اولنان لَحْمِدِر.

الصَّوَاء: لاغر شدن / فتح مهمله ایله‌در، آریق اولمق، لکن مطلقا دگلدر، شدت حرارت و وَفَرِتْ عَطَشْدِن ییوستله ضعف دیمکدر.

الطَّوَاء: گرسنگی / فتح ایله‌در، جوع گبی، لکن قصري أشهر و مَدَى أَقْصِرْدِر.

الطَّوَاء: نام جایگاهی / ضمله‌در، کسري بو معناده قصري مستلزمدر، بر یرک اسمیدر، لفظ قرآنی اولان ﴿طُوی﴾ هم مقصوردر و هم اسم مکان دگلدر، مرتین معناسنه‌در یعنی اول وادینک برکت تقدیسی مکرردر دیمک اوله.

الطَّوَاء: بستن پُستَن زن بوقتِ آبستنی / کسر ایله‌در، حملي وقتنده خاتونک مهمسی طوتلمق و باغلنمق، کثرتِ ریح ایله عارض اولور.

العَوَاء: بانگ کردن سگ / [م ۱۰۲ ظ] و گربه و گرگ / ضم ایله‌در، کوپک و کدی و قوردک چاغرملری، تصویثُ الْکَلْبِ وَالْهَرَّةِ وَالذَّئْبِ گبیدر، عرب عَوَى الْکَلْبُ دیرلر قچان کلب عوعو ایلسه. [ر ۱۲۹ و]

القَوَاء: زمین خالی / فتح قافله‌در، ابنیه ایله مشغول اولمیان بوز یردر، خاکی نسخه‌سنده ینه مآل بردر.

الکَوَاء: روزنها / کسر ایله‌در، دولاب که درونه شمعی ویا قندیلی بعد الإیقاد وضع اولنوب ضیاسی طشره عکس ایدر، بعضیلرکجاملی قپاغی اولور.

اللَّوَاء: عَلَم، نِیزَه / لامله‌در، گُونْدَر، وِشْکُو آغاجی یعنی کوچک مزارق صابی که حربه دینور، ومطلقا بیراق معناسنه دخی گلور؛ زیرا اکثریا / [م ۱۰۳ و] بیراق مزارق اوزره بند اولنور.

المُوء: بانگ گربه / ضم میمله‌در، کدی سسی، صوتِ هِرّه و صدای سِنُور گبی، اُماء دخی دیرلر.

النَّوَاء: با کسی دشمنی داشتن / کسر نونله‌در، بر کمسنه ایله یرامزلق طوتمق یعنی عداوت نیتنده اولمق.

الهَوَاء: خالی / فتحله‌در، بنا ایله مشغول اولمیان محلدر، قواء سابق گبی، ومنزلک هواسی یعنی سقفنک فوقی مراددر که خالیدر. [ر ۱۲۹ ظ]

الهَوَاء: میان آسمان وزمین / گوک ایله یر اراسی، بین السماء والأرض معناسنه که جِواء بو معناده گچمشیدی.

الهَوَاء: بادِ نَرم / یومشق یَلْ یعنی آهسته اسن روزگار، ریح لطیف الهُبُوب گبی.

-ي-

الأياء: روشنای آفتاب / گنشک آیدنلغیدر،
آخر مقصوره ده ایاء یازلمشدر.

الحياء: غلاف دیک / کسر جیمله در، لغۀ
ووزنا إناء ووعاء گبیدر، چوملک قلیغی،
ظرف قدر معناسنه، لکن هر ظرفه دیرلر،
وهرنه که بر قابک آلتنه یاییلور اوزرینه قونورسه
که تنجره نک آلتنه قونان شیرلر گبی، وهمزه یه
قبله دخی اول ثلاثیاتدر.

الحياء: شرم / فتح مهمله ایله در، اوتانمق،
مصدردر که "الحياء من الإيمان" لفظ
شریفدر، بر حالتدر که علم شرعی صاحبنده
ترقی بولدقجه حیاء دخی تزیاید ایدر.

الحياء: پیمان / عهد معناسنه در، عهد شکن
اولمق مستوجب شرم اولدیغی سببدن إطلاق
اولندی.

الحياء: فرج / اود یریدر، عورت غلیظ گبی،
لکن کس زن معناسنده اصطلاحدر و إلا
رجاله دخی عامدر، اما لغتلرده فرج ناقه ایله
مقیّدر، سبب تسمیه معنای سابقده
یازلمشدر، حالت قعودلرنده ذکر هیئتی
فرجدن أحسن و صورت قیاملرنده کس
/[م ۱۰۳ظ] أهون شَرِّندر که دیو نور الهدا
صاحبی قاضیخانندن نقل ایله فصل نزاع قضیه
ایلمشدر. -خذ ما صفا- [ر ۱۳۰و]

الرياء: ریا / کسر ایله در، عملی گوسترمکدر، یا
بدلی همزه محضه ایله دخی مذکوردر. / [ن ۳۵و]
الضياء: روشنایی / معجمه ایله در، آیدنلق که
ضدی ظلمتدر.

العياء: درد بی درمان / فتح مهمله ایله در،
علاجسز علت و چاره سز کدر. -حاشا من
السامعین-

العياء: اشتري که گشني نکند / بر ارکک دوه که
دیشی یه چکمک وارمیه.

القياء: منش کشتن / ضم قافله در، طبیعت
دوغمک و گوکل بولانمق، غشی گبی.

اللياء: نخود سپید / کسر ایله در، بیاض نخود که
بر اوافق دانه در، نخود ذاتنده بیاض ایکن بیاض
ایله وصف ایلمک شی دیگر اولمسنی اقتضا
ایدر، مگر سیاهدن احتراز اوله که عربده حُص
دیرلر.

-ومنه مع الهاء-

ألفاظ ممدوده نك ثلاثياتك آخرلینه هاء وقف
إلحاقيله اگرچه رباعي الأجزاء اولورلرسه دخی ینه
ثلاثیاتدن معدودلدر.

-ب-

الأباءة: بیشه / فتحله، سلامت وزنده در،
قصب گبی تاسی واحد ایچوند و قامشلغه
دخی دیرلر مَقْصَبه گبی و قوغه دیدکلری نباتک
میشه سینه دخی دیرلر، جنسی تاسز ممدوده نك

المُبَاءة: حُفْتَنگَاهِ اشتر بنزدیکِ آب / دوهنک
صویه قریب اولان یتاق یری، صغیر و قیونده
دخی زبانزددر.

المُبَاءة: شهرها / بلا تاء هباء لفظنده إَها
اولندی.

-ج-

الإِجاءة: بیاوردن / کتابت وزنندهدر، گتورمک
که ﴿فَأَجاءَهَا المَخاضُ جَذَعَ النخل﴾ کریمهسی
بو ماده‌دندر که اِثیان معناسندهدر.

الإِجاءة: پناه گردانیدن / کندویه صغناجق یر
یعنی مَدَدجی عَدَّ ایلیمک، مُلْجَأْگِی.

الفجاءة: ناگاه رسیدن / ضم فا ایله خلاصه
وزنندهدر، اگر فتح اولنورسه جیم ساکن اولوب
زحمت وزننده اولور، ضَمّی قصریله جمع اولماز، بر
نسنه آنسزین واقع اولمق، دفعَةً بَعْتَةً معنالریندهدر.

/ [ر. ۱۳۰ ظ] -ح-

السَّحَاءة: بندِ نامه / کسر مهمله ایلهدر،
مکتوبک باغیدر، تاسی وحدت ایچونددر،
جنسی اولان سحاء لفظنده مآل حُلْف
مبسوطدر.

-د-

الرداءة: بد شدن / فتح ایله وزنا و معنی دناءة
گیبدر، کَمْلِک و کتولک، نعتی رَدِیّ فَعِیل
وزنندهدر.

اواثل ثلاثیاتنده یازلمشیدی و قاندره دیدکلری
ساز که فارسیده سواره دخی دیرلر، بعضیلر
قَوْلنجه بر اوتدر که هَلاهِلْده حاصل اولور،
آنده تازه‌سی ماکولدر، اَقالیم سائره چیقسه
زَهْر اولور، صحاحک ابتدا یازدیغی لفظدر.

الأَباءة: کنارِ یّ / قامشک دبی و نهایتی که
بو دخی بلا تاء مذکوردر.

الأَباءة: باز جایگاه آوردن / کسر ایلهدر،
تکرار یرینه گلمک، عودت / [م. ۱۰۴ و]
رجعت گئی.

الدُّبَاءة: کدوی حُشک / ضملهدر، قوری
قباق، بلا تاده تفصیل اولنمشدر.

الدُّبَاءة: مَلَخ که پریدن نتواند / اوچمغه قادر
اولمیان چکرکهدر، عیاء لفظنده چکرکه صوی
تفصیل اولسه گرکدر.

العَبَاءة: گلیم بَخْطْها / فتحلهدر، بلا تاء
بالاده افاده اولنمشیدی.^{۵۶۳}

المُبَاءة: آنجا که فرود آیند / بلا همزة مَبَاءة
مَعاد وزننده دخی لغتدر، گیدوب ینه
گلدکلری یر، مَبِیت و مصیر و مرجع
معناسندهدر.

^{۵۶۳} م - العَبَاءة: گلیم بَخْطْها / فتحلهدر، بلا تاء بالاده افاده
اولنمشیدی.

-ر-

الْقِرَاءَة: خواندن / قاف ایله تلاوت وزندهدر،

اوقومق که معروفدر. ^{۵۶۵} / [م ۱۰ ۴ ظ]

الْمَرَاءَة: گوارنده شدنِ طعام / فتحلهدر، اکل

اولنان شینک سکمیسی که هضم معناسندهدر،
هینیا مریئا آخر مقصوراتده مذکوردر.

الْهَرَاءَة: سخت شدن سرما بر کسی / بر

کمسنهیه صوغق قی اوملق یعنی تأثیر بُرد شدتلی
اوملق.

-س-

الْإِسَاءَة: بدی کردن / کسر ایلهدر، کوتولک

^{۵۶۵} معلوم اوله که یازمق و اوقومق جمله معارفدن أفضل و دارژنده
أنفع و کسب ایله مستور و هبیدر، نیجه اهل سعی محروم
اولمشلدر. نبی أُمّی أعلم صل الله علیه و سلم جنابلرینه علوم و
معارف اولین و آخرین کشف محض طریقله موهوبدر ﴿وَلَا تَحْطَهِ
بِیْمِیْنُکَ﴾ کریمهسی دلالتیله کندیلری قطعاً تعلم و ارباب مراعت
سبق ایلمدین یازمق اوقومق وقوعی حال آنکه والدهلری گبی و
تحصیل و تعلم تممتندن محفوظ ایکن معجزه اوملق ﴿مَنْ قَبْلُ﴾ فید
لطیفندن مستدلدر دیدیلر، حتی مواهب لدنیّه احادیشندندر که
قبل الانتقال کندیلردن کتابت و قرائت دخی معجزه اوزره صادر
و ظاهر اولدیغی عون بن عبد الله روایتیله ثابتدر، أُمّی إطلاقی بو
معنایهدر یوخسه جهل معناسنه ظن اولنمقده نعوذ بالله خطیر
مقرّدر، سائر احاد ناسده دخی اُقیّت لازمه اسلامک زوائدنی
بیلممک دیمکدر، زیرا علم نافع لوازم ایمانی بلمک و اسلامه کفرک
میانی فرق اولنمقدر که فرض عیندر، پس عدوّ الله اولان جاهل
شرعی ضرورات دینیّه بیلمیان و اسلامنی تصحیح ایلمیان
کیشیدر یوخسه جمله علومی بیلمک لازم دگلدر نعوذ بالله من
علم لا ینفع، شعر:

ما زلتُ أعلمُ أوَّلًا في أوَّلِ

حتى علمتُ بأنَّني لا علم لي

ومن العجايب أن كوني جاهلاً

من حيث كوني أنَّني لم أجهل «منه»

الإِرَاءَة: دیدن / کسر ایلهدر، گوسترمکدر و
دیدن متعدی و لازم دخی گلور.

الْبَرَاءَة: بیزاری / فتح موحدّه ایلهدر،
اورکمک، و قورتلمق و پاکلک.

الْبَرَاءَة: بیزار شدن / بری اوملق، پاک و منزّه
اوملق که مصدردر، صکره دن بو حالتی پیدا
ایلمک معاسنه.

الْجَرَاءَة: دلیر شدن / جیملهدر، بهادرلق، و
إقدام و شجاعت.

الْحَرَاءَة: پلیدی کردن / معجمه ایله،
کراحت وزندهدر، نجاست گتورمک،
مقصوره دن خرا مادهسنة نظر اولنه.

الصَّرَاءَة: حنظل زرد شده / مهمله ایلهدر،
بر دانه صرارمش حنظلدر، جنسی اولان
صراء دخی گچمشدر.

الطَّرَاءَة: تازه شدن / وزنا و معنی لطافتدر،
شینک ^{۵۶۴} بیات و قوری اولمیوب هنوز
ظهوری ظرفنده طُرفنده ایکن اولان تَرلگی،
واو ایله طراوة دخی لغتدر، ﴿لَحْمًا طَرِيًّا﴾
کریمهسی بو معنایهدر که لحم سمک مراددر و
طرفندهیه باکوره دینور.

ایلمک، رداءه گبی که مقابلی إحساندر.

المساءة: غمگین کردن / فتحلهدر، غیره
حزن و یرمک، مساء مهموزا بدلوک ایدوب و
حیله کار و ماجن اولغله کندیه خیرخواه
اولنلری مغموم قیلمق، بلا تاء دخی لغتدر.

-ش-

الأشياء: خرمابن خُرد / بر دانه خرما فدانی
که هنوز ظهور ایلیه.

-ص-

الإضاعة: گرداب در دشت / کسر ایلهدر،
گول که صحرا ده صو جمع اولور، دُرْدُور
دخی دیرلر، بر زمان مرورنده چکیلور،
فتحنده قصری و کسرنده مدّی لغت
فصیحهدر.

الإضاعة^{۵۶۶}: روشن شدن / آیدنلق و
ضیادار اولق یعنی بو حالت کندیه عارض
اولق که لازمدر.^{۵۶۷}

الإضاعة: روشن کردن / ایشق ایلمک و
ضیامند قیلمق که متعدیدر، ع:

آل شمعی قوله تکیه ده بر اسکی ایشقددر

دیمشدر.^{۵۶۸}

الوضاء: روشن شدن / فتحلهدر، گوکجک و
صافوت صاحبی اولق.

الوضاء: نیکو و پاکیزه شدن / ضملهدر،
گوزل و تمیز و صفالی اولق که بلا تاده افاده
اولنمشدر.

-ط-

الوطاء: نرم شدن پستر / فتحلهدر، دوشک
یمشق اولق، رخوت و ملائمت گبی و مقابلی
إقضا صدر، بلا تاء و إطاء دخی سابقدر.

-ظ-

الغظة: کرباسو / فتح مهمله ایلهدر، کرتنکلهدر،
مقصوراتده دخی مذکوراتنددر، ساءم ابرص و
گرتش و سائر اسملری واردر.

-ف-

الإفاءة: باز گردانیدن / اجازت وزنی اوزرهدر،
إرجاع گبی گیرو دوندرمک، فئی دخی دیرلر فیع
گبی، حتی زوال ذیلنده اولان سایه یه فئی دیرلر،
جانب إرتفاعدن طرف إنخطاطه راجع اولدیغی
ایچون.

^{۵۶۸} ن - الإضاعة: روشن کردن / ایشق ایلمک، و ضیامند قیلمق
که متعدیدر، ع: آل شمعی قوله تکیه ده بر اسکی ایشقددر،
دیمشدر.

^{۵۶۶} ن: الوضاء.

^{۵۶۷} م - الإضاعة: روشن شدن / آیدنلق و ضیادار اولق یعنی
بو حالت کندیه عارض اولق که لازمدر.

الإفاءة: غنیمت گردانیدن / غنیمت قیلمق
که "أفاء الله المسلمين مآل العدو" دیرلر.

الدفاءة: گرم شدن / فتح مهمله ایله در،
اسْتَلِيكَ و قَزَعْنَلَق، سخونت / [م ۱۰۵] گبی
و قصری کسری مقتضیدر.

-ق-

اللقاء: یکبار دیدن / کسر ایله در، بر کره
گورمک، تاء وحدیته إشعار ایچوندر، بلا تاء
دخی مذکوردر.

-ک-

الإكاءة: کاری ناگاه خواستن / بر ایشک
دفعه یعنی آنسزین حصولی عجله و طلب
ایلمک.

البكاءة: اندک شیر شدن / موحده ایله در،
سود آز حاصل اولمق، قَلَبَ لَبَن گبی.

-ل-

الحلاءة: تراشه پوست / ضم مهمله ایله در،
دباغت اولنان دریدن پیدا اولان قازنتی، حلاء
گبی.

الحلاءة: سوده سنگی که در چشم کشند /
گوزه چکدکلی طاش که اَزَلَمَش اوله یعنی
سُرْمه یاپلمش یمشق طاشک اَزَلَمَشی، توتیا
دخی دیرلر، کُحِلِ مَسْحُوق گبی که شاعر
دیمش، شعر:

ملایمت کن و بر چشم مردمان بنشین
بدیده جایی کند توتیا اگر سنگست

الصلاءة: سنگی که داروها بر او ساینند / فتح
ایله در، اول طاشدر که اوزرنده علاجلرک و
دوالرک اجزالرینی ازرلر که سُمَاقی دیرلر، صلایه
دخی لغتدر و اوزرینه باصدقلری طاشه دسته
سنگ دینور.

الکلاءة: نگاه داشتن / کسر ایله در، صاقلمق و
گوزتمک، حفظ گبی.

الملاءة: ثقه شدن / فتحله در، معتمد اولمق که
غنadan کنایه در؛ زیرا اگر فقیر اولسه هر شیء
جسارتندن ناشی عدم امنیتله کندیدن اعتماد
منسلب اولور.

الملاءة: چادر / ضمله در، خاتونلر باشلرینه
اورتدکلی جازدر که رَیْطه دخی دیرلر و عصا
دخی بو معناده یازلمشدر.

-م-

السَّماءة: کالبد؛ تن / فتحله در، شخص و
جسد بی روح، شَبَح گبی که طلای مقصورده
مسطوردر.

السَّماءة: سیاهی که مردم از دور بیند /
انسانک ایراق یردن گوردیگی قره شیردر، اصلی
اوزره واو ایله دخی جائدر.

القَماءة: خُرد تن / قافله در، جسمی کوچک و
گوده سی اوفاق، صغیر الجُئّه گبی.

باطل کارده بولنمق، بر کمسنه پی مجروح ایلمک
گگی و قریه نك دیکشنی سوکمک و غَمَز امثالی
أفعالك صدوریدر.

الإِثْناء: باز نمودن / گوسترمک، مهمله ایله وزن
سابق اوزره در.

الإِثْناء: صد کردن / مائه لفظندن / [م ۱۰۵ظ]
وزن سابق اوزره، بر نسنه پی یوز عدد ایلمک.

الإِثْناء: صد شدن / كذلك معدود بر نسنه یوز
اولمق که لازمدر که همزه صیوروت ایچون اولور.

الأَنْشاء: جویهای پیرامن خیمه / فتح و سکون
نونله در، چادرك اطرافنه قازدقلری ایرمقلر یعنی
یغمور ویا سیل گلدکده دروننه دخولدن صرف
اولنمق ایچون حاضر ایلدکلری خرقلر که آرق
دیرلر، مفردی نُؤیْ حکم وزننده ضم و سکون
ایله و نُؤیْ ضم و کسر و یا شَدَّ ایله رُقِیْ و حُلِیْ
گبیدر، منتأی معناسنه مصطفی وزننده در، واولر
ملفوظ اولماز.

الأَنْشاء: ساعتهاى شب / إمعاء وزننده در، گیجه
ساعتلری، مفردی معی گگی إنی ویاخود اَنْشاءنك
مفردی اولان نُحِیْ گگی اُنْیْ و اُنْودر دیدیلر و
آندن مراد دخی ساعاتِ نجومیه دگلدر بلکه
آنات و اَزمَنه معناسنه در؛ زیرا نجومیة لیلک عند
العرب اسماءِ مرَبَّه سی بونلردر: عَسَق، فَحَه،
عَشَوْه، هِدَاة، سُرَاع، جُخ، هِرِیع، غَبْش، بُرْه،
قَرِیع، زُلفه، سحر و اسامی نهاریه دخی بونلردر:

القَماء: خور شدن / معنی و وزنا حقارت و
رزالت گبیدر، تاسز دخی مذکوردر.

-ن-

الإِثْناء: گرانبار کردانیدن / کسر ایله در،
آغر قیلنمق، تأخیر و تأتّی یه سبب اولور که
او معنایه قصر و مدیله دخی گچمشیدی.
/[ر ۱۳۱ظ]-/[ن ۳۵ظ]

الأَنْشاء: خام پختن گوشت / فتحله در، اَتْ
چیک قالب کمالیله طبخ اولماق، کسری
دخی جائزدر. **الدَّناء:** ناکس شدن /
مهمله ایله در، کوتولک، معنی و وزنا رِواءه
سابق گبیدر.

الشَّناء: دشمن داشتن / معجمه ایله در،
عداوت ایله وزن و معناده مرادفدر، بغض
مألنده در.

الهَنْاء: گوارنده شدن طعام / هضم طعام
که سیگمکدر هنیئا دعاسی بو ماده دندر که
خاتمة مقصوراتده مذکوردر.

-الرباعي-

مهموز ممدود اولان ألفاظدن ثلاثیات تمام
اولوب درت حرفلی اولان کلمات بیاننده در.

-أ-

الإِثْناء: تباه کردن / کسر و سکون مثله
ایله، اِکرام وزننده در، الإِثْناء دخی اسمدر،

رأس معناسنه مذکدر، اَدْرَأ وزنا ومعنی آشیب
گبیدر، وحاجي بکتاش توزینه مِلْح دَرَّآني، بیاض
اولمسیله دیرلر که شدای مقصوره ده دخی
گچمشیدی.

الذَّرائء: ماده میش سپید گوش وتن سیاه /
قولاغی آق وسائر یری قره دیشی قیوندر، سائر
حیوانه دخی دینور.

الرَّطَاء: زن کم خرد / مهمله لر ایله در، اَوْصَى آز
خاتون، قلیله العقل گبی، رعنا و رطیطیه معناسنه.

الصداء: ماده اشتر دیزه / مهملتین ایله در،
دیشی و بوز رنگ قاتر که قرهیه مائل قرمز
رنگلی و سائر حیوانده دخی زبانزددر، دِیْثَرُکْ
دخی دیرلر، رنگه و رنگلویه دخی إطلاق اولنور.

الصداء: ماده میش سُرْخ فام / رنگی قرمزیه
باقر دیشی قیون.

الْفطَاء: زن پهن بینی / فا و مهمله ایله در، یَصَّى
و چکوک بورنلی / [م ۱۰۶و] خاتون، مذکری
أَفْطَأ وزنا و معنی أَفْطَس و أَحْنَس گبیدر، یُوج
فارسیدر، پاط برون دیرلر، عُنَاب گبی، ترکجه
بُورْناز بودر، لکن رفیع الأنفده مشهور اولمشد.

الهْدَاء: زن کوز / مهمله لر ایله در، بوگری
خاتون، معنی و وزنا جناء گبیدر، مذکری اهدأ
گلور.

زاد، شَرُوق، متورع، توجل، دَبُوك، زوال،
جنوح، هجیره، ظهیره، عصر، اصیل، طفل.

الأناء: دیوارهای پیرامن خانه / بر قوناغک
اطرافنده اولان دیوارلر که جُذْرَانِ مسکن گبی.

الإناء: دور کردن / کسر ایله در، ایراق
ایلمک، وزنا و معنی إبعاد گبی.

البرئاء: بی گناهان / موحد و مهمله ایله
علماء وزنده در، صوجسزلر، لفظ کریمدر،
مفردی بریء فعیل گبیدر، و جمع لری کرام
وزنده برء و أَشْرَاف گبی اُبراء، اُقرباء ضبطیه
اُبریاء دخی گلور، مؤنثی بریئة و آنک جمع لری
بَرَّیَات و برایا گلور. / [ر ۱۳۲و]

البرئاء: بیزاران / اُوْرْکَنلر که نافرین گبی، بریء
اورکیجی و قاقیجی و صاقنچی دیمکدر که
فعیل بمعنی الفاعل اولور.

الجنَّاء: زن کوز / جیم و نوله در، وزنا و
معنی حَدْباء گبی قانبور و بوگری دیدکلری
علته مبتلا اولمش خاتون که مذکری أجنی در،
أحدب و أفرز گبی، فارسیده دوتا و دوتاه و
گوزه دخی دیرلر.

الدَّناء: مثلها / دنن مصدرندن کلمه سابقه
بوگریلک معناسنه، و مذکری اَدَنَدَر، اِنْجَنَای
پیرانهیه دخی دیرلر.

الدَّرائء: زن سپید سر / معجمه و مهمله
ایله در، باشی آغارمش خاتون، ذراء اشتعال

-ب-

الإخباء: برداشتن خرگاه / چادر قورمق، نصب

خیمه گئی.

الأدباء: ادیبان / مهمله ایله در، علماء وزنده در، اهل ادب دیمک، تربیه لی و حیالی و عارلی دیمکدر. و ادب هر کارک عادت و دأبی که آکا فتوت إطلاقی معروفدر، و علم ادب نظم و نثره تعلّق ایدن بلاغتدر که نحو و معانی گئی، و علم آداب طریق مناظره نك قواعدینی بیلمکدر که ثمره سی حین بحثده خبط و خطادن تحفظدر.

الأرباء: سخته های زمانه / را ایله در، زحمتلر و مشقتلر، دواهی و زمانك مقتضاسی اولان بلالر، قصری دخی مذکوردر.

الإرباء: ربا دادن / کسر و سکونله در، رنج و ربا ویرمکدر، ربا قصر و مدّا گچمشدر.

الإرباء: افزون شدن / آرتق، تزايد گئی.

الإسباء: زشت شدن بر دل / قسوت قلب عارض اولق.

الإشباء: گرامی کردن / معجمه ایله در، بیوکلک ایلمک و کباره مشابّهت پیدا ایلمک، ترفع گئی، و آخره إکرام و إعزاز ایلمک، و اوغل بابایه مشابّهته هوسکار اولق.

الإشباء: خداوند فرزند زیرک شدن / عاقل و رشید و ذکی و زکی اوغل صاحبی / [م ۱۰۶ظ] اولق، أبو الولید النجیب معناسنه.

الآباء: پدران / ایکی ممدوده میاننده موحده ایله در، بابالر که مفردی أبدر، پدر و مادرده والدین گئی تغلیبا أبوین دخی دیرلر، و عمّ و جدّ ایچون أب دینلدیگی گئی خاله و جدّه ایچون دخی أمّ دینور که ﴿ورفع أبویه﴾ کریمه سندن مراد اولان جناب یعقوب و حلیله سیدر که یوسفك خاله سیدر، والدۀ یوسف رحلت ایدوب آنك همشیره سنی عقد حباله ازدواج ایلمشیدی. بابا اوچ گونه در: أب تولید والددر و أب تعلیم استاددر و أب تربیه مرشددر.

الأجباء: پیرامن سرهای چاه / فتح و سکون جیمله در، قیو باشلرینك اطرافیدر، اوائل ثلاثیات مقصوراته جبا یازلمشیدی. / [ر ۱۳۲ظ]

الإجباء: فروختن کشت پیش از آنکه برسد / کسر ایله در، اکین حاصل اولمقدن اول صاتق که جائز دگلدر.

الإجباء: خاصگیان پادشاه / مهمله ایله در، ندمای ملوک یعنی سلطانه یقین و قرین و همنشین اولنلر، مفردی حبادر أسباب و سبب گئی.

الإجباء: فرو نشانندن آتش / کسر و سکون معجمه ایله در، آتشك باصلماسی، خبّو خمود وزنا و معنی یکساندر.

الإشباء: دراز شدنِ درخت / آماج بیومك،
كبر شجر گئی.

الإصباء: دل بردن / مهمله ایله در، گوكل
ویرمك یعنی میل ایلمك.

الإصباء: با حالِ کودکی گردانیدن /
اطفالک حاللرینه میل ایلمك، مَلْعَبَه لرنده
مَعِيت گئی.^{۵۶۹}

الإصباء: با حالِ کودکی گشتن / صبیانك
احوالی اوزره اولق یعنی بالغ اولمقدر دیدیلر.

الإصباء: بر آمدن ستاره / یلدز طوغمق،
طلوع نجم و کوکب گئی.

الإصباء: بر آمدن دندان / دیش بتمك،
نباتِ سن گئی.

الإصباء: خاموش بودن بر چیزی / معجمه
ایله در، بر شیک اوزرینه حواله و مسلط اولق.
الإطباء: پستانهای چارپایان و ددگان /
مهمله ایله در، درت آياقلى و یرتیجیلرک
ممه لری یعنی کثرتِ لبن آنلری رفیع^{۵۷۰} قیلیمقدر
دیدیلر.

الإطباء: بخوندان / دعوت ایلمك. [ر۱۳۳و]

الأعباء: گیرانها / فتح ایله در، آغرلقلر،
مفردی عباء، حمل و احوال گبیدر، یعنی

یوكلر، أعباء رسالت دیرلر، و یوكل بر تَنگی
(دنك) معناسنه دخی اولور، عدل گئی.

الأكباء: کالاه / متاعلر و قماشلر.

الأكباء: سرگینههای اشتر / دوه قیغلری، مفردی
کبادر، پَلَوُك ویا لوغ و جلّه دخی دیرلر.

الأكباء: خاکهای رفته / سوپرندیلر، کُناسه گئی.

الإكباء: بیرون نآمدن آتش از آتشنه
/[ن۳۶و] کسر ایله در، چاقمق طاشندن آتش
چیقمامق.

الأنباء: خداوند / فتحله در، صاحب خانه و
رئیس قَوْم.

الإنباء: دِلّاب شده / سود چوق قاینامغله
قیولق، قیون و سائری قوزیسنه ابتدا گلن سودی
کندی امزرمك.

الأنباء: خبرها^{۵۷۱} / فتح ایله و نونله در، مفردی
نبأ پیام و کلام معناسنه اسمدر که منقول و مروي
و مقول اولان سخندر که ترکجه ده سوز و
لاقردی.

الإنباء: خبر دادن / کسريله در، مصدردر، خبر
ویرمك یعنی بر شیدن آگاه ایلمك، فائده ویا
لازم فائده ایچون شعر:

حیل النواظر عن سمعی وعن بشري

حیل المسامع عن صوتی وإنباء

^{۵۶۹} م - **الإصباء:** با حالِ کودکی گردانیدن / اطفالک
حاللرینه میل ایلمك، مَلْعَبَه لرنده مَعِيت گئی.

^{۵۷۰} ن : ترفیع؛ م : رفع.

^{۵۷۱} ن - خبرها.

الأهباء: گردها / فتحلهدر، توزلر که مفردی
هبا غبار القوائم معناسنه گچمشدر، بعض
ظرفا "العشیرُ الهبأ الذي لا يُفتح فيه العين"
دیمشدر.

الإهباء: ذره‌ای آفتاب / گنشدۀ گورینن
خرده توز گبی شیلردر، بونک دخی مفردی
هبا گچمشیدی.

الإهباء: گرد بر انگیختن / کسر ایلهدر،
توزی قالدرمق، إغبار گبی.

الترباء: خاک / فتح فوقیه و سکون مهمله
ایلهدر، طپراق که تراب ایله یکمعنادر، مَسْن
دخی دیرلر.

الثوباء: دهان دره / ضم مثلثه ایلهدر، واو
تلفظ اولنماز یاخود واو ایله ملفوظ اولوب
همزه حذفی دخی لغتدر، اَسْنَمک که تتائب و
تثاوب دخی دیرلر. [ر۱۳۳ظ] - [م۱۰۷و]

الجبأء: ماده اشتر بریده کوهان / فتح جیم و
شد ایلهدر، اورگجی کسلمش دیشی دوه،
بعیر اَجَبَّ یعنی محبوبُ السَّنام گبی.

الجرأء: هر ماده که گر دارد / سکون
مهمله ایله مؤنثدر، و هر دیشی که اویوز
اوله، انسان و گرکسه حیوان، و مذکری
أجرب گلور که جَرَب دیدکلی علت عارضه
جلد وجود اوزره پول پول قابوقلر پیدا
اولمقدر.

الجرأء: نام آسمان / اسم سماء اولق اوزره
شهرتمادر که گویا نجوم و کوبله رنج جَرَبه مبتلا
بر جلده مشابحت بولندیغی سبب تسمیهدر دیو
یازدیلر.

الجرأء: زمینی که نبات درو پراکنده باشد /
اوتلرک انواعی یرده گورغسیله کوك گبی یره دخی
تسمیه ایلدیلر، و بعضیلر دیر که ایام قَحْطده یره
جَرَباء دیرلر که چوراق چوق اولوب یر یوزی
منبت اولمامغله تشبیه اولنور.

الجبأء: کون / جیم و مهمله ایلهدر، دُبر که
است دخی دیرلر، فارسینک آخر نون یرینه تا
اولسه ترکیسی اولور.

الحدأء: زن کوز / مهملتین ایلهدر، قانبور
خاتون، جَنَاء و هَدَاء گبی، مذکری أحدبدر،
شاعر بو معناده دیمش، شعر:

ومقلتي مقلت غرقى ذبابتها

جزاء ما وقعت فى كأس حدباء^{۵۷۲}

الحرأء: میخ دسته شمشیر / قلجک قبضه‌سنده
اولان اَكْسَرْلر، مَسَامُرُ السیوف گبی.

الحرأء: گونه از کرباسو / کرتنکله نوعندن بر
حیواندر که گنش ایله بیله دَوُر ایدر وسخونتک
تأثیری ترقی ایلدکجه گونا گون رنکله تلون
ایدر، ترکیده کلر دخی دیرلر، تا ایله حرباء
دخی دینور، کنیه‌سی اُمَّ حَبِین مصغردر و

^{۵۷۲} باقیکر: التبیان فی البیان، ص ۲۰۳.

مذکری أبو قرّه ايله مشتهردر، وأحزم من
حرباء امثال احتياطدندر که شمسي نصب
عين قيلمشکن شجرک بر شاخنی بر ايله
اخذ ايلمدکجه دست ديگرندن نھال اول
مأخوذنی ترک ايلمز.

الحرباء: ميخ زره / زره دیدکلی لباس آهنین
اوزره اولان میخلر، مَسَامِيرُ الدَّرْعِ معناسنه.

الحرباء: زمین درشت / کسر ايله و سکون
معجمه ايله در، يعني دوز اولیان یر، ارض
غلیظه گئی.

الحسباء: ماده اشتر سپید و سرخ / فتح و
سکون مهملتین ايله در، قرمزیسی بیاضه مائل
رنگ دیشی دوه، ناقه ملونه گئی، مذکری
أحسبدر.

الحصباء: سنگریزه خرد / مولوز دیدکلی که
مثلثات مقصوراتده مسطوردر.

الحقباء: راه کاهکشان / قافله در، گوک
یوزنده چکلمش خطّ سیاه که کهکشانک
طرفینده ملحوظدر، کهکشان مجرّه در که
صمان اوغریسی و حاجیلر یولی دخی دیرلر.

الحقباء: گور خر ماده سپید / بیان اشگنک
بیاض و دیشیسی، لکن بوگرلری بیاض اوله
دیدیلر. / [م ۱۰۷ ظ]

الحوباء: جان / نفس يعني روح حیوانی که بی
قلب تن اوله و نیجهلر شَبَح گئی تن بی جاندر
دیدیلر.

الحوباء: زن کم خرد / تقدیم معجمه ايله در،
عقلی آز اولان خاتوندرد، و لغتدرده خوریاددر
دیدیلر، رطاء گئی. / [ر ۱۳۴ و]

الحوباء: شتابکار / سرعت و عجله ایدن
کمسنه.

الحوباء: زره نرم / یومشق، و ملایم، و
خوشنتسز زره، درع لینه گئی، درع مؤنثات
سماعیه دندر.

الحرباء: زن شکافته گوش / قولاغی یارق
خاتوندرد، مذکری أَخْرُئدر دیدیلر، لکن حَرْبَاء
اگر قولاغک صفتی اولسه ذکور و إناثده دخی
استعمالی جائز اولور که تَأْنِيْثُ اُذُنْ سماعیدر،
اگر یارق قولاق صاحبی دیمک اولسه محلیله
رعایت تذکیری إقتضا ایدر، اگر دَلْنَدَکْدَن صکره
یارلسه آکا أَخْرَم دیرلر، بو دخی ظهیریه ده این
عباس رضی الله عنهمادن روایتله منگوش گوش
هوش اولمغه شایسته جواهر گرانبهادندر که
خلیلتین جلیلتین جناب خلیل علیهم سلام
الجهیل ساره ايله هاجر میاننده واقع اولان غیرت
نسوان حلولنده ساره یادی سوگند ایدوب هاجرک
دم فرصتی مساعده ایدرسه ایکی عضوینی قطع
ایدرد دیمشدی، درحال جبریل نزول و میانلرینی
توفیق ايله امرِ ذي الجلال تبلیغ ایلدکده حضرت

خلیل دخی إصلاح ذات البین ایلمشیدی،
لکن حضرت ساره براءتِ ذمتِ یمینک
طلبکاری اولدوقده وحی الهی ایله لحتمان
شحمتان اذنین تثقیب اولنمق ایله قَسَمَندِه
ساره بارّه اولمشدی.

الْحَرْبَاءُ: درّه سولاخ گوش / قولاغک یرتلمش
دلیگی که حَرَم معناسنه حَرَب دیرلر، شَقّ
ثقبه الاذن گبی.

الْخُطْبَاءُ: خطیبان / ضم ایله و فتح مهمله
ایله در، خطیبک جمعیدر، خطیب حرف باده
ایکی معنایه افاده اولنور. / [ر ۱۳۴ظ]

الْخُطْبَاءُ: زنی سخت لاغر / فتح و سکون
ایله در، زیاده ضعیف خاتون. / [م ۱۰۸و]

الْخُطْبَاءُ: ماده خَر سبز رنگ / یشیل دیشی
اشک، حمار ناضر معناسنه لکن یشیل تعبیریه
حیوانده بوز رنگ و سیاهه مائل اولمق
مراددر.

الدَّبَاءُ: کدو / فتح مهمله و شده ایله در،
قباق که اصل اولان مخفف اولمسیدر، و لهذا
ثلاثیده بسط اولندی. ^{۵۷۳}

الرَّبَاءُ: زنی که بر زمین پشته دیده بان بود /
رایله ضبط سابق اوزره در، بر یوکسک یرده
قراول اولان خاتون؛ زیرا مَرَبَاة و مَرَبَا محلّ رفع
معناسنه در.

الرَّقَبَاءُ: زنی ستر گردن / فتح ایله و سکون
قاف ایله در، بویی قالک ایری اولان خاتون،
غلیظه الجید گبی.

الرَّقَبَاءُ: نگهبانان / علماء وزنده رقیبک
جمعیدر، گوزدیجیلر، حافظین و ناظرین معناسنه.

الرَّقَبَاءُ: تیرها از قمار / مَیْسِر دیدکلری ملعبه
مَلْعَنَه نك اوقلری، لکن مفردی رقیب اوچنجی
اوقنه دیرلر که مُرَوِّد لفظنده اجمالا بیان
اولنور. ^{۵۷۴}

الرَّقَبَاءُ: موکلان بر تیر قمار / سهام میسره
تعیین اولنان ضابطلر.

الرَّكَبَاءُ: زنی بزرگ زانو / فتح ایله و سکون
ایله در، دیزی بیوک خاتون، ضخم الرکبه گبی.

الرَّكَبَاءُ: زنی بسیار موی / فتح معجمه و تشدید
ایله در، قیلی چوق خاتون، شعرانیه گبی، ملوک
طوائفدن ملکه جزیره نك دخی علمی اولمشدر.

الرَّكَبَاءُ: زنی که گام نزدیک نهد / فتح ایله و
سکون تحتیه ایله در، آدمی یقین یقین آتان
خاتوندر، متقاربة الخُطُو گبی.

السَّبَاءُ: سیکی فروش / مهمله ایله در، وزنا و
معنی حَمَار گبیدر، سوجی صاتان کمسنه در،
سبیئه خمردر، و مصدری کسر ایله سَبَاء ثلاثیاده
گچمشدر. / [ر ۱۳۵و]

^{۵۷۴} م - که مرمد لفظنده اجمالا بیان اولنور.

^{۵۷۳} م - ولذا ثلاثیده بسط اولندی.

قیونلری ارضده اولمسی سببيله در، تأنیثی ارض
اعتباريله در.

الشهباء: ماده اشتر سپید و سُست و جز /
بیاض و ضعیف دیشی دوه، ناقه بیضاء مهزوله
گی.

الشهباء: شی که بادِ سرد بود / صوغک روزگار
آسن گیجه در که قراغو دخی یاغه دیدیلر، لیلَه
بَرَداء گی.

الشیباء: زنی سپید سر / تحتیه ایلهدر، باشی
آغارمش خاتون که باشندن قیللر پیرلکدن ناشی
دوکیلوب اغاریب براق اولمشلر اوله، پیر زن فانیه
گی.

الصخباء: ماده خَرِ کُرُنک رنگ / مهملتانده
ضبط سابق اوزره در، طورنه رنگنده اولان دیشی
اشکدر، سنجابی گی، بعضیلر صحراء ایله و
مقلوبی اولان صحباء ایله یکمعنادر که قرمزی
دیشی اشکدر، آتانِ حمراء گی.

الصهباء: سیکی سپید / هایه تبدیل ایلهدر،
بیاض شراب لکن قرمزیدر دیدیلر، صهب
صحابی بو ماده دن مسمادر.

الصهباء: ابرِ سرخ فام / قرمزیه مائل بولوت،
سحابِ آحر گی، سحابده صیغه تأنیثه وجه
روغا دگلدر.

الضباء: ماده اشتری که پیش پایش درد کند /
فتح معجمه ایلهدر، ضب مرضنه مبتلا اولان

الشعباء: زنی که میان دوشها فراخ دارد /
تقدیم معجمه ایلهدر، ایکی اموزلرینک آراسی
آچق بول اولان خاتون.

الشعباء: آهوی ماده که سروهایش^{۵۷۵} از
یکدیگر دور / بوینزلری بری برندن آیری
/[ن ۳۶ ظ] اولان دیشی گیک، غزاله بعید
القرنین گی.

شعباء: جایگاهی / ضمله در، بر معروف
حل اولمغله معروفه در، و قصری مدندن
أشهردر.

الشنباء: زنی که دندهای روشن دارد / فتح
ایله و نون ایلهدر، دیشلری سیرک اولان
خاتون، فُلجاء^{۵۷۶} گی، و اسمی شنب دخی
گلور.^{۵۷۷} / [م ۱۰۸ ظ]

الشهباء: تنگ سال / قزلق اولن ییل یعنی
سنه قَحْط، شهباء اصل لغتده وزنا و معنی
بیضاء گبیدر که نضارتی اولمیوب روی زمین
یپوستندن ناشی بیاض اولمسندن کنایه در،
حتی حَلَبِ شهباء بیاض سود دیمکدر،
حضرت خلیلک علیه السلام صاغیلور

^{۵۷۵} سروهایش یرنده شاخهایش دخی نسخه در، بر
معنایه در. «منه»
^{۵۷۶} ن - فلجاء.
^{۵۷۷} بیت:

ای خلال آغزین آرا اینجی دیشی وارسه دیسن
دورلو دورلو سکا دشنامله بو غنجه فمک «منه»

دیشی دوه در که علت مزبوره دوه نك طباننده اولور، آنك و كلر دیدكلری حیوانك دخی ضبّ ایله بنام اولملری یره یقین اولملریدر.

الضرباء: آنانکه تیر قمار را گردانند / تأخیر مهمله ایله در، علماء وزنده در، میسر دیدكلری لعبك اوقلرینی تبدیل ایدنلره دیرلر که عربده معروف بازیدر.

الطرباء: جانوری مانند پوزینه / فتح و سکون ایله در، مایمونه بکزر حیوانك بریدر، انگور خواره و یر گوچنی دخی دینور، قصریله دخی مذکور و مفیددر.

العصباء: زن بی کس / مهمله و معجمه ایله در، معین و ظهیری اولمین خاتون، و مذکری أعصبدر.

العصباء: گوسفند شکسته سرو / بونوزی قیرق قیون، غنم مکسوز القرن گی. [۱۳۵ظ]

العصباء: ماده اشتر گوش شکافته / قولاغی یارق دیشی دوه، ناقه مشقوق الأذن گی.

العصباء: نام اشتر پیغمبر علیه السلام / سلطان کتائب انبیا علیهم التحایا جنابلرینك دوه لرندن برینك اسمیدر که شقّ اذن ایله عییدار دگل ایکن عین الکمال ایچون سپر صرف اصابت اولوب معیوبدر ظنیله عینك لصوق کدرینه حرز اولسون دیو نام آور بیوردیلر، حتی علت عقله دن سالم ایکن

آلرندن برینه ذو العقل ایله تلقیب بیورمسی دخی بو بابدندر.

العکباء: زن زفت / مهمله ایله ضبط سابق اوزره در، یوغون خاتون، ضخم البدن گی، مذکری عکب گلور که ششمان دیدکلریدر.

العلباء: بی گردن / لامله در، بونی یوق یعنی قصیر العنق گی که عدم قلتندن کنایت اولور، تنکم / [۱۰۹و] عکسی دخی واردر.

العنباء: انگوره / کسر ایله و نون ایله در، تازه اوزمدر، عنبده لغتدر.

الغرباء: غریبان / تقدیم معجمه ایله علماء وزنده در، غریبک جمعیدر، بعید معناسنه در، غریب الدیار بعید الوطن دیمکدر.

الغرباء: گوسفند پیرامن چشم سفید / فتح و سکون ایله در، گوزك اطرافی بیاض اولان قیون که مرصدر، دوه ده سَعف گی.^{۵۷۸}

الغلباء: زن ستر گردن / بیونی یوغون اولان خاتون، غلیظ العنق گی.

القباء: زن باریک میان / قاف ایله و شد ایله در، بلی اینجه خاتون، رقیق الصُلب گی.

القصباء: بی / سکون مهمله ایله در، قامش که ألفة نای دخی دیرلر، و لغته مدور و ایچی بوش اولان هر شیه دینور، اما شهرت عرفیسی

^{۵۷۸} م - دوه ده سَعف گی.

ترگو دیدکلی دردر که جَرَب و جَگَه یعنی
اویوز و گيجيك گي ثقلتي حَك و فَرَك ايله
تسکین اولنور.

الکُأَبَاءُ: زن اندوهگین / فتح و سکون ايله در،
ياسلو و حزن آلود و غمناک اولان خاتون کتیه
گي، و مذکری کتیب در که کُأَبَه صاحبي
معناسنه.

اللَّعْبَاءُ: نام جایگاهی / مهمله ايله در، بر یرک
اسمیدر که لعلع دخی دیرلر.

النُّجَبَاءُ: گرامیان / علماء وزنده نجيبك جمعیدر
که کریملر که اولولر و حرمتلیلردر، مصدری
نجاتلدر.

النَّجَبَاءُ: اشتران گزیده / مختار و منتجب و
منتخب دوهلردر.

النَّصَبَاءُ: گوسفند سُرو راست و بلند / فتح و
سکون مهمله ايله در، بوینوزی طوغری و یوجه
[م ۱۰۹ظ] و دیشی قیون، مذکری اُنْصَبدر.

النُّقَبَاءُ: سالاران / علماء وزنده در، اولولر و سر
عسکرلر، مفردی نقیبدر. نُقْبَا ايله ایکی طائفه
شهرتمادر: بری نقبای بني اسرائيل که ﴿بَعَثْنَا
مِنْهُمْ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا﴾ کریمه سی حاویه در؛
۱ شمعون، ۲ شوقط، ۳ کالب، ۴ نعورس، ۵ یوشع،
۶ بلطی، ۷ کرابیل، ۸ کدی، ۹ عمایل، ۱۰ ستور،
۱۱ یحیی، ۱۲ آل، بو اون ایکی کمسنه میاننده
یوشع ايله کالبدن غیریلری عهدلرینه عدم وفالری

دودك که یراع و شاهدی و شهیده و مِزمار و
شَبَّابه گي اسملری وارد، آخر مقصوراتده أبو
السهي کنیه سی و ممدوداتدن دخی النَّعَاءُ
یازلمشدر،^{۵۷۹} نیزنان مطربخانه عرفان، مراتبِ
نای شیرین ادای سگر رسمنده سکر نوعه
تقسیم ایلدیلر: ۱ هفت بند، ۲ اوستا^{۵۸۰}
حسن، ۳ آهنگ فراخ که ترکجهده بول آهنگ
دیرلر، ۴ سُپرگه^۵ کوچك منصور، ۶ شاه
منصور، ۷ داوود، ۸ بطلال و ینه مشابه و تابع
اولان گرفت دخی ایکیدر؛ ۱ گرفت پایه،
۲ گرفت بطلال. [و ۱۳۶]

القَصَبَاءُ: نِیستان / قامشلق و اورمان
معناسنه، جَمه گي که ارضِ قصباء دیمکدر.

القُرَبَاءُ: نزدیکان / علماء وزنده در، یقینلر
که مفردی قریب مقابلی بعیددر.

القَلْبَاءُ: زن باز گشته لب / فتح و سکون
ایله در، طوتاغی دوغمش خاتوند، و تَأْنِیْتُ
شَفَه دن نشأت ایلدی، مذکرده دخی شَفَقَتُهُ
قلباء دیرلر که قلب دنیلن حال کندیده اولان
شفه یعنی دَوْر یلمش طودقدر.

القَوَبَاءُ: علتی بود چون گر خورد که بر تن
پدید آید و خارش کند / علماء وزنده در،

^{۵۷۹} م - آخر مقصوراتده أبو السهي کنیه سی، وممدوداتدن
دخی النَّعَاءُ یازلمشدر.

^{۵۸۰} استاد مهمله ايله، اوستاد واو ايله، استا درت حرفلی،
اوستا بش حرفلی، استاذ معجمه ايله معزیدر، جمله سی لغتِ
صحیحهدر. «منه»

-ت-

الإِشْتَاءُ: در زمستان شدن / کسر ایله در، شتا وقتنه داخل اولمق یعنی قیشه گیرمک، و شتاء ثلاثیاتده مذکوردر.

الإِفْتَاءُ: فتوی کردن / فا ایله در، فتوی ایلمک معناسنه ذو الوجهیندر، بر مسئله نك جوابی ویرمک، و سوال ایدن کمسنه جوابی آلمقده دخی کردن لفظی زبانزددر، مقصوره ده فتوی و فُتْیا لفظلری مذکورلردر.

الإِیْتَاءُ: دادن / تحویه ایله در، ویرمک که وزن و معناده إعطا گبیدر، ﴿وایتاء ذی القربی﴾ بو معنایه در.

الإِیْتَاءُ: بیاوردن / گتورمک، إحضار گبی، ﴿آتونی زبر الحدید﴾ بو ماده دندر.

التَّائَاءُ: آنکه زبانش با تی^{۵۸۱} گردد / فتح فوقیه و سکون همزه ایله در، بر کمسنه یه دیلر که دلینی حرف تانك تکلمنه دوندرد یعنی خاصه حرف تایه تکلمی تصادف ایلدکجه ادا ایده میوب سعی ایله تردد ایدر، تَمْتَمَه گبی اسملری واردر، عیوب لساندندر.^{۵۸۲} / [۱۳۷و] - [۱۱۰م]

^{۵۸۱} ت حرفنك اسمنده تا، واماله ایله تی دخی دیلر. «منه»

^{۵۸۲} لكن بعضی حروفك تبدیلی مقتضای لغت و لساندر، آتی دخی فرق ایلمک لازمدر، مثلاً بنی قیس و بنی تمیم لغتنده همزه عینه تبدل اولنور، از جمله أشهد أنّ محمدًا رسولَ الله ده آنّ مفتوحه عَنّ محمدًا دیمک لغتلیدر. «منه»

سببیه دفعه هلاک اولدقلری اتقان و محلنده بیان اولنمشدر، و بری دخی نُقْبَاءُ أصحاب کرامدر که لیلۀ عقبه ده بیعتکرده مرشد الأنام علیه السلام اولنلردر؛ اوچ سعد (ابن عبادۀ و ابن ربیع و ابن خیشمه)، ایکی عبد الله (ابن رواحه، وابن عمرو بن حرام)،^۶ واسعد (ابن زرارۀ)، و^۷ أُسَید، و^۸ أبو الهیثم، و^۹ براء، و^{۱۰} رافع (ابن مالک)، و^{۱۱} عُباده، و^{۱۲} مُنذردر که استعابکرده اهل سیردر. / [۱۳۶ظ]

النَّكْبَاءُ: زنی که کثر رود از لنگی / فتح و سکون ایله در، طوپال اولمغله آگری یورر خاتون، لكن نَكْبَ علتی سببیه عَرَج پیدا ایدن خاتوندر، و نكب مَنكَبده پیدا اولور بر درددر که اول سبیدن گَجَرُو اولور.

النَّكْبَاءُ: بادی که از هر جانبی چهد / اول بر روزگاردر که هر یکادن اسر یعنی معتاد اولان مَهَبّ اربعه دن عُدول ایدر، مصغری نُکْبَیاده إفاده اولنور.

الْهَدْبَاءُ: زنِ دراز مژه / مهمله ایله در، کریگی اوزون خاتون، مذکری اهدب گلور.

الْهَلْبَاءُ: مادیانِ دراز دنب / اوزون / [۳۷و] قویرقلی قسراق، مذکری اهلِب گلور.

الْوُطْبَاءُ: زنِ دراز پستان / مهمله ایله در، مهمه سی اوزون خاتوندر، فی الاصل وطب طُلوم معناسنه اولمغله گویا طلوم مهملی دیمک اولور.

التَّيْتَاءُ: آنکه بهنگام جماع پلیدی از وی
همی آید / کسر ایله و سکون تحتیه ایله در،
زوجه سنه قربانی زماننده قوام بدن و انتشار
آلت تن ظهور ایلمیوب وقاع ممکن اولمیان
کمسنه در، بو حالت اگر دائمییه ایسه آکا
عِنِّین سست اندام که پولوچ دیرلر، اگر عِنَّتِی
یوغیسه تأخیزدن گلمک دخی اولور که
باغلمق دیدکلری سحر قبیلندندر.

الْحَرْتَاءُ: زن فراخ دهن / فتح معجمه و
سکون مهمله ایله در، آغزی بیوک خاتون که
عربده حُسنیاتدن اولوب ملاححت دیرلر.

الرَّتَاءُ: زن که زبانش در سخن گیرد / مهمله
و شد ایله در، اثنای تکلمده دلینی طوتن
خاتون یعنی دیلی طوتقون اوله، بو علتیه رُتّه
دیرلر، مذکری اُرتدر.

السَّلْتَاءُ: زن که غضاب بکند / سکون
ایله در، حنا استعمال ایلمیان خاتون.

السُّلْتَاءُ: زن بریده بینی / بالکلیه برونی
کسلمش خاتوندنر، جَدْعَاءُ گئی.^{۵۸۳}

العَفْتَاءُ: زن چپ / فا ایله در، صولاق اولان
خاتون که هر کاری صول الیله ایشلیه، بو
معناده بو ماده بنی تمیم لغتیدر.

العَفْتَاءُ: زن کم خرد و گران عقلی / عقلی آز و
آغر خاتون، رَعْنَا و ثقیله گئی.

اللَّفْتَاءُ: مثلها / عین یزنده لامله، ایکی
معناسنده دخی لفظ سابق گبیدر که بنو تمیمده
صولاق و سائرنده حمقا معناسنه.

اللفْتَاءُ: چارپای سرو برهم پیچیده / بوینزلی
بر برینه دولاشمش اولان درت آیاقلی حیوان.

المِيتَاءُ: راه آبادان / کسر و سکون تحتیه
ایله در، یاپلمش یول، طریق معموره گئی.

المِيتَاءُ: زن فراخ دهن / خرتای سابق ایله وزنا
و معنی یکساندر.

-ث-

الإِجْتَاءُ: بزانو در نشانندن کسی / کسر ایله و
جیمله در، دیزی اوزره اوتورتمق.

الأَخْتَاءُ: سرگینه‌های گاو / فتح ایله و معجمه
ایله در، اوکوز ترسلری مایس که مفردی خثی
گلور، و خرا مقصورده مفصلدر. / [ر ۱۳۷ظ]

الأَرْتَاءُ: ماده میش سپید و سیاه / مهمله
ایله در، آقلی قاره‌لی الاجه و دیشی قیون، بَعْثَا
گئی.

الأَغْتَاءُ: رود آوردها / معجمه ایله در، آقان
صولرک گتوردیگی شیلدر، / [م ۱۱۰ظ] مفردی
عُثَاءُ گچمشیدی.

^{۵۸۳} اصحاب کرامدن عمار بن یاسر أجدع ایدی و عرفحه
بن سعدک دخی بر غزاده انفی منجدع اولدقده راجحه کریهه
پیدا اولوب امر همايون نبی علیه السلام ایله بر انف دَهي
وضع ایلمشدی. «منه»

الدَّائِيَّاءُ: پرستار / مدّ مهمله ايله در، جاريه، أمّ مملوکه گي.

الرُّغَاءُ: بي که زير پستان بود / مهمله و معجمه ايله علماء وزننده در، مهنک آلتنده اولان سِکُزدر، عصب گي، و ابن سَکِيت مجرای لبن معناسنه در دیدی، لکن فحوادن محصول بودر که انسانده معنای اول و حیوانده ثاني جاري اوله.

الشَّعَاءُ: زَن شَنک موي / معجمه و مهمله ايله در، صحراء وزننده، توزلی و پریشان صاچلی خاتون که شعرده دخی وارد اولدی، **شعر:**

أما تراني ومشيبي مشي ذي عوج

أما تراني وقربي قرن شعشاء

العَفَاءُ: زَن که بسیار برهنه شود / مهمله و فایله در، چپلاق خاتون که بو حالتله چوق زمان قاله، لکن لغتلرده مذکری أعفث مطلقا عریان معناسنه در دیدیلر. / [۱۳۸و]

القِيَاءُ: خیارزار / کسر ویا ضم قاف ايله در، خیاردر که اوزون اوله، خیارِ طویل گي و اوافاغنه شعاریر دیرلر.

اللُّوْءَاءُ: زَن کم خرد / فتح و سکون ايله در، عقلی آز خاتون، لکن دیوانه لگی جعلی و مصنع اوله دیدیلر.

اللُّوْءَاءُ: سست / ضمله در، گوشک و ضعیف.

المِیْنَاءُ: زمین نرم / فتح و سکون تحتیه ايله در، یومشق یر، ارض لینه گي.

الإِقْثَاءُ: بسیار خیار شدن / کسر ايله و قافله در، خیاری چوغالمق، کثرت قِثَاء گي، و قِثَاء دخی گلور.

البَغْثَاءُ: مردمان آمیخته / فتح موحد و سکون معجمه ايله در، بری برینه قارشمش کیشیلر، جماعت مخلوطه گي.

البَغْثَاءُ: ماده میش پیسه / آلاجه دیشی قیون، أبلق گي، و آلاجه سی بیاضلی قره لی اوله.

الجَوْثَاءُ: نام جایگاهی / جیمله در، بر یرک اسمیدر، آکا جَوْثائی دخی دیرلر که بحرینده قرای شَتائی مشتمل بر قلعه در.

الحَوْثَاءُ: جگر و آنچه پیرامن اوست / مهمله ايله در، بغر، کبد گي و اطرافنده اولان یورک و باغرسق و ایوکن و اود و امثالی جگرک توابعی.

الحَوْثَاءُ: زَن قَرَبه / سموز خاتون، لحیمه گي.

الحُبْنَاءُ: مردمان پلید / سُفْهَاء وزننده خبیثک جمعیدر، مفسد و مؤذی آدملر، انسان و جانّ و شیطاندن فساده سعی اوزره اولان، و قبحتکار دیمکدر، شیطانک ارکگنه دخی دیرلر.

الحَوْثَاءُ: زَن بزرگ شکم / قارنی بیوک خاتون که حامل اولمیوب حَلْقِي اوله.

الوعثاء: / [م ۱۱۱و] ریگی که درو دشوار
توان شدن / فتح و سکون مهمله ایله در،
قومصال یره دیرلر که آنده یوریمک کوچ اوله
ثاده سین دخی لغتدر.

-ج-

الأحجاء: کنارها / حجانك جمعیدر که
مخلنده گچمشدر،^{۵۸۴} بر شیک کنارلریدر،
قُبّه و جُبّ و آسمان گبی که کنار صاحبی
اوله لر.

الإدّجاء: تاریک شدن شب / کسر ایله در،
دجی ماده سندنذر، گیجه نك مظلم اولمسی و
دجی دخی مقصورا مذکوردر.^{۵۸۵}

الأرجاء: ناحیتها / فتحله در، وزنا و معنی
أطراف و أنحاء گبیدر، مفردی رجا مقصور
ثلاثیده سابقدر.

الإرجاء: واپس بردن / کسر ایله در، گیرو و
آلی قومق، تأخیر معناسنه.

الإزّجاء: راندن / معجمه ایله در، سورمک،
شوبان قیونی و هوی انسانی سوق و تسییری
گبی که ﴿یرجی سحابا﴾ وارد اولدی.

الإشجاء: اندهگین کردن / تاصه لی قیلیمق،
إشجان گبی که شاعرک:

شَجُو حُسَادِه وَغِیْظُ عِدَاه

^{۵۸۴} م - که مخلنده گچمشدر.

^{۵۸۵} م - ودجی دخی مقصورا مذکوردر.

کلامنده شجو مصدر ثلاثیدر.

الإشجاء: در گلو گیرانیدن / بوغازه طُقانونب
طوتق که عُصّه دینور.

الأشجاء: جایگاههای محکم در کوه /
فتحله در، طاغده اولان صاغ و متین یرلر که محلّ
ملجأ اوله.

الإلجاء: پناه گردانیدن / کسر ایله در، بر محلی
صغناجق یر عدّ ایلمک.

الإنجاء: رهانیدن / نونله در، قورتارمق، تخلیص
گبی، و صلاة منجیه بو ماده دندر.

الإنْجاء: پوست از گوشت باز کردن / اتدن
دری صومق، سلخ گبی که بری برندن آیریلور.

الإیْجاء: سوده کردن چارپا / تحتیه ایله در،
حیوانك طرناغی طاشه چارپماغله وَجْع و المه
سبب اولمق.

الْبُرْجاء: زن نیکو چشم / فتح موحده ایله و
مهمله ایله در، گوزینك برجی آشکاره اولان
خاتوندر، برج تحریک ایله گوزك بیاضی سیاهی
إحاطه ایدوب ایکسندده دخی لطافت و کمال
حسن اولوب لونِ دیگر تعرّض ایلمامش اوله که
اول حالته حلاوت دیرلر.

الْبَلْجاء: زن گشاده ابرو / قاشلرینك آرالر
آچق / [ن ۳۷ظ] خاتون، مذکری ابلجدر که
حلیّه شریفه ده مرویدر. / [ر ۱۳۸ظ]

الشَّبَّجَاء: زَنِ پِشت در آمد / مثلثه و
موحده ايله در، ارقه سی یومری اولان خاتون،
و ثبج اموزلرله بَلْ اراسیدر، وفي الأصل محلّ
مرتفعدر که منفرجه ده **ع:**

فاظهر فردًا فوق الثَّبَجِ^{۵۸۶}

واقع اولدی، و مذکری أثبجدر.

الْجَلْجَاء: ديه بی حصار / جیم ايله در،
قلعه سز بلده و اطرافنده حمایت و حراست
اید بر شی اولمیان کوی.

الْحَوْجَاء: حاجت / مهمله ايله در، بر کاره
دیرلر که حصولنده غیره عرض احتیاج موجب
اوله.

الْخَرْجَاء: ماده میس سپید و سیاه و جز /
معجمه و مهمله ده وزنا و معنی بغثاء سابق
گبی الاجه دیمکدر.

الْخَرْجَاء: زمینی که خاک دو رنگ دارد /
اول یر که طویراغی ایکی رنگلی اوله.

الْحَفْجَاء: زنی که پایها کتر دارد / فا ايله در،
آیاقلری آگری خاتون، معقُج الرِّجلین گبی، و
مذکری أخفج گلور.

الدَّعْجَاء: چشم سیاه / مهملتین ايله در، قره
گوز که أدعج العینین نعت شریفده وارد
اولدی، اول حالته تحریک ايله دَعَج دینور.

الدَّعْجَاء: زَنِ سیاه چشم / حالت مزبوره
خلقتنده موجود اولان خاتون که عینک و
صاحبه سنک دخی صفتی اولور.

الدَّعْجَاء: شب بیست و هشتم ماه / آیک
یگرمی سکرنجی گیکه سنه دیرلر که سلخدن بر
گیجه مقدمدر، مهتابدن خالیه اولمغله
/[م ۱۱۱ ظ] ظلمتک استیلاسی سبب تسمیه در،
و فارسیده شب رامناد و شب رامیاد نونله و
تختیه ايله لغتدر.

الرَّجَاء: اشتر بزرگ کوهان / تشدید ايله در،
اورگجی بیوک دوه، عظیم السنام گبی.

الرَّجَاء: زَنِ باریک ابرو / معجمه ايله در، اینجه
قاشلی خاتون، مذکری اَرَجْدَر که وصف شریفده
اَنْجُ الحَوَاجِب وارد اولدی.

الرَّجَاء: اشتر مرغ دراز پا / آیی اوزون دوه
قوشی که نعامه طویل القوائم دیمک اولور.

الشَّجَاء: زَنِ شکسته سر / فتح معجمه ايله در،
باشی یارلمش خاتون، مذکری اَشَج گلور.

العَرْجَاء: زَنِ لنگ / فتح و سکون مهملتین
ایله در، اقسق خاتون، طوپال دخی دیرلر،
مذکری أعرجدر، و علتله عرج دینور که
منفرجه ده، **ع:**

فَاخْذَرُ إِذْ ذَاكَ مِنَ الْعَرْجِ^{۵۸۷}

واقع اولمشدر. / [ر ۱۳۹ و]

^{۵۸۷} قصیده منفرجه شرحی، ص ۵۶.

^{۵۸۶} قصیده منفرجه شرحی، ص ۸۹.

اولدیغندن ناشی بربرلینه قاوشمیان خاتون،
مذکری أفج گلور، اکثرا بو خلقت خبیه در.

الفَلَجَاء: زنی کشاده دندان / دیشلری سیرک
اولان خاتون، مذکری أفلجدر، لکن اوک دیشلره
خاصدر دیدیلر، أَفْلَجُ الثَّيْتَيْنِ حلیه شریفهده و
مفلج الاسنان دخی وارد اولدی، ثنایا مراددر، و
منفرجهده نحوی قدس سره دخی دیر که **شعر:**

وثنایا الحسنا ضاحکة

وتما الصَّحْكُ عَلَى الفلج^{۵۸۸}

الفَلَجَاء: کژ دست / الی آگری، ید معوجه
معناسنه در که ید مؤنث سماعیدر.

الفَيْجَاء: خانه فراخ / تحتیه ایله در، بول او یعنی
وسعتلی منزل، مسکن وسیع گی.

الهَوَجَاء: زنی دراز کم خرد و شتابکار / اوزون و
أوصی آز و ایویجی خاتون که رعنا و لثوا و
عجول معناسنه در، مذکری أهوج گلورز

الهَوَجَاء: ماده اشتر زود رفتار / تیز / [م ۱۱۲و]
یورر دیشی دوه، نافه سریع السیر معناسنه.

الهَوَجَاء: بادی که خیمه را بر کند / چادری
قالدرن روزگار.

الهَيْجَاء: کارزار / تحتیه ایله در، صواش که جنگ
دیرلر، قصری دخی گچمشدر، **شعر:**

العرجاء: کنیت گفتار / صرتلان که قوردک
یالیسیدر، عربده ضبع دینور آنک لقبیدر،
منینی شرح یمینیده دیر که: گفتارک بر نوع
رفتاری وارد که عرجی وار ظن اولنور بو
جهتدن بو لقبی آکا إطلاقه اهل لغت تمشیت
داد اولدیلر.

العَوْجَاء: زنی بدخو / کوتو خویلو خاتون،
اصل ماده سی عوج و إعوجاجدر، اگر یلک
دیمکدر، حسن خلقه نسبتله بد خویلق
إعوجاجدر دیدیلر.

العوجاء: ماده اشتر سخت لاغر / قوتلی و
آرق دیشی دوه، نافه مهزوله قویه معناسنه.

العوجاء: کمان / یای که قوس معناسنه در،
مؤنثات سماعیه دندر، إعوجاج کندینک
حسنیات لازمه سندن اولمغله تسمیه اولندی.

الفَجَاء: زنی که پایهایش بیکدیگر نزدیک و
زانوهایش دور / فتح فا و شد ایله در، آیاقلری
بری برلرینه یقین و دیزلری بربرلرینه ایراق اولان
خاتون، مذکری أفج گلور، فک ایله
مقصورات ثلاثیهده دخی یازلمشیدی.

الفَحْجَاء: زنی که رانهایش از یکدیگر دور /
سکون مهمله ایله در، اولقلری بربرینه ایراق
اولان خاتون، مذکری أفحج گلور.

الفرجاء: زنی که هر دو دنبه‌یش بزرگ باشد
و بهم نرسد / اوتوراق یرلری زیاده بیوک

فيا ضباغ كلِّ لحمٍ امرئٍ طَعَمَتْ
باقئِ فريستِه آسأد هيجاءِ

-ح-

الأرحاء: جمع الرحا / مهمله ايله در، رحانك
جمعيدر، رحا سابقا ضِرْس يعني آطی ديشی
معناسنه مذکوردر. اما بر پاره دگرمی و
یوکسک یر و سیّد القوم و حرب عظیم و
سحاب مدوّر و دوهنك صدرنده اولان مدوّر
و سائر معناره دخی گلوب جمله سنده جمعی
أرحاءدر. / [ر ۱۳۹ظ]

الإضحاء: پاك شدن آسمان از ابر / كسر
ایله در، گوک یوزی اچلوب صاف و بلوتدان
عاري اولق.

الإضحاء: چاشتگاه کردن / معجمه ايله،
قوشلق وقتی اولق که شاعر دیمش، شعر:
ويا خفافيش بُشرى لكم فقد عَرِبَتْ
وبالحجابِ توارثِ وقتِ إضحاء

الإضحاء: چاشتگاه کردیدن / قوشلق وقتنه
داخل اولق، بو وقتك امثالندن امتیازی صباح
و اخشام گبیدر که مخصوص طعامی و نمازی
واردر، حتی اوقاتِ خمسّه لیله معراجده فرض
اولنجیه دك ملتِ إبراهيمده اولان ایکی نماز
قدیمك بری بو وقتده مستحب اولان نماز که
مداومتی کبائرذن ماعدا گناهلرك ما تقدم وما
تأخر مغفوریتی اسبابی اولان یگرمی مادهنك

بریدر و ایکنجی وقت عصر دخولنده ادا اولنان
ایکندی نمازیدر.

الأفحاء: افزارهای ديك / فتح ايله و فا ايله در،
فحای مقصور مذکورك جمعيدر که طعامی تربیه
ایچون معا ظرفِ طبخه درج اولنان شیلرك
اسمیدر، فلفل و قرنفل و دُلْمَل گبی که سبب
ازدیاد لذت اولور.

الإفحاء: افزار در ديك کردن / كسر ايله در،
اول مفرّحان طعامی ظرفه قومق که إدخال
معناسنه مصدردر.

الأنحاء: سویها / فتحله و نون ايله وزنا و معنی
اطرافدر که مفردی نحو جانب و طرف معناسنه،
ناحیه گبی. نحوك بش معناسی بو رباعیده جمع
ایدوب یادکاری جناب منلا عبد الرحمن جامیدر،
رباعي:

نَحْنُ نَحْوُ دَارِكٍ يَا حَبِيبِي
لَقِينَا نَحْوَ أَلْفٍ مِنْ رَقِيبٍ
عَقَوْرُ كُلُّهُمْ نَحْوُ الْكَلَابِ
تَمَنَّا مِنْكَ نَحْوًا مِنْ شَرَابِ

با ترتیب معنالر؛ قصد، طرف، مقدار، مثل،
نوعدر.

الأنحاء: راهها / یوللردر، طرق گبی، لکن ینه مراد
و مآل ذکر اولنان طرف و سمت دیمکدر.

الأنحاء: مَشکهای روغن / یاغ طولملری، مفردی نَحْي يائيدر که "أشغلُ من ذاتِ النَّحْيَيْنِ مثلِ سائرِ دائري" بو ماده‌دندر که تيم الله بن ثعلبه بناتندن بر خاتون ايکی طلوم زيتی عرضِ بازار ايلمشیدی، اصحاب کرامدن حَوَاتِ بدري قبل الإسلام یاغلره باقوب طولملری باغلمقسزین خاتونک یدینه دفع ایدوب ايکی النی ايکی زَقَّ اشغال و زور ايله جماع و فرار ایلدیگی سبیدن ضرب اولنور، حتی کیف شِراؤُک یا حَوَاتِ / [ن۳۸و] خطابیله شادی رسان امت علیه التحیه جنابلری قضیّه مسطوره‌پی إشراب ايله تبسم بیورمغله لطف مزاحلرینه مظهر بیورمشلردر.

الأنحاء: پیش باز بردن و گردانیدن / کسر ايله‌در، توجهی بر یردن عُدول و آخِر یره چویرب صرف ايلمک. / [ر۴۰و]

الإیحاء: وحی کردن / تحتیه ايله‌در، گیزی سوز سویلمکدر، بو ماده‌دن الوَحی ثلاثیات مقصوده مذکوردر که معنای آتی یه ملایمدر.

الإیحاء: فرمان فرستادن / وحی ايلمک، امر و نُهی و أحكام یعنی امر محکوم به ارسالی. / [م۱۱۲ظ]

البَحَاء: زن گرفته آواز / فتح موحده ايله و شدّ ايله‌در، سسی طوتلمش خاتون، و بُحَّة الصوت سس قیصلمق علتیدر که أسهل ادویه ايله مندفع اولور.

الْبُرْحاء: رنج نشان حمی / ضم و مهمله‌نک سکونی ویا فتحی ايله‌در، مشقت که هُمّی علتنه علامت اوله یعنی حمای غِبْک تقدم ایدن برودت و ارتعاشی عقبنده گلن حرارت زحمتی؛ زیرا بارح ریح حاره معناسنه‌در، تقویم‌لرده یازیلان ریح بوارح بو ماده‌دندر که عموم مراددر.

البَطْحَاء: رود فراخ با سنگریزه / فتح ايله و سکون ايله‌در، طاشلی صو آقندیسی که وسعتلی اوله، بَطْحَاء مَّکّه دخی بو معنایه‌در که اطرافک طاغلری ایچون مسیل بر وادیدر، مذکری أَبطحدر، حتی برده صاحبی بیورر که:

شُجَّتْ بذِي شَبَمٍ من ماءٍ حَيِّنَةٍ

صافٍ بِأَبْطَحٍ أَضْحَى وهو مشمول^{۵۸۹}

البَطْحَاء: همه جای فراخ / وسعتلی اولان هر یره دیرلر، ارضِ فسیحه گبی که شاعر دیمش، شعر:

مَنْ يَبْلَغَنَّ حَمَامَاتٍ بِبَطْحَاءِ

ممتعات بسلسال وخضراء

الْجُلْحَاء: زنی که از دو سوی سromوی ندارد / جیم ايله‌در، باشک ايکی طرفنده قیلی اولمیه، مذکری أَجلح گلور، آندن دخی قیلَسز یری آز

^{۵۸۹} جد أُمجد سَيِّد الأنبياء عليه أُمجد التحايا اولان هاشم جنابلری سَيِّد البطحاء لقبيله معروف ایدی که مضایقه و مساعده حالنده دخی سفره ضیافتی و مائده کرامتی دائما بطحاء طریقی اوزره گستریده علی حالها طورر ایدی، هر کس متتعم ایدی قطعاً رفع اولماز ایدی. «منه»

- السَّحَاء:** بیل گۆ / شد ایله در، باغ بَلْدَکَلری
آلتک بر دورلوسی که آگری اولور.
- السَّمَحَاء:** جُومردان / علماء وزنده در، ساعک
جمعیدر، سفاهتله خَسَّتْک میاننده حدّ وسطی
فرق ایدوب اسراف و تبذیردن حذر اوزره اولان
أسخیا.
- السَّلْحَاء:** شمشیر / فتح و سکون ایله در، قلیچ،
سیف گبی که سلاح حرب ماده سندن اولمغله
تأئیشه اعتبار اولنمشدر. / [ر ۱۴۰ظ]
- الصَّبْحَاء:** ماده خَر دَشْی سرخ رنگ / موحد
ایله در، قرمزی طاغ اشگی، مذکری أصبح میگون
معناسنه یعنی خمر رنگنده دیمکدر، أخطب گبی،
و مقلوبی ایله دخی بو معنایه در، صحباء
مذکوردر.
- الصُّرْحَاء:** خالص نسبان / [م ۱۱۳و] مهمله لرله
علماء وزنده در، نسببری صحیح اولوب نسل
مدوحه دن منشعب اولان کمسنه لر، فی الأصل
صریح لفظی عربده بر معروف النسب کَحْیَلاندر
شاید اول ماده دن مستعار اوله، فحول گبی.
- الصَّبْحَاء:** صالحان / صالحلر یعنی فسقک لذتی
و ذوقنی بیلوب لکن خلاف رضای الهی اولمغله
ارتکاب ایلمیه لر.
- الصِّمْحَاء:** زمین سخت / کسر و سکون
ایله در، یومری، یوغون و ایری یاری یرلر، ارض
غلیظه گبی، و ها ایله صمحة دخی زبانزددر.
- اولورسه أنزع و جمله سی قیلسر اولورسه
أصلعدر که أجلح وسطدر.
- الجلحاء:** مرغزار بی درخت / چمنزار محلدر
که آغاجلی اولیه.
- الجلحاء:** جایگاهی / بر محلك اسمیدر که
بصره دن ایکی فرسخ بعید یعنی ارلری یگرمی
درت بیک خطوه در.
- الحیحاء:** خواندن گوسفندن بَاب / قیونی
صوبه چاغرمق.
- الرَّحَاء:** مرد پهن پای / تشدید ایله در، آیاغی
یَصّی کمسنه، رَجَل مؤنث سماعیدر.
- الرحاء:** چارپای فراخ سنب / درت آیاقلی
حیوانلردن طرنغی یَصّی اولان.
- الرَّسْحَاء:** زن لاغر سُرین / سکون ایله در،
صاغریسی آرق اویلغی اتسز خاتون، مهملی
اولان مَسْحَاء ایله بر معنایه در که گلور.
- الرَّوْحَاء:** زنی که پایهایش از هم دور باشند
/ آیاقلری بربرندن ایراق اولان خاتون، مذکری
أروحدر.
- الرَّوْحَاء:** دیگ فراخ / ظرف طبخک واسعی
و دبی دخی یقین اوله، قریب القعر گبی.
- رَوْحَاء:** جایگاهی / بر یردر یعنی بر شهر
معروفدر.

اولان قصرآق حتی آئنده اوله دیدیلر، مذکری
أقرحدر.

القلحاء: / [م ۱۳ظ] زن زرد دندان / صاری
دیشلو خاتون، مذکری أقلح گلور.

الکسحاء: زن لنگ / مهمله ایله، وزنا و معنی
عرجاء سابق گبیدر، و مذکری أکسح گلور.

المذحاء: زنی که رانهایش بهم سایید بوقت
شدن / معجمه ایلهدر، یوررکن اویقلری برپرینه
سورنان خاتون، سابقا مذکوردر، فحاء بونک
ضدیدر، مذکری أمدح و أمشق بر معناویهدر.

المسحاء: زنی که زیر پایش هموار بود / مهمله
ایلهدر، آیاغنک آلتی دوز اولان خاتون که أحمصی
اولمیه، بعضیلر رشحای سابق ایله هممئاد
دیدیلر.

المسحاء: ماده خَر دشتی یک چشم / بر
گوزلی دیشی بیان اشگی، اتان عَوَراء گبی.

المسحاء: ماده گرگ میان باریک / اینجه بللی
دیشی قورد، ذأب دقیق الصُّلب گبی.

المسحاء: زمین هموار / دوزیر، ارض مستویه
گبی.

الملحاء: میان پشت / آرقه نك اورته سی، وسط
الظهر گبی.

الصفحاء: زن دراز سر / فتح معجمه ایله و
فا ایلهدر، باشی اوزون خاتون، طویل الرأس
گبی.

الفصحاء: ماده اشتراک / فا و مهمله ایلهدر،
دیشی دوه لر که جنسدر.

الفصحاء: زبان آوردن / علماء وزندهدر،
گوزل سوز سویلینلر، مفردی فصیحدر،
فصاحتیه یعنی کلامک ظاهر و آشکاره اداسنه
قادر دیمکدر.

الفصحاء: ماده شیر / فتح و سکون معجمه
ایلهدر، دیشی ارسلان که لبوه معناسنه.
[ر ۱۴ا]

الفتحاء: زن پهن سر / مهمله ایلهدر، باشی
اینلی خاتون که باشنک یصی اولمسی
اعتدالدن زیاده اوله.

الفلحاء: زنی که لب زیرین شکافته دارد /
آلت طوداگی یارق خاتون، مذکری أفلح
گلور، أشرم گبی، حرف فاده مقلوبا مرتب
اولان حلفا غلط اولدیگی هویدادر.

الفيحاء: سرای فراخ / تحتیه ایلهدر، وسعتلی
او، خانه واسع گبی، موصوفی دار گبی مؤنث
اولور.

القرحاء: مادیانی که اندکی سپید بر روی دارد
/ قاف و مهمله ایلهدر، بر مقدار بیاضی

الملحاء: زنِ سبز چشم / گوك گوزلی خاتون، مذکری املح گلور. سبز تعبیرینه اِمعان اولنسه کبود صرف اولمادیغنه اِمدادر، ملاحظه بیوريله.

الوشحاء: گوسفندی که پیرامن گردنش سپید بود / معجمه ايله در، گردنی اطرافنی دائراً مآدار آق اوله. / [ر ۱۴۱ظ]

-خ-

الإرخاء: فرو گذاشتن / کسر ايله و مهمله ايله مصدر در، آشای صالیویرمک و صارقمق، حتی إرخای عنان حقیقتده آتک لجامنی کندی استدیگی وجه اوزره صالیویرمک و آندن استعاره ايله بر کمسنه مرادنی اجرایه مساحه اولنمقده استعمال اولنور.

الإرخاء: گونه از دویدن / بر درلو یلمک یعنی سرعت اوزره بر ایشده سعی بلیغ.

الإسحاء: دارو به بینی باز کردن / برونیدن دوا ایلمک که سخای مقصوده بسط اولنمشدر.

البزحاء: زنی که سینه برون آمده / فتح موحده و سکون معجمه ايله در، گوگسی چقمیش خاتون، قعساء گبی، مذکری اَبخ گلور.

البلحاء: زنِ بزرگ منش / خوبی بیوک خاتون یعنی تکبر اهلی، مذکری / [ن ۳۸ظ] ابلخ گلور.

الشدحاء: چارپای ماده که همه پیشانی سپید دارد / تقدیم معجمه ايله در، بتون آلی آق درت آیاقلی دیشی حیوان، فرس ابيض الوجه معناسنه خاصدر دیدیلر، مذکری اشدخ گلور.

الصلحاء: زنِ سخت کر / مهمله ايله در، قولاغی پک ایشتمیان خاتون، صماء گبی، و مذکری اصلخ گلور.

الفتحاء: دست پهن و نرم / فا و فوکیه ايله در، یصی و یومشق آل، ید لینه و عریضة گبی، و ید مؤنث سماعیدر صفتی دخی آکا تابعدر.

الفتحاء: زنی که بند انگشتانش پهن و نرم باشد / بوغملری یصی و یومشق اولان پارمقلی خاتون، مذکری افتح گلور.

النبحاء: زنی که از مادر نابینا زاید / نون و موحده ايله در، انادن گوزسز طوغان خاتون، و مذکری اَنبخدر، اُکمه و اُکم گبی، با یرنده فا ايله اَنفخ دخی لغتدر. صاحب لغت اُکمه لفظنی صحاحده گورب اُغور مادرزاد معناسنه اولان اُکمه در ظن ایلوب معنای مرقومی یازمش، اُکمه / [م ۱۱۴و] اولده تا واحد ایچوندر و اُکمه ثانیده ها کلمه دندر.

-د-

الأبداء: بندهای انگشت / پارمغك بندلر
که بغوملریدر، مفاصلِ اَنامل گبی، مفردی
مقصوراتده مذکوردر.

الأبداء: مهتران بزرگ / زیاده بیوکلر و
اولولر، صنادید و اکابر و اُعالی و اُعیان
معناسنه.

الأبداء: چاههای نوکنده / اسلامده حفر
اولنان قیولردر. [۱۴۲و]

الأبداء: بَهرها / نصیلر و حصه‌لر که ترکیده
پایلردر.

الإبداء: آشکاره کردن / کسر ایله‌در، إظهار
معناسنه معنی و وزنا، و ترکجه‌ده آچغه
چیقارمق.

الإبداء: بیرون آمدن / خروج و بُدو گبی، بر
محلدن طشره چیقمق.

الإبداء: آغاز کردن / باشلامق و ابتدا و
بدأ ایلمک، شروع و آهنگ گبی.

الإجداء: عطا دادن / جیمله‌در، مال
باغشلامق، جدی گبی، بخشش دخی دیلر
که عالیدن سافله کرم معناسنه‌در؛ زیرا اقران
میاننده إهدا دینور.

الإجداء: پسنده کردن / یوخسلقدن
قورتارب بای ایلمک که معنی و وزنا إغنادر.

الإرداء: هلاک کردن / مهمله ایله‌در، ایشه یرامز
ایلمک، معنی و وزنا إتلافدر، ثلاثیسی ردی
مقصوردر که مسطوردر.

الإرداء: یاری دادن / وزن و معناده إمداددر،
یاردم ایلمک.

الأسداء: تارهای جامه / فتح ایله‌در، گیسینک
آریشلری که سدی نك جمعیدر، تا ایله دخی ستا
لغندر که مفصلا مقصورده گچمشدر، ضدی
آرغجلردر که لحمه‌در.

الإسداء: نیکویی کردن / کسر ایله‌در، اَیَلک
ایلمک یعنی حُسنِ رُوش معناسنه‌در، بعضیلر
شجاعت امثالی حالاته جسارت ایلمکدر
دیدیلر.

الإسداء: پود^{۵۹۰} در تار بافتن / آرغجی آریشه
طوقومقدردر، لکن طوقنمسی ایچون آریشه
صلاحیت گتورمکدر دیدیلر که بز چوزمکدر.

الأصداء: ژنگارها / فتح ایله‌در، مور رنکلردر،
بنفسجیات گبی، و موره ژنگار تعبیری مسامحه‌یه
محمولدر؛ زیرا ژنگاری قلمی جنگار دیدکلری
شیک رنگیدر. أصداء مقصوراتده سرخ فام ایله
معنیداردردر، و حق تعبیر دخی اودر که عربده
دخی قرمزیمی سیاهمی دیو شبهه اولنان رنگه
دیلر که آکا بنفسجی یعنی منکشه موری دینور،
حمرته تابعدر که قرمزینک [م۱۴ظ] تکرار

^{۵۹۰} پود اماله ایله‌در، صریحاً واو ایله قاودر دیدیلر. «منه».

صبغندن پیدا اولور، و لهذا اگر قرمزیده بر جزء
کریه وار ایسه موردۀ متعدد اولور. و اصل
رنگ درتدر: بیاض و حمّرت و صفرت و
سواددر.

الأعداء: دشمنان / عدونك جمعیدر،
سؤمیوب و یرامزلق قصد ایدنلدر، عدونك
بوندن غیری ایکی جمعی دخی مقصوراتده
مذكورددر، عداء گئی. / [ر ۱۴۲ظ]

الأعداء: کنارهای رودبار / مفردی عُدوه
ضم و یا کسر ایله در، دره قِراکلی، حافه و
شفا و شفییر گئی.

الإعداء: دوانیدن / یلدرمك یعنی
سگرتدرمك و قوشدرمق.

الإعداء: یاری دادن / یاردم ایلمك، إزءاء
سابق گئی.

الإعداء: گز و جز / اویوز دیدکلی علت
که جرّدر و آنک گئی تجاوز و سرایتله
معروف اولان عللدر که لحکمة الحکیم
علیلدن صحیحّه ساری باذنّه تعالی در دیو
حکما و اطبا تجربه ایله اثبات مدّعا ایلدکلی
یدی نوع مرض بو بیتده مندرجلدر، **بیت:**

ساری جُدّری جُدام و حَصْبّه

طاعون و رَمَد جَزَب بَجَردر لا عدوی

اثر شریفی سرایت بالطبع نفی ایدر که

فِرّ من المجذوم وارد اولدی دیدیلر

الإعداء: بکسی گذاشتن / بر کمسنهیه گچمك
یعنی خطابده تعدّی و ایکی طرفك حدندن زیاده
بد ادایه ترقّی.

الأعداء: خرماهای خشك / فتحله و فا ایله در،
قریمش خرما لر که ارادۀ محل ایله وزنا و معنی اَنّبارّه
إطلاق ایدرلر، مفردی فداء مذکورددر.

الإعداء: بریده کردن عطا / کسر ایله در، ویرگی
کسمك، قطع إحسان معناسنهدر، أعطی قلیلا
وأكدی^{۵۹۱} بو ماده دندر، ثلاثیسی دخی
سابقدر.^{۵۹۲}

الإعداء: بترس رسیدن / قیو و آنک گئی یری
قازرکن بر شدید و سخت یره وارمق که حَفْری
ممکن اولمیه.

الإعداء: باز گردانیدن / بر شیدن منع ایلمك و
گیرو دوندرمك.

الأعداء: پایانهای کار / فتحله در، ایشك
نهایتلری، مفردی مدّی مقصوراتده یازلدى، نونله
ندی دخی لغتدر.

الأعداء: نَمّها / نونله در که مفردی ندى
مقصوره ده گچمشدر که یغمور و یاشلقدر.

الإعداء: افزونی / [م ۱۱۵و] جُسْتَن / کسر
ایله در، بر نسنه نك کثرتنی طلبکار اولمق.

^{۵۹۱} آز ویردی و آنی دخی کسیدی. «منه».

^{۵۹۲} م - ثلاثیسی دخی سابقدر.

الإهداء: هدیه فرستادن / ارمغان گوندنمك،
تفصیلی مهدة لفظنده در.

الإهداء: پیارامانیدن / اگلندرمك، توقیف و
تعویق گبی.

الإیذاء: هلاك شدن / تحتیه ایله در، فنا بولمق
و هلاك اولمق.

الإیذاء: یاری دادن / یاردم ایلمك، وزنا و
معنی إعداء گبی. / [ر ۴۳ و]

الإیذاء: تمام سلاح شدن / شروع ایلدیگی
هر امرك لوازمی نقصان اولماق، مثلا جنگ
اربابندن ایسه آلات حرب انواعی تماما
بولنمق.

الإیذاء: آب و دی از قضیب آمدن / و دِی
دیدکلری صویك گلمسی که اکثریا تَبُولی
تعقیب ایدر، ناقض^{۵۹۳} و ضؤدر موجب غسل
دگلدر.

البداء: زن بزرگ آفرینش / فتح موحد و
شده ایله در، یارادلشی بیوك، عظیم الخلقه
گبی، بَلْخاء ایله هممعنادر.

البرءاء: ماده گاوی که سو و دُنْب سپید
دارد / سکون مهمله ایله در، بینوزی و
قویروغی بیاض دیشی اوکوز.

البُعءاء: دوران / علماء وزنده بعیدك جمعیدر،
ایراقلر و اوزاقلر هرنه اولورسه.

البُدءاء: زن كشاده ابرو / فتح و سکون ایله در،
آچق قاشلی خاتون، بلخاء مذکور گبی، مذکری
أبلد، و وجه مزبور اوزره اولان حاله بلد دیرلر،
اولنده فتح و ضم دخی جائزدر، و نیجهلر بداء
مذکور ایله یکساندر دیدیلر.

البيداء: بیابان دشوار / تحتیه ایله در، وزنا و
معنی صحراء گبیدر که مَظْنَةُ هلاك اولاجق مرتبه
استیسز و مُحْوَف اوله.

التَّعءاء: دویدن چارپای بوقتِ بهار / ثانی
مهمله در، چایر زمانی حیوانك یلمسی و چابك
اولمسی که عدا ماده سندنذر.

التَّمءاء: پایان کار رسیدن / بر ایشك نهایتنه
ایرشمك که مدا ماده سندنذر.

الثَّءاء: کنیزك / مثلثه و همزه ایله در، جاریه، آمه
گبی، و قلبله دأءاء دخی لغتدر.

الثَّدءاء: نباتی / ضم و شدّ ایله در، بر نوع اولتق
که قطعنده بیاض ویا قرمزی سود ظهور ایدر.

الجُدءاء: زن خُرد پستان / فتح جیمله در، کوچك
مهلی خاتون، صغیر الثَّدی معناسنه.

الجءاء: ماده اشتر شیر بریده / سودی کسلمش
دوه، ناقه نافع اللبَن گبی.

الجُداء: زمینِ بی آب / صوسز یر، ارضِ فقرا گئی، بعضیلر [۳۹و] اوتسز و صوسزدر دیدیلر.

الجُرداء: زنِ بی موی / سکون ایلهدر، قیلسر خاتون، مذکری أجرد گلور.

الجُرداء: مادیانِ اندک مو / توکی آز قصرآق، حُجر قلیلُ الشعر گئی.

الجُرداء: درختِ بی برگ / یاپراقسز آغاج، شجر بلا اوراق گئی.

الجُلُداء: بِشکولان / علماء وزنده جلیدک جمعیدر، تیز و قوی و چاپک و تحمللی کمسنه لر که ضدی پلیددر.

الجُیداء: زنِ دراز گردن / فتح و سکون تحتیه ایلهدر، بیونی اوزون خاتون، بیون معناسنه اولان حید ماده سندنذر، طویلُ العُنق گئی.

الحِداء: قبیله / مهمله و شد ایلهدر، قبائلِ عربدن برینک نامیدر.

الحِصْداء: زره استوار / مهمله لرله و سکون ایلهدر، متین و قوی زرهدر، دُرُع رَصینه گئی که مؤنثِ سماعیدر.

الدَّأداء: آخر شب از ماه / آیک صوک گیکه سی، اللیلة الاخیره گئی^{۹۴}. [م ۱۱۵ظ]

الدَّأداء: روزِ شک / شعبانک اوترنجی گونی که رؤیتِ هلال وقوعیله رمضانک اولی آندن ثابت اولورمی ویا اولیوب سلخیتله قالورمی دیدکلری گون که تأنیثی غره اعتباریلهدر، قریبا غراء دخی گلور. [ر ۱۴۳ظ]

الدَّأداء: زنِ بیدندان / سکون ثانی ایلهدر، دیشی چیقوب قالماش خاتون، مذکری أذرددر، أبو درداء زهادِ اصحاب کرامدن عُوْمر انصارینک کنیه سیدر که شامک فتحنده ابتدا بونلر قاضی اولدی، أصْح قول اوزره اتوز ایکی تاریخنده رحلت و باب الصغیره دفن اولندی، بعضیلر مدینه منورهیه عودت ایلدی دیدیلر، تفصیلِ حالن ثَغْر بَسَّام صاحبی بیان ایدر. و أمّ الدرداء ایکیدر که أبو الدرداءنک منکوحه لیدر، برینک اسمی هُجَیمه و برینک نامی هُجَیمه در که رحلت حضرتدن صکره تزوج ایلدی. ﷺ.

الدِّداء: سخت دوییدنِ اشتر / کسر ایل و تحتیه ایلهدر، دوهنک شدت و حدت اوزره یَلْمَسی.

^{۹۴} مطالعک تخألفی ارضک حکمی دخی تخألف ایدر، رمضان شریفک آخر گونی پادشاه مرویله طوپ آتلوب امکنه بعیده دن استماع ایدنلر عید گونی ثابت اولدی ظنیله افطار ایدوب صکره ظاهر اولسه قضا و کفارت لازم دگلدر که قنیه ده یازیلان نوادرنددر. «منه».

الديداء: آخر شب از ماه / آيك صوك
گيجه‌سی، لیلۀ سلخ، لیلۀ آخره معناسنه
دخی گلور.

الربداء: ماده اشتر مرغ خاکستر گون / فتح
ایله و سکون موحدۀ ایله‌در، کُل رنگی اولان
دیشی دوه قوشی، نعامۀ رَبداء گبی، و مذکری
ظلم اُربدر.

الربداء: ماده میش سیاه سرخ پشت /
دیشی و سیاه قیون که آرقه‌سی قرمزی اوله،
غنم ربداء گبی، بعضیلر قرمزی نقطه‌لی سیاه و
دیشی کچیدر و اول جنسده عیدر سائرندۀ
دگلدر دیدیلر.

الرمداء: زن گرفته چشم / گوزی آغریان
خاتون، مذکری اُرمَد، و علتۀ رَمَد دیرلر.^{۹۵}

^{۹۵} و رمد مطلقا گوز آغریسیدر. انواعك اسماء
مخصوصه‌سی وارد. دفع درد چشمده بو قطعه تعلیق اولنمق
مجریدر:

شفا عینی لسقم حل فیها
تراب مس نعل اُبی تراب
هو البكاء فی المحراب لیلاً
هو الطعان فی الیوم الضراب

بو رباعی شیخ اُبی سعید ابن اُبی الخیر دخی معاً تعلیق
اولنور:

من دوش دعا کردم باد آمینا
تا خوش بود آن دو چشم باد آمینا
از دیدۀ بد خواو ترا خشم رسید
در دیدۀ بد خواه تو باد آمینا «کنار»

السُداء: نیک بختان / علماء وزنده مهملتین
ایله‌در، سعیدک جمعیدر، بختی اوغورلیلر، مصدردر
سعد و سعادتدر، نحوست مقابلیدر.

السُداء: زن سیاه / فتح و سکون ایله‌در، قره
رنگلی خاتون، مذکری اُسوددر. / [ر۱۴۴و]-
/[م۱۱۶و]

السوداء: گُش سیاه / بر معروف خَلطدر که
آکا ترکیده دخی سوداء دیرلر، أخلاط اربعه‌دن
بریدر، اوچی دخی بونلدر: گُش سرخ قان و
گُش زرد صفراء و گُش سفید بلغمدر.
/[ر۱۴۴ظ]

السوداء: میان دل / یورکدر که تصغیر ایله
سُوئداء دخی دیرلر، و فؤاد و قلب و ضمیر
دخی محللرنده گلورلر. / [م۱۱۶ظ]

الشهداء: شهیدان / علماء وزنده شهیدک
جمعیدر، شهید حقیقی جمله ادیانده بر نوع
معروفدر که دین مبین اوغورینه اثنای غزاده فی
سبیل الله کافر آکندۀ قتل اولنه، فی الحقیقه آنلر
خیلدر میت دگلدر دیو آیت کریمه وارد اولمشدر
﴿لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قَتَلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ
أَحْيَاءٌ﴾، لکن اسلامده درت نوع دخی واردر که
شهید حکمی اولملری خصائص امتِ مُحَمَّد علیه
السلامدر، طاعون و اسهال و غرق و هَدَم ایله
فوت اولنلر دخی شهید حقیقی حکمنده
اولورلر.

الشهداء: گواهان / شاهدك جمعیدر که بر ماده‌نك وقوعه و مُدّعینك صدقنه شهادت ایده‌لر.

صدّاء: آبی خوش / فتح مهمله و شد ایله‌در، بر معروف و لطیف صودر که شعرا استعمال ایدرلر، **شعر:**

يكون عندي الطوى سعدان مسعدة

والورد عند الصدى إحساء صدّاء

الصعداء: نفسهای سرد که بر گشند / مهملتان ایله علماء وزنده‌در، اول نفسلردر که صوغق چکرلر، لکن جمع صیغه‌سنده مفرددر، و نفس ممدود یعنی طویل معناسنه‌در، تنفس ممدود گئی.

الصلداء: زن بخیل / فتح و سکون ایله‌در، مالی کمسنه‌یه ویرمین خاتون، مذکری أصلدر.

الصلدء: زمین سخت / قتی یر، ارض صلب و املس گئی، صلّدمه دخی دیرلر.

الصیداء: زن کژ گردن از تبگر / بیوکلنمکدن ناشی بوینی اگری اولان خاتون، مذکری أصیددر.

الصیداء: سنگ دیگ / چوملك یاپدقلى طاش که حجر ظرف معناسنه.

الصیداء: زمین درشت / صلداء ایله هم وزن و هم معنادر، ارض غلیظ گئی.

صیداء: نام آبی / بر صویك اسمیدر، لکن بر شهرک اسمی و بني أسددن بر جماعتدر دیدیلر، مجلة النصابده نقل ایدر که بر شهرک اسمیدر که بحر روم ساحلنده‌در، دمشقه اوتوز آلتی میلدر، حامك اوچنجی اوغلی صیدون تعمیر ایلدکده شهرت بولدی، إمام سیوطی بیورر که: نسبتی نونله صیدانی اولوب واو ایله بني أسدده بر قبيله‌یه منسوبدر که صیداوی دیرلر.

العّداء: اسبِ دونده و جز / تشدید ایله‌در، مبالغه فاعلدر که آت و سائر یلیجی معناسنه‌در، بو ماده‌دن عُداة و معداة گچمشدر.

العَضْداء: زن باریک بازو / فتح مهمله و سکون معجمه ایله‌در، قولی اینجه خاتون، دقیق الساعد گئی که مرفقدن کُتفه دك یعنی دیرسکدن اوموزه دکدر، بعضیلر بیلکدندر، رُسغ گئی دیدیلر، والحق ما حقناه. / [ر ۴۵ و]

العُقْداء: زن گرفته سخن / قاف ایله‌در، سوزی طوتلمش خاتون پلتك دیرلر، لُکْناء گئی، ﴿واحلل عقدة من لساني﴾ کریمه‌سی بوندندر.

العیداء: زن نازک / معجمه و تحّیه ایله‌در، یومشق تنلی تازه خاتون، ناعم البدن گئی.

الغیداء: دراز گردن / بوینی اوزون، ذکور و اناثدن طویل العنق و مَدیئُ الجید گئی، بعضیلر مؤنثه خاصدر دیدیلر، لکن گردنك صفتیدر، عنق مؤنث سماعیدر.

الغیداء: بالا نیزه نرم / بویلی / [م ۱۱۷و] و یومشق و استعمالی آسان مزراق که گوند و سگو دیرلر، رُمح و عنیزه گبی، اول شهسوار میدان رسالت و سلطان الممالك خاتمیت علیه التحیه جنابلرینک رماح شریفلری درت عددن ناقص اولماز ایدی.

القَفْداء: زنی که سر ساعدش پیچیده باشد / قاف و فا ایله در، قولنک باشی بوکلمش خاتون یعنی سِکری چکلمش؛ زیرا لغتدرده یازدقلری اوکجه سی یه باصمیوب پارمغنک اوچیله یورر خاتوندر، مذکری آققددر، و حیوانده بیلگی بوکلمیوب طرناغیله باصه که عیبدر، حیوانک آیاغنه مخصوصدر دیدیلر، لکن دوهنک آیاغنده و النده دخی اولسه ناقه قفدء و جمل آققد دیرلر، لکن دوهنک اللرینک ویا آیاقلرینک حُفی جانبِ اُنسه یعنی ایچ یوزه مائل اولسه آققد و طرف وحشه یعنی طشرهیه اگری اولورسه اُصدف دیرلر.

القَفْداء: دستار بستنی دنبال فرو ناگذشته / اوجی صارقدلماش صاریلان صارق، عِمامة بلا طَیْلَسان گبی. معلوم اوله که عمامهده طَیْلَسانک وجودنده و عدمنده دخی کراحت یوقدر، وضع و إرسالنه و ترک و إهمالنده دخی امر و نهی یوقدر، تفصیلی / [ن ۳۹ظ] طَیّ اللسان نام رسالهده موجوددر، و ابتدا وضع ایدن اصحاب کرامدن جبیر بن مطعم

جنابلریدر، ارسالی سنتدر که "کان إذا اعْتَمَّ سَدَلُ عِمَامَتِهِ بَيْنَ كَتَفَيْهِ" حدیث شریفی ابن عمر روایتیله ثابتدر، لکن ارسال فاحش ایلمک لباسِ طویل الذیل گبی اگر کبر و خُیلاء ایچون اولورسه حرامدر. / [ر ۵۴ظ]

القَمْداء: زنِ دراز / بوی اوزون خاتون، مرأه طویله گبی، مذکری آقمددر.

القَوْداء: زنِ دراز گردن / ضبط سالفه ایله در، بویی اوزون خاتون، عنقا گبی، مذکری آقوددر، صاحب البرده کعب قصیده معروفهده ناقه وصفنده یورر، شعر:

حرفٌ أبوها أخوها من مهجنة

وعمّها خالها قوداءٌ شُمْلِل

الکَبْداء: زنی که آماس جگر دارد / موحد ایله در، جگر دردینه ابتلاسی اولان خاتون که آکا ضمّله کُباد دیرلر شیش و ورمی و وجعی اولور.

اللدّاء: زنِ جنگجوی / شد ایله در، خصومت و غوغا و جدل ایلمک استین خاتون، / [م ۱۱۷ظ] مذکری الددر، ﴿أَلَدُ الْخِصَامِ﴾ کریمه سی بو مادهدندر، و جمعی لَدّگلور.

المَرْداء: مادیانی که سُنْبهها موی ندارد / مهمله ایله در، اول قصرآقدر که طرنقرلینک قیلی اولیه، لکن هر شی که قیللی و تویلی اولق خلقت

اصلیه‌سی ایکن آندن مجرد اوله، مذکری أمر صقالی اولمیان کیشی.

المرداء: ریگستان بی نبات / اوت بتمیان قوملی یر، ارضِ مرداء معناسنه نهدانک ضدیدر.

المرداء: درخت بی بلگ / بینی یتشمش شاخ که بداغی اولمیه و خوش منظر اوله.

الملداء: زنِ جوانِ نرم اندام / یومشق تنلی تازه و گنج خاتون، مذکری املدر و مصدری ملد تازه‌لک.

المهداء: مرد بسیار عطا / کسر ایله‌در، ویرگی و آرمغانی چوق ویرن کمسنه‌در، قصر ایله ظرفِ هدیه معناسنه‌در که مرور ایلدی.

المیداء: اندازه / تحتیه ایله‌در، آرتق و اکسک بیلیمک ایچون اولان آلتدر، تاژ و پُوددن مصنوع و منسوج اولان شیلرک اولچوسی که وزنه و کیله گلمیه، ید لفظندندر که ذراع انساندن مأخوذدر، هر شیک آلتِ خاصی که آنکله مقداری معلوم اولور، آلتون و گمش مقوله‌سنده میزان / [۱۴۶و] و ائقالده قَبان و کَبان که اون و یاغ قبانی دیرلر، و افلاک و اوقاتده اصطرلاب و مقادیر خطوطده مسطره، و مقدارِ أشعارده عروض دینور، و ذراع و هنداز و قانون و شاقول جمله‌سی ترازو معناسنه گلمشددر.

النقداء: خار پشت ماده / فتح نونله و قاف ایله‌در، دیشی کِرپی، مذکری آنقددر که عَلم جنسدر، فُنفد گبی، عربی و فارسی اسماسی واردر، گیجه‌لرده هر بار بیدارددر.

النکدء: زنِ بد اختر / یلدزی کوتی اولان خاتون، مذکری آنکد گلور یعنی طالعی منحوس و بختی معکوس.

النکدء: ماده اشتر بی شیر / سودسز دیشی دوه‌در، طوغرمز ویاخود امزرمز اولان ناقه.

النهداء: ریگستن پر نبات / اوتلی و قوملی یوکسک یر، مرداءنک ضدیدر.

-ذ-

الإنداء: فحش گفتن / کسر ایله و موحدہ ایله‌در، بد گویلق معناسنه، مثلثاتده گچمشدر.

الإنجاء: باز ایستادن / قالقوب آیاغ اوزره طورمق.

الإخذاء: عطا دادن / مهمله ایله‌در، کرم ایلمک، لکن غنیمت مالندن اولان کرمدر دیدیلر.

الإزداء: سخت لاغر کردن ستور / طواری آریق و زبون ایلمک.

الأفداء: چرکهای چشم / فتح ایله و قاف ایله‌در، گوزک چپاقلریدر، مفردی مثلثات مقصوراتده و مع التاء دخی گچمشدر.

الأقْداء: آروغها از طعام / طعامك ثقلتندن معده‌دن چيقان ريحله که مفردی مقصوره‌در.

الإقْداء: خاشاك در چشم افكندن / كسر ايله‌در، گوزه چوپ قومق، متعدیدر لازمی مثلثات مقصوره‌ده یازلمشدر.

الإمْداء: آب مذی از قضیب آمدن / ضبط سابق اوزره‌در، مجرای بولدن مذی گلمك که مذی تقبیل و ملاعبه ايله پیدا اولان صودر که موجب غسل دگلدر، ثلاثیده دخی مذکوردر.

الإیْداء: / [م ۱۱۸] کسی را آزوردن / كسر ايله و تحته ايله‌در، بر كمسنهیه اذیت و جفا ايلمك. / [ر ۱۴۶ ظ]

الجِلْداء: زمینهای سخت / جیمله‌در، قاتی یرلر، اراضی غلیظه گئی، واحدی تا ايله‌در.

الحْداء: زن سبگ دست / فتح ايله و شد ايله‌در، الي یئنی خاتون، خفیفُ الید و تیز دست گئی، و مذکری أحددر.

الحْداء: اندك موی / قیلی آز اولان خاتون، بعضیلر قویرغی قلیل الشعر اولان دوه ویا قطاۃ حذاء قیلسر بوغرتلق قوشی دیمکدر دیدیلر.

الحْداء: سَوْگَنْدِ سخت / یمین شدید و قسم غلیظ، لکن ماده اولندندر، تیز یمین ایدن کیشیدر، قسمه یمین دیدیلر، یمین ایدرکن

صاغ الي استعمال ایلدیگی ایچون، و قسم اوچ قسم اولدیغی لغا ماده‌سنده مذکوردر.

الحْداء: سنگخوار / بوغرتلق قوشیدر، لکن دوه قوشی و قارتال دخی بالغ الحجردر.

الحْداء: نعلین گر / نعلین یایمقده استاد اولان کمسنه‌در، گُشگر گئی، و حذاء كسر و تخفیف ايله نعلین معناسنه اولدیغی ثلاثیاتده بعض فوئد ايله یازلمشیدی.

الشَّقْداء: عقاب گرسنه / معجمه و سکون قاف ايله‌در، آچ قالمش طاوشانجل، عقاب جابع گئی.

المِجْداء: چوپ زدن / كسر و سکون جیمله‌در، دگنك اورمق، ضربُ العصا گئی، و حین ضربه‌ده دگدیگی ایچون دگنك دیدیلر.

الهْداء: بیهوده گوی / فتح و تشدید ايله‌در، هذیان ایدن کمسنه‌در، مقصوره‌ده مصدری گچمشدر.

-ر-

الآراء: رایها / مدّین میاننده مهمله ايله‌در، و اولنده اولان همزه مفردنده عینیدر، قلب مکان اولنور، بعد الفکر حکم دیمکدر.

الإِبراء: بره ساختن اشتر را / كسر ايله و سکون موحده ايله‌در، بُره دیدکلری حلقه‌پی دوه‌نك بروننه گچورمك، بره بر باقر حلقه‌در، اگر قیلدن

- اولورسه خزامه دیرلر، و بره مطلقا حلقه
معناسنه‌در، اصلی عُرْوَه گبی بُرْوَه‌در.
- الإجراء:** اجرى دادن / کسر ایله‌در، اجرت
ویرمک.
- الإبراء:** بیزار کردن / بعید قیلمق، ثلاثیده
مذکوردر، إبراء ذمت که دَیندن تخلص
گریباندر.
- الإبراء:** دوست کردن / بر نسنه‌بی طوغری و
صحیح ایلمک. / [ر ۱۴۷و]
- الأثر:** خاکهای نمدار / فتح ایله و مثله
ایله‌در، یاش طپراقلر، تراب مرطوب گبی،
"طَيَّبَ اللهُ ثَرَاه" بو ماده‌دندر.
- الأثر:** مالهای بسیار / چوق مال، ثلاثیده
دخی مذکوردر، ثروت ماده‌سندندر.
- الإثراء:** توانگر شدن / کسر ایله‌در، غنی
اولمقدر.
- الأجراء:** خیار / فتح ایله و جیمله‌در، خیار
معروفدر، لکن اوفاغی که مفردی کسر ایله
جرأ مثلثاتده تفصیل اولنمشدر و قریبا قِثَاء
گچمشدر که خیار درازدر.
- الأجراء:** وَاَرْنِگهای خُرْد / خیاره بکزر بر
شی واردر آنک اوفاقلری که بادرنگها دخی
دیرلر، جرأ ماده‌سنده مفصلدر.
- الأجراء:** مُزْدُورَان / علماء وزننده أجیرک
جمعیدر، کراجیلر و ارغادلر، حاصلی اجرتلی
کیشیلدر.
- الإجراء:** ایچری دادن / کسر ایله‌در، اجرت
ویرمک.
- الإجراء:** راندن / سورمک و هر شیک حرکت
و مروینه إعانت ایلمک.
- الإجراء:** نایچه کِشْتی زدن / تارلاده اولان
بوغدای و آریه و امثالنک صاپلری یاتمغه میل
ایلمک.
- الإجراء:** بچگان سگ / کوپک یاوریلری،
مفردی جَرُودر. / [م ۱۱۸ظ]
- الإجراء:** آگاه کردن / سکون مهمله ایله‌در،
بیلمدیگی شیده هرنه اولورسه خبر ویرمک،
درایت صاحبی ایلمک، ﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَ﴾ بو
ماده‌دندر.
- الإجراء:** دانا کردن / بیلدرمک، تعلیم علم
معناسنه، وزن و معناده إعلام گبی.
- الأجراء:** کنارها / فتحله و معجمه ایله‌در،
/ [ن ۴۰و] دَرِينْک جمعیدر، هر شیک اطرافی.
- الأجراء:** مَادِيَانِ سپید سرین و جُز / صاغریسی
بیاض و سائر یری سیاه قسراق.
- الإجراء:** فرو افکندن^{۵۹۶} / کسر ایله‌در، آشاغی
براقمق، وزنا و معنی إلقاگی.
- الإجراء:** حقیر داشتن / خورلامق یعنی بر
کمسنه‌بی خور و حقیر طوتمق، تحقیر گبی.

^{۵۹۶} ن: فرو فکند.

الأُسرَاء: بردگان / علماء وزنده مهمله ايله در، اسيرك جمعيدر، ثُوْتَسَاقِلَر ديمكدر، ايكي ألفله جمع ديگري اُسارا دخي مقصوراتنددر. / [ر ۱۴۷ ظ]

الإِسْرَاءُ^{۵۹۷}: بشب رفتن / كسر ايله در، گيجه گتمك، مصدرى سَرَي سَيَرْدَن مقلوبدر، سورهُ اِسْراده اُسرى بو معنايه در.

الأُشْرَاء: ناحيتها / فتحله و معجمه ايله در، وزن و معناده اطراف گبيدر.

الإِضْرَاء: بر آغالیدن / وزنا و معنى اِغْرَاگي كه قُنْدِرْمَق، ثلاثيسى گچمشدر.

الإِطْرَاء: ستودن / مهمله ايله در، زياده مدح ايلمك كه اوچردى ديرلر، و خير ايله ياد ايلمك.

الإِطْرَاء: ستر گردانیدن انگين باتش / بالي آتشده قوي ايدوب قوامه گتورمك.

الأُغْرَاء: زمينهاى هامون / فتح ايله و مهمله ايله جمعدر، خالى يرلر ديمكدر كه مفردى عراء مثلثاتده مذکوردر.

الإِغْرَاء: بُرْهَنه کردن / كسر ايله در، عريان يعنى چيپلاق ايدوب صومق.

الإِغْرَاء: بار خرمابن بكسى دادن / خرما آغاجنك ميوه سنى بر محتاجه باغشليوب آنده

^{۵۹۷} اُسرى گيجه به مخصوص ايكن آينده ليلا قيدي تقليه ويا تَاكَيِدِه ويا تجريده محمولدر ديديلر. «منه».

آغاجى عاريت اوله، اول شجرَك نامى عَرِيْته در.
الإِغْرَاء: بر آغالیدن / معجمه ايله در، معنى و وزنا اِضْرَاء سابق گي.

الإِغْرَاء: بریدن و شکافتن و تباه کردن / كسر ايله و فا ايله در، كسمك و يارمق و تلف ايلمك.

الأَقْرَاء: پشتهاى مردم / فتح ايله و قاف ايله در، ناسك اَرْقه لرى، مفردى قرى در ظهر معناسنه.

الإِغْرَاء: بي نماز شدن زن / كسر ايله در، خاتونك نمازسز اولمسي يعنى حيض وقتنه داخل اولمسي كه اكثريا بر آي قدر وقتنده ظهورى سبيله آي باشى دخي ديرلر.

الإِغْرَاء: پاك شدن زن از حيض / خاتونك حيضدن پاك اولديغى زمانه يعنى وقت طُهره وصوليدر، بو ايكي معناده تخالفلى اصل ماده لرى اولان قرء لفظى كه اَوْلَنك فتحى و ضمى دخي لغتدر، هم حيض و هم طهر معناسنه اُضْدَادْدَنْدَر، طهر ايكي وقتِ حَيْضُك اراسنده اولان زماندر كه آيت كَرِيْمَه ده جمع قِلَّتِ مقامنده جمع كثرته ﴿ثَلَاثَةُ قُرُوءٍ﴾ واقع اولدى. / [ر ۱۴۸ و]

الإِغْرَاء: نزديك آمدن / يقين گلمك، تقرب گي، گرَك مرادك تقربى و گرَك هبوب رِيْحْ تقربى اولسون، و قُرْءُ الثَّرِيَّا فورطنه ديمكدر.

الإقراء: قرآن گوش داشتن / کلام الله اوقیدوب دیکلمک معناسنه‌در، اوقتمق معناسی معلومدر، لکن دیکلمک لفظ إقراءده ظاهر / [م ۱۹ و] دگلدر مگرکه سماعی اوله.

الإقراء: سلام فرستادن / بر کمسنه‌یه سلام گوندرمکدر، سلام صاغلق و سلامتله و عیوبدن برائتله دعادر، رب العالمین تعالی شانه طرفندن سلام سلامتِ ایمانله تبشیردر، بو سلام بر رساله ايله تفصیل اولنمشیدی.

الإقراء: تأخیر کردن / گيرو آلیقومق، لکن بالخاصه تأخیر عشادر دیدیلر.

الإقراء: افزون شدن و کاستن / آرتمق و اکسلمک، بو ماده أضداددندر، شراء لفظنده بین الأضداد إیراد کرده خامه ناشاددر.

الإقراء: بمزد دادن / کرایه ویرمک که بر محلی خان ویا خانه إجاره ايله آخرک تصرفنه اذن ویرمکدر.

الأقراء: امیران / علماء وزنده أمیرک جمعیدر که آمر معناسنه، حاکم گئی. و أمیر سلطان ویا بالتبع ولاة و وکلايه دخی دیرلر که تهدید شرعی و مقتضای زمان ايله تشدید قانون و عرفی دخی إیقاع ایدرلر، وفي الحقیقه شرعه علماء و قانونده ملوک و وکلا أفراد. [ر ۴۸ ظ]

الإقراء: بگوارانیدن / فتح ايله‌در، بغدایک اولری که اگر بغدایی ایچنده ایسه سنبله دیرلر باشق معناسنه.

الأقراء: نیک پوختن^{۵۹۸} گوشت / کسر ايله‌در، اتی ایو پیشورمک، طبخ لطیف لحم گئی و پیشورتکم معناسنه دخی اولور.

الإقراء: بکشتن سرما کسی را / بر کمسنه‌یی صوغک اولدرمک یعنی شدت برودت زیاده تأثیرندن ناشی سبب موت اولق، / [م ۱۹ ظ] و صوغقدن موته قریب اولق معناسنه دخی گلور که "إتقوا البرد فإن البرد قتل أخاکم أبا الدرداء" خبرنده قریبت موت مراددر؛ زیرا أبو الدرداء پیغمبر علیه السلامدن نیجه زمان صکره آخرته گیتدی دیو شعرانی بدرنده سخاویدن نقل ایدر.

الإقراء: آتش بزدن / تحتیه ايله‌در، چاقمقدن آتش چیقماق ویا چیقارماق و یالکُلندرمق، إشعال گئی.

البقراء: زن آویخته ناف / فتح موحده و سکون جیمله‌در، آصمه گوبک اولان خاتون یعنی خلقت ویا علت سببیه گوبگی صارقق اولان مرأه‌در، مذکرده أبجر دیرلر.

البقراء: زن گنده دهان / معجمه ايله‌در، آغزی قوقر خاتون که بحر علی ساریه‌دن اولدیغی أعداء

^{۵۹۸} کلمه متعدیدر، پختن لازم اولدیغی گئی متعدی دخی اولور. «منه»

گورمیه، بو علتہ جهر و مذکرندہ أجهر دیرلر.

الجهراء: چشمی که بآفتاب خیره شود / اول
گوزدر که گنشه تحمّل ایلمیوب قماشه، عینک
صفتی اولور که مؤنث سماعیدر.

الجهراء: گروهی / جماعت معناسنه، جمهور گبی،
و جائز که میم زائد اوله.

الحسراء: گوسفندی که سوی پیش موی کم
دارد / مهمله‌لرده فتح و سکون ایله‌در، اوکنده
قیلی آز اولان قیون یعنی سینه و رُکبه‌لرنده قلت
شعر صاحبی اوله، بویله اولان هر حیوانک
دیشیسینه إطلاق اولنور.

الحمرء: زن سرخ / وجودی قرمزی خاتوندر،
سبی گرک خلقت ویا علّت اولسون.

الحمرء: پارسیان / پارس ولایتنه منسوب اولان
طائفه که رنگلری سرخه مائل اولمغله سُرخسَر دیو
دخی مشهورلردر؛ زیرا اکثری أشقرُ اللّون اولور،
/[م۱۲۰و] و فارس ولایتنه دیدکلری گبی اهلنه
دخی دیرلر، پس فارس و فارسی مآله بر اولور.

الحوراء: زن سیاه چشم / قاره گوزلی خاتون که
آهو و غیری گبی / [ن۴۰ظ] گوزینک جمله‌سی
سیاه اوله، لکن لغتلرده گوزینک آقی زیاده آق و
قاره‌سی دخی زیاده قاره اولان خاتوندر، أصمعی دیر
که: بن حوراء لغتی تصحیح ایده‌مدم. / [ر۴۹ظ]

الحوراء: سپیدار / اِسْتُوبَج دیدکلری آقلقدرد که
دوزگون دخی دیرلر اسفیداجدن ترتیب و خاتونلر

لفظنده سائرلری ایله مذکوردر، و بونده کون
لفظی دخی دهانه عطف اولنمش نسخه‌در.

البُشراء: مزده دهاندگان / علماء وزنده‌در،
مشتولق ویرنلر که بشیرک جمعیدر، ظرف و
ظرفاء گبی.

البُصراء: بینندگان / مهمله ایله‌در، گورنلر،
مفردی بصیر ناظر معناسنه که ضریر
مقابلیدر.

البطراء: زن ختنه ناکرده / فتح و سکون
معجمه ایله‌در، سنت اولمامش خاتون که
رجالده قطعۀ زائده‌بی ختن واجب، لکن
زنانه خفض واجب دگلدر، عرفِ عربدر،
رومده متروکدر، قطع ایدن خاتونه ختّانه و
آسیه و خافضه دخی دیرلر، سنتِ نسوان
قطعۀ زائده‌سنی قطعدر، مروتدر که سبب
کثرتی لذتدر یوخسه ختان رجال گبی واجب
دگلدر.

بَهراء: قبیله / مهمله ایله‌در، بخرء دخی
لغندر، یمنده قضاعه‌دن بر قبیله‌در. / [ر۱۴۹و]

الجُعراء: لقبِ گروهی / جیمله و مهمله
ایله‌در، بر طائفه‌نک لقبیدر، بعضیلر قویو
قازمق صنعتنک اربابیدر دیدیلر.

الجهراء: زنی که بروز نبیند / گوندز گورمز
خاتون که ضدی عشواءدر یعنی گیجه

دیو یاد و ایراد ایدرلر، و مذکری أخضر بجره
دخی گبود اولدیغی جهتدن صفت اولور.

الدَّسْرَاءُ: مادیانِ گولگون / مهملتان ایله در،
قرمزی قصرراق.

الدَّرَاءُ: ماده میش سپید فام / معجمه ایله و
شد ایله در، آق رنگلو دیشی قیون، غنیم ابيض
گبی، لکن هر بیاض شیه دخی دیرلر، و بو
رباعیاتک ألفنده صحراء وزنده بو ماده دن ذراء
قولاغی آق و سائر یری قاره اولان قیون معناسنه
گچمشیدی.

الدَّفْرَاءُ: زن گنده بغل / فا ایله در، قولتغی فنا
قوقمش خاتوندر، مذکری أذفر مسکه صفت
اولور، شدتِ رائحه سی ایچوندر، و دَفاری
مخمسات مقصوراتده مذکوردر.

الدَّفْرَاءُ: نباتی بود بوی گنده دارد / [م. ۱۲۰ ظ]
بر دورلو اوتدر که بد رایحه سی وارد، ذفره دخی
دیرلر.

الرُّأْرَاءُ: مردی که دیده اش پیوسته همی جنبید /
مهمله ایله در، گوزی دائما جنبش ایدن
کمسنه در، عینک صفتیدر آنکچون مؤنثدر،
اصلنده زلزله وزنده رَأْرَاءُ لمعاتِ سَحابه دیرلر.

الرَّجْرَاءُ: زنی که چون بر اسب نشیدن همی
لرززد / معجمه و جیم ایله در، آته رکوبی واقع
اولسه رَعْشه دار اولان خاتوندر.

یوزلرینه سوررلر، سپید و سپیدآب دخی
دیرلر، و گلگونه که قزجه دیدیکلری صِبْغ
أحمر دخی سوررلر.

الْحَبْرَاءُ: زمینِ نرم / معجمه و موحدده ایله در،
ملایم و دوز بر یردر.

الْحَزْرَاءُ: زن تنگ چشم / معجمه لر ایله در،
گوزی کوچک خاتون و گوزی اوجیله ناظره
اولان خاتون، مذکری أخرز دینور.

الْحَضْرَاءُ: آسمان / گوک، سماء گبی که کبودی
و سیاه جنسندن اولمغله تسمیه اولندی.

الْخَضْرَاءُ: زن نیکو / گوزل خاتون، حسناء
و حسندار گبی که شاعر دیمش، **شعر:**

إِذَا تَنَفَّسَ فِي غَبْرَائِهِ ظَهَرَتْ

صَفْرَاءُ شُعْلَتِهِ فِي وَجْهِ خَضْرَاءٍ^{۵۹۹}

لکن خضرء الدِّمن گبی اولمیه؛ زیرا او یله اولان
خاتوندن نھی نبوی وارد اولمشدر که حسب و
نسبده پاك دگل ایسه نمایشه دلبد اولنمسون.

الْخَضْرَاءُ: لشکر آهنبوش / دموره مستغرق
عسکردر، دمور سیاهدرد، قوی یشیله دخی
سیاه دینور، حتی شهرلرک اطرافنده اولان
باغچه لری یشیل اولدقلری ایچون سوادِ بلاد

^{۵۹۹} م - گبی که شاعر دیمش، **شعر:**

إِذَا تَنَفَّسَ فِي غَبْرَائِهِ ظَهَرَتْ

صَفْرَاءُ شُعْلَتِهِ فِي وَجْهِ خَضْرَاءٍ.

الرَّغَاء: زَنِ اِنْدَكَ مَوِی / ثانی مهملدر، قیلی
آز اولان خاتون، قلیل الشعر گئی.

الرَّهَاء: فَاطِمَه عليها السلام / کریمه اکرم الأنبياء علیه
التحایا اولوب و حضرت مرتضانک حلیله سی
و حسنین حضراتنک والده سی فاطمه البتول
علیهم السلام جنابلریدر. / [۱۵۰و]

الزَّهَاء: ماده اشتر سپید و جز / بیاض
دیشی دوه و سائر حیوان.

الرَّوْءَاء: کوری کژ کنده / سیل صوبی مجرای
قدیمی اولمیان محله جریانیه حفر و شق ایله
گچر و آقدیغی یردر، فراه زوراء دیدکلری
دخی بعض یری ضیق و بعض محلی وسیع
اولدیغی جهتدندر.

الزَّوْءَاء: زَنِ پهن سینه / یصّی و اینلی
گوگسی اولان خاتون.

السَّجْرَاء: زَنِ سرخ چشم / مهمله و
جیمله در، گوزی قرمزی خاتون.

السُّجْرَاء: جمع سجیر / علماء وزنده در،
مفردی سجیر قزقین دوست که حمیم ایله وزن
و معناده یکساندر.

السَّرَاء: زَنِ که نافش علت دارد / فتح و
شد ایله در، گوینگنده دردی اولان خاتون که
سُرّه گو بکدر.

السَّراء: شادمانی / سرورد، ضدی ضراء در
که شاعر دیمش شعر:

النَّاسُ فِي حَالَتِي قَسَمَانِ مَقْتَسَمِ

عليها حظُّ ضَرَّائِي وَسَرَّائِي

السَّمَاء: زَنِ گندم گون / بغدادی اکلو خاتون،
مذکری أسمردر.

السَّمَاء: گاو دوشه از پوستِ اشتر / صغیر
سودندن یایق چالقاق ایچون دوه دریسندن
یایدقلری طلومدر.

السَّيْرَاء: جامه که در وی ابرشیم نیز باشد /
کسر ایله و فتح تحیه ایله در، اپیک ایله قاریشق
اولان لباس.

السَّيْرَاء: نباتی / بر نوع اوتدر که آیرق دینور.

الشَّرَّاء: زَنِ که پلک چشم دریده دارد /
فتح معجمه و سکون فوقیه ایله در، گوز قاپاغی
یارلمش یرتلمش خاتون، مذکری اُشتردر.

الشَّجْرَاء: درختستان / جیمله در، آغاجلقدر،
شجیره گئی که میشه لکدر، شاعر دیمش شعر:

طَوْرًا يُعَثِّرُنِي جُلْمُودُ ذِي جِلْدِ

طَوْرًا يَشَعْنِي أَشْوَاكُ شَجَرَاءِ

الشَّعْرَاء: زَنِ دراز موی / ثانی مهمله در، قیللری
اوزن اولان خاتون، مذکری اُشعردر.

الشَّعْرَاء: گوسفند بسیار موی / توکی و یوکی
چوق قیون، غنم کثیر الشعر گئی.

الشَّعْرَاء: مگسی که دو نیش دارد / ایکی
اگنه لی سیکک، ذباب ذو شَوَّكَيْنِ گئی.

الشعراء: میوه مانند شفتالو / شفتالویه بکر
بر یمش، بعضیلر زردآلودر دیدیلر که باداملری
تلخدر لذیذ اولان قیسیدر.

الشعراء: درختان درهم پیچیده / بربرلیرنه
قارشمش و دولاشمش چوق آغاج، أشجار
کثیره مُلتَقَه معناسنه.

الشعراء: زمین بسیار نباتی / اوتی چوق یر،
ارض منبت گی.

الشعراء: شاعران / علماء وزندهدر، شاعرك
جمعیدر، شعر سویلینلر دیمکدر، شعر علم و
فهم معناسنهدر که بيلمکدر، لکن بونده اهل
نظم و وزن طبع صاحبلى / [م ۱۲۱و]
مراددر که کلام موزون سویلیه لر. اصحاب
کرامده شعر سویلمز کمسنه نادر ایدی که
دیمشدر شعر:

جُحُوْدُ فَضِيْلَةِ الشُّعْرَاءِ غِيٌّ

وَتَفْخِيْمُ الْمَدِيحِ مِنَ الرَّشَادِ

نَحَتْ بَانَتْ سَعَادُ دُنُوْبِ كَعْبٍ

وَأَعْلَتْ كَعْبُهُ فِي كُلِّ نَادٍ ٦٠٠

اصطلاح شعرده مخصوص رساله جمع
اولنمشدی. ابتدا لسان عربی و فارسی و
ترکی شعرك فائللری و سائر لوازمی دیوان

٦٠٠ دیوان الغزی، أبو اسحاق ابراهیم بن عثمان بن مُجَدَّ
الکلبی، تحقیق: عبد الرزاق حسین، مرکز جمعة الماجد للثقافة
والتراث، دبي ٢٠٠٧، الطبعة الأولى، ص ٥٠٢.

حضرت علي شرحنك آخرنده بسط
اولنمشدر ٦٠١ شعر:

در مجلس افسرده دلان شعر نخوانیم
کس مروحه در فصل زمستان نفروزند
الشعراء: زن شیده / فتح و سکون قاف ایلهدر،
گوزل خاتون که بَدَلَقَا اولیه، مذکری أشقردر.
الشعراء: مادیان کژ رنگ / کندی بیاض و
قیللی و یلیسی و قویریغی دخی قرمزی اولان
قصراق و دوهده دخی أحمر قانی اولان ناقددر.

الشعراء: کوهی بشام / شامده بر طاغک
نامیدر. / [ر ۱۵۰ظ] بو صحیفه بوشدر. / [ر ۱۵۱و]
الصحراء: زمین بی پوشش / مهملتین ایلهدر،
اوستی آچق میدان، برّه گبیدر، بیابان دیرلر، غیر
منصرف اولمسنک علتی تأنیث و لزوم حرف
تأنیثدر، پس صحراء دینمز؛ زیرا اصلنده کندی
ألفی علم تأنیثدر.

الصحراء: ماده خر کژ رنگ / رنگی قرمزی
دیشی اشکدر، صُخِرَتْ اول رنگک اسمیدر،
شعراء سابق و اتان حمراء گی.

الصحراء: کشتیبانان / قُراء وزندهدر، گمیجیلر که
مفردی قاری گی صاری گلور ملاح معناسنه و
صراری دخی او معنایهدر.

٦٠١ جهان از کرمتم منعمند خود مفلس

در آفتاب نشیند درخت سایه فکن

امام قولی خانه عرض اولنوب شاعری آلتون ایله تارتوب عطا
ایلمشدر. «منه».

الصُّفراء: خردگان / علماء وزنده و معجمه
ایله در، صغیرک جمعیدر صِغار گئی، لکن نادر
الاستعمالدر.

الصُّفراء: کُش^{۶۰۲} زرد / فتح و سکون فا
ایله معروفدر، أخلاطِ أربعه نك بریدر، سوداء
دخی گچمشیدى، و دم و بلغم ایله درت
اولور.

الصُّفراء: زنی زرد / صاریشین خاتون.

الصُّفراء: کمان / یای، قَوْس گئی؛ زیرا
مؤنثاتِ سماعیدندر.

الصُّفراء: زر / آلتون دیدکلری که شاعر
دیمش شعر:

صفراء لا تنزل الأحزانُ ساحتها
لو مَسَّها حجرٌ مَسَّتْهُ سَرَّاءُ^{۶۰۳}

ذهب و عین و دینار گئی اسملری وارد.

الصُّفراء: نباتی زرد / بر صاری اوتدر، لکن
بعضیلر دیلر که وَرْس دیدکلری نبات یمنیدر،
یوزه سوررلر ویاخود زعفراندر که أَصفرا ایله
آلتون و زعفران مراددر دیدیلر، ویا آلتون
اوتیدر ویا نوره ویا گلگونه که اسم آخری
فَكَّرْدَر، دوزگون دینور. / [ن ۴۱ و]

الصُّمراء: کون / دبر معناسنه است گئی، قُبُل
مقابلیدر، مخرج غائط، جمعی صَماری گلور،
صحراء و صحاری گئی، ترکیده فارسینک نونی تا
اولور.

الصُّمراء: زنی آرزومند / استکلی و میل ایدن
خاتون، خواهشکر و هوسکار گئی.

الضراء: زیان / معجمه و شدّ ثانیه ایله در،
ترکیده دخی زیاندر، بأسا گئی.

الضراء: سختی / قاتیلق، شدت، و روزگارک گرم
و سردی.

الضراء: غم / تاسه، غصه گئی که مقابلی سَرَّاء
قریبا مذکوردر.

الضراء: درویشی / فقیرلک، غنانک / [م ۱۲۱ ظ]
ضدیدر.

الضراء: تنگ سال / طار ییل یعنی قیتلق اولان
چاغ که سنهیه صفت اولمغله مؤنث اولدی.

الضراء: بدی حال / کیشینک حال و شانی
الْجَقّ و دون اولمق، حسنِ حالک ضدیدر، و بو
لفظده آلتی معنی یازمشر اکثرینک مآلری بردر.
/[ر ۱۵۱ ظ]

الظُّفراء: زنی دراز ناخن / معجمه و سکون فا
ایله در، خلقتنده طرناغی اوزون خاتون و طرناق
ضملمه ظُفردر.

^{۶۰۲} کش: ایکی حرف و ضم کاف عربی ایله خلطدر و
کاف فارسی ایله سُلحفاتدر. «منه».

^{۶۰۳} دیوانُ اُبی نواس بروایة الصولی، ص ۵۳.

الظُّهْرَاءُ: یاران / علماء وزنده یار و معین، و آرقه معناسنه ظهیرک جمعیدر.

العَجْرَاءُ: زِن بزرگ شکم / فتح مهمله و سکون جیمله در، قارنی بیوک خاتون، مذکری أعجر گلور که خَلْقِي اوله عارضی اولیه.

العُدْرَاءُ: جایگاهی که کس بدو آرام نگیرد / ضم و سکون مهملتین ایله در، هیچ کمسنه طورمق ممکن اولیان یر.

العُدْرَاءُ: دوشیزه / فتح و سکون معجمه ایله در، بِکَر اولان خاتون که قَز دیرلر، آز گورممش اوله.

العُدْرَاءُ: برج سنبله / دوازده برجدن سنبله نك لقبیدر، فلكِ ثوابت و منطقة البروج اجزای اثنا عشره تقسیم اولنوب هر قسمی هیاکل و اشکال کواکبه مناسب بر اسمله تحلیل اولنمشدر که اهل ارتفاعک حفظی ایچون جمله اسماسی بو بر بیتده درج ایله تسهیل اولندی، **بیت:**

اون ایکی برج اسد میزان و سَرطان سُنبله جَوْزَا
جَدی قوس و حَمَل تَوْر ایله عقرب دَلُو و حُوْت اولدی
العُرَاءُ: ماده اشترانِ کوتاه کوهان / شد
ایله در، اورگوجی قصه دیشی دوه ویاخود
اورگوجی اولیه، مذکری أعزدر.

العراء: ماده میشِ کوچکِ دونبه / قیریغی آز
اولان دیشی قیون، غنم صغیر الدَّنَب گئی.

العُشْرَاءُ: زِن چپ / سکون ایله در، هر ایشده
صولاق یعنی صول ایله درکار اولان خاتون که
مذکری أعسدر.

العُشْرَاءُ: دوستان / تأخیر معجمه ایله علماء
وزنده عشیرک جمعیدر، ألفت ایدن کمسنه لر که
آیقداش مفهومنددر، ﴿لبس العشیر﴾ بوندندر.

العُشْرَاءُ: اشتر ده ماهه آبستن / حملی اون آیلق
دوه، جمعنده عِشار گلور، فُعَلَاء وزنده مفردک
جمعنده فِعال گلمک بونکله و نِفاس و نُفُساء
غیری یوقدر، حتی رُحُضَاء اگرچه بو وزنده در
لیکن جمعی یوقدر که محلرنده گلورلر. / [ر ۱۵۲و]

العُفْرَاءُ: زِن سپید پوست / فتح و سکون فا
ایله در، دریسی بیاض خاتون، أبيض الجلد گئی.

العُفْرَاءُ: آهوی مادهٔ سرخ / قرمزی دیشی گیک،
بعضیلری بیاضنه حمرتی غالب اولان ظَبیدر.

العُفْرَاءُ: شب سیزدهم ماه / هر آیک
/[م ۱۲۲و] اون اوچنجی گيجه سی، اللیلة
الثالثة عشر.

العُفْرَاءُ: زمینی / یر یوزیدر که نباتی محترق اوله،
نسبتی عفراوی گلور.

العُورَاءُ: زِن یک چشم / بر گوزلی خاتون، بو
علت و حالته عورت دیرلر، مذکری أعورد.

العوراء: کلاغ ماده / دیشی آلا قارغه در که
حدّث بصری اولدیغچون دیدیلر، ألفاظ
تَشَامُندندر، یوخسه گوزنده علت نادیده در.

العوراء: سخن زشت / کوتو سوز که اهلِ حلمده چشمِ پُوشِ تعافی اولمغه سبیدر که شاعر دیمش، **شعر:**

استغفر الله مما كان يسمعها

وكنث في صممٍ من سمع عَوْرَاء

العَبْرَاء: زمین / معجمه و موحدہ ایلہدر، یوزی کہ ارضدر.

عَبْرَاء: نامِ اسبی / زمانِ اوّلده بر معروف آتک علمیدر کہ صاحبنه قیس بن زهیر العَبَسی دیرلر، زیرا رنگی توز رنگنه مائل گل رنگی و دخی آچق صاریبه قریب اوله که اُغبس دخی دیرلر سَمْنَدَر کہ ترکیده قُوْلَه دیدکلریدر.

العَثْرَاء: مردمانِ دون / تثلیث ثانی ایلہدر، خلّقک آلچقلری، سَفَلَةُ الناس گبی و تأنیثی جماعت معناسندندر، مذکری اُغثر گلور.

العَرَاء: مادیانِ سپید روی و جز / یوزی آق اولان قصراق و سائر دیشی حیوان یعنی آلتنده درهم قدر بیاض اوله آکا عُرّه دینور، مذکری اُغَرْدَر.

العَضْرَاء: زمینِ سبزهزار / سکون معجمه ثانیہ ایلہدر، یَشِيلِلْک چوق اولان یر کہ چایر و چمن کثیر اوله که مَرْعَزَار دیرلر، خضرء دخی گچمشیدی.

الغضراء: خوشی عیش و نیکی / گوزل گچنمک و ایلک، عیش اُرغد یعنی معاشرتِ طیبّه و فائدهلی الفتدر، حسنِ زندگانی دیرلر که شاعر دیمش **شعر:**

بیضاء خزي وخضرء البُقُول لها

من قرص شمسٍ ومن غَضْرَاءٍ خَضْرَاء

الغَضْرَاء: گلی سبز رنگ و دوسنده / بر یشیل و یَلْمَشْک چامورددر که قیولر قازلسه صویه قریب اولدقده اکثریا ظهور ایدر، طِین لَزَج اُخضر معناسنه، و ضمّ ایلّه / [۱۲۲مظ] کُلی دخی دینسه بعید اولماز، غَضُور اسمنده بر یشیل چیچگه اُغضر دیرلر. / [۱۵۲مظ]

الفَرَاء: پوستین دوز / فتح فا و شد ایلہدر، گُورْجی کہ صاتر و قاپلر، فارسیده وَاَنگَر و فَرّوه شِناس و فروه فروش دخی دیرلر.

الفَرَاء: زنی که لکی دارد بر پُست / فتح فا و سکون زای ایلہدر، آرقه‌سندّه یومری اولان خاتون که آکا بوکری و قانبور دینور، وزنا و معنی خَدْبَاء سابق گبیدر، مذکری اُفَرْدَر، اَدَنّ و گُورْپُشت دخی دیرلر.

الفَغْرَاء: زنی فراخ دهن / إعجام ثانی ایلہدر، اُغزی بیوک خاتون، واسعُ الفَمّ گبی، لکن فَعَر اُچلق معناسندهدر دیدیلر که اُغزی اُچق دیمک اولور، مذکری اُفَر استعمالی اندردر.

الْقُرَاء: درویشان / علماء وزندهدر،

یوخسول دیمک، مفردی فقیر غنی مقابلیدر.

الْقُدْرَاء: زن کوتاه گردن / فتح قاف و

سکون مهمله ایلهدر، بویی قصه خاتون،

لکن لغتلهده بویی قصه، قصیر القامه

معناسنهدر دیدیلر، مذکری أقدردر.

الْقُدْرَاء: مادیانی که پای را پیش دست نهد

/ قچ آياغنی اوک آياغندن ایلری قویه، مذکری

أقدر گلور. / [ر۱۵۳و]

الْقُرَاء: قرآن خوانان / ضم و شد ایله

قارینک جمعیدر، چوق چوق / [م۱۲۳و]

کلام قدیم تلاوت و قراءت ایدیجیلر. حضرت

ابو بکر صدیق و بو ترتیب اوزره تحریرینه

اهتمام و التزام ایدن حضرت ذی النورین

عثماندر. تلاوته عاجز عجمی اولنلر ترک

ایلمیهلر که خطالرینی إصلاح و تقویمه خاصه

مَلْکِ موکل واردر، طاقتی قدر تلاوت ایدر،

مهارتلی تلاوتی گبی مثاب و مأجور اولور،

عن جهل اولان خطاسی مغفوردر و قراء

تعبیریه شهیر یدی إمام واردر که آنلره بُدور

سبعه دیرلر، **بیت:**

بودر قرای سبعه عاصم حمزه کسائی هم

ابو عمر و ابن عامر نافع و ابن کثیر اولدی

و إمام شاطینک آنلره اشارتی بو وجهلهدر،

ع:

أُجْد هز حطّی کَلَمَنْصَعِ فَصْفَرَسْت

ذکر اولنان هر إمام ایچون برر حرف و هر

برینک دخی ایکیشر راویسی اولوب آنلره دخی

برر حرفله اشارت ایدر، عاصمک راویلرنک بری

حفصدر که بو دیارلرده آنک روایتی اوزره تلاوت

شایعدر.

الْقَمْرَاء: شب ماهتاب / فتح و سکون ایلهدر،

لیلّه بیضا مراددر که آی آیدنلق اولان گیجهلردر.

الْقَمْرَاء: ماده خر سپید / دیشی و بیاض اولان

اشک، اتان بیضاء گبی و مذکرده حمارِ أقر

دیرلر. / [ر۱۵۳ظ]

الْقَوْرَاء: خانه فراخ / بول اولان اؤ که دارِ واسعة

گبی.

الْكِبْرَاء: بزرگان / موحد ایله علماء وزندهدر،

بیوکلر، عظماء لفظا و معنی مرادفدر، گرک سبب

صوري و گرک معنوي ایله بیوک اولسون.

الْكُدْرَاء: مرغی / ضم و سکون / [م۱۲۳ظ]

مهمله ایلهدر و قصری دخی لغتدر، بوغرتلق که

قَطَا و اسْفَرُوذ / [ن۴۱ظ] دیدکلری قوشک انواع

ثلثه سندنلر، بوز رنکلی و قارنی و آرقه سی آلاجه

و بوغازی صاری اولان کدرءدر که جمله سنک

أعظم و أحسنیدر و اگر قارنی و قنادلری سیاه

اولورسه جونی و قارنی و آرقه سی بوز اولان

عَطاطدر، جنسنه قطا و واحدینه قطة دینور.

الْمُدْرَاء: زَنِ بزرگ پهلُو / اوّلی فتح ایله‌در،
یانلری قبا و ائلی خاتوندر، مذکری فتح دال
له اُمدردر.

الْمُعْرَاء: زَنِ اندک موی / قیلی آز اولان
خاتون، مذکری اُمدردر.

المعراء: مادیانی که بالای سُنْبها موی ندارد
/ قولق و سائر دلکُرك اوستی قیلَسز اولان
قصراق.

الْمُعْرَاء: زَنِ سرخ موی / معجمه ایله‌در،
قرمزی رنگلی خاتون، حمراء گبی که آشی
رنگنده.

المعراء: مادیانِ کُمِیت / قیللری قرمزی و
غایت قوی اولوب سیاهه مائل اولان قصراق
که اَشقر اولوب صکره آشی رنگنه گیره،
لکن کُمِیت لفظ عربیدر یلیسی، قویریغی
سیاه اولمقدِر، تذکیر و تأنیث مساویدر.

الْمُقْرَاء: حوض بزرگ / قاف ایله‌در، حوض
کبیر که قَرِیه دخی دیرلر جمع معناسنه.

النُّدْرَاء: بیم کنندگان / نون و معجمه ایله
علماء وزنده‌در، قورخودیجیلر، مُحْوَفون گبی، و
مفردی نذیر گلور، بشیرک مقابلیدر، ﴿أنا
النذیر﴾ بو ماده‌دندر.

النُّظْرَاء: همتایان و مانندگان / بَکْزَه‌یجیلر،
نظیرک جمعیدر، شبیه و مثیل و ندید و عدیل
گبی، آیاقْتاش و یولداش معناسنه.

النُّكْرَاء: کار سخت / صحراء وزنده‌در، کوتو
که بَد و موحش ایش، مذکری آیت کریمه‌ده
﴿أُنکر الأصوات﴾ واقع اولدی.

النُّمْرَاء: چارپای سپید و سیاه / آق و قاره
آلاجه‌سی اولان درت آیاقلی حیواندر که قاپلاک
آلاجه‌سی دیرلر، نمر قاپلاکدر. / [۱۵۴و]

الهَبْرَاء: ماده اَشترِ گوشتگن / موحدّه ایله‌در،
آت قوپران دیشی دوه.

الْوَحْرَاء: زَنِ گرم دل شده از خشم / مهمله
ایله‌در، غضابندن قلبی حرارتلی اولان خاتون،
حسود معناسنه دخی گلور.

الْوَفْرَاء: زنی که نرمه گوشش بزرگ باشد / فا
ایله‌در، قولاغک ممه‌سی بیوک اولان خاتون، وفرت
شحمه گبی.

الوفراء: مشکِ تمام / بر بتون دریدن یاپیلان
سَقَاء قَرِیه‌سی، اوفر دخی دیرلر.

-ز-

الْإِنْزَاء: کون برداشتن / کسر و سکون موحدّه
ایله‌در، دُم بَهْوا یعنی صاغریسی یوقاری قالدِرمق،
قصریله دخی مذکوردر.

الأجزاء: جزءها / فتح و جیمله، بولکلر که
أبعاض ایله وزنا و معنی مترادفدر، مفردی جزءدر
که شیء مقسومدن بری معناسنه.

الْإِجْزَاءُ: بی نیازی کردن / کسر ایله‌در، غنی ایلمک یعنی احتیاجدن مستغنی قیلمق.

الْإِجْزَاءُ: پسنده بودن / قناعتکار اولمق.

الْإِجْزَاءُ: کارد را دسته کردن / بچاغنه و سنجاغنه صاب یایمق.

الْإِجْزَاءُ: دختر زادن / قز طوغرمق، تولید الأنتی گبی.

الْإِخْزَاءُ: رُسُوا کردن / معجمه ایله‌در، اوتاندرمق و آلچقلامق، رذیل و حقیر قیلمق.

الْأَرْزَاءُ: مصیبتها / فتح و مهمله ایله‌در، بَلَّيْهَلِر و شرلر، مفردی ضمله زره گلور، / [م ۱۲۴و] مصیبت دخی بَلَّيْهَنَك صفتی ایدی موصوفی مقامنده قائم اولدی، اصلنده صیب اوق نشانه وارمقدر، قوس قضا و قدردن رسیده اولان سهام مصیبه بَلَّيْه معناسنه اولور.

الْإِرْزَاءُ: مصیبت رسیدن / کسر ایله‌در، بلا ایرشتمک، اللهم احفظ مَنْ قَرَأَ و سمع و کتب و استکتب.

الْإِغْزَاءُ: بَغْزًا فرستادن / غزا ایتدرمک یعنی جنگه گوندرمک.

الْإِنْزَاءُ: بر جهانیدن / نونله‌در، صچرامق، وُثُوب گبی، لکن اَرَك دیشی اوزره پرتاو ایلمک، جماعدن کنایتدر.

الْجَوْزَاءُ: گوسفند میان سپید / فتح جیمله‌در، بلی بیاض و کندی سیاه قیون، بعضیلر عکسنی یازدیلر.

الْجَوْزَاءُ: آهوی سپید / آق گیک، غزاله بیضاء گبی.

الْجَوْزَاءُ: برج آسمان / بروج اثنی عشردندر، وسط سماده معترض اولمغله تسمیه اولندی، **شعر:**

كَمْ بَرٍّ مِنْ رَأْسٍ مَرِيخٍ فَلَنْسُوهُ
كَمْ حَلٍّ مِنْطَقَةً فِي خَصْرِ جَوْزَاءِ

الرَّجْزَاءُ: ماده اشتری که پایش بوقت برخاستن لرزد / مهمله ایله و جیمله‌در، اول ناقه‌در که آیاغنی قالددرکن علت ویا ضعف سببيله رعشه‌دار اولوب آیاغنی دَتریه، مذکری أرجزدر. / [ر ۱۵۴ظ]

الزَّيْزَاءُ: زمینهای پشته / کسر معجمه ایله‌در، جنسدر، یرده اولان دپهلردر، کُثْبِ مُرْمَلَه معناسنه، واحدي زيزاة گلور جمعی زیازی و زوازی گلدیگی آخرنده اولان همزه یادن ویاخود واودن مبدل اولمسنه دلیلدر.

الزَّيْزَاءُ: کنارهای پَر مرغ / قوش یلگنک اوچلری، اطرافِ ریش گبی.

الضَّرَاءُ: زنی که کامش برهم گرفته / فتح معجمه و شد ایله‌در، چکه‌سی کلیدلنمش خاتون.

العَجْزَاءُ: زنِ بزرگ سرین / مهمله و سکون جیمله‌در، اوجاسی اتلی یعنی صاغریسی بیوک خاتون، کعب دخی برده‌ده دیمشدر، **شعر:**

هيفاء مقبله عجزاء مدبره

لا يُشْتَكِي قَصْرَ عنها ولا طُولُ

العجزاء: عقاب کوتاه دُنب / قویریغی قصه
طاوشنجل قوشی، کاسر قصیرُ الذنب گئی،
عجز ماده سندندر.

العجزاء: توده ریگ / قوم یغنی دپه، کثیب
که رُمْلَه مرتفعه معناسنه.

العجزاء: تنگ سال / قتلُق بیلی، سنه قَحْط
گئی و بو معناده ضراء سابقدر، ضدی
غضراءدر.

العزّاء: مثله / شد ایلهدر، سالی غلاء که
شدت سنه سی دیمک اولور.

العزّاء: سختی عیش / معاشده طارلق،
معیشَتِ ضَنْك و زندگانی تَنگ گئی که عیش
أرغد آنک ضدیدر، غضراء سابق گئی.

المُزّاء: سیکئی خوشخوار / ضم و شد
ایلهدر، ایچمی آسان اولان شرابدر، لکن
لغتلرده اشربه دن نوع خاصدر دیدیلر.

المُعزّاء: زمین سخت و بسیار سنگ / فتح
و سکون مهمله ایلهدر، پک و طاشلی یر.

-س-

الأحساء: چاهها که دست درو بآب رسد /
مهمله ایلهدر، صوینه آل ایریشن قیولدر،
مفردی کسر ایله حَسیدر، لکن صوئی قُومده

غائب اولدقده ینه قازب اجرا ایلدکلری قیولدر.

الأحساء: زمینهای درشت که در او آب باران
جمع شود / یغمور صوئی جمع اولدقده شدید
اولمغله صوئی ایچمین یرلر که آنده صو تلف
اولماز.

الإحساء: بیاشامیدن / کسر ایلهدر، ایچورمک،
ثلاثیلری قصرا و مدّا ذکر اولنمشدر، لکن خاصه
/[م ۱۲۴ظ] شوربا ایچورمکدر دیدیلر متعدی
معناسنه.

الإرساء: بر جای بداشتن / بر نسنه یرنده
طورغورمق مثلاً سفینه یی لیمانه قومق، شعر:

یزجی الرخاء له طوعاً جَواریه

على الرخاء بإجراء وإرساء

الإغساء: تاریک شدن شب / معجمه ایلهدر،
گیجه قراکلق اولمق، غَسَقُ اللیل گئی.

الإقساء: سخت دل کردن / قافلهدر، قاتی
گکल्ली اولمق یعنی قسوت قلب حاصل اولمق.

الإکساء: واپس ماندن / گیرو قالمق اُدبار گئی،
و گیرودن گلمک که کَسَأُ تبعیتدر فَعْلُ
وزندهدر.

الإمساء: شبنگاه کردن / اخشام ایلمک، کچ و
گیجه قالمق، مسا ماده سندندر.

الإمساء: در شبگاه کردیدن / گيجيه
آليقومق، و گيجيه اولدقده مقدم اولان عزمتني
فسخ و تحويل ايلمك.

الأنساء: رگهای درون ران / فتح ايله و نون
ايله در، مفردی نسأ اويلغك ايچ طرفنده کی
طمردر، عرق النساء بوندندر، ثلاثيات
مقصوراتده گچمشدر. [۱۵۵و]

الأنساء: رکوهای حیض / خاتونلر نمازسر
اولدقلری زمانده استعمال ایدوب بیانه
آندقلری بزلر.

الأنساء: چیزهای فرومایگی بدان نگاه
نکنند / اول آلچق شیلر که یولجی و سیرجی
قوناقدن و مسیره دن قالفوب عودت ایلدکده
عن قصد ترک ایدرلر، مفردی نَسیدر فتحله و
کسرله دخی لغندر.

الأنساء: فراموش کردانیدن / کسر ايله در،
اونتدرمق که تذکیر مقابلیدر، شعر:

الله يعلمُ أني لستُ أذكره

وكيف أدكره إذ لستُ أنساه^{٦٠٤}

الأنساء: بَنِسِيه دادن / ویره سییه ویرمك يعني
متاعی ویرب بهاسنی بعد زمانِ ألقى اوزره
ویرمك، آکا زرنق و عَيْنَه [۴۲و] و سَلَف
دخی دیرلر، نَسِيه دخی عربیدر.

^{٦٠٤} دیوان علي بن الجهم، تحقیق: خلیل مردم بك، دار
الآفاق الأجدية، بیروت ۱۹۸۰، ص ۱۰۴.

الأنساء: زمان دادن / مَهْل ویرمك يعني بر دینی
ادا ویا بر امرك عهده سندن گلمكده وقت تعیین
ایلمك.

الأنساء: تأخیر کردن / گيرو آليقومق إكرام ویا
تكدیر ایچون و اتفاقا اوله.

الإيساء: موی سر تراشیدن / کسر ايله و تحتيه
ايله در، باش تراش ايلمك، موسى سُوْرَه معناسنه
اولدیغی گچمشیدی.

البأساء: قحط و تنگی / موحدہ ايله صحراء
وزنده در، قیتلق و طارلق، زجاج دیر که: بأسا
شدت احوالدر و بعضیلر ضرر مِنْ جهة المال و
نیجه لر دخی ضیق معاشره دیدیلر و بعض اهل
لغت محاربه و ضرب سلاحیدر دیدیلر.

الجلساء: زمین دُرشت / جیمله در، برك یردر،
ارض غلیظ و صلب معناسنه.

الجلساء: هم نشینان / علماء وزنده در، هر
شیده بیله جه اوتورانلر، انس و ألفت رفیققلری.

الحمساء: زن دلیر / مهمله ايله صحراء
وزنده در، جسور و بهادر و شجاعتلری و گوجلوی
خاتوندر، شدت و شجاعتلری ایچون قُریش و
کِنانه قبیله لرینه ضمله حُمس دیرلر.^{٦٠٥}

^{٦٠٥} حماسه نام کتابك باب اولنده شجاعته متعلق أشعار إيراد و
اسمى حماسه دیو یاد ایلمكده كتاب آنكله شهرتیب اولدی،
تسمیة الشیء باسم جزئه قیبلندن اولدی، مشهوری سالك سبحان
(۲۳۱) تاریخنده رحلت ایدن ابن طاهرکدر، صکره أبو تمام
حبيب آنى اون باب ایلدی، تسمیه دخی آنکدر. «منه»

الْحَنَسَاء: گاو کوهی بینی واپس شده / بیانی
اوکوز که برونی وجه مذکور اوزره اوله، مقصوره ده
دخی سابقدر.

الْحَنَسَاء: کُفتارِ ماده / دیشی صرتلاندر که
عربجه ضبع دیرلر، عرجای سابق گبی.

الدُّبْسَاء: مادیانِ سیاه فام / مهمله ایله و
موحده ایله در، رنگی قره یه مائل اولان قصرآق که
مذکری ادبدر، دِیس یعنی بکماز رنگنده قوی
کُوزی اولمغله قره گبی اولور، وزنا و معنی مَعْرَاء
سابق گبی.

الدَّهْسَاء: گوسفند سیاه فام / فتحله در، قره یه
مائل رنگلی قیون یعنی پاس رنگنده اوله.

الدَّوْسَاء: زن تاریک چشم از علتی / علت
سببیه فاسد اولوب گوزی قاره اولان خاتون.

الرَّأْسَاء: زن بزرگ سر / باشی بیوک خاتون،
کنساء گبی، و مذکری اَرَأْسَدَر، سَمْعَمَ گبی.^{۶۰۷}

الرَّأْسَاء: ماده میشِ سیاه سر و تن سپید /
باشی قاره و وجودی آق دیشی قیون، مذکری
کذلک اَرَأْسَدَر.

الرَّئْسَاء: سخت / موحده ایله در، قاتی نسنه،
آفت و شدت گبی. / [ر۱۵۶و]

الرَّفْسَاء: جایگاهی / فا ایله در، بر یرک استمیدر
که أشعارده إشعار اولنور.

^{۶۰۷} م - الرَّأْسَاء: زن بزرگ سر / باشی بیوک خاتون، کنساء گبی،
ومذکری اَرَأْسَدَر، سَمْعَمَ گبی.

الْحَوَسَاء: مثلها / ضبط و معناده، وزن و
اداده حمساء آسادر که بهادر خاتون معناسنه.

الْحَرَسَاء: زن لال / تأخیر مهمله ایله در،
دیلسر خاتون، فارسیده لال و بی زبان دینور،
مذکری آخرسدر، / [م۱۲۵و] اُبْگَم گبی و
سمعلری دخی معطل اولمغله گیجه لرده
مُصَحَّفی اولان شمعهُ محتاجلردر.^{۶۰۶} / [ر۱۵۵ظ]

الْحَرَسَاء: ابر بی رعد و بی برق / گوک
گورلیوب و شمشک پارلمدین گلن بولوت گویا
که دیلسزه بکزر.

الْحَرَسَاء: سختی زمانه / شدت وقت و
حالدِر که ظهوری صاحبنی اُبکم، ضجرت و
أخس حیرت ایدر.

الْحَلَسَاء: گوسفندِ سرخ فام / قزیه مائل
رنگلی قیوندر.

الْحَنَسَاء: زن بینی واپس شده / نون ایله در،
برونی یوزندن آشاغی یعنی ایچری چوکوب
اوجی یوقاری قاللق اولان خاتون، مذکری
أخنس گلور، أسلاف و أخلافنده یگانه
مشهوراتدن بر شاعره نك دخی لقبیدر که
اسمی تماضر بنت عمرو السُّلَمِیَّه در.

^{۶۰۶} بر قاج اهل خط نقاش گبی و قتمزده ظهور ایلدی،
تعلیقده نقیب نَفَس زاده حفیدی سید عبد المجید و ثلثده
حانیلهی ابرهیم گبی، لکن ادای مرامه ینه قدرتلری
یوغیدی. «منه»

الرَّأْسَاء: مِهْتَران گروه / علماء وزندهدر، طائفه و جماعتك باشلری، رئیس مفردیدر.

السِّيَاء: بالاي كتفِ چارپا / كسر ايله و تحته ايلهدر، درت آياقلى حيوانك اوموز باشى آرقه كموكلرينك باشلری گلدیگی یردر.

السِّيَاء: خواندنِ خر / اشگی چاغرمق، دعوتِ حمار گبی.

الشَّرَّاء: زنِ دلیر در جنگ / تقدیم معجمه مفتوحه ايلهدر، صحراء وزندهدر، [م ۱۲۵ ظ] صواشده بهادرلق ایدن خاتون، حمساء گبی، مذکری اشرسدر شجاعتکار معناسنه.

الشُّوْءَاء: زنِ دلیر متکبره / جسارتی و تکبری اولان خاتون که کبرینك ترقی و ترویج بولدیگی آرزوکش و تکلف و اجرایه مائله اوله.

الطَّلْسَاء: ماده گرگ دیژه / مهمله ايلهدر، گوك و بوز رنکلى دیشی قورت، مذکری أطلس أزرک گبیدر وزنا و معنی.

العُوسَاء: زنی که رُخسارش چون مغاك فرو شود / یوزی چقور گبی ایچری چوکمش اولان خاتون.

العِيسَاء: ماده اشتر سپید / تحته ايلهدر، آق و دیشی دوه، ناقه بیضاء گبی.

العِيسَاء: مَلَخِ ماده / كسر ايلهدر، دیشی چکرکه که جَراد انشی گبی. [ر ۱۵۶ ظ] - [م ۱۲۶ و]

الغَبْسَاء: مادیانِ سمند / فتح معجمه و سکون موحده ايلهدر، بوز رنکلى آت که قوله دیکلریدر، کُلِ رنگی دخی دیرلر، مقدمة الأدب صاحبی: سمندانك رنگی رَماد دارد دیمشدر، لکن یلیسی و قویریغی سیاه اوله دیدیلر، تحفهده دیر که: مويِ او زردی زند، یعنی قیللری صاریبه مائل اوله.

الغَبْسَاء: ماده گرگ دیژه / طلساء ايله یکمعنادر، قریبا سابقدر.

الفَطْسَاء: زنِ پهن بینی / فا و مهمله ايلهدر، بورنی یصی و انلی خاتون، مذکری أفطس گلور، أختم گبی.

الْقَعْسَاء: پابنده / قاف ايلهدر، هر شی که ثابت و بَر دوام اوله، عَزَّةُ قعساء آخرِ ممدوداتده مذکوردر.

القَعْسَاء: زنی که پشت در شده دارد و سینه بُرون آمده / آرقهسی ایچری و گوگسی طشره چقمش خاتون، مذکری أفعس أحدبك ضدیدر.

القُقْسَاء: معده / فا ايلهدر، طب لغتلرندندر.

القُلْسَاء: زنی که لب زیر بازگردانیده دارد / ألت دوداغی گیرو دوش خاتون، مذکری أقلسدر.

القَوْسَاء: زنی که پشتِ دو تا دارد / آرقه‌سی
اگلمش خاتون، مذکری اُقوسدر، قوس
ماده‌سندندر، پیرلکدن ویا علتدن اولور.

الکُبْسَاء: زنِ بزرگ سر / موحدہ ایلہدر،
رأساء سابق ایلہ همسردر.

الکَسَاء: زنِ خُرد دندان / شد ایلہدر،
اوافق دیشلی خاتون، کوتاه دندان، قصیر
الاسنان گبی، مذکرندہ اُکسّ دینور.

الکُفْسَاء: زنِ کُز پای از سوی درون / فا
ایلہدر، آياغی ایچ طرفندن اگری خاتون،
مُعَوَّشَجَة القدم گبی.

اللَّعْسَاء: زنِ سیاه فام لب / مهمله ایلہدر،
دوداغک رنگی سیاهه مائل اولان خاتون،
مذکری اُلعس گلور. / [۱۵۷و]

اللَّيْسَاء: زنِ دلیر و بی باک / تحتیه ایلہدر،
جسور و تحمللی خاتون، مذکری اُلیس گلور.

النَّبْسَاء: زنِ زشت روی / نون و موحدہ
ایلہدر، بدلقا خاتون.

النَّفْسَاء: زنِ نوزاده / فا ایلہ علماء وزندہ
مفرددر، زاج یعنی یکی طوغرمش خاتون که
وضع حملی عقبندہ اولان نفاس دیدکلی دم
هنوز کندیدن منقطع اولمامش اوله، تولددن
مقدم گوردیگی دم نفاسک و اکثر مدتی
اولان قرق گوندن زیاده‌ده گوردیگی دم دخی
نفاس دگلدر. حضرت زهراده قطعا ظهور

ایلمدیگی سبیدن زهراء دیدکلی راده افاده
اولنمشیدی، و جمعی نُفَسَاوَات و نفاس دخی
گلور، بو فعلاء صیغه‌سندہ مفردک فعال وزندہ
جمعی بو ماده ایلہ عُشْرَاء و عِشَارْدن غیری
یوقدر.

الهَيْسَاء: زنِ دلیر و بی باک / فتح و سکون تحتیه
ایلہدر، لَیْسَاء ایلہ هم معنادر.

الوَعْسَاء: ریگی که درو دشوار رفتن / اول
قوملی یردر که آنده یورومک کوچ اوله، ع:
وَبِيضُهَا مَوْدَعٌ أَخْمَارٌ وَعَسَاء
سین ده ثاء دخی لغتدر که گچمشیدی.

-ش-

الأَحْشَاء: / [۱۲۶ظ] آلت‌های شگم / اَمْعَاء
گبیدر، ذی روحک داخل بدنندہ اولان
اعضاءدر، روده و رِیّہ گبی، مفردی اولان حشا
مقصوراتندہ مذکوردر. / [۴۲ظ]

الأَحْشَاء: کنارها / بر شیک اطراف، حواشی
گبی.

الإِخْشَاء: ترسانیدن / کسر و سکون معجمه
ایلہدر، قورقتمق، إخشان و إخافه گبی.

الإِرْشَاء: دلو را رسن ساختن / مهمله ایلہدر،
قیونک قوغه‌سنه ایپ باغلمق، رشا کسر ایلہ
ایپدر.

قورتلمش اوله، ذکور و اینانه استعمالی یکساندر.

الإنشاء: آفریدن / کسر ایله در، یارتمق، خلُق گئی، ﴿ثم أنشأناه خلقا آخر﴾ بو ماده دندر.

الإنشاء: ابتدا کردن / باشلمق، بدأ و شروع گئی.

الإپشاء: خداوند را گوسفند بسیار شدن / تحتیه ایله در، واشیه صاحبك طواری چوغالمق، واشیه اولادی چوق اولان ماشیه در و انسانده دخی مستعملدر دیدیلر.

البرشاء: مادیانی که بر تن نقطهای سپید دارد / اول سیاه قسراق که قاره اولوب آق بنکلری اوله، آلاجه معناسنه که مذکری أبرش گلور، برّش آلاجه اولق معناسنه در.

الجشاء: زن بلند آواز / فتح جیم و شد ایله در، اوئی چوق خاتون، جهیز الصوت گئی، مذکری أجش گلور.

الجشاء: کمان سخت / پک اولان یای، قوس شدید گئی.

الحرشاء: گونه از مار ماده / مهملتان ایله در، دیشی ییلانك بر نوعیدر، که جلدی خشن اوله.

الحرشاء: مانند خردل / بر نوع حبه در که خردل گبیدر.

الحمشاء: زن باریك ساق / بالدری ابنجه خاتون، دقیق القوائم گئی.

الإغشاء: شب کور کردن / گیجه گورمز ایلمك یعنی ضرب گئی، تعدّل ایله أعشی قیلحق که گوزشَب دیمکدر.

الإغشاء: بر پوشانیدن / معجمه ایله در، غاشیه دیدکلری پرده ایله اورتمك و اورتدرمك.

الإغشاء: کور کردن / مطلقا گورمز ایلمك، ﴿فأغشيناهم فهم لا يبصرون﴾، ﴿وفی أبصارهم غشاوة﴾ بو ماده دندر دیدیلر.

الإفشاء: آشکارا کردن / فا ایله در، یایمق، تشهیر و إشاعت و نشر ایلمك.

الإمشاء: خداوند را چارپای بسیار شدن / حیوان صاحبينك حیوانلری چوغالمق، کثرت مَواشی گئی.

الإمشاء: راندن دارو شکم را / سورمك که إسهال ایله وزن و معناده یکساندر که تلین ایچون استعمال اولنان علاج فعلنی اجرا و عملنی قوتدن فعله گتورمك بو جهتدن ممشا تسمیه سی خُراده افاده اولنمشیدی.

الأنشاء: از کودکی بیرون آمدگان / فتح و سکون نون ایله در، ناشينك جمعیدر، صاحب ایله أصحاب گئی و ناشی اول تازه یتشمش / [ر ۱۵۷ ظ] شخصه دینور که حَدّ بلوغه یتشوب دائره طفولیت و حوزۀ صباوتدن

الْحَرَشَاءُ: کفِ شیر / تقدیم معجمه ایله در، سودك اوستنه جمع اولان كوپك كه قایمق اولمیه.

الْحَرَشَاءُ: گرد / توز، غبار، غَبَرَه و عَثِر گئی.

الْحَرَشَاءُ: آنچه از سینه برآند بوقتِ تفت / گوگس قزدقده چیقان بلغم.

الْحَرَشَاءُ: پوستِ بالاینِ خایه / یمرطه نك اوست قابوغی، قِیض و كِزنی دخی دیرلر.

الْحَرَشَاءُ: پوستِ مار / بیلان قاوی و گوملگی دخی دیرلر كه وقتيله ترك ایدر.

الْحَرَشَاءُ: هر پوستی كه تَنك بود / هر ظرف كه اینجه اوله، جلدۀ رقیقه / [م ۱۲۷و] گئی، حتی ایچی چیقمش اوله، صوغان قابوغی گئی دیدیلر.

الْحَشَاءُ: جایگاهی مگس انگین / شد ایله در، آری یریدر یعنی قُوانلق اولان محل.

الْحَشَاءُ: زمینِ نرم با سنگریزه / اوافق طاشلی چامور یر، مَحْصَب و حَلْنَاك گئی.

الْحَشَاءُ: استخوانِ پس گوش / علماء وزنده در، ایکی شینك إدغامیله حُشَاء دخی لغتدر، قولاَق آردنده کی یومری کوچك كموك.

الْحَفْشَاءُ: زَن روز کور / فتح و سکون ایله در، گوندز گورمز خاتون، أعشی نك ضدیدر.

الْحَفْشَاءُ: زَن تَنك چشم / طار گوزلی خاتون، مذکری أخفش لفظِ مشهوردر كه اوك قدر علمادن بو لقبه معروف كمسنه واردر. / [ر ۵۸و]

الدَّوْشَاءُ: زَن تاریك چشم از علتی / فتح مهمله و سکون ایله در، گوزی علت سببیه قاررمش و فاسد اولمش خاتون، خلقت اولانه دَعْجاء دینور.

الرَّعْشَاءُ: زَن بددل / مهملتان ایله در، قلبی کوتو یعنی ضعیف و رقیق قورقق خاتون.

الرَّعْشَاءُ: ماده اشتر مرغِ زود رَوُ / تیز یورر دیشی دوه قوشی، نُعامه عَجول گئی.

الرَّفْشَاءُ: زَن پهن گوش / فا ایله در، قولاغی یصّی و بیوك خاتون.

الرَّفْشَاءُ: چون سلی كه اشتر از گلو بر آورد / قافله در، مست اولان دوه كوكره دیگی وقتلرده قرمزی جگر گئی آغزندن چیقاردیغی طغارجغه دیرلر، شَقْشِقَه بعیر گئی.

الرَّقْشَاءُ: مارِ نگار / نقشلی بیلان، قاره و بیاض نقطه لری اوله، رَقْطَاء گئی، ع:

وكنزُ جمشید قد یُحْمی بِرَقْشَاء

الرَّقْشَاءُ: جانوری نگار / منقش بر حیواندر و هر حیوان كه منقش و منقَط اوله.

الرَّمْشَاءُ: زَن خوچیده چشم / ضعفِ بصری اولان خاتون كه گرگی گئی گورمیه.

الکَرشاء: زنِ سِتبر میان / بلی قالک خاتون
یعنی خلقتنده قارنی بیوک، عظیم البطن گئی، اصل
کرش بطن معناسنه در.

المَحشاء: کلیم دُرشت / کسر ایله در، قالک و
خشن کلیم و گچه و دوشمه.

المَدشاء: زنی که بر دستها گوشت ندارد / فتح
ایله در، اللرینک آتی اولیوب آرق اولان خاتون،
مذکری امدشدر.

المَهشاء: ماده اشتری که زود لاغر شود / تیز
آرقلاين دیشی دوه که جفایه / [م ۱۲۷ ظ] تحمل
ایلمیه. / [ر ۱۵۸ ظ]

-ص-

الإحصاء: شمردن / کسر ایله و مهمله ایله در،
صایق، تعداد گئی، ﴿لا تحصوها﴾ کریمه سی
"وَمَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ" تمیمه سی بو معنایه
دیدیلر.

الإحصاء: دانستن / بیلمک که فی الأصل
مجهولی ایکن صایدقده علم إجمالي گلوب بیلمش
اولور.

الإحصاء: توانستن / کوچ یتشدرمک، قدرت و
استطاعت گئی که کریمه مرقومه ده بو معنایي دخی
دیمشدر. ۶۰۸

الشَّيشاء: خرمابنی که دانه نبندد / کسر
معجمه و سکون تحتیه ایله در، چکردگی پک
اولمامش خرما آغاجی، شیش و شیصا و
شیص دخی لغندر و سپی دخی عدم
تلقیحدر.

الطَّرشاء: زن کر / فتح و سکون مهملتین
ایله در، صاغر یعنی صَمَمی اولان خاتون،
مذکری أطرش گلور.

العَمشاء: زنی که از چشمش آب همی ریزد
/ گوزندن دائما صو آقان خاتون، مذکری
أعمش و علتیه عَمَش دیرلر.

العَبشاء: مادیانِ دیزه / معجمه و موحد
ایله در، بوز رنکلی قصراق، حَجَره زرقاء گئی.

العَطشاء: زن تاریک چشم / إهمال ثانی
ایله در، گوزی قارکلق خاتون، دَوْشا گئی،
﴿أَغْطَشَ لَيْلَهَا﴾ بو ماده دندر، ظلمت
استیعاب ایلدی دیمک، مذکری أغطش و
علتی غَطَشدر.

الفَحشاء: نابکاری / فا ایله در، یرامزلق گرک
سوز و گرک ایش، قول و فعلدن لایق اولمیان
ارتکاب ایلمک، ﴿إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ
الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾ بوندندر که شاعر دیمش
شعر:

أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِمَّا كَانَ يُبْصِرُهَا

وَكُنْتُ فِي كَمِّهِ مِنْ رَأْيِ فَحْشَاءٍ

۶۰۸ م - الإحصاء: توانستن / کوچ یتشدرمک، قدرت
واستطاعت گئی که کریمه مرقومه ده بو معنایي دخی دیمشدر.

قپاخی قالم و یومری اولان خاتون، مذکری
أبخصدر.

البوصاء: زن بزرگ سرین / صاغریسی بیوک
خاتون، وزنا و معنی عَجْراء و عَجْراء گبیدر.

الحصاء: زن اندک موی / فتح مهمله و تشدید
ایلهدر، قیلی آز خاتون، قلیل الشعر گبی، مذکری
أحصدر.

الحصاء: کون / فارسیسنک نونی بدلنده تایی
قرشت گلسه کاف عجمیله ترکیسی اولور،
عریسی دخی بَرْدِک مقلوبیدر.

الحوصاء: زن تنگ گوشه چشم / گوزینک بر
طرفی کوچک اولان خاتون، مطلقا کوچک گوزلی
خاتون معناسنی دخی یازدیله، مذکری أحوصدر.
الحلصاء: جایگاهی / فتح معجمه ایله بر یردر،
محل معروف.

الحمصاء: زن میان باریک / بلی اینجه خاتون،
مذکری أخصدر.

الحوصاء: زنی که چشمش در مفاک افتد /
گوزی چقورده اولان خاتون، مذکری أحوصدر.

الحوصاء: ماده میش که یک چشم سپید و یک
سیاه / بر گوزی آق و بر گوزی قاره اولان دیشی
قیون، خیفاء گبی. / [۱۵۹و]

الدعصاء: زمین هموار / مهملتان ایلهدر، دوز
یردر، لکن لغتدرده دوز اولوب و اطرافندن زیاده

الإخصاء: خایگان کندن / معجمه ایلهدر،
یمرطه لری کسمک، قطع بَيَضَتَيْن ریت گبی،
خصا ماده سنده تفصیلی گچمشدر.

الإفصاء: بگذشتن گرما / فا ایلهدر، صیجاق
وقتی گچوب آیرلق، انفصال الحَرَّ گبی، اگرچه
فصا ماده سی إفتراق و انفصال دیمکدر، لکن
انفصال البرد معناسنده زباززد دگلدر دیدیلر.

الإفصاء: باز ایستادن باران / یاغمور زائل
اولوب آچلمق، إقلاع گبی معنی و وزنا.

الإفصاء: زور کردن / قاف ایله معنی و وزنا
إبعاد گبی اوزاق و ایراق ایلمکدر، مسجد
أقصى أبعد معناسندهدر.

الإیصاء: اندرز کردن / تحتیه ایلهدر، وصیت
ایلمک یعنی بعض امور دارین تعیین ایدوب
فوتندن صکره تنفذینه وصی نصب و آکا
سپاریش ایلمک، مثلا املاکی اولاده ویا غیره
شرط ایلمک و سائر تنبیه ایلدیگی شیلر ثُلث
مالی مساعده ایلدیگی مقدار تنفید اولنور، و
بو امورك تسویه سنه تعیین ایلدیگی وصی
مختاردر عزل اولنماز، جمعی أوصیاء
/[۴۳و] گلسه گرکدر.

الإیصاء: فرمودن / بیورمق یعنی خادم و
جاریه امثالنه امر ایلمک.

البخصاء: زنی که بَلَك چشمش ستر باشد
/ فتح موحده و سکون معجمه ایلهدر، گوزک

اسی اوله دیو یازلمش، حتی اِدْعاص صبحاق
بوکالدوب ذی روحی اولدرمکدر دیدیلر.

الرَّصَاء: زنِ ناکشاده دندان / فتح مهمله و
شد ایلهدر، دیشلری سیرک اولیوب صیق
اولان خاتون، مذکری اَرَصْدَر.

الرِصَاء: زن ناکشاده دوش / اوموزلری یقین
اولان خاتون.

الرَّصَاء: زنی که چشمش پلیدی گرفته بود
/ گوزی چپاقلنان خاتون، مذکری اَرْمَصْدَر.

الشَّخْصَاء: گوسفند بی شیر / معجمه بی
تقدیم ایلهدر، سودی اولیان قیون و سودلی
اوله گلن حیوانک جمله سنده مستعملدر،
مذکری یوقدر اگر گلورسه مَنی ارادسیله ویا
سائر معنایا اولدقده گلور.

الشَّوْصَاء: زنی که چشم بر هم بسیار زند /
گوزنی چوق چوق و تیز تیز قیمن عادت
/[۱۲۸و] اولان خاتون، مذکری اَشْوَصْدَر.

الشَّيْصَاء: خرمابی که دانه نبندد / مفهومی
وزن و معناده بالاده شیشاده افاده
اولنمشدی، شیص دخی لغتدر.

الصَّيْصَاء: خرمای خام بیدانه / کسر
ایلهدر، یرامز که دانه سز و اولامش خرما،
شیصاده لغتدر.

الصَّيْصَاء: پوست دانه حنظل / قارغه
دوکلگی دانه سنک قابوغی که ایچی اولمیه.

العَفْصَاء: گوسفند سرو واپس پیچیده / فتح
مهمله و سکون قاف ایلهدر، بونوزلری
قولقلرینک آردینه طوغری آگری چیقمش و
بوکلمش و اوموزلرینه یقین اولان قیون و سائر
قولاغی آردینه بونوزلیده دخی اِطلاق اولنور.

العَوْصَاء: کاری سخت دشوار / گوج ایش ماده
صعبه عویصه گبی و کلمه غریبه مشکل المعنا که
استخراج ایلمک عسر اوله و کلمه عَوْصَاء آخر
مدودهده گلور.

العوصاء: جایگاهی / بر یردر آغاجی چوق
صیق و مروری دشوار اوله، مَعِیص دخی دیرلر.

العَمْصَاء: زنی که چشم وی پلیدی گرفته /
معجمه ایلهدر، گوزی چپاقلنان خاتون، رمصاء
گبی و مذکری اَعْمَصْدَر.

القَبْصَاء: سپر بزرگ / قاف و موحده ایلهدر،
بیوک قالقان و هر مانع اولان شی.

اللَّخْصَاء: زنی که بَلْک چشم ستر دارد / لام
بدلی موحده ایله دخی لغتدر که مرور ایلدی.

الَلْصَاء: زنِ ناکشاده دندان / لام بدلی را ایله
رصاء دخی لغت اولمغله قریبا ذکر اولندی.

اللصاء: زنِ ناکشاده دوش / كذلك را ایله
مذکوردر، مذکرلری اَلْصَدْر.

اللصاء: گوسفندی که یک سرو پیش دارد و
یک پس / بیونوزینک بری اوْگنه و بری آردینه

بدندن مثلاً گوز و قولاق و آل و آياق هر بری
بر جزدرد که عضو دیرلر، **شعر:**

لا عَزَّوْ لو تَلْتَوِي بي حَيَّةٌ فَلَقَدْ

حکى الحشيشُ نُحُولاً شَكَلَ أَعْضَاءُ

الإغضاء: تاريك شدن / کسر ايله و معجمه
ايله در، قراکلق اولمق.

الإغضاء: بلك چشم بهم آوردن / گوزلرينك
قپاقلرينى بر يره گتورمك، أغماض گيى، قپامقدن
كنايه در که غضب بصر دخى او معنايه در.

الإفضاء: بهم رسيدن / فا ايله در، يتشمك و
يتشدرمك، لازم و متعدى دخى اولور.

الإفضاء: هر دو مجرا را يکى کردن / مَدْخِلِ
مَنِ ايله مخرج بولك حين جماعده ايکيسنى بر
ايدوب مجروح ايلمك.

الإفضاء: بصحرا شدن / صحرايه چيقمق و
سيره گيتمكدرد، فضا صحرا معناينه در.

الإفضاء: / [م ۱۲۸ ظ] بگذرانيدن / گچورمك،
اوق و مزراق و قورشون و وقت گچورمك و سوز
گچورمك که نفوذ الكلام گيى.

الأنضاء: اشتراک لاغر / فتح ايله و نون ايله در،
ضعيف دوهلر، مفردى نضوه جمل مهزول
معناسنه.

اگرى يتمش قيون که عقصانك ايکى صورتى
جمع اولمش.

النَّمْصاء: زنى که موى ابرو کم دارد /
نونله در، قاش قيلى آز اوله، قلت شعُر
الحاجب معناينه در، مذکرى أنمصدر، قاشك
اطرافندن موى بيگانه يي أخذ ايلديگى آله
منماص دیرلر مفتاح وزنده و منقاش دخى
دينور که فارسیده ابرو گن و ترکیده جنبز
دينور؛ زیرا أنمص قيلى يولمقدرد، آنى يولوب
تزيين ايدن خاتونه نامصه و ماشطه دیرلر که
دلاکه ديدکلريدرد، لوازم مبحثك تفصيل
إجمالانه سى حسن التقويمده تفهيم اولنمشدر.

النَّمْصاء: زمين سخت / قاتى ير، ارض
شديده گيى. / [ر ۱۵۹ ظ]

الوقْصاء: زن کوتاه گردن / قافله در، بيونى
قصه خاتون، قصير العُنُق گيى، لكن قِرْلَمْش
اوله، مکسور الجيد گيى ديديلر، مذکرى
أوقص گلور.

-ض-

الإرضاء: خشنود کردن / کسر ايله و مهمله
ايله در، کندينك ايشلرينى بگندرمك.

الأعضاء: اندامها / فتح ايله در، عضوك
جمعيدر که وجودك بر جزئى، اجزای تن،
جسمه جثه يه نسبتله اطراف و اعضاى

الأنضاء: آه‌های لگام / اویان دیدک‌ری

آت باشلغنك قایشلرندن غیرى اولان دمورلری، حداد العینان گئی.

الأنضاء: چوپهای تیر / اوق چبق‌لری که

هنوز اوق ایشلنمامش اوله، مفردی نَضِی سَخِی وزن‌ده‌در.

الأنضاء: لاغر کردن / کسر ایله‌در، آرقل‌مق،

تَنْضِی گئی.

الأنضاء: جامه کهن کردن / لباس و سائر

بزی اسکت‌مک.

البغضاء: دشمنی / فتح موحد و سکون

معجمه ایله‌در، بغض گئی، عداوت ایلمک‌در، لفظ قرآنیدر.

البیضاء: زن سپید اندام / تأخیر تحته

ایله‌در، تنی آق خاتون و هر آق اولان مؤنثه وصف اولور که مذکری آییض‌در.

البیضاء: زمین ناکشته / اکین اکلمامش یر،

ارض غیر مزروع گئی، و اکین اکدی‌کلری یره کِشْتَرار دیرلر.

البیضاء: نام آفتاب / گنش که مؤنثات

سماعیه‌دندر، اِلّی دخی بر اسمیدر، آنده بعض اسماسی مذکور‌در.

البیضاء: سیم / گمش که فِضّة دخی اسم‌در.

/[ر ۱۶۰]

البیضاء: دام / توزاق هر نوعنه دینور، لکن بَرّی

اوله بحری یه إطلاقی یوقدر دیدیلر.

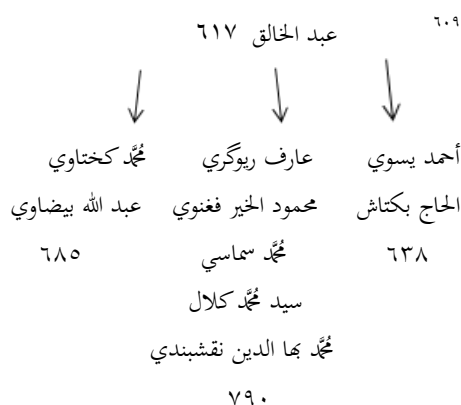
البیضاء: خایه اشتر مرغ / دوه قوشی یم‌رطه‌سی،

بیضه نعامه گئی و فولغنه دخی دینور، کابوک نعامه گئی که یم‌رطه‌لمسی اول محلّه مخصوص اوله، و خایه که خصیه‌در او معنایه دخی گلور.

البیضاء: روستا / کوی، قَریه گئی، حتی بلاد

پارسدن اصْطَخر طرفنده شهر مقداری بر قریه‌در که اصل اسمی نشائْکُدر، بلاد بعیده‌دن بیاض زمینی مَرّی اومسیله تسمیه اولندیغی / [ن ۴۳ ظ] طَرازِ معرّبانده مصرح‌در، مفسریندن مشهور قاضی ناصر الدین ابو سعید عبد الله بن عمر بن مُجَدِّد بن علي الشافعي النقشبندی^{۶۰۹} اول بلده‌دن نشأت یافته‌در^{۶۱۰}، شعر:

وكيف أدكُرُ في حُبزي وفي أدمي

^{۶۱۰} تفسیر مشهوری که اسمی أنوار التنزیل وأسرار التأویل در، شیخی خواجه مُجَدِّد بن مُجَدِّد الکختاوی اشارت وارشادیه جمع ایلمشدر، بعد زمان شیرازده شیخ مزبورک قبری یاننده سَقَر مراقده (۶۸۵) تاریخنده ویا آلتی سنه صکره دفن اولندی، سائر تألفاتی دخی واردر. «کنار»

بیضاء شیراز او شیراز بیضاء

البيضاء: زړه روشن / بول و مطبوع و
مُصَيِّقِل و لطيف / [م ۱۲۹و] زره که دمور
قفس بر گوملکدر، جنگده لابس اولور،
استادانه سنه داودي ديرلر.

الرَّحْضَاء: عرق تب / مهمله لر ايله مفرددر،
حُمَانَك عقبنده گلن دريدر، نُفْسَاء و
عُشْرَاء^{۶۱۱} وزننده در، لکن آنلر گي جمعی
اولديغي تنصيص وحديده مصرحدر.^{۶۱۲}

الرَّمْضَاء: ريگ گرم و تافته / صحراء وزننده
قزمش صيبحاق قوم، رَمْلِ سَخِن گي و طاش
و اول مقوله گنشدن سخونت کسب ايدن
يردر، حتی ماه رمضان بو ماده دندر.

الضَّوْضَاء: بانگ / معجمه ايله در، سس که
غوغا اثناسنده و حريده اولان صدای رفيع.
/[ر ۱۶۰ظ]

الضَّوْضَاء: جلب / زنج ديدکلری آلتِ تغنی
که عربيده صَنَجْدَر.

القَصَاء: زره درشت / قاف و شد ايله در،
خشين زره، درِ خشنه گي، درِ مؤنثات
سماعيدندر.^{۶۱۳}

المَحْضَاء: تنور آشوب / فُزْن آتشی
قارشدر دقلری آلت، کورک و ماشه گي.

المِیْضَاء: آبخانه / کسر و سکون تحتيه ايله در،
وضوء ماده سندندر، آبدست آلاچق محل.

الهَضَاء: گروهی مردم و اسبان / فتح و تشديد
ايله در، ناسدن / [م ۱۲۹ظ] بر جماعت ویا
خَرَكَلَه که آت و سائر حيوانه دخی ديرلر.

^{۶۱۳} و جمله سي يتمش آلتی کلمه درلر که بونلردر: عین، اذن،
نفس، ساق، کتف، وَزْک، فَخْذ، قَدَم، کبد، کرش، اِسْت، عَضْد،
عقب، اِصْبَع، بَیْن، یَسَار، شَمَال، کَفْ، ذِرَاع، سِرَاوِل، عِرْوَض،
شعر، دِلُو، بَر، مِلْح، فَالَس، قَوْس، اَرْض، جَهَنَم، سَعِير، جَحِيم،
لُطَى، نَار، سَقَر، خَمَر، ثَعْلَب، اَسَد، نَهْر، عَيْن، مَاء، نَعْل،
مَنْجَنِيْق، اَرْنَب، ذَهَب، دِرْع، حَدِيد، حَرْب، فَرَس، کَأْس، اَفْعَى،
عَقْرَب، صَبْع، عَنَكَبُوت، دَار، غُول، فَرْدُوس، شَمْس، مُوسَى،
عَصَا، رِيح، جَمَلَه سِي اَلْتَمَش عدددر که تَأْنِيْثْلَرِي اِتْفَاقِيْدَر.
واختلافي اولنلر دخی بو اَوْک آلتی لفظدر که تَأْنِيْثًا وَتَذْکِيْرًا
اِسْتِعْمَالِي مَخِيْرْدَر: سِلْم، مَسْک، قَدَر، حَال، لِيْث، طَرِيق، سَرَى،
عَنْق، لِسَان، سَبِيل، وَسَائِر اِسْمَالَرِي ضَحَى، سِلَاح، قَفَا، رَحْم،
سِکِّين، سُلْطَان، سُلْطَنَت، ویا حِجْت مَعْنَاْسَنَه اَوْلَه، وَبُو دخی
قَوَاعِدْ دِنْدَر که اِنْسَانَدَه شَفْع يَعْنِي چِفْت اولان اَعْضَا مَوْئِثْ
سَمَاعِي، وَوُتْر يَعْنِي تَک اولان الْبَتَه مَذْکُودَر، مَثَلًا: رَأْس، أَنْف،
لِسَان، بَطْن، ذَکْر لَکِن لِسَان دخی لِهَا اَعْتِبَارِيْلَه شَفْعْدَر دِيْدِيْلَر.
بَعْض اَلْفَاظ دخی وَاْرْدَر که لَفْظَنْدَه تَا وَاَر اِيْکِن يَنَه مَذْکُودَر،
اَعْلَامَدَه حَمْزَه، اُسَامَه، وَسَارِيَه گِي، وَعِلْمِيْتَدَه اِگَر لَفْظَنْدَه اَعْلَامِ
تَأْنِيْث يُوْغِيْسَه دخی مَوْئِثْک اِسْمِي اَوْلَدْقَدَه الْبَتَه مَوْئِثْدَر هِنْد گِي،
لَکِن مَنَصْرَفْدَر خَفْطِي سَبِيْلَه، وَمَذْکُور دخی اِسْم اَوْلَدِيْغِي وَاْرْدَر
اَوْل زَمَانَدَه تَذْکِيْرَه رَعَايَت اَوْلَنُور. «کنار»

^{۶۱۱} عشراء: حامل ناقه که حملي اون آيلق اولمش اوله.

«منه».

^{۶۱۲} بو ماده دن مِرْحَاض چَرِيْجِي طَوَقَاجِي که آغَاچْدَر، خَالِد
حَدِيْثَنْدَه وَاْرْدَر. «منه».

الْوَضَاءُ: خوب و پاکیزه / مبالغه ايله، گوزل و نظيف و نورانی و ضیادار شی.

-ط-

الإِبْطَاءُ: درنگی شدن / کسر و سکون موحدۀ ايله در، آگلدنرمک، مطل و تأخیر گبی و آغر حرکتلی کمسنهیه بطيء دیرلر، فعیل گبی، ثلاثیسی بطؤدر.

الإِخْطَاءُ: خطا کردن / معجمه ايله در، خطا ایلمک.

الإِخْطَاءُ: از کسی بگذشتن که آهنگ او داری / مقصودك اولان کمسنهیه ترك ایلمک که حضوری ویا إحضاری و سائر بر امر ضمننده ملحوظ اولمشکن فارغ اولمق. [۱۶۱و]

الأَشْطَاءُ: بلگهای کشت / فتح ايله جمعدر، اکینک اوجلری، مفردی شَطّاً طرفدر، ﴿أَخْرَجَ شَطْأَهُ﴾ بو ماده دندر.

الأَشْطَاءُ: بلگ بر آوردن کشت / کسر ايله در، اکین باش گوسترب کِرْپِک گبی خرده یشیلی خروج ایلمک، إِرْقِطاط گبی.

الإِعْطَاءُ: دادن / ویرمک، عطا گبی، أَعْلَانُک أدنايه بخشیشی.

الإِفْطَاءُ: طعام دادن / فا ايله در، یمک ویرمک، عطاى مأكولات معناسنه.

الْأَمْطَاءُ: پشهای مردم / فتح ايله در، مطانک جمعیدر، مطا نھر گبی آرقه معناسنه در، حیوانه مَطِیّه دیرلر آرقه سنه راکب اولدقلری ایچون، "اسْتَفْرَهُوا ضَحَايَاكُمْ، فَإِنَّهَا مَطَايَاكُمْ عَلَى الصِّرَاطِ" حدیث شریفنده قوربانلری فَرّه و سموز ایدک که صراطی تجاوز ایدرکن سزله بِنَک اولورلر دیمکدر.

الإِنْطَاءُ: دادن / نون ايله در، إعطاء ايله هم وزن و هم معنادر.

الإِیْطَاءُ: کسی را بر چیزی داشتن / تحته ايله در، بر کمسنهیه بر شیک اوزرینه اوغراقمق و باصدمرق، و أشعارده قافیهیه اعادهیه إیطاء دیرلر، بعض محله عیوبدندر مگرکه استخدام صنعت اوله.

الْخُلْطَاءُ: هنبازان / معجمه ايله علماء وزنده در، اورتاقلر که شرکادر.

الرَّقْطَاءُ: ماده میش سیاه و سپید / فتح مهمله و سکون قافله در، قارهیه آقلی آلاجه قیون، خصفاء گبی.

الرَّقْطَاءُ: پلنگ ماده / دیشی قاپلان که نمره دیرلر، مذکری أَرْقَطدر.^{۶۱۴}

^{۶۱۴} رَقْطَاءُ وخِفاءُ صنایع بدیعیه دندر که حرفلردن بري منقوط وبري مهمل ویا ایکیشر اولمق گبی بر برلرینه تَخَالُفْلی رعایت اولنان نظم ونثره دیرلر، بو بیتده وقوعی گبی، بیت:
قلْتُ هذا جمیل خاقان   فلقد زان مشرقا غربا

الرَّوْطَاءُ: زنِ کوتاه زنج / زای هوز ایله‌در،
آگگی آز و قصه چکه‌لی اولان خاتون،
مذکری آزوط و نعتی زَوَوط محارنده گلور.

الشَّمْطَاءُ: زن دو مویه / معجمه ایله‌در،
قَرِغَل خاتون یعنی قیللری نصفیت اوزره
آغارمش اوله، مذکری اشمطدر. / [۱۶۱ظ]

الضَّبَطَاءُ: زنی که هم بَچِپ کار کند هم
براست / معجمه و موحدده ایله‌در، ایکی
ایله دخی ایش گورن خاتون، فی الأصل
ضبط جمع معناسنه‌در، مذکری اضمطدر.

القَسَطَاءُ: ماده اشترِ دراز پای و زانو که
حُشک شود / قاف و مهمله ایله‌در، آیقلری و
قوللری حدِّ اعتدال‌دن زیاده اوزون و قوری اولان
ناقه، مذکری اقسطدر.

اللَّغَطَاءُ: گوسفندِ گردن سیاه / مهمله ایله‌در،
بوینی قاره قیون که اول قاره‌لغه ضم ایله لُعط
دیرلر.

اللَّطَاءُ: زنی که دندنه‌ایش افتاده / شد ایله‌در،
جمله دیشلری دوشمش خاتون، مذکری اَلطَّدر.

اللَّقَطَاءُ: حرام زدگان / قاف ایله ظُرفاء و زننده‌در
و ولد زنالر که زُقالره آتارلر یولده بولوب
آلدقلری سبیدن مفردنده / [۱۳۰مظ] لقیط
دیرلر؛ زیرا لغت معناسی یردن آلنان شیر و
عرفِ شرعه زقاغه طرح و دفع ایلدکلری طفلدر
که فقردن صیانت ویا تهمتِ زنادن براءت ایچون

الضَّغَطَاءُ: زن باریک سر / معجمتان ایله‌در،
باشی کوچک خاتون، صغیر الرأس گی.

الطَّاطَاءُ: زمین نشیب / مهمله و همزه
ایله‌در، انیش دیدکلری که شیب دخی دیرلر،
یوقش مقابلیدر.

الطَّرَّاءُ: زنی که موی ابرو ندارد / مهملتین
ایله‌در، قاشنده قیلی اولمیان خاتون، مذکری
أطرط گلور، بعضیلر الحاجبین لفظنه اضافی
لازمدر دیدیلر و نیجه‌لر بو معنایه اُولی ضاد
معجمه‌در، طای مهمله دگلدر دیدیلر.

ویا خود بر کلمه معجم وبری ساده اولمق گی، بو نعت
شریفده واقعدر، بیت:

نبی مُحَمَّدٌ تَقِيُّ الْاَصُولِ
نجیب رسول تَقِيُّ الْوَصُولِ «کنار»

المَلْطَاء: زن ریخته موی / مرطای سابق ایله وزن و معناده یکساندر.

المَلْطَاء: شکستگی سر که از استخوان بگذارد / کسر ایله در، قصریله دخی مذکوردر، کموکدن ایچری گچمش باش یاریغی، اوننجی نوعدر که سمحاق دیرلر، لغت حجازده لطة دخی مذکوردر.^{۶۱۶}

النَّبْطَاء: مادیان سپید شکم / فتح نون و موحده ایله در، قارنی آق قصراق که مذکری أنبط گلور.

النَّبْطَاء: ماده بُز سپید پهلوی / اویلوغی بیاض اولان دیشی کچی.

-ظ-

الإحْطَاء: افزونی نهادن / کسر و سکون مهمله ایله در، بر کیشینک آخر اوزرینه تفضیل ایدوب رتبه سنی آرترمق و رفعت ویرمک.

الْمَلْطَاء: مادیانی که لب زیرین سپید دارد / فتحله در، آلت دوداغی آق اولان قصراق،

زقاغه ویا حمام ویا جامع قاپولرینه براغلوب صاحبی معلوم اولماز، حتی دیمشدر، بیت:

اشكُ ریا که زاهدان ریخت بَخَانُهُ خدا
قَحْبَهُ بِمَسْجِدِ أَفْكَدُ طفلی حرام زاده را
المَخْطَاء: زنی که خلم از بینی وی فرو می آید / فتح و سکون معجمه ایله در، برونندن آشاغه سُمُوگی آقان خاتوندر، مذکری أمْخَط، و سُمُوگه مُخَاط دیرلر.

المَرْطَاء: زن ریخته^{۶۱۵} موی / مهمله ایله در، قیلی دوکلمش خاتون، مذکری أمرطدر، مُروط نتف معناسنه گلور.

المَعْطَاء: زن دراز و بی موی / مهمله ایله در، اوزون قیلستر اولان خاتون گرک خِلقت و گرک علتدن اولسون، مذکری أمعط گلور. / [۱۶۲ظ]

المَعْطَاء: ماده گرگ سخت بدن / قیلستر وجودی متین اولان دیشی قورد، مذکری أمعطدر.

المَعْطَاء: مرد بسیار عطا / کسر ایله در، ویرگیسی چوق کیشی، تذکیر و تأنیثی مساویدر که اصلی عطا ماده سیدر میم کلمه دن دگلدر.

^{۶۱۶} باش یارق اولمق که إنْشَقَاقِ سردر، اون بر مرتبه در: **حارصه:** یرتلوب قان چیقمیه، **دامعه:** قان چیقه اما سیلان اولمیه، **دامیه:** قان سیلان ایده، **باضعه:** آنجق دریسی یرتلمش اوله، **متلاحه:** دریدن صکره ات دخی یرتیه، **ملطاء:** قصری دخی جائزدر، دری و اتی تمام یرتیه لکن جلد رقیق یرتلمیه که آکا سمحاق دینور، **موضحه:** کموگه دک یاریله، **هاشمه:** کموک دخی قریله، **منتقله:** کموک یرندن اوینامش، **آمه:** کموکدن ایچری اولان جلد که ام الدماغدر آکا دک یاریله، **دامغه:** دماغه دک اول دری دخی یاریله. «هامش»

^{۶۱۵} ریخته یرنده ریزیده دیمک مناسب ایدی؛ زیرا مطلقاً ریخته اریوب بر قابله دوکلمکدر دیدیلر. «منه»

مذکری اَلْمَظْدَر، اوست دوداغی آق اولان
آته اَرْثَم و مؤنثنده رَثْماء دینور.

-ع-

الإرعاء: گوش فا داشتن / [ن ۴۴و] مهمله
ایله وزنا و معنی إصْغَاء گبیدر که بر کلامی
قولق ویرب دیکلمک، استماع معناسنه در.

الإرعاء: ببخشودن / مرحمت ایدوب
اسرگه مک.

الإرعاء: باقی داشتن / بعض شیدن منع
ایدوب اول کاری تأخیر ایلمک، پس معنی و
وزنا إبقاء گبی اولور.

الإشعاء: آتش بر افروختن / معجمه ایله در،
قوری و کوزی یَالْکُلْندَرْمَق، معنی و وزنا
إشعال گبی که آتشی شعله لندرمک و پارلتمق.

الإقعاء: بر بُن نشستن سگ / قاف ایله در،
مقعدی اوزره کوپک اوتورب اللرینی دیکوب
یره باصمق که انسانده دخی اولورسه إقعاء
کلبی دیرلر.

الأمعاء: رودگانیها / فتحله در، مفردی معاء
سابقدر.

الأمعاء: گذرهای آب بَنَشِيب / انیشده
اولان صو آقندیلری.

الإیعاء: در باردان نهادن / کسر و تحتیه
ایله در، بر نسنه بی قابه قومق یعنی وعاء که

ظرفدر آکا إدخال و حفظ ایلمک و اشیایی
انباره وضعه دخی دیرلر. / [م ۱۳۱و]

البثعاء: زین سرخ لب / فتح موحد و سکون
مثلثه ایله در، قرمزی دودقلی خاتون، مذکرده
دخی شَفْتُهُ بَثْعاء دینور شفتها بثعاء گبی، پس
شفه نك صفتی اولور. / [ر ۱۶۳و]

البصعاء: زین کم خرد / مهمله ایله در، قلیل
العقل اولان خاتون، أبصع مذکریدر، مگرکه
ضدیه تسمیه قیلندن اوله.

البثعاء: مادیان دو رنگ و جز / قاف ایله در،
آلاجه اولان قصرآق و غیری دیشی حیوان،
مذکری أبقعدر.

البثعاء: کلاغ ماده ابلق / دیشی آلا قارغه،
مذکری غراب أبقع و فارسیده زاغ پیسه در،
قوزغون دخی دیمشلدردر.

البثعاء: زین سخت گردن / مثناة فوقیه ایله در،
بیونی غلیظ خاتون، لکن بیونی اوزون و
آشاغیسی قالك اوله.

التلعاء: زین دراز گردن / فوقیه ایله در، بیونی
اوزون خاتون، قُودای^{۶۱۷} سابق گبی، و مذکری
أتلع گلور.

الجدعاء: زنی که گوش یا بینی یا لب وی بُریده
/ جیم و مهمله ایله در، قولاق ویا برون ویا

^{۶۱۷} جیداء دخی قوداء گبیدر. «منه»

دوداغي كسلمش خاتون، لکن آنفده سائرنندن آشهردر، سَلَت گيی.

جَدْعَاء: قَبِيلُهُ / بر قبيله نك علميدر.

الْجُرْعَاء: رِبْگِستانِ بي نبات / مهمله ايله در، قوملی و اوت بتمز یر، ارضك تأنیشی اعتباريله در و إلا أجرع دخی دینور.

الْجُلْعَاء: زني كه بَوَقْتِ سُخْنِ لبش بهم نیاید / سوز سويلرکن دوداقلری بر یره گلمین قصه دوداقلی خاتون، مذکرده أجلع دینور.

الْجُمَعَاء: قَبِيلُهُای جمع آمده / علماء وزنده در، بر یره گلمش قبيله لر که مفردی جمع مجموع معناسنه.

الْخَضْعَاء: زني كه دائم سر افکنده دارد / فتح و سکون معجمتين ايله در، باشنی دائما اوکنه آگری ایدن خاتون کمالِ خضوعندن و ادب و حياسندن ناشی اوله، مذکری أخضعدر.

الدَّرْعَاء: ماديان سر سياه و تن سپيد و جز / مهملتان ايله در، باشی قاره و کندی آق اولان قصراق و غیری بو صفتلی حیوان، مذکری أدرعدر.

الدرعاء: شبِ تاریک / قراکلق گيجه، لیل ائیل گيی، اول گيجه لدر که ایامِ بیض گيجه لرینک عقبنجه گلور، اون آلتی و اون یدی و اون سکرنجی گيجه لدر، و ایامِ بیض

آنلردن اول اولان اوچ گيجه نك گونلريدر که اون اوچ و اون درت و اون بشدر و اولندن اوچ گيجه دخی غَزَاء دیرلر، ماعداسی دخی آنده ایراد اولنمشیدی. / [ر۱۶۳ظ]

الدَّقْعَاء: خَاكِ نرم / مهمله و قاف ايله در، یومشق طپراق، ترابِ ناعم گيی.

الرَّسْعَاء: زني لاغر سرین / مهملتین ايله در، صاغریسی زبون خاتون، مذکری أرسعدر.

الرَّضْعَاء: مَثَلُهَا / رسعاده سین بدلی صاد دخی لغتدر، معناه فرقلری یوقدر.

الرُّضْعَاء: شیر خوارگان / علماء وزنده و إعجام ثانی ايله در، سود امن کمسنه لر یعنی میانه لرنده قرابتِ رضاعیه اولان کیشیلدر، مفردی رضیعدر. / [ر۱۶۴و] - [م۱۳۱ظ]

الرَّوْعَاء: زني ترسنده / فتح مهمله و سکون ايله در، قورقق خاتون، خائفه گيی، مذکری أروع أفزع معناسنه در، معنای صیوروت ملحوظ اولمیه.^{۶۱۸}

الروعاء: زني شکر و بلند آواز / ایو حاللی و حسندار و جَهِيْرُ الصَّوْتِ اولان خاتون که حشمتنه تعجب ایده لر، پسندیده حال اوله.

^{۶۱۸} الرُّوْعُ فِي الرُّوْعِ وَالْوَرَعِ فِي الْفَرَعِ دِمَشَلِدِر، یعنی خوف ایلمک حالِ بالدر و پرهزکارلغک مداری مالدر. «منه» ؛ معنی: الخوفُ فِي الْبَالِ (قلب)، التقوى فِي الْمَالِ. الفرع: مال بی رنج. «هامش»

الروعاء: ماده اشتر سخت دل / جسارتلی و متین و قوی نافه.

الزُمعاء: شتبنندگان / زای ايله علماء وزندهدر، قوشانلر و سگردنلر، مفردی زمیع سريغ السَّيْر والعَدُو معناسنه.

الزُمعاء: دلیران / جسارتلیلردر، مفردی معنی و وزنا شجیعدر.

السَّبعاء: مادیان همه پیشان سپید / فتح مهمله و سکون موحدہ ایلهدر، بالجمله آلی آق قصرآق.

السَّفَعاء: زنی که گونه رویش کُستسته / فا ایلهدر، یوزینک رنگی چالشمش خاتون، عند الخوف چهرهده اولان تحول و تبدل ایدوب بوزلمش اوله.

السَّفَعاء: ماده میشی که رنگ رویش بخلاف تن باشد / یوزینک لونی وجودینک رنگنه مخالف اولان دیشی دوه که چهرهسی بیاض ایسه پوست جسمی سیاه اوله او بالعکس.

السَّفَعاء: کبوتری که ماده بود / دیشی گوگرچین که رنگی متغیر اولمغله بویله دیرلر. [۱۶۴ظ]-[۱۳۲م]

السَّمعاء: شَنوندگان / علماء وزندهدر، دیکلِجیلر که مفردی سمیعدر، سَماع و سمع دیکلمکدر.

السَّنعاء: زنِ دراز / نون ايله صحراء وزندهدر، اوزون بویلی خاتون، بالا قَدْ گبی، لکن طولی حدّ حُسندن خارج و إفراط اوله.

السَّوعاء: آب نشاطِ مردم / فتح ايله و ضم دخی لغتدر، مذي دیدکلری صدور منی دگلدر، صفالر کرم و نوالر نرم اولدقده نشاطِ طبیعت و شوق خواهشدن نشأت ایدر که المذاء لفظنده انواعی إِملاء اولدی. [۱۶۵و]

الشَّجعاء: مارِ ماده / معجمه و جیمله صحراء وزندهدر، دیشی بیلاندر که ضم و کسرايله شُجاع و شُجاع و أشجع دخی دیرلر. [۱۳۲ظ] **الشَّجعاء:** دلیران / علماء وزندهدر، یورکلیر که بهادر دیرلر، مفردی شجیعدر، شجاعت قدرت که محاربه وقتنده ظهور ایلدکده خفت جسمله غلبه خصم ایدر.

الشُّفعاء: خواهش کنندگان / فا ایلهدر، طالبلر معناسنه که شُفعه صاحبیلدر، مفردی شفیعدر. شفعه: بر امرِ شرعیدر که کیشی کندی ملکنه متصل اولان دیگر ملک بیعه عرض اولندغنده بلا تأخیر بن شفیع یعنی طالبم دیوب ویردیگی بهاسنی ویرب اول ملکی آلور.

الشَّنعاء: زنِ شناخت کننده / نون ايله صحراء وزندهدر، و فعلِ شنیع و کارِ فضعده اولان خاتوندر، بو فعل شنیع تعبیری اگرچه حدّ شرعی ویا حدّ قانونی و عرفی تجاوز ایلمکدر، لکن زناء

- الصَّمْعَاء:** زِنْ خُرد گوش / قولاغی کوچک
خاتون که مذکری أصمعدر.
- الصَّمْعَاء:** تیز خاطر / آکلامسی گوزل گوکل،
و بر مادّهیه انتقالی خوش طبیعت و ذکی و زکی
طبع و فهمی سریع قلب دیمک اولور.
- الصَّمْعَاء:** نبات نیر و گرفته / بھمی نام بر
اوتلقدر، ظهور و نما بولوب لکن هنوز چچگی
آچلماش اوله، بھمی مخلنده مسطوردر مراتب
بش ایدیگی بُسرده یازیلور.
- الصَّنْعَاء:** مَادِیَانِ سپید پیشانی / نونله در،
عُره سی اولان قصراق.
- صَنْعَاء:** شهری در یمن / یمنده بر ولایتدر،
بعضیلر یمنک اسمیدر دیدگی خطادر، روض
المعطارده دیر که: صنعاء شهرینک ابتدا نامی
ضملمه اُوال ایدی، و اول ارضده ابتدا بو شهری
سام علیه السلام ویاخود عاد بنا ایلدی که دولت
تُبْعُک پای تختلری ایدی، حبثه اول شهره وارب
بناسنی ستایش و ساباش ایلوب لغتلری اوزره
صنعه دیدیلر که زهی متانت معناسنه ادات
تحسیندر. پس اول وقتدن صنعه ایله بنام اولدی،
نسبتنده علی غیر القیاس صنعائی دیدیلر، حرنائی
گی، قیاس ایسه بیضاوی گی اولق ایدی،
بعضیلر ایکسی دخی جائزدر دیدیلر، شیخ
صنعائی و شیخ صنعان معروفدر.^{۶۱۹} و دمشقده
- إرتکابنده مشهوردر، فعلِ مُنْکَر کلامی
لواطده معروف اولدیغی گی.
- الشَّوْعَاء:** زِنْ پراکنده موی / قیللری
طاغلمش خاتون، شَعْثَاء گی.
- الصَّطْعَاء:** زِنْ دراز گردن / مهمله لر ایله در،
تَلْعَاء سابق ایله یکساندر، اَوَّلِ سین مع
الطاء و ثانی دال مع الصاد لغتدر.
- الصَّعْقَاء:** هر چارپای ماده که سر سفید
دارد / قاف ایله در، دیشی اولان هر درت
آیاقلی که باشنده بیاض اوله، غَرَه گی، مذکری
أصقعدر، أختري گنشددر دیمش. [ر ۱۶۵ظ]
- الصَّعْقَاء:** عقابِ ماده سپید سر / باشی
بیاض اولان دیشی طاوشانجل.
- الصَّلْعَاء:** زِنْ دَغْسِر / طازلق که کلّ باشلی
خاتون، مذکری أصلعدر.
- الصلعاء:** سختی زمانه / خُرْسَاء سابق ایله
معنی و وزنا مطابقلری واردر، داهیه گی.
- الصلعاء:** ریگستانِ بی نبات / جَرْعَاء
/[ن ۴۴ظ] سألَف ایله وزن و معناده هم
وفاقدر.
- الصلعاء:** درختی که سرهای شاخش افتاده
/ دالینک / [م ۱۳۳و] باشلری دوشمش آغاج
شجره صعباء دیرلر که دیکنلیدر.

^{۶۱۹} حضرت شیخ جیلانی سرفرا ایلوب "قدمی هذه علی رقبه کلّ
کلّ ولیّ" کلام شریفی مأمورا یاد ویراد بیوردقلرنده سر نهاد عتبیّه

بر قریه‌نك دخی نامیدر که باب جایه
خارجنده‌در، قاموسده یازر که نونله سابقه و
همزه ایله لاحقہ نسبت اولنور. / [۱۶۶و]

الصَّجْعَاء: گوسفندِ بسیار / معجمه و
جیمله‌در، چوق قیون، غنم کثیر معناسنه‌در.

الصَّرْعَاء: زنی بزرگ پستان / تأخیر جیم
ایله‌در، بیوک مملی خاتون، لکن حیوانده غلبه
استعمالی وارد.

الطَّلْعَاء: قی / مهمله ایله علماء وزنده‌در،
قوصمق، عَثی و عَثیان گبی، و قیء دخی
عرییدر.

العِیَاء: راندنِ گوسفند / کسر ایله و
سکون تحیه ایله‌در، قیونی سورمک و یوریملری
ایچون سعی ایلمک.

الفُدْعَاء: زنی که خردۀ پای ویا دستِ کثر
دارد / فتح فا و سکون مهمله ایله‌در، آل و
آیاق مفصلِ اصلیدن ایچری اگر ی یعنی یدی
بلکدن و رَجلی طویقدن جانبِ انسه مُعَوَّج
اولان خاتون، مذکری اُفدع گلور.

الفَرْعَاء: زنی که موی سر اَنبوه دارد / باشنك
صاچی بول و گور و چوق اولان خاتون،
مذکری اُفرع گلور.

الْقَرْعَاء: زنی گل / قافله‌در، باشك صاچی
اولمیان خاتون، مذکری اُفرع گلور، صلعاء ایله
فرقی قرعاء علتلی اولان / [م۱۳۳ظ] و صلعاء
همان قیلی دوکلان خاتون که ظاهرده علتی اولمیه.

الْقَرْعَاء: زمینِ بی نبات / اوت حاصل اولماش
یر، ارض قفراء گبی.

الْقَرْعَاء: جایگاهی بَنجد / نجد ولایتنده بر یردر
که شعرا اُشعارنده اِشعار ایلمشلدرد.

الْقَرْعَاء: زنی که موی سرش فروغ دهد / ثانی
زای ایله‌در، باشنك صاچی حسن ویرن خاتون
یعنی بعض قیللرینی قطع ایله تزیین و تزلیف
اولنمغله حسن عارضی پیدا اولندر، مذکری
اُفرعدر که منع شرعی وارد اولمشدر.

الْقَطْعَاء: زنی کر / اِهمالی ثانی ایله‌در، قولاغی
ایشتمکده آغر، صاغرہ قریب اولان خاتون^{۶۲۰}،
و بونده زنی کل دخی نسخه‌در که قرعاء سابق
ایله یکساندر.^{۶۲۱}

^{۶۲۰} لکن بو معناده استعمالی مسموع دگلدر دیدیلر، مگرکه
إقطاع باغ بُودامغه اِذن معناسنه گلور، آنده اِذنی اُذن ظَنیله غلط
وقوعی احتمالدر دیدیلر. «کنار»

^{۶۲۱} بو دخی الْقَطْعَة و الْقُطْعَة مَحْلَقَط معناسنده فتحتین ویا ضم
و سکون ایله اولوب وزننه تمثال طریقیله صَلْعَة و صَلْعَة لفظنی
لغتلرده اِیراد ایلمشدر. «کنار»

تسلیم و انقیاد اولماغله دور باش تأدیپ ایله دیوان ولایتدن بر
زمان تبعد اولنوب رُعاة کفره ایله اوقات گذار ایکن وقت
هدایت گلوب روحایت حضرت علیه وعلی آله التحیه ایله
شرقیاب وُرومال خاک پای شفیع العصاة ایلیوب تکرار
قبوللریله مجددا انتساب ایلدی. نعوذ بك منك. «منه»

بو لفظ بو معناده نسوانه مخصوص و میم دخی
کلمه‌دندر.

النَّزَعَاءُ: زنی که موی پیش سر ندارد / نون و
معجمه ایله‌در، صلعاء و قرعاء سابقان ایله
یکساندر.

النَّكَعَاءُ: زنی که پوست از بینی او باز شود /
نون ایله‌در، برونک دریسی قزارب قاوکیان خاتون،
مذکری آنکعدر.

الهِنَعَاءُ: زن میان پشت فرو شده / تأخیر نون
ایله‌در، آرقه‌سنک اورته‌سی آشاعی دوشن خاتون
و ایچنه چوکه و نیجه‌لر تطامن معناسنه‌در
دیدی.

الْوَجَعَاءُ: کونی / فارسینک نونی فوقیه اولسه کاف
عجم ایله ترکیسی اولور که مثلی مسبوقدر.

الْوُكَعَاءُ: مثلها / وزنا و معنی کلمه سابقه‌یه
لاحقدر.

الْوُكَعَاءُ: زن دراز و کم خرد / اوزون و اوصی
آز اولان خاتون یعنی قلب عقل و طول قد
صاحبه‌سی.

الْوُكَعَاءُ: زنی که انگشتان پایش بر هم افتاده /
باش پارمغی سائرلرینه و آنلر دخی بربرلرینه میل
ایله بوزلمش اولان خاتون.

-غ-

الإِبْغَاءُ: یاری دادن / کسر ایله و موحد
ایله‌در، یاردم ایلمک، نصرت‌گی.

الْقَطْعَاءُ: زنی که دست و پایش بریده باشد
/ آلی و آیاعی کسلمش خاتون، مقطوع
الأطراف‌گی، لکن لفظ مذکور قطع یده
مخصوصدر دیدیلر.

الْقَطْعَاءُ: نام جایگاهی / بر یرک اسمیدر که
تمثلاتِ نثریه‌ده استخدام اولنمشدر.

الْقَفْعَاءُ: نباتی / تأخیر فا ایله‌در، بر اوتدر
آعاج‌گی اولور.

الْقَنْعَاءُ: زنی که سر و بینی بلند دارد /
نونله‌در، باشنی قالدردان خاتون و حیوانده
بورنی اوزادن دیشی حیوان که حوضه و سائر
صو محله طلبکار اوله. / [ر ۱۶۶ ظ]

الْكَزَعَاءُ: زن کژ دست / مهمله ایله‌در، الی
اگری خاتون، مذکری اکرعدر.

الْكُسَعَاءُ: مادیانی که پیرامن سُنْبِها سپید
دارد / طرناقلرینک اطراف بیاض قصرار.

الْكَوَعَاءُ: زن کژ دست / الی اگری خاتون،
مذکری اکوع‌گلور.

الْلَطْعَاءُ: زن سپید فام لب / مهمله ایله
طوداغی بیاضه مائل خاتون، أَلْطَع مذکریدر.

الْلُكَعَاءُ: زن کم خرد و ناکس / اوصی آز
و آلچق خاتون یعنی قلیل العقل و دَني.

الْمُتْعَاءُ: رفتن زشت / مثلته ایله‌در، یرامز
یوریش، بد رفتار معناسنه، رُوش قبیح‌گی، و

الإبغاء: / [م ۱۳۴و] برجستن / صجرامق
حتی بغی و طغیان معناسنه صولت و حمله‌یی
إشتمالنه محمولدر.

الإزغاء: بباک آوردن / مهمله ایله‌در،
چاغرتیق، انسانی و گرك حیوانی تعجیز ایله
إصاحه معناسنه.

الإرغاء: کف از شیر برداشتن / سوددن
کپوک قالدردق، صاغرکن پیدا اولق، ویاخود
قاینرکن حاصل اولق، ویاخود بعد الحصول
قایمغنی آلق معناسنه.

الإصغاء: گوش واداشتن / مهمله ایله‌در،
قولاق آچمق یعنی خوشجه استماع ایلمک.

الإصغاء: بخسابانیدن / میل ایلمک که
استماعده قالبا دخی التفاتدر، قلب گئی.

الإصغاء: جوپای چیزی کردانیدن کسی را /
بر کمسنه‌یی بر شیه طلبکار ایلمک یعنی اول
نسنه‌یی طالب اول دیو حثّ و ترغیب
ایلمک.

الإصغاء: باغی کردن مال کسی را / بر
کیشی پی کندی مالی ره راستدن چیقارب
شاشرمق که ﴿ولو بسط الله الرزق لعباده
لبغوا﴾ مفهومک نتیجه‌سیدر.

الإطغاء: بی فرمان کژ دانیدن / اطاعتدن
چیقارب اهل طغیان ایلمک که إِبغای مزبور
ایله مآلّری بر اولور.

الإطغاء: بی راه کردن / یولدن چیقارب طریق
مستقمندن عدول ایلمک. / [ر ۱۶۷و]

الإفغاء: شکوفه بیرون آوردن / فا ایله‌در،
چچک آچلمق ظهور فاغیه گئی و فغا خاصه
حنا شکوفه‌سنه إطلاق اولنور.

الإلغاء: باطل کردن / معنی و وزنا إبطال گبیدر،
لغا ماده‌لری گذار ایلمشیدی.

الْبِغَاء: طوطیک / فتح موحده‌ی اولی و سکونی
ثانیه ایله‌در، طوطو دیدکلری قوشدر که یشیل و
قرمزی دخی اولور، انسان گئی تعلیم ایله
سخنساز اولور، لکن رومده بَبْغاء، پاپاغان
دیدکلری قوشدر که طوطیدن زیاده حسّاسدر.

الْبَغَاء: مردم بغا / فتح و شد ایله‌در، مبالغه ایله
زناکار کمسنه که زَنَاء ایله معنی و وزنا همپادر.

الْبَلْغَاء: مردانی که سخن بآنچه رسانند که
خوهند / علماء وزنده بلیغک جمعیدر، مراتب
کمالدن مراد ایلدکلری رتبه‌لرده سوز سویلمگه
قادر اوله‌لر، / [ن ۴۵و] فصحاء دخی مذکوردر.

الْبُغَاء: خاک نرم / فتح و سکون ایله‌در،
یومشق طپراق، تراب ناعم گئی، بعضیلر خرده‌در
دیدیلر.

الصَبْغَاء: مادیانی که بُش و دُنب سفید دارد /
مهمله و موحده ایله‌در، یلیسی و قویروغی آق
اولان قصراق، کندی هرنه رنکده اولورسه
اولسون.

الصبغاء: ماده میشی که دُنب سیاه دارد /
قویروغی سیاه اولان دیشی قیون.

الغوغاء: ملخ / معجمه ایله در، چکرگه در،
غاوی گبی، و العیساء مؤنثیدر که سابقدر.

الغوغاء: مردمان دون / آلچق کیشیلر که
أراذل ناس و أسافل بشر معناسنه.

الغوغاء: مانند پش / سیوری سکک گبی بر
بوجکدر که ایصیرب انجتمز، و بو غوغاء
لفظنک همزه سی واودن محول اعتبار اولنورسه
منصرف و اگر تأنیث ألفیدر دینورسه لا
ینصرف اولور دیدیلر.

الفوغاء: زن شگرف / فا ایله در، یوغون
خاتون، مرأة جسیمه و غلیظه گبی.

اللثغاء: زنی که حرف شین را با ثی گرداند /
مثلثه ایله در، شین معجمه یی مخرجندن ادا
ایده میوب ثای ثخذ گبی قراءت ایلین
خاتوندر که مذکری ألثغدر، لکن ابو المنصور
عبد الملك الثعالی فقه اللغه ده دیر که: لثغه
دیدکلری حالت عیوب / [م ۱۳۴ظ] لساندر
که خاصه راء مهمله یی لام اوقومقدر، و
نیجه لر دخی قافی طاء مهمله، ویا سین
مهمله یی ثاء ثخذ، ویاخود راء قرشت عین
مهمله ویا معجمه گبی اوقومق، ویا لامی یای
حطی ویا کاف اوقومقدر دیدیلر. / [ر ۱۶۷ظ]

اللغغاء: زنی که سُخَن هویدا نگوید / تحتیه
ایله در، سوزی آشکاره ادایه قدرتی اولمیان
خاتون، مذکری ألیغدر.

المَرغاء: کف دهنش بسیار بود / مهمله
ایله در، آغزینک صوبی چوق اولان خاتوندر،
مذکری أَمَرغ گلور که بُراق یعنی تُوکُزک و سیلیاری
کثیر اوله، دمع و منی گبی و براق دخی قاندن
حاصل اولور.

الهغغاء: زنی که عیش خوش دارد / تحتیه
ایله در، حسن زندگانیسی اولان خاتون، مذکری
أیهغ گلور، وُسعتِ حال صاحبی معناسنه دخی
اولور، رخصت گبی اوجوزلقدر آنکله مدار
معاشده کثرت جمع اولان کمسنه یه ذو الاهیعین
دیرلر.

-ف-

الأجفاء: سیل آوردها / جیمله در، آقر صویک
کنارینه آندیغی چور چوب و کپوک که مفردی
جَفْؤدر، ذی قیمت اولسون اولمسون.

الإجفاء: کف دیگ بر گرفتن / کسر ایله در، بر
ظرفک ایچنده اولان شی قاینایوب جُفاء یعنی
کوپوک توقمق و طشره آتمق.

الإجفاء: غلق دربستن / قپونک کلیدنی باغلمق،
فتحک ضدیدر.

- الإحفاء:** ساده کردن بُرُوت / مهمله ايله در، اُورُنْدِيلَمَك
ييعي جمله دن برين اختيار ايلمك.
- الإصفاء:** صافي کردن / شَيْئَكَ فَنَاسِي، آيرمق،
پاك ايلمك و سوزمك و خالص قيلمق، مثلاً:
آقجه يي قلوبدن تميز ويا جَوْزَك صاغني چورگندن
تصفيه ايلمكدر.
- الإصفاء:** خايه ناكردن ماكيان / طاوق يمرطه دن
كسلك. / [۱۶۸و]
- الإطفاء:** فرو گشتن آتش و چراغ / مهمله
ايله در، اودي و مومي سويندرمك، إخماد گي.
- الإعفاء:** انبوه کردن موي و جز / قيللري و
سائر شيلري چوق ايلمك معني و وزنا إكثار
گي.
- الإعفاء:** عفو کردن / صوجدن گچمك و بر
شيك تنقيص و تكديرندن فارغ اولمق.
- الإغفاء:** خفتن اندك / معجمه ايله در، آزاجق
اويومق كه اِمِزْغَنَمَق و پنگه در، و رحيقي
اوجاغنك چراغلري شَكْرُ عَلَوُ تعبیر ايدرلر،
عريده سنه و نُعَاس، / [۱۳۵و] و لَدَّ دخي
ديرلر.
- الأقفاء:** قفاها / فتح و سكون قاف ايله در،
اگسه لر كه مفردی قفاءدر، گردندن جسد طرقي.
- الإقفاء:** برگزیدن / وزنا و معني صفاء مذکور
گي.
- الإحفاء:** ساده کردن بُرُوت / مهمله ايله در،
ييعي هموار يعني دوز ايلمك، قَصَّ شارب
معناسنه در، عين ايله إعفاء دخي لغتدر.
- الإجفاء:** سختی کردن در سؤال / سؤالده
شدت و إبرام ايلمك، نعتي حَفِيَّ گلور،
مقصوراتده حفا ماده سنده مفصلدر.
- الإخفاء:** پنهان کردن / معجمه ايله در، گيزلي
ايلمك، همس ايله جهرك بَيِّنيدر.
- الإخفاء:** آشكاره کردن / آچق ايلمك،
إظهار و إجهار گي، أضداددندر كه شراء
ماده سنده مذکوردر.
- الإدفاء:** سخت گرم کردن / مهمله ايله در،
پك قزدرمق تسخين شدت گي.
- الإرفاء:** نزديك آوردن كشتي بكناره /
مهمله ايله در، گمي يي دريانك كنارينه
يناشد رmq.
- الأشفاء:** كنارها / فتح و سكون معجمه
ايله در، قَيِيلر يعني قيو و آنك امثالنك كنارلري
كه مفردی شفا مقصورده مسطوردر.
- الإشفاء:** بكناره چیزی رسيدن / كسر
ايله در، بر نسنه نك ياننه وارمق.
- الإشفاء:** مطلع شدن بر چیزی / بر ماده يه
إطلاع كسب ايدوب غَوْرينه واقف و
حقيقتندن آگاه اولمق.

الإقفاء: از پی فرا کردن / آردنجه اولمقدر که بر شخصک احوالنده غائبانه إطلاعه مائل اولمق.

الأکفاء: همتایان / فتح ایلهدر، بربرلرینه بکزرلر که معنی و وزنا أمثال و أقران گبیدر، مفردی کُفُو دنکدش دیمکدر که غلط ایدوب دکدش دیرلر، حتی جناب مرتضی کرم الله وجهه‌یه منسوبدر که بیورمش، **شعر:**

الناس من جهة التمثال أكفاء

أبوهم آدم والأم حواء^{۶۲۲}

الإکفاء: بدو بھر کردن اشر بسوی گشنی دو ساله / کسر ایلهدر، ایکی بلوک دوه‌دن برینی بر بیل دوله قویوب و دیگرینی سنه ثانیه دوله قومق.

الإکفاء: مخالفت افکندن میان قوافی شعر / شعرده قافیه اولان حرفلرک بری آخرینه مخالف اولمق، مثلاً بری با و دیگری تا و سائری جیم اولمق گئی، و بعضیلر دیرلر که حروف روی حرکاتنده تخالف بولنمق مراددر، وفي الأصل چادر اتگی اولان بزلر بربرلرینه اویمامقدر، امام کسائی دیر که: إنحراف طرف ظرف و میل جانب قوس معناسنه دخی اولمغله آندن مأخوذ و مستعاردر.

الألفاء: یافتن / لامله‌در، بولمق، وجدان گئی.

الإیفاء: وفا کردن / تحویه ایلهدر، وفا غدر و جفانک ضدیدر، إیفاء عهده وفا ایلمک.

الإیفاء: بر بالا شدن / بر نسنه‌نک اوزرینه چقمغه دیرلر.

الإیفاء: تمام کردن / بتورمک یعنی نهایتنه ایرشدرمک، وزنا و معنی إکمال گئی.

الثقفاء: سپندان کندا / ضم مثلثه و شدّ فا ایله قُراء گبیدر، اوزرلک تخملری که هاوانده ویا غیری شیده دوگوب اوافلنمش اوله، عربیده حبّ الرشاء دخی دیرلر، نظر اصابتنه بخور اولمق مجریدر.

الثقفاء: صبر / اجزادندر و معروفدر، عربیدر کسر با ایلهدر، مصدر اولان ساکندر.

جُنُفاء: نام جایگاهی بود / علماء وزنده جیم و نون ایلهدر، بر یرک اسمیدر، بو لفظده قصر دخی جائزدر. / [۱۶۸ظ]

الجُنُفاء: زن دراز و میل کننده / اوزون بویلی و اگر اولان خاتون یعنی طول و إخناسی اوله، مذکری أجنفدر.

الحلفاء: زنی که لب زیرین شکافته دارد / مهمله و لام ایلهدر، طوداغنک آلتی یارلمش اولان خاتوندر، مقلوبی اولان فلحاء و مذکری أفلح بوندن أصحدر، و بو معناده شرماء دخی گلور،

^{۶۲۲} مستقیم زاده سعد الدین سلیمان، شرح دیوان علی بن أبي طالب، ص ۵.

ضدی یعنی اوست طوداق إنشفاقنه علماء و
مذکرندہ أعلم دینور کہ یازیلور.

الحلفاء: گیاه حصیر / حصیر اوردکلری
سازلر کہ ترکجه قاندره دیرلر، مفردی حَلَفَه
فتحہلرله و لامده کسره دخی لغتدر، اَسْل
دخی دینور کہ زخْشَرِي فارسیسی غیشہدر
دیمشدر، و اول منسوجه پی صمان و امثالنه
ظرف ایدرلر،/[ن۵ظ] بعضیلر قامشدر کہ
قَصَبَه دینور دیدی، و نیجهلر ایلغون
دیدیکلریدر کہ طرفہدر دیرلر.

الحلفاء: یاران و ہم عهدان / علماء
وزندہدر، مفردی حلیفدر کہ بر مادہده ایکی
کمسنه بربرلرینه مخالفت و معاہده ایدوب
ایکیسی دخی یمین ایدہ بربرینک حلیفی
اولور، بو عادت عرب سائر عاداتِ قدیمہ
جاهلیت گبی اسلام ظهورندہ رفع و نہی
اولنمشدر./[م۱۳ظ]

الحنفاء: زنی کہ بر پشتِ پای رود / فتح و
سکون نون ایلہدر، اگری آیاقلی خاتون کہ
آیاغنک -حاشا من السامعین- اوستی آلتنه
دوغمش اولہ، مذکری أحنفدر، بو مادہ
إعوجاجده زبانزددر. ۶۲۳

الحنفاء: مسلمانان ۶۲۴ / علماء وزندہدر، حقہ
میل ایدیجیلر کہ جمعدر، مفردی حنیف گلور،
جناب خلیل علیہ سلام الجلیل بو معنادہ
﴿حنیفا مسلما﴾ کریمہ سیلہ توصیف اولندی.

الحشفاء: مادہ اشتر کژ گن / معجمہلرک فتح و
سکونی ایلہدر، ایصرقان دیشی دودہدر، آنلرک
اکثرندہ کوشگی برابر اولور غیرہ غیری دفع
ایلمک استر، بعضیلر جرب یعنی اویوز علتنه
مبتلا دیمکدر دیدیلر.

الحصفاء: مادہ میشی کہ هر دو تھیگاه سپید
دارد / مهمله ایلہدر، ایکی بوش بوگری آق
اولان دیشی قیون.

الحلفاء: مادہ اشتری کہ بر يك نیمه رود / لام
ایلہدر، بر طرفنه گیدن دیشی دودہ.

الحلفاء: خلیفتان / علماء وزندہدر، مفردی
خلیفہدر، کیشینک یرینه قائم اولوب آنک حرکات
و سکنا تنه موافق روش اوزره اولہ. [و۱۶۹]

الحنفاء: مادہ اشتری کہ پوستِ پستانش فراخ
بود / فتح و سکون تحتیه ایلہدر، ممہ سنک
دریسی بول اولان دیشی دودہ، وسیع الجلد
والثدی گبی.

الحنفاء: چارپایی کہ يك چشمش ازرق بود و
یکی سیاه / بر گوزی گوک و بری قاره اولان

۶۲۳ لطائف ثعالی ده مصرحدر کہ اسکندر و أحنف بن
قیس تابعی دخی بو علتله معلوللر ایدی اسمی صحاکدر.
«از مجله»

۶۲۴ مسلمان: ضمہلر و سکون لام ایلہ کِرُونْدُو حق معناسنه
مفرددر. «هامش»

مهمله ايله عرييدر صقال بَتَه جَك يردر كه ايكي طرفنه لحيَن ديرلر.

السَّقْفَاء: ماده اشترِ مرغ کژ پای / اگری آياقلى ديشی دوه قوشی.

الشَّدْفَاء: کمان / تأخير مهمله ايله در، یای که آنکله اوق آترلر، قوس دخی ديرلر که مؤنث سماعيلدر.

الشَّرْفَاء: زنِ دراز گوش / مهمله ايله در، اوزون قولقلى خاتون، اگر حيوانده اولورسه يارق اولانه ديرلر.

الشَّنْفَاء: زنی که لبِ بالا باز کردانیده / نون ايله در، اوست طوداغی طشره دونمش خاتون.

الصدَفَاء: زنی که پیش پایهایش کژ بود / مهمله لر ايله در، آياقلى اوکلرينه اگری اولان خاتون که فقدا گبيدر، بعضيلر فقدا ايله ضددر يعنی طشره میلی اولان آياقدر ديرلر که اُنسی طرفنه آياغنده عَوَجی اوله. / [۱۶۹ظ]

الصلَفَاء: زمینِ سخت با سنگریزه / لام ايله در، شديد ير که اوافق طاشلری دخی اوله.

الضُّعْفَاء: سُستنان / معجمه و مهمله ايله علماءدر، مفردی ضعيف و گوشك كه شبح جسدینی أعمال و تحريكده لازم اولاجق مقدار قوتنده نقصانی اولان ذي روح.

درت آياقلى حيوانِ غيرِ ناطق و صنايع شعريه ده دخی خيفاء بر حرفی نقطه لی و بر حرفی مهمل اولان کلماتدن مرتب اولان اشعاردر که رقطاع لفظنده منقوطلدر.

الذَّلْفَاء: زنی که سر بينی وی بلند و باريك بود / ذال فخذ و لام ايله در، برونك اوجی يوكسك و اينجه اولان خاتون و مذكری اذلفدر.

الرَّفَاء: رفو کژ / مهمله و شدّ ايله فتّاح وزنده صيغۀ مبالغه در، زياده گُوزَه پيچي و يَمّا يَمّايجي، دَرزى و اسكيچي كه پينه دوز دخی ديرلر.

السَّعْفَاء: ماديانی که بالایی پيشايی سفید دارد و جز / مهمله لر ايله در، آلنك اوزرنده بياضی اولان قصراق و غيری ديشی حيوان كه ناصيه سنده صباح الخير وار ديدكليردر، اگر جمله سی بياض اولسه اصبع دينور.

السَّعْفَاء: ماده اشتری که دهن ريش دارد / سعف ديدكلری مرض آغزینه عارض اولان ديشی دوه در که آغزی ياره اولور و بورنك و گوزلرينك قيللری دوکیلور دیو ابن سگيتدن مرويدر.

السَّقْفَاء: زنی دراز که حَيّی / [۱۳۶و] گوزی دارد / قاف ايله در، چكه سی اگری اوزون بویلى خاتون، لكن اوزنلق دخی چكه ده اولق مصرحدر و حَيّی فتح و سکون

الطَّرَفَاء: درخت کثر / مهمله لرك فتح و سکونی ایله در، ایلغون آغاجی که میمله کثر و ستان و عزبه گیی اسامی کثیره سی واردر.

الطَّرَفَاء: زیرکان / تقدیم معجمه ایله وزنا و معنی عقلاء که اوصولردر، مفردی ظریفدر که ذکی و دقایق اموره خرده کار دیمک.

العَجَفَاء: زن لاغر / فتح مهمله و سکون جیمله در، آرق خاتون که سموزک ضدیدر، مذکری عجیفدر.

العجفاء: زمین بی بر / محصولسز یر که عجفه دخی دینور.

العَرَفَاء: مادیان دراز پس / مهمله لر ایله در، اکسه سنده اولان قیللری اوزون قصراق، مذکرده أعرف دیرلر.

العرفاء: کفتار بسیار موی / یلیسی چوق صرتلاندر، قورده دخی دینور.

العرفاء: مهتران / اول کیشیلردر، مفردی عریفدر، نقیب معناسنه رئیسدن درجه ده دوندرد، بعض لغاتده عارف صابر معناسنه در و نیجه لر علماء ایله معنی و وزنا یکساندر دیدیلر، فرقی عرفاده سبق غفلت شرطدر، آنکچون الله عارف دیمدیلر.

العرفاء: شناسندگان کرده خویش / کندی ایشلدکلری ایشی بیلنلر / [۱۳۶مظ] یعنی جرملرینه معترفلر.

العُسْفَاء: مزدوران / مهمله ایله معنی و وزنا أجراء سابق گبیدر، اجرت معلوم ایله خدمتگزارلردر، مفردی عسیفدر. / [۱۷۰و]

العُقَفَاء: زن کوتاه / فتح و سکون قاف ایله در، بویی قصه اولان خاتون، مذکری أعقف گلور.

العَصَفَاء: زن سستگوش / معجمه لرله در، قولاغی گوشک اولان خاتون که صارقمش اوله، مذکری أغصف مُسترخي الأذن معناسنه در.

العَطَفَاء: زن کم مُزه / ثانیه نك إهمالیه در، گوزلریک کریکلری آز اولان خاتون.

الغَفَاء: زن ختنه ناکرده / ختان اولنماش خاتون، بظراء سابق ایله یکساندر، اولنده قاف دخی لغتدر که گلور.

الغِفَاء: زن میل کننده / تحتیه ایله در، اگیلن خاتوندر که مائله گیی، و میلی گرک جعلی و گرک خَلقی اولسون.

الغَفَاء: آنکه زبانش با فی کرده / فا ایله در، فا ایله تکلمه دیلی چوق مائل اولان کمسنه.

الغِفَاء: بیابان بی آب / تحتیه ایله در، وزنا و معنی صحراء گبیدر، لکن صویی اولیه.

القَصَفَاء: زن شکسته دندان / قاف و مهمله ایله در، دیشی قرلمش خاتون، مذکری أقصفدر، و قصف مطلقا کسردر.

الْقَفَاء: سِپَنْدَانِ خوش / ضم و شد ایله‌در،
خردل دیدکلری حبوب، سپندان خرد دخی
دینور.

الْقَلَاء: زن ختنه نا کرده / قریبا معجمه ایله
یازیلان غَلَاء ایله وزن و معناده یکساندر که
سنتسز خاتوندر، مذکری اَقْلَدر.

الْقَنَاء: زن کوچک گوش / نون ایله‌در،
قولاغی کچوک خاتون، مذکری اَقْنَدر.

القِیَاء: مادیانِ سفید قفا / تحتیه ایله‌در، آق
اکسه‌لی قصرآق.

الْكُنْء: زن بزرگ دوش / تاي قرشت
ایله‌در، اموزی بیوک خاتون، مذکری اُکْتَفدر،
کتف اموزدر.

الْكُشْء: مادیان بی زین / معجمه ایله‌در،
اگرسز قصرآق، مذکری اُکشف گلور.

الْكُنْء: سیکی تیره رنگ / بولاق شراب که
بوز رنگ اوله.

اللُّغَاء: دوستان / تأخیر معجمه ایله علماء
وزنده‌در، دوستلردر، مفردی لغیف گلور.

اللَّء: زن گران زبان / فتح ایله و شد
ایله‌در، حمقی سببيله تکلمده عجزندن ناشی
آغر آغر سویلین خاتوندر، مذکری اَلْقدر.

اللفاء: زنی که رانها ستر دارد / اویقلری طولو
و قالک اولان خاتون، ضَحَم الفخذین گئی.

الهَفَاء: زن باریک میان / اینجه بللو خاتون،
مذکری اَهْفَدر.

الْوَحْفَاء: زمینی که درو سنگهای سیاه بود /
مهمله ایله‌در، قاره طاشلری اولان یردر، اَرْضُ
وَحْفَاءُ ایکن صفتی اسمیتله موصوفی مقامنه اقامت
اولندی. / [ر ۱۷۰ ظ]

الْوَصْفَاء: خدیمان / مهمله ایله علماء وزنده‌در،
خدمت ایدنلر که مفردی وصیفدر.

الوصفاء: پیشکاران / امین اولنلر که بر یرده
ایش باشی و سوز صاحبی اوله، مثلا بنا امینی
گئی.

الوصفاء: غلامان خُرد / [ن ۴۶ و] کوچک قوللر
که تحت تکلفه داخل اولمیوب و درجه خادمیته
هنوز واصل اولنلر.

الْوُطْء: زن دراز ابرو / فتح و سکون ایله‌در،
قاشی اوزون اولان خاتون.

الوطفاء: ماده اشتر کوتاه / مُثَه، کَرِیگی قصه
اولان دیشی دوه، ناقه وَطْء دیرلر.

-ق-

الإِتْقَاء: باقی داشتن / کسر و سکون موحد
ایله‌در، / [م ۱۳۷ و] اَلِیَقومق، تلفدن محافظه
معناسنه‌در.

الإبقاء: بر کسی ابقا کردن / بر کمسنه نك
یدنده بولنان نعمت ویا بر امر دیگری ازاله دن
صیانت و ینه النده تقریر ایلمك.

الأحقاء: هقی گاهها / فتح و سکون مهمله
ایله در، وجودك خالی محللری که بوش بُوگر
دینور، مفردی اولان حقاء ثلاثیانه قریبا
گچمشیدی.

الأحقاء: مندیلهها / فوطه لر که پشتمال
دیرلر، بونك دخی تفصیلی مذکوردر.

الإزقاء: باز ایستادن اشك و خون / کسر
و سکون ایله در، گوز یاشنی و قانی کسمك
إرافه آقتمق، و أرقاء علاج ویا حَبَس ایله
تسکین ایلمكدر، "أَرْقَأَ اللَّهُ دَمْعَكَ" خدا تعالی
سنك گوز یاشنی قطع ایلسون یعنی مسرور
ایلسون، قریر العین اوله سین دیمكدر.

الإسقاء: آشامیدن / وزنا و معنی إشراب
گبی، اچورمك و صومرق.

الإسقاء: کسی را برای زمین یا برای چارپای
آب دادن / باغچه تربیه سی ویا حیوانی
صومرق ایچون بر کمسنه یه صو ویرمك.

الإشقاء: کسی را عیب کردن / معجمه
ایله در، بر کیشی یی معیوب قیلمق و تعییب
ایلمك.

الإشقاء: بد بخت کردن / بر کمسنه یی شقاوتلی
یعنی یرامز قیلمق که ضدی إسعادر، قصرا و مدا
شقاء ذکر اولنمشدر.

الإعقاء: سخت تلخ شدن / مهمله ایله در، بر
نسنه غایت آجی اولمق، شدت مرارت گبی.

الألقاء: چیزهای افکنده / فتح و سکون
لامله در، حقارتی سببیه براغلمش شیر که
مفردی اولان لقاء شیء متروك دیمكدر.

الإلقاء: بیفکندن / کسر ایله در، براقمق که ترك
ایلمك، و آتی ویرمك. / [۱۷۱و]

الألقاء: استخوانهای پر مغز / فتح و سکون
نون ایله در، ایلکلی کموکلدر، نُفّی ایلکدر،
کسر ایله عِلْم وزنده در و ألقاء آنك جمعی اولمق
ذکر حالددر.

الألقاء: تُودهای ریگ / قَوْم یغینلری، کثبان
رملیه معناسنه.

الإلقاء: پاك کردن / کسر ایله مصدردر، تمیز
ایلمك، تنظیف و تطهیر گبی.

الإلقاء: مغزدار شدن / ایلکلی اولوب سموز
اولمق.

البخقاء: زن يك چشم / فتح موحده ایله و
معجمه ایله در، وزنا و معنی عوراء گبی بر گوزلی
خاتون که مذکری أبحقدر، لکن صکره دن
چیقمش اوله دیدیلر.

- الْبَرْقَاء:** زمین با سنگ و ریگ / مهمله
ایلهدر، طاشلی و قوُملی یردر، مذکری
أبرقدر.
- الْبَلْقَاء:** مادیانِ دو رنگ و جز / لام
ایلهدر، ایکی زنکلی اولان قصراق و غیری
دیشی حیوان، مذکری أبلق مشهوردر.
- الْبَلْقَاء:** دیهی بشام / شامده بر قریه نك
اسمیدر.
- تِلْقَاء:** برابر و سوی / کسر فوقیه ایلهدر،
حذاء گبی ظرفدر، طرف معناسی دخی
ملحوظدر و معرّف دخی معروفدر.
- الجَوْقَاء:** زن ستر گردن / فتح جیملهدر،
سموز اولان خاتون، شحیم و لحیم گبی.
- الحَقَاء:** مادیانی که پای آنجا نهد که دست /
فتح مهمله ایله و شد ایلهدر، قیچ آیاغنی
اوکلری یرینه بضان قصراقدر، مذکری أحقّ
گلور.
- الحَقَاء:** مادیانی که عرق نکند / دَرَلیمان
قصراق، بو دخی نسخهدر.
- الحَمَقَاء:** زنِ کم خرد / عقلی آز اولان
خاتون، مذکری أحمقدر، مقصوری دخی
مذکوردر.
- الْحَرْقَاء:** زنی که هیچ کار نتواند کردن /
معجمه و مهمله ایلهدر، کار ایلمک قدرتی
اولمیان خاتون.
- الْحَرْقَاء:** ماده میش شکافته گوش بر پهنّا /
قولاغی عَرَضًا دَلِک اولان دیشی قیون.
- الْخَلْقَاء:** نام آسمان چون ستاره نتواند دیدن /
یلدزی گورمک ممکن اولمیان وقتنده / [م ۱۳۷ظ]
گوك یوزینه دیرلر.
- الْخَلْقَاء:** سنگ ساده / دَلِک و قِرَق اولمیان
قَیادر.
- الْخَوَقَاء:** اشتر کژ گن / کیجیک اولان دوهدر، و
خَوَق اول علته دیرلر، خشفاء مذکور گبی.
- الخَوَقَاء:** بیابان بی آب / صوسز صحرادر،
صوبی اولمامغله اوتلری تام بتمیوب علت مزبورهیه
مبتلا گبی اوله. / [ر ۱۷۱ظ]
- الرْتَقَاء:** زن بَسْتَه فرج / مهمله و فوقیه ایلهدر،
محلی بتیشک اولمغله قابلِ جماع اولمیان خاتون.
- الرْتَقَاء:** ماده اشتری که سولاخ پستانش بسته
بوده / مهنسك دلکلری طقائش و قپائش
دیشی دوه.
- الرْفَقَاء:** مثلها / فا ایلهدر، رتقاء گبیدر که
معنای مذکورده زبانزددر دیمکدر، لکن مَرْفَقَلری
یعنی قوللری طشره بُوْکُلْمَش گبی اولان دیشی دوه
دینمک أرجحدر.

الرِّفْقَاءُ: هم راهان / علماء وزندهدر، یولداش لر دیمکدر، مفردی رفیقدر.^{۶۲۵}

الرُّوْقَاءُ: زن دراز دندان / فتح و سکون واو ایلهدر، دیشلری اوزون خاتوندر، لکن یوقار و اوک دیشلری آشاغیدن اوزون اولاندر دیدیلر، مذکری اروقدر.

الرِّزْقَاءُ: زن گربه چشم / زای هوز بعده مهمله ایلهدر، کدی گوزی یعنی گوک گوزی که مذکری اُزرقدر، کدینک اکثریا گوزلری گوک اولور، عینِ رزق طریقی مکده اولان گوک صویک اسمیدر، و رزق یمامه حدیذ البصر اولان شهرتلی خاتوندر، رُزْقَتِ میاه صفوت معناسنه دخی گلور.

السَّقَاءُ: آب آور / فتح مهمله و شد ایلهدر، صو گتوریچی که ترکیده دخی معروفدر.

السَّقَاءُ: بُنْجُشْكِ سَقَا / سَقَا قوشی دیدکلری عصفر نوعندندر که صو دولابی چویر، و طاوق جُثّه سی قدر بر نوعنی دخی نقل ایدرلر.

السُّوْقَاءُ: زن دراز ساق / بالدری اوزون خاتون، مذکری اُسوقدر.

الشَّدْقَاءُ: زنی که کوشه دهن فراخ دارد / مهمله ایلهدر، بیوک آغزلی اولان خاتون، مذکری اشدقدر که عربده حسنیاتندندر.

الشَّرْقَاءُ: ماده میش شکافته گوش بدرازی / قولاغی طولاً شقّ اولنان دیشی قیون، مذکری اُشرقدر، و عرضاً اولان خرقاءدر که قریباً مذکوردر، لکن سَکَاء لفظنده گلن فائده لازم الخبردر.

الشَّقَّاءُ: زن دراز / فتح و شد ایلهدر، اوزون بویلی خاتون، مذکری اُشقّ گلور، شَمَقْمَق گئی.

الطَّرْقَاءُ: زن سست زانو / مهملتین ایلهدر، دیزی گوشک اولان خاتون، ضعیف الرکبه گئی، مذکری اُطرقدر، سائر ذی روحده دخی زبانزددر که حَلَاء دخی گلور.

الطَّلْقَاءُ: اسیران از بندها رها کرده / لام ایله علماء وزندهدر، چوزیلوب صالیویریلان طوتساقلدر، مفردی طلیقدر.

الطَّلْقَاءُ: مردان گشاده روی / گولر یوزلی کمسنه لر، خنده رویان گئی.

العُتْقَاءُ: آراز کردگان / مهمله و فوقیه ایلهدر، اسیرلکدن قورتلمش لر دیمکدر، مفردی عتیق و مصدری عَتَقْدَر، حُرِّیَّتِ عارضه معناسنهدر. / [۱۳۸م]

العَتْقَاءُ: جوانمردان / کریملر و سخیلر و گنجلر که یگتلدردر، حاصلی صورت و سیرتده حسن و کمال صاحب لری.

^{۶۲۵} اوچ کمسنه شدت صاحبی اولور، بری صائم، وبری خسته، وبری دخی یولجیدر، تفاؤلاً رفق ماده سندن اخذ اولندی. «منه»

العنقاء: دیرینگان همه چیزی / یعنی هر
نسنه نك اسكیلری كه وزنا و معنى قُدماء
گبیدر. / [۱۷۲و]

العنقاء: اسبان گوهری / معنى و وزنا كُرماء
یعنی صویلری ایو آتلی.

العنقاء: سیمرغ / فتح و سکون نون ایله در،
عُنقی یعنی بوبنی اوزون اولان بر قوشك
اسمیدر كه فارسیده سیمرغ دیرلر، معلوم الاسم
معدوم الجسمدر.

العنقاء: زن دراز گردن / بوبنی اوزون اولان
خاتون، مذکری أعنقدر، عنقدندر كه بیون و
گردن معنا سنه در.

العنقاء: ماده سگ سپید گردن / بیون
بیاض اولان دیشی کویك، مذکری وزن سابق
اوزره در.

العنقاء: سختی زمانه / شدت و زحمت كه
فلگه نسبت اولنه.

الفرقاء: مادیانی كه يك سرونش بزرگتر از
دیگر / فا و مهمله ایله در، بر ایلوغی آخر
اویلوغندن بیوک اولوب اوزرینه حواله اولان
قصراقدر، مذکری أفرقدر.

الفرقاء: بانگ ماکیان / قافله میاننده واو
ایله در، / [ن۴۶ظ] طاق آوازی كه قوقان
دخی لغتدر، صَيْحَةُ الدَّجَاجه معنا سنه.

القیقاء: زمینهای سخت و فراخ / کسر و
سکون تحتیه ایله در، برك و بول یر، ارض صعبه
و واسعه گی، جمعی قیاقی گلور.

القیقاء: پوست نخستین بار خرما / خرمانك
قبوغی كه ابتدا حاصل اوله.

المشقاء: شانه / معجمه ایله در، طَرَق كه مُشَط
دخی دیرلر.

المقاء: جُنبندۀ دراز كه ماده باشد / فتح و
شد ایله در، حشرات ارضدن اوزن و دیشی اولان
حیوان.

المهقاء: زن سخت سپید / زیاده آق اولان
خاتون، مذکری أمهقدر، لکن آینه گی براق
اولمیه، مثلاً کرج گی اوله.

الورقاء: کبوتر ماده / مهمله ایله در، دیشی
گوگرچین و ارکگی ساقی حُردر، عینیۀ ابن
سینانك مطلعنده واقعدر كه شعر:

هَبَطْتُ إِلَى مِنَ الْمَحَلِّ الْأَرْفَعِ

وَرَقَاءُ ذَاتِ تَعَزُّزٍ وَتَمَنٍّ^{۶۲۶}

الورقاء: ماده اشتر گرد گونه / کُل رنگی اولان
دیشی دوه كه بوز رنك دیرلر، مذکری أورقدر.

الورقاء: ماده گرگ رَمنده / قچان دیشی قورد
كه ذكر اولنان لون اوزره اوله. / [۱۷۲ظ]

^{۶۲۶} شرح عینیۀ ابن سینا، نعمة الجزائري الشوشتری، ت: حسین
علی محفوظ، مطبعة الحیدری، طهران، ۱۹۵۴، ص ۱۳.

الْوَلَقَاءُ: زن کم خرد / معنی و وزنا حمقاء
گبیدر، ناقصه العقل معناسنه.

الْوَهْقَاءُ: ماده گاو سپید / بیاض و دیشی
اوکوز، بقره بیضاء گبی.

-ک-

الإِبْكَاءُ: گریانیدن / کسر ألف و سکون
موحده ایلهدر، آغلتمق، بُکاءدندر، إضحاک
مقابلیدر.

الإِتْكَاءُ: بَتْکیه آوردن / فوقیه ایلهدر، بر
کمسنه پی طیانور گبی دوشورمک، إتکال گبی،
تکیه فارسیده غالب استعمالدر مع هذا
عربیدر، خانقاهه تکیه دیدیلر توکل علی الله
اربابنک کوشه انزواسی / [م ۱۳۸ظ] اولدیغی
ایچون، زاویه گبی.

الإِحْكَاءُ: استوا کردانیدن و میان بستن /
مهمله ایلهدر، برابر ایدوب و اورته سنی
باغلمق.

الإِذْكَاءُ: روشن کردانیدن چراغ و آتش /
ذال ثخذ ایلهدر، شمعی و آتشی یالکلندرمق،
إشعال گبی.

الإِزْكَاءُ: بالاییدن کِشت / زای هوز ایلهدر،
آکینی بیوتمک.

الإِشْكَاءُ: بگله آوردن / معجمه ایلهدر،
شکایت ایتدرمک، سوق ایلمکدر.

الإِشْكَاءُ: شکایت زائل کردانیدن / شکایتی
ایتدرمامک، دفع ایلمک، أصداددندر، ألفدن
حاصل معنادر.

الإِیْكَاءُ: مَشْک بستن / یای حطّی ایلهدر،
سَقانک مشکنی یعنی قَرَباسنی شد ایدوب
باغلمق.

الإِیْكَاءُ: کسی را تکیه کرده برداشتن / بر
کمسه پی طیانمش گبی قالدرب قومق یعنی یاتمش
ایکن قالدرب یصدغک اوزرینه طیانمسنه إعانت
ایلمک.

الحُلْكَاءُ: جانوری مانندی کرباسو در ریگستان
/ فتح مهمله و سکون لام ایلهدر، قوم
کرتنکلهسی، حُلْکَه دخی دینور هُمَزَه وزنی ایلهدر،
حیوانِ آبی صویه طالدیغی گبی بو دخی رَمَل
ایچنه طالر.

الدَّكَّاءُ: اشتر بی کوهان / شدّ کاف ایلهدر،
اورگجسر دوه.

الدَّكَّاءُ: پشته از گِل / چاموردن دَبَه، ﴿جَعَلَهُ
دَکَّاءَ﴾ بو معناده وارد اولدی.

الرَّمْكَاءُ: ماده اشتر تیره رنگ و جُر / بوز
رنکلی دیشی دوه، ناقه رَمادیه گبی.

السَّكَّاءُ: ۶۲۷ زنی که گوش وی بَسَر وَاذُوسِیده
/ تشدید ایلهدر، قولاغی باشنه یوقاری یاپشمش

۶۲۷ م - ماده اشتر تیره رنگ و جُر / بوز رنکلی دیشی دوه،
ناقه رَمادیه گبی. **السَّكَّاءُ.**

الْمَتَّكَاءُ: زنی که بُول باز نتواند داشتن / فوکیه ایلهدر، تَشَّاشَرَه قدرتی اولمیان خاتوندر.^{۶۲۹}

الْمُكَّاءُ: مرغی / ضم و شد ایلهدر، بر قوشدر که چوبان آلدادان دیرلر.

النُّوْكَاءُ: زنی کم خرد / نونله وزن و معناده حَمَّاء گبیدر که وَلَقَاء دخی سابقدر.

الْوَزْكَاءُ: زن بزرگ سرین / مهمله ایلهدر، اولوغی بیوک خاتون، کبیر الفَحْد گبی.

-ل-

الْأَلَاءُ: نیکها و نعمتها / اَمْعَاء وزنده جمعدر، ایولر / [۱۳۹م] و انعاملردر، مفردی نَعَم وزنده اِلَادَر که مقصور مثلثده مسطوردر، أَلَا لَا أَلَاءُ إِلَّا أَلَاءُ الْإِلَهِ.

الْأَلَاءُ: درختهایی بویند / وزن سابق ایلهدر، عُوْد دیدکلری آغاجدر.

الْإِبْلَاءُ: پوسانیدن و هُنه کردانیدن / کسر و سکون موحدده ایلهدر، چورتمک و اسکتمک، ثلاثیده بلی قصر ایله یازلمشدر.

الْإِبْلَاءُ: نعمت دادن / نعمت ویرمک، بلی نعمت معناسنه گچمشدر.^{۶۳۰}

^{۶۲۹} وبعضیلر بظراء سابق ایله وزن و معناده همتادر دیدیلر، طُرْفنده میوه معناسنه در زَمَاوَزْد گبی که مَتَّك تَرْجُدر که ﴿واعتدت لهنَّ مَتَّكًا﴾ تلاوت اولندی که نِسْوَه مصر ایچون ترنج حاضر ایدوب وهر برینه برر سِکین دخی ویرب حضرت یوسفی زلیخا آنلره عرض ایلدکده ﴿قَطْعَهْدَ ایدیهنَّ سَرَا﴾ آشکار اولدی. «کنار»

خاتوندر که یوق گبیدر، دیمشدر که: کُلُّ سَكَّاءَ تَبِیضُ هر قولاقسز یمرطه لر، وکلُّ شَرْقَاءَ تَلْد و هر قولاقلی طوغرر یعنی قولقلیدن محصول ولادتله و قولقسزدن حاصل یمرطه ایلهدر دیمکدر.^{۶۲۸} / [۱۷۳و]

الشُّرْكَاءُ: هنبازان / معجمه و مهمله ایله علماء وزندهدر، شریکک جمعیدر، اورتقلردر.

الصَّكَّاءُ: زنی که زانوهای در هم کوبد بوقت رفتن / فتح مهمله و شد ایلهدر، اثنای مرورده دیزلرینی بربرینه اوران خاتون، و مذکری اَصْکَدَر.

العَفْكَاءُ: زنی کم خرد بی خیر / فا ایلهدر، عقلی آز و خیرسز خاتون.

العَفْكَاءُ: ماده اشتری که بَر وی دُشوار نِشینند / راکب اولان کیشی اوزرنده اوتورمق زحمتلی اولان یاوز دیشی دوه، ناقه بد خوی گبی.

الْفُكَّاءُ: زنی کم خرد بی خیر / عفکاء ایله معنای اولنده و وزنده مشترکدر.

^{۶۲۸} بعضیلر: "کُلُّ اُذْنٍ وَلَوْ وُكِّلَ صِمَاغٍ بِيَوْضٍ" دیمشدر. «کنار»

الإبلاء: کفایت و آغودن / بر کمسنه نك
کارینه سعو و اتمام ایدوب یعنی ایشنی
بتورمك.

الإبلاء: نام چاهی / بر معروف قیودر که
أشعار و إنشاده استخدام اولنور.

الإتلاء: با پیچه گشتن اشتر / فوقیه ایله در،
دوه کوشك ایله اولمق یعنی ناقه یه ولدی تابع
اولمق. [۱۷۳ظ]

الإجلاء: از خانمان برون کردن و بیرون
شدن / جیمله در، بر کمسنه بی وطنندن دیار
أخرايه نفي ایلمك و چیقمق.

الإخلاء: شیرین کردن / مهمله ایله در، بر
نسنه بی طاتلی ایلمك، مثلاً طعامی لذیذ طبخ
ایلمك، و سگر امثالی اضافه سیله دخی
اولور، متعدیدر.

الإخلاء: تهی کردن / بر نسنه بی بوشالذب
خالی قیلیمق، تخلیه گی.

الإخلاء: تهی شدن / خالی اولمق که لازمدر.

الإذلاء: فرو گذاشتن دلو بچاه / مهمله
ایله در، قیویه قوغه بی صالمق.

الإذلاء: حجت آوردن / دلیل و شاهد
گتورمك، طابق گوسترمك.

الإذلاء: خصومت بقاضی افکندن / قاضی ایله
مخاصمه ایلمك، ﴿وَنُذِلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ﴾
کریمه سنده مغایرت گورنور.

الأسلاء: مشیمها / فتح و سکون مهمله ایله
جمعدر، مفردی سلاً رحم که اوغلان یتاغی
دیرلر، تفصیل اولنمشدر.

الإسلاء: اندوه عشق باز بردن / کسر ایله در،
غم عشقی دفع و ازاله ایلمکدر، مقصور ثلاثیده
سلاً کلمه سنه فراموشی دیدیگی بوندن ناشیدر،
سلوانه دیدکلری بُوجُعی یغمور صوبینه براغوب
اول آب بارانی عاشق شیفته دل نوش ایله
عشقندن خالی و سالی و فارغ و مُتَلّی اولوب
صَحْوَه گلمکده بُرَّ الساعه دلدیر بر حسن
تدبیردر. ۶۳۱

الأشلاء: اندامهای مردم / فتح و سکون
معجمه ایله در، انسانك عضولری که مفردی
کسر ایله شلاًدر.

الإشلاء: بهیمه را خواندن / کسر ایله در،
حیوانی چاغرمق، دعوت چارپاگی.

الأصلاء: زرهاي سُرین / فتح ایله در، اویلق آلتنه
گلان اعضادر. [۱۷۴و]

۶۳۱ سبب تسمیه دخی سلوه رغد گی معاشده رفاه وآسایش
معناسنه اولمسیدر، وسلوان اول صویك اسمی اولدیغی بوندن
عیاندر، شعر:

ما سلوانِ رَحِیقْ زَنْجِیلْ بل زَلالْ
سَلْ سَبِیلِ السَّبِیلِ سَالْ سَلْسَالْ السَّبِیلِ
وعین سلوان ظاهر قدسده بر معروف نهردر. «کنار»

- الإصلاء:** در آتش آوردن / کسر ایله در،
یانمق ویا قزمق ایچون / [م ۱۳۹ ظ] بر نسنه بی
ایچنه آتمق تصلیه دخی دیرلر، صلاء
ماده لرندن مفصلدر.^{۶۳۲}
- الأطلاء:** آهو بچگان / فتحله در، گیک
یاوریلری که مفردی طالأدر.
- الإطلاء:** جفت گردن شدن / کسر ایله در،
بوینی قاتمر اولمق که سموزلکدن حاصل اولور.
- الإغلاء:** بلند کردن / مهمله ایله در، یوکسک
قالدرمق، صوري و معنویده مستعملدر.
- الإغلاء:** گرنهها کردن / معجمه ایله در،
بهای قيلمق که رخیص یعنی اوجوز اولمیه.
- الإغلاء:** گران خریدن / بهای / [ن ۴۷ و]
آلمق.
- الإغلاء:** گرنهها یافتن / بر نسنه بی بهای
بولمق، مصدرلری غلؤدر.
- الإغلاء:** جوشانیدن / قایناتمق، دیگر
مصدری غلی و غلیاندر.
- الأفلاء:** گُرگان از شیر باز گرفته / فا ایله
أعداء وزنده در، سوددن کسلمش قُلونلر که
مفردی فُلُو عَدُوّ وزنی اوزره در.
- الإكلاء:** گیاه رویانیدن / وزنا و معنا إنبات گبی
اوت بتورمکدر.
- الألاء:** دُنبه فروش / فتح و شد ایله صرّاف
وزنده در، قویرقجی یعنی قیون و سائر حیوان
قویریغی صتان کمسنه یه دیرلر.
- الأملاء:** بزرگواران / بیوکلر یعنی جماعتلر،
مفردی مَلاً قرآنده ﴿لَا يَسْمَعُونَ إِلَى الْمَلَأِ
الْأَعْلَى﴾ وارد اولدی، جماعت کبری و رفیق
أعلى گروهی.
- الأملاء:** خواها / وزنا و معنا أخلاق گبیدر که
خویلدر، طبائع دخی دینور.
- الإملاء:** بیابانهای فراخ / یعنی وسعتلی صحرالر.
- الإملاء:** زُکام رسانیدن / کسر ایله در، زُکام
ایرشدرمک.
- الإملاء:** کمان پر در کشیدن / یایی شدت اوزره
چکمک. / [ر ۱۷۴ ظ]
- الإملاء:** املا کردن / یازدرمق، طریق تألیف
کتابدن بری بودر که کندي تکلم و تقریر و
شاکردان تحریر ایدرلر آکا إملاء دینور که آخره
یازدرمقددر.
- الإملاء:** مهلت دادن / مساعده ایلمک و وقتنی
توسیع ایله مساحه ایلمک که مُمّالة دخی دیرلر،
حتی شاعر دیمش، شعر:
- لِلجَنِّ وَالْانْسِ فِي قَتْلَى مُمّالَةٍ
يا للملائك قوموا لا بإملاء

^{۶۳۲} اللهم صل على محمدٍ تصلية دينمکدن نهي اولنمشدر
صلاة ديمک گرکدر. «کنار»

الإيلاء: دادن / تحته ايله در، ويرمك، وزنا و معنا إحسان و إنعام و إعطادر.

الإيلاء: نزيديك كردانيدن / تقريـب يعني يقين ايلمك، وَّلي مـاده سـندندر.

الإيلاء: سوگند خوردن / يمـين ايتـمك كه تركـجه آند ايچـمك ديمـكدر كه ياسـي اصلـنده همـزه در، سـابقـلـري واوـيدر، آنـكـچـون يمـينـك اسمـي آلـيه در، جمـعي آلـيـادر، فقـهـده كـتاب الإيلاء بو مـاده دـندر.

البخلاء: تنگدستان / علمـاء و زنـده در، مـوحـده و مـعـجمـه ايلـه در، آلـي دـار اولـنـلر، مـفـردـي بـخـيلـدر، بـخـيل لـفـظـي مـالـي اولـوب لـكن و يـرمـيـوب صـاقـتـان كـمـسـنه مـعـنـاسـنـه در، تـنـگـدـسـت فقـير ديمـكدر كه مـالـي اولـمـيه.

البَدَلَاء: بدلها / مـوحـده و مـهـمـله ايلـه در، بـدلـلـر ديمـكدر، اُبدال گـيـي كه مـفـردـي بـدلـدر، بو لـفـظـك شـهـرـتـي امـر مـعـنـويـده در كه اولـيـاي كـرامـه عـطا اولـنـان بـر حـالـدر كه كـنـدي يـزـنـده / [م. ۱۴۰] بـر بـدل تـركـنه قـادر اولـور و ايـكـيـسـنـك تـصـرفـلـري بـر رـوحـكـدر كه مـثـنـوي مـولـويـده، ع:

چيست ابدال آنكه او مُبدل شود^{۶۳۳}

گلمشدر.

البزلاء: رأى نيك / فـتـح و سـكـون زاي هـوز ايلـه در، گـوزـل فـكـر و خـوش تـدبـير.

البلاء: زن سخت خصومت / شـد ايلـه در، ظـلـمـكـار خـاتـون، مـذـكـري اُبلـدر.

الثجلاء: زن بزرگ شكـم / مـثـلـثـه و جـيم ايلـه در، قـارـني بـيـوك خـاتـون، مـذـكـري اُتـجـلـدر، عـظـيم البـطن گـيـي.

الثجلاء: ماديانِ سترِ ميان / بـلي قـالـك قـصـراق، مـذـكـري اُتـجـل گـلـور.

الثغلاء: زني كه دندان افزون دارد / تـأخـير مـهـمـله ايلـه در، عـادـت خـلـقـتـدن زياـده ديشـي اولـان خـاتـون، مـذـكـري اُتـعـل گـلـور.

الثقلاء: گرانان / قـاف ايلـه عـلـماء و زنـده در، آغـرلـر، مـفـردـي ثـقـيـلـدر خـفـيفـك ضـديـدر.

الثؤلاء: زن كم خرد / حـمـقـاء ايلـه و زنـا و مـعـني يـكـسـانـدر كه عـقـلـي آـز خـاتـونـدر.

الثؤلاء: ماده ميشِ بيمار / خـسـتـه ديشـي قـيـون.

الجدلاء: زره محكم بافته / جـيم و مـهـمـله ايلـه در، قـوي و مـتـين اورمـلـش زـرهـدر. / [ر. ۱۷۵]

الجزلاء: چارپاي ماده كه پشت ريش دارد / جـيم و زاي هـوز ايلـه در، آـرقـهـسي يـارـهـلي اولـان ديشـي حـيـوان كه دـرت آيـاقـلي اولـه، اـگر اـثـري باقـي ايسـه دـخـي جـزـلـاء دـيرـلـر.

^{۶۳۳} مثنوي معنوي، دفتر سوم، ص ۲۱۷؛ ع:

كيست ابدال آنكه او مُبدل شود

الْجَهْلَاءُ: نادان / علماء وزنده ضدیدر که
بیلیمیانلدر، مفردی جاهل نادان دیمکدر،
شعر:

اولور علمی ایله اهل دل انسان

که نادانك اولور قلبنده نادان

الْحَجَلَاءُ: ماده میش که پایهای سپید دارد /
مهمله پی جیمه تقدیم ایلهدر، آیاقلری آق
اولان دیشی قیوندر که مذکری أحجل گلور.

الْحَذَلَاءُ: زنی که يك كَتِفَش بالاتر از دیگر
/ مهمله لر ایلهدر، بر اموزی برندن یوکسک و
بری آلچق اولان خاتوندر، مذکری أحذلدر.

الْحَذَلَاءُ: زن بی مژه / ذال ثخذ ایلهدر،
کریگی اولمیان خاتون، مذکری أحذلدر، و
حذل أشفار عینده اولان بُثورد که مانع
أهدابد.

الْحَلَاءُ: چارپای ماده که پی سست دادر /
شد ایلهدر، عصب یعنی سکرده ضعیفی
اولان دیشی حیوان، مذکری أحلّ گلور، بو
حالت قوردهد حُسنیاتندن و سائرنده
قبحیاتنددر، و اگر اوکلرنده اولورسه طرقاءدر
که یازلمشدر.

الْحَوْلَاءُ: زن لوح / شاشی خاتون که مذکری
أحولدر.^{۶۳۴}

الْحَوْلَاءُ: پرده روی / فتحه لرلهدر اولنده کسره
دخی جائزدر، بر اینجه دریدر که طوغان ولدك
باشنی إحاطه ایلمشدر، قرمزی و یشل آلاجه سی
اولور، سفای مقصورده مفصلدر.

الْحَطَلَاءُ: زن آویخته گوش / فتح معجمه و
سکون مهمله ایلهدر، قولاغی صارقمش خاتون،
مذکری أخطل گلور.

الخطلاء: ماده سگ شکاری / دیشی تازیدر که
طوشان و غیری آنکله صید ایدرلر.

الْحَيَلَاءُ: زنی که بر اندام خال دارد / تحیه
ایلهدر، جسمنده بیکی اولان خاتون، خال
ماده سندندر که بر معناسی بگذر، مذکری أخیل
گلور. / [م. ۱۴۰ ظ]

الخیلاء: بزرگواری و گردن کشی / فتحه لرلهدر
اولنده کسره دخی لغتدر، اولونق و بیوکلنمک که
تعظم و تکبر معناسندهدر. / [ر. ۱۷۵ ظ]

الدُّخَلَاءُ: آنانکه بنادانی در کارها شوند /
مهمله دن صکره معجمه ایله علماء وزندهدر، هر
کارده بدلك و ناسزا حرکت ایدنلدر، عیب و
مکر معناسنه اولان دخل ماده سندندر که ﴿لا
تتخذوا ایمانکم دخلا بینکم﴾ مکر و خدیعت
ایله تفسیر اولنور.

الرجلاء: سخت و بزرگ پای / آیاغی قوتلی و
بیوک اولان خاتون که أرجل مذکریدر.

^{۶۳۴} صاحبی جوج وشوم اولور، أبو جهل وأبو لهب گبی.

- الرجلاء:** ماده میش سپید پای و جز /
آیاغی بیاض اولان دیشی قیون و غیری
حیوان.
- الردلاء:** زن ناکس و دون / ذال ثخذ ایله
رذالت ماده‌سندندر، آچق خاتون، مذکری
أرذل و رذیل گلور.
- الردلاء:** ناکسان و دونان / علماء
وزنده‌در، آچق‌لر و فنالر و انسانیت‌سزله،
مفردی رذیلدر.
- الرعلاء:** طعنه که ازو خون آید / فتح و
سکون مهمله ایله‌در، بر کمسنه بر آخرینی
قان چیقاجق قدر ضرب ایلمک.
- الرعلاء:** ماده میشی که گوشهای دراز دارد
/ اوزون قولاق‌لری اولان دیشی قیون.
- الرعلاء:** ماده اشتری که لختی از گوش وی
بُریده بود / قولاغی کسیلوب لکن کویه گی
متصل قالب بالکلیه قطع اولنماش دیشی
دوه، مذکری أرعل گلور.
- الرعلاء:** زن ختنه ناکرده / إعجام ثانیه
ایله‌در، سنت اولماش خاتون که بظراء و
قلفاء ایله وزن و معناده همتادر.
- الرملاء:** زن بی توشه / آزقسز یعنی طول
خاتون که زوجی اولمیه، مذکری أرمل که مجرد
کمسنه‌در.
- الرملاء:** ماده میشی که پایهای سیاه دارد /
آیاقلری قاره اولان دیشی قیون.
- الرجلاء:** ماده اشتری که دست و پایهای کوتاه
دارد / زای هوز و جیم ایله‌در، درت آیاقلری
قصه اولان دیشی دوه‌در، رای مهمله ایله و
جیمله دخی لغتدر که لامده دخی مهمله‌ده
یازیلور، بونده زای ایله یازلمسی مقصوراتده جمعی
زجالی معجمه ایله یازلدیغی تأیید ایدر، پس
ایکیسی دخی لغت اولور، فعلینا التبع والإعلام
وللسامع الإستفاده والسلام. / [۱۷۶و]
- الرجلاء:** کوهان بلند / یوکسک اورگج که دوه‌لره
وضع اولنور.
- الرخلاء:** چارپای ماده سپید پشت / إهمال ثانی
ایله‌در، آرقه‌سی آق اولان درت آیاقلی دیشی
حیوان که ارکگی أرحل گلور.
- الزلاء:** زن لاغر سرین / شد ایله‌در، صاغریسی
آرق اولان خاتون که مذکری أزل گلور، خفیف
الورکین اولمق مراد اولور ایلوق اوستیدر.
- السبلاء:** زنی که بُروت دارد / مهمله و موحده
ایله‌در، سِباله‌سی یعنی پیغی اولان خاتون.
- السخلاء:** زن سست و دون / إعجام
/ [ن۴۷ظ] ثانی ایله‌در، گوشک و آچق اولان
خاتون.
- السغلاء:** بترین غولان / کسر و سکون مهمله
ایله‌در، غوللرک زیاده خبیثی و غول دخی جنک

بر نوعیدر که [م ۱۴۱و] آکا بیان آدمیسی
دیرلر، مؤنثی سعاله و جمعی سُعالی یازلمشدر.

السَّالَاءُ: مرغی / ضم و شد ایلهدر، یَلُوهُ
قوشیدر که سَلَوی دخی یازلمشدر، پُلدرجین
دخی دیرلر.

السَّالَاءُ: خارها / دیکنلدر، مفردی سلاءه
خاصه خرما آغاجنک باشنده اولان دیکندر.

السَّوْلَاءُ: زِن سست / فتحلهدر، گوشک و
ضعیفه خاتوندر که مذکری اُسولدر.

الشَّعْلَاءُ: مادیان سپید پیشانی و دُنبال /
إهمال ثانی ایلهدر، آلتنده اولان قیللری و
قویریغی بیاض و کندی سائر رنگده اولان
قصراق، مذکری اُشعلدر.

الشَّكْلَاءُ: زِن سرخ چشم / گوزک آق اولان
محلنده قرمزلیغی اولمق، مذکری اُشکلدر.

الشَّكْلَاءُ: چارپای ماده که قهیگاه سپید
دارد / بوش بوگری بیاض اولان دیشی حیوان
که درت آیاقلی اوله، مذکری کذلک
اُشکلدر.

الشَّكْلَاءُ: ماده میسِ سیاه سینه / گوگسی
قاره اولان دیشی قیون.

الشَّالَاءُ: زنی که یک دستش سست شود /
بر آلی رَغْشَه‌لی اولوب طوتمیان خاتون که دایما
حرکتده اوله، مذکری اُشلدر. [ر ۱۷۶ظ]

الشَّهْلَاءُ: زِن میس چشم / قیون گوزلی خاتون،
مذکری اُشه‌لدر، بعضیلر بویله محلده عضوک
صفتی اولمغله مؤنث قیلنمشدر دیدیلر، پس
مذکرده دخی بولنسه ینه صیغَه تائیت ایله مذکور
اولور.

الشَّهْلَاءُ: حاجت / کیشینک دلبنده اولدیغی مراد
و مرامی.

الصَّخْلَاءُ: زِن گران آوز / مهملتین ایلهدر، بد
صداسی اولان خاتون که علت سببیه بوزلمش
اوله، مذکری اُصلحدر، و اول علتیه بُوْجه دیرلر،
سین لغتدر دیدکلری خطادر؛ زیرا سینله همارک
صدرنده پیدا اولان صدایه دیرلر.

الصَّغْلَاءُ: زِن کوچک سر / باشی حدّ اعتدالده
کوچک اولان خاتوندر، مذکری اُصعلدر.

الطَّخْلَاءُ: ماده میسِ سرخ فام / قرمزیه مائل
رنکلی دیشی قیون، مذکری اُطحلدر.

الطَّلَاءُ: خون / شد ایلهدر، قان دیدکلری
أخْلاط اربعه‌دن بریدر، و طَلّ سوددر که آنک
دخی اصلی دمدر.

الطَّوْلَاءُ: ماده اشتری که لب بالاین دراز دارد
/ اوست دوداغی آلتندن اوزون اولان دیشی
دوهدر، اگر شفهنک صفتی اعتبار اولنورسه
مذکرده دخی واقع اولسه صیغه‌سی تحویل
اولندغی شهلاده و غیریده افاده اولندی.

- العَبْلَاء:** زمينِ پشته / مهمله و موحده ايله در، يوكسك يير كه ارضِ رفيه معناسنه.
- العَدْلَاء:** همسران و ياران / علماء وزنده مهملتين ايله در، عدليك جمعيدر، اقران و امثال ديدكلري بربرليه همحال اولان اخوان و دوستان.
- العَزْلَاء:** ماديانِ دنبال كثر و جز / فتح و سكون زاي هوز ايله در، قويريغى آگرى اولان قسراق و سائر ديشى حيوان.
- العزلاء: دهنِ مَشك / طَعَارَجِق و قَرَابَه** امثالى ظفرلك آغزى.
- العَصْلَاء:** زنِ كثر ساق / مهملتين ايله در، بالدلرلى آگرى خاتون و ساق دخى عرييدر.
- العُطْلَاء:** مردانِ دراز گوشتگن / مهملتين ايله در، علماء وزنده در، بويلرى اوزن و طويقلرى قالك، متئ الحلقه اولان كيشيلر. [م ۱۴۱ ظ]
- العُقْلَاء:** زني كه سر زهدانش سِتَبَر و دُرُشْت / فتح و سكون فا ايله در، رحمنده شيش و قاتيلق اولان خاتوندر.
- العُقْلَاء:** زني كه زانوهارا بَهْمُ باز كويد / قاف ايله در، ديزلري بربرينه طوقنان خاتون.
- العُقْلَاء:** ماديانى كه پاى اندك مایه خم دارد / آياغنده آراجق آگريلك اولان قسراق.
- العُقْلَاء:** خردمندان / علماء وزنده در، اوصى اولنلر، مفردى عاقلدر.
- الفَتْلَاء:** ماديانى كه دنبالش با سر پشت راست / فتح فا و سكون فوقيه ايله در، قويريغى آموزينه دراز قسراق.
- القَبْلَاء:** زنِ بَهر دو چشم لوج / قاف و موحده ايله در، ايكي گوزى دخى بورنى اوجنه باقان خاتون كه شاشينك بر نوعيدر. [ر ۱۷۷ و]
- القَبْلَاء:** ماده ميشِ سرو پيچيده / بوينوزى بوكلمش ديشى قيون، لكن قُبَل ماده سندن اولمغله يوزى اوزرينه ميل ايليه، مذكرى آقبلدر.
- القَبْلَاء:** پايندان / علماء وزنده در، كفيللردر، مفردى قباله در.
- القَزْلَاء:** زنِ لنگ / زاي ايله در، عَرَجَاء ايله وزن و معناده همپادر كه آفَسَق خاتون، مذكرى أَقَرَل أعرج گي تركيسيله دخى وزنده پاداشدر.
- القَلَاء:** آنكه چيزى در تاوؤ قَلِيه كند / تشديد ايله در، تابه ده بر نسنه يى قاوران كمسنه.
- الكُخْلَاء:** زنِ سپاه چشم / مهمله ايله در، قاره گوزلي خاتون كه قدرتدن سرمه يي ديرلر.
- الكُفْلَاء:** پايندانان / فا ايله وزنا و معنى قُبْلَاء سابق ايله يكساندر، مفردى كفيلدر.

چیقارب إرسال ایدرلر، طیلسان و رساله و سائر
ناملری واردر. ^{۶۳۷}

النَّجْلَاءُ: زَنِ فَرَاخِ چِشَمِ / نون و جیم ایلهدر،
گوزی بیوک و بول اولان خاتون.

النَّجْلَاءُ: طَعْنُهُ فَرَاخِ / مزراق ویا بیچاق ایله مجروح
اولوب صکره وسعت بولان یاره‌در. / [ر ۱۷۷ظ]

الْهَدْلَاءُ: زَنِ آوِیختِه لب / مهمله ایلهدر، طوداغی
صارقق خاتون، مذکری اهدل گلور. / [م ۴۲و]

الْهَزْلَاءُ: لَاغْرَانِ / علماء وزنده زای هوز ایله
آرقلر که ضَعْفَاءِ ایله هم وزن و هم معنادر.

الْوَكْلَاءُ: وَکِیلانِ / وزن سابق ایلهدر، جمع عربی
بی جمع فارسی ایله تفسیر ایلدی ایکسی بر
ماده‌دندر، بر کمسنه‌یه بر امرده بدل و نائب
اولان آخر کمسنه‌در.

الْيَلَاءُ: زَنِ کوتاه دندان / فتح تحتیه و شد
ایلهدر، دیشی قصه خاتون، لکن ایچنه آگری
اولمغله قصه قاله، ذاتنده قصه اولمیه دیدیلر.

-م-

الأَحْمَاءُ: پَدْرانِ داماد آن و زَنِ پَدْرِ آن / مهمله
ایلّه آباء وزنده جمعدر، خاتونک زوجنک بابالری
و اول بابالرك زوجهلری که ترکیده قاین آتالر و
قاین آنالردر. مفردنده درت لغت واردر: حمی
قصر ایلّه، حَمُو و حَمَّ أَبُو و أَبْ گبی و حَمُو همزه

^{۶۳۷} ابتدا بو امتده طیلسان إلتزام ایدن جُبیر بن مُطعم صحابیدر.

ﷺ. «منه»

الْكَلَاءُ: آنجا که گشتی بکنار کشند / فتح و
شد ایلهدر، گمی بی کناره چکدکلری یر یعنی
لیمان دیکلری جای آسایش. ^{۶۳۵}

المَحْلَاءُ: ماده میشی که پایهای سپید دارد
/ مهمله ایلهدر، آیقلری آق اولان دیشی
قیوندر کندی غیری رنکده اوله، بو معناده
حَلَاءُ گچمشدر که بو ماده‌دندر.

المِطْلَاءُ: زمین نرم / کسر ایلهدر، یومشق
یردر، ارضِ لَیْنَه معناسنه‌در.

المِغْلَاءُ: چوب بازه کودکان / قاف ایلهدر،
صبیانک اوینادقلری چوماق که مقصورا قلی
ده دخی مزبوردر.

المِیْلَاءُ: درخت بسیار شاخ / فتح و سکون
تحتیه ایلهدر، چوق دالری اولان آغاج که
اطرافه إشراف و میلانی اوله.

المِیْلَاءُ: توده ریگ جداگانه / بربرندن آیری
قوم یَغْنِی یعنی قوملری طپراق گبی یاپشق
اولمیه. ^{۶۳۶}

المِیْلَاءُ: دستارِ دَنبَالِ قُرُو هَشْتَه /
طیلسانلی صارقدر، صارق اوجنی طشره

^{۶۳۵} حتی حضرت ابرهیمک ﴿بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ﴾ وقعه‌سنک
نظمنده اسحاق خواجه سی احمد افندی وحدتنامه نام اثرنده
دمشدر که:

بالطه لیمانی ایلوب طوفان

پاره لندی سفینه عصیان «کنار»

^{۶۳۶} صحاح صاحبی خلافتی تصریح ایلمشدر. «منه»

ایله‌در. و بو حَم که قاین آتا و قاین آنادر،
 فارسیده خوشدامن و خسر خواجه
 ایکیسنه‌ده إطلاق اولنور و حُسْتَر قاین آتا و
 خسر قاین آنادر و سائر اسماسی چوقدر.

الإخماء: گِل تیره در چاه افکندن / کسر
 ایله‌در، سیاه چامور قیویه دوشمک، لکن قیوده
 چامورک کثرت بولسیدر که مفردی مهموزدر،
 ﴿حَمًا مَسْنُونًا﴾ وارد اولدی، رایحه کریهه‌سی
 اولان قره بالچق.

الإحماء: گرم کردن / قزدرمق هرنه اولورسه.

الإحماء: نگاهدار گرفتن / گوزتدرمک که
 دیده‌بان یعنی گوزجی قویوب حمایت
 ایتدرمک، / [ر ۱۷۸و] و بویله اولان یه جمی
 دیرلر، قوری معناسنه کسر و قصر ایله‌در که
 اُترده "لا جَمِّي إِلَّا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ" وارد اولدی.

الأدْماء: زنی سپید اندام / [ن ۴۸و] مهمله
 ایله وزنا و معنی بَيَضاء گبیدر، وجودی بیاض
 خاتون.

الأدْماء: ماده اشتر سپید / آق اولان دیشی
 دوه، ناقه بیضاء گبی.

أدْماء: نام جایگاهی / علماء وزنده‌در، بر
 یرک آدیدر، قصر ایله دخی مذکوردر.

الإدْماء: خون آلود کردن / کسر و سکون
 ایله‌در، قناتمق و بر نسنه‌پی قانه
 بولاشدرمقدر.

الإزماء: بَیْنْدَاخْتَن / آتمق، لکن ثلاثیده دخی
 آتمقدر، همزه ایله اثنای منازعه‌ده حرف آتمق که
 بد زبانتق ایلمکدر.

الإزماء: افزون شدن / آرترمق مثلاً مترجم فقیرک
 حالی اولمق اوزره اُرمیث علی الستین دیمک
 آتمش سنه‌پی سِنِم تجاوز ایدوب آرتدی دیمک
 اولور.

الأشْماء: نامها / فتح ایله‌در، آدِر که مفردی
 اِسْمِدِر، ذی روح و بی روح هر شیک بر و دخی
 زیاده اسمی واردر. / [م ۴۲ظ]

الإشْماء: نام نهادن / کسر ایله‌در، بر شیه آد
 ویرمک، مثلاً مولوده اسم مخصوص تعیین
 ایلمکدر، و بو لغت تسمیه تعبریدن فصیحدر
 که سَمِیْتَه اگرچه شهرتلی لکن اُسْمِیْتَه فصاحتلی
 اولدیغی عنوان قاموسدن مأخوذدر.

الإضْماء: بچشم دیدار بگشتن شکار را / آوی
 گوررک اولدرمک یعنی ضرب ایدن کمسنه‌نک
 گوزی اوکنده اولمک، حتی اُترده "کُلُّ مَا
 أَضْمِيتَ" گوزک گوررک قتل ایلدیگی شکاری
 اُکل ایله دیمکدر، اِمْء دخی لغتدر.

الأظْماء: اشتراکی که روزی باب آیند^{۶۳۸} و
 روزی نه / فتح ایله و معجمه ایله‌در، صویه بر
 گون گلوب بر گون گلمیوب صوسز قالان
 دوه‌لر.

الأعماء: ابرهای تنک / مهمله ایله آزاجق اولان بولتیر، مفردی عماء سابقدر.

الإعماء: نابینا کردن / کسر ایله در، گورمز ایلمک یعنی بر کمسنه نك گوزینه عما گلمگه سبب اولان کارده بولنمق. / [ر ۱۷۸ظ]

الأعماء: پوششهای خانه از گزونی / معجمه ایله در، اورتولر که سقف و سائر شی اوزره اورتدکلری شیلر که گرمید ویا قامش گبی، مفردی فتح ایله عَمَى مقصور و کسر ایله غِماء ممدوددر.

الإعماء: بیهوش شدن / اوصی گتمک که عقلی اورتلمش کیشی، مَعْمِي دیرلر مغشی علیه دیمکدر.

الإقماء: خوار کردن / قاف ایله در، ذلیل و رذیل قیلمق.

الإکماء: سماروغ بخورد دادن / اکل ایلمک ایچون منتار ویرمکدر، منتارک اسمی اولان گمأة رحمت وزنده قمرزیه مائل و مدور و ساق و اوراقی اولماز بر سبزه در.

الإلماء: برون دزد چیزی را / لام ایله در، خرسز بر شی چالوب گوترمک، اگر چالوب لکن گوترمزسه إلماء دینمز.

الإنماء: افزون کردن / نون ایله در، بیوتمک مثلاً آغاجی نما یافته قیلمق.

الإنماء: بگشتن شکار نه بچشم دیدار / إصماء مذکورک مقابلیدر، اُثرده "ودع ما أنمیت" گلدی که اولدیگنی گورمدیگک شکاری اکل ایلمیه دیمکدر، شاید غیرک ضربیله میت اولوب ضاربی شرط زکاته شرعا رعایتی بیلیمیه.

الإیماء: اشارت کردن / تحتیه ایله در، بر ماده پی تفهیم ایچون بلا تصریح فعلاً ویا قولاً اشارتدر، اشارتک انواعی اولمغله إیماء آنجق باشیله اشارت ایلمکدر و رمز قاشیله و طوداغیله اشارتدر و إلواء لباسیله اشارتدر و اشارت الیله تعیین ایلمک تشویر گبی و إشمام حرکه یه إیمای شفهدر، کذا و کذا.

التیماء: بیابان دور / فتح فوقیه ایله در، اطراف اوزاق و بیوک اوهه که بریه و فلات دخی دیرلر، فتحی گبی کسری دخی گورلمشدر.

تیماء: شهری / بر بلدۀ معینۀ معروفه در.

الثرماء: زن شکسته دندان / مثلثه و مهمله ایله در، دیشی قرق خاتون، مذکری اُثرمدر.

الجحماء: زن سرخ چشم / جیمدن مهمله پی تأخیر ایله در، گوزی قمرزی خاتون، مذکری أجحم گلور.

الجذماء: زن بُریده دست / [م ۱۴۳و] معجمه ایله در، آلی کسلمش خاتون، مذکری أجذم گلور.

الجذماء: زن افتاده انگشت / پارمغی دوشمش خاتون.

الجذماء: ستاره زیر شَرَطین / منازل قمر در شَرَطان دیدکلی کوکبلرک تختنده بر یلدزد. [۱۷۹و]

الجَماء: زن سخت پیر / مهمله ایله در، زیاده قوجامش و پک پیر اولمش خاتون که حرصی غلبه ایده، مذکری أجمعدر.

الجَماء: ماده میش بی سُرُو / شد ایله در، بوینوزسز دیشی قیون، مذکری أجم گلور، بوینزلی یه قَرْناء دینور، ایکسی دخی اُترده واردر که "إحقاق حَقّه جماء قَرْنادن حَقن آلور" دیو بیورلدی.

الحکماء: حکیمان / مهمله ایله در، وزن و معناده عُقلاء گبیدر، لکن علم حکمتک علماسنه إطلاق اولنمق شهرتلیدر.

الحلماء: بُردُباران / لامله علماء وزنده در، یواشیر که حلیملردر، اصلنده بردبار یوک گتورندر، فارسیده حلیم دیمکدر که تحملدن کنایت اولور.

الحَماء: زن سیاه فام لب و گون / فتح و شد ایله در، طوداغی قاره یه مائل و قاره یاغر که سیَهچَه ده دیرلر، سیاهگون گی.

الحْتَماء: زن پهن بینی / معجمه و سکون فوقیه ایله در، بورنی یَصّی اولان خاتون که مذکری أختم وزن و معناده أفطس گبیدر.

الحَدَماء: ماده میشی که پایهای سپید دارد / تأخیر مهمله ایله در، آیاقلری آق دیشی قیون کندی غیری رنکده اوله، مذکری أخدمدر.

الحَدَماء: خدمتکاران / علماء وزنده در، بر کمسنه نك ایشلرین گوریجیسی که مؤنثی مخدومندن حصولپذیر اوله، خَدَمه و خَدّام دخی بر معنایه در که مفردلری خادمدر.

الحَدَماء: بُز گوش شکفته بر پَهْنا / معجمه لرك فتح و سکونیه در، آرقری کسلمش قولقلی کچی یعنی عرضًا اُذنِ مقطوعه صاحبی دیمکدر.

الحَزَماء: زن دیوار بینی بریده / تأخیر مهمله ایله در، بورنك دیگری کسلمش خاتون.

الحَزَماء: مار ماده که نگار باشد / معجمه لر ایله در، آلاجه و دیشی بیلان، ارکگی أخدمدر، بني مخزوم بو مادّه دن لُوي بن غالب اولادندندر.

الحَشَماء: زنی که بوی نیایدش / قوخی آلمیان خاتون یعنی خیشومنده علت اولغله رایحه پی طوبییه، مذکری أخدمدر.

الحَصَماء: پیکار کنندگان / علماء وزنده إهمالِ ثانی ایله در، جنگ ایدنلر، مفردی خصیمدر.

الحَطَماء: زن دراز بینی / فتح ایله در، بورنی اوزون خاتون، طویلُ الأنف گی و مذکری أخطمدر و خِطْمِي نبات معروفدر. [۱۷۹ظ]

- الدَّهْمَاءُ:** دریا / مهمله و همزه ایله در، دَکَزْ که
 بحر دخی دینور، بَرّ مقابلیدر، اصل دَام دفع
 ایتمکدر، دریا دخی ساحلنی دائما دفع ایدر.
- الدَّرْمَاءُ:** زَن گوشتگن / مهمله لَرک فتح و
 سکونیلهدر، اَتْ اورتوب طویغنک حجمی
 معلوم اولیان خاتون.
- الدرماء:** خرگوش ماده / دیشی طوشان
 آدمی بربرینه یقین اولدیغیچوندر.
- الدرماء:** نباتی / بر اوتدر که آجیدر آگیردر
 دیشلر.
- الدَّغْمَاءُ:** ماده میشی که / [م ۴۳ظ] بینی
 و زَنخَش سپید بود / إعجام ثانی ایله در،
 بورنی و چکه سی آق اولان دیشی قیون که
 سائر یری غیری رنکده اوله، مذکری أدغمدر
 أَطْحَم گبی.
- الدَّكْمَاءُ:** زَن بزرگ لب / کاف ایله در،
 طوداغی بیوک اولان خاتون.
- الدَّلْمَاءُ:** زَن دراز زَنخ / لام ایله در، آگگی
 اوزون، طویل الدَّقْن اولان خاتوندر.
- الدلماء:** زَن سیاه چرده / بغدای اکل
 خاتون.
- الدلماء:** شب تاریک / قارکلق گیجه، لیلَه
 ظلماء گبی.
- الدَّهْمَاءُ:** مادیان سیاه / قره قصرآق، مذکری
 أدهم قَر دیدکلریدر.
- الدھماء:** ماده میش سرخ / قزل دیشی قیون،
 غنم حمراء گبی.
- الدھماء:** نرمه پوست مردم / انسانک دریسی
 یومشق اولق، نُعومت جلد گبی، لکن زَن نرم
 پوست دیسه خوش اولوردی.
- الدھماء:** سختی زمانه / آفت و بلاددر که
 دُھیماء دخی دیرلر، تصغیر ایله در.
- الدھماء:** دیگ / چوملک، قَدَر گبی که استعمال
 ایله سیاه اوله.
- الدھماء:** عدد بسیار / چوق صابی، أعدد کثیره
 گبی.
- الدھماء:** / [ن ۴۸ظ] شب بیست و نُهم ماه /
 آیک یگرمی طقوزنجی گیجه سی، الیلة التاسعة
 والعشرون معناسنه؛ زیرا مهتاب یوقدر سیاه
 اولور.
- دَهْمَاءُ الناس:** گروهی مردم / انسان جماعتی،
 سوادِ أعظم گبی.
- الدَّوْمَاءُ:** نباتی / بر اوتدر یعنی مُقل آغاجیدر که
 خرماى هندی دیرلر، رومده تمر هندیدر که غلط
 ایدوب دمر هندی دینور.

الرَّمَاءُ: مادیانی که لب بالاین سپید دارد / مهمله و مثلثه ایله در، اوست طوداگی آق اولان قصرآق. [ر ۱۸۰و]

الرَّحْمَاءُ: مهربانان / مهمله لر ایله علماء وزنده لفظ قرآنیدر، محبتیلر معناسنه که اکثریا رحمی مستلزم اولور.

الرَّحْمَاءُ: مادیان سپید سر و جز / فتح و سکون معجمه ایله در، باشی بیاض اولان قصرآق و غیری دیشی حیوان که سائر بدنی غیری رنکده اوله.

الرَّحْمَاءُ: ماده میش سپید سر و تن سیاه / باشی بیاض و سائر یری سیاه اولان دیشی قیون.

الرَّشْمَاءُ: زنی که طعام را همی بوید / طعامی قوخولیان خاتون، حتی قوخولددن صکره اول طعامه حریص اوله دیدیلر، مذکری ارشمدر. ۶۳۹

الرَّحْمَاءُ: مار ماده که نگار بود / قاف ایله در، آلاجه دیشی ییلاندر، خزماء گبی، مذکری ارقم معروفدر.

الرَّمَاءُ: ماده میش سپید لب / شد ایله در، طوداگی آق اولان دیشی قیون، ارم مذکریدر.

الرُّعْمَاءُ: پابندانان / علماء وزنده معجمه و مهمله ایله در، کفیلر که مفردی زعیم لفظ قرآنیدر، بو معناده قُبْلَاء و کُفْلَاء دخی سابقلدر.

الرُّعْمَاءُ: پیشروان گروه / جمعاتک بیوکلری، رؤساء گبی که جمله یه تقدم ایده.

الرُّعْمَاءُ: حرام زادگان / ولد زنالر ، مفردی زنیمدر که وقاع بی عقددن پیدا اوله.

الرُّعْمَاءُ: آنکه نشان بدی دارد / کندیلرده بَدَلِک آلچقلق علامتی اوله، مفردی لئیم گبی زنیمدر.

السِّمَاءُ: نشان / کسر مهمله و تحتیه ایله در، علامت که اثردر. ۶۴۰ / [م ۱۴۴و]

الشَّرْمَاءُ: زنی که لب بالاین شکافته دارد / فتح معجمه و سکون مهمله ایله در، اوست طوداگی یارق و یرق اولان خاتون، مذکری اشرمدر، بو معناده فلحاء و خلفاء دخی یازلمشدر.

الشَّرْمَاءُ: زنی که سر بینی بریده دارد / برونک اوجی کسلمش یعنی یارلمش اولان خاتون.

الشَّرْمَاءُ: زنی که کنار گوش بریده دارد / قولاغک اوجی قطع اولان خاتوندر.

الشَّمَاءُ: زن بلند بینی / شد ایله در، بورنی یوکسک خاتون که مذکری اُشتمدر.

۶۴۰ ﴿سِمْهَمٌ فِي وَجْهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السَّجْدِ﴾ خیرده، ﴿يَعْرِفُ الْمَجْرُمُونَ بِسِمْهَمٍ﴾ شرده وارد اولدی. «منه»

۶۳۹ ارشم: قُولْنَه اَکْنَه اوروب چویت ایله سیاه رسم پیدا ایدن کمسنه در. «کنار»

شتاده صوغق تأثیری و زُکام و اوقاتِ صیفده
سیجاق گلمک گبی.

الصماء: سخت / شدید معناسنه، مثلاً داهیئ
صماء دیمک بلای شدید دیمکدر.

الصماء: دامنِ چپ بر دوشِ راست افکندن /
صول طرفندن لباسک اتگنی صاغ اموزی اوزره
قومق، بو معنا مصدر معناسیدر، لکن اصلنده
اشتمالُ الشملة وهي الصماء دیمکدر که صماء
دیدکری شمله‌بی بورنمکدر بو معنادن إختصار
ایله آنجق صماء اخذ اولندی، موجب صیغهُ
تأنیث بودر، لکن عاداتِ أعراب آنک ضدیدر
که تَیأمندر، و عند الفقهاء تقریر تصویر دخی
غیریدر که هر طرف مساویدر. / [۱۸۱و]
فقیر دخی دیرم که: الصماء موصوفی مقامنده
صفت اولوب اول دامنِ لباس ایله مشغول اولان
مُنکب بر شی دیگرک دخی تحملنه دائر سخندن
صَمَمَدار اولمغین فی الاصل المنکب الصماء اوله
که مؤنثات سماعیه‌دندر یاخود السُّترة الصماء
اولق توجیه سابقدن موجه گورینور، فتدبر.

الصَّجَماء: زنِ کثر دهن / معجمه و جیم ایله‌در،
آغزی آگری خاتوندرد.

الطَّحماء: درختی کوهی / مهمله‌لر ایله‌در، بیانی
بر آغاجدر.

الطَّحماء: ماده شیر که بینی سیاه دارد /
إعجام ثانی ایله‌در، بورنی قاره اولان دیشی
آرسلان.

الشماء: زمینِ پشتۀ بلند / یوکسک دپه‌نک
اولدیغی یر.

الشِّمَاء: زنی که نشانِ مادر زاد دارد / تحتیه
ایله‌در، آناسی طرفندن کنیدیه بولنان علامت
که بکدر خال دیرلر. / [۱۸۰ظ]

الصَّحْماء: ماده خَرِ دشتی سرخ فام /
مهمله‌لرله‌در، قرمزیه مائل اولان بیانی دیشی
اشکدر، لکن لغت‌لرده صحماء و أصحم و
صحیمام لفظ‌لرنده مخالف تقریر گورلمشدر.

الصَّحْماء: تَره / بر نوع اوتدر که چمن دیرلر
باصدِرْمه‌یه آگرلر.

الصَّرماء: زمینِ بی آب / صوسز یر که ارض
بلا ماء معناسنده‌در.

الصَّملاء: زنِ بریده گوش / لامله‌در، قولاغی
بالکلیه کسلمش خاتون که مذکری أصلمدر،
صاد یرنده سین نسخه‌سی لغت دگلدر
خطادر.

الصَّماء: زنِ کثر / شد ایله‌در، صاغر اولان
خاتون که مذکری أصم و علتک اسمی
صَمَمَدرد.

الصماء: سختی زمانه / آفت وفتنه و
مصیبت که مقتضای وقتدر آفاقیسی
اعتراضات فلکیّه‌در مثلاً بر کمسنه‌نک
مسکنی مُنْهدم اولق گبی و انفسیسی ایام

علل لسانیه‌نک انواعی وارد: دیل طولاشمق
عُقْله‌در، ابتدای کلامده عسرتَه حَبسه دینور، اگر
ثقلت و تکلمده عُقْده اولورسه لَفْ دیرلر،
آغزلق عَیّ و تیزلک زُتّه، عجمیت وار ایسه
حُکله و لُکنه‌در، سائر عیوب و محاسن تفصیلنه
فقه اللغة ثعالی متکلفدر.

العجماء: چارپایان / حیواناتک یعنی درت
آیاقلیسنه دیرلر که بهائمدر، اُترده "جرخ العجماء"
جُبار" بو معنایه‌در، ناطق اولمیوب صامت
اولدقلری ایچون.

العجماء: صلاة پیشین و دیگر / اوپله نمازی و
ایکندی نمازی که صلاة ظهر و عصردر، جَهْریه
اولدقلری ایچون تسمیه اولندی، پیشین تعبیری
طلوع شمسدن صکره ابتداکی فرض اولدیغی
سببنددر، صلاة لفظنده بو محله آنسب نیجه
فوائد یازلمشدر. / [۱۸۱ظ]

العزماء: زن ختنه ناکرده / مهمله‌لرله‌در، سنت
اولماش خاتون، فی الأصل اتی کموکدن تعریه‌در.

العزماء: ماده میش نگار / آلاجه دیشی قیون،
مذکری أعرمدر.

العزماء: مار نگار / آلاجه بیلان حیّه عزماء
دینور، رقام و خزماء سابقلر گئی.

العسماء: زنی که بندهای دستش حُشک شود
/ اَلْنِک باغ یری قوریمش خاتون، و بو بر مرضدر
که مثلاً بیلکُده و دیرسکده ظهور ایدوب اول

الطخماء: ماده میش که بینئ سیاه دارد^{۶۴۱}
/ وصف مذکور اوزره / [م ۱۴۴ظ] اولان
دیشی قیوندر که دغماء دخی مذکوردر.

الطرماء: زن سبز دندان / مهمله‌لرله‌در،
دیشی قارامش و گُوگُرمش خاتون، مذکری
أطرم گلور.

الطیماء: خُو / خَلَقَتْ خیریه و جِبَلَّتْ حَسَنَه
که خوی و طبیعت دیرلر.

الظلماء: تاریکی / معجمه ایلده‌در، قراکولق،
ظلمت گئی.

العتماء: زنی که سخن هویدا نگوید / مهمله
و فوقیه ایلده‌در، سوزی آچق سویلمین خاتون
یعنی بطيء التکلم اولوب آغر سوز سیلیه.

العثماء: زنی که سپیدی بر مویش غلبت
دارد / مثله ایلده‌در، آقی قاره‌سنه غلبه ایدن
خاتوندر که ذو مُویدر، مذکری أعثمدر که
قیلیری بر رنگ اوزره اولمیه، عثمان بو
ماده‌دندر، لکن طوی یاوریسنه إطلاقی
غالبدر، فَرَحُ الحُبّاری گئی.

العجماء: زن بسته زبان / جیمله‌در، دیلی
باغلی خاتون، یعنی سوزی فهم اولناجق قدر
آچق سویلمیوب واضح الکلام اولمیه، مذکری
أعجم نطقه قادر اولمیان هر کسه دینور و

^{۶۴۱} م - إعجام ثانی ایلده‌در، بورنی قاره اولان دیشی
ارسلان. **الطخماء:** ماده میش که بینئ سیاه دارد.

ناطق و غیرى يعني تاُمُ الخِلَقه اولوب هر طرفى
موزون و طُلو اوله، مذکرى اَعْمَدِر.

العَصْمَاء: زني که بندهای دستش خُشک شود
/ معجمه و مهمله ايله عسماء سابق گبیدر.

العَمَاء: زني که موی پریشانی و قفا بسیار دارد
/ شد ايله در، آلنی و آنسه سی اوزره قیللری چوق
اولان خاتون، حتی کثرتدن ناشی جبهه و قفاسی
دار اوله دیدیلر.

الْفُجَاء: زنِ کُژ دهن / فا و قاف ايله در،
ضَجْمَاء سابق ايله یکساندر که آغزی آگری
خاتوندر.

الْقُدَمَاء: دیرینگان / قاف و مهمله ايله علماء
گبیدر، قَدِيمْ جمعیدر، اسکیلر یعنی اَوَّلِی واقع
اولمسی چوق زمان اوله مراد قدیم لغویدر، قدیم
اصطلاحی باری تعالی در که تعددی فاسددر.

قَرَمَاء: شهری / قاف و مهمله ده فتحه لرله بر
ولایتدر که معروف اولمغله معرف اولمدی.

الْقَرَمَاء: زنِ کوچک / فتح و سکون زای هوز
ایله در، کوچک یعنی آلچق و صورت و معناده
دنائت اهلی اولان خاتون، رذیل و ذلیل و سفیل
معناسنه.

الْقَصْمَاء: زنِ دندان شکسته / مهمله ايله در،
دیشی قِرَق خاتون، ثرماء سابق گبی. / [۱۸۲و]

محلر منجمد اولوب قولی و آلی آگری اولور،
مذکری اَعْسَمَدِر، یاخود رُسُغِ عسماء و
ساعِدِ عسماء دینور.

العَصْمَاء: مادیان که هر دو دست سپید
دارد / اوکلری آق اولان قصرآق، مذکری
اَعصمدر.

العَصْمَاء: ماده میشی که دستها سپید دارد
/ اوک آیقلری آق اولان دیشی قیون.

العُظْمَاء: بزرگواران / إعجام ثانی ايله علماء
وزنده در، / [۴۹و] بیوکلر، عظام گبی
عظیمک جمعیدر.

الْعُلَمَاء: زني که لبِ بالاین شکافته دارد /
فتح و سکون ايله در، اوست طوداغی یارق و
ییرق خاتون، شرماء گبی، مذکری اَعلمدر،
یاخود شَفِیْةُ عُلَمَاء تقدیر اولنوب تذکیر و
تأنیثی یکساندر، بو معناده حلفاء سابقدن
مقلوبی اولان فلحاء دخی اَصَحّ و اَفصحدر.

الْعُلَمَاء: دانایان / ضم و فتحله عالمک جمع
کثرتیدر، جمع مؤنثی علامات گلور، بلیجیلر
دیملدر، عرفاء لفظنده بو محله مناسب فوائد
گچمشدر.

الْعَمَاء: زنِ بزرگ آفرینش و جز / فتح و
شد ايله در، یارَدِیلِیشی بیوک خاتون
/[۱۴۵و] و غیرى دیشی اولان حیوان

القَصْمَاء: چارپای سرو شکسته / بوییزی
قرمش اولان دیشی درت آياقلى حيوان، قیون
و صِغَر و گِیک امثالی.

القَعْمَاء: زَن جَفْت بِنِی / إهمال ثانی ایله در،
اگری برونلی خاتون، خمیده آنف گبی.

الکُثْمَاء: زَن بزرگ شکم و سیر / مثلثه
ایله در، قارنی بیوک ویا طُوق اولان خاتون،
گَرک علت سببيله بیوک اولسون گَرکسه
طوقلقدن اولسون.

الکَرْمَاء: زنی که پشت بِنِی بر آمده دارد /
إهمال ثانی ایله در، بو دیارده بورناز دیدکلری
حالت کندیده بولنان خاتون که ضدی مراد
اولوب برونی چوق اوله.

الکُرْمَاء: کریمان / علماء وزنده در، کریمک
عربیده جمعیدر، عطا و احسان ایدنلر.

الکُزْمَاء: زَن خرد انگشتان / فتح و سکون
زای هوز ایله در، پارمقلری اوافق اولان
خاتون.

الکُزْمَاء: زَن کوتاه بِنِی / یعنی قصه و
کوچک برونلی ولان خاتوندر.

الکُشْمَاء: زَن بریده گوش ویا بریده بِنِی /
معجمه ایله در، قولاغی ویا برونی کَلِّیا
کسلمش خاتوندر که خَلقتده نقصانی اوله،
مذکری اَکشمدر و نسبنده ناقص اولان
کیشی یه دخی إطلاق اولنور که پدر و

مادرك بری خُر و بری رِق اوزره گله که شاعر
دیمش، ع:

له جانبُ وافی وَاخَرُ اَکْشَمُ^{۶۴۲}

الکُظْمَاء: غمگینان / معجمه ایله علماء
وزنده در، غملیلر یعنی غیظنی کُظْم و هضم
ایدوب غضبنی یوتوب حکمنی اجرادن حبس
نفس ایدنلردر که آیتده واقعدر.

الکُؤْمَاء: ماده اشتر بزرگ کوهان / فتح و
سکون ایله در، اورگجی بیوک اولان دیشی
دوه در.

اللُّؤْمَاء: بخیلانِ دون همت / علماء وزنده
لثیمک جمعیدر، دِنِی الطبع و بخیلُ النفس اولوب
همت و قصدی آلچق و دَنِی اولنلر.

اللُّؤْمَاء: سرزنش / باشه قاقمق که ملامت دخی
دیرلر و رُسوایلق.

النُّدْمَاء: ندیمان / نون و مهمله ایله علماء وزنده
ندیمک جمعیدر و ندیمان جمعِ فارسیدر، ندیم
کبارک مخاطبی اولان صغیرک کلامنی إصغا ایدوب
قابل و مجیب اوله.

النَّعْمَاء: نعمت / فتح و سکون ایله در،
مصدردر، إنعام معناسنده در، اگر نونی ضم اولنسه
قصر / [م ۱۴۵ظ] اولنور که گچمشیدی.

^{۶۴۲} دیوان حسان بن ثابت، أبو الولید حسان بن ثابت، ت:
عبدُ مهنا، دار الکتب العلمیه، بیروت، ۱۹۹۴، ص ۲۳۶.

-ن-

الآناء: ساعت‌های شب / وزنا و معنی ساعت‌در،
 لکن مفردی إختلافیدر، أبو عبیده گبیلر آنحاء
 لفظنک مفردی اولان نخی گبی اُنّی دیوب، امّا
 أخفش دیدی که: أمعاء کلمه سنک واحدی معی
 گلدیگی گبی اِنّی در قصر ایله که جمعلری مدّ
 ایله‌در، حاصلی معنای مزبور اوزره لفظ قرآنیدر
 که ﴿آناء الیل﴾ واقع اولمشدر.

الآناء: هنگامها / یعنی مطلقا اوقات و ازمان
 ایله وزن و معناده یکساندر که شاعر دیمش،
شعر:

تبکی بأربعها فی طول سبعتها

بست أنحائها فی خمس آناء

الأبناء: پسران / فتح و سکون موحدہ ایله‌در،
 اوغللردر، جمعدر مفردی ابن کسر و سکون ایله
 حرف نونک طقوزنجی نوعنده مسطوردر.
 [ر۱۸۳و]

الأبناء: زناني که دوّم فرزند زاده باشند / مثلثه
 ایله‌در، ایکینجی ولدنی طوغرمش خاتون، مفردی
 ثنی آناسنک ایکینجی ولدیدر، حیوانده دخی
 بویله‌در، لکن اوچنجی و دخی زیاده‌ده بو
 استعمال معتبر دگلدر، و ثنی بر قرنده توأم
 معناسی خطادر؛ زیرا لغت‌لرده بطنین تصریحی
 واردر.

النعماء: فراخی و آسایش / وسعت و
 رفاهیت و راحت معناسنه‌در.

الهنّماء: زن دندان پیشین شکسته / فوقیه
 ایله‌در، اوک دیشی قلمش خاتون، مذکری
 أهتمدر. [ر۱۸۲ظ]

الهنّماء: زن ستبر دندان / إعجام ثانی
 ایله‌در، بیوک دیشی خاتون، جسیم السن
 گبی.

الهنّماء: مادیان باریک میان / اینجه بللو
 قصراق که حیوانده عیبدر.

الهیّماء: بیابان بی آب / تحتیه ایله‌در، صوسز
 صحراء.

الهیّماء: ماده اشتر تشنه / صوسز دیشی
 دوه، مذکری آیه‌مدر.

الیلماء: زن ستبر لب / تحتیه و لام ایله‌در،
 قالك طودقلى خاتون، غلیظ الشّفه گبی.

الیهماء: زن دلیر / یورکلی زورلی و
 شجاع‌تلی خاتون.

الیهماء: زن کر / یعنی صاغر اولان
 خاتوندر، مرأه صمّا گبی، مفردلری آیه‌مدر.

الیهماء: ماده اشتر لاغر / آرق اولان دیشی
 دوه، ناقه مهزوله گبی.

الیهماء: بیابان بی آب / سابقک مقلوبیدر
 که صوسز صحرادر.

الْأَنْثَاءُ: اسبان سه ساله و جز آن / اوچ سنه لك اولان آتار و غیری حیوان و بونده دخی سابقی گبی ایکنجی بیلی إتمام ایلمک قصدیله در.

الْأَنْثَاءُ: گزاقها / تکرارلدر، گزّه مَرّه بر معنایه در، ثنی مکرر قیلان امردر که اُترده "لا ثنی فی الصدقة" بیورلدی یعنی زکاة تکرار ویرلمز بر بیله ایکی / [م ۱۴۶و] اولماز، اگر دفع ایلدیگی کمسنه نك بعد العطا غناسی ظاهر اولسه دخی دیدیلر.

الْأَنْثَاءُ: میاها / مفردی اولان ثنی علم وزنده ایکی شیک اورتاسی و ایچی، مثلاً ایکی طاغک آرالغی و داخلی که اثنای کلامده دینور، مکالمه ایدرکن کلمات بیننده دیمک اولور.

الْإِنْثَاءُ: ثنا کردن / کسر ایله در، مدح ایلمک و اوصاف حمیده ایله یاد ایلمک.

الْإِجْنَاءُ: نیک پختن میوه / جیمله در، آغاجنده یمشک کمال اوزره اولمسی.

الْأَخْنَاءُ: چوهای زین / فتح و سکون مهمله ایله در، اَگر خانه سنک آغاجی اگری اولورلر، مفردی جنودر کسر ایله حَشَبُ السَّجْجِ گبی و هر اگری آغاجه دیرلر.

الْإِخْنَاءُ: سخن زشت گفتن / کسر ایله در، بد و قبیح سوز سویلمک، خنی فتح و کسر ایله فاحش لفظ.

الْإِخْنَاءُ: هلاک کردن / اولدرمک، اُخنی علیه الدَّهْرُ دیرلر، حوادث دَهر سببیه هلاک اولدی دیمکدر.

الْإِدْنَاءُ: نزدیک کردن / مهمله ایله در، یقین ایلمک که ثلاثیسی دَنی قَرَبَ دیمکدر که لفظ قرآنیدر.

الْأَسْنَاءُ: روشنائیها / فتح و سکون ایله در، آیدینقلر، مفردی سناء ضیا معناسنه گچمشدر.

الْإِسْنَاءُ: بلند کردن / کسر ایله در، یوکسک / [ن ۴۹ظ] قیلیمق، سناء رفعت معناسنه ثلاثیده گچمشدر.

الْأَضْنَاءُ: بسیار فرزند شدن / فتح و سکون معجمه ایله در، ضناء لفظنک جمعیدر که خاتونک اولادی چوق اولمق، ضنو اولنده فتح و کسر ایله و ثانی ساکن و آخری همزه لی و همزه سز ولد معناسنه در.

الْإِضْنَاءُ: لاغر کردانیدن / کسر و سکون ایله در، یعنی مرض خسته بی ضعیف قیلیمق.

الْأَعْنَاءُ: گروههای مردم از هر قبیله / فتحله و مهمله ایله در، قبائل کثیره دن مجتمع اولان جماعت که مفردی کسر و قصر ایله عِنادر.

الإغناء: رویانیدن / بتورمك، وزنا و معنی
إنبات گبی، ثلاثیسی اولان عَنُو دخی
متعدیدر. / [ر ۱۸۳ ظ]

الإغناء: توانگر کردن / معجمه ایله در،
فقردن قورتارمق، غنی قیلیمق.

الإغناء: بی نیاز کردانیدن / احتیاجدن
خلاص قیلیمق.

الإغناء: بی نیازی کردن / احتیاجسزلق
اظهار ایلمك.

الإغناء: کسی را از کسی باز داشتن / بر
کمسنه بی بر کیشیدن آیرمق و آلیقومق، و
قورتارمق.

الأفناء: گروهی آمیخته / فتح و سکون فا
ایله در، قاریشمق بر طائفه یعنی حَذَلَه و رَذَلَه
جمعیتی که هر نوع مفسد موجود اوله.

الإفناء: نیست کردن / کسر ایله در، یوق
ایلمك، فانی قیلیمق، وزنا و معنی إعدام گبی
که شاعر دیمش ع:

أعدامي خدایا بنم إعدام ایله

الأفناء: خوشهای خرما / فتح و سکون
قاف ایله در، خرما صالقملری، مفردی قنی
قصریله گچمشیدی.

الإفناء: سرمایه دادن / کسر ایله در، بر
کمسنه نك تجارتنده إعانت ایچون بر مقدار
مال ویرمك که آنی اصل مال ایدر، قنی

سرمایه معناسنه در که مقصور مثلثده مذکوردر.

الأمناء: منها / فتح و سکون میم ایله در،
بَطْمَنَلَر که مَنْ دیرلر، مَنَا قصر ایله مَنْ دن
أفصحدر، یوز سکسان مثقالدر دیدیلر.

الأمناء: استواران / علماء وزنده در، مفردی
أمین وزن و معناده متین گبیدر.

الإمناء: آبِ منی از قضیب آمدن / کسر
ایله در، منی دیدکلری صوبی آلتدن / [م ۱۴۶ ظ]
گتورمك، وزنا و معنی إنزالدر، منی و مذی و
وَدی و قَدی هر بری محللرنده مذکوردر.

الإیناء: تأخیر کردن / سکون تحتیه ایله در، گبرو
آلیقومق و حبس ایلمك.

البغناء: ماده میشِ سیاه و سپید / فتح موحدہ
و مهمله ایله در، قاره لی آق لی دیشی قیون که
مذکری أبعن گلور.

البتاء: بناگر / شد ایله در، یاپویی مبالغه ایله
یاپوجی.

الجبناء: بدّ دلان / ضمّ جیم و فتح موحدہ
ایله در، جَبَان و جَبین کلمه سنك جمعیدر،
قورفاقلر.

الحبناء: زنی که علتِ استسقا دارد / فتح مهمله
و سکون ایله در، إستسقا دیدکلری درده مبتلا
اولان خاتون که مُسْتَسْقِیه گبی.

الحجبناء: زنِ جَفَت بینی / تأخیر جیم ایله در،
برونی آگری اولان خاتون، مذکری أحجن مطلقا

دوشوب آگری اولان خاتون که خدباء گبی قانبور
دیدکلریدر.

الدناء: مادیان کوتاه دست / اوک آیاقلری قصه
قصراق.

الدَّهْناء: زمین نرم / یومشق یر هرنه محله
اولورسه.

دَهْناء: نام جایگاهی / بر یرک اسمیدر که
معروفدر.

الدَّفْءاء: زن دراز زرخ / معجمه و قاف ایلهدر،
چکهسی اوزن خاتون و چکه که آکک دخی
دینور، عربیده ذقندر.

الدَّئَاء: زنی که حیضش باز نه ایستد / شد
ایلهدر، دم حیضی تکرار ظهور ایده یعنی شدتی
سببیه کسلمیه.

الدناء: آب از بینئ او همی رود / برونندن صو
گلوب کسلمیان خاتوندر.

الرَّغْناء: زن کم خرد و سست / مهملهلرلهدر،
عقلی آز و خلقتی گوشک خاتون.

رَغْناء: نام شهر بصره / بصره شهرینک اسمیدر
که بلده اعتباریه مؤنثدر، مدارک قاضی عیاضدن
مجله النصابده مسطوردر که بصره ایکی شهردر:
بری مشرق طرفنده بغداد قربنده معروفدر که
مثلت الموحدهدر، حسن بصری علیه السلام امثالی
کمسنهلر آکا منسوبلردر، و رعنا آنک نامیدر که
علی طریق التشبیهدر دیدیلر و بری دخی مغربده

آگریه دخی إطلاق اولنور، حتی چوگان آگری
اولدیغیچون مَحْجَن دیرلر.

الحجناء: زن کوز پشت / قانبور اولان
خاتوندر که خدباء ایله هم وزن و هم
معنادر. / [ر ۱۸۴و]

الحسناء: زن نیک / مهملهلر ایلهدر، گوزل
خاتون و سائر حُسن صاحبی اولان مؤنثه
دینور، مذکری حسن و أحسندر.

الحِنَاء: حنی / کسر و شد ایلهدر، قنا
دیدکلری شیدر، مقصورهده دخی ایراد و
شکوفهسی فاغیه اثرده گلدیگی مادهسنده یاد
اولندی.

الحثناء: زن درشت و سخت / فتح و
سکون معجمهلر ایلهدر، ایری و قالك و قوی
خاتون که حُشن و خشین مذکرده
مشهوردر.

الحثناء: لشکر بسیار سلاح / صواش
یراقلری چوق اولان چریدر، عسکر کثیر
الأسلحه معناسنه.

الحثاء: زنی که سخن بینی گوید / شد
ایلهدر، برونندن سوز سویلین خاتون، غناگی
که خَمْجَم دیرلر، مذکری اُخْمدَر.

الدَّئَاء: زنی که گردنش بدوش فرو شود /
مهمله و شد ایلهدر، بوینی اموزلریله آشاغی

طَنْجَه قَرَبْدَه در که عِمْران العَمري المغربي
البصري آکا نسبت اولنور، و بُصْرَى دخی
دیگدر که بلادِ شامیه دندر.

السَّخْناء: گونهُ روى و پیکر و حال /
مهمله لر ایله در، یوز و صورت آسلوب و
هیئاتی تبدل ایدوب دگشوب دورلو دورلو
اولمق، کیشینک وجودنده بو حال اوزره اولان
یرلری که صِحَّت و سِقامَت مزاجی آندن
/[م ۱۴۷و] استدلال اولنه، سَخْنَه و سَخْنَه
دخی دیرلر.

السَّيْناء: نیکو / فتح اولی کسرندن أحسندر
و سکون تحتیه ایله در، گوزل معناسنه در، و
طاغ و شجر معنالرینه دخی گلور، لفظ
قرآنیدر. / [ر ۱۸۴ظ]

الشَّخْناء: دشمنی / فتح معجمه و سکون
مهمله ایله در، عداوت معناسنه در.

الصَّنَاء: زن گنده بغل / فتح مهمله و شد
ایله در، قولتوغی بد قوخولی خاتون، مذکری
أصنّدر.

العَجْناء: ماده اشتر بزرگ پستان و گم شیر
/ جیم ایله در، مہسی بیوک و سودی آز
اولان ناقه، لکن کِبَر ثدی سَمِنْدَن ناشیدر؛
زیرا لفظ مزبورک معناسنی سمیز دیو تعیین
ایلمدیلر.

العَيْناء: زن فراخ چشم / تحتیه ایله در، گوزی
بیوک خاتون، مذکری أعین واسعُ العین معناسنه،
عند العرب حسنیات دندر.

العیناء: ماده گاو کوهی / بیانی دیشی اوکوز،
ارکگنه أعین دیرلر.

العیناء: ماده میشی که پیرامن چشم سپید دارد
/ گوزک چوره سی آق اولان دیشی قیون.

الغَناء: زنی که سخن بینی گوید / معجمه و شد
ایله در، برونندن یعنی گکزندن سوز سویلین
خاتون، و اولنده خای معجمه دخی لغتدر که
آنفا إثمَام اولندی، متکلم عن الخیشوم گبی،
تغنیده حسنیات دندر.

الغَيْناء: درختی که بلگ و شاخ بسیار دارد /
تحتیه ایله در، بوداق و دالری چوق اولان
آغاجدر یعنی کثرتِ اوراق و التفاف اغصانی
اولوب صِقْ و ضیق اوله، الغَيْنَةُ الشجرَاء کثرتِ
اشجاری اولوب لکن صوبی اولیان اورمان،
والغَيْضَةُ الخضراءُ صوبی دخی اولان اورماندر.

الْقَرْناء: زن پیوسته ابرو / قاف و مهمله ایله در،
چاتق قاشلی خاتون، مقرون الحاجبین گبی.

الْقَرْناء: زن سرو آورده در فرج / اود یرنده قَرَن
دیدکلری شیش ظهور ایدن خاتوندر، اگر حال
قعودده یره واصل اولورسه جاریه ده عیبدر،
وَجَعَسَ و ضررسز و سیوری بر شیشدر، بو

تقریره گوره نسوانه خاص اولوب مذکری یوقدر دیدیلر.

القرناء: گوسفندِ دراز سُرُو / بونوزی اگری اولمیوب سیوری و طوغری اولان اوکوزدر که خلافِ خلقت اولمغه جنسنده عیدندر، حتی قدمادن پرتلمش عجمی توحید باریده دیدیگی مناجاتدن بو بیت محله مناسبدر،
بیت:

اوکوز بونوزینی اگری قیلان سن
صغیر قویروغنی طوغری قیلان سن

[ن. ۵۰]

القرناء: یاران / علماء وزندهدر، یارلر، دوستلر، همدلر معناسندهدر، مفردی قریندر.

القنّاء: کاریز کن / فتح و شد ایلهدر، صویک آقدیغی یولی قازان کمسندهدر، قناتندر که کُنکدر، صو دخی گرک قبل الإستعمال اولسون و گرکسه بعد الإستعمال جریان اولسون. / [ر ۱۸۵و]

اللخناء: زن چرکین / لام و إعجام ثانی ایلهدر، کیرلی و پاسلی خاتون، مذکری أَلخندر، سنتلی اولمیانلره دخی دینو.

اللخناء: زن گنده بوی / بد رایجهلی اولان خاتون، بعضیلر رایجه کریهه فرجنده اولاندر دیدیلر، و نیجهلر دخی اول محلنده اول رایجه

سنتسز اولدیغندن نشأت ایدرسه إطلاق اولنور دیدیلر.

الکُناء: زن کُند زبان / دیلنده عقدہ و عُقله اولمغه تکلمنده عجزی و زحمتی اولان خاتون، مذکری أَلکندر، معایب لسانیه دندر که عجماء لفظنده یازلمشدر.

المثناة: زنی که مثانه اش درد کند / مثلته ایلهدر، مجرای بولی علتلی اولان خاتون.

المثناة: زنی که بول نتواند داشتن / بولنی / [م ۱۴۷ظ] ضبط و إمساکه قدرتی اولمیان خاتون، مذکرلی أمشن گلور.

المُثناة: آنکه همه کس ویرا دشمنی دارد / ضم ایله و معجمه ایلهدر، جمله ناس کندیلرینه دشمن عدّ ایلدکلری کمسندهدر، مثنوء گبی مُبغض معناسندهدر، میم زائدر.

المهناة: مرد بسیار خوارش / فتحلهدر، کثرت اَکله مبتلا که اَکول دخی دینور، هنیئا ماده سندن مصدر اوله هضم معناسنه إهنادن ویا اول علتله مظهر إهانت و خواری دیمک اولور.

المیناء: گوهر آبگینه / صِرچه دیدکلری شیشه،
مینۀ دخی دینور. ۶۴۳

۶۴۳ گوک اولور، حتی آسمانه دخی إطلاق ایدرلر ویشل اولور ولذا جنته دخی دیرلر، میناء ماده سندن فارسیدن معرب اوله، خواجه ابو سعید فضل الله ابن ابی الخیر میهنی قدس سره خوش جناس پرورلک ایدوب دیمش، **رباعی:**

من دوش دعا کردم باد آمینا

النَّانَاءُ: مردِ سست / فتحِ نون و همزهٔ اولاده سکون اوزره صحراءِ گبیدر، گوشت و ضعیف کمسنه.

الْهَجَنَاءُ: آنانکه مادرِ آ نشان تازی باشند و پدران نه / جیمله علماء و زننده در، آنالری عربی اولوب لکن بابالری عربدن اولمیان کمسنه لدر، مفردی هجیندر. / [ر ۱۸۵ ظ]

الْوَجَنَاءُ: ماده اشتری که افراز رخ بزرگ دارد / فتح و سکون جیمله در، یکاغی بیوک اولان دیشی دوه در، وَجَنَه دندر که یکا قدر اؤلی مثلثدر.

— ه —

الْإِنْهَاءُ: سوده کردانیدن / کسر ایله در، اَهْیِ ماده سندن افعال گبی مزیددر، سورلمش قیلمق یعنی بر نسنه یی بر محله سورکلمکله آشوب اسکتمک، مثلاً سَقَا صو قریه سنی سورمکله اسکیمکدر.

الْإِبْهَاءُ: تباه کردن خانه / موحده ایله در، آوی خالی و خراب ایلمک، تَخْلِيَةُ الْمَسْكَنِ و تخریب المنزل گبی.

الْإِبْهَاءُ: آسوده کردن / گوزل قیلمق، هر شیده اولان حُسن و بهانک حصولنه وسیله اولمق.

الْإِجْهَاءُ: بی ابر شدنِ آسمان / جیمله در، گوک یوزی بولتدن خالی و صاف اولمق.

الْإِجْهَاءُ: بی سقف شدنِ خانه / اوک اوستی آچق اولمق، حتی بویله اولان منزله فتحله أَجْهَى دیرلر.

الْإِرْهَاءُ: دائم کردانیدن / مهمله ایله در، دائم قیلمق، لکن خاصة اِدَاءُ طعام مراددر.

الْإِرْهَاءُ: سرخ شدنِ غورهٔ خرما / معجمه ایله در، خرمانک قویریغی قیزارب خوب منظر و خوشنما اولمق.

الْإِرْهَاءُ: رنگ افتادن در خرما / خرمایه بَک دوشتمک.

الْإِصْهَاءُ: کودکی خُرد را بروغن مالیدن / مهمله ایله در، طفلی یاغلامق و یاغ سورمک. / [م ۱۴۸ و]

الْإِفْهَاءُ: ناگواشتن طعام / قاف ایله در، یمک هضم اولماق که اِمْرَاءُ ضدیدر.

الْإِنْهَاءُ: مشغول کردن / لام ایله در، شغل ویرمک، وزنا و معنی اِشْغَالدر، لفظ قرآنیدر ﴿الْهَآكِمُ التَّكَآثِرُ حَتَّى زَرَّمُ الْمُقَابِرَ﴾ یعنی سزلی كَثَرَتْ أَلْفَتٌ و اُنْسِيَّتْ اِشْغَالٌ ایدوب غفلت گلدی آنلر گبی موت ایله متصف اولمدقجه سزله اِنْتَبَاهْ گلمز، "النَّاسُ نِيَامٌ" مفهومی مراددر دیدیلر.

تا به شود آن دو چشم بادآمینا

از دیدو بد خواه ترا خشم رسید

در دیدو بد خواه تو بادآمینا «منه»

الإلهاء: اندك اندك غَلَّه در دهان دَسْتاس
افكندن / اَلْ دَگرمَنك آغزینه آز آز اول
اوگوديله جك تَخِيلی دوكمك. / [۱۸۶و]

الإمهاء: سست گذاشتن عِنانِ اسبان /
آتلك لِحامنی گوشك طوتمق يعني وزن و معنی
إِرْحاءدر.

الإمهاء: آب دادن آهن / دموری صوالمق،
سَقْمی حدید گبی.

الأهواء: گردابها / فتح و نون ایلهدر، گولك
صو چیقان یرلری، مفردی نْهی کسريله لغت
تَجْدیه و فتحله دخی لغتدر، شاعر دیمشدر
که:

سَلَامَ فَاخْتَةٍ فِي فَحَّةٍ كُسِرَتْ
جَنَاحُهَا أَلْقَيْتُ فِي جَنَحِ ظَلَمَاءٍ
بَيْنَا بِفَاغْمَةٍ تَلْهُو وَفَاغِيَةٍ
وَتَحْتَسِي صَفْوَ أَهَارٍ وَأَهَاءٍ

الإهواء: رسانیدن خبر / وزن و معناده إِيصال
و إعلامدر که سوزی یتشدرمك.

الإيهاء: بِدْرِیدن / تحتیه ایلهدر، یرتمق، حَرَق
و شَقَّ گبی.

الإيهاء: سست کردانیدن / گوشك قيلمق
وَآني و ضعيف ايلمك، مجروح قيلمغله ويا بر
شيء يدرمكله كسل و فتور ويرمك، إيناء
گبی.

البلهء: زن کم خرد / فتح موحد و سکون
لاملهدر، عقلی آز خاتون، مذکری أبله مشهوردر
و جمعلری بُلّه در.

التيهاء: بیابان / فوقیه تَحْتیههَنك فوقندهدر،
صحراء ايله وزن و معناده بردر، فَلَاقَ تيهاء
اسيسز مغازه که آنده انسان حیران و سرگردان
اوله؛ زیرا تَايَه حیرتَزده معناسنهدر، وَالَه گبی.

الجبهاء: زن پیشانی فراخ / جیم و موحد
ایلهدر، آلنی بیوک يعني وسعتِ جبینی اولان
خاتون.

الجلهء: زن اصلع سر / لام ایلهدر، باشی
چپلاق خاتون که باش تویی دوکلمش طازلق
اولمش و بعض نسخهده يعني دُغ سر دیو تفسیر
و تأکید واقع اولدی.

الزهاء: زن کم خرد / زای هوز و شد ایلهدر،
بلهء سابق گبی حقا دیمکدر.

الستهء: زن بزرگ کون / مهمله و سکون فوقیه
ایلهدر، صاغریسی بیوک خاتون که نونی
/[م ۱۴۸ظ] ترکیده تاء اولور، مذکری أستهدر.
/[ر ۱۸۶ظ]

السفهء: نادان و بی خردان / فا ایلهدر، علماء
وزندهدر، سفیه لفظنك جمعیدر که بیلمز و
عقلسزلر دیمکدر، خفت و کثرت حرکت آکا
لازم گلور.

السَّنْهَاء: زن دیرینه / فتح و سکون نون
ایله‌در، سنین سنی چوق اولان خاتون،
اصلنده سنه لفظندن متحرکدر.

السنهء: خرما بن یکساله / بر یلیق خرما
فدانیدر، لکن نخله سنه لغتله بر ییل خرما
ویرب و بر ییل میوه‌سز قالان آعاجدر
دیدیلر.

الشَّفْهَاء: زنی که لبها ستر دارد / معجمه و
فا ایله‌در، طوداقلری قالک خاتون، مذکری
أشْفهدر، اصلی شفه تحریک ایله طوداقدر،
پس فُالر حرف شفهی دیمک گرکدر، شفوی
دیمک خطادر دیدیلر.

الشَّوْهَاء: زنی زشت پیکر / بد چهره و قبیح
منظر اولان خاتون که شَاهَتِ الْوُجُوهِ بو
ماده‌دندر ای قُبْحَت.

الشَّوْهَاء: زنی که مردمان را چشم رساند /
ناسه نظری اصابت ایدن خاتون، و تیز
اصابت ایدندر دیدیلر، شَائَةُ الْبَصَرِ و حدیث
البصر معناسنده‌در.

الشَّوْهَاء: اسب فراخ دهن / شَفْه شوهاء
یعنی بیوک آغزی آت، حسنیاتدندر.

الشَّوْهَاء: لب پاکیزه / عیب‌دن سالم اولان
طوداق دیمکدر، لکن فصیح الکلام معناسی
مراد اولور.

الشَّوْهَاء: لب زشت / طوداق زیاده قرمزی
اولمغه قاره ظن اولنوب عیب رتبه‌سنه واره،
علتدن ویا خلقتدن دخی نشأت ایدر دیدیلر،
معنای سابقک ضدی اولمغه أضداددن اولمش
اولور.

الفَوْهَاء: زنی فراخ دهن / فا ایله‌در، بیوک آغزی
خاتون، و مذکری أفوه در.

الْقَرْهَاء: زنی چرکین تن / قاف و مهمله ایله‌در،
وجودی کیرلی و پاسلی خاتون، مذکری أَقره و بو
حالتیه قره دیرلر که باب الهاءده یازلمشدر.

الكَرْهَاء: کُوفقا / مهمله ایله‌در، دگرمی باش،
رَأسِ مُدَوَّرَه گبی، لکن لغتله گره شدید یعنی
قاتی باش معناسنده‌در دیدیلر.

الْكَمْهَاء: زنی نابینا از مادر زاد / آنادن
طوغلدن بری گوزی گورمین خاتون، مذکری
أكمه لفظ قرآنیدر.

الْفَهَاء: زنی که بسخن در ماند / فا ایله‌در،
سوز سویلمکده عجزی اولان خاتون، مذکری
ألفهدر. / [ن. ۵۰ ظ]

الْمَرْهَاء: زنی که سرمه بکار ندارد / گوزینه
سرمه چکمز خاتون، مذکری أمرهدر، یونس امره
بو ماده‌دندر دیدکلی یازلمشیدی. / [۱۸۷و]

الْمَقْهَاء: مثلها / یعنی مرهء معناسنده‌در، مذکری
أمقهدر.

المقهاء: زن سخت سپید / پك آق رنكلى
اولان خاتون، حتى گوگه مائل ظن اولنه،
سودده بو حالت ملحوظدر.

الوجهاء: رو شناسان / جيمله علماء
وزندهدر، ولايتك كبارى و اعيانى، وجوه بلد
/[۱۴۹م] گي، اشراف معناسنه.

الورهاء: زن كم خرد / مهمله ايله حمقاء وزن
و معناسندهدر، عقلى آز اولان خاتون،
مذكرى اوره گلور.

-و-

الأبواء: ماده بزی که بؤل بوی کند / سکون
موحده ايلهدر، سيدك قوخليان كچينك
ديشى اولانى كه عَنَزْ أَبْوَءْ دیرلر كه آخر
ممدوداتده مذكوراتدندر، حتى اول قخونك
كراحت تأثيرى ايله خسته اولور دیرلر.

الأبواء: جایگاهی / بین الحرمین بر محلدر که
غزوات نبویهدن بری آنده واقع اولمشدر.

الإتواء: هلاک کردن / فوقیه ايلهدر، هلاک
ایلمك لكن خاصة مالى هلاك ايلمكدر،
حتى توى فتح و كسر ايله اول مالدر.

الإتواء: مقیم شدن / مثلثه ايلهدر، بر محله
اقامتدر که مثنوى مقام معناسنه بو مادهدندر.

الإتواء: مقیم کردانیدن / آخر کمسنه یی
اقامت ایتدرمك، إیواء گي.

الأجواء: میانهای آسمان و زمین / فتح و جیم
ایلهدر، گوك ايله یرك آرالر، مفردى ﴿جُوْ
السماء﴾ لفظ قرآنیدر.

الأدواء: دردها / مهمله ايلهدر، صیرولقلر، داء
لفظنك جمعیدر كه أثرده "لكل داءٍ دواءٌ" وارد
اولدی.

الإدواء: دردمند کردانیدن / کسر ايلهدر، صیره
و خسته و دردی ایلمك.

الإدواء: پُرْمُرانیدن / معجمه ايلهدر، صولدرمق،
أذوى الحرُّ البقلُ صیجق یشیللگی صولدردی
دیمکدر.

الإزواء: سیرآب کردن / مهمله ايلهدر، صویه
قاندرمق، رَيَان ايلمك.

الإزواء: بیک سو کردن / معجمه ايلهدر، بر
طرفه قومق و بر گوشه یه چکمك، زاویه بو
مادهدن بوجاقددر.

الأسواء: بدیها و زشتیها / فتح ايله و مهمله
ایلهدر، کوتولكلر، نا هموارلقلر، سوء ضمله شَرْدَر
كه خير مقابلیدر و فتحله مدح مقابلی ذمده
زبانزددر كه ﴿دائرة السوء﴾ واقع اولدی.

الإشواء: بگشتن خطا کردن / کسر و معجمه
ایلهدر، اولدرمکده خطا ايلمك يعنى ضربه سی
خَصْمَك سبب موتی اولاجق یرینه راست
گلمیوب خطا ايلمك.

الإشواء: بریان کردن / اتی آتشده پیشروب
بریان ایلمک، لکن بو معنایه شی دیرلر.

الإشواء: باقی داشتن / آلیقومق یعنی طعام و
بلکه بریان اکل اولندقدده بر مقدارینی
آلیقومقدر.

الأضواء: روشناییها / فتح و سکون معجمه
ایله ضوءك جمعیدر، آیدنقلر دیمکدر.

الإضواء: لاغر کردن فرزند / کسر ایلهدر،
ولدی ضعیف قیلمق، فی الحقیقه اقباسندن
برینی آلمقدر بو صورتده بری برینه آرزو کمال
اوزره اولمیوب منی دخی ناقص اولور، اثرده
"إغتربوا ولا تَضُوبُوا" بیورلدی یعنی غربادن و
بیگانهدن زوجهلر عقد ایدک،^{۶۴۴} اقبادن
نکاح ایلمک. / [۱۸۷ظ]

الإضواء: باز جای بردن / یر طومتق، مکان
إتخاذ ایلمک.

أطواء الناقة: راههای پیه بپهلوهایی ماده
اشتر / فتح و سکون مهمله ایلهدر،
سمزگندن ناشی یاغدن دیشی دوهنک
اویلوغنده حاصل اولان یوللر و قَتمرلر، طرایق
شحمیه گبی، دوهنک دیشی اولمسی امر لازم
دگلدر.

^{۶۴۴} سبب ورود دخی عربک محربات قدیمهسندندر که زوج
ایله زوجه فی الاصل اقبادن اولسهلر حاصل اولان ولدلری
ضعیف اولور؛ زیرا شهوت و آرزو بیگانهده بربرلینه اقبادن
زیاده اولور، پس ولد تنومند اولور. «منه»

الإغواء: بی راه کردانیدن / معجمه ایله وزنا و
معنی إضلال گبیدر، شیطان طریق معنویدن و
غول طریق صوریدن چیقارر و إغواء / [۱۴۹ظ]
وسوسه معناسنه استعمال اولندیغی لازمی و
نتیجهسی ملاحظه و اعتباریلهدر.

الإقواء: خالی شدن سرای / قاف ایلهدر،
خانهنک بوش اولمسیدر، أَقْوَت الدَّارِ أَوْ خَالِي
اولدی دیمکدر.

الإقواء: به بیابان رسانیدن / بریهیه گتورمک.

الإقواء: بجایگاهی خالی فرود آمدن / اوتدن و
صودن خالی یره قومتق.

الإقواء: سپری شدن توشه / آرز دوکنمک،
نفاد زاده گبی.

الإقواء: قوی کردن / قوتلندرمک یعنی حیواننک
رزقنده رعایتله قوت گلمگه سبب اولمق.

الإقواء: رشته دو تا کردن / ایپی ایکی قات
ایلمک، بر قاتنه قوت دینور، جناب استاد بو
موادک معنالین یاد و ایراد ایلمشدر **شعر:**

نَوَامِيسُهُمْ أَقْوَتُ قَرَّاطِيسُهُمْ أَقْوَتُ

نَوَاقِيسُهُمْ أَقْوَتُ جَوَاسِيسُهُمْ رُغْبُ

وَأَنْفَاسُهُمْ أَقْوَتُ وَأَقْوَاسُهَا أَقْوَتُ

وَأَكْيَاسُهَا أَقْوَتُ وَأَعْرَاسُهَا رُغْبُ

الإقواء: مختلف کردانیدن قوافی شعر / شعرك
قافیهلری حرکهلرده بربرینه مخالف ایراد اولنمق،

مشرقده طالع اولان رقیبنکدر که قوتلی و حاکم وقتدر.

الأنواء: نباها / اوتقلر که أنواع أنواء أصناف أعشاب.

الإنواء: نیت کردن / کسر ایلهدر، عزیمت و توجه ایلمک.

الإنواء: حاجت گزاردن^{۶۴۵} / حاجت گورمک یعنی کیشینک ایشنی گورب ادا ایلمک.

الإنواء: استخوان خرما بیفکندن / خرمانک چکردگی آتمق، نواة ماده سندندر که چکردکدر، أنوئث دیمک، لَفْطُ الثَّوَاةِ دیمک مقامنه قائم و آنک مفهومی ادا ایدر.

الأهواء: کامهای نفس / فتحلهدر، نفسک مرادلری و آرزو ایدوب هوسکار و مائل اولدیغی اموردر، مفردی هوی قصر ایلهدر.

الإنواء: آهنگ کردن / کسر ایلهدر، قصد و شروع ایلمک.

الإنواء: انداختن / آتمق، هوی دوشمک و إهوا دوشرمک و آتمق.

الإنواء: جای دادن / تحتیه ایلهدر، یر ویرمک، وزنا و معنی إسکان گبیدر، مأوی بو مادهدن مکان معناسنهدر، مثوی دخی سابقدر.

بعضیلر عروضده بر حرف نقصان اولمقدر دیدیلر که بحر کاملک عروضنده واقع اولان قطع گبیدر، بدیعه عیب اولدیغی ظاهردر.

الإنواء: نیست کردانیدن / یوق ایلمک، وزنا و معنی إعدام گبیدر، أَلَوْتُ بِهِ عَنقَاءَ مُعْرِبٍ بو ماده دندر.

الإنواء: اشارت کردانیدن / اشارت ایلمک لکن لباسیله اشارته دیرلر، انواعنه إیماء لفظنده قریبا اشارت اولنمشدی.

الإنواء: پڑمیردن / صولمق، نَرَجِسُهُ أَلَوْتُ گبی، لازمدر.

الإنواء: پڑمرانیدن / صولدرمق، إذواء ایله معنی و وزنا یکساندر.

الأنواء: منازل ماه / فتح و سکون نون ایله جمعدر، منازل قمردر، مفردی نَوَّءدر، برینک مغربده سقوطی در عقب رقیبنک مشرقده طلوعیدر، نوء سقوط معناسنه آنجق بو محله جاریدر، حَرّ و برد و گرم و سرد و ریاخ و أمطار امثالی حوادث روزگاری حق تعالی اول ساقط اولان نجمه تودیع و تخصیص ایلمشدن دیو اولاد عرب اعتقاد ایدرلر، مثلا آتشفه إخرأق خاصه سی عطا اولندیغی گبیدر دیوب، حتی مُطِرْنَا بِنَوَّءٍ امثالی / [۱۸۸و] مثللری واردر که نوء ظهوریله بزه یاغمور یاغدی و اسی اولدی دیرلر، و أصمعی دیر که: بو حکم بونده دگلدر بونک سقوطنده

^{۶۴۵} گزاردن: زای هوزدر، وامت گزاردن گبی. «منه»

البُرْءاء: زنِ سینه برون آمده / فتح موحدہ و سکون زای هوز ایلہدر، گوگسی چیقمش خاتون، مذکری اُتری و علتک اسمی بزادر که کیشینک گوگسی چیقوب آرقه سی ایچنه چوکمک. / [م ۱۵۰و]

الجأواء: لشکر باهن پوشیده / فتح جیم و سکون همزه ایلہدر، آهنپوش یعنی دموره مستغرق اولان چری، اصلنده جُؤوت سَهلت وزنده بر قرمزی رنکدر که غایت قویو اولمغله سیاهه مائل اوله و لونِ حدید بو قبیلدن اولمغله مشتمل اولدیغی جُندی دخی سبب وصف اولدیکه کتیبه جأواء دیرلر.

الجأواء: مادیان تیره رنگ / بوز رنکده اولان قصراق، حجرِ جأواء گبی، و سبب تسمیه سی ینه مذکور وجهدر.

الجُخْواء: زنِ سست پوست / جیمدن معجمه نك تأخیریلہدر، درسی سولپک اولان خاتون.

الجَلْءاء: زنی که موی بر پیشِ سر ندارد / باشنك اوکننده قیللری اولمیان خاتون، مذکری اُجلی بو معناده مذکور / [ن ۵۱و] لکن مؤنثی بلوتدن خالی اولان گوک یوزی معناسنده یازدیلر که استعاره اولنمشدر.

الحْدَواء: باد شمال / بو روزگاره بویله تسمیه یه سبب بلودلری سُوزدیگیدر، مذکرده اُحدی دیمزلر؛ زیرا ریح البته مؤنثدر که

روزگارلر صباح گچوب و نکیباده گلسه گرکدر.
الحَلْءاء: شیرینی / قصری دخی گچمشدر، لذتلیک، مصدردر، طعام معروفه، سبب تسمیه دخی لذتیدر.

الحنْءاء: ماده اشتری که بر پشت کوزی دارد / نون ایلہدر، قانبور اولان دوهدر، ناقه حدابء دینور.

الحَوْءاء: زنِ سیاه فام لب / شد ایلہدر، طوداغنك قرمزیسی سیاهه مائل اولان خاتوندر، مذکری اُحوی گلور، و حضرت آدمک حلیله سی اسمیدر، ع:

آدم ددهمزددر بلی حوا آبهمزددر / [ر ۱۸۸ظ]
الحواء: مار افسای / ییلانچی و ییلان صاحبی، حاوی گبی، اختری مصطفی افندی مرحوم بونده بر یا رسم اولنان ییلانچی کلمه سنی گورب کذاب معناسنی لغتنده درج ایلمش. — سامحه الله تعالی—
الحَوْءاء: نباتهای / ضم ایلہدر، بر نوع اوتلردر که قورت رنگنده اولور.

الحَدْءاء: زن سست گوش / معجمه لرك فتح و سکونیلہ صارقق و صالحی قولقلی خاتون، مذکری اُخدی در، اگر قولاغك صفتی اولورسه مذکرده استعمالی مؤنثیلہ یکساندر.

الحَدْءاء: نباتی که چون دراز گردد سست شود / اوزاندقجه گوشك اولور بر اوتدر.

الدَّجْوَاء: ماده اشتر سیاه موی / مهمله و
جیمله‌در، قیللری قاره اولان ناقه‌در، دُجی
قراکلردر.

الدَّفْوَاء: ماده اشتر دراز گردن / فا ایله‌در،
بیونی اوزن دوه‌در، ناقهٔ عنقاء معناسنه‌در.

الدَّفْوَاء: ماده میشِ سرو واپس کردن شده
/ بویی آردینه بیونوزی اوزامش دیشی قیون.
الدَّفْوَاء: عقابِ ماده / دیشی طاوشانجلدر،
عنزل گبی و سببِ تسمیه منقارینک دراز
اولمسیدر.

الدَّفْوَاء: درختِ بزرگ / بیوک آغاجدر،
حتی اعراب معبود إتخاذ ایدوب تبرکا
سلاحلرین اوزرینه آویخته ایلدکلری آغاجه
دخی دیدیلر که اثرده وارد اولدیغی اوزره آکا
"ذات أنواط" دخی دیرلر.

السَّخْوَاء: زمین نرم / ثانسی معجمه‌در،
یومشق یردر، ارضِ لینه گبی و دوز و وسعتلی
اوله دیدلر، ضدی شجواء معجمه و
جیمله‌در، لکن مصنف آخر ممدوده
یازدی.

السَّغْوَاء: بهره از شب / مهمله‌لرده کسر و
سکون ایله‌در، گیجه‌دن بر ساعت قطعه من
اللیل گبی.

السَّغْوَاء: ماده اشتری که موی بر پیشانی کم
دارد / فتح ایله و فا ایله‌در، آلنده قیللری آز
اولان ناقه.

الشَّغْوَاء: لشکر پراکنده / معجمه و مهمله
ایله‌در، / [م. ۱۵۰ظ] طاغلمش پریشان اولمش
عسکر، کتیبهٔ شعواء گبی.

الشَّغْوَاء: زنی که دندان فزون دارد /
معجمه‌لرله‌در، اوزن و سائر مخالف دیشی اولان
خاتون، أشغی مذکریدر.

الشَّغْوَاء: عقابِ ماده / دفواء گبی طاوشانجلدر،
اوست منقاری آلتندن اوزن ازلدیغیچون تسمیه
قیلندی، عقال گبی.

الشَّوَاء: بریانگر / حواء وزنده‌در، بریانجی و
طبّاخ شوا.

الصفْوَاء: سنگ نَسُو و سخت / مهمله و فا
ایله‌در، صیرنْجاق و قَائِقَنْجَق قوی و متین طاش.

الضَّهْوَاء: زنی که حائض نشود / معجمه
ایله‌در، حیضی اولمیان خاتون، و یا ایله ضهیا
دخی گلور.

العَنْوَاء: پیر زنِ بسیار بزرگ / مهمله و فوکیه
ایله‌در، سنی حدینی تجاوز ایدن خاتون، عِتی و
عُتُو گبی.

العَنْوَاء: ماده کُفتارِ بسیار موی / مثلثه ایله‌در،
قیللی چوق اولان قورد که یلیلی دیرلر.

العُدَّاء: مشغولی / مهمله لرله علماء وزنده در، مشغوللق يعني اول محلدرد که آنده قاعد اولان دائما شغل ایده آسوده اولوب سکون ممکن اولمیه، مثلاً صدر وزارت گئی. [۱۸۹و]

العدواء: زمین سخت و خشک / قاتی و قوی یر، ارض صلبه گئی.

العدواء: دوری سرای / اوک ایراقلغنه دیرلر، بُعد الدار گئی.

العرواء: لرزه تب / رای قرشت ایله در، استمه نك دترمه سی، رعشة الحمی گئی، بعضیلر اول ائناده اولان برودتیدر دیدیلر.

العشواء: زن شب کور / فتح و سکون معجمه ایله در، گيجه گورمین خاتون، مذکری أعشی در.

العشواء: ماده اشتری که پیش خویش نبیند / اوکونی گورمین ناقه در، الّتي لا ترى أمامها گئی که ضرویده حَبَطَ حَبَطَ عشواء گلمشدر.

العكواء: ماده میش سیاه و دُنْب سپید / کندی قاره و قویریغی آق اولان دیشی قیون.

العواء: ستاره از منازل ماه / شد ایله در، یگرمی سکز منازل قمرک بریدر، مقصوره ده مبسوطلردر.

العواء: کون / دیر معناسنه، بو دخی قصرا ذکر اولندی، فارسینك فوقی تا اولدقده ترکیسی اولور، قصرا دخی سابقدر.

العشواء: مادیان سپید سر و جز / معجمه لرله در، باشی بیاض اولان قسراق و غیری دیشی حیوان.

العُواء: اول جوانی / علماء وزنده در، گنجلگك اولیدر، حادث سن گئی.

الغواء: رفتن چنانکه بازش نتوان داشتن / سرعتله گتمك که گيرو چوپریلمك ممکن اولمیه، سیر سریع گئی.

الفجواء: زنی که زانوهایش از یکدیگر دور بود / فا و جیمده فتح و سکون ایله در، دیزلری برپیندن بعید اولان خاتون.

الفجواء: کمان زره از دسته دور / کِرشی قبضه سندن بعید اولان یای.

الفحواء: مقصود از سخن / مهمله ایله در، معنی معناسنه در، مقصوره سنده کی اعتراض وارددر.

الفنواء: درخت بسیار شاخ / نون ایله در، اللری چوق اولان آعاج شجرة فنواء لفظنده آخر مدوداتده خلافن یازدی.

القرواء: ماده اشتر سخت پشت و جز / قاف و مهمله ایله در، آرقاسی قوی و متین اولان ناقه و غیری دیشی حیوان، مذکری یوقدر.

القَصَواء: ماده اشتر بریده گوش / قولاغی
کسلمش ناقه‌در.

القَصَواء: ماده بزى بریده گوش / قولاغی
کسلمش دیشی کچی.

القَصَواء: نام اشتر پیغامبر علیه السلام /
حُدی خوان جمارؤ شریعت حضرتلرینک
دوله‌لندن برینک اسمیدر.

القَعَواء: زن باریک ساق / بالدری
/[م ۱۵۱و] اینجه اولان خاتون، بونک دخی
مذکری یوقدر.

القَنَواء: زن بلند بینی / برونی یوکسک اولان
خاتون، مذکری حلیه شریفده آقنی الأنف
واقع اولدی.

الكَزَواء: زن باریک ساق / مهمله ایلهدر،
وزن و معناده قعواء ایله بر فحواده‌در، دقیقه
الساق گبی.

اللَّأَواء: رنج و سختی / همزه ایلهدر، شدت
محبتدر، لفظ حدیثده واردر که بر کمسنه‌نک
اوج قزی اولسه و آنلرک لَأْوالرینه صبر ایلسه
آنلر جهنمه سپر اولورلر. / [ر ۱۸۹ظ]

اللَّخَواء: زن بیهوده گوی / معجمه ایلهدر،
باطل سویلیجی که مذکری ألخی گلور.

اللَّخَواء: ماده اشتر که یک زانویش ستر
تراز دیگر / بر دیزی بریندن غلیظ اولان
ناقه.

اللَّخَواء: ماده عقابی که منقار بالاینش بخلاف
زیرین بود / بروننک اوستی آلتنه اویماین دیشی
طاوشانجل.

اللَّهَواء: جایگاهی / بر یرک آدیدر که بعض
أشعارده إشعار اولنور.

المَصَواء: زن که برران گوشت دارد / مهمله
ایله‌در، اویلوغنده اتی اولمیان خاتوندرد، قَلَّت
عدمند کنایتدر کما فی الآیة ﴿فلیضحکوا
قلیلاً﴾.

المُضَواء: پیش رفتن / ضم و سکون معجمه
ایله‌در، ایلرو گچمک، إمام أمامه تقدم
بالمقام ایلرسی گبی.

المُطَواء: هجیدن / علماء وزنده مهمله ایلهدر،
گَرْمُک.

النُّجَواء: مثله / وزنا و معنی مُطَواى سابق گبیدر
که تمطی معناسنده‌در.

-ی-

الأَحْواء: زندگان / فتح و سکون مهمله ایلهدر،
دیری کمسنه‌لر، لفظ کریمده ﴿بل أَحْواء﴾ وارد
اولدی، أمواتک مقابلیدر، مفردی حیّ در.

الأَحْواء: قبیله‌ای عرب / عربک قبیله‌لرینه أَحْواء
دیرلر، قبائل گبی، حتی حیّ محله‌یه دخی دیرلر،
تشبیها إمام حیّ سر قبیله، جماعتک باشی رئیسی
دیمکدر.

الإحياء: زنده کردن / [ن ۵۱ ظ] کسر
ایله‌در، دیری ایلمک، مصدر معروفدر.

الإحياء: در فراخی نعمت شدن / وسعت
نعمته مصادفه ایلمک، و اولتی صولی یره
دوشمک.

الإحياء: در باران شدن / یغموره طوتلمق،
تصادف حیا گبی که مَطَرَه حیا دیرلر.

الأشياء: چیزها / فتح و سکون معجمه
ایله‌در، موجود اولان نسنه‌لر، اصلنده فعلاء
گبی شیاء ایدی ایکی همزه‌بی ثقیل گورب
تقدیم ایلدکلرنده لَفْعاء گبی اشیاء اولدی،
مفردی شیء ترکیده دخی جمله شیلره إطلاق
اولنور، ع:

نَسَّيَ اللهَ شَيْئًا لَا كَالْأَشْيَاءِ

الإغیاء: مانده کردن / مهمله ایله‌در، وزنا و
معنی إِتْعَاب گبی یورمق، متعدیدر.

الإغیاء: مانده شدن / یورغون اولمق، لازما
دخی زبانزدر.

الأفیاء: سایهای پس زوال / فتح و سکون
فا ایله‌در، زوال یعنی استوادن شمسک زوالی
وقوعنده اولان گولگه‌لردر، مفردی فِیء در،
اول ظَلَّه فِیء دیدکلری بر طرفدن جانبِ آخره
رجوعی ایچوندر که نعمت معناسنده‌در،
شمسک ناسخ اولدیغی سایه‌یه ظلّ دیرلر و
شمسی ناسخ اولان سایه‌یه فِیء دیرلر که

شمسک وجودی آنی سابق اوله، و ظل دخی
دیرلر لکن / [ر ۱۹۰ و] اگر شمسک زوالیه
مسبق اولمزه ظلّ دیرلر فِیء دیمزلر.

النّدياء: زنِ بزرگ پستان / فتح مثلثه و سکون
مهمله ایله‌در، مهمه‌سی بیوک اولان خاتوندر.

الثریاء: [م ۱۵۱ ظ] زمینِ مُدار / مهمله ایله‌در،
یاش یر، ارضِ رَطْبَه گبی.

الحذیاء: شاگردانه / تأخیر معجمه ایله‌در،
غنیمتدن احباب و اتباعه ویریلن مالدر،
مقصوره‌ده دخی مذکوردر.

الحشیاء: زنِ که علتِ دَمَا دارد / صَوْلُتْغان یعنی
تَوَاثِرِ نَفْس دیدکلری مرضدن خسته اولان
خاتوندر.

الحزّیاء: زنِ شرمگین / معجمه‌لرله‌در، اوتانجی
خاتون، حیادار گبی، مقصورا دخی گچمشدر.

الدّجیاء: شبِ تاریک / مهمله و جیم ایله‌در،
قراقلق گیجه، لیلَه ظلماء گبی.

الدّهیاء: سخنی سخت / قتی سوز یعنی بَدَلِگی
تأکید ایچون گلوب از جمله بلا معناسنه اولان
داهیه‌دن دَهِيَّة دَهیاء دیرلر زیاده شدید بلا و
مصیبت دیمک اولور.

الصّدياء: زنِ تشنه / مهمله‌لر ایله‌در، صوسز
اولان خاتون، مذکری صادی و صَدّیان گلور.

الضَّحِيَاءُ: شبِ روشنِ بی ابر / معجمه
ایله در، بولتسز و صفوتلی گیجه که مهتاب
اولیه ینه ضیادار اوله، لیلَه ضحیاء گئی.

الضَّمَيَاءُ: زنی که حیضش نیوفتد / حیض
گورمین خاتون، مذکری اولماز.

الضَّهَيَاءُ: مثلها / میم بدلی ها ایله دخی
لغتدر.

الضَّهِيَاءُ: زنی پستانش خُرد / مِمسی کوچک
اولان خاتوندِر، ثدیای سابقک ضدی
اوزره در.

الضَّهِيَاءُ: گونه از درختی خار / بر نوع
دیکن آعاجیدر.

الطَّحِيَاءُ: شب تاریک / مهمله و معجمه
ایله در، ظلماء لفظیله وزنا و معنی یکساندر
که قراقلق گیجه در.

الظَّمِيَاءُ: زنی باریک لب / معجمه ایله در،
طوداغی اینجه خاتون، لکن بو حالت
تشنه لگندن گلمش اوله.

الظَّمِيَاءُ: ساق اندک گوشت / آتی آز اولان
بالدر که ساق ظمیاء دینور، مذکرده
زیانزدر.

الظَّمِيَاءُ: چشم تَنک بَلک / قپاغی یوفقه
اولان گوز، رقیقُ الجُفُن گئی. / [ر. ۱۹۰ ظ]

الْعَلِيَاءُ: بلند / فتح مهمله و سکون ایله در،
یوکسک اولان شیء، غَرفَه عَلِيَاء و رتبه عَلِيَاء
گئی.

الْعَلِيَاءُ: همه جای بلند / هر یوکسک یردر،
مکانِ رفیع گئی.

الْعَمِيَاءُ: زنی نابینا / گوزی گورمین خاتون،
مذکری اعمی گلور، جمعی ﴿عُمِّي﴾ لفظ
قرآنیدر، و علته عماء دیرلر.

الغَضِيَاءُ: درختانِ امرودِ کوهی / معجمه لرله در،
أَحْلَد دیدکلری امرود چوق بتمش اولان یر.

اللَّمِيَاءُ: زنی سیاه فام لب / سیاهه مائل اولمش
طوداقلی خاتون، حتی شاعر دیمش، شعر:

يا حبذا الرُّبْعُ من سلمى بذی سلم

يا حبذا جَزْعِي في جِرْعِ لَفِيَاء

اللَّيَاءُ: زمینِ دور از آب / شد ایله در، صودن
اوزاق اولان یر.

-ومنه بزيادة الهاء-

آخرینه هاء زیاده اولمغله استعمالی شایع اولان
کلماتِ رباعیه در، معلوم اوله که بو هائیات
هَوَّهَاء لفظندن غیری جمله سی محلزنده
مذکورلدر.

-ح-

الصَّحَاءُ: زمینِ سخت / قتی یر، ارضِ صلبه
گئی.

-د-

الصَّلْدَاءُ: مثلها / سابقيله لفظِ مرادفُ المعنادر.

-ذ-

الْجُلْدَاءُ: مثلها / جیم ايله بو دخی آنلر گبیدر.

الْهَذَاءُ: بیهوده گوی / هذیان ایدن کمسنه در.

-ز-

الزَّيْءَاءُ: کناره پر مرغ / قوش قنادینک اوجی.

الزَّيْءَاءُ: زمینِ پشته / یوکسک و تومسک دیدکلری دَپَه، کثیب گبی.

-ق-

الْقَبْقَاءُ: زمینِ سخت فراخ / پک و بول یر، ارضِ صَلْبُهُ واسعه گبی.

-ل-

السَّاءَةُ: خارِ خرمابن / خرما آغاجنک دیکنی.

-ه-

الهَوَاءُ: مردم کم خرد / عقلی / [م ۱۵۲و] قلیل اولان کمسنه در.

-و-

الْحَوَاءُ: نباتی / بر نوع اوتلقدر، ایکی ها ايله اولان کلمه سابقه دن ماعدا بو ألفاظ

هائیه ثمانیه نك هر بری محللرنده دخی مبسوطلردر.

-الخماسي-

کلمات ممدوده دن بشر حرفلي اولان کلمات بیانیدر.

-ا-

الْإِرتَاءُ: رأى دیدن / رأى دندر، تاء إفتعال عقبنده همزتين میاننده أَلَف ايله در، بر امرده مناسب حال اولان تدبیری تعقل و تفکر و افاده ایلمک.

الْإِشْتَاءُ: سبق بردن / بو دخی إفتعال وزنی اوزره در، اصلی شَأو همزه ايله وزنا و معنى سَبَق گبی گچمک، و قبله شَوء دخی دیرلر، مشاءة و ملاقاته وزنده مسابقه در پس إشتاء لفظی سبقت ایتمک معناسنه در، استماع معناسنه دخی مرویدر.

الْإِشْتَاءُ: درنگی شدن / بو دخی لفظ مزبور گبی همزتين ايله إفتعال صیغه سیله در، اَکَلْنَمْک، تَوَقَّف و مَطْل و بُطُو گبی. / [ر ۱۹۱و]

الْإِشْتَاءُ: دور شدن / بو دخی همزتين ايله إفتعال وزنده ایراق و اوزاق اولمق.

-ب-

الْإِجْتِبَاءُ: بر گزیدن / اوگرتلمک، معنى و وزنا إنتخاب و إختیار و إنتقاد و إصطفاء دیمکدر.

الأحباء: دوستان / فتح و کسر مهمله و شدّ
موحده ايله در، سَوَّكُلُولِر، حبیبك جمع
کثرتیدر.

الإختباء: ازار بستن / إفتعال گبیدر، پشتمال
طوتنمق که بر ایکی صورتله اولور، بری
معروفدر و بری دخی قعودی حالتده دیزلرین
دیکوب اللرین دیزلرینه باغلامق و دخی نماز
ایچون لباسک اوزرینه قوشاق گبی بر شیء
باغلامقدرد که رکوع و سجوده آچیلوب مانع
صفای توجه اولمیه دیدیلر.

الإختباء: پنهان شدن / سکون معجمه ايله
إفعالدندر، گیزلنمک که بعض احزابده حَبَّأْتُ
سَتَرْتُ دیمکدر دیدیلر که اثرده "المرءُ مُحَبُّوُ
تحت لسانه" بیورلدی ای مستور.

الإرتباء: چشم داشتن / مهمله ايله در،
إفتعالدن گوزتمک و نظر ایلیمک ریئه قَرَأُول
معناسنه بو ماده دندر.

الأرتباء: پسران زن / أحباء گبی ریپک
جمعیدر که ریپ آمَكْسِر دیدکلری اوگی اوغل
که زوجه سنک اوّلکی زوجندن اولان ولدی.

الأطباء: بچشکان / طبیبلر که خسته لره
تدبیر ایدوب معالجه ایدرلر.

الأطباء: خوانندگان / اوقیجیلر، مطلقا علمه
طالب اولنلر.

الأقرباء: نزدیکان / سکون قاف و کسر مهمله
ایله جمعدر، یقینلر که ترکجه خصیملردر، مفردی
قربیدر.

الإقتباء: خویشتن را بخور کردن / کسر اول و
فوقیه ايله إفتعال وزنده در، کندینه تُوتْسو ویرمک،
بخورلنمق، تبخّر گبی.

الإنسباء: از چیزی بیرون آمدن / نون و مهمله
ایله إنفعال وزنده در، بر شیدن چیقمق، لباس و
خانه گبی.

الأنصباء: بهرها / أقرباء وزنده در، نصیبک
جمعیدر حصّه یعنی پای و حاصل قسمت.

الألباء: خردمندان / أطباء وزنده شدّ ايله در،
لبیبک / [ن ۵۲و] جمعیدر، عقل صاحببری،
عقلاء گبی.

الحنطباء: خُوزْدُوی نَر / مهمله و نون و معجمه
ایله در، طُكُوْزَلان دیدکلری بوجگک ارکگیدر،
حُنفَساء ايله وزن و معناده همتادر.

العنطباء: مَلَخ نَر / ارکک چکرکه که جراد و
عَنْطُوب^{۶۴۶} معناسنه.

النکباء: بادی که میان صبا و شمال جهد /
نون ايله در، صبا ايله شمال دیدکلری روزگارک
آراسندن اسن روزگاردن نکباء دخی دیرلر که
یازلمشدر، تخفیمنی تفهیم ایچون تصغیر
اولنمشدر؛ زیرا تصغیر أحياناً تکبیر ایچون دخی

-ت-

الإحتناء: بفریفتن / مهمله ایله در، إفتعالدندر، متعدیدر، تانك بری کلمه دندر، آلامق.

الإحتناء: فریفته شدن / آلدنق که لازمدر، مطاوعت ایچوندر.

الحقیئاء: شرم داشتن / اوتانق که حیا ایلمکدر.

-ث-

الإرتئاء: شوریده شدن / قاریشق اولمق، إختلاط ایله وزن و معناده همعنادر.

الثلاثاء: سه شنبه / صالی گونی که هفته نك اوچنجی گونیدر، اسم قدیمی جباردر و شنبه لفظی ایرته و صکره دیمکدر که غدة البدورده مذکوردر.

القریئاء: نام جایگاهی / فتح قاف و کسر مهمله و تحتیه ایله در، بر یرك آدیدر که بین ادبا شهرتمادر.

القریئاء: گونه از خرما / خرما آغاجنك بر نوعیدر، قورق ایکن اكله صالح اولور.

الکریئاء: مثله / سابقی گبیدر که قاف گبی کاف ایله دخی لغتدر.

الکثاء: زمین بسیار خاك / مثلته ایله طیراغی چوق یر که طاشلی دگل.

-ج-

اولور. بو نکیاء غایت بارددر سائرلری / [م ۱۵۲ظ] گبی دگلدر، و نکیاء لفظی فی الأصل روزگارک عادتاً اسدیگی درت یردن عدول ایدن یلک اسمیدر که بو دخی درت اولور، و بونلرک دخی هر برینک اسم خاصی واردر، صبا ایله جنوب بیننده اولان نكبایه ازیب دیرلر و صبا ایله شمال میاننده گلن نكبایه / [ر ۱۹۱ظ] صابییه دیرلر که صبادندر و شمال ایله دَبُور آراسنده وَّزان اولان ریجه قَرّه دیرلر فتحله و کسر ایله دخی لغتدر حتی قاره دیرلر بارد معناسنه و بو معناده جَرَبیاء دخی گلور و ترکیده قاره یلی دیدکلری آندن غلطدر، و دَبُور ایله جنوب اورته سنده چَهان اولان روزگار هیف دیرلر که حارّه در که نکیاء مذکوره مقابلیدر، بو سکز روزگارده مقابله ملحوظدر. بو دیارمزده قَرّه یل اُبرد و شمال که پویراز دینور بارد معتدلدر و جنوب که لودس دیرلر حارّه و ازیب که بو دیارده کَشِشلمه إطلاق اولنور اَحَرّدر. بو بحثه دائر بعض کلام صباى مقصورده دخی افاده اولنمشدر.

الهازباء: ماهی خُرد / اوافق بالق، سمک صغیر معناسنه.

الهندباء: کاسنی / بر نوع اوتدر، اَطَبانک مستعملیدر و قاصنی یه دخی دیرلر، قصر ایله مذکوردر.

الإِرتِجَاءُ: امید داشتن / رجادن إفتعال
وزنده در، آرزو و امل و مراد ایلمک.

الإِلتِجَاءُ: پناه گرفتن / بر یری صغناجق و
قورناجق محلّ عدّ ایلمک که سابقی بایندندر.

الإِنتِجَاءُ: با یکدیگر راز کردن / نون ایله
نجوة لفظندن إفتعالدر، سِرّا سوز سویلشمک.

الحَوَیْجَاءُ: اندربایست / حاجتدن حوچاء

لفظنک تصغیریدر، حاجت و نیاز و هرنه که
گرکلو ایسه دیمکدر، لُویچاء گئی. / [۱۹۲و]

الحَبَّاءُ: اشتری که گشتی بسیار کند /
چوق اررککلک ایلیان یعنی دیشی یه آرزوسی
زمانی چوق اولان دوهدر.

الحَجْوُجَاءُ: مردی دراز پای / جیملر میاننده
واو ساکن و سائرلری فتحه لرله فَعَوَعَل
وزنده در، اوزن آیاقلی کمسنه.

الدَّخْرُجَاءُ: لعبی که کودکان بدان بازند
/[۱۵۳م] مهملات حروف ایله در، صبیله
مخصوص بر اوینندر.

السَّجْوُجَاءُ: مردی دراز پای / معجمه
ایله در، حَجْوُجَاءُ سابق ایله وزن و معناده
یکساندر.

الغُرَبَاءُ: نیم روز و هر روز آب دادنِ اشتر
/ مهمله لرله مصغّردر، هر گون وقتِ زوالده
دوهیه صو ویرمکدر و بر نوبتی صباح زماننده
اولق دخی مرویدر.

اللُّوْجَاءُ: اندربایست / حاجتدر که حویچاء
سابق ایله بر معنایه و برابر مستعملدر که حویچاء
و لویچاء دیرلر.

النَّفَرُجَاءُ: آنکه عورتِ خویش بُرهنه کند / نون
و فانک فتحه لری و مهمله نك سکونیه در،
غیریلرک نظری جائز اولیان یری چپلاق بولنان
کیشیدر، مکشوفُ العوره معناسنه.

-ح-

الإِجْتِجَاءُ: از بُن برکندن / جیم تحتنده فوقیه ایله
إفتعالدندر، بر نسنه پی دیندن قوپارمق.

الأَشْخَاءُ: تنگ دستان / فتح و کسر معجمه
ایله در، شَجِیْحک جمعیدر یعنی بخیللر که غنیده
دخی شَخّ اولور، تنگ دستان آلی دار اولنلر
فقراء دیمک.

الأَصْحَاءُ: تَن دُرُستان / مهمله ایله در،
صحیحک جمعیدر که صاغ دیرلر خسته و علیل
دگل، صحیح الجسم دیمک.

الإِلتِجَاءُ: ریش در آوردن / لام و فوقیه ایله
إفتعال وزنده در، صَقَّالْتَمَق، إرسالِ لَحیه
معناسنه در.

الإِلْتِجَاءُ: پوست از درخت باز کردن /
آغاجک قابوغن صومیق، لَحَوْدندر و اویدر.

الإِئْتِجَاءُ: اعتماد کردن / نون ایله إفتعالدندر،
طیانق صول طرفنه اعتماددر.

الإنتحاء: آهنگ کردن / تعرض و قصد و عزیمت ایلمک، شروع گئی.

الإنمحاء: سترده شدن / إنفعالیدن، محو اولمق و قازنمق.

الکزدحاء: رفتنی که گام نزدیک نهند / مهمله لرله در که آدمینی بربرینه یقین اتوب سرعتله یوریمک، و کردحه و امثالی حرف حاده گلور.

-خ-

الإلتحاء: نانِ تَر کرده خوردن / إفعال وزنده در، ایصلانمش اتمک یمک، اکلِ خبزِ رطب گئی.

الإلتحاء: بزرگواری کردن / مال ویرمک معناسنه لحادن اولوب صاحب گچنمکله تعظم و بیوکلنمک.

-د-

الإبتداء: آغاز کردن / موحدّه ایله إفتعالدندر، باشلامق معناسنه، ع:

افتتاح و ابتدا آغاز کردن باشلامق

/ [ر ۹۲ ظ]

الإجتداء: عطا خواستن / عطاء معناسنه اولان جداءدن إفتعالدر، کرم و إحسان طلب ایلمک.

الإرتداء: دستار بر سر پیچیدن / مهمله ایله در، صارغی باشده صارمق.^{۶۴۷}

الإزمداء: خاکستر / کول دیدکلری غباردر که آتشدن حاصل اولور، رماد گئی.

الأشداء: سختدلان / أطباء وزنده شدیدک جمعیدر، صلابت و شجاعت صاحببری ﴿أشداء علی الکفار﴾ گئی.

الإعتداء: از حد در گذشتن / مهمله ایله إفتعالدر، حدی تجاوز ایلمک، تعدی گئی.

الإعتداء: بیداد کردن / ظلم ایلمک، ﴿فمن اعتدى بعد ذلك﴾ الآية بو ماده دندر.

الإغْتداء: بامداد کردن / معجمه ایله غد ماده سندن إفتعالدر که صباحلمک معناسنه.

الإفْتداء: خویشن باز خریدن / فا ایله باب مذکور دندر، کندینی صاتون آلق و یرینه فداء ویرمک.

الإفْتداء: بر پی کسی رفتن / قاف ایله در، بر کمسنه نك آردندن گتمک یعنی آکا اویمق صوری ویا معنوی / [م ۵۳ ظ] اولسون آکا پیرو اولمق.

الإنْتداء: انجمن کردن / نون ایله ندیدندر، جمعیت و دَرْنُك ایلمک.

^{۶۴۷} اثرده "الإرتداء لبسة العرب والإلتفاع لبسة الإيمان" وارد اولوب، ارتدایی شارح لر کتفین اوزره وضع ردأدر دیدیلر، والتفاع باشنی ویوزنک اکثرینی ستر ایلمکدر، کثرت علم و وفرت حیادن گلور. «کنار»

الإِتِّدَاء: بانجمن رفتن / جمعیت مجلسنه وارمق.

الإِهْتِدَاء: راه راست گرفتن / إفتعالدر، طوغری یوله گتمک، طریق مستقیمه سالک اولمق.

الإِهْتِدَاء: راه یافتن / یول بولمق یعنی مطلوب اولان امرک طریقی اجتهاد ویا استدلال طریقیله بيلمک و بولمقدر.

الأَوْدَاء: دوستان / وزنا و معنی أحبَاء گبیدر که مذکوردر.

الرُّعَيْدَاء: آنچه از فضله طعام بریزد / مهملتین و صیغه تصغیر ایلهدر، طعامدن آرتانی دوکن کیشی اکثریا صفره خادمی اولنلرک / [ن ۵۲ ظ] کاریدر.

الرَّمْدَاء: خاکستر / إرمداء سابق ایله وزن و معنی و مادهده دخی همتادر، کول که انگشتدن پیدا اولور.

السُّوْدَاء: میانِ دل / مهمله و تصغیر ایله قلبک اورتهسی.

السُّوْدَاء: جایگاهی / بر یرک اسمی که محلّ مخصوصک نامیدر.

العَبْدَاء: بندگان / کسرهلر و شد ایله عبد لفظنک یگرمی عدد جمعنک بریدر که مقصورنده نظما یازلمشیدی.

-ذ-

الإِخْتِدَاء: بکسی پی بردن / مهمله ایله إفتعالدندر، بر کمسنه نك ایزینی گوزلک، إئترینه اقتفا ایدوب آکا تابع اولمق.

الإِخْتِدَاء: بر نهاد کسی کار کردن / بر کمسنه نك طبیعی و مشرپی اوزره ایش گورمک.

الإِخْتِدَاء: نعلین^{۶۴۸} در پا کردن^{۶۴۹} / نالین گیمک، تَنُعَلْ گبی. / [ر ۹۳ و]

الإِغْتِدَاء: غذا کردن / غذاء لفظندن إفتعالدر، غداننمک، غذاء بدلِ ما یَتَحَلَّل در.

-ر-

الإِجْتِرَاء: دلیر شدن / جراءتدندر، حمله ایلمک و شجاعت گوسترمک.

الإِذْرَاء: فریفتن / کسرهلر و شد مهمله ایلهدر، آلدماق، حيله و خَدْعَه قیلیمق.

الإِذْرَاء: برمیدن / معجمه ایلهدر، آتمق، مطلقا القا معناسنه براقمق تحم و سائر نسنه اولسون مفید و مضر اولسون.

الإِزْدِرَاء: خوار داشتن / زای هوز و مهمله ایله إفتعالدندر، خور و حقیر طوتمقدر.

^{۶۴۸} نعلین غلطی نالین و ترکیسیدر. «منه»

^{۶۴۹} در پای قیدی لازم دگلدی؛ زیرا نعلین تاجه دیمزله، دیسهلر دخی ینه قید لازم اولماز. «منه»

- الإِشْتِرَاءُ:** برگزیدن / وزن و معناده و بابده
دخی انتخاب گبیدر، بگنمک، رأی رزین و
فکر متین مأمول ایلمک.
- الإِشْتِرَاءُ:** خرید و فروخت کردن / شرادن
إِفتعالدر، آلق و ویرمک، آلس ویرش ایلمک،
بو ماده أصداددندر امثالی شِراء لفظنده جمع
اولمشدر.
- الإِغْتِرَاءُ:** بکسی فرو آمدن / بر کمسنهیه
طلب ضمننده وارب اینوب قوتمق.
- الإِغْتِرَاءُ:** بدی پیش آوردن / بر امرِ مَكْرُوه
عارض اولمق.
- الإِفْتِرَاءُ:** دروغ نهادن / فا ایله فُزیه‌دن
إِفتعالدر، واقع اولمین بر امری اسناد ایلمک که
معروفدر.
- الإِفْتِرَاءُ:** پوستین در پوشیدن / فَرُودن اولوب
کُورُک گیمک معناسندهر.
- الإِفْتِرَاءُ:** بَشَهرها گردیدن / قریه‌دن إفتعالدر،
ولایت ولایت طولاشمق که سیر و سیاحت
معناسنه.
- الإِکْتِرَاءُ:** بکری سِتَدَن / کرایه ویرمک.
- الإِمْتِرَاءُ:** بَشک بودن / مرادنر، شبهه
ایلمک یعنی بر امرک ایکی طرفندن برنده یقینی
گلمیوب مشکوک قالمق.
- الإِمْتِرَاءُ:** بیرون آوردن / چیقارمق یعنی آت و
غیری حیوانک إبرام ایله هنرینی اجرا ایتدرمک.
- الإِنْبِرَاءُ:** پیش آمدن / موحدہ ایله إنفعال
بایندندر، بر کمسنه‌نک کارینه مقابله و معارضه
و اعتراض ایلمک.
- الإِنْبِرَاءُ:** کوز شدن / مهمله ایله باب
مذکورنددر، میل و إعوجاج یعنی آگلمک لکن
معنوی اولان آگلمک که حسنِ حُلُق و ملائمت
معناسنه مهموزدر.
- الإِنْسِرَاءُ:** / [م ۱۵۴] غم و رنج زائل شدن /
تاسه و غصه و کدر و حزن گتمک.
- الإِنْفِرَاءُ:** شکافته شدن / فا ایله‌در، وزنا و معنی
إنشقاق که یارلمقدر.
- البُتْرَاءُ:** آفتاب / موحدہ تحتنده فوقیه ایله
تصغیر صیغه‌سی اوزره‌در، گنش که شمس و سائر
اسماء کثیره‌سی واردر.
- الحُمَرَاءُ:** عائشه رضی اللہ عنہا / حمراءنک تصغیریدر،
قرمزی بکزی قرچغز دیمکدر. سلطان الأنبیاء علیه
و علیهم التحایا حضرتلری گاهی عالمِ إستغراقیه
وارب روح شریفلری صفای شهود ایله جسم
لطیفلرندن مفارقت ایلمک خوقی هنگامنده
حضرت صدیقه‌یه خطاب مستطابلرنده
/[۹۳ظ] برای تکبیر اولان تصغیر صیغه‌سیله
حمیراء دیو بیورر ایدی که سویله بکا یا حمیراء
دیمکدر، نسا زینتِ دنیا اولمق اعتبار ایله احوال

اخرویه‌دن اولان جمع و إستغراقدن بویله دیوب
عائشه جنابنی سویلتمکله عالم فرق و افتراقه
گلوردی. حتی مرشدِ بیمانند خواجه کمال
خجند بیورمش، بیت:

این تکلفهای من در شعر من
کلمینی یا حمیرای منست

الْحُمَيْرَاءُ: مرغِ سرخ سر / قرمزی باشلی بر
قوشدر ترکجه قیا بلبلِ دیرلر، حمراء و حُمَر
دخی دیرلر، سرچه قدردر.

الشَّعْبَاءُ: گونه از مگس / معجمه و مهمله
ایله‌در، بر نوع سککدر که اِگنه‌سی اولر،
شعراء دخی سابقدر.

العَشُورَاءُ: عاشوره / معروفدر، فارسیده
هفت دانه دیرلر، مقصوراتک سداسیه‌سنده
ایراد اولنمشدر که محرم آینک اوننجی
گونیدر، عیندن صکره ألف دخی لغتدر.

عَفَّارَاءُ: نام شهری / مهمله و فا ایله‌در، بر
بلده‌نک علمیدر، عَفْرین گبی.

الْغُبَيْرَاءُ: سنجِد / معجمه و موحدده ایله
صیغهُ تصغیر اوزره‌در، ایگده دیدکلری
میوه‌در، غبیراء بیانسیدر.^{۶۵۰}

الْغُبَيْرَاءُ: نبیذ گاؤرس / داری بوزاسی لکن
گاؤرس و معربی جاؤرس صورت داریسی

دیدکلری نوعدر که ارزن صوریدر اسم عربیسی
کسیندر.

الْغُرَبَاءُ: مرغی / إهمال ثانی ایله تصغیر اوزره‌در،
بر نوع قوشدر.

الْكُدَّيْرَاءُ: خرماي بشیر آغشته / مهمله و
تصغیر ایله‌در، سود ایله ایصلا‌تدقلری خرما‌گی.

الْمُرَبَّاءُ: جَو دو پهلُو / إهمال و وزن مزبور
ایله‌در، بغدای ایچنده بر نوع آجی دانه‌در،
ماروره دخی دیرلر.

-ز-

الْإِجْتِرَاءُ: پسنده شدن / جزاندنر، وزن و
معناده اِکتفاء گبی، احتیاجدن قورتلمق و مستغنی
اولمق.

الْإِعْتِرَاءُ: خویشتن را بکسی باز خواندن /
مهمله ایله عَزُودن وزن و معناده اِنتسابدر، کندی
بر طرفه مستند گوسترمک مثلاً فلان زاده‌یم و یا
فلانک نصبِ عینی و نظر کرده‌سیم دیمک گبی
لکن کذبنده شایعدر.

الأَعْرَاءُ: عزیزان / فتحله و کسر مهمله و شِدِّ
معجمه ایله عزیزک جمع کثرتیدر، ذلیلک
مقابلیدر، و جمع قلتي أَعْرَاءُدر.

الزَّيْزَاءُ: مرد کوتاه / فتح معجمه و تحتیه ایله
جمعدر، مفردی زِيْزَاءُ اولنک کسریله‌در، بوی قصه
اولان کمسنه‌در، قصیرُ القامه معناسنه، لکن
معناسنده مفرد اولسنی ایراد ایدر مع هذا جمعدر
و واو ایله زَوَّاء دخی لغتدر.

^{۶۵۰} غُبَيْرَاءُ غُبَيْرَاءُ دخی لغتدر. «منه»

الْغُرْزَاءُ: استخوانِ بُنِ دنبال / ضمِ مهمله و فتح معجمه ايله در، مصغّر، قویق دینده کموکرد. [۱۹۴و]^{۶۵۱}

الْغُرْزَاءُ: سولاخِ موشِ دشتی / لغز لفظندن تصغیر صیغه سی گبدر لکن تصغیر دگلدر؛ زیرا یای تصغیر بھر حال اوچنجی اولور، حاصلی یبائی فاره نك دلوگی که یر آلتنده یاپر، آکا عرب / [م ۱۵۴ظ] طاوشانی دیرلر، تفصیلی مقصوده مذکوردر.

الْغُرْزَاءُ: دور شدن / معجمه ايله خسأدن وزن و معناده إندفاع ايله همتادر، ایراق اولمق یعنی آتلمق که ﴿اخشأوا﴾ کریمه سی بو ماده دندر.

الْإِثْسَاءُ: پی بردن / أُسْوه ماده سندن همزه پی تسهیل ايله وزن و معناده إقتداء ايله یکساندر که رفاقی متضمن إقتداء ویا إقتدای متضمن إرتفاقد.

-س-

الْبَرَأْسَاءُ: مردم / موحده و مهمله نك فتحیله و ألفله در، کیشی دیمکدر، ناس و خلق و جماعت گبی.

الْبَرَزْنَاءُ: مثله / یعنی لفظ سابقک معناسنه در، سکون ثانی و فتح نون ايله در، و ألف و نونک جمعیه برنساء لغتدر، معرب اولدیغن نهالی دخی یازمشدر که غیر منصرفدر لکن تَبْطِیدن معربدر. [ن ۵۳و]

الْبَرَزْنَاءُ: مثله / آخرینک إعجامیله سابقلری گبی مردم معناسنه در.

الْحَقِیْسَاءُ: مرد کوتاه و شگرف / مهمله و فا ايله در، فوقیه ده اولان حَقِیْتَاء ايله هم وزن و هم معنادر، قصه و قالك وجودلی کمسنه، لکن قصرلری غالبدر.

الْإِثْسَاءُ: آشامیدن / مهمله لر ايله در، حَسْودن إفعالدر، ایچمکدر.

الْأَخْسَاءُ: بخیلان و ناکسان / فتحله و معجمه نك کسر یله و شد ايله، خسیس آنک مفردیدر که معروفدر، وار یمز آلور ویرمز دیدکلری کمسنه لر.

الأخْمَسَاءُ: روزهای پنجشنبه / فتح و سکون و کسر میمله در، جمعدر مفردی خمیس پنجشنبه گونیدر، اسم قدیمی مُونسدر، ثلاثاء سابق و أربعاء لاحق و سائرلری دخی مذکورلدر.

^{۶۵۱} بوندن فهم اولنان عجب الذنبدر لکن لغتدره یانجق آتی یعنی لحم وُزْک در دیدیلر. «منه»

الْحَنْبَسَاءُ: خُوزْدُو^{۶۵۲} / معجمه و نون ايله
تصغير صيغه سی اوزره در، حُنْفَسَاء در که
ارکگی حُنْطَبَاء گچمشیدی، سِرْگین غُلْطَانْک
و خَزْدُوک دخی دیرلر، عربیده جُعَل در، ترس
یوارلر، بر شیء ايله طوقنلسه بد قوقار.

الدِّبَاسَاءُ: مَلَخِ ماده / مهمله و موحدہ و
تخفیف ایلده در، اولنده کسر صحیح و فتح
مشهوردر، دیشی چکرگه در، عنْطَبَاء سابق
گبی، رباعیاتده نَامِ دیگرگی اولان عیساء
لفظنده تفصیل اولندی.

الطَّرْفَسَاءُ: گَرْد / مهمله لردن کسر اول و
سکون ثانی و کسر فا ايله، قُوم، رَمَل گبی، و
طرفس دخی لغتدر، جمعی طرفسان نونله در.
الطَّرْفَسَاءُ: تاریکی / مطلقا قراکلق ظلمت
گبی.

الطَّرْمَسَاءُ: مثلها / یعنی لفظ سابقک
ضبطنده و معالرنده همتاسیدر فقط فرقی
فاسی بدلنده میم ایلده در، آنک گبی بو دخی
هم رَمَل و هم ظلمت معناسنه در.

العَجَاسَاءُ: تاریکی شب / فتح مهمله و جیم
ایله در، گیجه قراکلعی، ظلمت لیل گبی.
[ر ۹۴ ظ]

العجاساء: گونه از رفتن / بر دورلی یوریمک که
عَجَّیسی دخی لغتدر.

العجاساء: اشتر بزرگ / پیر و بیوک دوه که
قطیعه یعنی سوری ایچنده گیرو قاله قوجالق ویا
خسته لک سببيله، رفتاری بطيء اوله.

العَجَّیْسَاءُ: مثله / جیمنی تحتیه وُلّی ایلیمک دخی
ألف بدلنده لغتدر، ایکسی هم معنادر.

العواساء: خوزدوی آبستن / حُنْبَسای مذکور
که حامل اوله.

المُلَّیْسَاءُ: چَرغ / صیغه تصغیر ایلده در، معربی
صقر و غلطی ترکیدر که چاقر دیرلر بر قوشدر،
بعضیلر بلباندر دیدیلر.

الملیسَاء: نیمروز / زوال / [م ۱۵۵ ا] وقتی که
گنش وسط آسمانه گلمش اوله آنی گچنجه وقت
ظهر اولور.

-ش-

الإحتشاء: آکندن زن حائض فرج را بچیزی /
کسر و سکون مهمله ايله إفتعالدر، بجرای دم
حیضی بر شیء ايله سَدَّ ایلیمکدر که ثلاثیسی
حَشُو پیاغی پی یصدیغه طولدرمق.

الإرتشاء: رشوت سِتْدَن / رشوت آلمقدر مال و
غیری هرنه اولورسه، و رُشی دخی یازلمشدر.

الإنتشاء: مست شدن / نشأه ماده سندن نونله
إفتعالدر، انواع مکیفاتک بریله کیفلی اولمقدر.

^{۶۵۲} خوزدو: ضمه در، واو اولک سقوطیله خزدو و اول و
ثانیده فتحله، هر برینک آخرینه کاف حوقیله خُوزْدُوک و
خَزْدُوک لغتدر، خزندگان یعنی حشرات ارضدندر سِرْگین
غُلْطَانْک تیدر. «منه»

-ص-

الشصاء: آنکه بار بر گاوان برد / اول

کیشیدر که یوکی اوکوزله تحمیل ایله نقل ایلیه.

الشصاء: زمین درشت / یعنی پک و قاتی

اولان یر، ارض شدیده گی.

العقیصاء: شکنیه خرد که با بزرگ پیوسته /

مهمله و قاف ایله تصغیر صیغه سی اوزره در،

بیوک اشکنبه یه متصل اولان کوچک اشکنبه که

شیزدن دینور. / [۱۹۵و]

الغمیصاء: ستاره که ویرا شعری میخوانند /

معجمه ایله تصغیر صیغه سنده در، شعری

دیدکلی بر یلدزدیر یعنی شعری نک بریدر که

شعری الغمیصاء دیرلر، تفصیلی شعری ده

مذکوردر.

الغمیصاء: نام جاگاهی / بر یرک اسمیدر.

القرقصاء: بر سر انگشتان نشستن / قاف ایله

فانک ضمه لریله و میاننده مهمله نک سکونیه در،

پارمقلرک اوجلری اوزرینه اوتورمقدیر، قعده قرفصاء

دیرلر، قصریله دخی سابقدر.

-ض-

الارتضاء: پسندیدن و خوشنودی کردن /

رضادن إفتعالدر، بگنمک و خوشنودلق گتورمک

یعنی بر کمسنه نک حالندن و خدمتندن حظ

ایلمک، بو ماده دن مرتضی قصر اگچمشدر.

الأرضاء: ماههای رمضان / فتح ایله و کسر

میمله در، رمضان آیلریدر، جمعدر، مفردی

الإختصاص: خویشتن خصی کردن / إعجام

ثانی ایله ینه وزن سابق اوزره در، کندینی خادم

ایتدرمک یعنی بر علت ضمننده منزوع الخُصیه

اولمق.

الإعتصاء: بشمشیر زدن / إهمال ثانی

إفتعالدر، قلیجی عصا ایلمک که ضرب ویا

إتکا مراد اولور.

الإنتصاء: بر گزیدن / نون ایله در، باب و

وزن و معناده إنتخاب گبیدر، اختیار ایلمک.

الانتصاء: موی دراز شدن / قیل اوزامق،

طول شعر معناسنه در.

الخرقصاء: جانوریست مانند کنه /

مهمله لرده ضم و سکون و قافده دخی

ضممله در، اصلی بُرْعُوْث وزننده خرقوص و

آکا بکرر بر بوجکدر که دیکنلیدر و صاقر

گبی یاپیشور، وقت کمال و زوالنده قنادلنوب

قارنجه گبی اوچار، عاشق الأبکار دخی دیرلر.

الخصاء: درویشی / تقدیم معجمه و

فتحله لرله مصدردر، فقر معناسنه قوتی یومیّه ده

إحتیاج صاحبی که خصاص و خصاصه دخی

دینور، صُعْلُوك گی.

الشصاء: عیش ناخوش / ضیق معاش

یعنی آل طارلغی که فقره توقف ایلمز.

رمضان اوّل سنه‌دن طوقوزنجی آیدر، شدت حرارت وقتنده تسمیه اولنمغله بویله بنام قیلندی، لفظ رمضان اسماء الله تعالی نك اسماء شریفه‌سندن اولمق اوزره اثر وارد اولمشدر، جُمادا مذکوردر.

الإِقْتِضَاءُ: تقاضا کردن / قضاً ماده‌سندن إفتعالدر، بر امرک لزومنی عرض و افاده ایدوب دیلمک، طلب گبی.

الإِنْتِضَاءُ: تیغ از نیام بر کشیدن / نونله بو دخی وزن مزبور اوزره در قیلجی قینندن چکمک، سلّ گبی.

الإِنْقِضَاءُ: بَسَر آمدنِ روزگار / قضادن إنفعال وزنیدر، وقتک تمام اولمسیدر.

التَّرْكِضَاءُ: گونه از رفتن / رکضدندر، فتح فوقیه و تحتنده مهمله ساکنه و کاف ایله‌در، / [م ۱۵۵ ظ] بر نوع یوریمک که وزن و اصول اوزره حرکتله اوله، حتی بحر متقاربه رکض الخیل تسمیه‌سی بوندن ناشیدر.

-ط-

الإِخْتِطَاءُ: گام نهادن / خَطوه‌دن إفتعالدر، آدیم آتمق، آدیلامق.

الإِمْتِطَاءُ: مرکب گرفتن / مَطِیّه‌دن وزن مزبورده‌در، بِنَک یعنی رکوب ایچون حیوان پیدا ایلمک، اتخاذِ مَطِیّه معناسنه.

الْحَبْنُطَاءُ: کوتاه بزرگ شکم / مهمله و موحدەنک فتحه‌لری و نون ایله‌در، بوی قصه و قارنی بیوک که عظیم البطن و قصیرُ القَدّ دیمک.

الزَّاهِطَاءُ: سولاخ موشِ دشتی / کسر ها ایله‌در، عرب طاوشانی قازدیغی یواسیدر که طیراغی جمع ایلمک معتادیدر.

السُّوْطَاءُ: طعامی / مهمله ایله تصغیر صیغه‌سی اوزره‌در، بر نوع طعامدر، کشکدر که ضربِ سَوُط ایله حلّ و تربیه اولنور. / [ر ۹۵ ظ]

الْقُبْطَاءُ: ناطف / قاف و موحدە ایله مصغر وزنی اوزره‌در، پَشمینه حلوا که بَرکینجدر، دیارمزده کَتّان حلواسی دیدکلریدر که ایپلک ایپلک اولمغله پشیمه دیرلر.

المُرِطَاءُ: پوستِ شکم از ناف تا زَهار / مهمله ایله‌در، گوبکدن قاسغه وارنجه اولان دیردر، جِلْدِ بطن گبی.

المُطِطَاءُ: خرامیدن / مهمله ایله‌در، صالمنق یعنی اثنای مرورده اللّین صالمق، اُثرده دخی واردر.

-ظ-

الإِخْطَاءُ: بهرمنده شدن / مهمله ایله إفتعالدر، حصّه‌دار اولمق هر نه‌دن اولورسه صوری ویا معنوی اولسون، و اعتبار و رفعتدن حصّه‌دار اولمقده دخی زبانزددر.

الإختِطاء: بر افروختن آتش / آتش
یالکلنمق، وزن و معناده إشتعال گبی.

الإلتِطاء: زبانه زدن آتش / جهنمک
اسملرندن بری اولان لظی ماده سندن إفتعالدر
که وزن و معناده إلتها ب گبیدر، یالک
گوسترمک و بر نسنه پی آزرده ایلیمک.

الجلّخطاء: زن بسیار موی / فتح جیم و لام
و سکون مهمله ایلدر، قیلی چوق خاتون.

الجلّحطاء: زمین بی درخت / آغاجی اولیان
یر، ارض فقرأ معناسنه.

-ع-

الإدعاء: فراز خواستن / اولنک و مهمله و
مشدده نك کسر لیلدر، / [۱۹۶و] یوقاری
قالقمق یعنی رفعت گوسترب اوگنمک.

الإدعاء: دعوا کردن / غیرک یدنده اولان
نسنه پی بنمدر دیو حضور شرعه طلب
ایدوب آندن اخذ و کندینه دفع اولنمسنی
استمک.

الأربعاء: چهار شنبه / فتح / [ن۵۳ظ] و
سکون مهمله و موحدنه نك کسری ویا فتحی
ایلدر، رابع الأسبوع / [م۱۵۶و] یعنی هفته
گونلرندن دردنجی گونک اسمیدر، اول گونک
اسم قدیمی دُباردر، ثلاثاء دخی گچمشدر
أخمساء گبی.

الأربعاء: جُوئیهای خُرد / کوچک ایرمقلر،
مفردی ربیعدر نهر صغیر معناسنه در.

الأربعاء: چوب خیمه / چادر دیوگی که اکثری
ایکی ستون درت قطعه اولور.

الأربعاء: نام جایگاهی / بر یرک اسمیدر، بعض
أشعارده إشعار و إنشاده إنشاد اولنور.

الإرتعاء: چرا کردن / فوقیه ایلره رعیدن إفتعالدر،
اوتلامق ایچون محل تدارک و اتخا ایلیمک.

القاصعاء: سولاخ موش دشتی / قاف و مهمله
ایلدر، وزن و معناده راهطاء سابق گبیدر.

الْقُطَيْعاء: گونه از خرماي دون / مهمله ایلدر،
قطعدن تصغیر صیغه سنده در، خرما انواعنک
رخیصی یعنی آشای نوعی.

الواقعاء: نشستن دده / قاف ایلدر، یرتیجی
حیوان اوتورمق، وقعة الطیور گبی که قَعْدَةُ الطیر
دخی دینور.

-غ-

الإبتعاء: جُستن / بَغْیه دن موحده ایلره إفتعالدر،
استمک، طلب صوری اگر معنوی اولسون،
إبتعاء لوجه الله تعالی گبی.

الإرتعاء: کف شیر خوردن / مهمله ایلره
إفتعالدر، سودک کپوگنی ایچمکدر و رُغایه
قایمقدر.

البالغاء: پایچه / موحده و کسر لام ایله در،
پاچه دیدکلی که گُراعدر، مدینه النبی علیه
السلام لغتیدر.

-ف-

الإختفاء: بیرون آوردن / مهمله ایله در،
طشره گتورمک یعنی چیقارمق.

الإحتفاء: بر کندن / قوپارمق و آیرمق.

الإحتفاء: پای برهنه شدن / یالن آیاق
اولمق.

الإختفاء: پنهان کردن / معجمه ایله در،
گیزلنمک و مخفی اولمق، خفاندن در فتحله.

الإختفاء: آشکار کردن / چیقارمقد،
استخراج معناسنه در، نَباشه مختفی دیدکلی
کفنی إستخراجی ایچوندرد. / [ر ۹۶ ظ]

الإشتفاء: شفا دادن / معجمه ایله شفا
ماده سندن إفتعالدر، کندی کندینه علاج
ایدوب علتنی دفع ایلمک.

الإصطفاء: برگزیدن / مهمله لرله صفوتدن
إفتعالدر، اصلنده إصتفاء ایدی، وزن و
معناده إنتخاب و إختیار و إجتباءدر، ترکیده
اوروندلمکدر، مصطفی گچمشدر.

الإعتفاء: عطا خواستن / مهمله ایله در، کرم
و احسان طالبی ولمق.

الإقتفاء: برگزیدن / قاف ایله قفودن إفتعالدر،
بر کمسنه بی آغلامق اکرام ایلمک که سائر اقرانی
میاننده آنی اکرام ایله ممتاز و مختار قیلمش بولور.

الإقتفاء: از پس فراز شدن / بر کمسنه نك
آردندن گتمک.

الإکتفاء: پسندیده کردن / کفایتدن إفتعالدر،
احتیاجدن قورتارمق، متعدیدر، لازم دخی اولور.

الإکتفاء: پسندیده شدن / احتیاجدن قورتلمقد،
لازمدر، متعدی دخی اولور.

الإنتفاء: بیرون شدن / نون ایله در، طشره
چیقمق، مثلاً وطنندن دیار آخره سورلمک.

الإنتفاء: نیست شدن / یوغ اولمق، وزن و
معناده إنعدام گبی.

الإنتفاء: بی گناهی نمودن / صوجسز گورنمک که
جرمی کندیدن و کندینی جرمدن نفی ایلمکدر.

الإنتفاء: بازگشتن / گیرو دونمک، منفینک
إنتفاسی عودت معناسنه در.

-ق-

الإتقاء: پرهیزیدن / شد ایله در، وقایه دن إفتعال
اولوب ادغام اولنور، ضرری اولان شیلردن
صاقتمق ضرر دنیوی و گرك اخروی اولسون که
قبول عبادات اتقیا موقوفدر که بیورر ﴿إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ
اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ﴾.

الإِرتِقَاء: ببالا بر شدن / مهمله ايله باب مزبور دندر، يوقارو چيقمق.

الأِرْقَاء: بندگان / فتح و كسر مهمله و شد ايله در، رقيقك جمعيدر، آزادسز قوللر ذكور و كرك إناندر، أحرارك مقابليدر.

الإِسْتِقَاء: آب بر كشيدن / كسر و سكون مهمله ايله سقى ماده سندن إفتعالدر، قيودن صو چككم، و قيء ماده سندن استفعال اولوب اعلال اولنور غثيان گتورب قيء عملی ايلمكدر.

الأَصْدِقَاء: دوستان / فتح ايله و مهمله لك سكون و كسريله در، صديقك جمعيدر، دوستلق ايديجيلر.

الإِعْتِقَاء: بازداشتن / [۱۵۶ظ] مهمله ايله در، وزن و معناده إحتباسدر، طوتلمق معناسنه، قلبله إعتياق دخی عَوْقدنر مزبور معنایه در لکن مقامی قافدر.

الإِعْتِقَاء: كَنَدَن چاه از چپ و راست / صولدن و صاغدن قويو قازمق يعني صو چيقمقدن مأیوس اولسه اطرافنی دخی قازب صوبی تفحص ايلمك.

الإِعْتِقَاء: غلبت كردن / مثلا قوش يوكسگه قالقوب سائرینه غالب اولق.

الأَفْرَقَاء: گروهها / فا و مهمله ايله أصدقاء وزنده فريقك جمعيدر، گروهلر و فرقهلر و طائفه لر.

الإِلْتِقَاء: با هم رسيدن / لقا ماده سندن إفتعالدر، بربرينه يتشمك، مُلاقى و وصول گي. / [۱۹۷و]

الإِلْتِقَاء: يكدیگر را دیدن / بربرینی گورمك، ملاقة معناسنه إفتعالدر.

الإِئْتِقَاء: برگزیدن / نون ايله در، إختبار ايله وزن و معناده يکساندر، تركجه اورندولمك.

الإِئْتِقَاء: مغز از استخوان بدر آوردن / كموكدن ايلك چيقارمق.

الحَرْوَقَاء: سوخته آتش / مهمله لرده فتح و ضم ايله در، بَزْ قاوی دیدکلریدر که نیمسوزان ایکن إطفاء ایدوب صکره آنی چَقْمَق چاقوب یاقرلر، پَكَة و پَرَزَه دیرلر، چَقْمَغَه آتَشَرَنَه و عربیده قَدّاحه و زَنَد دخی دیرلر.

الحَمِيْقَاء: بادِ آبله / حقانك تصغیریدر، لکن هلاك روزگاری دیمکدر، بادِ لوط دخی اصطلاحدر.

الحُلَيْقَاء: اسی که گشنی نکند / معجمه ايله وزن سابق اوزره در، ارككلك ایدوب دیشی یه مائل و طالب اولمیان آت.

الحَلِيقَاء: بینی اسب / آتک برینی و خیشوم خلافیدر، انسانده عِرَنین دیرلر.

الدَّبُّوقَاء: مرد شکم خواره / فتح مهمله و ضم موحده ايله در، علت زحیر صاحبی که یورگی سورن کیشیدر که آکا مبطن دیرلر، فی الأصل دبوqa لفظنک دال و ألفی حذف اولنسه بقیه سی کندینک ترکیسیدر، عربجه سی عذره در.

الدَّبُّوقَاء: دَبُّق / اوکسو دیرلر، چریش گی بر شیدر نجاست طیوردن حاصل اولور، فارسیدن معربدر.

الزُّرِّيَقَاء: آب و روغن / تقدیم معجمه ايله تصغیر وزنيله در، آتک اوزرینه گلن صولی یاغ.

الصُّلِّيَقَاء: مرغی / مهمله ايله در، ضرب معناسنه اولان صلق ماده سندندر، بر قوشدر که بر محلی ضرب ايله اکثریا مشغول اولور.

الطَّبَاقَاء: آنکه کار بر وی بپوشد / فتح ايله و موحده ايله در، کارندن عاجز اولان کیشی.

الطَّبَاقَاء: اشتری که گشنی نکند / ارککلک ایلمین دوه در که دیشی یه طالب اولیه.

العَانِقَاء: خاك سولاخ خرگوش / نون ايله در، طاوشانک مَفَر و مَمَری اولان دلیکده حاضر ایلدگی طپراق که بر شیدن خوفنده آنک آلتنه گیرر.

النَافِقَاء: مثله / نون و فا ايله عانقواء معناسنه در.

-ک-

الْإِتْكَاء: تکیه کردن / کسر و شد فوقیه ايله در، طاینمق که ظاهری اوله، عصایه تَوَكُّو گی.

الْإِشْتِكَاء: از کسی یا از چیزی نالیدن و گله کردن / بر ذی روح ویا بی روحدن ناله کار اولوب جَزَع و فَزَع و شکایت ایلیمک. / [۱۹۷ظ]

الْبَرَاكَاء: سختی و دوشواری چیزها / فتح موحده و مهمله ايله در، شیلرک قوی و قاتی و گوج و متین اولمسی.

الْبَرَاكَاء: استادان در جنگ / صواش وقتنده صلابت و ثبات قدم و زَحْف.

بروکاء: نام جایگاهی / عشوراء وزننده بر یرک اسمیدر، معروف اولمغله معرف اولمدی.

الدَّيْسَکَاء: گله گوسفند / مهمله لَرک فتحه لری و میانلرنده تحتیه ايله در، قیون سورسی، قَطِيعه گی.

-ل-

الْإِيتْلَاء: بیاموزن / بلادن إفتعالدر، بونده اوگرنگ معناسنه یازلمشدر، لکن / [ن۵۴] فی الأصل معنا و وزنده إختبار و إمتحان گبیدر، اوگرنگ / [م۱۵۷] و اوگرنگ دخی ضمنا بولنور.

الْإِيتْلَاء: مبتلا کردن / محنته دوشرمک، إِبْلَاء معناسنه.

الإِجْتِلَاءُ: جلوه کردن / جیمله در، جلی دن
إِفتعالدر، گلینه زوجی اثنای ظهورده نظر
ایلمک، و عطاسنه دخی یرلر.

الإِجْتِلَاءُ: بچیزی نگرستن / بر نسنه یه
باقمق که مطلقا نظردر.

الأَجَلَاءُ: بزرگواران / اَرْقَاء و أَحَبَاء وزنده
جلیلک جمعیدر که بیوکلر دیمکدر.

الإِخْتِلَاءُ: گیاه و مانندش دِرَوْدن / تازه
اوت و سائر بچلمک قابل اولان شیلری
بچمک که خَلَاء قصریله کَلَاء گبی تازه اوتدر.

الأَخِلَاءُ: دوستان / معجمه ایله در، أَجَلَاء
سابقک وزنده خلیلک جمعیدر، دوستلر،
أَصْدَقَاء گبی.

الأَدِلَاءُ: راهنمایان / مهمله ایله وزن سابق
اوزرده در، دلیلک جمعیدر، یول گوستریجیلردر،
شاعر دیمشدر که، **شعر:**

يا غيرةَ الله نازٌ منك مُوقدة

يا رحمةَ الله نورًا ذا أدلاء

تقدیری هذا أدلاء دیمکدر.

الأَذِلَاءُ: مردمانِ خور / معجمه ایله در،
ذلیلک جمعیدر که آلچق و رذیللر و حقیرلر.

الإِسْتِلَاءُ: مَسْکَه را روغن کردن / کسر ایله
و مهمله ایله در، سلادن إفتعالدر، گره یاغنی
اریتمک، إِذَابَةٌ رُبْدَه گبی.

الإِصْطِلَاءُ: در آتش بتفتن / مهمله لرله صلی دن
وزن سابق اوزره ایکن تای باب طای حطّی یه
قلب اولنمشدر، آتشدنه ایصنمقدر.

الإِطْلَاءُ: دارو بر خود اندودن / کسر و شد
مهمله ایله طلی دن إفتعالدر، سابقی گبی تاسی
طایه انقلابنده جنسین ادغام اولندی، کندی
وجودینه علاج ایچون طِلَاء ایدوب دوا سورغمک.

الإِعْتِلَاءُ: بلند شدن / مهمله ایله علوّدندر که
إِفتعال گبی مصدردر، یوکسک اولمق، تعلّی و
ترقّی گبی.

الأَعْلَاءُ: بیماران / مهمله ایله أَذَلَاء مذکور
وزنده علیلک جمعیدر، صیرولر که علتلی و
خسته دیمکدر.

الإِغْتِلَاءُ: جوشیدن / معجمه ایله غلیانندن
إِفتعالدر، قاینامق.

الإِفْتِلَاءُ: پچه از شیر باز بریدن / فا ایله قُلّی
دن وزن سابق اوزره، سوددن یاورییی کسمک،
فَطْم گبی.

الإِکْتِلَاءُ: بر گرده زدن / کلي دن مزبور
وزنده در، بوگرک اوزرینه اورمق.

الإِکْتِلَاءُ: تأخیر کردن / آلیقومق، بر نسنه یی
سائرندن گیرو قالسون دیو مراد ایلمک. / [۱۹۸و]

الإِکْتِلَاءُ: بیدار بودن / اویانمق که لازم اولور.

الإمْتِلَاء: پر شدن / ملأدن إفتعالدر، طلو اولمق، حتی هضمی ممکن اولمیان أضداد طُعم تناولیله معدنهك طولمسی که علتِ ضعیفه در که عللِ وَخیمه‌یه مؤدی اولور.

الإِنْجِلَاء: باز شدن ابر و جز / یعنی جیمله جلادن إنفعال وزننده در، بولت و آنك گبی شیلرك آچلمسی.

الإِنْخِلَاء: بریده شدن / تأخیر معجمه ایله در، إختلاء سالف ایله معناده یکساندر.

الإنْسِلَاء: بی اندوه و بی عشق شدن / مهمله ایله سُئو ماده سندن إنفعالدر، غمسز و عشقسز اولمق، إسلَاء ماده سنده مفصلدر.

الإِيتِلَاء: تقصیر کردن / تحتیهك تحتنده فوقیه ایله إفتعالدر، ایشده قصور ایلمك.

الإِيتِلَاء: سوگند خوردن / قسم ایلمك که تركجه آند ایچمكدر.

الباقِلَاء: باقلى / موحد و قاف و تخفیف ایله بَقْلَه سبزه دیمكدر، قصریله مفصلدر.

الجلولاء: جایگاهی / فتح جیم و ضم لام ایله در، بر معروف یردر، آنکچون معرف دگلدر، و شهرلردن اهالینك خروجی دیمكدر دیدیلر.

حَرْمَلَاء: مثله / مهمله لك فتحی و سكونیله بو دخی بر یردر و آنده حرمل که اوزرلك كثرت اوزره اولور که سِپَنددر.

الحَوْصَلَاء: چینه دان مرغ / مهمله لرله در، قوش قورساغیدر که [م ۵۷ ظ] انسانده معدده در، و حوصله دخی معروفدر.

حوصلاء: جایگاهی / بر یردر، علمیتله معروفیتی مَعْرِفه اولمسنی موجب اولمشدر.

الرَّئِيْلَاء: گونه از عنكبوت بزرگ / مهمله و فوقیه ایله و یای تصغیر ایله در، اورجك انواعندن بریدر که مقصورده مذکوردر.

العُنْصَلَاء: پیاز دشتی / مهمله لك ضمه لری و میانلرنده نون ساكن ایله بیان صوغانی، بَصَل بَرِّي گبی، آنی اطباء سرکه پیارلر و إسقال دیرلر.

قَرْمَلَاء: جایگاهی / حرمله سابقده حادن بدل قاف دخی لغتدر.

الكَبُولَاء: کاجی / موحد و ماقبلی فتحه لرله در، بولامج آشی.

كَرْبَلَاء: آنجا که حسین را ﷺ بکشتند / حفید النبی ابن المرتضی علیه وعلیه السلام حضرتلرینك شهادتی واقع اولان محلدر که کوفه‌یه قریبدر، لفظ معروفدر گویا که كَرْب و بلا یریدر. آلمش بر تاریخنك عاشوراء گونی جمعه گون شمر بن ذی الجَوْشَن قلعیله شهادتلی واقعدر، اول وقتده عبد الله بن زیاد لعین کوفه‌ده والی و پلید عنید ملعون شامده شاه ایدی، جناب سلطان الشهید اول تاریخده علی الأصح الی سکر

یاشلرنده ایدی، لقبیری سَبْط و سید و زکی و شُبَّیر ایدی.

هَوْلَاء: اینان / اولنده اولان ها تنبیه‌در، اُولاء ضمله و تخفیف و مدّ ايله / [ر ۹۸ظ] قصری دخی جائزدر و آخرنده همزه‌نك كسر اوزره بناسيله ذا كلمه‌سَنك لفظنك غیری جمعیدر، جمع مذکره اشارت ایچونددر، بونلر ویا آنلر دیمکدر، تفصیلی وظیفه نُحودر.

-م-

الْإِخْتِمَاء: پرهیز کردن / مهمله ايله حِمیه و حمایتدندر، وزن و معناده إحترازدر که صوري و معنوي مضر شیلردردن حذر ایدوب صاقنمق.

الأَحْبَاء: خویشاوندان / أحباء وزنده اقرباء که حمیمك جمعیدر، خصیملردر، حمیم إسیحق دیمکدر یعنی قرابتلری قریبه‌در بعیده دگل دیمك اولور.

الْإِرْقَمَاء: با کسی تیر انداختن / رمی دن إفتعال وزنده‌در، بر کمسنه ايله اوق آتشمق.

الْإِرْقَمَاء: انداخته شدن / آتلمشلقدر یعنی مَرْمی که آتلمش اولمق.

الإِعْتِمَاء: برگزیدن / وزن و معناده إختیاردر.

الْإِنْتِمَاء: خود را بکسی باز خواندن / نون ايله وزن و معناده إنتسابدر که کندینی بر کمسنه‌یه منسوب اولمق ادعاسیدر.

الْإِصْمَاء: پیش باز بردن / مهمله ايله إنفعالدندر، گوزی اوکنه گتورمك، إصماده مفصلدر که إیمانك ضدیدر.

الْإِنْكَمَاء: پنهان شدن / گَمی لفظندن إنفعال وزنده‌در، گیزلنمك و صاقلنمق.

الدَّاءِء: سولاخ موش دشتی / فتح مهمله و همزه و شدّ میم ايله‌در، بیان فاره‌سَنك یواسیدر، راهطاء گبی.

الدَّهْمَاء: سختی زمانه / ضم مهمله ايله دَهْمَانك تصغیریدر که مذکوردر، شدتِ وقت معناسنه‌در، تصغیره شدتِ دخی زیاده تشدیدنه دلالت واردر.

العَبَاء: مردم کم خرد / فتح مهمله و موحده ايله‌در، عقلی آز کیشیدر، عاجز و ثقیل و درمانده گبی معنالرین یازدیلر، جمله‌سی ملازمه‌لیدر.

-ن-

الْإِنْتِنَاء: بنا کردن / بنا ماده‌سندن إفتعال وزنده‌در، یاپو یاپلمق معناسنه اولمسی ظاهردر.

الْإِجْتِنَاء: بار از درخت باز کردن / جیمله جنی دن إفتعال وزنده‌در، آغاجدن میوه قوپارمق.

الإِدْنَاء: نزدیک / [م ۵۸و] آمدن / کسر و شدّ مهمله مکسوره ايله‌در، دنوّ ماده‌سندن قریب اولمق یاقلاشمق.

الإِسْتِنَاء: آب بر کشیدن / یوکسک یر
معناسنه اولان سَناء دن إفتعال بابنک
مصدریدر، صو چیقارمق و قیودن چکمک.

الإِضْطِنَاء: لاغر شدن / معجمه ایله ضنی
دن إفتعال گبی إضتناء اولوب تاسی طایه
منقلبدر، آرق یعنی ضعیف اولمق.

الإِضْطِنَاء: شرم داشتن / اوتامق حجاب و
حیا ایلمک.

الأِضْئَاء: بخیلان / [ن۴هظ] فتح و کسر
معجمه و شد ایله جمعدر، مفردی ضنین
بخیل معناسنه در.

الإِطْنَاء: لاغر شدن / مهمله ایله إِذْناء
وزننده در، ضعیف اولمق.

الإِطْنَاء: مثله / معجمه ایله دخی لغتدر،
لکن اصلی ظنّدن اولوب تفعّلنده تظنّن اوچ
نون جمعیله استتقال و اخیرینی یایه قلب ایله
تحفیفه مبنی فقط بابنی اصلنه ردّ ایله ظنا
اولوب ناقص جعلی اولدیغی حالده إفتعاله
نقل ایله إظتناء اولدقده طایه تایی قلب و
قرب مخرجه کلمه ده اصل اولان معجمه ده
ادغام اولنمق کلفتیله إظْناء کلمه سی تحصیل
اولندیغی فی الحقیقه اصلندن دخی أثقل
اولمشدر.

الإِغْتِنَاء: تیمار داشتن / مهمله ایله شدت و
زحمت معناسنه اولان عَنادندر که علاج

ایلمک و دوا اولاجق مرهم سورمک حتی "العَیْنَةُ
تشفی الجَرَب" دیرلر، گنشدنه عقد اولان أَبوال
جَمَلی علت جَرَبه طَلا ایدرلر. / [ر۹۹و]

الإِقْتِنَاء: بَسْرمايه گرفتن / قاف ایله إفتعال
وزننده در، سرمایه اولان مالی کندی یاننده
آلیقومق و تجارتیه ویرمک.

الإِقْتِنَاء: کسب کردن / کندی کسب و سعی
ایله غنی اولمق.

الإِکْتِنَاء: کُنْیت نهادن / کنیه ماده سندن
إفتعالدر، بر لفظ ایله کندینه کنیه تعیین ایلمک،
مثلا ابو الأمانه و ابو المواهر گبی. و کنیه درت
لفظک بری اضافسیله اولور که أب و ابن و أم و
بنت کلمه لیردر.

الإِمْتِنَاء: بَمَنا شدن / منا دیدکلی مقامه وارمق
که عرفات قربنده در، منا لفظی مقصوراتده
گچمشدر.

الإِئْتِنَاء: باز کردیدن / ایکی نون میاننده تایی
إفتعال ایله در، گیرو دوغمکدر، رباعیسی الإِئْتَاء
إفعال وزننده گچمشدر.

الإِئْتِنَاء: دو تا شدن / مثلثه نك ایکی طرفی نونله
إنفعال صیغه سی اوزره در، ایکی قات اولمق که
اصلی ثنی در یعنی اکلمک.

الإِنْجِنَاء: مثله / مهمله ایله لفظ سابق
معناسنه در.

-ه-

الإِذْوَاء: پوستِ سرِ شیر بخوردن / إفتعالک

تاسی دالده مدغمدر، سودک اوزرنده اولان قایمغنی / [م ۱۵۸ظ] یمک، إرتغاء دخی وزنا و معنی بو معناده گچمش ایدی.

الإِرتِواء: سیرآب شدن / مهمله ایله إفتعال وزندهدر، قانق که ضدی عطش و ظماءدر.

الإِرعواء: ایستادن / مهمله لرلهدر، تقدیری إفعوال و وزنی إفعلالدر، ادغامی تجویز اولنمدی، ذمیمه أفعال و قبیحه أحوالدن کندینی منع ایلمکدر، قبل الإرتکاب او بعده.

الإِستواء: راست شدن / بو دخی مهمله ایله إفتعالدر که طوغری اولق، إستقامت گبی، ضدی إعوجاجدر.

الإِستواء: برابر شدن / دوز اولق، عالی و سافل اولماق، اعتدال معناسنه. / [ر ۱۹۹ظ]

الإِستواء: بلند شدن / غالب و عالی اولق، ﴿استوی علی العرش﴾ کریمه سی گبی.

الإِستواء: بتمامه جوانی رسیدن / فتوت یعنی یگتلك نهایت بولوب کمالنه یتشمک که بعده إخطاطدر.

الإِستواء: بچیزی آهنگ کردن / بر نسنهیه قصد ایلمک، ﴿استوی إلى السماء﴾ گبی.

الإِستواء: مستولی شدن و قرار گرفتن / بر شیک مثلا آتک اوزرینه گلوب قرار ایلمک.

الإِزْدِهَاء: خوار داشتن / إعجام ثانی ایله زهو ماده سندن إفتعالدر که تاسی دال اولمشدر، بر کمسنه پی حقیر گورمک، عزتسز و حرمتسز صایق، تخفیف و استخفاف گبی.

الإِشْتِهَاء: آرزو کردن / شهوتدن وزن مزبور ایلهدر، استکی اولق، میل طبع و خواهش دیمکدر.

الإِنتِهَاء: باز ایستادن / نھی دن إفتعالدر که گپرو طورمق یعنی نھی اولندقد قبول و منهی عنه دن اجتناب ایلمک.

الإِنتِهَاء: بکناره رسیدن / بر کمسنه نك بر طرفنه ایرمک.

الإِنتِهَاء: بغایت چیزی رسیدن / بر شیک نهایتنه واصل اولق که إبتداء نك ضدیدر.

-و-

الإِجْتِواء: ناخوش آمدن / جیمله إفتعالدندر، اویماق، مثلا بر یرک هواسی طبعنه موافق گلمامک.

الإِخْتِواء: بر چیزی دست یافتن / مهمله ایلهدر، بر نسنهیه فرصت بولق.

الإِخْتِواء: جمع کردن / بر یره گتورب جمع ایلمک که مجموعنه مطلع اولمقددر.

الإِشْتِواءُ: بر چیزی دست یافتن / بر نسنهیه فرصت بولمقدر، بونده إِستوایه یدی معنی یازلدی.

الإِشْتِواءُ: بریان کردن / معجمه ایله شواءدن إفتعالدر، بریان ایلمک که معروفدر.

الإِقْتِواءُ: خدمت کردن / قاف ایله بو دخی موزون سابق گبیدر، خدمت ایلمکدر، لکن مزایدهده بهاسی نهایتنه رسان اولمق دیو یازدیلر.

الإِکْتِواءُ: داغ کردن / گئی دن إفتعالدر، داغلاماق، ترکجهده داغه دوکون دیرلر که "آخر الدواء الكي" وارد اولدی.

الإِکْتِواءُ: درماندن و کُند شدن / عاجز اولمق و احمقلق که کسمز قلیجه تشبیهدر.

الإِکْتِواءُ: از خود نمودن آنچه نبود / کندیده اولمیان صفتی گوسترمک، مثلاً علم و معرفتلی ویا غنی گورنمک مع هذا واقع دگلدر.

الإِئْتِواءُ: پیچیده شدن / لام ایلهدر، بولکمک و دورلمک که ضبط و معناده إنطواءدر.

الإِئْتِواءُ: نیت کردن / نون ایلهدر، نوادن إفتعالدر، قصد و عزم و جرم ایلمک که معروف اولان نیتک مفهومیدر.

الإِئْزِواءُ: بیک سو شدن / زادیهدن إفتعال وزندهدر، بر طرفه چکلمک و بر کوشهده إختفاءدر.

الإِئْزِواءُ: بهم آمدن / بریره گلمک یعنی دورلمک که "زُوَيْتَ لِي الْأَرْضُ" بیورلدی، بکا زمین مُنْطویه اولدی دیمکدر.

الإِئْشِواءُ: بریان شدن / إشتواء مذکور مادهسندن إنفعال وزنیدر، بریان اولمق یعنی آت صوسز پیشمک.

الإِئْطِواءُ: نَوَزْدیده شدن / نون و مهمله ایله طیدن إنفعال وزندهدر که دورلمک، إلتواء معناسنهدر، بو ماده صوری اولان امرده مستعملدر، لباس دورلمک، دَوْشورلمک گئی.

الإِئْهَواءُ: فرود آمدن / نون إنفعال ایلهدر، آشاهی دوشمک، سُقوط و هُبوط گئی.

-ی-

الأِئْتِفاءُ: ترسکاران / فتح و سکون فوقیه و کسر قاف ایله تَقْيَ لفظنک جمعیدر، حق تعلی دن خوف ایدنلر که خوفلری سببیه مَناهیدن اجتناب و احتراز ایدهلر، تقا و ثَقَاة و تقوی محارنده مذکورلدر.

الأِئْتِواءُ: مهمانان / مثَلْته ایلهدر، لفظ سابق وزنده و مفردی دخی آنک گئی ثَوِيْ گلور، مسافرلر معناسنه و مَثْوَى مکندر.

الأجریاء: وکیلان / جیمله و مهمله ایله و
مفردی اولان جَرِی دخی وزن سابق
/[۱۵۹م و] اوزره در، / [۲۰۰و] بر ایشده
آنک صاحبنه وکیل اولندر.

الأجریاء: پیغام گزاران^{۶۵۳} / ایلچی
دیدکلی کمنسهر، مفردی جَرِی در، عربیده
رُسل و مفردی رسولدر.

الأجریاء: سزاواران / مهمله لر ایله در، مفردی
حرِی تَقِی گبی فعل صیغه سنده در، لایق و
جدیر که بر کارده جمله دن اُوی و روا اولندر،
ترکجه یاقشقلی دیدکلیدر، خرا و أحرا قصرا
مقدما إملا اولندی.

الأدعیاء: پُسر خواندگان / دعوتدن مأخوذ
و وزنی سابقی گبیدر، اول کمنسهر لر که
حقنده نسب اقرار اولنوب اوغلمدر دینمش
اوله، لفظ قرآنیدر که ﴿وما جعل أَدعیاءکم
أبناءکم﴾ بیورلدی، مفردی دَعِی حَرِی گبیدر.
نسبی پک معروف و پدری زیاده مشهور
کمنسهر اولمرسه نسب ثابت اولور آکا مُقَرَّ له
بالنسب دیرلر بیت المالدن مقدمدر.

الأدعیاء: حرامزادگان / پدری معلوم اولمیوب
و کندی بر کمنسهر دن نسب دعواسنده
اولوب اصلی اولیان کیشیلر که اولاد زوایی
دیرلر.

الأزکیاء: پارسایان / معجمه و ضبط قدیم
ایله در، مفردی دخی زکیدر، زاهدلر معناسنده در.

الإستیاء: اندهگین شدن / مهمله ایله سوء
مهموزدن إفتعالدر، غمناک و مکدر اولمق، لکن
بدخو و رسوای اولمق دیو یازدیلر.

الأسخياء: جُواغمردان / فتحله و تأخیر منقوطه
ایله در، مفردی سخی جومرد دیدکلی که ضدی
خسپسدر.

الأسریاء: مِهتران / مهمله لرله در، اولولر و
بیوکلدر، مفردی سَرِی جمع دیگرى اولان سَراة
محلنده مفصلدر آنک دخی سروات جمعیدر.
/[۲۰۰ظ] - / [ن۵۵و]

الأسئیاء: همنامان / جمعدر مفردی سَمِی در،
نامداش و آداش دیمک، بر کمنسهر بر آخرک
اسمنده شریکی اولمقدر، اسماء و سُمَاة لفظلری
سابقدر.

الأسقیاء: بدبختان / معجمه و قاف ایله در،
مفردی شقی در، سُعدانک ضدیدر، کوتولر
دیمکدر، دردنجی بابدندر، شقاء مقدما إملا
اولنمشدر.

الأصفياء: دوستانِ خالص / مهمله و فا ایله
صفا و صفوت ماده سندن و مفردی صَفِی در،
گوکلرینی محبتده صافی و خالص و کدردن پاک و
نظیف ایدن کیشیلدر.

^{۶۵۳} گزار: ادا معناسنده در، اداى خدمت رسالت ایدنلر

دیمکدر. «منه»

الأغنياء: ثوانگران / معجمه و نون ايله
مفردى غنيّ در، باى معناسنه معروفدر،
فقرانك ضدیدر، فقير يوخسول و محتاج
دیمکدر.

الأغوياء: پیراهن / معجمه ايله در، غويّ
مفردیدر، آزغونلر و يولسز دوشنلر که اهل
ضالاندر، إغوادن غويّ که إفعالدن فعيل
صفتی گلمک بو مادهیه منحصردر.

الأقوياء: نیرومندان / قاف ايله در،
گوجلوردر، مفردى قوي معروفدر، ضعيفک
ضدیدر.

الأكریاء: خریدگان / مهمله ايله در،
کراجیلردر، مفردى گريّ قوي وزندهدر،
أضدادنددر، مُکاری که کرایه ویرن و هم
مُکتری که کرا ايله آلاندر، ایکی معنایه دخی
گلور که فعيل صیغه سنده قاعده در بمعنی
الفاعل والمفعول اولور.

الأکمیاء: دلیران / مفردى کمیّ معنی و وزنا
شجیع گبیدر، جسور و بهادر و دلاور و
متین و قوي دیمکدر.

الأکنياء: هم کُنیان / نون ايله در، مفردى
کنيّ در، کنیه ده شريك اولنلردر، کُنی و
إکتناء ده کنیه بیان اولنمشدر.

الأنبياء: پیغامبران / نون صکره موحدده ايله،
مفردى نبیّ در، [م ۱۵۹ظ] سعادت بُبوتّه

ترقی ایدن اولادِ آدم عليهم السلامدر که لفظ
نبأده و نبأ جمعنده مفصلدر، حقدن خبر ویرجیلر
دیمکدر.

الأنبياء: همرازان / جیمله در، و مفردى نَجِيّ در،
گزی صحبت ایدن کمسنه لر و اهل سِرّ اولنلر.

الأنبياء: فراموش کنندگان / مهمله ايله
جمعدر، و مفردى نسيّ در، اونودانلر ناسي
اولنلر دیمکدر.

الأوصياء: وصیان / مهمله ايله در، جمع عربي ي
جمع فارسي ايله بیان ایلدی، [ر ۲۰۱و] وصیت
بر شی بر کمسنه یه اولاشمسنی سويلمک، مثلاً
فلان نسنه فلان کمسنه یه ویرلسون دیمکدر، اول
نسنه مُوصی به و اول کمسنه مُوصی له و بو
تقریر و تعیین صاحبی مُوصیدر و بو امرک
تنفیذینه تعیین اولنان کمسنه وصيّ در، اشبو
وصيک أوصياء جمعیدر.

الأولیاء: دوستان / لامله در، مفردى وليّ دخی
معروفدر، حق دوستلری، ایکی معناسی وارد؛
فعيل بمعنی فاعل اولورسه وليّ مُحِبّ صداقتکار
معناسنه اولور که مخلصدر کسر لامله و اگر بمعنی
مفعول اولورسه محبوب صادق و درجه ده
سابقندن برتردر که مخلصدر فتح لامله.

الباریاء: بوریا / موحدده و کسر مهمله ايله
حصیر دیدکلری فرشدر، بوریا دخی معربدر،
انواعی اولور.

الثَّرَيَاء: پروین / مثلثه و مهمله ایله در،
تصغیر ایله مفرددر، اُولَکَر دیدکلری آلتی
یلدز، مقصوره ده مذکوردر.

الجاسیاء: سخت و سِتَبَر / جیم ایله و
مهمله نك کسریله در، قاتی و قالک اولق،
مثلا زحمتلی عملدن ناشی الده غلظت و
ناسور اولق گبی.

الجُرَّیاء: بادی که میان شمال و دَبور چهد /
کسر ایله و سکون مهمله و موحدۀ مکسوره
ایله در، شمال و دَبور دیدکلری روزگارلر بینندن
وزان ایدر، قارۀ نُکْبَاء و نُکیاء دخی دیرلر که
تفصیل اولنمشدر.

الحوایاء: چَرَبِ روده / مهمله ایله جاسیاء
مذکور وزنده قیوریم بغرسق که حَوَّیه دخی
دیرلر.

الحَبَّیاء: جایگاهی / موحدۀ ایله و مصغر
وزنیله در، بر یردر که آثار ادبیه ده یاد اولنور.

الحُدَریاء: زمینِ سخت / معجمۀ ساکنه نك
ایکی طرفی مهمله مکسوره لردر، قاتی یر که
جَذَریه دخی دیرلر، بنی سُلم قبیلَه سنك ایکی
طرفی که طاشلیدر حَرّه دیرلر آنلرک بریدر،
جمعی قصر ایله خذاری در.

الحُمَّیاء: قوتِ سِیکی / مصغردر، شرابک
قوتیدر، و خاصۀ ابتدا ظهور ایدن کیفیتِ
قوَّیه سیدر که مقصوره ده تیزی مَی دیمشدر.

الخافِیاء: پَرِیان / معجمه و کسر فا ایله در،
جَنَدَر که ثَقَلِینک بریدر، جنسستی اعتباریله پَرِینک
جمعیه تفسیر ایلدی.

الساپیاء: مشیمه / مهمله و موحدۀ ایله در،
اوغلان یتاغی تعبیر اولنان محلدَر که سَفَا و سَلَا
لفظلرنده مذکوردر.

الساپیاء: بسیار شدن نسلِ گوسفند / قیون
کثرت بولق که بری برندن نسلی چوق اولمقدَر.

الساپیاء: سولاخِ موشِ دشتی / عرب طاوشانی
دیدکلری فارۀ بیانیَنک دلیکلریدر، قاصعاء و
راهطاء گبی که کُوسْتَبْکَدَر.

الساپیاء: گرد رزمگاه / فا ایله در، جنگ محلنده
روزگارک قالدردیغی توز.

الساپیاء: بادِ بسیار خاك / طپراغی چوق
صاوران روزگارِ زورگار.

السیمیاء: نشان / مهمله و میم مکسوره لَرک
وسطی تحته در، داغ و علامتدر، سیما
گچمشیدی. / [ر ۲۰۱ ظ]

الطیمیاء: خو / فتح مهمله ایله در، خوی که
مشرَب و عادت دینور، فی الأصل طیم خیر اوزره
خَلَقَت که خوشخو دیمکدر.

العَیاء: مردِ درمانده بگفتار و کردار / سوزده
و خویده عاجز و بی بصیرت کمسنه.

العیایاء: اشتري که گشني نکند / دیشی
طالبي اولميان ارکک دوه، طبقاء ايله وزن و
معناده یکساندر. / [م ۱۶۰و]

الفاسیاء: خوزده / فا و کسر مهمله ايله
خنفساء دیدکلری بوجکدر.

القرحیاء: زمین هموار / کسر قاف ايله و
مهمله لرده سکون و کسر ايله در، دوز یردر.

الکاوایاء: آهن داغ کردن / داغ یاقدقلری
دمور، حدید مگواء گبی.

الکبریاء: بزرگواری / موحدۀ ساکنه نك ايکی
طرفی مکسوره در، بیوکلک عظمت گبی که
قدسیه ده "الکبریاء ردائي" بیورلدی.

الکبریاء: پادشاهی / مَلِکِیت که سلطان
تعبیر اولنور.

الکیمیاء: معروف / فتحله دخی جائزدر،
مؤلف جدیدک دُرُرُ الأنوارنده یازدیغی اوزره
کیما عبرانیدن معرّب و مرکبدر، اصلنده کیم
و یاه در کیم مَلِک و یاه اسماء ایزدیّه دن
اولوب معناسی یا ملک یا الله دیمکدر، رسالۀ
مولّده لغت یونانیه ده حیلّه و حذاقت
معناسنه در دیدی، اهل لغت دیرلر که اول
جوهردر که مَعْدِیَاتِی ذَهَبَه قلب ایچون
استعمال اولنور.

اللوئیاء: لویا / لامک ضمی و موحدّه ايله در،
بوکرلجه دیدکلیردر، سائر حبوبده دخی
مستعملدر.

-ومنه بلوحق التاء-

خماسیاتدن اولوب لکن آخینه ها لحوقيله
مستعمل اولان ألفاظ دخی خماسیاته ملحقلدر.

-ب-

الإستبَاء: جایگاه گرفتن / سَيّی ماده سندن
استفعال گبی مصدر اولوب اعلال و تأکیداً تا
لاحق اولمش، دوتساق ایده جک یر، محلّ سَيّی
گبی.

-ق-

الإستقاء: علاجی کردن تا قیء کند / قاف
ایله در، عَثْیان ایدنجیه دک علاج ایلمک یعنی تَقْیُّو
گبیدر که گوچله قوصمق استمک.

-السداسي-

-ب-

الإستخباء: خیمه زدن / چادر معناسنه اولان
خبادن استفعالدر که اول چادری قورمق، نصب
الخباء گبی، و خباء قیلدن اولميان چادردر، بز ویا
یوکردن اولورسه خیمه دینور.

الجزئیاء: موی با تیغ خاستن / جَزْبْدن إفعنالل
وزنده در، سُتْرَه ايله قیللری تراش ایلمکدر، بیت:

حفظ ایده حق اهل اسلامی که اولمش منتخب

چار خذلان اولدی بونلر موت و عشق و افلاس جرب

الإِسْتِنْبَاءُ: خبر خواستن / نبأدن وزن مزبور

اوزره در، خبر طلب ایلمک.

الإِسْتِيبَاءُ: ناخوش آمدن هوای جایی / تحتیه

منقلبه و موحدله ایله در، بر یرک هواسی مزاجه مخالف اولمق. / [ر ۲۰۲ و]

-ت-

الإِسْتِفْتَاءُ: فتوی خواستن / فتوی لفظندن

استفعالددر، بر ماده ده فتوی طلب ایلمکدر.

الإِسْتِيبَاءُ: / [ن ۵۵ ظ] گشتی خواستن ماده

اشتر / آتی ماده سندن ایکی فوقیه میاننده بر تحتیه ایله سابقی بایندندر، دیشی دوه ارکک طلب ایلمکدر.

-ج-

الإِسْتِنْجَاءُ: پاک کردن مخرج پسین بَسَنگ یا

بَاب / نجو ماده سندن إستفعالددر که وجوددن خروج ایدن شیلردن طهارتدر که معروفدر، قضای حاجتدن صکره دُبری طاش ایله مسح و ممکن ایسه صو ایله تطهیر ایلمک.

الإِسْتِنْجَاءُ: شتافتن / سرعت ایلمک.

الدَّخِيرُجَاءُ: لعبتِ کودکان / مهمله لرله صیغهُ

تصغیر اوزره در، اطفالک اویونیدر که مُدَحرج یعنی مُدَوّر بر شیدر.

المَعْلُوجَاءُ: مردمان زفت و نادان / مهمله

ایله مفعول صیغه سیله در، غلیظ و جاهل

اولان کمسنه لردر، جمعدر.

-ح-

المَشْيُوحَاءُ: زمین با دِرَمَنه / فتح و سکون

معجمه و ضم تحتیه ایله در، یُوشَن دیدکلری اوت نابت اولان محلددر که اول اوته شیخ^{۶۵۴} دیرلر، رایحه سندن بیان فاره سی حظ ایدر بر اوتدر.

-خ-

الإِسْتِرْخَاءُ: سستی اندام / رخوه ماده سندن

إِسْتِفْعَالدندر، وجودده اولان گوشکک که جماعه قادر اولماقدن کنایه در.

الإِسْتِرْخَاءُ: سستی شدن / مطلقا گوشککدر

هر نه ده اولورسه. / [م ۱۶۰ ظ]

الإِسْتِرْخَاءُ: فرو گذاشته شدن / آشاعی

صالیویرلک، سُولُپک و صالقی اولمق.

المَشْيُوحَاءُ: گروه پیران / قریبا حاء مهمله ده

گچن ضبط گبیدر، قوجه لر طائفه سی یعنی شیخ لفظنک جمع لرینک بریدر که یدی نوع جمعنی بو منظومه ده جمع ایلمشلددر، شعر:

شیوخ و أشیاخ و شِیْخَانُ شِیْخَةُ

مَشَايُحُ مَشْيُوحَاءُ مَشِیْخَةُ سَبْعِ^{۶۵۵}

هر بری محلرنده گلور.

^{۶۵۴} شیخ: نقطه سز حاء ایله در فارسیده درمنه دینور. «منه»

^{۶۵۵} خلاصة الأثر فی أعیان القرن الحادی عشر، مُجَدِّ أمين بن فضل الله المحبی الخنفي، تحقیق: مُجَدِّ حسن اسماعیل، دار الکتب العلمی، بیروت ۱۹۷۱، ج ۳، ص ۱۲۰.

-د-

الإِغْلَنْدَاءُ: بلند شدن / مهمله ايله در، عالي

اولمقدر، اصلی عِلْنَدَى و دخی اصلی عِلْددر.

الْمَعْبُودَاءُ: بندگان / فتح و سکون و ضم

موحده ايله در، عبد لفظنك جمع لرنددر که قولر

دیمکدر، أحرأ مقابلیدر، آنلرك جمله سی یگرمیدر

عِبْدَى لفظنده خماسی مقصوراتده مذکورلدر.

الْمَغْرُودَاءُ: زمین با سَمَارُوغ / معجمه و مهمله

ایله در، منتار تارلاسی دیمکدر، غُرد منتارددر.

-ذ-

الإِسْتِخْدَاءُ: فروتنی کردن / مهمله ايله حذادن

إِسْتِغْعَالدر که البته مقابله اولان حذأنددر،

اصلنده حذأ نعلین تاصمه سی اولوب ایکی عدد

و بری برینه مقابلدر بوندن تواضع ایلمک اخذ

اولندی.

-ر-

الإِسْتِبرَاءُ: پاک کردن زهْدان زن از حیض /

موحده ايله برأ ماده سندن اولوب بر جاریه یی

تَمَلَّك ایلدکده مدت معلومه توقف ایدوب آکا

قُربان ایلممکدر که رحمی حیضدن پاک اولدیغی

ظهورینه انتظاردر، أحراركَ عِدَّتْ لری بدلیدر، شاید

که حملی وار ایسه اُولکی مالکندن اولدیغی

ظاهر اوله.

الإِسْتِبرَاءُ: پاک کردن مخرج پشین بَسَنگ یا بَاب

/ استنجانك قُدَّامسیدر که تَبَوَّل عقبنده بقیه بول

الإِسْتِجْدَاءُ: عطا خواستن / جیمله در عطا

معناسنه اولان جَدْوَى دن إِسْتِغْعَالدر، احسان

اومق و کرم استمک. / [ر ۲۰۲ ظ]

الإِسْتِغْدَاءُ: یاری خواستن / مهمله ايله

عَدْوَى^{۶۵۶} ماده سندندر، یاردم استمک.

الإِسْتِغْدَاءُ: هدیه خواستن / ارمغان استمک،

طلب هدیه گی.

الإِسْتِیدَاءُ: یاری خواستن / اداة مهموزنددر،

وزن و معناده إِسْتِعْدَاء سابق گبیدر، مُؤَدِيّ

مهموز معین دیمک، و مُؤَدِيّ وای هالک

معناسنه در، مع هذا ایکیسی دخی سداسیده

إِسْتِدَاء یازیلور.

الإِسْرِنْدَاءُ: غلبت کردن خواب بر مردم /

مهمله لرله سرد ماده سندن إِفْعَالدر که إلحاق

ایچون ماضیسنده یاء گلمشدر، انسانی اویجو

باصمقدر، مردمده لطیفه واردر لکن مطلقا

غلبه دیمکدر، مأخذنده نوم قیدی دوچار

چشم إِمعان اولدی.

الإِغْرِنْدَاءُ: مثله / معجمه و مهمله ايله

عینیه سابقی وزننده و معناسنده در که اصلی

غرددر و غلبه ضرب و شتم طریقیله در، و

دال بدلی تاء ايله دخی لغتدر.

^{۶۵۶} عدوی معاونتدندر، یاری یاردمدر که افتاده دیمشدر:

الهی یاری قیل باکه که سندن غیری یارم یوق «منه».

و ودي دخی زائل اولوب پاك اولمق ایچون
طاش ویا صو ایله آلت / [۱۶۱م] رَجُلِیَّتِ
تنظیفدر.

الإِسْتِدْرَاءُ: بَسایه کردن / دَرِیّه دیدکلی
آوجیلرک إختفا محللری اولان ستره تختنه وارمق
که البته سایه دارد.

الإِسْتِشْرَاءُ: کار بزرگ شدن / معجمه ایله
شرا ماده سندن إستفعالدر، ایش بیومک یعنی
لهب غضب شعله دار اولمق.

الإِسْتِقْرَاءُ: خواندن / قاف ایله در، ضیافت
معناسنه اولان قراندر طعامه عودت
ایلمکدر. / [۲۰۳و]

الإِسْتِقْرَاءُ: خوستن / طلب ایلمکدر، گویا
قریه بقریه تتبّع ایدوب آرامغه مشابّهتله در.

الإِسْتِمْرَاءُ: گواریده آمدن / طعام هضم
اولمق که إمرأ گچمشیدی.

الإِسْتِیْرَاءُ: آتش بُرون آوردن / وری
ماده سندن إیراء زَنانک طلبی یعنی چاقمقله
طاشدن آتش چیقماسنی استمک و بلکه
چیقارمقدر.

الإِعْرِیْرَاءُ: برهنه بر اسب نشستن /
مهمله لرله إفعیلال وزننده در، آتی عریان
ایدوب راکب اولمق.

المَصْغُورَاءُ: خُرْدگان / مهمله و معجمه ایله
صغیر ماده سندن معبوداء سابق وزننده

جمعدر، کوچکلر هرنه اولورسه، لکن صغاردن
مذلت معناسنه در دیدیلر.

المَعْيُورَاءُ: خَران / تختیه ایله در، عیر ماده سندن
جمعدر، حمارلدر.

المَكْبُورَاءُ: بزرگان / کبیر ماده سندن مصغوراء
وزنده و آنک ضدیدر که بیوکلر هرنه اولورسه.

المَكْمُورَاءُ: کسانِی که سَرِ خَتْنه گاهِ ایشان
بزرگ باشد / گَمَرَه ماده سندن در، ذکرینک سَنّت
یری معتاد خَلقتدن بیوک اولان کمسنه لردر،
گَمَرَه سَر کیدر و گَمَر جمعیدر، لکن مکمور
وقت ختانه کمره سنه سنتجی ضرر ایلمش
کمسنه در دیدیلر.

-ز-

الإِسْتِهْزَاءُ: افسوس داشتن / هزأ ماده سندن
إستفعالدر، مسخره یه آلمق، هزل و سُخریه و
تَهْکَم بر معنایه در.

اللُّغْیْرَاءُ: سولاخ موشِ دشتی / ضم و معجمه
مفتوحه نك تشدیدیله و یانک کسری ایله در،
مصغر دگلد؛ زیرا یای تصغیر البته اوچنجی
اولور، لغز دیمکدر، قصر ایله و فَکْ ایله دخی
جائزدر، ایکی سنده دخی گچمشدر.

المِرْعَزَاءُ: بُزِ پَشم / مهمله لرده سکون و کسر
ایله و آکا إطرادا اُولنک دخی کسریله و آخرینک
شدیلدر، یوک کچیسی و مدّینه فکّی و
قصرنده شدی یازلمشدر، بونده مؤلف شدی

مَدّی ايله جمع ایلدی، تفصیلی قصرنده مسطوردر.

-س-

الإِسْتِئْسَاءُ: تأخیری خواستن / تأخیر
معناسنه اولان نسأ ماده‌سندن إسته‌ع‌الدر،
تأخیری استمك، نسیئه ماده‌سندندر که
ویره‌سیدر، فعيله وزننده‌در، نقد و پشین
مقابلیدر.

الإِمْلِيسَاءُ: انار / بر دورلو ناردر که رُمان
إملیسی إملیس نام صحرايه نسبتدر و آندن
غیری میوه حاصل اولماز دیرلر و بو کلمه
بعض نسخه‌ده یوقدر.

الْمَتِیُوسَاءُ: بُزَانِ نَر / فوقیه و تحتیه ايله
مکبوره‌سابق وزننده‌جمعدر، مفردی نَسْی در
که ترکجه اَرْکَجْ دیرلر کُوسَمْ یعنی قولاغوز
اولور، فارسیده نَهازدر و نَیس آهونک ارکگنه
دخی دیرلر و دیشیلرینه عَنَز دیرلر.

-ش-

الإِسْتِغْشَاءُ: جامه بَسَر درکشیدن / معجمه
ایله‌در، پرده معناسنه اولان غِشَاءدن
إسته‌ع‌الدر، لباسنی باشنه بورودنمك، تَغَشّی
گبی ﴿يَسْتَعْشُونَ ثِيَابَهُمْ﴾ آیت کریمه‌سی بو
ماده‌دندر، إِزْمَال و إِذْثَار دخی بو معنایه‌در
لكن إِزْمَال خوفندن ناشی بورنمك و إِذْثَار
صاحبنك دخی ثوبی فقط بر اولوب وجودیله

آنك آراسنده بر لباسی دخی اولیه، و تغشی
دخی غَشّی گلوب عقلی مستور اولمق معناسنه
دخی گلور. / [ر۲۰۳ظ]

الإِسْتِمْشَاءُ: داروی مُسهل خوردن / مَشْو^{۶۵۷}
دیدکلری مسهل دوائی تناول ایلمك که إسته‌ع‌ال
وزنده‌در. / [م۱۶۱ظ]

الإِسْتِشَاءُ: بُوییدن / نون ايله وزن مزبور
اوزره‌در، رایحه طیبّه گتون روزگارک اسمی اولان
نشادندر، / [ن۵۶و] اول بادی إسته‌شمام یعنی
قوخولمق.

الإِسْتِشَاءُ: ستور را بپاشنه برفتن داشتن /
فوقیه‌ی تحتیه‌نك تعقیبی ايله إسته‌ع‌الدر، دابّه
معناسنه اولان واشیه‌دندر، سوار اولان کمسنه
آنی یوریسون دیو اوکچه‌سیله سورمك و
اورمقدر.

-ص-

الإِسْتِعْصَاءُ: بی فرمان شدن / مهمله ایله‌در،
عصادندر، اطاعتسز اولمق و بویرق طوقتامق.

الإِسْتِفْصَاءُ: بر کاری ایستادن / قاف ايله
إسته‌ع‌الدر، بر کار اوزره طورمق یعنی نهایت کاره
و أقصای امره وصولی طلب ایلمك.

الإِسْتِیْصَاءُ: در پذیرفتن / فوقیه‌نك تحتیه‌یه
تَفْوِیله‌در، سوز طوتمق و بویرق طوتمقدر که
بیورمق معناسنده ایصاء گچمشیدی.

^{۶۵۷} مَشْو غَدُو وزننده‌در، شده‌سز إسته‌ع‌الی یوقدر. «منه».

-ص-

معناسنه‌در، حالتِ نشاطده اولور، ضدی
تدافیدر.

الإِستِرضاء: رفتنِ مرغِ سنگخوار / دوه قوشی
یوریمک.

الإِستِرضاء: خوشنودی خواستن / رضا
ماده‌سندن إِستفعالدر، بر کمسنه‌یی راضی
ایلمک و طریقی طلبکار اولمق.

-ظ-

الإِجْبِنَاء: پشتان بازخفتن و پایها در هوا
کردن / جیم و نون ایله إِجبناء سابق
وزنده‌در، آرقه‌سی اوزره یاتوب آیاقلرینی یوقاری
قالدرمق، مقصوره‌ده مجلظی یازلمشدر. / [ر ۲۰۴ و]

الإِستِقصاء: حاکمی کردن / قاف ایله
قضادندر، حکومته اولمق.

-ط-

الإِستِداء: خواندن / مهمله ایله دعا لفظندن
إِستفعالدر، اوقومق یعنی دعوت ایلمک، لکن
رجا و نیاز معناسنده غلبه ایلمشدر.

الإِجْبِنَاء: پر خشم شدن / حبط
ماده‌سندن إِفعلاء وزنده‌در، غضب
طولمقدر.

-ع-

الإِستِراء: نگاهبانی خواستن / رعی دندر، بر
کشیدن شوبانلق ایلمسنی استکلی اولمق.

الإِجْبِنَاء: بزرگ شکم شدن / قارن
ششمک، إِنتفاحُ البطن معناسنه.

الإِستِسعاء: کار کردن خواستن / سعی دندر،
بر ایشده بر کمسنه‌نک بولندیغن استمک.

الإِستِبطاء: درنگی شُردن / موحدده ایله بُطُو
ماده‌سندن إِستفعالدر، گج عدّ ایلمک یعنی
بطُو و مَطَل و توقف اولندی دیو صایمق و
بو ملاحظه‌ده اولمق.

الإِستِئعاء: رمیدن / نون ایله نعی کلمه‌سندن
مصدردر، اورکوب طاغلمق.

الإِستِغطاء: عطا خواستن / مهمله ایله وزن
مزبوره‌در، طلبکارِ کرم و امیدوارِ لطف و
نعم اولمق، إِستجداء سابق گبی.

الإِستِئعاء: پیش باز شدن / ایلرو گلکمک، تقدم
گبی، إِستناع ایله همپادر.

الإِستِیطاء: نرم شُردن / وطی ماده‌سندندر،
ملایم یعنی یومشق صایمق سرد و غلیظ ایه‌سه دخی.

-ف-

الإِستِجفاء: جافی آمدن / جیمله جفادندر، بر
کمسنه‌یی جفاکار عدّ ایلمک و یرامز ملاحظه
ایلمک.

الإِقْطِیاء: اندک اندک رفتن / قاف و
مهمله‌لرله قطا ماده‌سندن إِفعیعال صیغه‌سی
اوزره‌در، یاب یاب یوریمک یوررکن آدیملرینی
بربرینه یقین آتمق که تقارب الخُطوات

الإِسْتِخْفَاءُ: پنهان شدن / معجمه ايله
خفادن مصدردر، سداسیدر، گیزلنمک و
صاقلنمق، إِخْتَفَاءُ معناسنه.

الإِسْتِدْفَاءُ: بَتَفْتَن / مهمله ايله در، قزمق و
ایصنمق، دفا مهموزدندر.

الإِسْتِشْفَاءُ: شفا جُستَن / معجمه ايله در،
علاج آرامق و حق تعالی دن طلبکار شفا
اولمق و بر مداواتک عملنده آم اولمسنی امید
ایلمک.

الإِسْتِصْفَاءُ: همه مال بستدن / معجمه ايله
ضفو ماده سندن سین طلب ايله در، جمله مالی
آلمق و کثرتنه هوسکار اولمق.

الإِسْتِغْفَاءُ: عفو کردن / [م ۱۶۲] خواستن
/ مهمله ايله در، عفودن إِسْتِغْفَالدر، عفو
ایلمگی طلبدر لکن کندینه بر خدمتی
سپارشدن کندینی ترک ایلدکلرینی رجاده
استعمالی غالبدر.

الإِسْتِکْفَاءُ: کفایت کردن خواستن / بر
شیک وفاسنی طلبدر، مثلاً تدارک اولنان طعام
مسافرله یتشسون آز گلمسون دیو امید
ایلمک.

الإِسْتِیْفَاءُ: تمام شدن / وفا ایلمک ناقص
قالماق.

الإِطْلُفَاءُ: بر زمین وادوسیدن / مهمله و نون
ایله إِفْعَلال وزنده در، یره یاتمق و دوشنمک.

-ف-

الإِسْتِبْقَاءُ: باقی گذاشتن / موحده ايله بقادن
إِسْتِغْفَالدر، آلیقومق و دائم قیلمق.

الإِسْتِبْقَاءُ: بقا جستن / بر شیک دوامنی طلبکار
اولمق.

الإِسْتِرْقَاءُ: افسون کردن / مهمله ايله رقیه دندر
که ترکجه بُوکی دیرلر، مکر و حيله ایلمک.

الإِسْتِسْقَاءُ: زَرْدآب که در شکم افتد / بر
معروف مرضدر که علیک قارنده صاری صو
جمع اولور آکا مبتلا اولمق.

الإِسْتِسْقَاءُ: آب خواستن / سقی دندر، صو
استمک، طلب الماء گی.

الإِسْتِلْقَاءُ: پشتان بازخفتن / فوقیه ايله سلق
ماده سندن در، آرقه سی اوزره یاتوب اویومق،
إِفْتِعْلَاء وزنده در، إِجْلَنْظَايه معناده قریبدر.

الإِسْلِقَاءُ: بر وَی خفتن / لفظ سابقدن إِفْعَلَاء
وزنی اوزره در، ایکیسنک معنالی بردر.

-ک-

الإِسْتِبْكَاءُ: بگریانیدن / موحده ايله بکادن
إِسْتِغْفَالدر، آغلاتمق معناسنه.

البَوْكُوكَاء: بدی / فتح موحد و سکون ثانی و ضم کافِ اوّل ایلهدر، بدلك یعنی ارکک دیشیه آشوق. / [ر ۲۰۴ ظ]

المَعْكُوكَاء: مثله / مهمله ایلهدر، سابقنک وزن و معناسندهدر یعنی بَد و شَرْدَر، وقع فی المعكوكاء ديمك فی الشرّ ديمك گبیدر که هر کارک شری مراددر.

-ل-

الإحْلِيَاء: شیرین شدن / حُلُو ماده سندن إفعیعال بابدندن لازمدر، متعدی دخی اولور، بو بادن إحلیاء إعریاءدن غیری متعدی گلامشدر که إعریاء آتی عریان ایلمکدر، بو ماده گوزه لذید گورنمک معناسنده دردنجی بابدن، و آغزده طاتلی اولوق آرادسنده اولکی بابدن گلور.

الإذْلِيَاء: پنهان شدن / معجمه ايله ذلاً ماده سندن گیزلنمک یعنی بریره گیزی وارمق.

الإِسْتِخْلَاء: شیرین آمدن / مهمله ايله حلّودن إستفعالدر، بر شی طاتلی گلمک و لذید بولمق.

الإِسْتِحْلَاء: شیرین داشتن / بر نسنه پی طاتلیدر دیو ملاحظه ایلمک و بویله عدّ ایلمک.

الإِسْتِخْلَاء: خالی خواستن / معجمه ايله حلّودن خالی یعنی بوش قالمغی استمک.

الإِسْتِشْلَاء: بر مانیدن / عضو معناسنه اولان شلی دندر، خلاص ایلمک که بر مغلوبی غالب اَلندن قوتِ بدنیه ايله قورتارمقدر.

الإِسْتِشْلَاء: توانایی بجای آوردن / قدرتی اجرا ایلمک که حق تعالی نك ویردیگی صوری ویا معنوی قدرتی محله صرف ایلمکدر.

الإِسْتِغْلَاء: بزرگوار شدن / مهمله ايله علّودن إستفعالدر، بیوک اولوق و عالی مرتبهیه ایرمک.

الإِسْتِعْلَاء: غالب شدن / خصمنه غالب گلمک.

الإِسْتِفْلَاء: سر واجستن / فا ایلهدر، / [م ۱۶۲ ظ] بر کمسنه نك باشی آرامق یعنی بتلمکدن کنایهدر.

الإِسْتِمْلَاء: املا خواستن / إستکتاب ايله وزن و معناده یکساندر یعنی یازی یازدرمقدر که اصلنده طولدرمق معناسنه اولان إملاذن و او دخی ملئدندر که اصطلاحده إملاء علمانک بر بحثی نقل و بیان و نکته لیرینی تقریر و إعلان ایلمک ابتدا ایلدکده کاتبلر اطرافنده آنک اقوالنی تحریر و بو طریقله اول فنده بر کتاب تألیف و تسطیر ایلمکدر، اشته بو طریقله استاذک إملاسنی طلبکار اولوق إستملادر.

الإِسْتِيْلَاء: دست یافتن / فوقیه تحته نك فوقندهدر، والی ماده سندندر، فرصت بولمقدر.

الإِسْتِيلاء: زره پوشیدن / زره دیدکری لباس آهنینی گیمک.

الإِقْلِيلَاء: بی آرام شدن / قاف ایله در، قرار ایتمیوب سرعت ایلمک.

المَبْغُولَاء: گله استوران / موحده ایله و معجمه ایله بغل لفظندن مشتق معکوکاء سابق وزنده در، قاترلر سورسی که قطیعه بغال دیمکدر.

-م-

الإِحْمِيَاء: سپاه شدن / مهمله ایله إسویداد ایله وزن و معناده یکساندر که قاره اولمق.

الإِسْتِدْمَاء: / [ن ۵۶ظ] چشم داشتن / معجمه ثخذ ایله در، بر کمسنه دن مطلوب اولان حال مستوری تتبع و دقت و إمعان ایدرک واقف اولوب اخذ ایلمک.

الإِسْتِيْمَاء: پرستار خریدن / إماء دن تفوق فوقیه ایله در، جاریه یعنی دیشی قول خاتون آلمقدر، إشتراء الأمه گبی.

-ن-

الإِسْتِثْنَاء: ثنا گفتن / مثلثه ایله ثنا ماده سندن در، بر کمسنه نك مدحن ایلمک و حقنده محاسنگوی اولمق. / [ر ۲۰۵و]

الإِسْتِثْنَاء: ان شاء الله گفتن در سوگند / آند ایچدکدن صکره ان شاء الله دیمکدر، یعنی

افساننده اتصال مذهبمزه شرطدر تأخیر ایدرسه حکم قسم فاسد اولماز سائر مذاهبده مجلس آخرده دخی إن شاء الله دیرسه قسمک عهده سندن خلاص بولور.

الإِسْتِدْنَاء: نزدیک کردن / مهمله ایله دُنُو ماده سندن در، تقریب یعنی یقین قیلمق.

الإِسْتِغْنَاء: بی نیاز شدن / معجمه ایله در، احتیاج گوسترمیوب مستغنی اولمق که معروفدر.

الإِسْتِمْنَاء: بیرون آمدن مَنی / مَنی طشره گلمک، لکن مَنی چیقیدیغن استمکدر.

الإِسْتِیْنَاء: روشن شدن / تفوق فوقیه ایله در، آشکاره اولمق، إستیانه گبی.

المَأْتُونَاء: خران / فوقیه ایله أتان لفظندن مَبْغُولَاء سابق وزنده در، دیشی اشکلدر، خَر مادگان دینسه خوش ایدی که مؤنثنده حمارة دینور أتانه دینمز؛ زیرا أتان مؤنثدر مذکره إطلاق اولنمز جمعی أُنْثَر جارات دخی دینور.

-و-

الإِسْتِغْوَاء: بی راه کردن / معجمه ایله غوایتدن إستفعالدر، إغوا ایلمکدر که بر کمسنه نك یولسز اولمسی یعنی طریق مستقیمدن عدول ایله ضلالتیه دوشرمکدر که کندی مضلّ اولور.

الإِسْتِهْوَاء: سر کشته کردن / هوی دندر، بر کمسنه بی حیران و سرگردان قیلمق، ﴿استهوته الشیاطین﴾ بو معنایه در.

الإِسْتِهْوَاءُ: افکندن / هوی ماده‌سندندر،
آشاهی دوشمک، سقوط و هبوط گبی.

-ی-

الإِسْتِخْيَاءُ: زنده گذاشتن / مهمله ایله‌در،
حیات ویرمک دیریلتمک، ﴿یستحیون
نسائکم﴾ کریمه‌سنده گویا قتللری مجزوم اولمغله
ویا ذکور مقتولینه قیاس ایله میت حکمنده
/[م ۱۶۳ و] ایکن ترک اهلک ایله دیرلمش گبی
اولدیلر.

الإِسْتِخْيَاءُ: شرم داشتن / اوتانق محبویت
گبی، ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ﴾ امثالی
بو معنایه‌در.

-الکنی و غیرها-

کنیه‌لر و غیره أَلْفَاظ و ضروب که حروف
مرتبه‌نک برینه ادخال مناسب اولمیوب و
ممدودات اولمغله آخر قسمه تأخیر اولندی.

-ب-

أُمُّ الظِّبَاءِ: دشت / صحرانک کنیه‌سیدر، بر
نسنه‌نک کثرتی آنکله کنیه تعییننه سبب اولمق
قواعددندر او دخی بالقوه و بالفعل اولور
ویاخود تفألاً اولور، محلنده ظباء لفظنک ذکر
اولنان معنالرندن بو محله أنسب اولان آهواندر
که گیکلر دیمکدر، صحراده تأنیث بولنمغله
کُنَادَه اصل اولان أَبُّ دُنْ أُمُّ تصدیرینه عدول
اولندی.

-ج-

أَبُّ الرَّجَاءِ: کنیت سفره / سفره طعامک أبو
جامع گبی کنیه‌سیدر که مقصورات آخرنده
مبسوطدر، إِرَادَةُ طعام ایله آب مختاردر.

-خ-

أَرْضٌ سَخَاءٌ: زمین سست و نرم / مهمله و
معجمه مشدده ایله حلواء وزننده‌در، گوشک و
یومشق اولان یردر، سَخَامٌ گبی که لَیْنٌ و رقیق
معناسنه‌در.

-د-

قُبُورُ الشُّهَدَاءِ: قطایف / قبرک و شهیدک
جمع‌لریدر که محلرنده مذکورلردر، قطایف
قطیفه‌نک جمعیدر، / [ر ۲۰۵ ظ] قطایف لطایف
وزنده بر طاتلی طعامدر، سبب تسمیه‌سی بودر
که فی الأصل قطایف کلیمک اوجلرنده اولان
صاچقلردر آکا تشبیه طریقیله تعیین اولنمشدر،
قبور شهداء دیمگه وسیله دخی بودر که شهیدلر
رتبه شهادته دک پاره پاره اولملریله ذاتنده درجه
عالیه‌سی لذتلی اولوب لکن حال مذکوری
اختیار ایلمک صعوبتلی اولدیغی جهتدندر.

-ذ-

لَحْيَةُ حَدَّاءٍ: ریش کوتاه / مهمله و معجمه ایله
حذاء ماده‌سندندر، قصه اولان صاقلدر یعنی هر
قیلیری برابر اولان محاسندر.

-ر-

سَنَةُ حَمْرَاءَ: سالِ سخت / شدتلی ییل که فَحْط

یعنی قتلقدن کنایتدر.

قَنَاةٌ سَرَاءَ: نیزه میان قهی / فتح قاف و نون

ایلهدر، و سَرَاءَ فتح مهمله و شدّ ایله اُسَرَّ لفظنک مؤنثیدر که أخوف و خوفاء معناسنهدر، ایچی بوش اولان مزراق دیمکدر که خفتی ایچون آلات نفیسه‌دندر.

وَطْأَةُ حَمْرَاءَ: وطای نو / کسر و سکون

/ [م ۱۶۳ ظ] طا ایله، و حمراء اُحمرک مؤنثیدر یکی دیمکدر، و وَطْأه ایزدر اثر گئی، پس یکی باصدقلری ایز دیمکدر.

-س-

عِزَّةٌ قَعَسَاءَ: بی همتای پابنده / فتح قاف و

سکون مهمله ایلهدر، اصلنده شبِ دراز معناسنهدر، پس بونده معناسی دائم و ثابت اولان عزتدر حتی بو وصفک یعنی بی همتالغک اقرانی اولمیه، اولیه محلرده ایراد اولنور. / [ر ۲۰۶ و]

-ص-

كَلِمَةٌ عَوْصَاءَ: يك سخن غریب / مهمله‌لرلهدر،

نفیس و دقیق سوز که إستخراجی صعوبتلی اوله، صاد مهمله‌نک عینیه گچمشدر.

-ض-

أَبُو الْبَيْضَاءَ: کنیت حبشی / معجمه ایله مرور

ایلمشدر، حبش دیارینه منسوب اولنلره کنیه ایلمشدر که شیء ضدیله منکشف اولمق وجهی

بنو الغَبَاءَ: درویشان / فقیرلردر، بنو اصلنده

بنون ایدی اضافتله نون ساقطدر آنک جمعیدر، غباء زمینک نامی اولدیغی گچمشیدی فقراء یرک اولادیدر یعنی فقیرلری سببیه سرای رفیعه ساکن اولمیبو أبو تراب گئی تواضعلرینه إشعارا بنو الغباء دیو تکنیهیه سزاوار اولدیلر.

بنو الغَبَاءَ: دزدان / خیرسزله سارقله گئی،

آنلره سبب تسمیه یازدقلری اوزره مزارستان گئی مُجَرَّب محللردن تراب تدارک ایدوب و آنک اوزرینه افسون خوان اولوب داخل اولدقلری خانه‌نک اهالیسی اوزره نائمین ایکن نشر و رَش ایلدکلری ایچوندر که بیدار اولمیه‌لر.

بنو قَنْطُورَاءَ: تُرکان / قاف و نون و مهمله

ایله حضرت خلیلک بر جاریه‌سنک اسمیدر، آنک نسلندن اولان طائفه‌نک کنیه‌سیدر که مقصوره‌نک آخرنده مسطور و مفصلدر.

حَبَّةُ الْخَضْرَاءَ: نَمَشْک / چورک اوتی

دیدکلری شُونِیز و حَبَّةُ السَّودَاء دخی دیرلر، نظر اصابتندن خائف اولان کیشیدر جیب التزام ایلمک ایله نفعی مجَرَّب و موتدن غیره نفعی حقنده حدیث شریف امام سیوطینک جامعنده مرتبدر و خَضْرَاء دخی سَوْدَاء معناسنهدر.

معربی سگردر، فانید و طَبَزْد گبی اسماسی واردر.

-ق-

بَقْلَةُ الْحَمَقَاء: پَرِیَهِن / بقله باقلاء لفظنده و حمقاء دخی مذکورلدر بونده ایکسی بردن بر سبزه در که اکشیدر، خافور و حُفْرَج و بقله زهراء و هندیلر لونک و نیجه لر شاهتره در، بقله الملكة دخی دیرلر دیدی و بعضیلر سموز اوتدر دیدکلری بعیددر، مأمول اولمیان محللرده نابت اولمسیله تسمیه اولندی، ایکی نوعدر / [ن٥٧و] بری سرخ و بری سبزر.

دار البقاء: بهشت / اوچماق که جنت دخی دیرلر، الحسنی لفظنده قصریله جنات بقا و جنان دنیا تعداد اولنمشدر.

-ک-

ابن دُکاء: سپیده دم / صباح وقتیدر، دُکاء ضم معجمه ایله گنشددر که طلوعیله ضیادار ایدر، آنکچون بالاده حرف کافده دخی لامسر یازلدی، غیر منصرفدر.

-ل-

سنة رَمَلاء: سالی که باران کم بارد / مهمله لرك فتحیله در، یغمور قلت اوزره یاغدیغی بیلدر، رملاء مؤنثدر که گچمشدر، عام زَمَل دخی دیرلر، بونده سال قحطدن کنایتدر که قلت مطر اسبابنددر.

اوزره در، حتی کافور أخشیدی حبشی ایدی ضدیله مسمادر که کافور بیاضلقده ضروبنددر.

أبو المضاء: کنیت اسب / فتح ایله در، نفوذ و تقدم معالرینه در، تَقْؤْلا آته کنیه ایلمشدر که مسابقده سائرینه تقدم ایده.

أبو الوضاء: کنیت چراغ / ضم و شد ایله در، گوزل یوزلی و پاکیزه معناسنه در که ثلاثیائنده مذکوردر، شمعك لازمة حالی اولمغله تکنیه اولندی، اصلی مهموزدر حتی وضوء لفظی آبدسته بو معنادن تسمیه اولنمشدر، عقباده نور اولور.

أُمُّ بَيْضَاء: کنیت دیگ / فتح موحدده ایله در، کنایاتنددر، طنجره نك کنیه سی که آنده طعام طَبَخ اولنمغله اکثریا سیاه اولور.

-ع-

أحمرُ الطُّلُعاء: قیء / ضم مهمله ایله در، غسیان ایلوب ترکجه قوصمقدر که أحمر لفظی ألفاظ شدائدنددر، موتِ أحمر گبی.

-ف-

أبو الشفاء: کنیت شکر / کسر معجمه ایله و فا ایله در، صحت معناسنه گچمشیدی، اکثر ادویه و معاجنده اجزاء تراکییدن اولوب و حرارتی معتدل و تصحیح معده ده بُرء الساعه اولمغله کنیه قیلندی، شکرک دخی

لَيْلَةُ لَيْلَاء: شبِ تاریک / فتحه لرله در، قراکلق
گیجه دیمکدر، ظلمتنی تأکید و تشدید
ایچون وصف اولندی.

-م-

أَعْنَانُ السَّمَاء: چندانکه بتوان دید از
آسمان / فتح و سکون مهمله و نون لرله لفظ
و معناده اطرافدر، و سماء گوك یوزی که
مذکوردر، آسمانک اطراقی که گورنمک ممکن
اوله، لکن السنه ناسده کسر یله عنان السماء
کسر عرضدر خطادر. / [ر ۲۰۶ ظ]

أُمُّ السَّمَاء: راه کاهگشان / حاجیلر یولی
دیدکلری ییلدزلدر، مجسره و صمان اوغریسی
دخی دیرلر.

شَرْحُ السَّمَاء: مثله / [م ۱۶۴ و] معجمه و
مهمله نك فتحه لرله و جیمله کَهگشانک
نامیدر، سمایه اضافت اولنمسه ده.

إِبْنُ الْمَاء: مُرغابی / اوردک و امثالی قاز،
مارتی گبی که صویه مائل اولوب و صودن آبی
اولمیانلدر.

إِبْنُ الْمَاء: هر جانوری که در آب بود / هر
حیوان که صوده حاصل اوله، بالق گبی.

نَوْرُ الْمَاء: سبزی که بر سر آب بود / فتح
نون ایله در، صویک اطرافنده نابت اولان
یشیللک که تره دیرلر ماکول اولمق شرطیله در.

رَمْلَةٌ دَهْمَاء: وطاء کهن / دهماء اَذَهْمَك مؤنثیدر
که گچمشیدی، بونده مراد اسکی ایزدر که
قرارمش اوله، إِنْثَر عَتِيقُ معناسنه در، وَطَاءُ
حمراءنک ضدیدر که مذکوردر.

يَبَسُّ الْمَاء: جُوی خُشْک شده / تخته و
موحده نك فتحه لرله بعده مهمله ایله در، اصلنده
رطوبتلی ایکن قوریمش اولان یردر، بو جهتد
صکره دن قوریان ایرمغه دیرلر.

-ن-

قَرِيبَةٌ غَنَاء: دَیه بسیار مردم / قریه کوی دیمکدر،
غَنَاء فتح معجمه و شَدَّ نون ایله در، نغمه لی کوی
دیمک اولور ساکنلرینک کثرتندن کنایتدر که
صداسی دخی چوق اولور، ترکیده دخی ناس
اول مرتبه چوق که شهر و صحرا اکیلیور دیرلر.

-ه-

رِيحٌ وَرْهَاء: بادِ زود چهنده / فتح واو و سکون
مهمله ایله در، شَدَّت و حِدَّت اوزره اسن
روزگاردر، بی عقل اولان کمسنه گبی تَیْزَطْبِع
اولور، و صِغَةُ تَأْنِیْث ریحک مقتضاسیدر، صبا و
نَکْبَا یازلمشدر.

سَحَابٌ وَرْهَاء: ابری که باران باز نگیرد / اول
بولندر که تکرار یغمور ایلمز.

-و-

عَنْزٌ أَبْوَاء: بُری که از بوی بول بیمار شود /
مهمله و نونک فتحیله و زای هَوَز ایله دیشی

دَاءُ عِيَاءُ: درد بی درمان / مهمله و تخفیفله اول
درددر که علاجی ممکن اولمیه، بالاده عیاء لفظی
یازیلوب جایجئه اُثار دخی نظم / [م ۱۶۴ظ]
اولندی.

کَلِمَةُ طَحْيَاءُ: سخنی که نه بتازی بود / مهمله
و معجمه ایله اول لفظ که عربی اولمیه سائر
لغتنن اوله، لغت عربیّه عندنده سائر لغات نهاره
نسبتله لیلئه ظَلَمَایه بکرزدر او سبیدن إطلاق
اولندی و لسانِ عربدن غیری لغت اوزره تکلم
ایلمگه و عربدن سائر لغته نقل و ترجمه ایلمگه
عربیده ظرافت و کِتابت وزنی اوزره رطانت تعبیر
اولنور.

کتاب الألف که گرک مقصوره و گرکسه ممدوده در
تمام اولدی. لله الحمد والمنة - ۱۱۸۳ - بوندن
صکره ۲۸ حرفدن باب همزه یه شروع اولنور إن
شاء الله تعالی.

کچیدر، و أبواء إستشمام بُولدن خسته
اولاندر که مذکوردر گرک أنسی و گرک
وحشی اولسون، پس خسته اولان کچی
دیمکدر.

ماءٌ رِوَاءُ: آب پیدا بر روی زمین / ضم
مهمله ایله زُلال وزندهدر، منظر معناسنه
گچمشدر، یر یوزنده پیدا اولان صو یعنی
قیوده ویاخود قَنَوَات ایله گلان صو اولمیوب
بلکه اطرافنده و کنارنده اوتورب باقلمق ممکن
اوله بعض نزهتگاهده اولان نهرِ صغیر گئی.

إِمْرَأَةٌ سَوَاءُ: زن زشت / فتح سین ایله در شد
واو دخی لغتدر، اول وقتده مذکری اُسوْ
اولور، "الْوَلُوْدُ خَيْرٌ مِنْ عَاقِرٍ سَوَاءٍ سَوَاءٍ أَوْ مِنْ
بَاقِرٍ" دیدکلی کلام مثلاً سواء لفظنده بیان
اولندی.

مَفَازَةٌ شَجَوَاءُ: بیابانی که دَرُو دشوار توان
شدن / معجمه و جیملهدر، اول مفازه یعنی
صحرایه دیرلر که آنده مرور ایلمک گوج اوله،
سَحْوَانُک ضدیدر که گچمیشدر.

شَجَرَةٌ فَنَوَاءُ: درختی که شاخهایش تَباه
شود / فاء و نون ایله بالاده دخی گچدی،
بر آغاجدر که داللری تلف اولمش.

-ی-

أَرْضٌ غَضْبَاءُ: زمینی که در او امرود کوهی
بسیار بود / معجمه لرله تحته ده گچمشدر،
اخلدی چوق اولان یردر.

[۲۰۷و] - کتاب الهمزه -

قانون الأدب نام کتاب گُمیابك بو محله
ألف مقصوره و ممدوده سی تمام بعد الإتمام
مهموز الآخر اولان ألفاظ لغاتی بیاننه شروع
میستّر اولمشدر که سائر حروفك هر بری
طقوز نوع، لكن بو مهموزات سکز نوع
اولوب ثنائیات یعنی ایکی حرفلی کلمه
مهموزه نایاب اولدیغی جهتدن اوچر حرفلی
کلمات ایرادینه ابتدا اولندی. وبالله المستعان
التکلان.

- النوع الأول -

- الثلاثیات -

پس بو ألفاظ مهموزده ألف ایله همزه میاننده
اولان فرق اعتباری اولمغله بعض مهموزات
ممدوداتده دخی سبق ایلمشدر، اگر فائده پی
متضمن ایسه سبقنه اشارت اولنور. إن شاء
الله تعالی.

- ب -

الجبا: سماروغ / کسر جیمله نَعَمْ وزندهدر،
منتارك بر نوعیدر که قرمزیه مائل اوله زیر
کَمَاه سیاه گبی و فَمْعَه بیاض گبی اولان
منتارد، و تخمسز اولمغله سماروغ دخی دیدیلر
که لغات مشترکه دندر.

الحبا: خاص پادشاه / مهمله ایله عدم وزندهدر،
سلاطین عظامك اتباعندن خدمت مخصوصه سی
اولان خادم.

الحبا: عطا دادن / کسر ایلهدر، بخشیش
ویرمك.

سبا: قبیله / فتح ایلهدر، بر قبیله نك علمیدر.

سبا: شهری / بر شهرك نامیدر که تختگاه
بلقیسدر که ﴿من سبا نبأ﴾ لفظ کریمدر، و
مقصورده دخی سابقدر.

اللبا: دلماب / قایناتمغله قویو اولان سوددر، لب
مُعَلَّظ گبی.

النبأ: خبر / نون ایلهدر، و خبر دخی عرییدر،
فارسیده پیام و پیغام و ترکیده سوزدر.

الوبا: بیماری عام / عموم اوزره مستوی اولان
خسته لکدر، ممدوده مفصلدر.

- ت -

الوتا: کوفتکی اندام / وجودینی دوگمك حتی
معیوب اوله لكن اعضادن بری قلمیه.^{۶۵۸}

- ج -

الحجا: بخیلی کردن / مهمله ایلهدر، بخیللك
ایلمکدر، قصرنده ملزومی اولان حرص معناسی
یازمشیدی.

^{۶۵۸} جلدی شق اولوب بعد الإلتیام اثری قالوب عیبلی اولمق گبی.

اللَجَأُ: پناه گاه / صیغناجق یردر، ملجأ گئی که گلور.

اللَجَأُ: پناه کردن / گیزملک، إخفاء گئی مصدردر که پناه گرفتن دیو ملجأ معناسی یازیلور.

-د-

الحَدَأُ: تَبَرهای سنگ شکاف / مهمله ایلهدر، طاش قیردقلری بالته و قازمه که ایکی آغزلیدر، آنکچون جمع ایله تفسیر ایلدی.

الحَدَأُ: مهربانی کردن زن بر فرزند / خاتون ولدینه محبت اظهار و اثرینی آشکار ایلمک یعنی صقین صقین دیمک گئی، ادات تحذیردر، بو استعمال اصلنده شفقت و نصرت معناسنه اولمسندن ناشیدر.

الحَدَأُ: بُریدن مشیمه گوسفند / قیونک قارندن خروجنده قوزینک باشنده اولوب / [۱۶۵م] معا چیقان ظرفی کسمک.

الحَدَأُ: زَعَنان / عنب وزنده جنسدر، چیلاقلر که دُولَنگج و سائر اسماء ترکیهسی واردر.

الصَدَأُ: زنگار / فتح ایلهدر، پاس که بر شیء معدنی نمناک قالمقندن پیدا اولور.

الصَدَأُ: زنگار گرفتن / پاس طومق که مصدردر، مثلاً آیینه و قلیج و امثالی پاسلنمق.

الهَدَأُ: کوز شدن / قانبور اولمق، / [ن۵۷ظ] وزنا و معنی حدب مثلی و أهدأ أحدب گبیدر.

-ذ-

الحَدَأُ: خواری / معجمه ایلهدر^{۶۵۹} و دالده إعجام و إهمال دخی لغتدر، آلچاقلق ایلمک که تواضع معناسنه سکون ایله دخی گلور.

-ر-

الرَّأُ: خاتهای شکارکن / ضم موحده ایله جنسدر، واحدی بُرأةدر، آوجیلرک صیدلری وقتنده ایچنه گیرب إخفا ایلدکلری اُولدر، قُتره دخی دیرلر، ترکیجه اِزْیه و کُومَلته دیدکلریدر و سقفته زُئییه دیرلر، زم دخی فارسیدر که زمین آندندر. / [ر۲۰۷ظ]

الرَّأُ: سپید موی شدن / فتح معجمه ایلهدر، قیلی آغرمق، لکن شیبِ رأس معناسندهدر، مذکری اَدْرأ وزنا و معنی اَشَّیب در، مؤنثی دَرْءاء بیضاء وزنده مدًا سابقدر.

الرَّأُ: گورخَر نَر / فا ایلهدر، بیانی و دیشی اشک، اَتانِ وحشی گئی.

-ش-

الرَّشَأُ: بچه آهو / مهمله ایله حسن وزندهدر، گیک یاورسی، ولْدُ الظی گئی.

^{۶۵۹} ثانی ذ اشارتیه قیددن مستغیدر آنکچون معجمه لر دغیوب معجمه دنلیدی. «منه».

النَّشَأُ: بیرون آمدن از کودکی / نونه‌در، صباوتدن قورتلوب شاب اولنلردر.

النَّشَأُ: کنیزگان خُرد / هنوز صبیبه ظن اولنان کوچک قطع‌لی اولان جاریه‌لر.

-ض-

الْحَصَا: پاره شدن چیزی تر / معجمه ایل‌در، یاش بر نسنه پاره‌لنمک.

الْقَصَا: عیب در نسب / قاف ایل‌در، صوینده عییلی اولغه سبب اولان حالت.

الْقَصَا: کهن شدن جامه و جز / لباس و غیری شی اسکیمک خُلُوقَت معناسنه.

-ط-

الْحَطَا: گناه / معجمه ایل‌در، بلا قصد صادر اولان جرم.

الرَّطَا: کم خردی / مهمله ایل‌در، عقلک آز اولمسی، قَلَّت عقل گبی.

-ف-

الْحَفَا: بیخ گیاه حصیر / حصیر اوردکلری سازک کوکی که اول سازه بَرْدِي و ترکجه قاندره دیرلر.

الدَّفَا: گرما / قزقلق و اسیلک که سخونت معناسنه.

الدَّفَا: دو تا شدن / ایکی قات یعنی اگری اولمق، إنعطاف معناسنه.

الْفَأ: خاک و خاشاک / لام ایل‌در، یعنی شیء حقیر و خسیس، آلچق معناسنه.

النَّفَا: گیاه‌های تنک بر آمده / ضم نونه نُگت وزنده‌در، مانع سببيله معتادک خلاقی اوزره نابت اولان اوتلر.

-ک-

الشَّكَاءُ: شکاف ناخن / فتح معجمه ایل‌در، طرُق یارلمق، الدّه و آیاقده دخی إطلاق اولنور، إنشقاق طُفُر گبی.

-ل-

الْحَلَا: تَبْخَاله / مهمله ایل‌در، اوچق دیدکلری قبارحقدر که فی الأصل قلجک یوزنده اولان نشانلر معناسندن مأخوذدر که ممدودا مذکوردر، اکثراً حُمای غَبَّ یعنی استمه‌ده ظهوريله تَبْخَاله دینور.

الْكَأ: گیاه تر / یاش اوتلقدر، نباتک مراتبی بشدر: ابتدا بارِض، ایکنجی کَأ و حمیم، اوچنجی بُسرّه و عُشْب، دردنجی صَمْعَاء، بشنجی که یاپس اوله حشیش دینور.

الْكَأ: مرز کِشت / اکین یری، ذکر حال و إرادة عُشْب.

الْمَلَأ: خو / طبیعت و عادت.

المأ: بزرگواران گروه / جماعتك اولولری،
کبار قوم گبی، لکن مطلقاً جماعتدر که
﴿المأ الأعلى﴾ لفظ کریمنده واقعدر.

-م-

الحمأ: گِل کندیده در آب / مهمله ایلهدر،
/[۱۶۵مظ] صوده قالمغله بد رایحه پیدا ایدن
چامورددر، لکن اگر مسنون صفتی برابر
اولورسه رایحه معناسنی إشمام ایدر و إلا حمأ
یالکز قاره بالچقددر.

الظمأ: تشنه شدن / معجمه ایلهدر،
صوسزلق، عطش گبی.

-ن-

الجنأ: کوز شدن / جیملهدر، قانبور اولق،
بوکری گبی، نعتی آجئی در که گچمشدر.
/[۲۰۸و]

الطنأ: دردمند شدنِ اشتر از تشنگی / کسر
مهمله ایله، صوسزلقدن دوه خسته و ضعیف
و موته قریب اولوب لکن بقیه روحی هنوز
باقی اوله.

الونأ: رنجور شدن / فتحلهدر، خسته اولوب
زیاده ضعیف اولق.

-منه بالهاء-

آخرلری مهموز اولان کلمات ثلاثیهدن ها
إلحاقیله مستعمل اولنلر.

-ب-

الحبأ: سَماروغها / کسر جیمله و تحریک ایله
جمعددر، متتارلرددر، مفردی سرلوحه ثلاثیاتدر.

الحبأ: زنی که از مرد پنهان شود / معجمه ایله
هُمزه و لَمْزه وزنندهدر، ارککدن صاقلنان خاتون
لکن ابتدا گورنمش اوله.

اللبأ: ماده شیر / فتح ایله و بانك سکونی و
ضمیده لغتدر لکن لَبُّ رسم اولنور، دیشی
آرسلاندر.

-ج-

الحبأ: مرد کم خرد / معجمه ایله هُمزه و لَمْزه
گبی، عقلی آز اولان کمسنهدر.

الحبأ: گُشنی که بسیار گُشنی کند / بر ارکک
که ذکوریتنی کثیر الإجراء اوله یعنی نه جنسندن
اولورسه جماعه مائل اوله.

-د-

الحدأ: تَبَر سنگ شکاف / واحد تاسیدر،
جنسی هنوز سبق ایلدی، طاشجی قازمسیدر.

الحدأ: نام دیهی / ضمله بر قبیله اسمیدر.

الحدأ: مرغ گوشتربای / چِیلاقدر، جنسی
یازیلشدی، کثرت اسماسی واردر، غلیواج
فارسیدر.

النكأة: آنكه تكيه بسيار زند / چوق چوق
طيانن كيشي، كثير التَّوَسُّد معناسنه.

الزكاة: آنكه مالش نقدِ خاصه / معجمه ايله
هُمَزَه وزننده در، مالي نقدِ حاضر اولمق.

الزكاة: مردِ فراخ دست / آلي بول يعني سخي
كيشي.

النكأة: نباي / فتح نون ايله، بر اولتقدر.

-ل-

الحلأة: جاياگهي / فتح مهمله ايله، بر يرك
اسميدر.

الحلأة: نگاه داشتن / كسر ايله حفظ و
حراست ايلمك. / [ر ۲۰۸ ظ]

-الرباعي-

درت حرفلي اولانلر كه نوع اولدندر.

-ب-

الجبأ: بددل / ضم جيم و فتح موحدۀ مشدده
ايله در، قورقق اولان كيشي، لكن ناصرڪ جمعي
اولان نُصَر وزننده اولمغله بَد دِلان ديمك گرك
ايدى.

المخبأ: نهاندان سراي / فتح ايله و معجمه ايله
مَسْكَن وزننده در، خانه نك كيلاريدر.

المربأ: جاي ديدنه بان / مهمله ايله در، بر شيئه
نظارت ايچون ياپدقلى يوكسك ير و ناظره ربيئه
ديرلر ربوه ماده سندن در.

الهذأة: گونه از دويدن / ضمه لرله در، بر نوع
يوريمك كه گجه آياق چكيلوب بر اويخودن
صكره گلمك.

الهذأة: راه ثمين / يول گوستريجيلر كه ناصرڪ
نَصَرَة وزننده اولان جمع مكسرى گي هادينك
جمعيدر.

-ش-

الأشأة: خرما بن خُرد / خرما اغاجنك
كوچكي، صغيرُ النخل گي.

-ط-

الحطأة: شيش خُرد / مهمله ايله در،
سِرْكَه در كه صغيرُ القمل، كِهْلَه نك اوافاغى.

-ف-

النفاة: گياه تنك بر آمده / هُمَزَه وزننده
واحد در، جنسى قريبا مذكور در.

-ق-

التقأة: پرهيزكارى / فتح مثناة ايله جمعدر،
مفردى تاقي خائف معناسنه در و تانك اصلى
واودر بو استعمالى دخى لغتدر.

-ك-

الثكأة: بالش تكيه / فوقيه ايله هُمَزَه
وزننده در، طيانجق يصدق كه وِسَادَةُ اِتْكَاء
معناسنه.

المَسْبُ: راه در کوه / طاغ یولی که شَهْرَاهَدَن غیری اولان طریقِ مخفی.

المسبأ: سیکی خریدن / سوجی آلق، اِشترای خمر معناسنه‌در، و سیئه نامِ باده‌در.

المَضْبأ: جایی که بدو در پوشند / معجمه ایله‌در، / [م ۱۶۶و] صاقلناحق یر که وزن و معناده مَكْمَن گبی.

المُلبأ: گوسفندِ خُرد / ضم ایله اسم مفعول‌در، قیونك کوچگی یعنی لئاً که قیون و سائری طوغدقدده ابتدا گلن سودی ویردکلری یاوری.

-ج-

الملجأ: پناه گرفتن بکسی / فتح ایله بر کمسنه‌بی ظهیر ادینوب وقتِ حاجتده آکا اِستناد ایلمک.

الملجأ: پناه گاه / طیاندیغی یر، صیصئه دخی کسر ایله مهملا و معجما بو معنایه‌در.

المنجأ: مثله / نون ایله‌در، وزن و معناده ملجأ گبیدر، ماده‌سی نجات‌در.

-ح-

الملحأ: میان پشت / آرقه‌نك اورتہ‌سی، وسطِ ظہر گبی.

-د-

الأَصْدأ: اَسْتَرِ دیزه / مهمله ایله‌در، قُوله قاتر که بُوز رنگ اولور.

الأَهْدأ: مرد کوز / بوکری کیشی که قانبور دخی دیرلر، وزن و معناده أَحَدَب گبی.

الدَّهْدأ: مردم / مهمله ایله‌در، کیشی و کمسنه دیمک، رجل گبی.

المَبْدأ: این جهان / موحدہ ایله‌در، دنیا مراد اولنور و آخرته دخی معاد دینور.

المبْدأ: آغازی چیزی / بر ایشه باشلامق و بر نسنه‌نك اُولی.

-ر-

الأَذْرأ: مرد سپید سر / معجمه ایله‌در، باشی بیاض یعنی پیرلکدن باشك قیلی آق کمسنه.

الأَذْرأ: گوسفندِ سپید گوش و تن سیاه / قولاغی بیاض و سائر بدنی سیاه قویون.

التَّدْرأ: مرد قوی بر دفع دوشمنان / ضم فوقیه و سکون مهمله ایله‌در، دَرَأ ماده‌سندندر، دوشمنلرینی دفع ایلمکده / [ن ۵۸و] قوتلی اولان کمسنه‌در، رجلِ عَدَل گبیدر، و تا زائده‌در.

التدْرأ: سَرَوَرِ گروه / رئیس قوم که ترکیجه ایشجی باشی دینور.

-ش-

الحَشْأ: زمینِ سنگستان / فتح معجمه و مهمله ایله‌در، طاشلی یردر.

المِخْشأ: کلیم سِتر / کسر و سکون مهمله ایله‌در، قالک کلیم، کِسَاء غلیظ گبی. / [ر ۲۰۹و]

الْمَشْقَأُ: شانه / کسر ایله، طَرَق، مُشْط گئی.

-ک-

الْمَرَكَا: پناه گاه / مهمله ایله وزن و معناده مُلْجَأ

ایله یکساندر که مذکوردر.

الْمُكَا: مرغی / ضم و شد ایلهدر، بر قوشدر،

فارسیده شُبَانِ قریب دیرلر.

-ک-

الْكَلَا: آنجا که گشتی بکنار کشند / شد ایلهدر،

مَرْفَأ مزبور ایله هم وزن و هم معنادر.

-م-

السَّخْمَا: سولاخ مَقْعَد / مهمله لرلهدر، قاره

معناسنه اولان سخم ماده سندن اولمغله دُبْرَه

إطلاق ایدرلر، و ملایت معناسنده سخم معجم

ماده سندن دخی بو معناده مستعملدر.

-ن-

الْأَجْنَا: مرد کوز / جیمله وزن و معناده أهدأ

گبیدر، بوکری کمسنه که مذکوردر.

الْأَدْنَا: آنجا که گشتی بکنار کشند / مهمله

ایلهدر، مَرْفَأ مرقوم ایله همتادر.

الْمُجْنَا: سیر / ضم و سکون جیملهدر، قالقان،

مَجْنَّ و حُبَّته و تَرَس گئی.

الْمَشْنَا: مرد زشت دیدار / فتح و سکون

معجمه ایله مَنَظَر وزنندهدر، بَدَلِقا و قَبِيحُ المنظر

کمسنه.

الْمَنْشَأُ: آرامگاه / فتح ایله و سکون نون

ایلهدر، اسم مکاندر، قرار یری، محلّ و مَقَرّ گئی.

الْمَنْشَأُ: بَرُزُستَن / بتمك یعنی ظهور ایلمك

و پیدا اولمق، مصدردر.

-ص-

الْمِخْضَأُ: تنور آشوب / کسر و سکون

مهمله ایلهدر، آتش قارشدرب شُعْله لندریچك

آلت، مِفْعَل وزنندهدر.

-ط-

الْأَرْطَأُ: مرد کم خرد / فتح و سکون ایلهدر،

عقلی آز کیشی، حَجْأَة بو معناده سابقدر.

الْأَفْطَأُ: پهن بینی / فا ایلهدر، وزن و معناده

أَفْطَس گئی که یَصِّ برونلی کمسنهدر.

-ف-

الْقَفَأُ: سپیدان سپید / ضم قاف و شد

ایلهدر، آق خردل، ممدودا دخی گچمشیدی.

الْمَرْفَأُ: آنجا که گشتی بکنار کشند / فتحله

و مهمله ایله مَرَسَا گئی اسم مکاندر، بیوک

اسکله که گمیلر یناشه، اسکدار گئی.

-ق-

الْمَشْقَأُ: تَارِك سَر / معجمه ایله وزن و

معناده مَفَرَّق گبیدر، باشك دپه سی، وسط

رأس معناسنه.

النَّائِي: مرد سست / [م ۱۶۶ظ] فتح نون
ایله در، گوشک وجودلی کیشی، مدی دخی
لغندر.

-ی-

الضَّهْيَا: زنی که حائض نشود / معجمه ایله
جعفر وزنده در، بی حیض اولان خاتون.

-ومنه مع الهاء-

مربعاتدن آخرینه ها إلحاقیله زبازد اولان الفاظ
مذكوره.

-ب-

المَرْبَاة: جایگاه دیده بان / بلا هاء دخی
قریبا یازلمشدر.

-ث-

الثَّائِي: سیراب کردانیدن / مرحمت وزنده
مثلثه لرله صویه قاندرمق، إروأگی.

-ج-

الْجَائِي: اشتر را باب خوردن خواندن /
جیمله در، دوهی صو ایچمک ایچون چاغرمق.

-د-

الدَّادَة: بانگ سنگها در سیلاب / مهمله
ایله در، سیل صوینک آفرکن گوتردیگی
طاشلرک سسی، صوٹ أحجارِ النهر معناسنه.

الدَّادَة: رفتن سخت زور / تیز تیز گتمک که
سرعت و متانتله مرور معناسنه.

-ر-

الْأَمْرَاء: زن / کسر ایله خاتون کیشی که مذکری
مَرَأَگلور.

الرَّأْيَة: پوسته جُنْبیدن دیده / فتح مهمله
ایله در، گوزلرک دائما حرکت و دَوْر ایلمسی.

الرَّأْيَة: خواندنِ گوسفند / قیون چاغرمق که اداة
دعوتی کسر ألف و تکریر را ایله إِرَ لفظیدر.

-[ر ۲۰۹ظ]-ز-

الرَّزَاءَة: جمع کردن / معجمه ایله در، جمع
ایدوب بر یره گتورمک.

-س-

السَّائِي: خَر را بَاب خوردن خواندن /
مهمله ایله در، اشگی صو ایچمک ایچون
دعوتدن کنایه در.

الْمِنْسَاء: چوپ دستی / کسر و سکون نون ایله
عصا که اسماسی چوقدر.

-ص-

الصَّاصَاء: جنبانیدن سگ بچه چشم را
پیش از باز کردن / فتح مهمله ایله در، کلب
انیگی گوزلری آچلمزدن مقدم باقمغه چالشوب
گوزینی دوندرب و تحریک و اداره ایلمک.

-ض-

المَقْنَأَة: جایی که آفتاب بدو نرسد / قاف

ایله در، گُنش طوقنمیان مکان.

المِیَضَاءَة: آنچه بدو دست و رو شویند /

کسر و سکون تحتیه ایله در، وضوء
ماده سندن در، آلی و یوزی یومق ایچون
إحضار اولنان صویک ظریفی ویاخود آنک
ایچنده اولان صودر.

-ط-

الطَّاطَاءَة: سر فرو آوردن / فتح مهمله

ایله در، باشو آشاغی اگمک مثلاً انیش
آشاغی اینرگی.

-ف-

الفَأْفَاءَة: زبان با فی گردانیدن / فا ایله در،

کیشی تکلمنده فا حرفی اداده عُسرت
چکوب اداره کلام ایله ادایه چالشمق.

المُدْفَاءَة: ماده اشتر بسیار پشم / ضم و

سکون مهمله ایله در، یوکی چوق اولان
دیشی دوه لر.

-ک-

الکَأْكَاءَة: گرد آمدن / فتحله در،

چُورَه گلمک و دُور ایلمک.

-ل-

اللَّأْلَاءَة: درخشیدن / وزن و معناده شعشعه

گبیدر، پارلقق و یلدرامق.

-ن-

المَشْنَاءَة: دشمنی کردن / معجمه ایله در،

عداوتدر، و بغض ایلمک، شَین ماده سندر.

النَّائَة: اوّل مسلمانی / نون ایله در، فی الأصل

ضعف معناسنه در، گَرک زمانِ اسلامک اوّل و
گَرک هنوز اسلامی قبول ایدن مسلمک اوّل حالی
ایکیسی دخی ضعف اوزره اولمغله بو لفظ اوّل
مسلمانی مفهومنده لغت رتبه سنده استعمال
اولنور.

النَّائَة: سستی / مطلقاً ضعف و ناتوانلق که ذکر

اولندی.

النَّائَة: دَر هم آمیختن رأی / بر امرده کیشینک

رأی مختلط اولوب بر طرفنه حکم غلبه ایلمامک.

النَّائَة: سست کردن رأی / ذاتنده فکرك ضعفی

معناسنه دخی گلور.

-ه-

الهَاهَاءَة: اشتر را بعلف خوردن خواندن / دوهی

یولاف یمک ایچون چاغرمق.

-و-

الوَأَوَاءَة: آمیختگی آوازاها / سسلر فهمه ممانعت

مرتبه سی بری برینه قارشلق.

-ی-

المَقْبَاءَة: سایگاه / فا ایله فیء ماده سندن در،

گولگه اولان یر.

-الخماسی-

بش حرفلی کلمه لر که نوع اوّلندندر، طقوز

کلمه در. / [م ۱۶۷و]

-ت-

الحُقَيْتَا: مرد کوتاه فَرِبَه / ضم مهمله و فتح
فا و سکون تحتیه ایلهدر، قصیر و ملخَم اولان
کیشی، بو لفظک اصلی حفت در صکره
ألفله نون إلحاقیله سَفَرَجَلْ وزنه ملحق اولوب
حُقَيْتَا اولدی بعده تصغیر اراده سیله اصلنه
إرجاع و زوائد حذف اولتوب أَلِف إلحاقدن
بدل یا گتروب حُقَيْت اولدی و نونی إبقا ايله
حُقَيْت دخی جائزدر أَلِف حبلی گبی تأنیث
ایچون اولمامغله جَرّ و تنوین جاریدر، صکره
مُسامحه ايله وزن مزبور اوزره دخی استعمال
اولندی، همزه یی دخی حذف ایلمک جائزدر،
و حَبْنَطَا دخی بویله در. / [۲۱۰و]

-ز-

المُرَزَا: آنکه خیرش مردم رسد / ضم و فتح
مهمله و شد ایلهدر، کیشی یه خیری طوقنان
کمسنه در، کریم و سخی گبی. / [ن۵۸ظ]

-س-

الحُقَيْسَا: مرد کوتاه فَرِبَه / مهمله ايله حُقَيْتَا
ایله وزن و معناده یکساندر.

-ش-

الطَفَنَشَا: مرد بَدَدِل / فتحه لرله و ثالثی
نوندن رباعیده سرلوحه اولان حُبَّأ معناسنه در،
جبان گبی.

-ط-

الحَبْنَطَا: مرد دلیر / ثانی موحده در، یورکلی و
شجیع و جسور کمسنه، قصر و مدّی دخی
لغتدر.

-ل-

المُكَلَّا: آنجا که کشتی بندند بکنار دریا / ضم
و فتح و شد ایلهدر، دَکِز قِیسِنده گمی باغلنان
یر، لیمان و اسکله معنالرینه.

-م-

المُهَنَّا: بزم آورد / نواله معناسنه و بر سُفْره لق
طعام.

الْبُرَتَا: حنا / تحتیه و مهمله ایلهدر، قَته
دیدکلریدر که مدّا و قصرایکیسی دخی
گچمشدر.

-و-

المُبَوَّا: آنجا که فرود آیند / موحده ایلهدر، رسم
سابق اوزره در، منزل که مسافر ایچون
حاضرلنمش اوله صوری و معنوی ایچون مبَوَّا
صدق گبی.

-ومنه بالهاء-

خماسیاتک ها ايله دخی مستعمل اولنلری.

-ب-

المُحَابَاة: خاص پادشاه شدن / مهمله ايله
مفاعله وزننده حبای سابق ماده سندندر، ملوکک
اتباعندن اولمق.

المُحَبَّاةُ: زن پردگی / معجمه و مشدده ايله
که حُبَّاءُ سالف ماده‌سندندر، لفظاً و معنی
مُحَدَّره که اهلِ پرده و مستوره اولان خاتوندر.
[ن ۵۷و]

المُرَابَّاةُ: ترسیدن / مهمله ايله مفاعله
وزندهدر، احتراز و اتقا ایلوب صاقنمقدر
مشارکت یوقدر.

-ج-

المُفَاجَّاةُ: کسی را ناگاه گرفتن / فا ايلهدر،
بر کمسنه بی آکسزین طوتمق، دفعة وقوعی
گبی، مثلاً حُمَاء و یا خود موت گلمکدر.

-ج-

المُبَارَّاةُ: از یکدیگر جدا شدن / موحدہ
ایلهدر، بَرَّاتْدندر، برپریندن آیرلق، بریء اولمق.
المُدَارَّاةُ: یکدیگر را دفع کردن / مهمله
ایلهدر، وزن و معناده مخالفت و مدافعتدر.^{۶۶۰}

-ط-

المُواطَّاةُ: سزاوار آمدن / لایق اولمق یعنی
بربرینه اویمق که وزنا و معنی موافقتدر.

-ف-

المُرافَّاةُ: نزدیک شدن / مهمله ايله وزن و
معناده مقاربه یعنی موافقتدر.

^{۶۶۰} حتی حزب الحفظده إمام نووي "أُذِرُّ في نُحُورهم"
دیدگی مثالنده إدْرِؤ الحدود ماده‌سندن دره مهموزدن وزن و
معناده أَدْفَع دیمکدر. «منه»

المُكَافَّاةُ: کسی را بر کردار او مکافاة کردن /
کیشینک طبیعتنه موافق مجازاة ایلمک.

-ک-

المُدَاكَّاةُ: مزاحمت کردن / مهمله ايلهدر، تازی
و دَرِي ایکیسی / [م ۱۶۷ظ] وزن و معناده
یکساندر، غلبه‌لک ایلمک دیدکلریدر.

-ل-

المُمَالَّاةُ: یاری کردن / وزن و معناده معاونتدر
که یاردم ایلمک، إعانت و نصرت گبی.

-و-

المُنَاوَّاةُ: با کسی دشمنی کردن / نون ايلهدر،
معنی و وزنا مخاصمتدر، عداوت ایلمک معناسنه.
المُهاوَّاةُ: موافقت کردن / ایکیسی وزن و
معناده بردر که اویقولق دیمکدر، ماده‌سی اولان
هَوَّء همت دیمکدر.

-السداسي-

یعنی نوع اولدن آلتی حرفلی اولان کلمه بونده
فقط بردر. / [ر ۲۱۰ظ]

-ا-

المُتَوَضَّاءُ: آبخانه / ضم ايله و فوقیه‌نک و واونک
فتحيله و شَدَّ معجمه ايلهدر، اسم مکان ثلاثیدن
غیری بابلرده اسم مفعول صیغه‌سیله مشترک
اولور، آبدستخانه که ترکیجه یراقلانچق محل که
آبدست ايله نمازه حاضر اولاجق یردر، معروفدر.

-منه مع الهاء-

سداسیاتک تا ایله ملقظ اولنلری اوچدر، لکن سداسی اولملری مساحیه مبنیدر که مرکب توصیفیدر، مفردا محل ذکرلری واردر.

-د-

أَرْضٌ مُودَّةٌ: زمینِ هلاک کننده / مهملهده تشدید ایله مُشَدَّدَه وزندهدر، هلاکدن خوف اولنان یردر، مفازة مهلهکه گی.

-ز-

رَجُلٌ هَزَأٌ: مردی که بر مردمان افسوس کند / حُطْمَه وزندهدر، بر کمسنهدر که خلقی هزل و تَمَسُّخُر ایدر و سکون معجمه ایله دخی هزل اولنان کمسنهدر.

-ن-

إِمْرَأَةٌ وَنَاءٌ: زنی که درو سستی بود / کاتبک جمعی اولان کتبه وزنده و نون ایلهدر، گوشک و خسته اولان خاتوندرد.^{۶۶۱}

-نوع دوم-

بو مهموزک سکز نوعندن ایکنجیدر که ماقبل الآخر مضمون اولنلردر.

-الثلاثي-

اوچر حرفلی اولان کلمات مهموزهدر که آلتیدر.

-ب-

الْجَبُّ: ناوه که درو آب جمع کند / فتح جیم ایلهدر، صو جمع ایدن اولوقدر.

-ر-

الرُّؤُ: خانهای شکارکن / ضم موحده ایلهدر، صيَادُك تستر ایلدیگی محل که صید کندینی گورمیوب و فرار ایلمیه، بُرأ دخی سابقدر، واحدی یدنجی نועده تا ایله گلور.

-ز-

الْجُرُّ: بوری در چیز / جیم ایلهدر، أَجْزَانُک بری یعنی اشیادن مرکب اولان ماده کلّیهدن بر شی.

الهُزُّ: افسوس داشتن / سُخْرِيّه یعنی هزل و تَهْکَم ایلمکدر، إِسْتَهْزَأُ بو مادهدندر.

-س-

الْبُسُّ: اشتری که دوشنده را منع نکند / موحده ایلهدر، سودینی صاغن کمسنهیی منع ایلمین دوهدر.

-ف-

الْكُفُّ: همتا / بکزر کمسنه یعنی مثل و نظیر معناسنه که ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كَفْؤًا أَحَدٌ﴾ بو مادهدندر.

^{۶۶۱} بو لفظ بلا تاء ثلاثیاتده گجیدی، مع الهاء بختنده یازلق گرك ایدی. «منه»

-ومنه مع الهاء-

ثلاثیدن ها ايله مستعمل ايکی کلمه در که
آخری اولان همزه نك ماقبلی مضموم اولان
نوع ثانینددر.

-ب-

اللُّبَّةُ: ماده شیر / فتحله و موحدده ايله در،
دیشی آرسلان.

-د-

الدُّرَّةُ: جایگاهی / مهمله لرده ضمه لرله در،
بر محلك اسمیدر که شعرا استعمال ایدرلر.

-الرباعي-

نوع ثانینك رباعیاتی.

-ب-

البُّؤُ: مهتر / موحدده ايله هدهد وزنده در،
بیوك یعنی عُلوّ معنوي صاحبی، رئیس و عزیز
گی.

البُّؤُ: ظریف / لطائف لسانیه اهلی و زَیْرَك
اولان کمسنه.

البُّؤُ: بینایی چشم / گوز بیگی که مُرْدُم
چشم و إنسانُ العین دخی دیرلر.

البُّؤُ: اصل / كوك، أصل الشجر و أصل
الشيء مادّة منشأ دیمك.

-ج-

الجُّؤُجُ: سینۀ کشتی / جیمله در، گمینك
گوگسی، صدرِ سفینه گی.

الجُّؤُجُ: سینۀ مرغ / قوش گوگسی، صدرِ طیر
گی، لكن ایکی صدرك بربرینه مخالفتلری
ظاهر در.

الجُّؤُجُ: مرغی / بر قوشدر، معنای سابقه نظرله
اراده کُلّ طریقله در. / [ر ۲۱۱و]

-ط-

الطُّؤُطُ: نام جایگاهی / مهمله ايله در، بر یرك
اسمیدر، / [م ۱۶۸و] آلچاق اوله رفیع اولمیه.

-ل-

اللُّؤُؤُ: مَرَوَارِد / اِنْجودر که دُرّ دخی دینور مجلی
اولوب تالُلُو ایلمسيله تسمیه اولندی.

-ومنه مع الهاء-

رباعیات مع الهاء الوقفیه.

-د-

التُّؤُؤُ: بُنِ پستان / مثلثه و نون ايله مُكْحَلَة و
قُنْقُؤَة وزنده در، مهنك دیبیدر، بعضلری
اطرافنك حَمیدر دیدیلر، مهموزیتی اولنك ضَمَنه
موقوفدر، فتحنده واو تلفظ اولنور و ذکوره
مخصوص و نسوانده ثدی دیدکلریدر.

-ل-

اللُّؤْلُؤَةُ: يك مَرَوَازِيد / تاء وحدتدر که
اِنْجُولُوك بَرِي ديمكدر، جنسی قریبا مذکوردر.

-ن-

الْمَقْنُونَةُ: جایگاهی که آفتاب بدو نرسد /
فتح و سکون قاف و ضمّ نون ایلهدر،
گنشك ضیاسی گورنمین یردر، نوع اولده
دخی سابقدر.

-ي-

الْمَقْبُوءَةُ: سایگاه / فا ایلهدر، گولگه‌لك
اولان یردر، نوع اولده فتحله گچمشدر،
معناده لفظ سابقه لاحقدر.

-الخماسي-

نوع ثانیدن بش حرفلی کلمات.

-ب-

التَّخْبُؤُ: خیمه زدن / خبأ ماده‌سندن معجمه
ایله تفعّل صیغه‌سنده چادر قورمق.

التَّبْئُ: دعوی پیغمبری کردن / نبیء لفظندن
نون ایلهدر، کندینك نبوتنی ادّعا ایلمك که
تَدَاعِیدر.

-ب-

التَّهْتُّ: کهنه شدن جامه / فوقیه ایلهدر،
لباس اسکیمك و میمله تَهْمُو دخی لغتدر.

-ث-

التَّثَاثُؤُ: پَخْسِیدن / مثناة و همزه ایله تَزَلُّل
وزندهدر، خوف ایدوب قورقمق سببیه یورك
یانمق، بعضیلر معناده بخشیدن موحدہ و
معجمه‌لرله یازمشلر سائر لغتلرده یازدقلری هِبْتُهُ
لفظنی وَهْبْتُهُ ظنّیه هبه و عطیه معناسنه ذاهب
اولمشلر، اللهم أرنا الحقّ حقاً والباطلَ باطلاً.

-ج-

التَّجَاؤُ: باز ایستادن / ثانی جیملهدر، گیرو
دوغمك، عودت معناسنه.

التَّوَحُّؤُ: دست بکسی بَرَدن / وجأ ماده‌سندن
تفعل صیغه‌سیله بر کمسنه‌یه یاپشمق، لكن
قتلدن کنایتدر.

-خ-

التَّوَحُّؤُ: آهنگ کردن / شروع و قصد ایلمك.

-ر-

التَّبَرُّؤُ: بیزار شدن / موحدہ ایلهدر، بَرِي اولمق و
فرقت پیدا ایلمك.

التَّحْرُؤُ: دلیری کردن / جیمله جرء‌تدندر،
جسارت و شجاعت که یورکلی اولدیغن إظهار
ایتمك.

التَّدَارُؤُ: با یکدیگر خلاف کردن / مهمله ایله
درءدن تفاعل بایندندر، بربرینه مخالفتدر که مُداراة
گچمشیدی.

التَّدْرُؤُ: دفع کردن / تفعل اوزره در، ردّ و

دفع ایلمک، ایکسی بر ماده دندر.

التَّقْرُؤُ: قرا کردن / قَرَأَن قاف ایله در، عابد

اولمق، وزن و معناده تنسکدر، و قُرَاء عربدر عابد معناسنه در.

التَّمَرُّؤُ: مُرُؤَت جستن / مَرَّءُك و انسانیت

و مروءت بر کمسنه ده تکلفه حاصل اولمق.

التَّمَرُّؤُ: کسی را نقص کردن / بر کمسنه یه

عیب و نقصان ویرمک ایله گوسترمکدر که اخلاقی رَدِّیَه دن اولور، بدخوی ایله و حسن حال صاحبی اولایم دیمک.

-ز-

التَّرْأُؤُ: خویشتن جواز نمودن / زای هؤز ایله

تزلزل وزننده در، کندینی خور گوسترمک.

التَّهْزُؤُ: فسوس داشتن / هزل و سخریه یه

آلمق که هُزُؤ دخی یازلمشدی.

-ش-

التَّجَشُّؤُ: آروغ بر آوردن / جیمله تفعل

اوزره در، گَگِرْمَک که جُشْأ گچمشدر.

التَّكْشُؤُ: گوشتِ خُشْک خوردن / [ن ۵۹و]

باصدرمه یمک، اَکَلِ شِوَاءِ یابس گبی.

-ض-

التَّوَضُّؤُ: دست و روی شستن / آبدست

آلمق که اَل و یُوز یومق آکا لازم گلور. [ر ۲۱۱ظ]

-ط-

التَّحَاطُّؤُ: خطا کردن / معجمه ایله تفاعلدر

لکن مشارکت یوقدر، خطاء صوابک مقابلیدر.

التَّحَاطُّؤُ: از خود خطا نمودن / [م ۱۶۸ظ] خطا

ایلمیوب لکن خطا ایلمش گبی گوسترمک.

التَّخَطُّؤُ: مثله / تفعل وزننده در، تکلف ایله

خطا اظهار ایلمک.

التَّوْطُّؤُ: پپای بسپردن / آیاغیله بصمق و

یورومک.

التَّوْطُّؤُ: نرم شدن / یومشق اولمق، ملاینت گبی.

-ف-

التَّجْفُؤُ: خورده شدنِ غَلَّها از دیار / جیمله در،

ولایتلردن ذخیره قوپارمق و اَکَل ایلمک.

التَّدْفُؤُ: ایستیدن / مهمله ایله در، آیآغه

قالقمقدر که سببی ایصنمق و اِسی اولمقدر.

التَّكَافُؤُ: با یکدیگر برابر آمدن / بربرینه دَکَدَش

گلمک یعنی ایکسی کفو و مساوی واقع اولمق.

التَّكْفُؤُ: بازیس شدن / وزن و معناده تردد گبی

که اطرافنه التفات و تمیل معناسنه.

التَّوْفُؤُ: مردن / وفات ماده سندن تفعلدر،

اولمک، اِنصرام گبی یعنی روح بدنن منسلب و

مفترق اولمق که موتِ اختیاری مراد اولور.

-ق-

التَّقْفُؤُ: شکافته شدن / یارلمق، فا ایله قفا

ماده سندن در، وزنا و معنی تشققدر.

التَّوَقُّؤُ: پرهیز کردن / گناه و جنایت اولان
شیلردن صاقنمقدر، تقوی ايله بر ماده دندر
که وقایه در.

-ک-

التَّدَكُّؤُ: انبوهی کردن / غلبه لك ايلمك،
تراحم گبی.

التَّكَاكُّؤُ: توقف کردن / طورمق لکن وقوف
جماعتدر. ٦٦٢

التَّكَاكُّؤُ: بر خشم شدن / صورت غضب
اوزره گورنمك.

التَّلَكُّؤُ: پیچیدن بر کار / بر ایش اوزرنده
طولا شوب حصولنه هوا سکار اولمق و التزام
ایلمك.

التَّوَكُّؤُ: تکیه کردن / طیانق، ﴿أَتَوَكَّؤُ
علیها﴾ کریمه سی عصایه طیانرم دیمکدر، بو
ماده دندر.

-ل-

التَّلَكُّؤُ: تأخیر خواستن / حبس ايلمك،
کالآندن تفعلدر.

التَّلَالُؤُ: درخشیدن / لامله در، لمعه یعنی برق
اورلمق و پارلامق، وزن و معناده ترقق گبی، و
سبب تسمیه لؤلؤ مذکور ایدی.

التَّمَالُؤُ: هم پشت شدن / وزن و معناده
تظاهر در که آرقه داش اولوب بربرلینه یاردم ايلمك.
التَّمَلُّؤُ: سیر بر آمدن / طولق ندن اولورسه مثلاً
علم ايله طولق.

-م-

التَّقَمُّؤُ: چیزی را جستن / قاف ايله در، بعض
نسنه بی آرایوب طلب ايلمکدر.

التَقَمُّؤُ: جمع کردن چیزی بر چیزی / اشیای
تدریجاً جمع ایلوب جنسیله بری بری اوزره
وضعدر.

التَّكَمُّؤُ: سماروغ برگندن / متار جمع ايلمك،
کَمَاة متاردر که سابقدر.

-ن-

التَّسَانُؤُ: با هم بلندی نمودن / مهمله ايله
سنادن تفعلدر، بربرینه رفعت و علو گوسترمك.

التَّنَانُؤُ: عاجز شدن / نون ايله تزلزل وزننده در،
ضعیف و عاجز اولمق که نأناة ماده سی گچمشدر.

التَّهْنُؤُ: گواریده شدن / هضم اولمق، هنیا
دعاسی بو ماده دندر.

-و-

التَّبَوُّؤُ: جایگاه گرفتن / موحد ايله در، مکان
طوتمق که وزن و معناده تمکن گبیدر، ﴿مُبَوَّأً
صِدْقٍ﴾ بو ماده دندر.

٦٦٢ حتی عربدن بری: "تَكَائُمٌ عَلَيَّ كَمَا تَكَائُمٌ عَلَيَّ ذِي
جَنَّةٍ" دیمشدر یعنی مصروعه جمعیتکز گبی اطرافمه جمع
اولدیکز دیمکدر. «کنار»

التَّبَوُّ: جاي کردن / بر محلی قابل سکنی
قیلمق، تَبَوُّه گبی.

-ي-

التَّقْيُ: باز گشتن سایه / فا ایله در، گولگه
رجوع ایلمک، قِیء ماده سندن در.

التَّقْيُ: قیء کردن / قاف ایله در، تکلفله
قوصمق.

التَّهْيُ: ساخته شدن / حاضر و مُهَيَّا اولمقد،
بو خماسیاتک هائییه سی یوقدر. [ر ۲۱۲و]

-نوع سیم-

مهموز الآخر اولان کلماتدن اوچنجی نوعدر
که همزه نك ماقبلی مکسوردر.

-الثنائي مع الهاء-

ایکی حرفلی کلمات هائییه در، زیرا پلا هاء
لفظ بونده یوقدر.

-ج-

الجئة: یکبار آمدن / ججی ماده سندن بناء
مَرّه در، بر کرّه / [م ۱۶۹و] گلمک.

-ر-

الرئة: شش / اُوِيْگَن دیدکلریدر که جگرک
ملحقاتنددر، جگرکوشه دیو یازرلر که زیاده
الکبددر، رُعامی و رُعامی دخی اسم
مخصوصیدر، جگردن منفصل و متعلقدر.

-س-

السئة: حَم گوشه کمان / یایک ایکی باشنده
اولان آگری یری که کریش آنک اوزرنده اولور.

-ش-

الشئة: گونه / دورلو نوع معناسنه.

-ص-

الصئة: چرك / کیزدر، وَسَخ گبی، او دخی ایکی
نوعدر؛ بری وجودلی که بولاشق اولور بونده مراد
بودر و بری همان رنگدر که دَرَن دینور صاری و
سیاه اولور.

-ف-

الفئة: گروه مردم / ناسده جماعتدر، اُثرده "الفئة
الباغیة" گلور.

-م-

المئة: صد / عددده یوزدر که اون کرّه اوندر.

-الثلاثي-

اوچر حرفلی کلمه.

-م-

الطمی: جایکی / فتح مهمله ایله در، کوچک
اولان یره دینور که کاف تصغیر ایچونددر.

القَمی: کودك خُرد و حقیر / قاف ایله در، معنی
و وزنا حقیر و ذلیل اولان صبی.

-منه بالهاء-

إلحاق تا ایله بو بر کلمه دخی ثلاثیه در.

الحَمْنَة: گِلِ گَنْدیده در بُنِ آب / مهمله ايله
کلمه وزنده در، صویک دینده تعن ایدن
چامور.^{۶۶۳}

-الرباعي-

اوچنجی نوعک رباعیاتی.

-ب-

الصابي: جنسی از ترسایان / مهمله ايله در،
اهل کتابدن صابون دیدکلی طائفه کفاردن
بریدر، همزه سی ترک اولنمق دخی لغتدر که
آخر الحروفده دخی ایراد اولنور، -إن شاء الله
المهادي- اول گروه ظاهرده نصرانی و باطنده
عبدۀ کواکبدر دیدیلر، بر دیندن دین دیگره
انتقال ایدن کیشیدر، یاخود بر دین مختاری
اولمق اوزره گورینوب حقیقتده اختیار ایلدیگی
دین آخری ستر ایلله. صابی ابن شیث دینی
ادعاسنده در، صابی بن مئوشلخ بن إدريس
ویا حضرت نوحک برادری صابی بن لَمَك ویا
غیری نسله منسوبلردر.

الضاي: خاکستر / معجمه ايله در، کُل،
رَماد گبی که آتش ايله پیدا اولور.
الکابي: پر / طُلُو، مَمْلُو معناسنه.

-د-

^{۶۶۳} لکن لغتلرده طین اسودک بریدر دیدیلر، وعین حمّه
ایلیجه وقابلیجه که بانه دخی دینور که قدرتِ حقْدن ماءِ
حارّ اضافه اولنوب خسته لر استشفایدرلر، حمّه دخی دینور.

«منه»

الدَّهْدِي: مردم / مهمله ايله در، کیشی که رجل
گبیدر، فتحله دَهْداً مذکوردر. / [ر ۲۱۲ ظ]

الصَادِي: خرما بُنِ دراز / مهمله ايله در، اوزون
خرما آغاجی، نُخيلِ طویل گبی و آخر الحروفده
دخی گلور إن شاء الله.

المُبْدِي: بدید آورنده / ضم و سکون موحدہ
ایله در، إظهار ایدیجی، اسماء حسنی دندر.

-ر-

الباري: آفریننده / موحدہ ايله در، ع:
باري و فاطر یارادیجیدر.

القاري: قرآن خواندن / قاف ايله در، وزن و
معناده تالی در که قرآن تلاوت ایدیجیدر.

المُدْرِي: اشتری که پستانش سست بود / ضم
و سکون مهمله ايله در، ممه سی سولپومش
دوه در.

المُقْرِي: خواننده / قاف ايله در، اوقویجی
معناسنه هرنه اولورسه.

المقري: زن حیض افتاده / حائض اولاجق سنّه
بالغه اولان صبیّه در، هنوز حائض اولان صبیّه
دخی إطلاق ایدرلر.

-ز-

البازي: باز / موحدہ ايله در، طوغان دیدکلی
قوشدر، همزه سز یا ايله دخی آخر کتابده گلور
إن شاء الله و یاسز دخی لغتدر.

-س-

الحاسی: دور شده / معجمه ایله‌در، بعید
معناسنه لفظ کریم‌در.

-ش-

الحِزْشِی: [م ۱۶۹ظ] خِلْم گلو و سینه /
معجمه و مهمله ایله‌در، بوغازدن و صدردن
ظهور ایدن بلغم که حَزْشه و حَدْشه‌یی
موجب‌در، اولنده دخی إهمال لغت‌در.

الناشی: از کودکی بیرون آمده / نون
ایله‌در، نشأه کهولته واصل اولان صبی.

-ض-

الضِضْضِی: اصل / معجمه مکسوره و
همزه‌نک تکریریه‌در، هر شیئک اصلی و
ماده‌سیدر و إهمال‌لری دخی لغت‌در.

-ط-

الخطای: گناهکار / معجمه ایله‌در، مُصیبک
ضدیدر که خطاً گچمشیدی.

الشاطی: کناره رودبار / چار کناری جانب
النهر.

-ف-

الکِزْفی: پاره ابر بُلند / کسر و سکون مهمله
ایله‌در، یوکسک بولوت پاره‌سی، قطعۀ عالیۀ
سحاب گبی که واحدی گلور.

-ق-

الغِرْقَی: پوستِ درونِ خایه / معجمه‌نک
تقدیمیه‌در، بمورطه‌نک قابوگی داخلنده اولان
اینجه قابوق، قشرِ أسفل گبی.

-ل-

التَحْلِی: پوستی که بر وی موی باشد / فوقیه و
مهمله ایله‌در، اوستنده قیل اولان دری، جلدِ
مودار گبی.

الکالی: [ن ۵۹ظ] نسیه دهنده / ویره‌سی
ویرن کمسنه.

-ن-

التانی: شیر / فوقیه ایله‌در، آرسالن که سودی
اوله.

القانی: سخت سرخ / قاف ایله‌در، زیاده قرمزی
دیمک‌در که أسودُ حَالِکُ و أخضرُ ناضِرُ گبی أحمر
قانی^{۶۶۴} استعمال اولنور و یاده دخی گلور.

-ی-

السیی: بُد / سُوء و سَوء ماده‌سندن فتح مهمله
و شد ایله‌در، یرامزلق و فجور.

-ومنه بزیادة الهاء-

بو نوعک ها ایله مستعمل اولنلری.

-ب-

التَحْبِیة: پنهان داشتن / معجمه و موحدۀ ایله
تَجْرِیه وزننده‌در، صاقلی طوتمق.

^{۶۶۴} قانی قان گبی قرمزی دیمک دگلدر، قان ترکیدر عربیسی دَم و
فارسیسی خوندر. «منه».

التَّحِيَّةُ: در پرده داشتن زن / خاتونی پرده
ایله ستر ایلمک که ﴿قَرَنَ فِي بِيوتِكُنَّ﴾ سرینه
رعایت تامه ایلمک.

التَّعْبَةُ: لشکر بترتیب بدداشتن / مهمله
ایله در، عسکری ترتیب و إحضار ایلمک.

التَّعْبَةُ: عطر آمیختن / بر نسنه پی لطیف
رایحه لی شیء ایله مزج ایلمک. / [ر۲۱۳و]

التَّنْبَةُ: بیآگاهانیدن / نونله نبأدن در، آگاه
ایلمک و خبردار قیلمق که فائده پی ویا لازمی
مفید اوله.

-ج-

التَّلَجَّةُ: بستم بر کاری داشتن / بر ایشده
إبرام و إلحاح ایلمک.

-ر-

التَّرْبَةُ: بیزار کردن / موحدده ایله در، بعید
اولق و ذمتنی بری قیلمق.

التَّجْرِئةُ: دلیر کردن / جیم ایله در، جری و
جسور قیلمق یعنی سبب شجاعت اولاجق
حاله ترغیدر تشویق معناسنه.

التَّصْرِئةُ: تازه کردن / مهمله ایله در، تازه ملک
و طراوتلی قیلمق.

التَّهْرِئةُ: گوشت نیک پختن / اتی گوزل
طبخ ایدوب مهراً قیلمق که مُهراً تعبیر
مشهوری بو ماده دندر.

-ز-

التَّجْرِئةُ: پاره پاره کردن / جیمله در، بر نسنه پی
بر قاج جزء قیلوب بلوک بلوک ایلمک.

التَّرْزَةُ: بسی زیان رسانیدن / مهمله ایله در،
مصیبت معناسنه اولان رزه ماده سندن در، زیاده
زحمت چکدرمک و چوق چوق مصیبتیه اوغراق.

التَّلْزَةُ: نیکو چرانیدن اشتر / دوه پی أحسن
طُرق ایله گوتمک و خوشجه اوتلتمق.

الْجَارِئَةُ: چرنده که آب نخوارد بسبب گیاه تَر
خوردن / جیمله در، یاش اوت یمکدن ناشی صو
ایچمیان حیوان.

-ش-

التَّجَشُّةُ: آروغ آوردن / جیمله تجربه وزنده در،
گگرمگه سبب اولان کارده بولنمق، گگرمه
معناسنده تجشؤ گچمشدر.

التَّنْشَةُ: بپروردن / نون ایله در، بَسَلَمَک.

التَّنْشَةُ: بیالانیدن / قالدردمق، ترفیع گبی، و
یتشدرمک و بیوتمک.

النَّاشَةُ: اوّل ساعتهای شب / نون ایله در،
گیجه ساعتلرندن ابتداکی ساعت که لفظ کریمده
﴿ناشئة الليل﴾ واقع اولدی.

-ض-

التَّوَضُّعُ: / [م۱۷۰و] کسی را دست و رو
شوستن دادن / بر کمسنه یه آبدست ویرمک.

التوضئة: پاك كردن / پاك ايلمك، تجربه وزنندهدر.

-ط-

التبطنة: درنگي كردن / موحدہ ايلهدر، آغرلشدرمق كه بطيئ قيلمقدر.

التخطنة: بخطه منسوب كردن / معجمه ايلهدر، خطايه نسبت ايلمك.

التوطئة: نرم كردن / ملايم ايلمك، يومشاتمق.^{٦٦٥}

الثرطنة: مرد گران / كسر مثلثه و سكون مهمله ايلهدر، آغر كيشي يعني ثقييل و طبعي كليل و مرضِ بلادت و حمله عليل.^{٦٦٦}

-ف-

الترفئة: بكسي با مُدارا گفتن در وقتِ نكاح / مهمله ايله تجربه وزنندهدر، تزوج ايدنلره لطفله معامله ايلمك، لكن اول وقته مخصوص اولان بو دعای جاهليتي بالرفاء والبنين ديمك، و رفاء گچمشدر.

^{٦٦٥} مثلاً بر مادهدر جنگ اول عرض اولنسه خشونت احتمالی وار ايسه قبل الاعلام ردّ و خشونت ايددهجك اموردن اولماديغني تفهيم ضمننده ايراد مقدمات تمهيدى ايله تربيه و سرکشليگي آندن تعريه قيلمقدر. «منه».

^{٦٦٦} م - **الثرطنة:** مرد گران / كسر مثلثه وسكون مهمله ايلهدر، آغر كيشي يعني ثقييل وطبعي كليل ومرض بلادت وحمله عليل.

الكرفة: يك پاره ابر بلندي / كسر ايلهدر، تاسز مرور ايلمشدر.

-ق-

التقفئة: شكافتن / فا ايلهدر، يارمقدر، متعديدر تجزية وزنندهدر، تفقؤ لازماً گچمشدر.

-ل-

التحلة: از آب باز راندن / مهمله ايله وزن سابقلهدر، صودن ردّ و منع ايلمكدر.

التحلة: موى روى اديم كردن / درينك يوزندن قيل يولمق.

-ن-

الترنة: كار بر كسي تنگ كردن / زای هوز ايلهدر، بر كمسنه ي تضيق و ايشنده ثقلت ويرمك. / [ر ۲۱۳ظ]

التقنة: سخت سرخ كردن / قافلهدر، أحرر قانئ مادهسندندر، پك قرمزي بويامق كه قانئ گچمشدر.

التهنئة: تهنييت كردن / معرف ايله معرفك إتحادی احتمالنده أبو الفضل سامحه الله مسامحه ايلمشدر، مبارك اولسون ديمكدر كه عريسي هَنَّاكَ الله تعالى ديمكدر، بويله ديمكله تبريكة تهنة ديرلر.

التهنة: بگوارانیدن / هضم ايتدرمك يعني هضم تحصيلنه مداواة ايله سعي ايلمكدر كه حتى هنيئاً

عافیت اولسون دیمکدر، و هَئیی و تَهْتُو مذکورلدر.

الضائَة: زنی که فرزند بسیار زاید / معجمه ایله در، ولود یعنی اولادِ ذکوری چوق اولان خاتون، تا تکثیر ایچوندر ضائی دخی دینور، مذکری یوقدر حامل گبی.

-و-

التَبَوُّة: کسی را جای فرود آوردن / موحده ایله تجربه وزنده در، بر کمسنه ایچون منزل حاضر ایلمکدر، بو معناده لازما تَبَوُّ گچمشدر.

التَّروُّة: در کاری اندیشه کردن / بر ایشده رَوِیت و فکر ایلمکدر، حتی عَرَفَه گوندن اول اولان گون که آیک سکرنجی گونیدر، رُویای تصدیق و امرِ ذبحی ذبیحه اعلان و تحقیق ایلمک مرأت حصولده نه وجهله صورتنمای سهولت اولور دیو حضرت خلیل جلیلک اول گونده تفکری ایچون تسمیه اولندی که ﴿قَدْ صَدَّقَتِ الرُّوْیَا﴾ کریمه سی آنی تصریح ایدر.

التَّسْوَة: با کسی بدیها گفتن / مهمله ایله سوءت ماده سندندر، بر کمسنه ایله یرامز سوز سویلشمک گرک نزاع ضمننده و گرکسه ملاطفه اولسون.^{۶۶۷}

^{۶۶۷} عدم همزه ایله مساواتدن اولوب برابر قیلمقد. «منه».

-ی-

التَّشِیَّة: بر کاری داشتن / بر ایشه سوق و ترغیب و إبرام ایلمک و آنک تحملنی مراد ایلمک. **التَّصِیَّة:** آرمیدن / مهمله ایله در، دِکَلنمکدر، لغتلرده باشی بیقایوب لکن کِرْدن پاک ایلمامکدر دیو یازدیلمر، غالبا اوچ کرّه غسلده پاک اولاجق ایکن بر ویا ایکی کرّه غسلنده آرام و استراحت ایلمک معناسنده که هم بیقانونوب و هم پاک اولق بر کرّه غسلنی دخی موجب اولمغله هنوز طهارتِ مشروعه حاصل اولمدی و هم آرام دخی بولنمش اولور.

التَّقِیَّة: بَقِی آوردن / قاف ایله در، قوصماغی موجب / [م ۱۷۰ظ] علاج ایلمک.

التَّهْیَّة: بساختن / حاضرلامق مُهْیَا قیلمق که تهْیُو مذکوردر.

السَّیَّة: بدی / مهمله و تشدید ایله در، کتولک و کتو ایش که أعمالِ سیئه دینور، اصلی سَوِیعه در اعلان اولنور، بلا هاء مذکوردر.

السَّیَّة: تنگسال / اَیَّام غلا و اَزْمَنه قَحْط.

-الخماسی-

اوچنجی نوعدن بشر حرفلی کلمه لر.

-ج-

الجَاجِی: سینهای کشتی / جیمله در، جَوْجُو ماده سندندر، آنده قریبا بیان کرده در.

الْجَاجِي: سینه‌های مرغ / كذلك بالاده
یازلمشدر.^{۶۶۸}

الْمَلَّاجِي: پناهها / مساجد وزنده جمعدر،
مفردی اولان مَلْجاً رباعی بیان اولنمشدر.

-د-

الْتَّادِي: بُنْهَای پستان / مثلثه ايله وزن مزبور
اوزره جمعدر، مفردی اولان تَنْدُوَّة مفصلدر.

الدَّادِي: از شب بیست و چهارم تا
بیست و هفتم ماه / مهمله و وزن سابق
ایله‌در، یگرمی بش و آلتی و یدی بو اوچ
گیجه‌لرک اسمیدر و هر شهردن اوچر گونک
برر اسمی اولوب بر آیده آنلر اون کلمه اولور:
أَغْرَهٗ^۱ نُفْلَهٗ^۲ تُسْعُ^۳ عَشْرُ^۴ دِرْعُ^۵ ظَلَمُ^۶ قَتْرَهٗ^۷
خَنَادِسُ^۸ دَادِي^۹ مُجَاقُ^{۱۰} بو آخرنده اولان
مجاقدہ قمر مَرْتِي دگلدر، بعضیلر فتحله دَادُ
و کسر ايله دِيْدُ آخِر شهر معناسنه‌در
دیدیلر. / [ر ۲۱۴و]

الْمَبَادِي: آغازهای چیزها / موحدہ ايله‌در،
شیلرک اوّلری، جمعدر مفردی مَبْدَأ یعنی
باش.^{۶۶۹}

-ز-

الْبَوَازِي: بازان / موحدہ ايله، طوغان
دیدکلری قوشلر، بُزَاة و أَبَوَاز و بونلر امثالی

جمعلری دخی واردر.

الْجَوَازِي: چرندگانی که آب نخورند بِسَبَبِ گیاه
تَر خورْدن / جیمله‌در، جمعدر مفردی الجَازِة
مذکوردر.

-س-

الْمَنَاسِي: چوبِ دستیها / نون ايله جمعدر،
مفردی الْمَنَسَاة / [ن ۶۰و] گچمشدر.

-ش-

الْخَرَّاشِي: خِلْمهای گلو و سینه / معجمه و
زای هوز ايله جمعدر که آخرشی مزبور مفردیدر.
الْمَحَاشِي: کلیمهای ستر / مفردی اولان
المَحْشَاء مذکوردر.

-ص-

الصَّوَاصِي: پُخْناورِ سخت / مهمله و واو
ایله‌در، هر اینلو و قاتی اولان شیدر، عریض و
قوی گبی، بو بر مفرددر که جمع وزنده‌در
مساجد گبیدر.^{۶۷۰}

-ف-

الْكِرَافِي: پارهای ابر بلند / مفردی اولان
الْكِرْفِي مسطوردر.

-ق-

الْعَرَاقي: پوستهای درونِ خایه / جمعدر که
سابقاً مفردی الْعَرَقِي یازلمشدر.

^{۶۶۸} م - الْجَاجِي: سینه‌های مرغ / كذلك بالاده یازلمشدر.

^{۶۶۹} اگر ضمله اولورسه مناسب وزنده مفرد اولوب ظهور
ایدیجی معناسنده اولور. «منه»

^{۶۷۰} یا ايله صیاصی و اعجام ايله ضواضی فی الحقیقه جمعلردر و
معناری و مفردلری بو لفظه و معناسنه مداخله ایلمز. «منه».

-ل-

المُخْرَنْبِيُّ: سخت خشمگین / وزنا و معنی
غضب گبی حرب ماده‌سندن تقدیم نون ايله
إِخْرَنْجَام وزننده إِحْرَنْبَاء مصدرندن اسم فاعلدر که
غضب شدید صاحبی معناسنه‌در.

-ش-

رَجُلٌ كَشِيٌّ: مرد سیر از طعام / فتح و کسر ايله
طوق کمسنه و إِمْتَلَاء اولمش کمسنه‌یه دخی دیرلر.

-ط-

المُخْبَنْطِيُّ: بخشم در شده / و بونده
موحده‌نك تقدیميله خطاً ویا حبط ماده‌لرندن وزن
مذکور اوزره غضبناك اولان کمسنه‌در که
إِحْبَنْطَاء ده حروف کلمه دخی بیان اولندی.

قَيْرٌ لَطِيٌّ: گور با زمین هموار / وزن سابق
اوزره‌در، یره برابر اولان سین یعنی مزار که میتی
دفندن صکره خاکی تجسیم اولنمیه.

-ل-

أَرْضٌ كَلِيٌّ: جاگاه گیاه‌زار / اوتی چوق محلدر،
بو اوچ کلمه موصوفیه ذکر اولنه گلمشدر،
ترکیب توصیفی دخی کلمه واحده حکمنده‌در.

-ومنه مع الهاء-

سداسیدن معدود و هاء زائده ايله مستعمل.

-ل-

أَرْضٌ كَلِيَّةٌ: زمین گیاه‌زار / اوتلقی یر.

-م-

عَيْنٌ حَمِيَّةٌ: چشمه آب گرم / مهمله ايله ماء
حَارَك منبعی.

-ومنه مع الهاء-

خماسیه هائییه.

-ز-

الرُّؤُوزَةُ: دیگ بزرگ / ضم زای اولی و کسر
ثانیه ايله‌در، بیوک چوملك، دیگ عظیم و
قَدْر جسیم گبی، جمعی زوازی و واوی یایه
تبدیل ایدوب زیازی دینور که فتحله‌در و
آخرنده اولان همزه اصلنده یادر.

-ن-

الطَّفَانَةُ: نشان در مرد و زن.

-السداسي-

آلتی حرفلی کلمات که نوع ثالثدندر.

-ب-

الْمُتَنَّبِيَّ: پیغامبر بدروغ / نبیء لفظندن تفعل
مصدری بعد الاعلال همزه‌نك / [م ۱۷۱و]
ماقبلی مکسور قیلنمشدر، معناسی نبوت
کاذبه مُدَّعِیسی دیمکدر.

^{۶۷۱} اللؤلؤ مفرددر، جمعنده همزه اولی عقبنده الف جمع گلوب
واو ریمنی ایجاب ایدن ضمه همزه اولی دخی فتحه یه تحویلله
واو دخی الفه مبدل اولوب بو کزه لامین میاننده بر جمع
الفی ویر دخی همزه بی مشعر الفله اللالی رسم اولنور؛ زیرا
فی الأصل رسم همزه یوقدر هنوز تخصیص ایلدکلری رسمی
بُدَعِت حسنه‌در دیدیلر. «منه»

عَيْنٌ حَمْنَةٌ: چشمه آب تیره / قراقلق چشمه،
لکن مع الهاء ثلاثياته معنای دیگری تصریح
ایلمشیدی. / [ر ۴۲۱ ظ]

-نوع چهارم-

دردنجی نوع ترتیب کَلّی کتاب اوزره آخرینک
ماقبلی ألف اولقی ایدی، لکن بویله اولنلر
ألفِ ممدوده ده داخل اولغله نوعك بری ناقص
اولوب سائر حروفده بشنجی اولان نوع که
آخرنک ماقبلی واو اولنلردر آکا شروع و
دردنجی تعبیر اولندی.

-الثلاثیات-

مهموز الآخر کلماتك بو نوعنده ثنائیه یعنی
ایکی حرفلی لفظ بولنماملغله اوچر حرفلی
اولان الفاظ أربعة سرد و ایراد اولندی.

-س-

السوء: بدی / واوی ملفوظه ایله در، کتولک،
قُبْح معناسنه در، فتحله دخی لغتدر.

السوء: پستی / آلچقلق یعنی یرامزلق، شرّ
گبی که لفظِ اوّل مآلنده اولور.

السوء: غمگینی / غُصّه و حزن.

-ض-

الضوء: روشنائی / آیدنلق که ضیا دخی
دینور، ضوّه ده لغتدر.

-الرباعي-

-ب-

الجَبْو: سماروغها / جیمله خروج وزنده در، جَبْأ
لفظنك جمعیدر و جَبْأ دخی عِنْبَة گبی جمعیدر،
ایکیسی دخی مذکوردر و سماروغ دخی
مشرکدر.

الجَبْو: بیرون آمدن گفتار از سُولَاخ و جُزْ /
صِرْتَلان و آنک گبی حیوانات یواسندن طشره
چیقماق.

الْخَبْو: آتش فرو مُردن / معجمه ایله در، آتش
سوینمك، اِنْطَفَا گبی.

الضَبْو: در کیش صابئان شدن / مهمله
ایله در، سابقا ذکر اولنان صابئي مذهبنه گیرمك.

الصبوء: بر آمدن دندان / دیش بِتْمِك، طلوع
السِّنّ گبی.

الضَبْو: بر زمین دوسیدن / معجمه ایله در، یره
یاشمقدرد، بالاده ضابي خاك معناسنه
گچمشیدی.

الضَبْو: پنهان شدن / گیزلنمك، إختفا گبی.

النَّبْو: بیالا بر شدن / نونله در، یوکسك اولمق،
علو و رفعت گبی و نَبّ بو ماده دن اولورسه رفیع
و شریف معناسنه اولور.

-ت-

البدوء: چاههای نُوکَنده / اسلامده قازلمش قبولر.

البُئوء: ایستادن بجایگاه / موحده ایلهدر،
طورمقدر، إقامت گئی.

-ذ-

الحُدوء: فرو تنی کردن / معجمه ایله وزن و
معناده خُضوع ایدوب ذَلّت عرض ایلمک.

النُئوء: بالا گرفتن آماس و جُز / نون
ایلهدر، یاره و آنک امثالی شِشْمک، إنتفاحُ
الْقَرَحَه گئی.

-ر-

الخُرُوء: سِرْگَنهای مردم / غائط معناسنه که خرا
ماده سنده تفصیل اولندی.

النُئوء: بالغ شدن دختر / بِکَرِن بلوغی
معناسنهدر، بونده مجازدر؛ زیرا إرتفاع قَدّینه
[م ۱۷۱ظ] بلوغی سبب اولور.

-ث-

الدُرُوء: کوههای پیش آمده / مهمله ایلهدر،
دفعه بر کمسنه نك اوغرنه گلان طاغیر.

الوُئوء: کوفتگی / دوکمکدر اول مرتبه که
حتی خلقتنه عیب طاری اوله، لکن آشاغیده
مثناتده یازلسه گرکدر.

-د-

الدروء: بِرْفَتَن ستاره / مرور ایله وزن و معناده
یکساندر، یلدز یوریمک، سیر النجم گئی.

البدوء: مَهْتَران بزرگ / موحده ایله جمعدر،
مفردی بَدْأ فتح و سکون ایله بر طائفهده
رئیسِ اوّل و سیدِ مقدّم معناسنه که باش
کَشْخُدا گئی، و گروهک ایکنجی سیدنه ضم
ایله تُنْیان دیرلر، پس بدوء رُؤساء کِبار دیمک
اولور.

السُرُوء: خایهای مَلَخ / چکرکه بمورطه لری،
مفردی کسر ایله سَرء و سِرْاة گلور، بیض الجُرَاد
گئی. [ره ۲۱۵و]

البدوء: بَنْدَهای انگشتان / بارمقلرک
بغوملری، اَنَابِیْب اَنَامِل و مَفَاصِل اَصَابِع گئی،
مفردی بَدْء گلسه گرکدر.

الطُرُوء: از جای بجای آمدن / مهمله ایلهدر،
بر یردن بر یره هجرت ایلمک.

القُرُوء: وقتهای پاکی زن از حیض / قاف
ایلهدر، بو کلمه أَضْدادنددر، طهر معناسنه گلور
که خاتونک حیضدن پاکلندیگی زمانلر که
جمعدر، لفظ کریمدر ﴿ثلاثة قروء﴾ بیورلدی،
ضدی دخی ذکر اولنور.

القروء: حیضهای زن / خاتونلرک حیضلری
معناسنه دخی گلور که سابقک ضدیدر.

-ز-

الْجُزْءُ: از چیزی بچیزی پسندیده کردن /
جیمله‌در، بر نسنه‌دن بدل بر شی ايله
قناعت و اکتفا ایلمک.

-س-

الْبُسْءُ: اشتري که دوشنده را منع نکند /
فتح موحدۀ ايله‌در، سودینی صاغن کمسنه‌پی
منع ایلمین دوه‌در.

الْبُسْءُ: انس گرفتن با چیزی / ضمله‌در، بر
شیء ايله اُنْسِيت و اَلَفْت ایلمک، بو معنادن
اولمغله سابقک دخی ضمّ اولی جائزدر.

الْجُسْءُ: سخت دست گشتن / جیمله‌در،
کثرتی عملدن آلدۀ خشونت پیدا اولمق.

الْحُسْءُ: دور شدن / معجمه ايله، اوزاق
اولمق، بُعْدَگی و نعتی خاصّی گچدی.

الْفُسْءُ: دور شدن پشت و بدرآمدن سینه
/ فا ايله‌در، آرقه ایچری چوکوب و گوگس
طشره چیقّمقدّر.

النُسْءُ: تأخیر کردن / نونله‌در، صکره‌یه
آلیقومق و ویره‌سی دیدکلری معنایه دخی
گلور، کالی‌گی.

النسوء: راندن بچوب دست / عصا ايله
سورمک و دفع ایلمک که مِنسَاه عصا
معناسنه‌در.

-ش-

الْجُشْءُ: چوب دستهای ستبر کمان /
جیمله‌در، یای آغاجندن یاپدقلری بیوک عصارلر،
اول آغاجدن یاپلمسی خفتی ایچوندرد، عربیده
اول آغاجه سَبْرُ و تَنْضُبّه و فارسیده پشنجیر
دیرلر.

الْجُشْءُ: از جای بر آمدن / یرندن قالقمق و
طشره‌یه چیقّمغه دخی دیرلر. / [ن ۶۰ ظ]

الْفُشْءُ: گرفتن بیماری گروهی را / فا ايله‌در،
بر جماعته عموماً خسته‌لک گلّمک.

النُشْءُ: بدید آمدن / نونله‌در، ابتداء ظهور
ایلمک، نشأة‌گی.

النشوء: بُرُزُستن / [م ۱۷۲ و] بتمک یردن ویا
تخمدن ظهور ایلمک.

-ض-

الْقُضْءُ: درآمدن عیب در نسب بُدْرُوغ / قاف
ایله‌در، صویندن یلان دعوا ايله نسبنی معیوب
ایلمک.

الْوُضْءُ: آب که بدو دست و روی شویند /
فتحله‌در، اَل و یوز یودقلری صو که آبدست
مراددر، طاهر غیر مُطَهَّر دیمشَلر.

-ط-

البُطْءُ: دِرنگی شدن / ضم موحدۀ ايله‌در،
تأخیر و تَأْتِي و توقّف ایلمک، ضدّی سرعتدر.

الطُّوء: بر زمین دوسیدن / یره یاپشمنق،
إِطْلِنْفَا گبی.

-ف-

الطُّفُوء: فرو مُردن چراغ و آتش / موم و
آتش سوکمک، إِنْطَفَا گبی.

-ق-

الرَّقُوء: دارویی که خون را ساکن کند / فتح
مهمله ایله در، قان دیکدرن علاج^{۶۷۲} که
أُثْرِدَه "رَقُوءَ الدَّم" وارد اولدیغی دِیْتْ
معناسنه در، گویا دِم قِصاصِک آرقه سنی قطع
ایلدی.

الرَّقُوء: باز ایستادن اشک ویا خون / گوز
یاشی و قانی ساکن اولمق که دعاده «أَرْقَى اللهُ
دَمْعَكَ» واقع اولدی.

الْفُقُوء: بُنْهای زهدان / ضم فا ایله قاموسده
و فتحیله مهذبده تصریح اولنمشدر.

الْفُقُوء: گُوهای آب در سنگ / طاشدن
صو چیقان یارقلردر، فی الأصل فقاً یارمقدر
و تَفَقُّو یارلمقدر، مخصوص مصنوع محللر
دخی مراد اولور.

-ک-

البُكُوء: اندک شیر شدن / فتح موحد
ایله در، حیوانده سود قِلْت اوزره اولمق.

^{۶۷۲} مثلاً سمور طرناغی رُعاف ایچون تبخیر اولنسه دفعة قطع
ایدر، ویا مَاصُورَا ایله چَرِشْ أَفْلَنْسَه دخی کَسَر، اشته اول
ظَلْفَه و اول چَرِشَه رَقُوء دیرلر. «منه».

الرُّكُوء: نقد کردن / ضم زای هوز ایله صایمقدر
یعنی معدوداتی تعداد ایلمک. / [ر ۲۱۵ ظ]

-ل-

الحُلُوء: سوده سنگی که در چشم کَشَنَد / فتح
مهمله ایله در، طاشده ازیلوب گوزه چکدکلری
شی که فَهَر ایله صَلا به ده مَسْحُوق اوله.

الحُلُوء: اشترِ حَرُون / معجمه ایله در، بدخو و
سرکش و یاوز دوه.

الحُلُوء: حرونی کردن اشتر / ضمله مصدردر،
حرونلق ایلمک.

الْكُلُوء: نگاه داشتن / ضمله در، گوزتمک، حفظ
ایلمک معناسنه.

-م-

الرُّمُوء: مقیم شدن اشتر در گیاه / مهمله
ایله در، دوهی اوت یمک ایچون طوتمق، توقیف
گبی.

الْقُمُوء: فَرِبَه شدن اشتر / قاف ایله در، دوه
سموز اولمق.

-ن-

النُّوء: گرانی / فوقیه ایله در، آغرلق لکن علتدن
ناشی اولاندر.

التنوء: بجای مقیم شدن / إقامت یعنی بر محله
تمکن ایلمک، ترک مسافرت گبی.

-ی-

الْفَيُّوء: سایه‌ای پس زوال / فا ایله‌در، زوالدن پیدا اولان گولگه‌لر، مفردی فیء در.

الْقَيُّوء: دارویی که قیء آرد / فتح قاف ایله‌در، قیء گتورمک ایچون استعمال اولنان علاج که مُقَيِّء دیرلر.

-ومنه بزيادة الهاء-

نوع رابعك رباعياته ملحق اولان کلمات هائیه.

-ر-

الْمُرُوءَة: کمالِ مردانگی / ضمه‌لر ایله‌در، انسانیت و آدمیت دیدکلری حالتدر که کندیدن مأمول اولنان کاری اجرا ایلمک.

المروءة: هنرمند شدن / تحصیل معارف ایله رجل کامل و مرد فرد اولمقددر.

-ن-

الشُّنُوءَة: خویشن در کشیدن از شایسته‌ها / معجمه ایله‌در، إختلاطدن حذر ایلمک، و شنُوء دخی شد ایله لغتدر.

الشنوءة: کراهیت داشتن / إستکراه ایلمکدر.

-ه-

النُّهْوءَة: خام شدنِ گوشت / نونه‌در، آت پیشمامک، فجاجت گبی.

الْجُنُوء: بر روی افتادن / جیمه‌در، یوز اوستنه دوشمک، لکن بر شیئک اوزرینه دوشمکدر خالی یره دگل.

الزُّنُوء: بتافته شدنِ بول / زای هوز ایله‌در، بول زیاده ایسی اولمق که وجوده اول سبيله قزقلق گله، حبسدن ناشیدر دیدیلر.

الزنوء: بالا بر شدن / یوقاری چیقماق، وزنا و معنی صعود گبی.

الشُّنُوء: دشمنی داشتن / معجمه ایله‌در، دوشمنلک طومتق، بغض و عداوت مضمر اولمقددر.

الضُّنُوء: بسیار فرزند شدن / اولادی چوق اولمق.

الضُّنُوء: بسیار مال شدن / کثرتِ اموال صاحبی اولمق.

القُنُوء: سخت سرخ شدن / قاف ایله پک قرمزی اولمق که أحرر قانی دیرلر، تَقْنِئَة مذکوردر.

القُنُوء: رنگ کردن بِحَنِی^{۶۷۳} / قنا ایله / [م ۱۷۲ ظ] بویامق.

-ه-

البُّهْوء: اُنس گرفتن بِچیزی / موحدده ایله‌در، بر شی ایله اُنسیّت و ألفت ایدوب آنکله اکلنمک.

^{۶۷۳} مدی إماله ایله ادا آدابِ فارسیه‌دندر، عیسی عیسی گبی. «منه»

-نوع پنجم-

البدیء: کاری شگفت / وزنا و معنی عجیب که
امرِ عجیب گئی امرِ بدیء دخی گلور.

-الثلاثی-

الرَدیء: دون / مهمله ایله در، آلچق و کوتو که
ضدی جیددر.

مهموز الآخر اولان کلماتدن وَّعْدِ سابقی
اوزره سکر نوعدن بشنجینک ثلاثیسی بر
کلمه.

الصَدیء: تیغ ژنگار گرفته و جز / مهمله
ایله در، پاسلنمش قلع و سائر شیلر.

النّیء: گوشت خام / نون و یا ایله و جیم و
میم وزننده در، پیشمامش آت.

-ذ-

البدیء: بد زبان / موحده ایله در، لسانی محفوظ
اولمیان کیشی، بذاذت لسان اولان کمسنه.

-ومنه بالهاء-

بو مثلثک هائییه سی.

-ر-

البریء: بی گناه / صوجدن پاك اولان کمسنه،
عری گئی.

الطیئة: نرم شدن فراش و مرکب / مهمله و
تحتیه ایله در، دوشک و دابّه نك اگری و آنک
گیلر یومشق اولمقدّر، اصلی و طيء در فعیل
گئی صکره و اودن بدل تاء إعطا اولنوب طیئة
قالدی. / [ر ۲۱۶و]

البریء: بیزار / اورکوب تنقّر ایدن کمسنه یعنی
بر جرم ایله متصف ایکن إنتباه گلوب کندینی
چکن کیشی.

-الرُّباعی-

الجرّیء: دلیر / یعنی جسور که جرات صاحبی
اولان کمسنه، وزن و معناده شجیع گبیدر.

بشنجی نوعدن درت حرفلی اولان کلمات.

-ج-

المَرّیء: گذرگاه طعام در گلو / بوغازده جگر
متصل اولان بغوملی یول که آندن یمک معدیه وارر.
المَرّیء: گوارنده / هضم اولمش معناسنه در، و
بو لفظ کریم گُناى مقصوراتده مذکوردر.

المَجّیء: آمدن / فتح ایله و جیم ایله در،
صحیح وزننده مصدر میمیدر، گلماک
معناسنه که جئة دخی سابقدر.

-د-**-س-**

المُسّیء: بد کردار / ضمله در، گُتو ایشلی
کمسنه در، سیئه ماده سندن إساءت بابندن اسم
فاعلدر.

البدیء: چاه نوکنده / موحده ایله در، یکی
قازلمش قیو یعنی اهلِ فترتدن قالمیه ویا کَفَره دن
قازدرمیله لر آنی اسلام قازمش اوله.

النَّسِيءُ: شیر آب آمیخته / فعلیل بمعنی

مفعولدر، صو ایله قارشمش سوددر.

النَّسِيءُ: واپس افکندن / تأخیر ایلمکدر،

لکن خاصة ﴿إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ﴾

منطوقی اوزره محرم آینده اولان حرمت شهری

صفره مؤخر قیلمقددر. / [م ۱۷۳و]

-ض-

الْوَضِيءُ: روشن و نیکو روی و پاکیزه /

نورانی و خوشلیقا یوزلی و براق کمسنه.

-ط-

الْبَطِيءُ: درنگی شونده / موحده ایلهدر،

آغیر گیدن کیشی.

الْحَطِيءُ: مرد ناکس و دون / مهمله ایلهدر،

نکبتی و آچق اولمق.

الرَّطِيءُ: مرد کم خرد / آحق کیشی، قلیل

العقل معناسنه.

-ف-

الدَّفِيءُ: گرم / سَیِّلک اولان کمسنه.

الْكَفِيُّ: همتا / بر اقراندن اولان کمسنه لر،

بربرلرینک گُفُولریدر و هر بری آخَره نسبتله

گفئدر.

-ک-

الْبَكِيءُ: اشتر کم شیر و جُز / موحده

ایلهدر، سودی آز اولان دوه و سائر حیوان.

-ن-

الدَّنِيءُ: مرد دون / مهمله ایلهدر، آچق و

فرومایه کیشی.

الهَنِيءُ: کاری که بی رنج بر آید / زحمتسز پیدا

اولان ایش.

الهَنِيءُ: گوارنده / هضم اولمش که مریء سابقله

بر معنایهدر و ایکسی معا لفظ کریمدر که

﴿هَنِيئًا مَرِيئًا﴾ بیورلمشدر.

-ه-

الْبَهِيءُ: زیبا و بشکوه / موحده ایلهدر، خوش

و گوزل اولان نسنه. / [ر ۲۱۶ظ]

-ومنه بالهاء-

رباعیاتک کلمات هائیه سیدر. / [ن ۶۱و]

-ب-

الرَّيْبَةُ: دیده بان / مهمله و موحده ایله عزیمت

وزندهدر، قراؤل که عسکرده دشمن طرفنه تعیین

اولنور.

السَّبِيءُ: سیکی / سوجی که خمر و شراب

دیرلر.

-ث-

الرَّثِيئَةُ: گوره ماست / مهمله ایلهدر، گُورَه مَزْ

دیدکلری سود و یوغرد جمعیتندن اولور بر

طعامدر.

-ج-

الْوَجِيئة: ملخ کوفته که با روغن بخورند /
سحق و حل ایدوب یاغله مخلوط ایدوب
اکل ایلدکلی چکرگه.

الْوَجِيئة: خرماي کوفته که با شیر بخورند /
سود ايله خرماي اصلاذب تمام إمتزاجدن
صکره تناول ایلدکلی طعام.

-ش-

الْمَشِيئة: خواستن / دیلمک و مراد ایلمکدر،
إدغام ايله مَشِيَت دخی دیرلر که بمشيّة الله کلّ
شيء بو ماده دندر.

النَّشِيئة: آنچه نخست از حوض بکنند / نون
ایله در، حوضک ایشلین یرینه دیرلر.

-ط-

الْحَطِيئة: گناه / معجمه ايله در، خلاف رضاي
مولا تعالی اولان حرکت.

الْوَطِيئة: غراره / خرار دیدکلیدر، طيه لفظنده
قربا یازلدی.

الْوَطِيئة: عَصيدة خرما / حلوا و بولامجدر که
خرمادن قارشدرمغله طبخ اولور.

-ف-

الْفَيْئة: گوشت میانِ پشتِ اشتر / دوه
آرقه سنک اتی، لحم ظهر گبی.

-ک-

البَكِيئة: اشتر اندک شیر و جز / موحدہ ايله در،
بلا هاء مذکوردر. / [م ۱۷۳ظ]

-ن-

الْمَنِئة: آنچه بدو اديم را دباغت بکنند /
دباغتنده إستعمال اولنان شیدر که اگر قُومده
بِئْرَسه اَرْطی دیدکلی شجرک اُوراقی که اهل

-ر-

الدَّرِيئة: اشتری که پس وی پنهان شوند
بوقتِ شکار / مهمله ايله در، صیادلر
صیدلری وقت ترصدلرنده کندیلره سُرّه
ایلدکلی دوه در.

الدَّرِيئة: حلقة نیز بازی / گوندر ايله حین
ملعبه ده أخذ ایلدکلی حلقه در.

-ز-

الرَزِيئة: مصیبت / مهمله ايله در، معروفدر،
حفظنا الله تعالی مع الکاتب والناظر.

-س-

النَّسِيئة: نسیت / ویره سی، کالی گبی که
آلدیغی نسته ایچون بهاسنی ویرمیوب وقت
مسیرده ویرر.

النَّسِيئة: واپس افکندن / بلا هاء قربا
گچمشدر.

طائف آکا غلقه دیرلر و اگر صوده نابت
اولورسه اسمی کَنَدَلَاءدر دیدیلر.

-الخماسي-

بشنجی نوعك بش حرفلی کلمه لری.

-ب-

التَّعْبِيء: عِطَر آمیختن / مهمله ایله تفعلیل
وزنده در، بر نسنه یه گوزل قوخولی شی
قارشدر بر حاضر ایلمک.

التَّعْبِيء: لشکر بترتیب داشتن / چری یی
یوليله طومتق، تنظیم عسکر گبی که تعبیه
مذکوردر.

التَّالْبِيء: کهنه کردن و بپوسانیدن /
اسکتتمک و چورتتمک، بلی دندر که شاعر
دیمش، شعر:

لا تَعْجَبُوا مِنْ بَلِي غِلَائِيهِ

قد زُرَّ أَرْزَاهُ عَلَى الْقَمَرِ^{٦٧٤}

التَّالْبِيء: بیآگاهانیدن / نون ایله در، خبر
ویرمک، تنبیء دخی گچمشدر.

-ر-

الدَّرِيء: ستاره بزرگ و روشن / کسر مهمله
و شد ایله در، بیوک براق یلدزدر که ﴿کوکب

^{٦٧٤} شعر ابن طباطبا العلوي الإصبهاني، أبو الحسن محمد بن أحمد، جمع وتحقيق: شريف علونة، جامعة البترا، عمان ٢٠٠٢، ص ١٦١.

دَرِيء ﴿لفظ کریمدر، ضمله اولورسه بلا همزه
اوقتور دُرِيء گبی.

-ز-

التَّوْزِيء: پر کردن / فتحله تکریم وزنده در،
طولدرمق، مثلاً قرابه یی صو ایله إملا ایلمک.

التَّوْزِيء: باردان سخت کردن / بر ظرفک
آغزینی جمع ایدوب محکم باغلامقدر.

-ف-

التَّرْفِيء: بَمْدَارَا گفتن در وقت نکاح / مهمله
ایله در، ترفئة لفظنده مفصلدر.

-ي-

التَّشْبِيء: زشت کردانیدن روی / معجمه
ایله در، تعبَس ایلمک که حکامک امر وقتنده
لازمه حاللریدر.

التَّصْيِيء: تر کردن / مهمله ایله در، ایصلا تمق،
بو محلك بسطی تصيئة کلمه سنده یازلدى.

-ومنه مع الهاء-

خماسیات نوع خامسك ملحقی اولان کلمه هائییه
بردر.

أَرْضٌ بِيئَةٌ: زمینی که درو بیماریهای وَبَائِي بود /
وَبَاء دیدکلری علت اولان یره إطلاق اولنور، وباء
سابقا یازلمشدى، بو کلمه دخی اصلنده وَبِئٌ فَعِل
وزنده ایکن که خشن وزنده در واودن بدل تاء
گلمشدر که طِيئَةٌ لفظنده یازلدى. / [ر ۲۱۷و]

-نوع ششم-

کلمات همزه‌نك انواعِ ثمانیه‌سندن نوع سادس بودر كه همزه‌نك ماقبلی ساكن آنك دخی ماقبلی مفتوح اوله، بو صورتده البته ثلاثی اولمق لازم گلور.

-الثلاثیات-**-ب-**

الحَبَّء: سماروغ / فتح جیم و سکون ایله‌در، متنازدر، بو مهموز بحثنده نوع اولده سرلوحه ثلاثیات اولان حَبَّاً لفظنده مفصلدر.

الحَبَّء: بدرآمدنِ گفتار از سولاخ / جُبُو لفظنده یازلدی.

الحَبَّء: بددلی کردن / قورققلق ایلمك، تَجَبَّن گئی.

الحَبَّء: چیزی پنهان کرده / معجمه ایله‌در، صاقلی و مستور اولان شيء كه اسمدر.

حَبَّء السموات: باران / آسمانه إضاقتله یغمور مراد اولور كه آنده گویا مستور ایدی.

حَبَّء الأرض: نباتِ زمین / یره إضاقتله سبزه قصد اولنور كه فرضا آنده محفوظ اوله.

الحَبَّء: پنهان کردن / صاقلامق كه مصدردر.

الرَّبَّء: ابر بالا شدن / مهمله ایله‌در، بولوت یوکسك اولمق، إرتفاع سحاب گئی.

الرَّبَّء: دیده‌بانی کردن / نظارت ایلمكدر.

السَّبَّء: سیکی خریدن / باده آلمق، شِراء الخمر گئی.

السَّبَّء: سوزانیدن / آتشه یاقمق، إحراق بالنار گئی.

الضَبَّء: بر زمین دوسیدن / معجمه ایله‌در، یره یاپشقمق، وزن و معناده لُصوق گئی.

العَبَّء: روشنایی آفتاب / مهمله ایله، گنش ضیادار اولمق یعنی اصلنده نجمك غروبه قُرِیَّتِی معناسنده‌در، صباحله و اخشامه قریب ارضه قُرُصك قریبتیله ضیاسی بَرّاق و کثیر گورینور.

العَبَّء: پاك داشتن / بر نسنه‌ی تمیز / [م ۱۷۴و] طوتمق یعنی ایشی یرلی یرنده گورمك.

العَبَّء: عطر آمیختن / شيء طِیبی بر آخر نسنه‌یه قارشدربر حاضر قیلمق.

العَبَّء: کار کردن / ایش گورمك، بو معنا ذکر اولنان ایکی معناده عامدر؛ زیرا آنلره دخی کارددر.

اللَّبَّء: کسی را دلماب دادن / بر کمسنه‌یه قاینامش سود ویرمك.

النَّبَّء: بالا شدن / نون ایله، رفعت و شرف بولمق كه بعضیلر نیی بو ماده‌دندر دیدیلر.

النَّبَّء: از جای بجای شدن / بر یردن بر آخر یره گتمك.

الْوَبْءُ: منزل / صاحب لغتک بونده غلتي^{۶۷۵} گورینیور؛ زیرا منزل معناسنه آنک مقلوبی و هم وزنی اولان بؤا در که تبوء بو معنادن قریبا گچمشدر، لکن ارض و بیئه دن مأخوذ اولمق لازم گلور، سماعیاتده قیاس یورتمک ایدیگی ظاهر در.

-ت-

الْحَتَّ: جامه را ریشه کردن / مهمله ایله در، لباسک صچاغنی لباسه مربوط ایکن یایمق یعنی إصلاح ایلمک، قَتْلُ الهُدب گئی.

الْحَتَّ: باز گردانیدن / معجمه ایله در، دوندرمکدر، إعاده گئی.^{۶۷۶}

الصَّتَّ: آهنگ کردن / مهمله ایله در، توجه و شروع ایلمک مثلاً بر نسنه یه باشلامق.

الْفَتَّ: دست برداشتن / فا ایله در، الّ اوزاتمق لکن فتوا طلبیله در مطلق دگلدر.

الْفَتَّ: فراموش کردن / اوتتمق، لکن ذکر معناسنه دیمشدر که ضدیدر، مگر أضداددن اوله.

الْفَتَّ: فرو ایستادن از کاری / بر ایشدن فارغ اولمق.

الْفَتَّ: جاریه را ستر شدن / صبیّه حدّ احتجابه گلدیگی سبیدن سائر أطفال ایله ألفت و ملاعبه دن منع ایلمک.

الْمَتَّ: کشیدن / چکمک یعنی ایپی و امثالنی چکمک، واو دخی لغتدر که مَتَّو الحَبْل دیرلر.

الْوَتَّ: کوفتگی / دوگمک ضرب گئی، لکن کندینی دوگمکدر، ممدوده دخی گچمشدر.

/ [ر۲۱۷ظ] -ث-

الرَّثَّ: شیر تازه بر ترش ریختن / مهمله ایله در، اکشی سوده تازه سود قاتمق که قویو اوله.

الْفَتَّ: فرو نشانیدن خویش دیگ / فا ایله در، آتش اوزرنده اولان قَدْرُک غلیانی ساکن اولمق.

الْفَتَّ: فرو نشانیدن خشم / [ن۶۱ظ] غضب دفع اولمق که آنک دخی آتش معنویسی واردر.

الْفَتَّ: باز گردانیدن / بر کمسنه یی بر شیدن فراغت ایتدرمک.

الکَثَّ: بر آمدن پشم اشتر / دوهنک توکی نهایت اولوب گلمک که علت ضمننده دوکلمش اوله.

الکَثَّ: جوشیدن دیگ / طنجره قاینامق، غلیانِ قَدْر گئی که فَتَّ آنک ضدیدر.

الْوَتَّ: بند دست از جای بر آمدن / الّ بیلکدن ویا دیرسکدن چیقمق، و بونده مَثَنَة ایله دخی لغتدر.

^{۶۷۵} غلط و غلت بر معنایه لغتدر، لفظ لغتله جمعنده مجانسه ایچون تا ایله یازیلور. «منه»

^{۶۷۶} مصنف، الحَنُو بازگردانیدن دیو بابِ واوده یازدی، آیا فوقیه نوندنمی غلط اوله، حتّ بو معناده بولنمدی. «منه»

-ج-

الحُجَّء: مولع شدن / مهمله ایله در، حریص
اولمق، مولع دخی عربیدر.

الحُجَّء: جماع کردن / معجمه ایله در، قِربان و
وَقاع ایدوب یعنی چفتلشمک.

الْفَجَّء: ناگاه رسیدن / فا ایله در، اکسزین
ایرشمک که فُجَاءة و فُجَاءة دخی لغتدر، و بو
معنایی تراکیده ادایه إذا حرفی موضوعدر.

اللَّجَّء: پناه گرفتن بکسی / بر کمسنه یی
مَلَاذ و مَلَجًا إتخاذ ایلمک که حین احتیاجده
آکا مراجعت ایدر.

النَّجَّء: تیز نگرستن بکسی / نون ایله در، بر
کمسنه یه تأثیرلی باقمق یعنی إصابت ایدن
نظرله باقمق، نعوذ بالله.

النَّجَّء: بچشم کردن / گوز دگوزمک، اول
گوزه عین الکمال دیرلر که اکثریا ماده
کامله یه مصیبه اولور. / [م ۱۷۴ ظ]

الْوَجَّء: بکارزد زدن / بچاق ایله اورمق،
ضرب سگین گی.

الْوَجَّء: سیلی زدن / سلّه اورمق لکن بیون
اورمقدر، گرک آلت قتل و گرکسه عصا ویا
سیلی اولسون.

-د-

الْبَدَّء: مِهْتَر بزرگ / موحده ایله در، هر قومده
بیوک کمسنه که کبیر طائفه در، صوری و معنوی
اولسون.

الْبَدَّء: بَنَد انگشت / پارمق بغومی، مفصل
إصبع معناسنه.

الْبَدَّء: چاه نَوَکَند / اسلامي الحفر اولان بئر،
جمعی بُدوء و بو معناده بَدِیء گچمشدر.

الْبَدَّء: آغاز کردن / باشلامق که سه زبان
آنطاکیده دیمشدر ع:

إفتتاح و إبتدا آغاز کردن باشلامق.^{۶۷۷}

الرَّدَّء: یاری دادن / مهمله ایله در، یاردم
ایلمک، ﴿رَدًّا يُصَدِّقُنِي﴾ لفظ کریمدر.

الْكَدَّء: نَارُستن نبات از سرما و جز / سبزه
صوغقدن ویا غیری شیء سببیه نابت اولماق و
گج قالمق.

النَّدَّء: شکار کردن / نونله در، وزن و معناده
صیددر که آولامقدر.

النَّدَّء: گوشت بر آتش افکندن / اتی آتشی
براقمق، وضع اللحم علی النار گی.

الْهَدَّء: پاره از شب / گیجه نك بر مقداری،
قطعة من الليل گی.

^{۶۷۷} م - که سه زبان آنطاکیده دیمشدر: إفتتاح و إبتدا آغاز
کردن باشلامق.

الهدء: بُریدن / گُتورمك و يول گوسترمك كه هادينك جمعى اولان هداة بالاده دخى مرتبدر.

-ذ-

البدء: عيب کردن / موحده ايله در، تعيينه سبب اولان كارده بولنمق.

الحذء: فروتنى کردن / معجمه ايله در، تواضع ايلمك، خصوصاً گوردن فراز اولنلر ايله لر.

-ر-

البرء: آفریدن / موحده ايله در، آتمق كه بارى وزن و معناده خالقدر.

الدراء: دفع کردن / مهمله ايله در، وزن و معناده دفعدر.^{٦٧٨}

الجرء: دلير شدن / جيمله در، جراءت و شجاعت معناسنه.

الحراء: سرگين مردم / معجمه ايله در، وزن و معناده نجسدر، مقصوره ده خرا لفظنده تفصيل وارددر.

الحراء: سرگين افكندن / معجمه ايله در، تعوژ ايلمك، مصدردر كه دفع غائطدر، تبوّل دفع بول اولمسی گيى. / [٢١٨و]

الدراء: پاره از كوه پيش آمده / مهمله ايله در، جنسى سابقدر، بر يولجينك اوغرينه چيقان بر طاغ پارچه سى.

الدراء: باز داشتن / وزن و معناده منعدر، درء المفسده تعبير مشهوردر.

الدراء: بر آماسيدن پشت اشتر / دوهنك آرقه سى ششمك، إنتفاخ متن البعير گيى.

الدراء: آفریدن / معجمه ايله در، آتمق، وزن و معناده برء و خلق گيى، حزب إمام نوويده "من شرّ ما خلق ربّي ودراً" گلمشدر.

السراء: خايه ملخ / مهمله ايله در، چكرگه بمرطه سى.

السراء: بسيار فرزند شدن / اولادى چوق اولمق، كثرة الأولاد.

القرء: وقتى پاكي زن از حيض / قاف ايله در، جنسى قروء گچمشيدى.

القرء: جايى كه درو سيكى كنند / شراب ياپدقلى محل كه مصطبة ترتيب الخمر معناسنه.

القرء: جمع کردن / بركدرمك، وزن و معناده جمع گيى كه بر يره گتورمك.

المراء: مرد / رجل گيى، انسان ديمكدر، بنى آدمدن برى كه مرأه مذكورهنك مذكريد.

الهراء: سرما زدن كسى را / صوغق گچمك، تأثير برودت گيى.

^{٦٧٨} أدراء في ثورهم، بعضى احزابده واقعدر، قرآن كريمده چوق گلمشدر. «منه»

-ز-

الطسء: مُنش از چربی خوردن / یاغلی شيء
 می‌کدن گوکل دوعک عثیان گلمک.

الفسء: بچوب بزدن / فا ایله‌در، عصا ایله
 ضرب ایلمک.

الفسء: جامه دریدن / لباسی پاره پاره ایلمک.

المنسء: فرسوده شدن / چورومک و دوکلمک.

النسء: آغاز فریجی چارپا / حیوان سمورمگه
 باشلامق.

النسء: بر آمدن پشم اشتر / دوه توکن
 دوزمک.^{۶۷۹}

النسء: سیکی / مثلث و شرابه دخی دیرلر.

النسء: آب در شیر کردن / سوده صو قاتمق،
 إضافة الماء اللبن.

النسء: تأخیر کردن / ویره‌سی یه ویرمک، نقدک
 ضدیدر که فارسیده پیشین دیرلر.

/ [ر۲۱۸ظ] -ش-

الجشء: کمان دسته ستر / جیمله‌در، اوق
 آتاجق بیوک یای، قوس غلیظ گبی، جشوء دخی
 مذکوردر.

الجشء: از جا بر آمدن دل / یورک یرندن
 قوپمق که استیلای کثرت غمدن گوکلده بر
 حالتدر که آکا حَقَقان و خَلَجان دینور.

الجزء: پاره کردن / جیمله‌در، بولمک، قسمت
 گبی.

الجزء: بار بخشیدن / اجازت و إذن ویرمک.

الجزء: گرد کردن اشتر را بسوی آب دادن
 / مهمله ایله‌در، دوه‌لری جمع ایدوب صو
 ایچدکلری طرفه سورمکدر.

الرزء: تنگی که یافتن / مهمله ایله‌در، ثقلت
 و مضایقه گورمک.

الرزء: مصیبت / بلیه معناسنه، ضمی دخی
 لغتدر.

الرزء: زیان رسانیدن / مالنه نقصان گلمک.

النزء: برآغالیدن / نونله‌در، ترغیب ایلمک
 قنْدِرْمَق، حَتَّ گبیدر.

-س-

السنء: انس گرفتن با چیزی / موحده
 ایله‌در، بر شيء ایله آلفت ایلمک. / [م۱۷۵و]

الجنسء: خشک شدن / جیمله‌در، قرومق
 یعنی کثرت عملدن لطافت خَلْقِیه‌سی زائل
 اولوب ناسور اولق.

الحسنء: دُور کردن / معجمه ایله‌در، تبعید
 ایلمک، ایراق قیلِمَق.

الطسء: شیر بسیار خوردن / مهمله ایله‌در،
 چوق سود ایچمکدر.

^{۶۷۹} ن - النسء: بر آمدن پشم اشتر / دوه توکن دوزمک.

الحشء: جماع کردن / مهمله ايله در، بالاده گچن خجء معناسنه در.

الحشء: زخم بر شکم زدن / قارنى اوزرينه اوروب مجروح ايلمکدر، انسانك قارنده اولان اعضاى داخلتيه حشاء ديرلر آندن مأخوذدر.

الکشء: نيك بريان کردن گوشت / اتى آتش اوزره بلا ظرف کمال اوزره طبخ ايلمک.

الکشء: بریدن / کسمك حتى آيمن صؤئلماسى و کسلما سيدر ديديلر.^{٦٨٠}

النشء: ابرى که پيدا شود / نونله در، دفعة ظاهر اولان بولوت که اسمدر.

النشء: بيرون آمدگان از کودكى / طفولت و صباوتدن ناشى و كهولت مرتبه سنه واصل اولنلر، تذکير و تأنيثى مساويدر.

النشء: پديد آمدن ابر / مصدردر، بولوتك ظهوريدر، فُجاءة سحاب گي.

النشء: برُستن / بتمکدر، آغاج و نبات هرنه اولورسه، خلق معناسنه نشأء اولى و ثانيه بو ماده دندر.

-ص-

النصء: بر سر زدن / نونله در، باشه اورمقدر.

النصء: رانندن / سورمك، مثلاً دوهي سورب زجر ايلمك.

-ض-

الحضء: آتش بشوریدن / مهمله ايله، آتشی يالکلندرمق، إشعال و تسعير گي.

الحضء: پر شدن معدة کودک از شیر / طفل رضيعك معدة سى سود ايله طولق.

القضء: پوسیده شدن مشک آب / قاف ايله در، سقآنك قرابه سى اسكيمك.

-ط-

الحطء: بيفکندن / مهمله ايله در، براقمق و دوشرمك، إسقاط گي.

الحطء: بر سر و پشت زدن / بر کمسنه نك باشنه و آرقه سنه اورمق، ضرب الظهر گي که لطيفه ضمننده اوله.^{٦٨١}

الرطء: جماع کردن / مهمله ايله در، حشء ايله معناده همپادر، لكن اصل معناسى دباغتدر آندن مجاز اولمق گورينور.

الشطء: برگ کشت / معجمه ايله، اکين ابتدا / [ن ٦٢ و] گوستردیگی ياپرق اوجی.

^{٦٨١} حتى رسول الله ﷺ ابن عباسك باشنى چكوب ارقه سنه مبارك الليله بر كره لطمه لطفله بعد الضرب واژ بكا فلان كسي چاغر گلسون ديو معامله لريني روايت ايلمشدرد. «منه».

^{٦٨٠} م - **الکشء:** بریدن / کسمك حتى آيمن صؤئلماسى وکسلما سيدر ديديلر.

الشطء: گرانبای شدن / آخر یوکی یعنی
حملی ثقیل اولمق.

القطء: پیای زدن بر پشت / فا ایله در،
آرقه یه آیاغله ضربدر، حطء گبی.

الفطء: بچوب زدن / عصا ایله اورمقدر،
ضرب منسأه.

اللطاء: بر زمین وادوسیدن / یره یاپشقمق،
لُصوق الأرض.

الوطء: سپردن / آیاغله باصمق.

الوطء: نرم شدن / ملایم اولمق یومشامق.

الوطء: بَرِیرِ پای بکوفتن / دَمَه ایله اورمق.

-ف-

الجفاء: غَلَق در بستن / جیمله در، قابونك
کلیدینی کلیدلمك.

الحفاء: كف افکندن دیگ / معجمه
ایله در، طنجره ایله آتشده غلیان / [م ۱۷۵ظ]
ایدن شیء کوپوگنی آتمق، جیمله دخی
لغتدر.

الحفاء: بر زمین زدن / یره اورمق، صرع و
حطء سابق گبی.

الدفاء: گرم شدن / مهمله ایله در، اسبیلک،
حرارت گبی.

الرفاء: رُفو کردن / دیکمك، لباسك
سوكك یرینی بربرینه وصل ایلمك.

الرفاء: گشتی بکنار آوردن / گمی پی کناره
چکوب گتورمك، مَرَفًا ایسکله معناسنه قریبا
گچمشیدی.

القفء: افتادن خاك بر نبات از آمدن باران /
یغمور یاغمق سببيله اوتلر اوزره طپراق پیدا اولمق.

الكفاء: نگون کردن آبدانها / صو ویا سائر
شیء قونان ظرفلرك بوش بولنانلرینی باش آشاغی
قیامق.

الكفاء: بازگردانیدن / بر کمسنه پی گیرویه
چویرمك. / [ر ۲۱۹و]

اللفء: گوشت از استخوان جدا کردن / اتی
کموکدن آیرمق، فرق اللحم عن عَظْمِه معناسنه.

-ق-

الرقء: باز ایستادن اشك و خون / مهمله
ایله در، گوز یاشی ویا قان کسلمك، تفصیلی
رقوء لفظنده یازلدی.

الشقء: دندان برآمدن بچه / معجمه ایله در،
طفل و سائرینك دیشی بتمك صُبُو گبی.

الققء: گواب در سنگ / فا ایله فُقُو لفظنك
مفردیدر که گچمشدر.

الققء: بُن زهدان / بونك دخی جمعی فقوء
یازلمشدر.

الققء: جایگاهی / بر یره دیرلر که آثار و
امثالده ایراد اولنور.

الفقء: چشم برکندن / گوز چیقارمقدر، وزن و معناده بَحَق گئی.

-ک-

البکء: اندک شیر شدن / موحده ایلهدر، سودنده قَلت اولان حیوان.

الزکء: بزیر پای افکندن اشر بچه را / زای هوز ایلهدر، دوه یاورسینی طوغردقه ایکی آیاغی آراسنه دوشورمک.

اللكء: بتازیانه زدن / قامچی ایلهدر، الضرب بالسَّوْط گئی.

المکء: جاي روباه و خرگوش / دَلکو و طوشان اینی و آنلر گیلرک یوواسی، مکانُ الثَّغْلَب والَاَزْنَب.

النکء: خَراشیدن ریشی / نون ایلهدر، قابوق صویق.

النکء: خستگی / جریحه لی اولمق، مجروحیت و معذوریت گئی.

-ل-

الجلء: افکندن / جیملهدر، براقمق یعنی رتبه سندن دوشورمک و منزله سندن ایراق دوشمک، جَلًا وطن دخی بوندندر.

الحلء: موی روی پوست کندن / مهمله ایلهدر، جلدک یوزندن قیللرینی یولمق و تَحْلی دخی شَبلی وزننده گچمشدر.

الحلء: کُندن کردنِ زن / قیل یولمقی خاتون کندینه ایلیمک که بویله ایدن خاتونه خالته دینور.

الحلء: بتازیانه و تیغ زدن / قمچی و دخی قِلجله اورمق، ضرب السَّوْط او السَّیْف گئی.

السلء: گُداختن مَسْکِه / مهمله ایلهدر، کره یاغنی اِیرْتَمْک، ذوبُ الرُّبْدِه گئی.

الملء: زُکام / ترکجه طُوماغی و عرییده اَرْض و ضُئوده دخی دیرلر، زکام گئی.

الملء: پر کردن / طولدرمق، إِمْلَاء گئی.

-م-

الثمء: سر شکستن / مثلته ایلهدر، باش یارمق، شق رأس گئی، باشده اولان شقاق اون بر نوع اولدیغی دمأده إفاده اولنمشدر.^{۶۸۲}

الثمء: نان شکستن در خوردن / اتمک قرمق یعنی ثَرید ایدوب یمک ایچون تَقْتِیت خبزد.

الحمء: پدر زن و پدر شوهر زن / مهمله ایلهدر، قاین آتا که زوجینک هر برینه دیگَرینک آناسی حَم در، اسماء معتلّه مضافّه سته دندر، جمله سی ضمیره لکن ذو ظاهره مضاف اولوب مثلاً ذو مال دینور مگر جمع اوله إَلا ذَوُوهُ گئی.

الحمء: گِل کندیده در بُن آب / صوده تعقّن ایدن بالچق که تحریک دخی لغتدر که سابقدر.

^{۶۸۲} م - الثَّمء: سر شکستن / مثلته ایلهدر، باش یارمق، شق رأس گئی، باشده اولان شقاق اون بر نوع اولدیغی دمأده افاده اولنمشدر.

- الحَمء:** گِلِ کَنديده از چاه بَدَر کردن / قيودن طينِ متعَفَنه إخراج ايلمك.
- الدَّمء:** گُشتن / معجمه ايله در، وزن و معناده قتل در، اولدرمك.
- الرَّمء:** مقیم شدن اشتر در گیاه / رُموءده قریبا یازلدى.
- الظَّمء:** تشنه شدن / معجمه ايله در، تحريك دخی لغت اولمغله ظمأده یازلدى.
- القَمء:** قَرَبه شدن اشتر / قاف ايله در، قموء گبی مصدردر که یازلمشیدی.
- الکَمء:** يك سماروغ / بر عدد / [م ۱۷۶و] منتاردر، جبء مذکور گبیدر، هر جنسك واحدی تا ايله گلور، بو لفظك تاء ايله كمأة گلوب واحدی مجرد گلور.
- الکء:** آبله شدن پای از پا بَرَهنگی / يالك آياق اولمقدن ناشی آياغك قبارب مجروح اولمسی، و بو معناده تحريك ايله كمأ دخی لغتدر. / [ر ۲۱۹ظ]
- ن-**
- الجنء:** دو تا شدن / جیم ايله در، ایکی قات اولمق که خلقت ویا شیخوخت سببيله اولسون، بالاده جُنوء و جَنأده یازیلان معنالر مادهلری بر ایکن مخالف گوسترر.
- الخنء:** بدو درآمدن / مهمله ايله در، ایکی قات اولمق.
- الزنء:** ببالا برشدن / معجمه ايله در، یوقاری چیقمق، صُعود گبی.
- الشنء:** دشمنی / عداوت گبی مصدردر، ضدی صداقتدر.
- الشنء:** دشمنی داشتن / دوشمنلگی سورمك و گوتمك که عفو اولنمیه.
- الضنء:** اصل و مرکز همه چیز / هر شیئك تملى و مبناسی و معدنی، غُنقر گبی.
- الضنء:** فرزند / ولد معناسنه در، وزنه اویمق دخی لغتدر که تحريك ايله در.
- الضنء:** بسیار فرزند شدن زن / خاتونك اولادی چوق اولمق.
- المنء:** پشت پیراستن / دَرى یی سَیلمك يعني دباغت جلد.
- الهء:** عطا دادن / إحسان ايلمك و كرم قیلیمقدر، بو كلمه نك مهموزاتده نظیری یوقدر دیو مترجم الصّحاح تصریح ایدر، سبب ظاهری یوقدر، مترجم فقیر دیرم که: مگر درت بابدن دخی گلمسی وجه اوله.
- الهء:** بگُواردن طعام و شراب / سیکمك يعني هضم اولمق، إستمراء گبی، و هنیئا بو ماده دندر.

الهنء: بقطران پیندودن / قطران سورمک که بعض حیوانه مرهم اولور.

-ه-

البهئ: انس گرفتن با چیزی / موحدہ ایله در، بُهوء لفظنده گچمشدر، بر نسنه یه میل ایلمک، إلتفات گی.

-و-

البؤ: بازگشتن / موحدہ ایله در، رجوع ایلمک.

البوء: اقرار دادن / انکارک ضدیدر و بو ماده هُده مستعمل دگلدر علیه ایچوندرد، حتی سید الاستغفاره «أَبُو بَدْنِي» بو ماده دندر.

البوء: همتا بودن در قصاص / قصاصده نظیر اولمق یعنی قاتل قصاصا مقتول اولمق.

البوء: جاي گرفتن / مکان طوتمق یعنی حاضر ایلمک، تبوء گی که ﴿تَبَوَّءُوا الدَّارَ﴾ بو ماده دندر.

السوء: بد / مهمله ایله در، شرّ و فجور یعنی یرامزلق که ﴿دَائِرَةُ السَّوْءِ﴾ بو ماده دندر.

السوء: غمگین کردن / غصه لندرمک و تکدیر ایلمک.

الضوء: روشنای / معجمه ایله در، گوزل اولمق.

الضوء: روشن شدن / آیدکلق و ضیادار اولمق.

النوء: نبات برآمدن / نون ایله در، اوت پتمک.

النوء: بگرانی برخاستن / زحمتله قالمق، قیام شاق گی.

النوء: گران کردن / یوک آغر گلمک و بو حال اوزره آکا تحمّل ایلمک.

النوء: بیفتادن / دوشمک، سقوط گی، أضداددندر که قیام معناسنه هنوز یازلدی، لکن معنای سقوطی بعضیلر یلدز دوشمگه حصر ایلدیلر که وقت فجرده مغریده وقوعی ساعتیه رقیبی مشرقده طلوع ایدر، بونده دخی ضدیت ملحوظدر که ارباب فتک معلوملریدر.

الهوء: همت / که گتورمکدر، معقولاتده مستعملدر، / [م ۱۷۶ظ] همتی عالیدر دینور، قصد عامدر، بزه خیری همت ایلدی دیرلر که شرده / [ن ۶۲ظ] دخی زبانزد اولور.

الهوء: قصد بزرگی / عالی مرتبه یی قصد ایلمک و بو قصد خاصدر، بو ماده دن کسريله هاء گتور دیمکدر هات گی و فتحله هاء آل دیمکدر حُذ معناسنه، تشنیه سی هاؤما و جمعی ﴿هاؤم افرؤا کتاییه﴾ گی، واولر ضبط ضمه ایچوندرد ملفوظ دگللردر. ۶۸۳

۶۸۳ لفظ کرمک مفهومی: بنم کتابی ألوب اوقویک نه عنایتیه مظهر اولدم باقک دیو اصحاب یمیندن اولان کیشی کمال سرورلرندن روز رستاخیزده بویه دیرلر و بوندندر مُهْوَأَّ محترم ضبطيله لکن آخرنک شدیله صحرای واسعه معناسنده در. «کنار»

-ی-

الهَيء: علف^{٦٨٤} دادن / اوت ویرمک، جَیء

صوده مستعملدر که یازلدی.

الهیء: ساختن / دوزمک یعنی دوز ایلمک که

صورت ویرب بر ایشی حاضر ایلمک.

-ومنه بزیادة الهاء-

مهموزاتدن آلتنجی نوعك ثلاثياتنه ملحق اولان

هائیات.

-ب-

الجبأة: تحتيه کفشگر / فتح جیم ایلهدر،

پاشمچی تحته سی لوح الإسکافدر.

الجبأة: چوب سندان / اُورس آغاجی یعنی تَش

یعنی بَحقی اوزرنده پاپوش و مست ایچون میشین

قطع اولنان طومرق که قَرُوم گی.

المبأة: آنجه که فرود آیند / منزل که یولجی

قونار.

المبأة: خُفتنگاه اشتر بنزدیک آب / دوهنك

صویه قریب اولان یتاق یری.

النْبأة: آواز پوشیدن / نون ایلهدر، صوت خفی

که ستر مآل قصد اولنه.

-ث-

الکثأة: کف دیگ / قایناین نسنه نك کهوگی.

الجیء: آب دادن اشتر / جیملهدر، دوهیه

صو ویرمک، عَلفده ها ایله گلور.

السَيء: کف شیر چون بدوشند / مهمله

ایلهدر، صاغلدقده مهنك اوجنه گلن کوپکدر

که سودی سابق اولور.

الشيء: چیز / معجمه ایله الفاظ عمومنددر

که جمعی اشیاء یازلدی، نسنه معناسنه، ترکی

لفظ مقامنده جاریدر. / [ر ۲۲۰و]

الْقِيء: سایه پس زوال / فا ایلهدر، گنشك

زوالی وقتی گذرانی عقبنده اولان گولگه.

الفيء: غنیمت / معروفدر که مالک اولدقده

فقری غنایه تحولنك سبیدر.

الفيء: بازگشتن / رجوع و عودت «إِذَا فَاءٌ

يَفِي» بو ماده دندر.

الْقِيء: قیء کردن / قاف ایلهدر، قوصماق

که غشیانی تعقیب ایدر و قَبُوء سبیدر که

یازلدی.

الْكِيء: بَدَدِل / قورفاق کیشی، جبان گی،

کَبَع مهمله ایله دخی لغتدر.

الکيء: شکوه داشتن / شکایت ایلمک،

لازمده استعمال طریقیلهدر.

النَّيء: ناپختن گوشت / نونلهدر، ات

پیشمامک چیگ قالمق.

^{٦٨٤} یولاف علفدن غلطدر و غلوفه علفدندر که آریهلق تعبرینه

هپادر. «کنار»

الْكثَاة: ستر شدن پنیرو و مانندش / پینر
و امثالنك قبارب قایمقلنماسی و دوهنك قیلی
چوغالمغه دخی دیرلر.

-ج-

الْفَجَاة: ناگاه رسیدن / فا ایلهدر، آكسزْدن
كلمك و دفعة وصول، بو معناده فُجَاءة
ضممله و ممدودهدر.

النَّجَاة: چشم / گوزدر لكن مطلق دگلدر،
گوز ديكوب باقمق شدتِ نظر كه اثرده
دخی گلمشدر.

الْوَجَاة: يكبار بكارد زدن / بیچاق ایلهدر بر
كرّه ضرب ایلمك.

-د-

النَّدَاة: كمانه كه در آسمان بدید آید / نون
ایلهدر، قوسِ قُزحدر كه قوس الله اسم
إسلامیسیدر، شمسك ضیاسی صوده
إنعكاسندن نمودهدر آنكچون گيجه گورنمز، و
قُسطان و رُخش دخی / [م۱۷۷و] دینور،
قزح اسماء شیطاندن اولمغله عدمِ إطلاق ایله
امر وارد اولدی، تركیده اَلْكِم سَعْمَه علایم
سمادن غلطدر.

الْمَدَاة: پاره از شب / بلا هاء مذکوردر.

الْمَدَاة: گونه از دویدن / هُدَّة لفظنده
گچمشدر، ضمه لرله گچمشدر.

-ر-

الْجَرَاة: دلیر شدن / جیملهدر، شجاعتردر،
مصدردر، بلا همزه جرت دخی لغتدر.

الْمَرَاة: زن / ضدی رجلدر.

-س-

الطَّسَاة: ناگواری طعام / مهمله ایلهدر، یمك
هضم اولماق.

-ش-

الْمَشَاة: خوستن / مراد ایلمك، مشیئت و
مشیئت گبی.

النَّشَاة: برروستن / نون ایلهدر، نَشْء
گچمشیدی.

النَّشَاة: پدید آمدن / بو دخی مذکوردر، بونلری
بعضیلر نَشْءه یازرلر صحیح دگلدر، وقفنده دخی
رسم بودر. / [ر۲۲۰ظ]

-ط-

الْوَطَاة: بستر / دوشك و مندر كه اوزرینه
باصیلور.

الْوَطَاة: بكوفتن / بلا هاء مذکوردر، باصمق و
دپمك.

-ف-

الْكَفَاة: بچگانِ اشرانی كه بدو سال يكبار
گشنِ شان دهند / ایکی ییلده بر كره دُول
ایچون ارکگه چكدكلری كوشكلر.

-ق-

الَلَقَاءُ: یکبار دیدن / بر کَرّه گورمک، ملاقاته
ماده سندندر، تاء وحدتلهدر.

-م-

الحَمَاءُ: گِلِ کندیده در بُنِ آب / مهمله
ایلهدر، بلا هاء قریبا مسطوردر.

الحَمَاءُ: مادرِ زن / قایکِ آنا که زوجه‌نک
آناسیدر زوجی حقنده و زوجکِ آناسیدر
زوجه‌یه گوره.

الْكَمَاءُ: سماروغ / کَرّاتِ ایله مذکوردر، جَبْأه
گبی.

-و-

السَّوَاءُ: عورتِ مرد و زن / ارکک و دیشی
دخی بقمق حرام اولان عضولر که اود یری و
عورت یری دینور.

-ي-

الجِيَاءُ: آمدن / ضم ایلهدر، گلمک، مجیی
گبی.

الْفِيَاءُ: ساعت / فا ایلهدر، وقتدر و زمان که
چاغ دینور.

الْفِيَاءُ: بازگشتن / بالاده سایه قیدی وار
ایدی بونده دونمک مطلقا رجوع و عودت
معناسنه.

الْهِيَاءُ: پیکر / صورت که ذی روح و بی روح
هرنه اولورسه وضع جَبلیسی اوزره رسم اولنان
شکل.

الْهِيَاءُ: آسانی / قولایلق و حاضرلق، سهولت
گبی.

الْهِيَاءُ: نهاد / طبع و سِرِشت که خوی دینور که
خَلقت مَفادندهدر.

-نوع هفتم-

همزیاتک یدنجی نوعی که آخرینک ماقبلی آلتنجی
نوع گبی ساکن اولوب لکن آنک دخی ماقبلی
مضموم اوله نوعِ سابقده مفتوح اولدیغی گبی.

-ثلاثي-**-ر-**

الرَّءُ: به شدن از بیماری / موحدہ ایلهدر،
خسته‌لکدن ایو اولمق.

الْقُرْءُ: حیض / قافلهدر، مشهور و بالاده جمعی
قُرْوء مذکوردر.

الْقُرْءُ: پاکئ زن از حیض / لفظا و معنی طهر
گبی که أصداددندر، خاتونه قری دیرلر فعیل
وزنده قَرِئْدن غلطدر که محلّ قُرْء دیمکدر.

المُرْءُ: گذرگاههای طعام اندر گلوها / مفردی
مریء مذکوردر، بوغازلردن طعام مجرالیدر، مَمَر
طعام معناسنه.

-ز-

الجزء: بهری از چیزی / جیم ایله در، شینک
بر مقداری، کتابک بر جزئی و معجونک
أجزاسندن بری دیمک.

الجزء: بی نیازی چرنده از آب بسبب گیاه
تَر خوردن / تازه اوتلق یمکدن ناشی حیوانک
صویه استکسر اولمسی.

الرزء: مصیبت / مهمله ایله در، معروفدر.

الهرء: افسوس داشتن / هزل و إستهزاء
ایلمک که ترکجه گسنتی دیرلر.

-ط-

البطء: درنگی شدن / موحدہ ایله در،
اگنمک، توقّف و مَطْل گبی.

-ف-

الكفء: همتا / دنك و شبه و مثل و
مساوی گبی که اقران دیرلر، بربرلرندن هر
حالده نقصانلری اولمیانلرك بری آخرک
كُفؤیدر.

-ل-

الملء: حیفهای سپید که خَمْل دارد /
صچاقلی بیاض جار که زنان اورتنورلر،
[۱۷۷مظ] ریطه گبی. [۲۲۱و]

-ن-

الشنء: دشمنی / معجمه ایله عداوتدر و ضدی
صداقتدر.

-ومنه مع الهاء-

نوع مذکورک هائیات ملحقه سیدر .

-د-

البداء: بهری از اشر قریبان / موحدہ ایله در،
قربان اولان دوه دن بر مقدار پای.

الصداة: زنگ آهَن / مهمله ایله در، دمورك
اوززندکی پاس.

النداء: کمانه در آسمان بدید آید / نون ایله در،
قوس آسمان که قریبا فتحله دخی یازلمشدر.

النداء: هاله ماه / آی آغیلی یعنی اطرافنده
احیانا پیدا اولان دائره در.

النداء: بالای ناف اسب / آتک گوبگنک
اوست طرفی.

النداء: گونه از پیه / ایچ یاغینک بر دورلوسی.

-ر-

البرأة: خانه شکارگیر / موحدہ ایله در، صیادک
حین صیدده تستر ایلدیگی محل.

الجرأة: دلیری / جیمله در، شجاعت و صلابت
که غیریلرك مخوفندن عدم خوف.

الدُّرَّة: سپیدئ موی از پیری و جز /
معجمه ایله در، پیرلک ویا سائر سببله صقال
آغرمق.

-ز-

الْجُزْأ: دسته کارد و درفش / جیمله در،
بیچاق و سنجاق صابی، قبضه سگین گی.
الْجُزْأ: استخوانِ بِنِ دُنْب / قویرق دینده
اولان کموک که آکا عَجَبُ الدَّنْب دیرلر جزء
باقیدر.

-ض-

الْقُضْأ: عیب و تباهی / قاف ایله در، عیب
و فساد معناسنه در.

-ط-

الرُّطْأ: بی خردی / مهمله ایله در،
عقلسنزلک، حق گی.

-ف-

الْكُفْأ: بَرِ یکسالِ خرمابُن / خرما آغاجنک
بر ییلق محصولی.

الْكُفْأ: بیجگانی اشتراکی که / [ن ۶۳ و] بدو
سال یک بار گشنِ شان دهند / نوع سابقده
که فتحله اولان گُفْأ ده هنوز یازلدی.

النُّفْأ: گیاهِ تَنک برآمده / نونله در، صیق
بتمش اوت.

-ک-

النُّكْأ: نباتی / بر نوع اوتلقدر.

-ل-

الْكَلْأ: نسیئه / ویره سی یعنی بهاسنی صکره
ویرمک قولیله اِشْتِرا ایلمک.

المُلْأ: زکام / بر علتدر که نافعدر، صُؤْفَدَن
اولور، معروفدر.

-ن-

الهُنْأ: بقیه قطران / یعنی دوهیه قطران سورب
آنک زیاده سی.

-الرباعي-

مهموزک آلتنجی نوعینک درت حرفلیسی که ینه
آخرینک ماقبلی ساکن و آنک دخی مفتوح اوله،
بر کلمه در.

الْحُطْبَيْئَة: مردِ کوتاه / ضم مهمله ایله و تحئیة
تصغیر ایله در، قصه بویلی کمسنه، قصیر القامه
گی، فی الأصل حَطًّا لفظنک تصغیریدر که
ضَرْطَه معناسنه در، بو لفظک قصیره تسمیه سی
یره یقین اولمسیدر، شَرِّیر شعرا اولان أبو مُلَيْکَه
تابعی جَزُول بن أَوْس العبسی^{٦٨٥} نک لقییدر.^{٦٨٦}

^{٦٨٥} وقت حفرته اسلامه گلوب ینه مرتد اولدی، اسیر اولدقه
ینه اسلامه گلدین ابون و برادر و زوجه سنی و نفسنی هجو ایدن
خییثلردنر. «منه».

-الکفی-

نوع سادسک باب الکفی سی.

رجلٌ هَزَنَة: مردی که مردمان بر او افسوس کنند / زای ایله تصغیر وزننده حطیئه گبی، خلّقک هزل و تمسخر ایلدکلری کمسنه دیمکدر. / [ر۲۲۱ظ]

-نوع هشتم-**-الثلاثي-**

مهموزک سکرنجی نوعینک مثلثاتی که حرفِ آخرینک ماقبلی ساکن آنک دخی مکسور اوله.

-ب-

العَبء: بار گرانی / مهمله ایلهدر، آغر یوک، حملِ ثقیل معناسنه.

العَبء: گرانی از نادان و جَزَان / قَوْمُک جهله سنک و سائر امثالنک ثقلتی.

-د-

الرْدء: یار / مهمله ایلهدر، مُعین و دوست و رفیق شفیق.

-ط-

الْخَطء: گناه / معجمه ایلهدر، صوجدر که اسمدر، ﴿خَطَأً کَبِیراً﴾ لفظ کریمدر.

^{۶۸۶} م - الْخَطِئَة: مرد کوتاه / ضم مهمله ایله و تحتیة تصغیر ایلهدر، قصه بویلی کمسنه، ... شَرَّیر شعرا اولان ابو مُلَیکه تابعی جَزُول بن أوس العبسی نک لقبیدر.

الْخَطء: گناه کردن / گناه ایلمک، مصدردر.

-ف-

الدِفء: گرما / مهمله ایلهدر، حرارت که اسپیلک.

الدِفء: آنچه تن را گرم کند / بدنی قزدن شیء.

الدِفء: منافی که از اشتر بود چون شیر و پشم و جز / جنسدر، دوهدن حاصل اولان فائدهلدر، سودی و یوکی و کوشگی و غیری شیلدر.

-ل-

المِلء: چیزی که پر بود / طولو اولان هر شیء.

-م-

الظَّمء: میان دوباره آمدن بَاب اشتر / معجمه ایلهدر، دوهپی ایکی صُورمق آراسنده اولان وقتدر.

ظَمء الحیاة: از وقتِ زادن تا بمرگ ^{۶۸۷} / ولادتدن وفاته دک اولان وقتدر.

-ن-

الشْنء: دشمنی / آلتنجی نועده یازلدی.

الشْنء: دشمنی داشتن / بو دخی نوع سادسده مذکور مصدردر. / [م۱۷۸و]

^{۶۸۷} ر ن م- از وقتِ زادن تا بمرگ.

الشَّئْنَةُ: دشمنی داشتن / معجمه ایلهدر، فتحله
بلا تاء مذکوردر.

کتاب الهمزه بو مقامده تمام اولدی، فله الحمد
ولرسوله الحمد علیه وعلى آله کاملین وأصوله
وفروعه أجمعین.

الضَّيْنُ: اصل و مرکز همه چیزی / نوع
سادسده گچدی.

الضَّيْنُ: فرزند / نوع ششمده مزبوردر.

الضَّيْنُ: بسیار فرزند شدن زن / بو دخی
آلتنجی نوعده مسطوردر.

الطَّيْنُ: گمان / مهمله ایلهدر، شکدر یعنی
بر مادهنک تحقیقنده یقین حاصل اولمیوب
گلان شبهه.

الطَّيْنُ: منزل و آرامگاه / ساکن اولاجق
وطن و مسکن و خانه.

الهِينُ: بخشش / عطا و کرم و إحسان و
لطف و فضل.

الهن: پاره از شب / قطعه من اللیل یعنی
گیجهنک برازی.

-ومنه بزیاء الهاء-

انواع موعوده همزیهنک آخر الأنواع اولان
سکرنجی نوعه ملحق اولان الفاظ هائییه.

-ر-

السَّيْرَةُ: خایه ملخ / مهمله ایلهدر، بلا هاء
مذکور و جمعری سروء دخی مسطوردر.

-ن-

/[۲۲۲و]- کتاب بی-

بای موحده که ثانی الحروفدر، طقوز نوعه
إستقراءً منحصردر.

-النوع الأول-

-الثاني-

اولکی نوعی بودر که آخرینک ماقبلی مفتوح
اوله و آنلردن ایکیشر حرفلی اولنلره شروع
اولنور.

الأب: پدر / بابا دیمکدر که والد دخی
دیرلر، اصلی أَبُّ اولوب تخفیف اولندقدّه أَب
قالدی.

الأب: عمّ / بابانک قزنداشیدر، اولاد کندی
بابالرینه أَب دیدکلری گبی بابالرینک برادرلرینه
دخی أَب إطلاق ایلمک لغت فصحا
عربدر که خالهیه دخی امّ دیرلر ﴿لأبيه آزر﴾
کریمه سنده جناب خلیلک عمّی اولان آزر
ایچون أَب إطلاقی بو لغته مبنیدر که جناب
إبراهیمک پدرینک اسمی تارخدر و والدهلرک
همشیرهلرینه دخی اولادک لغتده امّ إطلاقی
واردر و لغت فصیحهدر که ﴿ورفع أبویه﴾
کریمه سنده حضرت یوسفک مادری راحیل
برادری بنیامن نفاسنده متوفاه اولدقدّه آنک
همشیرهسی لّیابی حضرت اسرائیل جباله
إزدواجه بند بیورمشلر ایدی که جناب یوسف
صدیقک خاله سیدر که ترکجه تیزه دیرلر، پس

آیت کریمهده تحت سلطنته رفع اولنان أبوینک بری

پدری و بری خالهسی ایدی، ع:

فیا لها قصّة فی شرحها طول

-الثلاثي-

حروف ألف بانک اوچ حرفیلری بیانندهدر که
اولا مضاعفلری ایراد اولنور.

الأب: چراگاه / فتح و شدّ ایلهدر، اوتلاق،
مرعی گبی که ﴿وَأَبَا﴾ لفظ کریمدر.

الأب: گیاه تر / تازه اوت، سبزه گبی.

الأب: آرزومندی بوطن / غریب الدیار اولان
کمسنه، صله وطن ایچون چکینمک و اوزلمک.

الأب: ساز رفتن ساختن / گتمک ایچون حاضر
اولوب لوازم طریقی تدارک ایلمک.^{۶۸۸}

الثب: هلاك / فوqیه ایلهدر، معلومدر و لفظ
کریمه ﴿تبت یدا ابي لهب﴾ بو معنایهدر.

الثب: تمام شدن / مثلثه ایلهدر، تمام اولمق.

الحب: موج بُلند / جیمله، بیوک طالق که
دریاده اولور.

الحب: خادم کردن / یعنی خایهپی آنه یوب
طواشی قیلمق، بویله اولان کمسنهیه محبوب
دیرلر.

^{۶۸۸} سازراه: یول یراغی و کوچ یراغی. «هامش»

الجب: غلبه کردن / بر طائفه بر طائفه ویا بر کمسنه بر کیشی یه غالب اولوب اوست گلمک.

الجب: بُریدن / کسمک مطلقاً قطع گی.

الحب: دانه / مهمله ایله جنسدر، مثلاً بغدایک ویا پرنجک ویاخود قوش یمک دانه سی.

الحب: مرد گُزیز / معجمه ایله در، اویناق و حيله و خدعه اهلی، مکار و مفسید.

الحب: ریگ دراز چون رَسَن / روزگاره اوزایوب قالقوب اینب گی اولان توز، غبار کالحبَل گی. / [۱۷۸مظ]

الدب: گاو کوهی / معجمه ایله در، ییانی صغیر، ثور وحشی گی.

الدب: راندن / قومق و سورمک، حتی دُباب تسمیه سنه سبب بودر که کَلَمَا دُبَّ آب یعنی هر بار که طرد اولنه ینه گلور.

الرَب: پروردگار / مهمله ایله در، اسماء الله دندر تعالی شان، لایقی اوزره هر امرده طوغری یولی گوسترمکله تربیه ایدیچی.

الرَب: آفریده گار / خلق ایدیچدر، بو معناده دخی اسماء حسنادندر خالق معناسنه.

الرَب: پادشاه / ملک معناسنه که زیرا سلطان رعایا پرورد، وقت جاهلیت تعبیرلرندندر.

الرَب: خداوند / بر دائره نك اولوسی، رئیس القوم و سید و ربّی.

الرَب: بصلاح آورنده چیزها / اشیایی إصلاح ایدیچی، مثلاً اسکیچی گی که قابل الإستعمال اولمیان شیئه قابلیت ویرمک.

الرَب: پروردن / بسلمک مصدردر، آنکچون الآباء أربابُ الاولاد والرَبُّ بصیرٌ بالعباد دیمشدر.

الرَب: تمام کردن / بر امرک نهایتته ایروب و نتیجه سنه وصولدر.

الرَب: افزون کردن / قلیل ایکن کثرت بولمق.

الرَب: بر گروهی مهتری کردن / بر زمره یه ضابط و حاکم اولمق که خداوند معناسنه قریبدر.

الرَب: جمع کردن / بر یره گتورمکدر، بونکله اون معنا اولور. / [۲۲۲ظ]

السب: ریش کردن / مهمله ایله در، کسمک، قطع گی.

السب: دشنام دادن / سُوگمک، شتم گی.

الشَب: زاگ سپید / معجمه ایله در، شاب دیدکلی بیاض شیدر که معرّی زاق و زاک دخی دینور، یَمْنِیسی و قَبْرِسیسی اولور، غلطنده صاچی قَبْرز دیرلر، صحاحده شَب زاجه بکزر بر شیدر غلطنده / [ن۶۳ظ] شاب دیرلر دیدی زاکدر دیمدی، فَتَدَبَّر.

الشب: بر انگختن آتش و جنگ / آتشک
ویا خود جنگک قِشمسیدر، بری هستی و بری
عقلیدر.

الشب: افروخته کردن / بَرّاق و گوکجک
اولمق، مثلاً قلیجی سیلوب پارلادب گویا آتش
گبی یانوب شعله‌دار و فُروزان قیلمق.

الصَب: سخت آرزومند / مهمله ایله‌در، بر
نسنه‌یه زیاده مائل و خواهشگر اولمق.

الصَب: ریختن / دوکمک.^{۶۸۹}

الصَب: سوسمار / معجمه ایله‌در، کَلَر
دیدکلری حیواندر، دریاده بالق گبی قاره‌ده بو
دخی صو ایچمز.

الصَب: مرد گربز / قریبا گچن حبّ ایله بر
معنایه‌در.

الصَب: شکوفه خرما / خرما چچگی، ثمر
ثمر گبی، لکن ابتداکی یمیشیدر طَلع گبی
دیدیلر.

الصَب: درد سینه اشتر / دوه‌نک گوکسند
ظهور ایدر بر عرضدر.

^{۶۸۹} حق تعالی بنم صدرمه صبّ ایلدیگی اشیانک جمله‌سنی
بن سینه‌ی اَبی بکر صدیقّه صبّ ایلدم بیورر، بو سیاقی فرید
الدین عطار دهمشدر:

هرچه بود از بارگاه کبریا

ریخت در صدرِ شریفِ مصطفی

آن همه سینه‌ی صدیق ریخت

لاجرم تا بود ازو تحقیق ریخت «منه»

الصَب: آماس لب اشتر / دوه‌نک طوداغنده
اولان شیش و ورمدر که قان آقیدر.

الصَب: کینه / خشم و دشمنک.

الصَب: رفتن خون از بن دندان / دیش اتلرندن
قان آقمق که حرصدن کنایتدر.

الصَب: گشادگی در بغل / قولتق یارلمق، غایت
اتلی و سمین اولمقدن گلور.

الصَب: دوشیدن به پنج انگشت / بش پارمغله
ممه‌یه یاپشوب سودی صاغمق.

الصَب: وادوسیدن بر زمین / یره یاپشقمق، حتی
گلره سبب تسمیه یره قریب اولمسیدر.

الطَب: دانا / مهمله ایله‌در، مطلقاً عالم و استاذ
هرنه فنده اولورسه.

الطَب: اشتر زبیرک در گُشنی / جماعک طریقنی
بیلن ارکک دوه.

العَب: آب فروخوردن بَنهیب / صوی آشاغی
اگیلوب آغزیه عَجله ایله^{۶۹۰} ایچمک، قورقق
گگرچین گبی که معتاد ایدنلره جگر آغریسی
گتورر، آنکچون انسان آندن اُثرله ممنوعدر.
[م۱۷۹و] سائر حیوان بویله دگلدر لکن آنرک
شریلرینه دخی عبّ دیرلر.

القَب: قَب جامه / قاف ایله‌در، لباسک یقاسنه
دیکدکلری پارچه.

^{۶۹۰} م — عجله ایله.

القب: استخوان نشستگاه / آرقه‌نك

اورته‌سندده بر بیوك كموكدر كه انسان آنك اوزرینه قعود ایدر.

القب: قَبِ بَگَرِه / مَقْرَه‌نك اورتہ‌سندده‌کی

آعاجدر آکا اوق دخی دیرلر و عربہ اوقنه دخی دیرلر.

القب: سر تیز گشتی / گمینك اوجی كه

اینجه و سیوری اوله، چَکَدِرِی باشی گبی.

الکَب: درختی / بر آعاجدر دیکنلیدر،

بعضیلری عود نועندندر دیوب و نیجه‌لر کبابه‌در دیدیلر که ادویه‌دندر.

الکب: بر روی افکندن / یوز اوستنه براقمق

و دوشرمکدر، غرائب‌دندر که کَب متعدي و اُکَب لازمدر ﴿وَمُكَبَّا عَلٰی وَجْهِهِ﴾ بو ماده‌دندر و کباب دیدکلری طعام آتسه براغلمقدندر.

الکب: ريسمان گروهه کردن / اپیلگی یومق

ایلمکدر.

الکب: خردمند شدن / لامله‌در، عقللی

اولمق، لیبب عاقلدر بو لفظ‌دندر.

الهَب: بیدار شدن / اویانمق، إنتباه و آگاهلق

معناسنه. مضاعفلر تمام اولدی. / [۲۲۳و]

-أ-

الرأب: شوی مادر / مهمله ایلهدر، آنانك

قوجه‌سی یعنی بر کمسنه‌نك اوگی بابا دیدیگی کیشیدر که پدرندن والده‌سی موت ویا طلاقله بعد الإفتراق اول کیشی اصلنده تزوج ایلمش اوله، اصلنده شدّ با ایلهدر کثرت استعمال سبب تخفیفدر.

الصأب: افشرة درختی تلخ / بر آجی آعاجك

صقندی‌سیدر، غُصاره گبی، سوسام ویا حنا و غیرى صقمقدن اوله.

-ب-

الجَب: بریدن کوهان / فتح جیمله، دوه‌دن

اورگج کسمك که قطعُ السّنام گبی.

الجَب: جَبْها / ضمله‌در، جَبْه‌نك جمعیدر.

الحَب: تازگی دندان / فتح میم ایلهدر، دیشلرك

بربری اوزره وضعنده حاصل اولان حسنی، لکن حسن آنده صاف و بَرّاق اولمق ویا نظامی جهتندن اولمقده إختلاف واردر که قاموس صاحبی اشارت ایدر، قاسم حریری مقامتده ثَغَر رایق المَبَسَم وصفنده دیر که:

يَفْتَرُ عَنْ لَوْلُؤٍ رَطْبٍ وَعَنْ بَرِّ

وَعَنْ أَقَاجٍ وَعَنْ طَلْعٍ وَعَنْ حَبِّ^{٦٩١}

^{٦٩١} مقامات الحريري، القاسم بن علي بن مُجَدِّ بن عثمان أبو مُجَدِّ

الحريري، دار بيروت، بيروت ١٩٧٨، ص ٢٤.

الحَبَب: سبکی / شراب، خمر گئی.

الحَب: تخمهای اسپرم / ریحان تاتاری

دیدکلری فسلگن تخمیدر لکن سیل ایله گلن
خاکده رویان اولان سبزه نك تخمیدر که
مأکول و معمول دگلدر، اولنده کسر دخی
لغندر، حتی شاعر ساحر دیمشدر، **شعر:**

محاسنُ خلدِ الْمُحَمَّرِ أَبْدَى الشَّعْرِ إِذْ دَارَا

کنخلِ دَبَّ لِلشَّهْدِ طَرِيقَا صَادِفِ النَّارَا

الحَب: پویدن / معجمه ایلهدر، یلمک یعنی
بر نوع سیردر که آتدرده تَحْلَمَک دیرلر.

الحَب: آغاز موی برآمدن / مهمله ایلهدر،
قیل گلمگه باشلامق.

الدَّب: گداختن لب از تشنگی / معجمه
ایلهدر، صوسزلقدن طودق تبسروب
اینجلمک، هُزال الشَّفَةِ مِنَ الْعَطَشِ گئی.

الرَّب: آب بسیار / مهمله ایلهدر، چوق
صو، ماء کثیر گئی، بعضیلر ماء لذیدر
دیرلر، جمعنده عناد یوقدر.

الرَّب: جمع نباتی / اولی کسر ایلهدر، بر
اوتک اسمی اولان رَبَّ نك جمعیدر که نوع
ثالثک هائیات ثلاثیه سنده گلور.

الرَّب: بسیار موی شدن / معجمه ایلهدر،
قیل چوق اولمق، کثرتِ شَعَرِ گئی، لکن صقال
مراددر دیدیلر.

السَّب: رسن / مهمله ایلهدر، ایپ که حبل
گئی، رسن دخی عربیدر.

السَّب: دَلُو / قوغهدر، بعض طائفه قوفه دیرلر،
اصلنده سبب دیو هر شیئک وصولنه آلت و
وسیله / [م ۱۷۹ظ] اولان نسنهدر، بو إطلاقه
گوره اشیاء کثیرهده بو مفهوم بولنور.

السَّب: مایه / طامزلق و تخم و هر شیئک
اصلی.

السَّب: پیوند / بَنَدگشه دیدکلری و هر نسنه
که سبب اتصال اوله.

السَّب: راه / یول، طریق گئی.

السَّب: در آسمان / گوک قاپوسی، ﴿أسباب
السموات﴾ بوندندر.

السَّب: علم هر چیزی / هر نسنه بی بیلمک
یعنی اول شیئک حقیقتنه واصل اولمغه سبب
اولدیغی ایچون علمه إطلاق اولندی.

الشَّب: نَرَه گاو دشتی پیر / معجمه ایلهدر،
ارکک بیان صغیرنك اختیاری، مُسِرِّ بقر وحشی
گئی.

الصَّب: زمین نشیب / مهمله ایلهدر، انیش
آشاغی اولان یر که صو آقندیسیدر.^{۶۹۲}

^{۶۹۲} حتی شمائل شریفهده "إِذَا مَشَى كَأَنَّمَا يَنْخُطُّ مِنْ صَبٍّ" وارد
اولدی. «کنار»

الضَّبَب: پوشیدن چیزی / معجمه ایله‌در،
اورتمک، مثلاً طومان یا پلوب روی زمینی ستر
ایلمک گی.

الضَب: دردی در پای اشتر / دوه‌نک
آیاغنده اولان علتدر.

الطَّب: راههای شعاع آفتاب / کسر مهمله
ایله‌در، گنش طوغرکن ضیاسنده یول یول
گورینور.

الطَب: پارهای دراز از جامه و ادیم و جز
/ بَر و میشیندن اوزن اوزن پارچه‌لر معناسنده
که بونلرک مفردلری طَبدر.

العَب: معروف / یعنی اصلنده غبغ ایدی،
غینک بری تخفیف اولندی، بقرک بویی آلتنده
صارقق دریدر.

القَب: باریکی میان / قافله‌در، بیل اینجه
اولمق، انسان و حیوانده دخی مستعملدر.

اللَّب: ریگ تَنک / آز و یوفقه اولان قوم،
رَمَلِ قلیل گی، اگر دخی چوق اولسه
عَداب، دخی زیاده اولورسه سَقَط، آندن
اعلاسنه عَوَل، دخی آرتق اولان کَثیب و
غایت اکثرینه عَقْنَقْل دیرلر، آلتی درجه‌در.
[۲۲۳ظ]

اللَب: وَرَبند / کُمولدرك که سینه‌بند دیرلر،
بَرَبند دخی لغتدر.

اللَب: جای گردن بند / گردنیه که قِلاده‌در،
آنی بویننه آویخته ایلدکده طوران یری که إدغمله
لَبّه دخی گلسه گرکدر.

الهَب: پارهای جامه / عَنب وزنده‌در، بز
پاره‌لری.

-ت-

الرَب: میا سَبابه و میانگین / مهمله و فتحه‌لر
ایله‌در، شهادت پارمقله اورته پارمق آراسیدر.

الرَب: رنج و سختی / زحمت و شدت معناسنده‌در.

الرَب: بلندی زمین / یرک یوکسک اولمسی،
إرتفاع أرض گی.

الرَب: پایها / ضمله‌در، مرتبه‌لر که مفردی
رتبه‌در، قدر و منزلت و اعتباردن کنایه‌در. [۶۴و]

العَب: میان و میانگین چهارم / فتح مهمله
ایله‌در، اورتانجه پارمق ایله یاننده اولان بِنَصِرک
آراسیدر که بِنَصَره بی نام یعنی آدسر پارمق دینور،
بین الوُسْطی والبِنَصِر معناسنه.

القَب: پالان اشتر / قاف ایله‌در، دوه‌نک
سمریدر.

الکُتَب: دَرَزهای مَشک / ضم ایله‌در، سقا
قربه‌سَنک دیکش یرلری، مفردی کُتَبه‌در حُرْزَه
گی.

اللَب: ملازمی / فتح لامله‌در، یاپشَمق، إتصال
و لُصوق گی.

-ث-

الْكُتْب: نزدیکی / یقین اولمق، قریبیت گئی.

-ج-

الحَجَب: سرهای سرین^{۶۹۳} / فتح مهمله
ایله در، تركجه اوجا دیدکلری قالك اتلر که
صاغریدر، آنلرک ایکی طرفدن بُوْگُر آلتنه وارن
باشلریدر، رأسُ الْوَرَك معناسنه.

الرَّجَب: شرم / مهمله ایله در، حِجَاب که
اوتانقدردر.

الرجب: پارسایی / زهد و تقوی که
/[م. ۱۸۰و] منهیاتدن اجتناب و أوامره
امثال ایلمک.

الرجب: هیبت / بر شيء گوزه بیوک
گورنمک، عظمت گئی.

الرجب: جوی در بهشت / انهار جنتدن
برینک اسمیدر، اهل صیام ایچون مخلوقدر.

رَجَب: ماه / اون ایکی آیدن أَشْهُر حُرْم
اولان درت آیک برینک علمیدر، سبب تسمیه
بودر که؛ جاهلیتده آکا تعظیم ایدوب حتی
مدار معاشرلی اولان مقاتله پی دخی ترك
ایدرلر ایدی، صفتلرندن فَرْد و أَصَمّ و سائر
اوصافی واردرد.^{۶۹۴}

الشَّجَب: اندوهگین / معجمه ایله در، غمناك و
عُصَّه لو کمسنه، مکدر گئی اسمدر.

الشجب: اندوهگین شدن / مصدردر، محزون
اولمق.

الشجب: هلاك شدن / هلاك اولمغه دخی
دیرلر.

العَجَب: شگفت / مهمله ایله در، کیشی پی
عَجَبه گتورن شيء، اسمدر.

العجب: شگفت داشتن / تعجّب ایلمک،
مصدردر.

الذَّجَب: بانگ / لام ایله در، سس و صدا و
صوت که عَزْمَرم دخی دیرلر.

النَّجَب: پوستِ درخت / نونله در، آغاج
قبوغی، قَشْر و لِحَاگی.

-ح-

الرَّحَب: چاههای فراخ / معجمه ایله در، بول
قیولر، آبارِ واسعة گئی.

الرحب: فراخ شدن / واسع اولمق، مصدردر
صیورت ملحوظدر.

الرَّحَب: جمع الرَّحْبی / ضمله در، مفردی رحبی
در که اَيْكُو كموگنك يَصْيِسی که أَلْفِ
مقصوره ده مذکوردر.

^{۶۹۳} سرین، فتحله و ضمله لغتدر. «منه»

^{۶۹۴} غریبدر که بو محلك ترمه سی رجبك ابتدا گیجه سی
اولشدرد. (۱۸۳) «هامش»

الصُّحْب: یاران / ضم ايله صُحْبَة نك جمعى،
او دخى صاحبك صحب گيى جمعيدر،
صاحب هم صحبت و ندیم معناسنه در.

-خ-

الصَّحَب: بانگ کردن / فتحله در، چاغرمق
و چایقَرْمَق.

-د-

الأَدَب: ادیب شدن / کیشینک نفسی
مؤدَّب اولمق که مصدر در، ادیب گلسه
گرکردر.

الأَدَب: فرهنگی شدن / معلّم اولمق که تعلیم
هنر و تفهیم علم و معرفت ایدن کمسنه،
خواجه گيى.

الحَدَب: کوزی / مهمله ايله، مصدر در،
قانبورلق و بوکری اولمق.

الحَدَب: کوز / قانبور، أحَدَب گيى، کسر
ثانی دخى لغتدر.

الحَدَب: زمین بالا / مرتفع اولان یر که ﴿من
کل حدب ینسلون﴾ ای یسرعون بو
ماده دندر. / [ر ۲۲۴و]

الحَدَب: موج آب / صویک موجی که
صودن یوقاری یومری اولور.

الحَدَب: مهربانی کردن / عطف و میل گيى،
محبت ایلمک.

الحَدَب: کم خردی / معجمه ايله در، قلت عقل
و خوریادلُق و کذب.

الحَدَب: شتابزدگی / عجله بلاسنه مبتلا اولان
کیشی.

الکَدَب: نقطه سپید در ناخن / طرناقده اولان
بیاض نقطه لر در، دالک کسری لغتدر.

النَدَب: آنچه در میان نهند بسوی گرو /
نونله در، قمار و آنک گيى شیلرده زهن طریقیله
میدانه گتورب تعیین ایلدکلری شیدر، وجب گيى.
النَدَب: نشانِ خستگی / مرض علتی و بلکه
موت امارتیدر خطر معناسنه.

نَدَب: قبیله / بر قبیله در، اسمدر، آزد شتووه دن
بر بطندر که سَبایه نَهایه بولور.

الهِدَب: شاخهای نباتی / هر نوع اوتلغ
دالری که آغاج اولیه.

الهِدَب: هر درختی که بلگهایش خرد / هر
آغاج که پیراقلری خط گيى طویل اوله لکن
عریض و عمیق اولیه، سرو و أرطی و طَرَفَا و
أَثَل گيى.

-ذ-

الجَدَب: دل خرما بن / جیمله در، خرما آغاجنک
کوکلری، شحم نخل گبیدر، جنسدر، مفردی تا
ایله و سکون ذا ايله در.

الجذب: بسیاری / چوقلق که کثرت گبی
مصدر در.

الشَّدَب: آنچه از درخت بدید آید /
معجمه ایله در، آغاجدن ظهور ایدن نسنه در،
یعنی ناجا نابت اولان بوداقلر که آنی ساقط
ایدرلر.

-ر-

الأَرَب: حاجت / معلومدر، کسری و تا ایله
إِزْبِه دخی لغتدر ﴿أَوَّلِي الْإِرْبَةِ﴾ لفظ کریمی بو
معنایه در.

الأَرَب: خرد / عقلدر، شعرا مخلصلرندن
/[م. ۱۸۰ ظ] اَرِب بو ماده دندر که عاقل و
ذکی و زکی و استاذ معناسنه در.

الأَرَب: دژم شدن از روزگار / شدت گورب
و دهرک غمین چکمک که مصدر در.

الإَرَب: حاجتها / حاجتله که جنسدر، اَوّلی
کسر ایله در، واحدی اِرْبَة در.

التَرَب: درویش شدن / فتح فوقیه ایله در،
فقیر اولمقدر، ماده سی ترابدندر، تَرَب سکونله
طیراغه بر نسنه دیکمکدر گویا فقیر اولان
کمسنه دخی طیراغه متصل اولوب و آنک
اوزرنده یاتر و دورر.

التَرَب: گرد آلود شدن / توزلنمق، مُغْبَر و
مُتَرَب که مُلَطَّخ بالتراب دیمک.

الجَرَب: گژ / جیمله در، اویوزدر، بر عارضه
یابسه جلدیه در که مَنَشَأ فسادی دَمدر، کیجیک
دخی دیرلر، عَرَّ و حَکَّه گبی شعر:

أَعَاذُكَ اللَّهُ مِنْ أَشْيَاءِ أَرْبَعَةٍ

الموت والعشيق والإفلاس والجرب

الحَرَب: بَسْتَدَن مال / مهمله ایله در، بر
کمسنه نك الندن مالنی بالکلیه آلوب صِفر الید
قومق.

الحَرَب: سخت خشم گرفتن / غضب شدید
عارض اولمق.

الحَرَب: چَرَز نَر / معجمه ایله در، اركك طُوي
خُباری گبی، بصره ده صید اولنور.^{۶۹۰}

الحَرَب: اَنُكُلْهَا / ایلک دیدکلری شیء که تُکمه
ربط اولنور، فی الأصل شَقَى ویا مُدَوَّر تُقْبَه سی
اولان هر نسنه یه دیرلر آندن مأخوذدر.

الحَرَب: سولاخ نرمه گوش / کویه تعلیقی ایچون
آچدقلری دلیکلدر.

الحَرَب: گُوهای سُرین / دُبُرلر معناسنه، تدویری
مناسبتیه در، فَتَدَبَّر.

الحَرَب: سولاخهای سنگ آسیا / دگرمن
طاشلرینک بغدای إِسَالَه ایلدکلری ثقبه لری.

الحَرَب: دستهای مشک / سَقَا قریه سنک
آغزلری.

^{۶۹۰} قارنده بر طاش واردر احتلام و اسهالی دافعدر. «منه»

الدَّرَب: خو کردن / مهمله ایله در، عادت ایدنمک.

الدَّرَب: تباهی معده / معجمه ایله در، معده فاسد اولمق، مصدر در.

الدَّرَب: اسهالِ شکم / تلین طبیعت که انقباضک ضدیدر.

الدَّرَب: زنگار گرفتن / پاس طومق.

الدَّرَب: سخن زشت گفتن / فحشیات سویلمک متحوّل کلام زدی معناسنه.

الدَّرَب: تباہ شدن معده / فسادِ معده دیدکلی حالتک اسمی.

الدَّرَب: تیز زبان شدن / حدیدُ اللسان اولمق.

الدَّرَب: تیز شدن تیغ و جز / قلیج و سائر بچاق گبی شیلر کسکین اولمق.

السَّرَب: خانه زیر زمین / مهمله ایله در، یر آلتنده اولان او که وحشیلرک مسکنیدر، آکا ترکجه این دیرلر.

السَّرَب: سولاخ / وحشی حیوان گیردیگی این دلوگی، ثقبه السَّرَب گبی.

السَّرَب: سُنْب / یر آلتنده اولان او که ترکجه ایزه دیرلر، فارسیده سَرَداب و دَوَلَج دیرلر.

السَّرَب: جوی خُرْد / نهر صغیردر، بلکه سراب دیرلر، جوی خشکدر.

السَّرَب: چکیدن آب از مَشک / قَرَبه دن صو آقمق، جریانُ الماء من الشعيب^{۶۹۶} گبی و اول صویه دخی دیرلر ذهاب معناسنه. / [ر۲۲۴ظ]

الشَّرَب: آبکه وی را بتوان خوردن و گرچه ناخوش بود / معجمه ایله در، اگرچه خوش دگل لکن ایچلمک ممکن اولان صو.

الشَّرَب: کَتَانِ تَنُک / ترکیده دخی کَتَان دینور که اپلیک بعده بز ایدرلر، آنک اینجه و لطیفی مراد اوله.

الشَّرَب: گوهای بن خرما از بھر آب / [ن۶۴ظ] نخل خرما قرینه حفر اولنان حوضلدردر که / [م۱۸۱و] صوینی نخل کندینه جذب ایله سیراب اوله.

الصَّرَب: صَمَغِ سُرخ / مهمله ایله در، قرمزى صَمَغ که مُغَيِّلَانْدَن پیدا اولور.

الضَّرَب: انگین سپید / معجمه ایله در، بیاض بالدر، شهدِ فایق گبی، ضریب دخی گلور.

الطَّرَب: سُبکی دل از غایتِ شادی / مهمله ایله در، کمال نشاط و سرورندن خفتِ قلب یعنی دروننده صفا پیدا اولمق.^{۶۹۷}

^{۶۹۶} شعيب، مَزَادَة، سَطِيحَة قَرَبَة كَبِيرَة در. «منه».

^{۶۹۷} حتی سازنده یه مُطَرَّب دیدکلی بو ماده دندر، حالت فرجه سبب اولمسیله در. «کنار»

العرب: دولابها / دولابلر که صو ویا یل دولابی،
حاصلی دۆری اولان نسنه.

العرب: تباه شدنِ معده / معده فاسد اولق،
مصدردر دَرَب گئی.

العرب: بماندن نشان ریش پسِ درستی / یاره
اؤگؤلدقدن صکره نشانی قالمق.

العرب: گونه از سپیدار / معجمه ایلهدر، قواق
آغاجنک بر نوعیدر که آچه قواق دیرلر، رَشراش
و سپید گئی.

العرب: سیم / گمش، جُئِن، فضّه گئی و بعضیلر
آندن مصنوع ظرفدر دیدیلر.

العرب: سیکی / شراب که بادهدر، ترکیده
سُجی دیرلر.

العرب: دردی بود گوسفند را / قیونده بر
علتدر که قیللری دوکیلور، دوده سَعَف گبیدر.

العرب: آب که از دَلُو چَکَد در حوض و چاه
/ حوضه ویا قیویه قوغه دن طَمَلیان صو.

العرب: ناسور که در دنبال چشم باشد / گوز
قویروغنده پیدا اولان ناسورد، کثرت بُکادن
حاصل اولور.

القرب: نزدیکی آب در چاه / قاف ایلهدر،
قیونک / [م ۱۸۱ظ] صوینک قریّتی که مصدردر.

الطرب: سُبکی دل از غایتِ آرزو / بر
نسنه یه چکینوب اوزلمکدن ناشی و قاری
سلب ایدوب پیدا اولان خفتِ جذبه.

الطرب: سُبکی دل از غایتِ اندوه / حاشا
من السامعین غم و حزن و کدردن ظهور
ایدن خفتِ درون که مقدمه جنوندر.

العرب: تازی زبانان / مهمله ایلهدر، دیللری
یعنی لغتلی عربی اولنلر دیمکدر، تاز بادیهدر،
یمنده یعروب بن قحطان دیدکلری کمسنه
ابتدا لسان عربی حضرت إسماعیلدن صکره
تکلم ایدوب آندن شایع اولغله تسمیه
اولندی.^{۶۹۸}

العرب: تباهی معده / فساد معدهدر، دَرَب
گئی، لکن مطلقا فساددر دیدیلر، اسمدر، بو
معناده عروب دخی گلور.

العرب: بسیاری / کثرت معناسنه که عربک
عجمه نسبتله کثرتی مسلم اولغله عینِ کثرت
معناسی دخی مراد اولندی.

العرب: جوی آبِ تیز رو / شدیدُ الجریان
اولان ایرمق.

العرب: تنهایی مردم / کیشینک یالکزلی،
إنفراد و وحدت گئی.

^{۶۹۸} گویا شهری یه شمولنک معناسنی تفلیسی مرحوم یازدی،
بدوی یه شمولنک معناسندن سکوت ایلدی. «منه»

القرب: رفتن از شب که بامداد بآب خواهد رسیدن / صباحله صویه وارمق ایچون گیجه سنده گتمک.

القرب: خویشیها / ضمله در، قرابت یعنی خِصْمُلقدر که جنسدر واحدی قُرْبَة در، قریب خصیمدر جمعی اقرباء در.

القرب: مشکهای آب / کسريله در، معروف اولان قربه نك جمع کثرتیدر.

الکرب: زیر شاخ خرما / فتحله در، خرما آغاجنك بوداقلری کسلدکدن صکره انسان اوموزی گبی قالان یری که بوداغک آشاغیسیدر، لکن اگر کرب النخل دینورسه بو معنایه اولور و إلا مطلقدر.

الکرب: رسن که چوب سر دلو بندند / قوغه نك آغاجنه باغلدقلری ایپدر، بر حبل قصیردر که بر اوجی دخی بیوک ایپه ربط اولنوب حبل کبیر صویه وصولیله چوریمکدن حفظ اولنور، بعضیلر آنی زنجیر ایدرلر.

الکرب: رنج و سختیها / ضمله، زحمتلر و شدتلر، مفردی کُرْبَة قدره گبی.

الهرب: گریختن / فتحله، قاچمق، فرار گبی.

الورب: تباه شدن / فاسد اولمق. / [۲۲۵و]

-ز-

الخرَب: آماسیدن پستانِ اشر و جز / فتح معجمه ایله در، دوه نك و غیری حیوانك

مه سی شیشمکدر.

العرب: مرد بی زن / مهمله ایله در، مجرد اولان کیشی که موطوئه سی اولمیه، مشهوردر.

القرب: سخت شدن / قاف ایله در، صلابت و شدت.

الزرب: دوسیده شدن / لامله در، یاپشماق و صیواشماق، لزوجت گبی، چامور و امثالنده اولور.

النرب: از نام گردانیدن / نونله در، نزییده اولان معنائك ضدیدر.

-س-

الحسب: گوهر نيك / مهمله ایله در، دینی متین و مایه سی خاص و ذاتی مجید و قدری عالی و طالعی قوی، یعنی نسباً موروث اولمیان حالتدر.

الحسب: مال / مساعده زمان ایله قدرت و وسعت صاحبی اولمغه سرمایه اولان مال.

الحسب: دودمان / کثرت قوم و قبیله و دائره در که غبطه و حسد ایده لر.

حسب: اندازه / مقدار و عدد، مثلاً بحسب الإقتضا دیمك بِقَدَرِه معناسنده در، حاصلی کمیت مراددر.

الحسب: گوهری شدن / جواهرجی یعنی جوهر شناس و جوهر فروش اولمق.

الحسب: خداوند نژاد بزرگ شدن / کندی أسفل ناس اولسه دخی کبارك مشربی گبی طابع عالی صاحبی اولمق.

النَّسَبُ: پیوند / نونه‌در، اتصال قرابت که
صوی دیمکدر، حتی شریفِ اَبوی یه نسیب و
شریفِ اُمی یه حسیب دیمک شهیردر و
بعضیلر شرفِ ذاتی نسب و شرفِ عارضی
حسبدر دیدیلر، متنبی دیر که **شعر:**

یا اُختَ خیرِ اَبِ ویا بنتَ خیرِ اَبِ

کنایهٔ بهما عن اُشرفِ النَّسَبِ^{۶۹۹}

النَّسَبُ: بکسی باز خواندن / فلان
کمسنه‌نک صوبندم دیو دعواده اولمق اِنْ صَحَّ
وإن کذب.

-ش-

الأَشْب: بَهم درشدن بیشه / اورمان
آغاجلری بربرینه قاریشوب گیرشمک، التفافِ
عیصه‌گی.

الحَشَب: چوب / معجمه ایلهدر، آغاجدر،
خشی دیدکلری بنا آغاجدن یاپلوب کارگیر
اولمیان یاپودر.

القَشَب: لقب نهادن / قافله‌در، لقب وضع
ایلمک، اگرچه مطلق ذکر اولندی لکن لقبدن
ذمی مُشعر اولان قسمی مراددر؛ زیرا فی
الأصل معنای قشب بر کمسنه‌نک حقنده بد
گوی [م ۱۸۲و] اولمقدر.

النَّشَب: خواسته / دیکلک که مراد و مقصود
و مطلب و دِخواه دیرلر.

النَّشَب: آب / صودر، ماء‌گی.

النَّشَب: زمینِ مِلک / یر یُوژت که عقاردر، بر
کمسنه‌نک مِلکی گِرک جارهٔ واحده و گِرک
بالاجارتین اوله.

النَّشَب: دردوسیدن / آصلمق، آوختن و تعلّق
معناسنه‌در که یاپشقم دخی لازم گلور.

-ص-

الحَصَب: هیزم / مهمله ایلهدر، اودون، حطب
ایله بر وزن و معنایه شایعدر، لکن صاد ایله
مطلق آتشک یانمنسه سبب اولان شیدر که بو
معناده ﴿حصب جهنم﴾ لفظ کریمدر.

الحَصَب: شیر که ازو مسکه بدر نیاید از
سردی / صوغقدن ناشی یاغ پیدا اولمیان سود.

العَصَب: پی زرد / صاری سِکیر که مفاصلِ
اعضا آنکله مربوطدر.

العُصَب: گروههای مردم / ضمله‌در، انسان
جماعتی که اُوندن زیاده و قِرقدن ناقص اوله‌لر
﴿ونحن عصبه﴾ کریمه‌سی بو معنایه‌در که عصبه
دخی گلور.

القَصَب: نیّ / فتح قاف ایلهدر، قامش معناسنه
و اَمَزک و لولو و گمشدن مصنوع مدوّر و ایچی
بوش نسنه‌یه دخی دیرلر.

القَصَب: جامهٔ قصب / کتان بزیدر که اینجه
اوله، جنسدر واحدی تا ایله گلور.

^{۶۹۹} دیوان المتنبی، ص ۴۳۳.

القصب: سِپِسْتِ خُشک / قوری یونجه که بر صاری خُرده ورقلی شکوفه خوشبودر، معجمه ایله دخی اولمسی ابلغدر.

النصب: نشانه تیر / نونله وزن و معناده هَدَف گگی آزمایش کمانکشیده پوته و سَپَد گگی نشاندر.

القصب: گذرگاههای آب چشمه / ایرمقلردن آیریلوب اجرا اولنان صویک یوللری که چشمه لره گیده، جنسدر مع التاء دخی گلور.

النصب: رنجور شدن / وزن و معناده تَعَب در، اگر تعب مُفرطدن گلورسه خسته لگه دخی دینور.

الوصب: درد / مرض و علت که صَبْرُ وُلُقْدَر.

الوصب: استخوانهای میان قهی / ایچی بوش اولان کموکلر بُرون کموگی گگی، واحدی تا ایله قصبه در.

الوصب: دردمند شدن / علیل و مریض اولمق.

الوصب: مانده گشتن / کثرتِ آلام و وَفَرْتِ أوجاع حرکتدن عاجز قیلمق.

-ض-

القصب: نایزهای شش / اویکن ایچنده اولان طمرلر که نَفَس مجرالیدر، غُروق الریه معناسنه، بعضیلر بَعْرَسَقْدَر دیرلر و آکا بناء ساز آلتنه طاقیلان کَرِیشه أَقصاب دیرلر.

الحضَب: هر چه در آتش افکنند / مهمله ایله در، آتسه آتدقلری هر شیء.

القصب: میانههای شهر / بلده و قریه لرك اورته لرینه دیرلر، وسطُ القریه گگی، اشته قصبه شهر معناسنه اولدیغی بو ماده دندر که گلور.

القصب: شکسته شدن سُروی گوسفند / مهمله ایله در، قیونک بونیزی قیرلمق.

القصب: خشم گرفتن / معجمه ایله در، قاقیمق و طاریلمق، معروفدر، غَضَبَ لِفلانِ لامله حیاتده اولان حقنده و غَضَبَ بِفلانِ مِیتده استعمال قواعددندر.

القصب: پوست بگوشت وادوسیدن / دری آته یایشمق ضعفدن اولور.

القصب: سخت شدن شمشیر در نیام / قِلَج قینندن چیقماق / [ن ۶۵ و] پاس ویا ضیق اولمغله خروجی دشوار اوله.

القصب: سخت شدن انگشتر در انگشت / یوزک پرمقدن چیقماق گوج اولمق.

الغضب: ننگ داشتن / اوتانمق که عارندن ناشی شدتِ حمزت مستولی اوله.

الغضب: بارانهای بزرگ قطره / دانه دار اولان یاغمورلردر، مفردی هاضبدر. / [م ۱۸۲ ظ]

-ط-

الحُطَب: هِيزُم / مهمله ايله در، اودون، خصب گي.

الحُطَب: حُطْبُهَا / ضم معجمه ايله در، مفردی خطبة در، جمعه وعيدین و سائر معتاد اسلامي اولان وقتلرده منبره چيقوب خطيب ناميله کمسنه نك اوقوديعی الفاظ و کلماته خطبه ديرلر که کتب اوللرنده و بر مقاله نقلدن مقدم ایراد اولان حمد و ثنا دخی آکا ملحقدر.

الرُّطَب: خرماي تازه / مهمله ايله در، تازه خرما که آلتی نوعك خامسيدر طَّلَع، خَلال، بَلَخ، بُسر، رُطَب، تَمَر.

الشُّطَب: شاخهای سبز خرمابن / فتح معجمه ايله در، شجره خرمانك يَشِل دالری.

الشُّطَب: راههای باريك بر روی شمشير / ضمله در، قلجك يوزنده اولان اينجه يوللردر، نوع ثانیده دخی گلور.

العَطَب: هلاك شدن / فتح مهمله ايله در، هلاك و تلف اولق.

-ع-

التَّعَب: رنجور شدن / فوقیه ايله در، يورلق، نصب سابق گي.

التَّعَب: گونه از سوسماران / ضم مثلثه ايله در، کرتنكله انواعندن بریدر، ضَبَّ گي، و مفردی تُعْبَة در.

الشَّعَب: شاخها / معجمه ايله در، دالر و بوداقلر، مفردی شُعْبَة در، بويونوز معناسنه دخی گلور.

اللُّعَب: لعبتها / ضمله در، اويونلر، مفردی لُعْبَة در.

-غ-

التَّغَب: گرداب در کوه / فتح مثلثه ايله در، طاغده اولان گول که بُحَيْرَة صغیره در، گولگه ده اولمغله صوبي صوغق اولور.

الرَّغَب: رغبت کردن / مهمله ايله مصدردر، ميل و التفات معناسنه که في تقدريله در، رغبه بو ماده دن عطاء کثي در، جمعی رغائب گلور.

الرَّغَب: رغبت از چیزی بگردانیدن / التفاتی بر کمسنه دن تحويل ايلمك که عن تقديريله در إغراض معناسنه اولور.

الرَّغَب: كَيْمُخْت / معجمه ايله در، صاغری، زرغیب دخی گلور.

الرَّغَب: اَوَّل موی برآمدن / ابتدا چيقان صاری توکلر که یاوری قوشلرده ظاهر در.

السَّعَبُ: گرسنه شدن / مهمله ایله‌در، آج اولمق، جوع گئی ﴿يَتِيمًا ذَا مَسْعَبَةٍ﴾ بو ماده‌دندر.

الشَّعَبُ: بانگ / معجمه ایله‌در، صدا و صوت که سَئندر.

الشَّغَبُ: شناخت کردن / کوتولک ایلمک.

اللَّغَبُ: ماندگی / ضعف و عجزدر که ترکجه قالمشلق مفهومنده‌در.

النَّغَبُ: جُرْعَهَا / ضم نونله نُغْبَةُ نك جمعیدر که جرعه معناسنه‌در که بر ایچم صودر، حسوه گئی.

-ق-

الثَّقَبُ: سولاخها / مثلثه ایله‌در، مفردی ثُقْبَةٌ دلیک معناسنه‌در.

الحَقَبُ: رسن اشتر / فتح مهمله ایله‌در، دوهیه مخصوص اپدر که پالانه شدّ ایدوب قارننک قیچ آیاقلری طرفندن طولاشدرلر که سینه‌بندی پالانی ایلری چکمی.

الحِقَبُ: سالها / کسر ایله‌در، مفردی حِقْبَةٌ ییل معناسنه‌در، سنه و حَوْل و عام گئی.

الرَّقَبُ: راه تنگ / فتح زای هوز ایله‌در، طار یولدر لکن مطلقا ضیق معناسنه‌در.

السَّقَبُ: نزدیکی / مهمله ایله‌در، قُزْب گئی یقینلک ضدی بعددر.

الشَّقَبُ: درختی / معجمه ایله‌در، آغاجدر طُرْفَا شَقَّی حطبیدن تصرّف اولنمشدر اودون یارماسی معناسنه دیمشدر.

الصَّقَبُ: نزدیکی / مهمله ایله‌در، سین ایله دخی لغتدر، یقینلق که قریبتدر.

العَقَبُ: پی سپید / بیاض سِکِرْدَر آندن نایلره کَریش یاپرلر. / [۲۲۶و]

العُقَبُ: پارهای خوردی در بن دیگها / ضم ایله‌در، عُقْبَةُ نك جمعیدر، چوملکلرین دیننده بقیّه قیلان شوربا.

العِقبُ: نشانه‌های نکویی و خُرْمی / کسر ایله‌در، اِیْلک و سرور نشانه‌لری، مفردی عِقْبَةُ‌در.

اللقَبُ: از نام کردانیدن / فتحله‌در، / [۱۸۳و] مصدر اولور که ناملردن بر نام تعیین قیلنمق صیورت معناسنه.

النُقَبُ: سخت سوده شدن کفِ پای اشتر / ضم نونله‌در، دوه‌نک طبانی آشمنق، اول حالته نُقْبَه دیرلر.

النقب: گوها / مفردی نُقْبَةُ‌در، ألوان که دورلو رنکله دیمک.

النقب: جامها که زنان پوشند / خاتونلر گیدکلری لباسلردر اُوچقور یری دیکوب طون گئی گیرلر، آغسزدر، مفردی سکزنچی نوعده گلور.

النقب: نشان گُنْها / آشاغیده مفردی اولان
نقبة لفظنده سکزنجی نوعده گلور.

-ک-

الرَّكَب: پشتِ فرج / فتح مهمله ایله در،
قاسق قیلی نابت اولان محَلْکِ أسفلیدر، و
بعضیلر زهار یعنی قاسقدر دیدیدلر.

الرَّكَب: زانوها / ضمله در، دیزلدر، مفردی
رُكْبَة گلور.

العُكَب: ستیری / فتح ایله در، قالك اولمق،
غلظت گبی مصدردر، مؤنثی عُكْبَاء محلنده
گچمشدر.

النَّكَب: رنجهای روزگار / روزگاردن سرایت
ایدن مرضلر که مفردی نکبت در.

النكب: آفتها / ظهوری نامعلوم بلیهلر که
آفتدر.

-ل-

الثلَب: چَرْک / کسر مثلثه ایله در، کیپردر
چَرْک حکمنده استعمالی غالبدر که عییدر.

الجلَب: بانگ / فتح جیمله در، سس و صدا
که آت فوشرکن سرعتنه سبیدر دیو آردندن
چاغرمق.

الجلب: وَرْده / اسیر که طوتساقدر، ولایت
ولایت بیعه عرض اولنور.

الجلب: چارپای بردن بسوی فروختن / حیوانی
صاتمغه بر یره گتورمک.

الجلب: مَشْغَلْها / اگلنجهلر که ناس آنکله
مشغول اولورلر.

الجلَب: پوستهای ریشی / ضمله در، یاره التیام
پیدا ایلدکده اوزرنده پیدا اولان دریلدر، جلود
رقیقه معناسنه.

الحَلَب: مالِ سلطان / فتح مهمله ایله در، مال
میری دیدکلری که غلوفه و سائر اموره صرف
اولنور.

الحلب: شیر دوشیده / صاغلشم سود، اسمدر.

الحلب: دوشیدن / صاغمق، مصدردر.

الزَّلَب: ملازم گرفتن کودکِ مادر را / زای هوز
ایله در، طفلك آناسیله هر آن بیله اولوب.

السَّلَب: پوشش / مهمله ایله در، لباس، لکن
آرقه دن صویلشم اوله، سلیب و مسلوب گبی که
" مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا فَلَهُ سَلْبُهُ " حدیث شریفنده بو
معنایه در.

السلب: چیزی ربوده / بر کمسنه دن قابدقلری
و صویدقلری شیء، اسمدر.

السلب: پوستِ درخت / آغاج قبوغی لکن
یمنده قَتْلِ حبل اولنان مُثْل دیدکلری آغاجک
قبوغیدر که لیف دخی آندن اولور.

السلب: ربودن / قاپمق و صومق، مصدردر
اختلاس و استلاب گبی.

الصَلَب: پاره زمین درشت / غلیظ و کثیف
و محکم اولان بر پارچه یر.

الصلب: پشت / آرقه و کیشینک بیلی که
ضمله دخی صُلب لغت و بو معناده لفظ
قرآنیدر.

الطَلَب: دوری / مهمله ایلهدر، ایراقلق و
اوزاقلق، بُعد گبی. / [م ۱۸۳و]

الطلب: گروهی که گریختگان را جویند /
قاجقنلری آرامغه مأمور اولنلر که طالبک
جمعیدر.

الطلب: جُستن / دیلمک و استمک که
معروفدر.

العَلَب: خرما بنانِ دراز / اوزون خرما
آغاجلری، / [ن ۶۵ظ] جنسدر.

العَلَب: گاؤدوشها^{۷۰۰} / ضملهدر، یایقلر که
آنک ایچنده سوددن یاغ چیقارلر و دریدن
اولان ظرف که ایچنه سود صاغرلر.

العَلَب: ستبری گردن / فتح معجمه ایلهدر،
بوین قالن اولق، عِظَم رَقَبَه گبی.

الغلب: کار پیش بردن بقهر / قهر ایله
حکومت ایلمک، تغلب گبی.

الغلب: برگشتگی لب / قاف ایلهدر، طوداق
آردینه دورلمک و طشره چۆرلمک، شفه قَلْبَاء گبی.

القَلَب: چاهها / قیولر، آبار گبی.

الکَلَب: سخت شدن سرمای زمستان / قیشک
برودتی شدت بولق، شدت برد گبی.

الکلب: دیوانه شدن سگ و گرگ / کوپک
ویا قوردک دلی اولمسی، قودوز و قودرمش دیرلر
هر کیمی یاره لسه آکا دخی اول حالت سرایت
ایدر دیو صحاحده مذکوردر.

الکلب: سخت حریص شدن / زیاده حریص
اولق، مصدردر و بو معنایهدر. / [ر ۲۲۶ظ]

الْيَلَب: سپر از پوست / تحته ایلهدر، دریدن
اولان قالقان، جُنَّة نَطِيعَةٌ.

اليلب: خُود از پوست / دریدن تُوْغُلْغَه و
اصلنده اول درینک اسمیدر.

اليلب: پولاد / معروفدر، دمورک مجوهریدر،
حدید خاص گبی.

-ن-

الجَنَب: کشیدن اسب / جیمله، آتی چکمک
يَدُكَ معناسنه جَنِيبَت بو ماده دندر.

الجنب: شش بَپْهَلو وادوسیدن از غایت
تشنگی اشتر را / دوهنک زیاده صوسزلقدن
اویکنی اویلوغنه یاپشمقدر.

^{۷۰۰} دال یرینه را ایله گاؤزوش دخی لغتدر. «منه».

الْحَنْب: کژی پایها / مهمله ایله‌در، آیاق
اگری اولق حیوانده اولورسه، اما اگری انسانده
اولورسه جیمله‌در.

الدَّنَب: دنبال / معجمه ایله‌در، مطلقا
قویرق.

الدَّنَب: گوشه چشم از سوی گوش / گوز
قویروخی که قولاق طرفنده‌در.

الشَّنَب: خوشای و سردی دندان / دیشلرک
لطفاتی و حسن نظامی که حریری دیش
شعر:

نَفْسِي الْفَدَاءُ لثَغْرِ رَاقٍ مَبْسُومُهُ
وَزَانُهُ شَنْبٌ نَاهِيكَ عَنْ شَنْبٍ^{۷۰۱}

شنباء دخی سابقدر.

الطَّنَب: کژی نیزه / مهمله ایله‌در، سُکوده
اولان اگریلک، إعوجاج رُمح گبی.

العَنْب: انگور / کسر ایله‌در، اوزوم که تازه
اوله، قوروسینه زیب دیرلر و زرد دخی دیرلر.

الکَنْب: نباتی / فتحله‌در، بر اوتدر که آکا
کنویر دینور.

الکَنْب: درشت شدن دست / آل ناسور
اولق، کثرت عمل ایله خشونت گلمک،
غلظت جلدیه گبی.

-ه-

الأُهَب: پوستهای بی دباغت کرده /
طباقلنماش دیرلر.

الأُهَب: سازهای کار / ضمله‌در، ایش آلاتی،
لباس سفره دخی دیرلر.

الدَّهَب: زر / فتح معجمه ایله‌در، آلتون که
معروفدر، نضر، عین، عَسْجَد، دینار، تَبَر و
سائر اسملری واردر.

الذهب: پیمانۀ دیارِ یمن / یمن ولایتلرینک
اولچگی، کَیْل یمنی معناسنه.

الذهب: زردۀ خایه / میطره صاریسیدر، ضم و
شد ایله مُح دخی دیرلر و بیاضنه أَلْفله
/[م ۱۸۴و] ماح دینور

الذهب: خیره شدن چشم از دیدن زر / آلتونی
گورب کثرتدن گوزی قماشق.

الرَّهَب: ترسیدن / مهمله ایله‌در، قورقمق رَهْبَت
دخی دیرلر، اورکمک رغبتک ضدیدر.

اللهب: زبانه آتش و کثر / آتش یالکی، لسان
نارگی، و طوز قالقمق و ارتفاع غبار گبی.

اللَّهَب: بیرون آوردن سر زبان از دهان / دیل
اوجنی طوداغندن طشره چیقارمق.

-و-

الجَوَب: گوها / جیمله‌در، چقورلر و آرالقلر که
فُرْجه معناسنه بلوتده و گرک طاغلرده اولسون،
مفردی جوبة‌در.

^{۷۰۱} مقامات الحریری، ص ۲۴.

- الجَوَّب:** زمينهای هامون / صحرالرك يرلری که مسافه اوله.
- الجوب:** کاروانسرای خرد / يولجی منزلخانه سنك کوچگی.
- الجوب:** کشادگیها / آچقلقر یعنی یارق و یزْتَق اولق و جَبّه که اوکی آچق اوله قمیص گبی اولیه، فَرَجی دخی دینور.
- القَوَّب:** علتهای چون گر خرد که بر تن بدید آیند و خارش کنند / ضم قاف ایلهدر، تمر کُودیکلری جَرَب گبی بر علتدر که حاکّ جلد ایدرلر.
- اللَوَّب:** سَنگلاخها / طاشلی یرلر، حرّه گبی لکن قره طاشلی اوله، مفردی لوبهدر.
- النَوَّب:** نَوْبَتها / نون ایلهدر، مفردینی جمع فارسيله ایراد ایلدی، نوبتلر که معروفدر.
- ي-**
- الغَیْب:** غایبان / فتح معجمه ایلهدر، غائبلر که گوزدن نْهان اولنلردر.
- ومنه بزیادة الهاء-**
- اللَبّة:** جای گردنبند / گردائیّه آویخته قیلندقدّه دوردیغی محل که فکّ ایله لبب دخی مذکوردر.
- الهَبّة:** لرزیدن تیغ / قلج دِثْرْمک اهتزاز سیف گبی، و بونده مشدّدر تمامدر.
- الثَّبّة:** پاره از روزگار / فتح مثلثه و شد ایلهدر، بر مقدار زماندر، سین ایله دخی گلور.
- الحَبّة:** یکدانه / مهمله ایلهدر، بر دانه که معروفدر، تا واحد ایچون اولور، جنسی گچمشیدی.
- الدَّبّة:** دَبّة روغن / یاغ ظرفی که دریدن اولور.
- الدبّة:** ریگی در زمین چون رسی / یرده ایپ گبی بوریلان قوم که روزگار ایله اولور. / [۲۲۷و]
- السبّة:** پاره از روزگار / زماندن بر مقداردر که سَبّة من الدّهر قطعه معناسنه.
- السبّة:** کون / ترکیده نون بدلی فوقیه ایلهدر، دُبر و مَقْعَد و اِسْت گبی اسملری واردر.
- الشبّة:** زِن جوان / معجمه ایلهدر، شابّه معناسنهدر، گنج خاتون که عجوز اولیه.
- الضبّة:** میخ آهنین در / قیونک دمور چویلری که کُلْمِیخ دیدکلری مسمارلردر.
- الضبّة:** سوسماری ماده / دیشی کلدر، جمعی ضبات تاده گلور.

-أ-

الرَّأْبَة: زن پدر / مهمله ايله در، بابانك خاتونی كه اُوكی آنا دیدكلیدر، مذکری بلا تاء یازلدی.

-ب-

الدَّيْبَة: خِرسان / كسر ايله در، جمعدر، مفردی دُب آيو دیدكلیدر.^{۷۰۲}

-ت-

العْتَبَة: پایه نردبان / فتح ايله در، قَدَمَة مِرْقَاة و درجه سُلّم هب بر معنایه در كه نردبانك آياغیدر.

العْتَبَة: زن مرد / كیشینك اهلی كه معنای آتیدن مستعاردر.

العْتَبَة: آستان زیرین در / قیونك آلت اشگی.

العْتَبَة: خرك طنبور و چغانه و مانندش / طنبور گیلرك تازیانه سی اوجنه وضع اولنان شیدر كه طنبوری آنكله مَسّ ایدرلر.

الْكُتْبَة: دبیران / كاتبك جمع مكسریدر كه یازی یازنلر، استاذ كُتْبَه ویردی دیدكلری خاصه كُتْبَه لفظنی یازمق حسن خطك اذنه عرفا میانلرنده علامت و اشارت اولدیغی سبیدن كتبه الفقیر فلان دیو یازمغه اذن ویردی دیمكدر.

-ج-

الحَجَبَة: سر سرین / مهمله ايله در، بلا هاء مذکوردر.

الحَجَبَة: حاجبان / قویه تعیین اولنانلر، حاجبك جمعیدر، دربانان گیی.

اللَّجَبَة: بانگ / تاسز دخی مذکوردر.

-خ-

النُّجْبَة: بختین / ضم نونله در، نُجْبَة ايله وزن و معناده بردر كه نخیک جمعیدر، مختار دیمك.

-ذ-

العَذْبَة: سر زبان / مهمله ايله در، ديلك اینجه طرفی.

العَذْبَة: دوال تازیانه / قامچینك قویروغی اولان قایش، بعضیلر اوجندکی دوگمدر دیدیلر.

العَذْبَة: رشته ترازو / ترازونك اپیلری.

العَذْبَة: سر شاخ درخت / آغاجك دالترینك باشیدر.

العَذْبَة: خاشاك كه بر سر آب بود / صوده جمع اولان چرك، چور چوپ.

-ر-

ثُرْبَة: رودباری در یمن / ضم فوقیه ايله در، یمنده بر نهر یعنی ایرماقدر.

^{۷۰۲} م - الدَّيْبَة: خِرسان / كسر ايله در، جمعدر، مفردی دُب آيو دیدكلیدر.

-ش-

الحَشَبَة: يك چوب / معجمه ايله در، آغاج كه تا واحد ايچوندر.

العَشْبَة: مرد کوتاه / مهمله ايله در، قصه بويلى كيشى، قصير القامه معناسنه.

العشبة: اشتر سخت پير / پك قوجه دوه.

-ص-

العَصَبَة: خيشان پدرى / بابا طرفندن اولان اقربادر، عصاب جمعدر كه گلور.

العصبة: هم عهدان / اقران و امثال معناسنه در كه بر عسرك رجالى اوله لر. / [ر ۲۲۷ظ]

القَصْبَة: نای بينى / قاف ايله در، برون كموگى، قَصْبَةُ الأنف گيى، و ايكى طرفى خَنَابَتَانْدَر، خنابه لفظى قريبا گلور.

القَصْبَة: نَيّ / بلا هاء مذکوردر.

القَصْبَة: گذرگاه آب چشمه / تاي وحدتله در، جنسى قصب مذکوردر.

القَصْبَة: استخوان ميان تهى / بو دخى واحددر، جمع جنسيى بلا تاء يازلدى.

القَصْبَة: ميان شهر / بونك شهرتى سابقا إملا اولنان جنسنه غالبدر.

القَصْبَة: نائره گلو / بوغازك داخلنده اولان مريددر كه جگره وارر، تادن مجردا معنای آخر ايچون مسطوردر، جمعى قُصْب دخى مذکوردر.

الشَّرْبَة: گوين خرماين بهر آب / فتح معجمه ايله در، بلا هاء مذکوردر.

الشربة: آنكه سيكى بسيار خورد / ضم ايله در، شرابى چوق ايچن كيشيدر، لكن مطلقا كثير الشرب معناسنه در كرك صو و غيرى ايچون.

العَرَبَة: تن / فتح مهمله ايله در، وجود معناسنه در، لكن بلا هاء معنای افراد يازلمشدر، عزبه گيى.

العربة: دولاب / جنسى بلا هاء مذکور و بو واحديدر.

العربة: جوى بسيار آب / صويى چوق نهر، سرعت جريان قيدى بلا هاده مذکوردر.

الكَرْبَة: بن شاخ خرماين كه خشك باشد / بو دخى بلا هاء مذکوردر.

-ز-

العَزَبَة: زن بي شوى / اهلى اولميان / [ن ۶۶و] خاتوندر، مذكرى عذب مذکوردر.

اللزَبَة: تنگ سال / قحط ييلى، بلا هاء معناسى غيريدر.

-س-

الحَسْبَة: شمردن / مهمله ايله در، صابمقدر، حسب گيى مصدر اولور.

القَصْبَة: يك جامه قصب / تاي واحد
ایلهدر، جنسی بلا هاء گچمشدر.

-ض-

العَصْبَة: سنگ سخت / معجمه ایلهدر،
محکم طاشدر، حجر صِلْدَم گبی.

-ط-

الحَطْبَة: پاره هیزم / مهمله ایلهدر، اودون
یارمسی، واحدیدر جنسی سابقدر.

-ق-

الرَقْبَة: گردن / بیون، چیدگی.

الرَقْبَة: بنده / قول ﴿فَكُ رَقْبَةً﴾ لفظ کریمی
بو معنایهدر، رِق و رَقِيق و عبدگی.

الرَقْبَة: پرستار / قول، قراوش، حَدم و بغایا
که مطلقاً مملوکر.

العَقْبَة: کربوه / یوقش، فراز گبی که طاغده
اولان اینشلی و یوقشلی یولدر.

-ک-

الرَّكْبَة: کم از ده شتر سوار / دوهیه راکب
اولنلر که اون عدددن قلیل اوله لر، اگر چوق
اولورسه اُرکوب دیرلر اُسلوب وزننده و اگر
اون عدد اولورسه رُکب دیرلر. [۱۸۵م و]

-ل-

الجَلْبَة: بانگ / جیملهدر، مذکور بلا تادر، لجّیه
معناسنه که سابقدر که مقلوبیدر.

الجلبة: مشغله مردم / کیشینک اگلنجه سی اولان
هرنه اولورسه.

الطَّلَبَة: جمع الطالب / مهمله ایلهدر، طالب که
استین کمسنه در آنک جمعیدر که طالبلردر.

العَلْبَة: خرمابن دراز / بلا هاء مذکوردر.

الغَلْبَة: توانانی / معجمه ایلهدر، گوجی یتشمک
قدرت معناسنه، گَرک بدنا و گَرکسه مالا.

الغلبة: کار پیش بردن بقهر / هاسز دخی بو
معنایه یازلمشدر.

القَلْبَة: آنچه مردم را از حال خویش بگرداند
/ قاف ایلهدر، کیشی بی حالندن حال دیگره
تحویل ایدن نسنهیه دیرلر.

القلبة: دلهای خرمابن / خرما آغاجنک اوزیدر،
لَبّ النخل گبی، اؤلی حرکات ثلاث ایله لغتدر.

-ن-

الجَنَبَة: سوی / جیملهدر، طرف و ناحیه و
سمت و جانبدر، ترکیده یان و یگا دینور، بنم
یانم و بندن یکا گبی.

العَنْبَة: دمیdgی بُن دندان / کسر مهمله ایلهدر،
دیش دبی ششمکدر، إِنْتَفَاحُ لَحْمِ السِّنِّ معناسنه.

-الرباعي-

حرف البادن نوعِ اُولك درت حرفیلریدر که ابتدا مضاعفات یازلدی.

الأَجَب: اشتر بریده گوهان / جیمده فتحلهدر، اورگوجی کسلمش دوه که محبوب البیتنام معناسنه، و جیب دخی مذکوردر.

الجَحَب: اشتر بزرگ / کسر جیمله و معجمه ایلهدر، بیوک وجودلی دوه که بعیر کبیر الخلقه گئی.

الحَدَب: اشتر نیرومند / کسر معجمه ایله و مهمله ایلهدر، قوتلو دوهدر.

المَدَب: جاي رفتن آب در رود / فتحلهدر، مجرای سیل یعنی ایرماقده صویک محلّ جریان.

الأَرَب: آنکه بر زمین پشته دیده بان بود / بر یوکسک یرده نظارت ایدن کمسنهدر.

الأَزَب: مرد بسیار موی / زای هوز ایلهدر، قیللری چوق کیشی، شعرانی گئی.

الأَزَب: اشتری که بر پلک چشم موی بسیار دارد / گوزی اطرافنده اولان قیللری چوق اولان دوهدر.

الأَصَب: مار سیاه / مهمله ایلهدر، قره ییلان، حیّه سَوْداء گئی.

الأَضَب: اشتری که پیش پای او درد کند /

معجمه ایلهدر، اوك آياغنه ضبب مرضی عارض اولان دوهدر، مؤنثی ضباءدر و ضبیب مذکوردر.

الهَضَب: مرد بسیار خوی / کسر و فتح ایلهدر، چوق دَزَلکن کیشی گَرک ضفع ویا جسامتدن ناشی کثیر العرق اوله.

الهَضَب: اسب بسیار خوی / ذری چوق اولان آت، فرس عرقناک، اصلی هَضَب در که بالاده مذکوردر. / [۲۲۸و]

الحِطَب: سِتبر / کسر مهمله ایله و معجمه ایلهدر، سموز و ایری اولمق، مهمله لرله حطب ضدیدر که مهزول دیمکدر.

الأَقَب: اسب باریک میان / فتحله و قاف ایلهدر، بلی اینجه آت که قَبب گچمشدر.

الهَقَب: مرد گنگ / کسر ایلهدر، صاغر کیشی، اُطروش و اَصَم گئی.

المَهَب: جستگاه باد / فتح ایلهدر، روزگار وَزان اولاجق یردر. رباعیاتک دخی مضاعفاتی بونده تمامدر که بوندن صکره آخرک ماقبلی اولان حرفی رسم ایله ضبط ایلمشدر.

-أ-

الأَثَاب: درختهای مسواک / مثلثه ایله جعفر وزندهدر، مسواک یاپدقلری آعاجلردر.

الحَوَّابُ: دلو بزرگ / مهمله ايله در، بيوك قوغه، دلو كبير گي.

الحَوَّابُ: جاىگاه فراخ / بول ير، مكان وسيع گي.

الحَوَّابُ: ديهي بنزديك بصره / بصره مملكتنك كويلرندن بريدر.

الحَوَّابُ: نام آبي / بر نهر ك اسميدر، اثرده حضرت صديقه يه خطابا وارد اولان بر حديثده گلمشدر. / [م ۱۸۵ ظ]

المِسْأَبُ: خيگ انگين / كسر ايله و مهمله ايله در، بال طلومي، زُقُ العَسَل گي.

المِقْأَبُ: مرد شكم خواره / قاف ايله در، آگول و شروب معنا سنه در.

-ب-

الأَدَبُ: اشتر بسيار موى / مهمله ايله در، وزن و معناده أَشْعَر گي كه قيلي چوق دوه در.

الْأَنْبُ: خرمنگاه / نون ايله در، خرمن دوكدكلري محل.

-ت-

الثَّرْتَبُ: كار پاينده / ضم فوقيه و سكون مهمله ايله در، ثابت و راسخ اولان شيء كه زوال و إندفاع احتمالى اولميه.

الْحَتَّابُ: آنچه بگذار د ختنه كننده زن / معجمه و نون ايله در، خافض يعني سَتَّجى خاتونك خَتان ايلديگي خاتونده بعد القطع ترك ايلديگي قطعهُ لحميه.

المَكْتَبُ: دبستان / فتحله در، كودكان سعي تحصيل علم قرآن ايلدكلري محلد، اگرچه كتابت خطدن مأخوذ ظن اولنور، لكن ﴿وكتبنا له في الألواح﴾ كرمه سى جمعنا ايله تفسير اولنمغله جَمْع صبيان ايچون تسميه اولندى؛ زيرا سبب جمعيت دخى كتب و كتابت وياخود سطور مكتوبه يي قراءت ايلمكدر، و كتابت جمعيتده مستعمل اولديغنه عسكر مجتمعه كتيبه ديدكلريدر.

-ث-

الكُتَّابُ: فرج زن / مهمله ايله در، خاتونك اون يري كه فارسيدة كُتس و عكسى لازمك تركيسيدر ديمشدر.

-ج-

الأَعْجَبُ: مردى كه استخوان نشستگاه بزرگ دارد / قويرق محلنده اولان كموگي بيوك كمسنه كه آكا عَجَبُ الذَّنْب ديرلر.

الشَّرْجَبُ: مرد لاغر / تقديم معجمه ايله در، ضعيف كمسنه در، مهمله ايله و عين ايله دخى شرح و شرعت لغندر.

العشَجَب: مردِ دراز سست / مهمله‌نك
تقديميله‌در، اوزن و گوشك كمسنه كه عَيْنين
مراد اولور.

المِشَجَب: سه پایه جامه / كسر ايله‌در، سه
پا دیدكلری آغاجلردن مصنوع بر قفصدر،
آنده لباس تحفیف اولنور.

المنَجَب: سِپَر / نونله‌در، قالقان كه جُنّه
دیرلر.

-ح-

الأَصْحَب: خَر كز رنگ / مهمله ايله أحر
وزنده‌در، قرمزیه مائل آق رنگ صاحبی اولان
دوه كه مؤنثی صَحْبَاءدر.

الحَبْحَب: اشتر بچه سخت لاغر / مهمله
ایله موحده‌نك تکرارایله‌در، دوه‌نك پك زبون
و آرق کوشگی كه فصیل مهزول معناسنه.

الحَوْحَب: گل زرد / مهمله ايله‌در، صاری
گل، وَرْد أَصفر گبی كه عجمده سوری دیرلر.
[ن ۶۶ظ]

السِّلْحَب: مردِ دراز / مهمله ايله‌در، بوی
اوزن كمسنه، رجل طویل معناسنه‌در.

الشَّرْحَب: مثله / معجمه و مهمله ايله وزن
و معناده آکا مماثلدر.

الكَوْحَب: جایگاهی / بر یره دیرلر كه
ساكنلری مذموملردر، بعض بلغا دیمشدر:

الكوحبُ مَرْحَبٌ لكن سَكَنَتْهَا المَلْحَبُ المِقَابُ
والجُنْدُبُ الأَجْرُبُ والعَقْرُبُ الشَّوْشَبُ والشَّوْهَبُ
الأَشْيَبُ ولا فيه المذهبُ المَهْدَبُ ولا الحوجبُ
الأعجبُ.

المَرْحَب: فراخی / بوللق، وسعت معناسنه كه
خوش گلدك دیمك، محلنده مرحباً دیدكلری بو
لفظدر كه رحبدندر، مضایقه‌دن خلاص بولوب
وسعتلی مكانه گلدك دیمك.

المُصْحَب: [م ۱۸۶و] خِيَكِ با موی / ضم
ایله و مهمله ايله‌در، قیللی دریدن مصنوع طلوم.

الملْحَب: گاز / كسر ايله اسم آلتِ قطع كه
مُقراضدر تركجه صِنْدی دیرلر.

الملْحَب: شاعری كه هجا گوید / اول شاعر
كه هَجَو سويليه بد زبان معناسنه، آكا هَجَّاو
دخی دیرلر اگر نثرا سويلرسه حَجَّاو دیرلر.

المنْحَب: رنده دروگر / نونله‌در، دُولْگَرَك
رنده‌سی، آلاتِ نَجَّاریه‌دندر.

-خ-

الشَّلْحَب: مردِ ستر / معجمه‌نك فتحيله‌در،
قالك كمسنه، رجل ضخم گبی.

الشَّنْحَب: مردِ دراز / نونله‌در، رجل طویل،
سلحِبِ سابق گبی. [ر ۲۲۸ظ]

-د-

الْكَهْدَب: مردِ گران و سست / ثقیل و گوشک

کیشی.

الْهُرْدَب: دویدنِ گران / مهمله ایله ثقلت

وزنده در، آغر یَلْمَك یعنی سعی بطيء.

الْهَيْدَب: مردِ مانده / تحتیه ایله جعفر وزنده در،

ایشدن قالمش کمسنه و ثقیل معناسنه گرانجان گبی.

الْهَيْدَب: مردِ بسیار مژه / کزِیگی چوق کیشی

که اهدبِ سابق ماده سندن در.

الْهَيْدَب: ابرِ نزدیکِ بزمین / یره یقین اولان

بولوت در.

الْهَيْدَب: ریشه / صاچق که مقعد و سائر شیء

کنارینه ایشلر لر.

-ذ-

الذَّبْدَب: قضیبِ مرد / معجمه و موحده ایله

جعفر وزنده در، دَکَر که آلتِ رَجُلِیت در، قضیب

دخی عریب در، فارسیده کیژدر، سبب تسمیه سی

اولان معنی ذبذبه لفظنده گلور، اُترده گلمشدر

"مَنْ وَقَى شَرَّ لَقْلَقِهِ أَيْ لِسَانِهِ وَقَبْقَبِهِ أَيْ بَطْنِهِ

وَذَبْذَبَهُ فَقَدْ وَجِبَ لَهُ الْجَنَّةُ"

الشَّوْذَب: مردِ دراز / معجمه ایله در، طویل

کمسنه، سلحب و شنخب گبی.

الْأَخْدَب: مردِ کوز / مهمله ایله در، بوکری

که قانبور دیدکلری علیل.

الْأَخْدَب: کم خرد / معجمه ایله در، وزن و

معناده احمق در.

الْأَخْدَب: شتابنده / آویچی، عجول گبی.

الْأَهْدَب: مردِ دراز مژه / کریگی اوزن

کیشیدر، حلیه جلیه ده اهدبِ الأشفار

گلمشدر.

الْجُحْدَب: اشتر زفت / جیمک ضمی و

معجمه نك سکونیلدر، یوغن دوه جملِ اَحْمَل

گبی.

الْجُلْدَب: غایت سخت / فتح ایله در، زیاده

شدید و قوي معناسنه در.

الْجُنْدَب: مَلِخ نر / ضمله و نونك سکون

ایله در، ارکک چکرگه.

الْحَيْدَب: راه کشاده / معجمه نك فتحی و

تحتیه ایله در، آچق یول، طریقِ واضح و

شاهراه گبی.

خَيْدَب: جایگاهی / بر یردر، معروف اولغله

معرف اولدی.

الرَّعْدَب: بانگ سخت اشتر / معجمه لرله

جعفر وزنده در، قاتی شدید دوه سَسِیدر،

صوتِ شدید معناسنه زغد دخی گلور.

المِشْدَب: داس زرب / کسر ایله و سکون
معجمه ایله در، آجاج بودامق ایچون
باغچینک بچاغی که آکا تهره دیرلر.

-ر-

الأَجْرَب: مرد گرگین / جیمله در، اویوز
دیدکلری جَرَب علتنه مبتلا اولان کیشی.

الأُخْرَب: مرد شکافته گوش / معجمه
ایله در، قولاغی یارق کیشی لکن قولاغی
دلیک دیمکدر که خرب گچمشدر، دَئِدَکَدَن
صکره یارلسه اَحْرَم اولوردی.

الأُخْرَب: آنچه درو شکاف یا سولاخ کرده
باشد / یارقلی ویا دَلْکَلِی اولان شیئه دخی
دیرلر.

الأَقْرَب: خویشاوندیی نزدیک / قاف
ایله در، قرابت قریبه یعنی رحمه زیاده یقین
اولمق. / [۱۸۶ظ]

التَّوْرَب: خاك / فوقیه ایله در، تراب معناسنه
لغندر.

التَّيْرَب: مثله / واو بدلی تحتیه ایله دخی
لغندر و توراب و تُرَب و تُرْبَه و تَرَباء دخی
لغندر و جمعی کسر ایله تَرَبان دخی گلور که
ترکیده آلت معناسنه سابقدر.

الجَسْرَب: مرد دراز / جیم و مهمله ایله در،
وزن و معناده شَوْدَب و سَلْحَب سابقان
گیبدر.

الجَوْرَب: چوراب / وزن سابق گبی، معروف آیاق
قایبدر که فارسیده سرموزه دیرلر، یوکدن و
پَنَبَه دَن دخی اولور، بعضیلری معرَبدر دیرلر.

الرَّيْرَب: گله گاوان کوهی / مهمله و
موحده نك گویا تکرارایله در، بیانی صِغَرْلَر
سوریسی، قطیعة البقر الوحشی گبی.

الرَّغْرَب: آب بسیار / معجمه لرله چوق صو،
ماء کثیر گبی که اسمدر.

الرَّغْرَب: خوردنی بسیار آب / إعتدال دَن صوی
زیاده اولان طعامدر.

الشَّخْرَب: ستر سخت / معجمه لرله غلیظ و
قوی که گوجلوقوتلو دیرلر.

العَقْرَب: کژدم / مهمله و قاف ایله در، عریسی
فارسیسندن زیاده معروفدر، مذکرینه إطلاق اولنور
عُقْرَبان گبی و خَلَقْتَنده گوزی یوقدر کندی
وجودی زخمه دوا در، مؤنثات سماعیه دندر، مؤنثی
دخی ممدودا مذکور و تا ایله دخی گلور، "أَقْتَلُوا
الْأَسْوَدَّيْنِ" حدیث شریفنده ییلان و عقرب
مراددر.

العقرب: برج آسمان / دَوَاژْدَه بُرْجَدَن بریدر که
جَوْزَاء اَمَلا اولندی.

الغَضْرَب: جایگاهی که اندرو نبات و آب بود
/ معجمه لرله در، اوتلی و صولی یر.

دیدکلی شیدر که تللی آنک ضربیله نغمه‌دار
اولور.

المضرب: بَنگاہِ مسافر / اوبا که چادرک بر
نوعیدر.

المضرب: جایگاهی که در وی کسی را همی
زنند / بر محلد که حاکم‌ر آنده مستحق‌لری
ضرب ایدرلر، موقع تهدید گی.

المضرب: زدن / اورمق، مصدر میمیدر ضرب
معناسنه.

المُغْرَب: اسی که بچشم سپید دارد / ضم
ایله‌در، گوزنده آق اولان آت لکن موجِبِ عَما
اولمیه یعنی اطرافک قیللری و کریکلری آق اولان
آتدر.

المُقَرَّب: اسی که بَجَرَا نگذارندش از عزیزی /
قاف ایله‌در، فُحْل مکرَم اولمغله چایره اِرسال
اولنمیان آتدر.

المَهْرَب: گریزگاه / فتح ایله‌در، قچاجق یر،
مَفَرّ گی.

النَّیْرَب: سخنچینی / نون و تحتیه ایله‌در،
قوغجیلق، غمز ایلمک معناسنه اسمدر.

-ز-

الخِیْرَب: گوشت / [۱۸۷م] فَرِیه نَرَم /
معجمه و تحتیه ایله‌در، سموز و یومشق آت، لحم

غُرَب: جایگاهی / ضم معجمه ایله و شد
ایله‌در، بر محلد که معروفدر شام قربنده بنی
کلب طاغلرندن بریدر. [۲۲۹و]

المِثْرَب: خاک‌گش / کسر ایله و سکون
فوقیه ایله‌در، سُورْک دیدکلی آلت که تخم
اکدکدن صکره اوستنی آنکله تَسْوِیه ایدرلر و
تَرَبان دخی عربیدر.

المِخْرَب: مردِ رزم دوست / مهمله ایله‌در،
صواشی سَوْن کیشی، مُحِبُّ المعرکه معناسنه.

المَسْرَب: چراگاه / فتح ایله‌در، اوتلق،
مرعی گی اسم مکاندِر، سارب بالنهار بو
ماده‌دندر.

المَشْرَب: جایگاهی که ازو آب خورند /
معجمه ایله‌در، صو ایچدکلی یر، اسم
مکاندِر، سیبیل چشمه و صواد گی.

المِضْرَب: ماستدان / کسر ایله و مهمله
ایله‌در، یوغرت طوکدر دقلری قاب که آلتِ
تمحیص گبیدر.

المَضْرَب: وِژَه از سرِ شمشیر / فتح بعده
معجمه ایله‌در، قلجک اوجندن بر قارش
نهایت بولدیی محلد که چالم یری دیرلر،
کسرِ راء دخی جائزدر.

المضرب: زخمه نواها / سازنده‌نک نواخت
سازده استعمال ایلدیگی تازیانه و تازنه

خَزَب دخی دیرلر و خَزَب علتدن ناشی
إنتفاخ معناسنه گچدی.

الرَّزَب: گشتی دراز / زای ايله موحدەنك
گویا تکراريله در، بوی اوزن گمی، سفینه
طویل القَد که دولت علیّه ده چکدرمه تعبیر
اولنور، و قتمزده طقوز عدد معین اوزره ایدی.

الشَّرَب: باریك میان / ضم معجمه ايله و
شد ايله جمعدر، مفردی شازیدر، اینجه بللو
اولنلدر انسان و گرک حیوان اولسون.

الشُّزَب: سخت سخت / فتح ايله و نون
ایله در، غایت قوی و شدید دیمکدر.

العَرَب: ستر و سخت / مهمله لرله در،
عظیم و شدید معناسنه، عَرَب گبی که با ايله
میم میاننده بو دخی واردر.

القَهَرَب: مرد کوتاه / قاف ايله در، رجل
قصیر القامه که [ن ۶۷و] بوی حدّ إعتدال دن
دون اوله.

الهَوَزَب: اشتر پیر / یاشی چوق دوه، ناب
گبی.

الهَوَزَب: کرکس / معروف قوشدر، بیرتجی
دگلدن بیک ییل یاشر.

-س-

الأَحْسَب: مانند پیس / مهمله ايله در، ابر
أبرش گبی آلاجه رنگلی.

الأَحْسَب: اشتر سپید و سرخ / بیاضلی قرمزلی
آلاجه دوه.

الأَحْسَب: سپید و سرخفام / قزیه مائل بیاض
رنکده اولان هر نه اولورسه.

السَّبَسَب: بیابان دور / مهمله و موحدەنك
گویا تکراريله در، بیوک اُووه و وسعتلی یازی.

القَيْسَب: درختی / قاف و تحتیه ايله در، بر
آغاجدر چمشیر دینمکله شهیردر.

المَقْسَب: سختی کردن / قاف ايله در، پکلك
ایلمک، مصدر میمی.

المَكْسَب: کسب کردن / جمع ایلمک، ایکیسی
بر معنایه در بری میمی و بری غیر میمی که
کسب دخی عرییدر.

الْمَنْسَب: بکسی باز خواندن / نونله در، نسب
گبی که مذکوردر.

النَّيْسَب: راه روشن / نون و تحتیه ايله در، اولو
یول، ظاهره شاهراه و باطنا طریق مستقیم.

-ش-

الأَخْسَب: کوه بزرگ / معجمه ايله در، بیوک
طاغ، جبل کبیر عظیم گبی.

الأَخْسَب: ستر و درشت / قالک و یوغن
اولان هر شیء که غلیظ و ناتراش.

الْحَوْشَب: مرد بزرگ شکم / مهمله ايله در،
قارنی بیوک کیشی، عظیم البطن گبی.

الْحَوْشَبُ: استخوان شکیل گاه / کوستک
گلدیگی یر، انسانده بیلکدر، رُشغ گچی که
آک یری و آتده اوک آیاغی کوستکدر.

الشَّوْشَبُ: کژدم / معجمه ایله، عقربدر لکن
قرنجه دیو یازدیلر که عقرب مقداری بیوک
اولان قارنجه. / [۲۲۹ظ]

العَطَشَبُ: سخت قوی / مهمله لرله در،
شدید و قوتلی.

المُقَشَبُ: آنچه درو جامه نو نهند / قاف
ایله در، إفعالدن مفعول وزنی اوزره در، یکی
لباس وضع اولنان مثلاً صندوق و دولاب
معناسندهر.

الْمِنْشَبُ: پَره قُفل / کسر ایله و نون
ایله در، کلیدک پرسیدر، کلید کسر ایله
ترکیدر فتحله مفتاح معناسنه فارسیدر.

-ص-

الْأَنْصَبُ: گوسفند راست سُرُو / بوینزی
طوغری اولان ارکک قیون.

الشَّعْصَبُ: گردیدن / تقدیم معجمه ایله در،
دوندرمک، إجاله و إدارة گچی.

المِغْصَبُ: رگ بند / کسر ایله بعده مهمله
ایله در، جَرّاح قان آلمق ایچون طمره باغلدیغی
شرید و ایپ و هرنه اولورسه.

الْمِنْصَبُ: دیک پایه آهنین / نون ایله در، دمور
ساج آیاغیدر که قُرْغان امثالی آنک اوزرینه نصب
اولنور.

-ض-

الأَعْضَبُ: مرد بی کس / مهمله صکره معجمه
ایله در، یاردجیسی اولمیان کیشی، بی معین و بی
ظہیر گچی.

الأَعْضَبُ: اشتر شگافته گوش / قولاغی یارلمش
دوه، مؤنثی عضباء یازلمشدر.

الأَعْضَبُ: گوسفند سُرُو شکسته / بوینزی
قلمش قیون، عَضَب مصدری گچمشدر و
عَضَب جمعی گلور.

فَعْضَبُ: نام پادشاهی از عرب / قاف ایله
جعفر وزنده در، شاهان عربدن برینک اسمیدر.

المِخْضَبُ: تغار / کسر ایله و سکون معجمه
ایله، اول ظرفدر که بویاجیلر آکا بویا قورلر،
/ [م ۱۸۷ظ] موضع خضاب گچی.

المَقْضَبُ: بریدن / فتحله و قاف ایله مصدر
میمیدر، کسمک، قطع گچی.

المَقْضَبُ: تیغ زود بریده / کسر ایله، آلت
قطع که تیز کسیجی قلجدر.

-ط-

الأَخْطَبُ: مرد سخت لاغر / معجمه ایله در،
قاتی آرق یعنی زیاده زبون کیشی.

دیرلر و اوّلی عین اولمق دخی لغتدر، جمعنده
ایکیسنی دخی یازمشدر.

-ع-

الْأَزْعَبُ: گونه از رودهای ساز / زای هوز
ایلهدر، آلات غنانك تللرینك بر نوعی.

الأشْعَبُ: مردی که میان دوشهای فراغ /
معجمه ایلهدر، ایکی اوموزلری بعید اولان کمسنه
که مابین المُنْكَبَيْنِ وسعتلی اوله.

الأشْعَبُ: آهو که سُرُوهای از هم دور /
بویوزلری بریریندن ایراق اولان گیک، ظبی مفروق
الْقُرْنَيْنِ گبی.

الْجَرْعَبُ: مرد شکرف و زفت / جیم و مهمله
ایلهدر، حشمتلی و جسیم و قوی کیشی.

الزَّرْعَبُ: گونه از پویهای خویش / زای هوز
ایلهدر، کندی آرزو و مراد ایلدیگی صورتلر اوزره
یوریمک که تحریک معناسنه اولان زرعدن بر نوع
مرور اولور، ثانیدن بدل واو ایله دخی لغتدر که
جمعی زواعب آکا مبنی گلور و ذال ثخذ دخی
نادار لغتدر و بو مادهده بو تصرف غیریده یوقدر
دیدیلر.

الْشَّرْعَبُ: مرد دراز / معجمه و مهمله ایلهدر،
اوزن کیشی، رجل طویل گبی.

الصَّفْعَبُ: مثله / مهمله و قاف ایلهدر، وزن و
معناده سابقی ایله یکساندر.

الأَخْطَبُ: خَر سبز رنگ و جز / یشل حمار
و غیری حیوان یعنی رنگی یشیله مائل اوله.

الأَخْطَبُ: مرغی / بر قوشدر که شَفْرُق
دیرلر، أَخْیلدر یعنی بَنَك بَنَك بَنَك لری اولور.

الأَخْطَبُ: حنظل / أبو جهل قانونی و
قاریوزی و قارغه دُوکَلْگی دخی دیرلر.

الْحَنْطَبُ: جانوریست که سرش چون سر
مار / ضم مهمله ایله و نون ایلهدر، بر
جانوردرد که باشی بیلان باشی گبیدر.

العَوْطَبُ: سختی زمانه / فتح مهمله ایلهدر،
چکیلن شدت و اُکدار، گرم و سرد گبی
مقتضای وقتله اولور.

العَوْطَبُ: زرفی دریا / عمق بحر گبی، دَکْرَک
دریکَلْگی و قَالْکَلْغی که دیی اوزاق اوله،
بعید الْقَمَرِ وَالْعَوْرِ معناسنه.

الْمَحْطَبُ: هیزمدان / مهمله ایله اسم
مکان، اودونلق دیمک.

المِشْطَبُ: آهن داغ کردن چارپا / کسر ایله
و معجمه ایله اسم آلتدر، حیواناته داغ
یاقدقلری دمور.

-ظ-

الْحَنْطَبُ: مَلَخ نَر / ضم مهمله ایله و نون
ایلهدر، اَرْکَک چکرگهدر، خنفسایه دخی

الطَّرْعَب: مرد دراز زشت / مهمله‌لرله‌در، هیئتِ اعتدال‌دن خارج اوزن و بَدَلِقا کمسنه.

العَبْعَب: خوشی جوانی / مهمله و موحده‌نک گویا تکراریله‌در، یگتلك و قتنك لطافتی و کمالی.

العَبَب: بُز کوهی / بیانی گچی، تئیس وحشی‌گی، و جمعی عباغب گلور.

العَبَب: گلیم بُز پشم لطیف / خاص کلیم که گچی قیلندن نسج اولنه، گلیم پر پشم نسخه‌سنه گوره ابریشم قالیچه مراد اولوب نفاستی درکاردر.

الْمَتْعَب: آبدان پر / فوقیه ایلهدر، ایچمک ایچون اولان شیء زحمتله طولدریلن ظرف و حوض و قره‌گی که طلو ایکن متعب دینور.

الْمِثْعَب: ناودان / کسر مثله ایلهدر، صو آقمق ایچون وضع اولنان اولق که معروفدر.

المِشْعَب: راه راست / معجمه ایلهدر، طوغری یول لکن مطلقا یولدر.

المِشْعَب: دست افراز کاسه بند و مانندش / کناد کاسه و سائر اهل صنعتک اثنای کارده اللرنده اولان آلتی. / [۲۳۰و]

المُصْعَب: اشر گشن که گشنی نکند / ضم ايله و مهمله ایلهدر، صعوبتدندر یعنی

ارککلگنی اجرا ایلمین دوه که ترک ايله دیشی یه چکنمسی گتمش صعب اولمش.

المُصْعَب: رَنگ دشوار / بیانی گچینک سرد اولانی.

المِکْعَب: سُر که بپای کنند / کسر ایلهدر، / [م۱۸۸و] بر نوع پاپوشدر اپیلکدن و یوکدن و قیلدن اوردکلرینه دخی دینور.

المَلْعَب: بازیگاه / فتح ایلهدر، اویون اوینایحق محل، صحن رقص معناسنه‌در.

الْمِنْعَب: اسب نیک / کسر ايله و نون ایلهدر، خوش رفتار اولان آت، جواد‌گی.

-غ-

الزَّرْعَب: کیمخت / تقدیم معجمه ايله جعفر وزنده‌در، صَاغَری که معروفدر.

الغَبْعَب: معروف / معجمه و موحده‌نک گویا تکراریله‌در، چکه و اگُدر که تخفیفله غبب گچمشدر.

-ق-

الأَحْقَب: گورخر که تهیگاه سپید / فتح ايله و مهمله ایلهدر، بُوگُزلی بیاض اولان حمار وحشی.

الأَرَقَب: ستر گردن / رَقَبَه‌دندر، بویی قالک کمسنه، غلیظُ الجید‌گی.

الشَّوْقَب: مرد دراز / معجمه ایلهدر، اوزن بویلی کیشی، / [ن۶۷ظ] رجل طویل.

القَبْقَبُ: شکم / قاف و موحدہ ایلہ بطن
معناسنه که وارد اولدیغی اثر ذذبذب لفظنده
گچدی. ۷۰۳

القَيْقَبُ: چوبی که ازو زین کنند / تحته
ایله در، اگر یاپدقلری آعاج که ایگده گی
یمیشی و بیاض شکوفه سی اولور، آزاد درخت
دیرلر.

المُتَقَبُ: راه بزرگ / فتح ایلہ و مثلثه
ایله در، اولو یول، شهره گی.

المِثْقَبُ: مته / کسر ایلہ، ماثقَب دیدکلری
آلدر، منقب گی که آنکله دلیک دلرلر.

المَرْقَبُ: جای دیده بان / فتح ایلہ و مهمله
ایله در، گوزجی پری که اول محلدن بر نسنه یی
گوزه در.

المُعَقَبُ: ستاره / ضمله إفعالدن مفعولدر،
بر یلدزدر که آردنجه بری دخی تعقیب اولنه
ثانی یه دخی کسر قاف ایلہ معقب دینور.

المِعْقَبُ: چوب زدن / کسر ایلہ در، دگنک
آنکله ضرب اولنه.

الْمَنْقَبُ: پیش ناف اسب / فتح ایلہ و
نوله در، آتک گوبگنه قریب محلدلر که بیطارلر
آنی علاج ایچون دَلرلر.

الهُنْقَبُ: مرد کوتاه / قصیر القامه کیشی، رجل
قصیر گی.

-ک-

الأَرْكَبُ: مرد بزرگ زانو / مهمله ایلہ رکه دندر،
دیزلری بیوک کمسنه، و حیوانده بر دیزی بیوک
اولاندر.

الأَنْكَبُ: آنکه کژ رود از لنگی / نون ایلہ در،
أعرج اولمغله گَجَزو اولان کمسنه لکن عِلَّت کتف
ایلہ منحنی کیشی یه دیرلر.

الأَنْكَبُ: آنکه کمان ندارد / یای صاحبی
اولمیان کمسنه در گرکسه بالفعل کمانک اولسون.

العَنْكَبُ: عنكبوت / مهمله و نون ایلہ در،
ایکیسی بر معنایه که اورمجکدر و جمعی عناکب
گلسه گرکدر.

الکَنْكَبُ: کوهی / نون ایلہ در، بر طاغدر،
موحدہ ایلہ دخی تصحیح اولنمشدر.

الکَهْکَبُ: باذَنجان / معروفدر، خوشخور اطعمه
گونا گونی اولور، بَنَفْسجیدر آلاجه و بیاضی
دخی اولور، آخری میمله دخی لغتدر، و آنبا و
پاتنکان و هندیجه بیکن و سائر اسملری واردر.

الکَوْكَبُ: ستاره / یلدز، نجم گی، جمعی کواکب
کلور.

الکوکب: میخ آهنین / اکثری که دمور چویدر،
کواکبِ حلّی آکا نسبتدر.

۷۰۳ م - القَبْقَبُ: شکم / قاف و موحدہ ایلہ بطن معناسنه
که وارد اولدیغی اثر ذذبذب لفظنده گچدی.

الکوکب: سپاه / عسکر گبی که خمیس دخی
اسماسندندر، ترکجه چری دینور.

الکوکب: گروهی مرد / خلق، بلوک بلوک
اولمقده مستعملدر.

الکوکب: کودكِ نزدیک ببلوغت / وقت
بلوغی تقرّب ایدن مُراهق.

الکوکب: ریگ / قُوم، رمل گبی.

الکوکب: آبِ بسیار / چوق صو، ماءِ کثیر
گبی.

الکوکب: شکوفه مرغزار / باغچه ده اولان
چچک، کوکب الروضه گبی.

الکوکب: زندان / محبس گبی، ابتدا اسلامده
زندان بنا ایدن حضرت علی در کرم الله
وجهه.

الکوکب: نقطه سپید که در چشم بدید آید
/ گوزده اولان آفتدر که انواعی اولور، دفعی
ممکن اولان مسافدر اولمیان آق دوشمکدر، و
آق صو و پرده امثالی اصطلاح کحالیه سی
واردر.

الکوکب: سنگی که رنگش بخلاف زمین
وی باشد / اولدیغی یره رنگی مخالف اولان
طاش.

الکوکب: طلق / آچی دیدکلی شی که
طاشدن مصنوعدر، / [م ۱۸۸ظ] بعضیلری

کوکب الارض معناسنه معدنیاتندن بر شیدر
دیرلر.

الکوکب: اسبِ چرمه / بوز رنگ آندر. [ر ۲۳۰ظ]

المرکب: آنچه برو نشینند / مهمله ایله اسم
مکاندر، اوزرینه بندکلی حیوانلر آت، دوه،
قاتر، اشک گبی.

المنکب: جای جفتن / نون ایله در، اگیله جک
یر که بر مقدار میل ایده جک محلدر، نکب
سابقنددر.

-ل-

الأثلب: خاک / مثلثه ایله، طپراق که تراب گبی.

الأثلب: سنگریزه / اوافق طاشلر.

الأغلب: ستر گردن / معجمه ایله در، یوغون
بوینلی، اُرقب سابق گبی.

الأغلب: شیر / ارسلان، اسد گبی، اکسه سی
قالک اولمغله إطلاق اولنور.

الأقلب: بازگشته لب / قافله در، طوداغی طشره
دوغش که مؤنثی قلباءدر.

الأکلب: نام قبیله / خثمدن بر بطنک
علمیدر، آنکچون تعریفدن مستغنیدر.

الأهلب: اسبِ دراز دنبال / اوزن قویقلی آت
لکن قیللری غلیظ و طویل اولان فرسدر.

الأهلب: عیش فراخ / وسعت حال که
آسایشده رفاه و بوللق.

التَّالِبُ: آنچه فربه و ستر اندام / فوقیه ایله
جعفر وزنده در، سموز و قالك وجودلی، غلیظ
الجسم گئی.

التَّالِبُ: درختی / بر آغاجدر.

التَّوَلَّبُ: گورخر یکساله / بر یاشنده اولان
بیان اشگی، حمار وحشی گئی.

التولب: گوساله / بوزاغی که صغیر
یاوریسیدر.

الثَّعْلَبُ: روباه / مثلثه ایله در، دَلْکودر، مع
الهاده گلسه گرکدر.

الثعلب: سر نیزه که در سنان بود / مزراق
دمورنده اولان قوغه گئی محل که آغاجی آکا
گیرر.

الثعلب: آب که از خرمن خرما بدر آید /
خرمالقدن پیدا اولان صو.

الحَلَبُ: نباتی در ریگ / ضم مهمله و شد
ایله در، قومدن نابت اولور بر اوتدر بوز
رنکدر آیرق گئی یاییلور ساقی یوقدر.

الحَلَبُ: برق بی باران / معجمه ایله در،
یغمورسز برق که شمشکدر.

الرَّحْلَبُ: مردِ بَدْخُو / فتح و سکون
مهملتین ایله در، طبیعتی کوتو کیشی، رَدِیّ
الخلق گئی.

الصَّالِبُ: تَبِ گرم / مهمله ایله در، حرارت
زائده سی اولان استمه در، ضدی نافضدر که
حمای بارده در.

الصُّلْبُ: سنگ فسان^{۷۰۴} / مهمله ایله در،
حُلْب مزبور وزنده در، پیلگو طاشی، حجر
المِسْن گئی.

الصَّوْلَبُ: تخم بر زمین فشانده / جعفر وزنده
یره صاحبقلری تخم.

الطُّحْلَبُ: سبزی که بر سراب بود / مهمله لرله
رُشتم وزنده در، صو یرک اوزنده اولان یشیل
شیء که یُوصُندر.

العَصْلَبُ: قوی سخت / سِکِر معناسنه اولان
عصبب لفظنه لام زیاده ایدوب قوی و شدید
کیشی یه دیرلر.

القَالِبُ: کالبد / قاف ایله در، لکن ترکیده کسر
ایله معروفدر، جسد بی روح معناسنه در و دروننه
بعض رطب و ذائب شیلر افراغ اولنان ظرفه دخی
دینور، عربی دگل فارسیدن معربدر، کالْب دخی
دینور.

القُلْبُ: حیلِتِ گر / قاف ایله صُلْب سالف
وزنده در، حيله صاحبی یعنی امورك هر طرفی
ادراك و اطلاع صاحبی، عاقبت اندیش و کار
آزموده اولان کمسنه.

^{۷۰۴} فسان اصلنده بسان اولمغله آندن مِسْن معربدر دیدیلر. «منه»

الأَرْب: نَبَاق / بر اوتدر که طوشان آندن حظ ايدر.

الأَشْنَب: آنکه دندان روشن و آبدار دارد / معجمه ايله در، ديشلری نظام اوزره و لطافتلی اولان کمسنه در که شنب یازلدی.

الجَانَب: مرد کوتاه / جیم و همزه ايله در، بوی آز اولان کیشی، قصیر القامه معناسنه.

الجَحْنَب: مثله / تأخیر مهمله ايله وزن و معناده سابق گبیدر.

الجَعْنَب: مثله / مهمله ايله بو دخی سابقلری وزن و معناسنده در که اوچی دخی حرفِ حلق اولمغله بری دیگرینه بدل اولور.

الزَّرَب: گوشت بیرون فرج / تقدیم زای ايله در، اوت یرینک خارجنده اولان لحمه کُس.

الزَّرَب: داروی خوشبو / قوخوسی لطیف بر دوا در نباتدن ترنج گبی رایحه سی وار و پیراغی ایلغون گبیدر حتی نیجه لر تازه زعفراندر دیدیلر.

الصَّغْنَب: کوچک سر / مهمله لرله در، وزن و معناده أصلع گبیدر.

القَعْنَب: مرد کوتاه / قاف ايله در، وزنا و معنی جعنب مذکور گبیدر که جیم و قاف بربرینه بدل اولور. [۶۸ن و]

اللَّوَلَب: بُز ماده دَر / فتح ايله در، بیانی کچینک دیشیسیدر، دَر طاغ / [۱۸۹م و] معناسنه در، لکن لغتلرده بو معنا یوقدر بلکه مَقْرَه نك ایپی معناسنه یازدیلر. [۲۳۱و]

المَحْلَب: درختی / مهمله ايله در، بر آغاجدر که ترکجه آندِر دیرلر.^{۷۰۰}

المِخْلَب: گاو دوشه / کسر ايله در، یایق دیدکلری ظرفدر که آنده سوددن یاغی چیقارلر.

المِخْلَب: چنگال مرغ / معجمه ايله در، یرتیجی اولان قوشك طرناغی.

المِخْلَب: داسِ رَزُّر / دیشی اولمیان اوراق که بستانجیلر طَهْره دیدکلریدر، رَزُّر باغ بوداییدر آنک بچاغی دیمکدر.

المَطْلَب: جستن / فتحله و مهمله ايله مصدر میمیدر، طلب گبی استمک معناسنه.

-ن-

الأَجْنَب: بیگانه / جیم ايله، ترکیده دخی اجنبی دیرلر که ییانجی یعنی خانگی و آشنا دگل.

الأَرْزَب: خرگوش / مهمله ايله در، طوشان دیدکلر حیواندر.

^{۷۰۰} و محلب بوی تخمیدر و آفاویه دیدکلری دواى مرکبه دخی دیرلر، و مشک دباغت ایلدکلری اوته دخی دیرلر خَلَب گبی. «منه»

القَنْبُ: قُنْفِت / کسر ایله و شد ایله در،
 کُنْدِر اوتی که قابوخی ایپ اولور، اوراقی
 غبار کیفدر، قنفت و بُنْک فارسیدر ورق
 خیال معناسنه.

الْكَعْبُ: مرد کوتاه / مهمله ایله وزن و
 معناده قعنب گبیدر.

الْمَجْنَبُ: نیکی بسیار / جیم ایله در، خیر
 کثیر یعنی چوق ایلک.

المجنَّب: طعام بسیار و مانندش / چوق
 یَمْک و سائر هر چوق اولان شیلره صفت
 اولور مطلقا کثیر معناسنه در.

الْمِجْنَبُ: سپر / کسر میمله در، قالقان که
 جُنّه و مجنه دخی دینور.

الْمِذْنَبُ: کفچلیز / معجمه ایله وزن سابق
 اوزره در، کپچه و قاشق که کفگیر معناسنه
 مِغْرَفه گبی.

الْمِذْنَبُ: راهگذر آب در نشیب / چوقور
 یرده صویک اقاجق محلی که ضدی تَلعه در.

الْمِذْنَبُ: آخر رودبار / ارماغک آياغی که
 آندن آخر یره آقار.

الْمِطْنَبُ: طنابگاه خیمه و جز / مهمله ایله
 اسم مکاندر، چادر و اوبا و آنک گبیلری
 قوردقلری یر، طنابک غلطی تَنفُدر.
 [م ۱۸۹ظ]

الْمِقْنَبُ: از سی مرد تا چهل / کسر و سکون
 قاف ایله در، اوتوزدن قرقه دک اولان رجال.
الْمِقْنَبُ: آنچه شکار اندر او نهند / صیاد
 الیدی صیدی قودیغی قاب.

-ه-

الأشْهَبُ: سپید / معجمه ایله آق شیء، مثلا
 عنبر أشهب دینور.

الأشْهَبُ: روزی که بادی سرد بود / روزگارک
 صوغق اسدیگی گون.

الأَصْهَبُ: آنکه موی میگون دارد / مهمله
 ایله در، صهبا یعنی شرابی رنگ قیللری اولان
 شیء گرک انسان ویا حیوان.

الأَصْهَبُ: روزی سخت سرد / زیاده صوغق
 اولان گون.

الأَصْهَبُ: سرخ میگون / اول قرمزی که شرابی
 رنک اوله، لکن جمع صُهْب لفظنده باش قیلنه
 تخصیص ایلدی. [ر ۲۳۱ظ]

الأَقْهَبُ: سپید تیره / قاف ایله در، بوز رنک
 یعنی قرامتق دیدکلری آق که قاره یه مائل اوله.

الأَكْهَبُ: کبود / گوک رنگ که مائی دن بر
 نوعدر.

الأَكْهَبُ: سرخی نه خالص / گرگی گبی قرمزی
 اولمیان رنگ.

- الرَّهْبُ:** تَنُك ریش / معجمه هۆز ایله در، سیرک صاقللی کمسنه در.
- السَّهْبُ:** مرد دراز / مهمله ایله در، اوزن کیشی، رجل طویل گبی، و صاد دخی لغتدر.
- السَّهْبُ:** اسب دراز / كذلك فرس طویل گبی.
- السَّوْهَبُ:** خاریشت / معجمه ایله در، کیری که معروفدر، فُنْفُ و عَسْعَس گبی اسملری واردر.
- الصَّهْبُ:** مرد دراز / مهمله دن بدل سین ایله معنی و وزنا سابقدر.
- الصَّيْهَبُ:** مثله / فقط لامدن بدل تحتیه ایله سابقنده لغتدر که معنالی بردر.
- الصَّيْهَبُ:** جاي بریان کردن گوشت / معجمه ایله در، آت بریان ایلمک ایچون یاپلمش اوجاق.
- العَلْبُ:** بُز آهوی نَر / مهمله ایله در، بیانی کچینک ارکگی.
- الغَيْهَبُ:** مرد گران سست / معجمه و تحتیه ایله در، ثقیل و گوشک کمسنه در.
- الغَيْهَبُ:** اسب دیزه / کوك و یاغز آت.
- الغَيْهَبُ:** سیاهی / قاره لقی که آقلق مقابلدر، سواد گبی.
- الغَيْهَبُ:** تاریکی / ظلمت که ترکجه قراکو و قراقلق دینور.
- الغَيْهَبُ:** کلیم بسیار پشم / یوکی چوق اولان کلیم، کثیر العین گبی.
- الْقَرْهَبُ:** گاو پیر دشتی و جز / قاف و مهمله ایله در، بیانی یاشلی اوکوز و سائر حیوان.
- الْمَذْهَبُ:** معروف / معجمه ایله در، اسلامده اولان مجتهدلردن مقتدا إتحاذ اولنان اماملرک مسلک مختاری اولان أطوار که بر حق اولنلردن و قتمزه دك باقي اولنلر فروعه چار مذهبدر که حنفي، شافعي، مالکي، حنبليدر، بونلردن غیری طایي حنفي و ظاهري شافعي که داودلدر، و عقائده دخی حنفي یه امام ابو منصور مُجَد ماتریدی و شافعي یه ابو الحسن أشعري تقویتداده در. -روح الله أرواحهم-
- المذهب:** راه / یول، طریق گبی که أُسْتُرْ ذَهَبْک و ذهابْک و مذهبْک کلامنده مذهبدن مطلب اودر که مسلک و صراط سبیل و سائر اسمالری واردر.
- المذهب:** آبخانه / قَدْخانه در، مَمْشا گبی، و آبخانه غالبا اوبخانه دن غلط و سهو ناسخدر.
- المذهب:** اسبی که بالای مویش سرخ و زیرش زرد / ضمله در، قیللرک اوجی قرمزی و دیی صاری اولان آت یعنی قیللری أحمر و أصفر ایله مخلوط اوله، أشقر دخی دینور.

المُسْتَهَب: بسیار گوی / مهمله ایله در، چوق سویلین کیشی که مُکْثِر و پُرکُو دخی دیرلر.

المُضْهَب: بریانِ تمام ناپخته / معجمه ایله در، طبخنده کمال بولمیان ات.

-و-

المِخْوَب: بیل کز / مهمله ایله حکمت وزنده در، اگری دمورلی بیل که باغ بیللرلر آلتدر.

المِرْوَب: ماست دان / یوغرت یاپدقلری ظرفدر که زَائِب یوغرتدر.

المِلْوَب: مثله / لفظ و معنا / [م ۱۹۰] و ضبط و اداده سابقی گبیدر.

-ی-

الأزْب: آنکه کام نزدیک نهد / معجمه ایله جعفر وزنده در، آدمینی بریرینه یقین آتان کیشی، متقارب الخطو گبی.

الأزْب: نشاط / سرور و شادی.

الأزْب: ذلیل و خوار / ذَلَّت و حقارت و رذالت ایله موصوف اولان کمسنه که خور ترکیجه سی فارسیدن غلطدر.

الأزْب: دشمنی / عداوت، أضداددن عدّ اولنمق ممکندر.

الأزْب: حرامزاده / ولدِ زنا که حرام و سفاحدن پیدا اولان ولددر.

الأزْب: کاری منکر / آلچق ایش، امرِ کریه گبی، و خوفده دخی مستعملدر.

الأزْب: آب بسیار / چوق صو، ماءِ کثیر گبی.

الأزْب: بادی که میان صبا و جنوب چهد / گَشِشلمه دیدکلری روزگارددر که نُکْثِیاً لفظنده انواع مفصله س درج اولندی.

الأزْب: رفتن بَشْتاب / سرعتله مرور یعنی تیز تیز یوریمک. / [ر ۲۳۲]

الأشْب: سپید سر / شَيْب ماده سندندر، پیرلکدن ناشی باشی اغارمش کمسنه که ﴿اشتعل الرأسُ شیباً﴾ مستعمل اولدیغی معنایه در.

عَلْب: رودباری / مهمله ایله رُستم وزنیله در، بر ایرماق اسمیدر که بو وزنده بوندن غیری اسم کلام عریده گلمامشدر.

-ومنه بالهاء-

یعنی ها لحوقیله مستعمل اولان رباعی لفظلر که ینه نوعِ اَوَّلک رباعیاتندن معدودلر، ابتدا مضاعفات یاد اولنور.

المَجَبَّة: راه گشاده / جیم ایله وزن و معناده مُحَجَّه گبی طوغری یول، جادّة الطريق معناسنه.

المَحَبَّة: دوست داشتن / مهمله ايله در، سَوْمَك، حبّ گي، عداوتك ضديدر.

الأَذَبَة: دراز / معجمه ايله، اوزن، طويل گي، هر نه اولورسه.

المِذْبَة: مَگَس ران / كسر ايله در، سَكَكَلَك ديدكلري آلت.

الجَرِيَّة: گروهی که بهم راست باشند / جيم و مهمله ايله مَحَبّه وزننده در، بربرلرینه جَثّه و قَوْتده اويقون كيشيلر.

الجَرِيَّة: رمه گورخران / بيان أَشْكِينَك سوروسی، قطیعة الحمر الوحشي معناسنه.

شَرَبَة: جایگاهی / معجمه ايله در، بر ير که ادب اربابی آراسنده ياد اولنور.

المِسْبَة: عقل بشده / كسر ايله در، مجنون اولان كمسنه که بين الناس مرور و عبور ايدرکن اطرافندن سَبّ و شَتْم ظهور ايدر، وياخود ضمّ ميمله اولورسه دوه ويا سائر حيواندن گزيده و منتخب معناسنه در، سَبّ لفظندن تعيينه سبب حين تعجّبه عرب تَقَوُّه سَبّ ايدكلريد.

المَصْبَة: جای ريختن آب / فتحله در، صو دوکجك ير، اسم مکاندر.

المَصْبَة: تابه نان قَطَايف / قَطَايف خمیرنی طبخ ایچون دوکدکلی طاوه که آتش اوزرنده در، اسم مکاندر، اگر کسر ميمله

اولورسه خَمِيرَك ظرفيدر که تحتنده ثقبات متعدده سی اولوب آنکله تابه یه إِسَالَه / [ن ۶۸ ظ] اولنان آلتك اسمی اولور.

الخُصْبَة: زن بسیار خضاب / ضمله و معجمه لرله در، بویاسی چوق خاتون یعنی صاج و ابرو و دست و پایلری هر بار حنا ايله مخضوب.

المَصْبَة: زمینی که درو سوسمار بسیار بود / معجمه ايله مَصْبّه وزننده در، کَلَرِي چوق ير، ضَبّه گي که ارض كثير الضَّبّ معناسنه.

المَعْبَة: شب گذاری / معجمه ايله در، گيجه یی گچرمك یعنی بر کاری بر گيجه فعله گتورب و بر گيجه ترك ايلمك که أفعال نهاریه ده صوم داودي گي ویا ایکی گيجه ترك ایدوب اوچنجی گون فعله گتورمك بو سبیدن ایصتمه یه حمای عَبّ دیرلر.

المِکْبَة: طَبَق پوش / كسر ايله در، پوشیده طبق یعنی ستره ظرف که ترکجه ده قپاق ديدکلريدر قابی قاپرلر. بونده مضاعفلر تمامدر.

-أ-

الحَوَابَة: دلو بزرگ / مهمله ايله دَلُولَه وزننده در، بويك قوغه، دلو کبير معناسنه. / [م ۱۹۰ ظ]

-ب-

البَابَة: بانگ اشتر نَر / موحدله لرله در، اركك دوه نك صداسی، صوت الجمل گي.

-ت-

الْمَرْجَبَةُ: بشتافتن / مهمله ايله در، سعی و عجله و سرعت ايلمك، حَب گي.

-ح-

الْأُحْبَةُ: خیانت کردن / خیانت ايلمك، الحاب معناسنه كه الف لام كلمه دندر، الحاد گي.

الْكُسْحَةُ: ترسان شدن / مهمله ايله در، قورقق اولمق، خائف معناسنه.

الْكَلْحَةُ: چراغ / فتيل ايله يانان شعله دار موم و گرك قندیل ايله اوله، قندیل مومدن قديمدر.

-خ-

الْحَبْحَبَةُ: بخ بخ گفتن / معجمه و موحده نك تكراريله، ايو ايو و خوش خوش ديمكدر كه تركيده پوه پوه ديرلر، و اصلنده بخبخه در صكره قلب ايله خبخه ديديلر و بونك اصلي زلزله وزنده إدغام ايله خَبَّه و فك ايله خَبَّه در اوچ عدد بايى إستقلا وسطايى معجمه يه قلب ايلديلر، آنى اختيارك وجهى جوهر كلمه دن اولمسيدر، امثالى دخى قياس بيوريله، بو تقريره گوره اصلي خبخه و بَخْ بَخْ لفظنه نظرله بَخْبَخْه اقتضا ايدر. والله الموفق.^{۷۰۶}

الْجَائِبَةُ: آز / جيم ايله، مصدر در طمع معناسنه.

الْجَائِبَةُ: نیاز / يالوارمق، رجا و جابلوس گي.

الْعَرْتَبَةُ: سر بينى / مهمله لرله در، برون باشى يعنى اوجيدر، با بدلى ميم دخى لغتدر.

الْكُتْبَةُ: مداهنه کردن / بر كمسنه يه مداهنه ايليوب بر فعل خسيسنى تحسين ايلمك.

الْمَرْتَبَةُ: پایگاه مردم / مثلثه ايله در، كيشينك رفعت بولديغى ير، قدر و منزلت مرد معناسنه.

الْمَرْتَبَةُ: جای غریبان / غريب الديار اولنلرك مسكنى.

الْمُعْتَبَةُ: خشنودی / مهمله ايله در، رضا معناسنه كه عُتْبَى دندر آنده مفصلدر عتابدن دگلدر، و رضا ايله فرقى بودر كه عتابه مستحق اولاجق امرك سيقندن صكره رجوع ايله رضا گبيدر ﴿إِنْ يَسْتَعْتَبُوا فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ﴾ بو ماده دندر.

الْهَنْتَبَةُ: سستی کردن در کار / نون ايله در، ايشنده تكاسل و گوشكلك ايدن كمسنه در، جماعده دخى اولمقده سويلنور. / [ر۲۳۲ظ]

-ج-

الشَّهْجَةُ: درهم شدن کار / معجمه ايله در، ايش قارشق اولمق، اختلاط امور.

^{۷۰۶} بخ بخ تسبيح حديثك صدريدر كه جامعنده سيوطى إيراد ايدر، بخ لفظى مدح و رضاسنى اظهار وبلكه تعجب ايچون كيشينك تقوه ايلدكلري لفظدر تكرارى مبالغه در، لغات متعدده دن مشهورى بونلدر: بخ بخ، بخ بخ، بخ بخ. «منه»

الْحَبْخَبَةُ: سستی چیزی / بر نسنه گوشک و ملائم اولمق یعنی اصلنده منجمد ایکن ملائیت گلوب حرکت پیدا ایلمک.

الْحَبْخَبَةُ: نماز پیشین / اويله نمازی لکن اويله نمازی دگلدر بلکه اويله نمازی ایام صیفده تف و تاب آفتاب زائل اولوب وقت عصره قریب ظهور ایدن برودت زمانه تأخیر ایلمکدر که حَبْخَبُوا عَنْكُمْ مِنَ الظَّهْرِ کلامی حرارتِ ظهري بارد ایدن دیمکدر یعنی شدت حرارت ادا اولنان نمازده حضورِ قلبه و صفای خاطره و توجه تامّه مانعدر که اثرده دخی "أُتِرِدُوا بِالظَّهْرِ فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فِيحِ جَهَنَّمَ" وارد اولدی.

الْحَبْخَبَةُ: بگردن بختکی / نخوسیتدن سعادتّه تحوّل ایلمک، حاصلی بر حالدن دخی أحسننه ترقّی ایله تبدّل ایلمک مراددر.

الصَّرْخَبَةُ: سُبْکی / مهمله لرله در، یئنی اولمق، خفّت گبی که مقابل ثقلتدر.

الْكُنْخَبَةُ: سخن بیهوده / نوله در، فائده سز سوز سویلمک که مالایعنی دیرلر.

-د-

الْحَرْدَبَةُ: سُبْکی / وزن و معناده صرخبۀ سابق گبی.

الْحَرْدَبَةُ: سخت نیازمند شدن / تقدیم معجمه ایله در، رجای قوی صاحبی اولمق که پک صارلمقدر.

الْحَرْدَبَةُ: دست بر خوان نهادن تا کسی نخورد / اکلدن منع / [م ۱۹۱و] ایچون آلی سفره یه وضع ایلمک.

الدَّأْدَبَةُ: آواز طبل / مهمله و موحده نك گویا تکراريله لفظ معروفدر، طاول صداسی، و بعضیلر مطلقا صوتدر ویا طبلدر ویا دُبْلُکْدر.

الدَّرْدَبَةُ: دویدن از بیم / مهمله لرله در، قورقودن ناشی یلمک، السعی سبب الخوف گبی، لکن عادت ایلمک معناسنه یازدیلر، اصلی دَرَبَه در.

المَادَبَةُ: مهمانی / مسافرلکدر، طعام مهمانی گبی ضیافتدر که سکر نوع ضیافتک بریدر.

-ذ-

الدَّبْدَبَةُ: جنبیدن چیزی معلق در هوا / معجمه و موحده نك گویا تکراريله در، هواده آویزه اولان شیئک حرکت ایلمسی، تذبذب گبی، و بلا هاء ذکرى قریبا گچمش ایدی، و جمعی ذبابذب گلور.

الدَّبْدَبَةُ: باشگونه کردانیدن / گیرو دوندرمک بعده ینه عکسنه چویرمک، إنقلاب گبی، ﴿وَمَذْبُذِبِينَ بَيْنَ ذَلِكَ﴾ کریمه سی بو ماده دندر.

-ر-

الرَّخْبَرِيَّة: سست شدن / گوشك اولمق، كسلان گي.

الرَّغْرِيَّة: چاه بسيار آب / معجمه لرله در، صوبي چوق قويو، كثير المياہ معناسنه.

الشَّهْرِيَّة: گند پير بسالِ بزرگ / معجمه ايله در، ياشي چوق اولان قوجه قارى، عجوز مسنه كبيره گي، قبله شهره دخي لغتدر.

الطَّرِيَّة: دويدن با بيم و ترس / معجمه لرله در، قورخو ايله يَلْمَك يعني غايت خوفدن ناشي اضطراب ايله سرعت سِير.

العَقْرِيَّة: كزدم ماده / ثاني قافدر، معروف جانورك ديشيسيدر، عقرباء گي و مذكري مذكوردر.

العَقْرِيَّة: بَنْدِ دَوَالِ نعلين / نالين قايشنك اوجنده اولان باغ يري، اول دواله آغاره ديرلر.

العَقْرِيَّة: عَقْرِيَّة زين / اگَر قاشندن آشاغي اولان ايكي آغاجدر، خشبة السَّرَج گي.

المَّارِيَّة: اندر بايست / وزن سابق اوزره در و مهمله و ضمه دخي لغتدر، گرک اولان شيء كه اَرَب گي حاجت معناسنه.

المَّتْرِيَّة: درويشي / فوقيه ايله در، فقر معناسنه كه ﴿مَسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ﴾ كريمه سي بو معنايه در.

المَّسْرِيَّة: موى سينه / مهمله ايله در، گوگنده اولان قيل كه نوع ثانيده دخي گلور.

الحَصْرِيَّة: بخيلي كردن / مهمله لرله در، بخيللك ايلمك، حصر دخي بخل معناسنه در.

الحَصْرِيَّة: سخت جنبيدن آب / تقديم مهمله ايله در، صويك جراياني صعوبتلي اولمق.

الحَصْرِيَّة: سخت بَرَه كردن كمان / كرشه يايي كوجله گتورمك سَرْدَلَكْدَن كنايه.

الحَصْرِيَّة: سخت گهن كردانيدن / بر نسنه يي پك اسكتمك.

الحَصْرِيَّة: آميختگي سخن / معجمه لرله در، قارشق سوز، كلام مخلوط گي. ۷۰۷

الحَصْرِيَّة: كمى عيش / تقديم معجمه ايله در، مضايقة معاش و زحمتلي و صعوبتلي حال.

الدَّعْرِيَّة: شوخي / مهمله لرله در، بي حيا و شطارتلي اولمق. [ر۲۳۳و]

الرَّخْبَرِيَّة: ميان قهي / معجمه لرله در ۷۰۸، اورته سي بوش نسنه، خلي الوسط، زخريه الخمس گي.

۷۰۷ كلمه لر حركت و سكون و إعجام و إهمال برى برينه ناظردر اگَر تحوّل ايدرسه تنبيه اولنور. «منه»

۷۰۸ معجمه لر دمكله آخريتك ماقبلي دخي معجمه اولمق لازم گلمز؛ زيرا حرف بحرف ترتيب آخريتك ماقبلي مهملة مفتوحه اوله گلمشدر. «منه»

الهَزْرِيَّة: سخن بشتاب گفتن / معجمه ايله در، صو
ايله در، سوزی عجله و سرعتله سويلمك، درب
اللسان اولمق.

الهَزْرِيَّة: سبكي / زای هوز ايله در، خفت كه
ضدى وقاردر، وزن و معناده حربه سابق گبيدر.

الهَزْرِيَّة: شتاب زدگی / عجله دن ناشی بيتاب
اولمق.

-ز-

الْحَزْرِيَّة: دلیری بر فساد / معجمه و نون
ايله در، کوتو نسنه يه جسارت ايلمك، اصلنده
أكل لحم مُنتن يعني قوقمش اتی يمك معناسندن
مأخوذدر كه كارِ فاسده التفات معناسنه اولور.

الشَّغْرِيَّة: بزور فرا گرفتن / معجمه لرله در، زور
ايله مغلوب قيلمق، پهلوانلرده بَعْدَمه ديدكلری
حيله در كه آياغنى خصمنك آياغنه صارر و
آنكله غالب اولور، و يا ايله شغزیه دخی دینور.

الطَّغْرِيَّة: افسوس داشتن / مهمله لرله در، حيف
اولنمق كه تركيده اوزی گُوْیُونُك.

-س-

الدَّغْسِيَّة: گونه از دویدن / مهمله لرله در، بر
نوع سرعت، تركجه يلمكدر.

الطَّغْسِيَّة: مثلها / دال بدل طاء مهمله دخی
لغتدر، ینه دویدن يعني يلمكدر.

المَشْرَبِيَّة: آب خوار / معجمه ايله در، صو
ايچمگه بنا اولنان محل كه سبيل و چشمه و
تكنه لر كه حيوان ايچون مهتادر، تاسز دخی
لغتدر اما مشهور اولان مشربه گي برداق و
طاس و غيريدر كسر مهمله در.

المَشْرَبِيَّة: صقّه خانه بالايين / يوجه كوشك
و يوكسك صقّه، قصر فوقانی گي.

المَشْرَبِيَّة: ستون بام / مقص ديدكلری آغاج
كه سقفك اجزاسندندر و هر طرفه لطفی
شامل و نفعی واصلدر، جمعی شارب گلور.

المَضْرَبِيَّة: ویژه از شمشير / قلیجك چالم یری
كه اوجندن بر قارش مقداری اورته سنه يقين
يريدر.

المِضْرَبِيَّة: نهالی / كسر میمله در، دوشمه كه
حالی و قالیچه دیرلر، دائما زیر پاده لگدخوار
اولمغله إطلاق اولنور.

المَطْرَبِيَّة: راه پراكنده / فتح ايله و مهمله
ايله در، طاغینق یوللر، طرق متفرقه گي.

المَقْرَبِيَّة: خویشی / [ن ۶۹ و] خيصمق،
قرايت / [م ۱۹۱ ظ] گي كه ﴿يَتِيمًا ذَا
مَقْرَبَةٍ﴾ بو مفهومده در.

المَقْرَبِيَّة: نزدیکی / يقينلق كه مصدر
ميميدر، قرب و قریبت ديمك.

الْمَقْصَبَة: سپست^{۷۰۹} زار / قاف ایله در، یونجه دیدکلی صاری خُرده شکوفه نك ثابت اولدیغی محلدِر.

-ط-

الطَّبْطَبَة: آوازِ آب / مهمله و موحده نك گویا تکرار ایله در، صو آقدیغی وقتده پیدا اولان چاغلدی، صوت المیاه، لکن طنطنه معناسنه مستعار اولور که کَر و فَر و حشمت دیمکدر، طنطنه و دبدبه گبی.

الطَّرْطَبَة: خواندن گوسفند / مهمله لرله در، قیون جمع ایلمک ایچون دعوت که تصویب شفتین ایله اولور.

الطَّرْطَبَة: آشفتنِ آب در شکم یا در مَشک / بطن و یا خود قربه ده صویک فاسد اولمسی.

الْعَرْطَبَة: طَبْلَک / مهمله لرله در، طاؤل دیدکلی شیر که غزواتده و اَیام سرور و اعیادده استعمال اولور موینه و شندف و ترکجه دَبْلَک دیرلر که دُنْبَهْلَک آندن غلطر، دبدبه یازلمشدر.

الْفَخْطَبَة: شمشیر بر روی کسی آوردن / فا و معجمه ایله در، بر کمسنه نك یوزینه قلیج صیرمق.

الْفَرْطَبَة: بیفکندن / ثانی مهمله در، براقمق یعنییره اورمق.

الْقَعْصَبَة: دویدن بییم / قاف و مهمله ایله در، طَعْرَبَه ایله وزن و معناده یکساندر که مذکوردر.

الْقَيْسَبَة: رختی / قاف و تحتیه ایله در، بر نوع قماشدر.

الْكَعْصَبَة: سخت دویدن از بییم / مهمله ایله در، خوفندن زیاده سگرتمک و کاف یزنده قاف ایله مسطوردر.

الْمَحْصَبَة: پنداشتن / مهمله ایله در، صانمق، ظن ایلمک که بر حکمه تحلی رتبه یقین و درجه قطع تخمین و ارامق.

الْمِحْصَبَة: بالش خُرد / کسر میم ایله در، کوچک یصدق که آلت تحسیدر.

-ش-

الْمَحْشَبَة: چوبکده / فتح و معجمه ایله در، اودنلق که هر خانه ده کمورلک گبی محل مخصوصدر.

-ص-

الْمَحْصَبَة: زمین سنگستان / مهمله ایله در، طاشلی یر، ارض محصبه معناسنه.

الْمَقْصَبَة: نِیستان / قاف ایله در، قامشلق و اورمان. / [ر۲۳۳ظ]

-ض-

الْقَرْضَبَة: بریدن / قاف و مهمله ایله در، کسمک، قطع گبی، قرض و مقراض ماده لرندندر.

^{۷۰۹} سُبُست، سُبُست، سُبُس، سُبُشت، شُبُش. «منه»

الْقُحْطَبَةُ: مثلها / قاف ایله‌در، وزن و معناده فرطبه گبیدر.

القحطبة: دویدن از بیم / قورقوب قاچمق، کعسبه سابق گبیدر.

الْقُرْطَبَةُ: بیفتادن بر قفا / آرقه اوزرینه دوشمک إستلقاء گبی.

الْقُعْطَبَةُ: از بن بر کندن / کوکدن چیقارمق و قوپارمق.

المِصْطَبَةُ: [م ۱۹۲و] جایگاه غریبان / مهمله ایله‌در که غریلرک مسکنیدر، صحن غرباء گبی، أشعار فارسیه‌ده چوق واقع اولور.

المِصْطَبَةُ: سندان آهنگر / اولک کسريله‌در، دمورجی اورسی که کرسی الحداد گبی، آنک جنتدن چیقدیغی تفسیر کبیره مذکوردر.

-ع-

الْحَرَعْبَةُ: زن نیکو و نمکین / معجمه و مهمله‌لرله طَبْطَبَة وزنده‌در، گوزل خِلْقَتْلُو تناسب و لطافتلی خاتوندر.

الْحَطْطَبَةُ: سستی / معجمه‌لرله، گوشکلک، کسل گبی.

السَّنْعَبَةُ: گردن بند / مهمله و نون ایله‌در، بوغمق دیدکلری گردانلق که قِلاده‌در.

الشَّرْعَبَةُ: بُریدن / معجمه و مهمله ایله، کسمک لکن قطع طولانی یعنی اُوزوننه کسمکدر.

-غ-

المَسْغَبَةُ: گرسنگی / مهمله ایله، آچلق، جوع گبی، ﴿أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ﴾ بو مفهومده‌در.

-ق-

العَرْقَبَةُ: پی گردن / مهمله‌لرله‌در، بویک سِکری، علباء گبی که عَصَب رَقَبَه دیمکدر.

العرقبة: خاچک سر دلو کردن / قوغه‌نک آغزینه آغاج گچورمک.

العَسْقَبَةُ: خُوشه خُرد انگور / کوچک اوزم صالقمی.

القَبْطَةُ: بانگ کردنِ اِشتر / قاف و موحدنه‌نک گویا تکراريله‌در، دوه‌نک چاغرمسی.

القَبْطَةُ: بانگ کردنِ شکم / قارندن ایشیدیلن صدا، صوت البطن گبی، اکثراً آت و غیریدن مسموعدر، اربابی قولنجه اشکبه‌نک بیوک اولمسندن نشأت ایدر دیرلر، بلا ضمیر بطن معناسنه مذکوردر.

المَرْقَبَةُ: جایگاه دیده‌بان / مهمله ایله‌در، گوزجی یری یعنی بر نسنه‌یه ناظر و منتظر اولان کیشینک محلّ ترقّی.

الْمُنْقَبَة: کردارِ نیکو / نون ایلهدر، گوزل
اولان خو، جمعی مناقب گلور، مثلثه نك
ضدیدر.

المنقبة: هنر / علم و معرفتدر، حتی کتاب
وزنده نقاب علامه معناسنه گلور که اصل
معناسی پچه در که خاتونلر یوزلرینه قورلر،
كذلك أمي اولنلر دخی علمای کندیلرینه
ستره گبی عد ایدرلر.

المنقبة: آهنی که بیطار بدو آب بگشاید
از شکم چارپا / کسر میملهدر، علاج ایدن
کمسنه حیوانك فارندن صو چیقاردیغی آلت
حدید.

-ك-

الكبکبة: نگوسار کردن / کاف و موحد
گویا مکررا زلزله وزنده در، یوزی اوزره و باش
آشاغی ایلیمك ﴿فَكُبْكَبُوا فِيهَا﴾ کریمه سی بو
ماده دندر.

-ل-

الثعلبة: روباه ماده / مثلثه و مهمله ایلهدر،
دیشی دلكودر، مذکری ثعلباندر و جمعی
ثعالبدر که ابو هریره رضی الله عنه بیورر، شعر:

أَرَبُّ يَبُولِ الثُّعْلَبَانِ بِرَأْسِهِ

لقد ذلَّ مَنْ بَالَتْ عَلَيْهِ الثَّعَالِبُ^{۷۱۰}

و همایون نامه ده اولان دمنه دخی ثعلبدر که
سابقدر، ثعاله مرخمدر.

الثعلبة: کون / فارسیسنك نوننی تاء فوقیه یه قلب
ایله ترکیسی اولور، مزراق دمورینك آغاج
گیره جك محندن مستعاردر. / [۲۳۴و]

الحطلبة: شتافتن / تأخیر معجمه ایلهدر، سعی و
عجله ایلیمك، ترکیده ایومکدر.

الحطلبة: سست رفتن / تقدیم معجمه ایلهدر،
ضعف تأني ایله گتمك، سابقك ضدیدر.

الحزلبة: بریدن بشتاب / معجمه لرله در، تیز
کسمك، قطع سریع که ذبحده مستحبدر.

الحطلبة: بیهده بسیار گفتن / ثانی مهمله در،
لرؤمسز سوزی چوق سویلمك، کثرت هذایان و
اكتار مالایعنی گبی، فارسیده غنشیندن دینور.

الدعلبة: ماده اشتر زود رفتار / کسر ایلهدر،
تیز یورر دیشی دوه در، سرعتِ مروری اولان ناقه
دیمك.

الدعلبة: اشتر مرغ ماده / دوه قوشینك
دیشیسی مؤنث نعامه معناسنه که مذکری
ظلمدر.

^{۷۱۰} بیت غاوی بن ظالم السلمی یه نسبت ایدلمشدر، باقیکر:

لسان العرب، ج ۱، ص ۲۳۷.

الصَّعْبَةُ: میانِ تَریدِ برآوردن / مهمله‌لرله زلزله
وزنده‌در، تَریدك اورتِه یَرینی قالدِرمقِدر.

-ه-

المَوْهَبَةُ: گَوَآبِ در کوه / طاغده اولان صو،
مَصْلَغی منبعِ میاه گَی، بونك هاسنك فِتحی
شاذدر.

الهَبْهَبَةُ: خواندن بُزِ گَشَن تا گَشَنی کند / ها
ایله موحدَه‌نك گویا تکرارِیله‌در، ارککلگنی اجرا
ایلمك ایچون ارکك کچی پی چاغرمق، مصدری
مفعولنه مضاف ایلمش مع هذا داعیه‌نك فاعلیدر
و گَشَن ارکك گَچیدر، بُزِ لفظی زیاده اولور مگر
که گَشَن ایله مجزَد ارکك مراد اوله.

الهَبْهَبَةُ: درخشیدن گوراب / سرابك تَمَوَّجی
معناسنه که برق گَی گوستَرر، سراب آق و ایراق
یرلرده وقتِ زوالده اَیامِ حارّه‌ده پوصارق هوا صو
گَی گورینوب آنده تَحِیل اولنان شِعه‌امواج
دیمکدر.

-الخماسی-

آخری حرفِ با اولان کلماتك نوعِ اَوَلندن بشر
حرفلی کلمه‌لر که تقدیم مضاعفات ایله‌در.

الأَرْدَبُ: پیمانَه اهلِ شام و مصر / اَوَلنك کسر
ایله و مهمله‌لرله و آخرینك تشدیدِیله‌در، اول
بلده‌لرک بویك کیله‌سنك نامیدر، یگرمی درت
صاع تَرگَه‌پی حاویدر.

الرَّحْلَبَةُ: بد خویِ کردن / فتحله و
مهمله‌لرله‌در، خویسزلق ایلمك.

السَّقْلَبَةُ: افکندن / قاف ایله‌در،
/[م ۹۲ظ] براقمق، ترک گَی.

الطَّحْلَبَةُ: سبزه گرفتن آب / مهمله‌لرله
مصدردر، صوده یشللك پیدا اولمق که یُوضُون
طوتمقدَر، فارسیده چَغابه چَغَزابه یوصوندَر.

العَثْلَبَةُ: فرو خوردن / مثلته ایله‌در، یوتمق،
کندی حرفلری مشتمل اولدیغی بلع گَی.

العَسْلَبَةُ: بَزُور سِتَدن / تقدیم معجمه ایله‌در،
گوچله آلمق، الأخذُ الوَییل گَی.

اللَّبْلَبَةُ: مهربانی کردن / لام و موحدَه گویا
مکررلدر، محَبِّ إظهار و موَدَّت عرض
ایلمك.

المَدْلَبَةُ: چنارستان / چنار آغاجلری چوق
اولان یردر، ذُلبه ضمله چنار آغاجیدر.

-ن-

الأَرْنَبَةُ: سَرِ بَینی / برونك اوجی، رأسُ الأنف
معناسنه.

الأَرْنَبَةُ: [ن ۶۹ظ] خرگوشِ ماده / دیشی
طوشان، مذکری گچمشدر.

الدَّئِبَةُ: شپش خرد / کسر مهمله و شدَّ
ایله‌در، سَرگه تعبیر اولنان حیوان که صغیرُ
القُمَّلدر.

دیدکلیدر، کندی مالکی ایله بازار ایدوب
بهاسنی تدارک و دفع و آزاد اولور.

-ج-

الْمُنْتَجَب: برگزیده / نون و فوقیه ایله انتخابدن
اسم مفعولدر، معنی و وزنا مصطفی گبیدر که
أورُنْدُلْنَمَش دیمکدر.

-خ-

المنتخب: مثله / سابق وزن و معناسندهدر،
[م ۱۹۳و] انتقاد و اختیار اولنمش دیمکدر،
ثلاثی نُجْبَة خلاصه معناسندهدر.

المنتخب: بی خرد / عقلسز دیمکدر، لکن
قورقق معناسنی یازدیله، شدت خوف دخی
ضعف عقلنددر. [ر ۲۳۴ظ]

-ذ-

الْمُذْذَب: متردد میان دو کار / میم و ذالین و
میانلرنده موحده ایله صیغه مفعولدر، ایکی کارک
برینی ترجیح ایده میوب تردد و شک اوزره اولان
کمنسه که آیت کریمه دخی جمع سالمی
﴿مذذبین بین ذلك لا إلى هؤلاء ولا إلى هؤلاء﴾
نازل اولدی.

المُشْدَب: اسب دراز / معجمه ایله و شد ایله
تفعیلدن مفعولدر، اوزن آت، فرس طویل گی،
لکن مطلقا طویل باین معناسندهدر، حتی حلیه
شریفه ده أقصر من المُشْدَب وارد اولدی.

الهُزْب: مرد گران و سست / آغر و
گوشک کیشی، مخففا دخی سابقدر.

الْإِزْب: مرد کوتاه و زفت / تقدیم معجمه
ایلهدر، قصه و قالك کیشی، قصیر و غلیظ
گی.

العِرْزَب: سخت / مهمله لر و زای ایلهدر،
قاتی معناسنه، شدید و محکم گی و آخری
میم ایله عرزم دخی لغتدر.

الْقِرْشَب: مرد دراز پیر / قاف ایله
معجمه نك میاننده مهمله ایلهدر، طویل و
مسق و معتر کمنسهدر.

القِسْب: دراز سخت / مهمله بعده تحتیه
ایلهدر، اوزن و برك کیشی، طویل محکم گی،
مضاعفات بونده تمامدر.

-ب-

المُجَبَّب: اسب سپید زانو / جیم و موحده
ایله تجبیدن اسم مفعولدر که دیزلری آق
اولان آتدر، لکن تجیب تعلیم وزندهدر، اوک
آیاغنك سیکلی دیزلرینی و قیچ آیاغنك سیکلی
سیکیرلرینی گچمکدر.

-ت-

المُكَاتَب: بنده که خویشان را باز خرد /
مفاعله دن مفعول صیغه سیلهدر، کندینی
صاتون آلان قول که کتابته کسلمش

-ر-

المُحْتَطَب: هیزمدان / مادّه خطبدن إفتعالک
مفعولیدر، اودونلق، مُحْطَب دخی بو معناده
گچمشیدی.

المُشْطَب: شمشر که بر رویش چون راههای
باریک بود / معجمه و مهمله مشدده ایله مُجَوَّهر
وزندهدر، جوهردار قلج معناسنهدر.

-ع-

شَعْبَعَب: نام جایگاهی / ضم معجمه ایله و
مهمله و موحدهنک تکراریلهدر، بر معروف محلك
علمیدر.

المُرْعَب: پاره پاره کردن / مهملهلرله مُشْطَب
وزندهدر، پارچه پارچه اولان شیء، سِنَام مرْعَب گئی.

المُقْعَب: سُنْب دور اندر / قاف ایلهدر، اتاك
ایچنه چقور اولمش طرناغی که ظُفْر مُقْعَر
معناسنه.

المُكْعَب: جامه بُرد بِنِگار / نقشلی بُردن اولان
لباسدر و نقشلری مَرَّع اوله، فی الاصل برده
اولادِ عربك لباسلرندن چار گوشه بر کلیمدر،
مكْعَب درت گوشهلی کلیم معهود اولمق دخی
أحسن گورینور فتدبّر.^{۷۱۱}

-ق-

المُرْقَب: پوستی که از جانبِ سر کنند / مهمله
ایلهدر، رقبه مادهسندندر، اول دریدر که حیوانك
باشی و بونی طرفندن صویلمش اوله.

^{۷۱۱} کعبه تسمیهسی مربع الشكل اولمسیلهدر. «منه»

العَشْرَب: مردِ دلیر کارزار / مهمله و
معجمه نك فتحه لرلهدر، میدانِ معركةده
شجاعت صاحبی کمسنهدر.

المُدْرَب: تیغ تیز / معجمه ایله تذریدن
مفعولدر، سیفِ قاطع یعنی کسکین قِلج،
صارم گئی.

-ص-

العَصَبَصَب: غایت سختی / مهملهلرک
فتحه لرله و ثالثی موحدهدر، زیاده بَرَك و
محکم معناسنهدر.

المُحْصَب: آنجا که سنگ اندازند بحج /
مهملهلرله تحصییدن مفعولدر، عودتِ عرفاتده
رُفِی حِمار ایلدکلری محلدر.

المُعْصَب: نیازمند / حاجتلو کیشی محتاج
معناسنه.

-ط-

الشَّقْخَطَب: گوسفند بزرگ که چهار سُرُو
دارد / معجمه و قاف و مهملهلرله
عَصَبَصَب وزندهدر، درت بوینوزی اولان
بیوك قیون، بعض اهل لغت همان قرنِ کبیر
صاحبی اوله حتی شَقِّ خطبدن مرکب یعنی
اودن یارمسی گئی دیمکدن کنایهدر دیدیلر.

الهَقَبَقَب: سخت سخت / قاف و
موحده نك گویا تکرار یله عَصَبَصَب وزنده در،
قاتی و صیق نسنه.

-ك-

المُرْكَب: بنیاد / مهمله ایله در، مَرَكَب
وزنده در، اصل و اساس و تمل معناسنه که
کریم المَرَكَب عظیم النسب دیرلر.

المُرْكَب: چیزی درهم نشانده / بر نسنه یی
بر یره قومق و دیکمک و اوتورتمق، مثلاً قاش
قومش یوزک و دَمَرَن إلصاق اولنمش اوق گئی.

-ل-

المَشْخَلَب: مُهْرَه گریه / فتحله و
معجمه لرله در اُولکی ساکن و ماعدا
مفتوح در، ظاهر بودر که عین الحُرّه دیدکلری
قیمتلی طاشدر، آنک اصل صحیحی عین
الهَرْدَر، هاء هَوَز که کسریله و رانک شدیله در.

المُعْتَلَب: / [م ۹۳ظ] کاری که فراهم
نیاید / مهمله و مثلثه ایله مذبذب وزنده در،
ایلری گلمیان ایش و قائم و دائم اولمیان حال.

المُعْتَلَب: شکسته / قرلمش و ییقلمش
مُنْهَدَم و خراب و ویران اولمش نسنه.

المُعَلَب: نیزه سست / مهمله ایله مَرَكَب
وزنی اوزره در، گوشك اولان حَرَبه و مِرْزاق.

-ن-

المُحَنَّب: اسب کز پای / آياغی اگری

اولان آت، معَوَج القائمه گئی، لکن قیج مرتبه سنه
وارمیه؛ زیرا حَنَب حسنیاتدن معدوددر و
بعضیلری کز دست اوله یعنی اول حالت اوك
آیاقدله اوله دیدیلر.

المُعَنَّب: مرد دراز / رجل طویل معناسنه در.
المُعَنَّب: قَطْران سَتبر / قوی قَطْران، قَطْرانِ
غلیظ گئی. / [ر ۲۳۵و]

-ومنه مع الهاء-

لحوقی ها ایله اولان خماسی لفظلر دخی
خماسیاتدن معدودلدر.

الإزْدَبَة: كُنْكَ ناودان و جز / ضبطی بلا هاء
ذکرند گچمشدر، صو کُنْکی که بر طرینی میزاب
اوله و آنک امثالی که بیوک کریمد دخی دیدیلر.

الهَرْدَبَة: مرد کژان و سست / بو دخی سابقدر
و مخففا دخی مذکوردر.

الإزْدَبَة: كُلوخ کوب / تقدیم مهمله ایله سلفلری
ضبطی اوزره در، توقمق که خرسان دوکرلر.

المِرْزَبَة: مثلها / وزن سابقنک مهملی که و
معناده کذالك گزینه و مدقه و عمود و گرز و
لَحَتْ، ترکجه چومق. بو درت کلمه مضاعفدر.

-ا-

المُحَابَة: با کسی دوستی داشتن / حب
ماده سندن مفاعله وزنده محابیه ایکن إدغام
اولنمشدر، بر کمسنه ایله سويشمك و
دوستلشمق که "تَهَادَوْا تَحَابُوا" اثری بو ماده دندر.

المُسَابَّة: با کسی دشنام دادن / [ن ۷۰ و]

مهمله ایله سبّ ماده‌سندن وزن سابق اوزره‌در، بر کمسنه ایله سُوگُشْمَك که مشارکت اوزره‌در.

-ب-

المُعَبَّة: گوسفندی که روزی بدوشندش و

روزی نه / معجمه ایله غِبّ ماده‌سندن تفعیل بابنک مفعولیدر، بر گون صاغوب بر گون صاغمدقلری قیون.

-ت-

المُعَاتَبَة: با کسی عتاب کردن / واحد

ایچوندر، بر کمسنه‌یه عتاب ایلمک.

المُكَاتَبَة: بیکدیگر نامه بنشتن / بربرلینه

مکتوب یازمق، مقابله بالکتابه معناسنه.

المَكَاتَبَة: بنده را بدو باز فروختن / قُولی

کندینه صاتمق، بویله عبد مُکَاتَبَدِر که قریبا یازلدی، سبب تسمیه بو مقاوله‌سنی یازدرمسیدر بعد التوثیق بهاسنی تدارکه مباشرت ایدر.

المُكْتَبَة: آستری که بر فرجش حلقه در

افکنند / تفعیلدن مفعولدر، فرجنک ایکی طرفنی حلقه ایله جمع ایلدکلری دیشی قاتردر، مذکری یوقدر، سودی ایچون ربط الثدی معناسنه دخی گلور.

-ث-

المُؤَاثَبَة: با کسی جنگ جُستن / مثلثه ایله

مفاعله وزنده‌در، بر کیشی ایله جنگ استیوب بربرینه صچراشتمق.

-ج-

المُصَاخَبَة: با کسی صحبت کردن / مهمله ایله

معروف لفظدر، ایکی کمسنه بربريله سویلشتمک، وزن و معناده مکالمه و محادثه گبی.

-خ-

المُصَاخَبَة: بخشم با کسی بانگ کردن /

غضبله بر کمسنه‌یه خَیْقَرَمَق و چاغرشمق.

-ذ-

المُجَادَبَة: بکوشیدن در کشیدن چیزی /

جیمله جذبدندر، بر نسنه‌یی چکشدرمک یعنی چکمگه سعی ایلمک.

-ر-

المُؤَاثَبَة: با کسی دستان آوردن / ادب

ماده‌سندن همزه ایله‌در، بر کمسنه ایله حکایه سویلشتمک.

المُحَارَبَة: با کسی رزم کردن / حربدندر، بر

کس ایله جنگ ایلمک، مشارکت اوزره‌در.

المُشَارَبَة: با کسی شراب خوردن / شربدندر،

بر شخص ایله باده ایچمک.

المُضَرَّبَةُ: حَیْف / معجمه ایله تفعلدن
مفعولدر، دوشمه‌در لکن اشلنمش سجاده
معناسنه غالبدر.

المُضَارَبَةُ: با کسی شمشیر زدن / بر کمسنه
ایله قلع اورشتمق.

المضاربة: با کسی پیمان مضاربه کردن /
بر کمسنه ایله عهدلشمک / [م ۱۹۴] یعنی
تجارت ایچون بر مقدار مال ویرب فائده‌سنده
شریک اولمق.

المُقَارَبَةُ: نزدیکی نمودن / قاف ایله
قُربنددر، یقینلک اظهار ایلمک.

المقاربة: نزدیکی شدن بکسی / بر
کمسنه یه یقین اولمق، قریبت پیدا ایلمک.

-ز-

العَشْوَرَةُ: نیزه سخت / مهمله و معجمه‌نک
فتح‌لریله غضنفر وزنده‌در، غایت برک
مزراق، رُوح قوی گبی.

-س-

المُحَاسَبَةُ: با کسی شمار کردن /
مهمله‌لرله‌در، بر کمسنه ایله حساب گورمک.

المُنَاسَبَةُ: با کسی خویشی داشتن / نون
ایله‌در، بر کمسنه یه کندینی نسبت ایلمک.

[ر ۲۳ ظ] -ص-

المُنَاصَبَةُ: با کسی دشمنی آشکار کردن / نون
ایله‌در، بر کمسنه ایله خصومت و غوغا پیدا
ایلمک.

-ض-

المُغَاصَبَةُ: با کسی خشم گرفتن / بر کیشی یه
غضب ایلمک.

المغاصبة: ننگ داشتن / رغم ایلمک یعنی
گورلک دیدکلریدر ﴿إِذْ ذَهَبَ مَغَاضِبًا﴾ مراغما
ایله تفسیر اولندی.

-ط-

المُخَاطَبَةُ: با کسی گفتن / بر کمسنه یه خطاب
ایلمک، خطبه ماده‌سندندر که رُو بَرُو اولور.

-ظ-

المُؤَاظَبَةُ: بر کاری ایستادن / بر ایستک اوزرینه
اولمق، وزن و معناده مداومت گبیدر.

-ع-

المُدَاعَبَةُ: با کسی بازی کردن / مهمله ایله‌در،
بر کمسنه ایله اویناشتمق.

المُلاعِبَةُ: مثلها / وزن و معناده آکا مماثلدر که
"المؤمنُ دَعَبٌ لَعِبٌ" حدیثنده بو ایکی ماده جمع
اولمشدر که اسلامده إنقباض و تعبس یوقدر،
مؤمن گولر اوینار کشاده مشرب خفیف الروح
اولور دیمکدر، زیرا دینمزده غلظت یوقدر
بیورلدی.

المُكَاعِبَةُ: شتالنگ بازیدن / آشق دیدکلی
کموک ایله بر قاچ کمسنه جمعیتله اویناشق.

-ق-

المُرَاقِبَةُ: از کسی ترسیدن / مهمله ایله در،
بر کیشیدن خوف ایلمک یعنی آنی رقیب
بیلمک.

المِرَاقِبَةُ: کسی را چشم داشتن / بر
شخصی گوزتمک و احوالنده دقتله ایمان
قیلمق.

المِرَاقِبَةُ: کوشیدن / دورشمق و چالشمق که
صوفی سیر و سلوکنده سعی و مداومت
ایلمک.

المُصَاقِبَةُ: با کسی نزدیک نمودن / وزن و
معناده مقاربه گبیدر.

المُعَاقِبَةُ: شکنجه کردن / عقوبت ایلمک
یعنی محنت چکدرمک.

المُعَاقِبَةُ: از پس کسی درآمدن / بر
کمسنه نك عقبنده گلمک، تعاقب گبی.

المُعَاقِبَةُ: غنیمت یافتن / غنیمت بولمق
﴿فعاقبتهم﴾ کریمه سی فغنتم ایله مفسردر.

-ک-

المُؤَاكِبَةُ: با کسی در موکب او رفتن / بر
کمسنه نك جماعتی ایله بیله گتمک و آنلرله
موکبه معا رکوب و نزولدر.

المُواكِبَةُ: فراخ رفتن اشتر / دوه بول بول گتمک
یعنی موکبدن آیرلیوب استدیگی گبی یوریمک.

-ل-

المُطَالِبَةُ: چیزی از کسی در خواستن / مهمله
ایله در، بر شخصدن بر نسنه پی استمک، طلب
گبی.

المُغَالِبَةُ: بر کسی غلبه کردن / معجمه ایله در،
بر کیشی یه غالب اولمق، تغلب گبی.

-ن-

المُجَانِبَةُ: بیک سوشدن / جیمله در، قاچمق و
چکنمک و یان ویرمک.

-ه-

المُنَاهِبَةُ: با کسی عارت کردن / نون ایله نخب
ماده سندندر، قاپشقمق و مال غنیمتی آخذده
تقدم ایلمکده سرعت و عجله ایلمک.

-و-

المُجَاوِبَةُ: کسی را جواب دادن / جیمله در، بر
سائله جواب ویرمک.

المُنَاوِبَةُ: بجای یکدیگر ایستادن / نونله نوبت
ماده سندندر، برینک یرینه آخری طورمق.

-ی-

المُطَايِبَةُ: با کسی خوشطبعی کردن / مهمله
ایله در، بر ذاتی تطیب و خاطرینی تلطیف
ایلمک.

المُعَايَنَة: از یکدیگر غائب شدن / معجمه ایله در، بربرندن غائب اولوب گورغمک.

-الکني وغيرها-

نوعِ اُولَک آخرنده اولان کنی و کنایات.

أبو العَجَب: کنیتِ زمانه / جیمه تقدیم مهمله ایله و فتحه لرله در، دَهْرک و عالمک کنیه سیدر، زمان [م ۱۹۴ظ] زمان عجائب و وقت وقت غرائب ظهور ایلدیگی جهتدن تکنیه قیلندی.

أبو الصَّخَب: کنیت نای / تأخیر معجمه ایله و تحریک ایله در، إسکان دخی لغتدر، سازِ معروفک کنیه سیدر، فی الأصل صخب فریاد و فغان معناسنه در که استماعی سالکک جانبِ حق تعالی یه تقرّبی إخطار ایدوب عدمِ إصطبار ایله سلبِ إختیار و بالإضطرار فریاد و آئینه درکار اولور.

أُمُّ جُنْدَب: بیدادی / ضم جیم و سکون نونله و مهمله ایله در، ظلم معناسنه در.

أُمُّ جُنْدَب: سختی زمانه / داهیه اسماسندندر که فلگک اَکداری و عوارضی معناسنه در و جُنْدَب چکرگه نَک اسمیدر که او دخی اَکدارِ زمانه دندر.

دَاءُ الثَّغْلَب: علتِ موی ریختنِ سر / ثعلب دِلکودر که ذکرِ گچمشدر، آکا نسبت

اولنان علت که باشند قیل جمله دوکلمکدر.^{۷۱۲}

أبو الجَلَب: کنیتِ شطرنج / فتح جیمله در، شطرنج نامِ لُعبِ معروفک کنیه سیدر، پیاده لری جلبه سعی اولندیغی ایچون ویا نَطْعی میشین اولدیغیچون ویا سبب فُحش اولغله إطلاق اولنمشدر، شطرنج بالاده تفصیل اولنمشدر. [و ۲۳۶]

ذوات المِخْلَب: مرغانِ شکاری و دَدگان / کسر ایله و معجمه ایله طرنق که محلنده یازلمشدر، ذوات ذاتک جمعیدر، ذات ذونک مؤنثیدر صاحب معناسنه، پس ذوات المِخْلَب طرنق صاحب لریدر اوچان قاچان حیواناتک یرتجیلیدر.

لسانُ مِخْلَب: زبانِ برّان / کسیمی دیل یعنی فصل و مذمّت و غیبه معناد اولمقدن کنایتدر که گویا یرتجیدر.

رجلُ جَانَب: مرد کوتاه / جیم و همزه و نون ایله جعفر وزنده در، قصیر القامه کمسنه در.

أبو هَب: نام کافر یست / فتحه لرله، کفری سورّه مستقلّه ایله ثابت اولان کافر در که اسمی عبد العزّی بن عبد المطلبدر، أعمام حضرتدن قرآن [ن ۷۰ظ] کریمده بوندن غیری کنیه ایله مذکور کمسنه یوقدر، حسنندن ناشی تکنیه سی حکمتِ خفیّه حق تعالی در که منزله اُخروییه سی

^{۷۱۲} اگر بعضا دوکلورسه داء الحیّه دیرلر. «منه».

نار اولمسندن کنایت اولمشدر، صورتِ معناده
حَوْلِي اولوب شاشی ایدی، أبو، أبا، أبي لهب
دخی جائزدر، بو مبتدا اولمغله رفعی مختاردر.

-ومنه مع الهاء-

يعني کنی و کنایتدن اولوب لکن آخرلرینه
هاء لاحق اولنلدر.

جابر بن حَبَّة: کنیتِ نان / جابر جیم و
موحده و مهمله ایله و حَبَّ مهمله و موحده
ایلهدر، اتمکدن کنایتدر، خبز گبی و أبو جابر
ایله ابن حَبَّه دخی باشقه باشقه کنیه خبزدر.

رجلٌ سُبَّةٌ: مردی که مردمان را دشنام دهد
/ مهمله و موحده ایله هُمَزه و لُمَزه وزنندهدر،
خلقه سوگمک عادتِ اولان کیشی یه دیرلر.

رجلٌ لُعبَةٌ: مردی که بازی بسیار کند /
مهمله ایله وزن سابق اوزرهدر، چوق اوین
بیلن کمسنهدر.

رجلٌ طُبَّةٌ: مردی که کارها جوید / مهمله
ایله وزن سالف اوزرهدر که ایش گورمگه
حریص اوله.

-نوع دَوَم-

-الثنائيات مع الهاء-

آخرلری حرف الباء اولان ألفاظک ایکینجی
نوعندن ایکیشر حرفیلردن هاسز لفظ
اولمغله مع الهای اِیراد ایلدی، ایکنجی

نوعده قاعده ترتیب آخرینک ماقبلی مضموم
اولمقدر پس تقييد لفظي یه حاجت یوقدر.

الثَّبة: گروه مردم / مثلثه و موحده ایلهدر،
تاسی و اودن بدلدر، إجابہ و إثابه کلمه لرنده
اولدیغی گبی جمعیت و جماعت معناسنهدر.

الثَّبة: میانِ حوض / حوضک اورتہ سنه دخی
صو جمع اولدیغی ایچون دیرلر تَجْمَع معناسنه.

الحَبَّة: نباتی / معجمه ایلهدر، بر اوتلقدر، اولنده
فتح و کسر دخی جائزدر لکن بو محلده ضمه
لازمدر، بستان افروز و چکْدَم و لسان ثور و
اوزلک سپید گبی و سموز اوت دخی دیمشلدر.

الطُّبَّة: تیزتای شمشیر / معجمه ایلهدر، طرف
معناسنهدر، طُبَّةُ السیف / [۱۹۵م] دینورسه
قلجک طرفی البته طرفِ مطلوبیدر که کسکین
یریدر.

-الثلاثي-

نوعِ ثانیدن اوچر حرفلی اولان کلمات و اولّا
مضاعفات.

الجَبَّ: چاه / جیملهدر، قیو که یری دلوب صو
جمع ایدوب إنتفاع اولنور، اسملری چوقدر زَعْرَبه
گبی.

الجَبَّ: اشتزانِ کوهان بریده / اورگجی کسلمش
دولهلر، مفردی أَجَبْدَر.

الحَبَّ: دوستی / مهمله ایلهدر، دوستلق، محبت
گبی که مذکوردر، بغض مقابلیدر.

الحب: حُم / کُوب، فَخَار گبی.

الحب: سه پایه که حُم برو نهند / کوب آلتنه
قودقلری سپا ذکر حال طریقیله در.

الدب: خُرس / مهمله ایله، آیو دیدکلری
حیواندر.

الرَب: معروف / مهمله ایله در، قُوئو طَلا که
پرورده دیرلر سوزلر، شیء ماکولدر.

الرَب: قطران / معروفدر، معتب دخی
اسماسندن یازلدی.

رُب: چند / حرف جردر تکثیر ایچوندر،
رُب رجل رأیتُ معناسی چوق کمسنه گوردم
دیمکدر، چوقلق رب نك معناسیدر، نکره دن
غیره داخل اولماز، تخفیف و آخرینه تا حقوقی
ویا دخول فعله توسّل ایچون ما لصوقی و ها
ایله دخی مستعملدر، ربّ رجل و رُبما یوّد و
رُبّه گبی.

الرَب: قضیب مردم / معجمه ایله در، ذال
ثخذ دخی لغتدر، آلتدر که ارکک دیشیدن
آنکله ممتاز اولور، دَگر و آئر و قضیب دخی
عرییدر، فارسیده کیر دخی دیرلر، ایکسنی
جمع ایدوب شاعر دیمش **شعر:**

قولوا لمن تهوي السحاق وقد

حرّمه الله فما فيه خير

أخطأت يا كاملة الحسن إذ

أقمت إسحاق مقام زبیر^{۷۱۳}

الرَب: مردمان بسیار / چوق کیشی و مطلقا
چوق معناسنه گلور.

الرَب: ریش بلغت یمن / یمن لساننده صاقلدر
که قیللری چوق اولمقدن کنایه در.

الصُب: ماران سیاه / مهمله ایله، قاره ییلانلر،
جنسدر واحدی تا ایله در.

القَب: اسبان باریک میان و جز / قاف ایله در،
اورته سی اینجه آت و غیری هرته اولورسه.

الکَب: درختی / بر نوع آغاجدر، نوع اولده
فتحله مذکوردر. / [ر۲۳۶ظ]

اللَب: خرد / عقل که ترکجه اوصدر، ﴿أولو
الالباب﴾ ذوي العقول دیمکدر.

اللَب: مغز / اوز که بر نسنه نك ایچی، لُب
بادام گبی، خلاصه سی و ایلگی معناسنه در.
بونده مضاعفات تمامدر.

-ت-

الکُتب: کتابها / ضمه لرله در، کتابک جمعیدر که
فارسیده ألف و ها ایله جمع قلینور.

-ث-

الکُتب: توده های ریگ / مثلثه ایله جمعدر،
مفردی کثیدر، قومدن یغئلر و دپه جکلر.

^{۷۱۳} دیوان ابن الوردی، زین الدین الوردی، ص ۴۷۲.

-ج-

الدُّرْبُ: کُوبِها / مهمله ایلهدر، سمتلر و جانبلر،

وزن و معناده طرق یعنی یوللردر.

السُّرْبُ: آبهای روان / آقن صولر، / [م ۱۹۵ظ]

مفردی سَرَبدر که گچمشدر.

العُرْبُ: زنانِ شوی دست / زوجنه محبت ایدن

عورتلر که لفظ کریمدر، مفردی عروب در.

الْقُرْبُ: نیامهای شمشیر / قاف ایله قرابک

جمعیدر، قلع قنلری.

-س-

العُسْبُ: استخوانهای دنبال / مهمله ایلهدر،

قویق کموکلری، عظام الذنب و قیل مَنَائِثُهُ،

عصص دخی دینور.

العسبُ: بالاهای شاخ خرمابن / خرما

آغاجنک دالترینک اوجلری.

-ش-

الحُشْبُ: چوبها / معجمه ایلهدر، خشبةنک

جمعیدر، آغاجلر.

القُشْبُ: جامهای نو / قاف ایلهدر، یَکِی

گَیْسِیلر که مفردی جدید وزندهدر، لکن مفردی

بیاننده أصداددن اولدیغک تصریح ایلدی که

جدید و عتیقه إطلاق اولنور.

-ص-

الشُّصْبُ: گوسفند پوست کنده / معجمه

ایلهدر، توکی یولنمش قیون.

الحُجْبُ: پردها / مهمله ایلهدر، پردهلر که

مفردی حجابدر، مولانا جامی:

در رفعِ حُجْبِ کُوش نه در جمع کُتُب

کز جمع کُتُب نمیشود رفع حُجْب

در طَيِّ کتب کجا بود نشأه حبّ

طَيِّ کن همه را فَعَدُ إلى الله و تُبّ

اللُّجْبُ: بانگهای لشکر / عسکرک

سسلری، نوع اولده مذکوردر.

-ح-

السُّحْبُ: ابرها که خویشتن همی کشند /

مهمله ایلهدر، کندینی چکوب گیدن بولتدر،

مفردی سحابدر.

-خ-

السُّحْبُ: گردن بندها / قِلادهلر که گردانیه

دیرلر، مفردی سِخاب گلور لکن جوهر

مقوله سندن اولمیه دیدیلر مثلاً مسک و عود و

عنبر گِی اشیادن ترتیب اوله.

-ر-

الثُّرْبُ: رود بارها / فوقیه ایلهدر، ایرمقلر،

أَنْهَار گِی.

الجُرْبُ: انبائها / جیملهدر، طغارجقلر که

ظروف نوعندندر، مفردی جِرَاب در.

النَّصْبُ: بَهْرَهَا / نونلهدر، نصیبك جمعیدر، پایلر و حصّه‌لر.

النصب: هرچه بپای کنند بسوی پرستش / دیکلوب عبادت اولنان هرنه اولورسه.

-ض-

القَضْبُ: جمع القَضِيب / قاف ايلهدر، مفردی اولان قَضِيب زُبْ سابق معناسنه و محلنده دخی گلور.

-ط-

الشُّطْبُ: راههای باریك بر روی شمشیر / معجمه ايلهدر، قَلْجَك یوزنده اولان خُرده یوللر، نوع اولده مذکوردر.

العُطْبُ: حراقهای آتش / مهمله ايلهدر، بزدن یاقدقلری قاؤلر.

-ع-

الرُّعْبُ: ترسها / خوفلر یعنی قورخولر.

-ق-

الحُّقْبُ: روزگار / عمر دنیادن بر مقدار زمان، دهر گبی که مفردی حَقْبَه ییللردر.

الحُّقْبُ: هشتاد سال / سکسان ییله دیلر که جمعی أحقاب و کندی دخی لفظ قرآنیدر.

الشُّقْبُ: مُغَاكها در کوه / معجمه ايلهدر، طاغده اولان یارقلر که انسان و حیوان إختفا ایدوب و بعضی‌سندن آخر جانبه فُرْجَه بولور.

العُقْبُ: بقیّت از ماه / مهمله ايلهدر، آيک گَلْجَك طرفی قلیل و گَرَك کثیر اولسون.

العقب: سر انجام / ایشك صوکی، آخر کار گبی که عقبای مقصوره‌ده یازلدی.

النُّقْبُ: روی بندها / نونلهدر، مفردی اولان نقاب معروفدر، سُتْرَه وجه معناسنه‌در.

-ك-

الرُّكْبُ: رُكابها / مهمله ايلهدر، اُوزَنگُولر که حیوانه راکب اولان کیشی آياغنی آکا باصر، مفردی رُكاب دخی گلور.

الركب: مرزهای رَز / اوزم آصمه‌لری، مفردی رُكِب گلسه گرکدر.

-ل-

الحُلْبُ: چارپایان دوشا / صاعمال حیوانلر دوه، قیون، صغیر، کچی گبی.

الحُلْبُ: لیف / معجمه ايلهدر، معروف شیدر که آندن ایپ دخی بوکرلر، خرما لیفی از جمله / [ن ۷۱ و] آغاجنك اینجه قابوغندندر و سلیب دخی گلور.

السُّلْبُ: اشتراکی که بچه افکنده باشند / مهمله ايلهدر، کوشگنی وقتندن اوّل دوشرن دوه‌لر.

السلب: جامه‌های سیاه / قاره گیس، لباسِ
أسود گئی.

السلب: درختهای بی بَلْگ / ابتدا پیراغی
اولمیان آغا جلدر که چچک آچار بعده پیراق
ویرر بادام گئی ارغوان گئی.

السلب: نیزهای دراز / اوزون مزارقلر، رماح
طویله گئی. / [۲۳۷و]

العُلب: گاو دوشها / یایقلر که سوددن یاغ
چیقاردقلری ظرفلدر، نوع اؤلده دخی
مذکوردر.

الْقُلب: چاهها / قاف ایلهدر، قیولر که نوع
اؤلده دخی سابقدر.

-ن-

الجُنْب: جنابت رسیده / جیم ایلهدر، غسل
واجب اولان هر کیم اولورسه و نه سبيله
اولورسه اولسون.

الجنب: غریب / بلادِ بعیدهده مسافر، جانب
گئی.

الجنب: بیگانه / خلافِ جنسدر، حتی الجار
الجنب ییانجی طائفه‌دن اولان قوکشیلدر.

الجنب: جماع کرده / مجامعت / [۱۹۶م]
ایدن کیشی، رجل مُجامع گئی.

الجنب: دوری / اوزاقلق، اجنبی بو معنایه
دخی اولور.

الدُّنْب: بَهْرها / نصییلر، مفردی فتحله دُئوئدر.

الطُّنْب: طُنابهای خیمه / چادر ایپلری که تَنَف
دیوب غلطنی سویلرلر.

-ه-

الأُهْب: پوستها / دریلر که دباغت اولنماش
اوله، مفردی إهابدر.

الشُّهْب: ستارگان روشن / معجمه ایلهدر،
ضیادار یلدزلر، مفردی شهابدر.

الشهب: اَخْگَرهای آتش / اود کوزلری یعنی
آتشیاره‌لر، جمرات گئی.

-ومنه مع الهاء-

بو نوعدن آخری هالی اولنلر دخی مضاعفاتی
مقدم مذکورلدر.

الحَبَّة: جبه / ضم جیم ایلهدر، معروف لباسدر
که بلاکَم و قصیر الذیلدر.

الحبة: جای نیزه از سنان / کوندر دمورینک
قوغه‌سی که آجاج آکا گیرر.

الحبة: پیوندِ لنگِ چارپای / حیوانک بالدرینه
اوریلان پایوئند که قیج آیاغندن بر اوبی قازغه
باغلنور.

الحبة: ثفل انگور / مهمله ایلهدر، اوزم چیره‌سی
چوکک که دُرْدی و ترکجه طُورطیدر.

الحبة: گوآب / معجمه ایلهدر، صو جمع اولنان
چقور.

الدُّبَّة: خِرس ماده / مهمله ايله در، ديشی
آيو، مذکری يازلشدر، سَبَندى گي.

الدبة: راه / يول طريق گي.

الرُّبَّة: گروه مردم / طائفة رجال معناسنه و
مطلقا طائفه در كه رُبَّة من اليل ديرلر.

السُّبَّة: گون / نوع اولده بسط گونا گون
يازلدى.

الصُّبَّة: پاره شراب در مَشك و جز / قربه
شرايك ويا آبك امثالنك بقيه سى.

الصبة: گله اسب و گوسفند / آت و قيون
سوري سى، سائرينه دخى دينور دوه صغير و
كچى گي.

الصبة: از بيست تا سى اشتر / يگرميدن
اوتوز عدده دك دوه سوري سى.

الصبة: از ده بُز تا چهل / اوندن قرقه دك
كچى سوري سى.

الغُبَّة: تنگي عيش / معجمه ايله در،
گچنمكده زحمتي اولق ضيق معاش گي،
طاوشانجل ياوريسى معناسنه دخى گلور فَرخ
العُقاب گي.

القُبَّة: گنبد / قاف ايله در، بناسى مدور
اولان سقف.

القبة: خرگاه / گچه و بَرَدَن اولان او كه دريم
او و تورلق ديدكلرى بيت تركمانى.

الكُبَّة: گروهى مردم / طائفة رجال، رُبَّة سابق
گبيدر.

الكُبَّة: گروهه ريسمان / ايلك صاردقلى يومق
كه دُجامه و عصيب و جَرَوُهق دخى دينور.

كُتْبَةُ الشتاء: سختى شتاء / قيش صوغنك
شدتيدر. بونده مضاعفلر تمامدر.

-ل-

الحُلْبَة: حلبه / مهمله ايله در، بوى اوتى كه
تخمى معروفدر، ويا صارمشق ويا آيِرُقدر.

/ [ر۲۳۷ظ] - الرباعي -

ألفاظي حرف البانك ايكنجى نوعندن درت
حرفلى اولان ألفاظى كه اوچى مضاعف مدغمدر
غيرى ماعدا فك ايله در.

الظُّرْب: مرد کوتاه و قَرَبه / تقديم معجمه
ايله در، عُتْلَ وزننده در، قصه و سموز كمسنه قصير
لحيم گي.

الحُظْب: سَتبر / تأخير معجمه ايله در، قالك و
يوغك غليظ گي، نوع اولده دخى مذکوردر.

الأَلْب: خَردها / عقللر كه مفردى لُبْ مذکور
تركي سى اولان اَص ايله بر وزننده در.

-ب-

الحَلْب: ميوه نباتي / مهمله ايله سنبل وزننده در،
بر اوتك ميوه سيدر.

الدُّعْبُ: میوه درختی / مهمله‌لرله‌در، بر آغاجك میوه‌سیدر.

-ت-

الْحُنْتُبُ: آنکه بگذازد ختنه‌کننده زن / سنتجی خاتون بعد الحتان ترك ایلدیگی لحمه فرجیه که نوع اولده دخی مذکوردر.

-ج-

الجُبْجُبُ: خشك از همه چیزی / جیمله موحدہ گویا تکراریلہ‌در، هر شئك قوریسی حتی تججب باصدرمه یایمغه دیرلر.

-د-

الجُحْدُبُ: مَلَخ سبزِ درازپای / جیمك عقی معجمه‌در، آیاغی اوزن یشیل چکرگه، نوع اولده دخی گچمشدر.

الجُنْدُبُ: ملخ نَر / [م ۱۹۶ظ] نون ایلہ‌در، ارکک چکرگه که نوع اولده دخی مذکوردر.

الْحَنْدُبُ: مردِ بدخو / معجمه ایلہ‌در، کوتو خویلی کمسنه، شخص سیّء الخلق گبی.

الشُّخْدُبُ: جانوری / معجمه‌لرله‌در، بر جانور.

-ر-

الْأَجْرُبُ: گره‌ای تن / فتحله و جیم ایلہ جَرَب لفظنك جمع قلتیدر که وجودده پیدا اولان اویوز دیدکلری چبانلر که نوع اولده دخی مذکوردر.

الْأَسْرُبُ: ارزیز / مهمله ایلہ سنبل وزنده‌در،

قورشوندر که ارزیز سیاه یعنی قاره قلاى دیرلر، حتی أُسْرَب معناسنده آنك لفظی حرف کافده ارزیز سیاه دیو شرح اولنسه گرکدر، هندیجه سیا دیرلر، فلزاتِ تسعه سابقا طلا لفظنده تفصیل اولمشدر.^{۷۱۴}

الْأَضْرُبُ: جمع الضرب / معجمه ایلہ‌در، قسم و نوع معناسنه اولان ضربك جمع قلتیدر بر قاچ بلوك معناسنه.

الْخُطْرُبُ: چیزی گفتن که نباشد / ضم معجمه ایلہ و مهمله ایلہ‌در، وقوعی و وجودی اولمیان نسنه‌ی لسانه گتورمك مثلا بش باشلی آلتی آیاقلی انسان گوردم دیمك.

الْقُطْرُبُ: غول نَر / قاف ایلہ سنبل وزنده‌در، جَنَك ارکگین و واو ایلہ دخی قطروب گلور.

الْقَطْرُبُ: سگ کوچك / کوچك کویك که ماصتی و فنو گبی، نزهة الافکارده عربیده ثَمَمَّ اسمیدر دیمشدر، فارسیده شَلَلْ گوش نامیدر دیو لهجده لسانه گتورمشدر.

الْقَطْرَبُ: جانوری / بر قوش ویا بوجکدر که صباحه دك اویوماز جولان ایدر.

^{۷۱۴} و مطلقا ارزیز ینه مصنف عندنده قلایددر که محلنده رصاصی آنکله تفسیر ایدر، اسقاط الفله سرب دخی لغتدر رزیز گبی، هفت گنجینه‌دندر که آلتون، گمش، دمور، باقر، قلائی، قورشون، برنج یدیدر که معادنِ سبعة دیرلر، جیوه و توج دخی ضم اولنوب فلزات تسعه اولور بعضیلری برنج ویا توج بدلی صرجه‌ی ایراد ایلدیلر، و نیجه‌لر برنج ایلہ جیوه بدلی توج ایلہ صرجه‌ی یازدیلر؛ زیرا توج آلتونك حکیدر. «منه»

القطرب: دیوانگی تیز / جنون شدید که شرعه مُطَبِّق دیدکلریدر.

-ش-

الجُعْشُب: مرد دراز زفت / جیم و مهمله ایله در، طویل و عریض کمسنه، جُعْشُم دخی لغتدر که محلنده گلور.

الحُرْشُب: سخت جانی / مهمله ایله در، قاتی جفاکار کمسنه لکن خسته ضعیف اولوب چبانلر پیدا ایلمک دیو یازدیلر.

-ض-

التَنْصُب: درخت چوب تیر / فوقیه زائده و نون و معجمه ایله و بابِ اَوَّلْک مضارعی تنصر صیغه سیله قریبا ها ایله دخی گلور، اوق چبقلرینک آغاجیدر که ترکجه قاین آغاجی دیرلر خدنک گی.

-ظ-

الحَنْظُب: مَلَخ نَر / مهمله و نون ایله ارکک چکرکه که وزن و معناده جُنْدُب سابق گبیدر.

الْعَنْظُب: مثله / مهمله ایله وزن و معناده سابقنک عَدِیلیدر. / [ر۲۳۸و]

-ع-

الکُثُوب: فرج زن / مثلثه ایله سنبل وزننده در، خاتون کیشینک اود یری که گُس دخی دینور معربدر، نوع اَوَّلده قلب ایله کَعْثَب لفظی دخی یازلدی.

-ق-

الأَعْقَب: عقابان / مهمله ایله در، عُقَابْک جمع قلتیدر طوشانجللر معناسنه در، فارسیده جمعی اَلْف و نون ایله در.

الشُّنْقَب: مرغی / معجمه و نون ایله سنبل وزننده در، بر قوشدر.

-ل-

الأَكْلَب: سگان / کوپکلدر، کلبک جمع قلتیدر اَعْقَب گی.

الشُّسْلَب: سخت قوی / تقدیم معجمه ایله سنبل وزنی اوزره در، قاتی و متین معناسنه عصلب سابق گی.

الطُّخْلَب: سیزی که بر سر آب بود / مهمله لرله در، یوسون معناسنه در، نوع اَوَّلده دخی مذکوردر.

العُصْلَب: مرد دراز آشفته و سخت / مهمله لرله، طویل بی عقل و متین اولان کیشی، نوع اَوَّلده / [ن۷۱ظ] دخی مذکوردر.

القُصْلَب: مثله / قاف ایله در، سابقنک وزن و معناده عدیلیدر.

-ن-

الشُّغْنَب: / [م۱۹۷و] بلندترین شاخ / معجمه لرله در، آغاجک یوکسک دالی که جمله شاخلردن بالاتر اوله.

-و-

الأَثُوب: جامها / مثلثه ایله ثوب کلمه سنک

أَكْلُب وزننده جمع قلتیدر، اون عدددن ناقص لباس دیمکدر.

الْأَذُوبُ: **گرگان** / معجمه ایله ذیب لفظنک وزن سابق اوزره جمع قلتی که عدد مذکوردر آز قوردلر.

-ومنه مع الهاء-

رباعیدت اولوب ها لاحق اولان ألفاظدر که ایکی عدد مضاعفی واردر .

الْغَضَبَةُ: **مردی که خشم زود گیرد** / معجمه لرله عُثْلَه وزنندهدر، تیز طاریلان کمسنه، سریع الغضب گئی.

الْكَلْبَةُ: **سختی زمانه** / شدت دهر، کدر دوران، لکن مطلقا شدت معناسنهدر.

-ج-

الْجُبْجُبَةُ: **پیه کداخته** / جیم و موحدنک گویا تکراریله سنبله وزنندهدر، ارگین یاغ بعضیلر دیدیلر که شگنبه یعنی یاغ قودقلری دَبَه که دال ایله ذکر اولنمشدر، حال و محال طریقیله برنده حقیقت و برنده مجاز اولور.

الجُبْجُبَةُ: **زنبیل چرمین** / میشین زنبیل که عربستانده طپراق طاشلر و جبجیه میشین اولنمش زنبیلدر دیدیلر.

الجُبْجُبَةُ: **سبوی بزرگ** / بیوک دستی که یاغ قورلر، جرّه دخی دیرلر.

-د-

الْعُنْدَبَةُ: **گوشت بُن زبان** / معجمه و نون ایلهدر، دِيلِك دِيْبُ آتِي.

الْمَأْدُبَةُ: **مهمانی** / فتح میم و سکون همزه ایلهدر، مسافرلک یعنی مسافر ایچون حاضر اولان طعام که نوع اولده دخی مذکوردر.

-ر-

الْمَسْرُوبَةُ: **موی سینه تا بناف** / مهمله ایلهدر، گوگسده گوپگه دك اولان قیلدر که حلیه شریفه حدیثنده "دقیق المسربة" واقع اولمشدر.

الْمَشْرُوبَةُ: **ستون بام** / معجمه ایله، مَقْصُص که نوع اولده دخی مذکوردر.

المشربة: **صفه خانه بالاین** / قصر فوقانی، بو دخی نوع سابقده مسطوردر.

-ز-

الْحَبِزَةُ: **گونه از خوردنیهای عرب** / معجمه و تحتیه ایلهدر، دیار عرب مأكولاتندن بر طعامدر.

-ض-

التَنْصُوبَةُ: **درختی کوچک که خار دارد** / فوقیه و نون ایلهدر، دیکنی قصیر القامه آغاجلردر، هاسز تنضب قریبا اوق آغاجلری دیو یازمشدق.

الْحَنْطُوبَةُ: **زن فربه** / معجمه و نون ایله سنبل وزننده مُلَحَّمَه خاتون.

-ط-

الْحَنْطُوبَةُ: **جانوری** / مهمله و نون ایله بر

جانوردر، نوع اولده دخی مذکوردر.

الشُّنْطُبة: اسب دراز / معجمه ايله در، اوزن آت، فرس طویل معناسنه.

العُرْطُبة: طبل / مهمله نك ضمه لريله طاولدر، نوع اولده دخی سابقدر.

-ع-

السُّنْجُبة: راسو / نون ايله در، گلنچك دیدكلری حیوان، هندیجه نُول دیرلر، فارسیده نفجه دخی دینور، عربیده ابن عَرَس و قریبا سرعوب دخی گلور.

-ك-

الكُبْكُبة: گروه مردم / كاف و موحدەنك تضعفيله در، جمعیت ناس، جماعت مخلوق گبی.

الكبکبة: گله اسبان / هرگله دیدكلری که آت سوروسی. / [ر۲۳۸ظ]

-الخماسي-

بشر حرفلی کلمات عربیه که نوع ثانیدندر ایکی مضاعفی تقدیم اولندی.

الزُّخْرُبة: ستر زفت / معجمه لر میاننده مهمله ايله سنبل وزننده و آخرینك شدیله شدید و غلیظ معناسنه در.

الطُّرُبة: پستان گوسفند که ازو شیر همی چكد / مهمله لرله در، قیونده سودی طملیان ممه که ثدی متقاطر غنم معناسنه.

-ا-

التَّأْرُبة: دهان دره / فوقیه و مثلثه ايله تفاعل وزننده مصدردر، اَسْنَمَك که مقدمه نومدر.

-ب-

التَّحْبُّب: دوستی نمودن / حُبّ ماده سندن تفعّل گبی مصدردر، محبت اظهار ایلمک.

التَّرْبُّب: پروردن / رب ماده سندن تفعیل صکره تفعّل وزننده در، تربیه ایلمک / [م۱۹۷ظ] معناسنه در.

التَّصْبُّب: ریخته شدن / دوگلمکدر، مثلاً آت دَرّ دوکدی یعنی تَرلدی دیمکدر.

التَّضْبُّب: فَرّه شدن / معجمه ايله در، سموز اولمق.

التَّطْبُّب: بچشکی کردن / مهمله ايله در، طیبیلک حکیملک ایلمک که علم طَبّی ییلمک دعواسنده اولمقددر.

التَّكْبُّب: برهم نشستن / سُور ویا سائر امور سببیه زحام اولوب گویا اهل جمعیت مُکِبّ اولوب بربری اوزره اوتورمق.

التَّلْبُّب: سلاح پوشیدن / سلاح قوشانمق تلبّس أسلحه معناسنه.

-ت-

التَّرْتُّب: از پیش یکدیگر فرا کردن / مهمله ايله در، مرتب اولمق یعنی ظهوری و وجودی بر آخر نسنه نك وجود و وقوعنه توقّف ایلمک.

التَّعْتَبُ: خشم گرفتن / مهمله ايله در، غضبه
گلوب عتاب و خشم ايلمك كه متنبی ديمش،
ع: أنا عاتبٌ لِتَعْتَبُكَ
بونده عاتب معتب معناسنده اولديغي محلندن
قريباً مستفاددر.

التَّكَاتُبُ: با يكدیگر نامه نیشتن / تفاعل
ببندندر، بربرینه مکتوب یازمق مکاتبه گی.
التَّكْتُبُ: گروه گروه شدن لشکر / تفاعل
وزنده در، عسکرک بولک بولک اولمسی، گتیبه
عسکردر.

-ث-

التَّوَاتُبُ: بهم در جُستن / وُثوبدن تفاعل
وزنی اوزره در، بربرینه صَوْلَت و حمله ایدوب
صچراشقی.

-ج-

التَّجَبُّبُ: قیدید کردن / اصلی تَجَبَّبَ ایکن
باء وُسطی کلمه ده بولنان جیمه تبدیل
اولدی، آتی قوردب پاصدرمه ايلمکدر.
التَّعَجُّبُ: شکفت داشتن / مهمله ايله در،
بر نسنه ده کیشی إستغراب ايلمك يعني غریب
و عجیب عدّ ايلمك كه ابو طيّب ديمش، ع:
متعجبٌ لتعجبك.

-ح-

التَّسَجُّبُ: ناز کردن / نازلنمق يعني بر شیده
شوق اظهار ايلمیوب استمیه رك طوتمق.

-د-

التَّأْدُبُ: ادیبی کردن / همزه ايله در، ادبیلک
ايلمك عارلی اولمق و علم اوگرنگه میل ايلمك.
التَّحَدُّبُ: مهربانی کردن / مهمله ايله در،
مرحمت ايلمك، تعطف گی.

-ذ-

التَّجَادُبُ: يكدیگر در کشیدن / جیمه
جذبیدن تفاعل وزنيله در، بربرینی چکمک.
التَّذْبُذُّبُ: جُنْبیدن / معجمه ايله در، حرکت
ايلمك و ایکی شیدن برینه تعلق ايلمکده آخرینه
عدم ترجیح ايله تلّوَن معناسنه.

التَّكَادُبُ: با يكدیگر دروغ گفتن / بربرینه یلان
سویلکم.

التَّكَذُّبُ: دروغ گفتن / یلان سویلکم، بونده
مشارکت یوقدر، تفاعل بابی واحد ایچوندر.

-ر-

التَّارُّبُ: سختی کردن در چیزی / همزه ايله در،
بر شیده شدّت ايلمك.

التَّارُّبُ: خاك آلود شدن / ایکی تاء فوقیه ايله
تراب ماده سندندر، توزه طیراغه بولنمق.

التَّجَوُّزُ: جورب پوشیدن / جیم ايله در،
چوراب گیمک، جَوَزُب معرّبر.

التَّجَارُبُ: رهنمای کردن بر غنیمت / مهمله
ایله حرب ماده سندن تفاعل وزنده در، تحصیل
غنیمتک طریقنی تعلیم ایدوب یول گوسترمک.

التَسَارُبُ: بر یکدیگر شمشیر زدن / مهمله
ایله در، بربرینه قلع ایله اورشمق، وزن و معناده
تضارب گئی.

التَسْرُبُ: در خویشتن چیدن / تَفْعَل
وزنده در، کندینه جمع ایلمک.

التَصَارُبُ: یکدیگر را زدن / معجمه ایله در،
اورشمق یعنی بربرینه اورمق. / [۲۳۹و]

التَعْرُبُ: بیابانی شدن / مهمله ایله عرب
ماده سندن تفعّل وزنده در، ییانجی اولمق یعنی
بر محلدن بعیده هجرت ایلمک.^{۷۱۵}

التَعَرَبُ: عَرَب شدن / بادیه‌یه وارب اعرابی
اولمق یعنی خالص عرب دگل ایکن عربلک
دعواسنده اولمق.

التَقَرُّبُ: نزدیک شدن / یقین اولمق قریبت
پیدا ایلمک.

التَقَرُّبُ: نزدیکی جستن / قریبت طالبی اولمق
و قریب اولمق نه طریقله اولور جستجو
ایلمک.

التَقَارُبُ: با یکدیگر نزدیک / [۱۹۸م]
شدن / ایکی کیشی بربرینه یقین اولمق.

-ز-

التَجَرُّبُ: گروه گروه شدن / مهمله ایله در،
اجتماع معناسنه اولان حزب لفظندندر که وزن و
معناده تکتبب گبیدر، طائفه طائفه اولوب بولک
بولک / [۷۲و] جمع اولمق.

التَعَزُّبُ: عَزَب شدن / مهمله ایله در، تأهلدن
تجَرَد ایدوب بالاختیار زوجه‌سز قالمق، عزب
لفظی یازلمشدر.

-س-

التَكْسِبُ: کسب کردن / کسب برکدرمکدر.
التَنَسُّبُ: دعویٰ خویشاندی کردن / نون ایله
نسب ماده سندن تفعّلدر، قرابت نسبیه دعواسنده
اولمق، نسب لفظی یرنده مذکوردر.

التَنَاسُبُ: با یکدیگر خویشی داشتن /
تفاعلدر، ایکی کیشی بربرینه خِصْمَلق ایلمک.

-ش-

التَّأَشُّبُ: خشم گرفتن / همزه ایله تَفْعَل
وزنده در، لَوْم و عتاب ایلمک.
التَّأَشُّبُ: آمیختن / قارشدرمق و خَلْقی بربرینه
دوشورمک.

التَّخَشُّبُ: گیاه خُشك خوردن اشر از چراگاه
/ معجمه ایله خشب ماده سندن در، اوتلاق یرنده
دوه اوتک قوریمشنی یمکدر.

-ص-

التَّصَبُّصُ: ریخته شدن / مهمله ایله صَبَّ
ماده سندن تفعله نقلنده حَبَّخَبَه ده یازیلان سببه

^{۷۱۵} م - **التَعْرُبُ:** بیابانی شدن / مهمله ایله عرب ماده سندن
تفعّل وزنده در، ییانجی اولمق یعنی بر محلدن بعیده هجرت
ایلمک.

بناءً بای صاده قلب ایلدیلر، معناسی
دوکلمکدر.

التصبب: سخت شدن گرما / اسبیلک
شدید و اسبجاقلق مدید اولمق.

التصبب: سخت دلیر شدن / زیاده
جسور و شجیع اولمق.

التصبب: سخت خلاف کردن / غایت
مخالفت ایلمک و بر امرک خلافنده بولنمقدر.

التعصب: دو گروهی کردن / مهمله ايله
تفعل وزنندهدر، ایکی بولک اولمق إعصیصاب
گی، وفي الاصل تعصب بربرینه یاردم
ایلمکدر.

التنصب: برپا خاستن / نونله نصب
مادهسندن وزن مذکور اوزرهدر، آیاغ اوزرینه
قالقمق.

التنصب: بر کاری ایستادن / بر ایشک
اوزرینه اولمق.

-ض-

التغضب: خشم گرفتن / معجمه ايلهدر،
طارلمق یعنی غضب عارض اولمق.

-ع-

التشعب: پراکنده شدن دل / معجمه ايله
شعبه دن صیغه تفعلدر، جمعیت خاطرک
زوالی.

التشعب: مشغول شدن / مشغول اولمق، تکلفله
کندینه شغل پیدا ایلمک.

التلعب: بازی کردن / لعبنددر اویون اوینامق.

-ق-

التعقب: سولاخ کردن / مثلته ايلهدر، دلیمک
یعنی کندی کندینه بر دلیک پیدا اولمق ویا کندیده
مقتضی اولان ثقبه پی کندی آچمق مثلاً منگوش
آویخته اولنمق ایچون زنان ویاخود رجال قولاغنی
دلک.

الترقب: چشم داشتن / مهمله ايلهدر، بکلمک،
انتظار گی که مراقبهده یازلمشدی.

التعقب: از چیزی پرسیدن / مهمله ايلهدر، بر
نسنه دن طلب و سؤال ایلیمک، وزن و معناده
تفق و تجسس ایلیمک یعنی مؤاخذه ایلیمک.

التعقب: عاقبت نیک یافتن / بر امرک عاقبتنده
خیر گورمک.

التعقب: از پی یکریگر درآمدن / برینک
عقبندن بری دخی گلمک آنی عقبلمک.

التلقب: بلقب گرفتن / بر لفظی کندینه لقب
اتخاذ و اختیار ایلیمک.

-ک-

الترکب: استوار شدن چیزی / بر نسنه متین
اولمق.

التَّرْكَبُ: برهم نشستن / چیقوب اوتورمق،
تکبب سابق گی. / [ر ۲۳۹ظ]

التَّرَاكِبُ: مثله / تفاعلدندر، تَرَكْب گبیدر
ایکی معنایه دخی مستعملدر.

التَّنْكَبُ: بَيَكْسُو شدن / نون ایلهدر،
قاچنمق که وزن و معناده تَجَنَّب گبیدر.

التَنَكُّبُ: کمان در بازو افکندن / یایی
اوموزنه اَلَمَق که اوق آتمقدن فراغت وقتنده
ایدرلر.

-ل-

التَّلَّابُ: جمع شدن / همزه ایلهدر، برکمک
/[م ۹۸ظ] جمع اولمق.

التَّحْلَبُ: دوشیدن / مهمله ایلهدر، سود
صاغمق.

التَّخْضَلُ: شوریده شدن کار / معجمه لرله
تفعّل وزندهدر، ایش قارشتمق، اختلاط امر و
اختلال حال گی.

التَّدْعَلُ: رفتن پنهانی / تقدیم معجمه
ایلهدر، گیزی گتمک، دَعْلَبَة نوع اولده
مذکوردر.

التَّدَهْلُبُ: گران رفتن / مهمله ایلهدر، آغر
یوریمک، مرور بطيء و بطؤ مرور گی.^{۷۱۶}

^{۷۱۶} ن - گران رفتن / مهمله ایلهدر، آغر یوریمک، مرور بطيء
و بطؤ مرور گی. **التَّسْلُبُ.**

التَّسْلُبُ: جامه سبگ پوشیدن / خفیف لباس
گیمک یعنی کدر ویا غیری سببله ذی قیمت
اثوابی سلب ایدوب ایش لباسنی لابس اولمق.

التَّطَلُّبُ: جُستن / طلب ماده سندن تفعّل
وزنده، ینه طلب معناسنه لکن طلبک سبی
خارجدن اولمیه.

التَّغْلُبُ: غلبه کردن / معجمه ایلهدر، بر
کسمنهیه غالب اولمق لکن غلبه خلاف شرع
اولان صورت اوزره اولمق گرکدر، حتی ظَلَمَیه
متغلبه تعبیر اولنور.

التَّقْلُبُ: گُشتن / قاف ایله وزن سابقلهدر،
دوئمک گلدیگی طرفه عودت ویا بر یانندن آخر
طرفه تحوّل ایلمک.

التَقْلَبُ: برگردیدن / دولاشتمق، بر نسنه نك
اطرافنده چوریلیمک.

-ن-

التَّجَنُّبُ: بَيَكْسُو شدن / جیم ایلهدر، قاچنمق
و ایراغ اولمق اجتناب گی.

التَّجَانُّبُ: مثله / تفاعلدندر، لفظ سابقله ماده
و معناده عدیلدر.

التَّعْنَبُ: انگور خوردن / مهمله ایله عنب
ماده سندن تفعلددر، تازه اوزم یمک.

-ه-

التَّأَهُبُ: سازکاری ساختن / همزه ایله وزن اول
اوزرهدر، لوازمی تدارک ایدوب حاضر اولمق هر

نيه متوجّه اولديسه، أَهْبَةُ السَّفَر سفر يراغيدر
يعني لازمه‌سى.

التَّرْهَبُ: زاهدِ تَرْسايان شدن / كفره اهل
كتابك زاهدی يعني راهب اولق.

التَّلْهَبُ: افروخته شدن آتش / لهب
ماده‌سندن آتش يالكلنمق، اشتعال گي.

التَّوَاهُبُ: بِيَك ديگر بخشیدن / بربرينه هديه
ويرمك.

-و-

التَّؤُبُ: بَشَب رسيدن / اخشام اوستي
گلمك، مكان معناسنه مأب بو ماده‌دندر
يعني گيجه قالمق مراد ايلديگي يره گلمك.

التَّجَاؤُبُ: يكدیگر را جواب دادن / جيمله
تفاعلدن، بربرينه جواب ويرمك مجاوبه گي
يعني سويلشمك مُحَاوَرَه و مُكَالَمَه گي.

التَّخَوُّبُ: از گناه پرهيزيدن / گناه معناسنه
اولان حوب ماده‌سندندر، گناهدن إِتْقَا و
احتراز معناسنه.

التَّجَوُّبُ: مهرباني کردن / اصل معناسنك
لازميله تفسيردر كه عرض محبت لكن
دوستنك حزنيله غمناك اولق طريقيله اوله.

التَّدَاؤُبُ: گداختن / معجمه ايله تفاعل
وزنده‌در، اريمك.

التَّسَاؤُبُ: با کسی جنگ جُستن / مهمله
ايله‌در، بر كمسنه ايله محاربه طلبنده اولق كه
اصل معناسي بوغشمقدر.

التَّصَوُّبُ: صواب داشتن / بر امر و بر سخني
صواب عدّ ايلمك كه خطا مقابليدر.

التَّصَوُّبُ: بَنَشِيب فرود آمدن / يوقشدن
آشاغي گلمك كه انحنای پيرانه‌در.

التَّقَوُّبُ: پوست بشدن / قاف ايله‌در، دري
صيرملق و صويلمق كه انسلاخ جلددر.

التَّقَوُّبُ: بر كنده شدن چيزي از اصل / بر
نسنه كوكدن قويمق.

التَّنَاؤُبُ: بَنَوِيت كردن / نون ايله‌در، نوبت‌لشمك
يعني بر ماده‌ده نوبت اختيار ايلمك، مُناوَبَه دخي
ديرلر، مثلاً صَوِيِي بر گون بری و بر گون آخري
آلمق گي.

-ي-

التَّطَبُّبُ: خويشتن را خوشبوی کردن / مهمله
ايله‌در، كندی كنديني تبخير يعني طيب
استعماليله گوزل قوقر اولق.

التَّعْيُبُ: عيب کردن / عييلي نسنه‌يي
/[م ۹۹و] اِرتكاب ايله كنديني معيوب قيلمق.

التَّغَايُبُ: غائب شدن / معجمه ايله‌در، گوزدن
نھان اولق.

التَّهْيُبُ: ترسیدن / قورقمق یعنی هیبت و مهابت عارض اولمق.

التَّهْيُبُ: بشکوه داشتن / هیبتلی اولوب خلقک هم سوب و هم قورقمسی کندیده پیدا اولمق. [ر ۲۴۰و]

-ومنه بزیادة الهاء-

هاء لاحق اولان خماسیات بیاننده در که مضاعفات.

طُرْبُتَة: پستان زن است اندر شعر متنی / بلا هاء مذکوردر، ممه معناسنه ثدی گبی که ابو طیب شعرنده ایراد ایدر، بر قصیده نك مطلعیدر که بودر:

ما أنصفَ القومَ ضَبَّةً وأُمَّهُ الطُّرْبُتَةُ^{۷۱۷}
الْعُرْبُتَة: طبل / بو دخی بلا هاء مذکور و طَبْلُکْ دِیو معناسی مسطوردر، آنده مصغر و بونده مکبردر.

الْقُرْطُبَة: اندک و بسیار / قاف ایله مهمله ثانه نك ضمه لریله و مهمله اولی و ثالثه نك سکونیه در، آز و چوق دیمکدر.

الْقُرْطُبَة: مثلها / ضبط و معناده سابقنک عدیلیدر، فقط عین ایله طا بجایش اولور، لغتلرده مشتهر و السنهده معتبر اولان ضبطی اولنک کسری و مهمل / [ن ۷۲ظ] ثانینک فتحی ایله جَرْدَحْل وزنده و شیء معناسنه در یعنی بنده بر شیء یوقدر دیمک

^{۷۱۷} دیوان المتنی، ص ۵۷۴ / م - ما أنصفَ القومَ ضَبَّةً وأُمَّهُ الطُّرْبُتَةُ.

محلنده ما فِي قِرْطَعَة دینور، لکن ترتیب بونده آخرنک ماقبلی ضمله اولمقدر، علمای لغتدن بری درت لفظک معناسنی بیلور کمسنه بيلمم؛ بری قِرْطَعَبِه و بری قُدْعَمَلِه و بری سَمْعِه و بری مَعْنَه در، و بعض اهل لغت دخی خِرْقَة پاره و بَدَلِقَا و قلیل و کثیر معناسنه در دیدیلر، اندک و بسیار معناسی سَعْنِه و مَعْنَه نِکْدِر دیدیلر یوخسه مذکور لفظلرک معناسی دگلدر، مگرکه قلیل و کثیردن مراد هر شیء که آز چوق و کوچک و بیوک هرنه اولورسه دیمک اوله.

-الکفی-

کنیه و سائر استعمالات مصطلحه مقامیدر لکن بو نوع ثانیده فقط بر لفظ بولنمشدر.

رجل سَبَّة: مردی که مردمان دشنامش دهند / فک ایله سُبَّه لفظنده دخی یازلمشدر، خلقک مظهر شتملری اولان کیشی دیمکدر، لکن سُبَّه ماده سنده معنای قبیح تعیین ایلمشدی ترتیبه و هاء اشارتنه دخی نظرله بو لفظ سُهْبَه اولمق گورینور که بئر بعیدُ الْقَر معناسندن طویل القَد معناسنده تمثیلیه اولور دیدیلر، بالاده بو ماده دن فک ایله مُسَهَب مذکوردر.

-نوع سیم-

-الثنائي الهائي-

سکز نوعدن اوچنجی نوعدر که آخرینک ماقبلی مکسور اولنلردر، ابتداءً ثنائیاتی مذکوردر و آنلردن دخی هادن مجرد مستعمللری اولمامغله مع الهاء اولنلر یازلدی.

الإبّة: عیب / ثِقّة وزندهدر، خالقندن ویا مخلوقندن اوتناجق ایش.

الحَبّ: گُرَبزى کردن / معجمه ايلهدر، شجاعت بهادرلق إظهار ايلمک.

الإبّة: عاریضی / عرضه متعلق اولان عیب.

الحَبّ: فریفتن / آلداتمق، عیار و طَرّار اولمق.

الجَبّة: دهلیز خانه / جیم ايلهدر، ایکی قاپو آرالغی، صوندرمه دخی دیرلر.

الرَبّ: گروه مردم / مهمله ايلهدر، جماعت معناسنه.

الجَبّة: واجب شدن / بر نسنه نك اجرای عملی لازم گلمک، مصدردر.

الرَبّ: گوسفند نوزاده / هنوز طوغمش قوزی، لکن هر حیوانك یاورىسی مراد اولور.

القَبّة: هزار توی شکنبه / قاف ايلهدر، اشکنبه نك یاننده قِرْقُ بِاِيز ديدكلری شیدر.

السَّبّ: دستارِ سر / صارق که دُلبند دخی دیرلر عِمّامه گبی.

الهیّة: بخشیدن / باغشلامق، عطا و کرم و احسان دیمکدر.

السَّبّ: مِقْنَعَه / باش اورتوسی، پوشده سر معناسنه.

السَّبّ: جامهٔ باریک / اینجه گئسی، لباسِ نفیس رقیق گبی.

السَّبّ: میغ / بولوت سحاب گبی، فارسینک معکوسی غَیم دخی اسماسندندر.

السَّبّ: رَسَن / ایپ حبل گبی.

الطَّبّ: بچشکی / حکیمک، طبابت گبی مذکوردر.

الطَّبّ: دانستن / بيلمک که خسته نك علتی اسباب و علامتيله بيلديگی ایچونددر.

الطَّبّ: جادوي / بُوکى سحر گبی، نَقّاثِ عَقْد دخی دینور.

-الثلاثي-

اوچوجی نوعك اوچر حرفلی اولان کلماتی که مضاعفاتی تقدیم اولنمشدر.

الجَبّ: رودبار / کسر جیم و شد ايله ایرماقدر، لکن جمع اولان صودر ديدكلرينه گوره جوی یعنی گول معناسنه اولمق مناسبدر.

الحَبّ: دوست / مهمله ايله صاحب و محبت معناسنه که ترکیجه سَوْگولیدر.

الحَبّ: گوشوار / کوپه که قُرْط و شَنَف و رَعْشه دخی دینور منگوش گبی.

الحَبّ: تخمهای سِپَرَم / [م ۱۹۹ظ] فسلگن ديدكلری که ریحان معروفدر آنك تخمی.

[ر ۲۴۰ظ]

الْغَبَّ: تب که یُکروز بگیرد و یُکروز نه /
معجمه ایله‌در، گون آشری طوتان اِسْتِمه
حُمّایِ یومیّه دخی دینور.

الْغَبَّ: اشتری که روزی بَاب آمد و روزی
نه / گون آشری صویه گلان دوه.

الْغَبَّ: گاه گاه آمدن / سَيَرَكَلَك، وقت
وقت گلمك كه اُترده "رَزْ غَبًّا تَزْدَاد حُبًّا" بو
معنایه‌در.

الْغَبَّ: شب گذاشتن / صباحدن بر نسنه‌یی
اخشامه تأخیر ایلمك. و بو کلمه‌ده
مضاعفات تمامدر.

-ج-

الشَّجَب: هلاك كننده / فتح معجمه ایله‌در،
هلاک هلاک اولیجی، صفتِ مشبهه‌در حَشِن
گی.

الشَّجَب: متغیر / دگشیجی که شکسته
رنگ روی دینور بر سبيله بَشَرَه سنك حالت
اصلیه‌سی تبدل ایدن کیشی، اِهمال جیم دخی
لغتدر.

اللَّجَب: لشکر بسیار بانگ / گلبانك و
وَلَوْكَه و غلغله‌سی چوق اولان چَریدر، عسکر
وفیر الشّماته.

-خ-

النَّخَب: بی خرد / نون ایله‌در، مجنون
معناسنه لکن قورقق کمسنه دیمکدر.

-د-

الْكَدِب: خون تازه / تازه قان، آیت کریمه‌ده
﴿بَدِمَ كَدِبٌ﴾ دخی روایت ولندی، لکن مطلقاً
تازه معناسنه‌در طَرِي گئی.

-ذ-

الْعَذِب: سبزی که بر شراب بود / مهمله
ایله‌در، یوصون دیدکلری یشیل شیء که طحلب
بو معناده گچمشدر.

الْكَذِب: دروغ / یلان معناسنه اسمدر، کذبده
لغت قرآندر.

الْكَذِب: دروغ گفتن / یلان سویلمك،
مصدردر.

الْكَذِب: بر آغالیدن / بر امرِ کریمه ایچون بر
نادانی تحریک و لایعنی تعلیم ایلمك.

-ر-

الأَرَب: دانا / بیلیجی که ناسك عقلِ اوّل
دیدکیدر.

الأَرَب: دردمند / حاجتلو مفهومده‌در لکن
معتوه معناسی سعید بن جیپردن نقل ایدرلر.

الحَرْب: مرد گرگین / جیمله‌در، اویوز دیدکلری
علّته مبتلا کمسنه.

الحَرْب: ویرانها / معجمه ایله‌در، خرابلر و ویرانلر
که معروفدر، لکن لفظ مفرددر مگرکه جنسیّت
مراد اولنه.

الجشِب: بي هنر و درشت / عرفانسز و خوشنتلی کیشی گویا معرفت جالب ظرافتدر.
القشِب: بي هنر / قاف ایله در، معرفتسز که النده کندینک آسوده حال اولمسنه حین اقتضاده سبب اولاجق بر فنّ بیلمز دیمکدر.

-ص-

الحصِب: باد که سنگ دارد / مهمله ایله در، اوافق طاشلری صاوران روزگار شدید.

-ض-

العَضِب: مرد لاغر / ضعیف کیشی نحیف و مهزول گبی.

-ط-

العَطِب: مثله / وزن و معناده سابقی گبیدر.

-ع-

اللعب: بازی کردن / اوین اوینامق حتی شاعر دیمشدر شعر:

السيفُ أصدقُ إنباءً من الكتب
 في حده الحدُّ بين الجِدِّ واللَّعب^{۷۱۸}

-غ-

السَّغِب: گرسنه شدن / مهمله ایله در، آجقمق که مسغبه بو معنایه بو ماده دن مذکوردر.

-ق-

العقب: پاشنه / اوکچه که آیاقدنه اولور معروفدر.

الدَّرِب: تیز / معجمه ایله در، کسکین معناسنه در، حقیقی و مجازی اولوب سیفِ ذریب دینور، دَرِبُ اللسان حدید اللسان معناسنه.

الظَّرِب: پشتته خُرد / یوکسجک یردر که طاع مرتبه سنه وارمامش اوله مال دپه گبی.

الظرب: کوه خُرد / کوچک طاع جبلِ صغیر گبی.

الظرب: سنگ پاینده اصل / تمل طاشی که ستون بنانک تحتنه وضع اولنور.

الظرب: تیز طرف / کسکین طرفی و قاطع اولان جانبی که آلت قطعک جمله سنده جاریدر. [ر ۲۴۱و]

العَرِب: پشتته خُرد / ظرب سابق ایله وزن و معناده یکساندر.

-ز-

الحَزِب: گوشت نرم / تازه و تر آت لحم طَرِي گبی، و قرآنده اولان ﴿لحم طري﴾ لحم سَمَكدر دیدیلر.

-ش-

الجشِب: طعام بی نان خورش / جیم ایله در، قاتقسز طعام که مأکول بی ادام دیمک اولور.

الجشِب: ستر / قالک غلیظ گبی.

الجشِب: درشت / قاتی که وزن و معناده خشن گبی.

^{۷۱۸} شرح دیوان ابی تمام، الخطیب التبریزی، تحقیق، راجی الأسمر، ج ۱، ص ۳۲.

العقب: از پس درآمدن / آردندن گلمکدر،
در عَقَب بو معناده زیانزدددر.

-ل-

الثَلَب: اشترِ سخت پیر / مثلثه ایلهدر، زیاده
قوجامش دوه.

السَلَب: مرد دراز / مهمله ایلهدر، اوزون
کیشی رجل طویل گئی.

السَلَب: نیزه دراز / اوزون مزراق رمح أطول
گئی.

الکَلَب: سوسمارِ پیر / چوق یاشلی کَلر.

-ن-

النَّيْب: اسبِ نیکرو / اَشْکِینی خوش اولان
آت لکن کثیر العَدُو یعنی سَگَرْتَمْسِ چوق
آتدر دیدیلر.

-ومنه بزیادة الهاء-

هء لحوقیله ینه بو نوعه ملحق اولان لفظلر.

الحَبَّة: تخمِ سپرم / مهمله و تاي وحدتلهدر،
جنسی مذکوردر، فسلگن تخمی حَبَب گئی.

الحَبَّة: تخمهای دشتی / بیانی نباتك تخملری.

الحَبَّة: رگوهای که بدو دست بندند /
معجمه ایلهدر، آل باغلدقلری شیء مشین و
غیری نسنه دن اولور.

الحَبَّة: راه در ریگ / [ن۷۳و] قوملردن یول

که قارده دخی اولور چَغِر تعبیر ایدرلر.

الرَّيَّة: نباتی / مهمله ایلهدر، بر نوع اوتلقدر.

الطَّبَّة: پاره دراز از جامه و ادیم / لباس ویا
میشیندن اولان اوزن پارچه قطعۀ طویلۀ ادیم گئی،
جمعی طَبَب گچمشیدی.

الطَّبَّة: نشان دراز در زمین / یول اوزره اولان
اوزن نشان گَرک قومدن و گَرک شعاع شمسدن
اولور. بو محله مضاعفات تمامدر.

-ذ-

العَذْبَة: خاشاک بر سر آب / فتح مهمله
ایلهدر، صوده اولان چَرک و سوپرندی.

-ر-

الرَّيَّة: سر انگشت / فوقیه ایلهدر، پارمق اوجی
أُمله گئی.

الرَّيَّة: نباتی / بر اوتك اسمیدر.

الحرَّبة: ویرانه / معجمه ایلهدر، یقلمش بنا که
قابل سکنی اولمیه.

-ص-

الحَصْبَة: سرخیچه / مهمله ایلهدر، قزاموق
دیدکلری دانه دانه بر قبارق نسنه در که جلد اوزره
پیدا اولور قرمزی و سائر رنکده دخی اولور،
حصباء دخی دینور.

-ق-

العَقْبَة: بقیه دیگ / عاریت آلمان چوملك
صاحبنه ویرلدکده ایچنده طبخ اولنان طعامک
عن قصد ترک اولنوب برابر ویریلان طعام.

-ل-

الحَلْبَة: زن خرامنده / معجمه ایلهدر، حُسنه
غروری ایچون حیلہ کار اولان خاتون.

[ر ۲۴۱ ظ] -الرباعي-

اوچنجی نوعک درت حرفیلری که آخرک
ماقبلی مکسور اولمق شرطیلہ و تقدیم
مضاعفات درکاردر.

المُحِبَّ: دوست دارنده / ضمه ایلہ و
مهمله و آخرینک شدیلهدر، محبت ایدیچی
دوست.

المحِبَّ: اشتر ماده / دیشی دوه ناقه
دینور.^{۷۱۹}

المُشِبَّ: نَره گاؤ دشتی پیر / معجمه
ایلهدر، بیانی و ارک و یاشی چوق صغر،
ثور مُسن گئی.

العُكَبَّ: مرد کوتاه / فتح مهمله ایلهدر،
بوی قصه کمسنهدر، رجل قصیر القد گئی و
بونده مضاعفات تمامدر.

-ا-

الرَّائِب: رأی بشتاب ناصواب / مهمله ایلہ
و صاحب وزنندهدر، عجله لی و فاسد اولان
رأی و فکر مختلط العقل گئی.

الصَّائِب: بارانها / یغمور دانه لری که اصلنده
وزن و معناده نازل گبیدر، با دخی لغت

^{۷۱۹} م - الحَبَّ: گزیزی کردن / معجمه ایلهدر، شجاعت
بماد لوق اظهار ایلیمک... المُحِبَّ: اشتر ماده / دیشی دوه
ناقه دینور. (ایکی کلمه اراسنده کی بتون کلمه لر)

اولمغله قریبا یازیلور.

-ت-

الرائب: معروف / مهمله ایلهدر، دائم و ثابت
معناسنه.

الکاتب: نویسنده / یازیچی، ساطر و ذابر و زابر
و راسم و راقم و نامق گئی.

الکاتب: مَشکدوز / قریه یاییچی و قوغه
دلجی که هر مایعک میشین اولان طرفنی صانع
دیهدر.

المُعْتَب: راضی کننده از خود / ضم و سکون
مهمله ایلهدر، بر کمسنه یه بعد العتاب کندینی
راضی قیلیمسنی اول کمسنهدن خواهشکار
اولمق، ع:

أنا مُعْتَبٌ لَتَعْتَبُكَ

مصرعنده ظاهردر.

المُكْتَب: آنکه خط آموزد / ضم و کسر فوقیه
ایلهدر، مشق خواجه سی که کتابت تعلیم ایدر،
پیشرو و پیشقدملری دیار رومده ابن الشیخ
دیهدر، معروف حمد الله بعده حافظ عثمان
صکره سید الائمه عبد الله الحسینی آندن صکره
رابع مذاهب اربعه مولانا محمد راسم افندیدر.

-ث-

الکاتب: کوهی / بر طاغک اسمیدر.

-ج-

الحاجب: حاجب / مهمله ايله در، قاپوچى و پرده دار، بَوَّاب گيى، جمعى حُجَّابدر.

الحاجب: ابرو / قاش، جمعى حَوَّاجبدر.

الحاجب: سوى / طرف معناسنه جانب گيى.

الحاجب: تيغ خورشيد / گنشك شعاع و شعله سى ضيا معناسنه، لكن حواجب الشمس أطرافها ديمشلدرد.

الموجب: سزا / فتح ايله در، لايق و مستحق و جددير معناسنه كه اثرده "أَوْجَبَ طلحة" وارد اولدى، طلحه محلَّ إيجاب يعنى جنته سزا اولدى ديمك اولور.

الموجب: اشترى كه شير در پستانش بسته شود / سود ممه سنده باغلى اولان دوه در.^{۷۲۰}

الموجب: اشترى سخت قَرَبه / زياده سموز اولان دوه در.

الواجب: معروف / إصطلاح فقهدندر، دليلى شبهه لى اولقى جهتيله فرض قطعى درجه سنى بولماش وثر و قعدة اولى و سائر واجبات گيى و فرض معناسنه دخى گلور.

الواجب: كُشْتَه اُفتاده / دوشب اولمش كمسنه در، فجأة موت، ايكى نوعدر؛ برى

^{۷۲۰} م - **الموجب:** اشترى كه شير در پستانش بسته شود / سود ممه سنده باغلى اولان دوه در.

رحمتدر كه سكراتدن سلامت بولور و برى دخى زحمتدر كه توبه يه وقت بولسون ديو خضر عليه السلام مأموراً قتل ايدر موتِ حمار دينور. -نعوذ بالله تعالى منه-

-ح-

أَرْجَب: زجريست اسب را / مهمله ايله در، رجب ماده سندن امردر كه آتى زجر ايچون سويلنور كلمه ده دآه چوش گيى.

الصاحب: خداوند / مهمله ايله در، تركيده دخى صاحب ديرلر فلان نسنه نك صاحبي يعنى مالكى.

الصاحب: يار / مصاحب و همدم و هر حالده شفيق و محرم معناسنه.

الصاحب: همراه / يولداش معناسنه رفيق طريق گيى.

القاجب: سرفه خشك / قاف ايله در، قورى اوكسرك سُعال گيى، قَحْبه، فاحشه يه بو ماده دن قحبه لقب اولمشدر كه زبانه يه سُعال ايله كنديني إعلام و عرض ايدر.

اللاجب: راه پيدا / آچق يول طريق روشن گيى، فاعل بمعنى المفعولدر مَلحوب معناسنه.

-د-

الآداب: ميزبان / مسافر دعوت ايدن كمسنه حتى سكر نوع ضيافتدن لا لسبب اولان ضيافته مأدوبه ديديلر.

-ذ-

تعريب اولنوب جمعی دَرابنه و فاعلی دارب مشتق اولمشدر.

الَسَّارِب: چارپای نرم رَو / مهمله ايله در، خوشجه يورر حيوان.

الَسَّارِب: آشکارا / وزن و معناده ظاهر گبیدر يعني آچق که خفي و مستور دگل ﴿سارِب بالنهار﴾ کریمه سی بو ماده دندر.

الَشَّارِب: آشامنده / معجمه ايله در، بر نسنه پی ایچن کمسنه.

الَشَّارِب: سیکی خوار / سُوجی ایچن کمسنه باده خوار گبی.

الَشَّارِب: آنکه بکارِ جوی آب خورد / ایرمق کنارندن ایچن هر کیم اولورسه.

الَشَّارِب: بُروت / بَیق که رجالک طوداگی اوزره رویان اولان مویاندر.

الضَّارِب: فراخنای رودبار / ایرماغک وسعتلی اولان محلی.

الضَّارِب: آنکه تیرِ قِمار بگرداند / قمار دیدکلی لعبک اقداحنی اداره ایدن کمسنه یه دینور، مُحْبِل معناسنه.

الغَّارِب: فرو شونده / طولنجی که افقدن آشاغی گیدر.

الغَّارِب: سر کوهانِ اشتر / دوهنک اورگچینک اوجی و دپه سی.

الجاذِب: گَشَنده / [م. ۲۰۰] جیم ايله در، چکیجی که معروف لفظدر جرار معناسنه.

الجاذِب: اشترِ کم شیر / سودی آز دوه ناقة قلیل اللبن گبی.

الشَّاذِب: آنکه از وطن دور بود / معجمه ايله در، وطنندن دور اولان کمسنه در. [ر ۲۴۲و]

العاذِب: آنکه سر سوی آسمان بردارد / مهمله ايله در، باشنی گوک یوزینه قالدردن ذی روح هر کیم اولورسه و حیوانده اکل و شربه ضعف سببيله قادر اولدیغی جهتله رفع سر ایلمش اوله.

العاذِب: آنچه میان او و آسمان حجاب نباشد / تحت السماء اولان نسنه که اوستنده آسمانه دک ستره سی اولیه.

عاذِب: رودباری / بر معروف ایرماقدر آنکچون تعریف اولنمدی.

-ر-

الحَّارِب: اشترِ دزد / معجمه ايله در، دوه اوغریسیدر، مطلقا خرسزه دخی دینور سارق گبی.

الدَّارِب: دروازه بان / مهمله ايله، قپوجی، حاجب ايله وزن و معناده یکساندر، دَرَبان

الغارب: بالای موج آب / صویک
طالعه سنک یوقاری سرین صوی.

الغارب: بالای پشت / اوموز باشی.

القارب: اشتزی که میان او و میان آب
شی مانده باشد / قاف ایله در، صویه
کیدرکن بر گيجه لك محل قدر قریب واران
دوهیه دیرلر.

القارب: کشتی خُرد با کشتی بزرگ بود /
گمینک صندلی.

القارب: جوینده آب بَشَب / گيجه صو
طلب ایدن کیشی.

المَضْرِب: وَرْه از سر شمشیر / قلیجک چالم
یری، ها ایله دخی مستعملدر.

المضرب: جای زخمزده / اورمغله یاره اولان محل.

المضرب: استخوان که بر چیزی زنند تا
مغز ازو بیرون آید / ایلک چیقماق ایچون
بر شیء اوزرینه اوردقلری کموک.

المطرب: معروف / مهمله ایله إفعالدن
فاعل صیغه سیله در، طَرَب و فَرَحَه سبب اولان
کمسنه که خواننده در و سازنده یه دخی دیرلر.

المغرب: جای آفتاب فرو شدن / فتح ایله
و معجمه ایله در، گنش طولونان یر که مشرق
مقابلیدر، آیده دخی زیانزدرر گنشه
/[ن۷۳ظ] مخصوص دگلدر.

المُغْرِب: سیُمُرغ / ضم ایله در، معروف قوشدر
که عنقا دیرلر، بعضی اشیایی قاپوب گترمسی
سبب تلقیددر، عنقاء لفظنده گچمشدر.

المُقْرِب: زنانِ نزدیک بزادن / قاف ایله در،
وضع حمله وقتی تقرب ایدن خاتون، مؤنثی
یوقدر.

المقرب: اسی که بَجَرَا نگذارندش از عزیزی /
معتبر اولدیغندن ناشی چایرا إرسال اولنمیان آت.

یَثْرِب: مدینه رسول علیه السلام / فتح تحتیه و
سکون مثله ایله لفظ قرآنیدر، دار الهجره اولان
بلده نك ویاخود اول ارضك نامیدر، بو اسم ایله
مدینه یی تسمیه دن نھی نبوی وارد اولوب حتی
یثرب / [م۲۰۰ظ] اسمیله یاد ایدن کمسنه
استغفار ایلسون آنک اسمی طابه در دیو بویرلدیغن
براء روایت ایدر زیرا ثَرْب فساد معناسنه در
دیدیلر، اَوَّلَا یَثْرِب بن وائل بن اِرم بن سام بن
نوح علیه السلام نازل اولمسی ابتداء سبب
تسمیه سیدر و مدینه منوره صلی الله علی
منورهانك اسماسندن اوتوز عددی مشهوردر
بونلر: ^۱حَسَنه ^۲دار الإیمان ^۳دار الهجر ^۴طابه
^۵طَیْبَه ^۶طَیْبَه ^۷عاصمه ^۸قَبْه السلام ^۹مَدْحَل صدق
^{۱۰}مدینه آنلردندر.

-ز-

الشازب: باریگ میان / معجمه ایله در، اینجه
بیل صاحی دقیق الصلب گی که حیوانده أغلب
الإستعمالدر.

الشازب: جایگاهی درشت / قاتی یر مکان
حَشِن گبی.

العارب: گیاه دور از خانه / مهمله ایله در،
اُولردن بعید اولان چایر.

اللازب: دوستنده / صواشق و یاشقان اولان
نسنه، طین لازب گبی و لازم معناسنده
استعمالی دخی بو سببله در.

-س-

الکاسب: کسب کننده / رزقی تحصیله سعی
ایدن کیشی که اُترده "الکاسبُ حیبُ الله"
وارد اولدی.

الکاسب: بَرزِیگر / اَکِنجی ع:

اَکِنجی بَرزِیگر کِشت اکین شِیار نَطَس
خارث و زارع گبی. / [ر ۲۴۲ ظ]

-ش-

العاشب: اشتري که گیاه تَر خورد / مهمله
ایله عُشْب ماده سندن در، تازه اوتدر آنی اَکل
ایدن دوه.

الناشب: تیردار / نون ایله در، نُشَاب صاحی
یعنی تیر انداز که اوق آتان کمسنه.

-ص-

الحاصب: بادی که سنگ آورد / مهمله
ایله در، اوفاق طاشلری صاوران یَل، حصب
سابق گبی.

الحاصب: سنگ باران / اول روزگار ایله یاغان
طاشلره دخی دیرلر.

الحاصب: گروه پیادگان / یایالر راجلر معناسنه
که اَتلولرک مقابلی.

الشاصب: سختی / معجمه ایله در، تشدید
معناسنه.

القاصب: سُرناي زدن / قاف ایله در، دودک
چالان کمسنه در، سُرناک غلطی زوَرنا در.

المُخَصِب: جای نعمت و آبادان / معجمه
ایله اِفْعالْدن فاعل صیغه سیله در، نعمت فراوانی
اولان معمور یردر.

المنصب: بنیاد / نون ایله مسجد وزننده در،
تمل که بنا آنک اوزرینه وضعله متین اولور.

الواصب: پیوسته / دائم و هر زمان لازم ﴿وله
الدین واصبا﴾ کریمه سی لازم غیری مفارق
معناسنه در.

الواصب: خالص / مغشوش مقابلی.

الواصب: دردناک / مغموم گبی که ﴿عذاب
واصب﴾ دائم و الیم دیمک اوله.

-ض-

الحاضب: اشتري مرغ نَر / معجمه ایله در، ارکک
دوه قوشی ظَلیم و غیری گبی.

النَّاعِبُ: کلاغ بانگ دارنده / نونله‌در، چاگران
/[م ۲۰۱ و] قارقه زاغ صایح گئی.

-غ-

الراغِبُ: آرزومند / مهمله ايله‌در، مطلقا دَکَرْدَه
آلی معناسی ملحوظ اولوب مائل دیمک اولور،
عن ايله استعمالده إعراض ایدیچی دیمکدر.

الساغِبُ: گرسنه / آج کمسنه‌در، مسغبه که
آجلق معناسنه گچمشیدی بو ماده‌دندر.

الضاغِبُ: آنکه پنهان شود و مردم را ترساند /
معجمه ايله‌در، صاقلنوب کیشی بی قورخودان
کمسنه.

اللاغِبُ: سُپُست / سِرْگه نام حیوان که صغیر
الْقَمْلَدِر یعنی بیت دیدکلری بیاض بوجگک
اوغای آکا یاوشق دخی دیرلر، دَنْبَه و حَمَکه و
صُؤْبَه و رَشْکه اسماسندندر.

-ق-

الثاقِبُ: ستاره روشن / مثلثه ايله‌در، بَرّاق یلدز
نجم ثاقب لفظ قرآنیدر.

الساَقِبُ: اشتر بسیار شیر / سودی چوق
دوه‌در ناقه و فِرُّ اللبن گئی.

الساَقِبُ: نزدیک / مهمله ايله‌در، یقین معناسنه
قریب گئی.

العاقِبُ: دور / اوزاق بعید گئی لکن دور و دراز
که طویل معناسنه.

الراضِبُ: گونه از درختی گُئار / مهمله
ایله‌در، سِدر دیدکلری آعاجک بر نوعی که
میوه‌سنه نَبَق دیرلر.

الراضِبُ: فرو ریختن باران / دفعة دوکیلن
یغمور که قوی و دانه‌دار اولور.

القاضِبُ: تیغ برّان / قاف ايله‌در، کسکین
قیلج سیف صارم گئی.

-ط-

الشاطِبُ: راه کُز / معجمه ايله‌در، اگری
یول طریق مائله و سبیل معوج معناسنه.

الْمُنْطَبُ: بچشک / نون ايله مَنْصِب
وزنده‌در، طبیب معناسنه.

-ع-

الراعِبُ: فسونگر جادو / مهمله ايله‌در،
بوگی بیان سَحّار و حيله صاحبی مَکّار
کمسنه.

الزاعِبُ: مرد رَوْنده / معجمه ايله‌در،
گیدیچی شیء که وزن و معناده ذاهب
گبیدر.

الزاعِبُ: سیل موج زننده / طالق‌هلق ایدن
سیل صوی سیل مُتدافع گئی.

الکاعِبُ: زن نارِستان / مَه‌سی چیقمامش
خاتون که ظهوره باشلیه، جمع ینه جمع مونث
اولور که گَواعِب گلسه گرکدر، مفردینک
مونثی اولمیان کلماتدندر.

المُعَقَّب: ستاره / ماده سابقه دن مُطْرَب
وزنده در، بر یلدزك اسمیدر که بر آخرك
عقبنده طالع اولور.

-ك-

الزَّائِب: سوار / مهمله ایله در، بنیجی که
یا یا دگل.

الراكب: دردی در پشت گوسفند / قیونك
آرقه سنده حاصل اولان بر مرضدر.

العَاكِب: گروه بسیار / جماعت کثیره
معناسنه.

الْمُنْكِب: دوش / نون ایله منصب
وزنده در، اوموزدر.

المنكب: آنکه قوم خویش را پشت باشد
/ کندی قبیله سنك امورلرنده معین و ظهیر و
ملجأ و ملاذ و پناهی اوله.

المنكب: چاکر هنر گروه / بر طائفه نك
باشی اولان کمسنه نك خدمتکاری اولان
کیشی.

المنكب: کنارۀ زمینِ راه / یول اولان یرك بر
طرفی که قالدرم دیرلر.

المنكب: زمین بلند / عالی اولان یردر ارض
رفیع گبی.

المنكب: ستاره / بر یلدزك اسمیدر.

المَوْكِب: اشتر سواران / هر بار ایاب و ذهابه
یا یا اولیوب دوه ویا آت ایله گزئلدر رجالِ رُجَّال
گبی. / [ر ۲۴۳و]

-ل-

الْإِثْلَب: خاك / كسر ألف ایله مثلثه ایله در،
طپراق تراب گبی.

الأَثْلَب: سنگریزه / طاش اوافلری، حصا و
حصبا گبی.

الحَالِب: دوشنده / مهمله ایله در، سود
صاغیجی کمسنه.

الحالب: گُشن ران / دوه سی طوغردیغی ارکك
کوشگی سوب صاتان یعنی بَیعه عرض ایدن
کمسنه.

الحِثْلَب: دُرْدی روغن / مهمله و مثلثه ایله أثلب
وزنده در، یاغك چوکگی که طورطو دیوب غلط
سویلرلر.

الحِصْلَب: خاك / مهمله لرله در، وزن و معناده
إِثْلَب سابق گبی.

الحصلب: سنگریزه / إِثْلَبك معنای ثانیده
عدیلی.

الذَّغْلَب: ماده اشتر زود رفتار / تأخیر مهمله
ایله در، تیز یوریشلی دیشی دوه ناقۀ سریعۀ السیر
گبی.

- الصَالِب:** تَبِ سخت گرم / مهمله ايله در،
حرارتي شدتلي اولان استمه حمای غالب
الحرارة گبی، فتح لامله دخی گچمشدر.
- الغَالِب:** غلبه کننده / معجمه ايله در،
خصمنه اوستن گلن کمسنه معروفدر.
- غَالِب:** قبیله / بر قبیله نك علمیدر که تغلب
دخی دیرلر.
- القَالِب:** غُورَه سُرخ شده خرما / قاف
ایله در، خرمانك قزارمش قُرغی بُسرِ أحمر
گبی.
- القَتْلِب:** نباتی / معجمه ايله در، / [م ۲۰۱ ظ]
نباتاتدن بر اوتدر.
- المُخَلِب:** آبی که گلشن کندیده بود /
مُطَرِب سابق وزننده در، ایچنده اولان
چاموری قوقمش اولان صو.
- الوَالِب:** شونده در وجه کار خویش / کندی
کارینه سعی اوزره اولان کمسنه.
- ن-**
- الجَانِب:** سوی / جیم ايله در، ناحیه و سمت
معناسنه معروفدر.
- الجَانِب:** کناره / بر نسنه نك اورتہ سندن غیری
طرفی.
- الجَانِب:** همسایه / قوکشی جار و جوار گبی.
- الجَانِب:** بیگانه / بیانجی، ضدی آشنادر بعید
معناسی اولقدن کنایتدر.
- الجَانِب:** غریب / [ن ۷۴ و] وطنی اولمیان بلده ده
بولنان کمسنه.
- الذَانِب:** پس رَوْنده / معجمه ايله در، قویرق
معناسنه اولان ذنبنددر که گیرو گلن کمسنه در.
- الْفَرَنْب:** موش / فا و مهمله ايله حصلب
وزنده در، فراب فاره فاسقه فُویَسقه دخی دیرلر.
- المُذْنِب:** گنهکار / معجمه ايله مطرب
وزنده در، صوچلی که وزن و معناده مجرم گبی.
- ه-**
- الراهِب:** زاهد ترسان / مهمله ايله زاهد
وزنده در، مَلَّتِ نصاری نك پاپاسی که جمعی
رهبان لفظ قرآنیدر، جَاثَلِیق دخی دیرلر
قَاتَلِیکدر.
- المُذْهَب:** زر اندودگر / مذهب وزننده در،
رَزَتاری و مُرَزْگَشِ قماش و مذهب اوراق ایشلیان
کمسنه که مجلّد وزننده مذهب دخی دینور لکن
اگر حلّ ایچون آلتون ترقیق ایدنلره إطلاق اولنسه
دخی خوش اولور که آنلره ذهبك سبب
اذهائیدر.
- المَوْهَب:** بخشش / معناسی وزننده در،
باغشلانن نسنه، لکن عطیّه الهیّه ده استعمالی
غالبدر.

الْوَاهِب: بخشنده / بلا عوض بر نسنه‌ی ویرجی، حقّه و خلقه دخی إطلاق اولنور.

-ی-

التَّائِب: توبه کرده / فوقیه ایله وزن سالفی اوزره، توبیه رغبت ایلین کیشی، اثرده وارددر، فارسیده گذارنده و بتای دینور.

الثَّائِب: باد سخت در اوّل باران / مثله ایله‌در، یغمورک اوّلنده اولان شدید روزگار که قی و فوّرتنه دخی دیرلر.

الثَّيِّب: زن بیوه / قیم وزننده‌در، طول یعنی زوجندن مفارقت ایدن خاتون.

الدَّايِب: پیوسته / مهمله ایله وزن ومعاده دائم گبیدر.

الرَّايِب: ماست / مهمله ایله، یوغرت دیدکلری لبن خامض، عُجَالِط و آیل و حالوم دخی دیرلر.

الشَّايِب: سپیدموی / معجمه ایله شیب لفظندن فاعلدر، بیاض فتیل باشده و صقالده و نره‌ده اولورسه.

الصَّايِب: آن تیر که راست شود / مهمله ایله طوغری وارن اوقدر مصیب گبی.

الصَّيِّب: ابری که باران آرد / تیّب صیغه‌سنده‌در، یغمور گتورن بولوت سحاب مطر گبی.

الصَّيِّب: باران / یغموردر بولوت دگل ﴿و﴾ کصیب من السماء ﴿کریمه‌سی و ابو طیب دخی کریمه استعاره ایلمسی اولکی معنای بو بیتده تأیید ایدر شعر:

فما بفقیّر شامَ بَرَقَكَ فَاقَّةٌ

ولا فی بلادٍ انت صیّبُها مَحَلٌّ^{۷۲۱}

الطَّيِّب: پاک / مهمله ایله، تمیز طاهر گبی.

الطَّيِّب: خوشبوی / گوزل قوخی رایحه طیبه گبی.

الطَّيِّب: حلال / معلومدر، ﴿حلالا طیباً﴾ شهادتیه حرام خبیث آنک ضدیدر.

الغایِب: نادیدار / معجمه ایله‌در، گورنمیوب گوزدن نهان اولان کیشی، موجودک و حاضرک و شاهدک ضدیدر.

النَّايِب: معروف / نون ایله‌در، بر کارده وکیل اولان کمسنه که النایب کالقاضی دیمشدر.

/ [ر ۲۴۳ ظ] - ومنه مع الهاء -

هاء / [م ۲۰۲ و] لاحق اولان کلمات دخی اوچنجی نوعک مرتعاندندر، بو دخی آخرینک ماقبلی مکسور اولمق إطرادیه مشروطدر که مضاعفاتی تقدیم اولنور.

الأحِبَّة: دوستان / مهمله ایله حبیبک جمع قلتیدر، اصلنده أَفْعِلَه گبی أَحْبِبَه‌در نقل ایله ادغام

متجانسین قیلنوب صورت مزبوره اوزره استعمال اولندی.

الفَجَبَة: حریره / فتح فا ایلهدر، بر نوع طعامدر که حریره دخی عربیدر بولامج تعبیر اولنور سَکَر و دَقِیق ایله مطبوخ اطفال و پیرانِ رجال ایچون خوشخوار اولور.

الأَذْبَة: مَکْسان / معجمه ایله ذبابک جمع قلتیدر، سَنَکَلر.

الأَرَبَة: خردمندان / مهمله ایلهدر، رَبِیبک جمعی که اوصولر عُقلاء معناسنه.

الأَرَبَة: بیمار کنندگان / خسته اولنلر که اَرِیب مفردیدر، و اَرَب دخی مذکوردر.

الأَطَبَة: بچشگان / طبیبک جمعیدر حکیملر معناسنه.

-ت-

الکَاتِبَة: زَن نویسنده / یازی یازان خاتون، لسان حق بیان سلطان پیغمراندن نهی تعلیم صادر اولمشدر.

المُعْتَبَة: حُشَنودی / مهمله ایله مصدرِ میمیدر، بدکارلقدن فارغ اولمغله کندینک صاحبی غضیدن رضایه گتورمک، عتی ده تفصیلی گچمشدر.

المُعْتَبَة: خشم گرفتن / غضب ایلمک تعَب و عتب گئی.

-ث-

الکَاتِبَة: جاي پیش زین اسب / مثلثه ایلهدر، اگر قاشنک آلتی که لُجَام اخذ ایدن اَلْ آنک اوزرنده طورر و آتک یالیسی آنده نهایت بولور.

-ج-

الراجَبَة: استخوانِ میانِ بندِ انگشت / مهمله ایلهدر، پارمغنک باش بوغمنک اَکْ یری، جمعی رواجب گلور، آندن صکره اولان مَفْصِل یعنی باغ یری بُرْجَهدر که آوجنی یوموب یومرق اولدقده مرتفع قالور جمعی بَرَاجم گلور و آندن آشاغی آیهنک سِیْکَرنه متصل اولان یر که پرمق دیلریدر اَشْجَعدر فتحله و جمعی اَشْاجَعدر، و بر پارق بو اوچک جملهسیدر که اِصْبَع دینور کسریلهدر و جمعی اَصَابِع بش اولور، و هر بر مفصلده متصل اولنان ایکی عظمک هر برینه کردوس دیرلر باشلرین بربرینه اتصاللری شرطیله، و بَنانه و اُتْمَله باش بوغمنک دپهسیدر که بر طرفنک نصفی طرنقلیدر جمعی اَنَامِلدر، بعضیلر راجیه راحیه متصل اولاندر و اُسْجَع اُتْمَله نَک مفصلیدر و بھر حال بُرْجَه اورتَه مفصلدر دیرلر، و اُتْمَله جمع صیغهسیله مفرددر اَنَامَله جمعدر.

الْمُنْجَبَة: زنی که فرزندِ نجیب زاید / نون و جیم ایله اِفْعَالک اسم فاعلیدر، ولدِ کریم طوغران خاتوندر، نجات یرارلق که هر ایشه یرامق حالتیله مَکْرَم اولان کمسنهیه نجیب دیرلر.

-ج-

ساکندر و إعجامی دخی لغتدر، بولوت پاره‌سی
که چکیلوب سائرندن آیرلمش اوله.

الطَّحْرِيَّة: پاره رَگُو / بر پاره‌سی که اسکیمش
اوله.

-د-

الصَّاحِبَة: زن / مهمله ایله‌در، کیشینک
زوجه‌سی مصاحبیدر و صاحبة البیتدر.

المَضْرِبَة: وژّه از شمشیر / معجمه ایله‌در، و
هاسز دخی گچمشدر، قَلَجْک چالم یری.

النَّادِبَة: زَن نوحه‌گر / نونله‌در، زاری قیلان
خاتون لکن مِيتْک محاسنی یاد ایله فریاد ایده
مطلق دگلدر.

-س-

المَحْسِبَة: پنداشتن / مهمله ایله ظَنّ معناسنه
اولان حسابان گبی مصدردر که صامق یعنی بر
نسنه‌ی شویله ایلمک که یقین درجه‌سندن دوندر
﴿لَا تَحْسِبَنَّ الَّذِينَ قَتَلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا﴾ بو
ماده‌دندر.

-ر-

الأُخْرِيَّة: پیرانها / معجمه ایله‌در اُمْلَه
وزنده‌در، خرابک جمع قلتیدر بیققلر و ویران
یرلر.

-ش-

المُعْشِبَة: زمین گیاه‌زار / ضمله و تأخیر معجمه
ایله مُنْجِبَة سابق وزنده‌در، اوتلو یردر.

الأُشْرِبَة: شرابها / معجمه ایله شرابک
جمعیدر، رانک ضمی خطادر.

-ط-

القَاطِبَة: جمع شده / قاف ایله‌در، جمعیت و
گروه و طائفه.

الأُغْرِبَة: کلاغها / معجمه و وزن مزبور
ایله‌در، قارغه‌لر که مفردی غرابدر.

-ق-

العَاقِبَة: سر انجام / مهمله ایله‌در، آخر کار و
نتیجه قضایای حال.

التَّجْرِبَة: آزمودن / فوکیه و جیمله‌در
مصدردر، صامق امتحان و اختبار گبی.

النَّاقِبَة: ریشی که بر پخلو بدید آید / نونله‌در،
بر چباندر که اویلده چقار لکن سبب تسمیه
قلبه هجومیدر دیدکلرینه گوره خاصر یعنی بوگرده
پیدا اولاندر.

الشارِبَة: گروهی که بکنار / [م ۲۰۲ ظ]
جوی آب خورد / معجمه ایله‌در، ایرمق
کنارندن صو ایچن زمره‌در هرنه جنس
اولورسه.

الطَّحْرِيَّة: ابر کشیده / مهمله‌لرله‌در اوّل و
ثالث بو محله کسره‌لرله‌در لکن ضمه و
فتحه‌لرله دخی لغتدر و ثانی هر حالده

-ل-

الأقلبة: چاهها / قافله‌در، قلیبک جمع
قلتیدر، قیولدر آبار گئی.

التَّحْلِبَة: گوسفند یا اشتزی که پیوسته از
پستانش شیر آید / مادّه حلبدن تجرّبه
وزنده‌در، بر قیون ویا دوه‌در که دائما
ممه‌سندن سود گلور، لکن ارکک گورمزدن اوّل
ویا حامل اولمزدن مقدّم سودی گلن کچیدر
دیدیلر. / [ر ۲۴۴و]

الوالبة: فرزندان / اولاد یعنی دوه یاوریلاری
که گوشک دیرلر.

الوالبة: پچشگانِ اشتز / دوه طبیلری
بیطارهای بعیر گئی.

الوالبة: کشت که از بُن کشتِ نُخستین
بروید / اول اکیندر که اوّل نابت اولنلرن
کوکندن پیدا اوله.

الوالبة: قبیله / بر قبیله‌در یعنی آنک
بابالرینک نامیدر، قبیله رجالنه بنی والبه دینور.

-ن-

الأذنبَة: جمع الذّنوب / معجمه ایله جمع
قلتدر مفردی فتحله دُئوبدر، ذنوب درت

معنایه گلدیگی قریبا یازلسه گرکدر هر برنده
جمعی بودر. ^{۷۲۲}

-ه-

الَاهِبَة: پوستهای بی دباغت / مدّ ایله‌در
إهابک جمع قلتیدر، / [ن ۷۴ظ] طباقلنمیان
دیرلدر دباغندن صکره ادیم دیرلر.
الموهبة: آنچه ببخشند / تجرّبه وزنده‌در، هبه
اولنان شیء، اسمدر.

الموهبة: بخشیدن / باغشلامق مصدردر.

-ي-

الساية: اشتز آزاد کرده از بند / مهمله
ایله‌در، باغندن خلاص بولان دوه.

الساية: غلام آزاد کرده که خواجه را برو
فرمان نباشد / آزادی قول که صاحبک حکمی
گچمیه.

القايبة: خایه / قاف ایله‌در، یمرطه، بیضه،
مرغانه و مرغه دخی دینور.

النایبة: سختی زمانه / نون ایله‌در، زمانک
شدتی که جمعی نوائبدر.

النایبة: آن تب که روزی آید و روزی نه / بر
گون گلوب بر گون گلیمیان استمه حمای غبّ
تعبیر ایدرلر.

^{۷۲۲} و صو ایله طولش قوغه بوش اولورسه ذنوب دگلدر دُلودر،
اشته بو درت معنائک قویرغی طویل آت و صاغری آتی که
انسانده اوله و نصیب معناسنه دخی گلور. «کنار»

-الخماسي-

اوچنجی نوعک بشر حرفلی اولان کلماتی.

الأشائب: گروهی بهم آمیخته / معجمه ايله
أنامل وزندهدر، مفردی أشابه ضملهدر،
بربرینه قارشمش طائفه يعني اجناس مختلفه دن
جمع اوله.

الترائب: استخوانهای سینه / فوقیه و مهمله
ایلهدر، گوگس کموکلیدر مفردی تربیهدر.

الجنائب: ماده اشتراکی که غله آرند / جیم و
نون ایلهدر، محصول گتورن دیشی دوهلر.

الدوائب: جمع الذئبه / معجمه ايلهدر،
مفردی هُمَزَه حُطْمَه گبیدر، هر نسنه نك
اعلاسی که زلف نواحی یه دخی تسمیه
اولندی.

العصائب: سر بندها / مهمله ايلهدر، باش
باغی که دستار [م ۲۰۳و] معناسنه اولور
باشه باغلنان هر شیء.

-ب-

الأدائب: اشتزان بسیار موی / مهمله
ایلهدر، قیلی چوق دوهلدر، دَبَب حُرده
صاری تویلدر، مفردی أَدَب و ادغام ايله
أَدَب اولور، جمعی مساجد گبیدر.

-ت-

المراتب: پایگاههای مردم / مهمله ايله وزن
سابق ايله مرتبه نك جمعیدر، ناسك پایه لری و
قدرلری دیمکدر.

المُراتب: پایه دار / ضملهدر، مرتبه سی تدریجی
عالی اولان کمسنهدر.

المکاتب: دَیِرستان / مساجد وزندهدر،
مفردی مکتب سابقدر ﴿فهم یکتبون﴾ کریمه سی
یعلمون معناسنه اولوق معلّم خانه یه سبب تسمیه
اولمشدر، مفردنده مأخذ دیگر ایراد اولنمشدر.

-ث-

الکعائب: فرجهای زنان / مفردی کعشب
گچمشدر.

الکواثب: جایهای پیش زین اسب / مفردی
اولان کاثبه قریبا مذکوردر، آنک اگرّی طرفنده
یلیسنك نهایت بولدیقی محللری.

-ج-

الجباجب: آب بسیار / جیم و موحدّه ايلهدر،
چوق صو، ماء کثیرگی.

الجباجب: پیه کداخته / مفردی جُبُجُبَة قریبا
گچمشدر، ارگین یاغ سَمَن مُذاب معناسنه.

الجرّاجب: اشتر بزرگ / ثانی مهملهدر، ایری و
جُثّه دار دوهلر.

الخواجب: ابروها / اوّل مهملدر، قاشلر که
مفردی حاجب مذکوردر.

الرواجب: استخوانهای بند انگشتان / قریبا
مفردی راجبه ده مفصلدر.^{۷۲۳}

الشَّراَجِب: مردانِ لاغر / تقدیم معجمه ایلهدر، ضعفای رجال یعنی آرق کمسنه‌لر، مفردی مذکوردر.

العشاجِب: مردانِ دراز سست / مهمله‌نک تقدیم‌یلهدر، اوزن سُئُک کمسنه.

المشاجِب: سه‌پایهای جامها / سابقنک مهملی گکیدر، لباسلر قورتمغه یاپدقلری سپادر.

المناجِب: سپرها / نونله‌در، پوته که آکا اوق آترلر، جُنّه معناسنه اولمدیغی لغتلهده مناجبک مفردی منجابدِر منجاب دخی یلگی و دَمَرَنی اولمیان اوقدر دیدکلرندن عیاندر. / [ر ۲۴۴ ظ]

المواجِب: سزاها / مفردی موجب لایق معناسنه مذکوردر، و عساکرک غُلُودلرینه موجب دیدکلری بو معنایهدر.

-ح-

الأصاجِب: خَوانِ کز رنگ / مهمله ایلهدر، رنگی قرمزیه مائل آق اشکلدر مفردی أصحاب مذکوردر، حُمُرُ أصحاب گبی.

الحجاجِب: اشترِ بچگانِ لاغر / فتح مهمله و موحدّه ایلهدر، دوه‌نک زیون اولان کوشکلریدر فصائلِ محصوله معناسنه‌در، مفردی حُجَّج یازلمشدر، أختَرینک جیمدر دیدگنی تخطئه ایلدیلر.

الحجاجِب: کرمکی باشد که بتاریکی چون أَخْگر آتش نماید / ضمله‌در، آتش بوجگی، شَبْتاب دخی دیرلر.

السلاجِب: مردانِ دراز / فتحله‌در، رجالِ طوال معناسنه‌در، مفردی سلحِب مذکوردر.

الشَّراَجِب: مثلها / تقدیم معجمه ایلهدر، وزن و معناده سابقی گکیدر، مفردی دخی کذلک گچمشدر.

المراجِب: فِراخیها / بولقلر و اجوزلقلدر، مفردی مرحب مسطوردر.

-خ-

الشلاجِب: مردانِ ستر اندام / معجمه ایلهدر، غلیظ الابدان اولان کیشیلدر، مفردی شلخب یازلمشدر.

الشلاخِب: مردانِ دراز / حرف ثانی نوندر، اوزن بویلی کیشیلدر، مفردی شنخب سابدِر.

-د-

الجخادِب: مردِ ستر و شگرف / ضم جیم و معجمه ایلهدر، ایری و یوغون کمسنه.

الجخادِب: ملخِ سبز و درازیای / اوزن آیاقلی یشیل چکرگه.

الجنادِب: ملخانِ نَر / فتحله و نونله‌در، ارکک چکرگه‌لردر، مفردی جندب مذکوردر.

الْحَنَادِب: مردانِ بدخو / معجمه و نون ايله در، خويي کوتو کمسنه لر.

الرَّغَادِب: بانگهای سخت نر / زای هوز و معجمه ايله در، / [م ۲۰۳ ظ] ارککلرک شديد اولان سسلريدِر، مفردی مذکوردر.

الْكِهَادِب: مردای گران و سست / مفردی كَهْدِب گچمشدر.

الْمَادِب: میهمانیها / وزن سابق ايله در، قونقلقر يعني خلقك دعوت اولنديغی طعامدر، مفردی مأدبة سابقدر.

النَّوَادِب: زنان نوحه گر / نون ايله در، مفردی نادبة مسطوردر.

الهَيَادِب: جمع الهَيْدِب / سابقا مذکور هيدِب مفرد قاچ معنایه یازلدیسه جمله سنده جمعی بویله گلور.

-ذ-

الجَوَادِب: اشترانِ کم شیر / جاذب لفظنك جمعیدر که مذکوردر مذكر دگلدر بونك تأنیثی جمعنده ظاهر اولور، سودی آز دوه لر.

الدَّبَادِب: قضیه های مردان / مفردی ذبذب دَکَر انسي معناسنه مذکوردر.

الذَّبَادِب: چیزهای که بر عماری بیاویزند / زنان مُحَقَّه و عربه سنك اطرافنده آویزه که هم

پرده یرین طوتر و هم طشره باقمغه و تنفسه مانع اولماز، مفردی بوندن دخی عامدر.

الشَّوَادِب: مردانِ دراز / معجمه ايله وزن سابق اوزره رجالِ طوال معناسنه در، لکن بو ماده دن سابقا شاذبده معنای دیگر یازلدی.

الْمَعَادِب: رگوه های که زنانِ نُوحَه گر در دست دارند / مهمله ايله در، نوادِب سابق الذکرک اللرنده حین فریادلرنده طوتدقلری بز پاره لری که گوزلرینی سیلرلر، اُوجلری چوق اولق سبب تسمیه در، حتی عذبه طیلسانه دخی دیدکلری کوشه دستار اولغله در.

-ر-

أَثَارِب: جایگاهی / مثلثه ايله وزن سابق اوزره در، بر معروف یرك اسمیدر مهلكه اولغله تسمیه اولندی، ثرب لفظنك جمعی اولان تُرُوبك جمعی صیغه سیله در.

الأَعَارِب: جمع الاعراب / مهمله ايله در، أعرابك جمعیدر، أعراب فتحله بدویلر دیمکدر عربك جمعی دگلدر، بالاده مفصلدر.

الأقَارِب: نزدیکان / قاف ايله قریبك جمعیدر، یقینلر دیمکدر.

الأقَارِب: خویشانِ نزدیک / یقین خُصملر اقرباء مذکور گبی.

التَّجَارِب: آزمایشها / فوقیه و جیمله در، صنایمقلدر، تجربه نك جمعیدر که مزبوردر.

- الجَسَارِب:** مردانِ دراز / جیم و مهمله
ایله‌در، مفردی جَسْرِب مذکوردر، قریبا
یازیلان شواذب ایله وزن و معناده یکساندر.
- الجَوَارِب:** جوربها / جوربک جمعیدر که
سابقدر.
- الرَّبَارِب:** گَلهای گاوانِ کوهی / مهمله و
موحده ایله‌در، مفردی ربرِب مذکوردر، بیانی
صیغر سوریلری.
- الزَّخَارِب:** میانِ قهی / زای هوز و معجمه
ایله‌در، مفردی زخرِبة مذکوردر، آخرنده فا
ایله دخی لغتدر.
- الزَّخَارِب:** سُستنان / مفردی یازلمشدر که
زخرِبة‌در.
- الزَّغَارِب:** آبهای بسیار / وزن و معناده
ججاجب ایله یکساندر، مفردی زغرب و
زغْرِبة مذکوردر.
- الشَّخَارِب:** ستیرانِ سخته / معجمه‌لرله‌در،
شخرِبِ مذکورک جمعیدر.
- الشَّوَارِب:** رَگهای پیرامنِ گِلُو / معجمه
ایله‌در، بوغاز اطرافنده اولان طمرلر.
- الشَّوَارِب:** جمع الشارب / شارب مفردی
معانی عدیده ایچون یازلمشدر، جمله‌سنده
جمعی بویله گلور.
- العُشَارِب:** پیش رَوَنده / ضم مهمله ایله و
معجمه ایله‌در، ایلری گیدن / [ن۷۵و] کمسنه
چارخه‌جی گئی.
- العُشَارِب:** مثله / معجمه ایله دخی معناده وزنی
گئی آنکله یکساندر. / [ر۲۴۵و]
- العَقَارِب:** کژدمان / فتح مهمله و قاف ایله‌در،
مفردی عقرب معروف و بالاده موصوفدر.
- العَضَارِب:** جایی که در او نبات و آب بود /
معجمه‌لرله‌در مفردی غضرب مذکوردر، اوتلی
صولی یرلر دیمکدر.
- الغَوَارِب:** سرهای کوهانِ اشتر / مفردی غارب
مذکوردر.
- الغَوَارِب:** بالاهای موج آب / غارب مفردی
مذکوردر.
- الغَوَارِب:** بالاهای پشت / بونک دخی مفردی
مزبوردر.
- الْقَطَارِب:** جمع القطرب / [م۲۰۴و] قطرب
لفظنده یازدیغی معنالرده بالجمله جمعلری بو
صیغه اوزره گلور.
- المَّارِب:** حاجتها / مأدِبِ سابق گئی مأربة
لفظنک جمعیدر.
- المَحَارِب:** مردانِ رزم دوست / جنگی سَوْن
کمسنه‌لدر، مفردی محرب یازلمشدر.

مُحَارِب: قبیله / ضمله‌در، بر قبیله‌نک
علمیدر که فهردن مُنْشَعِبِدِر.

المَسَارِب: چراگاهها / فتحله‌در جمعدر،
چایرلر معناسنه‌در، مفردی مَسْرَب مقیددر.

المَشَارِب: بُخُورها / مفردی مشرب
مذکوردر.

المَشَارِب: حجرهای بام / طام کنارلی
أَشْفَارِ سَقْف معناسنه‌در، مفردی مشربه‌ده
ستون بام دیمشدر، اجزای سقفدن کنایتدر.

المَضَارِب: جمع المضرب / مفردی اولان
مضربه یازیلان اوج معناده دخی بو وزن
اوزره جمع قیلنور.

المَطَارِب: راههای پراکنده / مهمله ایله‌در،
طولاشق یوللر، مفردی مَطْرَب و مَطْرِبَة
یازلمشدر.

المَغَارِب: مغربها / معجمه ایله‌در، مغرب
مذکورک جمعدر، طولناجق یرلردر که قرآن
کریمده ﴿مَشَارِقُ الْأَرْضِ وَمَغَارِبُهَا﴾
گلمشدر.

المَهَارِب: گریزگاهها / فرار محللری مفردی
مَهْرَب مذکوردر.

-ز-

الشَّغَاظ: کارهای دوشوار / مفردی اولان
شَغْزَبَة نك معنای سابقنه نظرله بو معناده
استعاره اولنمشدر.

الشَّوَارِب: باریک میان / مفردی شازب محرردر.
الشَّوَارِب: گذرگاه آب در گلو / بوغازده اولان
صو مَمْریدر.

القَهَّازِب: مردان کوتاه / قاف ایله‌در، رجال
قصار معناسنه‌در، مفردی قهزب مذکوردر.

الهَوَارِب: اشتزان پیر / مفردی هوزب تنمیق
اولنمشدر.

الهَوَارِب: کرکسان / بونک دخی مفردنک ذکری
گچمشدر.

-س-

السَّبَاسِب: بیابانهای دور / مهمله و موحد
ایله‌در، بیوک اُوْالِر که مفردی سبب سابقدر.

السَّبَاسِب: عیده‌های ترسایان / کُفره‌نک
پاسقلیه‌لری که سَلَّاق یازلسه گرکدر، لهجه‌ده
باغوث گبی عربی و بَهْمَنْجَنه گبی فارسی اسملری
مذکوردر.

الکَوَاسِب: کسب کنندگان / کسبه آلت اولان
اعضالدر سبینه اسناد ایله‌در، جوارح کواسب
دیمکدر.

الْمَكَاْسِب: کسبها کردن / مفردی اولان
مکسب مصدر میمیدر، ینه کسب ایلمک لکن
جمعیتی انواع اراده‌سیله‌در.

الْمَنَاسِبُ: جمع المنسب / نون ایله‌در،
مفردی منسب نسیله معناده یکساندر و هر
بری مذکوردر.

-ص-

الْوَصِيبُ: چاههای تنگ سر ژرف / طار و
دریک قیولر آبار ضیقّه و عمیقّه‌در.
الْمَنَاصِبُ: اصلها / نونله‌در، مفردی منصبده
بنیاد دیمشدی، ایکسی قرینه‌سیله بونده تمللر
معناسنه اولور. / [ر ۲۴۵ظ]

-ض-

التَّنَاضِبُ: درختهای کوچک که خار دارند /
فوقیه و نون ایله‌در، مفردی تنضب مذکوردر،
دیکلی اوافق آغاجلر که آکا اوق آغاجی دیرلر
خدنک‌گی.
الضُّبَابُ: / [م ۲۰۴ظ] قریه کوتاه زفت /
معجمه اوّلی ضمله و موحدّه ایله سموز و قصه
بویلی اولان.

الْمَقَاضِبُ: سُپست زارها / قاف ایله مساجد
وزنده‌در، مَقْضِبْک جمعیدر، یونجه‌لقلر.

الْمَقَاضِبُ: داسها / وزن سابق ایله‌در، لکن
مفردی بونک کسر میمله مَقْضِبِه‌در، آلتِ قطع
که اوراق و طِرْبان‌گی قلجه دخی دیرلر.

-ط-

الْأَخَاطِبُ: جمع الاخطب / معجمه ایله‌در،
مفردی أخطبدر که بالاده درت معنایه یازلشدنر،
جمله‌سنده جمعی بودر.
الشَّوْاشِبُ: کزدمان / وزن و معناده عقارب
گبیدر و مفردلری دخی هم وزندر.

الْأَخَاشِبُ: کوههای بزرگ / معجمه ایله‌در،
أخشِب سابق بونک مفردیدر، جبالِ عظام
دیمکدر.

الْجَعَاشِبُ: مردانِ دراز زفت / فتح جیم و
مهمله ایله‌در، جعشب سابقک جمعیدر،
غلیظ و طویل کمسنه‌لر.

الْحَوَاشِبُ: مردانِ بزرگ شکم / مهمله
ایله‌در، مفردی حوشب مذکوردر، قارنی بیوک
کیشیلر.

الْحَوَاشِبُ: شکل گاهها / بونک مفردی
دخی سابقدر، آتک بیلکُلری.

الْحَرَاشِبُ: مردانِ سخت جافی / معجمه‌یی
تقدیم ایله‌در، حُرْشِبْک جمعیدر، جفاکش
کیشیلر، جیم و آخرنده با یرینه میم دخی
لغتدر.

الشَّوَاطِبُ: زنانی که پوست اديم کنند / **الجراعِب:** سختهای زمانه / عواطب ايله وزن و معجمه ايله در، سختیان اولاجق دری گسن عورتلر، مفردی شاطبة در.

الشَّوَاطِبُ: آنان که نیزها راست کنند / **الزَّرَاعِبُ:** مردانِ رَوْنده / زاي هوز ايله در، رجالِ راجلین يعني يايالردر، مفردی زاعب مذکوردر.

مزاراغک اگریسین طوغرلدن کمسنه لر. / **العواطبُ:** سختهای زمانه / مهمله ايله در، نوائب سابق ايله وزن و معناده یکسان و مفردی عوطب مذکوردر.

المَحَاطِبُ: هیژمدانها / اودنقلر، مفردی مَحْطَب اسم مکاندر. / **الصَّقَاعِبُ:** مردانِ دراز / مهمله و قاف ايله در، جسابر سابق ايله معنا و وزنده یکساندر اوزون کمسنه لر.

الطَّرَاعِبُ: مردانِ دراز زشت / مهمله لرله در، مفردی طرعب مذکوردر، رجلِ طویل بدلقا. -ظ-

الحنَاطِبُ: ملخانِ نر / مفردی حُنْطَب مذکوردر، ارکک چکرگه لر. / **العَبَاعِبُ:** بُزانِ کوهی / مهمله ايله در، بیانی کچیلر، مفردی عبعب گچمشدر لکن بیانی کچیدن اهلِ لغتک مرادی آهودر که تئیس دیرلر.

الحنَاطِبُ: خُوَزْدُیانِ نر / حُنْفساء معناسنه مفرد مزبورده بالتَّبَع یاد ایلمشیدی. / **العَبَاعِبُ:** کلیمهای بُزِ پشم / کچی قیلندن اولان کلیملردر.

الطَّبَاطِبُ: آواز شکم از تشنگی / معجمه و موحده ايله در، صوسزلقدن ناشی باطندن گلن سس، مفردی ظنطاب غیری معنایه دخی گلمشدر. / **العَنَاطِبُ:** ملخانِ نر / حنَاطِبِ سابقله وزن و معناده یکساندر.

-ع- / **القرطَعِبُ:** رگو پارها / کسرِ قاف و مهملِ اوّل و فتحِ مهملِ ثانی و کسرِ ثالث ايله در، آخرینک ماقبلنده کسر لغتی ترجیح ایلمک رعایتِ ترتیب ایچوندر، بزِ پاره لری دیمکدر خِرْقه لر معناسنه در، تفصیلی ایکینجی و یدنجی نوعک خمسیات هائیه سنده بو جنسک واحدی ضمننده یازلمشدر.

الکَوَاعِبُ: زنانِ نارِستان / فتحله در، هنوز ممله لری قویمغه قریب خاتونلر، مفردی کاعب یازلمشدر. / **الجراعِب:** مردانِ زفت / جیمله و مهمله ايله شجیع کمسنه لردر، مفردی جرعب گچمشدر.

الْمَثَاعِبُ: ناوَدانها / مثلثه ايله در، مفردی
مَثْعَب اولق معناسنه يازلمشدي.

الْمَشَاعِبُ: راههای راست / معجمه
ایله در، مفردی مشعب طریق مستقیم
معناسنه در.

الْمَصَاعِبُ: اشترانِ گُش که گشني نکنند /
مهمله ايله در، مفردی مصعب قریبا گچمشدر
عَيْنِ دوه لر در.

الْمَصَاعِبُ: رنگهای دشوار / بیان کچیلری
که سرد اوله لر.

الْمَكَاعِبُ: سُرها که دریا کنند / پاپوشلر در،
تفصیلی مکعبه باقیله.

الْمَلَاعِبُ: جایگاههای بازی / اویون یرلری
مفردی ملعبد در.

الْمَنَاعِبُ: اسبان / نون ايله آتلر در افراس
گی، مفردی مذکور در. / [ن ۷۵ ظ]

النَّوَاعِبُ: کلاغانِ بانگ دارنده / نونله در،
چاغرغان قارغه لر، مفردی ناعب گچمشدر.

/ [ر ۲۴۶] - ق -

الشَّوَابِقُ: مردان دراز / معجمه ايله در،
اوزون کمسنه لر رِجالِ طویل گی، مفردی
شوقب مسطور در.

العَوَاقِبُ: سرانجامها / مهمله ايله در، مفردی
عاقبت مذکور و مشهور در.

الْقَبَائِبُ: شکمها / فتح قاف ايله در، مفردی
قَبَقب اُترده واقع و بالاده بطن معناسنه
مسطور در.

الْقَبَائِبُ: شتاب زدگی / ضمله در، زحمت و
مشقّت و عَجول اولمق.

الْقَبَائِبُ: چهارم سال / بو دخی ضمله در،
دردنجی سنه یه دینور لکن کلام عربده لا العامّ ولا
قَابِلْ ولا قُبَائِبْ دیدکلری سخنده بو ییل و گلان
ییل و آندن صکره اولان ییل دیمکدر، آکا نظرله
اوجنجی اولور.

الْمَثَائِبُ: مَتَهَا / فتح ايله و مثلثه ايله در،
مفردی مِثْقَبْ مذکور مَاتَقَبْ / [م ۲۰۵ و]
دیدکلری آلتدر که آنکله دلیک آچارلر.

الْمَرَائِبُ: جایگاههای دیده بانان / مهمله
ایله در، گوزجیلرک یرلری که مفردی مسطور در.

الْمَعَائِبُ: چوبهای رَزْ / مهمله ايله تأدیب
آلتیریدر مکتبلرده اولان حلقه نك دگنکلریدر.

الْمُقَبِّبُ: سال پنجم / ضمله و موحده
ساکنه نك ماقبلی قاف مفتوحه و مابعدی
مکسوره در، بشنجی سنه که قُبَائِبْ مسطور
دردنجیدر.

الْمَنَائِبُ: هنرهای نیکو / فتحله و نون ايله در،
مفردی منقب گچمشیدی معروف در.

المناقب: منها / نقب ماده‌سندن منقبك
جمعی اولغله مناقب معناسنه گلمشدر، دلیك
آچاجق آلتدر.

النواقب: ریشها که بر پهلوی بدید آید / نون
ایله‌در، مفردی ناقبة یازلمشدر.

الهناقب: مردان کوتاه / نون ایله‌در، هَنْقَبُك
جمعیدر، رجالِ قصار معناسنه.

-ك-

العناكب: عنكبوتان / مهمله و نون ایله‌در،
مفردی عنكب مذکوردر، و واو و تا
زائدلدر، اورمچکدر که معروفدر.

الكناكب: شکرش آفرینش / نون ایله‌در،
متین یاپیلو قوی الخلقه گی، مفردی کنکب
مذکوردر.

الکهاکب: بادباجها / بطلجان دیدکلی که
نباتاتِ مأکوله‌دندر، مفردی مذکوردر.

الکواکب: جمع الکوکب / کوکب لفظک
بالاده یازدیغی اون اوچ معناسنک جمعیتی لازم
اولان هر برنده بو صیغه اوزره جمع قیلنور.

کُونُکب: نام کوهی / کوکبک تصغیری
اوزره‌در، بر جبلک اسمیدر.

المراکب: مرکبها / کواکب وزنده‌در، مرکب
لفظنک جمعیدر، بِنیدلدر لکن مرکب حماده
غلبه ایلمشدر.

المناکب: چهار پر از بال مرغ / نون ایله‌در،
قوش قنادینک درت یلگی که جمله‌سی یگرمیدر:
١ قَوَادِم (٤)، ٢ مَنَاکِب (٤)، ٣ أَبَاهِر (٤)، ٤ خَوَافِي (٤)،
٥ ذَنَابِي (٤).

المناکب: دو شهبال / ایکی قنات که اقل جمع
ایکیدر ﴿أَجْنَحَةٌ مَّثْنًی﴾ واقع اولدی ویاخود و
ثلاث و رباع ملاحظه‌سیله ویا اولی أَجْنَحَتُک
مناکی.

مَنَاکِبُ الْأَرْض: کنارهای زمین / یرک مناکبی
اطرافیدر.

-ل-

الأهالِب: اسبانِ دراز دنبال / قویروغی اوزون
دابه‌لر.

التوالِب: جمع التوالب / فوقیه ایله‌در، مفردی
اولان تَوَلَبْک معنالی مذکوردر.

الثعالِب: روباهان / مثلثه و مهمله ایله‌در،
دَلْکولر که مفردی ثعلب مذکوردر.

الدَّعَالِب: ماده اشترانِ زود رو / معجمه‌نک
تقدیمیلدر، مفردی دُعَلْب گچمشدر.

الرحالِب: مردانِ بدخو / مهمله‌لره‌در، خوی
خوش اولیان کیشیلر که مفردی رحلِبة و رحلب
دخی مذکوردر.

الطَّحَالِب: جمع الطحلب / مهمله‌لره‌در،
یوصونلر که مفردی مذکوردر.

العَصَابُ: مردانِ دراز آشفته / مفردی
عصلب لفظنده تفصیل اولنمشدر.

القَوَالِبُ: قالبها / قاف ایله قالب مفردی
معروفدر و معناسی مفصلا موصوفدر،
الألفاظ قوالِبُ المعاني معقولاتده مَضْرُوبدر.

المَثَالِبُ: عیبها / مثله ایلهدر، مَثَلِبَةُ نك
جمعیدر، بر کیشینک کندی حقنده شیوعندن
حذر ایلدیگی واقعات.

المَحَالِبُ: گاو دُوشها / مهمله ایلهدر،
مفردی مَحْلِب حلییدن یایق دیدکلری ظرفدر
که مذکوردر.

المَخَالِبُ: چنگلهای مرغ / معجمه ایلهدر،
یرتیجی قوشلرک قَائِنَغیدر، مفردی مَحْلِب
مسطوردر، چنگال أَلْفله اولورسه چارپا
قیناغی دیمک اولور. / [ر ۲۴۶ ظ]

المَطَالِبُ: جُستن گاهها / مهمله ایلهدر،
طلب محَلّی دیمکدر که اسم مکاندر لکن
مفردی اولان مطلب لفظنک آنجق مصدریتنه
نظرله طلب معناسی یازلمشدر.

المُكَلَّبُ: آنکه سکر آشکار آموزد / کلب
مادهسندن تفعیلک فاعلیدر، طریق صیدی
تازی یه تعلیم ایدن کمسنه.

يَنْجَلِبُ: مهره که زنان در گردن بندند /
تحتیه و نون و جیملهدر، جلب مادهسندن
إنفعال بابنک مضارعی / [م ۲۰۵ ظ]

صیغهسیلهدر، بر نوع بونجغه اسم قیلندی که
نسوان آنی گردانیّه یاپرلر، اصلی فعل صیغهسیله
اولدیغی جهندن اسم جامدگی لام داخل اولماز.

-ن-

الأَرَانِبُ: خَرگوشان / مهمله ایلهدر، طاوشانلردر
مفردی أَرَنب یازلمشدر.

الأَرَانِبُ: ریگهای جفته / قُومْدن حاصل اولان
طاغیر که بر طرفنه مائل اوله لر.

الجَحَابِ: مردانِ کوتاه سِتَبَر / جیم و مهمله
ایلهدر، بوی قصه و جسامتلی کیشیلر.

الجَعَانِبُ: مردانِ کوتاه / قصیر القامه اولان
کمسنه لر، مفردی نوجِ اولده سابقدر.

الجَوَانِبُ: گَراَنها / جیملهدر، مفردی جانب کنار
و طرف و نحو و سمت و امثالی معناسندهر،
جمعی و مفردی زبانزددر که جوانِب اربعه دیرلر.

الصَّعَانِبُ: مردانِ كوچك سَر / مهمله لرلهدر،
باشلری حَدِّ اعتدالدن دُون و ناقص کیشیلردر
صعنِب مذکورک جمعیدر.

القَعَانِبُ: مردانِ کوتاه / جعانبده جیم یرینه قاف
دخی لغتدر، مذکور قعنِب بونک مفردیدر.

الكَعَانِبُ: مثلها / قافدن کاف دخی بدل اولور
بونک دخی کعنِب مذکور مفردیدر.

كَعَانِبُ الرَّأْسِ: برآمده سر / باش هر طرفدن
طولانی اولمقدر زیرا نون زائده اولوب کعب رفعت

- معناسنه‌در، جوانب اعتباریله کعانب جمع ایراد اولندی، حتی بیت شریفه کعبه تسمیه‌سی مرتّب ویا مرتفع اولسیله‌در.
- المَجَانِب:** سپرها / جیمله‌در، قالقانلر که مفردی مجنب گچمشدر.
- الْمَذَانِب:** کفچلیزها / کفچه که دلکلی و دلکسز اولور طعامک کپوگی آلتان صاپلی آلتدر، مفردی یازلمشیدی.
- الْمَذَانِب:** گذرگاههای آب در نشیها / صو آقندیلری که مفردی یازلدی.
- الْمُذَنَّب:** خرمای نیم رسیده / ذنب ماده‌سندن تفعیلک فاعلی صیغه‌سیله‌در، خرمانک قورغی که هنوز اولمغه باشلمش.
- المَقَانِب:** جمع المَقْنَب / فتح ایله و قاف ایله‌در، مَقْنَب سابقک جمعیدر.
- المُكْتَنِب:** آنکه ساعد و دستهای ستبر دارد / کنب ماده‌سندن إفتعالک فاعلیدر، قوللری و اللری ایری و یوغن کمسنه‌در.
- ه-
- الزَّلاهِب:** مرد تنک ریش / فتح زای هوز ایله‌در، مفردی زلهب مذکوردر.
- السَّلاهِب:** مردان دراز / مهمله ایله‌در، شواقب ایله وزن و معناده یکساندر، مفردی مذکوردر.
- السلّاهب:** اسبان دراز / مفردی سلهب فرس طویل معناسنه گچمشدر.
- الشّواهب:** خاریشتان / معجمه ایله‌در، کزپیلدر، مفردی دخی مذکوردر.
- الصلّاهب:** مردان دراز / مهمله دن مهمله ابدالیله مفردلرنده دخی سلاهب مذکور ایله وزن و معناده یکسانلدر.
- الصّیاهب:** مثلها / تحتیه ایله‌در، معناده سابقیه مشترکدر.
- الصیاهب:** سنگهای سخت / شدید طاشلر مثلاً چاقمق طاشی و سُماقی گی.
- العَلاهَب:** بُز آهویان نَر / مفردی علهب مذکوردر.
- الغیاهب:** جمع الغیهب / معجمه و تحتیه ایله‌در، مفردنده مذکور بش معنانک هر برنده جمعی بو صیغه اوزره گلور.
- القَراهب:** گاوان پیر دشتی / قاف و مهمله ایله‌در، بونک دخی مفردی قرهب گچمشدر.
- المَذهَب:** جمع المذهب / معجمه ایله‌در، درت معنا ایله مفردی مسطوردر.
- المَواهَب:** بخششها / بونک مفردنده ها کسر ایله‌در؛ زیرا اوّلی واو ویا یاء اولان کلمه‌نک مستقبلنده اگر مکسور ایسه بونده دخی کسرپله مسجد گی گلور.

المواهب: گُوهای آب در کوه / بونک
مفردی مَوْهَبَة فتح ها ايله مذکوردر / [ن۷۶و]
صو مُوصلقلری شادزوان گئی. / [ر۲۴۷و]

-ي-

الحقایب: خُرچینههای کوچک / مهمله ايله
مساجد وزنندهدر، کوچک هُکْبهلر که مفردی
حقبة جامدان معناسنهدر. / [م۲۰۶و]

الحلایب: پسرانِ عمّ / عموجه اوغللریدر
پدرک برادرینک اوغللری اولور که ایکی قرداش
اوغللرندن هر بری آخَره عمزاده اولور.

الحلایب: اسبانِ مسابقت که بهم آرند / بر
یره جمع اولان قوشو آتلی سابقا اسملری و
عددلری مذکوردر.

الدبایب: جایگاهی / معجمه و موحد
ایلهدر، بر یرک اسمیدر.

الرُبایب: دخترانِ زن / مهمله ايلهدر، لفظ
کریمدر، اُوگی قزلردر، مفردی ربیبهدر،
کیشینک اهلنک اوّلکی زوجندن اولان قزلر
که اَمْگُسر دینور.

الرغایب: عطای بسیار / تأخیر معجمه
ایلهدر، اسمدر، چوق بخششدر، مفردی
رغیبهدر.

الرغایب: رغبتها / کثرتِ میل و وفرتِ
التفات معناسنه اولان رغیبه مفردیدر.

الركایب: اشتراکی که نشست را شاینده / رکوبه
صالح اولان دوهلر.

الزرایب: خانهای شکارگیر / تقدیم معجمه
ایلهدر، صیّادک صیددن اختفا ایلنک ایچون
یاپدیغی حجره، مفردی زریبهدر.

الزرایب: شبگاههای گوسفندان / قیون گیجه
ساکن اولدیغی آغللر که محلّ مخصوصدن دخول
ایدهلر.

السبایب: جمع السبیه / مهمله و موحد
ایلهدر، مفردی اولان سبیه اوج معنایه گلسه
گرکدر هر برنده جمعی بو وزن اوزرهدر.

السحایب: ابرهای کشیده / مهملهلرلهدر،
سحابه نك و سحابك دخی سُحْب گئی جمعیدر
بولتلردر.

السلايب: ماده اشتراکی که بچه بیفکنند /
مهمله ايلهدر، وقت حملی قبل الإنقضا ولدنی
إسقاط ایدن دوهلر، مفردی سلوبدر.

السوایب: اشتراک آزاد کرده بندری / نذر ايله
آزادلی اولان دوهلر مفردی ساییه گچمشدر.

الشصایب: سختیها / تقدیم معجمه ايلهدر،
شدتلردر، مفردی شاصبدر.

الشطایب: شاخهای سبز / تأخیر مهمله
ایلهدر، آغاجك تازه بوداقلری لكن خرما
آغاجیدر، مفردی شطبةدر.

الکتاب: لشکرهاى بهم آورده / فوقيه ايله در،
جمع اولمش عسکرلدر، مفردى کتبيده در.

الکرايب: / [م ۲۰۶ ظ] رنجها / مهمله ايله
کريبة نك جمعيدر که خسته لکلر يعني ظاهرده المى
و وَجعى وياخود جَرَحى اوله.

الکرايب: اندوهها / غملر و کدرلر که آکا
طاسه ديرلر قلب احوالنددر اثرى باطنيدر.

اللبايب: پراهنه‌هاى بي آستين / موحده ايله در،
يگسز گوکلک يعني يکى و يقاسى اولميان
لباسلدر مفردى لبيبه در.

المصايب: مصيبتها / مهمله ايله در، معروفدر،
بلالر گي، مفردى مصيبة در.

المتعاب: عييبها / معيب مصدر ميميدر عيب
گي، حقدن ويا اطلاع خلقدن احتراز اولنان
افعال قبيحه.

النصايب: سنگه‌هاى پيرامن سر چاه / نون
ايله در، مفردى نصيبة حوضک ويا قيونک اطرافنه
نصب اولنان طاشلر.

النوايب: سختيهاى زمانه / مفردى نائبة شديده
و مصيبه معناسنه در. / [ر ۲۴۷ ظ]

-ومنه مع الهاء-

آخرينه ها لاحق اولان کلمات خماسيه نوع ثالثک
خماسي لفظلرينه ملحقدر، مصاعفى بر کلمه در،
آخرينک ماقبلى مع الهاده دخى نوعنه تابعدر.

الصايب: ابره‌هاى که باران آرند / مهمله و
تحتيه ايله در، يغمورلى بولتدر که مفردى صيب
لفظ شريفدر.

الضرايب: جمع الضريبه / تقديم معجمه
ايله در، مفردى ضريبة ايچون محلنده يازيلان
معنالك هر برنده جمعى بو صيغه اوزره گلور.

العجايب: شگفتيها / مهمله و جيم ايله در،
عجب لفظينک جمعيدر که حظ اولناجق
شيء ترکجه طکاق دينور، حتى اشعار
قدماده طکميدر عجيدر معناسنده در.

العصايب: اشتراى که شیر ندهند /
مهمله لرله در، سود ويرمز ديشي دوهلر،
مفردى عصوبدر.

العصايب: گروه‌هاى مرغان / قوش سوريلى
رَمَلر، مفردى عصبه مذکوردر.

الغرايب: چيزه‌هاى غريب / معجمه نك
تقديميله در، مفردى غريبة در نفيس اولان
شيلر.

الغرايب: درختهاى پراکنده / طاغلمش
آغاجلر وياخود شاخلى حتى ولايتندن
آيرلش کمسنه يه غريب ديدکلرى بوندندر.

القرائب: نزديکان / قاف و مهمله ايله،
يقينلر بعيدک ضديدر، مفردى قريبدر گلور.

القصايب: گيسوها / قصيبة نك جمعيدر،
صاچلدر لکن اکسه ده اولور اورلنز.

الإردبة: گونه از خشت پخته / کسر ايله و مهمله لرله در، طپراقدن مطبوخ اولان شيدر کريچ و کرميد هرنه اولورسه.

-ز-

المرازية: مهتران گبران / فتحله در، مفردی مرزبان ضم زاي ايله ترجمان وزنده در بئک ديمکدر که امير معناسنه در، فارسيدن معرب و اصلنده مرکبدر، مرز سرحدّه و سنوره ديرلر مرزبان گي سنورجی يعني محافظ سرحدّ ديمکدر پس مرازيه کفره نك اولولری و ضابطلری ديمک اولور.

المرازية: شیران / ارسلانلر که مفردی اولان مرزبان اسد معناسنه در، أمير الوحوش اولديغنه ايمادر.

-ض-

الأهاضية: بارانهای بزرگ قطره / قطره سی بيوک يغمورلردر، اصلنده اقاليم وزنده أهاضيب ايدي يادن بدل ها گلدى که هضابك جمعى و او دخى هضيب سابقك جمعى او دخى هاضبك جمعيدر که مطر معناسنه در.

القراضية: درويشان / قاف و مهمله ايله در، اصلی قراضيب اولوب تحتيه دن بدل هاء لاحقدر، مفردی قرضوب وزن و معناده صعلوك گي فقير و محتاج معناسنه در، بعضيلر

مفردی قرضابدر ديديلر كسكين قلع ديمكدر، دعالرى سيف صارم اولديغى سببدن إطلاق اولنور.

القراضية: دزدان / اؤغريلر سراق گي مفردی قرضوبدر.

القراضية: راهزنان / يول كسيجيلر ديمكدر، قطاع طريق گي، بو معناده درويشان يعني صوفيه يه دخى إطلاق اولنور که مائعول عليه نام كتابده ابن المحي بيورر: بو اسمى فقهای كرام صوفيه يي تلقييده استعاره ايلديلر؛ لأهم قطعوا الطريق المرصّي بتدبير السلوك والريضة ووصلوا المراتب قلما بلغ الفقهاء غايتها بالزهد والعبادة كما قيل:

خليلي قطاع القيايى إلى الحمى

كثير وأما الواصلون قليل

-ق-

المُعاقبة: اشتری که باری شور گیاه خورد و باری گیاه شیرین / ضم ايله مفاعله دن فاعله در بر کرّه طوزلی يعني آجی ویا اکشی و در عقب بر کرّه دخى لذيد اوتلق اكل ايدن دوه در.

-ل-

الصقالية: اشتران بسیار خوار / فتح مهمله و قاف ايله در، اُكول اولان دوه لر.

الصقالية: ولایتها در روم / دیار رومده قُری و بلاد عديده در که مفردی و نسبی دخى صقلی

در، صقلب بن لنطي اولادی اول بلادده
توطن ایدوب کثرت بولمشدر.

-السداسي-

حرف بادن نوع ثالثك آلتیشر حرفلی اولان
كلمات مطّرده سیدر.

المُسلَحِبّ: پهن باز شده / مهمله ايله
مُضْمَحَلّ وزندهدر، مالی طریق مستقیم و
ممتدّ و واسع دیمکدر.

المُقرَعِبّ: با هم آمد / قاف و مهمله
ایلهدر، بریره جمع اولوجی نسنه لر.

المُزْلَعِبّ: بچه موی / [م ۲۰۷و] برآمده /
معجمه لرلهدر، قیلی گلمش یعنی هنوز توکلنان
یاوری.

المُصلَهَبّ: دراز / مهمله ایلهدر، اوزن
کمسنه طویل گبی لکن حدّ اعتدالدن دخی
طولی خارج اوله. بو درت کلمه مضاعفلدر.

-ب-

المُتَطَبَّب: بچشك / مهمله ایله طبّ
ماده سندن تفعلك فاعلیدر، طبّه سعی ایله
هواسکار اولوب کلفت مشقتله طیب اولان
کمسنه.

-د-

المُتَادِبّ: ادیب / دبّ ماده سندن بابی و
صیغه و ضبطی سابقی گبیدر هواسکار

اولدیغی طور طریقك آدابنی کندینه حالّ ایدن
کیشی.

-ن-

المُسْتَنْدِب: پَسْرَوْنده / قویرق معناسنه اولان
ذنب ماده سندن إستفعالك / [ن ۷۶ظ] فاعلیدر
جمله نك آردندن گلوب هر کسندن صکره یوریمك
عادتی اولان کمسنه که آکا دُمدار دخی دیرلر.

/ [ر ۲۴۸و] -الکني و غیرها-

نوع ثالثك فوائد خاتمه سی.

-ح-

أبو حَبَاب: آتش که از سُنْب ستور بجهد /
مهمله لرك میاننده با ایلهدر، آتک نعلندن ظهور
ایدن بَرّقه، نار الحباب دیرلر، و یلدز بوجگنه
دخی ابو الحباب و آتشنه نار آبی حباب
دیدیلر.

نار الحباب: مثلها / بو دخی آنک گبی
ضروبنددر فی الاصل حباب بر کمسنه نك
اسمیدر که اگر آتش یاقمق اقتضا ایلسه مسافر
گورب نزول ایلمك خوفیه غایت ضعیف و قلیل
یاقر ایدی آندن مستعاردر.

-خ-

أبو جُخَادِب: کنیت ملخ / ضم جیم و معجمه
ایله چکرگه نك کنیه سیدر، فی الاصل جخادب
دخی اسمیدر که گچمشدر.

-د-

أبو جُنَادِب: مثله / سابقی گبیدر وزن و معناده فرقلری یوقدر.

-ر-

أبو مُطَرِب: کنیت بَرُط / مهمله لرله در، إفعال دن فاعلدر، بَرُط دیدکلری سازک کنیه سیدر که سازنده یه موجب اعتبار و تقرب اولمغله گویا پدری گبی اولور، طرب لفظنک معنالی و مطرب کلمه سی دخی گچمشدر، برُط لفظنک شهرتی ضم بای ثانیه ایله در لکن جعفر وزنی اوزره در که حرف طاده دخی مرتبدر، مستقل آلت غنادر که ترکجه قُوزدر، زخشری مقدمه عوددر دیمشدر که جمله سازلردن قدیم اولدیغی انیس المدام نام کتابدن مشارق اطرافنده منقولدر.

طیر صَوَارِب: مرغانی که روزی طلب کنند / معجمه ایله در، ضاربة مفردیدر رزقلربی طلبکار اولان قوشلره دیرلر گویا ضَرْب ایله تفقّد چینهدان زمین ایلمکدن کنایت اوله.

لیل صَارِب: شی سخت تاریک / زیاده قراکلق گیجه لیل اَلیل و لیلَه مظلّمه گبی گویا که اطرافنه ظلمتنی نشر و افشا ایلمشدر.

-ز-

طین لازِب: گِل دُوسیده / زای هوز ایله در، یاپشقان و بولاشق و صواشق چامور که اُزلی

دیرلر.

-ل-

أبو طَالِب: کنیت اسب / مهمله ایله در، آتک کنیه سیدر که صاحبنک مطلوبی اولان نسنه یی حسن ایدوب او دخی طلبکار اولور و دشمنه مقابله سنی فهم ایدوب او دخی آکا غلبه طالب اولور حتی کُحیل طُرُفنی اوزنده غالبا و مغلوبا خطا صادر اولماز بو حالتده ابن عبد المطلبه تشابهیله کنیه سنه تشریک اولندی.

رجل کَلِب: مردی که سگ دیوانه ویرا گزیده باشد / فتح و کسر ایله در، قودوز دیدکلری کلب مریضک طالادیغی کمسنه در که او دخی اول خصلته مظهر اولوب نعوذ بالله ایکیسی دخی هلاک اولور، رجل کلب مفرددر، جمعی رجال کَلِبی حَمَقی وزنده در.

شتاء کَلِب: زمستان سخت سرد / صوغق شدید اولان قیش.

کَلَب کَلِب: سگ دیوانه / لام اوّل ساکن و ثانی سابق گبی مکسور صفتیدر، قودوز اولان کوپک عَقور گبی.

-ی-

أبو طَيِّب: افروشه / [م ۲۰۷ظ] مهمله ایله تحته نك شدّیله در، حلّوادر لکن مطلقا حلّوادر، اما افروشه و افروشته دلیده یعنی بولغوردن یاپرلر بر نوع حلّوادر آکا ابو طيّب دیمزلر.

-ومنه مع الهاء-

آخرينه ها لاحق اولوب باب گُنايه ملحق اولان لفظلر.

العربُ المُستَغْرِية: عربي نه خالص / إستفعالدين فاعل صيغه سيله در، عربيه نسبي حقيقي اولميان كمسنه كه صكره دن نزيل اولوب ويا قرابتله تعرب ايله، عرب عَرَبَانَك ضديدر، لفظ عربده مذكوردر.

أَرْضٌ خَصْبَةٌ: زمين برومند / تأخير مهمله ايله حَشِن وزننده در، بوللق اولان ير كه ضَدِّي جَدِيَّة گلور كه قحطدر.^{۷۲۴}

أَرْضٌ مُخَصَّبَةٌ: مثلها / إفعالدين فاعلدر معنای سابقده مشترکدر اوجوزلق اولان محل.

أَرْضٌ مُرْطَبَةٌ: زمين گيازار / تازه اوتی چوق اولان ير كه كثيرُ الْكَلَاءِ الرُّطْبُ معناسنه.

أَرْضٌ كَلْبَةٌ: زمینی كه نباتش از آب سیر نشود / خصبة سابق وزننده در، نابت اولان اوتی صوسز اولان ير. / [۲۴۸ظ]

-نوع چهارم-

-الثلاثيات-

حرف الباده موعود اولان انواعك دردنجيسيدر كه آخريـنك ماقبلی الف اوملغله آنك دخی

^{۷۲۴} م - أَرْضٌ خَصْبَةٌ: زمين برومند / تأخير مهمله ايله حَشِن وزننده در، بوللق اولان ير كه ضَدِّي جَدِيَّة گلور كه قحطدر.

ماقبلی معتبردر و ثلاثياتدر بونك ثنائياتی اولماز.

الباب: در / موحد ايله در، قاپو كه درگاه دخی دينور مدخل گي حسيـدر معنوي دخی اولور كه بعض كتابلرك بابلری و أترده وارد اولان "أنا مدينة العلم وعليّ بابها" گي و بو بابدنـدر كه مرشده باب ديرلر.

الجاب: گل سرخ / جيمله در، قرمزی چامور گيل اَرَمَنِي مراددر.

الجاب: میان پشت / آرقهـنك اورته سی، وسطِ ظهر گي.

الجاب: گورخر زفت / حمار وحشـينك سموز و غليظی، همزه ايله جَاب دخی لغتدر تسهيل اولنمش.

الجاب: آهو / گيـك كه صِغِيـن دخی تركيدر.

الحاب: گناه / مهمله ايله معروفدر، ﴿حوب كبير﴾ لفظ كرىمدر اثم دخی اسميدر ثواب مقابليدر.

الداب: نگوـهش / خورلق و زحمت حقارت و تعب گي.

الراب: نباتی / بر اوتدر منتار انواعيدر.

الساب: خيگ انگين / بال طلومي زَقَّ عسل گي لكن مطلقا طلومدر نَحْي گي.

الصاب: درختی تلخ / آجي بر آعاجدر چَمَشِيردر ديديلر.

الصاب: حنظل / قارغه دوکلگیدر که غایت آجیدر.

الصاب: بوی خوش / مهمله ایله طیبده لغتدر گوزل قوخو رایحه طیبه معناسنه.

الظاب: همداماد / معجمه ایله، بجانق ایکی همشیره نك شوهرلری که هر بری دیگرینه ظاب دیرلر، و میمله ظام و ایکسینک همزه سیله دخی لغتدر، عدیل و صهر و خویشداش دخی دیرلر، بجانق دخی باجانحدن غلطدر که هم جناح دیمکدر.

الظاب: کلام / سوز یعنی سخن که مخاطبه سکوت صحیح افاده ایده بو ایسه ادنی مرتبه کلمتانی بالاسناد تضمن ایله حاصل اولور.

الظاب: بانگ / سس که غوا و صوت و صیت و صقب و سقب و صیحه و لجّه و سائر عربی اسملری واردر فارسیده دخی آواز دیرلر و عکسنه دخی گرك طاغدن و گرك گنبد و گرك کوب مقوله سندن اولسون صدأ و ثوف و غیره تعبراتی واردر.

العاب: عیب / مهمله ایله در، و معیب اوچی دخی لغتدر، معایب جمعی قریبا یازلمشدر، فارسیده رشکه دیرلر.

الغاب: بیشها / معجمه ایله در، اورمانلر و قامشلقلر و سازلقلر که سیب و وحوش مسکنیدر، واحدی غابه در.

الغاب: نیزها / مزارقلدر لکن غالبا اول قامش و ساز و حیضر آندن یاپلمق سببیه تسمیه در.

القاب: اندازه / قاف ایله در، آلت معروفدر حتی اگر قبودان لفظی رئیس / [م ۲۰۸] الملاحین معناسنه لغات سائرهدن منقول دگل ایسه صحیح قابدان اولوب مساحات سواحل و مقادیر بحرینی عارف معناسنه در.

القاب: میان دسته کمان تا خم گوشه / قبضه قوسدن چله محلی که سینه دینلن یره دك که نصف قدد کمان دیمکدر، قاب قوسین ظاهرا ایکی یایدن مقدار مذکور یینه بر قوسك طولی قدر اولوب سورهُ نجمده اهل تفسیر دیدیلر که فی الاصل قابین قوس اولوب بر یایك ایکی نصفی و بلکه آندن دخی ادنی اولق مراد رب العباد تعالی عن الأنداد اولدی بو دخی مآلده اوله قریدر لکن أبلغدر که استعمالات زماندندر کمال تقریدن بو تعبیر ایله ادا ایدرلر ایدی، معقولی محسوس ایله تمثیل و تفهیمدر.

اللاب: زمینهای سنگلاخ / طاشلی یرلر لکن قاره طاشلی اوله حرّه گبی، واحدی لابة و همزه ایله لأب دخی دینور، جمعی لوب و لابت گلور.

الناب: مهتر گروه / نون ایله در، طائفه نك اولوسی رئیس القوم و سید الطائفه گبی و شاعر مشهورك مخلصی / [ن ۷۷] بو ماده دندر.

الناب: اشتر پیر / یاشلی دوه که آطی دیشی اوزن اولدیغی سبیدن نام آور قیلدیلر لکن مآده

لفظك تفسیری قرینه سیله رایحه سی کریهه اولمیان شراب اولور.

الغابة: بیشه / معجمه ایله در، میشه لکلردن بری دیمکدر، جنسی مذکوردر.

الغابة: نیزه / بر مزارقدر که رُمح واحد گی.

اللابة: زمین سنگلاخ / طاشلی محللرک بری که جنسی یازلدی.

الوابة: گو آب در سنگ / طاشده اولان صو دلیگی.

-الرباعیات-

نوع رابعندر درت حرفلی اولان الفاظ که تقدیم مضاعفات ایله در.

الراب: پدر زن / مهمله و شد ایله در، قاین آتا یعنی والد زوجه که خاتونک باباسی دیمک اولور.

الشاب: جوانی / معجمه ایله در، گنجلك و یگنلك مصدردر.

الشاب: جوان / یگت و گنج کمسنه اسم اولور.

القاب: سال سیم / قاف ایله اوچنجی ییل اشته بو صحیحدر لکن قُباییده یازدیغی سهوه حمل اولنور. درت مضاعف تمام اولدی.

-۱-

الصواب: رشکان / مهمله ایله غلام وزننده مهموزدر که واو ماقبلنک ضمه سنی محافظه ایچون

دیو قید لازم ایدی غفلت اولندی؛ زیرا ناب اركك دوهیه دیمزلر دیشی دوهیه دیرلر ناقة ناب و نُییب گی.

الناب: سگ دندان / آظی دیشیدر جمعی اُنیاب گلسه گرکدر. / [۲۴۹و]

-ومنه بزيادة الهاء-

نوع رابعك الحاق هاء ایله مستعمل اولان کلماتی دخی نوع مذکوردر.

الجابة: آهوی ماده / جیمله در، دیشی گیک، مذکری هنوز ذکر اولندی.

الجابة: پاسخ کردن / جواب ویرمک لکن غلیظ ادا ایله اجابتدر که سمعتُ هابَّةً ودفعتُ جابَّةً یعنی هیبتلی سوز دیکلدم و شدتلی دِلْسوز جواب ویردم دیمکدر.

شابة: کوهی / معجمه ایله در، بر طاغک علمیدر که معروفه اولمغله معرفه اولدی، نجد ولایتنده در.

الصابة: يك حنظل / مهمله ایله در، قارغه دولکنک بری تا واحد ایچوندر جنسی قریبا یازلدی.

الصابة: يك درخت تلخ / بونک دخی جنسی گچدی، بر چَمشیر دیمکدر.

الطابة: سیکی خوشخوار / ایچملی سوجی که خمر مَرِيء معناسنده در، سابقا یازیلان

مرسومدر، بَٹِ بمرطه سی سِرَکَه دیرلر،
رشکهنک مقلوب و مُصَحَّفیدر.

اللُّؤَاب: تشنه شدن / صوصامق ظمأ و
عطش گئی.

المآب: بازگشتن / وزن و معناده معاد گئی
عودت و رجوع معناسنه مصدردر اسم دخی
اولور.

-ب-

الأَبَاب: ساز رفتن ساختن / موحده ایلهدر،
لوازم سفریه بی احضار و تدارک ایلمک.

التَّاب: هلاک / فوقیه ایلهدر، وزن و معناده
هلاک گئی اسم و لفظ شریفدر.

التَّاب: هلاک شدن / هلاک و تلف اولمق
مصدردر، تَبَّت بو ماده دندر.

التَّاب: زیانکار / [م ۲۰۸ ظ] شدن / ضرری
اولمق فائده لینک ضدیدر خسران صاحبی
دیمک اولور.

الجَّاب: آنچه بر سر شیر اشتهر آید چون
مَسْکَه / ضم جیملهدر، دوه سودینک اوزرنده
پیدا اولان کپوک که دوه سودندن قایمق
حاصل اولدیغینی بیلمین کیشی آنی قایمق ظن
ایدر.

الجَّاب: چاهها / کسر ایله قیولر، مفردی
جُبّ مخلنده مذکوردر.

الجَّاب: جُبَّها / جبهلر که قولسز بر لباس
معروفدر مفردی سابقدر.

الجَّاب: هنگام ببار آمدن خرما / خرمانک
میوه یه گلجک زمانی یعنی اَرکک خرمادن لُقحه
آلوب دیشی خرمایه ویرمک زمانیدر اگر بویله
تلقیح اولنماسه اول سنهده خرما ویرمز دیو
مُجَرِّددر. / [ر ۲۴۹ ظ]

الجَّاب: بیشتر آب / فتح مهمله ایلهدر، چوق
صو و اولو ایرماق نهر کبیر و ماء کثیر گئی.

الجَّاب: گویله بر سر آب / صوده حاصل
اولان قبارجق یَعْلُول معناسنه.

الجَّاب: دوستی / ضم ایلهدر، محبت و مَوَدَّت و
صداقت معناسنه اسمدر.

الجَّاب: گونه از مار / بیلانک بر نوعی حیّه
گئی.

الجَّاب: دِیو / جَنّ اسمیدر سببی دخی اکثریا
حیّه صورتنده گورینور آکا شیطان دخی دیرلر،
آنلرک اسملری چوقدر حَنَزَب عبادتده و وَهَّان
تجارتده وسوسه یه مسلطدر، زَلَّینور زوجین بیننه
تفریقہ سعی ایدر، بعضیسی فاتحه تفسیرنده
استعاذهده یازلمشدر.

الجَّاب: خُمها / کسر ایلهدر، کویلردر مفردی
حُبّ معناسنهدر فارسیدن معربدر.

الجَّاب: باکسی دوستی کردن / محبت ایلمک
که مصدردر.

الْجَبَاب: فَرِيفَتَن / معجمه ايله در، آلداتمق
حيله و خدعه ايلمك.

الدُّبَاب: مَكْس / ضم ايله در، قره سِنَك،
جمعی اَذْبَّة گچمشدر، دفعله قالدیغی یره ینه
عودتنده مُصَرَّ اولغله تسمیه اولندی که کَلَمَا
دُبَّ آب دن مأخوذدر دیدیلر.

الدُّبَاب: درون دیده چشم / گوز بیگی
مَحَلَّنْک ایچ طرفی ذبابُ العین و حَنْدوره دخی
دیرلر.

الدُّبَاب: تیزنای شمشیر / قلیجک کسکین
جانبی.

الدُّبَاب: تیزنای دندانِ اشتر / دوه دیشینک
کَسَن سَمَتی.

الدُّبَاب: ستوه / سرعت و عجله و چاپک
اولمق.

الدُّبَاب: رنج / تعب و سرگردانلق.

الدُّبَاب: بقیتهای فام / بورجندان بر مقداری
ادا ایدوب آنک قصوری که تَرَدِّد داین ايله
اداسنده ثقلت حاصل اوله.

دُبَاب: کوهی بَمَدِیْنَه / مدینه منوره صلی الله
علی منورها قرینده بر طاغدر که معروف
اولغله معرفه اولمدی.

الرَّبَاب: معروف / فتح مهمله ايله در، بر سازدر
که غِیْچَک و کمانچه و اِقْلُق دخی دیرلر، و
اَوْلَیْنِک ضمی تعرییده تبدیل قیلندی.

الرَّبَاب: پاره ابر در پاره دیگر آویخته / بر
پارچه بولودک آلتنده اولان دیگر پارچه که
اصلمش گبی گورینه.

الرَّبَاب: قطران / ضمله در، معروف سیاه مایع
نسنه در، مُعَنْبِ سابق معناسنه در.

الرَّبَاب: نام جایگاهی / بر یرک اسمیدر.

الرَّبَاب: پیمان / کسر ايله در، امان و یمین که
جنسدر واحدی ربابه دخی گلور.

الرَّبَاب: گروههای مردم / جماعت معناسنه لکن
اجناسی بربرینه مخالف اوله مثلاً اوچ بش قبیله دن
جمع اولان طائفه گبی.

الرَّبَاب: گوسفندانِ نوزاده / هنوز طوغرمش
قیونلردر مفردی رُبَّی در.

الرَّبَاب: کور موشان / فتح معجمه ايله در، فاره
بَرَّیْه که بیان صچانی و کور کُوسْتَبَک دینور.

السَّبَاب: باکسی / [م ۲۰۹] دشنام دادن /
کسر ايله در، بر کمسنه یه سوگمک که "سَبَابُ
المسلم فسوق" حدیث شریفنده وارد اولدی، بو
معناده سَبَّ نوع اولده گچدی.

الشَّبَاب: جوانی / فتح معجمه ايله در، یگنلک و
گَنَجَلْک دیمک مصدردر شاب سابق گبی.

الشباب: جوانان / یگتله که شابك جمعیدر
که مذکوردر، حتی حدیثده "الحسن والحسین
سیّد شبابِ أهل الجنة" گلمشدر.

الشباب: بالیدن کودك / طفلك درجه بلوغه
وصولیدر.

الشباب: بر سِکیزیدن ستور / کسر ایلهدر،
حيوان شاخ قالمق که حرکاتِ نشاطیهدن
عبارتدر، مصدردر.

الضباب: نِزَم / فتح معجمه ایلهدر، طومان
و پوس که نَسَم و مِیغ و کَسِیّه.

الضباب: جمع الضبّ / کسر معجمه
ایلهدر، ضبّ لفظنه نوع اولده یازدیغی طقوز
معناده جمعی بو صیغه اوزره گلور.

الطباب: آن دوال که در میان درز گیرند /
مهمله ایله سقا مشکینک درزینہ دیکدکلری
دیل گبی میشین پاره لر که صوبی آقمایه،
صیّب وزننده جمع دیگری و ها ایله مفردی
گچمشدر.

الطّباب: تیزناهای شمشیرها / [ن۷۷ظ] ضم
معجمه ایلهدر، قلیجلرك کسکین یوزلریدر.

الغباب: بیشتر آب / ضم مهمله ایلهدر،
چوق صو که منبعندن فوارانی کثرتنی إشراب
ایدر.

العباب: موج زدن دریا / ذکر طالعه لنمق
تموّج بحر گبی، لکن موج گوسترمک هر نهده

اولورسه مثلاً چایر و سراب و جمره گبی.
/[ر۲۵۰و]

القَبَاب: قَبْها / کسر قاف ایلهدر، قُبّه مفردیدر
و عربیدر ویا کنبددن معربدر، مدوّر سقفِ بنادر
خشبی گرکسه حجری اولسون، اگر الف حذف
اولنورسه قافی ضم اولنور قُبّب دینور، نکات و
نُگت گبی، ألفاظ قدسیّهده "اولیائی تحت قبایي"
گلمشدر.

الکُباب: اشترِ بسیار و جز / ضملهدر، دوه و
سائر حیوان جمعیتی، سوري معناسنه که گلّهدر.

الکُباب: توده ریگ / قُوم یغینی کُتیب گبی.

اللُّباب: مَرَز اندک / فتحلهدر، چمن که آز اوله
کَلَاءِ قلیل گبی.

اللباب: خالص / هر نسنه نك گزیده و منتخی.

اللباب: خَردها / عقول یعنی عقللر که اولو
الألباب ذوي العقول ديمك اولور، مفردی لُبّ
محلنده یازلمشدر.

اللباب: مغزها / بادام یعنی قابوغي اولان
میوه لرك ایچلری که فندق و فندق بادام گبی اوز
دخی دیرلر.

الهباب: نشاط دررفت / کسر ایلهدر، شوقله
یوریمک یعنی اثنای راهده حرکات ایله إظهار
ایلدیگی شوق.

الهباب: بگشن آمدن بُز / ارکک کچی
چفتلشمک ایچون شوقلنمکدر.

جمع ایلدکده / [م ۲۰۹ ظ] قالان فُرْجَه تنگ لکن همان اول جمع معناسنه‌در.

الکتاب: نُبِشْتَن / مصدردر یازمق که إملا و تعلیم ایللمک.

الکتاب: بنده را بدو باز فروختن / قوی کندینه صاتمق یعنی بهاسنی تدارک ایدوب مالکنه ادا ایلدکده آزاد اولمسی که کندی کندینی اشترا ایدر آکا مُکاتب دیرلر بو مقاوله‌بی حاوی تمسک و حجت یازلدیغی ایچون.

المتاب: از گناه بازگشتن / فتح ایلدر، گناهدن توبه و رجوع ایللمک.

-ث-

المتاب: منزل / اسم مکاندر که هر بار کیشینک گیدوب و ینه عودت ایلدیگی محلد، تا ايله مثابة دخی گلور.

المتاب: بازگشتن / عودت و رجوع یعنی ینه گلمک معناسنه مصدر میمیدر.

الوثاب: تخت / کسر ایلدر، جلوس ایچون محل رفیع و وثاب و وثبه طَفَره صچرامق معناسنه اولدیغی حَمِیر لغتنده‌در.

الوثاب: بستر / دوشمه و مندر و دوشکدر که قعود ایچون مکان وضعی که اضداددن اولور.

-ج-

التجاب: سنگ / کسر فوقیه ایلدر، طاش حجر گبی، هائیه‌ده دخی گلور.

الیباب: ویران / تختیه‌نک فتحیله‌در، وزن و معناده خرابدر.

-ت-

العتاب: باکسی عتاب کردن / کسر مهمله ایلدر، بر کمسنه‌یه ازار ایللمک، مصدردر و ترکیده دخی معروفدر.

الکتاب: نامه / کسر ایلدر، یازلمش کاغذ که دیار سائره‌یه ایصال اولنور، جمعی کتب گچمشدر.

الکتاب: حکم / قرآن کریم که وثیقه احکام سماویّه بُرْغُونِ الهی در.

الکتاب: فرموده خدا تعالی / فرض اولنان مثلاً ﴿کتب علیکم الصیام﴾ امر باری صادر اولوب فرض قیلندی دیمک اولور.

الکتاب: اندازه / اولچک که حکم شرعیه تعیین اولنمشدر گرک زراع و گرکسه کیل و گرکسه میزان.

الکتاب: آنچه خدا تعالی نُبِشْتَه است در لوح محفوظ / حق تعالی نک لوح محفوظه اثبات و تحریر و تقدیر ایلدیگی مقادیر که اثرده "فیسبق علیه الکتاب" بیورلدیغی بو معنایه‌در.

الکتاب: سولاخ فرج استر که حلقه در او بود / قاترک فرجنک ایکی طرفنی حلقه ايله

روزگارک سوقيله اوليله که ماده‌سی جرّ معناسنه اولان سحبدر.

السحاب: بیماری سلّ / ضمله‌در، سلّ دیدکلری علتدر که اثرده "السَّيْلُ شهادة" وارد اولدی.

السحاب: بقیتهای آب در حوضها / کسریله‌در، حوضلردن صوبی بعد الصرف گیرو قالان صولدر.

السحاب: استوار کردن رخنه / معجمه ایلهدر، سدّ که بر گدیك یری برک ایدوب قیامقدر.

الصحاب: یاران / مهمله ایلهدر، صاحب لفظنک جمعلرننددر، جابع لفظنک جیاع وزننده اولدیغی گبی که همدملر معناسنه‌در.

القحاب: سُرفه حُشک / ضم قاف ایله وزن و معناده سُعالدر، قوری اوکسرک، مفردی قحبه غُرّ معناسنه‌در، فاحشه‌یه قحبه تسمیه‌سی زن پرستی گوردکده کندینی اوکسرکله عرض و اعلامی ایچونددر.

النحاب: سُرفه اشتر / نون ایلهدر، دوه‌نک اوکسریگی سُعال البعیر گبی. / [ر ۲۵۰ظ]

-خ-

السحاب: گردن بند کودک / کسر مهمله ایلهدر، قِلادۀ اطفالدر جمعنده سُحْب مذکوردر، لکن اختري آنده جواهر بولنمیه دیدی.

الحجاب: پرده / مهمله ایلهدر، معروفدر موادّ کثیرهدن اولور، حتی نوردن و ظلمتدن اولور و معقولاتده مانع معنوی معناسنه‌در و آیت حجاب ایکیسنی جامعدر.

الحجاب: ریگ دراز / اوزن قوم که سلاسل دخی دیرلر بربرینه اتصالِ مدیدی اوله.

العجاب: شِکِفت / ضم ایلهدر، زیاده عجیب شیئی که ترکجه طکق دیرلر که شعراي قدماَنک أشعارنده طکمیدر دیدکلری ترکجه‌سیدر که منسیدر.

اللجباب: گوسفندان اندک شیر / کسر ایلهدر، سودي آز اولان قویون مفردی لَجَبَة‌در.

-ح-

الرحاب: فراخ / ضم مهمله ایلهدر، بول و گنش واسع گبی هرنه اولورسه مرحبا بو ماده‌دندر.

الرحاب: فراخناها / کسر ایلهدر، رَحَبَة‌نک جمعیدر میدان و فضالر گبی وسعتله وصفی ممکن اولنلر، حتی شاعر دیمش **شعر:**

رحبُ الفضاءِ مع الاعداءِ ضيقه

سُم الخياطِ مع الاحبابِ ميدان

الرحاب: زمینهای فراخ پر گیاه / چمنزار و وسعتدار اولان یرلردر.

السحاب: ابری که خویشتن همه کشد / فتح ایلهدر، کندی کندینی گتورن بولوت که

-د-

الجِرَاب: آنبان / کسر جیمله‌در، طغارجق
دیدکلری ظرفدر که دریدن مصنعدر جمعی جُرْب
مذکوردر.

الجِرَاب: از سر چاه تا آب / قیونک باشندن
صویه وارنجه اولان خالی محلی.

الجِرَاب: نیزهای کوتاه / مهمله ایله‌در، حَرَبَة نك
جمعیدر، قصه‌جق سُگُولر رماح قصیره گبی.

الجِرَاب: کارزار کردن / صواش ایلمک محاربه ایله
بر بابدن مصدرلردر.

الجِرَاب: ویران / فتح معجمه ایله بیقق بنا که
اسمدر ضدی عُمراندر.

الجِرَاب: ویران شدن / بیقلمق، مصدردر اُتْدام
معناسنه.

السَّرَاب: گوراب / مهمله ایله‌در، گورابدن
معربدر بر پوصارقدر که ازمَنَه حارّه‌ده امکانه
بعیده‌دن صو ظن اولنور، هبهب دخی دیرلر.

السَّرَاب: آشامیدنی / اعجامله‌در، ایچمگه
صالح اولان هر شیء.

الشراب: سیکی / سوجی که معروفدر خمر و
بنت العنب و باده و دُخْتَر رَز دیرلر، اسماء
کثیره‌سی واردر حتی مستقل جمع ایلمشلدردر.

الضَّرَاب: باکسی شمشیر زدن / کسر ایله‌در،
بر کمسنه ایله مقاتله ایدوب قلج‌لشمق مضاربه

الجِدَاب: زمینهای بلند / کسر ایله‌در،
یوکسک یرلر، مفردی حذب لفظ کریمدر
مذکوردر.

العَدَاب: ریگ تَنُک / فتح ایله‌در، یوفقه قُوم
رمل خفیف و رقیق گبی.

-ذ-

الجِدَاب: با کسی منازعت کردن در
کشیدن / کسر جیمله‌در، بر کمسنه ایله
چکمکده نزاع / [م۲۱۰و] ایلمک یعنی
مصدر اوله لکن جذاب لفظی سودی
چکیلن دوه‌نک اسمی اولان جاذبک جمعیدر
دیو یازرلر نایمک جمعی نیام اولمسی گبی.

العَدَاب: زخم و شکنجه / فتح مهمله
ایله‌در، تعذیب گبی عقوبت که مجروح ایدوب
اذیت ایلمکدر.

العَدَاب: آبهای خوش / کسر ایله‌در، طاتلی
صو ماء لذیذ گبی.

-ر-

أَرَاب: آبی / فتحله بر معروف نهردر، بعض
أشعارده شعار ایدرلر.

الْثَّرَاب: خاک / ضم فوقیه ایله طپراق.

معناسنه که حضرت امیرک شعرنده / [ن۷۸و] ع:

رجلان يضطربان كل ضرب^{۷۲۰}

الضرب: گشنی کردن اشتر / دوه دیشیسنه آشوب چفتلشمک.

الظراب: پشتهای خُرد / کسر معجمه مُشاله ایله، کوچک کوچک تپه‌لر مفردی ظِرْبدر.

الظراب: کوههای خرد / طاغیرک کوچکلری جبال صغار گبی.

الظراب: سنگهای پاینده اصل / تمل طاشلری.

الظراب: تیز طرف / آلات جارحه‌نک کسکین یانی که مثلاً قلجک آغزی.

العرب: اسبان تازی / مهمله ایله‌در، عرب آتلی خیل عرب دیرلر ترکی یعنی ترکمانی صوبی دگل دیمکدر.

العرب: اشتران تازی / تخمی عربی اولان دوه‌لر بُعرانِ عُربان گبی.

الغراب: کلاغ / ضم معجمه ایله‌در، قارغه که زاغ دخی دیرلر، قوشدر فُؤِیسقاتِ خمسه‌دندر که ضرر و اذالری مقرردر، زاغ، زغن، مار، موش، سگِ دَرَنده، "کل مضرّ یُقْتَل" بونلر حقنده‌در.

الغراب: تیزنای سر سُرین / اویلغک کسکین یعنی سیوری یری که ایکی اویلغک جمع اولدقلری محلدِر، غُرابُ الفرس والبعیر دیرلر.

الغراب: تیزنای شمشیر / قلجک کسکین طرفی.

الغراب: تیزنای تبر / بالته‌نک یوزی که طرفِ مُحَدِّددر.

الغراب: برف / قار که یغمور گبی ایام شتاده نزول ایدر و بر سیاه نسنه‌یه نزولیلله آلاجه گبی ایدر.

الغراب: گیسوی پس زنان / خاتونلرک اکسه صاچلری که آنی اورمنلر، سیاهدر.

الغراب: سیاه از همه چیز / هر شیئک قاره یری لکن غایت قاره اوله که غرابب لفظ کریمی بو معنایه‌در.

الغراب: تَبَر هیزم / اودون بالته‌سی که قاره دمور تعبیر اولنور.

القَراب: رودباری / فتح قاف ایله بر ایرمقدر نهر گبی.

القَراب: بقیت جان / ضمله‌در، روحک بقیه‌سی که آکا رmq دخی دیرلر.

القَراب: نیام شمشیر / [م۲۱۰ظ] کسر ایله‌در، قلیجک قینی جار الله مقدّمه‌ده آکا ذاهبدر لکن جمهور دیدیلر که قینی ایله باغی ایله قلیجی ایچنه قودقلری قیندر، فارسیده الفِ تَمَد خرقة صد پاره بوندن مأخوذ اوله.

^{۷۲۰} مستقیم زاده سعد الدین سلیمان، شرح دیوان علی بن اُبی طالب، ص ۱۰۸.

القَرَاب: نزدیک شدن بکسی / بر کمسنه یه یقین اولق، قریبیت و تقرّب گی.

قِرَاب الأرض: پُرووی زمین که آفتاب بر او تابد / گنشک ضیاسی ایرشدیگی یرک طُلوسی دیمکدر. / [۲۵۱و]

الکِرَاب: زمینِ شیار کردن / یری سورمک نَطَس ایلمک که زراعتّه صلاحیت پیدا اوله.

-س-

الحِسَاب: شمار / مهمله ایلهدر، صایی، عدد دخی دینور.

الحِسَاب: پاداش / عوض و ثواب و مکافاة در حِسْبَةُ الله بو ماده دندر، حتی احتساب طلب ثواب دیمکدر.

الحِسَاب: بسیار / چوق معناسنه کثیر گی.

الحِسَاب: شمار بازدادن / تکرار محاسبه گورمک.

الحِسَاب: شمردن / صایمق عدّ و تعداد گی مصدر معروفدر حسب لفظنده دخی گچمشدر.

کَسَاب: نام سگی / قَطَام و ظَفَار و خَرَام گی فتحله و کسر اوزره مبنی، کِلابدن بر معروف کوپک اسمیدر.

-ش-

الأَشَاب: گروهی آمیخته از هر جنسی /

ضم ایلهدر، اجناس مختلفه دن جمع اولان مخلوط طائفه.

الحِشَاب: قبیله / کسر معجمه ایلهدر، رِزام بن مالک بن حنظله نسلندن بر قبیله در.

-ص-

الحِصَاب: خرما بُنانِ دون / آلچق خرماناک آغاجلری.

المُصَاب: نیشکر / ضمله در، شکر قامشی معروفدر که آنی مَنگنه ایله صیقوب شکر تحصیل و اخراج ایدرلر.

المُصَاب: کم خرد در لغتِ حَمِیر / عقلنده نوعاً حَلّ اولان کیشی گَرک ارکک و دیشی لکن بو خصوص حمیر لغتنده زبانزددر سائر لغتده مطلقدر که مال و نفس و ثمره یعنی ولد انواعندن بری طریقیله بلایه مبتلا اولان کمسنه در -اللهم عافنا ممّا ابتَلَيْتَ به- و حمیر ابن سبادر که محلنده گلور، لقبی عَرَجُجُدر، لغترلده فصیحه دگلدر.

النِّصَاب: اصل مردم / کسر نون ایلهدر، کیشینک صوی لکن مطلقاً اصل گی هر شیده مستعملدر.

النِّصَاب: اصل مال / سرمایه.

النِّصَاب: اوّل هر چیزی / هر نسنه نك ابتداسی.

النِّصَاب: دسته هر چیزی / هر شیئک صایی و قولی، بچاق قبضه سی و دستی غُروه سی گی.

النصاب: عددی که درو زکاة واجب باشد / عدد مشروع که صاحبنه زکاة واجب اولور، آلتوندن یگرمی مثقال و گمشدن اکیوز درهم و دوهده بش عدددر اول درجهیه مال واصل اولدقده زکاة واجب اولور و آخر کمسنه نك زكاتك ألمق جائز اولماز اشته بو مقدار معدودك اسمی نصابدر.

نصاب: نام اسبی / بر معروف آتک اسمیدر.

-ض-

الحضاب: رنگ کردن / معجمه ایلهدر، بویامق مصدردر و بویانك اسمی دخی اولور.

الرَضاب: آب دهن / ضم مهمله ایله، آغاز یاری صَالیار دخی دیرلر بُساقدن غیریدر.^{۷۲۶}

الرَضاب: مَکیدن خیو / آغزده بیوست پیدا اولدقده رطوبت تحصیلی ایچون آغزندن اُموب مَصّ ایدرك و بیوستی ازاله ایلمکدر.

العَضاب: تیغهای بُزان / کسر ایلهدر، غضب مفردیدر، کسکین قلجلر دیمکدر.

العَضاب: شِگنهای پیرامن چشم / فتح معجمه ایلهدر، گوزك اطرافنده اولان بُکلم که اثر اِنفعال و علامت غضبدر.

العَضاب: خشمگینان / کسر ایلهدر، غَضوبلر یعنی طارلمش کیشیلر.

^{۷۲۶} م - الرَضاب: آب دهن / ضم مهمله ایله، آغاز یاری صَالیار دخی دیرلر بُساقدن غیریدر.

الهَضاب: پُستهای خُرد / ظراب ایله وزن و معناده یکساندر.

-ط-

الحِطاب: باکسی گفتن / معجمه ایلهدر، بر کیشی یه سوز سویلمک مصدردر.

القِطاب: سر از گریبان بار آوردن / [م ۲۱۱و] قاف ایلهدر، یقادن باش چیقارمق لکن یقا محلی کسوب چیقارمقدر دیرلر حتی اول مدور قطیعهیه قطیه دیرلر.

القِطاب: آمیختن / بربرلینه مخالف سودلر ویا صولر ویا شرابلر بر یره قارشق، اختلاط و مزج گبی، مثلا قیون صِغیر دوه سودلری مخلوط اولمقدر.

الوطاب: مردان بد / وَطَبك جمعیدر، خوی کوتو کمسنه لر، ظالملر و جافیلر گبی.

الوطاب: مشکهای شیر / سود طولوملریدر، مفردی وطبر اگر جَدَع یعنی ایکی یاننده اولان قیون دریسی اولورسه.

-ع-

الجِعاب: تیرداها / جیملهدر، اوق قبورلری مفردی جَعْبَةدر.

الشَّعاب: کُشادگیها در میان کوهها / معجمه ایلهدر، طاغلك آرالرنده اولان یارقلر که یوللر اولمشدر مفردی شُعْبَةدر.

الصَّعَاب: دُشوارِیها / مهمله ایلهدر، گوجلکدر که جمع مصدردر لکن مفردی صَعْبدر.

القَعَاب: کاسهای خُرد / قاف ایلهدر، کوچک کاسه‌لدر لکن آغاجدن و آغزی کوچک و درونی وسیع اوله مفردی قَعْب گلور. / [ر ۲۵۱ ظ]

الکَعَاب: زَن نَارِیستان / فتحلهدر، ممه‌سی هنوز قالمیای خاتون.

الکِیَاب: کُیْیها / کسر ایلهدر، طبوقلر که اینجک کموگی آیاغه متصل اولدیغی یرده اولان عظم مدوّر.

اللُعَاب: معروف / ضملهدر، بالی ویاخود شکری مفرّحاتک بریله طبخ اولنوب قوام گلدکده سوزلر استعمال اولنور مثلاً وِشْنه لُعابی گئی.

اللُعَاب: کَفِ دهان / آغز کپوگی زبد الفم معناسنه.

اللُعَاب: باکسی بازی کردن / کسر ایلهدر، ملاعبه بایندن بو دخی مصدردر، مشارکتله اویناشمق معناسندهدر، مثلاً شطرنج اوینامق گئی.

المُعَاب: جاي عیب / فتحله اسم مکان که عیب محلیدر، عیب معایده قریبا یازلدی.

-غ-

الثَّغَاب: گردبها در کوه / کسر مثلثه ایلهدر،

طاغ آرالرنده اولان صولر و گوللر که باتق اولور که گنش گورمیوب صوی صوغق اولور، مفردی ثُغْبَةدر.

الرَّغَاب: زمین نرم / فتح مهمله ایلهدر، یومشق یر، ارض لَیْته گئی.

الرَّغَاب: مردمانِ فِراخ شکم / کسر ایله رغیب لفظنک جمعیدر، قارنی بیوک کمسنه‌لر لکن حوض و سقادن غیریده ایچی بول تعبیری یوقدر، ذی روحده فقط فرسِ رغیب آدیملرنک آراسی وسیع دیمکدر، بو اوچدن ماعداده زیانزد دگلدر دیدیلر.

السَّیْغَاب: گرسنگان / مهمله ایله وزن و معناده جیاع گئی آچلر دیمکدر، مفردی دخی ساغب جایع وزن و معناسندهدر.

الضُّغَاب: بانگِ خرگوش / ضم معجمه ایلهدر، طاوشان سسی صوتِ اَزْنب گئی ضغیب معناسندهدر. / [ن ۷۸ ظ]

اللُّغَاب: پرتیر سوی شکم / اوق یلگنک ایچریده قالان طرفلری که اوزندر و مقبول دگلدر، آکا بطنان دخی دیلر طشرده قالان جانبلینه طهران دیدکلری گئی که مقبول اولان بودر نتکم قنادک یَلْک تونکده پک ظاهردر.

-ق-

الحِقَاب: میانِ بندِ زنان عرب / کسر مهمله ایلهدر، دیارِ عرب خاتونلرینک مزین بر درلو قوشاقلیدر.

- الحِقَاب:** راههای کوه / طاغده اولان یوللر،
شعاب گبی.
- حِقَاب:** [م ۲۱۱ ظ] نام کوهی / بر طاغک
علمیدر که معروفدر.
- الرِقَاب:** گردن / مهمله ایلهدر، رقبه نك
جمعیدر بیونلر که گردن دخی دیرلر، اَعناق و
اجیاد گبی.
- الرِقَاب:** بندگانی که خود را از خواجه بخزند
/ مالکندن کندینی اشترا ایدن مملوکلر.
- السِقَاب:** اشتر بچگان نَر / مهمله ایلهدر،
سَقَب مفردیدر، دوه گُوشگِنك ارکگی.
- الشِقَاب:** جایگاه فرود / معجمه ایلهدر،
آلچق یردر یعنی اوزرینه چیقهلر آشاغی
چوکر.
- الشِقَاب:** شکافهء کوه / طاغده اولان
یارقلر شعاب گبی، شقاقِ جبل دخی دیرلر.
- العُقَاب:** آله / ضم مهمله ایله طاوشانجل
دیدکلری قوش که یرتیجیدر، کاسیر دخی
دیرلر.
- العُقَاب:** علم بزرگ / بیوک علمدر که
سنجافلره وضع اولنور، تسمیه سی تبرک
ایچونددر.
- العُقَاب:** استخوانی که بر دست اسب بر
آید / آتک اولنرکدن چیقان کموکدر.
- العُقَاب:** جای رفتنِ آب در حوض / حوضه
صویک مجراسی.
- العُقَاب:** سنگی بر کنارِ چاه میانِ دو سنگ
که آبکش بر او ایستد / قیونك آغزی کنارنده
ایکی طاشك آراسنده اولان طاشدر که آکا
باصوب صو چکرلر.
- العُقَاب:** رشته کُشوار / کوپه نك اپیلگی حَبْلُ
الْقُرْط گبی.
- العُقَاب:** سیفال پاره که در میان دو آجَر بنا
بنهند / یاپولرده ایکی طوغله ویا کرییچ آراسنه
قودقلری چناق و چوملك قریغی.
- العُقَاب:** پاداش بدی کردن / کتولگه مقابله ایله
مجازاة ایلمک.
- العُقَاب:** شکنجه کردن / عذاب ایلمک، عقی
دخی مقصوراتده مذکوراتندنر.
- العُقَاب:** از پس کسی درآمدن / بر کمسنه نك
عقبندن کلمک.
- العُقَاب:** گریوها / طاغلرده اولان یوقشلی
اینشلی صَرَب یوللر، مفردی عَقَبَةدر.
- النِقَاب:** مرد بزرگ / نونلهدر، عاقل کمسنه یعنی
مراد ایلدیگی شیئه ظفریاب اولان، تدبیری گوزل
و رأی خوش کیشی.
- النِقَاب:** دانا / عالم و علامه و فاضل گبی که
بیلمدیگی قلیل اوله.

الْعَكَابُ: ظرفا دیدیلر که "العکابُ الغبارُ ولا یُفتح فيه العینُ".

العُکَاب: دود / توتون که وزن و معناده دُخاندِر، و بو ماده و معناده عکوب دخی گلور.

-ل-

الْخِلَابُ: فریقتن / کسر معجمه ایلهدر، دیل ایله آلداتمق.

السَّیْلَابُ: جامهٔ سیاه / مهمله ایلهدر، یاس گیسسی یعنی ماتم لباسی، هر دیارک بر کاری واردر لکن سیاهلر وقتِ ماتمه کثیر الإستعمالدر.

الصِّیْلَابُ: سختی کردن / شدت ایلمکدر.

الطَّلَابُ: چیزی از کسی داشتن / بر کمسنه‌دن بر نسنه / [م ۲۱۲و] استمک، طلب گی.

العِلَابُ: دراز گردن / اوزن داغدر که حیوانک بیوننه یاقرلر داغ دراز در گردن چارپا دیمک معناسنه‌در.

العِلَابُ: گاؤدوشها / یایقُلر که غُلَب لفظنده یازلمشدر.

الغِلَابُ: غلبت جُستن بر کسی / معجمه ایلهدر، بر کمسنه‌یه غالبیتی دِلخواه ایلمک.

القُلَابُ: دردِ مرگ / ضم قافله‌در، مرضِ موتدر لکن مطلق دگلدر، دوه‌ده بر مرضدر بر گونه بالجمله بیاض اولوب فوت اولور.

النِّقَابُ: رُوبند / یوز اورتسی که مطلقدر پیچه‌دن غیریدر؛ زیرا پیچه فارسیدر سیاه قیلدن مشبک بر مخصوص سُتره‌در بُرُقع و بُخُنق و غیره اسملری واردر.

النِّقَابُ: راههای در کوه / طاغده اولان یوللر که شهرهک غیره اوله لکن شهردن طاغه گیدن یولدر دیدیلر.

الوِقَابُ: چشم خانها / گوز دلوگی، وَقْبُ العینِ خانهٔ چشم دیمکدر، مفردی گلور.

الوِقَابُ: گوها در سنگ / قیالرده اولان چقورلر که صو جمع اولمش اوله، مفردی وَقَبدر.

-ک-

الرِّکَابُ: رکیب / مهمله ایلهدر که اوزم آصمه‌لری، جمعی رکوب گجدی و رکیب دخی بر قاچ معنایه گلور.

الرِّکَابُ: اشترانِ جَمَازَه / بیند اولان دوه‌لر بینک دخی دیرلر، دایه مقامنده‌در، مفردی راحله‌در کندی لفظندن گلمز.

سَكَابُ: نام اسبی / فتح ایلهدر، قَطَامِ گبی کسر اوزره مبنیدر، بر آتک علمیدر. [ر ۲۵۲و]

العُکَابُ: گرد / ضم ایلهدر، توزدر، وزن و معناده غُبار گبی، و جِلَاز و عثیر دخی

الْکَلَاب: جایگاهی بَیمامه / یمامه دیدکلی
محلده بر یردر که آنده اولان صو معروفدر.

الکِلَاب: جمع الکلب / کسر ایلهدر،
کوپکلیر دیمکدر که مفردی کلبدر و کلب
ایچون متعدد معنا یازلسه گرکدر.

المَلَاب: گونه از بوی خوش / فتحلهدر،
روایح طیبهدن بر نوع طیبدر که آکا خلوق
دیرلر.

-ن-

الْأَنَاب: مشک / فتحلهدر، مِسْک اولمسی
علی قول در آندن غیری رایحه طیبه لی شیدر
دیدیلر.

الْجَنَاب: پیرامن سرای / جیملهدر، سرای
میدانی و خانه نك بنادن خالی یری که فناء
دار دینور.

الْجَنَاب: کناره / کویک و بلده نك قرینده بر
لزو ملی اولان یری.

الْجَنَاب: بَیک سو شدن / قاچنمق و حذر
ایلمک اجتناب گبی.

الذَّنَاب: آخر همه چیز / کسر معجمه ایلهدر،
هر نسنه نك عقبی که ترکجه ده آیاق دیرلر
مثلا دره نك آیاغی گبی نهایتی معناسنه، و
ذَنب دخی بو ماده دندر.

الصِّنَاب: مویز و اسفندان بَم کوفته / مهمله
ایلهدر، قوری اوزم ایلهدر خَزْدَلدن اتخاژ اولنور بر
قاتقدر که بو بلده ده ینه خردل دیو مشهور و
ثَقَاء دیو مذکوردر.

الطَّنَاب: معروف / یعنی چادر ایپی، جمعی
طُنْبدر، کسری مهدّده تصریح اولنمشدر.

الطَّنَاب: دوالی که کفشگر در میان درز گیرد /
ایکی میشین آراسنه پاپوشجینک دیکدیگی صَرم
یعنی اوزون قایشدر که دیکیش طوتمق ایچوندر.

العُنَاب: بینئ بزرگ / ضم ایلهدر، بیوک برون
انف کبیر گبی.

العُنَاب: آماسی در مقعد یا در زهدان /
مقعدده ویا رحمه بر شیشدر که دَبَه ظن اولنور.

العُنَاب: آنچه از ختنه زن ببرند / خاتونلرک
سنتلرنده قطع اولنان لحمهدر.

العُنَاب: رودباری / بر دره یه دیرلر که صوی
عنابی گوسترر.

العُنَاب: نشان در بیابان / مسکون اولمیان
محللرده یول بولمق ایچون بنا اولنان علامت.

-ه-

الإِهَاب: پوست بی دباغت کرده / کسر ایلهدر،
مدبوغ اولمیان دری و بعد الدباغه ادیم دینور.

الذَّهَاب: بِشْدَن / فتح معجمه ایلهدر، گتمک
رفتن گبی.

الذَّهَابُ: بارانهای اندک / کسر ايله
یغمو رلدر، مفردی ذَهَبَة در.

الرَّهَابُ: استخوانهای تَنُک زیرِ سینه / فتح
مهمله ايله در، خُرده کموکلدر که گوکسک
نهایتند بطنه مشرف و مآلدر.

الرَّهَابُ: اشتراکِ لاغر / کسر ايله در، زبون
دوهر، جمالِ مَهْزوله معناسنه.

الرَّهَابُ: پیکانهای تنک / یوفقه و خُرده
دَمْرلدر اوافق اوقلره قورلر، مفردی رهبر.

الشَّهَابُ: شیرِ بسیار آب / فتح معجمه
ایله در، صوبی چوق اولان سود.

الشَّهَابُ: آتش که چون ستاره بُرود / کسر
ایله در، یلدزگی دوشن آتشد.

الشَّهَابُ: پاره آتشِ درخشان / شعله‌لی
/[م ۲۱۲ ظ] بر پارچه آتش.

الشَّهَابُ: ستاره روشن / پارلق یلدز نجم
درخشان، کوکب شعله دارگی.

الشَّهَابُ: چوب نیم سوخته / بر مقدار
یاغش اودون.

اللَّهَابُ: کُشادگی میانِ دو کوه / ایکی طاغ
آراسنده اولان یارق و آچقلقدر، لُهب لفظنک
جمعیدر دیمشدر، ألهاب دخی گلور.

اللَّهَابُ: گرمایی تشنگی / صوسزلق
حرارتی، ضمله دخی لغتدر.

النَّهَابُ: تاراجها / نون ايله در، یغمالر معناسنه،
مفردی نهب انواع قصد اولنور.

النَّهَابُ: با کسی تاراج کردن / بر کمسنه ايله
معا یغما ایلمک.

-و-

الثَّوَابُ: پاداشِ نیکی / فتح مُثَلَّثه ايله در، ایلك
عوضی یعنی أفعالِ حَسَنه مقابله سنده اولان
/[ن ۷۹ و] مجازة بالخیر.

الثَّوَابُ: مُزد / اجرت و گونده لك و آیلق و
بیلق.

الثَّوَابُ: انگین / بال که ثواب اصل لغتده
اجتماع و دخی ذهاب و رجعت معناسنه اولمغین
تَحْلُک ترددیله مجتمع اولدیغی جهتدن باله إطلاق
اولندی. / [ر ۲۵۲ ظ]

الجَوَابُ: پاسخ / جیمله در، عربیسی فارسپسندن
معروفدر، بر کیشینک صوردیغی ماده یه مقابله و
إسکات اولنان کلامدر.

الصَّوَابُ: راستی / مهمله ايله در، طوغریلق که
خطانک ضدیدر.

الصَّوَابُ: کلمه شهادت / اگرچه اشهد ان لا
اله الا الله واشهد انَّ مُحَمَّدًا رسولُ الله ترکیبی که
عینِ صواب و محضِ ثواب اولدیغی محققدر.

الْوَابُ: تشنه شدن / صوصامق عطش گی.

-ی-

الإياب: باز گشتن / کسريلهدر، عودت و رجعت گي گيرو دوغکدر.

الثياب: جامه‌های مردم / مثلثه ايلهدر، خفتانلر که مفردی ثوبدر.

الثياب: تنه‌اء مردم / يعني کيشينک آتی و جانی که آزرده سفر ویا سراسمه درد اولمق سبيله پیدا اولمشکن يرينه گلان طراوت بدتيه.

الذياب: گرگان / معجمه ايلهدر، قوردلدر، مفردی ذئبدر.

السياب: غوره‌اء خرما / فتح مهمله ايلهدر، خرمانک قورقلريد، جنسدر که واحدی تا ايله سيابه گلور بلحه گي.

الشياب: نام هرچه بانگين بياميزد / کسر معجمه ايلهدر، بال ايچنه قاتدقلری شيدر مومی تفريقدن صکره بياض اولمسی ايچون ضم ايدرلر، شيب لفظندندر.

العياب: جامداهما / مهمله ايلهدر، هکبه‌لر که لباس قورلر، مفردی حيةدر، حتی ابن السخوي بيورر شعر:

وعِيابُ السِّرِّ قد اجتمعت

بأمانتها تحت السَّرج

-ومنه مع الهاء-

بو رباعياته ملحق اولان کلمات هائيه که وقف اولنمزسه تا اوله، و تقديم مضاعفات

ايلهدر.

الثَّابَّة: گندپير / مثلثه و شد ايلهدر، زياده قوجامش ديمکدر.

الدَّابَّة: جنبنده / مهمله ايلهدر، حرکت ايديجي که ذی روحک آياقليسيدر.

الدَّابَّة: ستور / بنمک ايچون خاص اولان حيوان.

الرَّابَّة: زن پدر / کيشينک آناسندن صکره بابلسنک آلدیغي خاتون که اوگی آنا ديرلر، مذکری راب لفظی مذکوردر.

الشَّابَّة: زن جوان / معجمه ايلهدر، گنج خاتون.

القَابَّة: بانگ رعْد / قاف ايلهدر، گوک گورلدیسی صدای رعْد گي.

القَابَّة: قطره / يغمور دانه‌سی. بو محله مضاعفات تمامدر.

-ا-

الدَّوَابَّة: مهتر / معجمه و همزه ايله زُبابه و زُخامه وزنندهدر، اولو و بيوک و هر شيئک اعلاسی.

الدَّوَابَّة: گيسو / زلف ديدکلری صاچ که عضو عاليده اولمغله مسّادر.

الدَّوَابَّة: پس و بالاي خود / دمور تقيّه‌نک اکسه‌سی و دپه‌سی اوله.

الدَّوَابَّة: پس پالان / پالانک اکسه‌سی يعنی آکا آويخته اولان ميشين. / [۲۱۳و]

الدُّوَابَّة: دُوَالِ دِسْتَه شمشیر / قَلَج قَبْضَه سَنَه
صاردقلری قایش.

الدُّوَابَّة: ستاره گیسودار / صاچلی یلدز
معروفدر، لکن گیسوسی کندیدن ایلری اولور
قویقلی یلدز دُمدار و دُنباله دارد که عربیده
مُذَنَّب دینور.

الكَابَةِ: زشتی پیکر / کراحت وزنده که
کراحتِ منظر یعنی بَدَلِقا، حزنندن ناشی
چهره سی یاتلو گورنمک که تعیّر بشره مشاهد
اوله.

الكَابَةِ: دلشکستگی از اندوه / هَمْدَن
منکسر القلب اولمق که خارجه اثری اولمیه.

الكَابَةِ: غمگین شدن / غمدن مضطرب
الحال اولمق که محسوس اوله.

الْمَابَةِ: بازگشت / گیرو دونمک رجعت و
عودت گئی.

الْمَابَةِ: مأوی / وزن و معناده مَثَابَه یعنی مکان
و منزل.

-ب-

الْأَبَابَةِ: ساز رفتن ساختن / ثَفَرِ سفر تدارکی
یعنی دیارِ آخره گتمک ایچون حاضر اولمق که
بلا هاء دخی مذکوردر.

الْحَبَابَةِ: يك كوپله بر سرِ آب / مهمله ايلهدر،
بر صو قبارجیغی، یعلول گئی که سابقدر.
/[۲۵۳و]

الدُّبَابَةِ: بَقِيتِ وام و جز / ضم معجمه ايلهدر،
بلا تا دخی گچمشدر، بورجک قصوری و مطلقا
بقیه هرنه اولورسه اولسون.

الرَّابَةِ: پاره ابر / فتح مهمله ايلهدر، بولوت
پارچه سیدر که بلا هاء سابقدر.

الرَّابَةِ: جایگاهی / بر محلك اسمیدر، بو دخی
هاسز مسطوردر.

الرَّابَةِ: پیمان / کسر ايلهدر، عهد و امان و
میثاق گئی، یمین دخی دینور.

الرَّابَةِ: اُن رُکون که تیر قمار اندر او پیچند /
قِمَارک اوقلرینی صاردقلری بز پاره سیدر.

الرَّابَةِ: پروردن / تربیه ایلمک.

الرَّابَةِ: کورموش / زای هوزک فتحیلهدر،
کوستیکدر، لکن بلا هاده مفصلدر.

الصَّبَابَةِ: دوستی / مهمله ايلهدر، سومک محبّت
گئی.

الصَّبَابَةِ: آرزومندی / استمک و چکنمک،
خواهش و عشق و شوق.

الصَّبَابَةِ: گزین مردم / ضملهدر، ناسک
منتخبی.

الصُّبَابَةُ: بقیّت آب در مشک و جز /
قریبه ده قالان صو بقیّه سی و قابده آرتان
شوروا زیاده سی.

الصُّبَابَةُ: نَزَم / معجمه ایله در، طومان
مذکوردر.

الطُّبَابَةُ: دُوالی که کفشگر در میان درز گیرد
/ کسر مهمله ایله در، تاسز دخی سابقدر.

الْقُبَابَةُ: بَلْغَاء کِشت پیرامن خوشه / ضم
قاف ایله در، باشق اطرافنده اولان قِلچقُلر.

اللَّبَابَةُ: خِرْدَمَنْد شدن / فتحله در، عاقل
اولق که لیب دینور.

-ت-

الکِتَابَةُ: نِشْتَن / کسر ایله در، یازمق کتب
گی.

-ث-

الأَثَابَةُ: درختِ مسواک^{۷۲۷} / سحابه
وزنده در، اصلنده مَشْرِبِه وزنده ایکن قلب
اولندی، مسواک آغاجیدر که آراک دیرلر.

الإِثَابَةُ: پاداش دادن / کسر ایله در، عِوض
ویرمک و جزای خیر ایلمک که ثوابدر.

المَثَابَةُ: منزل / فتحله مکاندر که بلا تاء
دخی محرّدر.

المَثَابَةُ: جایی که بدو باز گردند / کندیلر آکا
ینه کلدکلری یردر مرجع گی ﴿جعلنا البيت
مَثَابَةً لِلنَّاسِ﴾ کریمه سی حَجَّاجْک هر سال آکا
رجوع و ایاب و ذهابلری ایچونددر.

المَثَابَةُ: جایگاه آبکش بر سر چاه / قیودن
صو چکن کمسنه نك طوَرَب چکدیگی یر.

المَثَابَةُ: عددِ بسیار / چوق عدد لکن اجتماع
معناسنه اولمقدن کنایتدر.

المَثَابَةُ: رسن شکارکن / صَيَادْک آلتی اولان
حبل که اسم آلتدر.

المَثَابَةُ: بازگشتن / وزن و معناده مآبَه سابق
گبیدر.

-ج-

الإِجَابَةُ: پاسخ کردن / کسر ایله در، جواب
ویرمک.

التَّجَابَةُ: پاره از سنگ سیم / فوقیه ایله در،
تجّاب گچمشدر.

الحِجَابَةُ: باز داشتن / فتح مهمله ایله در، گیرو
طورمق قاجنمق و صاقنمق، إجتنب گی.

النَّجَابَةُ: [م ۲۱۳ظ] گرامی شدن / نونله در،
اولو یعنی عزیز و محترم اولمق.

-ح-

الرَّحَابَةُ: فراخ شدن / مهمله ایله در، بوللق
وسعت گی، تاسز دخی گچمشدر.

^{۷۲۷} ر ن م - درخت مسواک؛ بو افاده قانون
الأدبک دیگر نسخه لرندن آلمشدر.

السُّحَابَة: بقیّتِ روز / ضمِ مهمله ایله در،
وقتک بر مقداریدر، بلا هاءِ ذکرِ گذار
ایلدی.

الصِّحَابَة: یاران / کسر ایله صاحبک
جمعیدر، هاسز استعمالی غالبدر.

الصِّحَابَة: یار استادان / هدم اتخاذا ایلمک،
مصدردر.

-د-

الإِدَابَة: فرهنگی شدن / عاقل و رشید
اولمق، اصلی ایداب ایدی.

الإِدَابَة: ادیب شدن / ادبلی اولمق و علم
ادب تحصیل ایلمک.

العِدَابَة: زهدان / فتح مهمله ایله در، رحمدر
زافلان گبی و قاسقده اولان قیسق یریدر
دیدیلر.

-ذ-

الهَذَابَة: سبکی / یئنی یعنی خفیف اولمق.

الهَذَابَة: شتافتن / ایومک سرعت گبی.

-ر-

الإِرَابَة: بگمان افکندن / کسر ایله در، شبهه
گلمک که رَیْب ماده سندن إفعالدر.

الإِرَابَة: بَشْک آوردن / شبهه یه و شگه
دوشورمک که رَیْبنددر.

الإِرَابَة: خردمند شدن / عاقل و لبیب اولمق،
بونده أَلَف کلمه دندر که أَرَب ماده سندن در،
فتحی أفصحدر. / [ر۲۵۳ظ]

الخِرَابَة: ویرانی / فتح معجمه ایله در، بیقق اولمق،
ایکیسی دخی معروفدر.

الخِرَابَة: اَنگُلَه / ایلک و تُکْمَه در، ایلک معناسنه
اصلدر، گرچه لغتده هر مدوّر دلکلی نسنه یه
/[ن۷۹ظ] إطلاق اولنور تکمه یه بالتَّبَع إطلاق
ایدرلر، غرا ماده سی سابقدر.

الخِرَابَة: گَو سَرین / ضمله در، او یلق چقوری
یعنی أوجا کموگنک دلوگی تُثْبِتُ الوُزْک گبی.

الخِرَابَة: مشک بزرگ آب / بیوک قریه در زیر
آغزی مدوّردر.

الخِرَابَة: دزدی کردن / کسر ایله در، خرسزلق
ایلمک سرقه گبی.

الذِّرَابَة: چیره زبان شدن / معجمه ایله در، بَدْ
زبان و دل آزار اولمق یعنی سوزی باتمق.

العِرَابَة: سخن زشت / مهمله ایله در، بد سوز
کلام فاحش گبی.

القِرَابَة: خویشی / فتح قافله خصیملق معروفدر.

الکُرَابَة: خرما یی که از درخت بیفتد / ضمله در،
آغاجدن دوکلن خرما.

-ز-

الْمِرَابَة: گونه از نیزه / کسر ایله بر دورلو

گوندردر یعنی مِزراق.

-س-

الحِسابَة: شمار / مهمله ايله در، صابی عدد گبی که بلا هاء یازلدی.

الحِسابَة: شمردن / صایمقدر بلا هاء مذکوردر.

-ش-

الأشابة: گروهی آمیخته از هر جنسی / ضمله در، مذکوردر.

الإشابة: آمیزشهای مردم دون / کسر ايله در، آچق کمسنه ايله نسیت و اختلاطک کثرتی.

الإشابة: سپید کردن موی / قیل آغارمق، شیب ماده سندنذر.

الجشابة: دُرُشتی / فتح جیمله در، غلظت معناسنه در.

-ص-

الإصابة: رسیدن / کسر ايله در، راست کلمک.

الإصابة: صواب گفتن / طوغری و درست سویلمک، ضدی خطاکارلقدر.

الإصابة: صواب یافتن / بر کارک دُرُشته وصلت بولوب راست رَوشلکده موفق اوملق.

الإصابة: صواب خواستن / ایشنده خطا ایلمکدن حذر ایلمک.

العِصابة: سَرَبُند / مهمله ايله در، باشه صاریلن صاریق که عربی عمامه و فارسی دُلبند ترکیده دخی شایعلدردر باشن باغی معناسنه.

العِصابة: گروه مردم / جمهور و جماعت که اُوندن قلیل و قرقدن زیاده اولمیه، عَصَبه دخی دیرلر.

العِصابة: گله اسبان / آت خَرگله سی.

العِصابة: گله مرغان / قوش رَمه سی.

المُصابة: کار دُشوار که پیش آید / ضمله در، بر صعوبتلی ایش که ظهوری یقین اوله.

-ض-

القُضابة: آنچه از آرایش درختها بیفتد / [م ۲۱۵ و] قاف ايله در، آغاجی کسرکن دوکیلن یُونُقه و امثالی.

-ط-

الإطابة: خوش کردن / کسر ايله در، بر نسنه پی گوزل قیلِمق، اصلی إطبایدر حذف و ابدال وارد.

الإطابة: خوشبوی کردانیدن / بر نسنه نك رایحه سنی طیب قیلِمق.

الإطابة: استنجا کردن / سبیلیندن پاك اولمسی لازم گلن طرفی پاك ایلمک تطهّر و تنظّف گبی.

الخطابة: خطیب شدن / معجمه ايله در، منبره چیقوب خطبه اوقومق.

-ع-

الدَّعَابَةُ: بازی کردن / مهمله ایلهدر،
اوینامق.

-غ-

الرَّغَابَةُ: فراخ شکم / فتح ایلهدر، قارنی بیوک
اولمق وسیع البطن گبی.

السَّغَابَةُ: گرسنه شدن / آجلق جوع گبی،
مَسْغَبُهُ دخی گچمشدر.

اللَّغَابَةُ: ضعیف شدن / ضعیفلق هُزال و
نخافت گبی.

-ق-

الرَّقَابَةُ: نگاهدار شدن / مهمله ایلهدر،
گوزتمک نظارت گبی، مراقبه بو مادهدندر.

النَّقَابَةُ: سالار شدن / نونلهدر، ضابط و
حاکم اولمق.

-ک-

الرَّكَابَةُ: خرما بن کوچک / مهمله ایلهدر،
اصل کوکندن چیقان بوی قصه فدان که
باشقه کوکی اولمیه.

الْعُكَابَةُ: گرد / ضم ایلهدر، توز غبار گبی.

النِّكَابَةُ: شناسای گروهی خود شدن / کسر
نونلهدر، کندی قومنی بیلن کیشی یعنی استناد
و التجا وقتنده بیلوب ظهیر اولان کمسنه پناه
گبی.

-ل-

الْخِلَابَةُ: فریفتن / معجمه ایلهدر، آلداتمق.
الصَّلَابَةُ: سخت شدن / فتح مهمله ایلهدر،
قوی و متین اولمق.

-ن-

الْإِنَابَةُ: باز کردیدن بخدای تعالی / کسر ایلهدر،
حق تعالی یه رجوع و باطندن رو گردان اولوب
﴿أَنِيبُوا إِلَى اللَّهِ﴾ امر شریفنه امتثالا طریق
مستقیمه سالک اولمق.

الْجَنَابَةُ: جُنُب شدن / فتح جیمله، غسل فرض اولمق.

الْجَنَابَةُ: دور شدن / ایراق اولمق بُعد گبی، واجب
الغسله دخی جنابت دیدکلری غسلدن مقدم
قربان الهیّه دن بعدی ایچوندنر. / [ر ۲۵۴ و]

الدِّنَابَةُ: بقیّت وام / کسر معجمه ایلهدر،
بورجک قصوری که ادا اولنان مقدارندن تمامنه دک
اداسی لازم اولان قدریدر، دُبابه لفظنده گچمشدر.

الدِّنَابَةُ: پایان رودبار / ایرماغک آیاغی.

الدِّنَابَةُ: مرد کوتاه / قصیر القامه اولان کمسنه.

الدِّنَابَةُ: گذرگاه آب در نشیب / یوقشده اولان
صو یولی مجرای ماء گبی.

-ه-

الْإِهَابَةُ: بهیمه را خواندن / چارپایی یرینه دعوت
ایلمکدر، اصلی هیبتدن اولمغله حیوان اورکمک
ایله یرینه گلور.

الرَّهَابَة: استخوانِ تنك زيرِ سينه / فتح
مهمله ايله در، مُجَرِّدا صيغۀ واحد در، جنسی
دخی مذکور در، گوگس کموگی.

-ی-

الحِيَابَة: گناه کردن / کسر ايله در، گناه
ايلمک.

السِّيَابَة: يك خرماي خام / فتح ايله در،
جنسی مذکور در، خام بر خرما ديمک.

الغِيَابَة: گَوِ زَرْف / معجمه ايله در، دبی
اوزاق چقور عمیق و بعيد القُعر گي قُيو و
غیری.

الغِيَابَة: تاریکی چاه / قیونك مُظْلِم اولمسی
﴿غِيَابَة الْجُب﴾ لفظ کریمدر.

الغِيَابَة: هرچه از چشم غایب شود / گوزدن
نهان اولان هر نسنه که اسمدر.

النِّيَابَة: بجای کسی ایستادن / کسر نون
ايله در، بر کمسنه نك يرينه وكالة قائم اولمق که
اصلنده نوبت معناسنه در.

-الخماسيات-

نوع رابعك خماسیلری بیاننده در که ابتدا
مضاعفات ذکر اولنور.

المَجَاب: راههای کشاده / فتحله و جیم و
شد آخر ايله درن اولو یوللر، مفردی مَجَبَة نوع
اولده گچمشدر.

التَّحَاب: یکدیگر را دوست داشتن / حب
ماده سندن تفاعلدر ادغام اولندی، / [م ۲۱۵ظ]
ایکی کیشی بربرینه مَحَبَّت ايلمک که اُثرده "تهادوا
تحابوا" بو بابدندر.

التَّسَاب: یکدیگر را دشنام دادن / سَب
ماده سندن باب مزبور دندر، بربرلینه سَب ایدوب
سُوگمک.

الدَّوَاب: جُنُبیدگان / مهمله ايله در، حرکت
ایدنلر که حیواناتدر که مفردینی ﴿وما من دَابَّة في
الأرض﴾ آیه کریمه سی حاویدر.

الدَّوَاب: سُتوران / بینك که اگرلی آتلا دیمکدر
که مفردی دَابَّة در، بو تخصیص صکره غلبه
ایلدی.

الشَّوَاب: زَنانِ جوان / معجمه ايله گنج خاتونلر
که مفردی شَابَة و شَبَّة مذکوردر.

الصَّوَاب: جمع المَصْبَة / مهمله ايله در، مفردی
مَصْبَة نوع اولده ایکی معنایه گچمشدر.
مضاعفات بونده تمامدر.

-۱-

الإِذَاَب: برنجانیدن / کسر ايله و مهمله ايله
دُؤب ماده سندن افعال وزننده مصدردر، زحمت
ویرمک رنجیده قیلیمق.

الإِذَاَب: گریختن / معجمه ايله در، قورقمقدر که
فراری موجب اوله فزاع گبی.

الإحباب: ایستادنِ اشتر از حرونی / دوه خزون
اولدیغندن ناشی چوکوب یوریمکدن امتناع
ایلمک.

الإذباب: نرم رفتن / مهمله ایلهدر، یاب یاب
یوریمک / [ن ۸۰ و] دبه گئی، مرور خفی خفیف
که إجابک ضدیدر.

الأرباب: خداوندان / فتح ایلهدر، ربک
جمعیدر، صاحبِر و مُربِر.

الأرباب: پروردگاران / بسلیجیلر، مفردی ربدر
ع:

با همه پروردگار و هست نگهبان.

الأرباب: آفریدگاران / ربّ خالق معنایسنه
اولدیغنه گوره ع:

باری فاطر یاد ایدیجیلر

دیمکدر. / [ر ۲۵۴ ظ]

الإرباب: بچیزی نزدیک شدن / کسر ایلهدر،
بر شیعه یقین اولمق تقرّب گئی.

الإرباب: مقیم شدن / بر مقامده اقامت ایدوب
آندن مُنْقَک اولماق.

الأرباب: عورتهای مردم / فتح ایله و معجمه
ایلهدر، ارککلرده اولان عورتلر یعنی عورت یرلری
که ذکرلر، مفردی زبدر آیر معناسنه و ذال دخی
لغتدر.

الإصّاب: رشک در موی افتادن / مهمله
ایلهدر، قیللره پت اوشمک، صؤاب مذکوردر.

الإکّاب: اندوهگن کردن / محزون ایلمکدر،
کأبه حزندر.

الرّئّاب: کاسه بند / فتح مهمله ایلهدر،
بتشدرب ضمّ ایلمک معناسنه اولان رّاب
ماده سندن مبالغه ایچون فعال صیغه سیلهدر،
کناذجی دیرلر که قیلش کاسه و سائر ظروفی
بربرینه یاپشدرب اصلاح ایدن کمسنهدر، بو
معناده شغاب گلسه گرکدر.

المسّاب: خیک انگین / مهمله ایله مفتاح
وزندهدر، بال طلومی که ساب دخی
گچمشدر.

-ب-

الأجّاب: چاهها / فتح جیمله جُبّک جمع
قلتیدر که قویلدردر.

الإجّاب: پویانیدن / کسر ایلهدر، یولده
یلدرمک مجّه که طریقدر آنده عجله ایله
إرسال و إسلاک معناسنه.

الأحّاب: دوستان / مهمله ایله حبیبک جمع
قلتیدر، سَوْنَلر.

الإحّاب: دوست داشتن / کسر ایلهدر،
حبیب اتخاذا ایلمک.

الْأَسْبَاب: جمع السبب / مهمله ايله در، نوع
اؤلده مذکور سبب لفظنه یازیلان یدی
معناسنک جمله سنده جمعری بو وزن اوزره
گلور.

الإشْبَاب: بر سِکِیزانیدن / کسر معجمه
ایله در، حیوانی شاخ قالدِرمق و اویناتمق
نشاطه گتورمک.

الإشْبَاب: خداوند فرزندان جوان شدن /
گنج و ییگت اولاد یتیشدرمک.

الأَصْبَاب: زمینهای نشیب / فتحله و مهمله
ایله در، صبب لفظ مذکورینک جمعیدر،
یوقشلی یرلر.

الإَضْبَاب: بجمله سخن گفتن / کسر ایله و
معجمه ایله در، جمعیه خطاب ایدرک تکلم
معناسنه در.

الإَضْبَاب: خون روان کردن / قان آقتمق،
مطلقا / [م ۲۱۵] اساله و اجرا معناسنه
دخی گلور.

الإَضْبَاب: نَزْمُنَاک شدن روز / گوندز هوا
پوس و طومانلی اولمق که کزئی فلك دیرلر.

الإَضْبَاب: کینه در دل گرفتن / کینی قالبنده
صاقلیوب شرّ ایلیمک إَضْمَارُ الْغَلّ گبی.

الإَضْبَاب: بر کاری مقیم شدن / بر ایشک
اوزرینه اولوب التزام ایلیمک.

الإِغْبَاب: گاه گاه آمدن / معجمه ایله در، وقت
وقت گلوب گورغمک.

الإِغْبَاب: یک روز تب آمدن و یک روز نه /
إِصْتَمَه بر گون گلوب بر گون گلمامک آنکچون
آکا حمای غب دیرلر، مذکوردر.

الإِقْبَاب: لاغر کردن ستور بَسْفَر / قاف
ایله در، یوله گتمک سببیه دابه یی ضعیف قیلمق.

الإِئْتَاب: بر روی افتادن / یوز اوزره دوشمکدر
﴿مکبّا علی وجهه﴾ کریمه سی بو ماده دندر.

الإِئْتَاب: اقبال کردن / قارشولمق استقبال گبی.
الإِئْتَاب: ملازم گرفتن / بر ایشی التزام ایدوب
اوزرینه اولمق، إَضْبَاب مزبور گبی.

الأَلْبَاب: خردها / فتحله در، لَبَّاک جمعیدر،
عقللر دیمکدر.

الإِنْبَاب: مقیم شدن / کسر ایله، اقامت ایدوب
دوام گوسترمک، لَبَّيْک ایله بر ماده دندر که
إِلْبَابَيْن اقامه بعد اقامه دیمک اولور.

الإِهْبَاب: بیدار کردن / اویاندِرمق ایقاز و تنبیه
گبی.

الجِلْبَاب: چادر / جیمله در، چادر که معروفدر،
اوبا دخی دیرلر، بعضیلری حَقِیْقْدَر که یورغان و
دوشکدن عبارت اولان جامه خوابدر دیدیلر که
جمعنده گلور، دُواج گبی که یاتق دینور.

المَرْبَاب: زمینی که مردم را جمع کند / **الْقَتَاب:** پالانگر / فتح قاف و شد ایله‌در، مهمله ایله‌در، مفردی اولان مَرَبْ مجموع معناسنه‌در، خَلْقْ جمعیت یرلری دیمک اولور.

-ت-

الإعتاب: خشنود کردن پس عتاب / کسر ایله‌در، عُتَبَى لفظنده و سائر محللرده تصحیحی گچمشدر، مَالی کندینک جرمی مقابلنده آزار ایدن مخدومنی کندیدن خادمک راضی قیلمسیدر.

الأفتاب: پالانهای اشتر / فتح ایله و قاف ایله دوه‌نک پالانلری که مفردی قَتَبدر.

الأفتاب: رُودگانها / بَعْرَصَق که کُودن دیرلر، وزن و معناده إقصاب گبی که مفردی قُصْبَة آکنده یعنی صوجق ایدرلر.

الإفتاب: پالان بر اشتر نهادن / کسر ایله‌در، دوه‌یه پالان اورمق.

الإختاب: املا کردن / املاء ممدوده‌ده مذکوردر که استاد سر مجلس عن ظهر الغیب و شاگردان اطرافنده تحریر ایلدیکلری مجلسی عقد ایلمک.

الإختاب: سر مَشْک بَبَسْتَن / قربه‌نک آغزینی باغلامق.

الإختاب: کسی را خط آموختن / مشق خط گوسترب و کاتبه خطنی تعلیم ایلمک.

الْقَتَاب: پالانگر / فتح قاف و شد ایله‌در، پالان بیان استاد.

الکُتَاب: دبیرون / ضمله‌در، کاتبک جمع مذکر مُکَسَّری که یازیچیلر دیمکدر.

الکُتَاب: دبیروستان / مکتبک دخی اسمیدر که خطک اوقوماسنی و یازماسنی آنده اوگرنورلر، مکتب لفظنده سبب تسمیه‌سی یازلدی.

-ث-

الإکتاب: نزدیک آمدن / کسر ایله‌در، یقین کلمک تقرب و إقتراب گبی، ثلاثیسی کتب قرب معناسنه‌در. / [۲۵۵و]

الإیثاب: برجهانیدن / تحتیه ایله وَثَبه ماده‌سندن إفعالدر، صجراتمق.

الکُتَاب: تیر تَنگزن / فتح و شد ایله‌در، طراجق یردن اوق آتیجی که محلّ رُمیه تموک یعنی هدفی قریب اولان تیر انداز.

-ج-

الأرجاب: رودگانها / مهمله ایله‌در، وزن و معناده أفتاب گبیدر.

الأعجاب: شگفتیها / مفردی عَجَبدر، استغراب اولنان شیلر.

الإعجاب: / [۲۱۵ظ] خوش آمدن / کسر ایله‌در، بر نسنه‌نک خوش گلمسی و گوزل گورغسی.

الإعجاب: معجب کردن / بر کمسنه نك
تعجبنه سبب اولان رفتار ویا گفتاری اظهار
ایلمك.

الإنجاب: گرامی زادن / نونله در، بختی قوی
و طالعی یار اولان ولد نجیبی دنیایه گتورمك.
المنجاب: هر چیزی که دریده بود / قابوغی
صویلמש نسنه مُقَشَّر گبی، یرتلمق دخی لازم
گلور.

الإنجاب: نجیب راندن / نَجَاب یعنی دوه
سُورِیحیسی اولمق.
الهُجَاب: اشترِ دراز / مهمله ایله در، اوزن دوه
جملِ أطول، شنعاب گبی.

الإیجاب: واجب کردن / تحتیه ایله در، بر
نسنه بی لازم قیلَمَق که البتّه ایشلمسی گرک
اوله.
الوجاب: سخت کاهل / شد ایله در، زیاده تنبل
و گوشك کمسنه در.

-ح-

الأصحاب: خداوندان / صاحبك جمع قلتیدر،
وزن و معناده أرباب گبیدر، صحاب و صحابه
دخی گچمشدر.
الإیجاب: حشمت داشتن / بر کمسنه دن
خوف و حیا ایلمك کندیده پیدا اولمق.

الجنباب: آبِ بسیار / فتح جیم و سکون
موحده ایله در، چوق صو ماء مُجْلَعَب گبی، و
جمعی جبابج نوع ثالثه مذکوردر.

الحجاب: حاجبان / مهمله نك ضمیله و شد
ایله در، پرده جی و قاپوجی معناسنه اولان
حاجبِ سابقك جمع مكسَردر.

المنجاب: مردِ سُست / نون ایله مفتاح
وزنده در، ضعیف کیشی.

المنجاب: زنی که فرزندِ گرامی زاید /
إِنْجَابِ سابقدندر، ولدلری نجیب اولمق عادتی
اولان خاتون که مذکری یوقدر.
الأصحاب: هم راهان / یول رفیقلری که بر
دیاره سفرلری موافق اولمغله رفاقت ایدرلر.
الإصحاب: یار کردن / کسر ایله در، بر
کمسنه بی کندینه ندیم و مصاحب ایلمك.
الإصحاب: نگاه داشتن / نظارت و محافظت
ایلمك.
الإصحاب: زینهار دادن / تحذیر و تنبیه و زَجْر
ایلمك.

الإصحاب: گردن نهادن فرمان کسی را /

بر کمسنه نك امرينه اطاعت ايلمك.

الجلحاب: مرد پیر زفت / جیمله در، زیاده

قوجامش کمسنه.

الحبحاب: مرد کوتاه / فتح مهمله ايله و

موحده ايله در، بوی قصه اولان کشی، جمعی
حباحب گچمشدر.

المنحاب: رنده دُرُوگر / نون ايله مفتاح

وزنده در، دُلْگَرک رنده تعبیر اولنور آغاج
یوناجق آلاتنددر.

-خ-

الشُنخاب: سر کوه / ضم معجمه ايله و

نون ايله در، و شُنخوب دخی لغتدر، طاغ
باشی و شافق جبل گبی، و شنخب
مذکوردر.

-د-

الإجداب: خشك سال یافتن / [ن ۸۰ظ]

کسر ايله و جیم ايله در، ییلی قِثْلَق اوزره
بولوق.

الإجداب: بی بر شدن زمین / ارضك

منافعی مُنْعَدِم اولوق یعنی یردن اوت بتمامك.

الإجداب: بی باران شدن آسمان / گوكدن

یاغمور یاغمامق.

الأخداب: زمینهاء بلند / فتحله و مهمله

ایله در، یوکسك یرلر اراضی رفیعہ گبی،

مفردی حَدْبدر.

الإخداب: مهربان کردانیدن / مُحِبّت و دوست

ایلمك.

الأنداب: نشاھای خستگی / فتحله و نون

ایله در، خسته لك نشانلری و بلکه موت
علامتلیدر که مفردی نَدَب وزن و معناده حَطَر
گبیدر.

الأهداب: مژھای چشم / کریکلر که مژگان

دخی دینور، مفردی هُدْبدر.

الأهداب: بَلْگھای باریک درخت / آغاجك

اوافق اولان یاپرقلری مثلاً آئِرِق و آئِرْلَتی اوراقی
گی.

الإیداب: مهمان خواندن / کسر ايله و تحّیه

ایله در، مسافر دعوت ایدوب طعام ویرمك که
اول طعامه مأذبه دیدکلری گچمشدر.

الدرداب: آواز / [م ۲۱۶و] فتح و سکون

مهملتین ايله در، سس صوت گبی، لکن خوفدن
چاغرمق اقتضا ایدر که دَرْدَبَة خوف معناسنه
مذکوردر.

السرداب: سردابه / مهمله لرله اِزْبَه که یر آلتنده

اولان محلدرن شدت حرارت صیفدن اختفا
ایدرلر، معروفدر سخونتلی اطعمه و اشربه تبرید
ایدرلر، زیر زمین و خانه تابستانی و دُولج دخی
دیرلر که بو معناده سَرَب گچمشدر.

[ر ۲۵۵ظ]

الهْدَاب: ریشه / ضم و شد ایله‌در،
صاچقدِر، اهدابده یازیلان معنایه هذب
گبیدر دیدیلر.

الهْدَاب: شاخهای نباتی / بر اوتلغک دالری
و بیراقلریدر که صاچق گبی اوله عَرْضی اولمیه،
اکا بَرگشت و سُوْرَنجان دخی دیرلر.

-ذ-

الإِثْرَاب: دروغزن یافتن / کسر ایله‌در، بر
کمسنه‌یی ییلانجی بولمق.

الإِثْرَاب: شتافتن در تَک / یَلْمَکده عجله
ایلمک سرعتِ سعی گبی.

الإِثْرَاب: زود پریدن مرغ / قوشک تیز
اوچماسی شتابِ طیران گبی.

الجَوْدَاب: گوداب / ضم جیمله‌در، بریان
دیدکلری اَنک ایچنه وضع اولنان پرنج و
فستق و سائر شیلردر، معرّیدر.

الْكَذَاب: سخت دروغزن / فتح و شد
ایله‌در، پک ییلانجی مبالغه ایله کاذب.

الْكَذَاب: رگی که پیوسته بَدَل / کسر
ایله‌در، قلبه متصل بر طمردر.

الْكَذَاب: بدوغ داشتن / تکذیب ایلمک
یعنی ییلانجی چیقارمق.

-ر-

الأُثْرَاب: حاجتها / مهمله ایله‌در، تَرَبْک جمعی
أُثْراب گلدیگی گبی إِثْراب جمع قَلتی دخی أفعال
صیغه‌سی اوزره‌در، حاجتِلر دیمکدر.

الأُثْرَاب: اندامها / عضو معناسنه اولان أربک
جمعیدر که قبله آراب دخی گلور آمال گبی.

الأُثْرَاب: کارهای سخت / گوج ایشلر أفعال
عسیره معناسنه.

الأُثْرَاب: همزادان / فوقیه ایله‌در، طوغملر بر
وقته اوله یاشدش، وزن و معناده أقران گبیدر،
مفردی تَرَبْدِر.

الإِثْرَاب: توانگر شدن / کسر ایله‌در، غنی اولمق
یعنی طپراق مقداری مالِ کتیری اولمق.

الإِثْرَاب: بَخاک بگردانیدن / طپراغه بولامق و
طپراغه بر نسنه‌یی صوقمق و اوزرینه طپراق
دوکمک و فقردن ناشی طپراغه ملاصق اولمق.

الإِثْرَاب: خداوندِ اِشْتَرانِ گَزْگَن شدن /
جیمله‌در، جَرَبْدندر، اویوز اولان دوه‌لره مالک
اولمق.

الأُخْرَاب: گروههای مردم / مهمله ایله‌در،
عسکر معناسنه‌در.

الإِخْرَاب: رَهْنمای کردن بر غنیمت / کسر
ایله‌در، مالِ غنیمت آلمغه یول گوسترمک.

الإِخْرَاب: بَخشم آوردن / غضبه گتورمکدر، وزن
و معناده إِغْضاب گبی.

- الإخْراب:** ویران کردن / معجمه ایله در، بیقیمق خراب قیلمق.
- الأذْراب:** جمع الذَّرب / فتح معجمه ایله ذرب لفظنك جمع قَلْتِیدر.
- الإذْراب:** تیز کردن / کسر ایله در، کسکین ایلمك.
- الأسْراب:** جمع السَّرب / مهمله ایله در، سرب مذکورك جمعیدر.
- الأسْراب:** جمع السَّرب / سرب لفظنك جمعیدر که مزبوردر.
- الإشْراب:** رنگ مِیْگون کردن / کسر و معجمه ایله شرابی رنگه بویامق.
- الإشْراب:** آمیختن / قارشدرمق مزج و تخلیط گبی، ﴿أَشْرَبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ﴾ بو ماده دندر ای حَبَّ الْعِجْل.
- الإشْراب:** : در خوارنیدن / ایچورمك و بر لونی بر لونه ایچورمك مثلاً بیاضه قرمزی إشْراب ایلمك گبی. / [۲۱۶مظ]
- الإضْراب:** روی بگردانیدن / معجمه ایله در، یوز چویرمك، وزن و معناده إعراض.
- الإضْراب:** مقیم شدن / اقامت ایلمك که سفر مقابلیدر.
- الإضْراب:** بگُشتی فرا دادنِ اِشْتَر / دیشی دوهیه ارکگی چکمك.
- الإضْراب:** بر زدنِ کسی داشتن / بر کمسنه یی اورمغه ترغیب و تحریض ایدوب قندرمق.
- الإطْراب:** بَطْرَب آوردن / مهمله ایله در، نشاطه و شوقه گتورمك.
- الأعْراب:** اهلِ بادیه / فتح ایله و مهمله ایله بدویلر که قُروى مقابلیدر، عرب لفظنده یازلمشدر.
- الإعْراب:** سخن بِاعْراب گفتن / کلامده قواعدِ نحوه رعایت ایدوب خطادن کندی لسانی محافظه ایلمك.
- الإعْراب:** بیان کردن / بر ماده نك کنهنی اظهار و آشکار ایلمك إِفْصاح گبی، و لفظِ فارسیی تعریف ایلمك معناسنه دخی گلور.
- الإعْراب:** خداوندِ اسبِ تازی شدن / عرب آتلرینك مالك اولمق خیلِ عِراب صاحبی اولمق معناسنه.
- الإعْراب:** سخن زشت گفتن / کلامِ فاحش سویلمك. / [۲۵۶و]
- الإعْراب:** بَخْنَدیدن / معجمه ایله در، بر غریب شیئه غایت استغرابی سببيله ضَحْك و بلکه قهقهه ایلمك.
- الإعْراب:** نِیْكَ بَخْنَبیدن / حسنِ حال ایله شهرت بولمق.

الإغراب: غریب آوردن / غریب نسنه
گتورمک یعنی پیدا ویا تکلم ایلیمک.

الأقرب: قی گاهها / فتح ایله و قاف ایله
خاصره دن مراقه دک یعنی ایکی طرفه
بُوگرندن قارنده اولان یومشق یره دک اولان
بوش محللر.

الإقرب: نزدیک شدن زن بزادن / کسر
ایله در، حاملک وضع حمل زمانه یقین
اولمسی.

الإقرب: شمشیر در نیام کردن / قلیجی
قیننه قومق لکن قلیجی قینی ایله معا بر آخر
ظرفنه قومقدردر که آکا کسر ایله قراب دیرلر.

الإکراب: رسن دلو سخت بستن / قوغه نك
ایپنی قوی باغلامق که اول ایپه گرب دیرلر.

التوراب: خاک / فتح فوقیه ایلهدر، طیراقدردر
ترایده بونک گبی، تیراب دخی لغتدر، و بلا
الف تورب دخی مذکوردر، جعلری تیربان
گلور.

الحُرَاب: مردانِ اشتر دزد / معجمه ایله وزن
و معناده سُراق گبی، خارِبک جمعیدر که دوه
خرسزلری لُصُوص بَعر معناسنه در.

الشَرَاب: مردی که شراب بسیار خورد /
فتح ایلهدر، مبالغه چوق سوجی ایچن
کمسنه.

الضَّرَاب: درم زن / ضربخانه ده سگه ضرب ایدن
کمسنه که ضربنده شدته احتیاجنی اشراب
ایچون صیغه مبالغه ایله نامور اولمشدر اگرچه درم
تعبیرندن گمش و ضرب ماده سندن سگه فهم
اولنور، لکن آلتونه دخی شاملدر. مَینینی قولنجه
ابتدا سگه ده خطّ اظهار ایدن ضحاکدر، لکن
مشهور بودر که درهم خرما چکردگی گبی اولوب
تدویر حضرت فاروقدر و تعدیل بنی اُمیه نکدر
صکره بَعْلَیه و شامیه و اخلاصیه ناملریله انواع
سگه اختراع ایلدیلر، قالدی که ضارب سکه فی
الحقیقه صاحب سگه و خُطْبه اولوب خاصه
ضربخانه سی اولان ذاتدر که ظل الله و مسند
خلافتده قائم پادشاهدر آلی عثمان گبی که
متعدد محللرده دار الضربلری وارد.

القَرَاب: قرابه فروش / قاف ایلهدر، شراب
سوزگشی صاتان کیشی، قرابه عجمده بر معروف
ظرفدر شیشه دن دخی اولور، قَیننه دخی دیرلر،
آنکله شراب ناب پیارلر، قرابه شرابه مخصوص
ایدیگی قریبا إشراب اولنور.

الکَرَاب: هیچ کس / [م ۲۱۷و] وزن و معناده
دیّار گبی آحد دیمکدر، ما فی الدارِ کَرَابْ یعنی
اَوْدَه هیچ کمسنه یوقدر دیمک اولور، / [ن ۸۱و]
ع:

لیس فی الدارِ غیره دیاؤ.

المِخْرَاب: جای امام در مزگت / مهمله ایلهدر،
لفظ معروفدر، مسجدلرده جماعتک اماملری قائم

اولدیغی محلدرد بدعتِ حسنه‌دندر، و لهذا لغتِ اسلامیدر که صدرِ مجلس معناسندن مأخوذدر.

المِخْرَاب: پیشگاه / اُوْكَ اَمَام گبی که مقابله‌ده زبازددر فلان کمسنه "آنک محرابیدر" قارشوسنده و برابریدر، حتی غضبده مساوی اولان کیشی یه "مِحْرَابُهُ فِی مِحْرَابِهِ" دینور یعنی آنک غضبی بوکه برابردر دیمکدر.

المِخْرَاب: خانه بالاین / یوکسک منزل مکسنِ عالی معناسنه عُرفه‌گبی.

المِخْرَاب: صدرِ مجلس / قومک رئیسی مجلسده قائم اولدیغی یردن حتی مستحق صدر اولان کمسنه هرنه محلدده قائم اولورسه صدرِ مجلس اودر دیرلر.

المِضْرَاب: ماده اشتری که گشن با وی بوده باشد / معجمه ایله‌در، ارکگنی ناقه طلبکار اولمسیدر که اول زمانه مَضْرَب دیرلر.

المِضْرَاب: زخمه / تازیانه و تازنه و خَرک و شکافه دیدکلری مِقْطِ قلم مقداری بر آلتدر که ذات الاوتار اولان سازلرک تلترینه آنکله ضرب ایدوب نغمه‌دار ایدرلر، مَضْرَب دخی مذکوردر.

المِطْرَاب: مردِ سخت با طرب / مهمله ایله‌در، شدتِ نشاطندن ناشی زیاده سروری اولان کمسنه.

-ز-

الأَحْزَاب: گروهها / فتح و سکون مهمله ایله‌در، مفردی حِزْب طائفه معناسنده‌در، مهمله‌لرله اولان احزاب ایله وزن و معناده مساویدر.

الإِعْزَاب: دور شدنِ اشتر ویا گوسفند از خداوندش / کسر و سکون مهمله ایله‌در، دوه ویا قیونک صاحبندن قاچمسیدر.

الحِزْب: مردی سِتبر آفرینش / مهمله و نون ایله‌در، قَالک یاپیلو کیشی غَلِیْظُ الحِلْقَه گبی.

الحِزْب: گَزَر دشتی / یر هاوجی جزرِ بَرّی گبی که قُسط دخی جزرِ بحریدر که طوبلاقدر ترکجه کشیر دخی دیرلر فارسیده زَرْد زمین.

الحِزْب: خروس / بَدَنُوس دیدکلری معروف حیواندر دیک و صاقعه‌گبی.

الحِزْب: سنگخوار / ارکک دوه قوشی و قرتال و بغرتلق قوشی ایچون دخی سنگخوار دیرلر.

الحِزْب: آنکه بَنابکاری شود / معجمه ایله‌در، مفسد کیشی و معطل کمسنه.

العُزْب: مردانِ عَزَب / ضَمّ مهمله ایله و شد ایله، مجَرْد اولان کیشیلر که زوجه‌لری اولمیه.

المِرْزَاب: کشتی دراز / کسر و سکون مهمله ایله‌در، اوزن گمی سفینه طویل گبی.

المِرْزَاب: ناودان / اولق که میزایده لغتدر.

المیزاب: ناودان / کسر ایله و تخته ایله در،
لفظ سابقك معنای اخیرنده مشترکدر.

-س-

الأُساب: موهای کون / أفعال وزننده جمع
قلندر، مفردی إشب إشت وزننده در که آنده
نابت اولان شَعراتدر.

الأُساب: گوهرهای نیکوی مردم / مهمله
ایله در، کیشینك نفیس اولان صوپی گرانمایه
گبی، و بو معناده حسب لفظی مبسوطدر.

الإُساب: بسنده آمدن / کسر ایله در، هر
وجهله احتیاجدن قورتارمق.

الإُساب: خرسند کردانیدن / بر کمسنه یی
قانع قیلمق یعنی کفایت قدر عطا ایلمکدر،
سابق ایله مآلّری بردر. / [ر۲۵۶ظ]

الأنساب: نسبها / فتحله و نونله در، مفردی
نسبك مفهومی سابقدر.

الحُساب: شمار کنندگان / ضم مهمله و شد
ایله در، / [م۲۱۷ظ] صایجیلر که مفردی
حاسبدر.

-ش-

الإُشاب: پر گیاه شدن زمین / کسر ایله و
مهمله ایله در، یر یوزی تازه اوت ایله طلوع
اولمق.

الإنشَاب: بسته کردن / نون ایله در، باغلامق
یعنی ایپی صَیْده ربط و شدّ ایلمک.

الأُشاب: گروهی آمیختن درهم / فتحله در،
اجناس مختلفه مختلطه که قبله اُوباش دخی
زبانزدر.

الجُشاب: تمّ که بر سبزه افتد / ضم جیم و شد
ایله در، چه دیدکلری رطوبتدر که آکا ژاله دخی
دیرلر.

الحُشاب: چوب فروش / فتح معجمه
ایله در، گراستجی معناسنه.

المُجشاب: سَتر / کسر ایله و جیمله در، غلیظ
که ترکجه یوغون دیرلر، مجشوب دخی گلور.

النُشاب: تیرگر / فتح نون و شد ایله در، اوق
پایجی و تیر اندازه دخی دیرلر.

النُشاب: تیر / ضمله در، اوقلر سهام گبی،
واحدی تا ایله در.

-ص-

الإُصَاب: با بَر شدن زمین / کسر ایله و
معجمه ایله در، یر یوزی یغمور سببیه نابت
اولوب بو سبیدن بوللق اولمق که إجداب سابقك
ضدیدر.

الإُصَاب: فراخسال یافتن / سنه یی بول بولمق
یعنی معاذ الله قحط ییلنه راست گلمامک.

الأعصاب: پَیهای زرد / فتح و مهمله
ایلهدر، صاری سیکیرلر که کِرش اولور،
مفردی عَصَبَدِر.

الأقصاب: رودگانیها / قاف ایله وزن و
معناده اُمعاء گبیدر، سازندهلرک سازلره
طاقدقلری کرشله دیلر که مفردی قصب
گچمشدر.

الأنصاب: بُتان / نولهدر، بوتلر که بریره
دیکوب آکا پرستشکار اولورلر، مفردی
نُصَب مذکوردر.

الإنصاب: بِرنجانیدن / کسريلهدر، رنجیده
ایلمک زحمت ویرمک اذا و جفا گوسترمک.

الإنصاب: دسته کردنِ کارد و جز / بچاق
و امثالنه صاب یایمق.

الأوصاب: دردها / فتحلهدر، وَصَبک
جمعیدر، علتلر و کدرلر که صوري و معنوي
اوله.

الإیصاب: دردمند کردانیدن / کسره و تحثیه
ایلهدر، خسته قیلیمق اَوْصبه الله تعالی ایصاباً
یعنی حق تعالی آنی مرضلردن برینه مبتلی
ایلدی ویا ایلسون دیمک دخی مراد اولور. -
حاشا من السامعین-

الصَبْصاب: دور / فتح مهمله و موحده
ایلهدر، ایراق بعید گبی.

العَصَاب: آنکه گلابه ریسمان فروشد / مهمله
و شد ایلهدر، ایپلک یوماغی یعنی یوماقلی ایپلک
صتان معناسنهدر غزال گبی، پس معناده مسامحه
واردر.

العَصَاب: ریسمان تاب / ایپ بوکن کیشی قَتَال
معناسنه.

القَصَاب: گوش فروش / قاف ایلهدر، اَت
صتان کیشی که ترکیده دخی مشهوردر.

القَصَاب: سر نایها / ضملهدر، جنسدر واحدی
قُصَابَة مع الهاده افاده اولنور.

-ض-

الأخضاب: آوازهاء کمان / فتح و مهمله
ایلهدر، یایلرک سسلری اصواتِ قِسی گبی،
مفردی حَضْبدر کسر ایلهدر.

الإغضاب: شکستنِ سروی گوسفند / کسر و
معجمه ایلهدر، قیونک بیونزونی قِزْمَق کسر قَرْنُ
الغَنَم گبی.

الإغضاب: بَخشم آوردن / طارلتمق غضبه
گتورمک معروفدر.

الأهضاب: بارانها بزرگ قطره / فتحلهدر،
دانهدار یغمورلر که مفردی هذب دخی
گچمشدر.

الْقِرْضَاب: سخت درویش / کسرِ قاف و مهمله ایلهدر، پک فقیر کمسنه، وزن و معناده صُعْلُوك و قُرْضُوب گئی.

الْقِرْضَاب: دزد / خرسز سارق گئی.

الْقِرْضَاب: راهزن / یول کسیجی قاطع الطريق معناسنه.

الْقِرْضَاب: شیرِ مردم خُوار / آدنجیل ارسلان اسد / [م ۲۱۸] آدمیگیر گئی.

الْقِرْضَاب: شمسیر بُرّان / کسکین قلیج که قرصّه مصدرندندر قطع معناسنه.

المِقْضَاب: داس / قاف ایلهدر، اوراق که اوت بیچرلر.

المِقْضَاب: سُبُت زار / یونجه لقدر مَقْصَبه گئی.

-ط-

الإِخْطَاب: نزدیک آمدن / یقین گلمک تقرّب گئی، لکن مهمله ایله قَطْع خطبه قریب اولمقدر و معجمه ایله صیدک اخذ اولنمغه یقین گلمسیدر.

الأَرْطَاب: خرماهای تازه / فتحله و مهمله ایله رطبک جمعیدر، تازه خرما لر معناسنه.

الإِرْطَاب: پخته شدن خرما / کسر ایلهدر، خرما لذیذ اولوب کمالن بولمق إِرْطَاب نخل و إِرْطَاب بُسر دخی دینور.

الأَقْطَاب: جمع القطب / فتحله و قاف ایلهدر، قُطْب لفظنک جمعِ قلتیدر، معناسی چرخک آغاجیدر که رَحانک مداریدر حدید دخی اولور، و بر کُؤْکُبدِر که جَدی ایله قَرَقْدانک میانندهدر مدارِ فلکدر و بر قومک کبیریدر که حاجتلیری آکا توقف ایده پادشاه قُطْبِ عسکر اولدیغی گئی و مرشددِر که سالکلرینک امورِ صوریه و معنویه سی آکا مَفْوضدر. / [ر ۲۵۷ و]- / [ن ۸۱ ظ]

الإِقْطَاب: آب آمیختن با سیکی / کسر ایلهدر، شرابه صو قارشدرمق.

الحِطَّاب: هیزم فروش / فتح مهمله و شد ایلهدر، اودون صاتن کیشی.

الحِطَّاب: نیزه جُنبان / معجمه ایلهدر، مزراق اویونی بیلن کمسنهدر، حضرت فاروق پدیری اسمی بو معنایهدر.

الطَّبْطَاب: چون کفچه باشد بدو گوی بازی کنند / مهمله و موحد ایلهدر، چَوْگاندر که آنکله طوب اوینارلر، ملوکی بر ملعهدر.

-ظ-

الظَّبْطَاب: عیب / معجمه ایلهدر، عیب معروف و معانب لفظنده موصوفدر.

الظَّبْطَاب: درد / مرض و علت معناسنه.

الظَّبْطَاب: برگشتن / دفع اولمق یوز چویرمک و دَوْنَمک جمله سی بر مفهومدر.

العُظَاب: مَلَخِ بزرگِ نَر / مهمله نك ضميله
و نون ايله در، بيوك و اركك چكرگه جراد
كبير و جابي گي.

-ع-

الْإِنْعَاب: رنجانیدن / فوقيه ايله تعب
ماده سندن مصدر در، يُوزَمَقِ زحمت و يرمك كه
وزن و معناده إِنْصَابِ گي.

الإِضْعَاب: دشوار کردن / مهمله ايله در،
گوچ ايلمك إِعْسَارِ گي، تيسيرك ضدیدر.

الْإِنْعَاب: بازی کردن / اويون اويناتمق.

الإِيعَاب: از بُنْ برکردن / تحته ايله در،
ديندن چيقارمق و كوكدن دوپرمك.

الإِيعَاب: همه گرد کردن / جمله يي جمع و
احاطه ايلمك كه بو معناده ايستعاب
مشهور در شمول معناسنه.

التَّلْعَاب: بازی کردن / فتح فوقيه ايله در،
اوينامق لُعب و اَلْعُوبه و اِلْعَاب.

التَّلْعَاب: مردی كه بازی بسيار كند / كسر
ايله در، چوق اويون اوينايين كمسنه در.

التَّنْعَاب: بانگ کردن گلاغ / فتح ايله و
نون ايله در، قارغه چاغرمق كه حكاييت
اصواتده غاق لفظي موضوع بحثدر.

الجُعَاب: تیردان فروش / جيم و شد ايله در،
جَعْبَه يعنى اوق ظرفي صتان كمسنه مثلاً قبور
گي.

الرَّعَاب: فسونگرِ جادو / مهمله ايله در،
بوكيجي جادی دیدكلری كه شیدگر و سَحَارَه
دخی ديرلر.

الشَّعَاب: كاسه بند / معجمه ايله رَثَابِ سابق
ايله وزن و معناده يكساندر، اصل لغتده يارقجي
و بونده چاتلق اصلاح ایدن كيشيدر، شعب
دخی گلور.

الشَّعَاب: آفتابه پیرای / آفتابه دیدكلری كه
شازوان و سايان دينور، باشه باغلرلر آنی
استعمال ایدن كمسنه در، شعب دخی گلور.

الشَّعَاب: مرد دراز / كسر ايله و نون ايله در،
اوزن بويلی كمسنه كه بالا قَدَّ و رجل طویل
معناسنه در.

العَبَاب: مثله / فتح مهمله و موحده ايله در،
سابقی گي بالا قَدَّ معناسنه در. / [م ۲۱۸ ظ]

اللَّعَاب: مردی بازیگر / فتح و شد ايله لُعب
ماده سندن مبالغه صيغه سی اوزره در، چوق اوينار
كمسنه.

المِشْعَاب: زمینی كه گیاه درو بسيار بود /
كسر ايله و معجمه ايله در، تازه اوتلو محلددر،
مِغْشَابِدِن مقلوبدر، و شعب بو معنایه قریبا
گلسه گرکدر.

النَّعَاب: گلاغ / فتح نون و شد ايله در، قارغه
كه مبالغه ايله چاغرمسيله تلقیب اولندی.

-غ-

الإتغاب: هلاك كردن / معجمه ايله در، لفظِ تَعَبْدَن افعال وزننده مصدر در هلاك ايلمك معناسنه.

الإزغاب: راغب كردانیدن / مهمله ايله در، راغب قيلمق يعنى بر كمسنه يي ميل و التفات اهلى ايلمك.

الإزغاب: گندا موى برآوردن / زای هوز ايله در، تُوَيْلَنَمَك كه سابقا زغب ابتدا چيقان صارى توى معناسنه ايدى.

الإسغاب: گرسنه كردن / مهمله ايله در، آجقدرمق إجاءه گي و مَسْغَه لفظِ كرىي بو ماده دندر.

الإلغاب: مانده كردن / براقمق يعنى طهران ديدكلرى يَلْكَدِر كه طشره ده ترك اولنور.

الأوغاب: خُنورهای خانه / فتحله در، خرده منزل ديمكله معهود اولان قاب قاچق كه آثا دخی ديرلر.

الشغاب: مرد دراز / عينِ مهمله ايله دخی لغتدر كه قريبا مذکوردر.

-ف-

القَّغاب: آنكه سيم بُميان انگشت دارد / فتح قاف ايله مبالغه صيغه سيله پارمعى آراسنده گمش چالوب صاقلیان سارق

كيشيدر، با ايله فا میاننده تبادل و تراخی اولمغله قف ماده سنك مصدرى اولمق اوزره حرف الفاده افاده اولنور ان شاء الله تعالى.

-ق-

الإتقاب: روشن كردن آتش / كسر ايله و مثلثه ايله مصدر در، اودى يَالْكَلاَتَمَق كه چرا گي شيلرله آتش ياقمق.

الأحقاب: زورگارهای دراز / فتح ايله و موحده ايله در، چوق چاغلدر ازمئه طويله گي كه مفردى اولان حُثْب سَكسان بيل اولديغى گچمشدر.

الإسقاب: نَر زادنِ اشتر / مهمله ايله افعال بابندن مصدر در، دوه اركك كوشك گتورمك، سَقِيْب اول كوشكدر فَصِيل و أَفِيل گي.

الإسقاب: نزديك شدن / يقين قيلمق كه متعديدر كندى يقين اولدقه آخرى دخی تقريباتدر، اصل ثلاثيسى تَقَرَّب معناسنه در.

الإصقاب: مثله / يعنى ايكي معناده دخی سين و صادِ مهمله لرله دخی گلمشدر.

الأعقاب: فرزندان / مهمله ايله در، وزن و معناده اولاد گبيدر، دُكُور و اِنَاثه عاقددر، مفردى عَقَب فتح و كسر ايله ولد معناسنه مذکوردر.

الأعقاب: پيهای سپيد / بياض سِكرلر كه كِرَش اولور.

الْأَعْقَاب: پاشنها / اُوکچه در که آياقه مدوَر
بر محلدر، مفردی عَقَب ففتحین یله
گچمشدر.

الإعقاب: پاداش دادن / کسر ایله در، جزا
ایلمک مقابله و عِوض معناسنه در، کما تَدیئُ
تُدان مجازاتی تعقیب ایلمک که عِقاب
ماده سی اعتباریله إساتنده استعمالی
غالبدر.^{۷۲۸}

النقاب: معروف / فتح نون و شد ایله در، قریبا
ها ایله / [م ۲۱۹] دخی گلور.

-ک-

الأزکاب: زهارها / مهمله ایله در، مفردی ركب
مذکوردر، قاسق دیمکدر عانه گی.

الإزکاب: بر نشانندن / کسر ایله در، بُندرمک
آته و سائر محل رفیعهِ چیقارمق إصعاد گی،
یاخود بُنمک ایچون دابّه یی ویرمک.

الإزکاب: بَزَین آمدن ستور / دابّه نك اکرلنمک
زمانی گلوب رکوبه صلاحیتی معناسنه در، بو
دخی لوازمنددر که راکب لفظنک شهرتی هر
دابّه یه صاعد دیمکدر، لکن لغتده دوه یه
مخصوصدر آتده و حمارده فارس دینور.

الإسکاب: آب ریختن / مهمله ایله در، صوی
دوکمک صَبُ الماء گی.

التسکاب: ریخته شدن آب / فتح فوقیه ایله در،
صویک دوکلمسی إنسکاب و إنصاب گی.

الرکّاب: آنان که دلا گشتی نشینند / مهمله
ایله راکبک جمع مکسریدر، گمی یه بینلر سُگانِ
سفینه گی.

الإعقاب: میراث هشتن / بر نسنه یی ایراث
ایلمک مثلاً صوغق صو ایچمکدن وَجَع
میراث اولور که ماء بارد وجعی إعقاب یعنی
ایراث و احداث ایدر دینور.

الإعقاب: از پندر آوردن / تعَقَب سابق
معناسنه در. / [ر ۲۵۷ظ]

الشنقاب: مرغی / معجمه و نون ایله در، بر
قوش اسمیدر.

المسّقاب: ماده اشتری که همه بچه نَر زاید
/ مهمله ایله درن هر بار ارکک کوشک گتورن
ناقه که بو معناده مصدری إسّقاب مذکوردر.

المعقاب: زنی که باری دختر زاید و باری
پُسر / مهمله ایله در، بر کرّه قز و بر کره
ارکک ولد گتورن خاتون معقبان گی.

^{۷۲۸} م - **الإعقاب:** پاداش دادن / کسر ایله در، جزا ایلمک
مقابله و عوض معناسنه در، کما تَدیئُ تُدان مجازاتی تعقیب
ایلمک که عِقاب ماده سی اعتباریله إساتنده استعمالی
غالبدر.

-ل-

یازیلان درت معناسنده جمع قَلتی بو وزن اوزره گلور.

الأضلاب: پشتِ مازها / مهمله ایله در، صلبک جمع قَلتی که اُوکُره دیدکلری آرقه کموگنک ایلیگی که مازه دیرلر.

الأضلاب: سختیها / قاتی یعنی متین اولان شیرلر که مفردی صُلبدر.

الأضلاب: پارها از زمین / یرک دوز و محکم اولان قطعهلری.

الإطْلاب: دور شدنِ آب و گیاه / کسر مهمله ایله در، طلب ماده سندن مصدردر، صو و گرکسه اوتلق بعید اوملق بُعد الماء والکلاء گی.

الإطْلاب: جُسته کسی بَدادن / کیشینک مطلوبنی تیز ویرمکدر که وزن و معناده اِسْعاَف گبیدر.

الإطْلاب: محتاج کردانیدن بَطْلَب / بر کمسنهیه مَطْلَبنی طلبدن اوّل ویرمیوب کسانه گتورب طلبکار اولمغه آنی محتاج قیلیمقدر.

الأقْلاب: جمع القُلب / قاف ایله در، تحریک ایله قَلب سابق التحریک جمع قلتیدر که قبولدر.

الجَلّاب: معروف / ضم جیم ایله در، گُلاب که کافِ عجمی ایله گل آب ایکیشر حرفلی ایکی لفظدن مرکبدر جیمه قلب و شد ایله معرّبدر، گُل صویدر ماء الورد گی.

الإجْلاب: با هم آمدن / کسر ایله و جیمله در، برابر گلمک یعنی جمع اولوب رفیق طریق اوملق.

الإجْلاب: بانگ داشتن / چاغرمق اُونَلَمک یعنی آت قوشارکن دخی زیاده خواهش و قوّت گلوب بر قات دخی قوشوب رفیقلرندن تجاوز ایلسون دیو آرقه سندن حیقرمق.

الإجْلاب: لشکر کشیدن / عسکر چکمک اعانت و احتشاد انواعندنر.

الإجْلاب: پوست بر پالان یا بر زین کردن / پالانه ویا اگره دری قاپلامق.

الإخْلاب: با هم آمدنِ پوست / قاپلامق لازم اولان یره دری راست گلمک.

الإخْلاب: یاری دادن / مهمله ایله در، [۸۲ن و] یاردم ایلیمک.

الإخْلاب: بهم آمدن / جمع اوملق و رفاقت که جیمله دخی لغت سابقدر.

الإخْلاب: نگار کردن جامه / معجمه ایله در، اثوابی آلاجه ایلیمک حتی کثیر اللون اولان جامه یه مُخَلَّب دیرلر.

الأسْلاب: جمع السَلْب / فتحله و مهمله ایله در، تحریک ایله سلب لفظنک مقدا

الحلاب: دوشنده شیر / فتح مهمله ایله‌در،
سود صاغن کیشی که حلیب سوددر لَبَن گئی.

الحلاب: مردی که بسیار سخن گوید /
معجمه ایله‌در، چوق سوز سویلین کمسنه که
مِکْثار و پُرگودر، بو لفظ وزن و معناده
کذاب گبیدر که کثرت کلام البته دروغی
مستلزمدر.

الدولاب: دولاب / [م ۲۱۹ظ] مهمله
ایله‌در، اول چرخدر که صو اوزره دونه، سائر
دولابلر آندن مستعاردر، و اولنک فتحیله
معربدر، و اصلی مرکبدر دول و آب دن که
دُول دَلُوك مقلوبی و ینه دَلو معناسنه‌در
دیدلر که شاعر دیمشدر **شعر:**

إنما الدنيا كَأَفٍّ مثْلُ دولابٍ يُلْفُ

او گخیاطِ يُشَلِّلُ کَلَمًا يَشَلِّلُ يَكْفُ

الصقلاب: اشترِ بسیار خور / کسر ایله و
قاف ایله‌در، چوق بیر دوه بعیر اَکول گئی.

الصقلاب: ولایتی در روم / حلب طرفنده‌در
صقالبه طائفه سنک ارضی که قُری و بُلدانی
مشتملدر، و صقلی بانسی صقلب بن لنطی
یه نسبتدر. [ر ۲۵۸و]

القلاب: قَلَب زن / فتح قاف ایله مبالغه
صیغه سیدر که جَیدک مقلوبی یعنی ضدی
اولان کارِ رَدی عَمَلی اولان کمسنه‌در،
إصطلاحده دخی آکا قریبدر که آلتون ویا

گمش اولیان معدنیاتندن برینی خالص زَر ویا سیم
گئی سَکَّه ملوکانه مصنعه تزیین ایدوب اول
مغشوش مُوْهی خالصیله برابر صرف ایدر معدنی
و سَکَّه سی تخدیع ناس ایلمسی که اوچ نوع
جنایت و خیانت کاری اولان کمسنه‌یه دینور.

الکلاب: سگدار / ایت اِسی که صیدِ بَر ویا
حفظ غنم و حراستِ دائره ایچون کلبِ معلّم
صاحبی ویا کلبی تعلیم ایدن کیشی.

الکلاب: مَهمیز / ضمله‌در، مَهماز دخی دیرلر،
بعض فارسُ الحَیْل دخی کمسنه‌نک چزمه‌سی
اوکچه‌سنده بر دَموردِر و یَهْنی کش دیدکلری
اگری دموره دخی دیرلر که طنجره قاینارکن آنکله
ایچندن اخذ ایدرلر.

الکلاب: شکار آهنج / صَیقل ایدن کمسنه‌نک
آلاتندن حَشَی بر آلتدر.

النبلاب: نباتی که بر درخت همی پیچد / فتح
و موحد ایله‌در، بر سبزه‌در که آغاجلره صاریلور
صارماشق که عربیده فُشاغ و عَشَقّه دیرلر، قاره
موغه دخی دینور باغ کنارلرنده اولان دیکنلی
آغاجدر که سیاه توت گئی میوه‌سی اولور.

الهلاب: بادِ سرد بَباران / آخری ها ایله
استعمالی غالبدر قریبا ذکر اولنور ان شاء الله.

-ن-

الأجناب: مردمانِ جُنُب / جیمه‌در، جُنُب
سابقک جمع قلتیدر.

الإطْنَاب: سخت شدن باد با گرد / روزگار شدت بولوب توز قالدرمق.

الإطْنَاب: پس یکدیگر رفتنِ اشتر / دوهنك بربری عقبنده مرورلریدر.

الأغْنَاب: انگورها / مهمله ایلهدر، اوزملر که عَنَبِك جمع قلتیدر.

الإكْنَاب: دُرُشت شدنِ دست / [م. ۲۲۰ و] کسر ایلهدر، اَل ناسور اولمق که کثرت استعمال ايله اولور.

الجَنَاب: جُنَابَه^{۷۲۹} که بَگِرُو بندند / ضم جیم ایلهدر، اولمش و کمالن بولمش میوهلردن ایکی دانه سنک برر جانی متصل و مَرهون اولان میوهدر که آکا چفته دیرلر اکثرا صالحم دیدکلی آرِیک نوعنده مشاهده اولنور.

العَنَاب: انگور فروش / فتح مهمله ایلهدر، مبالغه صیغه سیلهدر، بعضیلر بو صیغه یه دخی نسبت صیغه سیدر دیرلر که معناده مثلاً عَنَاب عَنِي گبی اوزجی و تازه اوزم صاتیجی دیمکدر.

العَنَاب: سَنَجِدِ گرگانی / ضملهدر، هُنَاب دیدکلی قرمزی چکردکلی و صاپسز میوهدر که خواصی عند الطب چوقدر، شیلانه و شیلانی دخی دیرلر، سَنَجِدِ لفظی فارسیده عَنَاب ايله ایگده میانلرنده مشترکدر، گُرگانی عَنَابده و رازی ایگدهده صفت کاشفهدر.

الإجْنَاب: جنب شدن / کسر ایلهدر، جُنَب اولمق یعنی غسل کندینه واجب اولمق قَرَبان و احتلام گبی.

الإجْنَاب: دور کردن / بعید اولمق که ایراق و اوزاق ترکیدر بُعْد معناسنه.

الإجْنَاب: از جانب جنوب شدن / جَنُوب که لودس روزگاریدر اول سمتده بولنمق که دریاده محسوسدر، نَكْبَا و نُكْبِيَادِه انواعِ رِیَاح سرد اولنمشدر.

الإخْنَاب: هَلَاك شدن / معجمه ویا مهمله ایلهدر، تلف و هَلَاك اولمق.

الأذْنَاب: دُنْبَاهَا / معجمه ایلهدر، قویرقلردر که مفردی دَنَبِ مَذْكُورَك جمع قَلْتِیدر.

الإذْنَاب: گناه کردن / کسر ایلهدر، صُوج ایلَمَك که دَنَبِ مصدرندندر جناح و اثم معناسنه.

الأطْنَاب: طِنَابْهَای خیمه / فتحله و مهمله ايله جمع قلتدر، مفردی طِنَابْدر چادر اییی که تَنَفْ دیرلر.

الإطْنَاب: بسیار گفتن / کسر ایلهدر، مُؤَدَّاسِنْدَن کلامك لفظی چوق اولمق که دخی قلیل لفظله اداسی ممکن اوله بو دخی محلنده حسنیات سخندندر، ضدی ایجازدر که قلیل اللفظ اولمقدر.

الْقَنَاب: بلگهای خوشه کِشت / قاف
ایله در، اَکینِک سُنبله سی یعنی باشغی ایچنده
اولان پیراقلر که عَصایف گبی که ایچنده
باشق اولانه عَصَفِ ذو السُنبله دیرلر.

-ه-

الأَذْهَاب: زرها / فتحله و معجمه ایله
ذهبک جمعیدر، آلتونلر دیمکدر.

الإَذْهَاب: بیرون آوردن / کسر ایله در،
گوندرمک گیدرمک، وزن و معناده إرسال و
إخراج گبیدر.

الإَذْهَاب: زر اندود کردن / آلتون سورمک
مُذَهِّبْک و یالْدِز ایلْمک معناسنه.

الإِرْهَاب: پترسانیدن / مهمله ایله در،
قوخمق إخافه گبی.

الإِسْهَاب: بسیار گفتن / مهمله ایله در،
چوق سویلمک اِکْثَارِ کلام گبی.

الأَلْهَاب: گشادگیها میانِ دو کوه /
فتحله در، مفردی لهاب مذکوردر، وُسْعَتِ
سَهْل معناسنه که بین الجَبَلْکَیندر.

الإَلْهَاب: نیک دَویدنِ اسب / کسر ایله در،
آتک خوشجه یوریمسی که اثنای عَدُوده معتاد
اوزره قوشارکن شَوْقَلْنوب دخی زیاده شدت
اوزره جریانیدر.

الإِلْهَاب: بر افروختنِ آتش / اُودْ یاقمق و
یالْکَلْندرمق، وزن و معناده إِشْعَال گبی، لهب
مذکوردر.

الإِلْهَاب: بتاراج بدادن / نون ایله در، یغمایه
ویرمک.

الإِبْهَاب: همیشه شدن / تحویه ایله در، دائم اولمق
بر شیء بر کمسنه دن زائل اولمیوب بر کمسنه
دوام بولمق.

الْهَبْهَاب: گوراب / فتحله و موحده ایله در،
الفسز دخی لغتدر، سرابدر که او دخی قریبا
رباعیاتده گچمشدر.^{۷۳۰}

الْهَبْهَاب: بُزِ گشن که بوقتِ گشنی بانگ کند /
مقدما ذکر اولنان هَبْهَبَة صاحبی کچی که
قردیغی زمانده چاغره. / [ر ۲۵۸ ظ]

الْهَبْهَاب: لعبی / بر اویندر که مقدّمه جماع
اولان بازی شوقانه در.

الْوَهَاب: بخشنده / [ن ۸۲ ظ] فتح ایله در،
ویربجی مُعْطی گبی که واهبک مبالغه سیدر اسماء
حسنانددر.

-و-

الأَثْوَاب: جامها / مثلثه ایله در، ثَوْبُک جمع
قتیدر لباس گبی، ترکیده گیبسی دیرلر.

^{۷۳۰} م - الَهَبْهَاب: گوراب / فتحله و موحده ایله در، الفسز دخی
لغتدر، سرابدر که او دخی قریبا رباعیاتده گچمشدر.

الأُتُوب: تنهای مردم / جسملر و جسدلر
معناسنه که ذکر محل طریقیله در.

-ی-

الأُتُوب: آن چهار دندان که وی را سگ
دندان گویند / نونله در، ناب لفظنک جمع
قلتیدر، آظی دیشلری درت دیشدر ایت آظیسی
دخی دینور، ثنایاده سابقدر.

الخُیَاب: بی بھر گذارنده / معجمه ایله خائبک
مبالغه سیدر، حصّه سز قودقلری کمسنه نومید و
محروم معناسنه که خائب و خاسر مشهوردر.

الزُیَاب: زَرِ حَل کرده / تقدیم زای مکسوره و
سکون راء ایله در، ازلمش آلتون، معرّب اولمق
غالب حالدر.

السَّیَّاب: آب روان / فتح مهمله ایله ساییک
مبالغه سیدر، ماء جاری معناسنه.

العُیَاب: عیب کننده / عیب بولیجی کمسنه در،
عیب دخی شرعه ویا عرف بلده کیشنک
متصل اولدیغی حالنه سزاوار اولمیان نسنه در.

الغُیَاب: غائبان / ضم معجمه ایله در، غائبک
جمع مکسریدر، گوزدن نھان کمسنه، شاهد و
حاضر مقابلی.

الهَيَّاب: شکوه دارنده / فتحله در، گوشتشرلی و
دهشتلی قیلق و قیافت صاحبی که هییتدن
مبالغه در.

الإذْوَاب: مَشْکَه که بگدازند / کسر ایله در،
یاغه تبدیل ایلمک ایچون اذابه اولنان
قایمقددر، بو لفظ بویله مأخوذ اولمغله اعلال
اولنمدی، تعریب شاهیدیده شیخ موسی؛
عرییده مشکه زُبده در دیدیگی سهوه
محمولدر.

الأُكُوب: کُوزهای بیگوشه / فتحله کُوبُک
جمعیدر، قُولیسز برداقلردر، لفظ کریمدر.

الأَوَاب: توبه کننده / توبه معناسنه اولان
اَوَبه دندر تَوَاب گبی، گناهلرندن فارغ و بر
دخی عدم ارتکابه عازم اولان کمسنه در.

البَوَاب: دربان / موحدده ایله در، قاپوچی که
تعریب ایله دراب دخی دینور.

التَّوَاب: توبه دهنده / فوقیه / [م ۲۲۰ظ]
ایله در، توبه ایدن کمسنه نک توبه سنی قبول
ایدیجی، اسماء شریفه الهیه دندر.

الثَّوَاب: توبه کننده / وزن و معناده اَوَاب
سابق گبی.

النُّوَاب: نائبان / ضم نونله در، نائیک جمع
مکسریدر، نائب قضاء ویا امامت گبی
کارلرده وکالت ایدن کمسنه در.

-ومنه بالهاء-

بو کلمات هائیه دخی نوع چارمندن بو باب
مخمس بالالف آخرینه ملحقلدر که
مضاعفلی علی العاده تقدیم اولنور که
ایکیدر.

المُحَابَة: با کسی دوستی داشتن / ضم ایله
و مهمله ایله و شد ایلهدر، بو معناده
مخمسات اولنده تَحَابْ بو مادهدندر.

المُسَابَة: با کسی دشنام دادن / اول
خماسیائنده مذکور تساب ایله یکساندر.

-ب-

السَّبَابَة: انگشتِ خدا خوان / فتح مهمله و
موحده اولانک تشدیدیلدر، شهادت پارمغی
که باش پارمق یانندهدر، سبابه تسمیهسنه
سبب بر کمسنهیه تویخ و تنبیه و تعذیر
ایدوب سب و دشنامده اول اصْبَعی رفع و
آنکله اشارت اولنمغله گویا لساناً سَبْنه و
قلباً غضبیه علامت اولور، مُهَلَّلَه و مُسَبِّحَه و
سَبَّاحه و انگشتِ شهادت و انگشتِ دشنام
دخی دینور، جنابِ مُسَبِّحَه خمسَه اسلام
علیه السلام حضرتلرینک شهادت پارمقلری
اورته پارمقندن طویل اولدیغی ثابتدر و باش
پارمغه إهام و اورته پارمغه وُسْطَى و کوچک
پارمغه خَنْصِر و بونلرک میاننده اولان آدَسز
پارمغه بَنْصِر دیرلر، بوغملرینک ذکرى راجبه
لفظنده اجمال اولندی.

-خ-

الصَّخَابَة: زن بلند آواز / مهمله و وزن سابق
ایلهدر، جَهِيْرُ الصوت یعنی اركك سسلی خاتون،
و بو مادهدن صَخَب مذکوردر.

-ر-

الخُرَابَة: گو سرین / معجمه ایلهدر، رباعیاتده
تخفیفله مذکوردر.

الْقَرَابَة: قرابه سیکي / فتح قاف ایلهدر، یاتق
دیدکلری که ظَرْفِ بادهدر.

-ز-

المِغْرَابَة: زنی که بی شوهر روزگار دراز بکشد /
کسر ایله و مهمله ایله عذب مادهسندندر، چوق
زمان رَوْجَسز قالان خاتون که آیم و بیوهدر.

/[م۲۲۱و]-ص-

القُصَابَة: سرِ نای / ضم قاف ایلهدر، باشپاره
دیرلر، اصلنده اَمَزِک که لوله معناسندهدر پس نایده
اولکی بُغوم اوزره وضع اولنوب زَمَارِک آندن
اوفلدیگی شیدر، جنسی اولان قُصَاب مذکوردر.
القُصَابَة: بیخ موی / قیل کوکی یعنی اوجی که
بورب دستاره تعلیق اولنور.

-ض-

القَضَابَة: مرد توانا بر گزاردن / فتحلهدر، اول
پهلوان که بی مُحَابَا خصمنه جواب ویروب مجلس

منقطع اوله، تاء علامه گبی مبالغه ایچوند و گزار بونده زای ایله در وامت گزار گبیدر.

/ [۲۵۹و] -ع-

التَّرْعَابَة: بُدَدَل / کسر فوقیه و مهمله ایله در، زیاده قورقق کیشی رجل خائف و مرد ترسان گبی.

التَّلْعَابَة: آنکه بازی بسیار کند / اویونی چوق اوینایان کمسنه، بلا هاء دخی گچمشدر.

التَّعَابَة: اشتر زود رفتار / فتح نون ایله در، پک یورر دوه قوی المرور گبی، بلا هاء قارغه نك اسمیدر.

-ق-

النَّقَابَة: گردنده / زیاده جولان ایدن گوز و غیری.

النَّقَابَة: دُنْبَل بزرگ / ناقیه معناسنه در، اول بیوک چبان که ایچری ایشلیوب قلبه هجوم ایده سبب هلاک اولور.

-ل-

الإِخْلَابَة: شیر که بدوشند و بخانه فرستند از پیش / کسر و سکون مهمله ایله در، صاغدقدن صکره اولا کندی خانه سنه ارسال ایلدیگی سوددر.

الهَلَابَة: باد سرد با باران / فتح ایله در، یغمورله گلن صوغق روزگار.

-ن-

الإِطْنَابَة: سایبان / کسر ایله و مهمله ایله در، گولگه لك صُونْدُرْمَه که قپولر اوزره دخی یاپرلر، کُنه و مِظَلّه دخی دینور.

الإِطْنَابَة: دَوَالی که بر گمان بندند / یای باشنه صاردقلری اینجه قایش.

الْحِنَابَة: يك سوی بینی / معجمه ایله در، برونك بر قنادی، ایکی طرفنه خِنَاتَان دیرلر، بو وزنده دینار گبی خیناب اولوردی لکن هاء دفع التباس ایلدی.

الدَّنَابَة: شِيشِ خُرْد / مهمله ایله در، اوافق بِت و سِرْگَه و تَخِيل بقی و میوه قوردی دخی مراد اولنور.

-و-

الإِذْوَابَة: آن مَشْگَه که بْگْدازند / بلا هاء دخی مذکوردر.

-ی-

الصُّبَابَة: گزین هر چیزی / ضم مهمله ایله در، هر شیئک منتخبی و مختاری و پاکیزه سی.

-السداسي-

نوع چارمك آلتیش حرفلی اولان کلمه لری.

-ا-

الإِزْدِئَاب: برداشتن / تقدیم مهمله ایله زاب ماده سندن إفتعال وزننده مصدر اولوب تاسی داله قلب اولنمق قواعد صرفیه دندر، عَسِيرُ الرِّفْع اولان شیلری قالدرمقدر.

الإِتْلَاب: راست ایستادن / بو ماده فی الأصل إِتْلِیَاب إِفْعِلَال وزننده اولوب همزه دن تسهیل و تحتیه ایله شهرتی اولمغله همزه اعتباری ایله سُباعیده إیراد اولنوب لکن بَاء موحده اولای دخی قاعده مطّرده بِنَاء اسقاط ایله إِتْلَاب اولق بو محله سبب إیراد اولمشدر، قاعده مطّرده مثلاً تصحیح و تمیز گبیلده تصحیح و تمیز دیمک و تتکبّر لفظنده تکبّر و تمطّط کلمه سنده تمطّی دیمک گبی، پس إِتْلَاب لفظنک معناسی ینه استقامت ایله مرادف اولور.

الإِکْتِنَاب: اندهگین شدن / کأبه ثلاثیسندن إِفْتَعَاله منقولدر، محزون و غمناک اولمقدردر.

-ب-

الإِخْسَاب: رنگین شدن چنانکه از هر رنگی درو بود / مهمله لرله حسب ماده سندن إِفْعِلَال وزننده مصدردر، الوان متنوعه مندرج و محسوس اولان بر نوع رنگ اوزره مصبوغ اولق که آکا رنگ ابو قلمون / [م ۲۲۱ظ] و نقش گوناگون چیمکله تعبیر اولنور، و أُخْسَب / [ن ۸۳و] دخی بوز دیدکلری رنگلی حیواندر که قرمزی یه مائل بیاض ویا آلاجه اوله دیو گچمشیدی.

الإِخْتِبَاب: پویدن / معجمه ایله خبب لفظندن إِفْتَعَال گبی مصدردر، یَلْمُک و قوشمق و سگرتمک.

الإِسْتِبَاب: یک دیگر را دشنام دادن / بربرینه سَبَّ ایلمک، مصدردر تَسَابَّ سابق گبی.

الأَشْهَاب: سپید شدن اسب / أَشْهَب ماده سندن إِفْعِلَال وزننده مصدردر که آت بیاض اولق، و سائرنده دخی جاریدر حتی حَلَبُ الشَّهْبَا دخی بو معنایه در.

الإِثْبَاب: دست بریدن / ثَبَاب مطلقاً هلاک معناسنه مذکوردر، إِفْتَعَاله نقل و ادغام مثلین اولندی، اَلْ کسمک معنای خاصنه حصری اگر یَدَ لفظی معا ذکر اولنورسه لازم گلور ﴿ثَبَّتَ یَدَا أَبِی لَهْبٍ﴾ گبی که بَدَدَعَادِر.

الإِنْصِبَاب: ریخته شدن / سابقا مذکور صَبَّ کلمه سندن إِنْفَعَال وزننده مصدردر تصبّب گبی، دوکلمک معناسنه در.

الإِنْکِبَاب: بر روی در افتادن / سالفاً مسطور کَبَّ لفظندن إِنْفَعَال گبی مصدردر، یوز اوزره دوشمک لکن کمال میل و التفات مراددر إِنْکِبَابُ الکباب گبی.

الإِهْتِبَاب: با گشنی آمدن / هِبَاب مذکوردر إِفْتَعَالدر، چفتلشمگه اَرکَک هوسکار اولق که اول حالته هَبْهَبه دیدکلری دخی گچمشیدی.

-ت-

الإِعْتَاب: از چیزی باز کردیدن / عِتَاب سابقدندر، بر شیدن فارغ اولق یعنی عِتَاب ترتب ایدن کاری التزام اوزره ایکن ترک ایلمک گرکسه قبل العِتَاب اولسون که توفیقدر و بعد العِتَاب

معنای قبول حقیقت اولور که اثر عتابک ظهوریدر.

الْإِكْتِتَابُ: نُشِيقُ / کتاب لفظندن إفتعالدر، آخرك تكليفنى قبولدر که یازی یازدران کمسنه یازمغی درْعَهْدَه ایلمک.

-ج-

الْإِحْتِجَابُ: در پرده شدن / حجاب ماده سندن مصدردر، قاچنمق گورنمک تستر و تحجب گئی.

الْإِنْجِجَابُ: برگزیدن / انتخاب ایله وزن و معناده یکساندر، اوزوندلک و آیرتلامق إصطفا گئی.

/ [۲۵۹ظ] -ح-

الْإِصْطِحَابُ: با یکدیگر را صحب کردن / مهمله لرله در، صحبت ماده سندن إفتعال گئی إصتحاب مصدرینک بر قاعده تاسی طایه قلب اولنور، مصاحبت مکالمه گئی بربريله سويلشمک.

الْإِنْجِجَابُ: گردیدن گریه در سینه / نونله در، مصدردر، شدت ایله آغلامق که صدرنده خَلْجَان صداسی ظهور ایلیه.

الْإِنْسِحَابُ: کشیده شدن / اهمال ثالث ایله إنفعال باندندر، چکلمک إنجرار گئی.

-خ-

الْإِصْطِحَابُ: بهم بانگ داشتن / صَحَابَه سالف ماده سندن إفتعالدر، بربرينه حایقمرمق و چاغرمق.

الْإِنْجِجَابُ: برگزیدن / وزن و معناده إختیار و إنتقاد و إنتخاب گبیدر.

الْإِنْشِخَابُ: مثل الشخب / معجمه ایله ایکسی بر ماده دندر، آقمق جریان و تفجر گئی.

-د-

الْإِنْتِدَابُ: بزودی پاسخ کردن / نون ایله نَدَبْدَن إفتعالدر، تیز جواب ویرمک مقابله ده عجله گئی.

-ذ-

الْإِجْتِدَابُ: کشیدن / جیمله جذابک إفتعالدر، چکمک.

الْإِنْجِدَابُ: کشیده شدن / بو دخی جذبندن إنفعالدر، چکلمک و چکنمک صوري و معنوي ملحوظدر.

الْإِنْجِدَابُ: نیک برفتن / سرعت سیر یعنی اهتاماملجه یورمک شتافتن و شتاب کردن گئی.

-ر-

الْإِحْتِرَابُ: با یکدیگر جنگ کردن / مهمله ایله خربندن إفتعالدر، محاربه گئی بربريله صواش ایلمک.

الْإِضْطِرَابُ: سخت جنبانیدن / تقدیم معجمه ایله ضرب ثلاثیسندن إفتعالده قلب ایله در، زحمت و ثقلت / [۲۲۲م] اوزره حرکت ایلمک.

الإضطراب: با یکدیگر شمشیر زدن /
تضارب گئی بربريله قلجلشقم.

الإضطراب: آشفته شدن / مختل و مشوش
و متغیر اولمق که بر امرك نظام و رابطه‌سی
منعدم اولمق.

الإضطراب: پای بهم کوفتن / آياقلىرى
بربرينه اورمق و إضطراب الموح طالعه بربرينه
ضرب ايله خلجان حاصل اولمق معناسنه‌در.

الإطراب: طرب کردن / مهمله ايله‌در،
طرَبْدَن إفتعالك تاسى منقلب و ادغام المثلين
اولمش، نشاط و شوق پیدا اولمق.

الإغتراب: بغريت شدن / معجمه ايله
إفتعالدر، وطن اصلیدن ديارِ غربته چيقمق.

الإقتراب: نزدیک شدن / قریبیدن إفتعال
گئی مصدردر، یقین اولمق.

الإنزراب: در کمین نشستن شکارکن /
تقديم زای ايله زَرَبْدَن انفعالدر که صياد
گيزلنوب صاقلنمق.

الإنسراب: در گوراب شدن / مهمله ايله
سراب مذکورنددر، سراپی گورب آکا طوغری
گتمك.

-س-

الإختساب: مزد جُستن / مهمله ايله
حسبه‌دن إفتعالدر، اجرت استمك و عملنك

اجر و ثوابی طلبکار اولمق که "مَنْ صام رمضان
ایماناً و احتساباً غُفِرَ له ما تقدّم من ذَنْبِهِ" اثر
شریفینده بو معنایه‌در.

الإختساب: با شمار آوردن / محاسبه گئی بر
نسنه‌نك حسابك ألمق و صایمق و حساب
استمك.

الإختساب: طمع داشتن / امید ایلمك حتى
نهی منكر ایدن کمسنه ضمننده اجرینی امید
ایلدیگی سبیدن آکا مُحْتَسِب دیرلر.

الإختساب: تصرف کردن در کسب / گُسَبنده
أحسن وجه اوزره حرکت ایلمك تَكْسِب گئی.

الإختساب: کسب کردن / کار ایلمك تجارت
گئی.

الإنساب: خویشتن را با کسی باز خواندن /
کندینی بر معروف کمسنه‌یه منسوب طوتمق و یا
نسباً قریبیت دعواسنده اولمق.

-ش-

الإنشاپ: بسته شدن در چیزی / بر نسنه‌یه
باغلنمق و آصلمق و طَوْعاً تعلق ایلمکدر،
متعدیسی إنشاپ مذکوردر إنشَبْتُهُ فانتشب
دیرلر.

-ص-

الإعتصاب: دستار بر سر بستن / مهمله ايله
إفتعالدر، باشنه صارق صارمق و یاخود صارغی
باشنده صارمق.

الإِغْتِصَابُ: تاج بر نهادن / و عمامی باشنه
آلمقدر.

الإِنْتِصَابُ: بر پای خاستن / نصب
ماده سندندر، آیاغ اوزره قالقوب طورمق قیام
گی.

الإِنْتِصَابُ: بر کاری ایستادن / بر خدمتک
اوزرنده طورب آکا مباشر اولمق.

-ض-

الإِخْتِصَابُ: خضاب کردن / معجمه
ایله در، بویا استعمال ایلمک حنا و سائر
نسنه ایله إِنْصِبَاغِدِر.

الإِغْتِصَابُ: خشم گرفتن / غضب
ماده سندن إِنْتِعَالِدِر، طارلمق.

الإِغْتِصَابُ: سخن بی اندیشه گفتن / قاف
ایله وزن سابق اوزره در، ملاحظه و تفکر
ایلمکسین سوز سویلمک که شعری شاعر
بَدِیْهَه سویلمک گی.

الإِنْقِصَابُ: بریده شدن / مادّه سالفه دن
إِنْفِعَالِدِر، وزن و معناده إِنْقِطَاعِدِر که
کسلمک و کسمک معناسنه دخی گلور
بُردن گی.

-ط-

الإِخْتِطَابُ: هیزم گرد کردن / مهمله ایله در،
حاطب یعنی اودن جمع ایدیچی اولمق.

الإِخْتِطَابُ: مردی را بر زن خواستن داشتن /
معجمه ایله در، خِطْبَه یه دعوت ایلمکدر یعنی
کندی ایچون بر آخر کمسنه وارب بر خاتونی
آلویردیگی استمک.

-ع-

الإِشْتِعَابُ: پاره از چیزی باز گرفتن / شُعبه
لفظندن إِنْتِعَالِدِر، بر نسنه نک بر مقدارینی تفریق
ایدوب اخذ ایلمکدر.

الإِشْتِعَابُ: رفتن آب / نونله در، صویک آقمسی
و مطلقا سَیْرده سرعتیدر. / [م ۲۲۲ظ]

الإِشْتِعَابُ: بمردن / لفظ سالف ماده سندن
إِنْفِعَالِدِر، اولمک موت گی که معنای آتیدن
مستعاردر لهذا موته شُعوب دینور.

الإِشْتِعَابُ: پراکنده شدن / طاغلمق تفرّق گی.

الإِشْتِعَابُ: پیوسته شدن / پریشان اولان اجزایی
بر یره جمع ایله اصلاح ایلمک مثلا بر ظرفک
قطعه لرینی کِنَادْ ایله جمع ایلمک گی و بو کارک
آلتنه مِشْعَب دیدکلری سبق ایلدی.

-غ-

الإِزْتِغَابُ: رغبت کردن در چیزی / مهمله
ایله در، بر نسنه یه میل و التفات ایلمک.

-ق-

الإِخْتِاقَابُ: بساختن گناه و ماندش / مهمله ایله
إِنْتِعَالِدِر، گناه و آنک مثللی شیلری جمع ایلمک،

اصلنده هَكْبَه‌یِ تَحْمَلِ معناسنده در کیشی
اشیایی هکبه‌یه قومق ایچون جمع ایلمگه ویا
هکبه گئی / [ن ۸۳ظ] بونونه آلمسنه تشبیها
جمع معناسنده زبانزددر.

الإِختِقَاب: برداشتن / تَحْمَلِ ایدوب
قالدرمقدر إزدثابِ سابق گئی. / [ر ۲۶۰و]

الإِرْتِقَاب: چشم داشتن / مراقبه ماده‌سندن
إفتعالدر، گوزتمک و حفظ و نظارت ایلمک.

الإِعْتِقَاب: بازداشتن چیزی از مشتری پس
بیع / مهمله ايله عَقْبْدن إفتعالدر، تاجر
متاعی بعد البَّیْع بهاسنی قبض ایچون تأخیر و
حبس ایدوب آلیقومق.

الإِعْتِقَاب: عقوبت کردن / عذاب ایلمک،
و ندامت چکمک معناسنه دخی گلور.

الإِنْتِقَاب: روی بند در بستن / نقاب طوتمق
و یوزینی اورتمک و یاشمُقْلنمق.

-ک-

الإِرْتِکَاب: گناه کردن و مانندش / مهمله
ایله لَفْظِ مشهوردر، گناه و سائر کار ناسزایی
فعله گتورمکدر، اصلی رکوبدن اولوب جرمی
کندی اوزرینه بندرمکدر.

الإِنْسِکَاب: ریخته شدن آب / سَكْبْدندر،
آقمق، وزن و معناده إِنْصَابِ گئی.

-ل-

الإِجْتِلَاب: جُلای کردن / جیمله‌در، جَلْبِ
ایدیجی اولمق اخذ و جمع معناسنه و معَرَبِ اولان
جُلای اولورسه که ضمله‌در شَرِیتْدار اولمقدر.

الإِخْتِلَاب: دوشیدن / مهمله ايله حلیب
ماده‌سندندر، سود صاغمق.

الإِخْتِلَاب: فریفتن / معجمه ايله‌در، آلدانمق و
کندینه حيله و خَدْعَه اولنمق.

الإِسْتِلَاب: رُبودن / سلب ماده‌سندندر، قاپمق،
إختلاس ايله وزن و معناده یکساندر.

الإِصْطِلَاب: اُسْتِخْوَانْها پُخْتِن تا چَرِبِشْ اَوْ بَدَرُ
آید / مهمله‌لرله إفتعالدر، تاسی طایه مقلوبدر،
ایلیکلی کموکلی یاغنی اخراج ایچون قایناتمق که
آنکله یاغلنان شیلری یاش طومز.

الإِطْلَاب: جُستَن / طلبدن إفتعالده تاسنی قلبه
مثلین حصولنده ادغام اولنمشدر، بر نسنه‌یی
حصولنه دك استمکدر، لَفْظِ طلبدن فرقی بودر.

الإِنْسِلَاب: نیک رفتن ستور / سلبدن إنفعالدر،
رُکوبه صالح حیوانک سرعتِ سیری.

الإِنْقِلَاب: بازگردیدن / قاف ايله‌در، گِیرو
دوغمک عودت و رجعت گئی.

الحِیْلِلَاب: میویزه / مهمله و لامک کسریله و
موحده ايله‌در، صارماشق دیدکلی که معروفدر،
میوه‌سی و خزان یوقدر اشجاردن برینه ارتباطی
آنی قوریدر، عشیقه و عشیق دخی دینورن
خواصی چوقدر، غلطنده لبالب دیرلر.

الحِلْبَلَاب: نباتی پیوسته سبز باشد / خزان
اولیان خضره و ات جمله سنده دینور سَرُو،
فَسْتُق، دَفْنه، چَمشیر، زَقوم گئی.

-ن-

الإِجْتِنَاب: پرهیزیدن / جیمله جَنَبَدن
افتعالدر، صاقتمق احتراز و حذر گئی.
الإِجْتِنَاب: بَيْكُ سُو شدن / یان ویرمک
صاوشق، مقابله دن حذر ایلمک.

الإِجْتِنَاب: [م ۲۲۳ و] جُنُب شدن / غسل
فرض اولمق که جنابت دخی اجتناب اولنان
صفتلردندر.

-ه-

الإِثْتِهَاب: بخشش پذیرفتن / وهبدن إفتعالدر
ادغام اولنمشدر، عطا و کرمی قبول ایلمک.
الإِثْتِهَاب: سپید شدن / آغارمق، بو معناده
إشهباب مذکوردر.

الإِثْتِهَاب: اندهگن شدن / إکتنابِ سابقده
قربِ مخرجه بناء کثرت استعمال ایله همزه هایه
منقلبدر، وزن و معناده آنک گبیدر.

الإِثْتِهَاب: آتش زبانه زدن / کوزک یالکی
پیدا اولمق که لسانِ نار و آلاؤدر که غلطنده
عَلَو دیرلر.

الإِثْتِهَاب: بغارت کردن / نخبندندر، یغما
ایلمکدر، قاقمق دیرلر.

-ی-

الإِثْتِیَاب: بازگشتن / توبه معناسنه اولان اَوجهدن
إفتعالدر، رجوع ایلمک معناسنهدر.

الإِجْتِیَاب: بازگذاشتن بیاران / جیملهدر،
رفیقلرینی گچوب قطع مسافه ایلمک.

الإِجْتِیَاب: در پوشیدن جامه / اثواب گیمک،
یقالی لباس گیمکدر.

الإِثْتِیَاب: گمان شدن / مهمله ایله رَئیدن
إفتعالدر، شک ایلمک و شبهه گتورمک.

الإِغْتِیَاب: در پس کسی بدی گفتن / معجمه
ایله غیبت ماده سندنندر، بر کیشینک غیابندن
فصل و مذمت ایدوب بَذَلک ایله یاد ایلمک.

الإِکْتِیَاب: اندهگن شدن / حزن معناسنه گأبه
لفظندن سابقا همزه ایله إکتناب یرنده و اصلی
اوزره ایدی بونده استعمالک همزه یی یایه تبدیلی
إشعار ایچون تکرار ایلدی حتی هایه قلبیله دخی
یازمشیدی، معناده یکسانلردر.

الإِثْتِیَاب: بَنویت آمدن / نوبت ماده سندن
إفتعالدر، نوبت طوتمق یعنی بری برینک دَئیلنده
نوبتله جمله سنه وارمق.

الإِثْتِیَاب: آهنگ کردن / باشلامق شروع و
ظهور گئی.

الإِثْتِیَاب: کسی را کاری رسیدن / بر کمسنه یه
بر امر ایرشمک، اصابتِ خیر گئی.

الْإِنْتِيَاب: نیابت کردن / بر کیشینک ایشینه وکالت و آنک قائمقامی اولمق.

الْإِنْتِيَاب: بدرگاه شدن / قاپویه گیدوب آنده طورمق، وقوف علی الباب معناسنه.

الْإِنْجِيَاب: باز شدن ابر و نَزْم و ماندش / جیمله إنفعال وزندهدر، بولت و طومان و غیرى زائل اولمق.

الْإِنْشِيَاب: رفتن آب و مار و ماندش / مهمله ایلهدر، إِنْتَعَابِ سابق گئی صویک آقمسی و حَیْهَنک سوزلمسی بونلر گئی شیلر که حرکتندن کنایهدر.

الْإِنْقِيَاب: بدو پاره شدن خایه و ماندش / قائبه قاف ایله یمورطهدر، وقوب ایدن چیقان یاوریدر، بو مادهدن إنفعال وزنده بو لفظک معناسی یمورطه ایچندن یاورى چیقماق ایچون یارلمقدر، مطلقا إِنْشِقَاقِ بیضه دگلدر.

-ومنه مع الهاء-

باب الباءدن نوع رابعک آلتی حرفلی کلماتک آخرینه ها لاحق اولان کلمه لر.

-ت-

الْإِسْتِيَابَة: توبه خواستن / توبه مادهسندن إِستعانه وزنده إِستفعالدر که إِستیتاب یا ساقط و تا لحوقیله جبر نقصان اولنمشدر، توبه استمک یعنی گناهلرندن رجوعنک قبولی

طلبکار اولمق یاخود بر کمسنه نك أفعالِ شَنِيعه دن توبه کار اولدیغنی استمک.

-ث-

الْإِسْتِيَابَة: پاداش خواستن / ثواب مادهسندندر، اجر و عِوض رجا ایلمک.

-ج-

الْإِسْتِيَابَة: پاسخ کردن / جواب ویرمک إجابة گئی.

الْإِسْتِيَابَة: پاسخ خواستن / جواب استمک که بَابَنک سِینَنده اولان معنای طلبی استخدام ایلهدر. / [ر ۲۶۰ ظ]

-ر-

الْإِسْتِرَابَة: از کار کسی که تُرَا بَگْمان افکند نشان یافتن / رَییدن وزنِ / [م ۲۲۳ ظ] سابق اوزره إِستفعالدر، بر کمسنه نك ایشنده شبههیه سبب اولان علامتی حسن ایلمک.

-ص-

الْإِسْتِصَابَة: صواب آمدن / بر امری صواب اوزره بولمق اصلی اولان إِستصواب دخی مستعملدر که تا وَاُودن بدلدر و امثالی دخی بویلهدر.

-ط-

الْإِسْتِطَابَة: خوش آمدن / طیب مادهسندندر، خوش گلمک یعنی بر امری گوزل بولمقدر.

الإِسْتِطَابَة: استنجا کردن / طهارت ایلمک
تطیب و تنظّف گبی یعنی کندی اثر نجاستدن
طیب و پاک ایلمک.

-ن-

الإِسْتِنَابَة: نوبت داشتن خواستن / نوبته
یاتمغه طلبکار اولمق.

-السباعي-

نوع رابعك یدیش حرفلی اولان لفظلیدر.

-ب-

الإِثْلَاب: راست بیستادن / فوqیه ایله تلب
ماده سندن، إطمئنان وزنی اوزره طوغرملق
معناسنه در مطلقا استقامه گبی و إئتلاب
دخی سداسیده بو ماده دندر.

الإِثْلَاب: راست شدن کار / ایش طوغری
یوله گلمسیدر.

الإِجْلَاب: بسیار شدن / جیم و لامدن
مهمله نك تأخیره در، چوق اولمق، السَّيْلُ
المُجْلَعِبُ ای الْمُتَكَيِّرُ.

الإِجْلَاب: بر پهلو خُفتن / یانن یاتمق یعنی
طولانی بیثوتتندر.

الإِجْلَاب: پراکنده شدن / طاغلمق تفرّق
گبی.

الإِجْلَاب: نيك رفتن / سَیر و مرورده جدّ
و جَهد ایلمک و حسن رفتار اوزره گتمک.

الإِخْرَبَاب: موی بَتَن برخواستن بَوَقْتِ جنگ /
مهمله لرله در، حرب ماده سندن إفعنلال
/[ن ۸۴و] وزنده در، محاربه ایدرکن تُویلری
اورپرمک إقشعرار جلد گبی.

الإِذْغَاب: نيك رفتن / ذالِ ثخذ و لامدن
تأخیر مهمله ایله در، إجلعباب ایله وزن و معناده
یکساندر.

الإِزْغَاب: دراز موی شدن بچه مرغ خانگی /
زای هوز و تأخیر معجمه ایله در، اصلی إزغبابدر
لام زیاده اولمشدر، اُودن يَتَشُّ يآوری قوشك
قیلری بتوب اوزامق.

الإِسْتِثَاب: راست شدن کار / ایکی فوqیه
ایله در، بر ایش تلف اولمق اوزره ایکن حسن
تدبیر ایله صورتِ مطلوب حصولنه حاضر و مُهیا
اولمق.

الإِسْتِخَاب: برگزیدن / انتخاب و اختیار
ایلمک، حبّ ماده سندن إستفعالدر که باب
سداسی حروفی سباعیدر، بر امری خوش گورب
محبّته استحسان ایلمکدر.

الإِسْتِخَاب: دوست داشتن / محبّت ایلمک
سومك معناسنه و مستحب بيلمک.

الإِسْتِطَاب: وصف کردن / طِبّ ماده سندن در،
دوانك صفتنی سويلمک.

الإِسْلِخَاب: علاج علت خواستن / علّتك
علاجنی صورمق، طالب تدبیر دوا اولمق.

الإِشْرِيَاب: راست شدن / لامك طرفینی

اهمال ایله در، طوغرملق استقامت گئی.

الإِشْهِيَاب: گردن پیفراشتن / معجمه و

مهمله عقبنده تختیه ایله در، بر شیئه باقمق

ایچون بیون اوزاتمقدر.

الإِقْرِعَاب: بهم گرد آمدن مردم / قافدن

صکره مهمله لرله در، ناس بر یره جمع اولق،

فاعلی مُقْرِعَبْ مذکوردر.

-ت-

الإِستِغْنَاب: از کسی خواستن که ترا خشنود

کند / ثلاثیسی مهمله و فوقیه ایله عَتَبْدَر،

بر کسمنه نك راضی اولدیغنی استمك،

إعتباب لفظنده دخی یازلمشدر، سورهُ

سجده ده ﴿أَن يَسْتَعْتَبُوا﴾ لفظِ کریمی بو

معنایه در.

الإِستِغْنَاب: آشتی خواستن / مُعَاتَبَیْه آرزو

ایلمکدر.

الإِستِکْتَاب: نِشْتَن چیزی خواستن / بر

کسمنه نك کتابت ایلدیگنی استمك.

-ج-

الإِستِغْجَاب: شکفتن داشتن / عجیب عدّ

ایلمك که بر امره تعجّب ایلمکدر.

الإِستِیْجَاب: سزاوار شدن / فوقیه دن صکره

تختیه ایله وجوب ماده سندنر، / [م ۲۲۴ و]

وزن و معناده إستحقاق گبیدر لایق اولق.

-ح-

الإِستِصْحَاب: صحبت کسی خواستن / بر

کسمنه نك تکلم ایدوب ندیم اولدیغنی استمك

یعنی کندینه مصاحب قیلمق.

-خ-

الإِستِئْخَاب: آرزو خواستن بجماع / جماع

معناسنه اولان نخب ماده سندن إستفعال که

خاتونك جماعه خواشگر اولمسی.

-د-

الإِخْدِيدَاب: کوز شدن / مهمله ایله در، اُخْدَب

یعنی قانبور اولق.

-ذ-

الإِستِغْذَاب: خوش آمدن آب و جز / عین

مهمله ایله در، صو و غیرى شیلرک طاتلی

گلمسی.

-ر-

الإِستِغْرَاب: سپید و ستر شدن انگین /

معجمه ایله در، بال قوی و بیاض اولق.

الإِستِغْرَاب: چیزی غریب داشتن / بر نسنه

غرابت اوزره اولمقدر، نفاستدن کنایتدر که شاعر

دیمش شعر:

ولو لم یکن للإِستِغْرَاب فضیلةً

لما قیل للشیء النفیسِ غریبٌ

الإِسْتِغْرَابُ: بَغْرِبْت آمَدَن / ديارِ آخَرِه

گَنَمَك، إِغْتَرَابِ سَابِقِ گَبِي.

الإِسْتِغْرَابُ: سَخَتْ بَخْنَدِيدَن / پَكِ گَوْلَمَك،

ضِحْلَكِ شَدِيدِ فَاحِشِ مَعْنَاْسَنَه.

الإِسْتِغْرَابُ: گَرِیَخْتَن خَوَاسْتَن / فَرَارِ مَعْنَاْسَنَه

اَوَلَانِ هَرِئِدَنَدَر، قَاقِمْقِ اسْتَمَكِ یَعْنِی فَرَاَرِه
مُسْتَعِدَّ بَوْلَمَق. / [۲۶۱و]

-س-

الإِخْسِيَابُ: از رَنگها مَلَوَن شَدَن / حَسَبِ

مَادَه سَنَدَن إِفْعِیْعَالِ گَبِي مَصْدَرَدَر، اَلْوَانِ

مَتَنَوَّعَه ایلَه رَنگِ آمِیزِ اَوَلَمَقِ کِه إِحْتِسَابَدَه
دَخِي مَذْکُورَدَر.

-ع-

الإِسْتِصْعَابُ: دَشْوَارِ شَدَن / صَعُوبَتِلِی وَ

گُوجِ اَوَلَمَقِ کِه "فَاسْتِصْعَبَ" لَفْظِ حَدِیْثَه

بُرَاقِکِ سَرِکَشَلْگَنی نَقْلِ ضَمْنَنَدَه وَارَدِ اَوَلَدِی.

الإِسْتِصْعَابُ: از بُنِ بَرِ کُنْدَن / بَعْدِ اَلْفُوقِیَه

تَحْتِیَه ایلَه دَر، کُوکُنْدَن چِیقَارَمَق.

الإِسْتِصْعَابُ: هَمَه رَا فَرَا رَسِیدَن / جَمْلَه سَنی

اِحْاطَه ایدُوبِ قَایْلامَق.

-ق-

الإِسْتِخْقَابُ: گَنَاهِ وَ مَانَدَشِ بَرْدَاشْتَن /

مَهْمَلَه ایلَه دَر، اَرْتِکَابِ وَ تَحْمَلِ ایلَمَكِ

إِحْتِقَابِ سَابِقِ گَبِي.

-ل-

الإِسْتِجْلَابُ: جَلَّابِي کَرْدَن / بُو مَادَه دَن

إِجْتِلَابِ سَابِقِ دَخِي بُو مَعْنَاِیَه مَذْکُورَدَر.

الْأُسْطُرْلَابُ: سَطْرَلَابِ / ضَمِ اَلْفِ وَ طَا وَ

سَكُونِ سَیْنِ وَ رَا ایلَه دَر، اَرَسْطُونَكِ جَامِ

کَیْخُسْرُودَن اسْتِخْرَاجِلَه وَضْعِ ایلَدِیْگِی حَلْقَه دَر

کِه حَرِکَتِ اَفْلاکِلَه پِیدَا اَوَلَانِ مَوَازَنَه سَاعَاتِ

اَنکَلَه مَعْلُومِ اَوَلُور، اُسْطُرْ زَبَانِ یُونَانَدَه تَرَاوُ

مَعْنَاْسَنَه وَ لَابْ دَخِي آفْتَابَدَر کِه تَرْکَبْنَدَه مِیزَانُ

الشَّمْسِ مَعْنَاْسِی مَلْحُوظَدَر.

-ن-

الإِسْتِذْنَابُ: دَر پَسِ بَرَفْتَن / مَعْجَمَه ایلَه ذَنْبِ

مَادَه سَنَدَن دَر، گِیْرُودَن کَلَمَكِ وَ آردِیْنَه قَالَمَقِ "کُنْ

مُسْتَذْنِبًا وَ لَا تَکُنْ رَأْسًا فَضْلًا عَن اَنْ تَکُونُ

مَتْرَاسًا".

-ه-

الإِسْتِرْهَابُ: تَرَسَانِیدَن / رَهْبَتْنَدَن اَوَلُوبِ

قُورَخْتَمَقِ إِزْهَابِ وَ اِخَافَه گَبِي.

الإِسْتِیْهَابُ: بَخْشِیدَن چِیزِی خَوَاسْتَن / فُوقِیَه

تَحْتَنَدَه تَحْتِیَه ایلَه دَر، بَرِ شَیْءِ هَبَّه اَوَلْنَمَسِنِ اَمِیدِ

اِیْلَمَكِ. / [م ۲۲۴ظ]

-و-

الإِسْتِصْنَابُ: صَوَابِ دَاشْتَن / إِسْتِصَابَه سَابِقِ

گَبِیدَر.

-الکنی و غیرها-

کنیه‌لر و بعض ضروب و اصطلاحات که خاتمه نوع رابعدر.

طعام غاب: طعامی که شب بر وی گذاشته باشد / معجمه و شد ایلهدر، گيجهمش یمک که شب مانده طعام معناسنه‌در، بیات دخی دیرلر.

أولو الألباب: خداوندان خردها / الف مضمومندن صکره بر واو ساکن غیر ملفوظ ثابتدر، اگرچه جمعدر لکن واو ثانیدن صکره مفردی اولان ذو گگی الف آنده دخی مرسوم دگلدر؛ زیرا جمعیت واوی دگلدر اعراب واویدر که علامت رفعدر نصب و جرّنده یایه انقلاب ایله اولی اولوب و کاف لحوقنده الف ملفوظی اولور اولک گگی، كذلك ذو دخی نصبنده ذا و جرّنده ذی اولور، و ألباب و مفردی اولان لبّ عقل معناسنه مذکورلدر و لفظ کریمدر، پس معناسی أوصّ سیلری یعنی اصحاب عقول و ذوی العقول و عقلاء و اولو النّهی و خردمندان دخی دینور.

أم الكتاب: سورة الحمد / ضم الف ایلهدر، ایکیسی دخی سورة فاتحه‌نک اسمیدر، یگرمیدن زیاده اسملری واردر صلاة لفظنده اوائل کتابده دخی مذکوردر، أم الكتاب تسمیه‌سنک سبی کتاب کریمک اصول ثالثه‌سنی جامع و فهرسی مقامنده اولدیغیدر

که توحید و وعظ و حکمدر فاتحه‌یه فقیرانه یازیلان تفسیرده مبسوطدر، بو بیاتی لغز ایلمشلردر **بیت:**

وَأُمُّ لَمْ تَلِدْ وَلَدًا وَلَيْسَتْ

بِأُمِّ الرَّأْسِ يَعْرِفُهَا الْجَيْبُ

أم الكتاب: لوح محفوظ / لوح مشهورک اسمیدر که لوح وقلم کبار مخلوقاتدندر بالجمله مقدرات آنده مسطور اولدیغی وجه تسمیه‌در.

أبو الوثاب: کنیت کیک / فتح واو و مثلثه و تخفیف ایله صچرامقدر پیره دیدکلری حیوان معروفک کنیه‌سیدر، ابو طامر و ابو عدی کنیه‌لری و قَدَّان و بُرْغوث گگی عربی متعدّد و فارسی اسملری واردر، امام سیوطینک و بو فقیرک دخی مخصوص رساله‌سی واردر، **ع:**

يا أَبَتِي أَرْقِي الْقَدَّانَ

فَالنَّوْمُ لَا يَأْلُهُ الْعَيْنَانِ^{٧٣١}

ابن السحاب: باران / سحاب مذکوردر، آندن ظهوریله یغموره بولوت اوغلی دیمکله کنیت و نسبت اولندی که مطر اسم عریسیدر.

أبو ثراب: علی رضی الله عنه / تراب مسطوردر، جناب مرتضی کرم الله وجهه‌یه بو کنیه تعین نبوی ایله واقع اولمشدر، ابو السَّبْطَيْنِ و ابو الحسن دخی کنیه‌لریدر، بیت شریفک

^{٧٣١} شرح ابن عقیل، بهاء الدین عبد الله بن عقیل، دار التراث،

درونده دنیا به گلمشدر، لقبی مرتضی و
حیدر / [ن ۸۴ ظ] و یغسوب که امیر
النخلدر، هجرتدن قرق سنه سی رمضانده
کوفه ده عبد الرحمن ملجم المرادینک تأثیر
ضربله اوچنجی گونی انتقال بیوردیلر، یاشلری
علی الاختلاف آلتمش اوچدر، مدت
خلافتی بش سنه دن نقصاندر، **شعر:**

شفی عینی لِسْتَمِ حَلِّ فیها
ترا بْ مَسَّ نَعْلُ اَبی ترا بْ
هو البکاءُ فی المحرابِ لیلاً
هو الطَّعَانُ فی الیوم الضَّرَبِ

ابن طاب: گونه از خرما می مدینه / مهمله و
تخفیفله در، طَبِیْبُهُ طَبِیْبُهُ صلی الله علی
ساکنهاده بولنان خرما لردن بریدر، حاصل
اولان باغچه صاحبک کنیه سیدر، خرما سنه
عَذَقِ اَبی طاب و رُطَابِ ابن طاب دخی
دیرلر، اول کمسنه نک خرما سنک صالقمی
یعنی خرما سی دیمکدر، رُطَابِ رُطَبُهُ نک
جمعیدر اَرُطَابِ گبی. ۷۳۲

زند کاب: آتشنه که ازو آتش بیرون نیاید
/ فتح معجمه و سکون نون و مهمله ایله در،
آتش چیقارمغه مخصوص بر چاقمقدر ایکی
آغاجدر که بریرینه چاقرلر اوست اولان زُند و

۷۳۲ وها ایله طابه دخی دیرلر لکن خمره دخی إطلاق اولمغه
خرما ده اکثریا بلا هاء زیاندر. «منه»

آلت اولان دلکلی اولمغه آتی مؤنث اعتبار
ایدوب زَئیده دیرلر، کاب دخی حزن معناسنه
اولان کابتدندر آلچق که / [م ۲۲۵ و] رَدِی
دیمکدر، پس ترکیب مذکورک معناسی آتشی
چیقمیان اوست چاقمقدر. ۷۳۳

أبو زَیاب: کنیت موش / فتح زای و تحتیه ایله
اولمق مقتضای ترتیبدر، لکن ایکی موحده ایله
اولدیغی بالاده زباب لفظی موشک اسمی اولمسی
یازدیغی رباعیاتده دخی ایراد ایلدی، أصَحَّ اولان
موحدتین اولمقدر، یر فاره سیدر حتی "أَسْرَقُ من
زَبَابَةٍ وَأَجْهَلُ كَالزَّبَابَةِ" ضروبنددر. / [ر ۲۶۱ ظ]

-ومنه مع الهاء-

بنات السحابة: کنیت تگرگ / موحده دن نون
تأخیریه بِنْتُک جمعی و سحابه سحابِ مذکور
گبیدر، بولوت قزلری معناسنه طُلُو تعبیر اولنور
بر نوع قار دانه سنک کنیه سیدر که یغمورله مخلوطا
و باشقه دخی یاغریخجه و حَبَّ المُرْن و حَبَّ
النعام و حَبَّ قُر و بَرْد دخی دیرلر که حریری
دیمشدر **شعر:**

۷۳۳ بو مناسبتله یس شریفده اولان شجر أخضر ایکی نوعدر که
عَفَارْدن بر قطعیه مَرْخدن بر پارهیه حَكَّ ایلمله آتش فِرْوَزان
اولور و امثالده فی کلی شجرِ نَارٍ وَاسْتَمَجِدَ المَرْخُ والعَفَارُ یعنی
آغاجدن آتش اخراجی ممکندر لکن آنلره جملهیه ترجیح
اولنمشلردر، و چاقمغه مَقْدَحَه و پرزه و طاشنه قَدَاحَه و مَرُو
دینور و قاوه بده دیرلر و کبسه سنه چخماخ دیکلری فارسیدر
جیمی صکره تقدیم اولندی، ترکیسی قاوشقدر و بولنرک سائر
اسملری وارد. «منه»

اولان کمسنه لرك خاتمه سی حضرت صدیق
أكبردر رضی الله عنه.

-نوع پنجم-

-الثلاثي-

آخری بای موحدہ اولنلرك طقوز نوعندن
بشنجیسیدر که آخرلرنك ما قبللری حروف
علتدن واو بولنوب آنلرك دخی سابقلری اعتباریلہ
ترتیب اولنمشدر که ابتدا اوچر حرفلی الفاظ ایراد
اولنور، ثنائی وصفده نایاب اولدیغی ظاهردر.

الحُوب: گناه / ضم مهمله ایله در، صوج
معناسنه در که و اِثْم و جرم و معصیت و سیئه
دخی دیرلر.

الحُوب: تن / وجود و جسم معناسنه، اگر نفس
اعتبار اولنسه حوباء الف تاء تأنیثی مقتضی
اولور.

الطُّوب: خِشت پخته / طوغله دیدکلری
کریچدر آجَر دیرلر، طوبا لفظنده مفصلدر.

العُوب: بندهای نیزه / مزراق بغوملری،
جنسدر.

القُوب: مرغ بیچه / قاف ایله در، قوش یاوریسی
/[م۲۲۵ظ] که هنوز یمورطه دن چیقه، انقیاب
لفظنده یازلمشدر.

الکُوب: کوزه بی کوشه / قولبی اولمیان صو قابی
ظرف بی غُرْوه گبی، ترکیده دخی کوب دیرلر
جمعی اکواب مذکوردر.

يفتَر عن لَوْلِي رَطِيٍّ وعن بَرْدٍ
وعن أَقَاحٍ وعن طَلْعٍ وعن حَبِيبٍ^{۷۳۴}

رجلٌ جَخابة: مردی بی تمیز / جیمی
معجمه یه تقدیم ایله سحابه وزننده در، احمق
کمسنه گُودن و هَلْباجه و آسیمه و سراوله
که غلطی ترکی مقامنده سَرَمَدر، بُون و
طوی و شاشقن دینور.

رجلٌ مِطْرابَة: مردی بسیار طرب / مهمله لرله
مِفْتاح وزننده در، نشاطلی و شن و شوخ
اولوب فرح و سروری چوق کمسنه و تا دخی
تأکیدا مبالغه ایچوندر و تاسز خماسیاتده
دخی مذکوردر.

رجلٌ مِغْرابَة: مردی که بَغْرَب بسیار بود /
معجمه یی تقدیم ایله مِطْرابه وزننده در که اَوْزَان
مبالغه دندر، چوق غربت چکمش کمسنه
دیمکدر.

رجلٌ مِغْرابَة: مردی که اشتر آن را بَچْراگاهِ
دور برد / تقدیم مهمله ایله در، دوه لری بعید
محلرده گزدرن کیشی، مصدری اغراب
مذکوردر.

رجلٌ نَسابة: مردی شناسنده نسبها / نون و
مهمله ایله صیغه مبالغه در، هر کسک سلسله
أنسابی و منتها لربنی بیلن کمسنه که صوبنی
بیلیجی دیمکدر، عربده بو صفتله موصوف

الرُّوب: زمینهای سنگلاخ / طاشلی یرلر که
جنسدر، واحدی دخی گلور، لاب دخی
سابقدر.

الرُّوب: مگسِ انگینِ سیاهفام / نونلهدر،
بال یاپر قاره آری نخلِ اُسود گئی، حتی
زنگیانک بر جنسنه نُوی دیرلر.

-ومنه بزیادة الهاء-

آخرلینه هاء ملحق اولان ثلاثیات دخی
سوابقه لواحقدر.

الرُّوبه: حاجت / ضم مهمله ایلهدر، حاجت
یعنی کیشینک کندی و عیالی ایچون لزومی
اولان امر.

الرُّوبه: درویشی / فقر و احتیاج که معنای
سابقدن مأخوذ اولور، اگر روی اولورسه فقیر
دیمکدر.

الرُّوبه: فرو کرده / بر طائفهدر که نفسلری
منجمد و عقللری مختلّ اولمشدر آنلردن بر
کمنسنهدر، بو حالته سبب کثرتِ سیاحتلری
ویاخود چوق چوق یوغرت ایچمکله برودت
تأثیریه دماغلرینه علّت رسیدهدر.

الرُّوبه: اشترِ جها بگُشنی / ارککلگنی اجرا
ایلمگه حمله ایدن دوهدر.

الرُّوبه: منی اشتر که در رحم مادر بود /
ارکک دوهنک دیشیسنده اولان منیسی.

الرُّوبه: زمینِ بسیار نبات / اوتی چوق اولان یر،
ارضِ مُکلاه گئی.

الرُّوبه: عقل / معروفدر، ترکیده اُوص دیرلر، بر
جوهرِ ربّانیدر، فارسیده خرددر، قریبا اولو
الالباب یازلمشدی.

الرُّوبه: درختِ ألجِ دشتی / بیانی هالجِ آغاجی
که زَعُور و تَمَك اسملریدر.

الرُّوبه: بَهْری از شب / گیجهدن بر مقدار زمان
روبهُ اللیل بر قطعهسیدر.

الرُّوبه: خمیرِ مایه / مایه دیدکلری عَجین که
معروفدر.

الرُّوبه: ماستِ مایه / یوغرت اولمق ایچون سوده
القا اولنان مایه و یوغرده رایب و عُجَلَط دیرلر.

الرُّوبه: آنجا که خرما بآفتاب گُسترنند / گنشه
خرما سردکلری محلدر، لکن محلِ جمعدر چچ
معناسنه دیدیلر.

الرُّوبه: خایه / قاف ایله یمورطه که بیضه دخی
دیرلر.

الرُّوبه: طَبْلک / کوچک طاول ویا اینجه دریدن
اولان طبل، و بعضیلر مَلْعَبه صبیان اولان طاولدر
دیدیلر.

الرُّوبه: نرد / طاوله دیدکلری لعبدر که مذهب
جبریّه اوزره یاپلمشدر، پُللری نصفی بیاض و

نصفی سیاهدر ایکی زارك عدد امرینه انقیاد
ایله ایکی کمسنه بازی کار اولورلر.

الکوبة: شطرنج / معروف ملعهدر، طولاً و
عرضاً سکزر خانه و احجارینک اون آلتیسی
بیاض و اول قدری دخی سیاهدر، مذهب
قدریه مبنیدر، سکزینک اسم مستقلری
واردر ماعداسنه بیدق دینور پیادهدن معزیدر،
کذالك ایکی کیشی لاعب اولور.

اللوبة: زمین سنگلاخ / لاملهدر، تاسی
وحدت ایچوندنر، جنسی بلا هاء یازلمشدر.

/ [۲۶۲و] - الرباعي -

نوع پنجمدن درت حرفلی اولان الفاظ.

-۱-

الثوب: بازگشتن / ضم مثلثه و همزه ایلهدر،
گیرو دونمک عودت، وزن و معناده فُقول
گی، یازگشتن معناسنه دخی گلور که رسمی
متحملدر، اَسْنَمکدر تَثَاؤُب گی.

الدُّؤوب: پیوسته کاری کردن بَجَد / مهمله
ایلهدر، دائما گوج اولان ایشه چالشمق.^{۷۳۰}

الدُّؤوب: رنجیدن / زحمت چکمک تعب
گی.

الرؤوب: ماست شدن / سودک طوکوب یوغرت
اولمسی.

القُوب: مرد بسیار خوار / قاف ایلهدر، چوق
یَز کیشی، اُکُول گی.

اللؤوب: تشنه شدن / لاملهدر، صوصامق ظماً
معناسنه گَوَاب دخی مذکوردر.

-ب-

الجوب: خاك روی زمین / فتح جیملهدر، یر
یوزینک طیراغیدر. / [۲۲۶م و]

الجوب: کُلُوخ / کَسْک که کریچ دیرلر مَدَر و
خشتدر.

الحبوب: / [ن۸۵و] موجهای بلند / ضم مهمله
ایلهدر، بیوک طالغهلر أمواج عظیمه گی و بعضیلر
دخی صو قبارجغیدر، خِباب و یَعْلُول گی
دیدیلر.

الحبوب: دانه / معروفدر، اشیاء کثیرهدن بری
معناسنه مثلاً بغدادی و آریه و قاریوز و ازوم
دانهسی گی.

الدَّبوب: شکاف کوه / فتح ایلهدر، طاغلرده
اولان یارقلر، سیل ویاخود یایا یوللری گی اوله.

الدَّبوب: اشتری که از زفتی رفتن نتواند /
سموزلکدن یوریمز دوه که کثرت لحمدن جسامت
گلمکله قدرتی اولیوب تمایل ایله سیر ایدر.

^{۷۳۰} م - **الدُّؤوب:** پیوسته کاری کردن بَجَد / مهمله ایلهدر،
دائماً گوج اولان ایشه چالشمق.

السَّبُوب: جامهای باریک / سَبَّ لفظنك
جمعیدر که اینجه گتان بزندن لباسلردر،
دُولْبَنده و مَقْرَمه نسوانه دخی دیرلر.

الشَّبُوب: اسبی که دست برآرد / معجمه
ایلهدر، شَبَابِ سابق گبی نشاطندن شاخ
فالقان آت که اسمدر.

الشَّبُوب: نَرگاو دشتی جوان / گنج بیان
صِغِرینک ارکگی لکن گنجلك نهایت بولوب
دیشلری کمالن بولمش اوله.

الشَّبُوب: افزاینده / آرتجی یعنی گِئْدکجه
حسنی زیاده اولان نسنه هرنه اولورسه که آکا
روز افزون دینور.

الشَّبُوب: آنچه باو آتش بر افروزند / آتش
یاقدقلری شیدر، چرا و مایس گبی اسمدر.

الشَّبُوب: بر انگیختن آتش و جنگ /
ضملمهدر، آتشك ویا جنگك قزماسی،
مصدردر، بری صوري و بری معنویدر "حَمَى
الْوَطِيس" اثرده وارد اولدی.

الشَّبُوب: بر سکیزیدن ستور / حیوانك
شاخ قالقماسی که مصدردر، شَبَابِ سابق
گبی.

الصَّبُوب: زمین نشیب / فتح مهمله ایلهدر،
انیش که یوقش آشاغیدر، طَرَفیندن بری
اعتباریله اسمی تبدل ایدر.

الْغُبُوب: يك روز تَبَّ آمدن و يك روز نه /
ضم مهمله ایلهدر، اِسْتِمه دیدکلری مُهَانك بر
گون گلوب و بر گون ترك ایلمسی.

الْغُبُوب: گندا شدن گوشت / آت بَد رايحهلی
اولمق که قوقمش و بوزلمش اولمغله اُكْلی جائز
اولماز.

الْقُبُوب: قُبْهای جامه / قاف ایله قِتْك جمعیدر،
قَبَّ لباسك یقاسنه دیکدکلری پارهلردر.

الْقُبُوب: خشك شدن ریشی و جز / یارهنك و
لحم و غیری شیلرك رطوبتی زائل اولوب
قورومسی.

الهُبُوب: جَسْتَن باد / روزگار اسمك، وَزیدَن گبی
مصدردر.

-ت-

الرُّتُوب: استادن / مهمله ایلهدر، طورمق
إنتصاب گبی که وزن و معناده ثبوتدر.

الکُتُوب: کمائی که درو شکاف نباشد /
فتحلهدر، یارق اولمیان یای قَوْسِ کُتُوب دینور.

اللُّتُوب: لازم شدن / ضم لاملهدر، دائم و ثابت
اولمق، رتوبِ سابقه قرییدر.

-ث-

الوُثُوب: جَسْتَن / صِجْرَاق طُفْره و حمله گبی.

-ج-

الدَّجُوب: باردانی کوچك در سفر زنان را /
فتح مهمله ایلهدر، زنان یولجی اولدقلرنده آنلره

مخصوص بر كوچك اوطه و اوبادر كه بعض اشياسن آنده حفظ و يالكز كندی دخی استراحت ایدر.

الشجوب: ستونهای خانه / معجمه ایلهدر، اوك دیرکلریدر، اعمده البيت گبی و عمده الدار دخی دینور.

العجب: جمع العجب / ضم مهمله ایلهدر، مفردی عجب فتح و سکون ایله ایکی معنایهدر، قویرق محلنده انسانده اولان کموکدر که عجب الذنب و عجم الذنب دیرلر که اسمی / [م۲۲۶ظ] غصعصدر، و عجب قومك صوکیدر آخر الزمل گبی.

الوجوب: واجب شدن / معروفدر، بر واجب و لازم اولان کارك لازم و واجب اولمسی که مصدردر.

الوجوب: ییوفتادن / دوشمك لكن بعده موتی دخی اولان دوشمكدر قوت بالسقوط معناسنه، حتی مقتوله دخی دوشدیگی گبی اولدیگی ایچون واجب دیرلر.

الوجوب: فرو شدن آفتاب / سقوط و افول مناسبتی و فوت و غیبت مشابهنیه گنشدہ دخی وجوب، وزن و معناده غروب گبیدر.

-ح-

الشجوب: گونه روی بگشتن / معجمه ایلهدر، رنگ بشره متغیر اولوب اولکی حالتی تبدل ایلمك.

-د-

الجذب: تنگ ساها / جیمله جذبك جمعیدر که قتلق یلیری یعنی قحط و غلاسی اولان سنه لر.

النذب: نشانهای خستگی / نونلهدر، نذب لفظنك جمعیدر، وزن و معناده خطر معناسنه که خسته لك و بلکه موت علامتیدر.

النذب: فرو گذاشتن کاری / بر ایشی ترك ایلمك، نذب دخی گلور. / [ر۲۶۳ظ]

-ذ-

العدوب: آنکه سر سوی آسمان بر دارد / فتح مهمله ایلهدر، باشنی گوک یوزینه قالدرن حیوان که کمال ضعفندن یوکی ثقیل اولمغله باشنی قالدرن.

الکذب: دروغزن / فتحلهدر، یلانجی کذاب گبی.

-ر-

الحراب: رزمها / ضم مهمله ایلهدر، حربك جمعیدر، صواشر و جنگلر.

الدروب: دروازاها / مفردی درب باب معناسنه قپولر.

الدروب: تنگ نایها در کوه / طاغلرده اولان طار یرلر که دریند تعبیر اولنور.

السروب: اشك از چشم آمدن / فتح ایلهدر، گوزدن یاش گلماك.

السُّرُوب: جمع السَّرَب / ضمله‌در، بالاده
یازدیغی سَرَبْك فتحه‌لرله بش معناسنه دخی
جمعی بودر که سُرَب گبی، و إسكان ايله
سَرَب دخی درت معناده جمعی سُرُوبدر که
گلور.

السُّرُوب: بیرون شدن / وزن و معناده خروج
گبیدر که طشره چیقماق، مصدردر.

السُّرُوب: راه سپردن / یوله گتمک که
مصدردر، عظیم سفر و سلوک طریق دیار
اُخری گبی.

السُّرُوب: در زمین رفتن / یرده یوریمک مرور
گبی مصدردر.

الشُّرُوب: آبی که وِیرا بتوان خوردن / فتح
معجمه ايله‌در، ایچمک ممکن اولان صو.

الضُّرُوب: مرد سخت زننده / معجمه
ایله‌در، پک اوران کمسنه که ضرب شدید
صاحبی دیمکدر.

الضُّرُوب: جمع الضرب / ضمله‌در، ضرب
مفردیدر، بر قاج معنایه قریبا گلور، مصدریتده
عدد قصدیلله و نوع و سائر معنالرده دخی
جمعیدر.

الطَّرُوب: مرد گرامی / فتح مهمله ايله‌در،
عزّت و حرمت صاحبی کمسنه که اکثریا
نشاط و قتلری کثرت اوزره اولور.

الطَّرُوب: خُرْمیها / ضمله‌در، شنلکلر و سرورلر
و نشاطلردر، اللهم یَسِّر فی الدارین وما ذلک
علیک بعزیز.

العَرُوب: زنی که معده‌اش بزبان آید / فتح
مهمله ايله‌در، معده‌سی فاسد اولان خاتون و بو
معناده عَرَب مذکوردر.

العَرُوب: زن شوی دوست / زوجنه محبّتی غالب
اولان خاتون عاشقَةُ الرَّوج معناسنه.

الغُرُوب: اشک که از چشم فرود آید / ضم
معجمه ايله‌در، گوزدن نازل اولان یاش دمع
جاری گبی.

الغُرُوب: جمع الغرب / مفردی اولان عَرَب
ایچون آلتی معنائک هر برنده جمعی بو وزن
اوزره‌در، إسكان ايله عَرَب مفردی اولوب سکر
معناسی دخی آنک گلسه گرکدر.

الغُرُوب: دور شدن / ایراق و اوزاق اولمق بُعد
گبی.

الغُرُوب: فرو شدن ماه و آفتاب و سترگان /
وزن و معناده اُفول گبی طولنمقدر، قمر و شمس
و کواکب سائر دخی زیانزدددر که سبعة
سیاره‌در بو بیتده / [م ۲۲۷و] مندرجدر بیت:

زُحَل شَرّی مَرِیخَه من شَمْسِه

فتزاهرت لُعْطَارِدِ الْأَقْمَارِ

الْكَرُوب: اندوهان / طاسه‌لر، جمع‌در مفردی
کُزب غم و کدر معناسنه‌در، وزن و معناده
عُمووم گئی.

الْكَرُوب: نزدیک شدن بکاری / بر ایشه
یاقلشقم تقرّب گئی.

الْكَرُوب: نزدیک شدن آفتاب بفرو شدن /
گنشك طونیه قریب اولسی.

-ز-

الْغُزُوب: دور شدن / مهمله ایله‌در، وزن و
معناده غروب سابقلرك بریله یکساندر، فقط
نقلِ نقط ایله آندن مصخفدر.

الْغُزُوب: اندر گذشتن / ترك ایلمك و
براغوب گتمك.

الْزُوب: دُوسنده شدن / لام ایله‌در،
یاپشقم و صواشقم.

-س-

الرُّسُوب: تیغ برّان / فتح مهمله ایله‌در،
کسکین قلج، سیف قاطع گئی.

الرُّسُوب: بَریر آب فرو شدن / ضمله‌در،
صویك اوزرندن آلتنه گتمك عودك نفاستنه
علامتدر که صویه قونسه سائر حَشَب طافی
اولمیوب راسب اوله.

الشُّسُوب: باریك میان شدنِ اسب /
معجمه ایله‌در، آتک بلی اینجه اولمقدر که

ضعفندن نشأت ایلیه، شسوف و شزوب گئی.
/[ن ۸۵ظ]

الْقُسُوب: چوپهای خیمه / قافله‌در، چادر دیرکلری،
قَسب گئی، و قلبی اولان سقوب دخی گلور.

الْكُسُوب: کسب کننده / فتحله زیاده جمع
ایدیجی، صیغۀ مبالغه‌در، کسب جمع رزقدر.

الْوُسُوب: گوسفندانِ بسیار پشم / ضمله‌در،
وَسَب اصلنده اوتی چوق یردر بو مناسبتله یوکی
پیاغیسی چوق اولان قیونلردر.

-ش-

النُّشُوب: بسته شدن در چیزی / نون ایله‌در،
بر نسنه‌یه باغلنقم تعلق گئی.

-ص-

العَصُوب: اشتری که شیر ندهد / فتح مهمله
ایله‌در، سود ویرمین دوه‌در، بو لفظله تسمیه‌سنه
سبب عصاب دیدکلری حَبْل ایله فُخْذی شد
اولندقدده سود ویرمسیدر.

الْوُصُوب: همواره شدن / ضمله‌در، دائم اولمق
که وزن و معناده لزوم گبیدر مداومت و مواظبت
معنالرینه.

الْوُصُوب: واجب شدن / وجوبِ سابق ایله
ضبط و معناده یکساندر.

-ض-

الْفَضُوب: خشمناك / فتح معجمه ایله‌در،
طارقین غضبکار گئی که معروفدر.

الغضوب: اشتَرِ تُرش روی / یوزی اکشی
دوه یعنی خوشلِقا دگل.

الغضوب: مار بزرگ / بیلانک بیوگی حیّه
کبیره که تُعبان دینور.

النضوب: آب فرو خوردن زمین / ضم نونله
صوبی یرک چکمی، مصدردر.

-ط-

الخطوب: کارهای سخت / معجمه ایلهدر،
گوج و بیوک ایشلر امور عظیمه و أفعالِ
خطیره گی.

القطوب: پیشانی در هم کشیدن / قاف ایله
آلنی بورب صورتِ إنفعالِ إشراب ایلمک.

/ [۲۶۳و] -ظ-

الوظوب: بر کاری ایستادن / بر ایشک
اوزرینه اولوب التزام ایلمک که مواظبت
مشهور تعبیردر.

-ع-

شعوب: مرگ / فتح معجمه ایله موتک
علمیدر، آنکچون لامدن تجرید اولندی،
تشعیب ایدوب رفقادن تفریقی سببیه تسمیه
اولندی، سائرلرینه ترتیبده تقدیمی فتحی
ایچوندر.

الشعوب: قبیله‌های بزرگ / ضملهدر، بیوک
قبیله‌لر که لفظ کریمدر.

الشعوب: بندهای سروهای گسفتند از هم دور
شدن / قیون بوینوزینک بغوملری بربرندن ایراق
اولق.

الکعوب: زن نازِستان / ممه‌سی قویمامش
خاتون که اسم اولور، نا آزنده پستاندن مخففدر.

الکعوب: کعبها / کعبنک جمعیدر، طویقلردر،
تشیه‌سی کعبین لفظ کریمدر.

الکعوب: سر بندهای نیزه / گوندرك صابی
قامشدن اولدقده آنک بغوملری کعوب الرمح
دیرلر، مزراق بغوملری دیمکدر.

الکعوب: نازِستان شدن / خاتون ممه‌سی
قویمق وقتنه گلوب لکن هنوز ظهور ایلمدیگی
که مصدردر.

النعوب: ماده اشتري که / [م۲۲۷ظ] سر را
برفتن همی جنباند / فتح نونلهدر، طورمایوب
گتمک ایچون باشنی سالان دیشی دوه، لکن
سریع السیر معناسنه‌در دیدیلر.

-غ-

السغوب: گرسنه شدن / ضم مهمله ایله آچلق
جوع گی، یتیم ذو مسغبه بو ماده‌دندر.

اللغوب: مانده شدن / لامله‌در، قالمق یعنی تعب
و مشقتدن ناشی عاجز اولق.

-ق-

الثقوب: افروخته شدن آتش / ضم مثلثه
ایله در، اود یالکلنمق إشتعال النار معناسنه.

الرقوب: زنی که فرزندش نماید / فتح مهمله
ایله در، اولادی طورمیوب اولن خاتون، لکن
ارکگه دخی دیرلر.

الرقوب: اشتری که آب تنها بخورد / صوبی
یالکز ایچن دوه که حوض باشی زحام ایسه
صوبیه وارمیه که امارت نجاتدر.

الرقوب: چشم داشتن / ضمله در، گوزتمک.

الرقوب: نگاه داشتن / حفظ ایلمک مراقبه
گبی که مراقبه خاصه رضای یار تعالی بی
گوزتمکده غلبه ایلدی.

السقوب: اشتر بچگان نر / مهمله ایله در،
دوهنک ارکک اولان یاوریسنه سقُب دیرلر
آنک جمعیدر، لکن دیشیسنه سقُب دیمزلر
حائل دیرلر، بلکه سقبه حمارک دیشسی اولان
ولدینه دینور.

السقوب: چوبهای خیمه / چادر دیرکلی که
مفردی سقبدر، بو معناده قُسوب مکتوبک
مقلوبیدر.

الصقوب: مثلها / صاد مهمله ایله دخی
لفظ سالفده لغتدر.

الوقوب: در آمدن تاریک شب / گیجه قراکلغی
باصمق إیستعاب ظلمت لیل گبی ﴿ومن شرّ
غاسق إذا وقب﴾ بو ماده دندر.

-ک-

الركوب: اشتر جمازه / فتح مهمله ایله در، ینید
دوهسی که آت گبی آکا دخی ارباب راکب
اولور ﴿فمنها رکوبهم﴾ بو معنایه در، و آکا
راکب اطلاقی دوهیه خاصدر، آت و قاتر و
حارده فارس دینور.

الركوب: راه آسان / کثرت مرور ایله باصلوب
دوزلنمش و سالك اولمقده سهولت اولنان
طریقدر.

الركوب: بر نشستن اشتر را / ضمله در، دوهنک
اوزرینه چیقوب اوتورمق.

السكروب: ابر بارنده / فتح ایله در، یغموری
یاغان بولوت، سحاب ماطر گبی.

الشکوب: ریخته شدن آب / ضمله مصدردر،
صو دوکلمک، إنصباب گبی.

العکوب: زنی که سالی پسر زاید و سالی دختر
/ فتح مهمله ایله در، بر ییل ارکک و بر ییل
دیشی ولد دنیا به گتورن خاتون.

العکوب: گرد / توز غبار و عثیر گبی و فرقلری
عکوب مفتوح العین و عثیرده فتح عین ممکن
اولماز.

العُکوب: انبوهی اشتران بر حوض / **السُّلوب:** درخت بی بُلگ / قابوخی صویلان / آغاج.

العُکوب: جوشیدن دیگ / چوملک / قاینامسی، عَلَیْأُ الْقِدْرِ گَی، مصدردر.

النُّکوب: از راه بگشتن / نونله مصدردر، یولدن صایمق عُدُولُ الطریق گَی.

النُّکوب: جَفَن / اگلوب بوکلوب نکبت رسیده اولمق.

-ل-

الْجُلُوب: باز آوردن پوست از خستگی / جیملهدر، جریحه‌نک اوستنی تکرار دری احاطه ایدوب اِلْتِیام و بُرء گلمک.

الْجُلُوب: چارپای دوشا / فتح مهمله ایلهدر، ضاغلان حیوان دوه و اِنَک و قیون گَی.

الْجُلُوب: دروغزن فریبنده / معجمه ایلهدر، یلان سویلیوب آلدادجی کمسنه کذاب خدّاع گَی.

السُّلوب: اشتری که بچه بیفکند / مهمله ایلهدر، کوشگی دوشن ناقه‌در که قبل تمام المده سقوط فصیل عادت‌ی اولان دوه.

السُّلوب: اشتری که بچه گشته بود یا مرده / کوشگی اولدردکلری ویا کوشگی اولمش دوه.

السُّلوب: نیزه دراز / اوزن مزراق رُمَح طویل گَی.

الْعُلُوب: جایگاههای دُرُشت / ضم ایله جمعدر، قالك یرلر یعنی وجودده انسان و گَرک / [م۲۲۸و] حیوان اَتلر پَکَلشوب قوی اولان محللر، مفردی عُلْب یدنجی نوعده گلور.

الْعُلُوب: نشانه‌های نوار بر پهلوی اشتر / دوه‌نک اَوْنُلُوغنده اولان شرید یرلر و اورغان نشانلری که جمعدر، مفردی عُلْب گلور. / [ر۲۶۳ظ]

الْقُلُوب: جمع القلب / قاف ایلهدر، مفردی اولان قلب قریبا گلور، یورک معناسنه که فارسیده دِلدر و عقل معناسنه که خَزَددر و سائر معنالرده دخی جمعی بویله گلور.

-ن-

الْجَنُوب: بادی که از دست راست مشرق چهد / فتح جیمله اسمدر، گنش طوغدیغی یرک صاغ طرفندن اسر، مقابلی شَمال فتحله‌در که صولندن هُبُوب ایدر، بو دیارده جَنُوب لودُسدر که غریب دیلر و شَمال پُوْیُرازدر که شرقی دیلر صوغقدر و صولر آنکله برودت کسب ایدر، حتی صوغق باده‌یه مشموله دیلر باده تعبیری دخی آکا نسبتدر، سائر انواع ثمانیه دخی محللزنده بیان اولنمشدر.

الْجَنُوبُ: پهلوها / ضمله جَنْبُكِ جمعیدر،
یانلر دیمک یعنی انسانک یانی طرفی که بر
پهلوسنک سمتی.

الْجَنُوبُ: دُور کردن / مصدردر، ایراق اولمق
و قاچمق که ترکجه دخی یان ویرمک إجتتاب
معناسنه‌در.

الدَّنُوبُ: اسبِ دراز دُنْب / فتح معجمه
ایله‌در، دَنْب تحریکِ قویرق معناسنه‌در و بو
صیغه مبالغه ایچون اولمغله ذنب طویل یعنی
ازون قویرقلی آت دیمک اولور.

الدَّنُوبُ: بَهْرَه / حصّه و نصیب و قسمت.

الدَّنُوبُ: دَلُو پُر آب / صو ایله طولمش
قوغه‌در اگر بوش اولسه / [ن ۸۶و] دَنُوب
دیمزلر "أَفْلَأُ الْفَيَاضُ بِالرَّحْمَةِ دَنُوبَهُ وَغَفَرَ دَنُوبَهُ"
فقره‌سی شهرتیاخته‌در.

الدَّنُوبُ: گوشتِ پشتِ مازه / آرقه‌دن
آشاغی اوکورغه کموگی اوزرنده اولان آتدر،
لحم ظَهْر گبی.

الدَّنُوبُ: گناهان / ضمله‌در، دَنْبُکِ جمعیدر،
صوج که اِثم و جُرم و جُنَاح دخی دینور.

-ه-

الدَّهْوبُ: شُدَن / گتمک، ذهاب گبی
مصدردر رفتن معناسنه و شدن دخی رفتن
دیمکدر که جانْ شُدْ و آواز بیامد روحی

گتدی یعنی اولدی و سسی چیقمدی دیمکدر.
السُّهوبُ: زمینهای نَشِیب / مهمله ایله‌در،
اینش آشاغی اولان یرلر، مفردی سهب صَبُوبِ
سابق معناسنه‌در.

اللُّهُوبُ: جایگاهی فرود / فتحله‌در، کسر ایله
اولان لُهْب گبی آلچق یر یعنی طاغ آرالرنده اولان
اینش گبی محللر که قابلِ مرور اولمیه.

اللُّهُوبُ: گشادگیهای میانِ دو کوه / ضمله
ایکی طاغ آراسنده اولان فُرْجه‌لر که بعضیلری
نشیمن مفرّح و آبدار و هودار اولور.

الْوَهْوبُ: بخشنده / فتحله‌در، واهبک
مبالغه‌سیدر، چوق باغشلیان کثیرُ العطا کمسنه
دیمکدر.

-ی-

الْيُوبُ: گذرگاههای آب سوی حوض / ضم
موحده ایله‌در، حوضک صو یوللری، سُیوب
گبی.

الْجُيُوبُ: گریباها / جیم ایله‌در، یقالر، مفردی
جَیْیدر لباسک یَقاسیدر.

السُّيُوبُ: مالهای آگنده / مهمله ایله‌در، دفینه
ماللری که تحت الارض ستر و تعبیه اولنمش
اوله، مفردی سَیْب گلور.

السُّيُوبُ: بخششها / ویرگیلر که عطیه‌لردر،
مفردی سَیْیدر، بالادن پَسْتَه اولان هدیه‌در، بُطُو
سیب تأخیرِ کرمدر.

السُّيُوب: سپید مُهرها / آق بوریلردر که درویشان اُفررلر، شَنج و بُوق دخی دیرلر.

السُّيُوب: گذرگاههای آب / صو یوللری مجاری المیاه گبی.

الغُیُوب: عیبا / شرعه ویا عرفده مخالف اولوب کیشینک موصوف اولدیغی شاننه لایق اولمیان / [م۲۲۸ظ] ارتکابات، عیب مفردیدر، جمعیتی فارسیه در.

الغُیُوب: جمع الغیب / معجمه ایله جمعدر، غائبلر که حاضرک و شاهدک ضدیدر، انسانک معلومی اولمیان شیلردر، غیب و شهادت ضدیندر و مفردی غیب بش معنا ایله گلسه گرکدر، اصولی بشدر بو آیت کریمه الی آخر السوره آنلری جامعدر ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ﴾ الآية مغیباتِ خمسة دیرلر.

الغُیُوب: ناپیدا شدن / غائب یعنی نھان اولمقدردر، مصدردر.

النُّیُوب: آن چهار دندان که وُیرا سَگِ دندان خوانند / نونله در، نابک جمعیدر که آظی دیشیدر، فارسیده سَگِ دندان ایت آظیسی دیمکدر، جمله دن ازوندردر و نیشتدر دخی دینور.

النُّیُوب: مِهتران / اُعیان و اُشراف معناسنه که قومک مختاری معناسنه اولان نابک جمعیدر.

النُّیُوب: اشترانِ پیر / قوجامش مُسِرّ دوهلر، بونک دخی مفردی نابدر، آظی دیشلری دراز اولمغله اطلاق اولندی گوییا ما به الإمتیازی اولمغله عَلمِ قیلنمغه سبب اولدی.

الهُیُوب: مردِ هراسان / فتحله در، زیاده قورخوجی خائف گبی، سائرک هییتی کندینه تیز تأثیر ایدن کمسنه، حتی اُترده "الإیمانُ هُیُوبٌ" گلمشدر اراده محل طریقی ایله دیمکدر که: مؤمنده خوف الله تیز پیدا اولور زیرا قسوتی یوقدر. -حاشا من الزاکرین-

-ومنه مع الهاء-

بو کلمات هائییه بشنجی نوعک رباعیلرندردر.

-ت-

الْقُتُوبَة: چارپای پالانی / فتح قاف ایله در، صیغه مبالغه و تکثیر ایچوندردر لکن بونده بو معنا ملحوظ دگلدر بلکه فقط اوزرینه پالانی قومش حیوانک ذاتی مراد اولدیغنه اشارت ایچون تا لاحق اولدی.

-ث-

المَثُوبَة: پاداشِ نیکی / کارِ زیبانک عوضی ثواب معناسنه.

-ج-

الْجُوبَة: اندک شیر شدن / ضم لامله مصدردر، سودی آز اولمق قِلَّتِ لَبَن گبی.

الْجُوبَة: اندک گوشت شدن / آتی آز اولمق محله گوره ایراد اولنور.

-ذ-

العُدوبة: آب خوش شدن / مهمله ايله در،
صو طاتلی اولمق، لَدَت ماء گئی.

-ر-

عُرُوبَة: روز آذینه / فتحله در، جُمعه گوننک
اسمی اولمغله لام داخل اولمدی، بو لفظ عربده
قبل الاسلام شهرت یافته ایدی، و هر گونک بر
اسمی وار ایدی، احد ینه هفته باشی
اولمغله^{۷۳۶} ^۱اَوَّل و ^۲اَهْوَن و ^۳جُبَار و
^۴دُبَار و ^۵مُونَس و ^۶عَرُوبَة و ^۷شِیَار دیرلر
ایدی، جمله سی ایام اسبوعدر. / [ر ۲۶۴و]

-ز-

الغزوبة: بی زن شدن / ضم ايله در، مجرّد
اولوب زوجه سی اولماق.

الغزوبة: بی شوهر شدن / تجرّد اوزره اولوب
خاتونک زوجی اولماق.

-ش-

الجشوبة: دُرشتی / جیمله در، وزن و معناده
حُشونت ايله هم قُماشدر، غِلظت
معناسنه در، بعضیلر لباسِ غلیظه خاصدر
دیدیلر.

-ص-

المصوبة: کاری دشوار که پیش آید /
فتحله در، ظهور ایدن گوج ایش مصیبت
معناسنه.

-ض-

العضوبة: بُرّان شدن / ضم مهمله ايله کسکین
اولمق، مثلاً دِیل حدید اولمق حدّت لسان گئی.

-ط-

الخطوبة: قَرَبه شدن / معجمه ايله در، سموز اولمق
لکن بو معنی حانک اهامالی و طانک اعجامیله در
نقطه نك محلنده غلط اولمشدر، اگر ایکیسندده
اهمال ايله خُطُوبَة اولسون دینورسه آنده ضِدّ
کاملنی یازدیلر که شدّت ضعف معناسیدر.
الرطوبة: تَرّی / مهمله ايله تازه لک، ترکیده دخی
یاش یمش تعبیر اولنور.

الرطوبة: تَرّ شدن / رَطَب اولمق تازه لنمک.

-ق-

العقوبة: / [م ۲۲۹و] شِکَنجه / عِقاب گئی
اذیت و جفا و جُوردر، امرِ اُخرویده استعمالی
غالبدر.

العقوبة: پاداشِ بدی / فِعْلِ گَریه و کارِ شَنِیعِک
جزای سزاسی و عوضی ﴿من جاء بالسيئة فلا
يُجْزى إلا مثله﴾

-ک-

الركوبة: ماده اشترِ حمازه / فتح ايله در، ینید
دوه سنک دیشیسی، تاي تأنیثدر، قُتوبه سابق
تاسی دگلدر.

^{۷۳۶} م - احد ینه هفته باشی اولمغله.

-ل-

الْخُلْبُوبُ: فریبنده / فتح معجمه ایله‌در، خلوبِ سابق معناسنده‌در، لامك تحریکی لغتِ راجحدر.

الحلوبة: اشترِ دوشا و جز / بلا هاء مذکوردر.

-ص-

الدُّعْبُوبُ: مردِ خوار و سُست / ضم و سکون مهملتین ایله حقیر و ضعیف کیشی که بو معناده اولی را اولق لغتی دخی اولادر.

الصُّهُوبَةُ: سُرخِی که در موی سرِ مردم بود / ضم مهمله ایله‌در، باش تراشنده بعضِ قیللرک قرمزیلغی.

-الخماسي-

الدُّعْبُوبُ: گونه از مُورِ بزرگ / بیوک قرنجهنک بر نوعی.

بشنجی نوعک بشر حرفلی اولان الفاظی.

-ب-

الدُّعْبُوبُ: راه گشاده / مرور و عبور و ایاب و ذهابه مانع و سدّ اولور شیْ اولمیان طریقِ واسع.

الدُّعْبُوبُ: دانه که در وقتِ قَحْطِ ازو نان پزند / قتلقدّه اتمک یاپدقلری دانه که بغدایه بدل ایدرلر.

الْأُنْبُوبُ: میان بند نیزه و قلم / ضم و سکون نونله‌در، مزراق قامشنک و قلمک و سائر بغوملی شیلرک ایکی بوغملرینک آراسی که جمعی اُنابییب قریبا گلور.

الدِّيُوبُ: سخن چین / فتح ایله و تحتیه ایله‌در، قُوغجی و عَمَّاز گبی، جمعی دِیابییب گلسه گرکدر.

الجُعْبُوبُ: مردِ زشت کوتاه / جیم و مهمله ایله‌در، بَدّ چهره و قصه اولان کمسنه، جمعی جَعابییب گلسه گرکدر، فتحی دخی لغتدر.

الرُّعْبُوبُ: تنِ نرم و آبدار / ضم ایله و ثانینک دخی اهمالی ایله‌در، یومشق و لطیف وجوددر، لکن تا ایله زنانه استعمالی غالبدر غیداء گبی، جمعی رعابییب دخی گلور.

الْخُلْبُوبُ: سخت سیاه / مهمله ایله‌در، غایت قاره اولان شیْ اَسود حالک گبی.^{۷۳۷}

الْخُلْبُوبُ: نباتی / بر نوع اوتدر، غالبا حِلْبِلابدر که مذکوردر.

الرُّعْبُوبُ: مردِ کوتاه / هَوَز زای ایله‌در، قصه کیشی رجل قصیر القامه گبی، و جمعی گلور.

^{۷۳۷} م - **الْخُلْبُوبُ:** سخت سیاه / مهمله ایله‌در، غایت قاره اولان شیْ اَسود حالک گبی.

یاره اولان دوه امراضِ بعیرده مستقل یازیلان
جراحی‌دندر.

المَشْبُوب: اسبِ بَدُو پای سپید / معجمه
ایله‌در، اوکلری بیاض اولان آت.

المَطْبُوب: جادوی کرده / مهمله ایله‌در، وزن و
معناده مَسْحُوردر.

الیَعُوب: اسبِ دَوْنده / تحتیه و مهمله ایله‌در،
یلجی و پک / [م ۲۲۹ ظ] یوریچی آت که شاعر
دیمش شعر:

يَحِيْطُ كُلُّ طَوِيلِ الرُّمَحِ حَامِلُهُ

من سَرَجِ كُلِّ طَوِيلِ البَاعِ يَعُوبُ^{۷۳۸}

الیَعُوب: رودی که تیز رَوْد / پک آقن چای
جدول سریع گی. / [ر ۲۶۴ ظ]

-ج-

المَخْجُوب: آنکه بینایی چشمش پوشیده بود
/ مهمله ایله‌در، اَعْمی معناسنه که فارسیده و
ترکیده کور دیرلر.

المَخْجُوب: کاسهٔ پهن و فراخ / نونله‌در، بول
قاب ظرفِ وسیع گی.

-ح-

الأَشْجُوب: مردِ بسیار خوار / ضمله و سکون
مهمله ایله‌در، چوقِ یَینِ کیشی اَکُول گی.

السُّعْبُوب: ماننده رشته که از انگین یا از
دوشاب که بَانْگُشت بردارند /
مهمله‌لرله‌در، بال ویا بَکْمازدن پارمق ایله
آلدقزلنده ایپلک گی اوزاین شیدر که قوامدن
اقتضا ایدر، جمعی دخی گلور.

السُّعْبُوب: بقیهٔ دوشاب که در مشک مانده
بود / بَکْمازک ظرفنده / [ن ۸۶ ظ] قالان بر
مقداری.

الشُّؤْبُوب: بارانِ بسیار / معجمه ایله‌در،
چوق یغمور مطرِ کثیر گی، و جمعنده اندک
قیدیه بولندی.

الشُّؤْبُوب: ابرِ شَبَانْگی / گیجه بولودی که
مراد یغموریدر.

الظُّنْبُوب: استخوانِ ساق / معجمه و نون
ایله‌در، اینجکِ کموگی، جمعی دخی گلور.

المَجْبُوب: خُصی ساده / جیمله صیغهٔ
مفعولدر، خادم قیلنان کمسنه که خایه‌سنی
اخراج ایدرلر بی ریس قالور و جماعه عدمِ قدرت
درکاردر، فارسیده ساده کرده دینور، خصی
ماده‌سند یازیلور ان شاء الله مقتدر. (۱۱۹۴)

المَذْبُوب: مردِ کم خرد / معجمه ایله‌در،
عقلی آز کیشی احمق و کُودَنْ گی.

المَذْبُوب: اشتی که در بینی او مگس
نیش زده / ذباب‌دندر، بورنی سککِ اِصْرَمْغله

السُّرْحُوبُ: مردِ دراز / مهمله‌لرله‌در، اوزن

کیشی، اناث وصفلرندن اولدیغی مصرحدر.

السُّرْحُوبُ: اسبِ دراز / گَرِمْلُو آت بوی

اوزن و یره یقین اوله دیدیلر.

-خ-

الأشْخُوبُ: آواز دوشیدن شیر / معجمه

ایله‌در، سود صاغولرکن پیدا اولان صدا.

الشُّنْخُوبُ: سرِ کوه / معجمه و نون ایله‌در،

طاغ باشی رأسِ جبل و شاهق معناسنه،

جمعی گلور.

الْمَنْخُوبُ: مردی هراسنده / فتحله‌در،

نخبه‌ندر، گوییا قُلّی اخذده اختیار اولنوب

قلبسز قالمش گبی خائف دیمکدر.

الْيَنْخُوبُ: مثله / میم بدلی تحتیه دخی

لغندر، سابقی معناسنه‌در.

-د-

الْغُنْدُوبُ: گوشتِ بُنِ دندان و زبان /

معجمه نون ایله‌در، دیشک و ديلک دینده

اولان آتدر، لحم اصول الانسان واللسان گبی،

جمعی دخی گلور.

-ذ-

الْمَغْدُوبُ: آنچه میانِ او و آسمان حجاب

نبود / مهمله ایله مفعول صیغه‌سیله‌در،

آچقده اولان کیشی که گوگه دك اوستنده

ستره اولمیه تحت السماء گبی.

-ر-

الْحَرْوَبُ: حَرْنُوب / معجمه ایله و شد ایله گچی

بوینوزی دیدکلری چکر دکلری قیراط اولور سیاه

میوه‌در، حَرْنُوب دخی گلور، نَبْطی و خنزیری و

بستانی و بیانی اولور، خیارِ شَنْبَره خرنوبِ هندي

دیرلر.

الصَّغْرُوبُ: کوچک سر / فتح ایله و

مهمله‌لرله‌در، باشی کوچک کمسنه صَعْنَب و

أَصْعَل گبی.

الْقَطْرُوبُ: غُولِ بیابانی / فتح قاف ایله‌در،

واوسز انواعِ سابقه‌نك مربعاتنده دخی مذکوردر،

دِیُو که گیجه‌لرده یوللرده تشکّل ایدر.

الْمَشْرُوبُ: آشامیدنی / معجمه ایله صیغه

مفعولدر، ایچمگه صالح اولان شیء.

النُّخْرُوبُ: خانه زَنْبُور / ضم نون و سکون

معجمه ایله‌در، آری قوغانی کُواره و مَعْسَلُ النَّحْل

و کَنْدُو گبی.

-ز-

الْحَنْزُوبُ: رَوْنده بَنابکاری / فتح معجمه و

سکون نون ایله بوش گزن کیشی بَطَّال معناسنه.

-س-

الْقَسُوبُ: کفش / قاف و مهمله‌نك شدیلدر،

پَشْمَق که آیاغه گیرلر، عربده مِداس و فارسیده

پاپوش و پَالَك و غیرى اسملری واردر.

الْيَغْسُوبُ: مرد ضعیف / تخته و مهمله
ایله در، آرق کمسنه مهزول گبی.

الْيَغْسُوبُ: مگس نَر انگین / آرینک ارگی
یعنی بگلری، حتی حضرت علی یه کرم الله
وجهه یعسوب المؤمنین دیرلر امیر النحل
تعبیری تفتندر.

الْيَغْسُوبُ: دائره جای دوانیدن اسب /
آتک جولان ایلدیگی یرک دائره سی هر نقدر
محل ایسه یعسوب الیغوب بوندن مأخوذدر.
الْيَغْسُوبُ: سپیدی بر بینی اسب / آتک
برونی اوزره اولان آقلق.

-ش-

الْمَجْشُوبُ: طعام درشت / جیمله در،
غلیظ یمک که بطيء الهضم اوله.

الْمَخْشُوبُ: تیر نا تمام کرده / معجمه
ایله در، خشبدندر، طاصیق اوق که هنوز
استعماله صالح دگل.

-ص-

الْمَغْصُوبُ: مرد قوی و سخت گوشت /
عناصری قوتده اعضاسی متین و آینه طولو
کمسنه، حتی ترکجه دخی عصبه سی قالک
دیرلر.

الْمَغْصُوبُ: مرد گرسنه / آج کمسنه جابع
گبی، حتی آجلقدن ضعف گلمش اوله.

-ض-

الْقَرْضُوبُ: راهزن / ضم قاف و مهمله ایله در،
یول کسیجی قاطع الطريق / [م ۲۳۰ و] معناسنه.
الْقَرْضُوبُ: دزد / خرسز که خیرسزدن غلطدر
لص و سارق دینور، بو ایکی کلمه الفله دخی
قرضاب ذکر اولندی.

الْمَغْضُوبُ: افکار / مهمله و صیغه آتیه
اوزره در، تشویش صاحبی بی کس کمسنه.

الْمَغْضُوبُ عَلَيْهِمُ: یعنی یهودان / سورة فاتحه ده
مغضوب مظهر غضب معناسنه در مراد یهوددر
اگرچه بالجمله کفار مظهر غضب رتدر، لکن
بونده تخصیصک وجهی ﴿ولا الضالین﴾ دن
دخی مراد نصارا اولمسیدر دیدیلر، ﴿عليهم﴾
لفظ کریمی معا یاد اولنمق کلام تام اولمق
ایچونددر؛ زیرا الف لام موصولدر بو جهتله جمله
تامه نك عائدی نزع اولنمدی.

-ظ-

الْعُنْطُوبُ: مَلَخ نَر / ضم مهمله ایله و نون
ایله در، ارکک چکرکه و عُنْطَاب و عُنْطَب دخی
مذکورلدر، کثرت اسماسی واردر.

الْقَرْطُوبُ: سخت درویش / قاف و مهمله
ایله در، غایت یوخسول که فقیر تام و عائل گبی،
وزن و معناده صُغْلُوك گبی لکن بو دخی ضاد
معجمه بی اقتضا ایدر حتی نوع سابقده دخی
ضاد ایله یازلمشدر.

-ع-

الأُنْعُوبُ: ریخته شدنِ خون / مثلثه ایله در،
قان آقمق سیلانِ الدَم و جَرِیانُ ماده دخی
مستعملدر.

الخُرْعُوبُ: اشترِ درازِ نیکِ آفرینش / معجمه
و مهمله ایله قُوْزْمی گوزل اوزن دوه جمل
طویل جمیل الخَلقه گبی.

السُرْعُوبُ: راسو / مهمله لرله در، گلنچک
دیدکلری حیواندر که قطعهُ وجودی فاره ایله
سَكْسار بیننده در، سُنْعبه مذکوردر، ابن عَرَس
و نفجه دخی دینور، لکن اختری آس
دیدکلری حیواندر که دلکلی بوینوزلری واردر
صدا ویر دیدی. / [۲۶۵و]

-ق-

العُرْقُوبُ: پی ساق که با پاشنه پیوسته /
مهمله لرله در، اُوْکچه یه بالدردن اینوب متصل
اولان سیکردر عصبِ سابق گبی، آتده و قَطَا
دیدکلری قوشده دخی اولور، جمعی عراقیب
گلسه گرکدر.

العُرْقُوبُ: گردش که در رودبار بود /
گرداب گبی بر خَلْجانِ دَوّاردر بیوک نهرلرده
اولور.

العُرْقُوبُ: خاچکِ سرِ دَلُو / قوغه نك آغزنده
اولان حج^{۷۳۹} گبی آغاجدر.

عُرْقُوبُ: نامِ اسبی / بر معروف آتک علمیدر، و
بوندن دخی اَلْزَمدر که عرقوب بر کَذّابک اسمیدر
که قصیده برده ده **ع:**

کانت مواعدُ عُرْقُوبِ لها مثلاً

بیورر وعدِ دروغِ معروفدر منقبه سی لغتلرده ایراد
اولنور.

الْيَعْقُوبُ: کَبْکِ نَر / اسم معروف صیغه سیله در،
کِکَلْکِ ارکگی که کَبْکِ دَرِی دخی دیرلر.

الْيَعْقُوبُ: اسبی که دست و پای دراز دارد /
درت آياغی اوزن اولان آت یعنی یَزْدن.

-ک-

الأُرْقُوبُ: گروهی سواران / ضمله و مهمله ایله
راکبیلر لکن اون عددن زیاده اوله لر.

الأُسْكُوبُ:^{۷۴۰} ریخته شدن آب / صو دوکلمک
إنصباب گبی.

الْيَنْكُوبُ: راه بی قصد / فتح فوقیه و نون
ایله در، بالاده مذکور مناکب الارض ماده سندن
اولمق اقتضا ایدر، قصد اولنمیان طریق.

-ل-

الأُسْلُوبُ: راه / ضمله و مهمله ایله معروفدر،
یول معناسنه طریق گبی.

الأُسْلُوبُ: / [ن ۸۷و] هر چیزی که بی منع
بَکَشْنَد / زحمتسز اخدی ممکن اولان نسنه دن
مثلاً آغاجک قبوغی سهولتله صویلماق اوله.

^{۷۴۰} ارکوب آناتولییده، اسکوب روم الیده برر ولایتدر. «هامش»

^{۷۳۹} م: خاج.

الْأُسْلُوبُ: / [م. ۲۳۰ ظ] گونه / دورلوك فن گئی طریق معنویدر که طور معناسنه اولور اسلوب سابق دیرلر طرز قدیم گئی و نظم معناسی دخی بوندندر و اسلوب حکیم حکیمانه جواب ویرمکدر.

الْأُسْلُوبُ: گردن شیر / ارسلانك بونی رقبه اسد و عنقی غصنفر گئی.

الْخُرُوبُ: میوه نباتی / ضم معجمه و مهمله ایلهدر، نونسز شد را ایله قریبا یازلدی، گچی بونوزیدر.

الشُّعْبُوبُ: بلندترین شاخ درخت / تقدیم معجمه ایلهدر، آغاجك یوکسك شاخی عُصْنِ عالی و شُعبه رفیع گئی.

-ه-

العُصْلُوبُ: سخت سخت / مهمله لرلهدر، زیاده قاتی و قوی و شدید دیمکدر حتی قوی کمسنه یه عُصْلُوبِ دینور.

الْأَنْهُوبُ: ابتدای رفتن اسب / آتک ابتدا چیقمسکی که سرعتلی اولور اول شروع سیر معناسنه.

-ل-

الْكُلُوبُ: شکار آهنج / فتح و شد ایلهدر، جلا و صیقْل آلتلرندندر مِصْقَله گئی، لکن طنجره ایچندن قاینارکن آت چیقارمغه پَهْی کَش دموری و چزمه مهموزینه دخی دیرلر که مِهمازدر.

الصُّيُوبُ: تیری که از هوا فرود آید / فتح مهمله و شد ایلهدر، صیب سکون ایله اوقک اصابتی معناسنه و صیب شد ایله یغمور بلودیدر، ایکیسی تناسبلریله بو لفظ یوقاریدن اینن اوق معناسنه اولور.

-ومنه مع الهاء-

المَعْلُوبُ: نام شمشیر مردی / مهمله ایلهدر، بر معروف کمسنه نك قلجنگ اسمیدر.

کلمات هائیة آتیه دخی نوع خامسدن ینه خاسیاته ملحقدر.

المَهْلُوبُ: اسب دُنب بُریده / قویرغی کسلمش اولان آت مقطوعُ الذنب گئی.

-ب-

-ن-

التَّدْنُوبُ: خرمایی که از دنبال برسد / فوقیه ایله ذنبندندر، قویرغندن اولمغه باشلیان خرمادر.

الْأُسْبُوبَةُ: دُشنام زشت / سَب ماده سندن ضم ایله و مهمله ایلهدر، فَنَا سُوْگَمَك شَتْم قَبیح گئی، لکن آنکله سَب اولنان شیعه دخی دیرلر، ما بِه السَّبُّ گئی.

الرُّغْبُوبَةُ: زن دراز و سپید / مذکری مذکوردر، بالا قَد و بیاض وجودلی خاتون.

الرَّعْبُوبَةُ: پاره از کوهان / اُوَرُگُج پارچه‌سی
قطعه سَنام گئی.

الْغَيْبُوبَةُ: ناپیدا شدن / فتح معجمه و تحته
ایله‌در، غائب اولمق گوزدن نُهان اولمق.

-ت-

الأُعْتُوبَةُ: عتاب سخت / ضم ایله و مهمله
ایله‌در، شدتلی آزارلمق.

-ج-

الأُعْجُوبَةُ: سخت شِکِفَت / مهمله ایله‌در،
پک عجبلمک، لکن مبالغه ایله سبب تعجب
اولان نسنه‌در که "لِکْلِ أُعْجُوبَةٍ سُبْحَانَ اللَّهِ"
بعض اورادده ایراد اولندی، بو بویله بر شیء
گورلدیگی گئی تسبیح ایلمک نظر اصابتی
دافعدر.

-ذ-

الأُكْذُوبَةُ: گفتار دروغ / وزن سابق ایله‌در،
یلان سوز کلام کذب گئی.

-د-

المَكْرُوبَةُ: زمین شیار کرده / فتحله‌در،
زراعت ایچون یری قلب ایلمگه کُرُوب و
فَلْحَان دخی دیرلر، بویله اولان یره ارض
مَکْرُوبه دیرلر، ضمیر تأنیثدر.

-ص-

المَعْصُوبَةُ: زن محکم آفرینش / مذکری قریبا
مذکوردر.

-ع-

الأَلْعُوبَةُ: آنچه بدو بازی کنند / ضمله‌در، آلت
لُعب مثلاً صِبیانک جوزی و مَنقُوری و آشقی و
رِجالک نَرَد و شطرنجی گئی.

الْخُرْعُوبَةُ: زن نیکو و نرم اندام / تقدیم معجمه
ایله‌در، خوشلیقا و قَدی بالا اولان خاتون
حسنادر.

-ک-

الْمَرْكُوبَةُ: اشتری که نشست را شاید / رکوبه
مخصوص قیلنمغه لایق جمل جمیلدر، لفظ قنوبه‌ده
تاسنه اشارت اولندی. / [ر ۲۶۵ ظ]

-الکفی و غیرها-

انواعک ذیلرینده خاتمه^{۷۴۱} قیلنمق دَأْب کتاب
اولمغه حرفِ بادن بشنجی نوعه مناسب کُنْیه و
سائر ضرُوبِ فوائد.

عاجِنة الرَّحوب: نام جایگاهی / مهمله و جیم
و نون ایله و مهملتین ایله‌در، بر یرک اسمی که
اهلِ مَراقک سیریه منشرح اولدیغی محل دیمک
اولور.

^{۷۴۱} م - لایق جمل جمیلدر، لفظ قنوبه ده تاسنه اشارت اولندی.

-الکفی و غیرها- انواعک ذیلرینده خاتمه.

أُمُّ الرُّقُوبِ: سختیِ زمانه / فتحله‌در،
[م ۲۳۱و] رباعیاتِ واویه‌ده مذکوردر، بونده
أُمُّكَ اضافتی بیانیه اولور که اولادی یشامیان
و وقتِ وضعنه دك طورمیوب سِقط اولان
خاتوندر، بو معنادن اكدارِ وقت و حادثه
دنیا‌ده استعاره اولنمشدر.

ماءٌ مَسْكُوبٌ: آب روان که کم نشود /
مهمله ایله‌در، آقر صودر، لکن آز اولمیه آبِ
جاری کثیر معناسه لفظِ کریمدر.

إِبِلٌ لُّؤُوبٌ: اشترِ تشنه / کسرتین ایله بر
سوری دوه‌در، مفردی کندی لفظندن گلمز،
لُّؤُوب لائیک جمعیدر شاهد و شهود گئی،
معناسی صوسامش بر دوه سورپسی که رَمَهُ
عطاشِ جمال دیمکدر.

أَبُو أَيْوُب: کنیتِ اشتر / فتح و شد ایله‌در،
دوه‌نك کنیه‌سیدر، اصحابِ کرامدن حضرت
خالد بن زید انصاری رضی الله عنه جنابنك
کنیه‌سی اولمغه سبب بودر که؛ مرکوبه پیغمبر
علیه السلام اولان ناقه مدینه‌یه هجرتلرنده
آنك خانه‌سنی مُناخ اختیار ایلدی، اگرچه
ایوب نامنده اوغلی دخی وار ایدی، أشهرِ
اقوال اوزره اللی بر تاریخنده بو دیاره غزا تَیَّیله
عسکر ایله گلوب علتِ زحیردن رحلت
ایلدی.

-نوع ششم-

آلتنجی نوعدر.

-ب-

الْبَيْب: ناؤدان / کسر ایله‌در، اولق و میزاب و
مزاب مذکوردر، بونده ناؤدانان اقتضا ایدر و
مقلوب مستویدر؛ زیرا جنسدر که واحدی
هائیه‌ده سر لوحه‌در.

-ذ-

الذَّيْب: گرگ / معجمه ایله‌در، ارکك قورد که
جمعی ذیاب مذکوردر.

-ر-

الرَّيْب: بلگ آوردن درخت آخرِ تابستان /
مهمله ایله‌در، آعاجك کهنه بهارده سبز و تَرّ
اولمسی.

-ز-

الزَّيْب: جمع الازْيَب / نوع اولده یازدیغی طقوز
معناده اَزْيَبك بالجمله جمعی بو صیغه اوزره گلور.

-س-

السَّيْب: گذرگاه آب / صو گچدی مجرای میاه
گئی جمعی سیوب گچمشدر.

-ش-

الشَّيْب: پیران / چوق یشامش قوجامش
اختیارلر، اَشْيَبك جمعیدر.

الشَّيْب: کوههای با برف / قارلی طاغلر.

الشيب: آواز لبِ اشتر در آب خوردن /

دوه صو ایچرکن طوداغنک صداسی، حق بو
که اصواتِ تحکیه قیلندندر غاق گئی.

-ط-

الطیب: بوی خوش / گوزل قوخو رایحه
لطیفه گئی اسمدر.

الطیب: خوش بوی کشتن / رایحه سی گوزل
اولمق، مصدردر.

الطیب: خوش شدن / مطلقا گوزل اولمق،
هر صفت ه شاملدر.

الطیب: پاک شدن / تمیز اولمق طهارت گئی
که طیب و طاهر معا مستعملدر.

-ق-

القیب: اندازه / مقدار که قاب ده دخی
یازمشیدق.

القیب: میانِ دسته کمان تا خَم گوشه / بو
دخی قاب ده مفصلدر.

-ن-

النیب: اشتران پیر / نابک جمعیدر، آنده و
آنیابده دخی مذکوردر.

-ومنه بزیادة الهاء-

ملحقاتِ هائیه لریدر.

-ب-

البیبة: يك ناودان / بر اولق که جنسدر،
قریبا یازلدی.

-ذ-

الذیبة: گرگ ماده / دیشی قورد که مذکری
مذکوردر.

الذیبة: گشادگئی زئی پالان و زین / پالانک و
اگرک ایکی قاشنک آراسی وسعتلی اولمق لکن
لغتدرده فقط ما بین الحنّوین والعنّوین یعنی ایکی
قاش بیندر وسعتلی و ضیق اولسون.

-ر-

الرّیبة: بی سامان / عقلسز و فکری مختلط که
آسیمه سر دیرلر، اصلی واویدر.

الرّیبة: آنچه بگمان بدو آیند / اول شیء که
شکّه گتورب انسانی یلدرر یعنی خلجان درون
گلمگه سبب اولان نسنه که خواجه لر آکا
حاصل المصدر تعبیر ایدرلر، تشکیکِ مصدرینک
کیشی ده پیدا اولان اثری دیمکدر.

الرّیبة: بگمان افکندن / مصدردر، شک ایلمک
شبهه یه دوشمک.

-ع-

العیبة: عیب کردن / عییلی ایشده بولنمق ویا
آخَرک فعلِ کریهنی تعیب.

-غ-

الغیبة: آنچه از پس کسی گویند که درو بود /
کیشینک ارتکاب ایلدیگی کارینی غیابنده
سویلشمک که ﴿ولا یغتب﴾ کریمه سله نھی
غائب بیورلمشدر.

-الرباعي-

نوع سادسك دوردر حرفلی كلماتی.

-ب-

الحبيب: دوست / فتح مهمله ايله در، معروفدر، كيشينك صداقتكاری، عدونك ضدیدر.

الحبيب: شكاف زمین / معجمه ايله در، یرك یاریغی / [ن ۸۷ ظ] شقاق ارض گئی^{۷۴۲}.

الدیب: / [م ۲۳۱ ظ] نرم رفتن / مهمله ايله در، یاب یاب یوریمك مرور خفیف و مَشِي هَيْن گئی. / [ر ۲۶۶ و]

الدیب: بقيت فام / معجمه ايله در، بورجك بر مقدارینی ادا ایلدكده قالان قصوری.

الریب: پسر زن / مهمله ايله در، زوجه سنك اولکی زوجندن حاصل اولان اوگی اوغل.

الریب: مویز / زای هوز ايله در، قوری اوزم بیاض گرك سیاه.

السیب: موی پیشانی و دُنْبال / مهمله ايله در، آتک آلی و قویرغی قیللری شَعْرَاتِ ناصیه و دَنْب گئی.

الشیب: نشاط کردنِ اسب / معجمه ايله در، آت شَوْقْلَنوب اوک آیاقلرینی بردن یره

^{۷۴۲} م - **الحبيب:** شكاف زمین / معجمه ايله در، یرك یاریغی شقاق ارض گئی.

اورمق.

الصَّبیب: خون ریخته / مهمله ايله در، دوکلمش قان بمعنی المفعول.

الصَّبیب: خون خالص / صافی قان دم بی غِش گئی.

الصَّبیب: آب بلگِ کُنْجِد / صوصم یاپراغنك صوی که صِقْنْدی عصیر گئی.

الصَّبیب: آب بلگِ حِنا / قنا یاپراغنك صِقْنْدی صوی ماءُ العُصاره و بعضیلر شمشیر و نیجه لر عصیر صویدر دیدیلر.

الصَّبیب: ابر که باران دارد / یغمورلی بولت سحابِ مُطَر گئی که صَبَّیب معناسنه.

الصَّبیب: رفتنِ آب اندك اندك / معجمه ايله در، صویك تدریجی جریان.

الطَّبیب: پچشك / مهمله ايله در، معروفدر، علم طِبّه انتسابی اولان کمسنه که حکیم دخی دیرلر.

الطَّبیب: دانا / مطلقا عالم معناسنه دخی گلور که هر علمی بلیور کیشی.

الغیب: گذرگاهِ آب نشیب / معجمه ايله در، صویك یوقشده اولان گچیدی مَمَر ماء گئی.

القَبیب: آواز / قاف ايله در، سس معناسنه صوت گئی، صدا و نَوْف عکسیدر.

القَبیب: خشك شدن / قورمق جفاف و يُبْس گئی.

الَلَّيب: خردمند / عاقل که اولو الألباب
یازلمشیدی.

النَّیْب: بانگ کردن بُزِ گُشن / نونله در،
تَّگَه نَك چاغرمسی صوتِ تَّیس گبی که ارکک
کچیدر صَهیل فَرَس و تَّهیقِ حَمار گبی.

النَّیْب: با گشنی آمدن بُز / تَّگَه نَك
چفتلشمک طلب ایلمسی.

الهَّیْب: مثله / معنای سابقده بو دخی
مستعملدر.

-ث-

الکَثِيب: توده ریگ / قَوْمٌ یَغْنی اجتماع الزمل
گبی.

الوَثِيب: برجستن / صچرامق، بو دخی
مصدردر، وَثب گبی.

-ج-

العَجِيب: شِکِفَت / تعَجَّب ایلمگه سبب
اولان نسنه.

المُجِيب: پاسخ کننده / ضمله جواب
ویرییچی.

النَّجِيب: گرامی / فتح نونله اولو کیشی امر
معنویده استعمالی دخی زیاده در.

النَّجِيب: اشتري گزیده / صوی دوه که
صاحبنه نَجَاب دیرلر.

النَّجِيب: رَسَن از پوستِ درخت / آغاج
قابوغندن اولان ایپ.

الوَجِيب: طَییدن دل / قلبك میلی آرزو
معناسنه.

-ح-

الرحِيب: بسیار خوار / مهمله ایله در، چوق یر
کمسنه اکول گبی.

الرحِيب: فراخ / بول، وزن و معناده وسیع
گبیدر.

اللَّحِيب: اشترِ لاغر / لامله در، زبون دوه جمل
ضعیف گبی.

النَّحِيب: سُرفَه اشتر / نونله در، دوه نَك
اؤکسرمسی سُعالِ جمال گبی.

النَّحِيب: گریستن بآواز / زاری و فریاد ایله
آغلامق بُکای شدید گبی.

النَّحِيب: گردیدنِ گریه بَسینه / آغلامغی
گوگسنده دور ایلمک که خِنْجُشُرق دینور.

-خ-

النَّخِيب: بی خرد / عقلسز گُول و فِلِیو و اَبَلَه
گبی.

النَّخِيب: بددل / قورقق کمسنه.

-د-

الأَدِيب: معروف / ادبلی یعنی اخلاقِ حسنَه
ظاهره صاحبی دیمکدر، دولت اسلامدن بر
مدت مرورنده علوم عربیه و شعره منتسب اولان
کمسنه یه إطلاق ایلدیلر و بو علمه ادب دیدیلر

الحَرِيب: آنکه مالش سِتده باشد / مهمله
ایلهدر، مالی الندن آلنان کمسنه. / [ر۲۶۶ظ]

الشَّرِيب: هم شراب / معجمه ایلهدر، آخر
کمسنه ایله برابر شراب ایچن و دخی حیوانی
سائر کمسنه نك حیوانیله صو ایچن کیشی.

الشَّرِيب: آبی که وَی را بَتوان خورد / اول
صودر که پك لذیذ اولمیوب لکن ایچمك ممکن
اوله، شرب دخی گچمشیدی.

الشَّرِيب: نام کوهی / بر طاغك اسمیدر، بونلرك
تحریرنده لطف بودر که بعضِ أشعار و منشآتده
ایاد اولنمق عادت عربدر بو جهتدن لغتدره
دخی ایراد ایدرلر.

الضَّرِيب: شیر در جای کرده / مهمله ایلهدر،
بر مقدار بر یره جمع اولنمش سود.

الضَّرِيب: مانند / معجمه ایلهدر، وزن و معناده
شبيه گبی بکزر و مشابه و مشاكل و مضارع و
مماثل جمله بر معنایهدر.

الضَّرِيب: شیر بر هم دوشیده / بربری اوزرینه
صاغلان سود ضریب الشول دیرلر.

الضَّرِيب: یخ / قار لکن قراغو ویاخود چه در
که طَلّ دیرلر.

الضَّرِيب: آنکه تیرهای قمار را بگرداند / قمار
دیدکلری لُعبك اوقلرینه دونددر کمسنهدر.

حتی فضلِ عجیب صاحبی اولان کمسنه
حقنده مدیحه قیلدیلر و تعریفنده: "مَلَكَةٌ"
تعصُّم مَن قامتُ به عما یَشِئُهُ" دیمشلدردر،
قالدیکه ادب ایکی نوعدر بری ادب النفس
و بری ادب الدرس دیدکلری کلامك فقره
اخیره سنه ناظر اولمش اولور، فقره اولاسی
إِصطلاح عرفاده حفظِ حدودِ شرعیه و سلوکِ
طریقَةِ مَرْعِیّه دیمکدر که اخلاق / [م۲۳۲و]
حسنه باطنه دن عبارت اولور ع:

طرقُ الحقِ کُلُّها آداب

و فقها عندنده سنته مبنی اولان حرکات
دیمکدر که ادبِ خیره و ادبِ عشره کلاملری
آکا ناظردر.

التَّدِيب: نشان ریشی / نون ایلهدر، مرض
علامتی.

-ر-

الأَرِيب: خردمند / لبیب سابق گبی.

الأَرِيب: پیمان کننده / عهد ایدن کمسنه.

التَّرِيب: سینه / فوقیه ایلهدر، گوگس صدر
گبی.

الجَرِيب: گری / جیملهدر، دونم دیدکلری
مقدار معیندن عبارت یر که آلتمش ویا فرق
آرشون طول و عرضی اولان عرصهدر.

الضَّرِب: مؤکَل بر تیرهای قمار / قمار

اوقلری اوزرینه تعیین اولنان کیشی، ضارب دخی دیرلر.

الضَّرِب: انگین شهد / بالاده ضَرْب لفظنده سپید قید ایلمشدی.

الغَرِب: هیچ کس / مهمله ایلهدر، احد معناسنه مثلاً جامعده بر احد یوقدر دیمکده "ما فی المسجدِ غَرِيبٌ" دینور هیچ کمسنه یوقدر دیمک اولور، و کَراب و دَیَّار دخی بویلهدر.

الغَرِب: نا شهری / معجمه ایلهدر، شهره منسوب دگل یعنی دیارِ آخردن گلمش کمسنه دیمک.

القَرِيب: نزدیک / قاف ایلهدر، یقین دیمکدر بعیدک ضدیدر.

القَرِيب: خیشاوند / خِصِم یعنی قرابت صاحی.

الکَرِيب: یک بندِ دراز از نِی سِتَر/ عظیم الجسم اولان قامشک بر بغومی.

المُریب: بگمان افکنده / ضم ایلهدر، شبهه ایدن کیشی که مُتَشَكِّک دیرلر.

المُریب: آنکه ماست بسیار دارد / یوغردی چوق اولان کمسنه صاحب العُکالِد گئی، رائب یوغرد معناسنه مذکوردر که صُقْراط دخی دیرلر.

-ز-

النَّزِب: بانگ آهو / فتح نون ایلهدر، گیک سسی صوتِ غزال گئی، مصدردر.

النَّزِب: بانگ کردنِ آهو / گیک چاغرمق، مصدر اولور.

-س-

الحَسِيب: دانا / مهمله ایلهدر، بیلجی یعنی حساب و محاسبهده متفرّد.

الحَسِيب: توانا / امورینی محاسبه ایله اداره قادِر.

الحَسِيب: پسنده / احتیاجدن قورتلمش یعنی احوالنده مطلقاً آخرینک رأینه اتّباعدن متبرّی کیشی.

الحَسِيب: شماره کننده / حاسب معناسنه صایجی مُحْصِی گئی، بمعنی الفاعل اولور.

الحَسِيب: مردِ گوهری / امورنده بذاته قائم اولان کیشی، معنای ثالثده تَفَنّ تعبیر قییلندن اولور.

الحَسِيب: اصلی / بر اصلِ اَصیل و نسلِ اَثیله منتسب و متنسب دیمکدر، بونده نسب ایله همتا گیدر، حسیب قشیب دخی ضروبنددر که حسی قارشق و صوی فاسد دعوی نسبه کاذب معناسنهدر.

العَسِيب: استخوانِ دُنب / قویرق کموگی که آکا عَجَبُ الذَّنْب و عَجَم [ن۸۸و] و عُصْصُ دخی دینور.

العسیب: بالای شاخ خرما / شجرِ خرمانک
دالرینک نهایتی.

عسیب: / [م ۲۳۲ ظ] کوهی / بر طاغک
نامی اوملغله تعریفدن تجرید اولندی.

القسیب: بانگِ آب / قاف ایله در، صو
سسی که اسمدر، گرک جَریان و گرکسه غَلیان
حالنده صوٹ الماء معناسنه اسمدر.

القسیب: بانگ کردن / صودن سس پیدا
اولق، مصدردر تصویٹ الماء گئی، گرک
سَیْلان و گرکسه قُوران حالی اولسون

النسیب: خداوندِ نسب / انتساب و نسبت
صاحبی اولان کمسنه.

النسیب: خویشاوند / قرابتی اولان کمسنه،
وزن و معناده قریب گئی.

النسیب: راهِ راست / طوغری یول صراطِ
سَوّی و طریقِ مستقیم گئی.

النسیب: صفتِ معشوق و حالِ خویش در
شعر گفتن / محبوبنی وصف ایدوب و کندی
حالی و آنکله میانلرنده جریان ایدن موادّی
شعرنده شاعر یاد و ایراد و إنشاد ایلمک،
دخی إصطلاح بدیعانده نسیبدر تشبیب
گئی مثلاً کعبک نعتِ شریفده اولان بُرده سی
اولنده شعر:

بانت سعادُ فقلبي اليوم متبولُ

مُتَبَّعُ اثرها لم يُفَدَ مَكْبُولُ

-ش-

الحشيب: شمشیرِ صَيقلزده / معجمه ایله در،
مُجَلّا و مُصَيقل قلع که صیقلی هر خدمتک
خاتمه سیدر، بمعنی فاعلدر.

الحشيب: شمشیرِ نا تمام / هنوز تَصَلق قلع که
صانعی دقایقِ صنعتی اتمام ایلممش پس
اضداددندر.

الحشيب: تیر تراشیده / اوق یا پلمق ایچون
کسلن آغاج که اوق هیئتنی بولمش لکن پرداخته
دگل، بمعنی مفعولدر.

الحشيب: اشترِ زفت / یوغک و قالك دوه حمل
جسیم گئی. / [ر ۲۶۷ و]

القشيب: جامه نو / قاف ایله در، یکی گیسی
لباس جدید گئی.

القشيب: جامه کهن / سابقک ضدیدر، حتی
قَشیبُ الحَسَبِ صوبی مختلط و نسب دعواسنده
کاذب معناسنه إصطلاحدر.

المشيب: شیرِ آب آمیخته / صو قارشمش
صود، اصلنده شابة المَشیبُ بَيَضَه معناسنه
صقالنه قوجالق آق قارشدردی دیمکدر.

المشيب: کوهی که بر او برف بارد / اوزرینه
قار یاغوب قوجه کمسنه نك قیلی گئی آغارمش
طاغدر.

المشيب: پير شدنِ مردم / قوجامق که
مصدردر، شَيخوخت گي.

-ص-

الحصيب: جای آبادان / معجمه ايله معمور
ير لکن مطلقا دگلدر اوجوزلق اوله و أشعارده
رخا و رخصت اولان یردر، ضدی جدیدر.
العصيب: گلابه ريسمان / مهمله ايله در،
ايلک صاردقلری یومق که گُلُول و گُرُوَه و
جَزُوَهق و کُبه دخی بالاده مذکوردر.

العصيب: جگر آکنده / جگر صوجنی.

العصيب: غایت سختی و دشواری / نهایت
شدت و صعوبت.

القَصيب: شمشیر بُرنده / قاف ايله در،
کسکین قلج سیفِ صارم گي.

النصيب: بَهْره / نون ايله حصّه و قسمت
که ترکیده پای دیرلر.

النصيب: حوض / معروفدر، منصوب ویا
صودن بهره یاب دیمک اولور.

-ض-

الحَضيب: خَضاب کرده / معجمه ايله در،
بویالی شیء مَخْصوب معناسنه.

القَضيب: شاخ باریگ / قاف ايله در،
ضعیف دال که شُعْبَه نو معناسنه.

القَضيب: دَکَرِ مردم / آلتِ رجولیت که ذذب
گچمشیدی.

القَضيب: شمشیر بُرّان / ثانینک اهماليله دخی
مذکوردر.

القَضيب: کمانی که از او يك شاخ کرده باشند
بَدو تا شکافته / بر دالی ایکی پاره ایدوب
یایدقلری یایدِر که هر پاره سی باشقه آغاجدن
اولمیه، یایک حسنیاتندندر.

القَضيب: اشتر نرم ناکرده بَکار / تربیه گورمش
باش بیلمز دوه.

القَضيب: رودباری / بر بیوک ایرماقدر که
أشعارده إشعار اولنور.

-ط-

الخطيب: معروف / معجمه ايله در، جمعه گونی و
سائر اوقاتِ معینّه شرعیّه ده منبره صعود و ایکی
خطبه میاننده قعود ایدوب نمازده دخی جماعته
امامت ایدن کمسنه در، مصدری / [م۲۳۳و]
خطابتدر و جمعی خُطباء سابقدر.

الخطيب: مردِ سخندان / سوز بیلن کمسنه که
میانِ جمعیتده عَکَنّا جمله یه خطاب و تکلم ایلَمک
آکا حواله اولنه که شاعر دیمش ع:

إِذَا قُلْتُ أَمَّا بَعْدُ إِنِّي خَطِيْبُهَا

و موضعیت معناسندن قورتلمز که هر عیبلی
کیشی عیبک موضعیدر و مطلقا عیب معناسنه
اسم دخی گلور حضرت مولوی بیورر **مثنوی**

مال رفته جان رفته ای نسیب

جان دادن در پی کاله معیب^{۷۴۳}

النعیب: بانگِ گلاغ / نونلهدر، قوزغون سسی
اسمدر، قارغه و خروسته دخی زبازددر.

النعیب: بانگِ کردنِ گلاغ / زعیب گبی مصدر
اولور.

-ع-

الرغیب: فراخ شکم / مهمله ایلهدر، قارنی بیوک
کمسنه وسیع البطن گبی.

الرغیب: حوضِ بزرگ / حوضِ کبیر معناسنه.

الضغیب: بانگِ خرگوش / معجمه ایله طوشان
سسی صوتِ الأرنَب گبی.

اللغیب: پر تیر که سوی شکم بود / لغاب بو
معناده مذکور و آنده مفصلاً مسطوردر.

المغیب: معرب / معیب گبی تصرفله اسم
مکاندر که کواکِبِ سیّاره‌نک اُفول و دُلوک
ایده‌جک محلی معناسنه.

الرطیب: شاخ تازه / مهمله ایلهدر، هنوز
یتشمش دال که دخی بیومک اوزره اوله عُصْنِ
رطیب دیرلر.

القطیب: نامِ اسی / بر معروف آتک اسمیدر
که أشعار و منشآتده إشعار ایدرلر.

-ع-

الرعیب: کوهانی که ازو چُرُش همی چکد /
مهمله ایلهدر، یاغی طاملیان دوه اورگجی.

الرعیب: بانگِ کردنِ کلاغ / زای هوز
ایلهدر، قارغه چاغرمق و قوزغون چاغرمق.

الشعیب: راویۀ آب که از سه پوست بود /
معجمه ایلهدر، اوچ دریدن یاپلمش صو
قریه‌سی.

الشعیب: مشکِ کهنِ آب / صو قریه‌سنک
اسکیسی.

اللعیب: هم بازی / لامله‌در، اویون
اوینامقده شریک مثلاً شطرنجده برابر اوینانین
کمسنه.

المعیب: جای عیب / فتح ایله اسم
مکاندر، عیب یری؛ زیرا ثلاثیده معتلّ اولان
مادّة فعلدن عاب یعیب گبی اسم مکان مراد
اولنسه عینی مکسور اولور مصدرنده عینی
مفتوحدر، حرفِ صحیح دگل ایسه الفه قلب
اولوب معاب اولور مصدرِ میمیدر و معیب
معیوب معناسنه دخی گلور لکن ینه مکانیت

^{۷۴۳} مولانا، مثنوی معنوی، دفتر پنجم، ص ۶۰۶۲۷، بیت:

مال رفته جان رفته ای نسیب

مال و جان داده پی کاله معیب

الْمَغِيب: غائب شدن / گوزدن نهان اولمق،
مصدر ميمي و بمعنى الفاعل اولور.

-ق-

الرَّقِيب: نگاهدار / مهمله ايله در، اسماء
شریفة دندر، حافظ و ناظر معناسنه.

الرَّقِيب: انتظار کننده / يوله باقمق يعنى بر
شيئك ظهوريني بکلمک.

الرَّقِيب: سِيم از تير قمار / ميسر دیدکلى
لُعْبك اوچنچيسنك اسميدر.

الرَّقِيب: موکل بر تيرهای قمار / وزن و
معناده ضريب سابقه مضاريدر.

الرَّقِيب: گونه از ماران / ييلان انواعندن بر
دورلوسی ضريب من الحيات گي. / [ر۲۶۷ظ]

النَّقِيب: سالار / نون ايله قَوْمك رئيسی و
کارلرنده مَرْجِع و مَلْجَألى.

النَّقِيب: سگی که سر نای گلویش بپرند تا
بر بانگش مهمان نیاید / سسی چيقمسون
مسافر ایشیدب بونده کلب صاحبی خاندن
وار ایش دیو گلوب قالمسون ایچون بوغازینی
کسديگی کویکدر که خست و دَنائت
اربابندن صادر اولور.

الْوَقِيب: بانگ غلافِ دگر اسب / آت
قَضِيبی چکوب ایچنده ستر ایلدیگی درینک
سَسيدر.

الْوَقِيب: بانگ شکم اسب / آتک قارندن
استماع اولنان سسدر.

-ک-

الرَّكِب: مَرَر رَزْ / مهمله ايله در، اوزم آصماسی
که جمعی رُکب سابقا مذکور ایدی، رَزْجَراج
دخی دیرلر، شجرُ العنب گي.

الرَّكِب: پشتۀ در میان / [م۲۳۳ظ] دو رُودُ /
ایکی ایرمق آراسنده اولان آطه گي رفیع محل.

-ل-

الثَّليب: گیاه دو ساله سیاه شدن / مثلثه
ایله در، ایکی ییلق اوتلق قارمق.

الحَلِيب: شیر تازه / مهمله ايله در، هنوز
صاغلان سود.

السَّليب: ربوده / مهمله ايله در، صویلان
کیشینک آلدقلى لباسی سَلَب گي.

السَّليب: نیزۀ دراز / اوزن مزراق رُمَح طویل
گي. / [ن۸۸ظ]

الصَّليب: حاج^{۷۴۴} / مهمله ايله هر بر رسمده
اولان نستهیه دیرلر، لکن نصارانک انبیاء کرامدن
برینک هیکلی اولمق اعتباريله تعظیم ایلدیگی
شیدر که فارسیده چلیپا دیرلر، فی الاصل صورت
اسلافه تعظیمده شرایع سالفهده بَأس یوغیدی،
بزم شرعزمده ذي روح تصویر اولنمق منهيدر.

الصَّليب: نشان در بیابان / صحرالرده و یولرده اولان صولرک و سائر شیلرک علامتی.

الصَّليب: سخت / صَلَب گئی شدید معناسنه.

الصَّليب: چربشی که از استخوان گیرند / کموکلردن قاینادب آلدقیری ایلک ویاغ.

القَلْب: چاه / قاف ایله قوی بئر وُجُب و عَیْلَم دخی دیرلر.

القَلْب: جایگاهی / بر یرک اسمیدر که اُشعارده اِشعار و انشاده استفاده اولنمشدر.

الکَلْب: سگان / کوپکیر که مفردی کَلْبدر، بو جمع نوادرنددر عَبد عَبد گبیدر، کلب لفظنده طقوز معنی یازلسه گرکدر ان شاء الله تعالی.

-ن-

الجَنِب: دور / جیملهدر، وزن و معناده بعید گبیدر، ایراق و اوزاق دیمکدر.

الجَنِب: غریب / دیارندن چیقوب دیار اُخراده اولان کمسنه.

الجَنِب: گونه از خرما / خرمدان بر دورلودر.

القَنِب: گروه مردم / قاف ایلهدر، جماعت معناسنهدر.

المُنِيب: آنکه بئر میزی بخدای گردد / ضملهدر، هر کارینی حق تعالی نك رضای شریفی ایچون ایشلیه.

-ه-

الْهَيْب: دبانۀ آتش / فتح لاملهدر، هب که عَلَو دیرلر آلاوک غلطیدر.

المَهِيْب: آنچه ازو شکوه دارند / قورقونج نسنه که گورنلره هَیْبَت و دهشت گلور.

-ی-

الکَيِّب: اندوهگن / حزن معناسنه اولان کأبةدندر، حزین ایله وزن و معناده یکساندر، تاسه‌لی دیدکلریدر.

-ومنه بالهاء-

-ب-

الحَيْبَة: گوشت تَنك کرده / معجمه ایلهدر، طوغرامش و قَیْلَمش اَت.

الحَيْبَة: رکوی که بدو دست بندند / ایکی آل ایله باغلیوب و نظام ویردکلری اسکی لباس.

الحَيْبَة: راه در ریگ / قومده حاصل اولان یول که بلوتده دخی پیدا اولور.

الرَّيْبَة: دختر زن / مهمله ایلهدر، کیشینک زوجه‌سَنک اولکی زوجندن اولان اوگی قزی که مذکری مذکوردر.

الزَّيْبِيَّة: كَفِ گوشهٔ دهن / زای هوز ايله در،
تکلم و کثرت تلاوت و اذکاردن ناشی آغزک
ایکی طرفندن ظهور ایدن کوپک.

الزَّيْبِيَّة: دُنْبَلِ سرخ / قرمزی چبان که معرّی
دُمَلدر.

السَّيْبِيَّة: راه / مهمله ايله در، یول طریق گبی.

السَّيْبِيَّة: چادر / خیمه گبی.

السَّيْبِيَّة: کَفَنِ مرده / مَيِّتْ کفننه دخی
إطلاق اولنور.

الشَّيْبِيَّة: جوانی / معجمه ايله در، گنجلك و
تازه لك، مصدردر.

الشَّيْبِيَّة: پالیدن کودك / طفلك شاب
اولمسی.

الضَّيْبِيَّة: روغن و دوشاب بهم آمیخته /
معجمه ايله در، یاغ و بَكْمَاژْک بربرینه
قارشمسی.

العَبِيَّة: شرابی که از صمغی کنند / مهمله
ایله در، بر دِگنلی آغاجک صمغ لذیدیر که
آنی صویه القا ایدوب شربت گبی استعمال
ایدرلر آکا عبيبة اللّثا دیرلر، لثا ثَمَام نام
آغاجک صمغیدر.

العَبِيَّة: شیرِ گوسفند که سحرگاه دوشند /
معجمه ايله در، صباحله صاغلان قیونک
سودی.

الکَبِيَّة: [م ۲۳۴و] پیراهن بی آستین / یکلری
اولیان گوملک قميصْ بلا کُمِ گبی، ترکیده کبه بو
معنایه ملایم.

-ت-

الکَتِيَّة: لشکرِ بهم آورده / بر یره جمع اولان
عسکر.

الکَتِيَّة: اَسْتَرِ ماده / دیشی قاتر بَعْلَه گبی.

[ر ۲۶۸و] -ث-

النَّثِيَّة: خاك که از چاه بر آرند / نون ايله در،
قوییدن چیقاردقلری طپراق.

-ج-

الوَجِيَّة: آنکه هر روز چیزی ستانی از آنچه با
کسی داده باشی / صاتون آلدیغک نسنه نك
دَنِيك اولان بهاسندن هر گون ویردیگک شیء.

-ر-

الرَّيْبِيَّة: استخوانِ سینه / فوقیه ايله در، گوگس
کموگی که تَرَائِبِ جمعی و ترب مذکوردر.

الرَّيْبِيَّة: شبگاهِ گوسفندان از چوب و گیاه /
معجمه ایله آغاجدن و اوتلقدن یاپیلان قیونلر
یتاغی که گیجه آنده قالورلر.

الرَّيْبِيَّة: جایگاهِ شیر / ارسلان یتاغی کُنام گبی.

الشَّرِيَّة: گوسفندی که پیشِ رَمه رَوْد / معجمه
ایله در، سورینک اونکده گیدن قیون که گوسَم
دیرلر.

الضَّرْبِيَّة: معروفه / معلومدر دیدیگی قریبا
بلا هاء ضریب لفظنده یازدیگی آلتی معنادر.

الضَّرْبِيَّة: خو / طبیعت معناسنه که نهاد
دخی دیرلر، ترکجهده خُوی و یرادلشدر.

الضَّرْبِيَّة: پشم بَشانه زده / طراقلنمش یوک
ایپلک اولق ایچونددر، چوراب و غیری نسنه
یاپیلور.

الضَّرْبِيَّة: آنجا که زخم شمشیر برسد / قلجی
ضرب ایلدکده کسدیگی یاره‌نک نهایتدر و
بلکه یاره‌نک کندیدر.

الضَّرْبِيَّة: آنچه بنده هر ماهی بخداوندش
دهد / عبد کندی صاحبنه هر آی ویردیگی
نسنه که کسیلوب اوزرینه آلدیگی یرلردن
تحصیل ایدر.

الْكَرْبِيَّة: رنج و اندوه / طاسه و غم و
غصّه.

-ز-

الْحَزْبِيَّة: گوشتِ نرم / معجمه ایله‌در، تازه
اَت لحم لطیف گبی.

-ص-

الْقَصْبِيَّة: گیسو / قاف ایله‌در، صاج که
اکسه‌ده اولوب طراغه گله لکن اورمیه‌لر،
صاحب اصل دیر که: بعضیلر آنک
معناسنده بیخ موی یعنی قیل کوکی دیرلر.

المُصْبِيَّة: کاری دشوار که پیش آید / ضمله‌در،
ظهور ایدن گوج ایش که اتمامنده زحمت چکیله.

النَّصْبِيَّة: آنکه بپای کنند بر کنارِ حوض / نونله
منصوبه معناسنده‌در که حوضک کنارینه نصب اولنه.

-ط-

الشَّطْبِيَّة: شاخِ ستبر / معجمه ایله‌در، قالك
اولان دال، غُصْن غلیظ گبی.

الْقَطْبِيَّة: شیرِ اشتر و گوسفند که بهم آمیزند /
قاف ایله‌در، بربرینه مخلوط قیلدقلری دوه و قیون
سودلری.

-غ-

الرَّغْبِيَّة: عطای بسیار / مهمله ایله‌در، چوق
ویرگی کرم کثیر احسانِ وفیر گبی، جمعی رغاب
مذکوردر.

-ق-

الحَقْبِيَّة: خُرچینِ کوچک / مهمله ایله‌در، کوچک
هَکبه.

النَّقْبِيَّة: مبارک پی / نونله‌در، خیر خبر و اوغورلی
سخنِ مسموع.

النَّقْبِيَّة: مبارک تن / نفس معناسنه که میمون
النقیب دیرلر مراد ایلدیگی کار سهوتله حصول
پذیر اولور دیمکدر.

-ن-

الْجَنْبِيَّة: جنیبت / جیمله یَدْکِ آتی اطاعتندن
کنایتدر که صاحبک یاننده یورر.

الْجَنَبِيَّةُ: ماده اشتری که غَلَّه آرد / آزق
گتورمك ايچون صاحبي ريفقلىيله ارسال
ايلديگي ناقه.

-الْخَمَاسِي-

نوع سادسك بش حرفلى اولان لغاتى.

-ب-

التَّيْبُ: هلاك كردن / تَبّ و تباب
ماده سندن تفعليل صيغه سى اوزره مصدردر،
هلاك ايلمك.

التَّيْبُ: زيان كردن / خسران گورمك يعنى
مالنده نقصان حاصل اولوب ضرر ايلمك.

التَّجْبِيْبُ: از جنگ بگريختن / جيمله صيغه
سابقه اوزره در، جنگدن قاقچق فراژ عن
الرَّحْفِ گي لکن مطلقا اوركمكدر نفار گي.

التَّخْيِبُ: دوست كردانیدن / محبتدندن
دوست قيلمق.

التَّخْيِبُ: فریفتن / معجمه ايله در،
/[م ۲۳۴ ظ] الدتق حيله و خدعه ايلمك.

التَّخْيِبُ: بنده کسی هلاك كردن / بر
كمسنه نك كوله سنى اولدرمك، لکن حق
بودر که حيله ايله افساد ايدوب آزدرمقدر.

التَّدْيِبُ: در رفتن بشتاب / مهمله ايله در،
سرعتله گتمك عجله ذهاب گي.

التَّدْيِبُ: شکافتن / يارمق بو معناده ديب
دخی گچمشیدی يعنى يول آچمق.

التَّرْيِبُ: پروردن / تربيه قيلمق، ريب بو
ماده دندر.

التَّرْيِبُ: کف بدهن آوردن / زای هوز ايله در،
آغزه کپوک گتورمك که زيبه قريبا يازلدى.

التَّرْيِبُ: مویز شدن انگور / تازه اوزمى قورتمق
که عَنَب مَوِيْز دیرلر.

التَّسْيِبُ: سبب ساختن / مهمله ايله در، کیشی
حاجتنك حصوله بر کمسنه يي وسيله قيلمق.

التَّشْيِبُ: صفت جمال زن و حال خود با وى
در شعر گفتن / معجمه ايله در، فى الجملة
نسبيده يازلديغى اوزره شاعر محبوبه سنك حُسن و
جمالنى و آنکله بيننده اولان احوالى شعرنده
/[ن ۸۹ و] سويلمکدر، حقيقت اهلى دخى محبة
الله ايله کندیده اولان تجليات و سائر حالاتى
إيراد ايلمکدر.

التَّضْيِبُ: چیزی را بَلَب پر زدن / بر نسنه يي
آغزینه ويرمك لکن خاصه ضيبه دیدکلى طعام
غُرْبَانِي صَبِيْه يدرمکدر.

التَّطْيِبُ: خوش کردن مَشْك / مهمله ايله در،
صو قربه سنى تربيه ايلمك تعمير گي.

التَّغْيِبُ: تفقير کردن / معجمه ايله در، قصور
ايلمك يعنى بر امرك حصولنده تحملى قدر ابرام
ايلمك. / [ر ۲۶۸ ظ]

التَّقْيِيبُ: بَقْبَه کردن / قاف ایله در، بر بنایه
قَبّه چویرمک.

التَّلْيِيبُ: گریبانی کسی گرفتن و بکشیدن /
لامله در، بر کمسنه نك يقاسنه یاشوب چکمک.

الغَرِيبُ: شخت سیاه / کسر معجمه و
سکون مهمله ایله پک سیاه اولان شیء که
جمعی غرایب گلسه گرکدر.

-ت-

التَّرْتِيبُ: از پس یکدیگر فرا کردن / بری
بری آردنجه دیزمک و رتبه لرینه رعایت ایلمک.

التَّقْيِيبُ: روغن خوشیدن / قاف ایله در،
یاغی بعض شیلر ضمّیله خوش بوی قیلماق
یاسمین و گُل یاغی گبی.

التَّكْتِيبُ: لشکر و گروه گِرد کردن /
عسکری و سائر جماعتی بر یره گتورمک.

-ث-

التَّوْثِيبُ: بر پایش نشاندن / یاصدغه
طیاقمق اِتْکای و ساده گبی.

التَّوْثِيبُ: ثواب دادن / اجر و ثواب ویرمک
مقلوبی اولان تثویب معناسنه.

-ج-

التَّرْجِيبُ: بزرگوار کردن / مهمله ایله در،
بیوتمک رفعت ویرمک و تعظیم ایلمک، شهر
رجب مُرَجَّب دیرلر معظم دیمکدر.

التَّرْجِيبُ: چیزی بَزیر شاخ نهادن تا نشکند از
بسیاری بار / میوه سی کثرتندن قریلسون دیو
شاخک آلتنه دستک و طایق^{۷۴۵} وضع ایلمک.

التَّلْجِيبُ: اندک شیر شدنِ گوسفند / لامله در،
قیونک سودی آز اولماق.

التَّوْجِيبُ: بیفکندن / براقمق و دوشرمک.

التَّوْجِيبُ: بِشَبانه روزی یک وقت نهادن طعام
خوردن را / بر گون و بر گیجه ده طعام ایلمک
ایچون بر وقت تعیین ایلمک.

-ح-

التَّرْجِيبُ: فراخ کردن / مهمله ایله در، بول
قیلمق وسعت ویرمک.

التَّرْجِيبُ: مرحبا گفتن / بر کمسنه یه مرحبا
دیمک که معناسی وسعتلی مفرّح یره گلدک
دیمکدر که خوش گلدک صفا گلدک مآلنده در؛
زیرا مَرَحَب محلّ واسع دیمکدر و مرحبًا دیمک
قَدِمْتُ مَوْضِعًا وَسِيعًا دیمکدر.

التَّلْجِيبُ: پاره پاره کردن / لامله در، طوغرامق
و آتی کموکدن آیرمق.

-د-

التَّادِيبُ: کسی را ادب آموختن / بر کمسنه یه
آدابِ شرعیّه و عرفیه یی تفهیم ویاخود علم ادبی
تعلیم ایلمک.

^{۷۴۵} م : طایق.

التأديب: ادب دادن / تربیه ویرمک.

التَهْدِيب: جامه را ریشه کردن / بر لباسه سَنَجاَق یا یَمَق مثلاً مَقْعَدک کنارینه پُوسْکَل وَصَل و ضَمَّ ایلَمک. / [م ۲۳۵و]

-ذ-

التَشْدِيب: درختِ پیراستن / معجمه ایلهدر، آغاجی بودامق و منتظم قیلِمَق.

التَشْدِيب: پاره پاره کردن / تلحیب ایله یکساندر.

التَعْدِيب: عذاب کردن / مهمله ایلهدر، بر کمسنه یه عقاب و عذاب و اذا و جفا قیلِمَق مثلاً زبانیر کفره یه عذاب ایلَمک.

التَكْذِيب: دروغ داشتن / یلان طوَمَق و بر کیشی یی کاذب چیقارمَق.

التَهْدِيب: پاکیزه کردن / تمیز و پاک ایلَمک، امرِ صوري و معنوی یه شاملدر مثلاً تَهْدِيب اخلاق گبی.

-ر-

التَّارِيب: استوار کردن / متین قیلِمَق و قَوّت ویرمک.

التَّارِيب: تمام کردن / بتورمک نهایت ویرمک ختم ایلَمک.

التَثْرِيب: گزاردن^{۷۴۶} / اُودَه مَک مثلاً دَئِنی ادا ایلَمک، اصل آرَب حاجت معناسنه اولمغله جمله حوایجده زبانزد اولور.

التَثْرِيب: خاک آلود کردن / تراب ماده سندن ایکی فوقیه ایلهدر، طپراغه بولامق و مکتوبی رِیْگ ایله بَجْفِیفدر، قضای حاجتده مدخل عظیمی اولدیغی اثرله ثابتدر، پس بر مقدار تراب ایله رِیْگ مستعملی آمیخته قیلِمغله تَبْرَک اولنه.

التَثْرِيب: سرزنش کردن / مثلثه ایلهدر، باشه قاقمق، وزن و معناده تَفْرِیع و تَوْبِیخدر، لَفْظ کریمده ﴿لا تثریب علیکم﴾ وارددر.

التَثْرِيب: نکوهیدن / خور طوَمَق، وزنا و معنی تَحْقِیردر.

التَجْرِيب: آزمودن / جیملهدر، تجربه لَفْظَنک اصلی بویلهدر تسهیل استعمال ایچون حذف یا بدلنده تا لاحق اولمشدر، امتحان و اختیار دیمکدر که صنایمقدر.

التَخْرِيب: بَخْشَم آوردن / مهمله ایله حَرِئنددر، غضبه گتورمک.

التَخْرِيب: ویران کردن / معجمه ایلهدر، ییقمق خراب ایلَمک.

التَذْرِيب: تیز کردن / کسکین قیلِمَق، تحدید ایله وزن و معناده یکساندر.

^{۷۴۶} گزار زای هَوَزدر وَاَمَتْ گزار امردر، خدمت گزار وصفِ ترکیبدر متصل یازلور ذال ایله دگلدر. «منه»

التَّسْرِيبُ: گله گله کردنِ اسب و اشتر /
مهمله ایله در، آت خَرْگله سنی و دوه جمله سنی
رمه رمه بولمک، تقطیع ایله هم وزن و هم
معنادر.

التَّسْرِيبُ: آب در مشکِ نو ریختن تا
درزهایش سخت شود / دیکشلی شیشوب
سدّ اولسون دیو یکی قریه یه صو قومق.

التَّضْرِبُ: نِگنده زدنِ جامه / معجمه
ایله در، لباسه نِگنده اورمق که بر نوع
دیکشدر بَخیه دیرلر.

التَّضْرِبُ: طعنه زدن / دخل ایلمک و طعن
دخی دینور.

التَّضْرِبُ: آغالیدن / بر کمسنه یه بر بَد
کاری حسنِ صورتله اَلقا و تحریک ایلمک که
ضَرْب باله دیرلر اول ایشی لذید گوسترمکدر.
[۲۶۹و]

التَّطْرِبُ: آواز بکردانیدن / مهمله ایله در،
سسی دوندرمک تردید و ترجیع صوت ایله
نغمه کار اولوب مجلسه طرب و نشاط
گتورمک.

التَّغْرِيبُ: سخن گفتن از کسی / مهمله
ایله در، بر کمسنه دن سوز نقل ایلمک.

التَّغْرِيبُ: زشت کردن / مذموم اولان
ایشلری سویلمک یعنی سنک بو کارک نا
سزادر دیو تویبخ و تنبیه ایلمک.

التَّغْرِيبُ: سخن را که نه عربی باشند عربی
کردن / لغتِ عربده اولیان کلامی لسانِ عرب
نقل ایلمک مثلاً لفظِ قانون معرّدر دیمک اصلنده
بو لفظ عربده یوگیکن عرب آنی کلاملرینه
ادخال ایلمشلردر دیمکدر.

التَّغْرِيبُ: دور کردن / معجمه ایله در، اوزاق
قیلمق و نفی ایلمک، لفظ و معناده تبعیدگی.

التَّغْرِيبُ: جانبِ مغرب رفتن / غرب طرفه
گتمک.

التَّقْرِيبُ: نزدیکی کردن / قاف ایله در، یقینلک
ایلمک که آخری یقین قیلمق آکا لازم گلور.

التَّقْرِيبُ: نزدیک کردانیدن / قریب قیلمق
تبعیدک ضدیدر.

التَّقْرِيبُ: هر دو دَسْت و پای بَیک بار بر
داشتن و نهادن اسب در تَک / قوشتمده آت
ایکی اوکلرینی برابر و ایکی قجلرینی برابر بر کره
قالدرب و ایندرمک.^{۷۴۷}

التَّقْرِيبُ: تکبیرِ قربان کردن / قربانه تعظیم
ایلمک؛ زیرا قربان حق تعالی یه عبدک قریبت
تحصیلنه سبیدر پس تعظیمی لازم اولان
اموردندر، حتی لفظا دخی حین دَبحده بعد
البسمله تکبیر اولنور.

^{۷۴۷} م - **التَّقْرِيبُ:** هر دو دَسْت و پای بَیک بار بر داشتن
و نهادن اسب در تَک / قوشتمده آت ایکی اوکلرینی برابر و ایکی
قجلرینی برابر بر کره قالدرب و ایندرمک.

الشَّرِيب: سخت میخواره / معجمه و
ثانینک دخی کسريله صیغه مبالغه‌در،
/[م۲۳۵ظ] غایت چوق شرب باده‌یه مبتلا
اولان کمسنه.

-ز-

التَّغْرِيب: دور بُردن بَجْرا / مهمله ایله‌در،
حیوانلرینی چراگاه بعیده یعنی ایراق اوتلاغه
گتوروب سائرندن آیرمق.

-س-

التَّحْسِيب: دفن مردن مُرده بَزیر سنگ /
مَیتی طاش آلتنه دفن ایلمک.

القَسِيب: مرد دراز / قاف و ثانینک
تشدیديله و کسرلریله‌در، اوزن کیشی رجل
طویل گی.

-ش-

التَّقْشِيب: آمیختن / قاف ایله‌در، فارشمقدر،
حتی مُقَشَّب الحسب و حسیب قشیب صوی
قاریشق تمیزی متعَدَّر دیمکدر، بنای باب
دخی تکثیریدر.

-ص-

التَّخْصِيب: ریگ در افکندن / مهمله
ایله‌در، قَوْم دُوشْمَك لکن خاصه مسجده
چاقل ویا غیری اوافق طاش دُوشْمَكدر دیو
تصریح اولنمشدر، اهل لغت بو معنای آثارد
بولدیلر.

التَّغْصِيب: شکم از گرسنگی سنگی بیستن /
آجلقدن قارننه طاش باغلامق که بعض ریاحک
خلجانی تسکین ایدر، نَفْسِ نَفِیسِ نبوی علیه
التحایاده دخی بر دفعه وقوعی مصرحدر.

التَّغْصِيب: / [ن۸۹ظ] تاج بر سر کسی نهادن
/ بر کمسنه‌نک باشنه تاج قومق و اصلنده
عمامه اربابندن دگل ایکن آکا دستار صارب
لبسِ عمامه رجالندن قیلمق.

التَّقْصِيب: مرغول کردن موی / قاف ایله‌در،
صاچی اورمک، وزن و معناده تَضْفِیر گی.

التَّنْصِيب: کسی را بر پای کردن / نونله‌در، بر
کمسنه‌بی آیاغه قالدِرمق اقامه گی.

التَّنْصِيب: بر پای کردنش سنگها و ماندش /
طاشلری دیکمک یعنی طولی اوزره طورمق
استعدادینی ویرمک و سائرنده دخی مستعملدر
مثلا دیرک و باغچه‌ده آجاج دیکمک و بر
کمسنه‌بی ضابط و وصی دیکمک گی.

-ض-

التَّخْضِيب: خضاب کردن / معجمه ایله‌در،
بویامق تصبیغ گی.

التَّقْضِيب: بَیْرِدِن رَزْ / قاف ایله‌در، آصمه
بودامق.

-ط-

التَّقْطِيب: رُوش کردن / قاف ایله‌در، بَذَلْک
سَرْدَلْک ایلمک که استاد دیمش شعر:

اگر تو خوش نگهی مردمی کن انسان را

ندیدم از رُوشِ رُوشِ جُز سرِ تقطیب^{۷۴۸}

التَّقْطِيبُ: روی فراهم کشیدن / تَعَبَسَ

ایدوب اظهارِ غضب و اِنفعال یوزی
گوسترمك كه تُرْشُرُوئُلُقْدَر.

-ع-

التَّرْعِيبُ: پاره پاره کردن / مهمله ايله در،

تَشْدِيبِ سابق ايله يکساندر، لکن بونده
بولك بولك بولك ايلمکدر كه تَرْعِيبَه قَاوُنْ
ديلميدر مَرْبَعُ البَطِيخِ گي.

التَّشْعِيبُ: کاسه شکسته و جُز را بستن /

قرلمش کاسه و امثالنی کِنَاد ايلمک كه اَلْتِنَه
مِشْعَب ديدکلری انواعِ سالفهده مذکوردر.

التَّكْغِيبُ: نارپستان شدن / زنانه هنوز

مهنةك قويمق حالنه گلمسی لکن قويمامش اوله.

-غ-

التَّرْغِيبُ: رغبت کردن / رغبت گوسترمك

يعنی رغبتك بر كمسنهده ظهورینی استمك،
وزن و معناده تحريض گي.

-ق-

التَثْقِيبُ: سولاخ کردن / مثلته ايله در، دليک

دلمك، اسمِ آلتی مِشْقَب مذکوردر.

التَثْقِيبُ: آتش افروختن / آتشی علولندرمك،

وزن و معناده تشعيل گي.

التَثْقِيبُ: از پي در داشتن / بر كمسنهنةك

آردينه دوشمك عقببنجه گلمك تعاقب گي.

التَثْقِيبُ: بازگردیدن / دويمك يعنی بر حالدن بر

حاله تحوّل ايلمك مثلاً اوتك قوريمسی و عَنَبَك
زَيِّب اولمسی.

التَثْقِيبُ: حکم کسی را فسخ کردن / بر

كمسنهنةك حکم و رأینی بوزمق.

التَثْقِيبُ: بسیار شدن چیزی پس يکديگر / بر

شیء / [۲۳۶و] بری بری آردبنجه چوغالمق
تکثر تدریجی معناسنه، بنای باب دخی تکثیراتِ
ثلاثه ايچوندر.

التَثْقِيبُ: نشستن پس از نماز بدعا کردن / نماز

تمام اولدقده گتمیوب دعا ايلمك ايچون اوتورمق
ويا سائر امر ايچون توقّف ايلمك كه گتمك
سنت ایدی.

التَّلْقِيبُ: لقب نهادن / لام ايله در، بر

كمسنهنةك اسمندن زیاده بر لقب تعین ايلمکدر،
اگر دَمی مشعر اولورسه نهي الهی وارد اولمشدر و
اگر تَفَالاً مدحی اِشعار ايچون اولورسه شُعرا
مخلصی گي مذموم دگلدر وياخود اسمی اسماءِ
نبویهدن ويا عبید الله و نور الله گي اسم شریفی
مشمئل ايسه آکا تعظیما امین و سعید و

^{۷۴۸} یعنی اگر لطف اهلی ايسك ینه لطيفلره انسانيّت
ایده گور زیرا بُلُرده ینه بَذَلْک سَوْداسندن غیری حال
گورمدم، هر کسه مظهریتنی اجرا ايلمك آسان گلوب کلّ
میسّر لما خُلِق له. «منه»

حسیب و نسیب تعیینی ویا عبدی و نوری
دیلمک امر خیردر.

التَّنْقِيب: در راهها و شهرها گشتن / نون
ایلهدر، یوللری و بلدهلری دور ایدوب
خلاصنک طریقنی تجسس ایلمک ﴿نقبوا فی
البلاد﴾ کریمه سی بو معنایهدر دیدیلر.

التَّنْقِيب: روی بند بر روی بستن / نقاب
طوتمق و آنکله یوزین ستر ایلمکدر تنقیب گئی
و إلتفاع و إرتداء دخی بو قبیلدن سئندر.

-ک-

التَّأْكِيْب: جمع کردن لشکر / عسکر جمع
ایلمک، جماعت ناس معناسنه اولان
موکبدندر، وزن و معناده تألیب آتی گئی.
التَّرْكِيْب: چیزی در هم نشانندن و نهادن /
مهمله ایلهدر، بر نسنه پی دیکمک مثلاً یوزک
طاشنی خانه سنه قومق و اوقه دَمَرَن إصاق
ایلمک. / [۲۶۹ظ]

التَّنْكِيْب: بگردیدن / نون ایلهدر، بر حالدن
بر حاله دونمکدر تحوّل معناسنه، حتی نکبت
بد حالده مستعمل اولمق بو معنادندر.

التَّنْكِيْب: بگردانیدن / بر صورتدن صورت
دیگره بر نسنه پی دوندرمک.

-ل-

التَّأْلِيْب: جمع کردن / همزه ایلهدر، بگردمک
جمع المتفرّق گئی.

التَّجْلِيْب: مثله / جیملهدر، بو دخی جَلَبَدَن
اولمغله جمع معناسنه اولمقده لفظ سابق گبیدر.

التَّجْلِيْب: بانگ کردن / چاغرمق لکن مسابقه
آتلری گلوب گچرکن برینک آردندن سائیرینی سابق
اولسون دیو چاغرمقدر تشویق ایچون.

التَّخْلِيْب: نگار کردن جامه / معجمه ایلهدر،
لباسی نقش ایلمک و آلاجه اثواب نَسْج ایلمک.

التَّسْلِيْب: سَبْک داشتن / مهمله ایلهدر، خفیف
قیلمق، وزن و معناده تخفیف گئی که خلاقی
تثقیلدر، اثقال و سلوبنی سَلْب ایله تخفیف
مؤنّت معناسنه.

التَّصْلِيْب: خشک شدن خرمای تازه / تازه
خرمایی قورتمق که صلابت پیدا اولور.

التَّصْلِيْب: بَدَاژ کردن / آصمق داره صَلْب
ایلمک.

التَّغْلِيْب: اثر کردن در چیزی / بر یرده اثر قالمق
و اول اثرک اسمی علوب مذکوردر مثلاً ع:
یاره گرچه اُوکیْلُوژ لکن نشانی گتمز.

التَّغْلِيْب: غلبت کردن / معجمه ایلهدر، غلبه
ایلمک یعنی چوق چوق غالب اولمق ویا چوق
کمسنه یه غالب اولمق که حکم باب اولان
تکثیرین جمع اولمق ممکندر.

التَّقْلِيْب: برگردانیدن / قاف ایلهدر، دوندرمک
ایچنی طشره و اوکنی آردینه و آلتنی اوستنه قلب
ایلمکده یکساندر.

التَّكْلِيبُ: سگداری کردن / شکاری اولوب
زَعْرَجِي و سَكَّصُونَجِي یعنی سگبان اولمق و
تازی تربیه ایلمک.

التَّهْلِيْبُ: موی دنبالِ اسب بُریدن / آتک
قویروغنی یولمق که علت دفعی و غیری
مقتضی ضمننده ایدرلر.

الْقَلْبِيْبُ: گرگ / کسر و شدّ ایله سَجَلِ
وزندهدر، قورد دیدکلری حیوان ذئب گئی.

-ن-

التَّائِيْبُ: ملامت کردن / همزه ایلهدر، عنفله
سویلیوب لوم ایلمک.

التَّجْنِيْبُ: پرهیز کردن / جیملهدر، اجتناب
ایدوب صاقنمق و قاچنمق.

التَّجْنِيْبُ: [م۲۳۶ظ] بِجَانِبِ جَنُوبِ شَدَن
/ جنوب طرفه گتمک، جنوب مذکوردر.

التَّخْنِيْبُ: سختی رسانیدن / مهمله ایلهدر،
شدت ایرشدر ب گوجلک گوسترمک.

التَّذْنِيْبُ: دُنْبَالِ کردن / معجمه ایلهدر،
دستارینه طیلَسَان قومق که شرعا وضع و
ترکی یکساندر بلکه تَفَرَّد و تَفَوُّق ایچون
اولورسه حرامدر دیو تَهْدِيْبِ نَوَوِيْدَه
مصرحدر.

التَّذْنِيْبُ: گناه بر کسی نهادن / بر کمسنه یی
صوچلی چیقارمق و گناهکار اولدک دیمک.

التَّذْنِيْبُ: پدید آمدنِ پختگی در خرما از
سوی دنبال / خرما قویریغی طرفندن اولمغه
باشلامق.

التَّقْنِيْبُ: تَبَاهِ شَدَنِ کِشْت / قافلهدر، اکین
فاسد اولمق، لکن پیراقلنماسی معناسنی یازدیلر که
قُتَابَه عَصِيْفِ گئی بَشَاقْدَر سنبله دیرلر.

-ه-

التَّذْهِيْبُ: زر اندود کردن / معجمه ایلهدر،
آلتون سورمک که فاعلی مذهبدر.

التَّضْهِيْبُ: نِيْکِ پختنِ گوشتِ پُرْیَان / مهمله
ایلهدر، اَتْ خوشجه بریان اولمق که قزارتمق تعبیر
اولنور.

التَّضْهِيْبُ: نَا پختنِ گوشتِ پُرْیَان / معجمه ایله
بریان خوشجه طبخ اولماق که سالفنک ضدیدر.

-و-

التَّأْوِيْبُ: همه روز رفتن / همزه ایلهدر، گوندز
صباحدن آخشمه دك گتمک و گيجه قومق
دخی قید ایلمشلدردر که مقابلهدن منفهمدر.

التَّأْوِيْبُ: تَسْبِيْحِ کردن / تَسْبِيْحِ ایلمک که
يُسَبِّحُن قَرِيْنَه سِيْلَه ﴿اَوَّلِيْ مَعَه﴾ کریمه سی تَسْبِيْحِ
ایدک دیو جِبَالَه خطابدر، بو ماده و بو بابدنذر.

التَّبْوِيْبُ: بابِ بابِ کردن / موحدّه ایله باب
ماده سندنذر، بر کمسنه جمع و ترتیب ایلدیگی
نسنه یی بابلرله نظام و رابطه ویرمکدر مثلاً بو

التَّصْوِيبُ: بَنَشِيبَ فرود آوردن / یوقشدن
آشاغی اینمک که باشنی میل و اِنْحْنَا ايله مرور
ایدر.

التَّصْوِيبُ: کسی را در کاری بِصَوَابِ منسوب
کردن / بر کمسنه‌یه کارکده اصابت ایلدک
دیمک.

التَّقْوِيبُ: بَرَكَنْدَن / قاف ايله‌در، قازمق و
قوپارمق و یمورطه‌یی یاوری چیقماق ایچون یارمق.

التَّقْوِيبُ: نشان کردن / نشان ایلماک مثلاً
تعلیبِ سابق گئی.

-ی-

التَّيْيبُ: بِيَوَه شدن زن / مثلثه ايله‌در، خاتونک
تَّيْبِ اولمسی بکارتی زائل اولمق لکن بو معنائک
اقتضاسی طُولْ قالمقدردر که کِنَه و یَلَه‌در، شوهر
دیده گئی.

التَّجْيِيبُ: گریبان پیراهن کردن / جیمه‌در،
گوملک یقا کسمک.

التَّخْيِيبُ: زیانکار کردانیدن / معجمه ايله‌در،
خائب و مأیوس قیلمق، الهیَّه حَیْیَه دیمشلدردر،
مهابت سببِ زیان اولور.

التَّسْيِيبُ: [م ۲۳۷و] یله کردنِ ستور و
مانندش / مهمله ايله‌در، حیوان و غیری هرنه
اولورسه باشی بوش صالمق، حتی بیکار مُسَيِّب
دینور. [ر ۲۷۰و]

کتاب باب الالف باب الباء ايله مرتب
اولدیغی گئی.

التَّثْوِيبُ: پاداش دادن / مثلثه ايله‌در،
عملک عوضنی و اجرتنی ویرمکدر.

التَّثْوِيبُ: الصلاةُ خیرٌ من النوم گفتن /
صبح اذاننده مؤذنلر بویله دیمک که بلال
ابتدا دیوب مسموعِ همایون اولدقده تقریر
بیورمغله سنت اولدی.

التَّثْوِيبُ: پیایی خواندن / بربری آردنجه
صوتِ اعلا ايله اوقومق که چاغرمقدر
[ن ۹۰و] هرنه اولورسه.

التَّدْوِيبُ: بگدازانیدن / معجمه‌سی
تفسیرنده مهمله ايله‌در، آریتدرمک اِذابه گئی
ارتمکدر آنی آخر کسه گوزدُرمک و ارتمکده
دخی گلور.

التَّرْوِيبُ: ماست کردانیدن شیر / مهمله
ایله‌در، سودی یوغرت قیلمق.

التَّرْوِيبُ: ماست شدن / یوغرت اولمق.

التَّصْوِيبُ: در آوردن دیوار / مهمله ايله‌در،
دیواری ایچری آلمق یعنی ایچ طرفه ییقمق.^{۷۴۹}

التَّصْوِيبُ: صواب داشتن / صواب اولان
کاری فعله گتورمک.

^{۷۴۹} م - **التَّصْوِيبُ:** در آوردن دیوار / مهمله ايله‌در،
دیواری ایچری آلمق یعنی ایچ طرفه ییقمق.

التَّشْيِيبُ: سپید موی کردن / معجمه ایله در، قیلی آغارتمق، وزن و معناده تبیض گئی.

التَّطْيِيبُ: خوش بوی کردن / مهمله ایله در، گوزل قوخولی قیلمق.

التَّطْيِيبُ: خوش کردن / مطلقا خوش قیلمق مثلاً خاطربنی خوش قیلمقده استعمالی غالبدر.

التَّغْيِيبُ: معیوب کردن / بر کمسنه بی عییلی چیقارمق.

التَّغْيِيبُ: غائب کردن / معجمه ایله در، بر نسنه بی غائب ایلمک که ترکجه یاوی صالمقدر.

التَّنْيِيبُ: پیر شدنِ اشر / نون ایله در، دوه قوجامق، لکن دوه بی قوجالتمقدر، قوجه دوه نأبدر که مذکوردر.

التَّنْيِيبُ: چیزی بداندن گرفتن / بر نسنه بی دیشنه طوتدرمق یعنی یشیله طوتمق که ناب آظی دیشیدر که گچمشدر.

-السداسي-

باء موحده ده نوع سادسك آلتی حرفیلری که اکثری جمعلدر.

-ب-

الأنایب: میانه‌های بند نیزه و قلم / مفردی اُنُبُوب خماسیاته کذالك سر لوحه در.

الجرْعِيبُ: سختی زمانه / جیم و مهمله نك فتحه لری و مهمله ثانیه نك سکونیه در، فلگك اكداری.

الجعایب: مردان زشت کوتاه / خماسیاته مفردی جعبوب یازلمشدر.

الجلایب: چادرها / مفردی جلباب مذکوردر.

الجلایب: حیفها / بونك معناسی دخی آنده مفصلدر.

الخلایب: فریندگان / حُلُوب مفردیدر خماسیاته گچمشدر.

الدعایب: جمع الدعوب / عهد خارجی ایچون اولان لامله یازدیغی درت معنایه کندی دخی اشارت و دیباجه ده سببی دخی کتابت ایلمشدر.

الدیایب: سُخن چینان / مفردی دُیُوب بالاده مکتوبدر.

الرعايب: تنهای نرم و آبدار / رُغُبُوب لفظنك جمعیدر، تنها تن لفظنك جمعیدر.

الرعايب: مردان کوتاه / مسطور المفرددر که رُغُبُوبدر.

السعایب: جمع السُعبوب / مفردده ایکی معنایه یازلمشدر.

الشآيب: بارانهای اندك / شُؤُوب مفردده مفصلدر، حتی متنبی دیر که شعر:

قالوا هَجَرْتُ إِلَيْهِ الْعَيْثَ قُلْتُ لَهُمْ

إِلَى عُيُوثٍ يَدِيهِ وَالشَّائِبِ^{۷۵۰}

الظَّنَائِب: استخوانهای ساق / ظُنُوب

مفردی محلنده پایداردر.

الغَرَائِب: سخت سیاهها / غَرِيب نوع

سابقده تَسْوِید اولندی ع:

ذَا مِثْلُهُ فِي أَحَمِّ النَّقَعِ غَرِيبِ^{۷۵۱}

الكَلاَّيب: شکار آهنگها / مفردی گلوبده

تصقيل کلام اولنمشدر.

المَذَائِب: مردان کم خرد / مذبوب

مفردنده تعقل اولنه.

المَشَائِب: اسبان بدو پای سپید /

مشبویه تبييض اولندی.

اليَعَائِب: اسبان دَوَنده / مفردی يعبویه

ایکی معنایله کُمیت خامه دو پا مِشوار بیانده
جولان گوستردی.

-ت-

الكَتَائِب: دبیرستان / کُتَّاب مفردنده ایکی

معنا کِتَابت اولندی.

-ج-

الأَعَايِب: شکفتیها / أُعْجوبة مع الهاده

بسط قیلندی.

الْمَنَاجِيب: جمع المنجاب / مفردنده دَرت معنا

تسطير اولنمغله قلم بو محلده ترك و تازی ترك
ایلدی.

-ح-

السَّرَاجِيب: مردن دراز و اسبان دراز /

سُرحوب مفردنده کلام دور و دراز یازلدی ع:

مَاذَا لَقِينَا مِنَ الْجُرْدِ السَّرَاجِيبِ^{۷۵۲}

الْمَنَاجِيب: رندهای دُرُوگر / مِنْحَاب لفظنده

اساسندن بحث اولندی.

-خ-

الشَّخَائِب: سرهای کوه / مفردی شُنخاب و

شَنخوب دخی مذکورلدر.

الْمَنَاجِيب: مردان هَراسنده / قورخق کیشیلدر،

مفردی مَنخوب / [م۲۳۷ظ] سابقدر.

الْبَنَاجِيب: مثله / سابقی گبیدر مَنخوب

کلمه سنده میمه تحویه بدل اولمق لغتدر، مفردی
ینخوب یازلمشدی.

-د-

الْغَنَادِيب: گوشتهای بُن دندان و زبان /

غندوب مفردنده معناسی تفوه اولندی.

-ذ-

الْأَكَاذِيب: دروغها / مع الهاده أَكْذوبة مفردی

ایدوگی صدق سخندر.

^{۷۵۰} دیوان المتنّی، ص ۴۵۱.

^{۷۵۱} دیوان المتنّی، ص ۴۵۱.

^{۷۵۲} دیوان المتنّی، ص ۴۵۲.

-ر-

الأَعْرَابُ: اهل‌های بادیه / أعراب لفظی
بیان اولندی که مفردیدر.

الصَّعَارِبُ: کوچک سران / مفردی
صعروبك جمعى سر نوشت خامه‌در.

الْقَطَارِبُ: غولان بیایانی / قطروبك جمعیدر
که مفردی إفزار اولندی.

المَحَارِبُ: جمع الحراب / مفردك درت
معناسی زیور سر صف بیاندر.

المَطَارِبُ: مردان سخت با طَرَب /
مطراب مفردنك بیانی سابقا عیاندر.

-ز-

الْمَآزِبُ: ناودانها / میزابك معناسی إِسَالَةٌ
ناودان بیان قیلندی.

الْمَرَازِبُ: مثلها / آنك دخی مرزاب
مفردنده بیانی گچمشدر.

-س-

الْمَكَايِبُ: کسبها / مفردی مَكْسِبٍ
مذکور دخی مصدردر، نوع قصدیه مساجد
و مصاییح وزننده مکاسیب و کاسب دخی
سابقدر.

الْيَعْسُوبُ: جمع اليعسوب / معهود يعسوب
بالاده مکتوب درت معناده جمعی صیغه‌سی
بویله‌در. / [ر ۲۷۰ ظ]

-ص-

الْمَعَاصِبُ: مردان قوی و سخت گوشت و
مردان گرسنه / مفردی مَعْصُوب لفظنده بو اوج
معناتك تفصیلی مُشْعَبِدِر.

-ض-

الْقَرَضَابُ: جمع القرضاب / بو لفظك
مفردینك بش معناسی سابقا بیان اولندی.

الْمَقَاضِبُ: سپست زارها و داسها / مفردی
مِقْضَاب دخی بالاده افاده اولندی.

الْأَهَاضِبُ: بارانهای بزرگ قطره / جمع الجمعدر
که هَضْب و جمعی أَهْضَاب و أَهَاضِبَه لفظلرینك
معنالی یازلمشدر.

-ظ-

الْعَنَاظِبُ: مَلَخَان / مفردی عُنْظُوب لفظنده
بیانی عیاندر.

الْقَرَاظِبُ: سخت درویشان / قرظوب مفردنده
مفهومی معلوم اولور.

-ع-

الْخَرَاعِبُ: اشتران دراز نیکو آفرینش / جمع
خرعوبدر، مفردنده معناسی سابقدر.

السَّرَاعِبُ: راسویان / مفردی اولان سرعوبده
مآلی مکتوبدر.

الشَّنَاعِبُ: بنهای کوه / مفردی اولان شَنْعَابْده
مرد دراز معناسنی بونده طرز آخَر یازدی.

المشاعيب: زمینهای گیاهزار / مشعاب
لفظنده إجمال و افراد اولندی.

المصاعيب: ریگهای دشوار / مُصعب
مفردی سالف البیاندر.

-ق-

العراقيب: جمع العُرقوب / مفردنده معانی
اربعة سنك جمله سنده جمعی بویله گلور.

المعاقيب: زنانی که باری دختر زاید باری
پسر / بونك مفردی معقابك معنای دیگر یله
بَهْرُؤو محلنده معیندر.

البعاقيب: گبکان / بو كلمه نك مفردینك
ایکی معناسنده تفصیلی گچمشدر.

-ك-

الأزاکيب: گروههای سواران / واحدی
اولان اُزکوب معناسی سابقدر.

-ل-

الأسالیب: راهها و گونها / لفظ أُسلوب
مفردی محلنده اسلوب حکیمانه یه رعایت
اولنمشدر.

الدعاليب: زکو پارها / فتح معجمه ایله در،
مفردی دَعْلوب بَزْ پاره سی دیمکدر، ذعلبه و
امثالی مقدما / [ن. ۹۰ ظ] یازیلان کلماتك
معنالرینك برنده دخی مستعمل دگلدر.

العندليب: هزار دستان / مهمله لرك فتحيله و
آنلرك بیننده سکون نون ایله در، بلبدر که
معروفدر، مفرددر جمعی عنادل گلور، هزار و
کُغیت و سائر اسملری واردر.

المهاليب: اسبانِ دُنب بُریده / مفردی مهلوبك
سابقا مفهومی کشیده طویله بیان اولدی.

-ن-

الأطانیب: سایبانها و دوالهایی که بر کنارهُ زه
/[م. ۲۳۸ و] کمان بندند / جمع الجمعدر که
طنابك جمعی اولان اُطنابك جمعیدر که ایکی
محلده سابق البیاندر.

الشعانیب: شاخهای بلندِ درخت / مفردی
شعنوب محلنده یازلمشدر.

-ومنه بالهاء-

سداسیاتِ نوع سادسه ملحق کلمه هائیه ایکیدر.
الثَلابیه: راست ایستادن / ضم فوقیه ایله در،
طوغری طورمق، لکن صحاحده طوغری ایش
معناسن افاده ایدرلر، سابقا مضبوط اِثْلَباب
ماده سندندر.

الشُرابییه: گردن افراشتن / معجمه یی تقدیم
ایله در، باش قالدرب باقمق معناسنه اِشْرابدن
مصدردر، اِشْرِیاب دخی مذکوردر.

-الکنى و غیرها-

نوع سادسك فوئدی کنیه لر و سائر ضروب لازمه.

أبو الجيب: كُنَيْتِ بُرْغَالَه / كَسِرِ جِيْمَلَه
جِيْبه گِيْ جَوَابِ مَعْنَاْسَنَهْدِر، اوْغَلَاغْ
کَنِهْسِيْدِر کِه کُچِيْنِکْ يَاورِيْسِيْدِر، بَاشْ
صَالْمَسِيْ جَوَابِ مَنَزَلَهْسَنْدَه اوْلُقْ مَنَاسَبْتِيْلَهْدِر،
و سَبَبِ تَکْنِيَه دَخِيْ اوْل حَالَتِکْ کَثَرْتِ
وَقُوْعِيْدِر، بُرْ أَخْفَشْ مَحَلَه مَنَاسَبْ ضَرْوْبِ
مَنَاقِبْدَنْدِر.

جُرْحِ نَدِيْب: رِيْشِيْ کِه نِشَانَه دَارْد / نَدِيْب
کَلْمَهْسَنْدَه مَذْکُوْرْدِر، جُرْحِ يَارَهْدِر.

أبو الحَضِيْب: کُنَيْتِ گوْشْتِ / خَضِيْب
گُچْمِشْدِر، اوْجُوْرْلُقْ بَابَاسِيْ، لَحْمَه خُوْشْ کَنِهْدِر.

کَفِّ الحَضِيْب: سَتَارَهْ دَر بَرَجِ حَمَلِ / بَرَجِ
حَمْلَه بَر يِلْدَزْکِ اسْمِيْدِر کِمَالِ حُمُرْتَدَن
کِنَايْتَدِر کِه مَعْنَاْ خَضِيْب يَازْلَمِشْدِر،
خَوَاصِنْدَنْدِر کِه بَر کَمْسَنَه آنِيْ يِيْلُوْرَسَه بَر
کِيْشِيْ يِه گوْسْتَرَسَه اِيْکِيْسِيْ بَر دَخِيْ الْفَتِ
اِيْلَمْکِ مُحَالْدِر.

يَوْمُ قَضِيْب: رُوْزِيْ بُوْد عَرَبِ رَا / اوْلَادِ عَرَبِ
مِيَاْنَنْدَه مَعْرُوْفِ بَر گُوْنْدِر کِه بَاغِ بُوْدَامَقِ
وَقْتِيْدِر دِيْرَلِر، قَضِيْبِ مَذْکُوْرْدِر. [ر ٢٧١ و]

-نوع هفتم-

-الثلاثي-

بَابِ الْبَاءِ دَن يَدْنَجِيْ نُوْعْدِر، اِبْتَدَا اوْچِر
حَرْفِيْلِرِيْ اِيْرَادِ اِيْدِر کِه آخِرْلَرِيْنِکْ مَا قَبْلِلِرِيْ
سَاکِنِ اوْلُوْبِ آنَلَرِکْ دَخِيْ مَا قَبْلِلِرِيْ مَفْتُوحِ
اوْلَه.

-١-

الثَّأْب: سُسْتِيْ دَر تَن اَمْدَن اَز خُوْرْدَنِ چُوْرِيْ /
فَتْحِ مَثْلَثَه اِيْلَهْدِر، يَاغْلِيْ طَعَامْکْ وُجُوْدَه پِيْدَا
اوْلَانِ اَثَرِيْ کِه گوْشْکَلْکْ، حَتِيْ بُو مَادَهْدَن تَثَاؤْبِ
اَسْنَمْکَدِر کِه مَذْکُوْرْدِر.

الجَّأْب: گوْرخَر زَفْتِ / جِيْمَلَهْدِر، الْفَه هَمَزَهْيِيْ
قَبْلَه سَابِقَا دَرْدَنَجِيْ نُوْعَه دَرْدَنَجِيْ کَلْمَهْدِر.

الجَّأْب: گِلِ سَرَخِ / بُو دَخِيْ سَابِقِيْ گِيْ
مَسْطُوْرْدِر.

الجَّأْب: اِسْبِ کُوْتَاهِ و سِتْبِرِ / قِصَه و قَالْکِ
طُوْپَارْلُقْ قُطْعَهْلِيْ اَتْدِر.

الجَّأْب: کَسْبِ کَرْدَنِ / مَصْدَرْدِر، رَزْقِ پِيْدَا
اِيْلَمْکِ اِيْچُوْنِ کَاَرَه چَالْشَمَقِ.

الدَّأْب: خُوْ / مَهْمَلَه اِيْلَهْدِر، مِشْرَبِ و طَبِيْعَتِ
دِيْدِکَلِرِيْ کِه حَقِ تَعَالٰی نَکْ بَرَابِرِ خَلْقِ اِيْلِدِيْگِيْ
عَادَتِ.

الدَّأْب: کَاَرِ / صَنْعَتِ و اِيْشِ کِه اِسْمَدِر.

الدَّأْب: پِيُوْسْتَه کَاَرِيْ کَرْدَنِ / بَر اِيْشَه کِيْشِيْ
سَعِيْنْدَه دَوَامِ و التَّزَامِ اِيْلَمْکِ کِه مَصْدَرْدِر.

الرَّأْب: کَاَرِ بَصْلَاحِ آوْرْدَنِ / نُوْعِ اوْلْدَه اِصْلَاحِ
اِيْدِيْجِيْ مَعْنَاْسَنَه رَبِّ صَفْتِيْ بُو مَصْدَرْدَن مَأْخُوْذْدِر.

الرَّأْب: کَاسَهْ شَکْسْتَه رَا بَازِ بَسْتَنِ / قَرْلَشِ
قَابَلِرِيْ کِنَادِ اِيْلَمْکِ کِه جَمْعِ و اِصْلَاحِ مَعْنَاْسَنَه
رَبِّ مَذْکُوْرْکِ مَصْدَرِيْدِر.

- السَّاب:** مشكِ آب / قربه معناسنه كه صو
نقلنه مخصوص ظرفدر.
- السَّاب:** خيك انگين / بال طلومی معناسنه
مذكوردر مِشْأب گي، و بال وزننده دخي
مذكوردر.
- السَّاب:** فراخ كردنِ مشك / قربه ي بيوتمك
توسيع سقا معناسنه.
- السَّاب:** حَبَه كردن / بوغمق كه قتل
ايچوندر يوخسه قربه ده و قوشده اولان
بوغمق دگلدر.
- الصَّاب:** درختي تلخ / نوع رابعده يازلدي و
نوع اولده معنای ديگر قيد اولندي.
- الصَّاب:** رشك در موی افتادن / قِيلَه بِثْ
أوشمك صقال گي، كُوزْكَ گي، صُؤاب دخي
يازلمشدر.
- الظَّاب:** بانگ / معجمه ايله در، نوع چارمده
دخي تحرير اولندي.
- الظَّاب:** جلب / يعني / [م٢٣٨ظ] آتاك
آردندن چاغرمقدر، جلب و جلبه و قريبا
تجليب دخي المذكوردر.
- الظَّاب:** هم داماد / بجانق ديدكلري كه ايكي
همشيره لرك زوجلري.
- القَّاب:** طعام و شراب خوردن بروز / قاف
ايله در، گوندز ييوب ايچمك نواله نھاري تناولي
معناسنه.
- الوَّاب:** سخت / قوي و شديد كه پك و سرد
دخي دينور.
- الوَّاب:** سُنْبِ دُوز اندر / ايچنه چقور طرنق
مقَّع گي.
- الوَّاب:** اشتر سخت نيكو / قوي و خوش دوه.
- ت-**
- الأْتَب:** پيراهن بي آستين / يکسز گوملك كه
آخِر الانواعده دخي گلور.
- العْتَب:** خشم گرفتن / مهمله ايله در، دارملق
غضب ايلمك.
- القَّتَب:** پالانِ اشتر / قاف ايله در، نوع اولده
دخي المذكوردر.
- الکْتَب:** درزِ پوست / اولكي نועده دخي
سابقدر.
- الکْتَب:** نبشتن / يازمق كه كتاب دخي
يازلمشدر.
- الکْتَب:** مَشكِ دوختن / قربه ديكمك خياطة
القربه معناسنه.
- الکْتَب:** باز بَهَم آوردن / بر يره گتورمك
باغلمق ايچون و حروفي جمعدر تركيب اولمق
ايچون لکن حيوانك فرجني باغلمقده شهيردر.

-ث-

الْوُثْبُ: برجستن / صجرامق، وِثَابِ سابق گبی.

-ج-

الحُجْبُ: بازداشتن / مهمله ایله در، وزن و معناده منع گبی.

الرَّجْبُ: بزرگ داشتن / بیوک طومق تعظیم گبی.

الشَّجْبُ: اندوهگن کردن / معجمه ایله در، بالاده فتحین ایله یازلدی.

الشَّجْبُ: هلاک کردن / بو دخی سابقا املا اولندی.

العَجْبُ: آخر ریگستان / مهمله ایله در، قَوْمِی یرک نهایتی گِرک سَطْحًا و گِرکسه عُمْقًا.

العَجْبُ: بُن دُنْبَال / قویرق دیبی که وجوده متصل اولدیغی محلد.

العَجْبُ: استخوانِ نشستگاه / اوتراق کموگی که هر حیوانده بر نوعدر مثلاً دوه نك قرننده در.

النَّجْبُ: پوست از درخت باز کردن / نونله در، آغاج قابوغی صومق، تحریک ایله دخی گچمشدر.

الْوَجْبُ: بَدْدُلُ / قورقق کمسنه خائف گبی.

الْوَجْبُ: کم خرد / احمق معاسنه، ابله گبی.

الْوَجْبُ: آنچه در میان نهند بسوی گرو / بعد البیع بهاسی اداسنه دك رهن طریقیله تأخیر و حبس اولنان شیدر نَدَب گبی.

الْوَجْبُ: پیشی در انداختن / پك دوشمك حتی صوت پیدا اوله.

-ح-

الرَّحْبُ: فراخ / مهمله ایله در، بول واسع گبی، بو ماده بالاده دخی افاده قیلندی. / [ر ٢٧١ ظ]

السَّحْبُ: پاره از چیزی / بر نسنه نك بر پارچه سی و بر بُلوگی.

السَّحْبُ: کشیده شدنِ پا / آياق چكَمك و مطلقا جذبدر که صاحب الذیل دیرلر.

السَّحْبُ: بسیار خوردن / چوق یمك كثرَت اكل گبی.

الصَّحْبُ: یاران / صاحبك جمعیدر مصاحبلر معناسنه.

الكُحْبُ: غُوره / قورق خِصْرَم گبی.

اللَّحْبُ: راه پیدا / لامله در، آچق یول طریق واسع و كُشاده گبی.

اللَّحْبُ: بشتاب رفتن / عجله ایله گتمك سرعتِ سیر معناسنه.

اللَّحْبُ: گوشت از استخوان جُدا کردن / کموکدن اتی آیرمق تفریقُ اللحم عن العَظْم گبی.

النَّخْب: مرگ / نون ايله در، موت معناسنه،
قضای نخب بو ماده دندر.

النَّخْب: پیمان / عهد گبی بر نسنه نك وقتی
که اسمدر.

النَّخْب: قمار / معروف لغتدر که مَيِّسِر
دخی دیلر.

النَّخْب: پیمان کردن / عهد و وعد ایلماک،
مصدردر.

النَّخْب: بر خود واجب کردن / نَذَر
معناسنه در که کندی کندینه کشینک واجب
قیلیدیغی نسنه که اَوْفُوا بِالنَّذْرِ ايله ذمتنه
اداسی لازم گلور.

-خ-

الشَّخْب: کشیدن پستان بوقتِ دوشیدن /
معجمه ايله در، سود صغارکن مهبی چکماک.

الشَّخْب: رفتن شیر از پستان / [ن ۹۱ و]
سود ممدن آقمق جَرِيَانُ اللبن معناسنه، و
إنشخاب دخی مذکوردر.

الشَّخْب: رفتن / [م ۲۳۹ و] خون از
خستگی / یاره نك یاره سندن قان سَيْلَان
ایلمک و یا خسته دن قان گتمکدر، خسته
حقیقتنه مَجْرُوح دیمکدر معنای آخری
مساحمه مینیدر.

النَّخْب: بیرون کشیدن راز از دل / فی الاصل
نزع معناسنه ایکن اراده حال طریقیله قلبنده اولان
سربنی طشره یه جذب و اخراج معناسنه قیلنمش.
النَّخْب: جماع / معروفدر، طلبکار اولمق معناسنه
استنخاب بالاده مذکوردر.

النَّخْب: بددل کردانیدن / قورقق اوگرتماک یعنی
قورققلق بر کمسنه ده خوی اولسنه سبب اولمق،
يَنْخُوب و مَنْخُوب دخی لغتدر تَجَبُّن معناسنه.

-د-

الأَدَب: شکفت / تعجَّب ایلماک، مصدردر.
الأَدَب: مهمان خواندن / ضیافته مسافر دعوت
ایلمک که اول طعامه مأذبه دیدکلری و فاعلی
آدب گچمشدر.

الجُدْب: عیب / جیمله وزن و معناده یکسان
اسملردر.

الجُدْب: تنگسال / قزلق که وزنا و معنی قَحْط
گبی اسمدر، جمعی جُدْب دخی مکتوبدر.

الجُدْب: عیب کردن / بر نسنه یی عیبلی گورماک،
مصدردر، اثرده دخی بو معنایه گلمشدر.

الجُدْب: تنگسال رسیدن / قَحْط و غَلَا
سنه سی ظهور ایلماک، مصدردر.

الحُدْب: شکافتگی پوست / ذری یی یارمق
شقّ الجلد گبی.

الحَدْبُ: شیر دوشده بسیار / چوق سود
صاغن کمسنه.

التَدْبُ: کارگزار / نوله‌در، ایش بیلور کیشی
امور خارجیه صاحبی کمسنه که حواله اولنان
ایشی دَینی ادا ایدر گبی گورر، گوزار زای
ایله‌در.

التَدْبُ: اسبِ نیک رَوُ / اَشْکِنِ خوش اولان
آت.

التَدْبُ: بر مرده گریستن / مِیت ایچون
أفعالِ مندوبه و حرکاتِ محبوبسنی تعداد
ایدوب بُکا و فریاد ایلمک.

التَدْبُ: بکاری خواندن / بر ایشی گورمک
ایچون چاغرمق الدعوةُ لأمرٍ ما.

الهَدْبُ: دوشیدن / سود صاغمق، مُجَد و آني
نک دوه سودینه تخصیصی مناسب اولماز.

الهَدْبُ: میوه از درخت بازکردن / آغاجده
میوه ایکی کره اولمق و یا جمعنده تأخیر
ایلمک.

-ذ-

الجَدْبُ: کشیدن / جیمله‌در، چکمک، جَبْد
دخی لغتدر، امرِ معنویه استعمالی غالبدر،
امورِ صوریه‌ده جَرّ گبیدر.

الشَدْبُ: پوستِ گوشت / معجمه ایله‌در، آنک
دریسی جِلْدُ اللحمِ گبی، غالباً آغاجک قوری
شاخلرینه تشبیها إطلاقدر.

العَدْبُ: آبِ خوش / مهمله ایله‌در، طاتلی صو
ماء لذیذ گبی، و ﴿عَذْبٌ فَرَاتٌ﴾ لفظِ کریمدر.

-ر-

الرَّزْبُ: خاک بر چیزی کردن / مُثَنَّا ایله تُراندن
مصدردر، بر شیئک اوزرینه طپراق دوکمک،
تحریکله دخی مذکوردر.

الرَّزْبُ: پیه تنک / مثله ایله‌در، رقیق ایچ یاغیدر
که باغرسقلری احاطه ایدر.

الجرْبُ: گَزْگِن شدن / جیمله‌در، اویوز اولمق،
تحریکله دخی بیان اولنمشدر.

الجرْبُ: کارزار / مهمله ایله‌در، صواش یری
مَعْرَکه گاه و جای محاربه گبی.

الجرْبُ: کارزار کنندگان / غازیلر و مجاهدلر
معناسنه.

الجرْبُ: نِیزه‌های کوتاه / جنسدر واحدی حَرْبَة
معروفدر.

الدَّرْبُ: دروازه / قَبُو باب و دَر گبی.

الدَّرْبُ: تنگنای کوه / طاغلرده واقع اولان
مضایقه‌لی گچیدلردر دَرَبند دیرلر گویا آنک
مرحّمیدر.

الزَّرْبُ: خانهٔ شکارکن / زای هوز ایله‌در،
آوجی آوی که مَدخل صَيّاد معناسنه‌در.

الزَّرْبُ: شبگاهِ گوسفند از چوب و گیاه /
آغل معناسنه زریه لفظنده یازلمشدر. / [ر ۲۷۲و]

السَّرْبُ: راه / مهمله ایله‌در، یول طریق گئی.
/ [م ۲۳۹ظ]

السَّرْبُ: گلهٔ اشتر و گاه / دوه و اوکوز
سوریسی جمعیتلری معناسنه.

السَّرْبُ: روزگاری / زماندن بر قطعه.

السَّرْبُ: روی کاری / ایشک طشره‌سی
ظاهر یوزی معناسنه که ﴿سارِبٌ بالنهار﴾
ظاهر دیو تفسیر اولندی.

السَّرْبُ: مَشَك دُوختن و مانندش / قریه
دیکمک و سائر میشین اولان اشیایی تدریز
ایلمک.

الشَّرْبُ: گروهی که سیکی خورند / معجمه
ایله‌در، باده نوشان مصطبهٔ ابتلا.

الشَّرْبُ: فهم / وزن و معناده یکسانلردر که
فلان نُکته‌یی کلامنده اِشْراب و اِفْهام ایلدی
دیرلر.

الشَّرْبُ: آشامیدن / مصدردر، ایچمک،
ضم و کسر ایله شُرْب و شَرِب اسمدر که
کلورلر.

الضَّرْبُ: ساده / مهمله ایله‌در، حبس ساده
معناسنه‌در، حبسِ بَوُل که لَعْلَهٔ اوله لمرض و
عَرَضِ اولیه که سببی لغتله یازمشلردر.

الضَّرْبُ: شیر تُرش / سودک اکشیسی لکن
یوغرت دگلدر که زیرا آکا لبنِ حامض دخی
دیرلر.

الضَّرْبُ: شیر برهم دوشیدن تا ترش شود /
سودی صباح صاغوب آخشام آنک اوستنه بر
دخی صاغوب اکشتمک.

الضَّرْبُ: گونهٔ / معجمه ایله دورلو معناسنه که
الضَّرْبُ الاوّل النوع الاوّل معناسنه‌در.

الضَّرْبُ: مرد سَبَك تن معتدل بالا / اَتْنَه یَکْنی
خفیف اللحم و اورته بویلی کمسنه که مربوْع
الْقَدّ دیرلر.

الضَّرْبُ: انگینِ سِتیر / گُوْجی قالك بال غلیظ
الشَّهْلَات و جَسیمُ السُّبُع گئی، قالك بونده قُوْی
معناسنه‌در صولی دگل دیمک.

الضَّرْبُ: بارانِ اندک / آز یغمور مطرِ خفیف
گئی.

الضَّرْبُ: مارِ نَرُ / ارکک ییلان حَيَّهٔ مُضْرِیه دیرلر
قائمه و ساکنه معناسنه‌در.

الضَّرْبُ: زدن / اورمق که ضَرَب فعلنک مصدری
اولور.

الضرب: رفتن / گتمك يعنى يولجى اولوب
سفر ايتمكدگر گرگ سياحت و تجارت و گرگ
حج و زيارت.

الضرب: پديد كردن / ظهور ايلمك مثلاً
ياره نك ضربان جراحتى آنك ظهوريدر.

الضرب: جستن روزى / رزق آرامق كسب
گي.

الضرب: حاجت / مراد و مرام و قصد
معناسنه لکن جماعدن کنایتدر ديرلر.

العرب: نشاط / مهمله ايله در، سرور و
شادی و شوق.

العرب: تازی / عربي اولان دوه و آت که
جمعی عراب و اعراب دخی گذار ایلدی.

العرب: سامان / معجمه ايله در، عقل و
نظام اموره ديرلر سُر و سامان گي، لکن
محبوب العارفين نام کتابده طرف و سمت
معناسنی سامان لفظنده تعيين ايلمشدن ينه
مغرب سمتی مراد اولور.

العرب: مغرب / معروفدر، کواكب ستاره نك
دُلوك و اُفول ایلدیگی محلدن که شرق و مشرق
آنلرک ضدلری لکن ضبطنده نِدَلریدر.

العرب: تیزنای شمشیر / قلجك كسکین سمتی
و همان سیف حدید و تیغ تیز معناسنه دخی
گلور.

العرب: مَشك آب / قریه معناسنه.

العرب: آبی که اندر چاه چكد / تحريك ايله
دخی مذکوردر.

العرب: جای اشك / گوز یاشی محلی یعنی
آفاق و چیقاق یری که تجرى الدمع و منبع
سِرشك معناسنه، و هر بر گوزده غَرَبان وارد
بری بکاری و بری قویرغی.

العرب: تیزنای دندان / ديشك كسکین طرفی و
همان حَدَت سِنَدِر و آبدارلغی معناسنه دخی
گلور، و حق بودر که همان حَدَت معناسنه در،
حَدَت لسانده دخی غرب لفظی زبانزددر که
/[م. ۲۴۰ و] ترکجهده آغزی چلکلی ديرلر.

العرب: دَلو بزرگ / بيوك قُوغه دَلو کبير گي.

الکرب: غم / حزن و کدر که اسم معروفدر،
حتی کرپلا کرب ايله بِلادن مرکب دیدکلری
آندنددر.

الکرب: تاسه / اول حزندر که صاحبك موجب
تلاشی اولوب کتم ممکن اولمیه که تاسه بی قراری
معناسنه در دیدیلر، شیخ سید ابراهیم شاهی
دخی ع:

هم خارخار ديرلر اولسه گوکلده تاسه

دیمشدن که موجب خارش اولان همدن. ۷۵۳

۷۵۳ بو مناسبتله بو مصراع معروف پر جناسك وزنی وزن طبع
اربابندن استفاده ضمننده لغزگونه عرض اولنور ع:

الْكَزْبُ: غمگین کردن / بر کمسنه پی محزون و مأیوس ایلمک، مصدر در متعدی اولور.

الْوَرْبُ: میان دو انگشت / هر یکی پارمق آراسی بین الاصبعین گبی، و راجبه ده خامه بیان انگشت نمای اخواندر.

-س-

الحَسْبُ: بس / یتر دیمک کافی معناسنه اسمدر، حسبی الله من الحسیب، اعوذ بك منك و لا هو إلا هو معنالرنه اولور.

الحَسْبُ: شمار کردن / صایمق حساب گبی مصدر در، تحریکله آلتی معناسی گچمشدر.

العُسْبُ: فرزند / مهمله ایله در، ولد معناسنه در، سببک اسمیله سبی تسمیه در که ذکر ی گلور.

العُسْبُ: استخوان دُنبال / وزن و معناده عَجَبِ سابق گبیدر آنده و عَئیده تفصیل دُنباله دار واردر.

العُسْبُ: / [ن ۹۱ ظ] آبِ منی اِشتر / دوه نك منی صوبی لكن مطلقا ارکك جانبك صوبینه خاصدر عَسْبُ الفحل گبی، ناقه و سائر اُنثایه عام دگلدر.

العُسْبُ: مزد دادن گشتی / ارکك دیشیله جمع اولمق کراسی ویرمک که مثلا کَحْیَلانده

بر حمامی تاسه لندی طاس آندی صاندی صایدی طاس تمام. «کنار»

ایدرلر عسیب الفحلدر ممنوعدر؛ زیرا قولون حصولی بر طرفه نافع ایسه طرفِ آخَره دخی چایرلتمق گبی اول جمع دخی نافعدر، لكن بو لفظ ارکگی مجامعت ایچون کرایه ویرمکدر پس گشتی دادن بَمَزْد گرک ایدی.

القَسْبُ: سخت / قاف ایله در، پک و قاتی معناسنه وزن و ضبطده صَلْب و سَخْت گبی.

القَسْبُ: چوبِ خیمه / چادر آغاجیدر بَوّان گبی و بو معنی مگر قصب الانفدن مستفاد اوله.

القَسْبُ: خرما ی قصب / قصب الانف یعنی برون کموگی گبی قوری و چکردگی شدید خرمادر که آغزده طاغیلور، و یا قصب البَطْحا صو و سیل یولنده اولان خرما اوله، و قسیب دخی صوتِ آبدر خصوصاً خرمادن مأْجُزدر. / [ر ۲۷۲ ظ]

الکَسْبُ: اندختن / قزاق که رزق جمع ایلمکدر، کار ایدیچی معناسنه کاسِب گچمشیدی.

الکَسْبُ: حاصل کردن چیزی کسی را / بر کمسنه یه قزاندرمق.

اللَسْبُ: زدن بَتازِیانه / لامله درن قامچی ایله اورمق الضربُ بالسَّوْطِ گبی.

اللَسْبُ: گزیدن کژدم / عقرب اِصْرَمَق لَدَغِ عقرب گبی.

اللَسْبُ: لیسیدن / یلامق لعق گبی.

الْوَسْب: گوسفند بسیار پشم / پیایسی
چوق قیون که یوکدر، جمعی شوب مذکوردر.

الْوَسْب: نباتی انبوه / بر مقدار اوتلقلر
عُشْب گبی.

الْوَسْب: چوبی که در بُن چاه نهند / قوی
دینه قودقلری آغاج.

-ش-

الْأَشْب: ملامت کردن / آزار و عتاب
ایلمک، ضبط و معناده لوم گبی، إشابة و
أوشابده اولان معنالدن منحوتدر.

الْحَشْب: تراشیدن / معجمه ایلهدر، یونمق،
خشب و خشیب معنالی بوندن مأخوذدر.

الْحَشْب: آمیختن / قارشدرمق، خلط و مزج
ایلمک گبی متعدیدر.

الْحَشْب: اوّل بار شعر گفتن / ابتدا شعر
سویلکم / [م ۲۴۰ظ] و بلا فکر بالبداهه
سویلکم ارتجال گبی شعر:

مَنْ ندانم فاعلاتن فاعلات

شعر گویم بخت از آب حیات

الْقَشْب: زهر دادن / قاف ایلهدر، زهر
ایچورمک، مصدردر.

الْقَشْب: زهر در طعام کردن / زهری طعامه
قاتمق.

العُشْب: یشم / تخته ایلهدر، بر معروف قیمتلی
طاشدر، قرب مخرجی ایچون معرب قیلدیغی
زمانده میمی بایه تحویل اولندی، اعلاسی
خَطَّایی در آتشدن یاغز بر کمسنه آنک اوزرنده
بولنسه صاعقه اصابت ایلمز.

-ص-

الحَصْب: گردیدن زه از کمان / مهمله ایلهدر،
یایدن کریشی دوندرمک.

الحَصْب: سنگ انداختن / طاش آتمق،
مصدردر، حصا و حصاده فوائد گچمشدر.

الحَصْب: سرخیجه برآمدن / حصبه دیدکلی
اوافق شیلر چیقماق و چیقارمقدر که خسته لرده
اولور، هر لونده اولور بیاضی أسلمدر سیاهی
مخوفدر.

العَصْب: پی اندام / وجودده اولان سیکر،
عصب و أعصاب مذکوردر.

العَصْب: بُزْدِیَمَانِ / دیار یمنه نسبت اولنور بر
نوع خرقة نك اسمیدر.

العَصْب: نَوَزْدِیْدِن سخت / محکم دورمک طی
قوی گبی، مصدردر.

العَصْب: خشك شدن خَبو در دهان / آغز
یاری آغزده قوریمق یُسُّ البُرَاق گبی و جفاف
البُسَاق گبی.

العَصْب: سر بازیستن / باشه نسنه باغلامق.

العَصَب: شاخهای درخت بهم بستن /
آعاجك دالرينى بر يره گتورب باغلامق
اصولى قطعى تسهيل ايچون.

العَصَب: خایه اشتر گُشن بستن / دوهنك
بيضه لرینی باغلامق كه كندی كندینه ساقط
اوله، قیونده و كچیده دخی مشهوردر آنمیش
ديرلر نهازدر ازكج و كوسم معناسنه.

العَصَب: بستن بستدن / معجمه ايله در،
معروفدر، آزرده ايدرك آلق كه غضبًا و ظلما
اخذدر.

القَصَب: خرما كه در دهن از هم بشود /
قاف ايله در، آزرده طاغلان بر نوع خرما در
كه قسبه گچمشیدی.

القَصَب: پاره کردن گوشت / آت پارملك
كه قصاب مزبور بو ماده دندر.

القَصَب: عیب کردن / تعیب گي
مصدردر، عیلمك بر كمسنه یه عیب ایشلدك
و یا فلانك ایشی كندینه یاقشمز عییدر دیمك
كه "أذكر الفاجر بما فيه" بیورلدی.

النصب: گونه از سرود / نوله در، الحاندر
بر نوعدر كه اثرده "بزه بر تغئی ایدر كمسنه
اولسه الحان حجاز اوزره تغئی و ترم ایلیه"
دیو بیوریلان حدیث شریفك لفظ لطیفنده
وارد اولدی.

النصب: هرچه پِیای كنند بسوی پرستش / حق
تعالی دن غیریه طپانلردر ديكوب طاپدقلى
نسنه در، اسمدر، نُصَب دخی مذکوردر.

النصب: نصب کردن حرف / حروف نواصبدر
بر حرف ايله ویا فعل ايله منصوب اولق كه اهل
نحوك معلومیدر.

النصب: بر پای کردن / دُوژدُمق اقامت گي
یعنی بر نسنه طولی اوزرینه طورمسنی تدبیر ايله
تحصیل پیدا ایلملك، مصدردر.

-ض-

الحَضَب: خضاب کردن / معجمه ايله در،
بویامق تصییغ گي.

العَضَب: تیغ بُرّان و جُزان / مهمله ايله در،
كسكین قلیج و سائر آلت قطعك حدّتی،
مصدردر.

العَضَب: بریدن / كسمك قطع گي مصدردر.

الفَضَب: سخت سرخ / معجمه ايله در، پاك
قرمزی اولان نسنه احمر غَضَب احمر قاتی گي.

القَضَب: سپست تر / قاف ايله در، تازه یونجه
كه فصفصه و فسفسه و حَنَدوق امثالی اسملری
وارد، لفظ قرآنیدر.

القَضَب: بریدن / عینله غضب وزن و معناده
يكساندر.

الْهَضْبُ: بارانهای بزرگ قطره / نوع اولده
دخی بو معناده / [م ۲۴۱و] مذکوردر، بیوک
طمله‌لی یغمورلردر.

الْهَضْبُ: زمینهای پشته / هضاب دخی الفله
مذکور لغتدر.

-ط-

الْحَطْبُ: هیزم گرد کردن / مهمله ایله‌در،
حطب یعنی اودن جمع ایلمک.

الْحَطْبُ: کار سخت / معجمه ایله‌در، گوج
ایش یعنی امر عظیم فعل جلیل معناسنه،
خطوب جمعی گلور که گچمشدر.

الْحَطْبُ: داستان / حکایتدر لکن بر
کمسنه‌یه خطاب ایله تکلم ایلمکدر، داستان
و مسائل و سرگزشت جمله‌سنده زبانزدر.

الرُّطْبُ: تر / مهمله ایله‌در، تازه معناسنه‌در
که یاش دینور، و میوه و سبزه امثالنک
تازه‌سی که وقتنده اولور که هنوز شتائیه
ایچون قدید اولمیه و لسانده دخی زبانزدر که
ذکر حق ایله یاش معناسنه اولور.
/[ر ۲۷۳و]

الشَّطْبُ: شاخهای سبز خرمابُن / معجمه
ایله‌در، تحریک ایله دخی نوع اولده سابقدر.

الشَّطْبُ: پوست بازکردن / قابوخی یارمق
آیرمق که از جمله شجر خرما جلدندن حصیر
نسج ایدرلر.

الْقَطْبُ: آهنی که آسیا بر او گردد / قاف
ایله‌در، بر دموردر که دگرمن آنک اوستنده دُوران
ایدر بعضا آغاج دخی اولور که ضمله قُطیده
گچمشدر.

الْقَطْبُ: پیشانی بهم در کشیدن / جبهه‌سنی
بورشدرمق که چین چین دیلر احوال
غضبنددر.

الْقَطْبُ: آمیختن گداختنیها / آرگین اجزایی منج
ایدوب قارشدرمق.

الْوُطْبُ: مرد بُد / ظالم و جفاکار و دل آزار.

الْوُطْبُ: مَشْک شیر / سود طلومی رَقُّ الحلیب
و ظرفُ اللَّبَنِ گبی جَدَعْدَن ویا شَكُوْهْدَن^{۷۵۴}
دخی اولور.

-ع-

الثَّغْبُ: رفتن آب در رودبار / مثله ایله‌در،
ایرماقده صویک آقماسی سیلان الجدول گبی.

الجُغْبُ: بیفکندن / جیمله براقمق إلقا و طرح
إلى الأسفل.

الجُغْبُ: پراکندن / طاغتمق نثار گبی و بعض
نسخه‌ده گُرد کردن بولندی.

الرَّغْبُ: فُسون جادو / مهمله ایله‌در، سحر
معناسنه که فارسیده شید و ترکیده بُوکیدر،
فاعلی راعب دخی مذکوردر.

^{۷۵۴} جذع ایکی یاشنده قیون شکوه آمرز أُوغْلاق. «هامش»

- الرَّعْبُ:** پر کردن / طولدرمق املا گي مصدر اولور.
- الرَّعْبُ:** ترسانیدن / قورقتمق اخافه گي مصدر در.
- الرَّعْبُ:** اندك دادن از چیزی / زای هوز ايله در، بر شیعك قلیلی ویرمك.
- الشَّعْبُ:** بند سر / معجمه ايله در، باشك باغی كه آفتابه دخی دینور كه صاحبنه شَعَابِ إطلاقی گچمشدر. ^{٧٥٥} / [ن ٩٢ و]
- الشَّعْبُ:** کِشْتِ دو بلگ / غلافی ایکی قات اولان باشق كه سنبله در، بو معنایه مِشعاب دخی یازلدی.
- الشَّعْبُ:** قبیله بزرگ / هر عظیم قبیله یه دیرلر، جمعی شعوب گچمشیدی لفظ قرآنیدر، شعب قبیله دن و قبیله فصیله دن و او دخی عماره دن و عماره بطندن و او دخی فخذدن اُکبردر.
- الشَّعْبُ:** فرزندان یعقوب علیه السلام / بنی اسرائیلدر كه حضرتِ اسرائیل یعقوب بن اسحاق بن ابراهیم علیه السلامدر، اوک ایکی اوغلی واردر بری حضرت یوسف صدیق و رُوبیل و شَمْعُون و لای و یَعْتَالی و یهودا و دانی و حاذ و آشیر و آیشاجر و زابلون و
- بنیامین بونلره اُسباط دخی دیرلر، بعضی اسماده اختلاف واردر.
- الشَّعْبُ:** با هم آوردن / بریره جمع ایلمك كه كِنَادْدَن كنایتدر، شعاب دخی گچمشدر.
- الشَّعْبُ:** پراکنده کردن / طاغتمق تفریق گي، اضداددندر.
- الشَّعْبُ:** بَصَلاح آوردن / صِنِق و یارق اولان نسنه یی اصلاح ایلمك.
- الشَّعْبُ:** تباه کردن / فاسد اولمق، صلاحك ضدی فساددر، اِنْشعَابِ / [م ٢٤١ ظ] سابقده موت معناسی دخی بوندندر.
- الشَّعْبُ:** شکافتن / یارمق شق گي، مصدر در.
- الصَّعْبُ:** دشوار / مهمله ايله در، گوج عسیر گي، سهل مقابلیدر، و اِستِصعاب دخی مذکوردر.
- القَعْبُ:** پیاله بزرگ / قاف ايله در، قدح کبیر معناسنه.
- القَعْبُ:** کاسه پهن و خُرد / کاسه كه ایچی قارنلی اوله و آغزی کوچك اوله لکن خشبی اولورسه در، جمعی قَعاب مذکوردر.
- القَعْبُ:** دیوار کوتاه / بوی قصه دیوار حِدارِ قصیر گي.
- الكُغْبُ:** شتالنگ / طُوُيُق، لفظ قرآنیدر، پاپوش معناسنه سبق ایدن مِکْعَب بو ماده دن و جمع لری

^{٧٥٥} م - **الشَّعْبُ:** بند سر / معجمه ايله در، باشك باغی كه آفتابه دخی دینور كه صاحبنه شَعَابِ إطلاقی گچمشدر.

السَّغْبُ: گرسنگی / مهمله ایله در، آجلقدر مسغه گئی.

الْكُغْبُ: پاره روغنِ گاو / صغیر یاغندن بر پارچه در.

الْكُغْبُ: سر بند نیزه / مزارعك نهایتنده اولان بغوم، جمعی کعوب دخی مذکوردر.

الْكُغْبُ: پستان / ممه که تَدی ایله وزن و

معناده همشیره در، کاعب و کعاب آنک صاحبه سیدر که مذکورلدر، مؤنثی یوقدر.

الْكُغْبُ: فرج زن / معروفدر کُسن گئی.

اللَّغْبُ: رفتن لعاب / لامله آغز صوی آقمق، لعاب کفِ دهان معناسنه گچمشدر.

النَّغْبُ: بانگِ کلاغ / نونله قارغه سسی که اسمی نَعاب و نعیب و ناعب و تنعاب سابقا صریر آور قلم کتیدر.

النَّغْبُ: کار کردن / کسب ایله هم وزن و هم معنادر.

النَّغْبُ: سر جنبانیدن اشتر در رفتن / بو معنادع نُعوب قریا مذکوردر برأسه اعادهیه حاجت یوقدر.

-غ-

الثَّغْبُ: هلاک شدن / فوقیه ایله در، تلف اولمق.

الْوُغْبُ: مرد بددل / قورقق خائفه گئی.

-ق-

الثَّقْبُ: سولاخ / مثلثه ایله در، دلیک که مَثَقِب ایله آچرلر.

الحَقْبُ: آن رسن که نزدیک قَضیب اشتر بندند / مهمله ایله در، دوه نك گوبگی آلتندن باغلانان اپیدر.

السَّقْبُ: اشتر بچه نَر / ارکک گوشك، جمعی سَقَابدر.

السَّقْبُ: چوبِ خیمه / چادر آغاجیدر، قلبی اولان قَسْب دخی سبق ایلدی. / [ر۲۷۳ظ]

الصَّقْبُ: مثله / مهمله بدلی مهمله ایله دخی لغتدر که سابقی گبیدر.

الصَّقْبُ: زدن چیزی سخت و خُشك / شدید و قدید اولان نسنهیی دفع خشونت ایچون ضرب ایلمک.

- الصقَب:** هر چیزی که دراز و باریک بود / اوزن و اینجه اولان هر شیئه دینور طویل و رقیق گئی.
- العُقَب:** تَك اسب از پس تَك / آت قوشارکن دخی شدتلی حمله ایلمگه دیرلر.
- العُقَب:** زیرِ پشتِ مادهٔ اشتر / دیشی دوه‌نك صاغری دیدکلری یری.
- العُقَب:** از پس درآمدن / بر کمسنه‌یه پَیْرُو اولق آرقه‌سندن وارمق عقاب گئی.
- النُقَب:** راه در کوه / نونله‌در، جمعی نقاب مذکوردر.
- النُقَب:** دیوار سولاخ کردن / دیواری دلك تَثْقِيب الجِدَار گئی.
- الوُقَب:** مردم کم خرد / آحمق معناسنه که وُعَب دخی لغتدر.
- الوُقَب:** چشم خانه / جمعی وقاب سابقا گورلمشدر.
- الوُقَب:** گو در سنگ / نوع سالفده جمعی وقاب گلور که گچمشیدی.
- الوُقَب:** اشتر سواران / مهمله ایله‌در، راکبک جمعیدر صحب و صاحب گئی.
- الرُكَب:** بر زانو زدن / رُكْبَه یعنی دیز اوزره ضرب.
- السَّكَب:** اسبِ زود رُو / تیز اَشْكِیْنَلِی آت که آدمیلری سیرك اوله.
- السَّكَب:** گونهٔ از جامها / بر نوع لباسدر که کرباس یعنی بَزْدَن اولور.
- السَّكَب:** ریختن دادن آب / صویك جریاننه اعانت ایلمك.
- العُكَب:** [۲۴۲و] ستبری استخوان زَنخ / چكه كموگی قالك اولمق.
- النَّكَب:** دردی در اشتر / نونله‌در، دوه‌ده پیدا اولور بر مرزدر که اعوجاج رفتارینی موجب اولور و اکثراً مَنَكِبِنده اولور دیدیلر.
- النَّكَب:** جَفْتَن / مصدردر، میل و شهره استقامتدن عدولدر که نكبت ماده‌سندندر.
- النَّكَب:** دردمند و خسته کردن / دردلی و مریض و مجروح اولمق.
- الوُكَب:** برخاستن / قالمق یعنی دیکیلوب طورمق، بر ایشك اوستنده اهتمام ایلمك مراددر.
- الأُلب:** براندن / سورمك سوق و تسییر گئی.
- الثَّلب:** نیزهٔ سست / مثلثه ایله‌در، گوشك مزراق و بلکه قِرْق رُفَح مَنَكِسِر گئی.
- الثَّلب:** نقص کردن / تعیب ایلمك که مصدردر.

-ل-

-ك-

الجَلْب: ابرِ تَنُكِ بی آب / جیمله‌در، صوسز
یوفقه بولت.

الجَلْب: درختِ بزرگ انگور / اوزمی بیوک
آصمه که رکیب لفظنده قریبا مفصلدر.

الجَلْب: گِلِ ریزیدن از زمین / یردن چاموری
آقتمق سَوُوقِ وَحَلِ سَوُوقِ گئی.

الجَلْب: جلابی کردن / بو معنایه نوع اولده و
رابعهده اِجْتَلابِ دخی یازلشددر.

الجَلْب: بزانو نشستن / مهمله ایله‌در، دیز
چوکمک که سود صاغمق ایچون اولان قعود
مراددر.

الجَلْب: نگار کردنِ جامه / معجمه ایله‌در،
گیسی بی نقش ایلمک که حینِ نسجنده
آلاجه ایلمکدر تخلیب گئی.

السَلْب: درختِ بی بلگ / سلوبِ سابق
اسلوبنده‌در.^{۷۵۶}

السَلْب: درازترین چوب از آلتِ کشاورز /
زراع یعنی اکین اکین کشینک آلتِ زراعتندن
اوزن اولان عصا.

الصَلْب: بردار کردن / مهمله ایله‌در،
آصمق، معروفدر، لفظِ قرآنیدر، آویختن
معناسنه.

العَلْب: جایگاهی درشت / قاتی یر مکان
غلیظ معناسنه.

العَلْب: نشان نوار بر پهلوی اشتر و جُرْ / دوه
و سائر حیوانک وجودنده اولان شیرید و قایش و
ایپ یری که یول گئی اولور، اسمدر.

العَلْب: خراشیدن / طرملامق یعنی طرنقله یرتمق
طریقيله نشان ایلمک.

العَلْب: نشان کردن نوار بر پهلوی چارپا /
حیوانک وجودنده شیرید و ایپ شدید شیعک اثر
ایلمسی که بو صورتده مصدر اولور.

القَلْب: دل / قاف ایله‌در، یورک و گوکل دیرلر
فؤاد و ضمیر و سِرّ گئی اسماسی و بریرلرندن
فرقلرینک خفاسی اِخفادر.

القَلْب: خُرد / عقل که ﴿لَمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ﴾
کریمه‌سنده عقل ایله مفسرددر.

القَلْب: چشمِ خانه / وَقْبِ سابقک عینیدر.

القَلْب: درم نَبْهَره / قَالْبِ آفجه که ترکیده دخی
بویله مشهوردر، سَکَّه غیر نافذه دیمک بی رایج
گئی.

القَلْب: دستِ بَرَنجِنِ سیمین / گُمشِ بِلَازک،
موحّده بدلی مهمله ایله قُلْد دخی لغتدر که
قلاده‌دن اوله.

^{۷۵۶} م - السَلْب: درختِ بی بلگ / سلوبِ سابق اسلوبنده

الْقَلْبُ: ستاره / بر بَرّاق يلدزدر قلبُ العقرب
ديرلر ايكي طرفنده ايكي دخي واردر، منازل
قمرنددر طلوعی تشرین اَوّل و آخردنده
واردر.

الْقَلْبُ: خالص هر چیزی / هر نسنه نك
پاکی و خلاصه سی که مغشوش اولیه.

الْقَلْبُ: میان لشکر / عسكرك اجزاسی
بشدر مقدّم جناحین ساقه در قلب
/[٩٢نظ] بو چار جهت اصحابنك
وسطیدر.

الْقَلْبُ: دل خرمائُن / خرما آغاجنك اوزی
دیمكدر، اَوّلی مثلث الحركه در.

الْقَلْبُ: بازگردانیدن / دوندرمك عكس و
تحويل معناسنه در، بش صورتی واردر زیری
بالایه و ظَهْری بَطْنه و شمالی یَمینه و داخلی
خارجنه دونر و بشنجی لغوي دگلدر
إصطلاحدر کِنْفی فیک گبی عكسِ قلبی و
قلبِ عكسی دخی ډیرلر.

الْقَلْبُ: باشگونه کردن / تَرْسَنه دونمك نعوذ
بالله من الحَوْر بعد الكَوْر، نکبت گلوب بد
حاله انقلاب مراددر، و بو لفظه بو محله
یازیلان معنالر اون بر اولور. / [٢٧٤و]

الْكَلْبُ: / [٢٤٢ظ] سگ / ایت و کویک
و زَغَر گبی ترکیلری واردر، فی الاصل هنوز
طینتِ خمیر ایکن سُرّه قالبِ مصوّر آدمی

محلنه عزازیلک القا ایلدیگی بُراق تحقیرنی جبریل
ریشّه جناحیله مع الطین اخذ و طرح ایلدکه
آندن مخلوق اولدیغی روح البیانده منقول و
مسطور و سُرّه و کلبك ترکیلری رسم واحد اوزره
مشهور اولمسی غرائب اتفاقیاتدندر.

الْكَلْبُ: دُوخْتِ دوالی میانِ دو دوال / ايكي
دری آراسنه بر قایش قویوب دیکمکدر.

الْكَلْبُ: آهنِ سر قطبِ آسیا / دگرمن قطبی
اولان دمورك باشی.

الْكَلْبُ: ستاره / بر یلدز اسمیدر جَوَازیه دَرِیَندَر
کلبُ الجبار ډیرلر.

الْكَلْبُ: چوبِ ستورِ دیوار / دیوارده اولان
آغاج که آکا حیوانلرک یولارک باغلرلر.

الْكَلْبُ: آن چوبکه بر گردنِ گاو نهند / اوکوزک
بویننه وضع اولنان آغاجدر که آکا سَمِیق و
فارسیده سَمّه و ترکیده زُوْلّه دینور.

الْكَلْبُ: میخِ دسته شمشیر / قِلج و بیچاق
قبضه سنده اولان مِسْماردر و اول مسمارک قرینده
اولان میخه دخی عجزو ډیرلر و نام نجم اولمسی
خیالیه شاعر دیمشدر **شعر:**

وعجوزا رأیتُ فی فمِ کلبٍ

جُعِلَ الکلبُ للأمیرِ جمالا^{٧٥٧}

^{٧٥٧} بیتک قائلی ابن مقدامدر، باقیکز: لسان العرب، ٣٧٢/٥.

و آنلرك دمورلرينك قبضه‌يه گچن اوجي كه
آكا شعيره دخي دينور.

الْكَلْبُ: نبات با خار / ديكنلى اولان هر
اوتلق.

الْكَلْبُ: قبیله از عرب / ديار عربده بر
قبيله‌در، قُضاعيلدر، بني كلب اُترده دخي
وارددر، سبب تسميه‌سی قیونلری چوق اولمق
کِلابك دخي کثرتی اقتضا ايلمکدر.

-ن-

الجُنُب: پهلو / نوله‌در، يان جانب گي.

الجُنُب: سوی / سمت و طرف و جانب و
ناحیه معناسنه.

الجُنُب: هستی / وارلق یعنی موجود و حاضر
اولمق.

الجُنُب: فرمانبر / بویرق طوتان و فرمانه
اطاعت ایدن معناسنه‌در، حتی یدك آتته
جَنِيَّه دیدکلری سرکش اولمیوب مُقَاد و مُنْقَاد
اولدیغی سببنددر.

الجُنُب: نزدیکی / یقینلك قرییت گي.

الجُنُب: گاو دُوشه از پوستِ اشتر / دوه
دریسندن یایق ایده‌جك قاب كه یاغ آنکله
حاصل اولور.

الجُنُب: قبیله از یمن / یمنده بر قبیله‌نك
اسمیدر.

الدَّنَب: گناه / معجمه ایله‌در، صوح كه اِثْم و
جُرم و فارسیده بَزَه و سائر اسماسی واردر.

السَّنَب: اسب نِيك رَوْ / مهمله ایله‌در، ندب
سابق ایله همپادر.

القَنَب: نام جایگاهی / قاف ایله در، بر محلك
اسمیدر كه أشعارده إشعار و إنشالرده إنشاد
اولنور.

اليَنَب: باذَنجان / تحتیه ایله‌در الفله دخي لغتدر،
كهكب دخي گچمشدر، فارسیده پاتَنگان
دینور، مذکورلر عربیدر.

-ه-

الرَّهَب: پیکان تنك / مهمله ایله‌در، یوفقه دَمَرَن
كه اوق خفیف اولمغه سببدر.

الرَّهَب: اشتر لاغر / زیون و آریق دوه جمل
ضعیف معناسنه.

السَّهْب: اسب گامزن / دماغنی یاره ایدن آت.

السَّهْب: زمین نشیب / جمعی سهوب قریبا
مکتوبدر.

الغَهَب: غافل شدن / معجمه ایله‌در، غفلت و
حق معناسنه آسیمه‌لك.

القَهَب: گوساله سپید / قاف ایله‌در، آق بوزاغو
عِجَل بیاض گي، و جاموس ایله فیله أَفْهَبان
دیدکلرینه نظرله جاموس یاورِسی اولمق أَغْلَبدر.

- الْقَهْب:** بسیار سال / چوق یشامش مُسِنَّ
معناسنه.
- الْقَهْب:** کوه بزرگ / بیوک طاغ جبل عظیم
گی.
- الْقَهْب:** / [م ۲۴۳و] سپید تیره / قرمزی یه
مائل آق رنگ که بوز دینور.
- النَّهْب:** آنچه بتاراج بیارند / نونله در، مال
غنیمت که یغما ایدرلر، اسمدر.
- النَّهْب:** غارت کردن / یغما ایلمک،
مصدردر.
- الْوَهْب:** بخشیدن / باغشلامق عطا و کرم
ایلمک که بر نسنه یی بلا عوض تملیکدر هبه
گی.
- الْوَهْب:** دادن / ویرمکدر اعطای بی غرض
و بی عوض معناسنه.
- و-
- الأَوْب:** جایگاه همه چیزی / هر شیئک یری
مکان و محل گی.
- الأَوْب:** وجه هر چیزی / هر نسنه نک یوزی
یعنی جهتی ناحیه و جانب گی.
- الأَوْب:** مگس انگین / بال آریسی نُحْل
معناسنه در، محله کثرت رجوعی سبب
تسمیه در.
- الأَوْب:** بازگشتن / رجوع ایلمک، مصدردر،
حتی توبه معناسنه اَوْبَه دخی زبازددر.
- التَّوْب:** از گناه بازگشتن / فوقیه ایله در،
گناهندن رجوع و پشیمانلق و عدم ارتکابه
عزیمت معناسنه.
- التَّوْب:** جامه / مثلثه ایله در، کیسیدر لباس
معناسنه و جمعی دخی زیاده مشهوردر که ثیاب
و اثواب گچمشدر.
- التَّوْب:** تن مردم / اراده حال طریقیله وجود و
جسد مراد اولنور.
- التَّوْب:** بازگشتن از جای بجای / بر یردن بر یره
عودت و رجعتدر.
- الجَوْب:** سپر / جیمله در، قالقان جُنه گی.
- الجَوْب:** بُریدن / کسمک قطع معناسنه که
﴿جابوا الصخر﴾ بو ماده دندر.
- الجَوْب:** سولاخ کردن / دلیک دلمک که چقور
قازمقدر.
- الجَوْب:** بُریدن مسافت / یول کسمک که چوق
یوریمک معناسنه یول آلق دخی دینور.
- حَوْب:** زجرِ اشتر / مهمله ایله در، دوهیه اقامه و
اناخه و سَیْر و توقیفده تویخ و تنبیه اداتنددر، کلیمه
معنیدار دگلدر صوت مقوله سیدر. / [ر ۲۷۴ظ]
- الحَوْب:** گناه کردن / گناه ایلمک، مصدردر،
اسمی ضمله حوبدر ذنب سابق گی.

- الدَّوْبُ:** بدی حال / زحمت و مشقت
صاحبی اولق، مصدردر.
- الدَّوْبُ:** انگین بی غش / معجمه ایلهدر،
صافی بال غسل مصفی گبی.
- الدَّوْبُ:** گداخته شدن / اریمک دَوْبان
معناسنه مصدردر.
- الدَّوْبُ:** واجب شدن / بو ماده‌نک وجوب
معناسنه و لزوم مفهومنده اولمسنه اهل کوفه
ذاهلدر.
- الرَّوْبُ:** ماست / یوغرت مایه‌سی، رُوبه
مذکوردر.
- الرَّوْبُ:** ماست شدن / مصدردر، یوغرت
اولق که سودک اویوماسیدر.
- الرَّوْبُ:** کاستن / قصر و نقصان ایلمک
اکستلمک دینور.
- الشَّوْبُ:** انگیختن / معجمه ایلهدر، قوپارمق
یعنی شبهه ایراث ایدوب وسوسه پیدا ایلمک.
- الشَّوْبُ:** آمیختن / قارشتمق مزج گبی.
- الصَّوْبُ:** باران باریدن / مهمله ایلهدر،
یغمور یاغمق که مصدردر، صوب سمدان
سبب نزول مطر اولدیغی ایچون.
- الصَّوْبُ:** آهنگ کردن / شروع معناسنه مثلاً
یغمور یاغمغه باشلامق.
- الصَّوْبُ:** رسیدن بچیزی / بر نسنه‌یه ایرشمک که
اصابت ایلمک.
- الصَّوْبُ:** از هوا فرود آمدن / هوادن آشاغی
اینمک، مصدردر هبوط گبی، حتی بویله اولان
اوقک صَبَّوب اسمی اولدیغی مذکوردر.
- القَوْبُ:** زمین کندن بَوْرِب / قاف ایلهدر، یری
وَرَوینه قازمق یعنی آگری کوشه‌سنه قازمق.
- النَّوْبُ:** تشنه شدن / صوصامق لُؤوب گبی.
- النَّوْبُ:** نزدیک / نونله قریبت یقینلق که بر
کمسنه‌نک یرینه نائب اولان آکا تقرب ایدر.
- النَّوْبُ:** کسی را کاری رسیدن / بر کیشی یه بر
نسنه ایرشمک نابّه خیر دیرلر خیر اصابت ایلدی
دیمکدر.
- الهَوْبُ:** مرد آمیزنده / اختلاط و امتزاج طبیعتی
اولان کیشی که کثرت کلام ایله اولوب
[ن ۹۳ و] اثر / [م ۲۴۳ ظ] حمقدر دیدیلر
الإستیناسُ بالناس أساسُ الافلاس.
- الهَوْبُ:** دوری / ایراقلق بُعد گبی.
- الهَوْبُ:** زبانه آتش / لهب گبی آتشک آلاوی که
علوه دخی دیرلر، لسان ناره دخی دینور.
- ی-**
- البَّيْبُ:** گذارگاه آب سوی حوض / موحد
ایلهدر، جمعی بیوبده مذکوردر صو یولی.

الجَيْبُ: گریبان / جیمله‌در، یقه که جمعی جیوب مکتوبدر.

الجَيْبُ: سینه / گوکسدر صدر گبی، لکن یقه تقریبیله سینه مراد اولندیگی گبی صدر تقریبیله دخی درون صدرده اولان قلب مراد اولور دیدیلر.

الجَيْبُ: بریدن / وزن و ضبطده قطع گبی، و قطع دخی حسی و معنوی اولق معنای آتیدن ظاهردر.

الجَيْبُ: بُریدنِ مسافت / واو ایله جوب دخی لغتدر که سابقدر.

الرَّيْبُ: گمان / مهمله ایله‌در، شكّ و شبهه، حتی بی ریب مقلوبِ مستویدر. (ب^۱ ی^۲ ی^۳ ی^۴ ب^۵)

الرَّيْبُ: تهمت / بو دخی حاصل بالمصدردر اولور که تشکیک اولنان ماده‌دن حاصل انفعال و وجه احتمال.

الرَّيْبُ: اندر بایست / گرکلی نسنه حاجت معناسنه هر نه اولورسه.

الرَّيْبُ: گزدهای زمانه / حوادثِ روزگار ظهوراتِ دوران شدائدِ زمان جمله‌نک مآلی بردر، تا ایله واحدی واردر.

الرَّيْبُ: بگمان افکندن / شکّه براقمق، مصدردر.

السَّيْبُ: مال آکنده / دینه‌در، جمعی سیوب گلوب گچمشیدی.

السَّيْبُ: بخشش / عطیه، جمعی سابقدر، بَطْؤ السَّيْبُ تأخیر العطا معناسنه‌در.

السَّيْبُ: سپید مهره / بوری، جمعی سُیوب مذکوردر.

السَّيْبُ: جامهٔ باریک / اینجه بزدن اولان لباس.

السَّيْبُ: گذارگاه آب / صو یولیدر، سيب دخی لغتدر، و جمعی دخی گذار ایلدی.

السَّيْبُ: رفتنِ آب / صو آقمق مصدر اولور، و هر آقن نسنه‌نک آقمسیدر.

الشَّيْبُ: پیری / معجمه ایله‌در، قوجامق شَیخوخت معناسنه مصدردر، ضمیر ایله دخی کلور.

الشَّيْبُ: سپید موی شدن / آق صقاللی اولق.

الْعَيْبُ: عیب کردن / مهمله ایله‌در، عییلی قیلق، متعدیدر تعییبِ سابق گبی.

الْعَيْبُ: معیوب شدن / عییلی اولق لازم اولور.

الْعَيْبُ: سولاخ کردن / دلیک دلمک تثقیب گبی.

الْعَيْبُ: آنچه از چشم ناپیدا / معجمه ایله‌در، گوزدن نمان معناسنه که ضدی شهادتدر که ﴿عالم الغیب والشهادة﴾ وارد اولدی.

الْعَيْبُ: خدای تعالی / غائب معناسنه، لکن اگرچه حُجُبِ نورانیه و ظلماتیه ثبوت یافته‌در

لكن اول حُجُب كائناتنددر بو معناده ضدّ و
قلب و عكس ملحوظ اولمق گرکدر ع:

ظهوری پرده اولمشدر ظهوره

الغَيْب: زمین هموار / دوز یردر ارضِ مستویه
گی.

الغَيْب: پیه گوسفند / قیونک ایچ یاغی که
چرویش دخی دیرلر.

الغَيْب: جایگاهی که ازو آب بیرون آید /
صو چیقاجق یر منبعِ ماء و محل انفجار گی.

وَيْب: وای / اداة لؤمدر وَّیْل گی حیف
یازمق معناسنه لکن محلِ مرهمته اولمیه بلکه
بد دعالرنده اوله که حیف و وَّیْلدن قورتلمه
دیمک اولور. / [۲۷۵و]

-ومنه بزیادة الهاء-

بو یدنجی نوعِ باینک ثلاثیات هائییه دخی
ملحقاتنددر که آتی الذکردر.

-۱-

الکأبة: غمگین شدن / همزه ایله همزه
وزندهدر، مخزونیّتدر.

الوابة: گو در سنگ / قیاده اولان چقور که
ایچنه صو جمع اوله.

الوابة: فراخ / بول یعنی وسعتلی رحبه گی،
جمعی رُحاب مذکوردر.

-ج-

الرَّجبة: سخنِ نا فرجام / زای هوز ایلهدر،
نتیجه سی یوق سوز.

الدَّجبة: گوسفندِ اندک شیر / لاملهدر، سودی
آز قیون، جمعی لِجاب / [م ۲۴۴و] مذکوردر.

الْوَجبة: در شبا روزی یک بار خوردن / برگون
بر گیجهده بر کرّه طعام ایتمک.

الْوَجبة: بیفتادنِ دیوار / دیوار بیقلمق.

-ح-

الرَّجبة: فراخنا / مهمله ایلهدر، رِحاب جمعیدر
که مذکوردر.

الرَّجبة: زمینِ فراخِ پر گیاه / چمنصفه وسیع
معناسنهدر.

السَّجبة: بقیّتِ آب در حوض / حوضک
صوینک قصوری، و محاب جمع مذکوردر.

القَّجبة: زنِ نابکار / قاف ایلهدر، معروف
لفظدر، فاجره خاتون که رسی دینور، متنبی دیر
که ع:

وما عليك من العار إنَّ أُمَّتک قحبةٌ

صاحبِ صحاح مولّدر دیمشدر و ابن هلال
حقیقته تسمیه اصلیهدر دیدی، اصلنده قُحاب
ماده سابقه سندن مأخوذدر که کندی زُندوسته
سُرفه طریقيله اعلامی سببِ تسمیهدر.

الْقَجْبَةُ: تباہِ شکم از دردی / قارن آغریسی
دیدکلری علت حاشا من السامعین وَجَعُ
البطن گبی که اوکسرك گتورر.

-د-

النَّدْبَةُ: زنِ کارگزار / نونلهدر، مذکری
مذکوردر.

-ر-

الحَزْبَةُ: نیزه کوتاه / مهمله ایلهدر، جنسی بلا
هء یازلشدر، حَزْبَه ترکیده دخی معروفدر.

الدَّرْبَةُ: زن بلند آواز / معجمه ایلهدر، اركك
سلسلی خاتون جَهیزُ الصوت گبی.

الشَّرْبَةُ: معروفه / آب صافی پی سگر و یا
عسل و یا بکماز و سائر طریقله لذت ویرب
ایچرلر آنده علمدر، بلا هء اوچ معناسی
یازلدی.

الصَّرْبَةُ: شیر تُرش / مهمله ایلهدر، مجرّدا
مذکوردر.

الضَّرْبَةُ: زخم / معجمه ایلهدر، یاره که آلتِ
جارحه و یا بر طریقله پیدا اولان جریحهدر.

الضَّرْبَةُ: یکبار زدن / تا وحدت ایچوندر
جنسی مسطوردر.

-ز-

الأَزْبَةُ: تنگی / طارلق و کوچوكلك و
قصهلق، مصدردر.

الأَزْبَةُ: سختی / قاتی پك اولق شدت و غلظت
گبی.

الحَزْبَةُ: مثلها / مهمله ایلهدر، كلمه سالفهك
معناسنده شریکدر.

الزَّرْبَةُ: مثلها / یعنی تنكلك و سختك
معناسندهدر ایزه گبی و تحریکله لَزْبَه دخی تنگسال
معناسنه گچمشدر.

-ص-

الحَصْبَةُ: سرخیجه / مهمله ایلهدر، مصدری
اولان حصب لفظنده استخراج اولنه.

الحَصْبَةُ: گونه از سنگ آتش / بنای نوع
چَقْمَق طاشنك بر نوعیدر، لكن همان آتش
یانسون دیو یاقدقلری چوب.

الحَصْبَةُ: خرمابُنِ دون / معجمه ایلهدر،
خرماسی آلچق اولان آعاج.

-ض-

الغَصْبَةُ: سنگی که در بُن چاه بود / معجمه
ایلهدر، قیونك خزینه سنه وضع اولنان طاشدر.

الغَصْبَةُ: سنگِ دُرشت / غضبه لفظنده
مذکوردر.

الهَصْبَةُ: بارانِ بزرگ قطره / جنس اولان هضب
سالفك بو واحددر که تا وحدت ایچوندر.

الهَصْبَةُ: زمینِ پشته / تا وحدتدر مجرّدا جنسی
سابقی گبی مسطوردر.

-ط-

الكعبة: خانه چهار سو / هر درت کوشه اولان

اوطه یه دیرلر.

اللغة: يك بازی / بر کره اوینامق که تا واحد

ایچوندر. / [ر ۲۷۵ ظ]

-غ-

الرغبة: آرزو نمودن در چیزی / مهمله ایله در،

رغبتدر که طلبکار اولدیغک اظهار ایلمکدر،

ایکی استعمالی واردر الی حرفیله ترکیبده بولنورسه

میل و آکا التفات معناسنه اولور و بری دخی

لفظ آتیدر.

الرغبة: آرزو کردانیدن از چیزی / بو کلمه نك

ایکی استعمالندن بری مذکور و ایکنجی اگر

عن ایله عربی ترکیبده صله اولورسه اعراض

/ [ن ۹۳ ظ] ایدوب آرزوسنی خلاف سمته تحویل

که آندن یوز چویرب عدم التفات معناسنه گلور.

-ق-

الوقبة: باران گو که آب در او بود / طاغلرده

اولان قیالرده یغمور صوبی جمع اولان چقور که

صوبی اوله.

الرطبة: سِیسْتِ تَر / مهمله ایله در، تازه

یونجه در، لکن بلا هاء رطب مفصلدر.

الشطبة: زن دراز بالا / معجمه ایله در، اوزن

بویلی خاتون طویل القد گی.

الشطبة: شاخ سبز خرمائین / خرما آغاجندن

تازه یتشن دال، جنسی سابقدر.

الشطبة: پهلوی خربزه / قاریوزک یره گلان

طرفی که بیاض قالور اول طرف مراد اولنمغه

سبب انسانده پهلوی عضو قعود اولمغله در.

الشطبة: پاره از کوهان اشتر / دوه

اورگجینک بر پاره سی.

-ع-

الجعبة: تیردان / جیمله در، اوق قبوری ظرف

السهم گی، و بر نوعنه قندیل دینور.

الرغبة: يك كف خاك / زای هوز ایله در، بر

آوج طبرق، لکن بر مقدار مالدر دیدیلر.

الرغبة: / [م ۴۴ ظ] اندکی دادن از همه

چیزی / زعب بو معناده مذکوردر.

الكعبة: خانه خدای تعالی / بیت حق تعالی

یه دیرلر مکعب و مرتع و یا مرتفع اولدیغی

ایچون حتی قبل الاسلام بیته تعظیما چار

کوشه بیت خانه بنا ایلمزلر ایدی. ۷۰۸

^۱ملکله آدم^۲ و اولادیدر درنجی ابراهیم
یاپوب^۳ عَمَلَق و^۴ جَزْهَم هم^۵ قُصَى ایله^۶ قریش آنی

دخی ابن زبیر آنک طقوزنجیسی با تکریم

اونجی یاپدی خَجَاج آنی بی موجب ولی او ده

حطیمی ایلدی تفریق آنجق صانکه بر ترمیم

ایدوب تجدید کلی^{۱۱} خان مراد آنی مراد اوزره

آنک تاریخی ختم^(۱۰۴۰) اولدی اولوب اون بر آکا تعظیم

«هامش»

بنای کعبه اون بر کره اولشدنر آنی ضبط ایت ۷۰۸ ۷۰۸

الْوَقْبَةُ: گَوِ ثَرِيد / ترید اوزرنده یاغ جمع
اولان چقور قَلَت گئی.

الْوَقْبَةُ: کندوی مگس انگبن / بال قوانی که
کَوَارَةُ النحل و حَلِيَّة و مَعْسَل گئی.

-ک-

الثَّكْبَةُ: کله کبوتر / مثلثه ایلدر، گوگرچین
رمه سی جمعیت حمام.

الرَّكْبَةُ: يك بار برنشستن / بر کَرَه بنمک
رکوب واحد معناسنه در، عدد قصد اولنان
مصادرنددر، هاسی واحد ایچونددر.

النَّكْبَةُ: آفت / بلا که دفعة ظهور ایده.

النَّكْبَةُ: رنج / علت و خسته لك و زحمت که
تدریجی مستولی اوله.

النَّكْبَةُ: غم روزگار / زمانه نك كدری و فلکه
اسناد اولنان هُوم.

-ل-

الحَلْبَةُ: اسبان که جمع کنند از بهر دوانیدن
را / یراندرب و یارشدرمق ایچون اطراف
متفرقه دن جمع اولان آتلا که اجناس مختلفه
اوله لر.

الْكَلْبَةُ: سگِ ماده / دیشی کلب، مذکری
مذکوردر.

-ن-

النَّنبَةُ: پاره از روزگار / مثلثه ایلدر، بر
مقدار زمان.

الجَنْبَةُ: سَوِ / جیمله در، جنسی جنب دخی
سابقدر.

الجَنْبَةُ: گاوِ دوشه از پوستِ اشتر / ضمیردن
مجرّدا مذکوردر.

الجَنْبَةُ: ماستِ تُرش که در شیر کنند / اکشی
یوغرت که سوده ضمّ ایدر لر.

الجَنْبَةُ: تَره / بر دانه اوت که کهنه بهارده
تازه لوب تکرار خُضرت و نصارت پیدا ایدن
نباتاتدن اوله.

السَّنْبَةُ: پاره از روزگار / مهمله ایلدر، مثلثه
ایله دخی بو معناده لغت و مذکوردر.

-ه-

الرَّهْبَةُ: ترس / خوف معناسنه ترکجه قورخودر.

الرَّهْبَةُ: بیم / بو دخی قورخودر لکن احمق
اولوب خوف محلی اولمسه دخی خوف ایدن
کمسنه یه عارض اولان قورخودر.

الرَّهْبَةُ: ترسیدن / تحریکله رَهَبِ سابق گبیدر،
مصدردر.

السَّهْبَةُ: چاهِ زَرْف / دریک قوی جُبِ عمیق
معناسنه در، بلا هاء یوقش آشاغی که نشیب
دیهدر.

-و-

الأَوْبَةُ: باز پس گشتن / گیرو باغلنمق یعنی
توبه ایلیوب مرتکب اولدیغی و سائر افعالک
دخی بر دخی عدم ارتکابه عزم اولمق، بلا هاء
دخی مذکوردر.

التَّوْبَةُ: از گناه بازگشتن / مُثَنَّاة ايله‌در،
صوجدن رجوع ايلمك كه ﴿تَوْبُ اِيْهِ﴾ بو
ماده‌دندر.

الجَوْبَةُ: کاروانسرای خُرْد / جیمله قوناق كه
تحريك ايله جَوْب مذکوردر.

الجَوْبَةُ: زمینِ هامون / میدان و وسعتلی
صحراء، جَوْبده دخی یازلدی.

الجَوْبَةُ: گُو بزرگ / نوع اوْلده جوب دخی
یازلدی.

الجَوْبَةُ: بَرَّة بی فرمانی / [م ۲۴و] پدر و
مادر / مهمله ايله‌در، بابایه و آنايه عاصی
اولق گناهی، عُقُوق والدَین معناسنه.

الجَوْبَةُ: زمینِ بی باران / اعجام ايله‌در،
یغمورسز قالمش یر.

الجَوْبَةُ: نسبت شدنِ مال بتمام / بالکلیه
مالی بر کمسنه‌نك معدوم اولق.

النَّوْبَةُ: معروفه / نونله‌در، نوبت دیدکلری
خدمت كه بر قاج کمسنه بیننده اولوب
مناوبه ايله گوررلر.

-ی-

البَّيْئَةُ: گذرگاهِ آب سوی حوض / موخّده
ایله‌در، مذکور بُيُوب جمعیدر.

الحَيَّةُ: بی بهره ماندن / معجمه ايله‌در، نصیب
و حصّه صاحبی اولمیوب پایسز قالمق كه خُسران
و خَیْت معروف لفظلردر.

الشَّيْبَةُ: پیری / قوجالق شیخوخت گی.

طَبِیَّة: مدینه پیغمبر علیه السلام / دار الهجر
اولان بلده كه روضه مطهره‌بی حاویه‌در آنك
اسماء کثیره‌سندن بریدر كه ابن عمیان مطلع
بدیعه‌ده انشاد ایدر **شعر:**

بَطِیَّةً أَنْزَلَ وَیَمَّ سَيِّدَ الْأُمَمِ

وَأَنْشَرُ لَهُ الْمَدْحَ وَأَنْشُرُ أَطِيبَ الْكَلَامِ

العَیْبَةُ: جامدان / هَیْبِه دیدکلریدر، جمعی عیاب
گچمشدر، سلاحدان دخی دینور.

العَیْبَةُ: اهلِ خاندانِ مرد / کیشینك دائره‌سنده
اولان اتباع و حواسی.

العَیْبَةُ: گُو / معجمه ايله‌در، جوبه‌گی چقوردر،
غیابه و سائر موادّ مذکوره دخی تأیید ایدر.

العَیْبَةُ: یك دفعه از باران / یغمورك دفعه بر
کره نزولی.

العَیْبَةُ: غائب شدن / گورنمز اولمقدر، جمع
صورتنده غیوب و غیب و تَغِیْب مذکورلر گی
مصدردر.

الهَيْبَةُ: شکوه داشتن / معروف لفظدر و تَهْیِده
سابقدر.

-الرباعي-

بو نوعك دردر حرفلیلی که ثلاثیات گبی ما قبلری ساکن اوله.

-ب-

الضَّبیب: نام اسبی / معجمه و صورت تصغیر ایلهدر، بر آتک اسمیدر، فی الاصل صیغۀ تکبیر ایله جریان و سیلان معناسنهدر.

-ذ-

العُدَّیْب: جایگاهی / مهمله ایلهدر، بر یردر که سعد الدین مختصرنده ع: وبالْعُدَّیْبِ یومًا ویومًا بالخُلَیصَا دیمشدر.

-منه مع الهاء-

هنوز تمام اولان رباعیلره ملحق کلمۀ هائیه بر دانهدر.

الجَرْنَبَة: نام زمینی / جیم و مهمله نك فتحلری و نون ایلهدر، ارضك اسمیدر.

-[۲۷۶و]-الخماسی-

بو نوعك بش حرفلی کلمهلرندن ایکی لفظ بولندی که ما قبلری ساکن اوله.

الْقَلْبُوب: گرگ / کسر قاف و فتح لام مشدده ایلهدر، قورد دیدکلری حیوان ذئب مذکور گبی.

هَلَّوْب: جایگاهی / بر یرك اسمیدر که بعض اشعارده إشعار اولنور.

-ومنه-

بو هائیلر دخی خماسیهیه ملحقدر.

الْحِنْشَعْبَة: زن کارها ناآزمودن / معجمه نك کسری و نونله و مثلثه نك فتحی و مهمله ساکنه ایلهدر، افعالنده تجربه اهلی اولیان خاتون.

الْقِرْطَعْبَة: پاره ركو / قاف و مهمله لرلهدر، بالهاء و بلا هاء نوع ثانی و ثالثه مذکوردر.

-الکئی وغیرها-

بو نوع سابعك فوایددر که آخرلرینك ما قبلری ساکن اوله.

إِبْنُ الْحَرْب: مرد کارزاری / مهمله لرلهدر، جنك ایله معروف و محاربهیه مائل کمسنهیه إطلاق اولنور که حرب لفظی قریبا گچمشیدی.

دَارُ الضَّرْب: سرای درم زدن / ضربخانهدر، ضراب مذکور و ضربك معناری آنفا نقش اولنمشیدی.

أُمُّ سَقْب: ماده اشتر / مهمله و قاف ایلهدر، فصیل معناسنه مذکوردر که ولد ناقه معناسنه پس آنك مادری واقعا ناقهدر.

ماء سَكْب: آب روان / مهمله ایلهدر، مذکوردر، بو ترکیب مبالغه / [م ۲۴ظ] و بشنجی نوعك گناسنده مکتوب اولان ماء مسکوب که لفظ کریمدر، أشهر ضروبدر.

أُمُّ كَلْبٍ: درختی کوهی / طاغده خدای
نابت بر شجره‌در، بالاده دخی کلبک معانی
کثیره‌سندن برنده بر نباتِ پر خاردر
دینمشدی.

رَأْسُ الْكَلْبِ: نامِ گریوه است / بر طریقک
اسمیدر.

ذاتُ الجَنْبِ: اماسِ پهلوی / جیم و نون ایله
مذکوردر، انسانک یاننده بر وَجَعْدَر که
مقابلی ذات الرِّیّه‌در، علت اعتباریله ذات
تأنیث قیلندی.

-منه مع الهاء-

بو کنیه مع الهاء بو نوعک کنیه لرینه ملحقدر.
أُمُّ كَلْبَةٍ: کنیت تَب / اِسْتَمه که حُمای غِب
تعبیر اولنور آنک کنیه‌سیدر اَمِّ مِلْدَم گبی، و
لسان حُمّادَن دیمشَلر: اَنَا اَمِّ مِلْدَم اَأْكُلُ اللَّحْمَ
و اَمُصُّ الدَّمَّ.

-نوع هشتم-

-الثلاثي-

حرفِ بادن سکزنجی نوع، نوع هفتم آسا
ماقبللری ساکن کلماتدر لکن اول ساکنلرک
دخی ما قبللری مضموم اوله، ابتدا ذَأْبِ قدیم
اوزره ثلاثیاتی تقدیم اولندی.

-۱-

الثَّوْبُ: بازگشتن / ضم مثله و سکونِ همزه
ایله‌در، و دخول وزنده دخی لغتدر که
مذکوردر.

الدُّؤْبُ: پیوسته کاری کردن / ضم مهمله ایله‌در،
فتحله دخی مذکوردر، ایشنی بربرینه متصل
ایلمک.

الدُّؤْبُ: رنجیدن / انجمنک که مصدردر، و فتوح
وزنده دخی مذکوردر.

-ج-

الرُّجْبُ: رودگانی / نوعِ اوّله اولان قَصَب
معناسنه‌در.

العُجْبُ: بارنامه / مَنّت و تفاخردر.

-ح-

الرُّحْبُ: فراخی / بر یر بول اولمق وسعت گبی،
و فتحله دخی لغتِ سابقه‌در.

الرُّحْبُ: فراخ شدن / مصدردر، بول اولمق،
صیورت معناسی ملحوظدر نوعِ اوّله دخی
مذکوردر.

الصُّبُ: خَرانِ کز رنگ / رنگی قرمزیه
/[ن ۹۴و] مائل جِمارلر، مفردی اصحب
مذکوردر.

-خ-

الشُّخْبُ: آنچه فراکشند از شیر هنگام
دوشیدن از پستان / معجمه ایله‌در، شَخْبِ
سابق معناسنه.

-د-

الحُدْبُ: مردمانِ گوژ / مهمله ایله‌در، أَحْدَبُک
جمعیدر، بوگیرلر که قانبورلردر.

الهْدَب: ریشه / صِچاق که مثلاً مَقْعَد کنارینه
ضم اولنور هَئِدَب گِی.

الهْدَب: مُژَه / کَرِیک که هُدَب نوعِ ثانیده و
أهدب دخی مذکورلردر.

الهْدَب: بَلِگِ بَارِیک / آغاجک اوفاق
پیراغی.

الهْدَب: مردمانِ دراز مُژَه / مفردی هَئِدَبدر،
کَرِیکِی اوزن کمسنه‌لر.

-ر-

الأَرْب: در عقل زیادت شدن / ازدیادِ عقل
معناسنه مصدردر، أَرْب و أَرِیب مزبورلردر.

التَّرَب: خَاک / فوقیه ایله‌در، ترابده لغتدر
تَوَرَب گِی که طِیراق ترکیدر.

الجَرْب: مردمانِ گَرِگَن / جیمله‌در، اویوز
کمسنه‌لر دیمکدر، مفردی أَجرب سابقدر.

الحَرْب: پَارَه از رِیک / معجمه ایله‌در، بر
مقدار قوم رَمَلِ قلیل گِی.

الحَرْب: مردمانِ شکافته گوش / قولاغی
یارق کمسنه معناسنه، مفردی أَخرب
مذکوردر. [ر ۲۷۶ ظ]

السُّرَب: کَرِباسو / مهمله ایله کرتنکله
دیدکلری حیوان.

الشُّرَب: آشامیدن / معجمه ایله‌در، ایچمک
معناسنه اسمدر که أَکَل و شَرَب زبازددر،
مصدری فتحله سابقدر.

الضُّرَب: مانندها / معجمه ایله‌در، نوع و مثل
معناسنه اولان ضَرِیک أَضْرَاب گِی بو دخی
جمعیدر.

العُرَب: تازی زبانان / مهمله ایله‌در، سوزلری
لغتِ عرب اوزره اولانلر دیمکدر عَرَب گِی اسم
جنسدر عَجَم ایله عُجَم گِی.

العُرَب: زنانِ شوی دوست / عَرُوب کلمه‌سنده
مفصلدر.

العُرَب: زنانی که معدۀ ایشان را بَرِیان آید /
فساد معدۀسی اولان خاتونلر، مذکور عَرُوب
گِی.

العُرَب: [و ۲۴۶] غَرِیب / معجمه ایله،
ایکیسی بر معنایه، و غَرِیب دخی مذکوردر.

القُرَب: نَزْدِیک / قاف ایله، یقینلق، معروفدر که
اسمدر.

القُرَب: گوشتِ قَی گاه و نَرْمَه شکم /
شاکله‌دن مَرَّاقِ بطنه وارنجه یعنی بُوْگُردن بطنک
یومشق یرینه دَک اولان لحمدر.

القُرَب: یَک شَبَه راه ماندن میانِ کسی و میان
آب / قَرَب ایله معنالری قریدر که مذکوردر.

القُرْب: نزدیک شدن / یقین املق که
صیوروت ملحوظدر.

-ز-

الْكُزْب: کنجان / کُسبه دیدکلی عصارة
الدهن که صوصامکدر و یُبسدر.

-س-

الحُسْب: اشتزان سپید و سرخ / مهمله ایله
جمعدر، مفردی أحسب بیاض اولوب رنگ
قرمزیه مائل اولان دوهدر.

الْكُشْب: فُنجان / زای ایله دخی لغتدر که
آنفا گچمشدر.

-ش-

الجُشْب: پوستِ انار / جیمله، نار قبوغیدر.

الحُشْب: چوبها / معجمه ایله جمعدر،
آغاجلر که مفردی خشب نوع اوّلده و
حُشْب ثانیده یازلمشدر.

العُشْب: گیاهِ تر / مهمله ایلهدر، تازه اوت
کلاّگی که هنوز خشیش اولمامش اوله.

-ص-

القُصْب: از بالای شکم تا گلو / قاف
ایلهدر، مَرّی تعبیر اولنان محلدر.

الرُقُصْب: رودگانی / بغرسقدر، فتحتین ایله
قصب لفظنده سابقدر.

النُصْب: بلا / نونلهدر، شر معناسندهدر، نُصْب
و عذاب لفظ کریمدر.

النُصْب: سختی / شدت و زحمت و ثقلت،
اسمدر.

النُصْب: بدی / وزن و معناده فُئح که کتولکدر.

النُصْب: هرچه بپای کنند از بھر پرستش /
طایمق ایچون دیکدکلی هر نسنه.

-ض-

العُضْب: مردمانِ بی کس / مهمله ایلهدر،
مفردی أعضب مذکوردر.

العُضْب: گوسفندانِ سُرو شکسته / سابقا
أعضب مفردنده بوینوزی قِرَق قیون دیو یازلمشدر.

العُضْب: اشتزانِ شکافته گوش / أعضبِ
سابقك جمعیدر، قولاغی یارق دوهلر.

-ط-

الحُطْب: مردمانِ سخت لاغر / جمع أخطبدر
که مذکوردر.

الحُطْب: حُرانِ سبز رنگ / بونك دخی مفردی
أخطب گچمشیدی.

الرُطْب: گیاهِ تر / مهمله ایلهدر، یاش اوت،
فتحله دخی یازلمشدی.

الرُطْب: چراگاه / حیوان اوتالغی مرعی معناسنه.

العُطْب: پنبه / مهمله ايله در، پاموق كه وزن

و معناده قُطْن گبيدر، خِرْفَع و هَيُولَى دخى لغتده پنبه در ديو بابوس صاحبي يازمشدرد.

القُطْب: آهني كه آسيا بر او گردد / قاف

ايله در، جمعي اقطاب مذكور و قطبه مسطوردر كه دگرمن آنك اوزرنده دائردر.

القُطْب: ميان سپهر / مطلقا فلگك وسطى

معناسنه دخى گلور.

القُطْب: پاشنه در آهني / دمور قيونك

او كچه سى يعنى ميلى كه آنكله دونر.

القُطْب: ستاره است كه نقطه مدار فلک

است / جمعي اولان اقطاب لفظنده آشكار قيلندى.

-ع-

الرُغْب: ترس / مهمله ايله در، قورخو خوف

گي.

الشُعْب: آهوياني كه سُرُوهايش از هم دور

بود / معجمه ايله در، بويونوزلى بربرندن بعيد اولان گيكلر.

-غ-

الرُغْب: فراخ شكم شدن / مهمله ايله در،

رِغاب لفظنده مذكوردر.

الرُغْب: اول موى برآمدن مرغ / معجمه

ايله در، فتحه لرله رَغَب لفظنده اشعار اولندى.

-ق-

الحُقْب: روزگار دراز / مهمله ايله در، نوع ثانیده

مذكور و جمعي احقاب دخى گچمشدرد.

الحُقْب: هشتاد سال از جهان / بو دخى نوع

ثانیده مزبوردر. / [م ۲۴ ظ]

الحُقْب: گور خران هَي گاه سپيد / يانلری بياض

بيان اشكلرى كه مفردى احقب مذكوردر.

الرُقْب: مردمان ستر گردن / مهمله ايله در،

بيونى قالك كيشيلردر، سابقا مفردى ارقب

يازمشدرد. / [ر ۲۷۷ و]

العُقْب: بقيت از مال و جز / هر نسنه نك مال

و غيرى نه اولورسه بر مقدار اخيرى كه تركجه قصور ديرلر، ضمه لرله عُقْب گي.

العُقْب: رفتن ستور / نوع سابع سابقده دخى

فتحله يازمشدرد.

النُقْب: ابتدای گر / نونله در، اويوز كه بدن

انسائيدن هنوز گورغسى.

-ك-

الرُكْب: مردمان بزرگ زانو / مهمله ايله جمعدر،

مفردى اركب نوع اولده يازمشدرد.

النُكْب: آنانكه كمان ندارند / نونله در، يايىز

تير اندازلردر، مفردى انكب سابقدر.

النُكْب: آنانكه كثر روند از لنگي / مفردى

انكب مسطوردر.

-ل-

الْغُلْب: مردمانِ ستر گردن / معجمه ايله در،
مفردی أغلب سابقا مکتوبدر.

الْغُلْب: خرمابنانِ ستر / قالک و چوق خرما
آغاجلری و غیریہ دخی دیرلر که حدائقِ غلب
معروفدر.

الْقُلْب: دست برنجن ساده / قاف ايله در،
بلازک، سیوار دخی دینور.

الْقُلْب: مار سپید / آق بیلان حیة بیضاگی.

الْقُلْب: دلِ خرما بن / نوع اولده اولان قلبه نك
مفردیدر، فتح بونده دخی لغتدر.

الْقُلْب: مردمانِ بازگشته لب / جمعدر، مفردی
أقلب دوداغی طشره منقلب اولان کمسنه در که
قَلْب محلنده مرکوزدر.

الْكُلْب: میخ مشک آویختن سقا / سقاناك
قریه سنی آصدیغی اکثری. (اکسر) / [ن ۹۴ظ]

الْهَلْب: موی ابرو / قاش قیلی و سائر قیللره
دخی دینور.

الْهَلْب: موی دنبال اسب / آتک قویرق قیللری.

الْهَلْب: موی ستر و سخت / قالک و قوی
اولان قیل شعر غلیظ گی.

الْهَلْب: آن موی که کفشگر بدو درز دوزد /
پاپوش دیکن مداسک دیکش آراسنه درز و درج
ایلدیگی قیل.

الثَلْب: خاکها / مثلثه ايله در، اثلْب سالف
مفردیدر، اثلْب دخی لغتدر که سابقدر.

الثَلْب: سنگریزها / جمع اثلْبدر که مذکوردر.

الجَلْب: ابرِ تَنك بی آب / جیمله در، فتحیله
دخی آنفا سابقدر.

الجَلْب: چوبِ کژ که در پالان بود / پالان
یابدقلمری اگر آعاج.

الحَلْب: لیف / معجمه ايله در، ایکی ضمه
ایله دخی سابقدر.

الحَلْب: بلگِ رَز / آصمه آغاجنك مجلسز
یرندن ظهور ایدن اوراق که فلیز دینور.

الحَلْب: گلِ تیره در آب / صوده اولان سیاه
چامور.

الدَلْب: چنار / مهمله ایله جنسدر، واحدی
دُلْبَة گلور.

الصُّلْب: سخت / مفرددر، جمعی دردنجی
نوعده مذکوردر.

الصُّلْب: استخوان پشتِ مازه / جمعی
أصلاب یازلمشدر.

الصُّلْب: زمینِ ستر و دراز / مفرددر، جمع
قلتی گچمشدر که أصلابدر.

الصُّلْب: دودمان / حسب و نسب معناسنه
که خاندان دینور.

الْهَلْب: اسبانِ دراز دنبال / مفردی اهلبد
سابقدر.

-ن-

الْقَنْب: غِلافِ دَکَرِ سُتور / قاف ایلهدر،
حیوان قضیبی چکوب ستر ایلدیگی دریدر.

-ه-

الرُّهْب: ترسیدن / مهمله ایلهدر، رُعب
سابقله فرقلری آزددر.

الصُّهْب: آنانکه موی سر سُخِ مِیْگون
دارند / مهمله ایلهدر، باشنک قیللری قرمزیه
مائل اولندر، لکن مفردی أَصْهب مطلقدر
که سابقدر.

-منه مع الهاء-

آخِرلینک ما قبللری ساکن اولان ألفاظ
بائییه ملحق اولان کلماتِ هائییه دخی
سکرنجی نوعدن معتبر و معدوددر.

-ا-

الرُّؤْیَة: چوبی که / [م ۲۴۷و] کاسه بدو
استوار کنند / مهمله ایلهدر، کاسه‌یی بیان
کمسنه اگریسی تسویه ایلدیگی آغاج.

الرُّؤْیَة: خَمیرِ مایه / تسهیل ایله دخی بلا همزه
نوعده دخی مذکوردر.

الصُّوْیَة: رَشک / یاوشق دیدکلری که سِرْکه
دخی دیرلر صغیرُ القمل گبی.

-ت-

العُتْبَة: آنجا که رودبار بر او شاخ شود /
ایرماغک بر مقداری تفرّق ایدوب جانبِ آخَره
آقوب شعبه اولدیگی محلدر.

الکُتْبَة: درزِ مَشک / کتب سابق گکیدر.

-ث-

الکُثْبَة: پاره شیر / بر مقدار سود قطعۀ لبن گبی.

-ج-

الرُّجْبَة: پشتیوانِ دیوار / مهمله ایلهدر، طایق
که دیوار منهدم اولسون دیو بنا اولنور.

الرُّجْبَة: بنا کردن زیرِ خرما بن / خرما آغاجنک
آلتنه وضع اولنان دستکدر، لکن متعارفدر که
خرما آغاجی آلتنه بر دیوارِ بی اساس یاپلوب
سارقِ تمر آنک اوزرینه باصدیگی گبی دیوار اوستنه
بیقلوب و یا قربنده حفر اولنان قیویه دوشوب
هلاک اولور مرادی شاید که بو اوله.

/ [ر ۲۷۷ظ] -ح-

الصُّحْبَة: همراهی کردن / یولداشلق ایلمک
رفاقت گبی گرکسه مکالمه اولسون.

الصُّحْبَة: صحبت / سویلمک تکلم گبی.

-خ-

النُّخْبَة: بَهِترین / نونلهدر، مختار و معتبر و
خلاصه که امثالندن عالی اوله ترکجه اورُنْدلنمش.

النُّجْبَة: دوستکافی می / سودسگی کمسنه
خاطری ایچون ایچدکلری طولو هرنه
اولورسه.

النُّجْبَة: میانِ فرج / فرجک اورته یری، فی
الاصل نخب جماع معناسنه گچمشدر.

-د-

النُّدْبَة: شیون / فریاد و فرع ایلمک.

النُّدْبَة: پرزۀ مندیله و قطیفه و جز / قطیفه
و امثالنک یوزنده خاو دیکلری خُرده
سچاقلر.

-ر-

الأُرْبَة: بند / بر بُغوم هرنه اولورسه.

الأُرْبَة: کیره / دوگم و عُقْد گبی که بر
نسنه نك وسطنده دخی اولور.

الثَّرْبَة: خاك / فوقیه ایله طیراق که ترب دخی
سابقدر.

الترْبَة: نباتی / بر اوتك اسمیدر.

تُرْبَة: رودباری ییمن / یمنده بر بیوك صودر،
فتح ثانیه ایله دخی مذکوردر.

الجُرْبَة: غراره سیاه / جیملهدر، قاره چوال و
حرار دیدکلری جراب گبی.

الخُرْبَة: انگله / معجمه ایلهدر، ایلك
دیدکلری مدور دلیك که نُكْمَه یی آکا
گچوررلر، جمعی خُرَندر.

الخُرْبَة: سولاخ نرمۀ گوش / قولاق دلیگی که
کوپه طقرلر، جمعی خَرَب فتحتان ایله سابقدر.

الخُرْبَة: گو سُرین / دبر معناسنه که تدویرینی
تدبر ایله إطلاق ایدرلر، جمعی نوع اولده
گچمشدر.

الخُرْبَة: سولاخ سنگِ آسیا / دگرمن دلیگی که
دانهلر آندن زیان اولور، سابقا جمعی خرب
گچمشدر.

الخُرْبَة: دستۀ مشکِ آب / سقا قربه سنك دخی
آغزینه دینور که مدخل اولمسیلهدر.

الدُّرْبَة: خو / مهمله ایلهدر، مشرب و طبیعت
که اسمدر مصدری دَرَب مذکوردر.

الدُّرْبَة: آزمودن / امتحان و تجربه که صنماقدرد.

الدُّرْبَة: خو کردن / معنای سابقدن بو دخی
مصدردر.

الدُّرْبَة: حریص شدن / حرص و حسارت
مآلنده مصدردر.

السُّرْبَة: کله مرغان / قوش رمه سی جمعیتِ طیور
معناسنه.

الغُرْبَة: غریب شدن / معجمه ایلهدر، دیارِ
اخراده قالمق.

القُرْبَة: خویشی / قاف ایلهدر، قرابت معناسنه
که قُرَب جمعی مذکوردر.

القُرْبَة: نزدیکی / مذکور قرب گبی اسمدر.

القُرْبَة: نزدیک شدن / یقین املق، قریب گئی مصدر در.

الْكُرْبَة: [م ٢٤٧ظ] رنج و اندوه / زحمت و مشقت در، جمعى كُرب گچدی.

-س-

النُسْبَة: بکسی بازخواندن / نونله در، کندينى بر کمسنه نك نسلنه نسبت ايلمکدر که نسب دخى مذکور در.

-ص-

العُصْبَة: گروه مردم / مهمله ايله در، جماعت ناس که نحن عصبه کریمه سى بوندندر، جمعى عُصَب يازلدى.

-ط-

الْحُطْبَة: خطبه کردن / معجمه ايله در، منبره چيقوب خطبه ايلمک و يا ابتدا کلامده محله مناسب بعض حمد و ثنا إيراد ايلمک، جمعى خطب مسطور در.

السُّطْبَة: راه بر پشت شمشير / قلج آرقه سنده اولان يول گئی اولق، جمعى شطب گچمشدر.

الْعُطْبَة: پنبه سوخته / مهمله ايله در، بزدن ياقدقلى^{٧٥٩} قاؤ، جنسى عطب سابقدر.

الْقُطْبَة: پیکانی تیر نشانه / قاف ايله در، نشان اوقنک بر دمرنى.

-ع-

الثُّعْبَة: گونه از سوسمار / مثلثه ايله در، کرتنکله نك بر نوعى، جمعى ثعب مسطور در.

الشُّعْبَة: شاخ درخت / معجمه ايله در، جمعى شعب گچمشدر.

الشُّعْبَة: سوخته جامه / یاغش لباس.

اللُّعْبَة: لعبت / اوینامق، مصدر در، نوع قصدى اوزره جمعى فتح عين ايله تعيين اولنمشدر.

اللُّعْبَة: مردمک چشم / گوز بیگی که حرکتندن کنایتدر انسان العين معناسنه.

اللُّعْبَة: هرچه بدو بازی کنند / هر نسنه که آنکله اوینامق ممکن اوله.

-غ-

الرُّغْبَة: جانوری / معجمه ايله در، بر جانور در.

النُّغْبَة: يك شربت آب / نونله در، بر ایچم صودر که جمعى فتح غین ايله نغب مذکور در.

-ق-

الثُّقْبَة: سولاخ / مثلثه ايله در، دلیک که مجردا، و جمعى ثقب دخى گچمشدر.

الحُقْبَة: هشتاد سال / مهمله ايله در، بلا هاء قریبا گچمشدر.

الرُّقْبَة: چشم داشتن / حفظ ايلمک مراقبه گئی، مصدر در.

العُقْبَة: پاره خوردنی در بن دیگ / مهمله
ایله در، جمعی عُقْبدر، چوملك دیننده قالان
طعام قلیل.

العُقْبَة: مسافت میان بالا شدن مرغ و قرود
آمدن او / قوشك هوالنوب صعود و پرواز و
صكره آشاغی نزول و هبوطه آغازینك
آراسنده اولان مسافه در.

النُقْبَة: جامه بود که زنان پوشند / نونله در،
نسوان لباسی که جمعی نُقْب سابقدر.

النُقْبَة: ابتدای گر / بلا هاء قریبا مذکوردر.

النُقْبَة: نشان گن / انسانك هشت
سوراخندن ثقبه ثامنه سی که بو نوع هشتمده
ایراد ایلدی، جمعی نقب مذکوردر.

[ر۲۷۸و] **-ك-**

الرُكْبَة: زانو / مهمله ایله در، دیز که بالدر و
بوط جمع اولدیغی باغ یری، جمعی ركب
مذکوردر.

الرُكْبَة: بن درختی / آجاج کوکی و یا یره یقین
محلی.

الرُكْبَة: فرزند باز پسین / معجمه ایله در،
آخر اولادی، لكن فتحله زكب تمام مدت
حملة ولدنی آتمقددر.

-ل-

الأُلْبَة: گرسنگی / آجلق لكن اجتماع
معناسنه اولسنه جُلبه دخی بو معنایه اولمق

شهادت ایدر؛ زیرا جُلبه آجلق معناسنه دیدیلر
اما که آج کمسنه نك جلب و جمع شاننددر.

الجُلْبَة: مثلها / جیمله در، معناده اشتراکی
سلفیله در.

الجُلْبَة: تعویذ / اعانت معناسندن منفهم اولور.

الجُلْبَة: پوست ریشی / جمعی نوع اولده
مذکوردر، یاره اوزره اوكُلْمق زماننده بتن دری.

الجُلْبَة: مَشیمه / دریدر که ترکیده اوغلان یتاغی
دیرلر، زحم و زهدان دخی دینور.

الجُلْبَة: پوستی که در پالان کشند / پالانه
قایلا دقلمق دری.

الجُلْبَة: نشان / یاره / [م۲۴۸و] اوکلمق نشانی
ویا بعد البرء علامتیدر.

الحُلْبَة: هر بوی / مهمله ایله در، قوخو رایحه
معناسنه.

العُلْبَة: گاو دوشه / بر یایقدر، جمعی عُلب
سابقدر.

العُلْبَة: پیاله ادیمین / میشین اولان قدح و هر
ظرف.

الكُلْبَة: سختی زمانه / حوادث شاقه روزگار.

الكُلْبَة: / [ن۹۵و] دوالی که در میان درز گیرند
/ درز ایچنه وضع اولنان میشین که مصدری
کلب مذکوردر.

الهُلْبَةُ: پاره موی ستبر و سخت / قاتی و قالك قیللرک بر مقداری.

-ه-

الْأُهْبَةُ: سازگار / چری یراغی که لباسِ اهلِ سفر.

الشُّهْبَةُ: رنگ سپید تیره / معجمه ایله در، قرامتق اولان بیاض.

الشُّهْبَةُ: سپید فام شدنِ سیاه / معنای سابقک ضدی کاملی که قاره رنگ آقلغه مائل اولمق.

الصُّهْبَةُ: سرخی موی سر که میگون بود / صهب سابقک بو کلمه مصدریدر.

الْكُهْبَةُ: کژد گونه اشتر / بوز رنگ دوه که توز لوننده اوله.

الْكُهْبَةُ: تیره شدنِ رنگِ سپیدی / تماما شبهه نك ضدی.

النُّهْبَةُ: المنتهب / نونله در، یغما قیلدقلری غنیمت مالی که نهب ماده سندن مصدر اولدیغی معناسنده دخی افتعالدن مصدر میمی ایراديله بیان ایلدی.

-الکني وغیرها-

بو نوع ثامنک فوئدیدر و بغیر هاء لفظ یوقدر.

رَجُلٌ لُغْبَةٌ: مردی که مردمان بدو بازی کنند / قریبا لعبه یازلمشدر، رجل صفتی اولدقده ملعبه ناس و مضحک جمعیت معناسنه اولور.

أُمُّ عُقْبَةٍ: کنیتِ دیگ / آنفا یازیلان عَقْبَه لفظنک اولکی معناسنده در که البته ابقاسی درکارِ عادی اولمسی اشرابدر.

أُمُّ عُقْبَةٍ: شپش / کِرانجان و کینه ور^{٧٦٠} اولان کمسنه که بقایای طعام ایله خوردن و بُردن وادیلرنده اوقات گذارد.

رَجُلٌ طُلْبَةٌ: مردی که چیزها ازو جویند / مهمله ایله در، بر کمسنه یه دیلر که کندیدن اشیاء متعدده طلبکار اوله لر، ضروبدن در.

-نوع هم-

-الثلاثي-

حرف الباده وعد ایلدیگی طقوز نوعک آخر الانواعی که آخرینک ما قبلی ساکن و آنک دخی ماقبلی مکسور اولنلدر.

-ت-

الْإِتْبُ: پیراهنِ بی آستین / یَکُسر گوملک، فتحله دخی مذکوردر.

الْقَتْبُ: رودگانی / قاف ایله در، رُجْبِ سابق ایله هم معنادر.

^{٧٦٠} ن : کینه دار.

القَتَبُ: پالان چارپای آب کش / صو چکن حیوانک پالانی.

-د-

الإدْب: کار شِگفت / تعجّب اولناجق ایش.

-ذ-

الكِذْب: دروغ گفتن / یلان سویلمک، مصدردر.

-ر-

الإِرْب: اندام / وجود و عضو معناسنه.

الإِرْب: اندر بایست / حاجت یعنی لزوملی نسنه.

الإِرْب: کاری سخت / امرِ عسیر.

التِرْب: دوست / معروفدر، جمعی اُتراب مذکوردر.

التِرْب: هم زاد / اقران و امثالندن اولان کمسنه، حتی بین الاتراب بین الاقران دیمکدر. / [ر ۲۷۸ ظ]

الزِرْب: شبگاه گوسفند از چوب و گیاه / زای هوز ایلهدر، آغلدر که گیجه آنده قیون یاتر، فتحله دخی مذکوردر.

السِرْب: تن / مهمله ایلهدر، بدن و جسم و جتّه گئی.

السِرْب: گروه زنان / خاتونلرک جماعتی.

السِرْب: رمه آهو و جز / سوری گلّه گئی گرک گیک و گرک قیون هرنه اولورسه.

الشِرْب: بهره از آب / معجمه ایلهدر، بر مقدار صودر.

الشِرْب: جایگاه بسیار آب / صوی چوق یردر.

الشِرْب: آشامیدن / ایچمک، فتح و ضمی دخی لغتدر که مذکورلردر.

الضِرْب: اشتر پیر / یاشلی دوهدر جمل مسن.

العِرْب: دیو گندم / مهمله ایلهدر، چاودار دیدکلی تخیلدر دیدیلر لکن دلوجه / [م ۲۴۸ ظ] بغدايدر، بعضیلر بغدايك مگي دیدکلی جنسیدر دیدیلر. ^{۷۶۱}

العِرْب: خشک شده / درخت خار دیکنلی آغاجک قوری یمیشی.

-ز-

الإِرْب: کوتاه / قصهدر که قصیر معناسنهدر.

الإِرْب: سختی زمانه / شدت وقت و فتنه ایام و حادثه دوران.

الحِرْب: گروه مردم / مهمله ایلهدر، انسان جماعتی که جمعی أحزاب مذکوردر.

اللَّعْبُ: بازی کردن / اوینامق، ضمله دخی
مذکوردر.

-غ-

الشَّعْبُ: بر انگيختنِ شتر / معجمه ايلهدر،
دوه نك دفعهً قالمسی.

-ق-

الشَّقْبُ: شكاف كوه / طاغلرده اولان يارقلر.

-ل-

الثَّلبُ: اشتر پير بي دندان / مثلته ايلهدر، ديشی
قالمامش قوجه دوه.

الثَّلبُ: نيزه سست / گوشك مزراق رمح
ضعيف گبی.

الجَلْبُ: ابر تنك بي باران / جيملهدر، يوفقه و
يغمورسز بولوت.

الجَلْبُ: چوب كج در پالان / پالانده اولان
اگری آغاجلر.

الخَلْبُ: پرده دل / معجمه ايلهدر، قلب ايله
بطن بيننده اولان پرده و غلاف.

الخَلْبُ: مردی كه زنان را دوست دارد /
خاتونلره ميل ايدن كيشی.

الْقَلْبُ: مرغی مانند پنجهشك / قاف ايلهدر،
سرچه يه بکزر بر قوشدر.

الحَزْبُ: آنچه هر روز درس شده / هر گون
معتاد اوزره قرائت و مداومت اولنه كه ورد و
اورادِ معينه دخی دينور.

-س-

الإسْبُ: موی زهار و كون / زیر نافده اولان
قیلر پیش و پسته شاملدر، إسْبُ الإِسْت
دخی داخلدر.

-ش-

القِشْبُ: زهر كُشنده / قاف ايلهدر، زهر
قاتل كه شتم هلاهل دخی ديرلر اكل ايدن
ميت اولور.

-ص-

الحِصْبُ: سال فراخ / معجمه ايلهدر، بوللق
سنه سی رخاگی.

-ط-

الحِطْبُ: خطبه زن خواستن / تأهل و تزوج
ايلمگه مباشرت و آغاز ايدن كمسنه نك
كلامی.

القِطْبُ: آهني كه آسيا بر او گردد /
قافلهدر، ضمله دخی مذکوردر.

-ع-

الشَّعْبُ: گشادگی میان دو كوه / معجمه
ايلهدر، ايکی طاغ آراسی.

-ن-

جُرْبَةُ النجوم: آسمان / یلدزلری حبوب و روی

آسمانی ارض زراعتده استعاره ایلمشلردر.

الهَنْب: گرانی / ثقیل اولمق.

الدَّرْبَةُ: زنِ بلند آواز / معجمه ایلهدر، جهیر

الصوت خاتون.

الهَنْب: کم خرد / احمق اولمق.

-ه-

السَّوْبَةُ: گله آهو / مهمله ایلهدر، مجردا دخی

مذكورد.

اللَّهْب: گشادگی میان دو کوه / شعب ایله

همپادر.

القَرْبَةُ: مشکِ آب / قاف ایلهدر، مشهور سقا

قربه سیدر.

-منه بزيادة الهاء-

نوع تاسعه ملحق اولان کلمات هائییه.

-س-

الحِسْبَةُ: محتسبی / مهمله ایلهدر، احتساب و

محتسب مذکورد.

-ا-

الدَّيْبَةُ: گرگِ ماده / معجمه ایلهدر، دیشی

قورد، مذکری مذکورد.

الحِسْبَةُ: مُزد / ثواب و اجر، حسبه لله بو

معنایهدر.

الدَّيْبَةُ: دردی بود چارپایان را / حیوانلره

مخصوص بر مرزدر.

الحِسْبَةُ: شمردن / صایمق حساب گبی.

النِّسْبَةُ: بکسی بازخواندن / نونله معروفدر،

کندی بر نسله اتصال ایله متّصف اولمق.

الدَّيْبَةُ: افزار زین و پالان / آگره و پالانه

لازم اولان آلات که طاقم دیرلر.

-ج-

القَشْبَةُ: مردِ خسیس / قاف ایلهدر، سخی نک

/ [م ۲۴۹ و] ضدیدر.

اللَّحْبَةُ: گوسفندِ اندک شیر / سودی آز

قیون.

-ر-

القَشْبَةُ: بچه بوزینه / میمون یاورسی ولدِ قرد

گبی.

الْإِرْبَةُ: اندر بایست / بلا هاء دخی مذکور،

حاجت معناسنه.

-ط-

الْخِطْبَةُ: زنِ خواستن / معجمه ایلهدر، خاتون

طلبنده اولمق ﴿خطبة النساء﴾ لفظ کریمدر.

الجَرْبَةُ: کشتزار / جیملهدر، اکین یری مزرعه

گبی.

-ق-

الحِقْبَة: سال / مهمله ايله در، ييل سنه و عام گي.

الحِقْبَة: هشتاد سال / سكسان ييل كه جمعي اُحقابِ سابق لفظِ شريفدر.

الرِقْبَة: چشم داشتن / حفظ ايلمك كه ضمله دخي سابقلدر.

العِقْبَة: نشانش نيكوي و خرمي / اَيْلك و سرور نشاني اماره خير معناسنه.

-ك-

الرِكْبَة: بر نشستن بدان حالكه در او بود / بولنديغي حاله قناعت ايلمك.

-ل-

الْجِلْبَة: ابري كه چون كوهي نمايد / جيمله در، طاغ گي گورين بولوت سحابه مهابه گي.

الصِّلْبَة: پارهاي زمين درشت / مهمله ايله در، يرك غليظ اولان قطعه لري؛ زيرا ارضك قطع متجاورات واردر.

-ه-

الذَّهْبَة: بارانِ اندك / معجمه ايله در، آز يغمور مطرِ قليل معناسنه در. تم الباء فله الحمد والمنة.^{۷۶۲} ۱۱۸۲

^{۷۶۲} حرف الباء ده اولان لغات عددی ۴۶۶۲ «هامش»

/ [۲۷۹و] - کتاب تی از قانون ادب -

-نوع اول-

بو کتاب حرف التاء اگرچه عدد حروف اعتباریله اوچنجی حرفدر لکن سابقا مقصوره و ممدوده جملهیه تقدیم و صکره کتاب المهموز ترقیم اولندیغی جهتدن بشنجی کتاب اولوب بو حرفده دخی طقوز نوعدن اولکی / [ن۹۵ظ] نوع آخر کلمه اولان تانک ما قبلی مفتوحدر قیده حاجت یوقدر. - سهل الله ختامه ویسر تمامه -

-الثلاثیات-

اولا اوچر حرفلی اولان کلمات که تقدیم مضاعفات ایله مرتبدر.

الأْت: غلبه کردن بجّت / فتح و شد ایلهدر، دلیل و برهان و بینّه و شاهدان ایله غالب اولمق که دعوی غالبیتی بیان ایله ثابت قیلمق.

البّت: کلیم ستر / موحده ایلهدر، قالک خرقة و صوفدر، جمعی بتوت گلور.

البّت: آهار چولاهان / چولهلرک نسج ایلدیگی متاعی پرداخته ایلدکده طلاسی سبب جلاسی اولان شیدر.

البّت: رسن بزیر فرو تافته / بوکلمش اپدر که اوجی آشاغی صالنه.

البّت: بریده / کسلمش که مصدر بمعنی المقتطوع اولور مبتور معناسنه.

الثّت: شکاف در زمین / مثلثه ایلهدر، یرده اولان یارق شدت ییوستدن انجفاف سببیه شقاق پیدا اولور.

الحّت: اسب زودرو / مهمله ایلهدر، تیز یورر آت فرس سریع السیر معناسنه، جمعی أحتات گلسه گرکدر.

الحّت: بلگ درخت بیفکندن / آغاجک پیراغی دوشمک و دوکلمک، مصدردر.

الحّت: تراشیدن / قازمق و یونق مثلا قابوغی صومق و کاغذدن حلّ خط گبی که مصدردر.

الحّت: جایگاهی / معجمه ایلهدر، بر محلك علمیدر که اهل ادب عندنده معروفدر.

الرت: مهتر کرده / مهمله ایلهدر، جمعیتده رئیس و نافذ الکلمات اولان کیشی.

الرت: خوک نر دشتی / طموزک ارکگی خنزیر گبی، فارسیده گراز دخی دینور.

الشّت: پراکنده شدن / معجمه ایلهدر، طاغلمق شتاب گبی.

الصّت: بهم بازکوفتن / مهمله ایلهدر، بریرنه اورمق مضاربه گبی.

الصّت: انداختن / [م۲۴۹ظ] براقمق دفع و ترک معناسنه.

الْعَتَّ: بازگردانیدن سخن / سوزی دوندرمك
كه تحویلِ كلام و تردید قول و ترجیح خطاب
گبی.

الْعَتَّ: سر کسی بأب فرو بردن / معجمه
ایله در، بر کمسنه نك باشنی صویه طالدرمق.

الْفَتَّ: خُرد کردن / فا ایله در، بر نسنه پی
اوقاقلمقدر تلف و سرف و گرکسه خلف
ایچون اولسون.

الْفَتَّ: سُپستِ خشك / قاف ایله در، قوری
یونجه فُصْفَص و مقلوبی صفصف گبی که
یابس اوله.

الْقَتَّ: گاورسِ هندی / صورت داریسی
دیدکلری حبوبر، معربی جاورسدر.

الْقَتَّ: دروغ / یلان مطلقا کذب گبی نیمه
دخی اولورسه.

الْقَتَّ: خوش کردن روغن با سپرم / یاغه
ریحان گبی رایحه طَیْبَه سی اولان نسنه پی ضم
ایله تربیه ایدوب آنی دخی خوشبوی ایلمك
إقتات گبی.

الْقَتَّ: سخن چینی کردن / قوغلامق که
نیمه در، قَتَات نَمَام دیمکدر غَمَاز گبی.

الْقَتَّ: سپست دُرُوزَن / یونجه بیچدرمك،
مصدردر.

الَلَّتَّ: تَر کردنِ پست و جز / لامله در، قاود
و آنك امثالنی ایصلا تمق جدخِ خَوید گبی،
خَویدك معربی خید و سویقدر که بغدایی و یا
اونی قاورب یرلر.

الَلَّتَّ: بهم جمع کردن / مصدردر، بر یره
برکدرمك هرنه که اولورسه.

الْمَتَّ: نزدیکی جستن با کسی / قریته وسیله
آرامق که تَسَبَّب تقَرَّب گبی.

الْمَتَّ: کشیدن / چکمك، لفظ و معناده مَدَّ
گبی.

الْمَتَّ: بدریدن جامه / گیزی کسدرمك قطع
لباس گبی.

الْمَتَّ: شکستن / قرقق کسر گبی. مضاعفات
بونده تمامدر.

-ت-

الْحَتَّت: آفتِ درخت / مهمله ایله در، آغاچه
ایرن آفت که اسمدر، مدغمِ سابقی مصدردر،
جایچه دخی دینور اون بش نوعدر.

الْحَتَّت: سستی تن / معجمه ایله در، وجودك
گوشکلگی.

الرَّتَّت: شتافتن در سخن / مهمله ایله در،
سوزده عجله ایلمك سرعتِ تکلم معناسنه.

الصَّتَّت: برابر / مساوی و محاذی که ترکیده
دخی برابر دیرلر.

العَتَّت: غلط در سخن و جز / سوزده
یا کلمق گرکسه سهوا و اگر جهلا اولسون.

-ر-

الهَرَّت: فراخی گوشه دهن / آوردی بیوک و
بول اولمق سعت فم گبی.

-ک-

النَّكَت: نکته‌های سخن / ضم نونله جنسدر،
واحدی نُکته و جمعی کسر ایله نکات گلور.

-ل-

الأَلَّت: بکاهیدن / فتحله‌در، مصدردر،
اکسلتمک تنقیص گبی.

الغَلَّت: غلط کردن بشمار / معجمه ایله‌در
هر شیده غلط، مهمله ایله‌در الا حسابه،
غلت فوقیه ایله‌در.

الفَلَّت: رها یافتن / فا ایله مصدردر،
قورتلمق و خلاص بولمقدرد، لازمدر متعذیسی
افلات دخی گلور.

الْقَلَّت: هلاک شدن / قاف ایله مصدردر،
تلف و هلاک معناسنه‌در. // [ر ۲۷۹ ظ]

-ن-

العَنَّت: خطا / مهمله ایله‌در، یا کلمق که
معروفدر.

العنت: سهو / اوندب ایشلمک که معنای
سابق ایله فرقی قیلدر.

العنت: رنج و سختی / خسته‌لک و شدت و
زحمت که اسمدر.

العنت: زنا / معروفدر، بلا عقد جماع ایلمک که
﴿لمن خشى النعت﴾ بو معنایه‌در.

العنت: رنجور شدن / خسته اولمق، مصدردر.

العنت: بزه مند شدن / صوچلی یعنی آثم و
گنهکار اولمقدرد، جرم و گناه معناسنه دخی گلور
﴿عزیز علیه ما عنتم﴾ بو ماده‌دندر.

العنت: هلاک شدن // [م ۲۵۰ و] قَلَّت مذکور
ایله یکساندر.

العنت: شکسته شدن استخوان پس از جبر /
قرلمش کموک اوکلدکدن صکره ینه بر سببله
قرلمقدرد، الإنکسار بعد بُرء الإنکسار معناسنه‌در.

العنت: در کاری افتادن که بیرون نتواند آمدن
/ بر گوچ ایشه دوشمک که آندن خلاص ممکن
اولمیه.

-منه بزيادة الهاء-

حرف التانک نوع اولنک ثلاثیاتندن معدود اولان
الفاظ هائیهدر.

البَتَّة: هیچ گونه و هر آینه / موحده ایله‌در، لام
و هادن مجردا بالاده یازیلان بت لفظنک معنای
اخیری اولان قطع معناسنه‌در، مفهومی کلامی
تأکید ایچوندرد، قطعاً گبی مصدریتله منصوبدر
مثلاً اصلاً و قطعاً بو ایشی ایشلمک محالدر
عکسی فعله چیقماق مقطوعدر هیچ بر دورلو

الأَهْرَت: مثله / بو ماده‌نك مصدری هرت
مذكورد، لفظ سالفه وزن و معناده شریکدر.

-ع-

العَتَعَت: خواندن بزغاله / نصفِ اوّلی نصفِ
ثانیسی گبیدر، اغلاغی چاغرب عت عت
دی‌کدر که اصوات قییلندندر.

الکُنَعَت: گونه از ماهی دریا / نونله‌در، بر
درلو بالقدر، آخرنده دال دخی لغتدر.

-ف-

الأَعْفَت: مرد چپ / مهمله ایله‌در، صولاق
کمسنه که ایشی صول ایله‌گوره، أعسر گبی و
بو معنی بنو تمیم لغتیدر، جمعی عُفَت نوع اخیره
گلور.

الأَعْفَت: مرد کم خرد و گران / احمق و ثقیل
معناسنه‌در، بو معنی لغتِ تمیمیه‌دن غیرکدر.

الأَلْفَت: مثلها / یعنی بنی تمیم لغتنده أعسر و
سائر لغتده احمق و ثقیل معناسنه.

الأَلْفَت: چارپای سرو بهم پچیده / بوینوزلری
بربرینه دولاشق اولان حیوان.

-ل-

الأسَلَت: مرد بریده بینی / مهمله ایله‌در، بورنی
بالکلیه کسلمش کمسنه، اجدع ایله وزن و
معناده یکساندر.

خلافی ممکن دگلدر اُوژگس سکا قطع کلام و
شافی جواب دیمک اولور.

الرَّتَّة: فندق هندی / مهمله ایله‌در، هند
فندقی هندستان جوزینه و سائر اجزادن
بعضیلره دینور.

-الرباعي-

نوعِ اوّلک رباعیّ الاجزاء اولان کلماتی.

الأَرَت: آنکه زبانش در سخن آویزد / فتح
مهمله و تشدید ایله مضاعفدر، بالاده
یازیلان رتت کندیده اولان کمسنه که معتقل
اللسان دینور.

-ب-

السَّنْبَت: روزگار / فتح مهمله و سکون نون
ایله‌در، زمان و وقت معناسنه‌در، مع الها و
جمعی دخی گلور.

الْمَنْبَت: رُستنگاه / نونله و اوّل و ثالثک
فتحیله اسم مکاندر، بته‌جک یر محل نبات
گبی، و نوع ثالثده شادا یازیلور.

-ح-

الْمِنْحَت: رنده / کسر و سکون ایله‌در،
دولگر آلاتندن رنده معروفدر.

-ر-

الأَخْرَت: فراخ دهن / فتح و سکون معجمه
ایله‌در، آغزی بول کمسنه.

المَبْلَت: جایگاهی / [ن ۹۶و] بر یردر که

آثار ادبیه‌ده زبانزدر.

المُصَلَّت: تیغ بریده / مهمله ایله إفعالدن

مفعولدر، کسکین قلیج سیف صارم گی.

-م-

المُصَمَّت: اسب بی نشان / بر رنکده

اولوب غیری لونله نشانی اولمیان آت.

المُصَمَّت: در که غلقش بسته شود /

کلیدلی قیودر که کلیدنک محلی معلوم اولمیه.

-ه-

الْقَلَهَت: [م ۲۵۰ظ] جایگاهی / فتح قاف

ایله‌در، بر یردر، جمعی دخی قلّهات گلسه
گرکدر.

-منه مع الهاء-

بو کلمات هائیات ملحقات رباعیاتدر.

-ب-

السَّنْبَتَة: روزگار / بلا هاء دخی مذکوردر.

-ف-

الْفَتْفَتَة: آب خوردن اشتر نه تا سیر /

لفظک نصفِ اوّلی نصف ثانینک عینیدر، دوه
صوبی قافق مرتبه سندن آز ایچمک.

-ل-

المُقْلَتَة: بیابان بی آب / قاف ایله‌در، صوسز

صحرا فلاتِ بلا ماء معناسنه.

-ه-

الهْتَهْتَة: پیچیده شدن سخن / سوز قارشق

إختلاط کلام گبیدر، مثلته دخی لغتدر که
گلور.^{۷۶۳} / [ر ۲۸۰و]

-الخماسی-

نوع اوّلک بش حرفلی کلمه‌سی بر عدددر.

المُبَرَّت: شکر طبرزد / موحده و مهمله ایله

تفعیلدن مفعول صیغه‌سی اوزره‌در، طبرزد شکرک
قوی و متیننه دیرلر که گویا بالته ایله ضرب ایدرک
کسر اولنور؛ زیرا اصلنده تبرزده‌دن معرّب و
مفحّمدر، و لفظ مذکور تبرّک مقلوبی برت
لفظندندر که بو حرفک نوع سابعنده دخی بالته
معناسنه‌در دیو گلسه گرکدر.

-ومنه بالهاء-

خماسی بالهاء دخی خماسیاته ملحقدر.

المُخَافَتَة: نرم خواندن / معجمه و فا ایله خفت

ماده‌سندن مفاعله وزننده‌در، یومشق چاغرمق
یعنی آهسته پست پرده ایله سویلشمک همس
دخی دینور.

^{۷۶۳} اصطلاحده ایسه تانک ثایه قارشمسیدر و مثلته ایله تانک ثایه

انقلابی دیمکدر. «کنار»

المُخَافَتَة: فرا پوشیدن / اورتمک ستر و اخفا گئی ﴿لا تخافت﴾ بها بو ماده‌دندر، حقیقی و مجازی سترده سترده استعمالی پوشیده دگلدن.

المُرْفَتَة: بَرَفَت اندوده / تفعیلدن مفعولدر، معروف زفتی سوردکلری محل که ذی روح و بی روح یکساندر مطلق بالقییر معناسنه.

العِبَالَتَة: گران / سلامت وزنده مهمله و موحدله ایله‌در، آغر و قالک اولق ضخامت و ثقلت گئی.

العِبَالَتَة: رنج / وفرت جسامتدن گلن خسته‌لکدر.^{۷۶۴}

-الکنی وغیره-

بو نوعک صیغه‌سی ایله کنیه بولنمیوب مصطلحاتدن دخی بر کلمه بولنمشدر.

فبها ونعمت: پس این نعمت خوشست / نونک کسری و مهمله و تانک سکونی و میمک فتحیله‌در، کثرت استعمال ایله اصول کلمه حکمنده‌در، و الا اصلی أفعال

^{۷۶۴} فوقیهلی جوهر حروف کلمه‌دن اولوب لبالب و کشاکش وزنده اولمسنی صاحب الاصل ظن ایلمک ظاهردر لکن کلمه قالک و جسیم معناسنه اولان عبلدن عبالندر ضخامت ایله وزن و معناده یکساندر تای مصدریته بر تا دخی الحاقی مصغری تصغیر گبیدر، و صوری و معنوی بیوکلک و آغرلقده دخی مستعملدر، بیوک همشیره معناسنه عبله دخی بو ماده‌دن لفظ مؤنندر محلی دخی حرف لام اولمش اولور. «کنار»

مدحدن نعم در اگرچه ماضیدر / [م ۲۵۱و] لکن تصرف اولنمیوب معنای حالده مستعملدر، اِغْرَابَنک بسطی کتب مبسوطه‌دن استیفا اولنه نونک و عینک کسرلری و بری دخی نونک فتحی و عینک کسری و اوچنجی نونک فتحی و عینک سکونیدر و دردنجی مذکوردر، مفهومی دخی اگر مقصودک شمدی بو خصلت ایسه آنکله متصف اول نه خوب و خوشدر اول خصلت دیمکدر؛ زیرا تقدیری اِنْ طلبت تلك الخصلة فبها ونعمت یعنی فبالخصلة ونعمت الخصلة هی دیمک اولور.

-نوع دوم-

-الثلاثي-

حرف تانک ایکنجی نوعیدر که آخرینک ما قبلی مضموم اولندر، ثلاثیاتندن تقدیم اولنان مضاعفلی ایکیدر که مشدددر.

الرّت: آنانکه زبان شان در سخن آویزد / مهمله ایله‌در، اثنای کلامده دیلی آصلوب اداده ثقلت چکن کمسنه‌لدر، اُرت سابقک جمعیدر أحمَر و حُمَر گئی.

الکُت: مرد سخن چین / نَمَام و قَتَات گئی که قَت مذکوردر. مضاعفین بونده تمامدر.

-ح-

السُّخْت: حرام / مهمله ایله‌در، نصّ شرع ایله نهی ثابت اولان هر شیئی که لعینه و لغیره جملیه شاملدر.

السُّخْتُ: رشوت / خاصة معروف اولديغى اوزره بر امرك حصولى و يا دفعى ضمننده ضابطان و حكامه ويردكلرى مالدر، مقصوراتده رشا دخى سابقدر لعن الله على الراشى والمرتشى.

-م-

الحُمْتُ: خيگهای بی موى / مهمله ايله در، قيسز طولملدر، مفردى حميتدر.

-منه بزيادة الهاء-

بو نوعه ملحق اولان الفاظ تائيئة ثلاثه ثلاثيه مضاعفلدر وقفنده ها اولور.

الرَّتَّة: شتابیدن در سخن / كلامده عجله ايلمكدر، رتت سابق گييدر، بلا هاء هنوز يازلدی.

الفَتَّة: آنچه خردش کنند و زیرسنگ آتش نهند / فا ايله در، يوفقه كه خردة حطب و خشبدر، مصدرى فصّ مذکوردر.

الكُتَّة: ماده بُزِ دون / آلچق و ديشى كچيدر اُرُوِيَّة رُوِيَّه گيى.

-الرباعي-

بو نوع ثانينك چار حرفلى الفاظيدر كه مضاعفى بردر و مع الهاسى يوقدر.

المُهْت: ميلي كه آب از چشم بدو بيرون آرند / ضمله و شد ايله مضاعفدر، كحّالدر

گوزدن صوبي آلدقلى ميلدر كه پرده و آق صو و قره صو تعبير اولنور عللى بصريّه دندر.

-ب-

الأسْبُت: روزهای شنبه / مهمله ايله در، جمعه ايرتسى گونك اسمى اولان سبت لفظنك جمع قلتيدر.

الْكُنْبُت: مرد کوتاه / ضم ايله و نونله در، قصه كمسنه رجل قصير گيى.

-ر-

السَّبْرُت: درویشی / مهمله و موحده ايله در، فقردر كه زوكرت ديرلر نعتى واو ايله سبروت و سبريت دخى لغتدر فقير معناسنه.

-ع-

العُنْتُت: جوان / گويا تكرير نصفيله در، گنج و يگيت كه كهل ديرلر شاب گيى.

العُنْتُت: بُزْغَالُهُ خُرد / اوغلاق كه هنوز طوغمش اوله. / [ر ۲۸۰ ظ]

-الخماسي-

ايكنجى نوعك بشر حرفلى الفاظيدر كه بونك دخى مع الهاسى يوقدر.

-ب-

التَّبْتُت: درنگ کردن / مثلثه ايله در، ثبات ماده سندن تفعل وزننده در، اگنمك وقوف و توقّف كه دوام و ثبات معروفدر.

التَّثَبُّتُ: بجای آوردن / حجت معناسنه
اولان ثبت مادّه‌سندن اولوب گوییا اثبات ایله
یرینه گتورمک.

-ت-

التَّثَنُّتُ: پراکنده شدن / شتّ سابق
مادّه‌سندن مصدردر، طاغلمق که وزن و
معناده تفرّق گئی.

التَّفْتُّتُ: پاره پاره کردن / فا ایله فتّ
سالفدن مصدردر، وزن و معناده تکسّر گئی
پاره‌لنمک اوافلنمق.

التَّفَقُّتُ: زیر و زیر شدن / [م ۲۵۱ظ] آلتی
اوستنه اولمق معنای سابقدن لازم و ملزوم
گبیدر.

-ف-

التَّخَافَتُ: با یکدیگر پنهان راز گفتن /
مخافتّه سابق مادّه‌سندن تفاعل گئی مصدردر،
ایکی کمسنه گیزی صحبت ایلمک.

التَّلَفُّتُ: گردانیدن از رای / لام ایله‌در،
تفعّل وزننده‌در، عزیمتدن دوندرمک تحویل
معناسنه.

التَّلَفُّتُ: بازنگریستن / گیرو دونوب باقمق،
التفات مادّه‌سندن و معناده آکا قریدر لکن
التفاتدن اکثردر.

التَّهَافَتُ: بیایی بیفتادن / چوق چوق
دوشمکدر، وزن و معناده تساقط گئی پاره پاره
اولوب دوشمکدر و پروانه آتشف دوشمکدر تهافت
الفرّاش معناسنه.

-ل-

التَّلَفُّتُ: برستن / فا ایله‌در، وزن و معناده تخلّص
گئی قورتلمقدرد.

-ن-

التَّعَنُّتُ: گناه جستن / مهمله ایله‌در، گناه
استمک یعنی گناهی آرزو ایلمک که عنت
مذکوردر.

التَّعَنُّتُ: رنج و سختی نمودن / تمرّض معناسنه
وزنی گئی که اصلی یوقدن خسته‌لک گوسترمک
تمارض دخی دیرلر.

-و-

التَّخَوُّتُ: نقصان کردن / معجمه ایله‌در، کردن
لفظی شدن معناسنه‌در، اکسلمک ناقص اولمق،
وزن و معناده تنقّص صیغه طوعیه‌در.

التَّفَوُّتُ: بر افزودن / فا ایله‌در، آرتیق زیاده
اولمق سابقک ضد و نقیضیدر.

التَّفَاوُتُ: مثله / تفوّت لفظی تفاعل و بو کلمه
تفاعل وزننده و ایکیسی بر ماده و بر معناده‌در،
بو لفظک استعمالی چوقدر فرق عظیم مقامنده
دوران ایدر.

التَّمَائُوت: مُردگی نمودن / موت مادّه‌سندن

وزن سالف ایله‌در، تمارضده مرض و تماوتده اولمگی گوسترمکدر.

التَّمَائُوت: تن بمرگ نهادن / وجودنی موته

ویرمک یعنی اولمش بیرینه قومق یعنی موت قریب آتی یه تھیؤ و تدارک.

التَّمَائُوت: خود را بهم کشیدن از پارسایی

نمودن بدروغ / اصلی یوقدن زهد گوسترمک

ایچون انزوا اوزره اولمق و افراط ایله زاهد

خشک و مرایی گورنگ که مذمومدر،

اشباهده زاهد بارد مفرط / [ن ۹۶ظ] ایچون

تعزیر تصریح اولنمشدر؛ زیرا محلّ نظام

اسلامدر.

-نوع سیم-

-الثلاثي-

تادن اوچنجی نوع هائیه‌سیله اوچر حرفلی

اوچ کلمه‌در که آخرینک ما قبلی مکسورد.

-ب-

الشَّيْبَت: شَبِت / فتح معجمه ایله‌در، طوراق

اوتی که پوسکل گبیدر، معدنوس و تره ایله

استعمالی اولور، تعریب و تحریک اولنمشدر،

فارسیده والانی خُرددر.^{۷۶۵}

-ن-

السَّيْبَت: بی خیر / مهمله ایله‌در، خیرسز یعنی

نفعی اولمیان کمسنه‌در، قلیل الخیر دیدکلری ینه

عدیم دیمکدر.

-ومنه مع الهاء-

بو کلمه واحده هائیه دخی نوع ثالثدندر.

السَّيْبَت: شش / کسر مهمله و شد ایله‌در، عدده

آلتی عددیدر که آحاددندر، و تا ایله مذگردر که

تأنیث و تذکیری عکس قیاس اوزره مسموعدر،

مؤنشی بلا تاء سَدر، و معدودی صیغه جمعه

البته تمیزی اولوب و آکا مضاف اولور سته

رجال گبی، و تأنیث و تذکیرده معدودک مفردینه

ناظردر زیرا هر جمعه تأنیث جمعیت درکار اولمغه

مذکر صیغه‌سی اماته اولنمق لازم گلور، اصلنده

سدس ایدی سینِ اخیر تایه قلب اولندقدده دال

ایله قرب مخرج مناسبتی ایله دالی تای مقلوبده

ادغام و شده اعلام انعام اولندقدده ست اولدی،

اصلی علی تقریر التحریر اولدیغن اثباتده بیته‌نک

بری تصغیری سدیسه و ایکنجی / [م ۲۵۲و]

جمعی اُسداسدر که بو حالده تالر اصللرینه

راجعلدر.^{۷۶۶}

^{۷۶۶} پس بو ماده‌نک فاعل صیغه‌سی مراد اولنسه که آلتنجی

دیمکدر سدس لفظ اصلیتی اعتباریله سدس و سته کله‌سنه نظرله

سات که اصلی ساتت اولوب ادغام اولور و حرف مکرر آخر

کلمه‌ده واقع اولدقدده اولک دلالتنه اعتمادا پایه قلبی قاعده‌سنه

بناء سادسده سادی دخی دینور که تسنن ده تسنی و تسررده

تسری گبی. «کنار»

^{۷۶۵} ن - والایی خرددر.

-الرباعي-

بو نوعك درت حرفلی كلمه لری.

المُهْت: سبگ کار / ضم ايله و شد ايله مضاعفدر، يئني كمسنه آغر دگل ديمك خفيف گي.

-ب-

الآب: گرمای سخت / مدّ ايله در، پك صجاق اولان گون يوم حارّ گي.

الثابت: پاينده / مثلثه ايله در، دائم و راسخ و مقيم معناسنه در.

المنبت: اصل / نون ايله در، صوی نسب گي و تمل اساس گي و عنصر و عنقر معناسنه.

المنبت: رُستنگاه / اوت بتجك ير موضع نبات معناسنه در، و صيغهُ شاذه در قیاس اوزره اولان نوع اولده مذکوردر. [ر ۲۸۱و]

-ت-

الصنبت: مهر / کسر مهمله ايله و نونله در، پك بيوك ديمك أعظم گي، و يا ايله صنتيت و تالرده دالرله صندید و جمعلری صنات و صناتیت و صنادد و صنادید محللرنده مذکوردر، حتی اثرده "نعوذ بالله من صنادید الفقر" واقع اولمش شدائد معناسنه در.

-ر-

القارت: خونکه در زیر پوست می ریزد / قاف ايله در، تحت الجلد سیلان ایدن قاندر.

-ف-

الغاف: درختی / معجمه ايله در، بر آغاجدر که قاره آغاج دیرلر.

-ق-

المؤقت: هنگام / وقت لفظندن اسم زماندر، توقیتده دخی لازمه سی گلور.

-ك-

المؤكت: خرما که اندکی از وی رسیده باشد / وزن سالف ايله در، برآزاجق مقداری اولمش خرما. ^{۷۶۷}

الناکت: بُریش وارن دستِ اشتر از تیزی سینه / نونله در، دوه دیرسگنی منحرف طوتمقدن گوگسی طرفی اورب یارمق و کسمک.

-م-

الصامت: خاموش / مهمله ايله در، وزن و معناده ساکت گي سویلمز کمسنه.

الصامت: زر و سیم / آلتون و گمشدر، مال صامت و ناطق دیدکلرنده مراد بی روح و ذی روحدر قیون و صغیر گي.

^{۷۶۷} م - **المؤکت:** خرما که اندکی از وی رسیده باشد / وزن سالف ايله در، برآزاجق مقداری اولمش خرما.

الصامت: شیر ستر / قالك سود يعنى
قويلمش يوغرت اولمش اوله.

-ن-

القائ: فرمان بردار / قاف ايله در، مطيع و
منقاد معناسنه ﴿القائتين والقائات﴾ بو
ماده دندر.

-ه-

التاهت: دعا گوی / فوقه ايله در، دعا
ایدیچی که مقلوبی مصدریدر ایکیسی تها و
تاهت مستویدر و لغت نادیره دندر.

الموهت: گوشت کندیده / ایها
مصدرندن فاعلدر، قوقان ات، وزن و معناده
مُنتن گی.

-ی-

الصیت: مرد سخت آواز / مهمله ايله
میت وزنده در، سسی چوق کیشی،
صوتدندر.

المیت: مرده / معروفدر، موتدن کيس و
خیر وزنده اولمش معناسنه که تخفیف ايله
موت گی میت دخی اغتدر.

-ومنه بالهاء-

بو کلمات هائییه نوع ثالث رباعیسن دندر.

-ب-

الثابت: ستاره ثابت / بلا هاء دخی مذکوردر،
سیارت سبعك غیری اولان نجومك بریدر ستاره
ثابته ستاره سیاره نك ضدیدر، جمعی ثوابت
گلسه گرکدر.

-خ-

الفاخته: فاخته / فا ايله در، اُگیک قوشیدر یمام
و تاتاریك دخی دینور. / [م ۲۵۲ظ]

-ی-

المیت: مرده مردار / یعنی بلا ذبح اولن حیوان
که ذبح آنك زکاتی یعنی طهارتی اولمغله حتف
انفه اولن حیوان طاهر دگلدر اکل حرامدر.

-الخماسی-

اوجنجی نوعك بشر حرفیلری.

-ب-

الثواب: سترگان / ثابته یلدزلدر که هفت
ستاره نك غیری در، مفردی ثابته مذکوردر، تقدیری
الکواكب الثابته در.

السنای: روزگارها / مهمله ايله و جمعی أقصى
صیغه سیله در، مفردی مسکن وزنده سَنبت نوع
اولده گچمشدر.

الکنايت: مردان کوتاه / بویلری قصه کیشیلدر،
مفردی کنبت نوع ثانیده مذکوردر، و آخرنده
دال دخی لغت اولمغله آنده دخی گلور.

الْكُنَابِت: مردِ کوتاه / ضمه‌در، رجلِ قصیر
معناسنه‌در، دال ايله گنابده مردِ سخت
دیمشدر.

الْمَنَابِت: رُستنگاهها / فتحله‌در، مفردی
مَنْبِت نوعین سابقینده دخی موجوددر.

-ت-

الصَّنَات: مهتران / مهمله ايله‌در، صِنْتت
آنف الییانک جمعی‌در.

-ح-

الْمَنَاجِت: زندها / جمعدر، مفردی منحت
سبقت ایلدی.

-خ-

الْفَوَاحِت: فاختگان / فا ايله‌در، مفردی
فاخته مذکوردر.

-ر-

الأَخَارِت: مردمانِ فراخ دهن / معجمه
ایله‌در، نوعِ اوّلده کی اخرت لفظنک جمعی‌در.

الأَهَارِت: مثلها / سبقت مفردده دخی آنک
عدیلیدر و بر معنایه‌در.

-ع-

العَنَاعِت: جوانان / مفردی عُنُتت ایکنجی
نوعده سابقدر.

العَنَاعِت: بزغالگانِ خُرد / اوّلکی نوعده مفردی
عُنُتت یازلمشدر.

الْمُنْتَبِعَت: نشان پذیر / نَعْتدن إفتعال بابنک
فاعلی‌در، ایلک ايله وصفی یاد ایلیمک یعنی افعال
حمیده سنی ایراد ایدوب بو علامتله بنی بلسونلر
دیمک و یا لقب و مخلص اتخاذ ایلیمک که
مدا یخندن نشان ویره.

-غ-

الصَّبَاغِت: چیزهایی که کودکان را بدان
ترسانند / معجمه و موحده ايله مساجد وزنده
جمعدر، مفردنده اولان زوائد حذف اولنمشدر،
بوجولر که صبیانی آنکله تخویف ایلدکلری امر
موهوبدر، مع الزوائد مفردی ضبعطری در که
بستان اویوغی معناسنه و ایکسی دخی الفِ
مقصوره‌نک سداسیاتندن اولمق اوزره ایراد
اولنمشدر.

-ف-

الأَعَاَفَت: مردمانِ چپ / مهمله ايله‌در، مفردی
أعفت نوعِ اوّلده سابقدر.

الأَعَاَفَت: مردمانِ کم خُرد و گران / کذالك
نوعِ نخستین مفردینی مشتملدر.

الأَلَاَفَت: مثلها / بو دخی مفردی گبی یکی
معنای سابقلرنده زیانزد اولدیغی یازلمشدر.

-ق-

المَوَاقِيتُ: هنگامها / موقتِ مزبورِك جمعیدر.

-ل-

الأسَالَتُ: مردانِ بریده بینی / مفردی أسلت
لفظنك معناسی نوعِ اوّلدن إستشمام اولنور.
[ر ۲۸۱ظ]

المَقَالَتُ: بیابانهای بی آب / مفردی مقلّته
مذكوردر.

-م-

الشَّوَامِتُ: زنان شادی کننده بَرنج و غم
دشمنان / معجمه ایله وزن سابق اوزره شماتت
مادّه‌سندن اسم فاعلك جمع مؤنثِ مكسریدر،
اكدارِ اعدا ایله سرور اظهار و إناها ایدن
خاتونلر.

الشَّوَامِتُ: دست و پاهای چارپایان /
حيوانك درت آياقلىنه دينور.

المَصَامِيتُ: اسبانِ بی نشان / مفردی
مُصَمَّتْ مذكوردر.

-ی-

التَّبَايِتُ: باروهای مرز / نون و موحدّه
ایله‌در، قلعه‌نك برجلری كه گویا محاصره‌ده
خراب و ینه درحال [م ۲۵۳و] بنا اولنمسی
نباتاتك تیز تیز نابت اولمسی گبیدر.

-ومنه معها-

آخری هالی اولان لفظِ خماسی دخی خماسیاته
ملحقدر سداسی دگلدر.

الْمُنْسَبَةُ: خرم ای تمام رسیده / سبت
مادّه‌سندن إِنْفعالك اسم فاعل مؤنثی كه موصوفی
رطاب و إِرطاب و رُطبدر كه اولوب كمالی
[ن ۹۷و] بولش خرمالر دیمكدر.

-السداسي-

الْمُتَحَتَّتُ: بر انگیزنده بر گزیت / دَوْشرمك و
قازمق معناسنه اولان حتّ سابقدن تَفْعَل بَابنك
اسم فاعلی كه خراج جمع ایدن كیشیدر.

الْمُتَمَقَّتُ: آنكه قصد كند تا ویرا دشمن دارند
/ مقت مادّه‌سندن باب مزبور و وزنِ مذكور
ایله‌در، كندی خَلَقْ دشمن ایلدكلربنی آرزو ایده
یعنی هجوم ناسی دفع و تبرید ایلملك استین
كمسنه كه صورتا کریهدر لكن كبارِ كرام عندنده
مسلكِ مسلوكه‌در كه دیمشله ع:

یا رب همه خلق را بمن بد خو كن

-نوع چهارم-**-الثلاثي-**

بو مشاة فوقیه‌نك دردنجی نوعی آخرینك ما قبلی
حروف علتدن الف اولنلردر كه اوّلا اوچر
حرفلیلری سرد اولنور.

الذات: هستی / معجمه ایلهدر، وارلق هه وجود دینور موجودیت معناسنه‌در، و ضدی نیستی در که عدمدر معدومیت دیمکدر، ذات اصلنده صاحب معناسنه اولان ذونک مؤنثی ایدی که اسماء سته مضافه‌دندر دائما صفت و ظاهره مضاف اولمق خواصندن و مذکری معرب بالحرف و مؤنثی بالحرکه ایدی مثلاً رجلٌ ذو مالٍ او امرأةٌ ذاتٌ مالٍ گبی که بالایه صفت و پسته مضاف اولمشدر صکره ذکور و اناثدن هر شیئک نفس و حقیقت موجوده‌سنه اطلاق ایله مستقل اسم حکمنی کندیده اجرا ایلوب آخری کندینه نسبتله ذاتی دیوب و موصوف ایدوب ذاتٌ قدیمه دیدیلر که از جمله بوصیری بر نعتنده لك ذات العلوم دیمشدر و حقيقة الحق معناسنه ذات الاله اطلاقنده توقیف دخی توفیق اولنمشدر.^{۷۶۸}

الصفات: مرد سخت آواز / مهمله ایلهدر، پک آوازی معناسنه صیت سابق گبی.

اللات: نام بُنی / ذات وزنده‌در، طائفده قبیله ثقیفک صنمیدر، لفظ قرآنیدر.

لات: نیست / یوق دیمکدر نفی ایچون اولان لا در و لیس یه تشبیهها اسم فاعل آنده مضمردر که لات حین مناص لفظ کریمده واقعدر، تا زائدر لکن حقیقتنده حین کلمه‌سنه زیاده قیلنوب لاتحین دیدیلر که وقوعی واردر، و نیجه‌سی دخی ثمة گبیدر لایه لاحقدر دیدیلر.

-الراعي-

دردنجی نوعک دردر حرفلی کلمه‌سی.

البات: مرد کم خرد لاغر / موحد و شد ایلهدر، بتات مصدرندن احق و زبون کمسنه هم ظاهرده و هم باطنده ضعیف.

-۱-

الرنات: شُشها / مهمله و همزه ایله کتاب وزنده جگرلر معناسنه جمعدر، مفردی رئة‌در که اصلنده رأی ماده‌سندن اولوب ها یادن بدلدردر.

الشنات: گوهها / معجمه ایلهدر، مفردی شبه یاغز که مثلاً سیاه گونه قاره یاغز که کیشینک چهره‌سنده بر نسنه‌یه علامت اولان حالت که آندان استدلال اولنور.

الفئات: گروهها / فا ایله فای ماده‌سندن اولان فئة لفظنک جمعیدر که ها یادن بدلدردر، طائفه‌لر معناسنه.

^{۷۶۸} متکلمین و فقها ذاتک حقیقت معناسنه‌در دیدکلربی ابن خشاب انکار ایدوب لکن نووی تهدینده بو انکاری رد و وقوعی اثبات ایدر و کوفین و رجّاج قولیدر دیمشدر، فاضل واحدی دخی ذات نفس معناسنه اولمق خوشدر دیمشدر عز بن جماعه بو بسیطه واقف اولمیوب انکار مزبوری بعد النقل اصطلاحاً حقیقت معناسنه اولور فساد دخی یوقدر دیو جواب ویرر اگر وار ایسه حق تعالی یه نسبتنده توقیف شرطدر لکن ایهام قبیح یوقدر قالدیکه تأنیثی اعتباردن ساقطدر دیمشدر. «منه»

-ب-

الإِبَات: عَيْبُهَا / طغارجقلر که / [م ۲۵۳ظ]
هیبه دخی دینور.

الثَّبَات: ایستادن / فتح مثلثه ایله طورمق
متانت گئی، نعتی ثابت مذکوردر.

الثَّبَات: گروههای مردم / ضمله‌در، مفردی
ثُبَّة جماعت معناسنه‌در.

السُّبَات: راحت خواب / مهمله ایله‌در،
اویخو ایله راحت ایلمک که لفظ کریمدر لکن
صکره اویخو ایچون تخصیص اولندی.

السُّبَات: علی از غلبت خواب / بر
مرضدر که دائم اویخو عارض اولمسنی دفع
ایده مز و باشه متعلق اولان دردلر و شدید
مرضلر بو وزنله‌در دُوار صُداع زُکام حُمَار
سُعَال گئی.

السُّبَات: روزگاریها / بر مقدار از زمان کثیره
دهر گبیدر، مفردی سبت چوق معنایه گلور.
-ان شاء الله- / [و ۲۸۲]

الطُّبَات: تیزناهای شمشیر / معجمه ایله‌در،
قلیجک کسکین سمتی، اصلی ظبو ایدی هاء
واودن بدلدِر.

القِبَات: هزارتوها / کسر قاف ایله‌در،
شیردنلر که اشکنبه یه متصلدر، مفردی قِبَة
ده صحیح بودر که تخفیف ایله‌در هاسی
واودن عوضدر.

الْمَبَات: آنجه که بَشَب اندر او باشند / بیتوت
دن مَبِیت مسکن وزنی اوزره اولوب نقل و قلب
اولنمشدر، مطلقا گیجه قالدان محل، و یا وزن و
معناده قصب معناسنه اولان أَباً دن مَبَاءَة ایکن
همزه تخفیف اولنوب قامشلق و سازلق و اورمان
دیمک اولور حیوانه خاص اولور، و یاخود بوأ دن
اولورسه منزل اشترده غالب الشیوعدر جمله‌سی
محملدر.

النَّبَات: شکر نبات / نونله‌در، نوبت شکری
دیدکلرینک فصیحیدر.

النبات: هرچه بُرُود / یردن هر نابت اولان
سبزه نبات، و جمعی نباتات گلور.

النبات: افزونی / آرتق معناسنه‌در.

النبات: برکات / انبت الله دیک مألده حق
برکات ویره دیمکدر.

النبات: رُستن / بتمک و اورپرمک، مصدردر.

الهَبَات: بخشیدنیهها / کسر ایله‌در، مفردی هِبَة
باغشلامق معناسنه‌در، وهبدن مصدردر، جمعیتنه
مُساغ دخی قصد نوع و عدد ایله اولمسی
معروفدر.

-ت-

الْبَنَات: توشه / فتح موحدده ایله‌در، آزق که زاد
دیرلر.

البَتَات: متاع خانه / منزلک لوازمی اثاث گئی و جهازه دخی اطلاق اولنور.

البَتَات: مطلع شدن برکار / بر ایشک اوزرینه اولمق و آکا اطلاع حاصل ایلمک.

الثَنَات: پراکنده شدن / معجمه ایلهدر، طاغلمق تشّت سابق معناسنهدر.

الْفَتَات: استخوان ریزنده / ضم فا ایلهدر، قرق کموک عظم کسیر گئی.

الْفَتَات: ریزه ریزه / یعنی فتیت گئی اوفاق اوفاق اولان شیء.

-ث-

الثَنَات: گوشتهای بن دندان / کسر ایلهدر، مفردی لثة تخفیف ایله اصلنده لثی در ها یادن بدلدرد، دیش اتلری دیمکدر.

-د-

الجِدَات: توانگریها / جیمده فتحله مقصورا جدی لفظنک و کسر ایله ممدودا جداء کلمه سنک جمعی اولور، بخشش لر و عطیّه لردر، اصلی وایدرد ایکسی دخی سابقا یازلمشدر.

الْعِدَات: وعدها / کسر مهمله ایلهدر، اصلی وعد اولوب وادرد بدل تا ایله عدة دیدیلر آنک جمعیدر، وعدلر دیمکدر.

اللِدَات: هم زادان / ولادتدن ولد لفظنک واوندن عوض تا ویریلوب لده هم سنّ

معناسنه گلمشدر آنک جمعیدر، بر یاشده اولنلر دیمکدر.

-ر-

الإِرَات: گوهای آتشدان / اصلی کسر و سکون ایله اِزّی اولوب یادن عوض ها ایله مفردی اِرة حرف راده گلور، آتش محللری دیمکدر، حتی ایراء زناده چقمق / [م۲۵۴] چقمق معناسنهدر لکن وِزّی دن مثال وایدرد دیدیلر.

الإِرَات: پیهای کوهان / اورگج یاغلری که مفردی اِرة دخی راده گلور.

الإِرَات: رزمگاهها / آتشدانه مشابّهتله محاربه محللرینه دخی اطلاق اولندی که "حَمَى الْوَطِيسُ" مثلی جنگ قزشدی و اشتعال بولدی دیمک مقامنده اثر شریفده وارد اولدی.

الْبُرَات: جمع البرّه / ضم موحده ایلهدر، راء مهملهدن نوع ثانیده سرلوحه ایلدیگی ثنائیات هائیه دن بُرة کلمه سنک جمعیدر که درت معنایه گلسه گرکدر، و مقصورا بُرا لفظی دخی مقدما اوائل کتابده اوچ معنا ایله یازلمشیدی.

الْبُرَات: کینها / کسر فوقیه ایله حقد و کین معناسنه اولان مفردی تِرة حرف راده گلور.

الْفُرَات: آب خوش / ضم فا ایله پاک صو که خوشگوار اوله، لفظ کریمدر.

القِرات: عیالان / کسر قاف ایله‌در، مفردی
عِدَّة گئی قِرَّة‌در که وقاردر، عیال ایله تفسیر
ایلدیگی ﴿وَقَرْنَ^{۷۶۹}﴾ فی بیوتکن کریمه‌سنده
معنی سزلر اولریکزده وقار اوزره اولک دیمک
اولغله وقار و او معنایه اولان قِرَّة کلمه‌سندن
مراد اولان حجاب ایله مأمورات عیال
مسلمین اولق مناسبتیله جمعدن مراد دخی
عین وقار اولان طائفه اولدی.

القِرات: مالها چون اشتر و گوسفند
[ن۹۷ظ] بو دخی لفظ سابق گئی قِرَّة‌نک
جمعیدر که دوه و قیون گئی مال کثیر
معناسنده‌در که واو ایله وقیر دخی قِرَّة گبیدر.

الکِرات: گویها / مفردی کُرِه اصلنده کُرُو
اولوب واودن ها بدل اولمشدر، چوگان ایله
ضرب ایدرلر طویدر مشهور ملعبه‌در، و هر
مدوره اطلاق اولنور.

-ز-

العِزات: گروههای مرد / کسر ایله‌در،
مفردی عِزَّة تخفیفله جماعت ناس دیمکدر لکن
متفرّق اوله‌لر.

-س-

المُسات: جایگاهی / بر محلدلر که آثارِ
أخبار و أشعار کبارده گلور.

-ض-

العِضات: جادوییها / کسر مهمله ایله‌در،
مفردی عِضَّة کسر و فتح ایله لغت قریشده سحر
دیمکدر که ترکجه بوکو و فارسیده شید دیرلر،
فاعلی عاضَّة و یا عاضه محلنده گلسه گرکدر.

العِضات: دروغها / مفردی فی الاصل عِضُودر
ها بدل اولوب عِضَّة اولمشدر که یلان معناسنه
کذب گئی.

العِضات: سُپُشتهای خشک / قوریمش یونجه‌لردر
لکن کتاب الهاده دکنلی شجر عظیم معناسنده‌در
دیمشدر.

-ع-

الجِعات: نبیذهای جَوُ / جیمله‌در، مفردی
جِعة فی صورنلره آریه شرابی جواب اولنور.

الرِعات: بارانهای خُرد / مهمله ایله‌در، اوافق
دانه‌لی یغمورلر، مفردی رعة عینک نوع ثالثنده
مذکوردر.

-غ-

اللغات: لغتها / ضمله‌در، مفردی لغة اصلنده
لُغی و یاخود لغودر ها آنلرک برندن عوضدر
مقصوره دخی مذکوردر، هر قومک کندی مرادنی
اداده استعمال ایلدیگی الفاظدن عبارتدر مثلاً بو
کتاب لسانِ عربک استعمال ایلدکلری الفاظی
ترجمه ایدر.

^{۷۶۹} فتح و کسر ایله دخی تلاوت اولندی. «منه»

-ف-

الخُفَات: سستی از گرسنگی / معجمه ايله در، آجلقدن ضعيفلكدر.

الرُفَات: استخوان ریزنده / مهمله ايله در، اوافقلنان کموکدر و عموم راجحدر و چوریمک ايله اوله دیمشلدرد، اوائل کتابده مقصوره نك ثلاثیات هائییه سنده دخی گچمشدر. / [م ۲۵۴ ظ]

الرُفَات: درختی ریزنده / اوافقلنان آغاج لکن گرك معنای سابقده و گرك بونده تخصیص واردد لفظ ایسه جمله ده مستعملدر و آیتده عطف مغایرتی مشعردر که عظاما ورفاتا بیورلدی.

الصِفَات: نشاها / کسر ايله در، مفردی صفة اصلنده وصف ایدی ها واودن بدلدرد، معناسی ذات شخص ايله قائم اولان حالت که آنک علمی گبی ناس کندینی آنکله بیلورلر.

الصُّفَات: جایگاهی / ضم معجمه ايله در، بر معروف یردر. / [ر ۲۸۲ ظ]

الْكَفَات: پریدن زود / فتحله در، تیز اوچمق یعنی طیران سریع.

الکفَات: رفتن بشتاب / عجله اوزره گتمک.

الکِفَات: جای فرود آمدن / کسر ايله در، دفن ایده جک یر که ﴿لم نجعل الارض کفاتا احياء وامواتا﴾ بیورلدی.

الکِفَات: فراهم آوردن / بر یره جمع ایلمکدر که اثرده "اکفتوا صبیانکم باللیل" الحدیث اجمعوا دیمکدر.

الهُفَات: ریزه ریزه و پراکنده کردن / ضمله در، خفت و رقتی سببيله پاره پاره اولوب طاغلمق، تهافت مذکور ماده سندنرد.

-ق-

الثِّقَات: استواران / کسر مثلثه ايله در، متین و معتمد علیه کمسنه لر، مفردی ثقة اعتماد معناسنه مصدردر لکن مبالغة معتمد معناسنده شهرت بولدی.

-ک-

السُّکَات: خاموش شدن / ضم مهمله ايله در، طورمق ساکن اولمق صموت سکون و سکون گبی.

النِّکَات: نکته های سخن / کسر نون ايله در، نکته نك جمعیدر، بو معناده جنسی نکت نوع اولده یازلدی.

-ل-

الصِّلَات: عطاها / مهمله ايله در، مفردی صلة در عطیه معناسنه، صلات الصلاة علی اصل الموجودات.

القَلات: جمع القَلت / قاف ایله در، مفردی
قلت لفظی درت معنایه قریبا مذکوردر.

الکلات: نام جایگاهی / فتحله در، بعضیلر
معربدر دیلر، شیرازده بر قلعه صغیره در که
صاحب گلستان شیخ سعد الدین مرحومک
قبری آنده در، قاف ایله دخی لغندر حتی
قلا ت کازران دیمکله معروفدر خواجه مرقوم
آنده بر حوضده ایکی بالق قولاغنه برر آلتون
کوپه آویخته ایدوب حالا موجودلدر آنلره
طعام نذرینی حصول حاجاته وسیله ایدرلر
ترکجه چریبجی چایی دیمکدر دیو فرهنگ
حسینی ده تفصیل ایدر.

الهلات: سستی که مردم را پیدا شود /
فتحله در، اصلی وهلدن و یا هولدن دخی
اولوب اسقاط و عوض ایله هلة مفردی
اولور، وجودده گوشکلکله معناسی خوفدن
ناشی اولمش اولور.

-م-

السمات: نشاها / کسر مهمله ایله در،
مفردی سمة علامتدر که اصلی وسمدر.

السمات: داغهای چارپا / اصل مذکوری
وسم بو معنایه دخی گلور لکن نشان حیوان
بویله اولمق غالبدر.

الصمات: خاموش شدن / ضم ایله در،
سکات سابق ایله وزن و معناده همتادر.

اللمات: گروههای مردم / جمعات ناسدر،
مفردی لمه در که آخرنده یایه بدل ها ویرلدی.

الممات: مرگ / فتحله در، اولوم که موت دخی
دیرلر.

الممات: بمردن / اولمک، مصدردر، وزن و
معناده وفات گی.

-ن-

البنات: دختران / موحده ایله در، قزلر، آبکار
گی و مفردی بنت آخر التاده گلور.

البنات: لعبتای دختران / قزلرک بزلردن اطفال
صورتنده یاپوب اوینادقلری شکلر و قوقله
دیدکلی ملعبه یه دخی دینور.

الحینات: کینها / کسر مهمله ایله غیظلر و
حقدلدر که کین جمله دن مشهوردر، / [م ۲۵۵ و]
اصلی کسر ایله إخن اولوب الفدن بدل ضمیر
ایله حنة اولمشدر که مفردیدر لکن حنة دیمکدن
نهی لغو واقع اولمشدر فحیح دگلدر.

السنات: خوابهای سُبک / مقدمه نوم اولان
إمرغنمق و پنکه دیدکلی و سن لفظندن واودن
ها ابدایله سنه نك جمعیدر که سنة آية الكرسيده
مسطوردر.

منات: نام بُتی / فتحله در، پوتک علمیدر که
لفظ کریمدر، هزیل و خزاعیه مخصوص بین
الحرمین بر محله موضوع و آکا پرستشده خشوع

و خضوع ایدرلر ایدی، تا تأئیشه در لکن وقفنده ها اولماق دخی لغتدر.

الهتات: خصلتهای بد / مفردی هئندر که خصلت شرّ یعنی آلچق خوی معناسنه در.

الهتات: کارهای سخت و دشوار / صعوبتلی گوج ایشلردر گویا که محسوسده مستعمل و معنای سابقی معقول معنویده زبانه در.

-ه-

الجهات: سویها / کسر جیمله در، مفردی جهت معروفدر، اصلی وجهدر و اودن ها بدلدر لکن آخر کلمه دخی ها اولغله زائدی صورت تا ایله استعمال اولنور.

-و-

الدوات: هستیها / فتح معجمه ایله ذات سابق البحثک جمعیدر.

الدوات: دیه های پیرامن شهر / اصلنده قشر الحبّ معناسنه اولغله شهرک خارجنده اولان کویلره دخی اطلاق اولنور.

الروات: راویان شعر / مهمله ایله روایت مصدرندن فاعلک جمعیدر، فُضاة وزنده در، شعر نقل ایدنلردر، حدیثده دخی غالبدر لکن روایت تعبیری شعرده اصلدر.

الموات: مرگ ناگاه / فتحله مفاجاه معناسنه در، آکسزین اولم دیمکدر عَنوة و دفعه و فجأة گئی.

الموات: بی جان / بی روح معناسنه هرنه اولورسه.

الموات: ویران زمینی که ملک نبود / صاحبی و مالکی اولمیان خراب یر که بی نفع اوله، ارضِ موات فروع فقهده محل بحثدر.

الموات: آنچه بیفزاید / آرتمقده اولان شیدر لکن بو دخی موت مائت معناسنه که موتک مردار اولمسیدر.

الموات: مرگ چارپای / ضمله در، درت آیاقلیلرک اولملریدر، لکن لغنده مطلقدر موت حیوان معناسنه اولان موتاندر که حرف النونده ابو الفضل صاحب الاصل یازمشدر.

-ی-

البیات: شب / فتح موحدده ایله گیجه معناسنه که یاتمق و یمک محللیدر؛ زیرا بیت زاد و قوت معناسنه گلور.

البیات: شیخون کردن / [ن۹۸و] گیجه باصمق.

الدیات: خون بهاها / کسر مهمله ایله در، قتل ایلدیگی کمسنه نك یرینه قاتلی قصص اولنمیوب بدل ویردیگی ماله دیت و آرش دیرلر آنک جمعیدر.

اللیات: زیرهای گوش / فتح ایله و موحده ایله در، مفردی لبة قولق آلتی تحت الاذن گئی، لکن لغتدرده صدر معناسی صادر اولدی.

-ومنه بالهاء-

-ب-

الإبابة: شب گذرانیدن / کسر ایله در، بیات سابقنددر، گیجه بی گیچورمک یعنی گیجه بر کمسنه بی آلیقومک.

-ح-

النحاتة: تراشه / ضم نونله در، نحت سابقنددر، یونقه دیدکلری که آغاجلری پارملکدن پیدا اولور.

-ف-

الإفابة: در گذرانیدن / کسر ایله در، فوت ایلیمک کچورب صاوشدرمق.

-ق-

الإقابة: توانه شدن / قوتلی اولمقدر آزق معناسنه قیاته گلور. / [ر۲۸۳و]

المقاتة: دشمن داشتن / فتح ایله مقتنددر، بغض ایلیمک و دشمن بیلمک.

المقاتة: زشت داشتن / بر کمسنه نك حقنده سوء ظنّ و بلکه قبیح اعتقاد اوزره اولمق.

-ل-

الإلابة: نقصان کردن / آلت سابقدن اماته آتی بایندندر، قصر و کسر یعنی / [م۲۵۵ظ] اکسلتمک آزالتمق.

السلابة: آنچه از کاسه بلیسند / فتح مهمله ایله در، چناغک اطرافندن پارمغله سیلوب آلوب یمکدر، سیلات دخی گلور.

-م-

الإمابة: میرانیدن / کسر ایله در، موتدن إفعال بابنه نقل ایله أموات اولوب واوی اسقاطله تا بدل اولور، اولدرمک قتل گئی.

الزمابة: آرمیده شدن / فتح زای هوز ایله در، اگلنیجی اولمق یعنی آغر و وقور اولمق تزمت گئی.

السمابة: خرمی کردن برنج و غم دشمن / معجمه ایله در، دشمنک کدریله مسرور اولمق و اول کدری اشاعت دخی عرف اولمشدر ترکیده شماته ایلمه دیدکلریدر.

-و-

المؤابة: زمین ویران / ضمله در، سابقا موات لفظندن اسمدر.

-ی-

القیابة: طعام و علف باندازه دادن / کسر قاف ایله در، یمّ و یولافی یعنی حیوانک زادنی قارجه ویرمک که اسرافندن حذر اولنه.

-الخماسي-

بو نوعك بشر حرفيليريدر كه اولاً مضاعفدر.

التَّحَاتَّ: فرو ريزيدن / فتح فوقيه اولى و شد ثانيه ايله در، حتّ سابقدن تفاعل وزننده مصدردر، آشاغى دوكلملك.

-۱-

الْأَشْأَات: خرمابنانِ خرد / فتحله و معجمه ايله اصحاب وزننده در، مفردى قنات وزننده اشاءدر، خرمانك اوفاق اولان آغاجلىرى.

السَّوَات: عورتهاى مردم / مهمله ايله وزن و معناده عورات گبيدر مفردى سوءت دخى عورت گبيدر، كيشينك وجودنده نا محرمه كشفى حرام اولان يرلر.

النَّات: آنكه همى نالد / نون و شد همزه ايله در، وزن و معناده صَوَاب ايله برابردر كه هر بار چاغرب فرياد ايدن كمسنه.

الهَيْئَات: پيكرها / مفردى هيئت صورت معناسنه در، وزن و معناده أَشْكَال ايله هم شكلدر.

-ب-

الْإِتْبَات: بريدنِ كار / مثنات فوقيه ايله در، بر ايشك خير و شر و انجام و نتیجه سنى ملاحظه ايليوب وجه لايق اوزره قطع ايلمكدر.

الْإِتْبَات: حكم / ايكي خصمك بيننده سبب منازعه اولان ماده ده حق اولان وجهى تعيين و إحقاقيله تنبيه و تعيين ايلمكدر.

الْإِتْبَات: بازداشتن / مثلثه ايله در، تأخير ايلمك.

الْإِتْبَات: نوشتن / يازمق يعنى ثبت و كتب ايلمك ايله ثابت قيلمق.

الْإِتْبَات: پاينده كردن / دائم و باقى و متين قيلمق.

الْإِحْبَات: فروتنى كردن / معجمه ايله در، تواضع ايلمك كه امرِ معنويدر.

الْإِحْبَات: پشت خم كردن / آرقه سنى اگرى قيلمقدر يعنى خشوع ايلمك كه صورتده اگيلوب اوموزلى دوشوك اوملق ﴿فى صلاتهم خاشعون﴾ ده بويله ديدير.

الْإِتْبَات: رويانيدن / نونله در، نباتِ سابقدن إفعال بابنك مصدريدر، متعديدر، بتورمك كه اكوب حاصل ايلمكدر.

الْإِتْبَات: رُستن / بتمك كه لازمده دخى مستعملدر.

الْزَبَات: سرهاى انگشتان / فتح فوقيه و كسر مهمله ايله در، پارمق اوچلىرى انامل گيى.

الْحَبَّات: حبّها / فتح مهمله ايله و شد ايله در، دانه لر معناسنه صاييلان هر نسنه نك برى حبّه در كه جمع آخرى حبوب مذكوردر.

الحَشَبَات: چوبها / معجمه لرك فتحه لریله در،
آغاجلر كه خشب بانك نوع اولنده سابقدر.

الدَّبَات: دَبْهای روغن / مهمله ایله حَبَات
وزنده در، مفردی دَبَّة در، متین ظرف كه یاغ
قورلر، باده دخی مذکوردر.

السَّبَات: موی تراش / تراشدن حاصل اولان
قیلر، حتی سبیه زلف معناسنه در.

السَّبَات: پارها از روزگار / زماندن بر مقدار
وقت، مفردی سَبَّة باده سابقدر.

الشَّبَات: [م ۲۵۶و] زنانِ جوان / معجمه
ایله در، گنج خاتونلر، بونك دخی مفردی
شَبَّة مذکوردر.

الضَّبَات: میخهای آهنین در / معجمه
ایله در، گُلْمِیخ معناسنه ضَبَّة دخی باده افاده
اولنمشدر.

الضَّبَات: سوسمارانِ ماده / دیشی کلرلر كه
باده گچمشدر.

الضَّرَبَات: زخمها / معجمه و مهمله ایله در،
مفردی ضَرِیدر، یاره لر دیمکدر.

العَتَبَات: پیه‌های نردبان / مهمله و فوقیه نك
فتحه لریله در، نردبان آياقلىرى، لكن حرفِ باده
اولان اوج معنا ایله عتبه ده دخی ینه بویله در.

العَقَبَات: گریوها / قاف ایله در، یوقشدر،
مفردی عقبه باده مذکوردر.

الْقُرَبَات: نزدیکیها / قاف و مهمله نك
ضمه لریله در، یقینلکلر كه خصم لقلر دخی مراد
اولنمغه مانع یوقدر، اوج معنا ایله قریة سابق
مفردیدر.

الْكُرَبَات: رنجها و سختیها / خسته لکلر و
شدت و مشقتلر، مفردی کَرِبَة حرف باده
یازلدی.

اللَّبَات: جایهای گردنبند / فتح و شد ایله در،
مفردی لَبَّة سابق سینه ده گردنیه طوردیغی محل
معناسنه در.

اللَّجَبَات: گوسفندانِ اندك شیر / سکون
جیمله در، سودی آز اولان قیونلر، سابقا باده
مذکور لجة نك جمعیدر.

الزَّرَبَات: تنك ساها / زای هوز و فتحتان
ایله در، قتلق ییللری سنین قحط و غلا گئی،
مفردی زَرَبَة دخی حرف باده گچدی.

النَّكَبَات: رنجهای روزگار / نونله در، مفردی
نكبت سابق و معروفدر، فلگك گرم و سرد و
شدتلى.

النَّكَبَات: آفتها / كذلك مفردی سابقدر.

-ت-

الأَحْتَات: اسبانِ زود زو / سکون مهمله
ایله در، حَتِّ سابقك جمع قلتیدر، سرعتِ سیر
صاحبلى اولان آتلى.

الأشْثَات: پراکندگان / معجمه ایله‌در، سابقا مذکور شت مصدرندن آتی الذکر شتیتک جمعیدر، طاغلان شیر که سورة زلزله ناسدن حالدر.

الإشْثَات: پراکنده کردن / کسر ایله مصدردر، طاغیدب پریشان ایلمک.

الإقْثَات: بسپرمها روغن خوش بوی کردن / قت سابق معناسنه إفعالدن مصدردر که قریبا مذکوردر. / [ر۲۸۳ظ]

البَّتَات: کلیم فروش / فتح موحدہ ایله نصّار صیغه‌سی اوزره‌در، سابقا کلیم معناسنه اولان قُتنددر، آنک صابجیسی.

الصِفْثَات: مرد سال بزرگ که قوتش ضعیف باشد / کسر مهمله و سکون فا ایله‌در، مسّ ضعیف کیشی، لکن صحاح و سائرندہ ضدّ کاملنی یازدیلر که جسیم و قوی کیشیدر، صفتیت دخی لغتدر.

القَّتَات: سخت دروغ زن / پک چوق یلان سویلین کمسنه، وزن و معناده کذابدر، قت دخی مذکوردر.

القَّتَات: سخن چین / قوغجی دیمکدر، تمام گی.

القَّتَات: سپست فروش / یونجه صاتیجی کمسنه.

المُقْتَات: سخن چین / قَتَات لفظندن و آنک معناسنه‌در، لکن مفتاح وزندہ صیغه مبالغه ایله‌در.

المُوتَات: آنچه جان ندارند / ضمله‌در، جانی اولمیان شیرلر موات سابق گی، لکن / [ن۹۸ظ] بو کلمه مُوتَه‌نک جمعیدر که مصروع مجنون معناسنه‌در دوشر قالور صکره افاقت تاقه گلور.

-ج-

البَّأْجَات: اباها / موحدہ ایله‌در، وزن سابق اوزره طعاملردر که مفردی بأجة ملحنده گلور.

الحَاجَات: حاجتها / مهمله ایله‌در، لوازم معناسنه معروفدر یا قاضی الحاجات تمم حوایجنا بالخير فی الدارين مع النجاة.

الحُرْجَات: درختستانها / فتح و سکون مهمله‌لرله‌در، آغاجک چوق اولدیغی محللر. / [م۲۵۶ظ]

الدَّرَجَات: منزلهای اهل بهشت / حرکه‌لر ایله‌در، مفردی درجه جنت منزلت و مرتبه‌در.

الزَّاجَات: زاکها / معجمه ایله‌در، زاکدن معریدر، قاره بویه که قبرسه نسبت ایدرلر.

الزَّوْجَات: زنان مرد / کیشینک چفتلری و اشلری، مفردی زوجة اصطلاحدر یوخسه هر بری آخره زوجدر.

العَلَجَات: اشتزان زفت و سخت /
مهمله نك فتحی ايله در، جسیم و قوی و
محکم دوه لر، لامك سكوندن كسری دخی
أفصحدر.

التَّعْجَات: ماده میشان / نون و مهمله
ایله در، دیشی قیونلر، مفردی نعجة در نِعا ج
دخی جمعدر.

الْمَاجَات: وزغان / قوربغه لر در، مفردی هاجه
ضفدع گبیدر.

-ح-

الإِسْحَات: نیست کردن / مهمله ایله افعال
ببندن مصدر در.

السَّاحَات: میان سراها / مهمله ایله در،
سرایلرک اورته سی یعنی میدانلری، مفردی
ساحه در.

السُّبُحَات: بزرگی / مهمله و موحده نك
ضمه لر یله در، اولولقلر و عظامت لر و
جلالت لر در.

السُّبُحَات: نور حق تعالی / تکرری تعالی نك
نوری معناسنه اولمسنه سبحات وجه الله انوار
ذات الله معناسنه اولمسی شاهدر.

السُّبُحَات: نمازها / نمازلر که فرائضدن غیری
اوله نوافل دخی دیرلر.

السُّبُحَات: مهرهای تسبیح / تسبیح دانه لری
ایلدکلری بونجقلدر، لکن مطلقا حَبَات
معناسنه در، مفردی سبحة که بتون تسبیحه علم
اولمشدر.

المِصَّحَات: جای شراب / مهمله ایله مفتاح
وزنده در، ظرف باده و كأس مئی و زجاج خمر
گی.

-خ-

السَّبَخَات: زمینهای شورستان / مهمله و
موحده نك فتحه لر یله در، چورق یرلر.

الْفَتْحَات: انگشتریهای بی نگین / فا و فوقیه
ایله در، قاشسز یوزك فقط حلقه اگر قاشی اولسه
خاتم زنان اولوردی، عربده آیا ق پارمغنه قورلر.

-د-

الْجَدَّات: مادران پدر و مادر / فتح جیم و شد
ایله در، آنانك آنالری که خفیدلرینه نسبتله در،
مفردی جدّه در بیوك آنا دیمکدر که محلنده گلور
مذکری جدّدر.

الدَّوْدَات: باز پیچ کودك خُرد / فتح مهمله
ایله در، صییلرک صالنجقلری که صغیر اولور.

السادات: مهتران / اولولر دیمکدر سیدك جمعی
اولان سادّة نك جمعیدر، اولو یعنی بیوکلر کبراء
معناسنه.

الصُّعْدَات: راهها / ضمه‌لر ايله‌در، طريق و طُرُق و طرقات گي صعيدك جمع اولان صُعْدَك جمعيدر، يوللردر.

الْقُعْدَات: زينها و رختها / ضم قاف و سكون ايله‌در، اصلنده قُعَيْد اولوب تخفيف اولندي، اكرلر و پالانلر ديمكدر.

الْقَدَّات: جمع القَدَّة / كسر ايله و شد ايله‌در، قَدَة كلمه سنك جمعيدر كه معنالي حرف دالده گلسه گركدن ان شاء الله.

-ر-

الأَبْرَات: مردان رهبر / فتح موحده ايله‌در، قولاغوزلر معناسنه جمع قلدنر، مفردى بُرَّت ضمله دليل حاذق ديمكدن خِرَّت گي.

الأَخْرَات: جمع الخُرَّت / معجمه ايله‌در، بش معنا ايله آي الذكر خرت لفظنك جمع قلدنر كه برى آخرت ذكر اولنمشدى اخارت سابق آنك جمعيدر.

الأَشْرَات: / [م ۲۵۷و] مردمان بطر گرفته / فتح ايله و معجمه ده كسر ايله‌در، مفردى أَشْرَة حرون يعنى كوره ديمكدن.

البَقَرَات: ماده گاوان / موحده و قافك فتحله‌يله‌در، ديشي اوکوزلر، لفظ قرآنيدر، مفردى بقرة گلور.

البَكْرَات: ماده اشتران جوان / موحده ايله وزن سابق اوزره، گنج ديشي دوهلردر، مفردى بكرة يگت ناقه ديمكدن.

البَكْرَات: چرخهای چاه و جزان / قوي اوزره صو چكمك ايچون ياپيلان شئي كه غلطى بقره مقررده‌در.

البَكْرَات: دُوالهای شمشير / قليجك قايشلريدنر.

التَّارَات: بسيار بار / فوقيه ايله‌در، چوق كَرّه ديمكدن، مفردى تارة بر كَرّه معناسنه معروفدر مَرَّة ايله مَرَّات گي.

التَّفَرَّات: نياقتهاي / فتح ايله و كسر فا ايله بر نوع اولنق معناسنه اولان تقرة لفظنك جمعيدر كه حرف راده گلور، قَرْنُوّه اسمنده بر اولنقدنر آنكله دباغت اولنور.

الثَّمَرَات: ميوها / مثلثه و فتحله‌ر ايله يمشلر، مفردى ثَمرة و معناسى ميوه دخى استعمال اولنور.

الحَجَرَات: سنگها / مهمله و جيمله‌در، طاشلردنر، حجرة تحريك ايله مفريدنر. / [ر ۲۸۴و]

الحَجَرَات: خانه‌های حجره / منزلك ناحيه‌لريدنر، و مفردى حَجْرَة فتحله و سكونله‌در كه ناحيه ديمكدنر، جمرة ايله جمرات وزننده‌در، مثلاً حَجْرَة حُجره اوطه‌نك سمتى معناسنه‌در.

الحَبْرَات: مثلها / ضمه لرله دخی لغتدر،
معناری مساویدر، مفردی حجرة دخی ضمله
معروفدر.

الحَرَات: زمینها سنگستان / شد مهمله ثانیه
ایلهدر، طاشلق اولان یرلر، مفردی حرّةدر.

الحَسَرَات: حسرتها / فتحه لرلهدر، مفردی
حسرت ندامت و پشیمانلق وبر امر واقعک
دفعی و یا رفعی طرفنه آرزوکش اولمقددر.

الحَشَرَات: جُنْبندگانِ زمین / تأخیر معجمه
ایلهدر، یرده اولان حیوانلرک اوافقلری که
بوجک دیرلر.

الحَبَرَات: اشتران بسیار شیر / معجمه و
موحده ایلهدر، سودی چوق دوهلردر، مفردی
حَبْرَة فتح و سکونلهدر.

الحَبَرَات: زمینهای نرم / کسر با ایلهدر،
یومشق یرلردر ارض لیتنه معناسنه، مفردی
حَبْرَةدر.

الحَزَرَات: دردهای پشت / معجمه لرلهدر،
مفردی همزة و لمزة وزنندهدر، بر مرضدر که
آرقهده اولور فُقره و ظهرده ظهور ایدر.

الْحَطَرَات: بیمها / تأخیر مهمله و فتحه لرلهدر،
قورخولر که مفردی خطرة واحد و خطر جنسدر
مخاطره ماده سندندر.^{۷۷۰}

الْحَيَرَات: نیکیها / سکون تحتیه ایلهدر، مفردی
خیر شَرک مقابلیدر، فضل و زیاد معناسنهدر
﴿سابق بالخیرات﴾ گبی که مثنوبات فاضله و
درجات عالیهدر.

الْحَيَرَات: زنانِ پر هنر / هنری چوق خاتونلر که
فیهنّ خیرات حساب بو مفهومدهدر.

الِدَارَات: جمع الداره / مهمله ایلهدر، مفردی
دَارَة آلتی معنا ایله محلنده گلسته گرکدر. ان شاء
الله.

الزَّفَرَات: تاسها از رنج / زای هوز و فانک
فتحه لرله اسمدر، اسکانی ضرورتدر، خسته لکدن
اولان تاسه لر که سُوک دخی دینور اضطراب و
ضجرت و جزع و فزع.

الزَّفَرَات: دشواریهای نَفَس / شدت لر سببیه
مستغرق اولوب نَفَسی گوجلّه آلق، مفردی
زافرةدر.

الزَهَرَات: شکوفها / چچکلردر، مفردی
زهرةدر، بهار وقتنک حسنیاتدندر، زهرة الحیاة
الدنیا دنیاده حیاتک حسنی و زهرة النبات
سبزه لرک حسنی یعنی نمایش لطافتیدر.

^{۷۷۰} ن - **الْحَطَرَات:** بیمها / تأخیر مهمله و فتحه لرلهدر، قورخولر
که مفردی خطرة واحد و خطر جنسدر مخاطره ماده سندندر.

السَّيَرَات: بامدادهای سرد / مهمله و
موحده ايله در، برودتلی اولان صباح وقتلیدر،
مفردی سیره در که "اسباعُ الوضوءِ فی
السیرات" وارد اولدی.

السَّيَرَات: درویشیها / اؤلی ضم ايله در، سیره
فقر معناسنه در، تنک دستلکله دیمکدر.

السَّيَرَات: راهزن / یول / [م۲۵۷ظ]
کسیجی قاطع الطریق معناسنه.

السَّيَرَات: زمین خالی / بوش یر که اوت و
صو اولمیه ارض فُقراء گبی.

السُّكْرَات: بی هُشیهای مرگ / فتحات وزنی
ایله فتحه لرله در، موت وقتنده اولان غَشیلر که
مفردی سکره در سکارات موت و غَمَرَات
فوت معروفدر، اللهم هَوِّنْ عَلَيَّ الْكَاتِبِ
والناظر.

الشارات: پیکرها / معجمه ایله مفردی شاره
هیئت و صورت و شکل معناسنه در.

الشَّجَرَات: درختها / جیم ایله و فتحه لرله
شجره تنک جمعیدر / [ن۹۹و] أشجار گبی، و
جنسی شجردر، ساق اوزره قائم اولان
نباتلدر که ﴿والنجم والشجر﴾ بیورلدی.

الشَّقَرَات: شکوفهای چون لاله / کسر
قاف ایله در، شقایق نعمان نام چچکلدر،
مفردی شَقْره در گلنچک چچگی دخی دیرلر.

الصُّفَرَات: جُغرات / ضم مهمله و سکون قاف
ایله مطلقا یوغرتدر فارسیسندن معربدر، سین ایله
دخی لغتدر.

الصُّفَرَات: ماستِ تَنُّک / سوزمه یوغرت، رایب
گبی اسملری واردر.

العَبَرَات: اشکهای چشم / مهمله و موحده نک
فتحه لرله در، گوز یاشلری، مفردی عَبْرَة وزن و
معناده دَمْعَة گبیدر.

العَثَرَات: خطاها / مهمله و مثلثه ایله در،
سورچمک، مفردی سکون ایله عثرة در.

العَذَرَات: پیش درهای سرای / کسر معجمه
ایله در، اوک قپوسی اوکی فناء در ساحه منزل که
مفردی عذرة در، و فی الاصل فناء دار محل عذره
اولمغله تسمیه قیلندی که ذکر حال اولور.

العَذَرَات: سرگینههای مردم / انسان نجاستی،
الف و تا ایله جمعک حرف ثانینی تخفیفاً تحریک
ایلدیلر.

العَزَات: نيزه جنبان / فتح و شد ایله نصّار
وزنده در، زیاده دَثَر مزارق.

العَزَات: بادِ سخت / قاتی روزگار ریح شدیده
گبی.

العَزَات: برق سخت / زیاده شدید برق که
یلدرمک ضیاسیدر.

طرفدن صولر گلوب جمع اولدیغی یرلردر.
/[۲۸۴ظ]

النُّعْرَات: خر مگسان / ضم نون و فتح مهمله
ایلهدر، اشك سینکلی، مفردی نعة همزة
وزندهدر، یشل گوک گوزلی بیوک سنکدر بتون
طرنقلی حیوانی قویریغی طرفنده اولان آگنه سیله
ضرب ایدر، حمارك بورنه گیر و ضبط اولنماز
اولور آکا نُعْر الخُمُر دینور / [۲۵۸م و] بو
جهتدن فارسیده آکا نسبت اولندی.

الهَبَرَات: پارهای گوشت و جز / موحده و
فتحلهرلهدر، ات و سائر نسنه نك پاره لری،
مفردی هبرة سکون ایله بر پاره ایدر، محلنده
گلور.

الهَبَرَات: داغهای انگور / اوزم دانه لیدر.

الْيَسَرَات: پایهای باریک / تحتیه و مهمله و
ضبط سابقلهدر، مَيَسِر یعنی قمارده پیدا اولان
لحمی آقشام ایلدکده حصه حاصله لردر، مفردی
سیره در.

-ز-

الخُرَزَات: مهرها / تأخیر مهمله ایله و فتحات
ایلهدر، بونجقلر که اپیلگه دیزرلر، مفردی
خرزة در.

الغُرَات: غازیان / شد ایلهدر، غازینك جمع
مذکر مکسیدر نصّار و ناصر گئی.

العَوْرَات: شکافها / سکون ثانی ایلهدر،
یارقلر رخنه معناسنه گرك طاغده و یا قلعه ده
اولسون و دربند هر شیده اطلاق اولنور.

الغَارَات: تاراجها / معجمه ایلهدر، یغمالردر،
مفردی غارتدر.

العَمَرَات: سختیهای مرگ / معجمه ایلهدر،
غمرة نك جمعیدر، سكرات سابق ایله وزن و
معناده یکساندر.

القَارَات: نیستانها / قاف ایلهدر، میشه لك
اولان محللر.

الكَارَات: پشت دارها / آرقه یوکلیدر،
مفردی كارة حمل الظهر معناسنه.

الكَرَات: بسیار بار / فتح و شد ایله
معروفدر، و مفردی كَرّة در بر كَرّه و كرات ایله
دینور تارة تارات گئی بر قاچ دفعه دیمك
اولور.

المَرَات: مثلها / میم ایلهدر، وزن و معناده
آنکله یکساندر، مفردی مَرّة در، کرات مرات
دیرلر.

المِبَرَات: رنده دروگر / مفتاح گئی مبالغه
وزندهدر، موحده ایلهدر، دولگرلرده رنده
دیدکلری یونقه پیدا ایدن آلتدر.

المِقْرَات: حوض بسیار آب / قاف ایلهدر،
مفردی مقری مقصوره ده مذکوردر، هر

مفردی عرصه فتح و کسر ایله در لکن سکونی
شهرت نموندر.

-ض-

الْبَيْضَات: ضایها / فتح موحد و سکون تحته
ایله در، یمورطه لر که مفردی بیضة در قابه گئی.

الرَّيْضَات: مرغزارها / مهمله ایله در، مفردی
روضه باغچه در که معروفدر.

العَاضَات: مارانی که چون بگزند در زمان
بکشند / مهمله ایله در، مفردی حَشِن صیغه سی
اوزره عضه در که عاضه معناسنه گلور، ایصردیغی
گئی اولن بیلانلدر.

الْفَاضَات: زرههای فراخ / فا ایله در، بول زره لر
که فضا مفردی عضه سابق گبیدر که فاضه
دخی دیدکلری گلور.

الْوَقْضَات: تیرداها / فاء و فتحه لرله اوق ظرفلری
قبور گئی لکن دریدن اولور، مفردی وفضة در.

-ع-

الْإِكْمَات: زود بشدن / کسر ایله در، کسائی
مرحومك كوع ماده سنده روایتی اوزره كعت
لفظندن إفعالدر پك یوریمك معناسنه.

السَّاعَات: ساعتها / مهمله ایله در، مفردی
ساعت زمان و وقت معناسنه معروفدر.

الْفَازَات: خیمهای کوچك / فا ایله در،
مفردی فازه مفازده ضرب اولنان ایکی
دیرکلیجه سایاندر.

الْهَمَزَات: غلبتهای دیو بر مردم / شیطانك
انسانه وسوسه لیدر، مفردی همزة در.^{۷۷۱}

-ش-

العَشَّات: زنان خُرد اندام / فتح مهمله و
شد ایله در، اوفاق قطعه لو خاتونلدر، مفردی
عَشَّة گلور.

-ص-

الْإِنْصَات: خاموش بودن / نونله افعال
وزنده مصدردر، صوصمق سکوت گئی.

الْحَاصَات: علتهای موی ریختن سر / مهمله
ایله در، باش قیللرینی دوکن علتلر، مفردی
حاصة شده سزدر، قَلَب شعر معناسنه اولان
حصیص بو ماده دن دگلدر و علت دخی
دگلدر.

الْعَرَصَات: شمار گاههای قیامت / فتحات
مهملات ایله در، قیامت گوننك جمعیت یری،

^{۷۷۱} هَمْزُ آلِ اَيْلِه وِ گَرَك الدِه وِ گَرَك دِيوارِه صَقْمَقْدَر، بِر اَدِيدَن اُ تَهْمَزُ الْفَاَز دِيو لَفْظُكْ هَمْزِه سَنَدَن پَرَسَان اُولْدِيلَر يَهْمَزْهَا الْهِيْزُ دِيوَب اَوَّلْكَی مَعْنَايِ مَرَاد اَيْلِه اَنِي كَدِي صَقَار دِيدِي وِ ضَمْنَا هَمْزِه اَيْلِه اَدَانْكَ جَوَازِنِي اَشْعَارِ اِيْدُوْب مَثَلَا اَنِي حَيَوَان اُولَان دَخِي هَمْزِه اَيْلِه اَدَا اِيْدَر دَهْمَكْ قَصْد اَيْلِدِي.

الطاعات: طاعتها / مفردی طاعت که سوزه اسلمك امره امتثال و فرمانبر اولمق معناسنه مشهوردر اطاعت گبی.

القاعات: میانِ سراپها / قاف ایلهدر، مفردی قاعة سراى اورتهسی که اوک اوکی پیشگاه خانه معناسنهدر.

القَصَعَات: کاسها / قاف و مهملهده فتحات ایلهدر، آغاجدن قابلر ظروف خشبیه گبی، مفردی قصعةدر.

المَسَعَات: رادی و کرم / فتح و سکون مهمله ایلهدر، لطف و کرم / [۲۵۸مظ] که أَلَفِ مقصوره نك خماسیاتِ هائیه سنده دخی مسطور و معناسی جوانمردی دیو مذکوردر.

-غ-

النَزَعَات: غلبتهای دیو بر مردم / نون و زای ایله همزاتِ سابقك ضبط و معناده همپاسیدر لکن مفردی نزعةدر، ایکسی دخی لفظ کریمدر.

-ف-

الآفات: آفتها / مدّ و فا ایله مفردی آفت معروفدر که دفعة گلان بلاددر.

الأسفَات: جمع الاسف / فتح و کسر مهمله ایلهدر، خشمگین معناسنه گلجك اسف لفظنك جمعیدر، لفظ قرآنیدر.

الحافات: کنارهای رودبار و جز / مهمله ایلهدر، گول و دریا کنارلریدر، جمعی حافةدر، حتی ارجوزه جزریهده:

والضادُّ من حافَّتِه

بیتنده حافه جانب اللسان دیمکدر.

الحَقَّات: مار بی زهر / ضم و شد ایلهدر، زهری اولماغله ضرب ایلدیگی محله ضرری اولمیان بیلاندر، حفتدن مبالغه صیغه سیدر.

الخافات: خریطهای ادیم / معجمه ایلهدر، میشین کیسه لردر، مفردی خافة اکثری بال صاغن کیشینک طلومنده جاریدر.

الخلفات: اشتران آبستن / فتح ایله و کسر لاملهدر، یوکلو دوهلر ناقه حامل گبی یعنی کوشك طوغرمسی قریب اولنلر.

الشَّعَفَات: سرهای کوه / تأخیر مهمله ایله و فتحات برلهدر، طاغ باشلری که مفردی دخی تحريك ایله شعفة شاهی جبل معناسنهدر.

الصِّلَفَات: زنانی که شویشان دوست ندارند / مهمله ایلهدر، خلفات سابق ضبطیلهدر، زوجنك عندنده حرمتی اولمیان خاتونلر، مفردی صِلْفُدر.

الضِّفَّات: سویهای / کسر معجمه و شد ایلهدر، جانبلر و طرفلر معناسنه، مفردی ضِفَّةدر.

الضِّفَّات: کنارهای جوی و چاه / ارماغك و قیونك بر طرفیدر، یکی طرفنه ضفتان دیرلر.

الظِّلْفَات: چوبهای پالان اشتر / فتح و کسر ايله در، دوه پالاننک آغاجلری، مفردی ظلفه در، آنلر درتدر ایکی اوکده و اکیسی / [ن ۹۹ظ] آردنده در که یره وضع اولنسه آنلر یره دگرلر.

عرفات: آنجا که حج کنند / مهملتان مفتوحتان ايله در، قرب مگده بر معروف طاغدر که حجاج آنده وقفه ایلمک فرائض حجدندر، لفظ قرآنیدر، نزول آدم و هبوط حوا و وقوعندن صکره اول محله ملاقات و معارفه لری سبب تسمیه در، اسم مفرددر جمع صیغه سنده در واحدی صحیح بودر که یوقدر، عرفه حجاجك آنده بولندقلری گونك اسمیدر.

الغرفات: حجرهای بالاین / معجمه ده ضم و مهمله ده فتحله در، سکونی و ضمی دخی لغتدر، چارطاقلردر که مفردی غرفه در.

اللِّقَات: سبگسار / فتح و شد ايله در، احمق و بی دماغ کمسنه در.

الهَقَات: مثله / وزن و معناده سابقنه لاحقدر.

-ق-

الأَوْقَات: هنگامها / فتحله در، مفردی وقت زمان معناسنه هنگامه معروفدر.

الباقات: دستهای تره / موحده ايله در، سبزه طوتاملری که باغلیوب دمت دیرلر، مفردی باقه در.

الساقات: دوالهای رکاب / مهمله ايله در، اوزنگو قایشلری، ساقه مفردی گلور.

السَرَقَات: دزدیها / مهملتینده فتحین ايله در، کسر ثانی دخی لغتدر، مفردی سرق سرقه معناسنه اسمدر، چالمق خرسزقلر دیمکدر.

الصدقات: زکاتها / مطلقا صدقه هرنه نوعدن اولورسه و فرض گرک نافله اولسون، مفردی صدقه در لفظ کریمدر.^{۷۷۲}

الصدقات: چیزهایی که بدرویشان دهند بر سبیل وجوب / بو معناده غنیلره حولان حولده فرض اولان رُبْع عشر معناسنه در که اسلامک شرطی / [م ۲۵۹و] دیمکله معروف اولان اساس دیندن شرعا فقیره ویریلور، بو لفظله سبب تسمیه بودر که صدق ایمان صاحبی آنی سَرّا و یا علنّا البتّه ادا ایدر.

الصدقات: کابینه های زنان / ثانینک ضمیمه در، مِهْر تعبیر اولان مالدر که زوجه نك نَحْلَةً حقیدر، ترکیده نکاح دیرلر، و صداق دخی اسمیدر.

الطاقات: تُوئیهای رَسَن و جز / ایپ و آنک گی شیلرک قاتلریدر که مفردی طاقه در.

^{۷۷۲} م - **الصدقات:** زکاتها / مطلقا صدقه هرنه نوعدن اولورسه و فرض گرک نافله اولسون، مفردی صدقه در لفظ کریمدر.

العَرَقات: دُوالهای بافته / مهمله لرك فتحه لريله در، اورلش و ديكلمش قولانلر، مفردی عرقه در.

العَرِقات: زمینهای سیراب / معجمه ايله و كسر مهمله ايله در، یاش يرلر اراضی رطبه گبی.

العَمِقات: ديه های بسیار آب / ضبط مذکور ايله در، صولری چوق کویلر.

العَمِقات: زمینهای نمناك / سابقك معنای اولنه شریکدر.

الفاقات: درویشی ها / فا ايله در، مفردی فاقه فقر ايله برابر سويلنور بر معنایه در.

المَلَقَات: زمینهایی که در او اثر دیدار نشود / فتحتان ايله در، اول ارضه دیرلر که غایت دوز و قوی اولمغله ایز گوسترمیه، مفردی ملقة در. / [۲۸۵و]

المِیقات: هنگام / مفتاح وزنده در، مطلقا وقت معناسنه و بر ماده دندر.

المِیقات: آنجا که از او احرام حج گیرند / حاج الحرم اولنلرك احرامبند اداى فريضه اولدقلری ير بشدر؛ اهل مدینه ذو الحلیفه نام مقامدن و اهل عراق ذات عرق دیدکلری جایدن و اهل شام جُخفه دن و اصحاب نجد قَرْنَدن و رجالِ یمن یَلْمَلَم دیمکله معروف

محلدن حجاج و مُحْرِم اولمدقجه تجاوز ایده مزلر.

النَفَقَات: هزینها / نون و فا ايله فتحات اوزره قوشلر معناسنه در، مفردی نفقة معروفدر.

الهَزِقات: زنانی که آرام نگیرند / کسر زای هوز ايله در، هیچ طورمیان خاتونلر که مفردی هزقة در.

الوَرَقَات: بلگهای درخت / مهمله و فتحات ايله در، آغاج پیرقلری که ورقة مفردیدر.

-ک-

الإِسْكَات: خاموش کردن / سکوت ماده سندن إفعالدر، صوسد رمق اَیْسَم ایلْمک گبی.

الأَیْکَات: مرغزارها / وزن و معناده روضات سابق گبیدر، مفردی ایکه در، آغاجلری اولان یر، لفظ قرآنیدر.

البرکات: زیادتیهها / موحد و مهمله ايله در، مفردی برکت دخی معروفدر، من عند الله بر نسنه قلیل ایسه دخی کثیر قدر کفایت ایده.

البرکات: افزونیها / چوققلر کثرتلر و وفرتلر و ابو البرکات کناده افاده اولنور.

الترکات: میراثهای مرده / فتح فوقیه و کسر مهمله ايله در، مِیْتک وارثه ترک ایلدیگی ماللری که مفردی ترکه دخی کسر ايله در.

الحركات: جُنْبِشَهَا / مهمله لرده فتحه لرله در،
سكناتك ضديدر، قملدامق معناسنه، حركت
مفرديدر، الحركة مع البركة.

الدركات: پاها بنشيب / مهمله لرله انيش
طبقه لری که نزول اولنان یرک قدمه لری،
مفردی درکه در درجه گبی.

الدركات: منزهای اهل دوزخ / جنتك
درجه سنه مقابل طامونك درکه لریدر که
یدیدر؛ جهنم جحیم لظی سقر سعیر حطمه
هاویه.

الدركات: دوکاهها / فتح مهمله و شد
ایله در، دگانلردر، / [م ۲۵۹ ظ] مفردی
دگه در، دگان دخی شد ایله عربیدر، جمعی
دکاکین گلور، فارسیده تخفیف و واو ایله در.

الصاکات: عرقهای گندیده / مهمله و
تخفیف ایله در، قوقان دزلردر، مفردی صاک
عرق مُنِن معناسنه در.

العركات: بسیار بار / فتحه مهمله لرله در،
چوق کره دیمکدر، کزات و مزات گبیدر،
مفردی سکونله عرکه در مرمره گبی.

العَلکات: زمینهای نزدیک بَاب / کسر
لامله در، صویه یقین یرلر، مفردی عَلکدر،
لکن بو سبيله یاش و یَلَمَشِک اولان یردر که
دائما یاش طورمغله بویله اولور؛ زیرا اصلنده
علک وزن و معناده لزج گبیدر.

-ل-

الآلات: دست افزارها / مدیله در، مفردی
آلتدر، ایش اهلی تسهیل صنعت ایچون
استعمال ایلدکلری پوصادلردر.

الأضال: کاردهای بزرگ / فتح و سکون
مهمله ایله در، بیوک بیچاقلر و مسلول اولان
قلچلردر، مفردی صلتدر و اصلیت دخی مُصَلَّت
سابق گبی ذکر اولنور.

الإضال: کارد از نیام بر کشیدن / کسر
ایله در، بیچاغی قینندن چیقارمق سَلّ سیف گبی،
مصدردر.

الإفلات: برستن / فا ایله در، قورتلمق که لازمدر
نجات و خلاص بولمق گبی.

الإفلات: برهانیدن / قورتارمق، متعدیدر.

أولات: زنان خداوند / ضم ایله در و واو تلفظ
اولنمز، ذوات معناسنه لفظ کریمدر که صاحبه و
مالکه اولان خاتونلر اولات المال گبی.

التفلات: زنانی که بوی خوش بکار ندارند /
فتح فوقیه و کسر فا ایله در، گوزل فوخولی نسنه
استعمال ایلمین خاتونلر که بو سبیدن وجودلری
بد رایحه پیدا ایده، مفردی تَفَلَة در.

التؤلات: آنچه در بن دیگها در گرفته بود /
ضم فوقیه و فتح واو ایله در، طنجره نك دیننده

حفظ اولنان شیء، مفردی تولةدر، دال دخی لغتدر که گلور.

الجزلات: زنانِ نیک رأی / جیم و زای هوزده فتحات ایلهدر، تدبیری گوزل خاتونلر که مفردی سکونله جزلةدر.

الحالات: حالها / مهمله ایله حالتلردر.

الحالات: خواهرانِ مادر / معجمه ایلهدر، خالةنک جمعیدر، آنانک قر قزنداشلری که ترکجده تیزه دینور، مذکری خالدر.

الدولات: آنچه در بن دیگها در گرفته بود / مهمله ایلهدر، وزن و معناده تولات گبیدر.

الربلات: درونهای راها / مهمله و موحدده فتحه لرلهدر، اویلوغاک ایچ طرفلریدر داخل الفخذ معناسنه، مفردی ربلهدر.

الرقلات: خرمابنانِ دراز / قاف ایلهدر، اوزن خرما آغاجلری نخلِ طویل گبی.

السالات: کاسه لیس / مهمله ایلهدر، سلت سابقدن مبالغه صیغه سیدر، کاسه یلایاندر.

السالات: سپدها / مفردی سلت تخفیف ایله معروف سپدر.

السهلات: ریگ که از قضیب برون آید / کسر ایلهدر، مجرای بولدن گلان قوئدر.

الضالات: حلقهای بینی اشتر / معجمه ایلهدر، مفردی ضالة تخفیف ایله محلنده گلور، دوهنک بروننه گچوردکلری قیلدن حلقه لردر.

العالات: شبکههای چارپای / [ن. ۱۰۰ و] مهمله ایلهدر، حیوان آغیللری، و سائر معنالیله عالة مفردینی لامده ایراد ایلدی.

العبارات: زنانِ تمام آفرینش / فتح مهمله و سکون موحدده ایله مفردی عبلةدر، خلقتی تناسب تام اوزره احسنِ تقویمه مظهر اولان خاتون، عبالة لفظنده دخی مذکوردر.

العطالات: ماده اشترانِ نیکو آفرینش / مهمله لرده فتح و کسر ایلهدر، حسندار دیشی دوهلر که مفردی / [م. ۲۶۰ و] عطلةدر، خلقتلری ﴿أفلا ينظرون إلى الإبل كيف خلقت﴾ وصف کریمنه شایان.

العالات: مادر خواندگان / فتح و شد ایلهدر، بابالری بر لکن آنالری متعدد اولنلر.

المثالات: آفتها / ضم مثلثه ایلهدر، بلالر.

المثالات: شکنجها / عذابلر و عقوبتلر که غیره عبرت اولمق ایچون اوله، مفردی مثلةدر.

المثالات: مردانِ گوش و بینی بریده / برونی و قولاغی کسیلان کمسنه لردر که بونده اولو المثالات اولوب مبالغه مضافی حذف اولنمش.

الأضْماَت: کینها / معجمه و فتحه لرله غضبیلر و کینلر که معروفدر، مفردی أَضْمَدِر.

الإضْماَت: خشم گرفتن / کسر و سکون ایلهدر، طارلق غضب عارض اولمق، مصدردر.

الأُمّات: مادران بهایم / ضم و شد ایلهدر، حیوان آنالری، اُمّک جمعی حیوانده اُمّات و انسانده اُمّهات گلور اگر تغلیب اعتبار اولنسه دخی مانع یوقدر.

الحُرّمات: حرمتها / مهمله لرك ضمه لرله در، حرمتك جمعیدر، حرمت: بر نسنهیه مباشرت حرام اولمق.

الحُرّمات: رزمگاهها / فتح و سکون ایلهدر، جنگ محللری لکن حُرْمَة القتال قتالک عظیمی دیمکدر مگر که ذکر حال طریقیله اوله.

الشّامات: مانند کَلَفْها بود که بر تن پدید آید / معجمه و تخفیف ایلهدر، بَکَلر که مفردی شامه در و جنسی خال ایله یکساندر.

الشّامات: ولایتهای شام / ارض شامده اولان جمله قُری و قصبه در، سبب تسمیه انباء نوح نجی الله دن شام علیهما السلام بناسی اولمغله در که سام دیمکله بنامدر اصح اقوال اوزره محتونا گلوب و نبوتله اکرام اولنمشدر.

الصّمّات: آهنگی / مهمله و شد ایلهدر، اهتمام و التزام معناسنه اولان صمتدن صیغه مبالغه در، شروع و قصددر که اوزرینه

المِصْلاَت: خَر دراز گردن و جز / کسر و سکون مهمله ایلهدر، گردنی اوزن حمار و سائر حیوان.

المِیقْلاَت: زنی که فرزندش ثماند / قاف ایلهدر، اولادی قالمیان خاتونلر.

المِیقْلاَت: يك فرزند دارند / بر ولدی اولان خاتونلردر یعنی ولده حالا مالکهدر معناسنه اولمق فهم اولنور، صحاحدن منفهم اولان بودر که عمرنده بر اوغلی اوله.

النّزْلاَت: منزلها / فتح نون و کسر زای هوز ایلهدر، اُولر و قوناقلردر منازل گئی. / [ر ۲۸۵ ظ]

-م-

الآمات: رکوهای کودك خُرد را بدان پیچند / مدّ ایلهدر، چوچقلری صاردقلری بزلر که قونداق دینور لحاف اطفال گئی.

الإشْماَت: دشمن را شاد کردن / معجمه ایلهدر، شماتت سابقدن افعال گئی مصدردر، خصمی مسرور ایلمک.

الإضْماَت: خاموش شدن / مهمله ایلهدر، وزن و معناده إنصاَت سابق گبیدر.

الإضْماَت: يك رنگ کردن / بر نسنهیی بر لون اوزره اصباغ ایدوب آخر رنگ بولنمیه.

الإضْماَت: آکنده میان کردن / بر شیئک ایچنی طولدرمق، وزن و معناده إملاء گئی.

اولمقدر.^{۷۷۳}

الصَّخْمَات: زنانِ زفت / معجمه‌لرله و سکون ثانی ایله‌در، سفت اولمغله تحریک اولنماز، مفردی ضخمة‌در، ایری خاتون که مرأه جسیمه گی.

الظُّلُمَات: تاریکیها / ضمه‌لرله‌در، قراکلقلر مفردی ظلمت معروفدر.

العَجَمَات: ماده اشتراک / مهمله و جیمک فتحه‌لریله‌در، دیشی دوه‌لر، مفردی عجمة سکونله محنده مذکوردر، و مذکری عجم و جمعی عُجُومدر.^{۷۷۴}

العَجَمَات: دانه‌ای خرما / خرمانک و میمه یازدیغی اوزره مویز و عنب و امثالنک چکردکلی که مفردی عَجْمَة تحریک ایله‌در.

العَجَمَات: سنگهای سخت / قوی و پک اولان طاشلر که مرمر و چقماق و سُتْمَاقی طاش و سائر جواهر گی.

العَجَمَات: خرمانبانی که از دانه خرما رسته باشند / چکردکدن نابت اولان خرما آغاجلری، مفردی عجمة گلور.

^{۷۷۳} م - **الصَّمَات:** آهنگی / مهمله و شد ایله‌در، اهتمام و التزام معناسنه اولان صمتدن صیغه مبالغه‌در، شروع و قصددر که اوزرینه اولمقدر.

^{۷۷۴} م - **العَجَمَات:** ماده اشتراک / مهمله و جیمک فتحه‌لریله‌در، دیشی دوه‌لر، مفردی عجمة سکونله محنده مذکوردر و مذکری عجم و جمعی عُجُومدر.

العَرِمَات: چمنهای باغ / مهمله‌لر ایله‌در، مفردی عرمة و جنسی / [م. ۲۶۰ظ] عَرِمْدَر جمله‌سی فتح و کسر ایله‌در، باغ و بستانک یشیللری سبزها و خضروات گی.

العَرِمَات: بندهای آب رودبار / صوبی باغلیوب ضبط ایلمک ایچون یوکسک بیغوب جمع ایلدکلی طیراقدیر قومه دخی دینور رمل گی.

العَمَّات: خواهران پدر / شد ایله‌در، مفردی عمة بابانک قز قرداشی ولدینه نسبتله که ترکجه‌ده هاله دیرلر اخت الاب گی.

القَامَات: جمع القامه / قاف و تخفیف ایله‌در، میمده مفردی قامت ایچون یازدیغی درت معناده جمعی بویله گلور.

القَسِمَات: رویها / فتح ایله و کسر مهمله ایله‌در، فتحی دخی لغتدر، وجوه گی مفردی قَسِمة وجهدر.

الكَلِمَات: سخنها / سوزلدر، مفردی کلمه‌در، اسم و فعل و حرفدن هر برینه کلمه دینور لفظ دیمکدر، ﴿فتلقى آدم من ربه كلمات﴾ کریمه‌سنده مراد بو تسبیحدر: سبحانک اللهم وبحمدک لا إله إلا أنت ظلمت نفسی و عملت السوء و ارحمنا إنک أنت أرحم الراحمین سبحانک اللهم لا إله إلا أنت ظلمت و عملت السوء تبث إليك أنت التَّوَاب الرحیم.

النِّقَمَات: کینها / فتح نون و کسرِ قاف ویا عکسילהدر، نقمة مفردیدر، جنسی دخی صورتِ مذکوره اوزرهدر، خشم و عتابلردر.

الهَامَات: بالاهاى پيشانيها / تخفيفلهدر، مفردى هامةدر که آلدن يوقارى بتون باش فوق الجبهة معناسنه.

الهَدِمَات: ماده اشتران سخت پستان / کسر مهمله ايلهدر، مملرى قوى اولان دوهلر، مفردى هدمهدر.

الْوَدَمَات: دواهاى گوشه دلو / معجمه و فتحه لرلهدر، قوغه نك قولبنده اولان قايشلر.^{۷۷۰}

-ن-

الإِعْنَات: درکاری که ازو بیرون نتوان آمدن / مهمله ايله افعال وزننده مصدردر، ثلاثیسی عنت بو معناده قریبا گچمشدر.

الإِعْنَات: زیان کردن / زحمت ویرمک ضرره اوغراتق.

الإِعْنَات: هلاک کردن / ضایع ایلمک اقلات گبی.

الأُكْنَات: آشیاهاى مرغ / ضمه لرلهدر، قوش یوالری، مفردى أكنة سکون ايلهدر.

الثَّقَنَات: زانوهای اشتر / فتح مثلثه و کسر فا ايلهدر، دوه نك دیزلری، مفردى ثفنهدر.

الجَفَنَات: کاسهای بزرگ / جیم ايله وزنده فتحات اوزرهدر، بیوک قابلر ظروف کبیره گبی، مفردى جفنهدر، جمع دیگرى جفان لفظ قرآنیدر.

الجَنَّات: باغهای آراسته / فتح جیم و شد ايلهدر، مفردى جنت فى الاصل کمالن بولمش حاضر و مزین باغچهلر و بستانلردر.

الجَنَّات: بهشتها / جنتلر که معروفدر، سکر درجه اثبات ایدرلر؛ دار الجلال دار السلام جنة المأوى جنة الخلد جنة النعيم جنة الفردوس جنة القرار جنة عدن.

الحَسَنَات: نیکوهای / مهمله لرده فتحه لرلهدر، ایلکلر گوزل نسنه لر، مفردى حسنة لفظ قرآنیدر سیئنه نك ضدیدر.

الْحَنَات: کاروانسرایها / معجمه ايلهدر، مفردى خان معروفدر، یولجیلر قوناقلری که دیشملر: دارُنا خان یَدْخلها مَنْ وَفَى وَمَنْ خان.

الرائات: رانینها / مهمله و تخفیف ايلهدر، اویلقلردر، مفردى ران فخذ معناسنه گلور.

الزَّانَات: زوینها / معجمه و تخفیف ايلهدر، قصیر القامه معناسنه زائة نونیه نك جمعیدر، گرك انسان و مزراق هرنه اولورسه.

^{۷۷۰} م - **الْوَدَمَات:** دواهای گوشه دلو / معجمه و فتحه لرلهدر، قوغه نك قولبنده اولان قايشلر.

الضُّغِنَات: نیزهای کثر / معجمه‌لرده فتح و کسر ایله‌در، آگری گوندِر یعنی گنج مزراق قنّاة عوجا گئی، مفردی ضَغِنَة‌در.

العانات: زُهارها / مهمله ایله‌در، قاسق قیللری مفردی عانة‌در.

العانات: رَمهای خَرانِ دشتی / حمارِ بیانی سوریلری که مفردی سابقی گبیدر.

عانات: دیه های به جزیره / بر جزیره‌نک کویلری لکن فرات صوبی اوزره اولان قریه‌لرک علمیدر که خمر نسبت / [م ۲۶۱و] اولنور بو دیارده اَزْدَک باده‌سی / [ن ۱۰۰ظ] دیرلر ذاتنده آنده باده اولسه دخی اگر مهمله ایله اولورسه^{۷۷۶} خاصه میخانه معناسنه‌در.

القُطِنَات: گوشت‌های میان سرین / قافده فتح و مهمله کسر ایله‌در، مفردی قُطْنَة‌در، کسر و سکون دخی لغتدر، ایکی اوایلق آراسنده اولان اَتْلر لحوم بین الوركین معناسنه که قوشده قویرق نابت اولان محلدِر.

الکَدِنَات: زنانِ گوشتگن / مهمله و ضبطِ اوّل ایله‌در، اتلی جانلی ددیکلری خاتونلر که لحیم و شحیم و ملَحْمه و مشَحْمه دخی دیرلر.

الکَنّات: زنانِ پسر / فتح و شد ایله‌در، مفردی کَنَّة گنل دیدکلری که اوغلنک زوجه‌سیدر بیو گئی.

الکَنّات: زنانِ برادر / قرنداشنک زوجه‌سنه دخی کَنَّة دینور آنک جمعیدر.

المَّانَات: چَرِبِ رودها / فتح و سکون همزه ایله‌در، لکن مدیله دخی ادا اولنور، یاغلی بغرسقلر، مفردی مائة‌در خاصره یعنی بُوْگَرْدِر دِیَنَلر ذکر محل ایلدیلر.

المَكَنّات: خایهای سوسمارِ بادیه / کلر بمرطه‌لری بیض الضبّ گئی، مفردی مکَنَّة‌در.

الوَجَنَات: افرازیهای رُخ / جیمله و فتحه‌لرله‌در، یکاغک یومری یری، مفردی وجنة سکون ایله‌در.^{۷۷۷}

الوَكِنَات: آشیانهای مرغ / کسر ثانی ایله‌در، قوش یوالری، مفردی وکِنَة‌در و مکَنات دخی لغتدر لکن میمله کلر یواسیدر. / [ر ۲۸۶و]

- ه -

الأُنْهَات: کارِ دراز / فتح و سکون تحّیه ایله‌در، اسمدر اوزون ایش که زمانِ قلیلده وجوده گلمیه.

^{۷۷۷} درت لغت وارد: بری وجه مذکور اوزره‌در ایکنجی و اوچنجی واوده کسر و ضم و دردنجی واو بدلی الفدر و جمله‌سنده ساکن الوسطدر. «منه»

^{۷۷۶} ن - اولسه دخی اگر مهمله ایله اولورسه.

الجَبَّهَات: پیشانیها / جیم و موحدۀنك فتحه‌لریله‌در، آلنر، مفردی جبهه آلتی معنایه گلسه‌گرکدر.

الشُّبُهَات: شبته‌ها / معجمه و موحدۀده ضمه‌لریله‌در، شبهة‌نك جمعیدر که التباس و شكّ معناسنه که بکزه‌مك مشابحت گئی.

العاهات: آفتها / مهمله ایلہ‌در، آفات سابق ایلہ هم وزن و معنادر.

قَلَهَات: جایگاهی / قافله‌در، مفردی قلہت مذکوردر.

المَاهَات: چاههای بسیار آب / هالة وزنده ماهة لفظنك جمعیدر، صوی چوق قیولدر اگر آبارِ ماهات دینورسه و الا کثرت میاهی چوق اولان هرزه اولورسه ماهة دیرلر.

النَّهَات: خَرِ بانگدار / نونله و شد ایلہ‌در، چوق چوق چاگران اشك حمارِ تَهَّاق گئی.

هِنَهَات: دیر و دروست / هالرك فتحی و تحتہ‌نك سکونی و مفردی دخی فتح اوزره مبنی اسم فعلدر بَعْد معناسنه یعنی گچ و ایراق و ازون اولدی دیمکدر، اتھان و ایہات گئی استبعاد و تبعید ایچون زبانزد مکرراً لفظ کریمدر.

-و-

الأخوات: ماهیانِ بزرگ / فتح و سکون مهمله ایلہ‌در، بالقلر که مفردی حوت ضمله حستان دخی دینور.

الأخوات: خواهران / معجمه و فتحه‌لریله‌در، مفردی أخت ضم و سکون ایلہ گلور.

الأدَوَات: دست افزارها / مهمله ایلہ و فتحات ایلہ‌در، آلاتِ سابقله همتادر، مفردی ادواتدر.

الأصَوَات: آوازا / فتح و سکون ایلہ‌در، / [م٢٦١ظ] سسلر و اوئلر که مفردی صوت معروفدر، بانگ فارسیدر.

الأفَوَات: کشادگیها میان انگشتان / فا ایلہ‌در، ایکی پارمق آرالری، مفردی فوات و فوتدر.

الأفَوَات: آن قدر از طعامها که جان نگاه دارد / قاف ایلہ‌در، قَوْتُك جمع قلتیدر، بدنِ انسان آنکله سِدِّ رمق ایلدیگی غدالدر که ترکجه آزق دینور.^{۷۷۸}

الأَمْوَات: مردگان / مِيتك جمع قلتیدر که سابقدر.

الحظَوَات: شاخهای باریك که در بنِ درخت رسته / مهمله و معجمه‌ده فتحه‌لریله‌در، و مفردی خطوة که سکون ایلہ واوده گلور، آغاجک دیندن سورن کوچک دالدر، و کنایات وصاف الخضره‌دن خطوة أَكَلَة تعبیری حکایه‌یه مبنیدر که یمش فدائی معناسنه‌در، و ممدودا دخی حظاء مذکوردر.

^{۷۷۸} م - **الأفَوَات:** آن قدر از طعامها که جان نگاه دارد / قاف ایلہ در، قَوْتُك جمع قلتیدر، بدنِ انسان آنکله سِدِّ رمق ایلدیگی غدالدر که ترکجه آزق دینور.

الخطوات: فرمانها / تقدیم معجمه و فتحه‌لرله‌در، ضمه‌لرله و فتح و سکون ايله و ضم و سکون ايله دخی لغتدر، اوامر یعنی بویرقلدر، لکن مفردی خطوه‌واویده‌فرمان برداری دیمشدر که إطاعت و انقیاد و امتثال دیمکدر.

الخطوات: نشانه‌های دیو / لفظ کریمده اولان ﴿خطوات الشیطان﴾ مفهومی‌در، آثارِ شیطانیه دیمک اوله.

الحَوَات: مرد بی باک در کارها / فتح و شد ايله‌در، چری و بهادر کمسنه‌در.

الدَعَوَات: دعاها / مهمله‌لرده فتحات ايله‌در، دعالدر که دعوت لفظنک جمعی‌در دعا معناسنه و دعا کندینک و یا غیرک حقنده حق تعالی دن رجادر لکن له و علیه احتمالی قیدیه تمیز ایدر.

الدَعَوَات: خواهی بد / ثانینک اعجامی ايله‌در، فنا خویلر که اخلاقِ ردیه‌دیرلر، مفردی سکون ايله دغوتدر.

الزَّكَاةُ: زکاتها / معجمه ايله‌در، مفردی زکوة معروفدر و سابقا موصوفدر.

السَّرَوَات: مردمانِ گزین / مهمله‌لرده فتحات لفظی وزننه دخی میزان اولور، مفردی سَرَو حرفِ واوده گلور ان شاء الله، انتخاب اولنان کمسنه‌لردر.

السَّرَوَات: سرهای پشت / دپه باشلری که هر یوکسک یرک منتهاسی شاهقِ جبل و ذروه‌ارض رفیعه‌گی.

السَّطَوَات: گرفتنیها بزور / زور ايله طوتق اخذ قوی معناسنه، مفردی سطوة حرفنده گلور که سطوات قهاریه‌ تعبیری بو مآلده‌در.

السَّطَوَات: حملها / بر نسنه‌نک اوزرینه اوغرامق صولت و حمله معروفدر.

السَّطَوَات: شکستنیها بقهر / غلبه و تکدیر وجهی اوزره و مغلوبیتی و عجزینی کندینه تفهیم ایچون شدتله قرق و کسر و هتک ایلیمک.

الشَّبَوَات: کژدمانِ خُرد / معجمه و موحدده ايله جمعدر، عقرب یاوریلریدر، مفردی شبوة واوده گلور، و الفا قبله شبا و شباهة دخی مثلثات مقصوره‌ده مذکوردر.

الشَّطَوَات: استخوانهای خرد در دست اسب / معجمه‌لرله‌در، آتک اوکلری کموگنه یاپشمش اوافق کموجکلدر که قصر ايله ذکرى گچمشیدی.

الشَّهَوَات: آرزوها / اعجام ايله‌در، مفردی شهوت مشهور و حرفنده مذکوردر که نفسک میلی مباحته اولسون محرماته اولسون که ترکجه چکنمک و استمک.

الصَّلَوَات: جمع الصلاة / مهمله ايله‌در، صلاتك مقصوراتده يازيلان معنائ شتاسنك جمله‌سنده جمعی بو سياق اوزره گلور.

الصَّهَوَات: پس کوهانهای اشتزان / دوه‌نك اورگوجندن گيرو اولان محل معناسنه‌در، صهوة مفرديدر که تركجه تكتيلك دينور و هر حيوانده استعمال اولنور.

الصَّهَوَات: زمینهای هامون / دوز اولان محللر که صوبی آقمیه دوره، / [م ۲۶۲و] مفردی صهوة‌در، بعضیلری طاغ باشی یعنی سروات سابق ايله هم معنادر دیدیلر.

الصَّهَوَات: بلندیه‌های همه چیز / هر شینك یوکسك یرلری، مفردی سابقی گبیدر.

الصَّهَوَات: باروها بر سر پشته‌های زمین / اراضی رفیعہ اوزره یاپیلان برجلر مثلاً بو بلده‌ده غلطه فِراننده اولان قُلَّة رصديّه گبی، مفردی سابقی گبیدر.

الصَّعَوَات: بنهای قلم / تقدیم معجمه ايله‌در، مفردی ضعة‌نك هاسی محذوفندن عوضدر لکن محذوفی آخرندن اولوب وضع اصلیسى ضَعُودر و یاخود اُولندن اولوب اصلی وَضَعْدَر دیدیلر و بو محله آخرنده اولمق ظاهردر که جمعی اصلنه ردّ ايله گلمشدر ضَعَة فتح ايله و کسر ايله دخی بر آغاجدر آندن قلم اولور قامش معناسنه، اگر حذفی

اُولندن اولسه دخی بر آغاجك اسمدر لکن بر آجی آغاجدر قلم آغاجی دگلدر.

العَقَوَات: میانه‌های سرای / مهمله و قاف ايله‌در، اوک اورته‌سی معناسنه عقوة مفردی گلور وسط الدار گبی، عقاء دخی مذکوردر.

الغَزَوَات: غزاه‌ها / معجمه‌لرله‌در، مفردی غزوة و غزو خلاف دین و مذهبده اولان کمسنه ايله مقاتله مشروعده‌در که گلور.

الْفَجَوَات: جمع الفجوه / فا و جیمله آتی الذکر فجوة‌نك معنائ متعدده‌سنده جمعی بو وزن اوزره دخی گلور و فجا دخی گچمشیدی.

الْقَلَوَات: بیابانها / فا ايله‌در، بیان یرلر صحرالدر، مفردی فلاة و فلا و فلو دخی بریه و مفازه معناسنه الفاظ مترادفه که مذکوره‌در.

الْقَنَوَات: ماده گاوان / فا و نون ايله بقرات ايله وزن و معناده یکساندر، مفردی فناة مذکور دیشی صیغدر. / [ن ۱۰۱و]

الْقَنَوَات: نیزها / قاف و نون ايله‌در، مزراقلدر، مفردی فناة گچمشدر.

الْقَنَوَات: کاریزها / صو یوللری که گلور و گرك گیدر اولسون پاك و ناپاكده مستعملدر، سابقی گبیدر لکن قورشون و یا گُونَك بوریلری اوله.

الْلَهَوَات: ملازها / مفردی لها‌در، کوچك دیلدر که بوغاز آغزنده یعنی فم حلقده اوله.

المَهَوَات: بلورها / معروفدر، صرچه نوعندن
بلور ايله مشهور معدندر، مفردى مهاة و
جنسى مها دخى گچمشدر، زجاج و آبكینه
دخى دينور.

النَّشَوَات: بوبهای خوش / نون و معجمه
ايله در، گوزل قوخولدر، مفردى نشوة كسر و
سكونله رايحه طيبه معناسنه در.

النَّشَوَات: مستیها / سرخوشلقدرد، مفردى
نشوة فتح و سكون ايله در، سكر معناسنه و
كسرى دخى مرويدر، سكر بونده نشاط
معتاددن زياده شاد اولقدرد كه بعض همدملرى
فهم ايلمیه.

الهَبَوَات: بادهای گردانگیز / موحده ايله در،
توز قالدردان روزگاردرد، مجازدر.

الهَبَوَات: گُردهای رزمگاه / جنك محلك
توزى كه هوايه قالفار، مفردى هبوة غبرة ايله
يكساندر.

الهَفَوَات: گناهها / فا ايله در، صوجلردرد،
مفردى هفوة سكون ايله در. / [ر ۲۸۶ ظ]

-ی-

الآيات: آیتهای قرآن / مدّ ايله آيتك
جمعيدر، اصلى آوَيَة در ففتحتن ايله تخفیف
مخدوفى عين الفعليدر كه واودر و ياخود
ايكىسى دخى يادر و وزنى فاعلة گي آية
ايكن لام الفعلى مخدوفدر جمعى آى دخى

گلور، قرآن كرىمده واقع اولان جماعت حروفدر،
اصح / [م ۲۶۲ ظ] اقوالده آيت قرآنيه آلتى بيك
آلتيز آلتمش آلتيدر آندن سورة فاتحه يدى
آيتدر.

الآيات: نشاها / علامت و دليل و امارت و
اشرط جملهسى بر معنايه در كه بر نسنه نك
ظهورينك دليلدر.

الآيات: گروههای مردم / جماعت گي.

الآيات: كالبدها / قالبدر كه جسد و شَبَح و
شخص دينور.

الآيات: شكفتيها / عجبدر يعنى مفردى آيت
عجب معناسنه در كه مثلاً معجزه حقيقت نبوته
علامتدر البته بر شيء عجيب و سبب و
منشأى مستور بر امر غريب اولور پس عين
عجبدر دينور.

الأبيات: بيتهای شعر / فتح و سكون موحده
ايله، بيتلر كه مفردى بيتدر يعنى قصدا ايكي
مصراعدن مرگب و موزون و مقفى اولان شعردر
كه شاعر ديمشدر **شعر:**

دُكِرَ الْأَنَاثُ لَنَا فَكَانَ قَصِيدَةً

كُنْتُ الْبَدِيعَ الْفَرْدَ مِنْ أُنْيَاثِهَا^{۷۷۹}

النايات: جایگاههای گوسفند / مثلثه ايله مثنوى
ماده سندن ثایة نك مفرديدر كه ثوايا دخى
سابقلدر.

الثایات: اشتراها نزدیک خانه / صاحبك مسكنه قریب اولان دوه‌لر.

الجزیات: گزیتها / كسر جیم و سکون زای هوزله‌در، مفردی جزیه کفره‌دن آلمان خراج.

الجیات: گوه‌ای آب در شهر / جیمك كسری و شد ایله‌در، تخفیف کلمه دخی لغتدر، مفردی حیة ولایتك ایچنده صو جمع اولان محللدر که بو دیارده چشمه دینور، شد ایله حیة اصفهانك اسمیدر معربدر.

الحصیات: جمع الحصاة / فتح مهمله‌لرله‌در، مفردی مصاة مقصوره‌ده و جنسی حصا دخی مذکورلدر.

الحیات: ماران / شد ایله حیة‌نك جمعیدر بیلانلر دیمکدر.

الدایات: مهرها پشت / دایه مفردیدر، آرقه کموکلری که اوکورغه تعبیر اولنور.

الرایات: علمهای نیزه / مفردی رایتدر، مزراغه باغلیوب آجدقلری بیراقلدر.

الزیات: زیت فروش / زای هوز و شد ایله بقال وزنده‌در، زیتون یاغی صتانلر بیاع الزیت گبی.

الطایات: زمینهای فراخ / مهمله ایله‌در، مفردی طایة بول یر دیمکدر محل واسع گبی که اکثریا خرما سرلر.

الطایات: بامهای خانه / أولرك اوزرلری که طام دینور سطح گبی.

الطایات: سنگهای بزرگ در ریگستان / چوله قوملق اولان محله بولنان بیوك تاشلر.

الغایات: پایانه‌های کارها / معجمه ایله‌در، مفردی غایتدر، ایشلرك صوك اوجلری نهایت گبی.

الغایات: بنهای دراز که صیاد بدو بنجشگ گیرد بدیق / آوجی اوکسه ایله سرچه صید ایلدیگی آغاجلدر.

الغیایات: بارانهای اندك / فتح معجمه و سکون موحده ایله‌در، آز اولان یغمورلر أمتار قلیله گبی، مفردی غیبة‌در.

الفتیات: زنان جوان / فا و فوقیه‌ده فتحه‌لرله‌در، فتاة مفردیدر، گنج و یگت خاتونلر.

الفتیات: پرستاران / خدمتده اولان جاریه‌لر که ﴿إذ قال لفتاه﴾ کریمه‌سندن مأخوذدر.

القطیات: جمع القطاة / قاف و مهمله ایله‌در، اسفرویدیدکلری بغرتلق قوشلریدر، مفردی قطاة و جنسی قطا مذکورلدر.

النویات: جمع النواة / نون ایله نوانك جمعیدر، نواة دخی معانی عدیده ایله مذکوردر.

النِّيَّات: نیتها / کسر نون و شد ایلهدر، قصد و جزم و عزم معناسنه در که "إنما الأعمال بالنیات" معروفدر.

-ومنه بالهاء-

خماسیاته ملحق اولان هائیات فقط ایکیدر.

المُصَاتَّة: با کسی خصومت کردن / ضم و مهمله ایلهدر، دشمنك معناسنه که اصلی وزن و معناده مخاصمه گئی مصاتتهدر.

المُعَاتَّة: مثله / بو دخی مهمله ایلهدر وزن و معناده سابقی گبیدر که اصلی معاتتهدر.

/[م۲۶۳و]-السداسي-

دردنجی نوعك آلتیشر حرفیلیری.

-۱-

الْحَطِیَّات: گناهها / فتح معجمه و کسر مهمله و سکون تحتیه ایلهدر، صوجلر که مفردی ﴿خطیئت﴾ دخی لفظ قرآنیدر.

السَّيِّئَات: بدیها / مهمله و شد تحتیه ایلهدر، فنا اولان هر شیلره دیرلر، سابقنك دخی معناسنه گلور، مفردی سَيِّئَة در ﴿إِنَّ الْحَسَنَاتِ يَذْهَبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾

الْمَدَبَات: اشتراک بسیار پشم / مهمله ایلهدر، أدب سابق ماده سندن مَدَبَة نك جمعیدر، تویلی دوهلر.

المَلَبَّات: گوسفندان خُرد / وجودی کوچک قیونلر اَغْنَام صغیره الأجسام گئی.

الْمُنْشَآت: کشتیهای بادیان بر کشیده / نون و معجمه ایلهدر اِنْشَانَك اسم مفعولنك جمع مؤنث سالمیدر که لفظ قرآنیدر ﴿وله الحوار المنشآت في البحر﴾ مفردی منشئةدر.

-ب-

الثَّيِّبَات: زنان بیوه / فتح مثلثه و شد تحتیه ایلهدر، ار گورمش عورتلر که طول دینور، لفظ کریمدر، مفردی ثَيِّب باده مذکوردر بَكَرَك ضدیدر.

الْخَرَابَات: بیرانیها / معجمه نك تقدیمیلهدر، خرابه لفظنك جمعیدر که بو معنادن غیری اوچ معناسی دخی محلنده یازلمشدر.

الرَّطَوَات: تریها / مهمله لرك ضمه لریلهدر، یاشقلر، مفردی رطوبت نم معناسنه.

الزَّاعِبَات: مردان رَوْنْدَه / زای هوز و مهمله ایلهدر، گیدیچی یعنی ذاهبلر معناسنه، مفردی زاعب مذکوردر جمع مؤنث سالم صیغه سیله مذکور معناسنه.

الطَّيِّبَات: زنان پاك / فتح مهمله و شد تحتیه مكسوره ایلهدر، پاك خاتونلر که نمازسز اولمیهلر دیمکدر، مفردی طيبةدر.

العُقُوبَات: شکنجهها / مهمله و قاف ایلهدر عذابلر مثلات گئی، مفردی عقوبت معروفدر.

المَثَابَات: جایگاههایی که بدو بار باز گردند / فتحله و مثلثه ایلهدر، مفردی مثابه مسطوردر.

المَثَابَات: عددهای بسیار / مفردی مثابه سابقدر.

المَثَابَات: رسنهای شکار کن / حرف بانك نوع ثالثنده مفردی یازلمشدر.

المُصِيبَات: مصیبتها / مهمله ایلهدر، حرف باده نوع سادسك خماسیات هائیهسندس سابقدر.

النَّائِبَات: سختیها / نونلهدر، مفردی نائبة باب الباده نوع ثالثك رباعیات هائیهسینك خاتمهسیدر.

الهَضَبَات: اسبانی که عرق بسیار کنند / كسر و فتح معجمه و شد ایلهدر، مفردی هَضَبْ نوع اوّل باده رباعیاتده افاده اولنمشدر. / [ر۲۸۷و]

-ت-

الإِفْتِتَات: ریزه شدن / فا ایله فِتّ و یا فتات ماده سابقهسندن افتعال وزنده مصدردر، پارهلنمك و اوافلنمق که لزوم اقتضا ایدر.

الإِكْمِتَات: کمیت شدن اسب / مصدردر، آتک کُمیت اولمسیدر / [ن۱۰۱ظ] که کمیت یله و قویرق سیاه اولان آتدر دیو قریبا گلور.

الإِنْبِتَات: بریده شدن / نون و موحدده ایلهدر، بَتّ مذکوردرن کسلمك معناسنه مصدردر، وزن و معناده انقطاع گبیدر.

الإِنْبِتَات: تراشیدن / مهمله ایله حتّ ماده سابقهسندن بو دخی انفعال گبی مصدردر، یوُمُق و یوُمُك دیمکدر هر نقدر معناسی متعدی گوسترسه دخی مساحه ینه مطاوعته محمولدر.

الإِنْفِتَات: خُرد شدن / فا ایلهدر، افتتات مذکور ایله بر مادهدندر، انفعال گبی مصدردر، بونده طوعاً قردی دیمك مآلندهدر.

القَاتِنَات: زنانِ فرمان بردار / قاف و نون ایله لفظ کریمدر، اسم فاعلك جمع مؤنثِ سالمیدر، اطاعتکار اولان خاتونلر معناسندهدر.

-ج-

الإِنْبِجَات: پروردها / نون ایله و کسر الف و با ایلهدر، اجزادن مرکب / [م۲۶۳ظ] تربیه اولنمش دوالدرر آیوا رُئی گبی مربیات دخی بو معنایه گلور.

-ح-

الْبَرَا حَات: زمینهای فراخ / فتح موحدده و مهمله ایلهدر، بول یرلر اراضی وسیعه گبی، و مفردی بَرّاح دخی مقلوبی اولان رحاب گبی وسیع دیمکدر.

الجِرَاحَات: خستگیها / کسر جیمله و مهمله ایلهدر، مفردی جَراحت دخی کسر ایلهدر لکن

فتحله مشهوردر، یاره‌لر دیمکدر جروح گئی،
و خسته دخی یاره‌لو دیمکدر لکن مریضده
استعمالی غالب اولمشدر.

الساڤحات: فرشتگانی که از آسمان فرو همی
آیند چون آشنا کنان / مهمله ايله و
موحده‌نك كسریله‌در، گوکدن هبوطلری
صوده یوزنلره مشابه اولان ملکلر.

الساڤحات: زُحل مشتری مریخ آفتاب زهره
عُطارد ماه / بونلره سبعة سیّاره دیرلر گویا
دریاده شناورلگه مشابتهله بونلر بو لفظ ايله
تسمیه اولندیلر که سابعه صوده یوزیجی
دیمکدر آنلره آباء علویّه دخی دیرلر و امّهات
سفلیّه و عناصردر.

الساڤحات: زنانِ روزه دار / تحتیه ايله‌در،
آیت کریمه‌ده واقع اولوب اُوْرجلو خاتونلردر
دیو تفسیر اولنمشدر که آنلرک صومی رجالده
سیاحتِ آفاقی بدلنده‌در.

النایحات: زنانِ نوحه‌گر / نون ايله‌در، فریاد
ایدن خاتونلردر، مفردی نایحه‌گلور.

النصاحات: پوستها / نونك كسری و مهمله
ایله‌در، جلود معناسنه دریلر دیمکدر.

-خ-

الشاڤحات: کوههای بلند / معجمه و کسر
میم ايله‌در، بیوک طاغلر جبالِ عظیم گئی.

-د-

الجمادات: چیزهایی که نیفزایند / فتح
جیمله‌در، آرتمیان و بیومیان شیلردر، مفردی
جمادده ایکی معنا دخی گلسه‌گرکدر.

الرابدات: اسبانی که پیوسته بصحرا چرند /
مهمله و کسر موحده ايله‌در، اصل ربود بر یرده
اقامت و حبس دیمکدر، بو ماده‌دن مفردی
اولان رابدة دائماً صحرا‌ده اولتلیان آتدر.

الضّمادات: ضمادها / معجمه ايله‌در، حرف
دالده مفردی ضمادك معنالرنده جمعی بو وزن
اوزره گلور.

العامدات: زنانی که در عماری باشند / مهمله
و کسر میمله‌در، محقّه‌ده و عربده اولان
خاتونلر.

الکِمادات: رکوبی که گرم کنند و بر اندامی
نهند / کسر ايله‌در، جسدك بر محلی ایصتمق
ایچون آتشده قزدرب اول محلك اوزرینه قودقلری
نسنه توغله و لباس گئی.

المُقَعَدات: وزغان / قعودن افعال صیغه‌سیله
اسم مفعولك جمع سالمیدر، قوربغه‌لر ضَفَاضع
گئی.

الواڤدات: اشتزان پوینده / معجمه ايله‌در،
دوه‌نك بر نوع سیری معناسنه اولان وخد
ماده‌سندن واخذة‌نك جمعیدر پك یورر دوه‌لر
دیمکدر.

الوالدات: مادران / والدته‌نک جمعیدر، آنالر معناسنه معروفدر.

-ذ-

الجذاذات: سنگهای زرد / ضم جیم و معجمه ایله‌در، آلتون طاشلری که مفردی جذاذه‌در.

الجذاذات: پارهای سیم / گمش پارچه‌لریدر، بونک ضمنندن کسری افصحدر.

القذاذات: پارهای زرد / قاف ایله‌در، یلک قریندیلریدر، اصلنده قوش اسمیدر مرغ‌گی.

-ر-

الأسرات: دواها / فتح و کسر مهمله ایله و شد ایله‌در، مفردی اسره حرفنده گلور.

الإشارات: اشارتها / کسر ایله و اعجامله‌در، مفردی اشارت تعیین طریقله گسترمکدر، حرفنده گلور.

الأمرات: نشاها / فتحله‌در، مفردی امارت وزن و معناده ضبطده علامت‌گی‌در. / [م ۲۶۴و]

الحزورات: زمینهای پشته خرد / تقدیم مهمله و مفتوحه ایله‌در، اوفاق دیپه‌لو یرلر که طاغ دمگه صالح اولاجق قدر بیوک اولمیه، مفردی حزوره‌در.

الزاجرات: فرشتگانی که ابرها را زجر کنند / زای و جیم مکسوره ایله‌در، بولتلی سورك ملکلدر که لفظ کریمدر.

العبارات: گفتارهای نیکو / مهمله مکسوره و موحده ایله‌در، گوزل سوزلر که مفردی عبارت معروفدر دروننده مرادی اولان معنایی لسانا ادا ایلمکدر وفی الاصل دوش یورمق یعنی فال طریقله رؤیایی استدلالدر تعبیر‌گی.

العذارات: پیرامن‌خانها / فتح مهمله و معجمه ایله‌در، اولرک اوکلری، مفردی عذرة فتح و کسر ایله‌در که عذرات دخی مذکوردر.

العشيرات: دودمانان / فتح مهمله و کسر معجمه و تحتیه ایله عشیرت لفظنک جمعیدر، کیشینک متعلقاتیدر.

العصارات: افشرها / ضم ایله و مهمله‌رله‌در، صقندیلر که مفردی عصارة معروفدر دردی دیمکدر.

العيارات: خران / کسر مهمله و تحتیه ایله‌در، بیانی دیشی اشکلدر، مفردی غیر اون اوچ معنایه گلور ان شاء الله.

المجمرات: دیگهای جفته / کسر اول و سکون جیم و فتح ثانیه میم ایله ایکی ظرفدر که بری گلابدن و بری بخورداندر، مفردی مجمره دخی غودسوز معناسنه محلنده کسر ایله گلور،

أَوَّلِكَ ضَمِيلَهُ مُجْمَرَةً أَنْكَ اِيچِنْدَه ياقْدَقْلَرِي
بِخُورْدَرِ عودِ گِي.

المُعْصِرَات: ابرها که باران آرند /
مهمله لرله در، صَقْمَقْ معناسنه اولان عصرْدن
إِفْعَالِكْ فاعليدر، ياغموري ياغان بولتَلَر، آيتِ
شريفه دندر و صادده فتح قرائتي دخي واردر.

المُعْطَرَات: اشتری که موی پاکزه دارد /
ضم و سکون مهملةً اولی و فتح ثانيه ايله در،
توکی گوزل دوه لر که گویا جَنّا ايله مصبوغ
اولشلر، شَدّ ثانيه دخي لغتدر لکن سباعي
الاجرادر.

المَغَارَات: شکافهای کوه / فتح و معجمه
ايله غوردندر، طاغلرده اولان يارقلر شقاقِ
جبال گِي، مفردی مغارة معروفدر که غار
دخي ديرلر.

المَغِيرَات: اسبانی که غارت کنند بهنگام
صبح / معجمه ايله در، اغاره بابندن اسم
فاعلك جمع مؤنثِ سالميدر که مفردی
مغیره در، صباح وقتنده يغما ایدن آتلدر لکن
لفظِ مغیره ده صبح معناسی ملحوظ دگلدر
آنکچون المغیرات خيول مغیره در که آيت
کریمه ده ﴿صَبْحًا﴾ ايله قيد بيورلدی.

المَغِيرَات: غارت کنندگان / غارت يعني
يغما ايديجيلر مشروع و غير مشروع تهابات
گِي.

الناشِرَات: بادهای با بارن / نون و معجمه ايله
نشدندر، يغمورلی روزگارلر ریاچ مطره گِي.

-ز-

الحَيِيزَات: ناغهای خشك / فتح معجمه و کسر
موحده و تحتیه ايله، خبزلر يعني اتمکَلَر و سائر
انواعنه دخي دينور.

القاحِرَات: سختیهای کارها / قاف و تقدیم
مهمله ايله در، ایشلرده گوجلک يعني شدت و
صعوبتِ امور گِي.

المُعْجَزَات: چیزهایی که بدان خلق را عاجز
کنند / مهمله و جیم و زای ايله إِفْعَالْدن فاعلك
جمع مؤنثِ سالميدر، خلقي عاجز ایدن شيلر که
اجراسنی دگل حقیقتنی فهمدن عجز آور اوللر،
مفردی معجزة دخي خوارق عاداتک انواع
سته سندن بریدر.

المَفَازَات: بیابانها / فتح و فا و زای ايله بیوک
أوه لر که مفردی مفازة معروفدر.^{۷۸۰} / [۲۸۷ظ]

-س-

اللباسَات: پوششها / کسر ايله و موحده
/[۲۶۴ظ] ايله ثوب معناسنه لباسک جمعيدر
البسه گِي، لکن مفردنده يازديغی معنالدن بو
محلده مراد لباس الرجل اولور که کشينک جفتيدر

^{۷۸۰} م - **المَفَازَات:** بیابانها / فتح و فا و زای ايله بیوک أوه لر
که مفردی مفازة معروفدر.

که ﴿هَنْ لِبَاسٍ لَكُمْ﴾ بیورلدی / [ن ۱۰۲ و]
زیرا جمع سلامت آکا دلالت ایدر.

المونسات: مونسات پیش عرب اسب و
شمشیر و نیزه و خود^{۷۸۱} و زره و سپر و
کمان / ضم و کسر نونلهدر، دیار عربده امر
معاش جنک و جدال و نهب و قتاله منحصر
اولمغله اول اشیای سبعةبی سفر و بلکه
حضرده انیس و مال نفیس عدّ ایدرلر که بو
مصرع ضبط ایدر ع:

قالقان آت مزراق قلع یای زره حُودُ

الیوسات: خشکیها / تحتیه و موحدده
ضمه لرلهدر، قوریلقلر که مفردی بیوستدر
اسبابی گوناگون اولمغله جمع قیلندی.

-ش-

الحافشات: مفاکهای آب رُود / مهمله و فا
ایلهدر، سیلرک اویدوغی یرلردر، مفردی
حافشةدر محفوشه معناسنه که حفش
قازمقدر.

الحباشات: گروهها که از هر قبیله بهم گرد
آیند / ضم مهمله و موحدده ایلهدر، مفردی
حباشة قبائل متفرقه دن جمع اولان گروه.

الحماشات: خستگیها که دیتش معلوم
نباشد / معجمه ایلهدر، مفردی خماشة آرشی
معلوم اولمیان جراحتدر، و خسته حقیقتده

^{۷۸۱} خود: دمور تقیه در که زره ایله بیله گیرلر. «هامش»

مجروح دیمکدر مریض دیمک معنای لازمیدر.

القماشات: کالاهها / قاف ایلهدر، ترکجه
متاعلردر، قماش زیاده معروف لفظدر متاع بیت
معناسنه.

المُعششات: سولاخها که در چیزی بود از
خشکی / مهمله و معجمه ایله افعالدن مفعول
صیغه سنک جمع مؤنث سالمیدر، بیوستدن بعض
شیلرده پیدا اولان یارقلردر، بو معنا اصل
ماده سنکدر کندینک معناسی اول یارقلره قوشلرک
یابدقلری یوهلردر صکره همان یوالر معناسنه
اولدی که یارقلرده اوله گرکسه اول شقاق
بیوستدن و یا غیرییدن اولسون، و عُشّ دخی
دیرلر، و اگر یرده یوا اولورسه اُفحوص و اُدحی و
یاخود طاغلرده و یا دیوارده اولورسه وُکر و
وُکندر، و عُشْعُش لکلک یواسی گبی بربری اوزره
اولان آشیانهدر.

-ض-

البعوضات: پشگان خرد / فتح موحدده و ضم
مهمله ایله، مفردی بعوض سیوری سککدر **شعر:**

ولو نمْتُ في عينِ البعوض معارضا

لما علمْتُ في أَى ذِوَابَةٍ نمْتُ^{۷۸۲}

^{۷۸۲} سلك الدرر في اعيان القرن الثني العشر، أبو الفضل مُجّد
خليل بن علي بن مُجّد المرادی، تصحيح: مُجّد عبد القادر شاهين،
دار الكتب العلمية، بيروت ۱۹۹۷، ۱/۳۲۵؛ **شعر:**

ولو نمْتُ في عينِ البعوض معارضا

لما علمْتُ في أَى زَاوِيَةٍ بُتْ

-ط-

آدم معناسنه در لکن عسکریده بلوک جماعته مخالفدر.

الناشطات: فرشتگان که جانهای مؤمنان ستانند بمُدارا / نون و کسر شین ايله در، مؤمنلرک روحنی قبضده سهولت و نشاط عرض ایدرک اخذ ایدوب شدت ایلمین ملک طائفه لری، ﴿والناشطات﴾ کریمه سنده بیانی اوکوزلرک صحرادن صحرايه تنقلری گبی طوغان کواکب دخی مراددر دیدیرلر.

الصناعات: کارها / مهمله نك كسری و نون ايله در، مدارِ معاش اولان حرفتله و صنعتله که مفردی صناعت دخی مصدردر.

المُرضعات: شیر دهندگان / معجمه نك ايکی طرفی مهمله در، باب إفعالدن فاعلك جمع مؤنثِ سالمیدر، سود آنالر که اطفالی رضاع ایدرلر.

-ظ-

المُكرعات: خرمابُنانِ پیراسته / مهمله ايله در، باب سابقدن مفعولك جمعیدر، بودانمش تیمارلی خرما آغاجلریدر.

المُحفظات: کارها که مردم را بخشم دارد / مهمله و فا ايله حفظدن إفعالك فاعلك جمع مؤنثِ سالمیدر، کیشی بی طارلدن ایشلر که گوریلرکن غضب ایراث ایده.

النارعات: فرشتگانی که جان کافران از تن بکشند / نون و زای ايله در، ناشطات وزنده و آنک ضدیدر که کفره نك جانلرینی عنف و شدتله آلان ملک طائفه لری.

-ع-

الواضعات: اشتران که شور گیاه خورند / معجمه ايله در، ضعه دیدکلری آجی اوتی اوتلیان دوه لر که ضعواتده لفظی تصحیح اولنمشیدی.

أذرعَات: جایگاهی / فتح و سکون معجمه و کسر مهمله ايله در، شامده بر یرک علمیدر، خوارزنده دخی بر ناحیه در.

الواضعات: جایگاههای شور گیاه / اول نباتاتك رویان اولدیغی محللردر.^{۷۸۳}

البضاعات: کالاها که از جای بجا فرستند / کسر موحد و معجمه ايله در، بر دیاردن آخر محلّه تجارت ایچون ارسال اولنان ماللر که مفردی بضاعة در، علمده بضاعت بودر که حفظ قواعد و ضبط فوایدده کثرت و وفرتدر.

السابغات: زندهای تمام / مهمله و موحد ايله سبوغ تمام دیمکدر نقصان اولمیان زهرلدر که

الجماعات: گروههای مردم / فتح جیمله مفردی جماعتدر، بر بلوک بنی / [۲۶۵و]

-غ-

^{۷۸۳} ن - الواضعات: جایگاههای شور گیاه / اول نباتاتك رویان اولدیغی محللردر.

حیواندر که باخه و کُش و دَیگانه و سنگپشت
دخی دینور، جمعی سلاحیف گلسه گرکدر.

الصاقّات: فرشتگان صف زده / مهمله ايله و
شد ايله در، اصلنده صف کلمه سندن فاعل
مدغمدر، صف اولوب طوران ملک زمره لری.

الصاقّات: مرغان پر گشاینده / اوچان قوشلر
که اکثرا انتظام اوزره طیران و جولان ایدرلر
خصوصا کُنگان.

العاصِفَات: بادهای سخت / مهمله لرله
فاعلدر، سرد اسن روزگارلر، لفظ قرآنیدر.

المُرَهَفَات: تیغهای تنک / مهمله ايله افعالدر
مفعول صیغه سنده در، یوفقه و اینجه اولان
قلجلدر، صوارم دخی اوله لر دیمشدر زیر متبی
ابو طیب طیب الله ثراه دیر که **شعر:**

فإن طُبعتْ قبلك المِهَفَاتُ
فإنك من قبلها المِقْصَلُ^{۷۸۴}

المُسْنِفَات: اشتزانی که در پیش سینۀ ایشان
رسن / [م ۲۶۵ ظ] بسته بود / مهمله و نون ايله
وزن سابق اوزره در، سینه بند اوردقلری دوه لردر،
مفردی مسنفة در، و سائر حیوانده استعمالی
یوقدر.

المُسْنِفَات: اسبان پیش رونده / کسر نونله
ماده مزبوره دندر، ایلری گلن آتلدر.

مونسات مذکوره دندر و بو معناده لفظ
قرآنیدر که ﴿أَن اَعْمَلَ سَابِغَاتٍ﴾ واقع
اولندی.

النابِغَات: اشتزان تشنه / نون و موحد
ایله در، صوصامش دوه لردر، بو معنایی موجود
لغتلرده بولمق لکن مهمله ايله نابغات اولمق
ظاهردر.

-ف-

الإلْفَات: واپس نگرستن / الف و فوقیه ايله
معروفدر، دونوب آردینه باقمق، افتعالدر
مصدردر.

الْخِرَافَات: سخنها که از آن شکفتن مانند /
ضم معجمه ايله و تخفیف مهمله ايله در،
سبب تعجب اولان کلاملدر، حدیث خرافه
معروف مثلد که بنی عُذره دن خرافه نام بر
کسمنه پی جنّ اختطاف و بعد زمان اطلاق
ایلمشدر ایدی دائره بیرون عقول اولان کلماتی
نقل و حکایت ایلدکجه اعجاب مستمعین
ایدردی، لام داخل اولماز حتی اثرده "خرافه"
حقّ بیورلدی صکره اکاذب واهیه معناسنده
استعمال اولنمغله لام داخل ایلدیلر.

الزَّرَافَات: گروههای مردم / تأخیر معجمه
ایله در، وزن و معناده جماعت ايله یکساندر،
مفردی دخی زرافندر.

السَّلْحَفَات: کشف / ضم مهمله و فتح لام
و سکون مهمله ايله در، قابلی بغه دیدکلری

المُحِمِّقَات: از شبِ دوازدهم تا پانزدهم ماه چون بَشَب ابر باشد / اون ایکنجی گیجه‌دن اون بشنجی گیجه‌یه دك گوك یوزی بولتلی اولان گیجه‌لردر.

-ک-

الإِتِّكَات: بر سر افتادن / [ن۱۰۲ظ] نون ایله نکتدن افتعال وزننده باشی اوزره دوشمك معناسنه مصدردر.

-ل-

الإِئْتِلَات: رفتن / موحدہ ایله بِلت مادّه‌سندن وزن سابق اوزره‌در، گتمك ذهاب گبی، لكن إنقطاع معناسی یازلمشدر بری برینك لازمیدر.

الإِفْتِلَات: در وقت شعر و ماندش گفتن / فا ایله فلتدن باب و معناده إرتجال گبیدر که شعری و امثالی دفعة بلا فکر سویلمك که اصلنده فجاءة معناسنده‌در.

الإِنْصِلَات: بگذشتن / مهمله ایله صلت ماده‌سندن إنفعال وزننده گچمك معناسنه مصدردر هرزه اولورسه، حتی متنبی سیف وصفنده دیمشدر ع:

هذا المُعْدُّ لِرَيْبِ الدَّهْرِ مُنْصَلَّتًا^{۷۸۵}

الإِنْفِلَات: برستن / فا ایله فلتدن وزن مزبور ایله قورتلمق معناسنه مصدردر.

المُصَافَات: دوستی / ضم و مهمله ایله‌در، دوستلق معناسنه مصدردر لكن عداوتدن صکره اولان صداقتدر.

المُنِيفَات: بلندها / ضم و کسر نون و تحتیه ایله‌در، یوکسك اولان شیلر و آرتق اولنلر، مشرف و رفیع و زائد گبی.

-ق-

البَاسِقَات: خرما بنانِ دراز / موحدہ و کسر مهمله ایله اوزن خرما آعاجلری که ﴿وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ﴾ بیورلمشدر، مفردی بسقة قافده گلور.

السَّابِقَات: فرشتگانی که بر دیوان سبق برند برسانیدن وحی / سابقنك مقلوبی و وزنی ایله‌در، حامل وحی اولمغه مقاملرنده بربرلینی تقدّم ایله هوسکار اولان ملك گروهی.

الفَارِقَات: فرشتگانی که فرق کنند میان حلال و حرام / فا و مهمله ایله‌در، حلال و حرامك بیننی فرقه مأمور ملائکه جماعتی.

المُبْرِقَات: زنانی که پیرایه بر تن دارند / موحدہ و مهمله ایله إفعالدن فاعل صیغه‌سنگ جمع سالمیدر، کندیلرینی تزین ایدن خاتونلر.

المُحِمِّقَات: زنانی که فرزندانِ احمق زایند / مهمله ایله وزن مذکور اوزره‌در، اولادی احمق اولان خاتونلردر.

المُجَلَّات: آلتهای مسافر / ضم و کسر
مهمله و شد لامله‌در، مسافرك آلتلری بش
نسنددر که آکا مالک اولان کمسنه هر نره یه
حلول و نزول ایدرسه سزادر زیرا عاریت آلمغه
محتاج اولمز که حتی بر قومك جوارنده اولمق
لازم گله جمله‌سی بو مصرعه موجوددر **ع:**

بچق بالته دگرمَن قوغه چوملك

حضرت ابی یوسف قولنده مُحَلَّتَان چوملك و
دگرمندر.

المُرْسَلَات: فرشتگان فرو فرستاده بمعروف
/ رسول مادّه‌سندن إفعالك مفعول
صیغه‌سیدر، امور لازمه ايله یر یوزینه
گوندریلان ملك گروهیدر.

المُرْسَلَات: بادها / روزگارلر معناسنده در که
﴿والمرسلات﴾ ده بو معنا دخی یازلمشدر.

المُرْمَلَات: زنانِ درویش / میملرده ضم و
فتح ايله‌در، فقیره خاتونلردر زیرا ارلری فوت
اولان خاتونلره دینور، مفردی مُرْمَلَة گلسه
گرکردر.

المُسَالَات: جانبهای ریش مردم / ضم و
مهمله ايله‌در، یوزك ایکی طرفدن صقال
یرلریدر اکثریا تننیه استعمال اولنوب مسالان
دینور، مفردی مسال گلور.

المُعْصَلَات: ساقهای کز / ضم ايله و کسر
مهملِ ثانی ايله‌در، اگرِ اولان بجاقلر، مفردی

المُعْصَلَات: سختیها / اعجامِ ثانی و ضبط
مذکور ايله‌در، قاتیلقلر یعنی شدائد که مفردی
معضل وزن و معناده مشکل گبیدر، تأنیثی تأویل
اولنمق امر مشکل دگلدر.

المُعْزَلَات: گریندگان باواز / مهمله ايله‌در،
فریاد ایدرك بُكا ایدن خاتونلر که عویل چاغرب
آغلمقدر و عَوْل و عولة دخی عینيله عویل
گبیدر.

النافِلَات: فرزندانِ فرزند / نون ايله و فانك
کسریله در، اوغل اوغللری اولاد الولد گبی احفاد
معناسنه.

الْوَسِيَلَات: نزدیکیها / فتح / [م۲۶۶ظ] و
کسر مهمله و تحتیه ايله‌در، مفردی ﴿وسيلة﴾
لفظِ معروفِ قرآنیدر، بر کمسنه‌یه قریبت تحصیلنه
سبب و آلت دیمکدر و سائل دخی جمعیدر.

الْيَعْمَلَات: گروههای مردم / تحتیه میمده
فتحله‌ر و میاننده سکون مهمله ايله ناس
جماعتی، مفردی یعمله‌در لکن دوه‌ده مستعملدر
که ایشلك اوله‌ر.

-م-

الْعَلَامَات: نشاها / مهمله ايله‌در، بو خماسیاتده
قربیا مذکور امارات ايله وزن و معناده فرق‌لری
یوقدر، مفردی دخی علامتدر.

الإختِنَات: حقیر و خوار شدن / گِئِن ماده‌سندن
افتعال وزنده‌در، آلچقلق و رذالت معناسنه.

الأمانات: امانتها / فتحله‌در، قورخوسزلقلر و
طوغریلقلدر، مفردی امانت استقامت‌در.

البینات: حجتها / فتح موحد و شد تحتیه و
نون ایله‌در، مفردی بینه طائق یعنی شاهد و
حجت و دلیل و برهان معناسنه ﴿آیات
بینات﴾ بیورلدی، و معماده بر صنعتدر مثلاً
لغت لفظنک عدد بینه‌سی ایمان عددیله
یکساندر. (۱۰۲)

الصفانات: اسبانی که بر سه پای ایستند و بر
کناره سنب چهارمین / مهمله و فاء مکسوره
ایله‌در، اوج آفاق اوزره طورب و دردنجیسی
آصوب طرناغی اوزره قویه، لفظ کریمدر.

العدانات: گروههای مردم / مهمله‌لرله‌در، وزن
و معماده مقامات سالفه گبیدر.

اللبانات: حاجتها / ضمله و موحد ایله مفردی
لبانة حاجت که معروفدر.

المُخصِّنات: زنان با شوی / ضم ایله و
ایکنجی مهمله‌نک فتحیله‌در، زوجی اولان
خاتونلردر لکن زوجنده صیانت قیدی دخی اوله
که بویله خاتونه مخدّره دخی دیرلر.

المُخصِّنات: زنان آزاد و پارسه / کسر مهمله
ثانیه ایله کندی کندینی حفظ و ستر ایدوب

الکرامات: معروفه / مهمله ایله و وزن
مسطور ایله‌در، اصل معناسی اکراملر و
تکریملردن عبارت اولان کرم باریدر که عیاد
ضعیفه ده تبعیت کامله لريله حاصل اولان
خارق عاده در که درت نوع اولان خوارق
بریدر اوچی دخی معجزات و معونات و
اهاناتدر وارهاص و سحر دخی ضم ایله آلتی
اولمشدر.

المصامات: قهی گاههای اسب / اهامال و
ضبط سابق ایله‌در، آتک بوش بوگرلری،
مفردی مصابة‌در لکن آخورلر و طویله‌لر
معناسنه‌در.

المقامات: گروههای مردم / قاف ایله‌در،
جماعات ایله وزن و معماده همتادر غالباً ذکر
محل اعتباریله، مفردی مقامة در قالدیکه
اولنک فتحی و ضمی ایله الفاظ و معنالرینک
بیانی لفظ مقامده گلور ان شاء الله الدائم
القائم.

المُلمّات: سختیهای زمانه / المام لفظندن
فاعل صیغه‌سیله مفردی مُلمّة‌در، شدائد دور
و آلام گور و خوردر.

المُهمّات: کارهای سخت / ضبط سالف
ایله‌در، لزومنده شدت اولان حوایجدر،
مفردی مهمه حاجات مهمه لازمه دیمکدر.

السموات: آسمانها / مهمله ايله در، الفک ترکی رسم قرآنیدر سائر یرلرده ثابتدر، گوکلر که مفردی سماء ممدوده ده دخی یازلدی.

الغزوات: غزاها / بر الفله غزوات مذکوردر.

-ی-

الإختیات: فرود آمدن مرغ از هوا بر شکار / معجمه ايله إفتعالدر، آو اوزرینه قوشک اینمسیدر، اصلی خوتدر که محلنده قریبا گلور.

الإفتیات: بکاری بر خواستن بی یاری خواستن از کسی / فا ايله فتوتدندر، غیرک اعانته غبتسر ایش گورمک.

الإفتیات: قوت از کسی گرفتن / قاف ايله در، سابقلری وزنده در، بر کمسنه دن آزق استمک طلب الزادگی استزاده و استرزاق معناسنه.

الإفتیات: به قوت کردن / آخر کمسنه یه آزق ویرمک قوتلندر مک ارزاق گی.

الإنصیات: دراز به کشیدن جوانی کسی / صوتدن انفعالدر، بر محبوبک زمان حسن و لطافتی چوق زمان سورب و لوله سی زائل اولماقدر، گتدکجه آرتسه حسن روز افروز دیرلر.

البریات: آفریدگان / فتح موحد و کسر مهمله وشد ايله بریةنک جمعیدر، یرادلشدر که مخلوقات معناسنه در، برایا دخی جمعیدر.

حالات اتهامدن قورتارن خاتونلر که / [ن۱۰۳و] زهد و صلاح اهلی اوله لر.

المکانات: جایگاهها / فتحله در، مفردی مکانة یس شریفده واقعدر، مکان ايله یکساندرلکن مرتبه و درجه رفیعه معناسنه دخی گلور.

-ه-

الأمهات: مادران / ضم و شد ايله در امّ مفردیدر که آنا معناسنه والده گبیدر، امات سابقه ده یازلدی، اثرده دخی "الجنة تحت أقدام الأمهات" گلمشدر و امهات سفلی عناصردر / [م۲۶۷و] و سیارات آباء علویه در.

الترّهات: سخنهای بیهوده / فوقیه و مهمله ايله سابقی وزنده در، کلمات معرباتدندر یعنی سوزلر و لَعُو کلامدر، مفردی ترّهة و هاسز ترّه دخی دینور.

ترهات المفازة: راههای بیابان / بیان یرلرده اولان یوللدر، حتی شهراهدن آیریلان زقاقلر دیمکدر صکره باطلا تده شایع اولدی.

-و-

الحلاوات: شیرینها / مهمله ايله در، سماوات وزنده در، طاتلیقلدر که مفردی حلاوت لذت معناسنه طاتلیقلدر.

التالیات: فرشتگانی یاد کننده ذکر خدای تعالی / فوqیه ایله تلاوتدن فاعلك جمع مؤنثیدر، حق تعالی نك ذكر شریفیله مشغول و ذاكر اولان ملكلر جماعتی.

التحیات: دُرودها / فتح فوqیه و كسر مهمله و شد ایله معروفدر، ثنالر و عبادات قولیه دیمكدر كه مفردی تحیتدر، لكن آكا عبادات قولیه معناسی دخی صلوات و طیات ایله معا اولدقده ویریلور كه صلوات دخی عبادات بدنیهدر نماز گبی و طیاتدن مالیه مراد اولنور كه صدقاتدر و الا مطلقا عبادتدر.

التحیات: پادشاهیها / پادشاهلقدركه تحیت كلمهسی مُلك معناسنه اولوب مَلِكیت مراد اولنور كه التحیات لله المُلْك لله دیمكدر دیدیلر.

الجاریات: کشتیها / جیم و مهمله مكسوره ایله گمیلردر كه جاریه مفردیدر، آیه کریمهده ﴿والجاریات یُسرا﴾ بو معنایه گلمشدر.

الذاریات: بادهای بر افشانیده / معجمه و مهمله ایلهدر، قالدیریجی و صاوریریجی روزگارلردر، مفردی ذاریهدر و ذری طیراقددر.

الراسیات: کوههای خاره / مهملهلرله و وزن سابقلهدر، فاتنی طاغلر یعنی طپراق دگل سنگی خارا و شدید اولان جبالدر، مفردی راسیه راسخه و ثابته معناسنه متانتدن کنایتدر كه ﴿وَقُدُورِ راسیات﴾ بیورلدی.

السغلیات: غُولان ماده / كسر و سکون مهملتین ایلهدر، دیو و بیان آدمیسی دیدكلری خبیسك دیشیسی كه آكا جادی دیرلر، واقعا جاذو و بوگوجی و سحارهدر كه جندن اوله آنلرده دخی انسانه سحر ایدنلر واردر / [م۲۶۷ظ] سِغَلَة و سَعَاء دخی دینور، جمعی سعالی گلور.

السقایات: آبدانها / كسر مهمله و قاف ایلهدر، دیارمزده سبیل و چشمه دیرل كه صو ایچمك ایچون محل محل بنا اولنمشدر، مفردی سقایهدر.

الضافیات: زرههای تمام و جز / مهمله و فاء مكسوره ایله نقصانی اولمیان زره و سائر شیلر.

العدایات: اسبان دونده / مهملهلرله سرعت سیر صاحبی اولان هرگله دیدكلری آت جمعیتی، لفظ کریمدر.

العدایات: اشتراکی كه در شور گیاه چرا نكنند / آجی اوتلق یمز دوهلر كه حَمْض دیدكلری اوتندر دیکنلی اولانی اكل ایدوب آكا رغبت ایلمز اوله لر.

العشیات: نمازهای شام و خفتن / فتح مهمله و كسر معجمه و شد ایله عشیةنك جمعیدر، اخشام و یاتسو نمازلیدر، فی الاصل اخشامدن یاتسویه دك اولان زماندر پس بونده ذكر محل ایله اطلاق ایلدی. / [ر۲۸۸ظ]

الغائيات: زنانِ خوب روی / معجمه و کسر
نون ايله در، مفردی غانية خوشلقا خاتوندر
لكن غيرہ التفاتدن کندی حسن و جماليله ويا
زوجيله استغنا ایدن خاتوندر دیدیلر، جمعی
غوانی دخی گلور.

المُوبیات: خوار کنندگان / ضم و کسر
موحده ايله تحقیر ایدنلر خورلیانلردر یعنی بر
طریقله بر کمسنه پی کننیدن ابایه سبب
اولنلردر.

المزّیات: جمع المزیة / فتح و معجمه نك
کسريله و شد ايله در، آرتقلق که زیاده لك و
فضله صاحبی اولمقدر تصرفی متروکدر، مفردی
مزیت حرف اخیره گلور، جمع دیگری اولان
مزایا دخی گچمشدر.

الملقیات: فرشتگانی که وحی آرند به
پیغمبران / قاف ايله إفعالک فاعلنک جمعیدر،
انبای کرامه وحی ایصالی خدمتيله گلن ملکلر
زمره سی که آیت کریمه ده گلمشدر.

المُنْدِیات: رسواییها / نون و مهمله ايله وزن
سابق اوزره در، رسوایلقلر یعنی قباحت و
خزی و فضاحت و سیله اولنلر منخزیات
معناسنه در، مفردی مندیة در.

المُنْدِیات: سختیها / شدتلر دیمکدر،
معنای مذکورینی ملاحظه ايله شدت ظاهر در.

المُوریات: اسبانی که از زخم سنبشان آتش
جهد چون بر سنگ آیند / مهمله و ضبط
سالف اوزره در، لفظ کریمدر، طاشه طوقندقه
طرناغی یعنی آکا متصل اولان نعلندن آتش
چیقان آتلردر که شدت رفتاردن کنایتدر، فی
الاصل ایراء چقمق چقمقدر قدح گبی، و لفظ
کریمده ﴿الموریات قدحا﴾ جلست قعودا قبیلنده
اوله.

الهادیات: چارپایانِ دشتی که در پیش روند /
کسر مهمله ايله و تخفیف ايله بیانی حیواننده
اوکلرنده گیدنلردر، فی الاصل هدی تقدّم معناسنه
ایکن حج ایچون مقدا ارسال اولنان قربانلره
دیدیلر، مفردی هادیة و هادی لفظنده متعدد
معنالر گلسه گرکدر.

اليسریات: دستهای چپ / ضم تحتیه و
مهمله لرك سکون و فتحيله در، صول طرفده
اولان آلردر، مفردی یسری در شمال گبی، و
ترتیب کتاب یمنايه یسرایی سبب تقدیم اولمشدر.

الیمنیات: دستهای راست / تحتیه و نون ايله
وزن سابق اوزره در، صاغ اللر که مفردی یمنی در،
ید مؤنث سماعیه دن اولغله ید یمنی و یسری دینور
یمین و یسار معناسنه، کتابلری صاغدن عطا
اولنلره اصحاب یمین دینور.

-ومنه بالهاء-

نوع رابعك سداسياتنك الفاظ هائیه سی.

الإستزاة: روغنِ زيت خواستن / معجمه ايله
زيت لفظندن استقامت وزننده استفعال گي
/[م۲۶۸و] مصدر، زيتوندن حاصل اولان
ياغي طلبدر که سينده اکثريا معنای طلب
وارد و زيات دخي گچمشدر.

الإستقاة: قوت خواستن / تخفيف
کلمه سندن وزنِ سالف ايله در، آزق استمک
استيزاد گي، و بونک گييلرک دخي اصلي مثلا
استقوات اولوب واوی طی و حرکه دن صکره
حذفه تاء ثانيه بدل قيلندی.

الإستماتة: پیش باز شدن / موتدن وزن
مسطور اوزره ايلری گتمک يعنى جنک وقتنده
بی پروا تقدم ايليوب گویا طلبکار و منبسط
اولمقدر.

-السباعي-

نوع چارم حرف تادن يديشر جوهرِ حروفی
اولان الفاظدر.

-ب-

الإستثبات: درنك کردن / ثبات ماده سندن
استفعال وزننده مصدر سداسيدر که حروف
عدديله سباعيدر، توقف ايليوب دورمق و
متانت و صلابت ايلمکدر.

المُربّيات: پرورها / رَبّ لفظندن تفعيلک
مفعولنک جمع مؤنثيدر که سابقا انبجات
معناسندن فرقی يوقدر، مفردی مربية در، مثلا
انار رتلى ديمکدر غلطنده اروب دينوب

فصيحي ربعدر ظن ايدرلر او دخي / [ن۱۰۳ظ]
خطادر لکن تربيه ده ربعی ضائع اولمغله معناسی
صحيحدر.

المُعَقَّبات: فرشتگان شب و روز / مهمله و
قاف ايله باب سابقدن فاعلک مؤنثيدر گيجه و
گوندرده يره مؤکّل اولان ملکلر زمره سی که نزول
موقوتلرنده بربرینی تعقيب ايدرلر، لفظ کریمدر.

المُعَقَّبات: زنانی که سر اشران بیستند بوقت
آب خوردن اشر / دوهلر صولنورکن باشلرینی
باغلیان خاتونلردر لکن مطلقا دوهلردر که حوض
باشنده طوب اول گلنلر صولانسولنر دیو بکلرلر
ناظرات العقب دیمکدر دیدیلر.

-ت-

الإکتميات: کمیت شدن اسب / إفعیلال
وزنده در، إکتمات سابقدن سر مو فرقی يوقدر.

-ث-

النَّفَّاثات: دردمیدگان / نون و فا ايله صیغه
مبالغه نك جمع مؤنثيدر، اوفوریچی معناسنه اولان
نفاثة مفرديدر.

النَّفَّاثات: جاذوان / جادیلر يعنى سحاره لر که
سوره فلقدّه مذکوردر، کیش اوزره دوگم ایدوب
نفخ ايله سحر ایدنلردر راعبات گي.

-ح-

المُسَافِحَات: زنانِ بدکار / مهمله و فا ايله در،
زنا معناسنه سفاحدن مفاعله بابنک اسم فاعلنک
جمع مؤنثيدر، فاحشه لر دیمکدر.

-ر-

الحَبَرَات: چیزهای اندک و حقیر / مهمله
ایله و موحد و مهمله‌نک گویا تکرار یله
سَقَرَجَلات وزنده‌در، پک آز و آلچاق
شیلردن کنایتدر که بر نسنه یوقدر دیمک
مقامنده ادا اولنوب لا حَبَرَتَر ولا تَبَرَتَر دینور.

السَّيَّارات: کاروانها / فتح مهمله و شد تحتیه
ایله سیَّارَة‌نک جمعیدر که قافله معناسنه حتی
لفظ کریمده ﴿وجئت سیارة﴾ وارد اولدی.

السَّيَّارات: زُحَل مُشْتَرَى مَرِيخ آفتاب زُهره
عُطارد ماه / سبعة سیاره مراد اولور که ضدی
ثابتاتدر، سایحات دخی مذکوردر.

الْكُنَّارَات: چوبها / نون ایله‌در، چبقلر و
آغاجلر و دگنکلر معناسنه‌در، اختری کسر
ایله‌در دیمشدر.

الْكُنَّارَات: دَقْها / ضم و یا کسر ایله دُقُلر
که چغانه آلاتندندر، طراز نهالیده معرّباتدن
عدّ اولنمشدر.

المُبَشَّرَات: بادها با باران و نم / موحد و
معجمه ایله تفعیلدن فاعلک جمع مؤنثیدر،
یغمور و یاشدن مقدم وقوعی تبشیر ایدن
یعنی هبوندن آنلرک وقوعی حسن اولنان
روزگارلر.

المُدَبَّرَات: فرشتگانی از آسمان فرود آیند
به تدبیرها / مهمله و موحد ایله‌در،

/ [م۲۶۸ظ] بعض امورک تدبیرینه مؤکّل اولوب
زمینه نزول ایدن ملک طائفه‌سی.

المُدَبَّرَات: زُحَل مُشْتَرَى مَرِيخ آفتاب زُهره
عُطارد ماه / سیارات دخی مراد اولنور که میوه و
شکوفه و امثالنک رنگ و بوی و تربیه‌لری آکلره
حواله اولنمشدر آتشه إِحْراق و مقناطیسه
التصاق حالتلری ودیعت اولدیغی گبی.

المُعْطَرَات: اشتری که موی پاکیزه دارد /
مهمله‌لرله تفعیل بابندندر بلا شده سداسیاتده
سابقدر.

المَقْصُورَات: زنان پروردگی و نیکو سرشت /
قاف ایله تن پروز و خوش خلقت اولان خاتونلر
که محللرنده موقوفلردر، لفظ کریمده ﴿حور
مقصورات فی الخیام﴾ واقع اولمشدر.

-ش-

المَعْرُوشَات: رَزْهای چفته کرده / مهمله‌لرله
عرش ماده‌سندندر که آصمه‌لقلی آصمه‌لردر که
گولگه دخی ایدر.

-ع-

المُقْطَعَات: جامهای کوتاه / ضمله و قاف و
مهمله ایله تفعیلدن مفعولدر، قصه گیسیلر البسه
قصیره گبی که جبّه و فَرَجی معناسنه مفردی
مقطعه‌در.

المُقْطَعَات: شعرهای کوتاه / ابیاتِ قلیله ایله
اولان منظوماتدر اکثرا ایکیشر بیتدر طقوزدن
زیاده اولماز آخرلری یك قافیه اوزره اولور مطلعی

و مقطعی اولق و عدمی دخی شرط دگلدر
قطعه دخی دیرلر.

-ف-

الزَّرافَات: دلوها بر سرِ چوبِ دراز بندند /
فتح معجمه و شد مهمله ایله در، اوزن
آعاجلر اوجنه باغلنان قوغه لدر، مفردی زرافه
گلور.^{۷۸۷}

-ق-

السُّرَادِقَات: سراپردها / مهمله لرك اوّل
مضموم اوچنجی مكسورد، سراپرده دن
معرب سراق لفظنك جمعیدر.

-ك-

المُؤْتَفِكَات: بادهای مختلف / افك
ماده سندن افتعالك فاعلك جمع مؤنثیدر،
مهبّات شتادن وزان ایدن ریاخ متخالفه.

المُؤْتَفِكَات: شهرهای قوم لوط / حضرت
لوط نبی علیه السلامك مبعوث اولدیغی
طائفه نك ولايتلرینی زیر زیر قیلدن صكره
یرلرنده تجمع ایدن ولايتلر^{۷۸۸}.

المَسْمُوكَات: آسمانها / مهمله ایله در، رفع
معناسنه اولان سمكدن مفعولك جمع مؤنثیدر

^{۷۸۷} زرافات ماده سی بو کتابده دخی بو محله مخصوصدر
سائر لغتلرده اولدیغندن غیرى مفردی و ها ایله متعدد محللك
هر برنده بر معنا یازر آنلر بولنور لکن بو معنا یوقدر. «منه»
^{۷۸۸} م - **المُؤْتَفِكَات:** شهرهای قوم لوط / حضرت لوط
نبی علیه السلامك مبعوث اولدیغی طائفه نك ولايتلرینی زیر
زیر قیلدن صكره یرلرنده تجمع ایدن ولايتلر.

که مرفوعات ایله وزن و معناده یکساندر،
گوکلدر سماوات گبی.

-ل-

الطُّوبَالَات: ماده میشان / ضم مهمله ایله و
موحده ایله دیشی قیونلر که مفردی طوبالدر
مذکری یوقدر.

-م-

المُقَسِّمَات: فرشتگان قسمت کننده / قاف و
مهمله ایله تقسیمدن فاعلك جمع مؤنثی که
قسمته مأمور اولوب ارزاق نفوس متنفسه پی
محللرینه سوق و تفریق ایدن ملائکه کرامدر.

المُلاتِمَات: قبیله / ضم و تخفیف و فتح فوقیه
ایله بر قبیله اسمیدر.

-ن-

الحیوانات: جانوران / مهمله و تحتیه ایله مفردی
حیوان دخی معروفلدر که ذی روح صاحب
حیات اولنلدر اگر ناطق دینورسه انسان و
ماعداسی صامت مراد اولنور.

السَّعْدَانَات: کبوتران ماده / دیشی گوگرجنلر
حمامات گبی، و کلام عربده خزعال ایله قهقاردن
غیری فعال صیغه سنده کلمه اولمامغله نونی
زائده در.

السَّعْدَانَات: سرهای پستانِ زنان / نسوانك
مه لرینك باشلریدر، اختري مهنك اطرافى دیدیگی
اختر شناسان آسمان لغت عندنده سهودر.

السَّعْدَانَات: گَرْهَای رَشْتَه ترازو / وزنه نك

عَيْتَانْلَرِيْنِك دُوْگْمَلَرِيْدِر كه كفه لرك آلتنه گَلور.

السَّعْدَانَات: نَبَاتْهَا در بادیه / چولده نابت

اولور بر سبزه در كه دوه نك اوتلرِيْنِك

/ [م ۲۶۹و] افضلیدر و حَسَنَك یعنی دیکنی

اولور.

-ه-

الْمُشَبَّهَات: کارهای مشکل / معجمه و

موحده ایله تفعیلدن مفعولك جمع مؤنثیدر،

گوج ایشلر كه تشبیه ایراث ایلیوب تمیزی

متعَدَّر و یا متعَسَّر اوله.

الْمُشَبَّهَات: مثله / سابقی ایله بر ماده دن

اولوب لكن بو لفظ افتعالدن مفعولدر

معناری یکساندر.

-و-

الدَّكَائَات: پشتها از گِل / فتح مهمله و شد

كاف ایله در، بالچقدن اولان دپه لردر،

مفردی مدّ ایله دگّاء مذکوردر.

النَّفَسَاوَات: زنانی نوزاده / نون و فا و

مهمله و مدّ ایله در، نفساء صلحاء وزنده

مفردی ممدوده ده گچمشدر، جمعنده همزه

تأنیثی واوه تبدیل اولنمشدر، هنوز وضع حمل

ایده لی قرق گون اولمامش خاتوندر ترکجه

لحصه دیرلر و نفاس دخی جمعیدر، و

عشرانك جمعی دخی عِشار گَلور ثالثری

یوقدر یعنی بو وزنده بر مفردك دخی اول وزن

اوزره جمعی گلمامشدر. / [ر ۲۸۹و]

-ی-

الْحَوَارِيَات: زنان سپید اندام / مهمله لرك فتحی

و کسریله بیاض بدنلی خاتونلردر كه مفردی

حواریّه در.

الدَّرِّيَّات: نسلهای پری / معجمه نك ضمی و

مهمله و تحتیه نك دخی تشدیدیلدر، مفردی

ذریّت معروفدر.

الدَّرِّيَّات: نسلهای آدمی / آدم علیه السلامك

اولادیدر كه معروفدر، بر نسلهای ثقلین تعبیرله

ایکیسنی جمع ایلمك ممکن ایدی.

الْإِسْلَامِيَّات: استخوانهای انگشتان / ضم مهمله

و فتح میم و شد ایله در، پارمقلر کموکلریدر،

مفردی سلامی قصر ایله مذکوردر رواجده دخی

یازلمشدر.

العَبَّيَّات: ماده اشتران زفت / مهمله و موحده

و نون مشدده و بالجمله فتحات ایله یوغون دیشی

دوه لردر، عبّاءة دن الف یایه تحویل قیلندی.

الْمَسْنِيَّات: چمنهای باغ / فتح و سکون مهمله

و ضم نون و شد تحتیه ایله در، سبزه زار یعنی

صوآرلمش نصارت صاحبی اولان باغچه لردر،

مفردی منسیه گَلور مسنوه دخی لغتدر.

الْمُغَوِّيَّات: کندهای شکارگیر / معجمه ایله

غوی ماده سندن تفعیلك مفعولك جمع مؤنث

سالمیدر، أولرك دوزاغی یعنی دام صید ایچون

یاپدقلری چقورلردر اصلنده آفت معناسنه اولان

اغویّه دندر.

مصرع اوله، دو بیت دخی اعجامله تعبیر اولنوب
ذو بیت دیرلر که کناده گلور.

-الثماني-

-ج-

الْجَعْبَرِيَّات: / [م ۲۶۹ظ] کوتهان ستر اندام /
جیم ایله و مهمله لرك میانده موحده ایله
جعفریات وزنده در، قالك و قصه وجودلی
اولنلدر.

المُتَبَرِّجَات: زنان تابنده موی و خوب
دیدار / موحده و مهمله ایله برج ماده سندن
/[ن ۱۰۴و] تَفَعَّل بَابَنكَ فاعلنك جمع مؤنث
سالمیدر که لفظ کریمدر، براق صاچلی و
خوشلقا خاتونلدر، مفردی متبرجة در.

الزَاعِيَّات: نیزهای کوتاه / معجمه و مهمله و
موحده نك كسرلی ایله در، قصه مزارقلدر رماح
قصیره گبی زاعبی مفردی دخی گلور.

-ن-

العِلَافِيَّات: مردان بزرگ اندام / مهمله و فانك
كسرلی ایله در، جسیم جثلی كمسنه لرك
گوسترشی اوله.

الشَّعْشَعَانَات: ماده اشتران دراز / فتح
معجمه و سکون مهمله لرك ایله در، اوزن
دوله لرك دیشیسی که مفردی شعشعانة در.

-ی-

الْقُسُومِيَّات: نام جایگاهی / قاف و مهمله
ایله در، بر معروف يرك اسمیدر.

الأَقْوَرِيَّات: سختیهای زمانه / سکون قاف
و ایکی طرفی مفتوح و مهمله نك كسری و
شد تحتیه ایله آفات و بلیات دیمکدر.

الصرَاصِيَّات: اشترانی که نه بُحْتی و نه تازی
عربی / مهمله لرك ثانسی ساکن ماعدا فتحه لرك
و کسر نوله در، عُشاریه در، و مفردی صرصرانی
دخی گلور ثمانیه در، عجمی و عربی دخی
اولمیوب غیری صویدن اولان دوه لدر بعضیلر
ایکسندن حاصل اولان ناقه لدر دیمش لدر و
نیجه لری دخی بُحْتی بو معنای ثانیده زبازدر که
نسبتی بخت النصره در دیرلر.

الْحَوَارِيَّات: نان سپیدان / ضم مهمله ایله و
واوك تشدید و مهمله مكسوره ایله در،
بیاض اکمکلدر اصلنده ترکات حواریاتدر که
بیاض قیلان ترکه لدر.

-الکنى وغيرها-

الباقیات الصالحات: پنج نماز که به وقت به
جای آرند / موحده و کسر قاف ایله معروف

الرُّبَاعِيَّات: چهار دندان پیشین / مهمله لرك
موحده ایله و مثناتك شدیله معروفدر، درت
اوک دیشدر که مفردی رباعیه تخفیف ایله در.

الرُّبَاعِيَّات: دو بیتها / ضمله در، رباع لفظنه
منسوب اولان بیت رباعیه و مربعه در که درت

لفظلردر، صفت و موصوف جمله‌سندن
اصطلاحاً مراد اوقاتِ خمسَه‌نك نمازلی که
بش دفعه بر گون و برگیده وتر ایله یگرمی
رکعت ادا اولنور فرضاً وقتی گچمش اولسه
قضا اولنور باقیات صالحات اصح اقوال اوزره
بودر.

الأيام المعدودات: سه روز از پس عید
گوسفند‌کشان / فتح و شد تحتیه ایله یومک
جمعی و معدودات عددن مفعولک جمع
مؤنثیدر، صایلی گونلر دیمکدر، بو ادا قلدن
کنایتدر، مراد ایام تشریقدر که اوج گوندر
اولی عیدک ایکنجی گونیدر.

أشراط الساعات: نشانه‌های قیامت / فتح
الف ایله و معجمه و مهمله‌لرله‌در، نشان
معناسنه، شرط تحریک ایله مفردی و کندی
دخی محلنده گلور و ساعات گچمشیدی،
بالاضافه علامات قیامت مراددر.

أب البركات: ناهای تنوری / فتحه‌لرله
خبیزات سابقک کنیه‌سیدر، فرنده طبخ اولنان
اتمکلردر.

الأيام المعتدلات: روزهایی که هوا خوش
باشد / مهمله‌لرله‌در، هوانک گوزل اولدیغی
گونلردر.

الأيام المعتدلات: روزهایی که گرما سخت
باشد / تأخیر معجمه ایله عدل لفظندن

بنوا العلات: آنانکه پدر شان یکی و مادر آن
مختلف / فتح مهمله و شد لام ایله‌در، عله اؤگی
آنادر، بنوا العلات بابا بر و آنا آیری قارداشلردر
که هر بری آخرک آناسنک اؤگی اوغلیدر.

الأيام المعلومات: ده روز نخستین در ماه ذی
الحجه / عشر ذی الحجه تعبیر اولنور لکن
اوجنجی یوم عیددر که سابقاً مذکوردر.

طرائق السموات: طبقه‌های آسمان /
مهمله‌لرله‌در، طریقتک جمعیدر، لکن گوک یوزینه
اسناد و اضافتله طبقه یعنی قاتلری مراد اولنور که
افلاک تسعه‌نك یدیسی آنلردر.

-نوع پنجم-

-الثلاثي-

حرف تانک بشنجی نوعینک اوچر حرفیلری که
آخرینک ماقبلی واو اوله.

الثوت: تود / ضم فوقیه و سکون واو ایله دود که
فرصاد دخی دیرلر لذیددر بیاض و مور و قاره
اولور، قاره‌سنک حامضی مقبولدر، بو لفظ مثناة
الآخر / [م. ۲۷۰ و] اولمق مثلثه اولمقدن افصحدر
و مقلوبات مسوتویه‌دندر سلسل و موم گچی،
لکن عربده مثناة ایله و عجمده مثلثه ایله
استعمالی اکثردر، تفصیلی شرح درّه حریریّه‌ده
تحریرکرده شهابدر.

الحُوت: ماهی بزرگ / مهمله ایله در، بیوک
بالقدر، جمعی حیتان گلور، سَمک معناسنه،
لحم طریّ ایله مراد بالق اتیدر دیو تفسیر
اولنمشدر.

الحُوت: برج آسمان / بروج قمردن بریدر که
جمله سی اون ایکیدر؛ ۱ حمل ۲ ثور ۳ جوزا
۴ سرطان ۵ اسد ۶ سنبل ۷ میزان ۸ عقرب
۹ قوس ۱۰ جدی ۱۱ دلو ۱۲ حوت.

القُوت: آن قدر طعام که جان نگاه دارد /
قاف ایله در، آجلق هلاکه سبب اولیاجق
قدرجه آزددر سَد رَمَق ایدر، جنسدر.

-ومنه بزیادة الهاء-

بشنجی نوعه ملحق اولان الفاظ هائییه.

القُوتة: قوت يك شبه / لفظ سابقك
واحدیدر که بر گیجه لك آزق زَاد لیل واحد
معناسنه.

المُوتة: گونه از دیوانگی / انواع جنوندن بر
دورلوسی که صرع گبیدر عَشی گلوب بی
هوش اولور صکره نومدن بیدار اولور که
کندینه گلور.

-الرباعي-

نوع خامسك حروف اربعة اوزره اولنلری.

-ب-

الثُبت: ایستادن / ضم مثلثه ایله در، طورمق
دوام و متانت معناسنه مصدردر، بو معنایه

قربیا ثبات دخی گچمشدر.

السُّبُوت: جمع السبت / مهمله ایله در، اوندن
زیاده معنایه گِلان سَبْتك جمعیدر، اُسبت سابق
گی که بری جمعه ایرتسیدر.

-ت-

البُتوت: کلمهای ستر / مفردی بت درت معنا
ایله مذکوردر.

الثُّتوت: شکافهای زمین / وزن و معناده شقوق
گبیدر، مفردی سابقدر. / [ر ۲۸۹ظ]

الرُّتوت: مهتران گروه / مهمله ایله در، مفردی
سابقدر.

الرُّتوت: خوکانِ نر دشتی / سابقا مضاعفا
واحدی مذکوردر.

القُتوت: نان مالیده / فا ایله در، اوافق اولمش
اتمک که بربرینه سورنمکله و اوغولمغله مفتوت اوله
که حتت دخی گلور.

المَتوت: شانه کرباس / فتحله در، بز طراغی که
چولهار ایچندن اپیلک گچورب بز طقورلر،
آخرنده مثلثه دخی لغتدر که محلنده گلور.

-ح-

الثُّحوت: مردمان دون / ضم فوقیه ایله در،
مرتبه لری آلچق اولنلر.

-خ-

الثُّخوت: تختها / بیوک اسکمله که کرسی و
صندلی دیرلر و پادشاهلره مخصوص قصر صغیر
معناسنه اولان تختك جمعیدر.

-ر-

الرفوت: زنی که فرزند دارد از شوی نخستین /

فتح لامله‌در، اولکی زوجندن ولدی اولان
زوجه‌در که زوجنک یاننده آکا التفات اوزره اوله.

النفوت: خشک شدن آب دیگ به جوش /

/[ن۱۰۴ظ] ضم نون ايله‌در، قاینمغله
طنجره‌نک صوبی قالماق.

-ک-

السكروت: خاموش شدن / مهمله ايله‌در،

صوسمق نصوت سابق و صموت گبیدر.

-ل-

الفلوت: گلیم خُرد / فتح فا ايله‌در، کوچک

کلیم.

الفلوت: جامه کوتاه / [م۲۷۰ظ] تنک / کسوه

صغیره که لابس اولدقده ایکی اوجلری بر یره
گلمیه.

الفلوت: چشم خانها / ضم قاف ايله‌در، مفردی

قلت گوزک چقوری معناسنه گلور نُقرَةُ العین گبی.

الفلوت: گۆهای بُن انگشتِ بزرگ / باش

پارمغک دینده اولان چقورلر که مفردی بلا واو
گلور.

الفلوت: گۆهای آب در سنگ / طاشلرده

اولان صولر جمع اولاجق چقورلر، مفردی سکون
ایله قلت گلور و جمعی قِلات دخی مذکوردر.

-س-

الطُسوت: تشتها / مهمله ايله‌در، طستک

جمعیدر، لگن معناسنه که آبدست آلدقده

ایچنه صو دوکیلور، صغیره و کبیره اسمدر
معربدر.

-ص-

النُصوت: خاموش بودن / نون ايله‌در، وزن

و معناده سکوتدر که ﴿أَنْصَتُوا﴾ امر
شریفدر.

-ع-

النُعوت: نشاها / نعتک جمعیدر، نعت

وصف و صفت هب بر معنایه‌در.

-ف-

الحُفوت: زن آرامیده و خویشتن دار / فتح

معجمه ايله‌در، سکونتلی خاتون که کندینی
فحشیاتدن ضبط ایلیه.

الحُفوت: بمردن / ضمله‌در، اولمک موت گبی

زیرا اصلنده خفت سس کسلمک معناسنه‌در.

الحُفوت: بیارامیدن / وزن و معناده وقوفدر،

دیکنمک و طوب توقف ایلمک.

الکَلَوْتُ: زن بد کار / فتحله‌در، فاحشه خاتون.

-م-

السُّمُوت: راههای راست / ضم مهمله ایله طوغری یوللر، مفردی سمت گلور.

الصَّمُوت: زره که آواز ندهد چون در پوشند / فتح مهمله ایله‌در، سسی اولمیان زره که لابس اولدقلری زمانده غایت لطیف اولمغله صوت پیدا اولمیه و بعضیلری دیرلر که یره براغلسه سس حاصل اولمیه، لعب مخصوصه تسمیه بو معنادندر.

الصَّمُوت: نام اسبی / بر آتک اسمیدر.

الصَّمُوت: خاموش بودن / مهمله ایله وزن و معناده سکوت گبی مصدردر.

-ن-

القَنُوت: دراز / فتح مهمله ایله‌در، اوزن طویل گبی.

القَنُوت: خاموشی در نماز / ضم قافله‌در، نمازده سکوت معناسنه‌در.

القَنُوت: فرمان برداری / انقیاد دیمکدر.

القَنُوت: در نماز دیر ایستادن / نمازده چوق دورمقدر طول قیام گبی "وافضل الصلاة طول القنوت" حدیثی بو معنایه‌در.

القَنُوت: دعا کردن / دعا ایلمک، مصدردر، وثره قنوت تسمیه‌ی سائر نمازدن زیاده دعایی

حاوی اولدیغی ایچوندنر و طول قیام دخی بولنوب وجه تسمیه ایکی اولور.

القَنُوت: فرمان بردن / اطاعت ایله متفص اولمق که ﴿القانتین و القانتات﴾ طایعین و طایعات ایله مفسردر.

القَنُوت: اقرار دادن بندگی / عبودیتی اعتراف ایلمک که إياک نعبد و لك نصلى ونسجد کلمه‌لرینی مشتمل اولدیغی سبیدن اول دعایه قنوت دیدیلر که بر روایتده سورة الخلع و سورة الحفد اسمنده ایکی سورة قرآنیه‌لردر، دُرْ منثورده إمام سیوطی بعد المعوذتین آنلری دخی تفسیر ایدر.

-ی-

الْبُيُوت: خانها / موحده ایله‌در، اوطه‌لر که مفردی بیت یتاق یری معناسنه گلور، دهلیزی اولان مسقفه دیرلر، کیشی عیالیه ساکن اولدیغی مطبخلی و صحن مسقفلی بیوت عیدیه‌یه منزل دیرلر، و بیوت و منازل اولوب لکن صحنی اوزره سقفی اولمیان محله دار دیرلر، بو تفصیلی شمس سرخسی کتاب الشفعه‌ده ایراد ایدر.^{۷۸۹}

الْبُيُوت: عروسان مرد / کیشینک اهل بیتی و عیالی معناسنه گلور که اراده حال اولور.

^{۷۸۹} م - و بیوت و منازل اولوب لکن صحنی اوزره سقفی اولمیان محله دار دیرلر، بو تفصیلی شمس سرخسی کتاب الشفعه ده ایراد ایدر.

-الخماسي-

بشنجی نوعك حروف خمسة ايله واقع اولان
كلماتی.

-ب-

التابوت: معروفه / فوقیه و موحدہ ایلہدر، میت
وضع و نقل اولنان ظرفِ خشبیدر و اصلندہ
تأبوه مکرمہ وزندہ ایدی واو ساکن اولدقدہ ها
تایہ منقلب اولدی، حتی قریشہ أنصارک مخالفتی
آنحق بو مادّہدر / [م ۲۷۱و] که هاء اصلیه
ایله تابوه وقف ایدرلر.

التابوت: جای توریة / کتب سماویہدن کتاب
کلیم الله وضع اولنان صندوقدر که چمشیردر قرآن
کریمده مذکوردر، حضرت موسانک انتقالدن
صکره بنی اسرائیلہ غضب ربانی ظهوریلہ رفع
اولندی بعد زمانِ طالوتک پادشاه اولمسندہ ارادۀ
إلهیه علامت اولمق ایچون آشکاره جه ملائکۀ
کرام آسماندن انزال ایلدیلر، اهلِ خبر دیرلر که
جمله أنبیانک تمانلی آنده موجود اولوب حضرت
آدم صفی یه گتورمشلر ایدی عرضی طولنک
ثلثانی قدر مثلاً طولی اوچ ذراع ایسه عرضی ایکی
ذراع ایدی، یعقوب اسرائیل جنابنه دک توارث
طریقیلہ تداول و واصل اولوب بنی اسرائیل یدنده
ایکن رفع اولندی، اثنای جهادده تقدیم اولنوب
آندن سکینت و اطمئنانِ قلوب حاصل اولوردی،
تفسیر أبی سعود و سائرلری بسط ایدرلر.

الثیوت: گوسفندان / معجمه ایلہدر، قیونلر
که مفردی شاة اوائل کتابده ثنائیاتِ هائیہده
مذکوردر.

الثیوت: نرِ گاوانِ کوهی / بیانی صغیرلرک
ارکگی بقرات گبی.

-ومنه مع الهاء-

بشنجی نوعك رباعیاتِ هائیہسی.

-ح-

البُحوتة: خالص شدن / ضم موحدہ و
مهمله ایلہ مصدردر، خالص اولمق که ذات
البحث بو معنادندر.

-خ-

الشُخوتة: باریک شدن / معجمه ایلہدر،
یوفقه و اینجه اولمق رقت و دقت گبی.

-ر-

الْفُروتة: آب خوش شدن / فا و مهمله
ایلہدر، صویک ایو اولمسی یعنی ایچمکده
سهولتلی اولمق که فُرات بو معنادندر.

المُروتة: جایگاهی خالی / مهمله ایلہدر،
بوش یردر.

المُروتة: جای نمّدار و بی نبات / یاش و
اوتسز یردر. / [ر ۲۹۰و]

التابوت: استخوانهای درون پهلوها بالای شکم / یان کموکلی که فوق البطن اوله، استخوان سینه معناسنده تریبه مذکوردر.

التربوت: اشتر رام کرده / مهمله ايله جبروت وزندهدر، مطیع اولان دوه یعنی چوق استعمال ايله ذلول اوله، ترابدندر و تذکیر و تأنیث مساویدر.

الثلبوت: زمینی یا رودبار / مثلثه ايلهدر، بر یردر و یا آنده اولان درهیه دیرلر که طی قبیلہسی جوارندهدر.

الحلبوت: اشتری که دوشیدن را شاید / مهمله ايلهدر، صاغلغه سزا دوه که سودینک کثرتی اوله؛ زیرا صیغه مبالغه در خلوب سابق گبی.

الحلبوت: فرینده دروغ زن / معجمه ايلهدر، زیاده یلان سویلیوب آلدادیچی که خلوب دخی گچمشدر.

الدربوت: اشتر رام کرده / مهملتین ايلهدر، اوّلی مثناة ايله دخی لغتدر که مذکوردر.

الرغبوت: آرزو نمودن کسی در چیزی / تقدیم مهمله ايلهدر، رغبت گبی، کیشی بر نسنهیه میل و التفات ایلمک.

الرکبوت: اشتری که نشست را شاید / مهمله ايلهدر، رکوبدندر بنید اولان دوه که لایق رکوب اوله.

الرهبوت: ترسیدن / مهمله ايله رهبتدندر، خوف معناسنه مصدردر، و تا تأکید ایچونددر، الرهبوت خیر من رَحْمَت دیمشلددر.

الزعبوت: اندکی داون از چیزی / تقدیم معجمه ايلهدر، بر شیدن بر مقدار ویرمک عطای قلیل گبی.

السلبوت: رُبودن / مهمله ايله سلب ماده سندن قایم و صومقددر.

الکبوت: جنازه ترسایان / تحتیه ايلهدر، آتش پرستلرک تابوتی.

المسبوت: مرده / مهمله ايلهدر، سبتدن اسم مفعولدر، میت دیمکدر.

الینبوت: نباتی / تحتیه و نون ايلهدر، بر اوتدر که وزن و معناده خربوب سابق معناسندهدر و خرّوبده دخی مکتوبدر.

-ت-

العنتوت: کوهی در هامون / مهمله و نون ايلهدر، صحرا ایچنده بر دانه واقع اولان طاغدر.

العنتوت: جای زه در کمان / پایده کرش گچن یر.

العنتوت: گندم خشک / قوری بغدای قوم یابس گبی که در انبار ایدرلر.

-ج-

الدَّيْجُوت: نام جایگاهی / فتح ايله و تحته ايله در، بر یرک اسمیدر.

-ح-

المَسْحُوت: گرسنه / مهمله ايله سحتدن اسم مفعولدر، آچ کمسنه در، اصلنده ضایع اولمش معناسنه ایدی مالِ مسحوت گئی، و مسوت الجوف قارنی اصلا طومیان کیشی که گویا ایچی گیدوب قالماش اوله.

-خ-

المَسْخُوت: دولتی / غنا معناسنه اولان بخت کلمه سندن / [م ۲۷۱ظ] معربا مفعولدر، دولتی و غنی کمسنه.

-ر-

الجَبَرُوت: بزرگواری / جیم و موحد ايله در، متکبر معناسنه اولان جبیردن مبالغه صیغه سیله بیوکلکدر کبرایا صاحبی دیمکدر، صوفیه آنکله ذات مع الصفات عالمندن کنایه ایدرلر.

السُّبُوت: راهزن / ضم مهمله و سکون موحد ايله در، / [ن ۱۰۵و] یول کسیجی قاطع الطریق گئی.

السُّبُوت: سخت درویش / زیاده فقیر کمسنه در، اصلنده شیء قلیل دیمکدر.

السُّبُوت: بیابان قهی / خالی صحرا، جمعی سباریت گلسه گرکدر.

المَحْرُوت: بیخ انگدان / مهمله لرله مفعول صیغه سیله در، قاضنی دیدکلری اوتک کوکیدر اجزاء دوائیه دن بر معروف شیدر، معربی انجدان و عربیسی حلتیتدر.

المَرُوت: رودباری / فتح ايله و تشدید را ايله در، بر دره در که یوم المَرُوت بنی قُشیر ايله تمیم آنده جنگ ایلدکلری معروف گوند.

المَهْرُوت: جامه زرد کرده / صارییه بویانمش لباس، لکن لغتدره پاره پاره اولان لباسدر دیرلر.

ماروت: فرشته است به بابل / مهمله ايله در، تعلیم سحر ایچون انزال و آنلرله عبادۀ فتنه ربانیه واقع اولان ایکی ملکدن بریدر که ارض بابلده واقعدر و بری دخی،

هاروت: مثله / سالف البیانک رفیقیدر، بو ایکی اسملر معربلدر، بعضیلری مرت و هرتدندر دیرلر که کسر معناسنه در، عدم انصرافلری خلافتی گوسترر.

-س-

المَبْسُوت: مرده یا درمانده / مسبوت سابق ايله هم حرف و هم معنا و آنک مقلوبیدر.

-غ-

الطاغوت: آنچه او را پرستند به جز از خدای تعالی / مهمله ايله در، حق تعالی دن غیری هر تعظیم اولنان نسنه که معصیت اولمیه.

الطاغوت: دیوان / شیطانلر لکن مفرددر

تفسیری جمع اولدیغی تعمیم ایچون اوله.

الطاغوت: آنچه در فرمان برداری او

معصیت خدا بود / اطاعت و انقیادی

عصیان و گناه اولان هر نسنه‌در، حتی بُتله و شیطانہ دخی اطلاق بو معنایه‌در.

-ق-

المَمَقُوت: ماهی شور / قاف ایله مقتدن

مفعول صیغه‌سیله‌در، طوزلو بالق که صلاموره ساردله دیرلر.

المَمَقُوت: آنکه وی را دشمن دارند /

غضب ایدوب عداوت اولنان کمسنه.

الباقوت: معروف / تحته ایله معربدر،

جواهردن بر طاشدر که رُمانی سرخ و زرد و کبود اولور. / [ر ۲۹۰ ظ]

-ک-

الساكوت: مردی که همیشه خاموش بود /

مهمله ایله سکوت ماده‌سندندر، دائما ساکت و هر بار صامت اولان کمسنه‌در.

الملکوت: پادشاهی / ملکدن مأخوذدر،

دولت و سلطنت معناسنده مبالغه‌در، ﴿ملکوت السماوات﴾ سلطنها دیمکدر.

-ل-

الجالوت: نام پادشاهی / جیمله‌در، بر

پادشاهک اسمیدر که اعجمی معربدر،

عمالقه‌دن عملیق بن عاد نسلندن بر جبّار

ایدی، پیغمبر وقت بولنان یوشع و یا اِشمویل

واسطه‌سیله امر حق تعالی وارد اولوب آنک یرینه

دبّاغان و یا سقّایان عسکردن علیم و جسیم

طالوت نام بر فقیر پادشاه اولوب عسکردن داود

نبی ابن ایشی قرنداش لرینک یدنجیسی بر راعی نا

بالغ ایدی وقتی گلده آنک یدنده اوچ طاش

ضربله جالوت مذکور مقتول اولدقه طالوت آنی

داماد ایلدی.

الطالوت: مثله / مهمله ایله‌در، یعنی بو سلفی

وزنده و بر پادشاهک نامیدر که لفظی اعجمی

معربدر، طولدن مشتق و اصلی طُولُوتدر

دیدکلرینی عدم صرفی منع ایدر، شاید عربی

اولوب عبرانی یه / [م ۲۷۲ و] وزنده توافق ایله،

دار السلطنه‌سی مصر ایله فلسطین آراسنده بحر

روم ساحلی ایدی، اول وقتده پیغمبرلک بنی

إسرائیلده و پادشاهلک اولاد یهوداده اولوب

طالوت ایکیسندن دخی اولمامغله سلطنته

اشارت و امارت تابوت سابق البیانک ظهورله

اولمشدر.^{۷۹۰}

-م-

التَّحْمُوت: خرمای سخت شیرین / فوقیه و

مهمله ایله ملکوت وزنده زیاده لذیذ خرما.

^{۷۹۰} طرف حقدن بر عصا ظهور ایدوب آنکله قامت ناس تسویه

قیلنوب طالوتدن غیری کمسنه نک قدینه راست گلمدیگی

کشافده مذکوردر. «منه»

الرَّحْمَتُ: مهربانی / مهمله لرله در، محبت و مرحمت یعنی اسرگه مکدر رحمدن مبالغه در.

المَأْمُوتُ: چیزی به اندازه گرفته / مفعولدر اندازه لشمش نسنه در.

-ن-

الحَانُوتُ: دوکان / مهمله ایله در، دکان دیدکلری محلددر که اهل صنعت آنده کارینی ابناء سیبله عرض ایدر.

السَّنَوْتُ: زیره / مهمله و شد ایله در، وزن و معناده گمونددر، کمون دخی دینور بر اوتدر که غلطی کمیونددر.

السَّنَوْتُ: انگین / بالدر که غسل و شهد و شهادت امثالی اسملری وارددر.

السَّنَوْتُ: مَسْکَه / سنور وزننده در، برّه یاغی و کره یاغی دیرلر عربیده زُیده در.

-ه-

برهوت: رودباری ژرف / موحد و مهمله ایله ملکوت وزننده در، سُپروت وزننده دخی لغتدر، بیوک دره در، لکن لغتدره و آثارده حضرموتده بر قیودر دیو ابن جوزی واعظ نقل ایدر، قول ضعیف اوزره ارواح فجّار آنده محبوسلرددر، ارواح اهل ایمان زمزمده اولدیغی گبی، لکن بو قولی ابن قِیم الجوزیه کتاب الروح نام تألیفنده ردّ ایدر.

-ی-

البیوت: آبی که به شب بماند / موحد ایله سنوت سابق وزننده در، گیجه قالمش صو یعنی اوزرندن گیجه گچمش و بیات اولمش.

البیوت: کاری که به شب به خداوندش بماند / بر ایشدر که گیجه صاحیبله اوله یعنی کمال اهتمامندن ناشی گیجه لرده دخی صاحبی آنک اوزرینه اوله.

الحیوت: مارِ نَر / مهمله ایله در، دیشی بیلان حیّه اُنشی گبی.

-ومنه بالهاء-

خماسیات نوع خامسک کلمه هائیه سی.
البیتوتة: به شب کاری کردن / بیات مادّه سندندر گیجه ایش گورمک یعنی علی الغفله ایشلمک شبخون گبی و یاخود سحرخیز اولق.

-السداسي-

نوع خامسک آلتی حرفیلریدر.

-ب-

العنکبوت: جلاّهک / معروف لفظدر اورمچکدر، حَدَرْنَق عربیدر تفسیر جُوْهَه جق دیمکدر، اصلی فارسیلری جمعی اولان عناکبده منسوجدر.

-ر-

السَّنَبُوت: جایگاهی بنجد / مهمله لَرک آراسنده نون و موحد ایله در، قبیلّه نجدده بر محلددر.

-ف-

الحَذْرُفُوت: چیزی / ثالثی مهمله‌در، ملعبه
صبیانندن بر شیدر که آنی چویرلر فرلداق
دیرلر دور ایدرکن صداسی مسموع اولور.

-م-

التَرْمُوت: بانگِ زه کمان / رنم و تَرْم
ماده‌سندن عنکبوت وزننده واو و تا
زیاده‌سیله‌در، یایک کرشی چکیلوب
صالویرلدکده اولان صداسیدر و تَرْم و ترنیم
معناسنه دخی گلور.

-ه-

بطن الحوت: ستاره از منازل ماه / یگرمی
سکز منازل قمردن بریدر که بالق رسمنده بر
قاج یلدزد، رشا دخی دیرلر که مذکوردر.

-نوع ششم-**-الثلاثي-**

حرف تادن آلتنجی نوع که اوچر حرفلی و
آخرینک ماقبلی یا اوله.

الصیت: آوازه / مهمله ایلده‌در، صوت سابق
گبی سس معناسنه.

الصیت: یاد کردن بنیکوی / ایلک ایله
آقمق ذکر جمیل معناسنه‌در، غیثته صیت
دیمزلر.

القیت: آن قدر طعام که جان نگاه دارد /
قاف ایلده‌در، / [م۲۷۲ظ] موتندن خلاص
اولاجق قدر آزق که سَدِ رمق مرتبه‌سیدر، قُوتده
لغتدر.

اللیت: زیر گوش / قولاق آلتی یعنی بینک بر
طرفی صفحه عنق گبی، ایکسینه لیتان دیرلر.

هیت: جایگاهی / بر یردر یعنی فرائک کنارنده
بر بلده‌نک علمیدر، بعضیلری آلچق یر معناسنه
اولان هُوتده لغتدر دیرلر.

هیت لک: فرازآی بگیلر / یوقاری گل و طوت
دیمکدر، لفظ کریمده معنای آخر ایراد اولنور که
قریبا نوع فتحده گلور.

-ومنه بزیادة لهاء-

بو نوع سداسی هائی.

القیتة: قوتِ یک شبه / بلا هاء قریبا مذکوردر.

-الرباعي-

درت حرفلی لفظلر.

-۱-

الشیت: اسبی که فراتر نهد از دوست /
معجمه ایله فعیل وزننده‌در، آیاغنی اوکلرندن گیرو
باصان آت و بعضیلری سورچن آتدر دیرلر.

-ب-

الثبیت: دلیر / ثباتدندر، وزن و معناده شجیع
گیبدر، یورکلی و جسور معناسنه.

- المَبِيت:** جایگاهی که بشب در او باشند / سابقك مهملى گبیدر، اسم مکاندر، گیجه قالدقلى محلدِر. / [۲۹۱و]
- النَّبِيت:** قبیله بيمَن / نون ايله فعيل صیغه‌سنده‌در، یمنده بر قبیله‌در.
- الهَبِيت:** بَدَدَل / قورقق کیشی حتی عقلی دخی زائل اوله مهبوت الفؤاد دیرلر. / [ن۱۰۵ظ] -ت-
- الحَتِيت:** بخیل و ناکس / معجمه ايله‌در، بذل مالده مساعدۀ شرع مرتبه‌سنه راضی اولمیوب صاقنان غنی کمسنه‌در.
- الشَّتِيت:** چیزی پراکنده / معجمه ايله‌در، طاغلمش شیء که ترتیبه گلمیه، مسائل شتی بو ماده‌دندر.
- العَتِيت:** گروهی مردم / مهمله ايله‌در، جماعت ناس معناسنه.
- العَتِيت:** بانگ / سس که صوت دخی دیرلر، باکلامق تعبیری فارسیدن غلط ترکیدر، سائر لغتلرده تَرَم و تردید صوت معناسنه یازدیلر.
- العَتِيت:** مشغله / ایش و گوج که کیشی آنکله بطل اولیه.
- الفَتِيت:** نان مالیده / فا ايله‌در، اوافلنمش اتمك خبز مفتوت گبی.
- الکَتِيت:** آواز بکره / صو چکدکلى مقره‌نك سسی.
- الکَتِيت:** بانگ کردن نرم اشتر / دوه‌نك صوت خفیفی.
- الکَتِيت:** بانگ جوشیدن دیگ / چوملك قاینادقده پیدا اولان سس که وزن و معناده ازیزدر آریز المرحل دیرلر.
- الهَتِيت:** بازگشتن در سخن / سوزی دوندرمك اعاده کلام گبی.
- ر-
- البرِيت:** بیابان / موحدۀ ايله‌در، بیان یر که بریّده لغتدر که مشددی دخی گلور.
- الکَرِيت:** سال تمام / بتون ییل یعنی بر سنۀ تاقه معناسنه سنۀ کریٹ دینور.
- الهَرِيت:** زنی که راه گذر کودک و بُولش باشد / مجرای بول ايله مدخل قضییک ایکسی علت و یا غیری سببله بر اولان خاتون.
- الهَرِيت:** شیر فراخ دهن و جز / آغزی بیوک ارسلان و غیری حیوان یعنی ایچی بول اوله.
- ف-
- الکَفِيت:** شتابنده در کار خویش / کندي ایشنده عجله ایدن کمسنه سریع معناسنه.
- الکَفِيت:** مجامعت / وطی دخی دیرلر گان دیدکلى کار نَهفَتَه ناگفته‌در.

الکفیت: دیگ بزرگ / بیوک چوملک مِرْجل کبیر و وئیّه گبی.

التفیت: خونی که از خستگی بر آید / نوله‌در، جریحه‌دن سیلان ایدن قان.

-ق-

المُقیمت: نگاهدار / ضمله‌در، ناظر و حافظ معناسنه اسماء حسنادندر.

المقیمت: توانا / قوی و قادر و مقتدر دیمکدر.

المقیمت: قوت دهنده / رزاق معناسنه‌در / [م ۲۷۳و] که آزق معناسنه اولان قُوتدندر ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ مُّقِيتًا﴾ بو ماده‌دندر.

المقیمت: گوی استوار / شاهد متین و گواه قوی.

المقیمت: باز داشته بر چیزی / بر نسنه‌نک اوزرینه اولمق و باشنه دوغماک یعنی التزام خدمت لازمه صاحبی.

-ل-

البلیت: زبان آور / فتح موحده ایله‌در، سوز بیلن کمسنه که ضرب نطقه قادر اولوب کلامک مطلعنده مقطعک ملاحظه ایله سخندان ماهر معناسنه که سکیت وزنده دخی لفتدر.

الحلیت: برف / مهمله ایله‌در، قار ثلج گبی، و قِراغو و بوز معناسنه دخی گلور.

الصّلیت: چربی که از استخوان بگیرند / مهمله ایله‌در، کموکلری قایناتمغله آلدقلری یاغدر.

الکلیت: سنگی که سولاخ کُفتار بدو بندند / سِرْتلانک یواسنک یولنی قبادقلری طاشدر.

-م-

الحُمیت: خیک بی موی / مهمله ایله‌در، بال قودقلری طلومک قیلسر اولانی که جمعی حُمّت مذکوردر.

الزّیمیت: آهسته / معجمه ایله‌در، سریعک ضدی که تألّی دخی دیرلر، ترکجه یاب و آغر دینور. **الزّیمیت:** خاموش / ساکت و صامت معناسنه که شدّ میمله مبالغه‌سی دخی گلور.

المُمیت: میراننده / ضم ایله‌در، اولدریچی ضدی محیی دخی اسماء شریفه‌دندر.

المُمیت: اشتری که بچه‌یش نماید / ولدی طورمیوب اولن دوه.

-ن-

الأنیت: نالیدن سخت / وزن و معناده آنین گبی، ایکیلیمک.

-ه-

النّهیت: بانگ نرم شیر / نوله‌در، ارسلانک صوت خفیفی.

-ومنه بالهاء-

ایسه وَبَر و قویندن ایسه صوف و پنبه ایسه
سبیخه و قیلدن اولرسه سلیله دیرلر.

-ت-

المُمِيتَة: اشتری که بچه‌یش نماید / بلا هاء
دخی مذکوردر.

الصَّيْتَة: نگاه دارنده گروه / مهمله و فوقیه
ایله فعيلة صیغه سیله در، جماعتک ناظری و
ضابطی.

-ه-

البَهِيتَة: آنچه پس کسی گویند که درو نبود /
بھتان ماده سندن و فتحله در، بر حالدر که
غائبانه اسناد اولنان کمسنه آندن بری اوله.

الصَّيْتَة: گروه / جماعت معناسنه که اثرده
"قاموا صیتین" مجتمعین معناسنه واقع اولدی.

-ث-**-الخماسي-****-ب-**

التَّثْبِيت: بر جای بداشتن / ثبوت ماده سندن
تفعیلدر، ثابت قیلمق یزنده بر نسنه بی متین
ایلمک.

الغَثْبَة: ریم خستگی / معجمه و مثلثه
ایله در، جراحتک هوالنوب ایرک پیدا ایلمسیدر.

-ح-

التَّرْتِيب: ترتیب کردن / ترتیبده لغتدر که صیغه
مذکور اوزره گلوب ایکسی بر معنایه بسلمکدر
و ادب تعلمیدر.

النَّحِيْتَة: خو / وزن و معناده طبیعتدر که
ترکجه دخی خوی دینور.

-ف-

التَّنْبِيت: مثله / یعنی نبات ماده سندن لکن ینه
بسلمک معناسنه در زیرا آنسز نباتات دخی
حاصل اولماز.

الْفَيْتَة: عَصِيدَة شیرین / فا ایله در، طاتلی
بکماز که قواملی اوله و لذیذ حلوا معناسنه
مشهوردر، بعض دیارده بولامه دینور که
عقیده در.

-ت-

التَّبْتِيت: پراکنده کردن / بتّ مضاعفدن
/[م۲۷۳ظ] وزن مزبزر اوزره در، طاغتمق.

النَّفِيْتَة: آردهاله / بولامج که سود و یا صو
آتشده قاینارکن اون دوکوب طبخ ایدرلر،
فقرانک طعاملرننددر. / [ر۲۹۱ظ]

-م-

التَّفْتِيت: خړك کردن / فتیت سابق ماده سندن
اوقاقلامق معناسنه در.

الْعَمِيْتَة: پشم دسته کرده / مهمله ایله در،
ایشلمک ایچون مدوّر دورلمش یوکدر، دوه دن

التَّقْتِيت: روغن به سپرمها خوشبو کردن / سابقا مذکور ثلاثیاتدن قَتّ ماده‌سندندر، رایحه طیبه‌لی نسنه‌بی یاغه ضم و اضافه ايله رایحه‌سنی گوزل ایللمک که آکا لخلخه و عبیر دینور.

الحَلِيت: انگژد / کسر مهمله ايله‌در، قاصنی دیدکلری که اجزادن بر معروف شیدر.

السَّخْتِيت: سخت سخت / تأخیر معجمه ايله پک قاتی شیء زیاده شدید معناسنه.

الصَّنِيت: مهتر بزرگ / مهمله و نون ايله صندیدده لغتدر، اولودر کبیر قوم معناسنه‌در، جمعی قریبا صناتیت و صنادید گلورلر.

-ر-

الْبَرِيت: زمینی به بصره / موحدده و مهمله ايله‌در، بصره‌ده بر محلدلر و اصلی برّیه و صحرا معناسنه‌در.

الحِرَيت: رهبر زیرک / معجمه ايله‌در، قولاغوزلقده ماهر و کامل کیشی.

السَّيرِيت: سخت درویش / صنتیت سابق وزننده و سبروت أسبق معناسنده بو دخی لغتدر.

الصِّفْرِيت: مثله / مهمله و فا ايله‌در، وزن و معناده سابقيله هم حالدر.

العَفْرِيت: دیو ستنبه / بیوک شیطان و غول عظیم معناسنه‌در، لفظ قرآنیدر ﴿عَفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ﴾ واقع اولدی.

الْكَبْرِيت: گوگرد / موحدده ايله‌در، کندی و معناسی ترکیده دخی معروفلدر.

الْكَبْرِيت: یاقوت سرخ / قرمزی یاقوت معناسنده دخی مستعملدر.

النَّفْرِيت: دیو ستنبه / عفريتده عین بدلی نون دخی لغتدر لکت عفريت لفظنک تابعیدر، عرب مهمله مقامنده معا یاد ایدرلر خال مال و سفر مفرگی.

-ز-

العَزِيت: مرد کوتاه / تقدیم مهمله و شد معجمه ايله‌در، رجل قصیر معناسنه‌در.

-ف-

التَّرْفِيت: بزفت اندودن / زفت ماده‌سندن تفعیل وزننده مصدردر، بر نسنه‌بی زفتلمک که بر شیخ زفت سورمکدر.

-ق-

التَّاقِيت: وقت نهادن خوردن طعام را / وقت کلمه‌سنک واوی الفه مقلوب و صیغۀ سابقه ايله‌در، بِمَک ایچون وقت تعیین ایللمک.

التَّوْقِيت: مثله / اصلی اوزره دخی مستعملدر، لکن ایکیسی دخی مطلقا تعیین وقتدر ﴿وَإِذَا الرِّسْلُ أَقَّتَتْ﴾ ده وُقَّتت دخی قرائتدر أُجِّلَّت دیمکدر.

التَّوْقِيت: جمع کردن / جمع ایلمکدر، مجلس وزنده موقت گئی، الله جامع الناس لیوم الموقت سوزندن منحوتدر و سابقدر.

-ک-

التَّنْكِيت: کسی را بلامت خاموش کردن / نکت ماده سندن وزن سابق اوزره در، بر کمسنهیه شدت و حدت اوزره نصیحت ایدرك اسكان ایلمکدر.

التَّوْكِيَت: نقطه نقطه رنگ پختگی در خرما افتادن / خرما اولمغه باشلدیغی وقت اوزرنده نقطه گئی / [۱۰۶و] سیاهلق پیدا اولمقدر که آکا موکت دیدکلری سابقدر.

السَّكِيَت: مرد سخت خاموش / مهمله ایله سچین وزنده در، سکوتی غالب اولان کیشی.

-ل-

الإِصْلِيَت: تیغ بسیار آب داده / کسر ایله در، کسکین قلعج که صویك چوقلغی حدتنی موجبدر أَصْلَات و مُصْلِت دخی مذکوردر.

الحَلِيَت: زبان آور / مهمله و شد لامله بلیت سابق معناسنه در.

حَلِيَت: جایگاهی / بر محلك علمیدر که آنده قاصنی حاصل اولور.

-م-

التَّسْمِيَت: دعا کردن کسی را که عطه دهد / مهمله ایله تفعیل وزنده در، آقسران

کمسنهیه یرحمك الله دیو دعا ایلمکدر، آدم صفی علیه السلام الوفی جانبك دماغنه روحك وصولنده عطسه ریز اولدقده حمد ایلدی آنك حمدینه مجازاة و مقابله ایچون ملائكه یرحمك الله / [م ۲۷۴و] دمیشلر ایدی.

التَّشْمِيَت: مثله / اعجامله دخی لغتدر، معنای سابق اوزره در، تاریخ خمیسده بحر العلومدن منقولدر که؛ ایکی نَفْسُدن ایکی نَفْسُ خلق اولندی بری بو عطسه صفی حفظیله جبریل مأمور اولوب مریعه نفخ ایلدیگی بو نَفْسُ ایدی که حضرت روح الله خلق اولندی و ایکنجی عطسه اُسدیدن هرّه ایجاد اولندی.

التَّضْمِيَت: خاموش کردن / مهمله ایله صمتدندر، صوسدرمق إسکات گئی.

الرَّمِيَت: مرد بُردبار / معجمه ایله حَلِيَت وزنده در، وقار ویا حلمدن ناشی آز سویلیان کمسنه در.

الرَّمِيَت: خاموش / سویلمز کیشی، ساکت معناسنه مبالغه در، تخفیف ایله دخی مذکوردر.

العَمِيَت: مرد ظریف و دلیر / مهمله ایله در، نکته دان و شجیع اولان کیشی که ضدنده دخی زبانزددر.

العَمِيَت: مرد نادان و سست رأی / ارباب استشاره دن اولیان کمسنه که معنای سابقك ضدیدر.

-و-

عِزْوِيَت: جایگاهی / مهمله نك تقدیميله
إشلیت وزنده در، بر یرك علمیدر.

-ی-

التَّيِّيَت: شبخون کردن / بیات سابق
ماده سندن تفعیلدر، گيجه باصمق.

التَّيِّيَت: بشب کاری ساختن / بیتوت
مذکور گبیدر.

التَّيِّيَت: جمع کردن سخن بشب / بر امرک
تدیر و مشورتی سوزی بر یره قویوب اتفاقی
گيجه ایلمک. / [۲۹۲و]

التَّرِيَت: روغن زیت دادن کسی را /
زیتوندن پیدا اولان یاغی ویرمکدر، لفظک
اصل معناسی زیت ایله یاغلامقدر.

التَّهْيِيَت: کسی را ببانگ خواندن / هَيَّت
لَکْ ماده سابقه سندندر، صوت اعلا ایله بر
کمسنه بی چاغرب گل دیمک.

-السداسي-

بو نوعک آلتی حرفلی لفظلیدر.

-ب-

التَّوَابِيَت: تابوتها / مفردی تابوت مذکوردر.

المَسَابِيَت: مردگان / مسبوت سابقک
جمعیدر، موتی معناسنه و مسبوت دخی بو
معنالرده مذکوردر.

المَسَابِيَت: درماندگان / عاجزان که مَيَّت
حکمنده اولندر.

الْيَنَابِيَت: نباحهای / تحتیه و نون ایله در، مفردی
ینبوتده مفصلدر.

-ت-

الْصَّفَاتِيَت: مردان به سال بزرگ ضعیف /
صِفَات سابقک جمعیدر.

الْصَّنَاتِيَت: مهتران بزرگ / صَنِيَت سالف بونک
مفردیدر صنادیدگی.

الْعَنَاتِيَت: جمع العنتوت / مفردی اوچ معنایه
نوع سابقده مفصلدر.

الْمَقَاتِيَت: سخن چینان / مَقَات سالفک
جمعیدر.

-ح-

الْمَصَاحِيَت: جایهای شراب / مذکور اولان
مصحاتک جمعیدر.

-ر-

الْخَبَرِيَت: بی غش / مهمله و نون و موحد
ایله صافی و خالص معناسنه در لکن اکثریا کذبده
مستعملدر بر دروغ که قطعاً اجزاسنده صدقه
دائر کلام اولمیه.

السَّبَارِيَت: زمینهای خالی / فتحله در، صحرای
قفراء معناسنه، مفردی سُبروت مذکوردر.

السَّيَّارِيَّة: درویشان / فقراء معناسنه مفردی
سپروت مذکوردر.

السَّيَّارِيَّة: راهزنان / قطاع طریقدر، جمعدر
که مفردی مزبوردر و جمعی دیگرلری سبرات
دخی مسفوردر.

الصَّفَّارِيَّة: مثلها / مهمله و فا ایلهدر،
درویشان و رهزنان معناسنده لغتدر که مفردی
صفیریت ضملهدر.

الْغَفَّارِيَّة: دیوانِ ستنبه / مفردی عفیریت
مذکوردر.

المَبَّارِيَّة: رندها / مفردی مِبْرَاة سبِق ایلدی.

المَحَارِيَّة: بیخهای انگدان / محروت
مفردیدر که گچمشدر.

المَقَارِيَّة: حوضهای بسیار آب / مقرات
سابقك جمعیدر.

المَهَارِيَّة: جامهای زرد کرده / مفردی
مهروت گچمشدر.

-غ-

الطَّوَاعِيَّة: چیزها که پرستندش/[م۲۷۴ظ]
دون خدا تعالی / طاغوت سابقك معنای
اولیدر.

-ق-

المَمَاقِيَّة: جمع الممقوت / مقت لفظندن
مفردی ممقوت دخی مذکورلردر.

المَوَاقِيَّة: هنگامها / میقات سابقك جمعیدر.

الْيَوَاقِيَّة: یاقوتها / تفصیلی مفردنده مسطوردر.

-ك-

السَّوَاكِيَّة: مردانِ همیشه خاموش / ساكوت
سابقك جمعیدر.

المَلَاكِيَّة: پادشاهیها / مفردی ملكوت
گچمشدر.

-ل-

المَقَالِيَّة: زنانی که فرزندان نماند / مَقَلات
سابقك جمعیدر.

-م-

الهَرَامِيَّة: نام جایگاهی / مهمله ایلهدر، بر
محلک اسمیدر.

-ن-

الْحَوَانِيَّة: دوکانها / مفردی حانوت مذکوردر.

-نوع هفتم-

-الثلاثي-

حرف مثناة فوقیهنك یدنجی نوعیدر، آخرینك
ماقبلی ساكن و آنك دخی ماقبلی فتحله اوله،
ابتداء ثلاثیات مذکوردر.

-ا-

السَّات: خبه کردن / مهمله و همزه ایلهدر، وزن
و معناده خنق گبی بوغمقدر.

النَّات: رشك بردن / غیرت ایلمکدر،
لغتلك أنین معناسنه یازدقلری غیرتدن
ایکلمکدر.

-ب-

الأبت: روز سخت گرم شدن / گون غایت
اسی اولقی شدة حرّ الیوم معناسنه.

الثبت: درستی / مثلته ایلهدر، صاغلاق و
بتونلك صحت که سقامتك ضدیدر.

الثبت: آنکه در جنگ بیستد / صواشده
طورمق ثبات قَدَم و متانت و ثبوت سابق
گی.

الحبت: زمین فرود / معجمه ایلهدر، انیش
آشاغی اولان یر و لغتدرده دوز یردر دیدکلری
انیش اولمسنه مانع اولماز، هم دوز اولوب
اعوجاجی و کثیبی اولمیه و هم نشیبی اوله.

السبت: شنبه / مهمله ایلهدر، جمعهدن
صکره کی گون که ایرتسی دیرلر، اصلنده
قطع معناسندن مأخوذدر که آیام أسبوع
آنکله منقطع اولوب أحد هفته باشی اولور.

السبت: روزگار / بر مقدار وقت، وزن و
معناده دهر گی زمان مبهمدر.

السبت: شست سال / آلتمش ییل زمان که
محدود اولور.

السبت: غلام شوخ / کستاخ و عارسز اولان
اوشاق، جمعی سُبوت گچمشدر.

السبت: راحت / معروفدر، زحمت و عذاب و
ثقلت مقابلیدر لکن سُباتده راحت نوم دیمشد
بونده تفریق ایلدی که خفتن دخی گلور.

السبت: رفتن آسان / قولاینه یوریمک که مَشی
هَوْن و مرور هَیْن لَیْن و سَیْر أسهل گی.

السبت: درماندگی / طاقتمزلك که وزنا و معنی
عجزدر که نعتی مسبوت مسطوردر.

السبت: موی سُرْدن / قیلی تراش ایلمک، وزن
و معناده حلق گی.

السبت: بشتاب رفتن / حیوانک سرعتلی
یوریمسیدر که عَنَق دیرلر. / [ر ۲۹۲ ظ]

السبت: خفتن / اویموق که سبات مادّه سندندر،
سباتده راحت ایله نومی جمع ایلدی.

السبت: شبیه کردن / صاحبندن قیل ارسالیله
عملی گنجلك یاپمق، و شنبه نسخه سنه گوره
یوم مذکوره یهودك رعایتی معناسنه اولور که
﴿وَيَوْمَ لَا يَسْتَوُونَ﴾ کریمه سی بو معنادندر.

السبت: یازیدن / اسنمک تتاؤب گی مقدمه
نومدر و یا ثقلت طعامدر جوعا و شبعا حاصلی
عدم اعتدالده پیدا اولور، حتی أنبیادن هیچ بری
تتاؤب ایلمدی علیه وعلیهم السلام.

السَّبْتُ: گردن زدن / بیون اورمق که قتلدن
کنایتدر ضربُ العُنُق گئی، و بو لفظك اون
اوچ معناسی بو ماده‌دندر.

الْكَبْتُ: بر روی افکندن / یوز اوزره براقمق
هرنه اولورسه.

الْكَبْتُ: خوار کردن / تحقیر ایلمک منع و
تذلیل گئی.

الْكَبْتُ: نیست کردن / یوغ ایتمک اعدام
گئی.

الْكَبْتُ: غمگین کردن / تاسه‌لی قیلیمق تحزین
گئی.

النَّبْتُ: آنچه بروید / نونله‌در، یردن بتن
شیء هرنه اولورسه، اسمدر نبات گئی.

الْوَبْتُ: ایستادن به جایگاه / یرنده طورمق
ثبات و متانت گئی.

-ح-

الْبَحْتُ: [م۲۷۵و] بی غش / موحده
ایله‌در، صافی و خالص که اوز دینور، بحوته
سابق دخی مصدریدر. [ن۱۰۶ظ]

تحت: زیر / فوقیه ایله‌در، هر شیئك آلتی که
جهاثِ سندن فوقك مقابلیدر، جمله‌سی
بونلردر:

اوک آرد آشاغی یوقرو پیش و پس و زیر و زیر

صاغ و صول اولدی راست و چپ بو شش جهتلدن آل خیر
قدّام و خلف و تحت و فوق یسار نازیمجه‌در
بو اوچ لغت ترتیب ایله لازمدر ای اهل هنر

السَّخْتُ: نیست کردن / مهمله ایله‌در، کبت
سابق گبیدر.

الصَّخْتُ: روزِ سخت گرم / زیاده اسی گوندر
یومِ احرّ گئی.

المَّخْتُ: مثله / معنای سابق ایچوندر.

المَّخْتُ: سخت از همه چیزی / مطلقا هر
شیدن شدیده دیرلر.

النَّخْتُ: تراشیدن / نونله‌در، یونمق ﴿تحتون من
الجبال بیوتا﴾ بو ماده‌دندر.

-خ-

السَّخْتُ: سخت / مهمله ایله‌در، فارسیدن
تعریب اولنمشدر، قاتی که شدید معناسنه‌در.

الشَّخْتُ: خُرد کالبد / معجمه ایله‌در، قالب‌لرک
کوچگی صغیر القوالیب گئی.

الشَّخْتُ: هیزم باریک و جز / اینجه اودن و
غیری هرنه اولورسه حطبِ رقیق و شعرِ دقیق گئی.

الفَّخْتُ: روشنائی ماه / فا ایله‌در، آی آیدینی
مهتاب گئی تابشِ ماه.

-ر-

الحَرْتُ: مالیدن سخت / مهمله ایله‌در، قاتی
أومق دَلْک شدید گئی.

العَرْتُ: جایگاه خالی / خالی یر حتی عریان
معناسنه عُرَاة دخی مستعملدر.

العَرْتُ: مالیدن / اومق حرت سالف گبی.

المَرْتُ: بیابانی بی نبات / اوتسز صحرا که
قفراء معناسنه.

الهَرْتُ: دَریدن جامه / گیسو یرتمق مَزَق
لباس و خرق ثوب گبی.

الهَرْتُ: نیک پختن گوشت / اَتک گوزلجه
پشمسی که لحم مُهَرّا دیرلر.

الهَرْتُ: طعن کردن در کسی / بر کمسنه یه
طعن ایلمک که عِرْضنی گویا یرتمقدر.

-س-

الدَّسْتُ: دشت / مهمله ایله صحرا دیمک،
لغات مشترکه دن ویا معریدر.

الدَّسْتُ: چار بالش / درت کوشه لی یصدق
بالین گبی.

الطَّسْتُ: تشت / لگن که ایچنه ابریق ایله
آل غسل اولنور، بو دخی معریدر، فارسیده
آفتاب دخی دیرلر، جمعی طسوت
گچمشیدی.

-ع-

النَّعْتُ: نشان / نونله در، جمعی نعوت
گچمشدر.

النَّعْتُ: همه چیزی نیک بغایت / و هر شی که
زیاده گوزل اوله.

النَّعْتُ: صفت کردن / بر کمسنه نک صفتنی ایراد
ایلمک، مصدردر، نعت شریف بو معنایه در.

-غ-

البَغْتُ: ناگاه رسیدن / موحده ایله در، آکسزدن
ایرشمک دفعه و فجأة و عَنوَةً و بغتة جمله سی وزن
و معناده یکسانلدر.^{۷۹۱}

الضَّغْتُ: مالیدن / معجمه ایله در، عرت سابق
ایله هم معنادر.

-ف-

الحَفْتُ: کوفتن / مهمله ایله در، دوکمک و
قاقیمق دق گبی.

الحَفْتُ: پنهان کردن سخن / معجمه ایله در،
سوز کسلمک انقطاع الکلام معناسنه در، حتی بو
معنادن میته خافت دیرلر.

الحَفْتُ: نرم خواندن / یواش چاغرمق دعوت
خفیف گبی.

الرَّفْتُ: خرد کردن / مهمله ایله در، اوافلامق،
رفات سابق ایله بر ماده دندر.

^{۷۹۱} م - **البَغْتُ:** ناگاه رسیدن / موحده ایله در، آکسزدن
ایرشمک دفعه و فجأة و عَنوَةً و بغتة جمله سی وزن و معناده
یکسانلدر.

العَفْتُ: شکستن سخن / سوزی قرمق یعنی
لکنت سببيله کلمات مکسوره ايله ادا
ایلمکدر.

الکَفْتُ: شتابنده در کار خویش / کندی
ایشنده سعی ایدن کمسنه.

الکُفْتُ: مرگ / موت معناسنه که ﴿کفاتا
أحياء وأمواتا﴾ کریمه سندن منجوتدر.

الکُفْتُ: دیگ بزرگ / بیوک چوملکدر
قصعه کبیره گبی.

الکَفْتُ: راندن سخت / پک سورمک فک
شدید گبی.

الکَفْتُ: بهم آوردن / بریره گتورمک جمع
گبی.

الکَفْتُ: بگردانیدن / چویرمک منع و دفع و
تحویل معناسنه.

اللَفْتُ: گردانیدن / لامله در، بورمق و
صرف ایلمک، لی و اعراض گبی.

الهَفْتُ: بیفتادن / دوشمک یعنی / [م ۲۷۵ ظ]
کمال خفتدن طاغلوب اوچوب دوشمکدر.

/ [ر ۲۹۳ و] -ق-

المَقْتُ: دشمن داشتن / عداوت ایلمک،
مصدردر.

المَقْتُ: دشمنی / بغض معناسنه اسمدر.

المَقْتُ: زشت داشتن / قباحکار اولمق هر نه
اولورسه و بعضیلر زشتیاد یعنی غیبت ایلمکدر
دیدیلر.

المَقْتُ: زن پدر را بزنی خواستن / پدرینک
مطلقه و یا متروکه سی آلمق که جاهلیت کارلرندن
ایدی، کنی ده دخی گلور.

الوقت: هنگام / معروفدر، ترکجه چاغ که
زماندر.

الوقت: بدید کردن هنگام / بر نسنه نک چاغی
گلمک، مصدر اولور مجيء الموسم گبی.

-ک-

السَّكْتُ: خاموش شدن / مهمله ایلهدر،
صومق که سکوت مزبور معناسنه در.

النَّكْتُ: سر انگشت و سر چوب در زمین
زدن / نون ایلهدر، پارمغک ویا بر دگنک اوجنی
یره اورب اثر پیدا ایلمک.

الْوَكْتُ: مانند نقطه در چشم بودن / گوزک
اوزرنده نقطه گبی پیدا اولان نسنه، نکت دخی
بو معنایه گلور.

-ل-

الأَلْتُ: سوگند دادن / آند ویرمک یعنی یمینه
چکمک تحلیف گبی.

الأَلْتُ: کاستن / اکسمک که ناقص قیلیمق قصر
گبی، و تحریک ايله دخی لغتدر که گچمشدر.

البَلْتُ: بُریدن / موحده ايله در، کسمک وزن و معناده قطع گئی.

البَلْتُ: کابین به پذیرفتار کردن / نکاح آقچه سنی ضامن اولوب بویینه آلق مهر مبلت درعهده ایدوب ضامن اولدقلری مبلعدر که مهر مضمون معناسنه لغتِ حمیردر.

السَلْتُ: بریدن بینی / مهمله ايله در، برون کسمکدر نعتی أسلت مذکور و جمعی أسالت دخی مسطوردر.

الصَلْتُ: روشن / آچق و واسع معناسنه لکن جبهه و جبینده زیانزدر.

صَلْتُ الوجه: راست روی / طوغری و گولج یوزلی واضح و خوش لقا کمسنه.

الْقَلْتُ: چشم خانه / قاف ايله در، یعنی خانه چشم گوز نقطه سی دینور، جمعی قلات و قلوت مذکوردر.

الْقَلْتُ: گو انگشت بزرگ / باش پارمغک دیننده اولان چقور، قلوت سابق جمعیدر.

الْقَلْتُ: گو سر زانو / اولیق باشنده اولان چقور، جمعی سابقدر.

الْقَلْتُ: گو آب در کوه / طاغده صویک جمع اولدیغی چقور، واو ايله جمعی گچمشدر.

الهُلْتُ: گروه مردم / جماعت انسان معناسنه.

-م-

الأُمْتُ: بلندی / یوکسک اولمق علو گئی.

الأُمْتُ: نشیب زمین / یرک انیشی که لا تری فیها عوجًا ولا أُمْتًا یوقش و انیش یوقدر دیمک.

الأُمْتُ: نا همواری / دوز اولماق عوج گئی.

الزَمْتُ: آهسته / معجمه ايله زمیت سابق گبیدر.

السَمْتُ: راه راست / مهمله ايله طوغری یول طریق مستقیم گئی سموت جمعی مذکوردر.

السَمْتُ: آهنگ / قصد و شروع معناسنه اسمدر باشلامق دینور.

السَمْتُ: آهنگ کردن / معنای سابقدن مصدردر.

السَمْتُ: بگمان رفتن / ظن و شبهه ايله گرمگه دیرلر.

الصَمْتُ: خاموش شدن / صومق سکت گئی و صموت دخی سابقدر سکوت گئی.

العَمْتُ: پیچیدن پشم بر یکدیگر / یوکی ایشلمک ایچون بربری اوزره دورب مدور ایلیمک.

العَمْتُ: تخمه کردن / معجمه ايله در، معده ده طعام هضم اولمیوب فاسد اولمق که امتلا دیرلر.

-ه-

البَهْتُ: خیره کردن / موحده ايله در، حیرت عارض اولمق که مبهوت متحیر دیمکدر فبهت الذی کفر بو ماده دندر.

البَهْتُ: دروغ گفتن / یلان سویلمک یعنی افترا ایلیمک.

- البهت:** غلبه کردن بحجت / کلامنه دلیل
گتورب معارضنه غالب اولمق.
- البهت:** بی هوش کردن / حیرتلی سخن
عجیب نقلیله مخاطبک عقلی زائل اولمق یعنی
اول قدر تحیر گتورمک، متعدیدر. / [م ۲۷۶و]
- البهت:** بُتان نهادن / افترا ایلمکدر.
- التّهت:** دعا گفتن / فوqیه ایلهدر، دعا
ایلمک.
- التّهت:** خواندن / دعوت ایلمک.
- و-
- الحقوت:** فرود آمدن مرغ از هوا بر شکار /
معجمه ایلهدر، قوش هوادن آو اوزره اینمک
هُبُوط الطیر علی الصیدگی.
- الدّوت:** دیه پیرامن شهر / جمعی ذوات
مزبوردر.
- الصّوت:** آواز / مهمله ایلهدر، سس
معناسنهدر، جمعی أصوات گچمشدر.
- الفوت:** کشادگی میان دو انگشت / فا
ایلهدر، جمعی أفوات مذکوردر، ایکی پارمق
آراسی وسعتلی اولمق.
- الفوت:** در گذشتن / ترك ایلمکدر که موت
معناسنه گلدیگی ترك دنیا ایچوندر.
- الفوت:** طعام / [ن ۱۰۷و] و علف باندازه
دادن / قاف ایلهدر، قیّاتّه سابق گبیدر، انسان و
حیوانده مستعملدر.
- اللّوت:** پنهان کردن / لاملهدر، صاقلامق و
گیزلمک.
- اللّوت:** بازداشتن / تأخیر ایلمک یعنی سائلک
مطلوبی اولان جوابی ترك ایدوب غیری سیاق
اوزره جوابدار اولمق که اسلوب حکیم دیرلر.
- اللّوت:** بگردانیدن / دوندرمک و فراغت
ایلمک، کفت و لفت دخی بو مآلرده مذکوردر.
- الموت:** مرگ / جنسدر، واحدی تا ایله گلور،
اولوم که صفت وجودیهدر، روحک بدنه تعلقی
منقطع اولمقدر، ضدی حیاتدر.
- الموت:** کهنه جامه / اسکی گیسلی لباس ریش
گی.
- الموت:** بمردن / اولمک که مصدردر، ترکی
مقامنده جاریدر.
- الموت:** سخت درویش شدن / زیاده فقیر
اولمق، موتِ أحمر قفر معناسنهدر.
- الموت:** نیارامیدن از رنج کاری / رنجش و
زحمت سببیه دور و زائل اولمق. / [ر ۲۹۳ظ]
- ی-
- البیت:** خانه / موحده ایله آؤدر، جمعی بیوته
مفصلدر.

المَيِّت: مردن / موتِ سالف آسا، مصدردر.

هَيْت: فراتر آی / گیرو قال و آشاغی گل و اوتور و یات معالرنده زبازدد، حتی هَيْت لک نولیدی امرمه اطاعت اوزره اولیدک دیمک اولور دیدیلر قال معاذ الله.

-ومنه بزيادة الهاء-

-ر-

الْحَرْتَة: بسیار خوار / مهمله ایلدر، اکول معناسنه.

-غ-

البَغْتَة: ناگاهان / موحد ایلدر، آکسزین دیمکدر که بلا هاء مذکوردر، لفظ کریمدر که فجأة موت آیتنده مذکوردر.

البَغْتَة: ناگاه گفتن / دفعة سویلمک، مصدردر.

-ک-

السَّكْنَة: علّت سکنه / مهمله ایلدر، بر مرضدر که فلج گبی حادث اولدیغی عضوک حرکتی ممکن اولماز لکن دوا پذیردر.

الْوَكْتَة: چون نقطه در چیزی / بلا هاء گوزه تخصیص ایلمشیدی بونده مطلقدر.

-ل-

الْفَلْتَة: شبِ سیّم ماه / فا ایلدر، آیک اوتوزنجی گیجه سیدر لیله ثلاثین گبی که آیک آخر گیجه سی اولور و یا صکره [۲۷۶ظ] گلان

البیت: بیت شعر / قافیه و وزن ایله قصدا ترتیب اولنان کلامدن ایکی مصرعدر، جمعی ابیات سابقدر.

البیت: عروس مرد / ذکر محل ایله اهل بیت مراددر، جمعی مذکوردر.

البیت: بشب کاری کردن / بیتوت مذکور گبیدر.

البیت: شب گذاشتن / گیجه ملک یعنی بر محله گیه بی گچورمک بیت:

شب گذشتم به سوق عطازان

کردم دماغ من پر شد

الزَّيْت: روغن زیتون / معجمه ایلدر، زیتونک یاغی، ایکسی دخی لفظ قرآیدر.

لَيْت: کاشکی / تمنی معناسنه حرفدر، ممکن و ممتنعده مساویدر، ترکجه نولیدی فلان شیء شویله اولیدی دیمک مفهومی اداده زبازدد.

اللَّيْت: کم کردن / نقص و قصر گبی اکسلتمک آلت گبی.

اللَّيْت: بازداشتن / لَوْت سابق گبی که تحتیه ایله دخی لغتدر.

المَيِّت: مرده / مَيِّت مشدد گبیدر، اسمدر که نوع ثالثده مذکوردر.

گُمین و اُکُمومات دخی لغتدر، فارسیده زردپور
دیرلر، مصدر اِکُمات مذکوردر.

الکُمیت: سیکی تیره رنگ / بوز رنگلی سوجی
خمر غَبْراء گبی.

-الخماسی-

یدنجی نوعک بشر حرفلی الفاظی.

-و-

الخنوت: کم خرد / کسر معجمه و شد نون
ایلهدر، عقلی قلیل کمسنه احمق گبی.

الخنوت: مانده / عاجز کیشی.

الخنوت: اشتر مانده / ضعیف و یا پیر اومغله
عملدن قالمش.

-ی-

السکیت: آنکه پس لشکر آید / مهمله و شد
کاف ایله صیغه تصغیر اوزرهدر، دونداری و
دمدار که عسکرک آخرنده گلور.

السکیت: دُهم اسب از سابق / قوشی آتارینک
اوننجیسی که جملهدن صکره گلور، مصّلی و
مجلّی ده مفصلدر.

-الکفی وغیرها-

بو نوع سابعدن اولان کنیه و سائر مصطلح
الفاظ و مستعملات.

آی أشهر حرمندن اولورسه اولکی آیک آخر
گیجهسنه دیدیلر پس جمادی الآخر و شوال
آیلرینک آخر گیجهسی اولور که ایکی آیه
خاصدر اگر تکمیل ثلاثین اولورسه.

-و-

الموتة: یکی از مرگ / تاسی واحد ایچون
اولوب بلا تاء جنس موت مذکوردر.

الموتة: راه بسوی آب / صویک طرفنه گیدن
یول که البته انیش اولور زیرا فی الأصل ارض
أسفل دیمکدر.

-ی-

المیتة: مردار / اولمش حیوان که ذبح شرعی
ایله اولمیه آنک حرمت اُکلی آیتله ثابتدر.

-الرباعي-

بو نوعک درت حرفلی اولان کلماتی.

-ع-

الکُمیت: هزار دستان / تصغیر
صیغهسیلهدر، ببلدن بیوجک بر قوشدر.

-م-

الکُمیت: اسب پیش و دنبال سیاه /
یلهسی و قویروغی سیاه اولان آتدر، بو صیغه
ایله تسمیهیه سبب یکرنگ اولدیغی
ایچونددر، ترکجه قوله دیرلر که آتک کندی
رنگنه یله و قویرق مخالف رنگ اوزرهدر،

نکاح المقت: زن پدر را به زنی خواستن و این پیش پیغمبری ما بوده است / مقت لفظنده یازمشد.

تمر حمت: خرمای سخت شیرین / اولک آخری و ثانینک اولی مهملهدر، پک لذید خرمادر که حار اولدیغی جهتدن تسمیه قیلندی.

أبو البيت: کتخدا^{۷۹۲} / بیت لفظ مذکوردر، او بابسی یعنی او کتخداسی.

رب البيت: مثله / بو دخی کتخدا معناسنهدر منزلك تربیهجیسی که امور خانهیه مدبر دیمکدر.

أم البيت: کدبانو / اوده اولان کتخدا قادین که أبو البیتک خاتوننه دیرلر.

ربة البيت: مثلها / بو دخی کتخدا قادین معناسنهدر که ربّ البیتک زوجهسنه اطلاق اولنور.

ذو بیت: دو بیت / معجمه ایلهدر، فارسیدن معرب مرتع معناسنهدر که رباعی ویا رباعیات مذکورلردر.

-نوعی هشتم-

-الثلاثي-

حرف فوقیهنک سکنجی نوعیدر که آخرینک ماقبلی ساکن و آنک دخی ماقبلی ضمله اوله که ثلاثیات ایله ابتدا اولنور.

-ب-

السبت: نباتی مانند خطمی / مهمله ایلهدر، بر اولتقدر که خطمییه شبیهدر.

-ح-

السحت: حرام / نوع ثانیده عینیه مذکوردر که ضمتان ایلهدر.

السحت: رشوت / ایکنجی نوعده سابقدر که ثانی دخی آنده ضمه ایلهدر بونده سکون ایلهدر.

-خ- [و ۲۹۴]

الأخت: خواهر / قز قزنداش، اصلی أخودر حذف اولنان اولدیغنه دلالة الفی ضم اولندی و تاسی وقفده و وصلده ثابتدر.

الأخت: مانند / بکزر دیمکدر، بو معناده اکثریا جمع استعمال اولنوب مثلاً أبوه و فوه و ذومال وأخواتها دینور و سائر آنلره مشابه اولان الفاظ یعنی اسماء معتلة مضافه نك بقیه سی / [م ۲۷۷و] دیمک اولور، إخوانها دیمکدری برادرلرک مشابهلرندن زیاده همشیرهلرک بربرلرینه مشابهلری اظهار اولمقدن ناشیدر.

البخت: شتر بختی / موحده ایلهدر، عربی ایله عجمیدن حاصل اولان دوه.

^{۷۹۲} کتخدا: اصلنده کدخدا و او دخی خدای کد مدبر

خانه دیمکدر. «منه»

السُّخْت: سرگین اشتر که پس از زادن بیفکند / مهمله ایله در، طوغرمزدن مقدم دوه‌نک گلن نجسی.

-ر-

البُرْت: تبر هیزم / موحده ایله در، اودن بالته‌سی مِبَرَات سابق گبی، مُبَرَّت ده دخی ایما اولندی، فارسیده باتر دخی دیرلر.

الحُرْت: سولاخ تبره / معجمه ایله در، بالته‌نک صاب یری اولان دلیک و جمعی آخرات گچمشدر.

الحُرْت: سولاخ سوزن / اگنه دلیگی جوزل و سوفار گبی و اگرچه بو ماده‌ده ثقبه مدوره مراددر لکن مساحه اولنور.

الحُرْت: سولاخ سنگ / طاش دلیگی.

الحُرْت: حلقه که به سر دَوال شمشیر بافته / قلعجک قایشنه ایصال اولنان حلقه که سیم و حدید دخی اولور.

الحُرْت: آناک که دِهِن فراخ دارند / آوَرْدی بول اولنلردر، مفردی آخرت مذکوردر، واسِع الشِّدْقَین معناسنه.

المُتَر: مثلها / فراخ دهانان معناسنه در و مفردی اهرت دخی گچمشدر.

-ف-

العُفْت: جمع الأعفت / مهمله ایله در، أعفت سابقک ایکی معناده دخی جمعیدر.

اللُّفْت: مثلها / بونک دخی مفردلری مذکوردر.

-ل-

السُّلْت: گونه از جو که پوست تنک دارد / مهمله ایله در، قابوخی اینجه اولان آریه در شعیر رقیق القشر گبی، بعضیلر مقشّر یعنی چوربالق آریه در دیدیلر.

الصُّلْت: کارد بزرگ / بیوک بیچاق، جمعی أصلات مذکوردر.

-ه-

البُّهْت: دروغ گفتن / بختاندنر یلان سویلمک.

-ومنه بزیادة الهاء-

سکرنجی نوعک ثلاثیاتندندر / [ن۱۰۷ظ] هائیات ملحقه.

-ا-

المُؤْتَة: آنجا که جعفر طیار را رضی الله عنه کشتند / حضرت مرتضانک برادری جعفرک غزاده سکرنجی سنه هجریه‌نک جمادی الأولسنده شهادتی واقع اولان ارضک اسمیدر.

-ر-

الأُرْتَة: موی که بر سر کرباسو بود / کلر دیدکلری حیوانک باشنک قیلی.

-ک-

دگلدر؛ زیرا أُحْرَف دَوْلَقی اوملدقجه کلمه
واحدده جیم و تا جمع اولماز، ذولقیّه دِلْ
اوجندن ادا اولنان حرفله دیرلر را و لام گبی.

الجِبْت: جاذو / ساحر که معیّاتدن خبر ویرمک
دعواسنده اوله.

السِبْت: نعلینهای کهنه / مهمله ایلهدر، اسکی
نعللر که میشین اوله، آنلره سِبْتیه دیرلر برنوع
پاپوشدر باغی واردر.

السِبْت: پوستهای دباغت کرده بَقَرظ / سَلَم
آغاجنک / [م ۲۷۷ظ] پیراغیله دباغت اولنان
دیرلدر و اول اوراقه پلامود دینور.

-ر-

الرَبْت: مرد راهبر / موحد ایلهدر، قولاغوز
اولان کیشی.

-س-

الإِسْت: کون / ترکیده فارسینک نونی ترکیده تایه
دونر، عربیده دُبردر لکن بالجمله اَلِیتان
معناسندهر که علی اِسْت و غلطنده عَلَسْتَه
دیرلر، و اصل معناسنه اِسْ ایکن سینک بری
طسّ و طست گبی تابه دونمشدر.

-ف-

الإِفْت: سخت پیر / زیاده سنّ و سالی چوق
کمسنه.

السُّكُتَة: بقیّت توشه / مهمله ایلهدر، آزق
کفایت ایدوب زیاده گلان مقداری.

السُّكُتَة: میوه که کودك را بدان خاموش
کنند / صبیلری اِسکات ایلدکلری شیء.

النُّكُتَة: نکته سخن / نونلهدر، اثنای کلامده
قائلک قصدا سویلدیگی لفظدر که مخاطب
آنک مرادینی فهم ایدوب نشان قور.

النُّكُتَة: مانند نقطه باشد / یعنی وزن و
معناده نقطهدر که قاف و طا یرنده کاف و
تا دخی لغتدر.

الْكُمُتَة: سرخ تیره / زیاده قرمزی اولمغله
بولانق و قره گورینور که آکا کُوْز و دخی
قویو اولان مور تعبیر اولنور که بنفسجی
دیرلر، قریبا کمیت گچمشدر.

-نوع نهم-**-الثلاثي-**

طوقرنجی نوعدن اوچر حرفلی کلمه لر که
اوللری مکسور اوله.

-ب-

الإِبْت: پیراهن بی آستین / یکسز گوملک.

الجِبْت: هرچه آنرا پرستند جز از خدا /
جیملهدر، حق تعلی دن غیری طاپدقلری هر
شیء طاغوت گبی، و بو لفظ عربی خالص

الرِفْتُ: معروف / معجمه ايله در، قره صافز
ديدكلى، عربیده قير ديرلر، قطرانك گویا
منجمدی گبیدر.

السِفْتُ: مثله / لفظ سابقك اولنده مهمله
دخی لغندر زراد و سراط گبی.

الكِفْتُ: دیگ كوچك / كوچك چوملك
مِرْجَل صغیر گبی، و فتحله دخی مذکوردر.

اللِفْتُ: شلغم / و شلجم معروفدر،
مأكولاتك یر آلتنده حاصل اولنلرندندر.

-م-

العِمْتُ: کلم / مهمله ايله در، لاحنا ديدكلى
سبزه در، بو دخی زیر زمینده پیدا اولور.

-ن-

الْبِنْتُ: دختر / موحدہ ايله در، قز، جمعی
بنات گچمشدر، مذکری ایندر.

الْبِنْتُ: لعبت / اویوندر که قوقله ديرلر،
جمعنده مفصلدر.

تَمَّتِ التَّاءُ الْمُثَنَاءُ الْفَوْقِيَّةُ لَهَا فِي غَرَّةِ شَهْرِ
الْحَرَامِ ذِي الْحِجَّةِ سَنَةِ أَلْسَنَةِ ثَلَاثَةِ (١١٨٣)
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الْمَيَسَّرِ عَلَى الْإِتِمَامِ فَنَرْجُو عَنْهُ الْخِتَامَ
بِحَرَمَةِ حَبِيبِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

/ [ر ۲۹۴ ظ] - کتاب الثاء المثلثة -

بو حرف ثاء ثخذده اولان لغات دخی طقوز
نوعدر.

- نوع اول -

اولکی نوعی آخرینک ماقبلی حرف صحیح
مفتوح اولندر.

- الثلاثي -

اوچر حرفلی کلمات لکن مضاعفاتی تقدیم
اولنمشدر.

الأث: فراوان شدن موی و نبات و شاخ
درختان / شد ایلهدر، قیل و اوتلق و
آغاجلرک الری چوق اولمق.

البث: حال / موحدہ ایلهدر، حال و شان و
صفت که حالی خوشدر و یا دگلدر دیرلر
حسن البث و قبیح البث گبی.

البث: اندوه سخت که خداوندش بدو
صبر نکند / صاحبی صبر ایلمین غم که ناسه
نقل و تشکی ایده آیت کریمهده ﴿إِنَّمَا أَشْكُو
بشي وحزني إلى الله﴾ گلمشدر.

البث: پراکنده کردن / طاغتمق و یایمق.

البث: آشکارا کردن راز / سَری آجمق إفشاء
السر معناسنه.

الجث: چرك انگین / جیملهدر، بالده اولان
بعض نسنه که تطهیری لازم اوله.

الجث: از بُن بریدن / کوکدن کسمک قلع گبی.

الحث: برانگیختن بر کاری / مهمله ایلهدر، بر
فعله ترغیب ایدوب قندرمق.

الحث: سرگین افکندن گاو / معجمه ایلهدر،
اوکوز القای نجس ایلمک.

الدث: باران خُرد / مهمله ایلهدر، اوفاق
قطره لی یغمور.

الرت: پوسیده / چوریمش نسنه که رثیب اللباس
فقیر دیمکدر.

الشث: گونه سپرمهای بادیه / معجمه ایلهدر،
صحرا سبزه لرندن بر خوشبوی طعمی آجی بر
اوتدر که عربده دباغلر استعمال ایدر.

الطث: لعبت / مهمله ایلهدر، بر نوع اویوندر بر
آغاجک اوزرینه ایپ صارب دوندرلر فارسیده
کردنای دینور و اول آغاجه مِطْثه دیدکلری
گلور.

الغث: لاغر / معجمه ایلهدر، آریق ضعیف و
مehزول گبی که سمین مقابلنده غث و سمیز دیرلر.

الغث: بی چاشنی / دادسز و لذتی اولمیان شیدر
لکن هر آلچق نسنه یه دینور.

الفث: شحم حنظل / فا ایلهدر، فارغه دوکلگی
دیدکلری اوتک یمیشیدر که فارسیده گوشت
دیرلر.

الفث: نھال خرمان به بکنند / خرما

آغاجندن قطع ایلدکلری دال.

القث: / [م ۲۸۰ظ] گرد کردن / قاف

ایله در، دگرمی ایلمک تدویر گبی، و اول دگرمی اولان نسنه طث اسمیله معروف بر اویون ایچن مهیا قلنور، هنوز ذکر اولندی.

الکث: مود انبوه و نرم / چوق و یومشق

قیل شعر کثیر گبی که حلیه شریفه ده کث اللحیه.

المث: آلوده کردن / بولاشد رمق که مفرمه یه

آل سیلمکدر، بولاشق دخی دینور.

النث: پیدا کردن / نون ایله در، ظاهر اولمق

یعنی بر مایع نسنه نك ظرفدن صیزب طشره سنه ترشیح ایلمسی.

-ب-

الحبث: ریم آهن / معجمه و فتحه لرله در،

دمورک پاسی که آتشله زائل اولور.

الشبث: صد پای / قرق آیاق دیدکلری

حیواندر، کسر یله خطادر.

العبث: بازی / مهمله ایله در، اویون معناسنه

لعب گبی اسمدر عبث بالحاتم گبی.

العبث: بازی کردن / معنای سابقدن

مصدر در.

-ث-

الجثث: لاشهای تن / ضم جیمله جمعدر،

مفردی جثة جسدر شبح گبی قالب بی روح ذی روحدر.

الرثث: خاهاهی که بیفکنند از کھی / کسر

مهمله ایله جمعدر، اسکیوب بیقلان خانه لر.

العثث: دیوچها که پشیمنه را خورند / ضمله

عثة نك جمعیدر، گوهر که یوكدن اولان لباسلری و سائرینی دخی إفنا ایدر.

-د-

الجدث: گور / جیمله در، سین که قبر و مرقد و

مزار دیرلر، جمعی أجداث لفظ قرآنیدر که گلسه گرکدر.

الحدث: اول جوانی / مهمله ایله در، گنجلك و

تازهلك ابتداسی حداثت دخی دیرلر.

الحدث: هرچه نو پدید آید / یکی پیدا اولان

هرنه اولورسه یعنی صکره دن ظهور ایدن شیدر.

الحدث: سرگین مردم / انسانك خاصة ایکی

طرفندن گلن بول و غائطدر که ما خرج من سییلیندر.

الحدث: آنچه طهارت را تباه کند / آبدستی

بوزن هرنه اولورسه که معنای سابقه نظرله عموم

اوزره در. / [ر ۲۹۵و]

-ر-

الأُرْتُ: سامانهای میان دو چیز / ضمه‌در،
ایکی شیء آراسنده فاصله حدود اولان
نشانلر، مفردی اُرْتُ‌در.

الغُرْتُ: گرسنگی / فتح معجمه ایله‌در^{۷۹۳}،
آجلق جوع گبی.

-ع-

الرَّعْتُ: پشم رنگین / مهمله ایله‌در، بویالی
یوک که قیونندن حاصل اولوب بویارلر.
الشَّعْتُ: تغییر موی از گرد / معجمه ایله‌در،
توزدن صاج و صقالده رنگ دیگر پیدا اولمق
که نعتی أشعث اثرده وارد اولدی.

الشَّعْتُ: روغن ناکردن / حین اصلاحده
یاغ طلا اولمق معتادی هنوز اجرا اولنماش و
طرانوب نظام / [ن ۱۰۸ و] ویرلماش اولان هر
شیء.

الشَّعْتُ: پراکنده شدن / طاغلمق و
طاغنقلق.

-ف-

التَّفْتُ: آنچه در مناسک حجّ بجای آرند
چون موی سُتردن و ناخن گرفتن و گرفتن
سَبَلَت و کندن موی بَغَل و سُتردن موی
زَهار / فوقیه ایله‌در، تراش اولمق و طرنق

کسمک و بیق قرقمق و قولتق یولمق و استرا
استعمالی گبی تُشُک حج اولان افعال منصوبه‌بی
یرینه گتورمکدر آنلر ﴿ثم لیقصوا تفتهم﴾
کریمه‌سنده اولان تفت لفظ شریفندن مراد اولنان
أفعال عشره‌دندر، اجمالی حسن تقویم نام
رساله‌مزده مذکوردر.

الرَّقْتُ: سخن زشت / مهمله ایله‌در، فحشیات
سویلیمک.

الرَّقْتُ: مجامعت کردن / جماع ایلیمک.

الرَّقْتُ: نکاح / عقد ازدواجه دائر کلامی ایراد
ایلیمک.

-ل-

العَلْتُ: دیو گندم / دیوجه بغدادی که ترکه ده
ظهور ایدن قورد و گوه و بیت تعبیر اولنان
بوجک.

العَلْتُ: آمیختن دو لشکرِ معرکه چون جنگ
سخت شود / محاربه‌نک شدتی وقتنده ایکی
طرفدن عسکرک بری برینه قارشیمی.

-م-

الدَّمْتُ: نرم شدن / مطلقا یومشق اولمق لکن یر
یوزینه مخصوصدر دیدیلر.

الرَّمْتُ: چراگاهی که ازو اشتر بخورد بیمار شود
/ بر مرعادر که دوه آنده یدیگی اوتدن خسته
اوله، بلکه آندن دوه‌نک مزاجی متغیر اولمقدرد.

الرمث: [م ۲۸۱و] باقی شیر که در پستان
دوشنده رها کند / سودی صاغدغه ممه ده
ترك اولنان مقداردر.

الرمث: چوبها که درهم بندند و در آب بر
وی نشینند / صال دیدکلری آغاجلر که
دریاده یاپوب اوزرینه بنرلر.

-ه-

اللّهت: ماندگی / قالمق یعنی تعبدن ناشی
عاجز اولمق لکن حیوانده استعمالی اکثردر
﴿إن تحمل علیه یلهت﴾ بو معنایه در.

-و-

الحوّث: بر آماسیدن شکم / معجمه ایله در،
قارن ششمک یعنی سولپک اولوب استرخا
پیدا اولمق.

-منه بالهاء-

ثاء مع الهاء یعنی آخرینه ها الحاقیله زیانزد
اولان الفاظ که مضاعفاتی مقدمدر.

الرّثّة: زن کم خرد / مهمله ایله مضاعفدر،
عقلی آز خاتون.

العنّة: آبستن / گبه اولمق حمل گبی، و قارنی
بیوک اولان هر حیوانه دخی اطلاق ایدرلر.

الفنّة: اندکی دادن / فا ایله در، آز ویرمک
قحطدن کنایتدر.

الکثّة: انبوه موی / قیلی چوق کیشیدر، مجردا
دخی مذکوردر.

الهتّة: خرمن پهن واکرده / انلی خرمن یری وسیع
العرض گبی.

-ر-

الورثّة: میراث گیرندگان / فتحات ایله وارثک
جمعی که بعد الموت کیشینک ترکه سنه وضع ید
ایدن اصحاب فرائض.

-ط-

المطّنة: لعبت از چوب / کسر ایله اسم آلتدر،
طّنده مذکور اویوندر که رباعیاتده دخی گلور.

-ع-

الرّعنة: آنچه خشک شود از نخستین بار خرما
بن / مهمله و فتحه لرله در، ابتدا قوریمش خرما در،
اصلنده کویه معناسنه در آکا دخی استعاره
اولنور.

-الرباعي-

نوع اولدن درت حرفلی اولان کلمات.

-ب-

الأخبث: ماری که خویشان بر مردم اندازد /
معجمه ایله خبث ماده سندن اسم تفضیلدر، اول
ییلاندر که کیشینک اوزرینه آتیلور.

الأَغْبَثُ: رنگِ گردِ گونه / توزِ گبی بوز
رنگ، راء و سین ايله أغبر و أغبس و مقلوبی
أبغث دخی لغتدر که گلورلر.

الأَغْبَثُ: جای ریگستان / قُوملی اولان محل.
[ر ۲۹۵ ظ]

الشَّنْبُثُ: ستر / معجمه‌دن صکره نون
زیاده اولنمشدر، قالک که غلیظ معناسنه.

العَنْبُثُ: درختی / مهمله ايله‌در، بر آغاجک
اسمیدر.

الکَلْبُثُ: مردِ گرفته / بلالردن برینه مبتلا
اولان کیشی.

الکَلْبُثُ: بخیل / معروفدر.

الکَنْبُثُ: سختِ سخت / نون ايله‌در، زیاده
قاتی نسنه، وزن و معناده أغلظ گبی.

المَخْبُثُ: جای پلیدی / معجمه ايله اسم
مکاندر، خبائث محلی.

-د-

المُخْدَثُ: نو آورده / مهمله ايله‌در، حدث
مذکوردهن اسمِ مفعولدر، یکی پیدا اولمش نو
ظهور معناسنه که قدیمک ضدیدر که سابق
بالعدم دیمکدر.

-ر-

المِخْرَثُ: گاو آهن / کسر ايله‌در، آلتِ
جراثم که صبان دموریدر.

المِخْرَثُ: شکبیا بر خصومت کردن /
خصومتده متانت صاحبی کمسنه که ثابت قدم
اوله، جمعی ممارث گلسه گرکدر.

-ط-

العَنْطُثُ: نباتی / فتح مهمله و سکون نون
ایله‌در، بر نوع اولتقدر عنکث گبی که لغتدر.

-ع-

الأَشْعَثُ: پراکنده موی / معجمه ايله شعث
سابقک نعتیدر که اثرده دخی أشعث و أغبر واقع
اولدی، قیللری قارششمش و طرانامش کیشی.

الأَشْعَثُ: آنکه مویش گرد آلود / صاچی و
صقالی توزلی کیرلی کمسنه.

الأَوْعَثُ: جای ریگستان / أغبث سابق گبی.

البَلْعَثُ: مردِ بد و فربه / موحده ايله‌در، خویی
کوتو و سموز کیشی، جمعی بلاعث گلسه
گرکدر. [م ۲۷۸ و]

الدَّرْعَثُ: اشتر پیر / مهمله‌لرله‌در، قوجه دوه،
جمعی دراعث گلور.

العَنْعَثُ: پشت توده ریگ / نصفی گویا مکرر
اولمشدر قوم یغننک زروه‌سی، ها ايله معنای
دیگر ایچون قریبا گلور.

المَبْعَثُ: رستخیز / موحده ايله اسم مکاندر،
وزن و معناده محشر گبی بعث و حشر یری.

مَبْعَث نَبِيّ: فرستادن پیغمبر بر رسالت بر
 خَلْقَان / مصدر میمیدر، ناسه تبلیغ شرایع
 إلهیه ایلمک ایچون پیغمبر گوندرمک.

-غ-

الْأَبْعَث: جای ریگستان / موحده ایلهدر،
 مقلوبی اولان آغبت سابق ایله هم معنادر.
الْأَبْعَث: گرد گونه / توز رنگنده یعنی بوز
 رنگلی نسنه.

الْبَرْغَث: نام جایگاهی / موحده و مهمله
 ایلهدر، بر یرک اسمیدر که اشعار عربده
 گلمشدر.

-ف-

الْكَنْفَث: مرد کوتاه / نونلهدر، قصیر القامه
 کیشیدر، جمعی کنافث گلسه گرکدر.

-ق-

الْأَعْقَث: آنکه بسیار برهنه شود / مهمله
 ایلهدر، چوق زمان عریان اولان کیشی، جمعی
 عُقْث دخی گلور.

-ک-

الدَّهْكَث: مرد کوتاه / مهمله ایله کنفث ایله
 هم وزن و هم معنادر، خماسیاتده جمعی گلور.

العَنْكَث: نباتی / مهمله ایله بر دورلو
 سبزهدر.

الْكُثْكُث: خاك / نصف کلمه پی گویا تکرار
 ایلهدر، طپراق معناسندهدر.

الْكُثْكُث: سنگریزه / طاشک اوافق پاره‌لری.

-ل-

مَثَلْتُ: سه سه / اوچ اوچ یعنی اوچر اوچر
 دیگدر که کلام عربده ثلاثة ثلاثة لفظندن
 معدول اولان ایکی لفظک بری بودر و بری دخی
 ضم ایله ثلثدر که غیر منصرفلدر. / [ر ۲۹۶ و]

-م-

الدَّلْمَث: شتابنده / مهمله ایلهدر، عجله ایدن
 کمسنه هرنه امرده اولورسه، و بعضیلری میم
 زائدهدر دیرلر لامه تقدیمی دخی لغتدر.

-ه-

الدَّهْث: رونده بشتاب / مرور و ذهابده عجله
 ایدن کیشی.

-و-

الأَخُوْث: مرد فربه / مهمله ایلهدر، بلعث سابق
 ایله بر معنایهدر، جمعی حوث نوع خامسده
 سرلوحهدر.

الأَخُوْث: مثله / معجمه ایله دخی سابقی
 معناسنده لغتدر.

الأَلُوْث: مرد کم خرد / لام ایلهدر، وزن و
 معناده أحمق گبیدر، کاف ایله أکوث بو معنایه
 گلمز.

الألوث: سست / گوشك و سلپك.

المروث: راه گذار سرگین چارپای سنب دار / روٹ ماده سندن مهمله ايله اسم مكاندر، طرنقلی یعنی نعلكش حیوانك كاريز یولیدر، مراث دخی گلور.

-ومنه بالهاء-

رباعياته ملحق اولان و کندینه هاء ملحق اولان کلماتدر که مضاعفی اوچدر.

المجثة: آهني که بدو نهال خرما بن کنند / کسر و فتح جیم ايله جث سابق ماده سندندر، خرما دالی قطع ایلدکلری دمور آلتدر.

المطثة: بازی کردنای / مهمله ایلدر، طث مذکور ماده سندن تخفیفله دخی گچمشدر، آلت لعبك اسمیدر که فارسیده کزدنای دیرلر. **المقثة:** مثلها / قاف ایلدر، لعب مزبورک آلتنه دیرلر که قث لفظی مسطوردر.

-ب-

البثثة: آشکارا کردن / [ن ۱۰۸ ظ] کردار و خبر / موحد و گویا تکریر نصف کلمه ایلدر، کندی کارینی و خوینی و خبر مستوری اظهار / [م ۲۷۸ ظ] ایلمکدر.

الشربة: درشت / تقدیم معجمه ایلدر، ایری و غلیظ نسنه در لکن اول آیاقد

مستعملدر، شرابث جمعی اولق اوزره گلسه گرکدر آندن ناشی بو لفظی مفردی مقامنده یازمشلدر لکن شرابث دخی مفرددر که گلور، جربزه بوندن غلط ظن اولنور که گلور.

الهنبثة: کاری سخت کردن / نون ایلدر، بر ایش گوج اولوب شدت بولق.

-ح-

الحثحنة: برانگیختن / مهمله ایلدر، ترغیب ایدوب قندرمق.

الحثحنة: سخت جنبانیدن برق ابر را / یلدرم بلودی شدت اوزره تحریک ایلک، بو ماده دن حثی مذكوردر.

-خ-

الحثحنة: آوازی که فهمش نکنند / معجمه ایلدر، آکلامیان سس صوت مجهول الفهم معناسنه.

الحثحنة: بانگ کردن خوک / طکوزک چاغرمسی صدای خنزیرگی.

الطلحنة: آلوده شدن بچیزی / مهمله ایلدر، بر نسنه یه بولاشتمق و قارشمق.

-ط-

الحطثة: خرامیدن / معجمه و نون ایلدر، صالمنق تبخترگی.

القَطْنَةُ: دويدن از بیم / قاف ايله در،
قو خودن سرعتله گتمك.

-ع-

البَلْعَةُ: زن فربه / موحده ايله در، سموز و
اتلی خاتون که مذکری مذکوردر.

العَنْعَنَةُ: تباهی / مهمله ايله در، هلاک و
فساد بولمق.

القَلْعَةُ: گونه از رفتن / قاف ايله در، بر
دورلو يوريمك.

-غ-

الْبَرْغَةُ: رنگی که مانند سبز / موحده و
مهمله ايله در، یشيله بکزر بر رنگدر که آکا
نفطي ديرلر.

الغَنَّة: بی سلاح جنگ کردن / معجمه
ايله در، آلت حربی یوق ایکن جنگ ايلمك.

-ف-

الحَنَفَةُ: جانوری / معجمه و نون ايله در، بر
بوجکدر.

-ک-

البَهْكَةُ: شتافتن در کار / موحده ايله در،
ایشده عجله ايلمك سعی و خواهش گبی.

-ل-

اللُّثْلُ: بازداشتن / تأخیر و تألّی ایچوندر.

-ه-

الهْهَةُ: آمیخته شدن / قَرشقلق خلطه گبی.

[/۲۹۶ظ]

-الخماسي-

بو نوع اَوَّلک بشر حرفلی کلماتی.

-ب-

الشَّرْبُ: آنکه دوشها و پایهای ستر دارد /
تأخیر مهمله و نون ايله در که شربته ده اشارت
گچمشیدی، اوموزلری و آياقلری غلیظ اولان
کمسنه در.

الشَّرْبُ: ابر که بهم جمع آید / بر یره جمع
اولان بولت.

الشَّرْبُ: خبیث که جمع آید / اهل فساد ايله
مجلسه گلان کمسنه در.

-د-

المُحَدَّث: آنکه هرچه بیندیشد چنان بود /
حدیث ماده سندن تفعیلک صیغه مفعولیدر،
فکرینه هر نه گلورسه ظهور ایدر یعنی صادق الظنّ
دیهدر، بو لفظك اصل لغته معناسی کندیه
خبر ویرلمش دیهدر^{۷۹۴}، معنای حدیث:
مجدوبلری حق تعالی یه تفویض و تسلیم ايله
حاللری اوزره ترك ایدك دیهدر دیو إمام مناوی
تصریح ايلمشد.

^{۷۹۴} اهل اسلام میاننده اولان مجدوبلرك حقنده حدیثه وارد
اولدی که "ذرو العارفين المحدثين من أمتي" یعنی اتمك مجدوبلری
که عارف بالله و بعض ملائکه مأمورا کندیلره واقعات اموردن
خبر ویرملریله آنلر محدثیندر آنلردن شرع شریفه مخالف ظهور ایدن
امورده ذم و قدح و تکدیر ايلمك دیهدر.

-ل-

المُحَادَثَة: بزودون / قلعك پاسی گیدرمك،

زدودن پاسدن آجمقدر.

-ف-

المُنافَة: با یکدیگر سخن گفتن / نونله در،

محادثه سابق گبیدر.

-الکني وغيرها-

بو نوعك آخرنده بر فائده جك یازلدی.

-ه-

ذی جهت: جایگاهی / جیمله در، غضبی

شدت اوزره اولمیان کیشی معناسنه در، لکن بر

یرك اسمی اولمغله ذی دخی تغییر اولنماز،

صاحب معناسنه اولان ذونك مجروریدر.

-نوع دوم-

حرف ثادن ایکنجی نوعدر.

-الثلاثي-

اوپر حرفلی کلمات که آخرلرینك ماقبلی

مضموم اوله، بو نوعك مضاعفی دخی مقدمدر.

الجت: پشته کوچك / ضم جیمله در، یوکسك و

کوچك یر ارض رفیع و صغیر.

الحث: خرده کاه / مهمله ایله در، صمانك

اوافاغی.

الحث: ریگ خشك و درشت / ایری و قوی

اولان قوم الرمل الیابس والغلیظ.

المُثَلَّث: می پخته / تثلیثدن مفعول

صیغه سیدر، طبخله یاپدقلری سوجی که اوچ

بلو بری قالنجه طبخ اوله.

المُثَلَّث: سرشتی از مشك و عود و عنبر /

بو اوچ طیبیدن مرکب بر عجین طیبدر که

غالیه دخی دیرلر.

-ن-

المُخَنَّث: سست مرد / معجمه ایله خنثندن

مأخوذ و سَلَفی بایندندر، سولپك و گوشك

کمسنه در. / [م ۲۷۹و]

-ی-

المُثَلَّث: مرد فربه و گران / لیثدندر، سموز و

وقور و آغر کمسنه در، و لیث ارسلاندر.

-ومنه مع الهاء-

هائیة خماسیاتدندر.

-ح-

المُبَاحَثَة: با کسی مناظره کردن / ایکی

کمسنه بری برلریله بر امرده مناظره و تفتیش

و تفحص ایلمکدر.

-د-

المُحَادَثَة: با کسی سخن گفتن / ایکی

کیشی سوز سویلشمکدر.

الحث: سیل آورده / معجمه ایله در، سیلک
گتوردیگی خس و خاشک.

الحث: سبزآبه خشک کهن / اسکی و قوری
یوسن.

العث: جانوری که پوست ادم خورد /
مهمله ایله در، گوه دیدکلری حیواندر که
کورک و سائر نسنه بی اکل و افساد ایدر،
جمعی عثت ذکر اولنمشدر.

-ج-

النجث: غلاف دل / نون و ضمه لرله در،
یورک اوزرنده بر اینجه دریدر غلاف القلب
دخی دیرلر، سکونی دخی جائزدر که گلور.

-ل-

الثلث: سیک / مثلثه ایله در، اوچده بر
دیگدر که هر نسنه نك اوچ بلوکده بریدر.

/ [۲۹۷و] -ومنه بالهاء-

هائیه نوع ثانی لحروف الثاء بتقدیم
مضاعفات.

الجثة: بالای نشسته یا خفته / ضم جیم ایله
معروفدر، انسانده طوب و اوتورب و اویویان
جسد.

الجثة: لالشه تن / ذی روحك روحسز
جسمی که شبخ دخی دیرلر.

الحثه: سرگین گاو / معجمه ایله در، صغر نجسی
خشی گیی و روث دخی دیرلر که ثورک ترسیدر
عکس مستویدر.

الحثه: موی که بدو چیزی اندایند / فرجه تعبیر
اولنور بعض شیء سورمکده استعمال اولنور.

العثة: دیوچه پشمینه خورد / مهمله ایله در، بلا
هء سابقدر. / [م۲۷۹ظ]

-الرباعي-

نوع ثانیك رباعیاتی اوچ کلمه در.

-ب-

الحرب: نباتی / مهمله لرله قنفذ وزنده در، بر
نوع اولقدر که آنی اکل ایدن حیوانك سودی
خوش طعام اولور.

الحنبث: مرد بد / معجمه ایله گویا خبث لفظنه
نون زیاده اولمش، خلقی و خلقی قبیح کمسنه.

-د-

الکندث: سخت / شدید معناسنه قوی و پک
تعبیر اولنور.

-الخماسي-

ایکنجی نوعك بشر حرفلی کلماتی.

-ب-

التربث: بازداشتن / فوقیه و مهمله و شد ایله
تفعل گیی مصدردر، وزن و معناده تأخر گبیدر.

التَّشَبُّثُ: جنگ درزدن / معروفدر، اَلْ
اورمق یعنی یاشمق كرك صوري و معنوي

اولسون، الغريقُ يتشَبَّثُ لكل حشيشٍ بو
ماده دندر.

التَّقَبُّثُ: فراهم آمدن / قاف ايله در، بر يره
كلمك تجمّع گي وزن و معناده.

التَّكَبُّثُ: مثله / بو دخي لفظ سابق ايله بر
معنايه در.

التَّلَبُّثُ: درنك كردن / اگلنمك، لفظ و
معناده توقّف گيدير.

-ك-

الْتَمَكُّثُ: درنك كردن / وزن و معناده تلبّث
سابق گيدير، ماده سي مكثدر.

-د-

التَّحَادُّثُ: با يكدیگر سخن گفتن / محادثه
سابق ايله ايکيسي بر بابك مصدر لريدر.

التَّحَدُّثُ: سخن گفتن / سوز سويلمك
معناسنه در، بونده مشاركت يوقدر.

-ن-

التَّحَنُّثُ: از گناه حذر كردن / اثم گي گناه
معناسنه اولان حنث ماده سندن مصدر در،
گناه دن پرهيز ايلمك.

-ر-

التَّخَنُّثُ: نرمي كردن / معجمه ايله در، ملايملك
ايلمك، مقدّم گچن / [۱۰۹و] مَخْنَثُ ماده سي
بو مصدر ك مفعوليدر.

-ع-

التَّبَعُّثُ: برانگخته شدن / موحدّه ايله
تحدّث گي مصدر در، گوندرملك يعني بر امره
إرسال اولنمق.

-ی-

الْتَرَعُّثُ: گوشوار در گوش كردن / مهمله
ايله در، قولاغه كوپه طاقنمق، رعته كوپه در.

الْتَرِيْثُ: درنك كردن / مهمله ايله در، اُويه و
بطي اولمق.

-باب الکنی وغیره-

آخرینک ماقبلې مضموم اولان نوعده کنی بولنمیوب فوایددن دخی بو ایکی لفظ ذکر اولندی.

رجلٌ حَدَّثَ: مردی نیکو سخن / ضم دال ایله در، خوشگو یعنی گوزل سوزلو کیشی حسن الحدیث گئی، و کسری دخی لغتدر لکن نوع ثالثک کلماتندن اولور بو محل ضمی مقتضیدر.

أَخَذَهُ مَا حَدَّثَ: بگرفتش غم و سرگشتگی / غم و حیرت آکا عارض اولدی دیمکدر، حَدَّثَ لَفْظُنْكَ دالی مضموم اولمق بو ترکیبه مخصوصدر که شقّ اَوَّلِ واردر آکا ازدواج و مشاکله ایچونددر که أَخَذَهُ مَا قَدَّمَ وَمَا حَدَّثَ دیرلر، قَدَّمَ نْكَ دالی مضموم اولمغله حَدَّثَ نْكَ دخی دانی مضموم ایلدیلر. / [ر۲۹۷ظ]

-نوع سیم-

حرف ثاء مثلثه نْكَ اوچنجی نوعی آخرینک ماقبلې صحیح مکسور اولان کلماتدر.

-الثنائي-

یعنی جواهر حروفی ایکی اولان کلمه لردن فقط بر لفظ بولندی.

اللثة: گوشت بن دندان / کسر لام و تخفیف ایله در، / [م۲۸۰و] دیشلرک دیننده اولان اتلر.

-الثلاثي-

اوچر حرفی لفظلردر.

-ب-

الأیث: بطر گرفته / موحده ایله حُشِن وزنده در، شدت فرح و فرط نشاط کندینه مستولی اولمش کمسنه.

-ج-

الفحّ: هزار توی شکنیه / فاء و مهمله ایله در و قلبی حفث دخی اشکنیه نْكَ یاننده قرق بایر دیدکلری شیدر.

-د-

الحديث: مرد بسیار سخن / مهمله ایله در، چوق سوزلی کمسنه.

-ع-

الشعث: پراکنده موی / أشعث و تشعث سابقلر ماده سندن صاچی و صقالی طاغلمش کمسنه دیمکدر.

-ف-

الحفث: هزار توی شکنیه / مقلوبی اولان فحثده قریبا یازلمشدر.

-ل-

الغلث: آنکه جنگ سخت کند / معجمه ایله در، محاربه سی شدت اوزره اولان کمسنه که مداومت ایده شدید القتال گئی.

-م-

الدِّمْتُ: مرد خوشخو / مهمله ايله در، خوي گوزل كيشى.

الدِّمْتُ: جاي ريگستان / قومسال ير.

-ن-

الحِنْث: مرد بسيار گناه / مهمله ايله در، پك گناهكار كثير الإثم كمسنه.

الحِنْث: سست و شكسته / معجمه ايله در، سولپك و قرق شىء.

-ومنه بالهاء-

ثلاثياتم مع الهاء اولنلريد.

الرِّثَّة: مرد سست / مثلثه مشدده نك ماقبلى كسر ايله در، گوشك و تنبل كيشى.

الرِّثَّة: خانه بيفكندش از كهنى / جمعى رث لفظنده يازلمشدر.

-الرباعي-

نوع ثالثك دردر حرفلى كلماتى.

-ب-

الرايُث: جوينده / مهمله ايله در، وزن و معنده طالب گبيدر كه استييجى.

اللايُث: درنك كننده / دوريجى واقف گي و تلبث دخى مذكوردر.

-ح-

الحِثُّ: برانگيزنده بر كارى / كسر مهمله ايله در، بر امره حث و ترغيب اولنان كمسنه.

-د-

الحادث: نو / صكره دن پيدا اولق، قديمك ضديدر حديث گي.

-ر-

الحارث: برزيگر / اكين اكيچى اكار گي.

الحارث: كسب كننده / وزن و معنده كاسب گبيدر.

الكارث: كارگر / سعى ايدن كمسنه، أصمعى ثلاثيدن گلمسنى تجويز ايلمز مُكرث گركدرديمش.

الوارث: ميراث گيرنده / بر ميّتك تركه سنى شرعا ضبط و تملك ايدن كمسنه، جمعى ورثة گچمشدر.

-ع-

الباعث: فرستنده / موحد ايله ارسال ايدوب گوندريجى.^{۷۹۵}

الباعث: برانگيزنده / تحريك ايدن و سبب اولان كيشى.

-ك-

الكُنْكَث: خاك / تراب گي.

^{۷۹۵} م - **الباعث:** فرستنده / موحد ايله ارسال ايدوب گوندريجى.

الْكَيْكِيَّةُ: سنگریزه / چاقل طاشی و خُرده
طاشلر که مولوس دیرلر.

-ل-

الثَّالِثُ: سیم / ثلاثه ماده‌سندن اوچنجی
دیمکدر که الأول والثانی والثالث دیرلر آندک
صکره رابعدر.

-م-

الطَّامِثُ: زنی حائض / مهمله ایله‌در،
حیضلی اولان خاتون، معلوم اوله که اوصافی
نسواندن اولان کلماتده تاء تأنیث لازم دگلدر
مثلا بکر تَتَب حائض طاهر فی الحیض حامل
واضع الحمل عاقر و امثالی گبی.

-ن-

المُؤَنَّثُ: زنی که دختر زاید / کسر نون
مشده‌ده ایله‌در، هر بار قز گتورن خاتون.

-ی-

المُؤَنَّثُ: درنگی شونده / مهمله ایله سابقنک
وزنده‌در، بطی و نظری آغر و گج حرکتلی
اولان کمسنه که تَرِث مذکوردر. / [۲۹۸و]

-ومنه مع الهاء-

یعنی رباعیاتک کلمات هائیه‌سی.

-ب-

العَابِثَةُ: زن بازی کننده / عبث سابق
ماده‌سندن فاعل وزنده‌در، چُنْگی عورت
معناسنه.

الثَّابِتَةُ: زن بیرون آورنده چیزها / نون ایله‌در،
ایله قازب یردن نسنه چیقارن خاتون که
چیقاردیغی طپراق اولسون و هرنه اولرسه، نابشَة
وزن و معناسنده‌در. / [م ۲۸۰ظ]

-د-

الحَادِثَةُ: هرچه نو بدید آید / مهمله ایله‌در،
یکی ظهور ایدن هرنه اولورسه، جمعی حوادث
گلور.

الحَادِثَةُ: سختی / بلیّه و شدت معناسنده‌در.

-ر-

الأُخْرَثَةُ: جایهای زه کمان از سوفا / مهمله
ایله‌در تجربه وزنده جمع قلتدر، اوق گزینک کرش
گچرجک یرلری، مفردی حراثت گلسه گرکدر.

الطَّارِثَةُ: نام جایگاهی / بر یرک آدیدر که أشعار
و گفتارلرده یاد اولنور.

-ف-

النافِثَةُ: زنی که خَبُو اندازد به جادویی / نون
ایله‌در، جادولک ایدرکن توکرك صاچان ساحره
عورتدر، نفت مذکوردر.

-الخماسي-

بشر حرفلی کلمات که مساجد وزنده‌در.

-ب-

الْخَنَابِثُ: مردان بد / معجمه و نونله‌در، مفردی
خنث مزبوردر.

الشَّرَابُ: چیزهای درشت / ایکنجی

مهمله‌در، اصل اولان شرنبث مذکوردر.

الشَّنَابُ: چیزهای ستبر / ثانی نوندر،

مفردی شنبث دخی محرردر.

العَنَابُ: درختانی / مهمله ايله‌در، مفردی

مذکوردر.

العَوَابُ: زنانِ بازی‌کننده / عابثه سابقك

جمع مكسریدر.

الْكَلَابُ: سخت بخیل / زیاده بخیل

كمسنه‌در.

الْكُنَابُ: مثله / لام بدلی نون دخی معنای

سابقده لغتدر.

الْكُنَابُ: مردی گریه‌روی / خوشلقا اولمیان

كمسنه.

الْكُنَابُ: ستبر و زفت / قالك و یوغك

كیشی غلیظ الخلقه.

المَخَابُ: جایگاههای پلیدی / محبث

سابقك جمعیدر.

التَّوَابُ: زنانِ بیرون آورنده چیزها / نون

ایله‌در، قریبا مرکوز اولان نابثه‌نك جمعیدر.

الهَنَابُ: کارهای سخت بزرگ / مفردی

هنبثه مسطوردن مستفاد الفهمدر.

-ج-

الجُثَاثُ: اشتر زفت / ضم جیم اول ايله‌در،

یوغون دوه جمل غلیظ الخلقه گبی.

الجُثَاثُ: موی که انبوه روید و جز / چوق

چیقان قیل و سبزه و سائر امثالی که بربرینه

دولاشمش اوله.

الجُثَاثُ: نباقهای / طولاشق و قارشق اوتلر.

-د-

الْحَوَادِثُ: سختیها / فتح مهمله ايله‌در، حادثه

مسطورك جمعیدر.

الْحَوَادِثُ: چیزهایی که نو بدید آید / بونك

دخی مفردی یگری کلمه مقدم مکتوبدر.

الْكِنَادِثُ: چیزهای سخت / مفردی رباعیات

نوع ثانیده سابقدر.

-ر-

الْبَرَاثُ: زمینهای نرم / موحد و مهمله ايله‌در،

یومشق یرلدر، مفردی بَرَثدر، براث و أبراث و

بروث دخی جمعدر لكن برارث کلمه‌سی

خطادر؛ زیرا رانك تکرارینی موجب یوقدر

دیدیلر.

الْمَحَارِثُ: گاو آهنها / مفردی محراث سابقدر

که صبان دمورلریدر، محراث دخی گلسه گرکدر.

الْمَمَارِثُ: شکیبان در خصومت کردن / ممرثك

جمعیدر، خصومته انواع متانت و صبردر.

-ع-

البَلاَعِثُ: مردانِ فربه بد خوی / سموز و
ایری وجودلری اولان کمسنه‌لر که حسنِ
خلقی دخی اولمیه، بلعثِ مذکور مفردیدر.

البَواَعِثُ: فرستندگان / مفردی باعثدن
منفهمدر.

الدَّرَاعِثُ: اشتزانِ پیر / مهمله ایلهدر،
مفردی درعثدن تفحص اولنور. / [ر ۲۹۸ ظ]

العَنَائِثُ: پشتهای توده ریگ / مفردی
عثث قریبا ذکر اولندی.

القَبَاعِثُ: ماده اُستزانی که سرهای ناخن
زشت دارد / قاف و موحدده ایلهدر،
طرنقلرینک اوچلری چرکین اولان دیشی قاترلر.

المَبَاعِثُ: رستخیزها / آخرت گونلری،
مفردی مبعث یازلدی.

-ف-

الْكُنَافِثُ: مرد کوتاه / ضمله و نون ایلهدر،
کنفث مذکور معناسنه.

الْكُنَافِثُ: مردانِ کوتاه / مفردی فتحله و
جمعی ضمله‌در، بوی / [م ۲۸۱ و] قصه
کیشیلر که قصیر القامه معناسنه‌در، مفردی
سابقدر.

الْكُنَافِثُ: همراز / مصدری اولان منافثه
سابقدن مأخوذدر، سرداش معناسنه.

النَّوْافِثُ: / [ن ۱۰۹ ظ] زنانی که خیو اندازند
بجادویی / سحر ایدرکن تفل یعنی نشر بزاغ ایدن
عورتلر.

-ک-

الدَّهَائِثُ: مردانِ کوتاه / مهمله ایلهدر، کنافث
ایله وزن و معناده یکساندر.

العَنَائِثُ: نباتهای / مهمله و نون ایلهدر،
سبزوات مخصوصه، مفردی سابقدر.

عَنَائِثُ: جایگاهی / بر محلك علمی اولمغله
تعریفدن مستغنیدر.

الْكُثَائِثُ: خاکها / مفردی دخی سابق کثکثدر.

الْكُثَائِثُ: سنگریزها / بو دخی سابقی گبیدر.

-ل-

الْمَثَالِثُ: ساز سه تا / اوچ تللی طنبورهلر.
الْمَدَالِثُ: جایگاههای بیم / مهمله ایلهدر،
خوف محللری دیمکدر، مندلیث و سیل صوینی
صواجق یزه مدالت دیرلر.^{۷۹۶}

الْمَدَالِثُ: شکافها / یارقلر هر نرده اولورسه.

-م-

الدَّلَامِثُ: شتابنده / فتح مهمله ایلهدر، سرعت
ایدن کمسنه‌در، میم زائددر غضبده حدی تجاوز
معناسنه إندلاق و باشنی رفع ایلهدر مرور ایدن
کمسنه‌در.

^{۷۹۶} م - مندلیث و سیل صوینی صواجق یزه مدالت دیرلر.

الدَّلاَمِثُ: شتابندگان / ضمه‌در، بعضیلری
اُوللرینک ضبطنده عکس ایلدیلر، مفردی اُول
رباعیاتدندر.

الطَّوَامِثُ: زنانِ حائض / مفردی طامث
مذکوردر.

-ن-

الحَوَانِثُ: زنان دروغ زن / یلانجی عورتلر،
مفردی حائثه مطلقا گنهکار دیمکدر، کذب
سبب تخصیص مستورد.

-ه-

الدُّلَاهِثُ: رونده بشتاب / ضمه‌در، عجله
ایله سرعت ایدن کمسنه‌در، لغتلهده بو معنا
دِلَاث لفظنده مذکوردر، و ها ایله دِلْهَات
ارسلان و دُلَاهِث آنک جمعیدر آکا تشبیه
جسور و مقدم کمسنه‌یه دِلْهَات دیرلر.

الدَّلاهِثُ: روندگان بشتاب / فتحله‌در،
سابقک جمعی معناسنه‌در.

-و-

المَلَاوِثُ: مهتران بزرگواری / اُشراف یعنی
بیوکلر دیمکدر، مفردی مَلَاث فتحله گلسه
گرکدر.

-ی-

الأَثَاثُ: زنان فربه / سموز خاتونلر، مفردی
أَثِثَة‌در.

الْحَبَايِثُ: پلیدان / معجمه و موحدہ ایله‌در،
مردارلر و قبیحلر، مفردی خبیث دخی گلور.

الْحَبَايِثُ: دیوان / غول دیدکلری صحرا و
طریقلهده یالکز کمسنه‌لره گیجه عارض اولور،
سعالی دخی بو معناده مذکوردر.

الدَّلَايِثُ: ماده اشتزان زود رو / مهمله ایله‌در،
سرعتلی دیشی دوه‌لر، مفردی دلِیْثَة گلسه
گرکدر.

الدَّمَائِثُ: گذرگاههای آب / صو یوللری،
مفردی میثَة ذکر اولنور.

الرَّيَايِثُ: کارهای ناگزیر / موحدہ ایله‌در،
چاره‌سی اولمیان ایشلر، مفردی رِیْثَة مانع
معناسنه قریبا گلور.^{۷۹۷}

الرَّوَايِثُ: زنانِ درنگی کننده / دوران خاتونلر،
اصلنده رِیْث توقّف معناسنه‌در، مفردی رایثَة‌در.

النَّبَايِثُ: خاکهایی که از چاهها برآرند / نون و
موحدہ ایله‌در، قیودن چیقاردقلری طپراق ابتدا
خفرنده و یا تطهیرنده اولسون، مفردی نبیْثَة‌در.

النَّكَايِثُ: جمع النکيْثه / جمعدر، مفردی نکيْثَة
اوج معنایه گلسه گرکدر.

-السداسي-

آلتیشر حرفلی کلماتدن فقط بر لفظ بولندی.

^{۷۹۷} م - **الرَّيَايِثُ:** کارهای ناگزیر / موحدہ ایله در، چاره سی
اولمیان ایشلر، مفردی رِیْثَة مانع معناسنه قریبا گلور.

المستحثّ: موکل گزیر / اصلنده مستحثّ
 حثّ ماده سندن إستفعالك فاعلیدر نقلِ حرکه
 ايله ادغام اولنمشدر، قندریچی یعنی تحریص و
 ترغیب ایلکم کندیدن مطلوب و آکا معین
 کمسنه. / [۲۹۹و]

-الکني وغيرها-

أحرك ما قبلي مكسور اولان نوعك فوائدیدر.
رجلٌ حدّثٌ: مرد نیکو سخن / فتحله و
 مهمله لرله در، خوش صحبت و منتظم الکلام
 کمسنه در.

أبو الحارث: کنیت شیر / ارسلانک
 کنیه سیدر، أبو الأشبال و أبو الأبيض و
 غیری گبی.

أرض ومثّة: زمین نرم / یومشق یر دیمکدر
 محلّ لّین گبی.

-نوع چهارم-

دردنجی نوع که / [م ۲۸۱ظ] آخرینک ماقبلی
 حروف علتدن ألف اوله.

-الثلاثي-

بو نوعك كلمات ثلاثیه سندن فقط بر لفظ
 یازلدی.

العاث: راندن اشتر / مهمله ايله در، دوهیه
 مرعایه و یایلایه سورمک.

-الرباعي-

دردر حرفلی الفاظ.

-ب-

الحبّاث: پلیدها / کسر مهمله ايله در، خبیثک
 جمعیدر، لئیم و لئام گبی مفردی یازلمشدی.

الکبّاث: بار درختی / بر آغاجک میوه سی لکن
 شجره اراکک یمیشیدر دیو تصریح ایلدیله که اراک
 درخت مسواکدر.

-ث-

الأثاث: متاع خانه / فتح ايله در، منزل و
 مسکنک لوازم بساطی خُرثی گبی.

الأثاث: مال بسیار / چوق ماله دخی اطلاق
 ایدرلر.

الحخّاث: خواب / أصمعي کسر مهمله ايله در
 دیدی أبو عبید فتحی تصحیح ایلدی، قندرمق
 که حثّ سابقدندر، لکن عرب ضروبندن ما
 اکتحلث حثّا دیرلر اویخو ایومدم دیمکدن
 کنایتدر، بن گوزمه حثّا کحل ایلدم یعنی
 اویخویه سوق ایدن و بر مُنوم نسنه گوزمده کحل
 و توتیا گبی ایدی فرصت بین خواب ایدم اّمّا
 رخصتیاب اولدم دیمکدر، حثّا مطلقا ترغیب
 معناسنه در نونمده مستعار اولمسنه مگر که
 اکتحال قرینه اوله؛ زیرا اکتحال سائر عضوه حال
 اولماز لکن ینه لغت معناسی دگلددر.

الحِثَّاتُ: سرمه / حث لفظی حُطام التین و خشن الرمل یعنی صمانك اوفاغی و قومك ایریسی معناسنه گلمسندن سرمه‌یه انتقال اولنه؛ زیرا لغاتده دوچار چشم اِمعان و تتبع اولدی.

الحِثَّاتُ: ریگهای خشك / قُومك غلیظی که آنفا یازلمشدر.

الدِّثَّاتُ: بارانهای خُرد / کسر مهمله ایله‌در، اوافق یغمورلر.

الرِّثَّاتُ: چیزهای پوسیده / چوریمش و اسکمیش شیلردر لباسی کهنه اولان کمسنه‌یه رَئِیْتُ الهیئة دیرلر.

العِثَّاتُ: سرود / ایرلامق یعنی نغمه و تغنی ایله کلام سویلمک.

-ر-

البراثُ: زمینهای نرم / موحدده ایله‌در، یومشق یرلر ارضُ نعمة گئی.

الثَّراثُ: میراث / ضم فوقیه ایله‌در، مِیْتَك ورثه‌یه ترك ایلدیگی مال که ﴿تَأْكُلُونَ التَّراثَ﴾ لفظ کریمدر، اصلی واو ایله وارثدر مستقبلا‌تنده بین یاء و کسره وقوعیله ایکی ضدی میاننده قالوب ساقط اولدی، بین تاء اولان محله دخی بو تصرّف ابقا اولندی، إرثك الفی و میراث یاسی دخی واودن مقلوبدر.

الحِراثُ: جای زه کمان از سوفار / کسر ایله‌در، گزده یای کرشینك طاقلدیغی یره دینور، جمعی أحرثة یازلمشدر.

العِراثُ: بکشیدن / فتح ایله‌در، چکمک.

الغِراثُ: گرسنگان / کسر معجمه ایله وزن و معناده جِیاع گئی که جمعدر، قارنی آچلر دیمکدر و بو معناده غرث دخی گچمشدر عطاش گئی، مذكَرك و مؤنثك دخی جمعیدر مذکری غرثان و مؤنثی غرثی در.

المِراثُ: ره گذر سرگین چارپای سُنْب دار / روٹ ماده‌سندن فتحله اسم مکان که حیوان بریّه‌نك کاریزی معناسنه‌در، بعضیلری ضمله ضبط ایلدی، آتش یاقمغه سهولت ایچون جمع و حفظ اولنان تَرَكَ دیدکلری نجس بقري عربده ضمله اُزته تسمیه اولندیغی ایچوندر^{۷۹۸}.

المُراثُ: میراث / وزن و معناده تُراثِ سابق گبیدر، مالِ موروئدر.

-ع-

بعاثُ: جایگاهی / موحدده ایله‌در، بر یرك اسمیدر که بعض أشعار و اُتارده یاد اولنور. [ر ۲۹۹ظ]

الدِّعاتُ: کینها در دل / کسر مهمله ایله‌در، انسانك قلبنده اولان حِقْدلر، أَدعات دخی گلسه گرکدر.

^{۷۹۸} فتحله ثلاثیدن و ضمله مزید فیه دن اولور. «منه»

الرِّعَاثُ: / [م ۲۸۲و] گوشوارها / رعثة نك

جمعیدر، کویه لردر، رعث دخی گلور.

الرِّعَاثُ: گونه از پیرایه / زینت انواعندن بر

نوعدر.

الشَّعَاثُ: پرده دل / فتح معجمه ایلهدر،

قلبك پرده سی عَیْنِ دل گئی.

-غ-

البَغَاثُ: مردانِ سست / موحده ده اوچ حرکه

لغتدر، گوشك كمسنه لر.

البَغَاثُ: مرغانی که شکار نکنند / آولانمیان

قوشلردر که اکلِ لحمی حلال دگلدر،

فارسیده مردار خوار دیرلر ع:

إِنَّ الْبَغَاثَ بِأَرْضِنَا تَسْتَنْسِرُ

ضروبنددر که مردار خوار گئی آلچق قوش بزم

بلادمزده نسر گئی مکرمدر دیمکدر، مفرددر

دیو حکم ایدنلر جمعی بَغْثان گلور دیدیلر و

جمع یعنی جنسدر دینلر واحدی بغاثةدر

دیرلر، بعضیلر دیرلر که کرکسدن کوچك و

طیرانی بطیئ بر قوشدر برونی كموك اومغله

لاشه اکل ایدر.

المَغَاثُ: بیخ انار دشتی / فتحلهدر، بیانی

نار آغاجنك كوکی.

-ك-

اللُّكَاثُ: سپیداب پاکیزه / ضملهدر، اُستوبج

دیدکلری بیاض نسنه نك پك خالصی که

/ [ن ۱۱۰و] اسفیداج و سائر اسملری واردر.

اللُّكَاثُ: پَلْک زدن / گوز قِماق که عرییده

غمز دیرلر اشارتدر باش ایله اشارته ایما دیدکلری

گئی.

النُّكَاثُ: دردی بود اشتر را / نون ایلهدر، دوه

مرضلرندن بر علتدر.

-ل-

الثَّلَاثُ: سه سه / ضملهدر، اوچ اوچ دیمکدر

که بو معناده ثلاثة ثلاثة دن عدول اولنوب

ایکیسندن بدل ثلاث دیدیلر و مثلث دخی بو

معناده رباعیاتِ نوع اولده گچمشدر.

الدِّلَاثُ: اشترِ زود زَوُ / کسر مهمله ایلهدر،

سیرِ سریع صاحبی اولان دوهدر، جمعی دُلْثدر

کتاب و کتب گئی.

المِلاَثُ: مهتر نیکو کار / کسر ایله اول مرد

سعیددر که افعالِ حسنه صاحبی اولوب لطف

خطاب و حسنِ جواب ایله بر کمسنه پی کندینه

دلبند ایلیه.

المُلَاثُ: جای که درو جامها پیچند /

ضملهدر، لباس دوشردکلری محلِ کبارك مخصوص

صارق و کورك اوطه سی و جامکان حَمَام

امثالیدر، اصل ماده‌سی لوث مصدرندن مأخوذدر که صارق صارمقدر.

مُلاث: نام کوهی / بر طاغک علمیدر.

-م-

الدِمات: زمینهای نرم / کسر مهمله ایله‌در، یومشق یرلر که مفردی دمت مذکوردر.

-ن-

الإناث: ماده‌یان / کسر ایله لفظ کریمدر، دیشیلر که ذکورک ضدی و أنثی نک جمعیدر، بعضیلر إناث ضمله مفرد و کسر ایله جمعدر دیدیلر و نیجه‌لر دخی جمعی ضمله اُنْثدر دیدیلر.

الإناث: بُتان و مانندش / پوتلر که اصنام و اوْتان دیرلر و یومشق دموره دیرلر، ترکیده دخی یومشق اولان جنسه دیشی و خشن اولان قسمنه ارکک تعبیری زبانزدر.

الحِناث: نَر و مادیان / معجمه ایله‌در، ارککلر و دیشیلر یعنی بعض کمسنه‌لرده آلتِ دُگران و آلتِ إناث ایکسی دخی موجود اولوب آکا خنثی دیرلر که مفردیدر، حرکت قوام و تبَوّل تام امثالی شواهد ایله احد الطرفین ترجیح اولنور، بالجمله حالاتده یکسان ایسه آکا خنثای مشکل دیرلر.

-ه-

اللّهات: مانند کرم بود که از بلغ خرما بیرون آید چون بشکافندش / ضم ایله‌در،

خرمایی شَقّ ایلسه‌لر آندن قورده بکرر طشره چیقان نسنه‌در.

اللّهات: زبان از دهان بیرون کردن سگ / فتحله‌در، سوسزلقدن و تعبدن کلب لسانی اخراج و تنفس ایدر اول حالتدر ﴿إن تحمل علیه یلهث﴾ بو ماده‌دندر.

-و-

العَواث: فریاد کردن / معجمه ایله‌در، چاغرمق یعنی اضطراب صوري وقوعنده استغاثه ایدوب تخلیصنی نیاز مَناص ویا شدت معنوی / [م ۲۸۲ ظ] حدوْثنده حق تعالی دن استمداد و استخلاصدر.

اللّوات: اندکی آرد که در خمیردان مانده / سَقِیه یعنی یصّی آغاج اوزره خمیردن بقیّه بر مقدار اون که دقیقِ قلیل معناسنه.

-ی-

الغِياث: فریادرس / کسر معجمه ایله اهل نیازک معینی و ظهیری که اصل کلمه واویدر.

الغِياث: بارانی که بوقتِ حاجت بارد / لزومی وقتنده یغان یغمور که اصلی یائیدر. / [ر ۳۰۰ و]

-ومنه بزیادة الهاء-

هاء ملحق اولان کلمات دخی رباعیاتدندر.

-ب-

الحَبَاثَة: پلید شدن / معجمه ایله مصدردر، وزن و معناده قباحه گبیدر، خبیثک و مردارلق و آلچقلق.

-ف-

اللَّبَاثَة: درنك کردن / فتحلهدر، تَلَبَثْ سابق گبی مکث معناسنه اگلنمک و اگلندرملک متعدی دخی اولور.

-ل-

الثَّلَاثَة: سه / فتح مثلثه ایلهدر، اوچ عددك اسمیدر که احد اثنین ثلاث اربعه خمسه سته سبعه ثمانیه تسعه عشره، بو اون درجهنك اوچنجی مرتبه سیدر، الفك اگرچه حذفی رسمدر لکن ضمله ثلاث ثلاثة ثلاثة دن معدولدر آکا التباسا اثبات مناسبدر دیدیلر.

-ث-

الأَثَاثَة: یکی از متاعِ خانه / بلا هاء جنسی مذکوردر.

الأَثَاثَة: انبوه شدنِ موی و نبات و شاخ درخت / قیل و سبزه و آعاجك دالری و آنلرك امثالی چوق اولق.

الرِّثَاثَة: پوسیده شدن / کسر مهمله ایلهدر، بلا هاء مذکوردر.

الكَثَاثَة: انبوهی موی / فتحلهدر، قیللرك كثره اوزره اولسی.

-د-

الحَدَاثَة: جوانی / مهمله ایلهدر، گنجلك كه یاشی آزالق حتی حادثِ سنّ دیو اضافتله دخی زبانزدر.

-ر-

الوَرَاثَة: میراث یافتن / کسر ایله بر کمسنهك شرعا وارثی اولوب ترکه سنه وضع ید ایلمک.

-غ-

العَلَاثَة: هر چیزی که دو را بهم بیامیزند چون كَشَك و روغن^{۷۹۹} و شیر / ضم مهمله ایلهدر، هر طعامدر که ایکی جزئی بری برلرینه مزج ایله بر خوشخور طعام پیدا اولور، كَشَك یوغرتدن یاپدقلى گشدر.

الْغَلَاثَة: مثلها / یعنی اولنك اعجاميله دخی لغتدر، ینه سابقی گبیدر لکن معجمه ایله مطلقا مخلوط معناسنهدر دیدیلر.

الدِّمَاءَة: خوشخوی / کسر مهمله ایلهدر، حسن خُلُق یعنی گوزل خوی.

-و-

^{۷۹۹} روغن یرنده سمن گرك ایدی؛ زیرا تخمدن حاصل اولان یاغه روغن دینور، سوددن پیدا اولان یاغه سمن دیرلر. «منه»

اللّوآة: اندکی آرد که زیر خمیر پراکنده کنند / خمیر لوحه‌یه ملتصق اولسون دیو آلتنه نشر ایلدکلری بر مقدار اون که بلا هاء دخی گچمشیدی.

-الحماسی-

دردنجی نوعک بشر حرفلی کلمه‌لری.

التحات: یکدیگر را بر کاری برانگیختن / حتّ ماده‌سندن تفاعل وزننده مصدردر ادغام المثّلین ایله آخری مشدد اولمشدر، بر ایشه بری برلرینی ترغیب ایدوب قندرمددر.

-۱-

الأزآث: اصلهای چیزی / اصل معناسنه اولان إرثک أصحاب وزننده جمع قلتیدر، شیئک اصللری دیمک.

الدّآث: رودباری / مهمله ایله فعّال وزننده‌در، بر نهرک نامیدر.

-ب-

الإخبات: پلید کردن / خبائت سابق ماده‌سندن إکرام وزننده مصدردر قبیح قیلیمق معناسنه.

الإخبات: خداند پلید شدن / خبیث و قبیح مصاحبلر پیدا ایلیمک و یا قباحث تعلیم ایلیمک.

الإلبآث: درنک کردن / اگلندرمک توقیف گی.

الأنبآث: / [م ۲۸۳و] خاکهایی که از چاهها بر آرند / نون ایله نبیث کلمه‌سنگ جمع قلتیدر، نبیثه‌نک جمعی نبائث دخی مذکوردر.

المخبات: آنچه پلیدی بدو بیرون افکنند / معجمه ایله خبثدن مفتاح وزننده‌در، خبائتی اظهار و اخراج ایلدکلری آلت.

المغبات: آنچه بدو بازی کنند / مهمله ایله عبثدن مصباح وزننده آلت لعبدر.

المنبات: آنچه خاک از چاه بدو کشند / نونله أنبات سالف مصدرندندر، قیودن طپراق چیقاردقلری ظرف.

النّبات: آنکه خاک از زمین پاک کند تا برو نشیند / فعّال وزننده‌در، یر یوزینی اوتورمق ایچون تطهیر ایدن کیشی.

-ث-

الإنبآث: راز خویش بر کسی کشادن / موحده ایله بث سابق ماده‌سندن إکرام وزننده‌در، کندی سرّینی بر کمسنه‌یه آچمق یعنی محرم قیلیمق. / [ر ۳۰۰ظ]

الإغثآث: تباه شدن سخن / معجمه ایله‌در، غثّ سالفدن إکرام وزننده مصدردر، کلام فاسد اولمق.

الإغثاث: ریم در شدن / جراحتدن اریک
چیقماق.

الإغثاث: سخت بد گفتن / قبیح و شدید
سوز سویلمک.

الإغثاث: گوشت لاغر خریدن / زبون ات
آلق.

الإغثاث: گوشت لاغر شدن / ات زبون و
آرق اولماق.

الإغثاث: ایستادن / طورماق مقیم اولماق
معناسنه و ابرام معناسنه دخی گلور.

الإغثاث: پیوسته باریدن باران / یغموری
دائما یاغوب منقطع اولماق.

-ج-

الأنجاث: غلافهای دل / سابقا مذکور نُجَب
لفظنك جمع قلتیدر، قلبك اوزرنده اولان رقیق
جلددر.

الجُثاجاث: بسیار موی / فتح جیملهدر، قیلی
چوق کمسنهدر، مفرددر ضمله جُثاجاث
دخی مفرددر که مذکوردر.

الجُثاجاث: گونه از سپرمهای بادیه / بیان
فسلگنی انواعندن بر دورلوسیدر.

-ح-

الأحاث: هزار توهای شکنیه / فا ایله خشن
وزنده فَحْث لفظنك جمعیدر، قرق بایر
دیدکلری که اشکنبهنك یاننده بر عضوک

داخلیدر و بعضیلر اشکنبهنك کندیدر دیدیلر.
البَحاث: جوینده / فَعَال وزندهدر، بحث ایدیجی
دیمکدر، بحث بر نسنهنك صحتنی طلب و
وصولنه دك تفتیش و تفحصدر.

-د-

الأجداث: کورها / لفظ کریمدر، قبور و مرافد
معناسنه که ترکجه سین دیرلر، مفردی جدث
یازلمشیدر.

الأحداث: جوانان / [ن. ۱۰ظ] مهمله ایلهدر،
مفردی حدث گچمشدر.

الأحداث: چیزها که نو بدید آید / یکی پیدا
اولان شیلر، حدث مفردیدر که سابقدر.

الأحداث: سرگینههای مردم / سیلیندن خارج و
ناقض الوضوء اولان نجسدر، مفردی مذکوردر.

الإحداث: نو آوردن / کسر ایله مصدردر،
یکی ایجاد ایلمک.

الإحداث: سرگین افکندن مردم / انسان حدث
ایدوب آبدستی بوزماق.

الإحداث: آهن بزدودن / دمورک پاسنی سیلوب
آچماق قلع و بچاق و مزراق و سائر آلات
حدیدیه گبی.

-ر-

الأحراث: کشتهای رُسته / فتحلهدر، اکین
معناسنه اولان حرثك جمعیدر که گلور.

الإخراث: لاغر کردن ستور از راندن / کسر ایله در، حیوانی سورمکله زبون ایلمک.

الإفراث: پاره پاره کردن / کسر ایله و فا ایله در، پارهمک، بونده و انفراثده تعمیم ایلدی لکن مفردنده تخصیص ایلسه گرک.

الإثراث: غمگین کردن / محزون ایلمک، لکن مقلوبی اولان إکثار غم معناسنه در دیدیلر و ثلاثیدن دخی کثرت مستعملدر که رؤبه بو مصرعه دیمش ع:

وقد تجلّی الکربُ الکوارثُ

الإیراث: میراث گذاشتن / [م ۲۸۳ظ] تحتیه ایله در، وارث اولدیغی بیان و یا مُقَرَّ له قیلمغله بر کمسنه پی کندینه وارث ایلمک و یا وارث اولدیغنه شهادت ایدوب وراثتی اظهار ایتمکدر.

الحراث: برزیگر / فتح مهمله ایله اکین اکیچی کمسنه.

الکراث: نباتی / فتحله بر سبزه در.

الکراث: گندنا / ضم ایله در، ترکیده پوراسه در لکن لغتلرده بو لفظله ترکیسی یازلاماشدر؛ زیرا کراثدن غلطدر، فرهنگِ ضمیرده دیر که: صوغانی شق ایدوب ایچنه صارمسق تخمی وضع و یره دیکرلر پوراسه حاصل اولور، فقیر دیرم که: تحفه محمودیده فَجُل ایله بَصَل یعنی تُرَب و صوغان تخملری

مخلوطا دیکلسه آنلردن پوراسه ظهور ایدوب و اول تخملرک اکثری فاسد اولور دیمشدر و تجربه دخی بونک اوزرینه در مائده عیسویه ده و گرکسه مائده خضریه ده جمله سبزه لر بولنوب لکن کراثک عدمی حدوثه دخی دلالت ایدر.

المخراث: تنور آشیب / مهمله ایله در، مصباح وزنده در، آتش فارشدر دقلری آلت که کوسکو دیرلر، تنور آشوب دخی لغتدر و نسخه در.

المخراث: آلت کِشت کردن / اکین اکمک آلتی که صبان دموریدر، محرق دخی دیرلر که ذکر اولنمشدر مصرع و مصراع گئی. / [ر ۳۰۱و]

المفراث: آنچه سرگین بدو افکنند / فا ایله در، اوردک دیدکلری ظرف که فارسیده شنکه و سرگین دخی دیرلر.

المیراث: معروف / تحتیه ایله در، ثراث و مراث گئی که وارثک شرعا و فرضا آلدیغی ترکه میتدر.

الوراث: میراث گیرندگان / ضمله در، مذکور وارث لفظنک جمعیدر کتّاب گئی.

-ع-

الأدعاث: کینها در دل / فتح ایله و مهمله ایله در، مفردی دعث حقد معناسنه در که ترکیده دخی کین دیرلر، جمع دیگری دعاث دخی مذکوردر.

-ف-

الإزفات: سخن زشت گفتن / کسر ایله و مهمله ایله در، کوتو سوز سویلمک که رفت گچمشیدی.

الحقّات: مار بی زهر / ضم مهمله ایله مفرد در، آغوسی اولمیان ییلان حیة بلا سمّ معناسنه.

-ک-

الأثکات: ریسمانهای تاب باز داده / فتح و نون ایله در، تکرار بوکلمش ایپلر، مفردی کسر ایله نکندر یعنی اسکی کلیم گبی شیلری بوزب ایپلکلرینی تکرارا تفتیل ایدوب یاپدقیری ایپلر در.

-ل-

الأثلاث: سه یکها / مثلثه ایله در، اوچلردن بری، مفردی ثلث اوچ بلوکده بری دیمکدر که مذکور در.

-م-

الأزماث: [م ۲۸ و] رسنهای پوسیده / مهمله ایله در، چوریمش ایپلر، وزن و معناده ارمام گبی، و بو اداده جمعیت فهم اولنور لکن بو ضبط ایله بو معناده مفرد در فردیتنی حس ایله کسر اولنمقی سهو اولدیغی ظاهر در.

الإزماث: باقی شیر در پستان رها کردن / کسر ایله مصدر در، سودی صاغوب مّمده بر مقدارینی ترک و ابقا ایلمک.

الإنعاث: فرا گرفتن / کسر ایله و نون ایله در که قبض اولمقدّر، قاف ایله اقعات دخی حبس و تأخیر ایلمک معناسنه گلور.

الإیعات: بریگ نرم رسیدن / تحتیه ایله در، یومشق قومه راست گلکم قوم و طپراق و بالچق میاننده بر حالتلی یره مصادفه ایلمک که آیاق باتوب مروری مشقتلی اوله.

الإیعات: مال به اسراف هزینه کردن / مال خرج و مصرفده اسراف ایلمک.

القنعات: مرد بسیار موی / قاف و نون ایله در، قیلی چوق کمسنه شعرانی گبی.

-غ-

الإرغاث: شیر دادن / مهمله ایله در، امزرمک که وزن و معناده ارضاع گبیدر.

الإرغاث: پیایی نیزه زدن / مزارغی بر قاج کرّه بری بری آردنجه اورمق.

الأضغاث: دستهای گیاه بسته از هر گونه / فتحله در، قوری و یاش قارشق باغلی اوتلق دسته لری، مفردی ضیغث لفظ قرآنیدر.

أضغاث أحلام: خوابهای آشفته / قارشق دوشلر که تأویلی عسرتلی اوله سورة یوسفده ﴿أضغاث أحلام وما نحن بتأویل الأحلام بعالمین﴾ کریمه سنه اشارت ایچون الأضغاث دیدی.

-ن-

الإِخْنَاث: سوگند دروغ کردن / یلان یره
یمین ایلمک اگرچه حنث مطلقاً گناهدر لکن
حانث دیو یمین کاذب ایله گناهکار اولان
کمسنهیه اطلاق اولنمق معروفدر.

المِیْنَاث: زنی که همه دختر زاید / تحثیه
ایلهدر، هر بار قز طوغان خاتون مؤنث
سابق گبی، لکن بو صیغه مفعالده تذکیر و
تأنیث مساویدر که هر دفعهده ولدی مؤنث
اولان ارککده دخی مستعملدر.

-ه-

الدِّهْهَات: شیر قوی / مهمله ایلهدر، قوتلی
ارسلان.

الدِّهْهَات: رونده بشتاب / سرعتله گیدن و
عجله ایدن کمسنهدر.

الهْتَهَات: بیدادیها / فتحله و مثلته ایلهدر،
ظلملر و جورلر که نوع و یا عدد مراد اولنور
هتهته گبی.

-و-

الأَزْوَاث: سرگینها / مهمله ایلهدر، نجسلر که
مفردی روئدر لکن طرنقلی حیوان ترسیدر
روث ثور گبی که مقلوبدر.

الأَكْوَاث: کفشها / پاپوشلردر، مفردی کوث
گلسه گرکدر که کفشدن معربدر مداس
معناسنه.

المِلْوَاث: آنچه بدو چیزی بیالایند / مفتاح
وزنده آلت تلویندر یعنی بولاشدرمق و سورمک
ایچون اولان آلت خاص که وضعی امر قبیح و
کار کریه ایچوندر مثلاً لباسه چامور بولاشمق و
صوی قارشدر بولاندرمق گبی. / [ر ۳۰۱ظ]

-ومنه مع الهاء-

بو نوعك هائیة ثانیه سی که خماسیهدر، فقط بر
لفظ مضاعفدر.

المُبَاثَّة: با کسی راز خویش گفتن / ضم و
موحده ایلهدر، بر کمسنه پی سرداش و محرراز
ایلمکدر، اصلی مبائثه مفاعله وزنده مصدردر،
ثلاثیدن مصدری بٹ نوع اولده مذکوردر.

-السداسي-

آلتیشر حرفلی اولنلر.

-ب-

الإِضْطِبَاث: دست بستن / معجمه نك تقدیميله
إفتعال بابندن مصدردر، آل باغلامق و ثلاثیسی
ضبث قبض با ید دیمکدر.

یا حَبَاث: ای زن پلید / فتح معجمه ایلهدر،
خدام گبی عَلم مؤنث و کسر اوزره مبنی و محلی
مضموم منادی در معناسی ای خبیثه یعنی کار
قیبح و فعل شنیع اهلی عورت دیمک اولور.

-ث-

الإِجْتِثَاثُ: از بن بریدن / جیمله و إفتعال تاسی ايله جثّ ثلاثیدن مأخوذدر، دینندن کسمک.

الإِجْتِثَاثُ: از بن بر کندن / کوکندن قوپارمق و دویرمک.

الإِجْتِثَاثُ: برانگیزاندن بر کاری / مهمله ايله در، بر ایشه قندرملق که حث سابقدنددر.

الإِزْتِثَاثُ: پراکنده شدن / مهمله و موحدہ ايله بٹّ سابق ماده سندن إفعال بابندندر، طاغلمق که ضعفدن نشأت ایدر.

الإِزْتِثَاثُ: خسته را از رزمگاه برداشتن / فوقیه ايله إفتعالدر، مجروح اولان کمسنهیه معرکه محلندن جای راحته نقل و رفع ایلیمکدر.

الإِغْبِثَاثُ: خاک رنگ شدن / معجمه و موحدہ ايله در، إفعال بابندندر، طپراق / [ن ۱۱۱ و] رنگنده یعنی توز گبی بوز رنگ اولمقددر که بو معناده أغبث گچمشدر.

الإِثْثَاثُ: بیاشوریدن / تاء إفتعال ايله در، بر سنهیی یوغرتمق مثلاً صویه اوئی القا و خمیر ایتدرمک.

الإِثْثَاثُ: پراکنده شدن / إنفعال بابندندر، إرتثا گبی طاغلمق / [م ۲۸ ظ] معناسنده در.

-ح-

الإِثْبَاحُ: جستن / بحث ماده سندن إفتعال بابندندر، استمک طلب معناسنه که مباحثه مذکوردر.

-د-

الإِجْتِثَاثُ: گور کردن / جیمله إفتعال بابندندر، بر محلی قبر قیلیمق که مقابر اولق اوزره تعیین ایلیمک.

-ر-

الإِخْتِزَاثُ: کشت کردن / مهمله ايله باب سابقدنددر، اکینجلك ایلیمک.

الإِخْتِزَاثُ: باك داشتن / قایریمق و خوف ایلیمک و باك و پروا صاحبی اولق.

الإِنْفِرَاثُ: پاره پاره شدن / فا ايله إنفعال بابندن مصدردر، مطاوعت معناسی آنده درکاردر، پاره لنمکدر.

-ع-

الإِنْبِعَاثُ: فرستادن / موحدہ ايله سابقی بابندن اولوب ارسال ایلیمک یعنی گوندرلمکدر.

الإِنْبِعَاثُ: برانگیخته شدن / قوپارلمش و آیرلمش اولمق که وزن و معنا و بابده انشقاق گبی، و ثلاثیسی دخی گلور.

الإِنْبِعَاثُ: بر خاستن بقصد کاری / بر ایشه توکیل اولنمق.

-ق-

الْإِنْتِقَاثُ: بشتافتن / سرعت ایلیمک.

-ک-

الْإِنْتِكَاتُ: تاب باز دادن / نُكُتْدَن اِفْتَعَال
وزنده در، تکرار یورلمق.

الْإِنْتِكَاتُ: پیمان شکستن / عهدینی بوزمق.

-ل-

الْإِنْكَالَاتُ: پیش آمدن / ایلرو گلمک تقدّم
گی و تعرّض و تصدّی ایلیمک.

-ن-

الْإِنْخِثَاتُ: شکستن با دو تا شدن / معجمه
ایله و سابقی گبی اِنْفَعَال بایندندر، قرقلق و
یاخود ایکی قات اولمق، بعضیلری مُحَثّ
اولمقدردیدیلر که لازم گلور.

-ی-

الْإِلْتِيَاثُ: پیچیده شد بر چیزی / لَوُتْدَن
اِفْتَعَال وزنده در، صارلمق که عمامه یه دستار
صارلمق گبی.

الْإِلْتِيَاثُ: دشوار شدن کار بر کسی / بر
کمسنه نك ایشی گوچلشمک صعوبت و
عُسرت گبی.

الْإِنْمِيَاثُ: گذاخته شدن چیزی در آب /
اِنْفَعَال بایندندر، بر نسنه صوده اربمک طوز و
صابون و شکر امثالی. [ر۳۰۲و]

-ومنه مع الهاء-

سداسیات نوع چارمدن اولان هائیات.

الْإِسْتِرَاثَةُ: درنگی شمردن / بر امرده واقع اولان
حالی توقف و تأخیر عدّ ایلیمک.

الْإِسْتِرَاثَةُ: دیر پنداشتن / تأنی واقع اولدی
صائمق، بو لغت سابقنه معناده قریبدر.

الْإِسْتِعَاثَةُ: فریاد خواستن / غوث ماده سندندر،
بر نسنه طلبیله فریاد ایلیمک مثلاً امداد و اعانت
رجاسیله رفع صوت ایلیمک.

-السباعي-

حرف الثانك نوع رابعنك یدیشر حرفلی الفاظی.

-ث-

الْإِسْتِخْثَاثُ: برانگیختن بر کاری / حَثّ
سابقدن استفعال وزنده مصدردر، بر ایشه
ترغیب ایلیمگی سائر ناسدن کیشی امید و طلب
ایلیمک معناسنه.

-ج-

الْإِسْتِنْجَاثُ: پیش آمدن چیزی / جَثّ
ماده سندندر، تعرّض و تصدّی ایلیمک.

-د-

الْإِسْتِخْذَاثُ: نو گرفتن / حدوث کلمه سندندر،
تازه خبر آلق و حوادث روگاره اطلاق ایلیمک.

الْإِسْتِخْذَاثُ: نو آوردن / صکره دن آله گتورمک
تحصیل گبی.

-الکنى والأمثال-

دردنجی نوعک فوائدى.

یوم بُعَاث: روزی بود عرب را / ضم با و
مهمله ايله در، أنصاردن اؤس ايله خزرچ
قبيله لرینک بر معلوم و معتبر گونلریدر.

أبو الغياث: کنیتِ آب / کسر معجمه ايله
صوبک کنیه سیدر، امور شرعیه و عرفیه و
احوالِ صوریه و معنویده محضا امداد عباد
اولمغله آکا کنیه بو لفظله دخی تعیین اولندی
أبو الحیاث گئی.

-نوعی پنجم-

-الثلاثي-

حرف مثلثدن بشنجی نوعی آخرینک ماقبلی
حروف علتدن واو اولنلردر که اولا ثلاثیات
کلمات ثلاثدر.

الحوْث: مردمانِ فربه / مهمله ايله در، أحوْث
سابقک جمعیدر که سموز کیشیلردر.

الحَوْث: مثلها / اعجام دخی لغتدر، لفظ
سابقله / [م ۲۸۵و] مشترك المعنى در.

اللُوث: مردمانِ کم خرد و سست / عقلی
آز و کندی خلقتی ضعیف کمسنه لردر.

-منه بزيادة الهاء-

ثلاثیات هائیه.

الجُوْثَة: بُویدان / جیمله در، طیب وضع اولنان
ظرف، نون ايله جونه گئی.

جُوْثَة: جایگاهی / بر یرک علمیدر.

اللُوثَة: گونه از دیوانگی / جنوندن بر نوعک
اسمیدر.

اللُوثَة: سست شدن / ضعیف اولمق.

-الرباعي-

دردر حرفلی الفاظ.

-ب-

الضَبُوث: اشتری که دست برو نهند از بهر
دانستن فربهی / فتح معجمه ايله در، ضَبْث
آتیدندر، سمنی یعنی سموزلگی بیلنمک ایچون
وضع ید اولنان دوه.

-ث-

المَثْوُوث: شانه کرباس / فوقیه ايله در، بز طراغی
که چولا هلرک دستگاهلرنده اولان آلتدندر.

-د-

الحُدُوث: نو شدن چیزی که نبوده باشد / ضم
مهمله ايله در، اَوَّل یوق ایکن صکره پیدا اولمق،
معروف مصدردر مسبوق العدم اولمق معناسنه.

الحُدُوث: نو پوشیدن / یگی گیمک لبس ثیاب
گئی.

-ر-

الحُرُوث: کِشتهای رُسته / حرثك جمعیدر،
بتمش اکینلر.

الْفُرُوث: سرگینههای شکنجه / فا ایلهدر،
اشکنبه ایچنده اولان نجسِلر که مفردی
قُرْثدر.

-ع-

البُعُوث: گروههای لشکر که به جای
فرستاده باشد / بعثك جمعیدر، بر محله
ارسال اولنان عسکر جمعیتی.

الرَّعُوث: دایه / فتح مهمله ایلهدر، سود آنا
که مرضعه دیرلر گرک حرّ و گرکسه جاریه
اولسون لکن دایه لفظی جاؤیه ده شایعدر.

الرَّعُوث: اسب کُرّه هفت روزه / یکی
طوغمش یدی گونلک طای.

الرَّعُوث: گوسفند نو زاده / یکی طوغمش
قیون یعنی قوزی و خدایی زنده یعنی کویه لری
اولان قیونه رعشاء دیرلر فتح و مد ایله.

الرَّعُوث: همه شیر خواره / جمله سود امر
یاوریلره دخی رعوث دیدکلری فِعول بمعنی
الفاعل اولور امیجی دیمکدر. / [ر ۳۰۲ ظ]

-ل-

الثَّلُوث: اشتری که سه گاو دوشه بدوشد /
صیغر سودی صاغدقلری ظرفی بر صاغلمقده
اوچ کُرّه طولدران دوهدر.

الثَّلُوث: اشتری که سه پستانش شیر ندهند /
بعضیلر دخی دیرلر که بو لفظ اوچ ممهسندن
سود ویرمیان دوهدر که قوریمش اوله.

-ن-

الأنُوث: زنی که دختران خوب زاید / گوزل قزلر
طوغران خاتونددر.

-ی-

الغُبُوث: بارانها / ضم معجمه ایله غیثك
جمعیدر، یغمورلردر.

الغُبُوث: گیاههای بهاری / نباتات و سبزه ربیعی
یعنی تازه اوتلر که مفردی ینه غیثدر که گلور.

اللبُوث: شیران / ارسلانلر که مفردی لیث گلور.

اللبُوث: عنگبوتان مگس گیر / سکک طوتان
اورمچکلر لکن وثبه یعنی صچرامق ایله صید ایلیه.

-غ-

یَغُوث: ناب بُتی / تحتیه ایلهدر، یمنده مَذْجِج
قیبله سنك صنمنك علمیدر که لفظ کریمدر.

-ومنه مع الهاء-

بو رباعیات واویه یه ها لاحق اولان کلمات
دخی ملحقلردر.

-ث-

الْكُثُوثَةُ: انبوهی موی / ضم ایلهدر، قیلک
چوق اولمسی کثرت شعرات گبی که کث
مذکوردر.

-د-

الْحُدُوثَةُ: جوانی / مهمله ایلهدر، حادث گبی
یگتلك و گنجلك.

-ع-

الرُّعُوثَةُ: سخت دشوار شدن راه از نرمی
ریگ / / [م ۲۸۵ظ] قومك ملائمتدن ناشی
یولك مرور و عبورده زیاده صعوبتی.
الدُّمُوثَةُ: خوشخوی / ملائمت و گوزل
مشریلی اولمق.

-الخماسي-

بشر حرفلی کلمات.

-ب-

الْكَبُوثُ: عوعی از ملخ نر بزرگ / تحريك
ایلهدر، چکرگه انواعندن بر دورلو ارکک
جراددر.

-ث-

الشَّبَثُوثُ: پشم جانوری / معجمه و موحدہ
ایلهدر، بر حیوانك یوکی و توکی.

الطُّرُوثُ: اشتر غاز / ضم و سکون
مهملتین ایلهدر، بر سبزه در که ماکولدر دوه
غایت سور، فارسیده گرتہ دینور.

الْمَذْثُوثُ: مردی که زکام دارد / مهمله ایلهدر،
وزن و معناده مزکوم که زکام اولمش کیشیدر، مطر
خفیف معناسنه اولان دتدن مأخوذدر.

-ش-

الأُكْشُوثُ: گیاههای زرد / ضملهدر، صحیحی
الفسز اولمقدر، بر صاری اولتقدر یعنی چچکلری
/[ن ۱۱۱ظ] صاری اولور بر نوع سبزهدر یرده
کوکی اکثریا اولماز و آغاجلره صاریلور ترکجه آکا
اُکلمج دیرلر.

الْكُشُوثُ: گیاهی زرد / شد ایلهدر، لفظ سابق
بو کلمه نك جمعی اولمسی اداسندن ظاهردر لکن
لغتلك تصحیحنه نظرله ایکسی دخی لغت
اولوب اُطبانك مستعملی الفله ایدیگی
مصرحدر.

-ع-

الْقُمُوعُوثُ: قوَاد بر عیالِ خویش / ضم قاف
ایله کندی عیالنه وسیله و واسطه اولان کمسنه
دیوٹ گبی که گلور، فارسیده پیش آوُنك دیرلر
که پُوزوُنك آندن غلطدر قُنْدُع گبی.

الْمَوْعُوثُ: مرد کم حسب / فتحله حسبندہ
قصاب اولان کمسنهدر، حسب بالاده مذکوردر.

-غ-

البُرغوث: كَيْك / ضم موحده و سکون
مهمله ايله در، پیره دیدکلی سیاه حیوان که
انسانده اولور، أبو الوثاب کنیه سی دخی
گچمشدر. / [۳۰۳و]

-ل-

المَثْلوث: سه تو / ثلاثه ماده سندن صیغه
مفعول اوزره در، اوچ قات دیمکدر هر شیئه
شاملدر مثلاً اوچ قاتدن بوکلمش اپیدر
مخصوصدر دیدیلر و اوچ قاتدن اولوب اورته
سی باقر و طرفینی گمش اولان مسکوک آقچه
یه دینور سه تودن تعریب ايله ستوقه دیدیلر،
ضمیر ايله مثلوثه نك معناسی دخی گلور.

-م-

الأذموث: جای نان پختن چون بر سنگ
پزند / مهمله ايله خُرطوم وزننده در، طاش
اوزره طبخ ایلدکلرنده اتمک پشمک ایچون
اولان محل مخصوصدر، صحاحده دیر که:
اوجاقده اتمک کومه جک یردر.

الطُرْمُوث: مرد سست / مهمله لرله در،
ضعیف کیشی.

الطُرْمُوث: نان کرده بزرگ / کرده دیدکلی
یوفقه اتمکدن بیوک اولان که رغیف ضعیف
کبیر معناسنه.

-ی-

الدَّيْوث: مرد بی رشک / فتح مهمله و شد
ایله در، غیرتسز کیدی، بو معناده قمعوث
مذکوردر.

الهَرِيوْث: آبی که در آب آمیزد / مهمله ايله و
اولنده فتح و کسر لغتدر، بر صودر که ینه صویه
قارشه مثلاً صوغتمق ایچون اوله و یاخود نُهرک
نُهر وصولی گبی.

-ومنه مع الهاء-

-د-

الأُخْدُوْثَة: سخن نیکو و شکفت / ضم و
مهمله ايله در، گوزل و عجیب سوز که هرکس
اول کلامک مدلولندن استغراب ایلیه.

-ل-

المَثْلُوْثَة: چیزی که از سه پوست کند / فتحله
و مثله ايله در، اوچ دریدن مصنوع اولان شیدر
لکن خصوصیه اوچ دریدن اولان طغارجقدر دیو
تعیین واردر.

-ی-

المَغْيُوْثَة: زمینی که در او باران آمده / معجمه
ایله غیثدندر، یغمور گلوب یاغدیغی محلدر،
ارضک تأنیثنه بناء مؤنثدر.

-الکني والفوائد-

فقط بو نوعده بر فائده / [م ۲۸۶و] یازلمشدر.

أَرْضٌ مَدْنُوثةٌ: زمینی باران زده / بالاده
یغمور معناسنه مذکور اولان دت کلمه سندن
مفعولدر، یغمور یغمش یر مغيوثة گبی.

-نوع ششم-

-الثلاثی-

حرف الثالثی آلتنجی نوعیدر که آخرینک ما
قبلی حروف علندن یاء تحتیه و آنک دخی ما
قبلی کندی جنسندن کسره اوله و ابتدا اوچر
حرفلی کلمات مذکوردر.

-د-

الدیث: کینه / مهمله و تسهیل ایلهدر، کین
که حقد دیرلرکن لغترده ارض لینه
معناسنهدر دیمشدردر شاید که لینه لامله اوله.

-ش-

شیث: نام / معجمه ایله اسم اجمیدر،
آخري فوقیه ایله اولمق غلطدر، حضرت صفی
الله أبو البشر آدم پیغمبرک اکبر اولادی اولان
نبی سریانینک علمیدر.

-ل-

الیث: جایگاهی / بر یرک اسمیدر، لکن فقیر
دیرم که: لیث بر سبزهدر که صارمشق دیرلر
مگرکه ذکر حال ایله محلی مراد اولنه، اصلی
واویدر.

-م-

المیث: زمینهای نرم / یومشق یرلدر، مفردی
میثاء صحراء وزندهدر.

-الرباعی-

-ب-

الخیث: پلید / فتح معجمه ایلهدر، مردار شیدر
که ضدی طئیدر مثلاً نجسدر بوله و غائطه
أخبثان دیرلر و مفسد و مؤذی اولنلدر انس و
جن اولسون و اركك شیطان معناسنه شایعدر
که مؤنثی دخی خبیثه و جمعی خبائث مذکوردر.
الخیث: حرام / شرعا حرام اولان نسنهدر که
ذاتنده طبع سلیمک استخبثا ایلدیگی ایچون
تسمیه اولنمشدر؛ زیرا طبیعت شریعت ثانیه در.
[ر ۳۰۳ظ]

العیث: ترف و انگین و روغن و خرما که بهم
آمیخته / مهمله ایلهدر، اصلی وزن و معناده
خلط گبی اولان عبثدن مأخوذدر، مخلوط دیمکدر
که گش و بال و یاغ و خرما یی بریرینه
قارشدرمغله یاپدقلری طعامدر.
اللبیث: نا پاک / مردار دیمکدر.

النبیث: مثله / نون ایلهدر، وزن و معناده سابقی
گیبدر دیمکدر.

-ث-

الأثیث: موی بسیار و نبات بسیار / وزن و
معناده کثیر گیبدر که شعر أثیث چوق قیلدر و
نبات أثیث چوق سبزهدر.

الْجَيْثُ: نَمالِ خرما بن / جیمله‌در، خرما
آغاجنک تازه دالی.

الْحَيْثُ: شتابنده / مهمله ایل‌در، وزن و
معناده سریع کمسنه‌در.

الرَّيْثُ: خسته / مجروح و سست و ضعیف
و خور و ذلیل معناسنه‌در، و ضعفِ صوریده
دخی زبازدرد که فقیره رَیْثُ الهیئه دیرلر.

النَّيْثُ: تراویدن مشکِ نو / نونله‌در، نث
سابقدن فعیلدر، یکی قربه صزمقدر.

-ج-

النَّجِثُ: خاك نشان تیر / اوق نشانك
طیراخی که بر یره جمه اولنه، میدانِ تیر اندازان
کمان کشانده سپد تعبیر اولنور.

-د-

الحَدِيثُ: نو / مهمله ایل‌در، قدیم
/[م۲۸۶ظ] مقابلیدر یکی یعنی صکره دن
وجوده گلن شیء محدث و حادث گبی.
الحَدِيثُ: سخن / سوز خبر و لفظ گبی.

-ر-

الرَّكِيْثُ: نباتی / مهمله ایل‌در، بر اوتدر
کراث سابق گبی.

الرَّكِيْثُ: کارگران / فعلِ ثقیل و امرِ عسیر
یعنی گوج ایش و کثرتِ غم معناسنه که او
دخی حملِ ثقیلدر.

المَرِيْثُ: هم خانه / بر مسکنده برابر اولمق
شرکتِ سکنی گبی، و سین ایل‌ه مریس دخی
لغندر و بلکه اصلدر.

المَرِيْثُ: سیست / یونجه دیدکلری صاریجه
چچکدر.

المَرِيْثُ: گیاه بهم آمیخته / بربرینه طولاشق بر
سبزه در که مُشكِ ترکمانی و ترکجه طویلاق
دیرلر.

-ع-

الْبَعِيْثُ: زود رونده / موحدّه ایل‌ه بمعنی المفعول
تیز یوریک کمسنه.

الْقَعِيْثُ: بارانِ بسیار / قاف ایل‌در، چوق
یغمور مطرِ کثیر گبی.

الْقَعِيْثُ: آب رفتن بسیار / چوق صو آقمق
لکن سیل صوی اوله دیدیلر.

-غ-

الْبَغِيْثُ: اندکی جو که در توبره^{۸۰۰} مانده /
موحدّه ایل‌در، آتک آریه سندن توبره سندن بقیه
اولان شعیرِ قلیلدر.

الْبَغِيْثُ: انکی گندم که در پیمان‌ه مانده /
اولچکده باقی قلان آزاجق بغدادی.

^{۸۰۰} توبره: توبره معناسنه فارسیدر که تله و دخی تور دخی
فارسیده اول معنایه در که ترکیده دخی تورکیسه دیرلر، کیسه و
خریطه گبی عربیده دخی اسملری واردر، حتی شاهدی مرحومک؛
تله توره دی دیدیگی تور دیدکلری کیسه یه تله دی دیمکدر.

-ف-

دیدکلی میوه نك آغاجیدر که اول یمشه قارغه
دوکلگی دخی دیرلر.

الرَبِیْثَة: کارِ ناگزیر / مهمله ایلهدر، چاره سی
اولمیان ایش، جمعی ربائث گچمشدر.

العَبِیْثَة: ماستینه^{۸۰۱} / یوغرتلی بر آشدر که
بوزجه آشی دیرلر و نیجهلر تارخنهدر دیرلر، بلا
هء دخی طعام دیگدر که مذکوردر.

النَّبِیْثَة: خاك که از چاه بر آرند / نون ایلهدر،
قیو طپراغی تراب البئر گبی.

-ث-

الجَبِیْثَة: نَخال خرما بن خُرد / جیملهدر، بلا هء
دخی مذکوردر، بونده گوچك دال مراد اولور.

الدَّثِیْثَة: بارانِ خُرد / مهمله ایلهدر، اوفاق
یغمورد، مطرِ ضعیف گبی که [ن۱۱۲و]
ضدی قعیثدر.

الغَبِیْثَة: ریم و خونانه / معجمه ایلهدر، ایریک و
قانلی صو که جریحه دن پیدا اولور.

-ج-

النَّجِیْثَة: خاك که از چاه بر آرند / جیملهدر،
قیودن [م۲۸۷و] چیقاردقلری طپراق تراب البئر
گبی.

النَّفِیْث: خون که از خستگی بر آمده /
نون ایلهدر، مجروحك جراحندن آتیلان قان
دم فائر گبی.

-ک-

المَكِیْث: مردِ گران و آهسته / وزن و
معناده رزین گبی وقور کمسنه.

-ل-

الثَلِیْث: سَبَك / مثلثه ایلهدر، اوچده بر
دیگدر.

العَلِیْث: نان او جو و از گندم بهم آمیخته
/ مهمله ایلهدر، آریه و بغدادی اونندن قارشق
یابدقلری اتمك خبز علائه گبی.

الغَلِیْث: مثله / معنای سابقده معجمه ایله
دخی لغتدر.

-ن-

الْأَنِیْث: نرم آهن / دیشی دمور که یومشق
اوله سرد اولیه. [ر۳۰۴و]

-ومنه بالهاء-

رباعیات هائییه دخی آلتنجی نوعه ملحقددر.

-ب-

الحَبِیْثَة: درخت حنظل / معجمه ایله شجره
خبیثه که أبو جهل قاریوزی و قانونی دخی

^{۸۰۱} ماستینه ماستبا ماستوا ماستاوه جملهسی لغتدر، بعضیلری
تارخنه در اگر یوغرت ایله یاییلورسه دیدیلر. «منه»

-غ-

المَغِيثَة: زمینی که اندر او باران آمده /
غیثندندر، یغمور یاغن یردر.

-ك-

العَكِيثَة: گونه از خوردنی / مهمله ايله در،
بر نوع طعامدر.

النَكِيثَة: کار دشوار / نون ايله در، گوج ايش
فعل عسير گبی.

النَكِيثَة: سختی تن / شدت بدن معناسنه.

-ل-

الدَلِيثَة: ماده اشتران زود رو / مهمله
ايله در، سریع السیر اولان ناقه در، جمعی
دلایث مذکوردر.

-م-

الدَمِيثَة: گذرگاه آب / صو یولی مجرای ماء
معناسنه قنایه گبی و جمعی دمایث گچمشدر.

-و-

العَوِيثَة: ترینه / مهله ايله در، تارخنه دیرلر
مشهوردر، ترینوا و ترینبا دخی دینور، عبیثه
دخی لغتدر.

اللَوِيثَة: گروهی که از بهر جای گرد آید /
متفرّق و متعدد یرلردن جمع اولان گروهدر.

-الخماسي-

آلتنجی نوعك بشر حرفلی اولان لغاتی.

-ب-

التَرْيِث: باز داشتن از کاری / مهمله ايله ریثه
سابق ماده سندن وزن و معناده تأخیردر که بر
ایشدن گیرو آلیقومق.

التَلْبِث: درنگی کردن / وزن و معناده توقیفدر
طوقق معناسنه.

الْحَبِث: سخت پلید / کسر معجمه ايله خبث
ماده سندن شد ايله سَجِّين وزننده در، زیاده
خبیث شیء که مذکوردر.

العِیْث: بازیگر / مهمله ايله در، لعب معناسنه
عب ثماده سندن در، اویون صاحبی دیمك.

الْكَنْبِث: نام کوهی / نون ايله در، بر طاغاك
اسمیدر.

-ث-

التَّبْثِث: سخن را سخت آشکار کردن / بث
سابق ماده سندن تفعیل وزننده مصدردر، سوزی
زیاده اظهار ایلمك.

التَّحْثِث: برانگیزانیدن / حث سابق
ماده سندن در، قنرمغه بر ترغیب ایلمك و لفظ و
معناده یالکز ترغیب گبی دخی گلمشدر.

التَّلْثِث: آمدوشد کردن / وارب گلمك یعنی
ترددی تکثیر ایلمك.

التَّنْبِيْثُ: سخن را آشکار کردن / مهمله ايله در، سوز سويلمك.

-د-

التَّخْدِيْثُ: سخن گفتن / مهمله ايله در، سوز سويلمك.

التَّخْدِيْثُ: خبر دادن / اثر و خبری نقل و روایت ايلمكدر كه اهلنه محدث و شيخ و امام و استاذ ديرلر **شعر:**

أهل الحديث هم أهل النبي وإن
لم يصحبوا نفسه اصحبوا نفسه^{۸۰۲}

الحَدِيْثُ: مرد نيكو سخن / كسر مهمله و تشديد ايله در، خوش سوزلی كمسنه.

-ر-

التَّأْرِيْثُ: آتش افروختن / همزه ايله در، آتش ياقمق ايقاد نار گي.

التَّأْرِيْثُ: شر انگيختن ميان گروه / بر جماعتك ايچنده فتنه إحداث و إلقاء فساد ايلمك. / [ر ۳۰۴ظ]

التَّغْرِیْثُ: گرسنه بکردن / معجمه ايله در، آجقدرمق كه غرث آجلقدر.

التَّوْرِیْثُ: ميراث دادن / ميراث ویرمك و وارث ايلمك.

الْجَرِيْثُ: مار ماهی / جيمله سَجِّين وزنده در، بيلان بالغيدر، لكن مهذبده حرِث مار ماهيدر ديمكله اهل تحقيق آنی تحطئه ايلمشلردر و مغرب صاحبي مار ماهينك غيريدر / [م ۲۸۷ظ] ديمشدر، كتب فقهيه ده ديرلر كه: جرِث ايله مار ماهينك اكلنده بأس يوقدر پس احدهما آخرك غیری اولديغی ظاهر در و مختار ترجمه سنده قالقلان بالغيدر ديمشدر، نهجه ده سازان بالغيدر دیدی. والله أعلم بالصواب.

الْقَرِيْثُ: مثله / يعنی قاف ايله در، ضبطی و معناسی دخی جرِث گبيدر.

-ع-

التَّشْعِيْثُ: پراكنده کردن / معجمه ايله در، تفعيل وزنده در، طاغتمق.

الدَّعِيْثُ: سخت كينه ور / مهمله ايله در، قَرِيب وزنده در، زياده حقدی اولان كمسنه كه عداوت قلبيه در.

-ق-

التَّنْقِيْثُ: بشتافتن / نون ايله تشعيث وزنده در، سعی ايلمك انتقاث گي.

-ل-

التَّثْلِيْثُ: سه گوشه کردن / ثلاثه ماده سندن در بر نسته یی اوچ گوشه لی ايلمك.

^{۸۰۲} أصل صفة صلاة النبي، مُجَدِّ ناصر الدين الألباني، مكتبة المعارف، رياض ۲۰۰۶، ۲۲/۱.

التَّثْلِيثُ: مَی پخته کردن / شراب که قاینامق

ایله یاپیله اوچ بلوکده بری قالنجه قاینایوب
مثلت اولور که مذکوردر.

-م-

التَّدْمِیْثُ: یاد کردن / ذکر ایلمکدر که

ترکجه آکمقدر، اصلنده ماده سی اولان دمث
ملایمت معناسنه و شعبه ماده لری گبی بو
لفظ تدمیث دخی تلین یعنی یومشتمق
مفهومنده اولور قسوت آنک ضدیدر که
﴿فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبِهِمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ﴾
منطوقنجه عدم ذکر مستلزمدر پس البته
ملایمت دل ذاکر اولمقدن کنایت و تدمیث
دخی ذکر الله ایله قلبی ترقیقندن عبارت
اولدی "ذکرُ الله شفاءُ القلوب".

-ن-

التَّنْثِيْثُ: مؤنث کردن / تذکیرک وزنا عینی و

معنی ضدیدر که مؤنث قیلیمق مثلاً بر فعلی
صیغه مؤنث اوزره ادا ایلمکدر.

-و-

التَّغْوِيْثُ: فریاد خواندن / معجمه ایلهدر،

مدد ایلمک و امداد ایرشمک.

التَّلْوِيْثُ: تیره کردن / بولاندرمق، معروف

لفظدر سائر ماده لری دخی مذکوردر.

التَّلْوِيْثُ: آلوده کردن / بولشدرمق تلطیح

گبی.

-ی-

التَّدْيِيْثُ: فرمان بردار کردن / مهمله ایلهدر،

مطیع قیلیمق، اصلنده تلین معناسنهدر اطاعته
ملاینت لازم گلور.

التَّغْيِيْثُ: تیز بر جستن / مهمله ایلهدر، عجله

اوزره قیام ایلمک که صچرامق دیرلر.

التَّغْيِيْثُ: بدر آوردن تیر از تیردان / قبوردر

اوق چیقارمق إخراج السهم عن الجُعبَة گبی.

-السداسي-

آلتنجی نوعندن جوهر حروفی آلتیشر اولان

کلماتِ ثائیه.

-ث-

الطَّرَائِثُ: اشتر غازها / مفردی طُربوب مذکور

بر سبزهدر.

-د-

الأَحَادِيْثُ: سخنها / حدیثک مذکورک جمع

حادثیدر که حدیثک جمعی اولمق اوزره صکره دن

اختیار ایلمشلردر، اصلنده حدوثة نک جمعیدر.

-ر-

المَحَارِثُ: جمع المَحْرَاثُ / سابقا مسطور

اولان محراث بونک مفردیدر. / [۳۰۵و]

المَوَارِثُ: میراثها / میراث مذکورک معناسنه

اولان موروثک جمعیدر.

-ع-

أَبُو الْمُعَيْثِ: آبِ سَخْتِ سَرْد / ضَمْلَه إِغَاثَه
دن فاعلدر، غایت صوغق صویک کنیه سیدر زیر
عللِ حَارّه یه امداد برء الساعه و شفا اولور.

الْقَمَاعِيث: قَوْدَانِ بَرِ عِيَالِ خَوِيش / سابقا
مذکور قُمَعُوْث لَفْظُنْک جمعیدر.

الْمَوَاعِيث: مَرْدَانِ کَمِ حَسَبِ / مفردی
موعوث مسطوردر.

-غ-

بو حرف مَثَلْکَ یدینجی نوعندن اوچ حرفیلری
که آخِرِنْکِ مَا قَبْلِی ساکن لکن حرفِ عِلْت
اولمیان کلمات.

الْبَرَاغِيث: کَیْکَانِ / بُرْغُوْثْکِ جمعیدر که
یازلمشدر.

-م-

الْجَاثُ: تَرَسَانِیدَنْ / جِیمِ ایلَه خُوفِ وَزْنَدَهْدَر،
قورقتمق تَخْوِیفِ گَی.

الطَّرَامِيث: مَرْدَانِ سَسْتِ / مفردی طَرْمُوْث
گچمشدر.

الدَّأْثُ: خُورْدَنْ / مَهْمَلَه ایلَهْدَر، یَمْکَدَر که وَزَنْ
و معناده اکل گبیدر.

الطَّرَامِيث: نَاهَايِ کِرْدَه بَزَرْگِ / بُونْکِ دَخِی
مفردی مسطوردر.

-ن-

الْأَبْثُ: پَسْرُوْیِ کَرْدَنْ / گِیْرُوْدَنْ گَلْمَکِ وَ
آرْدَجَه یورِیَمَکَدَر.

الْمَخَانِيث: سَسْتِ مَرْدَانِ / مَخْنَثِ لَفْظُنْکِ
جمعیدر که سَابَقْدَر.

-ه-

الرَّئْثُ: جُسْتَنْ / مَهْمَلَه ایلَهْدَر، اسْتَمْکِ طَلْبِ
گَی.

الدَّلَاهِيث: رَوْنْدِگَانِ بَه شَتَابِ / مَهْمَلَه
ایلهدر، مفردی دِلْهَاتِ مَذْکُورْدَر.

الرَّئْثُ: بَازِ دَاشْتَنْ / تَاخِیرِ وَ مَنَعِ ایلْمَکِ.

الدَّلَاهِيث: شِیرَانِ / ضَمْلَهْدَر، مفردی کَذَلْکِ
دِلْهَاتِ یازلمشدر.

الضَّبْثُ: سَخْتِ گِرَفْتَنْ / مَعْجَمَه ایلَهْدَر، آلِ ایلَه
طَوْتَمَقِ وَ پَکِ یَاپِشْمَقِ.

-الکفی-

الضَّبْثُ: دَسْتِ بَسْتَنْ / اِلِ بَاغْلَامَقِ مَثَلَا نَمَازَدَه
وَ یَا مَرِّی وَ اسْتَاذِ وَ مَرِشْدِ پِیشْگَاَهْنَدَه اِلِ
بَاغْلَامَقِ.

فَوَائِدِ نَوْعَدَنْ [م ۲۸۸و] فَقْطِ بَرِ لَفْظِ اِیرَادِ
اَوْلَنْدِی.

الضَّبْتُ: زدن / وزن و معناده ضرب گبی اورمقدر.

العَبْتُ: آمیختن / مهمله ایلهدر، قارشدمرق مزج و خلط گبی.

العَبْتُ: خشك کردن ماستینه به آفتاب / گنشدۀ تارخنه قورتمق که [ن ۱۱۲ ظ] عیثه مذکوردر.

اللَّبْتُ: درنگ کردن / طورمق توقف گبی.

النَّبْتُ: خاكِ زمین رفتن تا برو نشینند / نون ایلهدر، یرك طیراغی آنده اوتورمق ایچون سوپرملک.

النَّبْتُ: چاه پاك کردن / قویوی آیرتلامق تطهیر بئر گبی.

الهَبْتُ: جُنْبیدن / حرکت ایدوب جنبش گوسترملک.

-ج-

النَّبْتُ: غلافِ دل / نون ایلهدر، قلبی محیط اولان جلدِ رقیق معناسنه.

النَّبْتُ: چاه پاك کردن / نبث مذکور ایله هم معنا و هم وزندر.

-ح-

البَحْتُ: جُستن / ربث سابق ایله یکساندر.

البَحْتُ: گاویدن / قازمق، حفر ایله وزن و معناده یکساندر.

الفَحْتُ: هزار توی شکنبه / فا ایلهدر، قرق بایر دیدکلری نسنه که اشکنبه نك یاننده اولور بر عضو داخلیدر.

-د-

العَدْتُ: زود سپردن / مهمله ایلهدر، تیز یوریمك سرعتِ سیر گبی و پك باصمق شدت وطئ معناسنه. [ر ۳۰۵ ظ]

-ر-

الْبَرْتُ: زمین نرم / موحده ایلهدر، یومشق یردر، جمعی براث مذکوردر.

الحَرْثُ: زنِ مرد / مهمله ایلهدر، کیشینك اهلی که زوجه و عِرْس دیرلر، بو معنایه لفظ کریمده وارد اولمشدر.

الحَرْثُ: کشت زار / اکین یریدر، لکن حرث زرع گبی اکیندر اراده محل طریقیله، و أحرث دخی گچمشیدی.

الحَرْثُ: گرد کردن / جمع ایلمك معناسنه دخی گلور.

الحَرْثُ: کشت کردن / اکین اکمك که اُولکی بابدن مصدردر.

الحَرْثُ: شوریدن آتش / اودی یالکلمق یعنی اشعالِ نار که شعله دار ایتمك و پارلتمق معناسنه.

الحَرث: لاغر کردنِ ستور از راندنِ بسیار /

چوق بنمک و پک سورمک سببیله دابّه یی
آرقلتمق إحراثِ مذکور گئی.

الحَرث: کار کردن / کسب و جمع مال
ایلمک.

العَرث: کشیدن / مهمله ایله چکمکدر
عراث سابق گئی.

الْفَرث: سرگین شکنجه / فا ایله در، اشکنجه
نک ایچنده اولان نجسدر، جمعی فروث
گچمشدر.

الفرث: جگر پاره کردن / جگری پاره ملک،
لکن مطلقا پاره پاره ایلمکدر هرزه اولورسه
إفراث سابق گئی و جگرک ترکیسی باغردر که
بغرم دلندی دیرلر.

الفرث: باز کردن جلّه خرما / خرماناک
ظرفنی کسوب و یارب آچمق شقّ گئی،
[م ۲۸۸ ظ] بعضیلری جلّه چکردکدر
دیدکلری خطادر.

الکَرث: اندوهگن کردن / غم صاحبی اولمق
و کارث و إکراث دخی گچمشدر.

المَرث: نان در آب آغشتن / اتمک صوده
اصلا تمق.

المَرث: دارو به دست کردن / الیله علاج
ایلمک مثلاً یاغ طلا ایدوب و یا مرهم
وضعی گئی.

-ع-

الْبُعْث: هر گروهی لشکر که فرستاده باشند /
ارسال اولنان عسکر سرّیه گئی، جمعی بعوث
مذکوردر.

البعث: فرستادن / گوندرمکدر، مثلاً بعث
رسول ارسالِ رسولدر.

البعث: بیدار کردن / اوپانددمق ایقاز گئی.

البعث: مرده زنده کردن / اولمشی دیری ایلمک
احیای میّت گئی که راء الحاقیله إذا بعث ﴿ما فی
القبور﴾ بو معنایه در که اصلی بُعْث در.

البعث: بر کاری برانگیختن / بر ایشه قندرمق
حثّ و تحریض و ترغیب گئی.

الدَّعْث: آغاز بیماری / مهمله ایله در، مرضک
ابتدای ظهوری صُداع و ارتعاش و اقشعرار و
فتور مقوله سی اولان مقدمات علّت پیدا اولمق.

الدعْث: کینه در دل / قلبده اولان کین حَقْدِ
درون گئی که اسمدر، جمعی دِعاث و أدعاث
مذکوردر.

الدعْث: کینه گرفتن در دل / قلبنده کین طوتمق
که مصدردر.

الرَّعْث: گوشوار / مهمله ایله در، کویه دیدکلری
که قولاقدرده آویخته ایدرلر، جمعی رِعاث مسطور
و مسموعدر.

الْوَعْتُ: استخوان شکسته / قلمش کموک و

اوفائش سکوک عظیم مکسور معناسنه.

الْوَعْتُ: ریگی که در او دشوار توان شدن

/ اوزرنده یوریمک گود اولان قُوم یعنی قوملی

یول که مروری عسیر اوله.

-غ-

الرَّغْتُ: شیر خواردن / مهمله ایله در، سود

ایچمک آشامیدن معناسنه و یمک دخی

زبانزدر.

الرَّغْتُ: شیر دادن / سود ویرمک ارضاع گبی

و ارغات دخی لغتدر که سابقدر.

الرَّغْتُ: پیایی نیزه زدن / سکوی بر قاج کره

پیدر پی اورمق ضربِ رُمج گبی و ارغات

دخی بو معنایه مذکوردر.

الضَّغْتُ: سخن آمیختن / معجمه ایله در،

سوز قارشدرمق، لکن مطلقا وزن و معناده

مزج و خلط گبی هرنه اولورسه قارشدرمقدر.

الضَّغْتُ: دسته گیاه کردن / او تلق باغلامق

که کسر ایله دخی گلور.

الْمَغْتُ: معیوب کردن / عییلی قیلیمق، لکن

عرضه مخصوصدر که عرضینه شأن ویرمکدر.

-ف-

الرَّفْتُ: سخن زشت گفتن / مهمله ایله در،

کوتو سوز سویلمک کلام قبیح تفوّه و تکلم

ایلمک معناسنه.

النَّفْتُ: دَرْدَمِیْدَن / نون ایله در، اوفورمک.

النَّفْتُ: خیو انداختن / نافته سحرینی اوفوررکن

توکرك آتمق که اول بُزاق اسمی اولان نفاته و

نوافث دخی سابقلدر.

-ق-

النَّفْتُ: شتافتن / انتقاث سابق گبی سرعتله

یوریمک رفتارده عجله ایلمک.

-ک-

العَكْتُ: پشم بسیار اشتر / مهمله ایله در،

دوه نك چوق پیدا اولان یوکی و توکی.

العَكْتُ: آمیختن / وزن و معناده مزج و خلطدر

یعنی قارشتمق.^{۸۰۳} / [۳۰۶و]

المَكْتُ: درنگ کردن / اگلنمک توقف معناسنه

بابِ اوّلدن مصدردر.

المَكْتُ: چشم داشتن / انتظار چکمک یعنی بر

نسنه نك وقوعی بکلمک، بشنجی بابدندر.

النَّكْتُ: تاویاز دادن ریسمان / نونله در، اپیک

قاتنی چوزمک و آچمق که کسر ایله دخی گلور.

النَّكْتُ: پیمان شکستن / عهدی بوزمق نقص

[۲۸۹و] گبی.

^{۸۰۳} ن - ر- **الْبَرْتُ:** زمین نرم / موحده ایله در، یومشق

یدر، جمعی براث مذکوردر... **العَكْتُ:** آمیختن / وزن و معناده

مزج و خلطدر یعنی قارشتمق.

-ل-

الثَّلَثُ: سِيكِ مال بستدن / مثلثه ايله در،
مالك اوچ بلوكده بريني مالكي يدندن املق
گرك غصبا و گرکسه طوعا.

الثَّلَثُ: سِيَم شدن / اوچنجي اولق و يا اوچ
عددی نفسيله تکميل ايلمک.

العَلْتُ: آميختن / مهمله ايله در، لام بدلی
کاف دخی لغتدر که مذکوردر.

العَلْتُ: مثله / معجمه ايله در، معنای سابقی
اوزره در که اعجام دخی لغتدر لکن بونده
لام یرنده سابقی گبی کاف لغت دگلدر.

المَلْتُ: کسی را به چرب سخنی از کاری
باز داشتن / بر کسمنه بی لطف خطاب و
قول صواب ايله بر ايشدن مکث ایدوب
آلیقومق.

الْوَلْتُ: عهد شکستن / نکث سابق ايله بر
معنایه در.

-م-

الدَّمْتُ: زمین نرم / مهمله ايله در، یومشق یر
ارض لینه.

الدَّمْتُ: نرم شدن / یومشق اولق ملایمت
گبی.

الرَّمْتُ: باقی شیر در پستان / صغلدکدن
صکره مده گيرو قالان سود.

الرمث: چوبها که برهم بندند و به دریا بر او
نشینند / صال دیدکلری نسنه که دریاده
آغاجلردن باپوب اوستنه رکوب ایدرلر.

الطَّمْتُ: خون حیض / حیض وقتنده سیلان
ایدن قان.

الطَّمْتُ: جماع / وطی و قزبان معناسنه اسمدر
لکن ازاله بکر واقع اولان جماعدر دیدیلر.

الطَّمْتُ: آلوده شدن به چیزی / چاموره و یا
قطران و یاخود یاغ و یاقان گبی نسنه بولاشمق.

الطَّمْتُ: مجامعت کردن / مجامعت معناسنه
مصدردر.

الطَّمْتُ: حائض شدن / حیض گورمک یعنی
اول دمک ظهوری که مصدردر.

الطَّمْتُ: پسودن / ال ايله یوقلامق و یاشمق
که ﴿لم یطمثن﴾ کریمه سی بو ماده دندر.

-ه-

الدَّهْتُ: به زیر پای بکوفتن / آیاغیله باصدیغی
یری پک باصمق وطی شدید گبی.

الدَّهْتُ: سپردن / مطلقا باصمقدر، گرك
خفیف و گرکسه شدید اولسون.

اللَّهْتُ: زبان از دهان بیرون کردن / دیلی
آغزندن طشره چیقارمق لکن شدت عطش و
تعبدن ناشی کلابده کثیر الوقوعدر.

الْوَهْتُ: ریختن آب بر چیزی / بر نسنه‌نک
اوزرینه صوبی دوکمک صبّ الماء گئی.

-و-

الْبَوْتُ: جُستن / موحدہ ایلہ‌در، وزن و
معنادہ بخندر کہ طلب و تفتیش و تفحص
ایلمک.

بَوْتُ: آنجا / موحدہ ایلہ‌در، اصلندہ حوث و
بوٹ دیمکله حوثْ یه ردیف اولوب و حوث
دخی حیث ده لغت اولمغله ظرف مکان
اولدیغنه نظرله بوٹ دخی ظرف اولور دیمک
مراد ایدر لکن بوٹ کلمه سنک ردیف
اولدیغی حوث پراکنده معناسنه‌در، ظرف
اولان حوث لفظنه بوٹ ردیف اولماز، حوث
بوٹ دیمک پریشان اولوب تفرّق ایلدیلر
دیمکدر، حیثْ بیثْ و حاثْ باثْ دخی
لغتدر، جمله‌سی تشث و تبدد مقامنده
زبانزددر.

حَوْتُ: مثله / بو دخی سابقی گبیدر که
مفصلدر.

الرَّوْتُ: سرگین / مهمله ایلہ‌در، وزن و
معنادہ نجسدر که اسمدر.

الروث: سرگین افکندن / نجسی دوکمک و
براقمق، مصدردر.

الْعَوْتُ: فریاد رس / معجمه ایلہ‌در، مضطرب
اولان امان خواهک فریادینه امداد ایدن کیشی که
اسمدر.

الغوث: قبیله از عرب / عربدن بر قبیله در یعنی
اول قبیله نک باباسی اسمیدر که غوث بن اَدَد
یمنیدر.

الْكُوْتُ: کفش / پاپوشدر، شاید که کوٹ
کفشدن معرب اوله لکن طرازِ خالیده اهمالِ شین
ایله تعیین تعریب ایدر.

الْلَوْتُ: نیرو / [م۲۸۹ظ] قوت و متانت که
گوجلولکدر.

اللوث: نیک رای / گوزل تدبیرلی و خوش
فکرلی اولمق.

اللوث: دستار پیچیدن / صارق صارمق که لفظ
و معنادہ گُور گئی.

اللوث: آلوده کردن / قارشق و طولاشق و
بولاشق.

المَوْتُ: چیزی در آب آغشتن / بر نسنه‌یی
صویه قویوب اصلاقمق.

-ی-

الْبَيْثُ: کندن زمین / موحدہ ایلہ‌در، یر یوزی
یعنی طپراق قوقمق.

بَيْثُ: آنجا / بوٹ ده لغتدر که قریبا یازلمشدر
آخری مضمومدر.

حَيْثُ: مثله / مهمله ايله كذلك حوث گبیدر
که مبنیدر مکان ایچوندر.

الرَيْثُ: درنگی شدن / مهمله ايله در، مکث
سابق معناسنه در. / [ر ۳۰۶ظ]

العَيْثُ: تباهی کردن / فساد و افساد یلمک.

العَيْثُ: بارانی که به وقت حاجت آید /
معجمه ايله در، لزومی وقتنده و احتیاجده
حالنده یغان یغمور که اسمدر.

الغَيْثُ: گیاه بهار / یازک اولنده که ربیع
وقتنده زویان اولان سبزه.

الغَيْثُ: باران باریدن / یغمور یاغماق،
مصدردر.

اللیثُ: شیر / ارسلاندر، غضنفر و آسد و
ضیغم و قسوره گبی، جمعی لیوٹ سابقدر.

اللیثُ: عنکبوت مگس گیر / سنک طوتان
اورمچک، لیوٹ مذکور جمعیدر.

اللیثُ: گیاه خشک / قوری اوتلق حشیش
گبی لکن یابس میانندن سبزه ظهور ایدن
اوتلقدر دیدیلر.

المیثُ: ناب در آب آغشتن / اتمگی صوده
اصلا تمقدر، موٹ سابق قرییدر.

-ومنه بالهاء-

بو نوعدن اولان کلمه یه هاء لحوقیله ینه بو
نوعه ملحق اولان الفاظ.

-ر-

الطَّرَنَة: شیر ماست / مهمله لرله در، یوغرت
یاپیلاں سود.

الطَّرَنَة: شیر / سوددر، بو کلمه ده صحاح
صاحبی اشتر غاز نام سبزه در دیمشدر، بو معناده
طرثوب و جمعی طرائب دخی مذکوردر، أختری
قالقان دیکنیدر دیمشدر.

وَرْنَة: ماه ذو القعدة / اشهر حرمدن ایکی عید
آیلری اولان شؤال ايله ذو الحجه نك آرالغنده
اولان آيک علمیدر، و هر شهرک برر اسم قدیمی
اولوب جهادی ثانیه نك نامی زُئی گچمشدر و
صَفَرک اسمی ناجر امثالی دخی محارنده گلور.

-ع-

الدَّعْثَة: کسینه در دل / بلا هاء دخی مذکوردر.

دَعْثَة: قبیله / بر قبیله رئیسناک علمیدر که قبیله
یه دخی علم اولمشدر، نسبتنده ها سقوطیله
الدعْثی دیرلر.

الرَّعْثَة: گوشوار / بلا هاء قریا گچمشدر.

الرَّعْثَة: خواچک که زیر منقار خروس آویخته
است / خروسک بورنی آلتنده صارقمش قرمز
ایجکدر، باشی اوزره اولان اییک خواچه در،
کافی تصغیر یه در، خروسک ترکیسی بَدَنوس و
بتنوسدر.

الْوَعْثَة: زن فربه / سموز خاتون.

-و-

الرؤنة: سر بینی / مهمله ایله در، برون اوجی
رأس الأنف معناسنه.

اللؤنة: نیرو / بلا هاء آنیفا یازلمش ایدی.

-الرباعي-

بو نوعده درت حرفلی بر لفظ بولندی.

الدلعة: اشتر شگرف / اصلنده دلات
اولوب صکره الف عینه قلب اولنمق بعض
لغات / [ن۱۳و] عربیده واردر لعل ایله لال
گبی، جسیم دوه که عظیم الخلقه اوله.

-نوع هشتم-**-الثلاثی-**

سکرنجی نوع آخرینک ما قبلی ساکن و آنک
دخی ما قبلی مضموم اوله، ابتدا اوچر حرفلی
کلمات یاد اولنور.

-ب-

الحبث: مارانی که خویشتن بر مردم اندازد /
معجمه ایله جمعدر، مفردی أخبث مذکوردر،
انسانک اوزرینه آتیلاں بیلانلر.

الحبث: پلید شدن / مصدر در خباثت گبی.

[م۲۹۰و]-ج-

النجث: غلاف دل / نونله در، نوع سابقده
دخی فتحله مذکوردر.

-ر-

الکرت: نام جایگاهی / بر یرک آدیدر.

-ع-

الشعث: مردمان پراکنده / معجمه ایله در،
طاغلمش کیشیلر.

الشعث: آنان که مویشان گرد آلود شده /
قیلیری توزلنمش کمسنه لدر، مفردی أشعثدر که
نوع اولده یازلمشدر.

-ق-

العقت: آنان که برهنه بسیار شوند / مهمله
ایله در، مفردی أعقت مذکوردر.

-ل-

الثلت: سیک / تحریک ایله ثلث معروف و
مذکوردر، إسکانی دخی لغتدر.

-ومنه مع الهاء-

کلمات هائییه دخی ثلاثیاتنددر.

-ر-

الأرنة: سامان میان دو چیز / جمعی أرث
مذکوردر، فاصله اولان نشان.

الحرنة: رگ بن قضیب خر / مهمله ایله در،
حمارك آلتنک نهایتنده اولان عرقک اسمیدر.

/ [۳۰۷و] -ه-

البُهْثَة: حرام زاده / ضم موحد ايله در،
زندان حاصل اولان كيشيدر، لكن صحاحده
فتحله ضبط ايلمشدر.

البُهْثَة: آرایش / بَرَك كه زينت معناسنه.

بُهْثَة: قبیله / بر قبیله در كه ابن سليم
منصوردر.

الجُهْثَة: نام كوهی / جیمله بر طاغك آدیدر.

-نوع نهم-

-الثلاثي-

طوقرنجی نوع ما قبل الآخر ساكن و آنك
دخی ما قبلی مكسور اولندر كه اوچ حرفلی
اولور.

-ب-

الجُبْثَة: ریم آهن / معجمه ايله در، نوع اولده
دخی مذکور و جمعی خبائث سابقا
مسطوردر.

اللِبْثَة: درنگ کردن / یدنجی نوعده دخی
مرسومدر.

-ر-

الإرْث: میراث / مصدردر معروفدر و میراث
دخی مذکوردر.

الإرْث: فرمانِ قدیم / سلفدن خلفك أخذ و

ضبط و حفظله عامل اولدقلری حالاتِ قولیه و
فعلیه و شرعیه و عرفیه.

العِرْث: باز ایستادن / مهمله ايله در، گیرو
طورمق توقف و تأخرگی.

-غ-

الضِغْث: خواب آشفته / معجمه ايله در،
تعبیری عسرتلی دوش كه جمعی أضغاث
مفصلدر.

الضِغْث: دسته خوشه / بغدای و آریه گی
باشلی نسنه نك طوتامی كه باغلی اوله.

الضِغْث: دسته گیاه / بر دمت اولتلق و دگنك
معناسنه دخی لفظ کریمدر كه حضرت آیوب
منقبه سنده ﴿ضغثا﴾ گلمشدر.

الضِغْث: اسپرم / فسلگن و سائر ریاحینه دخی
اطلاق اولنور.

-ك-

النِكَث: باز کردن کلیمهای کهن / اسکی
کلیملرك تکرار تار و پودینی چوزب آیرمق.

-ل-

الثَلْث: آب دادن اشتر روز سیم / مثلثه ايله در،
دوهی ایکی گون صواریوب اوچنجی گونی صو
ویرمك.

عاصی اولمقده لطف و قهر / [م. ۲۹۰ظ] و نفع
و ضرری کندی نفسنه راجع اولدیغی وقته گلدی
دیمکدر که زمان بلوغیدر. (۷۱۶ کلمه)

-م-

الرْمَث: چرگاه اشتر / مهمله ایله در، دوه
اوتلایاجق مرعی.

الرْمَث: نباتی / بر نوع سبزه در.

-ن-

الْحَنْث: اصل / جیمله در، هر شیئ
اصلیدر، حنْسه ثاء لغتدر و یا خود مشابه ادا
ایدن اَلْتَعْلُك غلطیدر دیدیلر.

الْحَنْث: گناه و بزه / مهمله ایله مطلقا
گناهک اسمیدر لکن بعضیلری عهدینک و
یمیننک خلافی ارتکابدن گلن گناهدر
دیمشلددر.

الْحَنْث: سوگند دروغ کردن / یلان یمین
ایلمک که یمین غموس دیرلر گناهه غمس
ایدوب طالدردیغی ایچون تسمیه اولندی.

الْحَنْث: برومند شدن / آغاج یمشلنمک یعنی
میوه ویره جک حده گلیمک.

-الکنی و غیرها-

بو حرفده اولان کنیه لر و سائر فائده لر
محلیدر.

بَلَّغَ الْغَلَامُ الْحَنْثَ: غلام بحد طاعت و
معصیت رسید / اولکی کلمه فتحه لرله
ماضی ایکنجی اولی ضمه ایله و آخری رفعه
و اوچنجی کلمه سالفه در، صبینک مطیع و

کتاب الجیم-**-نوع اول-****-ثلاثي-**

الحج: آهنگ کردن / قصد و شروعدر، اصل
معنای بودر، معنای سابق صکره دن متعارف
اولمشدر.

الحج: استخوان را که از علت سست شود
داغ کردن / بر علت سببیه سست اولان
کموگی داغلمک که ابتدا بر جریحه پی میسبار یعنی
میل ایله یوقلایوب صکره داغه شروع اولنور.

الرج: جنبانیدن چیزی / مهمله ایلهدر، بر
نسنه پی تحریک ایلمکدر مثلاً روزگار دریایی
مضطرب ایلدیگی گی.

الرج: آهن بن نیزه بر کسی زدن / معجمه
ایلهدر، گوندرك صاپنده اولان دمورینی بر
کمسنه یه ضرب ایلمک.

السج: اندودن دیوار / مهمله ایلهدر، دیواری
صوامق تطین جدار و یا تجصیص گی که کرج
صوامقدر.

الشج: سر شکستن / معجمه ایلهدر، باش
یارمق شق الرأس گی که اون بر نوعدر آمة
لفظنده بعض لغتدرده مفصلدر.

الشج: بریدن مسافت / یول آلق قطع منازل و
طی مراحل گی.

الشج: قوت شراب بآب شکستن / سوجینک
قوت ثورتنی صو ایله کسر و تعدیل ایلمک.

العج: بانگ کردن / مهمله ایلهدر، سسی
قالدرمق رفع صوت گی که ثج ده یازلمشدر.

آخر حرفی جیم اولان کلمات که طقوز
نوعدر، نوع اولی که آخرینک ما قبللری مفتوح
اولنلر، آنلردن اوچ حرفلی الفاظ ایله ابتدا و
ماسبق گی آنلرک دخی مضاعفاتی سرلوحه
قیلنمشدر.

البج: شکافتن / موحد ایلهدر، یارمق، وزن
و معناده شق گی.

البج: نیزه زدن / مزارغی اورمق ضرب الرمح
گی.

الثج: آب ریختن / مثلثه ایلهدر، صو دوکمک
یعنی آقتمق اجرا و إساله ماء معناسنه.

الثج: خون ریختن / قان آقتمق اثرده "الحج
العج الثج" وارد اولدی، حج ایکی شیدر بری
تلبیهده رفع صوت و بری دخی قان آقتمق که
قربان قانی اجرا ایلمکدر یعنی بو ایکسی
جزء أعظمیدر بونلرله تمام اولور.

الثج: برون جوشیدن / طشره قاینماق و
صزmq زهاب گی. / [ر۳۰۷ظ]

الحج: معروف / مهمله ایلهدر، مبنای اسلام
اولان بش مادهنک بری بودر که بیت حق
تعالی یی طوافدر و سائر لوازمی دخی
تکمیلدر.

الفَجّ: خام / فا ایله‌در، یعنی یمشك چيگی

که ترکیده دخی خام دیرلر، اسمدر.

الفَجّ: راه فراخ / بول یول طریق وسیع گی.

الفَجّ: فراخی میان دو کوه / ایکی طاغک

آراسنک بوللغی.

الفَجّ: پای ازهم باز نهادن / آياقلى بر

برندن آچق و اوزاق قومق، مصدردر.

اللَجّ: ستیز / انكولك که عناد معناسنه‌در

لجاج گی.

المَجّ: آب از دهن بیاندختن / آغزندن صو

آقتمق.

الهَجّ: چشم در مفاك شدن / گوز

چقورلشمق تغور العین گی.

هَجّ: راندن سگ / تخفیفی اصلدر، ساکن

ویا تنوین ایله هَجّ و هَجّ دخی دینور، کوچکی

منعده زیانزد بر لفظدر، أصوات قییلندندر.

الْوَجّ: بیخ نباتی / بر اوتك كوكيدر آكا

اکثریا دیرلر که معجونِ فَرَج معروفدر.

وَجّ: شهر طائف / مَكَّة مکرمه‌یه قریب بر

شهردر که شام ارضندن بر قطعه‌در، این عمّ

پاك سيد الناس سلطان المفسرين عبد الله بن

عباس حضرتلرينك قبر شريفی آنده اولمغله

عبّاس / [م ۲۹۱ و] دخی دیرلر، بو نوعک

مضاعفلی بونده تمام که اون بش لفظدر.

-أ-

الثَّاجّ: زاری کردن در دعا / فتح نون ایله‌در،

دعا ایدرکن تضرع و نیاز ایلمک.

-ب-

الشیج: میان پشت و جز / مثلثه ایله‌در، آرقه‌نك

و سائر نسنه‌لرک دخی اورته‌سی وسط الظهر

معناسنه، جمعی أثباج گلسه گرکدر.

الحَبج: آماسیدن شکم اشتر / مهمله ایله‌در،

دوه‌نك قارنی ششمک.

الحَبج: زدن بچوب دستی / [ن ۱۳ ظ] معجمه

ایله‌در، دگنك ایله اورمق ضرب بالعصا گی.

الحَبج: باد در شکم افتادن / فارنه ریح گلمک

که یللمکدن کنایتدر ضراط و زُدام و خباج و

حبوه گی.

السَّبج: شبّه / مهمله ایله‌در، قاره رنگلی بونجق

که آلچغیدر، فارسیدن معربدر.

الهَبج: آماس پستان اشتر / دوه‌نك مّه‌سنده

ظهور ایدن شیش. / [و ۳۰۸ و]

-ت-

الرتج: بسته شدن سخن بر مردم / مهمله

ایله‌در، کیشی یه تکلمنده عقده پیدا اولوب

سلاست کلامه قادر اولماق.

-ث-

العُتج: گروهی مردم در سفر / سفرده اولان

جماعت که مَعَسکر و اردو دخی دیرلر.

العَنَج: پاره از شب / گیجه‌نك بر مقداری
هرنه وقت اولورسه.

-ج-

الحَجَج: بانگ استخوان / مهمله ايله‌در،
سُكوك سسی صوت العظم گبی.

الحُجَج: حجتها / ضمله‌در، حجتك جمعیدر،
دلیل و برهان معناسنه که مُنفرجه‌ده ع:

شهدت بعجایبها حُجَج

گلمشدر.

الحِجَج: ساها / کسر ايله‌در، بیلردر، مفردی
حِجَّة اون ایکی آیدن عبارت بر حُولدر، سنه
و عام دخی دیرلر که ع:

قامت بالأمر علی الحِجَج

بو معنایه مصراع سابقك ثانیسیدر.

الزَجَج: آشفتگی / فتح ايله‌در، خفت حال
گَرَك عقل و گَرَك سائر حالات اولسون
دَلِشمن دیدکلری حالتدر.

الزَجَج: باریکی / زای هوز ايله‌در، اینجه
اولق، نعتی اُنَج گلور.

الزَجَج: خوبی ابروها / قاشلرك گوزل
اولمسیدر.

الشَجَج: نشانی شکستی بر سر / معجمه
ایله‌در، شَج سابقك وقوعنه علامت اولان
حالت که اَشَج دخی گلور.

الشَجَج: ستاره / بر یلدزدر.

الفَجَج: دوری زانوها از یکدیگر / فا ایله‌در،
ایکی دیزلرك بری برندن ایراق و آیرق اولمسی بُعد
الركبتین گبی.

اللَجَج: ستیزه بردن / عناد و جدل ایلمك لَج
گبی که سابقدر.

اللُجَج: زرفیهای دریا / ضمله‌در، دریانك دریك
محللری که أعماق البحر معناسنه.

المَجَج: سستی پیغولهای دهان / آغزك
بوجاقلری گوشك و نَزله اصابتنده اولان خاك
گبی اولق.

-ح-

الفَحَج: دوری زانوها از یکدیگر / جیمین ایله
دخی لغتدر که مذکوردر لکن بو معناده معجمه
ایله‌در که گلور، مهمله ایله فحج تفحج گبی
آیاقلرك پارمقلرینی بربرینه یقین و اوکجه‌لری ایراق
باصمقدر، لغت دخی دگلدر، فاضل تفلیسی
بونده مساحه و إهمال ایلمشدر ساحه الله تعالی.

اللَحَج: سخت شدن شمشیر در نیام / قلج
قیننده ضیق اولق و پاسلنمق سببیه شدت
بولوب چقمسی عَسیر اولق.

-خ-

اللَخَج: بترین چرك چشم / گوز زیاده چپاقلی
اولق.

-د-

البرج: سخت سپیدی / موحدہ ایله در، پک
آقلق أشهب گئی.

البرج: سیاہی چشم / قرہ گوزلی کمسنه نك
گوزنك قره لغی.

البرج: فراخی چشم / گوزك وسعتلی اولمسیدر.
/[۳۰۸ظ]

البرج: زمین شکسته / مهمله نك طرفینی جیم
اولمغه مقلوب مستویدر، طاشلی یر.

البرج: برانگیختن شدن / مضطرب اولمق.

البرج: جنبانیدن انگشتی در انگشت / یوزگی
پارمقده اویناتمق تحریک الخاتم گئی.

البرج: آشفته شدن کار / قارشمق و متغیر
اولوب یر ایشك فاسد اولمسی.

البرج: آن تخته که مرده را بدو برگیرند / مهمله
ایله در، اولمش جسدی قالدردقلری تخته که
بری برینه باغلیوب میتی اوزرینه یوکلدرلر و
خاتونلر آنی جنازه اوزرینه طوترلر. فقیر دیرم که:
بو سریر تابوتك غیریدر که بعضی غربا و
مقتوللری دریایه إلقا و یا گورستانه نقل ایلدکلری
تخته لردر و حراج دخی گلور إن شاء الله.

البرج: عماری / خاتونلرك محقه سی و عربہ
هودج گئی.

البرج: بزه و گناه / صوج دیدکلری که جرم و
إثم و جناح و أمثالی اسملری وارد.

الحَدَج: حنظل / مهمله ایله در، قارغه
دوکلگی.

الحَدَج: باذنجان / مشهور باطلیجاندر،
اسملرندن گه گنبده دخی یازلمشدر.

الحَدَج: خیارِ طلخ / موز آغاجنك میوه سی
خیاره قریب و بعضیسی انجیره شبیهدر،
شامده و اول نواحیده / [م ۲۹۱ظ] اولور.

الرَدَج: سرگین اسب کُره که پس زادن
بیفکند / مهمله ایله در، طایك آناسندن
طوغدقدن صکره بر نسنه یمزدن مقدم ظهور
ایدن نجسیدر که انسانده عقی دیرلر.

الودَج: رگ گردن / بیون طمری که ایکی
اولور ودجان دینور، وداج و اوداج دخی گلور
إن شاء الله تعالی.

-ذ-

البدَج: بره / موحدہ ایله در، قوزی که درت
آیلق اوله.

-ر-

الأنَج: خوشبوی شدن / گوزل قوحو نفخه
طیبه و رایحه لطیفه گئی که استاذ ع:

ولها أريجٌ محيٍ أبداً

دیمشدر.

الحرج: تنگی / طارلق و گوجلک مضایقه گئی که ﴿لیس علی الأعمی حرج﴾ آیت کریمه سنده متعدد واقع اولدی.

الحرج: کمان / یای که قبضه ایله کرش آراسی ضیق اوله.

الحرج: درختان شاخها درهم شده / دالری بری برینه دولاشمش آعاجلر، أشجار ملتفة الأغصان گئی.

الحرج: نگاه کردن بکسی تا از جای نجبد / بر کمسنه یرندن حرکت ایلمسون دیو گوز حبسنه الملق.

الحرج: تنگیدل شدن / قلب طار اولمق که آیت کریمه ده ﴿یجعل صدره ضیقاً حرجاً﴾ وقع اولدی.

الحرج: حیره شدن چشم / معجمه ایله در، گوز قماشتمق.

الحرج: سیاه و سپید که بهم آمیخته / بربرینه قارشتمش قره و آقی اولان شی.

الدراج: پایها به بالا بُر / مهمله ایله در، یوقاری گوتورن آیقلر یعنی نردبان.

الشرح: بند جامدان / معجمه ایله در، قلوب که هکبه ده اولان حلقه در، استاذ بیورر شعر:

وعیابُ السرّ قد اجتمعتْ

بأمانتها تحت الشرح

الشرح: شکن سولاخ مقعد / مقعد دلوگنک یارلمسی، بر علتدر.

العرج: غائب شدن آفتاب / مهمله ایله در، گنش طولنمق.

العرج: جایگاهی میان مکه و مدینه / ضمله در، بین الحرمین بر یردر که شاعر عُرْجی آکا منسوبدر.

الفرج: آنانکه به وقت رفتن پایها از هم دور نهند / فتحله یوررکن آیقلرینی بری یرندن ایراق باصن کیشیلر.

الفرج: ماده اشتزانی که انس جُویند / انسیت ایلمک استین ناقه لر.

الفرج: کمانها که زه ایشان از دسته دور بود / کرشی قبضه دن دور اولان یایلر.

الفرج: باز بریدن از غم و اندوه / تاسه دن قورتارمق. [۲۹۲و]

الفرج: گُشادگیها میان همه چیزی / ضمله در، آراسی آچق و آیرق اولان هر شیء.

الفرج: شکافهای جامه / لباسک یارقلری شقاق الثوب گئی.

المرج: جُنبدن انگشتی در انگشت / فتحله در، یوزک پارمقده بول اولمغله اوینامق جرج مذکور گئی.

المرج: آشفتن کار / جرج سابق گبیدر.

-ز-

الأنج: طاق بزرگ / یوکسک کمر و چارداق، جمعی اوملق اوزره مزاج وزنده إزاج دخی گلور ان شاء الله تعالی.

الأنج: دوسیده شدن / یاپشقان و صواشق اوملق. / [۳۰۹و]

الهنج: بانگ رعد / کوك گورلك صوت الرعد معناسنه.

الهنج: گونه از طریقه‌های وزن شعر / شعر وزنك انواعنددر كه سالمی سكر كره مفاعیلن دیمكله بر بیت اولور و علل و اعاریض عروضیله مسدس و مربع الاجزا دخی اولور كه محلّ تفصیلی فن عروضدر ترنم و تنعم اولنان تغنی معناسندن اخذ و تسمیه اولنمشدر.

الهنج: سرگشته شدن اشتهر از گرما / اسّی هوادن دوه متأثر و مضطرب و سراسیمه اوملق كه انسانده صانقی دینور حالتدر.

-ش-

النشج: گذرگاه آب / نونلهدر، صویك آقندیسی مجرای ماء گبی.

-ش-

الدعج: سخت سیاهی و سپیدی چشم / مهمله ایلهدر، گوزك قاره‌سی و آقی کمالیله

اوملق كه پك قاره و زیاده آق اوله لكن بو معنی مساحویه مبنیدر؛ زیرا سیاهلق معناسنه اولوب بیاضلغی یازمدقلری أوعج لفظنده دخی إمعان نظر قیلنسه عیاندرو بلکه فقط سیاهلقدر هرنه اولورسه كه لغت حلیه شریفهده أدعج العینین دیو قید اولندیغی بو بیتلر ایله مفاد الحکمدر **بیت:**

سیه چشم خدا بین رسول

پك سیاه ایدی لطیف و مقبول

كحل ما زاغله اولمشدی سیاه / [ن ۱۱۴و]

عین عبرتله اولنسیدی نگاه

-ف-

الخنج: لرزه / معجمه ایلهدر، دیتره مکدر مثلاً دوه‌نك ضعف مرضندن ناشی آیاقلرینك دیتره مسی گبی.

العفج: رودگان / مهمله ایلهدر، بغرضقلر كه معده دن ماده آنلره گیدر.

-ل-

البلج: روشن شدن / موحده ایلهدر، آچق اوملق و رباعیاتده أبلج دخی گلور.

الثلج: آرام گرفتن دل / مثلثه ایله قلبك امین اوملسی و خلجانندن خلاص بولمسی كه اطمأنان دینور.

الجلج: رانگیختن / جیم ایلهدر، سابقنك ضدی و جرج سالفك عینیدر.

الحَلَج: تباهی / معجمه ایله‌در، آزمق و فاسد اولمق، مصدردر.

الحلج: درد و رنج از ماندگی / متروکلکدن پیدا اولان علت و مرض.

الحلج: مشغول کردن / خالی قالمق مثلاً امور دنیانك اشغالی گبی.

الحلج: کشیدن / چکمك که تا قوپنجه چکمك.

الحلج: پنبه و اچیدن / پاموق جمع ایلمکدر.

الحَلَج: قبیله از قریش / ضمله‌در، قبیله قریشدن بر شعبه در.

الدَّج: همه شب رفتن / فتح مهمله ایله‌در، دائماً گيجه گتمك سری گبی.

الزَّج: زود شدن / زای هوز ایله‌در، تیز اولمق سرعت معناسنه در، فی الاصل خفت معناسنه اولمغله آکا لازم گلور.

السَّج: فرو بردن به گلو / مهمله ایله‌در، یومتق بلع گبی.

الصَّلَج: پیله قَرّ ابریشم / ضم مهمله و تخفیف ایله‌در، و شد ایله رباعیاتدندر، ابریشم قوردی و اپيك بوجگی رود القَرّ گبی.

العَلَج: خرما بن خرد / فتحله‌در، خرما آغاجنك فدانی اعلوج گبی.

الفَلَج: جوی خُرد / فا ایله‌در، کوچك ایرمق که کبیردن آیريله خُرد صغیر گبی، وآنی ترجمه صحاحده کوکجك دیمش خُرد حسن معناسنه غلطدر. / [م۲۹۲ظ]

الفالج: دورئ میان دندنه‌ای پیشین / اوک دیشلرك ارلری آیرق و ایراق اولمق و ثنایا و رباعیات میانی ایچوندر دیدیلر.

الفالج: بیان چیزی / بر نسنه‌ی بیان ایلمك که شق و تفريق ایلمکدر.

الفالج: ظفر یافتن / نصرت و فوز بولمق و خصمه غالب اولمق.

الفالج: دستها کڑ شدن / اللری آگری اولمق لکن فالج علتی اصابتيله ال و آياق عملدن قالمقدر.

الْوَج: راه در ریگ / قومده اولان یول طریق مُرْمَله گبی.

الوج: درآمدن / ایچری گلمك یعنی دخول گبی گیرمکدر من قَرَع بَابًا وَجَّ وَجَّ.

الوج: در شدن / گچمك نفوذ گبی مثلاً آگنه یه اپيلك و دیواره چپوی گیرمك. / [ر۳۰۹ظ]

-م-

الأَمَج: تشنگی / صوسزلق ظماء گبی.

الأَمَج: گرما / اسيجاقلق هرنه ده اولورسه سخونت گبی.

أَمَج: جایگاهی / بر یرك علمیدر.

الحَمَج: سست شدن / معجمه ایله گوشك

اولمق فتور گئی.

الصَمَج: قندیلهها / مهمله ایلهدر، قندیلر که

چراغ جنسدن معروفدر، معربدر، جنسدر، صمجة مفردیدر.

الهِمَج: گرسنگی / آجلق جوع گئی.

الهمج: مردمانِ دون و نادان / آجق و امرِ

دنیا و عقبایه یرامز کیشیلر که منفرجه صاحبی بیورر شعر:

وخیارُ الناس هداثممو

وسواهم من همج الهمج

الهمج: پشگان خرد / پشه فتحله بعوضه

گبی سوری سککدر.

الهمج: مگسانِ خُرد / اوافق قره سککلدر.

-ن-

الحَنَج: رسن تاو دادن / مهمله ایلهدر، ایپک

قاتنی بوکمک فتل گئی.

الشَنَج: شکنی همه چیز / معجمه ایلهدر،

هر نسنه نك بوكلمی و قرقلغی، و تشنَج بو ماده دندر.

الشَنَج: پرچین شدنِ پوستِ مردم از پیزی /

قوجالقدن انسانك دریسی بورشقی.

الْوَنَج: گونه از رودهای مُطربان / سازنده

نك سازلرینك تللریندن بر درلوسی.

-ه-

البَهَج: شاد شدن / موحدہ ایلهدر، بهجت و

مسرّت بولمق.

الرَهَج: گرد کارزار / مهمله ایلهدر، جنگ

محلنك توزی غبار الحرب گئی.

السَهَج: به شب رفتن / مهمله ایلهدر، گیجه

گتمك دَلَج سابق معناسنه.

اللَهَج: حریص شدن / حریص اولمق که قندرلمق

ایله حرص پیدا اولمقدر.

المُهَج: جانها / ضملهدر، مُهْجَة نك جمعیدر

ارواح معناسنه.

المُهَج: خونهای دل / قلبده اولان قانلدر.

الوَهَج: آتش افروختن / آتش یالکلتمق.

-و-

العَوَج: کژی در همه چیز / مهمله ایلهدر،

اگريلك سِقامت گبی هر شیده مستعملدر.

العَوَج: کژی در دین / کسر ایله دین و آنک

گبی معقولده اولان هَر كَجْلَك رأى معاش و طبیعت اگریلگی گئی.

الْوَج: کژی در همه چیز / لام ایلهدر، عوج

اسبق ایله یکنسقدر که امرِ صوریده اولان اگریلکدر.

الهَوَج: درازی / اوزنلق طول گئی.

الهوج: کم خردی / احمق اولق معناسنه
اسمدر.

الهوج: شتافتن / سرعت سیر یعنی تیز تیز
یوریمک.

الهوج: کم خرد شدن / سراسیمه اولق،
مصدردر.

-ومنه بالهء-

هائیات ثلاثیات جیمیات.

الأجة: گرمای سخت / فتح و تشدید ایله
پك اسى حرّ شدید معناسنه.

الأجة: درهم آمیخته شدن / قارشمق اختلاط
و الفت گبی.

البجة: نام بقی / بر پوتك اسمیدر حدیثده
گلدی و سجة ایله معا مشهوردر. / [۳۱۰و]

الحجة: نرمه گوش / مهمله ایلهدر، قولاق
یومشغی شحمه گبی لکن بونده کسره
اصلدر.

الحجة: مُروارید که در گوش بود / قولقده
اولان اُنجو.

السجة: نام بت / مهمله ایلهدر، بجة سابق
ایله بیله معروفدر. / [۲۹۳و]

الشجة: شکستگی / معجمه ایلهدر، قرقلق
لکن یارقلددر که باشده و دریایی سفینه شقّ
ایلمکده زبانزدر.

الدجة: بانگ / خلقك سسلری و آنك
گورلدیسی اُونگولك گبی.

الدجة: مشغله / کیشی بوش قالمامغه سبب
اولان شیء هرنه اولورسه. بونده مضاعفات تسعه
تمام اولدی.

-ب-

العجة: کم خردی / مهمله ایلهدر، هوج سابق
معناسنه.

-ر-

المرجة: راه روشن / جیملهدر، اولو یول فُجّ
مذکور شهره گبی.

المرجة: صد تا اشتر / مهمله ایلهدر، یوز قات
یعنی یوز عدد دوه.

المرجة: درختی شاخها درهم شده / دالری بریره
جمع اولان آغاجدر.

المرجة: خرچینها / کسر معجمه ایلهدر، هکبه
لردر، عربی الاصلدر.

الدرجة: پایه به بالا بر / فتحلهدر، تاسی
وحدت ایچوندر، جنسی بلا هاء قریبا ذکر
اولندی، و بر ساعت نجومیه نك اون بش
قسمندن برینه درجه تسمیه سی تدرج و ترقیسی
و یاخود هر برنده درت دقیقه نك اندراجی
سببیله اوله.

الدرجة: مرغی سیاه مانند سنگخوار /
ضملهدر، بوغرتلق قوشی گبی سیاه بر قوشدر،

لغتلرده كندى سياه و قنادلرى بوز رنگ اولور
ديديلر.

الْفَرْجَة: غم و اندوه باز شدن / فتح فا
ايله در، تاسه دفع اولوب سرور گلمك.

-ل-

الْجَلَجَة: سر / جيمله در، باش رأس گي.

الْقَلَجَة: بخششگاه جوى آب / فا ايله در،
ايرماقدن برامقدر صو آيريلديغي محل.

-م-

الصَمَجَة: قنديل / هاسز جنسى مذكوردر.

الْهَمْجَة: گوسفند لاغر / زبون قيون غنم
مهنول گي.

الْهَمْجَة: پشه خرد / بلا هاء قريبا يازلدى.

-ه-

اللَّهَجَة: جاياگاه سخن از زبان / سوز
سويلركن ديلك إستعمال اولنان يري.

-الرباعي-

حرف جيمدن درت حرفلى كلمات.

الْأَنْج: مرد باريك ابرو / زاي و شد
جيمله در، قاشلرى اينجه كمسنه در، حليه
شريفده أَنْجُ الحَوَاجِب وارد اولدى.

الْأَشَج: شكسته سر / معجمه ايله در، باشى
يارلمش كمسنه.

الْأَفَج: آنكه پايهايش به يكديگر نزديك و
زانوها دور / فا ايله در، آياقلى برى برينه قريب
و ديزلى برى بريندن بعيد اولان كيشى.

الْأَشَج: وَشَه / ضمله در، اوشق ديدكلرى
صمغدر كه عقايرِ اطباندِر، و وشه دن تعرينده
ضميرى جيم و قاف اولق دخى قاعده سندنذر.

-ب-

الأُتْبَج: پشت به در آمده / مثله ايله در، آرقه
سى چيقيق يعنى پيرلك و يا علتدن انخا گلوب
اگلمش كيشى، جمعى ثبج سكرنجى نועده گلور.

الْخُلْبَج: دراز آشفته خو / معجمه ايله اوزن و
دلشمن خويلى كيشى طويل احمق گي.

الزَّعْبَج: ابر تنك / تقديم / [ن ۱۴۱ظ] معجمه
ايله در، يوفقه بولت سحاب رقيق گي، و زعابج
جمعى گلسه گركدِر.

الْمَنْبَج: آنكه به زبان گويد و به كردار نكند /
كسر ايله و سكون نون ايله در، طبيعته اولميان
نسنه بي لسانه گتون كمسنه.

الْهَلْبَج: اصل بنياد / تملك ديبي قعر اساس گي.

-[ر ۳۱۰ظ] -ت-

المُلْتَج: شوریده خرد / ضم ايله در، عقلی
پريشان احمق و خفيف اللب گي.

-ث-

العَوْنَج: اشتر بزرگ / مهمله نك فتحيله در، بيوك
دوه جمل عظيم گي، عثوئجدن مخفف اولق گركدِر.

-ج-

المُأَجَج: جایی کزو حرکت کنند / أجج
ماده سندن مسکن وزننده در، یلمک مراد ایدن
کمسنه ابتدا باشلدیغی یردر مبدأ عَدُو گئی.
المُدَجَج: مرد تمام سلاح / ضم و سکون
مهمله ایله در، سلاحی تمام کمسنه که
مدججندن مخففدر. / [م ۲۹۳ظ]

-ح-

الأَفَجَج: آنکه رانهایش از یکدیگر دور
باشد / اکبر وزننده در، او یلقری بری بریندن
آیرق و ایراق اولان کمسنه در فحج گئی،
بونده دخی إهمال ایله لغت دگلدر، صحیحی
معجمه ایله در.

السَمَحَج: گورخرِ ماده دراز / مهمله لر
میاننده میم ایله در، دیشی بیان اشگی که
اوزن اوله، لکن مطلقا حمار و آرقه سی اوزن
که طویل الظهردر دیدیلر، و بو صیغه اُتده
دخی جاریدر، و ارککلر آنده استعمالی یوقدر.

السَمَحَج: اشتر دراز / اوزن دوه لکن ماده
قیدی لازم ایدی.

المِشَحَج: گورخرِ بانگ دارنده / کسر و
سکون معجمه ایله در، آکریچی و چاگران
بیان اشگی.

-د-

الْبَرَدَج: ورده / موحده و مهمله ایله جعفر
وزننده در، قُول و قَرَاوَش و توتساق که اسیر

دخی دیرلر، ورده گئی برده دخی لغتدر که آنی
تعریب ایله برذج دیدیلر، لکن طراز نهایده
ضمله در.

الفَوْدَج: مَرَكَبِ عروس / فا ایله در، کویکو
رکوب ایدوب محل زفافه واردیغی حیوان، معربدر.
الفَوْدَج: عماری کوچک / خاتونلرک رکوب
ایلدکلری مُحَقَّه نك و عَرَبه نك کوچگیدر، لکن
بو دخی زفاف یرینه واردقلری عربه اولمق
خوشدر، بو معناده حرج مذکوردر.

المُخَدَج: ناقص آفرینش و تمام مدت / ضم
معجمه ایله خلقتی ناقص و مدتی تمام طوغان
ولد انسان و گرک حیوان.

الهَوْدَج: عماری / جعفر وزننده در، خاتونلرک
دیاره آخره گیدرکن رکوب ایلدکلری اورتولی مُحَقَّه.

-ر-

الأَبْرَج: نیکو چشم / موحده ایله در، گوزل
گوزلی کمسنه که سیاهی بیاضله مُحاط اوله ادعج
گئی.

الأَخْرَج: نَر مِيشِ سیاه و سپید و جز / معجمه
ایله در، قره لی آقلی آلاجه ارکک قیون و سائر
حیوان،

الأَشْرَج: آنکه یك خایه دارد / معجمه ایله در،
بمرطه سی اولان حیواندر لکن بری بیوک بری
کوچک خایه لی اولان حیواندر دیدیلر.

- الأعرج:** لنگ / مهمله ايله اقسق و طوپال اولان كمسنه كه بر آياغی علتلی اوله.
- الأفراج:** آنكه هر دو فلبش از فرهی فراهم نیاید / فا ايله در، صاغریسنك ايكیسی بر یره سموزلكدن ناشی جمع اولیه، حبشیلرده مشاهده اولنور.
- الأهراج:** مرد بسیار گوی / چوق سویلین كمسنه منطق گئی كه تركجه گوزه دیرلر كثرت كلامه مبتلا كیشی.
- البخرج:** زمین پشته بلند / موحده و مهمله ايله در، یوكسك و بیوك تپه كه طاغ رتبه سنه وارمیه.
- البهراج:** كژ شده / اگری اولق لكن اصلنده طوغری ایكن اعوج اولق.
- البهرج:** نبهره / گچمز سنه آچه و گرك قماش ناسره معناسنه نبهردن معربدر، هر یرامز و باطل شیئه دیرلر.
- البهراج:** زمینی كه نگاهدارش نباشد / بكجیسی اولمیان یر.
- الحشرج:** چاه خرد در میان خرد سنگ ریزه / تقدیم مهمله ايله در، چاقللی یرده اولان قبولردر.
- الحشرج:** كوزه كوچك آبخوری^{۸۰۴} / معجمه لرله در، كوچك باردق كه سیبلده صو ایچرلر بعض نسخه ده بو معنایی دخی اولکی لفظده یازدیلر.
- الحزرج:** باد جنوب / ایکی معجمه ايله در، جنوب دیدكلری روزگاردر كه بو دیارده لودس دیو معروفدر كه لغت معناسیدر، انصاردن بر قبيله اسمی اولق صكره در بیوك برادری اؤس ايله ايكیسی قیله / [م ۲۹۴و] نام خاتوندن حارثه بن ثعلبه یمینك اوغللریدر كه والده لرینه نسبتله أبناء قیله دیو شهرت یافته لردر. / [ر ۳۱۱و]
- الطرح:** مورچه / مهمله و مثلثه ايله در، صحاحده سنبل وزنده مضبوطدر، بونده البته فتح را ايله مرتبدر لغت اولق دخی منفهم دگلدردر، قارنجه نك خرده سیدر.
- الكرج:** كره / رانك شدی و ما قبلینك ضمیله در، طای و قولون كه آتك كوچگیدر، وان قؤلونده دریسندن معربدر دیمشدر، اختریده مشدد اولدیغندن آگاه اولیوب كرده دن تعریب ايله طوب معناسنی یازدیغی سهودر، و اگر مخففا طوب معناسنه اولان كرده دن معربدر دینسه مشدد اولق صورتنده فساد الخبز معناسیله مشتركدر آنكله معا یازدیغی فساد تحریره گواهدر.

^{۸۰۴} آبخوری: فتح معجمه ايله در، واو رسمیدر تلفظ اولنمز، سیبل و چشمه یه وضع اولنان باردقدر کیچه دگلدردر. «منه»

مهمله ايله اولورسه مديون مستغرق معناسنه اولور
ديرلر.

المَفْرَج: كشته كه ندانند كه ويرا كه كشته
است / قاتلى معلوم اولميان مقتولدر.

النَّوْرَج: بادی كه سخت جهد / فتح نونلهدر،
سرد اسن يلدر ریح شديد الهبوب معناسنه.

النَّيْرَج: مثله / واو بدلى علّيتده همحال اولان
تحتيه ايله دخى معنای سابقده لغتدر.

النَّيْرَج: آهني كه بدو غلّه گویند / نَحْل و
بُعْدای گبی شیلری دینگده دؤكدكلری دمور
آلتدر.

الهَيْرَج: رفتن به شتاب / موحدده ايلهدر، عجله
ايله گتمك سرعت ذهاب گبی.

-ز-

البَخْرَج: بچه گاو کوهی / موحدده دن صکره
مهمله ايلهدر، بیان صغرينك بوزاغیسی ذرع گبی.

الحَنْجَج: مرد زفت / معجمه و نون ايلهدر، ایری
و قالك كمسنه غليظ الجثّه گبی.

الدَّيْرَج: اسب دیزه / مهمله و تحتیه ايلهدر، دیزه
دن تعريب اولندقدده كسره یی فتحه تبدیل و
ضمیری جیمه تحویل ایلدیلر، یاغز آت غَيَّهَب
گبی.

المَخْرَج: آبخانه / معجمه ايله جعفر
وزندهدر، آياق چشمه سی دیدكلری مُمشار
كه خرا و خرا ماده سنده یازلمشدر.

المَخْرَج: بیرون آمدن / طشره چیقماق كه
خروج گبی مصدر میمیدر.

المَذْرَج: راه زمین پشته / مهمله ايلهدر،
یوكسك یرك یولی مَصعد گبی.

المَضْرَج: جامه کهن / معجمه ايلهدر،
اسکی کیسی لباس عتیق معناسنه.

المُضْرَج: خون آلوده / ضملهدر، قانه
بولشمش و بولنمش دیمکدر.

المِضْرَج: ركوبی كه كودك را بدو پیچند /
كسر ايلهدر، اوشاقلری صاردفلری بَغْرَدَق كه
بشكدرده اولور بزدن بر آلتدر.

المِعْرَج: نردبان / مهمله ايلهدر، معروفدر،
الفله معراج دخی دیرلر، مردمن غلطدر،
فارسیده پنجاهه دخی دینور.

المِفْرَج: پابندان بی کس / فا ايلهدر، كمسه
سی اولميان کیشی یه کفیل اولان كمسنهدر
كه لغتدرده دیدیلر كه شنلکدن بعید یرده
مقتول اولان كمسنهدر كه بیکسدر آنك
عاقله سی یوقدر كه آکا دیتی لازم گله آكك
دیتی بیت المال مسلمیندن ویرلور، حاء مهمله
ايله دخی لغتدر دیدیلر و نیجه لر دخی

زیج مسلگنده دستور العمل اولان بو تاریخدر.
/[۳۱۱ظ]

-س-

السَّبَسَج: زمیننه سخت و نه نرم / مهمله ایله
جعفر وزندهدر که نصفی مکرردر، قاتی و
یاخود یومشوق اولیوب بین اولان یردر.

السَّجَسَج: هواء معتدل / پک اسّی و پک
صوغق دخی اولمیان هوا که اثرده "الجنّة سجسج"
وارد اولمشدر.

العُوسَج: سپید خار / مهمله ایلهدر، آق
دیکندر بوگرتن دیکنیدر دیمشدر.

الکُوسَج: مرد کوسه / فی الاصل قلّت معناسنه
اولوب لکن حلیه لویه ده شهرتی اغلبدر که حدّ
اعتدالدن صقالی آز اولان کیشیدر مترجم فقیر گبی.
الکُوسَج: آنکه دندان کم دارد / دیشی آز
اولان کیشی.

المنَسَج: جای کرباس بافتن / نون ایلهدر، بز
طوقنان یردر، بو لفظک اکثرینک جمعی گلسه گرکدر.

المنَسَج: شانه کرباس / کسر ایلهدر، بز
طراغیدر که اسم آلتدر، مثلثاتده متوٹ دخی
گچمشدر.

-ش-

العَفَشَج: مرد گران / مهمله و فا ایله جعفر
وزندهدر، آغر کمسنه شخص مجسم و ثقیل.

-ض-

الفَنَج: لعبت / فا و نون ایلهدر، پنجه
بازیدن تعریبی قولنجه اویون معناسنه لعب و
لعبدر، عجم رقصیدر دیو معرباتده مذکوردر.

الفَنَج: دستبند در بازی / اویونده آل آله
طوتمق لکن رقص معناسنه در.

الفَنَج: روزهای مسترقة پارسیان / اهل
فرسک مسترقة دیدکلری ایام خمسه در، آنلر:
أهتود أشتود إسفند و هشت هشتویش، بو
جمله بش گوندر، پنجه دن معربدر، تاریخ
پارسیان که یزْدَجَرْدی و شهریار دخی
دینور، ابتدای وصفی جمشیددن و ثانیاً
یزدجدرک اول عهدندن اعتبار و تاریخ وقایع
و آثار قیلدقلری گون تاریخ هجرت نبویه علیه
التحیه نك اون برنجی / [م ۲۹۴ظ] سالی ربیع
الأولنك یگرمی ایکنجی گونی ایدی اول
شهوری فروردین و ایکنجی اوردبھشتدر که
رومیهده مارت و نیسان دیدکلریدر، فروردین
اولنده نوروز ایدرلر و بر شهر دیگره دخی
بش گون زیاده ایدوب مهترجان دیدکلری
مذکور خمسّه مسرقهدر که اسماسندن بری
فنزج مزبور و بری فروردیاندر، سبب ازدیاد
دخی شهوری / [ن ۱۵ و] هر بار اوتوز ركون
شمار اولمغین اون ایکی آی اوچیوز آلتمش
گون ایدوب ناقص کلمکله اتمامی ایچوندر
که آنکله اوچیوز آلتمش بش گون اولور،
اصحاب علم نجوم میاننده مستعمل و ارباب

الْمُضَج: اسب و اشتر سخت / ضم
مهمله ایله در، آت و گرکسه دوه اولسون
متین و قوی معناسنه.

-ع-

الأَدْعَج: سیاه چشم / مهمله ایله افضل
وزنده در، بالاده مذکور دعج دیدکلی
حالت گوزنده بولنان کمسنه در.

الضَمْعَج: زن بلند بالا / معجمه ایله در،
بویلی و گوسترشی خاتوندر، بو لفظک
مذکرده استعمالی یوقدر.

الضمعج: ماده اشتر زفت / ناقة عظیمه
معناسنه در، مهابتلی دیشی دوه.

-ف-

الأَخْفَج: آنکه پایها کژ دارد / معجمه
ایله در، اگری آياقلی اولان حیواندر ناطق و
غیر ناطق، لکن بالاده خفج یازلمشدر.
السَرْفَج: دراز / مهمله لرله در، بالا قَدْ
کمسنه.

العَرَفَج: گونه از خار / بر دورلو دیکن که
آلچق محللرده ظهور ایدر.

المِغْفَج: مردی که هیچ کار نتواند کردن /
کسر و سکون مهمله ایله در، کار و کسبه
قادر اولنان کمسنه.

المُلْفَج: مفلس / ضمله در، معروفدر، اوج
ماده نك اسم فاعلی آخرینك ما قبلی مفتوح واقع
اولمشدر؛ بری أحصن فهو مُحْصَن ایکنجی
أَسْهَب فهو مُسْهَب و اوجنجی أَلْفَج فهو مُلْفَج
گلور، خلاف قیاسدر، مُحْصَن أَوَّلِ اولان کمسنه
و مسهب کثیر الکلام دیمکدر و ملفج افلاس
اهلی یعنی قُلْسِ احمره محتاج قالمش و یا کندویه
فلس اعطاسنه منتظر و یاخود مالی فلوس و
زیوف اولوب تلف اولمغله خائب خاسر کیشی
دیمک اولور.

-ل-

الأَبْلَج: مرد گشاده ابرو / موحده ایله جعفر
وزنده در، آچق قاشلی کیشی یعنی بری برینه یقین
مقروُ الحاجین که چاتق قاشلی لکن متصل
دگل دیمکدر، أمَّ مَعْبَد حدیثنده أبلج الوجه
إضافتی قرینه سیله یوزی نورلی دیمکدر، اما أبلج
الحَوَاجِب روایتنده البته معنای اول مراددر؛ زیرا
چاتق قاشلی اولملری مرویدر که / [م ۲۹۵ و]
استاد دیمش شعر:

شکل ابرو سکه اولمشدی أزج

ماه نو گبی گشاده أبلج

الأَصْلَج: سخت ساده / مهمله ایله در، زیاده
متین و هموار.

الأَفْلَج: کشاده دندان / فا ایله در، دیشی سیرک
اولان کیشی.

الأفلج: کژ دست / الی آگری کمسنه که
فلج علتيله اولمش اوله.

التوَج: جای آهو / فوقیه ایلهدر، گیک اینی
و یواسی دال ایله دخی لغتدر کناس
معناسنه.

التَوَج: جای درشدن / وُلوجدندر، وزن و
معناده مدخل یعنی گیره جک یردر لکن
درآمدن گرک ایدی.

الدَعْلَج: خر / مهمله لرلهدر، حمار گبی اشک
معناسنه.

الدعلج: تاریکی / قراکولق ظلمت گبی.

الدعلج: نبات که یکدیگر را قوت دهند /
بری برینه قوت و امدادی اولان اوتلر که
یالکز ایکن ضعیف اولور اجتماعده تقریر
بولور.

الدعلج: جوان خوب روی / خوشلقا اولان
گنج ولدِ مُراهق.

الدعلج: شورده بی حاجتی / بر ایشک
آردنده پریشان و متغیر و متردد اولان کمسنه.

الدعلج: گرگ / قورد ذئب گبیدر،
غرائبندر که بر گوزیله نائم و بریله دخی
دائما اطرافنی حراست اوزرهدر دیو اولادِ عرب
میاننده معروفدر.

الدعلج: چوال پر / چوال معروفدر، ایچی
طولو ایکن اطلاق اولنور بوش ایکن چوال و
هکبه و خرچین گبی اسملری واردر.

الدعلج: نام اسبی / بر آتک آدیدر که صاحبی
عامر بن طُقیلدر. / [ر۳۱۲و]

الدَوَج: سولاخ / مهمله ایله ولوجدندر، دلیک
فُرجه دخی دیرلر.

الدَوَج: خانه چارپایان دشتی / بیانی حیوان اینی
آهو یواسی گبی.

الدُج: جمع الدالج / ضمله فاعلك جمع مذکری
مکسریدر، مفردی دالج گلسه گرکدر، قیو دلایبی.

السُلج: نباتی سست / مهمله ایلهدر، بر
یومشق اوتدر دوهلر اکل ایدر، تسلیج دخی
لغتدر.

الصُلج: پیله گرم ابریشم / پیله که ابریشم قوردی
یعنی اپیک بوجگی که دوذ القَرّ دیرلر، تخفیف
ایله گچمشدر.

الصَوَج: سیم نیکو / فتح ایلهدر، خالص گمش.

العُلج: زفت آفرینش / ضملهدر، ایری یاپولی
دیمکدر، لکن عظیم الخلقه دوهیه عاجل و جمعنده
عُلج دیرلر، قاعده اوزرهدر دیدیلر.

العَمَلَج: تلخ / فتح معجمه ایلهدر، آجی که
عریده مُرّ دیرلر، لذیذک ضدیدر.

اللَّهُمَّج: زود رفتار / هر طوری سرعت و عجله
اولان نسنه گرك انسان و یا حیوان.

-ن-

الدَّهْنَج: بزرگ آفرینش / دهج سابقده لغتدر.
الدَّهْنَج: سنگ دَهْنَه فرنگی / فرنگدن چیقار
بر طاشدر که دَهْنَه دیرلر آندن معربدر، فتحه‌لرله
دَهْنَج دخی لغتدر، یشیل و گوک و صاری و
طاوسی دخی اولور، / [م ۲۹۵ظ] قَبْرَسدن گلور
جواهر مقوله سی و خواص صاحبیدر، اکثری
باقر معدنندن ظهور ایدر، مشرق طاغلرنده دخی
بولنور لذیذ الطعامدر.

الرائج: گوز هندی / مهمله ایلهدر، هندستان
جوزی.

-ه-

السَّلْهَج: مرد دراز / بوی اوزن کمسنه رجل
طویل گی.

السَّلْهَج: زمین فراخ / بول یر ارض واسعه گی.

السَّمْهَج: باد نرم / ملایمت اوزره اسن یل ریح
خفیف معناسنه.

السَّمْهَج: شیر خوب شیرین / گوزل و لذیذ
سود.

السَّيْهَج: بادی که پیوسته جهد / تحتیه ایلهدر،
دائما اسن یل.

اللَّجَلَج: سخن بریده / نتیجه سی یوق سوز
کلام مقطوع معناسنه که اثرده "الحقُّ أبلج
والباطل لَجَلَج" وارد اولمشدر، لجلجة دخی
گلور.

المِخْلَج: چوب حلاج / کسر و مهمله ايله
اسم آلتدر، حلاجك دگنگی.

الْمُدْج: جای آبکش در سر چاه / فتح
ایله اسم مکاندر، صو چکن کیشینک قیو
باشنده طوردیغی یردر.

المِغْلَج: اسب زود رُو / کسر و معجمه
ایله‌در، تیز یرور آت که أَشْكِنی چوق.

-م-

الدَّهْمَج: بزرگ آفرینش / مهمله ايله جعفر
وزنده‌در، خلقتی بیوک یعنی کموکلی وجود
صاحبی معناسنه.

الزَّامَج: همه / زای و همزه ايله وزن و معناده
آجمع که گوتوری جمله هرزه ایسه طُرّا و کلیّا
گی، مثلاً بر شیء بزأجه یعنی بالکلیه و ناسن
بزأجمهم ای بأجمهم.

الزَّمَج: مرغی / ضم و شد ایلهدر، بر قوشدر
که ده برادر دیرلر^{۸۰۰}.

الزَّمَج: مرد فرو مایه / آلچق کمسنه صویسر
کیشی.

^{۸۰۰} م - الزَّمَج: مرغی / ضم و شد ايله در، بر قوشدر که
ده برادر دیرلر.

العَمَهَج: شتابنده / عجل و سریع که بر
ایشی گورمکده تیز تیز حرکت ایده.

العَوَهَج: ماده اشتر جوان / دیشی و گنج
دوه ناقه شابه گئی.

العوهج: اشتر مرغ / دوه قوشی، نعامه و
ظلم گئی اسملری وارد، امّ الأبیض کنیه
سیدر.

العوهج: آهوی نیکو رنگ / لونی گوزل
گیك، آیل و ظی و عَبَّان گئی اسماسی
واردر.

العوهج: دراز گردن / بیونی اوزن هر کیم
اولورسه طویل العُنق گئی.

العوهج: مار / ییلان حیّه معناسنه.
/[۳۱۲ظ]

الفَهَج: سیکی / فا و تحتیه ایلهدر، سوجی
که خمر معناسنه، و سیکی سه و یکدن
مرکب مثلندر لکن باده بی شرابده
شهرتیا بدر.

اللمَهج: شیر خوب شیرین / سمهج سابق
معناسنه.

المنَهج: راه فراخ / نون ایلهدر، نهج
ماده سندن وزن و معناده مسلک وسیع گئی.

-و-

الأعوج: کژ / مهمله ایلهدر، عوج سابق کنیده
بولنان کیشی.

الأعوج: مرد بد خو / بونده عوج معنوی مراددر
که خوی کوتو و مشربی آلجق کمسنهدر.

الأهوج: دراز کم خرد / بوی اوزن و عقلی قصه
کمسنهدر طویل احمق گئی. / [ن۱۵ظ]

الأهوج: مرد شتاب کار / عجل طبیعت اولان
کیشی که حمقدن ناشیدر.

الرَهوج: اسب رهوار / مهمله ایلهدر، رهواردن
معربدر یورغه یوریمسی اولان آت.

-ومنه بالهاء-

کلمات رباعیه هائیه دخی رباعیات بلا هائیه
ملحقه در.

المَحَجّة: راه روشن / مهمله و فتحات ایلهدر،
طریق واضح و شارع راجح گئی، و اثباته محتاج
بولنمیان امور ظاهره دخی مراد اولور.

المَدَجّة: کلاوه تن ریسمان / کسر ایلهدر،
ایپلک یوماغی گرک خشبی و غیری اولسون، و بو
ماده دن دجاجة گلور و کُبة دخی گچمشدر.

المِسَجّة: ماله بِناء / مضاعفده مذکور سَجّ
سابقدن اسم آلتدر، ماله دیدکلری آلت که بنا
اربابی دیواری آنکله صوارلر لکن خشبی اوله
دیدیلر، مطلقا ماله مالَجدر که آندن معربدر.

-ب-

/ [م۲۹۶و] بر خوف ظهوریله معوم و ملول اولمق.

-خ-

الخَجَجَة: پنهان داشتن اندیشه خویش / معجمه ایله در، فکری کیشی کتم و اخفا ایلمک.

-د-

الدَّجْدَجَة: مرغ خانگی را خواندن / مهمله و جیمک تکراریله در، اکتی دیدکلی آلیشق قوشی چاغرمقدر، لکن خاصه طاوق ایچوندر دیدیلر که دجاجة ماده سندن در، اگر جمله ده مستعمل ایسه بو امر انسیتده دجاجة اصلیتنه بناء در.

السَّرْدَجَة: بر گذاشتن / مهمله لرله در، صاویلماق میوه سی یعنی صوك طرفنده گوز میوه سی، اصلنده سیده اولوب کسری فتحیه و ضمیری جیمه حین تعرییده تحریف ایلدیلر.

الهَرْدَجَة: زود رفتن / تیز یوریمک، وزن و معناده هروله گی.

-ر-

الحَدْرَجَة: فسون کردن / مهمله لرله در، سحر ایلمکدر.

الحَدْرَجَة: سخت تافتن / بوکوب محکم ایلمک مثلاً ایپ گی که بوکمله قوتلنور.

الخَنْبَجَة: خنجره / معجمه و نون ایله در، ترکی و غلطی اولان فَنَبره وزنده در، خُم معناسنه اولان خنب لفظنک تصغیری خُنْجَکدن خُنْجَ تعریب اولنوب واحدی ها ایله گلمشدر، خُم چاموردن اولان کوپ که قولبسز اوله، کوپ دخی عربیدر که جمعی الکواب گلور.

الهَوْبَجَة: زمین نرم / فتحله یومشق یر ارض لیته گی.

-ت-

التَّخْتَجَة: تخته / فوقیه و معجمه ایله معروفدر، تخته دن معرب، اصلنده اسمی لوحدر.

الدَّسْتَجَة: دسته / مهمله لرله در، بر نسنه نك صابی، قبضه معناسنه فارسیدن معربدر.

التَّسْتَجَة: دستارچه / ضم و تقدیم معجمه ایله در، اصلی شُسته در سپردک دخی دینور دستمال و مندیل گی، ترکجه یاغلق دیدکلریدر.

الْمَنْتَجَة: کون / نون ایله نتاجدن اسم آلت وزنده که فارسیدن نون فوقیه یه تبدیل ایله ترکیده اسمدر، دفع قاذورات محلی دیمک اولور.

-ح-

الحَجَجَة: به هم آمدن از بیم / مهمله و گویا جیمک تکراریله محکمه وزنده در،

الحَشْرَجَة: ترددِ نَفْس به وقتِ جان کندن /

تأخیر معجمه ایله در، موت وقتنده نفس تیز تیز گیروب چیقماق، وزن و معناده غرغره در.

الدَّخْرَجَة: بغلتانیدن / مهمله ایله در، یورالامق^{۸۰۶}. / [۳۱۳و]

الدَّجْرَجَة: سخت جُنْبانیدن / مهمله و جیمک گویا تکراريله در، خالجان و اضطراب ویرمک.

الزَّبْرَجَة: آراستن / زال و موحدہ ایله تزین قیلماق که مصدر در، اصلنده زَبْرَج کسرله زینت که بزه مکدر.

السَّبْرَجَة: پوشیدن کار بر کسی / مهمله ایله در، بر کمسنهیه بر ایشک مستور و مخفی اولمسی.

الشَّمْرَجَة: در دوختن دورا دور / معجمه ایله در، بر لباسی سیرک و آراقلی دیکمک.

الشمرجة: کار نا محکم کردن / ایشلدیگی ایشی بر کیشی متین مستحکم ایلمیوب ضعیف و خرجی یایماق، حتی سیرک اولان خواله شمرج دیرلر.

الشمرجة: به در زدن حروف خط / کتابت حرفلرینک بری برینه متصل اولمسیدر قَرْمَطَه گبی که حسنِ خطِّک خلافیدر.

^{۸۰۶} طا دخی لغتدر و بلکه غلتدر صحیحی تا ایله در. «هامش»

الصَّهْرَجَة: ماله زدن حوض / مهمله ایله در، صاروج یعنی آلچی ایله حوضه استحکام ویرمک.

المَسْرَجَة: چراغدان / مهمله ایله در، یاغ و فتیل وضع اولنان ظرفدر که قندیل دینور.

المِسْرَجَة: چراغپایه / کسر ایله در، قندیلی اوزرینه قودقلری ایسکمله و یاخود محل مخصوصی.

الهْمْرَجَة: آمیخته شدن / فتحله در، قاریشقلق، خبرده و غیریده دخی اولور.

الهْمْرَجَة: شتاب زدگی کردن / عجله ایله یوریمک سرعت سیر گبی.

-ز-

الْحَنْزَجَة: بزرگی کردن / معجمه و نون ایله در، بیوکلک ایلمک.

الْفَرْزَجَة: شافی که زن از سوی پیش بردارد / فا و مهمله ایله در، اصلی برزه اولوب معربدر، فرجندن خاتونک استعمال ایلدیگی شافدر.

الْمَرْزَجَة: چوبی که بدو شاخ رز بردارند / آصمالق که قمریه دخی دیرلر.

-س-

الدَّعْسَجَة: شتافتن / مهمله لرله در، ایومک عجله گبی.

العَوْسَجَة: چوبِ دستی / مهمله ایله در، دگنک عصا گبی که مذکوردر.

الْمُنْسَجَة: چولا هستان / نون ايله در،
چوله لر كارخانه سی كه چلهه بز طقور
كمسنه در نَساج گي.

-ع-

العَجْجَة: بانگ كردن / مهمله و جيمك
تكراريله در، چاغرمق صيحه گي.

-ف-

الْحَرْفَجَة: خوش عيش كردانیدن / تقديم
معجمه ايله در، گوزل گچنمك و معاشي
وسعت اوزره اولمق. / [م ۲۹۶ ظ]

الْحَرْفَجَة: خوردنی نيكو دادن / خوش و
حاضرلنمش طعام ويرمك.

العَنْفَجَة: ماده اشتر گام زن / مهمله و نون
ايله در، آديملري بيوك ديشي دوه ناقه وسيع
الخطوات معناسنه.

النافِجَة: ناقه مُشك / نون ايله در، گوبك
مسكي كه ناقه معربدر ديديلر، جامع اللغة
فاضل دخي اصلنه التفاتا فاء مفتوحه ايله
ايراد ايلدي، لكن تعريبه كسره تبديل و
تصرف ايله نافجه رايحه^{۸۰۷} معناسنه استعمال
و جمعنده نفاوج ديدكلرندن اغماض بيورديلر.

-ل-

الْحَمْلَجَة: سخت يافتن / مهمله ايله حدرجه
سابق ايله وزن و معناده يكساندر.

الدَّعْلَجَة: بسيار شدن / مهمله لر ايله چوق
گتمك كه گلمگي دخي مقتضيدر آمد شد گي.

الدَّعْلَجَة: آميختن رنگها / رنگلري بربرينه
قارشقم، دعلج بلا هاء طقوز معنايه گچمشدر.

السَّمْلَجَة: اندك اندك شراب و مانندش
خوردن / مهمله ايله در، شراب و غيري آنك گي
مشروباتي آز آز ايچمك.

العَدْلَجَة: آذين بستن / تقديم مهمله ايله در،
شهرابين ايدوب و زينت ويرب دونامه قيلمقددر.

العَسْلَجَة: شاخهء نازك بياوردن درخت /
آغاج فلسلنوب گوزل تازه شاخلر سورمكددر.

العَفْلَجَة: كفچليز در چيزي جنبانیدن / فا
ايله در، كپجه و يا قاشغي بر شيك ايچنه ادخال
و تحريك ايدوب قارشدمق. / [ر ۳۱۳ ظ]

الكَيْلَجَة: پيمانه كوچك / كسر و سكون تحتيه
ايله در، كوچك اولچك كه كيله ديرلر، جمعي
كيالج و كيالجه دخي هاء تعريب ايله جمعيدر.

الدَّجْلَجَة: لقمه در دهان كردانیدن / فتح و
جيمله در، لقمه يي آغزده دوندرمك و گزدرمك.

الدَّجْلَجَة: سخن بريده كردن / سوزي قطع
ايلمك.

^{۸۰۷} ن: واسجه.

المَثَلَجَة: برفدان / مثلثه ايله ثلج يعنى قار
وضع ايلدكلرى ظرفدر، آكا دخى قارلق ديرلر
كه صو تبريد اولنور.

المَدْلَجَة: جاي آبكش بر سر چاه / بلا هاء
مذكوردر.

الهَرْجَة: زود رفتن اشتر مرغ / زای ايله در،
دوه قوشنك تيز تيز يوريمسى، لكن صحاحده
قورد ديو يازدى.

الهَمْلَجَة: راهوار رفتن / بارگير يوريمسى،
فارسيدن معربدر.

-م-

المَجْمَعَة: سخن در دهان گردانیدن /
جيمله در، آغزده سوزى اداره ايلمك.

الهَرْجَة: آحتگى آواز / زای ايله در، سس
بربرينه قارشتمق يعنى برى برى آردنجه فرياد^{۸۰۸}.

-ن-

النَجْنَجَة: گردیدن به وقت بيم / نون و
جيمك گويا تکراريله در، قورخولى وقتده
حالدين حاله دونمك.

النَجْنَجَة: باز گردانیدن رای / رأى و
تدبيرينى صورتدن صورته دوندرب تحويل
ايلمك.

النَجْنَجَة: باز گردانیدن اشتر / دوه يى گيرو
دوندرمك.

-ه-

السَّرْهَجَة: به ناز پروردن / مهمله لر ايله ناز و
نعيم ايله بسليوب تربيه ايلمك.

الهَجْهَجَة: بانگ بر دده زده / جيمله در، سُبْع
يعنى يرتيجى حيوانى تخويف / [ن ۱۱۶ و] ايچون
صَيَادْ ايلديگى صيحه.^{۸۰۹}

-و-

الَلْحَوَجَة: آميخته كردن / مهمله ايله در،
قارشدرمق تخليط گي.

الَلْهُوجَة: گوشت ناپوختن / ات پشمكه
كمالنى بولماق و اول اته لحم مُلهوج ديرلر.

المِسْوَجَة: شانه شوى جلاه / كسر و سكون
مهمله ايله در، چوقورده بز طقويان چلههنك
طراغى.

-ى-

المِسْبِجَة: چوب ماله بنا / آغاجدن اولان ماله
كه دولگر آلاتندندر، مِسْبَجَه دخى / [م ۲۹۷ و]
مذكوردر.

-الخماسي-

حرف جيمده نوع اولدن بشر حرف ايله بولنان
كلمات كه ايكي مضاعفات ايله در.

^{۸۰۸} صق صق صيحه ايلمك لكن اصحى لامله و الفله
هزاجدر و رگادن خفيف اولان صدايه ديرلر. «منه»

^{۸۰۹} دده يرتيجى كه درويش ديو نَفْسى يرتيجيدر لكن بد خولى
دَرَنَدَه قلويدر. «منه»

العَفْجَج: اشتر پیر / چوق یشامق سببیلہ قوتی
قالمیان دوه در.

المُدَجَج: مرد تمام سلاح / مهمله ایلہ باب
تفعیلدن مفعول صیغه سیله در، آلاتِ حربیه
سفریه سی کامل اوله گویا آنکله مستور اولور.

المُدَجَج: خارپشت / کیرپی که پر سلاح
سلاحیله محفوظدر قنفذ اسم مشهوریدر.

الْبَلَنَجَج: ستیزه کش / موحدہ یزنده الف ایلہ
الْبَلَنَجَج دخی لغتدر که گچمشدر. / [ر۴۳۱و]

-د-

الأَرَنَدَج: پوستِ سیاه / مهمله و نونله در، قره
دری جلدِ اَسود گبی.

الْمَدَجَدَج: اشتر مرغِ لرزنده به رفتن / مهمله و
جیمک گویا مکررینه ها ادخال اولنمشدر، دوه
قوشنک دُتره یرک گتمسی تزلزل ایلہ مرور معناسنه
در.

الْبِرَنَدَج: پوستِ سیاه / اولی الفله دخی لغتدر
که مذکوردر.

-ذ-

النُّمُودَج: نمودار / نون و ضمه لرله در، اصلی
فارسیده وزن و معناده نمودش تعریب اولنوب
مهمله سی تعجیم و آخری جیم قیلندی، چاشنی
و اورنک دیمکدر که ترکیده دخی نمونه دیرلر،

الْمُرْج: مردی که کامل نباشد / زای هوز
ایله در، احمرار وزنده ازجاج مصدرندن مفعول
صیغه سی اوزره در، کمالی اولمیان کمسنه که
زنج اصلنده خفیف معناسنه در، تفعیلدن
مفعول اولمق دخی صحیحدر لکن ترتیبه
مُخلدر.

الْمُرْج: آنکه خالص نسب نبود / صوبی
قاریشق اولان کمسنه در، وزن و معناده مُخْتَلُ
الاصل گبیدر که حسیبک ضدیدر.

-ب-

المُهَبَّج: گران جان / مکلف وزنده در، آغر
جانلی ثقیل النفس معناسنه.

المُهَبَّج: برآمسیده / ششمش سنه مُنتَفِج
گبی.

-ث-

العَثُوثَج: اشتر زفت / مهمله و مثلثه ایلہ
سفرجل وزنده در، قالك و ایری دوه عظیم
الجثه گبی.

-ج-

الأَلَنَجَج: ستیزه کش / نون ایلہ در، جدل و
عناد مقوله سی ثقلت چکن کمسنه در.

العَفْجَج: مرد آبله و سست / مهمله و فا
و نون ایلہ در، احمق و گوشک یعنی خُلَقی و
خُلَقی ضعیف کیشی.

حسن و قبحی تجربه اولنمق ایچون بر شیدن
گوستردکلری مقداردر، آنموزج دخی لغتدر.

-ر-

الأُعْيَرَج: دانه سخت / ضم همزه ايله و تحتیه
نك ايكي طرفنده مهمله لك فتحه لريله در كه
گويا أعرجك تصغیری اولور، شدید و قوی
اولان دانه در فندق فسوق جوز بغدادی و
هرنه اولورسه، لكن لغتلرده نوع ثالثده دخی
معنای دیگرده گلور إن شاء الله تعالی.

الأيَارَج: ایاره / فتح و تحتیه ايله در، ایارج
دیدکلری مسهل معجون که اول نامله
معروف بر سبزه دن ترتیب و ترکیب ایدرلر.

السَّمَرَج: سرای گزیت / مهمله و فتحه لرله
و شد ايله در، خراج آلنان منزل معناسنه در،
گزیت جزیه دن معجمدر اکثریا جزیه دار
منزلی که علیاسی اوچ قات اولور ایکنجی
قاتی خدمه محلی و اوچنجی طبقه سی
حبسخانه در، بعضیلری سه مَرّه دن معربدر
اوچ کره یعنی اوچ نوع دزیه مراددر اعلی
اوسط ادنی دیدیلر.

العَدْرَج: مرد سبك سار / مهمله لرله در،
خفیف کیشی که لایق اولان حالتیه رعایتله
وقاری صیانت قیدنده اولمیه.

المُدْخَرَج: تازیانه محکم بافته / ضمله در،
قوی اورلمش قاجیدر، جُعَل دیدکلری نجس

مدور و مطلقا مدور معناسنی / [م ۲۹۷ظ]
یازدیلر.

-س-

الْبَنَفْسَج: بنفشه / فتح موحده و نون و فا
ایله در، فارسپسندن معربدر، بر معروف شکوفه
در، مور و قرمزی و بیاض اولور، ترکیده منکشه
غلطیدر.

-ف-

المُخَرْفَج: فراخ / تقدیم معجمه ايله در، بول
واسع گی که منزل مخرفج دیرلر.

-ل-

الحَقْلَج: آنکه پاهایش به هم نزدیک باشد و
ساقها دور / مهمله و فانك فتحه لريله و شد
لامله در، آیقلری بری برینه یقین و بالدرلری ایراق
آیریق اولان کیشی.

السَّمَلَج: آنکه شراب اندك اندك خورد /
شرابی آزار ایچن کیشیدر، سملجه دخی
مذکوردر.

الشَفْلَج: آنکه بینی فراخ دارد و لب ستر /
معجمه و فا ايله در، بورنی بول و دوداغی قالك
اولان کمسنه در.

العَمَلَج: نیکوی خوردنی / مهمله ايله در، حاضر
طعامك ایوسی و مقبولی، تحفه محمودیده قاربوزدر
دبمشدر.

السَفَنَج: اشتر مرغ سبک / خفیف دوه قوشی،
لکن ارکگیدر که ها ایله دیشیسی گلور.

العَسَنَج: مثله / مهمله لرله وزن و معناده سابقی
گبیدر.

-ه-

المُعْلَهَج: مرد شتابنده کم خرد / مسلسل
وزنده در، عجل و احمق کیشی.

-و-

المُلَهَوَج: بریان نیک پخته / گوزل طبخ
اولنمش بریان و کباب.

-ومنه بالهاء-

-ر-

السَمَرَجَة: سرای گزیت / بلا هاء مذکوردر.
المُخَارَجَة: چیزی از گرو برداشتن / معجمه
ایله مفاعله وزنده در، بر نسنه پی رهندن
چیقارمقدر ایکی طرفک اراده سیله اولمسی
مفاعله بابنی مقتضیدر. / [ر ۳۱۴ظ]

-ز-

المُمَارَجَة: به هم آمختن / مزجنددر، بری برینه
قارشتمق مخالطه گبی.

-ف-

المُخَرَفَجَة: شلوار دراز و فراخ / تقدیم معجمه
ایله در، بول و بیوک شلوار که انباء سبیل
لباسیدر، بلا هاء دخی مذکوردر.

العَمَلَج: مرد دراز و سست / معجمه
ایله در، اوزن و گوشک وجودلی کمسنه طویل
مسترخی گبی.

المُحَمَلَج: مرد دراز / مهمله ایله حملجه دن
مُدْخَرَج وزنی اوزره در، اوزن کیشی.

المُخْتَلَج: آنکه کسی ویرا پائندانی نکند /
خلجاندن افتعالک مفعولی وزنده در، کندویه
کمسنه کفیل اولیان کیشی.

الهَنَج: اشتر مرغ زود رو / زای ایله عملج
سابق وزنده در، تیز یورر دوه قوشی، فک ایله
گچمشدر، هزلج دخی گلور.

-م-

الضَمَجَمَج: سخت سخت / معجمه ایله و
میم و جیمک گویا تکرارایله در، زیاده قاتی
اولان شیء.

-ن-

الْحَبَرَج: خوردنی نیکو / معجمه و موحد و
جیم ایله مسکنت وزنده در، و نون ساکن
اولق دخی اولادر، گوزل غدادر.

السَفَنَج: مرد دراز و شتابنده / مهمله و فا
ایله هَنَج مزبورک وزنده در، طویل و عجل
کمسنه در.

-ل-

الْحَدَلَجَةُ: آنکه ساقها و بازوها ستبر دارد /
شد لام ایله‌در، بالدرلری و قوللری قالك
اولان كمسنه.

المُحْمَلَجَةُ: گورخر بنیرو / بلا هاء دخی
مذكوردر، لكن بونده قوی حمار وحشی
معناسنه در و فتیل قوی و كورك معناسی
دخی یازدیله.

المُخَالَجَةُ: جنگ کردن / خلیجاندن معجمه
ایله‌در، صواش ایلمك كه هر بری بر آخر
خلیجانه سبب اولور.

المُعَالَجَةُ: چیزی را علاج کردن / مهمله
ایله‌در، بر نسنه‌پی علاج و دوا ایلمك.

المُعَالَجَةُ: با چیزی کوشیدن / بر ایشه سعی
ایدوب حصولنی طلب ایلمكدر.

-ن-

السَّفَنَجَةُ: اشتر مرغ ماده / بلا هاء مذکری
مذكوردر، دوه قوشینك دیشیسی.

-ه-

المُعْلَهَجَةُ: زن شتابنده کم خرد / مذکری
/[۲۹۸م و] هاسز مذکوردر.

-و-

المُزَاوَجَةُ: کسی را با کسی هم جفت کردن
/ زوجدن معجمه ایله مفاعله وزنده‌در، ایکی

كمسنه‌پی بری برینه جفت ایلمك تزویج گئی، و
تشویق و ترفیق جمله‌سنه شاملدر.

-ی-

المُهاَيَجَةُ: با کسی شور انگیختن / هیجانندرن،
بر كمسنه ایله جنگ و غوغا پیدا ایلمك، وزن و
معناده مقاتله در.

-السداسي-

نوع اولدن آلتی حرفیلر درت لفظ بولندی.

-ت-

النَّشَاسْتَج: نشا / کسر نون ایله و دخی معجمه
ایله مهمله‌نك میاننده الف ایله‌در، فارسیده
نشاسته دیلر، بر نوع اوندر كه بغدادین اولور،
بعد التعریب نصفنی قصر ایله نشا دیلر،
معروفدر، فالوذجك اجزاسندندر.

-ذ-

الفالوذَج: زر حراج / معریدر دیگر صورتی قاف
ایله / [۱۱۶ظ] فالوذق و ذل ایله فالوذ گلسه
گرکدر، پالوده و پلته دیدکلری طعامدر، بو
معناده سرطرار و تفسیری دخی قریبا گلور.

-ر-

الشاهَتَج: شَهْتَرَه / معروف سبزه در حی اولور،
اصلی تره شاهمی ایکن قلب ایله مرکب قیلنوب
حین تعریبه ضمیری جیمه منقلب اولدی.

-ز-

الفیروزج: پیروزه / فارسیسندن معربدر، حین تعرییده موحده پی فایه و کسره سنی فتحه یه تبدیل و ضمیری دخی جیمه تحویل قیلندی، بر معروف قیمتلی مائی طاشدر که اثر رعد و برقی حاملندن صرف ایدر برقاج نوعدر مقبولنه بو سحاقی دیرلر أبو إسحاقه منسوبدر.

-السباعی-

بر لفظدر.

-ل-

الاهلیج: هلیله / کسر ایله و لامین میانی تحتیه ایلهدر، اجزای هندیه دن معروفدر صاری و قره و قرمزی دخی اولور.

-ن-

اللوژینج: لوزینه / فتح و کسر زای ایلهدر، باداملی حلوار که لوز بادامدر.

-ومنه بالهاء-

الزنفلیج: صندوقچه / زای و فانک کسرلری ایله زین پيله دن معربدر که اصلی پيله زین اگر طغارجنی یعنی هکبه در، بعضیلر حین تعرییده ضمیری جیمه قلب ایتمیوب زنفیله و نیجه سی دخی لامی تقدیم ایله زنفلیجه دیدیلر که مفتوح الفاءدر، و یانک ماقبلی اولان هر حرف مکسور اولور، اصلی ایله صورتلری بعد التعریب درت اولور؛ زنفلیجه و زنفلیجه و زنفیله در، بو محله

ترتیه آنجق مختار اولان صورت شایاندر، زنبیل دخی صورت معربه دن بری اولسه انسب ایدی، زنبل و زنبیل و زنبیل دخی لغندر، اخیرک اولی فغلیل وزننه تطبیقا کسر اولنور؛ زیرا مفتوحا فعلیل کلام عربده یوقدر، اگر استعمالده بولنسه دخی تحریفدر.

الرازیانج: بادبان / مهمله و زای و تحتیه و نون ایلهدر، ترکجه رزنه دیدکلری سبزه در که تخمی اجزای ادویه دندر، فارسیده بادبا و بادبان و بادبانه و بادپانه و رازیانه دخی لغندر و آندن معربدر.

-الکفی و غیرها-

نوع اوله مناسب اولان الفاظدن کنیه و سائر کلمات فقط ایکیدر.

أبو الفرج: گوداب / جیمله جوداب لفظنده گچمشدر.

أبو المذبح: کنیت خارپشت / شد مهمله ایلهدر افتعال بابندندر، کیرپی نک کنیه سیدر که مدجج قریبا یازلمشیدی، گیجه لرده گزدیگی ایچون بو لفظله کنیه ویرلدی که دُجه.

-ومنه بالهاء-

باب کنانک هائیه الإستعمال اولان الفاظی.

-الثلاثي-

بو نوعك اوچر حرفیلری، مضاعفات تقدیمیله.

الحج: حج كُنان / مهمله ایله جمعدر، حج ایدنلر كه كعبه شریفه یه موسمنده وارب ادای نسك ایدن كمسنهیه حاج دیرلر أنك مفردیدر.

النج: پیکان / معجمه ایلهدر، اوقك اوجنده کی دمرن.

النج: آهن بن نیزه / مزارغك دیننده اولان دمور.

النج: آهني كه آسیا بر او گردد / دگرمك قطبی كه چرخ آنك اوزرنده دونان دموردر.

النج: بن ارش / ارشون دیی طرف زراع معناسنه^{۸۱۰}.

النج: مردان باریك ابرو / ازج سابقك جمعیدر، قاشلری اینجه اولان کیشیلر.

الشج: مردان شکسته سر / معجمه ایلهدر، اشج سالف بونك مفردیدر، باشی یارق كمسنه لر.

الفج: آنانكه پابهاسان با یکدیگر نزدیک / آياقلری بری برینه یقین كمسنه لر كه فجج مذکوردر.

رجل خبجة: مردی كه باد بسیار رها کند / معجمه و موحده ایله همزه و لمزه وزننده در و تاسی مبالغه ایچوندر، چوق یللنور كمسنه دیمكدر، / [م ۲۹۸ظ] خبج و خبج دخی مذکوردر.

ليلة سجسة: شبی خوش / معتدل گیجه در كه سجسج مذکوردر.

ساق خدلجة: ساق گوشتگین استخوان باریك / خدلجة قریبا یازلمشدر، بونده فاءده بودر كه اکثریا ساق صفاتندندر و سماعا ساق مؤنثدر ملیح العظم و عظیم اللحم اولان اینجکدر كه بالدر دیرلر. / [ر ۳۱۵و]

-نوع دوم-

ایکنجی نوع جیمك ماقبلی مضموم اولان کلماتدر، ایکیشر حرفلینك هائییه سیدر كه بر لفظ ایچون درت معنی یازلمشدر.

الدجة: زیر قبضه کمان به چهار انگشت / مهمله و تخفیفله در، یای قبضه سنك آلتی اولان درت پارمقیره دیرلر.

الدجة: نواله كه در دهان نهند / آغزه قودقلری طعام كه اطفاله و خسته لره ایدرلر.

الدجة: انگشت / پارمقدر اصبع گبی.

الدجة: گوی پیراهن / گوملك توگمه سی عرا لفظنده گچمشدر.

^{۸۱۰} م - **النج:** بن ارش / ارشون دیی طرف زراع معناسنه.

اللَّج: زرفی دریا / دكرك عمقى كه قالكلق
دیرلر، همان بیوک دکر که ﴿بَحْرٍ لَّجِّيٍّ﴾ لفظ
کریمدر.

اللَّج: شمشیر / قلج سیف گبی.

المُج: ماش / بورچقدر لکن فتحی دخی
افصحدر، ماشدن معربدر.

الدَّج: مرغانِ خانگی / طاوقلر، دجاج
مفردیدر. اون ایکی معنایه یدی لفظِ
مضاعف بونده تمامدر.

-ر-

السُّج: چراغها / ضم مهمله ایله سراجک
جمعیدر، قندیللر و موملر.

الفُج: مردی که راز نمان نکند / فا ایلهدر،
سر صاقلمیان کیشی.

الفرج: زنی یک جامه / بر قات لباسی اولان
خاتون.

الفرج: کمائی که خم گوشه‌هایش جفت شود
/ قولقلرینک اگریلری ایکیشر اولان یای.

-ل-

الخلج: جمع الخلیج / معجمه ایلهدر، خلیج
بش معنایه گلسه گرکدر.

-م-

الدُّمَج: موی تافته / مهمله ایلهدر، بوکلمش
ایپ حبل مفتول گبی.

-ه-

نُهَج: جایگاهی / نون ایلهدر، بر یرک علمیدر
که تعریفدن مستغنیدر.

-ومنه بالهاء-

البُجَّة: دام شکار ددگان / موحدہ ایلهدر، دده
لری صید ایچون اولان دوزاق، دده یرتیجی
جانورد.

الحُجَّة: درستی / مهمله ایله مصدردر، بر ایش
صحيح اولق.

الحجة: سخن درست / صحيح سوز که خلاف
و کذب اولمیه و بو معنایه حجتِ قاضی حکم
صحيح ضبطه سند اولان وثیقه شرعیه در.
/[ره ۳۱۵ظ]

الدُّجَّة: سخت تاریکی / مهمله ایلهدر، قاتی
پک قراکلق شدت ظلمت گبی.

العُجَّة: خایگینه / قایغانه دیدکلری طعام که
بمرطه و اون ایله یاغده طبخ اولوب بال ایله اکل
ایدرلر، خایگینه دخی دیرلر، طباهجه دخی گلور
ان شاء الله.

الکُجَّة: گوز کیچین که کودکان بدو بازند /
صبیلر اویوننده / [م ۲۹۹و] جوزلری جمع اولان
چقوره دیرلر.

اللُّجَّة: ژرفه دریا / لَج و لَجج مذکوردر.

اللُّجَّة: آب بسیار / ماء کثیر گبی.

-الرباعي-**-ب-**

الْجُنُبُ: بزرگ از همه چیزی / جیم و نون
ایله سنبل وزننده در، هر شیئک بیوگی کبیر
گی.

الْحُنْبُج: مرد دراز / معجمه ایله طویل
کیشی، جمعی خنابج گلسه گرکدر.

-ث-

الْبُعْجُج: سخت سخت / موحد و مهمله
ایله در، قاتی پک شدید اولان نسنه.

-ج-

الْعُنْجُج: یاسمین سپید / مهمله و نون ایله در،
آق یاسمین که صاری دخی اولور، یاسمین
نونده گلور ان شاء الله.

-د-

الْحُنْدُج: توده ریگ / قوم یغینی.

-ر-

أَذْرُج: جایگاهی / فتح و معجمه ایله در، بر
محلک علمیدر.

التَّنْزُج: تَنْزَوُ / فوقیه ایله در، سُوکَلَن
دیدکلی حیوان، قوش جنسندندر،
فارسیسندن معرب اولمسی تَنْزُوك ضبطی
کِیسو و پَهَلو وزنی اوزره اولمسنه مبنیدر،
بعضیلری دراجددر دیدیلر که سوکلندر، و

نیجه لری دخی آتشخوار خوش رفتار بر بیاض
مرغدر که خواجه نظامی دیمشدر **شعر:**

تذروان رومی و زاغان زنگ

شده سینۀ باز یعنی دو رنگ^{۸۱۱}

و آنده تذور تقدیم واو ایله دخی لغتدر، بعضیلر
دَرَّاج دخی بودر دیرلر.

الْحَبْرُج: چَرَزِ نر / مهمله و موحد ایله در، طوی
دیدکلی قوشك ارکگیدر، الف مقصوره ده
حباره گچمشدر، و جمعی حبارج دخی گلور.

الشَّمْرُج: جامۀ باریک / معجمه ایله در، اینجه
گیسی لباس نفیس گی، و شمرجه نوع اولده
گچمشدر.

-ف-

الْحَنْفُج: کُودِک فربه / معجمه و نون ایله در،
سموز چوجق طفل شحیم و صبی لحیم گی.

-ل-

الدُّمْلُج: بازوبند / مهمله ایله در، هیکل که
مَجْرَب دعالدردر قوله باغلرلر.

الدُّمْلُج: بن رز که چون چنبری شود از
خشگی / قورمغله اکلمش آصمه.

^{۸۱۱} خمسة نظمی، حکیم جمال الدین أبو مُحَمَّدِ إلیاس بن
یوسف نظامی، ت: سامیه بصیر مژدهی، تهران،
دوستان ۱۳۸۳ ه. ش.، ۷۶۳.

العُسلُج: شاخ تازه / تازه دال، و عسلجه و عسالج محللزنده مذکورلدر.

-ه-

الهُجُج: نر میش / جیمله گویا نصف مکرردر، فُوج که فُیونک ارگی.

الهُجُج: آب نه خوش و نه شور / لذت [ن۱۱۷و] و مرارت میانی اولان صو.

-الخماسی-

مضاعفی بر لفظدر.

الأُتُج: ترنج / فوقیه و مهمله ایله سنبل وزنده لکن آخری مشدددر، معروف قبوغی قرمزی و لیمون گبی بر میوه در، مَشْک و سائر اسملری وارد^{۸۱۲}، بولندیغی خانه یه جنّ طائفه سی گیرمز مانع دخول و دافع متوطندر دیدیلر، حتی ترنج تسبیح^{۸۱۳} ایجادینه سبب بو مادهدر.

-ب-

التُرُج: شکسته شدن / مهمله ایلهدر، رنج ماده سندن تَفْعَل بایندندر، قرقلق و گوشکلك

و حماقت که بو مفهومک صوری و معنویسند دخی مستعملدر.

التَهْج: آماس گرفتن / شیشمک، وزن و معناده تورم در، و هبج دخی گچمشدر. [ر۳۱۶و]

-ج-

التأجج: افروخته شدن آتش / [م۲۹۹ظ] اود کندی کندینه پارلیوب یانق اشتعال نارگی.

التدجج: سلاح تمام پوشیدن / مهمله ایلهدر، تمام یرافلنمق یعنی بالجمله آلات حربی طاقنوب مستور اولمق که مدجج دخی مذکوردر.

-ح-

التفجج: میان پای از هم باز نهادن به وقت رفتن / فا ایلهدر، فحج و مفجج دخی مذکوردر که آیقلری بری بریندن یوررکن آیرمق.

-د-

التسدج: گفتار محال گفتن / مهمله ایلهدر، اولمایجق سوز سویلمک مثلاً آلتی باشلی کیشی واردر دیمک گبی، مطلقاً کذب عادت ایلمک معناسنه دخی گلور.

التهدج: آواز بریدن / سس کسلمک که ضعفدن گلور.

-ر-

التأج: خوش بوی شدن / گوزل قوخولی اولمق، أرج سابعقدندر.

^{۸۱۲} و متک و اُترجه و ترنج و ترنجه و تَرخ و تریخ و تَرُج و نون ایله ترنج و نارنج و بادرنج و نارنگ و هندبجه نارنگی و نارگی، و ترکجه ده تورنج دیرلر. «کنار»
^{۸۱۳} تسبیحه تعلق ایدن بحث امام علی کرم الله وجهه ایچون تحریر اولنان شرحرده حرف الحاده مبسوطدر. «منه»

التَّبْرُجُ: خویشتن آراستن / موحده ایله در،
کندی تزیین ایلمک.

التَّبْرُجُ: زن آراسته بیرون شدن / زینتلی
خاتون طشره چیمق، لفظ قرآنیدر.

التَّحْرُجُ: به يك سو شدن از گناه / مهمله
ایله در، گناهدن صاقنمق تأثم گبی، اصلنده
حرج کسر ایله گناهدر، اختری گناه معناسنه
یازدیغی سهودر دیدیلر.

التَّحْرُجُ: به علم رسیدن / معجمه ایله در، بر
ایشده استاذندن شاکردی اذن و دستور
آلوب کمال صاحبی اولدیغی جهتدن باشقه
چیمقندر گرک علم شریف و گرک سائر
حرفت اولسون، و مشهور اولان تفرج
غلطیدر.

التَّدْرُجُ: پایه پایه بر شدن / مهمله ایله در، و
مذکور درجه دندر، آیاق آیاق یوقاری
چیمقندر اول تصاعد و ترقی دخی صوری
و یا معنوی اولسون.

التَّدْحُرُجُ: در گردیدن / مهمله لرله در،
یوارلانمق، دحرجه مذکوردر.

التَّرْجُجُ: جنبیدن / مهمله و جیمک
تکراريله در، اوینامق یعنی گلوب گیدب تردد
ایلمک.

التَّصْرُجُ: درخشیدن برق / معجمه ایله در،
یلدرم ایلدیرامق یعنی پارلامقدر، اصلنده ضرج
شق معناسنه که برقه دخی یارلق واردر.

التَّعْرُجُ: بیستادن / مهمله ایله عروجدنر،
اوزینه اولق که تعریج آتیدن خوش فهم اولنور.

التَّفْرُجُ: انس جستن / فا ایله در، انسیت و
الفت طلب ایلمک که سلپ وحشت و جلب
الفت سبب فرج و باعث انشراح صدردر.

التَّفْرُجُ: تماشا کردن / معروفدر که سیر ایلمک و
صحرايه چیقوب دفع انقباض و رفع کدورت
ایلمک.

التَّكْرُجُ: کرج گرفتن چیزی / کرج لفظی کره دن
معرب، ترکجه کوفدر اتمک و پنییر گبی شیلرده
رطوبتله پیدا اولور، هاؤل یشیل و مائی و دمورده
قرمزی اولوب حک ایله طوز گبی اولور بر
فساددر اشته بو وجهله بر شيء فاسد اولوب
کوفنمکدر.

-ز-

التَّلْجُ: دوسنده شدن / لزوجتدنر، یلمشک و
یاپشقان اولوب اوزامق خطمی صوبی گبی، و لزج
مذکوردر.

التَّلْجُ: واپس براندن ترها / سبزه لر قوریمغه یوز
طوتمق.

التَّهْرُجُ: بانگ کمان به وقت تیر انداختن /
اوق آتلدقه یایدن پیدا اولان صدا.

-ش-

التَّغْلُجُ: آب خوردن خر و زبان گردانیدنش /

حمار صو ایچوب صکره یالانمق.

التَّوَأْشُجُ: بهم در شدن / بریره گلمک که

وشیجه اورگی و اورلمش شبکه گی.

-ض-

التَّفَضُّجُ: شکافته شدن / فا ایله یارلمق.

التَّفَضُّجُ: عرق آمدن از تن / وزن و معناده

تعَرَّق یعنی درمک لکن سیلان بولنمیه دیدیلر.

-ف-

التَّعْفُجُ: کثر شدن اشتر / مهمله ایله در، دوه

یوررکن آگلمسیدر تعوَّج بعیر گی.

/ [م ۳۰۰ و] -ل-

التَّبَلُّجُ: روشن شدن صبح / موحده ایله

بلج سابقدندر، صباح اولمق لکن گویا گولر

گی انشراق اوزره اولمق.

التَّخَالُجُ: درد دل بخلیدن / معجمه ایله

خلجاندندر، غمک قلبه تأثیر ایلمسی.

التَّخَلُّجُ: جفتن به وقت شدن / یوررکن

صاغه و صوله آگیلوب زحمتله مرور معناسنه.

[ر ۳۱۶ ظ]

التَّنْجُ: بخیزیدن / زال ایله در، یوررکن آیاق

سورچوب طاینمق که تذَلَّق گی.

التَّغْلُجُ: ستم کردن / معجمه ایله ظلم و

تعَدی و طغیان ایلمک.

-م-

التَّدَائِجُ: با یکدیگر یار بودن / مهمله ایله در،

بری برینه یاردم ایلمک.

التَّعْمُجُ: بر خویشتن پیچیدن / کندینی

طولا شدرمق یعنی طوغری گوریمامک تعوَّج گی.

-ن-

التَّشْنُجُ: علقی بود که اندام چون خشک کرد

/ مهجمه ایله در، بر علتدر که بدن یعنی بر شقی

قوریمش گی اولوب حس و حرکت آندن ساقط

اولور فلج گی.

التَّشْنُجُ: بخوسیدن / دری بورشمقدر تقبُّص جلد

معناسنه استرخا گی، و ناس غلط ایدوب

تَشْنِیش دیرلر.

التَّفَنُّجُ: ناز کردن / فا ایله در، نازلنمق که ادب

معناسنه اولان فنجدن معرِّدر.

التَّنَجُّجُ: بسیار شدن / نون و جیم تکراريله

در، چوغالمق، نجنجه دخی مذکوردر.

التَّنَجْنِجُ: سست شدن / گوشک اولمق استرخاء

گی.

التَّنَجْنِجُ: جای فراخ گرفتن / بول یر طوتمق.

التسجنج: فرود آمدن / آشای گلمك.

-ه-

التلهج: پیشی خوردن / طعام مفصلدن
مقدم صفراکش اولق ایچون بر مقدار طعام
قلیل تدارك و تناول ایلمك قهوه آلتی دیرلر.

التوهج: افروخته سدن آتش / تأجج أسبق
ایله یکنسق اولق.

التهوهج: مثله / سابقی معناسنه.

-و-

التبوج: درخشیدن برق / موحده ایلهدر،
تضرج سالف معناسنه در.

التتوج: تاج بر سر نهادن / تاج فوقیه ایله
صارقلی قاو قدر عمامه گبی آنی باشنه
گیمکدر.

التزوج: زن کردن / زای ایلهدر، بر کیشی یه
خاتون اولق.

التزوج: شوهر کردن / بر خاتونه ار اولق که
زوج لفظی جفت یعنی رفیق شرعی معناسنه
در، زن و شوهر دن هر بری آخرک جفتیدر.

التزواج: جفت شدن با یکدیگر / بری
برینه اش اولق.

التعوج: کژ شدن / مهمله ایلهدر، اگر
اولق استقامتک ضدیدر.

التلهوج: گوشت نا پختن / ات پک

پیشمامکدر قلیل الطبخ گبی.

-ی-

التهيج: بر خاستن باد و گرما و ماندش /
هیجاننددر، روزگار و یا اسى و بونك امثالی
شدت بولوب قبارمق.

-ومنه بالهاء-

الأثرجة: تُرنج / بونده تا وحدت ایچوندر، مجردا
ذکری گذار ایلدی.

الأدرجة: در نوشتگی / درج ماده سندن مهمله
ایلهدر، یازی یازاجق طومار.

الأدرجة: رودگانی / بغرسقلرده اولان شیلر.

التدرجة: تذرو / معجمه ایله و مهمله ده شده
ایلهدر، و تا وحدت / [م. ۳۰۰ظ] ایچوندر،
سؤکلن دیدکلری قوشدر.

-الکنى وغیرها-

بو نوع آخرنده اولان محل فوائده کنیه بولنمیوب
بر فائده بولنمشدر.

شحم أمهج: پیه بسیار چربو / سنبل وزندهدر،
زیاده یاغلی و قالک ایچ یاغی، لکن صحاحده
رقیق قید ایلدی. [ر ۳۱۷و]

-نوع سیم-

-الثلاثي-

الحَرْج: شَكَرَف / معجمه ايله در، قوی و متین و عظیم معناسنه که هر نسنه یه وصف اولنور.

اللَّزَج: دوسنده / بولاشق و صیرنجق اولان شیء.

الهِزَج: اسب زود رَو / اشگنی چوق اولان آت و هنج مصدری مذکوردر.

-ض-

الحَضِج: مرد دون / مهمله ايله در، آلچق کمسنه، اکثریا غضبده مستعملدر، حتی اثرده بو لفظله وارد اولدی که غضبله منحضج یعنی پر اولان کمسنه طولسون پاره پاره اولسون. -نعوذ بالله-

-ع-

الْبَعَج: سست رفتار / موحده ايله در، گوشك یعنی ضعیف کمسنه.

-ف-

الْفَج: رودگانی / مهمله ايله در، بغرسق.

-م-

السَّمِج: زشت / فنا و آلچق اولان هر نه ايسه، و سمیج دخی لغتدر که وزن و معناده قبیحدر، و سَمَاج دخی گلور إن شاء الله.

العَمِج: مرد بدخو / معجمه ايله در، خویی کوتو کمسنه هَجین الهِجیری معناسنه.

اللَمِج: نا زیبا / مستقل معناسی اولمیوب ردیف اوله گلمکله مثلا قبیح معناسنه اولان سَمِج لفظنه

حرف جیمک اوچنجی نوعی که آخرینک ماقبلی مکسور ثلاثیات، و مضاعفی ایکیدر.

الحَج: معروف / مهمله و شد ايله مصدردر، ﴿حَجَّ الْبَيْتَ﴾ لفظ کریمدر، حَجَّ ایلَمک که ادای نَسک معناسنه در.

الْفَج: خربزه هند / فا ايله در، هند قانونی که بطیخ شامیدر، و خربز قاریوزه و قانونه دخی دیرلر أخضر و أصفر ايله فرق اولنور.

-ر-

الحَرْج: تنگی / [ن۱۷ظ] مهمله ايله در، طارلق که طار یره شوبانلر گیرمز، و فتح وسط دخی لغتدر و بونده ترتیب کسريله در ﴿ضَبَّاقًا حَرْجًا﴾ کرمه سنده حرجا کسر دخی وجهدر.

الحَرْج: آنکه پیوسته در جنگ بود / دائما جنگده اولان کمسنه.

الحَرْج: بهره سگ از گوشت شکار / تازی آلدیغی صیدک لحمندن آکا ویردکلی ات پاره سی.

الْفَرْج: آنکه عورت خویش همی نماید / فا ايله در، وجوددن ستری واجب اولان محلی آچق اولان کمسنه و بو صیغه لرده اکثریا تذکیر و تأنیث یکساندر.

-ز-

ارداف اولنوب سَمِجْ لمُجْ دینور و قرینک
معناسنه گلمش اولور.

-ه-

البهج: زیبا / بهجتدن اولمغله سلفک ضدیدر
طبع معناسنه.

-ومنه بالهاء-

نوع ثالث ثلاثینک هائیه لری که درت درت
عادت مضاعفی وارد.

الحجة: سال / مهمله ایلهدر، ییل که آیت
کریمده واقع ﴿ثمانی حجج﴾ بونک جمعیدر
که و ذو الحجة گویا مجموع شهر سنه نك
تمامی اولمغله مسمّادر.

الضجة: بانگ / معجمه ایلهدر، سس که
باکلامق ضجیج گبی که شاعر دیمش ع:

ویکثر بالدعاء له الضجیج^{۸۱۴}

الضجة: شغب / فتنه و شر و شور اولان
نسنه که تفسیری شناعت معناسنه مذکوردر.

النبجة: جایگاهی / نون ایلهدر، بر محلددر که
شاعر و ناثر اثرنده ایراد ایدر. مضاعفدر
بونده تمام اولدی.

-ت-

العتجة: نام جایگاهی / مهمله ایلهدر، بر
یرك اسمیدر كذلك شعر و نثرده.

-ع-

الرعة: جای فراخ نعمت / مهمله ایلهدر،
نعمتی بول یردر.

-الرباعي-

اوجنجی نوعك دردرحرفیلری.

العشج: از گه زوال آفتاب تا بامداد /
مهمله نك تقدیمیه و شد ایلهدر، گنشك نصف
نهاردن / [م ۳۰۱ و] زائل اولدیغی زماندن تا گیجه
نك صباح وقتنه وارنجه اولان زمان.

-ب-

الخبج: بخیل / معجمه و نون ایله ممکن
وزندهدر و بو معنایه^{۸۱۵} گچمشدر.

العرج: سگ شکاری / مهمله لرلهدر، آو
کوپگی کلب صید که تازی و سکصون و زغر
امثالی.

الخلج: مرد کُند زبان گران / ضمه و فتحه
ایلهدر، دیلی آغر و کندی ثقیل حاصلی اوصاف
ذمیمه بی جامع کمسنه، و جمعی دخی گلور.

-ث- [ر ۳۱۷ ظ]

الفائج: اشتر بچه ماده فربه / فا ایلهدر، دیشی
و سموز کوشکدر.

-د-

^{۸۱۵} ن : و بومعنايه ؛ م : درت معنايه.

^{۸۱۴} دیوان المتنبي، ص ۳۱۰.

الحاج: اشتَر که بچه ناقص مدت زاید / دخانی اولیان لهب
که یالک دیرلر.

النُفْرَج: آنکه عورت بُرهنه کند / نون و فا ایله
زیرج وزندهدر، ستر واجب اولان محلّ کشف
ایدن کمسنه که فَرَج مذکور و نفاریج دخی
گلور.

-ز-

المَوْزَج: موزه / مسجد وزندهدر، چزمه و یا
أَدِک که چَدِک دیرلر، اصلی ضمله و آندن
معربرد.

-س-

الفاسِج: اشتَر بچه ماده فربه / فا ایلهدر، سینده
مثله دخی نسخه اولغله مذکوردر.

المنسِج: سانگاه اسب / نون ایله مسجد گبی
و فتحله دخی لغتدر، آتک کورگی آلتی اولان یر.

-ش-

الواشِج: بهم در شده / بر یره جمع اولان شیء
که اورلمش اولسه دخی دینور منسوج گبی.

-ض-

الحفْضِج: مرد بزرگ شکم / ضم مهمله و فا
ایله نُفْرَج وزندهدر، قارنی بیوک کمسنهدر.

الحنْضِج: آب تیره / کسر ایله و نونلهدر، بولانق
صو.

الحاج: اشتَر که بچه ناقص مدت زاید /
معجمه ایلهدر، ختام مدتندن مقدم ولدینی
براغن ناقه که خُداج دخی گلور.

الدِرْدِج: ماده اشتَر پیر / مهمله لرلهدر،
مهمله لر ایله بِسْمِیل وزندهدر، سنی چوق
ناقهدر لکن ناقه یه حامل دگلدر دیدیلر.

-ر-

الزَبِج: آرایش / زای و موحدّه ایلهدر، زینت
که بزک دیرلر.

الزَبِج: زر / فلوری که آلتون دخی دینور
ذهب ع عسجد و دینار گبی و سائر اسملری
واردر.

الزَبِج: ابر تَنُک و سرخ / یوفقه و قرمزی
بولوت سحاب رقیق أحمر گبی.

ضارج: جایگاهی / معجمه ایلهدر، بر یردر.

الفارِج: آنکه بوقت رفتن پایها از هم دور
نهد / فا ایلهدر، جمعی فَرَج لفظنده بیان
اولنمشدر.

الفارِج: ماده اشتری که انس جوید / جمعی
فَرَج مذکوردر آندن حلّ اولنه.

الفارِج: کمائی که زهش از دسته دور / لفظ
سابق گبی جمعی سابقدر، و فروج دخی
گلور.

العَفْصُج: مرد شگرف / مهمله و فا ايله در،
جسيم كيشى^{۸۱۶}.

-ع-

الْمَنْعُج: نام جاىگاهى / نونله مسجد
وزنده در، بر يرك علميدر، لكن فتحله
تصحيح ايلديلر.

النَاعِج: اشتر سپيد زود رَو / نون ايله در،
تيز يورين آق دوه.

-ل-

الدالِج: آنكه از چاه آب بحوض ريزد /
مهمله ايله در، قيودن صوي حوضه دوكن گرگ
ذى روح و بى روح اولسون، اصل مادهسى
دلودن دالى در ديديلر.

الزالِج: شتابنده / زای ايله در، زلج مذکوردر
عجول و سريع معناسنه.

العالِج: اشتری که درختِ عِلْجان خورد /
مهمله ايله در، علجان يعنى مسواك آغاجى
اكل ايدن دوه در.

الفالِج: علتِ فالج / فا ايله بر مرضدر که ال
و آياقدن حرکت ساقط اولور.

الفالِج: اشتر دو کوهان / ايکى اورگوجى
اوله دولت مهترلرينك طبل وضعى ايچون
مخصوص تدارك و حفظ اولنور.

الفالِج: پيمانه / اولچك قفيز و گيل گي.

-م-

الهامِج: لاغر / ضعيف، آچلق معناسنه مذکور
همجك صفتى اولور، همج هامج زياده آچلق.
[م ۳۰۱ظ]

-ن-

الرانِج: گوز هندی / مهمله ايله در، فتح نون
ايله دخى نوع اولده سابقدر.

الفانِج: اشتر دو کوهان / نونده لام دخى لغتدر
که اوچ کلمه مقدم يازلدى.

-ه-

المَاهِج: شیر تَنك / اينجه سود ديمکدر لبِ رقيق
که غليظدر.

المُلْهَج: آنچه بر پستانِ اشتر بندند تا بچه
اش شیر نخورد / ممکن وزنده در، بر نسته در که
کوشکدن سودى حفظ ايچون ميه باغلرلر.

الهُجْهَج: آبِ نه خوش و نه شوخ / جيمله در،
هاء ثانينك ضميله نوع ثانيده دخى مذکوردر.

-ی-

العايِج: ايستاده / مهمله ايله در، طوريجى يعنى
قائم و راضى معناسنه.

الهايِج: اشتر مست / هيچاندندر، غضبلى دوه
که کوکره مش ديرلر. [ر ۳۱۸و]

^{۸۱۶} عَفْصَاح كسر ايله عَفْصَاح دخى ضمله بو معنايه
در. «منه»

-ومنه بالهاء-**التَفْرِجَة:** مرد سست / کسر ایله‌در، گوشک

کیشی که جمعنده اُبتَر دینسه گرکدر.

الدارجة: سست / مهمله ایله‌در، عَنین دیمکدر.**الرجرجة:** باقی آب تیره در حوض / کسر ایلهو سکون جیمله‌در، حوض دیننده قالان بولانق
صو.**الرجرجة:** ثرید نرم / یومشق تربت که ات و یا

پاچه گبی طعامک آلتنه وضع اولنور.

الفارجة: مثل الفارج / فا ایله‌در، بلا هاء سبق

ایلدی.

-أ-**الحائجة:** اندر بایست / مهمله ایله‌در،

حاجتده لغندر، جمعی حوائج گلور.

-ب-**الحَنْجِجَة:** شُپش خُرد / ضمله و نون ایله ومؤمنه وزننده‌در، اوفاق بتدر، حرف الباده
دَبَّه لفظنده یازلمشدر.**-ز-****الأمْرِجَة:** آمیزشهای تن / مزاجک جمع قلتیدر

که اختلاط وجود دیمکدر.

-ع-**الباعجة:** رودبار فراخ / موحده ایله‌در، بول

ایرمق نهر واسع معناسنه در.

الناعجة: ماده اشتر سپید / نون ایله‌در، ناقه

بیضا معناسنه که مذکری مذکوردر.

الناعجة: زمین نرم / یومشق یردر / [ن۱۱۸و]

ارض لیته گبی که مذکری یوقدر.

-ر-**البارجة:** کشتی که بالای ود گشاده /موحده ایله‌در، اوستی آچق گمی که
معروفدر.**التَفْرِجَة:** شکاف قبا / فوقیه و فا ایله تجربهوزنده‌در،^{۸۱۷} خفتانک یارغی که یرتماج
مراددر، جمعی تفاریح گلور.**-ف-****النافجة:** ابتدای باد سخت / نون ایله‌در، سرد

روزگارک اوّل ظهوری.

النافجة: پس پهلو / اَیْگُو آردی که وراء الضلع^{۸۱۷} م - اوفاق بتدر، حرف الباده دَبَّه لفظنده یازلمشدر. -**ر - البارجة:** کشتی که بالای ود گشاده / موحده ایله در،
اوستی آچق گمی که معروفدر. **التَفْرِجَة:** شکاف قبا / فوقیه
و فا ایله تجربه وزنده‌در.

معناسنه در.

-أ-

الحوائج: حاجتها^{۸۱۹} / حائجة سابقك جمعیدر
حاجت معناسنه.

النتائج: جمع النتيجة / نون و فوقه ايله در، إن
شاء الله تعالى قریبا ذكری گلن نتیجه لفظنك
جمعیدر.

البجائج: جمع البجباچ / موحدہ و جیم ايله در،
مفردی بجباچ گلور.

-ب-

الجنائج: بزرگ از همه چیزى / ایکنجى نوعك
رباعیسندہ مذکور جُنْبج معناسنه در.

الخلائج: دراز آشفته خو / طویل / [م۳۰۲] و
آچق مشربلی خفیف بی وقار کیشیدر، بو معنا
لفظك افرادینی اشعار ایدر مع هذا مفردی خلیج
مذکوردر.

الخنائج: مرد دراز / ضم معجمه و نون ايله در،
طویل کمسنه در.

الخنائج: مرد دراز / فتحله در، خنبج سابقك
جمعیدر. / [ر۳۱۸ظ]

الزعايج: ابرهای تَنك / زای هوز ايله و مهمله
ایله در، سحب رقیقه که مفردی رَعْبج مسطوردر.

^{۸۱۹} فارسجه ترجمه سی یازلامشدر، بو کلمه نك فارسجه
ترجمه سی قانون الادبك شهید علی پاشا نسخه سندن آلمشدر.
باقی. قانون الادب، و. ۵۲. ظ.

-ل-

الوالجة: دردی سخت بود مردم را / بر
شدید وجعك اسمیدر که انسانده اولور.

-م-

الدایجة: شب تاریك / مهمله ايله در، قراکو
گیجه لیل اَلیل گئی.

-ی-

البایجة: سختی زمانه / موحدہ ايله در، بلا که
وزن و معنادہ داهیهدر.

البایجة: شکافته سخت / بر نوع شدید
علتدر که یاریلوب قاؤلار.

الدایجة: گام نزدیک نهادن / مهمله ايله در،
آدیمى یقین یقین آتان کمسنه در، فارج سابق
آنك ضدیدر.

الهایجة: زمینی که نباتش خشك شود / اوتی
قوریمش یر که البته باعث هیجان اولور.

-الخماسي-

بشر حرفلی کلمات که مضاعفی بر لفظدر.
البرنج^{۸۱۸}: خرماى برنی / موحدہ و مهمله
و نون ايله در، اصلی بَرْنِی اومغله تعریده یاء
مشدده جیمه مع الشده تحویل اولندی، برنی
دیدکلری محله اولان خرمادر.

^{۸۱۸} م ن : البرنج.

العراج: سگان شکاری / مهمله لرله در،
عربجك جمعيدر كه قريبا مزبوردر.

المنابج: آنان كه بزبان گویند و بکردار
نکنند / نون ايله در، منبج سابقك جمعيدر.

الهلاج: مردان گران / ضمله در، مفردی
هلاج گچمشدر.

-ت-

التخاتج: تحتها / فتح فوقیه ايله تحتجة نك
جمعيدر كه محرردر.

المراتج: راهها / مهمله ايله مساجد
وزنده در، رتاجك جمعيدر كه يوللر طرق گبی.

المراتج: تنگیها / طارقلر یعنی مضایقه لر،
حتى بيوك قپويه رتج ديرلر و آنك ايچنده
اولان كوچك اوئمه قپونك اسمی اولان رتاجك
جمعيدر كه اوئمه قپولردر.

-ث-

العوائج: اشتر بزرگ / مهمله ايله در، مفردی
عوشج یازلمشدر.

الفوائج: اشتر بیچگان ماده فربه / فاتج
دخی آنفا تنمیق اولندی که مفردیدر.

-ج-

العناج: یاسمنهای سپید / بونك دخی
مفردی عنجج یازلدی.

-ح-

السماحج: ماده خران / سمجج لفظنك جمعيدر
كه سابقدر.

السماحج: اشتران دراز / جمعدر مفردی سمجج
گچمشدر.

المشاحج: گورخران بانگ دار / ذکری گذار
ایدن مشحجك جمعيدر.

الملاحج: تنگیها / مراتج گبیدر، لحج ضيق
معناسنه در.

-د-

الحنادج: توده های ریگ / مفردی خندج
رباعیات نوع ثانیده در.

الفوادج: مرکبهای عروس / مفردی فودج بالاده
افراد اولنمشدر.

الهوادج: عمارها / مفردی هودج گچمشدر.

-ر-

الأعرج: مار نر پلید / ضمله و فتح مهمله
ایله در، اركك و خبیث بیلاندر.

البحارج: زمینهای پشته بلند / فتحله در،
بحرجك جمعيدر كه سابقدر.

البدارج: طفیلی را گویند بوقت بر جهانیدن /
موحده ومعجمه ايله در، طفیلی اولان كمسنه
واردیعی محلدن قالقوب گیدرکن اهل مجلس ایراد
ایلدیگی لفظدر، طفیلی بر دعوتلی كمسنه یه

ردیف اولوب مجلسه دعوتسز واران کمسنه یه دیرلر.

البوارج: کشتیهایی که بالایشان کشاده باشد / مفردی بارجه مذکوردر.

التدارج: تذروان / مفردی تدرج و تذرجه دخی سبق ایلدی.

الحبارج: چرز نر / ضملهدر، حبرج سابق گبی بو دخی مفرد و جمعی دخی لفظ آتی دالتیله بو صیغه اوزره اوله و بونک وقوعی شافیله ده مصرحدر، اصلنه تبعا حباری ضملهدر و مقصوره ده مذکوره در.

الحبارج: چرزانی نر / طوی قوشلری که جنس مراد اولور.

الحشارج: چاههای خرد میان سنگریزه / فتحلهدر، مفردی حشرج مذکوردر.

الحشارج: گوزهای خرد / معجمه ایلهدر، بو دخی سابق المفرددر.

الدوارج: سستان / مهمله ایلهدر، مفردی دارجه مذکوردر.

الدوارج: دستها و پاها / اللر و آياقلا اطراف معناسنه.

السفارج: بېها / مفردی سفرجل آیوه دیدکلری میوه در که لامده گلسه گرکدر إن شاء الله.

الشفارج: گونه از حلوها / ضم معجمه و فا ایلهدر، حلوالردن بر دورلودر آکا پشیمانی دیرلر، معرباتده مصرحدر.

الشمارج: جامهای باریک / [م ۳۰۲ظ] فتحلهدر، مفردی شمرج سابقدر.

الطئارج: مورچگان / مهمله ایلهدر، طئرج لفظنک مفردیدر که مذکوردر.

المخارج: آبخاها / مفردی مخرج تحریر اولندی.

المدارج: راههای زمین پشته / مدرجک جمعیدر که یازلدی. / [و ۳۱۹و]

المسارج: چراغداها / مهمله ایلهدر، مسرجه مذکورک جمعیدر.

المضارج: جامهای کهن / معجمه ایلهدر، جمع مضرجدر که سابقدر.

المضارج: رکوها که کودکان را بدان پیچند / مفردی مضرج لفظنده مصرحدر.

المعارج: نردباناها / معرج سابقک جمعیدر.

الوسارج: آرد کُنجد / مهمله ایلهدر، صوصام اونو دقیق سَمِسِم گبی دگرمانده چکلمکله اون تعبیر اولندی و الا طحين دیدکلریدر که حلوا ایدرلر.

-ز-

البحارج: بیچگان گاو کوهی / موحدده ایلهدر، مفردی بحرج مذکوردر.

الْحَنَاج: مردان زفت / معجمه ایله‌در، جمعی خنزجدر که مسطوردر.

الدِّيَاج: اسبان دیزه / مهمله ایله‌در، دیزج کلمه سنک جمعیدر که یازلمشدر.

الْفَنَاج: لعبتها / فا ایله‌در، مفردی فرجدر که یازلدی.

-س-

السَّجَاج: هواهای معتدل / مهمله ایله‌در، سَجَسَجك جمعیدر نوع اولده مندرجدر.

الفَوَاج: اشتر بچگان فربه / سابقا مذکور فاسجك جمعیدر.

الكَوَاج: مردان کوسه / مفردی کوسج یازلمشدر.

الْمَنَاج: جایگاههای کرباس بافتن / منسج مفردی مذکوردر.

-ش-

العَفَاشَج: مردان گران / مهمله ایله‌در، جمع عفشج در آنده نظر اولنه.

-ض-

الْحَفَاضِج: مردانش بزرگ شکم / ضمله حفَضِج سابقك جمعیدر.

الْخِفَاضِج: اسب و اشتر سخت / کسر ایله‌در، حِفْضَاج آتی الذكرك جمعیدر.

العِفَاضِج: مرد شگرف / ضمله‌در، عِفْضِج سابق معناسنه در.

العِفَاضِج: مثله / سابقی گبی عِفْضِجده بیان اولندی.

العُمَاضِج: مثلها / عین مهمله ایله بوندن أقدم مذکور ایکی معناده نظیریدر که مفردی عُمُضِج مرقومدر.

-ع-

الضَّمَاعِج: زنان زفت بلند بالا / معجمه ایله‌در، مفردی ضَمْعِج گچمشدر، عماضِجك مقلوبیدر.

الضَّمَاعِج: ماده اشتران زفت / نوع اولده مذکور ضمعج مفردیدر.

النَّوَاعِج: سوزشهای دل از دوستی / لاعجك جمعیدر که رباعیدر

النَّوَاعِج: اشتران زود رو / فاعجه نك جمعیدر که رباعیاتده مذکوردر.

النَّوَاعِج: زمینهای نرم / سلفی گبیدر که ناعجه ده مصرحدر.

-ف-

الْحَنَافِج: كودك فربه / ضم معجمه ایله‌در، بو معناده خنفع سابقدر.

الْحَنَافِج: كودكان فربه / فتحله مفرد سابقك جمعیدر.

- السَّرَافِج:** مردانِ دراز / مهمله ايله در، نوع اولده مفردى سَرَفِج مذکوردر.
- العَنَافِج:** ماده اشتران گام زن / عُنْفَجَةُ سالفك جمعيدر.
- الْقَبَافِج:** مردانِ بسيار گوى / فا و جيم ايله در، قريبا ذكر اولناحق فجفاج لفظنك جمعيدر.
- الْكُفَافِج:** فربه و سخت / ضمله و نون ايله در، سموز و قوى اولان نسنه.
- المَعَافِج:** مردانى كه هيچ كار نتوانند كردن / فتحله در، مفردى مِعْفَج يازلمشدر.
- النَّوَافِج:** جمع النافجه / نافجه بو نوده ايكي معنايه مذکوردر.
- الصَّوَالِج:** چوگانها / صولجانك جمعيدر ديمشدر، مع الهاء دخى گلور، صَوْلَجَك جمعى اولقى كه اُنسبدر كه مذکوردر.
- العُصَالِج:** شاخه‌هاى تازه / مفردى عُسَلِج مذکوردر.
- الْقَوَالِج:** اشتران دو كوهان / فالج سابقك جمعيدر. / [م ۳۰۳و]
- المَحَالِج:** چوبهاى حلاج / مهمله ايله در، مَحْلَج سالف بونك جمعيدر.
- المَغَالِج:** اسبانِ زود رَو / معجمه ايله در، مفردى مِغْلَج مسطوردر.
- الْمَرَالِج:** اشتر مرغانِ زود رَو / هزجَة سابقك جمعيدر.

-م-

- الحَفَالِج:** آنكه پايهايش بهم نزديك و ساقها دور / مهمله ايله در، مفردى حَفَلَج سابقدر.
- الدَّعَالِج:** جمع الدعلج / نوع اولده سكر معنايه دعلج مذکوردر / [ن ۱۱۸ظ] آنلرك جمعيدر.
- الدَّمَالِج:** بازويندها / مفردى دُمَلِج نوع ثانیده مذکوردر. / [ر ۳۱۹ظ]
- الدَّوَالِج:** سولاخها / نوع اولده مفردى سابقدر.
- الدَّهَامِج:** بزرگ آفرينش / مهمله ايله در، مذکور همجك جمعيدر.
- الدَّوَامِج:** شبهای تاريك / داجه سالف بونك مفرديدر.
- المَلَامِج:** پیرامن دهان / ديل يتشديكى يره دك آغزك هر طرفيدر.
- المُنْدَمِج:** پيكان گرد / ضمله و نون و مهمله ايله اندماجك فاعل صيغه سيله در، دگر مى دمرن كه اوقك اوجنده در، كموك و دموردن دخى اولور.

-ل-

الهَرائِج: بانگ سخت / فتحله‌در، هزجه
لفظنك جمعیدر که مذکوردر.

-ن-

الدّهانج: مرد بزرگ تن / ضم و مهمله
ایله‌در، جئه سی عظیم کمسنه.

الدّهانج: اشتر دو کوهان / فتحله‌در، ایکی
اورگجلی دوه فالج گبی و بو لفظ معرّبات
نخالیه‌ده مندرجدر، مفردی اولمق اوزره بالاده
دُهَنج یازلمشدر لکن بو معناده جمعیت ظاهر
دگلدر.

الروانج: گوزهای هندی / مفردی رانج بو
نوعده دخی مذکوردر.

السَّقَنج: اشتر مرغ سُبُک / مهمله و فا
ایله‌در، خفیف دوه قوشی حتی ارکک اوله
دیدلر، نونک تشدیددی الحاق ایچوندر^{۸۲۰}.

-ه-

السلّاهج: مردان دراز / سلهج مذکور بونک
مفردیدر.

السمّاهج: زمینهای فراخ / مذکور سمهجک
جمعیدر.

السمّاهج: بادهای نرم / سابقا مفردی
یازلمشدی.

السیّاهج: بادهای که پیوسته چهد / مفردی
سَيّهج محرردر.

العَمّاهج: شتابندگان / مفردی عمهج مذکوردر.

العُمّاهج: فربه و شکرف / ضمله‌در، سموز و
جسامتلی شیء.

العَمّاهج: شراب گوارنده / هضمی سریع اولان
شربتک هر نوعی.

العَمّاهج: شیر زفت / قالک و متین سود که
ظرفنی تبدیل ایله فاسد اولمیه.

العَوّاهج: جمع العوهج / سابقا مذکور عوهجک
بش معناده جمعی بودر.

المنّاهج: راههای فراخ / مفردی منهج
مسطوردر که نهج قوم طریق مستقیم دیمکدر.

الهُجّاهج: مرد زفت / جسیم کیشی که جمع
صیغه‌سنده مفرددر.

الهُجّاهج: اشتر مرغ بسیار بانگ / هَجّهجه‌نک
جمعیدر لکن بونده مفرد ادا اولنمشدر که
چاگران دوه قوشی.

الهُجّاهج: نر میشان / هُجّهج بونک مفردیدر که
نوع ثانی رباعیلرندندر.

-و-

الأفّاج: گروههای مردم / فا ایله أفّاجک او
دخی فَوْجک جمعیدر که أفّایج گبی جمعیی
گلور إن شاء الله الکرم.

^{۸۲۰} و بعض نسخه‌ده بزرگ وقوعی خطادر. «منه»

الرہاوج: اسبانِ رھوار / یورغہ آتھر کہ
مفردی رھوج فارسیدن معربرد.

-ی-

البوايج: شکافتهای سخت / بایجه نك
جمعیدر کہ گچمشدر.

البوايج: سختیهای زمانه / مفردی مذکور
بایجه در. / [ر ۳۲۰ و]

الرتایج: سنگها / طاشلردر، مفردی رتاجه
گلسه گرکدر.

الشرایج: جمع الشریجه / شریجه بش معنایه
گلسه گرکدر إن شاء الله.

الوشایج: رگهای گوش / قولاقده اولان
طمرلردر عُرُوقُ الأُذن گبی.

-ومنہ بالہاء-

-ز-

الموازجة: موزها / نوع سیّمده مذکور
موزجک جمعیدر.

-ل-

الصّوّالجة: چوگانها / بلا هاء دخی مذکوردر.

الصّیالجة: جمع الصیلجه / ذکر اولناجق
صیلجه نك جمعیدر.

المُعْتَلجة: زمینی کہ گیاهش دراز بود / علج
مادّه سندن افتعالك اسم فاعل مؤنثی کہ أرضك
صفتیدر، اوتلری اوزن اولان یرلردر.

-ه-

الطّباهجة: / [م ۳۰۳ ظ] تواهها / فتح مهمله و
موحده ایله جمعدر، قایغانه لر کہ یمرطه و اوندن
بر نوع طعامدر کہ مفردی طبهاج گلور، تباهجه
و تواهجه و توانجه فارسیلریدر آندن معربرد،
خایگینه دخی دینور، و عَجّه دخی نوع ثانیده
مذکوردر.

-السداسي-

بو نوعدن آلتیشر حرفلی لفظ فقط بر بولنمش.
البَجْبایج: تن آگنده گوشت و جز / اوچ
موحده و ایکی جیمله بَشفایج وزنده لفظ
مفرددر، ات و یاغ و سائر شیء طولو و تام
اولان وجوددر.

-الکني و غیرها-

اوچنجی نوعك فوائدنن بر کنیه یه ظفر
بولنمشدر.

أبو المَدْلج: کنیتِ خار پشت / افعالندن فاعل
صیغه سی اوزره در کہ نوعِ اولده شد مهمله ایله
دخی یازلمشدر.

-نوعی چهارم-

-الثلاثي-

حنفیه ده از جمله هدایه شرحنده عینی و غیری
یازلمشدر.

عاج: زجریست اشتر را / دوهی زجر و منع
ایلدکلری لفظدر، أصوات قبیلندندر.

/ [ر. ۳۲۰ ظ] - **ومنه بالهاء-**

کلمات جیمیه دن آخرینک ماقبلی حروف علتدن
ألف اولان نوعدن معدود کلمه هائیهدر. **الباجه:**
ابا / موحده ایلهدر، آش که بیه جک تعبیر اولنور
و ایچه جک نسنه یه دخی شاملدر، انواع
مأكولات و مشروبات دیمکدر، معربدر.

الحاجه: مهره خر / جیم ایلهدر، اشک بونجی
که بو دیارده قاتر بونجیدر، آخری عبکه و قبله
دخی دیمشدر.

الحاجه: اندر بایست / گرك اولان شيء که
ترکیده دخی حاجت دیرلر، جمعک بری حاج
قریبا ذکر اولندی.

الحاجه: درویشی و نیازمندی / فقیر و حاجتلی
اولمق که مصدردر.

الحاجه: گونه از درخت خار / دیکن آغاجنک
بر دورلوسی.

الداجه: اندر بایست / مهمله ایلهدر، حاجتله
بر معنایه اولمق فهم اولنور لکن حاجت لفظنک
اتباعندندر که لفظ شریفده "ما ترکث من حاجه"
ولا داجه بیورلمشدر، معنای مستقلى مطلوب
دگلددر.

دردنجی نوعدر که آخرینک ماقبلی الف اولان
الفاظ جیمیه ثلاثیه در.

التاج: افسر / فوکیه ایلهدر، باشه گیدکلری
قاوق که عمامه دخی دیرلر، اگر قالنسوه
اوزره دستار پیچیده اولورسه تاج دیرلر عمایم
العرب تیجائها.

الحاج: اشتر غاز / مهمله ایلهدر، بر دیکندر
که آق اولور.

الحاج: حاجتها / حاجتک جمعی حوائج گئی.

الداج: بستان افروز / مهمله ایلهدر، چگدم
دیدکلری صاری چچکدر.

الداج: تاریک / فراکلق مظلم گئی.

الزاج: زاک / زای ایلهدر، قبرسدن گلور بر
صمغدر، غلطنده صاچی قبریص دیرلر، زاج
قبریسی که زاکدن معربدر، و مرکبک
اجزاسیدر، مرکبه دخی زاکاب دینور.

الساج: چوب ساج / مهمله ایلهدر، بر نوع
آغاجدر که هنددن گلور و سیاه اولور،
آبنوس و آردج و غلط ایدوب زاج آغجی
دیرلر.

الساج: طیلسان ستبر / قالک کلیم برده
خشن معناسنه در.

العاج: استخوان فیل / مهمله ایلهدر، فیل
کموگی عظم الفیل گئی که بو دیارده فیل
دیشی تعبیر اولنور، جواز استعمالی کتب

الساجه: آن چوب که معیار بدو بر کشند
/ عیار ایلمک مراد اولان نسنه‌یی اوزرنده عیار
ایلدکلری آغاجدر.

الهاجه: وزغ / قوربغه که ضفدع دخی دیرلر،
/[م ۳۰۴و] برّیسنک شحمی بر دیش اوزره
قونسه آز مدتده بلا وّجّع و گلبّتین جذب و
اخراج ایلدیگی اسرار حکمتدندر.

-الرباعي-

دردر حرفلی کلمات که تقدیم مضاعفات
ایلهدر.

الحاج: حج کن / مهمله و شد ایلهدر، اصلی
حاجج ایدی اسم فاعلدر، حج ایدن کیشی
که مکّه مکرمه ده بیت شریفی موسم
مخصوصده مع النّیّه طواف و نسک حج اجرا
ایدن کمسنهدر.

الداج: آنان که حاجیان بازارگانی روند /
حجّاجک معیتله تجارت ایلمگه گیدن
کمسنه‌لردر لکن "هؤلاء الدّاجّ و لیسوا
بالحاجّ" حدیث شریفی إشعار ایدر که آنلر
حاجیلره معین اولان طائفه در عکّام و
خربنده گبی یوخسه حاجیلر دگلدر.

الماج: اشتر و گوسفند سخت پیر / یاشی
چوق لکن قوی اولان دوه و قیون، أمّا آنلره
خاص دگلدر شیخّ ماجّ آخر الأنواعده گلور.
مضاعفلر بونده تمامدر.

-أ-

الثّواج: بانگ میش / مثلثه و همزه ایله غلام
وزندهدر، قیون آوازی صیت غنم گبیدر.

-ب- [ن ۱۹۱و]

الخباج: باد رها کردن مردم / معجمه ایلهدر،
روزگار بر کیشی پی دفع ایلمسی، و بو معناده
خیج دخی نوع اولده گچمشدر.

السباج: خاری که بر سر دیوار نهند / کسر
مهمله ایلهدر، دیوار اوزره وضع ایلدکلری دیکن
که چالی دیرلر.

السباج: کلیمهای سیاه / سُبّجه نک جمعیدر که
قاره کلیملردر.

السباج: پیراهنهای بی آستین / یَکْسر
گوملکلردر که ذکری آتی سیبجه نک جمعیدر، و
یقاسز اولق دخی لغتلرده مقیددر.

القباچ: کبکان / قاف ایلهدر، ککلکلر که
قبجک جمعیدر، او دخی کبکدن معرّب جنسدر،
واحدی قبجه دخی گلور تذکیر و تأنیثی
یکساندر، عربیده حَجْل دخی دیرلر، مذکرینک
اسمی یعقوبدر.

الثّباج: بانگ بلند / ضم نون ایلهدر، قاتی سس
صوتّ شدید گبی.

النّباج: زمینهای پشته بلند / کسر ایلهدر،
یوکسک دپه سی اولان یرلر، و بو معنادن برّیه ده

بر قریه یه اسم اولشدر که عبد الله بن عامرک
أحیاسیدر. / [۳۲۱و]

-ت-

الرتاج: درِ بزرگ / مهمله ایلهدر، بیوک قاپو
بابِ کبیر گئی.

الرتاج: درِ بسته / قپالی قاپو، بعضیلری اورته
سنده اومه قپوسی اوله دیدیلر.

الرتاج: بند / باغ مثلاً تلاوت ایدرکن حافظ
آیتم بقیّه سنده باغلانوب منحصر اولسی
گئی که رتج دخی گچمشدر.

النتاج: بجه گرفتن از چار پای / نون
ایلهدر، درت آیاقلی حیوان ینه کندی
جنسندن یاوری پیدا ایلمک که دُولُ المقدر.

النتاج: زادن اسب و اشتر / آت و یا دوه
طوغرمق، سائرلرنده مستعمل دگلدر.

-ج-

الأجاج: آب تلخ و شور و جز / ضملهدر،
آجی و طوزلو صو و غیری.

الإجاج: گرمای سخت / کسر ایلهدر، پک
اسی یعنی حرّ شدید معناسنه.

الحجاج: استخوان ابرو / مهمله ایلهدر،
قاشک آلتنده اولان کموک، جمعی أحجّه
گچمشدر.

الحجاج: با کسی حجّت آوردن / بر کمسنه یه
دلیل و برهان ایراد ایلمک.

الدجاج: مرغانِ خانگی / فتحی أفصحدر،
جنسدر طاوقلر که واحدی دجابه در.

الرجاج: مردمانِ سست / وجودی گوشک و
سولپک کمسنه رجراج گئی.

الرجاج: ماده میشانِ لاغر / آرق دیشی قیونلر.

الزجاج: آبگینها / زایده ضم و فتح و کسر
جائزدر، / [م ۳۰۴ظ] صرچه دیدکلری شیشه
لردر، واحدی زجابه ضملهدر.

الزجاج: پیکانها / کسر ایلهدر، دمرنلر که نصال
دخی دینور.

الزجاج: بُن نیزها / گونددر دیلری یعنی مزراق
دمورینک آغاج داخل اولان یری.

السجاج: شیرِ بسیار آب / فتح مهمله ایلهدر
که صوی چوق اولان سود.

الشجاج: شکستگیهای سر / کسر معجمه
ایلهدر، شجّه نک جمعیدر، باشک یارقلری شقاق
الرأس گئی.

الضجاج: بانگها / کسر معجمه ایلهدر، سسلر
که أصوات معناسنه، مفردی ضجّه نوع ثانیده
ثابتدر.

الهجاج: کم خرد / عقلی آز یعنی احمق.

-ح-

الشحاج: بانگ کردنِ استر / ضم معجمه ایلهدر، قاتر چاغرمق شحیج گبی، و کناده دخی گلور.

الشحاج: بانگ کردنِ کلاغ / قارغه چاغرمق تصویتِ غراب معناسنه.

-د-

الخداج: نقصان / کسر معجمه ایلهدر، اکسلمک نقصان معناسنه.

الخداج: هر نمازی که بدو الحمد نخوانند / سورة فاتحه بی تلاوت ایلمدکلری هر نماز که تسمیه سی حقنده وارد اولان اثر صحاحده محرردر.^{۸۲۱}

الخداج: هر طعام بی چاشنی / لذتسز اولان طعام که البته اجزادن بری و یا تربیه سی ناقص اولمقدن ناشی اولور.

الخداج: بچه افکندن اشتر پیش از وقت / گونی تمام اولمزدن مقدم دوه کوشگنی براقمق. [۳۲۱ظ]

الوداج: رگ گردن اسب که بگشایند / کسر ایلهدر، آتک گردنده طمردر که آنی آچرلر یعنی

الضجاج: با کسی شغب و شر کردن / بر کمسنه ایله فتنه و فساد یعنی هر بری آخره شر و شور ایلمکدر، مصدردر.

العجاج: گرد / فتح مهمله ایلهدر، توز عثیر و غبار گبی.

الفجاج: مردش بسیار گوی / کسر فا ایله اولمق غالبدر، فجاج گبی که ایکسی دخی چوق سوزلی کمسنه در کثیر الکلام معناسنه.

الفجاج: راههای فراخ / کسر ایلهدر، فجک جمعیدر که فج لفظ قرآنیدر، و نوع اولده مذکوردر.

اللجاج: ستیزه کردن / فتحلهدر، عناد ایلمکدر، لام جیم یری دگلدر دیرلر لج مراددر ایکسی بر معنایهدر.

المجاج: آن آب که در انگور و مانندش بود / ضملهدر، اوزم و آنک امثالنده اولان صو که صقمق طریقیله چیقر.

المجاج: آن آب که از دهان بیندازند / آغزدن دفع ایلدکلری صو که توکک بُراق گبی و سلیاره دخی دیرلر "العسلُ مجاج النحلِ والمطرُ مجاج المُنْ" دیمشلدردر.

الهجاج: تاریک چشم / فتحلهدر، اگرچه گوزی قاره دیمک اولور لکن تنک چشم و نادیده یعنی حریص و بخیل و گورممش کمسنه مراددر.

^{۸۲۱} اثر مزبور حضرت علی عائشه و سائرلری روایتیله "کائ صلاح" لفظیله جامع الصغیرده مسطوردر. «منه»

کسرلر که انسانک فصدی مقامنده در، وُدَج
ففتحین ایله مذکور و وُدَج سکونله گلور اِن شاء
الله.

-ر-

الحِراج: جنازه گبرگان / کسر مهمله ایله در،
آتش پرست که مجوسدر آنلرک تابوتلری که
حرج دخی مذکوردر.

الحِراج: گوشهای ماهی / قاتر بونجقلری که
مفردی حِرج گلسه گرکدر اِن شاء الله، یولاره
و قُوسُفنه قاترجیلر دیکوب تزیین ایدرلر، و
تازی و قیون و قوزی حالتسه سنه یاپشدرلر،
یلان باشی دخی دیرلر، وانی مرحوم صحاح
ترجمه سننده بو معنایی یازدقدن صکره تکرار
گوش ماهی یه دخی دیرلر دیمسنده معنا
یوقدر. ^{۸۲۲} / [م ۳۰۵و]

الحِراج: راهپاء روشن / مفردی حرج یدنجی
نوعده اِن شاء الله گلسه گرکدر.

الحِراج: گزیت / فتح معجمه ایله در، جزیه
که کفره دن آلنان خراجدر.

الحِراج: نام اسپ / بر آتک اسمی که أخرج

^{۸۲۲} خصوصاً مطبوع یعنی بضمه نسخه سی مشایخ
اسلامیه دن إسحق افندی و برادری أسعد افندی و صاحب
افندی و مشایخ مولویه دن شیخ موسی گبی فحولک
تصحیح کرده لریدر، لکن الجواذ قد یکبو مثیلنجه آنلر امثالی
أدبای علمای کرام که بو مترجم فقیر آنلرک شاکردی اولمغه
دخی استعدادم نایاب ایکن بعض زلات و سقطات وقوعی
البتة محتاج عفو اولان احتمالات معتاده دندر. «کنار»

معروفدر.

الحِراج: دنبل بزرگ / ضمله در، بیوک چبان که
بدنک داخلندن خروج ایدر.

الحِراج: سیاهها و سپید بهم / کسر ایله در، قاره
لرله آق رنگندن مرکب آلاجه اولان شیء که
خرج مذکوردر.

السِراج: چراغ / مهمله ایله در، قندیل و آکا
ملحق موم و چرا و غیری.

السِراج: آفتاب / گنش حتی کنیه سی دخی أبو
السُرْجدر که منفرجه ده ع:

حتى يغشاه أبو السُرْج ^{۸۲۳}

واقع اولدی.

السِراج: جمع الشرح / معجمه ایله در و مفردی
مهمله نك سکونیه در، بش معنایه گلسه گرکدر
اِن شاء الله، تحریک ایله شرح دخی مذکوردر.

-ز-

الأزاج: طاقهای بزرگ / فتحله در، مفردی أزج
تحریک ایله نوع اولده مبسوطدر. ^{۸۲۴}

المِزاج: آمیزش تن / کسر ایله در، وجودک
قارشقلغی یعنی عناصرک اختلاطی معناسنه

^{۸۲۳} قصیده منفرجه شرحی، ص. ۱۴.

^{۸۲۴} أمّا بو جمع مدّ ایله أفعال وزنده اولمسنی أرباب لغت تصریح
ایلدیگندن شیخ تفلیسی تغافل و إغماض بیوردقلری شاید جموع
نادره دن اولمق ظنیله در لکن ظن غالب خلافنه در، پس محلی
سداسیات اولور، و جمع قلتی کاکل وزنده أزج گلدیگنه دخی
مخلنده التفات بیورمدیلر. «کنار»

دفعه مدبیر معناسنده ترکیه ده دخی مستعملدر.

العلاج: درمان / قوت یعنی امر معنویک جلی و یا سلی ایچون تدارک اولنان طرز و طور و روش و حرکتدر که بر وجه مطلوب مرامه تقویت ویره.

العلاج: چیزی را علاج کردن / بر نسنه یه علاج ایلمک که مصدردر یعنی حصول مطلبنده اهتمام اوزره تدبیر ایلمکدر، لکن علتک زوالنه سعی ایلمکده استعمالی / [ن ۱۱۹ ظ] غالب اولمشدر.

-م-

السماج: نا زیبا و زشت / مهمله ایلهدر، بد و قبیح اولان شیء سمج گبی که دیمشدر **شعر:**

ومعاصی الله سماجتها

تزدان لذی الخلق السمج^{۸۲۵}

الشماج: لختی از آنچه خورند / فتح معجمه ایلهدر، بعض و شیء معناسندهدر، اکثریا طعامدن شیء قلیل و بعض حقیر / [م ۳۰۵ ظ] مراد اولور که بر پاره جک دینور.

اللماج: مثله / وزن و معناده سابقله یکنسق و تابع و ردیف اولق اوزره استعمالی دخی محققدر مثلاً: ما أكلتُ منه شَمَاجًا ولا لَحَاجًا دیرلر شیئا یسیرا و بعضًا صغیرا معناسندهدر.

اسمدر، ذی روح و بی روحده مستعملدر که اجزای اصلیه لرینک ترکیب و مخالطه لرینه باعث اولان کیفیت و مجانست و طبیعت خاصه در، ار مزاجی و آت مزاجی و نبات و معدنک مزاجلری بو معنایهدر.

المزاج: آمیختن / قارشیق، مصدردر مطلقا امتزاج معناسنه اولور.

-ض-

الحضاج: خیک بزرگ / مهمله ایلهدر، بیوک طلوم زق کبیر گبی.

-ط-

القطاج: رسن کشتی / فتح قاف ایلهدر، گمی خالادی آلات سفینه معناسندهدر، ریسمان معناسنه اولان گلاوه دن معربدر دیدیلر.

-ع-

النجاج: ماده میشان / کسر نون ایلهدر، دیشی قیونلر که مفردی نغجه گلسه گرکدر.

النجاج: ماده گاوان کوهی / بقرات وحشیه که بیانی صغریک دیشیلری که اینک دخی دیرلر.

النجاج: ماده بُزانی کوهی / بیان کچیسینک دیشیلری، مفردلری گلور. / [ر ۳۲۲ و]

-ل-

العلاج: دارو / مهمله ایله دوا که علتک

^{۸۲۵} قصیده منفرجه شرحی، ص. ۶۴.

-ن-

السِّناج: دود چراغ / کسر مهمله ایله در،
مومدن پیدا اولان دخان که ایس دیرلر.

العِناج: رَسَن که در دلو بندند / قوغه یه
باغلدقلری ایپدر که باغلدقدن صکره آغاجه
دخی باغلرلر که بری قوپسه بری قوغه یی
ضبط ایدر ضایع اولمز.

-و- ۸۲۶

سُواج: جایگاهی / ضم مهمله ایله بر یرک
علمیدر.

-ی-

العِیاج: جفتن / کسر مهمله ایله در، التفات
و میل ایلمک.

العِیاج: منفعت کردن / انتفاع ایدوب و
لطف گورمک معناسنه که "ما عجبْتُ منه"
آندن بن منفعتلنمدم دیمکدر، مطبوع وان
قولیده منفعت اولماق دیدگی خطادر که اول
معنی حرفِ نفی ایله بیله اولدقده حاصل
اولور، صیغهُ ثابته سنده نفی معناسی یوقدر
فتدبّر، و أوعیج دخی گلور.

الهَیاج: خشک شدن نبات / ییوست سبزه
یعنی یاش اوتلق قوریمق.

الهَیاج: انگیخته شدن رزم / جنگ و جدال و
حرب و قتال پیدا اولمق که جای جنگ معناسنه
هَیجاء بو ماده دن مذکوردر.

الهَیاج: مست شدن اشتر / اَسْرَک دوه که وطنی
آرزو ایلیه.

-ومننه بالهاء-

-ب-

الرباجه: دهان بند بر بستن / فتح مهمله ایله
یشمقلنمق.

-ت-

الرتاجه: سنگ / کسر ایله در، طاش، جمعی
رتایج مذکوردر.

-ج-

الْحَاجَة: کو خرد / فتح معجمه ایله در، حماقت
وزنده أحمق معناسنه در.

الدَّجاجة: مرغ خانگی / مهمله ایله در، طاوق
دیدکلری حیوان، تا وحدت ایچوندن، آندن مجرد
و دُجّ دخی سابقلدر.

الدَّجاجة: دستهُ رِسمان / بر کولته ایپلک که
یوماق دیرلر، دَجّه دخی گچمشدر.

الدَّجاجة: عِیال / رزقلری وظیفهُ لازمه سی اولان
کمسنه لردر.

الرَّجاجة: ماده میشِ لاغر / کسر ایله در، دیشی
و اَرَق قیون که بلا تاء دخی مذکوردر.

۸۲۶ **الزَّواج:** گذاشتن / گچمک که ضدی
گساددر. «نسخ»

عمرو بن عقیلدر، اَوَله سَمَعانی و ثانی یه ابن اَثیر
 ذاهبلردر. / [۳۲۲ظ]

-ل-

الثَّلاجة: برفدان / مثلثه ایلهدر، قارلق که صوبی
 آنده آشلامه ایدرلر، اصلی شد ایله ثَلَّاجه در
 تخفیف اولندی.

-م-

السَّماجة: نا زیبا شدن / مهمله ایلهدر، قبیح
 اولمق، مصدردر، بلا هاء اسم دخی گچمشدر.
السَّماجة: جوانمرد شدن / جوانمرد اولمق که وزن
 و معناده سماحت گبیدر.

-ه-

الإهاجة: خشك کردانیدن نبات / کسر ایلهدر،
 یاش اوتلغی هیاج یعنی یابس ایلمک که
 / [۳۰۶و] هیاج مذکوردر.

-الخماسي-

آخرک ماقبلی حروف علتدن الف اولان کلماتک
 بشر حرفیلیری.

التَّحاج: با یکدیگر حجت آوردن / سالف
 البیان حجت مَادَّه سندن تفاعل وزنده فی الاصل
 تحاجج ایکن مضاعف اولمغله مثلین إدغام ایله
 مشدد اولمشدر، ایکی کیشی حجتلشمک مثلاً

الرُّجاجة: آبگینه / زای هوزک ضمیله در،
 صرچه که جنسی بلا هاء گچمشدر.

العجاجة: اشتر و گوسفند بسیار /
 فتحلهدر، چوق اولان دوه و قیون که سوری
 دیرلر.

اللَّجاجة: ستیزه کردن / بلا هاء یازلمشدی.

الهَّجاجة: زن کم خرد / هاء اخیردن مجردا
 گچمشدر، و هجاجة مقلوب مستویدر.

الهَّجاجة: تاریک چشم / هاء اخیردن عاری
 مذکری سابقدر.

-د-

الحِداجة: عماری / کسر مهمله ایلهدر، محفّة
 زنان که رومده قُوْجُو تعبیر اولنور.

-ز-

الإزاجة: دَور کردن / کمر یایمق و مدوّر
 قیلمق، أزاج مذکوردن انتقال اولنور.

-ع-

النَّعاجة: ماده میشان / بلا هاء هنوز
 گچمشیدی.

-ف-

خُفَاجَة: قلیله از عرب / فتح معجمه
 ایلهدر، عربده بر قبيله علمیدر که أمّ القبيله
 سی کثیر الاولاد بر خاتوندر و یا خفاجة بن

- بری آخرك ذمتنی إبراده ویرلر و یاخود بر
بمخته ایکی طرفدن دلیل ایراد ایلمک.
- المحاج:** راههای روشن / مفردی محجه
نوعش اولده سر لوحه هائیاتدر.
- التفاج:** میان پای از هم باز نهادن / فج
سابقك ماده‌سندن تفاعل وزننده مصدردر،
ایاقلرك بری بریندن بعید وضع ایلمک.
- البلاج:** با یکدیگر بستمیدن / بری برینه
گولشمك كه اُنْگولك دینور تلاح معناسنه.
مضاعفلر بونده تمام اولدی.
- ب-**
- الأنباج:** میانه‌های پشت / فتح ایله‌در، نوع
اول اوائلنده اولان ثبج لفظنك جمعیدر.
- البججاج:** مرد فربه سست / موحده و
جیمله‌در، سموز و گوشك وجودلی كمسنه‌در.
- الدباج:** دیبا فروش / مهمله و شد موحده
ایله‌در، دیبا صاتن كمسنه‌در دیباجی گبی، و
دیبا دیباجدر كه گلور.
- الدیباج:** دیبا / كسر و تحتیه ایله‌در، معروف
قماشدر اطلس دینور لکن رومده بالکلیّه بر
طرفی مُحلی یعنی تللی اولان قماشدر.
- الدیباج:** ماده اشتر پاکیزه نرم موی / توکی
یومشق لطیف دیشی دوه كه گویا لطافتده
دیباچه مشابهدر.
- السباج:** شبه فروش / فتح مهمله و شد ایله‌در،
سبج سابقی صاتن کیشی.
- السکباج:** سبکا / كسر ایله‌در، اکشی آش،
فارسیسندن معرّدر، جمعی سکابیج گلور إن شاء
الله.
- النّباج:** مرد بلند آواز / فتح نون و شد ایله‌در،
سسی گور کیشی گرك حنجره و گرك حیثومدن
گلسون و اول سس نباجدر كه مذکوردر.
- الهلباج:** مرد لال / كسر ایله‌در، دیلسز كه
أخرس و بی زبان دیرلر.
- الهلباج:** درمانده / عاجز كه کندینه درمانی یوق،
هلبج دخی مذکوردر.
- الهلباج:** شیر ستبر / قالك سود عُماهج گبی لبن
خالص معناسنه.
- ت-**
- الإرتاج:** در بیستن / مهمله ایله‌در، قاپویی
قیامق، رتاج مزبوردر.
- الإرتاج:** خایه در شکم ماکیان جمع شدن /
طاوغك قارنده یمرطه برقاج اولمق.
- الإنتاج:** نزدیک شدن اسب بزادن / نون
ایله‌در، آتك قُولْنامسی قریب اولمق.
- فرتاج:** جایگاهی / فا و مهمله ایله‌در، بر یرك
اسمیدر.

المُحْتَاج: نیازمند / ضم و مهمله ایله در، حاجتلو کیشی که مطلوبنک حصولنده رجا طریقيله إلحاح ایلین کمسنه در.

الحُجَّاج: حاجیان / ضمله حَاجَّك جمعیدر، كعبه شریفه ده زیارت / [م ۳۰۶ظ] و ادای فریضه ایلین کمسنه لدر.

العَجَّاج: بانگ دارنده / مهمله ایله در، چاغران کیشیدر، عَجَّ دخی مذکوردر. / [ر ۳۲۳و]

المَجَّاج: آنکه آب از دهان بیرون آورد / آغزی صوینی آقیدان کمسنه مُسِیل بُزاق گبی.

المِخْجَاج: میل خستگی / مهمله ایله مفتاح وزنده در، یاره یه ادخال ایدوب جَرَّاحُک یوقلدیغی میل دیدکلری آلت.

-ح-

الإفْجَاج: میان پای از هم وانهادن اشر بوقت دوشیدن / فا ایله در، صاغمق وقتنده دوه ایکی آباغنی آیرمق.

التَّشْجَاج: بانگ کردن کلاغ / فتح فوقیه و معجمه ایله در، قارغه چاغرمق، شحاج دخی مذکوردر. / [ن ۱۲۰و]

السَّمْحَاج: خر دراز / مهمله ایله سمحج سابقده مبسوطدر، جمعی سماحیج گلور.

الشَّحَّاج: کورخر بانگدار / معجمه و شد ایله در، مَشْحَج سابق معناسنه چاغرقان بیان اشگی.

-ج-

الإخْجَاج: بحج فرستادن / کسر ایله در، حَجّه گوندرمکدر نیابتله و گرکسه اصالتله اولسون.

الإزْجَاج: نیزه را بن کردن بآهن / معجمه ایله در، گوندرد دینی دمور یایمق یعنی مزارغه دمور گچورمک.

الإضْجَاج: بانگ کردن / چاغرمق که لازمدر، و صَحّه دخی سویلنمشدر.

الإضْجَاج: ببانگ آوردن / چاغرتق و متعدی دخی اولور.

الإمْجَاج: بشدن / گتمک مثلاً بلده سندن چیقوب گرک اطرافنه و گرکسه دیار آخره گتمک.

الثَّجَّاج: باران سخت ریزنده / فتح مثلته ایله، ﴿ماء ثجاجا﴾ لفظ کریمدر، سرد و شدید یغموردر، ثَجَّ دخی مذکوردر.

الحِجَّاج: اهل حجت / یعنی دلیل و برهان ایله سوزینی اثباته قادر اولان کمسنه.

المسحاج: ماده اشتری که زمین را بپای همی خراشد / کسر و مهمله ایلهدر، آياغيله یری طرمليان دیشی دوه که ارکگی سخاجدر.

-د-

الأخداج: عماريها / فتح و مهمله ایلهدر، جداجه سابقك جمعيدر، خاتونلر محقه لری هودج و فودج گبی.

الأخداج: بارها / یوکلر حمل و احمال گبی.

الإخداج: بچه ناقص زادن اشتر / کسر و معجمه ایلهدر، دوه ناقص یاوری براقمق، خداج دخی گچمشدر.

الأوداج: رگهای گردن / فتحلهدر، مفردی و دج و و داج دخی گچمشدر.

السّداج: دروغزن / مهمله ایلهدر، وزن و معناده کذابدر که تسدج دخی مرور ایلدی.

السُرداج: مرد فربه و سست / ضم و مهمله لرلهدر، بَجَباج مذکور معناسنه.

المَهْداج: ماده اشتری که بر بچه نالش کند / کسر ایلهدر، کوشگنه شفقتدن ناشی فریاد و ناله ایدن ناقه.

المَهْداج: باد با بانگ / سسی اولان روزگار ریح صاحبِ آنین معناسنه که گویا سحابك زوجی گبی اولوب آنلردن نشأت ایدن باران

ولدی و حنین دخی آنك اثر شفقتی گبیدر دیدیلر، هدوج دخی گلور.

الهْداج: اشتر مرغ که لرزان همی شود / فتح و شد ایله دوه قوشنك دتره مسی تزلزل نعامه گبی، و هدجدج دخی مذکوردر.

-ر-

الأخراج: خیالها / فتح و مهمله ایلهدر، مفردی حرج گلسه گرکدر إن شاء الله، قرالتیلر و بستان اویوقلری.

الأخراج: گوشهای ماهی / قاتر بونجقلری که حرجك جمعيدر، و حراج دخی مفصلدر.

الإخراج: تئك کردن / کسر ایلهدر، ضیق یعنی طار ایلمك توسيعك ضدیدر.

الإخراج: دروزه افکندن / گناه ایلمك.

الإخراج: محتاج کردانیدن / حرج وقوعنه سبب اولمغله بر کمسنه بی احتیاج صاحبی ایلمك.

الإخراج: بیرون کردن / معجمه ایلهدر، طشره یه چیقارمق.

الإدراج: در نُوشتن^{۸۲۷} / مهمله ایلهدر، دورب بوکمك، دَرَج و دُرَج که إن شاء الله گلسه گرکدر، بعد الکُتَب دوردکلری کاغذدر که آکا طومار دیرلر.

^{۸۲۷} نُوشتن واولك ضميله دورمکدر نُوردیدن گبی و کسريله یازمق بُنشتن گبی. «منه»

- الأسراج:** فرخناهای رودبار / فتحله‌در، ایرماغل بول و انلی یرلری که مفردی سرج گلسه‌گرکدر.
- الأسراج:** سرج بر اسب نهادن / کسر ایله‌در، آتی اگرملک، سرج اگردر که گلور إن شاء الله.
- الأسراج:** چراغ بر افروختن / سراجی یعنی قندیل و یا موم و امثالی اوپاندرمق شعله دار ایلمک، وزن و معناده إشعالدر.
- الإفراج:** راه بازدادن / فا ایله‌در، [م ۳۰۷و] یول ویرمک و آچمق.
- الإفراج:** دست بازداشتن / فرصت بولوب قورتلمق، لازم دخی اولور.
- الإفراج:** بچراگاه رها کردن / چایره گوندرمک مرج البحرین بو ماده‌دندر که ایکی بحری صالیویردی دیمکدر دیدیلر، مرج دخی گلور إن شاء الله که فعل و أفعال بر معنایه اولان ماده‌لردندر.
- التدراج:** تذروان / فتح و معجمه ایله‌در، ککلکله که تَدْجُج مفردی مذکوردر، کَبْکِ دَری دخی دیرلر.
- الحراج:** مرد نز کار بیرون آینده / معجمه و شده ایله‌در، خارج کلمه سنک مبالغه سیدر، کارینی ترک ایدوب ایچندن چیقان کمسنه.
- الدخراج:** بغلتانیدن / کسر و مهمله‌لرله‌در، یوارلمق استداره‌گی، رباعی مجردک مصدریدر.
- الدراج:** جایگاهی / فتح مهمله ایله مبالغه وزنده‌در، بر یره دیرلر که إستعمالات ادباده گلمشدر.
- الدراج:** معروف / ضمله‌در، ثراج دیدکلری بیانی خروسدر که آکا سُوکلن دیرلر، جمعی درایج گلور.
- السراج:** زین کن / فتحله‌در، اگر یاپان کمسنه که سرج دخی گلور.
- الشفرج:** درج دورا دور زدن / کسر معجمه ایله‌در، کیشی دیکشی سیرک دیکمک که شمرجه دخی یازلمشدر. [ر ۳۲۳ظ]
- المدرج:** اشتی که از وقت زادن در گذرد / مهمله ایله‌در، کوشگی براقمق زمانی گچورن دوه.
- المفرج:** نردبان / معرج سابق معناسنه لغتدر.
- المفرج:** اسب دَونده / زیاده سیر ایدن آت مِهْرَج گبی، جمعی مهارج گلسه‌گرکدر.
- المفرج:** زمین نیکو نبات / اوتی گوزل یردر حسن الکلاء گبی.
- النفرج:** آنکه عورتش خویش برهنه کند / کسر نون ایله‌در، کشف عورت ایدن کمسنه، جمعی نفاریج گلور، فرج ماده‌سندندر.

-ز-

الحِفْضاج: زن زفت و سست / مهمله و فا

ایله‌در، لحیم و جسیم و سولپک بدنلی خاتون،
حفاضج دخی مذکوردر.

الحِفْضاج: اسب و اشتر سخت / بو معناده

حفاضج مذکوردر.

العِفْضاج: مثلها / سابقنک ایکی معناسنه

دخی گلور که عفاضج دخی بویله یازلدی.

المَهْضاج: چوبِ گازر که بدو جامه کوید /

چریبجی طوقمغی که آنکله صوده لباسی ضرب
ایله تطهیر و تبییض ایدر آلتدر.

-ع-

الإزْعاج: پیوسته جستن برق / مهمله ایله‌در،

یلدرم بری بری / [م۳۰۷ظ] آردنجه متصلا
یلدرامق تتباع لمعان برق معناسنه که رُعج دخی
گلور.

الإزْعاج: از جای بر انگیختن / زای ایله‌در، بر

نسنه‌ی یزندن قویارب قالدرمق قَلْع و اِزاله
معناسنه.

الإزْعاج: بَسْتوه آوردن / قلبی اولان إعجاز

معناسنه عاجز قومق.

الإزْعاج: بقا یافتن / دوام بولمق و باقی اولمق.

الإزْعاج: رستگاری / خلاص و نجات

معناسنه‌در.

-س-

المِنْساج: شانهُ کرباس / مَنسج دخی بو

معناده سبق ایلدی.

النِّساج: چولاهه / فتح و شد ایله‌در، چوله

دیدکلی کمسنه که دستگاهده بز طوقور.

-ش-

الأَمْشاج: آهای مرد و زن که بهم آمیزد /

فتحله‌در، حین مجامعتده زوجینک منیلری
بربرینه قارشده نطفه آمشاج دینور، مفردی
مشیح گلور.

الأنشاج: گذرگاههای آب / مفردی نَشج

نوع اولده سابقدر.

-ض-

الأَخْضاج: آبها که بِنِ حوضها اشتر بماند /

مهمله ایله‌در، حوضلرک دیننده دوه‌نک ترک
ایلدیگی صولر، مفردی حَضج گلور.

الإنْضاج: پُژانیدن / کسر ایله و نونله‌در،

پیشورمک یعنی قیولتمق و نُضج ویرمک.

المِرْعَاج: زمین فراخ نعمت / مهمله ايله
رجعۀ سابق مادّه‌سندن مفتاح وزننده‌در،
نعمتی بول محل.

-ف-

الأَعْفَاج: رودگانیها / فتحله‌در، عَفَج سالفك
جمعیدر.

الْإِنْفَاج: مفلس کردانیدن / کسر ايله‌در، بر
کمسنه حالی افلاسه دوندرمك که ملفج
کلمه سنده مفصلدر.

الْإِنْفَاج: خرگوش بر انگيختن / نونله‌در،
طوشان قالدرمق و قاچرمق.

الْحِرْفَاج: عیش فراخ / تقدیم معجمه ايله‌در،
حَرْفَجَه و حَرْفَج دخی سابقلدر، حال خوش
اولق.

الْحِرْفَاج: نبات نرم و تازه / یومشق و تازه
سبزه.

الْحِرْفَاج: خوردنی نیکو کردن / غرفجه
لفظنده مضبوطدر.

الْفَجْفَاج: مرد بسیار گوی / فتح فا و
سکون جیمله‌در، کثرت کلام صاحبی
کمسنه‌در، جمعی فجافج لفظی یازلمشدر.

المِفْجَاج: چوب گازر که بدو جامه کوبد /
مهمله ايله‌در، قریبا مذکور مهضاج کلمه سنه
لفظا و معنی مطابقدر.

الِنَفَاج: آنکه فخر آرد بچیزی که آن چیزی
ندارد / فتح نونله و شد ايله‌در، کندیده اولمیان
خصلت ايله تفاخر و تکبر ايلمك.

-ل-

الْإِنْفَاج: کشاده کردن / کسر و موحدۀ ايله‌در،
آچمق یعنی بر کاری واضح و عیان قيلمق و بلج
دخی مذکوردر.

الْإِدْلاج: رفتن در اوّل شب / مهمله ايله‌در،
گیجه نك اوّلنده گتمك.

الْإِزْلاج: در بیستن / زای ايله‌در، قپویی قپامقدر
إرتاج سابق گبی. / [ر۳۲۴و]

الأَفْلاج: جویهای خُرد / فتحله و فا ايله‌در،
کوچك ایرمقلدرر أَنهارِ صغیره گبی.

الإِفْلاج: ظفر دادن / کسر ايله‌در، نصرت
ایلمك، فلج دخی گچمشدر.

الإِمْلاج: شیر دادن بچه را / وزن و معناده
إرضاع یعنی امزرمك که سود آنالق ایلمکدر.

الأَوْلاج: راهها در ریگ / فتحله‌در، قومصال
اولان یوللدر، مفردی ولج یازلمشدر.

الإِیْلاج: در آوردن / کسر و تحتیه ايله‌در،
ایچری گتورمك، وزن و معناده إدخال و إدراج
گبی.

الثَّلاج: برف فروش / فتح مثلثه و شد ايله‌در،
قارجیدر که قار صاتان کمسنه.

الحَلَّاج: معروف / مهمله ايله در، حلاج
لفظنده يازلمشدر.

الحَمْلَاج: دم آهنگران / دمورجیلر
/[ن. ۱۲۰ظ] کورگی منفاخ گي قیوچی و
سائر کورک که ضربی شدید اوله.

العِذْلَاج: عیش خوش / کسر ايله و تأخیر
معجمه ايله در، ع:

با دوستان تلطف با دشمنان مدارا^{۸۲۸}

منظومه سنه رعایتله آسوده حال اوله لکن بو
معنی عذله سالفه مخالفدر.

العِسلَاج: شاخ تازه / غسلج گي و جمعی
عسالج دخی سابقدر.

اللَّجْلَاج: آنکه سخن روان گوید / فتحله
و ضمله در، لجة سابقدن اولور، مسلسل
متصل سویلین کمسنه أهرج سابق گي.

اللَّجْلَاج: آنکه ری بلام گوید / حرف راء
قرشت اداسنده لام فهم اولنور کمسنه در مثلاً
قراءت ایدن کمسنه یه قاری دیدکده قالی دیر
اگرچه معناده / [۳۰۸و] متقاربدر، لکن
نمازده مانع إمامتدر دیدیلر.

المِخْلَاج: تیرک نان / کسر و مهمله ايله در،
اوقلاوه دیدکلری آلتدر آنکله خمیری ترقیق
یعنی یوفقه آچارلر آنکچون مرقاق دیرلر،
محالج سابق بو ماده دندر.

المِذْلَاج: اشتر آب کش / صو دوه سی که
سقایه مخصوص اوله، مَذْلَج و مدله خصوصاً
دالچ ايله ماده لری بردر.

مِذْلَاج: جایگاهی / بر یردر که مُذْلَج دخی
دیرلر، کِنانه دن بر قبیله در که قایفلردر، قیافت
علمی بیلورلر یعنی شکل آدمیدن کندی اوزرینه
متوجه اولان احوالی استخراج فتی ابتدا آنلردن
ظهور ایلمشدر علم کف و علم شانه گي.

المِزْلَاج: زن لاغر سُرون / زای ايله در،
صاغریسی زیون و آریق اولان خاتون رَسحاء
سابق گي.

المِزْلَاج: کلیدان که بدست گشایند / آل ايله
آچیلان کلید که مفتاحله آچیلان کلیده مِغْلَاق
دیرلر کظیم گي، کلید دخی فارسیده مفتاح
معناسنه در لکن بونده ترکیدن تعجیم و ایراد
ایلدی، معرّی إقْلید و مِقلید و جمعی مقالید
دخی محلنده گلور إن شاء الله.

المِزْلَاج: اشتر مرغ زود رو / تیز تیز یورین دوه
قوشی، مصدری هزلجه دخی گچمشدر.

المِزْلَاج: گرگ سُبُک / یئنی قورد ذئب خفیف
گي.

المِهْمْلَاج: اسب رهوار و جز / هَمْلَجه صاحبی
اولان آت و سائر حیوان که نوع اولده محرّردر
لکن بارگیر دیدکلری نوعدر.

^{۸۲۸} دیوان حافظ، ص. ۹.

الهَيَّاج: تدبیر کننده / تحتیه و فتحه لرله در،

تدبیر ایدیچی که معزیدر، فارسیده دخی ربّ البیت یعنی آوده تدبیر صاحبی دیمکدر.^{۸۲۹}

الْوَلَّاج: مرد در کارها شونده / شد ایله در،

وُلوج ماده سندن مبالغه صیغه سی اوزره در، بر قاج ایشی اولان کمسنه، ولج دخی مذکوردر.

-م-

الإِذْمَاج: محکم خلق کردانیدن / کسر و

مهمله ایله در، قورمنی قوی و یاپوشی متین و خلقتی محکم ایلمک.

الإِذْمَاج: باریک میان شدن / اینجه بللی

اولمق.

الإِهْمَاج: بشتافتن / جدّ و سعی و اقدام یعنی

عجله اوزره یوریمک، لکن آتده إستعمالی غالبدر.

-ن-

الصَّنَاج: صَنج زن / مهمله و شد ایله صیغه

مبالغه اوزره در، صنج دیکلری سازی چالیچی مهتر دیمکدر که صنج قریبا گلور إن شاء الله.

المِغْنَج: زنی که غُنَج کند / کسر و معجمه

ایله در، نازلانیچی خاتوندر، غنج ناز معنا سنه گلور.

-ه-

الإِهْجَاج: شاد کردن / موحده ایله در، بهجت و

شادی و سروره سبب حصول اولمق که بهج مذکوردر.

الإِرْهَاج: گرد برانگیختن / مهمله ایله در، توز

قالدرمق، رهج توزدر که سابقدر. / [ر۳۲۴ظ]

الإِنْهَاج: کهنه شدن جامه / نونله در، لباس

اسکیمکدر، الفسز نهج بو معناده جائز دگلدر.

الإِنْهَاج: دما برافتادن / صُولُتُقْن مرضی گلمک

مثلا دابه پی زیاده قوشدرمقدن إنبهار صولومق عارض اولور.

الإِبْهَاج: آتش برافروختن / تحتیه نك اصلی

واودر، آتش پارلاتمق که وهج سابقدندر.

الطَّبْهَاج: توها / مهمله و موحده ایله در، قایغانه

دیدکلری طعامدر، جمعی طباهجه سابقده مفصلدر.

الْمِنْهَاج: راه پیدا / کسر و نون ایله در، آچق و

اولو یول، / [م۳۰۸ظ] جمعی مناهج سابق و نهج دخی لاحقدر.

الْوَهَّاج: تابنده / فتح و شد ایله در، پارلق و

یلدراییچی دیمکدر که لفظ قرآنیدر، إيهاج ایله بر ماده دندر.

-و-

^{۸۲۹} سکون ایله هَيَّاج اوغلان یورسی محاض گبی،

فارسیدر. «منه»

الإخْوَاج: نیازمند کردن / بر کمسنه بی حاجتلو و محتاج ایلمک.

الأَزْوَاج: جمع الزوج / فتح و زای ایله جمع قلتدر، زوج لفظی آنک مفردیدر که متعدد معنالی انواع آتیه ده یازیلور إن شاء الله.

الأَصْوَاج: کژیهای رودبار / معجمه ایله در، ایرماغل اگریلکلی، مفردی ضوج انواع آتیه ده مندرجدر.

الأَفْوَاج: گروههای مردم / فا ایله لفظ کریمدر، گروه و جماعت و طائفه معناسنه اولان فوج لاحقک جمعیدر.

الأمْوَاج: موجهای آب / صوده اولان طالغه لر که موج آتی آنک مفردیدر.

الدَّوَاج: لبچه / مهمله و شد ایله در، فَرَجی دیدکلی اوست لباسی، فَرَاجه دخی دیرلر، جمعی دواویج گلور، بعضیلری عرفه اضافت اولان کورکدر اَکمام اربعه یعنی درت یکلی اولور که لغتلرده قاضیلر خفتانی دیو یازرلر و تکلیلی خفتان و نمد دخی دیدیلر، تخفیف ایله فارسی ایکن تعرییده تشدید و بعضیلر مهمله نك فتحه سنی ضمه تبدیل دخی ایلدیلر دیمشدر، و طراز نهالیده مندرجدر.

العَوَاج: عاج فروش / فتح مهمله ایله در، فیل کموگی صاتان کیشی که عاج یازلمشدر.

المَزْوَاج: زنی که شوی بسیار کند / کسر و زای ایله در، زوجی یعنی اهلی چوق اولان خاتون که آنی چوق کمسنه لر تزوّج ایلیوب ترک و یا موتله ازدواجی کثرت بولش اوله.

-ی-

الإِهْیَاج: نبات زمین خشک شدن / هیاج سابق معناسنه در.

المِهْیَاج: اشتی که بوطن بدو آب کشند / کندی ایله وطنه صو چکیلر دوه در، لکن سائر لغتلرده وطنه چکنن دوه در دیو بیان ایلدیلر.

-ومنه بالهاء-

هائیه خماسیه تقدیم مضاعفات ایله در.

المُحَاجَّة: با کسی حجت گفتن / ضمله در، بر کمسنه ایله حجتلشمک.

المُفَاجَّة: میان پای از هم باز نهادن / فا ایله فجّ سابقدندر، ایکی آیاغنی یوررکن بری بریندن آچق وضع ایلمک.

المُلاَجَّة: با کسی ستیزه کردن / بر کسمنه ایله خصومتده چککشوب عناد ایدشمک، لجّ مادّه سندندر.

-ب-

الدِّیَاجَة: رُخساره / کسر مهمله و تحتیه ایله در، یکاق که کیشینک یوزنده ایکی طرفیدر، شعر سر و ریش و بینی و گوش ایله محدود محللدر،

شَنَاجَة: جایگاهی / فتح معجمه و شد ایله بر
محلدر که آثار اُبداده زباندردر.

-السداسي-

بو نوع رباعینک آلتیشتر حرفیلری.

المُلْهَاج: شیر که ماست شود / ضم ایله و شد
آخر / [م ۳۰۹] ایله آتی الذکر إلهِجَاج بایندن
مفعولدر، سود که یوغرت اوله یعنی هنوز تمام
اولیه.

-ت-

الإرتِجَاج: بسته شدن / مهمله و فوقیه ایلهدر،
رتجدن إفتعال وزندهدر، قپانق مثلاً قاپو وینجره
گی که رتاج مذکوردر.

-ج-

الإختِجَاج: حجت آوردن / مهمله ایله وزن
سابق اوزرهدر، بر امری اثباتده دلیل و برهان و
سند گتورمک.

الإخْرِجَاج: سیاه و سپید شدن گوسفند /
معجمه ایله إفعیلال وزندهدر، قیون قره و آقلی
آلاجه تویلی اولق که أخرج دخی مذکوردر.

الإختِجَاج: کژ رفتن / معجمه ایله إحتِجَاج
گیبدر اگری یورمک.

الإرتِجَاج: جنبیدن / مهمله ایلهدر، اوینامق یعنی
حرکت و اضطراب که دَیْرَغمَکدر صوری ارادیدر.

خَد و عِذار دخی دیرلر، اصلنده دَبَاجه
اولوب بانک بری یایه تبدیل اولندی دَنَاردِه
دینار اولدیغی گَی، و کتابده خطبه سی سر
مقامنده و صکره دیباجه سی رخسار منزله
سنده بولنمق استعاره ده وجه شبه اولمشدر.

النَّبَاجَة: کون / فتح نون و شد ایلهدر، دبر
معناسنه اوترق که ترکیده فارسیسَنک آخری
تایه دونر.

الهِلْجَاجَة: بد دل و کم خرد / کسر ایلهدر،
بی رحم و احمق معناسنهدر، حاصلی بالجمله
اخلاق ذمیمه بی جامع کمسنهیه دیرلر.

-ر-

الدَّرَاجَة: گردنایی که کودک بران رفتار
آموزد / فتح مهمله و شد ایلهدر، اوق عربه
سی دیدکلری چقرق که صبیله آنکله یورمک
تعلیم ایدرلر، بو معناده حال دخی گلور إن
شاء الله.

الرَّجْرَاجَة: لشکر انبوه که بسیار حرکت
کند / چوق حرکت ایدن عسکردر، لکن
همان کثرت حرکتی اولان هر نسنه یه اطلاق
اولنور اگر کتیبه رجراجِه دینورسه گروه متحرک
دیمک اولور.

-ن-

الإرتجاج: لرزائیدن / [ن ۱۲۱و] دتره مک که
إرتجاج زمین زلزله در صورتی غیر ارادی.

الإرتجاج: آشفتن / رجّ سابقدندر، طبیعی
اولان حالتدن دخی قبیح حاله تغیر و تبدلدر
که معنوی غیر ارادیدر. / [ر ۳۲۵و]

الإعوجاج: کژ شدن / مهمله ایله إفعال
گبیدر، اگر ای اولمق هر نه اولورسه، أمّا انسانده
إحنّا دینور.

الإلتجاج: بهم در شدن آوازا / سسلر بری
برینه قارشقم لکن مطلقا قارشقمدر، وزن و
معناده إختلاط گبی و اگر إلتجاج اصوات
دینورسه معنای مزبوری مفید اولور إلتجاج
امواج دندکده طالغه لرك إختلاطی معناسنه
کلور.

الإیتجاج: روز گرم شدن / تحتیه ایله در،
اصلنده یالکلنقم معناسنه أحججدن إفعال
وزنیدر، گوندز استی اولمق سخونت نهار.

-ح-

الإنسحاج: خراشیده شدن / مهمله ایله
إنفعال وزننده در، طرمالنمق و یرتلمق.

-ر-

الإنسراج: شکافته شدن / معجمه ایله در،
یارلمق و آچلمق.

الإنضراج: مثله / إعجام لفظنده و باب و
إنشقاق معناسنده دخی سابقی گبیدر.

الإنعراج: بر کوه شدن و باز گشتن / مهمله
ایله عروجدندر، طاغه چیققم و دونوب گلمک،
لکن عرجدن اولمق اگلمک معناسنه غالب
احتمالدر دیدرلر.

الإنفراج: اندوه و غم باز شدن / فا ایله در،
کدر و إنفعال نفسانی زائل اولمق.

الزرجراج: فالوده / تقدیم معجمه و جیم ایله در،
پالوده که پلته دیرلر، معری فالودج دخی
یازلمشدر^{۸۳۰}.

-ز-

الإمتزاج: آمیخته شدن / وزن و معناده إختلاط
گی قارشقمدر، صورت و معناده مستعملدر.

-ض-

الإنحضاج: بر پهلو افتادن / مهمله ایله در،
إنفعال وزننده در، یانی اوزرینه دوشمکدر، لکن بو
معنی بولنمیوب بلکه غضبک زیاده اولمسی
معناسی بولندی.

الإنفضاج: کوفته شدن غوره خرما / فا ایله در،
خرمانک قورغنی دوکمک.

-ع-

^{۸۳۰} بو ماده ده لغت چوقدر؛ زای بدلی سین و جیملر یرنده طالر

دخی لغتدر. «منه»

الإختلاج: کشیدن / چکمک یعنی چکوب
قوپارمق، جذب و نزع جمله‌سی معناسنه.

الأدلاج: بأخِر شب رفتن / مهمله‌نك شدیله
در، صباحه قارشو بر یره گتمك.

الإعتلاج: با یکدیگر نیاویختن در کشتی گرفتن
و ماندنش / مهمله ايله‌در، گمی و صال‌گی
شیلری اخذ و ربط و تأخیر و ضبط ایچون
خدمه کشتی بری برینه یاپشوب اصلمق که فی
الاصل تتباع امواج معناسنه‌در.

الإنبلاج: صبح بدمیدن / موحدده ايله إنفعال
وزنده‌در، طك یری آغارمق که طلوع فجر
ایدوب صباح اولمق.

الإیتلاج: برون آمدن / تحتیه ايله‌در، اصلنده
ؤلوج وزن و معناده دخولدر إنفعال باینده ألفك
کسری یایه واوی قلب ایتمشدر، اگرچه فاضل
تفلیسی برون آمدن دیدی لکن طشره گلمك
معناسنه اولمغله خروج معناسیدر، برون دخی
اصلنده بیرون‌در به بیرون آمدن دیمکدر، محل
ایسه اندرون آمدن محلیدر که ایچری گلمکدر؛
زیرا إیلاج دخی وزن و معناده إدخالدر فتدبر،
سامحه الله.

-م-

الإندماج: در چیزی شدن / مهمله ايله
إنفعالدر، بر نسنه یه بورنوب صارنوب گیزلنمك.

-ه-

الإرتعاج: پیایی جستن برق / مهمله ايله‌در،
إرعاج سابق معناسنه إنفعال وزنده‌در.

الإنبعاج: شکافته شدن / موحدده ايله‌در،
وزن و معناده إنشقاق یعنی یارلمق که
إنفعالدر.

الإنزعاج: برانگیخته شدن / زای ايله‌در،
قویمق.

الإنزعاج: ترسیدن / قورقمق یعنی اول سبيله
سبب خوفی اولان امردن قویوب آیرلمق.

-ف-

الإنفجاج: برون آمدن تهیگاه چارپا / نون
ایله إنفعال وزنده‌در، حیوانك یانلری سمروب
قبارمق إرتفاع گبی، إنفجاج الأهلّة إنفجاج الأهلّة
گبی روایت و بر معنایه‌در که غره بیوک
گوسترب بر گونلك هلال اوچ گونلك قدر
گورنمك / [م ۳۰۹ ظ] أشرطدندر دیو اثر وارد
المشدر. ۸۳۱

الزیرفاج: زیروا / ظروه دیدکلری پالوده یه
بکزر و آندن دخی آییجه بر طعامدر،
فارسیسندن معربدر، ذیره و زیریا دخی دینور.

-ل-

الإختلاج: جستن / معجمه ايله‌در، سگرمك
و حرکت ایلمك، إختلاج اعضا بو معنایه‌در.

۸۳۱ ن - گورنمك أشرطدندر دیو اثر وارد اولمشدر.

الإِنتِهَاج: خرّم شدن / مهمله ايله بهجتدن
إِفتعالدر، سرور و نشاط پیدا ایدوب حصوله
گتورمک.

الإِنتِهَاج: بجای آوردنِ راه / نونله نهمجنددر
که طریقدر، مخالف یوله گتمش ایکن ینه
طوغری یولی بولمق^{۸۳۲}.

-و-

الإِزْدَوَاج: جفت گرفتن / زای ايله و إفتعال
وزنده تادن منقلب اولان دال مهمله ايلهدر،
بر آش پیدا ایدوب وزج اولمق یعنی تزوّج سابق
معناسنه که اؤلنوب بر زوج پیدا ایلیمک زیرا بر
آز و بر عورت عقدِ نکاح ايله هر بری آخَرک
زوجی یعنی چفتی اولور، صکره فتوالرده کمال
ایضاح ایچون بر ضمیر لحوقی علامتِ تأنیث
قیدیلر.

-ی-

الإِحتِیَاج: نیازمند شدن / مهمله ايلهدر،
حاجتلو اولمق.

الإِنتِیَاج: درخشیدن برق / موحدده ايله
إِنْفَعَال وزندهدر، یلدرم پارلامق، لکن مطلقا
لمعان معناسنه در، اگر برق ایراد اولنورسه
آنک لمعانی مراد اولور^{۸۳۳}.

^{۸۳۲} م - الإِنتِهَاج: بجای آوردنِ راه / نونله نهمجنددر که
طریقدر، مخالف یوله گتمش ایکن ینه طوغری یولی بولمق.
^{۸۳۳} بو معناده إِنتِیَاج إفتعالدن دخی مذکوردر لکن
إحتیاجدن اول یازلمق گرکدر. «منه»

الإِئْتِیَاج: بدود آمدن / مهمله ايلهدر، مالی
إنتفاع که فائده لنمک، ثلاثیده مصدری عَیْج
دخی گلور.

الإِئْتِیَاج: انگیخته شدن / هیجانندن إفتعالدر،
إنزعاع سابق معناسنه در، حرکت ایلیمک.

الإِئْتِیَاج: نیست شدن / إنعدام یعنی یوق اولمق.
/[ر۳۲۵ظ]

-السباعي-

یدیشر حرفلی کلمات.

-ج-

الإِغْرِیْجَاج: در کاری بحدّ استادن / مهملهلرله
عرجدن إفعنلال وزندهدر، هر کارده حدّینه^{۸۳۴}
رعایتله اقدامدر.

الإِئْتِیَاج: ستر شدن شیر / لهج ماده‌سندن
إفعیلال که إطمینان گبی مصدردر، سودك غلیظ
اولمسی و قارشق اولمسی و هر کارک مشوّش
اولمسیدر، مُلهَاجّ سابق بو ماده‌دنددر.

-ر-

الإِستِخْراج: بیرون آوردن / خروجدن
إستفعالدر، چیقارمق/[م۳۱۰و] گرک لباس
چیقارمق و گرکسه درس چیقارمق محسوس و
معقولده زیانزددر.

الإِستِخْراج: بیرون کردن خواستن / چیقمغی
استمک که طلب خروجدر، بو معنا خاصّه سین

^{۸۳۴} ن + گوره.

در که لکن بعضا التفات اولنمز.

-الکفی وغیرها-

بو نوعك خاتمه سیدر.

أبو الحجاج: کنیت پیل / تقدیم مهمله ایله کتاب وزننده مذکوردر، و فتحی و فتح ایله شدی دخی لغتدر دیدیلر، فی الاصل حجاج غلبه معناسنه در، فیل دیدکلری بیوک حیوانک کنیه سیدر، اکثر حیواناته غلبه ایله اتصافی سبب تکیه سیدر.

بنات شحاج: استران بانگدار / فتح و شد مهمله ایله در، بیان آشکیدر بو سبیدن تقدیم موحده ایله بنات شحاج چاغرقان قاترله دیرلر که اشکزاده لر معناسنه.

شیخ ماج: پیری که آب از دهانش فرو می آید از پیری / مجاج سابق ماده سندن ماجج إدغام اولنوب سالخورده کمسنهیه صفت قیلنور که صالیه دیدکلری سیلیاری أرزل غمر صاحبی اولمقدن ناشی آغزندن آشاغی سیلان ایدب قطعنه قطعاً قدرتی اولمیان قوجه کیشی دیمکدر مترجم فقیر گی.

-نوع پنجم-

بشنجی نوع جیمک آخرینک ماقبلی حروف علتدن واو اولان کلماتدر که آنک ماقبلی دخی جنسی اولان ضمه اوله.

العوج: مردان / [ن ۱۲۱ ظ] بدخو / مهمله ایله خوب و کوب وزننده در، أعور عورانک جمعلری

الإستدراج: پاره پاره گرفتن / مهمله لرله درج ماده سندن در، برر مقدار آلق یعنی تدریجا اخذ ایلمک.

الإستدرج: اندک اندک نزدیک گردانیدن خدای بنده را بعقوبت و بخشیم خویش / نعوذ به منه حق تعالی بر قولنی عقوبت و غضبیه مستحق اولق درجه سنه آز آز قریب ایلمکدر.^{۸۳۵}

الإستدرج: سخن از دهان بیرون آوردن / سوزی آغزدرن چیقارمق.

الإستعراج: بررفتن خواستن / مهمله ایله عروجندن در، یوقاری چیقماق ایستمک.

-ل-

الإستعلاج: سخت زفت شدن پوست / دری پک خشین و غلیظ اولق، وغیریده دخی مستعملدر مثلاً مُستعَلَج الطبع یعنی خشونت طبعی واردر دیمکدر.

-م-

الإستسماج: ناشیرین آمدن / بر نسنه قبیح گلوب آنی ذوقفسر عدّ ایلمک.

^{۸۳۵} عاقبت امرندن قطع نظر دنیاچه دخی اثر شری مشاهده اولنور مسئلته الکذابک احوالی گی، و آکا سبب دخی سوء عقیده ویا فساد یتندر، مادامکه بو حالت زوال بولیه استدراجی زیاده اولمقده در. «کنار»

روزگاردر و ذهاب شانندن اولان هر ذاهبه اطلاق اولنور.

-ت-

التَّوَجُّ: ماديانِ نَزْدِيكِ بَزَادِنِ وِ گاو وِ اشتر /
قصرِاقِ طايِ براقمقِ وقتلري قريب اولسه لر آنلره
نتوج ديرلر، سائر حيوانده استعمالی يوقدر.

/[۳۲۶و]-ج-

التَّجْوَجُّ: رِيخْتِنِ / ضمِ مثله ايله در، دوکلمک
انصاب گي، اولکي و يا ايکنجيدن اوله ثجاج
سابق بو ماده دن لفظ کريمدر.

التَّجْوَجُّ: بادی که سخت چهد / معجمه ايله
نتوج سابق وزننده در، سرد اسن روزگار ريح
شدید الهبوب معناسنه.

الدَّجْوَجُّ: تاريك / مهمله ايله در، اکثريا بو صيغه
نك استعمالی يا ايله دجوجی و يا دجوجدر ليل
دجوجي و اَرْضُ دجوجية دينور، قراقلق که
ظلمت معناسنه در.

الضَّجْوَجُّ: اشتری که هنگامِ دوشيدن بانگ
دارد / معجمه ايله در، صاغلورکن چاگران
دوه در.

الدَّجْوَجُّ: ستيهنده / انگولک يعني لَج وِ عناد
ايدن کمسنه.

-ح-

عُورِ گلدیگی گي بو دخی أعوجك جمعيدر،
اگريلر ديمکدر لکن خِلَقَتِ معنويه ده
استعمالی غالبدر، خويلری و طبيعتلری کج
اولان کيشيلر ديمکدر.

العُوجُ: اشترانی که پایهای دراز و ستبر
دارند / آياقلری اوزون يوغن اولان دوه لر در،
بونده عَوْجاء مؤنثك جمعيدر؛ زیرا قَدَمِ مؤنثدر
خصوصا قوادم که جمعيت اوله، دوه لر
مطلقدر بعير معناسنه که گرک جَمَل و گرکسه
ناقه هر برينک صفتی اولان لفظك جمعی
صيغه واحده اوزره فُعْلٌ گلدیگی مستفاد
ايدی لکن لغتلرده آريق و مهزول اولان دوه يه
ديرلر دیو تقرير سابقك ضدی و عکسی
مصرحدر، جائز که أضداددن اوله.

الهُوجُ: مردمانِ شتاب کار / أهوجك جمعيدر
که / [م. ۳۱۰ظ] عَجول کيشيلردر.

الهُوجُ: درازانِ کم خرد / کُلُّ طویلِ أحمق
مظهري یعنی کندی اوزن و عقلی قصه اولوب
طُول ايله حُمق جمع ايدن کمسنه لر.

-الرباعي-

بو نوعك دردر حرفيلری.

-أ-

التَّوَجُّ: بادی که پیوسته چهد / فتحله ظَلوم
و جهول وزننده در، اصلنده نأجدندر که
ذهاب و حرکت معناسنه در، دائما اسن

الشَّحُوج: خر گزنده و حرون / معجمه

ایله‌در، ایصریچی و سرکش اشك حمار حرون گبی، وِشَّحج یازلمشدر.

الشَّحُوج: استر حرون / قاترلرده معاند

اولوب راکبک مرادینک خلافتنه یوریه.

-د-

الحُدُوج: بارها / ضم مهمله ایله‌در، یوکلر

أحمال گبی، و مفردی حُدج نوع اخیره گلور.

الحُدُوج: عمارها / محقه لردر، مفردی حُداجه

مذکور و حُدج گلور إن شاء الله، فارسیده کژابه و کژاوه دخی دینور.

الحُدُوج: حنظلهها / قرغه دوگلکلیری که

مفردی حُدجه گلور، فارسیده گوشت و خرزهره دخی دیرلر.

المُدُوج: باد با بانگ / فتحله‌در، مِهْداج

سابق ایله بر معنایه‌در.

-ر-

الْبُرُوج: کوشها / ضم موحده ایله‌در،

کوشه‌لر بوجاقلردر آکا بدن حصار و باروی قلعه دیرلر، بروج مشیّده لفظ کریمدر.

الْبُرُوج: برجهای آسمان / فلك البروج و

منطقة البروج دخی دیرلر، اجزاسی اون ایکی قسمه منقسم و هر قسمه برج دینمشدر، اول بروجده مجتمعه اولان کواکب هیاکل و

اشکالنه مناسب بر اسمله بنامدر که ارباب هیئت عندنده مالا کلامدر، آنلرک اسملری بونلردر: حَمَل ثور جوزا سرطان اُسد سنبله میزان عقرب قوس جَدی دلو حوتدر.

الخُرُوج: ماده اشتی که از نر جدا همی خسبد

/ فتح معجمه ایله‌در، ارککدن آیری محله اوپیان دیشی دوه‌در و بو نزاعده اهلیت حیوان ایچون مسلّمدر.

الخُرُوج: خرجیها / ضمله‌در، هکبه لر که مفردی

خُرَج گلسه گرکدر.

الخُرُوج: ابرها که خیوشتن همه کشند / کندی

ظهور ایدن بولتیر که روزگارک دخی اولیه، مفردی خرج گلور.

الخُرُوج: بیرون آمدن / مصدردر، طشره چیقمق

که ضدی دخولدر.

الدَّرُوج: بادی که زود چهد / فتح مهمله

ایله‌در، سرعت و عجله اوزره اسن یل ریح سریع الهبوب گبی.

الدَّرُوج: صندوقها / ضمله‌در، درجک جمعیدر،

صندوقلر که ایچنه قیمتلی اشیا وضع و حفظ ایدرلر.

الدَّرُوج: بگذشتن / گچمک که / [م ۳۱۱و] بر

نسنه‌نک دروندن مرور و عبوردر.

السُّرُوجُ: زینها / مهمله ایله در، اگرلر که آت

اوزره قویوب آنک اوزرینه اوتورمق رکوبدر،
مفردی سَرَجدر.

العُرُوجُ: بآسمان شدن / گوکه آغمق.

العُرُوجُ: ببلا بر شدن / یوکسک یره چیقماق

محل رفیعہ صعود معناسنه.

الفُرُوجُ: کمانی که زهش از دسته دور بود /

فتح فا ایله در، کریشی قبضه سندن بعید اولان
یای. **الفُرُوجُ:** جمع الفرج / ضمله در، فرج
لفظنک معنای آتیه لرنده بالجمله جمعی بو
صیغه ایله گلور.

المُرُوجُ: زمینهای چراگاه / اولتق اولان محللر

مکالی و معالف معناسنه.

-ز-

اللزُوجُ: دوستنده / فتحله در، یَلَمَشْک و

بولاشق و صواشق اولان شیء.

المُرُوجُ: اسبانِ زود رَو / ضمله در، تیز یورر

آتلر، مفردی هَزَج در.

-س-

النَّسُوجُ: ماده اشتر که بار برو همی خسبد

/ فتح نونله در، اوستنده یوک وار ایکن اویویان
ناقه.

الوَسُوجُ: ماده اشترِ زود رَو / سریع السیر

اولان ناقه. [۳۲۶ظ]

-ض-

النَّضُوجُ: دارو که علّت را پخته گرداند / نون

ایله در، مرضه نُضُج ویرب چیکلکنی دفع ایدن
دارو.

-ل-

البُلُوجُ: سپید دم بدمیدن / ضم موحدہ ایله در،

صبحا یری بیاض و لطیف ظهور ایله آغرمق.

الثُلُوجُ: برفها / مثلثه ایله در، قارلر که گوکدن

یاغر، مفردی ثلج گلسه گرکدر إن شاء الله.

الخُلُوجُ: ابر پراکنده / معجمه ایله در، طاغلمش

بولتار سُحِب متفرقه گی.

الخُلُوجُ: اشتر که بچه از وی جدا کند /

کوشگی کندینی براغن ناقه لکن بو سبیدن
سودینه قلت طاری اولان دوه در دیدیلر.

الدُّلُجُ: آب کشیدن از چاه / مهمله ایله در،

قیودن صو چکمک.

العُلُوجُ: مردانِ زفتِ بد زبان / مفردی عِلْج

آخر کتابِ جیمده گلور إن شاء الله.

العُلُوجُ: کور خرانِ قوی / عِلْجْک جمعیدر که

سلفی گی ذکر اولنور.

الفُلُوجُ: جویهای خُرد / فا ایله در، مفردی

فَلْجده فتح و فتحتین دخی لغتدر که گلور.

الفلوج: خوار کردن / مصدر در، خوار و حقیر ایلمک یعنی غالب و مظفر اولمق ضمننده اوله زیرا ظفر معناسنی تصریح ایلدیلر.

الفلوج: شکستن کسی را / بر کمسنه قیرلمق که فلج عارض اولمق، و بر نسنه پی ایکی پاره تنصیف و شقّ گبی و آیاق یارلمق که لازم دخی اولور و بو معناده فلج دخی گلور.

الؤلوج: درآمدن / گیرمک که وزن و معناده دخول گبیدر.

الولوج: در شدن / چیقماق که وزنا و معنی خروج در که اضداددن اولور.

-ن-

التنوج: آبستن / فتح فوقیه ایله در، گبه که یوکلو دیرلر حامل معناسنه اسمدر، مقلوبی اولان تنوج سابقه معناده قریدر.

التنوج: آرام گرفتن بجایگاهی / ضمله بر یرده توقّف ایلمک، مصدر در، آخری یر طوتمق یعنی مکان اخذ ایلمکدر دیمشدر.

الشنوج: شکنهای همه چیزی / معجمه ایله در، هر شیده بولنان قرقلق یعنی انکسار معناسنه دگلدر بلکه بورشتمق معناسنه در تقبّض گبی.

کُنوج: جایگاهی / بر یردر.

-ه-

الرّهوج: گونه از رفتن / فتح مهمله ایله در، بر نوع یوریمک سیر گبی، رهواردن معرّب اولدیغی معرّبات نهالیده مصرحدر.

-ی-

الفُیوج: پیکان / ضم فا ایله در، مفردی فُیج پُیکدن معرّدر که گلسه گرکدر إن شاء الله.

-الخماسی-

بشر حرفلی.

-ج-

الخُرُجوج: اشتر دراز باریک میان / ضم و سکون مهملتین ایله در، اینجه بللو دوه، اصلی خُرَجج آنک دخی اصلی خُرَجج ایدی.

الدُنُجوج: تاریک / فتح و سکون تحتیه ایله در، ظلمت گبی قراکلق معناسنه در، / [م۳۱۱ظ] جمعی دیاجیج گلور لکن جیم ثانی کثرت استعمال ایله تحتیه یه منقلب اولغله حرف الیاده افاده اولنور إن شاء الله.

العُنُجوج: اسب بلند و دراز گردن / ضمله در، یوکسک و بویی اوزن آت، جمعی عناجیج گلور.

المَأْجوج: معروف / [ن۱۲۲و] فتح ایله و معروف وزنده و غیر منصرفدر همزه سی اصلیه دیدکلرینه گوره وزنی مفعولدر، و أْجِج ناردن مأخوذ اولور الفی زائد إعتبار اولدیغنه نظرله مَجْجُت دن مشتق اولمش اولور که مَجّ صویي آغزه

آلْدَقْدَن صَکْرَه طَشْرَه یَه دَفْع و پَرَاکَنْدَه ایلْمَکْدَر کِه سَابَقْدَر، بَعْضِیلَرِی مَشْتَق دَکْلَدَر مَعْرِیْدَر دِیْدِیلَر. مَأْجُوج و دَر عَقَب ذَکْرِی آتِی یَأْجُوج دَخِی بَنِی آدَمْدَن مَاورَاء سَدِّ اِسْکَنْدَرْدَه سَاکَنْلَر اِیْکِی طَائِفَه نَک حَدَلِیْدَر کِه اِسْمَلَرِی قُرْآن کَرِیْمَه مَذْکُور و ظَهْوَرلَرِی اِشْرَاطِ سَاعَتْدَن اَوْلَان عَشْرَه اَمُورْدَنْدَر.

الْيَاجُوج: مثله / تَحْتِیَه ایلَه و سَابَقْنِک مَادّه سَنْدَن و لَایَنْصَرْفَدَر، هَمْزَه سِی اَصْلِیّه اِیْسَه وَزْنِی یَفْعُول دَر و زَائِدَه اِیْسَه اِشْتِاقِی یَحْجَت دَنْدَر، و نِیْجَه سِی تَعْرِیْبه ذَاهِب و طَرَاز المَعْرَبَاتْدَه مَنْدَرْجَدَر.

-ح-

السَّمْحُوج: ماده خَرِ دراز / مَهْمَلَه ایلَه اَوْزَن دِیْشِی اِشْک اُتَانِ طَوْلِی گِی کِه سَمْحَج دَخِی بُو مَادّه دَن مَذْکُورْدَر.

السَّمْحُوج: اِشْتَرِ دراز / اَوْزَن دُوه، بُو لَفْظْک مَذْکُورْدَه اِسْتِعْمَالِی یُوقْدَر دِیو سَمْحَجْدَه یَاْزَلْمَشِیْدِی.

السَّيْحُوج: اِشْتَرِ زُود رَو / تَحْتِیَه ایلَه دَر، سَرْعَتِ سِیرِی اَوْلَان دُوه دَر، جَمْعِی سَمَاحِیج گَلْسَه گَرْکَدَر.

-د-

الحَنْدُوج: تَوْدَه رِیگ / مَهْمَلَه و نُون ایلَه دَر، قَوْمِ یَغْنِی کِه حَنْدَج مَذْکُور و جَمْعِی حَنْدَاجِیج گَلُور اِنْ شَاءَ اللّٰه.

الکَنْدُوج: چَوَالْدُوز / کَنْدُوزْدَن مَعْرِیْدَر کِه پَنْدُوز دَخِی دِیْرَلَر، مَعْرُوف اِبْرَه کَبِیْرْدَر یَعْنِی بَبُوک اِیْگَنَه کِه مِسْلَه و سَکّ دَخِی عَرِیْدَر، بَعْضِیلَرِی چَوَال دُوز مُوْیْتَاب مَعْنَا سَنَدَر دِیْدِگِی عَفُو اَوْلَنُور سَهْوَلَزَنْدَنْدَر.^{۸۳۶}

الکَنْدُوج: خِیْمَه کُوجْک / کُوجْک چَادَر، ضَمْلَه دَخِی جَائَزْدَر، گَنْجُورْدَن مَعْرِیْدَر، چَادَرْدَه دَخِی خَزِیْنَه لِی تَعْبِیْرِی وَاْرَدَر.

الکَنْدُوج: سَپِدِ کُوجْک / گَنْدُورْدَن و یَا گَنْدُولَه دَن مَعْرِیْدَر، عَرِیْدَه قُؤْصَرَه گَلُور، مِیْوَه و شَکُوفَه اِمْثَالِی اِیْچُون مَعْرُوف ظَرْفَدَر کِه تَرْکِیْدَه دَخِی سَپِدِ دِیْرَلَر. / [ر ۳۲۷ و]

-ر-

الخَارُوج: گُونَه از خرما بنان / مَعْجَمَه ایلَه دَر، خَرْمَا شَاخَنْک بَر نَوْعِیْدَر.

الشُّمْرُوج: جَامَه تَنْک / ضَم مَعْجَمَه ایلَه دَر، دَار گِیْسِی لِبَاسِ ضِیْق گِی، جَمْعِی شَمَارِیج گَلُور، وَاَوْسَز دَخِی لَغْتَدَر.

الصارُوج: مَعْرُوف / مَهْمَلَه ایلَه مَعْرِیْدَر، آلْچِی دِیْدَکَلَرِی شِیْء کِه جَاْجِیْلَر دَخِی اِسْتِعْمَال اِیْدَر، طَلَّق و کُوکَب اَلْأَرْض و آهْک و چِپْسِیْس اِسْمَلَرِیْدَر، و بَعْضِیلَرِی لُؤْکُن دِیْدِیلَر و نِیْجَه لَرِی دَخِی زَرْنِیخ نُورَه کِه حِرْزَمَه دَر دِیْرَلَر، وَسِیْن ایلَه سَارُوج وَکَلْسِ سَارُوج دَخِی اِسْمَا سَنْدَنْدَر.

^{۸۳۶} چَوَالْدُوز: چَوَال دِیْکِیجِی دِمَک اَلْتَنَه اِسْتَاْدَر. «مَنَه»

الفَرُوج: بچه هر مرغی / فا و شد ايله در،
قوش یعنی ایکی آياقلى حیوانك یاورىسى
لكن پليجدر كه طاوق یاورىسيدر، اسم
جنسدر، واحدی فَرُوجَة و جمعی فراریج إن
شاء الله گلور.

الفَرُوج: پیراهنِ کودكِ خُرد / صبیلكِ کوچك
گوکلكی قمیصِ صغیرِ اطفال گئی.

الفَرُوج: قباء پس شکافته / تمام آیرق و
بالکلیه آچق خفتان و قیامه دیمکدر که
عربیده دُرّاعه دخی دینور، و لباس فوقانی یه
فَرّاجه و فَرّجه و فرجی دیدکلی ع:

که دریدن / [م ۳۱۲ و] شد قبا دوزی^{۸۳۷} ما
طبقنجه وسیلهٔ انفراج اولمسیدر دیو واقعات
هدائیه ده مذکوردر، ابتدا سبب تسمیه سنده
جلالِ قنوی قدس سره مثنوی شریفک
بشنجی دفترنده بیورر **مثنوی:**

صوفی بدرید جبّه در حرج

پیشش آمد بعدِ بدریدن فرج

کرد نام آن دریده فرّجی

این لقب شد فاش ز آن مردِ نجی^{۸۳۸}

-س-

الطَّسُوج: تسوی / مهمله ايله فارسیندن
معربرد، ایکی جبّه در که بر دانقك ربعی اولور،
دانق دَنکدر و جبّه ایکی آریه در که بر
چکر دکدر و خردل بر آریه نك سُدسیدر و اوچ
خردل بر پرنجدر و بر خردل اون ایکی قُلسدر و
او دخی آلتی فتیله در فتیله دخی آلتی نقره در و
او دخی سکز قطمیره در و او دخی اون ایکی
ذره در، تفصیلی اوائل کتابده مکتوبدر.

-ل-

الأُغُلُوج: شاخ تر و تازه / ضم و مهمله ايله در،
بر آغاجك هنوز سورب یتشمش فدانی علج
سابق گئی.

الأُغُلُوج: مثله / وزن و معناده سابقی گبیدر.
الحُمُلُوج: دم آهنگران / مهمله ايله در،
دمورجیلر کورگی، جملاج سابقی گبیدر، و جمعی
حماليج گلور إن شاء الله.

الدُّمُلُوج: بازویند / صاحبِ خواصّ اولان بعض
دعالر که طومار ایدوب قولنه باغلرلر، دمالج
یازلمشیدی دماليج دخی یازیلور.

العُغُلُوج: شاخ تر و تازه / مهمله لرله در، اُعلوج
مذکور ايله وزن و معناده یکساندر، عُغُلُوج و
عُسلُوج گئی مشتقلری واردر.

العُغُلُوج: مثله / معجمه ايله در، ضبط و معناده
و جمعنده دخی سلفی گبیدر.

^{۸۳۷} مثنوی معنوی، مولانا جلال الدین محمد الرومی، تهران:

سایه نیما، ۱۳۸۶ ه. ش.، ۵۸۷.

^{۸۳۸} مثنوی معنوی، ۵۸۷.

الْعُدْلُوج: خوردنی نیکو / فا و معجمه
ایله‌در، طعام نفیس که جمعی دخی گلور.

-ه-

السَّيْهُوج: بادی که پیوسته جهد / فتح
مهمله و تحتیه ایله‌در، دوام اوزره اسن یل،
سَیْهَج سابق گبی و جمعی سیاهیج گلور.

الطَّيْهُوج: تیهو / چیل دیدکلری قوشدر که
فارسیسندن تعریب کرده در، جمعی طهایج
گلسه گرکدر.

-ومنه بزیادة الهاء-

آخری ها اولان کلمات خماسیه دخی نوع
واویه ملحقلدر.

الْفَرْوَجَة: بچه هر مرغی که باشد / بلا هاء
مذکوردر.

المَضْرُوجَة: چشم سخت فراخ / معجمه
ایله‌در، یارلمش معناسنه در لکن عینک صفتی
اولدقده پک بیوک گوزدر.

-ل-

الْفَلَّوَجَة: زمین پیراسته / فا ایله و شد ایله‌در،
جامزلائمش ترلا یعنی زراعت ایچون إصلاح
اولنان ارض.

المَخْلُوجَة: نیزه زدن کژ / معجمه ایله‌در،
مزارغی آگری اورمق یعنی صاغنه و صولنه ضرب
ایلمک. / [ر۳۲۷ظ]

-السداسي-

حرف الجیم نوع خامسناک آلتی حرفلی کلماتی.

-ج-

الْأَلَنْجُوج: عود / فتحه‌لر و نون ایله‌در، بخور
اولنان عود معروف که ماوردی و قماریسی
مشهوردر، کباء لفظنده دخی مذکوردر.
الْبَلَنْجُوج: مثله / الف یرنده تحتیه دخی لغتدر.

-ر-

الْبَادِرُوج: بادروک / موحد و تقدیم معجمه ایله
فارسیسندن معربدر، حین تعریبده مهمله تعجیم
و کافی دخی جیم قیلندی، معربنده درت صورت

-ج-

السُّرُجُوجَة: شان و حال / مهمله‌لر ایله و
ضمه‌لر، کیشینک متصف اولدیغی حالی
طبیعت و طور و طریقتی که خوی و مشرب
دیرلر.

-ر-

الدُّخْرُوجَة: آن سرگین که جُعَل می گرداند
/ مهمله‌لرله‌در، معهود بوجگک یوارلق
ایلدیگی نجس.^{۸۳۹}

^{۸۳۹} اول بوجگه سرگین گردان و درم دوز دخی دیرلر. «منه»

اسطرلاب و مسطر و کرسطن و سائر انواعی
وارد که اسطرلابده یازمشد.

الزيج: كتاب اصل تقويم / اهل نجومك ﴿جعل
لكم النجوم لتتهدوا﴾ حكمنجه صوم و صلوات
و حج و زكاة اوقاتی و سائر اختیاراتی استخراج
ایلدکلری کتابدر که متعدد و مؤلفلری متفرّدر،
رومده مستعمل اولان اکثریا زیج گرگانیدر که
تیمور مشهورك حفیدی ألوغ بیک لقب مُجد بن
شاهروخ بن تیمور لنگ جمع و تألیف ایلمشدر،
عبّاس کشت (۸۰۳) تاریخ شهادتیدر.

الزيج: زه کفش / پاپوشك یوی و سنجف گی
آکا یاپشدردقلری میشین پاره باریک که چزمه ده
دخی اولور، زهلخان زهلخاد گی اسملری وارد.
هیج: جایگاهی / بر محلدر بعضی ادبا آثارنده
گوریلور.

-الرباعي-

نوع سادسده درت حرفلی الفاظ.

-ب-

السبيح: شی / مهمله و موحدله ایلهدر، گیجه
لك گوملك، فارسپسندن / [ن۱۲۲ظ] معربدر،
و سباج دخی سابعدر، و یکسز اوله دیدیلر بقیر
گی که زنانه مخصوصدر، و سباج کلمه سنده بو
معنایی یازمشیدی.

اللبیح: گروهی که آرام گیرد / توقف اوزره
اولان قبیله در یعنی کوچر مقوله سی اولان
جماعتك دوهلری منزللری اوکنده طورسه و نقل و

و دریسنده سکز لغت وارد^{۸۴۰}، میان بالی و
یازپوز و تره خرسانی دخی / [م۳۱۲ظ]
دیمشلدر.

-ف-

الحيسفوج: پنبه دانه / فتح معجمه و مهمله
ایله و آراسنده سکون تحتیه ایلهدر، پاموق
چکردگی.
الحيسفوج: چوب پوسیده / چوریش آغاج و
دگنك.

-ومنه بالهاء-

سداسیاته ملحق بر هائییه بولندی.

الحيسفوجة: دنبال کشتی / گمینك قویروغی
یعنی دومن دیدکلری آلتدر.

-نوع ششم-

-الثلاثي-

آلتنجی نوع جیمی که آخرینك ماقبل
حروف علتدن اوله آنك دخی ماقبل یا
جنسندن کسره کسره البته اوچ حرفدن دون
اولماز.

الزيج: رشته بناء / کسر معجمه ایلهدر،
معمارلرك گونياسنه معلّق بر جبلدر که سمت
دیگرنده شاقولی وارد، فنّ هندسی حکمنجه
راست ایله کج میاننی آنکله تمیز ایدرلر،

^{۸۴۰} ۱۲ صورت: بادروج، بدروج، بادروج، بدروج، بادروك،
بادروك، بادروی، بادرو، بدروی، بدرو، بادروی، بدروی.
«هامش»

الدَّجِيج: بانبوهی نرم رفتن / بر گروه ايله
آهسته يوريمك سير خفيف معناسنه.

الرَّجِيج: آشفته / مهمله ايله در، رجج سابق
حالتی کنديده اولان كيشی.

السَّجِيج: هواء معتدل / مهمله ايله در، نه پك
اسی و نه پك صوغق اولان هوايه و بويله گونه
دخی ديرلر يوم سجيج گبی، "الجنة" / [م ۳۱۳و]
سجيج "حديث شريفی بو ماده دندر كه هواسی
معتدلدر ديمكدر. / [ر ۳۲۸و]

الشَّجِيج: ميخ / معجمه ايله در، اوجی اينجه
قيلنان نسنه در، قازق و اكسری و سگه و سبيكه
گبی، حتی كلاه و عَرَقِيَه قالبنه دخی ديرلر، و
مشجوج و مشجج دخی بو معنايه گلور لكن
محلرنده يازلامشدر.

الشَّجِيج: شكسته سر / باشی يارلمش كه فعيل
بمعنی مفعولدر، و شج و شجج دخی
گچمشدر.

الضَّجِيج: بانگ كردن / معجمه ايله در،
چاغرمق، مصدردر، لكن فريادی خوفندن نشأت
ايله دیدیلر، و إضجاج يازلمشیدی.

العَجِيج: مثله / مهمله ايله در، عَج سابقده
دخی يازلمشدر.

الفَجِيج: بانگ دارنده / فا ايله در، چاگران
كمسنه لكن كثرت كلامدن كنایه در فجاج گبی.

حرکته و منتظر و مستعد گورنسه لر لييج
ديرلر؛ زیرا اصلنده آغاجك دوشن ورقنه ديرلر
بونلر دخی رهروان ايكن دوه لرینك آرقه لرندن
يوكلری يره ييقلمغله ضروری توقف لازم
گلمش گبی اولملری اول اوراق ساقطه يه
تشبيه اولمش.

النَّيَّيج: بانگ بلند / نون ايله در، قالك و
پرده لی سس صوت عالی و صدای رفیع گبی،
و نجاج صاحبی تجاج دخی مذکوردر.

-ت-

الرَّتِيج: استوار / مهمله ايله در، وزن و
معناده متین و قوی.

الرَّتِيج: کمانومند / یای استعمال ایدن
کمانکش و تیر انداز.

-ج-

الأَجِيج: دویدن / يلمك سرعت ايلمك،
لكن دوه قوشنك يلمسيدر دیدیلر.

الأَجِيج: بر افروختن آتش / اود يالكلنمق
تأجج سابق گبی.

الشَّجِيج: بر یختن آب / مثلته ايله در، صو
دوكلمك شج مذکور آسا.

الحَجِيج: گروه حج كنان / مهمله ايله در،
حاجیلر كه حاج كلمه سنك حجاج گبی
جمعیدر، حج دخی مسطوردر.

الهَجِيج: رودبارِ ژرف / قالك دوه يعنى دريك
كه وادى عميق معناسته.

الهَجِيج: خط كه در زمين كشنده / ير اوزره
چكدركلرى خط يعنى چزدكلرى چيزيگه
حذَك علامتى اوله.

الهَجِيج: بر افروختن آتش / اَجِيج سابقده
لغتدر.

-ح-

الشَّحِيج: بانگ كردن استر / معجمه
ايله در، شُحاج و شُحوج سابقلرى گييدر.

الشَّحِيج: بانگ كردن كلاغ / شُحاج و
تَشُحاج سالف معناسته در.

-د-

الحَدِيج: تمام آفرينش و ناقص مدت /
معجمه ايله در، جسدنده اجزاي خَلَقَتى تمام
لكن مدت حملى اتمامندن مقدم گلن ولد كه
مُحْدَج دخى مذكورد، هر وليدك جنس جنس
مدت حمللرى واردر اگرچه امرِ اكثريدِر لكن
حكم كلّ وارد، مؤنثى خديجه معروف
اسمادندر.

-ر-

الأَرِيج: خوش بوى شدن / وَرَج دخى نوع
اَوَلده بو معنايه در.

الْحَرِيج: لعبت و بازى طاق و جفت / معجمه
ايله در، تَك چفت ديو صبيلك بر نوع لعبريدِر
كه خُراج دخى حَذام و قِطام گيى مبنيا اول
لعبك اسميدر.

الشَّرِيج: نيمه آن چوب كه شكافته باشد /
معجمه ايله در، ياريلان آغاجك بر پاره سى،
لكن ياي ياپدقلرى آغاجدر كه طولانى ياريلور
اوله، پشنجير فارسيسيدر.

الضَّرِيج: سخت دويدن / معجمه ايله در، پَك
يلمك كه قوشمق و سگرتمك دخى ديرلر عَدُو
گيى.

الْفَرِيج: اسبِ گام ران / فا ايله در، يوكرك و
أَشْكِنى چوق آت، گام زن دخى نسخه در كه
مألى بردر.

الْفَرِيج: كماني كه زهش از دسته دور بود / فرج
سابق معناسته در كه قبضه دن كرشك بعيد
اولديغى يايذر.

المَرِيج: كاري شوریده / مرج مذكور مألنده در.

المَرِيج: درهم آميخته / برى برينه قارشمش ايش
كه بمعنى مفعولدر و أمرِ مَرِيج مختلط و مختلف
ديمكدر.

المَرِيج: سرو سپيد كه در ميان سرو باشد /
سَرُولر آراسنده اولان آق سرو كه تركجه سروى و
سلوى ديرلر.

پك نفيس دگل ايسه آرغجی هر ایلکدن اولور
دوگندکده بر غیری آرغج دخی طوقورلر لکن
طوقنمق کندی آرغجنه منحصر اولمقدور.

النسیج: جامه زر بفت / دیباج گبی تل ایله نسج
اولنان مجلا و مطلا لباس، بمعنی المفعولدر، و
منسج بو ماده دندر.

النسیج: گونه از رفتن اشتر / عسیج سابق
گبی.

-ش-

المشیج: آب مرد و زن بهم آمیخته / ایکی
منی بربرله قارشق که جمعی أمشاج مذکور لفظ
کریمدر، و مشج دخی گلور إن شاء الله.

النشیج: گریستن بأواز / نونلهدر، چاغراق
آغلامقدور لکن ضدی مصرحدر که سسنی
چیقارمیوب من غیر نحیب بوغلارق آغلامقدور
دیدیلر.

الوشیج: زود رفتن اشتر / إعجام دخی لغتدر
که مهملا مذکوردر.

-ض-

النضیج: پخته / نونله بمعنی مفعولدر، پیشمش
که ترکیده دخی نُضج بولمش دیرلر، و مَنْضِج
دیدکلری معروف معجون بو ماده دندر که بلغمی
نضیج ایلدیگی سبیدن تسمیه اولنمشدر، بو
معناده نضوج دخی سابقدر.

-ع-

الهریج: بهره از شب / گیجه دن بر مقداری
لکن چوغی مراددر؛ زیرا فی الاصل کثرت
معناسنه در، و امثالنده بات يَهْرُجُهَا لَيْلَتَه
جَمْعَاء دینمشدر گیجه نك جميع اجزاسنده
جماع ایلدی / [م۳۱۳ظ] یعنی چوق جماع
ایلدی دیمک اولور، لکن وانی مرحوم ترجمه
صحاحده مثل مزبورک معناسنده جمعه
گیجه لرنده جماعی چوق ایدر اولدی
دیمشدر، جمعاء ليله نك تأکید معنویسیدر،
أجمع نك مؤنثیدر، جمعاء نك و جمعه نك
جمعی اگرچه متحد الحروفدر لکن جمعه نك
جمعه نك وسطی متحرک جُمعدر و جمعاء نك
جمعی ساکندر که جُمعدر أحمر و حمراء نك
جمعی حُمُر گلدیگی گبیدر. / [ر۳۲۸ظ]

-س-

العسیج: گونه از رفتن اشتر / مهمله ایلهدر،
دوه نك بر نوع مرور و سیریدر و عَسَج دخی
گلور.

النسیج: یگانه / نونلهدر، فی الاصل ایشدر
که دستگاهه چکوب اوزرینه آرغج طوقورلر
آندن مستعادر که علم و سائر هنرده نظیری
اولمیان کمسنه یه فلان نسیج وحده دیرلر،
یالکز طوقنان بزدر همتا و همیا اولور یوقدر
دیمکدر؛ زیرا بر بز غایت أعلا و لطیف
اولسه آنک کنندن آرغج ایدرلر آرغجی تمام
اولدقه آکا سائر آرغج طوقیمزلر، لکن اگر

البَیج: سست رفتن / موحده ايله در، شقیق گئی یارلمش دیمکدر، لکن کمالِ ضعفندن یاب یاب یورین کمسنه یه دیرلر که گویا قارنی یارلمش کمسنه نك مروری گئی خفیف السیر معناسنه مستعاردر.

النَیج: آنکه طعامش نگوارد / نونله در، یدیکی طعام هضم اولیه، لکن مطلق دگلدر، نَعَجَه یعنی قیون آتی اُکلی سببیه معدسه نه ثقیل گله اويله کمسنه یه دیرلر.^{۸۴۱}

-ف-

المَفِیج: مرد کم خرد / احمق معناسنه هَبَنق گئی.

-ل-

البَلِج: روشن پاکیزه / وزن و معناده ملیح گئی که بلج و اُبَلج دخی بو ماده دن مذکوردر.

الثَلِج: مرد کاهل / مثلثه ايله تنبل و گوشك کیشی که مثلجُ الفؤاد ثَلج لفظنده یازلمشدر.

الحَلِج: پنبه محلوج / مهمله ايله در، بمعنی المفعول یعنی ایرتلانوب چکردگی چیقمش پاموقدر، حلج و حلاج و محلج دخی مذکوردر.

الحَلِج: جوی از دریا باز بریده / معجمه ايله در، دریادن آیرلمش بر پارچه دره گئی صودر که عینیه اسلانبول ايله غلطه میاننده اولان بُحیره گئی.

الحَلِج: کشتی خُرد / قایق که سفینه صغیره در، کوچك / [م ۳۱۴و] دریانك اسمیه مظروفنه و حالنه تسمیه اولنمش.

الحَلِج: گذرگاه آب / صویك گچیدی که کناری و آغزی طرفی.

الحَلِج: کاسه بگوشه / گوشه لی کاسه مثلاً درت و یا آلتی گوشه لی چناق که گوشه دن مراد قولبدر.

الحَلِج: رسن باریك / [ن ۱۲۳و] ایپ که اینجه اوله، اصلنده خلج چکوب قوپارمق معناسنه اولمغله ایپ دخی هر نیه باغلنسه این سگیت قولنجه چکر و تحمّل ایدر کندی قوپدیغی آز اولور، بونلرك حُلج وزننده جمعلری دخی گچمشدر.

الزَلِج: لغزیدن پای از سستی پی / زای ايله در، سیکر ضعیف و گوشك اولمغله آیاق یوررکن قایمق زلق گئی.

الفَلِج: قهر کرده / فا ايله بمعنی الفاعلدر، دشمنی قهر ایدن کیشی که ظفر بوله، فلج سابقندنر.

-م-

^{۸۴۱} معنای فارسیسی اگر نیکو آرد اوقورلرسه ضدِ تام مقرر و خطا اولدیغی ظاهردر. «منه»

السَّمِيج: زشت و نا زیبا / مهمله ایله در، سماج سابق گئی.

اللمِيج: مثله / سلفی گئی که لمج دخی مذکوردر.

الهمِيج: دو رنگ مختلف / بری برینه مخالف ایکی بویا که مثلاً بری آق و بری قاره اوله.

-ه-

البهيج: زیبا / موحدہ ایله گوزل حسن معنا سنه که بهج دخی گچمشدر، ﴿زوج بهيج﴾ لفظ کریمدر.

الزهيج: آنکه بانگ بسیار دارد / مهمله ایله در، چوق چوق چاگران انسان گرک حیوان.

السَّهيج: بادی که پیوسته جهد / سَهوج سابق گبیدر. [و ۳۲۹]

-منه بالهاء-

بو نوعك هائيه سیدر.

-ب-

السَّيْبِجَة: شی / بلا هاء دخی بو معناده سابقدر.

-ت-

النَّيْبِجَة: زاده / نونله در، طوغمش نتاج گئی.

النَّيْبِجَة: آنچه بوجود آید از چیزی / بر شیدن حاصل اولان شیء مثلاً حسّاً اجزای متعدده نك جمعندن بر معجونى نتیجه ویرر و عقلاً قضیه ده بر صغری ایله بر کبری دن حاصل اولان حکمه نتیجه دیرلر، جمعی نتایج گچمشدر.

-ج-

البَجِيجَة: قیمت / موحدہ ایله در، بر نسنه نك بهاسی.

-خ-

النَّخِيجَة: مسكه تنك / نونله در، تره یاغی، و علی روایة قائمق که سودی طلوم ایله دوهیه یوکلذب محلنه وارنجه یه دك حرکتندن حاصل اولان یوفقه قائمق زبَد رقیق گئی.

-د-

الحَدِيجَة: زن تمام آفرینش و ناقص مدت / بلا هاء سابقدر.

-ر-

الشَّرِيجَة: بند مصحف / معجمه ایله در، مصحف و گرک سائر کتابك محفظه و کیسه و سائر ظرفنك باغی که ایپ و یا غیتان گئی که شرح دخی مذکوردر.

الشَّرِيجَة: جوال خربزه / قاریوز چوالی، لکن بستاندن هر نه اولورسه گتوردکلری سپد و چوال گئی ظرفدر.

الشریجة: کمان از دو چوب مختلف / بری
برینه مخالف یکی آغاجدن یاپیلان یای، بلا
هء دخی یازلدی.

الشریجة: تَنگ چارپای / حیوانك اوزرینه
تحمیل اولنان یوكل بر طرفی كه دَنك دیرلر.

الشریجة: كشن / ارڪك یعنی حیوانك ارڪگی
كه خایه دار اولهن اصلنده بر خایه سی بیوك
و یا هیچ اولماق معناسنه اولان شرجدنلر.

-ش-

الوشیجة: نزدیکی / یقین ولمقدر، اصلنده
اورگی معناسنه كه مثلا زنبیل و یا صاج
اورگیسی گبی.

الوشیجة: چوب بار از آلت جفت کشاورز
/ اكنجی آلتلرندن بر نسنه در، لیفدن اوریلوب
ایکی آغاجك میاننه بند ایدب و آنكله
خرمن یرندن تَرکه نقل ایدرلر.

الوشیجة: / [م ۳۱۴ظ] نیزه سخت / قوی
مزراق لکن آغاجدر دیدیلر.

الوشیجة: بیخ درخت / آغاج کوکی عرق شجر
گبی.

-ف-

النفیجة: شاخ درختی كه ازو کمان کنند /
نونله در، یای یاپدقلری آغاجك دالی.

-ل-

الحلیجة: پالایش روغن كه با خرما خوردند /
مهمله ایله در، خرما ایله یدكلری سوزلش یاغ.

القلیجة: پاره از پارهای خیمه / فا ایله در،
چادر شقه لرندن بر شقه در.

الكلیجة: يك من / بر بطمان، لکن بطمان
دخی گونا گوندر؛ ۱ مگی ۲ رومی ۳ مصري ۴
آنطالیقی ۵ اسکندرانی كه فقه و طب لغت لرنده
تحقیق اولنور.

الكلیجة: سی و هفت درم سنگ / اوتوز یدی
درهم گلور طاشه دیرلر.

الولیجة: دوست خالص / خاص و مقرب و
محبت صادق معناسنه.

الولیجة: استر / قاتر، و بر نسخه ده اشتر رسم
خطك تحمیلله دوه در لکن هر وحشی یه دیرلر.

الولیجة: هر چیزی كه در چیزی پرند كه از
وی / بر ظرفك ایچنه قویوب گوتردكلری شیر
كه اول ظرفك جنسندن اولمیه.

-الخماسی-

یائیه نك بشر حرفیلری.

-ب-

التشیج: کاری مشوش کردن / مثلثه ایله تفعیل
وزنده در، بر ایشی قارش مورش ایلمك مثلا
کلامی مجمل ایلیوب عدم تفهیم گبی.

التَّدْبِيج: آراستن / مهمله ايله وزن و معناده
تزيين در كه بزه مكدر.

التَّهْبِيج: برآماسیدن / شیشورمك، متعدیدر
لازمی تَهْبِج دخی گچمشدر.

الدَّبِيج: هیچ كس / مهمله و شد ايله
سجین وزندهدر، فرد واحد معناسنه در، ما
فی الدارِ أحدٌ یرنده ما فی الدارِ دَبِيجٌ دیرلر،
قصر ايله دَبِی دخی لغتدر.

-ت-

الإِسْتِيج: سَتِیْزَه چولا هه / مهمله ايلهدر،
ماصوره دیدكلری قامش كه آكا ایلك صارب
مكوكه إدخال و آنی آرغج ایدرلر،
فارسیسندن معریدر، فتح و كسری دخی
لغتدر. / [۳۲۹ظ]

الْكُسْتِيج: آنچه بر میان بندند گبركان /
مهمله ايلهدر، معریدر جیمسز كُستی و تاسز
دخی كُسی و یاسز كستج و جمله سنده
معجمه ايله و هر برنده فتح و ضمله اون
آلتی صورت لغت اولور، معناسی مجوسك بر
نوع قوشاغیدر كه سائر كفره ده زُئار دینور.

-ج-

الأَفْجِيج: رودبار تنك / قعری قریب اولان
ایرماق كه عمیق اولمیه.

الأَفْجِيج: شكاف كوه / طاغك یاریغی كه
یایا یوللری و سیل مجراسی اوله.

التَّأْجِيج: آتش کردن / اجیج سابق معناسنه در.

التَّدْجِيج: ابرناك شدن / مهمله ايلهدر، گوك
یوزی بولتلمق یعنی آندن ناشی گیجه گی اولمق
كه دجوجدن ظاهر اولور.

التَّدْجِيج: پوشانیدن سلاح / سلاح گیدرمك
إلباسِ آلاتِ حرب گی گویا آنكله قرارر.

التَّرْجِيج: باریك کردن ابرو / زای ايله زَج و اُنْج
ماده لرندندر، قاشی مِنقاش ايله اینجه یایمق كه
گچمشیدی.

التَّشْجِيج: سر شكستن / معجمه ايلهدر، باش
یارق، شَج و شجیج امثالی مذکورلدر.

التَّعْجِيج: كژد برانگیختن / مهمله ايلهدر، عَج
سابقدندر، توزی قالدرمق تهیج غبار گی.

التَّلْجِيج: در ژرفی دریا شدن كشتی / گمی
دكرك دريك یرینه وارمق.

-ح-

التَّسْجِيج: بدنجان گرفتن خرِ كَرَه دیگر را /
مهمله ايلهدر، قُودُق كه اشك یاوریسیدر دیشیله
بر نسنه یی اصرمسنه / [۳۱۵و] دیرلر عَضُّ
الجَحْمَرِش گی.

التَّسْجِيج: نيك بخراشیدن / قاشر گی طرلامق
كه یرتلمیه.

التَّلْجِيج: در چیزی بسته شدن / مهمله ايله
لجج سابقدندر، بر نسنه یه باغلنمق یعنی

الإضرِبِج: کلیم ابرشیم / قالیجه دیدکلری ابرشیم
کلیمدر، و بعضیلر دخی کلیم زرد یعنی صاری
رنکلی کلیم معناسنه در دیدیلر.

التَّخْرِیج: تنگ فرا گرفتن کسی را / مهمله
ایلهدر، بر کمسنهیه عسرت و صعوبت و حرج و
فقر غالب اولوب مضایقهٔ حال گلمک، وزن و
معناده تضییق گبی.

التَّخْرِیج: شاگرد را بیرون آوردن / معجمه
ایلهدر، بر استاد شاگردینی باشقه چیقارمق، گُرك
علم شریف و گرکسه سائر حرفنده حریف
اولسون که تخرّجده مفصلدر.

التَّذْرِیج: اندك اندك بر کاری داشتن / مهمله
ایلهدر، بر ایشی تأنّی ایله گورمك عجله
ایلمامك، و تدرّج دخی مذکوردر.

التَّسْرِیج: دفع کردن / مهمله ایله دفع ایلمك و
بر امرک وقوعنه سدّ و مانع اولمق.

التَّسْرِیج: چراغ افروختن / قندیل و موم گبی
شیلری پارلتمق که اوپاندرومق دخی دیرلر إسراج
گبی؛ زیرا سُؤیُئِمَش شمه چراغ مرده دیرلر.

التَّسْرِیج: روی تازه کردن / یوزی تزیین و تربیه
ایله تر و تازه گورنمك حالتنی کسب ایتدرومك،
حتی سُرْجی دیدکلری سُرْجِج ایشی اولان
/ [ن ۱۲۳ ظ] قلعجه محبوبه نك بورنی تشبیه ایدب
مُؤَسِّنِ مُسَرِّج دیدکلرندن سائر محلی دخی تحسینه
تسریج دیدیلر.

ایلشمکله آیرلمق عسیر اولمق، امر صوری و
معنویده زباندردر مثلاً قلعج پاسلانوب غلافندن
چیقمامق و بر کمسنهیه علاقه ایله ارتباط
حاصل اولمق.

-د-

التَّبْدِیج: آرایش کردن / موحدّه ایلهدر، وزن
و معناده تزیین که کندینی بزه مك، معرّب
دخی دیمشلدردر.

-ر-

الإِبْرِیج: نَهْرَه / موحدّه ایله جبریل و إقلیل
وزندهدر، یاییق که ایچنده سودی تحریک
ایدرك یاغ پیدا اولور، مُخَضّه دخی دیرلر که
شاعر دیمش **شعر:**

لقد تمخّض فی قلبی مودّته

كما تمخّض فی الإبریجة اللبن^{۸۴۲}

الإخْرِیج: نباتی / معجمه ایلهدر، خروس
اییگی در دیدکلری اوتلقدر.

الإضرِبِج: اسبی که عرق بسیار کند /
معجمه ایلهدر، چوق درلر آت، لکن چوق
سگردندر دیدیلر آکا عرق لازم گلور که
ضریج مذکوردر.

الإضرِبِج: خَرّ سرخ و سخت / قرمزی و
قوی ابرشیم.

^{۸۴۲} لسان العرب، ۲/ ۲۴۱.

التَصْرِيج: بصاروج کردن / مهمله ايله در، بر محلی صاروج ايله یایمق و صاروج مذکوردر.

التَصْرِيج: تمام رنگ نا کردن / معجمه ايله در، تمام بویامق، لکن دیدیلر که بر نسنه پی قرمزی یه بویامق بر وجهله که پک قویی قرمزی اولمیه اویله قویی اولورسه مُشَبَّع دیرلر و یا پک آچق رنگلی دخی اولمیوب میانه اوله که آچق اولورسه گل گبی اولدیغندن ناشی آکا مورّد دیرلر.

التَصْرِيج: خون آلود کردن / قان بولاشدیرمق، لکن مطلقا بولاشدیرمق هرنه اولورسه که دمه مخصوص دگلدر.

التَصْرِيج: بیستادن / مهمله ايله در، بر نسنه نك اوزرینه طورمق التزام ایلمک و کندینی اول امره حصر ایلمک، تعَرَج دخی مذکوردر.

التَفْرِيج: باز بردن اندوه و غم / فا ايله در، کدري دفع ایدوب انشراح و فرج حاصل ایلمک، و تَفَرِّج و انفراج دخی گچمشدر. / [ر ۳۳۰و]

التَفْرِيج: گازر / قندیل وزنده در، بز آغاردن کمسنه چریجی دیرلر، جمعی تفاریج یازلمشدر.

التَهْرِيج: بانگ بر ددان زدن / یرتیجیلره چاغرمق و هایقرمق تصویت سباع معناسنه.

التَهْرِيج: آغالیدن / وزن و معناده / [م ۳۱۵ظ] تحریک و ترغیب در لکن هَرَج یعنی فساد و قتل گبی امره ترغیبدر.

الخَرِيج: شاگرد که چیزی آموزد / معجمه ايله در، عَنین و سَجّین وزنده در، کمال بولان شاگرده دینور که تحریجده یازلمشدر.

الدَّارِيج: سرای دار / مهمله ايله در، سرای صاحبی.

الدَّرِيج: طنبور / مهمله ثانیه نك شدی ايله طنبورک بر اسمیدر طنبار گبی.

الصَّهْرِيج: حوض بزرگ / کسر مهمله ايله در، بیوک حوضدر که ناس غلطنده صارنج دیرلر، صاروج ايله یاپلمش اولمغله بنام قیلندی، زیر زمینده اولان صو خزینه سیدر، یاغموور و یا سائر صولردن طولوب قَلّت و حرارت وقتلرنده استعمال ایدرلر.

-ز-

التَأْرِيج: آهنگ کردن / اَزَج ماده سندن تفعیل صیغه سیله در، قصد و شروع ایلمک.

-ف-

الإخْفِيج: رودبار تنک / کسر و معجمه ايله در، اَفْجِيج گبی که گویا مقلوب و مصحفیدر.

الخَرْفِيج: خوردنی پاکیزه / معجمه نك
تقديميله در، گوزل يمك طعام نفيس معناسنه،
خرفجه و خرفاج دخی مذکورلدر.

-ل-

الإخْلِيج: اسبِ زود زو / کسر و معجمه
ایله سریع السیر اولان آت.
الإخْلِيج: ماده اشتری که از مادر خود را
همی کشد / کندینی آناسندن چکن دیشی
کوشک.

التزْلِيج: اندک کردن / زای ایله در، وزن و
معناده تقلیل گبی آزالتمق و منزجّ قلیل و حقیر
دیمکدر.

التفْلِيج: گشاده گردانیدن دندان / فا
ایله در، دیشلرک آچلمسی که ضعف و یا بر
سبيله حاصل اوله، فلج ماده سندنلدر.

-م-

التَّخْمِيج: لاغری / مهمله ایله در، ضعيفك
هامج گبی.

التحمِيج: نگريدن با بیم / خوفله باقمق
یعنی دقت و امعان ایلمک.

التحمِيج: گونه گشتن از خشم / غضبندن
ناشی گوزی بر دورلو اولمق یعنی حال دیگره
تبدیل اولمق.

التَّحْمِيج: و چشم در گو افتادن / گوز
چقورلشتمق تعوّر گبی.

-ن-

التَّشْنِيج: خشک گردانیدن / قورتمق یعنی
اوشوتمکله طوکدرمق که تشنج دخی مذکوردر.

التشنِيج: جوشیده گردانیدن / قاینر گبی ایلمک
یعنی اویشمقده اولان حالتدر.

-و-

التَّوْجِيج: تاج بر سر کسی نهادن / فوقیه لر
ایله در، بر کمسنه یه تاج گیدرمک گرك شاه و
گرکسه درویش اولسون، و تتوج دخی
گچمشدر.

التروِيج: سهل گزاردن / مهمله ایله در، قولای
ایلمک که رغبت ویرمکدر، و رواج رغبتلنمکدر.

التزوِيج: مرد را زن دادن / زای ایله در، بر
کمسنه یی اولندرملک.

التزوِيج: زن را شوهر دادن / بر خاتونه ارکک
اش ویرمکدر زیرا فی الاصل معناسی اشلنمکدر
ایکی طرفدن دخی اعتبار اولنمغه مساعددر.

التزوِيج: جفت کردن / یالکز بر تک نسنه یه
ذی روح و بی روح اولسون اش پیدا ایدوب
جفت ایلمک.

التزوِيج: یار کردن / بر کمسنه یی آخر ایله
دوست ایلمک و یولجی یه رفیق پیدا ایلمک.

التَّغْوِيجُ: کُژ کردن / مهمله ایله اگمک
معروج قيلمق، تعوج مذکوردر.

-ی-

التَّهْيِيجُ: برانگیختن / قالدِرمق یعنی
قزشدِرمق تحريك و ترغيب گي، و تهيج دخی
مذکوردر.

التَّهْيِيجُ: کسی را بخشم آوردن / بر
کمسنه بی طارلتمق إغضاب گي.

-السداسي-

یائیات جيمک آلتی حرفلی اولان کلمه لری.

-ب-

السَّكَابِيجُ: سكبها / مهمله ایله مصاييح
وزنده در، مقدما مذکور اولان سكباج
لفظنك جمعیدر. / [ر ۳۳۰ ظ]

-ج-

الحَرَاجِيجُ: اشتران دراز باريك میان / مفردی
نوع خامسك خماسياتنده سر لوحه طویلہ
بیاندر.

العَنَاجِيجُ: اسبان بلند و دراز گردان /
خماسیات نوع خامسده / [م ۳۱۶ و] مفردی
ثالثدر.

العَنْفَجِيجُ: اشتر گام زن / فا ایله در، اشکنی
چوق دوه.

-ح-

السَّماحِيجُ: خران دراز / سمحوج سابقك
جمعیدر که سمحج و جمعی سماحج دخی
مذکوردر.

السَّماحِيجُ: اشتران دراز / سابقا مفردی
سمحوج یازلمشدر.

السَّيَاحِيجُ: اشتران زود زو / مفردی سیحوج
تقدم ایلمشدر.

المَسَاحِيجُ: ماده اشترانی که زمین را بیای همی
خراشند / مفردی مسحاج ذکر اولنمشدر.

-د-

الحَنَادِيجُ: تودهای ریگ / خندجك جمعیدر که
حنادج دخی مذکوردر.

الکَنَادِيجُ: جوالدزها / مفردی کندوج
مسطوردر.

المَهَادِيجُ: ماده اشترانی که بر بچه نالش کنند
/ مهذاج سالف مفردیدر آنده گوريله.

-ر-

التَفَارِيجُ: درابزینها / فوقیه و فا ایله در، طرائزان
دیدکلری خشبی مُشَبَّکدر که سدلر و نردبان
امثالی کنارلرینه یاپرلر، و طریزون دیدکلری بلده
آنك اسم صحیحی لغتله تحقیقی اوزره اطرابزنده
در که مَجَلَّه ده مفصلدر.

التَفَارِيجُ: گازران / تفرج سابقك جمعیدر.

التفاریج: شکافهای قبا / مفردی تفرجه
گچمشدر.

الدراّیج: درّاجان / توراج دیدکلری حیوانك
اسم مذکوری، درّاجك جمعیدر.

السكاریج: سكرها / مهمله ایلهدر، سكرنجی
نوعده إن شاء الله گلمسی محقق اولان
سُكْرَجُه معربك جمعیدر که أُسْكُرَه لفظی
تعرب أُسْكُرَجَه و الفنی تخفیف اسقاطیله
سكرجه دیدیلر که قدح قدر صغیر اولان
ظرفدر.

الشّماریج: جامها تنك / معجمه ایلهدر،
جمعدر مفردی شمرج گلمشدر.

الصّهاریج: حوضهای بزرگ / قریب الذکر
صهریجك جمعیدر.

الفراریج: بچگان هر مرغ / فرّوج سابق
بونك مفردیدر.

المداریج: اشتراکی که از وقت زادن در
گذرد / مدراج لفظنك جمعیدر.

المعاريج: نردبانها / معرجك معارج گلدیگی
گبیمعرجك دخی جمعی بو وزن اوزره گلور.

المهاریج: اسبانِ دونده / مفردی مهراج
سابقدر.

المهاریج: زمینهای نیکو نبات / مفردی
سابق الذکر مهراجدر.

-س-

الطّسایسج: تسوِیها / سابق الذکر طسّوجك
جمعیدر.

المناسیج: شانهای کرباس / منساج مذکور
مفردیدر.

-ع-

المِراعِیج: زمینهای فراخ نعمت / مرعاج
سابقك جمعیدر.

-ف-

المعافِیج: چوبهای گازر که بدو جامه کوبد /
تفریج قریب البیانده عیاندر که مفردینه دخی
اشارت واردر.

-ل-

الحمالِیج: دمه‌های آهنگران / حُمْلوجك و
حملاجك دخی جمعیدر که مسطوردر.

الدّمالیج: بازوبندها / دُمْلوجك جمعیدر و دمالج
دخی محرردر.

العسالیج: شاخهای تر و نازك / مهمله‌لرلهدر،
عسلاج و عسلوجك دخی جمعی بودر.

الغذالیج: خوردنیهای نیکو / معجمه‌لرلهدر و
اولنك إهمالی دخی لغتدر که بو صورتده عذّلاج
سالفك جمعی اولور، و صورت إعجامده مفردی
غذلاج اولور. / [۳۳۱و]

السیاهیج: بادهایی که پیوسته چهند / سیهج
معنای مفرد ایچون و مرادفی سیاهج دخی
سابقلدر.

الطباهج: تواها / مرادفی طباهجه و مفردی
طبهاج دخی گچمشلدر.

الطیاهیج: تیهویان / طیهوج مذکورک جمعیدر.

-و-

الأفویج: گروههای مردم / أفواجک جمعی که
سابقدر و او دخی فوجک جمعیدر که قریبا
لاحقدر.

الدواویج: لباچها / مفردی دواج شدیله
گچمشدر.

-نوع هفتم-

-الثلاثیات-

کلمات جیمیه نک یدنجی نوعی، آخرینک ما
قبلی ساکن اولان الفاظدر، ابتدا مثلثات
مذکوردر.

-أ-

البأج: مانند / فتح موحد و همزه ایله اسمدر،
نوع و ضرب و لون گبی جمعی باجات الوان
دیمکدر مثلا باجات اطعمه دورلو و عددلو
طعاملر دیمکدر که بو معناده با هادن معربدر.

البأج: راست شدن / طوغری اولمق استقامت
گبی مصدردر.

الفلایج: زمینهایی که کشت را شاید / فا
ایلهدر، مفردی فلوجه مذکوردر.

المحالیج: ناهای تنک کرده / مهمله
ایلهدر، اینجه آچلمش یوققه، مخلوجک
جمعیدر، لکن أوقلاوه نک اسمی اولان
مُحَلَّجک جمعی اولمق / [ن ۱۲۴و] دخی
أنسب گورینور که تیرکهای نان معناسنه
اولور.

المدالیج: اشتزان آب کش / مفردی
مدلاجدن استفاده بیوریلله.

المنزالیج: زنان / [م ۳۱۶ظ] لاغر سُرون /
زای هوز ایلهدر، مزلجک جمعیدر آنده بیان
اولندی.

المنزالیج: کلیدهایی که بدست کشایند /
مفردی مزلج مذکوردر.

المغالیج: اسبان زود رو / بلا یاء مغال
مفردیله معا خماسیات نوع ثالثده مسطوردر.

الهمالیج: اسبان رهوار / مفردی هملاج
یازلشدر.

-ن-

المغانیج: زنانی که غنچ کنند / مغناج
مفردی سابقیدر.

-ه-

السماهیج: جایگاهی / مهمله ایله بر محلدر،
بول یر معناسنه سمهچ و سماهچ دخی مذکورلدر.

الدَّأَج: بسیار آشامیدن / معجمه ایله در،

چوق ایچمک شرب کثیر گبی.

المَّأَج: آب شور شدن / صو طوزلی اولمق
أجاج گبی.

النَّأَج: جنبیدن باد / نونله در، روزگارک
حرکتی، لکن مطلقا حرکتدر، اگر ریجه
مضاف اولورسه معنای مزبوری افاده ایدر.

النَّأَج: بشدن / گتمک ذهاب گبی.

-ب-

الثَّج: میان پشت / مثلثه ایله در، آرقه نك
اورته سی وسط الظهر گبی و وسط وزننده
ضبطی دخی مذکوردر.

الحُج: عَلم پیدا شدن / بر نسنه وقوعنه بر
نشان ظهور ایلمک مثلاً خسته اولمغه صاغ
دلالت ایلمسی گبی.

الحج: بچوب شدن / عصا ایله اورمق.

الحج: باد رها کردن مردم و جز / حبج
گبی یعنی انسان و سائر حیوان یللمک.

الحُج: مثله / منقوفا دخی سابقی گبیدر،
نوع اولده دخی إعجام و تحریک ایله
مذکوردر.

القُج: کبک / قاف ایله در، ککلك دیدکلری
قوشدر که فارسیسندن معربدر.

-ح-

التَّحج: پهای زدن / مثلثه ایله در، آیاغله اورمق
انسان گرکسه حیوان.

السَّحج: آهسته شدن چارپا / مهمله ایله در،
درت آیاقلی حیوانك آغر آغر و یاب یاب
یوریمسی، مصدردر.

السحج: خراشیدن / طرملاق تحدیش گبی.
/[۳۳۱ظ]

الدَّحج: در چیزی بسته شدن / نوع اولده سابق
و تلحیج دخی سادسده آکا لاحقدر.

المَّحج: مجامعت / قِربان و وقاع گبی بو دخی
الفاظ مترادفه دندر.

المحج: پوست گندن / قاشیمق که طرنق ایله
جلدی حاك ایلمکدر.

-خ-

المَّحج: جنبانیدن آب / صوبی تحریک ایلمک
مثلاً قوغه ایله قیو صوبینی قارشدمق گبی.

النَّحج: آب دوییدن / نونله در، صو آقمق
جریان گبی، مصدردر، لکن بو دخی محج
معناسنه میمده نون لغتدر.

النحج: جماع کردن / محج مذکور معناسنه
مصدردر مباضعت گبی.

-د-

الحَدَج: بکسی / [۳۱۷و] تیز نگرستن /
مهمله ایله در، بر کمسنه پی تیز نظر ایلمک که
حدّته باقمقدر.

الحَدَج: چیزی بکسی انداختن / بر نسنه پی
بر کمسنه یه آتمق گرک ضرب و گرکسه رُمی و
إعطا.

الحَدَج: گناه کسی بر دیگری نهادن /
صوچی صاحبک غیریّه اسناد ایلمک.

الحَدَج: پالان اشتهر و ساز آن بر نهادن /
دوهنک سمرنی و ساءر لزوملی شیلرینی اوزرینه
قومق.

الْوَدَج: آب گُشادن ستور / حیوانک
وَدَج^{۸۴۳} سابق الذکرینی قطع طریقله قان آلمق
که وداج دخی یازلدی.

-ر-

تَرَج: جایگاهی / فوقیه ایله بر محلدن که
آرسلان یتاغیدر غیری حیوان بولنمز، حتی
جسارتده سائر اولان امثالنددر که هو أجرأ
من الماشی بترج دیرلر، بر محلدن مرور ایدن
ذی روح آرسلان قخوسی آلدقده ینه بی محابا
اگر گچرسه بهادر در اشته اول یردن گچن ذی
روحدن دخی جریدر دیمکدر، مثلك
معناسنده وانی ترجمه صحاحده اول محله
اولان حیواناتدن بهادر در دیمسی محلّ تعجبدر؛

زیرا آندن سائر حیوان قائم اوله مز و ماشی مفرد
و لامی حرف دگلدر و ماشیدن حیوانات مراد
اولنمق صیغه تأنیثه خاصدر که ماشیه در، جمعی
مواشی گلور و ماشی ماشیه معناسنه اولمدیغی هو
نک تذکیرندن ظاهر در. سامحه الله.

الْحَرَج: راه روشن / مهمله ایله در، آچق و بول
یولدر، جمعی حراج مذکوردر، لکن لغتدرده ضدی
یازلمشدر.

الحَرَج: جنازه گبرکان / حراجده دخی مذکوردر.

الحَرَج: گزیت / معجمه ایله خراج گبیدر.

الْحَرَج: ابری که خویشتن همی کشد / کندی
کندینه گلن بولت که حسن حال ایله ظهورندن
نفّول ایده لر.

الحَرَج: بیرون شدن / خروج گبی چیقماق
معناسنه مصدر در.

الدَّرَج: در نوشتن / مهمله ایله در، یازماق،
مصدر در، مثلاً مصلحتی مکتوبه درج ایلدم، و
یازی یازیلان طومار معناسنه دخی گلور اسمدر.

الدَّرَج: زود کردن / عجله ایلمک که بر ایشک
حصولنه مأمولدن زیاده سعی سریع ایلمکدر.

السَّج: زین / مهمله ایله در، اگر دیدکلی که
آت اوزرینه قونوب راکب آنک اوزرینه اوتورر،
جمعی سروج مذکوردر.

السَّج: پاکیزگی / تمیزک نظافت و طهارت
گبی.

^{۸۴۳} انسانده فصد و حیوانده ودج. «هامش»

السرج: دروغ / یالان کذب گئی.

السرج: فراخی رودبار / ایرماق بول اولمق
وسعت نهر معناسنه در، جمعی أسراج
سابقدر.

الشرج: گونه / معجمه ایله در، بر دورلو
دیمک نوع و مثل معناسنه، و جمعی شراج
مذکوردر.

الشرج: گذرگاه آب در سنگلاخ /
طاشلقده صویک مجراسی.

الشرج: نیمه از چوب که بشکافته / شریج
سابق گئی.

شرج: آبی / بر صویک اسمیدر، بنی عباس
قبیله سنده در.

الضرج: شکافتن / معجمه ایله در، یارمق
شق گئی.

العرج: از پانصد^{۸۴۴} تا هزار / مهمله
ایله در، بش یوزدن بیکه دك اولان نسنه که
أصمعی قولیدر، أبو عبیده یوز اللی و آندن
زیاده جهیه دیرلر دیدی، و سکسان مقداری
دوه در دیدیلر. / [۳۳۲و]

العرج: جایگاهی / بر محلدر کعبه یولنده در،
حضرت ذی النورینک حفیدی عبد الله بن
عمرو بن عثمان آکا نسبت اولنور که شاعر

عزجی دینور، حضرت إمام أعظم ایله هم جوار
ایدی، مناقب حضرت إمامده بر مقاله سی ایراد
اولنمشدر.

العرج: لنگ شدن / طوپال اولمق.

الفرج: عورت / [م۳۱۷ظ] مرد و زن / فا
ایله در، رجال و نسادن هر برینک اود یری که
زوج و زوجه دن عیره نظیری منهی و ناظر و
منظوری ملعوندر.

الفرج: جای بیم / خوف محلی که خطرناک و
تھلکه لی اوله.

الفرج: شکاف / گدک و یارق که اسمدر، جمعی
فروج مذکوردر.

الفرج: شکافتن / یارمق، مصدردر إنشقاق گئی.

الفرج: باز بردن غم و اندوه / تحریک ایله دخی
لغت اولمغله نوع اولده سابقدر.

المرج: زمین چراگاه / اولتق یرد مرعی گئی،
جمعی مروج مذکوردر.

المرج: درهم گذاشتن / برابر صالیویرمک که
﴿مرج البحرین﴾ بو ماده دندر.

المرج: بچرا گذاشتن / چایره گوندرمک إرسال
مرعی گئی.

المرج: بسیار کشتن / بو ماده نك اصلی
کثرتدندر، هرنه اولورسه چوق اولمق که مصدردر.

^{۸۴۴} پانصد اصلنده پنج صد ایدی. «منه»

الهرج: فتنه انگيختن / فساد ايلمك و غوغا
قبارتمق و فتنه قوپارمق قاريشقلىق ايلمكدر^{۸۴۵}.

الهرج: بسيار گفتن / چوق سويلمك كثر
كلام گيى.

الهرج: در جماع افراط كردن / جماعى
وجودك تحمّلندن زياده چوق ايلمك.

الهرج: زود دويدن اسب / [ن ۱۲۴ ظ] آت
چوق يلمك و قوشتمق.

-ز-

المنج: انگين / بالدر، ثواب و سنّت
سابق گيى.

المنج: آميختن / قرشدرمق، متعديدر، خلط
گيى، لکن مزج مزاجه خلطدن آقريد، لازمي
مزاج دخى گچمشدر.

-س-

العسج: گردن دراز كردن بوقت رفتن /
مهمله ايله در، يوررکن باشنى قالدردمق كه
نشان كبردر، عسيچ دخى مذكورد.

النسج: بافتن / نونله طوقمق كه بز و چوال
و حرير هرنه اولورسه.

-ش-

الفشج: پاى از هم باز نهادن بسوى بول / فا
ايله در، بولى دفع وقتنده حيوان آياقلىرىنى آيرمق.

المشج: آب مرد و زن چون بهم آميزد / اركك
و ديشى انزال و ايكي ماء منى برى برينه مخلوط
اولدقدده اسمى مشجدر، جمعى أمشاج مذكور
لفظ قرآنيدر.

المشج: آميختن / مزج معناسنه مصدر دخى
اولور.

النشج: گريستن باواز / نونله^{۸۴۶} در، فرياد
وصيحه ايله بكا ايلمك عويل گيى.

النشج: بانگ داشتن خر / اشك آكرمق،
مصدردر.

النشج: بانگ كردن جوش ديگ / چولمك و
سائرلك قاينادقلىرى وقتنده سس پيدا اولمق.

الوشج: بهم در شدن / برابر گتمك.

-ض-

النضج: پختن / نونله در، پيشمكدرد طعام و ميوه
و هرنه كه اولورسه، و ضمله دخى لغتدر نوع
آتيده گلور، و نضوج مذكورد.

النضج: بريان شدن / آت پيشمك.

-ع-

البعج: زمين شكافتن / موحدده ايله در، ير يارلمق
انشقاق الارض معناسنه.

^{۸۴۵} هرج ايله ذكر اولنمق عادت اولان مرج اصلنده تحريك
ايله اولمغله نوع اولده مذكورد، هرج لفظنه اتباعا ساكن
اولور. «منه»

^{۸۴۶} ر : بويله.

البعج: شکم شکافتن / قارن یارلق و قارنی

یاریلان کمسنه یه بعج و آکا بکزر کیشی یه کسر ایله بعج دیدکلری مذکوردر.

اللّج: سوزانیدن دل / لامله در، کوکلی

گویندرمک یعنی قلبی عشق و سائر غم یاقمق.

اللج: کشیدن / چکمک یعنی الم عشقی

تحمّل ایلمک. / [۳۱۸و]

المّعج: بشتاب رفتن / عجله ایله گتمک

سرعت سیر معناسنه.

النّعج: سپید خالص کردن / نونله در، پک

آق اولمق.

-ف-

الحفّج: گونه از تخمها / معجمه ایله در،

فسادِ معده انواعندن بر گونه سیدر، لکن آندن حاصل اولان آغرلقدر که عربیده کابوس دخی گلور، سببی کندینه تسمیه قبیلندندر.

العفّج: زدن / مهمله ایله در، وزن و معناده

ضرب در، لکن عصا ایله اورمق معناسنه در.

النّفج: گردن^{۸۴۷} کشی کردن / نونله در،

تکبر ایلمک / [م۳۲۲ظ] بیوکلنمک بیت:

تواضع ز گردن کشان خوب خوست

گداگر تواضع کند خوی اوست^{۸۴۸}

^{۸۴۷} گردن ایله کردن میاننده جناس تام واردر. «منه»

-ل-

الثّج: برف / مثلثه ایله در، قار که گوکدن اینر

قیشرلرده یاغر، جمعی ثلوج مذکوردر.

الثج: شاد شدن دل بخبری / بر خبر سببیه

دلشاد اولمق، تحریک ایله ثلج دخی سابقدر.

الحلّج: دانه پنبه جدا کردن / مهمله ایله در،

پاموغک چکردگی آیرمق.

الحلّج: جماع / معجمه ایله در، صلنده گران بر

کاردن ناشی اعضانک آغرمسیدر، پس وقاعدن کنایه ایدوب آکا اطلاق اولندی.

الحلّج: کشیدن / چکمک، تحریک ایله دخی

نوع اولده سابقدر، پک چکمکدر.

الحلّج: بابرو اشارت کردن / قاش ایله اشارت

ایلمک، لغتلرده غمزگی گوز ایله در دیدیلر.

الفلّج: جوی خُرد / فا ایله در، تحریک ایله فلّج

بو معناده سبق ایلدی، و نحرک بش مرتبه سی حرف حاده نضج لفظنده گلور.

الفلج: رودباری بر راه بصره / بصره طریقی

اوزره بر ایرماقدر، ضربه سمتنده در، مذکر و منصرفدر.

^{۸۴۸} مجموعه شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی، بستان سعدی،

شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی، ت: مُجَدّ علی فروغی، تهران:

انتشارات ققنوس، ۱۳۸۲ / ۹۱۸۲ بیت:

گداگر تواضع کند خوی اوست

ز گردن فرازان تواضع نکوست

الفَلَج: وابخشیدن / باغشلامق إهدا و إعطا گبی، لکن نهردن بر بخششی آیرلمقدیر.

الفَلَج: زمین مساحت کردن / یری اولچمک، لکن زراعت ایچون اصلاح ایلمکدر دیدیلر فُلوجه گبی.

الفَلَج: خوار کردن / رذیل و ذلیل قیلیمقدیر، تحریکله بالاده مذکور و ظفر یافتن دیو معناسی مسطوردر که بری برینه لازم گلور.

الفَلَج: شکستن کسی را / فلوج سابق گبی.

المَلَج: گرفتن پستان بنزدیک دهان / ممه بی آغزه یقین طوتمق یعنی آغزی اوجیله اممک.

الْوَج: درآمدن / نوع اولده تحریک ایله دخی یازلمشدر و ولوج دخی بو معنایه در.

الْوَج: در شدن / فتحترین ایله دخی لغتدر که ولوج گبی سابقدر.

المَلَج: خوابهای آشفته / قاریشق دوشلر أضعاث احلام گبی، واحدی ها ایله گلور.

-م-

الرَّمَج: تباه کردن / مهمله ایلهدر، ضایع قیلیمق و بر ایشه یرامز ایلیمک تَبست گبی.

السَّمَج: شیر ناخوش طعام / مهمله ایلهدر، چاشنیسی اولمیان سود، سماج و سمیج مذکورلردر.

الشَّمَج: آمیختن / معجمه ایلهدر، قارشدمرق، مزج و مقلوبی اولان مشج گبی.

الصَّمَج: آفتی که بمردم رسد / انسانه گلن آفت و بلا حاشا من السامعین.

العَمَج: اندک اندک آب خوردن / صوبی آز آز ایچمک.

الغَمَج: آشامیدن / ایچمک هرنه اولورسه شرب گبی.

-ن-

البَنَج: بَنگ / موحدده ایلهدر، فارسپسندن معربدر، مُعْرِده فنکدر دیمشدر بَنگیلک دیدکلری نباتدر، دائما روزگارسز دخی حرکت ایدر، ترکیده اسرار و غنجه و بان و یاک دینور، مُسْکِر و مصلیق حشیش غُبار غُبارا ورقُ القَنْب ورقُ الحیال دارو و بِذُرُ البَنَج ذَرّه طلا قلندریه مدامه حیدریه گبی اسامی کثیره سی و انواع و اجناسی واردر، بشیوز الی تارخلرنده عربده شیخ حیدر نام کمسنه اشاعت ایلدی دیو مقریزی بیان ایدر، إصابه ده بَيَزْرَطْن نام هندی زمان کسراده اول بلادده ایجاد ایلدی صکره اسلامه گلوب بو سبیدن یمن طرفلرنده شهرت بولدی دیمشدر، امام زرکشی زهر العریش نام و این حنبلی ظَلّ العریش فی منع الحشیش اسمنده متنا و شرحا برر مفصل رساله و سائرلری دخی نیجه اقوال ایراد ایلدیلر. / [۳۳۳و]

الزنج: زنگبار / زای ایله قاره لر ولایتی،

اصلی زنگیدر معربی دخی زنجیدر، و یا وحدت ایچوندرد، جمعی زنوج در.

الزنج: تشنگی / صوسزلق ظماً گبی.

الصنج: معروف / [م ۳۱۸ظ] مهمله ایله در،

زنج و یا چنگدن معربدر، ساز نزعندندر که چالرلر، عربده معروفدر، پرنجیدن یاپرلر، رومده

زیل دیرلر صحن گبی ایکی شیدر برینی برینه ضربله صدا ویرر، لکن عجم دیارنده معروف

اولان صنج کرشلیدر آنلره مخصوصدر.

العنج: باز کردانیدن / مهمله ایله در، دوه و

سائر حیوانه یولار طاقوب آلشدرمق تعلیم لجام معناسنه که طاقدقه چکوب و گپرو

دوندرمک طریقیله آلیشور.

-ه-

السهنج: بسودن / مهمله ایله در، ازمک یعنی

طیب صلایه اوزره وضع اولنوب دسته سنگ ایله اول شماقی اوزرنده ازمکدر سحقی گبی.

النهنج: راه فراخ / نونله در، طریق واسع گبی

که بول یول و بیوک زقاق.

النهنج: پیدا کردن راه / یولی آشکاره و

اظهار ایلمک.

الوهج: آتش بر افروختن / آتشی پارلتمق،

تحریک ایله وهج دخی مذکوردر.

-و-

الأوج: بلندی / یوکسکلک رفعت و علو گبی.

التوج: توشه دادن / فوقیه ایله و بعض

نسخه لرده مثلته ایله در، آزق قویاجق طغارجق و

هکبه گبی نسنه در، توشه دن توشج اولوب کثرت

استعمال شین دخی ساقط اولدی دیدیلر، لکن معرباته گورمدم.

الحوج: حاجتمند شدن / مهمله ایله در، محتاج

اولمق، مصدردر.

الحوج: سلامت بدن / سلامت معناسنه

مصدردر که سالم اولوب خلاص بولمق.

الزوج: شوهر / زای ایله در، قوجه یعنی خاتونک

اهلی که زوج معروفدر.

الزوج: زن مرد / کشینک حلالی اولان خاتون

منکوحه و گرکسه ملک یمینی اولسون.

الزوج: چفت / چفت که تک آنک ضدیدر، بر

کمسنه نک اشی که ایکیسینه بر چفت دیرلر

مثلا پاپوشلرک بری آخرک اشی و چفتیدر.

الزوج: یکی / بر فردی یعنی ایکی نسنه نک

بری.

الزوج: دو / ذکر اولنان معنالدن قطع نظر همان

ایکی که اثنین گبی فرد / [ن ۱۲۵و] واحدک

مقابلیدر.

الزوج: همتا / بری برینه بکزر اولان ایکی
نسنه که ایکیسنه بردن زوج دیرلر هما زوجان
گی.

الزوج: صنف / بلوک که بر شق معناسنه
قسم و نوع گی.

الزوج: دیا / قماش نوعندن پک فاخر
لباسده دخی آلاجه بولنور الوان کثیره یی
حاوی بر متاع بولنور بو سبیدن یک رنگ
دگل معناسنه اطلاق ایدرلر.

الزوج: رنگ نبات / اوتک رنگیدر؛ زیرا بر
نوع نباک اکثریا رنگی ایکی دورلو و درت
دورلو اولور مثلاً بر شکوفه نک قرمزسی و
صاری و یشلی و قره سی اولور و بر چچک
و یا ورقده ایکی دورلو رنگ اولور مثلاً گل
رعناگی.

الزوج: عماری پوش از ادیم / میشیندن
اولان محقه اورتوسی پوشده محقه گی.

الضَّوَج: کژی رودبار / معجمه ایله، دره
آقرکن دونوب دولاشب صابدیغی یر که
منعطف الوادی معناسنه، جمعی أضواج
مذکوردر.

العُوج: ایستادن بجای / مهمله ایلهدر، بر
یرده اقامت ایلمک که اول محله ثبت اولنور.

العوج: باز داشتن / دوتک عود و رجوع
گی.

العوج: باز گردانیدن استور / حیوانی دوندرمک
که یولارندن اخذ ایله اداره و اجاله ایلمک.

العوج: جفتن / دوتک میل و التفات معناسنه.

العُوج: اسب پهن سینه / معجمه ایلهدر، صدری
وسعتلی آت و گوگسی بول اولان حیوان البته
بوینی یومشق و دوندرمسی سهولتلی اولور.

العوج: دوتا شدن / ایکی قات اولمق.

الفُوج: / [م ۳۱۹و] گروه مردم / فا ایله طائفه و
جماعتدر، جمعی أفواج مذکوردر.

المَّوَج: کوهه زدن آب / صو طالغه لنمق، موج
ترکیده دخی معروفدر که جمعی أمواج سابقدر.

الموج: بهم در شدن مردمان / ناس بر یره جمع
اولمق که خلق دریاگی چالقاندی دیرلر.

/ [ر ۳۳۳ظ] - ی -

العُج: اقبال بر چیزی / مهمله ایلهدر، بر نسنه
یه میل و التفات ایلمک.

العج: منفعت کردن / عیاج سابق معناسنه در،
آکا التفات و انتفاع اولنه.

الفُج: پیک / فا ایلهدر، فارسیندن معربدر،
یایان قوشان و چوق یلن کمسنه که مقتضای
مأموریتی اوزره چوق حرکت ایلیه ساعی خدمت
گی، صکره تاتار و اولاق خدمتنده اولان کیشی
یه دخی دیدیلر، حتی جبریل علیه السلامه پیک
وحی تعبیر اولنور، جمعی فیوج مذکوردر.

الهيج: آمیزش آوازا در رزم / جنگده
سسلرك قارشمنسی كه هیاج دخی سابقدر.

الهيج: مست شدن اشتر / هیاج سالف
گبی.

الهيج: برانگیختن / قالدرمق یعنی تحريك و
تهییج ایدوب هیجان و خلجان ویرمك.

الهيج: نبات خشك شدن / اوت قرومق كه
عشب ایكن حشیش اولمق.

الوئج: آن چوب كه بر گردن گاو نهد
كشاورز / اكنجی اوکوزی بویندرغه گچروب
صكره گچوردیگی آغاج كه آكا فارسیده سمه
و تركیده زوله دینور كه شاهدی مرحوم: "زوله
سمه" دیمشدر، سمه دن معرب سمیق حرف
قافده گلسه گرکدر إن شاء الله تعالی.

-ومنه بزیادة الهاء-

آخرینك ما قبلی ساكن اولان بو یدنجی
نوعك ثلاثیاتنك هائییه سیدر.

-ب-

القَبْجَة: كِبِكِ ماده / دیشی ككلك كه
مذكری دخی بلا هاء مذكوردر.

النَّبْجَة: زمین پشته بلند / نونلهدر، نیاج
سابق معناسنه در.

-ر-

الشَرْجَة: گذرگاه آب در سنگلاخ / معجمه
ایلهدر، بلا هاء مذكری مسطوردر.

-ع-

النَّعْجَة: ماده میش / نونلهدر، دیشی قیون،
لفظ کریمدر، جمعی نِعاَج سابقدر.

النَّعْجَة: ماده گاو کوهی / بیانی اینك بقره
وحشیه كه نِعاَج مذكور بونك دخی جمعیدر.

النَّعْجَة: ماده بُر کوهی / دیشی کچی كه جمعی
گچمشدر.

النَّعْجَة: زن / کیشینك خاتونی معناسنه كه
كنایتدن اولور ولي نَعْجَة واجدة زوجه دن کنایه
در دیدكلری قوله بناء اطلاق اولنور.

-ل-

البَلْجَة: كشادگی میان دو ابرو / موحدہ
ایلهدر، بَلْج تحريك ایله و نعتی أَبْلَج دخی تفصیل
اولنمشدر.

الدَّلْجَة: همه شب رفتن / مهمله ایلهدر،
آخشامدن صباحه دك گیجه جمله اجزاسنده
کیدوب توقف ایلمامکدر دلج سابق گبی.

الهَلْجَة: خواب آشفته / تایی وحدتدر، جنسی
بلا هاء مذكوردر.

-ن-

الصَّنْجَة: سنگ ترازو / سنگدن معرب و نقل
تاسیدر كه ترازونك درهمی كه صنْجَة المیزاندر،

الْقَوْلَج: علت کولنج / ضم قاف ایله در،
کولنجدن معربدر، معربات خالیه ده مندرجدر،
آرقه ده پیدا اولور بر علتدر که / [م۳۱۹ظ]
وجیع و اییمدر وجع الظهر گی.

النارَنج: نارنگ / نون و مهمله ایله در،
فارسیسندن معربدر، تورنج دیدکلی قرمزی میوه
در اُترجده یازلمشدر. / [ر۳۳۴و]

-الکنی و غیرها-

آخرینک ما قبلی ساکندر آکا مناسب
مصطلحات.

مقام زَنج: جایگاهی پای بدو بلغزد / زای
ایله در، آیق سورچدیگی محل صوری و معنوی
ده زبازددر.

فرس موج عَفَج: اسبی که گام فراخ نهد / مهمله
ایله در، ایکسی دخی بالاده افاده اولنمشدر،
بونده بو ترکیب آدیمی سیرک آتوب بول بول
بصان آت دیمکدر که ضعف و اضطرابدن
کنایه در.

أبو خُرَيج: کنیت لقلق / مهمله لرله و صیغه
تصغیر ایله لکلك دیدکلی قوشك کنیه سیدر، و
لقلق لقلاددن مقصور و مخفندر، و لقلال
معربدر، لقلقه مقلوبی اولان قلقله گی صدا و
صورتدر لکن اضطرابی متضمن اولمغله بو معنایه
حرجک تصغیری ایله تکیه اولندی.

-نوع هشتم-

لکن لغتلرده کَفّه دیرلر، و سینله دخی لغتدر
فقط کافک جیمه تبدیلی علامت تعریب
اولور.

-ه-

البَهْجَة: نیکویی / موحدده ایله در، ایولک
خوشلق و گوزللك حُسن و بهاگی.

البهجة: شاد شدن / بهاجت گی فرحناک و
مسرور اولمق که سونمکدر زهج اُسبق گی.

البهجة: زیبا شدن / یراشقلی اولمق.

اللَهْجَة: جای سخن از زبان / تحریک دخی
لغت اولمغله هُجّه ایراد اولنمشیدی.

-و-

الزَّوْجَة: زن / بلا هاء زوج اون معنایه قریبا
یازلدی، بو تأنیث حقیقیدر.

-الخماسي-

بو نوعدن کلمه رباعیه بولنمامغله خماسیات
یازلدی.

الْبَرْطَنَج: تنگ اسب که پنهایش فراخ بود /
موحدده و مهمله لرله در، آت یوکنک بر
دنگنک انلی طرفی بول اولمق، اصلی بَرْتَنَکدن
معربدر دیدیلر.

الدَّالْنَج: جایگاهی / مهمله ایله در، بر یرک
اسمیدر، بعض نسخه ده دَلَنج واقع اولدی
لامک شدیله در.

سکرنجی نوع دخی آخرینک ماقبلی ساکن و
آنک دخی ماقبلی مصموم اولان الفاظ.

-ب-

الثَّبَج: آنانکه پشت ایشان بدر آمده /
مثله ایله ثَبَج و ثَبَج ماده سابقه لرندن اولوب
آرقه سی چیقمش کمسنه لر که مفردی اَثَبَج و
مؤنثی ثَبَجاء دخی مذکوردر.

-ت-

الرُّتَج: در بزرگ / مهمله ایله در، بیوک
قاپودر باب کبیر گبی، رتاج سابق دخی بو
معنایه در.

-ح-

الفُحَج: آنانکه پاشنها بهم نزدیک دارند و
ساقها دور / فا ایله أفحج مذکورک جمعیدر
که مؤنثی فُحَجاء دخی سابقدر.

-ر-

الرُّبَج: کوشک / موحده ایله در، ترکجه
بوجاقدر که کوشه نك تصغیریدر، سابقا
جمعنده دخی کوشها دینمشیدی.

الْبَج: برج آسمان / جمعی بروجده مفصلدر.

الْبَج: نیکو چشمان / مفردلری اَبْرَج مذکر
و برجاء مؤنث دخی سابقلدر.

الْجُتَج: جواهرهای خُرد / مقلوب مستوی اولور
لفظدر، هکبه گبی کوچک چوال.

الْحُتَج: دلوهای خُرد / کوچک قوغه لر.

الْخُرَج: خُرچین / معجمه ایله در، هکبه در که
عرییده عَیْبه و خِرجه دخی گچمشدر.

الْخَرَج: رودباری که گذرگاهیش نبود / گچیدی
اولمیان دره و ایرمق.

الْخَرَج: نر میشان سپید و سیاه و جز / أخرج
مذکورک جمعیدر، خراج دخی یازلدی.

الدُّنَج: صندوقچه / مهمله ایله در، کوچک
صندوق که آکا قوتی دخی دیرلر، خاتونلر خُرده
شیء وضع ایدرلر خَفَش گبی که شین ایله گلور
ان شاء الله.

الشُّرَج: آنانکه يك خایه ندارند / معجمه
ایله در، خصیتیندن بری اولمیان کمسنه لر، مفردی
أُشْرَج مذکوردر.

العُرَج: لنگان / أعرجك جمعیدر که نوع أولك
رباعیاتنددر.

العرج: نام جایگاهی / بر یرك / [ن۱۲۵ظ]
اسمیدر، عَرَج سابقده لغتدر.

الفُرَج: آنانکه کفل ایشان از فرهی فراهم نیاید
/ أفرج سابقك جمعیدر.

-ض-

النُّضَج: پخته شدن / نون ایله مصدردر،
پیشمك طبخ گبی، لکن طبخندن صکره حاصل
اولان حالتدر.

النضج: بریان شدن / بو ایکی لفظده فتح
دخی لغتدر که مذکورلدر.

-ع-

الدُعج: سیاه چشمان / مهمله ایلهدر،
آدعج سابقك جمعیدر.

الرُعج: درخشیدن برق / شمشك یلدرامق
پارلامق، مصدردر.

-ف-

الحُفج: آنانکه پایها کثر دارند / معجمه
ایلهدر، أخفجك جمعیدر که مذکوردر.

-ل-

البُلج: مردمان گشاده ابرو / أبلج سابقك
جمعیدر.

البلج: سپیده دمها / بلج و بلوج
مادهلرننددر، أغرمش صباح / [م۳۲۰و]
یرلری.

الفُلج: مردمان گشاده دندان / أفلج اسبقك
جمعیدر، و فلج دخی مذکوردر.

الفلج: کثر دست / الی آگری یعنی فالج علتته
ابتلا ایله إغوجاج پیدا اولان کمسنه، فلج
دخی یازلدی.

الفلج: خوار گردن / تحریکله فلج و سکونله
فلج دخی لغت و مذکورلدر.

الفلج: شکستن کسی را / فلج مفتوحده
مشروحدر. / [ر۳۳۴ظ]

-ن-

الغُنج: ناز / معجمه ایلهدر، قونش قویش
اوگنمك فخر گبی.

الغنج: ناز کردن / ناز ایلمك، مصدردر.

-ومنه بزيادة الهاء-

بو سکرنجی نوعدنددر که آخرینه هاء لاحق اولان
کلمات.

-ب-

السُّبجة: گلیم سیاه / مهمله ایلهدر، بر قاره
کلیمدر که آرقه یه گیرلر.

السبجة: پیراهن بی آستین / یکی اولمیان گوملك
قمیص بلا کُم معناسنه.

اللبَّجة: آهنی مانند کف و انگشتان / بر چتال
دمور که آؤج و پارمقلر گبی یایلمش اوله.

-ر-

الجرَّجة: چوال خُرد / جیملهدر، بلا هاء
سابقدر.

الجرجة: دلو خُرد / بی ها هنوز سبق ایلدی.

الدَّرَجَة: رُکوی که در زهدانِ اشتر نهند از بهر
بچه / مهمله ایلهدر، اول اسکی بزددر که
طوبلیوب ناقه نك فرجندن ایچری صوقوب بر

اللُّمَّجَة: طعام خوردن چاشت / قوشلق طعامی
یمک.

-ه-

اللُّهْجَة: مثلها / سلفی معناسنه در.

المُّهْجَة: جان / رفع معناسنه در، ابن ملک
دخی منظومه لغتده درج ایلدی.

المهجة: خون دل / قلبه سرور ایراث ایدن
سخن معناسنه خون دل اصطلاحدر.

-الرباعي بالهاء-

بو نوعك بلا هاء رباعیسی بولنمیوب هائییه سی
یازلدی.

التَّدْرِجَة: تذرو / فتح فوقیه و ضم معجمه
ایلهدر، بلا هاء ایکنجی نوعده تذرج مذکور که
سکون ایله ضمه بجایش اولق دخی لغتدر.

السُّكْرَجَة: سگَره / مهملهلرک میاننده شد
ایلهدر، کوچك قاب قصعه صغیره دینور که جمعی
سکاریج گچمشدر، و أوزانده دخی صغیری اوچ
و کبیری طقوز وُقیّه و مطلقا ذکرنده آلتی إستار و
ربع إستار مراد اولور که إستارک هر بری آلتی
بچق درهمدر.

-نوع نهم-

-الثلاثي-

مقدار زمان صکره طوغرمق آغریسی گبی الم
پیدا اولدقده آنی إخراج و ناقه یه آنی اشمام
ایدرلر، هنوز ولدی ضایع اولمغله کوشگی
رایحه سنی آندن حس و میل ایدر، گوز و
بورنی باغلو اولمغله بر آخر کوشک تدارک
ایدوب اول حالده گوزنی آچارلر آنی ولدی
ظن ایدوب سودندن منع ایلمز، آغزینه
باغلنان خرقة پاره یه غمامه و بورنه
باغلدقلری بزه صقاع دیرلر.

العُرْجَة: گشتن از جای بجای / مهمله
ایلهدر، بر یردن غیری یره نقل ایلیمک.

العرجة: فرود آمدن / اگرلک گرک دیوار و
گرکسه بنا میل ایلیمکدر.

الفُرْجَة: گشادگی میان همه چیز / فا ایلهدر،
هر شیده اولان آراق و چاتلق.

-ل-

البُلْجَة: گشادگی میان چو ابرو / موحدہ
ایله أبلجک مصدری، آچق قاشلی اولق، و
بعضیلری گشادگی یرینه سپید دیمشدر که
میان ابروان بیاض اولمقددر.

البلجة: سپیده دم / تا وحدت ایچونددر، بلا
تاء جنسی مذکوردر.

الدُّجَة: پاس آخر شب / مهمله ایلهدر،
گیجه نك نصفندن صکره نوبت بکلمک.

-م-

الحِضْج: آب که در حوضِ اشتر بماند / مهمله
ایله در، حوضده دوهنك ترك ایلدیگی صو.

-ف-

العُفْج: رودگانی / گُودن تعبیر اولنان بیوک
بغرسق.

-ل-

العِلْج: مردِ سخت و زفتِ بد زبان / شدید و
قوی و دل آزار کمسنه، جمعی مذکور علوج در.

العِلْج: گورخرِ قوی / بیانی اشگک قوتلیسی،
جمعی علوج گچمشدر.

الفِلْج: پیمانه / بر نوع اولچکدر کَیل گی.

-ن-

النِج: اصل / موحدہ ایله کوکدر.

الحِنْج: مثله / مهمله ایله در، سلفی معناسنه که
هر شیئک اصلی اوّلی و تملی و کوکی دیمکدر.

الزِنْج: زنگبار / زای ایله در، مفتوحه ده
مشروحدر.

-ومنه بالهاء-

بو نوع اخيرك ثلاثياتنه ملحق اولان هائیه لر.

الفرْجة: شکاف جامه / فا ایله در، لباسک
یارغی و چاتلغی، و یرتمج معناسنه دخی گلور،
بلا هاء مذکوره صورتا مخالف گورینور لکن

طقوزنجی نوع خاتمه حرفدر، آخرینک ما قبلی
ساکن و آنک ما قبلی مکسور اوله، بو
ضبطله البته ثلاثی اولور.

-د-

الحِجْج: بار / مهمله ایله در، یوک که وزن و
معنادہ حمل در.

الحِجْج: [م. ۳۲۰ظ] عماری / محقه در،
جداجه دخی گچمشدر.

-ر-

الحِرْج: گوش ماهی / حراجده مفصلدر که
جمعی گچمشدر.

الحِرْج: خیال / اویوق دیدکلی که بستانلرده
قوشلری دفع ایچون یاپرلر، فزاعه خرچاره
دخی دیرلر، بالاده صَبْغَطری لفظنده مقصورا
مذکوردر.

العِرْج: از پانصد اشتر تا هزار / فتحله دخی
لغت اولمغله آنده مذکوردر. [ره ۳۳و]

الفِرْج: مردی که از نهادن دارد / فا ایله در،
واقف اسرار اولان کمسنه.

-س-

المِشْج: آبِ مرد و زن چون بهم آمیزد /
فتحله دخی لغت اولمغله آنده یازلمشدر.

-ض-

لباسك درونی سرّ مستور اعتبار اولنمغله
توفیق اولنور.

العُلْجَة: اشتر زفت و سخت / قوتلی و
متانتلی و شدتلی دوهدر ناقة قویه گبی، و بلا
هء انسانده مستعمل اولمق اکثردر.

تمت الكلمات بحرف الجیم بعون الکریم الرحیم
فی شهر ذی القعدة بتاريخ اتمام اثر
(١١٨٣). فالحمد اولا و آخرا لله العظیم
والصلاة علی رسوله بالتسليم.

/ [۳۳۵ظ] - کتاب حی از قانون ادب -

- نوع اول -

حای حطی ایله مختوم لفظلردن نوع اول که
آخرینک ما قبلی مفتوح اولان کلمات.

- الثنائي بالهاء -

ثنائیتدن بر کلمه هائیله بولنمشدر.

الفحة: بی شرمی / فتح قاف ایلهدر، آخرنده
اولان تاء اولندن اسقاط اولنان وادون بدلدن
که اصلی وَقح سکون ایلهدر، قحهده کسر
قاف دخی لغتدر که قریبا وقح گبی گلور،
معناسنه پردهسز دیدکلیدر که فُح ترکیده
صیریق دیلر پرده حجابی سلب اولنمش
دیملر.

- الثلاثي -

نوع اولك اوچر حرفیلری، مضاعفلرک
تقدیمیلر.

الدح: خانه شکارکن / مهمله و شد ایلهدر،
آوجینک گیزلندیگی محل که مترقب اولدیگی
صید آنی گورب قاچمیه قُرموص گبی.

الدح: نھان کردن بزیر خاک / یر آلتنده
گیزلمک.

الرح: کشیدن / زای ایلهدر، چکمک یعنی
تبعید ایلمک.

السح: ریخته شدن آب / مهمله ایلهدر، صو
دوکلیمک.

السح: آب ریختن دادن / صوی آقمق و
دوکلیمک.

الشح: بخیل شدن / معجمه ایلهدر، بخیل اولمق،
مصدردر.

الطح: آمدن چارپا در پس / مهمله ایلهدر،
حیوان گیروده گلیمک.

البح: چشم برهم گرفتن / گوز قباغی چپاغله
بری برینه یاپشماق إلتصاق / [م ۳۲۱و] الأهداب
بالرّمض گبی.

المح: جامه کهنه / اسکی بز، لکن چورک بزدر
و بزک چوریمسیدر که مصدری گلور. مضاعفلر
بونده تمام اولدی.

- ب -

الدبح: زهر / ضم معجمه ایلهدر، معروف زهردر
که عربیده سم دیلر.

الدبح: نباتی / بر اوتدر دوه قوشی اکل ایدر.

الربح: پیه / فتح مهمله ایلهدر، ایچ یاغی
دیدکلری که ذی روحده اولور.

الربح: اسب و اشتر که بفروختن آرند / صاتمق
ایچون بازاره گتوردکلری آت و دوه.

الربح: سود کردن / فائده ایلمکدر، گرچه
مصدر معناسی یازلمشدر لکن ربجده لغتدر که

فائده‌نك اسمیدر، فائده تجارتدن فضله اولان مالِ قلیل و کثیر.

الرَّج: اشتهر بچه / ضم ايله‌در، دوه یاورسی، رُبَع دخی لغتدر فصیل معناسنه.

الرج: مرغی / بر قوشدر قارغه گبی.

الرج: رَسْتها / [ن۱۲۶و] دکانلر یعنی فائده مکانلری.

الشَّج: کالبد / فتح معجمه ايله‌در، قالب که روحی اولیه جسد گبی، جمعی أشباج گلور، عالم أشباج مقابلی عالم ارواحدر.

الصَّبَح: سخت سرخی موی / مهمله ايله‌در، پک قرمزی قیل شَعْرِ أَحْمَرِ قاتی معناسنه، و نعتی أصبح گلور.

-ت-

الْوَتَح: چیزی اندک / آز شیء قلیل بی مقدار معناسنه.

-ح-

البَح: آواز گرفتن / موحده ايله‌در، سس طوتلمق، مصدردر، علتدر که بُحْه دخی دیرلر.

الرَّح: فراخ سنب / مهمله ايله‌در، آتک طرناغنده بر مقدار وسعت معتدل اولق، اَمَا اگر زیاده اولورسه عیدر، و بز بیانی بویله اولور.

الرح: پهن پای شدن / آیاغی یصّی اولق که آیاغی آلتنده أخص یعنی چوقوری اولماق، اکثریا رنجی اولنلر بویله‌در که جمعلری رُح گلور.

المَح: جامه کهن شدن / مَح سابق بو مصدردن اسمدر.

-د-

الصَدَح: پیشها / مهمله ايله جنسدر، حرفتلر و صنعتلر، واحدی ها ايله گلور.

القَدَح: پیاله / قاف ايله‌در، شراب ایچدکلری ظرفدر.

القَدَح: کاسه پهن / وسعتلی بیوک کاسه که صو و سائر مایع شیلری ایچدکلری ظرفدر، أُسْكُره دخی گلور.

القَدَح: گونه از پیمانه / بر دورلو اولچک کیله گبی.

القُدَح: سیاههای دندان / ضمله و تخفیفله‌در، اصلی شد ايله قُدَحدر، قَادَحْ جمعیدر، دیشلرده اولان قاره‌لقلر.

القَدَح: آنانکه بدست آب از چاه دلو کنند / قیودن صوی آلی ايله آلوب قوغه‌یه قویان کمسنه‌لر، مفردی قَادَح گلسه گرکدر. [۳۳۶و] / [۳۳۶ظ] (بو صحیفه بوشدر.)

-ذ-

الْفَرَح: شاد شدن / فا ایله‌در، سوئمک سرور گئی

که ضدی کدر و کرب و غمدر.

الْفَرَح: بطر گرفتن / سروری افراط اوزره اولمغله

مست المقده دخی لغتدر، حتی بعضیلرک سبب

موتی اولور که مرگ شادی دیرلر.

الْفَرَح: خشنود شدن / راضی اولمق.

الْمَرَح: بنشاط شدن / زیاده شوقلی و سرورلی

اولمق که شن و شوخ دیرلر.

الْمَرَح: بر پس دست نگرستن / اَلک آرقه‌سنه

باقمق که ظهر یدینه نظر ایلمکدر.

-ز-

الرَّزَج: مانده شدن / مهمله ایله‌در، قالمق یعنی

ضعف سببیه کار معتادینی اجرا ممکن اولماق.

الْفُرَج: نام دیو / ضم قاف ایله شیطانک اسمیدر

که حبابده دخی مذکوردر.

الْفَرَج: راهها / یوللردر جنسدر، واحدی

قُرْحه‌در.

النَّرَج: چاهی که آتش کشیده باشند / فتح

نونله‌در، صوبینی چکوب تمام تطهیر اولنان قیو بئر

منزوحه گئی.

-س-

الرَّسَج: لاغر سرون شدن / مهمله ایله‌در،

صاغریسی آریق اولمق نحیف العجیره اولمق.

الْمَدَح: بهم کوفتن رانها بوقت شدن /

فتحله‌در، یوررکن اولیقلمری بری برینه طوقنمق

اصطکاک الفخذین معناسنه.

الْوَدَح: خشک شدن سرگین بر گوسفند /

قیونک قویریغنه و اطرافنه سورینوب قالب

قوریمش نجس سرجین یابس گئی.

-ر-

التَّرَح: اندهگین شدن / تای قرشت ایله‌در،

غملی اولمق، و غم معناسنه اسم دخی اولور

که فرح آنک ضدیدر.

السَّرَح: گله گوسفند بچرا گذاشتن / مهمله

ایله‌در، قیون سوروسنی اوتلاغه گوندرمک

إرسال السائمة إلى المرعى معناسنه، و بعض

نسخه‌لرده گله گاو و اشتر واقع اولدی یعنی

اوکوز / [م ۳۲۱ظ] و دوه سوروسی دیمک

اولور.

الصَّرَح: بی غش / صافی و خالص اولان

شیء.

الطَّرَح: بچه پلنگ / قیلان یاوریسی، جمعی

طروح گلسه گرکدر.

الطَّرَح: جایگاه دور / اوزاق و ایراق یر محل

بعید گئی.

الْقَسَح: خشك شدن / قاف ايله در، قوريلق ييوست گي.

الْكَسَح: لنگ شدن / آقسق كه طوپال اولق، عرج وزن و معناده آكا مثلدر، نعتي أكسج دخي گلور.

-ش-

الْكَشَح: دردی زیر بغل / قولتق آلتنده بر درددر كه دوكون يعني داغ اورمغله دوا ايدرلر كه صاحبنه مكشوح يعني داغ ياقلمغله علاج اولنان كيشيدر، حديثده "آخِرُ الدَّوَاءِ الْكَيْ" بو معنایه در يوخسه قولده و آياقده اولان چشميه ديمزلر مگرکه ياقمغله آچيله.

-ض-

الْفَضَح: رنگ زشت / فا ايله در، بوز اولان رنگدر كُله رنگي گي لکن قاره يه مائل اوله.

النَضَح: حوض فراخ / نونله در، بيوك حوض كه صوبي اوله، هيطال فارسيدر.

الْوَضَح: شیر / سوددر، وزن و معناده لبن گي.

الْوَضَح: دندان / ديش كه ضحك حالنده گورينه^{۸۴۹}.

الْوَضَح: پيه / ايچ ياغي ريج سابق گي.

الْوَضَح: پيسي / بَرَص ديدكلري علت كه ابرش دينور، حتى جذيمه ابرشه وَضَاح تَلْقِيب اولندي.

الْوَضَح: روشنائي / گوزل و خوشلقا بياض لطيف اولق، في الاصل آيدنلق ديمكدر.

الْوَضَح: پيرايه از سيم / سگه لي گمشدن ياپدقلري زينت، جمعي اَوْضاحدر.

الْوَضَح: درختِ امروډ كوهي / اَخْلَد ديدكلري امروډك آغاجي طاغ ارمودي ديرلر.

-ط-

الْوَطَح: گِل و غَيْرَش كه بر سُنْب چارپاي يا بر چنگال مرغ بگيرد / بعضيلري سكونيله قيد ايدرلر، ماشيه اولان حيوانك آياغنه و يا قوشك پنجه سنه تعلق ايدن چامور و نجس كه ياپشوب قورر قالور.

-ق-

الْقَح: اشتراک دوشا / كسر ايله در، صاغلر دوهلر كه مفردی لقحه در و لقاح دخي جمعيدر.

الْوَقَح: بی شرم / فتحله در، ادبسن بي حيا اولق كه واودن بدل ها ايله قحه مذکوردر.

-ل-

الْبَلَح: غوره خرما / موحده نك فتحيله در، خرمانك هنوز قوريغي كه اوچنجي مرتبه سيدر، اولی طلع ايكنجي خلال اوچنجي بلجدر، بُسر

^{۸۴۹} م - **الْوَضَح:** دندان / ديش كه ضحك حالنده گورينه.

و رطب و تمر دخی صکره در که جمله سی
آلتی درجه در.

الجلح: موی پیش سر بشدن / جیمله در،
باشك آلن طرفنك قیللر زائل اولمق که باشد
بو حالت اوج مرتبه اوزره در، بری نزع قیل
باشك ایکی جانبندن / [م ۳۲۲و] آچق
بتمکدر، ایکنجی جلحدر، اوچنجی صلعدر
که باشك اورتیه سنک قیلی زائل اوله، مجموعی
بر وزن اوزره در. / [ر ۳۳۷و]

الطلح: خوشی عیش / مهمله ایله در،
معاشنده آسوده لك حسن زندگانی دیرلر،
اصلنده نعمت معناسنه اولمغله معنای آتی یه
و نیجه معانی یه شمولی واردر.

الطلح: توانگری / بای یعنی غنی اولمق غنا
گبی که ضدی فقردر.

الطلح: مانده شدن / قالمق و یورلمق که
کاری هر نه ایسه آنی اجراییه قدرتی قالماق،
دوده استعمالی غالبدر.

الطلح: جایگاهی / بر یردر که ذو طلوع
دخی دیرلر.

الفلح: فیروزی / فا ایله در، یگین اولمق یعنی
قوت طالع و فوز و ظفر و فرصت و نجات
معناسنه در.

الفلح: شکافتگی لب زیرین / آشاغی
دوداغی یارق و بیرق اولمق، مؤنثی فلحاء

سابق و مذکری أفلح لاحق بو مصدردن لغتدر.

الفلح: آنچه سحرگاه خورند / سحرور دیکلری
طعام که ضدی فطورد.

الفلح: باقی بماندن / باقی قالمق مثلاً بر شیء
استعمال اولنوب بر مقدار زیاده گلمک و یا بر
مقدار نسنه فنا بولوب و تلف اولوب بعضیسی
باقی قالمق.

الفلح: زردی دندان / قاف ایله در، دیشده
اولان صاریلق که نعتی أفلح و قلحاءدر، بونلر
دخی موجودلدر.

الملح: اماسی در پای اسب / آتک آیاغنده بر
شیشدر که اشتدادنده ملح وزنده جرذ دیرلر،
جیم و مهمله و معجمه ایله در.

-م-

الزُمج: مرد کوتاه سست / ضم زای ایله در،
بوئی قصه و گوشك کمسنه لکن قصیر مذموم
معناسنه در، و آخرینك شدی دخی لغتدر.

-م-

المنح: عطاها / کسر ایله در، عطار و بخشش
که ویرگی دیرلر، جنسدر واحدی منحه گلور.

-و-

الروح: دوری پایها از یکدیگر و نزدیکی پاشنه
بهم / فتح مهمله ایله در، آیاقلرك ایکیسی بری

برندن بعید و اوکچه‌لری بری برلینه قریب
اولمق، جمعی روح گلسه گرکدر.

-ومنه باله‌اء-

-ب-

الدُّبْحَة: جمع نباتی / ضم معجمه ایله‌در،
یعنی بر اوتک اسمنک جمعی‌در که مفردی
ثلاثیاتده قریبا مذکوردر.

الرُّبْحَة: مرغانی / مهمله ایله‌در، مفردی بلا
ه‌اء سابقدر.

الصُّبْحَة: خواب بامدادین / نوم سحر
معناسنه‌در، / [ن۱۲۶ظ] اولنک فتحی و
ضمی دخی لغندر که بو معناده ضمله
سکون ثانی مقیددر که سکرنجی نوعک
لغاتنده درج اولندی.

-د-

الصَّدْحَة: پیشه / فتحله‌در، جنسی بلا ه‌اء
مذکوردر.

-ک-

النُّكْحَة: آنکه نکاح بسیار کند / ضم نون
ایله‌در، نکاحی چوق کمسنه کثیر النکاح
معناسنه‌در.

-ل-

البَلْحَة: یک خرماي خام / بلا ه‌اء جنسی
مذکوردر، بونده تا واحد ایچوندر، بر قورق
خرمادر.

-الرباعي-

دردر حرفلی و تقدیم مضاعف ایله‌در.

الأَبَح: گرفته آواز / آخرینک شدیله‌در،
مصدردر، بح سابقدن صفتدر که سسی طوتق
کمسنه، جمعی بح دخی گلور.

الأَرَح: مرد پهن پای / رح مذکورنددر، آیای
اینلی و یصی کمسنه، جمعی رَح گلسه گرکدر.

الأَرَح: چارپای فراخ سنب / بول طرنقلی
حيوان، بونک دخی مصدری گچمشدر.

المِسَح: اسب زود رفتار / کسر اول و شد
آخر ایله، پک قوشان آت که گویا حین جریانده
صو آفر گی غایت چوق سگرده. مضاعفلر
بونده تمامدر.

-ب-

الأَجَب: لاهای زنبور درکوه / جیمله جعفر
وزنده‌در، طاغده آرینک قوغان اتخا ایدوب بال
جمع ایلدیگی یوالر.

الأَصْبَح: خر دشتی سرخ فام / مهمله ایله‌در،
قرمزی رنگلی بیان اشگی، لکن حق بودر که
أصبح / [م۳۲۲ظ] أصهب معناسنه هرزه
اولورسه‌در، صبح سابقده مفصلدر.

بَرَّيَح: جایگاهی / موحد ایله‌در، بر یردر.

المَذْبَح: کشتگاه / معجمه ایله‌در، اولدرجک
یردر مکان ذبحدر سلخانه معناسنه.

المذبح: محراب / محرابه مذبح تسمیه سنک

وجهی آنده قربان یعنی حقه قربیت تحصیلنه
سبب اولان عبادتله اجرا اولندغندن ناشیدر.

المذبح: مقدار میان حوض و چاه / حوضله

قیونک آراسی شقاق الأرض معناسنه.

المذبح: زمین گو از سیل / اولنک کسری

دخی لغتدر، سیل صوبی شدت جریانیه
دلوب چقور ایلدیگی محل که بر قارش اوله.

/ [ر۳۳۷ظ] -ت-

الکنتح: مرد کم خرد / نولهدر، وزن و

معناده احمق گبیدر، مثلثه ایله دخی لغتدر که
گلور.

المفتح: خزانه / فا ایلهدر، خزینه معناسنه

که وصولی صاحبنک فتحنه توقف ایدر.

المفتح: کلید / کسر ایلهدر، الفله مفتاحده

لغتدر، مصرعله مصراع گبیدر، اختار که
فارسیده فتحله کلیددر، معربی اقلیددر، ترکیده
کلید کسر ایلهدر، مفتاحله آچدقلری

نسنهدر، عربیده قفلدر که دیمشله بیت:

کلید قفل امیدم قومه دستنده مخلوقک

الهی کندی دست قدرتنله فتح باب ایله

-ث-

الکنتح: مرد کم خرد / کنتح سابق گبیدر.

-ج-

الأسبح: مرد نیکو خو و راست / مهمله

ایلهدر، خوی گوزل و طوغری کمسنه مستقیم
الطبع گی.

-د-

الصرّج: زمین هموار / مهمله لرلهدر، دوز یر

ارض مستویه گی.

الصیّدح: اسب سخت آواز و جز / تحیه

ایلهدر، سسی چوق و قوی اولان آت و غیری
حیوان فرس شدید الصّهیّل گی.

المجدح: ستاره دبران / کسره و یا ضمه ایله و

سکون جیملهدر، منازل قمردن دبران دیدکلری
یلدزلرک اسمیدر که جمله نجومدن صکره طلوع
ایدلر، و لهذا حادی النجوم دخی دیرلر، و آنلر
ثور برجنده بش یلدزدر که سنّام الثور دخی
دینور، آیارک یگرمی آلتسنده طالع اولوب
سقوطی تشرینده در، جمعلری مجادیح گلسه
گرکدر.

المجدح: آهن داغ / بر محلی داغلامق ایچون

اولان دموور آلت.

المجدح: چوبی سه سو که بدو دارو کوبند / اوچ

کوشه بر آغاجدر آنکله علاج ایچون اجزا دق
ایدرلر^{۸۵۰}.

^{۸۵۰} م - المجدح: آهن داغ / بر محلی داغلامق ایچون اولان دموور

آلت.

المُقْدَح: کفجلیز / قاف ایله در، کفچه و یا کفگیردر که آشجیلرک آلاتندندر، کبچه و کوگیر دیو غلط ایدرلر.

-ذ-

الْمُدَح: آنکه پاهایش درهم سایید بوقت رفتن / أحمد وزنده در، یوررکن آیاقلرینی بری برینه سوردن کمسنه.

الشُّوْذَح: ماده اشتراک دراز / معجمه ایله در، اوزن دیشی دوه ناقه طویل گی.

-ر-

الأَفْرَح: اسبی که حقی سپیدی بر روی دارد / قاف ایله در، آلنده قرحه یعنی بر مقدار بیاضی اولان آت.

الرُّوْج: پشتۀ کوچک / زای ایله در، کوچک دپه که آکا اوبک دیرلر طیراق یغنی.

المَسْرَح: چراگاه / مهمله ایله در، اوتلاق یعنی حیوانک اوتلایجق یری.

المَطْرَح: نهالی / دوشمه اورته کچه سی قالیچه گی که حالی دیرلر.

-ز-

الرُّزَح: اشتراک سخت لاغر و جز / ضم مهمله ایله و شد ایله در، رازح کلمه سنک

المجدح: چوبی سه سو که بدو دارو کوبند / اوچ کوشه بر آغاجدر آنکله علاج ایچون اجزا دق ایدرلر.

جمع مکسیردر، کاملک جمعی کمل گلدیگی گی، زیاده ضعیف و هلاک رتبه سی نحیف اولان دوهلر و غیره.

المَرَزَح: زمین هموار / مهمله ایله وزن و معناده صرح سابق گبیدر، لکن اوزاق قوناقدردیدیلر مقطع بعید معناسنه.

المِرَزَح: چوبی که رز انگور بدو بالا گیرند / کسر ایله در، آصمه لق دیدکلری آغاجلر.

النَّرَح: دور شوندهگان / نونله رُزَح سابق وزنده نازح لفظنک جمعیدر، ایراق و اوزاق اولنلر.

-س-

الأَرْسَح: مرد لاغر سُرون / مهمله ایله رسح / [م ۳۲۳و] سابقدن أفعَل تفضیلدر، صاغریسی آریق کیشی.

الأَرْسَح: گرگ / قوردک اسمیدر ذئب گی، زیرا آنک آردی خفیفدر، بین العربان معروفدر که حیوان مزبور گوزیله نائم و دائم دیگریله نظر حراستده قائمدر دیرلر که اسمنک مقلوبی اولان حارس دخی اوصافندن اولور.

الأَكْسَح: لنگ / کسح سابقدن وزن و معناده أعرجدر.

الْأَمْسَح: دروغ زن / یلانجی کذاب گی.

الْأَمْسَح: آشناکن زیرک / دریانک دینده یوزر و دالر کمسنه، جمعی مُسَح گلسه گرکدر، دالقج لسان ترسانه ده سُونبکی دیرلر.

الأمسح: گورخر يك چشم / بر گوزی یوق
بیانی اشك، مؤنثی مسحاء گچمشدر، و
جمعی مُسَح گلسه گرکدر.

الأمسح: گرگ میان یاریك / اینجه بللو
قورد اُخص گبی، مسحاء مذکور مؤنثیدر.

الأمسح: لرزه / رعشه گبی دتره مك كه
ضعفدن اولور، حتی بو سبیدن آياقلى بری
برینه طوقنان انسان و حیوان.

الأمسح: زیر پای چارپای / درت آياقلى
حیوانك آياغی آلتی كه اخصی یوقدر دوزدر.

الأمسح: آنكه زیر پاهایش هموار / آياغنك
آلتی دوز اولان كمسنه كه خمصان الأخصین
دینور.

الأمسح: زكام / معروف علتدر كه تركجه
دوماغی دیرلر كثرت مسحه احتیاج و یا مسرّ
برودت ازعاج ایلمكله محتاج علاج اولمق
سبب تسمیه اوله بیلور.

الأمسح: جای بی نبات / اوتسز یر لکن
اوافق طاشلری دخی اوله دیدیلر، و مكان
اعتباریله در یوخسه ارض مؤنثدر و لغتلرده
أرض مسحاء بو معنا ایچون معیندر.
[ر۳۳۸و]

المسح: آن چوب كه زمین كشته را بدو
هموار كنند / كسر ایله در، اول آغاجدر كه
تخم اکیلن یری آنكله دوزلر.

المسح: زیر كتف چارپا / نونله در، حیوان
ماشیه نك اموزندن آشاغیسی.

-ش-

الشحش: خطیب استاذ / معجمه ایله گویا
نصفی مکرر جعفر وزنده در، اصلنده کسکین و
سریع معناری مناسبتیله بر شخصه اطلاق اولنور
كه تكلم ایدرکن حشو و لغو و تَلْعُثُم ایلمیوب
سخن هموار ادا ایدوب و محل خوان اوله و
کلامنده نفوذ و خطابنده تأثیر اولوب مخاطبی
مفاد کلامنی ادراك تام ایله مألنی اجراده دامن
بمیان اطاعت اوله.

الشحش: مرد قوی سخن / سوزی کسکین و
متین و نتیجه سنی افادیه قادر کیشی.

الشحش: مرد دلبر / جسور و شجاعتلی
کمسنه.

الشحش: مرد غیور / غیرتلی کمسنه یعنی شرع
و عقله مخالف امره رضاسی اولمیان کیشی.

الشحش: آنكه سخت بیستد بر چیزی از
دست شده / فوت اولان نسنه اوزره إقدام و جدّ
و اهتمام ایدن کمسنه مواظب و ملازم گبی.

-ص-

الصخص: زمین هموار / مهمله ایله نصف
مکرر لفظدر، مرزح سابق گبی.

مدینه ده دخی اطرافنده اولان جبال سیلی جریان
ایده جک یرلره بطحاء دیرلر.

الأفطَح: پهن سر / فا ایله در، باشی یصّی و
انلی اولان کیشی عریض الرأس گی.

المسطَح: جایی که خرما گسترند / کسر مهمله
ایله و فتحی دخی لغتدر، خرما سردکلری محل.

المسطَح: چوب میان خیمه / چادرك اورتی
دیگی عماد خیمه گی.

المسطَح: خوان که برو نان وائرنند / اوستنده
اتمک کسدکلری سفره، لکن آزیق قودقلری توشه
دان یعنی طعارجقدر، سطح و سطحه دخی
دینور.

المسطَح: کوزه پهن / عرضی طولندن چوق یعنی
قارنلی و قصه بردقدر.

-ف-

الأصْفَح: دراز سر / مهمله ایله أحمد وزنده در،
باشی اوزن کمسنه طویل الرأس گی.

المُصْفَح: میل کننده بھر چیزی / مهمله
ایله در، إصفاقدن مفعولدر که هر شیئه میل ایله
مجبول الطبع کمسنه در.

المصْفَح: ششم از تیر قمر / قمار اوقلرینک
آلتنجیسیدر مُسبِل گی، و قمار گی میسر دخی
دیرلر آنک اوقلرینه أقداح و أزلام دینور، اون عدد
يَكْكَسِر اوقدر اسملری بونلردر: ۱ فَدّ ۲ تَوَام
۳ رَقِيب ۴ جَلَس ۵ نَافَس ۶ مُسبِل ۷ مَعْلَى ۸ مَنِيح

الْمُنْصَح: سوزن / کسر و نون ایله در، آگنه
که دیکمک معناسنه گلان نَصَح آتیدندر،
خیاط و خیط و اِبره در، / [ن ۱۲۷و] و
کبیری کندوج گچمشدر و ناصح درزی
معناسنه گلور.

-ض-

الأفْضَح: اشتر زفت / فا ایله أحمد
وزنده در، جمل أجمل یعنی گوشتزلی دوه.
/[م ۳۲۳ظ]

الأفْضَح: شیر سپید تیره / آق ارسلان که
بوز رنگه مائل و کل رنگی اوله که شکر
رنگندن دخی قاره یه مائلدر.

تَوْضَح: جایگاهی / بر یردر، اصلی فتح واو
و شد ایله ایدی تخفیف اولندی، وسط طریق
یعنی یولک اورتی سیدر، غیری یرلردن واضح و
مرئ اولغله تسمیه اولندی.

-ط-

الأَبْطَح: زمین هامون / موحدی ایله أحمد
وزنده، دوز یردر محل مستوی گی، فارسیده
هاموندر، زمین لفظی لازم دگل ایدی. ساحه
الله.

الأَبْطَح: رود فراخ با سنگریزه / بیوک ایرماق
که اوافق طاشلری اوله نهر محصّب گی، اشته
أبطح نسبتی بو معنایه اولور که مگه ده و

اواخر حرفده گلور، سابقا خَلَج لفظنده ایکی طرفده اولوب اورته سنده اولماقدیر دیمشیدی، بیننی توفیق دقت موشکافانه یه محتاجدر.

الأجلح: عماری بی قبه / اوزرنده قبه سی اولمیان محقه.

الأفلح: آنکه لب زیرین شکافته دارد / فایلهدر، فَلَح سابق صاحبی اولان کمسنهدر، جمعی فُلَح گلسه گرکدر.

الأقلح: زرد دندان / قاف ایلهدر، دیشی صاری اولان کمسنه که قلح مذکوردر.

الأقلح: سرگین گردان / آت فشقیسنی / [م ۳۲۴و] یوارلین حیوان که ترکیده بوق بوجگی دیرلر، خنفسا بو دگلدر. / [ر ۳۳۸ظ]

الأملح: مرد سبز چشم / یشل گوزلی یعنی گوزی گوک اولوب آقه مائل اوله، آکا بو دیارده گوک آلا گوزلی دیرلر، حسنیاتنددر، حلاوتلی و لطافتلی گوزلدر، اثرده واقع "أنا أملح" بو معنایه محمولدر.

الأملح: سپید سیه فام / آق و قاره قارشیش اوله که قیلده قَرَّغِل و فارسیده دو مودر.

الکولح: مرد زشت / چرکین کمسنه قییح معناسنه که أملحک ضدیدر.

۹ سَفِیح ۱۰ وَغْد، آخرندن اوچنک نصیبی یوقدر، اولکی ایچون بر نصیب و ایکنجینک ایکی تا یدنجینک یدی قات نصیبی واردر، جمله سنی ربابه دیدکلری ظرفنه وضع ایدوب بر عادل کمسنه إجاله یعنی قارشدرب طالبک نامنه لا علی التعین برینی اخذ و اخراج ایلدیگی قَدْحُك حصّه معینّه سین آلور، بی نصیب اولان تیر صاحبنه حصه یوقدر، آلدقیرینی فقراء محتاجانه ویرلر و بونکله فخر ایدوب آکا داخل اولمیان کیشی یه بَرَم^{۸۰۱} دیرلر اعتقادلرنده بخیلدر، و قداحک معلی جمله سندن أعلادر، سائر فوائدی مُرَمَّد لفظنده گلور.

المِصْفَح: در که از يك تخته باشد / کسر ایلهدر، بر تخته دن اولان قاپو که وزن و معناده مِصرع باب و صفیحه^{۸۰۲} گبی قاپونک بر قنادیدر.

-ک-

الأوئح: سنگ / فتحلهدر، طاش، کذاب سابق گبی.

-ل-

الأجلح: آنکه از دو سوی سر موی ندارد / جیملهدر، باشک ایکی طرفندن قیلی اولمیان کمسنهدر و صحیحی بودر، جمعی خُلج

^{۸۰۱} ن - برم.

^{۸۰۲} ن : صفیحه. ۴ م : صفیجه.

-م-

الأرواح: آنکه انگشتانش از هم دور و پاشنه

بهم نزدیک / پارمقلر سمتی آیرق و اوکچه لری
بری برینه قریب اولان کمسنه.

الرزوح: زمین بلند پهن / تقدیم مهمله ایله در،
یوکسلک و یصّی یر محل رفیع و عریض معناسنه.

الرزوح: مثله / تأخیر مهمله ایله دخی معنای
سابقده لغتدر، تقدیم واو ایله زورج ضدیدر که
کوچک دپه در.

المروّج: باد زن / کسر ایله در، آلت ترّوحدر که
بو دیارده یلپازه و یلپزه دیرلر و فارسیده مّکسران
دخی دینور، بر ایکی نوعدر ترشه دن و قوسه
مرغاندن و خرما ورقندن و کاغذدن دخی اولور،
تا ایله استعمالی غالبدر که گلور.

-ی-

الأریح: آنکه خرم شود چون عطا دهد /
مهمله ایله أحمد وزنده و راحت ماده سندندر،
حتی حضرت شاه ولایت خاتمه خلفا کرم الله
وجهه بیورر شعر:

إذا خامرته بالندی أريحية

تخال اهتزاز الرمح فيه تردداً^{۸۵۳}

^{۸۵۳} شرح دیوان حضرت علی، ۴: ۱۶۸؛ یعنی عطا و احسان
ایلمک سروری ممدوحه مستولی اولدقده عارض اولان لرزه پی گورن
ظن ایدر که النده اولان رمحی بر خصمه و یا دشمنه ضرب و اخذ
ایلمکده در. «کنار»

الزومج: مرد سیاه کوتاه / زای ایله در،
واوسز دخی لغتدر، قصه بویلی و قاره یعنی
بد خویلی کیشیدر صمّمح گئی.

الشومج: دراز ستبر / تقدیم معجمه ایله در،
اوزن و قالك نسنه طویل و غلیظ معناسنه.

الصومج: جایگاهی / مهمله ایله در، بر یردر
صمّح گئی.

الکومج: آنکه دندانهایش بهم آمده /
دیشلری بری برینه متصل کمسنه در.

الکومج: کون بزرگ / صاغریسی بیوک
کیشی که ضدی أرسح مسطوردر، نون تا
اولسه ترکی اولور.

المفّمج: آنکه سر بیالا دارد و چشم در
پیش افکنده / قافله در، إقماحدن مفعول
وزنده در، باشنی یوقاری قالدرب آشاغی بقان
کمسنه در که دوه صویه گلوب صوغقدن و
یا صویه قانیدیغندن باشنی قالدرمسندن
مأخوذدر.

-و-

الأزوح: آنکه پایهایش از هم دور / فتحله
و مهمله ایله در، آیاقلری اوزاق و بری برندن
آیرق کمسنه در.

الأَفِيح: فراخ / فا ايله در، بول يعنى وسعتلى
لكن آدملىرى وسيع معناسنه در.

الْمُنِيح: مرد فضولى / كسر و سكون فوقيه
ايله در، اوزرينه لازم اولميان حاله قارشور
كمسنه در.

-ومنه بالهاء-

بو نوعك هائية رباعيه سيدر.

-ب-

الْبَحْبَحَة: بانگ كردن با گرفتگى گلو /
موحده و مهمله نك تكراريله وسوسه
وزنده در، سسى طوتلمش كمسنه نك
چاغرماسى وَخَوْحَة آتى گي.

الدَّرْبَحَة: دويدن / مهمله لر ايله در، يَلْمَك
سعى و كوشش و شتاب معناسنه.

الدرْبَحَة: خورى كردن / خورلق ايلمك،
اطاعت و سرفرو و كمال انقياددن كنائتدر.

-ت-

الْكِرْتَحَة: افكندن / مهمله ايله در، دوشمكدن
بعده يوارلنمقدر تدحرج گي ديمشدر، و
كردحه و كلتحة دخى لغتلدر.

الكرتحة: رفتن بشتاب / عجله ايله گتمك
ذهاب سريع معناسنه.

الْكَلْتَحَة: مثله / مهمله دن بدل لام ايله دخى
لغتدر كه معنای سابقى ايچون موضوعدر.
/[م ۳۲۴ظ]

الْمُنْتَحَة: سولاخ مقعد / كسر ايله و سكون نون
ايله در، نتح و نتوح آتى ماده سندندر، دفع
قاذورات ايچون مخلوق اولان محل معناسنه دبر
گي.

-ث-

الثَّحْثَة: آواز گرفته / فتح مثله و مهمله نك
تكراريله ببحه سابق وزنده در، طوتق سس و
بوغق نفس معناسنه يعنى بويله اولمق مصدردر.

الثَّحْثَة: طعام در گلو گرفتن / يَمَك بوغازده
دورمق گچمكم. / [ر ۳۳۹و]

-د-

الْبَلْدَحَة: زمين را زدن / موحده ايله در، كنديني
يره اورمقدر، و مهمله بدلى طا ايله بلطحه دخى
لغتدر كه گلور.

الْكِرْدَحَة: بشتاب رفتن / كرتحه ده مهمله ايله
لغتدر.

الْمُقْدَحَة: آتش زنه / كسر و سكون قاف
ايله در، چاقمق ديدكلرى دموردن كه طاشه ضرب
ايله آتش اخراج ايدرلر، / [ن ۱۲۷ظ] زَنْد و پَرزَه
دخى اسملرننددر، و طاشنه قَدّاحه و مَرُو و زَنْدَه
دخى ديرلر.

المقدحة: کفچلیز / آشجیلرک آلتندندر
کبچه دیرلر که آتش اوزره وضع اولنان ظرفک
درونندن اخذ و تحریک آنکله اولور.

-ز-

الزخزحة: دور کردن / زای و مهمله‌نک
تکراريله زلزله وزنده‌در، آیرمق تفریق گئی،
﴿وَمُزَحْزَحَ﴾ لفظ شریفی بو ماده‌دندر.

المفترحة: افزاردان / قاف ايله مفدحه
وزنده‌در، طوز و ببر و نخود و صوغان امثالی
سبب لذت طعام اولان شیلر حوایج
معناسنده.

-س-

السحسحة: میان سرای / مهمله‌لرک تکراريله
زحزحه وزنده‌در، خانه‌نک اورته‌سی وسط
الدار گئی.

المکسحة: جاروب / کسر ايله‌در، سورکه که
وزن و معناده مکنسه گئی.

الممسحة: شانه شوی چوله / بز طوقیان
حایک بز طرغنی پاک ایلدیگی آلتیدر.

-ش-

الطرشحة: سست شدن / فتحله و
مهمله‌لرله‌در، جماعه قدرتی اولماق که پوچ
دیرلر عنت گئی.

الفرشحة: سست نشستن / فا و مهمله ايله‌در،
گوشک اوتورمق، فی الاصل دوه‌نک سودی
صاغلورکن آیاقلربنی آچق طومتسیدر.

المرشحة: خوی چین که زیر تمد زین بود / کسر
ایله‌در، آلت رشحه یعنی تگلتونک آلتنده گوملک
دیدکلری درلک.

-ض-

الضخضحة: تابش گوراب / معجمه و
مهمله‌نک تکراريله سحسحه وزنده‌در، سراب که
نصف نهارده زمان حازده صحراده صو گئی
گورینور آنک پارلمسی لمعان سراب معناسنده‌در، و
هنبه و آل سرابک عریسیدر، سراب گورابک
معربیدر که مذکورلردر، لکن آل یاز گونلرنک
صبح و آخشامنده شینک شخصنی بلند و رفیع
گوسترر دیو گلسه گرکدر ان شاء الله تعالی، پس
سراب آلك غیری اولور، / [م ۳۲۵] و شاهدیده
دیر که ع:

شوره یر کیم گورینور ایراقدن آب

-ط-

البلطحة: زمین را زدن / وزن و معناده بلدحه
سابق گبیدر، لکن بلاطح لفظنده شرحی تغایر
ایدر، و ایلنداح گلسه گرکدر.

الطخطححة: غلبت کردن / مهمله‌لرک
تکراريله‌در، غالب اولمق اوستون گلمکدن اوتری
سعی ایللمک.

الطَّحْطَحَة: پراکنده کردن / طاغتمق تفریق
معناسنه.

الطَّحْطَحَة: هلاک کردن / هلاک ایلمک یعنی
بر نسخه‌پی قیرب اوفادب بر کاره لایق
اولیاجق صورته قومغله آیرمق.

-ف-

المِطْفَحَة: کفگیر / کسر ایله‌در، کوگیر
دیدکلری دلکلی صحن که مِقْدَحَه دخی
مذکوردر.

-ق-

المِرْقَحَة: زشتی روی / فتح موحده و مهمله
ایله‌در، بد لقا اولمقددر.

-ل-

المِسلَحَة: سلاح دان / فتحله و مهمله
ایله‌در، آلات حربیه قودقلری محلدر.

المِصلَحَة: آشتی / مهمله ایله‌در، بارشتمق
صلح گبی، و سبب صلح اولان امردر که بر
مصلحت وار دیرلر.

المِملَحَة: نمک دان / کسر و فتحی دخی
صحیحدر که کسری آلت و فتحی مکاندر،
وزن و معناده مِثْرَجَه گبی.

-م-

الطَّرْحَة: بنا بلند کردن / فتحله و مهمله‌لر
ایله‌در، تحریک ایله طرح لفظندن میم زیاده‌سیله
مصلحت وزننده‌در، یاپو یوکسک اولمق.

-ن-

النَّحْنَحَة: خفیدن / نون و مهمله‌نک
تکرارایله‌در، اوکسر مکدر تنحنح گبی.

-و-

المَرَّوْحَة: آنجا که دائم درو باد چهد / مهمله
ایله‌در، دائما روزگارک اسدیگی یردر که آکا
بادگیر دیرلر مَهَبِّ ریاچ گبی، و الفاظ مولده دن
بو معناده بادهنج و کلمات حادثه دن رادوف
النسیم دخی دیرلر که شاعر دیمشدر **شعر:**

ونفحة بادهنج أسكرتنا

وجدتُ لروحها برد النعیم

صفا وجرى الهوى فيه

رقیقا فسمیناه راووق النسیم

برد النعیم برد العجوزک ضدیدر و مقابلیدر.

المِرَّوْحَة: بادزن / کسر ایله‌در، بلا هاء دخی
بو معناده مذکوردر.

الوَخُوحَة: بانگ کردن با گرفتگی گلو / وزن و
معناده سابقا کلمات هائیه نك سر لوحه سی
اولان بَخْبَحَه گبیدر.

-ی-

سیبویه دیر که: بونک جمعی ذرایح در، و سائرلری ذرایح ذروحوک جمعیدر سبوح و قدوس گئی دیدیلر، و سیبویه بونلرک دخی اوللری مفتوحلردر دیر عیوف گئی.

المُصْرَح: روزی بی ابر / مهمله ایله در، تصریحیدن مفعولدر، آسمان بولتدن خالی و صاف بولندیگی گوندر.

-س-

الطَّلَنَسَح: مرد دراز / مهمله ایله و ثالثی نوندر، سفرجل وزننده در، اوزن کمسنه رجل طویل گئی.

الطَّلَنَسَح: زمین سخت و فراخ / قلاتی و بول یر ارض شدید و وسیع یر.

-ط-

السَّلَوَطَح: جایگاهی / مهمله ایله در، بر یرک اسمیدر.

المُفْرَطَح: پهن سر / فا و مهمله ایله مسلسل وزننده در، باشلی انلی عریض الرأس گئی.

المُفْطَّح: مثله / رانک سقوطی و طانک شدی ایله ینه معنای سابق اوزره در.

-ف-

الطَّلَنَفَح: فربه / مهمله و نون ایله غضنفر وزننده در، سموز که لحم و شحم صاحبی.

المَشْيَحَة: درمنه زار / معجمه ایله در، یاوشان اوتی نابت اولان ارض و یاوشان بر اوتدر که خراسانده اولور، فارۀ بیانی رایحه سنی حسن ایلسه صفاسندن مست و یوواسندن طشره اوغرار. [ر۳۳۹ظ]

-الخماسی- / [م۳۲۵ظ]

بو نوعک بشر حرفلی کلمات هائیه سی.

-د-

الْجَلَنَدَح: مرد گران ناسازگار / جیم و نون ایله غضنفر وزننده در، ثقیل و رفیقنه مخالف مشربلی کمسنه.

الصَّلَوَدَح: سخت / مهمله ایله در، قاتی یعنی شدید که صلخدی گئی.

الْمُنْتَدَح: جایگاهی فراخ / نون ایله ندح ماده سندن إفتعالک مفعولیدر، وسعتلی یردر مکان واسع گئی.

الْبَلَنَدَح: مرد زفت سست / تحتیه و نون ایله سفرجل وزننده در، جسیم و گوشک کمسنه.

-ر-

الدَّرْخَرَح: مگسک / ضم معجمه ایله بعده مهمله لرک تکراریله فُعْلَعْل در، بر سگجکدر که قرمزیدر و سیاه نقطه لری اولور، زهرلیدر،

الطَّلْفَح: مانده / قالمش یعنی کمال تعب و مشقته چکلمکله کاردن عاجز اولمش.

الطَّلْفَح: گرسنه / قارنی آج جایع گبی، و فی الاصل خالی الجوف یعنی ایچی بوش دیمکدر آندن مأخوذدر.

المُصَفَّح: تیغ پهن / مهمله ایله در، مصرَّح مذکور وزنی اوزره در، یوزی یصّی اولان قلج.

المصْفَح: چهارم تیر از قمار / قمارک دردنجی اوقی لکن فکّ ایله رباعیاتده آلتنجی اولمق اوزره یازلدی، دردنجی جِلس در.

المصْفَح: پهن سر / مفرطح سالف معناسنه در.

-ق-

الزَّلْفَح: مرد بد خو / زای و نون ایله در، خوپی کوتو کمسنه قبیح الطبع گبی.

المُؤَفَّح: مرد آزموده / مصفَّح وزنده مجرَّب معناسنه که تجربه و امتحان اولنام کمسنه در، بلا و مشقته مبتلا دیمک.

-ل-

الزَّلْحَج: مرد سبگ / زای و صکره لام لامله مهمله نك تکراريله زلفح وزنده در، یئنی کمسنه رجل خفیف گبی، و بو ماده ده باصمه ترجمه صحاح وانی ده الزَّلْحَج طا و شد لامله اولمق خطادر.

الزَّلْحَج: مرد دراز / اوزن کیشی رجل طویل گبی.

الزَّلْحَج: رودباری که ژرف نباشد / دریک اولمیان ایرماق که ترکجه صیغ دیرلر، لکن مطلقا یایوان و دیبی یقین اولان ظرفدر که قریبا کاسهه زلححه گلور قصعه قریب القعر معناسنه در.

الشفْلَح: مردی که لبها ستبر و زشت دارد / معجمه و فا و شد لام ایله در، طودقلری قالك و قاره کیشی.

الشفْلَح: بچه هر مرغ / مطلقا قوش یاورسی.

الشفْلَح: میوه کبر / خرما گبی بر میوه در، عرییده آغاجنه أَصَف دیرلر.

الشفْلَح: فرج زن / خاتونک فرجی که کُس دیرلر، لکن صحاحده طرفین غلیظ و کندی واسع اولان فرجدر / [م۳۲۶و] دیمشدر.

-م-

الصَمَحَمَح: مرد دراز سخت / مهملات ایله سفرجل وزنده و فعلعل گبی عین و لام مکرردر، اوزن و قوی کیشی.

-ن-

المُرْنَح: گونه از عود / مهمله ایله مطّلع وزنده در، عودک بر نوعیدر اَلنَّجُوج ده یازلمشدر.

-ی-

المُسَيِّح: گلیم بَحَطَّ و جز / مهمله ایله در،
آلاجه کَلیم و غیری. / [ر. ۳۴۰و]

-ومنه بالهاء-

کلمات هائی / [ن ۱۲۸و] دخی خماسیات
فصلندندر و مضاعفلی ایکیدر.

الْإِنْفَحَة: پیر مایه / کسر و نون ایله و فتح
فا و شد مهمله ایله در که خماسیّ الأجزاء
اوله، لکن تخفیف ایله مقیددر، پیر یایمقدده
مایه دیو قویدقلری شیدر که هنوز طوغان
قوزی که سود امیدگی ایامده سائر شیء
اکلندن اول قورصغنده پیدا اولور لب جامده
مشاهددر.

الْمُنْفَحَة: مثلها / ضبطنده و معناسنده لفظه
سابقه ایله یکساندر.

-ب-

المُرَاحَة: بیع سودمند کردن / مهمله ایله
محاسبه وزننده در، بیع و شرادن نفع حاصل
اولمق، و دور شرعی دیو فقهانک تعلیم
ایلدکلری اوزره استدانه و استقراض ایدن
کمسنه آلدیغی نقدی رضاسیله بر مقدار
ضمیمه ایله ادا ایلمکدر که اول زیاده بی
ربادن تخلیص ایچون اول قدر قیمتی بر
متاعی صاحب نقددن اشترا و بهاسی اولمق
اوزره نقده ضمّ و جمله سی دین مشروع اولوب

صکره اول متاعی مدیون دخی بر کمسنه یه هیبه
ایدوب اول دخی صاحب اولنه اعطا ایدر و بو
صورت یتیملرک و وقفلرک نقد ماللرنده تقرر
ایدوب تعامل ناس بیک سنه یه قریبدر که بویله
اوله گلمشدر، تعامل ناس اجماع مرتبه سنده در،
تعاملده قدم بولنان هر امری انکارده خطر
مقرردر.

المُسَبَّحَة: زن تسبیح کرده / تفعیلدن مفعول
مؤنندر، تسبیح یعنی پاکلک ایله یاد ایلمک
کندینه میسر اولمش خاتون که مُسَبَّح بها
معناسنده در، **بیت:**

ذکر و دواران دینجک عنفله تاوانی دیر
دور شرعی دیک زاهده ظب ظب صچر

-ت-

المُفَاتَحَة: بداور شدن / فا ایله در، حکومتده
فتح و ظفر و نصرت طلبنده عدالت اوزره اولوب
قلعه فتحنه سعی ایلمک.

المِفَاتِحَة: با کسی دری باز گشادن / بر
کمسنه یه بر قیوی آچمق که بو ایکی معناده
واحد ایچوندر.

المِفَاتِحَة: با کسی چیزی ابتدا کردن / بر کیشی
ایله شرکت اوزره بر کاره شروع ایدوب باشلامق
و بونده مشارکت باب بولنور.

-ر-

الرُّزْخَرَحَة: مگسک / ضم زای و مهمله لرله در، بلا هاء جنسی مذکوردر، بونده تاء هائیه وحدت ایچوندر.

المُصَارَحَة: با کسی روبروی کاری کردن / مهمله ایله صراحت ماده سندن مفاعله وزنی اوزره در، بر کمسنه ایله روبرو یعنی یوز یوزه و قارشو قارشویه جنگدر، گرك آلت ایله و گركسه لسان ایله اولسون.

المُطَارَحَة: با کسی سخن بیفکندن / مهمله ایله در، بر کمسنه لَج و مناظره اوزره سویلشمک.

المُقَارَحَة: با کسی کاری کردن / قاف ایله در، وزن و معناده مصارحه گبیدر.

-ز-

المُمَارَحَة: با کسی بازی کردن / کیشی ایله اوینامق اکثری / [م ۳۲۶ظ] ال ایله اولور، لکن مزاح ماده سندندر که ترکجه لسانا خُورته لشمقدر.

-س-

المُمَاسَحَة: با کسی مدارا کردن / فی الاصل مسح ماده سندن اولغله ایکی کمسنه بری برینه مُدارا و رفق ایلمکدر، مدارا لفظی مقدّما یازلمشیدی، ماده مسحدن بو معنانک

اراده سی رفقله معامله ده کیشی رفیقنک ظهیرنی مسح عادت اولمق جهتیه در.

-ش-

المُكَاشَحَة: با کسی دشمنی کردن / بر کیشی ایله دشمنلک ایلمک معاداة گبی و عداوتنی إضمار ایلیه.

المُؤَشَّحَة: زهی که برخی از حلقه‌هایش پرچین بود / معجمه مشدده ایله مُسَبَّحه وزننده در، اول زهدر که حلقه لرینک بر مقداری پرچین اوله.

-ص-

المُنَاصَحَة: کسی را نصیحت کردن / نون ایله مفاعله وزننده مصدردر، بر کمسنه یه نصح و پند ایلمک، مشارکتِ باب معتبر دگلدر.

-ط-

المُنَاطَحَة: با کسی سُرو زدن / فی الاصل ایکی قوچ بری برینه بوینوز اورمقدر، لکن ایکی کیشی بری برینه طوسلشمغه دخی دیرلر.

-ف-

المُسَافَحَة: زن پلیدکار با کسی زنا کردن / مهمله ایله در، زنا معناسنه اولان سِفاحدن مفاعله وزننده مصدردر، فعل قبیحده اولان خاتونک بر کمسنه ایله زنا دیدکلری فعل شیعنی اجرا ایلمک. / [ر ۳۴ظ]

الرَّخْلَحَة: کاسه / بلا هاء بو لفظی تسطیر
ایلمشیدک.

الشَّفْلَحَة: لب شکافته / طوداگی یارق و بیرق
أشرم گبی.

المُصَالَحَة: با کسی آشتی کردن / مهمله
ایله در، لر کمسنه ایله صلح یعنی بارشمددر.

المُطَالَحَة: با کسی طعام خوردن / بر کیشی ایله
طعام یمک، و فی الاصل توز اتمک یمکدر که
ماده سی ملح در.

-م-

المُسَاعَیَة: با کسی کار سهل گرفتن / مهمله
ایله سماحتدندر، بر کمسنه نك ایشنی سهولتله
طوتمق یعنی صعوبت گوسترمک و مانع اولماق.

-و-

المُراوَحَة: گاه این را کار بستن گاه آن را /
مهمله ایله در، ایکی ایشدن گاه برینی و گاهی
دیگرینی ایشلمک که برندن آخرینه انتقال ایله
نوعا استراحت ایلمش اولور.

المراوحة: شبنگاه بجای شدن / گیجه بریره
گتمک، رواحدندر که یتاق محله عودته دیرلر که
اکثریا بعد الظهر اولغله صباح لفظنه ترجیح و
رواخذن اخذی اختیار ایلدیلر.

المُکاوَحَة: با چیزی کوشیدن / بر نسنه یه
دُور شُتمق که بر امرده مقابله در.

المُصافَحَة: دست یکدیگر بگرفتن / بری
برینک الی طوتمق که عید و جمعه لرده سنت
اولان فعل شریفدر.

المُکافَحَة: با کسی جنگ کردن / بری بریله
جنگ ایلمک که قلقان و سائر حائل اولمیه،
فی الاصل کفاح یوز یوزه گلمکدر که آندن
مأخوذدر.

المکافحه: بوسه زدن و مانندش / اوپمک
و آنک گبی روبرو اولان افعالدن بری اجرا
اولنمق.

المُنافَحَة: از کسی رانده کردن / نونله در،
بر کمسنه دن بر نسنه یی اخراج و تفریق
ایلمک.

المنافحه: بشمشیر کارزار کردن / قلجله
جنگ ایلمک که محلّ بعیددن حمله ایله اوله.

-ک-

المُناکَحَة: با کسی نکاح کردن / بر کمسنه
ایله چفت اولمق که جماع و وطیدن کنایتدر،
عقد معناسنه دخی گلور^{۸۵۴}.

-ل-

^{۸۵۴} بو لفظ فی الاصل عربک عقد زوجیتده استعمال
ایلدکلری لفظدن مأخوذدر که بر کمسنه بر خاتونی تزوج
مراد ایلسه خاتونه و یا ولیسنه واروب بعد المقاوله خطب
دیوب جواننده او دخی اگر نُکح دیرسه منعقد اولور ایدی.

المُناوَحَة: برابری کردن / نون ایله در، ایکی شیء بری برینه مقابل و محاذی و مساوی اولمق.

-ی-

المُشايَحَة: از چیزی حذر کردن / معجمه ایله در، بر شیدن حذر^{۸۵۵} ایلمک. / [م۳۲۷و]

المشايَحَة: در کاری جدّ نمودن / بر ایشده جدّ و سعی ایلمک که لغت قریشدر.

-الکفی وغیرها-

بو نوع اولک خماسیدن زیاده الفاظی بولنمیوب فوائدینه شروع اولندی.

کیمیاء الفَرَح: سیکی / کیمیاء لفظی خماسیات ممدوده ده و فرح دخی بو نوعک ثلاثیاتنده مسطوردر، مرکب اولدقلری صورتده باده نك اسمیدر.

قوسُ قُزَح: کمانه که در آسمان بدید آید / قزح لفظی سابقا شیطان اسمی اولمق اوزره یازلمشیدی آنکچون گوکده اوقات رطبه ده نمایان اولان قوس ملوْنه اگرچه اسمدر لکن اثرده "قوس الله" دیمک اوزره تنبیه نبوی وارد اولمشدر که نُدَاهُ مهموزه ده گچمشدر.

-نوع دوم-

ایکنجی نوع آخرینک ما قبلی مضموم اولان کلمات که تقدیم مضاعفات ایله در.

البَح: آنچه بدو قمار زنند / موحدده و شد ایله در، قسمت ایلدکلری قمار اولقرینه صفت ایدوب استعمال ایدرلر مثلاً "أكرموا الضيوف بیح" دیرلر.

البَح: مردان گرفته آواز / سسلری طوتلمش کمسنهلر که بَحْ علتته مبتلا اولمشلر، مفردی أَبَح رباعیات نوع اولده گچمشدر.

الجَح: خیار بادرنگ / جیمله در، خیار مصریدر، شنخیار تَحْلان دخی دیرلر قندگی، و بعضیلری خریزه نرم یعنی یومشق قارپوزدر دیدیلر که نرم قیدیلره مراد قاوندر.

الرَح: مردان پهن پای / سابقا مذکور أرَح لفظنک جمعیدر أحمرک حُر جمعی اولدیغی گی.

الرَح: چارپایان فراخ سُنْب / مفردی نوع اولده گچدی.

الشَح: بخل با آز / معجمه ایله در، بر کمسنه ده اولان حرصه بخل دخی منضم اولوب معا بولنمق^{۸۵۶}.

الشَح: بخیل و حریص شدن / بخل ایله حرص بر کمسنه ده جمع اولمق. / [ن۱۲۸ظ] نعوذ بالله منهما. / [ر۳۴۱و]

^{۸۵۶} م - الشَح: بخل با آز / معجمه ایله در، بر کمسنه ده اولان حرصه بخل دخی منضم اولوب معا بولنمق.

^{۸۵۵} م - حذر.

الْفَحَّ: مرد جافی / قاف ایله‌در، خالص
جفاکار اولان کیشی که قطعاً وفا طرفی
ملاحظه ایلمیه؛ زیرا فی الاصل فَحَّ خالص
دیمکدر.

الْكُحَّ: مثله / قاف بدلنده کاف دخی
لغتدر.

المُحَّ: زردۀ خایه / بمورطه نك صاریسی در
و بیاضی ماح در که گلور.

المُحَّ: جامۀ کهن / اسکی و چوریمش لباس.
و مضاعف‌لر بو مقداردر.

-ج-

السُّجَح: اندازه / ضم مهمله ایله‌در، قدر و
مقدار معناسنه کیفیت گی.

السَّجَح: رفتن آسان / سهولتله گتمک مشیه
سهله معناسنه.

-ر-

السُّرُح: ماده اشتر خوش رَو / یوریمسی
گوزل دیشی دوه‌در، ناقۀ حسنُ السَّیْرِ
دیمکدر.

الْفُرُح: شادمان / فا ایله‌در، فریح معناسنه.

-س-

الْفُسُح: فراخیها / بوللقلر یعنی وسعتلی
میدانلردر، سکون ایله افسحک جمعیدر
تحریک دخی لغتدر.

-ش-

الأُشَح: بریندهایی که در برافکنند / وشاحده
إشاح و أَشَاح دخی لغت اولوب آنک جمعی
أُشَح اگرچه سکونله در لکن ضمله دخی لغتدر،
گردنیّه دیدکلری شیدر که بر مقدار میشین اوزره
جواهر و یا آلتون و اینجو ترصیع اولنوب
بیونلرینه طاقوب گوگسلی اوزره طورر اسباب
زینتدن بر نوع خلیدر.

الوُشَح: مثلها / وزن و معناده سابقی گبیدر که
الفده واو لغتدر و بلکه اصلدر، مفردی وُشَاح
در که وشَاح الصدر دیرلر.

-ومنه باهاء-

بو نوعك هائیه‌سی فقط بر کلمه‌در.

البُحَّة: گرفتگی آواز / موحدۀ ایله قُلَّه
وزنده‌در، بر علتدر که سسی قصیلوب و بوغق
اولور و نیجه سی جوا ایله دفع اولور، نعتی أَبَح
مذکوردر.

-الرباعي-

بو نوعك کلمات / [م ۳۲۷ظ] مرتبۀ الحروفی.

-ب-

الدُّنْبُح: مرد بد خو / معجمه و نونله‌در، خوی
کوتی اوله، جمعی ذنابح گلسه گرکدر.

-د-

التَّصَبُّحُ: بامداد خفتن / صباح ماده‌سندن تَفَعَّلَ

وزنده مصدر در، صباحله اویومق صُبْحَه گبی.

التَّصَبُّحُ: بامداد شراب خوردن / صباح ايله

شراب ایچمک که اول وقتده ایچدکلری باده یه

صَبُوح دیرلر و اخشام استعمال اولنان خمره عَبُوق

دینور.

-ت-

التَّفَتُّحُ: بشکفتن / فا ايله فتح ماده‌سندندر،

آچلمق گَرک قاپو و گَرکسه شکوفه و هرنه

اولورسه.

التَّوْتُحُ: اندک خوردن / وتح ثلاثیسندندر، آز

ایچمک هرنه اولورسه، اگرچه خوردن دیمکدر

لکن ایچمک معناسنه دخی گلور که شراب خوار

دیرلر، و لَفْطِ تَوْتُحِ دخی شربده زبازرد اولمق

معناسنده دخی شربی إشراب ایلمگی مقتضیدر.

-ج-

التَّبَجُّحُ: فخر آوردن بچیزی / موحده ايله در،

علم و مال و یا آبا و اجداد گبی بر نسنه ايله

فخر ایلمک.

التَّبَجُّحُ: شاد شدن / مسرور اولمق که بَجَحِ وزن

و معناده فَرَحِ گبیدر.

التَّرْجُّحُ: بگراییدن / مهمله ايله در، میل ایلمک

مثلا میزنده کَفَّتَيْنِ دن بری میل ایلمک گبی.

[/ر۳۴۱ظ]

الأَفْذَحُ: جمع القَدَح / قاف ايله در، ظرف

معناسنه اولان قدحک جمع قلتیدر که أَفْعَلُ

صیغه‌سی اوزره در، اُسکوره‌لر دیمکدر.

-ر-

أَذْرُح: نام شهری / معجمه ايله در، بر شهرک

اسمیدر، نتمک جیمده بر یرک اسمی ایدی.

-ق-

الْقُحْفُحُ: فراز استخوان نشستگاه / ضم

ایله و قاف و مهمله‌نک تکرارایله در، اوتورق

کموگنک یوقاری طرفنده بر سکوکدر.

-ک-

الْكُحْكُحُ: مثلها / قافده کاف دخی لغتدر،

قح سالف گبی.

الکحک: اشتر پیر / قوجه دوه.

-الخماسی-

بو نوعک بشر حرفلی لفظلری.

-ب-

التَّبَحُّحُ: در میان نشستن / وسط معناسنه

اولان ببحه دن تَفَعَّلُ وزنده در، بر محله

اورته یه اوتورمق.

التَّدَابُّحُ: با یکدیگر گلو باز بریدن /

معجمه ايله در، ذبح ماده‌سندن تفاعل

صیغه‌سی اوزره در، ایکی کیشی بری برینی

بوغازلامق.

التَّاجُح: دمام آمدن / نون ایله تفاعل
وزنده مصدر، وقت وقت گلمک و بری
بری آرنجه واقع اولق، اکثرا رؤیای صادق نك
دمدم وقوعی معناسنه شهیردر.

-د-

التَّكْدُح: خراشیدن خود / کدح ماده سندن
تفعل وزنده، کندی کندی قاشیمق که
قاشمقدر.

التَّمْدُح: خود را ستوده خواستن / کندیکن
مدوح اولدیگی استمک.

التَّمْدُح: ستودگی نمودن / مدحه شایسته
حرکت گوسترمک.

التَّنْدُح: بهم داشتن گوسفندان در چراگاه /
نون ایله، قیونلر اوتلاقه چیقوب گتمک که
طوق اولمقدن گلور.

-ز-

التَزْحُج: دور شدن / زای و مهمله لک
تکرار ایله تفعیل وزنده، ایراق اولق تبعّدگی
که مصدری زحزحه مذکوردر.

التَّقْرُح: نبات بررستن / قاف ایله و تمدح
وزنده، اوت بتمک و برقاج چتال اولق
تشعب گی.

-س-

التَّسْحُح: بگردیدن / مهمله لرله، دوندرمک
لکن بر حالدن حال دیگره تحوّل معناسنه.

التَّفْسُح: فراخ باز نشستن / فا ایله تمدح
وزنده، بول اوتورمق وزن و معناده توسّع گی،
اثره "تفسّحو فی المجالس" وارد اولدی که بول
بول اوتورک دیمکدر.

التَّفَاسُح: مثله / عینیه سابقنک معناسنه،
تفسّح ایله فرقی ایکی جالسک بری توسیع
مجلس ایلمکدر، و تفاسح ایکیسی دخی
توسیعده عمل ایلمکدر.

التَّمْسُح: خویشتن در چیزی / [م۳۲۸و]
مالیدن / کندی بر نسنه سورمک که مسح
آتی معناسنددر.

-ش-

التَّرْشُح: تراویدن / مهمله ایله، سزمق یعنی
بر ظرفک صوی آغزندن غیری محلدن تدریجا
چیقوب آقمق.

التَّوْشُح: بریند در برافکندن / وُشح سابقنددر،
قِلاده و گردانیه دیدکلی حلی یی بوینونه طاقوب
گوگسی اوزرینه براغوب صالندرمق.

-ص-

التَفْصُحُ: زبان آوری کردن / فا ایله فصاحت ماده‌سندندر، قدرتی یوق ایکن فصیحلك ایدوب تكلّف ایله فصاحت صاتمق و فصیحلنمك.

التَفَاصُحُ: مثله / تفصّح معناسنه‌در، فقط فرقی باده در که تفعل و تفاعل در.

التَنْصُحُ: نيك خواهی نمودن / نون ایله‌در، نيك خواه یعنی بر كمسنه‌نك ایلگنی استمك صورتنی گوسترمك كه ناصحله مشابهنی اظهار ایلمك.

التنصح: دوختن / دیکمکدر، ایپلك معناسنه اولان نصاح ماده‌سندندر که بر نسنه‌ی دیکوب درزیلك ایلمك.

التناصُح: یکدیگر را نصیحت کردن / ایکی کمسنه بری برینه پند ایدوب حسن حاله سبب اولان حرکاتده اولغله وصیت و سوق ایلمك.

-ض-

التَضْحُضُ: ریختن شراب / معجمه و مهمله‌نك تکراريله در، باده نك دوکلمسیدر، لکن لمعانی و شفاف اولمسیدر دیدیلر.

التَوْضُحُ: بجای آوردن / وضوح ماده‌سندندر، بر یره گلمك.

التَوْضُحُ: پیدا شدن / اشکاره ایلمك تضيح آتی گبی، حتی کندینی اظهار ایچون میان شهراهده یورینگه دخی دینور.

-ط-

التَبَطُّحُ: در صحرای پهن واشدن سیل / موحده ایله‌در، صحراده سیلك یایلوب طاغلمسی ایله چوغالوب صحرا گوییا بطحا صحرا اولوب دره لنمکدر.

التَفَرُّطُحُ: بر آب گرد آمدن / فا و مهمله ایله‌در، صو اوزره چۆرلك یعنی بر صویك اطرافنه جمع اولوب دائرا مادار اوتورمق.

-ف-

التَصَافُحُ: یکدیگر را دست فرا گرفتن / مهمله ایله مسافحه سابق معناسنه‌در.

التَصَفُّحُ: نيك نگرستن بچیزی / بر نسنه‌یه گوزل باقوب اهتمام ایلمك یعنی صفحه صفحه دقت ایدوب باقمق.

التَطْفُحُ: جوی بر شدن / بر شدن بای عربيله اولورسه صویك یوقاری چیقارمسی و عجميله اولورسه صویك دره و حوض گبی محلی طولمسیدر، و بو لفظ ایکی معنایه دخی گلور دیدیلر. [۳۴۲و]

-ق-

التَّرْقُّعُ: کسب کردن / مهمله ایله در، تجارت
ایدوب مال قزانق.

التَّلْقُحُ: آبستن نمودنِ اشتر / حلی یوق
ایکن دوه کندینی حامل / [ن ۱۲۹]
گوسترمک.

-ل-

التَّدَاخُ: بچوب چیزی را برداشتن / مهمله
ایله در، ایکی کمسنه بر نسنه بی کوترمکده
آجاج طاقوب قلدرمقدر.

التَّسْلُحُ: سلاح پوشیدن / مهمله ایله در،
آلتِ حرب گینمک.

التَّصَالُحُ: با یکدیگر صلح کردن / مصالحه
سابق ایله بر معنایه در.

التَّلَخُّلُحُ: ایستادن / لامله مهمله نك
تکرارایله در، طورمق یعنی ثابت اولمق.

التَّلَحُّلُحُ: جُنْبیدن / حرکت ایلمک که معنای
سابق ایله بر معنایه در.

التَّفْلُحُ: آماسیدگی / معجمه و فا ایله در،
شیشك اولمق، نوعِ اولده فتح لامله درت معنا
یازیلوب و مع الها دخی آخر معنایه
گچمشیدی.

-م-

التَّسَامُحُ: آسان گرفتن / قولای توتوق یعنی بر
ایشی سهولتله گورمک که نوعِ اولده مسامحه
دخی مذکوردر.

التَّقْمُحُ: سر برداشتن / قاف ایله و شد ایله در،
باش قالدرمق یعنی صویه قانوب آرتق شریدن
فراغنی إشراب ایلمک، مُقمح دخی مذکوردر.

-ن-

التَّرْنُحُ: میل کردن / مهمله ایله در، اگلمک
/[م ۳۲۸ظ] یعنی علل و امراض عارض اولوب و
یا مستلکدن ناشی یمین و شماله میل ایلمک.

التَّنَحُّحُ: خفیدن / نون و مهمله نك تکرارایله
در، اوکسرمکدر، لکن متعارف اولان عن قصدِ
اوکسرمک معناسنه در نَحْنَه سابق گبی.

-و-

التَّرْوُحُ: شبانگاه شدن / مهمله ایله و شد
ایله در، اخشاملمک یعنی گیجه یه واصل و داخل
اولمق.

التَّرْوَحُ: بِمِرْوَحَه باد زدن / یلپازه ایله هوا کسب
ایلمکدر، مِرْوَحَه یلپازه معناسنه مذکوردر.

التَّصَوُّحُ: خشك شدن گیاه / مهمله ایله در،
اوتلق قوریمق.

التَّصَوُّحُ: موی شکافتن / قیل یارلمق و دوکلمک
تصیح گبی.

التَطْوَح: هلاک شدن / هلاک اولق.

التَطْوَح: سرگشته شدن / آزوب شاشمق.

التَطْوَح: آمد شد کردن / وارب گلمک یعنی حیران و سرگردان گزمکدر، هلاک معنویدر.

التَطْوَح: بیفکندن / آتمق، لکن مشارکته مانع یوقدر آتشمق دیمکدر بری دیگرینه بر نسنه پی رمی ایدوب و اول دخی آکا آتمق.

التَلْوَح: نشان کردن / شد ایلهدر، نشان ایلمک یعنی گنش و یا آتش بر نسنه نک رنگی تغییر ایله اول حالتک وقوعنه علامت پیدا اولق.

التَنَاح: بانگ درختان آمدن / نون ایلهدر، آغاجلرک سسی گلمک که بری برینه مس و یا روزگارک تحریکندن پیدا اولور.

التَنَاح: روی باهم آوردن / یوز یوزه گلمک کفاح و ملاقاته گی.

-ی-

التَصَاح: بانگ بر یکدیگر زدن / مهمله ایلهدر، بری برینه چاغرمق که صیحه دندر مصایحه گی.

التَصْبِیح: چوب شکافتن / آغاج یارلق لکن وزن و معناده تشقّق گی مطلقا یرلق که آغاج و قیل و سائر هرنه اولورسه.

التَضِیح: پیدا شدن / معجمه ایلهدر، توضّح سابقه معنا و ضبطده مشاکلدر.

التَطْیَح: هلاک شدن / مهمله ایلهدر، تطوّح سابقده لغتدر.

التَقْیَح: ریم گرفتن / قاف ایلهدر، اریک پیدا اولق که یاره لرده حاصل اولور.

-ومنه بالهء-

بو نوعک هائییه سیدر.

الْجُلْنُدْحَة: سخت / جیم و لام مضموملر و نون سکون اوزرهدر، قاتی خشن و غلیظ معناسنه هرنه اولورسه که هاسی مبالغه ایچون اولور.

الصُّلْنُدْحَة: زن سخت / مهمله ایلهدر، سرد خویلی خاتون که هاء تأنیثله در.

-الکئی والفوائد-

بو نوعه یعنی آخرینک ما قبلی مضموم اولان الفاظه مناسب کنی و فوائددن زبانزد فقط بر تعبیر یازلمشدر.

بَابُ فُتْح: در فراخ باز گشاده / فا و فوقیه نک ضمه لرلهدر، وسعتلی و آچق اولان قپو دیمکدر، إسکان ایله دخی لغتدر که بمعنی المفعول اولور، لکن بابیه خاص دگلدر، قاروره فُتْح دخی آغزی بیوک شیشه یه دیرلر، کسائی عندنده واسع الفم

دیمك دگلدر بلکه غلافی و آغزینك باغی^{۸۵۷}
اولمیان شیشه‌در.

-نوع سیم-

-الثانی-

اوجنجی نوع آخرینك ما قبلی مكسور اولان
كلماتدر که ثنائی ایکی معنایه بر لفظ
بولنمشدر.

القحة: بی شرم / کسر قاف و تخفیف
ایله‌در، فتح قاف دخی لغت اولمغله حرف
الحایه سر لوحه اولمشدر.

القحة: بی شرم شدن / مصدردر، حیا سز
اولمق یعنی ادب سزلک ایلمك. / [۳۴۲ظ]

-الثالثی-

اوجنجی نوعك اوچر حرفلی کلماتی که
مضاعفاتی تقدیم اولنمشدر.

الشح: بخل با آز / مثلث الاول اولمغله
فتحله و خصوصاً ضمله دخی سابقدر.

الصح: نور و لون آفتاب / معجمه ایله‌در،
گنشك نوری و رنگیدر، لكن مطلقا گنشددر
دیدیلر، و گنشك رنگی بیاضدر حتی بیضا
دخی اسماسندندر.

-ت-

الوتج: اندك / فتحله دخی لغتدر که
گچمشدر. / [۳۲۹و]

-ر-

الفرح: شادمان / فا ایله لفظ کریمدر، مسرور
کمسنه‌در که بو معناده ضمله سابقدر، و
مصدری فرح فتحله مذکوردر.

الفرح: آنکه بر تن ریشی دارد / قاف ایله‌در،
جسدنده یاره سی اولان کیشی مجروح گی.

المرح: شادمان / فرح سابقله یکساندر.

-س-

المسح: آنکه يك چشم و يك ابرو ندارد / بر
گوزی قاشیله بیله مفقود اولان کمسنه‌در، و بو
معنایه قریبا مسیح دخی گلور.

-ض-

النضح: حوض فراخ / نون ایله‌در، بول و بیوک
حوض.

النضح: جوی فراخ / بیوک ایرمق نهر معناسنه‌در
سری گبی، و انهار بش درجه اوزره ترتیب
اولنمشدر: بری اکبر که نهر دینور، ایکنجی
مازیان که کبیردر، آندن دخی ضیق اولورسه
ساقیه در که صغیردر، و آنك کوچگی جدولدر
که أصغردر، و آندن دخی دون اولورسه قَلج
دیرلر که صُعیردر، و جیمده دخی یازلمشدر.

-ق-

الوقح: بی شرم / هنوز ثنائی ذکر اولنان قحة
نك اصلیدر که واوی إسقاط و بدلنده ضمیر
ویرلدیگی بو حای مهمله‌نك فاتحه‌سنده بسط
اولندی.

-منه بزيادة الهاء-

بو نوع ثالثك ثلاثياتندن معدود اولان الفاظ هائيه.

الصحة: تندرستی / كسر مهمله و شد ايله صحت معروفدر كه علتدن سلامت معناسنه اسمدر كه تركيده صاغ ديرلر، صَيرو مقابليدر.

الصحة: تندرست شدن / صاغلاق كه مصدردر.

المصحة: پاره از سيم / مهمله ايلهدر، مسيح لفظنده يادن بدل ضمير لاحق اولمشدر، گمش پارچه سي و سيلك آقجه كه رواج و نفوذدن قالب سائر ريزه سمين گي درهمله صاتله.

-الرباعي-

بو نوعك دردر حرفلي كلماتي.

المُجَع: آنكه زود آيستن شود / ضم ايله و جيم ايله و شد ايلهدر، تيز گبه اولان سريع الحمل گي كه انسان اولسون و حيوان اولسون، و اصلنده يرتيجيلردن حملي ظاهر اولان حيوانه خاص ايدى سَبُع حامل معناسنه.

المجع: سگ آيستن / يوکلی اولان قانجق كوپك.

المُصِح: تن درست / مهمله ايلهدر، صحيح الجسم كمسنه، لكن بعد المرض صَحَّتْرس اولان كيشي معناسنه در ناَقَه گي.

الملح: ستيهنده / عجله ايدوب ايون كمسنهدر، و اصلي دخي إبرام معناسنه اولان إلحاحدن فاعلي ملح در إدغام اولنمشدر، و اثرده "إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ السَّائِلَ الْمَلَحَّ" گلمشدر. مضاعفات رباعيات بونده تمامدر.

-ب-

السابح: اسب كه كوي شناه ميكند / مهمله ايلهدر، صوده يوزمك معناسنه اولان سبحة ماده سندن فاعلدر، اول آتاك اسميدر كه آشكني خوش اوله كه سن يورركن گوررسن صوده سباح ايدر ديرسين يعنى اول طور اوزره حركتله رفتار ايدن آتدر.

الصباح: آنكه اشتر را بوقت صبح آب دهد / مهمله ايلهدر، دويه صباح وقتنده صو و سرن كيشيدر.

النابح: سگ بانگ دارنده / نون ايلهدر، عوعو ايدن كوپكدر كه نُباح كلب معروفدر.

-ت-

الفتاح: داور / فا ايلهدر، وزن و معناده حاكمدر، اگرچه دار السلطنة استانبولي فتح كندينه ميسر اولمغله سلطان مُجَّد ثاني حقنده لقب اولمق اوزره شايع و أبو الفتح دخي كنیه

الراح: ابر بسیار آب / صوبی چوق بولوت.

السادح: مرد فراخ نعمت / مهمله ايله در،

نعمتی بول و چوق اولان کیشی. / [۳۴۳و]

القادح: سیاهی دندان / قاف ايله در، دیشک

قاره اولمسی یعنی قادحه دیشی ییوب چورک ایدن

قورده دیرلر که گلور، آنک اسمنی آندن حاصل

اولان سیاهلغه اطلاق ایلدیلر که ذاتنده مقصود

سیاهلقدرد قورد دگلدر، دیشده قورد اولدیغی عند

الحکما مسلم دگلدر، آراسنده تکون ایدر.

القادح: آنکه بدست آب از چاه در دلو کند

/ آلیله صوبی قیودن آلوب قوغه یه دوکن

کمسنه در مایح گی، مصدری قَدَح در.

الکرّوح: گند پیر / مهمله ايله در، دَرْدَح سابق

ایله وزن و معناده یکساندر.

-ر-

البارح: باد گرم / موحدده ايله در، اسی یل ریح

حارّه گی.

البارح: باد خاك انگیز / طپراق فالدران روزگار

که فی الاصل شدید معناسنه در، اثر شدتی توزی

و طپراغی صاورمقدرد.

البارح: آن شکاری که از سوی چپ در آید /

صول طرفدن وصول بولان شکارلر یعنی صیادک

صولنه دوشن صیددر که عرب آنکله تطیر

ایدرلر؛ زیرا صید صیادک صولنه دوشدکه

اولمق وجهی اوزره ذایع اولمشدر، لکن اول

فتح واقع اولمسه دخی سلاطین عظام وُلاّ

اسلامه دخی اطلاقی بو معنایه صحیحدر.

الفتاح: گشاینده / آچیجی دیمکدر که مثلاً

فاتح الأبواب دیرلر.

الماتح: چرخ آهنج / چنبرلی چرخ که اکثریا

قیولرده اولور که صوبی و امثالنی آنکله

چکرلر.

-ج-

الراجح: فزون / مهمله ايله در، زیاده و آرتق

دیمکدر، لکن بو معنا لازمیسیدر که

/ [۱۲۹ظ] فی الاصل مائل دیمکدر،

ترازونک بر طرفنده اولان موزون طرف

دیگرندن زیاده / [۳۲۹ظ] اولمغله میل ایدر.

-د-

الدردح: سخت پیر / کسر و سکون ايله و

مهمله لرله در، پک قوجه کیشی شیخ کبیر

گی، جمعی درادح گلور.

الراح: مثله / سابقی معناسنه در، لکن بیوک

شیء ظرف گی و جسامتلی اولان

کمسنه در، یوخسه کبیر السنّ دگلدر دیدیلر،

جمعی کرادح گلسه گرکدر.^{۸۰۸}

^{۸۰۸} ن - و جسامتلی اولان کمسنه در، یوخسه کبیر السنّ

دگلدر دیدیلر، جمعی کرادح گلسه گرکدر.

الرائح: اشترِ سخت لاغر و جز / مهمله ايله در، پك ضعيف اولان دوه و سائر حيوان.

-س-

التَمْسِح: مردِ پليدِ دروغ زن / كسر فوقيه ايله در، خبيث يلانجي كمسنه.

القاسح: سخت / قاف ايله در، قاتى و پك اولمق قاسى گي.

-ش-

الراشح: اشتر بچه / مهمله ايله در، دوه ياوريسى فصيل گي.

الراشح: كوه نمناك و جز / صوي چوق اولوب هر طرفدن صزان طاغ و غيري.

الكاشح: دشمن نهاني / عداوتى كتم و إخفا ايدن كمسنه.

الكاشح: بدگوى / سوزى كوتو اولان كيشي.

-ص-

الناصح: نيكوخواه / نونله در، بر كمسنه نك ايو اولديغنى استين كيشي كه قول و فعلك احسنى تعليم و تلقين ايدن كمسنه در.

الناصح: درزى / لباسى ايگنه و ايلك ايله ديكن كمسنه كه خياط دخى ديرلر، حتى ايگنه معناسنه مُنصح مذكوردر.

-ض-

دوغمينجه آتلمق ممكن دگلدر، ضدى اولان سانح دخى گلسه گركدرد^{۸۵۹}.

الجارح: سگ شكارى / جيمله در، آوجى كوپك كه يرتيجى حيواندندر، قوش دخى اولورسه اطلاق اولنور كه جارحه ده قريبا گلور.

السارح: گوسفندى كه سود چراگاه رود / مهمله ايله در، چايره گيدن قيون كه مصدرى سرح سابقدر.

السارح: شبان / قيون و يا صغر سوريلى محافظه ايدن كمسنه كه چوبان غلطيدر.

الفارح: شادمان / فا ايله در، فرح سابق ماده سندن فاعلدر، مسرور كه تركجه سوين كمسنه در.

القارح: اسب پير / قاف ايله در، ياشى چوق اولان آتدر، لكن تامّ السّ تعبيرى ديشلرى تمام بتمش كه بش ياشنده اولور، ياش معناسنه ظن اولنمشدر.

-ز-

الجارح: برنده / جيمله در، كسيجى كه وزن و معناده قاطعدر، مراد احسان و عطيه نك مقداريني قطعا تعيين ايدن كيشيدر.

^{۸۵۹} ن - ضدى اولان سانح دخى گلسه گركدرد.

الناضج: اشتر آب کش / سقا دوه سیدر.

الواضح: روشن و پیدا / [م. ۳۰ و] بللو که ظاهر و اشکاره دیرلر، مخفی و نهان و مغلق اولمیان هر شیء.

-ط-

الناطح: کاری سخت / نونله در، قاتی ایش امر شدید گی.

الناطح: سرو زننده / بوینوزیله ضرب ایدن حیوان قوج و گرکسه گیك و صغر گی.

الناطح: آن شکاری که از پیش در آید / صیادك اوکندن گلن صید که قعیدك ضدیدر که آردندن گلان صیددر و صولندن گلن بارح مذکور و ضدی سانح دخی گلور.

الناطح: ستاره از برج حمل / منازل قمردن برینك اسمیدر که قرنا الحتمل دیرلر، حملك ایکی بوینوزی مقامنده در، حمل قوزیدر.

-ف-

الطافح: سخت مست / مهمله ایله در، زیاده سرخوش دیمکدر، سکران طافح دیرلر شراب ایله طلو اولان سرخوش معناسنه.

[ر ۳۴۳ ظ] -ق-

اللاقح: اشتر آبستن و جز / یوکی دوه یعنی گبه که قارنده کوشگی اوله ناقه حامل معناسنه.

اللاقح: بادی که درختها را باردار کند / آغاجلرك میوه لی ایدن روزگار که ملقح معناسنه اولور، جمعی لواقح در، و یا روزگار نفسنده حامل خیر اولق سببيله آخره خیری ساری اولور، بو معناده حقیقت اولوب ملقح معناسنه در.

-ل-

السالج: مرد با سلاح / مهمله ایله در، آلت حرب قوشانان کمسنه در.

الصالج: بسامان / عقل و صلاح صاحبی که ضدی فاسددر، مؤنثی گلور.

الطالغ: بی سامان / صالحك ضد کاملیدر که وزن و معناده فاسد گبیدر.

الکالغ: سخت / شدید و سرد نسنه هرزه اولورسه.

المُصلح: نیکوکار / ضمله و مهمله ایله در، فعل حسن صاحبی کمسنه، ضدی مفسددر که لفظ کریمده ﴿والله يعلم المصلح من المفسد﴾ واقع اولمشدر.

المُفلح: رسته گار / فا ایله در، قورتمش کیشی ناجی معناسنه.

-م-

الرامح: نیزه دار / مهمله ایله در، رُمح یعنی گوندر قوللنوب مزراق استعمالنه قادر کمسنه، بو معنایه فعل یوقدر، و بو رامح لابن ثامر گبیدر.

الرامح: گاو کوهی سرو دار / ایکی
بوینوزی اولان بیان اوکوزی ثور رامح گبی.

الرامح: ستاره / بر یلدزدر، سماگین دیدکلری
ایکی یلدزک بریدر، سماک رامح دیرلر که کناده
گلور.

السامح: جومرد / معروفدر، سخی گبی که
ضدی خسیسدر.

القامح: اشتزی که بآب خوردن سربالا دارد
/ قاف ایلهدر، صوبی ایچرکن باشنی یوقاری
قالدران دوهدر که صو ایچمک استمیه،
مصدری قموح گلور.

القلمح: راسن / کسر ایلهدر، و قلموح دخی
لغندر، آندز دیدکلری اوت که معروفدر،
قلموح و راسن دخی گلور.

-ن-

السانح: آن شکار که از راست در آید /
مهمله ایلهدر، صاغ طرفدن واصل اولان
صیددر، ضدی اولان بارح قید اولندی.

الکانح: دهنده / ویریچی عطا ایدن کمسنهیه
دیرلر، مانح معطی گبی که منحه عطیه در.

-ی-

السیاح: رونده / مهمله ایلهدر، گزوب یورین
کیشی سیاح گبی که بر امر ضمننده اولمیان
سفردر که تشتت بال و کثرت خواطره سبب

اولمغه تلف اولمغه وسیله در، آنکچون جاهلیت
أفعالندن اولمغه "لا سیاحه فی الإسلام" بیورلدی.

السیاح: روزه دار / وزن و معناده صائم گبیدر،
خاتونلره بو معناده خاص اولمغه تاء تأیثندن
/[م.۳۳۰ظ] عاریدر حامل و حائض گبی و
سایحانده دخی یازلمشدر.

السیاح: آنکه بدست آب از چاه در دلو کند
/ آل ایله صوبی قیودن آلوب قوغه یه دوکن
کمسنه.

السیاح: گورگن در شعر أبو تمام / سری فاش
ایتمک معناسنه اولان سیح و یری اومق مناسبتیه
آقر صوبیک اسمی اولان سیح ماده سندن مأخوذ
اولوب دفن میت ایچون مرقد حفر ایدن
کمسنهیه سیاح دیدکلری أبو تمامک شعرنده
گلمشدر، حتی دیمشدر: النایخ مکلم النعاش
والسیاخ معلّم النبّاش.

-ومنه بالهاء-

هائیه رباعیات نوع ثالثدر مع تقدیم المضاعفین.

الأشخه: بخیلان / فتح و کسر معجمه و شده
ایله شحیحک جمع قلتیدر که شحیح بخیل
معناسنه گلور.

الأشخه: فرومایگان / سفله یعنی رذیل معناسنه
اولان شحیح آنک مفردیدر که گلور بیت:

اولکه اوله اصل آلچق

اول اولدی فرومایه

-ت-

انواعی وارد: تازی زَغَر سَكُصُون پارس و غیره.

الجارحة: مرغِ شکاری / آوجی اولان قوشه دخی دینور، شاهین طوغان آتمجه گئی. / [۳۴۴و]

القارحة: مادیان پیر / قاف ایله در، قوجامش قسراق، جمعی قوارح گلور.

الکارحة: گلولی مردم / انسانک بوغازی که اکل و شرب و نفس آندن مرور و عبور ایدر.

-د-

الماتحة: زنِ آبکش از چاه / فیودن صو چکن خاتون، و بلا تاء ماتح مذکوردر.

القادحة: کرم که درختها خورد / قاف ایله در، آغاجلری ییوب إفا ایدن قورددر.

-ر-

الأفرحة: آهای بی غش / جمع قلددر، قارشق و بولانق اولمیان پاک صولدر، مفردی قراح گلسه گرکدر.

الأفرحة: زمینهای خوشخاک و نیکو / طیراگی گوزل و پاک یرلدر که قراحک جمعیدر.

-س-

الماسحة: عروس آرای / مهمله ایله در، وزن و معناده ماشطه گئی که صاج طراین و گلین بزین خاتون.

-ض-

الموضحة: شکستگی سر که استخوان پیدا بود / ضمله در، إفعالدن فاعل مؤنث صیغه سیله در، باشده کموک ظاهر اولان باش یاریغی که یدنجی مرتبه سیدر، معلوم اوله که شُجاج که انشقاقِ سردر، اون بر مرتبه در:

۱ حارصه ۲ قاشره ۳ دامیه ۴ باصفه ۵ متلاحه ۶ سَمَحاق ۷ موضحة مزبوره ۸ هاشمه ۹ منتقلة ۱۰ آمه ۱۱ رامغه، هر بری محللرنده یازیلور إن شاء الله.

الناضحة: ماده اشترِ آبکش / نونله در، صو چکن دیشی دوه، بلا هاء دخی مذکوردر.

البارحة: / [ن ۱۳۰و] شب دوش / موحده ایله در، دون گیجه که بو گوندن مقدم اولان گونک گیجه سی، و بلا هاء دخی بر قاچ معنایه مذکوردر.

الجارحة: اندام / جیمله در، عضو معناسنه در که جمعی جوارح اعضا دیمک اولدیغی معروفدر، لکن کسب و کار ایلمکده آلت اولان عضودر.

الجارحة: دده شکاری / حیوانک آوجیسی که کلب صیاددر، یرتیجیدر سُبُع دینور که

الواضحة: دندان / دیشلردر که حین تبسمده ظاهر اولور.

-ق-

اللاقحة: بادی که درختها را بادار کند / بلا هاء مذکور و تفصیلی مسطوردر.

-ل-

الأسلحة: سلاحها / مهمله ایله سلاح جمع قلتیدر که جنگده استعمال اولنان آلات حربیه در.

الجالحة: مانند پنبه بود بر سر نبات / جیمله در، پاموغه مشابه بر شیدر که اولغلغ باشندده یوارلنوب اوچار، ترکجه شیطان عربیه سی دیرلر.

الصالحه: بسامان / مهمله ایله در، مذکری مذکوردر، جمعی دخی گلور.

-ن-

الأجنحة: بالهای مرغان / جیمله در، قوشلرک قنادلری که لفظ / [م ۳۳۱و] کریمدر، مفردی جناح گلسه گرکدر.

الجانحة: استخوان خرد پهلوی / ایگونک اوفاق کموگی یعنی ایگونک گوگس طرفنه متصل اولان یری که جمعنده تصریح ایدر، اما آرقه سمتنده اولان محله ضلع دیرلر، جناح دخی گلور.

-ی-

الجامحة: آفت و سرمای سخت که میوه را برسد / یمشه ایریشن شدت که پک صوق اولمق و آنک گبی شدائد که دفعی ممکن اولمیه، جمعی جوایح گلور، و بونک اقسامنی اهل استقراء اون بش نوعه حصر ایلمشلردر، بو بیتده درج و بیت دیگرله ترجمه اولندی بیت:

^۱ثلج و غيث ^۲وريح ^۳و فرق ^۴و برد ^۵و طير ^۶و قحط ^۷و دود ^۸فاره ^۹شرب ^{۱۰}و عطش ^{۱۱}نار ^{۱۲}و عفونت ^{۱۳}لص ^{۱۴}جراد ^{۱۵}قار ^{۱۶}یغمور ^{۱۷}یل ^{۱۸}صوغق ^{۱۹}قوش ^{۲۰}قورد ^{۲۱}قتلق ^{۲۲}چاتلامق ^{۲۳}چورك ^{۲۴}اوغری ^{۲۵}کوز ^{۲۶}چکرکه ^{۲۷}کسکو ^{۲۸}صوسز ^{۲۹}قوریمق ^{۳۰}غیث ضرر ویرمک مرتبه سی اولان یغموردر، قحط سببیه حاصل اولماق، شریب رطوبتی چکلمک عطش صو ویرمک لازم ایکن ترک اولنمغله تلف اولمق، اگرچه اهتمام و محافظه اولنمغله آنلرک بعضیسندن سلامت ممکندر لکن کلام علی العموم اولمق اوزره در.

الرایحة: بوی / مهمله ایله قوخودر، معروفدر نفحه گبی، خوش ناخوش جمله سنه إطلاق اولنور که گلور.

الرایحة: ابر شبانگاهی / گیجه حاصل اولان بولود که جمعی روایح گلسه گرکدر.

^{۳۰}ن: ^۱قار ^۲یغمور ^۳یل ^۴چاتلامق ^۵صوغق ^۶قوش ^۷قتلق ^۸قورد ^۹کسکو ^{۱۰}قوریمق ^{۱۱}صوسز ^{۱۲}کوز ^{۱۳}چورك ^{۱۴}اوغری ^{۱۵}چکرکه

الفایحه: بوی خوش / فا ایله در، گوزل قوخو رایحه فایحه دینسه گوزل قوخو دیمک اولور.

النایحه: زن نوحه گر / نون ایله در، فریاد ایدن خاتوندر، دیار عربده معتاد بودر که بر خانه ده میت واقع اولسه مخصوص نایحه گتورب آنک حسنیاتی تعداد ایدر ایدرک افغان ایدر.

النیحه: هر باد که در برابر دیگر جهد / شد تحتیه مکسوره ایله در، هبوب اوزره بولنان یلک قارشوسندن گلن روزگارد.

-الحماسي-

اوچنجی نوعک بشر حرفلی کلماتی.

-ب-

الدنابح: مردان بدخو / فتح مهمله و نونله در، مفردی نوع ثانینک رباعیاتنه سرلوحه در.

الصنابح: عرق گندیده / قوقمش دردر خوی بد رایحه گی که بعض عللده ظهور ایدر.

المذابح: جمع المذبح / معجمه ایله در، نوع اولده مذکور مذبحک درت معناسنده دخی جمعی بودر.

المقابح: زشتها / قافله در، مقبوح آنک مفردیدر، چرکینلر دیمکدر که محاسنک ضدیدر.

-ت-

فَوَاتِحُ القرآن: اول سورتهای قرآن / فا ایله فاتحه مذکورک جمعیدر، لکن قرآنه اضافتله یوز اون درت سوره نک اوللری مراد اولنور. / [ر۳۴۴ظ]

الکناتح: مردان کم خرد / نونله در، مفردی کنتح نوعش اولده سابقدر.

المفتاح: کلیدها / فا ایله در، مفردی مفتاح و مفتاح دخی مذکوردر.

المنائح: عطاها / نونله در، معنای آتیده اصلدر، بونده عطا معناسنه اولان مصدر میمینک جمعیدر، بخشیشلر دیمکدر.

منایح العرق: جایگاههای برون آمدن خوی / مفردی منتح اسم مکاندر، عرق یعنی در چیقاجق محللر که مسامات دخی دیرلر.

المواتح: زنان آبکش از چاه / مفردی ماتحه مذکوردر.

-ج-

الججاج: مهتران / تقدیم جیمله در، اولولر شریف معناسنه، مفردی ججاج گلور.

-د-

الدحاح: مرد کوتاه / ضم و مهمله لرله مفرددر، قصه بویلی کمسنه لکن بو معنایه دحاح مفرد و فتحله دحاح آنک جمعی اولدیغی مضبوطدر.

القَوَادِح: کِرمانی که درختها را خورند / آغاج

قوردی، مفردی قاده و قاده دخی مذکوردر.

الکِرَادِح: کوتاهها / کِرِدح مذکورک جمعیدر.

المَجَادِح: جمع المجدح / نوع اول رباعیسنندن

اوج معنایه گلن، مفردک جمعی بو صیغه اوزره یا

ایله مجادیح دخی گلور.

المَقَادِح: آتشنرها / مفردی مقده مذکوردر

اسم آلتدر.

المَقَادِح: کفجلیز / مقده سابقک جمعیدر.

-ذ-

الشَوَافِح: ماده اشتران دراز / مفردی شوحد

نوع اولده مذکوردر.

-ر-

البَوَاح: بادهای گرم / مفردی بارحه مذکوردر،

ریاح بوارح بو ماده دندر.

البَوَاح: بادِ خاك انگیز / سابقا مفردی

یازلمشدر.

البَوَاح: آن شکارها که از سوی چپ در

آیند / مفردی بارحه مفصلدر.

الجَوَاح: جمع الجارحه / مفردینک اوج معناسنده

دخی جمعی بودر.

الذَّرَاح: مگسکان / نوع اولده ذرح ایکی را

و ایکی حا ایله ذکر و تفصیل اولندی.

الدُّخْدِیح: آنکه چیزی مقر آید و باز انکار

کند / دحدح لفظنک تصغیری وزنندهدر، اول

کمنسندر بر نسنه پی اقراردن صکره انکار

ایلیه.

الدَّرَاح: سخت پیران / فتحلهدر، مفردی

دِرَدح بو نوده سابقدر. / [م ۳۳۱ظ]

السَّرَاح: جمع السرداح / مفردینک ذکر

اولنان معنالرنده جمعی بودر گلور.

الصَّرَاح: زمینها / مذکور صردح لفظنک

جمعیدر.

الصُّمَادِح: گرمای سخت / ضم ایلهدر، پک

اسیجق یعنی حرّ شدید.

الصَّمَادِح: خالص از همه چیز / هر

نسنه نك خالصی و اعلاسی جید معناسنه.

الصَّيَادِح: اسبان و خران سخت آواز /

فتح ایله و تحیه ایلهدر، مفردی صیدح

مصرحدر.

القَوَادِح: شکافها اندر چوب / قاف ایلهدر،

آغاجده اولان چاتلقلر که ذاتی اوله، یارق

دخی دیرلر شقاق معناسنه.

القَوَادِح: استخوان / کموک و سُکوکدر عظم

گی.

الدَّوَارِجُ: زمینهای پشته کوچک / مفردی
دَوْرَج مذکوردر.

القَوَارِجُ: مادیانِ پیر / قارحه مفردیدر که
یازلمشدر.

المَسَارِجُ: چرگاهها / سابقا مَسْرَح لفظنك
جمعیدر.

المَطَارِجُ: غالیها / مَطْرَح مذکور مفردیدر.

-ز-

المَرَاजُ: اشتزان مانده / مفردی مرزاح گلسه
گردد.

المَرَاجُ: زمینهای هموار / مرزحك جمعیدر
که مذکوردر.

المَرَاجُ: چوبها که رز انگور بدو بالا گیرند
/ مفردی مذکور مَرَزَح اصمالقدر.

-س-

الْتَمَاسِجُ: مردان پلید دروغزن / اَمْسَح
سابق مادهسندن اولوب مفردی تَمْسَح
مذکوردر.

المَكَاكِجُ: چاروبها / مفردی مَكْسَحَه
یازلمشیدی مَكْنَسَه گبی.

-ش-

الشَّحَاشِجُ: جمع الشَّحْشَح / نوع اولده
مفردی بش معنایه در.

-ص-

الصَّحَاصِجُ: زمینهای هموار / [ن.۱۳۰ظ]
مفردی مذکوردر.

المَنَاصِجُ: سوزنها / مَنَصْحَك مفردیدر که
گچمشدر. / [ر.۳۴و]

-ط-

البَلَاطِجُ: زمین هامون / ضم موحده ایلهدر، دوز
یر، مفردی صورتنده بلطح دخی یازلمشدر.
السَّلَاطِجُ: مثلها / مهمله ایله وزن و معناده
سابقی گبیدر.

المَسَاطِجُ: جمع المِسطَح / فتحله و مهمله
ایلهدر، مسطحك جمعیدر که مفردی درت معنایه
نوع اولده مفصلدر.

النَّوَاتِجُ: سختی زمانه / نونله وزن و معناده
نوائب گبی و سابقا ناطح لفظلرینك دخی جمعی
اولور اگرچه صیغه تأنیثدر.

-ف-

الْأَنَافِجُ: پنیر مایها / مفردی إِنْفَحَه مذکوردر.
المَطَافِجُ: کفگیرها / مَطْفَحَه لفظنك جمعیدر که
یازلمشیدی.

-ق-

الْلَوَاقِجُ: بادهایی که درختها را باردار کند /
مفردی لَاقَحَه دخی مذکوردر.

-ك-

الْكُحَاكِجُ: جمع الكُحْكَح / كَحْكَح کلمه سنك

جمعیدر که ایکی معناده مضموما مرسومدر.

-ل-

الصَّوَالِح: زنانِ بسامان / مهمله ایلهدر، جمع مؤنثدر، سابقا مفردی صالحه مرقومدر.

الْكَوَالِح: مردانِ زشت / بد طبیعت و قبح خلقت صاحببری.

المَصَالِح: شایستهها / مفردی مصلحت معروفدر که / [م ۳۳۲و] هر کسه لایق اولان کاردر، نوع اولده یازدیغی تفسیر دخی بو مألده در.

-م-

الدَّرَامِج: گونه از رفتن / مهمله لرلهدر، بر نوع یوریمک که تمایل ایله اوله.

الرَّوَامِج: مردانِ سیاه کوتاه / زای هوز ایلهدر، مفردی زومج سابقدر.

الشَّرَامِج: مردانِ دراز و ستبر / مفردی شرمج مذکوردر.

الْكُوامِج: جمع الكُومِج / کومحک جمعیدر که ایکی معنایه گچمشدر.

-ن-

الجَوَانِج: بالهای مرغان / جیملهدر، أجنحة سابق معناسنه که مفردی جناحدر.

الجَوَانِج: پهلوها خُرد که از سوی پیش بود / مفردی جانحه ذکر اولندی.

السَّوَانِج: اندر بایستهها / مهمله ایلهدر، گرکلی اولان نسنه لر که حوائج ایله هم معنادر.

السَّوَانِج: آن شکارها که از سوی راست در آید / مهمله ایلهدر، ضدی اولان بوارحک مفردنده مفصلدر.

الْمُمانِج: اشتری که رزگاری دراز شیر دهد / ضملهدر، مفاعله دن فاعل صیغه سیلهدر، چوق زمان سود ویرب قطع ایتمین دوهدر و مانج مطلقا مُعطی معناسنه.

-و-

الزَّراوِج: زمینهای بلند و پهن / فتحله و مهمله نك تقدیمی دخی لغتدر، مفردی زَرَّوَج گچمشدر.

القَرَاوِج: جمع القرواح / قاف ایلهدر، مفردی قرواح اوچ معنایه گلسه گرکدر.

المَرَاوِج: بادزنها / مفردی مَرَّوِحه نوعش اولده مذکوردر.

-ی-

الدَّبایِج: گوسفندانی که کارد را شاید / معجمه و موحده ایلهدر، مفردی ذبیحه گلسه گرکدر.

الدَّرایِج: پشتهای خُرد / تأخیر مهمله ایلهدر، مفردی ذریحه دخی گلور.

الرَّوایِج: بویها / مهمله ایلهدر، مفردی رایحه مذکوردر.

المَسَایح: جمع المَسیحَه / اوج معنایه مفردی
قریبا یازیلور. / [ره ۳۴ظ]

الْمَنَایح: بخششها / نونله در، مفردی مَنیحه
عطیه معناسنه اول دوه ویا قیوندر که عاریه
صاحبی بر کمسنهیه ویرر که سود و یاغی گبی
اشیاسندن انتفاع ایده .

الْمَنَایح: هشتم تیرها از قمار / مَنیح لفظنک
جمعیدر که قمار اوقلرینک سکرنجیسی در که
نصیبی مفروض دگلدر مگرکه مروّت اولنه،
مفردی دخی گلور، معلی و رقیب لفظلرنده
مفصلدر.

النَوَایح: زنانِ نوحه گر / نونله در، مفردی نایحه
سبق ایلدی.

الْوَشَایح: رگهای گوش / معجمه ایلدر، قولق
طمرلری که وشيحه مفردیدر.

-ومنه بالهاء-

خماسیاتِ نوع ثالثك هائیه سی.

المُسَبِّحَة: انگشتِ دوّم / مهمله و موحده ايله
موجّده وزننده در، ایکنجی پارمقدر یعنی شهادت
پارمغیدر و آکا سَبَّابه و سَبَّاحه و مُهَلِّلّه و دِعاءه
دخی دیرلر، فارسیده / [م ۳۳۲ظ] انگشتِ
دُشنام و اندام دانا دخی دینور.

الدُّخَيْدِیْحَة: زنِ کوتاه / مهمله لرله و تصغیر
یاسی ایلدر، بوی قصه اولان خاتون.

الروایح: ابرهای شبنگاه / گیجه بولودلری
که رواحدن اعتبار اولنور، مفردی
گچمشیددی.

السَّرایح: پارهای جامه / مهمله لر ایلدر،
مفردی سریجه لباس اسكدكجه پیدا اولان
پارچه لر.

السرایح: زانو بندهای اشتَر که از دوال بود
/ دوه نك دیزینی باغلدقلری میشین پاره سی
معناسنه اولان سَریچك جمعیدر که گلور.

الصَّفَایح: جمع الصَفیحه / فا ایلدر، مفردی
صفیحه متعدد معناله گلور.

الضَّرَایح: کورها / معجمه نك تقدیميله
جمعدر، مفردی ضریح گلسه گرکدر.

الطَّوایح: هلاک شوندگان / مهمله ايله
مفردی طایحه در، هالکالر که شاعر دیمش ع:

ومختبَط مما تُطیح الطوایح

الْفَوَایح: بویها خوش / فا ایلدر، مفردی
فایحه مذکوردر.

القَبَایح: زشتیها / قاف و موحده ایلدر،
مفردی قبیحه در، بلا هاء گلسه گرکدر.

الْمَتَایح: مردانش فضولی / فوقیه ایلدر،
مفردی مَتیج گلور.

الْمَدَایح: ستایشها / مهمله ایلدر، مدیحه
نك جمعیدر که مدیج ذکر اولنور.

ترکیبِ حلوار، آنک کنیه سیدر، انواعِ حلوی سابقده یازلمشدر.

سماک الرامح: ستاره / کسر مهمله ايله در، بر
کبير يلدزدر که اوکنده بر صغير يلدز دائما بولنور، گویا که آنک رمحي مقامنده اولمق اعتبار اولنمشدر، رامح سابقا یازلمشیدی، منازل قمردن دگلدر؛ زیرا سماک ايکيدر آنلر أسدک آياقلى مقامنده در که کافده گلور إن شاء الله.

ما له رامح ولا ناطح: نیست او را چارپای که
سنب دارد و نه آنکه سرو دارد / یعنی فلان کمسنه نك راحی و ناطحی یوقدر، بر درناقلی آت گبی و بویوزلی قیون و کچی گبی حیوانه مالک دگل، فقیردر دیمکدر؛ زیرا بر کیشی هر نقدر فقیر اولسه دخی تعیش ایچون کیشین بر حیوانی بولنمق عربده قاعده در، بو ایکی لفظ قریبا محلرنده دخی سابقلر ایدی.

-نوع چهارم-

-ثلاثي-

حرف الحانك دردنجی نوعی آخرینك ما قبلی حروفِ علتدن الف اولنلردر که ابتدا ثلاثیات یازلدى.

-أ-

التاح: نفس چیز / فوقیه ايله در، بر نسنه نك
عینی و ذاتی.

المُساَفحة: زن پلیدکار / مهمله و فا
ایله در، زنا ایلمک معتادی اولان فاحشه در، اصل ماده سی سِفاح نِکاحک ضدی و آنک وزنده در.

-الکني وغيرها-

سعد ذابح: ستاره از منازل / ذال ثخذ و
موحده ايله در، سعد لفظيله معا منازل قمرک یگرمی ایکنجی منزلیدر، ظهوری کانونش ثانیده در.

حرّ لافح: گرمای سخت / حرّ ايسجق و
لافح فا ايله یاقیجی دیمکدر، ایکیسی معا حرارتِ شدید دیمک اولور و هرنه وصف اولنسه محرق معناسنی افاده ایدر ریح لافح و ماء لافح گبی، و ضدی نونله نافحدر صوغق معناسنه که ماء نافح آبِ سرد دیمک اولور.

نهر طافح: رود زُرف / طافح بالاده دخی
یازلمشیدی، لکن بونده کثرتدن کنایت اولور، بو وصفله موصوف نهره مازیان دینور، آندن چوغی بُجیره اولور نهر دینمز و آندن قلیل اولورسه ساقیه و آنک دخی دونی جدول و آندن دخی صغیری جیمله قُلج در دیو ترتیب ایلمشلردر که اکبری فلح اکثری فلج اولور.

أبو صالح: حلوی خبیص / خبیص و
خبیصه بر خاتوندر بر خاندانده أسهل وجهله تکلفسز یاپلمق هر بار ممکن اولان

الراح: سیکي / مهمله ايله در، سوجي که شراب و خمر و باده گي اسملری وارد.

الراح: میانه‌های کف / آوج ایچلری که آل آینه‌سی دیرلر.

الراح: آسانیه‌ها / راحت معناسنه که مع الهاء دخی گلور.

الکاح: دامن کوه / طاغک بر سمتی و آرقه سنه دخی دینور و کیح دخی لغتدر.

الماح: سپیده خایه / یمرطه نک آقی که بیاض البیض دیرلر. / [۳۴۶و]

-ومنه بالهاء-

دردنجی نوعک هائیة ثلاثیاتی دخی ثلاثیدنلر.

الباحه: میان سرای / موحده ايله در، سرایک اورته یری وسط المنزل گي.

الداحه: بازی کودکان / مهمله ايله در، چوچقلرک اویونی یعنی بر نقشدر که آنی گورنجه أطفال فرغدن فارغ اولورلر، "الدنیا داحة ما فیها راحة" دیمشدر.

الراحة: میان کف / بلا هاء مذکوردر.

الراحة: آسانی / قریبا / [ن۱۳۱و] راح بو معناده گچمشدر.

الساحة: میان سرای / باحه ايله معناده یکساندر.

القاحه: مثلها / قاف ايله بو دخی سابقی گبیدر.

الماحه: آنانکه بدست آب از چاه در دلو کنند / قیونک صوبی چکدکده اینوب آلی ايله قوغه یه صو قویان / [م۳۳۳و] کیشیلر که مفردی مایحدر.

-الرباعي-

بو نوعک دردر حرفلی کلماتی که بر مضاعفی تقدیم اولنمشدر.

الساخ: میش فربه / مهمله و شد آخر ايله در، سموز قیون.

-ب-

الدباح: درد گلو / ضم معجمه ايله در، بوغاز آغریسی و جع الحلق گي که أفصحی دُبْحَة در ضم و فتحله در.

الدباح: شکاف سر انگشتان / پارمقلرک اوجلرنده اولان یارقلر، لکن آیاقده و ایچ یوزنده اولور دیدیلر و بو معناده شده أفصحدر.

الرباح: سود / فتح مهمله ايله در، اصی که رمح دخی دینور، ألسنه ده فائده و تما دینور که اُثْرده دخی "السماخ رباح" وارد اولدی.

الرباح: پوزینه نر / فتحی ضم و کسردن أفصحدر، ارکک مایمون حَمْدُونَة نر گي، بعضیلر آکا بکزر بر حیوان دیگره دیرلر و صُراح صاحبی دیر که: کافور رباحی اول اسمده بر شهره نسبتدر

که کافور آندن گلور، صحاحک بونده
نسخه‌لری متخالف اولمغله، مهذبده دیر که:
کافور حیوان مزبورک سودیدر که موتمنده
منعقد اولور وقت آخرده لبِ صیرف اولور.

المُتَاح: تقدیر کردن / فتح ایله مصدرِ میمیدر،
تقدیر ایلمک معناسنده در تَّیح گبی.

المُتَاح: تقدیر شده / ضمله مفعولدر، مقدر
گبی.

-ج-

الْأَجَاح: پرده / اوّلی مثلثدر، اورتو که سُتره و
پرده دیرلر، واو ایله دخی گلور.

الْرجَاح: زین بزرگ سُرین / فتح مهمله ایلهدر،
صاغریسی بیوک خاتون.

النَّجَاح: پیروزی / نونلهدر، ظفر که بر امرک
میسر و حاصل اولمسی و بر کارک حصوله
گلمسی.

الْوَجَاح: پرده / الفله أجاج سابق دخی وزن و
ضبط و معناده وحاج ایله یکساندر.

الْوَجَاح: چندان آب که بنِ حوض را بپوشاند /
حوضک دینی ستر ایده جک مقداری صودر.

الْوَجَاح: آنچه چیزی را بدو بپوشانند / قیاق و
بوغچه گبی که بر نسنه آنکله ستر اولنه.

-ح-

الأُحَاح: تشنگی / ضملهدر، صوسزلق ظمّاً و
عطش گبی.

الأُحَاح: خشم گرفتن / دارلق غضب گبی،
قاقمق دخی دینور و آندن گلن حرارتدر.

که کافور آندن گلور، صحاحک بونده
نسخه‌لری متخالف اولمغله، مهذبده دیر که:
کافور حیوان مزبورک سودیدر که موتمنده
منعقد اولور وقت آخرده لبِ صیرف اولور.

السَّباح: ازارهای زنِ حائض / کسر مهمله
ایلهدر، وقتِ حیضده خاتونک استعمال
ایلدیگی بزلر.

الصَّباح: بامداد / فتحلهدر، معروفدر، ایزته
که اوّل یومدر صبح گبی سحرک صوکی
معناسنه.

الضُّباح: بانگ کردنِ رُوباه و جُغد / ضم
معجمه ایلهدر، دِلکونک و بایقوشک دخی
صداسنه دینور.

القَبَاح: زشتها / کسر قاف ایلهدر، فنا شیلر
که جمعدر، مفردی قبیح گلور.

القَبَاح: رشتی کردن / فنا ایش ایلمک، کتاب
گبی مصدردر.

المُباح: حلال کرده / ضملهدر، حلال
اولمش نسنهدر، لکن فعلنه حسنه و ترکنه
سیئه یوقدر، ضدی محظوردر حرام دیمکدر،
کُتِبَ فقهده خطر و إباحه بو ماده‌دندر.

النُّباح: بانگ کردن سگ / نونلهدر، ایت
سسی صوٹ الگلب گبی.

-ت-

البُحاح: آواز گرفتن / ضم موحده ايله در،
نوع اولده بُحج بو معنايه گچمشدر.

السِّحاح: آب ریخته شدن / مهمله ايله در،
صو دوکلمك صَبَّ معناسنه اولان سَحَّ گئی،
مصدردر کَتَب ابله کتاب گئی.

الشُّحاح: بخیل سُفله / ضم معجمه ايله در،
بخیل رذیل ذلیل معناسنه و آخری لام ایکی
کلمه مذکوره دخی گلور. / [ر ۳۴۶ ظ]

الصِّحاح: درست / فتح مهمله ايله در، صاغ
نسنه، اسمدر صحیح گئی، و بُتُون معناسنه که
مکسور دگل دیمک.

الصِّحاح: درستها / کسر ايله صحیحک
جمعیدر.

الْوُذاح: زن نابکار / فتحله در، کارسز خاتون که
فاحشه مراد اولنور؛ زیرا نابکار مفسد و باطل
دیمکدر.

الْبِداح: زمین فراخ / فتح موحده ايله در، بول
یر ارضِ واسعة گئی.

الرِّداح: زن بزرگ سُرین / فتح مهمله ايله در،
صاغریسی بیوک اولان خاتون که دال بدلی
جیمله لغتدر / [م ۳۳۳ ظ] که یازلدی.

الرِّداح: جای فراغ نعمت / نعمتی وسعتلی
یر.

الرِّداح: درخت بزرگ پهن / بیوک و قالک
آغاج که شجره کبیره وسیعه.

الرِّداح: کاسه فراخ / بیوک ظرف.

الصُّداح: آواز سخت / ضمله در، قاتی سس
صوتِ شدید گئی.

الصداح: بانگ کردنِ خروس / بتنوس چاغرمق
صوت الدیک گئی.

القِداح: تیرها که بدو قِمار زنند / کسر قافله
جمعدر اُفداح گئی، مفردی قِدَح سکون ايله در،
قِمار اوینادقلری اوقلردر که یَلْکُوسزدر، جمله سی
اوندر قصرا معلی لفظنده إملا اولنمشدر.

القِداح: تیرهای بی پیکان / دَمَرَنسز اوقلر سِهَامْ
بلا نِصال معناسنه.

-ذ-

-ر-

الْبَرّاح: زمین فراخ / موحده ايله در، بول یر ارضِ
وسیعہ گئی.

البراح: از جای راست شدن / محندن طوغری
گتمک.

بَرّاح: نام آفتاب / گنشک اسمیدر، علمیتله
معروفدر.

السَّراح: آسانی / مهمله ايله در، قولایلق سهولت
و یسر گئی و تسریحه دخی ظاهر اولور.

السراج: رها کردن / خلاص ایلمک، حتی وزن و معناده طلاق گبیدر.

سراج: نام اسبی / بر آتک اسم معروفیدر.

الصراح: بی غش / ضم مهمله ایلهدر، صافی و خالص معناسنه.

الصراح: خانه بآسمان چهارم / معجمه ایلهدر، دردنجی قات گوکده بر خانه در که آکا بیت معمور دیرلر، ابن عباس روایت ایدر: زمین و آسمانک هر برنده بری برینه محاذی بر خانه خدا واردر که بری مکه الله در سائرلی ده آنک گبی زیارت اولنور.

القراح: آب خوش / فتح قاف ایله، ماء لطیف معناسنه آیو صو نقاح گبی.

القراح: زمین خوشخاک و نیکو / طویراغی گوزل محل حسن.

المراح: شبگاه اشتران / اسم مکان که دوهنک گيجه قالدیغی آخور.

المراح: دلیری / کسر ایله شجاعت معناسنه و سروره دخی دینور.

-ز-

الرزاح: سخت لاغر شدن ستور و جز / ضم مهمله ایلهدر، طوارک پک زبون و آرق اولمسی.

المزاح: بازی کردن / کسر ایلهدر، اویون یعنی خورت لشمق، مصدردر و ضمله بو معناده اسمدر لطیفه گبی.

-س-

الکساح: پیراستن رز و درختها / آصمه بودامق و سائر أشجارك قوردلی و چورك اولنلرینی پاک ایلمک.

-ش-

الإشاح: گردن بند دراز تا ببر / گردانلق دیدکلی خلّی که گوگس اوزره آویزه اولور، واو دخی لغتدر.

الوشاح: مثله / سابقی گبیدر، لکن اهل انشا میاننده الفدن زیاده شهیدر.

-ص-

النصاح: رشته سوزن / نونلهدر، اگنه یه گچمش اپیلکدر که اگنه معناسنه منصح مذکوردر، اصلنده نصح دیکمکدر.

-ط-

البطاح: رودها فراخ با سنگریزه / موحده ایلهدر، قوملی بیوک ایرمق.

السطاح: هر نباتی که بر زمین پهن باز شود / ضم مهمله ایلهدر، یره یایلان و طاغلان اوتلره دینور بزور اربعه^{۸۶۱} گبی.

^{۸۶۱} بزور اربعه: قانون قاریوز قباق خیار. «هامش»

اللِّطَاح: پست / کسر ایله، آلچق یعنی شدید اولیوب خفیف اولان نسنه.

اللِّطَاح: روغن / یاغ که سوددن ویا اتدن پیدا اوله که بولاشور^{۸۶۲}.

النِّطَاح: سرو زدن / نون ایله در، بوینوز اورمق هر قنقی حیوان اولورسه.

-ف-

السِّفَاح: زنا کردن / مهمله ایله در، زنا ایلمک، مصدر در که ضدی نکاح ایله / [۳۳۴م] و [۳۴۷و]

الصِّفَاح: سنگ پهن نَسُو / فتح ایله در، اَنلی و دوز طاش که حجر عریض و سوئی معناسنه.

الصِّفَاح: بانگ خروس / وزن و معناده صُداح سابق گبی.

الصِّفَاح: جایگاهی بود / بر یرک اسمیدر.

الصِّفَاح: جمع الصِّحِیفه / کسر ایله در، مفردی گلور.

الکِفَاح: جنگ کردن با کسی / کسر ایله در، بر کمسنه ایله جنگ و جدالدر که یوز یوزه گلورلر مواجهه گبی.

-ق-

الشُّقَاح: نباتی / ضمله در، بر اوتدر.

الفِّقَاح: سولاخهای مَقعد / کسر فا ایله در، اوتورق دلیکلری، مفردی فَّقحه حلقه دبر معناسنه در.

اللِّقَاح: گروهی که ملوک را فرمان نبرند / فتحله در، پادشاهلرینه و ضابطلرینه مطیع اولمیان طائفه.

اللِّقَاح: آبستن شدن خرما بن ماده از خرما بن نَر / دیشی خرما آغاجنک ارکک خرمان حاصل اولمسی که یمش ویرمک ایچون ارککدن آلوب آصرلر.

اللِّقَاح: آبستن شدنِ اشتر / [ن۱۳۱ظ] دوه یوکلای یعنی حامل اولمق که کوشک طوغره.

اللِّقَاح: اشترانِ دوشا / کسر ایله در، صاغلر دوهلردر، مفردی لَقحه آخر الانواعده گلور.

النِّقَاح: آب خوش / نونله در، پاك صو قَراح گبی.
الوِّقَاح: بی شرم / فتحله، اوتانمز کمسنه بی حجاب و بی حیا گبی و بونک مصدری بو کتاب الحاده فاتحه الفاظدر.

الوِّقَاح: سنبِ سخت / قوی طرنق که چارپاده پازده^{۸۶۳} لغویاندر.

-ک-

النِّکَاح: زن کردن / بر خاتونی کندویه اش ایلمکدر عقد و تزوج گبی.

^{۸۶۲} اگر حبوبیدن عصر ایله اخراج اولنورسه آکا دهن دیرلر.

«کنار»

^{۸۶۳} پازده: مستعمل دیمکدر. «هامش»

النکاح: شُوی کردن / براری کندویه اش
یعنی زوج ایلمک که اضداددندر.

النکاح: مجامعت کردن / وزن و معناده
جماعدر که چفتلشمک.

-ل-

الجلّاح: سیل سخت / ضم جیمله شدید
سیل که اوکنه گلانی آلوب گوتره.

السّلاح: آلت جنگ / کسر مهمله ایله
معروفدر، آلات حریّه نک هر برینه دینور که
جمعی أسلحه مذکوردر.

السّلاح: پیه اشتر / دوهنک ایچ یاغی.

صّلاح: مگّه / فتح اوّل و کسر آخر ایله
اسماء مگّه دندر، کسر اوزره مبنیدر حدام و
قطام گبی و غیر منصرف دخی اولور، علم
اولغله تعریف عارضیدن مستغنیدر.

الصّلاح: نیک شدن / مصدردر، گوزل
اولق.

الطّاح: بد شدن / سابقک ضد کاملیدر،
مصدردر.

الفّلاح: رسته گاری / فا ایله در، قورتلمق
خلاص بولمق گبی.

الفّلاح: پیروزی / ظفر و خوش طالعلی
اولق^{۸۶۴}.

الفّلاح: باقی ماندن / گیرو قالمق، اشته بو
معنادندر که بوستانجی یه فلاّح و اول کاره
فلاحت دینور.

الفّلاح: سحور خوردن / اورج طوتمق ایچون
سحور طعامنی تناول ایلمک.

الکّلاح: روی ترش کردن / ضمله در، یوزینی
اکشی ایلمک یعنی غضب چهره سی گوسترمک.
المّلاح: نمک / کسر ایله در، طوز دیدکلی که
ملح دخی گلور.

المّلاح: پرده / حالی خوش اولنلرک استعمال
ایلدکلی سبیدن پرده یه دیرلر که آنکله ستر
اولنور.

المّلاح: توبره / ترکجه توربه دیرلر، قیلدن و
ایپلکدن اولور که ایچنده شیء حفظ اولنور.

المّلاح: سنان / مزارقدر که غایت براق و
مصیق اولغله بیاضه مائل و حسنی کامل اولغله
دینور.

المّلاح: باد جنوبی که پس شمال جستن گیرد /
پویرازدن صکره لودس روزگاری که اسمگه
باشلامق که پویراز دیار آخردن ثقیلدر، آنک

^{۸۶۴} م - الفّلاح: رسته گاری / فا ایله در، قورتلمق خلاص بولمق
گبی.

الفّلاح: پیروزی / ظفر و خوش طالعلی اولق.

الصماح: گندا شدن / بر نسنه بد رایحه پیدا ایلماک، مصدر در.

الطماح: بلند نگرستن / کسر ایلدر، گوز دیکمک که شدت ایله باقمقدر، مَطْمَح نظر بو لفظنددر.

القماح: سرباز زدنِ اشتر از آب خوردن / قاف ایلدر، صو ایچمکدن استتکاف ایدوب دوه باشنی قالدردمق، بو معنا بو لفظک کتاب وزنده مصدر اولمسنی گوسترر، لکن بو حالده اولان دوهیه مُقَامِح دیرلر، مفاعله دن اسم فاعلدر، علی غیر القیاس آنک جمعیدر دیدیلر که او وصفله موصوف دوهلر دیمک اولور.

-ن-

الجناح: بال مرغ / فتح جیملهدر، قوش قنادی که اوچماغه آلتلریدر، جمعی أُجْنَحَه مذکوردر.

الجناح: پهلوی خُرد / جانحه سابق گبی.

الجناح: گروهی که بر هردو سو لشکر باشند / بر عسکر که قلبک ایکی طرفنده اوله لر، آنلرک وسطنه قلب دیرلر مقام سرعسکردر، یمینده اولنلرینه مَیمَنه و یسارده اولنلره مَیسَره^{۸۶۵} و ایکیسنه جناحین و چرخه یه مقدّمه و دُمّداره ساق دیرلر، بش قسمدر آنکچون لشکره خمیس دخی دینور.

آردنجه اسن لودس مقبولدر که او دخی سائر دیارده بو بلده ده پویراز معتبر اولدیغی گبیدر.

الملاح: دارو در رحمِ اشتر نهادن بوقتِ درد / [م۳۴ظ] علتی وقتنده دوهنک رحمنه علاج وضع ایلماکدر.

الملاح: باکسی طعام خوردن / بر کمسنه ایله طعام یمکده شرکت ایلماک.

الملاح: جمع المِلح / طوز معناسنه اولان مِلْحَك جمعیدر که قریبا ملح دخی گلور.

-م-

الجِمّاح: سرباز کشیدن / کسر جیملهدر، اطاعت ایلمامک، آتده خُرُون دینور.

الرِمّاح: نیزها / مهمله ایله مزارقلدر، مفردی رُمَح قریبا گلور.

السّمّاح: جوانمردی / فتحلهدر، جومردلک جود و سخاء گبی و تا ایله دخی گلسه گرکدر.

السّمّاح: باکسی کاری سهل گرفتن / کسر ایلدر، بر کیشی ایله بر ایشی آسان گورمک مساهله گبی. / [ر۳۴۷ظ]

الصّمّاح: داغ کردن / ضملهدر، داغلامق که آتشله یاقرلر، عربیده گبی دخی دینور، ترکجه دوگوندر.

الجنّاح: دست / جوارحدن آل معناسنده
دخی لغتدر، مستعار اولمق دخی آنسبدر و
ایکیسی جناحیندر.

الجنّاح: جانب / سمت و طرف معناسنه.

الجنّاح: تنگی / طارلق که طریقک بر سمتی
جمله‌سنه نسبتله ضیق اولمغله اطلاق اولنه.

الجنّاح: بزه و گناه / فارسیدن معربدر که
اصلی گناهدر، عطف تفسیر ایله ایراد
اولندی.

الجنّاح: پروبال مرغ بزدن / قوشک قنادینه
اورمق.

الشنّاح: دراز / اوّلی فتحلهدر، اصلی شّناحی
در تنوین سببیه یا ساقط اولدی قاضی گبی و
یاسز یازلمق لغتدر، زیرا آخر الحروفده دخی
یازلدی، معناسی اوزن دیمک طویل گبی.

القنّاح: چوگان / ضم قاف ایلهدر، چومق که
مُحْجَن دیرلر، و بو لفظ یمن دیارینک مختاری
اولان عربیه دندر.

-و-

الزّواح: آسانی / فتح مهمله ایلهدر، قولایلق
که سهولت معناسنه.

الروح: شبانگاه / اخشام که صبح
مقابلیدر، زوالدن صکره تا گیجه یه دک
اطلاق اولنور.

الروح: شبانگاه کردن / اخشامه داخل اولمق،
راح یروح فعلنک مصدریدر که نقیضی غداءدر
که گلور.

الروح: در شبانگاه شدن / رجوع معناسنه که
گیجه ملک ایچون مبیته دونمک.

الصّواح: عرق اسب / ضم ایلهدر، آتک دری
در خوی فرس گبی.

الصّواح: گونه از گج / کَرَجْدن بر نوعدر که
مرمر کرجی دیرلر، شدید و قوی معناسنه اولان
صُوحانِ معربدن مأخوذدر.

اللّواح: تشنه شدن / صوصامق عطش و ظمّاء گبی.

-ی-

البیّاح: گونه از ماهی / کسر موحده ایلهدر، بر
نوع بالقدر که اوافق اولور، بو دیارده آکا
خمسین بالغی دیرلر که اول زمانده ظهور ایدرلر.

الریّاح: سیکی / فتح مهمله ایله وزن و معناده
شراب در، ترکیجه سوجی دیرلر.

الریّاح: بادها / کسر ایلهدر، یلر که ریحک
جمعیدر، مفردی قریبا گلور، قواعد قرآنیّه دندر که
[م۳۳۵و] جمعاً لطائفده و مفرداً شدائدده وارد
اولمشدر.

الشّیّاح: دیوار / معجمه ایله وزن و معناده
چدار گبی، ترکیده دخی دیوار دیرلر، هُذَّیْل

لغتنده قوی و متین اولان نسنه در آندن
مأخوذ اوله.

الشیاح: جمع شیخ / مفردی ایکی معنایه
آلتنجی نوعدده گلور.

الصیاح: بانگ / مهمله ایله در، سس صوت
و صیت معناسنه.

الصیاح: شیر بسیار آب / فتح معجمه
ایله در، صوی زیاده اولان سود لبی کثیر الماء گی.
اللیاح: سپید / کسر ایله در، آق ابیص گی.

-ومنه بالهاء-

دردنجی نوعک رباعیات هائیه سی.

-ب-

الإباحة: حلال کردن / کسر ایله إفعالدن
إزاله گی مصدردر، حلال ایلمک یعنی بر
کمسنه کندی ملکی اولان نسنه پی حلال
ایدوب اخذه اذن ویرمک که مفعولی مباح
گلور، محظورك ضدیدر، اشیاده اصل اولان
حکم إباحتدر دیدکلری بو معنایه در که
﴿خلق لكم ما فی الأرض جمیعاً﴾ حکمندن
صکره حرمت حکمی بر امره عارض
اولدقجه إباحتی اوزره قالور که حظر و إباحه
حرام و حلال اولق معناسنه در، آکا کراحت
و استحسان دخی تعبیر اولنور، اصطلاح
فروع فقهیه در، و أفعالده دخی گناهی و
ثوابی اولمیان کاره مباح دینور.

الإباحة: غارت کردن / یغما یلمک مثلاً بر مال
غنیمتی پادشاه عسکره یغما ایتدرر یعنی بخش و
حلال ایدر گناهی کندی تحمّل ایدر.

السباحة: شناه کردن / مهمله ایله در، صوده
یوزمک.

الصباحة: نیکو روی شدن / فتح مهمله ایله در،
خوشلقا اولق یعنی اول خلقت معناسنه
مصدردر.

القباحة: زیشت روی شدن / قاف ایله در،
سابقنک ضدیدر، بدلقا یار اولق. / [۳۴۸و]

-ت-

الإتاحة: تقدیر کردن / کسر ایله در، تقدیر
ایلمک که حق تعالی إتاحه و تقدیر ایلدی
دینور.

الفتاحة: / [ن۱۳۲و] داوری کردن / ضم فا
ایله در، حاکمک ایلمک که حکم صاحبی
اولمقدر.

الوئاحة: اندک و حقیر شدن / فتحله در، آز و
خور اولق که قلیل و حقیر اولق گی بر ایشده بولنه.

-ج-

السجاحة: مُدارا کردن / مهمله ایله در، بر
کمسنه پی وجه حسن اوزره عفو ایله معامله
ایلمک، مع هذا وجه قبیح اوزره مواخذه یه
مستحق کمسنه ایدی.

-ر-

الرَّكْسَاحَة: برف رُفْتَن و غیرش / قار و غیری
سوپرِمک که سوپرگه یه مِکْسَحِه دیرلر مِکْسِه
گئی.

الرَّمَّسَاحَة: زمین پیمودن / فتحله و کسری دخی
لغندر، یری اولچمک.

-ش-

الإشاحَة: پرهیز کردن / کسر ایلهدر، حذر
ایلمک لکن معروف اولان جدّ و سعیدر.

-ص-

الفصاحَة: زبان آور شدن / فتح فا ایلهدر،
[م۳۳۵ظ] سویلدیک سوزده عجمی اولمیوب
قواعدِ عربیه یه مطابق تکلم ایدوب خطادن
محفوظ اللسان اولمق.

النصاحَة: نصیحت کردن / نون ایلهدر، اوگت
ویرمک که بو معناده اسمی نصیحتدر پند
معناسنه.

النصاحَة: پوست / کسر ایلهدر، دری که جلد
گئی، جمعی نصاحت حروف تاده افاده اولندی.

-ف-

الإفاحَة: بوی خوش دمیدن / کسر ایلهدر، بر
نسنه گوزل قوخو ویرمک.

الصفاحَة: سنگ پهن نَسُو / فتح مهمله ایلهدر،
بلا هاء قریبا مذکوردر.

الإراحة: راحت دادن / کسر ایلهدر،
راحت ویرمک یعنی سببِ راحت اولان
حرکتده بولنمق، مصدردر.

الإراحة: برآسودن / راحت ایلمک دینلنمک
که لازم اولور.

الإراحة: چارپایان را شبنگاهِ بازجای بردن /
حیوانلری گيجه قالاچقلری یره دوندرمک إدارة
أغنام گئی.

الجراحة: خستگی / جیملهدر، یاره که مرهم
ایله تیمار ایدوب التیام پیدا اولور، اگرچه
خسته لك مطلقا مرض بی عرضه مشهوردر
لکن فی الاصل مجروح معناسنهدر.

الصراحة: خالص شدن / فتح مهمله ایلهدر،
خالص و طاهر اولمق، قاریشق و بولانق
اولماق.

-ز-

الإزاحة: دور کردن / کسر ایلهدر، وزن و
معناده اِزاله در که بر نسنه یی بولندغی محلدن
بعید مکانه دفع ایلمک.

المزاحة: بازی کردن / ضملهدر، اوینامق
یعنی لطیفه ایلمک معناسنه اسمدر، بلا هاء
کسر ایله دخی سابقدر.

-س-

الطُّفَاحَة: کفِ دیگ / ضمه‌در، چوملکده
اولان نسنه قاینادفده اوستنه گلن کوپک.

-ق-

الرِّقَاحَة: بازرگانی / فتحله‌در، تجارت و کار
و کسب ایلمک، جاهلیت حجاجنک تلبیه
لرنده گلمشدر که: یا رب بزلر سکا گناهدن
پاک اولمق ایچون گلدک تجارتک گلمدک دیمک
معناسنه:

جئناک للنصاحه لم نأت للرقاحه^{۸۶۶}
مصرعیدر.

الْوَقَاحَة: بی شرمی / سرلوحه حرف الحاده
اولان لفظ ایله ماده و معناده مشترکدر.

-ل-

الإِلاحَة: ترسیدن / کسر ایله‌در، بر نسنه‌دن
مثلا یلدرمدن خوف و حذر ایلمک که أبو
عمرو روایتیدر.

المَّلَاحَة: نمگین شدن / فتحله‌در، طوزلی
اولمق، ملاحظه سَمَك بالِق طوزلنمق.

المَّلَاحَة: شیرین شدن / طاتلی اولمق یعنی بر
طعامک طوزلی نصابنده اولمغله لذت گلمک
ملوحت گی.

-م-

السَّماحة: جومرد شدن / مهمله ایله‌در، آلی
آچق اولمق که سخاوت ایله وزن و معناده
یکساندر.

-ن-

الفُناحة: وادری کردن / ضم قاف ایله‌در،
فُتاحِ سابق گی که گویا نقطه لری قلب
اولنمشدر و بونده فتح لغتدر، فی الاصل فتح
فُئل آلتی اولان آگری دموردن مستعار اولمق دخی
محملدر که بلا هاء دخی مذکوردر.

المَنَاحَة: جای ماتم زنان / فتحله‌در، خاتونلرک
ماتم یعنی صاغو صاغدقلری محلددر که بر میتک
حسنیاتی یاد و ایراد ایله فریاد ایدرلر.

-ی-

السَّیَاحَة: روزه داشتن / کسر مهمله ایله‌در،
اورج طوتمق که قرآن کریمده اولان ﴿سایحات﴾
صائمت ایله تفسیر اولندی، گویا نسوانک
صوملری روی زمینده سیاحتلرندن بدلددر دیو
بویرلشدر.

السَّیَاحَة: در طاعت شدن / انقیاد اوزره اولمق.

السَّیَاحَة: در زمین رفتن / یر یوزنده گزمک که
موجب و مقتضی یوغیکن بیهوده گزمک "لا
سیاحه فی الاسلام" ایله نھی اولنمشدر.

^{۸۶۶} أساس البلاغة، أبو القاسم جار الله نُجْد بن عمر بن
أحمد الزمخشري، ت: نُجْد باسل عیون السود، بیروت: دار
الکتب العلمیه، ۱۹۹۸، ۳۷۴/۱.

النِّياحة: نوحه کردن / کسر نون ایله‌در،
مناحه سابق ماده‌سندندر، چاغرمق.

-الخماسي-

آخرینك ما قبلی حروف علتدن الف اولان
نوعك خماسیسیدر که ایکی مضاعفی تقدیم
اولندی.

المُجَّاح: مردی که چیزی گوید نکند / ضم
و جیم و شد مهمله ایله، ایشلمدیگی فعلی
سویلن کمسنه.

التَّشَّاح: حریص نمودن / اصلنده شح
ماده‌سندن تفاعل وزننده مصدردر صکره
مثلین ادغام اولندی، حرص گوسترمك.

-ب-

الإِرْبَاح: سودمند گردانیدن / فتحله و
مهمله ایله مصدردر، بر کمسنه‌نك انتفاعنه
سبب اولمق.

الأشْبَاح: کالبدهای تن / فتحله و سکون
معجمه ایله‌در، شَبَحْک جمعیدر، شبح ذی
روحك بی روح اولدیغی حالده قالبی که قبل
النفخ ویا بعد النزاع اولسون، حتی عالم ارواحه
عالم اشباح مقابل عدّ اولنور و مفردی گلور.
[۳۴۸ظ]

الإِصْبَاح: در وقت بامداد گشتن / کسر و
سکون مهمله ایله‌در، صباح وقتنه داخل اولمق
و متعدی دخی اولور.

الإِقْبَاح: کاری زشت کردن / قاف ایله‌در، فعل
قیبح یعنی کوتو ایشده بولنمق.

الإِنْبَاح: سگ را بیانگ / [م۳۳۶و] آوردن /
نون ایله‌در، گلی صزلتمق و سسلتدرمك "أهرّ ذا
ناپ" دیدکلری گبی.

الدُّبَّاح: شکافتگی بُن انگشتان / ضم معجمه
و شد ایله‌در، پارمقْلَرک دیلری یارلمق انشقاق
الأصابع گبی.

الرُّبَّاح: پوزنه نَر / مهمله ایله‌در، فتح ایله
رباعیاتده ذکر اولندی.

المُصْبَاح: چراغ / فتح ایله و مهمله ایله‌در،
ترکجه چراق که قندیل دیدکلریدر، فی الاصل
فیتلده ینان آتش معناسنه‌در، صکره آلتنه علم
قلندی، بو تقریر اوزره اسمدر مُفْتَاح وزننده،
گیجه بی صباح اولمش گبی ضیادار ایلمگه آلت
معناسی ملحوظدر که جمعی دخی گلور.

المُصْبَاح: اشتی که چرا بامداد کند / اوتلاغنه
صباحله گیدر، بعض لغتده چراگاهه رغبتی صباح
وقتندن صکره اولوب بطی اوله دیدیلر.

النَّبَاح: سگ بانگ دارنده^{۸۶۷} / فتح نون و
شد ایله‌در، عَوَّعُو ایدن کلب کثیر الهزیر معناسنه.

-ت-

الإِيتَاح: اندك کردن / قلیل و حقیر معناسنه
وتح دن تحتیه ایله اِکرام وزننده مصدردر که بر
نسنه‌بی آز ایتمك.

^{۸۶۷} ر م ن - سگ بانگ دارنده.

الإيتاح: اندك دادن / عطايي قليل ايلمك
تقليل إحسان گي.

الفتاح: داور / فتح فا ايله و شد ايله در،
حاکم معناسنه در که ﴿ربنا افتح بیننا﴾ حکم
و فصل ايله ديمکدر و حاکم فتح ايدر، فتح
لغتنده ولايت آچمه و منصور و مظفر اولغه
دينور.

الفتاح: گشاینده / آچيجی، باب اولسون و
گرکسه سائر صوری و معنوی و حقیقی و
مجازی فتحه شایان شیلری مبالغه ايله فاتح
ديمکدر.

المتاح: روز دراز / گویا که سابقنك
مهملیدر، وزن گون يوم طويل گي.

المُرتاح: شاد کننده / ضم و سکون مهمله
ايله، سوندریچی مسرور ایدیجیدر، اصلی
ارتیاح مصدرندن مُرتیح ثقلت کسره یی دفع
ایلمك يانك دخی الفه قلبنه سبب اولوب
اسم مفعول صیغه سی هیئتندن اسم فاعلدر،
اسماء الهیه دندر، افتتاحده دیر که جائز
الإطلاقدر که رَوحنددر، امام صغایي دیر که
مغفرت مأمول اولان میّت حقنده "ارتاح الله
لفلان" دیرلر و أبو نصر بُستي دیر که مرتاح
رحیم معناسنه در.^{۸۶۸}

المُرتاح: پنجمست از سبق / قوشی ده

اُوكدل آتلیرنك بشنجیسیدر، جمله سی اوندر؛
اولی مجلی ضم و کسر لام ايله در ایکنجی مصلی
بعده مسلی مهمله لر ايله در و ضبطلری اولکی
گبیدر دردنجی تالی تای قرشت و کسر لام ايله
و مُرتاح و صکره عاطف مهمله لر ايله در ومؤمل
اولی مضموم و میم ثانی فتح و تشدید ايله در و
بعده حطّی تقدیم مهمله ايله علی وزننده در و
لَطیم مهمله ايله در و اوننجی سُکّیت تصغیر
صیغه سیله آخیردر که آنده دخی یازلدی فُسْکَل
و قاشور دخی دیرلر، لکن عاطف بشنجی و
مرتاح آلتنجی اولق لغتلرده مصرحدر.

المِفْتاح: کلید / کسر ايله و فا ايله در، ترکجه
آناختردر، فارسیده کلیددر، غریبدر که قِفْلَك
ترکیسی کلیددر و آنلری صانع اولان کمسنه یه
فارسیده چلانگیردر غلط ایدوب چلنکر دیرلر،
جمعی گلور.

المُلْتاح: تشنه / وزن و اعلالنده مرتاح سابق
گبیدر، صوصامش / [ن۱۳۲ظ] معناسنه در،
لکن لغتلرده جایع معناسنی یازدیلر.

المُمْتاح: پنجمست از سبق / حرف ثانیده راء
دخی لغت اولغله ایکی کلمه مقدم مرتاح
یازلمشیدی.

-ج-

الإِنْجاح: شاد کردن / موحدہ ايله در، إكرام
وزنده مصدردر، فرح و سرور القا ایلمك.

^{۸۶۸} توفیق التوفیق نام رساله مزده ایستفای مرام ایدر. «منه»

الإرجاح: چرب ساختن / [م ۳۳۶ ظ] مهمله ايله در، ياغلامق و ياغلی طعام طبخ ايلمك.

الإسجاح: گناه در گذاشتن / گناهی عفو ده لطف ايله معامله ايلمك.

الإنجاح: حاجت روا کردن / نونله در، حاجت بتورمك.

الإنجاح: حاجت روا شدن / حاجت بتوریچی و ایش گوریچی اوملق.

الجمججاج: مهتر / فتح جیم و سکون مهمله ايله در، اولو کیشی رجل شریف گبی و جمعی ججاج مذکوردر.

الرجاح: زن بزرگ سرین / فتح مهمله ايله و شد ايله در، لکن تخفیفله اوملسنی قید ايلمشلدردر، صاغریسی بیوک خاتون کبیژ العجز و فخیم الاست گبی.

المزجاج: افزونی / مهمله ايله مفتاح وزننده در، چوقلق و آرتقلق معناسنه مصدردر.

-ح-

الإنجاح: گران آواز گردانیدن / کسر و موحده ايله در، سسی بوغلمق مثلاً چاغرمغله صداسنه بجه حادث اوملق.

الإجحاح: زود آبستن شدن / جیمله در، حملی تیز پیدا اوملق، انسانده و گرکسه حیوانده اولسون.

الإصباح: خداوند چارپایان تن درست گشتن / مهمله ايله در، چوبانك خسته لگی دفع اولوب صاغ اوملق. / [ر ۳۴۹ و]

الإلحاح: سختی کردن / شدت ایدوب زور و إبرام ايلمك.

الإمحاء: کهن شدن جامه / گیزی اسکیمك چوریمك خلوقت لباس گبی.

الشحاح: سخت بخیل / معجمه نك فتحی و شد لفظ ايله در، بخیل معناسنه اولان شحیحده مبالغه در، زیاده بخیل ایدیچی دیمك.

المحاح: مرد دروغ زن / یلانچی، وزن و معناده کذاب گبی.

الملحاح: اشتري که دائم نشخوار کند / کسر ايله در، گوشتن دوه که یم یدیکن صکره تکرار بر مقدارین معده سندن آغزیننه گتورب بر دخی چگنر که قیون دوه صغر گبی، جمعی ملاحیح گلسه گرکدر.

-د-

الإزداح: بگل اندود کردن / مهمله ايله در، بالچق صوامق که اکثریا گوچر اولرده اولور.

- الأقداح:** کاسهای پهن / فتح قاف ایله
جمعدر أقدح سابق گپی و مفردی قدح نوع
اولده مذکوردر.
- الإيداح:** زمینهای فراخ / نونلهدر، وسعتلی
یرلردر، مفردی ئدح گلسه گرکدر.
- الدخداح:** مرد کوتاه / فتح و سکون
مهملهلرلهدر، بوی قصه کمسنه قصیر القامه
معناسنه.
- السرداح:** ماده اشتر دراز و نیکو / کسر
ایلهدر، بوی اوزن خوش منظر دیشی دوه،
جمعی گلور.
- السرداح:** زمین سخت / قاتی یر ارض
شدیده گپی.
- الصرداح:** مثله / سین بدلی صاد دخی
لغتدر که معناده مشترکلردر.
- القَدّاح:** سنگ آتش زنه / فتح قاف ایله و
شد ایلهدر، چاقمق طاشی.
- القَدّاح:** کنارهای نبات تازه / ضملهدر، سبزه
نک کنارلری مثلاً پیراغک طرفی که چاتلق
اولورلر.
- الکزداح:** زود دَوَنده / کسر ایله و مهمله
ایله در، تیز تیز یلوب یورین کمسنه که
مصدری کردحه و کرته دخی ذکر
اولنمشیدی و کرچه دخی لغتدر.
- کزداح:** جایگاهی / کسر ایلهدر، بر یرک
نامیدر.
- المقدّاح:** رزم دوست / قاف ایلهدر، صواشی
سون کیشی یعنی محب الحرب معناسنه و مقادیح
دخی گلور.
- الإنجاح:** بزرگ گردانیدن / موحده ایله وزن و
معناده إکرام که بیوکلمک و تعظیم ایلمک.
- الإبراح:** سختی نهادن بر کسی / بر کمسنهیه
زحمت و شدن إلقا ایلمک.
- الإبراح:** بشکفت افکندن کسی را / بر
کمسنهیه عجبه گتورمک، وزن و معناده إعجاب
گپی، ترکجه طکمق در که عجمیدر یرنده
قدیم^{۸۶۹} شعرلرده طکمیدر دیرلر.
- الإبراح:** خوش آمدن / بر امر و بر حالت
[م۳۳۷و] بر کمسنهیه خوش گلمک و آندن
حظ گلمک.
- الإنجاح:** غمگین کردن / فوقیه ایلهدر، محزون
ایلمک تاسه لندرمق که ضدی گلور.
- الإفراح:** شادمان کردن / فا ایلهدر، فرح و سرور
إلفا ایلمک که إتراحک ضدیدر.
- الإفراح:** گرانبار کردن بفام / دین سببیه ثقلت
چکمک که بورجلولق ایله مغموم اولق.

^{۸۶۹} ن: عجمیدر قدیم یرنده.

الإقْرَاح: ریش کردن / قاف ایله در، یاره ملک مجروح ایلمک.

الإْمْرَاح: بَنشاط کردن / إفراحك معنای اولیله مشترکدر، مسرور ایلمکدر.

الدَّرَاح: مگسک / ضم معجمه و شد ایله در، سکجک که اوفاق سکک ذبابِ صغیر گئی.

الرَّخْرَاح: عیش فراخ / فتح و سکون مهمله لرله در، وسعتلی حالی اولوب گچنمکده زحمت چکمامک.

الرحراح: پیالۀ فراخ / بیوک چناق که قدح کبیردر، یکمرده دیرلر بر آدم ایچچگی قدر صو آلور.

السَّرَاح: گوساله ران / فتح مهمله و شد ایله در، بوزاغی چوبانی.

المِشْرَاح: ماده اشتر / کسر ایله و سکون فوقیه ایله در، دیشی دوه در.

المَفْرَاح: شادمان / فا ایله مسرور کمسنه.

المِمْرَاح: چشمی که اشک بسیار بارد / یاشی چوق اولان گوز کثیر الدَمع گئی.

-ز-

الأفْرَاح: افزارهای دیگ / فتح ایله و سکون قاف ایله جمعدر، طعامه قونان حوایج نخود

صوغان ببر گئی، مفردی قرح گلسه گرکدر. / [ر ۳۴۹ظ]

المِرْزَاح: اشتر مانده / کسر ایله و مهمله ایله در، عملدن قالمش ضعیف دوه.

-س-

التِمْسَاح: نَهَنگ / فوقیه ایله در، دریا حیوانلرننددر و فاکّ اعلانک حرکتی ذی روحدن آنجق ایکی حیوانه مخصوصدر؛ بری تمساح و بری دخی قُقُئُسدِر، جمعی تماسیح گلسه گرکدر^{۸۷۰}.

التِمْسَاح: دروغزن / یلانجی معناسنه، جمعی تماسیح و تَمْسِیح دخی مذکورلردر.

السَّخْصَاح: باران که سخت فرو بارد / فتح و سکون مهمله لرله در، شدت اوزره دوکیلن یغمور.

المَسَاح: زمین پیمای / فتح و شد ایله در، یری مساحه ایدیجی یعنی آرشون ویا بر نسنه ایله اولچن کیشی.

-ش-

الأَرْشَاح: عرق گردن / فتح و سکون معجمه ایله در، ذی روحک گرداندن ترشّح ایدن ترلر و مطلقا در معناسنه دخی گلدیگی مفردی اولان رَشَح ده گلور و بونده معناسی عرقهای گردن گرک ایدی.

^{۸۷۰} م - جمعی تماسیح گلسه گرکدر.

الْفَرْشَاح: آنکه بزمین وادوسد / کسر فا و سکون مهمله ایلهدر، یره آیاغنی خوشجه بسان کمسنه.

الإيضاح: پیدا کردن / کسر ایلهدر، آشکاره ایلمک، إظهار ایله وزن و معناده یکساندر.

الضَّخْضَاح: آب اندک که تا بکعب بود / فتح معجمه و سکون مهمله ایلهدر، آز اولان صو که طپوغه دک اوله ماء قلیل گبی، جمعی صحاصیح گلور.

المُرْضَاح: سنگی که بدو استخوان / [م۳۳۷ظ] خرما کوپند / مهمله ایله مفتاح وزندهدر، خرما چکردگی قردقلری طاش.

الوَضَّاح: مرد سپید پوست / فتح و شد ایلهدر، گؤنی بیاض یعنی خَلَقَتِ گوزل کیشی.

-ط-

الشُّطَّاح: نباتی / ضملهدر، بر نوع اوتدر، فقیر دیرم که: قیا قوریغی دیرلر که سُطوحه مائل و مسطح دخی قیایه دینور.

الفِلْطَاح: جایگاه فراخ / کسر فا ایلهدر، بول یر محل واسع معناسنه.

الفِلْطَاح: سر پهن / اینلی باش رأس عریض گبی و بو معناده نعتی أفطح مذکوردر. / [ن۱۳۳و]

-ف-

الإِصْفَاح: سائل را ردّ کردن / کسر و سکون مهمله ایلهدر، سائلی رد ایلمک لکن ردّ لین ایله

الْفَرْشَاح: آنکه بزمین وادوسد / کسر فا و سکون مهمله ایلهدر، یره آیاغنی خوشجه بسان کمسنه.

الفرشاح: سنب پهن / حیوانک طرناقلرندن یصّی اولان طرنق.

النَّشَّاح: مِشکِ پرآب / فتح نون وشد ایله، سقا مشکی که صو قویدقلری قربه لری.

-ص-

الإِفْصَاح: تازی زبان شدن / کسر و سکون فا ایله، عجمی کمسنه فصاحت پیدا ایلمک.

الإِفْصَاح: زبان آوری کردن / فصاحتی إظهار ایلمک.

الإِنْصَاح: نصیحت کردن / نون ایلهدر، اوگوت ویرمک پند گبی.

الصَّخْصَاح: زمین هموار / فتح و سکون مهملهلر ایلهدر، دور یردر، بلا ألف نوع اولده دخی مذکوردر.

النَّصَّاح: درزی / فتح نون و شد ایلهدر، وزن و معناده خِیاطدر که ترکجه دخی درزی دیرلر.

-ض-

الإِفْصَاح: رسوا کردن / کسر و سکون فا ایلهدر، بر کمسنه نك ستر ایلدیگی بد حالی ناسه شایع قیلمغه دیرلر.

اولمق ﴿فاصفح الصفح الجميل﴾ لفظ شریفندن مستفاددر اى اَعْرِض و اُتْرِك.

الإطفاح: پر کردن / طولدرمق مثلاً سیل دره یی و صو قاینایوب طنجره یی طولدرمق.

الثَّقَّاح: سیب / ضم فوقیه و شد ایلهدر، الما که معروف میوهدر، فارسی و ترکیسی همعدلدردر.

السَّقَّاح: کشتیبان / فتح مهمله ایلهدر، گمیجی یعنی گمینک صاحبی و رئیس ایچون مستعارددر، سفحك معنالی ملایم اولمغله استعمال اولندی.

الصَّقَّاح: سنگهای تَنَك / ضم و شد ایله، یوفقه طاشلر لکن اینلی طاش یازدیله حجر عریض گی.

اللَّقَّاح: دستنبویها / شَمَامة دیدکلری شیلر که قوخلور صاری اولور.

-ق-

الإلقاح: گُشن دادن / کسر ایلهدر، گبه ایلمک که ارککلك ایلمکله دیشی حامل اولمق لازم گلور.

الفُقَّاح: شکوفه درختان / ضم قاف و شد ایلهدر، آغاجلرک چچگی و آیرق دیدکلری اوتک چچگیدر زهر الإذخرگی دیدیلر.

الوَقَّاح: بی شرم / بو حرفک سرلوحهسی اولان مادهدن فتح و شد ایلهدر، اوتانمز ادب و حیاسی اولمیان کیشی.

-ک-

الإنکاح: مرد را زن دادن / کسر ایله و نونهدر، ارکگه خاتون ویرمک یعنی اولندرمک.

الإنکاح: زن را شوی دادن / خاتونه ارکک ویرمک یعنی قوجهیه ویرمک.

الإیکاح: پریدن / تحتیه ایلهدر، اوچورمق، فی الأصل یاورینک قارتالوب آناج اولمسیدر، اوچمق دخی لازم گلور.

المِرکاح: مردی که بر اشتر سوی پیش نشیند و زین یا پالان که واپس می افتد / کسر و سکون مهمله ایلهدر، اگر ویا پالان گیرو قاچمغله محل رکوبدن ایلری اوتوران کمسنهدر و اول اگره و پالانه دخی دیلر.

-ل-

الإبلاح: غوره بر آوردن خرما / موحدہ ایلهدر، خرما قورغه گلیمک.

الإصلاح: نیک کردن / مهمله ایلهدر، بر نسنهیی ایو ایلمک و صالح قیلیمق. [ر. ۳۵۰و]

الإفلاح: پیروزی یافتن / فا ایلهدر، ظفر بولمق.

الإفلاح: رستن از مکروه / کوتو نسنهدن خلاص بولمق.

الإفلاح: بقا یافتن / دوام و بقا بولق.

الإفلاح: روی ترش کردن / اکشی یوزلی
اگری چهره لی اولق.

الإفلاح: نمك بسیار در طعام کردن /
طعامه طوزی چوق قومق.

الفلاح: بَرزبگر / فتح فا و شد ایله
اکینجیدر که فلاحه یارمق معناسنه در که
یری یارب اینبات و اِحیای مَوات ایدر، حتی
آکا دائر رسالَه حَکمیّه لَرده فلاحنامه دیرلر.

الفلاح: مُکاری / کرایه ویرن کمسنه و کرا
ایله آلان کیشیه دخی دینور.

الملاح: کشتیبان / گمیجی صاحب
السفینه معناسنه.

الملاح: نمکفروش / طوزجی که
صاتیجیسیدر.^{۸۷۱}

الملاح: نباتی / ضمله در، بر اوتدر که توزلی
گبی اوله مُلوخیا اولق احتمالدر.

الإقماح: سر برداشتن و چشم در پیش
افکندن / قاف ایله در، باشنی قالدرب آشاغی
باقمق.

الألماح: نگرشها / فتحله جمعدر، باقمقلمر که
نوع ویا عدد مراد اولور، مفردی لمحددر.

الجُمّاح: تیر کمان گروهه / ضم جیمله و شد
میمله در، کمانگره یعنی یوالق آتاجق یایک
اوقیدر، لغت لَرده یلکسز و دمرنسز اوقدر که
کمانکشلک و تیز اندازلُق تعلّم ایدرلر.

الرمّاح: نیزه گر / فتح مهمله ایله در، مزراقجی
یعنی یاپان کیشی و یاخود استعمال ایدن
کمسنه.

الزُمّاح: مرغی / ضم زای ایله بر قوشدر.

الطّمّاح: بلند نگرنده در هر چیزی / فتح
مهمله ایله در، طمعندن ناشی هر نسنه یه گوز
دیکن کیشی که مَطمح نظر تعبیری بو
ماده دندر.

-ن-

الإجّناح: بچسبانیدن / کسر ایله و جیمله در،
میل ایتدرمک.

القُنّاح: چوب که واپس در نهند / ضم قاف و
شد ایله در، قپو آردینه قودقلری آغاجدر که
طیاق و کوسکو.

-م-

الإسّماح: فرمانبر شدن کسی را / کسر و
سکون مهمله ایله در، [۳۳۸م]و بر
کمسنه یی مطیع ایدوب اِنقیاده گتورمک.

^{۸۷۱} م - الملاح: نمك فروش / طوزجی که صاتیجیسیدر.

الْمَنَّاخ: دهنده / فتح ايله ويريجي و عطا ايديجي که مِنْحِه آخر الأنواعده گلور.

الْمَلُواح: هر جانوري که زود تشنه شود / تيز و پک صوصايان حيوان.

-و-

الأَرْواح: جمع الروح / مهمله ايله در، جمعدر مفردی روح اوندن متجاوز معنایه گلسه گرکدر.

الملواح: دارويی که از شام آرند / شامدن گتوررلر بر نوع دوا در که معالجه اولور.

الملواح: اسبی که فربه نشود / سمورمین آت.

الإَرْواح: گوش گندیده / کسر ايله در، قوقمش قولق که قولفده بد رایحه پیدا اولمقدرد.

الملواح: مرغی که بر دام بندند تا مرغان برو گرد آیند / سائر قوشلر گورب گلسونلر و گرفتار دام اولسونلر دیو بر فق و دوزق ایچنه قودقلری قوشدر مثلاً قپانجه یه متصل بر قفس ايله قودقلری قوش گی.

الأَنْواح: تحتها / فتحله در، جمعدر مفردی لوح آغاج تحتہ معناسنه گور.

الأَنْواح: استخوانهای پهن / یصّی اولان کموکلر که عظام مُسَطَّحه گی.

-ی-

التَّبَاح: مرد خرامنده / فتح فوقیه و شد ايله در، سیرنده تمایل صاحبی کیشی که ایکی طرفه صالنه.

الْجُلُواح: زمین فراخ / کسر جیمله در، بول یر محل واسع گی.

التَّبَاح: اسبی که بنشاط رود / ایکی درفنه صالمنغله مرور ایدن شوقلی آت.

الصَّرَواح: دزی بود بیمن / مهمله لرله در، یمنده بر قلعه در، جتّیان بلقیس ایچون یاپدیلر، واو بدلی دال دخی لغتدر.

السَّرَواح: ماده اشتر گرانمایه / کسر و سکون مهمله لر ايله در، بهاسی آغر ناقه در.

الْقَرُواح: خرما بن دراز / قاف ايله در، اوزن خرما آغاجی نخل طویله معناسنه.

السَّرَواح: مَلَخ / چکرگه در جراد گی و دیشیسنه دخی دینور. / [ر ۳۵۰ ظ]

القَرُواح: اشتر دراز / اوزن دوه بعیر طویل گی.

السَّيَّاح: رَوْنده / فتح و شد ايله در، سایحک مبالغه سیدر، وزن و معناده سیاردر گزیجی و یورجی.

القَرُواح: زمین ساده / آغاج بتمیوب گولگه اولمیان یر که دائما گنش طوقته.

الشَّيَاح: دِرْمَنه فروش / معجمه ايله در، شیح

یعنی یاوشن دیدکلری نباتی صتان کمسنه در.

الصَّيَّاح: بانگ دارنده / مهمله ايله در،

چاغریچی، صیحه چاغرمقدر که گلسه گرکدر.

الصَّيَّاح: اول تك اسب در شتاب / قوشمق

ایچون آتک ابتدا حمله ایدوب آتلمسی که

اکثریا سُهیل دخی ایدر.

القَرِيَّاح: زمین ساده / قرواح واو ايله دخی

بو معناده مذکوردر.

المُتَّيَّاح: مردِ بسیار حرکت / تَتَّاح سابقدن

مِفَتاح وزنده در، حرکتی چوق اولان کیشی.

المِشِيَّاح: مردی که سخن وابد / مهمله

ایله در، غَمَّاز معناسنه لکن گزمکله غمز

ایده، / [م ۳۳۸ظ] مسایح جمعی گلور.

-ومنه بالهاء-

خماسیات هائیه دخی دردنجی نوعدن معدوددر.

المُشَاخَّة: بجیزی ویا بکسی بخیل کردن /

ضم بعده إعجامله و آخری مشدد مفاعله

وزنده مصدردر إدغام المثلین واقع اولدی، بر

شیء اوزرینه بخل و حرص ایلمک که معنای

اولدر و ایکنجی معناسی بر کمسنه ايله

بخلده معانده ایلمک.

-د-

الْقَدَّاحَة: سنگ آتش زنه / فتح قاف و شد

مهمله ايله، چقمق طاشیدر.

-ر-

الشَّرَّاحَة: کباب / معجمه نك تقدیميله معروفدر که

یاره لنمک مناسبتيله تسمیه ایلدیلر شریحه گبی.

-ف-

الْفَّاحَة: دستنبویه / ضمله در، لَفَّاح بلا هاء

دخی سبق ایلدی.

-ق-

الْفَّقَّاحَة: میان کف / فا ايله در، آوج ایچی رحه

گبی، لغت یماندر.

-ل-

المَلَّاحَة: نمکسار / فتح ايله در، طوز حاصل

اولان محل که مُمْلَحَه دخی دیرلر.

-ن-

النَّاحَة: پاشنه در / ضم قاف ايله و شد

ایله در، قپونک اوکچه سی لکن آنده معنی

یوقدر، بو بر آگری دموردر که قپونک کلیددن

غیری آرقه سنده اولان شیلری آنکله آچارلر و بو

دخی بلا هاء لفظ سابقه مخالفدر.

-و-

الْوَّاحَة: سوزانده / فتحله در، یاقیجی حرَّاقه

گبی، اگر دریاده اولورسه آتش گمیسی که

دشمنک گمیسنه متصل اولوب یافر و قاره ده

پرتوسوز دیدکلری مصیقل شیر که بلور و

غیری.

النَّوَّاحَةُ: زنِ نوحه گر / نونله در، دیارِ عربده
بر میّتک اقباسی آنی / [ن۱۳۳ظ] گتورب
آنله آغلای ویر.

-السداسی-

بو نوع رابعک آلتی حرفلی کلماتیدر.

-ب-

الإِدْبَاح: دیبحتی ساختن خود را / کسر و
شد مهمله ایله دبح ماده سندن إفتعال وزننده
مصدردر، باشنی آشاغی آگوب رکوع تام
رتبه سندن آشاغی گچورمک که اثرله منهیدر،
اشته بو بیت معروف:

سر بزمین دُم بهوا میکند

یعنی عبادات خدا میکند

حال رکوعده اول مرتبه إفراط ایدنلرک فعلنی
قَدْخُدر؛ زیرا شرعا و قانونا مذمومدر که طبّا
دخی جوارح داخلیهیه ضرری واردر.

الإِصْطِبَاح: بامداد شراب خوردن / صباح
ماده سندندر، سحری شراب ایچمکدر و اول
شرابه صبح دینور.

الْإِنْصِبَاح: سوختن روی از تبش / نون و
معجمه ایله در، اِسّیدن یوزی یاغق و ضَبَح
کُله دیرلر، آندن إنفعال وزننده مصدردر.

-ت-

الإِفْتِاح: آغاز کردن / فا و فوقیتین ایله فتح
ماده سندن وزنا وم غنی إبتداءدر که سه زبان نام
لغته أحمد انطاکی دیمشدر ع:

إفتتاح و إبتدا آغاز کردن باشلامق

الإِفْتِاح: فتح کردن / فتح ایلمک که آچق و
آچلمق معناسنه دخی اولور.

-د-

الإِجْتِدَاح: آمیختن بُست / جیمله در، سَوِیقِ
صو ایله قارشدرمق و سَوِیقِ قاود دیدکلری
قاورلمش اوندر.

الإِفْتِدَاح: گران کردن کار / فا ایله در، بر
ایشک گوج اولمسی صعوبتش فعل گئی^{۸۷۲}.

الإِفْتِدَاح: دیر دادن فام کسی را / بورجلی یه
دَئینی گجگدرمک مَطْل گئی.

الإِفْتِدَاح: در کار کسی خلل آوردن / قاف
ایله در، بر کمسنه ایشنده خلل گتورمک.

الإِمْتِدَاح: ستودن / اوگمک، مدح ایله معناسی
یکساندر.

الْإِنْسِدَاح: بقضا باز افتادن / مهمله ایله إنفعال
بابندن مصدردر، آرقه اوزره دوشمک، یوز اوزره و
یان اوزره دخی دوشمگه دیرلر، حاصلی اوترر
اولمیه.

^{۸۷۲} م - الإِفْتِدَاح: گران کردن کار / فا ایله در، بر ایشک گوج
اولمسی صعوبتش فعل گئی.

-ر-

شدیدر، شرح که فی الأصل شقّ معناسنه‌در،
لازمی آچلمقدر.

المُسْتَرَّاح: آبخانه / ضم ايله و سکون مهمله
صکره فتح فوقیه ايله‌در، ایاق چشمه سی که
محل راحتدر.

-س-

الإِئْتِسَاح: برف رُفْتَن و جز / فوقیه و مهمله
ایله إفتعال وزنده‌در، قار و توز أمثالی شیلری
سپورمکدر، نوحش اُولده سپورگه نك اسمی
مِکْسَحَه گچمشدر.

الإِنْفِصَاح: فراخ شدن / فا ايله فُستحدن إفتعال
وزنده‌در، بول اولمق توسّع و تفسّح گبی.

الإِنْفِصَاح: گشاده دل شدن / قابله فرح عارض
اولمغله إنشراح معناسنه‌در.

-ص-

الإِنْتِصَاح: نصیحت کردن / نونله إفتعال
وزنده‌در، نصح و پند ایلیمک.

-ض-

الإِنْتِصَاح: پیدا شدن / بر نسنه ظرفنك ایچندن
صیریلوب چیقماق.

الإِفْتِصَاح: رسوا شدن / فا ايله‌در، بر
کمسنه‌نك حجابنه سبب اولاجق سِرّ حالی بین
الناس شایع و سبب ملامتی اولمغله ملاء ناسده
رسوای اولمقدر.

الإِجْتِرَاح: تصرف کردن در کسب / جیمله
و إفتعال وزنده مصدردر، کار و کسبده
تصرف.

الإِجْتِرَاح: ساختن / بر ایشه نظام ویرمک که
نسق لایق اوزره صورت ویرمک.

الإِضْطِرَاح: بینداختن / تقدیم معجمه ايله‌در،
/[۳۳۹و] آتمق یعنی دفع و ردّ ایتمک.

الإِطْرَاح: مثله / شد طا ايله‌در، طرح
ماده‌سندن إفتعالده إدغام تام اولنمشدر،
سابقنك معناسنده مشترکدر. / [۳۵۱و]

الإِغْتِرَاح: چیزی بتحکم از کسی در
خواستن / قاف ايله سابقنك بابندندر، بر
کمسنه‌دن بر نسنه‌یی حاکمانه طلبکار اولمق
که پاك حاجتك ایسه ویررسین دیمک گبی.

الإِغْتِرَاح: چیزی در وقت گفتن / بلا توقّف
و بی تأمّل بر سوزی سویلمک.

الإِنْسِرَاح: زود رفتن / نون و مهمله ايله
إنفعال وزنده مصدردر، چابك و تیز یوریمک
سرعت سیر گبی.

الإِنْسِرَاح: برهنه شدن / صوینمق تعرّی گبی.

الإِنْشِرَاح: گشاده دل شدن / معجمه
ایله‌در، قلبك آچق اولمسی که إنقباضك

الإِفْتِصَاحُ: پاشیده شدن آب و جز / صو و آنک گبی شیلرک صاچیلوب سرپلمسی که بو معنا إنتضاحده دخی واردر.

-ط-

الإِبْتِطَاحُ: بر روی در افتادن / موحدده ایله سابقی بایندندر، یوزی اوزره دوشمک.

الإِنْتِطَاحُ: سرو با یکدیگر زدن / بونوزلری بری برینه اولمق قوج و گرکسه صغیر و غیری اولسون.

الإِنْسِطَاحُ: باستان باز افتادن / مهمله ایله إنفعال بایندندر، اوترر شکلی اوزره دوشمک.

-ف-

الإِطْفَاحُ: کف از دیگ بر داشتن / شد مهمله ایله در که إفتعال وزندهدر، طنجره دن گوپک قالقمق که آلنمسه طاشر.

-ک-

الإِطْكَاحُ: آکنده شدن / فوقیه نک تشدیدیه، طولمق یعنی اتنه طولوب سموز اولمق.

-ل-

الإِصْطِلَاحُ: با یکدیگر صلح کردن / مهمله لرله، ایکی کمسته بری بریله صلح ایلمک.

-م-

الإِقْتِمَاحُ: سرباز داشتن اشتر از بار داشتن

/ إقماح سابق ماده سندندر، یوکی چوق اولمغله دوه باشنی یوقاری و گیرو چورمک.

الإِقْتِمَاحُ: سرباز داشتن اشتر از آب خوردن / طویمق ویا صوغق ویا غیری سببله دوه صو ایچمکدن إعراض باش قالدرمق.

الإِقْتِمَاحُ: پیرامن درآمدن / بر نسنه نک اطرافنه جمع اولمق از جمله دوه لر قیونک اطرافنه برکمک.

الطَّرْمَاحُ: مرد دراز / کسر و سکون مهمله لرله در، اوزن کیشی رجل طویل گبی.

-ی-

الإِفْتِیَاحُ: از بُن بر کندن / قاف ایله إفتعال وزندهدر، کوکدن قوپرمق.

الإِقْتِیَاحُ: هلاک شدن / هلاک اولمق فوت موت گبی.

الإِقْتِیَاحُ: سرما بزدن میوها را / یمشی صوغق اورمق که چالق دخی دیرلر.

الإِرْتِیَاحُ: شاد شدن / مهمله ایله در، مسرور اولمق / [۳۳۹ظ] و نوع سابقده مذکور مرتاح بو ماده دندر.

الإِلْتِیَاحُ: تشنه شدن / إفتعال وزندهدر، ملواح سابق ماده سندن صوصامقدر لواح گبی.

الإِمْتِیَاحُ: آب کشیدن / باب مزبوردن اولوب صو چکمک قیودن چکمک ویا چشمه دن طاشیمق.

الإنسيّاح: فراخ شدن / إنفعال وزنده در، بول اولق إنفساح گبی.

الإنصّباح: شکافته شدن زمین / مهمله ایله باب سابقدن یر یارلق معناسنه، لکن یر بوستدن یارلق^{۸۷۳} یانشقاق الأرض گبی.

-ومنه بالهاء-

سداسیات هائییه دخی نوع رابعنددر.

-ب-

الاستباحة: مباح کردن / إستفعال وزنده مصدردر اولان إستبواحك واوندن بدل آخرینه تا لاحق اولمش، بر نسنه بی حلال ایلمک که مباح حلال قسمندندر ضدی محظور حرام دیمکدر، لکن سیندن معنای مستقل اولنمدیغی صورته گوره در و إلا بر نسنه نك مباح اولدیغن استمك معناسنه اولور و مباح ایلمك إباحتك معناسیدر که سابقا رباعیات هائییه ده مفصلدر، مگرکه مباح غارت اولنمش ديمك اولوب إستباحة اول زمانده غارته اذن ویرلمك معناسنه اولور.

الاستباحة: از بُن بر کندن / إقتیاح سابق معناسنه مصدردر.

-ر-

الاستراحة: برآسودن / دیکلنمک راحت بولق، روحدن مصدردر.

الاستراحة: بوی بردن / قوخوا آلق، رایحه

ماده سندن اولور.

-م-

الإستماحة: عطا خواستن / عطا و کرم طالبی اولق که عطا معناسنه اولان میحدنددر.

الإستماحة: شفاعت کردن خواستن / بر کمسنه کندی حقنده شفاعت اولنمسی استمکدر. / [ر ۳۵۱ظ]

-السباعي-

دردنجی نوع که آخرینك ما قبلی الف اولندردر آنلرك یدیشر حرفله اولان لغتلی.

-ب-

الاستصباح: چراغ بر افروختن / صباح ماده سندن إستفعالدر، اصل معناسی صباح اولدیغی استمك یعنی قبل آوانه گیجه بی صباحه واصل ایلمکدر و بو حالت بر ضیا إناره و إشعالیله اولدیغی جهندن چراق او یارلق معناسنده استعمال اولندی که وقتمزده موم یاقمق دیرلر إسراج الشمع گبی^{۸۷۴}.

الاستقباح: زشت داشتن چیزی / قبحدن وزن سالف اوزره در، بر نسنه بی آلچق و فنا طوتمق که / [ن ۱۳۴و] قبیح صایمق.

^{۸۷۴} بو معنی لفظك مفهومش صوری و مأل ظاهریسیدر، أما ادای معنوی و خلاصه باطنیه سی سالک نور تجلی یه ایرمکدر که حضرت هدایی بیورر بیت:

عقله باقمه ایر تجلی نورینه

شمعه حاجت قالمز اولدقده صباح «هامش»

^{۸۷۳} ر ن: یر یارلق بیوستدن.

الإِسْتِباح: بانگ کردنِ سگ خواستن /

تُبَاحِدُن لفظ سابق وزنده‌در، ایت
سسلندیکی استمک که طلبِ عوعوِ کلب
معناسنه.

-ت-

الإِسْتِفْتاح: یاری خواستن / فا ایله فتحدن

بابِ وزنِ مزبور اوزره‌در، بر امره یاردم
استمک إفتتاح سابق گئی، فارسیده قصریله
آزْمُون دیرلر که مثلاً بر نسنه بازار اولندقدن
تسلیم نمُندن أَقْدَم اهلِ سُوقِکِ إستفتاحدن
غلط سِفْتَه ایله دیو طلبلریدر که نِسْئَه یعنی
ویره سی اولماق اولورسه دخی بر مقداری
نقد اولمق مراد ایدرلر.

الإِسْتِفْتاح: گشادن خواستن / آچمق استمک

یعنی مثلاً چلانگیره قاپونک قفلنی آچدرمق.

الإِسْتِفْتاح: در خواستن آنچه بر تو مشکل

بود از قرآن / قرآن کریمده سنک مشکلکی
فتحی طلبکار اولمق مثلاً اثنای تلاوته اوائلی
آیاتی و بعض مشابه محللر که متعدد اوله آنی
فتح و إیضاح ایلدیگنی / [م ۳۴۰و] سنک
استمک إستفتاحدر تسهیل گئی، لکن تسهیل
و غیری قرآنده زبازد دگلدر.

-ج-

الإِسْتِجَاح: روا کردن حاجت خواستن / ینه

بابِ سابقدندر، حاجت بتورمگی استمک

إنجاح گئی.

-د-

الإِیْلَاح: ویران شدن / موحده و نون ایله‌در،

اصلی رباعی مجرد بَلَدَح در، بو کلمه إحرْجَام
بابندندر، خراب اولوب بیقلمقدر حوضده
مستعملدر.

الإِیْلَاح: پهن و دراز گشتن / آتلو آتلو اوزن

اولمق و بلدحه معنای آخرده گچمشدر.

-ر-

الإِسْتِجْراح: نقصان شدن / جرح ماده‌سندندر،

فلان شی مجروحدر ناقصدر دیمکدر، حتی
إستجراح فن حدیثده درجه صحت و رتبه
حسنندن دون بولمقدر.

یومٌ راحٌ: روزی که باد سخت باشد / راح

ریچدندر یومک صفتیدر، روزگاری شدید اولان
گون دیمکدر.

-ص-

الإِسْتِصْاح: از کسی نصیحت خواستن /

نصحدندر، بر کمسنه‌دن اوگت استمک
نصیحت طلب ایلمک.

الإِسْتِصْاح: کسی را ناصح شمردن / بر

کمسنه‌یی نصیحتجی صایمق یعنی اوگت ویرن
علما و صلحادن عدّ ایلمک.

-ض-

الإِسْتِمْلَاح: تمکین آمدن چیزی / بر نسنه

کندینه طوزلی گلمک یعنی ملیح گورمک.

الإِسْتِمْلَاح: شیرین آمدن چیزی / بر شیء

طاتلی گلمک که لذتی مأمولدن زیاده بولمق.

-ن-

الإِسْتِمْنَاَح: عطا دادن خواستن / منحه

ماده سندن در که منحه طلب ایلمک یعنی عطا

ویرمک استمک.

الإِسْتِنَاَح: سخت شدن / فوقیه و تحتیه ایله در،

آنح ماده سندن اولوب شدت بولمقد در که

مریضلرده مستعملدر.

-و-

الإِسْتِلْوَاَح: تشنه شدن / لوحندن در که

صوصامقدر، سین معنیدار اولماز. / [ر۳۵۲و]

-الکنى والألقاب-

بو نوعه آنسب اولان کنیه و لقب.

-ب-

أبو الصباح: کنیت مرد بامداد / صباح سابق

لفظیله سحرخیز و متبکّر اولان کمسنه نك کنیه

سی اولور.

أُمُّ صَبَاح: چراغپای / قندیل سپاسی که قندیلی

آنک اوزرینه وضع ایدرلر.

-د-

شَوُّطُ بَرَاَح: شغال / فتح معجمه و سکون واو

ایله چقالدر و أمّا براح آکا مضاف إلیه در که

الإِسْتِیْضَاَح: دست بر ابرو نهادن تا چیزی

نیکو بَنَگری / وضع ماده سندن در، وزنش

مزبوره ما قبلی مکسور اولمغله یایه منقلب

اولدی، الکی قاشی یعنی آلی اوزره وضع

ایلمک که باقدیغنی خوشجه گوره.

-ط-

الإِسْتِیْبَاطَاَح: بستان باز خفتن / موحده ایله

وزن سابق اوزره در، او یخودن قالقان تکرار

یاتوب او یومق.

الإِسْلِیْبَاطَاَح: مثلها / نوله در، ثلاثیسی لطح

یره اورمقدر، إفعنلال بابندن معنای سابقده

استعمال اولندی.

-ك-

الإِسْتِنْکَاَح: بزنی کردن خواستن / نکاحدن

سداسی مصدریدر، خاتونلق ایلمک استمک

یعنی بر خاتونی نکاحنه طلب ایلمک.

-ل-

الإِسْتِیْصَلاَح: نیک شدن / صلاحندن در، آیی

اولدیغن استمک صلاح حال طلبیدر.

الإِسْتِیْصَلاَح: نیک آمدن چیزی / بر شیء

کندینه خوشجه گلمک که آنی صالح گورمک.

الإِسْتِفْلاَح: پیروزی یافتن / فلاحندن در، ظفر

بولمق یعنی کندینی اهل فلاحدن قیلیمق.

نرگس شوخ گلی باقلی امروز بباغ
چون دو چشمنده یکی اشل و دیگر احو

-نوع پنجم-

حای مهمله‌نک بشنجی نوعی آخړینک ما قبلې
حروف علتدن واو و آنک دخی ما قبلې کندې
جنسندن ضمه اوله.

-ب-

البوح: نفّس / ضم موحده ایلهدر، نفس که روح
و ذاتدن کنایه اولور و ضروبدندر "إبنک إبن
بوحوک یسرب من صَبوحوک" دیرلر یعنی ولد ولد
صلبی اوله یوخسه ربیب و حفید ویا مُقَرّ اولان
ولد بر کمسنه یه اصل ولید گئی اولماز دیمکدر.

البوح: فرج زن / فرج آلت زوجینه عامّ
الإطلاقدر آنکچون زن قید ایلدی، فرسیده
گُشدِر، لغتدرده ایسه آنک عکسی مراددر که
عربیده دگر دینور.

البوح: میان سراپها / اولرک اورته سی ساحه دار
گئی و بو مادهدن باحه دخی بو معنایه گلور.

الروح: جان / مهمله ایلهدر، عند المتکلمین بر
جسم لطیف شفافدر که بالذات زنده در، بدنه
سرایتی گُلاب گُله ساری اولدیغی گبیدر دیوب
هبوط و عروج و برزخده تردّد ایلمسيله احتجاج
ایدرلر، و نیجه لری دخی روح عرضدر حیاتدر
که بدن آنک وجودیله حیّ اولور دیرلر، فلاسفه
و اکثر صوفیه دیرلر که جسم و عرض دخی

ارض واسعه معناسنه که وسعتلی اولمغله
مضایقه گورب ضعف کسب ایلمز و
مأکولاتی چوق بولور بسلی و قوی اولور،
آنکچون بویله وصفلی چقاله إطلاق
ایدرلر^{۸۷۵}.

-ر-

فرس مُفراخ: اسی که نشاط کند /
مهمله‌لرله مفتاح وزنده فرسک صفتیدر، شین
و شوخ / [م. ۳۴۰ظ] اولان آته دیرلر که
نشیط و منشیط اوله.

-ک-

سَرَج مُرکاخ: زینی که پس پشت است /
میمک کسری و مهمله‌لرله اول اگرک صفت
ذمیمه‌سیدر که گرک پالان اولسون حیوانک
اوزرنده یرنده دورمیوب حرکتله آردینه قایرلر.

-ل-

مکان لاخ: جایگاهی تنک / لوحدن اولوب
طار یره دیرلر مکان ضیق معناسنه.

-ی-

أبو ریاخ: باقلی آب / کسر مهمله ایله صو
بقله‌سَنک کنیه‌سیدر، باقلی بر گُله دیرلر که
چشم حولا آکا تشبیه اولنوب شاعر دیمش
بیت:

^{۸۷۵} شوط باطل: ذره معناسنه که گنشدنه گورینور، غیریدر.

دگلدَر بنفسه قائم بر جوهرِ مجرّدر که متحرّیز
دگلدَر و تدبیر و تحریک امثالی تصرفله بدنه
تعلّق ایدر، داخل و خارج دخی دگلدَر،
واقعات ناطفیده ارواح اوجددر دیوب إنشاد
ایدر **نظم:**

در تن آدمی سه روح بود

اولش آمدست حیوانی

دوم آن طبیعی آمده است

سومش نیست غیر نفسانی

مطالبِ عالیّه بسط اولنان بحث شایان
رغبندر.

الروح: نسیم باد / غربی دیدکلی یل که
یومشق اسر ریاخ لیّنه.

الروح: کلام خدا / قرآن کریمه إطلاق ایدرلر
و قرآنک اسماء عدیده سی واردر.

الروح: جبریل / که رسل فرشتگان اولان
ملائکه دن پیلکِ آمین و حاملِ وحی و مؤذن
سروشان بر ملک عظیم الشاندر، الروح
الأمین دینور و جملة معناییدن مُرَجّحی غریبدر
که الروح^(۳۴۵) جبریل^(۳۴۵) ایله عدده
یکساندر و جبریل خادم الله دیمک اولور.

الروح: رحمت خدا / معروفدر، رّوح الله روحه
بو معنایه در که حق روحنه رحمت ایلسون
دیمکدر.

الروح: وحی / که امر و حکم حق آنکله بالغ
اولور، حاملی جبریلدر، خاتم الانبیایه أوائل
رسالتده بر مقدار وقتنده إسرافیل تبلیغ وحی
ایلدی.

الروح: افسون که بر کسی خوانند / نُفث و
تُفَلّ آنک لازمه سیدر که بر کمسنهیه اُنی اوقودقه
بُراق ایله مخلوط و غیر مخلوط نفس إلقا ایدر.
الروح: فرّخی / بونده روح دخی لغتدر که
﴿فروخ وریحان وجنة نعيم﴾ نعتنده اُریح و اُریحه
دخی دیرلر.

الروح: عیسی / کلمة الله اولان حضرت روح الله
در، عیسی المسیح بن مریمدر علیهما السلام و
علیهم أجمعین، مسیحده تفصیل اولنور.

الروح: زندگانی که درو مرگ نباشد / بر حیاتدر
که آنده موت اولمیه اشته / [ن ۱۳۴ظ] علم
أمردن اولان روح بویله در مخلوقدر لکن فانی
دگلدَر. / [م ۳۴۱و]

الروح: فرشته که او بَتَن خود یک صف و همه
فرشتگان یک صف / روح أعظم دیرلر، جملة
ملائکه صفنه عدیل یالکز کندی دخی بر صف
مستقل اولور که ﴿تنزل الملائكة والروح﴾ ده مراد
بودر.

الروح: آنانکه پاهای ایشان از هم دور و
پاشنه بهم نزدیک / سابقا نوع اولده آخر
رباعیات اولان صفت أرواحك جمعیدر، حُفَر
وزندهدر.

-ب-

السَّبُوح: اسبی که شناه میکند / فتح مهمله
ایله، یوزمک بیلن آت.

الصَّبُوح: سحرگاه می خوردن / ارکن شراب
ایچمک، لکن مشروب ایله تأویل اولنور، ضدی
عَبُوقدر.

النَّبُوح: بسیاری / ضم نون ایله کثرت معناسنه.

النبوح: عزّ خویشاوند / اقربا و متعلقلر عزیز
اولمق.^{۸۷۶}

النبوح: بانگهای سگان / بو معناده کوپک
سسلری تُباحک جمعی اوله.

-ت-

الْفَتْوح: اشتری که سولاخ پستان فراخ دارد /
فتح فا ایله در، مهسی دلیگی بول اولان دوه که
تُقبِ ثدی واسع اولان ناقه در.

الْفَتْوح: گشایش / فتح معناسنه ضمله دخول
وزنده مصدر در که آچقلق.

الْمَتْوَح: چاهی که ازو آب بچرخ کشند /
فتحله در، چقرق ایله صو چکدکلری قوی.

-ج-

الْلُجُوح: چاههای که سرتنگ و بُن فراخ /
ضمه در، باشی دار و دیی بول اولان قیولر که
مفردی لُجُح کلور.

الروح: در دمیدن / اوفورمک و بو اون اوچ
معناده مذکر و مؤنث دخی مستعملدر و
بونلردن غیری معناری دخی واردر.

السُّوح: میان سرایها / مهمله ایله در، اولرک
اورته سیدر، ساح دخی دینور بوح ایله باح
گی.

الشُّوح: آهار چلاهان / معجمه ایله در،
چوله لر بزره سوردکلری آهار که نشان
یاپیلور بر شیدر.

الصُّوح: یکسوی رودباری / مهمله ایله
ایرماغک بر جانبی که حائط معناسنه در
دیدیلر.

اللُّوح: میان آسمان و زمین / جَوّ گی بین
السماء والأرض اولان مقدار خالیدر، دلائل
صلواتده ملئ اللُّوح گلمشدر.

یُوح: نام آفتاب / تحتیه ایله در، گنشک
علمیدر، کثیر الإسم اولان اشیادن بریدر.

/ [۳۵۲ظ]- **ومنه بزيادة الهاء-**

هء لحوقیه بر کلمه بولنمشدر، ثلاثیدندر.

الصُّوحَة: پاره گچ / مهمله ایله در، بر پارچه
کرج، تاسی واحد ایچونددر.

-الرباعي-

ما قبل الآخر حروف علتدن واو اولان
کلماتک جوهر حروفی درت اولان اولان
ألفاظ.

^{۸۷۶} م - النبوح: عزّ خویشاوند / اقربا و متعلقلر عزیز اولمق.

-ح-

الصُّرُوح: کُوشکها / کوشکله که وزن و معناده
فُصُوردر.

الصُّرُوح: اسب لَگْدَزَن / فتح معجمه ايله در،
دېمک عادتی اولان آت.

الضُّرُوح: کمانی که تیر نیک جهانده / بر یایدر
که اوقی گوزل چيقر مَرُوح گبی.

-د-

الطُّرُوح: مثله / مهمله ايله در، معنای مذکوره
طا دخی لغتدر.

الطُّرُوح: [۳۴۱ظ] بچگان پلنگ / ضمله
جمعدر، قیلان یاوریلری، مفردی طرح مذکوردر.

الْقُرُوح: ریشهها / قاف ايله در، یارقلر جروح گبی.

القُرُوح: تمام^{۸۷۷} دندان شدن ستور / بتون
طرنقلی حیوانک دیشلری تمام اولمق که مدتی بش
سنه در.

-ر-

المَرُوح: نشاط کردن اسب / فتحله در، شین و
شوخی اولان آت.

-ز-

الرُّزُوح: سخت لاغر شدن اسب / ضم مهمله
ایله در، آت پک زبون اولمق.

النُّزُوح: چاهی که آبش کشیده / فتح نون
ایله در، صویی چکیلمش یعنی آز قالمش قیو.

النُّزُوح: دور شدن / ضمله در، اوزاق اولمق بُعد
گبی.

السَّخُوح: باران بسیار / فتح مهمله ايله در،
چوق یغمور که فی الأصل بولودک اسمیدر.

المُخُوح: جامه کهن شدن / ضمله در،
گیسی اسکیمک یعنی بَلَيَّ اللباسُ گبی.

الصُّدُوح: بانگ کردن خروس / خروس
اوتمک صقع گبی.

الْقُدُوح: چاهی که ازو آب بدست بگیرند
/ فتح قاف ايله در، آل ايله صوینی آلمق ممکن
اولان قیو، جمعی قُدَح گلسه گرکدر.

الکُدُوح: خراشیدن / ضمله در، طرملامق،
لکن بو معناده اولان کدح لفظنک جمعیدر
دیدیلر.

البُرُوح: بدید آمدن شکار که از سوی چپ
در آید / موحد ايله مصدردر، شکار ظهور
ایدوب صیادک صولندن گلمکدر، بارح و
سلخ دخی بو ماده یه تعلق ایدر.

البرُوح: از جای جنبیدن / یرندن اوینامق.
الجُرُوح: خستگیها / جیمله جمع و مفردی
جُرح و جرح یاره دیمکدر.

السُّرُوح: بچرا شدن / مهمله ايله در، اوتلاقه
گتمک.

-س-

النَّضُوح: اشتر آبکش / فتح نونله‌در، صو چکن دوه.

الْوَضُوح: آب که در دلو نیمه بود / قوغه ده قالان بر مقدار صو.

الْوَضُوح: پیدا شدن / ضمله‌در، وزن و معناده ظهور گبی اشکاره اولمق.

الوضوح: روشن شدن / عیان و کشاده اولمق آیدین اولمق.

-ط-

السَّطُوح: بامهای خانه و جز / مهمله ایله‌در، وزن و معناده سُقوف گبیدر، اولرک اوستلری، مفردی سَطَح گلور سَقْف گبی، لکن سَقْفدن فرقی بودرکه؛ اگر گیجه لرده یاتمق و بعض شیء قورتمق گبی استعمالی بولنورسه سطح دیرلر اولمازسه سَقْفدر.

النَّطُوح: گاو سُرو زن و جز / فتح نون ایله، بونوزینی اوران اوکوز و صغیر و قوچ هرزه اولورسه.

-ف-

السَّفُوح: دامنهای کوه / ضم مهمله ایله‌در، طاغ اتکلری، مفردی سفح گلور.

السفوح: ریخته شدن / دوکلمک، مصدردر انصباب معناسنه.

المُسُوح: بلاسی که رُهبان پوشند / پاپاسلرک گیدکلری پلاسردر، مفردی مسح کسر ایله گلور.

المسوح: مَدروس شدن / بنانک رسمی ییقلمق مُن‌درس اولمق، وزن و معناده دُروس گبی.

-ش-

الرَّشُوح: چاه اندک آب / فتح مهمله ایله‌در، صوبی آز اولان قیو.

الْكُشُوح: کمرگاههای مردم / ضمله‌در، کیشینک قوشاق قوشاندیغی محللری، مفردی کشح گلور.

النَّشُوح: آب اندک / فتح نونله‌در، آز صو ماء قلیل گبی.

النَّشُوح: تشنگی اندک / ضمله‌در، آزاجق صوصامق عطش خفیف گبی. / [ر۳۵۳و]

-ص-

المُصُّوح: بتراویدن / ضمله مصدردر، صزمق ترشّح گبی.

النَّصُوح: توبه درست شدن / نونله‌در، توبه نصوح صحیح اولمق.

-ض-

الْفُضُوح: رسوا کردن / فا ایله‌در، رسوای ایلمک.

السفوح: اشك آمدن / گوز یاشی گلمکدر
تُبوع دموع گبی.

الصفوح: جوامرد / فتح مهمله ایلهدر،
فتحله سخی معناسنهدر، لکن اسماء نبویه ده
عفو معناسنه گلمشدر صفوح عن الزلات که
سخایه لازم گلور.

الصفوح: بُردبار / تحمللی کمسنهدر، وزن و
معناده حَمول گبی.

الطُّفوح: پر شدن / ضملهدر، طولق لکن
دوکلّمک دخی واقع اوله^{۸۷۸}.

الطفوح: زود بگذشتن / عجله ایله گچوب
گتمک.

النَّفُوح: اشتری که شیر از پستانش همیریزد
/ فتح نونلهدر، سودی ممه‌سندن دوکیله.

النفوح: اسب لگزدن / ضروح سابق ایله
هموزن و همعنادر.

النفوح: کمافی که تیر نیک جهانده / ضروح
سالف ایله یکساندر.

-ق-

اللُّفُوح: اشتر دوشا / صاگیلور دوهدر،
جمعی لقاح گچمشدر.

-ک-

الرُّكُوح: کنارها / ضم مهمله ایلهدر، کنارلردر،
مفردی رُكُوح الجبل طاغ اتکیدر.

الركوح: بازگشتن بکاری / بر ایش ایله گیرو
دوئمک.

-ل-

الدُّلُوح: گرانبار شدن / یوکی آغر اولمق.

الدلوح: اندک اندک آمدن / یاب یاب یوریوب
گلمک.

الصلُوح: نیک شدن / ایو اولمق صلاح گبی.

الطُّلُوح: [م ۳۴۲و] درختهای مغیلان / مُغیلان
آغاجلری که مفردی طلحدر.

الطلوح: شکوفهای خرما / خرما چچکلریدر
أزهار التمر گبی.

الکُلُوح: روی ترش کردن / یوزی اکشی ایلمک
که غضب ویا إستثقال ناس ایچون بد چهره
گوسترمک.

-م-

الجُمُوح: اسب سرکش / فتح جیملهدر، باشی
سرد اولان آت که جامش دیرلر.

الجُمُوح: تیز رفتن اسب و گشتی / ضملهدر،
آت و اگر گمی تیز یوریمک سرعة السفینه.

الجُمُوح: سرباز زدن از چیزی پا و سر
بازکشیدن / سردلنوب بر نسنه‌دن آیاغنی و
باشنی چکمک.

^{۸۷۸} الصفوح و الطفوح بو ایکی کلمه مراد ملا نسخه‌سنده
مستسخ طرفندن ایکنجی کره تکرار ایلمشدر.

الرَّمُوح: خَرِ لگدزن / فتح مهمله ايله در، ديك اشك. معناسنه.

الصُّمُوح: بتازيانه زدن / ضم ايله در، قامچی ايله اورمق.

الطَّمُوح: اسبِ سرکش / فتحله در، باشی پك آت، وزن و معناده جَمُوح سابق گبی.

الطَّمُوح: بلند نگرستن بچیزی / ضمله در، بر نسنه یه دیکه دیکه / [ن۱۳۵و] باقمق، مَطْمَح بوندندر.

القُمُوح: سر برداشتن اشتر بوقتِ آب خوردن / قاف ايله در، صو ایچرکن دوه باشنی قالدرمق که بو معناده إقتماح دخی سابقدر.

-ن-

الأُنُوح: بخیل / فتحله در، بخلی اولان کیشی.

الأُنُوح: بانگ کردن با حُفّه / گیزی ایلمکدر، حُفّه ستره در، خسته سَرّا آنین ایلمکدر که مرضی ثقیل اولدیغنی ستر ایچون.

الجُّنُوح: وقتِ فرو شدنِ آفتاب / ضم جیمله در، گنش طولناجق زمان وقتِ غروب گبی، جنوب قربِ لیل ايله تفسیر اولندیغنه گوره در.

الجنوح: بگشتن / دونمک تحویل و تبدیل معناسنه.

الجنوح: میل کردن / اگلمک مثلاً جُنُوح الشَّجر آغاجک میوه سی کثرتندن بر طرفه میل ایلمک. / [ر۳۵۳ظ]

السُّنُوح: بدید آمدن شکار که از راست آمدن / مهمله ايله مصدردر، بروج سابقده و مسانح سالفده تصحیح اولندی.

الفَنُوح: آب خوردن اندک / فتح فا ايله در، صوی آز ایچمک قلتِ شرب معناسنه.

المنُوح: گوسفندی که پیوسته شیر دهد / سودی کسلمین قیون.

-ی-

السُّیُوح: آبهای روان / ضم مهمله ايله در، آقار صولر، مفردی سیح در.

السیوح: گلیمهای بخط / آلاجه اولان عبالر.

السیوح: در زمین رفتن / یرده یورمک، وزن و معناده سیور گبی.

القُبُوح: ریمها / قاف ايله در، قَبْح جمعیدر، ایرکدر که جراحتدن گلور "القُبُوحُ فی الجروح" دیمشلدرد.

-ومنه بالهاء-

-ب-

صَبُوحَة: مگّه / فتح مهمله ايله در، کعبه شریفک نامیدر، کثرت نام ايله معروفدر.

الْقُبُوحَة: زشت رو شدن / ضم قاف ایله در، بدلقا اولمق، قباحه معناسندندر.

-ح-

الْبُحُوحَة: گرفتگی آواز / موحده و مهمله ایله در، بَحَّة مذکوره مبتلا اولمق.

السُّحُوحَة: فربه شدن گوسفند / مهمله در، قیون سموز اولمق.

المُحُوحَة: نابدید شدن نبشته / یازینک غائب اولمسی که گوگه و سائر قورت یمک سببیه محو اولمسیدر^{۸۷۹}.

-ق-

الْقُوحَة: آبستنی / فتحله در، گبهلک حمل گی، انسانده و گرک حیوانده اولسون.

الْوُفُوحَة: بی شرمی / ضمله در، اوتانمزلق، فاتحه حرف حاء اولان ماده دندر.

-ل-

الْمُلُوحَة: شور شدن / طوزلی اولمق، مطموعات تسعه دن بریدر که بونلدر: مرارت خرافت ملوحت عُفُوصَت حُمُوضَت قبض خلوات دُسومت تَفَاهَت.

-الخماسی-

بو واوی نوعک بشر حرفیلری.

-ب-

السُّبُوح: پاک / مهمله و ضمه لر و موحده شده ایله در، / [م ۳۴۲ظ] پاک دیمک یعنی عیوب و نقایصدن منزّه اولمشنه دالّ اولان اسماء الهیه دندر، ثَعْلَب دیرکه بو صیغه بالکلیه اولی مفتوح اولمق قواعد دندر، لکن سُبُوح و قُدُوس و دُرُوح لفظلرنده ضم اکثر و فتحلری جائزدر، قدوس دخی سبوح معناسنه و دُرُوح هاده گلور.

المَسْبُوح: مردِ پهن استخوان / معجمه ایله مفعول صیغه سی اوزره در، کموکلی اینلی کمسنه عریض العظم گی.

-د-

المَجْدُوح: خون رگ زده / جیمله در، قان آلدن کمسنه نك قانی که زمانِ جاهلیتده وقتِ غَلاده آنی غذا ایدرلر ایمش.

-ر-

أَذْرُوح: جایگاهی / معجمه ایله در، بر یرک اسمی.

الدَّرُوح: مگس / ضم معجمه ایله در، سیکک ذباب گی.

الْبِرُوح: بیخ لُفّاح دشتی / تحتیه دن موحده نك تأخیریه در، ییانی قوردان اوتینک کوکیدر، أَطْبَا آکا رُوح الصنم و إِسْتَرَنگ و یرُوج و قَاد جیمله و سِرَاجُ القُطرب و عبد السلام و مردم گیاه دخی دیرلر، آدم شکننده در، صاچی کوکیدر، ارکک و

^{۸۷۹} مرگبه اگر پلین صوی اضافه اولنسه گوگه دن محفوظ اولور. «هامش»

البُحْبُوحَة: میان سرای / موحده و مهمله
ایلهدر، سرايک اورتہ سی ببحه فردوس بو
مادهدندر.

المَصْبُوحَة: سنگ آتشنزه / فتح و معجمه
ایلهدر، چاقمق طاشی.

-ج-

الأَرْجُوحَة: بازی کودکان بر رَسَن / ضم و
مهمله ایلهدر، صالنجق دیدکلری اویون و
خنجیل و پالواز دخی دینور.

-د-

الأمْدُوحَة: ستایش کردن / مصدردر، اوگمک
معناسنهدر، اسمیته نقل ایله مدحه سبب اولان
نسنهیه دیرلر اضحکه سبب ضحک معناسنه
اولدیغی گی.

الْقُرْدُوحَة: مانند آماسی که بر گلولی کودک
بالغ بدید آید / قاف و مهمله ایلهدر، بوغازده
بر یومری و سیوری شیرکه حین بلوغده ظهور ایدر.

الْمَنْدُوحَة: فراخی / فتح و سکون نون ایلهدر،
بوللق و وسعت و مساحه معناسنهدر "إِنَّ فِي
الْمَعَارِضِ لَمَنْدُوحَةً" دیرلر یعنی عن الكذب
دیمکدر که ایما ایله افاده ده کذبیدن خلاصه
وسعت واردر دیمکدر. / [ر۳۵۴و]

-ر-

الأُطْرُوحَة: مسئله ردّ کردن بر خداوندش / ضمله
و مهمله ایلهدر، سؤالی صاحبنه ردّ ایلمک.

دیشیسی اولور، اعضاده نقصانلری اولماز،
گیجه شعله ویرر، چینده و رومک نوزقوب
نام ولایت سمتنده اولور، جنون ماخولیا صرع
گی علل دماغیه یه نافعدر، ارکگی رجاله و
دیشیسی نسیاه دواذر، عملیسی دخی اولور.

-س-

الْمَمْسُوح: خصی ساده / خصیه سی إخراج
اولنمش کمسنه، ساده قیدی ذکر و خایه
بالکلیه مقطوع دگل دیمکدر.

-ط-

الْمَسْطُوح: گشته / مهمله ایلهدر، بر قرمز
اوتدر یره یاییلور آیرق نوعندندر إذخر گی.

-ل-

الْمَمْلُوح: ماهی شور و جز / طوزلی بالق و
سائر شیئه دیرلر.

-م-

الطَّرْمُوح: مردش دراز / ضم و سکون
مهملهلرلهدر، اوزن بویلی کیشی رجل طویل
گی.

الْقَلْمُوح: راسن / قاف ایلهدر، آندز
دیدکلری اوتدر.

-ومنه بالهاء-

-ب-

الأَصْبُوحَة: بامداد / ضم و سکون مهمله
ایلهدر، صباح معناسنه.

الدَّرُوحَةُ: مگسک / معجمه پی تقدیم ایله در،
قرمزی بر بوجکدر که بلا هاء سُبَّوحده ایما
اولندی.

-ق-

المَلْفُوحَةُ: بچه که اندر شکم اشتر /
فتحله در، دوهنک قارنده اولان کوشگی که
انسانده جنین دیرلر.

-الکنی و غیرها-

بو نوعک فوائدی محلیدر.

ابن البُوح: فرزند / بوح مذکوردر، نفس
معناسنه پس تقاضای نصفک ثمره سی اومغله
ولد بونکله کنیه اولندی.

نَخْلَةُ طَرُوحَةٍ: خرما بن دراز خوشها /
فتحله در، صالقملری طولانی اولان خرما
آغاجی.

ذو طُلُوح: جایگاهی / ضمله در، بر محلدر
که خرمالق اوله.

عَصْدٌ مَمْسُوحَةٌ: بازوی باریک / اینجه
/[م ۳۴۳و] اولان قوله بویله دینور گویا
قوللانمغله اینجلمش گبیدر.

-نوع ششم-

-الثلاثي-

آلتنجی نوع آخرینک ما قبلی یا اولان کلمات
ثلاثیه که آنک دخی ما قبلی مکسور اوله.

-ر-

الريح: باد / مهمله ایله اصلی روحدر قلب
اولندی، یل که عناصرک بریدر، حرکت ایدرسه
ریح که روزگارد و حرکت ایلمزسه هوا دیرلر،
قرآن کریمک قواعدندندر که ریح مفردا شدائدده و
ریاح جمعاً لطایفده وارد اولور؛ زیرا ریح بر اولوب
طرف واحددن هبوب ایلمک مهلكدر، لکن
ریاح کثیره هر طرفدن وزان اولمق موجبِ اعتدال
اولور.

الريح: غلبت / غالب اولمق که مصدردر.

الريح: قوت / ترکجه گوج که گوجلی قوتلو
معناسنه در و بو معنا ﴿وتذهب ريحکم﴾
کریمه سندن مأخوذدر.

الريح: آنانکه خرم شوند چون عطا دهند /
راحک جمعیدر، راح شاد اومقددر إرتیاح گبی، پس
بمعنی الفاعل اولور راحت مصدری گبی.

-ش-

الشیخ: دَرَمَنه / معجمه ایله در، بر اوتدر یاوُشن
دیرلر، بو ماده دن شِیّاح و مَشِیحه مذکوردر.

الشیخ: جلد / محکم و قوی معناسنه هُذَیل
لغتیدر.

-ف-

الفیج: فراخها / فا ایله در، مفردی اُفیحدر،
أوسع معناسنه بوللر یعنی واسعلر، لکن کیفیتده

مستعمل دگلدر کمیته که مثلاً بو بیل غارت و غنیمت حصولی دفعات ایله اولدی دیمک معناسنه.

-ک-

الکیح: دامن کوه / طاغک اتگی و بر طرفی و اکثریا آرقه سی مراد اولور.

-الرباعي-

بو نوعک دردر حرفیلری.

-ب-

الذبیح: اسحق علیه السلام / معجمه و موحدیه ایله فعلیل بمعنی مفعولدر، "الذبیح هو إسحق" حدیث صحیحدر که امام بخاری جامع الصحیحینده تخریج جمهور ایدر، جمهور و اهل کتابین و معتزله دخی آکا ذاهبلردر، صاحب شفا دیر که: إسحق ذبحله مبتلا اولدقده یدی ویا اون اوچ یاشنده ایدی، محب الدین طبری دخی آکا قائل و امام سیوطینک مستقل رساله سی واردر و شیخ اکبر بیوررکه: والده سی ساره اوغلی إسحق ذبحنه مطّلع اولدقده بر صانجی پیدا اولوب اوچنجی گون وفات ایلدی، امام طرطوسی دخی سراج الملوکده فرج بعد الشده بحثنده / [ن ۱۳۵ ظ] وهب بن منبه دن روایتله إسحاقه ذاهبلدر، جوهرة التوحیدده إبرهیم لقانی صاحب کشفادن نقل ایدوب إسحق اولو

العزمدن اولغله سبب ذبحه صبریدر دیمشدر، مقاتل دخی بو وجهی یازمشدر، قالدیکه "أنا ابنُ الذبیحین" ده ذبیحک بری ذابح معناسنه اولوب إبرهیم خلیل الله مراد اولنور دیو تأویل و بری دخی مذبوح معناسنه اولوب عبد الله حصرتیدر دیدیلر، اگرچه آیات کرامده إسمعیلی تصریح یوقدر لکن فهم اولندیغی ابن القیّمدن و بیضاوینک دخی تصحیحنی امام مناوی حدیثک شرحنده نقل ایدر و اهل سنتک اکثری إسمعیل طرفنده در.

الذبیح: بره که کارد را شاید / بیچاغه گلور قوزیه دخی دیرلر.

القبیح: زشت / بو معنایه معروفدر که حسن مقابلیدر، کوتو و چرکین دیرلر، مصدری قباحت و قُبْح گلور.

القبیح: کناره استخوانِ آرش از سوی بیرون / قول کموگنک طشره طرفندن اوجی.

النّبیح: بانگ کردن سگ / نون ایله در، فعلیل صیغه سنده مصدردر، کلبک سسلنمسی اُنباح مذکور گی.

-ت-

المّتیح: مردِ فضولی / مهم اولمیان ایشه قاریشن کمسنه، ترکجه فُدول غلطیدر، أمّا لغتلرده اُولنک کسری و تحتیه نک فتحیله ضبط ایدرلر، نوع / [م ۳۴۳ ظ] اُولده ایراد اولندی.

المَدِيح: ستایش / خیر ایله یاد ایلمک ثنای
حسن گبی که ترکجه اوگمکدر.

-ر-

الجَرِيح: خسته / ضملهدر، یاره لو کمسنه بمعنی
مجروح.

الدَّرِيح: کُشن / معجمه ایلهدر، ارکک معناسنه
دوه اولسون و غیری حیوان اولسون.

السَّرِيح: زانوبند اشتر که از دوال / مهمله
ایلهدر، دوهنک دیزینی باغلدقلری میشین و
قایشدن ایپ عقال گبی.

الشَّرِيح: گوشت تنک کرده / معجمه ایلهدر،
اوزنلغنه طوغرنمش آت، بو معناده مع الهاء شریحه
بوندن زیاده مستعملدر که گلور.

الصَّرِيح: همه چیزی خالص / مهمله ایلهدر، هر
صافی اولان نسنهیه دیرلر.

الصَّرِيح: مرد خالص نسب / نسبی خالص
کمسنه که خلاف جنس مخلوط اولمغله متکدر و
مغشوش اولمیه.

الصَّرِيح: شیر کف بنشسته / کوپگی کسلمش
اولان سود.

الصَّرِيح: گور بی حد / معجمه ایله حد
اولنمیوب شق اولنان سن، لکن مطلقا قبر
معناسنده غلبه ایلمشدر.

الْوَتِيح: اندک / آز یعنی قلیل و حقیر اولان
شیء.

-ج-

النَّجِيح: رأی صواب / نونلهدر، درست فکر
و طوغری ذهن دیمکدر. / [ر ۳۵۴ظ]

-ح-

البَحِيح: آواز گرفتن / موحده ایلهدر، سس
طوتلمق که بجه و بحوجه دخی ذکر اولندی.

الشَّحِيح: بخیل و سُفله / معجمه ایلهدر،
بخیل و آلق مشربلی کمسنهدر، سُفله
بخیلک فارسیسی.

الصَّحِيح: درست / مهمله ایلهدر، صاغ
کمسنه صیرو دگل و دخی بوتن معناسنه که
ناقص دگل تام.

الفَّحِيح: بانگ کردن مار / فا ایلهدر، ییلان
سیسی که آغزدن فِشلامق لکن جلدینک
صداسنه کشیش دیرلر.

النَّحِيح: آواز در گلو افکندن / نونلهدر،
بوغازده سس پیدا اولمق و قارنده دخی اولانه
دیرلر نَحْحه گبی.

-د-

القَدِيح: باقی خوردی در دیگ / قاف
ایلهدر، چولمکده باقی قالان شوربا.

القَرِيح: خسته / قاف ایله جریح ایله بر
معنایه گلور.

القَرِيح: نخست آب که از چاه پیدا شود /
قیوده ابتدا ظهور ایدن صو.

المُرِيح: قاصدی که هر شب اشر را از
چرا آرد / ضمه در، دوه پی مَراحه صحرادن
هر گیجه گتورن کمسنه، مَراح دوه آغیلی که
گیجه آنده قاله.

-ز-

القَرِيح: نمکین / قاف ایله طوزلق که مَفْرَحَه
مَلَحَه معناسنه.

القَرِيح: باافزار / حوایج که طبخ اولنان
طعامک تربیه و إتمام لذتنه لازم اولان اشیا
مثلا طوز بر نخود صوغان مقوله سی.

-س-

الفَسِيح: فراخ / فا ایله در، وزن و معناده
وسیع گبی، ترکجه بول دینور که طار دگل
دیمک.

الفَسِيح: گوشت ریزنده از پختگی /
پشمکله پاره لنمش ات لکن إنتفاخ و تفسّخ
شیشوب پاره لنمک، کتب فقهیه دن طهارة
بجشنده مستعملدر، خای معجمه ایله در شاید
که إهمال دخی لغتدر لکن یازمدیلر.

المَسِيح: عیسی علیه السلام / ایکی اسملی
اولان درت پیغمبرک بریدر إبرهیم خلیل یعقوب
إسرائیل مُحَمَّد أحمد علیه السلام، حضرت روح الله
مسیح ایله تسمیه یه سبب حضرت زکریانک آنی
مَسّی ایچوندر ویا ماسیح اولدیغی علیلده بُرء
ساعة عاجل تام حصولی ویا قدمینک اخصی
یوغیدی یعنی طبانی چقور دگل ایدی ویا
سیاحتله روی زمینی مسّ و قطعی ایچون اولدیغی
إتقانده تصریح کرده سیوطیدر.

المَسِيح: دوست / صدوق و جمیل معناسنه.

المَسِيح: دَرَم ساده / بری برینه حاک و مسّ
اولنمغله سگه سی مضمحلّ اولان آقچه.

المَسِيح: عَرَق / دَز که خوی دیرلر، مَقرمه ایله
مسّ اولندیغی ایچون مستّادر.

المَسِيح: اَرش / قول که غسلده مسح اولنور
ویا ذراع که بر لباس آرشونلامقده مسّ و مسح
اولنور.

المَسِيح: خصی / آلتِ رجلیّی اولماق جبلی
خلقی اوله. / [م ۳۴۴و]

المَسِيح: دستارِ درست / قبا صارق که
صاردقده مسّ ایدرلر که صارلق ممکن اوله.

المَسِيح: سبیکه سیم / سگه سز گمش
پارچه سی.

المسیح: مردی که جماع بسیار کند / کثرت جماعه مبتلا کمسنه زیرا اکثر اوقاتی مسّ و لمس ايله شغل اوزره در.

المسیح: دَجّال / خروجی اشراطدن اولان دَجّالک لقبیدر، أعور الیسری اولمغله إطلاق اولندی که ممسوح العین معناسنه اولور که قاشیله بیلله ممسوحدر دیدیلر ویا حرمیندن غیری زمینی سیاحت ایلمسی ایچوندن ویا اُمسح سابق ماده سندن کَذاب معناسنه در، اسمی صافدر دَجّال دخی لقبیدر که کَذاب معناسنه اولدیغی حرف لامده گلور إن شاء الله، کنیه سی أبو یوسف و کندی یهودیدر و بعضیلر دَجّالک لقبی سَجّین وزننده مَسّیح در دیدیلر و دَجّالده إعجام آخر ايله مَسّیخدر دیدکلری مردوددر.

المسیح: گیسوهای پس افکنده / اکسه طرفنده اولان صاچلر که اکثریا مسح اولنور.

المسیح: کماهای نیک / استادانه اولان یایلر که اکثریا استعمال ویا زیارتیله مس اولنورلر.

المسیح: استخوانهای رخسار / یوزده اولان کموکلر زیرا عظام وجه سفتت و مرحمت ویا شهوتله مسّ اولنور. / [۳۵۵و]

-ش-

المُشیح: بر چیزی ایستادن / ضمله در، بر نسنه نك اوزرینه اولوب جدّ و سعی امرنده قیام ایلمك.

المُشیح: مُدام کردن / بر کاری دائما اجرا ایلمك.

الوُشیح: چوب نیزه / فتحله در، مزارعک آغاجی.

-ص-

الفَصیح: زبان آور / فا ايله در، کلامنده مقصودندن حُسن تعبیر ایلمکده قدرتی اولان کمسنه که متکَلّمک صفی اولور.

الفصیح: کلام تازی / لغت عرب اوزره اولان سوز یعنی ضعف تألیفدن و تنافر کلماتدن خالص اولان سخن که کلامک وصفی اولور.

الفصیح: شیر کف بگرفته / قائمغی آلمش سود که قائمق آلتی تعبیر اولنور.

-ض-

الرَضیح: دانهای کوفته خرما از بحر علفِ اشتر / مهمله ايله در، دوهیه ویرمک ایچون قریلان خرما چکردکلری.

النَضیح: عَرَق / نونله در، دَرَدَر که غلطنده تر دینور، فارسیده خوی دیرلر، ذی روح وجودنده مساماتدن حاصل اولور بر رطوبتدر.

النضیح: حوضِ فراخ / بول و بیوک حوض
که میاه کثیره مجتمع اوله.

النضیح: جوی فراخ / وسعتلی دره در.

-ط-

السطیح: گُشته / مهمله ایله در، اولمش میّت
گبی که آرقه اوزره باتان کمسنه در.

السطیح: فالگوی / فال ایدن کمسنه سوز
سویلین کیشیدر لکن مطلقا دگلدر، وقتِ
نبوتدن مقدّمه فوت اولان بر کاهک لقبیدر،
اسمی ربیعه در، جُمّجه سِردن غیری وجودنده
کموک نایاب ایدی، غضبناک اولدقجه قالقر
ایدر شخص قاعد اولوردی، اوچیوز ییل
معمر اولدی، ظهور خاتم الأنباء علیه
التحیای خبر ویرمشدر، تفصیلی سائر محله
مذکوردر.

اللطیح: بچیزی دست نرم زدن / بر نسنه یه
خفیفجه آل اورمق لکن ال آیه سیله آرقه یه
اوخشر گبی خفیفجه ضرب ایلمکدر.

النطیح: آن شکار که از سوی پیش در آید
/ نونله در، صیّاده قارشو گلن صید که قعیدک
ضدیدر، ناطحده یازلدی.

النطیح: اسبی که بر پیشانی دو دائره دارد
/[۱۳۶و] کندی قیلندن آلنده ایکی دائره
سی اولان آت که مقبول دگلدر اگر بر
اولورسه معتبردر.

النطیح: ستاره در برج حمل / ناطح لفظنده
سابقا یازلمشدر، حمل برجنده در.

-ف-

الصفیح: نهم تیر از قمار / مهمله ایله در، قمار
دیدکلی ملعبه نك اوقلزدن طوقرنجیدر که
نصیب صاحبی اولماز و قریبا / [م۳۴۴ظ]
مصحفده إشارت اولندی.

الصفیح: تیغِ پهن / مهمله ایله در، یوزی یصّی
قلج ها ایله استعمالی اکثردر.

الصفیح: سنگِ پهن / اینلی طاش و هر اینلی
نسنه نك یوزینه صفحه دیرلر.

الکفیح: همتا / برابر و قرین و رفیق گبی بر فلان
کمسنه سنك کفیحکدر یعنی سکا دمکدر دیمکدر.

-ق-

الشقیح: زشت / معجمه ایله در، وزن و معناده
قبیح گبیدر، کوتو و آلچق هرنه اولورسه.

اللقیح: اشترانِ آبستن / گبه دوه لر، جنسدر
واحدی تا ایله گلور.

اللقیح: خرما بنِ آبستن / گبه خرما آغاجی یعنی
ارک خرما دن آلنان لقاح مذکور دیشی خرمایه
آویخته اولندقد میوه دار اولان خرما آغاجی.

-ل-

الجلیح: درختی که سر شاخهایش بلک ندارد /
جیم ایله در، دالرنده یاپراق اولمیان آغاج.

الطَّلِيح: اشتر مانده / مهمله ايله در، يورغون
دوه كه يوريمز اوله.

الطَّلِيح: گنه / بر حيوانِ صغيردر كه اكثريا
كبير حيوانده اولور، عريده قُراد دخي دينور
كه حرفنده گلور إن شاء الله.

المَلِيح: نمکين / طوزلی ديمکدر ملحدندر و
عريده گوزل معناسنه و فارسیده دخي زباندردر.
المَلِيح: ماهی شور / طوزلی بالق كه
صالاموره ديرلر و بئر مَلِيح و بحر مَلِيح طوزلی
ديمکدر اگر سمك مَلِيح دينورسه بالق اولور.

الْوَلِيح: غرارها / خرارلر كه ايچنه شيء
قورلر، جنسدر واحدی وليحه گلسه گرکدر.

-ن-

السَّنِيح: آن شكار كه از سوی راست تو
درآيد / مهمله ايله در، سانح سابق معناسنه در.
الْمَنِيح: هشتم از تير قمار / قمار اوقلرينك
سكرنجيسي كه مصحفده يازلدی و جمعی
منايح مذکوردر.

-ومنه بزيادة الهاء-

آلتنجی نوعك رباعياتنك هائيه سی دخي
نوع مذکوردر.

-ب-

الدَّيِّحَة: آنچه بحج قربان کنند / معجمه
ايله در، حجاج مسلمين قربان ايلدكلری

حيوان قیون و صغير و دوه هرنه ايسه.

الدَّيِّحَة: بره كه كارد را شايد / بلا هاء
سابقدر.

الصَّبِيحَة: بامداد / مهمله ايله در، صباح وقتی.

-ج-

السَّجِيحَة: اندازه / مقدار معناسنه در مثلاً ايکی
منزلك إرتفاع بنالری بر سجیحه اوزره در دينور
يعنی مقدارنجه در.

/ [ره ۳۵۵ ظ] -ر-

الدَّرِيحَة: پشته خُرد / معجمه ايله در، كوچك
دپه، قوم و طپراق و طاش هر نندن اولورسه تَلّ
گبی.

سَرِيحَة: نام جایگاهی / مهمله ايله بر محلك
ناميدر، یاسز دخي لغتدر.

الشَّرِيحَة: گوشت تنك کردن / معجمه ايله در،
بلا هاء دخي مذکوردر.

الْقَرِيحَة: نخستين آب كه در چاه پيدا شود /
مجردا دخي سابقدر.

-س-

المَسِيحَة: گيسوی پس / بلا هاء مذکورك
معنالنندن اون برنجيدر.

المَسِيحَة: کمان نيك / هادن مجرد سابق
مسيحك اون ايکنجی معناسيدر.

المسيحة: استخوانش رخسار / مَسِيحَك
معنای اخیریدر که یازلمشدر.

-ص-

النصيحة: نيك خواستن / نون ايله‌در، ايلك
طلب ايلمكدر يعنى بر كمسنه‌يه الله اوگت
ويرمك كه حُسنِ حال صاحبي اولديغنى
مطلوب ايدنمكدر.

-ض-

الفصيحة: رسوا كردن / فا ايله‌در، ناسدن
مستور اولان حالى صاحبي خجل اولسون
ديو اعلان ايلمك.

-ط-

البطيحة: جاىگاه فراخ / موحدۀ ايله‌در، بول
ير.

البطيحة: رود فراخ با سنگريزه / وسعتلى
صو آقنديسى مَسِيلِ وسيع كه اوافق طاشلى
اوله.

السطيحة: راويۀ خُرد / مهمله ايله‌در،
كوچك قَربه.

السطيحة: كوزه پهن و سر تنك هردو
كوشه / قارنلى و آغزى كوچك ايكي قولبلى
باردق.

النطيحة: بره كه از زخم سرو مُرده بود /
نونله‌در، بوينوز ياره سندن اولمش قوزى يعنى

بر قيون بوينوزى ضربهيله زخم‌دار اولوب مرده اوله،
لفظ قرآنيدر.

-ف-

الصفيحة: تيغ پهن / مهمله ايله‌در، بلا هاء
سابقدر.

الصفيحة: همه سنگ پهن / هاسز گچمشدر.

الصفيحة: تحتۀ در / [م ۳۴و] قيونك قنادى كه
صفيحتين ايكي قناد اولور.

الصفيحة: پوست روى / يوز دريسى جلد الوجه
گي.

النفيحة: شاخ سبز از درختى كه ازو كمان كنند
/ نونله‌در، ياي ياپدقلى آغاجك يشل دالى.

-ل-

جليحة: قبيلۀ / جيمله‌در، بر قبيله نك اسميدر.

الوليحة: غراره / واحديدر، جني بلا هاء
سابقدر.

-م-

القَمِيحة: آنكه در دهان بيراكنند / قاف
ايله‌در، آغزده طاغلان شىء سُقوف گي.

-ن-

المنيحة: اشتر دادن ز بھر منفعت / سودى
ايله و پياغسييله إنتفاع ايلسون ديو بر كمسنه‌يه

عاریت ویرلان قیون که عریّه و إقفار و إخبال
گبی که یکساندر.

-و-

الرّویحة: آسانی / مهمله ایله در، قولایلق،
راحت ماده سندندر.

السّویحة: دوالی که نمَد زین را بدو بر زین
بندند / طایقور قولایکی.

-الخماسی-

بو نوعک بشر حرفلی کلماتی.

-ب-

التّدیج: گونه از بازی / مهمله ایله تفعیل
صیغه سی اوزره در، بر نوع اویندر رکوع گبی
قائما طوب باشنی زیاده آشاغی اگمک که
بر آخری کندی ایاقلرینی آچوب ایکی ایله
آنک آرقه سنه باصوب صاغندن صولنه ویا
عکسنه آتلایه.

التّدیج: سرفرو آوردن در رکوع و بسیار
کشتن / ذکر اولنان هیئت اوزره طورمق که
هماره مخصوصدر، رکوعده بو هیئتدن نهی وارد
اولدی.

التّریج: سود کردن / مهمله ایله رچدن وزن
مزبور اوزره در، فائده ایلمک.

التّسیج: نماز کردن / نمازی بر جزئیه تسمیه
در که نماز قیلمق.

التّسیج: خدای را بپاکی یاد کردن / حق تعالی
پی تنزیه و تقدیس ایلمک یعنی سلبیاتدن بریدر
پاکدر دیو إعتقاد ایلمک و سبحان تسبیحک
علمیدر معروفدر، سبحان الله دیمک تسبیح
ایلمکدر، مصدریت اوزره منصوبدر تنوین لاحق
اولماز.

التّصبیح: بامداد بجای آمدن / بر محله صباح
وقتنده گلمکدر، بونده تکثیر معتبر اولماز.

التّصبیح: صبحی دادن / صبح یعنی سحری
استعمال اولنان شرابی ویرمک.

التّصبیح: سپیدی بر روی پدید آمد / یوزنده
آقلق پیدا اولمق مثلاً مرض و خوفله حُمرت زائل
اولوب آغارمق ویا برّص پیدا اولمق حاشا من
السامعین.

التّفیح: زشت کردن / قاف ایله در، بر نسنه پی
قیح ایلمک فنادر و بددر دیمک.

-ت-

التّفیح: گشاده کردن / فا ایله در، چوق آچمق؛
زیرا تشدید تکثیر ایدر.

التّفیح: بشکفانیدن / یاردرمق و یارمق.

-ج-

التّبجیح: شاد کردن / بّجّح موحد و جیم ایله
تفعیله نقل اولنور، فرح ویرب مسرور ایلمک.
[و۳۵۶]

التَّزْجِیح: افزونی نهادن / مهمله ایله‌در، زیاده ویرمکدر یعنی بر نسنه‌پی برینه دیگرندن چوق عطا ایلمک.

-ح-

التَّصْحِیح: درست کردن / صحیح قیلماق که صاغلامق، حانک برینی إسقاط دخی تصیح تمیزده تمیز گبی لغتدر.

-د-

التَّبْدِیح: گونه‌ از رفتن / موحده ایله‌در، طرزِ خوب اوزره گتمک و یوریمک، تبدّح دخی دیرلر.

التَّجْدِیح: تر کردن پست و مانندش / جیمه‌در، قویدی صو ایله اصلاقمق.

التَّقْدِیح: باریک میان گردانیدن اسب / قاف ایله در، آتی اینجه بللی ایلمک که زیون ایلمک مراددر تضمیر معناسنه.

التَّقْدِیح: در گو افتادن چشم / گوز چقور اولماق که یری قدح گبی اولور.

التَّقْدِیح: نیک بخراشیدن / گوزل گوزل قاشیمق خارش زیب معناسنه لام ایله دگلدن.

التَّمْدِیح: ستودن / اوگمک مدح گبی، لکن مبالغه قیدی واردر.

-ذ-

التَّوْذِیح: دشنام دادن / سوگمک سبّ گبی.

-ر-

الإِطْرِیح: کوهانِ دراز / کسر ایله و مهمله ایله‌در، / [م ۳۴۵ظ] دوه‌نک هورگجی اوزن اولماق.

التَّبْرِیح: رنجانیدن / موحده ایله‌در تفعلیل وزنده‌در، انجتمک زحمت ویرمک رخبش ایلمک.

التَّبْرِیح: سخت گرفتن / شدتله یاپشماق که عُنف دیرلر.

التَّبْرِیح: اندهگن کردن / تاسه‌لندرمق تکدیر گبی.

التَّسْرِیح: رها کردن / مهمله ایله‌در، / [ن ۱۳۶ظ] صالیویرمک مثلاً محبوسی إطلاق ویا منکوحه یه طلاق ویرمک.

التَّسْرِیح: آسان کردن / قولایلامق مثلاً طرمق ایچون صاچی چوزمک گبی، بو معناده سراج گچمشدر تبلیغده بلاغ گبی.

التَّسْرِیح: شانه کردن / صاچی ویا صقالی طرامق تمشیط گبی.

التَّشْرِیح: نیک شرح کردن / معجمه ایله‌در، بر نسنه‌پی خوشجه آچماق مثلاً کتابی شرح ایلمک مغلق محللرینی فهمه قریب قیلماق.

التَّشْرِیح: شرحه کردن گوشت / اتی طولانی دیلمک.

مخصوصه إستعدادك حصولنده سعی ایلمك.^{۸۸۰}

التَرْشِيح: مهیا کردن / حاضر ایلمك.

التَوْشِيح: بریند در گردن کسی افکندن /

گردانلغی بر کمسنه نك بویننه طاقمق که گردانلغی و شاح دیرلر.

التَوْشِيح: آراستن / وزن و معناده تزیین که بزمکدر.

-ط-

التَسْطِيح: پهن کردن / مهمله ایله در، یصّی

ایلمکدر، سطح دندر یعنی سیوری ویا مدور اولمیه، تسنیمک ضدیدر.

-ف-

التَطْفِيح: پر کردن حوض / حوضی طولدرمق

لکن بعده طاشوب دوکلمک که طفوح دندر.

-ق-

التَرْقِيح: با صلاح آوردن / بر نسنه نك

فسادینی صلاحه تحویل ایلمك.

التَرْقِيح: مال جمع کردن / مال جمع ایلمك

إدّخار گبی.

التَشْقِيح: رنگ در آوردن غوره خرما / معجمه

ایله در، خرمايه بَكْ دوشمك یعنی قرمزی اولمغه باشلامق.

التَصْرِيح: پیدا کردن / مهمله ایله در،

آشکاره ایلمك یعنی بر مقاله ده تعریض ایله ضمنا إدراك اولنان مزایایی ظاهره چیقارمق.

التَصْرِيح: پدید آمدن / آشکاره اولمق که

لازم اولور إنصراح گبی.

التَطْرِيح: بسیار افکندن / طا ایله در، چوق

براقمق یعنی طرحه تکثیر مراد اولنور.

التَفْرِيح: شاد کردن / فا ایله در، سویندرمک

فرح ویرمک.

التَفْرِيح: خسته کردن / قاف ایله در، یاره

لمك تجريح گبی مجروح ایلمك که قرحه جرح معناسنه در.

-ز-

التَفْرِيح: افزارها در دیگ کردن / چوملگه

و طنچره یه آنده اولان طبیخك حوایجی وضع ایلمك که آنکله تربیه اولنور طوز بیر نخود صوغان گبی.

المِرْزِيح: آواز / مهمله ایله در، إقليم

وزنده در، سس صوت گبی، لکن شدید الصوت اولان کیشیدر دیدیلر.

-ش-

التَرْشِيح: پروردن / رشحدن تفعلیل

وزنده در، تربیه ایلمك یعنی بر کمسنه ده امر

^{۸۸۰} م - التَرْشِيح: پروردن / رشحدن تفعلیل وزنده در، تربیه

ایلمك یعنی بر کمسنه ده امر مخصوصه إستعدادك حصولنده سعی ایلمك.

التَّنْقِيحُ: بشکفتن / فا ایله در، فُفَّاح چچک
معناسنه گچمشدر، بونده قوپارمق و
دُوشرمک.

التَّنْقِيحُ: چشم باز کردن / سگبچه ایت
انیگی گوزینی ابتدا آچمق فتح عینش الجرو
گی.

التَّنْقِيحُ: گشن دادن / إلقاح سابق
معناسنه در. / [ر ۳۵۶ظ]

التَّنْقِيحُ: پیراستن چوب / نون ایله در، بر
آغاجی یونوب پاک ایلمک.

التَّنْقِيحُ: پیراستن سخن / کلام تزین ایدوب
ألفاظ بارده و کلمات مهمله دک تطهیر
ایلمکدر، خصوصا شعرده فصاحت و
بلاغت حاصل اولمغه سعی ایلمک معناسنه در
زیرا "خَيْرُ الشَّعْرِ الْحَوْلِيُّ الْمَنْقَحُ" دیمشدر
شعرک خیرلی و أحسن اولانی بر سنه
إصلاحنه سعی اولنمغله منقح^{۸۸۱} و أَلْفَاظِ
ثقیله دن تعریه قیلنان کلامدر و تنقیح عظیم
سکوکدن ایلك چیقارمقدر.

التَّوْقِيحُ: سنب تاو کردن / حیوانک
طرناغنده لطافت پیدا اولوب آب و تاب
حصولنه سعی ایلمک که یاغلامق گبی إهتمام
ایله تیمار ایلمکدر.

^{۸۸۱} ن - دیمشدر شعرک خیرلی و أحسن اولانی بر سنه
إصلاحنه سعی اولنمغله منقح.

-ل-

الإسْلِيحُ: کف شیر / کسر ایله و سکون مهمله
ایله سودک کوپکیدر. / [م ۳۴۶و]

الإسْلِيحُ: درختی یا نباتی / بر آغاج ویاخود بر
اوتدر که آنی اکل دوهنک سودی کثرت بولمغه
سبیدر.

التَّبْلِيحُ: بماندن / موحده ایله در، عاجز اولمق که
کاری هرنه ایسه آنی ایشلمک ممکن اولمیاچق
قدر تعب گلمک.

التَّجْلِيحُ: بقوت رفتن / جیمله در، شوق و آرزو
ایله گتمک.

التَّجْلِيحُ: بقوت کاری کردن / بر کاری شدت
ایله ایشلمک.

التَّجْلِيحُ: نیک خوردن اشر سر درخت را /
دوه آغاجک شاخلرینی شوقله یمک.

التَّسْلِيحُ: سلاح پوشانیدن / مهمله ایله در،
آلات حرب گیمکدر سلاح قوشانمق.

التَّمْلِيحُ: نمک بسیار در طعام کردن / طعامه
طوزی چوق قومق.

-م-

التَّجْمِيحُ: نیک نگرستن / جیمله در، گوزل
گوزتمک و خوشجه باقمق، لکن کیشی کندی
هوا و هوسنه رعایت ایلمکدر و آتک باش
پکلگی ایلمسیدر دیدیلر.

التَّدْمِیح: پشت دوتا کردن / مهمله ایله در،
تدییح سابقده لغتدر، آرقه سنی اگمکدر.

التَّسْمِیح: آسان کردن / سماحتدندر، وزن و
معناده تسهیل که بر امری قولای ایلمک
تسریح گبی.

-ن-

التَّرْنِیح: سرگشته گشتن و میل کردن /
ضعف سببیه ایکی طرفه میل ایدوب
صالنمق.

-و-

التَّرْوِیح: راحت دادن / راحت ویرمکدر،
حتی رواحدن اولمق اعتباریله دوهی یتاغنه
گوترمک معناسنی ویردیله، بوخماسیاتک
هائیه سی یوقدر یوخسه بو لفظ بو معناده مع
الهاده ذکرى أنسب ایدی، ترویحه حتی جمعی
تراویح سداسیاتده یازلسه گرکدر.

التَّرْوِیح: خوشبوی گردانیدن / بر نسنه یی
رایحه طیبیه ایله تبخیر ایلمک.

التَّرْوِیح: خُنک کردن / بر نسنه یی إعتداله
گتورمک.

التَّصْوِیح: خشک گردانیدن آفتاب نبات را
/ گنش اوتی فورتمق.

التَّطْوِیح: بیفکندن / براقمق و آتمق و
دوشورمک که هلاکدن کنایه در.

التَّلْوِیح: اشارت کردن / اشارت ایلمک لکن
لباسندن بر نسنه ایله اشارتدر^{۸۸۲}.

التَّلْوِیح: روشن کردن / آشکاره ایلمک که لایح
ظاهر معناسنده در.

التَّلْوِیح: بگردانیدن آفتاب و آتش گونه چیزی
را / بر نسنه نك رنگی گنش ویا آتش تغییر
ایلمک.

-ی-

التَّضْمِیح: خشک گردانیدن آفتاب نبات را /
مذکور تصویحه واو یایه تبدیل اولنمق لغتدر.

التَّضْمِیح: شراب مخروج کسی را دادن / معجمه
ایله در، قاریشق شرابی بر کمسنه یه ویرمک لکن
قارشدرمقدر مثلاً سوده صوی قارشدرمق گبی
دیدیلر.

التَّطْمِیح: بیفکندن / مهمله ایله در، تطویحه
واوک یایه قلبیه دخی لغت اولمغله تکرر ایلدی.

التَّقْمِیح: ریم کردن ریش / قاف ایله در، یاره
ارکک پیدا ایلمک.

التَّقْمِیح: خستگی / یاره لنمق.

التَّنْمِیح: چیزی ندادن / نونله در، بر شیء
ویرمک گویا طلبکارک نوحه سنه سبب اولمق
مثلاً صبی یه سود ویرممکله نایح اولور.

^{۸۸۲} م - **التَّلْوِیح:** اشارت کردن / اشارت ایلمک لکن لباسندن
بر نسنه ایله اشارتدر.

-السداسي-

آلتنجى نوعك آلتيشر حرفلى كلماتى.

-ب-

المشايح: مردانِ پهن استخوان / مفردى
مشبوح نوع سابقده گچمشيدى.

المصايح: ستارگان / مصباح لفظنك
جمعيدر، يلدزلىر معناسنه كه ﴿كأنها كوكب
درى﴾ تشبيهنده يلدزه مشابه چراغ مراد ايكن
عَدْلُ كى مبالغه ارادسيله عين كوكبدر ديمك
بعيد اولماز. [ر۳۵۷و]

المصايح: چراغها / مفردى مصباح
مذكوردر.

المصايح: اشتراى كه بامداد چرا كنند /
جمعدر مفردى گچمشدر.

-ت-

المفاتيح: كليدها / مفردى مفتاح سابقدر.

-ج-

الأراجيح: سخت جنبيدن اشتر برفتن /
يورركن دوهنك شدت اوزره حركت
ايلمسيدر.

الأراجيح: بازىهاى كودكان بررسن
[م۳۴۶ظ] مفردى أرجوحه المذكوردر.

المراجيح: افزونيها / مرجاحك جمعيدر كه
يازلمشدر.

-ح-

الملاحيح: اشتراى كه داشم نشخوار كنند /
مفردى ملحاح مسطوردر.

-د-

السراديح: ماده اشتراى دراز نيكو / سِرَداح
سابق مفرديدر.

السراديح: زمينهاى نرم / مفردى سخت قيدى
سهو اولديغى بونده آشكار اولدى.

المجاديح: جمع المجدح / اوج معنايه نوع اولده
مذكوردر.

المقاديح: مردانِ رزم دوست / مفردى مقداح
سابقدر.

-ر-

التباريح: سختيها / مفردى تبريح خماسياده
مذكوردر.

الذرائح: مگسگان / ذروحه و ذرائحك جمعيدر
كه مفردلىر گچمشدر.

المتاريح: ماده اشتراى / متراح مفرديدر كه تحرير
اولندى.

-ز-

المرايح: اشتراى مانده / مفردى مزراحدر،
جمعنده ياسز اولقى دخى لغتدر، گچمشدر،
مصاييح و مساجد گي.

-س-

الطَّرَامِيحُ: مردانِ دراز / طُرْمُوحِ مَسْطُورِک

جمعیدر.

الْتِمَاسِيحُ: هَنَگَن / تَمَسَاحِ مَفْرَدِ مَذْکُورِدر.

الْمَمَاسِيحُ: خادمانِ سادِه / مَفْرَدِ مَمْسُوحِ

خَصِيّ مَعْناسِنِه / [ن ۱۳۷و] مَذْکُورِدر، پَسِ
سادِه بِي خايِه مَعْناسِنِه اولور کِه سادِه رُويِ
دِيَمِک.

-و-

الْتَرَاوِيحُ: نَمَازِ شِبْهائِ رَمْضَانِ / لَفْظِ مَعْرُوفِدر،

مَفْرَدِ تَرُويِجِه در، شَهرِ صِيَامِکِ گِيَجِه لَرِيَنِه
مَخْصُوصِ اولانِ نَمَازِکِ اسْمِيَدِر، اَصْلِنْدِه مَأْخَذِ
راحتِ مادِه سِنْدِنْدِر کِه تَرُويِجِ کَلْمِه سِنْدِه قَرِيْبَا
راحتِ دَادِن دِيَنَلَمَشِيْدِي، سَبَبِ تَسْمِيَه دَرْتِ
رِکْعَتَدِه بَر اسْتِراحتِ اولنَمَقْدَر، بَر اِيکِي کَرّه فَعْلِ
نَبُوِيَه دِه وَاقِعِ اولوب فَرَضِيّتي خُوفِيَلِه جَماعَتِي تَرِکِ
بِيوَرْدِيَلِر، اِنْتِقاللَرِنْدِن صَکْرِه مَحْذُورِ مَذْکُورِ مَنَدَفِعِ
اولمَغلِه اونِ اِيکِي رِکْعَتِ دَخِي حَضْرَتِ عَمَرِ
خَلَافَتَنْدِه ضَمّ اِيْدُوب يِگَرْمِي رِکْعَتِ نَمَازِکِ بَهرِ
شَبِّ رُوزِه جَماعَتِيَلِه اِداسِنِي اِلْتِزامِ بِيوَرْمَلَرِيَلِه سَنَتِ
خَلَافاءِ رَاشِدِيْنِدِن اولْمَشْدِر، تَرُويِجِه لَرْدِه
تَسْبِيحَاتِ اوْقَنَمَقِ دَأْبِ قَدِيمِ اولْمَسِي سَنْتِنْدِن
اسْتِراحتِ آنْدِن خَفِيْفِ بَر کَارِ اِيَلِه اولْمَقِ چَسْبَانِ
اولْدِيغِي سَبِيْدِنْدِر، پَسِ تَرُويِجِه لَرْدِه تَلَاوَتِ قَطْعَا
مَناسِبِ دَگَلْدِر؛ زِيْرَا سَنْتِنْدِن مَسْتَرِيحِ اولْمَقِ
صَدْدَنْدِه فَرَضِي آنْکِ اَکْلَنَجِه سِي پايِه سِيَلِه
اسْتِعْمَالِ چَنْدَانِ لايِقِ اولْمَدِيغِي اَرْبَابِ نَقْلِ و
أَصْحَابِ عَقْلِ عَنْدَنْدِه دَخِي مَسْلَمَدِر.

الْقَرَاوِيحُ: جَمْعِ الْقَرَوَاحِ / مَفْرَدِ قَرَوَاحِدِر،

سَابَقَا اوچِ مَعْناسِي يَزْلَمَشْدِر، هَر بَرْنَدِه جَمْعِي بُو
وَزْنِ اوْزْرِه در.

-ض-

الضَّحَاضِيحُ: آهْايِ اِنْدِکِ / ضَحْضَاحِ

سَالْفِکِ جِيْعِيْدِر.

-ق-

الْمَلَقِيحُ: اَشْتِرَانِ آبَسْتَنِ / قَارِنْدِه کُوشْکِي

اولانِ دُوهَلِر، مَفْرَدِ مَلْقُوحِه در.

الْمَلَقِيحُ: بَچْگَانِ در شَکْمِ اَشْتِرَانِ /

دُوهَنَکِ قَارِنْدِه اولانِ کُوشْکَلِر کِه مَفْرَدِ
مَلْقُوحِه مَذْکُورِه در.

-ک-

الْمَرَاكِحُ: جَمْعِ الْمَرْکَاحِ / مَرْکَاحِ لَفْظَنَکِ

جَمْعِيْدِر کِه سَابَقْدِر.

-ل-

الْمَجَالِيحُ: اَشْتِرَانِ مادِه / مَتَارِيحِ گَبِيْدِر،

مَفْرَدِ مَجْلُوحِه دِيْشِي دُوه دِيَمْکَدِر نَاقَه گَبِي.

-م-

المَلَوِيح: جمع المِلواح / ملواحك جمعيدر
که درت معنایه مفردی مسطوردر.

-ی-

المَسَايِح: سخن چینان / مفردی مَسِيح
گچمشدر.

-الکني وغيرها-

بو نوعك فوائدى.

وجهٌ صَبِيحٌ: روى سرخِ پاکیزه / مهمله و
موحده ايلهدر، حمرتی غالب و حسنی تام
اولان بَشَره در، قرمزی و گوزل یوز دیمکدر.

إِبْنُ بَرِيحٍ: کنیت رنج و سختی / فی الأصل
بَرَحٌ موحده و مهمله ايله شدت معناسنه و
بناتِ برح و بنی برح کلمه لری دخی او معنایه
اولدیغی^{۸۸۳} گبی إِبْنِ بَرِيح دخی شدت و
زحمت ایچون کنیه ایلدیلر. / [ر۳۵۷ظ]

أَمْرٌ سَرِيحٌ: فرمانی بی درنگ / فی الأصل
سریح مذکوردر لکن بر امره صفت اولدقده
وزن و معناده سریع معناسنه / [م۳۴۷و] اولمق
دخی لغتدر، قطعاً توقفی جائز اولمیان کاره
أَمْرٍ سَرِيحٍ إطلاق اولنور.

سِنَامٌ إِطْرِيحٌ: کوهان دراز^{۸۸۴} / کسر ايلهدر،
اوزن اولان هورگجه دیرلر که مذکوردر.

أَبُو المَلِيح: کنیت چکاوک / طویغار دیدکلری
قوشك کنیه سیدر که چکاو دخی دیرلر، عربده
قنبر دیرلر.

-نوع هفتم-

-الثلاثي-

یدنجی نوع که آخرك ما قبلی ساکن و آنك
دخی ما قبلی مفتوح اولان کلماتدر مثلثاتی
بونلردر.

-ب-

الدَّبْح: گلو بریدن / ذال ثخذله در،
بوغازلامق.

الدَّبْح: چیزی شکافتن / بر نسنه یی یارمق بزل
گبی.

السَّبْح: فراغت / مهمله ايلهدر، فارغ اولمق یعنی
بر امره درکار ایکن ترك ایلمك که ﴿سَبَحًا
طَوِيلًا﴾ بو معنایه در دیدیلر.

السَّبْح: تصرف کردن در معیشت / امر
معاشده تصرف و تدبیر ایلمك.

السَّبْح: سبك کردن بار / یوکی یگنی ایتمك
تخفیف حمل گبی.

السَّبْح: شناه کردن / صوده یوزمك عَوَم گبی.

الشَّبْح: کالبد تن / معجمه ايلهدر، کالبد تن
لفظنه إضافتی بیانیه در، تن دیدکلری قالب که
روحسز اوله شخص گبی.

^{۸۸۳} ن: اولدیغی.

^{۸۸۴} ر ن م - کوهان دراز.

الشبح: پهن گردانیدن ارش دست / کیشینک قوللری اینلی یعنی مَشْبُوح الذراعین یارادملق.

النبج: بانگ کردن سگ / نونلهدر، بُباح سابق گبی.

-ت-

الفنح: جوی بزرگ / فا ایلهدر، آقر صو که چوق اوله نهر کبیر معناسنه.

الصبح: صبحی دادن / مهمله ایلهدر، تصبیح سابق معناسنه.

الصبح: بامداد بجای شدن / بو معنایه تصبیح ذکر اولندی.

الضبح: خاکستر / معجمه ایلهدر، کول رماد گبی.

الضبح: سوختن چوب / آجاج یاغق إحتراق شجر گبی.

الضبح: دم زدن اسب در تک / سگردرکن آتک نَفَسندن صدا پیدا اولق تنَحَم گبی.

الضبح: از حال گردانیدن آفتاب و آتش چیزی را / گنش ویا آتش بر نسنه پی حالندن دوندرمک تلویح گبی.

القُبج: نفرین کردن / قاف ایلهدر، لعنت ایلمک.

القبح: از نیکی دور کردن / ایلمکدن ایراق ایلمک تبعید عن الخیر گبی.

البجج: شاد شدن / موحده ایلهدر، سونمک که مسرور اولمقدر.

/ [۳۵۸و]-ج-

السَّجْح: چیزی راست / مهمله ایله در،
طوغری شیء که مستقیم معناسنه.

-د-

البَدَح: آشکارا / موحده ایله در، بر ایش
مستور اولموب آچقدن گورلمک.

البدح: گونه از ماهی / بر نوع بالقدر.

الجَدَح: تر کردن پست و جز / جیمله در،
تجدیح سابق معناسنه در.

الرَّذَح: درد اندک / مهمله ایله در، آز اولان
غم و هم که کدر قلیل و إنفاعل خفیف
معناسنه^{۸۸۵}.

الردح: برهم نشستن / بری برینک اوزرینه
اوتورمق.

الردح: بگل اندودن / بالچق اورتوب صوامق
هر نیه اولورسه.

السَدَح: صرع / اوچق زحمتیدر که صره
دیرلر.

السدح: گستردن / دوشه مک که بسط ایله
وزن و معناده یکساندر.

الصَدَح: بانگ کردن خروس / خروس
اوتمک صقع گبی و خروسک ترکیسی
بدنوسلر.

الْقَدَح: گران کردن / [م۳۴۷ظ] کاری / فا
ایله در، بر ایش آغر گلمک و گوج اولمق صعوبت
گی.

القدح: دیر دادن فام / بورجی آغر آغر ویرمک
مطل دین گی.

القدح: آتش بزدن / قاف ایله در، چاقمق ایله
آتش پیدا ایلمک.

الْقَدَح: در کاری کسی خلل آوردن / بر
کمسنه نك ایشنی مختل ایلمک.

القدح: خوردنی بر کردن / کفچه ایله طعامی
قوتارمق و طنجره دن چیقارمق.

القدح: آب سیاه از چشم بیرون کردن /
گوزدن فاسد صوبی چیقارمق.

الکَدَح: کسب و کاری کردن / مدار معاش
تدارکنه سعی ایدوب ایش ایشلمک که ﴿إِنَّكَ
كَادِحٌ﴾ وارد اولدی.

الکدح: خراشیدن / طرملامق.

المَدَح: ستودن / اوگمک، معروف لفظدر.

النَدَح: زمین فراخ / نونله در، بول یر أرض
واسعه گی.

-ذ-

البَذَح: شکافتن / موحده ایله در، یارمق شق.

البذح: بینداختن / آتمق طرح و رمی گی.

^{۸۸۵} م - **الرَّذَح:** درد اندک / مهمله ایله در، آز اولان غم و
هم که کدر قلیل و إنفاعل خفیف معناسنه.

البذخ: بچوب زدن / دگنك ايله ضرب ايلمك.

الشرح: شرحه كردن گوشت / اتی اوزن دیلمكدر قطع اللحم طُولاً گئی.

-ر-

البرج: رنج و سختی / موحده ايله در، زحمت و شدت معناسنه.

الصرح: كوشك بلند / مهمله ايله در، يوكسك كوشك قصر رفیع گئی.

الجرح: خسته كردن / جيمله در، ياره لمق كه معروفدر.

الصرح: همه بنياد بلند / عالی اولان هر بنایه إطلاق اولنور. / [ر ۳۵۸ ظ]

الجرح: كسب كردن / مدار معاش ايچون تجارت ايلمك كدح گئی.

الصرح: گور كُندن / معجمه ايله در، سين قازمق، لكن مطلقا قازمقدر ضرخ القبر دينورسه مزار قازمق اولور و مزاره ضريح ديدكلری بو معنادندر.

الجرح: بر کسی طعن كردن / بر كمسنه يه طعن و ذم و قدح ايدوب زباندراز اولمق.

الضرخ: اندختن / بر نسنه يی آيروب آتمق تفريق و إلقاء گئی.

الجرح: ساختن / ديكمك ايچون يارمق كه قماشى لباس ايلمك ايچون كسوب يرمقدرد.

الطرخ: بيفكندن / مهمله ايله در، براقمق و آتمق، لفظ سابق گئی.

الصرح: چارپايان بچرا گذاشتن / مهمله ايله در، حيواناتی چايره ترك ايلمك ﴿وحيث تسرحدن﴾ بو ماده دندر.

القرح: ريشها / قاف ايله در، جنسدر، ياره لر ديمكدر، واحدی تا ايله در.

الصرح: گونه از درخت / طويل و كبير آغاجلردر.

القرح: ريش شدن / جرح سابق ايله وزن و معناده يکساندر، مصدردر، ياره آچمق.

الصرح: بچرا كردن / اوتلاغه يوللامق مثلاً بر كمسنه يی ويا حيوانی چراگاهه إرسال ايلمك. / [ن ۱۳۷ ظ]

القرح: خسته كردن / بر كمسنه يی مجروح ايلمك مثلاً كموك قرق و سكر و طمر سقطلنمق گئی.

-ز-

الشرح: پديد كردن / معجمه ايله در، إظهار ايلمك مثلاً كتابی شرح ايلمك معناسنی بيان و آشكاره ايلمك كشف و تفسير گئی.

القرح: بول بياندختن سگ / ايت بولنی دفع ايدرکن آتمق و صاچمق.

الْمَنْحُ: بازی کردن / اوینامق که لسانًا و یدًا و رجلاً بر کمسنه‌یه شقا ایلماک که مزاحدن مصدردر.

النَّحُ: آب از چاه بر کشیدن / نوله‌در، قیودن صو چکماک متح سابق گبی.

-س-

الْفَسْحُ: جایگاه فراخ کردن / فا ایلده‌در، یری بول ایلماک که فُسحت وُسعت دیمکدر.

الْكُشْحُ: برف رفتن و جز / قار و توز گبی اولان شیلری سپورماک کُنس گبی.

الْمَشْحُ: مالیدن / اُومق دَلْک گبی.

المسح: بتراویدن آب و جز / صو و آنک گبی شیلر صیزوب چیقماق ترشح معناسنه.

المسح: بسودن دست بر روی / ال یوزه سورماک لکن یوزدن زیاده باشه مسح مشهوردر.

المسح: زمین پیمودن / یری اولچماک مساحه گبی، کُتَب و کتابت وزنده مصدرلدر. [۳۴۸و]

-ش-

الرَّشْحُ: عرق / مهمله ایلده‌در، فارسیده خوی دیرلر، اسمدر.

الرشح: عرق کردن / مصدردر، درملک.

الْكُشْحُ: زیرِ بَغْل / قولتق آلتی که بوش بوگر دیرلر، بوگرله قصه آيگونك آراسی.

الْكُشْحُ: کمرگاه / قوشق صاریلان یری که بیلده در، جمعی کسوح یازلمشدر.

الْكُشْحُ: دشمنی پنهان داشتن / دشمنلگی إخفا ستر و کتم ایلوب گیزلمک.

الْكُشْحُ: روی گردانیدن از چیزی / بر شنیدن یوز چویرماک إعراض گبی.

النَّشْحُ: آب خوردن نه تا سیری / صو ایچماک لکن قائمق مرتبه سنه وارمیه و ماء قلیل معناسنه نَشوح مذکور و نشحه دخی گلور.

-ص-

النَّصْحُ: درزی کردن / درزلیک ایلماک خیاطت گبی.

-ض-

الرَّضْحُ: کوفتن / مهمله ایلده‌در، دوگماک مثلاً ییلانک باشنی طاشله ازماک.

الفَضْحُ: رسوا کردن / فا ایلده‌در، فضیحه سابق معناسنه.

النَّضْحُ: آب بزدن / نوله‌در، صو صاچماق و سرپماک نشر میاه گبی.

النضح: تشنگی بنشانندن / صوسزلغی تسکین ایلماک یعنی ایچوب سیراب اولماق^{۸۸۶}.

^{۸۸۶} م - **النضح:** تشنگی بنشانندن / صوسزلغی تسکین ایلماک یعنی ایچوب سیراب اولماق.

النضج: لختی بول بر جامه چکیدن / بر مقدار بول گیزی به طاملامق.

-ط-

البَطْح: بر روی افکندن / موحده ايله در، یوزی اوزره براقمق مثلاً بر ظرفی دیی یوقاری قاپه مق.

السطْح: بام خانه / مهمله ايله در، اوک طامی که معروفدر، اسمدر.

السطح: فراز هر چیزی / هر شیئک اوست طرفی.

السطح: گسترانیدن / دوشه مک معناسنه مصدر بر بسط گبی.

اللَطْح: زدن بکف دست / ال آیه سیله اوخشار گبی اورمق ضرب خفیف معناسنه.

النطْح: سرو زدن / نونله در، مصدر در، حیوان بوینوزیله اورمق.

-ف-

السْفَح: ریختن آب و جز / مهمله ايله در، صوی و قانی دوکمک إسالة الماء گبی.

السفح: دامن کوه / طاغ اتگی أسفل الجبل معناسنه که اول طاغک صوی اول محله دوکیلور.

الصفْح: مثله / یعنی طاغ اتگی أسفل الجبل گبی که سین و صاد ايله دخی لغتدر.

الصفح: پهلو / انسانده یان که صاغ یانی و صول یانی گبی.^{۸۸۷}

الصفح: فرو گذاشتن گناه / صوچی عفو ایلمک فالصفح الصفح الجمیل بو معنایه در.

الصفح: از کسی روی گردانیدن / بر کمسنه دن یوز دوندرمک إعراض و ترک گبی.

الصفح: فراز گذاشتن / بر نسنه یی برینک اوزرینه اوغراتمق مثلاً صفتتُ الجمل علی الحوض دوه یی حوضک اوزرینه اوغراتدم دیمکدر.

الصفح: باز گردانیدن کسی را از حاجت خویش / بر کمسنه یی کندی ایشندن دوندر بر ترک ایتدرمک مثلاً سائلی سؤالدن ردّ ایدوب گیرو دوندرمک. / [۳۵۹و]

الکفْح: روبار و تیغ زدن / یوز یوزه قلج لشمق یعنی قالقان و غیری سپر اولور نسنه اولیه.

الکفح: بوسه دادن / اویمک "إِنِّي لَأَكْفَحُهَا وَأَنَا صَائِمٌ" حدیثنده زوجه ایله صائم ایکن مکافحه و مقابله ایلمک متانت حالنده امین اولورسه تجویز اولنمشدر و بوسه انسانله حمامدن غیریله یوقدر.

اللفْح: سوزش گرما / اصلنده سَيْفْلَهضْرِب خفیف معناسنه اولمسندن مأخوذ ایسجاقلق یانشی معناسنه دخی زیانزد اسمدر، نار و گرکسه

^{۸۸۷} م - الصفْح: مثله / یعنی طاغ اتگی أسفل الجبل گبی که سین و صاد ايله دخی لغتدر.

الصفح: پهلو / انسانده یان که صاغ یانی و صول یانی گبی.

سَموم لفح تعبيرندن لامله حرارت و نفح
تقيرندن نونله برودت مراد ايدرلر.

اللفح: سوختن / ياغق، مصدر در احتراق گي
و ياقمق إحراق گي، لازم و متعدی دخی
اولور.

النْفَح: دمیدن بوی / نونله در، رایحه طيبه
يايلمق إنتشارِ طيب گي.

النْفَح: بشمشير زدن / قلجله اورمق، لکن
ايراقدن ضربِ خفيفدر ديديلر.

النْفَح: بدست زدن ستور چیزی را / حیوان
ایله یعنی اوک آياغيله بر نسنه يي ضرب
ايلمک.

-ق-

الْلَفْح: آبستن شدن / گبه اولمق یعنی حملی
اولديغی معلوم اولمق، إلقاح و تلقیح دخی بو
ماده دندر.

-ک-

النَّكْح: زن کردن / نونله در، بر خاتونی
کندینه زوجه ايلمک و مناکحه دخی
گچمشدر.

النَّكْح: شوی کردن / بر اری بر خاتون
کندینه چفت ايلمک.

النَّكْح: مجامعت کردن / مطلقا جماع معناسنه
دخی گلور.

-ل-

الْجُلْح: خوردنِ اشتر سرِ درختان را / جیمله در،
دوه آغاجنک دالیرینی یمک.

السَّلْح: سرگینِ مردم / مهمله ایله در، انسانک
نجسی که تَرَس دیرلر غائط گي.

السَّلْح: سرگینِ چَرَز / [م۳۴۸ظ] طوی
دیدکلری قوشک نجسی.

السَّلْح: خوان بوقتِ حاجتِ پرداختن / لزومی
وقتنده سُفره دوزمک.

الطَّلْح: شکوفه خرما / خرمانک چچگی طلع
گی.

الطَّلْح: درخت مغیلان / مغیلان دیدکلری آغاج
که دیکنلی و حجازده اولور، لکن مطلقا ذات
شوکت اولان اشجاره إطلاق ایلدیلر.

الطَّلْح: مَوَز / دیارِ عربده انجیر گي که بر میوه
در آغاجی جوز آغاجی قدر اولور.

الطَّلْح: مانده شدن ستور / حیوان یورلمق تعب
گی.

الْفَلْح: شکافتن / فا ایله در، یارمق و باغچه بانه
فلاح دیدکلری یری و آغاجی تربیه ده شق
ایلدیگی سبیدندر.

الْفَلْح: مسکه و انگین که بهم بیامیزند / تره
یاغی بال ایله مزج اولنسه حاصل اولان طعامک
اسمیدر.

- الفَلَح:** زود پَر جنبانیدن مرغ / قوشك تيز
تيز قنادینی تحريك ايلمسیدر.
- الفَلَح:** نمك باندازه در طعام کردن / طوزی
طعامه قروجه قومق.
- الفَلَح:** دایگی کردن / طایه لق ايلمك كه
دایه یه مرضعه دیرلر.
- الفَلَح:** نمك بر فرج اشتر مالیدن چون درد
كند / علت ظهورنده دوه‌نك فرجه طوز ايله
علاج ايلمك.
- م-**
- الرَّمَح:** نیزه زدن / مهمله ايله‌در، مزارعی
ضرب ايلمك معناسنه مصدردر.
- الرمح:** لگد زدن ستور / حیوانك دیمسی.
- السَّمَح:** جوافردی / جومردلك كه سخا
معناسنه‌در، جود دخی گلور.
- القَمَح:** گندم / قاف ايله‌در، بغدای معناسنه
بُر و حنطه‌گی.
- القَمَح:** سرباز زدن اشتر از آب خوردن
واپیچیدن / دوه صو ایچمكدن / [۱۳۸و]
فراغت ایدوب باشنی قالدرمق و چورمك.
- الکَمَح:** لُغام با کشیدن / حیوانك دیزگینی
چكمك كه ضدی إرخادر.
- اللَمَح:** نگرستن / باقمق كه نظر خفیدر.
- اللمح:** درخشیدن برق / یلدرم پارلامق كمع
گی.
- اللمح:** چشم جنبانیدن / گوزینی دوندرمك
تحريك عین و ردّ طرف معناسنه. / [۳۵۹ظ]
- ن-**
- الجَنَح:** پروبال مرغ بزدن / جیمله‌در، قوشك
قنادینه اورمقدر.
- القَنَح:** بازگردانیدن / قاف ايله‌در، گیرو
دوندرب چوگان گبی اگری قيلمق.
- المنح:** دادن / ویرمك لطف و کرم معناسنه‌در.
- و-**
- البَفَح:** پدید کردن / موحده ايله‌در، آشکاره
ایدوب میدانه چیقارمقدر إستیاحه مذکور گبی.
- الجَفَح:** از بن بکندن / جیمله‌در، دیندن
كسمك و قوپارمق.
- الدَفَح:** درختهای بزرگ / مهمله ايله‌در،
جنسدر، بیوك آغاجلر، واحدی دوحه در.
- الرَفَح:** آسانی / قولایلق سهولت و یسر گبی.
- الروح:** رحمت / مرحمت معناسنه.
- الروح:** خنکی / گوکجكلك كه مبارك و يُمنلی و
خیرلی اولمق طیب گبی.
- الروح:** بوی خوش / رایحه طیبّه معناسنه اسمدر
كه گوزل قوخودر.

الروح: بوی خوش یافتن / مصدردر، رایحه طیبیه بی حسن ایلیمک و گوزل قوخو آلمق.

الروح: سبک دست شدن / ال سوار اولوب بر کارده مشغلی اولمق که مَلکه سی واردر دیرلر عجمی دگل دیمک.

الروح: سخت جستن باد / روزگار شدت اوزره اسمک.

الروح: بازبریدن از غم و اندوه / تاسه و یاسه اوغراین کمسنه بی قورتارب راحتته رجعت ایتدرمک إراحت معناسنه.

الزُفُج: دور شدن / زای هوز ایلهدر، مصدردر، ایراقلق که بعد دینور.

الطُّفُج: هلاک شدن / مهمله ایلهدر، هلاک اولمق تطیح گی.

العَفُوج: بوی خوش دمیدن / فا ایلهدر، گوزل قوخو ظهور ایلیمک فیح گی.

اللُّفُج: تحتته / معروفدر، جمعی ألواح گچمشدر^{۸۸۸}.

اللوح: تحتته شانه دوش / اوموز طراغنک تحتته سی یعنی کورک دیدکلری یصّی کموک گی آندن بعضی أسرار آفاقیه إستخراج اولنور علم کف گی و اکثری رُعاة یعنی چوبانلر بیلورلر، حتی / [۳۴۹م] شاعر دیمشدر بیت:

چو لوح شانه بینی تا مرا طومار گیسو شد

چو هدهد شانه بینی شانه افرا شانه مو شد

و بونده لوح یازلمش تحتته معناسنه اولوب توریه قصد اولنمشدر^{۸۸۹}.

اللوح: همه استخوانِ پهن / هر یصّی کموک و اینلی سوککدن دخی عبارت اولور.

اللوح: تابیدن / پارلامق یلدز ویا یلدرم هرته اولورسه.

اللوح: تشنه شدن / صوسزلق که عطش و ظمأ دیرلر، بو مادهدن ألواح و مُلتاح دخی سابقلدر.

اللوح: رنگ بگردانیدن / تلویح سابق معناسنه.

النَّوْح: مویه کردن / نونلهدر، صاغو صاغمق یعنی بر میتک حسنیاتی یاد و فریاد ایلیمک مرثیه گی بیت:

دوندی جسم نزار پر ناله مویه دن مویه ناله دن ناله

-ی-

التَّيْح: تقدیر کردن / فوقیه ایلهدر، مقدّر قیلیمق، تاح دیرلر حقنده بر شیء مقدر اولدیغی ظاهر اوله.

^{۸۸۹} مآل بیت: بن اول وصیت ایچون فال ایدوب کورگه باقر و نائل اولمغه إستدلال ایله حکم ایدروم واقعا وصلته دسترس حاصل اولوب گیسوی عنبربوی دلداره نظر انداز اوللدن بری. «منه»

^{۸۸۸} م - اللُّفُج: تحتته / معروفدر، جمعی ألواح گچمشدر.

- التیح:** خرامیدن / صاللتقم یعنی مثلاً آت شوقندن یوررکن ایکی طرفنه تمایل ایله جلوه ساز اولمق.
- الریح:** بوی یافتن / مهمله ایله در، روح سابقده واو بدلی یا ایله دخی لغتدر، قوخو آلمق.
- الریح:** زائل شدن / زای هوز ایله در، وزح مذکورده لغتدر، ایکیسندن دخی متعدیری نقلله إزاحه گلور که إزاله در وزنا و معنا.
- السیح:** گونه از داروی چشم / مهمله ایله در، گوز دوالرندن بر نوع علاجر.
- السیح:** آب روان / آقار صو ماء جاری گی.
- السیح:** گلیم بخط / یول یول آلاجه سی اولان عبا بُرد مخطط گی.
- السیح:** رفتن آب / مصدردر، صو آقمق سیلان معناسنه.
- الصیح:** بانگ / صوت گی سسدر و ها ایله صیحه دخی زبانزدر که فارسیدن غلط باکلامق سسلنمکدر.
- الضیح:** شیر بسیار آب / معجمه ایله در، صوی چوق اولان سود، اسندر.
- الضح:** آب با شیر آمیختن و بسیار شدن / مصدردر، سوده صو قارشقم ایله چوق اولمق. / [۳۶۰و]
- الطیح:** بیوفتادن / مهمله ایله در، دوشمکدر سقوط گی.
- الفیح:** بوی خوش دمیدن / فا ایله فوح سابقده یا دخی لغتدر.
- القیح:** ریم / قاف ایله در، ایریک که جریحه لرده قانندن پیدا اولور بر صاری بغلمدر.
- المیح:** عطا دادن / کرم و إحسان ایلمک "المایح هو المانح وهو المان" دیمشدر.
- المیح:** عطا خواستن / عطایلی استمک إستماحت معناسنه در، پس أضداددن اولور.
- المیح:** بدست آب از چاه در دلو کردن / ال ایله صوی قیودن آلوب قوغه یه قویمق که قلتدن ناشیدر.
- النیح:** سخت شدن استخوان / نونله در، سُكوك قاتی اولمق مثلاً عظم مکسوری جبرِ جبیره ایله بند ایلیوب ینه اولکی حالی عودت ایلمک معناسنه.
- النیح:** جفتن / میل ایلمک مثلاً روزگارک هبوی اثناسیده خلاقی طرفندن ضدینه میل ایله وزان اولمق.

وَيْح: ای نیک بخت / کلمه رحمتد و مقابلنده وَّيْل لفظِ عذاب اولمسی گلور، بعضیلر ایکسی یکساندر دیدیلر "وَيْحًا له وَوَيْحًا" لام ایله وَّيْلًا لامِ إضافته إستعالی جائزدر که إضمار فعلله منصوب مصدر اولور.

-ومنه بزيادة الهاء-

آخرینه ها زیاده سیله مستعمل کلمات دخی ثلاثیاتندن معدوددر. / [م ۳۴۹ظ]

-ب-

الصَّبْحَة: خواب بامدادین / مهمله ایلهدر، صباح اوینخوسی که صباح نمازندن صکره و بلکه اوّل اوله، أثر معتبر الصَّبْحَة تمنع الرزقّ شهادتیه رزقی منع ایدر یعنی بر مقدارینی کسر و قصر و تقلیل ویا برکتی رفع و تنزیل ایدر.

-د-

الصَّدْحَة: مهره / بر بونجقدر که افسونجیلر إستعمال ایدرلر.

-ر-

السَّرْحَة: درخت بزرگ / بیوک آغاجدر که الف ممدوده ده جنسی آلاء الحال وزنده و مع الهاء الآءةُ الحالة گبی ذکر اولنمشدر.

الصَّرْحَة: زمین بلند و سخت / یوکسک و پک یر که ارض رفیع و شدید دیمکدر، بلا هاء دخی آکا قریب مذکوردر.

الْقَرْحَة: ریشی / قاف ایلهدر، بر یاره در که جنسی قرح بلا هاء مذکوردر.

-ف-

الْصَّفْحَة: یک سوی روی / مهمله ایلهدر، یوزک بر طرفی نیم رُخ که صفحتین بتون رخسار دینور.

الصفحة: یک روی ورق / کاغذک بر یوزی که ذو الوجهین در.

الْفَحْه: اندک زدن / خفیفجه ضربدر، لکن قلجله اوله.

النَّفْحَة: بوی / نونلهدر، رایحه معناسنه که قو خودر.

النْفحة: دفع کردن از چیزی / بر شیدن دفعی لازم و ممکن اولان نسنه پی دفع ایلمک.

-ق-

الْفَقْحَة: سولاخ مقعد / تقدیم فا ایلهدر، دُبُر معناسنه که جمعی فِقاح گلور.

الْلُقْحَة: اشتر دوشا / صاغل دوه، جمعی لِقاح سبق ایلدی.

-ک-

الرُّكْحَة: بقیّت ثرید در بُن کاسه / مهمله ایلهدر، قاب دهنده قالان ترید.

-ل-

الطَّلْحَة: درخت بزرگ خار / مهمله ايله در،
ديکني بيوک اولان آغاج که مغيلاندر که بلا
هء مصرحدر.

-و-

الدَّوْحَة: درخت بزرگ / جنسی دوح مذکوردر.

-ی-

الصَّيْحَة: بانگ / سس و اُونُ صوت گبی،
بلا تاء هنوز گچمشیدی. / [ر ۳۶۰ ظ]

-الرباعي-

نوع سابعك مرتعاتی اوچی دخی علم اولمغه
حرف تعریفدن مستغنیدر.

سُرَيْح: نام مردی شمشیرگر / مهمله لرله صیغه
تصغیر اوزره در، بر قلعجینک اسمیدر.

مُكَيِّح: نام نباتی / صیغه سابق ازره بر نوع
اوتك اسمیدر.

سُمَيْح: نام چاهی / مهمله ايله وزن سالف
اوزره در، بر قیونك اسمیدر.

-الکني و غیرها-

هر نوعك ذیلنده ذکر اولنمق معتاد اولان
فوائد معلومه که بونده بر کلمه در.

أُم طَلْحَة: کنیت شُپش / بَتك کنیه سیدر که
عرییده قَمَل دینور.

-نوع هشتم-**-الثلاثي-**

سکرنجی نوع آخرینک ما قبلی ساکن و آنک
دخی حرف سابقی مضموم اولان مثلثات.

-ب-

الصُّبْح: سپیده دم / ضم مهمله ايله در، صباح
وقتی که طك یری تعبیر اولنان صبح صادق
مراددر که فجر دیرلر.

الصَّبْح: خزان دشتی سرخفام / قرمزی رنگلی
بیان اشکلری حُمُر وحشیة حُمُر گبی.

القُبْح: کنارۀ استخوانِ آرَش از سوی بیرون /
قاف ايله در، قول کموگنك طشره طرفندن اوچی.

القَبْح: زشتی / [ن ۱۳۸ ظ] کتولك که ضدی
حسندر صوری اولسون معنوی اولسون، یری
برندن تمیز مذهبمزده حکم شرعه منوطدر عقلی
دگلدر.

القَبَح: زشت روی شدن / بدلقا اولمق، خوشلقا
اولمغه حُسن دیرلر.

الْكُبْح: کَشكِ دوغ / آیران یاپدقلری کَش که
یوغردك غلیظی و بلکه یابسیدر.

-ج-

الرُّجْح: افزون شدن / مهمله ايله در، آرتق اولمق
که زیاده گبی و رُجْحان بو ماده دندر.

السُّجْح: مردمانِ نیکو و راست /
أَسْجَحُكْ جمعیدر أَحْمَرُكْ خُمُرِ اولدیغی گئی،
گوزل و معتدل کمسنه لر دیمکدر.

اللُّجَح: چاهِ سر تَنُکْ و بُنِ فراخ / بر قیودر
که آغزی دار و آشاغیسی وسعتلی اولور.

النُّجَح: پیروزی / نونله در، ظفر یعنی مراده
ایرمک فوز گئی. / [م ۳۵۰ و]

-د-

الْقُدْح: چاههایی که ازو آب بدست بگیرند
/ قاف ایله در، صوبی ال ایله آلتان قیولر که
مفردی قَدُوحْ گچمشدر، قَلَتِ میاهه دلالت
ایدر که قوغه ایله آلق ممکن اولمیه.

النُّدَح: جایگاهِ فراخ / نونله در، بول یر ارض
وسیعہ گئی، جمعی أُنْداحْ سابقدر.

-ذ-

المُذَح: آنانکه پایهایشان درهم سایید بوقت
شدن / آیاقلری وقتِ مرورده بری برینه
سورینن کمسنه لردر که مفری أَمْذَحْ نوعِ اولده
رباعیاتنددر.

-ر-

الْجُرْح: خستگی / جیم ایله در، یاره لیلِق،
مصدردر.

الْقُرْح: ریش / قرح مفتوحده ضمه دخی
لغتدر که گچمشدر، یاره معناسنه مفرددر.

الْقَرَح: اسبانی که لُحْتی سپیدی بر روی دارند /
یوزلرنده بر مقدار بیاضقلری اولان آتله که
مفردی مذکور أَقْرَحْدر.

الْقَرَح: ریش شدن / چبان چیقارمق و یاره اولمق
دخی دینور.

-س-

الرُّسْح: مردمانِ لاغر سرین / مهمله ایله در،
صاغریسی آرق و زبون اولان کیشیلر، مفردی
أَرْسَحْ یازلدی.

الْفُسْح: فراخی / فا ایله بوللق، وزن و معناده
وُسْعْ گئی مصدردر که تا ایله دخی گلور.

الْكُشْح: مردمانِ لنگ / مفردی أَكْشَحْ سابق
وزنا و معنی أَعْرَجْ گبیدر.

المُسْح: دروغ زنان / یالانجیلر که مفردی أَمْسَحْ
نوعِ اولده مصرحدر.

المسح: شناه کنانِ زيرك / مفردی أَمْسَحْده
دخی یازلدی.

المسح: گورخرانِ يك چشم / أَمْسَحْ سابقك
جمعیدر.

المسح: گرگانِ میان باريك / مفردی أَمْسَحْ
نوعش أَوَّلْکْ رباعیاتنددر.

-ص-

النُّصْح: نصیحت کردن / نونله در، اوگت
ویرمک.

-ض-

الْفُلْح: مردانِ شکافته لب زیرین / فا ایله‌در،
مفردی أفلح سابقدر.

الْقُلْح: مردمانِ زرد دندان / قاف ایله‌در،
أقلحك جمعیدر که یازلدی.

الْمُلْح: مردمانِ سبز چشم / مفردی أملح سابق
بو فقیره دخی وصف اولور.

-م-

الرُّمَح: نیزه / مهمله ایله مزارقدر، جمعی رماح
یازلمشدر.

-ن-

الْجُنْح: پاره از شب / جیمله‌در، گیجه نك بر
مقداری که نوع اخیره دخی گلور.

-ومنه زیاده الهاء-

بو نوعك دخی هائییه سیدر.

-ب-

الدُّبْحَة: آماسی دی گلو / معجمه ایله‌در،
بوغازده اولان شیش و وجع و هرنه اولورسه.

السُّبْحَة: مُهْرَة تسبیح / تسبیح یاپدق‌لری بونجق
و سائر دانه لردر، فتحی غیرى معنایه در، آلت
مراد اوندقده ضم اولنور، فی الاصل رمی چهارده
حجاجك ضبط عدد ایچون اولان خُرده
طاشلردن و حضرت صدیقه نك تسبیحندن و
أبو صفیه مهاجرى جمع ایلدیگی خرما
چکر دک‌لرندن شایع و پیدا اولوب منظور علیّه

الْفُضْح: اشتراک زفت / فا ایله‌در، قالك و
یوغن دوه‌لر، مفردی أفضح سابقا مصرحدر.
الفُضْح: شیران زفت / جسیم ارسلا‌نلر،
مفردی أفضحه نوعا مغایرت محسوسدر.

-ط-

الْفُطْح: مردانِ پهن سر / مفردی أفتح
مذکوردر. / [۳۶۱و]

-ف-

الصُّفْح: پهنای چیزی / مهمله ایله‌در، بر
نسنه‌نك اینلی اولمسی عرض وجه گبی.
الصفح: مردمانِ دراز سر / أصفح مفردیدر
که یازلمشدر.

-ك-

الرُّكْح: میان سرای / سرایك اورتیه سی که
مفرددر میان خانه و مُجْبَحَة سرای گبی.

الركح: کناره / مثلاً طاعك اتگی دامنش کوه
گبی و خانه نك بر جانبی.

-ل-

الْجُلْح: آنانکه از دو سوی سر مونداندر /
جیمله‌در، مفردی أجلح یازلمشدر.

الصُّلْح: آشتی / مهمله ایله لفظ معروفدر،
بارشمنق که میانه دن منازعه رفع اولمقدر مثلاً
ایکی دولت میاننده منعقد اولان رشته
معاهده یه خاصدر.

/ [م. ۳۵۰ ظ] نبویه اولدوقده منع بیورمیوب
تقریرله سنت اولمشدر، استعماللری اولمامغله
بدعت دیدکلری خطادر که سیوطی منحه نام
اثر مخصوصنده تصریح ایدر.^{۸۹۰}

السبحة: نماز / لفظ تسبیح گبیدر، آنده
سبی مسطوردر.

السبحة: هر طاعتی که فریضه و سنت
نباشد / یعنی نافله یه دخی إطلاق اولنور
تطوع گبی که نماز و سائر ذکرلر مراد اولنور.

السبحة: ازار زن حائض / بی نماز بزی که
وقتش معینلرنده استعمال ایدرلر.

الصُّبْحَة: خواب بامدادین / وقتش سحرده
اولان اوینودر که اثرده "الصُّبْحَة یمنع الرزق"
گلمشدر قلت روقه سبیدر، نوع اولده دخی
سابقدر.

-د-

الرُّدْحَة: پاره زمین که در خانه فزون باشد /
گوچر اولیلر اولری آردنده زیاده ایلدکلری بر
پارچه یردر.

^{۸۹۰} صکره تسبیحات صولاتک اوچ نوع اولمسيله اوچ قسم
اولنوب ایکی نشان تعیین اولندی نوعا مستنطقات دخی
استعمال اولنورلر صکره یتمش بیک عدد توحید ایلمک
سبب مغفرت اولدیغی اثرلره نظرا بیک تسبیح دخی پیدا
اولدی، تبرکا خرما دانه دن تدویر و بلا تدویر دانه خرمدان
بر شُبْحَة إتخاذ اهل اسلامه أنسب بر امرِ أحبدر، ترنج
بولنان خانه یه جن طائفه سی گیرمدکلری دخی ترنج
تسبیحک سبب ایجاد اولمشدر. «کنار»

الْقُدْحَة: پاره خوردنی / قاف ایلهدر، حاضر
طعامدن بر مقدار.

النُّدْحَة: فراخی / بلا هاء مذکوردر.

النُّدْحَة: کمانه که در آسمان پیدا آید / گوکده
پیدا اولان یایدر که قوس الله در اَلْکِمْ صَعْمَل
دینور، نوع اول آخرنده اولان فوائدده مذکوردر.

-ز-

الْقُرْحَة: راه / قاف ایلهدر، یول طریق و صدد گبی.

-س-

الفُسْحَة: فراخی / بلا هاء مذکوردر.

-ش-

النُّشْحَة: اندکی سیر / نونلهدر، صوی ایچوب
لکن طویوب قائمق رتبه سنه وارمامش، نَشْح و
نَشُوح سابقلری گبی.

النشحة: خشم و کینه / معلومدر.

-ک-

الرُّكْحَة: میان سرای / مهمله ایلهدر، بلا هاء
یازلمشدر.

الرُّكْحَة: بقیث ثرید در کاسه / بلا هاء قریبا
گچمشدر.

-ل-

المُلْحَة: سپید سیاه فام / آق رنگدر که قاره لق
قاریشه آکا سیهچهره ده دینور.

-م-

الْقُمُحَة: يك شربت آب / بر ایچم صدور،
لكن لغتلرده بر آغز طلوسی بغدادیدر دیدیلر
که مثلاً بر قبضه اولور، صو دخی بویلهدر.

/ [۳۶۱ظ] -نوع نهم-

طقوزنجی نوع آخربنک ما قبلی ساکن و آنک
دخی سابقی مکسور اوله.

-ب-

الجُبَح: جای زَنبور در کوه / کسر جیملهدر،
طاغده آری یتاغی اولان محل.

الدَّبَح: گلو بریده / معجمه ایلهدر،
بوغازلان شیء ﴿بذبح عظیم﴾ لفظ کریمدر.

الدَّبَح: نرمیش / قوج دیدکلری که قیونک
ارکگیدر، نهاز دخی اولمیه.

الدَّبَح: سود / فائده و نفع و إنتفاع معناسنه
اسمدر.

الدَّبَح: سود کردن / مصدردر، إنتفاع
ایلمک.

-د-

الْقَدَح: تیر بی پیکان / قافلهدر، دمرنسز
اوقدر که صبیان تعلّم رمایت آنکله ایدرلر و
بعض حیوان دفع ایدرلر.

الْقَدَح: تیر مقامری / قمار اویناین کمسنه لرك
اوقی.

-ر-

الْحَرْج: کلمه درست /

-ز-

الْقَرْج: افزار دیگ / قاف ایلهدر، جمعی
أقزاحده یازلمشدر.

-س-

المِسْح: پلاس که رهبان پوشند / راهبرک
لباسیدر، جمعی مُسوح گچدی.

-ص-

الفِصْح: عیدش ترسایان / فا ایلهدر، کفره نک
پاسقلیه سی.

-ل-

السِّلَح: آلتش رزم / مهمله ایلهدر، سلاح
معناسنه.

الصِّلَح: جوی / ایرمق معناسنه.

الطِّلَح: اشتر مانده / یورلمش قالمش دوه و غیری
حیوان.

الطِّلَح: گنه / قُراد گبی، ترکجه یاؤصی
/[۳۵۱و] دیرلر، حیوانده اولور بر بوجکدر.

الملَح: فمک / توز، برقاج نوعدر، تَنکار و أَفلاقی
و جداولی خصوصاً قبرسی که هم مقام اُمّ حرام
علیها السلام اولمشدر، بونلر معارف ممالحدر و
بکتاشی وزننده ملح دَزآنی که حاجی بکتاش
توزیدر بابای مزبوره همسایه در و آندران دیمک

غلطدر، زهی محلِ عبرت که ذی روح و بی
روحدن خلاف جنس هرنه اولورسه مملحه یه
ساقط اولسه درحال کنديده قلبِ عین
حاصل اولوب توز اولور واکلی إتفاقا جائز
اولور، حتی سلطان ولد سالکانِ طریقتی
إرشادًا بیورر بیت:

در نمکسار چون فتد حیوان

نقشِ حیوان/[ن۱۳۹و] نمادِ لا آن

نمکِ محض باشد ای دانا

نبود هیچ جز نمک اینجا

وصوفیه آن لفظنی یمکده اولان نمکده
قوللنورلر بیت:

نمک را صوفیان آن نام کردند

بحمد الله که امروز آن داری

و بعض فوائد مملحه ده تلمیح اولندی.

الملح: آب شور / توزلی صو.

الملح: ماهی شور / صالاموره دیدکلی توزلی
بالق، سمکِ ملیح و مملوح دیرلر مالخ دینمز.

الملح: نمکینی / مصدردر، لذتلی اولمق.

الملح: پیه / ایچ یاغیدر، حفظنده توزه محتاج
اولدبغی سببِ تسمیه در.

الملح: شیر / سود، سوددن اولان شیرلک
اکتری قایمق و یوغرت گبی توزه محتاج دگلدر.

الملح: حرمت / تعظیم و احترام معناسنه که توز
اتمک حقوقده شایعدر.

الملح: آنجا که در آسیا آرد جمع شود / دگرمنه
گلن شیرلی جمع ایلدیگی محل.

الملح: شیر خوردن / سود ایچمک، مصدردر.

-ن-

النبح: بنیاد / موحدہ ایلهدر، اصل و کوك تمل
دیرلر، عربیده أساس دخی دیرلر.

الجنح: پاره از شب / ضمله دخی مذکوردر.

الجنح: راندن گوسفند / قیون سورمک.

دنج: عید ترسایان / مهمله ایلهدر، فسخ سابق
گبیدر^{۸۹۱}.

-ومنه زیادة الهاء-

-د-

المدحة: ستایش / اوگمک که حسنیاتی یاد ایلمک.

-س-

المسحة: دیوار آرای / پرده که زینت ایچون
آویخته ایدرلر زار تعبیر اولنور، بلا هاء دخی آکا
قربیدر.

-ق-

اللحمة: اشتر دوشا / صاغل دوه.

-ل-

الملحة: زمین شورستان / چوراق که اوت بتمز
یر. / [۳۶۲و]

^{۸۹۱} سَلَّاق و تَبْلَاج و باعوت دخی عید نصارادر. «منه»

-ن-

الْمِنْحَة: رنده دروگر / دولگرک^{۸۹۲} آلتندن
 رنده در که منصر صیغه سی اوزره منحت
 اولوب تا کلمه دندر ملحق عارضی دگلدر،
 میم داخل عارضیدر، نحت ماده سندندر لکن
 اگرچه حال وقفه دخی تا ملفوظه در هایه
 منقلب اولماز أما مساحه آنلردن عد اولندی
 و إلا ملفوظیتنه إعتبارا سابقا حرف تانک نوع
 اولندن رباعیاتنده دخی مندرجدر.

الْمِنْحَة: اشتري بکسی دهند تا از وی
 منفعت ستانند / منیحه سابق گبی که
 میملری کلمه دندر و آنده الفاظ عطا
 یازلمشدر.

الْمِنْحَة: عطا دادن / کرم ایلمک لکن نصرة
 وزنده بر درلو عطادر.

تمام شده حرف الحاء، فله الحمد و المنة.

[ر ۳۶۲ ظ] بو صحیفه بوشدر.

^{۸۹۲} دولگر غلطدر، فصیحی دروگر اصلنده دوروکار دن
 مخفف فارسی لفظ مرکبدر که معناسی ایکی یوزلی آلت
 استعمال ایدر دهمکدر، قالدیکه اصلی درودگر دردیدکلرینه
 گوره دعاچی دهمک اولور. «منه»

/[۳۶۳و] - کتاب خی -

-نوع اول-

-ثنائی -/[۳۵۲و]

خای معجمه ثخذ ذکر اولنان محلدِر هر
لفظك آخریدر، بو حرف دخی سائری گبی
طقوز نوعه قسمت اولنوب جمله حرفده
آخرینك ما قبلی مفتوح اولمق نوع اول اعتبار
اولنور و ثنائیدن سباعی یه دك جواهر حروفی
ترتیب و إطرادینه رعایت اولنمق قانون
الأدبدر.

الأخ: برادر / فتحلهدر، اركك قزنداش که قر
قزنداشك اسمی أخت حرفنده یازلمشدر.

بَخ: نیکا / موحده ایلهدر، بر لفظدر که عند
المدح والرضا والتحسین ساکنا ایراد اولنور و
مبالغه مراد اولندقدّه بر قاعده تکراری
صورتنده میانهری فصل اولنمزسه جرّ و تنوین
و تخفیف ایله بَخ بَخ دینور و بوله دیمگه
عرب بَخْبَخه دیرلر و اوچنجی اسم منصرف
مشددا دخی بَخ بَخ دینور نیکه نیکا دیمک
اولور و دردنجی لفظ ثانیده وقفدر بَخ بَخ،
ترکیده پخ پخ آنک غلطیدر، فارشیده
معناسنی اداده نیکادن بِه بِه دخی ایودر،
آفرین آفرین و خوشا خوشا دخی اول محلدّه
زبانزددر.

-الثلاثي-

بو نوعك اوچر حرفلی کلماتی بیان محلیدر که
مضاعفاتی تقدیم اولندی.

التَخ: خمیر ترش / فوقیه و شد ایلهدر، اکشی
خامور که مایه دیرلر.

التخ: گیاه خُرد / اوافق اوت و نیجهسی
صوصام ویا عصاره سیدر دیرلر.

التخ: بیالودن / مصدردر، حریص اولمق.

الجَخ: از جای بجای شدن / جیم ایلهدر، بر
یردن بر یره گتمک یعنی بولندیغی محلدن اوزانوب
یاتمغله محل دیگره وارمق.

الدَخ: دود / مهمله ایلهدر، توتون که آتشدن
حاصل اولور، دخان دخی دینور، فارسیده
دَمچار دخی دیرلر.

الرَخ: آمیختن آب با می / صو سوجی ایله
قارشتمق إمتزاج الماء بالخمِر گبی.

الرَخ: سوختن / معجمه ایلهدر، زای هوز ایلهدر،
یانمق حرق و إحتراق گبی.

الرَخ: بدست فراتر انداختن / ایله بر کمسنه پی
یوقش و چقور ایچنه قاقوب دوشرمک.

الشَخ: بانگ گمیز کودك / صیینك بول و
غائطندن برینك صداسی صوت الأخبث گبی.

الصَّخ: کژ کردن / مهمله ايله در، صاغر

ایلمک یعنی صوت شدتندن قولاغه تأثیر ايله
أَصَمَّ ایلمک.

الصَّخ: کشیده شدن / معجمه ايله در،

اوزانق إمتداد گئی و بُول چوق محله دك
واصل اولق که چوگدرمك دیرلر.

الصَّخ: آب تاختن / صو پك آقمق شدت

جریان ماء گئی.

الفَخ: تلّه / فا ايله در، قوش اولادقلى

دوزاق، فُقْدن تعريب اولنمشدر، مَصیده و
دام دخی دینور.

الفَخ: کمند / بر اپدر که قولابی اولوب فرار

ایدن حیوانه آتوب آنکله طوترلر.

اللَخ: گیاه تر که همی پیچند / تازه اوتلاق

که صاریلوب طولاشور اوله.

النَخ: زیلو / نونله در، دوشمه قالیچه مَقعد

گئی که پندده عطّار بیورر ع:

آن یکی در پستر کمخاد نخ

النَخ: راندن ستور / حیوانی سورمك سوق

گئی و بونده اون طقوز کلمات مضاعفات
تمامدر.

-ب-

السَخ: شوره / مهمله ايله مخفدر، طیراغی

چوراقلى اولان یر که اوت بتمز، ها ايله دخی
زیانزدر.

-ت-

الفَتَخ: کف دست و پای / فتح فا ايله در، ال و

آیاق آیه سی که الده آوج و آیاقده تابان دیرلر.

الفَتَخ: انگشتریهای بی نگین / قاشسز یوزکلر که

یالکز حلقه در، جنسدر واحدی گلور، حجازده

معادن سبعة دن یاپلوب گلان حلقه گئی، اگر

فَصّی یعنی قاشی اولسه آکا خاتم دینور، بو

دیاردہ دخی یاپرلر شایان إعتبار دگلدر.

الفَتَخ: نرمه بال مرغ / قوشك قنادینك

یومشاقلى یعنی گوشك طومسی که مصدردر،

بر محله قوناجق وقتده قنادلرینی / [م۳۵۲ظ]

غایت یومشاق جمله دن زیاده گوشك طوتان قاره

قوشدر.

-خ-

الدَخ: سیاهی / مهمله ايله در، قرهلق سواد

گبیدر، دخان معناسنه اولان دَخ بونك مدغمیدر

دیدیلر.

الدَخ: تیرگی / قراکلق ظلمت گئی. / [ر۳۶۳ظ]

الفَخ: سستی / فا ايله در، گوشكلك رخادت و

کسل معناسنه.

-ر-

الشَخ: یکسوی سوفال تیر / اوق گزینك بر

جانبیدر، شَرخا الفوق دیرلر، شرخان اوقك ایکی

طرفی و فوق گزدر.

الْوَرَخ: خمیر سست / صولی و گوشك خمیر
که صویق اوله، اسمدر.

الورخ: سست شدن خمیر / خامور صویق
اولمق، مصدردر.

الورخ: آنچه از اندام دوزخیان بیرون آید /
اهل جهنمك وجودندن ترشح ایدن نسنه قئح
و صدید مثللی.

-ز-

الْبَزَخ: برون آمدن سینه / موحده ایلهدر،
گوگش چیق اولمق.

-س-

النَّسَخ: نسخه / ضم نون ایله نسخه لدر،
مفردی نسخه در که گلور.

الْوَسَخ: چرك / فتحله در، کیر، وزن و معناده
دَرَن گبی که غسل ایله پاك ایده لر.

الوسخ: چرکین شدن / کیرلنمك و پاس
اولمق، مصدردر.

-ل-

الْوَلَخ: گیاه تر / لَخ سابقده لغتدر و إيتلاخ
إختلاط معناسنه در.

-م-

الزُمَخ: کوههای بلند دراز / ضم معجمه
ایله در، زامح لفظنك جمعیدر که گلور،
اصلنده تشدید میم ایلهدر لکن تخفیف

اولندی، بیوك و یوكسك طاغ.

-ن-

الزَنخ: چنگ ددر زدن / فتح زای هوز ایلهدر،
ال اورمق و یاپشمق، انسانه گوره و حیوانه گوره
یارملك.

الطَنخ: چربش که بر سر دل بود / مهمله
ایله در، معده ده اولان یاغ یعنی یاغلی طعامی
چوق بیوب إمتلا اولمق تخمه گبی.

-ی-

الشیخ: پیری / معجمه ایلهدر، قوجالق
شیخوخت گبی مصدردر.

-ومنه بزيادة الهاء-

ها لاحق اولنلر دخی ثلاثیاتدر رباعی دگلدر،
مضاعفلی مقدم و سائرندن اکثردر.

الزَخَّة: کینه / معجمه ایله و شد ایلهدر، حسد
و حقد دیدکلری حالت.

الزخه: زن / اصلنده مَزَخَّة در تخفیف اولندی،
حضرت مرتضی یه منسوب دیوانده حرف الحاده
بو بیتده بسط و افاده اولنمشیدی بیت:

طوبی لمن کانت له مزخَّة

یزخها ثم ینام فحَّه^{۸۹۳}

فخه دخی گلور.

الفَخَّة: زن زفت / فا ایلهدر، جسامتلی خاتون
که لحیمه و شحیمه معناسنه.

^{۸۹۳} شرح دیوان حضرت علی، ۱۶۳.

الفَحَّة: سستی پایها / آياقلى قوتسز و

گوشك اولق. / [ن ۱۳۹ظ]

الفَحَّة: خَرَّة در خواب / اويخوده اولان

كيشينك بوغازينك صداسى كه ايكيسى
معنى و وزنا بر و عربيدر غطيپ گي.

الفَحَّة: خفتن بستان /

النَّحَّة: پسنده / نون ايله در، اهل قناعته

كفايت ايده جك مقدار هر نه دن اولورسه.

النَّحَّة: فرا گرفتن صدقه ستاننده دينارى

پس فراغتس از صدقه / بو لفظ "ليس في

النَّحَّة صدقة" حديثنده اولان نَحَّة در كه زكات

جمع ايدن كمسنه خدمتى تمامنده كندى

نفسى ايچون بر آلتون آلمقدرد كه مصدر اولور

و بو تقرير فَرَادَن منقولدر.

النَّحَّة: گاو كار / ايش ايشلين صغير، بو

معنى ثَغْلَبْدَن مرويدر؛ زيرا اصلنده حيوانى

سورمك معناسنه اولان نَحْدَن مأخوذدر كه

مذكوردر.

-ب-

السَّبَخَة: زمينِ شورستان / بلا هاء دخى

مذكوردر.

-ت-

الْفَتْخَة: انگشترى بى نگين / هاء وحدتله در،

بلا هاء جنسى مذكوردر.

-خ-

المُخَخَة: مغزهای استخوان / ضم میمله در،

كموكده اولان ايلكلر كه مفردى مُخَّ گلسه

گركدرد.

-الرباعي-

نوع رابعك دردر حرفلى كلماتيدر كه بر مضاعفى

واردرد.

الأَصَح: مردِ كر / مهمله ايله ضَحَّ سابق

ماده سندنرد، أَصَمَّ ايله وزن و معناده يكساندر.

-ب-

الأَنْبَخ: رنگ / [م ۳۵۳و] تيره / نونله در، بولانق

بوز رنگدر كه اكثريا خسته لكدن گلور، حبك

علتى مراد اولور كه نابجه گلسه گركدرد.

بَخْبَخ: نيك نيك / بونده اگرچه متصل يازلدى،

تكرارا إستعمالى كلمه واحده حكمنده اولمشدر،

حتى آخرينه ها دخى لاحق اولديغى صورت

گلور، گوزل گوزل آفرين آفرين، پخ پخ مقامنده

در كه مفردا ثنائياته تحقيق اولندى. / [ر ۳۶۴و]

الْبَرِيخ: كنك ناودان و جز / موحد و مهمله

ايله در، صويك اولوغى دخولى تسهيل ايچون

وضع اولنان كُنك كه كاريزلرده دخى جاريذر،

جمعى برايخ گلسه گركدرد.

بَرِيخ: جاىگاهى / بر يرك اسميدر كه بعض انشا

و أشعارده إشعار اولنور.

الدَّرْبُخ: خواری در کاری / بر کارده ذَل و
رذالت ایلمک مثلاً ذکوره إناثک اطاعتی گئی،
حیوان و گرکسه انسان.

السَّرْبُخ: زمین فراخ / مهمله لرله در، گَلْ یر
و بول محلدِر ارضِ واسعه گئی.

الطَّبُخ: پزندگان / ضم مهمله و شد ایله در،
آشجیلر که طابخ لفظنک جمعِ مذکر
مکسرلرندن بریدر، کُمل کاملک جمعی
اولدیغی گئی.

المِرْبُخ: دیگ پایه / کسر و سکون مهمله
ایله در، ساج آیقدر که آتش اوزرینه وضع و
آنک اوزرینه ظرفِ طبخ قورلر.

المَطْبُخ: جای خوردنی پوختن / اولنده فتح
مشهور و ضم دخی جائزدر، طعام خانه در
که معروفدر.

المِطْبُخ: هر که در وی چیزی پزند / اولنده
کسر ایله در، ایچنده طعام پیشوردکلری هر
شیدر از جمله طنجره و تابه گئی.

-ت-

الأَرَبُخ: پوست خشک / جعفر وزنده در،
قوری دری جلدِ یابس گئی.

الأَفْتُخ: آنکه بند انگشتها پهن و نرم دارد
/ فا ایله در، پارمقْلَرینک بندلری یصّی و
یومشق اولان کیشی و فَتَح دخی مذکوردر و
جمعی فُتَح گلسه گرکدر.

-د-

الأَشْدَخ: چارپای سپید پیشانی / معجمه
ایله در، درت آیقلی حیواندن آلی آق اولان.

-ز-

الأَبْرُخ: مردی که سینه برون آمده / موحد
ایله در، گوگسی چیقمش کمسنه لکن آرقه سی
گیرمش اولمق قیدی واردر أَفْعَس گئی وزنا و
معنی.

الْمَرْزُخ: دیوار / تقدیم موحد ایله در، معروفدر،
عربجه جدار دیرلر.

الْبَرْخ: چیزی در میانِ دو چیزی باشد / ایکی
شیء میاننده فاصله و فارق اولان پرده و
حجابدر، حَسّی و معنوی اولور، بو معنایه
﴿مرج البحرين بينهما برزخ﴾ بیورلدی.

البرخ: آنچه میانِ این جهان و آن جهان یعنی
گور / دنیا ایله عقبا میاننده اولان محل یعنی قبر
که ترکجه سین دیرلر.

-س-

الْفَرْسُخ: فرسنگ / فا و مهمله ایله در،
فارسیسندن معربدر، اون ایکه بیک خطوه دیرلر
که اوچ میلدر و میل بیک باعدر و باع درت
ذراعدر و ذراع یگرمی درت پارمقدر و پارمق
آلتی شعیردر که قارن قارنه اوله اوجی اوجنه اولیه
و بر شعیر شَعْرَدن آلتی دانه مقداریدر و شَعْر
دخی بَغْل یعنی قاتر قلیدر که فقها إصطلاحیدر.

-ف-

الْأَنْفَخُ: باد خایه / نون ایله، دَبَه کمسنه که تَن منشق اولوب ریح ایله ویا صو ویا بغرسقلر خروجیله کیسه ممتلی اولور، بر نوع علتِ خارجیهدر که ترکجه قاؤلج دیرلر.

الدُّنْفَخُ: شِکُرف / ضم مهمله و نون ایلهدر، خشمت و جلالت صاحبی کمسنه، اصلی ذو نفخدر، عظمت و متکبر کمسنهیه ذو نفخ إستعمالی کثرت اوزره اولوب واو ساقط و نقطه دخی لاقط اولوب دُنْفَخ قالمشدر.

الْفَرْفَخُ: پَرَهَن / فتحله و فالر میاننه توسط مهمله فارسیسندن معربدر، سموز اوت که بقله الحمقا و بقله زهرا و بقله مبارک دخی دیرلر.

الْقَنْفَخُ: نباتی / قاف و نون ایله بر نوع سبزهدر.

الْمِنْفَخُ: دم / [م۳۵۳ظ] آهنگر / کسر ایله و نون ایلهدر، دمورجی کورگی کیرگی.

-ل-

الأَبْلَخُ: مرد بزرگ مَنش / موحدده ایله سعفص وزندهدر، متکبر کمسنه.

الأَصْلَخُ: مرد سخت کر / مهمله ایلهدر، پک صاغر یعنی صممی شدید اولان کیشی.

الرُّخ: درد پشت / ضم معجمه و تشدید ایلهدر، آرقه علتیدر، سکون لامله دخی گلور، لامک تقدیمیه دخی نوع سادسده گلور.

الْقَيْلَخُ: آسیاسنگ زیرین / فا و تحتیه ایلهدر، دگرمَنک آلت طاشیدر که ساکندر.

المَسْلَخُ: آنجا که جامه از تن بر کشند بگرمابه / مهمله ایله جعفر وزنده، حَمَمده صویناجق یردر، جامکان که مکانِ جامهدر.

-م-

الکامَخ: کامه / فارسیسندن معرب اولمغله میمک حرکهسی ایقا و هاسی قربِ مخرج مناسبتیه معجمه قیلندی، تارخانه دیدکلی طعام که عَوْثَبه دخی دینور.

المُرِيخُ: مرده سنگ / ضم ایله و سکون مهمله ایلهدر، مرده سنگ دیدکلی عقاقیردندر و مرده سنگ دخی تعریب اولنوب مُرْداسَنج اولمشدر.

-ومنه بالهاء-

رباعیات سابقه نك هائیه سیدر که اوچ مضاعف کلمهسی واردر.

الإِتَخَّة: خمیر مایه کردن / اصلی إکرام وزنده إِتَخاخ ایدی إدغام اولندی، عَجینِ حامض یعنی مایه یایمق که خاموری اکشی ایلمک.

الْمَرَّخَةُ: زن / فتحله ایله و زای هوز ایلهدر، زَحَّده قریبا یازلدی.

المِصْحَحة: زُرْفین / ضاد ضبط ایلهدر،
قیایوب آردینه وضع اولنان طیاق و طِرْقاز که
آغاجدن اوله. مضاعفلر تامدر. / [ر۳۶۴ظ]

-ب-

البَحْبَحَة: شُه شه گفتن / لعنت اولسون
دیمک تُف تف دیمک گبی، لکن بو لفظ بخ
بخ دیمک معناسنه مصدردر، آنده ادات
تحسین ایدی سائر لغتلرده اولدیغی گبی و
بونده خلافتک یازدی و مقلوبی اولان حَبْخبه
دخی تعبیرات ستایشدن اولدیغک حرف
الباده افاده ایلمشدر زَهْزَهه گبی که زهی زهی
دیمکدن کنایتدر، جائز که افرادی تحسینده و
تکراری تقبیحده زیانزد اوله.

البَحْبَحَة: بانگ کردن اشتر / دوه چاغرمق
یعنی کوکریوب آسَرْدَکده اولان صداسی.

الطَّرْبَحَة: سبکی / مهمله لرله در، خفیفلک
خفت گبی.

المَطْبَحَة: خربزه زار / قانون تارلاسی که
بستان تعبیر ایدرلر بِطِیْخ گبی، طَبِیْخ دخی
لغتدر و بو کلمه یی آکا بناءً ایراد ایلدی.

-ت-

التَّخْتَحَة: گردیدن آواز از بیماری سخت /
نصفی گویا مکرر اولمشدر، شدت علت
مریضک سسنی تحویل ایلمک.

-ج-

الجُحْجَحَة: نمان کردن آنچه در نفس او /
جیمله و تکرار نصفله در، نفسنده اولان نسنه یی
کیرلتمک.

الجُحْجَحَة: خواندن^{۸۹۴} / چاغرمق یعنی بر
کمسنه نك قدومنی طلبکار اولق.

الجُحْجَحَة: بانگ داشتن / سسلنمک جعجعه
گبی.

الجُحْجَحَة: آواز آب / صویک آقدیغی وقتده
اولان صوتی.

-د-

الدَّخْدَخَة: ماندگی / نصف کلمه گویا مکرردر،
مصدردر، قالمشلق یعنی یورغنلق.

الدَّخْدَخَة: فرمانبردار کردن / بر کمسنه یی مطیع
و منقاد ایلمک کرم ویا غیری کار ایله اوله،
حسن حال مراددر.

الدَّخْدَخَة: خوار کردن / آچاقلامق / [ن۴۰ا]
رذیل و ذلیل ایلمک که معنای سابقک ضدیدر.

-ر-

الشَّمْرَخَة: درزِ دون دوختن / معجمه ایلهدر،
دیکشده درزی بری برینده ایراق سیرک سیرک درز
ایلمک و خیاطتده حسنِ غرزی ترک ایلمک.

الشَّمْرَخَة: تازه شدن / گنجَلَمک یعنی خرما
آغاجی هنوز اینجه آصمه گبی اولدیغی زمانه
گلمک.

-ط-

الطَّخْطَخَة: راست کردن چیزی / [م ۳۵۴و]
مهمله ايله مکرر النصفدر، طوغرلتمق که
إعوجاجدن تخلص ايلمک.

الطَّخْطَخَة: حکایت خنده / وزن و معناده
قحقه یعنی بر کمسنه نك گولسی تقلید و
نقل ايلمک.

المَبْطَخَة: خربزه زار / موحدہ ايله در،
بَطَّيْخدن اسم مکاندر که بستان یعنی قارپوز
و قانون اوجاقلری اولان محل که ضم مهمله
ايله دخی گلور و قلبله مطبخه دخی
مذکوردر.

-ل-

الزُّلْخَة: درد پشت / بلا هاء مذکوردر.

اللَّخْلَخَة: معجون خوشبوی / فتحله در، بر
طَبَّدر که نیجه رایحه طیه سی اولان اجزادن
ترکیب و ترتیب اولنمشدر مثلاً عود ماوردی
و قُماری و مُشک دارى و تاتاری و عنبر
أشهب و سائر جزء اُطیبدن جمعه بر غالیة
طیب اولور و غالیه تسمیه سی ابتداء اُمویّه دن
سلیمان بن عبد الملك خلیفه دن ظهور ايلمشد.

-م-

البَزْخَة: بزرگر کردن / موحدہ و زای هوز
ايله در، بیوکک یعنی تکبّر ايلمک دُنْفَخ
مذکور گبی.

-ن-

النَّخْنَخَة: فرو خوانیدن اشتر / تکریر نصف
ايله در، دوهی چوکرمک استمک إناخه معناسنه.

-و-

الْوَحْوَخَة: آشفتن آواز / نصفی تکریر ايله در،
سس بوزلق نزله دن و گرکسه بلوغ و بَحّه سببيله
اوله.

-ی-

المَشْبِخَة: پیران / معجمه ايله در، شیخ لفظنک
جمعیدر که شیوخ و مشایخ گبی یدی جمعی
وارد.

-الخماسي-

نوع اَوَّلک بشر حرفلی کلماتی.

-د-

الْجَمْدِخ: یخدان / جیمله و ثالثی تحثیه در، قارلق
که آنده قار حفظ ایدرلر، گویا جَمَد ايله یخدن
مرکب و ممزوج بر لفظدر.

المُشْدَخ: چیزی که بدست نرمش کنند تا
بشکافد / معجمه ايله تفعیلده مفعول صیغه سی
اوزره در، قرملق ایچون ايله یومشاتدقلری شیدر.

-ی-

الْمَبْيَخ: غلام / موحدہ ايله و تشدید ايله در،
خدمتکار لکن عبد مملوک اولمق مؤنشدن فهم
اولنور.

-ومنه مع الهاء-

هائیه در که کلمات خماسیه دندر.

-ض-

المُراضِخَة: بایکدیگر نبرد کردن در رفتن /

مهمله ایله معجمه میاننده الفله مفاعله وزننده مصدردر، بر یره گیدرکن بری برلریله جنگ و غوغا ایلمک.

المُواضِخَة: مثلها / یعنی ایکی کمسنه مجادله ایلمک.

المُواضِخَة: آب کشیدن / صو چکمکدر، کسائی دیمشدر که صو چکمکده مساواة و مجادله معناسنه ایکن مطلقا معنای سابقده مستعار اولدی. / [۳۶۵و]

-ف-

المُنافِخَة: بایکدیگر دمیدن / نونله در، بری برینه افلیوب یعنی نفخ ایلمک.

-م-

المُجَافِخَة: بایکدیگر فخر کردن / جیمله در، وزن و معناده مفاخره که بری بریله فخرلشمک.

-ی-

الهَبَّيْخَة: کنیزک / دیشی خدمتکار که مذکری بلا هاء مذکوردر.

-الکني والألقاب-

یعنی بو نوعک آخربنده اولان فوائد متفرقه، لکن فقط بر لفظ بولندی، ایکی محله مستعملدر.

وَادٍ مُّلتَحٍّ: رودباری که درو درختها بسیار بود / إفتعالدن اسم مفعول مضاعفدر، آغاجلری چوق اولان بیوک ایرماق.

سکرانّ مُلتَحٍّ وملطَحٍّ: مستی که شوریده خرد شده باشد / ثانی اَوَّلک غلطیدر، عقلی مختلّ یعنی قاریشق اولان سرخوشه دیرلر.

-نوع دوّم-

آخربنک ما قبلی مضموم اولان کلمات که ایکنجی نوع و هر حرفده بویله در و مضاعفلری ینه مقدمدر.

التَّخ: خمیر مایه / فوقیه ایله در، نوع سابقده مذکوردر، خامور مایه سی.^{۸۹۵}

التَّخ: کنجاره / کُسه که صوصام طورطوسیدر عصاره سمسم معناسنه.

الدَّخ: دور / نوع اوّلده دخی / [۳۵۴ظ] داخل مضاعفاتدر.

الصَّخ: مردانِ کر / أصَحّ سابقک جمعیدر، صاغرلر دیمکدر، وزن و معناده صُمّ گبیدر.

المُخ: مغزِ استخوان / کموکده اولان ایلک که جمعی مُخّخه مذکوردر.

^{۸۹۵} ن - التَّخ: خمیر مایه / فوقیه ایله در، نوع سابقده مذکوردر، خامور مایه سی.

المخ: خالی همه چیزی / هر شیئ صافیزی که مغشوش اولمیه.

النخ: زیلو / فتح نون ایله دخی نوع مقدمه متقدّمدر. مضاعفات بونده تمامدر.

-ذ-

البذخ: جمع الباذخ / موحده و ضمه لرلهدر، یازلمسی تقرب ایدن باذخ لفظنك اوچ معناده جمعیدر.

-س-

النسخ: نسختها / نونلهدر، نسخه نك جمعیدر، كُتِب وزنده که مفردی نسخه گلور، بونده مفردینی جمع فارسی ایله ادا ایلمشدر.

-م-

الشمخ: بلندها / معجمه ایله جمعدر، مفردی شامخ گلور، یوکسکلر معناسنه.

الصمخ: سولاخهای گوش / مهمله ایلهدر، قولاق دلیکلی، مفردی صماخ و دیگر جمعی أصمخة گلسه گرکدر.

-الرباعي-

ثلاثینك هائیه سی اولمامغله بو نوعك دردر حرفیلرینه شروع اولندی که ایکی کلمهدر.

-ب-

الجنخ: مرد بزرگ آفرینش / جیم و نون ایله سُنبل وزندهدر، ایری یاپیلو کیشی یعنی

کموکلی شخص مجسم، جمعی جنابخ گلسه گرکدر.

-د-

الشندخ: اسب پیش رؤ / معجمه ایلهدر، سائر آتلردن ایلری گیدن آت فرس متقدم گی، شنادخ جمعی گلور.

-ومنه بالهاء-

رباعیاتك هائیه سیدر، بر عدددر.

المبٹخة: خربزه زار / فتحله و موحده و ضم مهمله ایلهدر، بستان که قارپوز و قانون تارلا سیدر، نوع اولده دخی مذکوردر.

-الخماسي-

بو نوعك بشر حرفلی کلمه لری.

-ب-

التبخخ: کم شدن گرما / بَجَبْخه دن تدرج وزندهدر که اسّی آز اولمق یعنی قلت حرارت دیکدر.

التريخ: سست شدن / فوقیه دن صکره مهمله ایلهدر، گوشك و صالقی اولمق.

-ت-

التنخ: بُپروردن / فوقیه لر میاننده نونلهدر، تربیه ایلیم که مِنتاخ یعنی جَنَسْثَره ایله زائد قیللری تطهیر و تنظیف بدن ایلیمکدر.

-ج-

التَّوَجُّجُ: چاه پاك كردن / قيوي پاك ايلمك
تطهير البئر گي. / [ر۳۶۵ظ]

-خ-

الْتَمَخُ: مغز از استخوان بيرون كردن /
مخّ سابقدن تفعل وزنده در، كموكدن ايلك
چيقرمق.

-د-

التَّدْخُ: خوار شدن / ددخه سالفدن
تدحرج وزنده مصدر در، آچاقلامق و خورلامق.

-ذ-

التَّبَذُ: گردن كشي كردن / بَذْخ آتيدندر،
وزن و معناده تكبّر در كه بيوكلنمك معناسنه.

-ر-

الْتَمَرُ: خويشتن را چرب كردن / قريب
الذكر اولان مرغ ماده سندن در كه كنديني
ياغلامق علاج ويا بر غيري سبيله اوله.

-ز-

التَّبَاؤُ: سینه بدر آوردن / بزخ سابقدن
تفاعل وزنده مصدر در، گوگسي چيقمش
اولمق قَعَس گي.

-س-

التَّفْسُ: از هم بريزيدن / فا ايله تفعل
بانبندن در، كنديدن آقتمق يعنى شيشوب
چاتليوب صولر آقمق كه فقهانك قيويه

دوشن حيواناتده استعمال ايلدكلري الفاظدندر.

التَّنَاسُ: بگشتن زمان / نَسَخدن تفاعلدن،
زمان دونمك يعنى قرنندن قرنه دَوْر و تبديل ايلمك
يعنى مَيِّتْك تركه سي تقسيمندن مقدّم وارثك دخي
فوتيله ميراثي آخَر وارثه نقل ايلمك.

-ط-

التَّطَخُ: باهم آمدن / نصفك تكراريله
تدحرج وزنده در، برابر گلمك يعنى راست گلمك
كه طخطخه يازلمشيدى.

التَّلَطُّ: ببالودن / تفعل وزنده در، بولاشمق.

-ل-

التَّلَبُّ: بزرگي كردن / موحده ايله در، وزن و
معناده تكبّر و تبذخ سابق معناسنه در.

-م-

التَّضْمُ: خود ار بُمَشك ببالودن / معجمه ايله
باب سابقدندر، كندى / [م۳۵۵و] وجودينه
مسك سورمكدر.

-ن-

التَّرْنُ: گشادن در سخن / زاي ايله باب
مزبور دندر، سوزه باشلامق و صحبت آچمق
شروع مكالمه معناسنه.

التَّخَنُ: فرو خفتن اشتر / مذكور نخنخه ددن
تدحرج وزنده در، دوه چوكمك كه
درمانسزلقدندر.

-و-

التَّخُوخُ: شفتالو خوردن / قریب البیان خوخ
ماده سندن تفعل وزننده در که شفتالو
دیدکری میوه پی اکل ایلمک.

التَّنُوخُ: در زیر آوردن نَر ماده اشتر را بزور
گشن / نون ایله در، ارکک دوه اشتها سببيله
ناقیه پی آشتمق ایچون چوگریمک که آلتنه آلمق.

/ [ن. ۴۰۱ظ] -ی-

التَّشِيخُ: پیری نمودن / معجمه ایله در،
قوجهلق إظهار ایلمک که ادیب زمان دیمش
شعر:

التَّشِيخُ بلا إشتعالِ رأسٍ

أبردُ من شيخٍ بلا رأسٍ

شین ساقط اولسه یخ اولور فی الحقیقه رجل
بی رأس دخی بارددر.

-نوع سیم-**-ثلاثي-**

اوپنچی نوع آخرینک ما قبلی مکسور اولان
کلماتدر، ثلاثیلرک بر مضاعفی مقدمدر.
الفخ: کوه / کسر فا ایله در...

-س-

الْوَسَخُ: چرکین / مهمله ایله حَشِن
وزنده در، کیرلی پاسلی اولان شیء.

-ط-

الطَّخ: مثله / مهمله ایله در، وزن و معناده
سالفی گبیدر که کیرلی و بولاشق اولان شیء.

-ومنه بالهاء-

هائیه لریدر.

السَّيْخَة: زمین شورستان / مهمله ایله در، نوع
اولده دخی مذکوردر.

السَّيْخَة: دست چرک گرفته / معجمه ایله در،
کیرلی ال يَدٍ وسخه گبی.

-الرباعي-

دردر حرفیلیر.

-ب-

الطَّايخ: تب سخت گرم / مهمله ایله در،
حرارتی شدت اوزره اولان استمه.

-ج-

مَنْجَخ: جایگاهی / کسر ایله و نونله در، بر یرک
اسمیدر که معروفدر.

-د-

الشَّادِخ: غلام جوان / معجمه ایله در، گنج
اوغلان، فی الأصل آتک بورننه وارنجه یوزی آق
اولمق که بو ماده دن أشدخ دخی شاهددر، پس
مأخذ و مأخوذه نظر اولنسه خوشلقا چار آبرویه
دخی عام اولور. / [۳۶۶و]

-ذ-

الفَرَضِيخ: بچہ کژدم / فا و مهمله ايله سَمْسَم

وزنده در، عقرب يا وريسي.

-ل-

الساَلِيخ: مارِ سپاه / مهمله ايله در، قاره ييلاندر،

أَسُوْدُ سَالِحُ دِيُوْب صِفْت صِفْت ايدرلر، مضاف

اولماز، مؤنثي دخي يوقدر.

-م-

الزَامِيخ: كوه بلند / زاي ايله در، يوكسك طاغ

جبلِ شامخ گي.

الشَامِيخ: مثله / معجمه ايله در، سلفي گي كه

جبلِ شامخ ديرلر كوه بلند معناسنه.

-ومنه بالهاء-

بو نوعك هائياتي.

-ب-

الطَائِيخ: گرمگاه روز / مهمله ايله گوندزك اسّي

وقتي كه اُوَيْله زمانيدر هاجره گي.

النَّايخ: بزرگواري كننده / نونله در، تكبّر ايدن

كمسنه كه اصلنده تجبّر و سرکش كمسنه يه نايجه

و بائجه دخي ديرلر ثاني جيمله در و يوكسك

طاغه نَبْخاء ديرلر كه اُكْمَه يعني بالاسي دوز

اوله.

النَّايخ: ستمكاري كننده / ظلم ايدن كيشي كه

في الأصل نَبْخ أطفالده / [م ۳۵۵ظ] اولان

چچك علتيدر كه مرضِ مخوفدر آندن مأخوذدر.

البَادِيخ: بلند / موحدّه ايله در، وزن و معناده

شامخ و عالي گي كه يوكسك ديمكدر، جمعي

بُذخ سابقدر.

البَادِيخ: مرد گردن كش / متكبّر معناسنه در،

بو ماده دن تبذخ دخي بو معنايه مذكوردر.

البَادِيخ: كوهش بزرگ بلند / بيوك و يوكسك

طاغ جبل عظيم شامخ گي.

-ر-

الشارِيخ: مرد جوان / معجمه ايله در، يگت

يعني قوت و صلابت كمالي بولان كمسنه.

الصَارِيخ: فرياد خواهنده / مهمله ايله در،

مدد و امان طلبنده اولان كمسنه.

الصَارِيخ: فرياد رَس / امانخواه اولنلره مداد

ايدوب داد ايدن كيشي.

المُصْرِخ: مثله / إفعالدن فاعل

صيغه سيله در، صارخ گي ايكي معنايه گلور.

-س-

الراسِيخ: فاضل / مهمله ايله در، علمده رتبه

فضيلته وارمش كيشي كه آيت كريمه ده

﴿والراسخون في العلم﴾ بيورلمشدر.

الراسِيخ: پاينده / ثابت و متين و دائم و

باقى معناسنه.

-ض-

-د-

الجنابخ: مردانِ بزرگ آفرینش / مفردی جنبخ

گچمشدر.

الشادخه: کنیزك جوان / گنج جاریه كه

مذكری گچمشدر.

السرائخ: زمینهای فراخ / سربخ سابق مفرددر.

المرباخ: دیگ پایها / مفردی مربخ مذکوردر.

الشادخه: هر ماده كه بموی پیشانی روی را

پوشاند / آئنده اولان زُلفلریله یوزینی ستر

ایدن خاتون، پکر گركسه تیب اولسون.

المطابخ: جایگاههای خوردنی پوختن / معروف

مطبخ لفظنك اسمیدر.

-ر-

المطبخ: بچه سوسمار / مسلم و معلم وزندهدر،

گلر یاوریسیدر و مدتِ عمرینك اوچنجی

درجه سیدر، ابتدا حسل بعده عیداق و صكره

مطبخ و دخی صكره حُضرم و بیوك اولنجه

ضَب دیرلر. / [ر۳۶ظ]

الأفرخه: جمع بچگان هر مرغی كه باشد /

جمع قلتدر، قوش یاوریلری هر قنقیسی

اولورسه و مفردی فرخ گلور.

الصارخه: زن فریاد خواهنده / بلا هاء

مذكری مذکوردر.

النوابخ: جمع النابخه / مفردی ایکی معنایه

رباعیلرده سابقدر.

-م-**-د-**

الدخادخ: مردی كه گام نزدیک دهد / منافق

وزنده تکرار حروف ایلهدر، آدمیلرینی بری برینه

وضع ایدن کمسنهدر، تعب معناسنه اولان

دخدخه دن اولمق بعید اولماز.

الأصمخه: سولاخهای گوش / أفرخه وزنده

جمعدر، مفردی صماخ گلور و دیگر جمعی

صُمخ گچمشدر.

الشنادخ: اسبانِ پیش رُو / مفردی شُنْدخ

یازلمشدر.

-الخماسي-

بو نوعك بشر حرفیلری.

-ب-

الشوادخ: جمع الشادخه / معهود شادخه نك

جمعیدر كه ایکی معنایه گچمشدر.

البرابخ: كنكهای ناودان و جز / مساجد

وزنده جمعدر، مفردی بریخ مذکوردر.

-ذ-

البوادخ: جمع البادخه / اوچ معنایه مرور ایدن

بادخك جمعیدر.

الجنابخ: مرد بزرگ آفرینش / ضمله جنبخ

سابق گبی مفرددر، جمعی هنوز گلور.

-ر-

القَنَافِخ: نَبَاقَتایی / سابقا قنَفَخ لفظنك جمعیدر.

الصَوَارِخ: زَنَانِ فَریاد خواهنده / مفردی صارخه سابقدر.

-ل-

الصُّمَالِخ: شِیر سَتِیر / ضَم مِهْمَلَه ایلهدر، قَوِیْلَمَش و بَكْشَمَش سوددر.

-ز-

البَوَازِخ: دِیوارها / دِیوار معناسنه اولان بَرَزَخك جمعیدر كه مذكوردر.

-س-

الْقِیَالِخ: سَنَگهای زَبَرینِ آسیا / مفردی قِیَلِخ کچمشدر.

الرواسِخ: جَمع الراسِخ / راسِخ معهودك جمعیدر، گرچه جمع مؤنث صیغه سیدر لکن نسوانده رُسخ في العلم ملحوظ و مستعمل اولمامغله تأنیث صیغه لرینه اِلْتِفَات اولندی.

-م-

الشَّوَامِخ: کوههای بلند / شامخ لفظی مذكوردر، لکن آنك جمعی بو وزنده گلمك و بو لفظدن بو معنی مراد اولنمق مسامحهیه مبنیدر و اِلا جبال قیدی برابر اولمزسه معنادن چیقمز؛ زیرا شوامخ عالیات معناسنهدر، بعض وقتده شامخ الأنف دیرلر متکبّر معناسنه اولور.

الْفَراسِخ: فَرَسَنگها / فَرَسخ سالفك جمعیدر.

-ض-

الفَرَاضِخ: بَچگانِ کُژدم / فَرَضِخ سابق الذکر بونك مفردیدر.

-ر-

الرَّوَانِخ: سِست / ضَم مِهْمَلَه ایلهدر، گوشك و صالقی و سولپك مسترخي گبی.

التَّوَاضِخ: چشَمهای جوشان / نونله نَضَّاحه كلمه سنك جمعیدر، صو چشمه لری.

-ط-

الطُّخَاطِخ: تَارِیکی / ضَم ایلَه و تَکْرِیر حروفله در، قَراکَلق ظلمت گبی و وب مادهدن سبق ایدن کلمات سائر معنالرهدر.

-ی-

السَّبَايِخ: [۳۵۶م] پنبهای خُرد كه بوقت زدن بر بالا شود / فَتَح مِهْمَلَه و موحده ایلهدر، اوفاق پاموقلر كه یره اوردقده یوقارو قالقار یعنی چوجق طویی كه ایچی پاموق طولودر، مفردی سَبِیخه گلسه گرکدر اِنْ شاء الله.

-ف-

الدَّنَافِخ: شِگَرَفان / مفردی دُنْفَخ یازلمشدر.

الْفَرَاغِخ: پَرِیَن ها / فَرِغ مذكور مفردیدر.

المشايخ: پیران / شيخك مساجد وزنده
جمعیدر که یدی جمعندن مَشِيخه مذکوردر،
سنّا یعنی قوجه کیشیلر مراددر.

المشايخ: خواجگان / بوندن مراد علوم
نافعه شرعیه تعلیم ایدن کمسنه‌در، علوم نافعه
دخی ایکی نوعدر؛ بری علوم ظاهریه آفاقیه
و بری علوم باطنیه آنفسیه در که علمِ إلهی و
علمِ لدنی قصد اولنور، علمِ نافعِ طاهری؛
حدیث تفسیر و وبنلردن مستخرج اولان فقه
شریفدر، علمِ إلهینک ابتداسی ذکر ایله اولور
او دخی لسانیّ جهری و جنائیّ خفیدر. هذا
لفظٌ یسرنا الله تعالی معناه.

-الکني والألقاب-

بو نوعک محل فوائدی.

الْمُتَطَخِطُخ: ضعیف بصر / متدحرج
وزنده‌در، مصدرنده غیری معنی تحریر
ایلمشدر شاید که بو إصطلاح اوله، گوزی
آغر گورن کیشی.

المتطخطح: سیاه / قاره معناسنه أسود گبی.
الأسود السالخ: مار پوست کنده / سالخ
لفظی یازلمشدر، بونده ایکیسی معا اولدقده
گوملگی صویلמש بیلاندر. [۳۶۷و]

-نوع چهارم-

دردنجی نوع آخرینک ما قبلی حروف علتدن
الف اولان کلمات.

-ج-

النُجَاح: آواز سرفنده / ضم نونله‌در، اُوکسرکلی
کمسنه نک سسی.

-خ-

الرُخاخ: خوشی عیش / [ن۴۱و] مهمله
ایله‌در، گچنمسی مطلوبی اوزره وسعتلی اولمق.

السَخاخ: زمین نرم گرمی / فتحله‌در، اسیلگی
یومشق یعنی حرارتی معتدل اولان یر.

الفِخاخ: تلّها / کسر فا ایله‌در، دام معناسنه
سابقا ذکر اولنان فحّک جمعیدر.

النِخاخ: زیلوها / نونله‌در، سابقا مذکور نَحّ
لفظنک جمعیدر.

-ر-

الإِراخ: گاوان کوهی / کسر ایله‌در، بقر وحشی
که بیان صغیرلری معناسنه، مفردی إرخ دخی
گلور.

الصُراخ: بانگ / ضم مهمله ایله‌در، سس
صوت و صیت گبی اسمدر که صراخ الشکلی
معروفدر.

الصِراخ: بانگ کردن / سسلنمک، مصدردر، بو
ماده‌دن صارخ و مصرخ مذکوردر.

الفِراخ: بچگان هر مرغ / کسر فا ایله‌در، جمع
کثرتدر، مطلقا یاوریلردر، مفردی فَرخدر که
گلور، جمع قلتی أفرخه گچمشدر.

-ض-

الْوَضَاح: کوهی / ضمله‌در، بر طاغ اسمیدر.

الْوَضَاح: بایکدیگر نبرد کردن در رفتن / کسر ایله‌در، مَوَاضِحَة سابق معناسنه‌در.

-ق-

النَّقَاح: شرابِ خوش / ضم نونله‌در، گوزل شراب یعنی طاتلی و صوغق شربت.

-ل-

القَلَّاح: نامش مردِ شاعر / قافله‌در، شد لامله دخی مستعملدر، بر شاعرك اسمیدر که پدری اسمی حَزَندر.

المَلَّاح: پوستِ اشتر / کسر ایله‌در، دوه‌نک درسی جلد البعیر گبی.

-م-

الدِّمَاح: کوهها در نجد / مهمله ایله‌در، نجد دیدکلی قبیله ده اولان طاغلدر که مفردی دَمَحدر.

السِّمَاح: سولاخ گوش / مهمله ایله دخی لغتدر، صادله مشهوردر که گلور، قولاق دلیگی.

الشِّمَاح: خوردن / فتح معجمه ایله‌در، یمک اَکَل گبی.

الشِّمَاح: بلند / کسر ایله‌در، عالی معناسنه.

الشِّمَاح: بزرگواری / بیوکلک علَو و سَمَو معناسنه کتاب وزننده مصدردر.

الصِّمَاح: سولاخ گوش / مهمله ایله‌در، سینله گچمشدر، بعضیلری قولاغک کندیدر صدفة گوش معناسنه دیدیلر، جمعی صُمُخ مذکوردر، "كُلُّ أَذِنٍ / [م ۳۵۶ظ] وَلَوْذُ وَكُلُّ صِمَاحٍ بَيُوضُ" دیمشدر یعنی ولدی بطنده حاصل ذی روحده اُذن تعبیر اولنور و یمرطه سنده پیدا اولان ذی روحده صِمَاح دینور، حتی صحاحده دخی "كُلُّ سَكَاءٍ تَبِيضُ وَ كُلُّ شَرْفَاءٍ تَلْدُ" دیمشدر، سکاء بی اُذن و شرفاء قولاغی اولان ذی روحدر گرکسه یارق قولاقلی اولسون.

-ن-

السِّنَاح: بن دندهای پیش / اوک دیشلرک دیی و کوکی، لکن محلنده مطلقا کوکدر که "أَسْنَاخُ الْأَسْنَانُ" ای اُصولها دیمشدر.

الْمُنَاح: آنجا که اشتر را بخوانانند / ضمله‌در، محلِ إناخه یعنی دوهیه چوکردجک یردر.

-ومنه بالهاء-

رباعیات هائیه در و مضاعفی مقدمدر.

الصَّاحَّة: رُستخیز / مهمله ایله‌در، قیامت گونیدر که لفظ قرآنیدر.

الصَّاحَّة: بانگ بلند / چوق سس که نوعِ اوّل اوائلنده اولان صَحَّ ماده‌سندندر.

-ب-

الطَّبَاحَة: کفِ دیگ / ضمله‌در، آتش اوزره طعام طبخ اولورکن طنجره‌نک کپوکیدر.

-ز-

الإسباخ: بزمن شور رسانیدن / سَبَخ سابقك

یرده حصولنه سبب اولمق.

الإطباخ: خوردنی ساختن / مهمله ایله در، ترتیب

اوزره طبخک طریقی بیلوب طعام تدارک ایلمک و

ضیافت ایلمک، إطبّاخ دخی مذکوردر.

الطباخ: خوردنی پُر / فتح مهمله و شد ایله

آشجی که طعام طبخ ایلمک رسم و صنعتی بیله.

/ [ر۳۶۷ظ] -ت-

المنتاخ: موی چیننه / کسر و سکون نونله در،

وزن و معناده منقاش و منماص گی جنبشته

دیدکری آلت که قیل یولارلر، فارسیده ابروکن

دخی دینور.

-خ-

الإتخاخ: آرد بسرشتن / فوقیه ایله در، خامور

یوغرمق تعجین گی.

الإتخاخ: مغزدار گشتن / کوك ایلک پیدا ایلمک.

-د-

الشرداخ: مرد سست گوشتگین / معجمه نك

تقدیمیه در، گوشك صالقی و اتلی و آیاغی

بیوك كمسنه که شخص مسترخى و ملتحم

معناسنه.

الشداخ: دروغ زن / نصفِ اولی اولان شد

اجراسیله وزن و معناده کذاب یعنی یلانجی

دیمکدر؛ زیرا شد ایچی بوس نسنه یی قرمقدر که

معنی مناسبت واردر.

بُراخه: جایگاهی / موحد و زای ایله بر

محلک اسمیدر که معروفدر.

-ص-

الإصاخه: نیوشیدن / مهمله ایله افعال

بابندن ازاله وزننده مصدردر، دیکلمک یعنی

بر کمسنه نك سوزینی گوزلجه اِستماع ایلمک.

-ف-

الإفاخه: باد رها کردن / فا ایله در، روزگار

چیتقمق که یلننمک دیرلر، لکن "کلُّ بائله"

تفوخ" اثرده وارد اولمشدر، تُفِیخ دخی

مرویدر، تبّول ایدن نفّسك إفاخه شانندندر

یعنی صدالی ریح ظهور ایدر، فهم اولنور وقت

تبّولده اولمازسه إفاخه دیمزلر بلکه حُجاج و

حبِق و زُدام و ضُراط و سائرینی دیرلر.

الإناخه: فرو خونانیدن اشتر / نون ایله در،

دوه یی چوکرتمک یعنی اوتورمسنی دوهیه عرض

ایلمک.

-الحماسي-

بو نوعك بشر حرفیلیری.

المزّاخ: زنان / فتحه لرله و آخری شد ایله

مضاعفدر، سابقا یازیلان مَرَحّة نك جمعیدر.

-ب-

الضُرْدَاخ: خرما بنِ پُربار / کسر و سکون
ایله در، خرما سی چوق اولان نَحْل خرما.

-ر-

الإِصْرَاخ: فریاد رسیدن / مهمله ایله مصدر در،
مدد ایلمک، بو بابدن مُصرخ مذکور در.
الأَفْرَاخ: بچگانِ هر مرغ / فتحله فرخک
جمع قلتیدر که أمثالی گچمشدر.

الإِفْرَاخ: زائل شدن بیم / کسر ایله در،
قورخو گچمک زوالِ خوف معناسنه در یعنی
فَرَحْدَن بیضه نك^{۸۹۶} زوالی گچی غمک
صاحبندن زوالنده مستعار در.

الإِفْرَاخ: پیدا شدن کار / اشتباهدن صکره
بر امرک بدید اولمسی.

الأَفْرَاخ: [۳۵۷م] خمیرهای سست / وَرَخ
ماده سنک جمعیدر، صولی خامور لر.

الإِبْرَاخ: سست کردن / ماده سابقدن افعال
وزنده مصدر در، اعلال اولنمش لکن بوندن
صکره بر اعلال دخی اولوب اراخه اولور،
خاموری گوشک و صویق ایلمک.

الشُّمْرَاخ: سر کوه / معجمه ایله در، طاغ
باشی شاهق جبل گچی.

الشُّمْرَاخ: اسب سپید پیشانی / آلی آق آت
که غُرّه و ترکجه سقر دیر لر.

الشُّمْرَاخ: شاخ خرما بن / خرما آغاجنک دالی.

-س-

الإِفْسَاخ: فراموش کردن قرآن را / فا ایله در،
وزن و معناده نسیان گچی لکن قرآنی اونتمقدر
گویا حفظنی فسخ ایلمکدر، بو معنایی فَرَاء
روایت ایدر.

الإِیْسَاخ: چرکین گردانیدن / وسخ ماده سندن
اِفعال ایله نقل اعلال اولنوب واوی تحتیه یه
تحویل اولندی، کیرلتمک.

-ض-

الفِرْضَاخ: مرد ستر گوشتگین / توسیط مهمله
ایله در، شرداخ سابق معناسنه در.

الفِرْضَاخ: درختی / بر آغاجک اسمیدر.

المِرْضَاخ: سنگی بدو دانه خرما کوپند / تقدیم
مهمله ایله در، خرما چکردکلری قردقلری طاش،
جمعی مراضخ گلور.

النِّصَّاخ: آب بر جوشنده از چشمه / نون و
شد ایله در، چشمه دن آقن صو که قرآنده
﴿عَيْنَانِ نَصَّاخَتَانِ﴾ فواره معناسنه در.

-ط-

الإِبْطَاخ: بسیار خربزه کشتن / کسر ایله در،
بطّیخ ماده سندن در، قاون چوق اولمق، خربز
قاریوزده غلطدر قاون مراددر، بطیخ لفظی اگر
أخضرله وصف اولنورسه قاریوز و اگر أَصفرله
توصیف اولورسه قاون قصد اولنور.

^{۸۹۶} م — بیضه نك.

-ف-

الجَفَّاح: مرد گردنکش / جیمله و شد ايله در، متکبر کمسنه.

الجَفَّاح: نازنده / نازلان و فخر و کبر ایچون قونش و قوپش ایدن کیشی.

الْمِنْفَاح: دم آهنگران / کسر و نون ايله در، دمورجی گوزگی، جمعی منافع مذکوردر.

-ل-

الإِفْلَاح: بیرون کردن / وزن و معناده إخراج گبی چیقارمق.

السَّالَاح: پوست آهنج / فتح مهمله و شد ايله دری صویجی سالخ الجلد معناسنده مبالغه در.

الصِّمْلَاح: زهر گوش / کسر ايله در، قولق چرکی.

المِسْلَاح: خرمائی که خرما را بخامی فرو ریزد / مهمله ايله در، خام ایکن خرماسنی دوکن آج.

المِسْلَاح: پوست که مار بیفکند / ییلان گوملگیدر که ییلده برین براغور، قاؤ دخی دیرلر^{۸۹۷}.

^{۸۹۷} م - **المِسْلَاح:** پوست که مار بیفکند / ییلان گوملگیدر که ییلده برین براغور، قاؤ دخی دیرلر.

المَلَّاح: بت / فتح و شد ايله در، کثرت بطلان معناسنه اولان ملخدن مأخوذدر، پوت دیمکدر که کفار آکا طیارلر و یاخود مطلقا مقصود إتحاذ اولان أمر دنیوی مراد اولور.

المَلَّاح: جابلوسی / یالتاقلان کیشی مُتَبَصِّص گبی و دیلنجی سائل گبی که تملق ایکیسنده دخی بولنور.

-ن-

الْأَسْنَخ: جمع السنخ / مهمله ايله در، سِنْخْ قریبا گلجک معنالرنده جمعی بودر.

-و-

الْجُلُوح: زمین پهن و فراخ / کسر جیمله اینلی و بول یردر.

الْجُلُوح: چاه سرفراخ / آغزی بیوک قوی بئر واسع الفم گبی.

الْجُلُوح: رودبار فراخ / بول دره وادی وسیع معناسنه لکن مملو اولمق دخی شرطدر.

الْوُخُوح: مرد قریه و سست / [ن ۱۴۱ظ] تکریر نصف ايله در، سموز و گوشک کیشی که ضعیف اوله.

الْوُخُوح: قضیب مرد که باری سخت شود و ساری سست / بر دفعه جماعده قوی و بر دفعه دخی سولپک اولان ذکر رجل.

الوخواخ: خرماى بى چاشنى / طاتسز خرما
تَمَر تافه معناسنه. / [ر۳۶۸و]

-ى-

الأشياخ: پيران / معجمه ايله در، شيخك
جمعيدر، مشايخ لفظنده تصحيح اولندى.

الأشياخ: خواجگان / [م۳۵۷ظ] مشايخ
ماده سنده يازلمشدر، جمعيتنده آنكله
مشتركدرد.

الشرايخ: ملخ / تقديم معجمه ايله در،
چكرگه كه جراد و ملخ دخى دينور، سكر
حيواندن آنده نشان واردرد.

الشرايخ: سماروغ سست تباہ / متناك نوع
قييحيدر.

الطرايخ: پاى افروز / مهمله لرله در، آياغه
متعلق اولان شيلر طومان پاپوش و مست و
چزمه گي.

-ومنه بالهاء-

خماسياتك هائياتيدر.

-خ-

الزخاخة: زنى كه منى زود اندازد بوقت جماع
/ فتح زاي و شد ايله در، وقت جماعده تيز
انزال اولان خاتون.

-ض-

النصاخة: چشمه بسيار آب / بلا هائ
مذكوردرد، صوبي چوق اولان چشمه در، فواره
معناسنه كه كثر ميايه دلالت ايدر.

-ف-

النفاخه: كوبله بر سر آب / ضم ايله در، صو
قبارجنى خصوصا يغمورلى وقتده اوله، آبله دخى
ديرلر.

-ى-

الطياخه: آنكه پيوسته در بدى افتد / فتح
مهمله ايله در، داشما بد يعنى امر قبيحه تصادف
ايدن كمسنه.

-السداسي-

بو نوعك آلتيشر حرفلى كلماتى.

-ب-

الإطباخ: پختنى ساختن / طبخ ماده سندن
إفتعال بابنه نقل و تاي مخرج تقريبيه طايه قلب و
إدغام ايلديلر، ضيافت إتحاذ ايلمك و طعام
يدرمكنر إطعام گي.

الإنطباخ: پخته شدن / مزبور ماده دن إنفعال
بابنه نقل اولنمش مضدرد، پشمك يعنى كندى
كندينه طبخ اولق.

-خ-

الإنثاخ: خمير مايه كردن / إثنخه سابق گي كه
ايكنجى نوعك اولنده اولان تخ ماده سندنرد.

اولنمشدر، کیرلنمک معناسنه ایساخ سابقک مطاوعتیدر.

الإنساخت: نسخه گرفتن / نسخ ماده‌سندن وزن سابق اوزره‌در، نسخه آلق یعنی بر نسنه‌نک نسخه‌ ثانیه‌سنی آلق که برینی دخی یازمقدر.

الإنفساخت: تباه شدن عقد / فسختن إنفعال بانه نقل اولندی، عقد بوزلق مثلاً اورتاقلق که شرکتدر حین عقدده شرط قیلنن اموردن بری موجود اولدقدده اول عقدک فسخی ایجاب ایدر و شرکت دخی باطل اولور.

الإنفساخت: ازهم بشدن چیزی / بر نسنه بری برندن آیرلق و بوزلق.

-ص-

الإنمتیصاخت: بیرون کشیدن / إنفعال بایندندر، طشره چیقارمق یعنی نزع ایدوب قوپارمق.

-ض-

الإنفتیصاخت: از غوره‌ خرما سیکی ساختن / فا ایله وزن سابقدندر، خرما قورغندن یاپدقلمی شراب که آتش گورمیه.

الإنفیصاخت: کوفته شدن غوره‌ خرما / ماده‌ سابقدن إنفعال وزنده‌در، خرما قورغنی ازمکدر که شراب قورمق ایچونددر.

-ف-

الإنتیفاخت: خشم گرفتن / نفختن إنفعال وزنده‌در، دارلق غضبناک اولمق.

الإنجلیخت: کژ شدن / جیمله باب و وزن و معناده إعوجاج گبی آگری اولمق، إستقامتک ضدیدر.

الإنلیخت: بهم آمختن / لختدن إنفعال باینده مصدردر، بری برینه قارشق إمتزاج و إختلاط گبی.

الإنلیخت: شوریده شدن کار / ایشک قاریشق و پریشان اولمسی.

الإنلیخت: شوریده خرد شدن مست / سرخوشک عقلی متغیر و مختلط اولمق.

الإنطیخت: مثله / اصلی تادر طا ایله عوام إستعمال ایدرلر.

الإنمتیخت: مغز از استخوان بیرون کردن / تُحْدِن إنفعال وزنده‌در، کموکدن ایلیگک چیقمسی.

-د-

الإنشداخت: کوفته شدن / شین ایله إنفعال بایندندر، دوگمک که قورمقدت کنایه‌در.

-ر-

الإنصطراخت: بانگ کردن / صراخ ماده‌سندن مهمله ایله إنفعال نقل و تاسی طایه قلبه‌در، چاغرمق صیحه و فریاد ایلمک.

-س-

الإنتساخت: چرکین شدن / وسخ سابقدن إنفعاله نقلله إؤتساخ اولدقدده إدغامله تشدید

الإِسْتِنَاخَة: فرو خواستن اشتر / نوخ ماده‌سندن
إِسْتِفْعَالِدِر، دوه چوكمك استمك.

-السباعي-

بو نوعك يديشر حرفلي كلماتي.

الإِسْتِصْرَاخ: فرياد خواستن / مدد و أمان طلب
ايلمك، لفظ قرآنیده صراخ ماده‌سندن
﴿يَسْتَصْرِخُ﴾ لفظ كريمك مصدريدر.

الإِسْتِنْسَاخ: نسخه گرفتن / إِنْتِساخ سابق
معناسنه‌در.

-الكنى وغيرها-

بو نوعك فوآدی که بر لفظدن غیری
بولنمامشدر.

أُودِيَّةٌ لَوَاخٌ: رودبارهای بسیار درخت / تخلیط
معناسنه اولان لَوَاخه‌دندر. أُوديه وادينك جمعيدر،
آغاجی چوق اولان وادی و دره و چای که آقر
صودر.

-نوع پنجم-

-الثلاثي-

بشنجی نوع آخريتك ما قبلي واو اولوب آنك ما
قبلي جنسندن اولان ضمه يه ملابسدر.

الْكُوخ: بدخو / مهمله ايله‌در، خوي کوتو اولان
کمسنه.

الإِنتِفَاح: آماسیده شدن / شیشمك،
حديثده گلمشدر که / [م ۳۵۸و] "إِنتِفَاحُ
الْأَهْلَةِ" یعنی آی باشلرنده هلاللر شیشمك
یعنی ایکی اوچ گونلك ظن اولناجق قدر بيوك
اولمق، أَشْرَاطُ ساعتدندر و جيمله إِنْتِفَاج
دخی حديثده روايتدر که بر معنايه در.

الإِنتِفَاح: باد گرفتن چیزی / بر نسنه‌يه
روزگار طولق.

-ل-

الإِمْتِلَاح: شمشير از نيام برکشیدن^{۸۹۸} /
بابِ سابقدندر، قيلجی قينندن چكوب
صيرمق.

الإِنْسِلَاح: بيرون آمدن از چیزی / إِنْفَعَال
ببندندر، بر شیدن چيقمق مثلاً روح بدنندن
و کيشی لباسندن چيقمق.

الإِنْسِلَاح: بگذشتن ماه / آی گچمك،
حتی آخر الشهر اولان گونه سلخ ديرلر.

الإِيتِلَاح: آميخته شدن / تحتیه ايله‌در،
اصلي ألخ ماده‌سندندر، وزن و معناده
إِخْتِلَاطُ که تَخْلِيلُدر، تركجه قارشقلاق و قارشقمق
دينور. / [ر ۳۶۸ظ]

-ومنه بالهاء-

سداسبتدن هائيه بر کلمه بولندی.

الطُّوخ: خانئ بی رُوژن / پنجره و باجه سی
اولیان او که قامشدن و ترکدن بنا ایدرلر،
جمعی اکواخ گلور.

-الرباعي-

دردر حرفلی کلمات.

-ب-

الرُّبُوح: زنی که بوقتِ جماع بیهش گردد /
فتح مهمله ایله در، وقتِ جماعده عقلی زائل
اولان خاتون.

-خ-

الْفُخُوح: تلّها / سابقا مذکور فحّ لفظنک
جمعیدر، طوزاقلر دیمکدر.

-ر-

الْفُرُوح: بچگانِ هر مرغی / أفراخ سابق گبی
بو دخی فرخک جمعیدر، قوش یاوریلاری.

المُرُوح: داروی مالشِ تن / فتحله و مهمله
ایله در، اصلنده اوعْمقندر صکره وجوده
سوردکلری مرهم و دوايه تسمیه اولندی.

-س-

الرُّسُوح: استوار گشتن / ضم مهمله لرله
دخول وزننده مصدردر، متین قیلمق.

الرسوخ: بیخ آور گشتن / کوك صالمق^{۸۹۹}.

-م-

السُّمُوح: بلند شدن / مهمله ایله عالی اولمق سمّو
گبی.

السُّمُوح: مثله / معجمه ایله دخی لغتدر، بلند
و عالی اولمق.

الشموخ: بزرگواری کردن / اولولق ایلمک
عظمت گبی.

-ن-

تَنُوح: قبیلّه / فتح فوقیه ایله بر قبیلّه در، بحرین
قبیله لرندندر.

التُّنُوح: ایستادن / ضمله در، طورمق یعنی قیام
ایلمک.

خُنُوح: إدريس پیغمبر علیه السلام / فتح
معجمه ایله در، إدريس علیه السلامک اسمیدر،
الفله اُخُنُوح و خُنُوح ضم معجمه ایله و خُنُوح
مهمله ایله معریدر و اصلی هنوخ های هوز ایله
عبرانیدر و یونانیده اسمی اطرشمین در، پدری بردا
بن مَهْلَئِل بن قَئِنان بن أنوش بن شیث بن آدم
علیهم السلامدر، آناسی اسمی بَرّه ویا أَشَوْت
اولوب بره لقبیدر، إدريس لفظی لقبدر کثرتِ
تدریسِ صحفِ سماویه سببیلّه ملقب اولدی، بو
قوله نظرله عربی اولور، بعضیلری سریانیدر
دیدیلر، أجدادِ أجدادِ نبویه دن قرق ایکنجی اولمق
اوزره ضبط اولنمشدر، حیاتده اولان درت
پیغمبرک بریدر، اوچی دخی عیسی روح الله و

^{۸۹۹} م - **الرسوخ:** بیخ آور گشتن / کوك صالمق.

-خ-

التُّخُوخَة: خمیر مایه شدن / ضم فوقیه ایله در، خامور اکشمک.

-ل-

المُلُوخَة: بی مزه شدن گوشت / ات طاتسر اولمق یعنی لحمك طبخنده لذت حاصل اولماق. / [۳۶۹و]

-الخماسي-

بشنجی نوعدن بشر حرفلی واویّه لردر.

-ب-

المَطْبُوخ: پخته / طبخدن مفعولدر، پیشمش اولان شیء.

المَطْبُوخ: سیکی جوشیده / قاینامش شراب.

-ج-

الأُتْجُوخ: پرچینی پوست تن / ضم نون ایله در، بدن اوزره اولان دری بورشتمق تقبّض جلد معناسنه.

-ر-

الشُّمْرُوخ: شاخ خرمابن / معجمه ایله در، شمراخ سابق معناسنه در.

-ض-

الأُمْضُوخ: میان بندهای نباتی که مانند نی / مهمله ایله درن قامش و سائر اوتلرک بوغملرینک آراسی.

خضر و إلياسدر و دردت / [م۳۵۸ظ] نیّ سریانیدن بریدر، اوچی آدم و شیث و نوحدر، نعمت و حکمت و حکومتله مکرم اولمغله مثلث بالنعمة و طبقات حکماده اوچنجی اولمغله اُوریای ثالث و کواکب و نجومک علوم آرام و سیرلرنده مهارتله محترم اولمغله عطارد معناسنه اولان هُرمُس لقبی دخی حقلرنده شهرت بولدی، سائر علماسی میاننده هرمس الهرامسه دینور و الفله اُرمُس دخی لغتدر که مجله مزده دخی / [ن۱۴۲و] ضبط اولندی، اوتوز صحیفه ایله تکریم قیلندی، اهرام مصر آنلرک بناسیدر، یوز اللی یاشنده ایکن ورفعناه مکائناً علیا حکمیله چرخ چارمده مستقرّ اولدی علیه السلام و علی سائر الأنبیاء والمرسلین خصوصاً علی خاتم النبیین التحیة والتسلیم.

السُّنُوخ: روغن تغیر شدن / ضم مهمله ایله در، یاغ بوزلقدر، سمن و روغن حیوانی و دُهن تخمیدر.

-ی-

الشُّیُوخ: پیران / شیخک جمعیدر، مشایخده یازلمشدر.

الشیوخ: خواجگان / استادلر دیمک اولور، لفظ مشایخده مسطوردر.

-ومنه بالهاء-

بو رباعیاتک هائیله لریدر.

-ف-

الْمُنْفُوخ: مردِ فَرِه / نونله مفعول
صیغه سیدر، سموز کمسنه گویا اوفورلمش زَقْ
منفوخ گئی.

الْيَافُوخ: فرازِ پیش سر / تحتیه ایله در، یفعول
وزنده در، باشده بر یومشقی یردر که بعض
أطفالده حرکتی مشهوردر، ترکجه ايمك و
بِنَقْلِدَاق.

الْيَافُوخ: بیشتر شب / گیجه نك طویلیدر،
نهایتیه یلدا تعبیر اولنور، تحویل شمس واقع
ولدقده یلدا عددنجه فرق بش گونه بر
ساعت فرق ایدر.

-ل-

السُّمْلُوخ: نباتی / ضم مهمله ایله در، بر
اوتدر که اهلِ أعشاب آنی بیلور.

الصُّمْلُوخ: زهرِ گوش / صملاخ سابق ایله
ماده و معنالی بردر.

المُسْلُوخ: گوسفندِ پوست کنده / مهمله
ایله مفعول صیغه سنده در، درسی صویلشم
قیون و غیری حیوان.

-م-

الأَصْمُوخ: سولاخِ گوشِ مردم / ضمله در،
قولاخِ دلیگی، صماخده یازلمشدر.

-ومنه بالهاء-

هائیه خماسیات.

الشَّيْخُوخَة: پیری / معجمه و تحتیه ایله محبوبه
وزنده در، قوجالق معناسنه اسمدر، اصلنده
حرکه لرله در تسهیل استعمالِ إرادة سیله تسکین
اولندی؛ زیرا سکون عین ایله فعلول کلام عربده
یوقدر، حتی کینونه أمثالی دخی اصلنده شد ایله
کینونه در که واویدر و شیخ یائیدر آنکچون
تصغیری شیخدر شویش دیمك خطادر.

الشَّيْخُوخَة: پیر شدن / قوجالق که مصدردر
هرم گئی.

-نوع ششم-**-الثلاثي-**

آخرینك ما قبلی حروفِ علتدن یای مثناء تحتیه و
آنك دخی ما قبلی جنسی اولان کسره لی کلمات
خائیه ثلاثیه در.

الدِّیخ: خوشه خرما / مهمله ایله در، خرما
صالقمی قنو گئی.

الدِّیخ: گفتارِ نَر / معجمه ایله در، صرتلانك
ارککیدر، بونده سهو واردر؛ زیرا بو لفظ
صرتلانك اسمی دگلدر قوردك اسمیدر که وزن و
معناده دُبدر، گرگِ نَر / [۳۵۹و] گرگِ ایدی -
سامحه الله تعالی - مگرکه سَمْع مراد اولنه که مخلنده
یازدیغی اوزره قوردك صرتلانك اولان انیکیدر،
أختری آندق بودر دیدی.

-ومنه بالهاء-

الدَّيْحَةُ: خوشهای خرما / دیخ سابق
جمعیدر، دیک مفرد و دیکه جمع اولدیگی
گی.

الدَّيْحَةُ: گفتارِ نر / بو دخی معجمه ایله
مذکور اولان ذیخک جمعیدر.

الشَّيْخَةُ: پیران / جمعدر مفردی شیخدر،
مشيوخاء و مشایخ لفظلرنده یازلمشدر که
یدی جمعی واردر.

-الرباعي-**-ب-**

الرَّيْخُ: مرد بزرگ / زای هوز ایله در، بیوک
کیشی رجل کبیر گی.

السَّيْخُ: موی پر مرغ که ریزد / مهمله
ایله در، قوشک قنادندن دوشن توی و یلک.

السَّيْخُ: آن پنبه که بوقتش زدن بالا شود /
سبایخ لفظنده مفصلدر.

الطَّيْخُ: طعام پختگی / طعام پشمسی
مطبوحیت معناسنه در.

الطَّيْخُ: پخته / فعل بمعنی مطبوخ یعنی
پشمش هرنه اولورسه میوه و طعام.

-ج-

النَّجِخُ: بانگ آب / نون ایله در، صویک
چاغلمسی و گورلدیسی.

-خ-

الْفَخِخُ: خرّه کردن در خواب / نوع اولده
اولان فحه ایله یکساندر.

-ر-

الصَّرِخُ: فریاد رسن / صارخ سابق معناسنه.

-س-

الْفَسِخُ: آنکه حاجتش روا نشود / فا ایله در،
حاجتی وجوده گلمیوب مطلوبنه واصل اولمیان
کمسنه.

المَسِخُ: طعام بی چاشنی / لذتسر طعام که
مُلُوخت سابق ایله موصوفدر.

المَسِخُ: گوشت ریزنده از پختگی / زیاده
پشمکله کموکدن دوکلن ات. / [ر۳۶۹ظ]

-ض-

الْفَضِخُ: نبیذ که از غوره خرما کنند / إفتضاخ
ماده سنده یازلمشدر، خرما قورغندن اولان شراب.

-ل-

الْقَلِخُ: آسیاسنگ ریزین / دگرمک آلت
طاشیدر، نوع اولک رباعیسنده تأخیر لامله
گچمیشدی.

الْقَلِخُ: آواز ستر / قاف ایله در، قالك و ایری
سس صوت غلیظ گی و مراد حیواناتک ارگی
دیشیسنه نسبتله قالك سسلی اولدیغیدر که
اوتدکده معلوم اولور و أصوات اکثریا فعیل

رمت دکره صال یاپدقلری آغاجدر عرفج چاقر
دیکنی دیدکلری اوتدر تخم و اوراقی دوا
نوعندندر.

-الخماسی-

بو نوعك بشر حرفیلری.

-ب-

التسبیخ: سُبُك گردانیدن / سببخ سابقدن
تفعیل وزندهدر، خفیف قیلمقدر، حضرت
صدیقه علیها السلام بر سارقه بددعا ایلدکده "لا تُسَبِّخِ
عند بدعاك علیه" بیورلدی، آکا بددعاك ايله
آنك گناهنی تخفیف ایلمه دیمکدر.

التسبیخ: واخیدن پشم و پنبه / یوکی و پاموگی
دُئْمَك و تازه ملك.

التوْبِیخ: سرزنش کردن / باشه قاقمق و لایق
اولمیان امری إرتکابدن بر کسمنه پی / [م۳۵۹ظ]
آگاه ایدوب تأدیب ایلمک.

التوْبِیخ: بیم نمودن / قورختمق یعنی مرتکب
اولدیغی کارك عاقبتی و خامتلی اولدیغن افاده
ایلمکدر، وزن و معناده تهدیدگی.

الطَّبِیخ: خربزه / مقلوبی اولان بطیخ مذکورگی
قاون معناسنهدر.

-د-

التشدیخ: سر بکوفتن / معجمه ايله تفعیل
بایندندر، باش یارمق، بونده تکثیر فعلده در
دیدیلر لکن مفعولده دخی کثرتی مستلزمدر.

صیغه سیله إستعمال اولنمشدر هدیر صهیل
نبیح قلیخ زئیر گبی^{۹۰۰}.

الملیخ: گوشت بی چاشنی / طعمی خوش
اولمیان لحم.

-ومنه بالهء-

رباعیات هائییه.

-ب-

السبیخه: اندکی از پنبه که بوقت زدن بالا
شود / بلا هاء هنوز یازلدی.

الهپیخه: کنیزك / خماسیات نوع اولده مشددا
مذکوردر.

-خ-

الأخیخه: آرد و شیر که بهم زنند / معجمه
ایلهدر، اون ايله قارشدرقلری سود که الیدی
مع اللبن معناسنه.

-ر-

الوربخه: خمیر سست / صولی یوغرلمش خامور.

-ل-

السلیخه: نباتی از داروها / علاج ایلدکلری
اوتلردن بری، صحاحده دیر که: رَمَتْ ايله
عرفج دیدیکلری نباتلرک مأکول اولمیان یرلرینه
دیرلر سلیخو الرمت سلیخه العرفج دینور،

^{۹۰۰} صدالردر: هدیر گوگرجن، صهیل آت، نبیح ایت، قلیخ
گُحیل، زئیر آرسالن، عویل انسان گریه، خفیف انسان،
صلیل حدید، بخیخ آب. «هامش»

-ر-

التاریخ: معروف / تعریف الوقت ایله تعریف اولنمش اسمدر، معلوم اوله که تواریخِ آیام کیمی معمول و کیمی گُمنامدر، یدی طبقه اوزره وقوع یافه‌در؛ ابتدا هبوط آدم و آفرینش عاملدن و ایکنجی وقوع طوفان و ثالث قبطی و چهارم فرس قدیم ساسانیان و خامس اسکندری و رومی و ششم هجرت نبی اکرم و یدنجی وضع ملک‌شاه سلجوقیدر که جلای دیو شهرتیبدر، مَطْمَحِ أَنْظَارِ أَكْثَرِ أَهْلِ آثَارِ تاریخِ هجری اولدیغی بدیدارد، واضعی حضرت فاروق هجرتک اون آلتنجی سالی شعباننده والی بحرین أبو موسی الأشعری طرفنه سوی خلافتبوی عمریدن ورود ایدن نامه شرفجامه ده ماه شعبان قیدی مصرح لکن سنه سی تصریحی / [ن ۱۴۲ظ] نایاب اولمغله ماده‌نک سائر ساله احتمالی اولور اموردن اولمسيله هر امرك سنه سی تحریرینی نیاز و تحریری سنه سنی دخی إستعلام ایلدکه حضرت فاروق دیوانِ أصحابده بعد المشوره ماه و روز لفظندن معرب مؤرخ کلمه سندن مصدر ایله إصدار تاریخ بیورلدی، لکن رأس سال اولمغه شهورک آنسبی دخی إستشعار اولدقده جناب ذی النورین شهر محرم إتخاذنده وجوه بیان ایدوب صوابدید تصدیق عکوی ایله قرار ویرلدی؛ زیرا ابتدا نیت هجرت و ابتداء حرکت محرمی اولوب

اگرچه بالفعل حرکتلری مرور صفردن صکره اولدیسده ده و حجاجک مکه دن خروجلری اول ماده اولوب و أشهر حرمدن اولدیغی و بو صورتده درت شهر حرام بر سالدده جمع اولوب و سنه نك فاتحه و خاتمه سی شهر حرام ایله اولمق میمنتی و شاننده "سیدُ الأشهر المحرم" حدیث شریفی أمثالی نیجه وجوهی جامع اولمش اولور و حالا تاریخ هجری روم و عربده مستعمل و قبطی دخی رأس سنه لری تَوْتُ اولارق دیار مصرده و جلای اکثر ایران زمین و عجمده فُرُورْدین ماه سرسال^{۹۰۱} اوله‌رق تداول اولنوب و رومی دیار کفره و ملت مسیحاده زبازد و دولتش عثمانیه أقام الله تعالی برهانها ده وقت وقت جمله‌سی إستخدام لکن هجریه جمله یه تقدیم ایله إمام بنام پایه سنده در که بو شهرت تام بر تاریخده اولمامشدر.

التفریح: بچه کردن مرغ / فا ایله تفعیل بایندندر، قوش یاوری چیقارمق.

التمریح: بیالوده کردن / بولاشدرمق و قارشدرمق.

التواریخ: تاریخ کردن نامه و جز / مکتوب و سائر امورك وقتنی تعیین ایلمک، تاریخ ماده‌سندن مصدردر. / [ر ۳۷۰و]

^{۹۰۱} م - اولارق دیار مصرده و جلای اکثر ایران زمین و عجمده فُرُورْدین ماه سرسال.

الطَّرِيخ: ماهی شور / مهمله ایله سَجِّین وزننده در، طوزلی بالق.

المَرِيخ: بهرام / سبعة سیّاره دن اوچنجیدر، شمشیر ایله همدد اولمق غرائبنددر، هر برینک متعدد اسملری وارد، از جمله فلکِ اولده زُحل کیواندر فلکِ ثانیده مشتری بَرَجِیسندر فلکِ ثالثه بهرامدر، جمله سی محللرنده گلور، بو بر بیتده جمع اولنمشدر **شعر:**

زحلٌ شری مریخه من شمسِه

فتزاهرت لعطارد الأقمار^{۹۰۲} / [م. ۳۶۰ و]

المَرِيخ: مرداسنگ / بالاده مُرِيخ کلمه سنده دخی مذکوردر، معدنی اولوب گمشدن تفریق اولنور.

المَرِيخ: تیر پرتاب / اوزاغه آتبلان اوقه دیرلر، حتی پرتیر دخی دیرلر.

-س-

التَفْسِيخ: واشکافتن بیع / بازاری بوزمق، فسخدن تفعیل وزننده در.

التَّوْسِيخ: چرکین کردن / کیرلتمک و پاسلتمق، باب مزبورنددر.

-ط-

البَطِيخ: خربزه / موحدهنک کسری اصل و فتحی شایعدر، قاوندر، اگر أخضر دینورسه قارپوز و أصغر دینورسه قاوندر.

التَّلْطِيخ: آلودن / سورمک بولاشمق، باب سابقنددر.

-ف-

التَّنْفِيخ: باد انگیزانیدن / نونله تفعیل وزننده در، روزگار اسدرمک.

-ل-

التَّقْلِيخ: بسیار بانگ داشتن اشتر / دوه چوق چاغرمق.

-م-

التَّضْمِيخ: آلوده کردن / بولاشدومق و سورمک.

-ن-

التَّدْنِيخ: خوار کردن / مهمله ایله در، وزن و معناده تحقیر و ترذیلدر، آلچاقلامق.

التَّدْنِيخ: ضعیف بینایی / گوزی آغر گورمک ضعفِ بصر گلمک.

التَّرْنِيخ: کسی را خوار کردن / وزن و معناده تدنیخ گبی، آلچاقلامق.

التَّفْنِيخ: مثله / فا ایله در، وزن و معناده سابقی گبی تحقیردر.

^{۹۰۲} شرح الشفا للقاضی عیاض، شرح: الملا علی القاری الهروی، تصحیح: عبد الله مُجَدِّد الخلیایی، دار الکتب العلمیة، بیروت ۱۹۷۱، ۱۰۲.

-ومنه بالهاء-

خماسیه هائییه بر کلمه بولنمشدر.

الطَّيِّخَة: خریزه / بلا هاء دخی یازلمشدر،
حَبَّحَب فَقُّوس جافون جاثوث جُوح جَحَّ عَمَلَج
گچی عربیلری، پاشیده بادرنگ أمثالی فارسیلری
واردر، لکن حق بودر که بری برینه إطلاق اولنور.

-السداسي-

بو نوعك آلتیشر حرفلی الفاظی.

-ت-

الْمَنَاتِيخ: موی چینها / جمعدر، سابقا مفردی
مُتَنَاحِدَه مفصلدر.

-د-

الشَّرَادِيخ: مردانِ سست گوشتگین / مفردی
شِرْدَاخ مذکوردر.

الضَّرَادِيخ: خرمانانِ پرپار / جمعدر، ضِرْدَاخ
سابق مفردیدر.

-ر-

التَّوَارِيخ: تاریخها / قریبا بسط اولنان تاریخ
لفظنك جمعیدر.

الشَّمَارِيخ: جمع الشمراخ / سابقا اوچ معنایه
گچن شمراخك جمعیدر. / [ر ۳۷۰ظ]

-ض-

الْفَرَاضِيخ: مردانِ سست گوشتگین /
فَرَضَاخك جمعیدر که یازلمشدر.

الزَّرْنِيخ: زَرَنه / کسر معجمه و مهمله ایله
معروف صاری طاشدر، معدنیاتدندر تربیه
ایله شَعْرَاتِ بدنیه پی إزالة ایدر.

-و-

التَّدْوِيخ: قهر کردن / مهمله ایلهدر، تدییخ
و ترنیخ مذکورلر گچی که خصمی مغلوب و
رذیل ایلمک.

التَّدْوِيخ: در شهر کردیدن / شهر ایچنده
گزدیرب تشهیر ایلمک.

التَّنْوِيخ: فرمان بردار کردن / نونلهدر،
اطاعته گوترمک.

-ی-

التَّدْيِيخ: مثله / مهمله ایلهدر، تنویخ گبیدر
یعنی منقاد ایلمک.

التَّدْيِيخ: قهر کردن / تدویخ سابقده واو
مکسورک یایه قلبیله ینه او معنایه در.

التَّدْيِيخ: خوار کردن / معجمه ایلهدر،
تدنیخ سابق معناسندهدر.

التَّشْيِيخ: پیر شدن / شیخ لفظندن وزن
سابق اوزرهدر، قوجامق چوق یشامغله کندی
کندینی گویا اختیار ایلمک.

التَّطْيِيخ: آلوده کردن کسی را بقولی ویا
بکردارِ زشت / مهمله ایلهدر، بر کمسنه پی
بد زبان ویا بد طبیعت اولمغله رسوا ایلمک.

المَرَضِيخ: سنگهائی که بدو دانه خرما کوپند / مفردی مرضاخ گچمشدر.

-ط-

البَطَاطِيخ: خربزها / قریبا مفردی بطّیخ مسطوردر، قریبا طَبّیخه ده مسطوردر.

-ف-

الْمَنَافِيخ: مردانِ فربه / منفوخك جمعیدر مذکوردر.

المنافِیخ: دمه‌ای آهنگران / مذکور منفاخ لفظنك جمعیدر.

الْبَيْتَافِيخ: افزارهای پیشِ سر / یافوخ سابقك جمعیدر.

الْيَوَافِيخ: مثلها / بو دخی / [م. ۳۶۰ ظ]

سابقی گبی جمعش دیگردر.

-ل-

السَّمَالِيخ: نباتاتی / مفردی سملوخ مسفوردر.

الصَّمَالِيخ: زهرهای گوش / صملاخ سابق بونك مفردیدر.

المَسَالِيخ: گوسفندان پوست کنده / سملوخ کلمه سنك جمعیدر.

المسالیخ: جمع المسلاخ / ذکری گذار ایدن مسلاخك جمعیدر، بیلان قَوْلریدر.

-م-

الأَصَامِيخ: سولاخهای گوش / مفردی أصموخ سابقا منسوخذر.

-و-

الْجَلَاوِيخ: جمع الجلواخ / اوج معنایه مفردی مذکوردر.

-ی-

الشَّرَايِيخ: ملخان / مفردی شریاخ مزبوردر.

الشرايیخ: سماروغهای تباه / جمعدر، مفردی شریاخ گچمشدر.

-نوع هفتم-

یدنجی نوع آخرینك ما قبلی ساكن و آنك دخی ما قبلی مفتوح اولندر.

-ب-

السَّبَخ: سُبُك شدن / مهمله ایلهدر، خفیف قیلحق تسبیخ سابق گبی.

السَّبَخ: فراخ شدن / بول اولحق توسّع معناسنه.

الطَّبَخ: پختن / مهمله ایلهدر، پیشمك، معروفدر.

النَّبَخ: آبله سپید / نونلهدر، أطفالده اولان چچك خسته لگی.

-ت-

الْفَتْخ: سر انگشتان سوی كف باز گشتن و نرم شدن / فا ایلهدر، پارمقلری آوج طرفنه بوكمك و یومشق طومتق که شدت بولنمیه، لكن آیاغه مخصوصدر دیدیلر.

النَّخ: چشم برکندن / نونله در، قوشك
اُسكوفنى آچمق.

-د-

الرَّذْخ: سر شکستن / مهمله ايله در، باش
يارمق شقّ راس گي.

الشَّدْخ: مثله / معجمه ايله در، كذلك باش
يارمق.

الشَّدْخ: فراخ بودن سپیدی بر روی اسب /
آتک يوزنده اولان آقلق بيومك.

-ذ-

البَذْخ: گردن کشی کردن / موحدده ايله در،
تکبر ايلمك.

-ر-

الأَنْخ: گاو کوهی / بیان صغری بقر وحشی
معناسنه.

البَنْخ: افرونی / موحدده ايله در، چوقلق کثرت
گي.

الشَّرْخ: اوّل جوانی / معجمه ايله در،
يیگتلك كه كيشينك عمرينك اوّل وقتيدر.

الشَّرْخ: هر بچه که اشتر بسال آرد / هر
يیل ظهور ایدن كوشك كه فصیل
معناسنه^{۹۰۳}.

الشَّرْخ: تیغ آب ناداده / صو اورلماش قلع.

الطَّرْخ: گواب رود / مهمله ايله در، ایرماغك
چقور و درین محلی كه آنده صو چوق اوله.

الْفَرْخ: بچه هر مرغ / فا ايله در، مطلقا قوش
ياوريسي، / [ن۱۴۳] افرخه و سائر جمعلى
گچمشدر.

الْفَرْخ: شاخ کشت / اکينك ياريلوب چيقانلری.

الْفَرْخ: آنکه در میان گروهی بیگانه افتد / بر
قومك ايچنده آنلردن اولميوب بولنان كيشی.

الْفَرْخ: ترسیدن / وزن و معناده خوف گي
قورقمقدر. / [ر۳۷۱و]

الْمَرْخ: درختی از سپرمها / فسلگن انواعندن بر
آغاجدر كه سوگتدر و بعضيلری عفار ايله مَرْخ
ايكى ﴿الشجر الأخضر﴾ قرآنيدر كه بری برينه
مسح ايله نار إظهار ايدرلر، آنلرك مرخ ديشیسی
و طاش مقامنده و عفار اركك و چاقمق
محلنده در.

الْمَرْخ: خمیر بدست مالیدن / خاموری اليله
اومق و یوغرمق.

الْمَرْخ: روغن در تن مالیدن / وجودینه یاغ و
غیری سورمکدر.

^{۹۰۳} م - **الشَّرْخ:** اوّل جوانی / معجمه ايله در، يیگتلك كه
كيشينك عمرينك اوّل وقتيدر.

^{۹۰۳} م - **الشَّرْخ:** اوّل جوانی / معجمه ايله در، يیگتلك كه
كيشينك عمرينك اوّل وقتيدر.

الْوَرْخ: خمیر سست شدن / خامور گوشک
و صوبیق اولق.

-س-

الرَّسْخ: ایستادن / مهمله ایله در، قائم و
ثابت و متین اولق.

الْفَسْخ: واشکافتن عقدها و جز / فا
ایله در، عقد اخوت و عقد شرکت و عقد
نکاح و آنلرک أمثالی عقود بوزمق و آیرمق.

الْفَسْخ: از جای بر آوردن بند / باغلی و
مهرلی اولان نسنه نك مهرینی ویا دوگمنی و
کلیدی قوپارمق.

الْفَسْخ: شیشله کردن جامه / لباسه
گوْمُرکجی شیشندن ویا چریجی طوقماغندن
ویاخود اسکیمکدن دلیکلر پیدا اولق.

الْمَسْخ: از صورت گردانیدن / صورتی
غیری صورته تبدیل اولق نعوذ بالله.

النَّسْخ: منسوخ کردن / نونله در، بر آیت ویا
حدیث ویا کتاب آنلردن مقدم گلن آیتک و
وارد اولان / [م ۳۶۱ و] حدیثک و نازل اولان
کتابک حکمنی بوزمق.^{۹۰۴}

النسخ: نسخه گرفتن / بر کتابی نسخه
ایدوب آندن بر مثلی یازمق.

النسخ: از جای زائل گردانیدن / بر نسخه پی
یرندن گیدرمک.

-ش-

الْفَشْخ: بر سر زدن بدست / فا ایله در، آل ایله
باش اوزرینه ضرب ایلمک.

الکَشْخ: انبوهی موی ریش بجانب رخسار /
یکاق طرفنده صقال قیلی چوغالمق.

-ص-

الْمَصْخ: کشیدن چیزی / بر نسنه پی چکمک
جرّ و جذب گبی.

-ض-

الرَّضْخ: عطای اندک / مهمله ایله در، آز ویرگی
بخشش قلیل معناسنه اسمدر.

الرضخ: اندک دادن / آز ویرمک، مصدردر.

الرضخ: چیزی شنیدن / بر نسنه ایشتمک که بر
امردن خبردار اولق.

الرضخ: شکستن / قرقمق، طاش اُتمق ایله کسر
ایلمک.

الْفَضْخ: سر شکستن / فا ایله در، باش یارمق
که اون بر نوعدر.

الفضخ: کوفتن غوره خرما / خرما قورغنی
اوقلاقمق.

^{۹۰۴} اصطلاح کلامده نسخه مسخیه فسخیه رسخیه واردر،
درت طائفه در، اعتقاد مسلکلی باطلدر طریق مستقیم
دگلدرد. أزالهم الله تعالى. «منه»

النَّضْحُ: ماندن نشان بر چیزی / بر شیئک

اوزرنده علامتی قالمق ع:

یاره اولور ملتئم آندن ولی قالور نشان

النَّضْحُ: آب از چشمه بر جوشیدن /

چشمه‌دن صو طاشمق.

-ط-

الْمَطْحُ: بیالودن / بولاشمق تلوث گی.

الْمَطْحُ: بلیسیدن / یالامق.

الْمَطْحُ: بدست زدن / آل ایله اورمق لطم گی.

الْمَطْحُ: آب خوردن پس یکدیگر / بری

بری آردنجه صو ایچمک.

-ف-

الْفَخُّ: بر افراز پیش سر زدن / لیمک

دیدکلری یره اورمق که او محله بو ماده‌دن یافوخ دیرلر، قریبا یازلمشدر.

الْجَفْحُ: فخر و تکبر کردن / جیمله‌در،

بیرلنمک و بیوکلنمک.

الْقَفْحُ: بر سر زدن / قاف ایله‌در، باش

اوزرینه اورمقدن ضرب علی الرأس گی.

الْفَخُّ: دردمیدن / نونله‌در، اُفّ دیمک که

آغزندن نفّسله ضرب ایلمکدر صوغمق ویا توزی قالمق ایچون.

-ق-

النَّفْحُ: سولاخ سر از مغز / نونله‌در، یاریلان

باشک بینی یه دک وارن یارق یری که اون برنجی مرتبه سیدر که دامغه در.

-ل-

الْجَلْحُ: کندن / جیمله‌در، قوپارمق یعنی سیل

باصوب قوپارمق گوترمک.

الزَّحُّ: غایت بلندی / زای هوز ایله‌در، زیاده

یوکسکلک رفعت گی.

الزَّحُّ: دست بلند گرفتن بوقت تیر انداختن /

اوق آتارکن الی پک یوقاری طومق. / [ر ۳۷۱ ظ]

السَّخُّ: پوست بازکردن / مهمله ایله‌در، دری

یوزمک طلوم چیقارمق.

السَّخُّ: بیرون کشیدن / طشره چیقمق.

سلخُ الشهر: آخر ماه / هر آیک آخر گونیدر.

الطَّلْحُ: کل و آب تیره در بن حوض / حوضک

دیینده قالان چامور و بولانق صو.

الطلخ: بیالودن / بولاشمقدن، إستعمالی امور

قبیحه ده در تلویث گی.

الْقَلْحُ: بانگ خَر / قاف ایله‌در، اشک سسی.

القلخ: بانگ گشن / ارکک سسی یعنی دیشی

یه چکندیگی زمانده اولان صدا.

القلخ: بچوبِ دستی بر سر زدن / دگنک

ایله باشه اورمق ضرب الرأس بالعصاگی.

الملخ: گردن کشی کردن / مصدردر، کبر

و عظامت گوسترمک.

-م-

الجمخ: فخر و منش کردن / جیملهدر،

اوگنمک و بویکلنمک.

دمخ: کوهی / مهمله ایلهدر، بر طاغدر که

آثارِ اُدباده زبانزددر.

الرمخ: درخت بهم آمده / بر یره گلوب

طوب اولان آعاج.

الزَمْخ: تکبّر کردن / زای هوز ایلهدر، کبر

ایلمک ملخ گی.

السمخ: بلند شدن / معجمه ایلهدر، بیوک

اولمق متکبرک معناسنه که شامخ مذکوردر.

-ن-

الزنخ: گنده شدن طعام / معجمه ایلهدر،

یمک فوقمق و بوزلمق یعنی طعام تعقّن ایلمک.

السنخ: مثله / مهمله ایلهدر، زنخ معناسنده

سین دخی لغتدر.

السنخ: تغیر شدن / [م ۳۶۱ظ] روغن /

صاغ یاغ بوزلمق بد رایحه پیدا ایلمک.

الطنخ: فربه شدن / مهمله ایلهدر، سمورمک

تجسم و تلحم گی.

-و-

البوخ: ساکن شدن / موحده ایلهدر، مصدردر،

ساکن اولمق یعنی حرارت و غضب و آتش و حمّا

أمثالی زائل اولسیدر.

الثوخ: پای و مانندش بچیز نرم فرو شدن /

مثلته ایلهدر، بر کمسنه نک آياغی ویا آلی ویا

عصاسی بر یومشق نسنه یه مثلاً چاموره ویا قاره

باتمق.

الجوخ: کندن / جیمله در، قوپارمق مثلاً سیل بر

آغاجی قوپارمق.

الحوخ: شفتالو / معجمه ایلهدر، جنسدر،

شفتالولر که معروف میوه در، ضمله دخی

مشهوردر، بری برینه قطعه ده مشابه اوچ یمشک

بریدر ایکسی دخی قایسی و زردآلودر.

الدوخ: خوار شدن / مهمله ایلهدر، مصدردر،

آلچاق و مغلوب و رذیل اولمق که لازمدر.

الدوخ: خوار کردن / آلچاقلmq و ذلیل ایلمک

که مصدردر متعدّددر.

الدوخ: در شهرها گردیدن / شهرلری

طولاشد رmq ترذیل ایچون که شاهد زور تعزیز

التشهیر گی.

السنوخ: پای بچیز نرم فرو شدن / یومشق نسنه

یه بر آياغی باتمق ثوخ گی.

الطیخ: گردن کشی / مصدر در، کبر ایلمکدر
ملخ و زمخ گبی.

الطیخ: سخت زشت / غایت قبیح معناسنه
اسمدر.

الطیخ: آلوده شدن / بولاشق اولمق تلوث گبی.

القیخ: باد آمدن از مردم / فوخده واو یرینه یا
دخی لغتدر، اول معنایه در. / [۳۷۲و]

-ومنه بالهاء-

مثلاث ساکن الوسطك هائیه لریدر.

-ب-

النبخه: آبله سپید / بلا هاء مذکوردر.

-ر-

الصرخه: بانگ سخت / مهمله ایله در، صوت
شدید معناسنه.

-و-

الخوخه: يك شفتالو / تا وحدت ایچوندر، بلا
هاء جنسی مذکوردر.

الخوخه: جامه سرخ / قرمزی لباس.

الخوخه: دریچه بمیان در بزرگ / اویمه قپو که
بیوک قپولرک و سطلرنده اولور رتاح گبی که کتاب
الجیمده یازلمشدر.

-ی-

الشیخه: پیره زن / قوجه قاری عجوز گبی، بلا
هاء مذکری مذکوردر. / [ن۱۴۳ظ]

الفوخ: بای آمدن از مردم / فا ایله در، بر
کمسنه دن یل ظهور ایلمک.

-ی-

الشیخ: پای بچیز نرم فرو شدن / ثوخ
سابقده واو بدلی تحتیه ایله دخی لغتدر،
معنالی بردر.

الریخ: خوار کردن / مهمله ایله در، دوخ
سابق معناسنه.

الشیخ: پیر / معروفدر، قوجه کیشی
دیلمکدر، متعدّد جمعری سبق ایلدی، بر لفظ
مبارکدر قرآن و حدیثده واقع اولمش و اصلا
بر قبیح محله إطلاقی یوقدر.

الشیخ: خواجه / استاد و مرشد معناسنه.

الشیخ: برف / قاردر، بو معناده نوادرندر
مگرکه جزئیانی اولان یخ که بوزدر آندن انتقال
ایلیه، او دخی صوغقدر جمیدخ سابق گبی که
شاعر دیمش شعر:

شیئان عجیبانِ هما اُبردُ من یخ

شیخُ یتصبی وصبی یتشیخ^{۹۰۰}

الطیخ: سبکی / مهمله ایله در، مصدر در،
یینی اولمق خفت گبی.

^{۹۰۰} الفسیر المظهری، الشیخ القاضی محمد ثناء الله العثماني
الحنفي المظهری الباني بیقی، تصحیح: إبرهیم شمس الدین، دار
الکتب العلمیة بیروت ۱۹۷۱، ۶ / ۸۶.

الفَيْخَة: اُسکوره / قا ايله در، ظرفِ صغير که
کوچک قاب هر نه اولورسه.

-نوع هشتم-

سکرنجی نوع آخیرینک ما قبلی ینه ساکن اوله
لکن آنک ما قبلی مضموم اوله.

-ت-

الْفَتْخ: آنانکه بند انگشتان پهن و نرم دارند
/ نوع اول سابق رباعیاتندن اَفَتْح لفظنک
جمعیدر آنده بیان اولندی.

-د-

الشَّدخ: چارپایان سپید پیشانی / اشدخ
مزبورک جمعیدر.

-ر-

دُنخ: نام جایگاهی / مهمله ايله در، بر یرک
اسمیدر.

الْفَرْخ: ترسندگان / فا ايله در، جمعدر،
قورخولیلردر، مفردی اَفْرخ خائف معناسنه.

المُئْخ: داروهای مالشِ تن / مروخ سابقک
جمعیدر.

-ز-

البُزْخ: مردمانی / [۳۶۲و] که سینه برون
آمده دارند / جمعدر، مفردی اُبزخ مذکوردر.

-ف-

النَّفْخ: بادهای خایه / اَنفَخک جمعیدر که
مسطوردر.

-ل-

البُلْخ: مردمانِ بزرگ منش / سابقا اَبْلَخک
جمعیدر.

الصِّلْخ: مردمانِ سخت کر / مذکور اَصْلَخ
بونک مفردیدر.

-ومنه بالهاء-

نوع مذکوره ملحق اولان هائیات.

-س-

النُّسْخَة: آنچه از جای باز نویسند / یازدقلری
نسنه نک اصلنه دیرلر، جمعی نُسَخ نوع اولده
یازلدی.

-ل-

الرُّلْخَة: علتی در پشت / زای ايله در، شد لام
مفتوحه ايله دخی مذکوردر، اَرَقَه مرضلرندندر.

فُلْخَة: جایگاهی / فا ايله در، بر یردر ثمره طبع
اولان آثارده اِشعار اولنور.

-نوع نهم-

طقوزنجی نوع آخیرینک ما قبلی ساکن آنک دخی
ما قبلی مکسور اولان لغات.

النصف من جمادى الأولى سنة ۱۱۸۴^{۹۰۶}

/ [ر۳۷۲ظ] بو صحيفه بوشدر.

-ل-

السِّلَخ: پوستِ مار / مهمله ايله در، ييلان
قاوى يعنى گوملگى كه ييلده بر سلخ ايدر مش.

-م-

الرَّمْخ: خرماى خام / كمالك بولماش
خرمالر كه جنسدر، واحدى گلور.

-ن-

السِّنْخ: بنِ دندان / ديش كوكى و ديبى.

السِّنْخ: بنِ پيكان / دَمَرَنَك اوق گيرجك
اوجى.

السِّنْخ: بنِ دنبالِ كارد و شمشير / بيچاق و
قلج قويرغنك ديبى.

-ومنه بالهاء-

نوع اخيره لاحق اولان لغات هائيه.

النَّفْخَة: دبكى خايه / نونله در، خايه نك دبه
اولمسي كه ريح ويا صو وياخود ياغ ويا
بغرسقلى اينر و طولر ايمش. حاشا من
السامعين.

الرَّمْخَة: يك خرماى خام / تاى وحدتله در،
بلا هاء جنسى هنوز مذكوردر.

تمت اللغات الخائية من كتاب قانون الأدب
أعني ترجمته المسماة بالسنة ثلاثة في ليلة

^{۹۰۶} ن - تمت اللغات الخائية من كتاب قانون الأدب أعني ترجمته
المسماة بالسنة ثلاثة في ليلة النصف من جمادى الأولى سنة.

/ [۳۷۳و] - کتاب الدال مهمله -

- نوع اول -

- ثنائي -

اولکی نوع که آخرینک ما قبلی مفتوح و ایکیشر حرفلی کلماتی.

- د -

الدُّ: بازی / ایکی دال ایله و تخفیف ایله اویون لعب و هُو معناسنه که فعلنده ثواب اولمیه.^{۹۰۷}

دد: جایگاهی / بر یرک اسمیدر که معروفدر.

الغد: فردا / معجمه ایلهدر، یارین دیمک بُکره گبی و اصلی عَدُو ایدی بلا عوض واو ساقط اولدی.

قد: هر آینه / قاف ایلهدر، حرفدر، معناسی البته یعنی کلامم واقعدر صادقدر دیمکدر آنکچون انتظار بولنمیان جمله یه داخل اولماز

^{۹۰۷} گرکسه بعضسنده گناه اولمازسه دخی. و بونده اوچ لغت دخی واردر که بری آخرنده الف مقصوره ایله فُفا وزننده ددا و بری دخی آخرنده نونله دَدَن حَسَن وزننده در و اوچنجی تشدید ثانیه در که اثرده اولان "ما أنا من دَدٍ وَلَا الدُّ مَنِّي" اول لغت اوزرهدر و نیجهلر تشدیددی اصلدر تخفیف بالاقضا اولور دیرلر، درویشه دده لفظی تسمیه اولندی، فارسیده دد یرتیجی حیوانه دیرلر سُبُع گبی نَفَس هواپی یرتیلر طریقنده اولدیغی ایچون. و اگر عریسنندن تصحیح اولنسه لُعب معناسنه اولوب "المؤمَّن دَعِبَ لَعِبٌ" حدیثنده اهل ایمانک خواصندن اولان کُلوب اوینامق معناسنه اولور لکن یازدقلری گورمادی. «منه»

مثلا ذَهَب گبی و البته فعله داخل اولور اگر ذهابک وقوعی وارمیدر یوقمیدر دیو بر منتظره جواب / [م۳۶۲ظ] سیاقنده ایراد اولنان کلام اولورسه آکا داخل اولوب قد ذَهَب ویاخود قد وَقَعَ الذَّهَابُ دیرسین یعنی گتدی دیدیلر لکن گتمسی واقعمیدر قائلی صادقمیدر دیمک اولور پس انتظار بولنور.

قد: بس / اسمدر، قَدُک دیرلر حسبک معناسنه یعنی آکا کافیدر اول امر دیمکدر.

لد: نزدیک / ضم اوزره مبنیدر، قریب معناسنه، لکن عند معناسنهدر نهایت و غایت اولان یر دیمکدر، قُرب و بُعده احتمالدر، طرفِ غیر متمکندر، وایکی لغتی دخی واردر؛ بری لدا غذا گبی قصر ایلهدر و بری لَدَن نونک سکونیه در که بو ایکسیسی آیت کریمهده واقعدر ﴿مَنْ لَدَنَا عِلْمًا﴾ نون متکلمله مدغمدر یوخسه نسبتده شده یوقدر، تخفیفله عِلْم لَدُنْی دینور، شرعه حکمی جریان ایلمین عِلْم باطندر که خضردن کلیم الله گوردیگی علومدر که آیات ایله ثابتدر.

الید: دست / اَل که أعضادندر، بر کمسندهده ایکی عدد اولور، اصلی آخرنده بر یا دخی اولمقدر که جارحه معناسنه جمعی ایدی گلور و آنک جمعی دخی آیادیدر.

الید: نیرو / قوت و طاقت معناسنه، لکن صحاحده اولان اِسْتِشْهَاد یرنده دگلدر دیدیلر.

اليد: نیکی / ايلك يعنى إحسان که دیمشله
"كلُّ يدٍ عطيةٌ يُدُّ الله للعطية".

اليد: پادشاهی / يعنى مالك و ضابط اولمق
که فی یدی فی ملکی معناسنه اولور.

اليد: منت / نعمت و لطف.

اليد: خم گوشه کمان / یایم کیش گچدیگی
اگرچه اوچ.

اليد: آستین / ياك که عربیده کُم دیرلر، ذکر
حال إرادة محل طریقيله در.

اليد: دست یافتن / فرصت بولوب غالب
اولمق.

-الثلاثي-

اوچر حرفلی کلمات که ۷۹ عدد مضاعفی
تقدیم ایله در.

الأد: نیرو / شد ایله قوت و طاقتدر ید
مزبور گبی.

الأد: آواز / صوت و صدا که سسدر لکن
ناقه نك جوونده دور ایله یورگندن آواز
ویرمسیدر دیدیلر.

الأد: سختی زمانه / لکن ایکلتمکدر دیدیلر
یعنی دهرک عدم مُساعفاسندن^{۹۰۸} ناشی آه و
آه دیمک.

البد: دور کردن / موحدہ ایله در، آیرمق تفریق
گبی، متعدیدر، لابد بو ماده دن نوع ثانی آخرنده
گلور.

البد: پراکنده کردن / طاغتمق پریشان قيلمق.

الجد: پدر پدر / جیمله در، کیشینک بیوک
باباسیدر که دده تعبیر ایدرلر، بر کرّه والد والد
که أبو الأب مراد اولور. بو لفظ ید سابق گبی
طقوز معنایه گلور.

الجد: پدر مادر / انسانک بیوک باباسیدر که أبو
الأم یعنی آنا پدریدر.

الجد: بزرگوار / بیوکلک که عظمت و کبری و
جلال معنالرینه اسمدر ﴿تعالی جد ربنا﴾ بو
معنایه در.

الجد: توانگری / غنیلک که ضدی فقردر "لا
ینفع ذا الجدّ منك الجدّ" دعا سنده یا رب سنک
طرفکدن إستمداد ایلمدکجه غنا صاحبنه کندی
غناسی فائده ویرمز دیمکدر، بو صورته منک
عندک ایله تأویلی إقتضا ایلمز.

الجد: بخت / غنا و دولت معناسنه در.

الجد: بزرگی / اولولوق که جابر یعنی تهدیدینی
إيقاعه قادر.

الجد: بریدن / مصدردر، کسمک قطع گبی،
جدید کلمه سنده دخی معنالر یازیلور.

الحَدَّ: بزرگ شدن / اولو اولق جَبَّاریت گبی
و بو معنی بزرگیدن مبالغه لیدر.

الحَدَّ: بخت وُرُ شدن / دولتی اولق.
/[۳۷۳ظ]

الحَدَّ: سامان / مهمله ایله در، عقلی یعنی
مقتضای عقل اوزره حرکت ایلمک که هر
کسک بر حدی واردر دیدکلری / [م۳۶۳و]
بودر، ملوک وزراء علما مشایخ قضاة هر
برینک حدّ قوتلری و شرعی ویا قانونیسی
إدراک و إجرايه عقل آلتدر.

الحَدَّ: اندازه / مقدر و سنور که غایت و
نهایتدر.

الحَدَّ: کناره شمشیر و کارد / قلجک و
بوچاغک آغزی که کسکین یریدر، شاعر
دیمش شعر:

السيفُ أصدقُ أنباءٍ من الكتبِ

في حَدِّه الحدُّ بين الجِدِّ واللَّعِبِ^{۹۰۹}

الحَدَّ: زدن از بهر گناه / حد شرعی که مثلاً
شرب و خمر و زنا و قذف ایچون ایقاع
اولنان تعزیر.

الحَدَّ: کنارهای چیزی پدید کردن / بر
شیئک کنارلری آشکاره اولق مثلاً دریانک
کناری که ساحلیدر.

الحَدَّ: بازداشتن از کار / بر ایشدن فراغت
ایدوب ترک ایلمک.

الحَدَّ: رخساره / معجمه ایله در، یکاق که
وجهک نصفیدر، ایکی یکاق بر بتون یوزدر.

الحَدَّ: شکاف زمین / یرک یاریغی شقاق اَرْض
گبی که اسمدر حُدّه معناسنه در.

الحَدَّ: کندن زمین / یری یارمق که مصدردر،
أُحدود ماده سندنندر.

الرَدَّ: بازگردانیدن / مهمله ایله در، دوندرمک و بر
ایشی گپرو چوپرمک، معروف لفظدر که ردّ سلام
بوننددر.

الرَدَّ: جواب بازدادن / تکرار جواب ویرمک.

الرَدَّ: زن بخانه پدر فرستادن / خاتونی باباسی
منزلنه إرسال ایلمک که قزی آلمش ایکن بر
سبیدن ینه گلدگی یره گوندرمکدر.

الرَدَّ: امانت بازدادن / ینه آلمق ایچون امانه
ویردکلری نسنه پی صاحبنه ادا و تسلیم ایلمک.

السَّدَّ: بندگاه / بر محلك باغ یری مثلاً آغزی که
ذکر محلد و قپوسی و بوغازی که حاجز و مانع
معناسنه که وجعلنا من بین أیدیهم سداً ومن
خلفهم سداً بو معنادندر که فعل مخلوقده فتحله
و فعل / [ن۱۴۴و] خالقه ضمله در و بو آیتده ضم
ایله دخی قراءت وجهدر.

السَّدَّ: کوه / طاغ جبل گبی، نوع ثانیده دخی
گلور.

^{۹۰۹} شرح دیوان ابی تمام الطائی، الخطیب التبریزی، تحقیق:
راجی الأسمر، دار الکتب العربی، بیروت ۱۹۹۴، ۳۲/۱.

السَّد: سایه / گولگه ظلّ گبی که آنک
صاحبی گنشک ضیاسنی سَد ایلر.

السَّد: عیب / معروف صفتدر که ناسک
معلومی اولمسندن صاحبی کدرناک اوله،
گرکسه عند الله بر امر قبیح اولسون مثلاً
عمی و صَمم گبی.

السَّد: ملخ بسیار که هوارا بگیرد / کثرتدن
ناشی هوا یوزینی قاپلیان چکرگه در، جراده
گلور.

السَّد: استوار کردن رخنه / گدک اولان
محلی إصلاح ایلمک که سد تُلمه دیرلر، سَدّ
یأجوج گبی که بو ماده دن اسمی کسر ایله در و
ضمله و کسر ایله اولنلر دخی گلسه گرکدر
إن شاء الله تعالی.

السَّد: دریافتن خلل / بر نسنه نك هُجَنْت
محله مطلع و واقف اولمق و تعقّل ایلمک.

السَّد: يك سال از جمله سالهای بیست
سالگی / معجمه ایله در، یگرمی ییلدن بر
ییلدر و بعضیلر دیدیلر کهیک سال از
سالهای هشت سالگی تا چهل سالگی، قرقه
وارنجه اولان اوتوز ایکی ییلدن بریدر، لکن
لغتلر بو معنای اشدّ لفظنده یازدقلری سبیدن
اول محله تأخیر اولنمق مناسب گورندی.

الشدّ: غایت قوت / قوتلینک نهایت قوتی که
وار قوتی بازویه گتوردی دینور یعنی گوجی
یتدیگی قدر.

الشدّ: خرد / عقل که بلوغ الغلام معناسنه در،
صبی حدّ بولغه واصل اولمق که متحمّل ایسه
قولیله مصدّقدر، ﴿حتى إذا^{۹۱۰} بلغ أشده﴾
محلنده یازیله.

الشدّ: دشمن / قریبا گلجک حمله معناسندن آنک
محلی یعنی خصم دخی مراد اولنور.

الشدّ: استوار بیستن / يك باغلامق فشدوا
الوثاق کریمه سی بوندندر.

الشدّ: حمله بردن / [م ۳۶۳ظ] حمله ایلتمک
یعنی جدالده خصمه غلبه ایچون صالدرمق.

الشدّ: دویدن / یلّمک که سگرتمکدر عَدُو گبی.

الصّد: يك جانب رودبار / مهمله ایله در،
چایک بر طرفی جانب النهر گبی.

الصّد: کوه / طاغ سدّ گبی و ضمله دخی نوع
ثانیده گلور.

الصّد: برگردیدن / قالدرمق یعنی رفع و إزاله و
منع ایلمک إعراضه لازم گلور.

الصّد: بگردانیدن / بر حالدن بر حاله
دوندرمک تحویل و تبدیل معناسنه.

الصَّدَّ: پر کردن / معجمه ایله در، طولدرمق، ضدُّ القرية قریه پی طولدرمق.

العَدَّ: شمار / مهمله ایله در، صابی عدد گئی اسمدر.

العَدَّ: شمردن / صایمق که مصدردر.

القَدَّ: بالای مردم / قاف ایله در، انسانک بوی قامت گئی که طویل القد دیرلر.

القَدَّ: پوست بز چون بکنند / کچی دریسی صویلمش اوله.

القَدَّ: نخستین تیر از قمار / قمار اوقلرینک اولکیسیدر، لکن اَوَّل القداح فا و معجمه ایله فذدر آندن غلط ویا غلط مرتبه سی اولان نوادردن ویا قدحک مقصور و مصحفی اوله، ولم یقل به أحد.

القَدَّ: بریدن / قطع ایلمک لکن قطع مسافه مراددر.

القَدَّ: دریدن / یارمق یعنی دریدن و غیریدن طول طرفنه شق ایلمک.

الکَدَّ: جاون / هاون دیدکلری ظرف کُداد گئی، اجزا آنک ایچنده دق اولنور، جُونه و جُواز و کایبله و مِهراس دخی دیرلر.

الکَدَّ: اشارت کردن وقت حاجت / بر امرک ظهورنده اشارت ایلمک.

الکَدَّ: رنجیدن / زحمت چکمک و اینجتمک.

الکَدَّ: رنجانیدن / زحمت ویرمک و اینجتمک که کسبه سعیك لازمه سیدر، "لا ردّ ولا کَدَّ" دیدکلری بو ماده دندر. / [ر۳۷۴و]

اللَدَّ: جُوال / معروف ظرفدر جُوالق و غرار گئی که هکبه و توربه دن بیوکدر.

اللَدَّ: دارو / علاجدر لدود گئی.

اللَدَّ: بیک جانب دهن فرو کردن / آغزک بر طرفندن إدخال و إساله اولنان دوا در^{۹۱۱}.

اللَدَّ: فرو گذاشتن / ترک ایدوب اوزاتمق إمهال گئی.

اللَدَّ: بر خصم غلبت کردن / خصمه غلبه ایلمک که مصدردر.

المَدَّ: آفرونی آب دریا / دَکِز صوی چوغالمق تکثر ماء بحر گئی.

المَدَّ: کشیدن / چکمک صوری و معنویه شایعدر مثلاً ألقى مدّ ایلمک متصل و منفصل اولور و اذنک اثنای اداسنده إسترسال یعنی اوزاتمق و عمرک مدتی مدّ اولنمق و مدّ یدّ آل اوزاتمق و گولگه بی اوزاتمق مدّ الظّل گئی و گون اوزامق که لازمدر.

المَدَّ: آفرین کردن آب / صوی چوغالتمق تکثیر میاه گئی.

۹۱۱ سعوط برونه مخصوصدر، ملخاء کلمه سندۀ گچمشدر. «منه»

الْوَدَّ: میخ چوپین / آغاچدن چپوی.

الْوَدَّ: دوست داشتن / محبت ایلمک.

الْوَدَّ: آرزو کردن / استکلی اولمق.

وَدَّ: نام بقی / بر پوتدر که ابتدا نوح علیه السلام
[م۳۶۴و] قومنک ایدی، صکره کلب قبیلہ سی
أخذ و دُومَةُ الجُنْدُل نام قلعهده حفظ ایلدیلر،
لفظ قرآنیدر.^{۹۱۴}

وَدَّ: کوهی / بر طاغک اسمیدر که معروفدر. بو
محلده مضاعفات تمام اولدی.

-أ-

الثَّأْد: نم / فتح مثلثه ایله أحد وزندهدر، یاشلق
نَدی گبی.

السَّأْد: شکافتن / مهمله ایلهدر، یارمق، شق و
أخفوف دخی دیرلر.

المَّأْد: نبات سیراب / تازه یاش اوت گَلاءِ
رَطْب گبی.

-ب-

الأَبْد: زمانه / ظرف زمان وقت بی غایه
مستقبلده مستعمل و ضدی ازل ماضیده
زیانزددر، دهردر که زمانِ طویلدن عبارتدر، جمعی
آباددر، بو ایکسی جمعیرینه مضاف اولورلر اُبد

^{۹۱۴} قرآن کریمده مذکور اون درت عدد بُت جمله سندن؛ غُزّی و
لات و منات و جبت و طاغوت و یغوث سابقا ذکر اولنمشدر
ماعداء سُواع و یعوق و نَسر و رُجز و رشاد و زَر، وَدَّ ایله تمام
اولور. «منه»

المَدَّ: در گمراهی فروگذاشتن / غَیّ و غیایت
و بغی و طوغیان اهلنی ترک و إمهال ایلمک
﴿يَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ﴾ بو ماده دندر.

المَدَّ: آرد و آب بهم اشتر را دادن / اون
ایله صوبی قاریشق دوهیه ویرمک.

التَّدَّ: پشتته بلند / نونلهدر، پک یوکسک دپه
که باش گوگه ایرشمکه قریب اوله
یوکسکلگندن.^{۹۱۲}

التَّدَّ: بخور بهم آمیخته / اجزادن مرگب و
مخلوط اولان بخور و طیب.

التَّدَّ: رمیدن اشتر / دوه قاجوب گتمک فرار
بعیر گبی.

الهَدَّ: مرد سست / ضعیف کمسنه.

الهَدَّ: مرد جوانمرد / جومرد کیشی کریم و
جَوّاد.

الهَدَّ: شکستن بنا / بنایی قرمق یعنی ییقلمغه
مستعد ایلمک.^{۹۱۳}

الهَدَّ: شکستن غم و مصیبت خداوند را /
غم و مصیبت بولندقلری کمسنه پی هلاک
ایلمک.

^{۹۱۲} م - **التَّدَّ:** پشتته بلند / نونلهدر، پک یوکسک دپه که
باش گوگه ایرشمکه قریب اوله یوکسکلگندن.

^{۹۱۳} م - **الهَدَّ:** مرد سست / ضعیف کمسنه.

الهَدَّ: مرد جوانمرد / جومرد کیشی کریم و جَوّاد.

الهَدَّ: شکستن بنا / بنایی قرمق یعنی ییقلمغه مستعد ایلمک.

- الآباد و أزل الأزال دینور، أزل و أبد ایکی
معنایی سرمد جامعدر.
- الأبد:** همیشه و هرگز / دائم دیمک که ابدی
دائم دیمکدر.
- الأبد:** خشم گرفتن / غضب عارض اولمق.
- الزبد:** کف دریا / معجمه ایلهدر، دکر
کوپگی.
- الزبد:** کف شیر و جز / سود و آنک گیلرک
کوپگی که سودده قیمقدر.
- السبد:** موی / مهمله ایلهدر، قیل که تویدر،
یوک لبد اولدیگی گی.
- السبد:** گوسفند بُز موی / قیون که قیللری
کچی قیلی گی اوله.
- السبد:** خواسته از بزبان / بری برینک اوستنه
صچریان کچیلر.
- السبد:** مرغی / ضملهدر، بر قوشدر که
توکی یومشق اولغله بر ایکی قطره صو دخی
اوزرینه طملسه سیلان و جریان ایدر.
- العبد:** ننگ داشتن / فتحلهدر، عارلنمک
حیا گبیدر، شرعاً ویا عادةً معتبر اولان بر
امرك خلاقی کندیدن صدور ویا کندی حقنده
ظهور ایلمکدن پیدا اولور.
- العبد:** خشم گرفتن / غضب ایلمکدر، حتی
آیت کریمهده ﴿وَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ﴾ عابدين غضب
ایدنلر دیمکدر دیدیلر.
- الکبد:** سختی / شدت و مشقت آیت کریمهده
﴿فِي كَبَدٍ﴾ وارد اولدی.
- الکبد:** رنج / علت و زحمت.
- الکبد:** راستی بالا / کیشینک بوی طوغری اولمق
إستواء القَدَّ گبی یعنی مُنحني اولماق.
/[ر۴۷۳ظ]
- اللبد:** پشم / فتحلهدر، یوک صوف گی عهن
دخی اسماسندنلر.
- اللبد:** بی اندازه خوردنِ اشتر / دوه چوق یمک
که خسته اوله.
- اللبد:** مال برهم نهاده / ضملهدر، بر یره جمع
اولان و بری بری اوزره قونان مال هرنه ایسه که
لفظ کریمهده ﴿مَالًا لُّبَدًا﴾ بو معنایهدر.
- اللبد:** مردی که از جایی نرود / بر یردن
گتمیوب ثابت اولان کمسنه که سفر و مسافرت
ایلمیه و إلباد دخی گلور.
- اللبد:** گروه جمع آمده / جماعت مجموعه گی بر
یره گلان ذواتِ متفرقه.
- اللبد:** مرغی / بر قوشدر، عاد قومی هلاک
اولدقده حضرت لقمانک اختیار ایلدیگی یدی

الرثد: برهم نهادن کالا / متاعی جمع ایلمک.

القند: خیار وارنگ / قاف ایله‌در، بادرنگ و شینخیار و شینگیار دخی دیرلر، مصرده اولور بر نوع خیارد، قنّا لفظنده سبق ایلدی.

القند: نباتی / بر نوع اوتلقدر یعنی سبزه‌در.

-ج-

النجد: غم و تاسه / نونله‌در، کدر و إنفعال آفاقي و أنفسي.

النجد: عرق / دَر معناسنه اسمدر، آنلرک ایکسی عربیدر، بر وزن و معناده‌در، فارسیده خوی معروفدر.

النجد: عرق کردن / درلک، مصدردر، لکن غمندن عرقناک اوملقدر دیدیلر.

-ح-

الأحد: یکی / عددده بردر، درجه اولاده اولان عدددر که واحد معناسنده‌در، اسمدر، مخاطب اولمغه صالح اولان کمسنه‌یه إطلاق اولنور و بونده واحد و جمع و مذکر و مؤنث یکساندر.

الأحد: یکشنبه / هفته گونلرنده برنجی گون که ترکجه‌ده بازار دیرلر، ثلاثا و أربعاء و سبت گچمشدر، خالق تعالی نک آسمانی و بر روایتده فوق الأرض جبالی خلق ایلدیگی گون یوم أحددر.

گَرگَسک آخیدر که مفصّلات لغات و تواربخده مسطوردر.

اللبد: گروههایی که بیک جا مقام کنند / کسر ایله‌در، بر طائفه که بر محلی مکان ایدوب آنده اقامت ایده‌لر. / [ن۱۴۴ظ]

الوبد: بدی حال / فتحله خوش اولماق، مضایقه معاشدن کنایتدر.

الوبد: گو که در سنگ بود / طاشده اولان چقور، جمعی اوباد گلسه گرکدر.

-ت-

العتد: اسب ساخته رفتن را / [م۳۶۴ظ] مهمله ایله‌در، قوشو ایچون حاضر اولان آت.

القند: چوب پالان / قاف ایله‌در، دوه پالاننک آغاجی.

الکتد: از میان دوش تا پشت / اوموزدن آرقه‌یه وارنجه اولان محل.

الکتد: ستاره / بر یلدزک اسمیدر.

الوتد: میخ چوبین / قازق و چپوی که آغاجدن اوله، فانه دخی دینور، جمعی اوتاد گلور.

-ث-

الرثد: مردم سست / مهمله ایله‌در، ضعیف کیشی که بر نسنه‌نک تحملنه قادر اولمیه.

الجَحْد: درویشی / جیمله‌در، فقر که قلّت قدرت دیمک.

الجحد: تنگی / طارلق مثلاً قلبك قسوت و ثقلتی.

اللّحد: معروف / قبردر جدّث گبی، ترکجه سین دینور، فارسیده گور و غیری اسملری وارد، شقّدن فرقی بودر که؛ ثلثانی مقداری حفر اولنوب ماعداسنی تحتندن قازب اویمغله توسیع اولنان قبردر که بو وجهله حفر ایلمک مسنوندر، لکن ارضك مساعده‌سی اولمازسه مثلاً طپراق سست اولمغله إهدام واقع اولوب تلحید ممکن اولماز اول وقتده شقّ اولنور.

الوحد: تنها شونده / یالکز اولان کیشی یعنی اقرانی میاننده بر نظیر اولیه وحید و فرید گبی و بو معناده کسرِ حا ایله دخی لغتدر.

-خ-

الصّحد: گرمای سخت / مهمله ایله‌در، سکون دخی لغتدر، اسّی چوق اولوق کثرتِ حرّ معناسنه.

-د-

الإدَد: کارهای بزرگ / کسر ایله جنسدر، بیوک ایشلر که امورِ عظیمه گبی و واحدی إدّة مشددر.

الإدد: سختیها / شدت‌لر و محنت و زحمت و بلالر، بو دخی جنسدر.

البدَد: دوریِ رانها از فرهبی / موحدّه ایله‌در، ایکی اویلغك آراسی و حیوانده ایکی اللری آراسی سموزلکدن آیرق آچق اولوق.

الجَدَد: راه راست / جیمله‌در، طوغری یول که جاده‌در شاهره گبی.

الجدد: زمین / یر ارض گبی، لکن قوی اوله دیدیلر.

الجدد: آماسی بر گردن اشتر / دوه‌نك بویننده پیدا اولور بر شیش که عللدندر.

الجَدَد: نوها / ضمله‌در، جدیدك جمعیدر، یکیلر دیمکدر.

الجدد: خطها چون راه در کوه / طاغده یازی گبی اولان شیلردر که بعضیلری دیدیلر که طاغك رنگنه^{۹۱۰} مخالف یوللردر بیاض و قرمزی اولور، لفظ کریمده ﴿وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ﴾ بیورلدی، مفردی جُدّة نوع ثانیده گلور. [۳۷۵و] - [۳۶۵و]

الحَدَد: باطل / مهمله ایله‌در، حقّ اولان امرک ضدی و خلاقی.

الحدد: بازداشتن / مضاعفاته مشددا ذکر اولنان حدّ گبی. [۳۶۵مظ]

الحدد: زود خشم گرفتن / تیز غضب گلّمک.

الرَّدَد: آماسی در پستانِ اشتر / دوهنك
ممه‌سندۀ اولان شیش.

السَّدَد: استقامت و راستی / طوغریلمق که
ضدی عوجدر.

السُّدَد: درگاهها / ضمله‌در، سده‌نك
جنسیدر، اولو قپولر که سُدَّة سَنِيَّة دیو
انشالرده زبازددر، اولیاء الله وصفنده "لا
يُفْتَحْ لَهُمُ السُّدُودُ" وارد اولدی یعنی واردقلری
یرلرده قپولری آچمز لر و کمال فقرندن آنی
بؤابلر منع و دفع ایدر لر.

السدد: بستگیها / دیلده اولان عُقْدَه که
پلتك دیرلر^{۹۱۶}، آنك مفردی سده‌در که
گلور.

الصَّدَد: نزدیکی / یقینلق قرب گبی و یول
معناسنه دخی گلور طریق گبی.

الصدد: برابر / یکسان و بری بریله مساوی
اولان نسنه‌لر.

الصدد: از تهیگاه تا نرمه شکم / بوش
بوگردن بطنك یومشق محلنه دك اولان یری.

العَدَد: شمار / عدّ سابق گبی که إدغام و فكّ
دخی جائزدر، جمعی أعدداد گلسه گرکدر.

العُدَد: سازهای کار / ضمله جمعدر، ایشه یرایان
نسنه‌لر حاضرلنمش اوله ﴿جمع مالا وَعَدَدَه﴾ بو
ماده‌دن بو معنایه‌در.

العِدَد: جمع العِدَّة / ایکیسی دخی کسر ایله‌در،
نوع ثالثده گلور.

العُدَد: مَغْنَدِها در میان گوشت / ضم معجمه
ایله عُدَّة‌نك جمعیدر که آت ایچنده اولان
یومریلاردر،^{۹۱۷} تركجه بز دیرلر، مفردی غَدَّة
گلسه گرکدر.

القَدَد: هر گونه گروههای مردم / کسر قاف
ایله‌در، ناسدن بر قاج بلوك که هر برینك هواسی
آخرك هواسنه مخالف اوله ﴿طرائق قدادا﴾ بو
معنایه‌در دیدیلر، واحدی قَدَّة‌در.^{۹۱۸}

القدد: راهها / یوللر، واحدی قَدَّة طریقت
معناسنه‌در، جمعی قَدَّات مذکوردر.

القدد: یارهای دوالِ خام / خام دریدن کسپیلن
قایشلرك پارچه‌لری.^{۹۱۹}

اللَّدَد: جنگ جستن / فتحله‌در، غوغا و نزاع
طلب و تجسّس ایلمك.

^{۹۱۷} م - نوع ثالثده گلور. **العُدَد:** مَغْنَدِها در میان گوشت /
ضم معجمه ایله عُدَّة نك جمعیدر که آت ایچنده اولان
یومریلاردر.

^{۹۱۸} م - **القَدَد:** هر گونه گروههای مردم / کسر قاف ایله در، ناسدن
بر قاج بلوك که هر برینك هواسی آخرك هواسنه مخالف اوله ﴿طرائق
قدادا﴾ بو معنایه‌در دیدیلر، واحدی قَدَّة‌در.

^{۹۱۹} ن - **القدد:** یارهای دوالِ خام / خام دریدن کسپیلن
قایشلرك پارچه‌لری.

المَدَد: افزونی / چوغالمق زیاده‌لك و آرتیق.

المَدَد: مدَّتھا / ضمه‌در، مفردی مدَّت وقت
معناسنه گلسه گرکدر.

المَدَد: ریمھا / کسر ایله‌در، ایریکلر که
یاره‌ده جمع اولور، ایرکیلور و بریکور.

النَدَد: پراکندن اشتر / فتح نون ایله
مصدردر، دوه‌نک طاغلمسی که جمله‌سی بر
یرده ایکن طاغیلوب پریشان اولمق.

الهَدَد: بانگ سخت / شدید سس که
ضعیف کمسنه‌دن ظهور ایده.

-ر-

الْبَرَد: تگرگ / موحدہ ایله‌در، طلو دیدکلری
قاردن مصنوع شیر که گوکدن یاغر، عضرس
دخی گلور، حبّ المُرُن دخی دیرلر، حتی
حریری مقاماتده تُغَر محبوبه‌سنی مدیحه‌سنده
دیمشدر ع:

يفتُر عن لولؤ رَطْبٍ وعن بَرَدٍ^{۹۲۰}

الْبَرَد: سپیدی سر دنبِ گاو / قیرق اوجی
بیاض اولان اوکوزدر، صحاح آلاجه اوکوزدر
دید.

الْثَرَد: شکافتگی لب / مثلثه ایله‌در، طوداق
چاتلمق که حرارتدن اکثر ناسده اولور یوخسه
أشرم معناسنه بیرق اولمق دگلدر.

الْجَرَد: زمین بی نباتی / جیمله‌در، اوت بتمین یر
ارض غیر منبته که قُقْراء دیرلر.

الْجَرَد: جایگاهی / بر یرک اسمیدر، بلاد
تمیمده‌در.

الْجَرَد: خشم گرفتن / مهمله ایله‌در، غضب
ایلمکدر عَبد و اُبد سابقلری گئی.

الْجَرَد: خشک شدن بی اشتر / دوه‌نک سیکری
قوریمق لکن قوریمق دگلدر باغ یرنده اولان سیکر
گوشمکدر که صالنور و بو حالت گاه عارضی و
گاه خلقی اولور دیدیلر.

الْجَرَد: گِل تیره / معجمه ایله‌در، قاره بالچق
وَحَلِ أَسود طینِ أَحوی گئی.

الدَّرَد: بی دندان شدن / مهمله ایله‌در، دیشسر
اولمق، حتی أبو الدرداء کنیه‌سی بو ماده‌دندر،
شامده ابتدا فتح عمریده قاضی اولان عُومَر بن
عامر صحابینک کنیه‌سیدر که معروفدر،
/[۳۶۶و] حتی بیت أبي الدرداء کهنه‌لکدن
کنایه ضروبدندر و درداء مخلنده گچمشدر.

الزَّرَد: زره / زای هوز ایله‌در، دموردن گوملک که
عرییده درع دیرلر، موجدی حضرت داوددر.

الصَّرَد: بگذشتن تیر از چیزی / مهمله ایله‌در،
اوق بر شیدن گچمک مثلاً رامی رمینده اصابتله
رمیه‌دن اوقنی گچورمکدر.

الصَّرَد: سرد شدن / صوغومق، سرد لفظنده
معربدر که تبدیل حرف ایله‌در.

^{۹۲۰} باقیکنز: مقامات الحریری، ص ۲۴.

الصُّرْد: نشانِ سپیدی از ریشِ اشتر و اسب را / ضمله‌در، دوه و آت و امثالی یاغز اولوب دفع اولدقده آنک یرنده قالان آقلق.

الصرد: رگ سبز زیرِ زبان / دیل آلتنده اولان سیاه طمر که / [ن ۱۴۵و] دیل آلتی اولدم دیو بعضیلر آندن قصد ایدرلر.

الصرد: مرغی بزرگ / بر بیوک قوشدر، کژکن و کچکان دخی دیرلر، یوم عاشوراده ابتدا صائم اولان قوشدر دیو اثرده وارد اولدی.

الطَّرْد: معالجت گرفتن شکار / فتحله‌در، آوی طوتمق ایچون حیلله‌یه سالک اولمق و حیلله ایلله اخذ اولنان صیده و آلت صیده دخی طریده دیرلر. / [ر ۳۷۵ظ]

العَرْد: نغمه گردانیدن / معجمه ایلله‌در، نغمه و تغنی ایللمک، تغرید دخی گلور.

الْفَرْد: نرگاوا / فا ایلله‌در، ارکک اوکوز که دیشیسی اولمیه یالکز قاله.

الْقَرْد: نانی که بتنور واگیرد / قاف ایلله‌در، فرنه صالدقلری خامور که اتمک پشوره‌لر.

القرد: پشم ریزه / یوک اوافاغی، دوکندی دیدکلری که یرامزی و فناسی.

القرد: برهم نشستن / بر یره بریکوب اوتورمق اجتماع گبی مثلاً پاره‌لنمش بولوتلر بر یره گللمک.

القرد: کنه خورده شدن پوست / مصدردر، کنه دیدکلری بوجک کسوب تلف ایلدیگی دری که قورد یدی و گوگه یدی دینور، اصلنده کنه‌یه قراد دینور، ترکجه یاؤصیدر و فارسیده پُنددر.

الْوَرْد: مادیان گلگون / اول قصرالدر که طوری ایلله آشقر بیننده اولان رنگده اوله‌لر سرخیزه گبی، لکن قصراعه حصرك سبی معلوم دگلدر، سکون ایلله وُرْد دخی گلور.

-س-

الْأَسَد: شیر / آرسلان که معروفدر، کثرت اسماسی واردر.

الأسد: قبیله از عرب / عربدن بر قبیله‌در که نیجه قبیله‌لر آندن تفرّق و تشعب ایدر، أسد بن علد العزّی و أسد بن حزمه و أسد بن تشریک و أسد بن عامر و غیریلری گبی.

الأسد: برج آسمان / گوکده بر برجک اسمیدر که فلک ثوابت که فلک البروج و منطقة البروج دخی دیرلر، اجزاسی اولان اون ایکی قسمه منقسم و هر بری برج تعبیریه بنام قیلنمشدر که بونلدر: حمل ثور جوزا سرطان أسد سنبله میزان عقرب قوس جدی دلو حوت، شمس ایلله قمرک دور ایلدیگی بروجدر که گنش بر ییلده و آی آنلری بر آیده دور ایدر.

الجَسَد: تن / جیمله‌در، وجود و جسم و شخص و شبح جمله‌سی ذي روحك بی روح اولان قالب وجودینك اسملریدر.

الجَسَد: خونِ خشك / قوری قان، دم متجسّد معناسنه اسمدر.

الجَسَد: اندك شدن خون / قان آزالق تَقَلَّل دم گبی.

الجَسَد: بد خواستن / مهمله ایله‌در، کوتولك استمك یعنی نعمت صاحبندن زائل اولدیغنی استمك.

المَسَد: رسنِ پشمِ اشتر / دوه یوکنندن بوکلمش ایپ و خرما پیراغندن و دوه دریسندن دخی بوکرلر، آیت / [م۳۶۶ظ] کریمه‌ده ﴿حبل من مسد﴾ دن مراد اولکیدر.

المسد: لیفِ سخت تافته / پك بوکلمش لیف که خرما پیراغیدر.

-ش-

الرَّشَد: راه نمودن / مهمله ایله‌در، یول گوسترمك که رهنمالق إرشاد گبی.

الرشد: راه راست گرفتن / طوغری یوله گتمك سلوك طریق مستقیم معناسنه.

-ص-

الحَصَد: کشتِ درّوده / بیچلمش اکین زرع حصید گبی.

الرَّصَد: باران نخستین / ابتدا یاغان یغمور که قلت اوزره‌در.

الرصد: اندكی گیاه تر / تازه اوت آز اولق قلتِ کلاء گبی.

الرصد: پاسبانان / گوزجی اولان قَوْم حَرَس گبی وزن و معناده بردر و بونده تذکیر و تأنیث و إفراد و تثنیه و جمع مساویدر، بعضا أرصاد دیو جمع استعمال اولنور.

الرصد: نگاه داشتن / گوزتمك یعنی بر کمسنه‌یی مَطْمَح النظر ایدوب أفعالنه دقت و إمعان ایلمك.

العَصَد: مجامعت / اركك دیشیله جماع ایلمك عَسَد آتی گبی.

القَصَد: پارها که از چیزی بشکنند / کسر قاف ایله‌در، بر نسنه قزلدقده اولان پارچه‌لری، مفردی قَصْده‌در.

-ض-

الحَضَد: هرچه از چوبِ تر ببرَد / فتح معجمه ایله‌در، تازه اولان آغاجدن کسپیلن شیدر، سکونله متعدد معنایه گلور.

العَضَد: آنچه از بُنِ درخت ببرَد / مهمله ایله‌در، آغاجدن کسپیلن شیء.

العَضد: درد کردن بازو / قُول دیدکلری عضوده علت گتورمکدر.

العَضَد: در بازو کردن / بر نسنه پی قوی
اوزره آلق.

النَّصَد: کالای برهم نهاده / نونله در، بری
بری اوزرینه یغلمش متاع که خانه لرده اولور.

النَّصَد: ابر / بلوت سحاب گی.

النَّصَد: تحت که متاع بر وی نهاده باشند /
متاع بیتی اوزرینه یغدقلری تحته.

النَّصَد: بزرگواری / اولولق شرف و عزت
گی.

النَّصَد: خالان / کیشینک طاییلری که برادر
مادر یعنی آناسنک قرنداشلری.

النَّصَد: عثمان / بر کمسنه نك عموجه لری
یعنی باباسنک برادرانی.

-ع-

البَعَد: هلاک / موحدہ ایلہ هلاک گی اسمدر
تلف معناسنه.

البعد: هلاک شدن / مصدر در، تلف اولوب
معدوم اولمق.

الصَّعَد: زمین پای بالا / مهمله ایلہ در،
یوقش یوقاری چیقش، اسمدر.

الصعد: دشوار / گوج صعب گی.

الصعد: سخت / شدید معناسنه عذاب
صَعَد گی.

القَعَد: گروه بی دیوان / قاف ایلہ در، یعنی دفتر
سلطانیده اسملری اولیان طائفه که وظیفه خوار
شاهی اولمامش اوله.

المِعَد: معدھا / کسر ایلہ در، مفردی معدہ
دخی کسر و سکون ایلہ در و مَعِدہ فتح و کسر
ایله دخی لغتدر، قورسقلر که انسانده شکنبه
منزله سنده در گویش گتورن حیوانده اولور.
[و۳۷۶]

-غ-

الرَّغَد: زندگانی / مهمله ایلہ در، دیرلک، مطلقا
گچنمک که زندگانی عیش گی.

الرغد: عیش بی رنج / زحمتسز دیرلک که امر
معاشده آلم چکمامک.

الرغد: بسیار نعمت شدن / کثرت نعمت
صاحبی اولمق ﴿عِشًّا رَغْدًا﴾ بو ماده دندر.

-ف-

الأَفَد: نزدیک شدن / یقین اولمق قرب گی،
لکن گوج یقلشمقدر تقرّب الترّحل گی دیدیلر.

الأَفَد: شتاب کردن / عجله ایلمک که ایشی تیز
تیز طوتمق.

الصَّفَد: بخشش / مهمله ایلہ در، عطیہ در.

الصفد: پای بند / بوقاغو که وقایه دن غلطدر،
[و۳۶۷م] جمعی أصفاددر.

الْوَقْد: نفس آتش / کوز و قور دیدکلی،
فارسیده آتش و عربیده نار دینور.

-ک-

اللَّكْد: وادوسیدن / یاپشماق یعنی بر نسنهیه کیر
یاپشماق لُصوق الوَسَخ معناسنه یازدیلر.

النَّكْد: کم خیر و اندک عطا شدن / نونلهدر،
خیری و عطاسی قلیل اولمق که چتین و مشئوم
اولمقدردیمشلردر.

النكد: تنك عیش شدن / دیرلگی مضایقه اوزره
اولمق که ضدی رَغَددر، مذکوردر.

النكد: منع کردن نیکی / خیری منع ایلمک
﴿مَنَاعٌ لِلْخَيْرِ﴾ ایله موصوفیتدر.

-ل-

الْبَلَد: شهر / موحدده ایلهدر، معروفدر، ولایت
که کوچک اولنلره قریه دیرلر، اوتوز گوندن عبارت
اولان شهر دگلدر.

البلد: نشان / بر نسنهیه دلالت ایدن اثر.
[ن ۱۴۵ظ]

البلد: پشگاه دیه / کویک و شهرک اوکی که
اکثری میدان اولوب مسجد و جامع و
چشمه‌لری و دوگونلری آنده اولور.

البلد: پاره زمین / بر مقدار یر قطعه ارض گی.

الْقَد: پیچیدگی سر ساعد دست / قاف
ایلهدر، بیلکلی بوکلمکدر یعنی آگری
اولمقدرد، آفقد و قفد دخی گلور.

-ق-

العَقْد: پیچیدگی دنبال گوسفند / مهمله
ایلهدر، قیونک قویروغی بوکلمکدر، انا کلبده
دخی مستعملدر حتی کلبده غلبه‌سی أعقد
اسماسندن اولمغه سببدر، قیونده مؤنثی اولان
عَقْداء صفتیدر اسم دگلدر.

العُقْد: جمع العُقده / ضملهدر، سکرنجی
نوعده مفردی برقاج معنایه گلور، سورة فلقده
مذکوردر.

النَقْد: گوسفندان خرد / فتح نونلهدر،
اوافق قیون یعنی بحرین دیدکلی یرده اولور،
آیاقلری قصه و یوزی گوزل دگل بر قیوندر.

النقد: درشتی سنب / طرنق قاتیلغی شدت
حافر معناسنه.

النقد: درختی / بر آغاجدر لکن لغتلرده
مفردی نُقْددر ضمله و نقدانک جمعیدر
دیدیلر بونده سباقی و سیاقی فتحنی گوسترر.

النقد: خُرده شدن دندان / دیش قرقمق انا
بو معناده أَخْترِ ی تغلیط ایتدیلر، تَکْسر
دگلدر تَأْگلدر دیدیلر ینمک معناسنه.

النقد: خرده شدن سُرو / بوینوز قرقمق
إنْکسار القرن گی.

البلد: خاک در بعض لغات عرب / و بعض اولاد عربك لغتلرنده طپراق معناسنه گلور تراب گئی.

الثلد: گذرگاه آب از بالا برودباره / فوقیه ایلهدر، صو طاغدن اینوب ایرماغه واره‌جق یولی.

الجلد: اشتر یا اسب که شیر ویا پچه ندارد / جیملهدر، سودی ویا یاورسی اولمیان دوه ویا آت.

الجلد: پوست پچه اشتر / دوه‌نك كوشگی دریسیدر که اولدکده سود ویرسون ایچون اول کوشگک دریسنه صمان قویوب گوسترلر قوقلیوب آنی کوشگی ظنیله سودینی آلمقدن منع ایلمز.

الجلد: زمین سخت / بَرَك محکم یر ارض صلب گئی.

الجلد: جلدی / چابکلك و شجاعت معناسنه اسمدر و فارسیننده یا واحد ایچوندر که جمعی جلاد گلسه گرکدر.

الجلد: جلد شدن / چابك اولمق، مصدردر.

الحلد: دل / معجمه ایلهدر، یورك که قلب و فؤاد و ضمیر دخی دیرلر، هر برینك فرقی دقیقدر.

الحلد: کورموش / ضملهدر، گوزسر کوستبك.

الملد: نرم اندام شدن / یومشق تنلی اولمق که تازه‌لك مراد اولور.

الولد: فرزند / اوغل و قره شاملدر، مقلوبی اولان دُول معناسنهدر، لكن ابن معناسنه غالبدر، اولنده اوچ حرکه لغتدر، پُور دخی فارسیدر، «وُلْدُك من دم عینيك» ضروبِ اُسْدِیندندر.

-م-

الأمَد: غایت / [م۳۶۷ظ] عمر / عمرک نهایتی و تمامی.

الأمَد: پایان کار / ایشك صوکی عاقبت امر معناسنه.

الأمَد: خشم گرفتن / غضبناك اولمق ابد و عبد سابقلر گئی.

الثمد: آب اندك و جز / مثلثه ایلهدر، آز صو و غیره که تملی و اصلی و گیروسی اولیه.

الجمد: یخ / جیملهدر، بوز که سابقا شیخ لفظی بو معناده مذکوردر.

الحمد: آرامیدن تیزی آتش / معجمه ایلهدر، آتشك شدتی ساکن اولمق.

الرمَد: آماسی گرم در چشم / مهمله ایلهدر، گوزده اولان ایسجاق شیش غده حازه گئی.

الرمَد: مرگ / اولوم که موت و فوت و هلاک گئی، حتی حضرت فاروق وقتنده برقاج ییل قحط

سببيله ناس هلاك اولدقلرندن ناشی اول وقته
عام الرّماده دیدیلر.

الصّمَد: همیشه / دائم معناسنه سرمد گئی.

الصمد: مهتر بزرگ / زیاده بیوک سید و
عالی.

الصمد: پناه نیازمندان / مصلحت اربابی
واراجق یر ملّجأ و ملاذ و مرجع و مأب گئی.

الصمد: چیزی که میان هقی نباشد / ایچی
اولمیان یعنی قارنی اولمیاندر، اسماء حسنامه بو
معنای دخی یازدیله که قارنی اولمیان اکل و
شربه محتاج دگلدر معناسنه در.

الصّمَد: برخی که از بهای بیع پیشی بدهند
/ معجمه ایله در، بر نسنه بیع و شرا مراد
اولندقدّه تأمین قلب ایچون پیشین ویریلان بر
مقدار شیء.

الضمّد: کینه گرفتن / کین طوقق.

العَمَد: چوبهای خیمه / مهمله ایله در، چادر
دیرکلری، مفردی عَمود گلور ﴿فی عمِدٍ
ممدّة﴾ بو ماده دندر.

العمد: کوفته شدن کوهانِ اشتر / دوهنک
اورگوجی مجروح اولمق.

العمد: شور شدن خاک / یر چوراق اولمق،
یغمور و سائر سبیدن فاسد اولمق.

[ر۳۷۶ظ]

الکَمَد: اندوه و غم / حزن و کدر معناسنه
اسمدر.

الکمد: غم و اندوهگین شدن / معنای سابقده
مصدردر.

الوَمَد: سختی گرما بشب / گیجه سیجاق
زیاده اولمق.

الومد: گرم شدن و خشم گرفتن / غضب
عارض اولمغله قزمق.

-ن-

الجَنَد: زمینی که در او سنگهای سپید بود /
جیمله در، طاشلری آق اولان یر که یمنده در.

الجند: جایگاهی / مهمله ایله در، بر یردر که
اشعارده گلور.

السَنَد: معتمد / طایق که سنک سنک ندر یعنی
معتمدک اولان دلیلک بو دعواکده ندر دیمکده
معناسی معلوم اولور.

السند: آنچه برابر تو بود از کوه و بلندی /
طاغک و هر عالی اولان نسنه نک سکا برابر
اولمسی که جمعی أسناد دخی گلور، سندن طرفه
اولان یری و یوکسکلگی که سکا برابر اوله.

السند: پشتوان در / قاپونک دستک و طیاغی
ویا اشیکی.

الفَنَد: دروغ گفتن / فا ایله در، یلان سویلمک،
مصدردر.

الفند: خَرَف شدن از پیری / فا ایله‌در، قوجالقدن ناشی عقلی ضعف اوزره اولمق که وزن و معناده خَرَف گبی.

-ه-

الهود: کوهانهای اشتران / اورگجلر که ترکجه‌ده دخی دوه‌نک هودی دیرلر، مفردی هوده‌در.^{۹۲۲}

-ی-

الجید: درازی گردن / جیمله‌در، مصدردر، بیون اوزن اولمق که حسنیاتدندر که حلیه شریفه‌ده "كَأَنَّ عُنُقَهُ حَيْدٌ دُمِيَّةٌ فِي صَفَاءِ الْفَضَّةِ" گلمشدر.

الصید: دردی بود اشتر را در گردن / مهمله ایله‌در، هُکد سابق گبی.

الغید: نازکی تن / معجمه ایله‌در، وجود یومشق و لطیف اولمق که مصدردر، نعتی اُغید گلور.

الغید: درازی گردن / جید سابق معناسنه.

-ومنه بالهاء-

حرف دالک نوع اولنک ثلاثیسنک مع الهاسی، تقدیم مضاعفات ایله.

البدّة: توانایی / موحده ایله‌در، طاقت و قدرت که گوجلولک دیرلر.

البدّة: بهره / نصیب معناسنه‌در، نوع ثالثه دخی داخلدر.

السّهَد: بی خواب شدن / مهمله ایله‌در، وزن و معناده سَهَر گبی اوینخوسزلق، مصدردر.

اللّهَد: درد گلو / بوغاز علتی یعنی دوه‌نک یوکی آغر اولمغله باصوب اوموز طرفنی یاغر ایلمکدر.

النّهَد: زنانِ نارپستان^{۹۲۱} / نونله‌در، دگرمی مملی قزلر که مملری هنوز قالمغه توجه ایده، واحدی نه‌ده‌در، نعتی ناهد گلور که جمعی نُهَد رباعیاتده مذکوردر. / [م۳۶۸و]

-و-

الإود: کژی در همه چیزی / کسر ایله‌در، هرنه شیده اولورسه اگریلکدر، وزن و معناده عوج گبی.

القود: دراز گردن / قاف ایله‌در، بویی اوزن طویل العُنُق گبی، لکن مصدردر، نعتی اقود گلور دیدیلر.

^{۹۲۱} نارپستان: ندي ژماني ديدكلری خطادر، نآر و نه آریستان لفظندن مزج اولنمشدر، هنوز ممه‌سی قالقوب قباره جق وقته گلمش لکن قبارمامش دیمکدر و بونک مذکری یوقدر. «منه»

^{۹۲۲} بکا قالسه دوه لغتیرینی باشقه بر تألیف ایدردم، نصفی مرتبه خفت گلوردی ع: دورر دورر دوه سویلر لغتده تفلیسی. «منه»

الرَّأْدَةُ: بادِ نرم / مهمله ايله در، ملايم آسن يل ریح طيبه گي.

-ب-

الْأَبْدَةُ: بازی پُرْد / بيلمجه و ياکلتمج سويلشمک که بر نوع لُعبدر، أَخْتَرِي مَدَّيْنِي قيد ايلدی لکن ترتيب آکا مانعدر.

الزَّيْدَةُ: کفِ گوشه دهن / معجمه ايله در، آغز کويگی که صلياره دخی إطلاق اولنور، لکن مطلقا کويکدر، صويک و طعامک و حيوان آغزندن پيدا اولور، مجرّدا دخی گچمشدر.

العَبْدَةُ: سنگی که بويهای خوش / [ن ۴۶۱] بر او سايند / مهمله ايله در، گوزل قوخولی شيلری اوزرنده آزدکلری طاش که بو ديارده أَطْبَا آکا سُمّاقِي ديرلر اکثري سماقيدن اولديغی ايچون، عريده صلاة دخی ديرلر که محلنده مذکوردر.

العَبْدَةُ: سختی / قوت و متانت معناسنده در، سنک لباسکده عَبْدَه يوق يعنی متين دگل ديمک.

العَبْدَةُ: پرستندگان / عابذك جمع مذكر مكثر مکسریدر، قوللق ايدنلر معناسنه.

العَبْدَةُ: ننگ داشتن / عار ايلمک که بلا هاء دخی يازلمشدر.

العَبْدَةُ: خشم گرفتن / غضب ايلمک، بلا هاء دخی سبق ايلدی. / [م ۳۶۸ظ]

الْجَدَّة: مادرِ پدر / جيمله در، بابانک آناسی أُمُّ الْأَبِ گي، بيوک بابا دخی ديرلر، مذکری مذکوردر.^{۹۲۳}

الْجَدَّة: مادرِ مادر / آنانک آناسی أُمُّ الْأُمِّ يعنی بيوک آنادر، مذکری بلا هاء مذکوردر.

الرَّدَّة: زشتی در روی / مهمله ايله در، قباحث معناسنده در، مثلاً فلان کمسنه نك رده سی وار يعنی يوزنده قبح وار لکن صاحب جمال ايکن بر قبيح شيء اولسه رده تعبير ايدرلر رَدِي گي.

الرَّدَّة: بازگردانیدن / تکرار دوندرمک، ردد سابق گي.

الرَّدَّة: جواب بازدادن / ينه دونوب تکرار جواب ويرمک، فک ايله بلا هاء گچمشیدی.

الشَّدَّة: يکبار / معجمه ايله در، بر کره حمله ايلمک معناسنده در، بلا هاء دخی يازلدى.

الْمَدَّة: مدّة دويت / مداد ماده سندنلر، ديويت ايچنده اولان مرگبه ديرلر.

الْهَدَّة: بانگ سخت / پک چاغرمق هدد سابق گي. بو محله مضاعفات تمامدر.

-أ-

الثَّوْدَةُ: آهستگی / فوقيه ايله هُمزه و لُمزه وزننده در، مصدردر، اصلی اولان وَاْد و وَّيْد نَصْر و مَصِير گي ياب ياب يورمکدر.

^{۹۲۳} م - **الْجَدَّة:** مادرِ پدر / جيمله در، بابانک آناسی أُمُّ الْأَبِ گي، بيوک بابا دخی ديرلر، مذکری مذکوردر.

-ج-

البَجْدَة: نَهان کار / بر امرک باطنی یعنی ایچ یوزی دیرلر و بر ایشک دقایقنه واصل اولمش کمسنه حقنده؛ اول کارک ابنِ بَجْدَه سیدر دینور یعنی اول امرده آخَره محتاج اولماز و ایتمز دیمکدر، موحدهده ضمّ دخی لغتدر.

-د-

الْغَدَّة: مغنده در میانِ گوشت / ضم معجمه ایلهدر، بزدر، هادن مجرّدا دخی مذکوردر. / [۳۷۷و]

-ر-

الْبَرْدَة: ناکوار طعام / فتح موحده ایلهدر، هضم اولماش طعام که معدهده قالمش اوله.^{۹۲۴}

الْفَرْدَة: گونه از سماروغها / معجمه ایلهدر، بر نوع منتادر.

الْقَرْدَة: پشم ریزه / قاف ایلهدر، بلا هاء سابقدر، بر پاره یوک دیمکدر.

الْقَرْدَة: پوزینگان / کسر ایلهدر، مایمونلر، جمعدر.

الْمَرْدَة: سِتنبگان / فتحلهدر، آغر بصان خیالدر که مفردی مارد کابوسدر، سموز و یوغن کیشیلر لحیم و شحیم و عظیم کموکلی گگی و مفردی مارد دخی گلسه گرکدر إن شاء الله.^{۹۲۵}

-س-

الحَسْدَة: بد خواهان / مهمله ایلهدر، حسد ذکر اولندی و ها ایله حسده قریبا گلجک حاسد لفظنک جمعیدر.

-ع-

الْقُعْدَة: آنکه بسیار نشیند / قاف ایله لمزه وزنندهدر، چوق اوتورر کمسنه.

-ف-

الحَفْدَة: فرزندانِ فرزند / فتح مهمله ایلهدر، بر کمسنه نك اوغلنك اوغللری اول کمسنه نك حفده سیدر که حافد مفردی گلور.

الحَفْدَة: یاران / معنی و وزنا عَوْنَة گگی، معین و ظهیر اولان دوستلر.

الحَفْدَة: خدمتکاران / خدم ایله شرکتِ وزن و معنی اوزرهدر، بر کمسنه نك ایشنده اولنلر الله اولسون شهریه ویا مُساکَته ایله اولسون.

-ق-

العَقْدَة: بند زبان / دیل طوتوق و پلتنک اولق.

^{۹۲۴} حضرت علی کرم الله وجهه روایتله حدیثده "أصلُ كلِّ داءٍ البرْدَةُ" بیورلمش هر علتک سببِ اصلِسی فسادِ معده در دیمکدر، عند الحکماء دخی إمتلا ایله بل صوغقلغی دیدکلری ایکی حالت عللِ بدنیه نك منشأیدر. «منه»

^{۹۲۵} مُردَة مریدک جمعی دگلدر، مریدلره إطلاقِ ذمیمه در مدیحه دگلدر. «منه»

-ک-

الحکدة: مثلها / سابقى ايله وزن و معناده شرکتی واردر، لکن لغتدرده بو لفظ بالکلیه بولنمى.

العکدة: مثلها / بو کلمه أصل اللسان يعنى ديلک ديبی معناسنه در، معنای سابقده دخى مستعملدر.

العکدة: پر نان /

-ل-

الجلدة: اشتری پچه‌یش بمیرد / جیمله در، کوشگی اولمش دوه در، لغتدرده سودی و یاورىسی اولمیان دیمشدر و یاورىسی اولدکده آنک درىسنی صویوب غیرى کوشگه گچوررلر إستممام ایلدکده اودر ظنيله چاغرمز و سودینی آلمغه مانع اولماز، اشته اول جلدک اسمنى جلدة در دیدیلر.

الحلدة: گوشوار / معجمه ايله کویه در که قولاغه گچوررلر قُرطه گبی، لکن بو کتابه منحصر لغتدرندر.

الکدة: پاره زمین سخت / یر که قاتی اولان محلی قطعۀ شدیده ساهره گبی و یرده برى برینه مخالف قطعهلر اولدیغنه بو آیت شریفه ناطقدر ﴿وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ﴾.

-م-

الجمدة: یخدان / جیمله بوزلقدر که آنده بوزى حفظ ایدوب شدت حرارتِ آیامه دک طورر، حرف سابقده جمیدخ دخى بو معنایه در، مختفة دخى گلور.

الحمدة: بانگِ زبانه آتش / مهمله ايله در، آتشک شعله سنک گوردسى.

الحمدة: آنکه ستایش چیزها بسیار کند / لُمزه وزننده در، پک چوق مدح ایدک کمسنه.

-و-

العودة: [م۳۶۹و] اشترانِ پیر / کسر ايله در، یاشلی دوه لر در.^{۹۲۶}

العودة: راههای دیرینه / اسکی یوللر طُرُق قدیمه معناسنه.

-الرباعي-

درت حرفلی کلمات و تقدیم مضاعفات ايله در.
الأبد: مرد بزرگ آفرینش / فتح ايله و مضاعفدر، کموکلی یرادلش کمسنه عظیم الخلقه گبی.

^{۹۲۶} "إِنَّ جَزَرَ الْعُودِ فَالْوَقْرُ يُزْد" ضروبنددر، قوجه دوه لر چاغردقجه سن آنلرک یوکن آرتر، بو معنا مقتضای عقله مخالف اولمغله مراد پیرلرک تدبیرینی إصغا ایلوب آنلر بعضی اموری تعلیم و تدبیر ایلدکجه آنلره إکرامی زیاده ايله ویاخود دعا سپارشيله تثقیل أحوال ايله دیمکدر.

الأَعْدَد: مردِ فتنه انگیز و بد / معجمه ایلهدر، غوغا پیدا ایدن کمسنه که خویی و خلقتی قبیح اوله.

الأَلَد: جنگجوی / خصومتی قوی کمسنه، لفظ کریدر.

المَعَد: گوشتِ زیرِ کتف / مهمله ايله اوزانِ سابقه اوزره در، اوموز یعنی قولتق آلتنده اولان ات.

المَعَد: جای پای سوار از اسب / آتده سوار اولان کمسنه نك آیاغی برابریدر.

مَعَد: قبیله / بر قبیله در که بابالری اسمی معَددر، أجدادِ نبویه دندر که ابن عدناندر.

المُعَد: مال ساخته / ضمله در، إفعالدن اسمِ مفعولدر، حاضرلنمش دیمکدر، اگرچه مال دیدی لکن هر حاضره إطلاق اولنور.

-أ-

المِسْنَد: خِیكِ روغن / مهمله ايله مسطر وزنده در، یاغِ طلومی رَقّ گبی.

المِفَاد: تنور آشوب آهنین / فاء ایلهدر، آتش قارشدر اجاج دمور کورکدر.

-ب-

الأُرَبَد: نَرْمِیشِ سیاه سرخ پشت / مهمله ايله جعفر وزنده در، کندی سیاه و آرقه سی قرمزی قوج.

الأُرَبَد: اشتر مرغی خاکستر کون سیاه تیره رنگ / کُل رنگی دوه قوشی، لکن هر بوز رنگلی یه دیرلر، اگر ظلم دینورسه دوه قوشی اولور.

الأُرَبَد: مارِ پلید / خبیث اولان بیلاندر، جمله نك أخبشی انگرکدر، نوادرندن بری سلیمانی دیدکلریدر، انگرکه مشابهدر لکن ضررسزدر.

الأُكْبَد: آنکه آماس جگر دارد / جگرنده شیش اولان کمسنه در.

البَدَبَد: بیان فراخ / تکرارا نصف ایلهدر، صحرای واسع که جمعی بدابد گلور إن شاء الله.

الزَغَبَد: مسکه / معجمه لرله در، تره یاغی، معروفدر، رغیده دخی گلور، لکن مصحّف ظن اولنور؛ زیرا زای هوز و معجمه و موحدّه ايله لفظ بولنمدی، زای ايله و تحتیه ايله زغید طلومی صیقوب یوقاری چیقان یاغدر و رغید مهمله و صکره معجمه ايله مسکه معناسنه موجوددر.

المِرَبَد: خرمنگاه / کسر و سکون مهمله ایلهدر، خرمن یری یعنی شهرک بر محلّی آنده مسکن بنا ایلمیوب خالی طورر، بغدادی خرمن ایدرلر دوگون ایدرلر.

المَرَبَد: جای بازداشتن اشتر / دوه نك گلوب یتاجق یریدر.

المربد: آنجا که خرمن بافتاب وانهند /
معنای اولده مطلق ایدی، بونده گنشلنمک
قیديله مأللری بردر. / [۳۷۷ظ]

-ث-

الموتد: مرد نیکو کار / فتحلهدر، أفعال
حسنه صاحبی کمسنه.

-ج-

الجُدجد: زمین هامون / تکرار نصفلهدر، دوز
یر ارضِ مستویه گبی.

السُجُج: سر بر زمین نهندگان / مهمله و
شد ایله ساجدک جمع مکسریدر، سجده
ایدنلر، کاملک جمعی کُمل اولدیغی گبی.

العُسجُج: زر / مهملهلرک فتح و سکونيلهدر،
آلتون که اسمِ دیگرى ذهب گچمشیدی،
نُضر عین دینار امثالی اسماسی واردر.

العسجد: اشتر گشن / ارکک دوهلر که میری
یعنی بیگلک اولور غیریده بولنمز.

الغُنجُج: مويز دون / ضم و سکون نون ایله
آلچق اوزم / [۳۶۹ظ] زیب قبیح گبی و
جیمده دخی اصل اولان ضمهدر لکن فتح
دخی لغت اولدیغنه ترتیب شاهددر و
بعضلری چکردکسز اوزم مراددر دیدیلر که
آصمه چیوغی ایکی کره معکوس مغروس
اولسه چکردکسز اولور.

المَسجَد: جای سجده از پیشانی / سجده
ماده سندن اسم مکان که ساجدک آلتندن سجده
یرینی مسّ ایدن محلیدر.

-ح-

الأوحد: یگانه / بر دانه اولان کمسنه، أوحده
البلد شهرک بی نظیری دیمکدر، مؤنثی یوقدر.

المُلحد: لحد / ضملهدر، لحد اولمش قبر که
یالکز شقّ اولمیه.

المَوْحَد: یک یک / فتحلهدر، ایکی کره، ثلاثه
یرینه ثلاث ویا مثَلث دیوب عدول ایله غیر
منصرف اولدیغی گبی، واحدّ واحدّ یرینه أحاد ویا
مَوْحد دینور کلام مختصر اولور، بر بر دیمک
معناسنی ینه افاده ایدر.

-خ-

الصِّلحد: سخت / مهمله ایلهدر، قوی معناسنه
مثلا رجل صلحد قوی کمسنه دیمک، بلا لام
صخذ دخی مذکوردر.

الصَّبحد: / [ن۴۶ظ] چشمه آفتاب / شدت
حرارت که گویا گنشک گوزی اولسه اولقدر حارّ
اولور.

الصَّبحد: سنگ سخت / قاتی طاش حجر
صلب گبی.

-د-

سُرُدد: نام رودباری / ضم و سکون مهملتین
ایلهدر، بر ایرماغک علمیدر که معروفدر.

السُّؤْدَدُ: مهتری / اولولق سیّدلک معناسنه

اسمدر.

السُّؤْدَدُ: مهتر شدن / بیوک و اولو اولمق،

مصدردر.

عُنْدَد: چاره / ضم مهمله ایله و نون ایلهدر،

عوض درمان و طاقت و علاجدن خالی

اولماق مثلاً فلان شیء وجودی گرکدر چاره

یوقدر آندن خالی اولمق محالدر مقامنده

زبانزدر.

الْقَرْدَد: زمین سخت / قاف ایله و مهمله

ایلهدر، ارض شدید گبیدر، حرفین إدغام

اولنماق ملحق اولدیغی ایچونددر، قردد دخی

گلور.

الْقُعْدَد: نزدیک پیدر پدر / ضملهدر، جدّ

اکبرینه قریب الآبا اولان کیشی یعنی جدّ

أعلالری معمر اولوب و آخرِ عمرینه قریب

ایکن ولد حاصل اولغله سائر کمسنه لرك جدّ

أعلاسنه واسطه لرندن آنک واسطه سی بر

ایکی درجه قریب اولان کیشی، بو صورت

مدیحهدر.

الْقُعْدَد: بخیل فرومایه تن / ذاتی ضعیف و

بخیل اولان کمسنهدر، بو صورت ذمیمهدر،

پیر کمسنه نسلندن اولغله ضعیفی سبب بخیلی

اولمشدر دیمکدر.

-ر-

الأُبْرَد: نرگاوی که سر دنب سپید دارد /

فتحله و مهمله ایلهدر، قویریغی اوجی آق اولان

ارکک اوکوز.

الأَجْرَد: مرد بی موی / جیملهدر، وجودنده قیل

اولمیان کمسنه.

الأَجْرَد: زمین بی نبات / اوت بتمین محل ارض

ققراگی.

الأَجْرَد: روزی / برگون، کسائی قولنجه ایکی

گون ویا ایکی آی یرنده عرب أجردن استعمال

ایدرلر که حرف نونده گلور إن شاء الله، پس اول

ایکیدن بری أجرد اولور.

الأَجْرَد: خیک ماست / صو طولی مشک

معناسنه که آنک دخی قیللری یوقدر، پنیز طلومی

گی دگلدر.

الأُذْرَد: بی دندان / مهمله ایلهدر، سابقا مذکور

درد علتته مبتلا کیشی که دیشسز اولمقددر.

الأُمْرَد: بی ریش / صقالسز کمسنهدر، بو

کلمه نك مؤنثی اولماز.

الأُمْرَد: شاخ بی بلگ / پیراقسز بوداقددر.

الأُمْرَد: اسبی که بالای سننها موی ندارد /

طرنقرلندن یوقاری اولان یرلرده تویی اولمیان آت.

المُسْرَد: دِرَفش / ضمله در، دیکلمش سختیان و درفش دخی بیز و دخی بیل معناسنه گلور.

المُصْرَد: آن تیر که از نشان بگذرد / نشان تجاوز ایدن اوق ویا نشانی اورب آندن دخی گچن اوقدر سهم نافذ گئی.

المِطْرَد: نیزه کوچک / کسر ایله در، کوچک گوندردر رُمح صغیر گئی.

-س-

الْجُلْسَد: نامِ بقی / جیمله جسد لفظنه لام زیاده سیله بر پوتک اسمیدر، صنم معروفدر. / [۳۷۸و]

المُجْسَد: آنکه بزعفران رنگ کرده بود / ضمله و جیمله در، زعفران ایله یعنی قرمزی بویالی لباس که تمام مصبوغ اوله.^{۹۲۷}

المِجْسَد: جامهٔ زیرین / کسر ایله در، گوملک قمیص گئی که وجوده ملصق معناسنه که آنک ایچنه لباس گیمزدر، اصلنده بو دخی مضموم ایدی.

-ص-

المِخْصَد: داسِ درو / مهمله ایله در، اکین بیچه جک آلت که اوراق دیرلر.

الْحُرْد: زنانِ شرمگین / ضم معجمه ایله و شد ایله خریدۀ نك / [م۳۷۰و] جمعیدر، حیا اهلی اولان خاتونلر.

العَجْرَد: سبگسار / فتح مهمله و جیمله در، خفیف کیشی که آغر باشلی اولمیه و هر خفیفه إطلاق اولنور، معنوی دخی خفیف قهویه قهوة معجدة دینور.

العجْرَد: شتابنده / عجل یعنی ایویچی تیز تیز حرکت ایدن کمسنه.

العجْرَد: سنگِ سَبْک / یینی طاش مثلاً کوفکی مرمردن خفیفدر یازدیغی معناده جناس واردر.

العُكْرَد: ستبر / سمورمک معناسنه اولان عکد لفظنه را زیاده اولمش، بعضیلری لام دخی زیاده ایدرلر، قالك و ایری و سموز دیمکدر، نوع ثالثده دخی گلور و بشنجی نوعده عکروود دخی مذکوردر.

المِبرَد: سوهان / کسر ایله و موحدۀ ایله در، آگه و دورپی که ساعتجی آلاتندندر.

المِثْرَد: کاسهٔ بزرگ / مثلثه ایله بیوک طبق، اصلی ثرید وضع اولنان بیوک قابدر.

المِسرَد: مَتَه / مهمله ایله در، بیز دیدکلری آلت دلیک دلرلر میخر و مسراد گئی.

^{۹۲۷} م - الْمُجْسَد: آنکه بزعفران رنگ کرده بود / ضمله و جیمله در، زعفران ایله یعنی قرمزی بویالی لباس که تمام مصبوغ اوله.

المَرْصَد: راه فراخ / فتحله‌در، بول یول یعنی طریق وسیع مرصاد گئی.

المرصد: رصدگاه / گوزه‌دجک یردر جای نظارت.

المُقَصَّد: نیشتر / کسر ایله و فا ایله آلت فصد که فصد قان المقدر، آنک آلتی نیشتردر.

المُقَصَّد: آهنگگاه / فتحله و قاف ایله‌در، خلقک جمع اولدقلری محل.

-ض-

الأُعْضَد: باریک بازو / مهمله ایله‌در، قوی اینجه کمسنه‌در دقیق العَضَد معناسنه.

المِعْضَد: بازویند / کسر ایله‌در، قوله باغلدقلری مجرَّب نسخه‌لرک طرفی که پازوند دیرلر.

المعضد: شمشیر کوتاه / قصه قلج که حدندن ناقص اوله.

المعضد: دهره / بر آگری بیوک بیچاقدر که آغاجلری کسرلر و بودارلر، طَحْره غلطیدر.

-ع-

الجلْعَد: سخت / فتح جیمله‌در، زیاده محکم اولان شیء.

الکَنَعَد: گونه از ماهی / نونله‌در، بر دورلو بالقدر.

المَصْعَد: پایه / صعوددن اسم مکاندر، قَدَمه دیدکلری بر بصامق که نردبانلرده اولور.

المَقْعَد: نشستگاه / قاف ایله‌در، اوتوراجق یر که انسانک بلندن آشاغی اولان محلی ویاخود ارض مراد اولور که امثالده هو مَیِّ بمَقْعَدِ المقابلة گلمشدر که آبه‌نک واضع الحمله قریب اوتوردیغی بر مقداری بکا قریبدر دیمک اولور.

المقعد: نهالی / مندر و سائر محل اوزره فرش اولنان دوشمه که ترکیده دخی مقعد دینور.

المُقْعَد: مبتلا / ضمله‌در، زَمَن دیدکلری علتله مبتلا اولان کیشی که آیاقلری مَسْلُوبُ القوه اولور، کوتورم دیرلر.

المقعد: پچه کرکس / کرکس دیدکلری حیوانک یاورسی.

-غ-

ضَرْغَد: جایگاهی / تقدیم معجمه ایله‌در، بر یرک / [م. ۳۷۰ظ] اسمیدر، بلکه ایکی یرک نامیدر که بر طاغدر دیدیلر، پس منصرف اولور و بر مقبره‌در دیدیلر که منصرف اولماز.

-ف-

الأَفْقَد: مردی که بر سر انگشتان زود / قفد سابقنددر، پارمقلرینک اوجی اوزرینه باصوب یورر کمسنه که اوکجه‌لری یره یتشمز، حیوانده دخی اوکجه‌سی بوکلمین فرسدر که عیدر.

الأَقْد: مردی که سرِ ساعدش پیچیده /

بیلکری بوکلمش کمسنه‌در، پیچیده
نسخه‌سی غالباً خطادر؛ زیرا بوکلمیان و
اگلمیان سرِ ساعد صاحبی مراددر مگرکه بی
چیده اوله، أبو عبید قَفَد اللره مخصوصدر
انسانده و حیوانده دخی اوکلرده اولور دیدی،
لکن أصمعی دوهنک اللرینک ویاخود
آیاقلرینک حُفی اُنسی طرفنه یعنی ایچ یوزه
مائل اولمقدر و آنک ضدی اُصدف دخی
گلور إن شاء الله و رساله‌سی اولمیان دستاره
دخی دیرلر.

الْفَدْفَد: زمین هموار / تکرار نصف ایله‌در،

دوز یر ارضِ مستویه معناسنه، حتی متنبی
دیمش ع:

ولکل رکب عیْسْهم والفدْفد^{۹۲۸}

المَحْفَد: زنبیل بچهار گوشه / کسر ایله‌در،

درت قوللی زنبیلدر و زنبیل دخی حرفنده
آویخته میخ تحریردر.

المَحْفَد: پیمانه / اولچک اولان ظرف

مکیال معناسنه.

المِرْفَد: کاسه بزرگ پهن / مهمله ایله‌در،

بیوک و یصی قاب ظرفِ کبیر واسع معناسنه
که ضیافتلرده استعمال اولنور.

-ق-**الأَعْقَد: گرفته سخن / فتح و سکون مهمله**

ایله‌در، تکلمده طوتقونلق یعنی عُقْده و عسرت
اداسی اولان کمسنه که اول حالتیه لُکنت و عُقْله
و حَبْسه و لَفْ و حُکْله دیرلر^{۹۲۹}، قبحیات
لسانیه‌دندر.

الأَعْقَد: سگ / کوپک کلب گبی و سبب

تسمیه‌سی عُقْده یازلدی.

الأَنْقَد: خاریشتِ نَر / نوله‌در، ارکک کزیدر،

علم جنس اولمغله معروفدر، قنقد دخی نوع
ثانیده گلور.

الأَنْقَد: آنکه دندانِ خورده دارد / سابقا

مذکور اولان نَقْد حالتیه مبتلا اولان / [ن ۴۷و]

کمسنه.

الغَرْقَد: درختی / تقدیم معجمه ایله بر آغاجدر،

دیکنلیدر، بقیعُ الغرقد بو ماده‌دندر که آخر
نوعده گلور.

الْفَرْقَد: گوساله کوهی / فا و مهمله ایله‌در که

بیانی بوزاغی.

الفرقَد: شیر / آرسلان و بو معناده نوادر

غریبه‌دندر.

الفرقَد: ستاره بنزدیک قطب / قطب فلکه

قرب ایکی یلدیزک بریدر، ایکسنه فرقدان دیرلر،

الأبلد: مرد بزرگ آفرینش / [م ۳۷۱ و] کموکلی
عظیم الخلقه کمسنه.

الأصلد: بخیل / مهمله ایلدر، بخیل دیدکلی بد
صفتله موصوف اولان کیشی.

الأملد: جوان نرم اندام / وجودی یومشق گنج
یگیت که خشن بدن اولمیه، املود دخی گلور.

العصلد: سخت سخت / مهمله لرله علکد
سابق معناسنه، عصلود دخی یازیلور.

المجلد: پوستی که نوحه گر بوقت شیون وی
را بر روی زند / کسر ایلده و جیمله در، صاغی
صاغن یعنی بر کمسنه نك میّتی ایچون آغلیان
خاتون یوزینه ضرب ایلدیگی دریدر.

المقلد: چوب دستی که سر کز دارد /
قافله در، اوجی آگری اولان عصار.

-م-

أحمد: غایت ستوده / فتحله و مهمله ایلدر،
زیاده اوگلمش یعنی پك ممدوح معناسنه در، لکن
وصفیتدن اسمیّته نقل اولنمشدر ع:

أحمد برای رحمت این امت آمده

الأرمد: گرفته چشم / گوزی آغریان کیشی،
رمددندر.

الأرمد: خاکسترگون / رماددندر، رنگی گل
رنگنده اولان شیء.

صلوات شریفه دن برنده إستقبل الفرقدان وارد
اولدی مراد بونلدر.

المزقد: خوابگاه / رقاد ماده سندن وزن و
معناده فتحله مضجع گبی اویویاجق محل.

المنقد: پای افزار / کسر ایلده و نون ایلده
آیاق قابی انواعی، مست و درلك و جوراب
و قالچین امثالی.

-ك-

الأنكد: بد اختر / فتحله در، یلدزی کوتو
یعنی طالعی شوم اولان کمسنه در.

العلكد: سخت سخت / مهمله ایلدر،
سائر لغتلرده تقدیم كاف ایلدر، فی الأصل
لام زیاده در، قاتی اولان شیء، نوع ثالثه و
سابعده دخی گلور.

المزكد: آرمیدگی / مصدر میمیدر،
دکلنمك توقف گبی، مؤقف معناسنه دخی
اولور.

الملكد: میخکوب / کسر ایلدر، کسر و
هاون آلی و آنك گبی اولان آلت مدق
معناسنه در، لكد لفظ فارسیسندن تعریب و
تصریف اولق ظاهر در.

-ل-

الأبلد: گشاده ابرو / موحدده ایلدر، وزن و
معناده أبلج گبی جیمله و بو معناده بلده
دخی گلور.

الْأَقْمَدُ: مردِ دراز / قاف ایله‌در، بویِ اوزن
کمسنه طویل گئی. / [۳۷۸ظ]

الْأَكْمَدُ: گرفته رنگ تیره / رنگ بوزلق که
لون متغیر اولمق.

الثَّرْمَدُ: نباتی / مثلثه و مهمله ایله‌در، بر
اوتدر.

تَهْمَدُ: جایگاهی / بر یردر، اسمِ موضع
معناسنه.

الْجَلْمَدُ: اشتر بسیار / جیمله‌در، چوق دوه
بعیر کثیر گئی.

الْجَلْمَدُ: سنگ بزرگ / بیوک قیا حجرِ اکبر
گئی که متنبی دیمش ع:

فِي قَلْبٍ هَاجِرَةٍ لَذَابِ الْجَلْمَدِ^{۹۳۰}

الْحَرْمَدُ: گل گندیده در بنِ چاه /
مهمله‌لرله‌در، قیو دینده اولان بد رایحه‌لی
چامور طینِ مَنَتْنِ بئر گئی.

السَّرْمَدُ: همیشه / دائما هر زمان دیمکدر،
بو معنا ابدده یازلشدر.

الْقَرْمَدُ: سنگِ آهک / قاف ایله‌در، آلچی
یابدقلری طاش.

الْقَرْمَدُ: خشتِ پخته / کَرْمیددر که قرمیددن
غلطدر آجَرّ معناسنه و قرمید و جمعی قرامید
دخی گلور.

الْكَرْمَدُ: دَوْنده / یلیجی یعنی ساعی سریع
کمسنه.

الْيَحْمَدُ: قبیلۀ از ازد / تختیه و مهمله ایله‌در،
ازدن بر قبیلۀ در فرهود آنلردندر.

-ن-

الْمَسْنَدُ: بالشِ بزرگ / مهمله ایله‌در، بیوک
یصدق و سادۀ کبیر گئی.

المُسْنَدُ: روزگار / ضمله‌در، دهر و زمان
معناسنه.

المَسْنَدُ: حرامزاده / ولد الزنا گئی، ترکجه پیچ
دیرلر.

-ه-

الثَّوْهَدُ: مردِ تمام گوشت / فتح مثلثه ایله‌در،
اندامنده نقصانی اولمیان کمسنه که بلوغه دخی
هنوز وصولیله صَبَاوتی تمام اولوب رَجَلِیت دخی
گلمش اوله و مثلثه بدلی فا دخی لغتدر که قریبا
گلور.

الْجَرْهَدُ: رونده در کارها / جیم و مهمله ایله‌در
که گوردیگی ایشده سرعت ایدن کیشی.

الشَّهْدُ: شهیدان / ضم و شد ایله‌در، شهید
لفظنک جمع کثرتی که بمعنی الفاعلدر.

الصَّبِيْهَدُ: مردِ دراز / فتح مهمله ایله و تختیه
ایله‌در، اوزن بویلی کیشی که رجل طویل معناسنه
أَقْمَد گئی.

الصیهد: گورابِ رونده / سراب دیدکلی
که مکانِ بعیددن حرّ^{۹۳۱} هوادن ناشی آقر
صو گگی گورینور.

الفؤهد: غلامِ شگرف و گوشتگین / لحیم و
شحیم و جسیم کیشی که هنوز بلوغ اهلی
مراهق اوله، مائلی ثوهد گبیدر و ثا بدلی فا
لغتدر که ثروت ایله فروت دخی بویله معناده
لغتدر.

الفرهد: مردِ کوتاه و ستر / فا و مهمله
ایلهدر، قصه و قالن کمسنهدر قصیر و ملخم
معناسنه.

الکؤهد: پیری که لرزد / وجودنده رعشه و
لرزه پیدا اولان قوجه کیشی هرِم مرتعش گگی و
کهد اصلنده یاور / [م ۳۷۱ظ] قوش
آناسنک یم ویرمسنه عجله طلبدن رعشهدار
اولمسیدر.

المشهد: گورخانه / معجمه ایلهدر، مرقد
لفظی وزنا و معنی آنکله یکساندر که هنوز
قافده گچمشدر.

المشهد: حضورگاهِ مردم / کیشینک حاضر
اولاجغی یردر که شهوددندر حضور معناسنه
و ضدی غبیدر.

المعهد: منزلی که بدو باز گردند / مهمله
ایلهدر، ینه گلمک ایچون چقدقلری محلد.

النهد: زنانِ نارپستان / نونله شُهد سابق
وزندهدر، مهملری قبارمق وقتی گلمش لکن هنوز
قالقمامش اولان قزله که جمعدر، مفردی ناهد
گلور، مذکری یوقدر حائض گگی و بو دخی جمع
مذکرِ مکتّر مکسردر، ناهدات گلمز لکن بعضا
ناهنده ها ایله مستعملدر، نواهد آنک جمعیدر.

-و-

الأسود: سیاهی سیاه / مهمله ایله سیاوتدن
جعفر وزندهدر، زیاده اولو أجلّ معناسنه، لکن
یازیلان معناسی قاره نسنه نك قاره لغی دیمکدر
أسودك معناسی دگلدر.

الأسود: سیاهی چشم / گوزك قاره لغی یعنی
سیاه اولمسی دیمکدر، لکن بویله اولسه سواد
گرکدر، أسود اول گوز ویا صاحبی دیمکدر.

الأسود: میانِ دل / قلبك ایچنده اولان قاندر
که حبة القلب و سُویدا دخی دیرلر.

الأسود: مارِ سیاهِ بزرگ / بیوک قاره ییلاندر
حیه سوداگی.

الأفود: مردِ دراز گردن / قاف ایلهدر، بویی
اوزن کیشی و بو صفت ذمیمهدر که بخل
مراددر، اکل وقتنده باشنی قالدرب آشاغیده
کمسنه پی گورمک ایچون بر طرفه باقمیان
کیشیدر دیدیلر.

الأقود: اسب و اشترِ دراز گردن / بویی اوزن
آت و دوه که حسنیاتدنلر.

الرَّخْوَد: استخوانِ نرم بسیار گوشت / کسر مهمله و سکون معجمه ایله‌در، اول اینجه کمو‌کدر که اوستنده اتی چوق اوله.

السَّهْوَد: مرد دراز و زفت / فتحله‌در، بالا قَد و جسیم اولان کیشی.

الصَّهْوَد: مثله / بوی اوزن و ایری یاپولی کمسنه، سینده صاد دخی لغتدر سراط ایله صراط‌گی.

العَتْوَد: نام رودباری / کسر ایله و فوقیه ایله‌در، بر ایرماق اسمیدر، فَعُول وزنی خُرُوع ایله ایکی کلمه‌دن غیری کلام عربده یوقدر.

العَسْوَد: مار / مهمله‌لرله‌در، ییلان حیّه‌گی، لکن هر بوجگه إطلاق اولنور.

العِلْوَد: بزرگ / بیوک معناسنه کبیر گی هرنه اولورسه.

المِذْوَد: زبان / ذال ثخذ ایله‌در، دیل لسان گی که اصل ماده منع معناسنه‌در، دیل دخی ممنوع الکلامدر، حتی اثرده "من وقی لقلقه" وارد اولدی و بر اسمی دخی لقلقدر و مَقُول دخی دینور و زبان و ورق باد دخی فارسیدر.^{۹۳۲}

^{۹۳۲} جامی: حمد خدا نیست که از کاف کن

بر ورق باد نویسد سخن

یعنی آنده یازلش گی سویلر دیمک اولور. «منه»؛ نور الدین عبد الرحمن جامی، مثنوی هفت اورنگ، کارگاه فلم و گرافیکی سپاس، تهران، ۱۳۹۲ ه.ش، ص. ۲۰۹.

المَرْوَد: آهسته شدن / فتحله و مهمله ایله مصدرِ میمیدر، یاب یاب اولق یعنی تائی ایله حرکت ایلمک.

المِرْوَد: میل / کسر ایله‌در، إرادة ماده‌سندن اولمغله کسر ایله میل اسم آلت اولور، یاره‌یه تجربه ایچون إدخال ایلدکلری دمورد.

المِرْوَد: تیر چرخ / چرخک ایچنده اولان اوق و میل که آنک اوزرنده دونر هر چرخ و چقرقه وارد.

المِرْوَد: توشه‌دان / معجمه ایله‌در، زاد / [م ۳۷۲و] قودقلری طغارجق و چانته‌در و زاد یول ایچون اولان آزق که طبخه محتاج اولمیه.

المِغْوَد: تبر زین / مهمله ایله‌در، / [ن ۱۴۷ظ] اودن یاریجی بالته‌سی که آلتدر وزن و معناده مِغُول گی.

المِغْوَد: افسار / قاف ایله‌در، یولارد، آتک باشلیغی آلنوب گزدرمک مراد اولندقدن آنی طاق‌لر که گمی یوقدر.

ی-ی

الأَجِيد: دراز گردن / جیمله جعفر وزننده‌در، جید یعنی بیوی اوزن کمسنه، وزن و معناده أَقود گی.

الأَصِيد: پادشاه / مهمله ایله‌در، پادشاهه سبب إطلاقی معنای ثانی آنلره سزاور اولمغله‌در که گلور.

الأصید: کثر کردن از تکبر / کبرندن ناشی
بوینی آگری طوتن کمسنه در، لکن صکره
مطلقاً متکبرده إطلاق اولندی.

الأغید: نازک تن / معجمه ایله در، وجودی
یومشق و لطیف اوله، جلدی خشن اولیان
کمسنه.

تَزید: قبیله / فوکیه و زای هوز ایله در، بر
قبیله در که آلاجه قماش آنده یاپیلور.^{۹۳۳}

الضَّهید: مرد سخت / معجمه ایله سرد و
قوی کیشیدر قهار و جبار اوله. [۳۷۹و]

-ومنه بالهاء-

مربعات هائیه لر که مضاعفاتی تقدیم
اولنمشدر.

المَحْدَة: بالش سر / کسر ایله و معجمه و
شد آخر ایله اسم آلتدر، باش یصدیغی جامه
خواب آجزاسندندر، یوز یصدیغی دخی
دینمک آنسبدر؛ زیرا مذکور خد
ماده سندندر.

المِشْدَة: میان بند / وزنا سابقی گبیدر، اسم
آلت که قوشاقد ر بیله باغلرلر کمر بند گی.

^{۹۳۳} لکن کسر ثانی سکونندن آشهردر، سیوطی اول قبیله
یمنده در دیدی، بعضیلر أنصاردن بر بطندر دیدی که معول
وَحْدیده مفصلدر. «منه»

المَوْدَة: نامه / فتحله در، مکتوب که ترکجه بی
دیرلر، عرض محبت محلیدر که "المراسلة نصف
المواصلة" دیمشدر.

المَوْدَة: دوستی / وزن و معناده محبتدر، دوستلق
معناسنه اسمدر.

المَوْدَة: دوست داشتن / بر کمسنه بی دوست
عدّ ایلمک یعنی محبت ایلمک، مصدردر.
مضاعفک تمامیدر.

-أ-

المِفَادَة: بِلَسْک / فا و همزه ایله مسطر
وزنده در، کباب دموری، تنور آشوب دخی دینور
که بو معنایه بلا هاء گچمشدر.

-ب-

العِرْدَة: ندیم را آزدن / مهمله لرله در، هدم
اولان کمسنه بی تکدیر و آزر ایلمکدر.

-ت-

الأَعْتَدَة: بزغالگان بزرگ / فتحله در، جمعدر،
بیوک بوزاغلردر، مفردی عتود حُمُول و حُسُود
وزنده در لکن جمع قَلَّت اولمغله تانک فتحی
غلطدر مگر شهرته بناء اوله؛ زیرا محلنده کسر
ایله دخی گلور.

المِئْتَدَة: میخکوب / کسر ایله در، اصلنده وتد
لفظندن اسم آلت اولمشدر، ملکد دخی وزن و
معناده نظیریدر که گچدی.

دیمکدر که مُطَبَّقه و مستوره و مسدوده معناسنه
﴿إِنَّمَا عَلَيْهِمْ مَوْصِدَةٌ﴾ وارد اولدی.

-ط-

المِطْطَدَة: سر مته / کسر ایله و تحتیه ایله در،
بُورغو و بیز دیدکلری آلاتِ نَجاریه نك باشی
اولان آغاج که صاپ مقامنده در، بعضیسی
کنیدین دخی اولور.

-ع-

المُقْعَدَة: وزغ / ضمله و قاف ایله در، قوربغه که
صوده و قاره ده دخی اولور، دائما قعود اوزره
حتی یوررکن دخی بریسی اوتوره رق گیر.

المقعدة: چاهِ ناقما کنده / تمام قازلزدن مقدم
ترك اولنان قیو.

-ق-

الحَرْقَدَة: سر سُرین / فتحله و مهمله لرله در،
اوجا کموگنک اوجی، بو معناده حرقفه دخی
گلور، لکن لغتلرده حنجره نك سیوریسی عقدّه
حنجور یعنی بوغاز کموگی معناسنه دخی لغتدر.

الموقدة: آتش افروخته / ضمله در، یانمش آتش
نار الله الموقدة گی.

المیقدة: آتشگاه / کسر ایله و تحتیه ایله اسم
آلتدر، آتش یاقه جق منقل و و اوجاق و گُلخن
و غیرى .

-ر-

الرَّغْرَدَة: گونه از بانگ کردن اشتر /
معجمه لرك فتح و سکونیه در، دوه نك بر
نوع چاغر مسیدر، را زائددر دیدیلر؛ زیرا زغد
و رغد ایکسی دخی صوت اولمغله برینک
راسنی آخره زیاده ایلدیلر، لکن معجمه زائده
در دینمز که کلمه نك اولنی تغییر قاعده کلیه یه
تطبیق اولنمدقجه جائز اولماز.

العَجْرَدَة: برهنه کردن / معجمه و جیمله در،
عریان معناسنه در که چپلق دیرلر، اصلنده
خفیف دیمکدر که بری آخره لازمدر، بلا هاء
دخی مذکوردر.

العَكَرْدَة: فربه شدن / بلا تاء مذکور و
مفصلدر.

-س-

المَأْسَدَة: شیرستان / ارسالنی چوق اولان
محلدر، آسد لفظندن مأخوذدر.

المَفْسَدَة: جای فساد / فا ایله در، فساد
محلدر، لکن مصدر میمی اولمق اوزره در
مخبثه گی زیرا / [م۳۷۹ظ] مصلحتک
ضدیدر، بر امرك فسادینی مراد ایلمکدر.

-ص-

المُؤَصَّدَة: در بسته / ضمله در، إیصاد
ماده سندن مفعولدر، باغلنمش یعنی قپالی قپو

-ک-

الْكِدْكِدَة: آوازِ تیغِ بوقتِ روشن کردن /
فتحله و تکرار نصفیله در، قلجی غلافندن
إخراجنده واقع اولان صداسنی حکایه ایلمک.

الكدکدة: دويدنِ گران / آغر قوشمق و گچ
قاچمق فرارِ بطی معناسنه.

-ل-

المُقْلَدَة: گنجینه خانه / قافله در، خزینه و
کیلار که آنده ذی قیمت اشیا حفظ اولنور،
اسمِ مکاندر، بلا هاء عصادر دیمشیدی.

-م-

الجُرْمَدَة: از خانه بیرون ناشدن / جیم و
مهمله ایله در، بر کمسنه اولدیغی خانه ده قائم
اولوب طشره گتممک.

الطَّرْمَدَة: باکسی مفاخرت کردن / مهمله
ایله در، بر کیشی ایله بعض اوصافده فخر
ایدوب اوگونمکده بربريله مقابله ایلمک.

الْقَرْمَدَة: بَخِشْتِ پُخته بنا کردن / قاف
ایله در، قرمد سابقدن مصدردر که کَرَمَد و
طوغله ایله یاپو یایمق.

الکَرْمَدَة: دويدن / کرمدِ سابقک مصدری،
يَلْمَك معناسنه سعی و هَروله گبی.

المَجْمَدَة: یخدان / جیمله در، جمده سابق
معناسنه.

-ه-

السَّرْهَدَة: بریدن / مهمله لرله در، قطع ایلمکدر،
لکن تربیه طفل معناسی قرینه سیله فِطام که
سوددن کسمک مراد اولور.

السرهدة: نیک پروردن / طفلی خوشجه تربیه
ایلمک.

العَرْهَدَة: در نعمت بطر گرفتن / بر نعمتک
ظهريله شادئ مرگه قریب و مسرور اولمق.

المَهْدَهَة: بانگ کردن مرغی که طوق ندارد /
طوق صاحبی اولمیان قوشلرک صدالری.

المهددة: جنبانیدن گهواره کردک خُرد / طفلک
بشگنی صالمق تحریک المهد معناسنه.

-و-

الْأَسْوَدَة: مارِ سیاه ماده / مذکری بلا هاء
مذکوردر.

العِصْوَدَة: آمیختن آوازا در رزم / مهمله لرک
کسر و سکونيله در، اثنای جنگده سسلری بری
برینه قارشمق، فی الأصل امر عظیمده مستعملدر.

-ی-

المِصْبَدَة: وام و مانندش / دُوزق و فُق که فحّ
لفظی گچمشیدی.

-الخماسی-

نوعِ اَوَّلک بشر حرفلیلریدر که مضاعفاتی
تقدیمیلدر.

العَرَبْد: مارِ بی زهر / مهمله لرك كسرى و
سكونى ايله و آخرينك تضعيفيله جَرَدَخَل
وزنه إلحاق اولنمشدر، بلا تضعيف دخى نوع
ثالثده گلور، زهرسز بیلاندر، حتی دیدیلر که
حمه ایدر لکن ضربی و زهری یوقدر.

المُرْتَد: از دین برگشته / ضمله در، دین
إسلامدن دوغمش کیشی، بو معنایه متعارف
اولمشدر؛ زیرا فی الأصل مطلقا دونوب فارغ
اولمقدر، رَدّت اسمدر.

العَلَكْد: سخت / بلا شَدِّ قریبا رباعیانه
مذکور ایدی.

الصِّلَوْد: / [م۳۷۳و] اسبی که عرق نکند /
کسر ايله در، بر آتدر که درلمز عرقناک اولماز.
العِسْوَد: مردی قوی / قوتلی کمسنه در.
بونده مضاعفات تمام اولدی.

-ب-

المُعَبَّد: اشتر بقطران اندوده / مهمله ايله
تفعیلدن مفعول صیغه سی اوزره در، قطران
سوردکلری دوه بعیرِ معبّد گبی.
المعبد: راه آسان / قولای یول طریقِ آسهل
گبی.

المُلَبَّد: اشتر مست / وزن سالف اوزره در،
اَسِرْک دوه در. / [ر۳۷۹ظ]

-ج-

الزَبَرَجَد: معروف / موحده نك سابقى معجمه و
لاحقی مهمله در، جواهردن بر یشل طاشدر زُمرد
گبی، لکن آچق رنگ اولوب فُستقی تعبیر اولنان
لون ايله ملّوندر، فارسیدن معربدر.

-د-

الأَلَنَد: مردِ سخت خصومت / نونله و سابقى
وزنده در، خصومتده قوتلی کمسنه.

الجَلَنَد: درمانده / جیمله در، قالمش یعنی وجود
بولمسی إلتزامنده اولان امری تحصیلده عاجز
اولوب قالان کیشی.

الحَقِيد: اشتر مرغِ سَبْکِ رَو / معجمه و فا و
تحتیه ايله در، دوه قوشینک خفیف یورری.
/[ن۴۸و]

الحَفِيد: زود رَونده / خفیف لمورر یعنی
یوریمکده خفتی اولوب یئینی اوله، حتی دوه
قوشیدر دیدیلر خفدود گبی.

الصِّلَوْدَد: سخت / مهمله ايله در، صلد
ماده سندندر، پک قاتی نسنه.

الضَفَنَد: مردِ زفت / معجمه و فا ايله در، سموز
کمسنه لکن احمق اولمق دخی مقیددر.

العَرَنَد: سخت سخت / مهمله لر و نون
ایله در، پک محکم و قاتی قوی نسنه در.

الْعَلَنَدَد: چاره / ضمله در، لام زائدر، عندد
بو معنایه رباعیاتده سابقدر.

الْمُحَدَّد: تیغ تیز / تحدیددن اسم مفعولدر،
کسکین قلیج.

المُعَلَّد: ۹۳۴ پناه / مُدَحَرَج وزنده اسم
مفعولدر، صغناجق محلدر مَلَاذ و مملجأ
معناسنه.

الْيَلَنَدَد: مرد سخت خصومت / أَلَنَدَد
سابقك أَلَفَنَدَن بدل تحتیه ایله دخی لغتدر،
﴿أَلَدَّ الْخِصَام﴾ ماده سنه زیاده اولنمشدر.

اليلندد: مرد بخیل و گوشگین / سَمُوز و بخیل
کیشی معناسنه در دیدلر.

-ر-

العَطَرَد: دراز / مهمله لر و ثالثی مشددر،
اوزن نسنه هرنه اولورسه طویل گبی.

العَمَرَد: مثله / وزن و تشدید و معناده
سالفی گبی، لکن ثانسی بدلنده میمله در.

المُجَرَّد: تیغ برهنه / جیمله در، تجریددن
محدّد وزنده در، عریان اولان قلیج.

المُحَرَّد: کثر از همه چیزی / مهمله نك
ایکنجی تشدید ایله در، هر نسنه که اگری
اوله معوّج گبی.

المُعْجَرَد: بُرْهَنَه / جیمك طرفینی مهمله اولوب
صیغۀ مفعول اوزره در، عریان که چپلاق دیمکدر،
فی الأصل خفیف دیمکدر که لازمیدر.

المُمَرَّد: بنیادِ دراز / تمریددن اسم مفعولدر،
عالی بنادر که صَرَح مُمَرَّد دیرلر قصر بلند
معناسنه.

-ص-

المُؤَصَّد: پیراهنِ کودکان / همزه و شد مهمله
ایله تأصیددن مفعولدر، چوجق گولگی که
قمیص صغیر گبی.

-ض-

المُعَصَّد: جامۀ که طراز دارد / مهمله ایله در،
بر لباسدر که بازوسی محلنده علمی اوله.

-ف-

الحَقِيفَد: اشتر مرغ سَبْك رَوْ / فتح معجمه و
فالر میاننده تحتیه ایله در، یئنی یورین دوه قوشی.

-ك-

الْعَلَنَك: سخت سخت / مهمله و ثالثی
نونددر، عرندد سابق ایله وزن و معناده مساویدر.

-ل-

الحَقْلَد: بخیل / مهمله و قاف و شد لام ایله در،
معروفدر.

الحَقْلَد: بزه کار / صوجلی که گنهکار دخی
دینور.

العَكَّةُ: سخت / قوی متین و محکم که قاتی دیرلر.

المُجَلَّد: اسبی که از زدن نترسد / جیمله تجلیددن مفعولدر، ضربه آلشمش یعنی / [م ۳۷۳ظ] خرون آتدر.

المُخَلَّد: مردی که پیر دیر شود / معجمه ایلهدر، یاشی چوق اولوب لکن قوجامیان کمسنه که قاره قوجه دیرلر، پیرلگی ظاهر اولماز.

المُخَلَّد: مرد دراز عمر و خوش دل / عمری اوزن و گوکلی خوش یعنی اُکدار گورمیان کیشی.

المُقَلَّد: جای دوال شمشیر از دوش / قاف ایلهدر، قلیج باغنگ اوموز باشنده اولان یری.

المُقَلَّد: جای گردن بند / قِلاده یعنی گردانلق آصدقلری یر که نَحْره دیدکلری یردر.

المُوَلَّد: آنکه تازی و پارسی بهم آمیخته / اول کلامه دیرلر که عربی و فارسی کلماتی بری برینه قارشمش، بونک رتبه سی معرّب ایله معجمک میانیدر، حتی مصباحده دیرکه: کلام موَلَّد عربی محض اولمیان رجله تشبیه اولندی، وجه شبه عدم عرافت یعنی عریق و اَصیل اولمامقدر، لکن سماعیدر قیاسی دگلدر که متأخرینک معرباتندندر و موَلَّدک تعریفنده مأخوذ اولان تعریب فارسی و غیرییدن مأخوذه

اولان کلماته شاملدر و کثرت وقوعی حکما و أطبا کتابلرنده و قاموسده دخی وارددر، بو بابده مُحَمَّد نَهَالِی رهاوینک الذکرُ المخلَّد نام رساله‌سی مفید مختصردر.

الموَلَّد: گدازاده / صوبی آلچاق و نسبی مختلّ اولان کمسنهدر.

-م-

مُحَمَّد: آنکه خصال پسندیده بسیار دارد / تحمیددن مفعول صیغه‌سی اوزره اسمدر، گوزل خویلری چوق اولان کمسنهدر که قبله الإسلام علیه السلامده کثرت دوامدن کنایتدر.

-ن-

المُرَنَّد: مرد تنک خو / زای هوز ایلهدر، خویی طار اولوب بد اولان کمسنه.

المُرَنَّد: پایندان / کفیل که ایکی نوعدر مالا نفسا اولور.

المُهَنَّد: شمشیر هندی / هنده منسوب قلیج ع:

مَهَنَّدٌ مِنْ سُيُوفِ اللَّهِ مَسْلُوكٌ

حضرتِ کعبک معروف قصیده سنده گلمشدر.

-و-

العَطَوْد: دراز / مهمله‌لرک فتحه‌لریلهدر، شدّ وای خماسی یه إلحاق ایچونددر، اوزن طویل گبی.

العطود: رونده بسختی / شدتله مرور یعنی یک یک باصوب یورین کمسنهدر.

العطود: دشواری / گوجلک عسرت گئی.

-ی-

المُشَيَّد: بنای افراشته / ضمله و معجمه
ایله در، یوکسک یاپو بنای رفیع معناسنه
﴿بروج مشیدده﴾ بوندندر.

المُقَيَّد: بند بر نهاده / قاف ایله در،
باغلنمش، اسم مفعولدر.

المَقَيَّد: جایگاه بند اسب و جز / اسم
مکاندر، آت و غیره حیوانک باغ یری یعنی
بوقاغی محلی. / [ر ۳۸۰و]

-ومنه بالهاء-

خماسیاتدن هائیله لر.

العُسُودَة: جانوری / کسر و سکون مهمله لر
و فتح واو و شد آخر ایله مضاعفدر، بر
بوجکدر.

-ب-

المُعَبَّدة: کشتی بقییر اندوده / مهمله ایله
مفعول صیغه سی اوزره در، قِلافتلنمش و
زفتلنمش قلیون.

المُكَابَدَة: رنج چیزی کشیدن / کبد
لفظندن مفاعله در، بر شیئک زحمتی
چکمکدر.

-ج-

المُماجَدَة: باکسی فخر آوردن / مجد
ماده سندندر، بر کمسنه ایله بیرلنمک که فلان
کمسنه یه منتسبم و یا اقربامدندر دیو مسرور
اولمق.

المُناجَدَة: باکسی جنگ کردن / نونله در، وزن
و معناده مجاهده و مقاتله در، بر کمسنه ایله
جنگلشمک.

-ر-

المُحَارَدَة: اندک باران بودن سال / مهمله
ایله در، ییلک یغموری آز اولمق قلتِ مطرِ سال
معناسنه.

المُحَارَدَة: اندک شیر شدنِ اشتر / دوهنک
سودی آز اولمق.

المُطَارَدَة: بر یکدیگر حمله بردن / مهمله
ایله در، بری برینه حمله و صَوْلت ایلمک انسان و
گَرک حیوان.

المُكَارَدَة: مثلها / مطارده ده طا بدلنده کاف
دخی لغتدر، مدافعه معناسنه.

المُوارَدَة: باکسی بآب بجای آمدن / ورود
لفظندن اولوب / [م ۳۷۴و] صوده بر کمسنه نک
برینه نوبتی گلکمک.

-ش-

المُواعِدَة: باکسی وعده کردن / بر شخصه
بر امرده وعد ایلکم معاهده گئی.

-غ-

المُواعِدَة: باکسی آهسته شدن / بر کمسنه
ایله یولداش اولوب تائی اوزره یوریمک، وزن و
معناده مواضحه گئی.^{۹۳۵}

-ف-

المُرافِدة: کسی را باری دادن / مهمله ایله در،
وزن و معناده مساعده مذکور گئی.

المُنافِدة: باکسی داوری کردن / نونله در، بر
کمسنه یه مقابله ده بذل مقدور ایلکم.

-ق-

المُعاقِدة: باکسی پیمان کردن / مهمله ایله
عقدن در، بر کمسنه ایله عهدلشمک عقد اخوت
و عقد شرکت گئی.

-ل-

المُبَالَدة: بایکدیگر شمشر زدن / موحده
ایله در، ایکی کیشی قلعلشمق یعنی بری برین
قلج ایله ضرب ایلکم مبالطه گئی.

المُجَالِدة: مثلها / جیمله در، مبالده نک وزن و
معناسنده مستعملدر.

المُنَاشِدة: باکسی اشعار خواندن / بر
کمسنه اسله اشعار اوقومق مذاکره گئی.

المُنَاشِدة: سوگند پر دادن / بر کمسنه یه
یمین ویرمک، سألْتُک بالله معناسنه اولان
نَشِدْتُک الله دیمک یعنی جناب حقّی ذکر ایله
بر کمسنه دن بر شیء طلب ایلکم مثلاً الله
تعالی بی سورسن ویا الله ایچون دیوب صکره
مطلوبی سویلکم.

-ض-

المُعاضِدة: باکسی یار بودن / مهمله ایله
عضددندر، بر کمسنه یه دوستلق ایلکم که
نصرت معنویدر.

-ع-

المُبَاعِدة: از کسی دور شدن / موحده
ایله در، بر کمسنه دن بعید اولمق.

المِبَاعِدة: کسی را دور کردن / تبعید
معناسنه یعنی بر کیشی بی بعید قیلمق.

المُسَاعِدة: کسی را یاری دادن / مهمله
ایله در، ساعدندر، بر کمسنه یه یاردم و
إعانت ایلکم.

المُقَاعِدة: باکسی نشستن / قاف ایله
قعوددن اولوب بر کیشی ایله اوتورمق.

^{۹۳۵} م - **المُواعِدَة:** باکسی آهسته شدن / بر کمسنه ایله
یولداش اولوب تائی اوزره یوریمک، وزن و معناده مواضحه گئی.

-ن-

المُناهَدة: باکسی روبرو جنگ کردن /

نونله‌در، بر کیشی ایله یوز یوزه گلوب جنگ
ایلمک مقاتله گئی.

المناهدة: از مردمان چیز جمع کردن / ناسدن

شیء جمع ایلمک.

-و-

المُجاوَدَة: باکسی در جومردی نبرد کردن /

جیمله جومرددندر، بر کمسنه ایله سخاده بحث
و جنگ ایلمکیعنی بری بریندن سخاسنک زیاده
لگی دعواسنده اولق.

المُراوَدَة: کاری از کسی درخواستن / مهمله

ایله‌در، بر ایشی بر کیشیدن استمک طلب الأمر
معناسنه.

المراودة: کسی را بر کاری داشتن / بر

کمسنه‌یی بر ایشه حواله ایلمک سپارش گئی.

المُساوَدَة: کسی بمهتری یا سیاهی نبرد کردن

/ [م ۳۸۱ظ] بر کمسنه ایله اولولقده ویا قرالقد
جدال و نزاع ایلمک که سیادتدندر.

المساودة: باکسی راز کردن / بر کیشی ایله

سرًا سویلشمک.

المُعَاوَدَة: باکسی گشتن / بر کمسنه ایله

دوئمک یعنی عودت و رجعت معناسنه.

المُغاوَدَة: باز جای آمدن / معجمه ایله‌در،

گتمشکن ینه دونوب محلّنه گلمک.

المُسانَدَة: مخالفت افکندن میانِ قوافی شعر

/ مهمله ایله سِناندندر، شعرده قافیه لر مخالف
اولق مثلاً بیت:

یارمی کیم گورسه اولور نور عَینی خیره دار

آفتابم ایتدی چشمِ حورِ عینی خیره دار

عینلرک بری / [ن ۱۴۸ظ] فتحله و دیگری

کسر ایله‌در، اشته بونلرک میانلرنده حالتِ
سِناد وار یعنی هر بری بر معنایه مستند اولمغله
بری برینه موافقت قابل دگل بلکه مسانده
لری واردر دینور.

المُعَانَدَة: باکسی ستیهیدن / بر کمسنه ایله

معارضه و عناد ایلمک.

-ه-

المُجاهَدَة: باکسی کارزار کردن /

جیمله‌در، بر کیشی ایله جنگلشمک،
جهاددندر، مناجده سابق گئی.

المُشَاهَدَة: کسی را دیدن / معجمه ایله‌در،

بر کمسنه‌یی گورمک معاینه گئی.

المشاهدة: باکسی جای حاضر بودن / بر

کمسنه ایله بر یره حاضر اولق، شهود
معناسنه که غیبک ضدیدر.

المُعَاهَدَة: باکسی پیمان کردن / معاقده

سابق گبایله هموزن و معنادر.

الْمُهَاوَدَّةُ: باکسی صلح کردن / بر کمسنه
ایله صلح ایدشتمک، وزن و معناده مصالحه‌در.
-ی-

الْمُحَايَدَةُ: از چیزی بگردیدن / مهمله
ایله‌در، بر نسنه دن دونمک یعنی إعراض و
تباعد معناسنه.

الْمُزَايَدَةُ: بر یک دیگر افزودن / معجمه
ایله‌در، زیاده ماده‌سندندر، بری آخرک زیاده
ایلدیگی حدک اوزرینه آرترمق که غلطنده مزاد
دیرلر.

الْمُكَايَدَةُ: باکسی دستان آوردن /
گیددندر، بری برینه حيله ايلمک.
/[۳۷۴ظ]

-السداسي-

نوع أولک آلتیش حرفلی کلماتی.

الْمُعْلَنَدَةُ: چاره / علندد سابقدن صیغه
مفعول ایله‌در، آنک معناسنه‌در.

الْمُسْتَشْهَدُ: کشته کافر / شهادتدن
إستفعال بابنک مفعولیدر، کافر النده شهید
اولمش کمسنه.

-الکني و غيرها-

نوع أولک خاتمه‌سیدر.

تَوَّرَّ أَبْرَد: گاو سیاه و سپید / مثلثه ایله‌در، بو
ایکی کلمه‌دن مرکب کلام عربی، قاره لی و آقلی
آلاجه اوکوزده زیانزدر.

بیت مُمَرَّد: خانه ساده / تمرددن مفعولدر،
دوزلنمش و صویلشم معناسنه‌در، بیته صفت
اولدقده آکا مخصوص اولان زینتلردن مجرّد دیمک
اولور.

رجلٌ صَدٍ: مرد تشنه / مهمله ایله‌در، اصلی
فعلیل وزننده صَدِيٌّ در، إسقاط و إحقاق ایله
صدِ قالور، صوسز کمسنه دیمکدر.

بقیعُ العَرَقَد: گورستانِ اهلِ مدینه / بقعه دن
فعلیل وزننده هر نوع شجر بولنان یردر و غرقدر بر
شجرک اسمی اولدیغی سابقا مذکوردر، بو ایکی
لفظ مدینه منوره نك مزارستانك نامیدر.

نباتُ المُسْنَد: هرچه از گشت روزگار دیدار
شود / نوندن صکره موحده ایله و مسند
إسناددن مفعول صیغه‌سیله‌در،^{۹۳۶} چوق زمان
معمر اولوب اثنای گشت و گذار و سیاحت و
زیارت أبار و أخیارده سیران ایدوب گوردکلری
عجایبِ حالات و غرایبِ واقعاتدن کنایت اولنور
ایکی کلمه‌در.

الحجرُ الأسود: سنگی سیاهست بکعبه بر رکن
یمنی / بیت شریفک یمن طرفنه منسوب

^{۹۳۶} ن - نوندن صکره موحده ایله و مسند إسناددن مفعول
صیغه‌سیله‌در.

کوشه‌سنده واقع بر سیاه طاشدر که ابتدا جنتدن حضرت صفی الله جنابنه انس ایچون إخراج اولنان اشیادن بریدر، ﴿أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ﴾ قالوا بلی ﴿إِقرارلری دروننه ودیعه قیلنمغله آنی تجدید ایچون إستلام ایله حجاج طوافه ابتدا ایدرلر، اصلی بیاض ایدی گنهکاران امتک یوزلری سورملکله قاررمشدر دیو اثر وارد اولمشدر.

-نوع دؤم-

-الثلاثي-

حرفِ دالک نوع ثانسی که آخرینک ما قبلی مضموم اوله، آنلرک ثلاثیلری و آنلرک دخی اون درت مضاعفلری تقدیمیلهدر.

البَدَّ: چاره / موحده و شد ایله عوض و درمان و طاقت لابد بو ماده‌دندر.

البَدَّ: مردمان بزرگ آفرینش / بیوک یاپولی کیشیلر عظیم الخلقه گبی، مفردی ابددر، انسانده آیاقلری اراسی جسامتندن ناشی آچق و آیرق اولان کمسنهدر و حیوانده اوکلری وجه مذکور اوزره اولاندر.

الجَدَّ: چاه در میان گیاه / جیمله‌در، اوتلرک اراسنده [م ۳۷۵و] اولان قیو بئر فی النباتات گبی که ایراقدن معلوم اولیه.

الجَدَّ: طمع داشتن / جهد ایدوب بر سنه‌نک وجودینه و وقوعنه آرزو ایلمک.

الجَدَّ: درمانده بودن / یورلق عجز گبی، مصدردر.

السَّدَّ: ابری که آفاق را بپوشد / مهمله ایله‌در، گوک یوزینی ستر ایدن بولت که قاره بولتدر دیدیلر که هر نسنه‌ی طوتان شیدر مثلاً جراد سُدَّ هوا یوزینی طوتمش چکرگه دیمک اولور.

السَّدَّ: کوه / طاغ که روزگاره و صویه و بعض نسنه یه سَدَّ اولمغله تسمیه اولنمشدر، حتی سُدَّه دخی گلور.

السَّدَّ: دیوار / معروفدر، جدار دخی دینور، ایکی ارضک ضررینی بری برینه سرایتدن سَدَّ اولور و بو معناده قیویه دخی دیرلر، باب گبی که جمعی سُدَّه مذکوردر.

الصَّدَّ: مثله / مهمله ایله‌در، لفظ مذکورک معنالرینه گلور که فی الأصل منع معناسنه اولان صدّ ماده‌سندندر.

الغَدَّ: مردان فتنه انگیز و بد / معجمه ایله‌در، غضبلی و غوغاجی و بد خو اولان کمسنه‌لر که مفردی اغد گلور.

اللَّدَّ: جنگ جویان / غوغاجیلر که مفردی اَلَدَّ و مصدری لدد دخی گچمشدر.

المُدَّ: دو رطل عراقی / ایکی رطل عراقیدر، فاضل حبیش مسلگی اولان معنا ایله إکتفا ایلدی، لکن عند الحجازین مُدَّ بر رطل و ثلث رطلدر و بر صاع درت مُددر و بعضیلری ایکی مُددر دیدیلر و مُد رومده یگرمی کیله یه تسمیه

ایله شهرتیبدر و رطلک إختلافی محلنده گلور
إن شاء الله الرحمن.

الْوَدَّ: دوستی / دوستلق صداقت معناسنه
اسمدر.

الْوَدَّ: دوست داشتن / معنای مزبورده
مصدردر. و بونده اون درت عدد مضاعف
تمامدر.

الْوَدَّ: کسی را مسکه دادن / ضم معجمه
ایلهدر، بر کمسنهیه تره یاغی ویرمک.

الأُجْد: ماده اشتزان قوی / متین و صلب
ناقه.

البُجْد: گلیمهای بَخط / موحد ایلهدر،
آلاجه کلیملدر، مفردی بجاد دخی ذکر
اولنور.

النُّجْد: سخت دلیر / نونلهدر، قوی بهادر
کیشیلر، مفردی نجیددر، فی الأصل ساکندر،
تحریکی دخی لغتدر لکن حین إقتضاده
مستعملدر.^{۹۳۷}

النَّجْد: خزان گور / بیان اشکلی، مفردی
نچوددر.

^{۹۳۷} م: **النُّجْد:** سخت دلیر / نونلهدر، قوی بهادر کیشیلر،
مفردی نجیددر، فی الأصل ساکندر، تحریکی دخی لغتدر
لکن حین إقتضاده مستعملدر. «تکرار»

-ح-

أُحْد: کوهی / بر طاغدر مدینه یه اوچ میل
محلده در، محبوب حبیب کبریادر که اثرلرله
ثابتدر، غزواتدن بری آنده واقع اولدی.

-د-

الجُدُّ: نوها / جیملهدر، یکیلر که جدیدک جمعیدر.
الْصُّدُّ: زردابها / مهمله ایلهدر، صاری صولر،
مفردی صدید یاره لردن ظهور ایدن صودر ماء
جریحه دیمکدر.

-ر-

الرُّدُّ: ثریدها / مثلثه ایلهدر، ثریدک جمعیدر،
تریدلر دیمکدر که ترکیده غلطیدر.
الرُّدُّ: سختیها از همه چیزی / مهمله ایلهدر،
مفردی رُرد سکون ایلهدر، برك و قاتی شیلر
صلب گبی.

-س-

الأُسْد: شیران / آرسالنلر که مفردی أسد
مذکوردر و جمع دیگری أُسود دخی یازیلور.
الْوُسْد: بالشها / یصدقدر، مفردی وساده
گلسه گرکدر. / [۳۸۱و]

-ض-

العَضْد: بازو / فتح مهمله ایلهدر، دیرسکدن
اوموزه وارنجه ساعد گبی قُول که ما بین المرفق
والکُتف دیمکدر و کسر ضاد و سکونی دخی و
سکونده عینک ضَمّی دخی لغتدر.

اولان امرده مخالفت و جدل ایدن کیشیلر دیمکدر.

الکُئند: ناسپاسان / ایلک بيلمیوب شکر ایلمین و کفرانِ نعمت اولان کمسنه لردر، بونده گویا عَنودک جمعی عُنْد گلدیگی گبی بو دخی گَنودک جمعی اولمق مراد اولنمشدر.

-ه-

السهْد: مردِ کم خواب / مهمله ایلهدر، اویخوسی آز اولان کیشی که اسمدر قلیل النوم گبی.

السهْد: بیداری بسیار / چوق زمان اویخوسز قالمق که مصدردر و بو حالت اگر علت اولورسه سَهَر دینور.

السهْد: گواهان / معجمه ایلهدر، شاهدک جمعی که دعوی آنکله اثبات ایدرلر دلیل و بیّنه گبی.

النّهْد: حوض پر آب / نون ایلهدر، صو ايله طلو حوض لکن طاشمیه، نَهْدان دخی دینور.

-ومنه بزیادة الهاء-

تقديم مضاعفات ايله کلمات هائیه در.

البُدّة: طاقت / موحدہ ايله بلا هاءدر، سرلوحه ثلاثیاتدر، چاره و مدد معناسنه.

البُدّة: بهره / نصیب و قسمت و حصّه.

العَصْد: بازوی مرز / صَبان و بَلْ مقوله سی طپراق تربیه اولنان دمور و امثالی آلت.

العَصْد: یار / دوست صدیق و معین و ناصر / [ن ۱۴۹و] - [م ۳۷۵ظ]

-ع-

الصُعْد: جمع الصعید / ضم مهمله ايله صعیدک جمعیدر که اوچ معنایه گلسه گرکدر.

-م-

الجُمْد: نام کوهی / جیملهدر، بر طاغاک اسمیدر که هر یوکسک و محکم محله دینور.

العُمْد: ستونها / مهمله ایلهدر، عُمودک و عِمادک جمعیدر، دیرکلدر.

العمد: چوبهای خیمه / چادر دیرکلی که بر چادرده برقاج اولور.

القُمْد: سخت قوی / قاف ایلهدر، پک و برک و قاتی شیء، آخرینک شدی دخی لغتدر.

القمد: قضیب / اگرچه برقاج معنایه قضیبک وضعی واردر.

-ن-

العُنْد: ستهندگان / مهمله ایلهدر، اونگولک ایدنلر گوکللور که بو شهرده عنادجیلر دینور، مفردی عَنْدود و عَنیددر، فی الأصل حق

الجُدَّة: خط چون راه در کوه / جیمله در،
طاغده یازی و چیزی که یول گبی اوله،
طاغک رنگنه مخالف اوله، جمعی جُدَد
سابقدر.

المَدَّة: پایان کار / ایشک صوکی نتیجه و
نهایت امر معناسنه.

المَدَّة: هنگام هر چیزی / هر شیئک چاغی که
زمان مخصوصیدر.

-الرباعي-

ایکنجی نوعک دردر حرفلی کلماتی که مضاعفی
مقدم ینه یازلمشدر.

الأشَد: بیست سال / فتحلهدر، بو لفظ جمع
صیغه سنده مفرددر و آنک دخی بویلهدر، بو
ایکی کلمه دن غیری جمع قَلت وزننده مفرد یوقدر
و بعضیلر دیدیلر که بونلر کندی لفظندن مفردی
اولمیان جملردندر که آنلر؛ آسال آبایل
/ [م ۳۷۶و] عبادید مذاکیر،^{۹۳۸} درت کلمه آنلرله
آلتی اولور و نیجه لر دخی واحدی واردر که
شِدّه ویاخود شِدّ کسرلرله ویا شَدّ فتحلهدر
دیدیلر، لکن مسلم دگلدر آبایلیک سنور وزننده
مفردی اِبُولدر دیدکلری گبی، حاصلی اَشَدّ
یگرمی بیله دیرلر و بعضیلر دیدیلر که از هشت
سال تا چهل سال سکز ییلدن قرق سنه یه دک
اولان مدتدر، لکن لغترلده بولنان بودر که اَشَدّ
شِدّت و قوت معناسندهدر که وقتی اون سکز

السَّدَّة: بستگی / مهمله ایلهدر، باغلی و
طوتلمش اولمق، مثلاً علاوقده سَدّه واردر
دیرلر.

السَّدَّة: گرفتگی بینی / برون طوتلمق که
طریق شاقمه نک اِنسدایددر.

السَّدَّة: درگاه / قپو که سَدّه سنّیه و عَتَبّه
سمّیه دیو ارباب اِنشانک اَلفاظ شایعه
سندندر.

السَّدَّة: پیرامن خانه / او اطراف جوانب
مسکن گبی.

السَّدَّة: دوکان برارنده / کپنکلری قالمش
دگان یعنی آچق که حانوت مفتوح معناسنه.

العُدَّة: سازگار / دوزن و طاقم و ایشه یرار
شیلر که البته لزومنک وقتی اولور دیو حاضر
قیلنه، جمعی عدد گچمشدر.

العُدَّة: مغنده در میان گوشت / معجمه
ایلهدر، ات ایچنده اولان فندق قدر بر شیدر
که بز تعبیر اولنور، جمعی عُدَد گچمشدر.

المُدَّة: پاره از روزگار / بر مقدار زمان که
معروفدر، جمعی مُدد دخی مذکوردر.

^{۹۳۸} آنک قورشون، آسال مشاهمت، آبایل طیر معروف، عبادید
جماعات، مذاکیر آلات رجلیت. «هامش»

یاشدن اوتوزه وارنجه اولان زماندر.^{۹۳۹}

[۳۸۱ظ]

الأشد: غابت خرد / اگر غابت زمان خرد
مراد ایسه قرق یاش اولور که عقلک کمال
قوتی اول حده در.

الأود: دوستیها / محبت معناسنه اولان و
لفظنک جمعیدر، عدازتک مقابلیدر، یا اسمدر
ویا خود نوع مراد اولور.

الغرد: سخت از همه چیز / بلا شد
ثلاثیانه مذکوردر وشدی دخی لغتدر.

القمد: مرد دراز / قاف ایله وشددر، بلا
تشدید معنای آخرده گچمشدر، بونده اوزن
کیشی أقمد سابق گی.

-ب-

الأعد: بندگان / فتح و سکون مهمله ایله
جمع قتلدر، مفردی عیددر، سائر جمعی دخی
یازلمشدر.

الأجد: جگرها / بغرلر که فارسیسی ترکیده
شهیردر، مفردی کبد گلور.

-ج-

الأنجد: جمع النجد / نونله در، جمعی أنجد

سکونله معانی کثیره ایچون یازلسه گرکدر.

البرجد: گلیم بخطها / ضم موحد و سکون
مهمله ایله در، آلاجه کلیم، لکن لغتدرده غلیظ
کایمدر دیدیلر.

الججد: چزد شب / نصف لفظک تکراريله
در، گیجه چاگران بوجک و چکرکه و هر حیوان
صزار اللیل گی.^{۹۴۰}

الجدجد: چاه بسیار آب / صوی چوق اولان
قیو جوم گی.

العنجد: کشمش / مهمله و نون ایله چکرکسز
اوزم.^{۹۴۱}

العنجد: مویر دون / قوری اوزمک آلجعی.

-د-

الحفد: نام مرغی / معجمه و فا ایله در، بر
قوشک اسمیدر.

القعد: بخیل فرومایه تن / آخرینک ما قبلنده
فتحه دخی لغت اولمغله نوع اولده یازلیدی.

-ر-

العکرد: غلام فربه / مهمله ایله در، سموز خادم،
نوع اولده بسط اولندی.

^{۹۴۰} م - **الججد:** چزد شب / نصف لفظک تکراريله در، گیجه

چاگران بوجک و چکرکه و هر حیوان صزار اللیل گی.

^{۹۴۱} اوزم چکرکسز اولق طریقی؛ بر بوداغی معکوسا غرس و
اوزمه گلده آنک دخی بر بوداغی معکوسا غرس ایده
لرچکردگی اولماز. «منه» ن: بعضیلری مویر دون یعنی آلجق.

^{۹۳۹} اگر ایکی حدک بینی اولورسه بیست و دو دیمک گرکدر
که اون سکردن قره دك اولان یگرمی ایکی ییل زماندر،
اگر قیلدن فهم اولنان مدت مراد ایسه سی و دو دیمک
لازمدر که اوتوز ایکی اولور. العهدة علیه. «منه»

-ه-

الْفُرْهُد: مرد کوتاه و ستبر / فا و مهمله
ایله‌در، قصه بویلی کیشی قصیر القامه ملّحم
گی.

الْهُدُود: پویو / نصفی لفظی تکرار ایله‌در،
عریسی ترکیده معروف قوشدر، فارسیده پوهه
دخی دینور، کنیه سی خروس گی أبو
سلیماندر.

-ومنه بالهاء-

هائیه رباعیات اوچ لفظدر.

الْقُمُود: زن دراز / چند کلمه مقدم مذکری
مذکوردر.

الْجُنُود: کُنبد / جیم و نون و موحدّه ایله‌در،
فارسیسندن معرّدر، عریسی قُبّه در که
ترکیده دخی شایعدر، جمعی قباب دخی
مذکوردر.

عُنُود: نام جایگاهی / معجمه ایله‌در، بر
محلک اسمیدر که بعض / [م۳۷۶ظ] أشعار
عریده مذکوردر.

-الخماسي-

نوع ثانینک بشر خرفیلری.

لَابُد: ناچار / شد آخر ایله‌در، اگرچه
مفهومی ناچار دیمک اولور، لکن لاسز بدّ
ثلاثیاتده چار معناسنه مذکوردر لکن دگلدر

بُدّ فرقت و افتراق و انفصالی مفید بر اسمدر که
لا ایله جمع اولدقده وصلت و لزوم معنالرینی إفاده
سی نفیک نفیه مقارنتی قبیلندن اولوب لابُد لازم
معناسنه اولور که ألفاظ شایعه دندر.

-أ-

التَّكَاد: رنجانیدن / کاد ماده‌سندن تفعّل وزننده
مصدردر، زحمت ویرمک یعنی بر امر مشکل
اولوب مشقته سبب اولقددر، بونده تفعّل تفعیل
معناسنه قریب گورینور لکن کندی بو صفتله
متصف اولغه نظرله در، آخرده مشقتی تحصیل
مقصود دگلدر اگرچه حاصل ایسه ده.

-ب-

التَّأَبَد: دژم شدن / أبد لفظندن تفعّل وزنی
اوزره‌در، غم و کدر و وحشتلی اولق.

التَّأَبَد: گرسنه شدن / آجقمق، وزن و معناده
تجوّع گی.

التَّأَبَد: کَلَف روی شدن / بورشق چهره لی اولق که
اگری یوزلی و اکشی صورتلی دیرلر تُرش روی گی.

التَّرَبُّد: میغناک شدن / رید ماه سندن مهمله و
موحدّه ایله‌در، پوس و عبوس و ترش روی اولق
که اگری یوزلی و اکشی چهره لی دیرلر، اگ
سمایه نسبت اولورسه ترَبَد السماء گوك یوزی
پوس و بولتلی اولدی دیمک اولور، معتبر لغتده
ترَبَدك آسمانه خاص اولق معناسنی یازب صکره
ترَبَد السماء دیدی.

جَدَّ ایدوب زحمت چکمک و بلایه دوش اولمغه
دخی دینور.

التَّهَجُّد: بیدار بودن و بازخفتن بشب / جیمله
هجد لفظندندر، گیجه اویخودن اویانوب تکرار
یاتمق که نماز لیل ایچون ویا سهر سببيله اولور و
بو بابدن فاعلی دخی گلور.

التَّوَجُّد: اندوهگین شدن / وجد لفظندن وزن
سابق اوزره در، تاسه لولق و مخزونلق اظهار
ایلمک، وجدده تکلفدر و تکلف دخی فیما یراد
یعنی بر مطلوب و مرغوب اولان امرده اولمق
گرکردر، تواجد آنک ضدیدر مالا یراد ده
مستعملدر لکن بری آخرك معناسنه گلور دیدیلر،
پس غمناك اولمق ما یراد قبیلندندر که اهل اسلام
متواصلُ الأحران اولمق یعنی غم أُخروي ايله دائما
أَلْمَنَّاك بولنمق سنتِ سنیه در؛ زیرا "من لا وَجَدَ
له فهو أعمى" دیمشلدردر، تکلف دخی وجد
حقیقنك / [۳۷۷و] ظهورینه مترقب اولمقدردر،
تباکی قبیلندندر که امرِ نبوي وارد اولمشدر، ع:
فيا لها قصَّةٌ في شرحها طُول

-ح-

التَّوَحُّد: یگانه شدن / وحدت ماده سندنندر،
یاالکرلق تفرّد گبی.

-د-

التَّبَدُّد: پراکنده شدن / افتراق معناسنه اولان بُد
لفظندن تفعّلدر، طاغلمق و پریشان اولمق تفرّق گبی.

الترتّب: خاکستر گون شدن رنگِ کسی / بر
کیشینک چهره سی رنگی گول گبی اولمق.

التَّعَبُّد: بندگی گرفتن / عبد ماده سندن وزن
سابق اوزره در، قوللق طومتق یعنی قول ایدنمک
تعبید دخی گلور.

التَّعَبُّد: عبادت کردن / یعنی لازمه دین
إسلامی ادایه تکلف ايله سعی ایلمک تنسّک
گبی.

التَّكْبُد: ستر شدن شیر و مانندش / سود و
امثالی قولى و قالك یعنی غلیظ اولمق مثلاً
یوغرد اولمق گبی. / [۳۸۲و] - [۴۹ظ]

التَّلَبُّد: برهم نشستن / لامله لبددن بر یره
گلوب اوتورمق، وزن و معناده تجمّع گبی.

التَّلَبُّد: سینه بر زمین نهادن مرغ / قوش
گوگسنى یره قومق که یاتدیغی هیئتدر.

التَّلَبُّد: فمناك شدن / یر یوزی اصلنمق تبلل
گبی مثلاً یغمور و غیری سبیدن یاش اولمق.

-ج-

التَّماجد: اشتر کشتن / دوه اوته طویمق
معناسنه اولان مجوددن تفاعل وزنده در، دوه
یاری طویمق یعنی علفزارده قارننك یاریسی
طویمق ویاخود مطلقاً تازه اوت اوتلامق.

التَّنَجُّد: جهد کردن / زحمتدن درملک
معناسنه اولان نجددن تفاعل وزنده در، سعی و

التَّجَدُّدُ: نو شدن / جدید ماده‌سندن یکی
اولمق یکیلنمک معناسنه‌در.

التَّخَدُّدُ: سخت لاغر شدن / شقّ معناسنه
اولان خدّ ماده‌سندن مصدردر، زیاده آرقلامق
که هُزالِ عَظْم و زوالِ لحم أخذد گئی، وجود
یول یول اوله.

التَّرَدُّدُ: آمد و شد کردن / ردّ ماده‌سندندر،
گتمک و گلمک یعنی ایکیسنی بر امرده جمع
ایلیوب بر طرفی ترجیح ایتمامک.

التَّشَدُّدُ: سخت شدن / شدتدندر، قاتیلنمق
و سردلشمک تصلّب گئی.

التَّشَدُّدُ: بخیل شدن / بخل دیدکلری فعل
مذموم ایله متّصف اولمق که مالی حقانیت
اوزره بزدلن محافظه ایدر.

التَّعَدُّدُ: شکافته و پراکنده شدن /
عدددندر، بر نسنه یاریلوب و پاره پاره اولوب
طاغلمق یعنی فرد ایکن افراد اولوب صایلمق
ممکن اوله.

التَّلَدُّدُ: سوی راست و چپ نگرستن /
لدیددندر، صاغه و صوله باقمق، لکن
دونمکدر دیدیلر تقلّب گئی.

التَّمَدُّدُ: خویشن یازیدن / اسنمک استمک
یعنی کندی مددیه تمطّی و گرمک دخی مراد
اولنور هجیدن مصدری گئی، فارسیده فازه و
یازه اسنمک معناسنه‌در.

التَّمَعُّدُ: ستر شدن / مهمله ایله تفعلل
وزنده‌در، غلظت یعنی قالك و ایری اولمق که
اثرده ارد اولان "تَمَعَّدُوا وَاخْشَوْشُوا" ترکیبنده
اولکی لفظ شریفنه ردیفی قرینه سیله خشونت
عیش معناسی تعیین اولنوب تنعم عجمانه پی ترك
ایدك رئیس دودمان عرب اولان مَعَدّ بن عدنان
گئی امر معاشده شیء قلیل و سهل ایله اوقات
گذار اولك دیمکدر دیدیلر، فقره ثانیه لباسده
خشونتله امردر که مناوی تصریح ایدر، بدر
شعرانیده فصاحت معدّ ایله امردر دیمشدر و
تباعد معناسنی دخی یازدیلر.

التَّمَعَّدُ: تمام نیرو شدن / قوتی تمام اولمق یعنی
کماله یتمکدر.

التَّهْدُّدُ: بیم کردن / تفعل وزنده‌در، قورقتمق
تهدید گئی، لکن بونده إلتزام و تهدیدده إیقاع
معناسی ملحوظدر.

التَّهْدُّدُ: وعده کردن ببدی / بر امر قبیح إیقاع
و إجراسنی درغّهده و إلتزام ایلمک که سنی ضرب
ایدرم دیمک گئی.

التَّوَدُّدُ: خود را دوست کردن / ودّ سابقدندر،
کندینی دوست قیلوب یعنی دوستلغی إلتزام
ایلمک.

-ر-

التَّأَرُّدُ: درنك کردن / ورود ماده‌سندندر،
اگلنمک، وزن و معناده تأخر گئی، لکن اصلی

واوي اولمغله تورّده ایراد اولنور.

التَّبَرُّدُ: خود را بآبِ سرد شستن / برد

لفظندندر، کندینی صوغق صو ایله یومق، ماء بارد ایله غسل معناسنه.

التَّجَرُّدُ: برهنه شدن / جیمله در، صوینوب عریان اولق تعرّی گبی.

التَّجَرُّدُ: خوشه بکشیدن کِشت / اکینی باشقلامق ظهور سنبله حنطه و شعر معناسنه. [۳۸۲ظ]

التَّطَارُّدُ: بنیزه کارزار کردن / مهمله ایله تفاعل گبی مصدر در، سُکولشمک یعنی مزراق ایله جنگ ایلیمک.

التَّغَرُّدُ: آواز بگردانیدن / معجمه ایله غرد سابقدن تفعّل در، سسی دوندرمک یعنی تغّی ایدوب حنجره ده صداسنی تحریکدر.

التَّفَرُّدُ: یگانه شدن / فا ایله در، توخّد سابق ایله هموزن و معنادر.

التَّمَرُّدُ: ستنبه شدن / عنادجی و متکبر و شیطننت اهلی اولمق.

التَّوَرُّدُ: [۳۷۷ظ] گلگون شدن / بر نسنه ورد یعنی گل رنگنده اولمق.

التَّوَرُّدُ: بآب آمدن / صویه گلمکدر ورودّ علی الماء گبی.

التَّوَارُّدُ: مثله / تفاعل وزنده بو دخی معنای سابقده یعنی ثویه گلمک معناسنده مستعملدر.

-ز-

الزُّمُّرُودُ: معروف / فارسیدن معریدر، تحفه محمودی تحریری اوزره ضبطنده إختلاف واردر، فصیحی میمک فتحی و و ایکی طرفنک ضمیله در ویا اوّل و ثانی مفتوح و ثالث ضمله در تخفیف و تشدید دخی بو وجهده لغتدر که اوچ صورت اولور و دردنجی معجمه و میمک و مهمله مشدده نك ضمه لريله در که معروف و بشنجی ینه بو صورت عوام عوام لساننده تخفیفدر، جواهردن بر مشهور ذی قیمت یشیل معدنی بر طاشدر،^{۹۴۲} خواص کثیره سی واردر، زهرلی حیوان از جمله بیلان گوردیگی آن گوزلری گورمز اولور و زهرلی مأكولات و مشروباته یقین اولسه خویکرده یعنی دزّلر و مالکی ضیق معاشه مبتلا اولماز و دخی بین الأنام نفوذ کلام و إبطال سحر ابچون بر مثقال آلتون و بر مثقال گمشدن مرگب خاتم شمس برج هواپی ده و طالع میزان ایکن یاپلوب اوزرینه وضع اوله، مجریدر.

-س-

التَّجَسُّدُ: تن آور شدن / جیمله در، وزن و معناده تجسّم گبی، وجودلنمک و جسد حاصل ایلیمک مثلاً بی وجود ایکن هوانک تکوّن ایلوب سحاب اولمسی گبی.

^{۹۴۲} ن - جواهردن بر مشهور ذی قیمت یشیل معدنی بر طاشدر.

التَّحَاثُّدُ: بر یکدیگر حسد بردن / مهمله ايله تفاعل وزننده در، معنای اشتراك ايله در، بری برینك النده اولان نعمتك زوالنه مترقب اولمق.

التَّوَسُّدُ: بالش کردن چیزی / وساده ماده سندن در، بر نسنه پی یصدق گئی استعمال ایلمك.

-ش-

التَّحْشُّدُ: باهم آمدن / مهمله ايله در، بر یره برکمك جمع اولمق، وزن و معناده تجمّع گئی.

التَّحَاشُّدُ: بهم شعر خواندن / نونله تفاعل وزننده در، بری برینه شعر اوقومق و بری دیگرك شعرخوان اولدیغنه طالب اولمق.

-ص-

التَّرْصُّدُ: چشم داشتن / مهمله یله وزن و معناده ترقب گبیدر، ظهورینه انتظار گوزتمك معناسنه در.

التَّرْصُّدُ: نگهبان شدن / ناظر و حافظ اولوب بر امره اهتمام و نظارت ایلمك.

التَّقْصُّدُ: بكشتن / قاف ايله در، اولمك فوت و موت گئی.

التَّقْصُّدُ: پاره پاره شدن نیزه / مزراق قرقلق اوافاق و سائرنده دخی مستعملدر تكسّر گئی.

-ط-

التَّوْطُّدُ: بیستادن / قائم و ثابت و مستقر اولمق.

-ع-

التَّبَاعُودُ: از یکدیگر دور شدن / بعد ماده سندن تفاعلدر، بری آخرندن ایراق اولمق.

التَّجَعُّدُ: جعد شدن / جیمله تفاعل وزننده در، جعد اولمقدر، جعد قویرجق صاجلی کمسنه در.^{۹۴۳}

التَّجَعُّدُ: بسیار شدن موی شتر / دوهنك تویی و یوکی چوق اولمق.

التَّصْعُودُ: بر بالا شدن / مهمله ايله در، یوکسك یره زحمت تكلف ايله چیقمق.^{۹۴۴}

التَّصْعُودُ: برنجانیدن / بر نسنه کیشی یه زحمتلی اولمق که اول امرك ضممنده مشقت گورمك.

التَّوَاعُودُ: بایکدیگر [ن.۱۵۰] وعده کردن / تفاعلدر، بری برینه خیرلی امرده وعد ایلمك.

التَّوَعُّودُ: وعید کردن / تفعلددر، شر ايله وعد ایلمك.

-غ-

التَّلْغُودُ: خشم گرفتن / غضب عارض و مستولی اولمق، اول مرتبه که شدت غضبندن کلامی اداده عسرت و ثقلت چکمك.

^{۹۴۳} م - **التَّجَعُّدُ:** جعد شدن / جیمله تفاعل وزننده در، جعد اولمقدر، جعد قویرجق صاجلی کمسنه در.

^{۹۴۴} م - **التَّصْعُودُ:** بر بالا شدن / مهمله ايله در، یوکسك یره زحمت تكلف ايله چیقمق.

-ف-

التَّرَافُدُ: یکدیگر را یاری دادن / إعانت
معناسنه اولان رفددن تفاعلدر، بری برینه
یاردم ایلمک مالا ویا بدنّا.

الترافد: بهم جایی شدن / همشهریک
دعواسنده اولمق.

التَسَافُدُ: بر یکدیگر گشن کردن / مهمله
ایله در، بری برینه حیوان ارککک ایدوب
اوزرینه / [م ۳۷۸و] صجریوب حمله ایلمک.

-ق-

التَّعْقُدُ: بسته شدن / عقددن تفعلدر،
باغلنمق، صوری و معنوی دخی مراد اولنور.

التَّفْقُدُ: بازجستن / فا ایله در، آریوب
صورمق، وزن و معناده تفحص و تجسس گبی.

التَّوَقُّدُ: ۹۴۵ افروخته شدن / وقوددندر،
طوتشوب یانمق إحتراق معناسنه.

-ک-

التَّائُكُدُ: استوار شدن / محکم قیلمق و متین
ایلمک.

التَّوَكُّدُ: مثله / همزه بدلی واو دخی لغتدر و
بلکه آندن أفصحدر که تأکید و توكید و
ایکاد دخی گلور.

-ل-

التَّبَلُّدُ: بهر شهری گشتن / بلده لفظندندر،
کندینی هر شهره نسبت ایلمک.

التبَلَدُ: فرومانده گشتن / بلادتدندر، متحیر
اولوب حمقندن ناشی شاشمق.

التبَلَدُ: دست برهم زدن از پیشمانی / بر امرده
نادم اولوب های مدد دیو ایکی النی بری برینه
ضرب ایلمک.

التَّجَلُّدُ: جلدی کردن / جیمله در، جلادت
گوسترب إقدام ایلمکدر.

التَّجَالُدُ: یکدیگر را زدن / تفاعلدر، ایکی
کیشی بری برینه ضرب ایلمک مضاربه گبی.

التَّخَلُّدُ: جاوید بودن / معجمه ایله خلوددن
تفعلدر، ابدی اولوب دوام بولمق. / [و ۳۸۳]

التَّقَلُّدُ: کاری در گردن کسی کردن / قِلاده
ماده سندن تفعلدر، بر ایشی بر کمسنه یه حوالی
إلتزام ایلمک که اول حواله یه تقلید دینور، اول
تقلیدی خارجه اجرای بویننده اولان قِلاده گبی
کندی درعهده ایلمک تقلددر.

التَّوَلُّدُ: بدید آمدن چیزی از چیزی / بر
نسنه نك ایچندن بر آخر شیء چیقمق معناسنه
لازمدر مثلاً مرأه دن ولد طوغمق گبی.

۹۴۵ م - بازجستن / فا ایله در، آریوب صورمق، وزن و
معناده تفحص و تجسس گبی. **التَّوَقُّدُ:**

التَّوَالَّدَ: بهم بزادن / تفاعل وزنده‌در، آنادن
بر نسنه ايله برابر طوغمق گرک ايکيسي دخي
ولد ويا بری غیری شیء اولسون.

-م-

التَّحَمَّدُ: خود را استوده ساختن / حمددن
تفعلدن، کندینی ممدوح قيلمق.

التَّحَمَّدُ: ستوده گی نمودن / ايلک گوسترمک
يعنی خصال حميده اظهار ايلمک.

التَّضَمُّدُ: دمرهم بر خستگی خود بستن /
معجمه ايله ضماذ لفظندندر، کندی ياره سنه
مرهم صارمق.

التَّعَمُّدُ: قصد کردن / مهمله ايله قصد
معناسنه اولان عمددندر، جزم و نیت و عزم
و همت ايلمکدر.

التَّغَمُّدُ: گناه پوشیدن / معجمه ايه غمد ماه
سندندر که گناهی و عیبی ستر ايلمکدر،
غمد في الأصل قلعج و بيچاق گی نسنه لرك
قینیدر.

-ن-

التَّسَانُدُ: پشت باز نهادن / مهمله ايله
تفاعلدن، یصدغه طیانق.

-ه-

التَّجَاهُدُ: جهد کردن / جیمله‌در، بر امرک
حصولنده بذل مقدور ايله سعی ايلمک، في

الأصل ايکی کیشی جنگ ايلمکدر مجاهده گی.
التَّزَهُدُ: زهد نمودن / زای ايله تفعلدن، دنيادن
إعراض و بقايه إقبال حالتني إظهار ايلمکدر که
زهد دخي ديرلر.

التَّشَهُدُ: بتحيات نشستن / شهادت
ماده‌سندندر، نمازده تحيات دیدکلری دعای
معروفک اداسی ایچنون اولان جلسه پی ايلمک،
شهادتين اوقومقدر بعده تحياتک اولندن شهادتين
تمامنه دك جمله‌سنک اسمی قيلندی که جزئيله
تسميه اولنمشدر.

التَّعَهُدُ: نگاه داشتن / عهددندر، گوزتمک و
صاقنمق و محافظه معناسنه.

التَّعَاهُدُ: آهنگ کردن / قصد ايلمک تعمد
سابق گی.

التَّعَاهُدُ: بايکديگر عهد کردن / ايکی کیشی
بری بری ايله بر ماده‌ده عهد ايلمک معاهده
گی.

التَّمَهُدُ: راستحال شدن / خوش درست حالت
اوزره تمکن ايلمکدر.

التَّفَرُّهُدُ: فربه شدن / [م۳۷۸ظ] فا ايله‌در،
تدحرج وزنده‌در، سمورمک وسرور و نشاط
صاحبی اولق، بو ماده‌دن فُرُهد مذکور فرهود و
فراهيد دخي گلور.

التَّاهُدُ: چیزی را در میان براست هزینہ کردن / نونله تفاعلدِر، بر نسنه جمله ايله برابر تقسيم ايلمک.

التَّهْدُ: دم زدن / تفعّل وزندهدر، بر نسنه دن دم اورمق يعنى کندینی بر شیئه نسبت ایتمک، وزن و معناده تنقّس معناسندهدر، فارسیسی دخی مساعددر.

التَّوَهُدُ: فرو نهادن / بر آلچق محله نزول ايلمک.

-و-

التَّأَوُدُ: کثر شدن / وزن و معناده تعوّج يعنى اگری اوملق.

التَّجَوُدُ: برگزیدن / جیملهدر، اوگرْتلمک يعنى أفعال و خصال میاننده آیو و گوزل اولنلری إنتخاب ايلمک.

التَّزَوُدُ: توشه برداشتن / زاد لفظندندر، آرقلنمق يعنى ذخيره تدارك ايلمک.

التَّعَوُدُ: عادت کردن / مهمله ايله عادت لفظندندر، بر امری کندینه معتاد قيلمق خوی ايلمک.

التَّهَوُدُ: جهود شدن / يهودي اوملق که اثرده "فأبواه يُهَوِّدانِه" وارد اولمشدر ابتدا ولادتنده طفل فطرتِ إسلاميه اوزرينه طوغوب بعده أبوينی نه ملت اوزره ايسه مثلاً يهودي ايسه

آنی دخی يهودي اولمغه ترغيب ايدوب او دخی يهودي اولور.

التَّهَوُدُ: توبه کردن / في الأصل مبتلا اولديغی أفعال سيئه دن از دل رجوع ايلمک که هدايتدن اولمق اوزرهدر، لكن تعريفنده تأكيدا للتوبه عمل صالح إجراسی دخی مقیددر و بو درجه توبه نصوح درجه سندن آشاغيدر.

-ی-

التَّأَيُّدُ: نيرومند شدن / قوتلنمک که مؤيّد اولمقدر، صوري و معنوي يه شاملدر.

التَّزَيُّدُ: سخن افزون کردن / زياده لفظندندر، سوزی آرترمق تكثر کلام گبی و کذبدن کنایتدر.

التَّزَيُّدُ: تکلف کردن بالای حدّ / هر امرده حدّ حدّ لایقندن زياده تکلف ايلمک.

التَّزَيُّدُ: افزون شدن / آرتمق و گتدکجه زياده اولمق هرنه اولورسه.

التَّصَيُّدُ: شکار کردن / مهمله ايلهدر، آولامق که صيد ايلمکدر.

التَّقَيُّدُ: خویشتن را بند کردن / قاف ايلهدر، کندینی باغلامق، ظاهراً و یا باطناً بر امره کندینی ربط ايلمکدر که حاصل اوله. / [۳۸۳ظ]

-الکنى وغيرها-

بو نوعده اولان فوائد مصطلحاتِ ادبيّه.

رجلٌ جُدُّ: مردِ بختور / ضم جیم و شد ايله در، بختی مساعد و طالعی قوی کمسنه در، بالاده اوچ معنایه یازمیشدی، اصطلاح لغتدن خارج اولدیغی بوندن دخی ظاهر در، فتحله دخی گچمشیدی.

متاعٌ نَصُدُّ: متاع برهم نهاده / فتح نون ايله و معجمه ايله در، أثاث بیتدن بری بری اوزرینه ترتیب و وضع اولنان لباس.

-نوع سیم-

-ثنائی-

آخرینک ما قبلی مکسور اولان کلمات که ابتدا ایکیشر حرفلی ألفاظ ترجیح اولنوب آنک دخی مجزّی اولمیوب^{۹۴۶} هائییه لری یازلدی.

الجدّة: توانگری / جیم و تخفیف ايله در، وُجِدِ واوده حرکات ثلاثه ايله غنیلک معناسنه اسمدر، واوی حذف و حرکه سنی جیمه نقل و آخرینه ها بدلا إلحاق اولنمشدر.

الجدّة: توانگر شدن / معنای مزبورده مصدر در، غنی اولق.

الجدّة: یگانگی / مهمله ايله در، اصلی وُحْددر تا واودن بدلددر، اسم مصدر در، باشقه بری هر برینه / [م۳۷۹و] علی حدّة علی حدّة إعطا ایلدم دیدکده باشقه باشقه ویردم یالکز یالکز دیمک اولور.

الجدّة: یگانه شدن / مصدر در، یالکز اولق یعنی تفرّد که بر امرده نظیری اولماق.

الجدّة: پویدن اشر / معجمه ايله در، وُحْدده كذلك آخرینه تا لحوقی اُولندن ساقط اولان واودن بدلددر.

العِدّة: وعده / مهمله ايله در، بو دخی وعد لفظندن حذفِ واو ايله تانک لحوقی إقتضا ایلدی که اسمدر.

العِدّة: وعده کردن / وعد ایلیمک، مصدر در، اثرده "العِدّة دین" گلمشدر.

القِدّة: افروختن / بو دخی اصلنده وقد قاف ايله در، واوندن تاسی بدل اولمشدر، اُوْد یالکلنمق / [ن۱۵۰ظ] إشتعال نار معناسنه مصدر در.

قِدّة: جایگاهی / بر محلك اسمیدر که معروفدر.

اللدة: همزاد / ولادت ماده سندن اولوب یاشدش یعنی بر وقتده طوغمش ایکی وَلیدک بریدر که آخرینه نسبتله در، همالدان دیدکده ایکسی بری برینک زمانِ ولادت شریکیدر دیمکدر.

^{۹۴۶} ثنائی بلا هاء بولق ممکن ایدی، هر تقدیر اسم و مصدر اولمسه ده بو تکلف ترتیبه نظرله او دخی لازم ایدی مثلا امر حاضر اولق از جمله عِدْ وُعْد ايله دیمکدر قَدْ آتشی شعله دار ایدوب إیقاد ايله دیمکدر که وعده کُن و شعله گیرنده کن دیمکله دخی معنای یازیلور ایدی. «منه»

-الثلاثي-

الضِدَّ: ناهمتا / معجمه ايله لفظ معروفدر، بر

نسنه آخر شيئه اويمايوب مخالفی بولنمق.

العِدَّ: چاه و چشمه بسیار آب / مهمله ايله در،

قوي و چشمه که صولری دوکنمیه، جمعی أعداد
گلسه گرکردر.

العد: آبی که ویرا مدد باشد / ماده إمدادی

اولمغله منقطع اولمیان صودر.

القَدَّ: دوال پوست خام / قاف ايله در، خام

دریدن یاپدقلری قایش.

النَدَّ: همتا / نونله در، نظیر و شبیه معناسنه در،

ضدك ضدیدر، لا نَدَّ لا نظیر دیمکدر.

الهَدَّ: بددل / قورقق کمسنه در و تهدید قورختمق

معناسنه بو ماده دنددر.

الودَّ: دوست / معروفدر، مصدری فتحله

مذکوردر.

الودَّ: زمین فراخ دور / بیوک یر که بول و اطراف

بعید اوله. اون آلتی مضاعف بونده تمامدر.

-ب-

العِدَّ: گری که دارویش سود ندارد / فتح

مهمله ايله در و کسر ايله دخی لغتدر، علاج

قبول ایلمین اویوز علتی.

الکِبَّ: جگر / ترکجه بَغر که بغرم دلندی دیرلر،

فارسیسی ايله مشهوردر و سلفی گبی کسری

اوچنجی نوعک اوچر حرفیلری که تقدیم
مضاعفات ايله در.

الإدَّ: کاری سخت / گوج ایش امر صعب

گبی که آیت کریمه ده ﴿لقد جئتم شيئا إدا﴾
بیورلدی.

الإدَّ: شکفت / امر عجیب که ترکیده کیشی

پی طَکَلادن حالت که عجبک ترکیسی
طَکَقدر.

الجَدَّ: حقیقت / جیمله که گرچکدن دیه

جک یرده سویلنور، ضدی هزلدر که ترکجه
خورته دیرلر.

الجَد: کنارۀ رودبار و دریا / ایرماق و دریا و

امثالنک کناری شفیر و ساحل معناسنه.

الجَدَّ: جهد کردن / سعی ایدوب چالشمق،

کوشش معناسنه مصدردر.

الجَدَّ: جَلَد شدن / بهادر اولمق شجاعت و

صلابت و متانت گبی.

الجَدَّ: سخن گفتن بحقیقت / صدق و یقین

اوزره سوز سویلمک که مصدردر، تکلم هزل
آنک نقیضیدر.

الرَدَّ: اصل چیزی که بازدهند / مهمله

ایله در، فتحله دخی لغتدر که مذکوردر.

دخی واردر، لکن إسکانی تخفیف ایچوندر
لغت دگلدر.

الکبد: میانِ آسمان / وسط السماء دخی
دیرلر.

الکبد: آنجا که تیر بر او نهد از کمان /
یایده اوقک وضع اولندیغی محل که قبضه نک
/[م۳۷۹ظ] ایکی طرفلیردر. / [ر۳۸۴و]

-ت-

العِتد: اسبِ ساخته مَر رفتن را / بنوب
گتمک ایچون تدارک اولنان یرانمش آت.

الکِتد: آنکه دوشهائیش بهم آمده باشد /
ایکی اوموزلری برابر اولان کمسنه.

الوتد: میخِ چوبین / آغاج چیوی که نوع
اؤلده دخی مذکوردر.

-ج-

النجد: سخت دلیر / نونلهدر، پک بمادر
شجیع معناسنه.

-ح-

الحجد: اندک خیر / جیملهدر، خیری آز
اولان کمسنه قلیل الخیر گبی، بو کلمه قلّته
زبانزدر، حتی آخر نوعده سنّه جحدّ گلور.

الوحد: تنها شونده / یالکز اولان کمسنه
یعنی وادیسنده یکتا و اقراندن ممتاز و بی
همتا وحید گبی.

-ر-

الخرّد: خشمناک / مهمله ایلهدر، دارقین کمسنه
غضوب معناسنهدر، مصدری نوع اؤلده
مذکوردر.

القرّد: یگانه / فا ایلهدر، یعنی وادیسنده بر دانه
اولوب اقرانی اولیه فرید و وحید گبی.

القرّد: بهم در شده / قاف ایلهدر، بر یره
برکمش نسنه مجتمع معناسنهدر و مصدری فتحله
مذکوردر.^{۹۴۷}

-ض-

العَضد: بازو / مهمله ایلهدر، کسره ایله دخی
لغندر که ضمه ایله یازلمشدر.

-ع-

الجعّد: اشتر پر مو / جیملهدر، قیللری چوق
اولان دوه بعیر کثیر الشعر گبی.

الطّعد: معدّها / قورسق که ها ایله معدّه شهرتی
غالبدر و عکسی که کسر و فتحله ذکر
اولنمشدر.

-ف-

الافد: شتابکار / اویچی یعنی عجول کمسنه که
خشن گبی صفتدر.

^{۹۴۷} م - **القرّد:** بهم در شده / قاف ایله در، بر یره برکمش نسنه
مجمع معناسنه در و مصدری فتحله مذکوردر.

اولان کمسنه عهده سندن گلمکده زحمت
چکوب گوجلہ قورتیلہ.

-م-

الزمد: گرفته چشم / مهمله ایلہدر، مذکور
رمده مبتلا اولان کمسنه.

-ن-

الزند: دادن / ویرمک که عطا و کرمدر.^{۹۴۸}
/[ر ۳۸۴ ظ]^{۹۴۹} -ومنه بالهء-

نوع ثالثك ثلاثياتك هائيہ سیدر.

الجدّة: کناره رودبار و دریا / جیملهدر، بلا هاء
مذکوردر.

الجدّة: نوشیدن / ایچمک شرب گبی.

الجدّة: تیزی دندان / مهمله ایلہدر، دیش
کسکین اولمق.

الجدّة: تیزی شمشير / قلیج کسکین اولمق.

الجدّة: تیزی کردن / کسکین ایلمک که بیله
مکدر تحدید گبی مصدردر.

الوفد: مثله / أفد معناسنهدر، لکن
ایلچیلکله گلن کمسنهدر که وفود و وفاده
سفارت معناسنهدر.

-ق-

العقد: گرفته سخن / مهمله ایلہدر، دیلی
طوتقون اولان کمسنهدر که اثنای تکلمده
تَلْعُثُ صاحبی دیمکدر آلکن گبی و اول حالته
لُکنت دخی دینور، ترکجه پیه گبی دینور
پلتک دخی دیگردر.

العقد: ریگهای برهم گرفته / بر یره
ییغلمش قوملر.

النقد: کودك خُرد و حقیر / نونلهدر، چوره
اولوب بیومیان اوغلان جوجه گبی.

النقد: آنکه دندان خُرده دارد / دیشلری
اوافق اولان کمسنه که مصدری فتحله
مذکوردر.

-ک-

النکد: اندک / آز قلیل معناسنه، مصدری
فتحله گچمشدر.

النکد: بد اختر / چتین یعنی ایشی صرب
کمسنه، بدبخت اولمغله امورنده عسرت
عسرت چکر که یلدرزی دوشکون تعبیر
اولنور.

النکد: هر چیزی که جوینده ویرا بسختی
بیرون آرد / و اول نسنه که آنی طلبکار

^{۹۴۸} م - **الزمد:** گرفته چشم / مهمله ایلہ در، مذکور رمده
مبتلا اولان کمسنه. **الزند:** دادن / ویرمک که عطا و کرمدر.

^{۹۴۹} بو صحیفهده بو باشلق مخطوط نسخهده "الرابعی" باشلغندن
صکره سهوا یازلمشدر، ترتیب کتاب گرگنجه "الرابعی" باشلغندن
اونجه یازلمسی گرکمکتهدر، مترجم بونو لاحق اشارتیلہ بلرتمشدر،
بونو رعایت ایدیلرک آرقه صحیفهده اولانلر "الرابعی" باشلغندن
اونجه یازلمشدر، لکن صحیفه نومرهسی مخطوط نسخهیه رعایت
ایدیلرک ویرلمشدر.

الرِّدَّة: بردن آمدن سینه / گوگس طشره
چیقمق.

الرِّدَّة: بازگردانیدن / فتحله دخی مذکوردر.

الشِّدَّة: سختی / معجمه ایلهدر، قاتیلق
سردلك و پكلك معناسنه اسمدر.

الشِّدَّة: سخت کردن / معنای مزبورده
مصدردر.

العِدَّة: گروه شمردن / مهمله ایلهدر،
صایلمش یعنی صایلمق شانندن اولان زمره
در، عددی معلوم اولسون و اولسون و
جمعی عِدَد مذکوردر.

العِدَّة: عدت داشتن زن / طلاق ایله یوز
گون و زوجك موتيله یوز اوتوز گون وقتك
مرورینه خاتونك إنتظاریدر که اول مدتك
إنقضاسندن مقدم زوج آخره عقد اولنمز.

القِدَّة: گروه مردم / قاف ایلهدر، بلوك و
طائفه و فرقه و جماعت.

القِدَّة: راه / یول طریق و صدد گبی و جمعی
قِدَد مذکوردر.

القِدَّة: پاره دوال خام / نوع اولده قِدَد و بو
نوعده بلا هاء دخی مسطوردر.

المِدَّة: ریم / ایرك که جریحه ده پیدا اولور،
جمعی مِدَد نوع اولده مذکوردر.

الهِدَّة: آواز افتادن دیوار / دیوار بیقلدقده ظهور
ایدن صداسی إئحداد گبی.

المَعِدَّة: معده / بلا هاء دخی مذکوردر.

العَقِدَّة: ریگ برهم گرفته / بلا هاء جنسی
مذکوردر که واحدی هاء ایلهدر.

-الرباعي-

بو نوعك دردر حرفلی کلماتی که مضاعفی
مقدمدر.

المُحَدَّ: زنی که شوی را سُوك دارد / ضملهدر،
إحدادی اولان خاتون یعنی زوجی فوتندن غمی
اوله که حنا و سائر زینتِ دنیایی ترك ایده،
مذگری یوقدر.

-أ-

الرائد: جوینده حاجت / مهمله ایله و
مهموزدر، ایشنك حصولنی طالب اولان کمسنه.
الرائد: پیشرو / دلیل و رهبر که جمله دن اول
یورر که شاعر دیمش شعر:

وقال رائدُهم أرسوا نزاولها

فكلُّ حتف امرئ يجري بمقدار

لكن بو معناده مهموز دگل یائیدر دیدیلر.

-ب-

الدُّشَيْد: سختی اندان از اماس و جز / ضمله
و فتح معجمه ایلهدر، بر علت سببيله کیشینك
جلدی خشن اولمقددر.

الرَّابِد: اسبی که پیوسته بصحرا اجرا کند / **المُنْجِد:** یاری کار / ضمله و نون ایله‌در، یاردم
مهمله ایله‌در، صحرا ده دائما اوت بین آت.

العابِد: پرستنده / قوللق ایدیچی که حق تعالی
نک کندینه علتِ خلقتی اجرا ایلمکدر.

العَرَبِد: ماری باشد سرخ و ستبر /
مهمله لرك کسر و سکونیه در، نوع اولک
مضاعفات خماسیه سنده ابتدا یاد اولنمشدر،
مربع و مکسور اولمسی دخی لغتدر.

العَرَبِد: زمین / [م ۳۸۰و] درشت / قاتی یر
ارض صلبه گی، عرودن مأخوذدر.

الهْدَبِد: شب کوری / ضم و فتح مهمله
ایله‌در، گيجه گورمک علتی که قراقلق اولمق
عَمَش گی و اصلی أَلْفله هُدايددر.

الهْدَبِد: شیر ستبر / قویو سود لب غلیظ گی
و اصلنده هدايد ایدی تخفیف اولندی.

-ت-

المَحْتَد: بنیاد / مهمله ایله مسجد
وزنده‌در، / [ن ۱۵۱و] اصل و قمل معناسنه
تَحْفَد گی.

-ج-

المَاجِد: بزرگوار / اولو و بیوک کیشیدر، امر
معنویده إستعمالی غالبدر.

المَسْجِد: مَزْگت / مهمله ایله‌در، عبادتخانه
معناسنه‌در.

المُنْجِد: یاری کار / ضمله و نون ایله‌در، یاردم
ایدن کمسنه معین و معاون گی.

المَاجِد: نماز کننده / نماز قیلان کیشی مُصَلّی
معناسنه‌در، اصلنده إهْجَاد دوه بویینی یره
قومقدر، بوندن أخذ اولنمشدر.

المَاجِد: خفته / هُجوددن ایومش یعنی اویخوده
اولان کمسنه نائم گی، بو لفظ معنای مذکورک
ضدنده دخی مستعملدر اویانق معناسنه که
ساهر گی، پس أضداددندر.^{۹۵۰}

المَاجِد: توانگر / بای که زنگین دیدکلیدر، ذی
قدرت و غنی معناسنه‌در، فقیرک ضدیدر.

-ح-

المُلْجِد: از حق بچسبیده / إلْحاددن فاعل
وزنده‌در، حقدن عدول و میل ایلین کیشی که
ظالم دینور ﴿وَمَنْ يَرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ﴾ کریمه‌سندن
مأخوذدر که بظلم دیو تفسیر اولنمشدر، إلْحاد
حرمده ظلمدر، بظلم باسی زائده در، وقتمزده
منکر آخرت معناسنده متعارفدر که مألری بردر،
جمعی ملاحده گلور.

الوَاحِد: یکی / برنجی رتبه که عدد رتبه لرینک
اولیدر.

الوَاحِد: یگانه / یالکز و تک که فرید گی
نظیری یوق معناسنه، حتی اسماء حسندان واحد

^{۹۵۰} م - **المَاجِد:** خفته / هُجوددن ایومش یعنی اویخوده اولان
کمسنه نائم گی، بو لفظ معنای مذکورک ضدنده دخی
مستعملدر اویانق معناسنه که ساهر گی، پس أضداددندر.

بو معنایه‌در، جمعى اُخْدان گلسه گرکدر إن شاء الله، شابَّ ايله شُبَّان گئی.

-د-

الرْمِد: خاکستر / کسر مهمله ايله‌در، رماددن وصفیت أخذ ایلْمک طریقیله که کُولُ معناسنه آتشدن پیدا اولور و بو مناسبتله هالک معناسنه دخی گلور.

صِنْد: نام کوهی / نونله بر طاغک اسمیدر که أشعارده گلور.

-ر-

الأَجْرَد: نباتی / جیمله‌در، بر اوتدر.

البارد: سرد / موحدده ايله‌در، صوغق که حارک ضدیدر.

الحارِد: نیرومند / مهمله ايله‌در، قوتلی اولان کمسنه که معنای آتی ده اصلدر، بو معنای لازمیدر.

الحارِد: شیر خشنماک / دارقن آرسالن یعنی اَسْدِ غضوب معناسنه‌در، لکن مطلقدر، اگر اَسْدِ قید اولنورسه خاص اولور، مصدری حرد یازلمشدر.

الحارِد: زن شرمگین / معجمه ايله‌در، اوتانجق یعنی حیاسی اولان خاتون که حتی بکر معناسنه بوندن مأخوذدر.

الصارِد: آن تیر که از نشانه بگذرد / مهمله ايله‌در، مطلوبی اولان محلّه واصل اولوب آندن دخی گچیجی اوق، سهم نافذ گئی.

الطارِد: دور کنده / ایراق ایدیجی که دفع و مبعّد معنالرینه‌در.

الصِفْرَد: چکاوک / کسر ايله و فا ايله‌در، طویغار قوشی که قُبْره دخی اسماسندندر، أبو الملیح کنیه سی فوائد هائیه ده گچمشیدی، چکاو و چکوک دخی فارسیدر.

الصِفْرَد: ماده اشتر کم شیر / سودی آز اولان دوه ناقه قلیل اللبن معناسنه‌در، میمی زائدر.

العِکْرَد: مرد کوتاه ستبر / کسر ايله‌در، قصه و قالک کمسنه‌در، فتحله دخی نوع اوّلده / [م ۳۸۰ ظ] سابقدر.

الفارِد: یگانه / فا ايله‌در، واحد سابق معناسنه فرید گئی.

الفارِد: نرگاو / ارکک اوکوز.

المارِد: ستنبه / آغرلق دیدکلی علت که اوخوده انسانی باصر، عربیده کابوس و فارسیده سُکاجه دیرلر، جنّ اوملق احتمالیله دیو اسمیله شرح ایلدی. / [ر ۳۸۵ و]

المُفْرَد: آنکه حجّ بی عمره کند / افراددن فاعل صیغه‌سی اوزره‌در، حجّ شریفه گیدنلر آنده عُمره دیدکلی عبادتی ایلمزلسه مُفْرَد دینور و اگر برابر ایدرسه قارن دینور، حجّ وقتندن اوّل مکه‌یه

الراشد: رهنمای / مهمله ایله در، یول گوستریجی
دلیل و مرشد گی.

الناشد: جوينده / نونله در، استیجی طالب گی.

-ص-

الراصد: پاسبان / مهمله ایله در، نوبتجی که
گیجه بکلیه، گوزجی و صقلاییجی ناظر
/[م ۳۸۱و] و حارس و حافظ معناسنه در، پاس
گیجه نوبتیدر.

القاصد: معروف / میل و توجه ایدیجی دیمکر
که خبر مهم ایچون گلن کمسنه ده زیازدر.

القاصد: آسان / قولای هیّن و سهل معناسنه.

القاصد: نزدیک / یقین قریب گی.

-ض-

العاضد: اشتری که ماده را بزیر آرد / مهمله
ایله در، بر دوه در که آغزیله دیشیسنی بازوسندن
دیشیله طوتوب چوکره و اوستنه واره.^{۹۵۱}

العاضد: بُرنده / کسیجی قاطع گی.

-ع-

الساعد: ساعد دست / اَلِك ساعدی یعنی قول
بازو گی و ساعد الطیر قوشك قنادی.

^{۹۵۱} م - **العاضد:** اشتری که ماده را بزیر آرد / مهمله ایله در،
بر دوه در که آغزیله دیشیسنی بازوسندن دیشیله طوتوب چوکره و
اوستنه واره.

واردقده عمره پی اجرا ایدوب صکره زمان
حجده حجی دخی ایدرسه آکا تمتع دینور
که مناسك کتابلرنده فقها یازمشلردر، تفصیله
مساعده محل یوقدر.

المؤرد: راه از سوی آب / فتحله در، صو
سمتندن بری گلن یولدر که واردین صویه آندن
گیدرلر و وارد دخی دینور.

الوارد: دلیر / بهادر و دلاور و شجیع یعنی
گوجلور و یاوز.

الوارد: آینده / گلیجی، فی الأصل صویه
گلیجیدر که ضد صادردر رَوْنده معناسنه.

-س-

الجامسد: خون خشك / جیمله در، قوری قان
که بو معناده جسد نوع اولده یازلدی.

الحاسد: بدخواه / مهمله ایله در، فنا اولمق
استر گیشی یعنی بر کمسنه نك حسن حالی
زائل اولدیغن استین کمسنه.

الفاسد: تباهی کننده / فا ایله در، آذب یرامز
اولان هر شیء.

الكاسد: معروف / اعتباری و رواجی اولمیان
شیء که متاع کاسد و سوق کاسد یعنی رایح
دگل اعتبارسز و طورقون.

-ش-

السَّاعِد: دستوانه زره / زرهك قوللغى كه صافى دموردن اولور.

الرافد: يارى كننده / ياردم ايديجي معين و ناصر گي.

السَّاعِد: رگى كه شير در پستان ازو جمع شود / ممهيه سود گلن طمردر.

السَّاعِد: گذرگاه آب در چاه و جوى / قيوده و ايرمقده اولان صويك مجراسى.

القاعد: نشسته / قاف ايله در، اوتوريجي ديمكدر جالس گي، لكن فرقلرى قعود آياق اوزرندن اوتورمق و جلوس ياتركن اوتورمقدر.

القاعد: زنى كه او زادن باز ايستاده بود / طوغرمقندن قالان خاتون عاقر گي.

القاعد: آن شكارى كه از پس در آيد / اكسه دن گلن آو يعنى صائدك آرقه سندن گلن صيد.

القاعد: خرما بن كوتاه / قصه خرما آغاجى نخل قصير معناسنه.

المؤعد: وعده گاه / فتحله اسم مكاندر، عهد و وعد اولنان محل.

الموعد: وعده كردن / مصدر ميميدر، وعد ايلمك.

-ف-

الحافد: فرزند فرزند نوينه / مهمله ايله در، بر كمسنه نك اوغلنك يكي طوغان اوغلى.

الحافد: يار / يولداش و دوست و رفيق و همسر.

الرافد: يارى كننده / ياردم ايديجي معين و ناصر گي.

الرافد: چوب آسمانه / توان آغاجى خشب سقف گي.

المخفد: نقش جامه / موعد سابق وزنده در، لباسك آلاجه سى.

المرفد: يارى كننده / ضمله در، رافد ايله ماده و معنالى بردر.

الوافد: اشتر پيش رو / دوه در كه دوه سوري سنك ايچندن آيريلوب ايلرى گيده.

-ق-

الراقد: خفته / مهمله ايله در، اويويان كيشيدر، هاجد ايله وزن و معناده يكساندر.

العاقد: پيرامن چاه / قيونك اطرافى حريم البئر گي.

الفاقد: زنى كه شوى يا فرزند گم شده را بيايد / فا ايله در، خواص صفات نسواندندر، زوجنى ويا ولدنى غائب اولدقلىرندن صكره بولان خاتوندر كه فاقد صفتندن خلاص و واجد نعتى جاي مناص اوله.

و مسافر اولیوب بر بلده ده ساکن و قائم اوله.

التالد: مالِ قدیم / فوقیه ایله‌در، چوق زماندن
بری بر کمسنه‌نك یدنده اولان کندی مالی که
ضدّی طرفدر و تلید و طریف دخی دینور،
یکی و اسکی جمله مال دیمك / [م ۳۸۱ظ]
اولور. / [ن ۱۵۱ظ]

الخالد: کورموش / معجمه ایله‌در، گوزسز کوپك
و کور کوستبك دیدکلری حیوان.

الخالد: جاودانه / ابدی و دائمی اوله مثلاً اهل
جنت آنده خالدلر یعنی ابدی قالورلر دیمکدر.

العجلد: شیرِ ستبر / ضمِ مهمله و فتح
جیمله‌در، قالك سود، لكن هنوز قاینامغه
باشلیوب غلظت پیدا اولمغه باشلیه خاثر گئی.

المُخلد: آنکه دیر پیر شود / سکون معجمه
ایله‌در، گچ قوجیان کمسنه که قويّ البنيه اولمغه
پیرلك کندینی باصمیوب یلدرمیه.

المؤلد: آنجا که پچه بزمن آید / فتحله اسم
مکاندر، یاورینك قدم باصدیغی یردر، اسمِ زمان
دخی اولور که ماه مولد اسمِ زماندر، غلطکار
آکا مولود دیر و میلاد دخی گلور.

الوالد: پدر / بابا و آتا معناسنه که کیشینك
نسبی آندن ثابت اولدیغی کمسنه.

-م-

المُعقد: جایگاه^{۹۵۲} پیمان / مهمله ایله‌در،
بر امرده ایکی کمسنه عقدِ عهد ایلدکلری
محلدر، جمعی معاقد گلور.

المعقد: بندگاه قبا / قیامه نك دوگم یری
محل العقد گئی و ضروبده "هو مئی بمعقدِ
الازار" گلمشدر یعنی بکا قریبّی پشتمال
دوگمی گبیدر دیمکدر.

المؤقد: آتشگاه / اود یالکلندراجق یردر
مَشْعَل گئی، لكن گُلْحَن و اوجاق و مَنَقَل
جمله‌سند زبازدرد.^{۹۵۳}

-ك-

الراکد: آبِ ایستاده / مهمله ایله‌در، طورو
صو یعنی جریانِ اولمیه ماءِ راکد، معروفدر که
نظری حزنِ ایراث ایدر.

العَلکد: سخت سخت / ضمِ ایله‌در و فتح
ایله دخی لغتدر، نوعِ اوّل رباعیاتده
گچمشدر.

المَحکد: بنیاد / کاف یرنده فوقیه ایله دخی
لغتدر که مذکوردر. / [ر ۳۸۵ظ]

-ل-

البالد: آنکه در شهر مقیم بود / موحد
ایله بلد ماده‌سندندر، شهرلی اوله یعنی سیّاح

^{۹۵۲} ن: حایگاه.

^{۹۵۳} حمّام الکف ایچون دخی إطلاق اولنور. «هامش»

الهَامِد: نَبَاتِ خَشَك / قوری اوتلق حشیش گئی،
نَبَاتِ یابس معناسنه که عُشْب ضدیدر.

-ن-

المُفْنِد: آنکه از پیری نداند که چه میگوید /
ضم و سکون فا ایلهدر، قوجامقدن ناشی
سویلدیگنی بيلمیه، لکن بو معنی مَعْتَوْه لفظنک
معناسیدر، بو لفظ ضعیف الرأی دیمکدر، بونک
مؤنثی اولمز؛ زیرا پیرلکدن گلن حالتدر که
گنجلکده قوی الرأی اولمغی مستلزمدر، نسوانک
وقت شبانی^{۹۵۴} دخی ضعف رأی اوزرهدر.

-ه-

الجاهِد: نماز کننده / جیملهدر، نماز قیلان
کمسنهدر، مقلوبی اولان هاجد گئی.

الجاهِد: خُفْتَه / اویویان کیشیدر، مقلوبی اولان
مذکور هاجد گئی.

الزَاهِد: پرهیزکار / معجمه ایلهدر، دنیادن
کندینی محافظه اوزره اولان کمسنه.

الشَاهِد: گُواه / طانق که ترکی مقامنده
مستعملدر، بر دعوانک صاحبی صدق اولدیغن
افاده ایچونددر، حدیث شریفده "کفی بالسيفِ
شا" واقع اولدی إکتفاء در که تمامی شاهدها در،
شا دیمکله هَذَا مراد اولندی.

الإِثْمَد: سرمه / کسر و سکون مثلثه ایلهدر،
بر طاشدر که آنی سَحْقَلَه سورمه ایدوب گوزه
چکرلر.

الثَامِد: بَرَه / مثلثه ایلهدر، قوزی که عربیده
خُرُوف دخی دینور، لکن اوغلاق معناسنی
یازدیلر.

الجامِد: فُسرده و ایستاده / جیمله طوکوب
طوران نسنه یعنی طوکمقدن ناشی طوره، اگر
ارگین اولسه آقر ایدی صو و یاغ و امثالی
گئی.

السامِد: آنکه سر بالا دارد / مهمله ایلهدر،
باشنی یوقاری طوتان حیوان که ناطق و غیری
اوله.

السامِد: بازی کننده / اویونجی لاهی گئی.

السامِد: سرود گوی / تغنی ایدن کمسنه که
خواننده دیرلر، لکن إِسْمَدْنَا دیمک بزه ساز
چال دیمکدر، پس سامد سازنده معناسنه
اولور.

السامِد: خاموش / سویلمین کمسنه ساکت
گئی.

السامِد: اندوهگین / طاسه لی کیشی، لکن
غضبدن شیشوب ورم پیدا ایلین کمسنهدر.

عَامِد: قَبِيلَةُ از یمن / یمن قبيله لرندن بریدر.

- الشاهد:** خدا تعالی / حق تعالی مراد اولنور،
شهادت و غیبك عالمی معناسنه که بیورر
﴿علم الغیب والشهادة﴾.
- الشاهد:** جبرائیل / أملاك أربعة کباردن بری
اولان جبرائیل علیه السلامه دخی إطلاق
اولنور.
- الشاهد:** فرشته موکل / انسانه موکل و دائما
برابر اولان ملکدر، لکن بونده صاحب
صراحك سهوی وارددر، پادشاه معناسنه
اولمغله جوهریده ملک لفظنی فتحله ظن
ایلمشدر، مع هذا لامك کسری ایله اولمسی
أعشانك بو شعری شهادتیه ثابتدر که
/[۳۸۲و] بری بیتده لسان که إقرار
معناسنه در و بری سلطان دیمکدر **شعر:**

-ی-

- الحجید:** نیک / جیمله سیّد وزندهدر، ایو و گوزل
شیء که جید جدید دیرلر.
- الحجید:** استوار / متین و قوی که وزنی فَعیلدر.
- الراید:** چوب دستاس / مهمله ایلهدر، آل
دگرمونده اولان آغاج صاب که آکا یاپشوب
چویررلر، مهموزا مذکورک معنای ثانیهسی ایله
مناسبتی وارددر.
- الشاهد:** حاضر / یقیو و روبرو و مقابل و
قائم و ملازم که بو معنا اصل لغت
معناسیدر، غائبك ضدیدر.
- الشاهد:** زبان / بیوک دیل لسان
معناسنهدر.^{۹۵۶}

- الزاید:** افزون / معجمه ایلهدر، آرتیجی یعنی
گتدکجه زیاده اولوب کثرت بولان نسنهدر.
- ^{۹۵۵} دیوان الأعشى الكبير، میمون بن قیس، ت: محمد
حسین، مكتبة الآداب، القاهرة، ۱۹۳.
- فلا تَحْسَبَنَّ كَافِرًا لَكَ نِعْمَةً
عليّ شاهد شاهد الله فاشهد
- ^{۹۵۶} ن - **الشاهد:** زبان / بیوک دیل لسان معناسنه در.

دیمك گرك ایدی؛ زیرا أَلْفله چارپاده و أَلفسز مرغانِ هواده إصطلاحدر.

العايد: بازگردنده / گيرو دونيجي / يعني بر يره مرور اوزره ايكن ترك و رجعت ايدن كمسنه كه عودتدندر.

القايِد: بيني كوه / طاغك بورني يعني بر طرفنك يوقشي فراز گي كه پك يوكسك اوله.

المؤيد: سختي زمانه / مهموز مؤمن وزندهدر، بلا و دهرک شدتی / [م ۳۸۲ ظ] دفعه الله عن ديار الإسلام وأهاليه بحرمة حبيبه عليه السلام.

-ومنه باهاء-

رباعياتك تائيه سی که بر مضاعفی واردر.
الأسدة: بندهای رخنه / سدّ سابقك جمعی أعزّه و مَظَنّه وزندهدر كه گديك و دليک اولان یرك باغی كه قپالی و اورتولمش اوله.

-أ-

الأفئدة: دها / فا و همزه ايلهدر، قریبا گلور، فؤاد لفظنك جمع قلتیدر كه گوكلر معناسنه لفظ كریمدر.

القائدة: زمین پشته بلند / قاف ايلهدر، یرك يوكسك اولان محلیدر ارض مرتفعه گي و بلا هاء دخی بيني كوه قریبا یازلدى.

-ب-

الآبدة: بازى پُرد / مدّ ايلهدر، ياكلتمج اويونی كه صبيان و ظرفا دخی دماغدن سامت دفعی

السيد: مهتر / مهمله و شد ايلهدر، زياده اولودر، اصلنده وزنی فعيلدر؛ زیرا جمعی سيائد گلور، ساده گي كه اصلی سيّدة در گویا سايدك جمعی اوله.

السيد: شوهر / آرّ يعني زوجه نك زوجی، تركجه قارينك قوجه سيدر.

السيد: بُردبار / حلیم و صبور و جفاکش و متحمل كمسنه.

السيد: يحيى عليه السلام / حضرت زكريّاك اوغليدر عليه السلام، حق تعالى نك كلام كريمده سيدّ حضور لفظيله وصف و مدح بيورر، حضور مجرّد كه تزوّج ايلمامش ایدی، قبل الظهور قدوميله تبشير اولنان أنبيای خمسة نك بریدر، سرّ شريف جامع دمشقده مدفوندر و پدری حلبده در.

السيد: پادشا / ملك معناسنهدر، شاه شهنشاه سلطان خان و سائر ألقاب گي.

السيد: بُز پير / قوجامش كچي، لكن كچيده إستعمالی غالب اولسه اثرده بيان بيورمز ایدی "ثَبَّتِي الضَّأْنَ خَيْرٌ" من السيد من المَعَزِ "حديثنده من المعز ديو سيّدى بيان واقع اولدى أمّا ضأَن من العَنَم ايله بيان اولنمدي؛ زیرا معروفدر. / [ر ۳۸۶ و]

الصايد: چنگال مرغ / مهمله ايلهدر، قوشك قاينغی كه پنجه ديرلر، لكن چنگل

المَوْجِدَّة: خشم گرفتن / مصدر میمیدر،
دارقنلق طومتق و غضب طاری اولمق. // [ن۱۵۲و]

-ر-

الإِبْرَدَة: لرزه / کسر ایله و سکون موحد
ایله در، دیترمک رَعشه گی، اسمدر.

الإِبْرَدَة: سرمای سحرگاه / صباح صوغی
برودت صباح گی.

الإِبْرَدَة: سردی مزاج که در تن بیدید آید / بر
نوع برودتدر که مزاجه عارض و بدنده دخی
حکمنی غجرا ایدوب از جمله جماعده فتور ایران
ایدر بر صوغقلقدر.

الأُورْدَة: رگهای آرامیده / فتحله وریدک جمعیدر
که حبل الورید معروف طمردر، بعضیلری وتین
یعنی شاه طمردندر دیدیلر که گردنک ایکی
طرفنده اولان قالك طمردر.

التِفْرَدَة: گزرنه / کسر فوقیه و قاف ایله در، گنه
و پیره مقوله سی اولان حیوان.

سارِدَة: قبیله / مهمله ایله در، بر قبیله نك
اسمیدر.

الطَارِدَة: دور کننده^{۹۵۷} / موثر مذکر
مذکوردر.

الوَارِدَة: چهار ستاره از نعیم در حَجَره / منازل
قمردن سکز یلدزط دُریدر که ایچری متوجّهلردر
و دردی دخی طشره متوجّهلردر که نعیم حَجَره

ایچون أحياناً مکالمه ایدرلر، أَلْقِيه دخی
دینور، معی و لغز و مُعاياة و أ حاجی
جمله سی بو قبیلدندر، چستان و کوردک دخی
فارسیدر، بو بیت فقیرانه دن هر اسم که
مطلوب اوله ترادف و إنتقاد طریقيله إستخراج
اولنور بیت:

کسب کمال آیله او خورشید لطافتدن چو ماه
سر تا قدم هر عضوبینه عاشق طوینجه قیل نگاه
الآبَدَة: یکی از دَد / یرتیجی حیوانلرک بری
که تا وحدت ایچوندرد.

الآبَدَة: دام / دوزق و فُق که قوش و سائر
وحشی صید ایدرلر تَلّه گی.

-ت-

الأُعْتَدَة: بزغلگان بر چرا آمده / مهمله
ایله در، أفندّه سابق وزنده عَتودک جمعیدر، بر
یاشنه وارمش قوتلی اولان اوغلقلردر که
مرعایه وارمغه قادر اولورلر.

الأُعْتَدَة: کاسهای بزرگ و پَن / بیوک و
بول کاسه لر، مفردی عتاددر.

الأُعْتَدَة: چیزهایی که بشمارندش / اول مال
که صایلمغه حفظ اولنه مثلاً بشیوز جاموش
و بیک قیون و قرق عدد قلیج و یدی عدد
یای و بر طویله آت گی که ﴿جمع مالا﴾
وَعَدَدَه ﴿بو معنادندر دیدیلر.

-ج-

قاعده سلطنت دیرلر، پای تخت گبی که
اساسدر.

-ف-

الحافدة: نبیره دخترینه / مهمله ایلهدر، بلا هاء
مذکری مذکوردر، قزینک قزی معناسنه.

الرافدة: پرواز خانه / بلا هاء دخی چوب
آسمانه معناسنه گچمشیدی.

-ک-

الأوكة: رسنهایی که بدو گاو بیندند / وکاد
لفظنک جمع قلتیدر، اوکوز باغلدقلری ایپلر.

الأوكة: دواهای پیش کوهه زین / اگر قاشنک
قایشری مثلا سینه بند اوچلری گبی.

المأكدة: چاهی که آبش متغیر نشود / صوبی
بوزلیان قیو.

-ل-

الوالدة: مادر / آنا که انسان جنین ایکن مَشیمة
سندہ خلق اولندیغی خاتون، مذکری دخی
مذکوردر.

-م-

الأمدة: کشتی پر / مَدّ و تخفیفله در، رزق و
متاع ایله طلو اولان گمی که سفینه مملوّه گبی.

الأعمدة: ستونها / عمودک جمع قلتی که دیرکلدر
عُمَد گبی.

یعنی گهکشان دیدکلری که صمانلق یولی و
صمان اوغریسی آنده اولور، کهکشانہ مجرّه
دیدکلری بیوک یول گبی اولدیغی ایچوندرد؛
زیرا مجرّه طرثق وسیع عسکره دیرلر.

الواردة: نام آیندگان / گلنلریک اسمیدر،
گیدنلره صادره و رواج دینور، تأنیثی
موصوف محذوفنه تبعیّتلہ در که طائفه وارده
در، مذکری دخی مذکوردر.

-ص-

المؤصدة: میان سرایهای سنگین /
فتحلهدر، طاشلی اولان سرابلرک اورته سیدر،
طاشدن اولورسه وَصیده و موصده و خشبی
ایسه حَظیره دینور.

-ع-

الراعدة: ابر با رَعْد / مهمله ایلهدر، رعد
/[م۳۸۳و] و برقی اولان بولوتدر، سحب
راعده تقدیرندهدر.

الراعدة: شیر / آرسلان اسملرندندر، قوي
الساعد اولمغله تسمیه اولنمشدر.

القاعدة: زن نشسته / قاف ایلهدر، بلا هاء
دخی مذکوردر، خانه سندہ حبس نَفَس ایدن
خاتون که والقواعد من النساء لفظ کریمی
آنک جمعیدر.

القاعدة: بنیاد هر چیز / هر نسنه نك تملى و
اصلی و متین اولدیغی محلی مثلا إسلامبوله

الحامدة: آتشی که گرمی وی آramیده باشد / معجمه ایله در، شدتی و سورتی زائل و ساکن اولان آتش. / [ر ۳۸۶ظ]

العامة: زن در عماری / مهمله ایله در، مخفه ده اولان خاتون.

الغامدة: کشتی پر / معجمه ایله در، آمده ایله وزن و معناده یکسان که حروف مرتبه نك اول و آخری اولان ألف ۱۰۰۰ ایله غین ۱۰۰۰ عددده سیاندر.

الغامدة: شب تاریک / قراکلی گيجه در، ظلمت گویا ناس ایچون بر قین اولوب أنلر قلیج گبی ظلمته داخل اولدیلر.

المحمدة: خصلت پسندیده / مهمله ایله حمدنددر، ممدوح خویلدر، خصلت ذمیمه نك ضدیدر.

الهامة: زمین بی نبات / قوری یر که اوت بتمیه ارض قفراگی.

الهامة: آتش فرو مُرده / گچمش آتش، خامده سابق گبی که ها ایله خا حلقبه لردر.

-ی-

العايدة: نعمت / مهمله ایله مفرددر، جمعی معروفدر که عوائد دیرلر، نعمتلر و بخششلر عطایاگی.

الفايدة: سود / فا ایله در، زیانك مقابلی و ضدیدر. **الفايدة:** بخشش / ویرگی عطاگی، وجه تسمیه سی فؤاد یعنی قلبك سرورینه سبب اولمسیدر.

المایدة: خوان آراسته / حاضر طعام سفره سی و قرآن کریمده ربنا نزل علینا مائدة من السماء کریمه سی ناطق اولدیغی مائدة عیسویه ده پیشمش بالقی که پولی و دیکنی یوق و قانی سیلان ایدر ایدی، باش طرفنده طوز و قویرق سمتنده سرکه و اطرافنده پوراسه دن ماعدا جمله سبزه انواعی موجود و بش اتمك بری اوزرنده زیتون و دیگرنده بال و اوچنجیده یاغ و دردنجیده پنیر و بشنجیده پاصدرمه وار ایدی دیو مفسرین یازدیلر. و مائدة خضریه ده دخی پنیر خرما و انار و موز و عنب و رطب و پوراسه دن ماعدا جمله بقول موجوده ایدی، قرق گونده بر کرّه نازل اولور ایدی. بر کرّه غزوه تبوکده سرور ستوده سیر علیه الصلاة الأوفر جنابلی ایله ملاقاته بیوردقلری گون مائده نك قرقنجی گوننك تمامی اولمغله نزول ایلدکده أصحابدن حذیفه و انس دخی مائده یه قعود و درت عدد اهل مدد / [م ۳۸۳ظ] تناول ایلدکلی تصریح کرده عسقلانیدر علیهم السلام.

-الخماسی-

نوع ثالثك اوچر حرفلی ألفاظیدر.

-أ-

الصَّدَائِد: گونه از سوسماران / مهمله‌لر ايله
مساجد وزنده جمعدر، مفردی صَدَاد کُتَّاب
وزنده‌در، بر نوع کلر دیدکلری حیواندر که
آکا سام اُبرص دخی دیرلر.

صُعَائِد: جایگاهی / ضم ايله‌در، بر یرک
اسمیدر.

المَسَائِد: خیکهای روغن / فتحله جمعدر،
نوع اوّلده مفردی قصر ايله مَسَاد مذکوردر و
مَدّ ايله دخی گلور.

المَفَائِد: تنور آشیها / فا ايله‌در، مفردی
مِفَادَة نوع اوّلده مذکوردر.

-ب-

الأَرَابِد: جمع الأَرِيد / مهمله ايله‌در، مفردی
سابقا اوج معنایه مذکوردر.

الأَوَابِد: دَدْها / بوندن أقدم هائیات رباعیه
ده مفردی آبدّه مزبوردر.

الأَوَابِد: دامها / قریبا مفردی آبدّه لفظیله
گچمشدر.

الأَوَابِد: بازیهای پرد / بونک دخی مفردی
آبدّه سبق ایلدی.

البَدَائِد: بیابانهای فراخ / نصفی تکراریله در،
مفردی بدبد نوع اوّلده یازلمشدر.

العَرَائِد: زمینهای درشت / اوچنجی نوعک
رباعیاتنده مفردی عَرِيد سابقدر.

الکُنَائِد: مردانِ سخت / نونله‌در، قوی و متین
کیشیلر که مفردی ضمله‌در.

الکُنَائِد: مردِ سخت / ضمله لفظ سابقک
مفردیدر.^{۹۵۸}

المَرَائِد: حِزْمَنگاهها / مهمله ايله‌در، نوع اوّلک
رباعیاتنده مَرِيد مذکوردر.

المَرَائِد: جایگاهی که خرما گُستَرند / بونک
دخی مفردی مَرِيعاتده سابقدر.

المُتَلَبِّد: بارانی که خاك را بنشانند / تفعیلدن
فاعل وزنده‌در، طپراغی صاچوب نثار ایدن
روزگار.

-ت-

المَحَاتِد: بنیادها / فتحله ثانیده سبق ایلدی.

-ث-

المَرَائِد: مردانِ نیکو کار / مفردی مَرِثد نوع
اوّلده یازلیدی.

-ج-

الْبَرَاِجِد: گلیمهای بخط / مفردی بُرجدر، نوع
ثانیده سبق ایلدی.

الجَدَاِجِد: زمینهای هامون / جمعدر، جدجد
مفردیدر که یازلمشدر.

^{۹۵۸} ر ن م : جمعیدر؛ همان اونجه که ماده‌ده الکُنَائِد لفظنک
مفردی ضمله‌در دینلمش، بو و فارسی ترجمه‌دن حرکتله "جمعیدر"
افاده سنک سهوا یازلدیغی قنعاتی حاصل اولمشدر.

الجُدَّاجِد: چاههای بسیار آب / مفردی
جُدَّجِد نوع ثانیده گچمشدر.

العَسَاجِد: اشتراکِ گشن / بونک دخی
مفردی عَسَجِد مقیددر. / [۳۸۷و]

المَسَاجِد: مزگنهای / مفردی مسجد بو
نوعک رباعیاتنده مذکوردر، ألف جمع ایله
خماسی اولمشدر.

المَنَاجِد: جمع المُنَجِد / نونلهدر، مفردی
رباعیاتنده یازلمشدر.

المَوَاجِد: بزرگواران / علی غیر القیاس
ماجدک جمعیدر که مُجَد دیمک اولور.

-خ-

الصَّيَاحِد: سنگهای سخت / مهمله ایلهدر،
نوع اوّله سابق اولان صیخد لفظنک
جمعیدر.

-د-

القَرَادِد: زمینهای سخت / قاف ایلهدر،
مفردی قَرَدَد نوع اوّله مذکوردر.

القَعَادِد: بخیلان فرومایه تن / نوع اوّلک
رباعیاتنده مفردی یازلمشدر.

القَعَادِد: نزدیکتران پدر پدر / نوع اوّله
مفردی رباعیاتيله موجوددر.

-ر-

أَجَارِد: نام زمینی / ضمله و جیملهدر، بر یرک
اسمیدر.

البَوَارِد: شمشیرها / فتح موحدہ ایلهدر، قلجلردر،
سیفِ بارده پاره پاره ایدن / [ن۵۲ظ] قلجدر.

السَّوَارِد: رمیدگان / معجمه ایلهدر، قچان
دوله‌لر، مفردی شاردهدر.

الصفارِد: چکاوکان / مفردی صِفَرَد قریبا
مفصلدر.

الصَّمارِد: ماده اشتراکِ کم شیر / صِمرَد لفظنک
جمعیدر، مفردی قریبا گچمشدر.

العَجَارِد: جمع العَجَرَد / مفردی عَجَرَد اوچ
معنایه یازلدی.

عُطَارِد: تیر / ضم ایله و مهملاتِ حروف ایله
سبعه سیّاره دن بر یلدزدر که حُتْسَدَنَدَر یعنی
بعضِ آیامده غروب ایدر، اول / [م۳۸۴و] یدی
کوکب بونلردر: رُحَل مُشْتَرَى مَرِّیخ شمس زُهره
عطارد قمر، ترتیب أَفْلَاکِ سبعه اوزرهدر، مَرِّیخ
سابقا مذکوردر.

العَکَارِد: غلامانِ فربه / فتحلهدر، مفردی عَکَرَد
نوع اوّله و ثالثه دخی مرّعاتده مذکوردر.

العَنَجَرِد: زنِ زود رفتار / سکون نون ایله و فتح
جیملهدر، تیز حرکت اولوب طرز و طوری عجله
اوزره اولان خاتون.

المبارد: سُوهاها / آگه معناسنه اولان مِبَرِد
سابقك جمعيدر.

المثار: کاسهای بزرگ / مفردی مثرَد نوع
اَوَلده مزبوردر و مرادفی مَرافد دخی گلور.

المسارد: درفشها / مُسَرَد لفظنك جمعيدر
که مسطوردر.

المسارد: مَتَها / جمعدر مفردی مِسَرَد سابق
الذکردر.

المطار: نیزهای کوچک / بالاده مفردی
مِطَرَد مذکوردر.

المُطَرَد: نیزه راست / تطرید مصدرندن اسم
فاعل اولور که مُفَرَّح وزندهدر، طوغری اولان
مزراق.

المُنْجَرَد: اسب کم موی / إِنْجَراددن فاعل
وزندهدر، قیللری آز اولان آت که قَلَّت
عدمَدن کنایتدر.

الموارد: راهها از سوی آب / مورد لفظنك
جمعيدر که مفردی قریبا مکتوبدر.

-ز-

الْفَرَّاز: گندهای خمیر / فا ومهمله ایلهدر،
زَوَاله معناسنه که اوندن خمور یوغرب ابتدا آنی
مُدَوّر طویلر و یوارلقلر ایدرلر بعده هر نوع
طعام ایدرلرسه تبدیلُ الشکل لِإِجْلِ الْأَکْلِ
ایدوب فُرَنده ویا تابه ده طبخ ایدرلر، بو

لفظك مفردی فَرَزْدَق در که هَمَام بن غالب نام
شاعرِ تابعی معروفك وجهنی خُبزه تشبیه و اول
کلمه ایله تلقیب اولندی، القصه فی الأصل
مehذبده واحدی فرزدقهدر دیدیگی تَحْطِطه
اولندی؛ زیرا فرزدق بو معناده جنس و فرزدقه
آنك واحدیدر و بو لفظ معربدر که فارسیده
اصلی برارده در. فرزدقك جمعی ذکر اولنان فرازد
لفظی اولمسی قیاس اوزرهدر که اصولی بش
حرفلی اولان اسمك جمعنده حرفِ آخری حذف
اولنور، بونده قافدر، لکن بو کلمهده دالِ مهمله
بولنوب زوائددن اولان تا مخرجندن حاصل اولمغله
آنك حذفی اُولُویتده قاعده مقررَه نك خلافی
ترجیح إِيْجاب ایدوب فرزدقك جمعنده فرازق
دیدیلر که مساجد وزنده اولور، اصل قیاسدن
عدوله رغبت اولنمیوب مفردی حرفِ قافده درج
اولنوب لکن جمعنك صورتِ شاده سی ترك
اولندی. رحمه الله.

-س-

المجاسد: رنگهای سیر / مقلوبی اولان مساجد
وزندهدر، مفردی ضمله مُجَسَّد نوع اَوَلده
مصدردر، سیر طوق دیمکدر یعنی کمالیله بویایی
آلمش قانمش که اگر بر کرّه دخی تکرار اولنسه
رنگِ دیگر ویرمز ینه اَوَلکی صبغی حاصل
اولور.^{۹۵۹}

^{۹۵۹} و بونده مطلقدر لکن لغتدرده بو لفظ قرمزی یه مخصوصدر و
بونده بالاده مفردی زعفران ایله قید اولندی مگرکه صبغِ أَحْمَرَك
جزء اعظمی اوله. «منه»

الْمَجَاسِدُ: جامه‌های زیرین / مفردی کسر
ایله مَجَسَد سابقدر. / [ر ۳۸۷ظ]

-ش-

الْمُرَاشِد: راه‌بر / ضمله‌در، مفاعله وزننده
فاعلدر، مُرشد دیمکدر که بناسی واحد
ایچون اولدیغنه مبنیدر، قولاغوز معناسنه لکن
إِصْطِلَاحُده طالبِ حقّی سالك ایلوب دلیل
و بَدْرَقَه اولان کمنسندر که مریدی واصل
مراد ایدر، / [م ۳۸۴ظ] رشاد و إرشاد دخی
گلور.

-ص-

الْمُرَاصِد: راههای فراخ / فتحله‌در، مفردی
مرصد مسطوردر.
المراصد: رصدگاهها / نوع اولده واقع
مرصدك جمعیدر.

الْمَقَاصِد: آهنگگاهها / قاف ایله‌در،
مفردی مقصد بونده سابقلرینك مفردلری
ذیلنده مقیددر.

-ض-

الْمَعَاضِد: بازویندها / مهمله ایله‌در،
مِعْضَدك جمعیدر که نوع اولده مفردی
یازلدی.

المعاضد: شمشیرهای کوتاه / بونك دخی
مفردی محلّ مزبورده مرکوزدر.

-ع-

الأَبَاعِد: دورترینان / موحده ایله‌در، أَبَعَد
لفظنك جمعیدر که بعیدك مبالغه یعنی تفضیلیدر،
معناسی زیاده ایراق اولنلردر که ضدی أقاریدر و
صوري و معنویدن عامدر.

الْجَلَاعِد: سختها / جیمله‌در، مفردی جلعَد نوع
اولده مقیددر.

الْجَلَاعِد: سخت / ضمله‌در، قاتی صرب و سرد
دیمکدر، مفرددر.

السَّوَاعِد: جمع الساعد / ساعد لفظنك
جمعیدر، مفردی درت معنایه رباعیاتده یازلمشدر.

القَوَاعِد: زنانِ نشسته از حیض و آبستنی /
قافله‌در، مذکری یوقدر، مفردی قَعیده گلور.

القواعد: بنیادهای هر چیز / قاعده نك جمعیدر
که بالاده إفاده اولنمشدر.

القواعد: خرما بنانِ کوتاه / قاعده کلمه سنك
جمعیدر، مفردی مذکر و جمعی مؤنث گلمك
غریبدر.

الْمَصَاعِد: پایها / مفردی مَصْعَد نوع اولده
یازلمشدر.

الْمَقَاعِد: جای پای بر سرِ آبخانه / قاف
ایله‌در، چشمه بصامقلری.

المقاعِد: نشستگاهها / خلقك اوتوردقلری
یرلر، مَجْمَع ناس اولان یرلر دکانلر گبی، مفردی
مقعد یازلمشدر.

المقاعِد: نِهايا / مقعدلر که حجره لرده
مندرلر اوزره فرش اولنان قالیچه لردر، مفردی
سابقدر.

المواعِد: وعده گاهها / قول و وعد و عهد
اولنان یرلر مثلاً قلان محله جمع اولام دیو
تعین اولنه.

-ف-

الحوافِد: نیرگان دخترینه / مهمله ایلهدر،
مفردی حافده مذکوردر.

الروافِد: پروازهای خانه / مفردی رافده
سابقدر.

المحافِد: زنبیلها بچهار گوشه / مُحْفَدك
جمعیدر که نوع اولده مصرحدر.

المُحْتَفِد: شمشیر برنده / إفتعالدن فاعل
صیغه سی اوزرهدر، کسکین قلع.

المرفِد: کاسهای بزرگ پهن / فتحلهدر،
نوع اولده اولان مِرْفَد مفردی و مفردك
مقلوبیدر، مشارد دخی سابقدر.

-ق-

الفرَاقِد: جمع الفرقد / فاء و مهمله ایلهدر،
اوج معنایه مذکور اولان فَرَقْد لفظنك
جمعیدر.

الفَواقِد: زنانی که شوی یا فرزند گم شده را
بیابند / فاقد لفظنك جمعیدر، بو دخی مفردی
مذکر و جمعی مؤنثدر.

المَراقِد: جایگاههای خواب / مفردی مَرَقْد
یازلمشدر.

المعاقِد: جایگاههایی که پیمان کنند / مفردی
معقددر، بر امرده ایکی کمسنه عقدِ عهد و
مواعد ایلدکلری محللر.

المعاقِد: بندهای قبا / جمعدر، قبانك
دوگملری، مفردی مَعْقَد سابقدر.

المُعاقِد: بندِ قبا / ضمله مفاعله دن فاعل
صیغه سیلهدر، قپامه نك باغی یعنی دوگمی که
ایکی طرفدن اولمغله صیغهده شرکت اعتباریلهدر.

المعاقِد: هم عهد / بری بریله عهدلشن ایکی
کیشینك بری.

المُعَقَّد: جادو / عقد ماده سندن تفعیلک فاعلی
وزندهدر، بوکوجی سَحَّار گبی که ﴿نَقَّاثَاتُ فِي
العَقْدِ﴾ / [۳۸۵و] کریمه سندن مأخوذدر.

المناقِد: پای افزارها / فتح ایله و نون ایلهدر،
مفردی مَنَقْد سابقدر.

-ک-

الرواکِد: آبهای ایستاده / راکد کلمه سابقه
سنك جمعیدر.

الْعَلَاكِد: سخت / ضمله مفرددر، زیاده قاتی و صلب گپی هر نه که اولورسه و بلا ألف علکد دخی سابقدر.

الْمَرَاكِد: آرمیدگیها / فتحلهدر، مفردی مَرَكِد دخی یازلدی.

-ل-

الْمُجَلِّد: آنکه پشت کتاب کند / تفعیلدن فاعل صیغهسی اوزرهدر، کتابك آرقه سنی یاپان کمسنه یعنی شیرازه بند أوراق ایدوب و طشره سنه جلد رابط ایدن کمسنهدر. [۳۸۸و]

الْمَقَالِد: کلیدها / فتحله قاف ایله اختارلردر، مقلدسابقك جمعیدر، لكن مفردنده تفسیر صورت دیگرده در و بونده درستدر که کلید معرّی إقْلید وآنندن أخذ اولنوب مِفْتَاح معناسنه مستعملدر، مقالید دخی گلور إن شاء الله.

-م-

الْجَلَامِد: جمع الجلمد / جیملهدر، مفردنده ایکی معنی یازلمشدر.

الْقَرَامِد: سنگهای آهگ / قاف و مهمله ایلهدر، قَرَمِد سالف مفردیدر.

الْكَرَامِد: دَونْدگان / مفردی کَرَمِد مذکوردر.

الْمُرَمِد: قِمَار بازنده / هلاک معناسنه اولان رماده مادهسندن تفعیلک فاعلی وزندهدر، قمار دیدکلری لعبدر / [۱۵۳و] آنی اویناین کمسنهیه دیرلر که گویا مالی و کندینی رسیده هلاک ایدر، نتکم مالی أخذك طریقی أسهلی اولمغله مَیْسَر دیدیلر، یسردندر، اون اوقدر که اسملری فَدَّ تَوَام رَقِيب حِلَس نَافَس مُسِیل مُعَلّی سَفِیح مَنِیح وَعَد، ثَلَاثَة أَخِیره صَاحِبِلَرِینِک نَصِیْلَری یوقدر، اَوَّلْک بر و اِیْکَنْجِینِک اِیْکی تا یِدَنْجی یه دِک تَرَقّی ایدر، صَاحِبْنَه فَائِر دِیرلر.

الْيَحَامِد: قبیلهایی از آزد / فتح تحتیه ایلهدر، مفردی یحمد نوع اَوَلده سابقدر.

-ن-

الْمَسَانِد: بالشهای بزرگ / مفردی مَسْنَد مقیددر.

الْمُعَانِد: ستیهنده / ضملهدر، عنادجی که مبالغه ایچون مفاعله دن أخذ اولندی، عِنَاد و عَنُود دخی گلور ویا عناد بر آخَرک معارضهسیله حاصل اولدیغی جهتدندر.

-ه-

الْتَوَاهِد: مردانِ گوشتگین / فتح مثلثه ایلهدر، مفردی تَوَهْد نوع اَوَلده مقیددر.

الصِّيَاهِد: مردانِ دراز / مهمله ایلهدر، مفردی سابقدر.

یوقدر یعنی علامت تأنیثی لازم دگلدر، نُهَد
دخی جمعدر که مذکوردر.

الهْدَاهِد: آنان که از حاکم سؤاها کنند / قاضی
و ضابطدن سؤالره جسارت ایدن کمسنه‌لدر،
ضمله مفردی گلور.

الهْدَاهِد: هُدهدان / نوع ثانیده مذکور هدهدک
جمعدر.^{۹۶۰}

الهْدَاهِد: آن که از حاکم سؤاها کند /
حاکمدن سؤال ایدن کمسنه‌لدر، جمعی فتحله
قریبا یازلدی.

-و-

الأسود: جمع الأسود / فتحله‌لدر، درت معناده
مقیّد اولان أسود سابقک جمعیدر.

المُجَوَّد: قمارباز نیک / جیمه‌لدر، وزن و
معناده مرقد گبی، لکن بونده اول لعبی کمال
اوزره بیلجی دیمکدر.

المُجَوَّد: آنکه مخارج حروف قرآنیه را نیک^{۹۶۱}
ادا کند / تلاوتده ترتیل و هر حرفنی مخرجندن ادا
و حقنی تکمیل ایدر.

المراود: میلها / فتحله و مهمله ایله جمعدر،
مفردی مِرود یازلمشدر.

الْفَرَاهِد: مردان کوتاه و ستر / فا ایله‌لدر،
جمعدر، فَرَهْد سابق مفردیدر که نوع اولده و
ثانیده دخی مذکوردر.

الْفَوَاهِد: غلامان گوشگین و شکرف /
ثواهد ایله وزن و مأللی بردر، مفردی
فوهده دخی محققدر.

المُجَاهِد: غازی / ضمله و جیمه‌لدر،
مصدری مجاهده گچمشدر، لکن جهاد ایله
غزا میاننده عموم و خصوص من وجه وارد؛
هر مجاهد بر غازیدر لکن عکس اولنمز که
غازینک بعضی مجاهد اولور اولور، جمله‌سی
اوله مز؛ زیرا جهاد اکبره و أصغره شاملدر اما
غزا آنجق جهاد أصغردر که اثرله ثابتدر.

المَشَاهِد: حضورگاههای مردم / فتحله‌لدر،
مفردی مَشْهَد مقیّددر.

المشاهد: گورخانها / وزن و معناده مقابر
گبیدر، بونک دخی مفردی بالاده افراد و
إفاده اولنمشدر.

المُعَاهِد: پیمان کننده / ضمله‌لدر، عهد
ایدن کمسنه، اکثرا یکی کیشی میاننده
اولمغله مشارکتی إشعارا مفاعله بابندن بنا
اولندی، مُعَاقد و مُعَاقده ده / [م۳۸۵ظ]
یازلدی.

النَّوَاهِد: زنان نارپستان / فتحله‌لدر، مفردی
ناهد مذکوردر و جمعی مؤنثدر، مفرد مذکری

^{۹۶۰} ر ن م: مفردیدر.

^{۹۶۱} ن: نباب.

المَزَاوِد: توشه داتها / زای هوز ایله در،
مفردی مزود مذکوردر.

المَعَاوِد: تبر زینها / مهمله ایله در، مفردی
مَعُوْد نوع اوْله مفصلدر.

المُعَاوِد: دلیر / ضمله در، بهادر در، اصلنده
معاوده عودتدندر، بر کاری تکرار ایلمگه
دیرلر، حتی "الشجاعُ مُعاوِدٌ" ضروبنددر،
بھادر اولان کیشی یه اقدامدن ملامت گلمز،
اشته بو مال معلوم اولدقده شجیع کمسنه یه
مُعَاوِد دیمک سبی معلوم اولور حیدر کزار
گی.

المَقَاوِد: افسارها / قاف ایله در، مفردی
مَقُوْد یازلشدر.

-ی-

أُسَیْد: قبیله / ضم و فتح مهمله و شد ایله
أُسُوْدک تصغیردر، اصلی أُسَیْوُددر، اصلی
اوزره دخی مستعمل اولور، بعضیلری إعلال و
إدغام ایلیوب أُسَیْد اولمشدر، معناسی سیاهه
یقین دیمکدر، بر قبیله در که بابالری أُسَیْد
بن عمرو بن تمیم در که تمیمدن بر بطندر،
اهل أنساب شد ایله اصل اوزره إستعمال و
اهل لغت تخفیف و تسکین ایدوب حسین
گی مصغر صیغه سی اوزره أُسَیْد دیدیلر،
قدیمًا و حدیثًا معارف رجال اول قبیله یه
منتسب و منسوبلدر، كما فی مجلّة النصاب.

الأَوَايِد: قبیله در عرب / فتحله در، عربده
قبائل عدیده نك نامیدر.

الثَّرَايِد: ثریدها / مثلثه و مهمله ایله در، ذکر
آتی ثَرِیْدک جمعیدر که ثَرِیْدلر دیمکدر ثُرْد سابق
گی.

الجَدَايِد: خران یا گوسفندان کم شیر /
جیمله در، مفردی جدید گلسه گرکدر.

الجَرَايِد: دفترها / مفردی جریده گلسه گرکدر،
امور خارجیه قید اولنان دفترلدر.

الجَرَايِد: گروههای جداگانه / بر امر ایچون
جماعتندن آیریلان طائفه در؛ زیرا فی الأصل
آغاجدن آیریلان قابوقدر. / [ر ۳۸۸ظ]

الحَصَايِد: بنهای کشت دُروده که در زمین بود
/ مهمله لرله در، مفردی حصیده گلسه گرکدر.

الحَرَايِد: زنان دوشیزه و شرمگین / معجمه
ایله در، مفردی حَرِیده قریبا یازیلور.

الرَّغَايِد: مسکها / مهمله و معجمه ایله در،
مفردی رغیده قریبا إختلافیله گلسه گرکدر.

الزَّوَايِد: کنارهای پای اسب / معجمه ایله در،
آتک آیاغنک اطرافی.

الزَّوَايِد: کارهای پراکنده / طاغنی ایشلر أمور
شئی و متفرقه معناسنه.

السَّيَايِد: جمع السَّیْد / مهمله ایله در، سَیْدک
جمعیدر که مفردی آلتی معنا ایله رباعیاتده

یازلمشدر و بو جمع یا ایلله صحیح همزه ایلله
جمعی قیاسه مخالفدر؛ زیرا فَعْلُکَ / [م ۳۸۶و]
جمعی فیاعل گلور فاعل گلمز، مادهٔ اصلیّه
سی سُوددک دالی فعلل وزننه إلحاق ایچون
زیاده در که سَیْدوده گبی مصدردر.

الشَّدَایِد: سختیها / شدید لفظنک جمعیدر
که مفردی قریبا گلور.

الضَّهَّایِد: مردانِ سخت / مفردی ضَّیِّه
ذکر اولنمشدر.

الطَّرایِد: جمع الطریده / مهملهلر ایللهدر،
مفردی طریده آلتنجی نوده گلور.

عَتَایِد: جایگاهی / فوقیه ایلله بر یرک اسمیدر.

عَصَایِد: عَصیدهها / مهملهلر ایللهدر،
عصیدهٔنک جمعیدر، بولامج آشی که گفچه
ایلله غلیاننده اداره اولنوب بر مرتبه یه وارر که
صَحْنه قومق مراد اولنسه دفعهٔ قوتاریلور آیرلر
و یاغلی اولمغله طنجره یه دخی یاپشمز،
مفردی مذکوردر لکن معنیدار دگلدر که قریبا
گلور.

العَوَایِد: نعمتها / مفردی عائده یازلمشد.

الْفَوَایِد: فائدها / جمعدر، مفردی فائده إفاده
اولنمشدر که ایکی معناسی واردر.

القَصَایِد: قصیدههای شعر / فَرِّ بدیع
إصطلاحندندر، مفردی قصیده لفظنده إنشاد
و ایراد اولنور.

القَّعَایِد: زنانِ مرد / جمعدر، همدم معناسنه اولان
قعیددن لفظِ قعیده که مفردی مفردیدر، أخذ و
زوجک زوجه سی معناسنه إطلاق اولندی که
گلسه گرکدر.

القَّعَایِد: غرارها / حرارلر و چواللر که وضع متاع
ایچون یاپلمشدر.

القَّالَایِد: گردن بندها / مفردی قِلاده گلسه
گرکدر إِنْ شاء الله.

المَصَایِد: دامهای موش و جز / مفردی
مَصِیده سابق و مَصِیده دخی لاحق یعنی ذکر
اولنور.

المُفَایِد: تنور آشپ / ضمله و فا ایللهدر، آتش
قارشدر ارجق آلتدر، خماسیاتک اولنده جمعی و نوع
اولک رباعیاتنده دخی آنک مفردی بو معناده
إفاده اولنمشدر، جمع سابقده همزه یه اعتبارا و
بونده کسر ایلله یایی تغلیبا ایراد و ترتیب اولندی.

المَکَایِد: بد سگلان / فتحله جمعدر، مفردی
مکیده اگرچه قریبا مصدریتله ذکر اولنور لکن
بوندن اسمیت اعتبار ایلدی و مُکَایده مصدری
سابقدر.

المَوَایِد: خونهاى آراسته / سابقا مذکور مائده
نک جمعیدر.

المُؤَیِد: کاری سخت و دشوار / ضم ایللهدر،
تأییددن اسم فاعل وزنندهدر، شدید و قاتی اولان
ایشدر.

الْوَسَائِدُ: بالشها / فتحله در، مفردی و ساده و وساد دخی گلور.

الْوَلَايِدُ: دخترزادگان / مفردی و لیده گلسه گرکرد.

الْوَلَايِدُ: پرستاران / جمعدر، مفردی و لیده قریبا مفردی اولق اوزره یازیلور.

-ومنه بالهاء-

بر لفظ هائی دخی خماسیاتنددر.

المَلَا حِدَة: مُلْحَدَان / فتحله در، مفردی مُلْحَد ظالم معناسنه ذکر اولندی، جمعی ملاحید گلوب صکره یا ساقط و آندن بدل آخرینه تا لاحق اولدی. / [ن ۱۵۳ظ]

-السداسي-

بو نوعك آلتیش حرفیلری که مضاعفلر اوچ لفظدر مقدمدر.

المُسْتَبِدَّ: خود رای / اصلی آیرمق معناسنه اولان بَدَّ لفظندن إستفعال بابنه نقل و اسم فاعل مُسْتَبِدِّ اولدقده دالری إدغام اولندی، رأینده مستقل و متفرد یعنی کندی رأینی جمله نك رأیلرینه ترجیح ایله خودبین و خودپسند اولان کمسنه در.

المُجْلَخِد: بقفا باز افتاده / جیم و لامدن صکره معجمه ایله در، کندی آتوب آرقه سی اوزره دوشوب یاتوب اول هیئته ساکن اولان کیشی.

المُسْتَعِدَّ: ساختن طلب / مهمله لر بیننده فوقیه ایله در، حاضرلنمغی طلبکار اولق که هر کاره لایق اولمغه مائل اولق.

المُقْلَعِد: موی سخت جعد / قاف و لام عقبنده مهمله ایله در، پك قویرجق صاج و غیره قیللر، آخر مضاعفات / [م ۳۸۶ظ] ثلاثه در.

-ج-

المُتَهَجِد: نماز کننده بشب / هجد ماده سندن تفعّل بابندن اسم فاعلدر که گیجه نماز قیلان کمسنه که تهجد مصدریدر مذکوردر.

-د-

المُتَخَدِد: سخت لاغر / حفره معناسنه اولان خَدَّ لفظندن فاعلدر، مصدری تَخَدَّد مذکوردر و فاعلی بودر، زیاده آرق که مهزول معناسنه.

المُتَرَدِّد: کِرْدَنْدِه / رَدَّ ماده سندن وزن مزبور اوزره اسم فاعلدر، معناسی دونوجی و دولاشیجی یعنی ایکی امرک برینی ترجیح ایده میوب برندن برینه تکرار تکرار میل ایدن کمسنه در.

المُتَشَدِّد: سخت بخیل / شدتدن وزن سابق ایله در، زیاده بخیل کمسنه در. / [ر ۳۸۹و]

-الکني وغيرها-

بو نوعك فوائدی.

-ب-

أَتَانُ أَيْدٍ: ماده خری که با خرانِ دشتی مقیم

بود / أتان دیشی حمار و اید هر سنه طوغان حیواندر که انواع آتیه دن برنده گلور، ترکیب اولندقدہ بین العرب مصطلحدر که حمار وحشیلرله مألوف اولان دیشی حمار اُنسیدر.

قَيْدُ الْأَوَابِد: اسبی که پیوسته بر شکار کنند

/ أوابد وحشیلردر، آوجی دائما بنوب آنلری صید ایلدیگی آتدر که قیب الأوابد اسمیدر، یوکرك اولوب صیدی یتشوب قید ایدر قاچرمز.

-ح-

سَنَةٌ جَحْدٌ: سالِ اندك باران / تقدیم جیمله

و فتح و کسر ایلهدر، یغموری آز اولان ییلدر، عامٌ قلیل المطر معناسنه.

-د-

سَحَابٌ بَرْدٌ: ابرِ با تگرگ / طولو یاغدرن

بولوتدر.

شَعَرٌ وَارِدٌ: موی دراز و نیکو / فتحلهدر،

طویل و خوشنما قیلدر که یول یول اولوب منتظم گورینه.

-ش-

أُمُّ رَاشِدٍ: کنیتِ موش / فاره نك کنیه سیدر

که فویسقاتِ خمسہ دندر.

أُمُّ رَاشِدٍ: بیابان / صحرا و شهردن بعید محللر

وسیع مرعالردر.

-ص-

طَرِيقٌ قَاصِدٌ: راهی روشن / یقین یول یعنی باهر

و طاهر اولسی ظاهر.

-ل-

أَبٌ خَالِدٌ: کنیتِ سگِ آبی / دریا کلبنك کنیه

سیدر، آبی قیدی یعنی بالق نوعندن اولمغله معمردر، دکر کوپگی کلب البحر گی.

-ه-

صَلَاةٌ شَاهِدٌ: نماز شام / اخشام نمازی صلاة

مغرب گی.

-ومنه مع الهاء-

فوائدہ ملحق کلمات هائیه.

-ر-

أَهْلُ الرِّدَّة: کسانی که از دین برگشتند از پس

وفات پیغمبر علیه السلام / پیغمبر علیه

السلامك آخرته إنتقالندن صکره دینِ اسلامی

ترك ایدوب ینه دینِ قدیملرینه دوش طائفه که

حضرت صدیق غزا ایدوب آنلری بالجمله قتل

ایلدی.

-ص-

لَيْلَةٌ قَاصِدَةٌ: شبی خوش / بر معتدل گیجه

دیمك مراد اولنسه بویله دینور.

-ع-

الآد: نیرو / مدّ و شدّ ايله قوّت و شدتدر،
اصلى آد فاعل وزندهدر، / [م۳۸۷و] إدغام
اولندی. مضاعفی بردر.

-ر-

الراد: تروتازه / خوب و خوش و لطافتلی
نسنهدر، اکثريا انسانده و مؤنثی دخی زبازددر.

-ز-

الزاد: توشه / آزق که یولجیلر یوللرده إستعمال
ایچون إتخاذا ایلدکلری مأکولات.

-ص-

الصاد: دیگهای مسین / باقر چوملکلر آوانی
مُحاسبه گبی، لکن مطلقا باقر و توج دخی
مراددر، جمعیتی جنسیتندن پیدا اوله.

-ع-

العاد: خواها / خویلر یعنی عادتلر که جنسدر،
واحدی دخی تا ايله گلور.

عاد: قبیله از عرب / عربده بر قبیله در که قرآن
کریمده ﴿وإلى عاد أخاهم هود﴾ ناطق اولدیغی
اوزره اول قبیله رجالنی ایمانه دعوته هود پیغمبر
إرسال اولندی. / [ر۳۸۹ظ]

-ق-

القاد: اندازه / مقدار معناسنه که اصلى اولان
قید دخی بو معنایه گلور.

-ن-

صَهْرِيْجُ الْمَعِدَةِ: کنیت کوداب / صهریج
کسر ايلهدر، صارنج دیدکلری حوض کبیر که
مذکوردر و معدّه دخی گچمشدر، پکمز
دیدکلری نسنه نك کینه سی یعنی لقبیدر، گویا
معدّه پی حفظ ایدر، خصوصاً آیام بارده ده
اوله، اوزمدن و سائرندن دخی اولور، دوشاب
و عربجه دِیس دخی دیرلر بال گبی، لذیذ و
قرمزی و مایع یعنی آبیجه در، معروفدر.

-و-

هم المُسَوَّدَة: ایشان جامها سیاه پوشند /
سواددن تفعیل بابندن فاعلك مؤنثیدر،
خلفای عبّاسیه مراددر، سیاهلر گیمک
پاپاسلر گبی آنلرك معتادلری ایدی، آنلردن
صکره آنلره مخالفت ایچون بر طائفه بیاضلر
گیدیلر که مَبیّضه دینور و آنلره دخی مخالفلر
قرمزیلر گیدیلر مُحَمَّره دیندیلر، حاصلی یك
رنگ اختیار مکروهدر مگر قصدی اولمیه.

-نوع چهارم-**-الثلاثي-**

حرفِ دالك دردنجی نوعی آخرینك ما قبلی
حروف علتندن ألف اولان کلماتك اوّلّا
ثلاثیلری.^{۹۶۲}

^{۹۶۲} م - حرفِ دالك دردنجی نوعی آخرینك ما قبلی حروف
علتندن ألف اولان کلماتك اوّلّا ثلاثیلری.

النّاد: انجمنی / نونله اصلی نادى در، قومك جمع اولوب مصاحبت ایلدکلى مکاندر که دَرَنك یری دینور، ندى و ندوى گبی و وقفده إسقاط اولنور.^{۹۶۳}

-ه-

الهّاد: گردن اسب / آت بیونی عُنُقِ فرس گبی و بعضیلری مطلقا بیوندر چید گبی دیدیلر، اصلی هادی در هدا ماده سندندر، حتی هادی الرّاکس بر اوکوزه دیرلر که خرمن دوگن اوکوزلرک اورتی سنده وسط خرمنده دورب بوینی اگر و سائر اوکوزلر آنک باشنه دونرلر، اوکوزلرله خرمنی بو طریقله دوگرلر.

الهّاد: دستة دستاس / ال دگرمننك آغاجی که آندن أخذ و اداره ایدرلر راید سابق گبی.

هاد: زجریست اشتر را / بو لفظله دوه پی منع ایدرلر أجد گبی هر ندن منع لازم گلورسه و دخی هیّد و هیّد بو معنایه در، فتح و کسر ایله شاید که بونلر هادك اصلی اوله.

-ومنه بالهء-

-ر-

الرّادة: زن همسایه پُرس / مهمله ایله در، مهمله ایله در، قوکشو حالندن سؤال ایلمك معتادی اولان خاتون که ترددی مقتضیدر و

^{۹۶۳} بعضیلری: اصلی نادی اولوب دال ثانی یایه قلب و صکره إكتاف حذف اولندی دیدیلر. «منه»

بلا هاء مذکور اولان معنایه دخی مؤنثده گلور.
الرّادة: بادِ نرم / لطیف روزگار صبا گبی إعتدال ایله هبوب ایده.

-س-

السّادة: مهتران / اولولر که جمعدر سادات گبی و اصلی سَيّدة اولوب باسی أفلله مقلوبدر، مفردی سیّد مذکوردر.

-ع-

العّادة: خو / بلا هاء دخی یازلدى که عادت که معروفدر.

-غ-

الغّادة: زن نازك و نرم تن / معجمه ایله در، یومشق و لطیف وجودلی خاتون غیداء و رقرقه گبی.

-ق-

القّادة: سرهنگان / قائدك جمعیدر، چاوشلر که مفردی مذکوردر.

-الرباعي-

دردنجی نوعك دردر حرفیلری، تقدیم مضاعفات ایله در.

البّاد: درونِ ران / شد آخر ایله در، ایچ طولدران کمسنه یعنی یصدق و مندر گبی سنه لرك صنعتنی بیلور کیشی.

الحاد: زنی که شوی را سوک دارد / زوجنک غمیل المناک اولان خاتون.

-أ-

الجواد: تشنه شدن / ضم جیمله و همزه ایله در، صوصامق ظماً گبی و واو ایله دخی لغتدر که گلور.

الرناد: بن استخوانی که بن استخوانها اندروست / فتح مهمله ایله در، دیشلرک کوکوری آنده اولان کموگک دیبی که اول کموگه ترکجه چکه دینور، جمعی آرآد خماسیاینده گلور.

الضواد: زکام / معجمه ایله در، وزن و معناده زکامدر که ترکجه طوماغی اولمق.

الفواد: دل / فا ایله وزن / [م۳۸۷ظ] سابق اوزره قلبدر، فرقلری قلیلدر، جمعی أفئده گچمشدر.

النناد: سختی زمانه / نونله صواب وزنده در، شدت آیام.

-ب-

الزباد: عرق گریه بحری / زای ایله در، معربدر، دکیز / [ن۱۵۴و] کدیسنک دریدر که مُشک کدیزی دیرلر، اول حیوانی تعجیز ایله عرقناک ایدوب آنک درپسندن جمع ایدرلر، سنه تمامنه دک سموز اولور ینه کار مذکوری اجرا ایدرلر، بر ییل اگر ترك اولنسه سبب موتی اولور، اول

تعریق و تکدیر صوری آکا دواى موقت معنوی اولورمش لکن طهارتنده سوز واردر؛ زیرا سُبُع قبیلندندر.

الزباد: کف شیر و جز / ضمله در، زُبده گبی سود و غیری شیده حاصل غلیان اولان کوپک.

العباد: بندگان / کسر مهمله ایله عبدک جمعیدر، قوللر معناسنه در، مفردی و جموع سائره سی گچمشدر.

العباد: قبیلها از عرب / عربدن نیجه قبیله لدر، فی الأصل نصاری ایدیلر مشورت ایلیوب مفید جمعیت بر لفظ تتبع ایدرک کندیلره عبید تسمیه ایلمکده قرار ویردیلر، لکن آنده شرکت مجاز واردر که عبید الله و عبید فلان دیرلر، خالق ایله مخلوق میاننده اشتراکی اولمیان عباد لفظنی ترجیح ایدیلر که عباد الله دینور عباد فلان دینمز، پس تفرد ایچون آنی اختیار و بحیره ده قرار ایدیلر، کما فی المجلة.

الکباد: درد جگر / ضمله در، کبد ماده سندن جگر آغریسی و آنده اولان هر علتدر، بو دخی قواعددندر که شدید اولان علتلر فُعال وزنده در صُداع دُوار زُکام سُعال خُمار خُناق جُذام گبی.

-ت-

العناد: چیزی که بشمارندش / جمعنده بسط اولندی.

العَتَاد: حاضر آمدن / حاضرلنمق، عُدّه و عِتَاد ضروبدن در لوازم معناسنه.

العَتَاد: کَوْن / قاف ایله در، بر دورلو اوتدر که یونجه انواعندن در. / [ر ۳۹۰و]

-ج-

الأَجَاد: طاقِ دروازه / قاپونک کمری عَتَبَه غُلیای بابِ کبیر معناسنه.

البَجَاد: گلیم بَخَطْهَا / کسر موحدّه ایله در، آلاجه کلیملردر که جمعی بُجْد سابقدر، أصحابده ذو البَجَادِین بو ماده دندر.

المِجَاد: اشترِ گَشَنی / ارکک دوه در جمل گبی.

النِجَاد: دَوَاهِی نِیام شمشیر / نونله در، قَلَج قینک قایشلری حمائل السیف گبی.

النِجَاد: جمع النِجْد / نِجْد لفظنک جمعیدر که متعدد معنالی یازلسه گرکدر.

-ح-

اللِحَاد: لَحْدَهَا / لَحْدک جمعیدر، مزارلر و مرقدلر که لَحْد مذکور و عربیدر.

-د-

الدِّاد: دور کردن / موحدّه ایله در، فرق معناسنه اولان بَدّ کامه سی ماده سندن در، اوزاق ایلمک و ایراق قیلیمق تبعید گبی.

الدِّاد: پراکنده کردن / طاغتمق پَریشان ایلمکدر تفریق گبی.

الدِّاد: یَک سَوی زین که بر پهلوی اسب / اَگَرک آرقه سنک بر طرفی اَحْدْ جانی السَرَج گبی.

الجِدَاد: پیراستن خرما بن / خرما آغاجنی تطهیر و تزین ایلمک یابسترین طرح گبی.

الجِدَاد: خرما چیدن / خرما پی دوشورمک یعنی آغاجدن جمع ایدوب / [م ۳۸۸و] قوپارمقدردر.

الحِدَاد: تیغِ سَخْت تیز / ضم مهمله ایله در، پَک کَسکین قَلَجدر سیف قاطع گبی.

الحِدَاد: جامهای مصیبت / کسر ایله در، یاس لباسی اِتْخَاذ ایلمک که تَرک زینت معناسنه در، شَدّ دخی لغتدر.

الحِدَاد: زبانهای تیز / سَرْد دِیَللر اَلْسَنَه حِدَاد دیرلر، حَدیْدُ اللسان اولندر.

الحِدَاد: آهنها / حَدیْدک جمعیدر، دَمورلر معناسنه.

الحِدَاد: سوک داشتن زن بر مردم / زوجی ایچون خاتون اَلْمَناک اولمق.

الحِدَاد: آهن داغ / معجمه ایله در، دَموری قَدرَب اوردقلری داغ که حَدّ ماده سندن اولمغله یوزه مخصوصدر دیدیلر.

السَّداد: استقامت و راستی / فتح مهمله
ایله‌در، طوغریلق که صواب معناسنه خطانک
ضدیدر، استقامت میمده گلور.

السَّداد: راست گشتن قول / سوزی درست
اولمق که صداقت کلام معناسنه.^{۹۶۴}

السَّداد: آهنگ کردن / شروع ایلمک و
مقصوده ارشاد ایلمک قصد و همت گی.

السُّداد: گرفتگی بینی / ضمله‌در، برون
طولمق که زکام ویا بیوستدن ویاخود بر
علت سببیه اولور، تنفسی منع ایدر.

السَّداد: بندِ رخنه / کسر ایله‌در، گدک باغی
که بر گدیگی إصلاح ایلدکلی شیء،
اسمدر.

السَّداد: آنچه سر شیشه بدو استوار کنند
/ شیشه وسائر ظرفک قباغی ویا ستر
ایلدکلی نسنه، اسمدر.^{۹۶۵}

السَّداد: گذرهای بستن / گچید محلی سدّ
ایلمک که مصدردر مثلاً سرحدده قلعه و
عسکر که سدّ ثلّمه ارضِ اسلامیّه ایلمکدر.

الشِّداد: سختیها / معجمه ایله‌در، جمعدر،
قاتیلر و برکُله که وزن و معناده صِعبا گی و
مفردی سدید گلور.

الصُّداد: گذرگاه در آب / ضم مهمله ایله‌در،
صویک ایچنده اولان گچید که ممرّ الماء
معناسنه‌در.

العُداد: بزغاله خُرد / هنوز دنیایه گلمش بوزاغی
که اوکوز یاوریسیدر.

العِداد: بانگ زه کمان / یایک کریشی آوازی
صوت و تر القوس معناسنه‌در.

العداد: روز بخشش / عطا گونی، یومّ العِداد
دیرلر یومّ الکرم دیمکدر.

العداد: بیماری که بوقتی معلوم آید / دفع
اولمشکن وقت معلومی و نوبتی گلدکده تکرار
پیدا اولان مرض مثلاً حمّای غِبّ نوبتی گی که
استمه دیرلر.^{۹۶۶}

العداد: درد مار گزید بوقت باز آمدن / ییلان
صوقدیغی علت بعد زمان تکرار اثری حرکت و
ظهور ایلمکدر.^{۹۶۷}

^{۹۶۶} و أبوين و امثالنک رحلی کدرلری درد دل اولدیغی محقق و
سنه تمامنده حرکت و ظهوری دخی متفق اولمغله تردّ البلاء
حکمیه بعضی صدقات و اطعمه تدارک و فقرایه بخشش ایلمک
عادتی آکا مبنیدر. «منه»

^{۹۶۷} خبرده تناول اولنان شاة مسموم لقمه سنک هر سنه وقتی
گلدکده وجعی حرکت ایدوب بو سال اُهری قطع ایلدیگی
زماندر زماندر دیو بیورمشلر ایدی واقعا رحلت نبویه اول سنه

^{۹۶۴} م - **السَّداد:** راست گشتن قول / سوزی درست اولمق
که صداقت کلام معناسنه.

^{۹۶۵} م - **السَّداد:** آنچه سر شیشه بدو استوار کنند /
شیشه وسائر ظرفک قباغی ویا ستر ایلدکلی نسنه، اسمدر.

قَدَاد: جایگاهی / فتح قاف ایله‌در، بر یرک
نامیدر. / [۳۹۰ظ]

القَدَاد: پیچش در شکم / ضمله‌در، بطنده
پیدا بورو دیرلر، مقدمهٔ باسوردر.

القَدَاد: پوستهای بزرگی بگنند / کسر
ایله‌در، فِدْک جمعیدر، بیوک دریلدر که
کسوب ایب گبی اوزن قایشلر یاپرلر.

الکُدَاد: جاوان / ضمله هاوان که ایچنده
بعض نسنه لری اوافقلرلر، کَد لفظی دخی بو
معناده مذکوردر، غلطنده هاوان دینور.

المِدَاد: مداد / کسر ایله‌در، مرکب که
آنکله کتابت اولنور، فارسی و ترکیده دخی
مشترکدر، لکن اصلی عربیدر.

المِدَاد: اندازه / اولچو و مقدار معناسنه که
مُدّگچمشیدی.

هَدَاد: گروهی از یمن / [۳۸۸ظ]
فتحله‌در، یمن دیلزنده اولان طائفه لَرک بری
لکن اُزدنددر دیدیلر که حجازدنددر.

الودَاد: دوست داشتن / کسر ایله مصدردر،
وَدّ سابق معناسنه.

الودَاد: ارز کردن / عزیز ایلمک ارزمند
قیلمق که ارجمند دخی لغتدر.

-ر-

البرَاد: آب سرد / ضم ایله‌در، صوغق صدور
ماء بارد گبی.

الجرَاد: مَلخ / فتح جیمله‌در، چکرگه، معروفدر،
اسم جنسدر بقر و بقره گبی، واحدی تا ایله
مستعملدر و امثالی دخی بویله در، تذکیر و
تأنیثی یکساندر، پس مذکرنده حقّی لفظِ آخردن
اولمقدر که واحد مذکّر جمعه ملتبس اولمیه؛ زیرا
اسماء کثیره سی وارددر.

جرَاد: نام کوهی / بر طاغک اسمیدر اشعارِ
بلغاده زبازددر.

خُرَاد: جایگاهی / مهمله ایله‌در، بر یرک نامیدر
که معروفدر.

السِرَاد: درفش / کسر ایله‌در، بیز که پاپوش و
میشین دیکنلر استعمال ایدرلر سِرَاد گبی، مَتّه
فارسیدر.

الشِرَاد: رمیدن / معجمه ایله‌در، قاقمقدر شُرود
و وزن و معناده فرار گبی.

الصُرَاد: ابرِ تَنُک بی آب / ضم مهمله ایله‌در،
یغموری اولمیان یوفقه بولود سحابِ خفیف گبی.

الطَرَاد: بر یکدیگر حمله بردن / کسر ایله‌در،
اوغراشده قوغشقمق یعنی اثنای حریده بری برینی
قوغوب صالدرمق.

واقع اولدی، اُهر طمردر که اول طمر قزلدقده صاحبی وفات
ایدر، حتی اودی قوپدی دیدکلری بودر دیدیلر. «منه»

المُزاد: افزونی / فتحله‌در، آرتق و چوق اولق،
مصدرِ میمیدر مُزایده گئی. / [ن ۱۵۴ظ]

-س-

الجِساد: زعفران / کسر جیمله معروف صاری
اوتدر که زرده دیدکلری طعامه قورلر قُمُحان و
فارسیده کرسیم دخی دینور.

الفَساد: تباهی / فتح فا ایله‌در، بر نسنه آزمق
معناسنه اسمدر.

الفَساد: تباه شدن / معنای مزبورده مصدردر.

الکَساد: ناروا شدن نرخ / بازده بیع و شراده
اولان حدّ معین اعتباردن ساقط اولق که اول
حدّه سِعر و نرخ دیرلر و کسادک ضدی رواج
یازلمشدر.

الوساد: آنچه هنگام خفتن بالش کنند / کسر
ایله جنسدر، اوینخوده یاصدق ایلدکلری شیء
هرنه اولورسه، جمعی وساد مذکوردر.

-ش-

الحِشاد: زمین سخت / فتح مهمله ایله قاتی
یردر لکن صوسز اولوب یغمور چوق یاغمدقجه
سیل اقمیان یردر دیدیلر.

الحِشاد: نام رودباری / بر ایرمق اسمیدر.

الرشاد: اسپندان / مهمله ایله‌در، / [م ۳۸۹و]
ثَره دیدکلری اوتک آجیسی که آکا حبّ الرشاد
دخی دیرلر.

العُراد: درختی / فتحله‌در، بر آغاجدر،
بعضیلر بر نوع نباتدر دیدیلر.

العُراد: گونه از سماروغ / کسر معجمه
ایله‌در، بر دورلو منتزدر، لکن جمعدر مفردی
غُرد و غُرده کسر ایله‌در و فتحله دخی
لغتدر.

القُراد: کنه / ضم قاف ایله‌در، ترکیده دخی
فارسیسی معروفدر، یاوُصی دخی دیرلر،
حیواناتده اولور.

القُراد: سیاهی سر پستان / ممه نك باشی
قارمق لکن قراد صدر مطلقا ممه باشیدر رأسُ
الثَدی گئی.

المَراد: گردن / فتحله‌در، بیون عُنق گئی و
هاد دخی گچمشدر.

المُراد: جایی که درو مردم آمدوشد کند /
ضممله رُود ماده‌سندندر که انسانک و
سائرینک گیدوب گلوب رائد اولدیغی یردر.

المَراد: کام و خواست / معروفدر، ديلك
مرام و مقصد و مطلب گئی که نائل اولمغه
کیشی آرزوکش اولور.

الوَراد: گلها / کسر ایله جمعدر، مفردی وُرد
گل دیدکلری شکوفه معروفدر که قرمزی و
بیاض و صاری اولور.

-ز-

الرَّشَاد: راه راست گرفتن / طوغری یول
طوتمق إستقامت گبی.

الرَّشَاد: راه نمودن / یول گوسترمك، إرشاد
معناسنه مصدردر.

-ص-

الحِصَاد: نباتی نرم و باریك / یومشق و
اینجه بر اوتلقدر، اسمدر.

الحِصَاد: دِرُودَن^{۹۶۸} / مصدردر، بیچمك
هرنه اولورسه، لكن اكین ده مشهوردر.

الرِّصَاد: چشم داشتن / گوزتمك و محافظه
ایلمك، مصدردر.

الرِّصَاد: بارانهای نخستین / کسر ایله جمعدر،
ابتدا گلن یغمورلر یعنی یغمورلك اوّلی که دفعهً
ظهور ایدر، مفردی رَصْدَه در.

الرِّصَاد: سر کوه / ضملهدر، طاغ باشی
شاهق جبل گبی.

الرِّصَاد: سرپوش دیگ و جز / کسر
ایلهدر، چوملك و سائر بردق و کاسه
امثالنك قباغی سِداد گبی. / [۳۹۱و]

-ض-

النَّضَاد: برهم نهادن / فتح نون ایلهدر، نَضَد
سابق گبی ترتیب متاع معناسنهدر.

-ع-

الرِّعَاد: از کسی دور شدن / کسر موحده
ایلهدر، بر کمسنهدن اوزاق و ایراق اولق که بُعد
گبی لازمدر، بو معناده هجران لفظی
إصطلاحات شعریه دندر.

الرِّعَاد: کسی را دور کردن / معنای مزبورده
متعدیدر، تبعید ایلمك بِدَادِ سابق ایلمك.

الرِّعَاد: موبهای جَعَد / جیملهدر، جمعدر،
قویرحق صاجلر، مفردی جَعَد دخی معناسنده
مذکوردر.

الرِّعَاد: اشتراک بسیار موی / قیللری چوق اولان
دوهر، مفردی جَعَد کثیر الوَبَر معناسنه.

الرِّعَاد: زنانِ راست بالا / کسر مهمله ایله
جمعدر، قامتی طوغری اولوب إِنْخَاسی بولنمیان
خاتونلر، مفردی صَعُود فتحلهدر.

الرِّعَاد: نیزهای راست / طوغری بتوب
إصلاحه محتاج اولمیان مزراق آغاجی.

الرِّعَاد: زن / ضم قاف ایلهدر، کیشینك خاتونی
قعیده گبی.

الرِّعَاد: دردی بود اشتراک را / دوهیه مخصوص بر
مرضدر.

الرِّعَاد: آن جهان / فتحلهدر، دار بقا که
آخرتدر، محل عودت معناسنه دنیانك ضدیدر.

^{۹۶۸} دِرُودَن و دُرُودَن بر معنایه در. «هامش»

المعاد: بازگشت / عودت ایلمک معناسنه
مصدردر، طریقه صِدِّیقیه ده ذکرده فارغ
اولمغه دینور.

المعاد: هر گاه که بدو باز کردن / هر
کسک واردیگی محلدن رجعت ایدوب
گلدیگی یردر.

مَعَاد الرجل: شهر مرد / بر کمسنه نك
معادی آنك مقامی اولان شهردن دخی
عبارت اولور که هر نره یه گتسه ینه رجوعی
اول محله در.

الوَعَاد: باکسی وعده کردن / کسر ایله
مصدردر، بر کمسنه ایله وَعَد ایلمک قتل ایله
قتال گی.

-ف-

السِّفَاد: گُشنی کردن / مهمله ایله در،
ارککلك ایلمک یعنی ارکک دیشینک اوزرینه
صچرامق که حیوانده مستعملدر.

الصِّفَاد: پای بند / آیاف باغی که پائیوند
معروفدر، واو ایله با بری برینده بدل اولور،
لکن گرک قایش ویا دمور اولسون اسپرلی
باغلدقلری شیدر.

النَّفَاد: نیست شدن / فتح نونله در، بر نسنه
دُوکْنَمکدر، مصدردر.

النَّفَاد: سپری شدن / تمام اولق و دُوکْنَمک مثلاً
کتابک تحریری تمام اولق گی إن شاء الله، لکن
ینه مألده دوکنمکدر.

-ق-

الرَّقَاد: خواب دراز / ضم مهمله ایله در، اوزن
اویخو، اسمدر، نوم طویل گی.

الرَّقَاد: خفتن / اویومق که معنای مزبورده
مصدردر.

-ک-

المَكَاد: خواستن / فتحله در، طورمق یعنی
نقصان اولماق مثلاً قیونک صوی و قیونک
سودی بر قرارده طورمق.

المَكَاد: نزدیک شدن بفعل / بر ایشی
ایشلمگه یقلاشقی قرییت گی، مصدردر.

الوَكَاد: / [م۳۸۹ظ] رسی که بدو گاو بندند /
کسر ایله در، صغری صغرکن باغلدقلری ایب،
جمعی اؤکد گچمشدر.

الوَكَاد: دوال پیش کوهه زین / اگر قاشنک
قایشی که مسطور اؤکده نك مفردیدر.

-ل-

الْبِلَاد: جمع البلد / موحدده ایله در، بش معنایه
نوع اؤلده مقید بَلَد لفظنک جمعیدر.

التَلَاد: آنکه پیش توزده و پرورده شود / کسر
ایله در، سنک یانکده طوغوب تربیت گورن

- الجماد:** شتر بی شیر / کسر ایله‌در، سودسز دوه
ناقهٔ بلا لبن گئی.
- الجماد:** زمین بی باران / یغموری اولمیان یر که
قوراق اولمغله اوت بتمز اوله. / [ر ۳۹۱ظ]
- الجماد:** جایگاههای بلند و سخت / قاتی و
یوکسک یرلر ارض رفیع و شدید گئی.
- الجماد:** یخها / جمضد لفظنک جمعیدر، بوزلر که
صویک طوکمشیدر، یخ معریدر که یازلمشیدی.
- الرماد:** خاکستر / فتح مهمله ایله گول که
آتشدن پیدا اولور، صینا دخی مقصوره ده
مذکوردر.
- الرماد:** هلاک / رقد سابق گئی فوت موت
معناسنه، ترکیده دخی کول اولدی دیرلر.
- السماد:** خاک سرگین آمیز / فتحله‌در، حشکی
قارشمش طپراق که بستانلر بویله در.
- الصماد:** غلاف شیشه / کسر ایله‌در، شیشه
نک غلافی که ظرفی معناسنه.
- الصماد:** زمینهای بلند / یوکسک یرلر اراضی
رفیعه که مفردی صمد گلور.
- الضماد:** مانند مرهم / معجمه ایله‌در، مرهم گئی
بر نسنه‌در که یاقی تعبیر اولنور، بزه یایوب یاره
یه وضع ایدرلر.
- الضماد:** سربند / باش باغی و صارقی که
عمامه دلبنددن غیری اوله، وقتمزده قاش
- ولیددر، لکن لغترلده دیرلر که: ولایتده
طوغوب صغیر ایکن ولایت اسلامه گلوب
پرورش یافته اوله و اتلاد جمعیدر که آنده
بسط اولنور.
- التلاد:** مال کهن / قدیمدن سنک اولان مال
تالد گئی.
- الجلاد:** اشتراک زفت چرب شیر / کسر
جیمله سودی یاغلی اولان ناقه لر که جلده
مفریددر و جلده دخی سابقدر.
- الجلاد:** جلدان / جمعدر مفردی جلده
شجاع‌تلی کمسنه‌در دیو مذکوردر.
- الجلاد:** خرما بنان که از آب نشکینند /
صوسز طومیان و حاصل اولمیان خرما
آغاجلری که مفردی جلده در.
- الجلاد:** باکسی شمشیر زدن / بر کمسنه‌یه
قلجی ضرب ایلمک که جلا‌دلقددر.
- الولاد:** زادن / طوغمق ولادت گئی که تا ایله
دخی گلور.

-م-

الثماد: آهای اندک / مثلثه ایله‌در، مفردی
تمد نوع اولده سابقدر.

الجماد: هرچه نیفزاید / فتح جیمله‌در،
آرتمیان چوغالمیان هر شیء که جمعی
جماداتدر.

برینه مخالف واقع اولمسیدر، مسانده لفظنده مثاليله يازلدى.

العناد: باکسی بستیهيدين / حق اولان امره مخالفتده ثبات و جدل ايلمك كه تركجه اُنْگُولْك دينور.

-ه-

الجهاد: میوه درختی / فتح جیملهدر، بر آغاجك میوه سیدر كه میان اعرابده معروفدر.
الجهاد: زمین سخت / بَرَك يَر ارض صَلیْه گي، کسری دخی لغتدر.

الجهاد: باکسی کارزار کردن / کسر ايلهدر، [ن۱۵۵و] بر کمسنه ايله جنگ ايلمك محاربه گي، مجاهد لفظنده يازلدى.

السَّهَاد: نزدیک سفر / فتح مهمله ايلهدر، عزم راه ايلمسی قریب اولان کمسنهدر.

السهاد: بی خواب شدن / اویانقلق، مصدری سَهْد دخی سابقدر.

الشهاد: انگینههای با موم / کسر معجمه ايلهدر، گومج باللری كه مفردی شَهْد گلسه گرکدر.

العهاد: اوّل بهار / مهمله ايلهدر، هر شَيْك اوّلی معناسنه اولمغله بهارده دخی زیانزدر.^{۹۶۹}

^{۹۶۹} م - **العهاد:** اوّل بهار / مهمله ايله در، هر شَيْك اوّلی معناسنه اولمغله بهارده دخی زیانزدر.

باصدی تعبیر اولنور، فارسیده لامه و لامك دينور، لکن ياره يه مرهم وضع و اوستنه صاردقلری باغ اولق دخی اُنْسېدر کِماد گي.
العِماد: ستون / مهمله ايلهدر، دیرکدر، جمعی عُمْد نوع ثانیده مذکوردر.

العِماد: خداوند منزلت / مرتبه صاحبي يعنى رفعتِ قدر اهلی کمسنهدر.

العِماد: بناهای بلند / عالی بنالر اُبنیة رفيعه معناسنهدر، جزئك اسميله کَلّی تسمیه قییلنددر.

العِماد: زمینی / معجمه ايلهدر، بر یرك اسمیدر.

الکِماد: رکو که گرم کنند و بر اندام نهند / اسیدب وَجَع اوزرینه وضع ایلدکلری بزرد، اُترده گلمشدر كه بو طریقله علاج ايلمك بکا یاقیدن يعنى داغلامقدن اُحْبدر.

-ن-

التناد: باکسی ندا کردن / فتح فوقیه ايلهدر، بر کمسنه یی چاغرمق.

السناد: ماده اشتر قوی و بلند / کسر مهمله ايلهدر، قوی و یوکسك اولان ناقه.

السناد: مخالفت افکندن / [م۳۹۰و] میان قوافی شعر / شعرده ایکی قافیه نك بری

العهاد: بارانهای نخستین / ابتدا ظهور ایدن
یغمورلر، وزن و معناده رِصاد گئی.

القهاد: میشِ خُرده گوش / قاف ایله در،
قولاغی کوچک قیون غنیم صغیر الأذن
معناسنه.

القهاد: جایگاهی / بر یرک اسمیدر که عربده
معروفدر.

الکهاد: اشتر نیمپیر و فربه / فتحله در،
سموز و اورته یاشلی دوه در جملِ عَوان گئی که
وسط السینّ معناسنه.

المهاد: پِستَر / کسر ایله در، دوشک که
لفظ کریمدر، دوشمه دینور.

المهاد: گهوارها / مَهْدک جمعیدر، بشکلر
که اطفال آنده نائم اولورلر و تحریک اولنور.

الوهاد: زمینهای گُو / چقور یرلرکه یغمور
صوبی جمع اولور.

-و-

التواد: چوب که بر پستانِ اشتر بندند /
فتح فوقیه ایله در، دوه نك کوشگی سودینی
مَصّ ایلیمسون دیو ممه سندن باغلا دقلری
دگنکدر.

الجواد: جوامرد / جیمله در، سخی
کمسنه در، خسیسک ضدیدر.

الجواد: اسب نیک رَو / اشکینی گوزل آندر که
سورچمز، حتی ضروبدندر "الجواد قد یُکَبو" گوزل
یوربان آت دخی احیانا سورچر.

الجواد: تشنه شدن / ضمله در، صوصامق،
مهموزًا دخی جَواد مذکوردر.

الجواد: تشنگی / صوسزلق عطش گئی، اسمدر.

الدواد: کِرم / مهمله ایله در، قورد که دود دخی
گلور، جمعی دیداندر.

السواد: سیاهی / فتحله در، قاره لق که
مصدردر.

السواد: ناحیت / سمت و طرف و جانب
معناسنه در، سَوادِ بلاد دیرلر شهرلرک اطراف و
نواحیسی که کُوی گُند دیدکلریدر.^{۹۷۰}

السواد: بالای هر چیز / هر شیئک شخصی و
قالب بی روحی گرکسه ذی روح اولسون شبیح
گئی. / [۳۹۲و]

السواد: عددِ بسیار / چوق مال که سپاهیلک
دیدکلری عُدّه و عَتاد و سلاح و بساط و ترکجه
یراق و پوساد دیرلر که ملوکه نسبتله اَثقال
سلطاندر، عُدّه دخی سابقدر.

السواد: میانِ دل / قلبک اورته سی که حَبّه
القلب و سُویدا دخی دینور بُجْبَحّه فَواد گئی.

^{۹۷۰} ن - سَوادِ بلاد دیرلر شهرلرک اطراف و نواحیسی که کُوی
گُند دیدکلریدر.

-ی-

الإیاد: خاك / کسر ایله‌در، طپراق که چادر ویا حوض اطرافنه دوکرلر.

الإیاد: پشتیوانِ در / قاپونک طیاغی که طرقاز و دستک دینور زُرفین و جنبه‌گی.

الإیاد: گرانبار کردن / یوکی آغر ایلمک تثقیل الحمل‌گی.

الإیاد: بَرْنَج آوردن / زحمت چکمک.

الهیاد: نیکان / جیمله‌در، ایولر که جید لفظنک جمعیدر، وزن و معناده حسان‌گی و مقابلی زَیّی آلق و فنا دیمکدر.

الهیاد: اسبانِ دَونده / سگرتجی آتلی که مفردی جید فرسِ سریغِ السیر دیمکدر.

الذیاد: بازراندن / معجمه ایله‌در، طرد و منبع ایدوب‌گیرو چویرمک.

الریاد: جستن آب و گیا / مهمله ایله‌در، صو و اوت آرامق طلب الماء والکلاء‌گی.

الریاد: آمدشد کردن / تردّد ایلمک و گیدوب گلمکدر.

القیاد: پاهنگ / قاف ایله در دیزگین و چلیر و اویان دیدکلری آلتدر، عنان و لجام ایله وزن و معناده یکساندر.

القیاد: کشیدن / یَدْمک که آتی استدیگی یره چکمک.

السواد: بالای مردم / کیشینک شخصی و روحدن قطع نظر قالبی که شبیحدر، انسانه مخصوص اولور.

السواد: کاغذ نبشته / قاره لمه که مُسَوّده و مُسَوّده دخی دینور تسوید‌گی.

السواد: سبزه سیرآب / صولنمش نبات که زیاده یشیل اولغله سیاهه مائل اولمش اوله که یشیله مُدهامّه بیورلمشدر.

السواد: روستای پیراسته / معمور کوپلر که سَواد شهر دیرلر قریه لری مراددر.

السواد: دردی اشتر و گوسفند را / ضمله‌در، بر مرضدر که دوده و قیونده اولور.

السواد: باکسی راز کردن / کسر ایله‌در، سرّ ایله سویلشمک که مصدردر.

الضواد: درد / [م.۳۹۰ظ] سر و گلو / معجمه ایله‌در، باش و بوغاز علتی که زکامک شدیدیدر، إهمالی دخی لغتدر، مهموزا دخی سابقدر.

العواد: باکسی گشتن / کسر مهمله ایله‌در، عودت ماده‌سندن مفاعله بابندن مصدرِ ثانیدر، بر کمسنه ایله معا رجعت ایدوب‌گیرو دونمکدر.

النواد: خُفتن بوقتِ خواب / ضم نون ایله‌در، اوینو وقتنده اوینویه یاتمق.

-ومنه بالهاء-

کلمات دالّیاتدن هاءِیات رباعیات و تقدیم مضاعفات ایله در.

الجمّادَة: شاهراه / جیمله و شد ایله در، اولو یول، عربیده شارع اعظم دینور.

السادّة: چشم گشاده که هیچ نبیند / مهمله ایله در، مسدوده معناسنه در، آچق الوب لکن گورمین گوز.

المادّة: مایه / هر شیئک اصلی یعنی سبب رونق وجودی اوله مثلاً خمیرک ماده سی مایه اصلیه سی دیمکدر.

-ب-

الإبادة: هلاک کردن / کسر ایله در، بئید ماده سندن لازم ایکن افعال وزنده متعدی اولوب باسی حذف و آخرینه بدل ویرلدی إعاده گبیدر، وزن و معناسی هلاک ایلمک.

العبادة: پرستیدن / مهمله ایله در، طایمق طاعت معناسنه مصدر در.

-ج-

الإجادة: نیک کردن / جَید سابق ماده سندن در، خوش و گوزل ایلمک هر نه اولورسه.

الإجادة: نیک گفتن / سوزی نظام اوزره سویلیوب تفهّم ایلمک که مألّی ینه سابقيله یکساندر.

-د-

الإدادة: کِژم اندر افتادن / دُوده ماده سندن در، بر نسنه یه قورد دوشمک و قوردلنمق.

الجدادة: نُودَران / جیمله در، شاکردلر معناسنه در.

الكدادة: دوغه / ضمله در، آیران که یوغردی صو ایله جمع و مزج ایدوب سود گبی نوش ایدرلر.

الكدادة: ثفل روغن / یاغ طورتوسی که وزن و معناده غُصاره گبی، ترکجه کُشبه و جِزّه دیرلر.

الكدادة: باقی خوردنی در دیگ / چوملکدن قوتاردقندن صکره آنده قالان زیاده طعام.

اللدادة: جنگ جستن / فتحیله در، خصومت ایلیوب محاربه یه طالب اولمق، مصدر در.

الودادة: آرزو کردن / استمک تمّی و رجا ایلمک. / [ر۳۹۲ظ]

-ذ-

الإذادة: یاری دادن براندن چارپای / کسر ایله در، حیوانی سورب منع ایلمکده إعانت ایلمک.

-ر-

الإرادة: خواستن / استمک مراد ایلمک، قصد و عزم و جزم ایلمک.

-س-

الإِسَادَة: مهتر زادن / کسر ایله در، سیّد الأصل و عالی نسل کمسنه بی تولید ایلمک یعنی دنیایه گتورمک.^{۹۷۱}

الإِسَادَة: سیاه زادن / رنگی قاره ولد طوغرمق.

الإِسَادَة: بالش / تاسی وحدت ایچوندر، یصدق، وساده دخی لغتدر، طیانغه دخی دیرلر.

الْوَسَادَة: مثلها / ألف بدلی واو ایله دخی لغتدر، یصدق معناسنه و بلا تاء جنسی دخی مذکور ایدی.^{۹۷۲}

-ش-

الإِشَادَة: بلند کردن بام بنا / یاپونک سقفی یوکسک ایدوب مشید قیلمق، شید گرجدر.

الإِشَادَة: آواز برداشتن بچیزی / بر امرده چاغرمق، حتی ذاکره اثنای شغلده ظهور ایدن حالت زائده سببیه فریاد ایلمگه إشاده دینور.

-ص-

الإِصَادَة: شکار را داغ کردن / آوی داغلامق که نشان ایلمک.

-ض-

العِضَادَة: بازوی در / [ن۵۵ظ] مهمله ایله در، قپونک قول دموری که ایکیسنه عضادتان دیرلر.

^{۹۷۱} م - **الإِسَادَة:** مهتر زادن / کسر ایله در، سیّد الأصل و عالی نسل کمسنه بی تولید ایلمک یعنی دنیایه گتورمک.
^{۹۷۲} م - **الْوَسَادَة:** مثلها / ألف بدلی واو ایله دخی لغتدر، یصدق معناسنه و بلا تاء جنسی دخی مذکور ایدی.

البُرَادَة: ساو آهن و جز / ضم موحده ایله در، آگه نك دموردن و غیریدن چیقاردیغی خُرده لر که عربیده بُراء و بُرایه / [م۳۹۱و] دخی دینور.

الطَّرَادَة: رانده لشکر / فتح مهمله ایله در، رانك اصلنده شدّه سیله طَراده ایکن کثرتِ إستعمالی تخفیفی إیجاب ایلدی، لکن سورمک طرح و منع و نفی و دفع معناسنه دخی شاملدر که ایکی معنا بری برینه ضد گورینور، عسکر سورن کمسنه در.

العَرَادَة: ماده مَلخ / چکرگه نك دیشیسی که وزن و معناده جَراده گبی.

العَرَادَة: سخت شدن / قتی اولمق شدت گبی، مصدردر.

المَرَادَة: ستنبه شدن / ایری اولمق که یوغون دینور ضخیم گبی.

الْوَرَادَة: گلگون شدن / وُزدندر، گل رنگی یعنی قرمزی اولمق.

-ز-

المَرَادَة: توشه دان / طغارجق که ایچنه یولجی آزیق وُذع ایدر.

المَرَادَة: راویۀ بزرگ / بیوک مَشك که ایکی دریدن دیکرلر، اوتوراق دیرلر، صو دخی زاد نوعندندر.

-ع-

الإعادة: بازگردانیدن / گِیرو دوندرمک
إرجاع گبی.

الإعادة: دیگر باره گفتن یا کردن / بر
سوزی بر دخی سویلکم ویا بر ایشی تکرار
گورمک.

السعادة: نیک بختی / فتح مهمله ایلهدر،
طالعی ایو اولمق، اسمدر، شفاعتک ضدیدر.

السعادة: نیک بخت شدن / بخت گوزل اولمق
که مصدردر.

-غ-

الرغادة: فراخ عیش شدن / گچنمسی بول
اولمق وسعت معایش معناسنه که رغضد
مذکوردر.

الوغة: ناکس شدن / چاره سز فرومایه و
دنی و بی مروّت اولمق.

-ف-

الإفادة: فائده دادن / کسر ایلهدر، بر
کمسنهیه بر شیء ویرمک، مصدردر.

الإفادة: فائده گرفتن / نفعلنمک استفاده
معناسنه که کندی آخردن إنتفاع ایلمکدر.

الرفادة: رفان / مهمله ایلهدر، زعفران
دیدکلری صاری نسنه که بعضی أطعمه ایله
طبخ ایدرلر.

الوفادة: نزدیک سلطان شدن / وفد
مادهسندندر، وزن و معناده رسالت یعنی
ایچیلک که امور دولت ایچون بر پادشاهدن
آخره وارمق.

-ق-

الإقادة: قصاص کردن / قود لفظندندر، قاتلی
مقتول مقامنده قتل ایلمک که قصاص دخی
عریدر.

-ک-

المکادة: نزدیک شدن بفعل / فتحلهدر، بر
ایشه یقین اولمق یعنی شروعنی التزام و قصد
ایلمک.

-ل-

البلادة: کاهل شدن / موحد ایلهدر، وزن و
معناده حماقت گبی که نعتی بلید و ناقص العقل
معناسنه.

الجلادة: جلدی / جیملهدر، بَرک اولمق صلابت
و متانت گبی.

الجلادة: جلد شدن / معنای مزبورده مصدردر
یعنی وقتنده بمادرلغنی إظهار و اجرا ایلمکدر.

الصلادة: سختی سنگ / مهمله ایلهدر، طاش
قاتی اولمق یعنی سرد اوله سماقی و مرمر گبی که
کوفکی گبی رخاوتلی اولمیه.

الزَّهَادَةُ: در چیزی کست آمدن / بر امرده
إلتفاتسز حرکت ایلمک و سستلک.

الشَّهَادَةُ: حاضر شدن / معجمه ایله در، حاضر
اولمق غائبك مقابلیدر.

الشَّهَادَةُ: گواهی دادن / طانقلق ویرمک که بر
امرك حَقَّائِیَّتِی بیلدیگی گئی إفاده ایلمک که
خبر قطعیدر.

الشَّهَادَةُ: سوگند خوردن / یمین ایلمکدر که
أشهد بالله یعنی یمین ایدرم دیمکدر أحلف گئی.

-و-

الْعَوَادَةُ: طعامی که از وی دُوم بار خوردند /
ضم مهمله ایله در، قولق سفره سنده اَکل اولنان
طعام که آندن مقدّم دخی اَکل اولنمش اوله.

الْهَوَادَةُ: حالی که امید دارند بر سلامتیش /
فتحله در، بر حالدر که سلامتنی امید و میل ایده
لر. ۹۷۳

الْهَوَادَةُ: آشتی / صلح معناسنه.

الْهَوَادَةُ: مدارا و نرمی / یعنی بدخوی و تنگدل
اولنله طبیعتلری طورنده گورنمک و هرنه دیرلرسه
ملایمتله تصدیق ایلمکدر.

-ی-

الْقِلَادَةُ: گردن بند / کسر قاف ایله خلی
جنسندن بیونه آویخته ایدوب بالای سینه ده
پاهنگ گئی اولور، ترکجه ده دخی گردانلق
دینور.

الْقِلَادَةُ: دین / که اسلامدر / [م ۳۹۱ ظ] زیرا
تقلید دینده تبعیت معناسنه در، اول ماده دن
دینك اسمی اولور.

الْوَلَادَةُ: پرستاری / فتحله در، قوللق یعنی بر
کمسنه یه اوغل مقامنده خدمتکارلق که تَبَّی
گبیدر.

الْوَلَادَةُ: زادن / کسر ایله در، طوغرمقدر،
بطنده حاصل اولان ولدك وقتيله طشره
خروجیدر تولّد گئی. / [ر ۳۹۳ و]

-م-

الرَّمَادَةُ: هلاک شدن / فتح مهمله ایله در،
هلاک اولمق، مصدردر، بلا هاء دخی
مذکوردر.

الصَّمَادَةُ: غلافِ شیشه / بلا هاء دخی
مذکوردر.

-ه-

الرَّهَادَةُ: نعمت دار شدن / غنی کریم اولمق،
مصدردر.

الرَّهَادَةُ: پرهیزکار شدن / زای هوز ایله در،
پرهیز ایلمک إعراض گئی، رغبتك ضدیدر.

۹۷۳ م - **الْهَوَادَةُ:** حالی که امید دارند بر سلامتیش / فتحله در،
بر حالدر که سلامتنی امید و میل ایده لر.

الهیاده: جهود شدن / یهوددن اولمقددر، جنسی
یهود دخی گلور.^{۹۷۴}

-الخماسی-

بو نوع اَلْفیدن بشر حرفیلری، با تقدیم
مضاعف.

التَّحَاد: بایکدیگر حرب کردن / حدّ
ماده سندن تفاعل وزننده تحادد مصدرندن إدغام
ایله مشدّد اولمش، ایکی کیشی بری بریله جنگ
ایلمک.

التَّحَاد: بایکدیگر خلاف کردن / بری برینه
مخالفت ایلمک که حربک دخی منشأی بودر.

المِخَاد: بالشهای سر / مفردی مَحْدَه هائیات
رباعیتک مضاعفاتندندر.

التَّرَاد: بر یکدیگر ردّ کردن / ردّ ماده سندن
تحادّگی تراؤد اولوب إدغام اولندی، بری برین ردّ
ایلمک. / [م ۳۹۲و]

التَّضَاد: بایکدیگر ناهمتای کردن / ضدّ
ماده سندن سابقی مثلیدر، بری برینه مخالفت
ایلیوب ضدّیت إظهار ایتمک.

التَّنَاد: از یکدیگر رمیدن / ندّ لفظندندر،
سلفی گبیدر، بری بریندن اورکمک و آیرملق ﴿یوم

الزیاده: افزونی / کسر زای هوز ایلهدر،
آرتقلق و چوقلق معناسنه اسمدر إزدیاد گبی.

الزیاده: افزون شدن / قدر کفایه دن آرتق
اولق که مصدر و لازمدر.

الزیاده: افزون کردانیدن / آترمق و
چوغالتمق، متعدّی اولور.

السیاده: مهتری / مهمله ایلهدر، اولولق و
بیوککدر، سید که یازلمشدر، ساده گبی بو
ماده دندر.

السیاده: مهتر شدن / ترقّی و تعلّی معناسنه
مصدردر، بیومک و رفعت بولق.

العیاده: بیمار پرسیدن / خسته بی صورمق
که معروفدر، عبادتدن أفضل اولدیغنه لفظنده
دخی إشارت عددی واردر که عبادت^{۴۷۷} دن
عیادت^{۴۸۵} سکز زیاده در، زیرا تسلیت
مریضک سبب خفتیدر.

القیاده: کشیدن / قاف ایلهدر، چکمک
یعنی یدوب گوترمک، بلا هاء دخی مذکوردر
قَوْد آتی گبی.

الهیاده: توبه کردن / توبه ایلمک، تهود سابق
گبی که مقلوبی هدایه معناسنهدر.

^{۹۷۴} یهودی واحد و یهود جنسدر و بلکه مقلوبی نجسدر إنما
المشکون نجس، فارسیده ها ایله جهوددر، جحود دخی انسبدر و
ترکیده غلطاً جفید دینور. «منه»

التناد ﴿آیرلق گونی معناسنه قامت گونیدر که
﴿وامتازوا اليوم﴾ دیدکلی گوندر.

الجواد: راههای راست و روشن / جیملهدر،
جاده نك جمعیدر، اولی یوللر شاهراهلر
شوارع گبی.

المواد: مایها / جمعدر، مفردی ماده قریبا
یازلدی. بونده سکز عدد مضاعفلر تامادر.

-أ-

الأزاد: همزادن / مهمله ایلهدر، أفعال وزننده
جمعش قلتدر، مفردی رآددر.

الأرآد: بنهای استخوان بنا گوش / مفردی
رباعیاتده لفظ رابعدر.

الأرآد: کنیزگان نرم اندام / یومشق وجودلد
جاریه لر که لطافت بدنندن ناشی دَتریه.
/[۳۹۳ظ]

الإسآد: پیوسته بشب رفتن / کسر ایله إکرام
وزنندهدر، گيجه گتمك، وزن و معناده إسراء
گبی که سَری معناسنهدر.

المِسآد: خيگ روغن / یاغ طلومی، جمعی
مسائد مذکوردر.

المِفآد: تنور آشوب / فا ایلهدر، آتش
قارشدر احاق آلت، جمعی مفائد مذکوردر.

-ب-

الآباد: زناها / مدّ ایلهدر، مذکور و مفصل
اولان أبَدك جمعیدر.

الإزباد: کف برآوردن / کسر و زای ایله زبد
سابق ماده سندن مصدردر، بر طعام قینارکن
اوزینه گلن کوپگی آلمقدر.

الأسباد: مردان نيك رای / فتح و مهمله
ایلهدر، مفردی سبد نوع أخیرده گلور.

الأسباد: مردان سخت کار / ایشلری گوج اولان
کمسنه لر، مفردی سَبَد دخی أواخر دالده
یازیلور.

الإضباد: بخشم آوردن / وزن و معناده
إغضابدر، دارلتمق غضبه گتورمك.

الإعباد: بلندگی گرفتن / مهمله ایلهدر، قُول
ایدنمك إستعباد و إعتباد گبی.

الأكباد: جگرها / فتحلهدر، بغرلر که فارسیسی
ترکیسندن معروفدر، مفردی کَبِد مذکور و کبد
دخی گلسه گرکدر.

الإنباد: تمدّین بر نهادن / کسر ایلهدر، آتک آرقه
سنه تَگَلتو قومق که اَگَرک آلتنه قورلر، لَید نوع
أخیرده گلور.

الإنباد: برهم نشانندن / بری بری اوزینه قومق،
بو معناده بُد ضمله اسمدر که سابقدر.

الإنباد: مقیم شدن / بُد سابقدن إقامت و
ثبات معناسنه مصدردر.

الإلباد: بر دنبال و سُرونِ اشتر زدن / دوه‌نك قویریغی و صاغریسی طرفنه ضرب ایلمك

الأوباد: بدیهای حال / فتحله‌در، انسانك گوناگون احوال قبیحه سی که مفردی وُبد مذکوردر.

الإبتاد: میخ در جای زدن / کسر و تحیه ایله‌در، بر یره اُکسری میخلامق.

-ج-

الإزجاد: [م۳۹۲ظ] لرزانیدن / دترتمك إرعاد و تهزیز و تحریك گبی.

الأسجاد: بتهای جهودن / فتح و مهمله ایله‌در، یهودك بتلری که گمش اوزره صورتلر یازوب اُكا سجده ایدرلر، مفردی یوقدر.

الأسجاد: سرفرود آوردن / کسر ایله‌در، باشی آشاغی اُگوب آلنی یره قومق که نمازك اُركانندندر.

العباد: پرستندگان / مهمله و شد ایله عابد سابقك جمعیدر.

اللباد: مُدفروش / فتحله شد ایله‌در، تگلتو صاتن کمسنه‌در.

-ت-

الإعتاد: حاضر آوردن و ساختن

[ن۱۵۶و] مهمله ایله‌در، عتادِ سابقدن اُکرام وزننده، حضوره گتورمك و حاضر قیلمق.

الأفتاد: چوبهای پالان / فتحله جمعدر، مفردی قتد نوع اُولده مفصلدر.

الإنجاد: یاری دادن / یاردم یعنی إعانت ایلمك.

الْإِنْجَاد: بنجد شدن / بلادِ نَجده چيَقمق و
اول سمتِه روانه اولمق.

الْإِهْجَاد: خفتن بشب / گيجِه اويومق تَهْجَد
گبی و هجود دخی گلور.

الْإِيْجَاد: هست کردن / تحتیه ايله در، وار
ایلمک، معدوم ایکن موجود قیلِمق که مثلی
مَسْبُوق اولمه. **الْإِيْجَاد:** توانگر کردن / بر
کَمْسَنَه یی غنی قیلِمق که وجد و وجوددن
مأخوذدر.

الْإِيْجَاد: پاینده چیزی کردن / وزن و معناده
إِبقادر، بر نسنه یی باقی و دائم و ثابت
قیلمق، بونده مهموز الفادر، مثالِ واوي
دگلدر.

الْإِيْجَاد: قوی گردانیدن / بو دخی مهموز و
مصدردر، ضعیفه قوت ویرمک.

السَّجَاد: لقبِ دَوَمِ عَلِي / فتح مهمله
ایله در، حضرت اوغلی حسین شهیدک اوغلی
زین العابدین جنابنک کثرتِ صلاتدن ناشی
لقبی اولمشدر که اسمی علیدر، عزیز تاریخنده
مدینه ده مدفوندر. / [ر ۳۹۴و]

النَّجَاد: خیمه دوز / نون ايله و شد ايله
چارجی که چادر دیکر، دیکمک نصب
دگلدر خیاطت معناسنه در.

النَّجَاد: مصلی دوز / یورغانچی که سَجَادَه
دیکوب صنعتنی اجرا ایدر. ۹۷۵

-ح-

الْأَحَاد: یگانگان / مد ايله در، أحد سابقک
جمعیدر، مفرد اولوب بر دیو واحدیتله وصف
اولنان شیلرک جمعیسی ایچون وصف اولور.

الْأَحَاد: روزهای / یکشنبه / بازار گونلری، بازار
ترکجه بر گوندر که عرب آکا أحد دیر که فیهفته
باشیدر، حتی آکا اَوَّل دخی دیرلر، أربعا و سبت
مذکوردر.

الْإِحْجَاد: اندک خیر شدن / کسر و سکون
جیمله در، خیری آز اولمق قَلتِ نفع گبی.

الْإِحْجَاد: نابالیدن نبات / اوتلق اوزامق، نبات
عریدر.

الْإِحْجَاد: لحد کندن / مزار قازمق حفرِ گور گبی.

الْإِحْجَاد: از حق بچسبیدن / فاعلی اولان ملحد
لفظنده یازلمشدر.

الْإِحْجَاد: اندر حرم رزم کردن / حرم بیتِ
شریفده جنگ ایلمک، إِلْحَاد فی لآحرام دیو تفرید
و تنفیزه سبب بودر که: حرم شریفده هر گناهده
ثواب گبی بره یوز بیلک یازیلور، سائر محل گبی بر
گناه ینه بر یازلمز، اشته بو سبب مستقل اولمشدر
هجرتِ إِبْنِ عَبَّاسَه رضی الله عنهما.

الإيجاد: يك پچه زادن / تخته ايله در، بر ولد
طوغرمق توليد وحيد گي.

الإيجاد: يگان گردانيدن / بي نظير قيلمق كه
أوحده الله تعالى يعني حق تعالى آني فايق
الأقران و يگانه زمان ايلدي ديمكدر.

الميحاد: گوسفندي كه پيوسته يكي زايد /
أحد ماده سندن در، دائما بر قوزي طوغان
قيون.

-خ-

الصِلْخاد: اشتر دراز و سخت / مهمله
ايله در، طويل و قوي دوه، بلا ألف صلخد
دخي مذكوردر.

-د-

الإبْداد: پراكنده كردن / موحد ايله در،
طاغتمق پريشان قيلمق تفریق گي، بد
لفظندن در كه مذكوردر.

الأجداد: پدران پدر / فتحله و جيمله در،
جدّ سابقك جمعيدر، كيشينك باباسندن
يوقاري درجه ده بولنان جمله بابالر كه بری
برينك والديدر.

الإجداد: كوشش كردن / كسر ايله جدّ
مذكور گي سعی ايلمكدر.

الإجداد: نو كردن / جديددن يكي لمك
معناسنه در تجديد گي.

الإجداد: [م ۳۹۳و] بريد آمدن خرما بن /
جدّندر، خرمانك قطعي يعني جمع ايلمك وقتي
گلمك.

الإجداد: هامون شدن زمين / يري دوزلك
تسطيح معناسنه.

الإجداد: بخت ور گردانيدن / بر كمسنه يي
دولتلي قيلمق جدّ سابق گي، فوائد نوع ثانیده
رجلّ جُدّ مذكوردر.

الإجداد: سوک داشتن زن / مهمله ايله در،
خاتون غمنك اولمق يعني ماتم ايدوب حنا و سائر
زينتلي ترك ايله اظهار حزن ايلمك.

الإجداد: تيز نگرستن / وزن و معناده إمعان
گي، پك باقمق حدّ نظر ايلمكدر إسجاد
گي.

الإجداد: تيز كردن چيزي / بر نسنه يي كسكين
ايلمك، قلمتراش و بچاق و قلج و سرکه امثالي
كسكين ايلمك.

الأسداد: جمع السد / فتحله در، سابقا مذکور
سدك جمعيدر كه برقاج معنايه يازلمشيدی.

الأسداد: صواب گفتن / كسر ايله سدادندر،
طوغري سويليوب خطا ايلمك، سداد و
صواب بر معنايه در.

الأصداد: كوهها / فتحله در، صدّ سابقك
جمعيدر كه طاغدر.

الإصْدَاد: بگردانیدن / کسر ایله در، گيرو
دوندرمك إعاده و إرجاع گي.

الإصْدَاد: زرداب گرفتن / صديددندر، ياره
صاری صو جمع ايلمك.

الأصْدَاد: جمع الضدّ / فتحله و معجمه
ایله در، ضدّك جمعيدر كه نوع ثانى
مضاعفلرندردر.

الأعْدَاد: شمارها / مهمله ایله در، عدّ و
عددك دخى جمعى اولور.

الأعْدَاد: آبهای چشمه و چاه / عدّ سابقك
جمعيدر كه پيكار و قيو صولرى يعنى باشلى
صولر كه حوض و دستى صوبى گي مایه سز
اولمبوب ماده لی اوله.

الأعْدَاد: ساختن ساز شغلی کردن / مشغول
اولق لازم اولان امرك لوازمى تدارك و تهيئه
ايلمك مثلا كتابت امرى ايچون مقدّما مرگب
مسطر مَقَط مقرّاض حاصلی جمله سى قرق
عده رسیده اولور اشيا اوللری ميمدر آنلری
تدارك ايلمكدر.

الإعْدَاد: خشم گرفتن / معجمه ایله در،
دارملق عارض اولمقدر طيرن غضب گي.

الإعْدَاد: بشتافتن / سرعت و عجله ايلمك.

الأُمْدَاد: مُدّها / فتحله در، مدّتك جمعيدر،
وزن و معناده أزمان گي.

الإمْدَاد: مدد گرفتن / کسر ایله در، مدد قيلمق،
معروفدر إعانت معناسنه.^{۹۷۶}

الإمْدَاد: مداد در دويت کردن و در شدن /
دويتك حقّه سنه مرگب قومق و چيقارمق يعنى
ايكى معنايه دخى ألف باب سبب استعمال
اولور. [ر ۳۹۴ظ]

الإمْدَاد: ريم در خستگي جمع شدن و افزون
کردن / ياره ده ايرك جمع اولوب و كثرت بولق
إصدا گي.

الأُنْدَاد: همتايان / فتحله و نونله در، ندّك
جمعيدر، وزن و معناده أقران و أمثال ديمكدر.

التّرْدَاد: آمدشدين کردن / فوقيه و مهمله
ایله در، تردّد يعنى بر محله گيدوب گلوب آکا
منسوب اولمقدر.

التّهْدَاد: بیم کردن / قورخومتق تهدید گي.

الجُدَاد: خرمابنان خرد و جز / ضم جيم و شد
ایله در، خرما و سائر آعاجلرك اوفاغی صغار
الأشجار گي.

الجُدَاد: رشتهای که بر خیمه بندند / چادره
باغلدقلری ایلر، بو معناده گُداددن معرّيدر كه
معربّات نخالیده مسطوردر.

الحَدَاد: آهنگر / فتح مهمله ایله در، دمورجی.

^{۹۷۶} م - الإمْدَاد: مدد گرفتن / کسر ایله در، مدد قيلمق،
معروفدر إعانت معناسنه.

الجداد: دربان / وزن و معناده بَوَاب که حدّ اصلنده منع معناسنده، بَوَاب دخی خروج و دخوله مانعدر.

الجداد: زندان وان / زندانچی که معنای سابقلرزندانده بولنمغله بعض اهل لغتدن منقولدر.

الرداد: بازگردان استخوان / کموگی گپرو چوپرن که بو دیارده آکا چیققجی دیرلر که بر کمسنه نك بر مفصلی قرلسه و چیقسه آنی یرینه گتورب إصلاح ایدر.^{۹۷۷}

سنداد: نام جایگاهی / کسر مهمله و سکون نون ايله در، بر یرك اسمیدر، صحاحده / [م ۳۹۳ظ] اسم نوردرد دیدی.

صُدَاد: گونه از سوسمار / ضم ايله و شد ايله در، بر نوع کلردر که سام أبرص دیرلر.

الفَدَاد: بانگدارنده / فتح فا و شد ايله در، چاغریچی و فریادجی معناسنه.

المغداد: آنکه خشم بسیار کند / معجمه ايله مفتاح وزننده در، / [ن ۱۵۶ظ] مغدّگی، چوق چوق داریلان کمسنه غَضوب گبی، أصمعیدن منقولدر.

-ر-

الأبراد: بُردها / فتحله و موحده ايله خرّقه معناسنه اولان بُرده نك جمعیدر، قصیده برده که بانث سعاد دیمکله عریفدر، بو برده در که حضرت صاحب قائلی اولان کعبه خرّقه عطا ایلمشدر.

الأبراد: تگرگها / بَرَد سابقك جمعیدر که طلولدرد، یخچه و سنگرك وسنگك دخی اسماسیدر، حَبّ المُرّن دخی دینور.

الإبراد: رسول فرستادن بشتاب / کسر ايله در، برید که پَیْگَدر آنی عجله ايله إرسال ایلمکدر.

الإبراد: پختگی کار کردن / مصدردر بر ایشی پیشورمك و پیشمش قیلحق طبخ گبی.

الإخراد: فرد گردانیدن / مهمله ايله در، إختلاط ایلدیگی زمره دن آیرب باشقه محله تفرید ایلمك که وزن و معناده إفراددر.

الإصراد: تیر بچیز گذرانیدن / بر شیدن اوقی رمایت طریقیله گچورمك.

الإطراد: براندن کسی فرماندن / بر کمسنه یی طرد و إبعاد یعنی سورمگه فرمان ایلمك.

الأفراد: یگانگان / فتحله فریدك جمعیدر، فایق الأقران اولنلر.

الأفراد: درخشهای ستارگان / بَرّاق یلدزلردر أفراد النجوم أفقده گورینن کواكب درخشاندرد.

^{۹۷۷} م + قرلسه و چیقسه آنی یرینه گتورب إصلاح ایدر.

الإفْرَاد: یگانه کردن / کسر ایله‌در، یالکر
قیلمق آیرمق إحراد سابق گئی.

الإفْرَاد: یک پیچه زاده / یالکر طوغان ولدی
دنیا به گتورمک.

الإفْرَاد: خاموش کردن / قاف ایله‌در،
صوصمق یعنی سکوت ایلمک أما عجزدن
سکوتدر دیدیلر.

الإفْرَاد: آرام گرفتن / طورمق توقّف ایلمک،
اضلی کلمه فُرادر گنه معناسنه‌در، بر یاوز
دوه پی طومتق مراد ایدن کمسنه کنه سنی
تطهیر هیئتنی گوستردکده دوه دخی کنه پی
دفع ایلسون دیو دورر سرکشلک ایلمز.

الأفْرَاد: کردان / فتحله‌در، کُرد دیدکلری
طائفه در که اوکوز و قیون تربیه ایدرلر، حتی
استاد دیمشدر بیت:

چو سیل اجل آمد و مُرد بُرد

چه بر تختِ سلطان چه بر دشت کرد

الأفْرَاد: جمع الورد / یدنجی نوعده وُرد و
طقوزنجی نوعده اولان وُردک جمعی اولور.

الإیراد: حاضر آوردن / کسر و تحته ایله
حاضر ایلمک، وُروددندر.

الإیراد: گل آوردن / گل تدارک ایلمک،
وُرددندر.

الإیراد: اشتر در آب بردن / دوه پی صویه
گتورمک، وُروددندر که ﴿ولما ورد ماء مدین﴾ بو
معنایه‌در.

البرَاد: برد باف / فتح موحده و شد ایله برده
دیدکلری خرّقه پی طوقیان کیشی.

التبرَاد: کبوتر خانه / کسر فوقیه ایله گوگرچین
کومسی ویاخود یواسی.

الجرَاد: رویننه مال / فتح جیمله و شد ایله‌در،
ضُراط معناسنه ترکجه اوصورق دینور.
/[۳۹۵و]

الزَرَاد: زره گر / زای هوز ایله‌در، زره بیان
کمسنه، صانع الضرع گئی.

السرَاد: مثله / زای بدلی سین مهمله ایله معنای
مزبورده معروف لغتدر.

الصُرَاد: ابر تنک بی آب / ضمله‌در، اینجه و
صوسز بولوت سحاب رقیق رقیق خالی گئی.

القرَاد: پوژینه دار / فتح قاف ایله‌در، مایمونجی
که قُرد مایموند.

المِثْرَاد: نان شکسته در کاسه / [۳۹۴و] ثرید
ماده‌سندن مِفْتَاح وزنده‌در، ثرید اولمق ایچون بر
قابده اولان اوافق اتمک.

المِصْرَاد: آنکه طاقِت سرما ندارد / مهمله ایله
صرد ماده‌سندندر که گلور، صوغه طیائمان
کمسنه که تیز اوشویه.

المِفْرَاد: گوسفندی که پیوسته یکی زاید /
فا ایله در، دائما بر قوزی طوغان قیون.

المِیرَاد: اشتری که بآب شتابد / تخته ایله
إیراد سابق ماده‌سندندر، صویه گتمگه عجله
ایدن دوه.

-ز-

الآزَاد: گونه از خرما / مدّیله در، بر نوع
خرمادر، چلی خرماسی دیمکله معروفدر.

-س-

الآسَاد: شیران / هامان وزننده جمع قلتدر که
مفردی أسد و جمع دیگری أُسْد دخی
سابقدر.

الأجْسَاد: تنهای مردم و جز / جیمله‌در،
جسد سابق جمع قلتیدر که سابقدر،
روحسز قابلر و شَبْخُلر معناسنه.

الأجْسَاد: خونهای خشک / قوری قانلر یعنی
پختی که مُنجمِد و سیلانندن منقطع اولمش.

الإفْسَاد: تباه کردن / کسر ایله مصدردر،
آزدرمق فاسد قیلیمق.

الأمْسَاد: رسنها / فتحله‌در، ایپلر، مفردی
مَسْد سابقده دوه یوکندن اولمق ایله مقیددر.

الأمْسَاد: لیفهای تافته / خرما لیفنک
اورملشلی که آندن ایپ و سائر نسنه‌لر اولور
که ﴿حبل من مسد﴾ بوندندر.

الإیسَاد: برآغالیدن / کسر ایله و تخته ایله‌در،
قندرملق که عربیده حَتّ و ترغیب و تحضیض
دیرلر.

الحُسَاد: بدخواهان / ضم مهمله و شد ایله‌در،
بر کمسنه‌نک سوء حالی مأمول ایدنلدر، مفردی
حاسد سابقدر.

-ش-

الإرْشَاد: راه نمودن بحق / رشددن إکرام وزننده
مصدردر، طریق حقّی گوسترمک یعنی سلوک
راهحقه دلالت ایدوب طریق مستقیمه بَدْرَقه
اولمق.

الإنْشَاد: شعر خواندن / نونله‌در، شعر اوقومق،
گَرک کندی إنشاسی و گرکسه آخَرک إنشاسی
اولسون.

الإنْشَاد: از یافته خبر کردن / بولدیغی شیدن
خبر ویرمک که وزن و معناده إعلام و إخباردر.

-ص-

الإخْصَاد: بَدِرَو آوردن کِشت / مهمله ایله‌در،
اکین بیچمک زمانی إدراک ایدوب یتشمک.

الإخْصَاد: استوار کردن / متین و مستحکم
ایلمک.

الإخْصَاد: سخت بتافتن و بافتن / قوی بوکمک
و طوقومق یعنی ایپی قوی بوکمک و بزی
مستحکم طوقومق.

الإِرْصَاد: ساختن / دوزمك يعنى بر پژمرده امرى نسق و رابطه اوزره ياپمق.

الإِرْصَاد: نگاهبانان بگرفتن / گوزجیلر طوتمق يعنى محافظه و محارسه اربابنى بر کاره ناظر و دیده بان قيلمق.

الإِقْصَاد: بکشتن / قاف ايله در، اولدرمك لکن اوق ايله ضرب و قتله إستعمالى غالبدر.

الإِیْصَاد: در را بستن / تحتیه ايله در، قیوی باغلامق غلق باب گبی که ماده سی وَصیده پیشگاه دار معناسنه در ﴿إِنَّمْ عَلَيْهِمْ مَوْصَدَةٌ﴾ مُطَبَّقه ايله مفسردر قیامش معناسنه.

الحِصَاد: کِشتِ درو / فتح مهمله ايله در، اکین بیچن کمسنه که حاصدُ الزرع معناسنه مبالغه ایچوندر.

الرِّصَاد: راهدان / یولجی ابن السبیل معناسنه.

الْفِرْصَاد: خَرْتُود / کسر فا ايله و مهمله ايله در، قاره توت و توت که سابقدر، علامتِ تعریب آخری تايه إنقلابیدر که مقلوبِ مستوی اولدی.

الْفَصَاد: رگ زن / فتح ايله و شد ايله در، قان آلیجی که طمره نیشتری ضرب و إِسَالَة خون ایدر، بو شهرده جَرَّاح و حَجَّام دخی إطلاق ایدرلر.

المِرْصَاد: راه فراخ / کسر ايله در، بول یول طریقِ واسع و شارعِ أعظم گبی که لفظِ کریمدر.

المِرْصَاد: / [م ۳۹۴ظ] گذرگاه / یول، هرنه یولی اولورسه که عربیه یولی آت یولی صو یولی و مثالی.

المِرْصَاد: رصدگاه / رصد بالاده درت معنایه مذکوردر، اول معنالدن شایان اولنلرک یری دیمکدر. / [ر ۳۹۵ظ]

-ض-

الأَعْضَاد: جمع العُضد / فتحله جمع قلتدر، مفردی اولان عَضْد ایچون سابقا اوچ معنا یازلدی.

الأَنْضَاد: ابرها / نونله در، مفردی نَضَد نوع اولده سابقدر.

الإِعْضَاد: گروهها / گروهلر که ترکجه سوریلدر طوائف و جماعات گبی.

الأَنْضَاد: عددِ شان / اول گروهلرک صاییلری معناسنه دخی گلور، نَضَد لفظنده خالان و عَمَّان معنالی یازلمشیدی شاید اول گروه مراد اوله.

الأَنْضَاد: کالای برهم نهاده / بری برینک اوزرینه قومش متاعلر که بو معنایه قریب نَضَد کلمه سنده بر معنی یاولمشیدی.

مطلقاً سیر معناسنه دخی اولمق واردر که هنوز یازلسه گرکدر.

الإضعاد: دور شدن در رفتن / یوررکن اوزامق یعنی مرور و سیر ایله بعید اولمق.

الإقعاد: بنشانندن / قاف ایله در، دیکمک مثلاً آغاج و موم دیکمک و اوتورمق.

الإیعاد: بیم کردن / تحتیه ایله در، قورخومتق إرعاد گی.

الإیعاد: وعده بد کردن / وعید یعنی آلچق و فنا بر امر ایله وعد ایلمک مثلاً ضرب و تهدید ایدرم دیمک.

الرّعاد: ماهی که در دام صیّاد بود / فتح مهمله و شد ایله در، آوجینک آغنده اولان بالقدر، لکن لغتدره دیرلر که؛ بر بالقدر که انسان الینه آلدقده قولنه وارنجه الی اویوشور، بالق دیری ایکن النندن رعشه زائل اولمز.

المیعاد: باکسی وعده کردن / کسر ایله و تحتیه ایله مصدر میمیدر، بر کمسنه یه وعد ایلمک، معروف لفظدر ﴿لا یخلف المیعاد﴾ لفظ کریمدر.

-غ-

الإزغاد: خداوند خوش عیش شدن / مهمله ایله در، حسن الفت صاحبی اولمق که بر کمسنه ایله گوزل گچنمک.

أنضاد الجبال: سنگها که برهم نهاده / یعنی لفظ مزبور طاغله نسبت و إضافة آنلرده بری بری اوزرینه قونان طاشلر مراد اولنور.

المعضاد: دّوال و مانندش که بر بازو بندند / کسر ایله و مهمله ایله در، قوله باغلنان هر شیء که فارسیده بازوبند و ترکیده بازوبند دیرلر، بلا ألف معضد دخی لغتدر که مذکوردر.

-ع-

الأبعاد: دوریها / فتحله و موحده ایله در، بعد لفظنک جمعیدر، ایراقلر و اوزاقلر.

الإبعاد: دور کردن / کسر ایله ایراق قیلیمق تبعید گی.

الإزعاد: لرزانیدن / مهمله ایله در، دترتمک مثلاً بر آغاجی سلکمک تحریک گی.

الإزعاد: تهدید کردن / قورخومتق تخویف گی که رعشه خوفدن گلور.

الإسعاد: نیک بخت کردن / سعید و مبارک و میمنتلی قیلیمق.

الإسعاد: یاری دادن / یاردم ایلمک إعانت و مساعده گی. [ن ۱۵۷و]

الإضعاد: بر بالا شدن / یوقاری چیقیمق گویا که کندینی چیقارمق، بونده اختری ألفک معناسنک اعتباردن سقوطندن غفلت ایلدی،

الإمغاد: بدراز سیکي خوردن / چوق چوق شراب ایچمکدر و غیریده دخی مستعملدر.

الأوغاد: مردمانِ دون / فتحلهدر، مفردی و غد گلسه گرکدر، آلچق کیشیلدر فرومایگان معناسنه.

المُرغاد: آنکه حالش ضعیف کردد / ضملهدر، حالی ضعیف اولان کمسنه یعنی نه رسمه حرکت ایلمک مناسب اولدیغن إدراک ایده‌میه، بونده دال مشدددر لکن تخفیفی دخی لغتدر.

المُرغاد: شیر بهم آمیخته / بری برینه قارشش سود یعنی بری برینه قارشوب [و ۳۹۵] / لکن هنوز طوکمیه.

-ف-

الأحفاد: فرزندانِ فرزند / فتحله و مهمله ایلهدر، حفیدک جمعیدر که گلور.

الأحفاد: یاران / جمعدر، مفردی حافد گچمشدر.

الأحفاد: شتاییدن / کسر ایله مصدردر، عجله ایتدرمک، وزن و معناده إسراع گبی.

الأزفاد: کاسهای بزرگ پهن / فتحلهدر، رفدک جمعیدر که مفردی گلور، بیوک کاسه‌لدر، بو معناده مرفد مذکوردر.

الإسفاد: برگشنی داشتن ستور / کسر ایلهدر، ارکک فعلنه سوق ایلمک یعنی دیشینک اوزرینه ارکگی آشدرمق که البته إعانته از جمله دوه محتاجدر.

الأصفاد: بخششها / فتحلهدر، سابقا مذکور صَفَد لفظنک جمعیدر.

الأصفاد: پای بندها / مفردی صَفَد نوع اولده مقید و صفاد بو نوعده سابقدر.

الإصفاد: عطا دادن / کسر ایلهدر، مال ویرمک، گرک ویردیگی ذی روح و گرکسه بی روح اولسون غلام و جاریه و آت و لباس و نُقد گبی.

الإنفاد: نیست کردن / نون ایلهدر، یوق ایلمک و توکتمک.

الإنفاد: بی مال گشتن / مالسز قالمق مالی توکتمک.

الإبفاد: شتافتن / تحتیه ایلهدر، سعی ایلمک و سرعت قیلماق که لازمدر، متعدی إحفاد مذکوردر. [و ۳۹۶]

-ق-

الأحقاد:^{۹۷۸} کینهها / فتحله و مهمله ایلهدر، کین معناسنه اولان حَقْدک جمعیدر که مفردی گلور.

الإحقاد: بکینه آوردن / کسر ایلهدر، کین

-ک-

الإشكاد: عطا دادن / معجمه ايله در، شُكْد
ماده سندن وزن و معناده إحساندر که کرم
ایلمکدر.

الإيكاد: استوار کردن / تحتیه ايله در، متین
قیلمق و قوی ایلمکدر، لکن بو معنا تأکید و
توکید لفظندندر که إيكادك معناسی باغلامقدر
اگرچه باغلامق دخی محکم قیلمقدر دینور، لکن
استوار معناسنده افعال بابندن و تفعیل بابندن
دخی مصدر إيكاد گلور، غریبدر که وُكْد یُوکْد
إيكاد گلور توکیداً گلمز، اگر قوی و مستحکم
ایلمک معناسی مراد اولنورسه وُگْدن توکیدا گلور
و قوی قیلمق باغلامغه منحصر دگلدر و
باغلامغه محکم قیلمامق دخی لازم گلمز، ماده
اجتماع گبی إفتراقلری دخی ممکندر، بونلر دَقْت
إستعمال عربله ظاهر اولور و إلاّ مسامحه بابنده
خصوصاً مجاز طریقیله بری برنده إستعمال اولنور
و نوکید تأکیددن أفصح اولدیغی مصرّحدر، لکن
صاحب الأصل بو دَقْتلری أخذ ایلمیوب بونده
إيكاد و قریبا تأکید و توکید جمله سنی یکسان عدّ
ایلیوب حتی توکیدى تأکیددن آشاغیده و
تَوَكَّدى تأگددن یوقارده تحریر ایلمشدر که
فصیحی أفصحه ترجیحدر. سامحه الله تعالى.

/ [۳۹۵مظ] -ل-

الأبلاد: نشاها / فتحله و موحد ايله در،
مفردی بَلَد نوع اولده مقیددر.

طومتغه سوق ایدوب سبب اولمق که کینه
براقمقدر.

الإرقاد: خوابانیدن / اویومتق تهجید و اِنامه
و تنویم گبی.

الإعقاد: ستر گردانیدن دارو و ماندش /
دوا و سائر عمل ايله بر کمسنه قوتلی و
متانتلی اولمق.

الإنفاد: نقد فرمودن کردن / نوله در، بر
کمسنه نك حسابی گورب لازم گلان مالی
تحصیله فرمان ایلمک.

الإيقاد: آتش افروختن / تحتیه ايله در، آتشی
پارلتمق و یاقمق.

العنقاد: خوشه / کسر مهمله ايله و نوله در،
صالقم عُنُقود گبی، اوزم و گرکسه سائر
نسنه نك صالقمی اولسون.

المُنقاد: آنکه فرمان کسی را گردن نهاده /
ضمله در، بر کمسنه نك امرینه اطاعت ایدن
کیشی مُطیع و فرمانبر گبی.

المیقاد: آتشگاه / کسر ايله و تحتیه ايله در،
آتش یریدر مَنقل ویا اوجق و گُلُخَن امثالی.

النقاد: نقد کننده / فتح نون و شد ايله در،
صایان کمسنه در آقچه و سائر هزینه صایرسه.

الوقاد: آتش فروز / آتش یاقن کمسنه در
مُوقِد گبی.

الإبلاد: بحر شهری گشتن / کسر ایله‌در، هر بلده بی گزمکدر سیاحتِ بلاد معناسنه.

الأتلاد: گذرگاههای آب از بالا برودبار / فتحله و فوقیه ایله جمع قلتدر، مفردی تلد اوائله بیان اولنمشدر.

الأتلاد: گروهی از عرب / تلادک جمعیدر که مذکوردر، عربدن بر طائفه در یعنی عبّقیسی بر نیجه بطندر که عُمانده ساکنلدر، بو ماده‌ده قَدَم معناسی ملحوظ اولمغله بونلر دخی آنده قدیمدن ساکن اولدقلری سببِ تسمیه در، لکن اصللری عجمی ویا روم و ترك اولمق درکاردر.

الأجلاد: تنهای مردم / جیمله‌در، جلد آتی الذکرک جمعیدر، اگرچه جلد دری دیمکدر، لکن ذکرِ جز ویا ظرف طریقیله کُلّ و مظروف مراددر که انسانک جسملری و جثّه لری دیمکدر.

الأجلاد: زمینهای سخت / جلد سابقک جمعیدر.

الإخلاد: میل کردن / کسر و معجمه ایله‌در، میل ایلمک که ﴿أخلد إلى الأرض﴾ کریمه‌سی بو معنایه‌در.

الإخلاد: جاودان کردن / ابدی و دائمی قیلحق تأیید و غدامه معناسنه.

الإخلاد: دیر پیر شدن / گچ قوجامق که صورتندن پیرلگی معلوم اولماق و مخلّد دخی مقیددر.

الأولاد: فرزندان / فتحله‌در، جمعدر، مفردی ولد نوع اولده مذکوردر.

الجلاد: زننده بتازیانه / جیم ایله و شد ایله‌در، قامچی ایله ضرب ایدن کمسنه ضارب بالسوّط معناسنه.

الجلاد: گردن زن / معروفدر که ملوک و وزرانک بر خادمیدر که شرعاً ویا عرفاً قتلی لازم گلان کمسنه لرك هلاکلری خدمتنه معیندر زیرا البتّه بری لازمدر.

العزلاد: دهانه مشک / تقدیم مهمله ایله‌در، قربه نك آغازی و ممدوده ایله عزلاء دخی مخلنده مذکوردر.

المقلاد: کلید / قاف ایله‌در، وزن و معناده مِفتاح گبی اولوب ترکجه اَختیاردر،^{۹۷۹} لکن اصلی اولان اِقلید کلیددن معربدر، آندن مأخوذ مِقلدک جمعی مَقالذ یازلدی و بو مِقلادک جمعی مَقالید دخی گلور. / [ر۳۹۶ظ]

المیلاد: وقت زادن / تحتیه ایله‌در، ولادت زمانی طوغمق دمیدر، لکن اسلامده حضرت روح الله ولادتنده مصطلح اولوب مَوِلد لفظی

^{۹۷۹} فتحی فصیح و کسری غلیظدر. «هامش»

زمانِ ولادتِ علّتِ غائیّه عالم صلی الله علیه و سلم ایچون تخصیص اولندیغی بالاده مذکوردر.

-م-

الأجماد: جایگاههای سخت و بلند / فتح ایله و جیملهدر، مفردی جماد سابقا ایراد النمشددر.

الإجماد: [ن ۵۷۱ ظ] ستوده یافتن / مهمله ایلهدر، حمددن إکرام وزنندهدر، بر کمسنه ویا بر نسنهپی محمود مشرب بولق که مصدردر یعنی سُکنا و مرعاسی موافقِ مطلب اولمق.

الإجماد: آتش فرو نشانندن / معجمه ایلهدر، آتشی گومک ویا سوندرمک؛ زیرا اصلنده ساکن قيلمقدر که ستری تبادر ایدر. **الإزماد:** درویش شدن / مهمله ایلهدر، فقیر اولمق إفتاقر معناسندهدر، إفعال بابندن یعنی مزیددن ایکن ینه لازمدر.

الإعماد: ستون بنهادن / بر یره دیرک دیکمک و دیرک إعانتيله رفع ایلمک.

الإغماد: شمشیر در نیام کردن / معجمه ایلهدر، قلیجی قینه قومقدر [م ۳۹۶ و] و غمّد قیندر که گلور.

الإکمد: جامه پاکیزه شستن / کیشی کیسی بی گوزل یومق یعنی لباسی پاک ییقامقدر،

بعضی لغتدره ییقایوب لکن پاک ایلمامکدر دیمش، بو لفظک معنای دیگری اولان حُزن مکتوم بو معنایه ایما ایدر ظن ایدرم فتدبّر.

الإهماد: شتافتن / سرعت و عجله ایلمک.

الإهماد: بجای درنگ کردن / بر یرده طورمق توقّف گی.

-ن-

الأجناد: لشکرها / فتحلهدر، چریلر که جُندک جمعیدر عساكر معناسنه.

الأزناد: آتش زنها / زای هوز ایلهدر، چاقمقلر که دموردندر طاشه اورمغله آتش چیقاررلر.

الأزناد: استخوانهای آرش / قول کموکلی که زند مفردیدر که گلور إن شاء الله.

الأسناد: معتمدان / مهمله ایلهدر، سند لفظنک جمعیدر.

الأسناد: آن چیزها که برابر تو بود از کوه و بلند ماندش / مذکور سندک جمعیدر.

الإسناد: حدیث بکسی بازبستن / کسر ایلهدر، سوزی سویلین کمسنهیه إرجاع و نسبت ایلمکدر، روایت حدیث گی، إصطلاحده پیغمبر علیه السلامه نسبتله کلامنی نقل ایلمکدر، بو معنادن مأخوذدر.^{۹۸۰}

^{۹۸۰} م - الإسناد: حدیث بکسی بازبستن / کسر ایله در، سوزی سویلین کمسنهیه إرجاع و نسبت ایلمکدر، روایت حدیث

الإِسْنَاد: بر سر کوه شدن / طاغ باشنه چیقمق.

الإِسْنَاد: منسوب کردن / بر فعلی بر کمسنه یه عَزُو ایلمکدر خیر و گرکسه شر و صدق و گرک کذب اولسون.

الإِفْنَاد: دروغ گفتن / فا ایلهدر، یلان سویلمک، فند کذب معناسنه گچمشدر.

الإِفْنَاد: خَرَف گشتن از پیری / مقدما مذکور فند ایله یکساندر و مُفْنِد سابقک مصدیردر.

-ه-

الإِجْهَاد: رنجانیدن / جیملهدر، انجتمک و زحمت ویرمک جهد گبی که بر کمسنه یه قدرتندن زیاده تکلیفدر.

الإِزْهَاد: درویش گشتن / زای هوز ایلهدر، پرهیزکار اولمق زهادت سابق گبی و زهد دخی گلور.

الإِسْهَاد: بی خواب کردن / مهمله ایلهدر، اویخوسز قومق، سَهاد و سَهَد مذکورلدر.

الأَشْهَاد: گواهان / فتحله و معجمه ایلهدر، شاهد سابقک جمعیدر.^{۹۸۱}

گبی، اصطلاحده پیغمبر علیه السلامه نسبتله کلامنی نقل ایلمکدر، بو معنادن مأخوذدر.

^{۹۸۱} م - **الأَشْهَاد:** گواهان / فتحله و معجمه ایله در، شاهد سابقک جمعیدر.

الأَشْهَاد: حاضران / مفردی شاهد مذکوردر که غائبک ضدیدر.

الإَشْهَاد: گواه کردن / کسر ایلهدر، بر ماده یه شاهد طوتمق.

الإَشْهَاد: حاضر کردن / بر کمسنه یی غائب ایکن حضوره گتورمک، إحضار گبی وزنًا و معنی.

الإَشْهَاد: جدا کردن مَذی و مَنی از مردم / شاهد معالزندن ماءمقیّد معنای مذکورندن مأخوذدر که مَذی و مَنی تعبیر اولنان صولرک بری کیشیدن چیقوب آیرلق که بری آبدست صغیری و بری دخی کبیری موجب اولور، لکن لغتدرده آنجق منی منفصل اولمقدر دیدیلر؛ زیرا مَذی بر صدور که ملاعبه و مطلوب نَفْسی یا مذاکره ویاخود مشاهده ایلدکده قُضِیدن مُنْصَب اولور، لکن مَنی بو سببلرله حصول و خارجه دَفق و وصول بولمق نادر اولور. [ر۳۹۷و]

الإِئْهَاد: خر را بیای کوفتن آوردن / کافله در، اشگه کَهد گلمک یعنی حمارده آیاغنی یره اورمق پیدا اولمق که سکک و گَنه امثالنی دفع ایچون پاکوب زمین اولور، اگرچه مطلقدر لکن حلم حماری معروف ایکن او دخی إضطراب إظهار ایلمکده شدتن بیاندر.

الإِنْهَاد: نگاه داشتن / لاملهدر، گوزتمک مثلاً بر کمسنه بر کمسنه یه ضرر ایلمک مراد ایلدیگی معلوم اولسه بر آخر کمسنه دخی اول ضرره

إعانت ایلمسون دیو نگهدار اولمق که مألده
آنی تعیب و ضرره إعانتله إثمادر.

الإنهاد: حوض پر آب کردن / نونلهدر،
حوضی صو ایله طولدرمق.

الزهاد: زاهدان / ضم زای هوز ایلهدر، زاهد
سابقك جمع مذکر مکسر مکثریدر.

الفهاد: یوزدار / فتح فا ایلهدر، پارسجی،
پارس دیدکلری حیوانی حفظ ایله اکل و
شرینه موکل اولان کمسنه.

المهاد: گهواره گن / بشکجی یعنی اطفال
لوازمندن اولان بشکی یاپان طوغرامه جی.

-و-

الأجواد: رادیها / جیملهدر، جوانمرد معناسنه
مقدما یازیلان جوادك / [م ۳۹۶ظ] جمعیدر،
سخیلر دیمك.

الأذواد: گللهای اشتران / ذای ثخذ ایلهدر،
دوه سوریلری قطع جمال گبی.

الإزواد: چیزی آهسته کردن / کسر ایله و
مهمله ایلهدر، بر ایشی یاب یاب آغر آغر
گورمك تأتی گبی.

الأزواد: توشهای سفر / فتحله و زای هوز
ایلهدر، یول آزقلری، مفردی زاد ذخیره طریق
معناسنه ایراد اولنمشدر.

الأطواد: کوهها / مهمله ایلهدر، طاغیر جبال
گبی، مفردی طؤد گلسه گرکدر.

الأعواد: بریطها / ساز یعنی آلات تغنیدن قویز
دیدکلری سازدر که بریط بای ثانینك ضمیله
مشهور و فتحیله جعفر وزنده اولدیگی
مسطوردر، زخشری مقدمه سنده کراندر دیمشدر
و شرح شمائلده دیرکه؛ عود جمله سازلردن
قدیمدر.

الأعواد: عودها / مطلقا آلات غنا که چنگ و
ششتا و کمان زیل بریط و نی دائره و سائر
سازلرك جملهسنه إطلاق اولنور.

الأفواد: پره‌های دراز / فا ایلهدر، اوزن قنادلر
أجنحة طویل معناسنه، لكن أقل جمع ایکیدر،
پس مراد فوادندر مفردی فؤدر.

الأفواد: مویه‌های پیچیده / قاریشق طولاشق
قیلردر، مفردی فؤد بر بلوك صاجدر که چوق
اولمق اعتباریلهدر، ایکی بلوگه فؤدین و دخی
زیاده یه أفواد دینور زیرا فود اصلنده یوك دنگیدر،
دوه و قیون یوکی که ایکیسی بر بارگیر یوکی
اولور.

الأفواد: مویه‌ها نرمه گوش / قولاق مه‌سی
دیدکلری یومشق آنده پیدا اولان قیللردر، ایکی
مه اعتباریلهدر.

الأقوَاد: گروههای سپاه / قاف ایله‌در،
عسكري بلوكلر، بو معنا لفظك فا ايله
اولمسنه دخی مساعده سی واردر.

الأقوَاد: بی فرمانان / اطاعتسز لر ویاخود دفتر
خاقانیده اسملری مسطور اولیالر اوله، مفردی
لود گلسه گرکدر.

العصوَاد: کاری دشوار و سخت / کسر و
سکون مهمله‌لرله‌در، گوج و شدید ایش امر
عظیم صعب معناسنه.

العصوَاد: گروه جمع شده در رزم / جنگ
ایچون بر یره گلان طائفه.

العصوَاد: زن باریک اندام / اینجه بدنلی و
ضعیف تنلی خاتون.

العَوَاد: برُبط زن / فتح و شد ایله سازنده
یعنی آلات تغنی إستعمالی بیلن کمسنه که
اگرچه بر امر حسن مشروع دگلدر لکن فنّ
موسیقیدن اولغله موسیقی علوم ریاضیه دن بر
علمدر و لفظ موسیقی اول علمک علمیدر،
اول علمده نغمه لرك إختلاف و إیتلافندن و
لحنك کیفیت تألیفینی بلمک ایچون نغمات
میاننه تخلّل ایدن أوقاتك أحوالندن بحث
اولنور دیو تعریف ایدرلر، حضرت سلیمانك
شاگردانندن فیثاغورث حکیم رؤیاده مأموریتله
ابتدا بو علمی آشکار و حدّاد یعنی
دمورجیلرك چکچلری ضربندن أخذ ایله آلات
غنادن عُودی إیجاد و ابریشمدن تللری ترتیب

ایدوب نَفْسی خالقنه سبب میل اولور دیو
شاگرداننه تعلیم ایلایوب صکره حکیم آرسطو
أَرْغُونی تصنیف و سائرلری دخی زمان و مکان
و إخوان مساعده ایلدکجه تنویر و تکثیر فروع و
اصول ایلدیلر.

العَوَاد: بازگردندگان / ضمله‌در، گیرو دونلر
یعنی توجّه ایلدکلری طرفدن دونوب ینه گلدکلری
سمته گیدنلر که عائد سابقك جمعیدر.

القَوَاد: معروف / فتح قاف ایله‌در، یدییی که
آتک لجامندن أخذ ایدوب گتورن معناسنه و
دخی ایکی کمسنه‌بی امر مکروه ایچون جمع
ایدن کمسنه‌یه [و ۱۵۸] دخی دیرلر که بعض
نسخه‌ده دخی معروف یرینه مؤنثی قواده لفظیله
تفسیر اولنمشدر که فارسیده آکا پیشاوانگ و
غلطنده پوزینگ و عربیده [و ۳۹۷م] دخی
قلتبان و سائر اسماسی واردر، حتی شاعر دیمش
شعر:

عجبتُ إبلیسَ ومن غفلته

وخبث ما أضمر من نیتِه

تأه علی آدم فی سجده

وصار قوَادًا لذریّته

القَوَاد: سرهنگان / ضمله‌در، چاوشلر که ناسی
بر محله سوق و تنفیذ امر آنلری تعیین ایله
حاصل و مأمور دخی امتثال فرمانه آنلرك
جبرلیرله مائل اولورلر.

-ی-

الأجیاد: گردنها / فتحله و جیمله جمعدر، بیونلر که وزن و معناده أعناق گبی و مفردی حید دخی آلتنجی نوعك اولنده ایکنجی لفظدر.

الأجیاد: کلیمها / کلیملر که عربده خرقة و بُرده گبی بر لباسدر.

الأجیاد: تُند نایهای کوه / مهمله ایلهدر، طاغك گوگسنده اولان یوکسك و شدید و متین محللدر، مفردی حید گلسه گرکدر.

الأعیاد: عیدها / بیراملر، عیدك جمعیدر که مفردی گلور، اصلی واویدر، لكن أعواد دیو جمع اولدی آعاج معناسنه اولان عُودك جمعهه إلباس بولنمسون ایچون.

الصیاد: نخجیرگیر / مهمله و شد ایله آویدر بُرّا و گرکسه بحرّا اولسون.

القیاد: جُغدِ نر / فا ایلهدر، ارکك بایقوش دَکُرُ البوم معناسنه که صدی دخی دینور.

/ [۳۹۷ظ] -ومنه بالهاء-

یعنی خماسیاتك هائییه لری دخی ینه خماسیلدر، تالری معدود دگلدر که وقفنده هایه منقلبیلدر و مضاعفاتی مقدمدر.

المُجَادَة: باکسی جَدّ کردن / ضم و جیم ایله مصدردر که جنگلشمکدر و اصلنده جَدّ مادهسندن و وزن و معناده مخاصمه و مجادله

گبی اولوب إعلال اولنمشدر، معناسی ایکی کیشی بری برینه مخالفت ایلمکدر، البته خصومتی موجبدر.

المُحَادَة: باکسی خلاف کردن / مهمله ایلهدر، ایکی کیشی بر امرده بری برینه مخالفت ایلمك، حدّ مادهسندندر.

المُحَادَة: یکدیگر را بازداشتن / ایکی کمسنه بری برینی گَیرو چکمك و آلیقومق که تأخرینه سبب اولمقدر.

المُرادَة: باکسی ردّ کردن / ایکی کیشی بری برینی ردّ ایدوب أحدهما آخرك مردودی اولق.

المُضَادَة: باکسی دشمنی کردن / ضدّ مادهسندندر، ایکی کمسنه بری برینه دشمنك ایلمك معاداة گبی.

المُعَادَة: دردِ مارِ گزیده بوقت بازآمدن / مهمله ایله عِداد سابقدندر، بیلان صوقدیغی محل سنه سی دَور ایلدکده ینه حرکت ایلمك.

المُوادَة: دوستی داشتن / ودّ مادهسندندر، سوشمك محبتلشوب منصفانه دوستلق سمتنی طومتق. بو محله مضاعفلر تمام اولدی.

-ب-

الْبَادَة: قبا نَمَد / شد موحدّه ایلهدر، کَپَنك یعنی کچه دن لباسدر، ترکیده غلط ایدوب لباده دیرلر و هر ندن اولورسه إطلاق ایدرلر.

-ج-

السَّجَّادَة: سجاده نماز / فتح مهمله و شد
جیمله معروفدر که نماز قیلمق ایچون محرابلی
بر دوشمه در، تشلیخ دخی دیرلر.

السَّجَّادَة: نشان سجده بر پیشانی / سجده
ایدن کمسنه نك آئنده اولان اثر سجوددر، او
دخی ایکی نوعدر بری منور گورنمك كه
﴿سیماهم فی وجوههم من أثر السجود﴾ وارد
اولدی و بر نوعی دخی سجده محلی غبار
آلود بولنمغله آئنه توز یاپشوب قالمق.^{۹۸۲}

-ر-

الْبَرَّادَة: کوزه آویز / موحده ایلهدر، برداقده
اولان صو صوغسون دیو برداغی وضع
ایلدکلری آسقی.

العَرَّادَة: معروفه / مهمله ایلهدر، بر کوچك
منجینقدر که آلات / [م۳۹۷ظ] جنگدندر.

-ی-

الْقَبَّادَة: بسیار خوار / فا ایلهدر، چوق یر
کیشی اکول گبی و بعضیلری خرامنده یعنی
صاللنهرق یورین کمسنه در دیدیلر.

-السداسی-

بو نوعك آلتیشر حرفیلری.

-أ-

الْإِتِّاد: آهستگی کردن / وَاك ماده سندن إوتناد
إفتعال وزننده مصدر اولوب ما قبلی مكسوریتله
واوی یایه قلب و إشباع ایلهدر، آغر آغر و یاب
یاب یوریمك.

-ب-

الْإِتِّاد: برهم نشستن / لبد ماده سندن وزن
مزبور اوزره در، بری بری اوزرینه اوتورمق یعنی واقع
اولمق، حتی أوراقه مخصوصدر دخی دیدیلر که
آغاجلرك كثرث أوراقندن ناشی پیراقلر بربرینك
اوستنه گلمك.

-ث-

الْإِرْتَاد: کالا برهم نهادن / رَثَد سابقدن وزن
مذكور اوزره مصدردر، متاعی بری برینك اوزرینه
وضع ایلمك.

-ح-

الْإِتِّاد: یکی شدن / واحددن وزن سالف اوزره
إوتحاد اولوب تاده إدغامله إتحاد اولور، بر اولمق
یعنی برلكده اولمق يك زبان إتفاق اولمق.

الْإِتِّاد: بچسبیدن از حق / إلحاد سابق
معناسنه در که معنی ملحددر.

-د-

الْإِخْتِدَاد: تیز شدن / مهمله ایلهدر، کسکین
اولمق یعنی مدّت و شدت ایلمکدر.

^{۹۸۲} نوع اولدندر که قراء سبعة دن أبو عمر ك راویسی جعفر
مقرینك لقی كثرث قیام لیلدن کنایت سجاده در. «منه»

الإِرْبَاد: خاکستر گون شدن / إفعال

وزنده مصدر، کول رنگی املق که بوز رنگ دیرلر، رُبده اول لونک اسمیدر.

الإِرْبَاد: از مسلمانی برگشتن / رَدَدَن

إفعال گبیدر، مسلمانلقدن دونمک یعنی کفری اختیار ایلمک، گرکسه اصلنده مهتدی اولسون ولید الإسلام اولسون.

الإِرْقَاد: شتافتن / قاف ایله در، سرعت

ایلمک که تیز املقدر.

الإِرْمَاد: مثله / یعنی شتافتن معناسنده در،

لکن لغتدرده اول معنایی بولدی.

الإِرْمَاد: دشمنی سخت کردن / خصومت

شدیده ایلمک که غالبا غارت معناسندن مأخوذدر.

الإِسْتِدَاد: استوار کردن / سَدَاد سابق

ماده سندن إفعال وزنده مصدر، قوی قیلمق و متین ایلمک.

الإِسْوَاد: سیاه شدن / سَوَادَدَن إفعال

وزنده مصدر، قارررق نه وجهله اولورسه. / [۳۹۸و]

الإِشْتِدَاد: سخت شدن / شدت ماده سندن

إفعال وزنده مصدر، قاتی و پک و برک

املق، صلب و محکم املق.^{۹۸۳}

الإِشْتِدَاد: دَویدن / سَکِرْتَمک که قوشمق دخی

دیرلر عَدُو گبی.

الإِعْتِدَاد: عادت کردن / عدد ماده سندن در،

نسوانده عَدَّتْ عادتْ شرعیّه مرعیّه املق جهتیه تمامًا اول عادتی یعنی عَدَّتْی تکمیل ایلمک.

الإِعْتِدَاد: عادت داشتن / عِدَّتْ طوتمق یعنی

تطلیق ویا فوت ایله خاتونک زوجندن مفارقتنده آخره تزویج ممکن اولمیوب اوچ ویا درت آی اون گون خاتونک إنتظاریدر و عِدَّتْک تمام اولمسی معناسنه دخی گلور.

الأَعْتِدَاد: شاد شدن / سوغکدر، لکن وزن و

معناده إفتخاردردیدیلر که مألّی بردر.

الأَعْتِدَاد: شُرْده شدن / عَدّ ماده سندن اولوب

صایلمش املق یعنی صایلمق.

الأَقْوَدَاد: دراز گردن شدن / قاف ایله در،

إفعال وزنده در، بویی اوزن املق أعنق گبی.

الإِئْتِدَاد: دارو که بیک سوی دهان فرو کنند

خوردن / لدود ماده سندن إفعال وزنده در، آغزک بر طرفندن إجرا ایلدکلری دواپی یوتمق بلع اللدود گبی.

الإِئْتِدَاد: کشیده شدن / مَدّ ماده سندن إفعال

وزنده در، چکلمش املق یعنی چکلمک.

^{۹۸۳} م - **الإِشْتِدَاد:** سخت شدن / شدت ماده سندن إفعال

وزنده مصدر، قاتی و پک و برک املق، صلب و محکم املق.

الإمتداد: بلند بالا شدن / اوزن بویلیق طولُ
الْقَدَّ مَدِيدُ القامه اولمق.

الإمتداد: افزودن آب دریا / جزر و مدّ
تعبیرندن مأخوذدر، دَکِز که صوبی کثرتِ
وفرت بولمق.

الإنْسِدَاد: [م ۳۹۸و] بسته شدن / سدّ
لفظندن إنفعال وزندهدر، طوتلمق و قیامق و
باغلنمق.

الإنْقِدَاد: شکافته شدن / ﴿إِنْ كَانَهُ قَمِيصُهُ
قُدَّ مِنْ قُبُلٍ﴾ کریمه سنده اولان فعلک مصدری
اولان قُدَدَن وزن سالف اوزرهدر، یرتلمق و
یارلمق و چالامق و پاره لنمک و قرقمق،
جمله نك مألِ بردر.

الإنْقِدَاد: گشته شدن / هَدَّ ماده سندن وزن
مسطور اوزرهدر، اوزلمک قرقمق، وزن و معناده
إنکسار گئی.

السِرْنَاد: جایگاهی / مهمله لرک
کسرلریلهدر، بر یردر که نسبتنده سرنادای
دیرلر.

الفرنداد: مثله / فا ایلهدر، سائر حروف و
ضبط و معناسی بالکلیه سلفی گبیدر.

-ر-

الإنْبَرَاد: خود را بآب سرد شدن
[ن ۱۵۸ظ] بَرَدَدَن إنفعال وزنده مصدردر،

عُسل ایله کنَدینک اِسِیجاقلغنی دفع ایدوب
صوغتمق.

الزُّدْرَاد: بگلو فروبردن / زای هوز ایله
زرددندر، دالِ اوّل تاء إفتعالدن منقلبدر، یوتمق،
وزن و معناده إبتلاع گئی.

الإطْرَاد: روان شدن / مهمله ایله طرد
ماده سندن إنفعال وزنده إطراد ایکن تایی قلب و
اصلی منقلبه إدغام اولندی، گتمک لکن برقاج
کیشیلر بری برینه تابع اولوب گتمکدر.

الإطْرَاد: کار راست بشدن / ایش طوغرلمق و
اویمق و درست اولمق که إطرادًا لِلْبَاب بو معنادن
ایشک اُویتقون و یولنده گتمسی ایچون دیمکدر.

الإمْتِرَاد: کشیدن / چکمک لکن جَرّ معناسنه
دگلدر، تحمّل معناسنهدر.

الإنْبَرَاد: سرد کشقن / إبتراد ماده سندن إنفعال
وزنده صوغتمق.

الإنْجَرَاد: بگذشتن در رفتن / جیمله وزن
سابقدهدر، یوریمکده گچمک، لکن کیشینک
گیتدیگی یول اوزامق إمتداد المسافه گئی.

الإنْفِرَاد: تنها شدن / فرددندر، وزن مزبور
اوزرهدر، یالکز اولمقدر.

-ش-

الإحتِشَاد: گرد آمدن و گروه بسیار کردن /
مهمله ایلهدر، إفتعال وزندهدر، بریکوب چوق
جمعیت پیدا اولمق.

-ص-

الإختصاص: درویدن / حصاددندر، بیچمک، هر نوع نباته إطلاق اولنور.

الإرتصاص: چشم بمکافاة داشتن / رصد ماده‌سندندر، بر امرک مقابلنده مکافاة امید ایلمک.

الإقتصاص: رگ زدن / فا ایله فصددندر، قان آلق.

الإقتصاص: میانجی نگاه داشتن / قاف ایله باب سابقدندر، إصلاح ایدر بر کمسنه گوزتمک.

الإقتصاص: میانۀ کاری کردن / ایشک حدّ وسیطنه رعایتله انصافنه حرکت ایلمک.

الإقتصاص: راست بشدن بر راهی / بر یولده طوغری گتمک یعنی هر امرده إعوجاج ایلمیوب إستقامت ایلمک.

الإقتصاص: شکسته شدن / ماده سابقدن إنفعال وزنندهدر، قرقق إنکسار گبی.

/ [۳۹۸ظ] **-ض-**

الإعتضاد: یاری گرفتن / مهمله ایله عضد ماده‌سندن إفتعال وزنندهدر، یاردم استمک طلب معاونت گبی.

الإختصاص: دو تا درآمدن چوب / معجمه ایلهدر، خضد لفظندن إنفعال گبیدر، آغاجی

اکوب ایکی قات کمر گبی ایلمک لکن قرقمیه.

-ع-

الإتّعاد: وعده فایت شدن / اصلی إؤتّعاد إفتعال وزنندهدر، واوی قلب و إدغام ایله مشدد اولدی، وعدی ضایع ایلمک.

الإتّعاد: بایکدیگر وعده نهادن / بری برینه وعده ویرمکدر، لکن بو معنی تواعدک معناسیدر، وعدینی خبر ویرمک و خبر ویردیگی کمسنه وعدی قبول ایلمک معناسنه دخی گلور، لکن ایکی معنی بر ماده‌ده بولنماق ملاحظه‌سیله که شرکتدن خلاص بوله.

الإرتّعاد: لرزیدن / مهمله ایله وزن مزبور اوزرهدر، رعّندندر، دترمک، وزن و معناده اضطراب گبی.

الإقتّعاد: بر اشتر نشستن / قاف ایله قعوددندر، دوهیه بنمکدر، / [۳۹۸ظ] لکن دوهیه یوک قومق ویا کمسنه بنمگی تعلیم ایلمکدر.

-ق-

الإتّقاد: افروخته شدن آتش / وقوددندر، إتّعادک قلب و إدغامی بونده دخی جاریدر، آتش یاغق و کندیلگدن پارلامق توقّد گبی.

الإعتقاد: ضیعتی ساختن / مهمله ایلهدر، یر و یورد و عّقار امثالی علاقه پیدا ایلمک.

الإعتقاد: دل در چیزی بستن / بر امره دل باغلمقدر، امور حقّه اوزره إعتقاد ایلدم دیمک بو معنایه در.

الإعتقاد: قرار دادن دل / بر امرک صورتلرندن بری اوزره قلب قرار داده اولوب تمکن ایلیمک.

الإفتقاد: گم کرده را یافتن / فا ایله وزن اول گبی مصدردر، غائب و ضایع اولان نسنه بی بولمق، تاج المصادره گم یافته دیو فقده یازمشدر.

الإفتقاد: چین ناپیدا جستن / ضایع اولوب بولنمیان نسنه بی جستجو ایدوب تکرار آرامق تفقد گبی.

الإنقاد: نقد بستدن / نقد آلمق که ویره سی اولمیه، ضدی نسنه در.

الإنقاد: بسته شدن / مزبور عقد ماده سندن إنفعال وزنی اوزره در، باغلنمق یعنی بر امری التزامدن زائل اولماق.

-ک-

الإعتکاد: چیزی را لازم گرفتن / مهمله ایله در، بر نسنه بی لازم و مهم عدّ ایلیمک کرکلی بیلیمک.

-ل-

الإجتلاذ: بایکدیگر شمشیر زدن / جیم ایله جلد لفظندندر، ایکی کیشی قلعلشمق.

-م-

الإعتماد: قصد کردن / مهمله عمّد ماده سندندر، قصد ایلیمک یعنی بر امره شروعی سهو و خطا طریقیله اولیوب عن قصد ایلیمک.

الإعتماد: بر کسی تکیه کردن / معروفدر که بر کمسنه یه اینانمق و طیانمق.

الإعتماد: در تاریکی پنهان شدن / معجمه ایله اصلی عمّد قلعج و بجاق قینیدر، قراکلقده گزلمکدر، گویا ظلمت اول کمسنه یه قین گبی اولور؛ زیرا اصل ماده سنده معنای دخول ملحوظدر. **الإنجماد:** افسرده شدن / جیمله جمده ماده سندن إنفعال وزنده در، بوزلنمق که طونمقدر.

-ن-

الإنستاد: پشت بچیزی واگذشتن / مهمله ایله سند لفظندندر، آرقه سنی بر نسنه یه طیانمق.

الإنستاد: پناه بکسی دادن / بر کمسنه کندینه ملاذ و ملجأ یعنی صیغناجق کمسنه اولمسنه معتقد اولمق.

-ه-

الإجتهد: جهد کردن / جیمله باب سابقندندر، سعی ایدوب چالشمق کوشش گبی.

الإِجْتِهَاد: رأى صواب جستن / بر امرک عاقبتی و نتیجه سنی خوش اومسنگ طریقنی فکرو ملاحظه ایلمک إستخراجہ قریبدر.

الإِضْطِهَاد: مقهور گردانیدن / معجمه نك تقدیمیلہ در و مهمله تاي إفتعالدن منقلبدر، ضہد مادہ سندنند، مقهور و مخدول ایلمک.

الإِمْتِهَاد: پهن شدن / مہد و مہاد مادہ لرننددر، دوشکلی تعبیر اولنان صورت اوزرہ متین اولق.

-ی-

الإِرتِيَاد: جستن / مهمله ایله مصدردر، استمک و آرامق طلب گئی، بو کلمہ واویدر.

الإِرْتِيَاد: لرزیدن تن از فرہی / بو لفظ رآددن مهموزدر لکن یایہ تأخیری مسامحہیہ مبنیدر، تر و تازه اولوب لطافت و جسامتندن وجود دترہ مک.

الإِرْغِيَاد: شیر بهم آمیختن / تقدیم مهمله ایله مصدردر، مفعولی مُرْغَاد یازلمشدر، سود بری برینہ قارشتمقدر، رَغِيدہ یایمق مراد اولنور کہ سودلی بولامجدر.

الإِزْدِيَاد: افزون کردن / زیادہ مادہ سندن تاي إفتعال دالہ متحوّلدر، آرتمق و چوق ایلمکدر، متعدّددر یزیدہم فی فضلہ گئی.

الإِزْدِيَاد: افزون شدن / آرتمق و چوغلمق، لازمدر.

الإِسْتِيَاد: قومی را مهتر بشدن / مهمله ایله در، سواد مادہ سندن سیادت معناسندہ وزن مزبور اوزرہ در، / [م ۳۹۹و] بر قومہ باش و بوغ و رئیس و ضابط اولق.

الإِسْتِيَاد: مهتر زنان قومی را خواستن / بر قومک خاتونلرینک بیوگنی و اولوسنی تزوَجہ خطبہ ایدوب طالب اولق.

الإِصْطِيَاد: شکار کردن / صیددن و باب سابقنددر، طا تاي إفتعالدن مقلوبدر، آولامق صیدگئی.

الإِعْتِيَاد: عادت کردن / عادتدن إفتعالدر، خوی ایلمک یعنی کندینی بر کارہ اُوْگور اولق، بالادہ إعتدادی دخی بو معنایہ در دیدی. العلم عند الله.

الإِعْتِيَاد: بازگشتن / عودتدنددر، دوغک یعنی فارغ اولق. / [ر ۳۹۹و]

الإِفْتِيَاد: بریان گشتن گوشت / فا ایله در، اتی بریان ایلمک کہ کباب دخی دیرلر.

الإِفْتِيَاد: کشیدن / قاف ایله قود مادہ سندننددر، چکمک یعنی یَدْمک آتی یَدْکَلْمک.

الإِنْفِيَاد: کشیده شدن / مزبور لفظدن إنفعال وزنندہ مصدردر، چکمک و یَدْلْمک یعنی یَدَنْ کمسنہیہ إطاعت ایلمک.

الإنقياد: گردن نهادن فرمان کسی را / بر کمسنه نك امر و فرمانه بيون ويرمك كه إطاعت ايلمكدر.

-ومنه بالهاء-

سداسياتك هائيهلری.

-ج-

الإستجداد: نيك شمردن / جيد كلمه سنك إستفعالدين مصدری كه گوزل صایلمق یعنی بر نسنه نك حقنده حسن ظن گي ايو عد ايلمك.

الإستجداد: نيك آمدن / ايو گلمك یعنی بر امرك حصول و ظهوری أحسن وجوه اوزره اولمق.

-ز-

الإستزادة: افسون خواستن / إزدیاد سابق ماده سندن إستفعال گي إستزیاد ايكن يا إسقاط و آخرينه هاء [ن ۱۵۹] مصدریت بدل اولدی، بر نسنه نك آرمسنی استمك.

الإستزادة: مقصّر داشتن / بر نسنه بي قصیر عد ايلمك إستقصار گي.

-ع-

الإستعادة: سخن باز درخواستن / عودتدن باب سابقك مصدریدر، بر کلامی بر دخی سويلمگی طلبکار اولمق.

-ف-

الإستفادة: فائده گرفتن / فائده ماده سندندر، خيرين گورمك إنتفاع ايلمك و فائده لنمك.

-ق-

الإستفادة: فرمان بردار شدن / قود لفظندن مصدردر، مطيع اولمق إنقياد سابق معناسنه در.^{۹۸۴}

الإستفادة: قصاص بستدن / قود كلمه سندندر، قصاص استمك یعنی مقتولك وارثی قاتلی مقتولك يرينه قتل ايلمگی طلب ايلمك.

-السباعي-

بو نوعك جوهر حروفی يديشر اولان كلمه لريدر.

-ب-

الإستعباد: بندگی گرفتن / عبد ماده سندن إستفعالدر، قولغه طوتمق یعنی بر کمسنه بي کندينه قول ايلمك، يا حقیقتده بهاسيله وياخود حُسن حُقله بر آزادی کندينه بند ايلمك.

-ج-

الإستنجاد: یاری خواستن / نجد كلمه سندندر، ياردم استمك إستعانت گي.

الإستنجاد: قوی شدن از پس ضعیفی / ضعیف اولدقدن صکره ينه قوتی يرينه گلمك.

^{۹۸۴} م - **الإستفادة:** فرمان بردار شدن / قود لفظندن مصدردر، مطيع اولمق إنقياد سابق معناسنه در.

-ح-

الِاسْتِخْدَاد: / [م ۳۹۹ظ] تیز کردن /

حدّتدندر، کسکین قیللق بیچاق و سائر هرنه اولورسه.

الِاسْتِمْحَاد: افزونی گرفتن / آرتمغه باشلامق
استزاده گی.

-د-

الِاسْتِحْدَاد: زهار بتراشیدن / حدیددندر، سُتُرّه

استعمال ایلیوب عانه دن دفع شَعَرَات ایلمک.

الِابْلِنْدَاد: ستبر و پهن شدن / موحده
ایله در، ابلد ماده سندن نون إفعنلال ایله در،
قالک و اینلی اولمق غلیظ و عریض اولمق گی.

الِاسْتِحْدَاد: کار کردن در عمل آهن / دموردن

بعضِ نسنه ایشلمک قلمتراش یایمق گی.

الِاجْلِخْدَاد: بستان باز افتادن / جیم و
معجمه ایله در، قالقوب ینه دوشمک که شدید
علتلرده اولور.

الِاسْلِخْدَاد: بر پای ایستادن / آیاغه قالقوب

طورمق قیام وتوقّف علی الْقَدَم.

الِاجْلِنْدَاد: سخت شدن / جلد ماده سندن
نون إفعنلال ایله در، قوی و محکم اولمق.

الِاسْتِرْدَاد: باز دادن خواستن / ردّ لفظندندر،

گیرو ویرلمگی استمک.

الِارْغِیدَاد: بهم آمیختن شیر / تأخیر
معجمه و تحتیه ایله إفعیلال وزنده در، سودلر
بری برینه قارشتمقدر إختلاط الألبان معناسنه.

الِاسْتِعْدَاد: بساختن / عددندر، یراقلنمق یعنی بر

امرک وقوعنه حاضر اولوب تَهَيُّؤ ایلمکدر.

الِاسْتِعْدَاد: خشم گرفتن / معجمه ایله در،

غضب عارض اولوب دارلمق.

الِاسْتِبْدَاد: خویشن بکاری و خودرایی

کردن / بدّ ماده سندن إستفعالك مصدریدر،
کندینی بر ایشه نسبت ایدوب و کندی رأینی
ترجیح ایلمک که اوچنجی نوعک سداسیاتنده
اسم فاعلی سرلوحه در.

الِاسْتِمْدَاد: مدد خواستن / یاردم و إمداد و

إعانت استمک.

الِاسْمِغْدَاد: برآماسیدن / مَعْد گچمشیدی،

وجوددن بر محله شیش پیدا اولمق.

الِاسْتِجْدَاد: نو گرفتن / جدید لفظندندر،

یکیلیمک یعنی بر نسنه یی تجدید ایلمک.

الِاسْمِیدَاد: از خشم برآماسیدن / غضبدن ناشی

شیشتمک، ترکیده دخی شیشدی دیمک غضب

ایلدی دیمکده زبانزددر.

الإِصْمِغَاد: برآماسیده شده / إِستغدادِ

مذکورده سین یرینه صادِ مهمله لر لغتدر که بو دخی شیشمکدر.

الإِصْفِیدَاد: باد گرفتن از خشم / غضبدن

ناشی ضیقِ نَفَسِ عارضِ اولمق. / [ر ۳۹۹ ظ]

الإِکْوِیدَاد: از پیری لرزیدن / إفعیلال

وزنده در، قوجامقدن دتره مک رَعِشَةُ شیخوخت گی.

الإِکْوِهْدَاد: مثله / بو دخی او معنایه در،

لکن بونده یآوری آناسنک یم ویرمه سنه طلبده اولان لرزه سیدر دیدیلر.

-ر-

الإِستِطْرَاد: از پیش دشمن هزیمت شدن

برای فریفتن او را / طرد ماده سندندر،

دشمنک اوکنده حيله ایچون صورتِ إهزام گوسترمک که "الحربُ خدعةٌ" بیورلدی.

الإِستِغْرَاد: تنها واشدن بچیزی / فرد

ماده سندندر، بر نسنه ایله یالکز اولمق یعنی بر معرفتده ویا صنعتده آقرانی اولمیوب فریدِ متفرد اوله.

الإِستِیرَاد: در آوردن / وُروددندر، حاضرملق

تهیه گی.

الإِستِیرَاد: بآب آوردن / صویه گتورمک که

﴿وَرَدَ ماءَ مَدِينٍ﴾ بوندندر.

-س-

الإِستِیسَاد: شیر شدن / أَسَد لفظندندر،

آرسلانلق ایلمک، شجاعتدن کنایتدر.

الإِستِیسَاد: بْحَاك رسیدن نبات / اوت طپراغه

ایرشمک یعنی اوتلقلر بری برینه قارشلق و طولاشتمقدر، آنک اَوّلی طپراقدن چیققدن صکره اولمغله اول وقت گلدی دیمکدن کنایتدر.

الإِستِفسَاد: تباه شدن خواستن / فساد

ماده سندندر، بر امرک فاسد اولدیغن استمک.

-ش-

الإِستِرشَاد: راه راست خواستن یافتن / رشد و

رشاددندر، طریقِ مستقیمِ بولمق طلبنده اولمق.

الإِستِشَاد: خواندن شعر خواستن / إِنْشَاد

ماده سندندر، شعر اوقوندیغن استمک طلبِ الإِنْشَاد گی.

-ص-

الإِستِخْصَاد: بَدِرُو آمدن / حصاددندر،

بچیمه گلمک یعنی اکین و امثالی بیچوب جمع ایلمک وقتنه گلمک.

الإِستِحصَاد: استوار شدن / متین و مستحکم

اولمق مثلاً إِستحصَد الحَبْلُ دیرلر ایپ گوزل بوکیلوب قوی اولدی دیمکدر.

الإِستِحصَاد: فراهم آمدن / برکمک بر یره جمع

اولمق.

رجلٌ حادٌ: مرد بحدّ در کارها / اصلی
حادثدر إدغام اولندی، ایشلرنده حدینه
رعایت اوزره حرکت ایدن کمسنه.

أُمُّ نَادٍ: کنیت مرگ / امرِ گریه و حالِ قبیح
عدّ ایلّمک معناسنه نَدِیْ لفظندن اولمق اوزره
نادی اولوب اِکتفا ایله یا ساقط و تنوین داله
لاحق اولدی، موتک کنیه‌سیدر؛ زیرا نُفوسْ
موتدن امرِ قبیح گئی نفرت ایدر ویاخود نادِی
مجلسدر مجلسری تارومار ایلدیگی سبیدن
آنکله تکنیه قیلندی، اگر اُلف لاملی اولسه
أُمُّ النّادی گئی یاءِ عودت ایدر و علتِ سقوط
زائل اولور، پس حرفدن دور و یاده مسطور
اولمق لازم گلور.

یومُ التّناد: روزِ رستاخیز / فوقیه ایله
تفاعلدن مصدردر، اصلی تنادی اولوب یاءِ
سقوط و سببی محلنده مبسوطدر، قیامت
گونیدر، جنّت / [ن ۱۵۹ظ] اهلی جهنمیلره و
آنلر دخی جنت اهلنه ندا ایلدکلی وجهِ
تسمیه‌در.

بناتٌ کُداد: کنیتِ خزانِ دشتی / موحدیه‌ی
نونه نقلی و ضم کاف ایله‌در، ارکک اشکدر
که بیانی اشکلی آکا نسبت ایدوب بو
لفظله کنیه و کنایه ایدرلر، بنات دخی ادوات
کنیه‌دن بریدر، بتک جمعیدر.

فائده: تحفة المؤمنین دیرکه؛ حمارِ وحشک
طرانغندن صول آله خاتم ویا آلندن بر پاره

بازوبند اولمق دافعِ صرعدر، عقرب صوقسه
درحال ترسنه اشگه بنمک وجعی تسکین ایدر و
قولاغنه بنی عقرب صوقدی دیسه دفعهً وجعی
ساکن اولور دیو مصرحدر. ^{۹۸۵} / [ر ۴۰۰و]

ذاتُ الإصَاد: نامِ زمینِ پشته / إصَاد کسریله و
مهمله ایله‌در، چقور یردر که طاغلرده گلان
صولر آنده جمع اولورلر، أمّا ذات الإصَاد بر یرک
اسمیدر که داحس و غبرا نام یاریش آتلیرنک
مضممار ^{۹۸۶} تعلیم و میدانِ تُرکتازیدر و یاریشک
حدّی یوز اوق آتمی قدر یردر.

ناقَةُ مِصْلَاد: اشتی که پیچه آرد و شیر ندارد
/ کسر ایله و مهمله ایله‌در، کوشگی گلوب لکن
سودی اولمیان دوه‌در، بونده عدم کلّی دگلدر
مراد عدم وفادر.

سنةٌ جماد: سالی که هیچ نم نیارد / فتح
جیمله‌در، ساله صفت اولیه یغمورسز ییل دیمک
اولور.

أبو زیاد: کنیتِ خر / کسر زای هوز ایله‌در،
اشگک کنیه‌سیدر که هر نقدر جفا گورسه تحمّلی
دخی آرتر، حتی جملِ حماری معروفدر.

أبو جُعاده: کنیتِ گرگ / ضح جمله‌در، قوردک
کنیه‌سی اولمشدر، أبو جَعْدَه گبی که گلسه
گرکدر.

^{۹۸۵} شاهدلی کاذبدر. «منه»

^{۹۸۶} ن - مضممار.

فائده: / [م. ۴۰. ۰ ظ] عربك زعملرنده قورد بر گوزيله نائم و بر گوزی آچق حارسِ دائمدر یعنی کندینه بر کدر وقوعندن إحتراس و إحتراز ایدر دیو سید علی گیلانی بلوغ البغیهده تصریح ایدر.

-ومنه مع الهاء-

إِلَّا دَهْ فَلَ دَهْ: اگر إن نباشد نباشد آن / اگر بو اولسه او دخی اولماز ایدی مقامنده مستعملدر.

-نوع پنجم-

-الثلاثي-

بشنجی نوعی آخرینک ما قبلی واو و آنک دخی ما قبلی واوه تابع ضمه ایله مشغول اولور و ابتدا ثلاثیاتی مذکوردر.

-أ-

أود: جایگاهی / ضملهدر، بر یردر، بریده معروف محلد.

-ج-

الجود: گرسنگی / جملهدر، آچلق، وزن و معناده جوع گبی.

الجود: رادی / جومردلک که سخا گبی اسمدر.

الجود: رادی کردن / جومردلک ایلمک، مصدردر.

الجود: نیک باریدن باران / یغمور گوزل یاغمق که بر یره ضرری اولیوب و شدتی و فورتنهسی اولمیان یغموردر.

الخود: زنانِ نرم اندام / معجمه ایلهدر، تر و تازه خاتونلدر، مفردی فتحله خود گلور.

-د-

الدود: کرم / عکسِ مستویدر، قورد که بعض میوهده و طعامده و کتابلرده حاصل اولور، اوافق بوجکدر سُوس گبی.

الدود: برجستگی اندامها تن از بسیار عرق / چوق درلمک سببیه وجود حرکت ایلمک قبارب سگرمکدر.

-ر-

الرود: تروتازه / تازه و گوزل و لطیف نسنهدر هرنه اولورسه.

-س-

السود: جمع الأسود / رباعیاتِ نوع اولده مذکور أسودك درت معناسنده دخی جمعی بودر.

-ع-

العود: معروف / بخور ایلدکلری آغاجدر که ماوردی و قماري انواعندن بخورد، اَلنَّجُوج و مُرْتَح امثالی اسملری سابقا مذکوردر و بخوره عود تسمیهسی عودتدن اولغله محابس زیارتِ آخرنده قُمُقمه گُلاب ایله عودی بخور ایلمکده وجه گویا

-أ-

الجؤود: جان بدادن / جیملهدر، تسلیم روح ایلمک.

الرؤود: بن استخوانها که بن دندنها اندروست / راد سابقک جمعیدر.

الرؤود: ترسیدن / زای هوژ ایله مصدردر، قورقتمق تخویف گبی.

الفؤود: مردن / فا ایلهدر، اولمک جؤود گبی.

القؤود: اسب فرمانبردار / فتح قاف ایلهدر، سرکشک ایلمیوب یدگه گلان آت.

الکؤود: گریوه دشوار / طریق صعب گوج یول که ذاهب اولان زحمت چکه.

-ب-

الأبود: زمنها / ابد سابقک جمعیدر که نوع اولدهدر.

الأبود: رمیدن / اورکمک و قاچمق.

الأبود: وحشی شدن / کیشیده وحشیت / [م ۴۰۱و] پیدا اولمق توحش گبی.

الأبود: بجای مقیم شدن / بر محلهه إقامت ایلمک، مصدردر.

الکؤود: جگرها / جمعدر، باغرلر که مفردی کبد گلور.

لسان حال ایله گلابدن قم قم دیدیگی
إستقال ایچون دگلدر؛ بلکه ینه عودت و بر
دخی اعاده زیارت رجاسنی عود بخور ایله ایما
ایچوندر دیدیلر.

العود: همه چوبی / هر آغاج خشب گبی.

العود: بریط / معروف سازدر که جمله أعود و عؤاد لفظنده دخی مفصلدر.

-ق-

القؤود: مردمان دراز گردن / قاف ایله أقودک جمعیدر، بویی اوزن کمسنه لر.

القؤود: اسبان و اشتران دراز گردن / بیونلری اوزن آتلی و دوه لر.

-ه-

الهؤود: جهود / یهودی دیمکدر، اسم قبیله گبیدر.

-ومنه بالهاء-

بو نوعک هائییه سی.

الجؤود: نیک شدن / جیملهدر، ایو اولمق، مصدردر.

الرؤود: کنیزک جوان / مهمله ایلهدر، تازه و گنج جاریه. / [ر ۴۰۰ظ]

-الرباعي-

بشنحی نوعک دردر حرفلی کلماتی.

اللُّبُود: بر سینه بخفتن مرغ / قوش باشی
گوگس اوستنه قویوب اویومق.

-ت-

العُتُود: بزغاله بزرگ / فتح مهمله ایله در،
بیوک بوزاغی که بر یاشنده قوتلی اوله، اسمدر.

الْقُتُود: چوبهای پالان / ضم قاف ایله در،
قَتَدَك جمعیدر، دوه پالانك آغاجلری.

-ج-

السُّجُود: سر بر زمین نهادن / مهمله
ایله در، باشی یره قومق، لکن نماز سجده سی
تسیبحلرك وقت اداسی قدر قربت نیتیه یدی
عشو اوزره طورمقدر.

السجود: فروتنی کردن / تواضع ایلمك كه
كنديدن بحسب الإعتیاد دون اولان
كمسنه لرك منزله سنه تنزل ایله آنلری تطیییدر.
المَجُود: مرد تشنه / فتحله در، صوصامش
كمسنه.

المجود: خوردنِ اشتر نه تا سیری /
ضمله در، دوه اوتی ییوب لکن طومق مقداری
اولماق.

النَّجُود: کورخر نازاینده / فتح نونله در، بیان
اشگی که طوغرمیه.

النَّجُود: جمع النجد / ضمله در، مفردی نجد
محلنده طقوز معنایه گلسه گرکدر.

الهَجُود: خفتن بشب / گیجه اویومق نوُم اللیل
معناسنه.

الهجود: نماز کردن بشب / گیجه نماز قیلماق
تهجد سابق گی.

الوَجُود: هستی / وارلق موجودیت گی، عدمك
ضدیدر.

الوجود: یافتن / بولماق، ع:

بول وجودی لغتده بولمقدر

-ح-

الْحُجُود: انکار کردن / جیمله در، جحد گی،
انکار ایلمك كه إقرارك ضدیدر.

-خ-

الصُّحُود: روز گرم شدن / مهمله ایله در، گوندز
سیجاق اولماق حرّ الیوم گی.

-د-

الجُدُود: خر یا گوسفند کم شیر / فتح
جیمله در، سودی آز اولان اشك ویا قیون.

جُدُود: جایگاهی / ضمله در، بر یردر.

الجُدُود: پدران / جدك جمعیدر، بیوک بابالر که
آنلره نیا و دده دخی دیرلر.

الحُدُود: سامانها / مهمله ایله در، عقلیلر که
مفردی حدّ دخی مذکوردر. / [ر ۴۰۱ و]

الْخُدُود: رخايبها / معجمه ايله در، يَكَاقلر كه هر وجهده ايكي اولور.

السُّدُود: راست شدن / مهمله ايله در، سداد گي طوغريلق إستقامت معناسنه.

الصُّدُود: برگردیدن / قالدرمىق كه مصدر در، صدّ لفظنده نوع اولده يازلمشدر.

الصدود: خندیدن / گولمك ضحك گي، غريدر كه بو لفظه خنده معناسى بو كتابده گورلدى، واني آنك معناسى صديد ايله يكساندر ديدى، أَخْتَرِي قَتمَر گُلدر ديدى، خنده دن گل اخذى وَزْد معناسنه بعيد و طنبور و نغمه زائده ايكن قَتمَر لَك دخى بغله سطرنج گي اولدى.

الْقُدُود: بالاهاى مردم / كاف ايله قدّ لفظنك جمعيدر، بويلر قامتلىر گي.

الكَدُود: چاه ژرف / فتحله در، دريك اولوب صوبى اوزاق و إخراجى زحمتلى اولان قيو.

الكُدود: مرد رنجور / عليل و مريض كمسنه كه شاعر ديمش **شعر:**

كَدُودُ كَدُودِ الْقَرْ يَنْسَجُ دَائِمًا

وَيَهْلِكُ غَمًّا وَسَطَ مَا هُوَ نَاسِجُهُ^{۹۸۷}

^{۹۸۷} ديوان أبى الفتح البُستى، علي بن حسين بن عبد العزيز البستى، ت: درية الخطيب ولطيف الصّقال، مطبوعات مجمع اللغة العربية، دمشق ۱۹۸۹، ۲۳۳.

يَدُورُ كَدُودِ الْقَرْ يَنْسَجُ دَائِمًا

اللَّدُود: داروي كه بيلك جانبِ دهن فرو كنند / آغزك لر طرفندن دوكمكله كيشينك علتنه اولان علاج و دوا در سَعُوطِ أَنْفِ گي و إلتدادِ سابق دخى بو ماده دندر. / [ن ۱۶۰ و]

النَّدُود: پراكنده شدن / ضم نونله مصدر در، طاغلمق تشّت گي.

النود: رمیدن اشتر / دوه قاچوب گتمك، لكن مطلقدر دوه يه مخصوص دگلدر.

الهُدُود: زمين نشيب / انيش اولان ير خَدَر گي.

الْوُدُود: دوستدارِ مطيعان / فتحله در، / [م ۴۰۱ ظ] اسماء حسناندر، معنا و حسابده بَدُوح سابق گبيدر، مؤمنِ كامل اولنلر نامداشى اولدقلى مؤمنِ مُهَيِّمِنِ تعالى نك مقبول و محبوب و مودودلىر ديمكدر، آنكله تَخَلَّقِ صلحاى سومك ايله تحقّق ايدر كه مؤمنلر دخى خالق تعالى مودود و مَلَجَأ و مَلَاذِيدِر، بو اسم شريف مبتدى يه حضرت قُربك مفتاحى و ظلمتدن قُلوبك وسيله إِنْشِرَاحِ و امور دارينده وظيفه إِنْفِتَاحِ اولديغنه إجماع كَمَلين منعقد اولمشدر.

-ر-

الْبُرُود: داروى چشم / فتح موحده ايله در، گوز علاجى.

وَيَهْلِكُ غَمًّا وَسَطَ مَا هُوَ نَاسِجُهُ

الْخُرُود: زَن شرمگین / فتح معجمه ایلهدر، زیاده حیالی خاتون.

الشُّرُود: رمیدن / ضم ایلهدر، اورکمک و قاچمق نفور گبی.

الصُّرُود: سَرْدَشیر / مهمله ایلهدر، صوغق سوددر، اصلنده سرد فارسیده تعریب اولنوب سین صاده تبدیل اولندی، بعده قُعود و سجود گبی مصدر قیلنوب کثرت استعمال ایله لَبَنده شایع اولدی.

الْقُرُود: پوزینگان / قافله قَرْدك جمعیدر، مایمونلر که معروف خیواندر، ترکیسنده رسمی اَلْفله در.

المُرُود: ستنبه شدن / آغر باصمق، مصدردر، نعتی مارد مذکوردر.

المُرود: آهسته شدن / یاب یاب و آغر آغر حرکت ایلْمک تَأْتی گبی و مُرود مرورده جناس واردر. **المُرود:** خو کردن / طبیعت ایلْمک ممارست گبی، حتی بو معنادن عِناد معناسنه دخی نقل اولنمشد.

الْوُرُود: آمدن / گلمک، مطلقدر آیاب گبی. **الورود:** بَاب آمدن / صویه گلمک که عودتی صَدَردر ﴿وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَن﴾ وارد اولدی.

-س-

الْأُسُود: شیران / اُسْدك جمعیدر که مذکوردر، آرسلانلر دیمکدر.

البرود: سرمه / گوزه گلدکلی توتیا که اسمدر، ترکیسی سُورمهدر، تفألاً برد ماده سندن تسمیه اولندی که دمعهُ سرور بارد اولور.

البرود: آبِ سرد / صوغق صو ماء بارد گبی، اسمدر.

البُرُود: سرماها / ضمله بَرْدك جمعیدر، صوغقلمر معناسنه.

البرود: بُردها / بُردهنك جمعیدر، برده خرقهدر که قصیده برده إنشاد ایدن کعب شاعر حضور شوکتلوده^{۹۸۸} خرقه شریفه اِلباسیله اِکرام اولنمشد.

البرود: دارو در چشم کشیدن / گوزه علاج ایلْمک، مصدردر، لکن بُرود دیدکلینی چکمکدر که حرارتی گیدوب گوز صوغیه.

البرود: بمردن / موت و فوت و هلاک گبی اولمکدر که نتیجه سی إنتزاع روح سببیه برودت بدن و سردی تندر.

الْخُرُود: اشتراک اندک شیر / فتح مهمله ایلهدر، سودی آز اولان ناقه.

الْخُرُود: رودگانیهی اشتراک / ضملهدر، دوه بغرسقلمدر.

^{۹۸۸} م: کعب رصي الله عنه حضور شریفده.

الحُسُود: بدخواه / فتح مهمله ايله در، خوشحال اولان كمسنه نك بدحال اولديغن استمك. / [ر ۴۰۱ ظ]

الرُسُود: ايستادن آب و باد و كشتي / صو آقميوب و روزگار اسميوب بو سببدن گمي دخي يورومك.

الرُسُود: تباه شدن / فا ايله در، فساد سابق گمي مصدر در.

-ش-

الرُسُود: راه راست يافتن / مهمله ايله در، طوغري يول بولق، رُشد و ارشاد ماده لرند در.

-ص-

الرُسُود: چشم بمكافاة داشتن / بر امرك مقابله سنده مكافاة اميد ايلمك.

الرُصود: راه نگاه داشتن / يوله باقمق، انتظاردن كنائت در.

-ع-

الرُعُود: تُندر ها / رعدك جمعي در كه گلور.

السُعُود: سعادتها / سعدك جمعي در، ايلكلر يمن گبي، اسمر، شقاوتك ضديدر.

سُعُود: ستاره بود از منازل ماه / سعدك جمعي در، مراد سعدُ السُعُود در كه طلوعی شباطك اون ايكي سنده در، نُجومك سعدی

اوندر، دردی جدي و دلو / [م ۴۰۲ و] برجلرنده در كه قمر آنلرده نازل اولور، بری سعدِ ذابح و بری سعدِ بُلُع و بری سعدِ أُخْبِيه و بری دخي سعد السعُود در كه منفرد و براقدر و منازل قمر دن اولميان آلتی عدد دخي؛ سعدِ ناشِرِه سعدِ مَلَك سعدِ بِهام سعدِ هُمام سعدِ بارع سعدِ مطردر، بو سعُودك هر ايكي شری بر سعدِ اعتبار اولنمشدر كه ميانلری بر ذراع قدر مشاهده اولنور، ايكي سی بری برینه برابر در، أمّا سعدِ أُخْبِيه ياج آياغی اوچ يلدزدر و دردنجی اول اوچدن برينك آلتی ياننده در.

الصُعُود: گريوه دشوار / فتحله در، گوج يول و يولی يوقشلی ير كه چيقمسی صعوبتلی اوله عقبه كؤود گبی.

الصعُود: رنج / زحمت و الم و كدر.

الصعُود: سختی از كار / ايشلرك گوجی صَعْبُ الفِعال گبی.

الصعُود: ماده اشتران نيك رَوُ / سير و مروری گوزل اولان ناقه.

الصُعُود: بيالا برشدن / ضمله در، يوقاری چيقمق، وزن و معناده عُروج گبی كه ضدى نُزول و هُبوطدر.

القُعُود: اشتری كه نشست را شايد / فتح قاف ايله در، بنمگه يراشور دوه در.

الرُقُود: نشستن / ضمله‌در، اوتورمق جلوس گئی، لکن قعود یاترکن اولور و جلوس قیامدن اوتورمقدر.

-ف-

الرُقُود: اشتر بسیار شیر / فتح مهمله ایله‌در، سودی چوق اولان ناقه که ظرفی طولدره.

النُقُود: برسیدن / ضم نون ایله‌در، ایرشمک یعنی بر نسنه تمام اولوب آخینه یتشمک.

الْوُقُود: گروهها / جماعتلر که وَفْدُک یا وافدک جمعی اولورسه ایلچیلر اولور.

الوفود: بنزدیک سلطان شدن / رسالتله بر دولتدن بر دولت پادشاهنه تقرّب ایلمک.

الوفود: عطای نیک جستن / کرم و إحسان طلبنده خوشجه حرکت ایلمک.

الوفود: بطلب آمدن / طلبی گلوب عرض ایلمک که برای^{۹۸۹} إفاده طالبیت قادم اولمقدر.

-ق-

الحُقُود: کینه‌ور / فتح مهمله ایله‌در، کینلی کمسنه.

الرُقُود: خفتگان / ضمله راقدک جمعیدر، اویویانلردر نیام معناسنه ﴿وهم رقود﴾ وارد اولمشدر.

الرقود: خفتن / مصدردر، اویومق هُجود سابق گئی، لکن فرقی بو مطلق و سابق شب ایله مقیددر.

العُقُود: بندها / ضمله‌در، باغلر و دوگملردر، مفردی عقد گلور.

العقود: پیمانها / عقدک جمعیدر، عهد معناسنه که عُهود ایله وزن و معناسی یکساندر.

العقود: گردن بندها / گردانلق دیدکلری نسنه‌در که مفردی کسريله عقددر.

العقود: اشتراکی که دست و پایهای کوتاه دارند و کوهان بلند / جمعدر، مفردی عقددر، چارپایی قصیر لکن اورگجی یوکسک اولان دوه‌لردر. / [۴۰۲و]

الْوُقُود: هیزم خُرد / فتحله‌در، اودن یونقه‌سی که آتشک یانمسنه إعانت ایدر، لفظ کریمدر.

الْوُقُود: آتش افروختن / ضمله‌در، آتش یاقمق پارلاتمق، مصدردر.

-ک-

الرُقُود: ایستادن / مهمله ایله‌در، دورمق توقّف معناسنه مصدردر که آقمز صویه ماء راکد دیرلر، مرکب دخی مذکوردر.

المَكُود: ماده‌میشِ کم شیر / فتحله‌در،
سودی آز اولان قیون.

المکود: اشترِ کم شیر / سودی قلیل اولان
ناقه‌در.

-ل-

البُلُود: مقیم شدن / ضم موحده ایله‌در،
إقامت ایلمک بلدی اولمق گبی مصدردر.

التُّلُود: مثله / فوقیه ایله‌در، بو دخی بلده
إقامت و ترکِ مسافرت معناسنه گلور،

الْجُلُود: پوستها / جیمه‌در، جمعدر، مفردی
جلد دری معناسنه معروفدر.

الخُلُود: جاوید بودن / معجمه ایله‌در، باقی
و دائمی و ابدی اولمق، مصدردر.

الصُّلُود: اسبی که عرق نکند / فتح مهمله
ایله‌در، درلمین آت، صلد دخی گلور.

الصلود: اشتری که پوستِ پستان ستر دارد
/[م ۴۰۲ظ] مهنسَنک دریسی قالک ناقه‌در،
لکن سودی آز اوله دیدیلر.

الصلود: دیگی که دیر بَجُوش آید / گچ
قایناین چولمک و طنجره و ابریق و سائره
دخی إطلاق اولنور، ظرفِ بطیئ العَلیان گبی.

الصلود: سنگِ آتشنه که ازو آتش بیرون
نیاید / آتشی چیقمیان چاقمق طاشی که
اسمدر.

الصُّلُود: سنگهای سخت / ضمله جمعدر،
مفردی صلد گلور، پک قاتی طاش و شدید
اولان طاشلر.

الصلود: نامدنِ آتش از آتشنه / چقمقدن
چاقلوب آتش چیقماق، مصدردر.

الوُلُود: زنی که بسایر زاید / فتحله‌در، چوق
چوق طوغران خاتون.

-م-

تَمُود: نامِ قبیلهٔ پیمبری / فتح مثله ایله‌در،
عریده بر پیغمبرک قبیله‌سنک اسمیدر، منصرف و
غیر منصرف / [ن ۱۶۰ظ] دخی اولور، پیغمبری
صالح علیه السلامدر.

الجُمُود: بیفَسردن / ضم جیمه‌در، طوکمق
إنجماد سابق گبی.

الجمود: ایستادن / طورمق یعنی طوکمق ایله مثلاً
صو آقمز اولمق و سائری دخی بویه‌در.

الخُمُود: آتش فرونشستن / معجمه ایله‌در،
آتش باتوب کوله گوملمک.

الخمود: مردنِ آتش / آتش سوغنک إنطفاء نار
گبی.

السُّمُود: بازی کردن / مهمله ایله‌در، اوینامق
هَو و لعب گبی.

السمود: سرور گفتن / ساز چالمقدر که
سازنده‌لک ایلمکدر.

السمود: بزرگوار شدن / بیوک اولمق غُلَو و سُمُو گئی.

السمود: غافل شدن / غافل اولمق، بر امرده آگاه بولنما مقدر.

العمود: ستون خانه / فتحله در، اوده اولان دیرک.

العمود: چوب خیمه / چادر آغاجی.^{۹۹۰}

العمود: عمود ترازو / قِطَان دیدکلی بیوک میزانی آغاجلی.

العمود: میان زبان / دیک اورتی سی که لسانک وسطنده اولان رادّه قِیقّه.

العمود: میان دل / قلبک وسطی مراد اولنور بُجْبِجَة القلب گئی.

العمود: رگ جگر / بیوک طمردر که جگر طمری دیرلر، اکثریا دواي فُصْدِيّه آندن اولور.

العمود: یازدهم ساعت از شب / گیجه نك اون برنجی ساعتی یعنی تساوی لیل و نهارده طلوع شمس اون ایکیده واقع اولدقده اون برنجی ساعتده پیدا اولان عمود که عمود صبح دیرلر، صباح وقتنده اُفَقْک بیاضیدر.

العمود: نیامها / ضم معجمه ایله در، جمعدر، مفردی غمد گلور، قینلردر قلعج و بیچاق و

سائر نسنه نك غلافی.

العمود: تاریک شدن شب / گیجه قراکلق اولمق که گویا ضیا بر ظرفِ ظلام ایچنده مستور اولور. / [ر ۴۰۲ ظ]

العمود: کهن شدن جامه / ضمله در، لباس اسکیمک که رَثَائِةُ الثَّوْب معناسنه.

العمود: بمردن آتش / آتش گچمک و سونمک، خود سابق گئی.

-ن-

البُئود: علمهای بزرگ / موحده ایله در، بیوک سنجاقلر، مفردی بُئُد عَلم معناسنه گلور.

الجُئود: لشکرها / جیمله در، عسکرلردر، مفردی جُئُد گلور.^{۹۹۱}

الزُئود: آتشزها / زای هوزله در، چاققفلر که مفردی زُئُددر، زُئُد ایکی آغاجک اوستنده کی آغاجه و زُئُد آتنده کی آغاجه دیرلر و آنک دلیگی اولمغله مؤنث اعتبار ایلمشلردر، لکن تننیه سنده زندان دیرلر زندتان دیمزلر.

الزنود: استخوانهای آرش / جمعدر، مفردی زُئُد قولک آل آياسنه متصل اولدیغی یردر که بیلک دیمک اولور زُئُغ گئی و ایکی طرفک برر اسمی واردر، صِرْچَه پارق طرفه کُوع و باش پارق طرفه کُرسوع دیرلر.

^{۹۹۰} م - **العمود:** ستون خانه / فتحله در، اوده اولان دیرک.

العمود: چوب خیمه / چادر آغاجی.

^{۹۹۱} م - **الجُئود:** لشکرها / جیمله در، عسکرلردر، مفردی جُئُد گلور.

- السُّنُود:** بشب واگذاشتن / مهمله ايله در،
آرقه بي طيامقدر، تسند گي مصدر در.
- السُّنُود:** منسوب کردن / اسناد ايلمك يعنى
بر كمسنه بي كندينه آرقه و طايق عد ايلمك.
- العُنُود:** ستيزه كش / [م ۰۳ و] فتحله در،
حقى بيلوركن عناد و جدل ايدن كمسنه كه
انكولك ديرلر.
- العُنُود:** اشتر كه چرا تنها كند / يالكز
اوتلايان دوه در.
- العُنُود:** از رأى بگشتن / ضمله رأيندن رجوع
و عدول ايلمك.
- العُنُود:** ستيزه کردن / حقى بيلوركن خلافاك
ايشلمك، حق اولان امرى رد ايلمك، عناد
دخى يازلدی.
- الْكُنُود:** زمين بي نبات / فتحله در، اوتى
اولميان ير ارض قفرا گي.
- الْكُنُود:** ناسپاس نعمت / حَقْكَ نَعْمَتْنَه حَمْد
ايلمز كمسنه ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لِكَنُودٌ﴾ آيت
كريمه در.
- الْكُنُود:** ناسپاسی کردن / ضمله در، كفران
نعمت اولمق.
- الهُنُود:** جمع الهند / هندك جمع كثر تيدر.
- السُّهُود:** بي خواب گشتن / مهمله ايله در،
- اويخوسز قالمق سهر گي.
- الشُّهُود:** گوابان / معجمه ايله شاهد مذكورك
جمعيدر، طانقلر.
- الشُّهُود:** حاضران / حاضر معناسنه اولان شاهد
مفرديدر كه غائبك ضديدر.
- الشُّهُود:** زبانها / ألسنه معناسنه كه مفردى شاهد
تركيجه ديلدر.
- الشُّهُود:** حاضر شدن / دخول وزننده مصدر در،
حاضر اولمقدر.
- العُهُود:** جمع العهد / مهمله ايله در، عهدك
جمعيدر كه اون معنايه گلسه گركدر.
- الفُهُود:** جمع الفهد / فا ايله در، جمعدر، مفردى
فهد يدنجى نועده گلور.
- المُهُود:** گهوارها / جمعدر، مفردى مهد گلسه
گركدر.
- النُّهُود:** بدخواستن / نونله مصدر در، خصومت
معناسنه كه البته خصم خصمك بدخواهيدر.
- النُّهُود:** نارپستان شدن / قزك هنوز ممهسى
قالقمغه قريب لكن قويمامش اولمق.
- الْوُهُود:** زمينهاى گو / مفردى وهدر كه گلور.
- اليَهُود:** جهودان / فتح فوقيه ايله در، چفتلدر،
يهوديين معناسنه ياء إضافت و نسبتى حذف
اولنمشدر زَنَج و زنجي گي و بو يانك حذفى
اعتبار اولنمسه ألف لام گلمزدى؛ زيرا معرفه در و

مؤنث اولمغه وجه قبیله مجراسنه اجرا اولنمشدر
یعنی طائفه مخصوصهیه اسمدر، حیّ مجراسنده
دگلدر که مذکر اوله. / [ر ۴۰۳و]

-ی-

البیود: هلاک شدن / ضم موحدہ ایلہدر،
هلاک اولمقدر.

الحیود: توندناهای کوه / مهمله ایلہ حید
مفردی یدنجی نوعده گلور.

الهیود: تندگاههای سروی آهو / نوع
سابعده مفردی حید گلور.

الحیود: بگردیدن / دوئمک تحوّل گبی و
خیدود بو نوعده و ها ایلہ حیده دخی یدنجی
نوعده گلور.

الرئود: تندناهای کوه / حیود سابق ایلہ بر
معنایهدر.

الصیود: آنکه دلها را شکار کند / ضملهدر،
جلب قلب ایدوب ناسک دلبنده اولدقلری
کمسنه.

الصیود: سگ شکاری / آو آلان کلب
تازی و سگصون گبی.

الصیود: شکارها / ضملهدر، صیدک
جمعیدر، آو انواعی دیمکدر خجیران گبی.

القیود: پابندها / قاف ایلہدر، قیدک جمعیدر،
باغلدر، وقایه یعنی بوقاغی معناسنه گلور بیت:

دلکیم اولوب اول یوسف ثانی یه ربوده

گورسن آنی نه هجر و بلا چکدی قیوده

-ومنہ بالهاء-

بو نوعک هائیات رباعیاتیدر.

-أ-

الرؤودة: زن جوان و نیکو / مهمله ایلہ
خصومت و نعومت وزلرندهدر، هاسز دخی
گنج و گوزل خاتونددر، بو کلمه نك مذکری
یوقدر.

-ب-

العبودة: بندگی / قوللق، حتی دیدیلر که "العبدُ
بین العبودة والعبودیة" / [م ۴۰۳ظ] قولة لایق اولان
قوللق ایلہ تواضع میاننده یعنی ایکیسینه دخی
مراعی اولمقدر.

العبودة: فروتنی / تواضع که کنیدن بحسب
الدنيا رتبه سی آچق اولان کمسنه لرك درجه لرینه
تنزل و آنلرك حال لريله حاللنمک.

العبودة: دلیلی کردن / یول گوستریجلك و سائر
امرہ دلالت که مصدردر.

-ر-

البرودة: سردی / موحدہ ایلہدر، صوغقلق
معروفدر، حرارت و سخونت ضدیدر.

البرودة: سرد شدن / معنای مزبورده
مصدردر، صوغق اولمق، بلا هاء دخی بوکه
یقین معنالر یازلدی.

الزودة: گلگون شدن / ورد ماده‌سندندر،
قرمزی اولمق که گل رنگی و گل شربتی و آل
و پنبه دخی دینور.

-ع-

الجودة: جعد موی شدن / جیمله‌در،
قویرجق صاچلی اولمق.

-ل-

الجلودة: جلدی / سردلك و متانت و
جلادت و قویلك.

الصلودة: سخت سنگ / مهمله ایله سرد
طاشدر، أصلد دخی مذکوردر.

-ه-

الفهودة: یوزی کردن / فا ایله‌در، نُحُوسْت
وزنده مصدردر، پارسلق ایلمك یعنی پارس
طبیعتنده اولوب طوری آکا بکزر دیمك اولور.

النهودة: بزرگ شدن اسب / نونله‌در، آت
بیوك و ایری اولمق، جسامت و ضخامت گبی.

-الخماسي-

بشنجی نوعك بشر حرفلی کلماتی.

-أ-

الأفؤود: جای بریان کردن / فادن صکره
همزه ایله خُلقوم وزنده‌در، بریان طبخ

ایلدکلری قیودر که ایچنده آتش یاقوب قیونی
سیخه گچرب ایچینه طبخ ایچون آویخته ایدرلر.

الیمؤود: مرد شکرف / تحتیه ایله محمود وزنی
اوزره‌در، بیوك کیشی.

الیمؤود: رودباری / بر ایرمقدر نهر معروف
معناسنه.

-ب-

العبود: کوهی / مهمله ایله قَیوم وزنده‌در، بر
طاغك اسمیدر.

هؤود: جایگاهی / بر یرك عَلمیدر، بني تمیم
ولایتنده‌در.

-ج-

الخنجود: مانند سَفَطِ كوچك / ضم مهمله ایله
و نون ایله خُلقوم وزنده‌در، كوچك سپدگی
إستعمال اولنور ظرفِ صغیردر، سَفَط دخی
گلور. [ر. ۴۰۳ ظ]

المؤجود: هست / وجوددن صیغه محمود
ایله‌در، وار و وارلق / [ن ۱۶۱ و] صاحبی و بو
وصف من کلّ الوجوه آکا منحصردر دیمکدر که
لام عهد ایله حق تعالی مراددر.^{۹۹۲}

الناجود: گونه از کوزه‌های می / نونله‌در، نجد
ماده‌سندن مأخوذدر که سبب شجاعت دیمکدر،
قویه دیدکلری قَدَح که شرابه خاص و بزم عشرت
آلاتندندر.

^{۹۹۲} ن: لام عهد ایله مراددر حق تعالی.

-خ-

الْقَيْدُود: اسب و اشترِ درازپشت / تحتیه ايله
حَيْدُود وزندهدر، آرقه‌سی اوزن آت و دوه‌در،
جمعی قیادید گلور، لکن وائی اشك ایچون
تخصیص ایلوب اُتُن طوال دیو یازدی **ییت:**

ایکی فضل اهلی قطع ایتمش چو تیغ اَما
تماشادر

اشکم آنلرک بن ایکیسندن شبهه بر پادر

اللُّغْدُود: گوشتِ پیرامنِ ملاژِه / لام و معجمه
ایله قُردود وزندهدر، کوچک دیل دیدکلری
لَحْمَه‌نک اطرافنده اولان اتلر که زخندان ایله گردان
میاننده اوله.

المَجْدُود: دولتی / مهمله ايله جدّ مفتوحدن
مفعولدر، اولو و قدرتلو کمسنه‌لردر.

المَحْدُود: بی روزی / مهمله ايله‌در، قسمتسز
یعنی محرماتدن و غیریدن منع اولمش دیمک که
مألی فقیر دیمکدر، سابقک ضدیدر.

المَحْدُود: اشترِ داغ‌کرده / معجمه ايله‌در،
داغلنمش دوه، آزاد ویا بگلك تمغاسی اولان
دوه‌در.

المَقْدُود: نیکو بالا / قاف ايله قدّنددر، بویی
گوزل که سَرَوَقامت و شَمشادقَدّ دیو وصفلر بو
معنایه‌در.

المَوْدُود: دوست داشته / سولمش محبّت
اولنمش یعنی دوست صاحبی محبوب گئی.

الصَّيْحُود: سنگِ سخت / مهمله ايله و
تحتیه ايله‌در، زیاده قاتی طاش حجرِ صَمّاء
صَحْرَه صلب گئی.

الصَّيْحُود: کوهِ بزرگ / بیوک طاغ جبلِ أَجَلّ
معناسنه.

-د-

الأَخْدُود: مفاک در زمین / ضم و سکون
معجمه ايله‌در، یرده اولان دریک و چقور
طولانی یارقلردر که ﴿أَصْحَابُ الْأَخْدُودِ﴾
لفظ کریمدر.

الحَيْدُود: بچسبیدن / فتح مهمله و تحتیه
ایله‌در، دوکمک یعنی اوّلکی حالنی ترک
ایلمک که خیود دخی مذکوردر و ترکیده
قاطع الطریق معناسنه زبانزددر لکن عربیدر.

الحَقْدُود: اشترِ مرغِ نَر / معجمه و فا
ایله‌در، ارکک دوه قوشی ظَلیم گئی و حَقّیدد
گئی سَفَرَجله إلحاق ایچون بر دال دخی زیاده
قیلندی.

الحَفْدُود: مرغی / دوه قوشندن غیری بر نوع
قوشک دخی اسمیدر.

الْقُرْدُود: زمنی درشت / قاف و مهمله ايله
أُخْدود وزندهدر، / [م ۴۰۴و] قاتی یر ارضِ
شدیده معناسنه قُرْدَد گئی.

-ر-

الْجَارُود: مرد بد و شوم / جیمله صابون
وزنده در، کوتو کیشی و اوغرسز کمسنه در،
أصحابدن عبدینک لقی اولغه سبب بودر
که؛ بر سرد و مرضلی دوهیه مالک و بنی
شیبانه مدیون ایدی، دوهنک شدت علتی
وقتنده اوزرنده بولنوب دوه آنی آلوب قاچوب
تا داینلرینه ایصال و آنده قرار ایلدی، علتی
دخی آنلرک بعیرلرینه ساری اولوب دوهلری
دخی هلاک اولدیلر، اسمی بشر بن عمرو بن
عبد القیسدر، عبدي نسبتی جدینه در، اول
مَشَامَت برکتِ اسلامله دفع اولدی.

الْجَارُود: تنگ سال / قتلک سنه سی که سنه
قَحَط و سالِ مَحَل گبی.

الْعُكْرُود: فربه و ستر / ضم مهمله ایلدر،
عُكْرَد سابق گبیدر، جمعی عکارید گلور.

الْعُمُرُود: مرد دراز / اوزن کیشی طویل گبی،
جمعی عمارید گلسه گرکدر.

الْمَبْرُود: کشتِ تگرگ زده / موحدده ایله
بَرَدَدَن مفعولدر، طولو اورمش اکین.

الْمَبْرُود: کشتِ مَلَخ زده / جیم ایله
جَرَادَدَنَدَر، چکرگه اوردیغی اکین که زرع
مَحْنَطَب گبی.

الْمَغْرُود: سماروغش سیاه / معجمه ایلدر،
سیاه متاردر، لکن همان مطلقا متاردر.

الْمَوْرُود: تَبْ گرفته / استمه طوتان کمسنه در،
محموم گبی که بر ایکی گون گیدوب ینه گلمکله
نوبتِ وروده تشبیه اولندی.

-ص-

الْمَقْصُود: معروف / قاف ایله قصددن اسم
مفعولدر، قصد یدنجی نועده گلور.

-ع-

الْمَسْعُود: نیک بخت / مهمله ایله سعاددن در،
بختی گوزل کمسنه در، بخت دولت معناسنه
مبخوت کلمه سنده گچمشدر.

-ف-

السَّفُود: بُلْسُك / شد ایلدر، شیش کباب
دموریدر.

-ق-

الْرافُود: حُم بزرگ بقیر اندوده / زفتلنمش بیوک
کوپ که عَوَامِلِ جُرجانیده راقوْدُ خَلَّا تمیز بختنده
مذکوردر.

الْعُنْفُود: خوشه / ضم ایله و سکون نون ایلدر،
صالقَم که اوزم و سائر بغدای گبی نسنه لرده
اولور.

-ل-

الْأُمْلُود: مرد شِکْرَف و دراز / قالك و اوزن
کیشی، رجل غلیظ طویل معناسنه در.

ستودگان حضرت مُحَمَّد أَحْمَد حامد علیه أفضل
التسليم جنبه اسم شريفدر.

-ه-

الْفَرْهُود: سترِ گوشتگين / فا و مهمله ايله
خُلُقوم وزندهدر، قالك و اتلي كمسنهدر لحيم و
ضحيم گي.

الفرهود: پچه شير / آرسلان ياوري سي خُفص و
قَرعوش گي.

الْمَجْهُود: دوغ / جيمله مفعولدر، آيراندر
محض گي.

المجهود: غايتِ كوشش / سعيك نهايتي كه
بذلِ مجهود و صرفِ وسع معناسنهدر، جالشان
كيشي.

الْمَشْهُود: روزِ عرفه / معجمه ايلهدر، عرفه
گوني كه شهرِ ذى الحِجَّه نك طقوزنجي گونيدر،
سكزنجي گونه يوم ترويه دينور كه ذبح ولد
ايچون جناب خليل الله اول گون فكر ايلدي و
يوم وتر دخي دينور و اوننجي گوني عیددر كه
يوم نحردر، يوم القرّ و يوم الشفيع دخي دينور كه
﴿والشفع والوتر﴾ دن مراد بودر ديديلر و اون
برنجي گوني و اون ايکينجي گوني دخي ايکي
گون يوم النحر والتشريقدر معاً و اون اوچنجي
گوني آنجق يوم تشريق، اون ايکينجي گونه يوم
النفر دخي دينور.

الأملود: شاخ تازه و نرم / تازه و يوشق
آجاج دالي، لكن ابلده يازيلان معني طبعه
ملايمدر. / [ر ۴۰ و]

العُضْلُود: سخت سخت / مهمله ايلهدر،
عصلد سابق معناسنهدر.

المؤلُود: كودك نوزاده / ولد لفظندن
مفعولدر، يكي طوغمش طفلدر.

-م-

الْجُلْمُود: سنگ سخت / ضم جيملهدر،
قاتي طاشدر، صَيخود / [م ۴۰ ظ] و جَلَمَد
دخي يازلدي.

الحُمُود: جاياگاهي كه در او نگاه دارند تا
نميرد / فتح معجمه و شد ايلهدر، آتش
سونسون ديو حفظ ايدوب گومدكلري ير.

الْقُرْمُود: بُز نَر كوهي / ضم قاف ايله و
مهمله ايلهدر، اركك بيان كچيسي علجوم
گي.

القرمود: ميوه درخت / آجاجده اولان
ميوه لر ثمره شجره گي.

الْمَثْمُود: آنكه همه مال بسائلان دهد /
مثله ايله مفعول صيغه سي اوزرهدر، هر
سائله بخش ايلمكله مالي قالميان كمسنه.

المَحْمُود: ستوده / مهمله ايله حمددن
اولوب محمود معناسنهدر كه مقلويدر، ستوده

المشهود: نماز بامداد / صباح نمازی صلاة
صبح گئی.

المشهود: روز قیامت / قیامت گونی که
﴿وشاهد ومشهود﴾ ده اهل تفسیر تسطیر
ایدرلر.

-ومنه بالهاء-

بو نوعك هائياتيدر.

-أ-

المؤؤودة: دخری که زنده در خاک کنند و
این از پیش اسلام بوده / وأد ماده سندن
مفعولدر، دیری ایکن یره دفن ایلدکلی قز که
جاهلیت وقتنک أفعال شنیعه سندندر که
﴿وإذا المؤؤودة سئلت﴾ وارد اولدی.

-د-

البیؤودة: هلاک شدن / موحده و تحیه
ایلهدر، سابقا بیود مصدری گئی مصدردر
هلاک اولق معناسنه.

الحیؤودة: بگردیدن / مهمله ایلهدر، حیود
سابق ماده سندن و آنک معناسنهدر و بلا
هء دخی مذکوردر.

السیؤودة: مهتر شدن / سیادتدندر، بیوک
اولق قومنک ریاستی معناسنهدر.

القرؤودة: میان پشت بدر آمده / ضم قاف و
سکون مهمله ایلهدر، آرقه نك اورتہ یری که
طشره چیقمش اوله حذب گئی.

الکیؤودة: امری خواستن / بر امری حیلہ ایله
طلبکار اولق.

الکیدودة: نزدیک شدن بفعل / بر ایش
مناسبتیله مطلوبنه قریبتدر.

المردؤودة: زن طلاق داده / مهمله ایله ردّ
ماده سندن زوجندن بوشانمش خاتون.

المردودة: أستره / معروف آلتدر بربرلر استعمال
ایدرلر چاکی گئی، نصفندن ردّ ایله قپانیدیگی
سبیدن تسمیه اولندی.

-س-

الممسؤودة: محکم آفرینش / خلقتی قوی و بنای
وجودی متین خاتون.

-ل-

المجلؤودة: زمینی که در او یخ بندند /
جیملهدر، بوز جمع ایلدکلی و قراغو یاغن محلدر
دیدیلر.

-السداسي-

بو نوعه آلتی حرفلی بر کلمه بولندی.

الصیلخؤود: ماده اشتر سخت / فتح مهمله و
تحتیه و لامدن صکره معجمه ایلهدر، صلّحد

سابقدنددر، قوی و متین وجودی اولان ناقه
معناسنه‌در.

-الکني و غيرها-

بو نوعک فوائديدر.

ظِلٌّ مَمْدُودٌ: سایه همیشه / ظای معجمه ايله
گولگه‌در که ممدود ايله موصوف / [ن ۱۶۱ ظ]
اولوب اوزن گولگه ديمک اولور، اصطلاح
تفسيرده دائما باقی و موجود اولوب
/[م ۴۰ و] اصلا زائل اولميان سایه‌يه ديرلر.

مَالٌ مَمْدُودٌ: خواسته بسیار / چوق چوق
مطلوب اولان شی معناسنه اولور.

ناقَةُ حَشُودٌ: اشتری که شیر در پستانش
زود جمع شود / مهمله و معجمه ايله حسود
گبیدر، مهمله سودی تیز جمع اولان دوه‌در.

بَنْتُ الْعَنْقُودِ: سبکی / بانك نونه تقدمی ايله
صالحم قزی یعنی دُخْتُ^{۹۹۳} رز که شرابك
کنیه‌سیدر، تركجه سُجی ديرلر، عنقود
يازلمشیدی. / [ر ۴۰ ظ]

-نوع ششم-

حرف الدالك آلتنجی نوعی آخريتك ما قبلی
حروف عللدن آخر الحروف اولان يا بولنوب
و آنك دخی ما قبلی جنسندن اولان كسره
بولنان كلمات.

-ب-

البید: بیابانها / كسر موحدہ ايله‌در، صحراء وزن
و معناسنده اولان بيداء لفظنك جمعیدر، هلاك
معناسنه اولان بیدوده مأخوذدر، سبب تسمیه
صحرائك مَطْنَةٌ هلاك اولمسیدر.

-ج-

الجید: گردن / جیم ايله‌در، بیون عُنُق گبی که
﴿في جیدها حبل﴾ بیورلدی.

الجید: دراز گردانان / جمعدر، بیونلری اوزن
کمسنه‌لر که مفردی أجید سابقدر.

-ر-

الرید: همسر / مهمله ايله‌در،^{۹۹۴}

-س-

السید: گرگ / وزن و معنادہ ذئب گبی، قورد
که کلبدن بیوکدر، یرتیجیلردندر، اولاد عرب
اثناى كلامده يا سَيِّدِي خطابى محلنده يا سَيِّدِي
دیدکلری إِيْهَام قبیح اراده‌سیله‌در. —تجاوز الله
عنهم—

السید: شیر / آسلان معناسنه دخی مستعملدر
که کلابدن معدوددر.

-ش-

الشید: گج / معجمه ايله‌در، كرج که بنالر
آنكله متین اولور، بو ماده‌دن بروج مشیده و
قصر مشید گلمشدر.

^{۹۹۴} ن - **الرید:** همسر / مهمله ايله‌در.

^{۹۹۳} ن: درخت.

-ص-

الصید: پادشاهان / مهمله ایله‌در، اُصید کلمه‌سَنک جمعی‌در، معنای آتیدن مأخوذ‌در، باشلرینی تحریک و هر طرفه میل و إلتفات ایل‌ملزلر آنکچون إطلاق اولندی.

الصید: مردانِ گج گردنان از تکبّر / جمعی‌در، مفردی اُصید کبرندن باشی یوقاری قالدرب و گردانی آشاغی چویرمز اولان کیشی.

-ع-

العید: جشن / بیرام که بیلده ایکی کُرّه ایده‌رز، بری بعد الصوم که عَرَفه‌سی عُرفیدر و بری اُضحیّه‌در که عَرَفه‌سی شرعی‌در، اصلی واویدر عودت‌دندر، جمعی اعیاد مذکور‌در.

العید: رانهای اسبِ کُرّه / طایک اویقلرینه دیرلر، اُفلّ جمع ایکیدر.

العید: هنگام بازگشتن شادی و جز / سوینج یعنی سرور و امثالنک تکرار عودت ایلدیگی وقت‌در، زیرا سنک معتادک اولان صفا و کدر هرنه ایسه آکا عید دیرلر، پس آنک وقتنه إطلاق اولنور، بو مناسبتله وقتِ مسرت اولان عیدک تکرار گلدیگی ایچون ویاخود سنک متّصف اوله‌گلدیگک حالک آنک گچمسيله عودت ایلدیگی جهتدن عودت ماده‌سندن مشتق عید لفظنی إطلاق ایدرلر.

-غ-

الغید: مردمانِ نازکتن / معجمه ایله‌در، وجودلری نازک و تروتازه اولان کمسنه‌لر که مفردی اُغید‌گلور.

الغید: مردمانِ درازگردن / بیونی اوزن کمسنه‌لر که اُغیدک جمعی‌در.

الغید: بالای نیزهای نرم / بویلری یعنی آغاجلری یومشق اولان مزارقلردر، بونک مفردی عُیّدا و غاده‌گلور.

-ق-

القید: اندازه / قاف ایله‌در، مقدار معناسنه اولدیگی ایچون تسمیه اولندی، قیدِ رُمح قدر رُمح معناسنه‌در.^{۹۹۵}

-ه-

هید: راندنِ اشتر / دوهی سورمک یعنی سوردکلری لفظ‌در، بو معناده فتحله دخی لغت‌در، هاد دخی یازلمشدر.

-الرباعي-

بو نوعده ثلاثیاتک هائیّه‌سی بولنمیوب / [م ۴۰۵ظ] رباعیات که ددر حرفیلرینه شروع اولندی.

^{۹۹۵} اندازه‌نک معربی هنداز گلور. «منه»

-أ-

الفَئید: نانی که در میانِ خاکسترِ نرمِ پُزند /
فاء و مهمله ايله فَعِيل صیغه‌سنده‌در،
ایسجاق کوله گوموب^{۹۹۶} طبخ ایلدکلری
پوغاجه اتمگی.

الفئید: گوشِ کباب / کباب اتی یعنی بریان
که محلی أفئود و مَفئده دخی معهوددر،
فاسیده گَزَدَنَا دینور.

الوئید: آوازِ بارهای گران / أغرك یوکلرك
سسی یعنی بریره سقوط وقتنده ویاخود آنی
تَحْمَل و تحمیل اربابنك سسی.

الوئید: همه آوازی / سسلرك جمله‌سی یعنی
مطلقا صوت معناسنه که ظأب و صَيِّحه
دخی مذکوردر.

-ب-

الأيید: همیشه / دائما دیمکدر که أبد
سابقدن فَعیلدر.

العَبید: بندگان / مهمله ايله عبدك
جمعلرننددر.

اللَبید: چوال کوچك / کوچك جُوال جوالق
صغیر گبی.

الهَیید: دانه حنظل / قرغه دوکلگی و أبو
جهل قاریوزی دیدکلری نسنه‌در. / [ره ۴۰ و]

-ت-

العَتید: نگاهدار / مهمله ايله‌در، صقلی طوتان
کمسنه.

العَتید: چیزی حاضر / تدارك اولنوب مهیا اولان
نسنه که رقیب عتید کریمه‌سی حافظ حاضر
معناسنه.

-ث-

الرئید: کالای برهم نھاند / بریره جمع اولنمش
متاع بمعنی مرثوددر.

-ج-

المَجید: بزرگوار / مجد مصدرنددر، خیری کثیر
اولان اولو و ییوك کیشی.

النَجید: مرد دلیر / نونله یورکلی یعنی شجاعتلی
کیشی.

النَجید: عرق کرده / دَرْلَش خُوْیْکرده دخی
دینور.

-ح-

الوَحد: یگان / أقران و امثالی یوق، طورنده بر
دانه اولان کمسنه فرید گبی.

الوحد: تنها / ذاتنده رفیقی و شریکی و
همخانه‌سی اولمیان کمسنه که محلنده کندیدن
غیری مقیم اولمیه یالکز اوله.

^{۹۹۶} ن: اسی کوله گوموم.

-خ-

الْوَحِيد: اشتر بونیده / ایکی آياقلىرىنى اتارق
يَلْكَ دوه كه دوه قوشى گي يورر.

-د-

الأَدِيد: زورمند / أَدَّ لفظندن فَعِيلدر، قوتلى
كمنسه ديمكدر.

الأَدِيد: بانگ / چاغرمق فرياد و صوت
شديددر.

الأَدِيد: مشغله / كيشينك آخر امره صرف
ذهن ايلمسندن مشغول ايدن داهيه و بلا و
درد.

الجَدِيد: نو / جيملهدر، يكي اولان هر نه
ايسه كه عتيقك ضديدر.

الجَدِيد: روز زمين / ير يوزى ساهره غَراء گي
كه قديم آنك ضديدر.

الجَدِيد: بُرِيْدَه / قطع معناسنه اولان جد
كلمه سندن فعيل بمعنى مفعولدر، كسلمش.

الجَدِيد: آهِن / مهمله ايلهدر، دمور، فِلَزَات
تسعه دندر كه ذهب و أسرب لفظلرنده
گچمشدر.

الجَدِيد: هَم حَدَّ / برى برينه متصل اولان
ايكي ارضك بريدر كه فاصله لر مشترك اوله.

الجَدِيد: تِيغ تِيْز / كسكين قلج، حَدَّت
مصدرندندر كه شاعر ديمش **شعر:**

السيفُ أصدقُ إنباءً من الكتب

في حدّه الحدُّ بين الجِدِّ واللعب^{۹۹۷}

الجَدِيد: هرچه تيز بود / كسكين اولان هر شى
مثلا لسانِ حديد كه صحبتى متين و آغزى
چليكلى ديمكدر، سيفِ حديد كسكين قلج و
ذهنِ حديد ذكا معناسنه و بصرِ حديد گوزى
چوق يره و محلِ بعيده سورن باصره كه ﴿بَصْرُكَ
اليوم حديد﴾ وارد اولدى.

السَّيِّد: راست / طوغرى ، قول سديد كلام
صدق ديمك اولور، مصدرى سداد مذكورد.

السَّيِّد: استوار / متين و قوى هر شى.

السَّيِّد: تيرِ راست كرده / طوغرلمش اوق سهم
مسدد معناسنه.

الشَّيِّد: سخت / معجمه ايلهدر، بَرَك و قاتى
ديمكدر.

الشَّيِّد: سخت دل / قسوتِ قلب صاحبي -
نعوذ بالله منه - رقيق ضديدر كه / [م۰۶و۰۴]
رَقَتلى مرحمتلى ديمك اولور.

الشَّيِّد: بَخِيل / يعنى بر كمنسه حاجتنى عرض
و اضطرابنى كشف ايلديگى وقتنده مرحمت
گلميوب آنك مرامنه مساعده ايلميان كيشى.

^{۹۹۷} شرح ديوان أبي تمام، خطيب التبريزي، ت: راجي الأسمر، دار
الكتب العلمية، بيروت ۱۹۹۴، ۳۲/۱.

علمانك عديديدر يعني آنلردن معدوددر ديمكدر.

الفديد: بانگ / فا ايلهدر، سس كه اريد دخی
قريباً يازلدى.

الفديد: جلب / اصلنده قبيح معناسنه اولان بد
لفظه دريه سنى تعريده باسى فايه تحويل اولنوب
شد ايله قد لفظندن فعيل صيغه سيله جلب
معناسنده فديد ديو استعمال اولندى كه روستى
فاحشه معناسندهدر.

الفديد: بانگ كردن / مصدردر، ايكنجى
بابدر، چاغرمقدر فرياد گي.

الفديد: خراميدن / صالتمق تمايل گي.

الفديد: گوشت خُشك كرده / قاف ايلهدر،
قوريمش ات لحم ياپس گي كه پاصدرمهدر.

الكديد: خاك خُرد / اوافق طپراق، تراب رقيق
رقيق و صعيد گي.

الكديد: زمين سنب اسب كوفته / آت آياغى
طرناغيله دوگلمش يردر يعني چوق چوق آت
كزن محل.^{۹۹۸}

الكديد: تك خر / اشك قوشمى و يوريمسى
عدو الحمار گي.

كديد: نام جايگاهى / بر يرك اسميدر.

الصدي: خونابه / مهمله ايلهدر، قانلى صو
كه غليظ اولسه قئح يعني ايرك اولوردى.

الصدي: زردآب / بر صارى صودر كه مثلاً
بر محله جلد ذى روح آتش مسيله ويا غيرى
سبیدن قبارب دروننده حاصل اولان صو
گي.

الصدي: آنچه از تن اهل دوزخ بيرون آيد
/ جهنميرك وجودلرندن آقان نسنه كه لفظ
كريمدر.

الصدي: بانگ كردن / چاغرمق فرياد و آئين
و جنين گي و اديد دخی قريباً يازلدى.

الصدي: ناهمتا / معجمه ايلهدر، ضد ايله
معناده يكساندر، بر نسنه نك ضدى و
مقابلى كه لا ضديد ديمك لا خلاف بينهما
ولا تضاد ديمك اولور، ضديده برى آخريه
دنك و عدیل كه ناهمتا ديمك اولور، اگر لا
ضديد دينسه برى ديگرينه ضد دگلدر بلكه
نظير و شبيهه در ديمك اولور ايدى.
/[ره ۴۰ظ]

العدي: اهل خانه / مهلمه ايلهدر، حاضر
معناسندهدر، اهل خانه هر بار آنده
حاضردرلر.

العدي: گروه شمرده / صايلمش طائفه يعني
برى بريندن عد اولنمش مثلاً فلانكس

^{۹۹۸} م - **الكديد:** زمين سنب اسب كوفته / آت آياغى طرناغيله
دوگلمش يردر يعني چوق چوق آت كزن محل.

اللَّيْدُ: كناه رودبار / ایرماق کناری طرف
نهر گبی.

اللَّيْدُ: يك جانبِ گردن / بیونك بر طرف
أحد طَرَفِي العُنُقِ گبی، لكن لدودِ مسبوق
معناسنه در.

المَدِيدُ: آرد و آب بهم آمیخته / صویه اون
قارشدمرقی که دوهیه ایچوررلر.

النَّدِيدُ: همتا / نونله در، نَدّ ماده سندنذر، ضِدّ
گبیدر که قریبا یازلدی.

النَّدِيدُ: بانگ کردن / چاغرمق فدید سابق
گبی.

الْوَدِيدُ: دوست / فعیل بمعنی مودوددر،
سولمش یعنی دوست که سوگولی دینور صدیق
گبی.

-ر-

الرَّيْدُ: نامه بر / موحد ایله در، رَیْد و ساعی
و رسول که ایلچی دیمکدر، اصلنده اولاق
ایچون ترتیب اولنان آت معناسنه بُریده دُم
لفظندن معریدر، صکره اول آته راکب اولان
اولاغه إطلاق اولندی که نامه بر اودر و آندن
صکره اول آته راکب اولان رسولك قطع
ایلدیگی مسافهیه دخی تسمیه اولندی، اون
ایکی میل مقداری محلّ معناسنه معروف
اولدی که فرسخده یازلدی.

البرید: آنکه بشتاب وی را بجای فرستند / بر
یره عجله ایله إرسال ایلدکلری کمسنه در که
تفصیل سابقده یاد اولندی.

البرید: چهار فرسنگ / درت فرسخ یر که هر
فرسخ درت میلدر، بو دخی وصف مذکوردر
درجه ثلثه ده معلوم اولدی که فرسخ دخی حرف
الخاده إفاده اولندی.

الثَّرِيدُ: معروف / مثلثه ایله در، ترید دیدکلری که
نَانِ عزیزك اوزرینه یَهْنِ ویا سائر ات صوی
إساله سیله معروف طعامدر.

الجرید: شاخ خرما یی بلگ / جیمله در،
پیراقسز خرما دالی که پیراغی صویلمش اوله،
/[م ۴۰۶ ظ] ذاتنده پیراقسز بولنوب ویا پیراق
اوزره ایسه جرید دینمز.

الجرید: روزی تمام / بر بتون گونددر که ایکی
گونددر گورمدم دیمك محلنده ما رأیته منذ جریدان
دیرلر، منذ اسم اولوب تشنیه خبر اولور دیدیلر،
آنلرك بری جریددر ویاخود جریدان ایله ایکی آی
مراد اولنور شهران گبی و أَجْرَدان دخی دینور که
مذکوردر.

الجرید: تنها / یالکر، مجرد معناسنه که روجه سی
یوق ویا اولدیغی مجراه و خانه ده رفیقی یوق
کیشی.

الجرید: گردنده از قوم خویش / مهمله ایله در،
کندی قومندن آیریلوب عزلت ایدن کمسنه.

الشَّرید: رمنده / معجمه ايله در، اورکن کمسنه، طرید ايله یکساندر دیدیلر.

الطَّرید: رانده / مهمله ايله در، سورلمشدر، بمعنی المفعولدر.

الطَّرید: بن خوشه / صالقْمک چویی که خرما ویا اوزم و بغدای آلتوب اول چوپ طرد اولنور، بو دخی مطرود و کدفع معناسنه اولور.

الطَّرید: آنکه پس برادر خویش زاده آید / اول ولددر که قزنداشندن صکره طوغه یعنی ولادتده اوّل اولاد اولمیه کندیشندن ولادت واقع اولمش اوله که گویا ثانی اوّل طرد ایلمش اولوب بمعنی فاعل اولور.

الْقَرِید: تنها / فا ايله در، وحید و جرید سابقلری گبی.^{۹۹۹}

الفرید: یگانه / بو معنایه وحید قریبا مذکوردر.

الفرید: درّ گرانمایه / بهاسی آغر انجودر، دُرّ دخی عریدر لؤلؤ گبی، فارسیده مروارید دیرلر، فرید تسمیه سی صدفنده یالکز حاصل اولدیغی ایچوندر که یتیم دخی دینور بی نظیر معناسنه.

المَرِید: سِتنبه / فتحله در، مارشد سابق ماده سندن و او معنایه در.

المَرِید: خرما ی بشیر آغشته / یومشامق ایچون سود ايله اصلا تَدَقْلری خرما.

المُرِید: خواستگار / ضمله در، إرادة دندر، دَیْجی و استین کمسنه طالب معناسنه در، صکره طریق حقّه سالک اولان طالب وصلتِ الهی یه دخی مرید دیرلر. ۱۰۰۰ / [۴۰۶و]

-ز-

الغَرِید: سخت / فتح معجمه ايله در، قاتی و برك معناسنه لکن صوتده إستعمالی أغلبدر.

الغَرِید: نباتِ نرم و نازک / یومشق و لطیف اوت که / [۱۶۲و] ترکجه ابریشم گبی دیرلر.

الْمَزِید: افزونی / زیاده معناسنه که ﴿هل من مزید﴾ لفظ کریمدر.

-س-

الکَسِید: دون از هر چیز / هر نسنه نك آلچغی اعتبار کندیدن منقطع اوله کاسد سابق گبی.

-ش-

الرَّشِید: راهنمای / مهمله ايله در، راشد سالف گبی.

۱۰۰۰ ن - **العَدِید:** اهل خانه / مهمله ايله در، حاضر معناسنه در، اهل خانه هر بار آنده حاضردرلر... **المُرِید:** خواستگار / ضمله در، إرادة دندر، دَیْجی و استین کمسنه طالب معناسنه در، صکره طریق حقّه سالک اولان طالب وصلتِ الهی یه دخی مرید دیرلر.

۹۹۹ م - **الْقَرِید:** تنها / فا ايله در، وحید و جرید سابقلری گبی.

الرَّشِيد: بر راه راست تقدیر / طریق حق و سبیل رشاد اوزره بولنان کمسنه.

النَّشِيد: نشید شعر / نوله‌در، شعر اصطالاندندر، توحید ویا نعت مجید اولوب ویا سائر لطیف کلام موزون و مصنعدر که ولایتلرده و مجمع ارباب معارفده اوقنوب و دائما شهرت بولمق اوزره اوله.

-ص-

الحَصِيد: کشت درووده / مهمله ایله‌در، بیچلمش اکین زرع محصود گی.

الرَّصِيد: شیر / آرسلاندر، لکن رصد ماده‌سندندر، سَبُع یعنی یرتیجی اولان حیوانه دخی دینور که آو گوزه‌ده‌لر.

الفَصِيد: خون که در رُوْدَه / [م ۴۰۷و] ریزند و بریان کنند و خورند / شیوعی فا ایله‌در، بمعنی مفصوددر، بغرسغه قونوب بریان ایدوب اکل ایلدکلری قاندر یعنی انسان ویا حیواندن هرنه زمان که قان آلسه‌لر اگر اُیام قحط ایسه حفظ ایدوب طبخله مسافره آنی اطعام اولنور.

القَصِيد: گوشت خشک کرده / قاف ایله‌در، قَدید سابق گی.

القَصِيد: مغز خشک شده / قوریمش بینی معناسنده دخی لغتدر.

القَصِيد: قصیده شعر / أشعارده اولان قصیده‌در که ها ایله دخی گلور، اُبیاتی طقوزدن قلیل اولماز.

المَصِيد: شکارگاه / اسم مکاندر، صید محلی دیمکدر.

الْوَصِيد: میانِ سرای / سرای اورته‌سی یعنی سرایک میدانی که اوکنده اولور.

الْوَصِيد: پیش آستانه در / قپو اشینگنک اوکی فناء دار معناسنه و بیضاویده باب معناسنه اولمسنی دخی یازمشدر.

الْوَصِيد: نباتی که بیخشان بهم نزدیک بود / کوکلری بری برینه قریب اولان اوتلقدر.

-ض-

العَضِيد: خرما بِنِ کوتاه / مهمله ایله‌در، قصه خرما آغاجی، اَصمعی روایتی اوزره‌در که دالترینه اَلْ ایریشه.

-ع-

البَعِيد: دور / موحد ایله‌در، ایراق و اوزاق که معروف لفظدر.

السَّعِيد: نیک بخت / مهمله ایله‌در، بختی گوزل و عالی دیمکدر که شقی لفظنک ضدیدر، بمعنی المسعود.

السَّعِيد: جُوی / ایرماق نهر گی.

الصَّعِيد: خاكِ روى زمین / یر یوزنده اولان
خرده طپراق که طیب اولورسه تیمم اولور
﴿فَتَيَمَّمُوا صَعْدًا طَيِّبًا﴾.

الصَّعِيد: زمینِ هموار / دوز اولان یر که ارض
مستویه قاع گئی.

الصَّعِيد: راه / طریق و صَدَد و سبیل گئی که
ترکجه یولدر.

القَعِيد: همنشین / قاف ایله در، برابر اوتوران
کمسنه همد و مقاعد گئی.

القَعِيد: آن فرشته که بر مردم موکل بود /
انسانه موکل اولان ملک، صاغ و صولده
اولان برر ملکدر، ایکسینه قعیدان دیرلر،
﴿وَعَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ﴾ قعیدان
دیمکدر، زیرا فعیلده صیغه تذکر و تأنیث و
إفراد و تثیه و جمع یکساندر ﴿وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ
ذَلِكَ ظَهِيرٌ﴾ گئی.

القَعِيد: آن شکار که از سوی پس در آید
/ صَيَادُكِ آرقه سندن گلن آودر که ضدی
نطیح مذکوردر. / [ر ۴۰۶ ظ]

المُعِيد: آفریننده دیگر بار / ضمله در،
إکرام باندن فاعلدر، اسماء حسنادندر، بر
کتره دخی خلق ایدیچی یعنی خلقِ اوّل مدتی
تمام و إفنا وقوعندن صکره ینه خلق و إعاده
ایدیچی ﴿أَفَعَيَيْنَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ﴾ بیوردی.

المُعِيد: آنکه در کاری کوشد / بر ایشده سعی
ایدن یعنی الندن گلن کمسنه مُطِيق گئی.

المُعِيد: آنکه درسِ علم متعلّم را بازگوید /
درسنی طالبِ علمه بر دخی تقریر و تکریر ایدن
کمسنه که و قتمزده مذاکره ایدن شخصدر، فی
الأصل مُعِيد مدرّس بو معنایه در، اول طالبه
مضاف دینور.

المُعِيد: اشتری که گشنی بسیار کند / دیشی یه
چوق وارن ارکک دوه. / [م ۴۰۷ ظ]

الْوَعِيد: وعده کردن ببدی / فتحله مصدردر،
امرِ قبیح ایله تخويف وعد ایلمک.

-غ-

الرَّغِيد: عیش فراخ / مهمله ایله در، وسعتلی
مَعاش که صاحبی گچنمک زحمت چکمی.

-ف-

الحَفِيد: فرزند فرزند / اوغل اوغلی که حافد
دخی مذکوردر.

الْوَفِيد: تَلَّه جولاه / چوله اوتوسی که بزلی
آنکله هموار ایدر.

-ق-

العَقِيد: هم پیمان / مهمله ایله در، بری بریله
عهد و قول و قرار ایدن ایکی کمسنه نك بری
دیگرینه نسبتله یعنی سائره گوره عقید اولمازلر.

العقید: انگین معقود / بمعنی مفعولدر،
قوامه گلمش بال و سائری شکر گئی، حتی
هر غلیظه إطلاق اولنور که قطرانہ دخی
دیرلر.

-ک-

الوکید: سخت / قاتی و قوی دیمکدر، حتی
توکید بو ماده دندر، تقویت ویرمکله تسمیه
اولندی، بری فاعل و بری مفعول معناسنه
اولور.

-ل-

البلید: کاهل / موحده ایلهدر، تنبل و مُهمل
که ترکجه گوشک دیرلر، بطيء الخلقه و
سست اولان کمسنه و هیزه دخی دیرلر.
البلید: کور دل / أحمق و غافل و أبله و
نادان.

التلید: کودکی که پپرورند / فوقیه ایلهدر،
اصلی ولید واو ایلهدر، فرزندى مقامنده
قدیمدن تربیه ایلدیگی ولد که عربی الأصل
اولمیه.

التلید: کهن / یعنی اسکی قدیم و اوتهدن
بری اولان نسنه.

التلید: هرچه بخردی بخزند و پپرورند / هرزه
که کوچک آلوب تربیه ایده لر آکا إطلاق
اولنور.

الجلید: یخ / جملهدر، سرد و قاتی و طوکمش
نسنه دیمکدر که بوزه إطلاق ایدرلر جمد گئی که
قاردن وصولدن مُنجمد اولور.

القلید: رسن تافته / مقلود معناسنه که بوکلمش
ایدر حبل مفتول گئی.

الولید: کودک نوزاده / یکی طوغان ولد، مولود
سابق معناسنه.

الولید: بنده / قول عبید گئی وزن ومعناده.

-م-

الحمید: ستوده / مهمله ایلهدر، بمعنی المحمود
مدوح دیمکدر که ترکجه اوگولمش.

السمید: نان سپید / آق اتمک، معرّبر، خبز
بیاض معناسنهدر، ترکیده دخی سمید معروفدر.

العمید: مهتر گروه / جماعت باشی، سیّد القوم
معناسنهدر.

العمید: دلی که عشق ویرا تباه کند / عشق
خرابکرده سی اولان کوکل.

العمید: اشتر کوهان خُرده شده / اورگوجی
مجروح اولان دوه که صیرلمش و آشنمش اولور.

الکمید: اندوهگین / طاسه لی و غمناک کمسنه
که کمد سابقا یازلمشیدی.

الهمید: گیاه پوسیده و مانندش / چورك اوتلق
و غیرى و قوری اوته دخی دینور حشیش یابس
گئی.

-ن-

السَّيِّد: حرامزاده / مهمله ايله در، ولد زنا
معناسنه روسي اوغلي دينور.

العَنِيد: ستيهنده / عنادجي، عنود دخي
مذكوردر.

العنيد: آنكه بزرگواري كند / بيوكلك ايدوب
عظمت اظهار و تكبر بديدار ايدن كمسنه.

/[ر ۴۰۷ و]-ر-

الرَّهِيْد: اندك / زاي هو زله در، آز كه وزن و
معناده قليلدر.

الرَّهِيْد: رودبار كم آب / صوبي آز اولان
ايرماق.

الرَّهِيْد: كوچك شك / قارني كوچك يعني
طعامي قليل ديمكدن كنايه در.

الرَّهِيْد: حوض كوچك / حوض صغير.

الشَّهِيْد: گواه / شاهد سابق معناسنه طانق
كه بر دعواي اثباته دليل و علامت، جمعي
شهود معهوددر.

الشَّهِيْد: حاضر / [م ۴۰۸ و] مذكور شاهدك
معناسنه كه غائبك ضديدر و جمعي شهود
سابقدر.

الشَّهِيْد: كشته كافر / غزاده كافر الندن
مقتول اولان كمسنه كه شهيد حقيقيدر بل
أحياء عند رهم آيت كريمه سي شانلريني عالي

قيلمشددر، أذيان سالفهده آنجق شهيد في سبيل
الله سل سيف ايليوب غزا ايدر كن قتل اولنورسه
شهيد اولوردی، بو امت مرحومه حقنده تعدد
اسباب عنایت كريم وهاب اولمشدر كه طعن
طاعون و اسهال كه مبطن و زخير دخي ديرلر
و غرق البحر و تحت الهدم وفات ايدنلر دخي
اگرچه شهدای حكميه در لكن حقيقي
درجه سندن دون دگلدر.

الشَّهِيْد: فرشته موكل / شاهد لفظنده بو محلك
بحث بسيطي يازلمشددر.

صَهِيْد: جاياگاهي / مهمله ايله در، بر یرك
ناميدر.

الصَّهِيْد: مقهور گرداننده / [ن ۱۶۲ ظ] معجمه
ايله در، هرکس مقهور قيلنديغي كمسنه در نعوذ
بالله منه.

العَهِيْد: پيمان كننده / مهمله ايله در، عاهد
معناسنه در كه عهد ايدن كيشيدر.

اللَّهِيْد: اشتری كه پهلويش را بار بدرد آرد /
يوك باصوب اويلوغي طشره سنه آگری اولوب و
بلكه مجروح اولان دوه.

-ومنه بالهاء-

بو نوعك رباعياته ملحق اولان كلمات هايهدر.

-ت-

العَتيْدة: بُؤيدان / مهمله ايله در، عنبردان
دیدکلری بر ظرفدر که طیب وضع ایدر لر.
العَتيْدة: آینه دان / گوزگو قابی یعنی ظرفِ
مِرأت معناسنه.

-ث-

الرَّثیْدة: کالا / قماش متاع معنالرینه.

-د-

العَدیْدة: بهره / صایلمش نسنه دن حصّه.
النَدیْدة: همتا / نونله نَدَدندر، ضِدَدن ضدید
گبی که مذکوردر.

-ر-

الرَّیْدة: ثرید / که بلا هاء یازلمشیدی.
الجَریْدة: گروه جداگانه / جیمله در،
باشقوجه آیریلوب حاضر قیلنان عسکر.

الجَریْدة: شاخ بی بلگِ خرمابن / بلا هاء
مذکوردر.

الجَریْدة: دفتر / که ألسنده معروفدر، بر
ماده قیدینه مخصوص اولان أوراق مُشَرَّزه
جریده دینور.

الخَریْدة: زن دوشیزه و شرمگین / معجمه
ایله در، حیا صاحبه سی اولان بکر خاتون که
زوج گورممش.

الخَریْدة: مروارید ناسفته / دلنمك انجو که هنوز
صدفدن چیقمش ویا پك خُرده اولمغله تراکبِ
أدویه سَحَق و مزج ایچون مثقوب اولمامش.

الطَّریْدة: فرزندِ دُوم / مهمله ايله در، ایکنجی
ولد، بلا هاء مذکوردر. / [ر ۴۰۷ ظ]

الطَّریْدة: اشتری که دزدان ببردنش / سارقلرك
چالوي سوردکلری دوه.

الطَّریْدة: نخجیر / شکار یعنی آو که سوریلوب
صیدینه سعی اولنه.

الطَّریْدة: لعبت / صیّانِ عرب میاننده معروف
بر اویوندر.

الطَّریْدة: آن چوب که بر دوك نهند بوقتِ
تراشیدن / إيك یاپن کمسنه آنی یوغق استدکده
آنك اوزرینه قودیغی آعاجدر که پارمغنی آکا ربط
ایدر، قمار اوقنده دخی مستعملدر.

-ص-

الأَصیْدة: شبگاهِ چارپایان / حیوانات گیجه
قالدقلری محل آخور و آغل و طام گبی.

الحَصیْدة: بنِ طِشتِ دروده که در زمین بود /
بلا هاء دخی سابقدر که باشق دیدکلریدر،
خرمن صوکی که درویشان دُوشورر.

العَصیْدة: معروفه / جمعی عصایده بسط
اولندی.

الرغيدة: شیریا / سودلی آش دیدکلری پرنجلی و قایمقلی أطعمه بارده دندر.

-ق-

العقيدة: دل / کوکل که قلب دخی دیرلر، بمعنی الفاعل اولوب مُنْعِد و مُعْتَقِد معنی و وصفلریله اِتِّصَافی اعتباریله تسمیه قیلندی، اگرچه قلب تسمیه سنه مخالف گورینور لکن رابطه اسلامییه و معتقدات ضروریّه دن اِنْقِلَابی محالدر.

العقيدة: هم پیمان / مُعَاهَدَه ایدن ایکی کمسنه نك بری آخَره نسبتله که عقدِ عهدِه شریک دیمکدر.

-ک-

المکيدة: سکالیدن / یاوز ایش که مَکْر و حيله و حُدْعَه ایلْمک، مصدردر گئیدگی.

-ل-

الوليدة: دخترزاده / کیشینک قزندن اولان ولددر.

الوليدة: پرستار / مذکور ولید بونک مذکریدر که جاریه معناسنه.

-ه-

الرّهيدة: گندم کوفته که شیر بر وی ریزند / مهمله ایلهدر، بولغوری سود ايله طبخ ایدوب اَکل ایدرلر.

القَصيدة: قصیده شعر / طبع مستقیم و علمش عروضِ قدیم جمعندن حاصل اولان آثاره شعر تعبیر ایدرلر که ینه علم معناسنه در، شعوردن اولمغله طبعک مدخلنه دلیلدر و شعرك دخی انواعی واردر، / [م ۰۸ ظ] آنلرک بری قصیده در، طقوز بیتدن ناقص اولماز. ۱۰۰۱

المَصيدة: دام موش و جز / آلتِ صید دیمکدر که ترکجه قپان دیرلر، فاره و ذله که سَکْسَاردر و سائر مُضَرَّات و مُؤْذِیات آنکله اَخذ اولنور.

-ع-

السَّعيدة: گریبان درّاعه / مهمله ایلهدر، فَرّاجه یقاسی جیب گئی، لکن مطلقدر که مذکوردر.

القَعيدة: زنِ مرد / قاف ایلهدر، کیشینک زوجه سی همد معناسنه در، جمعی قواعد گچمشدر.

القعيدة: غراره / ترکیده غلطیله حرار دیرلر، چوال گئی بر ظرفدر.

-غ-

الرغيدة: مَسْکَه / مهمله ایلهدر، تره یاغیدر، زغبد بو معنایه نوع اولده مذکوردر.

الْهَيْدَة: خوردنی مانند عصیده / عصیده‌دن
آبدار و شوربادن غلیظ بر نوع لپا که
طعامدر.

النَّهْيَة: دانه حنظل که آرد با وی آمیزند و
پیزند / نونله‌در، قارغه دوکلگی ایچی تمام
قاینایوب آریوب غلیظ اولدقده بر مقدار اون
قارشدرلر و اکل ایدرلر که معدیه توقف
ایدر.

النَّهْيَة: مَسْكَة ستر شده / غلیظ تره
یاغی. / [ر ۴۰۸و]

-الْخَمَاسِي-

التنجی نوعك بشر حرفلی کلماتیدر.

-ب-

التَّأْيِيد: جاوید کردن / ابد لفظندن تفعیل
وزنده‌در، دائم ابدی و باقی و سرمدی
قیلمق.

التَّرْيِيد: واخیدن پنبه و پشم / مهمله
ایله‌در، پاموغی و یوکی دُتْمَك و تازمَلَك.

التَّسْيِيد: بستن موی / [م ۴۰۹و] قیل بغلمق
یعنی بتمك و صقاللنمق که سَبَد قیلده و لَبَد
یوکه مستعملدر.

التَّسْيِيد: بر آمدن موی پس از سِتْرُودن /
تراشدن صکره قیل گلمك.

التَّسْيِيد: چرب ناکردن موی / قیللری
یاغلامغی ترك ایلمکدر، ترك إِدْهَان گبی که اثرده
گلمشدر.

التَّشْيِيد: بدراز کشیدن / معجمه ایله‌در، طولانی
چکمك.

التَّغْيِيد: فرمان بردار کردن / مهمله ایله
عبددندر، بر کمسنه‌بی مطیع قیلمق و مُنْقَاد
ایلمك یعنی عبدیت و عبودیتی إلزام ایلمکدر.

التَّعْبِيد: گرامی کردن / عزت و إكرام و توقیر و
إحترام ایلمك.

التَّعْبِيد: بقطران آلودن / بو مصدرک مفعولی
معْبَد خماسیات نوع اولده مقیددر.

التَّعْبِيد: بندگی گرفتن / تعَبَد سابق گبی که بری
برینه لازم گلور و إعباد و إستعباد دخی یاد
اولنمشدر.

التَّلْبِيد: برهم نشانندن / بر یره جمع ایلمك مثلاً
صمغله صاچلرینی مُحْرَم کمسنه بری برینه
طاغلاماق ایچون یاپشدرمق گبی، تَلَبَد دخی
مذکوردر.

التَّهْيِيد: دانه از حنظل بیرون آوردن / قارغه
دوکلگندن بر دانه‌سی چیقرمق.

العَرْيِيد: مرد عَرَبْده کننده / کسر و سکون
مهمله‌لرله‌در، غوغا و نزاع ایلمك عادتی اولان
کمسنه، جمعی عرابید گلسه‌گرکدر.

-ت-

التَّوْحِيدُ: مثله / بو دخی حقّی برلک یعنی واحدیتله ذکر ایلمک.

التَّوْحِيدُ: یکی کردن / ایکی نسنه پی بر ایلمکدر.

التَّوْحِيدُ: تنها کردن / بعض ناسک تعیین و إسناد ایلدیگی شَرک و شرکادن حقّی تفرید و فردائیّی اثبات ایلمکدر.

التَّعْتِيدُ: ساختن / فتحله و مهمله ایله عتددن تفعیل وزنندهدر، دوزمک یعنی حاضر ایلمک تَهْیَئَه گئی.

التَّوْتِيدُ: میخ درکوفتن / فوقیه ایلهدر، وتد سابقدن وزن مزبور اوزرهدر، میخلامق بر یره اکسری قاقمق.

-ج-

التَّأْجِيدُ: استوار کردن / اُجْد ماده سندنذر، متین و محکم قیلمقدر.

التَّمْجِيدُ: بزرگی یاد کردن / مجدندنذر، بر کمسنه پی یاد ایلدکده تعظیم و إجلال ایله إیراد ایلمک.

التَّنْجِيدُ: خانه آراستن بجامه / نونلهدر، قوناق دوشه مک و منزل حاضر ایلمک.

التَّهْجِيدُ: خوابانیدن / هجودندنذر، اویومق که اویومغه وسیله اولق.

-ح-

التَّأْجِيدُ: یکی گفتن / توحیدده لغتدر، أحد لفظندنذر، همزه سنی حروفِ اصلیه گئی إستعمال ایلمک قَراء روایتدر، برلک و بدرر دیمک و برلک ایله ذکر ایلمکدر که کلمه مخصوصه سی معروفدر.

-د-

التَّبْدِيدُ: پراکنده کردن / موحده ایله بدّ لفظ سابقندنذر که تفریق معناسندهدر، پس بو کلمه طاغتمق و پریشان ایلمک معناسنه اولور.

التَّجْدِيدُ: نو کردن / جیملهدر، سابقا مذکور جدید لفظندن تفعیلدر، یکی ایلمک یعنی بر عتیقی جدید قیلمقدر.

التَّجْدِيدُ: بَرُیدن پستانِ اشتر / ناقه نك مهنه سنی کسمک که صرار دیدکلری ایپ ایله کسیلور.

التَّحْدِيدُ: / [م ۴۰۹ ظ] تیز کردن / مهمله ایله حدید سابقندنذر، کسکین ایلمک.

التَّحْدِيدُ: سامانهای هر چیز پدید کردن / هر شیئک مقدارِ نظامی و خوی و عادتنی میدانه چیقارمق.

التَّخْدِيدُ: شکافتن / معجمه ایله اُخْد ماده سندنذر، یارمق و چقور ایلمک.

التَرْدِيد: بازپس دادن / مهمله ايله در، بر
کمسنه يه تردد / [ن۱۶۳و] گتورمک و
تشویش ویرمک. / [ر۴۰۸ظ]

التَسْدِيد: توفیق دادن / سدد سابقدندر،
امر صوابه دلالت ایلیمک و قول و فعلده
مقصوده إرشاد ایلیمکدر.

التَسْدِيد: راست گردانیدن / بر اگری
نسنه یی اوق و مزراق گبی طوغرلتمق.

التَشْدِيد: استوار گردانیدن / معجمه ايله در،
متین و قوی قیلیمق، زیرا شد باغلامقدرد.

التَشْدِيد: سختی نهادن بر کسی / بر
کمسنه يه سردلک و غلبه گوسترمک.

التَشْدِيد: مشدد کردن حرف / فرقی شده یی
قیلمق، آنک صورتی ایکیدر؛ بری فی الأصل
مدغم اولمغله اوزرینه بر شده علامت وضع
ایلیمک و بری دخی إدغام ایلیمک که موجب
شده اولان حالتی فعله گتورمک معناسنه در،
شده إره گبی اوچ دندانلی بر علامتدر که
حرفک مدغم اولدیغنه إشارتدر، لفظه جلیله
جلیله ده ایکی لام مدغم ایکن تفخیم
صورت مفکوکه اوزره رسم اولندیغی جهتدن
واجبدر عدم^{۱۰۰۲} فگی إفاده ایدر، سائر
حروفده حرف واحدگی یازیلور، بو اشارات

^{۱۰۰۲} م - مدغم اولدیغنه إشارتدر، لفظه جلیله جلیله ده
ایکی لام مدغم ایکن تفخیم صورت مفکوکه اوزره رسم
اولندیغی جهتدن واجبدر عدم.

حجاج ظالمه نسبت اولندیغی واقع دگلدر، قلم
عربی یی مُجَدُّ أَبْهَرِي تصریحی اوزره اوچ کمسنه
وضع ایلیمشدر، مُرَامِر بن مَرَّة وضع صُورِ حروف
ایدوب ایکنجی أسلم وصل و فصل ايله ترکیب
کلمات ایلدی و اوچنجی عامر بن خدره إعجام
و نُقْط و شده و مدّ و جزم امثالی اشاراتی ترتیب
ایلدی و أبو الْأَسود دُئلي آنلردن تعلّم ایلدی، بو
سیاقی سیوطی و شیخ علی صوفی دخی
اولیاتلرنده یازمشلردر که تحفه خطاطینده دخی
رسم اولنمشدر و تقیید لفظنده دخی بعض فوائد
قید اولنور.

التَعْدِيد: چیزی بَاسْتَقْصَا شُردن / مهمله ايله
تفعیل وزننده مصدردر، بر معدود نسنه یی آرامغله
صایمقدرد.

التَعْدِيد: مالی که عددش بسیار باشد جمع
کردن / عددی چوق اولان مالی جمع ایلیمک.

التَقْدِيد: قدید کردن گوشت / قاف ايله قدید
سابقدندر، آتی قدید ایلیمک یعنی قورتمق
پاصدرمه ایلیمک.^{۱۰۰۳}

التَمْدِيد: نیک کشیدی / مدّ سابقدن وزن
مذکور اوزره در، گوزلجه چکمک بد و سرد
طوتیوب ملایمت ایلیمک.

التَنْدِيد: آواز بلند را برداشتن / نونله در، پک
چاغرمق، رفع صوت معناسنه.

^{۱۰۰۳} قیدد ايله پاصرمه نك فرقی قدید توزسز قوریمش اتدر، پاصرمه
معروفدر. «منه»

- التنديد:** کسی را ببدی معروف کردن / بر کمسنه پی قبحله تسهیر ایلمکدر.
- التهديد:** ترسانیدن / هدد لفظندندر، وزن و معناده تخويف قورقومتق.
- الحنديد:** مرد نیکوکار / کسر معجمه و نون ايله در، ایشی گوزل کیشی.
- الحنديد:** اسبِ نر / آيقرکه آننماش آت.
- الحنديد:** اسبِ حصی / آننماش آت که خایه سنی بوررلر، قیونده ارگچ دینور.
- الرغيد:** زنِ نرم اندام / مهمله لرله در، وجودی تازه و تر و لطیف اولان عورت که یوررکن آتی دتریه.^{۱۰۰۴}
- الرعيد:** بد دل و ترسان / قورقق کیشی خائف گی.
- الصنديد:** مهترِ بزرگ / نونله در، زیاده بیوک کمسنه که قدر و منزلت صاحبی دیمکدر، جمعی صنایددر.
- الصنديد:** سختی زمانه / دهرك شدت و بلاسی.
- القنديد:** می پخته / قاف ايله در، قاینمش سوچی که خمرِ مطبوخ معناسنه در.
- ر-
- التبريد:** سرد کردن / بژددن تفعیلدر، صوغتمق بارد قیلمق.
- التثريد:** گوسفند را بکارِ کُند گُستن / مثلثه ايله در، قیونی فنا بیچاق ايله اوزمک یعنی دریسی صومقددر. / [م ۴۱۰ و]
- التجريد:** برهنه کردن / جیمله در، صومق و چپلاق ایلیمک.
- التجريد:** تیغ کشیدن / قلع چکمک که قینندن چیقارمق سل گی. / [ر ۴۰۹ و]
- التخريد:** کوز کردن / مهمله ايله در، اگوب کمر گی ایتیمک، وزن و معناده تعویج گی.
- التشريد:** زره پیوند کردن / زرهک حلقه لرینی بری برینه گچورب ربط ایلیمک.
- التشريد:** رمانیدن / معجمه ايله در، قاچرمق و اورکومتک.
- التشريد:** شنویندن / شروودن اولوب ایشترمک یعنی بر نکره و نادر شعری که شهر بشهر شهرت ویردرمک.
- التصريد:** اندک کردن / مهمله ايله در، آز ایلیمک، هرنه اولورسه قلت اوزره قیلمق.
- التصريد:** آب اندک خوردن / صوی آز ایچمک که قانق درجه سنه وارمیه.
- التعريد:** گریختن / قاچمق فرار گی.

^{۱۰۰۴} م - الرغيد: زنِ نرم اندام / مهمله لرله در، وجودی تازه و تر و لطیف اولان عورت که یوررکن آتی دتریه.

التعريد: سخت و قوی کردن / قاتی و پیک و متین ایلمک.

التغريد: بانگ کردن هزارستان / معجمه ایله در، بلبل اوتمک، غرد سابقدندر و اسمی غرید گلور.

التغريد: آواز بگردانیدن / سسنی دوندرمک تردید گبی یعنی تغنی و نغمه کارلق تغرد گبی.

التفريد: فریفتن / قاف ایله آلداتم که اصلی فُراددندر که گنه دیدکلری بوجکدر، دوهلر آندن عاجزدر، آنی کنه لردن خلاص ایلمک هیئتنی گوسترمکله دوهی قاجدیغی زمانده آلدادب آنکله طوترلر.

التقريد: خوار کردن / قَرَدَة لفظندندر، بر کمسنه بی عاجز و ساکت و رذیل ایلمک.

التقريد: کنه او اشتر بازچیدن / دوهدن یاوصی دیدکلری بوجکلری دوشروب تطهیر و دوهی آندن خلاص ایلمک.

التمريد: نُسو کردن / دوزمک تسویه گبی.

التمريد: برهنه کردن / تجريد معناسنه غریان ایلمک.

التمريد: بلند کردن بنا / یاپوی یوکسک قالدرمق ترفیع گبی.

التمريد: هموار کردن / طوغری قیلیمق مثلاً عصایی تسویه ایلمک.

التوريد: گلگون کردن / وُزدنددر، گل رنگنده ایلمکدر تورَد گبی.

التوريد: گل بیرون آوردن درخت / آغاج گل ویرمک.

الغريد: مرغ خوشنوا / معجمه ده کسره و مهمله ده تشدید ایله غرددن اسمدر، گوزل سسلی قوش.

المريد: ستنبه / مارد سابق معناسنه در.

-س-

التسويد: چیزی را نیایش کردن / بر نسنه یی وِساده ایلمک که وِساده یصدق معناسنه گچمشدر.

-ص-

التخصيد: بدزودن / مهمله ایله حصاددندر، اکین بیچمک.

التقصيد: بگشتن دادن / بر کمسنه نك قتلنه سبب اولوب قصد ایلمک.

-ض-

التنضيد: برهم نهادن / نونله در، برقاج نسنه یی بری برینک اوزرینه نظام اوزره یغمق.

اليغضيد: کاهوی تلخ / تحتیه عقبنده مهمله ایله بر اوتدر، طَرَحْشَقوق که آجی مارولدر و نیجهلر آجی قَصْنيدر دیرلر، حق بودر که الفاظِ أعشاب

و حبوب که مفرداتِ طیبه در إنتسابی و
تصحیحی محال مرتبه‌سند در کراسته انواعی
گبی.

-ط-

التَّوْطِید: بر جای بداشتن / بر نسنه‌پی
مرکزنده ثابت و قرارداده قیلمق توطین گبی.

التَّوْطِید: استوار کردن / متین و مستحکم
ایلمک.

-ع-

التَّبْعِید: دور کردن / موحده ایله‌در، ایراق و
اوزاق قیلمق بعید ایلمک.

التَّجْعِید: جعد کردنِ موی / جیمله‌در،
صاچی قویرجق اولمق.

التَّصْعِید: بر کوه رفتن / مهمله ایله‌در،
طاغک باشنه چیقمق.

التَّصْعِید: چیزی را مصعد کردن / بر نسنه‌پی
یوکسک قیلمق مثلاً بنایی مرتفع یایمق.

-ف-

التَّصْفِید: بند کردن / صدف سابقدندر،
[م ۴۱۰ ظ] باغلامق و بُوقاغولامقدر، بُوقاغو
وقایه‌دن غلطدر.

-ق-

التَّعْقِید: مبهم کردن در سخن / بر کلامی
شبهه ویره‌جک صورت ایله ادا ایلمک که البتّه
مخاطب شکّ ایدر.

التَّعْقِید: بسیار کیره زدن / عُقده‌دندر، چوق
دوگم اورمق. / [ر ۴۰۹ ظ]

التَّوْقِید: آتش بر افروختن / وقوددندر، آتشی
یاقوب پارلتمق إشعال گبی.

الْيَعْقِید: انگین معقود کردن / تحتیه و مهمله
ایله‌در، بال قِواملنمک.

-ک-

التَّأْكِید: استوار کردن / متین و قوی ایلمک،
گرك لفظه و گركسه معناده تقویت دیمکدر.

التَّوْكِید: مثله / همزه بدلی واو دخی لغندر تأکّد
و توگّد گبی که یکادده دخی یازلدی.

-ل-

الإِقْلِید: کلید / کسر ایله و قاف ایله‌در،
اناختار فارسیسندن معریدر، فی الأصل عربده
مفتاح دیرلر لکن ترکیده کلید مفتاح ایله مَفْتُوح
اولان قُفله دیرلر.

الإِقْلِید: حلقه در بینی اشتر / دوه‌نک بورنده
اولان حلقه‌در.

الإِمْلِید: بیابان ساده / دوز اولان صحرادر،
لکن طاشده مستعملدر دیدیلر.

التَّوْلِيدُ: از گوسفند پچه گرفتن / قیوندن قوزی
المق.

التَّوْلِيدُ: از اصل چیزی پیدا آوردن / بر
نسنه‌دن بر غیری شی تفریع ایلمک که اولکی
ثانینک اصلی و ثانی اولک فرعی اولور مثلاً
اصولدن فروع مسائل فقهیه استنباطی گبی.

المَقْلِدُ: کلید / اقلید سابق ایله وزن و معنی و
ماده‌ده یکساندر، جمعی مقالید لفظ کریمدر.

-م-

التَّحْمِيدُ: ستوده کردن / مهمله ایله‌در، اوگمک
مدح و ثنا ایلمکدر، مفعولی اولان مُجَد اسم
شریفی مذکور ایدی.

التَّزْمِيدُ: خاکستر آلود کردن / ألفِ ممدوده‌ده
مذکور مَدَداء کلمه‌سندندر، گُولْمَک یعنی آتشی
کوله گوممک و یاخود کول باصدی یایمق و یا کوله
خیری گوموب بوغاچه یایمق و سائری دخی
قیاس اولنه.

التَّسْمِيدُ: موی در موی پیوند کردن / قیلی قیله
بغلامق که وَصْلدر، صانع‌سنة واصله و
مُستوصله دیرلر.

التَّسْمِيدُ: سرگین دادن زمین را / یره خِشکی
دوکمک که باغچه‌لرده اولور.

التَّصْمِيدُ: استوار و آکنده کردن / قوی و
غلیظ ایدوب بر نسنه‌بی بر ظرفه طولدرمق.

التَّجْلِيدُ: پوست بازکردن اشتر و جز /
جیمله تفعیل وزنده‌در، دوه درپسن چیقارمق
و قوینده دخی جائزدر سلخ گبی.

التَّجْلِيدُ: کتاب را پوست کردن / کتابه جلد
یایمق.

التَّخْلِيدُ: جاودان کردن / معجمه ایله
خلوددندر، دائمی و ابدی قیلمق.
[ن۱۶۳ظ]

التَّخْلِيدُ: گشوار در گوش کسی کردن / بر
کمسنه‌نک قولاغنه منگوش طاقمق ذکوره و
گوشوار آویزه ایلمک اِناتده؛ زیرا منگوش قُرْطِ
صغیردر.

التَّخْلِيدُ: دست اَبْرُنْجَن در دست کسی
کردن / بر کمسنه‌نک قولنه بِلَازْک طاقمقددر.
التَّقْلِيدُ: در گردن کردن / قاف ایله
قِلاده‌دندر، بر کمسنه‌نک بویننه گردانلق
آویخته ایلمکدر و آندن بدل مصنَّع آلتون
دخی تعلیق اولنور.

التَّمْلِيدُ: نرم کردن / ملایم قیلمق که اصلنده
أَمْلد تازه اَرکْک و مَلْداء تازه خاتونددر که البتّه
نعومت یعنی یومشقددر، آندن مأخوذدر.

التَّمْلِيدُ: مُهره زدن / مُهره اولامق که اِملید
سابقدندر، دوزلمک ایچون کاغذ و غیری
مُهره‌لمک.

التصمید: جز دستار چیزی در سر بستن /
صارقده غیری بر نسنه پی باشه باغلامق لائمک
گی که قاش باصدی دیرلر.

التکمید: رگوهایی که گرم کرده بآندام نهادن
/ وجودك علاجی مقتضی اولان محلنه قزدرب
قودقلری اسکی چاپود و بزلر. [م ۱۱ و]

علمید: جایگاهی / کسر مهمله ایله بر یرک
اسمیدر.

القرمید: خشت پخته / قاف و مهمله ایله
کرمیددن معربدر، جمعی قرامید گلسه گرکدر.

-ن-

التجنید: لشکر کردن / جیمله جنددن
تفعیل وزندهدر، عسکر جمع ایلمک.

الترنید: ناکس گردانیدن / مهمله ایلهدر، بر
کمسنه پی عاجز قیلمق.

التسنید: چوب با دوار گذاشتن / دیواره
دستک اورمق و طباق قومق که پابنده دیرلر.

التسنید: برهم نهادن / جمع ایلمک و بری
برینک اوزرینه قومق، تنضید سابق گی.

التفنیذ: بدروغ و عجز و خرفی منسوب
کردن / فنددندر، فا ایله که کذبدر، عجز
ناکسلکدر، خرفی قوجالقدر، آنلره نسبت
ایلمک یعنی بر کمسنه حقنده کذاب و عاجز
و قوجامشدر دیمک.

التهنید: بکند منسوب کردن / هنده نسبت
ایلمک هرنه اولورسه که هندي و هندوانی و مُهنَد
دخی دینور.

التهنید: سخن بنرمی و مدارا گفتن / لطفله
خطاب و خوش ادا ایلمک و بو صورتله بر
کمسنه نك قلبی جلب ایلمک.

التهنید: تیز کردن تیغ هندی / هنده منسوب
قلیجی بیلدب کسکین قیلمق تحدید
گی. [ر ۱۰ و]

-ه-

الترهید: زاهد گردانیدن / زای هوز ایلهدر، بر
کمسنه پی زهده حمل و نسبت ایدوب طریق
زهدي ترویجله آکا میل ایتدرمکدر.

التسهید: بیدار گردانیدن / مهمله ایلهدر، نهاد
ماده سندندر، اویاندرمق ایقاپز گی.

التلهید: سپوختن / دورتمک و صانجمق و قازق
قاقمق.

التمهید: عذر نهادن / کندینه لایق اولمیان
رفتاری اختیارینک عذرینی بیان ایلمک و قبولی
دخی مراد اولنور.

التمهید: نیک گسترانیدن / خوشجه دوشتمک
دوز ایلمک.

التمهید: جای ساختن / بر محل اتخاذ ایلمک.

-و-

التَّطْوِيد: در کوه بگردانیدن / طاغلرده گزَمَك،
سَيَّرَ فِي الْجِبَالِ گئی.

التَّغْوِيد: خو کردن کسی را / بر کمسنه یه بر
امری عادت ایلمک و آلشدرمق.

التَّعْوِيد: پیر شدن اشتر و جز / دوه و غیری
قوجامق پیر اولمق.

التَّفْوِيد: بکشیدن / قاف ایله قوددن، چکَمک
و حیوانی یدَگه آلمق.

التَّكْوِيد: جمع کردن / کاد قریّت ایچون اولمغله
جمعیت لازم گلوب جمع اولمق معناسنه گلور.

التَّهْوِيد: صالح شدن / هدایتدندر که صلاح
حال پ یدا ایلمکدر.

التهويد: خفتن / اویومق که أخ الموتر. ۱۰۰۰

التهويد: آهسته رفتن / یاب یاب یوریمک تأتّی
فی المرور گئی.

التهويد: جهود گردانیدن / یهودی ایلمک که
اثرده "فأبواه يُهوّدانه" وارد اولدی. / [م ۴۱۱ظ]

-ی-

التَّأْيِيد: قوت دادن / مؤیّد قیلیمق، قوت ویرمک
تقویت گئی.

التَّشْيِيد: بنا افراشتن / معجمه ایله در، یاپویی
یوکسک فالدرمق، اصلی شَیّد کرچدر، کرچ
صوامقدر، لکن مشیّده بو معناده گلمشدر.

۱۰۰۰ ن: أخ الموتر پیدا ایلمک.

التَّجْوِيد: نیک کردن / جیمله جیددندر،
هرنه اولورسه گوزل ایدوب خوشجه یایمق.

التجويد: / گوزل سویلمک مثلاً تجوید
حروف هر برینی مخرجندن ادا ایلمکدر.

التَّخْوِيد: کرم در طعام افتادن / مهمله
ایله در، پشمش یمک قورتلنمق.

التَّخْوِيد: بشتاب رفتن / معجمه ایله در،
عجله ایله گتمک سرعت گئی.

التَّدْوِيد: کرم در چیزی افتادن / مهمله
ایله در، بر نسنه یه قورد دوشمک یعنی
قوردلنمک.

التَّدْوِيد: بازراندن / قوردی آیتلامق و
دَوشورمک.

التَّزْوِيد: توشه دادن / زadden زای هوزله در،
آزق ویرمک تقویت گئی.

التَّسْوِيد: مهتر شدن / اولو اولمق یعنی سید
القوم اولمق.

التسويد: سیاه کردن / قاره لامق، یازی
یازمغله ویا بر نسنه یی بویامغله در.

التسويد: خود در رودگانی کردن و ویرا
پختن و خوردن / قَصید یایمق که بالاده
گچمشدر.

-أ-

المَفَائِد: تنور آشيبها / فا ايله مصاييح وزننده جمعدر، مَفَائِدِ سابق گي که مفردی مَفْعَدَة نوع اولده در.

-ب-

العَبَائِد: گروهی که در همه وجهی شوند / مهمله و موحده ايله در، مفردی یوقدر، بر جماعتدر که هر سمتده اوله لر، عبادید گبیدر.

العَرَائِد: مردانِ مُعَرِّد / مهمله لر ايله در، مست اولدقه یولداشنه اذیت ایدن کمسنه لدر، نوع اولده مفردی عَرَبْدَه گچمشدر.

-ج-

الحَنَاجِد: مانند سَفَطْهَای کوچک / نونله در، مفردی حنجر مذكوردر.

-ح-

القَمَاحِد: فَرَازه‌ای پسِ سر / قاف ايله در، باشک آرقه طرفنده اولان آگری یرلری.

-خ-

الصَّيَاحِد: کوههای بزرگ / مفردی صیخود سابقا معهوددر.

-د-

الأَخَادِد: مَغَاکهای زمین / أَخْدود لفظنک جمعیدر که یازلمشدر.

التَّغْيِيد: عید کردن / مهمله ايله در، بیرام ایلْمک حقیقتده ویاخود مسرور اولمقدن کنایه اوله.

التَّقْيِيد: بند کردن / قاف ايله در، قید ایلْمک باغلامقدر که آته بوقاغی اورمق گبی.

التَّقْيِيد: کتاب را نقط بر زدن / کتابک خطنک حرکه سنی یرلی یرینه وضع ایلوب ضبط ایلْمکدر.

التَّهْيِيد: شتافتن / سعی و عجله ایلْمک تخوید گبی. / [۴۱۰ ظ]

-ومنه بالهاء-

خماسیاتِ هائیه در، ایکی لفظ بولندی.

الرَّغْدِيدَة: زنِ نرم اندام / بلا هاء دخی مذكوردر.

الكَزْدِيدَة: پاره از خرما / بر مقدار خرما که چوالک گوشه لرنده قالمش اوله، حضرت مرتضی بیورر شعر:

أَفْلَحَ مَنْ كَانَ لَهُ كِرْدِيدَه

يَأْكُلُ مِنْهَا ثُمَّ يَثْنِي حَيْدَه^{۱۰۰۶}

-السداسي-

آلتنجی نوعک آلتیشر حرفلی کلماتی.

^{۱۰۰۶} دیوان حضرت علی، ۱۷۸.

- الْأَنَادِيد:** پراکنده گان / نون ایله در، أُنْدَادْ
 جمعی که أقْصَادْ، قَاجُوب طَاغْلَان
 کمسنه لر.
- الْخَفَادِيد:** اشتر مرغانِ نَر / معجمه ایله در،
 خَفُودِ سابقْ جمعیدر.
- الْخَنَادِيد:** مردانِ نیکوکار / خندید مذکور
 بونْکِ مفردیدر.
- الْخَنَادِيد:** اسبانِ نر / بونْکِ مفردی دخی
 سابقی گبی آنْکِ مفردی ذیلنده مسطوردر.
- الْخَنَادِيد:** اسبانِ خَصِی / جمعدر، مفردی
 خندیدِ مذکورلر ذیلنده مقیددر.
- الرَّعَادِيد:** مردانِ بددل و هراسنده / مهمله
 ایله در، بو جمعْکِ دخی مفردی سلفلریله
 مذکوردر.
- الرَّعَادِيد:** [ن۱۶۴و] زنانِ نرم اندام /
 سابقلری مفردینه بونْکِ دخی مفردی درییدر.
- الصَّنَادِيد:** مهترانِ بزرگ / نونله در، مفردی
 صندید بو نوعْکِ خماسیاتنده یازلمشدر.
- الصَّنَادِيد:** سختیهای زمانه / کذلْکِ مفردی
 سابقدر.
- الْعَبَادِيد:** گروهی که در همه وجهی شوند /
 عبايید سابق دال بدلی موحده ایله لغتدر.
- الْعَبَادِيد:** کارهای بی نوا / فائده سز ایشلر
 أفعالِ عبث گبی.
- الْقَرَادِيد:** [م۴۱۲و] زمینهای درشت / مفردی
 قوردوددر که سابقدر.
- الْقِيَادِيد:** اسبانِ درازپشت و اشتران / مفردی
 قیدود معهوددر.
- الْكَرَادِيد:** پارها از خرما / خماسیات هائیه نْکِ
 آخر کلمه سنْکِ جمعیدر.
- اللَّغَادِيد:** گوشتهای ملازه / لَغُودْکِ جمعیدر که
 بیان اولنمشدر.
- الْيَنَادِيد:** پراکنندگان / أَنَادِيدْه أَلْفَدْنِ بَدَلِ تَحْتِيَه
 لغتدر که قریبا یازلمشدر.
- ر-
- الْأَغَارِيد:** آوازهای گرانیده / معجمه ایله در،
 بوغازده تردید اولنان صدالر که نغمات حنجره
 دینور.
- الْتَمَارِيد:** کبوتر خانها / تَمَرَادِ مفردی بالاده إیراد
 اولنمشدر.
- الصَّمَارِيد:** ماده اشترانِ کم شیر / صِمْرِدِ
 مفردینْکِ جمعیدر که نوعِ ثالثده مذکوردر.
- الْعَكَارِيد:** مردانِ قَرِبه و سِتیر / مفردی عْکُودِ
 بالاده مسطوردر.
- الْعَمَارِيد:** مردانِ دراز / مَذْکُورِ عُمُودْکِ
 جمعیدر.
- الْقُنَارِيد:** چهارِ دون / ضَمِ قَافِ و مَثَلْته ایله در،
 مَتَاعْکِ آلْچَاغِی.

المَصَارِيد: آنکه طاقتِ سرما ندارد /
مهمله ایلهدر، مصراد مفردی سابقدر.

المَغَارِيد: سَمَاروغهای سیاه / مفردی مغرود
سابقا إفاده اولنمشدر.

المَغَارِيد: گوسفندانی که پیوسته یکی زاینده
/ مفردی مفرد بالاده إفراد اولندی.
[ر ۴۱۱و]

المَوَالِيد: کودکانِ نوزاده / مولود معهودك
جمعیدر.

-ض-

الْيَعَاضِيد: کاهوهای تلخ / مفردی يَعْضِيد
بو نوعده یازلمشدر.

-ف-

السَّفَافِيد: بُلُسکها / مهمله و فا ایلهدر،
کباب دمورلری، مفردی سَفُود.

الْجَلَامِيد: سنگهای سخت / مفردی جُلْمُود
سابقدر.

المَرَاْفِيد: گوسفندانی که پیوسته شیر دهند
/ مهمله ایلهدر، سودینی اصلا کسمین قیونلر.

الْقَرَامِيد: بُزَانِ نَرِ کوهی / قُرْمُودك جمعیدر که
یازلدی.

-ق-

العَنَاقِيد: خوشها / عُنْقُود و عُنْقَاد معهود
البیانك جمعیدر.

الْقَرَامِيد: خِشتهای پخته / بو دخی قرمود
سابقك جمعیدر.

-ه-

الْفَرَاهِيد: مردانِ گوشتگین / قُرْهُود مفردی
گچمشدر.

المَوَاقِيد: آتشگاهها / مفردی میقاد بالاده
إیراد اولندی.

-ل-

الْأَمَالِيد: مردانِ شُكُوف و دراز / اُمْلُود
مذکورك جمعیدر.

-و-

العصاويد: کارهای دشوار و سخت /

عصواد مفردی مقدّمایرادی.

العصاويد: گروههای جمع شده در رزم /

مفردی عصواد مذکوردر.

-الکني وغيرها-

بو نوع سادسك فوائدی بیان اولنور که کنیه و ضروب گئی.

أبو الثريد: کنیت کاسه / ثريد سابقا

یازلمشدر، البته کندی وجودی بر ظرفك حضورینی مقتضی اولمغله کنیه قیلندی.

حبل الوريد: رگ گردن / بیون طمری که

لفظ کریمدر، حبل ایپدر مشابله مسّادر.

ساق الفريد: کوهی / بر طاغدر.

قصر مشيد: کوشك بگچ بنا کردن / مشيد

سابقا یازلمشیدی، کرج ایله یاپیلان کوشك.

عیش رغيد: عیش خوش و فراخ / رغيد

مذکوردر، حسن زندگانی تعبیر اولنور که گوزله گچنمك ألفت ایلدیگی کمسنه ایله

معامله سی پسندیده اولمق.

أب حميد: کنیت بره / مهمله ایلهدر،

قوزینك کنیه سیدر که قیون یاوریسیدر، لکن

أختری أبو حمیده ایونك کنیه سیدر دیمشدر.

-نوع هفتم-

-الثلاثي-

بو حرف دال أبجدك یدنجی نوعیدر که

/ [م ۴۱۲ظ] آخرینك ما قبلی ساکن اولوب آنك

دخی ما قبلی مفتوح اوله، ابتدا ثلاثیات بیان اولنور.

-أ-

الرأد: بن استخوان بنا گوش / مهمله ایلهدر،

قولق کموگی دپی که صقالك اوجی اول محلهدر.

الرأد: اول چاشتگاه / قولق وقتنك اولی.

الرأد: ترسانیدن / معجمه ایلهدر، قورخومتق

إخافه گئی.

الفأد: بر دل کسی زدن / فا ایله فؤاد

ماده سندندر، بر کمسنه نك قلبی اوزره اورمق.

المأد: خرامیدن / صالمنق یعنی تازه شاخك

میوه سی بار اولوب صالمنق.

النأد: سختی / وزن مذکور اوزره و فعال وزننده

دخی قاتیلق یعنی شدت جهان و کدر زمانه.

الوأة: زنده در گور کردن / دیری ایکن مزاره

دفن ایلمك که مفعولی مؤؤودة یازلمشدر.

/ [ر ۴۱۱ظ]

-ب-

النجد: زمین بلند / یوکسک یردر ارض رفیع
معناسنه.

الزبد: عطا دادن / معجمه ایلهدر، رَضَح
گبی عطا یعنی باغلامق.

النجد: سخت دلیر / پک شجاعتملی زیاده
پهلوان.

زبد: قبیله / ر قبیله در شام قرینده در.

العبد: بنده / مهمله ایلهدر، قول، حقیقه
عبد مملوک و حکما سائر مُطیع منقاددر،
ضدی حرّدر.

النجد: نام جایگاهی / بر یرک اسمیدر.

النجد: عرق / دزدر حوی گبی، اسمدر.

العبد: نباتی / بر اوتدر.

النجد: عرق کردن / درملک، مصدردر.

-ت-

النجد: اندهگین کردن / غملی و کدرلی اولمق.

الحند: مُقام کردن / طورمق إقامت ایلمک.

النجد: غلبت کردن / خصمنه غالب گلّمک.

الوتد: میخ زدن / اکثری قاقمق، توتید سابق
گبی.

الوجد: توانگری / غنیلک، اسمدر غنا گبی که
اثرده "ذا الجّد" گلمشدر.

-ج-

الوجد: توانگری شدن / غنی اولمق، مصدردر.

الأجد: راندن اسب و اشتر / آتی و دوهی
سورمک آشدرمک.

الوجد: اندهگین شدن / توجّد کلمه سنده گوزل
یازلمشدر.

المجد: بزرگواری / اولولق، اسمدر.

-ح-

الجد: انکار کردن / جیمله جحد سابق گبی،
بیلورکن انکار ایلمک، تجاهل معناسنه که جحد
مطلق و مستغرق دیرلر.

المجد: رسیدن مرد بنهایت نیکوکاری /
حسنیات مراتبنک تا غایتنه ایرشمک.

المجد: بزرگواری شدن / اولو اولمق جلالت و
عظمت گبی، مصدردر.

الجد: اندک نعمت شدن / نعمت آز اولمق
قلیل الخیر گبی.

النجد: راه بر بالا / نونله در، یوکسگه گیدن
یول.

الجحد: نابالیدن نبات / اوتلق بیومک و اوزامق.^{۱۰۰۷}

الجحد: بخیلی کردن / بخل ایلمک، مصدردر بخیللک گبی.

اللحد: بچسبید / حق انکار ایلمک.

اللحد: در لحد نهادن / مزاره قومق، عربده لحد مغاره گبی بر مخزندر که مئی آنک دروننه وضع و اوزرنده برابینه علامت وضع اولنور.

الوحد: یگانه شدن / بر اولق، فرد گبی که اقرانی میاننده نظیری اولمیه.

-خ-

الوحد: پویدن اشتر / دوهی یلدرمک إسراع گبی.

-ر-

البرد: سرما / موحد ایلدر، صوغق، ضدی حرّدر.

البرد: خواب / اوچو که لا یدوقون فیها بردّا بو معنایدر.

البرد: مرگ / اولم، فوت موت گبی، واقعا امر باردر.

البرد: سرد گشتن / صوغق، مصدردر.

^{۱۰۰۷} م- **الجحد:** اندک نعمت شدن / نعمت آز اولق قلیل الخیر گبی.

الجحد: نابالیدن نبات / اوتلق بیومک و اوزامق.

البرد: سرد گردانیدن / صوغتمق، متعیدر.

البرد: بسوّهان سودن / آگه ایلر بر نسنه پی آگهملک که مبرد مذکوردر. / [ر ۴۱۲و]

الثرد: شکاف لب / مثلثه ایلدر، طوداغی یارق و بیرق اولق ترم گبی.

الثرد: نباتی / بر اوتدر.

الثرد: نان در شکستن / مصدردر، اتمک قرق و طوغرامق و پارملک که مثراد بو معنایه و ثرید سابق بو ماده دندر.

الجرّد: جامه کهن / جیملهدر، اسکی لباس که خاوی گتمش اوله ویا بویاسی زائل اوله، حاصلی عتیق اولمغله حالندن تجرّد بولنه.

الجرّد: خشم و کینه / مهمله ایلدر، دارلق که قلبّا ویا قالبّا غضب معناسنه / [م ۴۱۳و] اسمدر.

الجرّد: آهنگ کردن / قصد و عزم و جزم و شروع معنالرنده مصدردر، ﴿علی حرّ قادرین﴾ قصد ویا منع معناسنهدر دیدیلر.

الجرّد: منع کردن / منع ایلمک که آیت سابقهده بو معنای دخی یازدیله / [ن ۱۶۴ظ] و بونلرک سبب اصلیلری دخی غضب اولق ظاهردر.

الجرّد: خشم گرفتن / معنای اوّلنده مصدردر، غضبناک اولق.

الزرد: فرو خوردن / زای هوزلهدر، یوقمق، وزن و معناده بلع گبی.

- السَّرْد:** زَرِه فِرَاح / مهمله ايله در، بول زره
يعنى وسعتلى كه جسيم كمسنه يه راست گله،
اسمدر.
- السرد:** ميخ حلقه زره / زره حلقه لر ينك
اكسرلى كه اراده جُزه اولور، اسمدر.
- السرد:** زره پيوستن / زره حلقه لر يني برى برينه
گچورمك، مصدردر.
- السرد:** مشك دُوختن / سقاء قريه سى ايچون
سختيان ديكمك.
- السرد:** كار پيوسته كردن / پى در پى
اولا شدرب بلا فاصله ايشلمك، بَدَوِينَك
برينه: سن أشهر حُرْمى بيلورمسن ديديلر،
ثلاثة سَرْد وواحد فرد ديدى، يعنى اوچى
برى برينك سياقنده كه ذوالقعدة ذوالحجّه و
محرمدر و برى يالكزدر ديدى كه رجب
شريفدر.
- السرد:** سخن نيكو راندن / سوزى گوزل
سويلمك "نظم الكلام بلا تلغثم ولا تشكك"
كه خوش صحبت و طلاق صاحبى اولمق.
- الصرد:** سرما / وزن و معناده بَرْد كه
صوغقدر، سرددن معرب اسمدر.
- الصرد:** بى غش / خالص و صاف كه بولانق
و قارشق اولميان هر شى، حتى "حُب صَرْد لا
لَعْرَض" اولان محبتدر.
- الطرْد:** راندن / سورمك، دفع و منع گي.
- العَرْد:** قضيب مرد كه سخت برپاي بود /
انسانك آلت رُجلتي كه دائم قائم اولوب و برك
اوله نعوذ بالله تعالى.
- العرد:** شاخ سخت / برك و قاتى و سرد دال كه
قوتلى آغاجده اولور.
- العرد:** خر / اشك حمار گي.
- القرْد:** يگانه / فا ايله در، يالكز يعنى اقران
مياننده بر دانه، جمعى افراد ايراد اولندى.
- القرْد:** گردن / قاف ايله در، بيون جيد گي كه
شدرك يوقاريسى مراددر. / [ر ۱۲۴ ظ]
- الكرْد:** مثله / بيون كه عنق گي سلفيله مشتركدر
و بو معناده گردن لفظندن قصريله معرّيدر كه
طراز نخالیده مندرجدر.
- الكرْد:** راندن / سورمك يعنى طرد سابقله
يكساندر.
- المرد:** ميوه درخت / آغاج يميشى كه تازه اوله.
- المرد:** نان در آب آغشتن / اتمگى صويه
اصلامق ايچون قومق.
- المرد:** دريدن جامه / بر بزي يرتق و يارمق شقّ
لباس گي.
- المرد:** نيك پختن گوشت / اتى ايو پيشورمك،
حتى مُهراً اولمق مرتبه سى طبخ ايلمك.

الهرد: طعن کردن در کسی / بر کمسنه یه

دخل و مذمت ايلمك كه گویا جامه عِرضن دریده قيلمقدر.

الورْد: گل / معروف شکوفه در که بیاض و قمرزی و صاری اولور.

الورد: اسبِ گلگون / جانباز میاننده آچق طوری دیرلر سُرخیزه گبی و نوع اولده تحریک ایله وَرْد دخی گچمشدر.

-ز-

أَزْد: قبیله / بر قبیله در که أنصار آکا منسوبلردر، بابالری اسمی دَرّا بن الغوثدر، قبله اُسْد دخی دینور.

الْفَزْد: رگ زدن / فا ایله در، قان آلق، وزن و معناده فصد گبیدر، صادده سین و زای دخی لغتدر، صراط سراط زراط گبی.

-س-

العَسْد: مجامعت / مهمله ایله در، مُلک عقد ویا ملک یمین ایله مملوکنه قریان ايلمك عصد سابق گبی.

اللسند: [م ۴۱۳ظ] لیسیدن / یلامق مثلاً بال یلامق لُعوق گبی.

المَسْد: رَسَن تافتن / ایپ بوکمک، وزن و معناده قُتْل گبی، لکن خرما لیفندن اولمق غالبدر.

-ش-

الحَشْد: گروهی / مهمله ایله در، جمع اولوب گلن جماعت.

الحشد: فراهم آمدن / بر یره برکمک أحشاد گبی.

العَشْد: جمع کردن / جمع ايلمك.

الكَشْد: بریدن / کسمک قطع گبی، لکن دیشیله کسمکدر.

الكشد: دوشیدن بسه انگشت / حیوانی اوچ پارمغله صاغمقدر.

النشد: گم شده جستن / نونله در، آزمش نسنه یی آرامق طلب ضایع گبی.

النشد: سَوَگند خوردن / یعنی سَأَلْتُكَ بِاللّٰهِ معناسنه اولان نَشْدْتُكَ اللّٰه لفظنی یاد ايلمك كه اللّٰه ایچون بو امری سکا سوال ایدرم دیمکدر، ناسی اولدیغی بر امری تذکّر مراد ایدر.

-ص-

الحَصْد: دِرَوْدن / مهمله ایله در، بیچمک و دوشرمک اکینو غیری.

الحصد: بشمشیر هلاک کردن / قلجله قتل ايلمکدر، اوراق ایله اکینی کسدکلری گبی.

الرصد: چشم داشتن / گوزتمک رَصَد سابق گبی.

الرصد: چشم بمکافاة داشتن / بر امرک
ضمننده مکافاة یعنی خیریلہ جزا امیدندہ اولمق
رصد سابق گئی.

الرصد: راه نگاه داشتن / یولہ باقمق انتظار
معناسنه بر کمسنه نك ورودینه مترقب اولمقدر.

العصده: عصبده ساختن / سابقا مذکور
عصبده پی طبخ ایلمک.

الفصد: رگ زدن / فا ایله در، فزد سابقده
لغتدر.

الفصد: آهنگ کردن / قاف ایله معروفدر،
شروع ایلمک.

القصد: بکشتن / وزن و معنادہ قتل گئی
اولدرمک.

القصد: میانہ کاری کردن / بر ایشده وسط
الحاله رعایت ایلمک "خیرُ الأمور أوساطُها".

القصد: شکستن چوب / آغاج قرقم تفصد
گئی.

المصد: جماع کردن / عسَد گئی.

المصد: شیر دادن / سود ویرمک و زال ایله
مزد دخی لغتدر.

-ض-

الخضد: خار از درخت پیراستن / معجمه
ایله در، آغاجدن دیکنی بودایوب کسمک.

الخضد: خیار و مانندش خوردن / خیار و
آنک گئی گورك نسنه پی اکل ایلمک.

الخضد: انگور بلب از خوشه فرا گرفتن /
صالقمدن اوزمی آغزیه شُورب صیرمق.

الخضد: پوست از درخت گندن / آغاجک
قابوخی صومق.

الخضد: بلگی درخت فشاندن / آغاجک
بوداقرینه نظام ویرمک سِلکَمک و طاغتمق.

العصد: یاری کردن / مهمله ایله در، یاردم
ایلمک که إعانته عَصْد یعنی قُول إستعمال
اولنور.

العصد: بر بازو زدن / کیشینک عَصْد یعنی
بازوسنه اورمق.

العصد: درخت از بن بریدن / آغاجی دیندن
کسمک.

العصد: برهم نهادن / نونله در، بری بری اوزره
قومق، نَصْد سابق گئی کلمات کثیره سی
یازلمشدر. / [۴۱۳و]

-ط-

الوطد: استوار کردن / متین قیلمق تسدید گئی.

-ع-

بعَد: پس / موحدہ ایله در، صکره دیمکدر، قبل
لفظینک ضدیدر، ایکسی دخی مضاف اولورسه
ظرف اولورلر و اصل اولان إضاقتدر، إضاقتدن

قطع اولسه ضم اوزره مبنی اولور که بناسی معلوم اوله؛ زیرا آنلر مبتداء و خبر و فاعل اولمازلر که مرفوع اوله‌لر، پس مضمومدر.

بعد: باز / تکرار و بر دخی یعنی مثلاً أمّا بعدُ دیمک واجبه الإستعمالی ادا ایدوب تکرار جائزه الإستعماله شروع اولندی دیمک اولور.

بعد: هنوز / شمدی دیمکدر که مطمح نظره صرفِ ذهن و آکا اشارت گبی ادا ايله ما سبقدن توجیه خیال ایچونددر.

الثَّغَد: بُسرهای نرم / مثلثه ایلهدر، یومشق خرما، مع الهاده دخی گلور.

الجُعْد: موی پشک / جیمله قویرجق صاچدر، بگل دخی فارسیدر.

الجعد: اشترِ بسیار موی / توی چوق دوه.

الجعد: ماده میش / دیشی قیون.

الرَّغْد: / [م ۴۱ و] تُندور / مهمله ایلهدر، گوک گورملکدر، تندر دخی لغتدر، اسوب صاورمق و غضبدن چاغرمق معناسنه إستعمال اولنور.

الرعد: بانگ کردن ابر / بولت سسلنمک و باکلامق که بَرَق دخی اکثریا برابر اولور.

الرعد: تهدید کردن / قورقتمق تخویف گبی.

السَّعْد: نیک بخت گردانیدن / عزتلی و حرمتلی و سعادتلی و میمنتلی و مبارک قیلمق، متعیدر تسعید معناسنه.

الكَغْد: چوال / معروفدر، هکبه و هرار گبی بر ظرفدر.

المَغْد: خرماي تازه / تازه و تر معناسنه‌در، قید اولنورسه خرمايه صفت اولور و إلا مطلقدر.

المعد: شیر ستبر شدن / سود غلیظ اولوب قایمقلنمق، بو ایکی کلامده إعجام دخی لغتدر.

الوَعْد: وعده کردن / بر امری ایدرم و ایشلرم دیو تعهّد ایلیمک، مصدردر.

-غ-

الثَّغْد: اندک / مثلثه ایلهدر، قلیل معناسنه.

الرَّغْد: عیش فراخ / مهمله ایلهدر، وسعتلی حال اوزره گچنمک که رَغْد دخی نوع اولده سالفدر.

الرَّغْد: سخت بانگ کردن کشن / معجمه ایلهدر، ارکک حیوان پک چاغرمق.

المَغْد: بسیار / چوق معناسنه که ثَعْدک نقیضیدر.

المغْد: درختِ بادَنجان / بادَنجانک آغاجیدر و وغد میوه‌سیدر که قریبا گلور.

المغْد: / [ن ۶۵ و] خرماي تازه / تازه خورما که قرومامش اوله.

-ف-

الحَفْد: شتافتن در خدمت / مهمله ايله در، خدمتنده سعی ايلمك.

الرَفْد: كاسه پهن / وسعتلى كاسه ظرفِ وسيع گي.

الرَفْد: عطا دادن / عطا و كرم و لطفِ نِعَم ايلمك، مصدر در.

الصَفْد: بند كردن / باغلامق كه صَفْد سابق بوقاغيدر.

القَفْد: پيچیدن دستار بی آویز / طَيْلسانسز صارق صارمقدر، طيلسانلى اولان مَيْلاندر، طيلسان صارق اوجى معناسنه در كلمه گي. [ر۴۱۳ظ]

الْوَفْد: اشرانِ پيشروان / وافدك جمعيدر، صاحبك جمعى صَحْب اولديغي گي.

الوفد: توده ريگ بدرازا / قوم يغبني كه طولاني اوله.

وفد: قبيله / بر قبيله در، جمعى اوفاد ايله شهرت بولمشلر در.

الوفد: بنزديكِ سلطان شدن / مصدر در، [م۴۱۴ظ] پادشاهه قريبتدر، لكن رسالتله كه مَلِكِ آخَرِه اِرسال ويا مَلِكِ آخَرِدن اِيبصال طريقيه اوله ديديلر.

المغد: موى پيشاني اسب كه بعد از كندن بلند رسته شود / آتِكِ آلنده كي قيللر يولنوب يرينه چوق چيقان قيل كه بياض چيقر و بياض چيقسون ديو ايدرلر.

المغد: جوانِ نرم اندام / يومشق وجودلى و تروتازه تنلى گنج يگيت.

المغد: پستان گرفتن پچه اشر در دهان / كوشكِ ناقه نك ممه سنى آغزنده طوتمق.

الْوَعْد: مردِ دون / آلچق كمسنه و فنا كيشي؛ زيرا قمار اوqlرندن اك آلچاغى اولان اوqlك اسميدر كه نصيبى اوليان اوج اوqlك دخى دونيدر، آكا تشبيها مسّادر.

الوعد: مردى كه بناني خدمت كردن / بوغازى طوقلغنه خدمت ايدن كمسنه.

الوعد: باذنجان / مغد سابقك ميوه سى كه آلتى كلمه مقدم يازلدى، بونك گي كهكب لفظى دخى بو معناده حرفِ باده افاده اولندى.

الوعد: دَهْم تير از قمار / قمار اوqlرندن بي نصيب اولان سهامِ ثلاثه دن برينك اسميدر كه آخر الأزلامدر، اول اوچدن سفيح و منيح دخى يازلدى و معلّا و رَقِيب دخى مذكوردر كه بشى بونلردر، تفصيلى آنلرك برنده يازلمشدر، لاعينه مُرّمَد دينور.

-ق-

النَّقْد: مالِ حاضر / نونله‌در، حاضر مال درهم

و دینار و غیره که اسمدر.

النقد: نقد کردن / حاضر ایلمک که مصدردر.

النقد: بهتر چیزی برگزیدن / شئیک ایوسنی
اوگوتلمک.

الْوَقْد: برافروختن / پارلتمق موم و آتش هرزه
اولورسه.

-ک-

الشَّكْد: عطا دادن / معجمه ایله‌در، ایلمک
ایلمک کرم و إحسان قیلیمق، مصدردر.

النَّكْد: کم خیر و اندک عطا شدن / نونله
مصدردر، خیری و عطا و کرمی قلیل اولمق که
تحریک ایله نَکَد دخی لغتدر که حرفک نوع
اؤلنده یازلدی.

النکد: تنگ عیش شدن / گچنمسی ضرورت
اوزره اولمق، حرکه ایله نَکَد و نَکَد.

الْوَكْد: رفتن / گتمک مرور و ذهاب گبی.

-ل-

الْجَلْد: پیشکول / جیمله‌در، قوی وجودلی و
بهادر کمسنه جلید گبی و هر ثانی ساکن اولان
لامی معجمه‌یه تبدیل دخی لغتدر خضد گبی.

الجلد: خرمائی که از آب شکبید / ها ایله
جلدة دخی لغتدر، صویه صبر ایدن خرما

الرَّقْد: کوهی / مهمله ایله‌در، تفلیسه قریب
بر طاغدر که آنده دگرمان طاشلری کسرلر.

العَقْد: پیمان / عهد گبی که یمین مقامنه
قائمدر، اسمدر.

العقد: بند / باغ و دوگم عَقْده گبی.

العقد: اشتري که دست و پایها کوتاه دارد
/ اوکلری و آياقلى حدِّ إعتدالِدن نقصان
اولان دوه.

العقد: کوهان بلند / یوکسک اورگج که
دوده اولور.

العقد: پیمان کردن / عهد ایلمک، معنای
سابقده مصدردر.

العقد: کره بستن / دوگم باغلمق، مصدردر،
بونده امرِ صوري و ظاهریدر، معنای عهدده
معنوي و باطنیدر.

العقد: سوگند بقصد خوردن / عن قصد
یمین ایلمک.

الفَقْد: چیزی گم کردن / فا ایله‌در، بر
نسنه‌یی یاوی قیلیمق یعنی ضایع و غایب
قیلمق.

الفقد: چیزی ناپیدا جستن / موجود اولمیان
نسنه‌یی طلبکار اولمق تفَقْد گبی.

آغاجی یعنی شجره عظیمه اولمغله صو ویرلمسه
ضرری اولمیه.

الجلد: بتازیانه زدن / قامچی ایله اورمق که
تأثیر رتبه‌سی اوله ضرب و جیع سَوُط گئی.

الجلد: سختی پوست / درینک قاتی و قوی
اولمسی.

الصُّلد: سنگ سخت / مهمله ایله‌در،
مایه‌سی پک اولان طاش چاقمق و سُمّاقی و
مرمرگی جمعی صلود گلور.

الصلد: سری که مویش نَرُوید / قیلی بتمین
باش که صاحبنه أَصْلَد و أَصْلَع دیرلر.

الصلد: اسبی که عرق نکند / صلود گبیدر،
درلین آت.

الصلد: زمین بی نبات / اوت بتمین یر ارض
فَقْرَا گئی.

العُلد: سخت از هر چیزی / برك و قاتی
نسنه قوی و متین گئی، هر ندن اولورسه.

القُلْد: دست بَرَنجَن^{۱۰۰۸} پیچیده از سیم /
قاف ایله‌در، گمشدن بوکلمش بلازك، سِوَارِ
فِضِّي معناسنه.

القُلْد: رَسَن تافته / بوکلمش ایپ حبل
مَفْتُول گئی.

-م-

ثَمْد: جایگاهی / مثله ایله بر یردر که روضه
الثمند دیرلر.

الحَمْد: ستودن / مهمله ایله معروف لفظدر،
اوگمک، مقلوبی اولان مدح معناسنه‌در، نعمت و
غیری مقابلنده دخی مستعملدر، ضدی ذمدر.

الحمد: سپاس داری کردن / مَنّت نعمتی ادا
ایلمک و حقدن بیلیمک که سپاس و مَنّت خدای
مُنعم کریم را دیمکدر که ستایشدر.

الرَّمْد: هلاک شدن / هلاک اولمق رَمَد سابق
گئی.

الرمد: گرفته چشم شدن / گوز آغریق که
/[م ۴۱۵ و] مصدردر، اول درده رمد دیرلر.
/[ر ۴۱۴ و]

الصَمْد: زمین بلند / یوکسک محل ارض رفیع و
شامخ گئی، جمعی صِمَاد مذکوردر.

الصمد: جایگاهی سخت / پک و قاتی یر
صَلْد و صلب گئی.

الصمد: آهنگ کردن / باشلامق شروع گئی.

الضَمْد: تر و خشک درخت و نبات / معجمه
ایله‌در، آغاجک و اوتک قوریسی و یاشی که
حیوانه دیریلور.

^{۱۰۰۸} دست اَبَرَنجَن و دست اَبَرَنجَن دخی لغتدر، بلازك.

الضمَد: سر بازیستن / باشه دستاردن غیری
نسسه باغلامق، مصدردر، اول نسسه یه ضِماد
دیدکلی مذکوردر. ۱۰۰۹

الضمَد: دارو بخستگی نهادن / یاره یه مرهم
باغلامقدر که ضِماد یاقیدر.

الضمَد: دو دستگانی بهم برداشتن / ایکی
دوستلغی بردن تحمّل ایلمک یعنی ایکی
عاشقه سرفرو ایدوب ایکیسسه دخی
معشوق معامله مدارتی.

الضمَد: باکسی دو رویی کردن / بر کمسسه
ایله ایکی یوزلولاک ایلمک، نفاقانه معامله
ایلمک نعوذ بالله منه.

العَمْد: قصد کردن / مهمله ایله در، عمدا و
قصدا دیمکدر که شروع ایلدیگی کاری سَهو
ایله اختیار اتمیوب بلکه جَدّ ایله مقصود و
ملحوظ اولق.

العمد: ستون فَرانهادن / بر ینایی آلتنه دیرک
اورمغله قالدورق.

العمد: خشم گرفتن / دارملق غضبناک اولق.

العَمْد: شمشیر در نیام نهادن / معجمه
ایله در، قلجی قیننه قومق که غَمْد قین
معناسنه گلسه گرکدر.

القَمْد: اصل بنیادِ سخت / قاف ایله در، متین
و قوی تمل، لکن بونده ضمه و بلکه ضمتین
أفصحدر.

-ن-

البَنَد: عَلمِ بزرگ / موحده ایله در، بیوک سنجاق
دیمکدر که فارسیدن معربدر، سنجاق لفظنک
عربیده لواء و رایه گی اسملری وارد، لکن عَلم
جمله سندن عامدر، رایه عَلمِ کبیردر، بند گی که
الحالة هذه دولتِ علیه - أقام الله بالطفاه الحفیّه
والجلیّه - یدِ حفظنده اولان عَلمِ نبوی علیه
السلامدر که اهلِ اسلام آنک اوغورینه جمع
اولور، مخصوص عصای کبیری اولور، آندن دور
و تبدیل اولنماز، آکا دوریلور مگرکه فنا بولوب
روزگاره تحمّل ایلمیه و رئیس قوم سرعسکر دایما
آکا ناظر و منتظر اولور، لکن لواء عَلمِ صغیردر
که امرِ قومک کبکبه و دبده سسه علامتدر،
دورنده امیره تابعدر امیر آکا تابع دگلدر که
مزارق بولنان عصایه ربط و بند اولنور، حضرت
سردار کتیبه اسلام علیه الصلاة والسلام
جنابلرینک رایهلری سیاه صرف و نفطی دخی
اولور، ذی عقاب دینوردی، صاری دخی
اولدیغی و صوفدن دخی اولدیغی وارد و
اوزرنده لا إله إلا الله مُحَمَّدُ الرسول الله یازلمشیدی
دیو روایت ایدرلر و لوالری بیاض ایدی که
حضرت صدیقه نك رداسندندر، ابتدا رایه بر
سَریّه ده کشاد و عبیده / [ن۱۶۵ظ] بن الحریشه

۱۰۰۹ م - **الضمَد:** سر بازیستن / باشه دستاردن غیری نسسه
باغلامق، مصدردر، اول نسسه یه ضِماد دیدکلی مذکوردر.

عطا ایله دلشاد بیورلدی که بدردن مقدّمدر و
لواء دخی ابتدا حضرت حمزه‌یه بخش اولندی،
صکره هر قبیله‌یه برر سنجاق حکم و قتله
عطا بیوریلوب غزواته گلورلر ایدی.

الدّند: دارویی / ذال ثخذله‌در، بر دوانک
استمیدر.

الرّند: گونه از عود / مهمله ایله‌در، بر نوع
آغاجدر که عود بخور مقامنده استعمال
اولنور و أصمعی عوده دخی دیرلر دیو روایت
ایلدی.

الرند: مورد / مرسین دیدکلیدر، لکن آکا
أصمعی قائل دگلدر، دّفنه‌در که یمشنه حبّ
الغار دیرلر.

الرّند: آتشنه / معجمه ایله‌در، چاقمقدّر،
جمعی زُنود معهود و اُزناد دخی یاد اولندی.

الرند: استخوان ریش / قول کموگی، جمعی
اُزناد ایراد اولنمشدر.

الفند: معروف / قاف ایله‌در، قامشدن عصر
ایله جاریدر.

الکند: بریدن / وزن و معناده قطع گبی
کسمکدر.

-ه-

الجهد: کوشیدن / جیمله‌در، چالشمق جدّ و
سعی گبی و ضمله دخی گلور.

الجهد: رنجانیدن / رنجیده ایدوب زحمت ویرمک،
مثلا طافتی و وُسْعندن زیاده حیوانه یوک تحمیل
/[م ۴۱۵ ظ] ایلمک گبی.

الجهد: بسیار خوردن / چوق یمک، مثلا حدّ
وسطندن زیاده اَکَل.

الرهد: نیک سودن / مهمله ایله‌در، گوزل
سورمک سوق لطیف گبی.

السهد: نیک / ایو و گوزل و خوش و ملیح
گبی.

الشهد: انگین باموم / معجمه ایله‌در، کومج
بال، جمعی شهاد گچمشدر.

الضهد: مقهور گردانیدن / کندینی مقهور
قیلمق.

العهد: پیمان / مهمله ایله‌در، وعد سابق
معناسنه عهد و وعد که اسمدر، مصدری دخی
بو وزنده هنوز گلسه گرکدر.

العهد: روزگار / یعنی وقت ملاقاته معناسنه که
سنکله عهدیمز دیمک اول وقتک ملاقاتیدر که
عهد قریب و عهد بعید تعبیر ایدرلر و مودّت
معناسی دخی بوکه رجوع ایدر. / [ر ۴۱۴ ظ]

العهد: سؤگند / یمین معناسنه که ترکجه آند
دیرلر، اَعْهُدُ قسم ایدرم دیمکدر، بو عهد
کلمه‌لرنک جمعی عُهود یازلمشدر.

- العهد:** بارانِ نُحْسْتین / اولکی یغمور مَطِرِ
اول گبی و ایکنجی یغمور اولمق دخی
مَرُویدر.
- العهد:** منزلی که بدو بازگردند / بر قوناقدِر
که آندن گیدنلرینه آکا عودت ایدرلر.
- العهد:** فرمودن / بیورمق، امر که والیره
حکملرنده اولو الأمردن یازیلان عهد تعبیری
بو معنایه‌در، لکن وصیت معناسنه رجوع
ایلدیگی ظاهردر.
- العهد:** پیمان کردن / وعد ایلمک،
مصدردر.
- العهد:** زینهاری / ذمت که خراجگزار و
جزیه‌گیر اولمق.
- العهد:** اَندَرز کردن / وصیت ایلمک.
- العهد:** نگاه داشتن کسی را / بر کمسنه‌یی
گوزتمک.
- الفَهْد:** یوز / فا ایله‌در، پارس دیدکلری
حیوان، سُبْعدر یعنی یرتجیلردندر.
- الفهد:** میخی در میانِ پالان / پالاک
اورته‌سنده بر اکسریدر.
- الفَهْد:** سپید تیره / قاف ایله‌در، بُوز
دیدکلری رنگ که کول رنگیدر، اَسمَر که پَک
آق و قاره دخی دگل، میانه اوله.
- القهد:** بَرَه سپید و کوتاه دُنْب / بیاض و
قوریغی قصه قوزی.
- اللَّهْد:** دردِ گلو / بوغاز علتی مرض الخلقوم
گبی، معنای ثانی دلالتیله عدم شَبْعدن کنایه اوله.
- اللهد:** خوردن / یَمک، وزن و معناده اَکل گبی و
بو ایکی کلمه‌یی لغتلرده گورمدم.
- المَهْد:** عماری خُرد / کوچک مَحْفَه که عربستان
مسافرلرینک محلّ رکوبلریدر.
- المهد:** گَهواره / اطفال نائم اولدقلری ظرف که
ترکجه بشیک دیرلر، اثرده دخی واردر، جمعی
مِهَاد مذکوردر.
- المهد:** آرامگاه / توقّف ایدوب اگلنه‌جک و
دیکلنمک محلّی.
- المهد:** چیزی نیک / گوزل نسنه شیئی حسن
گبی.
- المهد:** گسترانیدن / دوشمه‌مک، بسط
معناسنه‌در.
- المهد:** جای ساختن / یر یایمق، جامه خوابی
یایمق معناسنه، بسطِ مَلْحَفه گبی.^{۱۰۱۰}
- النَهْد:** نیکوکار / عالی ایشلره شروع ایدوب هر
ایشی گوزل اولان کیشی.

^{۱۰۱۰} م - **المهد:** گسترانیدن / دوشمه‌مک، بسط معناسنه‌در.

المهد: جای ساختن / یر یایمق، جامه خوابی یایمق معناسنه،
بسطِ مَلْحَفه گبی.

النهد: اسبِ بلند و بزرگ شکم / یوکسک و قارنی بیوک آت، فرس رفیع و جسیم گبی.

نهد: قبیله / بر قبیله‌در، یعنی فُضاعه‌دن و همداندن دخی برر بطندر.

النهد: بخشیدن چیزی میان گروه / بر جماعته علی السویه عطا ایلمک که آنلر دخی آنی برابر پای ایدوب تقسیم ایده‌لر.

-و-

أود: قبیله / بر قبیله‌در که سَعَد العشیره‌دن مُنْشَعِبدر.

الأود: کثر شدن / اگر املق، إعوجاج معناسنه مصدردر.

الأود: برنج آوردن / بر نسنه سببيله زحمت چکمک، مثلاً حملی وقتی تمام اولمغه قریب اولدقجه ثقلت چکمک گبی.

الأود: گرانبار کردن / آغر گلن نسنه یعنی سکا ثقیل گلن.

الأود: مائل گشتن آفتاب بآخر روز / گنش گونک آخرینه میل ایلمکدر که زوالدن کنایت اولور.

الجود: نیک باریدن باران / جیمله‌در، یغمور گوزلجه و ضررسز یاغمق.

الحود: زنِ نرم اندام / معجمه ایله‌در، وجودی تازه و یومشق تنلی خاتون.

الحود: بناز پرورده / ناز و نعیم ایله تربیت اولنمش کمسنه.^{۱۰۱۱}

الدود: کرم در افتاده / مهمله ایله‌در، قورد چیقان نسنه یعنی بر نسنه قوردلنوب خارجینه چیقان شی.

الدود: از سه اشتر تا ده / معجمه ایله‌در، اوچ / [م ۴۱۶و] دوه‌دن اون دوهیه دک اول یدی عدد دوهیه دینور، مؤنثدر، مفدی لفظندن یوقدر.

الدود: بازاراندن / سورمک سوق گبی و بو معناده ذیاد دخی یاد اولنمشدر. / [ر ۴۱۵و]

الرود: جستن آب و گیاه / مهمله ایله‌در، اولتق و صو طلبکار املق، ریاد سابق گبی.^{۱۰۱۲}

الرود: آمد و شد کردن / گلوب گتمک تردّد گبی، بونک پاداشی ریاد یازلمشدر.

الزود: مایه توشه سفر / معجمه ایله‌در، آزق که اهل سفر تدارک ایدر.

السود: دامن کوه / مهمله ایله‌در، طاغ اتگی کنار معناسنه‌در، مراد باغچه‌در که پک یشیل اولمغه سود تعبیر اولندی.

الطود: کوه بزرگ / بیوک طاغ جبل عظیم گبی.

^{۱۰۱۱} م - **الحود:** زنِ نرم اندام / معجمه ایله‌در، وجودی تازه و یومشق تنلی خاتون. **الحود:** بناز پرورده / ناز و نعیم ایله تربیت اولنمش کمسنه.

^{۱۰۱۲} م - **الرود:** جستن آب و گیاه / مهمله ایله‌در، اولتق و صو طلبکار املق، ریاد سابق گبی.

الفؤد: بمردن / اوملك فوت موت هلاك گي،
مصدردر.

الفؤد: گروهی از سپاه / قاف ايله در، بر گروه
عسكردر.

القود: كشیدن / چكمك يعنى يَدَمَك كه آن
يدگه گتورمك، قياد و قياده سابق معناسنه.

الكؤد: خواستن / طلب ايلمك استمك.

الكود: جمع كردن / بر يره گتورمك يعنى
برى برينه يقين قيلمق تقريب گي.

اللؤد: بی فرمان / اطاعتسز كه ألؤاد جمعی
ذيلنده تقرير اولندی.

الهؤد: توبه كردن / توبه ايلمك يعنى إرتكاب
ايلديگي كاره پيشمان اولوب رجوع ايلمك هياده
گي.

الهود: جهود شدن / يهودي اوملق، تهؤد و هياده
سابق گي.

-ی-

الأيّد: نیرو / گوجلولك، قوت معناسنه اسمدر.

الأيّد: نیرومند شدن / قوتلی اوملق، مصدردر.

بيد: جُز / موحده ايله / [۱۶۶و] و آخرينك
فتح اوزرينه بناسيله غيّر معناسنه در، مثلاً هو كثر
العلم بيد آتّه شَجِيع ديدكده فلان كس عالمدر
لكن بُخلى واردر درس اوقتمز ديمكدر، تركجه ده
دخی لكن ديمك اولور.

العؤد: نَر اشتر پير / قوجه اركك دوه كه اون
ياشنه واره، "زاجِم يَعُودُ أَوْ دَع" پيرلك تدبيريله
يورى كه محاربه ده آنلك تدبيرلری گنجلك
حضورندن خيرليدر ياخود ترك ايله.

العود: راه دیرینه / اسكى يول طريق قديم
گي.

العود: سیااهیهای رنگِ قديم / رنگِ قديمك
قاره لقلری ديمكدر، مرادی سُودَدِ قديمدر،
سودد اولولق ديمكدر، اسكيدن بری بيوكلك
كيمده ايسه اول اوجاغه رغبت نؤ دولت
اولانلردن أؤلادر ديمك قصد اولنور، سياهلق
یری اولمديغي عياندر.

العود: بازگشتن / گيرو رجوع ايلمك كه
عودت معروفدر، العودُ أحمدُ يعنى إعراضدن
صكره ينه عودت مناسبدر ديمكدر.

الفؤد: پَر دراز / فا ايله در، اوزن قناد جناح
طويل گي و ايکيسي فؤدانددر.

الفود: يك نیمه سر / باشك بر طرفی كه
ايکيسنه فؤدان ديرلر، ظرفا الرأس معناسنه در.

الفود: موی پيچيده / بوكلمش و اورلمش
صاچ كه ايکی بولك اوله، هر طرفنه فود
دينور.

الفود: موی نرمه گوش / قولق ممه سنك
قيللری كه ايکيسي فودين اولور و ايکی دنك
يوكك بری دخی مراد اولور.

- البَیْد:** هلاک شدن / هلاک اولق.
- الحَیْد:** تُندی کنارهای گوش / مهمله ایله در، قولاغک اطرافنده وجوددن زیاده اولان کموک گبی سرد محللری.
- الحید:** بگردیدن / دونمک یعنی بر نسنه دن یوز دوندرمک، ها ایله دخی گلور.
- الحید:** تندی کوه / طاغک یوکسک یری که بر طرفه برون گبی اوزانور یومری و سیوری طرفیدر.
- الزَیْد:** مثله / طاغک برون گبی یوکسک محلی. / [ره ۱۴ظ]
- الزَیْد:** افزون کردن / معجمه ایله در، آرتقمدر، متعدیدر، زیاده و زائد / [م ۱۶ظ] ماده سندندر.
- الزید:** افزون شدن / آرتقمدر، لازمدر.
- الشَیْد:** بگچ کردن بنا / یاپوی کِرچلمک.
- الشید:** افراشتن بنا / یاپوی یوکسک یایمق، تشید و ترفیع بنا گبی که ﴿بروج مُشیدة﴾ و ﴿قصر مُشید﴾ بو ماده دندر.
- الصَیْد:** شکار / مهمله ایله در، آو که مصید معناسنه جیلدن بری ایله دام گبی ویا قوش ویاخود گلبه بَرَّ ویا بحرًا أخذ اولنان حیوان که اکثری مأکولدر، لکن بَرَّ اولان حیوانده شهرتی غالبدر.
- الصید:** آبی که بی جستن بیاید / تفحص و تجسس ایلمکسزین بولنان صدور.
- الصید:** شکار کردن / مصدردر، آولامق بحرًا ویا بَرَّ اولسون.
- الصید:** چیزی بی رنج سندن / بر نسنه بی زحمتسز آلمق آله گنورمک تحصیل گبی.
- الفَیْد:** زعفران / فا ایله در، بر صاری نبات مقوله سیدر که زرده امثالی أطعمه و سائر أدویه داخل اولور، قُمَحَانِ جادی جساد و فارسیده کَرَسَم دخی دیرلر.
- الفید:** موی لب اسب / آتک طوداغی اوزره پیدا اولان قیل، شعر فم الفرس گبی.
- الفید:** بانگ بوم / بایقوش سسی، آواز فِتَاد و صوت صدی گبی.
- الفید:** فائده کردن / فائده ایلمک، نفع معناسنه مصدردر، لکن ماده سی فَوَادِدن اولدیغی فائدهده یازلمشدر.
- الفید:** خرامیدن / یوررکن صالمنق تَبختر گبی.
- الفید:** بمردن / اولمک فوت موت گبی.
- فید:** دیهی بر راه حج / طریق حجّاج اوزره بر منزل اسمیدر که قریه در.
- القَیْد:** پایبند / قاف ایله در، آباق باغی که وقایه معناسنه غلطی بوقاغیدر.

الکيد: قيء / قوصمق که غثيان و غليان عقبنده معده ده فاسد اولان موجودك طريق دخولندن خروجيدر.

الكيد: حيض / خاتونلرده عادت اوزره سيلان ايدن دم طمئيدر.

الكيد: رزم / صواش که حرب و جدل ديرلر، جنگدر، في الأصل مَكْر معناسنه اولوب "الحربُ حِدْعَةٌ" اثر جليلندن مأخوذدر، ضروبدين "عَزَا وَلَمْ يَرِ حَرْبًا" ديرلر غازي اولدي لکن جنگ گورمدي ديمکدر، سبب غير واقع ايله بر امرک وقوعنده دينور؛ زيرا غزايه گتسه ويا بر کمسنه نك حربه توجهنده لوازمه إعانت ايلسه دخي غازي اولور محاربه شرط دگلدر.

الكيد: بانگ کلاغ / قارغه سسی که جد و جهد ايله چاغرمسی آنک حيله سندندر.

الكيد: آتشزنه دون / آلچق چاقمق، مقدحه قبيح و زند کريه گي.

الكيد: معالجه / علاج ايلمکدر، حيله دخي مطلوبك حصولنده بر نوع علاج و عملدر.

الكيد: نام ستاره / بر يلدذك اسميدر.

الكيد: بدی سگالیدن / سوء ظن ايلمکدر، بدی قيد لازمدر؛ زيرا سگالیدن مطلقا ظندر خيرا و شرا زبازددر.

الميد: بگردیدن / دوندرمک، حرکت ايتدرمک و حرکت ايلمک.

الميد: ميل کردن / صالمنق، تمايل اغصان يعني آغاجك دالری صالمنق.

الميد: طعام خورانيدن / طعام يدرمک و بغدادی و امثالی مأكولات ويرمک، زيرا مائده بو ماده دندر.

الميد: سرگرده بودن از نشستن در کشتی / گمیده و قايقه عارض اولان باش دونمسی، دُوار في السفينة گي.

هيد: کلمتی در سوال / سوالده مستعمل فتح اوزره مبني کلمه در که، مثلا نه جواب ويررسن و نه ديرسين مقامنده در.

هيد: راندنِ اشتر / سابقا هانك کسريله مخلنده يازلديغی گبيدر.

هيد: طاعون را گفتندی در قدیم / مرض طاعونك سابقا اسماسندن ایدی، صکره اُثرده طاعون تعبیری وقوعيله شهرت بولدی.

الهيد: جنبانیدن / اویناتمق که بر نسنه يي حرکته گتورمک، لکن إستعمالی نفيله در یعنی صورت نفیده بنی اویناتمدی / [۴۱۷م] و اویناتمزدینمکده لم يَهْدِي و ما يَهْدِي دينور، لکن اویناتدی و اوینادر ديو صورت إثباتده آخر لفظله مثلا حَرَّكَه و يُحَرِّك دينور. / [۴۱۶و]

-ومنه بالهاء-

بو نوعك هائيه سيدر.

النَجْدَة: دلیری / شجاعت و بهادرلق معناسنه اسمدر.

-أ-

الرَّأْدَة: زن آهسته و نیکو / مهمله ايله در، یومشق و نازک و لطیف تنلو خاتون.

النَجْدَة: دلیر شدن / معنای مزبوردن مصدردر که بهادر اولق.

-ح-

الرَّأْدَة: زن همسایه پرسن / واویدر، رَوْدان معناسنه که قُوشو^{۱۰۱۳} صوریچی خاتون، لکن مصدردر، خاتون قوکشوسنی صومرق و آنلره وارمق ترَدَد ایلمک.

الْفَحْدَة: بن کوهانِ اشتر / قاف ايله در، اصلنده مهمله نك کسریله در صکره تسکین اولنمشدرن دوه نك اورگجی دیی.

الْوَحْدَة: یگانگی / برلك یالکزلق که نعتی واحد یازلمشدر.

-ج-

البَجْدَة: نھانِ کار / موحده ايله در، ایشک ایچ یوزی یعنی بر فعلک مستور و خفی اولان سمتی که هرکس محرم اوله.

الوحدة: یگانه شدن / بریجک اولق، تنهاده قالمق که مصدردر، السلامة فی الوحدة.

-ر-

السَّجْدَة: سر بزمین نهادن / مهمله ايله در، باش یره قومق که نمازک بر جزئیدر و سهویّه دخی جزء صلاتدر، نمازدن ماعدا تلاوتدن غیرى سجده قُربت و عبادت دگلدر دیدیلر، سجده شکر إختلافیدر.

الْفَرْدَة: یک سماروغ / معجمه ايله در، آخرنده اولان تا وحدت ایچوندر تمرة گبی و معناسی بر منتاردر.

فَرْدَة: کوهی / فا ايله در، بر طاغدر که سائر طاغلردن بعید اوله، جبل متفرد گبی.

النَّجْدَة: رزم / نونله در، صواش که جنگ و عَرَبْده و حربدر.

الکَرْدَة: کِشت / اکین، لکن تارلاسی مراددر که سورلمش اکین یری دیمکدر، إرادة محل اولور.

النَجْدَة: سختی / قاتیلق و برکلك شدت گبی.

الْوَرْدَة: مادِیانِ گلگون / آچق طوری قصراق که مذگری بلا هاء مذکوردر.

الوردة: ماده شیر گلگون / قانجق آرسالن که بلا هاء مذکوردر.

-ز-

المَزْدَة: سرما / صوغقدر برودت گبی.

-ص-

المَصْدَة: مثلها / صاد ایله دخی زائده لغتدر، صراطده زراط گبی، پس مَزْدَة معناسنده.

-ع-

الثَّعْدَة: بُسر نرم و تازه / مثلثه ایلهدر، یومشق و تازه خرمادر که بلا هاء دخی یازلدی.

الجَعْدَة: مادهمیش / جیملهدر، دیشی قیون نَعْجه گبی، بلا هاء دخی گچدی.

الجعدة: گرگ پچه ماده / قوردك دیشی آنگیدر و قوردك کنیهلرندن أبو جُعادة سابق و أبو جَعْدَة دخی گلور.

الجعدة: نباتی / بر اوتدر که دره کنارلرنده بتر.

الصَّعْدَة: زن راست بالا / مهمله ایلهدر، بوی طوغری خاتون.

الصعدة: نیزه راست / طوغری مزراق یعنی مزراغك آغاجی، فی الأصل إستقامت اوزره ثابت اومقدرد که إقامته حاجت اولمیه.

الصعدة: سَوْگند خوردن / یمین ایلمك عهد و وعد گبی.

صعدة: جایگاهی یمین / یمنده بر یردر.

القَعْدَة: یکبار نشستن / قاف ایلهدر، بر کره اوتورمقی، بناء مَرّهدر، ذوالقعدة بو مادهدندر، أشهر حرمدن اولمغله حربدن قعود اولندیغی ایچون تسمیه قیلندی، کسری دخی جائزدر.

المَعْدَة: خرمای تازه و نرم / ثعدة مذکور ایله معنی و وزنده یکساندر.^{۱۰۱۴}

-ق-

الرَّفْدَة: از گاه مردن تا زنده شدن / مهمله ایلهدر، / [ن ۱۶۶ ظ] موت وقتندن خلقِ ثانیِ جدیده دك اولان یاتمی یعنی وجودك بو قدر توقفیدر که آکا برزخ دیرلر.

الْوَفْدَة: غایت گرما / [م ۴۱۷ ظ] أيام باحور دیدکلی گونلردر که غای اسى اولور، أحرَّ أيام یعنی پك اسيجاق.

-ل-

الْبَلْدَة: گواه / موحدہ ایلهدر، شاهد.

البلدة: میانِ دو ابرو / ایکی فاشك آراسی که بین الحاجبَین معناسنه. / [ر ۴۱۶ ظ]

البلدة: گذرگاهِ خون / قان آقاجق یر، مجرای دم معناسنه طمردر عرق گبی.

^{۱۰۱۴} م - **المَعْدَة:** خرمای تازه و نرم / ثعدة مذکور ایله معنی و وزنده یکساندر.

البلدة: کوشه لبِ اشتر / دوهنک طوداغنک
بر طرفی که انسانده شِدُق الفم دینور.

البلدة: سرِ سینۀ اشتر و جز / دوه و
سائرینک گوکسنک یوقاری طرفی اُعلی الصدر
گبی.

البلدة: مانند تنک اسب که بتنها بافند /
آت یوکنک بر طرفی گبی بر ظرف که چفته
دگلدر آنی یالکز اوررلر، حرار و چوال گبی.

البلدة: سپر / قالقان جُنه گبی.

البلدة: بیابان / صحرا که قَر دیرلر، بیان یر.

البلدة: زمین بی پوشش / یر که پوشیده سی
اولمیه، اوستی آچ ق محل.

البلدة: شهرآبادان / معمور ولایت که ناس
جمع اوله، بیوک کوی دخی دینور.

البلدة: ستاره از منازل ماه / یگرمی سکز
منازل قمردن بریدر که قوسدن آلتی یلدزدر،
أقصر آیامده شمس آکا نازل اولور، کانون
ثانینک دردنده طالع اولور.

الجلدة: اشترِ چرب شیر / جیملهدر، سودی
یاغلی اولان ناقه.

-ه-

الفَهْدَة: یوزِ ماده / فا ایلهدر، دیشی پارس
که بلا هاء مذکری مذکوردر.

الفهدة: پاره گوشت بر سینۀ اسب / آتک
گوکسنده اولان ایکی پاره اتک بریدر، اول لحم
پارهنک ایکیسنه فَهْدَتان دیرلر.

النَهْدَة: مادیانِ بلند / نونلهدر، یوکسک قصرار،
مذکری دخی مذکوردر.

الوَهْدَة: زمینِ گو / چقور یردر، جمعی وهاد
دخی ایراد اولندی.

-و-

الجَوْدَة: نیکی / جیملهدر، ایلك و خوشلق و
گوزللك، مصدردر، لکن عدل گبی اسمیتَه نقل
اولنوب بر شاعره مخلص و لقب اولمشدر.

الجودة: تشنگی / جواد سابق گبی صوسزلق،
عطش معناسنه مصدردر.

الجودة: نیک شدنِ اسب / آت گوزل اولق،
اسمی جواد یاد اولنمشدر.

العَوْدَة: ماده اشترِ سخت پیر / مهمله ایلهدر،
پک قوجه ناقه که مذکری دخی مذکوردر.

العودة: چاهبوز / قیو چنگالی و چپا دیدکلی
قازمه.

العودة: بازگشتن / گیرو دونمک عودت معروفدر.

-ی-

الحیْدَة: بگردیدن / بلا هاء دخی مذکوردر،
خیود گبی.

الرَبْدَة: بادِ نرم / یومشق روزگار که ضرری اولمیه.

العَيْدَة: بدخو / خوئی فنا کمسنه، سیئ الخلق معناسنه.

-الرباعي-

بو نوعك دردر حرفلی كلماتی.

-غ-

السِمْعَد: مرد کم خرد / کسر مهمله ایله و فتحله در، عقلی آز کمسنه.

السَمْعَد: سخت / شدید معناسنه هر نه اولورسه.

الصَمْعَد: مثله / سین بدلی صاد دخی لغتدر.

-ن-

السَمْنَد: اسب دیزه / فتحله در، صاری قولة دیدکلی طونده اولان آت، فارسیدن معربدر.

الْفَرْنَد: گوهر شمشیر / فا و مهمله ایله در، نوع آخیره دخی گلور، حتی إفرند و إفرنداد دخی دیرلر و فارسیدن معربدر.

الْكَلْنَد: زمین ستر / قالک یر ارض غلیظ گی.

-ی-

رُوَيْد: نرمتر / ضم مهمله ایله رُوْدك تصغیردر، یومشق و تازه و لطیف نسنه.

رُوَيْد: زمان ده / مهلت ویر دیمکدر، اسم فعلدر، یومشق طوت لطف آیله مألنده در،

فعل گی عمل ایدر، بونده زمان ده امردر، أمْهَل فعلنك معناسنه تحتنده أنت واردر، پس روید لفظی بر اشارت ایچوندر یوخسه رُوَيْدْكَ كاف ایله گرکدر، / [م ۴۱۸و] اگر كاف اولسه رویدنك معناسی أمْهَل دگلدر مَهْلًا در، مصدر اولور و دالنی تحریک إجتماع ساکنینی دفع ایچوندر، مصدریت اوزره منصوبدر؛ زیرا إرْواد لفظندن مُرَحَّم و مصغّردر، إرْواد إفعال گی اُزْودنك مصدریدر، بونده درت وجه یازدیلر: بری صفت و اوچنجی حال و بری دخی مصدر اولمقدّر اصلی گی و بو محله اسم فعل بیاننه قصر اولنوب رُوَيْدْكَ عمراً دیمك أمْهَل أنت عمراً دیمکدر، كاف إفعال معناسنه اولمسیله لاحق اولمشدر، وجوه سائرہ سی مفصلاتده طلب اولنه. / [ر ۴۱۷و]

قَدِيد: آبی بحجاز / قافله در، حجازده بر صویک اسمیدر.

قَدید: جایگاهی / بر یرک اسمیدر که أشعار و منشآتده زبانزدر.

-ومنه بالهاء-

بو نوعك هائیه لری.

الْمَطْرَدَة: راه روشن / فتحله و طای حطی ایله در، اولو یول که طریق اولدیغی معلوم اوله، ترکیده دخی عَرَبه یولی دینور، إطراددن اولوبکثرت إستعمالی سبب تخفیفدر.

الهَيْدَة: صد تا اشتر / نونله هندك تصغیری صورتندهدر، یوز عدد دوهدر، لکن جریر هر ندن اولورسه دیمشدر.

-الخماسي-

بو نوعك بشر حرفیلری و بری مضاعفدر.

-خ-

الصِّلْخَد: اشتری سخت / کسر مهمله و لام مشددهنك فتحهسی و معجمه‌نك سکونیلدر که فك ایلله نوع اولده مقید، پك قوی دوه معناسنهدر.

-ر-

المَاوَرْد: گلاب / ماء ایلله ورددن مرگب، مزجی^{۱۰۱۵} گل صوبی دیمکدر.

-ك-

العِلْكَد: پیر زن بلند آواز / مهمله ایلله مذکور صلخد وزنندهدر، سسی چوق قوجه خاتوند.

-و-

العِلْوَد: مهتر / بیوک کبیر معناسنهدر.

-السداسي-

یدنجی نوعك آلتی حرفلی کلمهسی فقط بر بولندی.

الزُّمَاورْد: پژماورد / ماورد سابقه گویا بر زای مضموم داخل اولمش، فارسیدن معربدر، بر نوع طعامدر، پژماورد دیرلر، پژ پُختن ماده‌سندن پیشوریجی معناسنهدر، گلاب ایلله طبخ اولنور، خلیفه لقمه‌سی و قاضی لقمه‌سی دخی دیرلر، دالسز میمك شده‌سیله زماور و نواله و سائر اسملرین یازدیلر.

-الکني و غيرها-

یدنجی نوعك فوائدی.

قَدَمْ جَعْد: پای کوچك / قدم آفاق معناسنه معروفدر، جعد دخی یازلمشدر، بو ترکیب بین الأعراب اوفاق آياغه دینور.

شَيْئٌ سَهْد: چیزی نيك / سهد یازلمشدر، ایو شی که شیئ مَلِيح دیمکدر.

أُمُّ حِنُود: کنیت کفتار / معجمه و نون ایلله سِنُور وزنندهدر، بد رایجلی مُنْتِن شی دیمکدر، صرتلانك کنیه‌سیدر، عربیده ضَبْع دیرلر، مشهوردر که بر آت و سائر شی قومدقجه اکل ایلمز ایمش.

أُمُّ سُوَيْد: کون / صیغه تصغیر ایلله أسود ماده‌سندندر، فارسپسنده اولان نون تای قرشت اولسه ترکی اولور، **شعر:**

أيا علماء الناس أن تخبروني

بناطقة خرساء مسواكها حجر^{۱۰۱۶}

یعنی هم دیلسز و هم سویلر و مسواکی دخی
حجردر، بو لغزی کیم بیلوب بکا خبر ویرر
دیدکده اعرابی جواب ویرب "هی ما عَلِمْتُ
أُمُّ سُؤید" دیمشدر، / [م ۱۸۴ظ] اُمّ سویدک
بیلدیگی نسنه در دیمشدر که اِسْت ایله حُقنه
مراددر.

-ومنها-

بو فوائدک هائییه سی.

هو ابنُ بَجْدَة: او داناست بدان / باء و جیم
ایله بجدّه لفظی عِلْم معناسنه اِستعمال اولنور،
مثلا "هو ابنُ بجدّه هذا" شونک ابن بجدّه سی
اودر که جمله دن اوّل آنی خوش بیلور
دیمکدر.

أبو جَعْدَة: کنیت گرگ / قوردک کنیه سیدر،
جعدّه لفظی مذکوردر، ذِئْب قوردک عربی
اسمیدر.

بناتُ صَعْدَة: کنیت خَرانِ دشتی / صعده
دخی سابقدر، بر اشکدر که جمله بیانی
اشکلری آکا نسبت ایدوب بنات صعده

^{۱۰۱۶} ربیع الأبرار و نصوص الأخبار، أبو قاسم محمود بن
عمر الزمخشري، ت: عبد الأمير المهنا، مؤسسة الأعلمي
للمطبوعات، بيروت ۱۹۹۲، ۴/۲۱۱: بیت:

أبي علماء الناس أنْ بِخروني
بناطقة خرساء مسواكها حجر

دیرلر، آنک صویندندر دیمک اولور. / [ر ۱۷۷ظ]

-نوع هشتم-

سکرنجی نوع، آخینک ما قبلی ساکن و آنک
دخی ما قبلی مضموم اولان کلماتدر.

-أ-

الرؤد: کنیزک نرم اندام / مهمله ایلهدر، وجودی
یومشق جاریهدر، نوع سالفک هائییه ثلاثیه سنده
مذکوردر.

الرؤد: بن استخوانِ بنا گوش / نوع سابقده بو
دخی مذکوردر.

-ب-

الرؤد: گوهر شمشیر / قلجک یوزنده کی جوهر.
الريد: اشتر مرغانِ خاکستر گون / کول رنگی
دوه قوشلری جنسدر، واحدی تا ایله گلور.

الريد: مارانِ پلید / خبیث اولان ییلانلر، حیّات
خبیثه.

الرؤد: مَسْکَه / معجمه ایلهدر، تره یاغی که
رَغیده دخی دینور.

الکُبد: آنان که آماسِ جگر دارند / جگرنده
شیشی اولان مریضلر.

-ج-

العُجْد: مویز / مهمله ایلهدر، قوری / [ن ۱۶۷و]
اوزم زیب گچی.

الْوُجْد: توانگری / بو معناده نوع سابق
سابعده دخی فتحله مذکوردر.

الوَجْد: توانگر شدن / یدنجی نوعدهده
مسطوردر.

-خ-

السُّخْد: آب که با پیچه از شکم بیرون آید
/ مهمله ایلهدر، جنین ایله آنا قارنندن چیقان
صاری صودر.

-ر-

الرُّد: معروف / موحدہ ایلهدر، خرقة
دیدکلری لباس که جنسدر.

الرُّد: مردمان بی موی / جیمله أجردک
جمعیدر، قیللردن مجرد اولان کمسنه لر که
مفردی أجرد محلنده سابقدر.

الرُّد: زمینهای بی نبات / جُرداء لفظنک
جمعیدر، اوت بتمیان یرلر.

الرُّد: مردمان بی دندان / مهمله ایلهدر،
مذکور اُرد کلمه سنک جمعیدر که دیشسزلر
معناسنهدر، مؤنثی دُرداء ممدودهده گچمشدر.

الرُّد: بی ریشان / اُمُرد مزبورک جمعیدر که
هنوز صقاللری گلماش کیشیلر.

الرُّد: زردچویه / زرده چاو دیدکلری بویادر
که آنکله صاری بویانور و هُردی دخی لغتدر
که مقصورهده سابقدر.

الرُّد: دلیران / واردک جمعی که شجیعلر و
بهادرلر دیمکدر.

-س-

الرُّد: شیران / اُسْدک جمعیدر، آرسالنلر
دیمکدر.

-ش-

الرُّد: راه راست گرفتن / مهمله ایلهدر،
طوغری یول طوتمق، رشاد و سداد گبی.

-ع-

الرُّد: دوری / موحدہ ایلهدر، ایراقلق اوزاقلق
معناسنه اسمدر.

الرُّد: هلاک شدن / هلاک اولمق، مصدردر.

الرُّد: دور شدن / ایراق اولمق، مصدردر.

الرُّد: نبات نرم / مثله ایلهدر، یومشاق اوت،
لکن خرمدار دیدیلر.

الرُّد: معروف / مهمله ایله بخور مریم
چچگنک آغاجی که کوکنه طوپاق دیرلر.

الرُّد: جایگاهی بنجد / نجد ولایتنده بر محلدر.

-غ-

الرُّد: ملازه / کوچک دیلدر، لکن حق بوکه
اول دیک اطرافنده اولان اتلدر، لحوم زنج گبی.

-ق-

العُقْد: مردمان گرفته سخن / مهمله ایله در،
عقدك جمعیدر، سویلرکن طوتلارق سیلین
کمسنه لر.

العقد: سگان / أعقدك جمعیدر، کوپکلردر
کلاب گبی، گویا قویقلری باغلی گبی ولدیی
سبیدن تسمیه / [م ۴۱۹و] اولندی.

النُقْد: خاریشتان نر / نونله در، أنقد لفظنك
جمعیدر، کیرپیلردر. / [ر ۴۱۸و]

-ک-

الشُّكْد: بخشش / معجمه ایله در، عطا و
إحسان و کرم معناسنه اسمدر، مصدری فتحله
مذکوردر.

الشُّکد: شکر / على وجه التعظیم مدح و
ثنا ایلمک، فارسیسیله میانلرنده جناس خطی
واردر.

المُکْد: اشتراک کم شیر / أمکد لفظنك
جمعیدر، بونک مؤنثی مَکْداء یوقدر؛ زیرا
سودی آز اولان دوه دیشیلردر.

المکد: میشان کم شیر / سودی آز اولان
قیونلر، بو دخی سابقی گبیدر.

النُّکْد: مردمان بد اختر / نونله در، یلدزی
آلچق کمسنه لر بختسزلر گبی، مفردی أنکد
نوع اولده سابقدر.

-ل-

البُلْد: مردان گشاده ابرو / موحده ایله جمعدر،
أبلد مفردیدر که مذکوردر.

البلد: مردمان بزرگ آفرینش / مفردی أبلد نوع
اولده یازلمشدر.

الجلْد: اشتراکی که پیچه ایشان بمیرد / جیمله در.
مفردی جلد سابقا مسطوردر.

الجلْد: بهشت / معجمه ایله در، اوجماق که سکر
عددك بریدر و عَدْن و مأوی و نعيم و فردوس و
عِلَّیْن و دار السلام و جنت.

الجلد: باقی بماندن / مصدردر خلود گبی، باب
اولدندر، ابدی و دائمی قالمق جاودان گبی.

الصُّلْد: بخیلان / مهمله ایله در، مفردی أصلد
نوع اولده مقیددر.

المُلْد: جوانان نرم اندام / أملدك جمعیدر،
مفردی نوع اولده سابقدر.

الوُلْد: فرزند / ولد گبی اوغل معناسنه در و ولدك
جمعی دخی اولور، لكن بونده مراد اولنمدی.

-م-

الجُمْد: جایگاه سخت و پلید / جیمله در، برك
و یوکسک یردر، ارض صلب و رفیع گبی.

الرُّمْد: گرفته چشمان / مهمله ایله در، أرمَد
سالفك جمعیدر.

الرمد: گزیدنِ پشه / سیوری سکک
ایصرمق، لکن بَعُوض ايله مرادفدر دیدیلر که
سنکک کندی اسمیدر.

الْقُمْد: مردمانِ دراز / قاف ايله در، مفردی
أقمَد سابقا مقیددر.

الزهد: در چیزی کست آمدن / بر نسنده
قبیح و چرکین اولسنی ملاحظه اوزره اولمق، مثلاً
دنیاپی قبیح عدّ ایدوب سست طوتمق.

الشَّهْد: انگین با موم / کومج بالیدر، نوع
سابقده مذکوردر.

-ن-

الجُنْد: لشکر / جیمله در، چری که عسکر
معناسنه در.

الجند: یاری کُنان / یاردم ایدنلر أعوان و
أنصار معناسنه.^{۱۰۱۷}

الجند: شهر دمشق و شهر حمص / دمشق
و حمص دیدکلری ولایتلر یعنی شام بش دورلو
عسکری مشتملدر؛ زیرا بش شهر عظیمه
شام دیرلر، آنک بری دمشقدر و بری
حمصدر، اوچی دخی قِنَسَرین و و اُزْدن و
فلسطین، جمله سی بش اولور، بو قیاس و
تفهیم ایچون ایکیسنی یازمشیدی.

-ه-

الجَهْد: توانایی / مالا و بدنّا قوت و قدرت و
طاقت.

الزُّهْد: زاهد شدن / زای ايله مصدردر، زاهد
اولمق یعنی دنیادن پرهیز ایدوب إعراض
ایلمک.

-ومنه بزيادة الهاء-

ثلاثیاتِ هائیه.

-ب-

الرُّبْدَة: رنگ تیره سیاه فام / مهمله ايله بوز و
بولانق سیاهه مائل رنگدر.

السُّبْدَة: زهار / قاصق قیلی شَعْر العانه گی.

-ر-

الرُّبْدَة: گلیم خُرد / موحدّه ايله در، کوچک کلیم
که خرقه دخی دینور، بلا هاء یازلدی، قصیده
برده نامنده نعتِ شریف حضور نبوده إنشاد
اولندقدّه خرقه شریفه لرینی إلباس بیورمه لی سببِ
تسمیه در که اوّی بودر:

بانت سعاد فقلبي اليوم مبتول

الرُّوْدَة: سرخ روشن / گل شربتی دیدکلری
رنگدر. / [ر ۱۸۴ ظ]

-ص-

الأُصْدَة: گونه از تن جامه / بر دورلو لباسدر
که حَفْتان تحتنه گیرلر.

^{۱۰۱۷} م - **الجند:** یاری کُنان / یاردم ایدنلر أعوان و أنصار
معناسنه.

-ع-

عُمْدَةُ الْقَوْم: مهتر گروه / جماعتك بيوگی كبير

الطائفه گي.

الْكُمْدَةُ: گونه بگشتن / بَكِرِ صولق لون تغير

ايلمك.

-ق-

الْقُعْدَةُ: اشتري كه نشست را شايد / قاف

ايله قعوددندر، زكوبه صالح اولان دوه.

-ه-

العُهْدَةُ: نوعی از پابندانی / مهمله ايله در، بر

دورلو كفيل اولمقدر كه درعهده اولوب اوزرينه

آلدی دینور، كفيل عاديدر.

-الرباعي-

سكرنجی نوعه درت حرفلی بر كلمه بلنمشدر.

العُرْدَةُ: سخت / مهمله لرده ضمه لر و نون

ايله در، قاتی نسنه در.

-نوع نهم-

طقوزنجی نوع آخرینك ما قبلی ساكن آنك دخی

ما قبلی مكسور اولان ألفاظدر.

-أ-

الرُّنْدُ: همزاد / مهمله ايله در، ياشداشدر، ايکيز

طوغان ولدلر كه توأم دخی عربدر.

-ب-

الإْبْدُ: چارپای كه هر سال پچه آرد / هر بیل

ياوريسي اولان درت آيقلی حيوان گدی گي.

السِبْدُ: مرد نيك رأى / مهمله ايله در، گوزل

تدبير صاحبي كمسنه در، قوشك يوشق توينه

دينمكدن مأخوذدر كه ملايمتلی و رأيی لطيف

ديمك اولور.

-م-

العُقْدَةُ: گره / تقديم مهمله ايله در، دوگم و

باغ.

العقْدَةُ: دهگانی / قريه دهه / [م ۱۹۴ظ] ساكن

اولان کویلی.

العقْدَةُ: آب / صو ماء گي، جرياننده

ترازولری اعتباريله در.

العقْدَةُ: زمینِ مُلْك / بر كمسنه نك

عهده سنده اولان مُلْك ير كه إجاره سی

اوليه.

العقْدَةُ: قضيبِ سگ / كلبك فارسي سنك

معكوسيدر كه ديشيله جمع اولدقده منعقد

اولديغی سبیدن تسميه اولندی.

العقْدَةُ: جایگاهی كه رخت بسیار بود /

آغاجلری چوق اولان يردر، ارضِ كثيرُ

الأشجار معناسنه.

النُقْدَةُ: سُكْره / صرفنده سهولت ايچون نقد

وضع اولنان ظرفدر.

العُمْدَةُ: آنچه بروی اعتماد کنند / مهمله

ايله در، معتمد معناسنه كه كندينه اعتماد

اولنه.

السبد: مردِ سختکار / ایشی قاتی کمسنه
که سَرَقه اربابنه إطلاق اولنور، سَبَنَدی و
سَبَنَتی دخی سابقدر.

الکبد: جگر / که ترکجه باغر دیلر، فتح
دخی لغتدر.

اللبد: نمَد / کچه، جنسدر، واحدی تا ایله
گلور.

اللبد: نمدزین / تَگَلَتو که اَگَرک آلتنه قورلر.

-ج-

الوجد: توانگری / غنا که فَرک نقیضی و
ضدی.

الوجد: توانگر شدن / [ن ۶۷ظ] غنی اوملق،
مصدردر.

-ر-

الجرَد: ریزیدن / جیملهدر، دوکلمک یعنی گل
پیراخی دوکلوب طاغلمق.

الغرد: گونه از سماروغ / معجمه ایلهدر،
منتارک بر نوعیدر.

القرَد: پوزنه نَر / ارکک مایمون.

الورد: گروهی روی باب نهاده / صویه
توجه ایدن جماعت.

الورد: روزِ نوبتِ تب / اِسْتَمَهَنک طوته جق
نوبتی گونیدر. / [و ۴۱۹]

الورد: آبخور / صو محلی، منبع و مؤرد گی.

الورد: منزل / قوناق که طریقدن کنایتدر، طریق
معناسنهدر، أدنی ملابسه ایله بربرلرینه إطلاق
ایدرلر.

الورد: روزِ روستخیز / قیامت گونی یعنی یوم
القیام.

الورد: آنچه هر روز آموزنده پیاموزد /
خواجه نك هر گون ایچون تعلیم ایلدیگی درس و
شیخک یومیّه ترتیب ایلدیگی ذکر که اسمدر،
کندی و جمعی اولان أورد دخی مشهوردر،
مناجاة سَهْیلِیه شرحی اولنده معانی متعدده سنک
هر بری ایله اذکارک مناسبتلری تفصیل
اولنمشدر.

الورد: کار کردن / کسب معناسنهدر، کلّ یوم
وظیفه معینّه و "الکاسب حبیب الله" اولمغله مع
النّیه حالاً کسبنده مثاب اولدیغی سبب
تسمیهدر.

الورد: آمدن و آب دادن اشتر / گلوب دوهیه
صو ویرمک.

-ف-

الرفد: بخشش / مهمله ایلهدر، عطا معناسنه
اسمدر، مصدری نصبله مذکوردر.

الرفد: یاری / یاردم إعانت معناسنه مالا و بدنّا
ویا غیری طریقله طیانقددر.

الرِفْد: کاسه بزرگ پهن / بیوک و انلی کاسه‌در.

-ق-

الحِقْد: کینه / ترکجه‌ده دخی کین دیرلر، بو معناده اسم معروفدر.

الحَقْد: کینه گرفتن / کین طوتمق، معنای سابقده مصدردر.

العِقْد: یک رشته مروارید / [م۲۰۴و] انجونک بر ایپلگی سَمَط گبی.

العقد: گردن بند / گردانلق دیدکلری آویزه‌در زنانه خاص و آلتون و گمش و میوه‌دن دخی یاپرلر.

-ل-

الجلْد: پوست / جیمله‌در، دری که معروفدر.

الجلد: پی کردن / سِکِر ایلمک یعنی بوزاغی دریسین چیقارب آخَر بوزاغی یه گچورمکله ناقه‌نک حسنی تغلیط ایدوب آنی کندی کوشگی ظَنّ ایلمکله سود ویرمکده إمتناع ایلمیه جَلَد گبی.

الْقَلْد: روز آمدن تب / قاف ایله‌در، إِسْتَمَه‌نک گلجک گونی.

القلد: بهره از آشامیدن / ایچمکدن یعنی ایچدیگی نسنه‌دن بر مقدار حصّه و نصیب.

الْوَلْد: فرزند / اوغل ولدِ سابق گبی، ولد معناسنه‌در، حرکه‌لر گبی کسر و سکون دخی لغتدرضمه گبی.

-م-

الغَمْد: نیام شمشیر / معجمه ایله‌در، قلیج قینی.

-ن-

عِنْد: نزدیک / مهمله ایله‌در، بر نسنه‌نک حضور و قریبدر، اَوَلنده فتح و ضم دخی لغتدر لکن کسری مشهور اولمغله مکسوراته إدخال اولندی، ظرفِ مکان و ظرفِ زمان ایچون دخی اولور، لکن متمکن اولان ظروفدن دگلدر، مبتدا اولماز و لَدُن گبی مِنْ ایله دخی إستعمال اولنور، عندک من عندک گبی.

الفِنْد: پاره از کوه بدراز / فاء ایله‌در، طاغک بر پاره طولانیسی.

الهِنْد: هند شدن / هند ولایتلری، بالجمله هند دیمکله إفاده اولنور، نسبتی هندوانی ده داله هایي إتباع ایله مضموم ایلمک دخی جائزدر.

الهِنْد: دو صد اشتر / ایکی یوز دوه‌یه دینور، بو معناده هُنَّیْده مذکور مصغَر اولمسی سبب نقصانی اولمشدر.

-ومنه بالهاء-

-ب-

الْبِدَّة: نَمَد / کچه پارچه‌سی، واحد تاسیدر، جنسی بلا هاء یازلدی.

اللبدۃ: موی قفای شیر / آرسلانک
اکسه سنک قیللری که کچه گبی ولمشدر، حتی
قلج کسمز.

اللبدۃ: گروهی که بیک جا مقام کنند / بر
محلی مقام إتخاذیله آخر یره گتمیان گروه.
/[۱۹۹ظ]

-ث-

الرئدة: گروه مردم / مهمله ایلهدر، انساندن
بر جماعت.

-ر-

القردة: پوزنه ماده / قاف ایلهدر، دیشی
مایموند که مذکری مذکوردر.

-ش-

الرشدة: فرزند حلال / مهمله ایلهدر، حلال
زاده که ضدی زنیلهدر، حتی این رشده دخی
گلور.

القشدة: روغن خالص کردن / قاف ایلهدر،
سوزلش یاغدر.

النشدة: سوگند بر دادن / نونلهدر، نَشْدُتْک
الله دیمک یعنی الله سندن سؤال واردر بکا
جواب ویر دیمکدر.

-ص-

الإصدة: پیرهان کودکان / چوجق گوملگی
قمیص اطفال معناسنه.

القصدۃ: پاره نيزه / قاف ایلهدر، مزراق
پارچه سی قطعه من الرمح.

القصدۃ: پاره از هرچه بشکند / قرق معناسنه،
هر شیئک قرغینه دیرلر.

-ع-

الرعدة: لرزه / مهمله ایلهدر، دتره مک، هژ و
إهتراز و إرتعاد معناسنه.

القعدة: نشستن بدان حال که درو بود /
بولندیغی حال اوزره اوتورمق ذوالقعدة گبی.

المعدة: جای طعام در شکم / انسانک دروننده
بر ظرفدر که مأكولات آکا داخل اولوب آنده
طبخ اولور.

-ق-

التعدة: گشنیز / فوقیه ایلهدر، کشنش دیدکلری
تخمدر، گژئره دخی دیرلر.

اللعدة: ثفل روغن / یاغک طورتوسی، دُردی
معناسنه.

اللعدة: پست و خرما بروغن آمیخته / سویق و
خرما یاغله طبخ اولمغله حاصل اولان طعام.

-ل-

الملدة: دارودان / دوا وضع اولنان ظرف.

الولدة: کودکان نو زاده / ولید سابقک جمعیدر،
ولدان گبی که یکی / [م. ۲۰۴ظ] طوغمش اطفال
دیمکدر.

الولدة: بندگان / قوللر که مفردی وید عبد
معناسنه در.

-ن-

کندة: قبيلة / یمنده بر قبيله در که امرئ
القیس آکا منسوبدر و کوفه ده بر محلد،
متنی دخی آکا نسب اولنور.

-الرباعي-

بر کلمه در.

الفرند: گوهر شمشیر / کسر فاء و مهمله و
نون ايله در، قلجک یوزنده اولان جوهری.

-الکني وغيرها-

ابن الغمد: کنیت شمشیر / معجمه ايله غمد
سابقا یازلمشیدی، قین اوغلی دیمک، سلّ
سیف ایلدکده سیفک چیقمسى ولدک
والده سندن طوغمسى گبی اولوب و تشبیه
برعکسده سلاله تعبیری وجه تکنیه اولور.

-مع الهاء-

فوائد و کنانک هائییه سیدر.

ابن رشدة: فرزند حلال زاده / تقدیم مهمله
ایله در که مذکوردر، حلالدن گلن ولد که
ضدی ابن زنیة در که محله گلور.
/[۴۲۰و] بو صحیفه بوشدر.

/ [ر ۲۰ ظ] - کتاب حرف الذال المعجمه -

- نوع اول -

- ثلاثیات -

ذال ثخذ ایله مختوم اولنان کلمات دخی سائر
حروف گبی طقوز نوع اولمغله آنلرک اولکی
نوعی آخرینک ما قبلی حرف صحیح و
مفتوح اولنلردر، آنلردن ثلاثیات و آنک دخی
مضاعفاتی تقدیم ایلهدر.

البدّ: غلبت کردن / موحد و شده ایلهدر،
غالب اولمق که اوستون گلمکدر.

الجّد: شکستن / جیملهدر، قرقم که کسر
معناسنه.

الجّد: بریدن / کسمک قطع گبی که آلت ایله
اولور.

الجّد: مثله / مهمله ایلهدر، بو دخی سابقی
معناسنهدر و قطع رحمده دخی زبانزددر.

الشّد: جدا شدن / شاذ ماده سنک
مصدریدر که مثلاً حکم عامدن ویا قاعده
کلّیهدن خارج و متفرد اولمق.

الفّد: فرد / فاء ایلهدر، یالکز منفرد دیمکدر،
حتی سُبّحه ده اولان لطائفنددر بیت:

أنبئوني بكا خبر ویریکز

نه دیمک اوله منفرد و یالکز

الفّد: نخستین تیر از قمار / قمار دیدکلری
لُعْبُكْ اولکی اوقیدر که جمله سی اوندر: ایکنجی
تَوَامٌ رَقِيبٌ ۳ جِلْسٌ ۴ نَافِيسٌ ۵ مُسْبِلٌ ۶ مَعْلًا ۷ سَفِيحٌ ۸
مَنِيحٌ ۹ وَغْدٌ ۱۰ هر بری حرفنده مذکور و سابقا
تفصیلی مسطوردر.

الفّد: خرما ی پراکنده / طاغلمش خرمادر، لکن
مطلقا شتیت معناسنهدر، اگر ثمره صفت
ایدرلرسه اول معنایه اولور.

القّد: کیک / قاف ایلهدر، پیره دیدکلری حیوان
أَسُودٌ که اسماسندن بُرغوث معروفدر، بو فقیرک
مستقل رساله سی واردر و نوع ثانیده دخی گلور.

القّد: پَر بر تیر نهادن / اوقه یلک یاپشدرمق که
مصدردر و ضمله فُذّ دخی گلور.

اللّد: خواب / اوینخو نوم گبیدر، فی الأصل
طاتلی معناسنهدر، لذت معروفدر، نومک دخی
چاشنی خاصی اولمغله تسمیه اولندی.

اللّد: مرد خوب سخن / خوش صحبت اولان
کیشی که مجلس آرا دیرلر.

الهّد: بشتاب خواندن / تیز تیز اوقومق، قراءت
سریع گبی.

الهّد: زود بریدن / تیز کسمک / [ن ۱۶۸ و] یعنی
بر نسنه یی قطعده سرعت ایتمک، گرک حَبْلِی و
گرک بر خصومتی قطع سریعدر. مضاعفات
بونده تمامدر.

-ب-

الجَبْد: بسیاری / جیمله‌در، چوقلق کثرت گبی، بو لفظ بو وزن اوزره بو معنایه اولمق نوادرند.

الرَبْد: پشمهای رنگین که بر گردنِ اشتر بیاویزند / مهمله ایلهدر، دوه‌نک بویننه آصدقلری بویالی یوکلردر، جنسدر مفردی تا ایلهدر.

الرَبْد: سَبَك شدن / یگنی یعنی خفیف اولمق، سیرنده و گرکسه یدنده که صنعتنی تیز تیز فعله گتورن کمسنه.

-خ-

التَّخَذ: فرا گرفتن / فوقیه ایلهدر، أخذ ماده‌سندن إفتعال بابندن کثرتِ إستعمالی تانک اصلیتنی توهیم ایلوب فعل بنا اولندی، تَخَذَ يَتَخَذُ عَلِمَ يَعْلَمُ گبی، حتی حضرت خضرک جناب / [م ۴۲۱ و] جناب موسایه علیهما السلام ﴿لَا تَخَذَتْ عَلَيْهِ أَجْرًا﴾ لفظ کریمی لَتَخَذَتْ لَعَلِمَتْ گبی قراءت ایلدیلر، پس مصدری بابِ رابع مزبورده طَرَب وزننده تَخَذَ لَفْظی إتخاذ اولندی که طوتلمق قبض اولمق معناسنه ضدی لَینت و اسهالدر.

-ذ-

الْبَدَذ: بدحال شدن / موحده ایلهدر، یرامز حال که شرعا ویا عرفا عیب اولان حالی إرتکاب ایللمک.

الجُدْذ: راهها / ضم جیمله‌در، یوللر معناسنه که مهمله‌ده سابقدر، بونده گویا قطع معناسنه اولمق مناسبتیله جُدْذ جُدْذ واحدی و جُدْذ جنس اولمق اوزره بو معناده شایع اولدی.

الحُدْذ: زود شدن / فتح مهمله ایلهدر، تیز اولمق که خفت معناسندن مأخوذدر، بو معناده حذحاذ دخی گلور.

القُدْذ: پره‌ای تیر / ضم قاف ایله جنسدر، واحدی قُدْذدر و مصدری قُدْذ گلور، اوقک یلکلری که هر برنده اوچ اولور.

القُدْذ: کیکها / قُدْذ سابقک جمعیدر، پیره‌لر.

اللُدْذ: مزه یافتن / فتحله‌در، طاتلیق بولمق یعنی بر امرک صوری و معنوی اولسون لذتن آلمق، لذاذ و تلذذ گبی.

الهُدْذ: زود بریدن / تیز کسمک قطع سریع گبی.

-ر-

الجرْذ: آماسی در پای چارپا / جیمله‌در، حیوانک آیاغنده شیش پیدا اولمق که سیکیر مُتَنَفِّخ اولمق.

الجرْذ: موشِ دشتی / ضمله‌در، فاره دیدکلری حیوانک ییانیسی که کوستبک نوعنددر.

-ق-

الشَقْذ: گونه از کرباسو / فتح شین ایلهدر، کسر و سکون دخی لغتدر، بر دورلو کرتنکله

-ب-

الرَّيْدَةُ: رکوی رنگ رز / بویاجی بر لباسی
بویادقدن صکره اوزرینه سورب جلا ویردیگی
اسکی بز پاره‌سی که زبده دخی کسر و سکونله
لغتدر.

رَيْدَةُ: جایگاهی بر راه مگه / طریق حجه بر
محلدر که بنو غفار آنده اولورلر، أبو ذرغفرینک
قبیله‌سیدر.

السَّبْدَةُ: سَبَد / مهمله ایله‌در، ترکیده دخی سپد
دیرلر، فارسیدن معربدر، تعرینده آخرینک إهمالی
واردر که ذکر اولندی.

-الرباعي-

دردر حرفلی کلمات تقدیم مضاعفات ایله.
الأَحَدُ: مرد سَبُک دست / مهمله ایله و شد
ایله‌در، آلی بینی که خفیف الید کمسنه و
صنعتنده تیزدست اوله، سخادن کنایت دخی
اولور.

الأَحَدُ: اندک موی / آز قیللی، هرزه اولورسه
انسان و حیوان.

الأَحَدُ: دل / سرعتِ إئتقال و حدّثِ إنقلاب
سببیلله قلبه أحد وصف اولدی.

الأَحَدُ: دُنب بریده / کسلمش قویرق دَنْبِ
مقطوع معناسنه.

که کَلَر دخی دینور، دائما گنشه ناظر و
آنکله دائردر، لکن یاورسی اسمیدر و کلر
بش مرتبه اوزره مرتبدر؛ حَسَل و غَیْداق و
مَطْبَخ و حُضْرِم و ضَبَّ که بعضیلری
یازلمشدر.

الشَّقْدُ: بهم اختلاف کردن / بر امرده
اختلاف و بری‌برینه مخالفت ایلمک.

الشَّقْدُ: رفتن / گتمک، ذهاب و بُعد
معناسنه.

النَّقْدُ: مثله / یعنی ذهاب گبیدر، فا ایله
نفوذدن اولق دخی جائزدر، لکن ترتیب
مانعدر.

النَّقْدُ: اشتري که از دزدان بازستانند و جز
/ سارقلردن إسترداد اولنان دوهلر و غیری
حیوانه دخی إطلاق اولنور.

-ومنه بالهاء-

ثلاثیاتک هائیاتیدر.

اللَّدَّة: سیکی خوشخوار / شد ایله‌در،
ایچمی لطیف شراب، خمر سائغ گبی.

اللَّدَّة: مزه یافتن / معروف لفظدر که
مصدردر، بر نسنه‌دن لَدَّت بولق و داد آلمق
تلذذگی. [۴۲۱و]

ز علم و هنر خَرَدَ بندگانِ دَرَت

بود هر یکی در سخن صد چو موبد

الهتَبَد: کاری سخت / نونله جعفر وزنده در،
قاتی گوج ایش فعلِ صعبِ شدید گئی.

-ح-

المِشَحَد: آبان / کسر ايله و معجمه ايله
مِسطر وزنده اسمِ آلتدر، بیلگی طاشی که
فارسیده اُفسان و فسان دخی دینور، معرّبی
مِسنَدَر، اوزبکده پَسَنه دیرلر، غلطی گبیدر.

المِشَحَد: سُوْهانِ درست / دورپو و آیگو دخی
دیرلر، یوزی دیشلی بر آلتدر که ساعتجیلر و
سائرلری استعمال ایدرلر.

-س-

البُسَد: بیخِ مرجان / ضم موحده ايله و شد
ایله در، مرجان دیدکلری که فارسیدن تعریده
آخری منقوط اولدی، هندبجه بنوالی دیرلر،
مرجان آنک ترکیسیدر، عربیده مرجان انجونک
خُرده سیدر که آیتده ﴿يُخْرِجُ مِنْهُمَا اللؤلؤَ
والمَرْجَانَ﴾ بویله تفسیر اولندی، دریاده بر کوکدر
قایقلرله وارِب آلتلرله دَمور آلور گئی، قوپارلر،
یومشق و بیاض نسنه در، طشره چیقْدَقْدَه شمس
اصابتیله قرمزی و رزگار ايله طاش گئی قاتی
اولور، سحقله سرمه یه علاوه اولنسه باصره یه
قوت ویرر.

الأَحَد: چیزی کخ هیچ بدو تعلق ندارد /
هیچ بر امره تعلق ایلمین نسنه یعنی حصولنده
و وقوعنده بر محله / [م ۴۲۱ ظ] ایشلمیوب و
وجودینه نسنه مانع اولمیان کار.

الأَحَد: سگِ کوچک / کلبِ صغیر گئی که
یاوری دگلدر، بلکه کلبک جوجه سی که آتده
مدللی گئی، کوپکده فینو دیرلر اِتخاَزنده بر
مقامله.

الأَحَد: مثله / معجمه ايله در، إهمالی دخی
لغتدر، سابقی گئی، یعنی آنکله بر معنایه در.

الأَقَد: تیر بی پَر / قاف ايله در، یلکسز اوق
که جمعی قُدْ گلور.

المَقَد: پس میانِ دو گوش / ایکی قولاغک
اورته سی آرقه دن که اُکسه دیرلر. بونده
مضاعفات تمامدر.

-ب-

المُؤَبَد: حاکمِ گبرکان / ضمله در، فی الأصل
فارسیدن معرّیدر، تعریده آخری إعجام
اولنمشدر که طرازده دخی موجوددر، گاورلر
حاکمی پاپاس بِطریق یعنی کفره نك عالمی و
حاکمی، عالمِ مُغان و ضابطِ گبران که "الکفرُ
ملةٌ واحدةٌ" حکمنجه یهوده دخی شاملدر
خبر گئی و آفتاب پرسته دخی دینور و حکیم
و عاقل معناسنه گلور، جمعی مَوابذ گلسه
گرکدر، بیت:

-ف-

الْقُنْفَد: خاریشتِ نر / ضم قاف ایله و نون ساکنه ایله در، فاده ضم دخی لغتدر، ارکک کریی که مُدَجَج و أَبُو المُدْلِج دخی اسماسندن اولوب محارنده مذکوردر.

الْمُنْفَد: گذرگاه / فتح ایله اسم مکاندر، گچه جک و گیره جک یردر، محل نفوذ معناسنه.

-و-

الأخوذ: رفتن بشتاب / مهمله ایله در، سرعتله گتمک و یوریمک سیر سریع و سورمک سوق تیز معناسنه در که نسبتله مستعملدر، أخوذي سرعتلی دیمکدر.

المشوذ: دستارِ سر / کسر ایله و معجمه ایله در، صارق دیدکلری که باشه گیرلر دستار گبی، تاج و عمامه معناسنه و ألفله مشواذ دخی لغتدر.

-ومنه بالهاء-

رباعیاتِ هائیه.

المجدّة: داسِ نعلبند / کسر و فتح جیم و شد ایله در، نعلبندلرک آلتِ قطعلری که آنکله حیوانک طرناغن یولوب بعده نعلی وضع و میخلرلر، جمعی مجاذ گلور.

-ب-

الحریذة: دویدن بگرانی / فتح مهمله ایله در، آغر آغر یلوب و سرعت که جسیم کمسنه لر حالیدر.

المنبذة: بالشِ سر / کسر ایله و نون ایله در، باش یصدیغی وساده گبی.

الهنبذة: کاری سخت / بلا هاء دخی مذکوردر، اول معناده مصدردر، یعنی بر ایشی صعوبته دوشرمک.

-خ-

المأخذة: دام مرغ / أخذ ماده سندن فُق و دوزق و قپانچه که قوش اولرلر مَصِیْدَة گبی. / [ر ۴۲۱ ظ]

-ر-

الشمرذة: شتافتن / [م ۴۲۲ و] فتح معجمه ایله در، / [ن ۱۶۸ ظ] تیز یوریمک سرعتِ سیر گبی، حَرِیزه سابق گبی.

-و-

الشعوذة: شُعْبده / مهمله ایله در، فارسیدن معرّبر که نهالی ایراد ایدر، لغتِ و صّافده دخی نیلی افندی یازمشدر، اویون که لُعب دیرلر، لکن حقّه بازی نوعندندر، قاموس دیر که: سحر گبی بر حالتدر که خفتِ ید یعنی تیزدستلیک ایله بر امری حقیقتنه مخالف گوسترمکدن عبارتدر.

المُرُوذَة: نام جایگاهی / مهمله ایله در، بر
یرک اسمیدر. ۱۰۱۸

-ومنه بالهاء-

هائیه خماسیه.

-الخماسی-

نوع اولک بشر حرفلی الفاظی. ۱۰۱۹

-ب-

المُنَابَذَة: باکسی جنگ کردن / نونله مفاعله
وزنده مصدردر، بر کمسنه ایله صواش قیلیمق
مجادله و محاربه گبی.

-ذ-

المُقَدَّذ: مرد کوتاه / قاف ایله قذذ
ماده سندن تفعیلک مفعولیدر، قصه بویله
کمسنه دیمکدر.

المُنَابَذَة: دشمنی آشکارا کردن / إظهار عداوت
معناسنه.

-ر-

المُجَرَّد: مرد آزموده بکارها / جیمله در،
تجربه صاحبی اولان کیشی، مجرَّب امور
معناسنه.

المُهَابَذَة: شتافتن / سرعت که ترکجه ایومکدر.

-خ-

المُواخَذَة: کسی را بگناه او بگرفتن / أخذن
وزن سالف اوزره در، بر کمسنه پی صوچی ایله
تعزیر و عتاب ایلمک.

-و-

الحَذْوَذ: سست گوش / معجمه لرك فتحی و
واوك شدیله در، قولق که صرقق و دوشك
اوله، مصدری حَذْو گلور، نعتی أخذی و
حَذْوَاء گلور.

-ذ-

المُقَدَّذَة: زن کوتاه / بلا هاء مذکری مذکوردر.

-و-

المُخَاوَذَة: باکسی هم پشتی کردن / معجمه
ایله مهابذه وزنده در، بر کمسنه ایله آرقه لشمک
مظاهرت گبی، لکن مخالفت معناسنه در.

المُعَوَّذ: آن دایره که بر جایگاه گردن بند
اسب بود / تعویذدن اسم مفعولدر، اول
دایره در که آتک سینه بندی آنده دورر که
إصافتله معوذ الفرس دیرلر، بیطارلر قولنجه
آتک اون سکز محلنده دایره واردر.

المُعَوَّذَة: تعویذ / مهمله ایله اسم مفعولک
مؤنثیدر، نسخه رقیه که حمائل و حرز تعبیر ایدر،
غلطنده حمایلی دینور، بیونه ویا بازویه باغلرلر.

۱۰۱۸ مرو نام بلده نسبتده. «هامش»

۱۰۱۹ المنجذ: مجرَّب الأطوار کمسنه. «منه»

المعوّدة: جای گردنبند اسب / بلا هاء
دخی گچدی، معوّد بها دیمکدر.

الملاوذة: در پس یکدیگر پنهان شدن /
لواذ گبی مفاعلهنک مصدريد، بر قاچ کمسنه
بری برینک آرقه سنده صاقلنمق یعنی بری برینه
صغنمق که ملاذ و ملجاء اتخاذ ایلمکدر.

-نوع دوم-

-ثنائي-

بو حرفک ایکنجی نوعی آخرینک ما قبلی
مضموم اولنلردر، آنلرک ایکیشر حرفیلری
ایکی کلمه در.

مُذ: از آنگاه / سکون اوزره مبنیدر، حرفِ
جرّ اولور فی مقامنده مستعملدر، قائلک
حاضر اولدیغی زمانه داخل اولور، ما رأیته مذ
اللیلة دیدکده معهود گیجه دن بری آنی
گورمدم دیمکدر ویاخود اسم اولور، پس ما
بعدی تاریخ ویا توقیت اوزره مرفوع اولور،
تاریخه مثال: ما رأیته مذ یوم الجمعة معناسی
إنقطاع رؤیتک اوّلی جمعه گونده در دیمک
اولور، توقیته مثال بوندک صکره گلور،
سیبویه دیر که؛ ابتداء غایت ایچون من
مکانده ۱۰۲۰ اولدیغی گبی مذ زمانده جاریدر
و منذ دخی سکرنجی نوعده ایکی معنایه
گلور.

مذ: پار / گچن ییل یعنی توقیت معناسیدر که ما
رأیته مذ سنّة یعنی آنی عدم رؤیتک مدّتی بر
ییلدر دیمک اولور.

-الثلاثي-

ایکنجی نوعک اوچر حرفیلری که مضاعفلی
مقدمدر.

الحذ: مردانِ سبگ دست / مهمله و شد ایله
مضاعفدر، جمعدر مفردی أحدّ نوع اوّلده
سابقدر که مذکدر، مؤنثی حدّاء مذکوردر، أحر
و حمراء مُمر گبی.

الحذ: مردانِ اندک موی / مطلقا جمعدر که
مفردی أحدّ یازلدی. ۱۰۲۱ / [ر ۴۲۲و]

الحذ: دلها / قلب معناسنه اولان أحدّ
/[م ۴۲۲ظ] مزبورک جمعیدر.

الحذ: دُنْبِ بریدگان / جمعدر، مفردی أحدّ
کذلک مذکوردر.

الحذ: سگانِ کوچک / بونک دخی مفردی أحدّ
گچمشدر.

الحذ: مثلها / معجمه ایله در، مهمله ایله اولان
جمع سابق معجمه ایله دخی لغتدر که سگانِ
کوچک دیمکدر.

۱۰۲۱ م- **الحذ:** مردانِ اندک موی / مطلقا جمعدر که مفردی
أحدّ یازلدی.

الْقَدْ: تیره‌های بی پر / قاف ایله‌در، مفردی
أَقْدَ مذکوردر.

الْقَدْ: كيك / پیره دیدکلری حیوان که نوع
اؤلده دخی مسطوردر.

-خ-

الأُخْد: گرفتگی چشم از درد / ضمله‌در،
گوز آغریسی رَمَد گئی، صاحبنه اُخْد دیرلر
"الأُخْدُ مَنْ أَخَذَهُ الأُخْدُ".

-ومنه بالهاء-

هائیه ثلاثیه‌در.

الجُدَّة: چیزی پوشیدنی / جیمه‌در، کیسی
پارچه‌سی قطعۀ لباس گئی، مثلاً بر لباس پاره
پاره قیلنوب بر پاره‌سی.

الجُدَّة: راه / یول معناسنه طریق گئی، لکن
شهره اولمبوب شارع أعظم‌دن بر سگّه نافذه
ویا غیر نافذه‌در.

القُدَّة: پَر تیر / قاف ایله‌در، اوقک بر یلگی
که هاء وحدتدر، بلا هاء جنسی مذکوردر.

-الرباعي-

دردر حرفلی کلمات.

القُنْفُذ: خارِیشتِ نَر / نوع اَوّل رباعیسنده
دخی مذکوردر که آخرینک ما قبلی فتحله
دخی لغتدر، کرینک ارکگی.

القنفذ: پس گردنِ اشتر / دوه‌نک بویی آریدیر
یعنی اَکسه‌سنده دَری آق‌دیغی محلدر جَری العَرَق
گئی.

-ومنه بالهاء-

رباعیات‌ندر بو هائیات دخی.

-ب-

الجُنْبُدَة: بلندتر چیزی / ضم جیم و سکون
نونله‌در، پک یوکسک نسنه شیئ رفیع معناسنه،
کُنْبُودن معرّیدر که آنده دخی فصیحی ضم
موحده‌در.

الجُنْبُدَة: قَبّه که بالای تحت باشد / معرّیدر،
فارسیسی کُنْبُودر، فتح با غلطِ مشهوریدر، تحت
اوزره اولان قَبّه لکن مطلقاً قَبّه‌در، ذروه‌سنه قَرَنه
دیرلر.

-ف-

القُنْفُذَة: خارِیشتِ ماده / بلا هاء مذکورک
مؤنثی.

-الخماسي-

بو نوعک خماسیاتی.

-ح-

التَشْحُذ: تیز کردن / مهمله ایله شَحْذ
ماده‌سندن تَفْعَل وزننده مصدردر، کسکین اولمق،
بونده کردن شدن معناسنه‌در، گرکسه حَدّتی
معنوی اولسون قَوّت ذکا و سرعتِ ذهن صاحبی

اولمق ویا صوری اولسون که مِشَخَذ سابق
بیلگی معناسنه بو ماده‌دندر.

-خ-

التَّأْخُذُ: فراگرفتن / أخذ ماده‌سندن وزن
سابق اوزره‌در، قبض اولمقدر که مبتلاسنه
حاقب و اسیر البوله حاقن دیرلر.

-ذ-

التَّلَذُّذُ: خوش آمدن / لَذَّتْ دندر، طاتلی
گلمک یعنی مأكولات ویا مشروباتدن برندن
لذت آلمق چاشندارلق.

-ق-

التَّنْقِذُ: برهانیدن / نون و قاف ایله نقد
ماده‌سندن مزبور وزن اوزره‌در، قورتلماق
معناسنه‌در، پس رهیدن گرکدر؛ زیرا رهانیدن
متعدیدر آنک عریسی تنقیددر، غزالی نك
منقذ من الضلال رساله‌سی بو ماده‌دن
مستادر.

-و-

التَّعَوُّذُ: بازداشتن خواستن / مهمله ایله وزن
سابق اوزره‌در، گیرو قالمق استمک یعنی
صاقنمق.

التَّعَوُّذُ: اعوذ بالله گفتن / أعوذ بالله من
الشیطان الرجیم دیمک إستعاذه گئی.

-نوع سیم-

-ثنائی-

اوجنجی نوع آخرینک ما قبللری مکسور اولنلرک
ایکیشر حرفیلری.

إذ: چون / اسمدر، سکون اوزره مبنیدر،
شرطیه‌در که چون بکا گلورسین بنده سکا وارم
محلنده إِذْما تَأْتِيْ آتِکَ یعنی سک اگر گلورسن بن
دخی وارم، بنم سکا وارم سنک بکا قدومکله
مشروطدر و ما ایله دخی مستعملدر.

إذ: آنکه / وقت ایچون اولمسنی افاده‌در که زمان
ماضی یه دالدر، مثلاً لَقِیْتُکَ إِذْ أَنْتَ شَابٌّ یعنی
سنک گنجلک وقتکده سکا راست گلمشیدم
دیمک اولور، جمله‌یه مضاف اولور، اولمازسه متون
اولور حینئذٍ و یومئذٍ گئی که نُفِیْای وقت شَبَابک
تقدیرنده‌در. / [ر ۴۲۲ ظ]

-ومنه باهاء-

کلمات / [م ۴۲۳ و] هائیه‌در. ۱۰۲۲

القَدَّةُ: ضعیف کردن بیماری / قاف ایله‌در،
اصلی وقذدر، واو ساقط اولوب آخرینه هاء
عوض إلحاق اولندی، خسته‌لک ضعیف ایلمک.

القَدَّةُ: بچوب سخت بزدن / بر برك و قوی
دگنک ایله ضرب ایلمک.

-الثلاثي-

بو نوعك اوچر حرفيليرى.

-ب-

الرَبْد: مرد سَبَك رَو / فتح مهمله ايله در،
خفيف السير كمسنه كه آياقلىرى تيز تيز
حرکت ايله.

-خ-

الأخذ: گرفته چشم از درد / عَلت سبيله
گوزى آغريان كمسنه در.

الفخذ: ران / فا ايله در، اويلق ديدكلى
عضودر.

الفخذ: قبيله كوچك / عشائر بيننده قليل
البطن اولان طبقه كه ابتداسنه شعب دينور،
أكبر قبائلدر و بعده قبيله و صكره فصيله و
آندن صكره عماره و دخى صكره بطن و
بعده فخذدر. [ن ۶۹و]

-ق-

الشَقْد: آنكه مردم را بچشم زند / معجمه
ايله در، گوزى دگن كمسنه در، عيون گي كه
گوزيله بر كمسنه يي ضرب ايده، نظر اصابت
ايدن كيشى يه مَعْيُون دينور و عين الكمال
دخى دينور و بو حال صاحبك خباثتنه
دلالت ايلمز.

الشَقْد: عَقَابِ گرسنه / آجقمش طوشانجيل
قوشى كاسِر جايغ گي.

الشَقْد: آنكه نخواهد خُسَبَد /
اويخوسى/[م ۲۳ظ] اوليوب مبتلاى سهر اولان
كمسنه.

-الرباعي-

بو نوعك دردر حرفيليرى.

-ب-

الجَهْد: آنكه مال سلطان ستاند و بخزينه
سيارد / كسر جيمله و سكونله در، دفتردار
دولت و مُحَصِّل و ناقد معناسنه در و هر حاذق
كمسنه يه ديرلر، كَهْدَدَن إهمال ايله معريدر. ۱۰۲۳
الهَرَبْد: خادم آشكده / مهمله ايله در،
مجوسيانك معبودى اولان آتش خدمتنده اولان
كمسنه كه جمعى هَرابده گلسه گركدر.

-ج-

الناجِد: دندانِ پس / نونله در، انسانده قوسه
دندان نهايتنده يگرى سكزدن زياده بر ديش
دخى بعد البلوغ حاصل اولور كه فوقاً و تحتاً
درت اولور، ضِرْسُ الحُلْم ديرلر، لكن اكثر ناسده
يوقدر، جمعى نواجذ گلسه گركدر، اوک ديشلرى
ثنايه فوقيله رى ايكيدر، ايكى طرفنده بر رباعيه و
آنلرك يانلرنده بر رناب ايله آلتى اولورلر، هر

۱۰۲۳ ن: كههددن معريدر إهمال.

عاید: قبیله / بر قبیله‌در که مخزومدن منشعبدر و
بکر بن وائلدن و ابن سعد العشیره‌دن و
غیریلردن دخی متشتت نیجه بطون بو قبیله‌دندر.
عَیْد: مثله / شد ایله‌در، بو دخی قبیله‌در که
یمنده مَذْحِجْدن منشعب عید الله بن سعد
شعیره‌در.

عَیْد: نام کوه جودی / جودی دیدکلی طاعک
آدیدر که آنده سفینه نوح ﴿واستوت علی
الجودی﴾ نصی اوزره قرار ایلدی که آنده ثمانین
دیرلر بر قریه وارد، موصل قربنده‌در، شاعر
دیمش شعر:

زورقی نوحک یناشدی کوه جودی یه بلی

جودی استر اهل ترسانه دلیل نص ایله

-ومنه باله‌اء-

هائیات رباعیات مکسورات معجمات الآخر.

-ب-

الآبْدَة: شکفت / مدّیله‌در، تعجب اولنان
کلامی سویلمک، فارسیدن تعرییده آخرین إعجام
ایلمشدر.

الأنْبَة: نبی‌ها / نون ایله‌در، جمع قلتدر،
مفردی نبیذ خرما ویا قوری اوزمندن اولان شرابدر
که رتبه سکری حرامدر.

طرفنده درت صِرْس ایله اون درت اولوب
جمله‌سی یگرمی سکزدر، نواجذ ایله اوتوز
ایکی اولور، رباعیه قطع ایدرناب کسر ایدر،
صِرْس طَحْن ایدر که آظی دیشیدر، طواحن
دخی دیرلر، جمله‌سی اُسنان و مفردی سَندر
و کُوسَجْده البته ایکی دیش ناقص اولور دیو
تشریح رساله‌لرنده مفصلدر، بو فقیر گئی.

-ف-

النافذ: آن تیر که از نشانه بگذرد / نشانی
دلوب گچن اوقدر و نافذ الکلم صحبتی مؤثر
اولان کمسنه‌یه بو معنایه إطلاق اولنور.

-و-

المُعَوِّذ: تعویذ فروش / مهمله ایله‌در،
إفعالدندر، خواصلی نسخه و حَمائل و حِرز
و حِزب یازب بیع ایدن کمسنه‌در.
/[۴۲۳و]

-ی-

العاید: اسب و اشتر نوزاده تا هفت روز /
مهمله ایله‌در، هنوز طوغرب یدی گونی
گچمامش اولان آت و دوه‌در، یدی ویا اون
گون مرورنده مُطْفِل دیرلر، بعضیلر دیدیلر
که؛ اشتر بچه و اسب کَره و خَر، عاید ایله
کُوشک و قُولن و قودق دخی مراد اولنور که
دوه و قصرآق و اشک یاوریسیدر. ۱۰۲۴

۱۰۲۴ اسب کَره و خَر کَره تقدیرنده‌در. «منه»

سَابِذَة: جایگاهی / بر یردر، مهمله ایلهدر، سبزهوار دخی دیرلر، غالبا تعرییده زای ذالِ معجمه قیلنمشدر.

-ف-

النَّافِذَة: دائره که بر هر دو سوی سینۀ اسب بود / آتک طرناغنک ایکی طرفنده اولان دائرهدر، معوذ دخی سابقدر.

-الخماسي-

-أ-

حِينِذ: آن هنگام / کسر حاء و تحتیه و فتح نونلهدر، حین ایله إِذْ لفظی مرکب اولوب و إِذْ وقتیه اگر مضاف اولمازسه تنوین لاحق اولور، اول وقت دیمک معناسنی افاده محلّنده إِستعمال اولنور که ثنائیهده إِذْ لفظی ایکی إِستعمال ایله قریبا [م ۴۲۴ و] یازلمشدر.

عَامِذ: آن سال / اول ییل دیمکدر، عام سنهیه مرادف و حین ایله فرقی قلیلدر که بری محدود و بری مبهمدر.

یَوْمِذ: آن روز / اول گون معناسندهدر، بو دخی زمانِ محدوددر که یوم طلوعدن غروبه دکدر، عام اون ایکی آی اولدیغی گبی.

-ب-

الْجَنَابِذ: قَبَّها که بالای تحتها بود / جیملهدر، مفردی جُنْبَذَة نوع ثانیده مذکوردر.

الْكُنَابِذ: مرد بزرگ روی / یوزی بیوک کمسنه کبیر الوجه گبی.

الْمُجَرِیذ: اسبِ گران رفتار / جیم و مهمله ایلهدر، آغر یورین آت بطیئ السیر گبی.

الْمَوَابِذ: حاکمانِ گبرکان / فتحلهدر، مفردی مُوبِذ نوع اولده یازلدی.

الْهَنَابِذ: کارهای سخت / هنبذک جمعیدر، مذکوردر.

-ج-

النَّوَابِذ: دندانهای پس / مفردی ناجذ قریبا ذکر اولندی.

-ح-

الْمَشَاِذ: آبسانها / مَشَحَذْک جمعیدر که نوع اولده گچمشدر.

المشاحذ: سُوهانهای درشت / جمعدر، مفردی مَشَحَذ سابقدر.

-خ-

الْمَآحِذ: دامهای مرغان / مفردی مأخذة سبق ایلدی.

-ف-

الْقَنَابِذ: خارِیشتان / قُنْفُذْک جمعیدر، ذکر اولندی.

الْمَنَافِدُ: گذرگاهها / جمعدر، مَنَفِدْ مفردیدر / که یازلشدر.
الْهَرَابِدَةُ: خادمانِ آتشکده / مفردی هَرَبِدْ
 رباعیاتنده ایکنجیدر. / [ر ۲۳ ظ]

-و-

الْمَشَاوِدُ: دسترهای سر / مفردی مِشَوْدْ
 یازلدی و مِشَواد دخی گلور.

الْمُعَوِّذُ: تعویذ فروش / مهمله ایلهدر،
 تخفیف ایله قریبا بو معناده گچمشیدی، فی
 الأصل تعویذ محافظه سبب اولان شیدر که
 بو معناده آخر قرآن اولان سورهلره معوذتین
 دینور که تعویذ نبوی ایچون نازللدر،
 صحاحی کسر ایلهدر.

المُعَوِّذُ: هر نباتی که بِنِ درخت باشد /
 آغاج دیننده حاصل اولان اوت که عُوْذْ دخی
 دینور.

-ی-

النَّقَائِدُ: اشتراکی که از دُزدان بازستانند /
 نون و قاف ایله مَساجِدْ وزننده جمعدر،
 مفردی نَقِیْدَة گلسه گرکدر.

-ومنه بالهاء-

هائیه خماسیات.

-ب-

الْجَهَابِدَةُ: آنکه مالِ سلطان ستانند و بخزینه
 سپارند / جمعدر، بو نوعک رباعیاتنده مفردی
 سرلوحهدر.

-ت-

الْأَسَاتِذَةُ: استاذان / جمعدر، مفردی استاذ قریبا
 گلسه گرکدر.

-م-

التَّلَامِذَةُ: شاگردان / فوقیه ایلهدر، استاذلردن
 أَخَذَ عِلْمَ و معرفت ایدن کیشیلردر، مفردی تَلْمِیْذْ
 و جمع دیگری تلامیْذْ گلسه گرکدر، مفردنده
 لزوملی بحث واردر.

-الکئی وغیرها-

بو نوعک فوائدی.

یَوْمٌ مُّرَدٌّ: روزِ باران / ضم و کسرِ مهمله ایله
 مضاعفدر، یغمور گوئی یعنی یغمور یاغدیی
 گونه إطلاق ایدرلر، زیرا فی الأصل رِذاذْ سَحَابْ
 وزننده ضعیف وسط اولان یغموره دینور، زیاده
 ضعیفنه قَطُّقْطْ دیرلر که گلسه گرکدر، رِذاذْ آندن
 قویچه اولاندر لکن ینه وسطدن دخی دوندر،
 آنکچون أموي دیموب ضعیف یغمورلی گوندر
 دیدی، ذو رِذاذْ معناسنهدر، إِرِذاذْ دخی گلور،
 أمّا کسائی ها ایله أَرْضٌ مُّرَدَّةٌ روایت ایدر، لکن
 أبو عیبهه أَرْضٌ مُّرَدَّةٌ علیها در دیدی، مُرَدَّةٌ و
 مُرْدُوذَة إستعمالی یوقدر دیدی.

شَاةٌ مُفِدَّةٌ: گوسفندی که یکی زاید / فانک
 کسریله إفعالدن فاعل صیغه سیدر، فی الأصل فَدَّ

فتحله منفرد معناسنه و قمار اوقلرینک
برنجیسی و حصّه سی بردر و ایکنجیسنک
ایکی اولدیغی گبی تا یدنجی یدی حصّه
اولوب بعده اوچنه حصّه یوقدر که رقیب و
سَفیح لفظلرنده یازلمشیدی، پس بر قوزی
ویرن قیونه بویله دیرلر.

أبو مُنْقَذ: کیت اسب تازی / إفعالدن نون
و کسر قاف ایله فاعل وزنیدر، عرب آتینک
کنیه سیدر که إستعمالات عربندر، معناسی
قورتاریجی دیمکدر، تَفْألاً کنیه ویرلدی که
ترکیده دخی آتده قاجدیغکدن قورتارر
/[م ۴۲۴ظ] واردر.

-نوع چهارم-

-الثلاثي-

ذالِ ثخذ آخری اولان کلماتک دردنجی نوعی
که آخرینک ما قبلی حروفِ عللدن أَلَف واقع
اولان کلماتدر که ثلاثیاتی تقدیم اولنمق
عادتِ ترتیبدر.

-ح-

الحاذ: حال / مهمله ایله در، حاذُ المُنْ
دیندیگی گبی آتک تَکَلُّتو دوردیغی محله حالُ
المتن دخی دینور، بو جهتدن حال معناسنه
اوله.

الحاذ: گوشتِ پسِ ران / اویلق آردینک آتی
حیوانک قویروغی ایکی طرفنده طوقندیغی

یرلدر که حاذان / [ن ۱۶۹ظ] دینور، صیغه تثنیه
ایله در، اَمَتْ مرحومه یه خطاباً جامع سیوطیده
مذکوردر "خیرکم فی المأتین خفیض الحاذ الذی لا
أهل له ولا ولد" یعنی ایکیوز تاریخنده سزک خیرلی
اولانکز اهلی و ولدی اولمیان کمسنه در.

الحاذ: درختی / بر آغاجدر که جنسدر، واحدی
ها ایله در.

-ک-

الکاذ: گوشتهای بنِ ران / قبا اتلر دیدکلری
حَمَلدر، جنسدر، واحدی گلور.

-ومنه بالهاء-

هائیه ثلاثیات.

الکاذة: گوشتِ بنِ ران / هاء واحد ایچوندر،
جنسی سابقیدر.

-الرباعي-

دردنجی نوعک دردر حرفلی کلماتی.

الشاذ: سخنِ نامعروف / معجمه و آخرینک
شدیله در، مشهور اولمیان سوز و إصطلاحده
دخی جمهورک مختاری اولان تعبیر و إستعمال و
روایتده دخی دینور که نادر معناسنده متعارفدر،
پس اعتبار و آنکله عمل اولنمز.

-ج-

البجاذ: بیجاده / کسر موحده و جیمله در،
فارسیسندن معرّیدر، ثانی اولان تحتیه بی حذف و

-ذ-

الجذاذ: افزونی چیزی بر چیزی / ضم جیمله در،
بر نسنه نك اوزرینه بر نسنه دخی ضم ایله ازدیاد
اولمسی، کسر دخی لغتدر.

الجذاذ: سنگ زر / آلتون طاشلری حجارة
الذهب گئی که کسائی روایتیدر.

الجذاذ: درخت ریزنده / اوافلنمش و چوریمش
آغاج.

الجذاذ: پاره پاره شده / کسلمش و پاره لنمش
هرنه اولورسه، کسر دخی جائزدر.

الجذاذ: آنچه ببرند از کنار سیم / گمشک
کنارندن کسدکلری قزیندی قراضه گئی.^{۱۰۲۵}

الرداذ: باران خُرد / فتح مهمله ایله در، اوفاق
یغمور که یوم مرّده یازلدی.

الشذاذ: بیگانگان در میان گروهی / ضم
معجمه ایله در، شاذّ ماده سندنذر، بر طائفه ده
بولنان بیانچی کیشیلر.

القذاذ: پره های تیر / قاف ایله در، قُذذ لفظنك
جمعیدر که قذذ جنسدر واحدی قذّدر، اوق
یلکلری دیمکدر.

آخرینی إعجام ایله تعریب اولنمشدر، آلاجه
بونجقدر، کهربا و مرجانه دخی دینور، لکن
نعمت دیر که: بیجاده با و جیم عجمیلرله
بر جوهردر که ایوسی یاقوتدن آتشله دخی
فرق اولنمیوب دفع عطش یعنی یاقوتك
صوسزلغی کسمك خاصّه سی واردر، آنکله
تمیز اولنور، بعضیلری خُرده و سیاه بونجقدر
دیدکلرینه مبنی چار ابرونك خط پشت لبی
آکا تشبیه ایدوب أشعارده ایراد ایدرلر.

بجاذ: قبیلّه / بر قبیله در، رئیس سعد بن ابی
وقّاص أولادلندندر.

الوجاذ: گُوه های آب در کوه / کسر ایله در،
مفردی وَجذ یدنجی نوده گلور. / [ر۴۲۴و]

-ح-

الشحاذ: گدای / فتح معجمه ایله در، فقیر
که یوخسول دیرلر، لکن آج معناسنه
/[م۴۲۵و] جایع گئی شَحذان دخی بو
معنایه حرف نونده گلور.

-خ-

الإخاذ: گواب در دشت / کسر ایله در،
صو جمع اولان چقور که صحرا ده اوله،
طاغده اولان هنوز مذکوردر.

^{۱۰۲۵} خای معجمه دخی نسخه ایدی، لکن بو معنی لغتده
جیمله بولندی. «هامش»

اللَّذَاذ: مَرّه یافتن / فتحله مصدردر، بر
نسنه نك لذتن آلق، مثلا طعامك و علمك و
حسنِ خُلقك ذوقنی طویق.

-ر-

الجُرَاد: آهنِ پولاد / ضم جیمله در، پولاد
دیدکلری دمور نوعندندر، لکن بو معناده
آخری زای هوزله اولمق دخی لغتدر.

-ع-

المَعَاذ: گوشتِ پشتِ گردن / فتح ایله در،
اکسه آتی لحم قفا گبی.

المَعَاذ: پناه / صغناجق یر، اسم مکان
اولور، لکن مصدرِ میمی اولمق أشهردر،
صیغنمق معناسنه در، معاذ الله در، أعوذ بالله
معاذاً معناسنه در، مصدری فعلندن بدل
ایدرلر، سبحانه الله گبی، فعلیله بو دخی
مستعمل اولمامشدر.

-ف-

النَّفَاذ: روان گشتن فرمان / نون ایله در،
بیوریلان حکم جریان ایدوب مضمونی
یوریمک.

النَّفَاذ: قضا / فی الأصل حق تعالی تقدیر
ایلدیگی امورك فعله گلوب خارجه
چیقماسیدر که قضا و قدر تعبیری معروفدر،
مثلا قدر بر استادِ نقاشك ذهننده بالقوه بر
صورت نقشی بداء کندی ایجاد و اختراع و

اراده سیله تصوّر و تقدیری گبیدر و قضا اول
صورتِ ذهنیه پی شاگردینه إراءت و تعلیم ایچون
أُسْرَب ایله بالفعل رسم و تصویری گبیدر، اشته
قضا بو وجهله فی الجملة تفهیم اولنوب ضمننده
قدر دخی قضانك أَسَى اولغله معلوم اولدی.

النَّفَاذ: بیرون گذاشتن از آنجه بر آن آید / اوق
مراد اولنان محلّه وارب آکا اصابتدن صکره
گچوب اوبر طرفه چیقمقدر.

-ل-

المَلَاذ: پناه / مَعَاذك ایکنجی معناسنه در، ملجأ
گبی.

-م-

الشِّمَاذ: اشر را از دنب برداشتن / معجمه نك
کسريله در، دوه پی قویریغندن قالدرمقدر، لکن
حملندن ناشی وضعی تقرّب ایلمکله وقت وقت
قویریغن / [م ۲۵۴ ظ] قالدرمقدر.

-و-

اللِّوَاذ: در پس یکدیگر پنهان شدن /
بری برینك آردینه صاقلنمق یعنی بری برلرینه
صیغنمق.

-ی-

العِيَاذ: بخدای فریاد کردن / مهمله ایله در، حق
تعالی یه نیاز ایله امانخواه اولوب ندا و تظلم
ایلمک و وانی اسم مکان معناسی یازدیغی سهوه
محمولدر.

العیاذ: پناه گرفتن بکسی یا بچیزی یا بجای / بر کمسنه پی ویا بر شیئی مثلاً بر آغاجی صیغناجق محلّ إتحاذ و إختیار ایلمک.

-ومنه بالهاء-

رباعیات هائیة نوع رابع.

الشاذة: يك سخن نامعروف / شد ایله در، مضاعفی بر عدددر، تا واحد ایچوندر، جنسی بلا هاء مذکور و مفصلدر.

-خ-

الإخاذة: گواب در دشت / هاسز دخی مستعملدر که سابقدر.

-ذ-

البدّاذة: بدحال شدن / فتح موحد ایله در، حال یاثیللیغی یعنی بر کمسنه نك احوالی پریشان و شکلی و هیئت اضطراب و إضطراب و حَلْجانی لسان حال ایله إعلام و إفاده ایلمک.

البدّاذة: بی تکلف شدن / حال پرشانلغی، اضطرابِ حالندن اولمیوب بلکه لا ییالی مشرب اولوب قایرمامغله ادای درویشانه اوزره بولنمق که دیمشدر "شرطُ الألفة تركُ الكلفة"

الجذّاذة: پاره سیم / ضم جیمله در، بلا هاء یازیلان بش معنائک بریدر که قطعه فضّه معناسنه در.

الجذّاذة: پاره آنکه شکسته باشد / بالاده هاسز یازیلوب پاره پاره دینمشیدی، آنک عینیدر.

الفُذّاذة: پاره زر / فا ایله در، آلتون قِرنیدیسی قُراضه گئی.

اللذّاذة: مزه یافتن / فتحله در، بلا تاء دخی مذکوردر.

-ع-

الإعاذة: بازداشتن خواستن / کسر ایله و مهمله ایله در، منع ایتتمک استتمک یعنی بر کمسنه پی بر کاردن بر حاله صیغندرمق تأخیر و غیری بر طریقله. / [ر ۴۲ ظ]

المُعاذة: تعویذ / ضم ایله در، معوّذ بو معناده مذکوردر.

-ل-

الإلاذة: بازداشتن خواستن / کسر ایله در، إعاذة ایله یکساندر که هنوز گچمشدر.

-ی-

العیاذة: پناه گرفتن بکسی یا بچیزی یا بجای / بلا تاء دخی افاده اولندی.

العیاذة: مثلها / عیاذة ایله معناده مساویدر.

-الخماسی-

دردنجی نوعك بشر حرفلی کلماتی که ایکی مضاعفی واردر.

المِجَادُ: داسهای نعلبند / کسر ايله و جيم

ايله در، مَجْدَةُ سابقك جمعيدر، طَخْرَه تركيده
آكا دخي دينور.

الشَوَادُ: سخنهای نامعروف / شَادْ سابقك

جمعيدر.

-ب-

العَرَبَاذ: شیر فراخ سينه / کسر ايله

مهمله لرله در، انسان وزننده در، گوگسی
وسعتلی آرسلان که اسم و جنسی نوادرند.

النَّبَاد: سیکی فروش / فتح نون ايله و شد

ايله اسم فاعلدر، نیبذ صاتیجی حَمَار گبی.

-ت-

الأُسْتَاد: معروف / ضمله و مهمله ايله در،

اصلی واو و آخرنده إهمال ايله استاد و
آخرینك إسقاطيله اوستا دخي لغتدر، تعریب
اولندقدہ رسم مزبور إتخاذ اولندی، کارنده
حاذق و ماهر کمسنه دیمکدر. ۱۰۲۶

-ج-

الإشْجَاد: ساکن شدنِ باران / کسر ايله و

معجمه ايله در، یغمور طورمق و دیکمک
یاغمامق، شُجْدَة ضعیف یغموردر.

-ح-

الحِذْحَاذ: شتابنده انگيختن بر کاری / تکرار

نصفيله در، بر ایشه عجله اوزره مباشرت و
شوقلی اولمق.

-خ-

الأَفْخَاذ: راها / فتحله در، جمع قلتدر، مفردی

فَخَذ مذکوردر.

الأَفْخَاذ: قبیلهای کوچک / فخذ سابقك جمع

قلتیدر.

-ذ-

الإِزْدَاذ: اندك باریدنِ باران / کسر ايله و مهمله

ايله مصدردر، یغموری آز یاغدرمق که یومُ مُرْدُ
لفظی / [م ۴۲۶ و] یازلشد.

الإِشْدَاذ: تنها کردن / معجمه ايله شاذ

ماده سندندر، یالکز / [ن ۱۷۰ و] قیلیمق، وزن و
معناده إفراددر.

الإِغْدَاذ: زود رفتن / تیز یوریمک سرعتِ سیر

گبی.

الإِفْدَاذ: یکی بزادنِ گوسفند / فا ايله در، قیون

برر طوغرمق که شاة مُفِذ فوآدده مذکور ایدی.

الإِلْدَاذ: مَرَه مند کردن / طاتیلیندرمق

لذتلندرملک.

المِفْدَاذ: گوسفندی که پیوسته یکی زاید / هر

زمان برر طوغرمق عادتلی اولان قیون.

۱۰۲۶ بیت:

هرکه گیرد پیشه بی اوستا

ریشخندی شد بشهر و روستا «هامش»

-ف-

الإنفاذ: فرستادن / نوله‌در، وزن و معناده
إرسال گبیدر، گوندرمک معناسنه.

الإنفاذ: سلاح بر چیزی بگذشتن / بر
نسنه‌یه سلاح بساط طاقمق و آصمق و
چیویه گچرمک.^{۱۰۲۷}

الإنفاذ: روان کردن فرمان / امری و حکمی
یورتمک، مطیع و مُنقاد ایدوب مرامنی اجرا
ایلمک.

-ق-

الإنشقاذ: راندن / معجمه ايله‌در، سورمک
سوق گبی و گیدرمک اِذهاب معناسنه
مصدردر.

الإنفاذ: رهانیدن / نوله‌در، قورتارمق خلاص
قیلمق که أبو مُنْقِذ سابق بو مصدردر
فاعلدر.

الإيقاذ: ضعیف گذاشتن بیمار / تحیه
ایله‌در، غلیلی مرضی ضعیف ایلمک.

-ل-

الأفلاد: پاره‌ای جگر / فتحله و فا ايله‌در،
جگر پارچه‌لری، لکن بو جمع فُلْذْک جمعیدر
که فلذ بر بتون دوه جگرینه دیرلر، پس

معناسی جگرلر اولور، اگر کسر ايله فِلْذَة
کلمه‌سَنک جمعی اولسه اول زمان جگر پاره‌لری
دیمک صحیح اولوردی که قطعهاء کَبِد دیمکدر و
دوه جگرنده اصلدر، صکره سائر^{۱۰۲۸} جگر و
ات و بال امثالنک بر مقدارینه دخی فِلْذَة
دیدیلر.

الأفلاد: پاره‌ای از مال / مال نوعندن بر مقدار
دیمک اولور که ذکر اولنان تعمیمدن
مستفاددر.^{۱۰۲۹}

المالاد: دروغزن / یلانچی که وزن و معناده
کذابدر، لکن بو لفظ فخریه سیاقنده اولان دروغ
بی فروغله وعدنی إنجاز ایدن کمسنه‌در.

-و-

الإخواد: نیک راندن / کسر و مهمله ايله‌در،
خوشجه سورمک سوق لطیف گبی، حتی بصیرت
اوزره اولوب گوزلجه إهتمام سببيله هر شی الندن
گلور کمسنه‌یه أَخُوذِي دیدیلر که آخر الحروفده
گلور.

الكلواد: جای تَوْریت / فتحله‌در، کسری دخی
نسخه‌در، تَوْریت وضع اولنه گلن محلدر، تسطّ
قربنده بغداد قریه‌لرندن کلواذا مدیله بر قریه اولوب
اول اطرافک اهالیسی بر نسخه توراته منحصر و
اول قریه‌ده بولنمغله هر موضع مخصوص توراته

^{۱۰۲۸} ن + فلذه.

^{۱۰۲۹} ن - الأفلاد: پاره‌ای از مال / مال نوعندن بر مقدار
دیمک اولور که ذکر اولنان تعمیمدن مستفاددر.

^{۱۰۲۷} م - الإنفاذ: سلاح بر چیزی بگذشتن / بر نسنه‌یه
سلاح بساط طاقمق و آصمق و چیویه گچرمک.

کلوذا دیدیلر، حتی کلوذا دیو علماء هیئتندن أبو نصر مُحَمَّد هندی و غیریلر آکا منسوبلردر و اول وزنده گَرخایا اسمیله بر قریه دخی اولوب مکین بن شجاع زاهد آکا منسوبدر، آنلری متنبی بر مصرعده جمع ایدوب ع:

ما بین گَرخایا إلی کلوذا

دیو بر شعرنده ایراد ایدر، بعضیلر آخری ألفِ إشباعدر دیدیلر. والله أعلم. / [ره ۴۲۵و]

-السداسی-

بو نوعك آلتیشر حرفلی کلماتی.

-ب-

الإِنبَاز: کشیدن / جذبك معناسنه و مقلوبی اولان جبذ که گلسه گرکدر، آندن إفتعال بابندن مصدردر، چکمك معناسنه.

الإِنبَاز: بیک سو شدن / نونلهدر، ناحیه معناسنه اولان نَبْذَه ماده سندن وزنِ سابق اوزرهدر، بر سمتہ چکلمك.

-خ-

الإِنبَاز: یکدیگر را در جنگ فراگرفتن / آخذدن وزنِ مزبور اوزرهدر، همزه سی بلا تلین اصل اوزره استعمال اولندی، ایکی کمسنه جنگ ایدرلرکن بری برلرینی طوتمق که بعده

مصارعه ایله محاربه اولنور، آلتِ استعمال اولنمز. **الإِنبَاز:** فراگرفتن / لفظ سالفدن همزه تلین / [م ۴۲۶ظ] اولنوب تایه قلب و إدغام اولندی، صکره کثرتِ استعمال بو صورتش صیغه پی اصل مجراسنه اجرا ایلمشدر که تَخَذَ یَتَخَذُ دردنجی بابدن اول کلمه دن مأخوذ اولوب حتی ﴿لَا تَخَذُتْ﴾ علیه اجرا ﴿کریمه سنده لَتَخَذْتَ قراءت اولندیغی نوعِ اولده مصدری اولان تَخَذَ لفظنده یازلمشدر.

-ذ-

الإِجْتِذَاز: بریدن / جیمله وزنِ سابق اوزرهدر، بو حرفِ ذالده ایکنجی واقع اولان کلمه بونک ثلاثیسی و آنکله بر معنایهدر.

الإِجْتِذَاز: مزه یافتن / بر شیدن لَذَّتْ أَلْمَقْ تَلَذَّذْ گگی، گرک مأكولات و مشروبات و معلومات و مسموعات هرنه ایسه.

الإِجْتِذَاز: بریده شدن / جَذَّ سابقدن اولوب کسلمکدر، وزن و معناده إنقطاع گگی.

الإِجْتِذَاز: بریدن / سرعتله کسمك معناسنه اولان هَذَّ سابقدن إفتعال وزنندهدر، کسمك، اگرچه قید اولنمدی لکن سرعت ینه مأخوذدر.

-ل-

الإِیْتِلاذ: اندکی از مال کسی بِسِندَن / قاف ایله أفلاذ سابق ماده سندن وزنِ مزبور اوزرهدر، بر کمسنه نك مالندن بر مقدار آخذدر، قرض ویا

دشواردن خلاص ایلدکلرینی استمک که سین
باب اکثریا طلب ایچوندرد.

-و-

الإجلوّاد: تأمل کردن / جلدأ ماده‌سندن إفعوال
وزنده مصدردر، فکر دراز ایلمک.

الإجلوّاد: نیک رفتن ستور / حیوان خوشجه
یوریمک، آشکنی گوزل اولمق.

الإستخّواد: دست یافتن / مهمله ایله إستفعال
وزنده مصدردر، فرصت بولمق و غالب اولمق که
آیت کریمه‌ده ماضیسی مجادله‌ده ﴿إستحوذ علیهم
الشیطان﴾ و مضارعی ن ساده ﴿ألم نَسْتَحْوِذْ
علیکم﴾ واقع اولدی، قالدیکه قاعده اوزره ألف
قلب اولنمدیغی إستعمالنه بناءً در، قبله
إستعمالی دخی جائزدر، إستجواب حذف و
بدل إلحاقیه إستجابة اولدیغی گبی که واوک
حذفنده ماضی اولمدیغنی إعلام ایچون آخرینه تا
لاحق اولدی.

-نوع پنجم-

-ثلاثی-

بو ذالِ ثخذک ترتیبنده اولان هؤز نوعک
بشنجیسی آخرینک ما قبلی واو اولان ألفاظک
ثلاثیسی فقط بر لفظدر.

العُود: نوزادگانِ هفت روز / مهمله ایله بالاده
سابق عائد لفظنک جمعیدر، حتی بعضیلرک اشر
بچگانِ خُرد دیدکلری إختلاف دخی یازلمشدر.

غصب و سرقق طریقیله اولسون، إختلاس و
إنتجاع گبی.

-ومنه بالهاء-

هائیاتِ سُداسیاتِ ذالیاتِ معجماتدن فقط
بر یازلمشدر.

الإستِعَاذَة: بازداشتن خواستن / مهمله ایله
إستفعالدندر، قورنمق و صیغنمق طلبنده اولمق،
حتی حق تعالی یه صیغندم معناسنه اولان
أعوذ بالله کلامنک دخی اسمی اولمشدر.

-السباعی-

بو نوعک یدیشر حرفلی کلماتی.

-ذ-

الإستِلْدَاد: خوش مزه یافتن / لذت
ماده‌سندن إستفعال وزنده مصدردر، بر
شیده گوزل داد بولمق، خوشلنوب لذت آلمق،
گَرکِ صَوْرِي ویا معنوی مأكولات و
مسموعات گبی.

الإستِلْدَاد: خوش شمردن / لذتلی عَدّ ایلمک
که بر امری خوش گورمک اگرچه نَوُعُها مریه
ایسه‌ده.

-ق-

الإستِنْفَاد: برهانیدن خواستن / نونله إنقاذ
سابق ماده‌سندن وزنِ مزبور اوزره‌در، بر امرِ

-ومنه بزیاة الهاء-

ثلاثینک هائیه سی دخی بر کلمه در.

العُوذَة: تعویذ / نوع اوّلده گچن معوّذ معناسنه در، فتحله معاذة گبی، فی الأصل صیغتمق معناسنه در.

-الرباعي-

بشنجی نوعک دردر حرفلی کلماتی.

-ذ-

الأدُوذ: تیغ برّنده / فَعول صیغه سی اوزره کسجی قلیج سیف قاطع گبی، غریب اللغة در. / [ر ۴۲۵ ظ]

الشُدُوذ: / [م ۴۲۷ و] تنها ماندن / سابقا شاذّ لفظندن ضمله مصدر در، یالکز قالمق یعنی بر نسنه نك بری دخی اولماق.

الهُدُوذ: تیغ برّنده و ماندش / فتحله هذّ سابقدن صیغه مبالغه در، پك کسجی قلیج و امثالی هر نه اولورسه.

-ف-

النُّفُوذ: گذشتن / ضمله مذکور نافذ کلمه سنك مصدر در، گچمك معناسنه، فی الأصل اوقده و صکره سُخنده دخی زیانزدر، نفوذ کلام صاحبدر دینور.

النَّفُوذ: روان گشتن فرمان / فرمانه إطاعت اولنمق، نفاذ مذکور گبی.

النُّفُوذ: قضا / یعنی حکم تقدیر جریان ایلمك كه نفاذ سابقده بسط إقناعی واردر.

-الخماسي-

بشنجی نوعک بشر حرفلی کلماتی.

-ب-

الْمَنْبُوذ: فرزند حرامزاده / رَمي و إلقا معناسنه آتی الذکر بَنذ ماده سندن مفعولدر، حرامدن حاصل اولان ولددر، لکن بو معنی امر اکثری یه محمولدر، یوخسه حقیقتده والده سی یوله براقمش ولد دیمکدر، والدین شدت فقرلرندن إلقاری و بعض کیشی قز اولان / [ن ۱۷۰ ظ] ولدینی دخی إلقاسی واقعدر، حَمّام قپوسنه کثرت زنان اولمغله و جامع قپوسنه دخی إلقا ایدرلر. ۱۰۳۰

-ف-

الْفَالُوذ: پالوده / قا ایله در، پلته دیدکلری لذینه طعامدر که آندن غلیظی راحة الخلقون و آندن أغلظی حلوا در، فارسیدن معرّدر که باسی قایه قلب و آخری إعجام اولنمشدر، فالوذج دیو تعریبی معتبر دگلدر دیدیلر؛ زیرا هر ها تعریبه جیم اولمز، بعضا قاف دخی اولور، مثلاً پخته و بلیله ده بختج و بلبلج اولور و پیاده بیذق و ژیهه زیبق اولور، آنکچون حرف الجیمده یازلمدی، لکن نحالی معرّباتنده شهرته بنا ایلدی.

۱۰۳۰ که دیمشتر بیت:

اشك ریا كه زاهدان ریخت بخانه خدا

قحبه بمسجد افكند طفل حرامزاده را «منه»

-ن-

النَّبِيذ: طفلی که بر سرِ راه نهند که پدرش دیدار نبود / اول طفلدر که باباسی گورمسون دیو زقاق باشنه براغورلر، فعیل بمعنی مفعول اولور که منبوزده دخی یازلمشدر.

-خ-

الْأَخِيذ: وَرده / بمعنی مفعولدر، طوتسق یعنی اسیر، فارسیده بَرده دخی دیرلر، حتی شاهدي مرحوم بیورر ع: بَرده قراوش قول دخی دیرلر قوله چاکر

-ذ-

اللَّذِيذ: بمزه / دادی اولان شی که طُعومدن بریدر که حلاوت لذت دُسومت تَفاهت مَرارت خرافت مُلوحث عُفوصت حُموصت قبض، جمله سی طقوز نوعدر، بونلردن خارج بر طعم و چاشنی یوقدر.

-ن-

الْحَنِيذ: بریانِ تمام ناپخته / مهمله ایله فعیلْ محنوذ سابق معناسنهدر، هنوز یازلدی، و ﴿عجل حنیز﴾ لفظ کریمدر.

-ومنه بالهاء-

هائیه رباعی.

-ذ-

الْجَذِيذَة: پسته / جیملهدر، [م ۲۷م ظ] جذاذ سابق ماده سندندر، خاؤد دیرلر، خوید واو

الْمَحْنُود: بریانِ تمام ناپخته / مهمله ایله حنذ ماده سندن مفعولدر که گلور، تمام پشمامش بریان که قُوی بارد ویا قیون کوریه اولمامغله اولور، یرده قیو حفر و ایچنه آتش یاقوب قیونی آویزه ایدوب تنورك آغزینی سد ایدرلر، وقت معلومه إخراج و اکل اولنور.

-ومنه بالهاء-

خماسیاتك هائیه سیدر، بر لفظدر.

الْمَوْقُودَة: بره که از زخمِ چوب مرده باشد / قاف ایله قریبا گلجك وقد ماده سندن مفعولدر که آعاج ایله ضربدن هلاک اولان قوزی.

-نوع ششم-**-الرباعي-**

آلتنجی نوع آخرینك ما قبلی حرفِ علتدن یا اولوب آنك دخی ما قبلی کندی جنسندن کسر اولان کلماتدر و ثلاثیاتی اولمامغله رباعیات ایراد اولندی.

-ب-

النَّبِيذ: سیکی / نون ایله فعیل وزنندهدر، شراب لکن خرما ویا اوزمندن اولان خمردر، جمعی اَنْبِذَة مذکوردر.

رسمیدر و خید دخی لغتدر، سوپق ترکجه
فاصل که حلوا میانه‌سی گبی بر طعامدر.

-ق-

التَّقِيْدَة: اشتری که از دزدان بازستانند و
جز / نقد سابق معناسنه‌در که نوع اولده
یازلدی.

-ن-

الحَنِيْدَة: نوعی از روغن / مهمله ایله‌در، بر
دورلو یاغدر یعنی محنوذ سابقده یازیلان
بریانک آلتنده تنورک ایچنه قودقلری ظرفه جمع
اولمغله حاصل اولور.

-الخماسی-

آلتنجی نوعک خماسیاتی.

-ب-

التَّنْبِيْذ: نبیذ کردن / نبیذ ماده‌سندن تفعیل
صیغه‌سی اوزره‌در، شراب یایمق.

التَّنْبِيْذ: افکندن / آتمق آل ایله بر نسنه‌یی
دفع و رَمِّي ایلمک قذف گبی. / [ر ۴۲۶ و]

-ج-

التَّنْجِيْذ: محکم رأی گردانیدن / جیمله‌در،
نجذ ماده‌سندندر، بر کمسنه چوق کارده
بولنمغله امور کندینی رأینده مصیب و محکم
ایلمک.

التَّنْجِيْذ: آزمودن / تجربه ایلمک اختیار گبی.

-د-

الْحَنْدِيْد: اسب و اشتر گشن / کسر معجمه و
سکون نون ایله‌در، آیقیر آب و دوه یعنی
آننماش اوله‌لر.

الْحَنْدِيْد: اسب و اشتر خَصِي / انمش آت و
دوه که خایه‌سی چیقاررلر، انساده طواشی و
کچیده ارگج دینور، أضداددندر.

-ذ-

الْحَنْدِيْد: سر کوه / طاغ باشی شاهق جبل گبی،
بو اوج ماده صحاحده جمله‌سی إعجامله‌در،
جمله‌سندۀ إهمال ایلدی، بونده فقط ثالثی بالکلیه
معجمة الحروفدر.

-ف-

التَّنْفِيْذ: فرستادن / إنفاذ سابق گبی، گوندرمک
و یوللامق.

التَّنْفِيْذ: روان کردن فرمان / بو معناده دخی
إنفاذ لفظی سابقا یازلمشیدی.

-ق-

التَّنْقِيْذ: رها کردن / إنقاذ مزبور معناسنه‌در.

-م-

التَّلْمِيْذ: شاگرد / کسر تا ایله‌در، ایکسی دخی
معروفدر، لکن وزنی فعلیلدر قندیل گبی و خادم
و علم و معرفت و صنعت طالبی معناسنه‌در،
اسمدر، مصدری دحرجة وزنده تَلْمِذَة گلور،

-د-

الْحَنَادِيذُ: اسبان و اشترانِ گشن / جمعدر مصاييح وزندهدر، خَنْدِيذِ سابقِ مفرديدر.

الْحَنَادِيذُ: اسبان و اشترانِ خَصِيّ / مذکور خنديذك جمعيدر.

-ذ-

الْحَنَادِيذُ: سرهای کوه / جمعدر، معجم الكلّ اولان خنديذ مسطور مفرديدر.

الْمَفَاذِيذُ: گوسفندانی که پیوسته یکی زایند / مفردی مَفَاذِ سابقدر.

-م-

التَّلَامِيذُ: شاگردان / مفردی تلمیذ هنوز یازلدى.

-ن-

الْمَحَانِيذُ: بریانهاد ناپخته / مذکور محنوذ لفظنك جمعيدر.

-الكنى والألقاب-

فوائدِ نوعِ سادس.

فَرَسٌ نَقِيذٌ: اسبی که از گروه دیگر ستانند / نون و قاف ایله منقوذ معناسنه بر آخر طائفه‌دن آلمان آت دیمکدر.

-نوع هفتم-

یدنجی نوع آخرینك ما قبلی ساکن و آنلرك دخی ما قبللری مفتوح اولنلردر.

خدمت معناسنهدر و مُتَلَمِذِ دخی مدحرج وزنده تلمیذ معناسنهدر، تشدید میم ایله تکلم وزنده تلمذ خطادر، یایی زائده ظن ایلمکدن نشأت ایدر، تا ایسه اصلیهدر و آخرینك إهمالی دخی جائز لغتدر، عبد القادر بغدادینك بو ماده ایچون مستقل رساله‌سی واردر و جمعی تلامذه مذکوردر و تلامیذ آنلرك مرخّمی تلام دخی گلسه گرکدر.

-ن-

الفَانِيذُ: پایند / فا ایلهدر، فارسیسندن معرّیدر، پنیر شکری و هر نوعنه دخی إطلاق اولنور، طبرزد مُبَرّت آبلوج سگر و سائر ناملری دخی واردر.

-و-

التَّعْوِيذُ: تعویذ کردن / مهمله ایله عُوْذَة سابقدندر، حِرز و افسون اوقومق و حمائل بازوبند یایمق.

-السداسي-**-ب-**

العَرَابِيذُ: شیران / فتحله و مهمله‌لرلهدر، مفردی عَرَبَاذِ مذکوردر.

الْمَنَابِيذُ: فرزندانِ حرمزاده / مفردی منبوذ گچمشدر.

-ب-

الجَبْد: کشیدن / جیمله‌در، چکمک که مقلوبی اولان جذب معناسنه‌در / [م۲۸و] جَرّگی. / [ر۲۶ظ]

التَبْد: اندک چیزی / نون ایله‌در، برازاجق شی که بر نبذه تعبیر اولنور.

النَبْد: پس پشت انداختن / آرقه‌سنه آتمق.

النَبْد: انداختن / مطلقا آتمق و دوشرمک و برافمق.

النَبْد: نبیذ کردن / نبیذ دیدکلری شرابی قورمق که نبیذ یازلدی.

-ج-

الْوَجْد: گو آب در کوه / جمعی وِجاذ گچمشدر، طاغده چقور که آکا صو جمع اولور.

-ح-

الشَّخْد: تیز کردن / معجمه ایله‌در، کسکین قیلماق، قلج بچاق هرنه ایسه بیله‌مک.

-خ-

الْأَخْد: گو که آب درو جمع شود / صو جمع اولان چقور، إخاذ و إخاذة دخی بو معناده مذکورلردر، لکن آنده صحرایه تخصیص ایلدی، وَجْدک ضدی اولور.

الْأَخْد: سترگان منازل ماه / قمرک یگرمی سکر منزلنه نجومُ الأخذ دیرلر که هر گیجه قمری بری أخذ ایدر لا محاله و هر بری ثریا و سَعْد لفظلرنده تعداد اولنمشدر.

الْأَخْد: فراگرفتن / سابقا یازیلان تأخذ معناسنه‌در.

الْأَخْد: پذیرفتن / ألقى قبول ایلمک تقبل گی.

الْأَخْد: درده کردن / قول ایلمک که ملکیت و گرکسه اجرت طریقیله اولسون.

الْأَخْد: عذاب کردن / عقاب ایلمک که مؤاخذه دخی دیرلر.

الْفَخْد: قبیلۀ کوچک / فا ایله‌در، سابقا معجمه‌نک کسریله مذکوردر.

-ق-

الشَّقْد: بی خواب شدن / معجمه ایله‌در، اویخوسز قالمق، کسر قافله دخی نوع ثالثده یازلدی.

النَّقْد: رهانیدن / نونله‌در، إنقاذ مذکور معناسنه‌در.

الْوَقْد: بچوب سخت بزدن / آغاجله و دگنک ایله پک اورمق ضرب شدید گی، حتی هلاک اوله ویا قریب اوله.

الْوَقْد: ضعیف کردن بیمار / إيقاذ مسطور مألنده‌در.

الوقد: پرستیدن مردم را / بر کمسنه یه
تعظیم ایچون طایمق مرتبه سنده تکریم ایلمک.
[ن۱۷۱و]

الوقد: بچوب کشتن / عصا ایله ضرب
ایدوب اولدرمک قتل بالعصاگی.

-ل-

المُلد: طعنه زدن / دورتمکدر مزراق و
سائر نسنه ایله.

-ن-

الحند: بَعَرَق آوردن اسب / مهمله ایله در،
آتی ذره گتورمک یعنی قوشدر ب و اوزرینه چُل
اورتوب و گنشدنه گزدرمک تاکه درلیه.

الحند: بریان کردن گوسفند در زمین / قیوی
تنورده پشورمک، محنوذ لفظنده یازلمشدر.

-و-

الحوذ: بزور خواندن / زور ایدوب گتورمک،
سوق شدیدگی.

العوذ: بخدای فریاد کردن / حق تعالی یه
دعا و رجا و نیاز ایدوب ندا ایلمک.

العوذ: پناه گرفتن بکسی یا بچیزی / عیاذ
سابق ایله یکساندر.

اللوذ: کناره / بر طرفی مثلاً طاغک بر کناری
و بر جانبی.

اللود: پناه گرفتن / عوذ ایله مألده مساویلردر.
-ومنه بالهاء-

یدنجی نوعک هائیاتی.

-ب-

النبة: پاره از ناحیت / بر طرفک بر مقدار
یری.

-ق-

النقة: اشتری که از دزدان بازستانند / نقیذه
سابقگی.

-و-

رؤدة: کوهی / مهمله ایله در، بر طاغک اسمیدر.
الهودة: سنگ خوار / بوغرتلق قوشی که قطاة
دخی نامیدر.

الهودة: بن کوهان اشتر / دوهنک اورگجنک
دییدر. [ر۴۲۷و]

-نوع هشتم-

سکرنجی نوع آخرینک ما قبلی ساکن و آنک
دخی ما قبلی مضموم اولان کلمات.

-ب-

النبة: پاره آب / نون ایله در، بر مقدار صو.

-ذ-

مُند: از آنکه / نوع ثانینک سرلوحه سی اولان
مُددن هر حالنده قطعا فرقی یوقدر که بوندن

الفِلْدَة: پاره جگر / جمعی أفلاذده یازلمشدر.

الفِلْدَة: پاره از مال / أفلاذ سابقك مفردیدر.

كِلْدَة: جایگاهی / بر یرك اسمیدر، غلیظ و شدید محلدر.

تمت الكلمات الذالية المعجمة بحمد الله القوي
المعين ليلة النصف في شعبان المعظم از ترجمه
قانون الأدب للتفليسي بقلم مترجمه مستقيم زاده
وفقه الله إتمامه له و لمن أمره بها آمين و يتلوها
حرف الرءاء المهملة.

نونی إسقاط ایله تخفیف اولنمشدر، آنده
تفصیل اولندی.

مُنْد: پار / بو معنایه / [م۲۸ظ] دخی مذ
یازلمشدر و سیبویه دیمشدر که؛ منذ لفظی من
ابله إذ دن مرکبدر، صاحب صحاح دیر که؛
بو دعوايه بر طریقله شاهد بولنمز.

-نوع نهم-

طقوزنجی نوع ما قبلینک ما قبلی مکسور
اولندر، بر لفظدر.

الشِفْقَة: بچه سنگ خوار / معجمه ایلهدر،
هَوْدَة سابقك یاوريسنه دیرلر، بعضیلر بچه
کرباسو دیمشدر یعنی کرتنکلهنک یاوريسیدر
دیمشدر که جربادر.

-ومنه بالهاء-

-ب-

الرَبْدَة: رُکوی زنِ حائض / مهمله ایلهدر،
حائضك إستعمال ایلدیگی بز پارهسی.

الرَبْدَة: رُکوی رنگ رز / ایشلدکلری قماشك
توزی و کیری گتمك ایچون سورب جلا
ویردکلری بز.

الرَبْدَة: آن پشمی که بدو قطران بر اشقر
مالند / آته قطران سوردکلری یوک و بز
پارهسیدر.

-ل-

/[ر ۲۷۴ ظ] - کتاب حرف الراء المهمله -

-نوع اول-

-ثنائيات-

آخرینک ما قبلی مفتوح اولان نوعک ایکیشر حرفیلرک مع الهاء اولنلرندن ایکی کلمه مذکوردر.

الْقَرَّة: چَرک تن / قاف ایله لغت حجازدر، اصلی قرء مهمله ایلهدر، وجودک کیری یعنی دَم حیص مراددر و بو لفظ أضداددندر، حیض و طهر معناسنه گلور، أصمعی دیر که: بر بلدهدن اون بش گون إقامتدن صکره اول بلده اهالیسی "قد ذهبْتُ عنک قَرَّةٌ بلادک" دیرلر، بو مدّندن صکره سنک گلدگک بلدهلرک علت و مرضی گتدی یعنی بوندن صکره بر مرض پیدا اولورسه اولکی بلدهلرک آب و دانه و هواسندن حاصل دگلدر دیمکدر، بو حالت جاهلیتدر که بین الکفره و قتمزده دخی قرق گون مرور ایلمدکجه شهرلرینه دخوله راضی اولمازلر.

المَرَّة: زن / بو دخی سابقی گبی فی الأصل مهموز و معروف أَلْفاظدندر که مرأة وزن و معناده عورت گبی ایدی، صکره حرکه بی رایه نقلله إسقاط اولندی، لکن مذکوره بو تصرف یوقدر.

-الثلاثي-

بو نوعک اوچر حرفیلری که مضاعفلی تقدیم ایلهدر.

الأَرَّ: آتش افروختن / آتش یاقمق.

الأَرَّ: جماع کردن / جماع ایلمکدر، ترکیده عورت ایله مقابلی ار که ارککدن مخففدر ظن اولنور، بوندن مأخوذدر.

الْبَرَّ: نیکو کار / موحدده ایلهدر، ایلک ایدن کمسنه که رجل محسن دیمکدر، بارّ گبی که جمعی أبرار گلور، عقائده "صَلُّوا خَلْفَ كُلِّ بَرٍّ وَفَاجِرٍ" دیمشلددر.

الْبَرَّ: بیابان / صحرا که بحر مقابلیدر ﴿صید البر﴾ لفظ کریمدر.

الْبَرَّ: خصلتهای نیکو / حق تعالی نک رضاسنه مطابق خویلرک جمله سنه شاملدر که صاحبنه بارّ دیدکلری گلور، عاق و عاصی مقابلیدر.

الْثَرَّ: آب بسیار / مثله ایلهدر، چوق صدور.

الْحَرَّ: بُن کوه / جیملهدر، طاغ اتگی.

الْحَرَّ: رسن آلت کِشاوَرز / اکینجینک صَبان دمورنده اولان ایپ.

الْحَرَّ: کشیدن / چکمک، مصدردر.

الْحَرَّ: چرانیدن اشتر / دوهی اوتلاتمق یعنی چکوب چراگاهه إیصال ایلمک، حتی اول دوهیه [م ۲۹۴ و] جازّه دیرلر، مجروره معناسنهدر،

فاعلك مفعول معناسنه گلدیگی أقسمدندر،
ماء دَقِيق مَذْقُوق دیمکدر و عكسی دخی
اولور ﴿حِجَابًا﴾ مستورًا سائرًا ایله مفسردر.

الجر: بخفض کردن سخن / لفظك آخرین
مجرور اوقومق که عربیده حرف ویا مضاف بر
لفظه لاحقی اولسه کسره ایله ادا اولنور مگر
مبنی ویا غیر منصرف اوله و فارسیده مضاف
اولان لفظ جر ایله ادا اولنور کتاب زید گبی
گرکسه معناده مبتدا اولسون.

الجر: جنایت کردن / صوج ایلمک، جری
جریره دیرلر جَنَى جنایه معناسنه و جریره و
جرائر دخی محلنده مذکوردر.

الحر: گرما / مهمله ایلهدر، اِسَى معناسنه
اسمدر که صیجاق دیرلر، بَرْدك ضدیدر.

الحر: زمینهای سنگستان / طاشلق یرلر یعنی
ارضی محصبه که کمال حرارتدن طاشلر یانوب
قرارب پاره پاره اولغه باشلیه.

الحر: گرم شدن / صیجاق اولق معناسنه
مصدردر.

الدّر: نیکی / ایلک إحسان گبی.

الدّر: کار / ایش عمل معناسنه که "الله دُرّه"
دعادر، ایتدیگی ایش الله ایچون اولسون یعنی
عاملی مظهر رضای حق اولسون دیمک.

الدّر: شیر / سود لبن گبی.

الدّر: فرود آمدن شیر و آب / سودك و
صویك اقمسی و بناء مَرَهسی دخی هائیهده
گلور.

الدّر: موران خُرد / معجمه ایلهدر، قارنجهك
اوغای صِغار النمل گبی.

الدّر: نمك سودن و جز / توز و سائر نسنه
سورمك تملیح گبی و مرهم طلا ایلمک.

الدّر: بر چیزی پراکندن / بر شی اوزره صاچمق
و اکمک، تخم صاچمق و شکر اکمک گبی.

الزّر: رگوی پیراهن و جز / تُکمه که گوملک و
سائر لباسده اولور.

الزّر: بستن / باغلامق و دوگوملمک عقد گبی.

الزّر: راندن / سورمک عسکر و غیرى نسنه
گوترمک.

الزّر: گزیدن / ایصرمق که وزن و معناده عضّ
دیرلر. / [۴۲۸و]

السّر: خطّ کف و پیشانی / مهمله ایلهدر،
آوجده و آنده اولان خطّ که آندن أحكام
إستخراج اولنور، عِلْم کَفّ معروفدر، اربابی
چوقدر، لکن عِلْم پیشانی استادم و مأخذِ إسنادم
مرحومدن غیریدن گورمدم.

السّر: نیکو کردن آتشنه / چاقمق چاقمغی
گوزلجه ایلمک.

- السرّ:** نافِ كودك بریدن / مولودك گوبگنی
كسمك قطع سُرّه گبی.
- السرّ:** بر ناف زخم زدن / گوبگه دورتمك
كه طعن سُرّه در.
- السرّ:** سخت كردن چیزی سست / بر
گوشك نسنه پی قوتلندرمك.
- الشرّ:** بدی / معجمه ايله در، بدلك كتولك
كه معروفدر، خیرك ضدیدر.
- الشرّ:** چیزی بآفتاب خشك كردن / لباس و
غیری نسنه پی گنشدۀ قورتمق و قوریمق ایچون
یایمق.
- الصّرّ:** سرِ صُرّه بستن / مهمله ايله در،
کیسه نك آغزینی باغلامق و صرّة و صرر
دخی گلولر إن شاء الله.
- الصّرّ:** راست داشتن ستور گوشها را /
حیوان قولاغنی قالدرب باشنه متصل قیلیمق.
- الضرّ:** زیان / معجمه ايله در، ضرر و کر
معناسنه اسمدر.
- الضرّ:** گزند كردن / ضرر ایلمك، مصدردر.
- الطرّ:** راندن / مهمله ايله در، طرب گبی، دفع
و منع ایلمك و سورب گیدرمك.
- الطرّ:** تیز كردن سنان / گوندری كسکین
ایلمك، تحدید زُمح گبی.
- الطرّ:** شکافتن کیسه / کیسه پی یارمق و
كسمك.
- الطرّ:** رستن نبات / اوتلق بتمك، حتی تازه بیق
بیتمگه دخی دیرلر كه صاحبه طارّ دیرلر.
- العَرّ:** گر و غلام / هدیه اولنان عجمی قول كه
كوله دیرلر، كول یعنی أحمق و طاصلق
معناسنه در.
- العَرّ:** سرگین در زمین افكندن / یری گوبرمك،
إلقاء سرجین معناسنه، تسمید گبی.
- العَرّ:** کسی را غمگین كردن / بر كمسنه پی
غمناك / [م ۴۲۹ظ] ایلمك، یرامزلق ایرائنه سبب
اولمق.
- العَرّ:** کسی را بگناهی آلوده كردن / بر
كمسنه پی بر گناه ايله آلوده ایلمك.
- العَرّ:** شكن جامه و پوست / معجمه ايله در،
لباسك و درینك و سجاده و امثالنك بوگمی كه
اول محلدن دوشوریلور.
- العَرّ:** مردِ كارها ناآزموده / ایشلرده تجربه سی
اولمیان كمسنه عریر گبی.
- العَرّ:** چینه دادن مرغ بچه را بمنقار / قوش
یاوریسنه آغزیله یم ویرمك، زقّ گبی.
- الفَرّ:** زیب و اقبال / [ن ۱۷۱ظ] فا ايله در، زینت
و اقبال كه كُرّ و قَرّ دیرلر.

الفرّ: گروهی گریزنده / فازک جمعیدر،
قاجیجی بر گروه.

الفرّ: دندان نگرستن / دیشه باقمق یعنی
حیوانک یاشینی بیلیمک ایچون دیشنه باقمق.

القرّ: دوّم روز قربان / قاف ایله در، قربان
بیرامنک ایکنجی گویندر که نماز غائله سی
برطرف اولوب زوّاره إنتظار و خانه ده قرار
ایلمک.

القرّ: مرکب زنان / خاتونلرک زکوب
ایده جکلری حیوان.

القرّ: عماری کوچک / کوچک محفّه هودج
گبی، آب عبیده بو معنای انکار ایلدی و
اگرله پالان میاننه بر نسنه در که آکا نسوان
بینمز رجال راکب اولور دیدی.

القرّ: آب سرد بر کسی ریختن / بر کمسنه یه
صوغق صو دوکمک.

القرّ: سرد گشتن / صوغتمق که چولمک
یانسون دیو صو دوکمکدر.

القرّ: قرار دادن سخن در گوشِ شِنَوَنده /
بر کمسنه نك قولاغنه سویلنن سوز آنده یر
ایدوب صوغق صو دوکمک گبی قالوب قرار
ایلمکدر.

الکرّ: رسنِ بادبانِ کشتی / گمی یلکننک
ایپی و سایبان ایپنه دخی دینور.

الکرّ: رسنی که بدو بر درخت خرما شوند /
خرما آغاجنه باغلیوب آنکله آغاجه چیققلری
ایپ.

الکرّ: چاهی که دست باتش رسد / صوینه ال
ییشن قیو که صوی ال ایله آله.

الکرّ: بازگردیدن / گیرو دوغمک رجوع گبی،
لازمدر.

الکرّ: بازگردانیدن / گیرو دوندرمک إرجاع گبی
که متعّدیدر.

المرّ: بیل / ایک چتال بر دمورد که باغچه
بیلرلر.

المرّ: تَبَرکِ خاک / چاپه و قازمه گبی شیلرک
صغیری که طپراقده إستعمال اولنه.

المرّ: رسن / ایپ جبل گبی، إمرار دخی گلور.

المرّ: بگذشتن / گچمک، کرّ الغداة و مرّ
العشی گبی. / [ر ۴۲۸ ظ]

الهرّ: کراهیت داشتن از کاری / بر کار کنديه
کریه گلمک، مثلا کُلب بُرودتن صدا ویرر
نیاحدن دوندر.

الیرّ: بدی / تحتیه ایله در، بدلك قباحت گبی،
یۆدی دیرلر، یرمک بد گورمکدر، شاید که بوندن
شایع اوله و بو محله مضاعفات تمامدر.

-أ-

الجَوْر: ابر بسیار باران / جیمله و همزه ايله هُنَر وزننده در، یغموری چوق اولان بلوت، سحاب کثر المطر گبی.

الفَّار: موشان / فتح فا ايله در، جنسدر، واحدی فَاَرَة در، عربیده فُراب و بَر و فویعه دیرلر، کنیه سی اُم راشدر، ترکیده کَسْگُو و کَسْگَن و سیچان دخی دیرلر.

الفَّار: خرماها و حلبها بهم پزند از بھر بیمار / مریض ایچون سودلرله طبخ ایلدکلری خرمالردر، واحدی تا ايله گلور.

النُّور: گوهای آتشدان / ضم نون ايله هُنَر وزننده جنسدر، کباب و سائر طعام طبخی ایچون حفر ایلدکلری چقورلردر.

الوَّار: چاههای ژرف / دریک قیولردر، آبار عمیقه معناسنه جنسدر.

-ب-

الإبر: سوزنها / عنب وزننده جنسدر، واحدی إبرَة ترکیسی اولان اِگنه وزننده در، مَحْیِط مَنسَح گبی اسملری واردر.

الحَبَر: شادمانی / مهمله ايله خبر منقوط وزننده مصدردر، اصلنده ساکن ایدی، سونمک که مسرَّت بولمقدر، "الحمد لله الذي أخبر الحَبَر" دیمشدر [م. ۴۳۰ و] ای أبناء المسرَّة معناسنه.

الحَبَر: آگاهی / معجمه ايله در، طویمق معناسنه مصدردر که وقوعنی ویا عدم وقوعنی بیلدردکلری نسنه در، لکن آندن حاصل اولوب لازم گلن و علم معناسیله قید ایلدی، بو خبری إخبار دخی ایکی قسم اولور که؛ بری محض إفاده در آکا فائده خبر دیرلر و بری دخی مُخْبِر کندی اول مُخْبَر عنه اولان امری بیلدیگنی بیلدرمکدر که آکا لازم فائده دیرلر.

الدَّبَر: ریش پشت چارپا / مهمله ايله در، یوکدن حیوانک آرقهسنده پیدا اولان یاغردر.

الزُّبَر: پارهای آهن / ضم زال ايله جمعدر، مفردی زُبْرَة نوع ثامنده گلور، دمور پارچه لری قَطْع الحدید گبی، آیتده ﴿زُبْر الحدید﴾ گلدی، ضمه لره دخی لغتدر.

الزبر: سینها / گوگسلردر که جنسدر، واحدی سکونله و ها ايله زُبْرَة در.

الزبر: موبهای قفای شیر / آرسلانک اکسه قیللری که چوق و قالك اولور.

الشَبَر: نیکی / فتحله در، ایلک طور حسن معناسنه در، حسن بن علینک دخی اسمیدر.

الشَبَر: عطا / عطیّه بخشیش که ویرگی دیرلر، اصلنده ساکن ایدی، عجاج شعرنده تحریک ایلوب ع: الحمد لله الذي أعطني الشَبَر دیدی.

الشیر: قربان / یقینلق معناسنه که شَبَرْدَن مأخوذ اولور، گویا آلی و آیاغی و سائر أعضاسی حدِّ إعتدالدن قصیر اولمغله بری برلرینه قریب ویاخود جماعت بری برلرینه قریبته بری دیگرینه بر قارش قدر محل یقین اولدقلرندن تشائر ایلله تعبیرلری شَبَرْدَن قریبته معناسی اراده سینه شاهددر.^{۱۰۳۱}

العَبَر: اندوه / مهمله ایلله غمدر که گوزده اولان حرارت آندن نشأت ایدوب و آغلامق بعده گلور.

العبر: اشک فرود آمدن / گوز یاشی چوق دوکلمک.

العبر: پندها گرفتن / کسر ایلعل عبرت لفظنک جمعیدر که گچمش نسنه لرك کندی حالنه مشابه اولنلریله متعذ اولوب اوگت آلق که إعتبار دیلر.

العبر: گرد / معجمه نك فتحیلهدر، توزدر غبار گئی، عشیر و نَفَع معناسنهدر.^{۱۰۳۲}

^{۱۰۳۱} و برادر کهتری جناب إمام حسینک دخی نام دیگری شبیر حسین گئی و فتح و شد ایلله شَبَر دخی لغتدر که بونلر معربلردر و فی الأصل هرون علیه السلامک اوغللری اسملریدر که "أنت مَنِّي بمنزلة هرون من موسى" حدیث شریفی ورودنده وحی ایلله تسمیه بیورلمشلدردر که آل عبا ناملرین بر بیتده درج ایدن بر محب دیمشدر **بیت:**

فدا جان و سرم در چار سرور

علي و مصطفى شَبَر و شَبَر «منه»

^{۱۰۳۲} م - **العبر:** گرد / معجمه نك فتحیلهدر، توزدر غبار گئی، عشیر و نَفَع معناسنهدر.

العبر: بزرگ / هر عظیم اولان امره صفت اولور، مثلاً مشقت که اربابی مستغرق غبار اوله لر.

الكبر: معروف / یعنی کَبَره دیدکلری نباتدر که ترشی ایدرلر، فارسیدن معربدر که کافی عربی اولمشدر.

الكبر: طبل / ترکیده فارسینسك غلطی اولان طاول لفظیله تعبیر اولنور.

الكبر: زنان بزرگ تن / ضملهدر، وجودی بیوک خاتون که مفردی کُبَری در، حُبلی نك حُبَل و حُرانك حُمر، جمعلری سکون ایلله گلور، لکن اکبر و کبری مِنْ ایلله إستعمال جهتندن صفت دگلدر، جمعی تحریک ایلله کُبَر گلور دیدیلر.

الكبر: بزرگ سال / یاشده بیوک یعنی اکبر و اَسَن اولان کمسنه لر که یاشلری چوق اولمغله سَنَّا بیوکلر.

الكبر: بزرگ شدن بسال / کسر ایلله معنای مزبورده مصدردر، یعنی یاشی چوق اولمق که آثارِ دعائیه ده وسوء الکِبَر واقع اولدی، فقر شیخوخی مراددر دیدیلر. [۴۲۹و]

الْوَبَر: پشیم اشتر / فتحلهدر، دوه یوکی، اسمدر، جمعی أوبار گلور، شیخ مُجَد بوصری بیورر **ع:**

والشعرُ والصُّوفُ والأزْيَاشُ والْوَبَرُ^{۱۰۳۳}

^{۱۰۳۳} دیوان البوصیری، مُجَد بن سعید البوصیری، دار المعرفة، لبنان ۲۰۱۱، ۱۲۳.

الوبر: بسیار شدن پشم / دوهنك توكى و
يوكى چوغالمق، مصدردر.

-ت-

الحتر: سستی اندام از می و جز / مهمله
ایلهدر، خمار و خمردن ویا غیرى بر امردن
ناشى ضعف پیدا اولوب تنی گوشك اولق.

الشتر: پلک زیرین چشم دریدن / معجمه
ایلهدر، گوزك / [م. ۴۳۰ظ] آلت قباغی
یرتمقدرد، لکن قباغی دَوْرْلَمَك معناسنه و آنی
و نیجه معنی دخی اُختَرِي یازمشدر نظر
بیوريله.

العتر: عنبرینها / کسر مهمله ایلهدر،
جنسدر، مفردی عِثْرَة مسك و سائر طیب
ایله معمول مرکب قِلَادَة فایحهلردر، خلخه
گبی.

القتَر: گردھا / قاف ایله وزن و معناده غیر
سابق گبی طوز معناسنه اولان قَتْرَهَنك
جنسیدر که ترهقا القتره کلمه معتبرهدر.

القتَر: بوی دادن گوشت بوقت پختن / ات
وقت طبخنده رایحه ویرمك، مصدردر، بعض
طعامك قوخوسی زیاده شایع اولور.

القتَر: خانهای شکارکن / آوجی قولیهلری،
جنسدر، واحدی قترهدر، آغاجلردن یاپوب
ایچنده إختفا ایله صید ایدر.

القتَر: تیرههای بی پیکان / کسر ایله جنسدر،
تمرنسز اوقلر، مفردی تا ایله قَتْرَةدر، بعضیلری
مِزْمَاتك تمرنلیدر دیدیلر، مِزْمَات نشان اوقیدر.

النتر: تباهی / فتح نونلهدر، تلف و ضایع اولق،
هَتر دخی آکا قریبدر که گلور.

الوتر: زه کمان / یای کریشی چله دخی دیرلر.

الوتر: رودنها / ساز کریشی که سازلره آلات
ذات الأوتار دیرلر.

-ث-

الأثر: نشان / اول علامتدر که بر نسنه دن باقی
قاله ع: یاره گرچه اوکلور لیک نشانی گچمز
دیمشلردر. ۱۰۳۴

الأثر: خبر / بالاده مذکور خبر ایله متحد
المدلولدر.

الأثر: سنت پیغمبر علیه السلام / رسول علیه
السلامك سنتنه دخی دیرلر که صاحبی تذکیر
ایدر.

الأثر: زخم شمشیر / قلع یارهسی جریحه سیف
معناسنه.

الأثر: بقیتهها / بر نسنه نك قالانلری دوکندی و
قصورلری تعبیر اولنور که جنسدر، تا ایله واحدی
گلور، سائر لفظنده فرقلری بیان اولندی.

۱۰۳۴ م - الأثر: نشان / اول علامتدر که بر نسنه دن باقی قاله
ع: یاره گرچه اوکلور لیک نشانی گچمز دیمشلردر.

البَثَر: ریش شدن / موحده ايله در، سويلجی و قَبَرَجَق گئی عارضه پیدا اولمق، مصدر در.

الحَثَر: پِلْک چشم ستر شدن / مهمله ايله در، گوز قپاغی قالك و غلیظ اولمق، [ن۱۷۲و] مصدر در، بعضیلری بَثَر مذکور ايله مرادفدر دیدیلر.

الدَثَر: مالِ بسیار / چوق مالدر که جمعی دُثور گلسه گرکدر.

الکَثَر: مغزِ خرما بن / ضمله در، خرما آغاجنک بینی که تخمیدر، بعضیلری چچگیدر دیدیلر.

-ج-

البَجَر: تشنه که از آب سیر نشود / فتح موحده ايله در، صودن قانیوب غنا گلمین صوسز کیشی که پک عطشه گلمش اوله.^{۱۰۳۵}

البَجَر: آویختگی نافها / ضمله در، گوبکلر آصلمق یعنی بر علتدر که گوبک طشره چیقر، اول علتله مبتلا اولان کمسنه أبجدر که گلور.

البَجَر: رگهای پشت درهم بسته / آرقه ده اولان طمرلرک بر یره گلنلری که فرق طمر

^{۱۰۳۵} م - **البَجَر:** تشنه که از آب سیر نشود / فتح موحده ايله در، صودن قانیوب غنا گلمین صوسز کیشی که پک عطشه گلمش اوله.

جَمَعی: لطائفِ فحشیه دندر، لکن عُجَر ايله معا إرداف "أفضيتُ إليك عُجري وُجُري" دیرلر، صوري و معنوي عیومه سنی محرم ایلدم دیمکدر، عُجَر قارن بوکمی.

النَجَر: نباهای پراکنده / فتح مثله ايله در، جنسدر واحدی تا ايله در، طاغلق اوتلر.

الثَجَر: میاهای رودبار / ایرماغک اورته سی، وسط النهر، بجرده دخی مستعملدر.

الحَجَر: سنگ / مهمله ايله در، طاشدر که معروفدر، حجر أسود محلّ إستلام و حجر معلق صخره دخی معلوم انا مدر.

الحَجَر: زر / آلتون، حتی حجرین آلتون و گمشدن کنایه در، جَسَد و زَبَج گئی اسملری ذهب و عَسْجَد مرادفلرنده یازلمشدر.^{۱۰۳۶} [م۴۳۱و]

الحَجَر: خانهای حجره / ضمله در، آغل بولملری، جنسدر و منزلک اوطه لرینه آندن أخذ

^{۱۰۳۶} ابن حجر: کبار علماء حدیثدن ایکی کمسنه در، أحمد عسقلانی مصریده مراد ابن الذهب دیمکدر، حتی بر مناره إندامنده عینی ع:

ما أوجب الهدم إلا خستة الحجر

کلامیله بونلره تعریض ایدوب و محمود کردی آثار حدیثیه سنده ابن الحجر المکرّم دیو یاد ایدر و أحمد هینمی مگیده دخی جدینک حجر لقبیدر، بلا موجب عدم نطقندن کنایتدر که ترکیده دخی طاش سویلرمی دیرلر و آغزینه طاش آلمش دیرلر، سکوندت و إنصادتدن کنایتدر. «منه»

العجر: بستن اندامی تارکها پیدا شود / وجود بر محلی باغلیوب صقمغله طمرلر گورنگ، ظهور العروق بالشد معناسنه.

الدجر: بَطَر / وزن و معناده بطردر که بطر دخی عربیدر، پک سوینمک، مصدردر، حتی شدت پیدا اولوب سرورندن بعض امری فعله گتوره که سائر أوقاتده قدرتی یتیمیه.

الدجر: درماندگی / عجز معناسنه مصدردر که ضد گبی اولور.

الشجر: درخت / معجمه ایلهدر، آغاج، معروفدر.

الشجر: هر نباتی که ساق دارد / صاپلی و آیاقلی اوت و ساقی اولیان نجمدر، قانون و قاریوز آغاجی گبی که بالدری یوقدر، آیتده ﴿والنجم والشجر﴾ گلمشدر، بی ساق و با ساق ایله مفسرلدر.

الشجر: دردی در گلوی آهو که از آن بمیرد / گیک بوینده حادث اولور بر مرزدر که بعضیسنک سبب موتی اولور. [۴۲۹ظ]

الضجر: تنگ دل شدن / طاریلوب و طارالوب ثقلت قلب و اضطراب درون چکمک، مصدردر.

العجر: برآمدگی جای حجامت / مهمله ایلهدر، حجامت محلی شیشمک.

العجر: پیچش رگ و پی / طمر و سیکر بوزلمک و بوکلمک و گرلمک، تقبض العروق و الأعصاب گبی.

العجر: فربه و ستر شدن / اتلنوب سموز اولق، سمن و غلظت گبی.

الفجر: نیکوکار / فا ایلهدر، فی الأصل بو ماده فجور میل معناسنهدر، سائر صیغه لرینک استعمالنه بو صیغه مخالف اولمشدر که بو لفظ خیر و إحسانه مائل اولان کمسنه دیمکدر.

المجر: برآمدگی ناف / گوبک شیشمک که قیون قارنده قوزو اولمغله بیومک گبی. ۱۰۳۷

المجر: دردی گوسفند را / قیونک مرضلرندن بر مرزدر که مضطرب اولور، بونده دخی ولدنی وقت وضعی گلمکله زحمت چکمسیدر، حتی لشکر عظیمه دخی اطلاقی کثرتیله صحراپی تنگ ایلدیگی ایچوندور.

المجر: تشنگی سخت / زیاده صوزسلق که اسمدر و بونده اصلی نون ایله تجردر که گلور، نَحْج نَحْج لفظنک مهملی اولدیگی گبی که قوغه طولسون ایچون تحریک ایلیمکدر.

۱۰۳۷ **المجر:** برآمدگی ناف / گوبک شیشمک که قیون قارنده قوزو اولمغله بیومک گبی.

النَجَر: مثله / نونله در، صکره میمه قلبی هنز
یازلمشدر که صوسزلقدرد، بخر آتی گبی.

النجر: تشنه شدن / صوصامق، مصدردر،
وزن و معناده عطش گبی، لکن دوه و قیون
علتیدر، ایچمکله قانمز غنا گلوب سیراب
اولمز، بیان تخمنی تناولدن گلور و انسانه دخی
گلور، آکا دولاب دیرلر، اکشی و سود
امثالی ممکن عارض اولور.

النجر: دردمند شدنِ اشتر از تشنگی / ذکر
اولنان صوسزلقدردن دوه علیل و مریض اولق،
مصدردر.

هَجَر: شهری / بر شهرک اسمیدر، ینمده در،
مذکر و منصرف اولمسی شهر اعتباریله در،
اگر بُقعه و بلده مراد اولنورسه علمیتنه تاء
تأنیث دخی منضم اولمغله علّتیّن مانع صرف
اولور؛ زیرا اسماء بلدانده غالب اولان بودر،
آنلردن بو یدی موقع إرادة تأنیث بولنمدقجه
دائما مذکر و منصرف اولورلر، مئی شام عراق
واسط وابق فلج هجر.

الْوَجَر: بترسیدن / قورقمق خوف معناسنه.

-ح-

البَحَر: سرکشته شدن / موحده ایله
مصدردر، متحیر اولمقدرد، لکن خوفدن گلن
شاشرمقدر که تدارک ایده میه و نجر سبق گبی
که صوسزلقدده دخی لغتدر.

السَّخَر: سپیده دم / مهمله ایله در، طاک یرینک
آغاردیغی چاغ که صبح صادق وقتی دیرلر.

الْوَحَر: کینه / که گیزی عداوتدر، حقد دیرلر که
أثرده "الهدیة تُذهب بَوَحَرِ الصدر" وارد اولمشدر،
حقد درونی هدیّه ایزاله ایدر دیمکدر.

الوحر: سخن چوکن شدن / سوز قبیح اولق
یعنی نتیجه صحبت بد کلامه مُنجرّ اولق که
مصدردر.

-خ-

البَحَر: کندن دهان / موحده ایله در، آغز قوقمق
که صاحبنه أبحر دیرلر، ریه دن حاصل اولور. ۱۰۳۸

البَحَر: سرهای بینی گوسفندان / [م ۴۳۱ظ]
ضملمه در، قیونلرک برون باشلری که انسانده
حیشوم دینور، لغت غریبه در و نون دخی بادن
بدل اولور که هائیله ده گلور.

السَّخَر: افسوس کردن / فتح مهمله ایله در،
مَسخره یه آلق، مصدردر، هزل و تَهْکَم و اِسْتَهْزَا
گبی و سخر و مسخره بر ماده و بر معنایه در.

النَّخَر: پوسیده شدن / نونله در، چورمک،
مصدردر تَفَتَّتْ گبی، قرآن کریمده ﴿عَظَامًا نَخْرَةً﴾
گلمشدر بالیه معناسنه.

۱۰۳۸ أولنک ما قبلی مقتضای ترتیب اوزره البّه مفتوحدر، گرکسه
اولی ضمه لی ویا کسره اولسون و بری برینه ناظردر، تخالفنه اشارت
اولنور. «منه»

الْوَحْر: کینه گرفتن / کین طوتمق، وحر سابق
معناسنه مصدردر.

-د-

الْأَدَر: دَبه خایه شدن / دبه اولمق معروفدر
که بیضه‌لرده شیش پیدا اولور ویاخود صو
طولر، اول عَلتَه اُورَت دیرلر.

الْبَدَر: بدرها / کسر موحدہ ایلہدر، نوع
سابعدہ مفردی اولان بدر ایچون معانی
متعدده ایراد ایلسه گرکدر، آنلرک جمله‌سندہ
جمعی بو وزن اوزره گلور.

الْجَدَر: غوره خرما / فتح جیملهدر، خرما
قورغی بُسر معناسنه.

الجدر: دیوار / معروفدر، لکن جَدَره اُزددن
بر جماعتدر که عند البعض کعبه‌نک دیواری
آنلر بنا ایلمک سبب تسمیه‌لری اولمشدر.

الحَدَر: زمین نشین / مهمله ایلہدر، انیش که
یوقشک آشاغی طرفی اعتباریلهدر.

الحَدَر: باران نرم / معجمه ایلہدر، خفیف
یغمور مطر ضعیف گبی که اسمدر، جمعی
أخدار گلور.

الحدر: سست شدن اندامها / أعضاء گوشک
و قوتسز و درمانسز اولمق، مصدردر.

الحدر: خفته شدن اندامها / وجودک
أعضاء اویشتمق که اویر گبی حرکتدن عَلت

سببیلہ قالمقدر، سکتہ ویا فلج گبی عَلت عارض
اولمقدر.

السَدَر: خیره شدن چشم / مهمله ایلہ
مصدردر، گوز خیره‌لنمک و ضعف اوزره اولمق.

السدر: سرکشته شدن / متحیر اولمق، بَحْر سابق
گبی که ترکجه شاشتمقدر.

السَدَر: آنان که هرچه کنند باک ندارند /
ضمملهدر، اصلنده شدّ دال ایلہدر، سادرك
جمعیدر، تخفیف اولنمشدر، هر کاره جسارت
ایدوب عاقبت اندیش اولیبوب وخامتندن
خوفلری اولیان کمسنه‌لدر.

السَدَر: درختهای گُناار / کسر ایلہ جنسدر،
مفردی مفردی سِدَره معروفدر، آغاجدر میوه‌سنه
عریده نَبَق و عجمده گُناارد.

الصَدَر: بازگشتن / فتحلهدر، گیرو دونمک
معناسنه اسمدر، وُرودک ضدیدر، صودن عودتده
إستعمالی غالبدر ﴿حَتَّى يُصْدَرَ الرِّعَاءُ﴾
کریحه‌سندہ بو معنایه‌در.

الصَدَر: لپاجها / ضمملهدر، گوگسلک دیدکلری
لیاس که اکثری صبیانه اَکل و شربی زماننده
وضع ایدرلر، صدردن مأخوذدر. / [ر ۴۳۰ و]

العَدَر: باران بسیار / چوق یغمور مطر کثیر گبی،
لکن مطلقا ماء کثیر معناسنه یازدیلر، گرچه بونده
إهمال عین ملحوظدر، لکن إمعان اولنسه نقطه
سوداء ایلہ إعجافی درکاردر که غدیردن اولور.

الغدر: جایگاهی بسیار سنگ / معجمه ايله در، طاشی چوق یردر، حتی آنلرک میاننده سیلدن صو جمع اولوب قاله.

الغدر: تاریکی / قراکلق ظلمت گبی و وانینک گيجه قراکلقى دیدیگی معًا برابر قبیلندندر که غدر الیل کلامنک معناسیدر، پس ذکر اولنمدقجه ملحوظ دگلدر، اُسری لیلاً گبی اولماز؛ زیرا غدر مطلقدر آنده لیل منوی دگلدر و بلکه / [ن۱۷۲ظ] غدر ضیا إرادہ سیله لیلده إستعاره اولنور که بو معناسنی صاحب مختارک ترکی آکا شاهددر.

الغدر: پیمان شکستن / ضمله در، عهدی قرقمق و مقاوله یه مخالفت که نقض عهد معناسنه در، فی الأصل غدیرک سبب تسمیه سندن ظاهر در که انواع آتیّه ده گلور.

القدر: اندازه / [م۴۳۲و] چیزی / فتح قاف ايله در، بر نسنه نك مقداری و تمامی و نهایت بلوغی که نره یه دك ایسه اول قدر یعنی مقداری و مقدار دخی گلور.

القدر: قضای که خدا اندازد / حق تعالی نك حاضر ایلدیگی ظهوراتده اولان حکمیدر که تعریف اصطلاحیسی ازلدن ابده دك جاری اولان احوالک صورت وقوعی اوزره أعیان موجوداتده عاجة الله اوزره وقوعه گلان حکم کلى إلهیدر، بو مضمونی منکر اولنلره

قدریّه دیرلر که "القدریّة مجوس هذه الأمة" بیورلدی.

الکدر: دارویی / بر دوانک اسمیدر که مُقَيّی در.

الکدر: تیره شدن / بولانقلق، مثلاً صو بولانق اولمق گبی، صفوتک ضدیدر.

المدر: کلوخ / کریچ دیدکلری نسنه در که دیوارلره طاش یرینه وضع اولنور، گسک دیرلر، خشت دخی دینور.

المدر: باطل شدن خون / بر کمسنه مقتول اولدقده آنک قانی باطل اولوب موجب قصاص قاتل اولماقدر که مصدر در و سکونله دخی لغتدر، محلنده گلور.

-ذ-

البدر: پراکندگی / موحدہ ايله در، طاغلمق، مصدر در، تَدَّر بَدَّر دیو إتباع وجهی اوزره دخی زبانزددر، شَدَّر دانه انجو و حُرْدَه زر و بَدَّر تخمدر سکونله که طاغلمق بونلرک شانندن اولمغله مطلقا طاغلمقده غلبه ایلدیلر و برابر إستعماللرنده سکونلری دخی لغتدر و شَدَّر ايله مَدَّر دخی گلور.

الحذر: پرهیز کردن / مهمله ايله در، معروفدر، بر نسنه دن صاقنمق معناسنه احتراز و حذر مستعملدر.

الشذر: هرزه / معجمه ايله در، کلام لغو و سخن بیهوده در که مثلاً دخی لغتدر، طارطغان

لفظ آت پاره‌سی معناسنه اسم و اتی قوخولمق^{۱۰۳۹} معناسنده مصدر در دیدیلر.

الْجُرَّ: دامهای آهو / جیم ایله عُمر وزننده در، جمع در، مفردی جُرَّة نوع ثانیده گلور، گیک صید ایلدکلری بر نوع طوزا قدر که بر آرشون مقداری بر آغاجک اوجنده فق وارد و آغاجک وسطنده ایپی دخی اولور.

الدَّر: درها / مهمله ایله در، دُرّه لفظنک جمعیدر که او دخی گلور، انجولر لآلی گبی، کتب فقهیه دن بر شرحک اسمیدر.

الدَّر: گاؤرسها رومی / معجمه ایله در، جمع در، مفردی دُرّة گلسه گرکدر، طاری / [م ۴۳۲ظ] دیدکلری آرزن معناسنده در، عربیده دُخنه دخی دینور، بعضیلری دخی صورت داریسی بودر دیدی.

السَّر: درد ناف / فتح مهمله ایله در، گوبک آغریسی که علتدر.

السَّر: نافها / عُمر وزننده در، گوبکلر که واحدی سُرّة و جمعی أُسِرّة گلسه گرکدر.

السَّر: نافهای بُریده / سُرّة مقطوعه نك جمعیدر که گلور و مصدری سُرّ دخی مسطردر.

السَّر: تحتها / سیریک جمعی که أُسِرّة دخی گلسه گرکدر، اصلی سُردر، ایکی ضمه ایله که

دیمکدر، اصلنده انجو خُرده سی صِغار اللؤلؤ و آلتون پاره سی شُدور الذهب معناسنده در، آندن مأخوذدر طاغلق سوز دیمک اولور، شذر مذر دخی هر طرفی پریشان اولدی دیمک محلنده گلور.

العُدَر: جمع العُدَره / مهمله ایله عُمر وزننده در، محلنده مفردی آلتی معنایه یازلسه گرکدر، جمعی بو صیغه اوزره گلور.

القَدَر: چرکین شدن / فتح قاف ایله کیرلی اولمق، نظافتک ضدیدر، مصدر در.

القَدَر: چیرکن داشتن چیزی / استقدار گبی بر نسنه پی ناپاک عدّ ایلمک و مردار اولدیغی سببله حذر ایلمک.

المَدَر: هرزه / شذر ایله هم مألدر که یازلمشدر.

المَدَر: گندیدن خایه مرغ / بمورطه قوقمق و بوزلمق معده ده دخی گلور.

التَدَر: بدانستن / نون ایله در، بیلیمک که علم معناسنده در، إسکان دخی لغتدر که یدنجی نوعده دخی گلور.

الهَدَر: سخن بیهوده گفتن / هذیان ایلمک که بی معنی کلماتی خُلطیّه خلطیه برید گونک زبانگذاری اولمق.

الوَدَر: رها کردن / قورتلمق، لکن بو معناده زای هوز لغت صحیحه در ظنّ ایدرم و بو

﴿سُرُرٌ مُتَقَابِلِينَ﴾ وارد اولدی، اجتماعِ ضمه‌لری کریه گورمکله فتحه‌یه تبدیل اولندی.

السِّرَر: خط‌های کفِ دست و پیشانی / کسر ایله‌در، یازیلر و چیزیلر که سَر لفظنده نوشته سِر سطر بیان اولدی.

الشَّرَر: شرارهای آتش / فتح معجمه ایله‌در، آتشدن طیران و تشّت و پریشان اولان شراره‌لر که جنسیدر، قیغلمج ترکیسیدر.

الصُّرَر: صرّهای زر و سیم / مهمله ایله عُمَر وزنده‌در، کیسه معناسنه اولان صُرّه‌نک جمعیدر که گلور، آلتون و گمش اولمق شرطیله‌در، سائر شیلرک ظرفنک کیس گبی اسم مخصوصلری وارد.

الصَّرَر: زمانه / فتح معجمه ایله‌در، کوترم اولمق که مُقَعَد و زمن دخی دینور، زمانه دخی عربیدر.

الضرر: بیماری / ماتلو^{۱۰۴۰} و صیرولق که مرض صاحبی اولمقدر، صُرّ گبی که آیتده ﴿رَبِّ إِلَيَّ مَسْنِي الضُّرُّ﴾ وارد اولدی.

الضرر: زیانها / لفظ معروفدر، بر کمسنه‌نک ملکنده پیدا اولان و کسر و نقصان و کدرلر.

الضرر: گوری / ضارّ گبی عمی معناسنه که نعتی ضریر معروفدر. / [ر. ۴۳۰ ظ]

الطَّرَر: جمع الطَّرَه / مهمله ایله عمر وزنده، طَرّه‌نک جمعیدر که نوع ثانیده معنای بسیاری ذکر اولنور إن شاء الله، جمله‌سنده جمعی بودر.

الطَّرَر: سنگهای تیره چون آهن / معجمه ایله‌در، دمور گبی بوز رنگ طاشلردر حجرِ رَمادی گبی و دموره تشبیهنده ایکی وجهی خاطره گلور، بری جهتیه و بری دخی اول طاشک بر طرفی بچاق گبی کسکین اولور دیدیلر، غالبا چاقمق طاشی اوله که قرلسه البته بر طرفی اینجه اولور.

العَرَر: کوتاهی کوهانِ اشتر و کوچکی دُنبه / فتح مهمله ایله‌در، دوه‌نک اورگوجی قصه و قویرق طرفی کوچک اوله.

العُرَر: زشتیها / عمر وزنده‌در، بد خوی اولمق انواعی.

العَرَر: سپیدی روی / فتح معجمه ایله‌در، یوز آق‌لغی، اسمدر یعنی اول بیاضلقدر که آت‌لرک آلنده درهم قدر بولنور، اربابی آکا صاح‌الخیر دیرلر.

الغرر: فروختن ماهر در آب و ماندنش / مصدردر، بر بیعدر که حدیث ایله ممنوعدر، مثلاً دریاده بالق صاتمق و آت قارنده قولون گبی که ترکیده دخی دکرده بالق بازار اولماز دیرلر.

الغُرَر: سه شب از اوّل ماه / عمر وزنده‌در، آیک اوّلندن اوچ گیجه‌یه دینور که هر بری غُرّه‌در

تذکیر و تأیثی یکساندر، بعضیلری مؤنثات
سماعیه‌دندر دیدیلر.

الخَزَر: تنگی و کوچکی چشم / فتح معجمه
ایله‌در، گوز طار و کوچک اولمقدر، نعتی آخر
گلور.

الْوَزَر: پناگاه / صغناجق یر، ملجأ و ملاذ گبی
که شاعر دیمش **شعر:**

وبلدةٍ فيها وزر صَعْرَاءُ تخطى في صَعَرٍ^{۱۰۴۱}
وکیل سلطنت اولنلره وزیر / [۱۷۳و] إطلاق
اولنمقدده مأخذك یری اگرچه بودر، لكن في
الأصل بو معنى دخى حبل معناسندن مأخوذدر
دیدیلر که محلنده گلور.

الوزر: کوهی که مانند‌دز باشد / طاغ که
حصانت و متانتده و إلتجا ایدنلره محفظه گبی
اولمقدده قلعه‌یه مشابه اوله.

-س-

الأسر: آبگینه / شیشه که صرچه دیرلر زجاج
گبی.

الحسر: اندوه خوردن / مهمله ایله‌در، غم یمک
مغموم اولمق، مصدردر، تا ایله حسرت معروفدر،
محلنده گلور.

ذکری گلور، هر اوج گیجه‌نک برر اسمی
واردر، جمله‌سی اوندر، دآی لفظنده
یازلمشدر.

الغر: مهتران / اشراف معناسنه که بیوکلر
دیمکدر، مفردی غُرّه‌در، غُرّة القوم دینور.

الغر: بندگان / عبيد معناسنه که اركك قوللر
ممالك گبی، مفردی غره‌در.

الغر: پرستاران / إماء گبی که دیشی قوللر،
مفردی غُرّه جاریه معناسنه.

الغر: گزینهای چیزی / زنان کارها ناآزموده
/ تجربه‌سی اولمیان خاتونلر که ایش بلمیه‌لر،
رجاله دخی إطلاق ایدرلر.

المر: نیروها / کسر ایله‌در، مفردی مِرّه
لفظ / [م۴۳و] جلیلدر، وصف جبریلده
﴿ذو مِرّة﴾ وارد اولدی که قوت معناسنه‌در.

-ز-

الجزر: کزر / جیمله معربدر، کسر دخی
لغندر، فارسیده گزدر، گشر دشتی دخی
دیرلر، هاوج دیدکلری قرمزی و بر طرفی قالک
نباتدر، داخل خاکده تحمدن نابت اولور،
ایچی صاریدر، جمعی جزور گلور «ارض
حجازک خصوصاً مدینه منوره‌نک و طائفک
هاوجی لاجوردی اولور.

الجزر: گوسفندان قریه / سموز قیونلردر که
ذبح اولنانلردر، زیرا آنلرک اکثری شحیم اولور،

^{۱۰۴۱} دیوان أبي نواس برواية الصولى، ۲۹۵.

وبلدةٍ فيها زَوَر صَعْرَاءُ تخطى في صَعَر

الحَسَر: زیان کردن / معجمه ايله مصدردر،
حُسَر و حُسَران امر تجارتده و غیریده ضرر و
مالنه کسر کلمک.

العَسَر: دشوار شدن کار / مهمله ايله در، بر
ایش گوج اولمق، عسرت ماده سندندر،
پچارزلق دخی دیرلر.

العَسَر: آنچه باد در گرداب افکند /
معجمه ايله در، روزگار زروکارک گردآبه
دوشردیگی نسنه در.

الکِسَر: پارها از آنچه بشکند / کشر
ایله در، قرقلر هر ندن اولورسه، جنسدر،
واحدی کِسرة نوع آخیره گلور.

الیسَر: قمار بازی / فتح تختیه ايله در، قمار
اوینی اوینامق که قمارک لفظ کریمده اسمی
میسردر، ازلانندن قَدّ و قَدَح امثالنده تفصیل
اولنمشدر.

الیسَر: دستهای چپ / ضمله در، یسارک
جمعیدر، صول اللر شمال معناسنه که ضدی
یمیندر.

-ش-

الأَشَر: بَطَر گرفتن / فتحله مصدردر، کُوره
یعنی خرون اولمق، شدت سرور و وفرت فرح
معناسنه که عدم إطاعته سبیدر.

الجَشَر: سنگهایی که بر کنار دریا وجود آید /
اول طاشلر که دکیز کنارنده وجود پیدا ایده که
کِرچ گی بر طپراق ایکن هوا سببیله تحجر ایلیه.

الأَشَر: تنگی / ضم ايله در، طارلق یعنی
حوصله سی ضیق اولمق که هر نسنه یه صبر ایده مز
اولور.

الأَشَر: تیزی دندانها / دیشلر کسکین اولمق،
مصدردر، سیفده شَطَب گبی و شین ده دخی
ضمه لغتدر.

البَشَر: آدمی / فتح موحده ايله در، آدم علیه
السلام نسلندن اولان کمسنه در.

البشر: آدمیان / أفراد بنی آدم که جنس اولور،
صفي الله عليه السلام بو سبیدن کنیه سی
دخی أبو البشردر.

البشر: بیرون پستهای مردم / جنسدر، انسانک
دریسنک طشره یوزی که واحدنده صورته خاص
اولدقده بَشَره دیرلر وَجْه و روی گبی.

البشر: شاد شدن / مسرور اولمق که سبب سرور
اولان بر امرک إستماعيله اوله.

الجَشَر: درنگ کردن بجایگاه / جیمله در، بر
یرده قالب و گیجه لرده اوله گلدیگی یره
گلمامک.

الجشر: رمه بانان / سوری گوزجیلری یعنی
اخشاملرده محله گلمیوب طشره ده قالان قیون
سوریسی گوزه دن چوبانلر.

الجشَر: بچرا گذاشتن ستور / مصدردر، حیوانی اوتلاقده ترك ايلمك.

الحشَر: گروه جمع کردن / مهمله ايله در، بر يره گلان طائفه كه جنسدر، مفردی حشره در، اكثر يا ير يوزنده اولان حیوانتدر، جمعی حشرات گچمشیدی. / [۴۳۱و]

العشَر: از شبِ نهم تا دوازدهم ماه / ضم يله در، تُسَعْدَن صكره آيك اوننجی و اون بر و اون ايكنجی اولان اوچ گيجهنك اسميدر كه جمله سی / [م ۴۳۳ظ] اوند، اُولی غُرّه در، هر بری اوچر گيجهنك اسميدر كه دأداء و جمعی مساجد گبی دأدي دخی سابقا مذکوردر.

العشَر: درختی / بر ديكنلی آغاجدر، قَتَادَك میوه سی گبی میوه سی واردر، لكن صمغی مستعملدر.

النشَر: زمین بلند / فتح نونله در، يوكسك يردر ارضِ رفيعه گبی، اسم اولور.^{۱۰۴۲}

النشَر: پراکند گوسفند تا چرا کند / مصدردر، اوتلامق ايچون قیون طاغلمق.

-ص-

الأَصَر: رشته های خیمه / ضمله در، أُيْصار جمعیدر، چادر اپلريدِر اَمَّا چادرِك اتگنده

^{۱۰۴۲} م - **النشَر:** زمین بلند / فتح نونله در، يوكسك يردر ارضِ رفيعه گبی، اسم اولور.

اولان حبلِ صغير قصيردر كه قازغه باغلارلر، طویلنه طناب دیدكلری یازلمشدر.

البَصَر: دیده / فتح موحده ايله در، گوز معناسنه اسمدر، عين و باصره گبی كه چشم دخی فارسيسيدر، في الأصل آنده اولان قَوْتِ نظريه نك اسميدر كه ذكرِ حال إرادة محل اولور.

البصر: بینایی / گورمك، حاسّة باصره ايچون اولان وجود معمول به معناسنه در، بو دخی ظاهر و باطنی دخی اولور كه بصيرت مراددر.

البصر: دانش بچیزی / بو معنی مجاز اولور كه گورمك بر امری بيلمكدر كه إطلاع و إحاطه ده مستعملدر.

الحَصَر: بنیرو بخیل شدن / مهمله ايله در، قَوْتَم بخیل اولمسی یعنی سست اندام اولوب جماع مراد ایلدیگی وقتنده غُضوی إطاعت ایلمیوب عاجز اولمق.

الحصر: تنگدل شدن / مصدردر، گوگس طارلغی یعنی غَصّه و إضطراب كه حَقَقَان قالدی دیرلر كه حَصِرَت صدورُهم صدرنده مضایقه ویردی ديمك، ضدی غَرّ گلسه گرکدر.

الحصر: درماندن در سخن / سولمكدن عاجز اولمق كه حصر اولدی دیرلر.

الحَصَر: سرما سرد شدن / معجمه ايله در، صوغق شديد اولمق حتی اَلَم و كدر ویرمك، مثلا آلی و آياغی صوغقدان متأثر اولمق.

الشَّصَر: آهو بچه قوی / گیک یاوریسی که متانت حاصل ایلمش اوله، رشاء سابق گئی.

العَصَر: پناه / مهمله ایله در، صغناجق محل ملجأ گئی و عوصر دخی لغتدر.

القَصَر: دردی در بُن گردن / قاف ایله در، بیونده اولان علّت و مرض که بیونی بوکر، علاجی داغدر، انسانده دخی اولور، حاشا من السامعین.

القصر: بُنهای گردن / مزبور سبیدن ناشی محلرینه دخی تسمیه ایدوب گردن دیلیردر دیدیلر، أصلُ العُنق گئی، واحدی قَصَره در.

القصر: بُنهای درختان / خرما آغاجنک دیلری، اصل نخل معناسنه در و ابن عباس رضي الله عنهما ترمي بشرر كَالْقَصَر قراءت ایدوب بو معنایی مراد ایلدی.

القصر: آن تیرها که بنشانه نرسد / ضمله در، منزله وارمیوب گیرو قالان اوقلر که مفردی قُصودر.

القَصَر: کوتاهی / کسر ایله در، قصه لك، طولك ضدیدر، اسمدر.

القصر: کوتاه شدن / مصدردر، قصه اولق.

-ض-

الحَضَر: مقیم بودن / فتح مهمله ایله مصدردر، إقامت ایلمك یعنی سفر و

سیاحتی ترك ایدوب بر شهرده دائما حاضر اولوب غائب اولماق، بَدُوك ضدیدر.

الحَضَر: دِز / قلعه و شهر و بلده که آکا نسبتده حصري دیرلر و إمداد حضرّیه بو ماده دندر و بادیه ده اولان کمسنه یه بدوي دیرلر، آنلر بر محله متمکن دگللردر، اهل سفر یعنی بر محله آخر صحرا و بادیه یه نقل ارباییدر.

الحَضَر: سبزها / ضم معجمه ایله در، یشلر که جنسجر واحدی حُضَره در.

المَضَر: شیر ترش شدن / فتحله سود اکشیمك یعنی یوغرت اولمغه قریب اولوب دخی هنوز سود که متغیر الطعم اولمش اوله و یوغرد ایچون لبن حامض دخی دیرلر، رائب گئی.^{۱۰۴۳}

المَضَر: قبیله / ضمله بر قبیله در، یعنی عدنان سلاله سندن اولوب مَضَر بن نزار بن معدّ بن عدناندر و آکا مَضَرش حمرا دیرلر، قرداشیله میراث تقسیمنده آلتون آلدیغی ایچون که مَضَر آلتوندر و ذهبك تأنیثی اعتباریله / [م ۴۳ و] صفقی مؤنث اولدی و کبریتِ أحمَر دخی دینور و برادری آت سوریسنی آلمغله ربیعَةُ الفرس دیدیلر ویاخود اثنای حرب و قتالده قرمزی دستار صارلر و قرمزی علم اختیار ایلیوب یمنیلرک صاری اولمغله اهل یمن آنلره مَضَر حمرا دیدیلر،

^{۱۰۴۳} ن م : یوغرد ایچون رائب گئی لبنِ حامض دخی دیرلر.

الخطر: بیم / قورخو که مخاطره دخی دیرلر،
هلاکه قریب اولمق.

الخطر: آنچه در میان نهند بسوی گرو / اؤکدل
/[ن۱۷۳ظ] دیدکلری نسنه که یارش وقتنده هر
کیم گچرسه آکا ویریلور هرنه اولورسه.

السطر: نُبشتن / مهمله ایلهدر، یازمق،
مصدردر، إسکانی تحریکندن زیاده معروفدر، لکن
ساکن اولدقده مفعول معناسنه اولور که سطر
یازی دیرلر یازلمش دیمکدر.

العطر: خوش بوی شدن / گوزل قوخولی اولمق
یعنی بر نسنهده رایحه طیبّه بولنمق که آکا معطر
دیرلر.

القطر: قطرها / قاف ایلهدر، قطره‌نک جنسیدر
که سکون دخی لغت اولدیغی و متعدّد معناری
دخی گلسه گرکدر إن شاء الله.

المطر: باران / معروفدر، گوکدن دوکیلن صودر
که ترکیجه یغمور دیرلر، هر نوعک مستقل اسمی
واردر.

المطر: سُتوهی / تیز تیز یوریمک، مطرُ الفرس
سرعة الفرس معناسنه.

المطر: رنج / زحمت لکن سرعتِ مروردن گلان
زحمتدر که صاحبی کندی سرعتندن و گرکسه
حیوانک سرعتندن اوزرنده بولنمغله چکیلان
زحمت اولسون.

عمودِ نسبِ شریفده اون سکرنجی نفس
نفیسدر، تأنیث و علمیت سببیه غیر
منصرفدر. ۱۰۴۴

الوضر: چربش کاسه / فتحلهدر، قاب
یاغلی و کیرلی اولمق.

الوضر: چرکن شدن / کیرلی اولمق و بد اولمق
که ظاهر و باطنی مشتمل اوله.

الوضر: نیست انگاشتن / یوق صانع که بر
نسنه‌نک عدمی سزمک، تفرس عدم الشیء
معناسنه.

-ط-

البطر: از حدّ درگذشتن در بازی / موحده
ایلهدر، هُو و لُعبده إفراط ایلمک.

البطر: سرگشته شدن / شاشمق، حیرت
معناسنه که کمالِ سرورندن عقلی مغلوب
اولوب خیر و شری تمیزدن عاجز اولمق.

الخطر: جاه و قدر / معجمه ایلهدر، منصب
و مرتبه و منزلت که بر کمسنه‌نک بین الناس
سببِ شهرت و رفعتی اولور درجه.

۱۰۴۴ أبو صیری مضریه نام قصیده‌سنده که اولی بودر شعر:

یارب صلّ علی المختار من مُضرّ

والأنبیاء وجميع الرسل ما ذکروا

صرفی اختیاری برای وزندر، تفصیلی اول قصیده‌یه شرحزده
یازلمشدر. «منه»

المطر: بسیار مسواک کردن / مسواک چوق
استعمال ایلمک که دَم ظهورینه سبب اولور.

الوطر: حاجت / معروفدر که قضای وطر
ایلدی یعنی ایشی بتدی مرادی حاصل اولدی
دیمک اولور.

الوطر: آز در چیزی / بر امرده حرص
ایدوب حریص اولق. / [ر۴۳۱ظ]

-ظ-

الحظر: دروغ / مهمله ایلهدر، یلان کذب
گی.

الحظر: شبگاه چارپایان / قیون و دوه گبی
درت آیاقلی حیوانک گیجه اولنجه گلوب
یاتدقلری محل که حظیره دخی دیرلر.

النظر: نگرستن / نونلهدر، باقمق که
باصره بی صرف ایله باقوب گورمکدر.

النظر: چشم داشتن / گوزتمک که محافظه دن
کنایتدر، ناظر الحرمین حافظ دیمکدر.

-ع-

البعر: پیشکیل / موحدله ایلهدر، قغ که دوه
نجاستیدر، وزن و معناده نَجَس گبی و جَلّه و
گبا و فارسیده پُلوک و پُشک دخی دینور.

الدعر: بسیار دود شدن / مهمله ایلهدر،
اودن یاغمدده کثیر الدخان یعنی توتونی چوق
اوله.

الدعر: دودگن شدنِ طعام / طعامک قوخوسی
پیدا اولق یعنی فی الأصل فساد معناسندن
مأخوذدر، طعام متغیر اولق که بوزیلوب
قوقمق. ۱۰۴۵

الدعر: تباهی / مطلقا فساددر که ذی روحده
دخی زبازددر، داعر فاسد و فاسق معناسندهدر.

الزعر: تنگ موی شدن / زای هوز ایلهدر، آز
قیلی اولق قَلّت / [م۴۳۴ظ] شعر گبی.

الشعر: موی / معجمه ایلهدر، قیل که سکون
ایله مشهوردر.

الشعر: گوسفندان پر موی / قیلی و توکی
چوق قیون کثیر الأشعار معناسنه.

الصعر: چفتگی کردن / مهمله ایلهدر، تکبر
ایلمک معناسندهدر، فی الأصل کبر ایلمک ایچون
یوزینی بر جانبه میل ایتدرمکدر که آیتده دخی
﴿ولا تصعر خدک﴾ وارد اولمشدر.

المعر: تنگخو شدن / فی الأصل تنگمو یعنی
قیلی آز اولق معناسنه اولوب صکره بویله قَلّت
شعره مخالفت هیئت و تبدل صورتی مقتضی
اولمغله عند الغضب حالی تحوّل ایلمک علاقه سیله
غضب عارض اولق معناسنده مستعار اولدی.

۱۰۴۵ م - **الدعر:** دودگن شدنِ طعام / طعامک قوخوسی پیدا
اولق یعنی فی الأصل فساد معناسندن مأخوذدر، طعام متغیر اولق
که بوزیلوب قوقمق.

المعر: بُنِ رودگانی / بغرسق اولان محلك
دیپی که قاسقدن عبارتدر، مُنَبَّتِ شَعْر
مراددر.

النَّعَر: خر مگسان / ضم نون ایله جنسدر،
بتون طرنقلی یی خصوصاً مَرَكَبی صوقر بر
سیککدر که یشل و گوک گوزلی اولوب
قویریغنده آگنه‌سی واردر، واحدی نعره تا
ایله‌در.

الْوَعَر: درشت شدن راه / فتحله‌در، یول
صرپ اولق صعوبتِ طریق گبی.

-غ-

البَغَر: تشنگی که از آب سیر نشود /
موحده ایله‌در، بر صوسزلقدر هر نقدر که
صو ایچرسه حرارتی دفع و عطشی زائل
اولماز، انسانه و حیوانه دخی عارض اولور،
آکا أطبّا دولاب دیرلر، اِدرار ایله صو بعینه
خروج ایدر.

الثَّغَر: جمع الثُّغَره / ضم مثلثه ایله جنسدر،
واحدی تا ایله و ساکنّا متعَدّد گلسه گرکدر.

الدَّغَر: در سر بستن چیزی را / ذال
معجمه‌نک فتحیله‌در، بر نسنه‌یه خوفندن
ناشی تابع اولق.

الصَّغَر: خور شدن / مهمله ایله‌در، خوار و
ذلیل اولق که جزیه آیتنده ﴿وهم صاغرون﴾
بو ماده‌دن ذلیلون ایله تفسیر اولنمشدر.

الصُّغَر: زنانِ کوچکتر / ضمله صُغْرانک جمعیدر،
النِّسوةُ الصُّغَر دینور پک قصه و کوچک بویلی
خاتونلردر.

الصِّغَر: کوچکی بسال / کسر ایله‌در، بیل
کوچک‌لگی یعنی یاشی آز اولمقدر.

النُّغَر: سخت خشم گرفتن / ضم نونله‌در، زیاده
غضیب پیدا اولق.

النَّغَر: کینه‌ور شدن / کینلی اولق غیظ
ایلمکدر. ۱۰۴۶

النَّغَر: بنجشگان خُرد / جنسدر، مفردی تا ایله
نُغَره‌در، بر قوشدر که سرچه قدر و بورنی قرمزی
اولور، تصغیری نُغَیر حدیثده گلمشدر که "یا أبا
عُمیر ما فعل بك النُّغَیر" بیورلدی، أبو عمیر ابن
أبی طلحه الطائیدر، تفصیلی اِرتیاح سخاویده
مذکوردر.

الْوَعَر: کینه گرفتن / فتحله‌در، کین طوتمق.

الوغر: سخت گرم شدن / کین طوتمقدن ناشی
قرمق، شدت سخونت معناسنه. ۱۰۴۷

-ف-

۱۰۴۶ م - **الثُّغَر:** سخت خشم گرفتن / ضم نونله‌در، زیاده
غضیب پیدا اولق. **النَّغَر:** کینه‌ور شدن / کینلی اولق غیظ
ایلمکدر.

۱۰۴۷ م - **الْوَعَر:** کینه گرفتن / فتحله‌در، کین طوتمق. **الوغر:**
سخت گرم شدن / کین طوتمقدن ناشی قرمق، شدت سخونت
معناسنه.

الأَفَر: نشاطی شدن / شادینک إفراطی که
أشر و بطری بو معنالرده محررلدر.

الأَفَر: فربه شدن پس لاغری / حیوان زبون
اولدقدن صکره سمورمک، مصدردر.

الثَقَر: پاردم / مثلثه ايلهدر، پالدم دیدکلری
قایش که حیوان لوازمندن کوستک گبیدر،
حتی دیمشله که "الثَقَرُ أَفَرُ السَّفَر" یعنی اثنای
طریقده آنک لوازم سفریه سی تمام اولدقده
زبون ایسه دخی سمورر.

الثَفَر: فرج دَد / جانورک فرجی، لکن
سائرنده دخی إستعارَةً إستعمال ایدرلر.

الثَفَر: دام / طوزاق و فق که فح لفظنده
یازلمشدر، معنای سابقدن مستعاردر، ظَنّ
ایدرم که دام بلای دنیا آندن عبارتدر که
دیمشله "ثَفَرُ دَامِ الثَفَرِ رَجُلٌ خَفِرَ چَقُورِ الثَفَرِ فرج" یعنی
کیشینک دامی زَنانک مصدر چَقُوریدر، پس
فله الحمد بو عبدِ مسرور بو سَنّ شیخوخته
دک حالا مجرّد خَصُورم.

الحَفَر: خاکی از زمین کنده بدر آرند /
مهمله ايلهدر، یری قازب ایچندن چیقاردقلری
طیراقددر، تراب الحَفَره معناسنه.

الحَفَر: دندان خُرده شدن / دیش چوریمک،
مصدردر که بو فساد سببيله اُسنانک دیلرنده
چَقُور حاصل اولور.

الحَفَر: مَعاکهای زمین / ضملهدر، جنسدر، یرده
اولان چَقُورلر دیمکدر، واحدی حُفرة گلور.

الحَفَر: شرم / فتح معجمه ايلهدر، اسمدر، اوتامق
معناسنه خجالت گی.

الحَفَر: شرمگن / [م۴۳۵و] شدن / بر کمسنه یی
محجوب و حَجَل ایدوب اوتاندرمق. / [ر۴۳۲و]
الدَفَر: گوسفندِ ماده / دیشی قیون.

الدَفَر: بوی خوش از گند و خوش آید / شدید
کسکین قوخیو گلمکدر، گرک اول رایحه کریهه و
گرکسه طَیبه اولسون، إهمالی دخی لغتدر، دَفار
گلسه گرکدر.

الزَفَر: مهتر / زاد ايلهدر، اولو سَید و کبیر
معناسنه که دائره سنده اولنلرک بارِ معاشرلین
تَحَمُّل ایلله.

الزَفَر: برآرنده گرانیها / آغر ایشله تَحَمُّل
ایدوب تعهده و إتمامه سعی و تَحَمُّل ایدن
کمسنه.

الزَفَر: چاههای پُر / ضملهدر، جمعدر، طولش
قیولر یعنی صولری چوق اوله.

الزَفَر: میانههای اسبان و جُز / جمعدر، آت و
سائر حیوانک اورته سی وسطُ الفرس گی، مفردی
زُفره در.

السَفَر: معروف / فتح مهمله ايلهدر، مسافه
قطع ایلمک یعنی یوله گتمک که اگر وسط سیر

ایله معتاد اوزره گوندزلرده مرور ایله اوچ گونلک ویا دخی زیاده محل ایسه نمازی سفري ادا ایدر یعنی قصر ایدرلر.

الصَّفَر: ماه صفر / معروف ایدر که شهر عربیه دن ایکنجی اولور، جمعی أصفار گلور، زمان جاهلیتده اسمی ناجر ایدی، سائرلری دخی محللرنده یازیلور، سبب تسمیه سی أولادِ عري اوچ آی متمادی حرب و قتال دن خالی اولوب بو مناسبتدن قطع نظر انتظار و بلکه معشرلرنده قَلت پیدا اولمغله علّت جوعدن صُفرت وجه عارض اولمقدِر.

الصفر: کَرَم که در شکم و بعضی گویند زردآب در شکم / قارنده بر قوردد که جُوع دیدکلری، آنک طلب غذا ایله گزیده ایلمسیدر دیو عربک زعملریدر که تخالف حکمدار و نیجه لری دخی بر صاری صودر دیمشدر که فتنه باقره دیرلر، داء البطن آندن ظهور ایدر. [ن۱۷۴و]

الصفر: قهی شدن / خالی اولمق، مصدردر - نعوذ بالله - من صفر الإناء بو ماده دندر که حیواناتک هلاکیله قَلت و بلکه عدم لحم مراددر.

الصَّفَر: زردیها / ضمله در، جنسدر، صاریلقلردر، واحدی صُفرت معروف رنگدر که عرضدر، أصفَر ایله قائمدر.

الصفر: روزش طارهای دیوانگی / واحدی صفرتدر، اول گونلردر که بر کمسنه یه جنون گلمک احتمالی اوله؛ زیرا اول آیامده حسن اولنسه زعفران طلاسيله مداواة ایدرلر.

الظفر: پیروزی / فتح معجمه ایله در، وصول مرام که قُوَز دیرلر، بو معناده اسمدر.

الظفر: پیروز شدن / فائز مطلوب و نائل مرام اولمقدِر که مصدردر.

الظفر: دست یافتن / فرصت بولمق یعنی دشمنی آله گتورب و دشمنه غالب اولوب مظفر و منصور اولمق.

الظفر: و ناخن بر چشم برآمدن / ظفره دیدکلری دری گوزه گلمک - حاشا من السامعین والناظرین ونعوذ بالله رب العالمین - که پرده تعبیر اولنان علتلرک بریدر.

الظفر: ناخن دراز شدن / طرنق اوزامق که انسان طرنغنه ظُفر دیرلر.

العَفَر: خاك / مهمله ایله در، طپراق که تراب و عفا و رَمس گی.

العفر: سختی زمانه / دهرک شدایدی و عالمک اُکداری معناسنه در، في الأصل عفر تعفیر گی بر نسنه یی ترابه مس ایتدرمک تذلیل و ترذیلدن کنایتدر.

العفر: نخستن آب دادن کِشت را / آکینه ابتدا صو ویرمک.

العُفر: چیزی که از گرما مانند تار عنکبوت زاید در هوا / شدت حرارتدن هواده بیئتش عنکبوت گبی گورینن حالتدر که آکا بو دیارده جَمْرَه حَسِیه دیرلر، اثرِ جَمْرَه نھاردر. / [م ۴۳۵ ظ]

العُفر: مویهای میانِ سر / ضملهدر، باش اورته‌سنده اولان قیللردر، لکن آرسالن و گَرک خروسک اکسه توکلری دیو یازدیلر.

العُفر: زنانِ دلیر / کسر ایلهدر، جنسدر، مفردی تا ایله عِفْرَةدر، شجاعت و جسارت و خباثت اهلی اولان خاتونلر.

العُفر: پُرْزَه جامه / فتح معجمه ایله لباس پُورزنمک و صَچاغی و چَوَقَه‌نک و غیرینک خاوینه دخی دیرلر، زِیر و خاضِب گبی که بو معناده گلسه گرکدر.

العُفر: موی ساق / بالدر قیلی، لکن اهلِ لغتک مقتضای تقریرلری زنانه اولمقدر که خلافِ عاده عیبدر، رجالده البته موجوددر.

القُفر: اندک گوشت شدن / قاف ایلهدر، اتدن آشاغی اولمق، بو دخی نسوانده معروفدر که بو حالت صاحبه‌سنه قُفره دیرلر که مقتضای وجودی اولان مقدارِ لحم و شَحْمَدن دور اوله.

القُفر: موی / ضملهدر، قیلدر شعر گبی.

الکُفر: تُلُوسَه خرما بن / فتحلهدر، خرما آغاجنک طمروغی که غِلَافِ زهر ویا ظرفِ میوه‌در.

النُفر: گروه مردم / نون ایلهدر، انسان جماعتی قَوْم گبی، جمع معناسنه مفرددر، اوچدن اونه وارنجه اولان نفوس مراددر.^{۱۰۴۸}

النُفر: نفیر / گوج معناسنه که یوم النفر و یوم النفر دیرلر و عسکردن آیریلوب ایلری گیدن کمسنه‌لر، قَرَاوُل و یَسَاوُل معناسنه.

-ق-

البُقر: گاو / موحده ایله اسم جنسدر، اوکوزلر که حیواندانددر، رومده قاره صغری دیرلر، اکثری صاری و بیاض اولور، یاورِیسی بوزاغودر، واحدی بقره‌در که سورَه ثانیه‌ده ذکری واردر، جاموس دگلدر، سبحان مَنْ خَلَقَ الْبَقَرَ عَلِی صورتِ البشر دیمشلردر.

البقر: سرگشته شدن / مصدردر، عاجز و متحیرِ اولمق که ترکیجه شاشمقددر.

البُقر: دروغ / ضملهدر، کذب که یلاندر، واحدی بُقره‌در.

^{۱۰۴۸} م - **النُفر:** گروه مردم / نون ایلهدر، انسان جماعتی قَوْم گبی، جمع معناسنه مفرددر، اوچدن اونه وارنجه اولان نفوس مراددر.

السَّقَر: نامش منزل دوزخ / فتح مهمله
ایله‌در، طاموده بر یرک اسمیدر که جمله دَرکاتی
یدیدر، لَظی یازلمش ایدی.

السَّقَر: دروغ / ضم ایله‌در، یلان کذب گئی
و سُقْرة واحدیر بقرة گئی.

الصُّقَر: مثله / سین ده صاد دخی لغتدر،
سابقی ایله معناده همتادر، بر کلمه‌ده قاف و
طا و عین و خادن بری بولنسه آنده معا
بولنان صاد سینّه قلب اولنمق لغت
مشهوره‌در که صُماخ صراط بُصاق بَصق
سینلره دخی شایعلردر.

العَقَر: سگان گزنده / فتحله‌در، یرتیجی
کلبلردر عَقور گئی، ترکجه قودوز و قودورمش
دیرلر.

العقر: مدهوش شدن / شاشیق، لکن بو
حالتک ظهوری حرب وقتندع اولوب کمال
دهشتدن آیاقلری یوریمگه و جنگه قادر
اولماقدیر.

العُقَر: زین با پالان که پشتِ ستور ریش
کند / حیوانی یاغر ایدن اگر ویا پالان.

العقر: ماده اشتزانی که از آب خور حوض
آب خورند / حوضک مجراسندن صو ایچن
ناقه‌لر. / [۴۳۲ظ]

الفَقَر: مهرهای پشت / کسر فا ایله‌در، آرقه
کموکلری که اوکورغه دیرلر، واحدی فُقْره‌در.

المُقَر: سخت تلخ شدن / ضمله‌در، غایت
آجی اولمق مَرارتِ شدیدیه گئی.

الوَقَر: بُردباری کردن / تحمّل ایلمک، حلیم و
خلقک أوضاعنده صابر اولمق که بویله اولنلره
وَقور دیرلر.

-ک-

الأُکَر: فلکها / ضمله‌در، آغرشقُلر که فَلَکَةُ
المِغْزُل دیرلر، اِیکْ آغرشغیدر.

الأُکَر: مغاکها / وزن و معناده حُفَر سابق یرده
اولان چقورلر، واحدی حُفْره گئی اُگْره‌در.

البَکَر: بکرها / فتح موحدّه ایله‌در، مَقْره‌لر،
واحدی بَگْره‌در، قاف ایله بقره دخی لغتدر،
قعید و کشیش و منحة دخی اسملرندندر.

الدَکَر: نرینه / معجمه ایله‌در، اِرکک که دیشی
مقابلیدر.

الدکر: عورتِ مرد / کیشینک اود یری که
/[۴۳۶و] عضوِ مخصوصِ رجالدر، آلتِ
جماعدر.

الدکر: آهن پولاد / دمورک بر شدتلی نوعیدر
که آکا فولاد دیرلر.

الدکر: شمشیر که کناره اش فلاد بود و میان نه
/ کناری پولاد اولوب و اورته‌سی دمور اولان
قلجدر که أبو عبیده روایتیدر، یعنی آغزی فولاد
و آرقه‌سی قاره دمور اوله، عوام بویله تیغه سیفِ

جَنِّي یعنی جَنّ عملیدر دیرلر، لکن مطلقاً خوشجه صوارلمش بَرّاق و کمال صاحبَنک عملی اولان قلجه دیرلر که حَسَنُ البَيِّضه اوله.

السَّكْر: نبیذ خرما / مهمله ایلهدر، خرما شرابی.

السَّكْر: هر شرابی که مست کند / حالتِ سَکری سببِ حدوثِ اولان هر شرابدر، سَکْرک تعریفنده دیدیلر که: خلطِ کلام ایتمکدر ویا ارضی سعادن فرق ایلمک ویا حینِ مرورده آیاقلری متزلزل اوله دیدیلر.

السَّكْر: مست شدن / مصدردر، سرخوش اولمق.

السَّكْر: سخت خشم گرفتن / پک دارلق، شدت غضب معناسنه که آیا اثرِ سَکرمیدر دیو شکِ اولنه.

الشَّكْر: بسیار شدنِ اشتر و گوسفند / معجمه ایلهدر، دوه و قیون چوغالمق، کثرت بعیر و غنم گئی.

العَکْر: دُرْدی / مهمله ایلهدر، طورِتو دیدکلری چوکک که یاغلرده و بال و بکماز و شراب امثالی مایع نسنه‌لرده پیدا اولور.

العَکْر: گلها اشتران / دوه‌لر سوریلری، أبو عبیده اللیدن یوزه دکدر دیدی، أصمعی یتمشه دکدر دیدی.

العَکْر: دُرْدی شدن شراب و جز / مصدردر، طولِ مَکْث ایله شراب و غیری طورِتولنمق که طورتی آخری و غلیظیدر.

الفَکْر: اندیشه‌ها / کسر فا ایلهدر، جنسدر، واحدی فِکْرَة دوشنمک معناسنه که مقدّمه تدبیردر، تفکر گئی.

-م-

الأَمَر: نشانه‌ای خُرد در بیابان / فتحلهدر، صحراده یعنی هر طرفی یکسان اولان میدانلرده اولان نشانلردر، طاش و هر ندن اولورسه.

الأَمَر: سنگها که برپا کنند ازبهرِ نشانِ راه / یوللرده اَبْناء سبيله دلیل اولمق ایچون دیکدکلری طاشلردر که آکا میل دیرلر.

الثَمَر: میوه / مثلثه ایله اسم جنسدر، قلیل و کثیره تناولی واردر، واحدی تا ایله ثَمَره گلسه گَکدر، ترکجه یَمَش و بعضِ إصطلاحده اهلِ بزم نُقْل دیرلر، لکن میوه و سائر شامل اولور، عربیدر.

الحَمَر: گندا شدن دهان اسب از بسیار خوردنِ جَو / مهمله ایلهدر، آتکِ آغزی بد رایحه‌لو اولمق، آریه‌یی چوق ییوب سَنَق یعنی تُحْمه اولمق سببيله.

الحَمَر: آنچه از برابرِ چشم چیزی را فراپوشند / معجمه ایلهدر، گوز اوکنده اولان نسنه‌یی گورمکدن ستر ایدن شیدر، پرده و پوشیده گئی.

الزَّمَر: تَنك موی شدن / زای ایله‌در، قیلی
یفته یعنی قلیل الشَّعر اولمق هر نه اولورسه.

الزَّمَر: گروهها / ضمله‌در، / [ن ۱۷۴ظ]

جنسدر، لفظ کریمدر، مفردی زمره‌در،
معروفدر، جماعتلر دیمکدر.

السَّمَر: سیاهی شب / فتح مهمله ایله اُسمر
ماده‌سندندر، گیجه‌نك قره‌لغی، سواد اللیل
گی.

السمر: افسانه گفتن / مثل و حکایه
سویلیمك كه عوام ناس مصال دیرلر، لكن
گیجه اولمق قیدی معناسنده درکاردر مسامره
معناسنه.

العَمَر: دیر زیستن / چوق یشامق که عمری
اوزن اولمق، مصدردر.

العَمَر: خاری / ضمله‌در، بر نوع دیکندر
شَوَق گبی و عمار ریحان بزم عشرتدر.

النَمَر: پلنگ رنگ شدن / نونله مصدردر،
قاپلان آلاجه‌سی اولمقددر.

العمر: عمرهای حج / مفردی عُمرة معروفدر
که بر عبادت خاصه‌در که حجاج بیت
شریفده اجرا ایدرلر.

البُهر: میاهای رودبار و جز / ضم موحد
ایله‌در، ایرماغك و مثلاً ليلك و صحرانك
اورته‌سی، وسطُ النهر والیل گبی.

العُمَر: آنکه کارها آزموده نباشد / معجمه
ایله‌در، ایش گورمکده تجربه صاحبی اولمیان
کمسنه‌در، عُرر سابق گبی و بونده فتحه
أغلبدر.

الزَّهَر: شکوفه درخت / فتح زای ایله‌در،
آغاجك چچگی، لكن بو معنایه اگر زَهْرُ
الشجر دینسه مراد بودر، أمّا زهر الدنيا دینورسه
لطافت و حُسن بها دیمك اولور.

الغمر: بوی گرفتن گوشت / ات قوقمق،
مصدردر.

-ه-

فَلَج دخی یازلمشدر، ایکیسی میاننده اوچ درجه
دخی اولوب جمله مراتبی بشدر.

النهر: خون / قان دم گئی که إرادة حال اولور،
اصلنده مطلقا آقمقدر.

الوهر: تیش آفتاب بر زمین / یر یوزنده گنشک
حرارتی که شدتنده مشاهده اولنور، آکا جمره
دخی دیرلر.

-و-

الخور: پوست / مهمله ایلهدر، دری جلد گئی،
اسمدر و آنکله سپدلری قاپلرلر.

الخور: سخت سپیدی و سیاهی چشم / گوزک
آقی غایت آق و قارهسی زیاده قاره اولمق
معناسنه مصدردر.

الخور: سستی / معجمه ایلهدر، گوشک یعنی
ضعیف اولمق و بو مادهدن خواره دخی گلور.

الخور: بیم / خوف گئی قورخودر، یعنی فی
الأصل مَهْلَکَه اولان چقور یره دینور، آندن
خوف معناسنده شایع اولدی.

السور: سورتما / ضم مهمله ایله جمعدر، سورهلر
یعنی کتاب کریمده اولان یوز اون درت سورهدر،
مفردی سوره سکرنجی نوعده گلور.

الزهر: سپیدیها / ضملهدر، آقلقلر که
جنسدر، واحدی زهرهدر، بو معناده زهراء
سابقا إملا اولنوب و أزهر قریبا إثمًا قلینور.

السهر: بی خواب شدن / فتح مهمله
ایلهدر، اوینوسزلق، مصدردر، سهد سابق
گئی، یعنی بر علتدر گیجهلرده اوپویهمز، لکن
بو شکسته ضمیر دیر که: روزه دار شب
زنندهدار اولمق عرف دیارمز اولمغله بعد الصوم
دبدبهیی إجراده^{۱۰۴۹} إصرار ایله معتاد بر قرار
اولوب سهر ظن اولنور.

الظهر: دردمند شدن پشت / معجمه
ایلهدر، آرقه آغرمق، مصدردر و وجع الظهر
معناسنه اشم دخی اولور.

العهر: نابکاری کردن / مهمله ایله
مصدردر، باطل و مفسد اولمق و قریبا عهارد
زنادن کنایه اولمسی ظاهردر.

الفهر: جماع کردن با زنی و با دیگری فارغ
شدن / فا ایلهدر، بر کمسنه نك ایکی خاتونی
اولوب بری ایله جماع ایدرکن إنزالی قریب
اولدقده دیگر خاتونده إنزال ایلمکدر -
قاتلهم الله-

النهر: جوی بزرگ / نونله لفظ کریمدر،
جدول عظیمدر یعنی بیوک ایرمق که ضدی

السور: منزلتهای بزرگ / بيوك منزلهلر يعنى بازو^{۱۰۵۰} که شهرک اطرافنه یاپدقلى بنادر، خارجى داخلنده تفريق ايدر.

السور: تيزيهای مى / کسر ايله در، سوجينک شدت و حدتليدر که اونوعى اولور، واحدی [م ۴۳۷] سوره نوع سابعده مدرجدر.

الصور: جفتن / فتحله در، اگلمک ميل و إحداد گي و إنصيار دخى گلور.

الصور: پيکرها / ضمله در، مفردى صورت بشنجى نועده درج اولنور، هيئت که ترکجهده قيافت ديرلر.

الصور: سپستان / چهره که اويوق ديرلر، بستانلرده ياپرلر، بي روح اولمغله بدلقا و قورقج اولور، حتى خياله و خيال دخى ديرلر که صورت و هيمه معناسنه در، ضبغطرى مذکوردر، فارغ خرچاره گي اسملى واردر.

العور: يك چشمى / فتحله در، بر گوزلو اولمق، مصدردر، نعتى أعور مذکوردر.

العور: گذاشتن حق / حقى ترك ايلمک يعنى طلبندن منع اولنمغله ترك ايلمکدر ويا حلال ايلمکله اولور.

الکور: جاياگاههای آتش / ضمله در، آتش يرلرى يعنى اوجاقلردر، واحدی تا ايله کوره گلور.

الکور: کنارها / ناحيهلر و طرفلر که کوره مفرديدر.

-ى-

الخیر: گزيدها / کسر معجمه ايله در، مختارلردر، مفردى خير تا ايله گلور، خيرة الله مختار الله معناسنه أسماء نبويه دندر صل الله عليه و سلم.^{۱۰۵۱}

الذير: سرگينها / ذال ثخذ ايله در، زای ايله قيدى خطادر، واحدی ذيره نجسدر.

السير: روشها / مهمله ايله در، مفردى سيرتدنتدر، يوريش و رفتار و خوى و طبيعت هب بر معنايه در.

الصير: شبگاههای گوسفندان / قيون آغللرى که گيجه آنده قالورلر، دوه مبيتنه دخى ديرلر، واحدی صيره در.

الغير: جمع الغيره / معجمه ايله در، مفردى سکون ايله غيره اوچ معنايه محلنده گلور إن شاء الله.

الهير: زمينهای نرم / يومشق يرلردر، هيره واحديدر، بعضيلرى هانك اصلى ألفدر. [ر ۴۳۳ ظ]

-ومنه بالهاء-

^{۱۰۵۱} م - **الخیر:** گزيدها / کسر معجمه ايله در، مختارلردر، مفردى خير تا ايله گلور، خيرة الله مختار الله معناسنه أسماء نبويه دندر صل الله عليه و سلم.

هائیاتِ ثلاثیه نوعِ اوّل.

البَرّة: خصلتِ نیکو / موحدہ ایلہ مفرددر،
بلا ہاء جنسی بو نوعک اولندہ مفصلدر.

الثَرّة: فراخی سولاخِ پستان / مثلثہ ایلہ
مصدردر، دوهنک سود آقن مجراسی بول اولمق
و سقبِ مجراسی ضَرَعِ ناقہدر.

الجَرّة: سبوی میانہ / جیملہدر، دستی
دیدکلری قاب کہ کِبَر و صِغری إفراط و
تفریط اوزرہ اولمیوب وسط الحال اولہ.

الحَرّة: زمینِ سنگستان / مہملہ ایلہدر،
جنسی بلا ہاء بو نوعدہ یازلمشدر.

الدَرّة: یکبار فرود آمدنِ شیر و آب /
آخرندہ اولان تا مَرّة واحدہی مفیددر، جنس
سبق ایلمشیدی.

الدَرّة: ذرّہ آفتاب / معجمہ ایلہدر، شمسک
ضیاسندہ جَوِّ هواہ جَوّولان ایدن خُردہ توز
گبی شیلر.

الدَرّة: پارہ گوشتِ بی استخوان / کموکسر
ات پارچہسی، قطعہ لحم خالص معناسنہ.

الدَرّة: موری خُرد / بر اوافق قارنجہدر،
جنسی بلا ہاء سبق ایلمشدر، مثقالِ ذرّہدہ
مراد بودر دیدیلر کہ ذرّہ آغرَنجہ دیمکدر، ذرّہ
کہ مذکور نملہدر، یوز دانہسی بر حَبّہ اعتبار
اولنوب و بر حَبّہ ایکی شَعیر و بر شَعیر آلتی
شَعِرِ بَغْلہدر و اون ایکی ذرّہیہ بر قطمیر

دیمشدردر، بو بابدہ تفصیل تحفہ مؤمنین و لغاتِ
بسیطہدہ یازلمشدر.

الزَرّة: مثلها / زای ہوز ایلہدر، سابقی ایلہ
معنادہ مشترکدر، یعنی ذال و زای ایلہ دخی
جائزدر.

الصَرّة: بانگِ سخت / مہملہ ایلہدر، پک
چاگران کمسنہ کہ صوتِ شدیدی.

الصَرّة: سختی / شدتدر، حزنِدن و غیری
سبیدن اولان کدر و غم.

الصَرّة: گروه مردم / جماعت معناسنہ کہ
انساندن اولہ.

الصَرّة: تباغجہ زدن / سیلّہ اورمق کہ ال آیہسیلہ
ضریدر.

الصَرّة: وِسْنی / معجمہ ایلہدر، بر کیشینک
ایکی زوجہسی بری برینہ ضرّہ دیرلر کہ ترکجہ
اروتاقدر کہ ضرّہ أُخری اشعاردہ گلمشدر.

الصَرّة: گوشت بنِ پستان / ممہنک دیندہ اولان
ات، لحمۃ الضَرع گبی.

الصَرّة: آنکہ از شیر خالی نباشد / سود ایلہ
/[ن۱۷۵و] طولمش ہرنہ اولورسہ. / [م۴۳۷ظ]

العَرّة: کنیزک / مہملہ ایلہدر، جاریہ معناسنہ کہ
مذکری مذکوردر و بو معنادہ ضم معجمہ ایلہ
دخی لغتدر.

العَرَّة: سختی در جنگ / مقاتله و مقابله ده شدت و إلقاء کدر ایلمک.

الْقَرَّة: شب سرد / قاف ایله در، صوغق گیجه لیلئ باریده گی، بلا هاء دخی برودتلی مفهوملی یازلدی.

الکَرَّة: دولت / عزّت و سعادت که وسعت دنیادر، تکرّر و تجدد حالاتِ نعیمه اعتبار اولور.

الکَرَّة: بازگشتن / گیرو دوندرمک، بالاده بلا هاء دخی لازم و متعدّی معنالی یازلمشدر.

الکَرَّة: یکبار / بر یول و بر دفعه که ترکیده دخی زبانزددر، بر کرّه دیرلر، اگرچه وحدتده تکرارا گورینور لکن مسامحه اولنور.

المَرَّة: مثلها / بو دخی سابقی معناسندهر که جمع ایدوب کَرَّة بعد مَرَّة و مَرَّة بعد أُخری، ألفاظِ جائله دندر. مضاعفلر بونده تمامدر.

-أ-

الفَرَّة: خرما و حلبه که بهم پوزند از بحر بیمار / تاسی وحدیّه در، مریض ایچون سود ایله طبخ ایلدکلری خرمادر، جنسی بلا تاء سابقدر.

-ب-

الحِیرَة: بُردیمان / کسر مهمله ایله در، یمنی دیدکلری که بر آلاجه بزدر.

الدَّبَرَة: گریز در جنگ / فتحله در، عسکر بوزلق معناسنه اسمدر، إدباردندر که إقبالک نقیضیدر.

الدَّبَرَة: ریشی پشت و پهلوی اشتران بار / دوهلرک آرقه و یانلرنده اولان یاغدر و بو معناده مصدري بلا هاء سابقدر، سائر حیوانده دخی مستعملدر.

العَبَرَة: گُرد / معجمه ایله در، توز که سابقا دخی عَبَر محَرّر و غبار دخی گلور.

-ت-

الْقَرَّة: مثلها / قاف ایله در، وزن و معناده سابقی گبیدر که بالاده دخی مسطردر.

الوَتَرَة: دیوار میانِ بینی / برونک اورته ده اولان فاصله سیدر و بعضیلری کناره بینی یعنی برونک ایکی طرفنک بریدر دیدیلر. / [ر۴۳و]

-ث-

الأَثَرَة: بقیت / بر نسنه دن باقی قالب آکا علامت اوله، جنسی بلا هاء یازلمشدر، مثلاً سنّتِ سنّیه که صاحبندن قالب یادگار اوله.

-ج-

الشَّجَرَة: يك درخت / معجمه ايله در، تاء وحدتله در، بر آغاج ديمكدر، جنسی شجر محرزدر.

الفَجْرَة: بَدْ گِرداران / فا ايله در، فاجرك جمعيدر، كافرك جمعنده گُفره ديدكلری گي که معًا لفظ کریمدر ﴿أولئك هم الكفرة الفجرة﴾ وارد اولدی، طبیعتلری بد اولنلر یعنی فسق و فساد ایدنلر ديمكدر.

-ح-

السَّحْرَة: جادوان / مهمله ايله در، سابقی گي ساحرك جمعيدر، جادیلر که سحر ایدنلردر، بو دخی کلام عزیزده واردر.

الطَّحْرَة: پشمِ اشتر / اصلی ساکندر، لکن حرفِ حلق اولمغله تحريك اولندی، دوه یوکی.

الوَحْرَة: گونه از سوسمار / کرتنکله نك بر دورلوسیدر، قرمزی اولور و یره یاپشور.

-خ-

الأخْرَة: واپسین / مدسزدر، صکره گلن و صوکه قالان و صوك که جاء فلانٌ بأخْرَة دیرلر أخیرا معناسنه یعنی آخرده گلدی ديمكدر.

الأخرة: واپسینان / معنای سابقده جمعیت دخی قصد اولنور، مثلاً جمعه صفت اولمغله که آخرین ديمك اولور.

السُّحْرَة: مردِ افسوس کننده / ضم مهمله ايله در، ناسی هزل و سُخر ایدن کمسنه در، وزن و معناده هُمره و لُمره گي.

الصَّخْرَة: سنگِ خاره / فتحله در، واحد ایچوندر، جنسی بلا هاء سیاه و سرد طاش.

النُّحْرَة: پیشی بینی اسب و جز / ضم و نونله در، آت و سائر حیوانك بروننك ایلریمی و اوکی، مقدّم الأنف گي و ها ايله دخی گلور.

-د-

الأدْرَة: دیگی خایه / فتحله اسمدر، بلا هاء مصدری سابقدر، بیضه رجّلت صو و ریح امثالی نزوليله / [م ۴۳۸و] بیوک اولمق، ترکیده دخی دَبَه لک دیرلر، فِتَقْک بر نوعیدر.

الجَدْرَة: دُنْبِلِ بزرگ / جیمله در، اور دیدکلری بیوک چبان گي عارضه در که گردنده و غیری محله دخی اولور، سِلْعَه قَرِيشه باغره لُوك امثالی اسملری واردر.

الجدره: قبیله از عرب / عربده بر قبیله در که أزددن بر جماعتدر، بنای کعبه ده بر جِداریک بونلر بنا ایلدکلری سبیدن تلقیب اولندیلر.

الغَدْرَة: زمینِ سنگستان / معجمه ايله در، جنسی بلا هاء مذکوردر.

الغُدْرَة: مرغی مانند دراج /

المَدْرَة: شهر / مدینه معناسنه که اهلِ مَدَرِ اهلِ وَبَرِ دیرلر، حضری و بدوی مراد اولنور که شهریلر و گوجر اولیلر که چادرلری دوه یوکندن اولور، وَبَر آکا دیرلر که گچمشیدی.

الهَدْرَة: افتاده / دوشمش یعنی اعتباردن ساقط اولان کمسنه، حتی فلان کمسنه نك دَمی هدر دیدکلری یازلمشدر.

-ذ-

البَدْرَة: بیهوده گوی / ضم موحدہ ایله وزنًا سُخْره گبیدر، بی معنی سخن ایراد ایدن کمسنه.

الهُدْرَة: مثلها / وزن و معناده سابقی گبی، یعنی هذیان ایدن کمسنه در.

-ر-

البِرْرَة: نیکوکاران / فتح موحدہ ایله بَارَك جمعیدر، بَارَ ایلک و بَر و إحسان ایدن کمسنه در، لفظِ کریمه ﴿کَرَامِ بررة﴾ گلمشدر.

الشَّرْرَة: شررهای آتش / معجمه ایله در، آتشدن اوچان قِغْلجملر که بلا هاء دخی مذکوردر.

الْقُرْرَة: آنچه در بُنِ دیگ گرفته باشد / ضم قاف ایله قَرَّا روایتیله در، طنجره نك دینه یاپشان شی، أمّا أبو عبیده ضمه لرله قُروره دیر ایدی.

القررة: مهره که زنان در گردن افکنند / نسوان بیونلرینه قودقلری بونجقدر که گردانیه دیرلر.

الهَوْرَة: گُربگانِ نَر / کسر ایله در، هَرَك جمعیدر، کدیلر و پیسیلر.

-ز-

الجزرة: گوسفندانِ فربه / فتح جیمله در، سموز اولان قیون غنم سمین گبی و جنسی بلا هاء مذکوردر.

الجزرة: درد پشت / معجمه ایله هُمَزه و لَمَزه وزنده در، بر مرضدر که فقره ظهر یعنی آرقه کموکدن اولور.

-س-

اليسرة: خطهای کف / فتح تحته ایله در، آوجه یعنی ال آياسنده اولان چیزیلدر و آنلرک دخی منفصل اولنلری مستحب و مُتَيَمَّنَدِر که آندن علم کف إستخراج اولنور.

اليسرة: داغ رانهای اشتر / دوه نك اویلوقلری اوزره اولان یاقیلر که نشانه ایچون ایدرلر، عربده گبی در، ترکجه دوگون دیرلر.

-ش-

البشرة: بیرون پوستِ مردم / موحدہ ایله در، جنسدر، سابقدر.

الحَشْرَة: جُنْبَنْدَه زمین / مهمله ايله در، یرده
تکون ایدن حیوانات که جمعی حشرات
مشهوردر و تائیاتده مذکور و مقاء دخی
مسطوردر.

العَشْرَة: ده / اون که صاییده مستعملدر،
اونجی دیدکده عاشر دینور، لفظ کریمده
کمال ايله موصوفدر ﴿تلك عشرة كاملة﴾
بیورلدی، حج و عمره احکامنده در.

العُشْرَة: درختی / ضمله در، جنسی بلا هاء
مسطوردر.

القَشْرَة: میشوم / قاف ايله در، آتی الذکر
قاشورده تفصیل اولنان معنی بونده دخی
ملحوظدر، نظر اولنه. / [ر ۴۳۴ ظ]

-ص-

العَصْرَة: گرد / فتح مهمله ايله در، توز که
غبار و عثیر دخی دینور.

العَصْرَة: بوی خوش دمیدن / گوزل قوخو
ویرمک که رایحه طیه سی اوله، آنکچون
مسک و عنبره دخی إطلاق اولنور.

القَصْرَة: بُن گردن / قاف ايله در، بلا هاء
سابقدر.

القَصْرَة: بن درخت که بالای زمین بود /
آعاجک دیی که یر یوزنده اوله یعنی گوکدن
یوقاری که یره متصل اوله، لکن داخلی اولمیه.

-ع-

النُّعْرَة: خرمگس / ضم نونله در، جنسی سبق
ایلمشدر، آنده مفصلدر.

-غ-

المَغْرَة: گِل سرخ / فتحله گِل آرمني دیدکلری
/ [م ۴۳۸ ظ] قرمزی طپراقددر.

النُّغْرَة: بَنَجَشْگ خُرد / ضم نونله در، جنسی
یازلمشدر.

-ف-

السَّفْرَة: دَبیران / فتح مهمله ايله سافرك جمع
مکسَردر، وزن و معناده کاتب و کتبه گبیدر.

الظَّفْرَة: ناخنه چشم / معجمه ايله در، گوز
پرده سیدر، مصدری بلا هاء إملا اولندی.

الظْفْرَة: زمین هامون بی نبات / اوت بتمین
صحرائک یری ارض قفرا معناسنه.

الغَفْرَة: بُزْغالْگان^{۱۰۵۲} کوهی / جنسدر، بیانی
کچی اوغلقلری و ویزاغی یه دخی شاملدر.

الکَفْرَة: ناگرویدگان / اعتماد ایلمینلر یعنی سَفْرَة
گی جمعدر، مفردی کافر و کندی دخی
معروفدر، ترکیده گاور دیو غلط ایدرلر.

الکَفْرَة: ناسپسان / نعمتک قدرک بیلمینلر و
حمد و شکرین قلمینلردر که کفرانُ النعمة تعبیری
بو ماده دندر.^{۱۰۵۳}

^{۱۰۵۲} ن : بزغالدن.

الكفرة: برزیگران / اكينجیلر زُرَاع گئی که تخمی طپراق ایله ستر ایدیجیلردر.

-ق-

البقرة: ماده گاو / موحدہ ایلهدر، [ن۱۷۵ظ] دیشی اوکوز لکن بونده تا واحد ایچونددر، جنسی بلا هاء سابقدر و تذکیر و تأنیثی یکساندر.

البقرة: مردانِ بسیار عیال / کثرتِ عیاله مبتلا اولان کمسنه‌لردر.^{۱۰۵۴}

النقرة: دردی بُزان را / نون ایله هُمزه و لمزه وزنندهدر، کچیده اولور بر مرضدر، ابتدا بوگردنن عارض اولوب شیشر، قیونده دخی اولور.

-ک-

الأکرة: برزیگران / فتحله أکارك جمعیدر، گویا آکِر معناسنه اولمق ملاحظه‌سیله کافر و کفره اکینجیلر که کفره دخی مذکوردر.

الشکرة: بسیار شدنِ اشتر و گوسفند / معجمه ایلهدر، دوه و قیون چوق اولمق که سودک دخی کثرتی لازم گلور، جنسی دخی مذکوردر.

العکرة: بُنِ زبان / مهمله ایلهدر، دیل دیبی، أصل اللسان معناسنهدر.

العکرة: از پنجاه اشتر تا صد / الیدن یوزه وارنجه دوه سورسی کهجنسی بلا هاء تفصیل اولندی.

-م-

الأمرة: نشانِ خُرد در بیابان / بلا هاء جنسی یازلمشدر.

الثمرة: میوه / مثلثه ایله واحدی ایچون اولوب بلا هاء جنسی مسطوردر.

الثمرة: گره تازیانه / قامچینک دُوگمی و باغ و اکُ یری.

السمرة: چوبی / مهمله ایله بر آغاجدر، دیکنلی اولور، ضمه‌لر ایله دخی لغتدر.

الکمره: سرِ ختنه‌گاه / سُنّت محلندن یوقاریسی که رأسِ دُگردر.

-ه-

الأهرة: خُنُورِ خانه / آوده لازم اولان شیلر، متاعُ البيت و أثاث گئی.

الأهرة: کالا / قماش که معروفدر، هر نوعنه إطلاق اولنور.

الزهرة: ستاره زهره / ضم زای هوز ایلهدر، معروف کوبکدر، سکون ایله مشهوردر، سبعة سیاره‌دندر.

^{۱۰۵۳} م - **الكفرة:** ناسپسان / نعمتک قدرک بيلمیلر و حد و شکرین قلمیلردر که کفرانُ النعمة تعبیری بو ماده‌دندر.

^{۱۰۵۴} ن - **البقرة:** مردانِ بسیار عیال / کثرتِ عیاله مبتلا اولان کمسنه‌لردر.

الظَّهَرَة: خُنُورِ خانه / معجمه ايله وزن و
معناده أَهْرَة گبیدر. / [۴۳۵و]

الكَيَرَة: دمه‌ای آهنگران / مدورجیلر گُورُکلی،
مفردی کیردر.

-و-

النُّورَة: نرگاوان / کسر مثلثه ایلهدر، اركك
صغیرلر و اوکوزلر.

-الرباعي-

نوع اَوَّلک دردر حرفلی کلماتی که تقدیم
مضاعفلهدر.

-ی-

الثَّيْرَة: مثلها / وزن و معناده سابقی گبیدر،
ما قبلی مکسور اولمغله یایه قلب اولندی،
بعضیلر ثَوْرَة الْأَقْطَدْنِ إحترازا مقلوبدر دیدیلر
که گش دیدکلی یوغردن اسمیدر.

المَجْر: پالهنک / کسر ايله و جیملهدر، گُل
افسار دیدکلی دَوالدِر که گَهْکَشَانْک یعنی
سینه‌بندک اوزرندن گچوب طاقوره بند اولنور و
نعمت لغتده پالهنک پارْذُم و قوسقوندر دیدی،
پس مَجْرَه‌ی و فارسسیسی اولان کهکشانِ دخی
اول گُل افسار دیدکلی دواله بو مناسبت
مجاورتله تسمیه ایلدکلی تحفه محمودیدن
مستفاددر.

الحَيْرَة: گزیده / معجمه ایلهدر، اوزندولنمش
که في الأصل إختيار معناسنه مصدردر، او
دخی بمعنی مفعولدر.

الأَسْر: نیزه میان تهی و جز / فتحله و مهمله
ایلهدر، ایچی بوش مزراق و غیری یه دخی
دیرلر.

الدَّيْرَة: صومعه‌ای زاهدان ترسیان / مهمله
ایلهدر، کنیسه معناسنه اولان دَيْرْک جمعیدر،
کفره‌نک زاهدلرینک عبادتخانه‌لریدر.

الأَسْر: آنکه نافش علت دارد / گوبگنده علتی
اولان مریض که سُره ماده‌سندندر.

الطَّيْرَة: پریده شدن از چیزی / فی الأصل
یرامز فال طوتق معناسنه اسمدر که اربابی از
جمله بر کاره توجَّهده طَیْران ایدن غُرَابُ الْبَیْنِ
خلافه گیدرسه تَشَام و تطَیّر ایدوب اول
کاری ترک ایدر و اگر اوغورینه اوچارسه آکا
عزیمت ایدر، بو حالِ جاهلیَّتِی إسلامده "لا
طَیْرَة" / [۴۳۹و] سلبیله نهی بیوردیلر علیه
السلام.

المَسَر: جای شادی / اسم مکاندر، سرور یعنی
سونج محلی.

الأَعْر: اشتر کوتاه کوهان / اورگجی قیصه اولان
دوهدر.

الأَعْر: خَر بزرگ سینه / گوگسی بیوک اشک،
حمارِ وسیع الصدر معناسنه.

الأعر: میشِ كوچك دُنبه / قيوريغی كوچك
قيون، غنم صغير الذئب گي.

الأغر: اسب سپيد روى و جز / معجمه
ايله در، آت و غيری آلنى بياض اولان حيوان
كه اول بياضك اسمى عُره در.

المفر: جای گریز / فا ايله اسم مکاندر،
قچامق یر، لفظ کرسنده ﴿أین المفر﴾ وارد
اولدی.

المقر: آرامگاه / قاف ايله در، مکان قرار
یعنی طوراجق محل، موقوف گي.

المقر: شکن جامه / لباسك بوكم یری كه
طی اولندقدده اول محلدن دوشوریلور.

المکر: رزمگاه / اوغراش یری، محل حرب و
معركة معناسنه.

الأمر: رودگانیها / بغرسقلمر كه نجاست آنلره
مخصوصدر.

الأمر: تلختر / تفصیل معناسنه متضمندر،
زیاده آجی اولان شیر كه مرّ ماده سندندر.

الإمر: بره / بونه اگرچه سابقلمری سیاقنده
یازدی، لکن بونده أصحی میمك شدلی
اولمسیدر كه فوزینك كوچگی، صغير الحمل
گی كه قریبا محل أصحنده گلسه گرکدر إن
شاء الله.

الممر: گذرگاه / فتحله در، یول طریق گي كه
محل مرور معناسنه اسم مکاندر.

الممر: رسن محکم تافته / ضمله در، قوراق
بوکلمش ایپ.

الجور: سخت سخت / کسر جیم ايله در، زیاده
قاتی معناسنه در هرنه اولورسه، مثلا رعد جور و
مطر جور و بعیر جور یعنی صوت ثقیل صاحبی
دیمکدر.

الزور: مهتر گروه / زای هوزده فتح و کسر
لغندر، بر طائفه یه باش اولوب جمله سنك رئیسی
بولنان کمسنه. و بونده مضاعفلمر تمامدر.

-ب-

الأغر: گردگون / معجمه ايله وزن تفضیل
اوزره در، توز و بوز رنگلی كه بولانق و كل رنگی
دینور.

الأغر: داروی چشم / توتیا و سرمه كه اکثری
غبارین واقع اولور.

الأکر: بزرگتر / اگرچه صیغه تفضیلدر، زیاده
بیوک دیمکدر كه صیغه مزبوره أشياء ثلاثه دن بری
ایله مستعمل اولور، أكبر القوم و أكبر من قومه
ویاخود لام ايله كه مضاف إلیه دن عوضدر، لکن
تکبیرده واقع اولان أكبر حدّدي تقرير و ایرادی
اوزره؛ جمله مشغله کزْدك أكبر و طاعی أوجبدر
دیمکدر، اهل لغت عندنده کبیر معناسنه در
دیدیلر، أهون علیه هین معناسنه اولدیغی گي،

حتى فرزدق كلامنده **شعر**: إِنَّ الذی سَمَكَ
السماء بنی لنا

بیتاً دَعَائُمُهُ أَعَزُّ وَأَطْوَلُ^{۱۰۰۵}

عزیزة طویلة ایله تفسیر اولندی، اهل نحو؛
أكبر من كل شیءٍ دیمکدر مراددر که ﴿ولذکر
الله أكبر﴾ أي من الأذکار الكبيرة السائرة
دیدیلر.

الأَهْبَر: اشترِ گوشتگن و جز /
سموز/[م۳۹ظ] دوه و غیرى حیوان، کثیر
اللحم معناسنه.[ر۳۵ظ]

الجَعْبَر: مردِ کوتاه / جیمله و مهمله ایلهدر،
قیصه کمسنه، رجلِ قصیر گئی.

الجَعْبَر: کاسهٔ سینه / قالک و اتلی کاسه،
ظرفِ غلیظ و کأسِ قوی معناسنه.

الجَنْبَر^{۱۰۰۶}: کوتاه / مهمله و نون ایلهدر،
قیصه که قصیر معناسنهدر، تاء فوقیه ایله
دخی گلور.

الزَّئْبَر: بانگِ کردنِ اشتر / زای و همزه
ایلهدر، آرسلانک سسی که إِزَّة هَرَه گئی
بوغازده دَور ایتدیرر.

الزَّوْبَر: سختی زمانه و همه / دورِ حول ایله
عارض اولان وقتِ کدر و سائر هر شدت.

السَّخْبَر: درختی / مهمله و معجمه ایله بر نوع
آغاجدر.

الشَّهْبَر: مردِ پیر قوی / معجمه ایلهدر، قوتلی
کیشی که مقلوبی اولان شَهْرَب گئی و مؤنثی
تالیدر.

العَنْبَر: سپهر / قالقان، جُنَّه و تَرس گئی.

العَنْبَر: کنیتِ قبیله / بر قبیله اسمیدر که رؤسلی
عَنْبَر بن عمرو بن تیمدر.

الغُبَر: باقی شیر که در پستان بماند / ضم
معجمه و شد با ایلهدر، ممهده باقی قالان
سوددر، ابن کمال مفتی مطلقا سود دیمشدر،
سهوه حمل اولنور.

الغُبَر: باقی خونِ حیض / حیضدن بقیه اولان
دم.

الغَضْبَر: معروف / فتح معجمه لرلهدر، آلت
رجلیتدر که وقتِ اِشتدادندن اِستعاذه پی عین
العلم شرحنده علی قاری یازمشدر.

الغَضْبَر: سخت سخت / زیاده شدید نسنهدر،
جمعی غضابر گلسه گرکدر.

^{۱۰۰۵} دیوان الفرزدق، همام بن غالب بن صعصعة أبو فراس
الفرزدق، ت: علي فاعور، دار الكتب العلمية، بيروت
۱۹۸۷، ۴۸۹.
^{۱۰۰۶} م، الخنیر.

القَبَر: مرغی / ضم قاف و شد با ایله
جنسدر، بر نوع قوشدر، واحدی گلور،
طویغار دیدکلری قوشدر^{۱۰۵۷}، صِفِرْد و اَبو
الملیح و چَکاو گبی.

الکَوْبَر: مرد کوتاه / جعبر سابق ایله وزن و
معناده یکساندر.

المِثْبَر: سخن چین / کسر و سکون همزه
ایلهدر، قوغجی، لکن نَمِیمه گبی بو معناده
اسم جنسدر، واحدی تا ایلهدر دیدیلر.

المِثْبَر: نیام سوزن / اِبْرَه ماده سندن
اسمآلتدر، اَگنه ظرفی، اَگنه دانلق دیرلر،
خیاطدان گبی.

المَخْبَر: خلاف المنظر / [ن۱۷۶و] فتح و
معجمه ایله اسم مکاندر، خبر ویره جک یر
که مَنظَرک ضدیدر.

المُدْبَر: بنده / مهمله ایله اِدبار
ماده سندندر، قول عبد گبی، لکن اصلی
مَدْبَرْدَر، صاحبی کندی قوتندن صکره عَتَقنی
تعلیق ایلدیگی عبدر.

المُدْبَر: مُرده / ضملهدر، اسم مفعولدر،
اولمش هلاک اولمش دیمکدر، جمعی مدابر
گلور.

المَعْبَر: گذرگاه رود / فتحلهدر، ایرماق آقوب
گچدیگی یر، مثلاً دیل مَعْبَری دیرلر عبور
معناسنه.

المُعْبَر: اشتری که پشم او نبرند / ضملهدر،
قرقلمین دوه.

المعبر: ختنه ناکرده / سنت اولمامش اوغلان،
أَقْلَف گبی.

المعبر: تیری که پَرش فزون بود / یَلْگی
قرقلمامش اوق که یلگی چوق اوله، موَقَر الریش
معناسنهدر.

المِغْبَر: پول و کشتی و مانندشان / کسر ایله
اسم آلتدر، کوپری و گمی و سائر آلت عبور که
چجید ایچوم حادث اوله.

المِنْبَر: معروف / نونلهدر، جامعلرده خطیب
خطبه اوقومق ایچون چیقیدیگی محلددر، رفع
معناسنه اولان نَبْرَدندر، محل ایکن اسمآلته تشبیه
اولنمغله مکسور اولدیغن ابن فارسدن زَرْقانی
شرح مواهیده تصریح ایدر، جمعی مَنابر گلور.

الهَوْبَر: سوسن سرخ / فتحلهدر، معروف قرمزی
شکوفهدر، گوک و آق دخی اولور.

الهوبر: پوزینه / [م۴۰و] مایموند که معروف
حیواندر، عربیده قِرْد دخی دینور، لکن
صحاحده کثیر الشعر دیدی.

الهوبر: گفتارِ بسیارِ مو / چوقِ قیللی قورد
که یالیلی دیمکدر، مهذبده بو معنایه
حصرنی وانقولي تخطئه ایدر.

-ت-

الأبتر: بی فرزند / موحده ایله در، فی الأصل
مقطوع معناسنه اولغله اولیان کمسنه یه
دیدیلر که بی عقب دیمکدر.

الأبتر: دُنب بریده / قویریغی کسلمش قنقی
حیوان اولورسه.

الأبتر: مارِ کوتاه / قیصه ییلان حیة قصیره
گی.

الأبتر: هرکه اثرِ نیکیش بریده شود / خیری
و کندیکن حقدنه حسنِ ظنّ سبب اولان
اثری منقطع اولق و بو معناده باتر لفظنده
گلسه گرکدر.

الأبتر: بنِ بی بریند / سینه بندی اولیان
اگر در. / [۴۳۶و]

الأشتر: آنکه پلک چشم دریده دارد /
معجمه ایله در، شترِ علتته مبتلا اولان کمسنه
که شتر یازلمشدر و اشتار دخی گلور.

الحنتر: کوتاه / مهمله و نونله در، و حتر و
حترش دخی لغتدر، قیصه قصیر گی، هرنه
اولورسه، انسان حنتر و إحسان حنتر دینور.

الدفتَر: معروف / فا ایله در، جزء معناسنه در،
مثلا مثنوی معنوی آلتی دفتدر، جلد إطلاقنه
متحمل دگلدر، جزء معناسنه اولور، طرازِ نهالیده
معربدر دینلمشدر.

السعتر: آویش / مهمله لر ایله در، یوشن
غلطیدر، کویگو اوتی دیرلر، کتبِ طبیه
قواعدنددر که اولنی صاد ایله یازرلر که
تصحیفده شعیره إلتباسدن حفظ ایچون.

الشنتَر: انگشت / معجمه و نونله در، سابقلری
ضبطیله در، لکن فتحه لر یزنده ضمه لر ایله قید
ایلدیلر، پارمق که إصْبَعدر، جمعی أصابع گی
شناتردر.

العنتر: مگسِ ازرق / مهمله ایله در، بر گوک
سنگدر، بونده نون زائده دگلدر.

الکمتَر: سخت / قوی و شدید و سرد معناسنه،
لکن گندَر گی حنتر و هبتر معناسنه در دیدیلر.

المهتر: مردِ پیرِ خرف / ضمله در، غایت چوق
یشامقدن ناشی عقلنه خلل طاری اولوب معتوه
کمسنه که ترکجه بونامش دیرلر.

النهتر: دروغ گفتن / فتح نونله در، یلان
سویلکم کذب گی.

الهبتَر: مردِ کوتاه / موحده ایله در، حنتر ایله
هممعنادر.

-ث-

الأَعْثَرُ: سبزی بر سر آب / معجمه ایله در،
یوسون که صوده اولور، یشل نسنه در،
طَحْلَبِ سابق گبی و فارسیده چغابه دیرلر.

الأَعْثَرُ: گلیم بسیار پشم / قالک و تویلی و
یوکی چوق کلیم.

الأَعْثَرُ: تیره رنگ / بولانق رنگ، اَغْبَر سابق
گبی.

الأَكْثَرُ: بیشتر / پك چوق که کثیرک صیغۀ
تفضیلیدر.

البَعْثَرُ: مرد کم خرد / موحده و معجمه
ویا خود مهمله ایله در، وزن و معناده اَحْمَق
کیشی، نوع ثانیده دخی ضمله و نوع ثالثده
جمعی بغاثر گلسه گرکدر.

الحَنْثَرُ: مثله / مهمله و نونله در، سابق
مفهومی اوزره در.

الحَنْثَرُ: چیزی دون که از کالا فروماند /
معجمه ایله در، یولجیلر قوناقدن فالدقلرنده
رغبت ایلمیوب ترک ایلمکله قالان آلچق
شی.

الدَّعْثَرُ: مردک م خرد / مهمله لرله در، بَعْثَر
محَرَر ایله یکساندر وزن و معناده.

عَثَر: جایگاهی / شد ایله بر یردر که أشعارده
گلور، صاحب برده کعب قصیده معروفنده
دیمشدر شعر:

من خادرٍ من لُيُوثِ الأُسْدِ مسکنه

من بطنِ عَثَرٍ غِیلٌ دونه غِیلٌ

العِثَرُ: گرد / مهمله و تحتیه ایله در، توز غبار
گبی و بونده مقلوبی عَثَر و کسر ایله عِثَر دخی
گلور.

العِثَرُ: نشان پنهان / گیزی علامت، مثلاً
ذخیره ویا مال دفن اولنوب صاحبی محلی گتم و
وقتیله کندی بولق ایچون وضع ایدر.

القَنْثَرُ: کوتاه / قاف و نون ایله در، حنتر سابق
/[م ٤٠ ظ] ایله وزن و معناده یکساندر.

القَيْثَرُ: مثله / تحتیه ایله در، سابقی مفهومنده در.

الکَنْثَرُ: بزرگ آفرینش / بنیه وجودی بیوک که
آکا کموکی و جسیم تعبیر اولنور.

الکَوْثَرُ: مرد بسیار عطا / گرمی چوق کمسنه،
کثرتندر کثیر گبی.

الکَوْثَرُ: نیکی بسیار / لفظ کثیر فضل و فیر
معناسنه.

الکَوْثَرُ: جُوی در بهشت / جتّده بر حوضدر
که سورة کَوْثَر دخی آنی إشراب ایدر.

الکَوْثَرُ: گرد / توز غبار گبی، لکن کثرت دخی
ملحوظدر، نَفْع کثیر معناسنه.

-ج-

الأَجْر: آویخته ناف / موحده ايله در، سابقا
يازيلان بُجْر علتنه مبتلا اولان كمسنه در.

الأَنْجَر: تير سِتر / مثلثه ايله در، قالك اوق
سِهَام غليظ معناسنه. / [ر ۳۶ ظ]

الأَزْجَر: آنكه چون بر اسب نشين رانهايش
همي ارزد / زای ايله در، راکب اولديغي آت
كندی وجودينه يعنى اويلوغنه مناسب اولان
كمسنه در كه هر نقدر زجر و سوق ايدوب
آنی سورسه ايکيسي دخی زحمت چکميهر،
دوه دخی بويله در.

الأسْجَر: سرخ چشم / مهمله ايله در، گوزی
قرل كمسنه در.

الأَعْجَر: بزرگ شکم / قارنی بيوك يعنى سموز
كمسنه.

الأَعْجَر: چوب گِرهْگن / دوگوملی آغاج و
طمره دخی دوگوملی اولسه عرق أعجر ديرلر.

الأَعْجَر: کیسه پُر / طولی کیسه، هميارن
ممتلی معناسنه در، ايچنده هر نه اولورسه
اولسون.

الأَنْجَر: لنگر كشتی / نونله در، گمی لنگری
كه مرساة دخی مقصوره ده گچمشدر.

الأَوْجَر: ترسنده / قورخوجی، أوجل و وِجل
و خائف معناسنه.

الْجَرْجَر: گردون خرمن كُوب / جيم و مهمله نك
گويا تكراريله در، خرمن تحتہ سی اوزره فُكلی گبی
قصر ياپوب اوزرينه بعض كمسنه راکب اولوب
بو طريقله اول لوحه يي باصوب خرمن دوگرلر،
اول عربه نك اسميدر.

الْجَبْجَر: مرد بزرگ شکم / مهمله و موحده
ايله در، قارنی بيوك كمسنه، حَبَاچر دخی گلور.

الْجَبْجَر: چرز نَر / كسر ايله در، اركك طوی
قوشی، شَواد و حُبَاری گبی.

الحَضْجَر: مشك بزرگ شیر / فتحله و معجمه
ايله در، سودك بيوك طلومی.

الحَنْجَر: بن نای گلوها / نونله در، بوغازك
كموگنك دييلری كه بوغوملرك اَك يِرلری.

الحَبْجَر: مرد سست شکم / معجمه و موحده
ايله در، قارنی گوشك كمسنه، جمعی حَبَاچر
گلور.

الحَمْجَر: آب تلخ / آجی صودر، ماء مَرَّ گبی
كه جمعی حَمَاچر گلور.

الحَنْجَر: دشنه / نونله در، معروف بچاقدرد كه
سگين كبير ديديلر.

الحَنْجَر: اشتر بسيار شیر / سود چوق اولان
دوه، خنجور دخی لغتدر.

السَّوْجَر: درخت بيد / مهمله ايله در، سوگوت
آغاجيدر، صَفْصاف و خلاف و بهرامج دخی

-ح-

الأَصْحَر: سپید سرخ فام / مهمله ایله در،
قرمزی یه مائل آفت رنگلی شی.

الأَصْحَر: خَر گزرننگ / قرمزی ایله مشرب آق
رنگی اولان اشك، حمارِ أَصْحَر گبی.

الأَوْحَر: مرد گرم شده او خشم / حقد معناسنه
اولان وَحَر ماده سندن اولوب اول سبیدن حرارتِ
صدر عارض اولان کیشیدر، حقوقِ محرّر گبی.

المِطْحَر: پیکانِ دراز / کسر ایله و مهمله
ایله در، اوزن تَمَرَن که اوقك اوجنده دمور و
کموکدن دخی اولور.

الْمَنْحَر: جای گردن بند / فتحله و نونله اسم
مکاندر، بالای صدردر که گردانیه آنده آویخته
اولور.

-خ-

الْآخَر: دیگر / مدیله در، ایکی نسنه نك ییرنه
نسبتله اول بریدر که فلان شی و شیئ آخر یعنی
آنك غیری دیمك اولور، مؤنثی أُخْرَى مقصوره ده
یازلدی.

الْأَخْر: گنده دیگر / موحده ایله در، آغزی
قوقان کمسنه که بَخَر سابق علتنه مبتلا دیمکدر،
أسهلِ علاجی دخان إستعمالیدر.

الزَّخْر: نباتی که بسیار پیچد / زای ایله در،
زیاده دولاشق اوت که ضعفندن قاریشق اوله.

دیرلر، یدی نوعدر؛ طَبْرِي مصري مُشْكِي
بَرِي شاهی سرخ موش، طبری یه گُزْبَه بید و
بَرِي یه مُوَلَّه و شاه یه سلطانی دیرلر، سائر
اسمالری دخی واردر.

العَسَجَر: فمك / مهمله لر ایله در، توز که مِلْح
لفظی دخی یازلمشدر و أبو صایر گلسه
گرکدر.

المَحْجَر: حرام / حَجَر ماده سندن حرام که
شرعك نھی ایلدیگی فعل مراددر، حلالك
ضدیدر.

المَحْجَر: پیرامن دیه / قریه نك اطرافی یعنی
قُورِی و باغدر مراددر که أَقْيَالِ یمن دیرلر،
[ن۱۷۶ظ] اُمْرَای یَمَن اصحابِ مُحَاجِر ایدی
که هر برینك مُحْجَرِی وار ایدی.

المِشْجَر: سه پایه جامه / کسر ایله و
معجمه ایله در، اوزرینه لباس وضع ایلدکلری
اوج آیاقلی آغاج آلتدر که یاش لباسی تحفیف
ایچون اولان قفسدر که آلتنه آتش قورلر،
اُولرده و حاملرده دخی واردر.

المِعْجَر: سرپوش زنان / مهمله ایله در،
[م۴۴۱و] خاتونلرک باشلرینه اورتلر،
جأدر، بعضیلری بغلرلر، مندیله معناسنه در.

الْمَنْجَر: سخت راندن / فتحله و نونله
مصدرِ میمیدر، حیوانی پك سورمك و سورن
کمسنه یه کسرِ میمله إطلاق اولنور.

الزَّخَر: میانِ قهی نرم / اورته‌سی بوش
ویومشق نسنه‌در، مع الهاده معناری دیگردر.

المَفْخَر: نازشگاه / فا ایله‌در، اولولناجق یر
محلِ عظیمت گبی، لکن اخلاقِ حمیده اهلی
ایچوندر که آنده ایلدیگی عظمت فقرايه
إعانت و شرعه رعایتله اوله دیدیلر.
[۴۳۷و]

-د-

الآدَر: دَبه خایه / مدّ ایله‌در، بیضه رجلیتی
شیش اولق که مصدری أدر محرّدر.

الأَجْدَر: سزاوارتر / جیمله‌در، یاقشیجی
معناسنه اولان جدیرک تفضیلدر، زیاده لایق و
پك مستحق معناسنه.

أَحْدَر: نامِ اسبی در جاهلیّت / معجمه
ایله‌در، وقتِ ختم رسالتدن أسبق بر معروف
آتك علمیدر که أشعارده إشعار اولنور که
دیمشله شعر:

وأَحْدَرُ أَجْدَرُ لَهُ فَارِسُهُ

وأَحْدَرُ مِنْ جِذْرِهِ حَارِسُهُ

الْأَسْدَر: رگِ چشم / مهمله ایله‌در، سدر
سابق ماده‌سندن گوز طمری، عرق العین
معناسنه‌در، حتی أسدرین ایکی اوموزله دیرلر
و آنلردن قوله گلن گوز طمرین إرادة حال
طریقيله قصد ایدرلر.

الْأَصْدَر: رگِ بناگوش / قولق طمری که که
صدر طرفندن تفرّق ایدر، سین و زای دخی
لغندر.

الْأَقْدَر: کوتاه گردن / قاف ایله‌در، بوینی قیصه
کیشی که بوی دخی قیصه اولور.

الأَقْدَر: اسبی که پای پیش دست ندهد / قیچ
آیاغنه اوك آیاغندن ایلری آتیمان آندر که حدّ
إعتدالدن نقصان اوله.

الأَكْدَر: تیره رنگ / کدردن بولانق رنگلی هرزه
اولورسه.

الْأَمْدَر: مردِ بزرگ پهلوی / یانلری قبا اولان
کمسنه، منتفح الجانبین معناسنه.

الْأَنْدَر: خرمنگاه / نونله‌در، خرمن یری و بو
معنایه شام لغتیدر که آنده بر قریه اسمیدر،
سگانی اهل زراعتدر.

الْبَيْدَر: مثله / موحد و مثناة ایله دخی
خرمنگاه دیمکدر، سابقی گبی.

الجَحْدَر: کوتاه و سخت آفرینش / جیم و
مهمله ایله‌در، قیصه که خلقتی قصیر و متین ذی
روح و بی روح جمله‌سنده زیانزدد و مع الهاده
قصیر الخطوه معناسی فهم اولنور، خماسیاته
دخی گلور.

الجَيْدَر: مردِ کوتاه / تحتیه ایله‌در، قیصه کمسنه.

قلیچدر، انسان قلیچدن تستر و قلیچله تخدر
ایلدیگی سبیدن تسمیه اولنمش اوله، جمعی
مخادر گلور.

المَصْدَر: شیر / فتحله و إهمال ایلهدر،
آرسلاندر، قوی الصدر اولمغله تسمیه اولندی.

المصدر: آنچه ازو استخراج فعل کنند /
معروفدر که آندن فعل استخراج ایدرلر، مثلاً
ضرب مصدردر، علماء بصره عندنده آندن فعل
یایلوب اوچ فتحه ایله ضرب ماضیدر دینور.

-ذ-

الأمّدر: آنکه شکمش إسهال بسیار کند /
مُشایه چوق چوق وارمغه محتاج کمسنه.

البتدر: جایگاهی / موحد و شد ایلهدر، بر یدر
و بلکه مکه قربنده اول یرده اولان صویک
اسمیدر.

الجؤدر: گوساله دشتی / جیم و همزه ایله قُدرت
وزندهدر، فتحی دخی لغتدر، بیانی اوکوز
بوزاغیسی، جمعی جاذر گلور مساجدگی.

الشؤدر: صُدره زنان / فتح معجمه ایلهدر،
لپاچه و سراطاق و جامه قاضی دیرلر بر نوع
لباسدر، اکثراً زنان لباسی اولور.^{۱۰۵۸}

^{۱۰۵۸} م - **الشؤدر:** صُدره زنان / فتح معجمه ایلهدر، لپاچه و
سراطاق و جامه قاضی دیرلر بر نوع لباسدر، اکثراً زنان لباسی
اولور.

الحیدر: شیر / مهمله ایلهدر، آرسلان،
غضنفر قسوره أسد گبی و مع الهاء دخی
گلور، اول قرینه ایله بونده ارکک آرسلان
مراددر. / [م ۴۴۱ ظ]

السُدَر: لعبت / ضمله و اختري کسریلهدر
دیدي و شدلهدر، اویوندر ملعبه و بازی گبی،
صاد ایله قید ایلمک تحریف تعریدر یعنی عربه
نقلده صاد اولدی یوخسه فارسیده صاد
یوقدر، حتی مائه معناسنه صد دخی سُددر،
اصلنده تحریف عوامدر دیدیلر.

السدر: سه دره نرد / اصلی سه درهدر،
إستعمالی هایي إسقاطه و دالی دخی إسکانه
سبیدر، سه پرده دخی دیرلر، ترکجه طقوزجین
دیدکلری اویوندر، اوچ طرفدن اوچ خط
چزرلر بعده طقوز طاش ایله اوینارلر.

السندر: مرغی / فتح ایله و سکون نون
ایلهدر، بر ضوشدر، بعضیلر سمندردن محققدر
دیدیلر.

القفدر: زشت / قاف بعده فا ایلهدر، فنا
نسنه قبیح گبی و نونله قفندر قبیح المنظر
معناسنه گلور.

القمدر: مرد دراز / اوزن کمسنهدر، جمعی
قَمادر گلور.

المخدر: شمشیر / کسر ایله و معجمه ایله
اسم آلتدر، پرده معناسنه اولان خدرندر،

جناپنك شرحنه موافق اولديغم ديواننده حرفِ
راده ع:

شاني النبي واللعين الأخر^{۱۰۵۹}

بيورمشلردر.

الأخر: آنكه بگوشه چشم نگرد / گوز
قويريغيله بقن كيشي.

الأثر: مثله / سابقى معناسنده، لكن بونده
بويله نظره سبب اولان غضب حاليله مقيددر.

الأفر: آنكه بر پشت لكى دارد / آرقه سنده
قانبورى اولان كمسنه، وزن و معناده أهدب
گي.

الجهز: ماده اشتر زفت / موحده ايله، ناقه
عظيمه معناسنده، جمعي بهازر گلور.

البز: كزينه^{۱۰۶۰} / ايكنجى تحتيه، طوقمق
و چكيچ گي نسنه.

البز: چوب دسقي / دگنك كه عربيى عصا و
عوسجه و ميتخ دخى يازلمشدر.

الخنز: تبر زفت / معجمه و نون ايله، بيوك
نجاح كه ذو الجهين دخى اولور، اكثرثيا درويشان
إستعمال ايدرلر، ياتر ديرلر.

الشوذر: چادر / بو معناسى عند البعض
قيديله، چارشف كه چادر شبدن غلطدر،
ملحفه گي.

المعدر: ديوانه / مهمله ايله، عذر
ماده سندن إفعالك مفعوليدر، اصلنده بد
خوى ديمكدر، إفراطى اولان جنون صاحبنه
دخى دينور كه آكا عقاب ايدن كيشي عذرني
بيان ايدر.

المعدر: ختنه كرده / سنت اولمش كمسنه،
رجال و نساياه إطلاقى واردر، لكن زنانه
مخفوض إستعنالى غالبدر.

المهذر: مرد بسيار گوى / هذر سابقدندر،
كثرت كلامه مبتلا يعنى چوق سيلر كمسنه.

-ز-

الآز: اسب سپيد سرين و جز / مديله تازح
وزنده، ساغريسى آق اولان آت و سائر
حيوان.

آز: مرد گربز گرامى / قوتلى و اولو كيشي
يعنى معتبر كمسنه، حتى حضرت خليلك
پدر جليلى اسميدر كه سرياني و لفظ
فرقانيذر. / [ر ۳۷ ظ ۴]

الأخر: مرد چشم ت تنگ / معجمه
ايله، گوزى كوچك اولان كمسنه، تخازر
دخى گلور، حضرت مرتضى كرم الله وجهه

^{۱۰۵۹} شرح ديوان حضرت علي، ۲۹۹.

^{۱۰۶۰} ن: كزينسه.

الشَّيْزَر: جایگاهی / تحتیه ایله، بر یردر که
مجلّه النصابده تصحیح اولندیغی اوزره ارض
شامده بر قلعهدر. / [م ۴۴۲و]

العَفْزَر: زود رفتار / مهمله و فا ایلهدر، تیز
یوریمک معتادی اولان کیشی، جمعی عفاذر
دخی گلور.

المِئْزَر: ازار / [ن ۱۷۷و] کسر ایله و همزه
ایلهدر، اسم آلتدر که تستر آلتیدر، پشتمال
دخی دیرلر.

المَجْزَر: جای اشتر کشتن / فتحله و
جیملهدر، سَلْخَانَه^{۱۰۶۱} بعیر یعنی دوه
سالخانهسی، لکن جملهیه دینور.

المِغْزَر: جای دندانه کلیدان / کسر ایله و
مهمله ایله اسم آلتدر، اَلْخَتَارْک دیش یرلری که
محلّ سِنَانُ المِفْتَاح دیرلر.

-س-

الأُدْسَر: اسبِ گلگون / فتح ایلهدر، آچق
طوری دیکلری طونده اولان آتدر.

الأُعْسَر: مرد چپ / عسرتدندر، صولاق
کمسنه که هر ایشی صول ایله گوره که
گوجلک مقرردر، جمعی عُسر گلور.

الأُیْسَر: مرد چپ / تحتیه ایله یساردندر، بو
دخی معنای سابق ایچونددر، جمعی أیاسر گلور.

الدَّوْسَر: مرد قوی و سخت / مهمله ایلهدر،
قوی و متین کمسنه.

الدَّوْسَر: نام لشکر نعمان / نعمان بن المنذر نام
پادشاهک عسکرینک اسمیدر.

الْفَعْسَر: دسته دستاس^{۱۰۶۲} / قاف و مهمله
ایلهدر، اَلْ دَگْرمَانْکْ اُخْذ و دور ایتدرجک
صایی.

المَحْسَر: مخبر / مهمله ایلهدر، گوزله گورلین
خبر که أحسن المحسر دیرلر، ناس آنک گوردکلری
اخلاق حمده سنی سویلر دیمکدر، نوع ثالثه
دخی یازیلور.

المُدْسَر: اندازنده / ضملهدر، دفع اولنمش
معناسنه إفعالدن مفعولدر، مثلاً عنبر بحرك
مُدسَریدر دینور، طشره دفع ایلدیگی شیدر
دیمکدر.

المُعْسَر: جنگ انگیز / فتحلهدر، صریلنوب
چتنلشمک، مصدر میمیدر، معناده مساحه
واردر.

الْمِنْسَر: از صد اسب تا دویست / کسر ایله
و نونلهدر، یوزدن ایکیوزه وارنجه آتدر و بونده
اشتر نسخهسی دخی واردر.

^{۱۰۶۱} سلخ آنهدن مرکبدر، سلخ یوزمکدر، مالکانه گبی، ما
عدا اداتِ نسبتدر. «منه»

^{۱۰۶۲} م : دستاش.

الهَيْشَر: نباتی / تخته ایلدر، بر اوتدر که یومشق اولور.

-ص-

الْأَبْصَر: گلیم که برو گیاه چینند / اوزرنده اوتلق اوگوتلیوب و آیتلادقلری کلیمدر و مطلقا اوتلقدر دیدیلر، حشیش گبی.

الْأَبْصَر: رسن که دامن خیمه بدو با میخ بندند / قارغه چادرک آتگنی باغلاقلری ایپ. [۴۳۸و]

صَرْصَر: بادِ سرد / مهمله لرك تکراریلدر، صوغق یل، ریح بارد معناسنه لفظ کریمدر، اصلی صرر ایدی، ایکی راء میاننه فاؤ الفعلک مثلی وضع اولنوب صرصر اولدی، جمعی صواصر گلسه گرکدر.

صرصر: گونه از ماهی / بر نوع بالقدر که صرصرانی دخی دیرلر.

صرصر: جانوری خُرد مانند مَلَخ / چکرگه یه بکرز بر کوچک حیواندر.^{۱۰۶۳}

صرصر: دیهی بنزدیک بغداد / بغداد قرینده بر کویدر که نهر عیسی دیدکلری ایرمق کنارندهدر، صرصر غلیا دیرلر و بری دخی ینه اول نهرک کنارندهدر آکا صرصر سُفلی دیرلر.

^{۱۰۶۳} م - **صرصر:** گونه از ماهی / بر نوع بالقدر که صرصرانی دخی دیرلر. **صرصر:** جانوری خُرد مانند مَلَخ / چکرگه یه بکرز بر کوچک حیواندر.

المنسر: از سی مرد تا چهل / اوتوزدن قرقه وارنجه رجال که عسکر کبیرک چرخه سی مقامنده گیده لر و بونده فتح دخی لغتدر.

المنسر: منقار مرغِ شکاری / آوجی قوشک بورنیدر، طوغان بورنیدر.

میسر: جایگاهی بشام / فتح و تخته ایلدر، شامده بر یردر.

-ش-

الأقْشَر: سخت سرخ / قاف ایلدر، زیاده قرمزی اولان کمسنه.

الجَحْشَر: گندپیر بزرگ / جیمی مهمله یه تقدیم ایلدر، زیاده قوجه و اختیار و مُسَن و معنوه اولان کیشی، جحاشر جمعیدر.

المُبْشَر: آنکه پوست از روی مردمان باز کنند / موحد ایله إفعالدن مفعول صیغه سیلهدر، ناسک یوزندن دریسی آچق یعنی اتلی و ایری و خوشلقا اولق.

المُعْشَر: گروه از ثقلین / فتحله و مهمله ایلدر، جماعت و طائفه که انس و جنّه شاملدر، قرآنده ﴿یا مشعر الإنس والجن﴾ بیورلدی.

الْمُنْشَر: رستخیز / نونله اسم مکاندر، وزن و معناده محشر گبیدر که ناس آنده منتشر اولورلر.

العُنْصَرُ: بنیاد / ضم مهمله و نون ایله در، اصل و تمل و یاپو و قوریلش که ژکن دخی دینور، انسانک عناصری / [م ۴۴ ظ] آرکان اربعه در.

العنصر: گوهر نیک / مایه سی پاک اصلی لطیف کمسنه در.

العُوصَر: پناه / عَصَر سابقده واو زیاده سیله دخی لغتدر، ملجأ معناسنه وزنًا و معنا.

القَيْصَر: شاه روم / قاف و تحتیه ایله در، کسری دن معربدر، روم دیارینه پادشاه اولنلره إطلاق اولنور که لغت رومیهدن معربدر، سبب تلقیی؛ ابتدا تلَقَب ایدن مَلِك غایوش رحم مادرده ایکن آناسی فوت اولدقده شَقِیْبُن ايله إخراج اولنمغله بن إبن الفَرَج دگلم دیو تفاخر ایدردی. لغت مزبورده معناسی شاقّ البطن دیمکدر، سلطان الکونین عیله الصلاة والسلام نامه همایون إرسال بیوردقلری هرقل اول دولتك ملوکندندر، أبو ایوب رضي الله عنه اسلامبوله گلدکلرنده اول دولتك ملکی طَبِیْأُتُوس قیصر ایدی، هجرتدن الی سکز تاریخده مُرد اولدی، بعضیلر دخی قیصر جاشر لفظندن معربدر دیدیلر.

المَأْصَر: زندان / حبس معناسنه اولان أصر لفظندن اسم مکندر که حبسخانه معناسنه زندانه دخی إطلاق اولنور.

المُخْصَر: مرد میان باریک / ضم و معجمه ایله خاصره ماده سندندر، إفعالک مفعولیدر، اصلنده صادک شده سیله ایدی، ایکسی دخی بلی اینجه کمسنه در.

المِعْصَر: آنچه درو انگور فشارند از بَر مِی و سرکه / کسر ایله و مهمله ایله در، مُنْگنه که سرکه و شراب ایچون آنده اوزم صیقارلر.

المِیْصَر: شیر / فتحله و تحتیه ایله در، قَشُور و حَیْدر گگی وزو و معناده، آرسالن اسملرننددر.

-ض-

الأَخْضَر: سبز / معجمه ایله در، یشیل شی که عارض و معروضه إطلاق اولنور.

الأخضر: دیزه / گوک و مور و بوز و قارهیه دخی أخضر دیرلر.

الأَنْضَر: زر / نونله در، نضارت معناسی ملاحظه ایله آلتونک نُضَر و ذهب گگی اسمیدر.

المَخْضَر: معروف / مهمله ایله سِجَل و دفتر معناسنه، مثلاً بر ماده یی محضر ایلدی دیمک اول امری نیازمند اولان اصحاب إلتماسک اسملرینی دفتر ایلیوب حضوره إعلام ایلدی دیمک اولور.

المحضر: نشستگاه / حاضر اولاجق یر که اسم مکندر.

-ط-

البَيْطَر: بيطار / موحده و مثنّاء تحتيه ايله در،
نعلبند که حیوانك آياغنك طرناغنی شق
ایدوب نعل میخلر کمسنه در، صحیحی
بیطار ألفله و ییطر هزبر وزننده کسر و فتحله
اسلدر، ضبط سابق اوزره بیطر و بیطره اول
صنعتی ایشلمک معناسنه مصدر در و بو اسم
حیوانك طبیینه دخی إطلاق اولنور، فارسیده
پتیاال گبی و کتابلرینه بیطارنامه دیرلر.

الصَوَطَر: مرد زفت بخیل / معجمه ايله در،
شکل و شمائلی عظیم لکن طبیعتی دنی و
وخیم اولان کیشی.

الصَيْطَر: مثله / واو بدلی یا دخی لغتدر و
بو ماده دن مقصوره ده ضغطری دخی
گچمشدر.

الضیطر: سخت / شدید الشکیمه یعنی
غلیظ الطبیعه کمسنه.

طَرَطَر: جایگاه / مهمله لرك تکرار ايله در، بریر
که بعضی أشعارده سنجیده تعبیردر.

المِسْطَر: خط کش / کسر ايله معروف
آلتدر که ایپلک ايله دیکوب اوزرینه کاغدی
باصدقه راده پیدا اولوب سطر خطرك مقدار
حدودی آنکله معین اولور.

المِمْطَر: بارانی / یغمورلق که یغمور یاغدیغی
وقتنده گیرلر، صایه و اشکرت گبی اسملری واردر.

-ظ-

الأَبْطَر: آنکه میان لب بالاین بر آمده دارد /
فتح و موحده ايله در، اوست دوداغك اورته سی
اوزنجه اولان کمسنه در، قاضلی شریح گبی رحمه
الله.

الْمَنْظَر: دیدار روی / نونله در، بَشْرَه نك
گورینك یری که هر کیم باقسه گوره.

المنظر: نظرگاه / [م ۴۴۳و] نظر ایده جك یر،
اسم مکان مَرَقب گبی و ضبط حرکات بری برینك
سلفنه ناظر در و مع الهاء دخی گلور.

-ع-

الأَدْعَر: آتشزنه که کنارش تباه شود / اول
آغاج چاقمقدر که کثرت استعمال ايله آغزی
یانوب آتش چیقماز اوله.

الأَزْعَر: اندك موی / زای ايله در، قیلی آز اولان
هر کیم اولورسه.

الأزعر: اشتر مرغ کم موی / تویی آز اولان دوه
قوشی.

الأزعر: زمین اندك نبات / اوتی آز اولان چورق
یردر، ارض قفرا گبی. / [ر ۳۸۴ظ]

الأشعر: مرد دراز موی / قیللری اوزن کمسنه که
بسیار موی معناسنه در.

الأشعر: گوشتِ زیرِ / [ن۱۷۷ظ] سرِ ناخن
/ طرناغك قطعی مخلنده اولان آت.

الأشعر: اسبی که بالای سنبها موی بسیار
دارد و جز / طرناغی اوستنده قیللری چوق
اولان آت و سائر حیوانات.

الأصغر: مردِ گر گردن / مهمله ایلهدر،
اگری بیونلی کمسنه که کپزند ناشی بیوله
اوله.

الأمر: مردِ اندك موی / وزن و معناده أزر
سابق گبیدر.

الأمر: اسبی که بالای سنبها موی اندك
دارد / أشعرك ضدی که طرناق اوزره قیلی آز
اولان آت.

الجیعر: گفتار / جیمله و تحتیه صرتلاندر،
جعار گبی و بو مادهدن جُعر گلور.

الزیر: نباتی خوش بوی / زای و موحد
ایلهدر، گوزل قوخوسی اولان اولتلق.

الزیر: مردِ اندك مال / مالی آز اولان
کمسنه.

الصمعر: سختی / مهمله ایلهدر، قاتیلق
شدت معناسنه و اصلی صَعردر میم زیاده
اولشدر و سمعر دخی لغتدر.

العَرعر: درختِ سرو / نصفك تکراریلهدر، سرو
آغاجی که معروفدر، اوچ نوعدر؛ سرو آزاد و
سرو سهی و سرو ناز.

العَرعر: سر کوهی / بر طاغ باشی، شاهقِ جبل
معناسنهدر.

عَرعر: جایگاهی / بر یردر که أشعاره إشعار
اولندی که هند سمتندهدر.

القشعر: میوهٔ مانندِ خیارِ دراز / قاف و
معجمه ایلهدر، خیار گبی بر اوزن میوهدر.

القیر: مردِ بسیار گوی / تحتیه ایلهدر، چوق
سویلین کمسنه، مهذر سابق معناسنه.

المبعر: رودگانی / موحد ایلهدر، باغرسق که
مَرَّ ذُبر اوله، آنده بَغره عبور ایدر.

المبعر: قضیبِ چارپا / کسر ایلهدر، ذات
الأربع یعنی درت آیاقلی حیوانك آلتِ ذکوریتیدر،
لكن بعره‌دن اولورسه إست معناسی اُولی
گورینور، فتدبر.

المَجعر: کون دده / فتحله و جیملهدر، دده‌نك
دبری یعنی یرتیجی حیوانك قاذورات دفع
ایده‌جك محلیدر، لكن جیعر سابق مادهسی
مناسبتیله سباعه حصر ایلدی و إِلَّا مطلقدر.

المسعر: مردِ جنگ انگیز / کسر ایله و مهمله
ایلهدر، في الأصل آتش قارشدر پارلادجق
آلتدر، إستعاره اولنوب جنگه ناسی حریص

قیلان و حربك قزماشنه سبب اولان كمسنه‌یه
إطلاق اولندی.

المسعر: تنور آشيب / فزون یاقه‌جق آلت.

المشعر: جایگاه مناسك حج / فتحله و
معجمه ایله اسم مکاندر، أفعال حجی اجرا
ایده‌جك یردر که جمعی مشاعر گلسه گرکدر
و کسر دخی لغتدر.

-غ-

الأفعر: مرد فراخ دهن / فا ایله‌در، آغزی
بول وسیع الفم كمسنه‌در، لكن آغزی آچق
معناسنه‌در، شاید لازم گله.

الأمغر: سرخ موی / مگر سابقدندر، قیلی
قرمزی اولان كمسنه.

الأمغر: اسب کُمیت / سیاهه یقین اولان
قرمزی رنگ صاحبی آت، پس قاعده بودر که
اگر بو لون اولان حیوانات یلی و قویریغی
سیاه اولورسه کمیت و اگر آنلر قرمزی
اولورسه / [م ۴۴۳ظ] أشقر دینور.

الغرغر: مرغان خانگی حبشه / نصفی
تکرار ایله‌در، مونس حبش طاوقلریدر، ها
ایله دخی گلور.

-ف-

الأذفر: تیز بوی / ذال ثخذ ایله‌در، حدّتی
رایحه‌سی اولان شیدر، گرک رایحه‌سی طّیه
اولسون گرکسه خبیث اولسون.

الأذفر: تیز گند / ایّتی قوخولی که بد رایحه اولان
نسنه‌در، ذفر اصلنده قولق آردینک دریدر که
ابتدا اول محل درلگه باشلر و بد فیحانی واردر،
اگر بر خوشبو نسنه‌یه صفت اولورسه مثلاً مسك
أذفر گبی، بد مراد اولنمیوب حدّتی قصد اولنور.

الأصفر: زرد / مهمله ایله‌در، صاری اولان شی.

الأصفر: سیاه / قاره نسنه‌در، عرب کاه اولور که
أسود معناسنه أصفر لفظنی إستعمال ایدرلر.

الأظفر: مرد دراز ناخن / معجمه ایله ظفر
ماده‌سندندر، طرناغی اوزامش كمسنه‌در، نسیان
ویا علّت ویاخود قصد ایله اولسون.

الأعفر: ریگ سرخ / مهمله ایله‌در، قرمزی قوم
رمل أحمر گبی.

الأعفر: آهوی سرخ / قرمزی گیکدر، لكن
بیاض مراد اولنور که قرمزی‌یه مائل اوله، أمّا ینه
آکا آق دیرلر.

الجعفر: جوی خرد / جیم و مهمله ایله کوچك
ایرمق نهر صغیر گبی، حتی "رأيتُ جعفرًا في
جعفر" لغزی معروفدر. / [ر ۴۳۹و]

الغضفر: مرد ستر زفت / معجمه‌لرله‌در، لحیم
و شحیم و جسیم کیشیدر.

المیفر: خدمتکار / کسر و تحتیه ایله خدمتجی
یعنی خدمته مائل و چابك و چست كمسنه‌در.

المُجْفَر: اسبِ ستر میان / ضمله و جیمله
إفعالدن مفعولدر، لکن فاعل صیغه‌سی غالب
الاستعمالدر، اورته‌سی قالك آت و غیریه
دخی دینور.

المِسْفَر: اشتر قوی بسفر / کسر و مهمله
ایله‌در، سفره قوتلی اولان دوه.

المِشْفَر: لبِ اشتر / معجمه ایله‌در، دوه
دوداغی که آتک دوداغنه جَحْفَل^{۱۰۶۴}
دیدکلی گبی.

المِغْفَر: خود / دمور طاسدر که غازی زرهی
گیدکده آنی دخی باشنه گیر بَحْتاق معناسنه
و بعضیسی زره گبی مشبک اولور.

-ق-

الأَشْفَر: شیده / فتحله‌در، معناسی گنشه
بکزر دیمکدر، صافی قرمزی اولوب، حتی
یلیسی و قویریغی دخی قرمزی اولان آت
مراددر، دوه‌ده دخی مستعملدر.

الأَشْقَر: اسب بود / فستق رنگنده اولان
آت، ینه معنای سابق مألنده‌در.

البِیْقَر: ماندگی / موحد و تحتیه ایله‌در،
عاجز اولمق، مثلاً ماضی صیغه‌سیله بَیْقَر
دیرلر، بر کمسنه بَقَری گوروب متحیر اولسه
خوفندن ویا هنوز گورمکله تعجبندن حیرت
مستولی اولدی دیمکدر.

البِیْقَر: جولاه / چلهه دیدکلی که بز طوقیان
کمسنه که عربیده حایک دخی دیرلر، حسین
بیقرا نام پادشاهک اسمی ترکجه‌در، قرا بیکندن
مرکبدر امیر أسود معناسنه.

الحِیْقَر: مرد سست / مهمله ایله‌در، یا زیاده‌در،
گوشک و حقیر کیشی.

الصَوْفَر: تبر سنگ شکاف / صقر ماده‌سندن
طاش قردقلری کولنگ صافور گبی.

العَبْقَر: درخشن برق / موحد ایله‌در، یلدرم
شاقمق که چاقمق دخی دیرلر، فی الأصل لباس
ملون معناسنه اولمغله آنده دخی لون عجیب و
نقش غریب بولنور.

العَبْر: جایگاهی بیادیه / بادیه عربیده بر محلدر
که آنده جن ساکندر دیو زعم ایدرلر، پس
مصنّع بر کارده عبقری تعبیر ایدرلر، گویا بو کار
انسان ایشی دگل دیو کاری دیمکله تعجب مراد
ایدرلر.

العَبْر: مرزنگوش / نون ایله‌در، گویگو اوتی
دیدکلی گوزل راحلی خاصیتلی بر شکوفه‌در،
مرجان کوشک دیو غلط ایدرلر، / [م ۴۴۴]
معربی مرزنجوشدر.

القَزَقَر: هامون ساده / نصفی تکراريله‌در، دوز و
هموار یردر، ارض خالیه معناسنه‌در، نوع ثانیده
دخی گلور.

القَهْقَر: طعامی که در باردان بود / قاف
ایله‌در، اصل ظرفنده تأخیر اولنان طعام.

المِشْقَر: ریگی چفته / کسر ایله ب قومدر
که طاغ گبی مائل و بر جانبه صائل گبی
اوله.

المِعْقَر: زین یا پالان که پشت ریش کنند /
مهمله ایله‌در، طَوَارِك آرقه‌سنی یاره ایدن اگر
ویا پالان.

المِنْقَر: چاه سر تنگ / نونله‌در، آغزی طار
کندی بول اولان قیودر.

المُنْقَر: خرمابن گران بار / ضمله‌در،
میوه‌سی چوق خرما آغاجیدر و بویله آغاجی
دلوب ایچنه نبیذ قورلر که غایتله قوتلی اولور،
آندن نهی وارد اولمشدر.

-ک-

السُّكْر: شکر / ضم مهمله و شد ایله‌در،
معروف شکردر، معرّدر، شَرَو و آبلوج گبی
اسملری دخی وارد و طَبَرَزد یازلمشدر.

العَسْكَر: لشکر / فتح مهمله اُولی ایله‌در،
چری که یکی چری عسکر جدید دیمکدر،
فارسیسندن معرّدر.

العسکر: بهری از مال / بر مقدار مال که
طائفة من المال معناسنه.

العسکر: سختی / شدت معناسنه هر نه وجهله
اولورسه.

المُنْكَر: ناشناخته / ضمله و نونله‌در، بیلنماش
نسنه یعنی شرعده إنکار اولنمش کار، فعل منهی
معناسنه.

المنکر: نام فرشته / بر مَلَك اسمیدر که دیگرک
نامی نَکیردر، تغلیبا منکرین دیرلر، إمام سیوطی
بیرر که کفره و منافقینه گلن سؤال قبر ملکربینک
اسمیدر، مؤمنلره گلنلرک ناملری بَشیر و مُبَشِّردر.

المَهْكَر: شکفت / مصدر میمیدر، تعجّب
معناسنه‌در، هَکَر و هَکَرِ إِسْكَان و تحریک ایله
/[۱۷۸و] زیاده تعجّب ایلمکدر و هَکَر
صفتدر، تعجب ایدن کیشیدر.

-م-

الأحمر: سرخ / مهمله ایله قرمزی نسنه.

الأحمر: سپید / آق نسنه‌در، لکن قرمزی یه مائل
اوله.

الأحمر: مرگ سخت / موتِ أحمر دینور یعنی
سکرات و سائر شدائد ظهور ایدن اولومدر نعوذ
بلله بجاه حبیب الله عیله الصلاة والسلام.
/[۴۳۹ظ]

الأحمر: بی سلاح / سلاحسز کمسنه که حین
مقابله ده آلاتِ حربیه‌سی اولمامغله کمال
إضطرابندن حمرت.

الأحمر: اشتر نازاینده / طوغرمز دوه، ناقه صالحدن کنایتدر که آکا تشبیهدر.

الأحمر: آنکه ناقه صالح را کشت / حضرت صالح پیغمبرك دوه سنی سیکرلین کمسنهیه أحر ثمود دیرلر، اسمی قُذار بن سالفدر، شئامت و شقاوتده ضروبنددر، اُترده "أشقی الناس أحرُ ثمود" وارد اولدی، أحر عاد دخی دینور، حتی معلقه زهیرده دخی أحر عاد تعبیر اولنوب شارحی زوزنی آندن مراد أحر ثموددر دیمشدر و بو أحر البته قیده محتاجدر؛ زیرا چوق کمسنه نك لقبیدر که مجله النصاب جمله سنی حساب ایلمشدر.

الأسمر: گندم گون / ترکیده دخی معروفدر، قاره یاغز دیرلر، بغدای اكلو دیمکدر.

الأسمر: قلم / کتابت ایلدکلری قلم که مزبر و یراع و خامه و کِلک و کنیه سی ابن زنجیهدر.

الأسمر: نیزه راست / طوغری مزراق رمح مستقیم.

الأقمر: گورخر سپید / قاف ایلهدر، آق معناسنهدر و حمار یانینک بیاضی دخی مراد اولنور.

الإمر: مرد سست دای / کسر ایله و شد وسط ایلهدر، وزن و معناده إمع گبی که رأی ضعیف صاحبی اولمغله هر کارده بِن سِرکلهیم دیر.

الإمر: بره نر خُرد / اركك و كوچك قوزی، خِرْفان صغیر گبی که بیاض اولورسه فهد دیرلر، مضاعفاتده / [م ۴۴ ظ] دخی مدرّجدر.

الأمر: چارپای سپید و سیاه / نونله جعفر وزندهدر، آق و قاره اولان آلاجه حیوان که درت آياقلى اوله.

الأمر: ابر سپید و سیاه / آق و قاره مخلوط بلوت که قاپلان آلاجه سی دینور.

النمر: مرغی / ضم فوقیه ایله و شد ایله بر نوع قوشدر.

الحمر: مثله / مهمله ایلهدر، بر دورلو قوشدر، سرچه قدر و باشی قرمزیدر، قیا بلبلی دیرلر، هائیه سی دخی گلور.

الزمر: ماده اشتر نيك / فتح معجمه ایلهدر، ناقه زیننده یعنی دیشی دوه نك گوزلی و جمعی زیامر گلسه گرکدر.

الشمر: گونه از مار / کسر ایله و شد ایلهدر، بر دورلو بیلاندر، کسرهلر ایله و آخرینک تشدیدیلهدر دیدکلرینه نظرله مضاعف اولور.

شمر: نام اسبی / بر آت اسمیدر، بو دخی تفصیل سابق اوزرهدر.

الصومر: بادروك / فتح مهمله ایلهدر، ترة خراسانی دیدکلری نباتدر که نعمت میان بالی دیمشدر، بَدْرُوج معربیدر.

الضَّمَر: باریک میانان / معجمه ایله‌در،
ضامر لفظنك جمعیدر، کامل ایله گُمَل گئی،
بلی اینجه اولنلر، ذکور و إناته شاملدر.

المُجَمَّر: سُنْب سخت / ضمله و
جیمله‌در، سرد طرنق، طُفَر شدید معناسنه.

المَجْمَر: بَخُور / معروفدر، آتَشه قومش
بَخُوردر، عود و عنبر هرنه اولورسه مطلقا و
کسر ایله بَخُورداندر که گلور.

المَجْمَر: عود / معروف خوشبوی آغاجدر
که ماوردی و قماري تعبیرله اَصناف تعیین
ادرلر، بالاده رَنَد لفظنده یازلمشدر، بو معناده
إستعمالی بعضی علمای لغتدن منقولدر.

المِخْمَر: اسبِ پالانی / کسر ایله و مهمله
ایله‌در، سَمَر آتی یعنی سمر اوریلان دابّه که
اگرلی اولمیه.

المَرْمَر: سنگِ رخام / فتحله معروف
طاشدر که حجر قریبا محَرَردر.

المِطْمَر: رِشته بِنّا / کسر ایله و مهمله
ایله‌در، معمارلرک ایپی که مساحه و تسویه و
سائر اموره مستعملدر.

المَعْمَر: خانه و منزل فراخ بَاب و گیاه /
فتحله‌در، صوبی و اوتی داخلنده اولان قوناق
که کمالِ وسعتندن ناشی مرعی و بستانِ
اوله.

المِهْمَر: مردِ بسیار گو / کسر ایله‌در، چوق
سویلین کمسنه که گویا آغزندن کلام سَیْلان و
جریان ایده، مهمار و مکثار گئی و مصدری
هَمَمره گلسه گرکدر.

-ه-

الأَبْهَر: زیرتر از آنجا که تیر برو نهند از کمان /
فتحله و موحدّه ایله‌در، یایدن اوق وضع اولنان
یردن آشاغی اولان محلدِر که طائفله کُلّیه‌نك
بینیدر.

الأَبْهَر: رگِ پشت که دل بدو پیوسته باشد / بر
طمردر که قلب آکا متصلدر، حرکت ایدر و
سائر شَرایین دخی آندن شعبه اولور، اول طمرک
کسلمسی سببِ هلاکدر که اودی قوپدی
دیدکلی بودر.

الأَجْهَر: آنکه بروز نبیند / جیمله‌در، گوندزین
گوزی گورمین ذی روح که علّتدن اوله، زیر
خُفّاشده اولان حالت خَلقیدر.

الأَزْهَر: ماه آسمان / زای ایله‌در، آی که قمر
گئی، حتی گنشله معا اُزهران إطلاق ایدرلر.

الأَزْهَر: روزِ اذینه / جمعه گونی که سائر ایّامه
نسبتله منوَردر، شاهد و عروبه دخی اسماسندن
مذکورلردر.

الأَزْهَر: سپید روشن / پك آق بیاضِ خالص
گئی که حمّرت و غیری رنگدن عاری اوله.

الأَزْهَر: اشترِ سپید / آق دوه، جملِ أبيض گئی.

الأزهر: سپید پیشانی / آتک آلنده اولان
آقلق که عُرّه دینور.

الأزهر: آبِ دستان / ایبرقدر، صو ظرفیدر
که غلطنده ابریغ و ابریک دیرلر.

الأشهر: رگِ درونِ بینی / مهمله ایلهدر،
برون ایچنده اولان طمر که هر برونده ایکی
اولوب آکا أسهران دیرلر. / [ر ۴۰ و]

الأشهر: سپیدی که پیرامنِ زردی نرگس
باشد / معجمه ایلهدر، نرگسک صاری اولان
محلّک / [م ۴۴ و] اطرافنده اولان آق نسنه.

الجوهر: گوهر / جیملهدر، فی الأصل
فارسیسندن معرّیدر که حینِ تعرییده کاف
جیمه قبل اولنمش و جوهر مطلقاً ذی قیمت
اولان طاشلردر، لکن اصطلاحده عرض
مقابلیدر که جوهر قائم بالذات و عرض
دخی قائم بالجوهردر، جوهر بش نوعدر
عرض ایلّه آلتی اولور، بو بر بیتده جمع
ایلمشلردر **بیت:**

اشیاء خمسة که ز جوهر عبارتست

عقلست و نفس و جسم و هیولی و صرّتست

هر برینک تعریفی و لسانِ اهلِ حقیقتده دخی
إطلاقی مفصّلاتده مذکوردر.

الجوهر: مایهٔ اصلِ چیزی / بر نسنه نك اصل
مایه‌سی که اول نسنه آندن پیدا اوله.

الجوهر: آنچه بخود پاید / یعنی ذاتیله قائم و
قیامنده آخره احتیاجی اولمیان شی.

العَبْهَر: نرگس / مهمله و موحدّه ایلهدر،
معروفدر، جوهر گبی تعریبنده کافی جیم اولوب
نرجس دینور و بعضیلری دیرلر که بستان افروز
یعنی بر گلدر که که تاج خروس گبیدر، سلطان
بورگی و بیک بورگی دخی دینور، بعضیلر بستان
افروز ضیمراندر دیدیلر، ضیمران بیک بورگی ویا
فسلگن که ریحان دخی دینور.

العبر: مردِ شکر ف اندام / لحم و شحم
صاحبی کمسنه که جسیم اوله.

العَبْهَر: غول بیابانی / تحتیه ایلهدر، صحراده و
یولرده اولان غول که بر نوع جندر، مُضردر
یولدن چیقرر مفسددر، مقلوبا هیعر دخی گلور.

المِزْهَر: بَرَبُط / کسر ایلّه و زای ایلهدر، تغّی
آلاتندن قوپوز دیدکلری ساز.

-و-

الأخوَر: سیاه چشم / ضمله و مهمله ایلهدر،
قاره گوزلی کمسنهدر، لکن فی الأصل بیاض
معناسنه اولان خوردن مأخوذدر، پس گوزده آقی
غایت آق و قاره‌سی زیاده قاره اولان گوز
صاحبیدر.

الأحور: ستارهٔ مشتری / مشتری یلدری که سبعة
سیاره‌دندر، برجیس دخی دیرلر، بیاض و منور
اولمغل تسمیه اولندی.

- الزَّوْرُ:** بزرگوار / زای ایله‌در، بیوک و عظیم الشان اولان نسنه.
- الْأَزُور:** پهن سینه / یصّی گوگسلی کمسنه وسیع الصدر گبی.
- الْأَصُور:** چسبیده / مهمله ایله‌در، میل ایلمک.
- الأَصُور:** کژ / اگرّی که وزن و معناده أعوج گبی و بونده میل صوری‌در.
- الأَصُور:** آرزومند / بر نسنه‌یه چکنمک گوکلی استمک که میل درونیدر.
- الْأَعُور:** یک چشم / بر گوزی اولمیان کمسنه.
- الأَعُور:** کلاغ نر / ارک قارغه غراب گبی، سبب تسمیه / [ن ۱۷۸ظ] حدّ بصریدر، ضدیله تعبیر اولندی.
- الأَعُور:** رودگان میانین / کیشینک بلنده اولان بغرسق‌لر.
- الْأَنْوَر:** روشنتر / نوله‌در، پک نورلی و ضیادار اولان نسنه.
- الْحَشُور:** مرد بزرگ شکم و جز / مهمله‌یی تقدیم ایله‌در، قارنی بیوک کیشی و حیوان هرنه اولورسه.
- الزَّخُور:** نبات تمام شده / زای هوز ایله‌در، کمالن بولوب بویلنمش اولان اوت.
- الزَّعُور:** مرد بدخو / إهمال ثانی ایله‌در، خوی کوتو اولان کمسنه.
- العَضُور:** درختی / معجمه‌لرله‌در، بر آغاج‌در، نباتات‌دندر دخی دیمش‌لردر، بشنجی نوده دخی گلور.
- العضور:** نام جایگاهی / بر یرک اسمیدر و بلکه طّی قبيله‌سنک صولرندن برینک نامیدر دیدیلر.
- القَسُور:** شیر / قاف و مهمله ایله‌در، بر لفظ کریم‌در، آرسلان معناسنه ها ایله دخی معروف‌در.
- القَشُور:** زنی که حائض نشود / معجمه ایله‌در، وقتی گورمین خاتون که علّتی اولسون عجز اولسون.
- المِخُور:** تیرک نان / کسر ایله و مهمله ایله بر کوچک چبقدر که آکا اُوقلغو دیرلر، مِرْفاق گبی.
- المحور:** تیر که برو چرخ همی گردد / [م ۴۵ظ] بر اوقدر که چرخک ایچندن گچوب چرخ آنک اوزرنده دُور ایدر.
- المحور:** آهن که در میان بگره بود / مقره‌نک اورت‌سند اولان دمور.
- المَشُور:** چوبی که بدو انگبین بدر آرند / معجمه ایله‌در، قُواندن بال آلدق‌لری آلتدر، جمعی مشاور گلور.
- المَكُور:** آنکه در اسهال بود / فتحله‌در، علّتی اسهاله مبتلا کمسنه‌در.

-ی-

معناسنه‌در، آکا تشبیه‌ها کهکشاندن دخی إستعاره اولندی، بونده فتحه دخی لغتدر.

المسرة: شادی / فتحله و مهمله ایله مصدردر، سرور ماده‌سندن اول معنایه‌در که ترکجه سونمکدر.

المسرة: کناره‌ای سپرهما / فسلگن دیدکلی شکوفه‌لرک اطراف و کنارلیدر.

المضرة: زیان / معجمه ایله‌در، ضرر ماده‌سندن و او معنایه که زیان دخی ترکی مقامنده مستعمللدر.

المضرة: زیان کردن / مصدردر، زیان ایلمک و ضرر ویرمک، جمعی مضار یازیلور.

المطرزة: سنگ آتشنه / کسر ایله‌در، چاقمق طاشی که مَرُو دخی دینور، زنده و قَدَاحه گبی و چاقمق زَند و مُقَدَحده‌در و برژه دخی دینور و قاوی پَده‌در.

المعرة: گناه / فتحله و مهمله ایله‌در، صوچ که اِثم و جُنَاح و حُوب دخی دیرلر، لفظ کریمدر، جمعی معارّ مذکوردر.

المعرة: سختی / شدّت و زحمت و مشقّت معناسنه.

المعرة: بدی / کوتولک و کَمَلِک که قباحت دخی دینور، إحسانک ضدیدر، جمعی گلور.

الإمرة: بره ماده / کسر ایله و شد ایله‌در، دیشی قوزی که قیونک یاوریسیدر، لکن بلا هاء

الأخیر: گزیده‌تر / معجمه ایله‌در، خیرک اصلیدر، زیاده إنتخاب اولنان کمسنه که شرّ مقابلیدر.

الحمير: قبيلة از عرب / کسر مهمله ایله‌در، عربدن بر معروف قبيله‌در، یعنی آنک بابالری لقبیدر که اسمی عَرَجَج بن سبا بن یشحب بن یَعْرِبر.

العنبر: کالبد مردم / فتحله و مثلثه ایله‌در، انسانک قالی، جمعی دخی گلور.

العنبر: گرد رزم / کسر ایله‌در، جنگ اثناسنده پیدا اولان توز، غُبَارِ کارزار گبی، "حتی لا یفتح فیہ العین" لطیفه‌در. / [ر. ۴۰ ظ]

-ومنه بالهاء-

المبررة: نیکوکار / فتحله و موحدده ایله مضاعف الآخر مصدر میمیدر، اصلی مَبْررة مُحکمة وزننده‌در، اَیْلک ایلمک.

المجرة: آهنگه کار / کسر ایله و جیمله‌در، یری دوزلدکلی دمور چاپه و کورک هرنه اولورسه.

المجرة: راه کاهکشان / صمانلق یولی و حاجیلر یولی دیدکلی آقلقدر که روی آسمانده گورینور، فی الأصل اولو عسکر یولی

دخی مذکور اولمغله وارد اولان إعتراض محل نظردر.

-ب-

الْبَرَبْرَة: بسیار گفتن / فتحله و نصفی تکرار یله در، چوق سویلمکدر، ثرثره گبی، لکن غضبله ظهور ایدن کلامدر.

البربة: بانگ کردن اسی که نه تازی بود / عربی اولمیان آنک صَهیلی یعنی چاغرب کشنه مسی.^{۱۰۶۵}

البربة: بانگ کردن اشر مَسْت / اَسِرْک دوه چاغرمسی.

الجَعْبَرَة: زنی کوتاه / جیم ومهمله ایلهدر، بوی قصه خاتون، قصیر القامه معناسنه.

الجعبرة: ناپاک / مردار که طاهرک ضدیدر.

الجعبرة: جمع کردن متاع / اخشام اسبابندن اولان متاعی جمع و تدارک ایلیمک.

الرَّابْرَة: پُرزَه جامه پاشیدن / فتح زای ایلهدر، لباسده خاو پیدا اولمق و کیسی خاو بغلامق.

الشَّهْرَة: گَنْدِپِر قوی / معجمه ایلهدر، زیاده یاشلی اولان قاری، عجوز کبیره گبی.

الصَّنْبَرَة: باریک شدن خرمائین / مهمله و نونله در، خرما آغاجی ضعیف اولوب اینجلمک زَبون دوشمک.

العَنْبَرَة: سختی سرمای زمستان / قیشده صوغق شدید اولمق معناسنه / [م ۴۶ و] اسمدر.

الْقُبْرَة: چکاوْک / ضم قاف ایلهدر و شد ایلهدر، طویغار دیدکلری قوشدر، چکوک فارسینندن غلطدر، زوله و بلوک دخی دینور، کاف ایلهدر کُبْرَه و صفرد و أبو الملیح مذکور دخی اسماسندندر.

الکُزْبَرَة: کشنیز / فتحله و زای ایلهدر کشنیش دیدکلری تخمدر، اولنده و ثالثده ضمه لرله دخی لغتدر، معزیدر، کُسْبَرَة و کُسفَرَة دخی لغتدر.

الکَعْبَرَة: بشمشیر پاره کردن / مهمله ایلهدر، قلجله کسوب پارهمک.

المِئْبَرَة: سخن چینی / کسر ایلهدر و همزه ایلهدر، قوغجیلق نَمِیمه معناسنه.

المئبرة: سوزن دان / اَگنه قویاجق ظرف.

المِخْبَرَة: حَبْر دان / مهمله ایلهدر، دیوتده مرگب قویاجق محل حُقّه گبی.^{۱۰۶۶}

المَقْبَرَة: گورستان / فتحله و قاف ایلهدر، سین که انسانک جسدی عاقبتنده آنک ایچنه وضع

^{۱۰۶۶} غرائبندر که کاتبه لازم اولان آلاتده قرق عدد اشیانک اوللری میم واقع اولوب تحفه خطاطین نام اثرنیز آخرنده سرد اولنمشدر، آنلرک بری مَحْبُودر. «منه»

^{۱۰۶۵} م - البربة: بانگ کردن اسی که نه تازی بود / عربی اولمیان آنک صَهیلی یعنی چاغرب کشنه مسی.

اولنور، باده ضمه دخی لغندر که نوع ثانیده و جمعی مقابر نوع ثالثده گلورلر.

النَهْرَة: سخن بی سامان گفتن / نونلهدر، کثرت کلام که نهایتی و قراری اولمیان سوزی سویلمک، جمعی نهابر گلور.

-ت-

التَّرْتَة: جُنبانیدن / فوقیه و مهمله ایله و نصفی تکرارایلهدر، بر نسنهیی قملداقمق و اویناقمق، تحریک و مُزْمَرَة گئی. / [ر ۴۴۱و]

الحَبْرَة: لاغری تن / مهمله و موحدده ایلهدر، وجود نحیف یعنی آرق اولمق که مقلوبی اولان بُختر گئی قصیر القامه دیمکدر.

الزَّنْرَة: تنگی / زی و نون ایلهدر، طارلق مضایقه گئی.

الزَنْزَة: دشواری / گوجلک، صعوبت معناسنه.

العَنْزَة: سختی / مهمله ایلهدر، شدت معناسنه.

العَنْزَة: بانگ / صوت و صدا که ترکجه سس دینور، باکلمق بانگدن غلطدر.

العَنْزَة: مَکْسِ ازرق / بلا هاء سابق اولان جنسدر و بو آنک واحدیدر که تا وحدتدر.

المِعْزَة: مهمانی بنا کردن / کسر ایله و مهمله ایلهدر، مسافرخانه یایمق که سلاملق و خارجیه دخی دینور.

-ث-

البَحْرَة: پراکنده کردن / فتح موحدده و مهمله ایله دَخْرَجَة وزندهدر، طاغتمق و آیرمق تفریق گئی که بعثرة دخی گلور.

البَحْرَة: آب را تیره کردن / صوبی بولاندرمق، لکن سود کسلوب دانه دانه اولمق معناسنی یازدیلر، آندن مأخوذدر.

البَعْرَة: زَبْر زَبْر کردن / بر نسنه نك آلتنی اوستنه گتورمکیعنی براز اشیانك آلتنده اولنلری چیقارب اوزرینه وضع ایلمک، قرآنده بعثر ما فی القبور ب مادهدندر و را زیاده قیلندی اصلنده بعث ایدی دیدیلر.

البَعْرَة: بشورانیدن / قارشدرمق، معنای سابقه لازم گلور.

الثَّرْزَة: واشکافتن سخن / نصفی تکرارایلهدر، کلامی یارمق یعنی سویلرکن نصفی مثلاً اولندن تکرار ایدرک سویلمک و بویله کمسنهیه ثَرثار و مَهدار دیرلر.

الجَعْزَة: جمع کردن / جیم و مهمله ایلهدر، بریره گتورمک.

الحَنْزَة: تنگی / مهمله و نونلهدر، طارلق زنترة گئی.

الحَوَثَرَة: قحط / قزلق و قتلغ جذب گئی،
غلا دخی دیرلر، قحط دخی عربیدر.

الحَوَثَرَة: خرماى بُن / خرمانك آلچاغی،
رَدِي التمر گئی.

الحَوَثَرَة: سرقضیبِ مرد / سنت یری اولان
محلدن یوقاریسی، حشفه معناسنه، کَمَرَة گئی
که ذکر اولندی.

الدَّعْثَرَة: ویران کردن / مهمله لرله در، بیقمق
خراب ایلمک.

الطَّنْثَرَة: گران شدن از چربی خوردن
/[ن۱۷۹و] نوله در، چرب یمکدن یعنی
یاغلی طعام اکلایله / [م۴۶ظ] آغرلشمق.

العَنْثَرَة: آب خوردن بی پایست / معجمه
ایله در، صوبی بلا توقف ولا تنفس نوش
ایلمک که ضدی عَمَجَرَة در.

العِشْرَة: گروه مردم / تحتیه ایله در، جماعت
ناس و جمعیت انسان معناسنه.

القَعْثَرَة: چیزی کندن از بُن / قاف و مهمله
ایله در، بر نسنه بی دیندن و کوکندن
چیقارمق.

الکَمْثَرَة: درون شدن چیزی در چیزی /
ایکی شیئی بری برینک ایچنه گیرمک، مثلاً
فنجان ایله ظرف گئی.

المَأْثَرَة: نیکوکاری / اثر ماده سندن ایلوک و
اولولق، وزن و معناده مکرمت گئی و ثاده ضمه
دخی جائزدر.

المِیْثَرَة: آنچه بر بالای زین نهند / کسر ایله و
تحتیه ایله در، اگر اوزره قوردقلری شیدر، لکن
جمعى مؤثر لفظنده تفصیلی اولوب اوزرنده
اوتورمق آسان اوله دیمشدر.

النَّطْرَة: گران شدن از چربی خوردن / مقلوبی
اولان طَنْثَرَة سابق معناسنه در.

النَّهْثَرَة: گونه از رفتن / بر دورلو یوریمکدر که
سیر و مروردر.

-ج-

التَّفْجَرَة: آب راندن / فا ایله در، صوبی سورمک
و آقتمق، اجرای ماء گئی.

الثَّغْجَرَة: ریختن / مثلثه و مهمله ایله در، دوکمک
صب گئی که إئعنجار دخی گلسه گرکدر.

الْجَرْجَرَة: بانگ کردن اشر / تکرار نصفله در،
دوه چاغرمق یعنی بوغازی ایچنده صداسنی تردید
ایلمکدر.

الْحَنْجَرَة: بُن نای گلو / مهمله و نون ایله و
های وحدت ایله در، بلا هاء جنسی مذکوردر.
/[ر۴۱ظ]

الرَّجْمَةُ: آواز دادن / زای ایله‌در، سس ویرمک یعنی چاغرب فریاد ایلمک، عَدْمَرَه و صَحْب گئی.

الرَّجْمَةُ: ناخن انگشتان برهم زدن / نونله‌در، پارمقلر طرناغنی بری‌برینه اورمق، لکن وانی دیر که: باش پارمغی شهادت پارمغیله اورته پارمق اوزره ضرب ایلمک که إتفاقه اشارتدر.

السَّهْجَةُ: از بیم دویدن / مهمله ایله‌در، قورخودن ناشی سرعت ایلمکدر.

العُسْجَرَةُ: تیز نگرستن / مهمله‌لرله‌در، عسج سابق شهادتیله عجله اوزره و دَقْتَلَه بر امره إهتمام حصولنده إمعان و إقدام ایلمک.

العسجرة: شتافتن / سعی اوزره سیردر یعنی یلمک و سَگَرْتَمَک.

الْعُمْجَرَةُ: اندک اندک آب خوردن / معجمه ایله‌در، صوبی آز آز ایچمکدر و عُمْجَه وزن و معناده جُرْعَه‌در.

الْقَمْجَرَةُ: کمان را نیکو گردانیدن / قاف ایله‌در، یایی إصلاَح ایلمک و مطلقا بر نسنه‌یه حُسن حاصل قیلِمَق گوزل یاپدرمق.

المَشْجَرَةُ: قَبّه که بالای تحت بود / معجمه ایله‌در، تحت اوزره مخصوص اولان قَبّه‌در که اکثری حَشِی اولور، لکن آغاجلی محلّه دیرلر و بلا هاء قفس معناسنه یازلدی.

المِیْجَرَةُ: دارودان / کسر ایله و تختیه ایله‌در، بر دواپی محلّنه إیصال و صَبّ و إِدخال ایده‌جک آلت که آغزدن اولورسه مُسْغَط و اگر پسین اولورسه شَرِئْتَه گئی.

-ح-

المِطْخَرَةُ: رزم زبون / مهمله‌لر ایله اول جنگدر که ناس آنکله طاغیله، خَفْت اوزره دفع اوله.

الْمِنْخَرَةُ: سنگ گرم کرده بآفتاب / نونله‌در، گنشدنه قزدلمش طاشدر.

-خ-

الْخَرْخَرَةُ: آواز پلنگ / فتحله و نصفی تکرارایله‌در، قیلان آوازی صوتِ ثَمَر معناسنه‌در.

الْخَرْخَرَةُ: خَرّه کردن در خواب / اوینجوده خورلامق.

الرَّيْخَرَةُ: زن پلیدکار / زای ایله‌در، فاخشه عورت، جمعی زماخر گلور، بلا هاء معنای دیگرده سابقدر.

الرَّيْخَرَةُ: تیر / اوق که سهم دینور، لکن اینجه و خفیف و لطیف اوله.

الْفَنْخَرَةُ: سنگی / فا و نون ایله‌در، بر نوع طاشدر.

الْمَسْخَرَةُ: معروف / مهمله ایله‌در، ناسک نشاط و اینساطنه سبب اولان کمسنه که / [۴۷۴و] إستهزا و هَزْل و سُخْرِیه ایدرلر.

المَفْعَرَة: نازشگاه / فا ايله در، بلا هاء
سابقدر.

-د-

الجَحْدَرَة: کام نزدیک نهادن / جیم و مهمله
ایله در، آدیملرینی بری برینه قریب وضع ایدن
کمسنه در و بلا هاء دخی مذکوردر.

الجَنْدَرَة: نو کردن نبشته / نونله در، یازلمش
خطّ عتیقی تجدید ایدوب اوزرینه قلم یورتمک،
مصدردر.

الجندرة: نقش / مطلقا نقش که خطّ اولسون
سائر رسوم اولسون، اسمدر.

الحیدرة: ماده شیر / مهمله ایله در، بلا هاء
دخی مذکوردر، حضرت مرتضیٰ شعرنده ع:

أنا الذي ستمني أمي حیدره^{۱۰۶۷}

بیورمشدر.

المُصْدَرَة: سپید سینه / ضمله و مهمله
ایله در، گوگسی بیاض اولان کمسنه.

المَفْدَرَة: جایگاهی بُزان کوهی / فتحله و
فا ایله در، بیان کچیلرینک یاشلی اولنلری
یاتدقلری یر، اسم مکاندر.

المُقْدَرَة: توانایی / قاف ایله در، قوّت و
قدرت که مصدردر، "المقدرة تُذهب الحفیظة"
دیرلر یعنی خصمنک حقندن گلمگه قادر

اولمق خصمنه اولان غضبی دفع ایدر؛ زیرا غضب
عجز حالنده عارض اولور، دالده ضمه دخی
لغندر، لکن مقتضای ترتیب فتحه در.

المَمْدَرَة: جایگاهی گلی که بدو حوض مالند /
مَدَرْدندن حوض و سائر نسنه بی صوامق ایچون
یاییلان چامورک مکانی.

الهیدرة: هرزه گفتن / تحتیه ایله در، مالایعنی و بی
معنی سوز سویلمک.

-ذ-

الشَمْدَرَة: ماده اشتر زود رو / معجمه ایله در،
تیز تیز یوریمک عادتی اولان ناقه که تا تأنیث
ایچوندر، لکن مذکری مذکور دگلدر و شَمْدَرَة و
شَمْرَدل^{۱۰۶۸} دخی لغندر.

المَقْدَرَة: زشتی جا / قاف ایله در، قباحث محلی
که جمعی مقادیر گلور.

-ز-

البِزْرَة: گزین / موحدّه و تحتیه ایله در، بر نوع
آلت حریدر که چوماق دینور، گُرز گبی، بلا هاء
دخی سابقدر.

البیزرة: چوب گازر / قَصّار یعنی بز چَرِیجَلرک
طوقمغی مدّقه گبی و مقصره دخی گلور.

الخنزرة: ستبری / معجمه و نون ایله در، غلظت
که یوغن و قالك اولمق.

^{۱۰۶۸} ن: شمردک.

^{۱۰۶۷} شرح دیوان حضرت علی، ۲۷۴.

الخنزرة: تَبَرِ بزرگ / بیوک تَبَرِ که انواعی
اولور، اینجه دمورلی و ایکی ویا بر یصّی
یوزلی اولور، بلا هاء دخی مذکوردر.
[ر۴۴و]

الزُرْزرة: بانگ کردن سار^{۱۰۶۹} / نصفی
تکرار ایلهدر،^{۱۰۷۰} صِغَرَجق دیدکلری قوشک
اوتَمسی که مصدردر.

الشَنْزرة: درشتی / معجمه و نون ایلهدر،
یوغون یعنی غلیظ اولمق.

المَجْزرة: جای اشتر کشتن / جیملهدر، بلا
هاء دخی یازلدی، سَلْخانه.

المِخْزرة: اندازه / کسر ایله و مهمله ایلهدر،
آلتِ حزر، تقدیر و تخمین دیمکدر.

-س-

الدَّعْسرة: شتافتن / فتحله و مهمله لرلهدر،
عجله و سرعت ایلمک، مصدردر.

الدعسرة: سبکی / خفیفلك که ترکجه یئنی
دینور.

الدَّوْسرة: ماده اشتر زفت / جسیم و گوسترشلی
اولان ناههدر، انسانه دخی إطلاق اولنور، بلا
هاء دخی مذکوردر.

الْقَعْسرة: سخت شدن / قاف و مهمله ایله
مصدردر، قوی و متین اولمق که، لکن صحاحده
دوهیه تخصیص ایلدی.

المِخْسرة: چاروب / کسر ایلهدر، سپورگه که
وزن و معناده مِکْنَسَةدر.

المِیسرة: سوی چپ لشکر / فتحله و تحته
ایلهدر، شمال معناسنه اولان یَساردِر، صول قول
طرفی که ضدی مَیْمَنهدر، بونلر اجزای
عسکردندر که بش قسمدر، آنکچون عسکره
خمیس دیرلر، مقدّمه و قلب و ساق جمله سی
بش اولور.

المیسرة: فراخ دستی / یسردندر، آل بوللغی که
وسعت رزق و مساعدۀ روزگاردِر، لفظ کریمده
﴿فَنظرة إلی میسرة﴾ بیورلمشدر.

-ش-

الشَرْشرة: بانگ کردن گوشت بر آتش / تکرار
نصف ایلهدر، آتش اوزرینه وضع اولنان
/[م۴۴ظ] آت کباب گبی، طبخ اولورکن یاغی
آقوب صدا ویرمک که فارسیده چَزیز دیرلر،
شَلْشَل گبی.

الشَرْشرة: بُریدن چیزی / بر نسنه یی کسوب
ایرمق که قطع و تفریق معناسنهدر.

^{۱۰۶۹} فارسی صغرجق اسملری؛ سار شارک ساری سارچه

سارج، عربیده زُرْزُور. «هامش»

^{۱۰۷۰} م - اینجه دمورلی و ایکی ویا بر یصّی یوزلی اولور، بلا
هاء دخی گلور. **الزُرْزرة:** بانگ کردن سار / نصفی تکرار
ایلهدر.

-ص-

الشَّمَصْرَة: تنگی و سخی / مضایقه و شدت دیمکدر.

الصَّرَصْرَة: بانگِ باز و چرخ و ماندش / تکرارِ نصف ایلهدر، طوغان و بَلَبان امثالی حیوانک اومتسی و بلنان ایچون صَقَر و چاقِر دخی دینور.

الصَّوَصْرَة: جای خرما / قاف ایلهدر، خرما زنبیلی که حصیر تللرندن اوررلر، آخرنده شده دخی لغتدر که خماسیات تائیهده گلور.

المِخْصَرَة: دورباشی / کسر ایله و معجمه ایلهدر، خلقی دفع و تبعید و تأدیب ایچون آلت که آنده اوله، قامچی و عصا گئی. [ن۱۷۹ظ]

المِغْصَرَة: تختۀ روغن / مهمله ایلهدر، مَنگنه که یاغ صقارلر و اوزم دخی تعصیر اولنور، بلا هاء مذکوردر.

المَقْصَرَة: پایانِ کار / فتحله و قاف ایلهدر، قُصارا ماده سندنذر، بر امرک نتیجه سی و نهایتی و بر آغاجک دیبی و بونک گئی محلنده زبانزدر.

المِقْصَرَة: آن چوب که گازُرِ جامه برو کوید / کسر ایله اسمِ آلتدر، بر آغاجدر که قِصار یعنی چریجی گیسی بی آکا ضرب ایدر، طوقمقدن غیریدر که بَیْزَرده قریبا یازلدی.

-ط-

البِیْطَرَة: بیطاری کردن / فتح موحدۀ ایله و تحّیه ایله مصدردر، بیطارلق ایلمک، بَیْطَر لفظی مذکوردر.

البِیْطَرَة: گماشته شدن / مهمله ایلهدر، مسلّط و احوالنه ناظر و متکفّل اولوب عمانی یازمقدّر، زیرا اصلی سطرْدن کتابت مُسَطَّر و کاتبی مُسَطَّردر، طانک بری بایه منقلبدر و آیت کریمهده ﴿لَسْتُ عَلَيْهِمْ بِمُسیْطِرٍ﴾ واقع اولدی.

الشَّنْطَرَة: تعرّض کردن بدشنام / معجمه ایله و نون ایلهدر، سَنّی الخُلُق یعنی بدخو اولوب سبّ و تکدیر ایلمک، طاده إعجام لغت و نعتنده شنظیر و شنظیره و جمعی شناظر دخی گلسه گرکدر.

القَنْطَرَة: پولِ آب / قاف ایلهدر، کوپری جسر معناسنه اسم مشهوردر که "المجاز قنطرة الحقیقة" دیرلر و صفتنده قنطرة عتیقه ها ایله بمعنی فاعلدر و قنطرة جدید بلا هاء إستعمال اولنور که بمعنی مفعولدر.

القنطرة: بالای یک دیگر نهادن / مصدردر، بری برینک اوزرینه وضعله ترتیب ایلمک.

القنطرة: قنطرها ی تمام کردن / مصدردر، قنطارلر تمام الملق که قنطارک معناسی چوقدر، از جمله ترازو مقامنده مستعمل بر آلتۀ دیرلر و بیک ایکیز وُقیه ویاخود یوز یگرمی رطل که آلتمش

مَندَر و مَن ايكيز آلتَمَش درهَدر ديديلر و ايكی معناسی دخی محلنده گلسه گرکدر، حاصلی قنقی معنا مراد اولنورسه آنک تمام اولمسنه إطلاق اولنور.

المِغْطَرَة: عودسوز / کسر ايله و مهمله ايله در، بخوردان مجمره معناسنه.

المِغْطَرَة: کلدان دزدان / قاف ايله در، خرسز لر کلیدی یعنی طومرُق ديدکلری آغاج که سارقُلك آيقلرينی آنک ايچنه قويوب کلیدلر لر.

المِغْطَرَة: بخورسوز / وزن و معناده مِغْطَرَة سابق گبیدر.

-ظ-

الْمَنْظَرَة: نظرگاه / فتحله بلا هاء دخی مذکوردر. / [ر ۴۴۲ ظ]

-ع-

الْجَمْعَرَة: زمین درشت و سنگسار / جیمله در، چورق و طاشلق یردر.

الصَّمْعَرَة: مثلها / مهمله ايله در، سابقک معناسنده مشترک و بلا هاء دخی مذکوردر.

الدَّمْعَرَة: أدام الله عمرک گفتن / مصدردر که مذکور فقره ايله دعادر، عمریکی الله دائم ايلسون یعنی چوق یاشه ديمکدر، / [م ۴۴۸ و] أدام لفظندن دال و ميم و عُمردن عين و را أخذيله ترکیب و آندن حکایت ايچون

مصدر وزننده بر لفظ ترتيب اولنمش، لکن رزقاني مواهب قسطلاني شرحنده دیرکه: في الأصل مطرّزیدن نقل اولنان منحوتات که یدی لفظ اولوب ثعلبي ايكی ضم و شاطبي دخی حَسْبَلَه إیراد ایدوب و زَهْرَقَه و زَهْرَه و تلبیه و تَأْوِيب و تنوِيب و بَلْکَفَه و بَأْبَاهُ و ولوله و صلولة، جمله سی یگر می لفظ اولور، تفصیلی حاشیه حزب أعظمده قلمه آلنوب بو مقامده اکثری محللرینه تأخیر اولندی، اشته ملحق ثعلبي اولان ايكی لفظک بری دَمْعَرَه در که آخری معجمدر، "أدام الله عزک" دعاسندن کنایتدر دیدیلر، شاید که عمرک یرنده ناسخ عزک یازب آنکا تطبیقا اسمنی دخی إعجام ایلیر و إنشله سماعیاته قیاسله إنشاء الله دیمک. ۱۰۷۱

العَرَعَرَة: سر کوهی / تکریر نصف ايله در، طاغ باشی شاهق جبل معناسنده در، لکن بو معناده قُمُقمه وزنی أولادر دیدیلر، فتحه دخی لغتدر، بلا هاء دخی مذکوردر.

الکَوَعَرَة: بزرگ کوهان شدن اشتر / کعر ماده سنه واو زیاده اولمشدر، لکن لغتدرده عیندن

۱۰۷۱ ۱ بسمله ۲ حمدله ۳ هیلله لا اله الا الله ۴ حَوَقْلَه لا حول ۵ خَيْعَلَه حی علی ۶ جَعْفَلَه جعل الله فداک ۷ سُبْحَلَه سبحان الله ۸ طَبْلَقَه اَطال الله بَقائک ۹ دَمْعَرَه أدام الله عمرک ۱۰ حَسْبَلَه حسی الله ۱۱ زَهْرَقَه زهی زهی ۱۲ زَهْرَه كذلك ۱۳ تلبیه لیبک ۱۴ تَأْوِيب أَوِي معه ۱۵ تَتَوِيب الصلاة خیر من النوم ۱۶ بَلْکَفَه رُویت بلا کیف ۱۷ بَأْبَاهُ بَای و أمی تغدیه دینور ۱۸ وَلَوْلَه وا ویلاه ۱۹ صلولة صلی الله علیه و سلم ۲۰ دَمْرَه أدام الله عزک، اکثری محللرنده گلور، ۲۱ إنشله إن شاء الله.

الْعَرَّغَرَّة: بانگِ جوشِ دیگ بر آتش / چوملک
آتش اوزرنده قاینامقدن پیدا اولان سسدر، اُزیز
مُزجل گئی. / صکره زیادهیه اِشارت ایدرلر، عیندن اَوّل
کنعره نونله مصدردر، دوه بیوک اورگجلی
اولمقدر.

الْهَيْعَرَّة: زنی بر جایی مقام نکند / تحتیه
ایلهدر، بر یرده طورمین خاتون.

الهیعة: غول بیابانی / مقلوبی اولان عیْهرده
یازلمشدر.

الهیعة: سبگساری کردن / آغر باشلی
اولماق، خفتدن کنایتدر.

-ف-

الزَعْفَرَة: بزعفران رنگ کردن / زای ایله ومهمله
ایلهدر، صفران ایله بویامق هرنه اولورسه.

الْفَرْفَرَة: بی خرد شدن / نصفی تکرارایلهدر،
اوصی گتمک یعنی عقلسز اولمق که شدتِ حمق
مراددر و ترکجدهده دخی شایعدر.

الفرفرة: بشکافتن / یارمق، لکن قلاغی یارمق،
جمعی فرافر دخی اِشارت ایدر.

الفرفرة: جُنْبیدن / اویناتمق یعنی تحریک ایلیمک،
هرهره گئی.

المِخْفَرَة: شکنه دروگر / کسر ایلهدر، دولگرك
اَی دموری و قازمه و بالتهیه دخی دیرلر.
/[۴۴۳و]

المِسْفَرَة: ماده اشتر قوی بسفر / مذکری
مذکوردر، مؤنثی ها ایلهدر.

-غ-

الْعَرَّغَرَة: مرغ خانگی حبشه / تکریر
نصفلهدر، حبش طاوغی و بونده کسره
لغندر، بلا هاء دخی مذکوردر.

الغرغرة: آوازِ مختلف / بری برینه مخالف
سسدر.

الغرغرة: گردیدن جان در گلو / روح
خُلقومه گلوب خروج ایچون دَوران و خلجان
ایلمسی که تغرغر دخی دینور.

الغرغرة: بانگ برزدن شبان بر گوسفندان /
چوبان آغزی ایچندن قیون سسنه مشابه صدا
ایله قیون چاغرمسی.

الغرغرة: شکستنِ بینی / برون قِرمق اِنکسارِ
أَنف که اوزرینه ساقط اولمغله واقع اولور نعوذ
بالله تعالی.

المسفرة: چاروب / سوپرگه که وزن و معناده
مکنسه و محسره سابق گگی و سفاره
سوژندیدر گنسه گگی.

-ق-

البیقرة: مانده شدن / فتحلهدر، بلا هاء
ذکری گچمشدر.

البیقرة: بدز در مقیم شدن / قومی بادیهده
ترك ایدوب قلعهده که جمیع ناسده ساکن
اولق.

البیقرة: از جای بجای شدن از بھر وطن
گرفتن / یورد طومتق یعنی وطن پیدا ایلمک
/[۴۸مظ] ایچون بر یردن بر یره نقل
ایلمک.

الدوقرة: بیابان بی نبات / مهمله ایلهدر،
اوت بتمین بیان یر.

العبرة: درخشیدن / موحده ایلهدر،
پارلامق، بلا هاء دخی یازلمشدر.

العبرة: زن نازک تن و جز / وجودی لطیف
اولان خاتون و غیری هر نازک و فایق اولان
نفیس نسنهیه دخی دیرلر.

القرقرة: بانگ کردن شکم / تکریر نصف
ایلهدر، قارن گورلدیسی پیدا اولق.

القرقرة: بانگ کردن قمری و کبوتر / قمری
و گوگرچین اوتمک، هدیر حمام گگی.

القرقرة: نیک خندیدن / ایو گولمک ضحک
لطیف گگی، تبسم نازکانه معناسنهدر، نعمک بن
مندرك سعد نامنده بر مضحکنک لقبیدر.

القرقرة: آواز گردانیدن / سس دوندرمک
بوغازی ایچندن، مثلاً دوه صوتنی دور ایتدرمک.

القرقرة: بانگ کردن کوزه و جز که آب و
مانندش درو ریزند / باردق و دستی گگی ظرفه
صو قودقلرنده آندن صدا پیدا اولق.

الفهقرة: باز پس آمدن / آردین آردین گیرو
گلمک که رجعت قهقری معروفدر.

الموقرة: خرمابنی که خرما بسیار آرد / ضم
ایلهدر، إفعالدن اسم مفعول صیغه یسلهدر، نخلة
موقرة دینور، خرماسی چوق اولان آغاجدر که
حلی ثقیل اولور، مُنقر سابق گگی، حتی مرأة
موقرة حمل ثقیلی اولان خاتون دیمکدر.

-ک-

الدسكرة: عمارت بیرون شهر / فتحله و
مهمله لرلهدر، معربدر، قلعه طشره سنده اولان
واروش که جمعی دخی گلسه گرکدر.

العسكرة: سختی / شدت معناسنه که
/[۱۸۰و] بلا هاء دخی گچمشیدی.

العسكرة: لشکر ساختن / چری مصدردر،
دوزمک یعنی ترتیب لشکر معناسنه.

الکَرَّکَرَة: غایت بانگ داشتن مرغ خانگی / اوده بسلی گوگرچین و طاوق مقوله سنک پک چاغرمسی، لکن آنلری چاغرمق معناسنی یازدیلر.

الدَّغْمَرَة: عیب کردن / تعیب اولناجق یاشده بولنمق.

الدَّغْمَرَة: شوره کردن / قارشدرمق و قاریشق ایلمک، تخلیط و منج گی. / [ر۴۳ظ]

الشَّغْمَرَة: بد کردن چیزی / معجمه لر ایله در، بر نسنه ی قبیح قیلمق.

الطَّحْمَرَة: برجستن / مهمله لرله در، صچرامق و سرعت ایلمک.

العَدْمَرَة: ازیں سِتدن و بدان دادن و باخویشتن دنییدن / تأخیر معجمه ایله در، بر کمسنه دن أخذ و آخره دفع ایدوب کندی بیهوده کبر و فخر ایلمک.

العَوْمَرَة: بانگ و جلب کردن / چاغرب گتورمک.

الغَمْمَرَة: جامه درشت و دون یافتن / معجمه و مثلثه ایله در، لباسک قبیحنی ایشلمک که خرجی بز طوقمقدر.

الغَدْمَرَة: سخن درهم آمیختن / [م۴۴۹و] ذال ثخذ ایله در، غوغا و نزاع و خلط کلام ایلمک.

الغذْمَرَة: کاری را سرسری گرفتن / بر ایشی سهولتله گورمک که تنفید امر معناسنه.

الکَرَّکَرَة: غایت بانگ داشتن مرغ خانگی / اوده بسلی گوگرچین و طاوق مقوله سنک پک چاغرمسی، لکن آنلری چاغرمق معناسنی یازدیلر.

الکَرَّکَرَة: گردانیدن باد ابر را / طاغلمشکن بولودی روزگار تکرار جمع ایلمک.

-م-

الإمَّرة: آنکه فرمان هرکس برد / کسر و شد ایله در، هر کسک امرینه إمتثال ایدن کمسنه در.

الإمَّرة: بره خُرد ماده / بلا هاء مذکری مذکور و بو دخی مؤنثیدر، غریبدر که رباعیاتک اولنده و هائیاتک اولنده دخی مضاعفاتده تشدید را ایله دخی ترتیب اولنمق توفیقه توقّف ایدر.

الحَزْمَرَة: تَنکی کردن / فتح مهمله و زای هوز ایله در، یوفقه و اینجه ایلمک، بر نسنه یی ترقیق معناسنه.

الحُمَرَة: بنجشگ سرخ سر / ضم ایله و تشدید ایله در، قوشلرک قزلباسی که سرچه یه قطعه ده مشاهددر، قیه بلبلی دخی دیرلر، بلا هاء دخی مذکوردر، تخفیفی دخی لغتدر، ابن لسان الحُمَره علمادن برینک کنیه سیدر.

الدَّحْمَرَة: فراپوشیدن چیزی / فتحله و معجمه ایله در، بر نسنه یی گیمک لبس گی.

-ه-

الْجَمْهَرَة: مقصود از سخن گفتن و گزیده چیزی ستدن / جیمله‌در، صحبتدن مقصودی‌نی إفاده و بر نسنه‌نك نفیسنی آلمقدّر.

العَبْهَرَة: زن نیکوی شکر ف اندام / مهمله و موحدله ایلهدر، حسنی تام اولان خاتونك آتته طولو تعبیر اولنور، مذگری مذکوردر.

العَجْهَرَة: جفا کردن / جیمله‌در، گوج ایلملك ازیت و زحمت ویرمك.

الْقَبْهَرَة: ماده اشتر سخت / فا و تحتیه ایلهدر، ناقه قویّه معناسنه.

الْمَطْهَرَة: جایگاهی در او پاك شوند / مهمله ایلله اسم مکاندر، تمیزلنه‌جك یردر، محل طهارت معناسنه که حمام و مغسل و ممشا جمله‌سنه شاملدر.

المطهرة: متاره / ظرفدر، معروفدر، طهارتك ظرفی و آلتی معناسنه معروفدر،

الْمَنْهَرَة: جایی که خاك رفته درو افکنند / نونله‌در، سوپرندی دزكدكلری محلدر، وزن و معناده مَزْبَله‌در، کویلرده اولرك اوكیدر.

الْهَرَهَرَة: خواندن گوسفند / قیونی چاغرمق که چوبانلر صدای مخصوص ایلله چاغرلر.

-و-

الغذمة: چیزی بگذا ف فروختن / لاف و ظلم و عدل و رجا و جبر و هرنه طریقله اولورسه بر نسنه‌پی گوتوری صاتمق و مقلوبی عَذْرَمَة دخی بو معنایهدر.

الْعَشْمَرَة: پیش آمدن سیل / سیل صوبی چوق گلملك، مصدردر، کثرت ظهور سیل گبی.

الغشمرة: وجود آمدن کاری که پایدار نباشد / دوامی مأمول اولمیان بر ایش حاصل اولمق.

الغشمرة: فراگرفتن چیزی بغلبت / ظلم و قهر ایلله بر نسنه‌یه مالک اولمق.

المجمرة: عودسوز / کسر و جیمله‌در، بخورداندر که آلت تجمیردر، ضم ایلله ایچنده یاقدقلری بخورد که بلا هاء مذکوردر.

المجمرة: جمعگاه / جمع اوله‌جق یردر، بونده کسر اولی مگر لغت اوله، ابن جمیر و أبناء جمیر فوائد نوع سادسده مذکوردر.

الهُتْمَرَة: بسیار گفتن / فوقیه ایلهدر، مهمر سابقك مصدریدر، چوق سویلملك، کثرت کلام معناسنه.

الهزمره: جنبیدن / زای هوز ایلهدر، اویناتمق، تحریك و تهزیز گبی.

الهُبْمَرَة: گند پیر / تحتیه ایلهدر، زیاده قوجه کیشیدر.

القِسُورَة: قهر و غلبت کردن / بر کمسنه یه
غالب اولوب آنی مقهور ایلمکدر.

المِسُورَة: بالش چرمین / کسر ایله در، میشین
یصدق.

-ی-

العِیْرَة: گرد رزم / مهمله و مثلثه ایله در، بلا
هء دخی مذکوردر.

المَخِیْرَة: خیارزار / فتح ایله و معجمه ایله خیار
تارلاسی که خیار معروف یشیل نبات
[م ۴۹ ظ] ماکولدر.

الیهیرَة: صنع موز / تحیه ایله در، موزک
صمغیدر، موز عربستانده اولور میوه در، مویز
دگلدر محلنده گلور، لکن بو لفظ طَلْح
صمغیدر، طلح دیکنلی آغاجلره دیدکلری
یازلمشدر، غالبا طَلْح موزدر ظَنّ اولندی و بو
ایکی کلمه ده یهبرّ آخری مشدّد و ما قبلی
موخّده اولمق لغت ردّیه در که خماسیاته تأخیر لازم
گلور.

الیهیرَة: سنگهای مانند کف / مخففدر، آوج
قیاسیدر، حجرُ الْکَف گئی. ۱۰۷۲

-الخماسی-

۱۰۷۲ بونده نسخه لر تخالف اوزره در، آخری شد ایله اولمق لغتدر،
آکا نظرله بعضی نسخه ده خماسی لفظندن صکره یازدیلر که
مضاعف اولوب بش حرفلی اولور، لکن معتر کلمه سنه تقدیمندن
یای ثانیه یی موحده صاندیلر، لکن أخذ اولنان نسخه اوّلادر که
تحفیف راء لغت اولمغله رباعیده قالور. «کنار»

أَجُورَة: جایگاهی / ضمله و جیمله در، بر
یرک اسمیدر که أشعارو منشآتده إشعار
ایدرلر.

الْجُهورَة: سخن باواز بلند گفتن / فتح
جیمله در، صوتِ اُعلی یعنی پرده لی سس ایله
سویلیمک که جهردندر.

الْحُزُورَة: کودکِ مردآسا / مهمله و زای هوز
ایله در، انسانِ کامل گئی عاقلانه حرکت ایدن
صِبّی نابالغ.

الْحُزُورَة: زمین پشته خُرد / کوچک دپه اولان
یر که اسمدر، جمعی حزاورة گلور.

الدّهُورَة: دفع کردن / بر نسنه یی بر محله
آتمق، مصدردر.

القِسُورَة: ماده شیر / قاف و مهمله ایله در،
دیشی آرسالان، مذکّری مذکوردر.
[و ۴۴ ر]

القِسُورَة: نیشتر حِجّام / فصد و حجامت
قصد ایدن کمسنه نك آلتی که نیشتر و مَحْجمه
دخی دیرلر.

القِسُورَة: تارکی شب / گیجه قراکلغی که
ظلمت لیل گئی.

القِسُورَة: شکارکن تیر انداز / اوق ایله صید
ایدن کیشی.

نوع اَوَّلَک بشر حرفلی کلماتی و تقدیم مضاعفاتی ایله در.

المُعْبَر: گرد آلود / معجمه و موحده ایله در، إغبار مصدرندن فاعل و إدغام مثلین اولنمش، توزلنن کیشی معناسنه در، لکن إنفعال درون معناسنده غبار معنوی مراد اولنور که تَوَبَّنُو ترقی پیدا اوله، مفعول دخی اولمق جائزدر.

المُعْتَر: آنکه نیاز نماند و نخواهد / مهمله و فوقیه ایله در، إعتزاردن فاعلدر که ﴿القانع والمعتز﴾ قرینه سیله در، مفعول اولمق دخی ممکندر، اول کمسنه در که إحتیاجنی گتم و ستر ایلمیه لکن سوال و طلب دخی ایلمیه.

المُقْبَر: دیگ لیس / قاف ایله در، سابقی بابتدن آنک گبی فاعل صیغه سیدر، چوملکده قالان بقیه طعامی آلان کمسنه در که کاسه لیس دخی دینور.

المُصْبَر: سخت / مهمله لرله صُعرور ماده سندن إصْعرار مصدرندن فاعلی مُصْعرِر اولوب سلفلری گبی إدغام اولنور، قوی و شدتلی دیمکدر.

القَهْقَر: بُز نَر / فتح قاف ایله و آخری تشدید ایله در، ارکک کچی معز گبی.

القَهْقَر: سنگ کوچک و سخت / کوچک و قاتی طاش، حجر صغیر و صلب گبی.

المُقَوَّر: باریک میان / إقورار مصدرندن فاعلی مُقَوَّر گلوب بعد الإدغام دخی مدد اولور.

العِطِر: مرد بدخو / کسر مهمله بعده معجمه ایله در، خوبی قبیح و مشربی آلچق اولان انسان و حیوان.

اليَهْيَر: آب بسیار / فتح تحته و تشدید آخر ایله که مضاعفک تمامیدر، چوق صو دیمکدر.

-ب-

الحَبَر: چیزی اندک / فتح مهمله دن صکره تکرار نصف ایله در، آز شی معناسنه شیئ قلیل گبی.

الصَّنَوَر: درخت نوژ / نون ایله در، چام آغاجی و چام بمیشی ویا کوکنار^{۱۰۷۳} دخی دیمشلدرد.

المُجَبَر: استخوان بند / جیمله و شد ایله تفعیلدن مفعول صیغه سیله در، صِنق کموک که جبیر ایله باغلی اوله.

المُخَبَر: چیزی آراسته و نیکو / مهمله ایله وزن سابق اوزره در، بزغش و گوزل نسنه، مُزَّین و حسن معناسنه در، حتی تحیر مصدری گلسه گرکدر.

المُدَبَر: بنده که از پس مرگ خداوند آزاد شود / صیغه سالف ایله در، موقده آزاد اولسون / [ن۱۸۰ظ] دیو عتقنی کندی موتنه تعلیق

^{۱۰۷۳} ن: کنار.

مُحَجَّر: شهری / مهمله ایله تفعیلدن مفعول
صیغه سنده در، بر شهرک علمیدر ولها لام
گلمدی.

المُفَنَجَر: راه که بر ریگ بود / فاء و نون ایله
مُعْنُون وزننده، بر یولدر که قوم ایچنده واقع اوله،
طریق رُمْلِیّه گی.

-خ-

المُسَخَّر: فرمان بردار / مهمله و شد ایله
تسخیردن مفعولدر، مطیع و مُنْقَاد و مؤتمر
معناسنه.

المُؤَخَّر: ستاره از منازل ماه / تأخیردم وزن
سابق اوزره در، منازل قمر اولان یگرمی سکر
مَنْزَلْک بریدر که مقدّمی دخی گسه گرکدر،
اصلنده فَرْغُ الدَّلْوِ المؤخّدر صکره فرغ مؤخر
دیدیلر که فرغ ثانی دخی دیرلر و نقیضی دخی
فَرْغُ الدَّلْوِ المقَدَّم و فرغ مقدم و فرغ اوّل دینور،
اصل معناسی بر نسنه نك گيرو قالانی و صوکی
که مقدّم آنک ایلروسیدر.

-د-

الحَقْفِیدَر: اشتر مرغ سَبْکِ رَو / معجمه و فانک
فتحهلریله و تحتیه ایله در، یئنی یوریمسی اولان دوه
دوه قوشی، لکن آخری را اولمقغرائب اللغه دندر،
سابقا باب دالده حَقْفِیدَد ایکی دال ایله
یازلمشدر.

ایلدیگی عیددر که مدبّر مطلقدر، عتقی
موتنه تعلیق مشروعدر لکن معقول دگلدر؛
زیرا مالکنک موتنه متوجّه اولوب تمّی ایدر و
فرستنده هلاکنه قصد ایلدیگی گورلمشدر،
سائر امره دخی تعلیقنده اول امرک حصولیله
آزاد اولور، مثلاً حجدن گلورسم گی.

المُضَبَّر: خوش خو / معجمه ایله در، خوبی
گوزل کمسنه که ضدی دریدر.

الهَزَنَبَر: بد خو / زای و نون ایله غضنفر
وزنده در، خوبی ایو اولیان / [م. ۴۵۰ و]
کیشی که سابقنک ضدی و نقیضیدر، عَضِیر
سابق گی.

-ت-

الزَبَنَتَر: کوتاه / زای و موحد و نون ایله در،
قصبه نسنه قصیر گی.

-ث-

القَبَعَتَر: مرد بزرگ آفرینش / قاف و
مهمله میاننده موحد ایله در، اصلی اوزره در،
صکره آخرینه أَلْف مقصوره إلحاق ایدرلر که
قبعثری سابقا یازلمشدر، خلقتی جسامت اوزره
یعنی یارادلمسی کموکلی و ایری کمسنه در.

/ [ر. ۴۴۴ ظ] -ج-

القَمَنَجَر: کمانگر / نونله در، فارسپسندن
معربرد که یایچی معناسنه قَوّاس گی.

السَّمْنَدَر: جانوریست که بآتش نسوزد /
مهمله ایله و نوله‌در، رنگ آمیز بر حیواندر
که آتسه یاغز، حتی آنک تویندن اولان بَر
آتسه قونسه پاسی یانوب پاك اولور کندى
یاغز، بعضیلری کلر گبی و نیجه‌لری قیون
گبیدر ویا قوشدر دیدیلر و بیك ییل بَرَدَوام
اولان نارِ موقده‌ده حاصل اولور دیرلر، زلال
قارده اولدیغی گبی و سمندور و سمندن و
سمندون دخی لغتلردر دیدیلر، موشِ آتشگده
دخی دینور و ضم دال دخی مرویدر،
فارسیدن معربدر.

السَمَهْدَر: مردِ گوشتگن / اتلی جانلی
دیدکلری لحم و شحم صاحبی کمسنه‌در.
السمه‌در: دُور / ایراق و اوزاق، وسعتلی
معناسنه که بلد سمه‌در دیرلر، بیوک شهر
دیمکدر.

الغَمَيْدَر: دراز نرم اندام / معجمه و تحتیه
ایله‌در، اوزن و یومشق تنلی کمسنه‌در غید
معناسنه.

الْقَفْنَدَر: پیر زشت دیدار / قاف فا و نون
ایله‌در، قبیح المنظر یعنی بدلقا اولان قوجه
کیشی.

القَفْنَدَر: بخیل هرزه گوی / مالی صاقنوب و
سوزی بی معنی اولان کمسنه‌در.

المُجَدَّر: آبله روی / جیمله جُدَرِی لفظندن
تفعیلک مفعولیدر، چیچک گورن یعنی بدنده
چیچط چیقاران کمسنه که مجدور دخی محلنده
مسطورددر، چیچک بوزوغی دینور.

-ذ-

الشمَيْدَر: شتابنده / معجمه و تحتیه ایله قَفْنَدَر
وزنده‌در، اِیَوْن یعنی سرعت ایدن کمسنه‌در.

الغَمَيْدَر: آنکه بعیش و ناز بود / ناز و نعیم
ایله مألوف اولان کمسنه‌در، عَمید مهمله‌لرله
عشقدن زبون کیشی معناسنه‌در، شاید آندن
مأخوذ و معجمه‌لر لغت اوله.

المُجَدَّر: مردِ کوتاه خُرد تن / مُجَدَّر سابق
وزنده‌در، قمتی قصیر و خِلقتی صغیر کمسنه‌در،
مَدَّك ضدی اولان جزدردندر که اون عددی جذرِ
مائه‌در.

المُعْدَر: جای افسارِ اسب / مهمله ایله عِذار
ماده‌سندن اسمِ مکاندر، آتک یکاغنده یولار
طوران محلیدر.

-ز-

الْحَزَنَزَر: مردِ بدخو / منقوطه‌لرک فتحه‌لریله‌در،
خوی کوتو قبیح الدَّيْدَنه اولان کمسنه‌در.

العَشَنَزَر: / [م ۴۵۰ظ] مردِ سخت خو / تقدیم
مهمله ایله و معجمه‌دن صکره نوله‌در، خوی
قوی و طبیعتی متین کمسنه‌در.

-س-

المیسّر: آسان گردانیدن / تحتیه و شد ايله
تفعیلدن مفعول صیغه سیله در، قولایلنمش
دیمکدر، معروفدر.

المیسّر: پزماله / نواله یعنی طعام حاضر
هرنه اولورسه.

-ص-

العصنصر: جایگاهی / مهمله لر و نون ايله
بر یرک اسمیدر.

المُخصّر: باریک میان / معجمه ايله و شد
ایله میسر وزننده در، خاصره ماده سندن در،
بلی اینجه کمسنه در، مختصر سابق گبی.

المُصّر: جامه رنگین / رنگی گوزل لباس.

-ط-

السبیطر: مرد دراز / مهمله و موحده نك
فتحيله و تحتیه ايله در، وزن کمسنه، رجل
طویل گبی و بر قوشدر که أبو العیزار دینور.

المُبیطر: نعلبند / ضمله در، بیطر قیلنمق
یعنی نعلبند صنعتی اوگرمش کمسنه در.

/ [ره ۴۴و] -ظ-

المُحتظر: شبگاه چارپایان / ثانی مهمله در،
حظیره ماده سندن إفتعالک مفعولیدر،
حیوانات گیجه یاتدقلری آغل.

-ف-

العدوّفر: سخت سخت / فتح مهمله و معجمه
ایله در، بر قاتی نسنه که آندن شدیدی اولمیه.

الغصنفر: مرد ستر شکر / معجمه لر و نون
ایله معروف لفظدر، وجاهتلی و جسامتلی
کمسنه. ۱۰۷۴

الغصنفر: شیر / آرسلان که غلطنده قَزَنفر
دیرلر، اسماء کثیره سی واردر، أسد اویس اُسامه
گبی.

الْمَزْعَفَر: مثله / زای و مهمله ايله تدحرجدن
مفعول صیغه سیله در، كذلك آرسلانه إطلاق
اولنور، نوعا صُفرته میلی اولدیغی جهتدن.

الْمَزْعَفَر: بزعفران رنگی کردن / زعفران ايله
بویانمش صاری رنگلی شی.

المُعَفَر: سپید تیره / مهمله و شده ايله در،
بولانق آق یعنی بیاضه قرمزی ویا سیاه قلیل
عارض اوله.

المعَفَر: خاک آلود / طپراق سورلمش یعنی اغلائی
مه دن کسمک ایچون طپراق ویا بر قاره نسنه
سورلمش مه.

۱۰۷۴ م - **الغصنفر:** مرد ستر شکر / معجمه لر و نون ايله
معروف لفظدر، وجاهتلی و جسامتلی کمسنه.

-ق-

المُشَقَّر: جایگاهی / معجمه ايله وزن سابق
اوزره در، بر یردر که بحرینده بر حصاردر.

المَوْقَر: مرد آزموده / وقار دن وزن مزبور
ایله در، بعضی اموره حالی تجربه اولنوب
سکونت و اطمینان صاحبی اولدیغی ظاهر
اولان کمسنه.

المَوْقَر: بُردبار / یوک چکیجی یعنی تحمّلی
و حلمی و صبری و سکونت حالی اولان
کیشی.

-ک-

الحَبَوَّكَر: سختی زمانه / مهمله و موحده ايله
سفرجل گبیدر، بلا و مصیبت دهردر، آخرینه
ألف زیاده ایدوب حَبَوَّکری دخی دیرلر که
محلنده مذکوردر.

العَكْرَكَر: شیر ستبر / عکر سابقی سفرجل
وزنه إلحاق ایچون تکرار حرفین اولندی، قویو
سود لبِ مُعکَر گبی.

المُدَّكَّر: آنکه نَر زاید / ذال ثخذ ايله
تفعیلدن مفعول صیغه سیدر، اركك طوغان
طفل که صدی مؤنثدر.

المُدَّكَّر: تیغی که کنارش پولاد باشد / آغزی
پولاد اولان قلیجدر، لکن مطلقا سیف نفیس
معناسنه در، زیرا ذکور دمشقی دموره دینور.

المُعَسْکَر: لشکرگاه / ضمله و مهمله لرله
أردو^{۱۰۷۰} که عسکر یساندیغی یعنی محلّ اتخاذ
ایلدیگی یردر، فتحله غلط مشهوردر.

-م-

المُدْمَر: میانِ دو دوش / معجمه ايله مذکر
وزنده در، ایکی اوموز آراسی ما بین المُنْکَبِین
معناسنه در، زیرا فی الأصل تدمیر قندرمقدر،
تدمیر اولنان دوه نك اول محلّنه ضرب ايله زجر
اولنور.

المُدْمَر: بُن گوش / قولاق دیی دیو بعضیلر
معنای سابقی قید و تخصیص ایلدیلر.

المُدْمَر: جای بَش اسب / آتک یلیسی بتدیگی
یر، مَعْرِفَه گبی که محلنده گلور إن شاء الله تعالی.
المُدْمَر: کاری سخت / گوج ایش، فعلِ عسیر
و دشوار گبی.

المُعْتَمَر: جامه درشتِ دون بافته / معجمه و
مثلّته ايله معسکر وزنده در، طوقونسی کوتو
اولان ایری بذر، کریاس غلیظ قبیح النسج گبی.

المُعْمَر: [م ۴۵۱و] مردکارها ناآزموده / مذکر
وزنده در، اموره تجربه سی اولمیان کمسنه.

-ن-

المُدْنَر: اسبی که نشانه‌های بزرگ دارد / مهمله
ایله در، ابرش دیدکلی آتدن زیاده بیوک بیوک
[ن ۱۸۱و] بنکلی اولان آتدر.

^{۱۰۷۰} اردو فارسیدر، ألفدن صکره واو یوقدر. «هامش»

-ه-

العَدَّور: خرِ بزرگ شکم و شتابنده / تأخیر

معجمه ایله در، قارنی بیوک و سرعتِ سیر صاحبی
حامدر. ۱۰۷۶

العَدَّور: بدخو / خوی کوتو سیئ الخلق
معناسنه.

العَدَّور: ملکت فراخ / بول ملک یعنی بر
کمسنه نك مالک اولدیغی محلّ وسعتلی اولدقه
بویله دینور.

القَنُور: بزرگ سر / قاف و نون ایله در، باشی
بیوک اولان، لکن حیوانه مخصوصدر.

القَنُور: اشترِ بدخو و جز / بد خوی اولان دوه
و غیری حیوان.

الکَنهُور: ابرِ بسیار آب / سفرجل وزنده در،
صوی چوق اولان بولت.

المُدَّور: گِرد / دَور ماده سندن تفعیلک
مفعولیدر، دگر می که کوشه سی اولیه.

المُقَّور: مثله / قاف ایله در، وزن و معناده
سابقی گبیدر.

المُزَّور: معروف / زای ایله در، تزیین اولنوب
صدق صورتده سویلنن کذبدر، تزویر
مصدرنددر.

العَدْمَهَر: فراخ / تقدیم مهمله و مفتوحه
ایله در، بول و وسعتلی اولان هر شی.

المُظَهَر: مردِ سخت پشت / ثانی معجمه و
ثالث شد ایله در، آرقه سی قوی کیشیدر، گرک
فی الحقیقه و گرکسه معین و ظهیری اولان
کمسنه، صاحبی نفوذ اولغله اولسون.

المُعْبَهَر: نرگسدان / مهمله و موحده ایله
معسکر وزنی اوزره در، نرگس قویدقاری ظرف
ویا نابت اولدیغی باغچه ویا مطلقا
چیچکلکدر، عبهر مسطوردر.

-و-

الحَزَّور: کودکِ مرد آسا شده / فتح مهمله و
زای ایله و شد ایله در، اول اوغلان که رجل
کامل گبی اوله، یعنی صبی ایکن رجال
خدمتنه یرایه، مع هذا أعضاسنه قوت
گلمامش اوله.

السَنَّور: چیزی باشد از پوستِ سخت که
بجنگ در پوشند / نون ایله در، دیردن بر
لباسدر که زره گبی جنگده گیرلر.
[ره ۴۴ ظ]

م - ۱۰۷۶ **العَدَّور:** خرِ بزرگ شکم و شتابنده / تأخیر معجمه

ایله در، قارنی بیوک و سرعتِ سیر صاحبی حامدر.

الْمُنَوَّر: شکوفهٔ اقحوان / نونله‌در، فتحله

نور چچکدر پاپادیه دیدکلری شکوفه‌در.

الْمَرْوَر: سست / زای هوز ايله و فتحه‌لرله‌در،

گوشک و درمانسز و قوتسز هرنه اولورسه.

-ی-

الْمُخَيَّر: خیار را حوالت کردن / ضمله و

معجمه ايله تخیردن مفعول صیغه‌سیدر، بر

امرده ایکی طرفی دخی کندینه حواله ایدوب

بر طرفک ترجحنی إلزام ایلمامک.

الْمُسَيَّر: جامه بخطها / مهمله ايله‌در، قایش

معناسنه اولان سیردندر، آلاجه بز و لباس.

الْمُعَيَّر: جامهٔ کور چشم / اعمی اولنله

مخصوص اولان لباس.

-منه بالهاء-

نوع اولک خماسیاتندن اولوب آخرلرینه هاء

لاحق اولان کلمات که تقدیم مضاعف

ایله‌در.

الْقَوْصَرَّة: قوصرهٔ خرما / فتح قاف و إهمال

ثالث و رابعی ايله و تشدید ايله مضاعفدر،

حضرت حیدر کزاره منسوب دیوان اشعارده

وقوعی چوقدر، از جمله شعر:

أَفْلَحَ مَنْ كَانَتْ لَهُ قَوْصَرَةٌ

يَأْكُلُ مِنْهَا كُلَّ يَوْمٍ مَرَّةً ١٠٧٧

بیورر.

الْمُخَصَّرَة: چوبک دستی / کسر ايله و معجمه

و مهمله ايله مضاعفدر، خاصره ماده‌سندندر،

بر کوچک عصاره که اکثریا خاصره یعنی بوگرینه

آنی وضع ایدرلر.

-أ-

الْمُمَاثَرَة: باکسی دشمنی کردن / مِثْره

ماده‌سندندر، بر کمسنه ايله آرایرده عداوت پیدا

ایلمک.

-ب-

الْمُثَابَرَة: بر کار نیک ایستیدن / مثلثه ايله‌در،

بر خوش ایشه مشغول اولق.

الْمُخَابَرَة: ضیعی را ببرزگری کسی دادن /

معجمه ايله‌در، بر محصولی اوزرینه بر کمسنه ايله

عقدِ مُزارعت / [م ۴۵۱ظ] ایدوب اشتراکا

زراعت ایللمک.

الْمُدَابَرَة: باکسی تدبیر کردن / مهمله ايله‌در،

بر کمسنه ايله تدبیر ایللمک.

المدابرة: گوسفند گوش شکافته از سوی پس

/ قولاغی آرد جانبدن یاریلان قیوندر که ضدی

مقابله‌در.

المدابرة: باکسی دشمنی کردن / بر کمسنه ايله

جنگلشمک یعنی دشمنک پیدا ایللمک، معاده

گی.

المدابرة: مردن / بونده واحد ایچون اولور، هلاك اولق معناسنه اولان دبار ماده‌سندندر.

المُصابرة: بصیر باکسی نبرد کردن / بر کیشی ایله صبر ایله جنگ ایلمک.

المُضَبَّرَة: اشتر سخت آفرینش / معجمه ایله تفعیلدن مفعول صیغه‌سیله‌در، خلقتی متانتلی قوی دوه‌یه إطلاق ایلدیلر.

المُکابرة: باکسی بیزرگی نبرد کردن / کبر ماده‌سندندر، بیوکلک ایله بر کمسنه آخر کسه معارضه ایلمک.

المکابرة: چیزی بیقین انکار کردن / یقینا معلوم اولان نسنه‌ی انکار ایلمک.

-ت-

المُساترة: باکسی چیزی بپوشیدن / مهمله ایله‌در، بر نسنه‌ی بر کمسنه ایله معا ستر ایلمک.

المُواترة: پیایی کردن / بری‌بری آردنجه قیلماق، لکن بو معناده مکتوبه و امثالنه مخصوص‌در که مکتوبلری پی در پی إرسال ایلمک و هدیه‌نک آراسنی کسمیوب برر برر گوندرمک.

-ث-

المُناثرة: برگزیدن / همزه ایله‌در، اورندیلیمک یعنی أقراندن زیاده بعضی أخلاق حسنه اختیار و انتخاب ایلمک. / [ر ۴۴ و]

المُکاترة: باکسی بسیاری نبرد کردن / مغالبه‌ده مبالغه‌در که بر کمسنه ایله محاربة کثیر ایلمک.

-ج-

المُؤاجرة: چیزی بمزد کسی دادن / همزه ایله‌در، بر نسنه‌ی بر کیشی یه کرا ایله ویرمک، مثلاً بر خانه‌ی اجاره ایله ویرمک.

المُتاجرة: باکسی بازرگانی کردن / تجارت‌دندر، بر کمسنه ایله تجارت‌ده شرکت ایلمک.

المُساجرة: باکسی دوستی داشتن / مهمله ایله‌در، صديق معناسنه اولان سَجیر ماده‌سندندر، بر کیشی ایله دوستلق ایلمک، مصادقه‌گی.

المُشاجرة: باکسی خلاف کردن / معجمه ایله‌در، بر کمسنه ایله نزاع ایدشتمک، وزن و معناده مُنازعه‌در.

المُهاجرة: از کسی بپریدن / مطلقاً بر کمسنه‌دن آیریلوب آنی ترک ایلمک، وزن و معناده مفارقت‌در.

المهاجرة: از مکه بمدینه شدن / خاصّةً مکه‌دن مدینه‌یه گتمک که مهاجرة النبی علیه السلام بو معناده مستعمل‌در.

-ح-

المُغَادَرَة: بگذاشتن / معجمه ایله در، براقمق متارکه گئی.

المُصَاخَرَة: باکسی رویا روی کاری کردن / مهمله ایله در، بر کمسنه ایله قارشو قارشویه ایش ایشلمک که وزن و معناده محاربه در، صحرا ماده سندن در که میدان جنگی که بری برینه حيله ایلمک ممکن اولیه.

-ذ-

المُحَادَرَة: از کسی پرهیز کردن / مهمله ایله در، بر کمسنه دن صاقنمق إحتراز ایلمک، حذر دندر.

-خ-

المُفَاخَرَة: باکسی در فخر نبرد کردن / فایله در، بر شخص ایله اُولُونُوب و بیوکلنمکده جنگلشمک، مکاتره گئی.

-ز-

المُؤَاوَرَة: کسی را وزیر کردن / بر شخصی وزیر ایلمک.

-د-

المُؤَاوَرَة: یاری دادن بر کاری / بر ایشه یاردم ایلمک.

المُبَادَرَة: باکسی پیشی کردن / موحده ایله در، بر کس ایله ایلری گچمک یعنی بری برینی سبق ایلمگه سعی ایلمک هر نه شیده اولورسه، مسابقه و مسارعه گئی.

-س-

المُعَاوَرَة: باکسی کار دشوار گرفتن / مهمله ایله در، بر کمسنه ایله بر مشکل امره شروع ایلمک.

المُخَدَّرَة: زنی پردگی / معجمه ایله تفعیلک مفعول مؤنثیدر، اهل پرده اولان خاتون و شرعده دخی سور و جای سروره تبرج عادتیی اولمیان خاتونددر، پرده معناسنه خَدَر^{۱۰۷۸} دخی گلور.

المُکَاوَرَة: باکسی هم دیوار بودن / بر کیشی ایله دیوار بر قوکشی اولمق، مجاورت گئی.

المُصَادَرَة: کسی را مصادره کردن / مهمله ایله مبادره وزنده در، بر کمسنه یه إکراه و إیرام ایلمک.

بعضیلری معاصره دیدکلری خطای عامدر.

المُحاصَرة: کسی را در حصار کردن / مهمله
ایله حصار ماده‌سندندر، دشمن خصمنی إحاطه
ایلمکدر.

المُخاصَرة: دست در میان یکدیگر گرفتن در
رفتن / معجمه ایله‌در، خاصره ماده‌سندندر،
[ن۱۸۱ظ] اللربنی ایکی کمسنه بری‌برینک
بوگرلینه وضع ایدوب گزمک، لکن آل آله
یاشوب گزمکده معروفدر.

-ض-

المُخاصَرة: باکسی دَویدن / مهمله ایله‌در،
ایکی کیشی قوششمق و بری‌بريله سَگردشمکدر
و زانو بزانو اوتورشمغه دخی دیرلر.

المخاضرة: میوه بخامی فروختن / معجمه
ایله‌در، یمشی اولقسیزن صاتمق یعنی ثمره‌ی
صلاحی ظاهر اولزدن مقدّم بیعدر که شرعا
ممنوعدر.

-ط-

المُخاطَرة: در خطر افکندن / هلاک قریب
اولق و تهلک‌یه کندینی إلقا ایلمک.

المخاطرة: باکسی گرو بستن / بر کمسنه ایله
رهنلشمک یعنی بحث ایدوب بر نسنه اوزرینه
مقاوله و اوکدل قومق.

المُیاسَرة: باکسی آسان بگرفتن / تحتیه
ایله‌در، معاصره‌نک ضدی که سهولتلی کاره
مباشرت ایلمک، مُساهله‌گی. ۱۰۷۹

المیاسرة: کسی را بجانب چپ بزدن / بر
کمسنه‌ی صول طرفه تعیین ایلمک.

-ش-

المُباشَرة: جماع کردن / موحده ایله‌در، جماع
ایلمکدر، ألفاظ کنايتدندر، بشریت اجرا
ایلمک مراد اولنور.

المباشرة: بَتّی خویش بکاری بر ایستادن /
بالذات کیشی بر ایشه‌کندی شروع ایلمک.

المُعاشَرة: باکسی خوش زیستن / مهمله
ایله‌در، بر شخص ایله‌گوزل گچنمک، حُسنِ
ألفت و حسنِ زندگانی‌گی.

المُکاشَرة: باکسی دندان برهنه کردن /
یدنجی نوعده مذکور کشردندر، صِرَتمق که
گولشمکدر.

المُناسَرة: خبر آشکارا کردن / نونه‌در،
خبری شایع قیلیمق إظهار ایلمک.

-ص-

المُؤاصَرة: باکسی هم دیوار بودن / همزه
ایله‌در، وزن و معناده مکاسره سابق‌گی،

۱۰۷۹ م - **المُیاسَرة:** باکسی آسان بگرفتن / تحتیه ایله‌در،
معاصره‌نک ضدی که سهولتلی کاره مباشرت ایلمک،
مُساهله‌گی.

المُشَاطَرَة: چیزی با کسی بدو نیم کردن /

بر نسنه بی بر کمسنه ایله بولشمک، وزن و معناده مقاسمه گی.

المُقَنْطَرَة: تمام / ضم و فتح قاف و نون

ایله در، عیاری تمام اولان نسنه که لفظ کریمده ﴿القناطر المقنطرة﴾ تام العیار دیمکدر. / [ر ۴۴۶ ظ]

-ظ-**المُنَاطَرَة: با کسی مناظره کردن / نونله در،**

بر کمسنه ایله بحث ایدشمک، لکن اصطلاحده ایکی شی میاننده اولان نسبتده ایکی جانبدن بصر بصیرتله إظهارا للصواب نظر ایلمکدر.

-ع-**المُشَاعَرَة: با کسی بضر نبرد کردن /**

معجمه ایله در، بر کمسنه ایله شعرده مجادله و مناقشه ایتمکدر، حتی غلبه ایلمکده دخی زبانزددر.

المشاعرة: با کسی در يك جامه خفتن /

شعار ماده سندندر که ایکی کیشی بر گوملکده یاتمق یعنی زوجین بر قمیصده إشتراك اوزره حین حاجتده هر بری استعمال ایلمک.

-ف-**العُدَاوَة: ماده اشتر بزرگ / تقدیم مهمله**

ایله در، بیوک دیشی دوه، نافه عظیمه معناسنه، لکن راجح اولان کسر فا ایله در.

المُذَاوَرَة: با کسی یار بودن / معجمه و مهمله

دخی لغتدر، بر کمسنه ایله دوست اولمق، بو معنی نوادرنددر.

المُسَاوَرَة: / [م ۴۵۲ ظ] سفر کردن / مهمله

ایله در، یوله گتمک که مدت سفر شرعی وسط سیر ایله اوچ گونددر.

المُناوَرَة: با کسی در فخر تحاکم کردن /

نونله در، فخر حسیده بر کمسنه ایله محاکمه و مباحثه و مجادله ایلمکدر، بحاکم شدن نسخه سی خطادر.

-ق-**المُعَاوَرَة: پیوسته کاری کردن / مهمله ایله در،**

دائما ایش یشلمک.

المعاقرة: پیوسته سیکی خوردن / عقاردندر،

متصل شراب ایچمک، عَقَار ضمله شرابک اسمیدر.

المُناوَرَة: با کسی بکاویدن / نونله در، بر کمسنه

ایله صواشتمق و یر قازمق، تعییدن دخی کنایه اولور که نَقَار اسمدر، اصطلاح صوفیه دندر.

-ک-

المخامرة: پنهان شدن / گیزلنمک که صیادک
ضبعی یعنی صرتلانی اولیوب و باغلرکن دیدکلری
"خامری اُمّ عامری" کلاملرندن مأخوذدر، اُمّ
عامر کنیه ضبعدر که یالیلی قورددر.

المُدْمَرَة: بناگوش / تفعیلدن مفعولک مؤنثیدر،
باش ایله جسد آراسیدر که حثّ و إغرا ایدوب
قندرقلری دوهنک اول محللرینه ضرب ایدرلر، زیر
تذمیر قندرمقدر، لکن مترجم ضعیف دیرم که:
بو معنی بی مذامرده یازدیلر که مذمره رحمنده
اولان کوشگی ارککمیدر بیلمک ایچون حمال
النی فرجندن صوقدیغی دوهدر دیدیلر.

المُسَامَرَة: باکسی افسانه کردن / مهمله
ایلهدر، گیکجه صحبتی معناسنه اولان سمر
لفظندندر، بر کمسنه ایله حکایات و مناقب
سویلشمک.

المُغَامَرَة: خود را در جنگ سخت افکندن /
معجمه ایلهدر، کندینی کیشی صواشده متین و
قوی قیلیمق که متانت قتال گبی.

المُقَامَرَة: باکسی قمار باختن / قاف ایلهدر،
بر کمسنه ایله قماربازلق ایلمک که قمار اوینی
گلسه گرکدر.

-ه-

المُجَاهَرَة: رویاروی جنگ کردن / جیملهدر،
وزن و معناده محاربه و مصاحرهدر که حيله سز و
سپرسز میدان جنگی ایلمک.

المُبَاكَرَة: بامداد بکاری ویا بجای شدن /
موحده ایلهدر، بکور مصدرندن مفاعلهدر، بر
کاره ویا بر یره سَحَری گتمک.

المُذَاكَرَة: باکسی چیزی یاد کردن /
معجمه ایلهدر، ذکر ماده سندنندر، بر کمسنه
ایله بر نسنه بی خاطره گتورمک آکمق.

المُذَكَّرَة: ماده اشتري که بشکل یا بطبع
چون نَر باشد / مادّه مذکورهدن تفعیلک
مفعول مؤنثیدر، شکله ویا طبیعتده ارکک
گبی اولان دیشی دوهدر.

المُمَاكَرَة: باکسی مکر کردن / مفاعله
وزندهدر، بر کمسنه ایله علی الإشتراك حيله
و خدعه ایلمک.

المُنَاكَرَة: باکسی نبرد کردن / نون ایلهدر،
بر کمسنه ایله جنگ ایلمک، فی الأصل تغییر
معناسنه اولان نکردندر.

-م-

المُؤَامَرَة: باکسی مشاوره کردن / همزه
ایلهدر، واوی مصدر میمینک ضمه سنی
محافظه ایچوندندر، ماضیسی آمردر و آمر
دیمک غلط عامیدر، إستشاره معناسنه إستیمار
و إیتمار گلسه گرکدر.

المُخَامَرَة: بیامیختن / معجمه ایله خمیر
ماده سندن یوغرمق قارشدرمق تخلیط گبی و
قارشق مخالطه گبی.

المجاهرة: دشنام دادن / سوگمک یعنی عداوتِ حقیقی سب و شتمله اظهار ایلمک.

المجاهرة: باواز خواندن / إخفانک ضدیدر، جهر ایله اوقومق.

المُساهرة: باکسی بیدار بودن / مهلمه ایله در، بر کمسنه ایله معا اویانق اولمق.

المُشاهرة: چیزی بمه بکسی دادن / معجمه ایله در، بر نسنه پی آیدن آیه بر شخصه ویرمک.

المشاهرة: کسی را بمه مزد گرفتن / بر کمسنه پی آیلق ایله طومق که یللقده مُسانه و معاومه دیرلر.

المُصاهرة: باکسی نکاح پیوستن / مهلمه ایله در، [م ۴۵۳و] بر کمسنه یه عقدِ نکاح ایلمک.

المُظاهرة: باکسی پشت بودن / معجمه ایله در، بر کمسنه یه آرقه یعنی معین و ظهیر اولمق که وزن و معناده معاونتدر.

المظاهرة: از زنظهار کردن / کیشی زوجه سنهظهار ایلمکدر که کفارت ایلمدکجه قریبان حلال اولماز، مع هذا عقدِ نکاحنده فسخ بولنمز، یعنی کندینک محرم لرندن والده و عمّه و خالته گبی برینک بر عضوینی منکوحه سنک اول عضوینی تشبیه ایلمکدر که آیتده دخی گلمشدر ﴿والذین یظاهرون من نسائهم﴾ اکثریا آرقه سی جمله دن زیاده بکزر اوله گلمکله ظهر ماده سندن بر لفظ ایله تسمیه ایلدیلر، کفارتی دخی کفارتِ صومدر که مع النیه إعتاق رقبه ایلمکدر، اگر قادر دگل ایسه رمضان و عیدین بولنمیان آیامده متّصلاً آتمش گون صائم اوله، آکا دخی قدرتی یوغیسه آتمش فقیری بر کرّه إطعام ایلمکدر. [ر ۴۷و]

المظاهرة: دو جامه بهم در پوشیدن / ایکی لباس بری برینک اوزرینه اورتمک یعنی تطبیق ایلمکدر.

المُعاهرة: باکسی زنا کردن / مهلمه ایله در، بر کمسنه ایله زناده رفاقت ایلمک.

-و-

المُثاورة: باکسی جنگ جستن / مثلثه ایله در، جنگده خصمله صچراشمق.

المُجاورة: باکسی همسایگی کردن / جیمه در، مکاسره و مؤاصره ایله وزن و معناده یکساندر که سابقدر.

المُغَاوَرَة: یکدیگر را غارت کردن / معجمه
ایله در، بری برینی یغما ایلمکدر.

المُغَاوَرَة: از کارزار سلامت بازگشتن /
جنگدن سلامت عودت ایلمک.

-ی-

المُسَايَرَة: با کسی رفتن / مهمله ایله بر کمسنه
ایله سیر ایلمک یعنی یوریمک.

المُطَايَرَة: پرانیدن / اوچورمق إطاره گی.

المُعَايَرَة: راست کردن ترازوها و پیمانها
بایکدیگر / یا بدلنده واو ایله دخی لغتدر که
درت لفظ مقدم مذکوردر.

المُغَايَرَة: بیع کردن بعوض / معجمه ایله در،
مبادل ایله بیع ایدشتمک یعنی بر نسنه ویرمکله
باوارلق ایلمک.

-الکنی و غیرها-

تقدیم مضاعفات ایله در که درتدر.

سَحَابٌ ثَرٌّ: ابر بسیار آب / فتح مثلثه ایله در،
صوبی چوق اولان بولتدر، اگر سحابه صفت
اولورسه.

شیءٌ شَرٌّ: چیزی سخت / معجمه ایله در، پک
قوی نسنه که یبُوسنده نهایت اوزره اوله.

یَوْمٌ أَعْرُ: روز سخت روشن / تقدیم معجمه ایله
تفضیل صیغه سیدر، وزن فعل اولمغله غیر

المُجَاوَرَة: در زینهار کسی شدن / بر
کمسنه نك حفظنده اولمق که قریبتدن
کنایتدر.

المُحَاوَرَة: کسی را جواب دادن / مهمله
ایله در، بر کمسنه نك کلامنه مقابله ایچون
جواب ویرمک.

المُدَاوَرَة: گردانیدن / دور ماده سندندر،
دوندرومک.

المُزَوَّرَة: خُوردی بیماران / معجمه ایله
تفعیلدن مفعول مؤنثدر، غلیل و مریض
کمسنه لره حاضر ایلدکلری طعام انواعی.

المُسَاوَرَة: بر کسی برجستن / مهمله ایله
مفاعله وزننده بر کمسنه ایله صچراشتمق،
مواثبه و مشاوره گی.

المُشَاوَرَة: با کسی مشورت کردن / معجمه
ایله در، بر کمسنه یه دانشمق که بر امرک
حقنده صرف فکر ایله جلبًا و سلبًا آسهل
طریقنی تفتیشدر.

المُعَاوَرَة: گاه ازیں و گاه از آن چیزی
بگرفتن / مهله ایله در، بر کمسنه پی متعدّد
محلردن آلمق.

المُعَاوَرَة: راست / [۱۸۲و] کردن ترازو و
پیمانها / ترازولری و کیله لری عیارلرنده درست
و صحیح قیلمق.

منصرفدر، زیاده آق اولان گون که غُزه دندر، بیاض و منور دیمکدر.

غَيْثُ جَوْرٍ: ابر بسایر باران / کسر جیم و فتح وسط ایله رَعْدُك آواز لرینک غایت شدید.

الْفَرْعُ الْأَكْبَرُ: [م ۵۳ ظ] درهای دوزخ که بر اهلش بیندند / فا و زای و مهمله ایله خوف و فریاد معاسنه در، روز رَسْتاخیزده اِمتیاز مجرمین و ذبح موت وقوعندن صکره اهل نارك بهشتی اولنلرک مدت معلومه لری تمام اولوب إخراج و بهشته إیلاج اولنوب جهنمک أبوابی سدّ اولنمق باینده فرمانِ إلهی صادر اولدقده اهل جحیم ناردن خروج امیدى و اهل جَنَّتِی رُؤیت امثالی حالاتک دخی إنقطاع بولاجنى معلوملری اولدیغی حینده اولان جَزَع فَرَعَلری سائر أفراعدن اکبر اولمغله آخرته تعلّق ایدن ألفاظ مشهوره قرآنیه دندر.

بنات أوبر: کنیت سماروغ / بنات موحده و نونله بنتک جمعیدر، اداتِ مَصْدَره کُنا أَلْفاظک بریدر که أب و أم و ابن ایله درتدر و آنلرک جمعلری دخی مستعملدر، أوبر دخی قیل معناسنه اولان وَبَرْدن کلمه تفضیلدر، بر نوع منتارك کنیه سیدر که صغیر الجُرم و تویلی و ترابی رنگ اولور.

صَمَاءُ الْعَبَر: سختی زمانه / فتح مهمله و شد ایله أَصَمَّك مؤنثیدر، آفت و بلا معناسنه در، عَبَر دخی فتح معجمه و موحده ایله در، صَمَّایه ویا آنک گبی داهیه مرادفلرندن برینه ردیف اولدقده ایکسینک مألّی وصفی قابل دگل و تعریفی متعَدّر و مشکل بلا دیمک اولور.

الحَجُّ الْأَكْبَرُ: عیدِ گوسفند کُشان / تأخیر جیم مشدده ایله لغتده قصد معناسنه اولوب عرفده بیت عتیقی طواف مفروضه دیرلر و موسم حجّ شریف عیدِ اکبردر که اُضحیه یعنی قربان بیرامی اولمغله أفعالِ حُجَّاجدن سائر دیارده آنجق بر ذبح عظیم فداسیله تَقَرَّب اولان قرباندن ما عدا نشان اولمدیغی جهتدن آنکله شرح ایلدی، مع هذا حجّ اکبر شرعده یوم عیدک جمعه ایرته سی گونه گلمکله خطبه عرفات ایله سائر دیارده اولان جمعه خطبه لری بر گونه یوم عرفده جمع اولمق ایله مشروطدر، شرعده مقابلی اولان حجّ أصغر دخی عُمره اولور و آنکله بیان ایلسه گرکدر، روز گوسفند کُشتن دخی نسخه در، قربان بیرامی دیمک اولور که إرادۀ حال ایله حجّ فرض دیمک اولور. [ر ۴۷ ظ]

الحَجُّ الْأَصْغَرُ: عُمره / زیارت معناسندن مأخوذ اولان عُمره لفظیله بیان ایلدی، عمره نك حجّ گبی أفعالِ مخصوصه سی مناسک کتابلرنده مستقل و مفصل بیان اولنمشدر.

طوافِ صَدَر: طوافِ وداعِ خانه خدا / بیت

الله دن حجّك تمامنده دیارینه عودتی وقتنده
وداع ایچون ایلدیگی طوافدر که واجبدر.

یا فَجَر: ای مردِ بدکردار / فا و جیمک

فتحلهریلهدر، حسن لفظنک ضدیدر، ای
طبیعتی آلچق اولان کمسنه دیمک اولور که
حرفِ ندا ایله مصدردر.

یا غَدَر: ای مردِ غدرکننده / ضم معجمه و

فتح مهمله ایلهدر، ای وفاسز کمسنه
دیمکدر، شتم حالنده ندا طریقیله زباندردر که
أثرده دخی گلمشدر.

یا دَفَر: ای مردِ گندیده / مهمله و فانک

فتحلهریلهدر، ای قوقمش کمسنه دیمکدر.

بناتُ الأَحَدَر: خَرانِ دشتی / تقدیم معجمه

ایله کنیهدر، جمار وَحشیلر یعنی بیان
اشکلری، لکن دیشی اوله لر، أَحَدَری دخی
دینور.

ناثِرَةُ الدَّرَر: ماکیانِ ماده / نون و مثلثه و

مهمله ایله فاعلک مؤنثی و دُرَر دُرَر جمعیدر،
معناسی اِنجُو صاچان دیمکدر، اگرچه بونده
دیشی طاوق دیدی، انسان آقسرمق گبی
حیوان بورنده اولان نسنه پی دفع ایچون
نَقْسِنی شدتله اِخراج ایلیمکدر، قیون
اوکسورسه بورندن چیقان شی گبی، نافر
دخی بو معنایهدر. / [م ۴۵۴و]

أَبُو البَشَر: آدم علیه السلام / موحد و

معجمه نك فتحلهریله خلق معناسنهدر، حضرت
صفي الله عليه السلامك کنیه سیدر، أبو الخلق
دیمک اولور.

أُمُّ البَشَر: مادرِ ما حَوّا ۱۰۸۰ / حَوّا آنازک

کنیه سی اولور، مادرِ ما قیدِ بالاده دخی پدرِ ما
دیمگی مستلزم ایدی.

وَارِدُ الشَّعَر: دراز موی / مهمله لرله فاعل وزننده

و شعر دخی معجمه و مهمله نك فتحلهریله،
قیلی اوزن اولان کیشی.

أَبُو جَعْفَر: کنیتِ مگس / جیم و مهمله و فا

ایله لفظِ معروفدر، نخر معناسنهدر، سِنَك
دیدکلری حیوانِ طائرک کنیه سیدر که دُباب عربی
اسمیدر، عفوناتدن تَکَوُّنی رطوبتله حاصل اولمغله
کنیه تعینی بو لفظله اولمشدر.

بنو الأصفر: رومیان / صاری رنگک اولدیغی

محلّه أصفر دیرلر، تاریخ خمیسده ابن إسحاقدن
نل ایدر که: حضرت إسحاقك اوغلی عیص
تأهل مرد ایلدکده عَمّیسی جنابِ إسماعیلک قزی
نسیمه پی تزوج ایلیوب دیارِ رومده بر ولدی ظهور
ایلدکده اسمنی أصفر تعین یلمشیدی، آندن روم
تناسل ایلدی که سورة روم اطرافنده مرقومدر، ابن
کَلْبی دیرکه: جنابِ إسحاقك اوتوز عدد اولادی

۱۰۸۰ م - موحد و معجمه نك فتحلهریله خلق معناسنهدر،

حضرت صفي الله عليه السلامك کنیه سیدر، أبو الخلق دیمک

اولور. **أُمُّ البَشَر:** مادرِ ما حَوّا.

رجلٌ سَهْرَةٌ: مردی که کم خُسبد / مهمله
ایله در، آز اوپور کمسنه قلیل النوم و کثیر السهر
گئی.

-نوع دوّم-

-ثنائي-

بو ایکنجی نوعده ما قبلی مضموم اولان کلمات
ایراد اولنوب ایکیش حرفیلرده مجرّد بولنمیوب مع
الهاء ایکی کلمه تسطیر اولندی.

الْبُرّة: حلقه بینی اشتر / موحدّه ایله در، دوه نك
بورننه گچوردکلری قیل حلقه در، جمعی بُری
مقصوره ده مذکوردر.

الْبُرّة: حلقه گشوار / قولق حلقه سی که فقرای
بکناشیه نك قولاغی دلیک اولنلری آویخته ایدر،
مَنگوش دیدکلریدر.

الْبُرّة: دست برَنجن / بلازك که قوله طاقلر،
عریده سواردر.

الْبُرّة: پای برَنجن / خلخال دیدکلری شیدر که
آیاغه گچوررلر **ع:** الطوقُ للرأس والخلخال
للقدم

الْكُرة: گوی / طوب که چوکان ایله اوینازلر، بر
نوع لعبدر، لکن هر مدوّر نسنه یه دخی إطلاق
اولنور.

اولوب بری صفت لون صاحبی اولمغله آکا
أصفر دیمشیدی، سائر روایات دخی مجلّة
النصابده ذکر اولنمشدر.

إزارُ العَمَر: دستارِ خوان / کسرِ ألف و زای
و أَلفدن صکره مهمله در، عَمَر دخی
جنسدر، عَمَر واحدیدر، سُفْره یه وضع اولنان
پیشگیر و یاغ مقرمه سی.

ثَوْبٌ مُشَوَّرٌ: جامه رنگ کرده بمعصفر /
معجمه ایله تفعیلدن مفعول وزننده عصفر
دیدکلری قرمزیه مائل صاری بویا ایله ملوّن
لباسدر.

-ومنها-

گُنایه ملحقدر، ضمیر ایله بولنانلر که بر
مضاعفی واردر.

عینٌ ثَرَّةٌ: چشمه بسیار آب / قریبا سحابه
صفت قیلندی، عینه صفت اولوب مؤنثا
دخی مستعملدر که صوبی چوق چشمه در.

رجلٌ سُخْرَةٌ: مردی که مردمان را بَسْخَره
گیرد / معجمه نك طرفینی مهمله در، هُمزه و
لُمزه وزننده در، خلّك مسخره سی اولان
کمسنه.

سَرْجٌ عَقْرَةٌ: زینی که اسب ریش کند / قافاك
ایکی طرفی مهمله در، اول اگردر که آتک
آرقه سنی یاغر ایلیه.

-الثلاثي-

بو نوعك اوچر حرفليسيدر كه مضاعفاتى
مقدمدر.

البُر: گندم / شد مهمله ايله در، بُغدايك
اسماسندندر، قُوم حِنطه فينه سَمراء دخى
دينور، بغدادى اصلنده بُوقده در كه
[ن ۱۸۲ ظ] جغتاي در.

الثَر: رشته بَناء / مثناء فوقيه ايله در، معماری
ايپى كه بر ارضك طول و عرضنى آنكله تفويم
ايدرلر. [ر ۴۸ و]

الحُر: آزاد مرد / عبد مملوك ايكن آزاد اولمغله
سائر أحرار اصليه يه ملحق اولان كمسنه،
مُعتق گي.

الحُر: نيكو / هر شيك ايوسى و گوزلى و
خوشى، [م ۴۵۴ ظ] حسن و جميل گي.

الحُر: قُمري نَر / اركك قمرى كه ورشان و
ساقِ حَر ديرلر، بعض متأخرين ديرلر كه
صاق حَر لفظى آنك صوتنى حكايه در، پس
يالكر حَر دينمز، آنكچون معرف باللام
اولماز و تنبيه سندن مُعرب اولوب ساق حَران
دخى دينمز ديديلر.

الحُر: بچه كبوتر / گوگرچين ياوريسى قَرخ
حام گي كه خوزل دخى ديرلر، فارسیده بچه
گي جانۀ دخى دينور.

الحُر: بچه آهو / گيك ياوريسى، جدايه شَصَر
وغيرى گي.

الحُر: بچه مار / بيلان ياوريسى، سالخ گي.

الحُر: ريگ نَرَم / قومك يوشاغى، لَين الرمل
گي، وسطُ الرَّمَل معناسنه دخى يازديلر.

الحُر: گل بى ريگ / قومسز چامور، وَخَلّ بلا
رَمَل گي.

الحُر: فراز رُخ / يوزك يومرى يري كه يكاقدَر.

الحُر: ميان سراى / آوك اورتەسى، وسطُ الدار
گي.

الحُر: باز سپيد / آق طوغان، باز أَشهب و
بازي أبيض گي. ۱۰۸۱

الحُر: ترهاتى كه بخامى خوارند / پشمزدن اول
يدكلرى نباتات، حَرّ البقل گي.

الحُر: قبيله / بر قبيله در، يعنى رجل حَرّ ديمك
خُروري اولديغى آشكاره در ديمكدر، حروري
حروريه ديدكلرى طائفه يه منسوب ديمكدر و
خوارجدن اول طائفه يه حروريه ديدكلرينه سبب
بودر كه آنلر ابتدا حروراء ديدكلرى محله مجتمع
اولديلر، اول قبيله خوارجدن ناصبيه در كه اهل
بدعتك اصول سته سندن بريدر.

۱۰۸۱ **الحُر:** باز سپيد / آق طوغان، باز أَشهب و بازِ أبيض
گي.

الْخُرَّ: سولاخ سنگِ آسیا / معجمه ایله در،
دگرمان طاشنک دلوگی که آندن دانه إلقا
اولنور.

الدَّرَّ: مرواریدِ بزرگ / مهمله ایله در، بیوک
انجو که درّ یتیم دیدکلری لؤلؤ کبیردر.

السَّرَّ: نافه بریده / کشلمش گوبک یعنی بعد
الولاده طفلده کسلمک عادت اولان گوبک.

السَّرَّ: آنان که نافشان علت دارد /
گوبکلرنده علتی اولنلر، مفردی اُسَرّ نوع
اولده مذکوردر.

الشَّرَّ: مکروه / معجمه ایله در، عیب و قبیح
اولان امردر.

الضَّرَّ: زیان / ترکجه ده دخی زیان و ضرر
دینور، نفعک ضدیدر.

الضَّرَّ: سختی / شدت و مضایقه که طارلق
دیرلر ﴿ربی ایّی مسنی الضَّرَّ﴾ وارد اولدی.

الضَّرَّ: رنج / امک و زحمت.

الضَّرَّ: غمگینی / تاسه لی اولمق، سُوکوار گبی.

الضَّرَّ: لاغری / آرقلق، صوری اولسون
ضعفِ بدن گبی و معنوی اولسون ضعفِ
حال فقر و سکنت گبی.

الضَّرَّ: زنی کردن بر سرِ زنی دیگر / عورتی
اوزرینه بر عورت دخی ألمق که آنک صاحبنه
مُضَرّ دیرلر؛ زیرا آنلر بری برینه ضَرّه یعنی اورتا قدر.

الضَّرَّ: زیان کردن / مصدردر، ضرر ایلمک.

الضَّرَّ: گم کردن / غائب ایلمک و امرِ قبیح
ایشلمک و قلیل ایلمک.^{۱۰۸۲}

الطَّرَّ: همه / مهمله ایله جمله سی دیمکدر که طُرّا
نصبه مستعملدر، جمیعاً گبی.

العَرَّ: گر / ترمگودر قوبا گبی، فتح عین ایله
اولورسه جَریدر که محلی دگلدر.

العَرَّ: ریشی دست و پای اشتهر / دوهنک اللرنده
ویا آیقلرنده پیدا اولان یاره در که صاری صو آقر
و بونلردن سائره سرایت ایلمسون ایچون صحیح
اولنلری داغلرلر، غریبدر که شاعر دهمش ع:

غیري جئى وأنا المُعاقِبُ فيکُمُو

العَرَّ: اشتهر کوتاه کوهان / اورگوجی قصه اولان
دوهلر، مفردی اَعَرّ نوع اولده مذکوردر.

العَرَّ: خَرانِ بزرگ سینه / گوگسی بیوک اشکلر،
حمارِ عریض الصدر گبی، مفردی گچمشدر.

العَرَّ: میشانِ کوچک دُنبه / قویریغی آز و
کوچک اولان قیونلر، مفردی اَعَرّدر.

[/ر۴۸ظ]

^{۱۰۸۲} م - **الضَّرَّ:** زیان کردن / مصدردر، ضرر ایلمک.

الضَّرَّ: گم کردن / غائب ایلمک و امرِ قبیح ایشلمک و قلیل
ایلمک.

الغَرّ: سپید رویان / معجمه ایلهدر، اُغَرّ سابقك جمعیدر، یوزلری بیاض اولنلر.

الْقَرّ: سرما / قاف ایلهدر، صوغق، بردگی.

الْكُرّ: صه هزار و هفتصد مَن / اوچ بیک دیدوز بَطْماندر، لکن بَطْمان هر دیارده بر گونه اولمغله قاج وُفیه رومیّه ایلدیگی استخراج اولنمق عَسیردر، اُوزان صغیرهده مَن ایکی رطلدر که یوز سکسان مِثقالدر و ایکی یوز الی / [۴۵۵و] یدی دیرهم و شُبع درهمدر و مَن مَکّی یوز آلتَمش مِثقالدر و مَن رومی یگرمی اُوفیهدر که یوز الی مِثقالدر و مَن مصر و آنطالیقی اون آلتی اوقیهدر که یوز یگرمی مِثقالدر و مَن اسکندرانی اوتوز اوقیهدر و مَن فِطری یگرمی ایکی اوقیهدر و ابن سینا قولنجه یوز سکسان مِثقالدر و دیار عجمده مَن شاهي بیک اکیوز مِثقال و مَن تبریزی آنک نصفی و مَن خراسانی یوز الی مِثقال که مَن رومی گبیدر و کُرّ شرعی اون ایکی و سَقدر، و سَق اهل کوفه عندنده آلتَمش صاعدر، اهل بصره اوچ یوز صاعدر دیدیلر، صاع شرعی که بیک قرق درهمدر، سکز رطل عراقیدر، رطل عراقی یگرمی اَسْتاردر، استار آلتی درهمدر، درهم یگرمی قیراطدر، فتوی دخی آنک اوزرینهدر و قیراط بر دانقدر، دانق درت طَسوجدر، طسوج ایکی حَبّدر و حَبّ ایکی شَعیردر، شَعیر آلتی خَرْدلدر، او دخی

اون ایکی فُلْسدر، او دخی آلتی فتیلهدر، او دخی آلتی نقرهدر، او دخی سکز قَطْمیردر، قَطْمیر اون ایکی ذَرّهدر، مِثقال ذَرّ و زن ذَرّ دیمکدر که غلّه صغیرهدر، ثعلب دیرکه: ذَرّ نَک یوزی بر حَبّدر، نيسابوریدن ابن حجر مَکّی نقل ایدرکه: یتَمش ذَرّ بر جَنّاح بَعوضه^{۱۰۸۳} مقداریدر و یتَمش جَنّاح بَعوضه بر حَبّ قدر گلور.

الکَرّ: چاهی که دست بآبش رسد / اول قیودر که صوینه ال ایریشه، حَسِیسی گبی.

المُرّ: تلخ / آجی شی.

المَرّ: صَمغی تلخ / بر آجی صمغدر.

الهَرّ: دردی اشر را / دوده بر علتدر.

الیرّ: سنگهای سخت / تحتیه ایلّه و شد آخر بونکله تمامدر، زیاده قاتی و قوی طاشلردر، طَرز و جَلمدگی.

-أ-

النُّور: نیل / فتح نون ایلّه عَجْز وزننده اول دودهدر که چُوید دیرلر، قولده آگنه ایلّه ایلدکلری دُوگن اوزره قورلر که یشیل و گُوک اوله، آخَرده اجرا ایدن وَاِشمه و کندیده اجرا ایدن مرأه مُستوشمهدر.

-ب-

الدُّبَر: سُلّاخ کون / ضم مهمله ایلهدر، ثُقْبَه

^{۱۰۸۳} جناح بعوضه: سیوری سکک قنادی. «هامش»

حیوانیه در که فَضَلَاتِ حَبِیْثُهُ مَا یَتَجَلَّلُ غَائِطًا
آندن مندفع اولور که ترکیسی فارسیسنک نونی
تایه قلبله مستعملدر، فتدبّر.

الرُّبْرُ: نُبِشْتَهَا / زای ایله در، مکتوب معناسنه
اولان زبورک جمعیدر، وزن و معناده کُتُب گئی.

الصَّبْرُ: بِالْأَى هَمَّه چیزِی / مهمله ایله در، هر
نسنه نك یوقاری طرفی، مثلاً کاسه نك کناری
دیمکدر.

الصَّبْرُ: شکیبایان / صبر ایدنلر یعنی قاتی
نسنه لره زیاده تحمّل ایدیجیلر دیمکدر، مفردی
صَبْرودر.

-ت-

الْقُتْرُ: تَنُگِ دستان / قاف ایله قتورک
جمعیدر، آلی طار یعنی مضایقه حال
صحبلی، فقرا و مَساکین که معاشلری مقتر
و مقدر و مکدر اولنلر، آیت کریمه ده ﴿لَمْ
یُسْرِفُوا وَلَمْ یَقْتُرُوا﴾ لم یقدروا معناسنه که
﴿فَقَدَّرَ عَلَیْهِ رِزْقَهُ﴾ بیورمشدر.

-ث-

الْأَثَرُ: گُوهرِ شمشیر / قلجک جوهری و
یوزینک لونی.

الدُّثْرُ: زِبِرِ پوشها / مهمله ایله در، اوست
لباسلری که مفردی دِثاردِر، لکن صحیحی
زیر پوشهادر که ایچ لباسلری که مفردی
شعار معناسنه اولمقدِر.

-ج-

التَّجَرُّ: بازرگانی کردن / فتح فوقیه ایله تجارت
گئی بابِ اَوَلْدن مصدردر، اَلَمْ صاتم ایلْمک بَیْع و
شرا گئی و جیمده ضم گئی سکون دخی لغتدر
دیدیلر، مختار صاحبْنک مختارنی بابِ ثانیْدن اولمق
سهودر دیو وانی مترجم تعریض ایلدیگی خطادر؛
زیرا نسخ صحیحده من بابِ نَصَرْدِر من بابِ
ضَرَبْ دگلدر.

الشَّجَرُ: چوبهای سر چاه / ضم معجمه ایله در،
قیو دولابْنک آغاجلری، مفردی شَجاردِر، خشب
البِئْر گئی.

-خ-

الْفُخْرُ: نازندگان / فا ایله در، / [ن۱۸۳و]
فُخورک جمعیدر، نازلنان / [م۴۵۵ظ] و بیوکلنان
کمنه لر.

-د-

الجُدْرُ: دیوارها / جیمله در، مفردی جِدار
دیواردِر که فارسی و ترکیسی یکساندر که ایکی
مَحَلْک فاصله سی اولان پرده و سْتَره لر.

الْحُدْرُ: گُوهای آب در دشت / مهمله ایله در،
مفردی حدوردِر، صحرا ده اولان چقورلر که صو
جمع اوله.

الجرر: اسبابی بی فرمان / مفردی جرور گلور إن شاء الله، یدگه گلمز سرکش اولان آتلدر.

الجرر: رسنهای آز اَدیم بافته / سختیاندن یاپدقلى ایپلر، مفردی جریر گلسه گرکدر. [ر ۴۹و]

السرر: تختها / مهمله ایله تختلدر، مفردی سریر بین الناس شهیردر.

-ز-

الأزر: چادرها / چادرلر که خاتونلر باشلرینه اورتنورلر، مفردی إزار گلسه گرکدر.

الجزر: اشتراک گشتی / جیمله در، بوغلزن دوهلر، مفردی جزوردر.

-س-

الأسر: پایهای تخت / سریرك آياقلى که أُسرُ سُر دینسه تختلرک پایلری که قوائم معناسنه.

أسر: نام شهری / بر ولایتک علمی.

الدسر: کشتی / مهمله ایله، گمی و سفینه و جاریه گبی.

الدسر: رسنهای کشتی / گمینک ایپلری که آلت و غلطنده حالت دیرلر، ذات ألواح وُدُسُرُ آنکله مفسردر، مفردی دِساردر.

الدسر: میخهای آهنین / دَمور اُکسریلدر، لکن ینه گمی یه خاصدر، مفردی دِسار گلور إن شاء الله.

القُدُر: پیر بُزانِ کوهی / فا ایله در، بیان کچیسنک یاشیلیری، مفردی فدوردر، تَحجیر دیدکلری خطادر، مطلق دگلدر.

-ذ-

البُدُر: گروهی که سخن پنهان دارند / موحدۀ ایله در، سوزی گیزلین جماعت، لکن فاش ایدنلر دیو.

العُدُر: بهانه / مهمله ایله در، یعنی صوچ دیلمک که صحیح.

العذر: جمع العذار / درت معناسی إن شاء الله المعین یازلق مصمّ اولان عذار لفظنک جمعیدر.

القُدُر: مرد چورکن / فتح قاف ایله در، ناپاک اولان کمسنه که ضدی نظیفدر.

النُدُر: بیم / نونله در، قورخو معناسنه و قورختمق إندار گبی.

النذر: بیم کنندگان / نذیرك جمعی اولور، قورخو خبر ویرنلر که لفظ کریمده ﴿فکیف کانه عذابى ونذرى﴾ وارد اولدی، نذری اى إنداری ایله تفسیر ایلدیلر.

-ر-

الجرر: چاهها که آبش باشر گشند / جیمله در، اول قبولر که صوینی دوه ایله چکرلر، مفردی جرور گلسه گرکدر.

یُسْر: جایگاهی / تحتیه ایله‌در، بر یردر.

القَطْر: کنارها / قاف ایله‌در، جانبِلر و طرفلر
معناسنه، لکن مفرددر، جمعی اقطار گلور، بونده
سکون دخی لغتدر.

-ش-

الأُشْر: تیزی دنداها / دیشلرک کسکینلگی.

القَطْر: کناره آسمان / گُوک کنارِی، وزن و
معناده اُفُق گبی و جمعی دخی آفاق آنک جمعی
وزنده‌در.

الأُشْر: تنکی دنداها / دیشلر آرالغی صیق و
ضیق اولمق.

القَطْر: عود / آغاج که بخور اولور، ماوردی و
قمری گبی انواعی واردر.

البُشْر: مژده دهندگان / موحده ایله‌در،
مُشتولیان کمسنه‌لر، مفردی بشیردر.

القَطْر: خط راست در میانِ دایره / بر دایره‌نک
فاصله‌سی اولان خطّ مستقیم که آنی قوسین
ایدر، اشته / [م ۴۵۶و] بوندندر که اُفاق
خانه‌لرینه قطر و جمعنده اقطار دیرلر.

-ص-

الأُصْر: رسنهای دامنِ خیمه بدان میخ
بندند / چادر اتگنده اولان قصه اپیلردر که
میخ و قازق باغلرلر، مفردی إصاردر.

الحُظْر: شبگاههای چارپایان / مهمله ایله‌در،
حظیره‌نک جمعیدر، قُوتره دیدکلری آغللر و
آخورلردر که قیون وسائر حیوان گیجه آنده
اویورلر.

الحُصْر: جمع الحُصور / مهمله ایله‌در،
مفردی حُصوردر که متعدّد معنالی یازیلور إن
شاء الله تعالی.

الحَصِر: جمع الحَصیر / معانی کثیره ایله
مفردی حصیر یازلسه گرکدر بِمَشِیْتَه عَزّ و
جَلّ.

-ع-

السُعْر: دیوانگی / جُنون گبی دلی اولمق.

السعر: آتشیهای افروخته / سَعیرک جمعی که
یانمش آشلردر ﴿وَكَفَىٰ بَٰجَهَنَّمَ سَعِيرًا﴾ کریمه‌سنده
مسعوره ایله فَرّا تفسیر ایلدی.

العُصْر: روزگارها / دَمَلر زمانلر و قتلر عُصور
گبی، مفردی عَصْر معروفدر.

-ط-

الأُطْر: جمع الأُطره / مفردی درت معنایه
نوعنده گلور.

-ف-

السُّقْرُ: آهنها که در بینی اشتران / دوهلرک
برونلری اوزره قودقلری دمور حلقه‌لر، مفردی
سِفاردِر.

الظُّفَر: ناخن / معجمه ايله‌در و سکونی
أفصحدر، طرنق که فارسیده ناخن دیرلر،
لکن انسان طرنغیدر، سائر حیوانک هر
برینک اسملری مستقلدِر، سُنْبُک و حافرِ دابّه
و فُرْسَن و مَنَسَم بعیر مَحْلَبِ اُسد نابِ طائر
مِرْمَاقِ بقر گئی.

الغُفَر: آمرزندگان / مفردی غفور اسم الله‌در،
یارلغاینلر.

الکُفَر: ناسپاسان / شکر ایلمینلر، کفران
نعمت معناسنه اولان کافِرک جمعیدر، منکران
غیر شاکران.

الکُفَر: گریوهای کوه / طاغ یوللری که
صرب اوله.

-ق-

الصَّقَر: گرمی آفتاب در کسی تأثیر کردن
/ فتح مهمله ايله‌در و سکون دخی لغتدر،
گونشک شدت حرارتی کیشی یه مزاجنه ویا
لونه تأثیر ایلیمک.

العُفَر: آنجا که اشتر آب خوردن از حوض
/ ضمله‌در، دوه حوضندن صو ایچدیگی یر
که بعض دوه حوضه صویک گلدیگی یردن

ایچر غیری محلندن ایچمز، عَقَر ایسه حوضه صو
گلن یردر.

الفُقَر: درویشان / فا ايله‌در، فقیرلردر، فقیر فی
الجمله مالکِ نصاب اوله، أفقر مسکین گئی آکا
دخی مالک اولیه.

الفقر: پارسیان / زاهدلر یعنی دنیایه رغبت
ایلمیوب بالاختیار حالت فقری اختیار و زهد
اوزره قرار ایدنلر.

النُقَر: جمع النقیر / نونله‌در، مفردی فقیر متعدد
معنایه گلسه گرکدر. / [ر ۴۹ ظ]

-ک-

الشُّکْر: سپاس دارندگان / معجمه ايله‌در،
شکر آنک جمعیدر.

النُّکْر: شِکِفَت / نونله عجبلمک معناسنه
اسمدر.

النکر: زشت / یعنی آلق و قبیح که ﴿لقد
جئت شیئاً نکراً﴾ کریمه‌سنده کاف ساکندر،
ضمله دخی لغتدر.

الوُکْر: آشپناهای مرغ / اصلی وُکوردِر، وُکْرک
جمعیدر، قوش یوهلری که طاغده ویا دیوارده اوله،
آخری نونله دخی لغتدر، یرده اولورسه أفحوص،
بوداقده اولورسه عُشّه دیرلر، فارسیده لانه دخی
دیرلر.

-م-

الْغُمُرُ: نادانی / معجمه ايله در، بيلمزلك معناسنه
اسمدر، جمعی غمار گلور. ^{۱۰۸۴}

-ه-

الْبُهِرُ: دم زدن / موحدہ ايله مصدردر، نَفَس
آلق، لكن تواتر ايله تنفسدر.

النُّهْرُ: جویهای بزرگ / نونله نهرک جمعیدر که
مذکوردر، بیوک ایرماقلر، نهار دخی گلور.

-منه ۱۰۸۵ باهاء-

ثلاثیات / [م ۴۵۶ظ] هائیہ بیاننده در،
مضاعفاتی تقدیم بو کتابده دأب مستدیمدر،
لکن بو ثلاثیاتک جمله تائیاتی مضاعفات غرایب
اتفاقیاتدندر.

الْجُرَّة: نانی که بر سنگ پزند / جیمله در، طاش
اوزرنده / [ن ۱۸۳ظ] طبخ اولنان اتمکدر که بو
دیارده چاقل پیده سی تعبیر اولنور.

الْجُرَّة: دام آهو / بر آرشون مفداری بر آغاجک
اوجنه طوزاغی و اورته سنه بر ایپی باغلرلر، گیگ
آوی بویله دخی اولور، أمثالده "ناوَصَ الْجُرَّةَ" ثم
سألَمَها" دیرلر، یعنی آهو دامدن خلاص بولمغه
سعی ایلدی لکن ممکن اولمدقه تسلیم اولدی
دیمکدر.

الثَّمَرُ: خواسته / مال انواعی که هر کسک
مطلوبی اولور، ما الثمره سؤالنده لطیفه واردر.

الثَّمَرُ: میوها / ثمره لفظنک جمعیدر، یمیشلر
که معروفدر.

الْحُمُرُ: خران / مهمله ايله در، ترکجه اشکلر
که مفردی حمار و حمیردر.

الْحُمُرُ: مِقْنَعَهَا / معجمه ايله در، باشه
اورتدکلری ستره لردر، مفردی حمار گلور که
لچک دیرلر.

السَّمَرُ: بند جامدان / فتح مهمله ايله در، فی
الأصل میخ معناسنه اولان مسمار
ماده سندندر که صندوق و هکبه گی شیلرک
باغ و کلیدی.

السمر: درخت موز / انجیر گی بر میوه در،
آغاجی جوز آغاجی گی اولور، عربستان
میوه لرندندر آنک آغاجنه دیرلر.

السمر: درخت مغیلان / دیکنلی بریه
آغاجلریدر، مفردی سمره گلور، تای واحد ايله
بو معنی بعضیلردن منقولدر، اختز ساقز
آغاجی دیدی.

السمر: مسمار بجای زدن / مصدردر،
اگسری یرینه قاقمق تسمیر گی.

الْغُمُرُ: زندگانی / ضمله مصدردر، چوق
زمان یشامق که ﴿أَرْذَلَ الْعُمَرَ﴾ بیورلدی.

^{۱۰۸۴} ن - **الْغُمُرُ:** نادانی / معجمه ايله در، بيلمزلك معناسنه
اسمدر، جمعی غمار گلور.

^{۱۰۸۵} م : منها.

- الحُرَّة:** آزاد زن / مهمله ایلهدر، آزادی جاریه
مُعتقه گبی، مذکری مذکوردر.
- الحُرَّة:** ابر سپید / آق بولوت، بالاده بلا هاء
بو لفظك معنای کثیری واردر.
- الدُّرَّة:** يك مُرواریدِ بزرگ / تاسی واحد
ایچونددر، جنسی یازلمشدر.
- الدُّرَّة:** ارزنِ رومی / معجمه ایلهدر، طاری
که حبوبنددر، کیخر و جاورس گبی اسملری
واردر.
- السُّرَّة:** ناف / مهمله ایله گوبک، معروفدر،
بلا هاء دخی مذکوردر.
- السُّرَّة:** ناف بُریده / بونک دخی هاسز عینی
تعین اولندی.
- السُّرَّة:** گزینِ گروه / جماعتک مختاری و
نُخبه سی و هر محلك أعلاسنه دخی دیرلر.
- سُرَّة الوادی:** میانِ رودبار / ایرماغک
اورته سی.
- الصُّرَّة:** صرَّة زر و سیم / آلتون و گمش
کیسه سی و طرفی.
- الصُّرَّة:** رُکوی که چیزی درو بندند / اول بز
پاره سیدر که ایچنه بر نسنه قویوب باغلرلر،
مثلا کُوشک سودی امسون دیو دوهنک
مه سنی باغلدقلری بزدر.
- الطَّرَّة:** موی پیشانی / آلنده اولان قیل، شعر
الجبهه گبی.
- الطَّرَّة:** موی پیرامنِ سر / باش اطرافنده اولان
قیلدر.
- الطَّرَّة:** کناره ازار بدرازِ او / بوی لباسنک
طولانی اولان کناری که یان کناری دیرلر.
- الطَّرَّة:** کناره جامه که بی ریشه بود / لباسک
صچاغی اولمیان جانبی.
- الطَّرَّة:** ابر دراز کشیده / طولانی گورینن بولت،
سحابِ طویل گبی که "طَّرَّة من السحاب" دیرلر.
- الطَّرَّة:** کناره جوی / ایرمق کناری، شَفیر گبی.
- الطَّرَّة:** آن خط که بر پشتِ خر بود / حمارک
آرقه سنده اولان خط که طَّرَّة المَثَن دینور و
اوموزلرنده اولنلره و بیان صغرنده اولانه دخی
دینور. / [ر ۴۵۰ و]
- الغُرَّة:** چرکین / کیرلی و پاسلی نسنه که نجاست
بولاشمش اوله.
- الغُرَّة:** سرگینِ مردم / انسان نجسی، لکن
مطلقدر، دوه و طوار و وُحوش و قوش تَرَسنه
دخی دینور و هر برینک مستقل اسملری دخی
واردر، انسانده رَجیع، دوهده جلّه، طوارده سِماد،
وحشیده جعر، قوشده مَتَح دیرلر.
- الغُرَّة:** اوّل ماه / معجمه ایلهدر، هر آیک اوّل
لکن اوچ گونه دکدر و یگرمی درتدن اوچ گونه

دَادِي دیرلر، مساجد وزنده در که کتاب
الهمزه ده باجمعهم ایراد اولندی.

الغرة: مهتر / قومك أكبری و اکرمی و
أشرفیدر، عین و غرغه گبی.

الغرة: سپید پیشانی / بونده ها واحد
ایچوندر، جنسی غرّ قریبا یازلمشیدی.

الغرة: دیتِ فرزند در شکم / آنا قرننده
ایکن طفلی بر کمسنه ضرب ایله هلاک ایلسه
آکا حکم اولنان دیتک اسمیدر که مجموع
بدندن غرّه تعبیر اولندی.

الغرة: گزین چیز / بر منتخب نسنه هر ندن
اولورسه.

الغرة: بنده / قول که عبد دیرلر.

الغرة: پرستار / جاریه در، عبدك مؤنثی.

القرة: وزغ / قاف ایله در، قوربغه، برّی و
گرکسه بحري اولسون، ضفضع و شربوع گبی
و جَغز و بَرَع و وَزَع دخی فارسیلیدر.

القرة: مرغی / بر قوشدر، بو دیارده
یوسفجق دیرلر، گردنی طوق ایله مزیتدر.

القرة: آنچه از دیگ بتراشند بدست و
بخورند / چوملك دینه یاپشان طعامدر که
ال ایله قویارب اکل ایدرلر.

القرة: / [م۴۵۷و] اشك چشم از شادی /
سروردن پیدا اولان بُكانك یاشی که صوغوق
اولور، حتی سبب سرور اولان کمسنه یه قرّه تعبیر
اولنور که اذان و إقامة شهادتلینی مؤذن ادا
ایدرکن ایکی باش پارمق طرنقلرینی تقبیل ایدوب
"قرّة عینی بك یا رسول الله" دیوب اول طرنقلری
گوز قباقلرینه سورمك حضرت صدیق اکبر
روایتیله سنت اولدیغی مقاصدِ حسنه ده آورده سر
سطر بیان و تقریردر.

القرة: چشم روشن شدن / مصدردر، گوز
آیدین اولمق یعنی مسرور اولمق که اصلنده قرّ برد
معناسنه در، دَمْعَة سرور بارده در، "أقرّ الله عينك"
دعادر که گوزك صوغسون دیمکدر مسرور
اوله سین معناسنه.

الکرة: فیتتِ اشتر / دوه قیغی که چوریمش اوله،
ترکیده ترّس دینور، کستانه گبی دانه لر اولور.

الکرة: خاکستری که بدو زره را روشن کنند /
زرهك پاسنی آچدقلری کلددر، دیدیلر که دوه
قیغندن اولور.

المرة: تلخی / مصدردر، آجیلق، مرارت گبی که
طعوم تسعه نك بریدر، کسر ایله نوعِ ثالثه
مفصلدر.

المرة: همه درختهای تلخ / هر نقدر آجی
آعاج وار ایسه، مثلا پك لطیف آجی دارچیندر.

مرّة: قبیله / قریشدن مشعبدر که بابالری
أجداد نبویّه دن مُرّه در، قریشك آلتنجی
اوغلیدر که مره بن کعب بن لوی بن غالب
بن فهر بن مالک بن نضر در، صحیح اولان
بودر که: قریش فهرک لقبیدر و فقها قریش
مالکدر دیدیلر و بر حدیث دخی روایت
ایدلر، سائر اقوال ضعیفه در.

-الرباعي-

راءياتك نوع ثانیشك دردر حرفلی کلماتی که
بر مضاعفی واردر.

الکُدرّ: سخت سخت / ضمه لر ایله در، پک
قوی و متین یعنی اعضای دوشِرملی اولوب
طاغلق اولمیان کمسنه در که کمال قوت
صاحبی اولور.

-أ-

الأَبُور: چاهها / همزه لر میاننده موحدّه ایله
کَشْکُل وزنده جمع قَلْتدر، مفری بَرْددر، قیولر
معناسنه، آبار دخی گلور.

-ب-

الجُنْبُر: مرد کوتاه / ضم جیم ایله و نون
ایله در، بوی قصه کمسنه قصیر القامه گی.

الْقَزُر: سخت سخت / قاف و زای ایله
کُذّر سابق معناسنه.

-ت-

البُحْتَر: اصل / موحدّه و مهمله ایله اصل یعنی
بر نسلک أبو السلسله سی که طَیْدن بر بَطندر و
یمنده بر بلده نك اسمی و بانيسنك دخی نامیدر،
شاید بونلرك قصیر القامه اولملری سبب
تسمیه لیدر.

البحتر: مرد کوتاه / جُنْبُر سابق ایله وزن و
معناده یکساندر و شاعر مشهور بُحْتَرِي بو
ماده یه منسوبدر.

البُهْتَر: مثله / مرد کوتاه معناسنده ها دخی
لغتدر.

العُنْثَر: مگس ازرق / مهمله و نونله بر گوک
سنکدر، شُبْلَعْنَر شبل و عنتردن غلطدر که شبل
آرسلان یاورسی اولوب اول سنکلرك آنی تعجیز
ایلمسنی بعض پریشان حرکتّه مشبّه به واقع
اولمشدر.

-ث-

القُبْثَر: مرد خوار ناکس / قاف و موحدّه ایله
آلجق طبیعتلی و رذیل و حرمتسز کمسنه در.

-ج-

الحَبْجَر: مرد بزرگ شکم و ستر / مهمله
ایله در، قارنی بیوک و جسیم کمسنه، کسر ایله و
فتح موحدّه ایله دخی لغتدر.

الحبجر: چَرَزْ^{۱۰۸۶} نَر / اركك طوى
دیدکلى قوش و بو معناده أَهْرَة گلسه
گرکدر، شایانِ نظردر. / [ر ۴۵۰ ظ]

-ح-

الأبجر: جمع البحر / جمع قلتدر، دکرلر
دیمکدر مفردى بحر اون بر معنایه و جمع
دیگرِ بَحَار و بُحُور دخى^{۱۰۸۷} گلسه گرکدر.

-د-

الدُرْدُر: جای بُنِ دندان / مهملاتِ حروف
ایله گویا ایکی دُرْدُر، دیش دیلری.

الغُنْدُر: کودك فربه ستر / معجمه و
نونله در، سموز و قالك چوجق، طفلِ سمين و
جسیم معناسنه، جمعی غنادر دخى گلور.

الکُنْدُر: مرد ستر / جسیم کیشی، جمعی
کنادر و تصغیر ایله کُنْدُر دخى گلور.

الکندر: / [م ۴۵۷ ظ] کورخَر سخت / بیان
اشگنك قویسی، حمارِ وحشی متین گی.

الغندر: کُنْدُرُو / کونلك دیدکلى که أجزاء
طبیّه دندر، لُبَان گبیدر، فارسیسندن معربدر.

-ذ-

الجُوْذُر: گوساله دشتی / جیمله مهموزا نوع
اولده دخى مذکوردر، بیان / [ن ۱۸۴ و]
صغیرنك بزاغیسی.

-س-

الأنسر: کرکسان / فتحله و نونله در، نسرک جمع
قلتیدر، کرکسنلر دیمکدر.

-ص-

الصُرْصُر: چَرْدِ شب / ضم ایله نصفی مکرزدر،
بر نوع چکرگه در، صَرَّار اللیل دیلر، چَرْعَد دخى
دینور.

العُنْصُر: بنیاد / نوعِ اوّل رباعیاتنده دخى
یازلدی، جمعی دخى نوع آتیده مذکوردر.

العنصر: گوهر نيك / فتحله دخى یازلمشیدی.

-ض-

الأنضر: زرها / أنسر سابق وزنده نضرک
جمعیدر، آلتونلر دیمکدر، نوع اولده دخى
مذکوردر.

الأنضر: نیکویها / ایلکدر یعنی وجوه ناضرة بو
ماده دن اولوب نضرک جمعیدر، نضارتلر دیمکدر
ملاحت و لطافت معناسنه.

-ط-

الأسطر: سطرها / مهمله ایله جمع قلتدر،
سطرلر که کاغذ صحیفه سنده اولان یازی
سطرلری، سُطور گی.

الأسطر: جمع الشطر / معجمه ایله در، مفردى
متعدد معنایه گلسه گرکدر إن شاء الله.

^{۱۰۸۶} ن: چرز.

^{۱۰۸۷} م - بحر اون بر معنایه و جمع دیگرِ بَحَار و بُحُور دخى.

-ظ-

يَشْكُرُ: مثله / بو دخی شکر ماده‌سندن وزن غابر ایله بر قبیله اسمیدر.

يشكر: نام نوح علیه السلام / حضرت آدم ثاني نوح نَحْيَ الله عليهما السلام جنابنك اسمیدر، نوادرنددر.

الْبُنْطُرُ: آنچه از خُنتَه زن بیرند / ضم موحدده ایله و نون زائده ایله‌در، خاتون ختاننده قطع اولنان لحمه زائده‌در.

-ف-

الأَجْفُرُ: جایگاهی / جیمله جمع صیغه‌سیله‌در، بر معروف محلددر.

العُصْفُرُ: معصفر / مهمله‌لرله سنبل وزنده‌در، عصفر دیدکلری نسنه ایله بویانمش شیدر، مبالغة گویا عینِ عصفردر.

العصفر: شکوفه / بر چیچکدر که قِشری صاری رنگ ویر و ذاتی قرمزی لون گوسترر، بویا اربابی بیلورلر، غلطنده اُصْبِر دیرلر.

-ق-

الأَصْفُرُ: جمع الصقر / جمع صیغه‌سیله‌در، مفردی صقرك متعدد معنالی یازیلور.

الْعُنْفُرُ: بیخ نئی / ضم مهمله ایله و نونله‌در، قامش کوکی.

-ك-

الأَبْكُرُ: اشتران جوان / جمع صیغه‌سیله‌در، گنج دوه‌لر، مفردی بکردر.

يَذْكُرُ: قبیله / ذكرك مضارع صیغه‌سیله بر قبیله‌نك علمیدر.

-ه-

الأَذْهَرُ: روزگارها / مهمله ایله دهرک جمع قلتیدر، وقتلر و زمانلر و قَزَلر مراد اولور.

الأدھر: سختیها / شدائدِ دهر دخی قصد اولنور.

الأَشْهَرُ: ماهها / معجمه ایله‌در، شهرک جمع قلتیدر، آیلر دیمکدر، لکن بو صیغه حقیقتده قتلی إيهام ایلمکله أشهرِ حرم مراد اولنمق اکثردر، محرم رجب ذو القعدة ذو الحجة‌در.

-ومنه مع الهاء-

نوعش ثاني براعیاتك هائیه‌لریدر که مضاعف مقدمدر.

التَّسْرَةُ: شادی / فتح فوقیه ایله و مهمله ایله و شد ایله سرور معناسنه اسمدر.

التَّضْرَةُ: زیان / معجمه ایله ضرر معناسنه بو دخی اسمدر.

الأْفَرَةُ: گرمای سخت / فا ایله‌در، زیاده شدید حرارت و عطشدر.

الأْفَرَةُ: آشفستگی / خفتِ عقل.

الأَفْرَة: بلا / معروفدر، داهیه دخی دینور.

الأَفْرَة: جنگ / فراری مستلزم یعنی حین محاربه‌ده ایکی طرفک بری البته فراری اتیجه ویردیگی سبیدن تسمیه قیلندی.

العَفْرَة: گرمای سخت / مهمله‌ده ضم دخی جائزدر، شدت حرارت معناسنه.

السَّمْرَة: يك درختِ موز / نوع اولده بلا هاء یازلمشدر، اسماء رجالده فك ايله و تا ايله گلمشدر.

السَّمْرَة: درختِ مُغیلان / مغیلان آغاجیدرکه بو دخی سابقدر. / [۴۵۱و]

-ب-

العُكْبَرَة: بند خوشه / ضمله‌در، باشقده اک یری و بوغمی، جمعی عکابر گلسه / [۴۵۸و] گرکدر.

القُنْبَرَة: چکاوک^{۱۰۸۸} / قاف و نون ايله‌در، طویغار دیکلری قوشدر که سابقاً أبو الملیح کنیه‌سیدر دیو یازلمشیدی و قُبْره دخی مذکوردر.

الکُفْبَرَة: بُنِ بندِ درختِ گندم و جوی / مهمله ايله‌در، بغدای و آریه صابنده اولان بوغملرک دیبلری که اک یریدر.

المَقْبَرَة: گورستان / فتحله و قاف ايله‌در، باده فتح دخی لغتدر که یازلمشیدی، سین یری که مزار قازیلان محلد، جمعی مقابر دخی گلور.

-ث-

المَأْثَرَة: نیکوکاری / وزن و معناده مَكْرُمَت گبی که اُثَرنددر، زیرا صاحبک احوالی خلَقاً عن سلفِ نقل اولنور، جمعی مَأْثَر گلور.

-خ-

المَفْخَرَة: نازشکاری / فا ايله‌در، صفتِ حمیده‌ده وزن و معناده مَكْرُمَت گبیدر، تاده فتح دخی جائزدر که سابقدر.

-د-

المَقْدَرَة: توانا شدن / قاف ايله قدرتنددر، قادر اولمق که اکثر اقراننه فایق اوله، نوع اولده مفصلدر.

-س-

المِیْسَرَة: فراخ دستی / تحتیه ايله‌در، ال بوللغی که غنادر، نوع سابقده مذکوردر.

-ص-

العُنْصَرَة: موی پراکنده پیرامن سر / ضم مهمله ايله و نونله‌در، باشک اطرافنده اورمک ممکن اولمیان پریشان قیللر، حتی عُنْصُورَه قیلدن ایپه دینور.

-ع-

العُرْعُرَة: بالای سر کوه / مهملاتِ حروف
ایله در، فتحله دخی لغندر که نوع سابقده
مذکوردر بلا هاء و مع الهاء.

العُرْعُرَة: کوهانِ گاو / اوکوز اورگوجی.

العُرْعُرَة: دیوارِ سولاخِ بینی / برون
دلیکلرینک ما بیننده اولان فاصله.

-الحمایسی-

نوع ثانیك بشر حرفلی کلماتی که بر
مضاعفی وارد.

الآجُر: خِشْتِ پخته / مدّ ایله و جیمله و
آخِرینک شدّیله در، پشمش کرپچ که طوغله و
کرمیدگی.

-ب-

التَّأَثَّر: کُستِ پذیرفتن خرمائِن / آغاج
إصلاحی معناسنه اولان إباردن تفَعْل وزنده
مصدردر، خرما آغاجی إصلاح قبول ایلمک.

التَّجَبَّر: گردنکشی کردن / جیمله در،
بیوکلنمک، وزن و معناده تکبّر گبی.

التَّجَبَّر: برآمدن نبات پس از خوردن / اوت
تکرار بتمک که بر کَرّه کسیلوب کوکندن ینه
سورمک.

التَّخَبَّر: خبر خواستن / معجمه ایله در، خبر
طلب ایلمک، إستخبار گبی.

التَّدَابُّر: پشت بر یکدیگر گردانیدن / مهمله
ایله تفاعل وزنده مصدردر، آرقه آرقه یه گلمک
یعنی بری بریندن قطع الفت ایلمک که أثرد "لا
تدابروا" قطع الفت ایلمک معناسنه بیورلمشدر.

التَّدَبُّر: اندیشه کردن / وزن و معناده تفکّر که
بر امری فکر ایدوب دوشنمک.

التَّصَبُّر: شکیبایی کردن / صبری کندینه خوی
ایلمک.

التَّصَبُّر: بایکدیگر شکیبا بودن / بری بری
حقنده صبر اوزره اولمق.

التَّكَبُّر: گرون کشی کردن / تجبّر سابق ایله هم
معنادر.

التَّكَبُّر: بزرگوار شدن / کبار ناسدن اولمق که
امرِ صوریدر و تواضع آندن مأمولدر.

-ت-

التَّبَخُّر: خرامیدن / موحده و معجمه ایله
تدحرج وزنده مصدردر، صالمنق.

التَّخَتَّر: رفتن بکاهلی / معجمه ایله در، تنبل
یوریمسی یعنی شوق ایله مُرورك خلافی.

التَّسَتَّر: در پرده بودن / مهمله ایله ستره دندر،
پرده لنمک یعنی ناسه گورنمکدن حذر ایلمک.

التَّقَتَّر: بر عیال نفقه تنگ داشتن / قاف
ایله در، رزقلری اوزرینه لازم گلن کمسنه لرك امرنده
خست و قَلت اوزره اولمق که أن لا تسرفوا ولا

تقتروا بیورلشدر، إفراط و تفریط دخی
ممنوعدر بین ذلك إعتدال گرکدر.

التَّهَاتُرُ: بر یکدیگر دعوی باطل کردن /
بری برینه غلبه ایچون باطل سوز سویلیوب
مدّعی اولمق.

التَّوَاتُرُ: پیایی شدن / وتر ماده سندن
تفاعلدر، امور / [م ۵۸۴ ظ] متعدّده
بری برینک آردنجه ظهور ایلمک.

-ث-

التَّبَعُورُ: مَنَشِ گشتن / موحده ایله و معجمه
ایله در و بعض لغتلرده مهمله ایله در، کوکل
بولانق، عَثیان گئی.

التَّدْتُرُ: بستور نشستن / دثر ماده سندن
تفعل گئی مصدر در، ستره یعنی اورتو ایله
اوتورمق، پرده یه دخی شاملدر.

التَّدْتُرُ: برجستن ستوری بر ستوری / بر
حیوان / [ن ۱۸۴ ظ] آخر حیوانک اوزرینه
چیقمق.

التَّدْتُرُ: جامه بر خود در گرفتن / اوزرینه
لباسنی گیمکدر، لکن فی الحقیقه شعار یعنی
گوملک اوزرینه گیدکلری و ثاری گیمکدر و
آنکله اورتیمکدر. / [ر ۵۱۱ ظ]

التَّعْثُرُ: بسر در آمدن / باشه وارمق که آیاق
قایوب تا که قایمق ممکن اولان یرک نهایتنه
واصل اولمقددر، تعثیر گئی.

التَّكْثُرُ: بسیار جستن / کثرتدندر، چوقلق
ایستمک طلب و قرت معناسنه.

التَّكَاثُرُ: بهم نبرد کردن بسیاری مال و گروه /
مال ویا جمعیت چوقلغندن ناشی بربریه نزع
ایلمک.

التَّنَاثُرُ: فرو ریزیدن / نونله در، صاچلمق و یره
دوکلّمک و إستنشار دخی گلور.

-ج-

التَّحْجُرُ: چون سنگ شدن / مهمله ایله حجر
ماده سندن در، بر نسنه قاتیلنوب طاش گئی اولمق.

التَّشَاجُرُ: بایکدیگر خلاف کردن / معجمه ایله
شجر کلمه سندن در، بری بریه نزع ایدشمک،
مشاجره گئی.

التَّشَاجُرُ: بهم در شدن چیزها برسان شاخ
درخت / آغاجک دالنه ایرشمکده بری برینه یاردم
ایلمک، آرقه سنه چیقمق گئی.

التَّفْجُرُ: آب روان شدن / فا ایله در، صو
آقمق، جریان ماء گئی.

التَّهْجُرُ: گرمگاهان شدن / اسی یره گتمک،
محلّ حازه وقوع معناسنه.

التَّهَاجُرُ: از یکدیگر جدا شدن / بری بریندن
آیرلمق که هجرتدندر.

-ح-

التَّبَحُّرُ: در علم کامل گشتن / موحده ايله
بجردندر، دریالتمك یعنی علم شریف بر
کمسنهده کثرت بولق.^{۱۰۸۹}

التَّسْحَرُ: سحور خوردن / مهمله ايله سحور
دیدکلری طعامی اکل و تناول ایلمک.
التَّناخُرُ: یکدیگر را کشتن^{۱۰۹۰} / نونلهدر،
بری برینی بوغازلق که معنا بویله اولق إقتضا
ایدر وقوعندن قطع نظر.

-خ-

التَّأخُرُ: پس رفتن / گبرو قالمق و آخرنده
گلمک.

التَّبَحُّرُ: بخور کردن / موحده ايلهدر،
توتسونلمک که رایحه طیبیهلی عود ویا عَنبر ویا
بُخور ویا صندل ویا گونُلکلردن برینی یاقمق.

التَّسْحَرُ: سخره گرفتن / مهمله ايلهدر،
کندینی رذیل ایدوب مَسخره اولمغه قائل
اولق، إستسخر دخی گلور.

التَّفَاخُرُ: نازیدن / فا ايله نازلنمق و اقرانی
اوزره بعش خاصه سببيله غلبه و تفوق
ایلمک.

-د-

التَّبَادُّرُ: بهم بشتافتن / بری برینی بر امرده تقدّمه
سعی ایلمک إیؤمک.

التَّحْدَرُ: برآماسیدن / مهمله ايلهدر، شیشوب
یومری اولق.

التَّحْدَرُ: بنشیب فرود آمدن / انیش آشاغی
گتمک، مثلاً تحْدَرِ دَمْعِ گوز یاشی آقمق، إتحدار
گی.

التَّحْدَرُ: پردگی شدن / معجمه ايلهدر، اهل
پرده اولق که مخْدَره دخی مذکوردر.

التَّدْرُدُرُ: سخت جنبانیدن / دَزْدَر لفظندن
مهملات حروف ايله تدحرج وزنندهدر، پک
اوینامق یعنی شدتله تحریک ایلمک.^{۱۰۹۱}

التَّدْرُدُرُ: آشفتن / دَلُو و سراسیمه اولق یعنی
خوفندن جنون گی حالت عارض اولق.

التَّصْدُرُ: در شدر نشستن / بر مجلسک رئیسی
مکاننه اوتورمق که صدره گچمکدر.

التَّقْدَرُ: ساخته شدن / قاف ايلهدر،
حاضرلنمق، وزن و معناده تَهَيُّو گی.

التَّقْدَرُ: باندازه شدن / مقدارنجه حرکت ایلمک
و حدّینی گوزتمک.

^{۱۰۹۱} م - **التَّدْرُدُرُ:** سخت جنبانیدن / دَزْدَر لفظندن مهملات
حروف ايله تدحرج وزنندهدر، پک اوینامق یعنی شدتله تحریک
ایلمک.

^{۱۰۸۹} چشم گی کیم گوردی جهان ایچره مبصر
اشکم گی بر حافظ جاری متبهر «هامش»
^{۱۰۹۰} أ + یکدیگر را کشتن.

التقدّر: فراگرفتن / [م ۴۵۹و] قبض اوملق،
إنقباض گپی و تقدّره شدت صاحبنه حاقب
و شدت بول مبتلاسنه حاقن دیدیلر.

التنّادر: پرهیزیدن / ندرتدندر، نونله در،
صاقنمق و بر ایشی قلت اوزره ایشلمک.

-ذ-

التشّدر: ساز کردن جنگ / معجمه ایله در،
جنگ حاضر ایلمک.

التشّدر: وعده کردن بدی / بدلك ایله وعد
ایلمک یعنی قورخو خبرین ویرمک، وعید گپی.

التشّدر: بنشاط شتافتن در کاری / بر ایشه
شوقله سعی و عجله ایلمک، حتی آته
آردندن بنمگه دخی دیدیلر.

التشّدر: جا بر عورت فراگرفتن / لباسی
عورت یرینه قیامق که صورتی ایکی آیاق
آراسندن آلوب آرد اتگنی قوشاغه صوقمقدر.

التشّدر: ضعف شدن اشتر از پیری / دوه
قوجه لقدن ناشی ضعیف اوملق.

التعّدر: دشوار شدن / مهمله ایله در، بر
کار گوج اوملق یعنی مانع قوی ایله معذور
شرعی بولنمق.

التّمذّر: پلید نفس شدن / خبیث و فاسد
اوملق، تمذّرت معدّته معدّه سی فاسد اولدی
معناسنه.

التنّادر: یکدیگر را بیم کردن / نونله نذر
ماده سندن، یعنی بری برینی قورختمق، منازره
گپی. ^{۱۰۹۲} / [ر ۴۵۲و]

-ر-

التصّعّر: گرد شدن چیزی / مهمله لرله تدرج
وزنده در، بر شی مدوّر یعنی دگر می اوملق،
استداره گپی.

التضرّر: رنجور شدن / معجمه ایله ضرردن تفعل
وزنده مصدر در، خسته اوملق که بدنا گورمک و
نقصان چکمک.

التقرّر: قرار گرفتن / قاف ایله در، بر نسنه
یرلشمک، مقرر و قرار داده اوملق.

التکّرر: مکرر شدن / بر امر بر دفعه دن صکره
بر کرّه دخی ظهور ایدوب عارض اوملق.

-ز-

التأزّر: ازار پوشیدن / ازار که باشند آیاهه ستر
ایدن لباسدر آنی اورتنمک و بورنمک.

التأزّر: رستن نبات / اوت بتمک و قالکلنوب
بری برینه صارملق.

^{۱۰۹۲} م - **التنّادر:** یکدیگر را بیم کردن / نونله نذر ماده سندن،
یعنی بری برینی قورختمق، منازره گپی.

التَّخَارُزُ: چشم تنگ کردن / معجمه ایله در،
کوچک گوزلولك ایلیمك كه وصفی آخرز
سابقدر.

التَّفْزُرُ: ازهم شدن جامه / فا ایله در، لباس
اسکیوب بری بریندن آیرلق و کیشی گیرو
دورمقده دخی زبازددر.

التَّمْزُرُ: مکیدن / امك یعنی امه ایچمك
و سوزمك، حتی لطیفه در كه صوده سنّت
اولان اوکوز گبی ایچمکدر یعنی بقر و فرس
امثالی سوزر، لکن گوگرچین دفعه شاربدر،
دفعه شرب الماء کُباد یعنی جگر آغریسی
گتورر.

-س-

التَّجَاسُرُ: چیرگی نمودن / جیمله
جسارتدندر، قوّت و شجاعت گوسترمك.

التَّحْسُرُ: حسرت خوردن / مهمله ایله در،
بر نسنهیه حیف ایدوب غمّنی چکمك،
تأسّف ایلیمك.

التَّحْسَرُ: لاغر شدن ستور / دابّه زبون
اولمق، ستور رکوبه صالح ولان حیواندر.

التَّعْسُرُ: دشوار شدن / گوج اولمق و کاره
صعوبت گلمك.

التَّعَاسُرُ: کار بایکدیگر دشوار فراگرفتن /
بر مصلحت بر قاج کشیلرك میانلرنده
گوچلشمك.

التَّقْسُرُ: درهم آمیخته شدن کار / قاف ایله در،
ایش بری برینه مخلوط اولمق.

التَّقَسُّرُ: سخت پیر شدن مردم / نون ایله در،
کیشی زیاده پیر اولمق، هَرَم گبی.

التَّكْسُرُ: خرده شدن / اوافلنمق یعنی قرقلق پاره
پاره اولمق.

التَّيْسُرُ: آسان شدن / تحتیه ایله یُسردندر،
قولایلنمق كه تعسّك ضدیدر.

التَّيَاسُرُ: بر چپ شدن / صول قوله وارمق و بو
معنایه گلمسی إختلافیدر.

-ش-

التَّبَاشُرُ: یکدیگر را مژده دادن / موحده یله
بشارتدندر، بری برینه مشتولامق یعنی مژده ایلیمك
كه خیر ایله هر بری مسرور اولمق.

التَّعَاشُرُ: بهم زیستن / مهمله ایله عشرتدندر،
بری بریله حسنِ الفت ایلیمك.

التَّقَشُرُ: پوست / [م ۴۵۹ظ] باز شدن / قاف
ایله قشردندر، قابوق صومق و دری یوزمك.

التَّنَاشُرُ: بهم ایستاده شدن / نونله در،
طاغلمقدر، بهم ایستادن برابر قالمقدر، غالبا
إنتشارِ آلت معناسنی مراد ایلمشدر، لکن
سهودر، بو معنانك ایکیسی دخی إنتشارده
یازلمشدر.

-ص-

التَّأَطَّرُ: درنگ کردن / اگلنمک یعنی مقیم اوملق.

التَّأَطَّرُ: دو تا کشتن چیزی / بر نسنه ایکی قات اوملق، مثلاً بر شیئه بر آخر شی وصل اولنمغله اولور.

التَّعْطَرُ: خویشتن را عطر برکردن / مهمله ایله در، کندینه عطر یعنی قوخوسی گوزل نسنه سورمک.

التَّفَاطَرُ: پیای ستردن / فا ایله در، آیاغله یولمق و قوپارمق.

التَّقَطَّرُ: شکافته شدن / یارلمق، انفطار و تبزل گی.

التَّقَطَّرُ: بر پهلو افتادن / قاف ایله قطردندر، بر طرفی اوزره دوشمک.

التَّقَطَّرُ: چکیده شدن / طملا مق که قطره قطره دوکلمکدر.

التَّقَاطَرُ: پیایی شدن / بری برینک آردنجه گتمک، بونده قتاردندر تقاتر اولور، لکن طا ایله دخی لغتدر، دوه لری قتار قتار گتورمک.

التَّمَطَّرُ: بشتافتن / ایومک، سرعت و عجله گی.

-ظ-

التَّنَاطَرُ: بهم نظر کردن / نونله نظردندر، بری برینه باقمق که أطوارینه إمعان و دقت ایلمک.

التَّنَظَرُ: چشم داشتن / گوزتمک نظارت ایلمک.

التَّبَصُّرُ: بینا شدن / موحده ایله در، گورمک عارض اوملق که [۱۸۵۰و] حاشا من السامعین، بعد العمی زوال علت ایله رؤیت گلمک.

التَّخَاصُّرُ: برفتن دست یکدیگر فراگرفتن / معجمه ایله در، گزمک ایچون بری برینک اللرینه یاپشماق.

التَّقَوُّصُرُ: برخی در برخی درشدن / قاف ایله قوصره ماده سندنندر، برآزی برآزینک اوزرینه چیقمق، جنگ احوالندنندر و قوصره ذکر اولندی.

التَّمَقُّرُ: هر شیر که در بوستان بود دوشیدن / ممه ده اولان سودک جمله سنی صاغمق.

التَّنَاصُّرُ: یکدیگر را ایاری دادن / نونله نصرتدندر، بری برینه یاردم ایلمکدر.

التَّنَاصِرُ: پیایی شدن / بری برینک آردنجه و صراسیله اومقددر، تعاقب و تواتر گی.

[۴۵۲ظ]-ض-

التَّمَضُّرُ: خود را بزبان باز نمودن / ضرردن ناشی فارغ اوملق، لکن بو کلمه ضرردن دگل مُضَرَدندر، اول قبیله اهلنه مشابحت قصد ایلمکدر.

-ط-

-ع-

التَّبَزُّعُ: بد خوشدن / ثانی موحده ایله بعده
زای هۆز ایله در، خوی قبیح و طبعی فُضیح
اولمق. ۱۰۹۳

التَّشَاعُرُ: شاعری نمودن کسی که شاعر
نباشد / معجمه یله تفاعل وزنده مصدر در،
شاعر دگل ایکن شاعرلک صاتمق که فاعلی
مُتَشَاعِر در، بر شاعر دیرکه بیت:

اولسون جهانده کسب ایده مز غیری ننک
حرف مُتْ ایله ذکر ایده بر شاعری آنام ونام
التَّقَرُّ: دور درشدن / قاف ایله در، درینک
یعنی قَعری بعید اولمق و سباعیده فاعلی دخی
گلور.

التَّمَعُّ: بریختن موی / قیل دوکلمک، پیرلک
ویا علت سببیلدر.

التمعر: گردیدن گونه / رنگی دونمک، لونی
متغیر اولمق.

التَّوَعُّ: درشت شدن / صرب اولمق، شدت
پیدا اولمق.

-غ-

التَّصَاغُرُ: خوار آمدن بچشم / مهمله ایله
صغیر ماده سندن در، گوزه خور گورنمک.

التَّغَرُّ: خروس بانگ کردن / معجمه و مهمله
معا تکرارا ایدوب تدحرج وزنده در، اصلنده بیان
طاوغی ویا حبش طاوغی معناسنه گلور، کسر
ایله غَزْغَره ماده سندن در، خروس اوتمکدر، لکن
اوتمک دگلدر اوتدکدن صکره نَفْسِی ایچری
چکرکن پیدا اولان سسدر.

التَّنَغُّ: از حال بگشتن / نونله در، غضبه گلمک
و خشم ایلمکدر.

-ف-

التَّحَفُّ: شرم داشتن / معجمه ایله در، خجل
اولمق یعنی اویانمق.

التَّطَاْفُرُ: / [م ۴۶۰و] هم پشت شدن /
آرقه لشمق یعنی خصمنه ظفر بولمق ایچون
بری برینه یاردم ایلمک.

التَّكْفُرُ: پوشده شدن در سلاح / پُر سلاح
اولمق، حتی گویا که آلاتِ حرب آنی اورتمش اول
قدر سلاحپوش اولمق.

التَّنَافُرُ: بهم بحاکم شدن تا اصل که بزرگترست
/ نونله در، حسیده غلبه ایلمک ایچون حاکمه
وارمق که حتی کیملرک اصلی عالیدر ظاهر اوله.

التَّنَافَرُ: گریختن / اورکمک و قاچشمق یعنی
بری بریندن نفرت ایلمک.

التَّوَاْفُرُ: بسیار شدن / چوغالمق، تکاثر ایله
هموزن و هممعنادر، وفرت پیدا اولمقددر.

۱۰۹۳ م - **التَّبَزُّعُ:** بد خوشدن / ثانی موحده ایله بعده زای
هۆز ایله در، خوی قبیح و طبعی فُضیح اولمق.

التَّوْفَرُ: حق کسی تمام گزاردن / بر
کمسنه‌نک حَقنی کاملاً ادا ایلمک.

-ق-

التَّبَقُّرُ: در علم کامل شدن / موحد
ایله‌در، علم شریفده کمال صاحبی اولمق، حتی
إمام مُجَّده باقِر دیدکلری علمده سائره تفوقی
ایچوندرد.

التَّبَقُّرُ: فراخ شدن / علم گبی مالده دخی
وسعتِ حال صاحبی اولمق معناسنه دخی
گلور.

التَّعْقُرُ: پالیدن نبات / مهمله ایله‌در، اوت
چوریمک و قوریمق.

التَّعَاقُرُ: یکدیگر را کُشتن / بری‌بری
اولدرمک، مُقاتله‌گی. / [۴۵۳و]

التَّنَافُرُ: جنگ کردن خروسان بهم /
نونله‌در، قوش دانه جمع ایلمک معناسنه اولان
نقاردندرد، خروسلر بری‌بريله دوگوش ایلمکدر.

التَّوْفَرُ: آهستگی نمودن / وقاردندرد، آغرلق
گوسترمک که إظهار خفتک ضدیدرد.

العَبْقَرُ: تگرگ / مهمله و موحد ایله بونده
سهو واردرد؛ زیرا شدّه قافده إثبات اولنمشدر
که مقتضای ترتیب تکلف صیغه‌سنده
اولمقدرد، مع هذا شدّه آخر کلمه اولان
مهمله‌ده اولمق مصرحدر که مضاعفاتدن
اولور، اصل کلمه عَبْقَرُ سابقدر که فتحه‌لرک

وسطی سکونله‌در، أشعارده بولندقجه ضرورت
وزن ایله با تحریک اولنمق لازم گلدکده إلحاق
ایچون قاف مضموم اولدی که مثله "أبرُد من
عُبْقَرٍ" ضمله‌در که اَوّلی حا ایله حبقر اولمق دخی
مرویدر و بو لفظی إبن العلاء عَبّ ایله قُرْدن
مرکبدر مزجیدر دیمشدر، عَبّ حَبّ غَمامله یعنی
طلو ایله نزول ایدن صوغقدر، آنکچون تگرگ
دیدر، طلو دیمکدر، قُرّه دخی بردگی صوغقدر
که مذکوردر.

-ک-

التَّائُكُرُ: گوها کندن از بهر درخت نشاندن /
وزن و معناده حُفره‌گی اولان اُکره‌دن وزن سابق
اوزره‌در که آغاج دیکمک ایچون چوقر قازمقدرد.
التَّذْکُرُ: یاد گرفتن / معجمه ایله‌در، ذکرندرد،
خاطرده طوتمق، ذکر مضموم‌گی.

التَّذْکُرُ: بیاد دادن / آلمق که کندی خاطره
گتورمکدر.

التَّذَاکُرُ: باهم یاد کردن / متعدّد کمسنه‌لرله معّا
ذکر ایلمک که مطلق ذکر اولنمغله أفضل ذکر
اولان کلمه توحیدی تکرار ایلمک مراد اولنور.

التَّذَاکُرُ: بیاد دادن / آلمق که واحد ایچون
اولوب مشارکت بنا إعتبار اولنمامغله تذکّر سابق
معناسنه دخی گلور.

التَّذَاکُرُ: یکدیگر را بر جنگ آغالیدن /
جنگده بری‌برینه حمله ایلمک.

- التَّسَاكُرُ:** مستی نمودن / مهمله ایله سرخوش دگل ایکن مستانه حرکت ایلمک.
- التَّشْكُرُ:** بسپاس دادی نمودن / معجمه ایله در، شکر ایلمک.
- التَّعَاكُرُ:** بهم آمیختن / مهمله ایله در، بری برینه قارشقی.
- التَّفَكُّرُ:** اندیشه کردن / فا ایله در، دوشنمک فکر ایلمک.
- التَّنْكَرُ:** از حال بگشتن / نوله در، بولندی حالندن دگیشلمک، تغیر و تبدل گی.
- التَّنَاكُرُ:** خویشتن را نالیده ساختن / اکیلور گی گوسترمک، تمارض نوعندندر.
- م-**
- التَّامُّرُ:** امیری کردن / امیرلک و رئیسلك ایلمک، بر امرده صاحب سخن اولمق.
- التَّخْمُرُ:** مقنعه بریستن / معجمه ایله در، خمار یعنی باش اورتوسنی باشنه / [م ۶۰ ۴ ظ] اورتنمک.
- التَّدْمُرُ:** افزولیده شدن / مهمله ایله در، بهادرانه حرکت ایلمکله عربده انگیز اولمق.
- التَّذَامُرُ:** یکدیگر را خاص شدن / معجمه ایله در، خلق بری برین قاندرمق که ترغیب گی امری تخصیص ایلمک.
- التَّدْمُرُ:** خود را ملامت کردن / بر امرک فوتندن ناشی کندی کندینه ملامت ایلمک.
- التَّشْمُرُ:** چابکی کردن / صغامق یعنی بر کاری گورمک ایچونعجله ایلمک.
- التَّصْمُرُ:** بآفتاب پردوردن / مهمله ایله در، گنش ایله بر نسنه پی تربیه ایلمک.
- التَّغْدُمُرُ:** [ن ۱۸۵ ظ] خشم گرفتن / معجمه لر ایله در، طارملق غضبه گلکمک.
- التَّغْشَمُرُ:** مقهور کردن / خصمنی إلزام و قهر ایلمک.
- التَّغْشَمُرُ:** بزمین راه یافتن / بر مطلوب محله یول بولمق.
- التَّغْمُرُ:** آب اندک اندک خوردن / شد میمله در، صوی آز آز ایچمک.
- التَّقْمُرُ:** غلبت کردن بقمار / قاف ایله در، قمار اویننده غالب اولوب یکمک.
- التَّقْمُرُ:** غلبت کردن بفریفتن / آلداتمغله غالب اولمق.
- التَّقْمُرُ:** شکار کردن شیر بشب ماهتاب / آرسلائی مهتاب گیجه ده صید ایلمک.
- التَّقَامُرُ:** بهم قمار باختن / بری بریله قمار اوینن اوینامق.
- التَّشْمُرُ:** در حشم شدن چون پلنگ / نوله در، قپلن گی طارملق.

-ه-

التسوّ: دست ابرنجن در دست کردن / بلازك

طاقنمق که سوارنددر.

التساوّر: باکسی جنگ جستن / بر کمسنه ايله

جنگلشمك، غلبه‌يه چالشمق.

التشاوّر: بیکدیگر مشاورت کردن / معجمه

ایله‌در، بری‌بريله مشاوره ایلمك، طانشمق.

التشوّر: تشویر خوردن / اشارت ایلمك که بر

امری خاطرینه گنورمك.

التصوّر: بنگاشتن / مهمله ايله تصویر یازمق.

التصوّر: صورت بستن / بر کاره بر صورت

باغلامق یعنی فکر ایدوب بر قابله إفراغ ايله

صورت ویرمك.

التضوّر: برخویشتن پیچیدن / معجمه ايله‌در، بر

نسنه‌یی کندی اوزرینه صارمق.

التضوّر: درد کردن شکم از گرسنگی /

آچلقدن قارن آغریسی پیدا اولمق.

التعاوّر: از يك دیگر فراگرفتن / مهمله ايله‌در،

بری‌بریندن آلوب ویرمگه دیرلر.

التغوّر: بغور شدن / معجمه ايله‌در، بر نسنه‌نك

آخرینه دك گتمك نتیجه‌سنه یتمك.

التغوّر: بزیر شدن / بر نسنه‌نك عُمقنه ایروب

عَوْرینه واصل اولمق.

التسوّر: از دور باتش نگرستن / نونله‌در، آتشی

ایراقدن گورمك، آکا نظری محلّ بعید اولمق.

التطهّر: سروتن شستن / مهمله ايله‌در،

باشنی و وجودینی یویوب پاك ایلمك.

التطهّر: پاك شدن / پاك اولمق. / [ر ۵۳ ظ]

التظاھر: هم پشتی کردن / معجمه ايله‌در،

آرقه‌لشمق یعنی بری‌برینه معین اولمق.

التفهّر: فراخ شدن / فا ايله‌در، تبقر گبیدر،

مالاً وسعت بولمق.

-و-

التجوّر: بر پهلو افتادن / جیمله‌در، وزن و

معناده تقطّر گبی، یانی اوزره دوشمك.

التجاوّر: بایکدیگر همسایگی کردن / جوار

ماده‌سندن تفاعل وزنده‌در، بری‌برینه

قوکشولق ایلمك که مراد معنای تظاهردر.

التحاوّر: یکدیگر را جواب دادن / مهمله

ایله‌در، بری‌برینه جواب ویرمك، محاوره گبی

که لفظ کریمده ﴿تَحَاوَرَكُمَا﴾ وارد اولدی.

التراوّر: یکدیگر را زیارت کردن / زای ايله

زیارت‌دنددر، بری‌برینی زیارت ایلمك.

التزخوّر: گردن کشی کردن / معجمه

ایله‌در، تکبّر ایلمك.

التسوّر: بر دیوار شدن / مهمله ايله‌در،

دیوار اوزره چیقمق که سُوردنددر.

التَّهَوَّرَ: آهَكَ بَكَارِ بَرْدَن / آهَكَ آلْجِي
دیدکلی کرچ گئی / [م ۴۶۱و] بر نسنه در،
آنی إصلاح ایدوب نوره که حرزومه دیرلر آنی
تربیه ایله پیدا ایدوب سورمکدر که قیللری
دوکر.

التَّهَوَّرَ: بیهده شدن / قَلَّتْ مَبَالَاةٌ سَبِيلُهُ
یعنی قایرمیوب احتیاط ایلمدیگی آجَلْدَن بر
نسنه یه اوغراق امرِ مکروهه تصادف ایلمک.

التَّهَوَّرَ: خام طبع گشتن / طَبِيعَتِي إِحْتِيَاظُ
اوزره اولیوب صوکی صایماق که عاقبت
اندیش اولماق.

التَّهَوَّرَ: ویران شدن بنا / خَرَابُ أُولُوبِ بِنَا
بیقلمق.

-ی-

التَّخَيَّرَ: سرکشته شدن / مَهْمَلُهُ أَيْلَهْدَر،
شاشق که متحیر و حیران اولمق.

التَّخَيَّرَ: برگزیدن / مَعْجَمُهُ أَيْلَهْدَر،
أُورُنْدُولْمَك، إِصْطِفَا وَ إِيْتِيَارْ گئی.

التَّدَيَّرَ: سرای گرفتن / مَهْمَلُهُ أَيْلَه دَارْدَنْدَر،
بر سرائی مکان طوتمق.

التَّدَيَّرَ: بسرای گردن / يَنَهُ خَانَه سَنَه عَوْدَتِ
ایدوب گلمکدر.

التَّسَايَّرَ: بهم رفتن / مَهْمَلُهُ أَيْلَه سِيرْدَنْدَر، برابر
گتمک. ۱۰۹۴

التَّطَيَّرَ: فال بد گرفتن / يُومُ يَوْمُوقِ يَعْنِي فَالٌ قَبِيحٌ
ایلمکدر، فِي الْأَصْلِ عَرَبِيَّةٌ قَاعِدَةٌ دَرْ كَه: بر
کمسنه بر کاره توجّه ایلدکده اول ائناده قارغه
ویا غیری قوش اگر توجّه ایلدیگی سمتّه طَیْرَان
ایدرسه خیر ایله فال و خلافتنه گیدرسه تَشْوَمُ
یعنی شوم عدّ ایدوب آکا تطیّر تسمیه ایلدیلر،
بو امری نهی اُتْرده "لَا صَيْرَةَ" لَفْظٌ حَدِيثِيَّةٌ وَارِد
اولمشدر.

التَّطَيَّرَ: بهم پریده شدن / قَوْشَلَرِ بَرَابَرِ أَوْچِمَقِ
ویاخود صاحبِ کَارْکِ مَتَوَجَّهٌ أَوْلْدِيغِي سَمْتَه مَعَا
پرواز ایلمک که خیر محض اولور دیرلر.

التَّغَايَّرَ: یکدیگر را عیب کردن / بَرِيْ بَرِيْنِي تَعْيِيرِ
و تعییب ایدوب امرِ قَبِيحٌ و کَارِ فَضِيحَه نَسَبَتِ
ایلمک.

التَّغَايَّرَ: غیر یکدیگر شدن / مَعْجَمُهُ أَيْلَهْدَر،
بَرِيْ بَرِيْنَكِ غَيْرِيْ أَوْلْمَقِ يَعْنِي أَيْكِيْ أَمْرٌ بَرِيْ بَرِيْنَه
مغایرت اوزره اولمق.

التَّغَيَّرَ: از حال بگشتن / حَالَنْدَن دُونْمَكِ يَعْنِي
بر آخَرِ حَالَه تَحْوَلِ ایلمک.

التَّهَيَّرَ: بیهوده شدن / تَهَوَّرَ سَابِقْ گئی.

/ [و ۴۵۴و] - السداسي -

بو نوعك آلتيشر حرفلى ألفاظى.

الْقَشْعُنْبُرُ: بُنْجَشْگ / قاف و معجمه لر و
نون و موحدہ ایلہ در، سرچہ کہ عُصْفُور گئی،
دیباچہ کتابدہ مذکور بر شعر دن بو مصراعدہ
واقعدر ع:

فُشْعُنْبُرٌ يُعْطَوْنَ عَلَى فُشْبُعْصَلٍ

الْإِزَّأُورُ: بگردانیدن / کسر ایلہ و شد زای
هوز ایلہ در، عدول و إنحراف ایتدرمک.

التَّزَّأُورُ: واگردیدن / زور ماده سندن عدول
معناسنه تفاعل مصدرندن مضارع مخاطب
اولوب تَزَّأُورُ ایکن تاپی زایه تقلیب و إدغام
ایلہ تَزَّأُورُ اولمشدر کہ لفظ قرآنیدر، اشته بو
صورتی بلا تحویل مصدرندہ دخی تَزَّأُور
دیملکہ سداسی اولمشدر.

-الکنى وغیرها-

بو نوعه ملحق اولان کنیہ لر و فائده لردر.

ساقُ حُرٍّ: قمری نر / مهمله و قاف ایلہ در،
کلمہ ثانیه بو نوعك مضاعف ثلاثیسیدر،
محلندہ مبسوطدر، قمری دیدکلری قوشک
ارکگیدر، قمری دخی گلور.

حَبُّ قُرٍّ: تگرگ / فتح مهمله و شد موحدہ
ایلہ در، لفظِ أخیری سابقا یازلمشدر، طلو
دیدکلری قاردر کہ عبقر لفظندہ قریبا یازلدى.

رجلٌ دُرٍّ: مردی که نیک یاد دارد / معجمه و
ضمه لرلہ در، حفظی گوزل و یادداشتی خوب
اولان کمسنه، دَکیر گئی.

أبو مَرَّة: ابلیس / شیطانک کنیہ سیدر، أَمْرَان فقر
ایلہ هَرَم معناسنه لفظِ تغلیب اولوب و جمعی
دخی مَرَّ اولمغله بر قاج تَلْخُکْ جَمْعی اولمق
ملاحظه سیله تَکنیہ اولنمشدر.

-نوع سیم-

اوجنجی نوع آخرینک ما قبلی مکسور بولنان
کلماتک ایکیشر حرفیلیدر کہ بلا تاء لفظِ
واحد و مع الهاء متعَدِّدر.

الحِرَّ: فرج زن / کسر مهمله ایلہ در، فرج ایلہ بر
معنایه در، جمعی أحرار گلمسی آنک اصلی حِرْج
/[م٦١ظ] اولمسنه دلالت اولوب صاحبه سنه
حِرْج دینور فتح و کسر ایلہ و جمعی ضمه لرلہ
حُرُون گلور.

-مع الهاء-

ایکی حرفلینک هائیاتی.

-أ-

الإرَّة: گو آتشدان / آتش یری، مَوْضِع النار
معناسنه در، اصلی إری ایدی، همزه نك کسری و
رانک سکونیلہ ها یادن عوض قیلنمشدر، جمعی
إُرُون در.

الإرَّة: پیہ کوهان / اورگج ایچنده اولان یاغ.

الإرة: گوشتی که در شکنجه پزند / شکنجه
ایچنده طبخ ایلدکلری ات.

الإرة: رزمگاه / جنگ ایلدکلری یر، معرکه
گی.

-ت-

الترة: کینه / فوقیه ایلهدر، خشم و عداوتدر.

الترة: کینه گرفتن / انتقام آلق، لکن
صاحده قاتلدن آلق قیدیلدر.

-ش-

الشرة: نشاط / معجمه ایلهدر، اصلی أشر
فتحلهر ایلهدر، ألفدن بدل ها ویرلدی، حرون
اولق / [۱۸۶و] و گوره لکدر، سابقا مذکور
أشر ماده سندنلدر.

الشرة: تیزی جوانی / اصلنده أشر ضم و
فتحلهدر، هاسی بدلدر.

-ف-

الفرة: بسیار شدن / فا ایلهدر، بر نسته
چوق اولق، وُفرتدندر، لکن اوت کثرت اوزره
اولقدر دیدیلر، فتحی أفصحدر.

الفرة: تمام شدن / یعنی کمال بولق، بر میوه
ویا بر کمسته بر حالده تام و کامل اولقدر.

-ق-

القرة: عیال / قاف ایلهدر، کیشینک اوزرینه
إرزاقی لازم گلن کمسنه لر.

القرة: مال از اشتر و گوسفند / دوه و قیون گی
مال.

-الثلاثي-

بو نوع ثالثك اوچر حرفیلیریدر، مضاعفاتی
مقدمدر.

البر: راستی / موحدہ ایلهدر، مصدردر، طوغریلق
إستقامت گی، هر فعل مرضیه إطلاق اولنور.

البر: دل / گوکل که قلب و فؤاد دخی دیرلر.

البر: نیکوکار / ایلک ایدن کیشی، اسمدر.
/[۴۵۴ظ]

البر: دین / اسلام گی، إطاعت معناسنه اولمغله
دینه دخی إطلاق اولنور.

البر: هدیه / إحسان و کرم و بخشش نعمدر.

البر: خوش خوی / حُسن خلق معناسنه.

البر: موش / گسگن دیدکلری حیوان که فأر
دخی گلور، أبو زباب و أم راشد دخی
مسطوردر.

البر: روباه / دِلکودر، لکن دِلکونک آنیگیدر
دیدیلر، تُثفل و کنع گی.

البر: راندن گوسفند / قیونی سورمک، ضروبدہ
"لا یعرف هِرًا من برّ" دینور، هر قیونی دعوتدر،
دعوتله سوقی فرق ایلمز دیرلر.

البر: نیکویی کردن / مصدردر، ایلک ایلمک.

- البر:** مهربانی کردن / عرض محبت که "بررت والدي برًا" یعنی بابامه لایقی اوزره إکرام و حقّ أبویته رعایت تام ایلدم دیمکدر.
- البر:** راست شدن سوگند / یمیننده صادق اولمق، حنث مقابلیدر.
- البر:** پذیرفتن طاعت / طاعتی قبول ایلمک یعنی إطاعت ایلمک.
- البر:** عطا دادن / عطیه ویرمک.
- الزّر:** گوی پیرهن / زای ایلهدر، گوملکده اولان تگمه که ایللیگه گچوررلر، جمعی أزاردر.
- الزّر:** استخوان زیر سینه / گوگس آلتنده اولان کموک که بر عظم رقیقدر، صدرک نهایتنده و ستره نك فوقندهدر.
- السّر:** نهان / مهمله ایلهدر، قلبه گیزی اولان نسنهدر، تصوّر و فکر و گرکسه تصدیق و جزم.
- السّر:** نکاح / که جماع و وقاع جمله سی وزن و معناده بردر، حلالیله معامله زوجیه معناسه.
- السّر:** گزین چیزی / هر نسنه نك منتخبی أكرمی، دوه نك أعلى محلی وسطیدر، سِرّ الوادي وسطه.
- السّر:** ناف بریده / کسک گوبکدر، مقطوع السّرر معناسنه.
- السّر:** عورت مرد / ارکگک عُود یری، ذکر گی آلت رجلیتدر، بالاده قُضیب مذکوردر.
- السّر:** خط کف و پیشانی / آیهده و النده اولان خطر که جمعی أُسِرّة گلسه گرکدر، علم کفّ و علم پیشانی اول / [م ۶۲ و] خطرلردن إستنباط اولنور.
- الصّر:** جای شنوای گوش / قولاغک ایشیدن محلی که فتحله قولاغک قصمق معناسنه مصدردن مأخوذدر.
- الصّر:** سرمای سخت / پک صوغق که اوتلر آنکله صارارر، برد شدید گی.
- الصّر:** زن کردن بر سر زن دیگر / معجمه ایلهدر، بر عورت اوزره بر عورت دخی آلمق، لکن بو معنادن مصدریت فهم اولنور، مع هذا مصدر فتحلهدر، کسر ايله بو معنایه اسمدر که اولکی عورتک وصفیدر.
- الغر:** مرد کار ناآزموده / تجربه سی اولمیان کمسنه که اسمدر که بر نوعه احمقدر، مجرب الأمور اولمیه.
- الغر:** مرد گشاده روی / یوزی آچق کمسنهدر، یعنی حجاب و حیاسی اولمیه، خلیع العذار گی.
- الغر:** فراخ دل / گوکلی بول یعنی تحمّل صاحبی که ضدی حصر محّردر.

الحَبَر: زردیهای دندان / کسر ایله دیشلرک
صاررمسی، لکن دیلرینک صاریلغیدر، قَلَح سابق
گئی.

الصَّبِر: صبر / فتحلهدر، مشهور أجزادن بر
آجی شیدر، سکونی ترکیده^{۱۰۹۵} و ضرورتدهدر.

الهَبَر: اشترِ گوشتگن / سموز و اتلی دوه.

الْوَبَر: اشترِ بسیار پشم / تویلی و یوکللی دوه.

-ث-

الدَّثَر: مالِ بسیار / مهله ایلهدر، چوق مال
قنقی نوعی اولورسه، دَثَر سابقِ مفتوح معناسنه.

النَّثَر: بسیار سخن / نونلهدر، سوزی چوق
کمسنه.

-ج-

الضَّجَر: تنگ خو / معجمه ایلهدر، طاسهلی
کیشی، شخصِ مغموم معناسنه.

العَجَر: سخت / مهمله ایلهدر، شدتلی شی،
لکن قالک اینجک که وظیف عَجَر معناسنهدر
دیدیلر.

-ح-

الْوَحَر: مردِ گرم دل شده از خشم / غضب و
حقد ایله قلبنده حرارتی اولان کمسنه.

-د-

الْقَر: آو روز که حاج بمنی آرام گیرد / حاج
البيت اولان کمسنه وقفه عرفاتدن عودت
ایدوب مناده قرار ایلدیگی گون يوم النحر
فقط که بیرام گونیدر و شهرک سکزی تروییه و
طقوزی عرفهدر که صباح نمازنده تکبیر ابتدا
اولنور، اون بری و اون ایکیسی يوم النحر
والتشریقدر و اون اوچی که عیدک دردنجی
گونیدر فقط يوم التشریقدر که عصرنده
تکبیرات صلوات تمام اولور.

المِر: رسن باربستن اشتر / دوهیه یوک
یوکلذب باغلدقلری ایپ.

الهَر: گربه نر / ارکک کدی، مؤنثی هرّدر.

الهَر: خواندن گوسفند / قیونی چاغرمق که
طقوزنجی پرده قریبا یازلدی. / [۴۵۵و]

-أ-

الدَّثَر: خشمناک / فتح معجمه ایلهدر،
غضبلی و طارلق کمسنه که حریص دخی
إطلاق اولنور.

-ب-

الحَبَر: گونه از جامها / مهمله ایلهدر، بر
نوع لباسدر که ترکجه گیسیدر، عربده بُرد
یماندر، لکن لغتدر کسر مهمله و فتح موحد
ایله قید ایدرلر.

- الحَدَر:** غمناك / معجمه ايله در، ياش نسنه در،
لكن يغمور سرپمش اولان گوندر.
- الكَدَر:** آب تيره / بولانق صو، ماء مكدّر
گي.
- الأشَر:** بَطَر گرفته / كوزه كه حرون اولان
حيوان، مصدرى نوع اولده مقرر در.
- الحَشَر:** سبگ / مهمله ايله در، يئنى خفيف و
لطيف و رقيق.

-ذ-

- الحَدَر:** مرد پرهيزنده / مهمله ايله در، احتراز
ايدن كيشى، صاحبِ إنباه معناسنه.
- القَدَر:** مرد چركن / قاف ايله در، ناپاك اولان
كمسنه، لكن هر شيئه وصف اولور، عدم
طهارت دخى صوري اولسون و معنوي
اولسون جنابت گي.
- الحَصَر:** آنكه راز پنهان كند / گيزلى اولان
ايشى خيّر و شرّا محرم اولدقده ستر و حفظ ايدن
كمسنه.

-ض-

- الحَضَر:** طفيلي / أُؤيْتى يعنى بر دعوتلى
كمسنه يه تبعيْتله دعوتسز ضيافته وارمق.
- الهَدَر:** مرد بيهده گوى / هذيان سويلين
كيشى كه مصدرى هَدَر نوع اولده محرر در.

-س-

- الحَضَر:** سبزه / معجمه ايله در، يشيل تازه اوت
كه لفظ كرمده ﴿فأخرجنا منه حَضْرًا﴾ وارد
اولدى.
- العَسَر:** بخيل / مهمله ايله در، مطلقا بخيل
دگبر بلکه مالندن باباسى آلدیغنى إستکراه
ايله بخيل اولان اوغلدر.
- الحَضَر:** هرزه / کوتو نسنه هرزه اولورسه، زيرا
بعضيلر حيوان يمدیگی سبزه در دیدلر، آندن
ناشی هر شی زدی مراد اولنور.
- العَسَر:** دشوار / گود امر، عَسِر گي كه
ضديدر و اسمدر، مصدرى عَسِر محلنده
محرر در.

-ش-

- المَضَر:** مثله / سابقك مهملى و معنيداريدر،
[ن۱۸۶ظ] ايكي معناسنه دخى گلور، في
- الأشَر:** [م۶۲ظ] مرد تيز دندان / ديشى
كسكين كمسنه، مصدرى مذکور در.

الدَّعِر: هِيزِم دودكن / مهمله ايله در، قباح
طبعی سبيله پك چوق توتونی اولان اودون.

الزَّعِر: مردِ اندك موی / زای ايله در، قیلی آز
كمسنه، قلیل الشعر معناسنه كه ضدی أشعردر.

المَعِر: مثله / معنای سابقده جاریدر، لكن
بونده قَلَّت یا عَلَّت ویا سائر بر سبب ايله
دوكلمكن ناشی قَلَّتِ شَعری اولان كیشیدر.

الْوَعِر: كَم / بو لفظ مطلقا قلیل معناسنه در،
وتح سابق گئی.

-ف-

الدَّفِر: بوی سخت تیز / معجمه ايله در،
شدتلی و حدتلی رایحه در، طَبِیَّةً أو کَرِیْهَةً حتی
مَسْكِ أَذْفَر معروفدر و رجلِ دَفِر كنده بغل اولان
كمسنه در كه كنده گلسه گرکدر.

الضَّفِر: ریگهاد برهم گرفته / بری برینه باغلی
قوملردر كه روزگارد برابری، واحدی تا ايله گلسه
گرکدر.

الْقَفِر: مردِ سخت لاغر / قاف ايله در، پك
زیون كمسنه در كه مؤنثی تا ايله در.

الكَفِر: كوه بزرگ / بیوك طاغ، جبلِ كبیر
معناسنه در و سكون دخی لغتدر.

-ق-

الشَّقِر: لاله کوهی / معجمه ايله در، طاغ
لاله سی كه گلنچك چیچگی مراددر، بعضیلر

الأصل دیل بوران اكشی سود معناسنه اولان
ماضردندر كه آنك قیلا إستعمالی هاضمدر.

الْوَضِر: چركن / كیرلی شی، گرک بی روح و
ذی روح اولسون.

-ط-

البَطَر: بَطَر گرفته / موحده ايله، حرون و
كُورَه حیوان و نشأه دار انسان.

الحِطَر: آنچه بدو خضاب كنند / كسر
معجمه ايله در و سكون دخی لغتدر، بر
اوتدر كه حنّا گئی إستعمال اولنور، رطوبتی
غالب اولمغله صوبی چوق اولان هر نسنه یه
مثلا سود و یوغرت گئی إطلاق ایدرلر.
/[ره ۵۵ ظ]

العَطِر: مردی كه با خود بوی خوش دارد /
فتحله و مهمله لرله در، كندی ايله معّا رایحه
طَبِیْه صاحبی نسنه یی مثلا مسك گئی آنك
إلتزامنه إهتمام ایدن كیشی.

-ظ-

الحِظَر: شبگاه چارپایان / فی الأصل منع
معناسنه اولان حظر ماده سندن حظیره گئی
آغل دیدكلری كه قیون صغیر كچی گئی سوايم
آنده گیجه قالدقلری محل.

الْوِظَر: مردِ بزرگ ران / اویلوغی بیوك
كمسنه در، كبیر الفخذ معناسنه.

-ع-

شَقایق و مفردی شقیقه گلنچک چچگیدر
دیدیلر دگلدر، شقایق نعمان بن منذرک
حمایتیله کوهی / [م ۶۳و] طاغی ایکن
دشتی باغی اولمشدر، سببِ حمایتی دخی
شقیقه جده سنک نامیدر.

الشقر: عیب / لایقِ شان اولمیان نسنه که
یرتکابی ایله مدخول و معیوب اولور.

الشقر: خروس / که دیک دخی دیرلر،
ترکجه پْتوسدر.

الفقر: مردی که مُهره پشتش درد کند / فا
ایله در، آرقه کموگی که اُوکورقه دینور، آنده
علت پیدا اولان کمسنه در.

المقر: صبر / صبرک عینی قریبا یازلدی.
المقر: آنچه تلخ بود / هر آجی اولان
نسنه.

النقر: خشمناک / نونله در، طارغین و دائما
آزاردن خالی اولمیان کمسنه.

هکر: جایگاهی / بر یردر، ولها لام
تعریفدن مجرد اولدی.

الحمر: دردی چارپای را / مهمله ایله در، بر
مرضدر که درت آباقلی حیوانه مخصوصدر.

الزمر: اندک موی / زای ایله در، قیلی قلیل
کیشی، زعر سابقله معنا و ضبطده مشارکدر.

الزمر: اندک هنر / معرفت و انسانیتی آز
کمسنه.

النمر: پلنگ / نونله در، قاپلان که آرسلاں گبی
لکن آلاجه و آندن شدید بر حیواندر.

النمر: پلنگ رنگ / قپلان آلاجه سی اولان
نسنه.

-ه-

الظهر: آنکه پشتش درد کند / معجمه ایله در،
آرقه سنده مرضی اولان خسته و حیوانده اولورسه
یاغر دینور.

-ومنه بالهاء-

بو نوعک هائیاتی که مضاعفاتی مقدمدر.
البرة: سوگند راست / موحده ایله یمین صادق و
قسم بار که ترکجه گرچک آنددر.

الحجرة: نیش خوار چارپای / جیمله در، گویش
که حیوان قارندن چیقارر تکرار صاقز گبی چینر
و آشاغی گیدن ذره در که گلور.

الحجرة: آنچه بالا آید / هر نسنه که یوقاری گله،
قیو قوغاسی گبی. / [ر ۵۶و]

-ک-

-م-

- الحِرَّة:** گرمای سخت / مهمله ایله در، شدید
سیجاق.
- الحرة:** سخت تشنه شدن / پک صوصامق،
عطش مفرد گبی.
- الدِّرَّة:** درّه / توره و طرّه دیدکلری نسنه که
آنکله ضرب اولنور.
- الدِّرَّة:** آبی بسیار / چوق صو، ماء کثیر گبی.
- الدِّرَّة:** آنچه بزیر شود / آشاغی گیدن یعنی
حیوان قارندن گویش ایچون یوقاری
گتوردیگی نسنه یه جرّه دیدکلری قریبا یازلدی
صکره آنی یوتدقه آشاغی گیدرکن اسمی
دره در.
- الدِّرَّة:** ریختن / دوکلمک که مثلا بولوتدن
یغمور دوکلمک، نزول المطر من السحاب
معناسنه.
- السِّرَّة:** خط کف و پیشانی / بلا هاء
مذکوردر.
- الصِّرَّة:** شب سرد / لیله بارده معناسنه
صوغق گیجه در، بلا هاء مطلقا برودت
مفرطه معناسنه یازلدی.
- الغِرَّة:** زن کارها ناآزمودن / معجمه ایله در،
مذکری بلا هاء مذکوردر.
- الغِرَّة:** ناگاه / غفلت و نسیان مراددر،
خبرسز دیمکدر، اگرچه ناگاهدن بو دخی
- فهم اولنور، لکن دفعه و فجأة معناسنده ناگاه
اصلدر.
- القِرَّة:** سرما / قاف ایله در، صوغق که قُرّة دخی
یازلدی.
- القِرَّة:** لَرزّه تب / حمای غب که استمه در،
ابتداسنده رَعشه دار ایدوب اوشودر بعده
سخونت ویروب ایسیدر حرارت گلور.
- القِرَّة:** چشم روشن گشتن از شادی / نوع
ثانیده قُرّة ماده سنده یازلمشدر.
- المِرَّة:** گشن / طبع که طبایع أربعه نك بریدر،
صَفْرا دیرلر، كُشْنُور و كُشْنُوز دخی دینور، اوچی
دخی سَوْدا و دَم و بَلْغَمدر، خلاصه عناصر و
أمزجهدر که آنلرك دخی هر بر چهاردر.
- المِرَّة:** نیرو / قوت که ﴿ذو مَرّة فالستوی﴾
/[م ۶۳ ظ] لفظ کریمنده گلمشدر.
- المِرَّة:** نیرومند شدن / معنای سابقک
مصدریدر، قوتلیلک.
- المِرَّة:** سخت تافتن / پک خوش بوکمک، فتل
لطیف.
- المِرَّة:** چیزی را استوار کردن / بر امره متانت
ویرمک.
- المِرَّة:** گریه ماده / مذکری بلا هاء یازلمشدر.
بو محله مضاعفات تمامدر.

البَّيْرَة: باز نهادن / موحده‌نك فتحی و همزه
ایله حَشِنَة و نَحْزَة وزنده‌در، وخیزه
معناسنه‌در.

-ب-

الحَبْرَة: زردی دندان / کسر مهمله ایله‌در،
بلا هاء دخی سابقدر و تاسی وحدتدر.
الحَبْرَة: زمین نرم / فتح معجمه ایله‌در،
یومشقی یر، ارض لینه گی.

الكَبْرَة: فرزندِ مهین / بیوک اوغل یعنی بر
کمسنه‌نك متعدّد اولادننددر، ولدِ کبیری
معناسنه و کسر و سکونی دخی لغتدر،
تذکیر و تأنیث و تثنیه و جمعی یکساندر.

-خ-

الأخْرَة: پس پالان / پالانك آرقه و
اکسه‌سی.

الأخْرَة: درنگ کردن / اکلنمك یعنی تأخّر و
توقّف ایدوب گیرو قالمق.

الأخْرَة: چیزی پوسیده / نونله‌در، چوریمش
شی که عِطَام نَحْره گی و ناخره دخی گلور،
کموک چورك اولدقده روزگارک آکا دخول و
خروجنده صدا پیدا اولور.

-ذ-

العَذْرَة: [و ۱۸۷] پیش درِ سرای / مهمله
ایله‌در، او اوکی فناء دار گی.

العَذْرَة: سرگین مردم / نجس معناسنه‌در، عَزْرَة
مضمومه مرقومه گی.

-ظ-

النَّظْرَة: تأخیر کردن / نونله‌در، صکره‌یه قومق.
النظرة: زمان دادن / وقتی توسیع ایتمک، مثلاً
عَسیر الحال کمسنه‌دن مبلغی طلبده وقتِ یُسره
دک زمان تعیین ایلیمکده ﴿فَنظَرَة إِلَى مِيسِرَة﴾
بیورلدی.

-ع-

الشَّعْرَة: گوسفند که در میانِ سینها موی دارد
/ معجمه ایله‌در، قارننك قیلی چوق اولان قیون
که شَعْرُ الْبَرَكَا گوگسی قیللی دیمکدر.
/[ر ۴۵۶ ظ]

المَعْرَة: زمینِ اندك نبات / اوتی آز اولان یردر،
ار قلیله النبات گی.

المعرة: آنکه پیرامنِ سر موی ندارد / باش
اطرافنده قیلی اولمیان کمسنه.

-ف-

التَّفْرَة: چاهك لبِ بالاین / فوقیه ایله‌در، جمعی
تَفَرَات سابقا یازلمشدر، اوست دوداغک
اورتاسنده اولان نُفْره‌جق که چقورجه محلدر.

التفرة: نباتی / بر اوتدر آکا قَرَنوه دیرلر، آنکله
دری دباغت ایدرلر، پیراغی بوزدر، قوملی یرک
نهایتنده نابتدر.

الحَقِیرَة: زَنِ شرمگن / معجمه ایلهدر، اهلِ حیا اولان عورتدر.

الصَفِیرَة: برهم گرفته / تاسی واحد ایچوند، جنسی سابقا یازلدی، لکن معنای رمل ایله مقید ایدی، بونده مطلقا بری برینه یاپشمش نسنه.

القَفِیرَة: زَنِ اندک گوشت / قاف ایلهدر، مذکری مذکوردر.

-ق-

الشَقِیرَة: شَنگرف / معجمه ایلهدر، زَنجُفره که سُرخ مرکب آندن اولور، شَنجرف دخی دیرلر.

الشُقِرَة: شکوفه نباتی / بر اوتک چیچکیدر که بلا هاء یازلمشدر.

العَقِیرَة: ماده اشتری که از حوض آب خورد / مهمله ایلهدر، صویک حوضه گلدیگی یردن ایچن دیشی دوهدر، عَقُرِ مضمومده مفصلدر.

-ک-

الشَکِرَة: اشتری که پستانش پر شیر بود / معجمه ایلهدر، ممه سی طولو سود اولان دوه.

الشُکِرَة: مِشکِ شیر / سود طلومی، زَقِ لبن معناسنه.

النَکِرَة: ناشناختن / نونلهدر، معرفه نک ضدیدر، بیلمامک معناسنه.

-م-

النَیمِرَة: پلنگ ماده / بلا هاء مذکری یازلمشدر، دیشی قیلان.

النَمِرَة: کلیم کوچک رنگین / آلاجه کوچک کلیم.

النَمِرَة: جامه بخطهای سیاه و سپید / قارهلی آقلی آلاجه لباسدر.

-الرباعي-

بو نوعک دردر حرفلی ألفاظیدر، بش مضاعفی وارد.

الضَیْر: اسب چهنده / معجمه و موحدنه نک کسری و آخرینک شدیلهدر، صچرایان چابک آت که طَیْمَر دخی وزن و معناده آکا شبیه گلسه گرکدر، غریبدر که [م۴۶۴و] مجنون خفیف متحرک معناسنه ألسنه ناسده ترکجهده دخی ضَیْر مشهوردر.

المُصِر: عزم کننده بر چیزی / ضم ایله و مهمله ایله إفعالدن فاعلدر، بر امرک وجودنه ویا عدمنه إقدام و إبرام ایدن کمسنه که مشهور لفظدر.

المُضِر: مردی که بیشتر از یک زن کند / معجمه یلهدر، سابقا ضَیْر مذکوردن وزن اول

اوزره در، بر خاتوندن زیاده زوجه پیدا ایدن کمسنه.

المُضِرَّ: زِنْ بافرزدان / اهلی و آنک اولادی ایچون اسم اولشددر که صاحب عیاله مالا و بدنا ضرر اظهر صاحبی دیمکدر.

الذِفَرَّ: اشتر قوی / کسر معجمه و فایله در، قوی دوه که عظیم الذفری دیمکدر، ذفری مقصورده مذکوردر.

الدِمَرَّ: مرد دلیر / شجیع کیشی، نوع آخیره تخفیف ایله گلور.

الطِیَرَّ: اسب چهنده / مهمله ایله در، ضیّر سابق ایله وزن و معناده یکساندر.

-أ-

الثائر: کینه جوی / مثلثه ایله فاعل صیغه سنده در، أخذ إنتقام ایلمک استین کمسنه، جمعی أثار أحباب وزنده گلسه گرکدر.

الثائر: طالب خون / قان دعواجیسی که قصاص ویا دیت مطلوبی اوله.

سائر: دیگر / مهمله ایله در، باقی معناسنده در، ابن ولاد و سائرلری تحقیقلری اوزره بقیه معناسنه اولان سؤردندر، لکن فرقی بودر که سائر باقی کثیرده و بقیه باقی قلیلده مستعملدر، مثلاً کتابک بر جزئی ألوب سائرنی ترک ایلدم دینور بقیه سی دینمز، جمیع

معناسنده در دیدکلری غلطدر و إمام جوهری دخی دقت ایلمیوب، جوالیقی دخی أدب الکاتب شرحنده آکا تابع اولوب غلط ایلمشدردر که سؤر ماده سنده ایراد سیر ماده سنده یاد اولندی، کلمه ایسه مهموزدر أجوف دگلدر، ترتیب اگرچه همزه ایله در، لکن ألف لام اولمیوب و دیگر لفظیله معنیدار اولمقدن فهم اولنان آنک غیر معناسنه اولمسیدر که شیخ رضي الله عنه دیر که: غیر اوزره لام داخل اولماز، پس اول معناده آکا تجرید لازم گلور. / [و ۴۵۷]

الطائر: کردار / ایش گوج صنعت که انسانک درعهده سی قیلنمش اوله ﴿الزَّمانه طائره﴾ بوندندر.

المائر: آنکه آمد و شد کند / بر قاچ کمسنه لک میاننی إفساد ایچون وارب گلن کیشی.

-ب-

الدائر: آن تیر که پس نشانه افتد / مهمله ایله در، اول اوقدر که سپری دلوب گچوب اورته طرفه دوشر.

الدابر: دیوار پست بالای چاه / قیونک اطرافنده اولان آلچق دیواردر.

الدابر: پس رُو / وزن و معناده تابعدر که بر کمسنه نك آردنجه گیدر.

الدابر: پس سنب چارپای / حیوانك
طرنانگنك آرقه سی.

الدابر: اصل / كوك كه آیتده دخی ﴿فقطع
دابر القوم﴾ وارد اولدی.

الزئیر: پرزه جامه / كسر زای ایلهدر، خاو
دیدكلری نسنه كه چوقهده و خاولیده اولور
كه ایکی طرفی خاولی اولان مقررهمیه دو
خاوی دیرلر.

الصابر: شکیا / مهمله ایلهدر، بکلین و
قاتلانن کمسنه كه شدت و بلا و قَلتِ ارزاق
امثالنه تحمّل ایدوب شاکی اولمیه.

الغابر: پابنده / معجمه ایلهدر، دوران شی
باقی معناسنه كه مصدری غبور گلسه گرکدر،
پس أضداددن اولور.^{۱۰۹۶}

الغابر: گذرنده / وزن و معناده مهمله ایلهدر
اولان عابر گچن نسنهدر، ماضی معناسنه.

الکابر: بزرگ / کبیر گبی بیوک دیمکدر كه
کابرا عن کابر دیرلر، فرقلری بودر كه؛ کبیر
عموم اوزرهدر، کابر انسانده و عزّ و شرف
گبی امر معنویده شایعدر.

الکزیر: خیار وارنگ / سکر و سکون
/[م۶۴ظ] مهمله ایلهدر، مصر خیاری و
فثد سابقا یازلیدی.

المشیر: جایگاه زادن زن / مثلته ایلهدر مجلس و
محفل وزنندهدر، خاتونك وضع حمل ایلدیگی
محلدر، دوهده دخی زیانزدر.^{۱۰۹۷}

المشیر: نشستگاه مردم / مطلقا مجالس انسان
معناده و وزننده.

المُذیر: ضد المقبل / مهمله ایلهدر إفعالدن
فاعلدر، بختی مساعد اولمیوب من جهة الدنيا
شوم طالع و بدحال اولان کیشی كه ضدی
مُقبِل گلسه گرکدر.

الهئیر: خر / كسر ایلهدر و نونلهدر، اشك كه
حمار و حمیر و چمندر دخی دیرلر، لکن مع الهاده
إفاده قرینه سیله بونده مطلق دگل ارکگی مراددر،
جمعی هنابر سابقدر.

الهئیر: بچه کفتار / صرتلان یاورسی، قُوله و
عُساره دخی دیرلر، جمعی هنابر یازلمشدر و اگر
قورددن اولورسه عسبار دینور كه گلسه
/[ن۱۸۷ظ] گرکدر و أم الهئیر دخی گلور.

الوابر: هیچ کس / هیچ کمسنه دیمک
معناسنهدر، مثلا هل في الدار أحد سؤالنه ما فيها
وابر دینور أحد یعنی کمسنه یوق دیمک.

-ت-

^{۱۰۹۷} م - **المشیر:** جایگاه زادن زن / مثلته ایلهدر مجلس و محفل
وزندهدر، خاتونك وضع حمل ایلدیگی محلدر، دوهده دخی
زیانزدر.

^{۱۰۹۶} و بونده عابر دخی یازلسه مهمله ایلهدر خوش اولوردی
كه اُترده أو عابر السبیل وارد اولدی. «منه»

الباتر: برنده / موحد ایلهدر، قطع معناسنه
اولان بتردن وزن و معناده قاطعدر، کسیجی
بالته و طبر گبی.

الحاتر: آنکه هزینه بر عیال گم کند / مهمله
ایلهدر، نفقه‌لری اوزرینه واجب اولان
کمسنه‌لره خرج و مصرفی قدر معروفدن دون
و ناقص ایدن کمسنه‌در.

الفاتر: مست سست / فا ایلهدر، گوشک
کیشی چابک و چالاک اولغه وجودنک
تحتلی اولمیه.

الفاتر: آب نیم گرم / آز اسنمش یعنی ثروت
برودتنه فتور گلکش لکن سخونت تاقه
حاصله اولمامش اولان صو.

القاتر: آنکه هزینه بر عیال گم کند / قاف
ایلهدر، حاتر سابق ایله یکساندر.

القاتر: زین یا پالان که پشت ستور ریش
کند / حیوانی یاغر ایدن پالان.

المُقتر: درویش / قتردن إفعالک فاعلیدر،
فقیر معناسنه که من جهة الدنيا تُنْكَدَسْتُ.

الواتر: کینه جوی / إنتقام آلق استر
کمسنه‌در، وتردندر که گلور.

-ث-

الحاتر: شیر ستبر و جز / معجمه ایلهدر،
قالک سود و غیری، لبن غلیظ معناسنه.

الحاتر: چیزی دون که از متاع بماند / نونله و
فتح‌له‌لهدر، قومک محللرندن نقلنده یرلرنده قالان
شیئی حقیر که آلمغه تنزل ایلمزله.

الطائر: شیر ستبر و جز / خاتر سابق گبی.

الناتر: گوسفندی که خلم از بینئ همی رود /
نونله‌در، برونندن سومگی آقن قیوندر، نوع اول
آخرنده نائرة الدرر یازلمشدر. / [۴۵۷ظ]

-ج-

التاجر: بازرگان / فوقیه ایلهدر، آلق صاتق ایله
مشغول اولان کمسنه که هرزه اولورسه بیع و شرا
ایده.

التاجر: فروشنده خمر / سوجی صاتان کمسنه،
خمار معناسنه.

الجرجر: باقلی / نصف کلمه‌نک تکرار ایله‌در،
گیگیزدن^{۱۰۹۸} معربدر، هر سبزه‌یه برر برر و
جمله‌سنة بردن دخی إطلاق اولنور، معدونسده
غالبدر، کرفس طرخون نعنا گبی نسنه‌لردر،
جرجار و جرجیر دخی گلور.

الحاجر: گوآب باران در دشت / مهمله ایلهدر،
في الأصل مانع ایله وزن و معناده یکساندر،
صکره صحرا‌ده یغمور صوی جمع اولان چوقره
دیدیلر که او دخی مانع جریان اولدیغی
ایچوندر.

^{۱۰۹۸} گیگیز یای اول فارسی و آخری معجمه دخی لغتدر.

الساحر: جایگاهی که سیل ویرا انباشته بود / بر محلدرد که سیل ایله طولار.

الفاجر: بد کردار / فا ایله در، طبیعتی خبیث و سفلی دیمکدر.

الفاجر: بی فرمان / بیورق طومنز یعنی اطاعتسز کمسنه.

المخجر: پیرامن چشم / مهمله ایله مسجد وزنده در، گوزك اطراف و هر شیئك اطرافنه دیرلر، فناء قریه گبی.

المحجر: باغ / بستان و باغچه در که اطرافنه حاجر و حاجر یاپلمغله بیگانه ممنوع اولان محلدرد.

ناجر: ماه صفر / نونله در، هر شهرک بر اسم قدیمی واردرد، سابقا وَرْنه لفظی ذو القعدة ایچون یازلمشیدی، ناجر دخی صفرك نامیدرد، سائرلری دخی یاد اولنور.

-ح-

الباحر: مردم کم خرد / موحده ایله در، / [م ۴۶۵و] احمق کمسنه در.

الباحر: خون سرخ خالص / پک قرمزی خالص قاندر که أحمر قانی اوله، قانی قان دیمک دگلدرد.

الساحر: جاذو / مهمله ایله در، بوکوجی که سحّار دخی دینور، سحر دخی گلور.

الساحر: دانا / بیلجی که سحر علمنی بیلن کمسنه در و مطلقا عالم اولان کیشی یه دخی دیرلر که فضلله شعرى جمع ایدنه شاعر ساحر دیرلر.

الناحر: آن شکار که از پیش در آید / نونله در، اول آودرد که صیادك قارشوسنه راست گلور.

الناحر: روزِ پسین از ماه / آیک آخر گونی که نخیر دخی دیرلر، سبب تسمیه اول گون شهر آتینك اولنه و صدرنه گلور و گیجه سی هائیاتده معجمه ایله در.

-خ-

الآخر: همیشه / مدّیله در، ابدی دائمی معناسنه در که آخر الدهر آبد الدهر دیمکدر.

الآخر: واپسین / صکره که اولدن درجه سی آشاغیدرد.

الإذخر: نباتی بويا / کسر ایله و معجمه ایله در، قوخولی بر اوتدر، اگرچه آکا آیرق دیرلر، لکن حقّ بودرکه گکوکدر، بو دیارده خارج سورده نابتدر.

الداخر: مردِ خوار / مهمله ایله در، رذیل و ذلیل کمسنه که آلچق دیرلر، جمعی ﴿داخرون﴾ لفظ کریمدر صاغرون معناسنه در.

الفاخر: نازنده / فا ایله در، نازلی کیشی، معشوق و محبوب و مقبول.

الفاخر: چیزی نیک / ایو شی، معتبر و
مُلتَقَتِ ناس اولان نسنه.

الفاخر: بُسر بی استخوان / چکردکسر خرما
که انواعنک اعلاسیدر. ۱۰۹۹

المنخر: سولاخ بینی / کسر ایله و نون
ایله در، اصلنده اولنک فتحیله در، لکن حرکه
خایه إتباعاً آنی دخی مکسور ایلدیلر، مُنَّین
ضمله اولوب إستعمالده مکسور قلدقلری
گبی، بونلر نوادرنددر.

الناخر: هیچ کس / نونله در، وابر سابق گبی
مستعملدر.

الناخر: چیزی که چون باد درو افتد ازو
بانگ آید / روزگار گیردکده صدا إظهار
ایدن محلّ، مثلاً چاوش اوقی دیدکلری دَمَرَن
یرنده بر کموک اولوب دلوگی ایچنه منزله
گیدرکن یل گیروب سست بند اولور.

-د-

الجادِر: آنکه مثال آبله نشان دارد از
گزیدگی / جیمله در، لطافتندن ناشی قبارجق
گبی نشان صاحبی اولان کمسنه در، لکن
همان چیچک چیقارمقدر.

الحادر: مرد کوتاه گوشتگن / مهمله ایله در،
قصه قالك کمسنه، قصیر جسیم گبی.

الحادر: نیزه ستر / قالك مزراق، رُمح غلیظ
گبی.

الحادر: رسن ستر / حالات دیدکلری ایپ که
آکا جُمَل دخی دیرلر.

الحادر: درمانده / معجمه ایله در، گوشک
کمسنه سست گبی.

الحادر: شیر در بیشه وامانده / آرسلان
میشه لکده ساکن اولمق که دوام اوزره طوره آخر
یره گتمیه.

السادِر: مرد ناپاک / مهمله ایله در، خوف و
مبالاتی اولمیوب قایرمیان غیرتسز لا ئیالی کیشی.

الفادر: اشتری که در گُشنی سست شود / فا
ایله سست یعنی آشپله چفت اولمغه قادر اولمیان
دوه.

الفادر: بُر پیر کوهی / یاشلی بیان کچیسی.
/[۴۵۸و]

القادر: توانا / قاف ایله در، گوجلی قوّتلی و
الندن ایش گلور کمسنه.

القادر: خوردنی پُر / طعام پیشورن که طعامی
قِدرده طبخ ایدن کیشیدر.

المُخدر: شیر در بیشه رونده / ضمله در،
میشه لگه گیرن آرسلان که خادر ایله فرقی واردر.

النادر: شکفت / نونله در، شاذ که خلاف
ملحوظدر که البته سبب تعجب اولور امردر.

الهادِر: نادرست / باطل ديمك كه فلانك
دمی هدردر و هادردر یعنی مقابله‌سند
قصاص ویا دیت یوقدر، اگر باطل اولمه
مقابله‌سند بر حکم ثابت اولوردی.

-ذ-

الحاذِر: مردِ پرهیزنده / [م۶۵ظ] مهمله
ایله‌در، صاقنان کمسنه که حذر
ماده‌سندندر.

العاذِر: نشان / یاره اوکولوب آندن قالان
اثردر و بکارت دیدکلری حالتدر که قزلق و
صاحبنه بکر دینور، تیب مقابلیدر.

العاذِر: ختنه‌کننده / سنتجی که مذکدر،
مؤثنده حافظ دینور.

المُنْدِر: بیم‌کننده / ضمله و نونله‌در،
قورقودییی نذیرگی.

-ز-

الآزِر: یاور / مدّ ایله‌در، قوت معناسنه اولان
آزِر ماده‌سندندر، یاردم ایدن إمداد و قوت
ویرن کمسنه.

الحازِر: حزر‌کننده / مهمله ایله‌در، تقدیر و
قیاس ایدن کمسنه‌در.

الحازِر: شیرِ سخت ترش / پک / [۱۸۸و]
اکشی سود.

الفازِر: مورِ سرخفام / فا ایله‌در، قزل قارنجه‌در.

الحازِر: شیرِ ترش / اکشی سود، حازرگی.

-س-

الحاسِر: مردِ بی‌دستار / مهمله ایله‌در، صارقسز
کمسنه، فی الأصل کاشف معناسنه‌در، عریان و
جُبه و جوشنی اولمیان کمسنه.

الحاسِر: مردِ بی‌خود و زره / باشنده طاسی و
آرقه‌سند زرهی اولمیان جنگجی.

الحاسِر: زیانکار / معجمه ایله‌در، ضرر گورن و
تجارتنده خسران چکن کمسنه.

المَخْسِر: مخبر / مهمله ایله‌در، نوعِ اولده دخی
سابقدر.

المُعْسِر: درویش / ضمله‌در، مُقْتَر مذکور ایله
وزن و معناده یکساندر که مُوسِرک ضدیدر.

المَكْسِر: مردِ آسان کار / فتحله‌در، ایشی
قولای کیشی.

الْمَنْسِر: لشکری که بتارانج شوند / نونله
مجلس وزنده‌در و مِسْطَر وزنده دخی لغتدر،
چرخه دیدکلری بر قطعه عسکردر.

المُوسِر: فراخ دست / ضمله آلی بول یعنی غنی
کیشی، معصرک ضدیدر.

المَيْسِر: کارِ آسان / فتحله و تحتیه ایله
یُسرندندر، قولای ایش امرِ سهل معناسنه.

المیسر: قمار / معروف لعبر که سابقاً مُعَلّا و رقیب گئی لفظلرده تفصیل اولندی.

المیسر: قمار باختن / مزبور لعی اجرا ایدوب اوینامق که مصدر میمیدر.

الیاسر: قمارباز / تحتیه ایلهدر، معهود اوینی اوینامغه مبتلا اولان کمسنه.

-ش-

الحاشر: رمه بان / جیملهدر، آت سورسی، لکن اولتغه چیقارلمغله مقتید یازدیله، بان آت اولق پهلویدر.

الحاشر: نام پیغمبر / حای حطّی ایلهدر، اسماء شریفه نبویهدندر که اثرده "أنا الحاشرُ الذي يُحْشَرُ الناسُ على قَدَمي" بیوردیلر، جامع معناسهدر، اسمیته منقولدر، حاشریت آنلرک خصایصندندر، زیرا سائر انبیاء عظام نفسلری اشتغالیه قیام ایدرلر، یاخود مُحْشور معناسه که اوّل محشور روز رستاخیزده آنلدر که "أَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ" بیوردیلر، بو معنی عیشه راضیه مرضیه معناسه اولمقدن مأخوذدر.

الحاشر: آنکه مردم را بر خود جمع کند / خلقی باشنه جمع ایدن کمسنهدر، سابقده وجه تسمیه دخی بودر.

الحاشر: آنکه نخست خیزد در محشر / قیامتده ابتدا قبردن قالقان کیشی معناسهدر که بو دخی تسمیه سابقه وجه اولور.

العاشر: دهم / عددك اوننجی درجهسیدر که واحد ثاني ثالث رابع خامس سادس سابع ثامن تاسع عاشر دینور. / [ر ۴۵۸ ظ]

القاشر: آنکه هنگام اسب دوانیدن پس آید / قاف ایلهدر، قوشی آتلرندن اك صکره گلن آتدر که جملهسی اوندر.

المحشر: حشرگاه / فتحله و مهمله ایلهدر، مسجد وزندهدر، جمع اولاجق محل که لام عهد ایله عرصه گاه حشر مراد اولور.

-ص-

البنصر: انگشت پس میان / کسر موحده ایله و نونلهدر، اورته پارمغك آردنده یعنی خنصر طرفنده اولان پارمق که عَتَب دخی سابقا یازلمشدر، آکا ترکجه آدسز و فارسیده بی نام دیرلر.

الخنصر: انگشت کیهن / معجمه ایلهدر، کوچك پارمق که فارسیده آکا لوج دخی دینور، سَبّابه و راجبهده مفصلدر.

الشاصر: آهو بره قوی / گیك بوزاغوسی که حَشَف رشاء عَزّه گئی اسملری وارد.

شب اولورسه صادك دخى فتحى مصرحدر والله
أعلم.

الناصر: يار / نونلهدر، دوست كه بالفعل
نصرت صادر اوليوب بالقوه اوله.

الناصر: يارى دهنده / ياردم ايدن كمسنه كه
قوتدن فعله چيقمش اوله كه ديمشلع:

ياريجى الله اوله شقي قمر آسان اولور

-ض-

الحاضر: معروف / مهمله ايلهدر، يعنى غائب
ضديددر، آلسنه ثلاثهده زبازددر و مقيم معناسنه
و اهل باديه دگل ديمك.

الحاضر: آنكه نزديك آب بود / صويه يقين
اولان كمسنه.

الحاضر: قبيله بزرگ / بر بيوك قبيلهدر، مجله
النصابده جمع اولنان بودرکه: حبلده بر ناحيهده
بر موضعدر و طي دن بر حي كبيدر، أوقاف
إبن شحنةده دير كه: قنسرين قربنده بر قريه ايدى
وقعه تاتارده آنلرك بر مقدارى مصرده بر محله
نازل اولوب بو لفظله شهرت بولديلر إنتهى.

الغاضر: پوستى كه دباغتش مفرد كنند /
معجمه ايلهدر، يالكز دباغت اولنان دريدر كه
إهتمام ايچون افراد اولنور.

الماضر: شير ترش / اكشى سود كه لبن حامض
ديمك، مضير و حازر و مازر سابقلر گي.

القاصر: / [م ٤٦٦و] آن تير كه بنشانه نرسد
/ قاف ايلهدر، نشان محلدن گيرو قالان
اوقدر، ماء قاصر دخى گلسه گركددر.

الماضر: ديوار / جدار ايله يكساندر، لكن
قلعه ديواريدر كه حد مصرى تعيين ايديجى
ديمك اولور، جمعى مصور گلور.

المأضر: زندان / حبسگاه و حبسخانه و
محبس ديرلر، حدودى محكم و حاجزى
حصين اولديعى سببدن تسميه قيلندى، بو
دينده بانيسى حضرت عليدر ع.

المأضر: بارگاه / إذن و إجازتله دخول
ايلدكلرى درگاه، مثلاً پادشاه قپوسى كه ماصر
و مانعلرى معيندر.

المعصر: زن حائض / ضمله و مهمله
ايلهدر، حيض صاحبهسى خاتون كه هنوز
عصر بلوغه واصله اولمش اوله، مذكرى يوقدر.
المعصر: ابر نزديك بياريدن / ياغماق اوزره
اولان بولوت كه قريب التقاطر معناسندهدر،
جمعى معصرات محلنده يازلدى.

المقصر: آخر روز / فتحله و قافلهدر،
گونك آخرى يعنى أدناسى و نهايتى، لكن ها
ايله مقصرة گيجهنك آخرى معناسنه اولمق
دخى فصيح و مستعملدر، زيرا طول و
قصرده گوندزه قارشمق معناسى دركارددر و أدنى
معناسى بو ضبطده راجحدر، آخر روز ويا

الناضر: سخت سبز / نونله‌در، پك قويو
يشيل كه اخضر ناضر ديرلر، أسود حالك و
أصفر فاقع و أبيض ناصع^{۱۱۰۰} گي.
الناضر: تازه و روشن / گوزل كه نضر الله
دعادر كه هر حالنده حُسن ویرسون و
خالص قیلسون ديمكدر.

-ط-

البیطر: بیطار / كسر موحدہ و فتح تحتیه ایله
بیطار و مُبَيِّطَر جمله‌سی نعلبند ديمكدر كه
حيوان آياغنه نعل ياپوجی كيشيدر، طانك
كسری كه اِطْرَادِ ترتيب آنی اِقتضا ايدر،
مساحه ويا ضرورت وزن ويا تخفیف^{۱۱۰۱}
اولور، يوخسه لغت دگلدر، في الأصل
ساكندر كه هِزَرِ وزننده در ديو تصريح واردر،
بيطر نوع اولده گچدی و بیطار دخی گلور.

الخاطر: ویر / معجمه ایله‌در، قلبه گلوب
آکیلان شی، آکش ديمكدر.

الشاطر: جلد / جلادتلی، قوی و متین
کیشی.

الشاطر: دلاور / بهادر و شجیع و صلابتلی
کمسنه‌در، رجال دولتش عثمانیه‌ده خادم
شاطر جلاّد خدمتک گورر. / [۴۵۹و]

الفاطر: آفریننده / فا ایله یارادیچی، خالق گي
که ﴿الله فاطر السموات والأرض﴾.
القنطر: سختی زمانه / کسر قاف و سکون
نونله‌در، دهرک شدتی و آفت و داهیه.
القنطر: مرغی / بر قوشدر.

الناطر: دشتیان / نونله‌در، یابانچی / [م ۴۶۶ظ]
گوزجیسی که مثلا حمامده ناطور خارجدن گلن
کمسنه بر فضاحت ایلمسون ديو نظارت ايدر و
بونده باغبان مراددر.

-ظ-

الناظر: رگ چشم / گوز طمری که بُکا ایدن
کمسنه‌نك سِرْشْکي آنک اوزرندن جاریدر، ایکی
طرفه برر طمردر.
الناظر: بیننده / گوریچی که بر نسته‌یه
/ [ن ۱۸۸ظ] باقن کیشی.

الناظر: بینایی / فاعل صیغه‌سی مصدر
معناسنه‌در که ناظر ناظریت ديمكدر گوريجيلکدر.

-ع-

الجاعر: جایگاه داغ بر ران خر / جیمه‌در،
اشگک اویلوغندن اولان داغ محلّیدر؛ زیرا مَجْعَر
دُبر معناسنه‌در.

الداعر: گشن / مهمله ایله‌در، ارکدر لکن بر
صوئی ارکک دوه‌نك سابقا اسمی اولمغله هر صوی
ارکک دوه‌یه مدیحه اولمق اوزره اِطْلَاق ایدرلر، اول

^{۱۱۰۰} ن م : فاصع.

^{۱۱۰۱} تخفیف: یعنی کثرت اِستعمال ایله کسره‌دن فتحیه
صُعود و فتحه‌دن کسره‌یه سقوط ثقیلدر. «منه»

الغُرغُر: ماکیانِ بیابان / گویا که نصف کلمه نك
تکرار یله در، بیان طاوخی، دجاج بَری گئی.

المُثَغَّر: دندانِ بر آمده / مثلثه ايله افعالدن
فاعلدر، گدك ایدیچی دیمکدر، دیش بتدکده یری
دوز ایکن گدك ایدر، آنکچون هنوز بتن
دیشدر، صاحبی مَثَغَر گلسه گرکدر.

المُمَغَّر: اشتری با شیرش خون آمیخته /
صاغلدقجه سودی قان ايله مخلوط گلمک عادتیی
اولان دوه در.

المُنَغَّر: مثله / نوله در، سودی قان ايله قارشق
گلان دوه، خلافِ معتاد اوله.

-ف-

الجافِر: اشتری که از گشنی باز ماند /
جیمله در، دیشیسنه وارِب چفتلشمکدن
چکینوب استمز دوه.

الحافِر: سنبِ چارپای / مهمله ايله در، درت
آیاقلی حیوانک طرناغیدر، سابقا طُفَر دخی
یازلمشدر.

الزافِر: یاور / زای ايله معین که آزر دخی وزن و
معناده عدیلدر، ذکر اولندی.

الساَفِر: دبیر / مهمله ايله در، وزنًا و معنی کاتب
دیمکدر، بای سفرة سافِرک جمعیدر کتبه ايله
کاتب گئی و زایر و نایق و راسم و ساطِر جمله
ردیفلریدر.

دوهیه دخی بو لفظی دفعِ عین ایچون تسمیه
ایلدیلر؛ زیرا بو لفظ طبعی فاسد و مفسد
مشربلی دیمکدر، ذو العِقال دیو دوابِ
نبویه دن برینه تسمیه اولندیغی گئی که عِقال
دیزلرک طوتلمسیدر، مع هذا اول صوی آنده
اول علّت یوغیدی، قواعدِ عربدندر.

الداعر: فساد کننده / مهمله ايله در، مفسد
و بدخودر، معجمه ايله و زای هوز ايله
دخی لغتدر.

الداعر: دزد / وزن و معناده سارق گئی که
او دخی بدخولقدندر.

الداعر: چوبی که بر آتش دود کنند /
آتشده قزدرب قرارتدقلری عصا و دگنک و
چبق گئی.

الشاعر: سخن آرا بقافیه / قافیه ايله سوزی
تزیین ایدن کمسنه که قرآن کریمده اولورسه
سَجع و فاصله دینور.

-غ-

الصاغر: خوار / مهمله ايله ذلیل و رذیل
کمسنه که آیت کریمده ﴿وهم صاغرون﴾ بو
معنایه در دیدیلر.

الصاغر: خشنودِ بیداد / ظلمه راضی اولان
کیشی که عند الله تعالی رذیلدر.

الصافِر: هیچ کس / وابر و ناخر ایله
یکساندر که مذکورلدر.

الغافر: آمرزگار / معجمه ایلهدر، اسرگیجی
واقی و حافظ گی.

الغافر: پوشنده گناه / گناهی ستر ایدوب
یارلغیان و باغشلیان کمسنه که ستار
معناسنهدر، آیت کریمهده ﴿غافر الذنب وقابل
التوب﴾ گلمشدر.

الكافر: ناگرویده / اینانمیان کیشی یعنی
رسالتِ انبیا علیهم التحایای إقرار و تصدیق
ایلمین که مسلم و موحد ضدیدر.

الكافر: ناسپاس / نعمته شکر ایتمین و ستر
ایدن کمسنه، کفور و کفران مصدرلریدر.

الكافر: بزرگر / آکینجی که تخمی خاک ایله
ستر ایدر.

الكافر: مردی که بالای زره جامه پوشد /
زرهی گیدکدن صکره اوستنه لباس گیوب آنی
ستر ایدن کیشی.

الكافر: شب تاریک / قراقلق گیجه ویا
گیجهنک قراکلغی، ظلمت لیل گی.

الكافر: دریا / دکزدر، بحر گی که حالت
غروبده گنشی ستر ایدر.^{۱۱۰۲}

الكافر: جوی بزرگ / بیوک ایرمق، نهر کبیر
گی.

الكافر: زمین هموار / دوز یردر، ارض مستویه
معناسنه. / [م ۶۷ و ۴]

الكافر: گونه از خرما بن / خرما آغاجندن بر
نوعدر و لغتلرده ابتدا ظهور ایدن میوه سنک
قایدر دیدیلر. / [ر ۵۹ ظ]

النافر: گوسفندی که سرفد / نونلهدر،
اؤگسورکلی قیوندر، ناثر سابق که فا ایله ثای
مثله بیننده تبادل واردر.

الوافر: تمام / کمالن بولن نسنهدر، صوری و
معنوی یه شاملدر.

الوافر: بسیار / چوق معناسنه که وفرت ایله
کثرت یکساندر، کثیر وفیر دیرلر.

الوافر: دائرة از عروض شعر / عروضده بر دائرة
اسمیدر که آکا بحر وافر دیرلر، حرکاتی چوق
اولمغله تسمیه اولندی، اجزاسی مفاعلتن در.

-ق-

الباقر: گاوان / موحد ایلهدر، اوکوز سوریسیدر
چوبانلری دخی برابر اوله دیدیلر.

الصاقر: تبر خاک کندن / مهمله ایلهدر، طیراگی
قزقلری بیوک قازمهدر.

^{۱۱۰۲} م - **الكافر:** شب تاریک / قراقلق گیجه ویا گیجهنک
قراکلغی، ظلمت لیل گی. **الكافر:** دریا / دکزدر، بحر گی
که حالت غروبده گنشی ستر ایدر.

العاقِر: نازاینده / قصیر اولان خاتون که طوغورمیه، مصدری عقارت و عقر و عُقر دخی گلور.

العاقِر: ریگستان بی نبات / اوت بتمین قومسال یر.

الْقَرَقَر: هامون ساح / نصفی مکرر و اوّلی مفتوح، بر صحرادر که آنده نسنه اولمیه، دوز و مُحَلّا محلدِر، نوع اوّله دخی سابقدر.

المُوقِر: خرما بن گرانبار / ضملهدر، میوه سی آغر یعنی چوق اولان خرما آغاجی.

الناقِر: چنگِ مُطربان / نونلهدر، چنگدر که سازنده لر بیلورلر، آت باشی گبی بر سازدر که چکه سی آلتنده بویننه گلنجه اوتاری وارد و اول کرشلرک برر اوجی یره گلن آیاقلره مربوطدر، سازنده اوکنه وضع ایدوب و قوللری آراسنه آلوب ایکی طرفندن پارمقلریله تحریک ایدوب سس پیدا اولور.

الناقِر: آن تیر که بنشانه افتد / نشانه واصل اولان اوقدر، جمعی نواقر گلور.

-ک-

الشاکِر: سپاس دارنده / معجمه ایلهدر، مدح ایدیچی یعنی بر مُنعمی نعمتی مقابله سنده مدح و ثنا ایدن کمسنه که اثرده "من لم یشکر الناس لم یشکر الله" وارد اولدی یعنی مجازی اولان ولی نعمتک شکرینی

بیلمیوب حَفَنه رعایت ایتمین قول مُنعم حقیقینک دخی شکرینی ادای تام و حمدینه قیام ایلمک قیدنده اولماش اولور؛ زیرا نقشی مدح نقاشه راجعدر.

المُذکِر: آنکه نر زاید / ذکرند إفعالک فاعلیدر، ارکک طوغان کمسنه، تذکیر و تأثینی یکساندر، مذکار گبی.

المُسکِر: سیکی / مهمله ایلهدر، شرابدر، فی الأصل مطلقا سرخوش ایدن هر شیدر مقید دگلدر و سیکی دخی اوچده بر دیمک معناسنه لفظِ مرکبدر که مثلثدر مطلق دگلدر، لکن بری برینک محلینه قیام ادنی ملابسه ایله قیام واقع اولمقدهدر.

الواکِر: مرغی که در آشیانه شود / یواسنه گیرن قوش که یواسنده دوام قیامی اوله، خادر بو وصفله آرسالنه إطلاق اولندیگی گبی.

-م-

الأمِر: چهارم روز از عجزوز / مدّ ایلهدر، برد العجزوز دیدکلری آیام خمسهنک دردنجی گونینک بر اسمیدر که بعضیایمک اسملری بو مجموعهده صِنَبَر و صِنّ گبی مذکوردر و این حجر درت بیت ایله نظم ایلمشدر.

الإمِر: سست گروه / کسر ایله و شد میم ایلهدر، رأی ضعیف و فکری پریشان اولان طائفه که کمالِ حمقندن إني افرؤ دیو کندی وصفنه بدأ

غم دگل باری اگر اوستنه یاقشسه سمر

/ [ر. ۴۶۰ و]

الضامِر: باریک میان / معجمه ایله در، اینجه بللو و ضعیف دیمکدر، مضمار گئی که گلور، آتده استعمالی غالبدر که لفظ قرآنیدر.

الطامِر: گیک / مهمله ایله پیره دیدکلی حیواندر که بُرغوٹ مذکوردر.

العامِر: مرد دراز عمر / عمری اوزن کمسنه، معمر گئی.

العامِر: آبادان / معمور معناسنه که غامر خرابک ضدیدر.

عامِر: قبیلۀ / بر قبیلهدر، أجداد نبویه دن عامر بن لؤی و قیس غیلاندن ابن صَعَصعه و تُجیدن ابن عدی و ابن ثعلبه و تُخعدن ابن سعید و همداندن ابن مالک و غیریلر گئی.

الغامِر: ویران / معجمه ایله خراب بیقلمش معناسنه که عامر آبادانک ضدیدر.

-ه-

الباهِر: چهار پر از بال مرغ / موحدۀ ایله در، قوشک قنادی یگرمی ریش اولوب هر درت ایچون بر اسمی تعیین ایلدیلر، آنلرک بری أباهردر، اوچنجی درجه سنده اولنلردر که بر طرفی مناکب و بر سمتی دخی خوافیدر و اولکی قوادم و آخری گلی که دَنَبه قریبدر، قالدیکه باهر لفظی

ایدلرلر، آندن مرگب اولوب إمّر دیو حالی بویله اولان ساده دلره إطلاق ایلدیلر که مؤنثی إمّرة در، إمّع یه قیاس ایله غلط ایدوب میمی ناس فتح ایدرلر، إمّع دخی إني معك لفظندن مأخوذدر، إستقلاله قدرتی اولمیان / [م. ۴۶۷ ظ] کمسنه رفیقنه بنده سنکلهیم سکا قائلم دیر، آنک دخی مؤنثی إمّعة در، مصنّف غریبدر که / [ن. ۱۸۹ و] إمّرك مذکری و إمّعه مؤنثی ایله إکتفا ایلدی.

التامِر: آنکه خرما دارد / فوقیه ایله در، خرماجی ذو ثمر معناسنه در، فی الأصل تامر خرما یدریچیدر و تمار صاتیجی و تمري خرمایی سون کیشیدر و متمّر کثیر التمردر.

الخزِمِر: سبکی و تیزی / کسر ایله و مهمله نك تأخیره در، خفیف و چابک اولمق.

الزَامِر: نایزن / زای ایله در، مِزمار زن که اول نّ دیدکلی دودگی اوفورن کمسنه در.

السامِر: افسانه گوی / مهمله ایله در، منقبه و حکایت سویلین کمسنه که بو دیارده مدّاح و قصّه خوان دیرلر، فی الاصل گیجه نقل اولنان سخندر.

السامِر: جایگاهی که درو بافسانه جمع شوند / تامر اطلاقی گئی مکاننه إطلاق اولنوب سمر ایچون جمع اولدقلری محلدر **بیت:** ایلمش یار رقیب خر ایله صحبت شب

القاهر: شِکَندهٔ گامها / قاف ایله‌در، نفسک
آرزولرینی شکست ایدن کمسنه.

الداهر: غلبت کننده / مهمله ایله‌در، وزن و
معناده غالب دیمکدر، دَهْر داهر اُبد الآباد

دیمکدر یعنی جملهٔ اَیامه غالب و حاول
دیمکدر.

الزاهر: روشن / زای ایله‌در، آیدنلق ضیادار
معناسنه.

الزاهر: خوب / گوزل و حسندار دیمکدر.
کلمه‌نک تکرار ایله‌در / [م ۶۸ و] خسته‌لکدن

ناشی زبون اولان قیون.
السااهر: بیدار / مهمله ایله‌در، اویانق یعنی
سهر علتنه مبتلا که گيجه اویومز.

-ی-

الطاهر: پاک کننده / پاک ایدن شی، صو و
طپراق و سائر فَرک و جفاف معناسنه.

الطاهر: زَن پاک شده از حیض / حیضندن
آرغش خاتون دیمکدر، بو طهارت خواص
زناندن اولغله علامتِ تأنیته احتیاج یوقدر،
حائض و قاری گی.

الطاهر: پیدا / معجمه ایله‌در، آچق که
آشکاره‌در، ضدی مستور و باطندر.

الطاهر: غلبت کننده / داهر ایله بر
معنایه‌در.

العاهر: بد کردار / مهمله ایله‌در، زنا ایدن
کمسنه که بد طبع اولمق آنک ملزومیدر.

العاهر: کاهل / تنبل که ضدی مُقَدِمدر.

القاهر: شِکَندهٔ گامها / قاف ایله‌در، نفسک
آرزولرینی شکست ایدن کمسنه.

الماهر: استاد در کار خویش / ایشنده پیشکار
یعنی فعلنده کامل که غیرک تعلیمه محتاج دگل.

المُشهر: کودك يك ماهه / معجمه ایله افعالدن
فاعلدر، بر آیلق طفل یعنی آناسندن طوغالی بر
آی اولمش که ابتداکی آینی تکمیل ایدن.

الهزهر: گوسفند لاغر از بیماری / نصف
کلمه‌نک تکرار ایله‌در / [م ۶۸ و] خسته‌لکدن
ناشی زبون اولان قیون.

البایر: زیانکار / موحده ایله‌در، یانک اصلی
واودر، مکسوریتی مقلوبیتی مقتضی اولمشدر،
متاعنده کساد سببیه کارنده ضرر گورن
کیشی، حائر گی.

البایر: هلاک شونده / هلاک اولان کمسنه،
هلاک معناسنه اولان بواردندر که ﴿دار البوار﴾
آنکله مفسردر.

الحایر: گو آب باران / یغمور صوی جمع
اولدیغی یر، مجتمع میاه گی.

الحایر: جوی بزرگ / بیوک ایرمق که سیلدن
جمعیتله حاصل اوله. / [ر ۶۰ ظ]

الحَيَّرَ: مرد پرهیز / معجمه ايله در، خير
ماده سندن مَيّت و کَيّس وزنده هنرلی کمسنه،
تخفيف ايله دخی مَيّت گبی صحیحدر.

الشَّيَّرَ: اسب فربه / سموز و گوزل و
گوستر شلی آت، جمعی شیار گلور.

الشَّيَّرَ: مرد نیکو پیکر / گوزل صورتلو
کمسنه خوشلقا اولق.

الصَّيَّرَ: مثله / مهمله ايله در، لفظ و معناده
سابقی گبیدر، خوشلقا معناسنه.^{۱۱۰۳}

الصَّيَّرَ: دیوار پست / آچق دیوار یعنی بوی
قصه، جدار قصیر القامه گبی.

الصَّيَّرَ: شبگاه چارپایان / آغل دیدکلی محل
که حیوان آنده گیجه قالورلر.

الطَّيَّرَ: مرغی / قوش، جمعی طَیّر در.

طَائِرَةٌ فِي عُنُقِهِ: یعنی آنچه از نیکی و بدی
کند مردم در گردنش لازم بود / انسانک
بویننه لازم گلن عملدر، خير و گرک شرّ
اولسون.

العَايَرُ: درد چشم / گوزده اولان علّت که
لغتدرده چپاقدردیدیلر، أعور ماده سندن در.

العَايَرُ: سنگ یا تیر که ندانند از کجا همی آیند
/ اول طاش ویا اوقدر که گلدیگی یر معلوم
اولمیه.^{۱۱۰۴}

العَايَرُ: اسب نیکرو / اَشْکِنی گوزل آت.

-ومنه مع الهاء-

بو نوعك هائیاتیدر که مضاعفاتی مقدمدر.

الأَجَرَّة: نیزه در تن مطعون گذاشته / فتح و
کسر جیم ايله و شدّ ايله اُغْنِيَه وزنده در که جمع
صیغه سیله مفرددر، ضرب اولنان محلی تجاوز ایدن
مزراقدر، جمعی أجارر گلور.

الأَجَرَّة: رسنهای از اديم بافته / جمع قلتدر،
میشیندن بوکلمش اپیلدر، اکثريا دوه لرده
إستعمال اولنور.

الأَجَرَّة: آرامگاه در میان دو پشته / معجمه
ایله در، خریک جمع قلتیدر، ایکی یوکسک یرک
آراسنده اولان دوز یر.

الأسْرَة: خطهای کف و پیشانی / مهمله ايله در،
مفردی سرّ و سرّه مذکوردر، آیه و جبهه ده اولان
خطوطدر.

الأسْرَة: جمع السریر / سریرک جمعیدر که معانی
متعدده ايله بیان اولنسه گرکدر.

^{۱۱۰۳} م - **الصَّيَّرَ:** مثله / مهمله ايله در، لفظ و معناده
سابقی گبیدر، خوشلقا معناسنه.

^{۱۱۰۴} م - **العَايَرُ:** سنگ یا تیر که ندانند از کجا همی آیند /
اول طاش ویا اوقدر که گلدیگی یر معلوم اولمیه.

دیدى، تركجه صېه و قُودق دیرلر، جَحش و جَحْمَرش گېي.

الوابرة: استخوانِ بند زانو / ديزك باغ یری که دیز گوزی دیرلر، عین گېي.

-ج-

الأوجرة: سولاخهای گفتر / وَجارك جمع قَلتیدر، یالیلی قوردك این دلیكلری، مفردی و جار و وجور دخی مذکوردر.

الحاجرة: گوابِ باران در دشت / مهمله ایله حجرنددر، صحراده یغمور صوبی / [ن۱۸۹ظ] جمع / [م۶۸ظ] اولان چقوردر که آکا گیروب مانع جریان اولور.

الهاجرة: از نیم روز تا نزدیک نمازش دیگر / نصفِ نهاردن ایکندی نمازی وقتنه دك اولان وقتدر، جمعی هواجر گلور. / [ر۴۶۱و]

-ح-

الحاجرة: پس رو / جیملهدر، جحردن که تأخّر معناسنهدر، گیرو قالان کیشی، جمعی جواهر گلسه گرکدر.

-خ-

الآخرة: آن جهان / مدّ ایلهدر، اُولك تابعی اولان هر ایکنجی نسنهدر و بونده مراد دار آخرتدر که تأنیثی دار و عرصه عرصات اعتباریلهدر، دار اُولای دنیادن مؤخّر اولمغله صفتی موصوف گېي اسمیتده استعمال ایلدیلر.

التضرّة: زیان کردن / تفعيل بابندن تَتَمّة وزنده مصدردر که اصلی تضریردر، ضرر معناسنهدر.

التغرة: آنچه در خاطر هلاك افکند / معجمه ایله تغیردن مصدردر، نفسنی هلاك إلقا ایلمك.

التقرة: قرار کردن / قاف ایلهدر، بر قرار قیلمق، تقریرنددر و مضاعفلر تمامدر.

-أ-

النائرة: دشمنی / نونله دشمنلکدر، عداوت معناسنه و یا ایله نایرة دخی گلور.

-ب-

الأغبرة: گرد / غُبارك جمع قَلتیدر، توزلدر، عثیر گېي.

الدائرة: نوعی از کشتی گرفتن / مهمله ایلهدر، گورشدن بر نوع بغدمهدر.

الدائرة: بالای سنب از سوی پس / حیوانك بیلگی طرفندن اولان سیکردر که طرنق اوستیدر و قوشده دخی یالکز اولان طرنغی معناسنه کُناده گلسه گرکدر.

التهيرة: ماده خر / نونله خِنَصِر وزندهدر، دیشی اشك آتان معناسنه و مذکری مذکوردر، أبو عمرو ولدِ حمار معناسنهدر

آخِرَةُ الرَّحْلِ: پس رخت / دوه پالانك ويا
اگرک آرد قاشی که راکب آکا دیانور.

الْأَبْجَرَةُ: بخارها / موحدہ ایلہدر، بخارک
جمعیدر که نوع رابعده گلور.

الساخِرَةُ: ساغر / مهمله ایلہدر، قدح که
قوپه دیرلر.

الصاخِرَةُ: مثله / معنای مزبورده صاد دخی
سین یرنده لغتدر، لکن بونده طپراقدن اولمق
قیدی واردر، ففغور و غیرگی.

الناخِرَةُ: شب آخر از ماه / نونلهدر، لیله
سلخ که آیک آخر گوننک گیجهسیدر،
گوننک اسمی تاسز مهمله ایلہ ناخر سابقدر.

الناخِرَةُ: چیزی پوشیده / چوریمش نسنه،
نَخْرَة گی که مذکوردر.

-د-

البَادِرَةُ: خطا^{۱۱۰۰} بهنگام تیزی / موحدہ
ایلہدر، سرعت و عجله اثناسنده صادر اولان
خطا.

البَادِرَةُ: گوشت چنبر گردن / بیون چنبرینک
آتی یعنی بیون ایلہ اوموز میاننده اولان آت.

الصادِرَةُ: چهار ستاره از نعیم بیرون مجرّه /
مهمله ایلہدر، نعیمدن درت عدد کوبکدر که
کهکشاندن خارجلردر.

الصادِرَةُ: نامهای شونده / دیار آخره گیدن
مکتوبلر، واردهنک ضدیدر.

المَغْدِرَةُ: پیمان شکستن / معجمه ایلہدر،
عهدی بوزمق.

المَغْدِرَةُ: شب تاریک / ضملهدر، قراکو گیجه،
لیله ظلماء و لیل الیل گبیدر.

النَادِرَةُ: شکیفت / بلا هاء دخی مستعملدر که
ذکر اولندی.

-ذ-

العاذِرَةُ: زن حائض / مهمله ایلہ عذرنددر،
عذرلی اولان خاتون یعنی ترک نمازه عذر مقبول
صاحبہسی اوله که حیضدر.

المَغْدِرَةُ: عذر / مهمله ایلہدر، عذردر که بر
امرک ترکنه و فعلنه بهانه و سبیدر، شرعی اولسون
عادی اولسون.

المَعْدِرَةُ: معذور داشتن / فعلنده ویا ترکنده بر
کمسنه بی معذور یعنی بهانه سنی تسلیم و قبول
ایلمک.

-ز-

الآزِرَةُ: زن یاور / مدّ ایلہ و زای ایلہدر، قوت
معناسنه اولان آزدن فاعل مؤنثدر، یاردم ایدن
خاتون.

الآزِرَةُ: زنان / جار معناسنه اولان إزاره نك
جمعیدر، إرادة حال ایلہ ویاخود النسوة الآزِرَة

-ش-

القاشرة: شکستگی سر که پوست بُرد / قاف
ایله در، باش یارلق که درسی شقّ اوله لکن قان
آقمیه، بو مرتبه إنشقاق الرأس مراتبنک
ایکنجیسیدر، جمله سی اون بر مرتبه در، بوندن
مقدم شجاک مرتبه سابقه سی اولان موضحه
إيضاح اولنمشدر.^{۱۱۰۶}

الناشرة: زنی که در جواب نکوهش کند /
نونه در، جوابنده مخاطبني خورلیوب تحقیر ایدن
خاتوندر.

الناشرة: رگ و پی درون آرش / قولك ایچ
طرفنده اولان طمر و سیکر.

الناشرة: زمین پر نبات / اوتلی یر، ارض منبت
گی که خزان وقوعندن صکره قوت بارانله تکرار
نابت اولان اوتدر که حیوانه مضردر.

ناشرة: گروهی از عرب / عربدن بر طائفه در
ولهذا معرفه در.

الواشرة: چوب بریده / بیجقی ایله کسدکلری
آغاج و دگنک، مأشوره معناسنه که راضیه مرضیه
اولدیگی گی. / [ر ۴۶۱ ظ]

-ص-

الاصرة: خویشاوندی / مدّ ایله در، خصیملق
یعنی بر کمسنه یه سبب میل اولان علاقه، مثلا

ایکن موصوفی حذف و صفت مقامنه قائم
قیلنوب آزره دیدیلر که آنلری پوشان اولان
نسوان مراددر، إزاری اولان خاتونلر دیمک
اولور.

الآزرة: دسترها / دلبندلر که باشه صاررلر،
ینه معنای مذکورده مستعاردر.

الآزرة: چادرها / اورتولر، مطلقا پوشیده لر
معناسنه در، مفردی إزاردر.

البازرة: ماده اشتر زفت / موحدّه ایله در،
جسیم ناقه، جمعی بوازر گلور.

-س-

الأسرة: بندها / مدّیله در، مفردی کسر ایله
إسار گلور، اسیری باغلدقلر قایشلردر، فی
الأصل قدّ که صیرم معناسنه ایدی اسیری
آنکله باغلمغله اول مربوطه دخی اسیر
دیدیلر، آکا إطلاقی تقرّر ایدوب آنکله بند
اولنمسه دخی إسار لفظندن اسیر طوتساق
معناسنده لقب اولدی.

التفسرة: آب که بطیب نماید / تگمله
وزنده فا ایله تفعیل بابندن تفسیر ایکن یادن
بدل آخرینه تا گلوب اسم اولدی، طیبیه
گوستردکلری صودر که قازوره دن کنایتدر،
/[م ۴۶۹ و] عند الأطباء نبض داخلیدر و
بلکه سفیر داخلیدر.

^{۱۱۰۶} حارصه^۱ قاشره^۲ دامیه^۳ باضعه^۴ متلاجه^۵ موضحه^۶
^۷ یمحاق^۸ هاشمه^۹ منتقله^{۱۰} آمه^{۱۱} دامغه. «منه»

قربان گبنسییه اولسون و سبیه اولسون و کرم و إحسان گبی.

التَّبْصِرَة: بینا گردانیدن / تبصیر دندر، گوریچی ایلمک یعنی بر نسنه پی بیلمزکن آنی ایضاح ایدوب گوستر معناسنه بیلدرمک.

الخاصرة: قهیگاه / معجمه ایله در، کیشینک ایکی طرفنده اولان بوش یری که تجویف و بوش بوگر دیرلر شاکله گبی.

الخاصرة: کنیزگی که سخت سرما یابد / شدید صوغق گورن جاریه در، جمعی خاصره گلور.

المُبْصِرَة: روشنائی / ضمه در، آیدنلق ضیادار ظاهر و عیان و آشکاره گبی.

المبصرة: زن بیننده / گورونیچی خاتون یعنی کندی کندینی گوسترب مبالاتی اولیه.

المُعْصِرَة: زن نزدیک بحیض / بلا هاء دخی مذکوردر و جمعی معصرات دخی سابقدر.

-ض-

الحاضرة: گوش / مهمله ایله در، قولق معناسنه اذن گبی که هر صدایی إصغا ایدر مجدداً حضورا حاجت یوقدر، اکثریا حاضران دیوب ایکیسی مراد اولور و تأنیثی سماعیدر.

-ظ-

الناظرة: چشم / نوله در، باقیچی دیمکدر، گوز قصد اولنور که عین دخی دینور و عینان متتبعاندر که بری بریندن حرکتده منفک اولمازلر و عین ایله أیر متوافقاندر برینک رؤیتی آخرک موجب حرکتی اولور.

-ع-

الأبْغَرَة: اشتزان / بعیرک جمعش قلتیدر که دوه لر در، لکن بعیر مطلقا دوه در، جمل ارک و ناقه دیشیدر.

الجامعة: زیر سرین اسب / جیمه در، آتک صاغری آلتی که راکبه ردیف اولان کمسنه قاعد اولدیغی محل صاغریدر، آندن آشاغی داغ یری که بلا هاء دخی یازلدی.

الدائرة: زن فساد کننده / مهمله ایله در، فاسده و مفسده خاتون که مذگری دخی مذکوردر.

الناعرة: پره آسیا / نوله در، دگرمن چرخ و ناعور دگرمندر که گلور.

-غ-

الصاغرة: ساغر / مهمله ایله در، ساغره سابقده بو دخی لغتدر.

الفاغرة: داروی مانند نخود سیاه / فا ایله در، قاره نخود گگی بر شیدر، وآنی دیر که: نیلوفر هندی کوکیدر، انواع طیبنددر.

-ف-

الحافرة: راهی که ازو آمده باشند / مهمله ایله در، / [م ۴۶۹ ظ] ناسک گلدکلری یول طریق صدر گگی و محفوره معناسنه در که امثالی کثیره در.

الحافرة: زمین / مطلقا ارض که یر یر، آیتده اولان ﴿حافرة﴾ اول امر معناسیله مفسردر.

الزافرة: گور / سین دیدکلری قبرد، پس خفیر گگی محفوره معناسنه اولور. / [ن ۱۹۰ و]

الزافرة: ثلثی در تیر / زای هوز ایله در، اوقك اوچ بلوكدن اوچنجی بلوکیدر، عیسی بن عمر قولیدر.

الزافرة: زیر پر تیر / اوق یلگنك آلتی یانی.

الزافرة: دودمان تبار / قوم و قبيله و اتباع گروهی.

الزافرة: سیک زیرین از شمشیر / قلجك اوچ بلوكدن آشاغی بلوکیدر که اوچ طرفی اولور. ^{۱۱۰۷}

الزافرة: یاوران / یولداش لر مُعین و ظهیر اولنلر، بلا هاء دخی سبق ایلدی، بونده موصوفی طائفه در.

الکافرة: زن کافره / بلا هاء دخی ناگزیده دیو مدگرینی تفسیر ایلمشیدی، حقانیتِ اسلامی مُقرّ اولمیان عورت.

المغفرة: آمرزیدن / معجمه ایله مصدر در، یارلغامق، قولك جرمنی عفو و محو ایلمك.

-ق-

أنقرة: شهر انگوریه / نون ایله آنکوری دیدکلری شهر در که تعریبنده کافی قاف و واوی إتلاف ایلمشلدرد، چقور معناسنه اولان نَقيرك جمعی صیغه سنده در، قسطمونی دن غرب طرفه بش قوناقدرد، عموریه بو دگلدر دیو قلقشندی تنبیه ایلمشدر، الشیخ حاجی بیرام قدّس سرّه العلام قبری آنده در.

الفاقرة: سختی / فا ایله در، شدت و اُکدار عارضه دهر معناسنده مستعملدر، اصلی فقره دندر، فقرات ظهری قاصمه ^{۱۱۰۸} اولمغله إطلاق الندی. / [ر ۴۶۲ و]

الموقرة: خرما بُنی که خرما بسیار دارد / بلا هاء دخی مذکوردر، میوه سی چوق اولان نخل خرما.

^{۱۱۰۷} م - **الزافرة:** سیک زیرین از شمشیر / قلجك اوچ بلوكدن آشاغی بلوکیدر که اوچ طرفی اولور.

^{۱۱۰۸} ن : قاصر.

الناقرة: چنگِ مطربان / نونله در، هاسز
دخی سابق و مفصلدر.

الناقرة: سختی زمانه / شدائدِ دهر که فاقه
ایله یکسان وزن و معناده.

-ک-

الباکرة: ابرِ بامدادی / موحدله ایله در، بُکره
ماده سندن سحرى پیدا اولان بولوتدر.

التذکرة: یاد کردن / معجمه ایله تذکیر
ماده سندن در، تَکْمِلَه وزننده مصدردر، اَکْمَق
یعنی بر نسنه بی آکمه سبب اولان شیدر،
وسیله تذکر معناسنه.

الساکرة: شبِ آرامیده / مهمله ایله در،
سکونتلی گیجه که هوانک شدتی اولیه.

الکزکرة: گروه مردم / کسره ایله نصفی
مکرردر، انسان جماعتی که زمرة آدمیان
معناسنه.

الکرکرة: آنکه در سینه اشتر همی گردد /
دوهنک گوگسندله اولان مدور کموکدر که
دوهی إناخه ایلسهلر حمل ثقیلی ایله آنک
اوزرینه قارنی وضع ایدر.

-م-

الأجمرة: خران / مهمله ایله حمارک جمع
قلتیدر، اشکلر دیمکدر.

الزامة: زنِ نایزن / زای هوز ایله در، مِزْمَار زَن
یعنی نَیْ اوفورن و دودک چالان خاتون، مذکری
مذکوردر.

العامرة: جای آبادان / مهمله ایله در، پک
معمور یردر، تاسی مبالغه و ارض إعتباریله تأنیث
ایچونددر، مذکری دخی سابقدر، إصْطَبَلِ عامره
و مَطْبَخِ عامره اولکی شقدندر.

-ه-

الأهرة: بچگانِ چرز / نونله نهارک جمعیدر،
طوی دیدکلری قوشک یاورلیدر کندینه حُبّاری
دیرلر و گرانک یاوریسنه دخی لیل دیرلر که کتاب
اولنده یازلمشدر، بصره حباراسنک قارنده بر
طاش تکون ایدر آنی طاشیمق دفعِ احتلام و
اسهالدر دیو شرح شمائلده یالمشدر.

الساهرة: روی زمین / مهمله ایله در،
/ [م ۴۷۰ و] یر یوزی که ﴿فإذا هم بالساهرة﴾
آیت کریمه سنده وارد اولدی.

الساهرة: زمینِ قیامت / رستاخیز که حشر و
نشر اولان عرصه عرصات.

الطاهرة: زنِ پاک از عیبه / عییلردن پاک اولان
خاتون، بلا هاء حیضه خاص اولدیغی سابقدر.

الظاهرة: نیم روز / معجمه ایله در، نصفِ نهار
که زوال زمانیدر.

الظاهرة: چشم بیرون خواسته / گوزی بیوک و
یومری اوله که عوام آکا لقمه گوز دیرلر.

الظاهره: زمین بلند / یوکسک یر که زمیندن
یوقاری ظهور ایده، آکا دپه تعبیر ایدرلر،
طپراق دپه مال دپه گبی.

الظاهره: اشتر پیوسته بنیم روز آمده /
دوهرل نصفی نهارده گلان یعنی صَواده گتمک
ایچون جمع اولان دوهرل که الأبرة الظاهرة.

العاہرة: زن بد کردار / مهمله ایلهدر،
زناکار عورت خبیثه طبیعت دیمک.

-و-

الأخورة: اشتر بچگان شیر خوار / خوارک
جمع قَلتیدر، آناسندن منفصل اولمیان
کوشکلردر که هنوز ممه امر اوله.

الأسورة: دست برنجگان / سوارک جمعیدر،
بلازکلر که نسوان قوللرینه گچوررلر، آنک
دخی جمعی أساور گلسه گرکدر.

الأنصورة: مافهای مشک / جمعدر، مسک
گوبکلری یعنی قابلری و ظرفلری که مفردی
صوار وزن و معناده وعاءدر.

التدورة: جایگاهی / فوقیه و مهمله ایلهدر،
بر محلك اسمیدر که مصدریتدن منقولدر.

-ی-

الدائرة: دائرة / مهمله ایلهدر، معروفدر،
دگرمی دیمکدر، مهندس لر دیرلر که بر شکل
مسطحدر که آنی خط واحد محیطدر و

داخلنده اولان نقطه که مرکزدر، آکا خطوط
مستقیمه خارجییه محیطه قرب و بعدده مساویدر.

الدائرة: سختی / شدت و مشقت که دائرة
السوء آندن عبارتدر.

الدائرة: میان سر / باشک اورته سی وسط الرأس
گبی.

العائرة: ماده اشتری که از بیم گشن با دیگر
آشتی شود / ارکک ایچون غوغا ایدن ناقهدر.

النائرة: دشمنی / همزه ده دخی گچمشدر، بونلر
جمله سی واویدر. / [ر ۶۲ ظ]

-الخماسی-

بو نوعک بشر حرفیلیریدر و بونده مضاعفات
یوقدر، مهموزات تقدیم و یائیاتدن تفریق ایله
ترقیم اولندی.

-أ-

البصائر: جمع البصیره / مساجد وزنده موحد
و مهمله ایله جمعدر، مفردی بصیرت گلسه
گرکدر.

البکائر: خرما بنانی که خرما زود رساند /
خرماسی تیز اولان خرما آعاجلری که مفردی
بکیره گلور.

الجبائر: دست برنجنها / جیم و موحد ایلهدر،
بلازکلردر، مفردی جبیره گلور.

- الجدائر:** سرشتهها / مهمله ايله در، وزن و معناده طبایع در، مفردی جدیره گلسه گرکدر.
- الجدائر:** شبگاههای اشتر و جز / مفردی حظیره گلسه گرکدر إن شاء الله.
- الجهائر:** زنان بلند آواز / جهیره مفردیدر، سسلری گور خاتونلر.
- الحضائر:** جمع الحضیره / مهمله و معجمه ايله در، مفردی اولان حضیره نك معنالی گلسه گرکدر.
- الحظائر:** شبگاههای چارپایان / مفردی حظیره گلسه گرکدر إن شاء الله.
- الحظائر:** دیوارهای پست / جمعدر، حظیره مفردیدر که قریبا ذکر اولنور.
- الستائر:** زنان مستوره / مهمله و فوقیه / [م. ۷۰ ظ] ايله در، ستیره نك جمعیدر که گلور.
- الشعائر:** نشانههای حج / معجمه نك تقدیمله در، شعار مفردیدر، شعیره دخی بو معناده محنده مسطورلدر.
- الشعائر:** اشتران بحج قربان کنند / شعاره نك جمعیدر که گلور.
- الصغائر:** خردها / مهمله نك تقدیمله صغیره نك جمعیدر، کوچکلدر و مذکری
- صغیردر، کبیره گی، بو لفظلر إطلاق اولنسه ذنوب مراد اولنور.
- الصفائر:** جمع الضفیره / معجمه و فا ايله جمعدر، مفردی ضفیره بی اوج معنی ايله ذکر ایدرز إن شاء الله.
- الظھائر:** جمع الظھیره / معانی ثلاثه ايله مفردی گلسه گرکدر.
- العذائر:** نشاها / تقدیم مهمله ايله در، نشانلدر، مفردی عذیره نك سائر معنالی دخی یازیلور.
- العذائر:** جمع الغدیره / تأخیر مهمله ايله مفردی درت معنایه یازلسه گرکدر.
- الغزائر:** اشتران بسیار شیر / معجمه لرله در، سودی چوق دوهلر، مفردی غزیره گلور.
- الغزائر:** چاههای بسیار آب / صوی چوق قیولر که غزیره نك جمعیدر، آلتنجی نوعدع مقیددر.
- القصائر:** زنان بازداشته از آرایش / قاف و مهمله ايله در، زیتنی ترك ایدن خاتونلدر، مفردی دخی گلور.
- الکبائر:** بزرگها / موحد ايله کبیرنك جمعیدر که صغیره نك ضدیدر، بیوکلر دیمکدر که مفردا و جمعا / [ن. ۱۸۸ ظ] و ضدا بو صیغه لر ذنوبده متعارفدر.

المُذَائِرُ: اشتري که چون زاد از بچه برآمد /

ضم و معجمه ايله مفاعله بابندن فاعل صيغه سنده و مهموز الأصلدر، وضع حمل ايلدکده کوشگندن نفرت ایدن ناقه در.

المَرَائِرُ: جمع المَريه / فتحله و مهمله ايله در، مفردی اوج معنایه گلسه گرکدر.

الْمَنَائِرُ: جمع المنار / نونله جمعدر، مَناور گبی که گلور.

الْمَهَائِرُ: زنانِ گران کابین / مهرلی آغر یعنی چوق اولان خاتونلر که حاللری تحملندن زیاده اوله، میمنت قلتنده در، مفردی مهیره دخی گلور.

النَّظَائِرُ: خوانندگان / نون و معجمه ايله در، نَظوره نك جمعیدر، خواننده و بیننده یعنی اوقویان و بقان کمسنه لر در که دعوتِ جَنّ ایدوب و فاله باقرلر و طالع یوقلرلر.

الْوَتَائِرُ: جمع الوتیره / فوقیه ايله در، مفردی قریبا طقوز معنایه یازلسه گرکدر.

-ب-

الأُدَابِرُ: بریده از خویشان / ضمله و مهمله ايله در، قطع رحم ایدن کمسنه که اقرباسندن منقطع اوله و بعضیلر دخی هیچ کمسنه یه

إلتفات ایلمز کیشیدر دیدیلر.^{۱۱۰۹} / [ر ۴۶۳و]

الأُدَابِرُ: آنکه پند کس نَیوُشد / ضمله و مهمله ايله مُصاحب وزنده در، کیمسه نك پندنی إستماع ایلیمه.

الأَدَائِرُ: جانوری / صیغه تصغیر ايله بر حیواندر.

الأَشَابِرُ: چوبهای بزرگ / فتحله و معجمه ايله در، شَبَرَك جمعی اولان أَشبارك جمعیدر، بیوک عصار که قارش ايله قبض اولنور و یاخود قَدی قارش ايله تقدیم اولنور.

الأَکَابِرُ: بزرگتران / جمعدر، پك بیوکلر دیمکدر، مفردی أَکبر محَرَر در.

الأَهَابِرُ: اشترانِ گوشتگن / اتلی دوه لر در، مفردی أَهبر سابقدر.

الجَبَابِرُ: تحتها که بر شکسته بندند / جیم و موحده ايله در، قِرَق کموک اوزره وضع ایدوب باغلادقلری تحتلر، جبائر سابق گبی که مفردی جبیره در و جببارك^{۱۱۱۰} مفردی جَبَّار اولور، گویا محلّ مکسورک إلتیامنه جبر ایدر. / [م ۴۷۱و]

الجَعَابِرُ: مردانِ کوتاه / جیم و مهمله ايله در، مفردی جعبر محَرَر در، قصه کمسنه لر.

الجَعَابِرُ: کاسهای ستبر / ظرفِ غلیظ معناسنه جعبرك جمعیدر که مذکوردر.

^{۱۱۰۹} ر ن: کیشی.

^{۱۱۱۰} ن: جبائر.

- الْجَنَابِر:** مردانِ کوتاه / عینِ مهمله یرنده
نونله دخی لغتدر، جعابر گچی، مفردی دخی
إفرد اولنمشدر.
- الدَّوَابِر:** جمع الدابر / مهمله ایلهدر، مفردی
بش معنایه سابقدر.
- الزَّوَابِر:** سختیهای زمانه / زای ایلهدر،
مفردی زیر مزبوردر.
- الشَّهَابِر:** پیرانِ قوی / معجمه ایلهدر، قوتلی
قوجهلر، شهر سابق جمعیدر.
- الصَّنَابِر:** سختی زمانه / مهمله و نونلهدر،
شدتِ دهر که مفرد اولق اوزرهدر.
- الصَّنَابِر:** روزهای عَجُوز / سابقا یازیلان
صنبر لفظنك جمعیدر، فکّی اعتباریلهدر، زیر
جمعنده زوائد و شبیهی دخی إسقاط اولنور.
- [ر ۶۳ ظ]
- النَّهَابِر:** هلاک شونده در فتنها / فتح
نونلهدر، فتنه‌لرده مهلکه‌یه مُلاقی اولان
کمسنه‌لردر.
- النَّهَابِر:** تودهای ریگ / قوم یغینلری.
- الْهَنَابِر:** خَران / نونلهدر، اشکلدر، مفردی
هنبر یازلمشدر و هنبره دخی واردر.
- الْهَنَابِر:** بچگانِ گفتار / مفردی هنبر صرتلان
یاورسیدر.
- الْهَوَابِر:** پوزینگان بسیار موی / قیلی چوق
مایمونلر که مفردی هوبر مذکوردر.
- الْهَوَابِر:** گفتارانِ بسیار موی / کثیر الشَّعر اولان
صرتلان که سابقا مفردی گچمشیدی.
- ت-**
- الأَبَاتِر:** [م ۷۸ ظ] مرد بی رحمت / ضمله و
موحده ایلهدر، مرحمتی اولمیان کمسنهدر.
- الأَبَاتِر:** آنکه از خویشانِ بَرَد / اقباسندن رشته
علاقه‌یی قطع ایدن شخص که اُبتر ماده‌سندنر.
- البَحَاتِر:** مردانِ کوتاه / فتح موحده ایلهدر و
مهمله ایلهدر، قصه بویلی کیشیلر، قصار القامه
گچی، مفردی بُحْتر مذکوردر.
- البَهَاتِر:** مثله / مهمله یرنده ها دخی لغتدر،
مفردی دخی آنک مفردینه ردیفدر.
- الْتَرَاتِر:** کارها بزرگ / فوقیه و مهمله ایلهدر،
بيوك ایشلر موادِ عظیمه گچی، ترتره لفظنده معنی
مغایرت واردر.
- الْحَنَاتِر:** کوتاهان / مهمله ایلهدر، قصیرلر
معناسنهدر، مفردی حَنْتَر مسطوردر.
- الدَّفَاتِر:** دفترها / فا ایلهدر، دفتَر جمعیدر که
یازلمشدر.
- الشَّنَاتِر:** انگشتان / معجمه و نونلهدر،
پارمقلدر، مفردی شَنْتَر محَرَدَر.

- العناتِر:** مگسانِ ازرق / مهمله ايله در،
مفردی عُنْثَر یازلدی.
- القَباتِر:** مردِ کوتاه / ضم قاف ايله و موحدہ
ایله در، قصیر کیشی.
- الکُماتِر:** مردِ سترِ کوتاه / قالک و قصه
کیشی، غلیظ و قصیر گئی.
- النَواتِر:** کماهای زه بُریده / فتح نون ايله در،
کریشی کسیلان یایلدر.
- الهَباتِر:** مردانِ کوتاه / موحدہ ايله در، نوع
اُولده مفردی هَبْتَر محَرَر.
- ث-
- البَغاتِر:** مردانِ کم خرد / باء اُجْد و معجمه
ایله در، اُولکی و ایکنجی نوعلرده مَقید بَعْثَرک
جمعیدر.
- الحَناتِر:** مثلها / مهمله و نونله در، معی
سابقی گبیدر، مفردی نوع اُولده در.
- الحَواتِر:** قبیله از عرب / عربدن بر قبیله در.
- الحَواتِر:** خرماهای بد / آلچق خرمار،
مفردی حَوْتَره محَرَر.
- الحواتِر:** سرهای قضیبِ مردان / آلاتِ
رِجال معناسنده در، مفردی حَوْتَره حَشَفه
معناسنه گچمشدر.
- الدَعاتِر:** مردانِ کم خرد / مهمله لرله در، نوع
اُولده مفردی احمق وزن و معناسنده دَعْثَر
گورلدی. / [۱۹۱و]
- الدَعاتِر:** حوضهای کوچک / کوچک حوضلدر،
مفردی دَعْثور بشنجی نועده گلسه گرکدر.
- الدُماتِر:** زمینِ نرم / ضمله در، یومشق یر، ارضِ
رَحْوه معناسنه.
- القَباتِر:** مردانِ خوارِ ناکس / فتح قاف و
موحدہ ايله در، مفردی نوع ثالثه قُبْثَر
گچمشدر.
- القَناتِر:** کوتاهان / نونله در، قِصار معناسنده در،
مفردی قُنْثَر نوع اُولده مضبوطدر.
- الکَناتِر:** مردانِ بزرگ آفرینش / مفردی سابقا
یازلمشدر.
- المَآتِر:** نیکو کاریها / مآثره نك جمعیدر که نوع
اُولده فتح مثله و نوع ثانیده ضمیله گلمشدر.
- المَواتِر:** آن چیزها که بالای زین نهند تا
نشست آسان بود / میثره نك جمعیدر که
مفردی مئثور نوع اُولده و اصلی واویدر.
- المِیاتِر:** جامهای سرخ / لباسلر که میاثر الحمر
دیرلر، آطلسدن و حریردن اولور، عجم طائفه سی
إستعمال ایدرلر، ماده سابقه دندر. / [۴۶۴و]

-ج-

الحباجِر: مردانِ بزرگ شکم / مهمله و موحدۀ ايله در، مفردی حَبَجَر و حُبَجَر نوع سابقده مذکوردر.

الحباجِر: چَرزهان نَر / اركك طویلر كه مفردی نوع اولده یازلمشدر.

الحضاجِر: گفتار / جمع صیغه سیله صرّتلانه قارنی بیوک اولدیغی ایچون تسمیه قیلندی، بعضیلر مفردی حَضَجَردر دیدیلر.

الحناجِر: بُنهای نای گلوها / نونله در، مفردی حَنْجَرَة و جنسی حَنْجَر دخی مذکوردر.

الحباجِر: مردانِ سست شکم / معجمه و موحدۀ ايله در، سابقا مفردی حَبَجَر یازلدی.

الحماجِر: آهای تلخ / آجی صولر معناسنه در، مفردی حَمَجَر سابقدر.

الحناجِر: اشتراَنِ بسیار شیر / نونله در، سودی چوق دوه لر، مفردی حُنَجَردر.

المحاجِر: پیرامن چشمها / مهمله ايله در، گوزلرك جوانب و اطرافى ديمكدر، نوع ثالثده مفردی مُحَجَر یازلمشدر. [۴۷۲و]

المحاجِر: باغها / بستان و باغچه لردر.

المشاجِر: درختستان / معجمه ايله در، آغاجلق، مفردی مَشَجَر سابقدر.

المعاجِر: سرپوشهای زنان / مهمله ايله در، مفردی معجر مذکوردر، یاشمق كه نسوان باشلرینه اورتو ایدرلر.

المفاجِر: گذرگاه سیل در رودبار / فا ايله در، نهرده سیل یوللری معناسنه در، لكن صویك صچرایاجق یرلیدر دیدیلر.

الهواجِر: از نیم روزها تا نمازِ دیگر / زوالدن ایکندی نمازینه وارنجه اولان وقتلر كه غایت استی اولور، مفردی هاجرة مذکوردر.

-ح-

الجواجِر: پسران / جیمله در، گیروده گلنلر كه قومك صوكنه قاله لر.

السواجِر: زنانِ جادو / مهمله ايله در، ساحره نك جمعیدر، بوكوجی عورتلردر، مذگری مذکوردر.

الطماجِر: مردِ بزرگ شکم / ضمله در، قارنی بیوک کیشی.

-خ-

الأواخر: واپسینان / فتحله در، آخر لفظنك جمعیدر، صوكلر و گیرو قالنلر.

الزماجِر: زنانِ پلیدکار / زای هوز ايله در، مفردی زَمَجَردر، زنانِ زناکار یعنی فاحشه لردر.

الزماجِر: تیرها / اوقلردر، مفردی زمخرة مع الهاده افاده اولنمشدر.

الرُّمَاحِرُ: استخوانِ میانِ تَقی / ضمله‌در، ایچی بوشِ کموک، عظمِ مجفّ گئی.

الْفُناخِرُ: مردِ بزرگِ بینی / فا و نون ایل‌در، بورنی بیوک کیشی صوری ویا معنوی.

الفناخِرُ: مردِ زشتِ رفتار / حرکتی قباح‌تلی کمسنه ظاهرًا ویا باطنًا.

الْقُفاخِرُ: تنِ فربه / قاف و فا ایل‌در، سموز وجودِ جَنّه عظیمه گئی.

المُؤَخَّرُ: واپسِ دارنده / تأخیردن فاعل صیغه‌سیدر، تأخیر ایدن یعنی گیرو قویان کیشی.

المَذاخِرُ: درونِ شکم / فتحله و ذال ذخذ ایل‌در، قارن ایچی، داخل البطن معناسنه.

المذاخِرُ: رگها / طمرلردر، عروق گئی، مفردی مذخردر.

المَساخِرُ: مسخرگان / مهمله ایل‌در، مسخره‌نک جمعیدر که مذکوردر.

المَفَاخِرُ: نازشگاهها / فا ایل‌در،^{۱۱۱۱} مفردی مَفْخَر سابق البیاندر. / [ر ۶۴ ظ]

الْمَنَاحِرُ: سولاخهای بینی / نونله‌در، مفردی مَنَخِر بو نوعک رباعیاتندندر، برون دلیکلری

سوراخ گئی و بو معناده منخورک جمعی مناخیر گلور.

المَواخِرُ: شکافتنِ آبِ کشتی را / آیتِ کریمه‌ده ﴿وَتَرَى الْفَلَکَ مَواخِرَ﴾ وارد اولدی، مصدرِ میمینک نوعیتله جمعی که صویک گمیلر ایچون خفیف و شدیداً یارلمسی.

-د-

البَواذِرُ: گوشت‌های چنبرِ گردن / موحده ایل‌در، بو نوعک هائیاتی معرب‌اتنده مفردی بادره‌یه مبادرت اولنمشدر.

البَواذِرُ: خطاها بَهنگامِ تیزی / بادره‌نک جمعیدر، بو نوعده مبسوطدر.

الجَحادِرُ: مردانِ کوتاه و سخت / مفردی جحدر سابقاً محزّدر.

الجِیادِرُ: کوتاهان / تحتیه ایل‌در، جیدرک جمعیدر، سابقاً مسطّردر.

الحِناذِرُ: مردِ تیز نگرش / ضم مهمله ایل‌ه خُندوره ماده‌سندندر، گوزی حدّتلی کمسنه، مثلاً ثرّیایی آلتیدن زیاده إدراک ایدر.

الحَواذِرُ: جمع الحادر / فتح مهمله ایل‌در، مفردی مرّعاتده اوچ معنایه یازلمشدر.^{۱۱۱۲}

^{۱۱۱۲} م - الحَواذِرُ: جمع الحادر / فتح مهمله ایل‌در، مفردی مرّعاتده اوچ معنایه یازلمشدر.

^{۱۱۱۱} ن - مسخره‌نک جمعیدر که مذکوردر. المَفَاخِرُ: نازشگاهها / فا ایل‌در.

- العَنَادِر:** کودکانِ فربه و سَتر / معجمه و نونله‌در، مفردی نوع ثانیده عُنْدَر گَلور.
- الفَوَادِر:** اشتراکی که از گشنی سست شود / فا ایله‌در، مفردی فادر رباعیاتده مع الهادر.
- القَمَادِر:** مردانِ دراز / قاف ایله‌در، مفردی قمدر نوع اولده مقرردر.
- الکَنَادِر:** مردانِ ستر / مفردی کُنْدَر نوع سابقده یازلدی.
- الکَنَادِر:** گورخرانِ سخت / جمعدر و کُنْدَر مذکور مفردیدر، لکن کافک ضمیمه بو لفظ دخی معنا مفردده زبازددر که صحاحده بمعناه [م ۴۷۲ ظ] اداسندن إستشمام اولنور.
- الکُنْدِر:** مردکِ ستر / نوع سابقده مذکور کُنْدَرک تصغیریدر، جته‌سی غلیظ و قوی کمسنه‌جک دیملکه تعظیم اراده‌سی بعید اولماز.
- الکَنیدِر:** گورخرکِ سخت / مبالغه اراده‌سیله تحقیر ایچون کندر سابقی تصغیر ایلدیلر، قوتلی بیان اشگی دیملک اولور.
- المَخَادِر:** شمشیرها / فتح ایله و معجمه ایله جمعدر، مفردی مَخْدَر صیغه آلت ایله مذکوردر.
- المَصَادِر:** شیران / مهمله ایله‌در، مفردی نوع اولده افراد النمشدِر.^{۱۱۱۳}
- المَصَادِر:** آن چیزها که استخراج فعل کنند / مفردی مصدر نوع اولده مصدردر.
- المَقَادِر:** اندازها / قاف ایله جمعدر که قریبا مفردی مقدار و دیگر جمعی مقادیر دخی گَلور.
- المُقْتَدِر:** توانا / ضمله و فوقیه ایله‌در، قدرتدن إفتعلک فاعل صیغه‌سیله قادر سابق معناسنده‌در، اسماء حُسنادن و کلام کریم خدا تعالی دندر.
- المُنْکَدِر:** راهی در میانِ یمامه و شام / إنفعالدن فاعل صیغه‌سیله‌در، شام ایله یمامه میاننده بر طریق بنامدر.
- النَوَادِر:** شکفتها / فتح نونله‌در، مفردی نادره مرقومدر.
- الْجَاذِر:** گوسالگانِ دشتی / جیم ایله نوادر وزنده جمعدر، واو ایله جواذر دخی رسمدر، مفردی جُوْذَر محرردر.
- الشَوَادِر:** صدرهای زنان / معجمه ایله‌در، مفردی شَوْدَر مخلنده مصدردر.
- العَوَادِر:** زنانِ حائض / مهمله ایله‌در، مفردی عاذرة بو نوعده سابقدر.

^{۱۱۱۳} جمعینک معناسنده تعددن غیری لطف اولماغله مفردینه حواله مفید ظن اولنور. «منه»

المُبْدَر: مردِ اسراف کننده / مصدری
تبذیر گلور، اسراف ایدن کیشی که ﴿إِنَّ
المُبْدَرِينَ﴾ جمع سالمدر.

المَعَاذِر: عذرها / فتحله و مهمله ایلهدر،
معذرة مذکورک جمعیدر، معاذیر دخی گلور.

المُعْذِر: عذر کننده بَدْرُوغ / ضمله صیغه
فاعلدر، عذرنده کذب ایدن کمسنهدر
و﴿المُعْذِرُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ﴾ اگر مُحَقِّق ایسه
معتذر معناسنه اولور، یخَصِّمون گئی قلب و
إدغام اولنمشدر، مُحَقِّق اولمازسه بغیر عذر کاذباً
عذر بیان ایدن کمسنهدر که مُعْذِرْدن إفعالدن
قراءت اولندی.

المَقَاذِر: زینتها / فتحله و قاف ایله جمعدر،
مفردی مَقْدَرَة نوع اَوَلده مرکوزدر.
[۱۹۱ظ]

المَهَاذِر: مردانِ بسیارگوی / مفردی مِهْذَار
گلسه گرکدر. [۴۶۵و]

-ر-

المُحَرَّر: پیش دبیر / مهمله ایله تحریردن
فاعلدر که چوق یازن کیشی، کثیر الکتابه
معناسنهدر، مصدری تحریر دخی گلور.

-ز-

البَهَازِر: ماده اشترانِ زفت / فتح موحد
ایلهدر، مفردی بَهْزَر نوع اَوَلده یازلمشدر.

البَوَازِر: مثلها / هادن بدل واو دخی لغتدر،
مفردی بازِر بو نועده سابقدر.

البَيَازِر: گزینها / تحتیه ایلهدر، طوقمقلردر،
مفردی بَیْزَر مخلنده محرردر.

البِیَازِر: چوبِ دستها / دگنکلردر عصالر
معناسنه، سابقا مفردی إُنْها اولندی.

العَفَازِر: مردانِ زود رفتار / مهمله و فا ایلهدر،
مفردی نوع اَوَلده مذکوردر.

المَآزِر: ازارها / مفردی مِئْزَر پشتمال معناسنه
إجمال اولنمشدر.

-س-

الْأَيَاسِر: مردانِ چب دست / تحتیه ایله جمعدر،
مفردی أیسَر مذکوردر، صولاق اولان کیشیلردر.

الدَّوَاَسِر: اشترانِ قوی و سخت / مهمله
ایلهدر، مفردی دَوَسَرده مرد دیوب بونده اشتر
تعبیر ایلدی، ظاهر بودر که: جمله ذی روحک
قوی و متین اولنلرینه إطلاق اولنور.

القَعَاَسِر: دستهای دستاس / قاف و مهمله ایله
قَعَسِر سابقک جمعیدر.

المُحَسِّر: نام جایگاهی در موقفِ مزدلفه
[۴۷۳م و] مهمله نك ثانیسنده تشدید ایله
تفعیلک فاعلیدر، مزدلفهده بر محلّک نامیدر که
بطن محسّر دیرلر.

المَدَاسِر: اندازندگان / مذکور مُدَسِّر
لفظنك جمعیدر.

المُكَاسِر: هم خیمه / ضمله مفاعله‌دن
فاعل صیغه‌سیله‌در، بر چادرده برابر اولان
رَفِیقْدَر، اصلی کسر ایله کِسْرْدَنْدَر که چادرک
بعضا قالدردقلى اتکلریدر.

الْمَنَاسِر: منقارهای مرغانِ شکاری / نوله
مُنَسِر مفردیدر که یازلدی.

-ش-

التَّبَشِير: مرغی / فوقیه و موحده ایله‌در،
بشارتدن تفعیلک مضارع مخاطبی وزننده‌در، بر
قوشدر، بعضیلر صفاریه‌در^{۱۱۱۴} و بعضیلر
آیاغندن آصلوب اوتر قوش بودر دیدیلر که
بو دیارده ایساق قوشی دینور.

الجَحَاشِر: گندپیرانِ بزرگ / فتح جیم و
مهمله ایله جَحْشَر محَرَّك جمعیدر، لکن
لغتلرده نایابدر.

الشَّرَاشِر: نَفْس / تأخیر مهمله ایله جمع
صیغه‌سنده مفرد اسمدر، نَفْس معناسنه که
بَشَرَاشِرَه بِنَفْسِهِ یعنی بالذات دیمک.

الْمَعَاشِر: گروهها / مهمله ایله‌در، جماعت
معناسنه اولان معشر سابقك جمعیدر.

النَّوَاشِر: جمع الناشره / نوله‌در، مفردی متعدّد
معنارله گلدیگی بو نوعده یازلمشیدی.

-ص-

الأَوَاصِر: خویشاوندیها / آصره لفظنك جمعیدر
که ثلاثیاتده هایاتدنددر.

الأَوَاصِر: پیمانها / عهدلر و یمینلر معناسنه.

الْأَيَاصِر: گلیمهایی که بر او گیاه چینند /
مفردی أیصر نوع اولده سابقدر.

الْأَيَاصِر: رسنهایی که دامنِ خیمه وامیخ بندند
/ جمع أیصردر که محَرَّدر.

الْبَنَاصِر: انگشتهای پس میان / موحده و
نوله‌در، مفردی بو نوعك رباعیاتنده یازلدی که
اورته ایله کوچك پارمقْلَرک بیننده اولان پارمقْدَر
که ترکیده آدی یوقدر.

الْحَنَاصِر: انگشتهای کِهین / معجمه ایله‌در،
مفردی حَنَصْر بو نوعده مذکوردر که کوچك
پارمقْدَر.

الْحَوَاصِر: جمع الحاصره / مفردی ایکی معنایه
یازلمشدر.

الصَّوَاصِر: جمع الصرصر / مهمله ایله‌در،
مفردی صرصر متعدّد معنالی یازلدی و بو
جمعْلَرک اکثری خلافِ قیاس اوزره‌در.

^{۱۱۱۴} صفاریه: عُصْفُورِ أَصْفَر (مهدب)، صاری صندل قوشی
(أختری). «هامش»

العناصر: بنیادها / نونله‌در، مفردی عنصرك
معانی مذکوره‌سندن بری مطلقا اصل و تمل
معناسنه اولمقدر.

العناصر: گوهرهای نيك / عنصرك جمعیدر
که مفردی سابقدر.

العناصر: آتش و باد و آب و خاک / بو
درت شی اصل وجود حیوان اولمغله عنصر
إطلاق اولندی.

المآصر: زندگیا / مفردی مأصر جعفر وزننده
و مجلس وزننده دخی مذکوردر.

المخاصر: دورباشیها / معجمه ايله‌در،
مفردی محصورة نوع اولده مذکوردر.

المعاصر: ۱۱۱۵ زنان حائض / مهمله ايله‌در،
إفعال‌دن فاعل صیغه‌سیله معصر لفظنك
جمعیدر.

المعاصر: ابرهای بارنده / مُعصرات سابق
معناسنه‌در، مفردی مُعصر سابقدر.

المواصر: هم خیمه / ضمله‌در، آیاصر
سابق ماده‌سندن مُکاسر مذکور معناسنه‌در.

الهياصر: شیران / مفردی هياصر محرزدر.
[ر ۴۶۵ظ]

-ض-

الخواصر: گوشها / مهمله ايله‌در، مفردی
حاضرة گچمشدر.

المحاصر: محضرها / إهمال ايله‌در، ایکی معنایه
مفردی مذکوردر.

-ط-

الخواطر: خاطرها / معجمه ايله‌در، مفردی
خاطر رباعیاتده یازلمشدر.

الشباطر: اشتر دراز فربه / ضم مهمله ايله‌در،
اوزن و سموز دوه، بعیر طویل و سمین گبی.

الضباطر: مردان زفت بخیل / فتح معجمه
ایله‌در، یا بدلی واو دخی لغتدر، مفردی ضیطر
محرزدر.

القماطر: سرماهای سخت دشوار / قاف
ایله‌در، مفردی قمطر یدنجی نوده گلور.

القماطر: غایت سختی / ضم ايله‌در، معنای
سابقده إفراط إرادة اولنور. [م ۴۷۳ظ]

القناطر: سختیها / فتحله و نونله‌در، قنطر نوع
ثانیده مذکور مفردیدر.

المبیطر: بیطار / ضم و فتح موحد و سکون
تحتیه ایله نعلبندر، بیطر گبی.

المساطر: مسطرها / مهمله ايله‌در، مفردی نوع
اولده مسطوردر.

۱۱۱۵ م - دورباشیها / معجمه ايله‌در، مفردی محصورة نوع
اولده مذکوردر. **المعاصر.**

المُسَيِّطِر: نگاهبان / مهمله و تحتیه مُبَيِّطِر
وزنده در، بر کمسنهیه ناظر و امورینه متکفل
اولان کمسنه در.

-ظ-

المُحْتَظِر: آنکه دیوار پست کند / إفتعالک
فاعلی صیغه سنده دیواری آلحق یاپان
کیشیدر و اطراقی آلحق دیواری اولان محل
حظیره در که آغل دینور.

الْمَنَاطِر: منظرها / فتحله و نوله در، ایکی
معناده مفردی سابقدر.

-ع-

الأَبَاعِر: اشتزانِ نر / جمع قَلَّت اولان
أبعره نك جمعیدر که سابقدر.

الأَزَاعِر: مردانِ اندك موی / زای هوز
ایله در، قیلی آز اولان کمسنه لر که مفردی
أزعرک اوچ معناسی یازلمشدر.

الأَشَاعِر: جمع الأشعر / مفردینك اوچ
معناسی نوع اولده مذکوردر.

الْجَمَاعِر: زمینهای درشت سنگستان /
جیمله در، مفردی جمعه نوع اولك
هائیاتندندر.

الجَوَاعِر: زیرِ سُرنه های اسبان / جاعره نك
جمعیدر که سابقدر.

الجِیَاعِر: گفتاران / تحتیه ایله در، مفردی جَیْعِر
محرّدر.

الدَّوَاعِر: زنانِ فساد کننده / مهمله ایله در، زانیه
معناسنه اولان داعره نك جمعیدر که یازلمشدر.

الزَّبَاعِر: مردانِ اندك مال / زای هوز و موحد
ایله در، مفردی زَبْعِر گچمشدر.

الصَّمَاعِر: سختیها / مهمله ایله در، مفردی
صمعر نوع اولده مذکوردر.

العَرَاعِر: جمع العرعر / مفردی نوع اولده
سابقدر.

العَرَاعِر: سرهای کوه / مهمله لرك تکراریله در،
مفردی عرعر نوع ثانیده یازلدی.

العُرَاعِر: مهترِ بزرگوار / اولو یعنی سید رئیس
معناسنه در.

العَرَاعِر: اشتر فربه / سموز دوه.

القَشَاعِر: چیزی درشت بزیر انگشت / ضم
قاف و معجمه ایله قَشْعِر سابقده لغتدر.

القَبَاعِر: مردانِ بسیار گوی / فتحله مفردی
قَبْعِر نوع اولده در، نوادر لغتدندر و قیعار دخی
گلور.

المَبَاعِر: رودگانیها / موحد ایله در، مَبْعِرک
جمعیدر که سابقدر.

المَسَاعِر: جمع المسعر / مهمله ایله در، مفردی
ایکی معنایه نوع اولده مفصلدر.

- المشاعر:** حواسِ مردم / معجمه ايله در،
مفردی یوقدر، حواسِ دخی اونددر، بشی
ظاهره در، بونده مراد آنلدر که؛ باصِره سامِعَه
شاقمه ذایقه لامِسَه در، بشی دخی باطنه در.
- المشاعر:** جایگاههای مناسب / جمع
مشعردر که مذکوردر.

-غ-

- العراغر:** ماکیانین بیابانی / تقدیم معجمه
ایله در، مفردی غُرغر بو نوعدہ / [ن ۹۲و]
سابقدر.
- المُثَغَّر:** کودك دندان برآمده / ضم میم و
شد مثلثه ايله در، ثَغَر لفظندن إفتعالك
فاعلیدر، هنوز دیشلری بتن طفلدر.
- المفاغر:** زمینهای فراخ / فا ایله مساجد
وزنده در، مَفْعَرَنك جمعی که سابقدر، بول
یرلر، اراضی وُسعه گبی. [ر ۴۶۶و]

-ف-

- الجعافر:** جویهای خُرد / جیم و مهمله
ایله در، مفردی جعفر محَرَردر.
- الحوافر:** سنبهای چارپایان / مهمله ايله در،
مفردی حافر سابقدر.
- الحنافر:** مرد بزرگ بینی / ضم معجمه و
نون ايله در، بورنی بیوک کمسنه، اَقْنی گبی.
- الزوافر:** جمع الزافره / فتح زاة هوز ايله در،
مفردی بش معنایه هائیاتمرتعاتده قریبا یازلدی.
- العُزافر:** شیر ستبر گردن / ضم مهمله و معجمه
ایله در، بویی قالك آرسلان اُسِد غلیظ الجلد
معناسنه.
- العزافر:** اشترِ ستبر گردن / وصفِ سابق اوزره
اولان دوهیه دخی دیرلر.
- العقافر:** سختیهای زمانه / فتح مهمله و
قافله در، مفردی عنقفرِ سابقدن تصَرَف ایله جمع
قیلندی.
- العَضافر:** مردانِ ستبر زفت / معجمه لرله در،
مفردی عَضَفَر یازلشدر. / [م ۴۷۴و]
- الفرافر:** مرد دریده گوش / ضم فا ایله و مهمله
ایله در، قولاغی یارق کمسنه.
- القُنافر:** مرد کوتاه / قاف ایله و نونله در، قصیر
القامه اولان کمسنه.
- الکوافر:** زنانِ کافره / فتحله در، مفردی کافرة
مسفوردر.
- المُتافِر:** خدمتکاران / مفردی میفَر نوع اولده
سابقدر.
- المسافر:** چاروبها / مهمله ايله در، مسفره
مفردیدر که هائیات رباعیات نوع اولده
مسطوردر.

-ق-**المُساَفِر:** سفر کننده / ضمله‌در، سفر ایدن

کیشی که مفاعله‌دن فاعل صیغه‌سیله‌در.

المُشاَفِر: لبهای اشتزان / فتح ايله و

معجمه ايله‌در، مِشفر مذکورک جمعیدر.

المُعَاَفِر: نام جایگاهی / مهمله ايله‌در، بر

یرک اسمیدر.

مُعَاَفِر: قبیله از یمن / ضمله‌در، یمندن بر

قبیله‌در که همدان قرینده‌در، غیر منصرفدر.

مُعَاَفِر: حجکول آنکه با رفیقان رود /

کندینک قدرتی یوغیکن رفیق‌لریله پیاده حج ایدن کمسنه‌در.

المُعَاَفِر: خودها / فتحله و معجمه ايله‌در،

مفردی مَعْفَر محرزدر.

المُعْتَفِر: خوددار / ضمله و فوقیه ايله‌در،

گویا مِغْفَر لفظندن إفتعالک فاعلی صیغه‌سیدر، مِغْفَر سابقی گیمک عادتی اولان کیشی، متغفّر گبی.

المُنْعَفِر: کشته و خاک آاود شده / عفردن

إنفعال بابنک اسم فاعلی که قتل اولندقدن صکره طوپراغه بولنان کمسنه‌در.

النّوَاَفِر: گوسفندانی که سرفند / نونله‌در،

مفردی نافر قریبا گچمشیدی.

الأشَاَقِر: قبیله از یمن / معجمه ايله و جمع

صیغه‌سیله یمنده بر قبیله آدی و أشقر ایکی معنایه نُبُشته‌در.

الحیاَقِر: مردان سست / مهمله ايله‌در، مفردی

حَیْقَر نوع اوّله یازلدی.

العَبَاَقِر: درخشهای برق / موحده ايله‌در، عَبْقَرک

و عبقره‌نک جمعیدر که نوشته سرسَطَر ترجمه‌در.

العَنَاَقِر: مرز نگوشها / نونله‌در، سابقا مفردی

عنقر محرزدر که فتحه‌لرله‌در.

العُنَاَقِر: بیخهای قی / مفردی عُنْقر نوع ثانیده

ترتیب اولندغندن اوتری ضمه‌لرله‌در.

العَوَاَقِر: زنان ناز آینده / جمع مکسردر، بو

نوعک مربّعاتده یازیلان عاقر مفردیدر.

الفَوَاَقِر: سختیها / فا ايله‌در، مفردی فاقره قریبا

گچمشدر.

القَرَاَقِر: زمینهای هامون ساده / قافله‌در،

مفردی قرقر نوع اوّله و ثالثده دخی مصرّحدر.

قُرَاَقِر: رودباری / ضمله بر ایرماغک اسمیدر که

فرط صداسی سببیه مسمادر.

القُرَاَقِر: مرد خوش آواز / گوزل سسلی یعنی

حسن صدایه مالک کمسنه.

المُبْتَقِر: لعبتکار / موحده و تحتیه ايله مُدحرج

گبی فاعل صیغه‌سیله‌در، اوپون بیلن صبیدر و

العساکر: سختیها / سابقا عسکر و عسکره
مفردلری یازلمشدر.

الکراکر: گروههای مردم / بو نوعک رباعیات
/[م ۷۴ ظ] هائیه سنده مفردی کِرْکِرَة مصرّحدر.

الکراکر: آنچه در سینه‌های اشتران همی گردد /
مفردی کِرْکِرَة قریبا محلنده گچمشدر.

المُختَکِر: آنکه غلّه کند از بهر گرانی / مهمله
ایلهدر، إفتعالک فاعلیدر که مأكولات مقوله سنی
بهاسی دخی زیاده اولسون دیو حبس ایدن
کیشی که حقنده حدیثده لعنت واردر.

المُختَکِر: خُنیّاگر / معجمه و نونلهدر، اصلنده
خُنیّا خُنیّا گبی ضمله نغمهدر، حتی غُنهده خُنه
لغت اولوب مُحْتِیّ مُغْتِی معناسنه گلمشدر، پس
خنیّاگر کاف عجمی ایله خواننده دیمکدر که
مُطْرَب معناسنهدر، بو لفظ تصرّف و تعریله
مُخَنَکِر نغمات حنجره‌بی اجرا ایله طرب آور بزم
صفا اولان کمسنه‌یه إطلاق ایلدکلری سماعیدر،
گوینده و خواننده و رامشگر و سراینده دخی
دینور.

المُذْکِر: پند دهنده / تفعیلک فاعلیدر، نُصح
ایدوب حالات حَسنه و حرکات مستحسنه‌بی بر
کمسنه‌نک خاطرینه گتورن کمسنه که واعظ
دینور.

المهاکر: شکفتها / فتحلهدر، مفردی مهگر
نوع اولده نبشتهدر.

اول لعب دخی کوهامون دیو زبان دریده
معروفدر و لسان تازیده بُقّیری در که سابقا
إملا کرده کودک خامهدر.

المشاقِر: ریگهای چفته / فتح معجمه
ایلهدر، مشقر نوع اولده نبشته بیان بنامدر.

المفارق: درویشیها / فا ایلهدر، وجوه فقر
اولان امورددر که "سدّ الله الغنی مفارقة" دیرلر،
اسباب فقری مولای غنی سلب ایله إغنا ایلیه
دیمکدر.

المنافر: چاههای سرتنگ / میم و نونلهدر،
منقورک جمعیدر که گلسه گرکدر و منقر دخی
مذکوردر.

النواقر: سختیهای زمانه / نونلهدر، مفردی
ناقرة گچمشدر.

النواقر: تیرها که بنشان افتد / سهم صائب
و تیر واصل معناسنه، مفردی ناقر گچمشدر.

[ر ۴۶۶ ظ] -ک-

البواکر: باران و ابرها بامدادین / موحد
ایلهدر، مفردی باکره گچمشدر.

الدساکر: عمارتهای بیرون شهر /
مهمله لرلهدر، واروش دیدکلری محللر که قلعه
خارجیدر، مفردی دسکره یازلمشدر.

العساکر: لشکرها / مفردی عسکر محرزدر.

-م-

صَبْر دخی مذکوردر، عَجوز خطادر، عَجْزدر که
آخِر الشتادر.

المُجْمِر: نام جایگاهی / ضم و جیمله تصغیر
صیغه‌سندهدر، بر یرك آدیدر، صحاحده بر
جَبَلَك اسمیدر دیدی.

المَحَامِر: اسبان پالانی / فتحله و مهمله
ایلهدر، مفردی مَحْمَر محَرَردر.

المُدْمَر: شکارکن / ضملهدر، تدمیردن اسم
فاعل وزندهدر، صیاددر یعنی آوجی که فی
الأصل هلاک ایدن کمسنه معناسندهدر.

المدمر: آنکه دست در فرجِ اِشتر کند تا
بداند که بچه نَرست یا ماده / دوه قارنده
کوشك ارکمی دگلمی آلی صوقوب یوقلیان
کیشی.

المُرامِر: سخت فربه و گوشگن / پك سموز و
اتلی کمسنه که ملَحَم و مجَسَم معناسندهدر.

المَطَامِر: رشتههای بنا / قلعهدر، مفردی مَطْمَر
مسطوردر.

المَعَامِر: خانها و منزلهای فراخ بآب و گیاه /
[ن ۹۲ ظ] مَعْمَر سابقك جمعیدر.

المُعْمَر: زندگانی دهنده / تفعیلدن فاعلدر،
عمرک طویل اولسنه سبب اولان نسنه.

المعمر: آنکه خوکان را پرورد / خنزیر تربیه
ایدن کمسنهدر.

أَحَامِر: جایگاهی / ضمله و مهمله ایلهدر،
بر یردر، صحاحده بر شهردر دیمشدر.

الأوامِر: فرمانها / فتحلهدر، مفردی أمر
بویرق معناسنه گلسه گرکدر.

الْحَزَامِر: اِشتری که هنگام خاییدن تَارَكِ
سروش همی چهد / ضم مهمله ایله و زای
هوز ایلهدر، بر نسنهیی چگنرکن باشنی تحریک
ایدن دوهدر.

الزَّيَامِر: ماده اِشترانِ نِیک / فتح زای هوز
ایلهدر، مفردی زَیْمَر محَرَردر.

الضَّوَامِر: باریگ میان / معجمه ایلهدر،
مفردی ضامر بو نوعك رباعیاتندندر، ضَمَر
مذکور دخی جمعدر.

الطُّحَامِر: مرد بزرگ شکم / ضم و
مهمله‌لرلهدر، قارنی بیوک کمسنهدر، عظیم
البطن گبی.

الغُذَامِر: مال بسیار / معجمه‌لرلهدر، چوق
مال، لکن مطلقا کثیر معناسندهدر، قلبله
غذارم دخی لغتدر.

المُؤْتَمِر: ماه محرم / اَمردن اِفْتَعَالك فاعلیدر،
محرم گبی اول شهرک نامیدر.

المؤتمر: پنجم روز از عَجوز / قوجه قاری
صُوغی دیدکلری گونلرک بشنجی گونیدر که

- المُغَامِر:** مردی که در میانِ رزم شود /
معجمه ایله‌در، جنگ اورته‌سندہ یعنی
مهلکه‌ده قالان هر کیشی.
- المُقَامِر:** قمارباز / قافله قماردن مفاعله‌نک
فاعلیدر که مشارکت لازمدر، اول قمار
دیدکلی اوینه مبتلا کمسنه‌در.
- المَهَامِر:** مردانِ بسیار گوی / فتحله مهمرک
جمعیدر که نوعِ اوّل مربعاتنددر.
- هـ-**
- الأَبَاهِر:** رگهاد پشت / موجدہ ایله‌در،
مفردی أبهر نوعِ اوّلده / [م ۷۵۵و] سابقدر.
- الأَبَاهِر:** چهار پر از بالِ مرغ / رباعیاتده
قریبا مذکور باهر لفظنده تفصیل اولندی.
- الجَمَاهِر:** مقصودها از سخن / جمهره سابق
مفردیدر.
- الجَوَاهِر:** گوهرها / مفردی جوهر مفصلدر.
- الزَّمَاهِر:** بادهای سرد / زای هوز ایله‌در،
زمهریر لفظنک جمعیدر که گلسه گرکدر.
- الظَّوَاهِر:** جمع الظاهره / مفردی درت معنایه
إنها اولندی.
- العَبَاهِر:** نرگسها / مهمله و موحده ایله‌در،
مفردی عَبهر محَرَردر.
- العَبَاهِر:** مردانِ شگرف اندام / نوعِ اوّلده
مفردی عبهر سبق ایلمشدر.
- العُبَاهِر:** بزرگ آفرینش / ضمله‌در، کموکلی
دیدکلی جسامتلی کمسنه‌در.
- العَوَاهِر:** زنانِ بد کردار / فتحله‌در، عاهره‌نک
جمعیدر که إملا اولنمشدر.
- العِيَاهِر:** غولانِ بیابانی / تحتیه ایله‌در، مفردی
عَیهر سابقده مذکوردر.
- المَزَاهِر:** بَرِئطها / زای ایله‌در، مفردی مَزهر
یازلمشدر.
- المَطَاهِر:** متارهای آب / مهمله ایله‌در، مفردی
مِطهرة نوعِ اوّلده سابقدر. [ر ۶۷و]
- و-**
- الأساور:** دست برنجه / مهمله ایله‌در، بو
نوعک رباعیاتِ هائیه‌سندہ مذکور أسوره‌نک
جمعیدر.
- الأساور:** سرهنگان / مفردی أسوار ضمله‌در،
چاوشلردر که خلقی یورودب تسییر ایدرلر،
بعضیلر دیدیلر که: یدکجیلر که آتی یدن
کمسنه‌لردر، راجل اولسون گرکسه بر غیری
دابه‌یه سوار اولسون.
- الحِزَاوِر:** پشتهای کوچک زمین / تقدیم مهمله
ایله‌در، مفردی حزوره نوعِ اوّلده یازلمشدر.
- الحِشَاوِر:** مردانِ بزرگ شکم / مفردی حَشور
محَرَردر.

-ی-

الأخاير: گزیده‌تران / معجمه ایله مساجد
وزنده جمعدر، مفردی اخیر نوع اولک
مربعاتنددر.

الجزاير: گناها / جیم و مهمله ایله‌در،
گناهلردر، مفردی جريرة قریبا گلور که جنایت
دی‌کدر.

الجزاير: جزیرها / زای ایله جمعدر، مفردی جزیرة
معروفدر، محلنده گلور، هر طرفی ویا اکثر
أنحاسی دریا اولان زمین خُشکدر.

الحمایر: سنگهای گور / مزار طاشلری،
جمارةنک جمعیدر که گلور.

الحرایر: بادهای گرم / مهمله‌لر ایله جمعدر،
مفردی حرور^{۱۱۱۶} دخی گلور، ضدی سُمومدر.

الحرایر: مرادفِ گرم سیر / حرورک جمعیدر، اول
کمسنددر که شدتِ مرور و حرکت کندینه
موجبِ عطش و مورثِ حرارت اوله.

الحمایر: جمع الحمیره / قایش پارچه‌لری دی‌ک
اولوب مفردی گلور.

الحنایر: کمانهای بی زه / [م۷۵۴ظ] نونله‌در،
کریشی اولمیان یایلردر، مفردی حنيرة دخی گلور.

الزعاور: مردانِ بدخو / زای هوز و مهمله
ایله‌در، زَعُورک جمعیدر که نوعِ اولده مفردی
واردر.

القساور: جمع القسوره / قاف ایله‌در،
مفردی متعدّد معنالرله مذکوردر.

القشاور: زنانی که حائض نشوند / قاف و
معجمه ایله‌در، قشورک جمعیدر که مفردی
سابقدر.

المجاور: معروف / ضمله و جیمله همجوار
که ترکجه قوکشودر و عرفده بیتِ شریفده بر
زمانِ اقامت ایدن کیشی.

المحاور: جمع المحور / فتحله و مهمله
ایله‌در، مفردی اوج معنایه گچمشدر.

المساور: بالشهای چرمین / مفردی مِشورة
سبق ایلمش ایدی.

المشاور: چوبهایی که بدو انگین از کند و
بدرارند / معجمه ایله‌در، بالی قوانندن
چیقارمق آلتلری که مفردی مِشور لفظی
محلنده یاد اولنمشدر.

المناور: منارها / نونله جمعدر، منار و منارة
محلرنده مذکوردر.

المصوّر: صورت کننده / مهمله ایله
تصویرک اسمِ فاعلیدر، صورت یاپان که قلم
ایله اُورنک رسم ایدن کیشی.

- الخطایر:** شیرهای آب آمیز / معجمه‌نك / مهمله‌یه تقدیم‌له‌در، مفردی خطر کسر ایله گلور، بو صیغه ایله جمعیتی تأنیثی اعتباریله‌در.
- الختایر:** مردانِ پرهیز / قریبا مربعاتده یازیلان خیر لفظنك جمعیدر.
- الدوائر:** جمع الدائرة / مهمله ایله‌در، مفردی اوج معنایه بو نوعده یازلمشیدی.
- الذخایر:** جمع الذخیره / معجمه‌لرله‌در، ایکی معنا ایله مفردی قریبا گلور.
- الدراير:** بویهای خوش / تأخیر مهمله ایله‌در، مفردی ذریرة ایکی معنایه گلور.
- السرائر:** نهایها / مهمله ایله‌در، مفردی سریره قریبا گلور.
- الصراير:** آنچه بدو صُرّها بندند / آلتون و گمش باغلدقلری ظرفلر که مفردی صُرّة گچمشدر.
- الضمایر:** ضمیرها / معجمه ایله‌در، ضمیرك جمعیدر که مفردی گلسه گرکدر.
- العثایر:** کالبدهای مردم / مهمله و مثلثه ایله جمعدر، مفردی عثیر یازلمشدر، شَبَح معناسنه که جسدِ بی روحدر.
- العثایر:** گردهای رزم / مفردی عثیره مسطوردر.
- العذایر:** بنا گوشها / تأخیر معجمه ایله‌در، مفردی عذار درت معنایه گلسه گرکدر.
- العشایر:** دودمانان / عشیرك جمعیدر که گلور.
- العمایر:** جمع العماره / مفردی معانی متعدّده ایله گلسه گرکدر.
- العواير:** ملخ پراکنده / ضمله‌در، طاغلق جماعتلی چکرگه که بر یرده اولمیوب برقاق بلوك اولملر.
- الغرایر:** شکنهای روی / فتحله و معجمه‌نك تقدیم‌له‌در، یوز قرقلری یعنی بوکم و بورشقلری که مفردی غرورده شکنهای جامه و پوست دیسه گرکدر.
- الغفایر:** زردی مویها / فا ایله جمعدر، غفار مفردی کسر ایله غُفَرده لغتدر، خاتونك بالدرنده ویا جبهه‌سنده اولان صاری تویلر.
- الغفایر:** جمع الغفارة / مفردی غفارة اوج معنایه گلور.
- الغضایر:** کاسها / معجمه‌لرله‌در، قاب قجاق که بالچقدن اوله، مفردی غضارة گلسه گرکدر، فارسیده خُ نور دینور.
- المُعیر:** عیارگیر / مهمله و شدّ تحتیه ایله بر نسته‌نك عیارین یعنی حدّ و قدر و قیمتن تخمین ایدن کیشی.

النَّظَائِر: مانندها / نون و معجمه ايله

نظيره نك جمعيدر كه گلور. [ر ۶۷ظ]

-ومنه بالهاء-

بو هائيات دخي خماسياته ملحقدر.

-ب-

الْجَبَابِرَة: جمع الجبار / فتح جيم و موحد

ايله در، مفردی ايکی معنايه گلسه گرکدر.

-خ-

الْفَنَاحِرَة: زن زشت رفتار / ضم فا ايله و

نون ايله در، يوريمسي قبيح خاتون يعنی

طوغری يوريمگه قدرتي اولماغله يوارلنارق

گيده.

-د-

الْجِيَادِرَة: مردان کوتاه / فتح جيم و تحتيه

ايله در، مفردی جیدر سابقدر.

-س-

الْأَكَاِسِرَة: خسروان / علي غير القياس

جمعدر، مقصوراتده مفردی کيسری يازلمشدر

كه خسروان معزيدر، آنك جمعی کيسرون

گلمك فتح راء ايله قياس ایدی، عيسون و

موسون گي فتح سينلره.

الْحَنَاسِرَة: بخيلان دون همت / معجمه و

نونله در، مفردی حنسير انواع آتيده گلور.

-ص-

الصَّرَاصِرَة: نَبَطِيَانِ شام / مهمله لرله در، شام

نَبَطِيلِرِي كه تركمان تعبير اولنور؛ زيرا نَبَطِي

عراقين يعنی كوفه ايله بصره مياننده اولان بطايجده

ساكن قومده دينور، مساحه واردر.

الْقِيَاَصِرَة: شاهان روم / قاف و تحتيه ايله در،

مفردی قيصر مذکور و مفصلدر.

-ط-

الْبَيَاطِرَة: بيطران / موحد ايله در، بيطار لر يعنی

آتلك طيبيلري، بيطر محرز و بيطار دخي گلسه

گرکدر.

الضَّيَاطِرَة: مردان زفت نيازمند / معجمه

ايله در، مفردی ضيطر سابقدر.

/ [م ۷۶و] -**ف-**

الْعُدَافِرَة: اشتر بزرگ و ستبر گردن / ضم

مهمله ايله در، بلا هاء دخي سبق ايلدی.

الْفَرَاْفِرَة: فربه / فا و مهمله ايله سموز هرنه

اولورسه سمين گي، لكن فتحله فَرْفُورْك جمعی

اولمق خوشدر كه / [ن ۹۳و] گلسه گرکدر.

-ز-

الزَّيَامِرَة: ماده اشتران نيك / فتح زای هوز و

تحتيه ايله در، مفردی زَيمَر نوع اولده گچمشدر.

-و-

الأساوره: دست برنجهها / مهمله ايله در، بلا هاء گچمشدر.

الأساوره: سرهنگان / بلا هاء دخی مسطوردر.

الحزاوره: کودکان مردآسا شده / مهمله و زای هوژ ايله در، قوت بولوب رجل حکمنده اولان طفلدر، لکن بلوغ واقع اولمزدن مقدمدر، مفردی خزور سابقدر.

العذاوره: جمع العذور / مفردی فحتان و ضم واو مشدده ايله اوج معنایه نوع اولک خماسیاتنده یازلدی، صحتی ضمه ايله در.

-السداسي-

بو نوعک آلتی حرفیلیردر، مضاعفاتی تقدیم ايله که اون کلمه در.

المُسَجَّر: سخت / مهمله و جیم و همزه و شد آخر ايله مُضَمَجَل و مُقَشَعَر وزننده إفعیلالدن إِسْجَرَارَك فاعلی اولوب شدید معناسنده در.

المُجْدَر: آنکه بر انگشتان پای نشسته / حذر ماده سندن جیم و معجمه ايله لفظ سابقک وزن و بایندندر، آیاق پارمقلری اوزره اوتورن کمسنه در.

المُثَبَّر: درمانده در کار خویش / مثلثه و موحدده ايله فاعلدر، ایشنده عجز صاحبی اولان کیشیدر، مصدری إْثَبَّرار گلور.

المُخَبَّر: ستر / مهمله و موحدده ايله در، خَبَر محَرر ماده سندن إْخَبَّرار مصدرندن فاعلدر، جسیم و عظیم اولان نسنه.

المُشْمَخَر: کوه دراز و بلند و جز / معجمه ايله در، إْثَخَّرار آتی مصدرندن فاعلدر، اوزن و یوکسک طاغ، جبل طویل و شامخ گی.

المُبْدَعَر: پراکنده / موحدده و معجمه ايله وزن سابق اوزره در، طاغلان نسنه در، إْبْدَعَرار مصدری گلور.

المُصْمَقَر: شیر سخت ترش / مهمله ايله در، إْصَمَقَرار مصدرندن فاعلدر، صاد بدلی سین دخی لغتدر، اکشی سوددر، مصدر مزبور گلسه گرکدر.

المُسْجَهَر: معتدل / ضمله در، مصدری إْسهْجَرار گلسه گرکدر، هر کارده إفراط ویا تفریط بولنمیوب وسط حال اوزره اولان نسنه.

المُكْفَهَر: ابر ستر / فا ايله در، قالك بولوت، سحاب غلیظ گی، مصدری إْکْفَهَرار گلور.

المكْفَهَر: سخت درهم شده / یوزنی زیاده بورشدرن کیشی که آگری چهره تعبیر ایدرلر، تعبَس ایدن کمسنه در. و بونده مضاعفات تمامدر.

-ب-

المُسْتَأْسِر: اسیر بند بر نهاده / أَسْرَ مادہ سندن
إِسْتَفْعَالُكَ فاعلیدر، اسیر / [م ۴۷۶ ظ] اولوب
باغلنان کیشیدر.

-ط-

المُسْتَمْطَر: جوینده نیکی / مَطَرْدَن وزن سابق
ایله در، یغمور استین کیشی طالب باران گی،
لکن إحسان طلبنده دخی إستعاره اولنور.

-ع-

المُتَأَقَّر: آنکه در سخن دور درشود / قاف
ایله در، تَفَعَّل بایندن سابقا تَقَعَّر مصدرینک
فاعلیدر، دور و دراز سخناز اولان کمسنه، قصّه
خوان گی.

-ف-

المُتَغَفَّر: خوددار / مَغْفَر لفظندن سابقی وزننده
فاعلدر، سابقا مذکور مغتفر معناسنه در.
[ر ۴۶۸ و]

-الکنی و غیرها-

بو نوع ثالث کنیه لری و ضروب و ألقاب گی
فوائدی متعلقه سیدر.

-أ-

أَمْرٌ مَرٌّ: کاری سخت / همزه ایله حَشِن
وزنده در، گویا أَمْرٌ مَقْلُوبِیدر، گوج ایش که
مادّه وشدیده و حالتِ دشوار دیمکدر.

-ب-

المُتَكَبِّر: بزرگوار / تَفَعَّلَ فاعلیدر، اسماء
حسنادندر، عظیم و جلیل و صاحب کبر
دیمکدر.^{۱۱۱۷}

المتکبر: گردنکش / کندینه بیوکلک ویرب
سائره حقارتله نگاه ایدن کمسنه.

-ث-

المُدْتَر: جامه بر سر درکشیده / مهمله و
مثله نك شده لریله در، اصلی دثردن تفعلك
فاعلیدر که مُتَدَتِّر ایکن تاپی دالده إدغام
ایلدیلر، دثاره تَلَقَّف یعنی بُوُزْنن کمسنه در که
دثاری شِعَارُك اوزرینه لابس اولورلر.^{۱۱۱۸}

-ح-

المُتَبَجِّر: دانا چو دریا / فوقیه و موحده ایله
سابقی بایندندر، هر علمده صاحبی بضاعه
دانش، گوییا علوم و معارفده دریا گی اولان
کمسنه در.

-خ-

المُتَأَخَّر: پس زونده / آخردن باب سابقک
فاعلیدر، آردجه گلان و گیرو قالان کیشی.

-س-

^{۱۱۱۷} م - **المُتَكَبِّر:** بزرگوار / تَفَعَّلَ فاعلیدر، اسماء
حسنادندر، عظیم و جلیل و صاحب کبر دیمکدر.
^{۱۱۱۸} دثار و شعار محلنده گلور که یوز و استار دیدکلری
لباسک اجزاسندندر. «منه»

-ذ-

رجلٌ حَذِرٌ: مردی پُر هیزنده / مهمله ایله در،
ثلاثیاتده و حاذِر دخی رباعیاتده بو معناده سبق
ایلدی.

-ص-

ماءٌ قاصِرٌ: آبِ سرد / قاف ایله در، صوغق
صودر، بارد گی.

-ض-

رجلٌ حَضِرٌ: مردی که سفر را نشاید / مهمله
ایله حضور ماده سندن در، سفره یرامز کمسنه،
بلادت ویا ضعفِ حال سببیه یوله گتمک ممکن
اولمیان کیشی.

أبو الحَضِر: کنیتِ تره / معجمه ایله در، گمّون
دیدکلی معروف حَبْک کنیه سیدر که ناسِ کِمیون
دیرلر، فارسیده زیره دخی دیرلر.

ذَهَبٌ دَمُهُ حَضِرًا مَضِرًا: خورش هرزه بشد / بو
ایکی لفظلر بالاده دخی مثلثاتِ نوعِ ثالثده
مذکورلردر و خَضِرک مضر لفظی مهمل
معنیداریدر که تأکید معنوی اولور یعنی قصاص و
دیت دخی لازم گلمیوب مقتولک قانی مُفْتَه
صاتلدی بوشه گتدی دیمکدر.

-ط-

الْبَعِیْرُ الْقَاطِرُ: اشتری که پیوسته ازو آب تاختن
همی چکد / قاف ایله در، سرعتندن ناشی بُولی

أبو جابر: نان / جیمله حُبْرک کنیه سیدر،
اتمک معناسنه و ابن حَبّه دخی کنیه سیدر،
حتی جابر بن حَبّه دخی دیدکلی حرف
الباده نوعِ اول فوائندنده یازلمشیدی.

أُمُّ جابر: هریسه / یعنی کشکل دیدکلی
طعامدر، هریسه دخی گلور و فی الأصل
بغداددر که دَقِیق و سَوِیق امثالی أطعمه آندن
تولّد ایدوب تبدیل الشکل لأجلِ الأکل
ایدرلر.

أبو صابر: نمک / مهمله ایله در، توز که ملح
دینور، عَسْجَر سابق گی.

أُمُّ الْهَنْبِر: کنیتِ کفتار / کسره لر میاننده نون
ساکندر، دیشی صرتلأنک کنیه سیدر، پس
هنبر آنک جِرْوی اولور که گچمشدر و اُمّ
خَنُود دخی دالده یازلدی.

أُمُّ الْهَنْبِر: ماده خر / دیشی اشکدر، اُمّ حِلْس
دخی گلور.

مکانٌ خَبِرٌ: جایگاهی که در او درخت و
آب بسیار بود / مَیْر سابق وزننده در،
أشجاری کثیر و آنهاری وفیره اولان محلدر و
خَبیره یومشاق یر معناسنه یازلدی و بلا هاء
سدر دیدکلی آغاجی مشتمل محلدر.

-ث-

عددٌ کَاثِرٌ: شمار بسیار / کثرتنددر، چوق
اولان صایی، أَعْدَادِ بی غایه معناسنه.

دائما تقاطر ایدن دوه‌در که قطره قطره بولی
إرسال ایدیچی دیمک اولور.

رجل فطر: مردی روزه گشای / فا ایله‌در،
صوم وصال یعنی دائما اورج طوتان کمسنه که
ایام خمسۀ منهیه‌دن غیری گونلری صائم اوله،
هر گون اخشاملرده اورج آچان یعنی إفطار
ایدن کمسنه دیمکدر.

-ف-

أبو المُسافر: [م۴۷۷و] کنیت پنی /
مهمله ایله‌در، پنی که عربیده جُن دینور،
اهل سفرک اکثر مأكولاتی و هدیه‌سی پنی
اولق سببیلهدر.

ذوات الحافر: اسب و اشتر و خر / ذوات
ذونک جمع مؤنثیدر، مفردی ذاتدر، حافر
مهمله ایله بتون طرنقلی حیوانک طرناغیدر که
مَنَسِم و سُنْبُک دخی دیرلر، آنلر آت و قاتر
و اشکدر که فَرَس و بَعْل و حمار دخی دینور
و ذات الحُفّ دوه‌در و ذات المِرْماه چتال
طرنقلی قیون کچی اوکوز گبی و ظفر
انسانکدر.

رجل دفر: مردی که گنده بعل دارد /
معجمه ایله‌در، مثلثاتده مذکوردر، نَتْنُ الإبط
یعنی قولتوغی فوقان کمسنه‌در.

-ک-

یوم باکر: روزی بی باد / موحدۀ ایله‌در، اکثر
ایامده تبدلات قوتِ ریاچیّه ایله اولمغین یل
اولمدقجه أشجار و اثمار و أوراق و طُرق و سائر
اشیانک تنقلاتی واقع اولماق بِکَرک حالی اوزره
اولوب إقتضاض بولماغه مشابجه‌تله تمثیلیه طریقی
اوزره مستعار اولوب پریشان اولماش گون دیمک
اولور.

-م-

ابن طامر: گیک / پیره دیدکلی حیوانِ أسودک
کنیه‌سیدر، طامر دخی برغوث گبی سابقدر، أبو
الوثاب دخی کنای باده یازلمشدر.

طامر بن طامر: مثله / بو ترکیب دخی پیره‌نک
اسمیدر.

أبو عامر: کنیت سرکه / مهمله ایله‌در، معروف
إدامدر که خلّ دیرلر، اوزمدن اولور و بلکه "خیّر
خلکم" حدیث شریفیله خمردن منقلب اولان
سرکه‌در، غالبا چوق زمان بوزلمدیغی سبیدن
مُکَنّادر.

أمّ عامر: کفتار ماده / أمّ هَنیر سابق گبیدر،
صرتلانک دیشیسی که أمّ عمرو و أبو فاقع دخی
گلور، سائر محللرده أبو نافع یازلمشدر، لکن
صُفرت جهتندن / [ن۹۳ظ] فاقع خوشدر.

-ه-

أبو طاهر: دانه محلب / آندز دیدکلی اوتک
تخمی که معروفدر، محلب دخی سابقدر.

أبو طاهر: دست‌اُشنان / چوغان
دیدکلی مشهور شیدر، خُرض دخی
دیرلر. ۱۱۱۹

-ی-

ماء غائر: آبی که در زیر زمین بود / معجمه
ایله غور ماده‌سندن اولوب دریک یرده و بئر
عمیقده اولغله إخراجی تکلفه محتاج اولان
ثودر و ماء غور دخی گلور.

رجل الطائر: آلت داغ / کسر راء و سکون
جیم ایله آیقدر، قاز آیاغی دیدکلی دمورد
که آنی آتشد قذرب حیوانه باصرلر، یاره
اولوب صکره إلتیام گلدکده توی بتمز نشان
قالور، لکن بو نشانک رسمنه رجل طائر یعنی
قوش آیاغی و بو دیارده قاز آیاغی دیرلر،
اول آلت دیمزلر، مگرکه سبیتله تسمیه اولنه؛
زیرا اگر اول رسم مخصوص معروف هیئتنده
اولسه قاز آیاغی دیمزلر.

دائرة الطائر: آن چنگال که مرغ را سوی
پس بود / موحد ایله‌در، قوشک قویریغی
طرفنه اولان یالکز طرناغی که اول طرفک
سیکرینه دیدکلی دخی یازلمشدر.

نسر الطائر: ستاره / نون و مهمله ایله گلور، بو
ایکی لفظ بر یلدزک اسمیدر که آنک شریکته نسر
واقع دیرلر، محنده گلور. ۱۱۲۰

قطع الله دایرهم: بریده کناد خدای آخر هر که
باقی ازیشانست / عدا علیه‌در، حق تعالی اول
هالکک گیکو قالانلرینی دخی هلاک ایلسون
دیمک اولور، ألسنة عربده و کتب / [م ۴۷۷ظ]
عربیده مستعمل بددعادر، دابر بالاده یازلمشدر،
اصل و کوک معناسنه اولور. [ر ۶۸ظ]

-ومنها-

یعنی کنا و سائر فوائده ملحق اولان هائیاتدر.

-ب-

ليلة غيرة: شب تاریک / فتح معجمه ایله‌در،
قراکو گیجه لیله مظلمه لیله ظلماء لیل أیل
معنالرینه.

هضبة نادرة: پشته بلند / لفظ اول معجمه و
موحد ایله باب الباده یازلمشدر و نادره صفت
مادحه‌سی اولور، یوکسک دپه که طاغدن کوچک
اولور، جبل دینمز.

-ط-

إمرأة مطرة: زنی که بسیار مسواک کند / فتحله
و مهمله ایله‌در، سرعت معناسنه اولان

۱۱۱۹ اجزادن بعضی طاهر اولماغله آندن کنایه‌در که بونلر
طاهرلدر، خصیة الثعلب و تریاک و سائرلری گبی ناپاک
دگللدر. «منه»

۱۱۲۰ م - **نسر الطائر:** ستاره / نون و مهمله ایله گلور، بو ایکی
لفظ بر یلدزک اسمیدر که آنک شریکته نسر واقع دیرلر، محنده
گلور.

مطردند، چوق چوق مسواک استعمال ایدن
خاتوندر.

-غ-

بلدة شاغرة: شهری که هرکه خواهد غارتش
کند / معجمه ایله در، اول بلدهیه صفت
اولور که هر کیم رغبت ایلسه غارت ایلمک
مانع بولنمیه، حتی برجلها دخی دیرلر، کمال
سهولتنی إشعاردر.

-ف-

هم المصقرة: ایشان جامهای زرد پوشند /
مهمله ایله صفت ماده سندن تصفیرک
فاعله سی اولوب بر قومدر که صاری لباسلر
إختیار ایده لر.

-ف-

هم المحمرة: ایشان جامهای سرخ پوشند
/ كذلك حمزیدن وزن سابق اوزره در، قرمزی
لباس إتحاذ ایدن قومدر که حرمیه دن یعنی
تناسخ و إباحث اعتقاد اربابنددر و بونلردن
غیری مُسَوَّده و مُبَيَّضه دخی وارد که هر
بری آخره مخالفت ایچون إختیار زیّ مستقل
ایلمشلردر، محللزنده مذکورلردر.

أرض خمر: زمین درختستان / فتح معجمه
ایله در، اول یردر که آغاجلی اولغله سپرلنمک
ایچون یرلری بولنه.

-ه-

أم ساهرة: کژدم / مهمله ایله در که سابقدر،
عقربک کنیه سیدر.

-نوع چهارم-

-الثلاثي-

بو حرفک دردنجی نوعی آخرینک ما قبلی حروف
علتدن ألف اولان ألفاظدر که اوچر حرفلی
اولور.

-ج-

الجار: همسایه / قوکشی که إقامتگاهلری
بری برینه یقین اولان کمسنه لر.

الجار: هنباز / اورتق که بر امرده شریک اولان
کمسنه شریک دیگرک جاریدر.

الجار: فرج دختر دوشیزه / بکرك عورت یری،
جرح بکرگی.

-د-

الدار: سرای / او که آنده ساکن اولورلر،
معروفدر، مسکن و مکان گی.

الدار: بنگاه / اوبا و قبيله، ایکیسی دخی واوی
مؤنثات سماعیه دندر الدار الآخرة وارد اولدی،
تصغیری دؤیره در.

-ر-

الرار: مغز تنک / مقلوب مستویدر، حیوانک
نحافتندن ناشی فاسد اولان ایلکدر که کموک
ایچنده اولور.

-ز-

الغار: دهن دن / گوب آغزی و هر بیوک ظرفك
آغزی.

الزار: نیستانها / اصلی تحریك ايله زَار ایکن
کثرتِ استعمالی موجب تسهیل اولوب
أسلافی وزنیله استعمال اولندی، جنسدر،
آرسلان گنامی اولان میشه زارلر.

-ع-

الغار: درختی خوش بوی / دفنه آغاجی که
حب الغار دینور.

الغار: نَنگ / معروفدر، اوتانق معناسنه
اسمدر که محبوب اولاجق امره إطلاق
اولنورکن مبالغه قصدیله حجاب معناسنده
استعمال اولندی.

الغار: دشنام / سوگمک یعنی سببِ شتم
اولاجق کار و حال که صاحبی آنکله ناسدن
استحیا ایده.

-ف-

الغار: موش / معروفدر، همزه فآر و تا ايله فآرة و
فآرة دخی لغتدر، ترکیده گسگن دینور،
فُؤسقاتِ خمسهدندر، بَر و أبو رباب و أم راشد
گی اسم و کناسی یازلدی.

-ق-

القار: قیر / مفسّر و مفسّری بر مادهدر، زفت
دیدکلری سیاه نسنه که أجزای أطبّاندندر.

القار: گله گوسفند سیاه / قاره قیون
سورسیدر، صغیر و آیویه إطلاقی گورلدی، بقر
و دُبّ معناسنه.

القار: گله اشتر سیاه / قاره دوه، قطاری.

القار: پشتهای کوچک / جنسدر، هَضْبَة گی که
طاغدن کوچک اولان دپه جکلر.

القار: نیستانها / زار سابق معناسنده، لکن مع
الهء استعمالی غالبدر.

-غ-

الغار: مغاک در کوه / طاغده اولان دلیک که
بر کمسنه ویا برقاق کیشی ساکن اولاجق
قدر محل که مغاره دخی گلور، کهف گی.

الغار: غیرت / عرضه خلل ویرن امردن
إحتراز معناسنه غیرت ايله بر مادهدندر که
گلور.

الغار: گروهی از مردم / عسکر معناسنه که
ترکجه چریدر.

الغار: اصلِ مرد / کیشینک اصلی و نسبی.

-ن-

النار: آتش / معروفدر، ترکجه کوزدر،

فارسی ترکی مقامنده زبانزدر، واویدر، مؤنث سماعیدر که تصغیری نُویژدر، دارگی.

النار: داغ چارپای / حیوانده اولان نشان و علامت که بو معناده رِجل الطائر کُنده یازلمشیدی.

-ه-

هار: فرو ریزنده / اصلی هاری و آنک دخی

اصلی هائر، او دخی هُوردن واویدر، آقجی که لفظ کریمدر، ﴿جُرْفِ هار﴾ گلدی، جُرف ضمله سیلک اویدوغی یردر، جرف هار آنک گوچمسی که بو لفظ قوم و طبراقده شایعدر. [۴۶۹و]

-ومنه مع الهاء-

بو نوعک هائیاتیدر.

-ت-

التارة: یکبار / بر کره دیمکدر، مَره گبی،

جمعی تارات سابقدر.

-ج-

الحارة: زن همسایه / جار سابقک مؤنثی که

قوکشی اولان خاتون.

-ح-

الحارة: پاره زمین / بر پارچه یر، مثلاً آغل و

صفه گبی.

-د-

الدارة: سرای / بلا هاء جنسی سبق ایلدی.

الدارة: دُوک پشم / اِيك دیدکلری مدوَر نسنه که یوک و پنبه و گتان اپیلیگی آنکله یاپیلور، گُتلان دخی دینور.

الدارة: حلقه ماه و آفتاب / وزن و معناده

هالقدر که قرص اطرافنی دائردر، آیده اکثر و گنشدۀ اقلدر که آغلمندی دینور، اهلِ نجوم حُسوف و کُسوف گبی احکام یازرلر.

الدارة: ریگ گرد / دگرمی توز یعنی روزگار ایله

تدویر اوزره هوایه قالقر که چوق اسمی وارد. ۱۱۲۱

الدارة: زمین نرم که پیرامنش کوههاست /

اطرافنی طاغ اولان یومشق یردر.

الدارة: نگار کردگی بر پشت پنجه دست کنند

/ ال آرقه سنه یازدقلری مدوَر رسم و صورتدر. ۱۱۲۲

-ز-

الزارة: نیستان / بلا هاء یازلدی، آنک

واحدیدر، بوک معناسنده.

الزارة: بیسه / اورمان معناسنده.

-ش-

۱۱۲۱ م - **الدارة:** ریگ گرد / دگرمی توز یعنی روزگار ایله تدویر

اوزره هوایه قالقر که چوق اسمی وارد.

۱۱۲۲ م - **الدارة:** نگار کردگی بر پشت پنجه دست کنند / ال

آرقه سنه یازدقلری مدوَر رسم و صورتدر.

الشارة: پيكر / صورت و هيئت كه آيينه ده گورينور.

الشارة: سال فراخ / شار ماضي سندن سمورمك معناسنه / [ن ۱۹۴و] اولمغله بوللق و اوجوزلق سنه سنه دخي ديديلر. ۱۱۲۳

الشارة: چگونگي هستي / مشورتدن اولوب بر امرك وجودي و حصول كيفيتي معناسنه در.

-ص-

الصارة: زمين درختستان / آغاجي چوق اولان ير، ارض مشجره گي.

-ع-

العارة: عاريت / ايكي سي بر ماده دن لغتدر.

-غ-

الغارة: تاراج / يغما كه معروفدر، جمعي غارات يازلدي.

-ف-

الفارة: موش / بلا هاء جنسي يازلدي.

الفارة: باد كه در سر ساعدِ اشتر جمع شود / دوهنك اوموز باشنه دوران يلدر كه علتدر.
فارة المسك: نافه مشك / مسك گوبگي كه آهولردن ساقط اولور.

-ق-

القارة: خرس ماده / ديشي آيو، دُبه گي، مذكري يازلدي.

القارة: پشته كوچك / تاسي وحدت ايچوندر، بلا هاء يازلدي.

القارة: نيستان / زاره سالف گبيدر.

قارة: قبيله / [م ۷۸ظ] از عرب / عريده بر قبيله در كه قرارلري سبيله تلقيب اولنديلر، كمانكشلكله معروفلدر.

-ك-

الكارة: پشتيوان / آرقه كموگي كه تركجه اوكورغه دينور.

-الرباعي-

بو نوعك دردر حرفلي ألفاظي كه تقديم مضعفات سبعة ايله در.

البار: نيكوكار / موحد ايله در، ايشي گوزل يعني مُطيع اولوب عاق و عاصي اولميه، جمعي ﴿بَرَّة﴾ لفظ كرئيدر.

البار: فرمانبر / اطاعتكار كه ضدي حانثدر، يمينة بار اولق دخي اطاعتندن ناشي ماده قسمده ثبات وياخود كفارتله گناهندن تبرييه سعي معناسنه اولور.

التار: نازك / فوقيه ايله در، لطيف شي كه خشن اولميه.

۱۱۲۳ م - **الشارة:** سال فراخ / شار ماضي سندن سمورمك معناسنه اولمغله بوللق و اوجوزلق سنه سنه دخي ديديلر.

الحارّ: گرم / مهمله ايله در، اسّي نسنه هرنه اولورسه که، ضدی بارددر.

الضارّ: زیان دهنده / معجمه ايله در، ضرر ایدن کیشی که نافع دخی مقابلیدر که اسماء حسنادندر، شری و ضرری دخی خالق معناسنه اولور که سرّ مستوری مجهولز اولمغله بزلره شرّ و ضرر اولور.

الطارّ: سبلت دمیده / بیعی هنوز بتن کیشی که مصدر سابقی طرّ رستن نبات معناسنه یازلمشدر.

الهارّ: مثله / طار ايله وزن و معناده یکساندر.

الیارّ: تابع الحار / تحتیه ايله در، حارّیار دیرلر، ترکجه ده حارّمارّ شویله بویله دیدکلری گبی، حارّ لفظنه تبعیّله استعمال اولنور بر لفظدر و بونده آخر المضاعفاتدر. [ر ۶۹ظ]

-أ-

البّار: چاهها / کسر موحده ايله جمع کثرتدر، قبولر که مفردی بئر گلور.

الجوّار: زاری کردن در دعا / ضم جیمله در، دعاده تضرّع و نیاز ایلمک.

الظّوار: دایگان / معجمه ايله در، دایه لر که مفردی ظئر طقوزنجی نوده گلور.

الظّوار: دیگ پایئه گیلین / ساج آیاق که چاموردن اوله.

الونار: چاههای ژرف / کسر ايله در، دیرک قبولر بئر عمیق معناسنه در، لواصب گبی که مذکوردر.

-ب-

الأبار: کشتی دادن خرما بن / فتحله در، خرما آغاجنی إصلاح ایدوب ارکک خرما ویرمکدر.

التّبار: هلاک شدن / فوقیه ايله مصدردر، هلاک اولمق، وزن و معناده تباب گبی.

التّبار: هلاک / وزن و معناده هلاک گبی اسمدر.

الحبّار: هرزه / ضم جیمله، باطل و هدر و بیهوده یعنی یوق یره گیدر دیمکدر که اثرده "النارّ جُبّارّ" وارد اولدی، بر کمسنه سبب إحتراق اولسه اول مُحترق اولان اشیا تضمین اولنماز بوشه گیدر دیمکدر.

الجبار: نادرست / صحیح اولمیان نسنه در، گرک خطاً و گرکسه قصداً فاسد اولسون.

جبار: روز سه شنبه / صالی گونینک اسمیدر که قبل الإسلام ثلاثا آنکله بنام ایدی، دُبار چهارشنبه اولدیغی گبی که هنوز گلور.

الحبار: نشان / فتح مهمله ايله در، اثر و علامتدر هرنه دن اولورسه.

الْخُبَار: زمینِ سست / ضمِ معجمه ایلهدر،
طاشلی و فاسدیر، مَحْصَبه گئی.

الدَّيَّار: هلاك / فتحِ مهمله ایلهدر، وزن و
معناده تبارِ سابق گئی.

دُبَار: روزِ چهارشنبه / ضمله اربعا گونینک
زمانِ جاهلیتده اسمی ایدی که جبار دخی
قریبا ثلاثا ایچون یازلدی.

الدِّبَار: زمینهای کشتزار / کسر ایله اکین
یرلری که برقاجِ دوئم یر دیمکدر، جنسدر.

السِّبَار: پلیته خستگی / یاره‌نک فیتیلدر،
فتیله جریحه گئی، لکن یاره‌پی تجربه ایچون
اولان میلدر، مسبار گئی دیدیلر، ایکسیسله
دخی یوقلامق ممکندر.

الصَّبَار: سنگهای ستر و سخت /
فتحلهدر، مفردی صَبْرَةدر، بیوک و قوی
طاشلردر و آنک محلّنه اُمّ صَبَّار دیرلر.

الصُّبَار: خرماي هندی / ضمله هند
خرماسیدر که تمرِ هندی معروفدر.

الصبار: سنگ / طاش حجرِ معناسنه،
عَجْرَد و جَلْمَد گئی.

الْغُبَار: گرد / معجمه ایلهدر، توز، عَثِير و
قَتْرَة / [م ۴۷۹] سابق گئی.

الْكِبَار: بزرگ / ضمله اولو کمسنه‌در، کبیر
و کابر معناسنه.

الكِبَار: بزرگان / کسر ایله کبیرک جمعیدر که
بیوکلر، عِظام گئی.

الكبار: کبرها / کَبْرَه‌نک جمعیدر که معروف
نباتدر، فارسیدن معرّبر که اصلنده کافی
عجمیدر.

وَبَار: نام جایگاهی / فتحله و کسر اوزره
مبنیدر، حَذَار و حَذَام گبیدر، بر یرک اسمیدر که
عاد قومی محلرننددر.

الْوَبَار: جانورانی / جمعدر، مفردی وَبَر برنجی
نوعده گلور.

-ت-

الْحِتَار: زه ناخن / کسر مهمله ایلهدر، طرنق
اطرافنی إحاطه ایدن دائره گئی شی که کنارِ
جلددر، لکن بر نسنه‌پی محیط اولوق اعتباریله‌در،
وفي الأصل هر محیطه إطلاق ایدرلر ایدی.

الْحِتَار: پیرامن گوش / قولاق کناری که دائره
مادار مراددر.

الْحِتَار: ریشه چادر / چادرك صاچنی که اطرافنی
محیط اولور.

الْحِتَار: پیرامن درون پلک چشم / گوز قپاغنک
ایچ طرفندن اطرافنی که تدویر وجهی اوزره.

الْحِتَار: پیرامن مقعد / مقعد اطرافنی، بونده اگر
إصطلاحی مقعد مراد اولنورسه که اثاث بیتدندر
صاچقلری اعتباریله‌در، اگر لغوی اولورسه که

اساس وجوددر کنارنده اولان غتیاں گبی دور
اولق مناسیتله در ویاخود اِسْتَدْر که اَلِیتین
مجموعیدر.

السَّتَار: کوهی / فتحله بر طاغدر که
أشعارده عرفا إشعار ایلمشلردر، صوبی
قَلْتده در.

السَّيَر: سپر / قلقان که مقلوب و مصحفی
ترس دخی او معنایه در، لکن معرَب اولوب
سه ایله تاردن مرکب فارسی لفظدن تعرییده
فتحیه تحریفی علامت تعریب قیلمشلردر،
گَرک قلقان و گرکسه پوته که سپر تیردر،
برقاج قات اولور، معناده سپر لفظنی اختیار
نازکانه در و تاردن تا دخی مخفّف دخی اولور،
حتی مقصوراتده ستار لفظندن هویدادر و
کسری ابقا دخی لغتدر.

العَنَار: اندام مردم / کیشینک وجودی و
جسمی، عناصر اعتباریله در، زیرا اصلنده
اصل معناسنه در.

الْقُتَار: بوی بریان / ضم قاف ایله در،
پشمش ات قوخوسی، رایحه شواگی.
القَتَار: دیگ / یمک پشدیگی قاب چومک و
طنجره که طیراقدن اوله.

القَتَار: بوی عود / رایحه بخور معناسنه در.
[و ۴۷۰]

الدَّثَار: زَبَرپوش / کسر مهمله ایله اوست لباسی
و لباسک یوزی که شعار ایچی و اَسْتاریدر،
دثارده اَخْتَری لباس داخلی یه دیدیلر دیدیگی
معتبر دگلدر.

العِثَار: بَسر درآمدن / طاینمق و نهابت بولق و
نتیجه سنه وارمق.

الکِثَار: بسیار / ضمله در، چوق شی هرنه
اولورسه، کاترگی.

البِثَار: افشاندن / کسر نونله در، صاچمق و
طاغتمق، نثر و نشر گی و ضمله آندن
صاچیلاں شیدر.

الوِثَار: جایگاهی بپای سِپَرده / آیق ایله
باصلاں محل که بَسْتَردر، ترکجه دوشک و مندر
دیرلر.

-ج-

التِّجَار: بازرگانان / فوقیه ایله در، چارسو و بازار
رجالی که تجارت ایدنلدر، تَجَّار معناسنه در که
گلور.

السَّجَار: [ن ۱۹۴ظ] تنورتاب / مهمله ایله در،
فُرن و مَنَقْل و اوجاق امثالی آتش اولان محللرک
آتشی قزدراجق شی که سَجور دخی گلور.

الشَّجَار: گونه از عماری / معجمه ایله در،
مَحَقّه گی که بر نوع عربه در که اوستی آچقددر.

الشجار: سه پایۀ جامه / قفس دیدکلی سَپا
که آتش وضع ایدوب اوززنده لباس قورودرلر.

الشجار: چوبِ سرِ چاه / قیو آغزینک
آغاجلری که آنلره بعضِ محللرده توده دیرلر،
چالی مقوله‌سیدر که آنکله تغلیط حسن
ایدرلر.

الشجار: چوب که واپس درافکنند /
قاپونک آرقه‌سنه وضع ایلدکلی / [م۴۷۹ظ]
آغاجلر که طرقال دیرلر، جَنَبه و زَرْفین گبی و
دستک و طیاق دخی دیرلر.

النِجار: اصل و نسب / نونک کسری و
ضمی دخی لغتدر، کیشینک اصلی و صوبی
و نسبی عرقی و حسبی.

الهجار: رسن پای بستنِ اشتر / دوه‌نک
آیاغنه باغلدقیری ایپدر که بر طرفنی دخی
پالاننه باغلرلر، اگر دوه عریان ایسه بلنه
باغلیدر.

الوجار: سولاخِ گفتار / صرتلان اینی و
یوه‌سی خانۀ ضبع‌گبی، اولنده فتحه دخی
لغتدر.

الوجار: سولاخِ گرگ / قوردکِ دلیگی که این
مراددر.

-ح-

البحار: جمع البحر / موحدۀ ایله‌در، بحرك
جمعیدر که یدنجی نوعده اون قدر معناسی گلور.

بحار: جایگاهی / بر محلك اسمیدر که صیغۀ
جمعه مفرددر.

الزُحار: زحیر / ضم زای ایله‌در، یورك بورمق که
زحیر دخی گلور، إستطلاقِ بطن که ایچ آغریسی
دینور.

الصُحار: عرقِ تَب / مهمله ایله‌در، إستمه
دری، عرقِ غِبّ معناسنه.

صُحار: قبیلۀ / عَمّاك نام محلك طاغ طرفنده
اولان قصبه‌سیدر و سمّت ساحلده اولان
قصبه‌سنه تُوام دینور، بر وزنده‌در.

-خ-

البُخار: تَبیش / موحدۀ ایله‌در، حرارت یعنی
حرارتدن ناشی پیدا اولان دخان که صویك
فسادی و هوانك گونیدر.

-د-

البدار: پیشی گرفتن / کسر ایله مصدردر،
سرعت و عجله ایدوب ایلری گتمك.

المجدار: دیوار / جیمله معروفدر که ایکی ارضك
نهایتِ حدودنده یاپلان فاصله‌در.

السِدار: مانند پیمانه / مهمله ایله‌در، اولچك
گبی بر ظرفدر.

المُدار: دائره / معروفدر، اول خطدر که آنک مرکزندن محیطنه چکیلن چیزلر برابر اوله، تفاوتلری اولمیه که دائره دخی یازلمشدر.

-ذ-

خِذار: بُپرهیز / فتح مهمله و آخری کسره اوزره مبنیدر، إخذر یعنی صاقین دیو امر معناسنهدر، حتی شاعر دیمشکه **شعر:**

هي الدنيا نقول مِلء فيها

خِذارِ خِذارِ مِنْ بَطْشِي وَ قَتْكِ^{۱۱۲۴}

الخِذار: از کسی پرهیز کردن / مفاعلهدن مصدردر، بر کمسنهدن إحتراز اوزره اولمق و مشارکت دخی جائزدر.

العِذار: بناگوش / کسر ایلهدر، قولاقده اولان کویه طوقندیغی یردر.

العذار: افسار / یولار باشلغی دیدکلری رابطهدر که حیوانک قولاغی یاننده اولدیغی ایچون إرادۀ حال اولندی.

العذار: داغ بر قفا / اکسه‌بی داغلامق.

العذار: توده ریگ بدراز / قوم یغنی که طولانی اوله.

الصِدار: نشانی که بر سینۀ اشتر کنند / بر علامتدر که دوه‌نک گوگسنه یاپرلر، صِدر گبی.

الصدار: بَعْلَتاقها / بر نوع قفتاندر که تاتارلر لباس اوستنه گیرلر، شروانی دیرلر.

العُدار: جُنْبَنده / ضم مهمله ایلهدر، بر بوجک که حشراتنددر.

العِدار: بگذاشتن / کسر معجمه ایلهدر، ترک ایلمک و صالیویرمک، غدرنددر.

العذار: باکسی پیمان شکستن / بر کمسنه ایله اولان عهدی قرقمق، نقض عهد گبی.

القُدار: اشتر کُشتن / ضم قاف ایلهدر، دوه قصابلغی ایلمک، حتی مأخذی حضرت صالحک دوه‌سین سیکیرلین أحرر ثمود دیدکلری کمسنه‌یه قدار بن سالف دیرلر که بالاده أحرر محرّردر.

القُدار: طَبّاخ / آشجی معناسنهدر که قِدردن اولور، طَبّاخ مذکوردر.

القُدار: اژدهای بزرگ / بیوک اژدر، حیۀ کبیره گبی.

قُدار: جایگاهی / بر یرک اسمیدر که معروفدر.

^{۱۱۲۴} بیت مُجَدِّ بن رضوان با إبراهیم بن عبد الرحمن نسبت ایدلمکتهدر، باقیکنر: کتاب شرح الشواهد الشعرية في أمات الكتب النحوية، مُجَدِّ حسن شرّاب، ۱۹۴/۲.

النذار: بیم کنندگان / نوله‌در، جمعدر،
مفردی نذیر گلور. / [ر ۴۷۰ ظ]

-ر-

الإزار: آلتی بود شبان / [م ۴۸۰ و] اشتر را /
دوه‌جیلرک آلاتندن بر آلتدر.

الجوار: سبوه‌ای میانه / جیم ایله اورته قطعه
دستیلر، مفردی جرّه گچمشدر.

الحزار: آزاد شدن / فتح مهمله ایله‌در، قول
آزاد اولمق.

الحرار: زمینهای سنگسار / نوع اولده
مفردی حرّه محرّره‌در.

الدّار: خشم گرفتن / معجمه ایله‌در،
طارملق، غضب‌گی.

السّار: شب بیست و نهم از ماه / کسر
مهمله ایله‌در، آیک یگرمی طقوزنجی
گیجه‌سی.

السّار: خط پیشانی و کف / جمعدر،
مفردی سّر بو نوعک و نوع اولک مثلثاتنده
یازلمشدر.

السّار: باکسی راز گفتن / مفاعله‌دن
مصدردر، بر کمسنه ایله گیزی سوز
سویلشمک.

الشّار: شررهای آتش / فتح معجمه
ایله‌در، آتشک قغله‌جملری.

الشّار: بد کنش / طبیعتی قبیح اولان کمسنه که
ضدی خیردر.

الصّار: مرد حج ناکرده / هیچ حج ایلمامش
کمسنه، لکن جنسدر، واحدی دخی گلور.

الصّار: بند صرّه / کسر ایله‌در، کیسه‌نک
باغی.

الصّار: جایگاههای بلند / یوکسک اولان یرلر.

صرار: نام کوهی / بر طاغک اسمیدر.

الضّار: یکدیگر را گزند رسانیدن / معجمه
ایله‌در، بری‌برینه ضرر و کدر ایلمک که اثرده "لا
ضرر ولا ضرار" گلمشدر.

العّار: گاوچشم خیر و / فتح مهمله ایله خطمی
چچگنک صاری اولانیدر که اوکوز گوزی
دیدکلری چچک، بهار دیرلر.

الغرار: غریبان / ضمله‌در، کندی مملکتی اولمیان
یرده بولنان کمسنه‌لردر.

العّار: بانگ کردن اشتر مرغ نر / کسر ایله
دوه قوشنک ارکگی اوتمک.

الغرار: اندازه / معجمه ایله مقدار که کمیت
تعبیر اولنور.

الغرار: نقصان / اکسک یعنی بازارده کساد
اولمق.

- الغرار:** مثال / وزن و معناسنده مثال لفظی
گبی إیتعمال اولنور، علي مثال الشیء علي
غرار الشیء معناسنده در.
- الغرار:** سامان / عقل معناسنه که نوادرند در.
- الغرار:** خواب اندک / آز اویخو نوم قلیل
گبی.
- الغرار:** تیزنای شمشیر / قلجک کسکین
طرفی.
- الغرار:** کاری که بشتاب کنند / عجله ايله
گوردکلری ایش.
- الغرار:** صف آراسته از هر چیز که باشد /
هر ندن اولورسه حاضر قیلنان صفلدر.
- الغرار:** زادن زن پس یکدیگر / خاتون
بری بری آردنجه طورمق و هر شی که بویله
اوله.
- الغرار:** پیکانهای تیر / اوق تَمَرلری.
- الغرار:** کم شدن شیر اشته و جز / دوه و
سائرک سودی آز اولق، قَلَبِ لَبَن معناسنه
مفاعله دن مصدردر.
- الغرار:** گوسالگان / ضم فا ايله در، بیان
صغیرنک یاوریسی، بخرج گبی که مذکوردر،
فتح دخی لغتدر.
- الغرار:** بُزگانِ نر / ارکک اوغلاقلر.^{۱۱۲۵}
- الغرار:** دندان ستور نگرستن / ضمله در،
حيوانك ديشنی یوقلیوب إمتحان ايلمک.
- الغرار:** بگریختن / کسر ايله در، قاجمق.
- الغرار:** آرامگاه / فتح قاف ايله در، آرام
ایده جک یردر، اسم مکاندر.
- الغرار:** شکن جامه / لباسک بوکم یری.
- الغرار:** درون رودبارها / ایرماقلرک ایچی که صو
آنده قرار ایدر.
- الغرار:** گوسفندان / قیونلردر که کریه المنظر
کوچک نوع اولورلدر، جنسدر واحدی تا ايله
کلور.
- الغرار:** آرام گرفتن / مصدردر، طورمق، إستقرار
گبی.
- الغرار:** روشن / ضمله آچق و آشکاره و ظاهر
معناسنه.
- الغرار:** مرکبهای زنان / کسر ايله در، خاتونلر
سوار / [ن ۱۹۵و] اولدقلری حیوانلر.
- الغرار:** مهره که زنان در گردن بندند / خاتونلر
بیونلرینه باغلدقلری بونجقلدر، جنسدر.
- الغرار:** چاههایی که دست بایشان رسد
/[م ۴۸۰ظ] کسر ايله در، قیولر که آل صوینه
یتشه.
- الغرار:** چوبهای پالان / پالان آغاجلری،
جنسدر. / [ر ۴۷۱و]

^{۱۱۲۵} م - الغرار: بُزگانِ نر / ارکک اوغلاقلر.

هر شی معناسنه اسمدر، مصدری تا ایله گلور.

الغزار: بسیار شدن شیر / سود کثرت بولق.

الغزار: بسیار شدن علم / علم شریف و فرت بولق.

المزار: زیارتگاه / زیارت ماده سندن اسم مکاندر، مطلقا زیارت یری، لکن قبر معناسنده شهرت بولمشر.

النزار: قبیله از عرب / کسر ایله در، عربدن بر قبیله در که معد بن عدنانک اوغلی اسمیدر.

-س-

الاسار: بردگان / کسر ایله در، اسپرلدر که اسپره سبب تسمیه معنای ثانیده یازیلور.

الاسار: بند / کسر ایله صیرم دیدکلری قایشدر که اوزنگی باغیدر، آنکله باغدلقلری سبیدن اسپره اسپر دیدیلر.

اليسار: چوبهای خرد / موحد ایله در، اوفاق چبقلر یعنی اوتک اوچنجی درجه سیدر که آلتی درجه در.

الحسار: نباتی / فتح مهمله ایله در، معلوم الأسامی اولان اوتلردر بر نوعدر.

الحسار: هلاک / معجمه ایله در، هلاک اولق، مصدردر.

الديسار: میخ آهنین / کسر مهمله ایله در، دمور میخدر.

المزار: نباتی / ضمله در، بر اوتدر، غایت آجیدر، حتی دوه یدکجه طوداقلری یازیلور.

المزار: بسیار بار / کسر ایله در، مَرْتَنک جمعیدر که مذکوردر، چوق کرّه دیمکدر، کیرا و مَرارا دینور.

المزار: ریسمان گردن بند برّه / قوزینک هالته سنک ایپیدر، حبل الجید گبی.

المزار: بزغاله / اوغلاق و بوزاغی، فُرار گبی.

الهزار: دردی اشتر را / ضمله در، دوه علّتلرندن بر مرصدر که اسهال ایدر، مهروره گلور.

-ز-

الإزار: دستار / کسر ایله در، صارق که عمامه صارلمش اولاندر.

الإزار: چادر / جمعی نوع ثالثده مذکوردر، تا ایله دخی گلور، خاتونلر باشلرینه پوشیده ایلدکلری جار.

الإزار: تن مردم / وجود انسان، بدن و جسم که البته إزاردن خالی اولمدیغی جهتدن إطلاق ایدرلر.

الإزار: زن پرهیزکار / حذر اوزره اولان خاتون که إزار دخی آلت إحترازدر.

الغزار: بسیار شدن باران / کسر معجمه ایله در، یغمور چوغالمق و کثرت عارض اولان

الڊسار: رسي که بدو تخته‌های گشتی بندند

/ گمی تخته‌لرینی بری برینه چتاجق اپلردر.

العيسار: بچه گفتار از گرگ / کسر ايله‌در،

قورک آشمسيله صرتلانده حاصل اولان انیگی.

الکسار: پارهای آنچه بشکند / ضمله

جنسدر، قردقلری هرنه اولورسه آنک قردقلری،

تا ايله دخی واحدی گلور.

المسار: جای رفتن / فتحله سیر ماده‌سندن

اسم مکاندر، محلّ ذهاب که گیده جک یردر.

المسار: هنگام رفتن / اسم زمان اولور،

وقت ذهاب.

الیسار: دست چپ / تحتیه ايله‌در، صو ال

که یمینک ضدیدر، شمال گی.

الیسار: فراخ دستی / یسردن اسمدر، ال

بولغی یعنی وسعت حال و غنا و رفاه.

یسار: نام جُفتِ خلیل الله علیه السلام /

خلیل الله علیه السلامک اوغلی جناب

إسحاقک والده‌سنک اسمیدر، تفسیر کبیره

یازلمش که؛ حضرت خلیله وحی ظهور

ایلدیکه سنکله ساره‌دن بعد زمان بر عبد

محفوظ خلق ایلمس گرکدر، پس فی الأصل

اسمی یساره اولوب یحیا پیغمبرک اسمی دخی

حیا ایدی، امر خلیل جلیل ايله حرف اولی

یحیا عطیّه هدیه ایلدکده یحی اولمشدر که

سوره کھف أوائلنده مسطوردر.

-ش-

العشار: ده یکها / ضم مهمله ايله جمعدر،

سکزنجی نועده مذکور عشر لفظنک جمعیدر،

مفردی اوده بر دیمکدر.

العشار: اشتراک دهماهه آبستن / کسر ايله

جمعدر، مفردی عُشراء سابقدر، اون آیلق محلی

اولان دوه‌لردر، بوندن صکره مخاض دینمز.

/ [م ۴۸۱و]

القشار: چوب دستی / قاف ايله‌در، عصا که

بیزر مختصره عنزه منشأه گی اسملری واردر.

-ص-

الإصار: رسن دامن خیمه / چادر اتگنده اولان

ایپ، جمعی أُصُر نوع ثانیده یازلدی.

الإصار: آنچه بدو چیزها بند / بر مقدار ایپ

ایله بر نسنه‌ی باغلدقلری حلقه ویا قازق ویا میخ

گی نسنه‌در.

الحصار: معروف / مهمله ايله‌در، قلعه که بر

شهرک اطرافنه بنا اولنان جدار عظیمدر که

قپولری واردر، سبب تسمیه‌سی محاصره ایدنلری

استلاسنده عاجز ایلمسیدر ویا محاصره اولندقد

اهالی خروجدن عاجز اولمقد.

الحصار: حقیقه که پیش و پس بار را بلند

گرداند / هکبه ویا یصدق که یوکک آردینه و

اوکنه وضع ايله یوکسک ایدرلر.

الشصار: چوبینی اشتر / معجمه ایله‌در، دوه طوغردقده مشیمه که رحمدر طشره چیقرسه فرجی یکی طرفندن خلاتلیوب قیل ایله باغلنمغه تزئید دیرلر، اول قیللری باغلدقلری یکی آغاجلرک بریدر.

قُصار الشی: غایت چیزی / ضم قاف ایله‌در، بر امرک نهایی و بر شیئک غایتی، مثلاً قُصار قُصارَ ذلک ذلُک، جناس لفظنده بو امرک نهایی سنک ذلُک اولور دیمکدر که آل بُویّه‌دن فناخسرو بر والی یه یازدیغی مکتوبدندر.

القُصار: کوتاه / قصه و أدنی معناسنه هرنه اولورسه.

-ض-

الخصار: ستاره / فتح مهمله ایله‌در، یکی یلدرک بریدر که دیگرینه وزن دیرلر، شَهَّیله مشابهلدر و آندن مقدّم طلوع ایدرلر و بو سبیدن سهیل دیو معارضه و یمین ایلمک واقع اولمغله هُما مُحَلَّفان دیرلر.

الخصار: شیر بسیار آب / معجمه ایله‌در، صوبی چوق اولان سود، لبنِ کثیر الماء گبی.

الخصار: ترّه نخستین / ابتدا بتن اوتدر، طُرفنده چیقَر، باشوره و باکوره گبی.

النصار: زرِ خالص / ضم نونله‌در، خالص آلتون، ذهب و عَسْجُد دخی مذکوردر.

النصار: چوب شمشاد / آردیج آغاجی و بعضیلر ایلغوندر دیرلر، قَدَح نُصار معروفدر. / [۴۷۱ظ]

-ط-

الإطار: چنبرِ عُربالِ آردبیز / کسر ایله‌در، اون قالبورینک قاصناعی.

الإطار: پیرامن لب / طوداق اطرافی.

الإطار: پیرامن آسیا / دگرمن چوره‌سی.

الإطار: پیرامن هر چیزی / هر شیئک اطراف و جوانبی معناسنه.

الإطار: زو کفش / پاپوشک اطرافی.

الشطار: نیمه شدن چیزی / فتح معجمه ایله‌در، بر نسنه یارم اولمق.

الفطار: تیغ شکاف درآمده / ضم فا ایله‌در، یارق گتورن قلج که فی الأصل سقط اولمغله استعمالنده شقاقی ظاهر اوله.

القطار: قطارِ اشتر و جز / فتح قاف ایله‌در، معروفدر که دوه و سائر حیوان قطاری که آلتیسی ویا اونی بر قطار اعتبار اولنور، بعض شیده دسته گبی.

القطار: قطره‌های باران / کسر ایله یغمر طمله‌لری که قطره‌نک جمعیدر، قطره جنسدر که گلورو قطر دخی تحریک ایله یازلدی.

-ظ-

الحِطَار: شبگاه چارپایان / مهمله ایله‌در، حیوان گیجه قالدیغی یر که آغل و آخور و قوتره دینور، خضر سابق گبی.

الکِطَار: رخنهای کمان / یای قرقلر و گدکلی، لکن یایده مفردی کُطُر قولاغی معناسنه گلسه گرکدر.

-ع-

الشعار: بانگ کردن در رزم تا یکدیگر را بشناسند / مصدردر، اثنای جنگده بری‌بری بیلمک ایچون چاغرمقدر.

المُعَار: اسب قریه قوی / ضمله‌در، سموز و قوی آت که اورکتدکلی آت که بو سبیدن دینج و کوره گی حرکت ایده.

النُّعَار: برجستن در رزم / نوله‌در، جنگده نعره‌زن اولوب صیحه ایلمک، شعار گی.

النَّعَار: فتنه / ملحوظ و مأمول و ملحوظ اولمدقلری شیدر.

الْبُعَار: بانگ کردن میش و بُز / تحتیه ایله‌در، قیون کچی چاغرمق، مع الهاده دخی گلور.

-غ-

الشغار: آنکه خواهر بکسی دهد تا او نیز خواهر بدو دهد بی مهر /

الصغار: خواری / فتح مهمله ایله اسمدر، مصدری تا ایله گلور.

تِعار: کوهی / فوقیه ایله‌در، بر طاغک علمیدر که معروفدر.

جعار: نام گفتار / فتح جیم ایله و آخری کسر اوزره مبنیدر، صرتلان دیدکلی ییلی قورددر، جغره‌سی چوق اولغله إطلاق اولنور که نجسدر. ۱۱۲۶

الجعار: رسن که بدو در چاه شوند / کسر ایله‌در، بر اپیدر که قیوجی بر اوجن بلینه و بر اوجنی قازغه باغدر که دوشمکدن امین اوله. / [م ۴۸۱ ظ]

السُّعار: گرمی آتش / ضم مهمله ایله‌در، آتشک اسسیسی، حر النار معناسنه.

السعار: سختی گرسنگی / [ن ۱۹۵ ظ] آجلق زیاده شدید اولمق، شدت جُوع گی.

الشعار: درخت / فتح معجمه ایله‌در، آغاج، شجر گی.

الصغار: خوار شدن / مصدر در، ﴿حتى يعطوا الجزية عن يد وهم صاغرون﴾ بو ماده دندر که ذلیلون ایله تفسیر اولندی.

الصغار: خودان / کسر ایله صغرك جمعیدر، کوچکلر که ضدی کبار مذکوردر.

المغار: شکاف کوه / فتحله جنسدر، هائیه سی واحدیدر که مغاره گلسه گرکدر و غار دخی مرور ایلدی.

المغار: رسن محکم تافته / ضمله در، حبل مغار پک بوکلمش ایپدر.

-ف-

الجفار: بُرغالگان چهار ماهه / کسر جیمله در، مفردی جفر گلور.

الجفار: جایگاهی بنجد / نجد ولایتند بر یردر که صوبی واردر، بنی تمیمه نسبت اولنور.

الدفار: گندیده / فتح مهمله ایلدر، قوقمش نسنه در، هر نه اولورسه، إعجامی دخی لغتدر، حتی مسلک أذفر مذکوردر و ذفر و ذفره دخی گلور.

الدفار: آهنی که در بینی اشتر بود / اول دموردر که دوهنك بورنه گچورلر.

الدفار: رشته که بر مهار اشتر بندند / دوه یولارینه باغلدقلى ایپدر.

الشفار: خادمان گروه / معجمه ایلدر، بر طائفه نك خادملى، صغار القوم دیمشدر، صغار ایله تناسب سبب کسر اولمشدر، مفردی شفره در، یعنی بیچقو و بیچاقلر که قومك خادملى گبیدر، إعانت کارده دیمکدر دیو صاحب صُراحه وانی إعراض ایلدیگی یرنده در.

الشفار: نشکردها / جمع کثرتدر، بچقولر که پسمقجی آلاتنددر که مفردی شفره و دیگر جمعی أشفار گلور.

الشفار: کاردهای تنك / اینجه بیچاقلر، سكاكين رقیقه معناسنه.

الصفار: خار نباتی / فتح مهمله ایله دیکنلی بر اوتدر که چاقر دیکنی دیرلر که بُهمی ده یازلمشدر که درختش خاردر.

الصفار: زریز / ضمله در، صاریلق که بر صاری صو درون انسانیده جمع اولور، علاجی نائط دیدکلى طمری آرقه سندن کسمکدر دیدیلر.

الصفار: زردیها / صُفرتك جمعیدرنوع إرادة سیله در، مفردی صُفرت و جنسی صُفر دخی گلور.

العفار: نان قهی / فتحله در، قاتقسز اتمکدر، خبز بلا إدام گبی.

العفار: درختی / بر آغاجدر که دیشی إعتباریله و مَرخ دیو سابقا یازیلان آغاجی ارکك إعتباریله آکا سورمکله آتش حاصل اولور که ﴿الشجر

الأخضر ﴿سورة يس ده [م۴۸۲و] آنکله مفسردر.

العفار: وقت گشن دادن خرما بن / خرما آغاجنه اركك خرماندن إصاق.

القفار: نان بی نان خورش / قاف ایله دخی لغتدر که قفردندر، قاتقسز اتمکدر. [ر۴۷۲و]

القفار: دستوانه زره / ضملهدر، زرهك أليگی، بعضیلر زره یرینه زن دیوب بلازك و خلخال دیدیلر و یالکز دستیانه یعنی الدیوان معناسنده دیدیلر.

القفار: بیابنها / کسر ایله جمعدر، بیان یرلر که اوتسز و صوسز اوله، مفردی قفر گلور.

البفار: رمیدن / نونلهدر، قاقچق و قاقچن اولمق.

الوفار: مویهای گوش / فتحله وقره نك جمعیدر، قولق قیللری یعنی صاج قیلی که قولق برابرینه دك نازل اوله آشاغی اینمیه.

-ق-

العفار: زمین ریگستان / مهمله ایلهدر، قوملی یردر، ارض رمله گی.

العفار: جایگاههای آبخوارِ اشتر / سکزنجی نوده مفردی عُقر مذکوردر و عُقر و عُقر دخی مذکوردر.

العقار: خرما بن / خرما آغاجی، نخل گی.

العقار: خنور خانه / اوك لباسی، اثاث بیت گی.

العقار: سیکی / ضملهدر، سوجی خمر گی، سبب تسمیه عقلله منافرتی ویا کویه ملازمتی ایچونددر.

العقار: پیوسته کاری کردن / کسر ایلهدر، دائما بر درلو کار ایلمک.

العقار: جمع العقر / مفردی عُقر متعدد معنالی گلسه گرکدر.

الفقار: مهرهای پشت / فا ایلهدر، فقره نك جنسیدر، واحدی تا ایلهدر، فقر سابقدر.

البقار: باکسی بکاویدن / مفاعله دن مصادر ثلاثه نك بریدر، بر کمسنه ایله اللشمک و بحث و جدل ایلمک و عند الصوفیه دخی بری برینی نفی ایلمک که ایکی نوعدر، اربابی عنده معلومدر.

الوقار: بُردباری^{۱۱۲۷} / فتحلهدر، آغلق حلم گی.

الوقار: آهستگی / یاب یاب حرکت ایلمک، تأتی گی.

-ک-

^{۱۱۲۷} ن: برزباری؛ م: بردناری.

البکار: اشتزانِ جوان / کسر ایلہ جمعدر،
مفردی بکر گلور، یگت دوهلر که آتده فحل
و انسانده کهل گبیدر و مع الهاء دخی گلور.

-م-

الأمار: نشاها / فتحلهدر، علامتله که
جنسدر، واحدی تا ایلہ گلور.

الأمار: وعده کردن / اصلنده وقت
معناسندهدر، وعده ایلمک دیدیگی بر وقت
تعین ایدوب آنده وعددر.

الثمار: میوها / کسر مثلثه ایلہ ثمره‌نک
جمعیدر، میوهلر و مفردی و جنسی ثمر دخی
محزر و ثمرات دخی سابقدر.

الجمار: پره‌ای آتش / جیمله جمعدر، آتش
پارچه‌لری، قطعاتِ ناریه گبیدر، مفردی جمره
گلور.

الجمار: سنگها که حاجی بحج اندازد /
حاجینک کعبه‌ده اوچ محله رمی ایتدیگی
یدیشر طاشدر، جمرات گبی.

الجمار: جمرهای فصلِ بهار / اوچ جمره‌در که
اون بش گونده تمام اولور، هوایه مایه و ترابه
ساقط اولور، آثارِ بهاردن عبارت تف و
تابدر، بیت:

هم جمره بر آورد فروبسته نفس را

هم فاخته بگشاد فروبسته زبان را

الحِمار: خر / مهمله ایلهدر، ترکجه اشک و
چمندر دیرلر.

الحِمار: چوبی که بزوی زین و پالان نهند / اول
آغاجدر که آنک اوزرینه آگر و ثمر وضع ایدرلر و
بالاده محزر محمر دخی بو ماده‌دندر.

الحِمار: خمار سیکی / ضم معجمه ایلهدر،
سرخوشلقدن باقی اولان اثردر، جمله‌دن صداع
غالب اولغله آکا اطلاقی اکثردر دیدیلر.

الحِمار: رحمتِ مردم / ناسک اذا و جفاسی که
فلان کارک خماریک گوردک دیرلر و بونده فتح
دخی لغتدر، لکن ترتیب / [م ۴۸۲ظ] ضمی
موجبدر.

الحِمار: مَقْنَعَةُ زنان / کسر ایلهدر، خاتونلر
باشلرینه اورتدکلری بز پوشیده‌در که جار دیرلر.

الدِّمار: هلاک / فتح مهمله ایلهدر، وزن و
معناده هلاکدر که او دخی عریدر.

الدِّمار: زنجاری / کسر معجمه ایلهدر، صاقتمق
یعنی محافظه و حراستی لازم اولان عرض و
ناموس گبی اموردر.

الزِّمار: بانگ کردنِ اشتر مرغِ ماده / زای
ایلهدر، دیشی دوه قوشی چاغرمق.

السِّمار: شیرِ تنک / فتح مهمله ایلهدر، طوری
سود، لبنِ رقیق گبی.

السِّمار: جایگاهی / بر یرک اسمیدر.

الضَّمَار: مال غائب شده / معجمه ایله‌در، ضایع اولان مال و هرنه اولورسه.

الضمار: نھان / [ن ۱۹۶و] گیزی اولان، امرِ خفی گبی.

الضمار: نَسِیه / کسر ایله‌در، ویره‌سی دیدکلری که بر متاعی اِشترا ایدوب بهاسی ایچون بالتراضی مَهْل ویریله، زَرْزَق بو معناده معرّدر، عینه و سَلَف عربیدر.

طَمَار: جایگاه بلند / فتح مهمله ایله و کسر اوزره مبنیدر، یوکسک یر، محلّ رفیع معناسنه و مَطْمُورَه ضدیدر که گلور.

العَمَار: مورد / صو اورته‌سنده پیدا اولان چچک نیلوفر گبی، لکن گلرنگ قید ایلدیلر.

العمار: شاهسپر / امیر عاشقان دیدکلری شکوفه‌در که بزم عشرت آنکله تزین اولنور و خارجدن داخلِ مجلس اولنلره آنک برینی ویروب دفع وحشت آنکله آغاز ایدرلر.

العَمَار: نادانیها / معجمه ایله‌در، بیلمز لکلر یعنی عُمرْک جمعیدر که بی تجربه امور بیلمز کمسنه معناسنه مفردیدر، سکونی دخی جائز اولمغله محللرنده مذکورلدر.

العِمَار: زحمت مردم / کسر ایله‌در، حُمَار سابق معناسنه، لکن عُمرْه‌نک جمعیدر، زحمت و زحام گبی دیدیلر.

العَمَار: آجهای بسیار / چوق صولر، میاه کثیره و بحارِ عظیمه گبی، مفردی عُمرْه‌در.

العَمَار: کارهای سخت / غمره‌نک جمعیدر، گوج ایشلر، امورِ شدیده گبی.

القَمَار: آنجا که عود قماری از وی آرند / فتح قاف ایله‌در، عود قماری گلن یردر که هندده بر موضعدر.

قَمَار: باختن / کسر ایله‌در، مُقامره بابنک بو دخی مصدیردر، قمار اویونی اوینامق، بو ماده‌دن تقمّر و تقامر دخی یازلمشدر و بازی قماره فارسیده منک دینور. / [ر ۷۲ظ]

-ن-

الشَنَار: عیب / فتح معجمه ایله‌در، عار معناسنه که فاعلنی ناس لسانه آلوب اول فعلی آکا مناسب گورمیه‌لر، عموم اوزره‌در.

الشَنَار: سخت زشت / آلچق سوز، کلام قبیح گبی که خاصدر.

الکَنَار: وقتِ درخانه نهادن خرما / خرمایی جمع ایدوب صاحی مسکنه گتورمک وقتیدر، لکن بو معناده زای ایله‌در، حتی حرف الزای ده مذکوردر.

المنار: سامانهای زمین / یرک حدلری و مقدارلری، حدود و مقدار اراضی معناسنه، مفردی تاء وحدتله منارة گلور و وزنی مفعلهدر، نور و إستنارتدن که جمعی مناوړ واو ايله و منائر همزه ايله دخی مذکوردر.^{۱۱۲۸}

المنار: نشان که اندر بیابان کنند / یوللرده واقع میللر که یولجی اول نشانلرله منزل مقصوده واصل اولور و بو علامتی واضع ملوک یمندن أبرهه بن الحارث الرايش نام کمسنهدر که بو سببيله آکا ذو المنار لقب اولمشدر و میل تسمیهسی دخی برقاج میل محله برینی وضع ایلدکلری سببنددر، حتی فارسیده فرسنگسار دینور و میل دخی متعدّد معنایه گلسه گرکدر.

-ه-

البهار: شکوفه زرد / موحده ايلهدر، آیام ربیعده و هنگام بهارده ظهور ایدن بر صاری / [م ۴۸۳و] چچکدر، گاوچشم یعنی اوکوز گوزی دیرلر، پیراغن قویرجقدر، بو معناده عرار یازلمشدر.

البهار: وربند اسب / کُمْلُدُرک که و سینهبند و بر بند دخی دیرلر، بو معناده لَبب یازلمشدر.

البهار: سه صد رطل / ضملهدر، اوچیوز رطل اولان نسنهدر، أبو عُبید بو معناده بُهاری معرب ظن ایدرم دیدی.

البهار: سه قنطار زر و سیم / اوچ قنطار آلتون و گمش یعنی ایکسنده دخی مستعملدر، عمرو بن عاص اوچ قنطاره بر بهار دیدی و بهاری وزن اولتان ظرفدن عبارت قیلدی.

الجهار: آشکارا / کسر جیملهدر، آچق یعنی گیزی دگل، ضدی سَرَدِر که سَرًا و جِهَارًا تعبیری شهردر.

الظهار: پر خُردبال / ضم معجمه ايلهدر، اوق یلگنک قصه جانبیدر، بو معناده طهران و ضدی بطنان دخی حرف نونده گلور إِنْ شاء الله المنان.

الظهار: آن بود که مرد زن را گوید تو مرا هم چون پشت مادری / کسر ايلهدر، زوج زوجهسنه سن بنم آنامک آرقهسی گبی گلورسین یعنی سنک آرقه والدہ مک ظهرینه بکزر دیمکدر که والذین یظاهرون من نسائهم کریمهسی آنی ناطقدر، کفارت ایلمدکجه یقین اولمق حرامدر، اگرچه نکاح فاسد و فسخ دخی اولماز و بو تسمیهیه سبب اعضادن ظُهر سائر اعضانک بریبرینه مشابهنندن زیاده مشابهنله اولمغلهدر و سائر نکاحی حرام اولان کمسنه لرینک برینه دخی تشبیه لسانه گتورسه همشیره و عمته و خالته گبی ینه کفارت لازم گلور، کفارت دخی کفارت صوم گبیدر.

^{۱۱۲۸} م - و وزنی مفعلهدر، نور و إستنارتدن که جمعی مناوړ واو ايله و منائر همزه ايله دخی مذکوردر.

العهار: نابکاری کردن / مهمله ايله در،
مفاعله دن مصدر در، زنا ايلمك.

المهار: اسب گزگان / قولونلر كه تايلدر،
مُهر و مُهره دخی بو معناده عربيدر، فارسیده
اسب جانہ دخی دینور و کتج دخی معریدر
که جیمده مذکوردر.

التهار: روز / فتح نونله در، گوندز که لیل
ضدیدر، شب گبی.

النهار: بچه چرز / طوی دیدکلی قوشک
یاوریسی، شَفَلَح حباری، لکن ارگی دیو
أصمعيدن مرويدر، حبارا لفظنده بر لغز دخی
یازلدی.

النهار: بچه سنگخوار / بعضیلری بغرتلاق
قوشنك یاوریسد دیدیلر که کندینك قطاة و
عَصَفَه و غطاظه گبی اسملری وارد.

النهار: جویهای بزرگ / بیوک ایرمقلر، نُهر
سابق گبمفردی نُهر دخی محرزدر.

-و-

الأوار: گرمای سخت / ضمله در، پاك زياده
اسی، حرّ شدید معناسنه.

الأوار: تشنگی سخت / زياده صوسزلق،
عَطَشٍ مُفْرِطٍ گبی، وزن و معناده أوام دخی
گلور.

الأوار: لقب آتش / آتش ایسجاغی، حرّ النار
معناسنه.

البوار: ویران / فتح موحده ايله در، وزن و معناده
هلاکدر، أبنیه ده اولدرسه ویران و خراب دینور.

البوار: نیست شدن / یوغ اولق، هلاکک بر
نوعیدر.

البوار: کاست شدن / اکسلمك، بر نسنه کاسد
اولق، گساد بولق، مصدر در، رواجك ضدیدر،
حائر و بائر گبی.

الجوار: پیرامن سرای / جیمله در، اوك اطرافي که
همجوار خانه لرینك / [م ۴۸۳ظ] اطرافي بری برینه
متصل ویا قریب اولان کمسنه، لکن ضم و
کسری شهرتنده غالبدر.

الجوار: جمع الجاریه / مفردی جاریه درت معنایه
آخر الحروفده یازلسه گرکدر إن شاء الله وهو
الأول والآخر والباطن والظاهر.

الجوار: آواز بلند / ضمله در، چوق سس گور
صدا، صوت رفیع معناسنه.

الجوار: در زینهار کسی شدن / بر کمسنه نك
حفظ و حراست و حمایت و عنایتیله اولق،
بونده کسر دخی جائزدر.

الجوار: باکسی همسایگی کردن / کسر ايله در،
بر کیشی ايله قوکشلیق ايلمك، مصدر در، معنای
اولنه ملایمدر.

الخَوَّار: اشتهر بچة شیر خواره / ضم مهمله ايله در، آناسندن آیرلماش دوه کوشگی که سود امر، اگر کسلسه آیریلور فصیل دینور.

الخَوَّار: کسی را جواب دادن / کسر ايله در، بر کمسنه یه جواب ویرمک، بونده فتح دخی أفصحدر، لکن ترتیب مانعدر.

الخَوَّار: بانگِ گاو / ضم معجمه ايله در، اوکوز سسی، صوت البقر گبی.

الخَوَّار: بانگ کردنِ گاو / اوکوز چاغرمق، مصدردر.

دُوار: نامِ بتی بود / مهمله ايله در، بر بُتک اسمیدر.

الدُّوار: سر گشتن / باش دونمک که ترکجه چَگَرَنَمک، فعال صیغه سنده در، باشه متعلق علل بو وزنده اولور، حُمار و صُداع و زُکام و نُعاس گبی.

الدَّوار: سنگی در حرم که پیرامنش گشتندی / حرم شریفِ مکه مشرفه ده حجاجک مطافی داخلنده بولنان طاشدر، فتح و شدی دخی لغتدر.

السَّوار: دست برنجن / کسر ايله در، بلازک که قوللرینه زنان و صبیان گچوررلر، معروفدر و گمشدن اولورسه قُلْد دیدکلری یازلشدر و عُرجون دخی گلور، ترجمان و صُراح صاحبلی مأخذلرنده سُواری فُرس تعبیری سُواری / [ن ۱۹۶ظ] فُرس ظن ایدوب بری عجم بلازگی و بری دخی دستبند دیمشدر، ساحهما رهما.

الشَّوار: عورتِ مردم / فتح معجمه ايله در، کیشینک عورت یری، گرک دَگر و گرکسه فرج اولسون.

الشَّوار: متاعِ خانه / آو لباسی، اثاث بیت معناسنه، عقارِ سابق گبی. / [ر ۴۷۳و]

الصَّوار: نافه مشک / کسر مهمله ايله در، مِسک گوبگی، یعنی مسکک ظرفی، وزن و معناده وعاء گبی.

الصَّوار: رمه گاو کوهی / بیانی اوکوز سورسی، قطع البقر گبی.

الطَّوار: پیرامن سرای / فتحله در، آوک اطرافی و اوکی که بنادن خالی اوله، فناء بیت گبی.

الطَّوار: انتهای سامانها / حدودک نهایت بولان یرلری که طَوارِ منار معناسنه و منار قریبا یازلدی، مفردی طَور حدّ معناسنه در که دیمشدر "رحم الله امرئ عرف حدّه ولم یتعدّ طوره."

العَوَّار: عیب / وزن و معناده شَنار سابق گبی.

الغوار: یکدیگر را غارت کردن / کسر
معجمه ایله مفاعله بابندن مصدردر،
بری برلینی باصقن و یغما ایلمک.

القوار: جمع القاریه / فتح قاف ایله در،
مفردی قاریه آخر الحروفده گلسه گرکدر بمشیّه
الملک الجبار.

النوار: زن پارسا / نون ایله در، محلّ تهمتن
غایتله احتراز ایدن خاتون، جمعی ایکی ضمه
ایله نُور اولور.

النوار: رمیدن / کسر ایله در، قاجمق،
لازمدر، متعدّی دخی اولور، قاجرمق
معناسنه.

هُوار: جایگاهی / ضمله در، بر یدر که
بعض اشعار و اُثارده تذکار اولنور.

-ی-

الحیار: درماندگیها / کسر مهمله ایله در،
ایشه گوجه یرامق معناسنه حیره کلمه سنک
جمعیدر که شاشمش قالمشدر.

الحیار: معروف / معجمه ایله در، بر مدوّر و
قطعه سی طولانی نسنه در که بلا طبخ اُکل
اولنور، قریبا کربر نوع ثالثده یازلدی.

الحیار: گزیده / مختار معناسنه اسمدر که
اورندیلنمش دیمکدر که سابقدر، مؤنثی مع
الهاده / [م ۴۸۴ و] گلور.

الدیار: معروف / مهمله ایله در، جمعدر، مفردی
دار پنگاه یعنی اوبا دیمکدر که سابقدر.

الدیار: سرایها / مفردی دار بو نوعک مثلثاتنده
یازلدی.

الزیار: لویشه نعلبند / زای هوز ایله در،
نعلبندلرک یواشه دیدکلری آلتدر که سرد و خشن
اولان حیوانک بروننه باغلرلر.

الزیار: اسبان و اشتزان فربه / معجمه ایله در،
آتلر و دوه لردن سمروب نمایش پیدا ایدنلریدر،
مفردی شَیر خَیر وزننده گلور.

شیار: روز شنبه / جمعه ایرتسی گوننک اسم
جاهلیسیدر، سبت گبی که نام اسلامیدر.

الصیار: رمه گاو کوهی / واو ایله دخی
مذکوردر، مع الهاده مکانلریدر دیسه گرکدر.

العیار: عیار پیمانه / کیل یعنی اولچک مقدارین
تجربه ایلمک.

العیار: عیار ترازو / وزنه نک مقدارینه باقوب
نقصان و زیاده سین ازاله ایلمک.

العیار: نیک رفتن اسب / اشکنی گوزل اولان
آت رهوار گبی و بو معناده معرّب لفظ رهوج
مذکوردر، عَنجون دخی دینور.

الغیار: نشان اهل ذمّت / معجمه ایله در،
ذمیلرک علامتی که هر دیارده بر معتاد اوزره در،
بو دیارده قالیق و قرمزی پاپوش گبی.

الغيار: غیرت بردن / عرض و دینه کدري
مُورث اولان امور و حالاتدن احتراز
ایلمکدر.

الغيار: فروشدن آفتاب و ماه / گنش و آی
طولنمق، غروب گبی.

الغيار: غله آوردن از هر فروختن / صاتمق
ایچون ذخیره‌یه متعلق متاع گتورمک.

-ومنه مع الهاء-

رباعیاتك هائیتیدر، ایکی مضاعفی تقدیم
اولنور.

الجارّة: دست آهنگ کشاورز / جیمله و
آخرینك شده‌سیله‌در، اکینجینك آلاتدن بر
آلتدر که دُوتق دیرلر، دستانه دخی فارسیدر،
جمعی جوارّ خماسیاتده گلان مضاعفاتدندر.

المارّة: راه کنندگان / یول آچانلر، بر محلی
موانعدن تخلیه ایله مروره قابل ایدن
کمسنه‌لردر.

-ب-

الإبارة: هلاک کردن / کسر ایله‌در، بوار
ماده‌سندن اولوب إفعالدن مأخوذدر، هلاک
ایلمکدر.

الجبارة: دست برنجن / کسر جیمله‌در،
بلازکدر، جبیره گبی.

الجبارة: چوبهایی که بر شکستگی بندند / قرق
و صِنق باغلدقلری آغاجلردر، جبیره معناسنه که
گلور.

الصّبارة: سختی / فتح مهمله ایله شدتدندر که
قاتیلق و پکلك.

الصبارة: پارهای سنگ / صبره‌نك جمعیدر که
گلور.

الصّبارة: پاره آهن / ضمله و فتح دخی لغتدر،
دمور پارچه‌سی، قطعة الحديد گبی.

الصبارة: پاره سنگ / طاش پارچه‌سیدر.

الصّبارة: نیرو / فتح معجمه ایله‌در، قوتدر که
اعضا قوی اولمقددر.

الصبارة: بهم آمدن چیزی / بر شی برکمک یعنی
آت درت آیاغن برکدرب صچرامقددر.

العِبارة: گفتار نیکو / کسر مهمله ایله‌در، گوزل
سوز، سخن حسن معناسنه.

العبارة: خواب گزاردن / رؤیایی ادا ایلمک که
تعبیری تام قیلمق.

الکُبارة: بزرگوار شدن / ضمله‌در، بیوک اولمق،
عظمت گبی.

-ت-

السّتارة: سپر / کسر مهمله ایله‌در، اورتو و
پرده، سُتره معناسنه‌در. / [ر۷۳ظ]

-ث-

الأثارة: بقیّت / فتحلهدر، ﴿أو أثارة من علم﴾ لفظ کریمدر، بقیّه‌نک ایلّه فرقی نوع ثانیده یازلدی.

الأثارة: پیدایی / ظاهر و آشکاره اولمق.

الأثارة: خطی که فالگیر بکشد بسوی فال / رمال فالنده طرفنه چکدیگی خیری.

الإثارة: بیانِ نشان در نیکی / [م ۴۸۴ ظ] کسر ایلهدر، أفعالِ حسنه نشانی گوسترمک که آنکله اقرانه تفوّق ایلله.

الإثارة: برانگیختن گرد / توز قالدرمق، رفع الغبار و تهيجُ العثير گبی.

الإثارة: شورانیدن زمین / یری قارشدرمق.

الإثارة: آبر آوردن باد / روزگار بولودی گتورمک، إتيان الرياح السحاب گبی.

الحثارة: خردۀ کاه / ضم مهمله ایلهدر، صمان اوافاغی که حُثاله دخی لغتدر.

الحثارة: ستبر شدن زیت و جز / معجمه ایلهدر، زيتون ياغی و سود گبی شیلر غلیظ اولمق.

النثارة: خردۀ نان / نونلهدر، اتمک اوافاغی و هر شی که آندن بر مقدار نسنه طاغیله، اول طاغیلان شیلره نثاره دینور.

الوئارة: نرم کردن پستر / فتحلهدر، دوشگی یومشق ایلمک و ملایم اولمق، بعضیلر کثرتِ شَحْم معناسنهدر، وِثاجه کثرتِ لحم معناسنه اولدیغی گبی دیدیلر.

-ج-

الإجارة: دست مزد / کسر ایلهدر، منفعت و اجرت.

الإجارة: بمزد دادن / مژده ویرمک که اجرت تبشیری عطا ایلمک.

الإجارة: زُهار دادن / محافظه ایلمک که أثرده "اللهم أجري من النار" گلمشدر، بنی حفظ ایلّه جهنمدن دیمکدر.

التجارة: بازرگانی کردن / فوقیه ایلهدر، بیع و شرا ایلّه إنتفاع ایلمک.

الحجارة: سنگها / مهمله ایلهدر، چوق طاشلر که جمع کثرتدر، مفردی حجر محرردر.

الضجارة: تنگ خوی کردن / فتح معجمه ایلهدر، ضجرت گبی، غم سببیلّه طارلنوب إضطراب چکمک.

التجارة: دُرُودگری / نونلهدر، دولگرلک ایلمک یعنی نِجَار صنعتنی تکرار ایلمک.

-ح-

الإحارة: جواب بازدادن / کسر ایلهدر، جواب دوندرمک یعنی تکرار سویلمک.

المَحَارَة: صدف / فتحله در، صدف
معناسنه که ایچنده انجو تکون ايدر.

المحارة: اندرون گوش / قولاغك ايچ يوزى،
داخل الأذن معناسنه.

المحارة: بالاي كام / بيطار حيوانك
دماغنده معالجه ايلديگي محلد.

المحارة: چرخ كاريزكنان / قيوجي چرخي
که قيو قازرکن اوزرينه قوررلر. [۱۹۷۰]

-د-

الإدارة: گردانیدن / کسر ايله در، دوندرمک
و چويرمک، إجاله گي.

الإدارة: گرد کردن / مدور يعنى بر نسنه يي
دگرمي ايلمک.

-ذ-

الغارة: خوي بد / کوتو خوي و طبع قبيح و
قُلُق سَيَّي گي که صاحبنه قُرْناس دينور، فارسيدر
و پاك اصل اولمق بد خوي اولمغه دخي مانع
دگلد.

-ر-

الغارة: غارة: نام اسبي / بر صوي آتک اسميدر.
الغارة: ناآزمودگي / معجمه ايله در، احوالك
بيلمامک، امور تجربه سي اولمامق.

الغارة: غافل شدن / آلدانق که غفلتدر.
[۴۸۵و]

الحرارة: گرمي / مهمله ايله در، اسيلک، هوا
اولسون و سائر نسته اولسون، حار اولمق
معناسنه اسمدر.

الحرارة: گرم شدن / اسيجاق اولمق، مثلاً
طعام پک اسنمش اولمق.

الغَرَاة: غراره / کسر ایله در، حرار دیدکلی
ظرفدر که چوالدن بیوکدر، جوهری معرب
اولق ظن ایدر.

الْقَرَاة: گوسفند / فتح قاف ایله در، بر قیون
دیمکدر، جنسی بلا هاء مذکوردر.^{۱۱۲۹}

الْقَرَاة: درون رودبار / جنسی تاسز
یازلمشدر.

الْقَرَاة: گو که در او آب باران جمع شود /
یغمور صوبی جمع اولان چقوردر.

الْقَرَاة: آنچه در بن دیگ دوسد /
ضمله در، چولمک دینه یاشان شی.

الْمَرَاة: زهره / فتحله در، اود دیدکلی
جگره آویخته بر کوچک ظرفدر.

الْمَرَاة: تلخ شدن / مصدردر، بر نسنه
آجیلق پیدا ایلمک که طعوم تسعه نك بریدر.
[۴۷۴و]

-ز-

الإِزَارَة: منديل / کسر ایله در، یاشمق
دیدکلی که زنان باشلرینه پوشیده ایدرلر.

الإِزَارَة: بزیارت بردن / مصدردر، اصلی
إِیزارد، بر کمسنه یی زیارته گتورمک، زیارت
ایتدرمک.

الْجَزَارَة: سر و پای اشتر که گُشنده بدست مُزْد
بستاند / ضمله در، دوه نك باشی و آیاغی که
قصاب خدمتک اجرتندن بدل آنلری آلور.

الْغَزَارَة: بسیار شدن باران / فتحله مصدردر،
یغمور چوق اولق، کثرتِ مطر معناسنه، بلا هاء
دخی سابقدر.

الغزارة: بسیار شدن شیر / سود چوق اولق.

الغزارة: بسیار شدن علم / علم شریف چوغالمق
ع: اندك اندك علم جوید عاقبت منلا شود

الْمَزَارَة: زیرك شدن / مصدر میمیدر، عقللی
اولق که بر امرک غورینه ذکاسیله مطّلع اولمقددر.

النَّزَارَة: اندك شدن / نونله در، آز اولق قَلت و
حقارت معناسنه.

-س-

الْحَسَارَة: چیرگی کردن / جیمله در، سیوریلوب
آله گتورمک، إقدام گبی.

الحسارة: نیست شدن / معجمه ایله در، یوق
اولق یعنی هلاك اولق و ضرر ایلمک.

الْكُسَارَة: پاره از آنچه بشکند / ضمله در،
قرقلردن بر پارچه، جنسی دخی سابقدر.

-ش-

الإِشَارَة: بَانْگشت نمودن / کسر ایله در، پارمغله
گوسترمکدر، غمز گوز ایله و رمز طوداغله
اشارت اولدیغی گبی.

^{۱۱۲۹} م - الْقَرَاة: گوسفند / فتح قاف ایله در، بر قیون
دیمکدر، جنسی بلا هاء مذکوردر.

الإشارة: انگین بیرون کردن / بال صِزرمق و صاغمق و طشره چیقارمق.

البشارة: مزدگانی / موحده ایلهدر، مشتولق و مسرور اولق معناسنه اسمدر.

البشارة: مژده دادن / مژده ایلکم، متعدّیدر.

البشارة: نیکویی / ایلک حسنه گئی، اسمدر.

الحُشارة: سبوسِ جو / ضم معجمه ایلهدر، آریه کپگی و نُشاره معناسنی دخی یازدیلر.

الحُشارة: خرماي بد / خرمانک آلچاغی و هر نسنه نك قبیحی.

الحُشارة: خُرده سفره و خوان / سفره ده باقی قالان ریزه یعنی اوفاق نسنه لر.

القُشارة: مثلها / قاف ایلهدر، اصلی قِشر قابوقدر، مأكولاتك سفره ده قالان نسنه لری، قشری گئی اولغله ریزه سفره یه قُشاره دخی دیرلر.

المُشارة: زمینِ کِشته / اکین یری، لکن اشارت اولنان یعنی دُونم اولمش یر که بو لفظ مخصوصا بر دُونم یر دیمکدر، طول و عَرْضی آلتمش ذراع یر بر دُونمدر، جریب گئی که بالاده إفاده اولندی.

المشارة: جوی خُرد / کوچک ایرمق نهرِ صغیر گئی.

النُشارة: سبوسه چوب / نونله در، آعاج تلاشی که مِنْشاردن حاصل اوله، حُشارة گئی که قُوکاق دیرلر.

-ص-

الإصارة: گردانیدن / کسر ایله إفعالنددر، صیرورت ماده سندن اولغله بر حالدن بر حالِ اخرایه تبدیل و تحویل ایلمکدر.

الإصارة: چسبانیدن / میل ایتدرمک، إماله معناسنه.

البصارة: بینادل شدن / فتح موحده ایلهدر، قلبی گورر اولق یعنی صاحبِ بصیرت اولق که بر امرک ظاهری گیباطننی دخی ملاحظه ایلکم.

العُصاره: کنجاره / [م۸۵ظ] ضم مهمله ایلهدر، کُسه که هر نسنه نك صقندیسی، مثلاً اوزمک جیره سی گئی.

القُصاره: گازری / فتح قاف ایلهدر، چریجیلق که بز چریوب آغارتمق.

القصاره: جامه شستن / جامه شوی یعنی چماشورجیلق ایلکم لباس ییقامق.

القُصاره: کفه خرمن کوفته / ضمله در، خرمن یرنده قالان کَسِمِک یعنی سنبله دن قالان دانه لردر.

القصاره: پاره از چوب شکسته / قرق آعاجک پارچه سی.

النضارة: روشن شدن / ضیادار و منور یعنی
آیدین اولق.

النضارة: تازه شدن / حسن و لطافت صاحبی
اولق.

النضارة: خالص از همه چیز / ضمله‌در، هر
شیئک خالصیدر، بلا هاء آلتونه تخصیص
اولندی. / [ر۴۷۴ظ]

-ط-

الإطارة: پرانیدن / کسر ایله طیر ماده‌سندن
مصدردر، اوچورمق که قوش و کاغذ و هرزه
اولورسه.

الخطارة: ماده‌اشتری که دنبال بالا دارد از
نشاط / فتح معجمه ایله‌در، ناقه کمال
نشاطندن قویریغن قالدرمقدر که برقچ کره
قالدرب اویلوغنه ضرب ایدر. / [ن۹۷ظ]

الخطارة: با قدر و جاه شدن / عزتلی و حرمتلی
اولق.

الشطارة: بی فرمانی کردن / کستاخلق ایلمک
یعنی بیورق طوتماق، حیوان گرکسه انسان.

الشطارة: در بدی دور درشدن / خبائنده
نهایت بولق و اهلنی تعجیز ایلمک.

المطارة: چاه سر فراخ / آغزی بول قیو مثلاً
بستان قیوسی گبی که ضدی سلگ کلور.

-ظ-

القصاره: دردهای در بن گردن / کسر
ایله‌در، قَصَره یعنی بُيُونُك دیننده پیدا اولان
دردلدر.

-ض-

الحضارة: آرمیدن در حضر / مهمله ایله‌در،
شهرده مقیم اولق، فتحی دخی لغتدر.

حُضارة: دریا / ضم معجمه ایله‌در، دَکِرک
اسمیدر، معروفه‌در، بحر خضر دینور، حُضرت
ماده‌سندندر، یَمّ یشیل معناسنه.

العُضارة: کاسه / فتحله‌در، کاسه دیدکلری
ظرف، لکن سیفالین یعنی بالچقدن اوله،
طپراق باردق و کاسه گبی؛ زیرا غَضار طین
حرّ معناسنه‌در.

الغضارة: تازگی / تازه‌لک و لطافت و
ترلکدر، وزن و معناده نَضارت گبی.

الغضارة: خوشی عیش / حسن زندگانی یعنی
گوزلجه الفت ایلمک.

الفَضارة: نیکی / مطلقاً ایلمک و خوبلق و
خوش اولق معناسنه، اسمدر.

المَضارة: آب که از شیر بیرون آید /
سوددن چیقان صودر.

النضارة: نیکویی / نونله‌در، ایو و خوش
اولق، غضارت گبی.

البُطَارَة: تندى میان لب لایین / ضم موحده ايله در، اوست طوداق قالك و سرد اولق كه نعتی أبظر نوع اولده محرّدر.

النَّظَارَة: نگاه کردن / فتح نونله در، باقمق كه صوري و معنوي اولور، محافظه و نگاه داشت معناسنه.

-ع-

الإِعَارَة: عاریت دادن / کسر ايله إفعال دندر، بر شی إستعاره ایدن کمسنه یه عاریت ویرمکدر.

الدَّعَارَة: بدخوي / فتح مهمله ايله در، خوي قییح و مفسد و فاسق اولق معناسنده اسمدر.

الدَّعَارَة: بد شدن / معنای مزبورده مصدردر.

الدَّعَارَة: بلید شدن / شاشقن اولق، بی عقل و حیران و سرآسیمه گی.

الشَّعَارَة: نشان حج / بلا هاء دخی جنسی سابقدر.

الْبِعَارَة: گشی کردن اشتر / هاسز دخی مذکوردر، دوه ارککلك ايلمك يعنى دیشیسنه آشمق.

-غ-

الإِغَارَة: تاراج کردن / کسر ايله در، غارت ماده سنك إفعال بابندن مصدریدر، / [م ۴۸۶و] یغما ايلمك باصقن ايلمك.

الإِغَارَة: شتافتن / غیرتدن اولور، عجله و سرعت و کوشش ايلمك و سگرتمگه دخی دینور.

الإِغَارَة: در زمین گو شدن / یرده چقور قازمق، میاه أقطار تجمعی اولق ایچون.

الصَّغَارَة: خوار شدن / فتح مهمله ايله مصدردر، صفارت سابقدندر كه آنده محققدر.

المَغَارَة: جای فرو شدن از آب / غوردندر، صو باته جق یركه چقور و آکا صو گیدن ثقبه یعنی دلیك معناسنده در.

المَغَارَة: سولاخ در کوه / بلا هاء جنسی یازلدی، تا وحدتله بر كهف دیمکدر.

-ف-

الْخِفَارَة: شرم / ضم معجمه ايله در، کسری دخی جائزدر، اوتانق حیا ايلمك، مثلاً بر امده عهده وفا ممکن اولما مغلّه حجاب چکمك.

الْخِفَارَة: مزد بدرقه / دلیك اجرتی، لکن بر نسنه بی اجرتله ویرمك، إیجار گی.

الْخِفَارَة: بدرقه شدن / فتح ايله در، دلیل اولق، مصدردر.

الخفارة: عهد بجای آوردن / عهدی یرینه

گتورمک، خُفر ماده سندنذر.

السفارة: در میان گروه صلح کردن / مهمله

ایله در، ایلچیلک که ایکی کمسنه میانک

فساددن تطهیر ایله إصلاح و صلح

ایلمکدر.

العفارة: درختی / بلا هاء یازلدی.

الغفارة: سراقج / کسر معجمه ایله در، باش

اورتوسی که زنانه خاص نرکب

دیدکلریدر. ۱۱۳۰

الغفارة: رُفَعَةُ خَم كوشه کمان / یایک

باشنده اولان اگرچه محلک یماسی.

الغفارة: ابری که بالای ابر بود / بری برینک

اوستنه گلوب قات قات اولان بولتیر.

الثفارة: آنچه حاکم بستاندش / ضم

نونه در، حاکم و ضابط آلدیغی اجرت معینه

شرعیّه.

الوفارة: افزونی عقل و رأی / فتح ایله

و فرتدن اسمدر، عقل و فکرک چوقلغی.

الوفارة: بسیار شدن / وفرت معناسنه

مصدردر، بر شی کثرت بولمق.

-ق-

الحقارة: حقیر شدن / مهمله ایله مصدردر،

حقیر یعنی قومک آلجغی اولمق، رذالت و ذلت

گی.

العقارة: نازانیده شدن / عقر گی که طوغرمز

اولمق انسان اولسون حیوان اولسون، عاقر سابق

بو ماده دندر.

الفقارة: مُهره پشت / فا ایله در، جنسی بلا هاء

و فقره و فقر یازلدی.

الوقارة: بآرام شدن / مصدردر، حلم اوزره

اولوب آغر اولمق.

-ک-

البکاره: دوشزگی / موحده ایله در، قزلق، عورتلره

مخصوص بر حالتدر که جماع ایله زائل اولور،

صاحبنه بکر دیرلر، تزوج ایلمین کمسنه یه بکار

بو ماده دندر، فارسی بیکار دگلدر.

البکاره: اشتزان جوان / بلا هاء دخی

یازلمشدر.

الدکاره: نوبنه یان / کسر معجمه ایله در، ذکرک

جمعیدر، حجرك حجاره جمعی اولدیغی گی که

مؤنثک مقابلیدر.

النکاره: کاری سخت شدن / فتح نون ایله در،

بر ایش گوجلشمک، صعوبت و شدت گی.

-م-

۱۱۳۰ سراقج: سرغوش سراغوش سراقوج لغتدر، اصلنده

قیونده قوج و غوج لغتدر، البته بونوزلری ایله مهابت

صاحبی اولور، آلات زینت نسوان و صبیانندن صورقچ آندن

تصرف اولنور. «منه»

- الأمارة:** نشان / جنسی بلا هاء گذار ایلدی.
- الأمارة:** پادشاهی / امیر اولمق، ملک اولسون و کیل سلطنت اولسون وزیر اولسون نفوذ کلام صاحبی.
- الأمارة:** نصرت / فتحله مصدردر، یاردم ایدوب إمداد ایلیمک.
- الأمارة:** امیر شدن / معنای سابقک مصدریدر که پادشاه اولمق.
- الجمارة:** سنگ گور / جیملهدر، مزار طاشی که جمعی جمائر سابقدر.
- الجمارة:** ماده خر / مهمله ایلهدر، دیشی اشک، اتان گبی، مذکری بلا تاء مذکوردر.
- الجمارة:** پشت پای / آباق اوستی فوق القدم گبی.
- الجمارة:** خرپشته از سنگ که پیرامن حوض بود / صو بیانه آقماق ایچون حوضک اطرافنه طاشدن یاپدقلری کنار.
- الجمارة:** خړک طنبور و چغانه / [م ۴۸۶ظ]
- طنبوری سازنده مضراب دیدکلی تازیانه‌یی ایتمعال ایلدیگی محله اولان آغاجدر که طنبورک و کمانچه‌نک أجزاسندندر.
- الجمارة:** سه‌پایه که درخت و متاع برؤی نهند / صپا دیدکلی آغاج که میوه آغاجنک آلتنه اولنور و بر محله طورب اوزرینه لباس قورلر.
- الجمارة:** سنگ سخت بزرگ / شدید و بیوک اولان طاش، حجارة قویه معناسنه.
- الزمارة:** بانگ اشتر مرغ / فتح زای هوز ایلهدر، دوه قوشی سسی، بالاده بلا هاء یازلیدی.
- الزمارة:** اندک هنر / معرفتی آز اولان کیشی. / [ر ۷۵و]
- العمارة:** آنچه بر سر نهند از تاج و کلاه و دستار / فتح مهمله ایلهدر، باش اوزره قودقلری تاج و کلاه و عمامه.
- العمارة:** دست مزد آنچه آبادن کرده بود / ضملهدر، معمور ایلدکلی نسنه‌نک أجزتیدر.
- العمارة:** قبیله بزرگ / کسر ایلهدر، بیوک قبیله و عشیرت معناسنه اسمدر.
- العمارة:** آبادانی کردن / خراب اولان یری معمور ایلیمکدر، متعیدر.
- العمارة:** آبادان شدن / معمور اولمقدر، لازمدر.
- العمارة:** نادانی / فتح معجمه ایلهدر، بلا هاء دخی جنسی سابقدر.
- العمارة:** ناآزمودگی / احوال تجربه ایلیمامک، اهل تجربه اولماق.

الإنارة: روشن شدن / کسر ایله مصدردر، ضیالتمکدر، تنویر گئی.

الإنارة: روشن گردانیدن / نورلندرمک، آیدنلق ایلمک.

الإنارة: جامه طراز کردن / لباسی سنجقلمک.

الإنارة: شکوفه بیرون آورد درخت / بو ماده نوادرندر، آعاج چچکلنمک، تنویر گئی.

الصنارة: دوال سپر / مهمله ایلهدر، قالقان قایشیدر، شد نونله دخی گلور.

المنارة: معروفه / فتحلهدر، آذانِ مُجَدِي عليه السلام اوقومغه مؤذن اوزرینه چیقماق ایچون یاپدقلىری یوکسک یردر.

المنارة: نشانِ راه / بلا هاء مفصلدر که جنسدر.

-ج-

الجهارة: بزرگ آمدن در چشم کسی / فتح جیملهدر، بر کمسنه نك گوزینه بیوک گورنمک.

الجهارة: بلند آواز شدن / جَهِير الصوت یعنی سسی گور اولمق.

الشهارة: معروف کردن / معجمه ایلهدر، مشهور و معلوم اولمق.

الصُّهارة: چُرْدَه پیه و دُنْبه / ضم مهمله ایلهدر، یاغی آریدوب آریدوب آلدقده باقی اولان شی که آکا قاقردق دینور. / [ن ۹۸و]

الطَّهارة: پاکی / فتحلهدر، پاکلك معروفدر، اسمدر، شرعی اولان مانع صلاة اولان اشیادن خالی اولمق و عرفیسی نظافت معناسندهدر.

الطَّهارة: پاک شدن / معنای مزبورده مصدردر. **الطَّهارة:** آواره / کسر معجمه ایلهدر، لباسک یوزی که ضدی بَطانه گلور.

العِهارة: زنا کردن / مهمله ایله مصدردر، زنا ایلمک، عهر گئی.

المِهارة: شناه کردن / فتحلهدر، یوزمک، عَوم گئی.

المِهارة: زیرک دل شدن / وزن و معناده حذاقت که عاقل و ذکی اولمق.

المِهارة: کرگانِ اسب / کسر ایلهدر، بلا هاء دخی یازلدی، مهرک جمعیدر که قولندر.

-و-

القُوارة: کفِ دیگ / ضم فا ایلهدر، چوملك کویگی، لکن زیاده قیزب قاینماسیدر.

القُوارة: دِرّه پیراهن / قاف ایلهدر، گوملك یقاسی که آندن پیدا اولان دگر می پارچهدر.

القُوارة: درّه خربزه و ماندش / قاریوز و سائر امثالنک دیلمی.

المُوَارَة: هر پاره موی که خر بیفکند /

اشک آرقه‌سندن دوکدیگی قیل پاره‌لری.

الهَوَارَة: نرم / بر امرک شدتی گچوب خفت

گلمک معناسنه که / [م ۴۸۷و] یومشق

دیرلر.

-ی-

الحِيارَة: زن گزیده / کسر معجمه ایله‌در،

مذکری بلا هاء مذکوردر.

الزِيارَة: پیرسیدن رفتن / زای ایله‌در، صوره

وارمق که حال و خاطر سؤالنه گتمک و قبر

زیارتی صاحبک روحن شاد ایلمکدر.

الصِيارَة: شبگاه گوسند که از سنگها بود /

مهمله ایله‌در، طاشدن اولان قیون یتاغی که

گچه تعبیر اولنور آخورد.

-الخماسی-

بو نوعک بشر حرفلی کلماتی و مضاعفی

مقدمدر که اون اوچ نوعدر.

التَبَار: بانگ نیکوی کردن / موحد ایله بر

سابق لفظندن تفاعل بابندن مصدر اولوب

تَبَارر فک ایله إستعمالی خلاف قانون صرف

اولمغله إدغام اولندی بابنک بناسی اولان

مشارکت إعتباریله و واحد ایچون دخی

اولوب بر کمسنه‌یه ایلک ایلیمک ویا ایکی ویا

دخی زیاده کمسنه بری‌برلرینه ایلک ایلیمک و

اول ایلک قولیه فعلیه و مالیّه هرنه گونه بر

اولورسه اولسون، مَبَرَة دخی سابقدر.

المَجَار: آهنگهای کار / جیم ایله‌در، ایش

آلاتیدر، دموردن اوله، مَجَرَة سابقک جمعیدر،

اصلی مساجد وزننده مجارر ایکن إدغام اولندی.

المُذَار: اشتر بدخو / ضمله و معجمه ایله‌در،

بدخو اولان اولان اركك دوه، مُذائر سابق گی.

التَسَار: بایکدیگر راز کردن / سر سابق

لفظندن، وزننده و إدغامنده تبار مذکور گی

مصدردر، بری‌برینه سرانه سوز سویلمک که

فسلدی دیرلر.

المَسَار: شادیها / جمعدر، مفردی مسرة سابقا

یازلدی.

المَضَار: زیانها / معجمه ایله‌در، مَضرة مفردیدر

که گچدی.

المَطَار: سنگهای آتشرنه / مصلنده مجار

مذکور گی جمعدر، مفردی مَطَرَة چاقمق

اجزاسندن اولمق اوزره یازلدی ایدی.

التَعَار: بشب بیدار شدن / مهمله ایله تسار

گبیدر، وزنًا و بابًا معناسی گیجه چاغریق

اویانمقد.

المَعَار: گناهها / مفردی مَعَرَة یازلمشدر.

المَعَار: بدیها / سلفی گی مفردی سابقدر.

/ [ر ۴۷۵ظ]

التَفَارَّ: از یکدیگر بختن / فا ايله فراردن تعارّ وزن و إدغاميله مصدردر، بری بریندن قاجمق.

التَقَارَّ: آرام گرفتن / قاف ايله در، قراردن لفظ تفارّ گبیدر، طورمق قرارداده اولمق، لکن مشارکت إشرابی ظهورینه بناءً ترك اولندی، مقارّة لفظنده یازلمشدر.

الجَوَارَّ: دست آهنگهای کشاورز / جیمله در، جازّه سابقك جمعیدر، اصلی مجارّ مذکور گبیدر.

الصَّوَارَّ: تشنگیها / مهمله ايله در، صاّره نك جمعیدر، صوسزلقلر، انواع و مرار إعتباريله در، وزنی سلفی گبیدر و صناّره دخی گلور.

-أ-

الإِتْنَارَّ: تیز نگریستن / فوقیه ايله إکرام وزننده مصدردر، تیز تیز باقمق، بر شیئك آردندن بقه قالمقدر، إتباع باصره معناسنه.

الأُتْنَارَّ: کنیه جویان / أفعال وزننده مثلثه ايله جمعدر، مفردی ثائر نوع ثالثده منتقم معناسنه یازلدی.

الأُسْنَارَّ: بقیتهای شراب / مهمله ايله سُور لفظنك جمعیدر که گلور، لکن سائر ماده سنده قاعده لر مذکوردر.

الإِسْنَارَّ: پس خوردن بازداشتن / کسر ايله إکرام گبی مصدردر که اکل اولنان طعامدن بر مقدار آلیقومقدّر.

الأُظْنَارَّ: دایگان / أصحاب وزننده معجمه ايله ظَنْرَك جمع قَلْتیدر که نوع تاسعده گلور و جمع کثرتی طُؤار صُداع وزننده یازلدی.

-ب-

الأَبَارَّ: سوزنگر / [م ۴۸۷ظ] مبالغه صیغه سیله در، إبره دن اولوب اِگنه جی و اگنه صاتیجی، بایع الإَبْر و الحیاط گبی.

الأَبَارَّ: ارزیز سیاه / قاره قلاّی که توج دیدکلیدر.

الإِبَارَّ: گشن دادن خرمابن / کسر ايله در، اركك خرمادن آشلامق إصلاّح ایلّمك، نخلة مأبورة بو معنایه اولور.

الآَبَارَّ: چاهها / مدّ ايله در، مفردی پتر گلسه گرکدر، قیولدر، قلب واردر، اصلنده أفعال وزننده اُبّمار ایکن قلب و مدّ ایدوب أَلْف جمع دخی گلمکله آحاد وزننده اولور.

الإِجْبَارَّ: بستم بر کاری داشتن / کسر ايله و جیمله در، ظلم و إیرام و جیره میل ایلّمك.

الأَخْبَارَّ: دانایان / فتحله و مهمله خَبْرَك جمعیدر، عالم لر که بیلیجیلدر، حتی کعب بن مانع تابعی یه کعب الأخبار دیمك منهیدر، فی الأصل یهود عالم لری دیمكدر، مجلّه ده اشارت اولنمشدر.

الأَخْبَارَّ: خبرها / معجمه ايله در، خَبْرَك جمعیدر که مذکوردر.

الإخبار: خبر دادن / کسر ایله إکرام وزننده مصدردر، خبر ویرمک.

الأوبار: سولاخهای مقعد / فتحله و مهمله ایلهدر، دُبرک جمعیدر که نوع ثانیده مفردی یازلدی.

أَذْبار السجود: دو رکعت نماز بود پس نماز شام / اخشام نمازندن صکره ادا اولنان ایکی رکعت نماز ایله تفسیر اولنمشدر که آیت کریمهده گلمشدر.

أَذْبار النجوم: دو رکعت نماز بود پیش از سپیده دم / سحر نمازندن اوّل قیلدقلری ایکی رکعت نمازدر دیو آیت شریفهده محققدر.

الإذْبار: ضدّ الاقبال / کسر ایلهدر، إقبالک نقیضیدر که حرف لامده گلور، معناسی آرقه دونمک یوز چویرمک یعنی إعراض معناسنه اولور.

الإدْبار: پشت بدادن روز و شب / گوندز و گیجه بری برلرینه آردین دونمک یعنی گتمک و اول دخی آکا گتمکده تابع اولمق، دَبر النهارُ أي دَهب. ۱۱۳۱

الإدْبار: پشتِ ستور ریش کردن / حیوانک آرقه‌سنی یاغر ایلمک.

الأُسْبار: پیکرها / فتحله و مهمله ایلهدر، هیئتلر و شکل و صورتلر که مفردی سَبَر گلور.

الأُسْبار ۱۱۳۲: وِزْها / معجمه ایلهدر، قارشلر، بدَسْتها معناسنهدر، مفردی شَبَر گلور، باش پارمق ایله کوچک پارمق اوجلری آوچ آچدقجه هر نقدر اولورسهدر، فِتْر دخی گلور.

الإشْبار: عطا دادن / کسر ایلهدر، وزن و معنادع إعطاء گئی مصدردر، کرم ایلمک و عطا معناسنه شَبَر محرّدر.

الأصْبار: جمع الصُّبر / فتح ایله و مهمله ایلهدر، ضمله صُبر لفظنک جمعیدر که آلتی معنایه مخلنده گلور.

الإصْبار: شکیا گردانیدن / کسر ایله إکرام وزننده صبردن مصدردر، اگلندرمکدر یعنی بلا وقتنده نَفْسی فریاد و فزعدن منع و صبره سوق ایلمکدر.

الإصْبار: کسی را از بَهرِ کُشتن بداشتن / بر کمسنه‌یی اولدرمک ایچون حبس ایلمکدر و یمین ایدنجه حبسه دخی دینور. / [ن ۹۸ ظ]

۱۱۳۱ م - **الإدْبار:** پشت بدادن روز و شب / گوندز و گیجه بری برلرینه آردین دونمک یعنی گتمک و اول دخی آکا گتمکده تابع اولمق، دَبر النهارُ أي دَهب.

- الإضبار:** بهم آوردن کتاب و ماندنش / معجمه ايله در، کتاب و دفتر و مجموعه مقوله سنك اجزا و أوراقی بر يره جمع ايلمکدر، ها ايله و جمعی أضاير و بو معناده إضمامه دخی گلور که دسته نامه ديمکدر.
- الأغبار:** بقيتهای شیر که در پستان بماند / فتحله در، غُبر سابقك جمعیدر که ممه ده قالان سودلردر.
- الإقبار:** جای گور دادن / کسر ايله و قاف ايله در، مزار يری گوسترمك که إذن ویرمکدر.
- الإقبار:** فرمان دادن بدفن کسی / بر کمسنه نك دفنه فرمان ویرمك که آمر مجازاً مُقیر اولور. [۴۸۸م و]
- الإكبار:** بزرگ داشتن / بيوك طوقق، کبير عدّ ايلمك، وزن و معناده إعظام گي.
- الإكبار:** بزرگ آمدن / بيوك گلّمك يعنى ناسك گوزينه عظمتلی گورنمك.
- الإكبار:** سخت بانگداشتن اشتر / دوه غایت پك بيوك چاغرمقدر.
- الأنبار:** خاهاى گندم / فتحله و نونه در، بغدادی محللری که ترکجه ده غلط ايدوب خنبار دیرلر، مفردی نَبَر گلور.
- الأنبار:** مگسان اشتر / نَبَرك جمعیدر، اول بوجکلردر که گنه گبیدر، دوه اوزره يوريسه يوريدیگی يرلر شیشر.
- الأوبار:** پشمهای اشتر / دوه يوكلری، مفردی وَبَر سابقدر.
- البوبار:** بیماری عام / موحدّه ايله بوار ماده سندندر، بر جماعته مسلّط اولان علت، مثلاً وبا گي.
- الجبار:** بزرگوار / جيم و موحدّه مشدّه ايله جلیل و عظیم و جمله يه غالب معناسنه اسماء حسناندر.
- الجبار:** ستمکار / صفات خالقدن اولميوب أوصاف مخلوقدن اولدقده ظالم معناسنه در.
- الجبار:** آنکه حقّ کس برخود نپند / کندى اوزرنده کمسنه نك حقنى گورمز کيشیدر، بونده صورت ايكيدر، برى حسنياتدندر؛ اهل حق کمسنه اولوب قول حقنى اوزرنده قومز، ايكنجی قول حقى ندر همان گوجی يتدکجه جبراً و قهراً طوعاً و کرهاً ألوب اجرای مراد و تحصيل مقصود ايلمك گرکدر دير که ۱۱۳۳ نعوذ بالله.
- الجبار:** گردنکش / متکبر و جبروت صاحبي.
- الجبار:** برگمارنده / تسليط و حواله اولان کمسنه.
- الجبار:** کشنده / اولدریچی يعنى غضبه گلديگی کمسنه نك قتلنه قادر اوله.

الجَبَّار: خرمانِ بزرگ / بیوک خرما آغاجی
که آکا آل ایرمیه.

الحِدْبَار: اشترِ لاغر میانِ باریک / کسر
مهمله ایله در، بلی اینجه زیون دوه در که
کمالِ ضعفندن آتی قوریه.

الصَّبَّار: شکبیا / فتح ایله و شد ایله صابرک
مبالغه سیدر، لفظِ کریمدر، مبالغه ایله صبر
ایدن کمسنه در. / [ر ۴۷۶و]

الطَّنْبَار: طنبور / کسر ایله و نون ساکنه ایله
طنبوره دیدکلری سازدر، طنبوردن واو ألفه قبل
اولندی، جعلری طنابیر گلسه گرکدر، طنبور
گبی.

العِشْبَار: سگی که از گرگ بود /
مهمله لرله در، قورددن حاصل اولان کلبدر.

العِشْبَار: بچه گفتار / صرتلان یاوریسی که
بو دخی قورددن حاصل اوله.

القِسْبَار: چوب دستی شبان / قاف ایله در،
چوبانک دگنگی، عصای راعی معناسنه.

القِشْبَار: مثله / لفظِ سابق معناسنده إعجام
دخی لغتدر، غالبا قشار سابق بوندن
مخففدر.

الکَبَّار: بزرگ / فتح و شد ایله مبالغه کبیر
که پک بیوک دینور.

المِسْبَار: میلِ جراحت / کسر ایله و إهمال
ایله در، یاره یوقلدقلری میل.

النَّبَّار: زبان آور / فتح نون ایله و شد ایله در،
فصیح و خوشگو معناسنده در، اصلی نَبَره وزن و
معناده همزه در ویا نبردندر که خواننده پرده
قالدرمق معناسنده در.

الهَبَّار: گفتارِ بسیار موی / قیلی چوق
صرتلاندر، لکن سابقا ایکی معنایه هَوْبَر لفظنه
نظر اولنمق لازمدر و هنبر دخی یازلدی.

-ت-

الإِئْتَار: / [م ۴۸۸ظ] ابتر گردانیدن / موحده
ایله بَئُردن إفعال وزننده مصدردر، ابتر قیلیمق یعنی
مقطوعُ البرکه ایلمکدر.

الإِخْتَار: هزینه بر عیال کم کردن / مهمله
ایله در، اهل و اولاد و اتباعنه کیشی نفقه لیرینی آز
ویرمک که حتارِ سابق گبی.

الإِحْتَار: استوار گردانیدن / متین مستحکم
ایلمک، مثلا دوگمی پک باغلامق گبی.

الأُسْتَار: پردها / فتحله در، سِثْرک جمعیدر سُتور
گبی، پرده لر معناسنده در که گلور.

الإِسْتَار: چهار / کسر ایله در، چهاردن معربدر،
درت دیمکدر، درهم و مثقال هرنه اولورسه.

الإستار: يك سِتِير / بر سِتِيردر كه آلتی بجق درهمدر.

الإشتار: پلك بالاین چشم شكافتن / معجمه ايلهدر، گوزك اوست قباغنی یارمق، بالاده شَتَر و أَشتر دخی مذکوردر.

الإفتار: آب و شیر گرم کردن / فا ايلهدر، صو ویا سودی استمق كه برودتنه سخونتله فتور ویرمكد.

الإفتار: كنارها / فتحله و قاف ايلهدر، قُتْرَك جمعیدر ضمله و قطرده لغتدر، كنار یعنی بر طرفی و بر سمتی و جانبی.

الإقتار: تنگ کردن / كسر ايلهدر، إحتار سابق گبی، معناسی مضایقه اوزره طوتمق كه ﴿لا یسرفوا ولا یقتروا﴾^{۱۱۳۴} وارد اولمشدر، إقدار دخی لغتدر كه ﴿فقدّر علیه﴾ دخی وارد اولدی.

الإقتار: درویش شدن / فقیر اولمق و فقیره مَنَلاك دیرلر فارسیدر.

الإهتار: مُولع کردن / بر كمسنه بی حریص ایلیمك.

الإهتار: بیهوده گوی گردانیدن / باطل سویلیمسنه بر كمسنه نك سبب اولمق.

الأوتار: زههای کمان / فتحلهدر، وَتْرَك جمعیدر كه سابقدر، یای چله لری.

الإیتار: وَتَر کردن / كسر ايله و تحتیه ايله مصدردر، برر برر ایشلمك.

الإیتار: فرد کردن / وَتَرْدندر، بر نسنه بی یالکر قیلیمق، إفراد و تفرید گبی.

الإیتار: زَه بر کمان کردن / یایه چله طاقمق.

الختار: فریبنده / فتح معجمه ايله وشد ايلهدر، غَدَّار و ستمکار و جَبَّار معناسنه.

الختار: گرسنگی سخت /

الستار: ستروش / فتح مهمله و شد ايله مبالغه صیغه سیدر، اسماء حسنادندر، زیاده ستر ایدیچی دیمكد.

الستار: پرده دار / سَتْرَه و پرده صاحبی كه بَوَّاب اولمغله ویا صنعتی بیلوب ایشلمك ايله اولور.

المُختار: گزیده / خیردن إفتعالك مفعولیدر، یا أَلْفَه مقلوب اولوب امور خیریه ده سائری میاننده إِنْخَاب و إختیار اولنمش، مصطفىا گبی كه اورندیلنمش دیمك.

-ث-

الأثار: جمع الأثر / مَدَّ ايله جمعدر، مفردی أثر سابقا متعدّد معنایه محرّدر.

الإعثار: دیده ور گردانیدن / كسر ايله و مهمله ايله مصدردر، گوریچی و خبرچی قیلیمق.

^{۱۱۳۴} لا تسرفوا ولا تقتروا.

الإعثار: بررسانیدن / بیلدرمک، مطّلع
قیلمقدّر.

الإكثار: بسیار گفتن / مصدردر، چوق
سویلّمکدر.

الإكثار: بسیار کردن / چوغالتمق، بر نسنه
چوق اولغه سعی ایلمک که گرکسه وجود
بولسون.

-ج-

الإجّار: بسیار شدن مال / مال کثرت و
وفرت بولق.

الإكثار: بسیار گردانیدن / چوغالتمق که
وجوده گتورمکدر.

الإیثار: نرم کردن جامه / تحتیه ایلهدر،
لباسی غسل ایله یومشاتمق.

الإیثار: برگزیدن / اختیار و ترجیح ایلمک،
مثلا بر امده بر آخری کندینه تقدیم ایلمک.

الثّرثار: مرد بسیار گوی / فتح مثلثه ایله و
مهمله ایلهدر، / [م۴۸۹و] چوق سویلین
کمسنه، مکتار و مهذار گبی.

الثّرثار: رودباری / بر نحرک اسمیدر که
أشعارده إشعار اولنمشدر.

الطیثار: پشه / مهمله ایله و تحتیه ایلهدر،
سیوری سنک بعوضه گبی.

الطیثار: شیر / آرسالان اسماسندندر.

العّثار: ریشی که خشک نشود / شد ایلهدر،
/[۱۹۹و] اول یارهدر که قورومز صولانر دورر
که اهل جراحت آکا مادّه تعبیر ایدرلر.

المکّثار: مرد بسیار گوی / کسر ایلهدر، ثرثار
سابق معناسنه، لکن بونده تذکیر و انیث
یکساندر.

الإجّار: بام خانه / کسر ایله و شد ایلهدر، طام
که سطح معناسنه اهل حرّمین و شام لغتیدر.

الأخجار: سنگها / فتح ایله و مهمله ایلهدر،
طاشلردر، مفردی حجر سابقدر.

الأشجار: درختها / معجمه ایله جمعدر، آغاجلر
که شجر سابق مفردیدر.

الإفجار: وقت صبح دمیدن / کسر ایله إکرام
وزنده مصدردر، صباح وقتی ظهور یعنی فجر
طلوع ایلمک.

الإمّجار: چیزی خریدن بآنچه در شکم آبستن
باشد / حامله حیوانک قارنده اولان ولدی ایله
بر نسنه صاتن آلق، بویله بیع و شرا ممنوعدر،
دریاده بالق گبی.

الإمّجار: سخت لاغر شدن گوسفند / قیون
زبون اولمق که حملندن ناشی اولدی.

الإمجار: بزرگ شدن شکم گوسفند / قیونک

قارنده اولان قوزی بیومک ايله بطنی دخی
بیوک گوسترمکدر. / [ر ۴۷۶ ظ]

الإهجار: فحش گفتن / هجر ماده سندن

مصدردر، باطل سویلمک و هذیان ایلمک.

الإیجار: بمزد دادن / تحتیه ایله در، کرایه

ویرمک، خانه و دکان گبی هر نه اولورسه.

الإیجار: دارو بگلو فرو کردن / علاج و دوا

ایچون بعضی نسنه بوغازه آقمق معناسنه در و
آلتی میجردر و اول دوانک اسمی وُجور قریبا
گلور.

التجار: بازرگانان / ضم فوقیه ایله و شد

ایله در، تاجرک جمعش مذکر مکسری که
بازرگانلر دیمک معروفدر، بازار اربابی و بیع و
شرا ایلدکلری اصحابی.

الجرجار: کیکیز دشتی / فتح جیم ایله و

مهمله ایله در، بر گوزل رایجه لی اوتدر، بیان
معدنوسی دینور و چرجر مذکوردر.

الحجار: بازدارنده / مهمله ایله در، حاجر

سابقده مبالغه در، مَناع معناسنه اولور.

الزنجار: زنگار / زای و نون ایله جنگار

دیدکلری هند أجزاسندندر، نقاشلر استعمال
ایدرلر، فارسپسندن معرّیدر، زنگ دخی
دیرلر، اصلی آورده زنگ لفظندن مأخوذ
اولوب تعرییده کافی جیمه مقلوبدر و قلم

جنگار دخی دیرلر.

الفجار: مردان بد / ضم فا ایله و شد ایله

فاجرک جمع مکسریدر، فاسقلر معناسنه، فجره
سابق گبی.

الفرجار: پرگار / فتحله و مهمله ایله در،

فارسپسندن معرّیدر، أختري قولنجه فَرْداء دخی
دینور، ترکجه پرگل دیدکلری پرگاله دن غلطدر.

المفجار: گوسفند آبستن که بیمار و لاغر

بود / مفتاح وزنده در، حامل اولان قیون^{۱۱۳۵} که
مریض و زبون اوله.

المنجار: لعبت / فتحله و نونله در، منجگدن

معرّیدر که حقّه باز اویونیدر، منگ و مننگ دخی
قماربازدر.

المیجار: جوگان / کسر ایله و تحتیه ایله در،

چوکن دیرلر که غلطدر، کُره آنکله اداره اولنور،
صولجان معرّیدر، کویک، غلطان شاهیدیده
مذکوردر.

النجار: دروگر / فتح نون ایله و شد ایله فاعلک

مبالغه سیدرفارسپسنگ غلطی ترکیده معروفدر که
دولگر دیمکدر.

-ح-

الإنجار: / [م ۴۸۹ ظ] شور شدن / کسر ایله و

موحده ایله در، دریا صوبی که طوزلی اولمق

مرارتندن کنایتدر، بحردندر.

الإبحار: بسفر دریا شدن / دریا سفرینه گتمک یعنی مدّت سفر که اقلّی اوچ گیجه و اوچ گوندر، اول قدر وقت سفینه ايله دریاده گتمک.

الإبحار: جُنْبُنْدَه را در سولاخ کردن / جیمله حُجْرْدَنْدَر، حشراتدن برینی دلیگنه و ایننه قاچرمق که مضطّر و مضطرب ایلمکدر. **الأسحار:** سپید دمه / فتحله و مهمله ايله سحرک جمعیدر، صباحدن اولجه اولان زمانلردر، مفردی تحریک ايلهدر، مذکوردر.

الأسحار: ششها / سحرک جمعیدر، اویکن دیدکلری نسنه که أجزای داخلیه‌دندر، سحر یدنجی و سکزنجی نوعلرده گلور.

الإصْحار: بصحرا بیرون آمدن / صحرايه چیقماق که سیره گتمک دیرلر.

السَّحار: جادو / فتحله ساحرک مبالغه‌سیدر، بوگو ایدن کیشی.

الزَّحار: آنکه زحیر بردارد / زای ايلهدر، زحیر علتی ظهور ایدن کمسنه نعوذ بالله منه و زحیر ایچی گچمک إستطلاق بطن معناسنه گلور.

-خ-

الأذخار: دستاها / معجمه ايله جمع قَلْتَدَر، مفردی دُخَر گلور.

الأذخار: ذخیره نهادن / کسر ايله مصدردر، ذخیره قومق که مثلاً کیلاره وضع ایلمک.

الفَخار: سفالینه / فتح فا ايله و شد ايلهدر، چاموردن یاییلان ظرف که کالفخار کریمه‌سی بو معنایه‌در.

الفَخار: سفالینه‌گر / ظرف مذکوری یاپان کمسنه‌در.

المیخار: تأخیر کننده / کسر ايله و تحتیه ايله آلیقویان نسنه که سبب تأخیر اوله، گرک انسان و گرکسه حاجت و بر امر اولسون.

المیخار: خرمابن که خرما دیر رساند / خرماسی گچ قالان خرما آغاجی.

-د-

الإخدار: برآماسانیدن / مهمله ايله إکرام وزننده مصدردر، شیشورمک اوفلمک ايله ویاخود بر تکاسل سببیه وجودده شیش حاصل ایلمک گی.

الأخدار: بارانها / فتحله و معجمه ايلهدر، خدر سابقک جمعیدر که وزن و معناده مَطَر و أمطار گی.

الإخدار: دریشه شدن شیر / کسر ايلهدر، خِدردن اولوب آرسلان اورمانه گیرمکدر.

الإضدار: بازگردانیدن / مهمله ايلهدر، گیدرکن گیرو دوندرمک؛ زیرا وارد اوملدقجه صادر دینمز

سرو سهی دینور، هموار و لطیف شاخ‌ری چوق
اولورسه سرو تاز دینور، نعمة الله: قره آغاجدر
دیدى بیض الله وجهه.

الغَدَّار: پیمان شکن / معجمه ایله و شد ایله
غادرک مبالغه‌سیدر، عهد و امانی فراموش ایدن
بی وفا دیمکدر.

الْقُدَّار: اشتر گُشن / ضم قاف ایله دوه قصابی،
جزار بُعران گبی.

الْقَيْدَار: مرد کوتاه گردن / فتح ایله / [ن ۱۹۹ظ]
و تخته ایله‌در، قدر محَرر معناسنه.

المَجْدَار: آنچه پبای کنند میان کشتزار تا
مرغان بترسند / کسر ایله و جیمله‌در، قوشلر
قورقمق ایچون اکین تالاسنه دیکدکلی بوستان
اوپوغی که خیال دخی دیرلر که گلور و
مقصوراتده ضَبَّعْطری دخی مذکوردر.

المِقْدَار: اندازه / قاف ایله‌در، بر نسنه‌نک
درجه مبلغن بیلیمگه آلتدر، هر کار و امرک
مقدارین بیلیمگه معین اندازه‌سی واردر، مثلاً
سابقاً زیج و مِسْطَر یازلمشیدی و هندسه و
غیریلری دخی محلرنده گلور. / [ر ۴۷۷و]

-ذ-

الإَعْدَار: مهمانی ختنه / سنت دوگنی مسافرلگی
یعنی آنک ایچون اولان ضیافتِ طعامدر،
مصدری عذره گلسه گرکدر و مجموع ضیافتلر
سکر نوعدن خالی اولماز، بوندن مقدّم مأذبه و

و بلکه صودن دوندرمک اولور که صَدَر
دخی محَرردر.

الأَقْدَار: اندازه‌های چیزها / فتح ایله و قاف
ایله‌در، مقدار معناسنه اولان قدر سابقک
جمعیدر، اشیانک مقدارلری دیمکدر.

الإِنْدَار: نوادر گفتن / ندرت ماده‌سندن
اکرام وزنده مصدردر، نُگت و مزایای
مشمتمل عزیز اولان کلاملری سویلیمک.

الإِهْدَار: باطل کردن / وزن و معناده
إبطالدر، هدر دخی محَرردر.

الدَّحْدَار: تختدار / فتح مهمله و سکون
معجمه ایله‌در، اصلیه معنی یازلمشدر که
تختداردن معربدر، تختدار سلطان دیمکدر که
صاحبِ تحتِ سلطنتدر، فی الأصل معتبر بر
بیاض بز معناسنه‌در که یازلسه گرکدر،
وقتمزده هندی و طربزونی بز دیدکلی گبی و
مناسبتی دخی بویله فاخر لباس خنکار
تختداره لایق اولمغله‌در.

الدَّحْدَار: جامه نیکو که نگاهش دارند /
بین الناس معتبر اولان بر لباسدر که خنکاره
لایق تعبیری ثناکارک امثالِ مضروب‌ه‌سندندر.

الدَّرْدَار: نوعی از درختِ سرو /
مهمله‌لرله‌در، سرو آغاجلرندن بر نوعدر که
سرو اوچ نوعدر، بر شاخ هموار اولورسه
/[م ۴۹۰و] آزاد دیرلر، ایکی شاخ اولورسه

وُگَره که خُتره در ذکر اولنمشدر، ما عداسی
دخی گلور.^{۱۱۳۶}

الإعذار: عذر خواستن / عذر دیله‌مک،
اعتذار گبی که گلسه گرکدر.

الإعذار: ختنه کردن / سنت ایتمک، ارککه
استعمالی أغلب و دیشیده خُفض اُنسبدر.

الإعذار: افسار بر اسب کردن / حیوانه
یولار باشلغی گچورمک که عذار اول
باشلقدر که مذکوردر.

الإقذار: چیزد را چرکن یافتن / قاف ایله‌در،
بر نسنه‌یی قبیح بولق و کره گورمک ،
استقذار گبی که ترکجه اِگَرَمَک.

الإمذار: خایه را تباه کردنِ مرغ / قوش
یمورطه‌سنی فاسد ایلمک.

الإنذار: بیم کردن / نونله‌در، قورخو ویرمک،
قورختمق.

الإنذار: آگاهی دادن / ایقاظ ایدوب
غفلتدن تخلیص ایلمک.

الإهذار: بیهوده گفتن / هذیان سویلمک، بی
معنی و مناسبتسز و فحشیات و مخالف

آداب مجلس سوز سویلمک.

البذار: تخم فروش / فتح موحدہ ایله و شدہ
ایله‌در، تخم صاتن کمسنه که حبوبات انواعیدر،
زای ایله دخی لغتدر که گلور.

الذردار: مرد سکبان شتابنده / تقدیم معجمه
ایله‌در، خفیف و سریع کمسنه، تیز و عَجول
گبی و مدّ ایله ذرّاء دخی لغتدر.

الشذار: مرجان فروش / شد ایله‌در، انجو صاتن
کمسنه‌در، زیرا مرجان انجونک خُرده‌سیدر که
سورّه رحمانده واقع مرجان آنکله مفسّردر که لؤلؤ
انجونک کبیری و مرجان صغیریدر.

المیذار: پرده / کسر ایله و مهمله ایله مفتاح
وزنده‌در، معروف ستره‌در، لکن یوزه وضع
اولنان پرده‌در.

المیذار: مرد بیهوده گوی / إهذار سابقدن
مکثار وزنده‌در، هذیان سویلین کیشی.

الهذار: مثله / فتحله معنای سابقده مبالغه
فاعلدر.

الهذار: مثله / تحتیه ایله فِیْعَل وزنده‌در، ینه
معنای مزبورده زبانزددر.

-ر-

الأبرار: نیکوکاران / موحدہ ایله جمعدر، بَرّره
گبی مفردی بَرّ نوعِ اولده مضاعفاتنددر.

^{۱۱۳۶} بقیه‌سی: وُلیمه خُرس نَقِیعه و ضیمه عقیقه. «منه»؛ م:
^۲ مأذبه بلا سبب ضیافتدر و ^۳ وُگَره که خُتره در بنا ضیافتیدر
ذکر اولنمشدر و بقیه‌سی: ^۴ وُلیمه زفاف ^۵ خُرس ولادت
^۶ نَقِیعه سفردن قدوم ^۷ و ضیمه مصیبت ^۸ عقیقه ولادت
ضیافتلیدر.

- الإبرار:** غلبت کردن / کسر ایله غالب و عالی اولمغه دیرلر.
- الإتزار:** بیفکندن / فوقیه ایله در، براقمق ترک ایلمک، ترور دخی بو ماده دندر.
- الإتزار:** بریدن / کسمکدر، قطع گی.
- الإجزار:** زبانِ اشتر بچه شکافتن / جیمله در، دوه کوشگنک دیلنی یارمقدر که سود امیه.
- الإجزار:** [م. ۹۰ ظ] نیزه در مطعون بگذاشتن / مزارغی بر کمسنهیه ضرب ایلدکدن صکره چکوب آلیوب آنده ترک ایلمکدر.
- الأخزار:** جمع الحرّ / فتحله و مهمله ایله جمعدر، مفردی حرّ نوع ثانیده متعدّد معنالرله محرّدر.
- الإذرار:** شیر و باران فرو ریختن / کسر ایله در، سود و یغمور آقمق و دوکمک.
- الإدرا:** پیوسته فراگرفتن عطا / دائما عطا و إحسانی أخذ ایلمکدر.
- الأسرار:** جمع السرّ / فتحله در، مفردی سرّ نوع ثالثده براق معنایله یازلمشدر.
- الإسار:** آشکارا کردن / کسر ایله در، بر حالی اظهار و سّری إعلان ایلمکدر.
- الإسار:** پنهان کردن / بر امری گیزلمگه دیرلر، معنای سابق ایله أضداددن اولورلر.
- الأشّار:** بد کنندگان / فتحله و معجمه ایله در، یرامزلق ایدنلر که شرّک جمعی و خیرک ضدیدر که خیر گلور و شرّ گچدی.
- الإشّار:** پیدا کردن / کسر ایله در، إظهار ایلمک، إسرار سابق گی.
- الإشّار:** ببدی منسوب کردن / کندینی شرّه منسوب ایلمک.
- الإشّار:** بآفتاب خشک کردن / بر نسنهیی گنشه سرمکله قورتمق.
- الأصّار:** جای شنوای گوشها / فتح ایله و مهمله ایله در، قولقلرک ایشیده جک یرلری.
- الإصّار:** بر گناه ایستادن / بر گناهک اوزرینه اولوب ترک ایلمامک.
- الإصرار:** عزم کردن بر چیزی / بر نسنه ناک اوزرینه اولمق، إلتزام ایلمک که صاحبنه مصرّ دیرلر که مسبقدر.
- الإضّار:** گزند رسانیدن / معجمه ایله در، صوری ویا معنوی بر نقصان ایراثنا سبب اولمق.
- الإضرار:** بیش از یک زن کردن / بر زوجه دن زیاده ایلمک که أدنی مرتبه ایکی اولدقده بری آخره ضرّه اولور که مفردیدر و سابقدر.

الإضرار: نزدیک شدن ببدی / قباحته
یقلشمنق، ضرره قریب اولمق.

الإطّار: ناز کردن / مهمله ایله در، نازلنمق،
نُحوت و دلال معناسنه.

الإطّار: بر گناه زود برفتن / بر گناهه عجله
ایله متوجّه اولمق، مثلاً یان کسیجی تیز دست
اولدیغی گبی که طّار و طرور دخی گلور.

الإغّار: بسرگین بجای گشتن / نجاستلی بر
محلده بولنمق که نجاستلی اولمقدر.

الإفّار^{۱۱۳۷}: بگریختن داشتن / فا ایله فرارک
مزیدیدر که قاچرمق، فراری اختیار ایلمک.

الإفّار: اقرار دادن / قاف ایله معروفدر که
بر امری إقرار ایدوب و بر کمسنه یه إقرار
ویرمک، إنکارک ضدیدر إعتراف گبی.

الإقرار: بجای بداشتن / بر محلده بر
کمسنه یی قرارداده و برقرار قیلمق، تقریر گبی،
أَقَرَّ اللَّهُ عَيْنَهُ حق تعالی آنی مسرور ایلسون
دیمکدر یعنی حق تعالی بر مرتبه ده عطا
ایلسون که آنده مستقرّ اولوب آندن زیاده یه
طلبکار اولمغه رغبت ایلمسون دیمکدر.

الإقرار: زائل گردانید بی خوایی / اوینخوسزلغی
کیدرمک، إزالة سهر گبی.

الأُمّار: تلخها / فتحله در، نوع ثانیده مارّ اولنان
مُرّك جمع قَلْتیدر.

الإُمّار: بگذرانیدن / کسر ایله مرورن إکرام
وزنده متعدّی اولور که گچورمک.

الإُمّار: سخت تلخ شدن / بر نسنه پک آجی
اولمق و کلامده دخی آجی سوز سویلمکده
زبازددر، حتی صاحب صحبتیه میر کلام ملازیم
ایهامدر.

الإُمّار: سخت تافتن / ایپی پک بوکمک که مَرّ
ایپ معناسنه مرور ایلدی. / [ر ۴۷۷ظ]

الأَهّار: گریگان / فتحله در، هرّ مذکورک جمع
قَلْتیدر، کدیلر که ترکجه چتوک و کدنجه و بُسوک
دیرلر.

التَّكْوار: بسی بازگردانیدن / کسر فوقیه ایله در،
چوق دوندرمک و چویرمک معناسنده اسمدر و
فتحله بو معناده مصدردر، تکریر گبی و مصادرده
کسر ایله واقع اولمق ایکی کلمه دن غیری یوقدر،
بری تّیان و بری تَلّقاءدر که مصدرلری ما
عداسی تّمثال و تمساح گبی اسمدر.

الْجَزّار: سیوفروش / [م ۴۹۱و] فتح جیمله و شد
ایله جَزّة سابقی بیع ایلمک کاری اولان کس.

الْجَزّار: لشکر باغلبت / اوست گلن چری،
جیش جزّار اول عسکردر که کثرتندن ناشی
حرکتی بطیء اوله، کتّیبة جزّارة دخی دینور.

الدِقْرَار: کارِ مخالف و بد / [ن ۲۰۰] کسر
مهمله ايله و قاف ايله در، يرامزلق و کوتو ايش که
قوغلامق نیمه و بلايه دخی دینور، ها ايله دخی
گلور.

الدِقْرَار: شلوارِ تنک که گشتگیران پوشند /
کِسوَه مصارع معناسنه در، مع الها دخی
گلور.

السِغَرَار: ذره که بافتاب در خانه آید /
مهمله لرله در، ذره دیدکلری شیدر، گنشک
ضیاسیله پرواز ایداب درون خانه یه گیردیگی
گورینور.

الصَّرَار: چزد / فتحله و شد ايله در، اوراق
وقتنده اوتر بر بوجکدر، حتی شدتندن شق
اولوب هلاک اولور.

الطَّرَار: آنکه آستین یا گریبان بشکافد و
مال ببرد / یکی ویاخود یقایی یاروب مالی
آلان کس که آکا یان کسیمی دیرلر.

الْفَرَار: گریزنده / فا ايله در، فَاَرَك
مبالغه سیدر، پک قچان کیشی.

الکَرَار: بازگردانیدن / بر دخی دوندرن
کمسنه که بر امری و بر فعلی بر کَرّه دخی
تکرار ایدن.

المِدْرَار: باران ریزان / کسر ايله و مهمله
ایله در، یاغن یغمور که اُرسِلنا السماء علیکم
مدرارا لفظ کریمدر.

المِدرَار: آب سخت ریزنده / مبالغه
صیغه سیله در، پک آقان صو، شدید الجریان گی.
المُرَار: در تلخی بود تلخ / ضم و شد ايله در،
آجیلقلده کمال بولمش نسنه.

المِغْرَار: درختی که خرما دون آرد / کسر ايله
و مهمله ايله در، خرماسی خوش اولمیان آغاج.

الهَرَار: ستاره نسر الواقع / فتحله در، هَرَاران
دیدکلری ایکی یلدزک بریدر که آنلرک طلوعلری
شدت شتا ايله مجریدر، برینه نسر واقع و دیگرینه
قلب عقرب دیرلر.

الهَرَار: دردی اشتر را / ضمله در، بر مرصدر که
دوده ظهور ایدر و إسهالی نتیجه ویر.

-ز-

الأَنْزَار: آلت دیگ / فتحله و موحده ايله در،
طبخ اولنان طعام اَکله صالح اولمق ایچون برابر
طنجره یه قودقلری حوایج اشیادر، بُر و طوز و
صوغان گی، فارسیده دیگ افزار دینور.

الأَزَار: مرزنگوش / ضم ايله و شد ايله در، بر
شکوفه در که مرجان کوشک دیرلر، ترکجه
کویگی اوتیدر، لکن بین الناس آکا بکرر و
آندن شدید رایجه لی بر چچک واردر که بر تخمده
بر بیوک قبضه نابت اولور، بهارده ظهور ایدر و
قوریمش طالنندن دخی پیدا اولور، ریحان تخمندن
خُرده و براق تخمی اولور، مرزنجوش حقنده ینور
العین اثرندن دخی غالبا مراد بو اوله؛ زیرا تجربه

اولدیریحی یعنی قصابی، لکن جزّار مطلقاً
قصابدر، ذابح گبی، دوهیه خاص خاص اولان
قُدار سابقدر.

الحَزَّار: چَرَز کننده / مهمله ایلهدر، اُورانلیوب
تَحْمین ایدن کمسنه یعنی بر امره وقوفِ تامی
اولمیوب قوْتِ حُدُس و خیال ایله حکم ایدن
کمسنه.

العِیزار: درختی / تحتیه ایلهدر، بر آغاجک
اسمیدر.

العِیزار: سخت از همه چیز / هر شیدن قوی و
متین اولان.

الهَزَّار: هزاردستان / شد ایلهدر، بر قوشدر که
بلبلدن بیوکدر، بعضیلری بلبلدر دیدیلر، هراوا
گبی، تخفیفی مشهوردر، کُعیّت و عندلیب
معروف اسملریدر.

-س-

الإِخْसार: کاستن / معجمه ایلهدر، اِکرام
وزندهدر، اکسلتمک ناقص قیلمق، تنقیض گبی.

الإِغْसार: تنگ دست شدن / مهمله ایلهدر،
عسرتدندر، گوچلک دیمکدر، یسرك ضدیدر،
مراد ال طاریغی که مضایقه حال و فقردر.

الإِفْसार: بر کاری ستم داشتن / قاف ایلهدر،
بر کمسنه بی بر کارک اوزرینه اِبرام تضییق مطضّر
قیلمق.

اولندی گيجهلرده و طعام اُکلی و قینامغله بر
ایکی فنجان صوبی قهوه گبی استعمالی بخاری
دافع اولدیغی مجرّیدر دیو معتبر کمسنه قلمیله
گورمشمدر.

الْأَزَّار: جمع الوزر / مدّ ایله وِزرك جمع قَلتیدر
که اصلنده ظهر معناسنه اولان اُزردن اولمغله
اصلی اوزره جمع قیلندی و وِزرك معانی
کثیره سی گلسه گرکدر.

الْإِنْزَار: اندك دادن / کسر ایله و نون ایله
اِکرام گبی مصدردر، آز ویرمک و لازمی
نزارت دخی مذکوردر.

الْإِيزَار: چیزی را نگاه داشتن / تحتیه ایلهدر،
حفظ معناسنه مصدردر، بر نسنه بی صاقلامق
و گوزتمک.

الْإِيزَار: نیرومند کردن / اُرز ماده سندن
اولوب قوْتلی قیلمق، قوْتلندرمک معناسنه.

الْبَزَّار: تخم فروش / فتح موحده ایله و شد
ایلهدر، تخم صاتان کیشی، ذال دخی لغتدر
که قریبا یازلدی، لکن فتحله و ذال ایله بَدَر
مطلقاً تخمدر، کسر ایله و زای ایله بَزَر گبی،
فتحله اولورسه بَزَر تَره و معدنوس امثالنک
اسمیدر.

الْجَزَّار: ۱۱۳۸ اشتَرکُش / جیملهدر، دوه

۱۱۳۸ م - سوبفروش فتح جیمله و شد ایله جَزّه سابقی بیع
ایلمک کاری اولان کس... **الْبَزَّار:** تخم فروش.

الأَكْسَار: استخوانهای اندك گوشت / فتحله در، كسر ايله كِشردندر، اتی آز اولان كموكلر.

الْأَيْسَار: گروهی كه بر قمار جمع آیند / تحته ايله در، قمار اينامق ايچون جمع اولندر.

الإيسار: توانگری شدن / كسر ايله غني اولمق كه حالنه يُسر گلوب أعساردن خلاص اوله.

السِّمْسَار: معروف / مهمله ايله در، بو ديارده میانجی دیدكلری كمسنه در كه بايع ايله مشتری میاننده بازار وقوعنه سبب اولور، ياخود اول كمسنه در كه خارجدن آكا اشيا گتورب ويرلر آنی اول كمسنه صاتر، رومده آكا دخی ندره باز دیرلر.

المِبْسَار: خرمابنی كه خرما را نپزد / موحدہ ايله در، خرماسی كمالن بولمبوب بُسر یعنی قورق اولدیغی حالده قالان خرما آغاجیدر.

-ش-

الإِبْشَار: شاد شدن / سونمك مسرور اولمق، لازمدر.

الإِبْشَار: شاد گردانیدن / مسرور ایدوب سويندروب مژده ايلمك.

الأَعْشَار: ده يکها / فتحله و مهمله ايله در، عُشرلر كه اونده بردر، اون عددك هر بری عُشر یعنی اونده بر اولمغله بر عَشْرده اون عدد عُشر بولنور.

الأعشار: پارهای شکسته دیگ و کاسه / چناق و چومك قرقلری كه مفردی كسر ايله عِشدر.

الأعشار: بن پره‌ای مرغ / قوشك قنادینك يلكلریدر.

الإعْشَار: ده شدن / كسر ايله در، اون اولمق كه دوه اون عدد اولمقدر.

الإمْشَار: برون آوردن زمین نبات را / ير اوتی بترمك، إنبات الأرض و إخراج النبات معناسنه در. / [۴۷۸و]

الإِنْشَار: برداشتن / نونله در، نشر ماده سندنندر، قالدرمق، رفع معناسنه.

الإِنْشَار: زنده کردن / مَيّی دیری قيلمق، إحيا گگی و نشر تسمیه سی نُشور گگی بوندندر.

تِعْشَار: جایگاهی / فوقیه و مهمله ايله در، بر یرك اسمیدر، معرفه اولمغله متروك اللام اولور.

الجَشَّار: رَمه بان / فتح جیمله و شد ايله در، چوبان كه قیون و دوه سوریه سی محافظه ايله مقید اوله.

- العُشَار:** بازستان / مهمله ايله در، عُشر و خراج كه ارضك محصولدن أخذ اولنور كه باج ديرلر.
- المِشَار:** ده يك / كسر ايله در، اونده بر ديمكدر كه عُشر معناسنه در.
- المِشَار:** دستره / همزه ايله در، قطع معناسنه اولان اُشردن مفتاح وزنده در، بچقو كه آنكله آغاج كسيلور.
- المِشَار:** مثله / نونله در، وزن و معناده سابقي گبيدر.
- ص-**
- الْأَصَار:** جمع الاصر / [م ۴۹۱ظ] مدّ ايله جمع قَلتدر، مفردى متعدّد معنالر ايله نوع آخيره تحرير اولنور، إن شاء الله القدير.
- الْأَبْصَار:** بيناييها / موحدّه ايله در، بصر محرّك جمعيدر كه مفردى سبق ايلدى.
- الْأَبْصَار:** ديدن / كسر ايله اِكرام وزنده در، [ن ۲۰۰ظ] گورمك يعنى گورمك ايچون عينده وديعت اولان قوّت باصره يي صرف ايلمك.
- الإحصار:** اندر حصار كردن / مهمله ايله در، قلعيه دخول يعنى كندى نفسى حصاره داخل ايلمك.
- الإحصار:** بازداشتن / تأخير و منع ايلمك.
- الإحصار:** از حج بازماندن از مانعى / بر مانع شروعى سبيله حجّى شريفى ادادن گيرو قالمق ﴿فإن أحصرتم﴾ كريمه سندن دخى فهم اولنور.
- الأعْصَار:** زماها / فتحله عصرك جمعيدر، وقتلر و دملر كه عصر چاغدر.
- الإعْصَار:** باد باران / كسر ايله در، يغمور روزگارى كه يردن توزى ديرك گي قالددر، قاصرقه دينور و مقدّمه مطردر.
- الإعْصَار:** فشردن / صقمق، عصر گي.
- الإعْصَار:** بحال زنان رسيدن دختر / خاتونلر حالنه قرك ايرشمسيدر كه حائض اولمقددر.
- الإعْصَار:** نزديك شدن ابر بياريدن / بولوت يغمورى ياغدرمغه قريب اولمق.
- الإعْصَار:** هنگام رسيدن حيض زن را / خاتونك حيض وقتى گلمك.
- الإقْصَار:** باز ايستادن / قاف ايله در، بر امردن قادر ايكن ال چكوب ترك ايلمك.
- الأمْصَار:** شهرها / فتحله در، شهرلر كه جمعدر، مفردى مصدر كه گلور.
- الأنْصَار:** ياران / نون ايله جمعدر، يارلر كه مفردى نصيردر، يارديمجيلر و إصطلاح إسلاميده خاتم الأنبياء عليهم التحايا جنابلرينك أحبا و أصدقا سيدر كه مجموعى أصحابى اوچ قسمدر، برى مهاجرين كه مگه دن هجرتده تبعيت ايدنلر

الْإِحْضَارُ: حاضر آوردن / مهمله ایله در، حاضر لایق و حاضر قیلمق.
الْإِحْضَارُ: اسب دویدن / آت سگرتک و قوشق و یلمک.
الْإِنْضَارُ: روشن کردن / نونله در، آیدین ایتمک یعنی گوزل قیلمق، تنضیر گی.

الْحَضَارُ: حاضران / ضم مهمله و شد ایله در، حاضرک جمع مکسریدر که حاضر اولنلر.
الْحَضَارُ: گروهی که بنزدیک آب باشند / صویه قریب بولنان طائفه در.

الْحَضَارُ: گروهای که بنزدیک آب باشند / صویه قریب بولنان طائفه در.
الْحَضَارُ: نباتی / فتح معجمه ایله در، بر نوع اوتدر که ابتدا ظهور ایلیه و آنک یرینه محبار دیرلر.
الْحَضَارُ: حبسیرباف / فتح مهمله ایله و شد ایله در، حبسیر اوربجیدر، بایعنه حبسیری دیرلر، اگر خرما اوراقندن اولورسه خواص دیرلر.

الرِیْصَارُ: ریچار / تحتیه ایله در، فارسیسندن تعریب اولنمشدر، غلطی اولان رچل ترکیسیدر و تُرشی انواعنه دخی دینور، لکن میوه لردن اوله، جمعی رواسیر محلنده گلور.
الرِیْصَارُ: روغنر / یاغ چیقارن کمسنه که تخمی صقمغله مِعْصردن آقار.

الْعَصَارُ: گازر / قاف ایله در، چریجی که بزاغادر، حواری دخی دینور.
الْعَصَارُ: گازر / قاف ایله در، چریجی که تخمی صقمغله مِعْصردن آقار.

الْأَخْطَارُ: اشتراک بسیار / فتحله و معجمه ایله چوق دوهلر بعیر کثیر گی.

الْإِخْطَارُ: در خطر افکندن / کسر ایله در، مخاطره یه دوشمک، تهلکه یه ملاقی اولق.
الْإِخْطَارُ: در خطر افکندن / کسر ایله در، مخاطره یه دوشمک، تهلکه یه ملاقی اولق.
الْأَسْطَارُ: افسانه / فتح ایله در، / [م ۴۹۲ و] یلان و باطل حکایه که جمعی أساطیر أباطیل

-ض-

معناسنه لفظِ کریمدر.

الْحَطَّار: طعنه زننده بنیزه / فتح معجمه ایله و

شد ایلهدر، مزراق ایله ضرب ایدن کیشیدر.

الصَّيْطَار: مرد زفت نیازمند / تحتیه ایلهدر،

جسیم و رذیل اولان کمسنه.

العَطَّار: بوی فروش / مهمله ایله و شد ایلهدر،

معروفدر، اکثر متاعی رایجهلی اولمغله تسمیه

اولندی، گویا رایجهی بیع ایدن کیشیدر.

القَسْطَار: کیسه‌دار / قاف و مهمله ایله صرّاف

و خزینه‌دار معناسنه.

القِنْطَار: چهار هزار دینار / کسر ایله و نون

ایلهدر، درت کَرّه بیک آلتون و صحاحده دیر

که: معاذ بن جبل بیورمش که بیک ایکیز

وُقْیه‌در و بعضیلری یوز یگرمی رطلدر دیدی، هر

رطل نصف مَن و هر مَن ایکیز آلتمش درهم

اعتباریله که هر رطل یتمش بش درهم ایدر، کُر

لفظنده دخی بعضی فوائد یازلدی.

القِنْطَار: یک پوست گاو پر از زر یا سیم /

آلتون ایله ویا گمش ایله بر اوکوز طلومی تعبیری

اولنان درینک طلوسنه دیدیلر، بونلردن ما عدا بو

لفظده اقوال یازلمشدر.

المِسْطَار: سیکی ترش / مهمله ایلهدر، اکشی

سوجی که خمر حامض معناسنهدر، صادله

مِصْطَار دخی لغتدر.

الْأَسْطَار: سطرهای نبشته / یازلمش سطرلر

که سَطْرک جمع قَلْتیدر، جمع کثرتی

مسطوردر.

الإِفْطَار: روزه گشادن / کسر ایله و فا

ایلهدر، اورچ آچمق که معروفدر.

الأَقْطَار: کنارهای آسمان و جز / فتحله و

قاف ایلهدر، گوگک و سائرک کنارلری، اقطار

السموات و اقطار الأرض دیدیلر، مفردی

قُطر گلور.

الأَقْطَار: خطهای راست در میانِ دایرها /

دایره‌ی مرکزدن فصل ایله قوسین ایدن خطّ

مستقیم معناسنه اولان قُطْرک جمع قَلْتیدر.

الْأَمْطَار: بارانها / مَطْرک جمعیدر، یغمورلر

معناسنهدر، مفردی یازلمشدر.

الإِمْطَار: بارانیدن / کسر ایلهدر، یاغدرمق،

متعدّیدر.

الأَوْطَار: حاجتها / فتحلهدر، حاجتله که

مفردی وطر دخی محرزدر.

البَيْطَار: معروف / موحد و تحتیه ایلهدر،

بلا أَلْفٍ دخی لغتدر، نوع اولده موجوددر.

الجِعْطَار: مرد زفت جفا کننده / کسر جیمله

و مهمله ایلهدر، قالك و کُوبد و جفاکار

کمسنه.

المِعْطَار: زنی که باخویشتن بوی خوش دارد / گوزل رایجہلی نسنہ یانندہ موجود اولان خاتوند، معطیر گئی.^{۱۱۳۹}

المِعْطَار: ماده اشتری گرانمایہ / بهاسی چوق دیشی دوه که ناقه کریمہ معناسنه. / [۴۷۸ظ]

-ظ-

الْإِنْظَار: زمان دادن / نون ایلهدر، وقت ویرمک و مهملت قومق تأخیر معناسنه.

الْحِظَار: حظیره کن / فتح مهمله ایلهدر، آخور یایمق که حیوانلره قشلاق اوله.

المِحْظَار: گونه از مگس / کسر ایلهدر، بر دورلو سنکدر که پک قچان معناسنهدر، محضیر فرسده مشهور و محظار نوادرند، مستعمل دگلدر.

-ع-

الأَبْعَار: پشکله / فتح ایله و موحدہ ایلهدر، بَعْرَک جمعیدر، دوه قِیغی کبا و جَلّه و پلوك دخی دینور.

الأَزْعَار: نام پادشاهی از حمیر / معجمه ایلهدر، ملوک یمندن حمیری بر إمامک لقبیدر، تُبّع دیرلر، یمنده نَسْناس ویا قوام وحشی

^{۱۱۳۹} م - **المِعْطَار:** زنی که باخویشتن بوی خوش دارد / گوزل رایجہلی نسنہ یانندہ موجود اولان خاتوند، معطیر گئی.

تسلیطی ایله تخویف ایلمشددر، بو سببدن غایت خوف ایدرلر ایدی، دَعْر دخی إخافه معناسنه گلور.

الأَشْعَار: نرخها / مهمله ایلهدر، نرخلر که مفردی سَعْر گلور، اهل سُوقده جاری تعیین حکامدن عبارتدر.

الإشْعَار: نرخ کردن / کسر ایله مصدردر، چارسوده اشیایه نرخ ویرمکدر.

الأَشْعَار: موبها / فتحله / [ن۲۰۱و] و معجمه ایله شَعْرَک جمع قَلْتیدر، قیللر دیمکدر.

الأَشْعَار: شعرها / مفردی اولان شعر سوزلری جمع ایدوب بری برینه ربط ایله وزن اوزره نظم ایلمکدر.

الإشْعَار: خون آلود کردن کوهانِ اشترِ قربان / کسر ایلهدر، شعائر اللهدن اولان حج اهلنک قربان دوه لرینی قناتمقدر که اورگجندن دورتمکله قان آقوب قربان ایچون اولدیغی معلوم اولور. / [م۹۲ظ]

الإشْعَار: مشهور کردن کسی را / وزن و معناده إشهار گئی، بر کمسنه یی علم ایله ویا سائر معارف ویاخود نعوذ بالله بر فِسْقله تشهیر ایلمکدر.

الإشْعَار: بَرَزوانه کردن کارد را / شعیره یعنی بَرَزوانه یی بچاغه یاپشدرمقدر.

الإشْعَار: جامه درونی پوشانیدن / ایچ لباسی

گیردرمکدر، شِعار ایچ لباسیدر، گوملک گبی
که گویا وجوده یاپشور.

الإشعار: موی دراز گذاشتن / اوزن صاج
صالیوپرمکدر، جنین آناسی قارنده قیلنمغه
دیرلر.

الإشعار: بیم در دل داشتن / قلبده خوف
طوتمق یعنی درونی خوف اوزره اولمق.

الإشعار: آگاه کردن / بیلدرمک که مجهولی
مجهولی اولان بر امرده کنندینی ایقاظ ایلمک.

الإشعار: بزرگ کوهان شدن اشتر / دوه‌نک
اورگوجی بیومک که سمورمکدن اولور، زیرا گهر
آرقه سمورمسینه دیرلر.

الإشعار: درویش شدن / فقیر اولمق که
صکره‌دن اولمقدرد.

الإشعار: میوه آوردن درخت مسواک / نون
ایله‌در، مسواک آغاجی یمش ویرمک، لکن
هنوز بتوب سابقا مذکور نُعره اسمنده سنک
قدر اولدقده دیرلر که یمشی اوب قدر اولدی
دیمکدر و اول آغاجه إراک دیرلر.

الأوعار: جمع الوعر / فتحله‌در، مفردی قریبا
ایکی معنایه گلور.

الوَعَار: فساد کنندگان / ضمله و شد ایله‌در
و آعرک جمع مکسَریدر، اهل فساد یعنی
مفسدلردر، لکن وَعَر قَلَّتْ معناسنه دیو
گچمشیدی، موجب فساد اولان قلیل مراد

اوله.

الشِّعَار: شعرگر / فتح معجمه ایله‌در، شعرچی
یعنی شاعر دگل، لکن أشعاره مائل و جمع و
إطّلاعنه مداوم و بو امرده مبالغه اوزره اولان
کیشی.

الشِّعَار: موی فروش / قیل صاتان کمسنه، مثلاً
دام ماهی ایچون و آندن مصنوع فورچه و
مگسران یاپلمق ایچون بیع اولنور.

عَرَّار: لعبت / مهمله‌لرله و کسر اوزره عَرَّره‌دن
معدول اولمغله مبنیدر، صبیلرک اویونلرننددر، اول
مُعبیه بری‌برلرینی جمع ایلمکده ندا ایلدکلری
کلمه اولمغله لعبک دخی علمی اولمشدر.

القَّیَّار: مردی که بقعر سخن فرو شود / کسر
قافله و تحتیه ایله‌در، سوزک تا قعرینه و نتیجه و
نهایتنه إطّلاعنه کسب ایدن کمسنه‌در، قَیَّعَر و
قَیَّاعِر دخی مذکورلردر.

المِشعار: تنور آشپ / مهمله ایله‌در، اوجاق
و فُرن گبی محللرده آتش قارشدردقلری اوزن آغاج،
کُوسکو که آشوب دیرلر.

مِشعار: جایگاهی / بر یردر، أمّا اکثریا جنگ
میدانی و حربک قزدیغی محله دیرلر.

النِّعَار: برچهنده در فتنه / فتح نون و شد
ایله‌در، فتنه‌ده صچریان کیشی یعنی فتنه و فساد
حریص و آرزوکش.

النِّعَار: سخت بانگدار / مادّة نَعْرَدن مبالغه

ایچوندرد، پک چاگران هر کیم اولورسه.

قارشان دوه و قیون گبی.

-غ-

الإصغار: نرم بانگ داشتنِ اشتر / کسر ایله و مهمله ایله در، خفت ورخاوت اوزره چاغرمق.

المِنْغَار: مثله / نونله در، معنای مزبورده میم اصلی یرنده نون دخی لغتدر، إمغار ایله إنغار لغت اولدیغی گبی.

-ف-

الإفْغَار: دهان بازکردن / فا ایله در، آغز آچمق، حتی ثریا اَیام شتاده مرتفع گورلمکله وسط سماده آکا ناظر اولان کیشی البته آغزین آچر.

الإثْفَار: پاردمها / فتحله و مثلثه ایله در، پالدم دیدکلی قایشلر، مفردی ثفر مذکوردر، الأثْفَارُ لأفْراسِ الأسفار دیمشلدرد.

الإمْغَار: سرخ کردن اشتر و گوسفند بمغره / دوه ویا قیونی آشی ایله بویایوب قرمزی ایلمک که نشان اولوب قارشتمقده تفریقی سهل اولور، إنغار دخی نونله لغتدر.

الإثْفَار: پاردم کردن ستور / کسر ایله در، حیوانه اول قایشی گچورمک و طاقمق.

الإیْغَار: گرم کردن / تحتیه ایله مصدردر، قزدرمق، إیغارِ ماء إحمای ماء گبی صوبی قزدرمقدرد. [م ۹۳و]

الإجْفَار: چیزی بریدن / جیمله در، بر نسنه یی کسمک، قطع معناسنه.

الإیْغَار: خشم آوردن / بر کمسنه یی دارلتمق که وزن و معناده إغضابدر.

الإجْفَار: رها کردن / بوشلامق، وُسعت ویرمک.

التِمْغَار: خون خستگی / فوقیه ایله در، یاره قانی که دم الجریحه گبی.

الإجْفَار: رسیدن منی اشتر در رحمِ ماده / اَرک دوه نك منیسی دیشینك رحمنه وصول ایلمک.

النَّغَار: مثله / فتح نونله و شد ایله در، قان که جریحه دن پیدا اولور.

الإخْفَار: شحنگی کردن / معجمه ایله در، عامل و حاکم اولمق یعنی بر کمسنه نك دشمنیله مشاجره سنه معین اولوب مددجی قوشوب إعانت ایلمک.

الإخْفَار: پیمان شکستن / نقضِ عهد ایدوب بی وفالقله غدر ایلمک.

المِنْغَار: اشتر و جز با شیرش خون آمیخته بود / کسر ایله در، سودینه قان

الأزْفَار: پشتوارها / فتحله و زای ایله جمعدر، یوکلر که وزن و معناده أحمال گبی و مفردی زَفَر

دخی حمل وزندهدر.

الأسفار: نامه‌ها / مهمله ایله‌در، نامه‌لر که کتابلردر و مکتوبلردر که سفر وزن و معناده کتب گبی یازی یازمقدر.

الأسفار: سفرها / مفردی سفر بیانه گتمکدر و شرعاً وسط سیر ایله اوچ گونلک یولدر که قصر صلاة و إفطار جائز اولور.

الإسفار: روشن کردن / کسر ایله مصدردر، آیدین اولمق طک یری آغارمق، براق و نورانی اولمق.

الإسفار: نماز بروشنی صبح کردن / نمازی صباح آیدنلق اولدقده ادا ایلمک یعنی طلوعه تعیین ایلمک که "أسفروا بالفجر" حدیثی بو ماده‌دندر.

الإسفار: سفار در بینی اشتر کردن / سفار دیدکلری دمور حلقه‌بی دوه‌نک برونی اوزره وضع ایلمک که آکا باغلی اولان ایپی دخی یولار ایدب دوه‌نک باشنه دولرلر.

الأسفار: نشکردها / فتحله و معجمه ایله شفره‌نک جمع قلتیدر، بچقولردر، مفردی محلنده گلور و جمع کثرتی شفار یازلدی.

الأسفار: جمع الشفر / مفردی شفر برقچ معنایه نوع ثامنده گلور.

الأظفار: سترگان خرد / اوافق یلدزلدر، کواکب صغار معناسنه.

أظفار الطیب: ناخن صدف / خوش قوخولو، شکوفه‌نک دیکنیدر، مثلاً گل گبی و طاغک بر طرفی که برونی و اوجیدر، صدفین جبلین معناسنه لفظ کریدر و محبوبک طرناغنده إصطلاحدر.

الإظفار: پیروزی دادن / کسر ایله‌در، فوز و فلاحه سبب اولمق. / [ر۷۹۴و]

الأغفار: بزغالگان کوهی / فتحله‌در، بیانی کچینک اوغلاقلری، مفردی غفر گلور.

الإففار: جای خالی شدن / کسر ایله و قاف ایله‌در، بر یر بوشله‌مق، خلّو محلّ گبی.

الإکفار: کافر خواندن / بر کمسنه‌بی کافر اولدی دیمک، کفره نسبتدر که تکفیر ایتدی دیمک غلطدر.

الأنفار: گروههای مردم / فتح ایله و نونله‌در، نَفَرک جمعیدر، انسان / [ن۲۰۱ظ] جماعتلری.

الإنفار: رمانیدن / کسر ایله‌در، اورکومتک و قاچرمق.

الحذفار: / [م۴۹۳ظ] بلندی همه چیز / مهمله‌بی تقدیم ایله‌در، هر شیئک یوکسگی و یوقاری طرفلری، جمعی حذافر گلسه گرکدر.

الحفّار: گورکن / فتحله و شد ایله‌در، مزارجی یعنی قبری قازان کمسنه.

الْكُفَّار: جمع الكافر / ضمله كافر لفظنك جمع مكسريد، مفردى مقيددر.

المِثْقَار: اسى كه زين بازيس افكند / كسر ايله و مثله ايله در، آگرينى آردينه آتان آتدر كه أنقار دخی يازلدى.

المِخْفَار: شكته دروگره / مهمله ايله در، آئ دمورى كه آلات نجاريه دندر، دروگر دولگره صحيحيدر.

المِصْفَار: زردگونه / صُفرتدندر، صارى رنگ.

المِظْفَار: مرد بسيار ظفر / معجمه ايله در، حالنده چوق چوق فوز و فلاح ظهور ايدن كمسنة.

المِثْقَار: زمين خالى / قاف ايله در، قفردندر، جمعى مقافير گلور.

-ق-

الأَعْقَار: جمع العُقر / فتحله و مهمله ايله جمعدر، مفردى عُقر ضمله متعدد معناله گلور.

الإِفْقَار: ستور بعاريت دادن / كسر ايله و فا ايله در، حيوانى عاريت ويرمك، تركجه آيرتى ديرلر، عارينك غلطيدر.

الإِمْقَار: سخت تلخ شدن / بر نسنه آجى اولمق، مصدر كه مرارت پيدا اولمقددر.

الإِمْقَار: بازايستادن / منع و تأخير ايلمك، مصدردر.

الصَّفَّار: رويگر / توج صاتان كيشى كه صفر توج ديدكلرى معادن سبعة نك و فلزات تسعة دن بريدر، آلتونك خاميدر ديديلر، خاصينى دخی ديرلر.

العَفَّار: آمرزگار / معجمه ايله در، اسماء حسنادندر، مبالغه ايله يارلغيان ديمكدر، صفات الهيه دندر.

الغَفَّار: پوشنده گناه / ستار معناسنه دخی گلور، صوچى ستر ايدوب آخرك واقف اولمامسنى مراد ايدن.

الْقَرَفَار: زرین درخت / فا و مهمله ايله در، صارى آغاج، بر معروف آغاجدر كه خاتونلرك رحمه علاجلرندندر، لكن صحاحده أنبوس گي بر سياه آغاجدر ديدى، بعضيلرى آغاج كوكى و هر شيتك ديبيدر ديديلر، لكن زرده چاو ديدكلرى زردچوب بو اولمق أظهدر والعلم عند الله.

القُقَّار: جاىگاهى / ضم قاف ايله و شد ايله در، بر محلددر، قافرده مبالغدره.

القَهْفَار: سنگ / فتحله در، طاشدر حجر معناسنه.

الْكُفَّار: ناسپاس / كافره مبالغدره كه شكر نعمت ايلمين كفران النعم كمسنة، جمعى كُفر سابقدر.

الْإِنْفَار: بازایستادن / نوله‌در، گپرو طورمق، صبر ایلمک، لازمی و متعدی دخی اولور.

الأَوْقَار: خردار / فتحله وزن و معناده اُزفار سابق‌گی.

الإيقار: گرنبار کردن / کسر ایله و تحتیه ایله یوکلتمک، تحمیل معناسنه که حیوانه ویا عربیه یوک قومقدر.

الإيقار: گرنبار شدن درخت / آغاج چوق مییش ویرمک، کثرت اثمار معناسنه‌در.

البَقَار: لعبت / فتح موحده و شد ایله‌در، أَلَفِ ممدوده ایله بُقَّیراده إفاده اولنان اویندر.

البَقَار: گاوبان / بقردندر، اوکوز صاحبی و چوبانی، صغرتماج دیرلر.

البَقَار: جایگاهی / بر یردر که دَره‌در و هر وادی‌یه إطلاق اولنور دیرلر.

الشَّقَار: نباتی / ضم معجمه ایله بر اوتدر که أَلَفِ مقصوره ایله شُقاری دخی یازلمشدر.

الصَّقَار: چراغدار / فتح مهمله ایله‌در، چاقرجی که چافر دیدکلری صقرك صاحبدر، لكن بَلبان دیدکلری طوغاندر دیدیلر.

العُقَار: یکی از عقاقیر / ضمله‌در، عقاقیرك مفردیدر که عقاقیر أُصول اُدویه دیمکدر، آنلردن برینه دیرلر.

العَقَار: گیاهیست که تنِ اشتر از خوردنِ او ریش شود و بمیرد / بر اوتدر که دوه یدکده وجودنده یاره پیدا اولوب سبب موتی اولور.

القَرْقَار: گوشه گلیم / فتح قاف ایله قالیچه‌نک اوجی بر طرفیدر.

الْمِنْقَار: تك مرغ / کسر ایله و نوله‌در، قوش بورنی، / [م ۹۴و] هر قوشه إطلاق اولنور.

المنقار: شگنه دُرُوگره / محفار سابق ایله وزن و معناده یکساندر.

المنقار: سپید مهره دریا که بدو صقل زنند / دریاده چیقان ایت بونجیغی دیدکلری مهره که بر نسنه‌یی آنکله پرداخته ایدرلر.

النَقَار: کندگر / فتح نون ایله و شد ایله اویمه‌جی که قلمکار خُرده ایش ایشلر.

-ك-

الأَبْكَار: جمع البکر / موحده ایله‌در، بکر مفردیدر که معنالی نوع آخیرده تحریر اولنور.

الإِبْكَار: بامداد / کسر ایله‌در، طك یری وقتِ صبحدر، عَشِيَّ ضدیدر که لفظ کریمده ﴿بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ﴾ گلمشدر.

الإِبْكَار: بامداد کاری کردن / بر ایشی سحری گورمک.

الإِبْكَار: بیامداد شدن / سحر وقتنده بر یره گتمک.

- الإِذْكَارُ:** بیاد آوردن / معجمه ایله‌در،
خاطره گتورمک، تذکیر گئی، لکن تذکیردن
أَعْمَدِر.
- الإِذْكَارُ:** پسر زادن / ارکک طوغرمق که
مذکر ماده‌سندندر. / [ر۷۹ظ]
- الإِسْكَارُ:** مست گردانیدن / مهمله ایله‌در،
سرخوش ایلمک.
- الإِشْكَارُ:** پیدا شدن بلگِ درخت / معجمه
ایله‌در، آغاج شکیر گتورمک یعنی مناسب
اولمیان محلّندن فلیز ویرمک.
- الأَفْكَارُ:** اندیشه‌ها / فتحله و فا ایله‌در،
فکرك جمعیدر و مفردی گلور، تفکر سابق
معناسنه‌در.
- الأَتْكَارُ:** برزیگر / شد ایله‌در، اکین اکر
کمسنه‌در، اکینجی دیمکدر.
- الإِمْكَارُ:** بدی سگالیدن / کسر ایله‌در،
مَکُردندر، یاوز صائمق سوء ظنّ معناسنه.
- الإِنْكَارُ:** انکار کردن / نونله‌در، إقرارک
ضدیدر که مألده سائلک ظنّی تکذیب
ایلمک.
- الإِنْكَارُ:** ناشناختن / آکلامامق، بر امری
فهم و إدراک ایتمامک.
- الأَوْكَارُ:** آشیاهای مرغ / فتحله‌در، قوش
یوه‌لری، مفردی وکر گلور.
- العَکَّارُ:** بازگردنده / مهمله ایله‌در، تکرار رجوع
ایدن که اصلنه راجع اولان امردر.
- المِبْكَارُ:** خرما بانی که خرما زود رساند / کسر
ایله و موحده ایله میوه تیز حاصل اولان خرما
آغاجی.
- المِذْكَارُ:** آنکه همه نر زاید / معجمه ایله‌در،
دائما ارکک طوغران خاتون.
- المِذْكَارُ:** زمینی که نباتها ستبر با تلخ آرد /
اوتی قالک و آجی اولان یر، غلیظ و مُرّ نباتک
محلی.
- المِغْكَارُ:** گله‌اشتر / مهمله ایله‌در، دوه
سوریسی.
- المَکَّارُ:** مرد پردستان / فتحله و شد ایله‌در،
حیله و خدعه صاحبی مفسد کمسنه، وَعَلْکَار
گئی.
- الوُکَّارُ:** مرد رونده / اوراقجی که اُکَّار سابق
نوعندندر.
- م-**
- الإِثْمَارُ:** بسیار خرما گستن / کسر ایله و فوقیه
ایله تمر ماده‌سندندر، چوق خرما دوشرمک و
قوپارمق.
- الأَثْمَارُ:** میوها / فتحله و مثلثه ایله جمع قَلْتَدِر،
خرمالر که مفردی تمر گلسه گرکدر.

- الإثمار:** درخت ببار آمدن / کسر ایله در،
آجاج همیشه گلمک یعنی ابتدا میوه ویرمگه
باشلامق.
- الإثمار:** زود برفتن / جیمله در، تیز یورومک،
سیرده سرعت معناسنه.
- الإجمار:** جمع کردن / جمع ایلمک که بریره
برکدرمکدر.
- الأثمار:** مردان دلیز / فتح ایله و معجمه
ایله جمعدر، شجیع کمسنه لر و جسور
کیشیلدر، مفردی ذمر نوع أخیره و بو
معناده ذمر دخی لغتدر.
- الأثمار:** افسانها / مهمله ایله در، حکایات و
مناقب که سَمَرک جمعیدر، مذکوردر.
- الإضمار:** در دل داشتن / کسر ایله و
معجمه ایله مصدردر، قلبده طوتمق و دروننده
صاقلامق.
- الأطمار:** جامهای کهن / فتحله و مهمله
ایله جمعدر، اسکی لباسلر که مفردی طَمر
گلور.
- الأعمار:** عمرها / مفردی عمر درت معنایه
سکرنجی نوعده گلور.
- الأعمار:** نادانان / معجمه ایله در، مفردی
عُمر ایکی / [ن ۲۰۲و] معنایه گلور،
ضممله در، لکن بونده امور بیلمز تجربه سی
/[م ۹۴ظ] یوق کمسنه لر دیه کدر.
- الأعمار:** تشنگیها / صوسزلقلر، مفردی مفردی
غمر کسر ایله عطش معناسنه در.
- الأعمار:** کینها / حقدلر و حسدلر که مفردی
کسر ایله در، مصدری عُمر نوع اولده مذکوردر.
- الأعمار:** دشمنیها / عداوتلر معناسنه، جمعیتی
انواع إزاده سیله در و بونک مفردی دخی کسر
ایله در.
- الأقمار:** جمع القمر / قاف ایله در، آیلر
معناسنه که مفردی قمر نوع اولده معنالی ایله
یازلدی.
- الإقمار:** شب ماهتاب گشتن / کسر ایله در،
گیجه آی آیدین اولق، لیلة قَمَرَاء وقوعی
معناسنه.
- الأثمار:** پلنگان / فتحله و نونله جمعدر،
قپلانلردر، مفردی ثَمَر گلور.
- الإجمار:** بسیار گردانیدن / کسر ایله و تحتیه
ایله در، بر نسنه پی چوق چوق ایلمکدر، مثلاً
صلاة و سلامی إکثار گبی.
- الثمار:** خرما فروش / فتح موحده فوقیه ایله در،
خرماچی که بیع شراسیله مشغول کمسنه.
- الجذمار:** بقیت بُن شاخ خرما که برتدش /
کسر جیمله و معجمه ایله در، میمی زائدر،
خرما دالی کسلدکده یزنده قالان اثریدر، بوداق
یری دینور، جمعی جذامیر گلور.

الْجَمَّار: پیه خرمابن / ضمله و شد ایله‌در،
خرما گوبگی دیدکلری شحم نخل، گویا خرما
آغاجی یاغر دیمکدر.

الْحَمَّار: خروان / فتح مهمله ایله‌در،
اشکجی، اشک صاحبی معناسنه.

الْحَمَّار: سیکی فروش / معجمه ایله‌در،
سوجی صتان کمسنه که پیر مُغان تعبیر
ایدرلر، حُم خمار معروفدر.

الدَّغَمَّار: ناپیدا / مهمله بعده معجمه
ایله‌در، گیزی اولان امر خفی معناسنه.

الزَّمَّار: نیزن / زای هوز و شد ایله‌در، مِزمار
لفظندن مبالغه‌در، دودکجی که مطلقدر، نای
و مثقال و بوری و قَوْل امثالنی اُفلمکبیلن
کمسنه.

السَّمَّار: افسانه گویان / مهمله‌نک ضمی
ایله سامرک جمع مکسَریدر، خوان و مداحلر
معناسنه‌در، اُسمار و سَمَر دخی گلور.

الطُّومار: نامه دراز / ضمله‌در، اوزن قطعه‌لی
و یازلمش کاغذ که معروفدر، دُوررلر که "قد
طُوی طوماز اَطمارِ الأعمار" فقره‌سنده
آشکاردر.

المِزمار: نای / کسر ایله و زای هوز ایله
معروفدر، أبو الصَّخَب کنیه‌سیله یازلمشیدی،
سُبابه دخی دیرلر و زَمَّار دخی قریبا ایراد
اولندی.

المِسمار: میخ آهنین / مهمله ایله‌در، دمور
چیوی.

المِسمار: پُسر زنی که بزرگ باشد / خاتونک
بیوک اوغلی، ولدِ کبیر مادر معناسنه‌در، ضمله
اولمق غالبِ إحتمالدر.

المِضمار: میدان / معجمه ایله‌در، صحنِ ترک
و تاز یعنی آتی تضمیر ایدوب آلشدردقلری
میداندر.

المِضمار: حال و شان / که معروفدر.

المِضمار: اسبِ باریک میان / بلی اینجه آت،
حتی تضمیر آرقلاقمق و زبون ایلیمک معناسنه
گلور.

المَعَمَّار: خانه / فتحله و مهمله ایله‌در، منزل و
مکاندر.

المِعَمَّار: آبادان / کسر ایله معمور معناسنه‌در،
رئیسِ نِجارانه معمار دیدیلر، سببِ تعمیر ویا
مفتاح گبی آلت اولدیغی ایچون دیدیلر.

المِهَمَّار: مردِ بسیار گوی / چوق سویلین
کمسنه‌در، لکن مدیحه‌در که آغزندن گویا سخن
صو گبی جریان ایلیه.

-ن-

الدینار: معروف / مهمله و تحتیه ایله آلتوندر،
یاسی دخی اصلنده نون و مدغم ایدی که وِئار
ایدی، سببِ قلب کسره‌در، دییاجه‌ده اولدیغی

گبی و سائر اسماسندن نَضْر و عَسْجُد و
دَهَب دخی سابقا ذاهبلردر.

الزُّنَّار: میانبندِ ترسایان / ضم زای ایله و شد
ایلّه معروف قوشاقدِر که اماراتِ کَفْرِیّه
نصارادندر و مجزوس مِنْطَقَه سی قَدّ و کُستَج
اولدیغی گبی و جمعی زنانیر گلور.

الکَنَّار: چادرِ کَتَّان / فتحلهدر، کَتَّان بزی که
پنبه و غیریدن اولمیه، تَرْقُیّه گبی. / [ر ۴۸۰ و]

-ه-

الأَنْجَار: رگهای پشت که با دل پیوسته
باشند / موحدّه ایلهدر، أَبْهَرک جمع قَلَّتیدِر که
مفردی سابقدر.

الأَزْهَار: شکوفهای / زای هَوّز ایلهدر،
چیچکلر که مفردی زهره گلّسه / [م ۹۵ و]
گرکردر.

الأَزْهَار: آرایشهای / زینتلردر، زهره نَک
جمعیدر که تحریر اولنور.

الأَزْهَار: شکوفه آوردن نبات / کسر ایلهدر،
اوت چچک ویرمک.

الأَزْهَار: روشن کردن چراغ / قندیلی آیدنلق
ایلمک که اویاندرمق، إِصْاءَة السراج معناسنه.

الإِسْهَار: بیدار گردانیدن / مهمله ایلهدر،
اویاندرمق یعنی بر کمسنه یی بر امرده حسن و
قبچندن آگاه ایلمکده دخی مستعملدر.

الإِشْهَار: ماهها برگذاشتن / معجمه ایلّه
شهردندر، آیلر گچمکدر.

الأَصْهَار: پدر زنان / فتحله و مهمله ایلّه صِهْرک
جمعیدر که گلور، فی الأصل صکره دن قرابت پیدا
اولمقدِر.

الأَصْهَار: دامادان / گویگولر که ینه صهر
مفردیدر، ظَّأب گبی، فارسیده بو اسمی دخی
خوشدر که حُسرانگردر.

الإِظْهَار: آشکاره کردن / کسر ایلّه و معجمه
ایلهدر، آچمق، آچیغه چیقارمق که إِخْفَانِک
مقابلیدر.

الإِظْهَار: در نماز پیشین شدن / اویله نمازینی
قیلمق که صلاة الظهر ادا ایلمکدر.

الإِظْهَار: مَطَّلَع گردانیدن / بر کمسنه یی محرم و
واقف ایلمک، وزن و معناده إِعْلَامدر.

الإِظْهَار: غالب گردانیدن / غالب قیلمق که
ظَهْرنددر، ظاهرده مثلاً مُصَارَعْلر یَکْذَکْده
آرقه سنی یره گتورمک، امارات غَلْبَه نَک أعظمیدر.

الأَفْهَار: سنگهایی که بدو چیزی ساینند /
فتحله و فا ایلّه فِهْرک جمعیدر، دسته سنگ
دیدکلری طاشدر، مفردی گلور.

الإِفْهَار: مقهور یافتن / کسر ایلّه و قاف ایلّه
قهردندر، بر کمسنه یی مقهور بولمق یعنی آخر
کمسنه نَک تحت القهرنده مغلوب اولدیغن
بیلمک.

الإقهار: بحال مقهور گشتن / حال ایله قهر ایلمک، مثلاً توجّه درونی و و بددعا ایله ویا بر ولی یه عداوت سببيله غیره الله ظهور ایدب مقهور اولمغله اولور.

الأمهار: اسب کزگان / فتحله در، کُرّه اسب یعنی آت قولونی معناسنه اولان مُهرک جمعیدر که طایلر معناسنه و قولون آناسنه یوند دیرلر.

الإمهار: کابین کردن / کسر ایله مهر ویرمک که فتحله صدّاق دخی دیرلر، فارسیده کابین و کابندر، ترکجهده نکاح دیدکلری آقجهدر، مُعجّله دیو صفت اولور، معجّله سی هدیه مقوله سندن آغریق دیدکلری نقددر.

الأنهار: جویهای بزرگ / فتحله و نونله نهرک جمعیدر، بیوک ایرماقلردر، مفردی دخی گلور، آلتی درجه سندن فلج و جعفر یازلمشدر.

الإنهار: فراخ کردن مجرا / کسر ایله مصدردر، صو یولنی بیوتمک که نهر گئی قیلمقدر.

الإنهار: روان کردن آب و ماندش / صوبی و آنک گئی مایع اولان شیلری آقتمق معناسنه جاریدر.

العهار: مردان بد کردار / ضم مهمله ایله و شد ایله در، مفردی عاهر گلور، طبیعتی بد اولان کیشیلردر.

القهار: شکننده کامها / فتح قاف ایله اسماء

حساندندر، قهر تامده دماغ شکست ایلمک، ضروب أعجامدندر، مبالغه ایله قاهر دیمکدر.

-و-

الأسوار: باروها / مهمله ایله در، سُورک جمعیدر، قلعه نك بروجلریدر که مفردی ترکجه بدن معناسنه گلسه گرکدر.^{۱۱۴۰}

الأسوار: دست برنجن / سوارک جمعیدر، بلازکدر، مفردی یازلمشیدی.

الأسوار: سرهنگ / چاوش که یدکجیلردر، جَنّیه کش معناسنه.

الأطوار: جمع الطور / مفردی طور فتحله در، درت معنایه گلسه گرکدر.

الأغوار: مردان بد دل / قورق کمنسهرلدر، مخوف اولان خلله دیدکلری عوار لفظنک جمع قَلّتی قیلنوب / [ن ۲۰۲ ظ] بو معنایه گلدی، حتی بدل أعور إضافته ممدوح یرینه گلان مذمومه دینور.

الإغوار: برهنه شدن در جایگاهی از دزد و راهزن / کسر ایله در، سارق و قاطع الطريق اولنلرک ضربه قابل یری آچلمق که سهولتله ضربی ممکن اوله.

^{۱۱۴۰} م - **الأزهار:** آرایشهای / زینتلردر، زهره نك جمعیدر که تحریر اولنور... **الأسوار:** باروها / مهمله ایله در، سُورک جمعیدر، قلعه نك بروجلریدر که مفردی ترکجه بدن معناسنه گلسه گرکدر.

الإعوار: بدید آمدن خللی که بدو در نتوان

شدن / خروج ممکن اولیان محله بر خلل و رخنه پیدا اولمق که چیقمق آسلن اوله.

الإعوار: تباہ کردن حصین / قلعه خراب اولمق.

الأکوار: گلہاء اشتزان / فتحلہدر، دوه سوریمی، جمعات جمال گبی.

الأکور: جمع الکور / بشنجی و یدنجی نوعدہ مفردلری کُور ضمًا و فتحًا گلسه گرکدر.

الأنوار: روشنائیها / نونلهدر، نورک جمعیدر، آیدنقلر که نور گلسه گرکدر.

الأنوار: شکوفها / نَورک جمعیدر فتحله، چچکلدر، مفردی گلور.

الأنوار: آتשהا / کوزلر که نُورک جمعیدر، نور دخی نارك جمعیدر، جمع الجمعدر، ترکجه کوز دیرلر.

الحقّار: سست / معجمه و شد ایله ضعیف و گوشک هرنه اولورسه، رجل و قَوْس و رُمح گبی.

الدّوار: گردنده / مهمله ایلهدر، دونان نسته هرنه اولورسه و دَوْر صوری مثلاً آسیاب و دُوک گبی که مع الهاء مذکوردر و معنویسی

دخی بر حالدن بر حاله تحوّل گبی.^{۱۱۴۱}

الدّوار: گونه از ریگ / بر دورلو قُومدر که روزگار آنی دوندرر، ضم دخی لغتدر.

الرّوّار: زیارت کنندگان / ضم زای ایلهدر، زائرک جمع کثرتیدر، زیارته وارن کمسنه لر که مثلاً بر کمسنه نك خاطرین صورلر.

السّوّار: خشمگین / فتح مهمله ایلهدر، غضبلی و غلبه صاخی کمسنه.

السّوّار: آنکه عَزْبده کند / غوغاجی و صچرایوب حمله ایدن کیشی.

العوّار: مرد سست بد دل / ضم ایله قورقق کمسنه، خائف گبی.

العوّار: پرستو / قرلنچ دیدکلری قوشدر، وزن و معناده حُطّافدر.

العوّار: چَرک چشم / گوزده اولان چپاق، جمعلری عواویر گلسه گرکدر.

الفَرّوار: خانه شبستان / فتح فا ایلهدر، یتاق اوطه سی حُجره مَبیت گبی، فارسیدن معرّیدر، تحفه محمودیده فراوار خانه تابستان دیمشدر که یالودر، ساحلخانه گبی. / [ر ۴۸۰ ظ]

المشّوار: جایگاه عرض کردن چارپا / کسر ایله و مهمله ایلهدر، آت بازاری اولان محل.

^{۱۱۴۱} ن: و دَوْر صوری و معنوی دخی بر حالدن بر حاله تحوّل گبی مثلاً آسیاب و دُوک گبی که مع الهاء مذکوردر.

- المشوار:** بسیار پسر درآمدن / چوق
اولادی اولق.
- المغوار:** مرد بسیار غارت / غارتی چوق
کمسنه که بهادر و جنگجی اولور.
- النوار:** رمنده / فتح نون ايله در، اوركُن یعنی
قورخوب قاچان، انسان و حیوان هر نه
اولورسه.
- النوار:** درخشنده / وزن و معناده برآقدر،
پارلایان نسته.
- النوار:** شکوفه / چیچک نور گی، نو ظهور
ایکن لطیف نمایشی اولور.
- النشوار:** نشخوار چارپای / کسر ايله و
معجمه ايله در، حیوان یدیگی علف که
صمان و غیری، فارسیدن معزید.
- ی-**
- الأخبار:** گزیدگان / فتحله و معجمه ايله در،
نوع ثالثه مذکور حَیْر کلمه سنک جمعیدر،
اورندلنمشلر دیمکدر، حَیْر دخی سابقدر.
- الأذیار:** صومعهای ترسایان / مهمله ايله در،
دَیْرک جمعیدر که نصارانک عبادتخانه لریدر.
- الأطیار:** مرغان / جمع قَلتدر، کثرتی طُیورد،
مفردلری طَیِردر که گلور.
- الأغیار:** ستارگانی بوند روشن که در دریای
حجاز دیدار باشند و جز / دریای حجازده
گورینن ضیادار یلدزلردر. / [م ۴۹۵ظ]
- الأغیار:** دیگران / معجمه ايله در، غَیْرک جمعیدر
که معروفدر، سبقت ایلمشدر.
- الأخیار:** دمه‌های آهنگران / دمورجی کورگی،
کَیْر مفردیدر که گلور، جمع دیگری کَیْرَة
گچمشدر.
- الأنیار:** یوغها که بر گردن گاوان نهند /
نونله در، بیوندرق که اوکوزک بویننه قورلر، مفردی
نَیْر گلسه گرکدر.
- الأنیار:** طرازیهای جامه / لباسک سَیْنجفلری.
- التسبار:** رفتن / فوقیه و مهمله ايله در، سیردن
تکرار وزننده مصدردر، گتمک و یوریمک
معناسنه.
- التسبار:** راندن / سورمک که گیدرمکدر.
- التبار:** موجی آب ریزنده / تشدید ايله در، صو
صاچان طالغهدر.
- الجبار:** صاروج / جیمله در، آچودر، لکن وانی
خِرْزَمه در نوره معناسنه دیدی، جمله سنک اصلی
کیرجدر.
- الدیار:** هیچ کس / مهمله ايله أحد معناسنه که
دارده دیار یوقدر یعنی بر فرد مراددر.

السَّيَّار: رَوْنده / سائرده مبالغه‌در، چوق
چوق یوریوب گیدن کمسنه.

الطَّيَّار: گونه از ترازو / بر دورلو ترازودر و
ها ایله کشتی معناسنه گلور.

العَيَّار: معروف / اصلنده چوق حرکت و
دور ایدن کیشی و شطارتلی آتدر.

العَيَّار: شیر / آرسلاانه دخی إطلاق ایلدیلر،
آجلقدن صَيِّد قصدیلله یمین و یساره صَوْلَت
ایدوب صچرادییغی ایچون.

العَيَّار: نیک رَوْنده / گوزل یورین کیشی
ظاهرده و باطنده حسن سلوک صاحبی، عیارِ
مسلم کمسنه‌در.

الْقَيَّار: اسب نیک تک / قاف ایله‌در، اویون
گوزل آت که معرفتلی اوله.

المِخْيَار: زمینی که سالی بکارندش و سالی
نه / کسر ایله و مهمله ایله‌در، بر ییل اکین
اکیلوب و بر ییل دخی اکمدکلری یردر.

المِغْيَار: ترازوی زر / آلتون ترازوسی که عیار
آنکله اولور.

المِغْيَار: مردی که بر اهلِ خویش غیرت
بُرد / معجمه ایله‌در، اهلی حقنده غیرتی اوله
یعنی قسقانر مشربلی اوله.

المَيَّار: آنکه بارِ خوردنی آرد / ضمله و
شد ایله‌در، حاضر یمیش گتورن کیشی.

المَيَّار: نام اسبی / بر آتک اسمیدر که أشعارده
إشعار اولنور.

-ومنه بالهاء-

خماسیاتک هائیاتیدر که اون ایکی^{۱۱۴۲} لفظ
مضاعفی تقدیم اولنمشدر.

الصَّارَة: اندر بایست / فتح مهمله ایله و همزه
ایله و آخرنده مهمله‌نک تشدیدیلله مضاعفدر،
صرر ماده‌سندن صَارَة لفظنک حَوایج وزننده
صَارَر جمعی اولوب جنسین إدغامیلله و تا ایله
إستعمال اولنمش، حاجتله معناسنه که گرکلو
یعنی امور لازم، حوایج گبی.

الصَّارَة: تشنگی / صوسزلق عطش گبی، مصدر
اولمغله جمعینده شرط بیانی کلفتدن فراراً معنده
جمعیتی أذهان اذکیایه حواله ایلدی، صَوَّار لفظنده
جنسیت إشراب اولنمشدر.

الصَّبَارَة: سختی گرما و سرما / موحدده ایله‌در،
حَرَّک ویا بَرْدک شدتیدر، لکن اگر صَبَارَة الصَّیْف
ویاخود الشتاء دینورسه اول معنایه اولور.

المُجَارَة: باکسی خصومت کردن / ضم و جیم
ایله مفاعله وزننده مصدردر، بر کمسنه ایله
چکشوب غوغا ایلمک.

المُسَارَة: باکسی راز کردن / مهمله ایله‌در،
قولاغه فسلدیمک، سرار گبی.

^{۱۱۴۲} ن: اون ایکی^{۱۳}.؛ صحیح اولان اون اوچ کلمه‌در.

المُشارَة: باکسی بدی کردن / معجمه ايله در، مجازة سابقله یکساندر وزن و معناده.

المُضارة: یکدیگر را گزند کردن / حرکات و سکنا تده سلفی گیدر، بری برینه حيله ایدوب ضرره سبب اولمق.

الرعا رة: بدخو / فتح زای هوز و مهمله و سلفری گي آخرینك شديله در، / [م ۴۹۶و] مصدر در، کوتو خویلی اولمق، لکن بو ماده دن تصرف صیغ اولمامشدر.

المُعارة: بانگ کردن اشتر مرغ / ضم ايله و شد اخیر ايله / [ن ۲۰۳و] عرار ماده سندن مفاعله وزننده مصدر ایکن مفاعه قالمشدر، لکن واحد ایچوندر، دوه قوشی اوتماک و چاغرمق.

المُعارة: کم شدن شیر اشتر / معجمه ايله مصدر در، دوه نك سودی آز اولمق، بلا هاء ضمله و فتحله اسمدر.

المُقارة: باکسی آرام گرفتن / قاف ايله و شد مهمله ايله در، بر کمسنه ايله قرار ایدوب طورمق، تقار سابق گي.

الحما رة القیظ: سختی گرمای تابستان / فتح مهمله و شد اخیر ايله و قاف و تحته و معجمه ايله در، قیظ وزن و معناده صیقدر، ترکیبک معناسی یاز حرارتنك شدتی دیمکدر.

المُها رة: در روی کسی بد گفتن / ضم ايله و آخر ینه مشددردر، بر کمسنه نك یوزینه چاغرب کلمه قبیحه تکلم ایلماکدر. / [ر ۴۸۱و]

-أ-

المُما رة: بکسی فخر در نبرد کردن / وزن و معناده مفاخره وزننده مصدر در، لکن جنگده فخر ایلماکدر که بن فلانی فلان جنگده قتل ایلدمی دیمک.

المما رة: باکسی خلاف کردن / بر کمسنه یه مخالفت ایلماک.

-ب-

الإضارة: دسته نامه / کسر ايله و معجمه ايله در، بلا هاء سبقت ایلدی.

العسارة: بچه گفتار / مهمله لرله در، هاسز دخی یازلدی.

-ش-

الإشارة: آنچه بروی چیزی گسترده / معجمه یی تقدیم ايله در، جمع ایلدکلی شی، مثلا میوه جمع ایلوب اوزرینه قودقلری طبله ویا سپد ویا طبق.

الإشارة: زنبیل بزرگ که درو نمک بود / توز توره سی، زنبیل ملح گي.

الجزارة: نوعی از کژدم که دُنب را بر زمین همی کشد / فتح جیمله در، قویرین یه سوروین عقرب که بیوک اولور.

دهشت آمیز "عُثْلٍ جَوَاطٍ مُسْتَكْبِرٍ جَعْظَرِيٍّ"
بیورمشلردر.

الحِطَّارَة: منجنیق / فتحله و شد ایلهدر، معروف
آلتدر که ابتدا حضرت خلیل الله علیه سلام الإله
جنابی غرود لعین آتسه إلقا ایچون شیطانک
تعریفله ایجاد ایلدکلری مشهوردر و منجنیق دخی
معزبدر محنده گلور إن شاء الله.

-ع-

الرَّعَاة: بدخوی / زای هوز و مهمله ایلهدر،
زُغُرور ماده‌سندن تخفیفله زعر کلمه‌سندن
مبالغه‌در، خوی کوتو اولان کیشی که زعور دخی
یازلدی.

الرَّعَاة: دشواری / گوجلک صعوبت معناسنه.

-ف-

الكَفَّارَة: کفارت کردن سوگند و جز / فتح ایله
و فا ایلهدر، / [م ۹۶ ظ] بر مُسلم قسم ایلدیگی
امرده حانث اولسه آکا کفارت دیدکلری تدارک
لازمدر که حتی آخرتده مؤاخذه‌دن تخلیص گریبان
ممکن اوله، کفارت یمین صورتی بر قُول آزاد ایدر
اگر عِتْق رَقبه ایلمزسه اون عدد فقیری بر گون ویا
بر فقیره اون گون طعام ویره، بهاسنی ویرسه
صدقه فطره قدر اوله ویا ستر عورت رتبه‌سنده
اول فقرایه کسوله‌ر ویرر، بو اوچ ماده‌ده مخیردر،
اگر آنلر ممکن اولمزسهرمضانندن غیری اوچ گون
صائم اولور. کفارت دخی درتدر؛ ظهارده
کفارتی یازلدی، صَوْمده عن قصدِ بلا عذرِ نهارِ

الحَرَّارَة: گروهه گِل کودکان بدو بازی کنند

/ معجمه ایلهدر، چاموردن مدور بر یوارلقدر
که آنکله صبیان اوینارلر، اکثریا خُرور یعنی
سقوطلرینه سبب اولمغله تسمیه اولنمشدر.

الدِّقْرَارَة: مردِ سخن چین / کسر مهمله و
قاف ایلهدر، تمام معناسنه‌در، بلا هاء دخی
سبق ایلدی.

الدِّقْرَارَة: شلوار که گشتی گیران پوشند /

کِشِبَت دیدکلری پهلوان کسوه‌سی، بلا هاء
یازلمشدر، ثَمَن دخی دیرلر، صحیحی ثَبَان
گلسه‌گرکدر إن شاء الله المَتَان.

السِّغْرَارَة: روشنای آفتاب که در خانه آید /

مهمله ایلهدر، پنجره‌گی محله اولره داخل
اولان گُش دیدکلری ضیای شمسدر و بلا
هاء آنده اولان ذره دیو یازلمشیدی.

-ص-

التَّقْصَارَة: گردن بندِ کوتاه / فوقیه و قاف
ایلهدر، بلا هاء دخی یازلدی.

-ط-

الإِسْطَارَة: افسانه / مهمله ایلهدر، هاسز
دخی مسطوردر.

-ظ-

الجِعْظَارَة: مردِ کوتاه ستبر / جیم و مهمله

ایلهدر، ابن سَکِیت روایتله کُوبد و قالک
کیشی، ضخیم و جسیم‌گی که اثرده "أَلَا
أُخْبِرْکُم" حدیثنده اهلِ ناری تعریفنده بو الفاظِ

المرمارة: تن آور / گوده‌لو وجودی بیوک اولان
انسان ویا حیوان.

-ن-

الصنارة: آهن سر دوک / کسر مهمله و شد
ایله‌در، ایک باشی که دمور اوله، رأس المغزل
عن الحديد.

الصنارة: صنارة دستکاران / اهل صنعتک
آلتلری.

الصنارة: گوش / قولق اُذن گبی، لکن اهل یمن
لغتیدر، بو دیارده دخی بعض نسنه‌نک ضاپنه و
قولپنه قولق دیرلر، کیسه دینار گبی.

الصنارة: دوال سپر / قالقان قولپی اولان قایش.
الصنارة: نهایت در بخیلی / بخلده کمال و
غایت درجه‌سی نعوذ بالله تعالی.

القنارة: قناره قصاب / قاف ایله‌در، ذبح ایچون
آلقلری حیوانی قویدقلری محلدیر، اصلنده باشی
بیوک حیوان معناسنه اولان قنور لفظندندر.

-و-

الخوارة: زن سست / معجمه ایله‌در، مذگری
مذکورد.

الخوارة: زمین نرم / یومشق یر، ارض رخوه گبی
که خور سابقدندر.

الخوارة: اشتر بسیار شیر / صودی چوق دوه.

رمضانک برنده بعد النیه اورجنی إفساد ایلسه
کفارتی ظهار کبیردر، لکن ترتیب شرطدر،
بر صورته قادر ایکن آندن أدنی صورتی
إختیار جائز اولماز، اگر قدرتی یوغیسه ایکی
آی متصلا صائم اولور، طاقت ممکن اولمیان
نذرك دخی کفارتی یمین کفارتی گبیدر، آنکله
کفارت بش و صورتلری اوچ اولور.

-م-

الإضمارة: دسته نامه / کسر ایله و معجمه
ایله‌در، مکتوب دسته‌سی که إضمامه دخی
محلنده گلور إن شاء الله.

الحمارة: سختی گرما / فتح مهمله ایله و شد
ایله‌در، اسّی شدید اولق، آخرینک شدیله
مضاعفدرده قریبا مذکورد.

الزمارة: زن پلید کار / زای ایله‌در، فعل
شنیع ایدن خاتون که اثرده گلدیگی اوزره زنا
مراددر.

الزمارة: اشتر مرغ ماده / دوه قوشینک
دیشیسیدر، بالاده زماره صداسیدر.

الزمارة: عمود بند آهن / دیرک ده اولان
دمور باغ.

المرمارة: زن فربه / مهمله ایله‌در، ملحمه
یعنی سموز اولان خاتوندیر، حتی یوررکن
وجودی رعشه‌دار اوله.

الْخَوَّارَة: خرما بنِ بسیار بار / میوه سی چوق
خرما آغاجی.

الدَّوَّارَة: چرخ آسیا / مهمله ایله در، دگرمن
چرخیدر، بلا هاء مطلقا دونان نسنه در دیو
یازلدی.

الدَّوَّارَة: دوک پشم ریش / یوک صچاق
بوکمک ایچون اولان ایک.^{۱۱۴۳}

الدَّوَّارَة: جایگاه پاشنه در / قاپو قنادینک
اُوکچه سنک دوندیگی محلدر.

العُتَّوَّارَة: مرد کوتاه / فتحله و فوقیه ایله
قصیر القامه کمسنه در.

العُتَّوَّارَة: پاره از مُشک / مسک پارچه سی،
عتر سابقدندر.

الفَّوَّارَة: آب جوشان / فا ایله و شد ایله در،
یوقاری طرفه صچراین صودر که مصدری فُور
گلور.

الْكَوَّارَة: کندوی مگس انگین / آری
/[۴۹۷م و] قوانی، کَوَّارَة النخل و مشار و
کور گئی.

المَوَّارَة: دستاس / گلوب گتمک معناسنه
اولان مَوَّردن مبالغه در، دگرمن آلی که ال
دگرمننده اولور.

المَوَّارَة: اشتر زود رو / آقمق معناسنه اورن
مَوَّردندر، تیز یورین دوه، سریع السیر گئی.

-ی-

السَّيَّارَة: کاروان / مهمله ایله در، قافله در،^{۱۱۴۴}
عیرابی سیاره معروف ضروبنددر.

السَّيَّارَة: یکی از ماه و آفتاب و ستارگان / آی
و گنش و زحل و مُشتَرى مَرِیخ زُهره / [ن۲۰۳ظ]
عُطارد که یدیدر، سائرلری متحیره در، اشته اول
سیارات سبعة دن بری مراددر.

الطَّيَّارَة: نوعی از کشتی / بر دورلو گمیدر،
سفینه سریع گئی.

الطَّيَّارَة: چهر آسیا / دگرمنک یوزی و اوستی.
/[ر۴۸۱ظ]

-السداسی-

-أ-

الإِثْتَار: برنگ کردن یخنی / بَار ماده سندن
إِثْتعال وزنده در، تکه ویا بوزاغی یخنیسی یایمق.

الإِثْتَار: یخنی نهادن / ذخیره طومق یعنی کیلاره
ذخیره قومق.

الإِثْتَار: کُشنده خویشانده را باز کُشتن / شد
مثله ایله در، إِدْخار وزنده در، اصلنده تَار
ماده سندن وزن سابق اوزره إِثْتَار ایکن تاپی ثایه
قلب ایلوب إِدْغام اولندی، معناسی کندی
اقرباسندن برینی قتل ایدنی قتل ایلمکدر.

^{۱۱۴۳} م - **الدَّوَّارَة:** دوک پشم ریش / یوک صچاق بوکمک
ایچون اولان ایک.

^{۱۱۴۴} ن: غافله در.

الإِظْئَارُ: وایه بسوی فرزند گرفتن /
معجمه نك تشدیدیده در، وایه معناسنه اولان
ظْئَرْدَن وزنی تقریق سابق اوزره در، بر کیشی
اوغلنه طایه طوتمق.

-ب-

الإِجْتِبَارُ: نیکو شدن حالِ کسی / جیمله
جبردن إفتعالدر که بر کمسنه نك حالی خوش
اولمق، جبر نقصان دینور.

الإِخْتِبَارُ: آزمودن / معجمه ایله خُبْرَت
کلمه سندن وزنِ سابق اوزره مصدردر، وزن و
معناده إمتحان و تجربه معناسنه در که
صنامقدر.

الإِصْطِبَارُ: شکیبایی کردن / مهمله ایله صبر
لفظندن وزنِ مذکور اوزره تایی طایه قلب
ایلدیلر، صبر ایلمک.

الإِعْتِبَارُ: عبرت گرفتن / عبرتدن وزنِ مسطور
ایله در، عبرت آلمق که شاعر دیمش بیت:

مشتري دارد درین بازار هر جنسی که هست
آنچه آن را کس نمیگیرد متاع عبرتست

الإِعْتِبَارُ: اندیشه از پس چیز فرو شدن /
بر امرک وقوعندن صکره آنی فکری ترک
ایلمک.

الإِنْجِبَارُ: شکسته بسته شدن / جیمله در،
جبردن إنفعال بابنک مصدریدر، قریلان
نسنه نك باغلامسیدر.

الإِیْتِبَارُ: خرمابنان را گُشن دادن / إِبَّار سابقدن
إفتعال وزنده مصدردر، خرما آغاجلرینه اركك
خرما ویرمک.

-ت-

الإِسْتِبَارُ: در پرده شدن / سْتَرْدَن وزنِ مزبور
اوزره در، وْراء پرده ده إختفا ایلمکدر.

الإِسْتَارُ: پوشیده شدن / اورتْمک، تَسْتَر گئی.

الإِنْتِبَارُ: بُریده شدن / اَبْتَر ماده سندن إنفعال
گئی مصدردر، منقطع اولمق.

الإِنْشِتَارُ: پَلْک چشم دَریده شدن / معجمه
ایله در، وزنِ مسطور اوزره گوز قباغی یارلمق.

-ث-

الإِنْتِشَارُ: پراکنده شدن / نثردن إفتعال وزنی
اوزره در، طاغلمق پَریشان اولمق.

-ج-

الإِتْجَارُ: بازرگانی کردن / تجارتدن تاء إفتعالده فاء
الْفعل إدغام اولنمشدر، بازرگانلق ایلمک که بیع
و شرا ایله إنتفاع ایلمکدر.

الإِتْجَارُ: بگلوی خود فرو کردن / بر مایع
نسنه یی کندی بوغازینه آقمق.

الإِتْجَارُ: علاج کردن / آغز ایچنه دوکمک ایله
إستعمال اولان وْجُور ایله کندینه دوا ایلمکدر.

الإِخْتِجَارُ: حجره ساختن / [م ۹۷ظ] مهمله
ایله حجره دن إفتعالدر، کندینه بر اوطه یاپمق.

الإِزْدَجَارُ: باز زدن / زای هوز و مهمله ايله در، قاچنمق و چکنمک، إحتراز و إمتناع معناسنه.

الإِزْدَجَارُ: باز ایستادن بزجر کسی / بر کمسنه نك زجر و منعيله بر فعلی ترك و تأخیر ایلمك.

الإِزْدَجَارُ: پذیرفتن / نصح و پند قبول ایدوب سوز طوقق.

الإِشْتِجَارُ: دست بر زَنخ نهادن از اندوه / ایکی چکه آراسی معناسنه اولان شجردن إفتعال وزنده در، آلی چکه سنه قومق که علامت غمدر.

الإِغْتِجَارُ: دستار در سر بستن / مهمله ايله وزن سابق اوزره در، مِعْجَر ماده سندر در، باشه صارق صارمق.

الإِغْتِجَارُ: مِعْجَر بر افکندن زن / خاتون مِعْجَرینی اورتونمک که بو دیارده یاشمق لنمقدر.

الإِنْجَارُ: آب دَويدن / مثلثه ايله ثَجْرَة البحر ماده سندن إفتعال وزنده در، صو آقمق جَریانُ الماء گبی.

الإِنْجَارُ: در سولاخ شدن / حجره ماده سندن اولوب حیوان دلیگنه گیرمک و انسان اوطه سنه گتمک، وزن سابق اوزره در.

الإِنْجَارُ: باز زده شدن / إزدجاردن فرقی همان بابلریدر که بونک بابی زَجْرَدن إفتعالدر، تأخّر معناسنه در.

الإِنْجَارُ: آب از چشم بر جوشیدن / فا ايله باب مزبور دندر، چشمه دن صو جُوش و خروش ایلمکدر.

الإِیْتِجَارُ: بمزد باز سندن / اجرتدن اولمغه مهموز ایکن تسهیل ايله تحتیه برله شهرت بولمشدر، اجرت قبول ایلمک، لکن اجرتله یناشمقدر دیدیلر.

-ح-

الإِسْتِجَارُ: سحرگاه شدن / مهمله ايله سحردن إفتعالدر، صباح وقتی گلمک و صباح اولمق.

الإِسْتِجَارُ: بانگ کردن خروس سحرگاه / سحری خروس اوتمک، ع:

خروسان در سحر گویند قم یا أیها الغافل

-خ-

الإِدْخَارُ: بنهادن چیزی / مهمله ايله در، فی الأصل ذخیره ماده سندن إفتعال وزنده إدتخارد، قلب و إدغامی واردر که علم صرف وظیفه سیدر.

الإِدْخَارُ: برداشتن طعام بسوی دیگر روز / یارنکی گونه طعام صاقلامق.

الإِفْتِخَارُ: فخر آوردن / فا ايله فخردن باب
سابق وزننده در، فخر إيراد ايلمك يعنى مالله
و نسلله ويا بر امر ديگر ايله اوگنمك.

الإِمْتِخَارُ: برگزیدن / باب سابقدن مخر
مادسيدر كه اوگورتلامق، إنتخاب و إنتقاد
گي.

-د-

الإِبْتِدَارُ: شتافتن بسوی چیزی / موحده
ايله در، ظهور معناسنه اولان بدوردن باب
مزبوردن اولوب بر نسنه نك طرفنه سعی و
توجه ايلمكدر.

الْأُسْكُودَارُ: نامه دار / ألف و كافك ضم ايله
و میانلرنده مهمله نك سکونيله در، مکتوب
صاحبی معناسنه در و استانبول مقابلنده
آناطولی اسکله سی اولان شهر عظیمك اسمی
اولمق لغتده بیوک اسکله اولمسیله در و جلد
مصحف ایچون دخی اسمدر دیدیلر.

الْأُسْكُودَارُ: پیک / یعنی اولاق که بر دیاره
سریعا إرسال و هر قوناقدہ آت تبدیل ایدوب
مطلوب اولان خبری گتورر، بو دیارده منزل
دینور که عربده نَجَاب تعبیر اولنور.

الإِفْتِدَارُ: توانا شدن / قاف ايله قدرندن
إفتعالدر، گوجلو و قوتلو اولمق.

الإِقْتِدَارُ: در دیگ چیزی ساختن / قَدَرده
یعنی چولمکده بر شی مثلا طعام یایمق.

الإِنْحِدَارُ:^{۱۱۴۵} بنشیب فرو شدن / نون و
مهمله ايله إنفعال گي مصدردر، یوقشدن
آشاغی اینمکدر.

الإِنْحِدَارُ: بازگشتن از سفر / سفردن عودت
ایلمکدر.

الإِنْقِدَارُ: باندازه شدن / قدر ماده سندن وزن
سالف اوزره در، بر شی تخمین اولنان مقدار اوزره
ظهور ايلمك.

الإِنْكَدَارُ: فرو ریختن کردن / [م ۹۸ و ۴] کدردن
مزبور وزن اوزره در، بر نسنه دوکلمك و آقمق،
إنتجار سابق گي.

الْإِنْكَدَارُ: دَویدن / یلمك و سرعتله گتمك که
سگرتمکدر.

-ذ-

الإِعْتِدَارُ: منزلی بی آب / مهمله ايله إفتعال
وزنده در، صوسز بر قوناقددر، لکن مرادی غالبا
آب و تاب و شنلکدر که مندرس و خراب
محلدر دیدیلر. / [ن ۲۰۴ و]

الإِعْتِدَارُ: عذر خواستن / عذر ايلمك، إعدار
سابق گي.

الإِعْتِدَارُ: دوشیزگی ببردن / قزلق آلمق یعنی
بكر بکارتك إزاله ايلمك، وزن و معناده
إقتضاض گي. / [ر ۴۸۲ و]

-ر-

الإِجْتِرَار: بکشیدن / جیمه جرردندر که
جکمک معناسنه جَرّگی.

الإِجْتِرَار: چرانیدن اشتر / دوه گویش
گتورمک که دِوّه و جرّه مذکورلدر.

الإِخْمَار: سرخ شدن / مهمله ایله حمردن
إفعلال وزنندهدر، قرمزی اولوب قزارمق.

الإِخْوَار: سیاه چشم شدن / گوز قاره اولمق
که أبو عمروک روایتیدر یعنی آهو و گاو
گوزلری گبی گوز بتون قاره اوله.

الإِخْضَار: شبز شدن / معجمه لرلهدر،
یشیللنمک، خُضِرَتْ گلّمک که خضر علیه
السلامه لقب اولمق هرزه محله اولورسه اول
محل درحال یشللنور.

الإِزْوَار: بچسبیدن / زای هوز ایلهدر، میل
ایلمک.

الإِضْطَار: تنک شدن سُنْب / مهمله لرلهدر،
نوع اوّله موجود صرّ ماده سندن اولوب
حیوانک طرناغی یوفقه اولمقدّر.

الإِصْفَار: زرد شدن / مهمله و قاف ایله
صفرتدن إفعلال وزنندهدر، صاررمقدّر.

الإِضْطَار: بیچاره گردانیدن / معجمه نک
تقدیمیه ضرورت ماده سندندر، حالنده شدّت
پیدا اولمق، ناچار اولمق و إلتجا ایلمک.

الإِغْتِرَار: حال عرض کردن / مهمله ایله وزن
سابقدندر، عرضِ حال یعنی إحتیاج عرض
ایلمک که قرآن کریمده اولان المعترّ بالاده
یازلمشدر.

الإِغْوَار: یک چشم شدن / نوع اولده اولان
عَوْر لفظندن إفعلال وزنندهدر، عافانا الله تعالی،
برگوزی اولمق.

الإِغْبَار: گرد آلود شدن / معجمه و موحده
ایله غبار لفظندن مزبورده مصدردر، توزه بولانمق.

الإِغْتِرَار: ناگاه گرفتن / إفتعال بابندن اولوب،
مغرور اولمق سببیه غافل بولنمق.

الإِغْتِرَار: فریفته شدن / آلدانق إنداع گبی.

الإِغْتِرَار: برگماریدن / فا ایله وزن مزبور اوزرهدر،
صرتقم تبسم گبی.

الإِغْتِرَار: خندیدن / ضَحْک معناسنه که تا
دیشلری گورننجه گولمکدر.

الإِغْتِرَار: بآب سرد خود را شستن / قاف ایله
قُرّه ماده سندن مصدردر، کندینه صوغق صو ایله
غسل ایلمک.

الإِغْتِرَار: چرک از بُنِ دیگ پاک کردن / چلمک
دینه یاپشانی آلوب پاک ایلمکدر.

الإِغْتِرَار: آرام گرفتن آب گُشن در رحمِ ماده /
ارکک منیسی دیشی رحمنده قرار ایلمک.

الإِقْوَرَار: لاغر شدن / إفعال وزندهدر،
زبون اولمق که دریلر بورشمقدر، اکثریا پیرلکدن
دخی اولور.

الإِنْجَار: کشیده شدن / إفعال وزنی
اوزرهدر، بر نسنه پی چکلمش قيلمق.

الإِنْجَار: بجز شدن حرف / حرف جرّ اثرینی
إجرا ایلّمک که داخل اولدیغی کلمه نك
آخرینی أثر جرّ اولان حرکه ویا حرف ايله
متّصف قيلمقدر.

-ز-

الإِزَار: کهنه کردن / فوقیه نك شدیلهدر،
اسکتّمک، تخلیق و تدنيس گي.

الإِیْتَار: ازار پوشیدن / تحتیه بعده فوقیه ايله
جار اورتمک.

-س-

الإِیْتَار: گشنی کردن اشتر / موحده ايله
وزن مزبور اوزرهدر، دوه دیشیسنه آشمقدر.

الإِغْتَار: فام دار را بوقت نیستی سخت
گرفتن / مهمله ايله عسرتدن وزن مقرر
اوزرهدر، ادای دین ممکن دگل ایکن دائن
مدیونی تضییق ایلّمک. / [م ۹۸م ۴ظ]

الإِعتَار: بستم برکاری داشتن / بر کارده
ظلم ایلّمک، بو دخی عسردندر.

الإِغْتَار: مثله / قاف ايلهدر، بو دخی معنای
مزبور اوزرهدر، قسردندر.

الإِغْتَار: گوشت کندن مرغ بمنقار / نونلهدر،
وزن مسطور اوزرهدر، منسر ماده سندنذر، قوش
بورنی ايله آتی قوپارمق.

الإِغْتَار: پاشیدن عمامه و جز / مهمله ايله
حسردن إفعال وزندهدر، عمامه و آنك گي
نسنه لری بوزمق و آچمق.

الإِغْتَار: شکستن / کسردن وزن معهود
اوزرهدر، قرق که صوري و معنوي اولور، شیشه
قرلق و قلب قرق.

الإِغْتَار: شرم زده گشتن / بر کمسنه پی
اوتاندرمق.

-ش-

الإِغْتَار: پوست پا شدن / نونلهدر، دری
شیشمک، ایکی نوعدر، حیوانده سیکیر قبارر و
انسانده آلت حرکت ایلّمکدر.

-ص-

الإِغْتَار: کوتاه کرچن سخن / معجمه ايله
وزن سابق اوزرهدر، سوزی قصه ایلّمک، تقلیل
کلام که مطلوبدر.

الإِغْتَار: راه کوتاه ترین گرفتن / یولک
قصه سنی إختیار ایلّمک، إختیار أقصر الطريق
معناسنه.

الإِغْتِصَارُ: بازداشتن / مهمله ايله در، گيرو
طورمق، إمتناع گي.

الإِغْتِصَارُ: کنجاره ساختن / صيقمق
معناسنه اولان عصردن در، صقوب کُسه
ياپمق، مثلاً سوسامدن کُسه چيقارب آلورلر
و اوزمندن جبره چيقارمق که شيره آلورلر، حتی
جُبره و کُسه يه عصاره دينور، صقنديسي که
تورتودر.

الإِغْتِصَارُ: بجواني مرگ دادن / تازه لکده
اولمکدر.

الإِغْتِصَارُ: شکستن / قرقق إنکسار گي، لکن
صاد مهمله اولمق غالب إحتمال ويا لغت
اوله. [ر ۴۸۲ ظ]

-ط-

الإِزْطَارُ: بدور آمدن / کسر ايله و زای هوز
بعده همزه ايله در، رفيقيه ايچري گلکم، دخول
گي.

الإِسْطَارُ: نبشتن / سطردين إفتعال وزنده در،
يازmq، إکتتاب و کتب و إستکتاب گي.

الإِنْفِطَارُ: شکافته شدن / فا ايله فطره دندر،
إنفعال صيغه سيله در، يارلمق، إنشقاق ايله وزن و
معناده يکساندر.

-ظ-

الإِخْطَارُ: حظيره ساختن / مهمله ايله إفتعال
وزنيه در، حظيره يعني آغل و قوتره و آخور گي
حيوان ايچون قيش مسکني ياپمق که لفظ کریمده
﴿هَشِيمُ الْمُخْتَطَرِ﴾ بو ماده دن فتحله و کسر ايله
دخی قراءت اولندی، فاعلی ويا مفعولی مراد
اولنور.

الإِغْتِصَارُ: بازداشتن / مهمله ايله در، گيرو
طورمق، إمتناع گي.

الإِغْتِصَارُ: کنجاره ساختن / صيقمق
معناسنه اولان عصردن در، صقوب کُسه
ياپمق، مثلاً سوسامدن کُسه چيقارب آلورلر
و اوزمندن جبره چيقارمق که شيره آلورلر، حتی
جُبره و کُسه يه عصاره دينور، صقنديسي که
تورتودر.

الإِغْتِصَارُ: زین بالغه شدن / وقت معناسنه
اولان عصردن در، قز زمان بلوغی إدراک
ایلمک.

الإِغْتِصَارُ: پناه بکسی يا چیزی دادن / بر
کمسنه يه ويا بر نسنه يه صيغنمق، إلتجا گي.

الإِغْتِصَارُ: بر چیزی فرو ايستادن / قاف
ايله در، بر نسنه نك اوزرينه طورمق، آخر امره
رغبتمز آکا قصر ايلمک.

الإِنْتِصَارُ: دادستن / نون ايله در، نصرت
استمک که ياردم اميد ايلمک.

الإِنْتِصَارُ: نصرت دادن / ياردم ايلمک و
إمداد و إعانت قيلمق.

الإِنْعِصَارُ: شيره فزو آمدن / صقدقجه
خلاصه سي آشاغی آقمق.

-ض-

الإِخْتِصَارُ: حاضر آمدن / مهمله ايله

الْإِنْتِظَارُ: چشم داشتن / نظردن وزن سابق
ایلهدر، گوزتمك و بر كمسنه نك گلمسنه
باقوب دورمق.^{۱۱۴۶}

الْجِعْنُظَارُ: مردِ سخت حریص / جیم و
مهمله نك كسره لری عقبنده نون زیاده
اولنمغله شدید الحرس معناسنه اولمشدر،
نونسز ظاهرده خلافِ عاده خلقت معناسیله
تائییهی خماسیایته ایراد اولندی، حرفِ نون
زیاده سی باطنده دخی بر امرِ کریه علاوه سنه
دلالت ایلدی.

-ع-

الْإِسْتِعَارُ: افروخته شدن آتش / سِعر
ماده سندن إفتعال صیغه سیله / [م ۴۹۹و]
مصدردر، آتشك یانمسی، وزن و معناده
إشتعال گبی. / [ن ۲۰۴ظ]

الْإِنْقِعَارُ: برکنده شدن / قاف ایله قَعر
ماده سندن إنفعال وزنیهدر، تملندن ییقلمق و
آعاج دخی کوکندن قویمق.

-غ-

الْإِتِّغَارُ: دندان برآمده / مثله ایله اصلنده
تَغَر ماده سندن إفتعال وزننده إتتغار اولوب
ثای فوقیهده إدغام ایله إتتغار ویاخود تایی
مثلهده إدغام بعد القلب ایدوب إتتغار دخی

جائزدر، لکن بو صورتده علامتِ باب ألفه
منحصر اولمغله صورتِ سابقهده فوقیه دخی ظاهر
بولندیغی جهتدن آنی تغلیب ایدوب ایکی
نقطه لی فوقیه صورتی ترجیح اولندی.

الْإِثْغَارُ: بسیار اشتر شدن / معجمه ایلهشغر
لفظندن مصدردر، عدد کثرت بولمق، مثلاً
دوه نك صایسی چوغالمق.

الْإِثْغَارُ: راست دانستن اشتر / بر معدودك
عددنده بصیرت اوزره اولوب صحتی اوزره
بیلمکدر.

الْإِنْغَارُ: شکوفه بشکفتن / فا ایله فغر کلمه نك
إنفعال وزنیهدر، چیچك آچلمق.

الْإِنْغَارُ: واشدن دهان / آغز آچلمق که إغفار
ماده سنده سبی یازلمشدر.

-ف-

الْإِحْتِفَارُ: زمین کندن / مهمله ایله حفر
صیغه سندن إفتعال وزنندهدر، یر قازلمق و قویمق،
مثلاً إحتفار مزار قبر قازلمق.

الْإِحْتِفَارُ: بن دندان خورده شدن / دیش
دیپلری اویولمق چوریوب قیرلمق.

الْإِزْدِفَارُ: برداشتن / زای ایلهدر، یوک معناسنه
اولان زفر لفظندن إفتعالدر که تایی باب داله
إنقلاب ایلهدر، قالدرمق یعنی یوکلنمك تحمّل
معناسنه.

^{۱۱۴۶} م - الْإِنْتِظَارُ: چشم داشتن / نظردن وزن سابق
ایلهدر، گوزتمك و بر كمسنه نك گلمسنه باقوب دورمق.

الإفتقار: ظفر یافتن / معجمه ایله ظفردن
باب مزبورک مصدری اولوب تاسی طایه قلب
و معجمه ده إدغام ایله در که فرصت بولوب
غالب و مظفر اولق.

الإنتقار: مهمانی خاص کردن / نونه در، دعوت
خاصّه معناسنه اولان نَقَری که مقصوره ده
مسطوردر، اول وجه اوزره دعوت و ضیافت
ایلمک.

الانتقار: برگزیدن / وزن و معناده إنتقاد گئی،
اوگورتلمک اورادن بورادن دَوُشرمک، مثلاً قوش
دانه دَوُشورمک.

الإنعقار: ریش شدن / مهمله ایله در، إعقار
سابق ماده سندن در، جریحه گتورمک مجروح اولق،
لکن یاره ظهوریله اوله آخردن ضربله اولمیه.

-ک-

الإنبکار: اوّل چیزی دریافتن / باکوره دن
اولوب بر نسنه بی ابتداء بولق و بر شیئک
إبتداسنی بولمقدر که طُرفنده یه ایرشمکدر.

الإنبکار: چیزی نو بگرفتن / بر یکی شیء آلق،
تَمَلَّک / [م ۹۹۴ ظ] جدید معناسنه.

الإنبکار: بامداد کردن / صباح وقتنه ایرمک،
صباحلامقدر.

الإنبکار: بامداد از جای بشدن / سحری یرندن
گتمک.

الإختکار: غلّه بازداشتن بسوی گرانی / مهمله
ایله در، مأكولات مقوله سنی آلوب حبس ایدوب

الإظفار: ظفر یافتن / معجمه ایله ظفردن
باب مزبورک مصدری اولوب تاسی طایه قلب
و معجمه ده إدغام ایله در که فرصت بولوب
غالب و مظفر اولق.

الإظفار: ناخنه برآمدن / حاشا من الناظرین
گوزده طُفَره دیدکلری جلد رقیقی قطعله
علاج ایلمک.

الإغتفار: آمرزیدن / مغفرتدن إفتعالدر،
یارلغنمق مغفرت اولنمق.

الإقتفار: از پی فرا شدن / قاف ایله در، بر
کمسنه نك آردنجه گتمک، إقتفاء گئی.

الإنعفار: خاک آلود شدن / مهمله ایله
إنفعال ضبطی اوزره مصدردر، طپراقلمق
طپراغه بولانمق.

-ق-

الإحتقار: خوار شدن / مهمله ایله حقارتدن
إفتعال وزننده در، ذلیل و رذیل اولق.

الإعتقار: ریش گشتن پشت ستور / جَرَح
معناسنه اولان عقردندر، حیوانک آرقه سی
یاغر اولق.

الإفتقار: درویش شدن / فا ایله فقردن
مصدردر، صورت حال و أسباب معاشنه
ضعف و تنزل گلوب فقیر اولق که صاحبنه
مُفلس و مُغلاک و مُنهلاک دیرلر.

قتلق اولسون دیو إنتظاردر که بهالی صاتمق ایچون تأخیردر.

الإِدْکَار: بیاد آوردن / ذکر ماده سندن إفتعال وزنده إذتکار اولوب تاء داله قلب اولنمق بو بابده قواعددن اولوب علامت باب اولغله معجمه پی آنده إدغام ایله در، خاطره گتورمک، تذکر گبی، ترکجه آتمق.

الإِغْتِکَار: بسیار شدن / چوق اولق، مثلاً یغمور گندکجه کثرت و واردقجه وفرت بولمقده إعتکار المطر دیرلر.

الإِغْتِکَار: باز گردیدن / گیرو دوغمک، رجعت و عودت گبی، گردیدن لازم دخی اولور.

الإِغْتِکَار: در شدن برخی بر برخی / بر نسنه نك بعضیسی بعضی اوزرینه گلمک، مثلاً بر طاغ آخر طاغك اوزرینه یوریمک و ظلمت بری برینه گویا قارشق که إنجلاسی بطيء اولمقدن کنایه در.

-م-

الإِخْتِمَار: مَقْنَعَه برافکندن / معجمه ایله خماردن مصدردر که لچک دیدکلری ستره در، مَقْنَعَه و قِناع دیدکلری پوشیده پی اورتمک و طوتنمق.

الإِخْتِمَار: خمیر برآمدن / خمیردندر، مایه آلمق که اتمک یایمق ایچون و غیری ایچون

عادتدر.

الإِغْتِمَار: عمره کردن / مهمله ایله در، عمره گتورمک یعنی کعبه ده أفعال حجدن اولان زیارت خاصه پی رسم تشریعی اوزره ادا ایلمک.

الإِغْتِمَار: زیارت کردن / مطلقاً زیارت ایلمک معناسنه دخی گلور.

الإِغْتِمَار: آهنگ کردن / شروع و إبتدار یعنی باشلامق.

الإِنْشِمَار: جلد شدن / معجمه ایله شَمْرَدن إنفعال صیغه سیله در، قوی و متین و بر امره هوسده إقدام اوزره اولق که شَمْر شدت معناسنه در.

الإِنْغِمَار: بآب فرو شدن / باب سابقدندر، صویه طالمق غَوْض گبی، شنار و شناه و شناده دخی فارسیلردر.

الإِنْهِمَار: ریزان شدن آب / صو آقمق، جریان گبی. [ر ۴۸۳ و]

الإِیْتِمَار: فرمان بردن / تحتیه ایله در که اصلنده أَمْرُك أَلْفِیدر، إفتعال بابندن إئْتِمَار اولدقده کسره اولی ثانیه پی قلب جنسه سبب اولمشدر، إطاعت ایدوب امره إِمْتِثَال ایلمک که بُصِیرِی بیورر ع:

أَمْرُتُك الخیر لکن ما اتمرت به

الإِیْتِمَار: بایکدیگر مشاورت کردن / بری بریله مشاوره ایلمک و قصد و همت ایلمک.

-ن-

الْجَلَنَار: گلنار / ضم جیم و شد لام ایله در، جیم فی الأصل کاف عجمی ایکن تعریب اولندقدّه تحویل اولنمق کثیر الوقوعدر، فارسیدن معرّیدر، اصلنده گل ایله آناردن مرگبدر که إضافی ایکن ألفی إسقاط ایله مزجی قیلنوب نار چیچگی که زَهْرُ الرُّمَان معناسنده لغت اولمشدر، صکره مشابّهتله کراسه دخی علم اولمشدر، لکن مصنّف آنار الله برهائه آنی مراد ایلمز، همان شکوفه آنار مقصوددر که أختري اركك انار قیدینی آنارده اولان نَر ویاخود جلّ لفظنك جلالندن دخی أخذ ایلسه بعید اولماز.

-ه-

الْإِبْتِهَار: دعوی کردن بدروغ / موحده ایله در، بھر لفظندن إفتعالدر، یلان یره بر نسنه پی دعوی ایلمک.

الْإِبْتِهَار: پیدا کردن بچیزی / فائده مأمول اولان بر امری إبداع و إحداث ایلمک.

الْإِبْتِهَار: زن بی گناه را بخوشتن آلوده کردن / [م. ۵۰۰] صوحسز بر خاتونی آذرملق و کندیسنه تسخیر ایله ألفت ایتدرمک.

الْإِجْتِهَار: بزرگ آمدن بچشم کسی / جیمله در، بر کمسنه نك گوزینه بیوك گورنمک.

الْإِجْتِهَار: خاک از چاه بدر آوردن / قیودن طبراق چیقارملق، [ن. ۲۰۵] إخراج التراب من البئر گبی.

الْإِزْدِهَار: بر چیزی نگاهبانی کردن / زای هوز ایله و مهمله ثانيّه بائیه ایله در، زیرا إفتعال وزنده در، بر نسنه پی حافظ اولوب آنی گوزتمک.

الْإِشْتِهَار: مشهور کردن / شهرتدندر، شایع ایلمک، متعدّیدر، بونده مشتهر فتح ها ایله آشکاره اولمش و معروف دیمک اولور.

الْإِشْتِهَار: مشهور شدن / شایع اولمق که لازمدر، پس مشتهر کسر ایله آشکاره اولیجی دیمکدر، سگاکي مفتاحده دیرکه ع:

في علمه وحلمه وزهده وجهده مشتهر مشتهر

الْإِنْبِهَار: دما برافتادن / نون باب و موحده ایله اصلی بُهردندر، صولوغن اولمق و اول علّت دُما و علّیل دُما بر و دُماورددر، بونده بر ایکی طرفدن دخی اولمق آل ویرر.

الْإِنْبِهَار: جوی کندن / نهردندر، ایرمق قازملق که نهر إتخاذ ایلمک، خرق النهر و حفر معناسنه یاخود صویك تحریکیله صو یاریلوب ایرماق اولمق.

الْإِنْتِهَار: حیلّت کردن / حیلّه قیلملق، منع و تأخّر معناسندن مستعاردر.

الْإِنْتِهَار: بازداشتن / تأخیر ایدوب ممنوع اولمق، إعتصار گبی.

الإِنْصِهَار: گداخته شدن / مهمله ايله ارتك
معناسنه اولان صهر ماده سندن إنفعالدر،
ارمك دُوبان گي.

-ی-

الإِبتِيَار: آزمودن / موحد و فوقیه باب ايله
وزن و معناد و بابه دخی إختبار و إمتحان
که صنالمقدر، تجربه گي.

الإِختِيَار: برگزیدن / معجمه ايله در، خیر
ماده سندن معروف لفظدر که امرودن بر امری
و احوال دن بر حالی آخره ترجیح ايله گزیده
عدّ ایدوب کندی حقنده قبول و تخصیص
ایلمک.

الإِستِيَار: خواربار آوردن / مهمله ايله
سیردندر، اورتایه طعام گتورمک ویا مزه
گتورمک و بر دیاردن آخر شهره مأکولات
نقل و تسیر ایلمک، خواربار طعامدر،
معنای آخیره إمتیاز ايله یکساندر.

الإِشْتِيَار: انگین از کندو بیرون کردن /
معجمه ايله در، قُوان معناسنه اولان مَشار
ماده سندن در، قوائدن بال صاغمق و آتمق و
کسوب چیقارمق.

الإِمْتِيَار: غُله آوردن بسوی بیع / مَیر
لفظندن ینه او معنایه در که صاتمق ایچون
چارسو و بازاره ویا بعض شهره ترکه گتورمک،
إستیار گي.

الإِنبِصَار: بچسبیدن / مهمله ايله صَوّر سابق
لفظندن إنفعال وزنده در، میل و إلتفات ایلمک.

الإِثْمَار: ریزیده شدن / آقمق یعنی بر طرفه
برکمک، مثلاً قوم شدت روزگارد بر طرفدن آخر
سمته جریان ایدوب یغلوب مُجتمع اولمق.

الإِثْمَار: فرمان برداشتن / بیورق إطاعتنده اولمق
که إیتمارده دوام معناسنه.

الْبَارِيَار: بازدار / موحد و زای هوز ايله
فارسیدن معریدر، طوغانچی و طوغان خادمدر،
معرّی بیزار و جمعی بیازره در.

-ومنه بالهاء-

-ث-

الإِستِثَارَة: برانگیختن / ثَوْرْتدن إستفعال
وزنده در، قالدرمق یعنی چوکن دوهی قالدرمق،
إنخاض و إزعاج گي که إناخه و إستناخنک
ضدیدر.

-ج-

الإِستِجَارَة: زهار خواستن / أجردن وزن مزبور
ایله در، حفظ و صیاتن طلب ایتمک.

-خ-

الإِستِخَارَة: بهی خواستن / خیردندر، ایلك
استمک، / [م. ۵۰۰ ظ] طلب شفقت معناسنه که
إستعطاف گي، اصلی خواردندر صوت
معناسنه در، اصلی بودر که صیاد وارب آهویه دام

-ش-

الإِسْتِشَارَة: مشورت خواستن / مشورت یعنی دانشمق ایلمک، مثلاً بر امرک خیراً و شرّاً حقنده حرکت نه صورتله اولمق مناسبدر دیو آنسب وجوهی بیان طلب ایلمکدر.

-ط-

الإِسْطَارَة: پراکنده شدن / یاییلوب منتشر اولمق، طاغلمق.

الإِسْطَارَة: فاش شدن / بر امر شایع اولوب شهرت بولمق.

الإِسْطَارَة: بپزانیدن / اوچورمق، إطاره سابق گبی، اوچدیغنی طلب.

-ع-

الإِسْتِعَارَة: عارت خواستن / بر نسنهیی عاریت وجهی اوزره طلب ایلمک.

-ن-

الإِسْتِنَارَة: روشن شدن / آیدنلق اولمق، ضیادار و منور اولمق.

-ه-

الطَّرْجَهَارَة: مانند طاسِ بزرگ / مهملهلرله و جیمله فارسیدن معرّیدر که اصلی ترکهار کشکرن دیدکلی بیوک تگنهدر، آنده سوددن اولان شیرلی حاصل ایدرلر، تَرکه آر ویا تَرک هار لفظلرندن مرکّب دخی اولمق محتملدر، تاسی طایه

قوردقده یواسنه واررکه چیقارب دامه اوغراده آهویی بولمینجه یاوریلرک قولاغنی صقوب چاغردر که هر نرهده ایسه آنی ایشدوب مرحمه گلورکن دامه واقع اوله و اگر اصلی یائی اولورسه خیردن اولور؛ زیرا بر امرده إِسْتِخَارَة ایکی طرفی بِطَبْعِهما تخلیه ایله خیر اولانی علّام الغیوب تعالی و تقدّس عن الغیوب جنابنک إلْقاسنی رجا ایله متوجّه ایکن إبتدا سنوح ایدن شقی خیر اولمق اوزره إختیار ایلمکدر، بعده خوابده دخی آنی مؤیّد بر امرک نمایان اولمسی سبب تقویت اولور.

الإِسْتِخَارَة: بنواختن / اوخشامق نوازش ایلمکدر.

-د-

الإِسْتِدَارَة: گرد شدن / دوردندر، مدوّ یعنی دگرمی اولمق.

الإِسْتِدَارَة: گرد کردن چیزی برآمدن / بر نسنه نکه ینه گلمسی که أْثَرده "إِنَّ الزَّمانَ قد استدار" وارد اولدی، مثلاً ییل دؤر ایدوب رمضان شریف تکرار إستدار ایلدی یعنی ینه دونوب گلدی.

-ز-

الإِسْتِزَارَة: زیارت خواستن / زیارت ایلمک طلبنده اولمق.

الإستكبار: برتری جُستن / تعلّی و ترقّی استمك
که کباردن اولمغی طلبدر.

-ت-

الإستهتار: مولع شدن گردانیدن / حریص اولمغه
دوغمك، إهتار دخی یازلمشدر.

-ث-

الإستكثار: بسیار خواستن / کثرتنددر، چوق
استمك و کثرت بولدیغی بر شیئك امید و آرزو
قیلمق.

الإستكثار: چیزی بسیار آمدن / بر نسنه پی
کثیر عدّ ایتمك که ترکجه چوقسوئمقدر.

الإستثثار: آب بر بینی / [م ۵۰۱] کردن / نون
ایله نثره دندر که گلورو ناثر دخی مذکوردر، برونه
صو ویرمکدر، لکن إستنشاق دگلدر، صکره
صویك إخراجی مراددر که سومکورمکدر،
آبدستده هر إستنشاقده إستثثار ایلمك گرکدر
دیدکلری بو معنایه اولور.

-ج-

الإئعتجار: ریخته شدن / مثلثه و مهمله ایلهدر،
دوكمك معناسنه اولان ثعجره سابقدن إفعنالل
وزندهدر، دوكمك إنصباب گئی.

الإستتجار: بمزد گرفتن / اجرتدن همزه ایله
/[ن ۲۰۵ ظ] إستفعال وزندهدر، اجرتنه طوتمق

و کافی جیمه إنقلاب و آخرینه دخی ها
لُحویله تعریب اولندیغی طنجره گئی طرازده
مصرّحدر. / [ر ۴۸۳ ظ]

-السباعي-

-أ-

الإستیثار: دربی یکدیگر بودن اشتر در
رمیدن^{۱۱۴۷} / فوقیه عقبنده تحتیه ایلهدر،
دوهلر اُورکدکده^{۱۱۴۸} بری برینك آردنجه
گتمك، بو لفظ بو معناده بنی عقیل لغتی
اوزرهدر.

-ب-

الإستخبار: خبر خواستن / خبر لفظندن
إستفعال وزنده مصدردر، بر کمسنده ویا بر
امرك خبرینی طلب ویا سؤالدر.

الإستدبار: از پی فرا شدن / حروفِ ثلاثه
بابدن صکره مهمله ایلهدر، إقتفار سابق
معناسنهدر.

الإستغبار: اشك فرود آمدن / دمع معناسنه
اولان عبرتدن مصدردر، گوزك یاشی آقمقدر.

الإستكبار: گردن کشی کردن / کبر ایلمك
که نوع ثانیده تکبر و ثالثده متکبر
مذکورلدر.

^{۱۱۴۷} ن - در رمیدن.

^{۱۱۴۸} م - دوهلر اُورکدکده.

یعنی اجرتله گونده ویا آیده ویا سنهده شو
قدر آقجهیه آجیر ایلمکدر.

الِستِجَار: سخت شدن گِل چون سنگ
/ مهمله ایله حجردندر، چامور قورومق ویا
پیشمک ایله طاش گئی اولمق.

الِستیجَار: مثله / همزه اصلیه ما قبله
کسرندن جنسنه تحوّل قواعددن اولمغله
تسهیل اولندی، ینه استیجار سابق معناسنه.

الِستیجَار: مزدور گرفتن / کراجی طومق ویا
ارغاد طومق او طومق.

-خ-

الِستِخَار: تأخیر کردن / همزه ایله آخر
ماده سندندر، گپرو آلی قومه تأخیر ایلمکدر.

الِستِسخَار: افسوس کردن / مهمله ایله
سخرندنر، تمسخر یعنی مسخره ایلمک که
ذلت و رذالت ویرر حرکتده قوللنمق، تسخر
دخی سبق ایلدی.

الِستیخَار: خویشتن بازپس کشیدن / تأخیر
ماده سندندر، کندینی گپرو چکمک، تأخر
گئی که تقدّم ضدیدر.

-د-

الِستِقدَار: تقدیر کردن خواستن / قاف
ایلهدر، تقدیر یعنی قدرت ویرمک طلبنده اولمق
که شاعر دیمش ع:

إستقدر الله خیراً وارضینّ به

-ذ-

الِستِقدَار: چیزی را چرکین داشتن / بر نسنه پی
مردار طومق که ظاهر دگلدر اعتقادنده اولور.

-ر-

الِبتِجَار: از بیم جایگاه بگذاشتن / موحده و
جیم میاننده فوقیه ایله ضبط سابق اوزرهدر،
خوفندن یرینی ترک ایلمک، جلای وطن معناسنه.

الِبتِغَار: پراکنده شدن / ذال ثخذ و مهمله
ایلهدر، طاغلمق، إنتشار گئی و فاعلی مُبتدِعَر
دخی سابقدر.

الِبتِیَار: بپتر شب گذاشتن / إفعیلال
صیغه سیلهدر، گیجه نك چوغی گچوب صباح
یقین اولمق، لکن بعضیلر نصف اللیل اولمق
معناسنی یازدیله.

الِبتِیَار: دراز شدن شب / گیجه اوزن اولمق که
شب یلدا اولمق و تمام اولوب جولان شمس
وقوعنده ^{۴۵} یلده عددی قدر آیامده بر ساعت
فرق بولنور.

الِبتِجَار: درمانده شدن بکار خویش /
مصلصه و موحده و جیم ایله ضبط سالف
اوزرهدر، کیشی کندی ایشنده متحیر و عاجز
اولمقدر، فاعلی مُتَجَرّر دخی مذکوردر.

الإخْجِرَارُ: سرخ شدن / مهمله ايله خُمرتدن
إخْجِرَارِ مذکور وزننده مصدردر، قزارمق قرمزی
اولمق که ماضیسی إحصارَ گلور.

الإخْضِرَارُ: سبز شدن / معجمه لرله
خضرتدن وزنِ متقدّم ايله در، یشیل اولمق و
یشیللنمک.

الإزْمَهَارُ: روشن شدن ستارگان / زای هوز
ایله در، یلدزلر بَرّاق اولوب پارلامق.

الإزْوِیَارُ: بچسبیدن / میل معناسنه اولان
زَوْر ماده سندن إخصیرار وزننده در، اَگِلمک
میل و عدول ایلمک.

الإسْتِجْرَارُ: کشیدن خواستن / جیمله در،
چکمک طلبنده اولمق.

الإسْتِجْرَارُ: خیانت کردن خواستن / خیانت
ایلمک آرزوسن ایلمک.^{۱۱۴۹}

الإسْتِخْرَارُ: سخت شدن جنگ / مهمله
ایله حَرْدندر، جنگ قزمق، إشتداد حرب
گی.

الإسْتِدْرَارُ: بیرون آوردن شیر از پستان /
ممه دن سود صاغمق که درّ ماده سندن در، لله
دَرّه دیرلر.^{۱۱۵۰}

^{۱۱۴۹} ن - **الإسْتِجْرَارُ:** خیانت کردن خواستن / خیانت
ایلمک آرزوسن ایلمک.

^{۱۱۵۰} م - **الإسْتِدْرَارُ:** بیرون آوردن شیر از پستان / ممه دن
سود صاغمق که درّ ماده سندن در، لله دَرّه دیرلر.

الإسْتِدْرَارُ: بیرون آمدن باران از ابر / بولوتدن
یغمور یاغمق که روزگار / [م ۵۰۱ظ] سحابی
صاغمغله مطر تقاطر ایدر.

الإسْتِدْرَارُ: بیرون آوردن تَک از ستور / کچی
تَک طلب ایلمک.

الإسْتِسْرَارُ: پنهان شدن ماهِ آسمان / سرّ
ماده سنده آی غائب اولمق یا تحت السحاب ویا
غَرّه تقریبیله گورنمک.

الإسْتِفْرَارُ: آرام گرفتن / قاف ایله در، قرار گی
طورمق، توقّف معناسنه یرلشمکدر.

الإسْتِمْرَارُ: استوار شدن / وزن و معناده
إستحکام گی، متین اولمق.

الإسْتِمْرَارُ: روان شدن / گچمک، مرور و
ذهاب معناسنه.

الإسْبَطْرَارُ: یازیده شدن یعنی کشیده شدن /
موحده و مهمله ایله در، گرْمَک که بر فعله
چکینوب آرزو ایلمک.

الإسْبَطْرَارُ: پهن باز شدن / یانن یاتمق و عریض
و عمیق استراحت ایلمک.

الإسْبِکْرَارُ: تمام بالا شدن جوان / صبی بوی
چکوب نهایت بولمق.

الإسْجَهْرَارُ: دویدن از بیم / جیمله در، خوفندن
سَگَرْمَک، سیرتمکدن غلظدر و بر یرده طورماق،
فاعلی مُسْجَهْر دخی مذکوردر. / [ر ۴۸۴و]

الإِسْمُذَرَّ: تاريك شدن بينايي / مهمله‌لر ايله‌در، ضعيفِ بصر معناسنه سَمادير كلمه‌سندن اولمغله بو دخي باصره ضعيف اولوب گوزي اوزاغه سورممكدر.

الإِسْقَرَّ: سخت گرم شدن / قاف ايله‌در، سين بدلي صاد دخي لغت اولمغله سابقا فاعلي مصمقر يازلمشدر.

الإِسْمُهَرَّ: خشك شدن / قوريمق و پك اولمق، صلابت گلمكدر كه متين مزاراغه رُمح سَمَهَرَّه ديرلر.

الإِصْفِيرَّ: زرد شدن / فا ايله‌در، اِحْمِيرَّ و اِخْصِيرَّ وزنده بو دخي صاري اولمقددر.

الإِصْفِيرَّ: سخت تُرش شدن شير / سود پك اكشي اولمق، حموضتِ لبن معناسنه.

الإِقْشِيرَّ: برفراشيدن / قاف و معجمه و مهمله ايله‌در، گوزده قماشقمق و آل و آياقده اويوشمقددر كه فراشاد ديرلر.

الإِقْشِيرَّ: موي تن برخواستن / قيللر اورپرمكدر.

الإِقْمِطَرَّ: پراكنده شدن / طاغلمق إنتشار گي، لكن صحاحده اجتماع معناسنه يازدي كه ضدّ الحمليدر مگرکه اجتماع بعد الإفتراق اوله.

الإِقْمِطَرَّ: سخت شدن / شديد اولمق، بر امر شدت بولمق، اِشتداد معناسنه.

الإِكْفَهَرَّ: سخت ترش روی شدن / فا ايله‌در، پك اكشي يوزلي اولمق، فاعلي مكفَهَرَّ نوعش ثالث سداسياتي مضاعفلرنده مسطوردر.^{۱۱۵۱}

الإِكْفَهَرَّ: بهم نشستن ابر / بلوت قات قات اولمقددر كه قالك اولور، فاعلي مكفَهَرَّ ستر معناسنه يازلمشدر.

الإِسْتِغَرَّ: بيشتر از داده بازستدن / معجمه ايله اغترارده يعني آلدانقمده ويرديگي نقددن آلدیغي متاعنك دگر بهاسندن زياده‌سني طلبكار اولمق.

-ز-

الإِسْتِيزَّ: وزارت كردن خواستن / وزير ماده‌سندن اِستفعال وزنده‌در، وزير اولمغي اميد و طلب ايلمك.

الإِسْتِيزَّ: بوزارت بكدن / وزارت ايدوب امور وزارت اجرا ايلمك.

-س-

الإِسْتِيسَّ: اسير شدن / همزه ايله‌در، اسير اولمق و فاعلي مستأسر دخي يازلمشدر.

الإِسْتِخَسَّ: مانده شدن / مهمله ايله‌در، عاجز قالمق يورلمق.

^{۱۱۵۱} م - **الإِكْفَهَرَّ:** سخت ترش روی شدن / فا ايله‌در، پك اكشي يوزلي اولمق، فاعلي مكفَهَرَّ نوعش ثالث سداسياتي مضاعفلرنده مسطوردر.

الإِسْتِفْسَار: تفسیر کردن خواستن / فا ایله
مصدردر، بر حالی بیان ایلمگی خواهشگر
اولمق که سؤال ایلمکده زبازددر.

الإِسْتِيسَار: آسان شدن / تحتیه ایله
یُسردندر، قولای اولمق و حاضر اولمق تیسّر
گی.

-ش-

الإِسْتِيشَار: شاد شدن / موحده ایلهدر،
مسرور اولمق که بشارتدندر.

-ص-

الإِسْتِیْصَار: دیدن / بصر ماده‌سندندر،
گورمک و باقمق.

الإِسْتِیْبَار: بینا دل شدن / صاحب
بصیرت اولمق.

الإِسْتِیْقَار: کوتاه آمدن / قاف ایله قصیر
ماده‌سندندر، بر نسنه قصه گلمک، قصوری
ظهور ایلمک.

الإِسْتِیْقَار: کسی را مقصّر شمردن / بر
کمسنه‌یی صاحب تقصیرات صانوب امر
مأمور به ده تکاسل و تقصیر و توانی ایدر
عدّ / [۵۰۲و] ایلمک.

الإِسْتِیْنَار: یاری خواستن / نون ایله
نصرتدندر، یاردم استمک، طلبکار فوز
/[۲۰۶و] و فلاح اولمق.

-ض-

الإِسْتِحْضَار: حاضر آمدن خواستن / مهمله
ایلهدر، حاضرلندیغنی طلب ایلمک.

الإِسْتِحْضَار: دوانیدن اسب / آتی قوشدرمق و
گذررب یراندرب حاضر ایلمک که مثلاً اولو
الأمرك رکوبندن مقدّم سَرّاج دابّه‌یی گذردیگی
گی.

-ط-

الإِسْتِحْطَار: دراز و پهن شدن / مهمله و
نونلهدر، بر نسنه اوزن و انلی اولمق.

الإِسْتِیْمَار: باران آمدن خواستن / یغمور
گلدیگی آرزو ایلمک، لکن فاعلی مستمطرده
إستعاره واردرکه یازلدی.

-ع-

الإِسْتِیْعَار: بینا دل شدن / إستیصار معناسندهدر،
إستیعارک مقلوبی ویاخود نونله إستیعاردن مستعار
اوله.

الإِسْتِیْعَار: درد دل گرفتن / معجمه ایلهدر،
قلبنده آغری و بوزی و صزی اولمق که خارجه
أثری اولمیه.

الإِسْتِیْعَار: افروخته شدن آتش / آتش پارلامق
یالکلنمق، إشتعال گبی و شینده مهمله دخی
اولمقدر.

الإِسْتِيعَار: درشت یافتن / تحتیه ایله در، بر
نسنه پی خشن بولق یعنی خشنوتنه واقف
اولمقدر.

-غ-

الإِسْتِصْغَار: خُرد شمردن / مهمله ایله در،
صَغِير عَدَّ و اهلِ حقارتدن خیال ایلمك.

الإِسْتِصْغَار: خوار شمردن / حقیر صایمق،
تحقیر و إستحقار که گلور.

-ف-

الإِسْتِثْفَار: جامه بر عورت فرا گرفتن /
مثلثه ایله در، لباسی آیقلری میانندن آلوب
قوشاق باغلدیغی یره گتورمك.

الإِسْتِخْفَار: فرو کندن / مهمله ایله در،
چقور قازمق، حفر تراب گبی.

الإِسْتِغْفَار: آمرزش خواستن / معجمه
ایله در، مغفرتنی طلبکار اولمق.

الإِسْتِنْفَار: برمیدن / نوله در، نفرت ایلیوب
اورکمك.

الإِسْتِنْفَار: برمانیدن / تنفیر ایلیوب
اورکومتك.

الإِسْتِنْفَار: تمام فرا شدن / یوقاری قالمق و
گتمك، قوش اوچورب قالدرمقده واقع اولور.

الإِسْحْفَار: بگذشتن / مهمله ایله در،
گچمك یعنی سرعت ایدوب توقف

ایلمامکدر، لکن صحبتیه تخصیص ایلدیلر که
وُسْعَتِ کلامی اولمغله بی محابا و بلا تَلَعُّم
سخنساز اولمقدر دیدیلر. / [۴۸۴ظ]

-ق-

الإِسْتِحْقَار: حقیر داشتن / مهمله ایله در، خور
طوتق، إستصغار و تحقیر گبی.

-ک-

الإِدْعِنْكَار: پیش آمدن سیل بزودی / مهمله و
نون ایله در، درهیه سیل صوبی تیز گلوب
یتشمك.

الإِسْتِدْكَار: یاد کردن در خواستن / ذکرندرن،
آکدقربنی استمك که کندی مذاکره سی اولدیغنی
طلبدر.

الإِسْتِنْكَار: ناشناختن / إنکار ماده سندندر،
بیلمامك و آکلماق که إنکار ایلمکدر.

-م-

الإِسْتِجْمَار: بسنگ استنجا کردن / جیمه در،
طاش ایله إستنجا ایلمك.

الإِسْتِطْمَار: کهنه شدن خواستن / مهمله
ایله در، بر نسنه نك اسکیمسنی طلبکار اولمقدر.

الإِسْتِطْمَار: باران خواستن / یغمور استمك،
لکن بو لفظ بولنمدی، شاید که إستمطاده قلب
ایله دخی لغت ویاخود غلط اوله.

الإِسْتِعْمَار: آبادان کردن خواستن / عمارت
ماده‌سندندر، معمور ایلْمک استمکدر.

الإِسْتِعْمَار: زندگانی خواستن / عمردندر،
معمّر اولمق استمکدر.

-ه-

الإِسْتِظْهَار: بدید آمدن / معجمه ایلهدر،
ظهور ایلْمک و آشکاره اولمق.

الإِسْتِظْهَار: ازبر کردن / حفظ ایلْمک یعنی
ازبر ایلِیوب ظهر قبلدن قراءت ایلْمک.

الإِسْتِظْهَار: یاری خواستن / یاردم استمک
که مظاهرت و إعانت ایلِیوب معین و ظْهیر
اولدقلرین امیدوار اولمق.

الإِسْتِظْهَار: فراخ شدن / نونله نخردندر، واسع
اولمق، مثلاً جریحه بیومک. / [م ۵۰۲ ظ]

الإِسْتِظْهَار: بستیهدن / گوج ایلْمک، تعسیر
گبی که گلور.

-الکنی و غیرها-

بو نوعه دائر کنیه و سائر فوائد.

یَوْمَ قَارٌ: روزی سرد / آخرینک شده سیله‌در،
صوغق گون معناسنه.

أَمَّ صَبَّارٍ: زمین سنگلاخ / فتح مهمله و
تشدید موحد ایلهدر، طاشلق اولان یرین
کنیه‌سیدر، ارض حصباء گبی.

أَرْضٌ مَّجْبَارٌ: زمینی که نباتش زود زوید / مهمله
و موحد ایله مفتاح وزنده‌در، اوتی تیز یتشور
یردر.

أَبُو الْمُخْتَار: اشتر / مختار لفظی سابقدر،
دوه‌نک کنیه‌سیدر، بعضیلری اَسْتَدِر دیدیلر،
اسمده اشتر و استر یکسان اولمغله غلط ایدرلر.

أَبُو دِثَار: پرده عروس / دثار ذکر اولندی،
حِجَال و حَجَلَه که حِیْنَلک دیدکلری ستره‌در.

يَا فَجَارٍ: ای زنی بد کردار / فتح فا ایله و سکر
اوزره مبنی معروفه‌در، محلّ شتمده فاجره معناسنه
اولان فجار ایله یا فجار دیو ندا ایدرلر.

يَا غَدَارٍ: ای زنی غدر کننده / معجمه‌نک
تقدیمیله و آخری کذلک مبنیدر، غَدَّارَه
معناسنه‌در، بو دخی مقام دشنامده ایراد اولنور.

يَا دَفَارٍ: ای زنی گندیده / مهمله و فا ایلهدر، بو
دخی وقت تعذیرده ایراد اولنور که قوقمش بد
رایحه دیمکدر.

مُقَطَّعَةُ الْأَسْحَار: خرگوش / تقطیعدن مفعول
صیغه‌سیله‌در، صیغۀ فاعل دخی دیدیلر،
پاره‌لنمش دیمک و اَسْحَار جگر معناسنه اولان
سُحْرُک جمع قَلْتِیدر که بو تعبیر طوشان حقنده
صیدسنک سهولتنی رجا و تفألدر، مقطّعو
السحور گبی.

جبلُ الأُمَرار: نام کوهی / فتحله مُتْرک جمع قَلتیدر، بر طاغدر، آنده آجی صولر واردر، شعرِ نابغه‌ده گلمشدر.

أُمُ قار: سختی زمانه / قار مذکوردر، احوال بارده، البته شدائدِ روزگاردن کنایه اولنمغه و بلکه کنیه دخی اولمق لایقدر، أُمُ قائر دخی گلور.

عاشقُ الأَبکار: جانوری خردتر از کنه و او را حرقوص نیز خوانند / أَبکار یازلمشدر، بو ایکی کلمه بر کوچک پیره گبی بوجکدر که بعض کرّه قنادلنوب اوچار، آکا حرقوص دخی دیرلر که گلور.

آذانُ الحِمَار: خیار وارنگ بزرگ / مدّ ایله و معجمه ایله أُذُنْک جمعیدر، ترکیبی اشک قولقلری دیمک اولور، مصر خیارینک اسمیدر که شیخیار دخی دیرلر.

أُمُ الحَوَار: عقابِ ماده / حَوْر سیاه معناسنه اولدیغی صورتده مبنی اولور که طاوشانجل دیدکلری قوشک دیشیسنه کنیه تعیین اولندی.

مُؤَدِّنُ الأَطیار: خروس / تأذین مصدرندن اسم فاعل که آذانِ شریف خادمی و اَطیار مذکوردر، قوشلر مؤذنی معناسیله خروسه لقب قیلندی، ترکجه اسمی بَدْنُوس و عربیده دیک معروفدر و خنزاب حرف الباده سابقدر.

-ومنها-

هائیه فوئد نوعندندر.

مرأة تارة: زنِ شکرف اندام / تاره طولو دیمکدر، مملو معناسنه‌در، پس جسامتلی خاتونلره إطلاق الولنور.

رجلٌ تَبْدارة: مردی که هزینه بسیار کند / کسر فوقیه ایله و موحدّه ایله و معجمه ایله‌در، هاسی مبالغه ایچونددر، زیاده مُسرف معناسنه‌در، حدّ وسطِ إعتدالدن زیاده مصرف ایدن کمسنه‌یه إطلاق ایدرلر. / [ر ۴۸۵و]

-نوع پنجم-

-الثلاثي-

بشنجی نوع هر لفظک آخرینک ما قبلی حروفِ علتدن ثانسی اولان واو و آنک دخی ما قبلی مضموم بولنان کلماتدر.

-ب-

البور: زیانکاران / ضم ایله‌در، سابقا مذکور بایر لفظنک / [ن ۲۰۶ظ] جمعیدر که نوع ثالثه یازلدی.

البور: گروهی که بهلاک رسند / مفردی بائر اوچنجی نوعده مسطوردر.

-ح-

الحور: سیاه چشمان / أحور و مؤنثی حوراء لفظلریله محللرنده مذکورلدر، آنلرک جمعیدر.

-خ-

الخَوَّار: جمع الخَوَّارِه / مفردی خَوَّارِه سست خاتون و غیری معنالرہ یازلمشدر، / [م ۵۰۳و] جمله سنده جمعیدر.

الخَوَّر: سستان / سابقا مفردی درت معنایه سابقدر.

-د-

الدُّور: سراپها / دار مذکورک جمعیدر، اُولر و قوناقلر معناسنه، بیوت گبی.

الدُّور: بُنگاهها / مفردی دار یازلمشدر، اوبالر دیمکدر.

-ر-

الرُّور: آرْدَه کُنْجِد / مقلوبِ مستویدر، یاغخانه لرده اولان سوسام دگرمنی که طحین دیدکلری ماکول مایع نسنه آنکله إخراج اولنور.

-ز-

الرُّور: دروغ / یلان که کذب دخی دیرلر، لفظِ قرآنیدر.

الرُّور: بت / خدا تعالی عن الشركاء جنابندن غیری معبود إتحاذ اولنان هر شیئه إطلاق اولور.

الرُّور: مردمانِ پهن سینه / زور ماده سندن اُزور لفظنک جمعیدر که مفردی گلور.

-س-

السُّور: بارو / مهمله ایله در، شهرک اطرافنده اولان قلعه که طاش ویا طپراق هر ندن اولورسه.

السُّور: بارویی است میانِ بهشت و دوزخ / لامی عهد ایچون اولق إعتباریله اُترده وارد اولان سور که اُچماق ایله طامو بیننده اولان سوردر که آکا أعراف دخی دینور.

السُّور: دست برنجنها / بیلازکلر که سیوار سابقک جمعیدر، اُسوار گبی.

-ص-

الصُّور: صورِ اسرافیل / حضرت اسرافیلک موکل اولدیغی آلتِ عظیم الهیتک اسمیدر، لفظ قرآنیدر که ﴿يَوْمَ يَنْفَخُ فِي الصُّورِ﴾ بیورلدی، ناقور دخی گلور.

الصُّور: سروی که اندرو دمند / اول بوینوزدر که آنک ایچنه اُلممکله صدا پیدا اولور، بوری و بوق و قرن دخی دیرلر، باقر و پرنجدن دخی اولور، شَبَّور دخی گلور.

الصُّور: پیکرها / جنسدر، واحدی صورت جهره و یوز معناسنه گلسه گرکدر.

الصُّور: جمع الاصور / نوعِ اوْلده مفردینک معنالی مصرحدر.

صور: نام شهری / بر شهرک نامیدر، شام سواحلنده اولور.

-ط-

الطُّور: کوه با درختها / آغاجلری اولان
طاغدر و طور تکلیم دخی أشجاری
مشمملدر که ﴿إِنِّي آنَسْتُ نَارًا﴾ تفسیرنده
یازلمشدر.

-ع-

العُور: يك چشمان / أعور ایله عَوْر
مذكورلرک جمعیدر، بر گوزلولدر.

-ف-

الفُور: آهوان / فا ایله در، گیکلدر، جمعدر،
لفظندن مفردی یوقدر.

-ق-

القُور: جمع القاره / قاف ایله در، مفردی
درت معنا ایله در، دردنجی نوعده مقرردر.

-ک-

الکُور: پالان با جمله آلاها / جمله آلاتی ایله
پالان دیدکلری شیدر که اکثریا دوه اوزره و
قاتر و بارگیر و چمندر اوزره دخی وضع
ایدوب رکوب ایدرلر ویا یوک قورلر.

الکور: گندوی انگین / بال قوانی کوّاره
سابق گبی مَعْسَل معناسنه و فتحله عسل
معناسنه دخی گلور.

الکور: آتشدان آهنگر / دمورجی اوجاغی،
لکن بالچقدن اوله، اگر طلومدن اولورسه

کیردر، فقیر دیرم که: البته طلومدن منفخ ویا
بلچقدن اوجاق اولور، اگر بالچقدن کورک و
میشیندن اوجاق اولییدی ترویدک لطفی اولوردی.

-م-

المُور: خاکی که باو وابد / روزگارک گتوردیگی
طپراق اولور.

-ن-

النُور: روشنایی / نونله در، ظلمتک ضدی که
ترکیده آیدنلق دینور که اشق دیرلر.

النور: روشن کننده / نور معروفدر، دافع ظلمت
اولان شعله در که قمرده اولاندر، ضیادن غیریدر،
ضیا گنشک پرتویدر.

النور: قرآن / قرآن کریم و کلام حکیمک
اسملرندن بریدر که جمله سی یگرمیدر.^{۱۱۵۲}
/[م ۵۰۳ظ]

النور: زنانِ پارسا / فی الأصل فتح نونله نُور و
کسر ایله نوار بر نسنه دن نفور یعنی قاقچقدر، بو
نوارک جمعی اولان نُور اصلنده قِذال ایله قُذُل گبی
ضمیتین ایله ایدی و غایت اورکمک آهولره

^{۱۱۵۲} م: مترجمه؛ لنامقه:

ای طلبکار معارف صاحب طبع سلیم
یازلدیلر جمله یگرمی اسم قرآن کریم
نور و فرقان و مهیم دی بیان تبیان هدا
ذکر و عهد ایله شفا رحمت صراط مستقیم
حبل و بشری و کتاب ایله مبارک موعظه
بیست اولدیلر بلاغ ایله کلام ایله کلام «منه»

-غ-

الغُورَة: جایگاهی / بر یردر که أشعارِ شعرا ده
إشعار اولنور.

-ك-

الكُورَة: جای آتش / اوجاق معناسنه که
جنسدر.

الكُورَة: کناره / که بر طرف و بر سمت و بر
نسنهك یانیدر، تاسی واحد ایچوندر.

الكُورَة: شهر / ولایت و بلده که جنسی بلد
گی گور در.

-ن-

النُورَة: آهك / نونلهدر، آلچی دیدکلی
نسنهدر، صاروج محلنده مذکوردر، لکن بونده
مراد خِرزمه دیدکلی نسنهدر که آنکله قیل إزاله
ایدرلر، حتی قلبی هرون ستره معناسه اولمق لطائف
موشکافاندندر. / [ر ۴۸۵ظ]

-الرباعي-

بو نوعك دردر حرفلی اولان کلماتی.

-أ-

السُّور: حمله آوردن شیر بر مردم / مهمله و
همزه ضمیلهدر، آرسلان انسان اوزرینه صَوْلَت و
حمله ایلمك.

السُّور: برجستن / صچرامق، وزن و معناده
و ثوب گی.

إطلاق اولنوب آندن مستعار زنانِ پرهیزکاره
محلِ تهمتدن فرار ایلدکلی ایچون بو اسم
نوری دیدلر ویا قریبا مرتبعتده گلن نؤبر بر
وزنِ دخولدن مأخوذدر، بو دخی سببِ
تسمیه اوله بلور که اثرده نسوانه خطّ و کتابت
تعلیم اولنمسون آنلره مِغزل که کتان اگر مك و
دخی سورّه نور تعلیم ایدك بیورلدی، وجهنی
إمام سیوطی و ابن حجر مکی فتوالرنده بیان
ایلدیلر که رجال ایله سببِ ألفت اولدیغی
خطك ظاهر در موجب فساد اولور، سورّه
نورده آنلره متعلق أحكام و أوامر ده اولمغله
أنسب حاللیدر.

-ومنه مع الهاء-

بو نوعك خامسك هائیاتی که عدد
رتبه سیدر.

-س-

السُّورَة: منزلت بزرگ / فضل و مرتبه عالی
معناسنهدر.

-ص-

الصُّورَة: پیکر / تای وحدتلهدر، جنسی قریبا
یازلدی.

-ض-

الصُّورَة: مردم حقیر و خوار / معجمه
ایلهدر، گوزده صغیر و آلچق گورینن کمسنه.

الْجُبُور: شکستگی بسته شدن / جیمه‌در، صِنِق صارلغه دینور.

الْجُبُور: دانایان / مهمله ایله‌در، عالم‌لر دیمکدر، علمای یهودك عَلمیدر، مفردی خَبَر فتحله‌در، لکن کسری لغت فصیح‌در که کعب الأخبارده / [م ۵۰۴] جمع / [ن ۲۰۷] قَلَّت اوزره گلدی، اگر فتحه ایله أَفصح اُولئیدی خُبور ایله جمع اولنوردی و خَبَرَک جمعی گئی ایکیسی دخی گلمشدر.

الْجُبُور: شادمان کردن / وزن و معناده سرور گئی مصدردر.

الْجُبُور: جمع الخبر / معجمه ایله‌در، مفردی خَبَر تحریک ایله و خَبَر سکون ایله و هر برینک اُولنده حرکاتِ ثلاثه ایله آلتی صورتک هائیه‌لری دخی تضعیفی إقتضا ایدوب بونلردن موجود اولنلرک جمع کثرتی بو وزن اوزره گلور.

الدُّبُور: بادی که از مغرب آید / فتح مهمله ایله‌در، مغرب طرفندن وزان اولان روزگارد که غربی دیرلر، بو دیارک دریا رجالی میانلرنده یدلز دیدکلری ریخدر که مقابلی صبادر، قَبْلَه دیمکله معروفدر و قَبْلَه‌نک جنوبی لودوس و شمالی پویراسدر، بو ریاحک تفصیلی صبا و نکباده بیان و إفاده اولندی.

الدُّبُور: مگسانِ انگبین / ضمله‌در، بال آرپیلیدر، مفردی دَبُردر، بو دخی جمعدر، اوغل آرپلردر، مفردی یوقدر.

السُّنُور: برجوشیدن از خشم / غضب سببیه بر کمسنه رطب و یابس کلام ایدوب اسوب صاورمق.

الظُّنُور: ماده اشتری که بر پوست اشتر بچه بَکاه آکنده باشند مهربانی کند / فتح معجمه ایله‌در، کُوشک هلاک اولدقده صمان طولدرب گوستزدکلرنده آنی کندی کوشگی ظَنیله مَحَبَب ایدن دوه‌در.

الظُّنُور: دایگان / ضمله‌در، دایه‌لر که ترکجه طایه دیوب غلط سویلرلر، مفردی ظُنُر مُرضعه معناسنه گلور و جمع قَلَّتی أَظْئار دخی سابقدر.

الغُئُور: چشم بگو فرو شدن / گوز چقوره گتمک که کمالِ ضعقدن اولور.

النُّوْر: دودِ پلپته / فتح نونله‌در، قندیل فتیلنک ایسی.

النُّوْر: نیل / چوید که اَگنه ایله قُولی تأبیر ایدوب اول اَگنه دلیکلری اوزره سیاه ویا یشیل اولسون دیو قودقلری چویددر.

النُّوْر: رمانیدن / ضمله مصدردر، قاچرمق، متعدیدر، لازم دخی اولور، نور لفظنده بیان اولندی.

-ب-

الشُّوْر: هلاک شدن / مثلثه ایله‌در، خسران معناسنه دخی اولور.

الدبور: زمینهای کشته / زراعت اولنان
یرلردر، مفردی دَبر و دِباردر، لکن برقچاچ دونم
یردر دیدیلر، دباره بر دونمدر، مزروعه اولمسی
تحقق نوعی^{۱۱۵۳} ایچون اوله.

الدبور: پشت بدادن روز و شب / گون و
گیجه دونمک طویل یعنی اوزامغه شروع
ایلملریدر.

الدبور: روی فراکردن روز و شب / گون و
گیجه قصیر اولمغه باشلامق که بو کلمه
ایکیسنده دخی مستعملدر، برینه نسبتله
استدباری آخره گوره استقبالی اولور.^{۱۱۵۴}

الزبور: نبشته / فتح زای هوز ايله فعول بمعنی
مفعول اولوب مزبور یعنی یازلمش دیمک اولور.

الزبور: کتاب داود علیه السلام / جناب
خليفة الله أبو سليمان عليه السلام کتاب
منزلیدر که کتب اربعه دن بریدر، سُریانیدر.

الزبور: نامها / ضملهدر، زَبْرک جمعیدر،
کتابلردر، زَبْر کسر و سکون ايله کتاب و
مکتوب معناسندهدر.

الصبور: شکيبا / فتح مهمله ايله اسماء
حسنانددر، صَبَّار سابق معناسندهدر، بو اسم
شریفک ثبوتی سنتلهدر.

العُبور: ستاره شَعْرَى ثَمَّا / شَعْرِيان دیدکلری
ایکی یلدزک بریدر که جَوْزَانک خلفندهدر، سبب
تسمیه سی گَهْکشانندن مرور و عبوریدر و طلوعی
شدت حرّدهدر و بری دخی شَعْرَى الْعَمِيْصَادِر،
ذِراعدهدر، بونلر زَعِم عرب اوزره سَهْيَلْک
همشیره لریدر.

العُبور: بر آب گذشتن / ضملهدر، صو اوزرندن
گچمکدر.

العُبور: راه گذشتن / یولده یوریمک که که مرور و
عبور دیرلر.

العُبور: باقی ماندن / معجمه ايلهدر، باقی قالمق
که غابر گچدی، غابر دخی یکساندر.

الغُبور: گذشته شدن / مصدر بمعنی المفعول
اولور.

القُبور: زمین گو / فتح قاف ايله چقور یردر،
حتی قبر تسمیه سی بو معنایه مبنیدر.

القُبور: گورها / ضملهدر، قَبْرک جمعیدر، سِنْلر
که مزار مذکوردر و مَرَقْد و مَدْفَن گبی اسماسی
واردر، ترکجه چقور هموزندر.

الهُبور: سنگهایی که در مرغزار^{۱۱۵۵} بود /
طاشلردر که سِنْزَانْگاهلرده بولنور، اوزرینه
اوتورلر، بعض آغاجلر یاننده صفّه گبی اولور.

^{۱۱۵۵} مَرَقْد: فتحلهدر، زیب و زینت معناسندهدر، مرغزار مُزَيْن محلّ
دیمکدر، ضمه خطادر. «منه»

^{۱۱۵۳} ن م : وقوعی.

^{۱۱۵۴} ن - برینه نسبتله استدباری آخره گوره استقبالی اولور.

-ت-

الْحُتُّورُ: فَرِیْبِنْدَه / فتح معجمه ايله بمعنى
الفاعل اولوب آلدادیجی حيله کار دیمک
اولور.

السُّتُورُ: پَرْدَه / ضم معجمه ايله در، کسر
ایله سِتْرُک جمعیدر، اُستار گئی.

الْقُتُّورُ: سست شدن / فا ايله در، گوشک و
درمانسز اولمق، جماعه عدم قدرت دخی مراد
اولنور.

الْقَتُّورُ: تنگ دست / فتح قاف ايله در، فقیر
بی نوا که لا تسرفوا ولا تقتروا بو ماده دندر.

الْقَتُّورُ: بخیل / قدرتی وار ایکن حدّ وسطه
رعایتده دخی تفریط ایدن کمسنه.

-ث-

البُّتُّورُ: دمیدن / ضم موحده ايله در، قَبْرَجَق
دیدکلری چبانلر ظهور ایلمک هر نرهده
اولورسه.

البُّتُّورُ: دمیّدگی بر تن برآمدن / مصدر در،
قَبْرَجَق / [م ۵۰۴ ظ] وجودده^{۱۱۵۶} حادث
اولمق.

الْحُتُّورُ: کم شدن آرزوی طعام / معجمه
ایله در، بمک ایچون استک آز اولمق که قَلَّتْ

اشتها معناسنه در، مع الهاد معنای دیگرده گلور.

/ [ر ۴۸۶ و]

الدُّثُّورُ: جمع الدُّثْرُ / مهمله ايله در، نوع اولده
سابق دَثْر کلمه سنک جمعیدر.

الدُّثُّورُ: مردی که از جای نُجْبِد / فتح مهمله
ایله در، یرندن قالمیای کمسنه در.

الدُّثُّورُ: ناپدید شدن نشان / ضمله وزن و
معناده دُرُوس گئی، اصلا نام و نشان قالماق.

الدُّثُّورُ: ژنگ افکندن کارد و شمشیر / بیچاق
و قلیچ گئی آلات پاسلامقدردر.

العُثُّورُ: خر بَسَر آیند و جز / حمار و سائر
حیوان که سُورْچوب و اوزرنده اولان کمسنه بی
دوشره.

العُثُّورُ: دیده ور شدن / قراؤل و ناظر و خبرجی
اولمق که إطلاع معناسندن منشعبدر.

النُّثُّورُ: زنی که بسیار زاید / فتح نونله در، چوق
اولادی اولان خاتوندر.

-ج-

الأُجُورُ: دست مزدها / ضمله جمعدر، مفردی
أَجْر قریبا گلور.

الأُجُورُ: کابینها / مَهْر مَوْجَل که نکاح
آچه سیدر، زوجک دینیدر، زوجه سنه تفریق و
حین موتنده دخی البته ادا لازمدر، مگرکه هبه
ایلیه.

الحَجُور: کنارها / مهمله ایله‌در، حَجْرُك جمعیدر که مفردی قوجاق معناسنه دخی گلسه گرکدر که فارسیده آغوش دخی دیرلر.

الحَجُور: عقلها / مفردی حَجْرُك وسطی ساکن و اولنده حرکاتِ ثلاثه لغتدر، لکن کسر ایله گلسه گرکدر که أفصحدر، بو ماده‌دن سببِ تسمیه صاحبی ناسزا حالاتدن منعیدر، ترکیجه اُصْدَر و فارسیده خَرْد دیرلر، حجا و تُها دخی عربیلیدر که محرنندن مضکورلدر.

حُجُور: جایگاهی / بر محلدر، لکن لکن بونده مساعده واردر که اسم مکان اولان آنک مفردیدر که حَجْرُ فتح و سکونیه یمامنک نامیدر و کسر ایله بیتِ شریفدن شمال طرفنده حطیم نام محلدر که داخل طوافدر و نواحی شامدن وادی القری قربنده منازل ثمود نام محلدر که ﴿أَصْحَابُ الْحَجَرِ﴾ آیت کریمه‌ده بودر.

الرَّجُور: اشتزی که بچشمش شناسی / فتح زای هُوز ایله‌در، گوزیله معلوم اولان دوه.

السَّجُور: تنور تاب / مهمله ایله‌در، قُرْن و تنور گبی محله اولان آتشی إشعال ایچون بر آلتدر که ترکیجه تُوتُرُق^{۱۱۵۷} دینور.

السَّجُور: خلاف افتادن / ضم معجمه ایله‌در، بر قومک بیننه خلاف دوشمک که مشاجرة دخی یازلمشدر.

الصَّجُور: اشتز بدخو و جز / فتحله‌در، بدخو اولان حیوان دوه و غیری، صَجَرْت إضطراب معناسنه‌در.

الفُجُور: دروغ گفتن / یلان سویلمک، فارسیسیله هموزندر، کذب گبی.

الوَجُور: دارویی که در بینی کودکان خُرْد افکنند / فتحله‌در، صَبیلرک بروننه إجرار و إلقا ایلدکلری علاجدر، بو ماهدن إیجار مذکورده و سائر لغاتده دخی بینی قیدی یوقدر، بلکه فم قیدی واردر، أنفی اولان دوايه سَعُوط و آلتنه مِسْعَط دیرلر که مِلْخای مقصوره‌ده یازلمشدر.

الوَجُور: سولاخهای گفتار / ضمله‌در، مفردی وِجار نوع سابقده مسطوردر، جمعی اَوْجَرَة دخی مذکوردر. / [ن۲۰۷ظ]

-ح-

البُحُور: جمع البحر / موحدده ایله جمعدر،^{۱۱۵۸} مفردی بحر اوندن متجاوز معنایه یدنجی نوعده گلور إِنْ شاء الله.

^{۱۱۵۸} م - مفردی وِجار نوع سابقده مسطوردر، جمعی اَوْجَرَة دخی مذکوردر. **البُحُور:** جمع البحر / موحدده ایله جمعدر.

^{۱۱۵۷} ن م : فوترق.

- الدُّخُور:** خوار شدن / ضم مهمله ايله در، رذیل و ذلیل اولمق، حقارت گئی.
- الرُّخُور:** بسایر شدن آب جوی و دریا / زای هۆز ایله مصدر در، دره سیلدن طاشوب و ذکر مؤجدن وفرت بولمق.
- الصُّخُور:** سنگها / مهمله ايله در، طاشلر که مفردی صَخْرَه و جنسی صخردر، عَجْرَد و صَيَّخْد و جَلْمَد گئی اسما دخی یازلدی.
- الفَخُور:** نازنده / فتح فا ايله در، بویکلن کیشی، لکن بونده تکبَر و تعظَّم اولمیان بیوکلنمکدر که تحدیثِ نعمتدر.
- الفخور:** اشتر و گوسفند بزرگ پستان / مہسی بیوک قیون و دوه که بین العرب حسنیاتنددر.
- الفخور:** اسب بزرگ قضیب / آلتِ فحولتی بیوک اولان آت، کبیر الأثر گئی.
- الفخور:** خرما بن بزرگ / خرما آغاجنک کبیری.
- المُخُور:** شکافتن آب زمین را / ضمله در، صو آفرکن یری یارمقدر و روزگار قومی آیرمق و گمی شدتله صوی یارمقدر.
- النَّخُور:** کورخر بلند آواز / فتح نونله در، سسی گور اولان قُولان که آهو نوعندن مأکول اللحم بر حیواندر، ترکجه بیان اشگی دینور.
- النخور:** اشتری که شیر زود ندهد / سودی تیز ویرمین دوه در که برونته کور اورمغله و کیمی
- الدُّخُور:** دور کردن / مهمله ايله در، ایراق ایلمک، تبعید و إبعاد گئی که مدحور لفظِ کریمی بو ماده دندر.
- السُّخُور:** طعام خوردن سحرگاه / ضمله در، مصدر در، ارکن طک یری آغاردیغی زمانده یمک یمک، [م. ۵۰۵۰] سحور طعامن تناول ایلمک.
- السُّخُور:** شُشها / اویکنلر که مقطعة الأسحار یازلمشدر، جمع کثرتدر، مفردی سحر ضم و فتحله دخی و هر برنده إسکان و تحریک ایله لغتدر که گلور، مختارده الریة دیمشدر، وانی اویکن دیمشکن جگردر دیدی، جگرک ترکجه سی باغردر، اویکن ریه در که زیادة الکبد أَکَلِ اهلِ جنتدن اَوَّلِ مأکولدر دیو اثرده وارد اولدی.
- النُّخُور:** اَوَهای ماه / نونله جمعدر، آیک اَوَلی، مفردی نُخْرَد، گونک اَوَلی معناسنه یازدیلر.
- النحور:** ریسنها / گوگسلر، صُدور ایله وزن و معناده یکساندر، لکن صدرك بالاسیدر که مفردی نحر گلور.
- خ-**
- البَّخُور:** هرچه بدان بوی کنند / فتح موحده ایله در، رایحه طیه سی ایچون یاقدقلری هرنه اولورسه، لکن ناس ضمله غلط ایدرلر.

پارمغنی صومقمله صاغلغمی خوی ایلمشدر،
آنی گورمدکجه صاغدرمز.

-د-

البُدور: جمع البدر / ضم موحده ایله جمعدر،
مفردی درت بش معنا ایله یاد اولنور.

الحُدور: زمین پای نشیب / فتح مهمله ایله
اسمدر، انیش که قدمه قدمه بصارقدن اینرلر،
مَهْبَط گبی.

الحُدور: زمین بپای نشیب شدن / ضمله
مصدردر، سَنَك تدریجا آیاق آیاق نزولدر که
وزن و معناده هُبوطدر، دفعهً اولسه سُقوط و
خُروددر.

الحُدور: برآماسیده شدن / بابِ اولدن
مصدردر، اَتْ جمع اولوب قبارمق و
شیشمکدر.

الحُدور: پردها / معجمه ایلهدر، ستور سابق
ایله یکساندر، مفردی خدر نوع آخیره
گلور. / [ر ۴۸۶ظ]

الصُدور: سینها / مهمله ایله جمعدر، مفردی
صدر گلور، گوگسلر که فارسیده بر دخی
دینور، عرییده نحر دخی آکا قریدر که نخور
مذکوردر.

الصدور: بازگشتن / مصدردر، رجوع گبی
وزن و معناده که گیرو دونمک و فی الأصل

صویه وارب عودت ایلمکدر که گتمک وُزوددر.
العُدور: پیمان شکن / فتح معجمه ایلهدر،
عهدینه وفا ایلمین کمسنه.

القُدور: بُز پیر کوهی / فا ایلهدر، بیان
کچیسنک قوجهسی.

القُدور: دیگها / ضم قاف ایله جمعدر،
چوملکلر، مفردی قُدردر، قُدوری چوملکجی
دیمکدر.

الهُدور: باطل شدن خون / سابقا نوع اولده
اولان هَدَر ماده و معنا / [م ۵۰۵ظ] ایله یکسان
اولدیغی محَرردر.

-ذ-

البُدور: مردی که راز نگاه ندارد / فتح موحده
ایلهدر، تخم صاچمق معناسنه اولان بُدردندر، اول
کمسنهدر که سَرّی فاش ایلیه حفظ ایلمیه.

البُدور: تخمهای کِشت / ضمله بَذَرک جمعیدر،
اَکِن تخمی که بر کیل بغدای مثلاً قاچ جریب
یعنی دوئم تارلایه مناسب ایسه اکرلر.

الشُدور: مهرها / معجمه ایله جمعدر، مفردی
شدر یدنجی نوعده گلور.

القُدور: اشتري که از اشتراک دور خسبد / ضم
قاف ایله اسمدر، دوهلرک بر طرفنده آنلردن بعید
محلده یاته و دوره.

الْقُدُور: پلید شدن / ضمله مصدردر، الفت و إختلاط بيلمیه.

-ر-

التُّرُور: بیفتادن / ضم فوقیه ایله، دوشمکدر، سُقوط و خُرد ایله وزن و معناده یکساندر.

الجُرُور: چاهی که آبش با شتر کشند / فتح جیملهدر، دپی درین اولمقدن ناشی صوینی دوه ایله چکرلر.

الجرور: اشتر بسیار خوار / چوق یمک عادتی اولان دوه.

الجرور: اسب بی فرمان و جز / یدگه گلمین خرون آت.

الحُرُور: گرم سیر / مهمله ایلهدر، شدتله مرور ایدن کیشی، جمعی حرائر سابقدر.

الحرور: باد گرم که بشب جهد / گیجه اسن اسّی یلدر، جمعی حرائر مذکوردر، ضدّی سمومدر که گوندز اسن اسّی ریجدر.

خُرُور: جایگاهی / بر محلدر که خوارجدن حروریه طائفه سی آکا منسوبدر.

الخُرُور: بیفتادن / معجمه ایلهدر، وزن و معناده سُقوط که دوشمکدر، خُرُوا سَجْدًا لفظ شریفی بو ماده دندر که سجده یه یوقاردن دوشر گبنزول ایلمک ایله امردر.

الدُّرُور: فرود آمدن آب / مهمله ایلهدر، صو آقوب دوکلمک، آشاغی گلمک.

الدُّرُور: هرچه بر جای برآکنند / فتح معجمه ایلهدر، بر یره اکدکلی هرنه اولورسه، طعامه توز و بیر و شکر و عافانا الله تعالی یاره یه اکدکلی طوزلر.

الدرور: داروی چشم / گوزه چکدکلی توتیالر که دوا ایچون اوله و انواع کُحل.

الدُّرُور: برآمدن آفتاب و ستاره / ضملهدر، گنش و سائر کواکب طوغمق.

الشُّرُور: شادی / مهمله ایلهدر، معروفدر، صاحبنه مسرور دیرلر ترکجه سونج دیدکلی.

السرور: جمع السّرّ / مفردی سرّ آلتی معنایه اوچنجی نوعک مضاعفات ثلاثیاتنه یازلدی.

السرور: شادمان شدن / فرحیاب اولق و صفا بولق.

الشُّرُور: بدیها / معجمه ایلهدر، بدلکلیر انواعی قباحتلر که مفردی سرّ ثلاثیات نوع اوّل مضاعفات دندر.

السرور: بد شدن / مصدردر، یرامز اولق، یرامزلق ایلمک.

الصُّرُور: آنچه حج ناکرده / فتح مهمله ایلهدر، حج ایلمیان کمسنه که أساس اسلامی تکمیل

میسّر اولماش کیشی، مع الهاء إستعمالی
دُگور و اِنائده اُغلبدر.

الطُرُور: دمیدن / ضمله‌در، بتمک و چیقمق
ظهور معناسنه، مثلاً اوت بتمک و غُلامک
بِیقلری گلمک لکن هنوز چار ابرو دینمک
مرتبه‌سنی گچمیه، اشته بویله بیغه طارّ دیرلر
که هنوز شارب مرتبه‌سنه وارمیه و صاحبی
دخی اُطروس اولمیه.

الطُرور: بیفتادن / دوشمک، مثلاً نعوذ بالله
تعالی بر کمسنه‌نک الی دوشمک و یان
کسیجی بر نسنه‌نی کسوب دوشرمک ایله
دوشر که طرار مذکوردر.

الغُرُور: دیو / فتح معجمه ایلهدر، شیطان که
قرآنده ﴿لَا یَغْزَنُکُمْ بِاللّٰهِ الْغُرُورُ﴾ آنکله تفسیر
اولندیغی مسطوردر، إبلیس گبی و فُرح مذکور
و غُیُور / [۲۰۸و] دخی گلور، ترکجه اُوْجُق
دینور و کنیه‌لرندن اُبو مُرّة مرور ایلدی.

الغُرور: هرچه بفربید / ضمله‌در، آلدنغه
سبب اولان شی هرنه اولورسه.

الغُرور: [۵۰۶و] هرچه بدو غرغره کنند
/ بر مرض سببیله غرغره ایلدکلری شیدر.

الغُرُور: مردانِ کارها ناآزموده / ضمله
جمعدر، اهل تجربه اولمیان کمسنه‌لر، مفردی
غُرّ نوعِ ثالثه محرّدر.

الغرور: شکنهای جامه و پوست / دریده اولان
بُکوندی یری و لباسده دخی بوکم یریدر.

الغرور: فریفتن / آلداتمق، حیلّه و خدعه ایلمک
معناسنه مصدردر.

القُرُور: آبِ سرد که بدو شویند / فتح قاف
ایله‌در، غُسل و غُسل ایلدکلری صوغق صدور،
بارد اولمزسه قرور دینمز.

القُرور: افشره که در گوش چکانند / قولاغه
طملاتدکلری علاج که بر نسنه‌دن صقمغله
حاصل اوله، خلاصه غُصاره گبی.

القُرور: سرماها / ضمله‌در، صوغق‌لر که مفردی
قُرّ ضم و کسر ایلّه دخی مذکوردر.

القُرور: روشن چشم شدن از شادی /
مصدردر، سروردن ناشی گوز آیدین اولمق که
شدت شادیدن گُریه‌ناک اولسه اَشْکِ چشمی
سرد و بارد گلور.

الکُرُور: چاههای که دست بایش رسد / صوینه
ال ایریشن قیولردر که قریب الغُور اوله‌لر، مفردی
کُرّ نوعِ ثالثه گورلدی.

الکُرور: رسنهای بادبان گشتی / گمی یلکننک
ایپلری، مفردی کُرّ فتحله‌در، خرمايه چیقمق
ایچون و سایان و پالان ایپلرینه دخی دینور.

الکُرور: بازگردیدن / گیرو دوندرمک و دونمک،
لازم دخی اولور، رجوع و إرجاع معنالرینه.

المُرُور: بیلها / دمور بلیلر که یری آنکله قبارترلر، مفردی مَرّ فتحلهدر.

المرور: بگذشتن / مصدردر، مَرّ و ذهاب گبی گتمک و یوریمک سیر گبی و گچمک عبور گبی. / [۴۹۳و]

-ز-

الأزُور: پشتها / آرقه‌لر که وزن و معناده ظهور گبی و مفردی أزر لفظ کریمدر که گلور.

الجزُور: اشتر کشتنی / فتح جیملهدر، بوغازلناجق دوه.

الجزُور: گزرها / ضملهدر، مفردی جَزَر لفظنده تفصیل اولندی.

النزُور: زن اندک فرزند / فتح نونلهدر، قلیله المیلاد یعنی ولدی آز اولان خاتوندی بیت:

گرچه آبستن بر نیجه اختر طغورر

لیک سن مهر جهان شعله‌بی کمتر طوغورر

-س-

البُسُور: گونه بگستن / ضم موحدله ایلهدر که کمال گلمکسر قطع ایلمک، خرما و گرکسه اکین هرنه اولورسه.

البسور: روی ترش کردن / یوزی برشترن دورمک، اکشی یوزلی گورنمک.

الجُسُور: دلیر / فتح جیملهدر، ترکجه گوزینی صاقنمز دیدکلری کمسنه، جری گبی.

الحُسُور: ستیهنده / آزار ایدوب و بلکه ضرب تکدیر ایدن کیشی.

الجُسُور: اشترانِ بزرگ / ضملهدر، بیوک دوه‌لر و غیری حیوانه دخی دیرلر که عظمتی حرکتنک شدتنه سبیدر.

الجسور: پلهای آب / کوپرلر که صو اوزرنده اوله‌لر، مِعبر گبی.

الحُسُور: آنکه حاجتش نبود بَزَن / ضم مهمله ایلهدر، خاتونه احتیاجی اولمیان کمسنه.

الحسور: رنجه شدن / خسته و علیل و مریض اولمق.

الکُسُور: جمع الکسر / مفردی کسر ایکی معنایه گلور.

النُسُور: کرکسان / نونلهدر، کرکنس دیدکلری قوشدر، مفردی نسر گلسه گرکدر، ما استنسرا ما استنسرا مصراعی بو ماده‌دندر.

النسور: گوشتها درون سنب چون دانه خرما / حیوانک نعلی دروننده خرما قدر اتلردر که مفردی نسر گلور.

-ش-

الجُسُور: روشن شدن صبح / جیم ایلهدر، صباح آچلمق یعنی طک یری سوکمک معناسنه مصدردر.

عِشْرَت اولوب باده‌نوش اولمیان کیشیدر که شربِ یهوددر.

الحِصُور: اشتری که سولاخ پستانش تنگ بود / مِه‌سَنک دلیگی طار اولان دوه‌در که ضیقِ الثدی معناسنه‌در.

الحِصُور: میانه‌های مردم / معجمه ایله‌در، جمعدر، مفردی خاصه سابقا یازلمشدر.

العُصُور: روزگاراها / مهمله ایله‌در، جمعدر، و قتلر و زمانلر معناسنه که ترجمه چاغ دینور، مفردی عصر گلسه گرکدر.

القُصُور: کُوشکها / قاف ایله‌در، مفردی قصر معروفدر، عُرفه و کاخ دخی دینور که گلسه گرکدر.

القِصُور: از کاری بازماندن / مصدردر، بر ایشده گیرو قالب نقصان ایلمکدر، فتحله اولورسه ها لاحق اولور که قریبا یازلدی.

المِصُور: اشتری که شیر اندک اندک دهد / فتحله‌در، سودی قطره قطره تدریجی قَلت اوزره اولان دوه‌در.

المِصُور: ب. کم شیر / سودی آز اولان تکه‌در که آتان دیرلر.

المُصُور: سامانها / ضمله وزن و معناده حُدد که بر ارضک نهایت اطرافیدر، مفردی مصر متعدد معنایه گلسه گرکدر.

الحِشُور: شکم بزرگ / فتح مهمله ایله قاری بیوک / [م ۵۰۶ظ] اولان یعنی صکره‌دن قبارمش اولان حیواندر، منتفخ البطن معناسنه.

النِشُور: زنده شدن / ضم نونله‌در، دیری اولمق یعنی بعد الموت حیات أُخروی مراددر که لفظ کریمدر.

النشور: از هم باز کردن / بری‌بریندن دور اولمق طاغلمق.

-ص-

الحِصُور: یحیی علیه السلام / فتح مهمله ایله‌در، حضرت یحیی ابن زکریا علیهما السلام لقبِ مدیحلریدر که مدتش عمرلرنده تزوجه تنزل بیورمدقلری جهتدن حق تعالی قرآن کریمده بو وصفله ثنا بیورمشلردر.

الحِصُور: آنکه بجماع راغب نشد / جماعه رغبتی اولمیان کمسنه‌در که بمعنی الفاعل اولورلر.

الحِصُور: آنکه فرزند نیاید / نسلی گلمیوب ولدی اولمیان کمسنه‌در، آنک دخی سبی ایکیدر، بری عدم تأهل پس بمعنی الفاعل اولور، ایکنجی علیل و عنت صاحبی اولمقدر که پس بمعنی المفعول اولور.

الحِصُور: آنکه بخل با کسی سیکی نخورد / کمالِ بخلندن ناشی کمسنه ایله هم بزم

الْمَصُور: شیر / فتحله‌در، آرسالن که اُسد و قَسُوره و عَصَنَفَر گبی اسملری واردر.

-ض-

الْحَضُور: فراز آمدن / ضم مهمله ایله یوقاری گلمک که بر عظیم الشان کمسنه‌نک حضوری گویا داخل اولان کمسنه‌نک تعلیسنه سبب اولغله إطلاق اولندی.

الْعَصُور: نباتی / فتح معجمه ایله‌در، بر سبزه‌در، ثانی ساکن اولمق دخی لغتدر که نوع اولده سابقدر.

النُّصُور: روشن شدن / ضم نونله مصدردر، آیدین اولوب لطافتلی اولمقددر که ناضره لفظ کریمده یازلدی.

-ظ-

الْحُطُور: در دل آمدن اندیشه / معجمه ایله‌در، قلبه گلن فکدر که حوادثِ نفس تعبیر اولنور.

الشُّطُور: اشتری که دو پستانش شیر ندهد / فتحله‌در، مہسی سود ویرمین دوه که مہنک باشی قوریمش اوله.

الشُّطُور: دوری میانِ دو چیز / ضمله‌در، ایکی شیئک آراسی بعید اولمق.

الشُّطُور: مانند احوال نگرستن / شاشی گبی باقمق و گوز اوجیله باقمقددر.

الشُّطُور: دور شدن / مطلقا ایراق اولمق، مصدردر بعد معناسنه.

الْفُطُور: آنچه بدو روزه گُشایند / فتح فا ایله‌در، اورج آچدقلری طعامدر که إفطاریه دیدکلری و ضدی سحور مذکوردر.

الْفُطُور: شکافها / ضمله‌در، یارقلر و چاتلقلر که مفردی فُطر گلور.

-ظ-

النَّظُور: مهتر / فتح نونله گوزه گورینور و یرار اوله.

النظور: چشم داشتن / گوزدوب محافظه‌ده اولمق، [ن۲۰۸ظ] مع الها دخی گلور. [ر۴۸۷ظ]/

-ع-

البُعُور: [م۵۰۷و] پشکله / ضم موحدہ ایله بَعْر لفظنک جمعیدر که مفردی بعر گلور.

الدُّعُور: اشتری که پستانش سست بود / فتح معجمه ایله‌در، مہسی گوشک دوه‌در که یاپشلدقده مہسی ایچری چکیلور.

الدُّعُور: زنی که از نابکاری ترسند / عیب و تهمتدن خوف ایدن خاتونددر.

الشُّعُور: دانستن سخن / ضمله‌در، سوز آکلامق، مزایای کلامه واصل اولاجق مرتبه‌ده ذکا و فطانت که تَام الشعور دیو وصف ایدرلر.

الشعور: مویها / قیللردر، مفردی شعر فتحله
گلور.

-غ-

الثغور: دنداها / مثلثه ایلهدر، دیشلر که
مفردی ثغر گلور.

الثغور: جایگاههای بیم / خوف محللری که
سرحدلره ثغور اسلامیة دیرلر.

الثغور: شکوفه حنا / فتح فا ایله قنا
چیچگیلدر، لکن بو لفظ و فاغره لفظی
نیلوفر هندی دیدکلری طیب قسمندندر،
محلّنده یازلدی، شکوفه حنّاده آخرنده را
اولمیان فَعُو و فاغیه لفظیدر دیو تصحیح
ایلدیلر.

-ف-

الجفور: سست شدن فعل از گشتی / ضم
جیملهدر، اركك دیشیه وارمقدن ضغفی
سببيله إعراض ایدوب چکینه و قاچنه.

الدفور: ناسپاس / فتح مهمله ایلهدر، شکر
ایلمین کیشی، گفور گبی.

السفور: نبشتن / ضملهدر، یازی یازمق،
سفر و کتب و کتابت گبی.

السفور: جای رفتن / بر یری سوپرملک که
مسفرة دخی مذکوردر.

السفور: نقاب گشادن / کیشینک یوزندن پرده پی
ویا عروس پوشیده سن رفع ایلمک.

الغفور: آمرزنده / فتح معجمه ایلهدر، اسماء
حسناندندر، حفظ و صیانت ایدوب اسرگیان
حق جلّ و علی.

الغفور: پوشنده گناه / گناهی ستر ایدوب
یارلغیان باری تعالی، بو معنالرده غافر دخی
سابقدر.

الکفور: ناسپاس / فتحله بمعنی الفاعلدر، ستّار
امر حقّانی معناسنه که شکر نعمت ایلمیوب
کفران النعم اولان کمسنهدر که ضدی شکور
قربا گلور.

الکفور: گریوه / چتین یول، طریق صعب
معناسنه که طاغلرده اولور، کُفر دخی نوع ثانیده
یازلدی.

الکفور: جایگاهها موران / ضملهدر، قارنجه
بیوهلری.

الکفور: دیهها / کَفَرَ جمعیدر، گوئلر معناسنه
که إِلَّا کُفُورًا کریمه سی قُرا ایله تفسیر اولندی،
مفردی کفر گلسه گرکدر.

الکفور: پوشیدن / ستر ایلمک که اَکْنَجی یه
کافر سابقا بو معنادن ناشی یازلدی که تخمی
تراب ایله ستر ایدر.

الکفور: ناسپاس کردن / نعمتی انکار ایلمک.

النَّفُور: خر هراسنده از هر چیز / فتح
نونه‌در، هر شیدن خوف ایدن اشکدر.

النَّفُور: رمیدن / ضمله‌در، اورکمک، نفرت
گی.

النَّفُور: آماس گرفتن خستگی / یاره‌لی
کمنسه ششمگه باشلامق.

النَّفُور: بیرون شدن / وزن و معناده خروج
گی طشره چیقمق.

الْوُفُور: تمام شدن / تمام اولق که فاعلی وافر
یازلمشیدی.

الْوُفُور: بسیار شدن / کثرت معناسنه‌در، بر
نسنه چوغالمق، نعتی وافر گچدی.

-ق-

الشُّقُور: حال و کار / معجمه ایله‌در، بر
کمنسنه‌نک متّصف اولدیغی حال و امر مهم.

الشُّقُور: بقیّت حاجت / عهده‌سنده اولان
امورک قصوری.

الشُّقُور: جمع الشقر / مفردی شقر سابقا
متعدّد معنا ایله محرزدر.

الصُّقُور: چَرغان / مهمله ایله‌در، چاقر
دیدکلری قوشدر که بلبان دخی دیرلر.

العُقُور: زنی که فرزند نیارد / فتحله‌در،
اولادی اولمیان خاتوندر.

العُقُور: سگ گزنده / دالایان قودز کوپک که
قودرمش / [م ۵۰۷ظ] دیدکلریدر، مفردی^{۱۱۵۹}
عَقَر سابقدر، فُؤیْسقات خمسه‌دن بریدر، موزیه
و مُضِرّه‌در، زاغ و زغن و مار و دردنجی فاره‌در
که یازلدی.

العُقُور: جمع العقر / مفردی عَقَر تحریکله
سابقدر و فتح و سکونله دخی اوندن زیاده
معنایه و ضم و سکونله دخی متعدّد معنایه
محلرنده گلسه گرکدر.

الْوُقُور: بُردبار / فتحله‌در، تحمّل صاحبی
دیمکدر، وزن و معناده حُمُول گبی، رعایتی گوج بر
حالتدر که إفراط اولنسه کِبَر و تفریط اولنسه دُلّ
اولور.

الْوُقُور: آهسته / حلم و وقار اهلی دیمکدر، بو
معناده وقار یازلدی.

الْوُقُور: در خانه بنشستن / ضمله‌در، منزلنده
انزوا ایدوب اوتورمق، آیت کرمه‌ده و قرن فی
بیوتنکّ یعنی خاتونلرینه سز اویلریکزده وقار اوزره
ساکن اولک دیمکدر که قافک کسریله اولور،
بعضیلری قَرَن قافک فتحیله قراردن اولور دیدیلر.

-ک-

^{۱۱۵۹} ر ن م : جمعی؛ بو کلمه مترجم طرفندن سهوا جمع دیو
یازلمشدر، بوره‌ده سهوا یاپلان خطا دیگر مستنسخلر طرفندن
اسعد افندی خارج عینا تکرار ایللمشدر، بوده مستنسخلرک آز
عربی بیلدکلرینک قانتیدر.

البُكُور: خرما بنی که خرما زود رساند / فتح
موحده ایله در، خرماسی طرفنده یتشن
آغاجدر.

البُكُور: بامداد پگاه برخاستن / ضمله در،
صباح وقتنه داخل اولمقددر.

الدُّكُور: نَرینه یان / معجمه ایله در، رجولیت
آلتلی که مفردی دگر مذکوردر، فارسیده کیر
دیرلر.

الشُّكُور: سپاسدار / فتحله در، حقّ نعمته
رعايت ایدوب شکرده مبالغه ایدن کمسنه.

الشُّكُور: چارپای که علف اندک خوردن /
آز علفله قناعت ایدن حیوان.

الشُّكُور: سپاسداری کردن / ضمله
مصدردر، نعمتک شکرینی ادا ایدن زمره دن
اولمق.

العُكُور: بازگردیدن / مهمله ایله در، گپرو
دوندرمک یعنی دوهیه راکب اولوب گیدرکن
دوه غلبه ایدوب دونوب راکبنی ینه وطنه
گتورمکدر.

المُكُور: گِلهای سرخ / مِکَرک جمعیدر،
قرمزی چامورلر یعنی آشی دیدکلری بویا
طپراغی، مَغْره گبی.

المُكُور: خارهایی / دیکنلری چوق آغاجلر،
مفردی مُکُردر گلور.

المُکُور: آشیانهای عقاب / جمعدر، طاوشانجل
یوه لریدر. / [۴۸۸و]

-م-

الأُمُور: کارها / اُمَرک جمعیدر که ایشلر حاللر و
فعللر گبی، مفردنده یازیلان اون ایکی معنادن
بریدر.

الثُّمُور: خرماها / فوقیه ایله در، خرمالر که
مفردی تمر گلور.

الخُمُور: سبکیها / معجمه ایله در، مفردی خمر
شرابدر، ترکجه سوجی دیرلر.

الدُّمُور: بی دستوری در سرای کسی شدن /
مهمله ایله در، اذنسز بر کمسنه نك خانه سنه
داخل اولمق.

الضُّمُور: باریک میان شدن / معجمه ایله در،
اینجه بللی اولمق، ضعیف الصلب گبی.

الطُّمُور: برجستن / مهمله ایله در، صچرامق،
وزن و معناده وُثوب گبی.

الغُمُور: گوشتهای دندان / دیش اتلری، مفردی
فتحله عَمُر گلور.

العمُور: قبیلهای بود از عرب / عربدن بیوک
قبیله لر که عمارتک جمعیدر عمایر گبی.

الغُمُور: کینهها / معجمه ایله در، حقد و حسد
معناسنه اولان غَمُرک جمعیدر.

الغمرور: آبهای بسیار / چوق صولدر،
مفردی غمر گلور.

النمور: پلنگان / نونلهدر، قاپلانلر که
مفردی نمّر گلور.

-ه-

الدهور: روزگاراها / زمانلر و دورلر که مفردی
دهر معروفدر.

الزهور: روش شدن چراغ و جز / زای هوّز
ایلهدر، چراغ و امثالی روشن اولمق، مصدردر.

الشهور: ماهها / معمه ایلهدر، آیلر که
شهوردر، بر سنه نك اون ایکی أجزاسیدر.

الطهور: آب سخت پاك / فتح مهمله
ایلهدر، پاك صودر که طاهر و مطهردر.

الظهور: پشتها / ضم معجمه ایلهدر، آرقه لر
که مفردی ظهّر گلور.

الظهور: آشکارا شدن / مصدردر، عیان
اولمق، گورنمك و آچلمق.

الظهور: / [م ۵۰۸و] بر جای بلند شدن /
بر عالی محلّه چیقمق، صُعوَط گبی.

الظهور: دست یافتن / [ن ۲۰۹و] غالب اولمق
و فرصت بولمق.

الفهور: سنگهای بدو چیزی ساینده / فا
ایلهدر، صلايه اوزره بعض شیّ جلّ ایلدکلری

طاشلردر که مفردی فهوردر، دیگر جمعی افهار
دخی یازلدی.

-و-

الهوور: فرو ریختن / ایکی واو ایله مصدردر،
فاعلی هارّ سابقدر، آقمق جریان معناسنهدر.

-ی-

الأیور: قضیبههای مردان / مفردی أیر ذکر
معناسنه گلور.

السیور: دواها / مهمله ایلهدر، مفردی سیّر
گلسه گرکدر، قایشلردر.

الطیور: مرغان / قوشلر اُطیار گبی، مفردی طیر
معروفدر، لفظ کریمدر.

الغیور: غیرت برنده / فتح معجمه ایلهدر،
غیرت صاحبی اولان کمسنه که ترکجه بر امر
عادة الله ویا عرف ناس و قوانین مقرّره یه مخالف
اولمسيله متغیّر اوله، ترکجه قصقناج معناسنه.

-ومنه بالهاء-

رباعیات نوعك هائیاتی.

-أ-

الثورة: کینه کشنده / فتح مثلثه ایلهدر، مقتولك
انتقامی اجرا امرنده اندیشه و غم چکن کمسنه
بمعنی الفاعل.

الثورة: کینه کشنده / ضمله صعوبت
وزندهدر، امر مذکورده اولان غیظ و همّ.

الحُثُورَة: سست شدن / معجمه ایله
مصدردر، گوشك و يومشيق اولمق كه حُور
محرر ماده سندندر.

-ب-

الجُبُورَة: بزرگواری / فتح جیمله و تخفیفله در
كه اصلنده با مشدده در كه خماسیاتده دخی
گلور.

-ث-

الحُثُورَة: ستر شدن شیر و جز / ضم
معجمه ایله در، سود و بال و یاغلر گی
شیلرك قالك یعنی قوی اولمسی غلظت گی.

-ج-

الحُجُورَة: بازی خیزگیر / مهمله ایله در، بر
اویوندر كه مدارى طُور طُوتُ یعنی قَالِقُ و
قاب دیمك اولوب فارسیده خیزگیر عربیده ثَبُ
حُذُ دیهرك اجرا ایدرلر.

الحجورة: اسبانِ مادیان / قصر اقلر كه تركجه
یُونْد دیرلر، قصر بارگیر ویا طای آناسی.

-د-

الحُدُورَة: فربه / مهمله ایله در، اسمر، سموز
جسیم گی و فی الأصل حدور ششمکدر كه
علت اولمیه، أختری نك سهوی معتبر اولماز.

الحُدُورَة: شگرف شدن / قوت و جسامت پیدا
ایدوب گوسترشلی اولمق كه حادر سابق بو
ماده دندر.

الحُدُورَة: جمع شدن / جمع اولوب بر یره گلمك،
اجتماع گی مصدردر.

-ر-

الصُرُورَة: حج ناکرده / فتحله بلا هاء دخی
سابقدر و صاروره دخی گلور، لغتدر.

الصُرُورَة: بی چارگی / معجمه ایله در، ضرورت
معروفدر كه حوایج لازمه سنی تدارکده عاجز
اولوب چاره بولامق، بلا هاء دخی گجدی.

الْقُرُورَة: روشن شدن چشم / ضم قاف ایله در،
گوز آیدین اولمق كه بلا هاء دخی محزدر.

-ز-

الحُزُورَة: گوسفندی كه پشمش برتد / فتح
جیمله در، یوك و توی یولدقلری قیوندر.

-ص-

القَصُورَة: زنی كه ویرا او آرایش بازدارند /
قافله در، زینتدن منع ایلدکلری خاتون.

-ظ-

النَّظُورَة: بیننده / نونله در، ناظرده مبال ناظرده
مبالغه در، فَعول صیغه سی و هاء تمكّن دخی
تأکید و تقویت ویرلر، لکن مراد نظر طالعدر
كه جمعی نظائر یازلمشدر.

-ع-

الخَابُور: نام رودی / معجمه ایله‌در، بر ایرمق
اسمیدر، لکن ع:

أيا شجرَ الخابور ما لك مُورقا
شعرنده شام دیارنده بر ناحیه‌در دیدیلر، خابر که
آنده اولان نهره دخی إطلاق اولنور.

الرُّنْبُور: مُنْج / ضم زای ایله و نون ایله‌در، آری
دیدکلری حیوان طائر که نَحْل لفظ کریمدر،
حیوانده وحی آکا مخصوصدر که ﴿وَأوحینا الی
النحل﴾ بیورلدی.

الرُّنْبُور: غلام زَبْرُك / عاقل غیر بالغ معناسنه‌در،
زیرا غلام قبل البلوغ إطلاق اولنور.
الشَّبُور: بوق / فتح معجمه ایله و شد ایله‌در،
بوری دیدکلری که صورجی یازلدی شعر:

ومطربٍ قد رأینا فی أنامِله
شَبُورٌ لِسُرورِ النَّفْسِ أَهْلُهَا
كَأَنَّهَا عاشقٌ وآفت حبیثُته
فضمَّها بیديه ثمَّ قَبَلْما

الصُّعْبُور: کوچک سر / ضم ایله و مهمله
ایله‌در، باشی کوچک صغیر الرأس، انسان گَرک
حیوان.

الصُّنْبُور: آنکه فرزند ندارد / نونله‌در، ولدی
اولمیه و قَرنداشی دخی اولمیه دیو مسطوردر.
الصَّنْبُور: کودك خُرد / کوچک چوجق، صبی و
طفل دخی دینور.

الْوَعُورَة: درشت شدن زمین / ضمله
صعوبت وزنده‌در، یر صرب اولمق و بر امر
دشوار اولمقده دخی شایعدر.

-ک-

الدُّكُورَة: نَرینه‌یان / بلا هاء دخی یازلدی،
معجمه ایله‌در.

-م-

الرُّمُورَة: اندك هنری / زای هوزله‌در،
معرفتسز، لکن نادان اولمق، همان مطلقا قَلَّت
معناسنه‌در، موصوفیله مقید / [م ۵۰۸ظ]
اولور، علم و معرفت لطف و مروت هرنه
اولورسه.

الْعُمُورَة: آزمودگی / معجمه ایله‌در، نادان
بی تجربه‌در و بو ماده‌دن عُمر دخی یازلمشدر.
/[ر ۴۸۸ظ]

-الخماسی-

بو بشنجی نوعک بشر حرفلی کلماتی.

-ب-

الْبُرُور: بُلغور / موحد ایله‌در، معرّبدر ویا
معجم اوله، جشیش دخی دینور.

الخَابُور: مجلس شادی / مهمله ایله خُبور
سابق ماده‌سندن بزم سرور و صفادر.

قلیلا ﴿گئی﴾ جنون هلاکدن بر نوعدر که مَنْ
جَنْ سَاعَةً لَمْ يَفْقْ أَبَدًا قَاعِدُهُ مَسْلَمَه‌در.

المشبور: ملعون / مَطْرود معناسنه‌در، اگر لعنتِ
إبلیس مراد ایسه خسر الدنيا والآخرة هلاکِ تَامَّ
ایله هلاک اوملشدر.

المشبور: بزندان کرده / منع معناسنه اولان ثبردر
مفعول محبوس دیمکدر، زندانده اولان کمسنه
دخی مشبوردر.

الیحبور: شادمان / تحته و مهمله ایله حابور
سابق ماده‌سندن مسرور کمسنه‌در.

الیحبور: مرغی / بر قوشدر، سابقا مذکور
حباردن اولمق ظاهردر.

-ت-

الفاثور: نیم گرم / فا ایله‌در، بر مقدار
صوغقلغی زائل اولان صوغق صو و هرنه
اولورسه.

المستور: پوشیده / مهمله ایله ستردن مفعولدر،
اورتلمش حَبُو.

-ث-

التؤثور: آهنی که بدو پستانِ اشتر را نشان
کنند / ضم مثناة و همزه ایله عُصْفور وزنده‌در،
[۵۰۹و] دوه‌نک ممه‌سنه نشان باصدق‌لری
دمور آلتدر.

الصنبور: خرمابنِ مفرد / یالکز اولان خرما
آغاجی.

الصنبور: ناودانِ حوض و جز / حوض و
آنک امثالنک صوبی گلن اولوغیدر.

الصنبور: آلتی مانندِ نِی از آهن یا ارزیر /
دموردن ویا قلایدن اولان امزک که بعض صو
قابلرنده اولور.

الطنبور: معروف / ضمله معربدر، فتحله
فارسیدر، فی الأصل دُنْبَةُ بَرَه‌دن تعریب
اولنمشدر دیدیلر که أَلْيَةُ الحَمَل
معناسنه‌در، قوزی قویریغی دیمکدر، تشبیها
تسمیه ایلدیلر، اول دیارک قیونلری مدوّر
قویرقلی اولور و طنبار دخی سابقدر.

العُنبور: بچه سگ از گرگ / مهمله‌لر
ایله‌در، قورددن حاصل اولان کوپک یاورسی،
عُساره و عُسبار و هِنِیر دخی مذکوردر.

العسبور: اشترِ نجیب / یرار دوه که قوی و
متین اوله، نَجَاب دخی دینور.

المأبور: سگِ سوزن داده / اِبْرَه‌دن
مفعولدر، اَگنه یدردکلری کلبدر، مع الهاده
معنی دیگردر.

المشبور: کم خرد / مثلته ایله‌در، هلاک
معناسنه اولان ثبوردر مفعولدر، قَلَّتْش عقل و
بلکه قَلَّتْدن عدم مراد اولنورسه ﴿فَالْيَضْحَكُوا﴾

الدَّعْثُور: حوضِ کوچکِ ویران / فتح مهمله
أولى ايله‌در، دَعْثَرَه / [ن ۲۰۹ ظ] سابق
ماده‌سندندر، ویران کوچک حوضدر.

العائور: چاه که از بهر^{۱۱۶۰} شکار بکنند /
عَیْثَر محَرّ ماده‌سندندر،^{۱۱۶۱} آرسالان ویا
سائر حیوان صیدی ایچون قازدقلری قیودر که
خفیف شیلرله ستر ایدرلر.

العائور: ریگستانِ دشوار / بو لفظ عَیْثَر آتی
الذکرنددر، مرور و عبوری گوج قوملی اولان
محل.

الفائور: تَشْتِ خوان / فا ايله‌در، صِیْنی که
تَیْسی دیرلر لکن آعاج اولمیه طاش ویا چینی
اوله، طبق گبی، طرفه دخی دیرلر.

المائور: تیغِ گوهردار / اُثَرْدن صیغَه مفعول
ایله ايله‌در، جوهرلی قلیج، اسمدر، ع:

اگر جوهر شناسی تیغ را عریان تماشا کن
اُثر دخی گلسه گرکدر.

المُعْثُور: مانندِ صمغ / ضمله و معجمه
ایله‌در، صمغ گبی بر نسنه‌در که مأکولدر،
عسل گبی لذیددر، لکن بد رایحه‌سی واردر،
دیکنلی آغاجلردن پیدا اولور.

المنثور: معروف / فتحله و نونله‌در، نثر
ماده‌سندن مفعولدر، طاغلمش دیمکدر،
منظومنک مقابلیدر که شعر اولمیان کلام دیمکدر.

-ج-

الاجور: خشت پخته / مدّ ايله‌در، پشمش
کرمیددر که قَرمید و آجر دخی یازلمشدر.

الجرجور: گِلَه اشتر / ضم جیمله و مهمله
ایله‌در، دوه سورِیسی که بیوک اوله‌لر.

الخنجور: نای گلو / مهمله و نونله‌در، وزن و
معناده خلقوم گبی که بوغاز دلوکیدر، تُقُب الحید
گبی.

الخنجور: اشترِ بسیار شیر / معجمه ايله‌در،
سودی چوق دوه.

الدیجور: تاریکی / فتح مهمله و تحتیه ايله‌در،
قراکلق و ظلمت گبی.

الساچور: گردن بندِ سگ / کلبک بوغازینه
طاقدقلری آغاجدر.

الصنجور: شنگرف / ضمله و نونله‌در، زنجفره
دیدکلری شیدر که سرخ مرگب آندن اولور،
شنجرف و سنجرف دخی معربدر.

المسجور: دریای ژرف / فتحله و مهمله
ایله‌در، سَجَر لفظندن مفعولدر، طولمش دیمکدر،
اگر بحرِ وصف ایدرسن دریا معناسی دخی مراد

^{۱۱۶۰} ن : شهر.

^{۱۱۶۱} ن : عَیْثَر یا مقدمدر محَرّ ماده‌سندندر؛ م : عَیْثَر محَرّ
ماده‌سندندر یا مقدمدر.

اولنور و إلا یالکز مسجورده بحر داخل اولماز
مگرکه آئیده معهوددر دیه‌لر.

المسجور: شیر که در او آب بسیار بود /
صوبی چوق اولان سوددر.

-خ-

الفاخور: شاهسپرم دشتی / فا ایله‌در،
سلطانی فسلگن که بیانی اوله یاخود امیر
عاشقان که خروس ایگی خواجه گی.

المأخور: جای سیکی فروختن / میخانه و
می‌کده که آنده شراب صاترلر و میفروش
معناسنه خمار مذکوردر.

المیخور: سولاخ بینی / نونله‌در، برون
دلیگی، ثقب الأنف معناسنه، منخر گی.

الیمخور: مگس بزرگ انگین / تحته
ایله‌در، بال آریسنک کبیری، زنبور گی و
کواره مکانیدر که یازلدی و کنیه‌سی أبو عون
دخی گلور.

الیمخور: دراز / اوزن طویل
معناسنه‌در. [ر ۴۸۹ و]

-د-

الأخذور: زمین پای نشیب / ضمله و مهمله
ایله‌در، حدور سابقدن مأخوذدر، یوقشک
آشاغی طرفی اولان یر که تمام اولدقده واقع
اولان ارض.

الحادور: پای نشیب / یوقشک آشاغی طرفی
که هنوز یوقش تمام اولمیوب لکن یقین اوله.

الحادور: گشوار / کویه‌در که بو معنایه حب و
رغته قلد و حشل دخی مذکوردر.

الدردور: گوآب / ضم ایله و مهمله‌لرله‌در،
چولک که دریاده گرداب دیدکلریدر، غمیره دخی
گلور.

المجدور: آبله روی / جیم ایله خدری
ماده‌سندن مفعولدر، یوزده اولان قبارجق که
چیچک دخی دینور.

المصدور: سینه بگرفتن / مهمله ایله‌در، ضیق
صدره مبتلا کمسنه.

-ذ-

العاذور: نشان / [م ۵۰۹ ظ] اسب و اشتر /
مهمله ایله‌در، آت و دوهیه ایلدکلی داغ که
عاذیر سابق گی و آنک آلتنه رجل الطائر
دیدکلی یازلدی، جمعی عواذیر گلسه گرکدر.

العاذور: درد گلو / بوغازده اولان مرض که آکا
دلجک زحمتی دیرلر.

الفاذور: مردی که با مردم ننشیند

المعدور: معروف / مهمله ایله‌در، عذر
ماده‌سندن مفعولدر، صاحب معناسنه گرک عذر
شرعی و گرکسه عرفی.

المعدور: کام فرود آمده / بوغاز اینمک و دوشمک که وُجَع پیدا اولور.

المعدور: ختنه کرده / سَتّلی کمسنه، مختون اوله وزن و معناده یکساندر.

المعدور: دیوانه / مجنون ايله وزن و معناده بردر، دَل و چالق گبی ترکی تعبیرلری واردر، فقراده جذبه و کبارده مراق لطائف مشهوره دندر.

-ر-

الأتور: غلام کوچک / ضمله و فوقیه ايله در، کوچک ارکک کوله، حادم صبی گبی.

الأتور: چاگر شحنه / صو باشی خدمتنده اولنر که اللرنده اکثریا دگنک اولور.

الشعور: بیخ پیاز دشتی / ضم مثلثه و مهمله ايله در، بیان صوغاننک کوکیدر که لغتلرده طرثوئنک میوه سیدر که آکا اُشترغاز دیرلر، اُنْجْدان خراسانیدر.

الجازور: جوی بزرگ که سیل ویرا بشکاند / جیمه در، بیوک ایرمق که سیل آچمقله پیدا الومش اوله.

الجُور: جانوری بود خزنده / ضمله و مهمله ايله در، چامور بوجکلرندن بر جانورد، مثلاً صوغلجان و چبان گبی.

الجعور: نوعی از خرماى دون / خرمانک آلچق نوعیدر.

الجیور: پاشنه در / فتحله و تحته ايله در، قپونک میلی که اُوکجه گبیدر.

الزُور: آج دشتی / ضم زای ايله هاج دیدکلری میوه، عَیْز دخی دیرلر.

الزعرور: بدخو / طبیعتی بی تربیه، حَشن، سَیْءُ الخلق انسان و حیوان.

الشعُور: ذره که بآفتاب در خانه آید / ضم مهمله ايله در، پنجره دن داخل اولان گنش پرتونده گورینن خُرده پرنده در که آکا ذره دیرلر و دخی مذکوردر و مع الهاده ضیاسی معناسنه در.

الشعُور: گروه پراکنده / معجمه ايله در، متفرق یعنی طاغلمش دیمکدر، قوم ویا جماعت ايله استعمال اولنسه قوم متفرق دیمک اولور.

الشعور: شاعر بد / بد ادا و قبیح گفتار اولان شاعر و بو بر جمعدر که واحدی یوقدر دیو آخفشدن مَرویدر.

الشعور: خیال وارنگ خُرد / خیالک اوافاغیدر، صِغار القِثاء گبی و کبیرینه کَبیر دیدکلری نوع ثالثده سابقدر، بو معناده مفرددر، جمعی شعاریر گلسه گرکدر، نواش فارسیدر.

الصُعُور: صمغ موز / موز آغاجندن آلنان صمغدر، جمعی صغاریر گلور.

الطُّخْرُور: مردِ ناپاک / مهمله‌لر ايله‌در،
کثرت الفت ايله ملوٲ اولان کمسنه که زنا
مراددر، حرف ثانی نقطه‌لی اولمق و ها ايله
اولورسه اوْلی مُثَنَّاۃ فوقیه ايله تخرورة دخی
لغتدر.

الطَّحْرُور: مگار / مکرده مبالغ ايله متّصف
و معروف کمسنه و بونده دخی إعجام ثانی
لغتدر و ها ايله و جمعی دخی گلور.

الغَيْرُور: دیو / فتح معجمه ايله و تحتیه
ایله‌در، عرور سابقده لغتدر شیطان معناسنه.

المُرْزُور: مُهارش اشتر / زای هوْز ايله‌در،
دوه‌نک بورنی اوزرینه گلور بر آغاجدر.

المَعْرُور: مردی که چو مال بدو رسد بر
وی نماند / مهمله‌لر ايله مفعولدر، کندینه
مال واصل اولوب لکن آنده دخی قالمیوب
تلف و زائل ایدن کمسنه یعنی بو وصفله
موصوف دیمکدر.

-ز-

البُتْرُور: مردِ بگمان افکنند / موحده و همزه
/[ن۲۱۰و] ايله‌در، شک و شبهه‌یه
دوشردکلری کمسنه‌در.

الزُّرْزُور: سار / ضم زای هوْز و مهمله
ایله‌در،/[م۵۱۰و] طُحرور مذکور وزنده‌در،
صغرجق قوشی که معروفدر، شارک ساری
سارچه و سارج دخی دیرلر.

المَشْرُور: رسنِ سخت تافته / فتحله و معجمه
و زای ايله مفعول اولوب پک بوکلمش ایپدر،
حبل شدید الفتل معناسنه.

-س-

الْبَاسُور: معروف / موحده ايله‌در، جمعی بواسیر
گلور.

التَّبْسُور: گام نهادن چارپای / فوقیه و تحتیه
ایله‌در، چرت ایاغنی وجه ممدوح ايله طور مقبول
اوزره وضع ایلمکدر.

السُّرُور: دانای زیرک / ضم ايله و مهمله‌لر
ایله‌در، عالم عاقل یعنی عقل و ذکاسی کامل
اولان کمسنه‌در. ۱۱۶۲

العُبْسُور: ماده اشترِ زود رُو / مهمله و موحده
ایله‌در، سریع السیر اولان ناقه، جمعی عباسیر
گلور.

الکَاسُور: تن فروش / کندینی صاتن یعنی رفتار
و گفتارده تکسر ایدوب بدنی نرم و نُعومت
صاحبی اولدیغن إفاده ایدن کمسنه.

۱۱۶۲ علم و عقلک بری آخره غالب اولمق البته مضردر، اگر علم
غالب اولورسه کندی کندینک هلاکنه مؤدّی اولور و اگر بر
عکس اولوب عقلی علمه غلبه ایدرسه این راوندینک حال و
قالیله متّصف اولور که دیمشدر ع:

وصیر العالم النحریر زندیقا

جار الله زخشری دیر که: من لم یعقله عقله ولا نَهاهُ نَهاهُ عن إدراک
أسرارِهِ فاقطع عن عقله طعمک و کُف عن خطابه لسانک، فله
سَرّی فی إبعادِ بعضِ العباد ومن یضلل الله فما له من هادٍ. «منه»

المأسور: اسیر شده / اسیر اولمش کیشی،
طوتساق دیدکلیدر، وژده و آخید و بژده و
وژدج دخی دینور.

المأسور: مردی که آب تا ختنش بسته بود
/ اُسُر بولدندر، تبُول ایلْمَك استدکده محبوس
اوله دفعه ممکن اولمیه، حافن دخی گلور.

المبسور: مرد بیمار از سلّ / موحده
ایلهدر، وزن و معناده مَسْلُوك که سِلّ
خسته‌سیدر، "السِلّ شهادة" بیورلوب آندن
میّت اولان شهدای حکمیده داخلدر.

المیسور: آسان کرده / تخته ایله یُسردندر،
قولایلنمش، سَهْل گبی.

-ش-

الشرشور: مرغی چون بنجشگی / ضم
معجمه ایله و مهمله ایلهدر، عصفور وزننده
سرچه‌یه مشابه بر قوشدر که صَعُوَه دخی
دیرلر، ترکجه یُوند قوشی دیرلر، تُبْشَر
یالمشدر، صفاریه دخی بودر دیدیلر، یُوند
ترکجه قصرآقدر.

القاشور: مرد میشوم / قاف ایلهدر، لغتلرده
شُوم دیمشَلر، بونده میشوم وِشام لفظندن
اولوب بدنندن بر عضوینه آگنه باترب اوزرینه
چوید وضعیله پیدا ایلدکلری علامتدر که فی
الحقیقه بو دخی بر امرِ شوم اولوب وشیمه

کلامِ شَرّ و عداوت معناسنه دخی گلمشدر و
مشوم بد اختر دیو محلنده دخی گلور.

القاشور: واپسین اسب سابق / قوشو آتلرنده اک
صکره گلن آتدر که آکا فِشْکَل دخی دیرلر که
جمله‌سی اوندر.

المنشور: نامه پادشا / نونله و مفعول
صیغه‌سیلهدر، بر امر و حکم ضمننده نشان
شریف عالیشان طغرای غزای جلیلُ العنوان ایله
موقع اولان برات ویا فرمانِ همایوندر اقام الله
برهانه. [ر ۸۹۹ ظ]

-ص-

الصرضور: رمه اشترانِ شِگرف / ضم ایله و
مهمله‌لر ایلهدر، جسیم و عظیم دوه‌لر
سوریسیدر، جماعت جمال گبی، لکن بو کلمه
مفرددر اگرچه معنای جمعیت وار ایسه^{۱۱۶۳}
دخی.

-ض-

الیحضور: زمین سبزه‌زار / خضر ماده‌سندن
یفعول فتحلهدر، یشیلک اولان یر، ارضِ خَضْرَا
گبی و یحضیر دخی لغتدر، جمعی یحاضیر گلسه
گرکدر.

-ط-

الساطور: معروف / مهمله ایلهدر، قصّاب و
سائرلرک صاتری.

الطُّرُور: دراز باریک / [م. ۵۱۰ ظ] ضمله‌در،
اوزن اینجه هرنه اولورسه، لکن شهرتی گُلاه
مولیه خاصدر؛ زیرا عرب تَقْیه‌لرندن اوزن بر
سرپوشدر، اندرونِ همایون تقیه‌لری گبی.

الناطُور: دشتبان / نونه‌در، دربند بکلین
کمسنه که یوللرده بعض خطرندن ابناء سبیلی
صیانت ایدر.

الناطُور: پاسبان / حافظ معناسنه، ناظر گبی
که باغ بکجیسی و محله بکجیسی و حمام
ناظری بوندندر.

-ظ-

الناطُور: نگاهدارنده میوه / میوه‌ی انسان و
حیوان و طپوردن محافظه ایدن کمسنه.

-ع-

الساغُور: تنور در زمین / مهمله ایلهدر، یر
قُرنی که بر سد کنارینی حفر ایدوب اتمک
پیشورمک ایچون ایچنه آتش یاقر.

الساغُور: آتش / بعضی ذکر مکان ایدوب
ایچنده اولان آتسه دخی تسمیه ایلدیلر.

القُعُور: چاه ژرف / قاف ایله قعر ماده‌سندن
شد ایله فَعُول وزنده اسمدر، درین قیو بئر
عمیق معناسنه، وُثره گبی گلور.

الناغُور: رگی از رگهای جهنده / نون
ایله‌در، وجود انسانیده حرکت ایدن آلتی

طمرک بریدر که هر برندن نبض تشخیص اولنور.
الناعور: آسیا که آب گرداند / صو دگرمنی که
صداسی اولور، جمعی نواعیردر.

الناعور: چیزی که بدو آب کشند / صو
چکدکلری هر آلتیه دخی إطلاق اولنور.

-غ-

المثغُور: کودک دندان بیفتاده / مثلثه ایله ثغر
لفظندن مفعولدر، دیشی دوشن اوغلان.

-ف-

الأظفُور: ناخن / ضمله و معجمه ایلهدر،
صباحک نسخه هَرَویه‌سنده بویله‌در و مختار
صاحبی دخی آنی أخذ ایدر، لکن بعض
نسخه‌ده واوسزدر که ضبطی ینه یکساندر.

الجذفُور: بلندی همه چیز / تقدیم مهمله مفتوح
ایلهدر، حَذْفارِ سابق گبیدر که جمعی حذافیر
گلسه گرکدر.

الخافُور: نباتی / معجمه ایلهدر، بر اوتدر، ترکجه
قُوان چیچگی دیرلر که بوی مادران دیدیکلریدر.

الطافُور: برجستن / مهمله ایلهدر، طفره
ماده‌سندن فاعولدر، صچرامق.

الطیفُور: مرغی باشد / بر قوشدر، العارف بالله
بایزید بسطامینک اسمیدر ﷺ.

العصفور: بنجشگ / ضم ايله و معجمه لرله در، سرچه دیدکلری کوچك قوشدر که بو معناده معروفدر.

العصفور: پادشاه / یعنی مطلقا مَلِك که سلطان و خنکار دیدکلری گئی.

العصفور: اشترِ گزیده / منتخب و معتبر ملوک دوه لر سلطانه لایق دیمک که عصفور المُنْذِر دینور، نابغه یه نعمان بن منذر عطا ایلدیگی جهندن إطلاق اولندی.

العصفور: مَلِخِ نر / ارک و گوزل چکرگه.

العصفور: استخوانِ پیشانی اسب / آتک آلتنده عصفوران دیدکلری آيگی کموگی بریدر.

العصفور: پاره از مغزِ سر / دماغک بر پاره سیدر که دماغدن منفصل گبیدر که ایکسینک میاننده بر دری واردر.

العصفور: رگی درونِ دل / قلب طمری، عرق الفؤاد گئی.

العصفور: ماسوره / که ایپلک صاررلر، منوال گئی.

العصفور: کتان / مصردن گلور آنک اوسکولسی.

العصفور: نامه / کتاب و مکتوب معناسنه.

العصفور: چوبِ سرِ عماری / دوه پالاننک بر آغاجی که جمعی عصفایردر، عصفایر القَتَب دوه پالاننک چوبلرینه دیرلر که آنلر اصلده قبله عَراضیفدر که گلور، اول چوبلردر که سیکیرله یاخود دوه دریسيله باغلیدر، درت آغاجدن سمر آغاجنک قاشنده هر سمر قاشنه ایکسی وضع اولنور و عصفور الإکاف سمرک عرصوفنه دیرلر، قبله سمرک اوک قاشنه ایکی جانبنک آرا یرنده مشدوددر و بونده / [م ۵۱۱و] صاحبِ صحاح بر حدیث دخی ایراد ایدر.

العصفور: مسمارِ گشتی / گمیلرده میخ ایلدکلری بیوک اکسیر.

العصفور: گرسنگی / آجلق جوع گئی.

العصفور: نباتی / بر اوتدر اصپور دیرلر، عربیده دخی قصر ايله عُصفر دیدیلر، قُشرباتی صاری رنگ و اُوزی قرمزی رنگ ايله بویار دیو فقها تعیین ایدرلر، لونِ معصفر رساله تشنیف الأزهرده مبسوط و محرّدر.

الْقُرْفُور: نرْمِشِ فربه / فا و مهمله ايله در، سموز قوج، کَبْشِ سمین گئی.

الْقُرْفُور: مرغی / بر قوشدر، نعمة الله مفتوحه ده یازوب تیهو ویا ککلك دیمشدر، تیهو چیلدر، فرفر دخی لغتدر.

القَقُور: تلوشه خرمايُن / فتح قاف ايله و شد ايله در، / [ن ۲۱۰ظ] خرما چیچگنک قلفی،

کافور نخل گبی که آندن معربدر، غلاف زهر النحل معناسنه که طرازده مطرزدر، قافور دخی آنک گبیدر.

القفور: نباتی / بر اوتلقدر.

الکافور: معروف / طبیب قسمندن اولوب سرندییدن گلور بر آغاجک صمغیدر و خرمانک ابتدا ظهور ایدن میوه سیدر.

الکافور: چشمه بود در بهشت / جنتده بر نهرک اسمیدر.

الکافور: تلوشه خرمان / قفور لفظنده یازلدی، اصلی اوزره تعریب اولنوب بیوله دخی استعمال اولنور.

الکافور: پوشیدن رز پیش از آنکه شکوفه آید / ستر معناسنه اولان کفردندر، چیچک حدندن مقدم قیامق که مراد خرما چیچکیدر.

المحفور: قالی / مهمله ایله مفعول صیغه سیله در، هالیدر، تنفسه تنبسه دخی دینور که قالیچه در.

المغفور: مانده صمغ / ضمله و معجمه ایله در، دیکنلی آغاجدن پیدا اولور بر لذید صمغدر که ماکولدر، مئثور و مغفر دخی لغتدر.

المؤفور: چیزی تمام / فتحله در، وفتردن مفعولدر، تمام و کامل بر نسنه هرزه اولورسه.

اليعفور: بُز آهو / تحته و مهمله ایله در، آهو یاوریسیدر، خشف و شصر سابق گبی ولد الطبی معناسنه و بقر وحشی بوزاغیسنه دخی دیرلر.

اليعفور: خرماي بد / خرمانک آلچق نوعی.

-ق-

الباقور: گاوان / موحدہ ایله در، بقر گبی مفرددر، لکن معنای جمعیت ملحوظدر.

البیقور: مثله / ما قبلی مفتوح اولمغله ثقلی اولمیوب بلا قلب اصلی اوزره دخی زبانزدر.

ببقور: جایگاهی / بر یردر که بو اسمله آثار و أشعارده إشعار اولنور، معروف اولمغله معرف اولدی. / [۴۹۰و]

التبقور: آهستگی / فوقیه و تحتندہ تحته ایله در، وقار معناسنه آغریق و وقورلق دیمکدر، اصلنده وبقور ایله واو تایه قلب اولدی دیدیلر، لکن عبد فقیر دیر که: توقیر گبی اولوب واوک یایه قلبی دخی موجه گورینور اگرچه سماعیدر، لکن سماعیه قیاس صحیحدر.

التیقور: نردباری / وقور اولمق که وقور مذکوردر.

الصافور: تبر خاک کندن / مهمله ایله در، طپراق قازمه سی که آلت حفر تراب معناسنه، أصمعی و أبو عامر و غیریلردن منقولدر که اوجی اینجه بیوک قازمه در، آنکله طاش قررلر، معول گبی.

العاقور: زینی پشت را ریش کند / حیوانك
آرقه سنی یاغر ایدن آگردر.

القرقور: کشتی دراز / ضم قاف ایله و
مهمله ایله در، بر اوزن سفینه در که ترکجه
چکدرمه و چکدیری دیرلر.

الممقور: ماهی شور / فتحله مقردن مفعول
وزنده در، بالق ترشیزی که صلاموره و
صازدله دیدکلیدر، توزلی صو ایچنده یاپرلر.

المنقور: چاهك سرتنگ / نون ایله در،
آغزی دار کوچك قوی، سوك گبی که گلور،
ضدی / [م ۵۱۱ظ] مطارة یازلمشدر.

الناقور: صور اسرافیل / صور لفظنده
تفصیلی مسطوردر.

-ك-

الینگور: راهی بی آهنگ / تحتیه و نون
ایله در، طوغری و معتدل اولمین یول، فچ
مغوج گبی و ضدی طریق مستقیمدر.

-م-

التامور: غلاف دل / فوقیه ایله در، یورك
اوزره اولان دری، و آندن موضع سرور
معناسنه إستعاره اولندی، بو لفظ سریانیدن
معربدر.

التامور: تن / بر کمسنه فرد واحد گبی که ما
رأیت تامورًا یعنی بر وجود و بر شخص گورمدم
دیمکدر، قومی گبی.

التامور: خون / قان معناسنه دم گبی، لکن قلبه
تخصیص ایلدیلر و یاخود طراز إحراز ایلدیگی
معنادندر که صبغ احمر یعنی قرمزی بو یادر.

التامور: بقیت جان هنگام مرگ / نفس أخیره
اولان بقیه روح که رمق معناسنه.

الجامور: پیه خرمابن / جیمله در، شحم نخل
دیرلر، بر بیاض نسنه در، خرما آغاجنك یاشندن
صغیر دلی گبی بتر مأکولدر، جماد دخی دینور که
یازلمشدر.

الجذمور: باقی بر شاخ درخت خرما که ببردش
/ معجمه ایله در، جذمار سابقده لغتدر.

الجذمور: اصل همه چیزی / هر نسنه نك اصلی.

الحذمور: حوض كوچك / كوچك حوضدر.

الدخمور: جانوری / مهمله و معجمه ایله در، بر
حیوانك اسمیدر.

الدغمور: كفجلیز / ثانیده إعجام دخی لغتدر،
قاشوقدر، لکن اصلنده قارشق معناسنه در، مختلط
گبی.

الدغمور: مرد بد سخن / معجمه ایله در، خلط
کلامده دخی مستعاردر.

السامور: سنگِ الماس / الماس دیدکلی
طاشدر که جواهردندر، بیاضی و قرمزیسی
دخی اولور، حجر الشیطان دخی دیرلر.

السمور: معروف / شدّه ایلهدر، بر حیواندر
که جلدی معتبردر، کورک اولور، دشتدن
گلور، یاز قیش صوغق یرلرده اولور.

الطامور: نامه دراز / مذکور طومارده لغتدر.

العصمور: دلوهای دولاب / ضمله و مهمله
ایلهدر، دولاب قوغه‌لری که باشقه آلاته
مربوط اولور ویا گوزلری که چرخه تحتّه
میخلنمغله گوزلر اولور تکنه اوزره گلدکده
صوبی دوکیلور.

الیامور: بز کوهی که یک شرو دارد / تحتیه
ایلهدر، بر بوینوزلی بیان کچیسی.

الیخمور: کورخر / مهمله ایلهدر، حمار
وحشی.

الیحمر: مرد دراز / اوزن کیشی، رجل
طویل.

الیخمور: مگس سگ / کلابه جمع اولان
سنکدر، دُبابُ الکلاب گی.

الیغمور: بزغاله / مهمله ایلهدر، اوغلاق
دیدکلی و قوزی که بر کچی و بری قیون
یاوریسیدر، بعضیلر یوزاغیدر دیمشدر.

الیعمور: درختی / بر نوع آغاجدر.

الیهمور: مردی که رنج بسیار کشد / دوگمک
معناسنه اولان همدن مأخوذدر، چوق زحمت و
خسته‌لک و جفا چکن کمسنه.

الیهمور: بسیار گوی / چوق سویلر کمسنه که
گویا آغزندن کلام آقه، همار و مهمار و مهمر
دخی بو ماده‌دن و بو معنایه‌در.

الیهمور: آب بسیار / چوق صو، لکن ماء
جاری مراددر.

الیهمور: ریگ بسیار / چوق قوم، زمّل کثیر
معناسنه که روزگار ایله صوگی جریان ایده.

-ن-

التنور: معروف / فوقه ایله و شد ایلهدر، تاندر
دیدکلیدر، اختری إعلالن دخی نقل و قلب ایله
بیان ایلدی، لکن معرّدر دیدیلر، حین تعریده
شد اولندی، عجمی ایکن فک ایله ایدی، اتمک
فرونی مخبز گی.

الختور: گفتار / معجمه ایلهدر، صرتلان
دیدکلی حیواندر، لکن بو نوعک کناسنده امّ
خنور گفتاردر دیدی و حرف دالده دخی امّ
خنود بو وزنده ینه آنک کنیه‌سیدر دیدی، یدنجی
نوعده امّ خنور ایچون دیگر معنی یازلدی.

-ه-

التبهور: ریگ هامون / فوقه و تحتیه ایلهدر،
صحرا قومی یعنی سیل گلوب آچوب چقور
ایلدیگی یرک رُملی.

الْجُمُهور: گروه لشکر / [م ۵۱۲و] ضم
جیمله‌در، عسکر طائفه‌سی، جمعی چهار
گلسه‌گرکرد.

الْجُمهور: ریگ بلند / چوق و یوکسک قوم،
رملِ عالی معناسنه.

الساُهور: ماه / مهمله ایلهدر، آی که قمر و
زُرقاندر، غلافدن إرادۀ حالدر.

الساهور: غلافِ ماه / آیک غلافی که
إنخساف یعنی طوتلسه آنک یوزنده حاصل
اولان قاره‌لک مراددر که آنی بعضیلری
ساهره‌نک سایه‌سیدر که ساهره یر یوزیدر
فإذا هم بالساهرة آنی ناطقدر.

الصَّیْهور: خوزستان / تحتیه ایلهدر، خوز
مملکتیدر که جمله بلادی إعتباریله خوزستان
دیرلر، شکری خوشدر، کنارِ دجله‌دهدر،
نعمة الله دیرکه: تُستَر بودر که سمرقند
جوارندهدر. / [ن ۲۱۱و]

الصیهور: سیاهی که در ماه بود / آیک
یوزنده اولان سیاهلقدر، آکا کَلَف دیرلر،
إختلافاتِ کثیره واردر، توفیقُ التوفیفده
تفصیلنه موقّق اولمشزدر، استادمدن مسموعم
بُدُوح حرفلیدر دیو بیورلر ایدی.

الْهُرهور: آبِ روان که بانگش سخت آید /
ضمله و مهمله ایلهدر، جریان ایدرکن
صداسی شدید اولان آقر صودر.

الهرهور: دانه‌ای دون انگور که از درخت بیفتد
/ آصمه اوزرنده ایکن دوکیلان آلچق اوزم
دانه‌لری.

-ی-

الصَّیْور: آخرِ کار / مهمله و شدۀ ایلهدر،
صیورندن اولوب امرک آخری و کارک نهایتیدر.

القَّیْور: ریگِ بسیار / قاف و شدۀ ایلهدر،
چوق قوم، رملِ کثیر گی. / [ر ۴۹۰ظ]

-ومنه بالهاء-

خامسیاتِ هائیتاتی.

-ب-

الجَّیْورة: بزرگواری / فتح جیمله و شد ایلهدر،
تخفیفله مرّعاتده مادۀ بایّیهدر.

المَّأبورة: خرما بنِ گشن داده / ارکک خرمادن
لقحه ویرمکله إصلاَح اولنان خرما آغاجی.

المَصْبورة: بازداشته برای مرگ / مهمله ایلهدر،
قتل ایچون آخذ اولنان کمسنهدر.

النَّهْبورة: تودۀ ریگِ بزرگ / ضم نونلهدر،
آخرنده ها وحدت ایچوندر، جنسی تُهوردر و
جمعی نهایر دخی گلسه‌گرکردر، قومدن بیوک دَپه.

الیخْبورة: مرغی ماده / تحتیه و مهمله ایلهدر،
بلا هاء دخی مزبوردر.

-ث-

العائورة: گو شکار شیر و جز / مهمله ايله
عثوراء آرسلان و غيری حیوان صیدی ایچون
قازدقلری چقور.

-ج-

العنجرورة: غلاف شیشه / ضمله و نونله در،
شیشه قابی، عنجرورة قاروره یعنی شیشه قلیفی.

-خ-

الشاخورة: جای خشت پختن / معجمه
ایله در، چوملکجی و کرمیدجی فُرونی.

المنخوره: زمین ماله زده / مفعول
صیغه سیله در، سورملش یر.

-د-

الفندورة: کون / فا و نون ایله در، کذب
معناسنه اولان فسد لفظنه حرف زیاده اولمش،
أحمق و آلچق کمسنه معناسنه نوادرنددر.

-ذ-

الحاذورة: ترسنده از مردم / مهمله
ایله در، انساندن قورقق کمسنه.

المحدورة: ترسانیدن / سابقی ماده سندن در،
هم حذر و هم خوف صاحبی دیمک که ﴿إِنَّا
لَجَمِيعٌ حَاذِرُونَ﴾ حذرون دخی قراءت
اولندی.

-ر-

السعورة: روشنای آفتاب که در خانه آید /
ضم مهمله ایله در، بلا هاء ذره لر معناسنه
مذکوردر، بونده خانه یه داخل اولان ضیای
آفتابدر.

الصارورة: حج ناکرده / فتحله ضرور سابق
معناسنه و ضرورة دخی مذکوردر.

الصبرورة: بگشتن / قیلیمق و ایلمک، بر نسنه یی
صکره دن بر دورلو دخی قیلیمق.

الضارورة: بیچارگی / معجمه ایله در، ضرورت
معناسنه که مذکوردر.

الطخورة: پاره ابر تَنک / ضم مهمله ایله و
معجمه ایله در و إهمالی دخی لغتدر، یوفقه
بولوت پارچه سی.

الطخورة: زن نابکار / اهل فساد اولان خاتون
که / [م ۵۱۲ ظ] زنا مراددر و مذگری دخی
مذکوردر.

الطخورة: مکاره / مذگری دخی یازلمشدر،
إهمالی دخی لغتدر.

الطبرورة: پریدن / فتحله و تحتیه ایله در، اوچمق،
طیران گبی.

الطیرورة: شتافتن / ایومک سعی و عجله
ایلمک.

العارورة: مردِ گرگن / اویوز اولان کمسنه،
أجرب گئی.

العارورة: مردِ چرکن / نجاستلی کیشیدر،
أختري عين نجسدر دیمش.

القارورة: شیشه / قاف ایلهدر، معروفدر،
صرجه دخی دینور، جمعی قواریر لفظِ کریمدر،
محلّنده گلور.

المهزورة: ماده اشترِ دردمند / هُرار علّته
مبتلا اولان ناهدر و هُواره آنده إسهالدر.

-ش-

القاشورة: تنگ سال / قاف ایلهدر،
معروفدر، قحط و غلا اولان بیلدر.

القاشورة: آنکه هنگامِ اسبِ دوانیدن
بس^{۱۱۶۴} آید / بلا هاء دخی سبق ایلدی.

-ص-

المقصورة: معروفه / قاف ایله مفعول
صیغه سیلهدر، بر قصرِ صغیردر که جامعلرده
اولور که کوشهدر، اربابِ تَرْفَه آنده آرام و
إستقلال ایچون بنا ایدرلر، إسلام
پادشاهلرینک اوّل اولان معاویه نك ايجادیدر.

المقصورة: زنِ پردگی / اهلِ پرده اولان
خاتوندر که خروج و بروزه رخصتی اولیه،
مخّدر گئی.

المقصورة: کناره‌ای خانه بزرگی / حاکمان و
ضابطان قوناقلرنده محفوظ محللر.

-ض-

المخضورة: مانندِ خضیره / معجمه ایلهدر،
خرما قورتمق محلّی که خضیره دخی گلور.

-ط-

الأسطورة: افسانه / ضم ایله و مهمله ایلهدر،
حکایت و منقبه معناسنه لکن صدق و کذب
ملتزام اولیه، حتی جمعی أساطیر أباطیل
معناسنهدر دیدیلر که گلسه گرکدر.

-ف-

المعفورة: زمینی که نباتش خُرده باشند / مهمله
ایله مفعول صیغه سیدر، اوتی ینمش اولان ارض.

المعفورة: بازار کاسد / عفريتِ سابق
ماده سندندر، رواجی اولیوب کساد اوزره اولان
سوقِ تجارت.

-ق-

الحاقورة: آسمانِ یکم / مهمله ایلهدر، اوّلکی
گوگک اسمیدر، سماءِ اوّل و سماءِ دنیا و
مکفوف^{۱۱۶۵} و رافع اسمیله دخی بنامدر، زبرجد
أخضر و مَقَرّ أبی البشردر.

الصافورة: آسمانِ سیّوم / اوچنجی گوگک نامیدر،
کلبه یوسف علیه السلامدر، سماءِ ثالث و زیتون

^{۱۱۶۵} ن: و سماءِ دنیار مکفوف برله.

^{۱۱۶۴} ن م: بسر.

اوزره دخی إستعمال ایدرلر که پک قوجامش
معناسنه.

-ج-

العَيْسَجُور: ماده اشتر نیرومند / مهمله لر بیننده
تختیه ایلهدر، ماده سی عَسْجَرَة سابق ایله بردر،
قوتلی ناقه معناسنه در.

-ح-

القَيْدُخُور: بدخو / قاف و تختیه و مهمله
ایلهدر، عنکبوت وزنده در، / [م ۵۱۳و]
قیح اولان کیشی که تنگ مشرب دینور.

-د-

السَّمْنَدُور: سمندران / مهمله ایلهدر، سمندر
مَحْرُك جمعی پایه سیله یاد اولندی، لکن بو دخی
مفرد و لغندر و را بدلی نونله سمندن و سمندون
دخی لغندر.

القَفْنَدُور: پوست خرما بن / قاف و فا ایلهدر،
سابقا قفندر دیگر معنایه محرّدر، بونده خرما
آعاجنک قبوغی معناسنه گلدی.

-ر-

الهَيْعَرُور: سختی زمانه / تختیه و مهمله ایلهدر،
آفت و بلا که مقتضای حال زمان اوله، هَيْعَرَة
دخی سابقدر.

-ع-

الحَيَّتُور: مثله / معجمه و تختیه و فوقیه ایله
لفظ سابق ایله وزن و معناده مشاکله اوزره در،
بلا و داهییه معناسنه در.

اسمیله دخی نام آور لون نحاسده بر جوهردر،
حدیددر دخی دیمشلردر.

الصافورة: درون کاسه سر / جُمُجمه گبی
باش کموگنک ایچی که طاس گبی، حتی
جمجمه آعاج قصعه معناسنه دخی گلور.

-ک-

البأكورة: نخستین میوه که برسد / موحده
ایلهدر، طرفنده دیدکلری که ابتدا یتشن
میوه در، باشوره دخی لغندر.

-م-

التأمورة: آبِ دستان / فوقیه ایلهدر، ابریق
که آبدست آنکله آلتور و بلا هاء درت
معنایه یازلدی.

المَرْمُورة: زن فربه و تن آور / شَحیم و لحیم
و جسیم خاتون.

المَطْمُورة: خانه یا چاهی در زمین که بدو
طعام نهند / صوغق اولوب طعامی بوزلماق
ایچون قودقلری اوطله ویا قُیو که ضدی
طماردر. / [ر ۴۹۱و]

-السداسی-

بشنجی نوعک لآلتیشتر حرفلی کلماتی.

-ب-

الشَّيْهُور: گند پیر قوی / فتح معجمه ایله
و تختیاه ایلهدر، شَهْرِيَة مذکورک مقلوبی اولان
شَهْرِيَة مسطور ماده سندن زوائد ایله بو وزن

الحیتعور: آنچه بر يك حال نماند / بر حال
اوزره اولیوب سرعت زوالی اولان شیدر

الحیتعور: آنکه بفساد گراید و عذر کند /
فساده میل ایدوب صکره عذر ایدن
کمسنه‌در.

الحیتعور: این جهان / بو عالم فانی و دنیای
بی بقایه دخی إطلاق اولنور. / [ن ۲۱۱ ظ]

الحیتعور: گوراب / سرا بدر، اول پوسدر که
شدت حرارت شمس ایله چقور یرلرده صو
گبی نمایشگاردرد، هَبْهَبه و صَيْهَد دخی
سابقدر.

الحیتعور: گرگ / قورد که ذئب و شَیْدهان
دخی دیرلر.

الحیتعور: جانوری خُرد در آب / صوده
تکون ایدوب پیدا اولان کوچک و اوفاق
حیواندر.

الشیتعور: جُو / ایرمق که مطلقا نهر
معناسنه‌در.

السیتعور: نام جایگاهی / تحتیه و مهمله
بعده فوقیه ایله‌در، بر یرك اسمیدر که أشعار و
آثارده مذکوردر.

-ک-

الهیدگور: جوان تازه روی / تحتیه عقبنده
مهمله ایله‌در، حسن صورتیه مالک خوشلقا

گنج یگیت شاب اُمرد حَسَنُ الوجه معناسنه‌در
و مهمله بدلی فوقیه دخی لغتدر.

-م-

العیضَمُور: ماده اشتر شگرف / مهمله ایله
معجمه میاننده تحتیه ایله‌در، جسیم و شَحیم
ناقه‌در، اولنده مهمله بدلی هاء هَوَز ایله هیضَمور
دخی لغتدر.

-ه-

العیجَهُور: زن جفا کننده / جیمله‌در، اولده ها
ایله هیجَعور دخی لغتدر، جفاکار خاتون.

-الکئی وغیرها-

بو نوعه دائر کنیه‌لر و سائر ضروب مصطلحات.
أَمَّ صَبُور: کاری سخت بزرگ / فتح مهمله و
ضد موحده ایله‌در، هر شدتلی امر عظیمدن
کنایت اولور.

أَصَابِعُ الحُور: گوزینه تر / مساجد وزنده أَصْبَع
لفظنک جمعیدر که محلنده گلور، حور دخی
جنسدر که ذکر اولندی، حوریلر پارمقلری
دیمکدر، باداملی حلوایه إطلاق ایدرلر، بعضیلر
قَطایفدر دیدیلر، البحرُ المسجور جیم ایله لو
محلده ایراد اولانمق لازم ایدی لکن سابقا مذکور
اولمغله اِکتفا اولندی.

یومَّ صَحُور: روزی بی ابر / مهمله‌لرله‌در، آتی
البیان صُخَر لفظندن فَعول وزنده یومه صفت

استادم رُوح الله روخه مرحوم كنيه إتخاذا ايلمشرلر ایدی.

یومُ النُّفُور: سیم روز پس عیدِ اضحی / ضم نون و فا ایله در، حاجیانك مِنادن نقللری گوندر که عیدك اوچی و آيك اون ایکنجی گونیدر و اول گون یوم نحر و یوم تشریقدر که نحرک آخر گونیدر و نُفَر فتح و سکون ایله و فتحتین ایله و نُفیر دخی فتحله درت لفظ دخی إطلاق اولندی.

الْبَيْتُ الْمَعْمُور: خانه بآسمان چهارم / دردنجی طبقه سمواتده اولان بیتدر که فی الأصل بیت شریف یرنده ایکن برای طوفان رفع آسمان اولندی، ضراح دخی اسمیدر که سابقدر.

أُمُّ خُنُور: گفتارِ ماده / ضم مهمله و شد نون مضمومه ایله دخی لغتدر و مذکوردر، صرتلانك دیشیسنك كنيه سیدر.

-ومنها مع الهاء-

ذو الجُبُورَة: ایزد جلّ ثناؤه / فتح جیم و شدّ موحده ایله در، ذو الجلال و ذی الکبرياء و ذو الجبروت و ذو العظمة معنالرینه حقّ جلّ ذکره حضرتلرینك أوصاف شریفه سندندر، خماسیات هائیاتك سرلوحه سیدر.

ساقٌ مَمْكُورَة: ساقِ نیکو و گوشتگن / مکردن مفعول صیغه سیله در، ساق اگرچه مؤنثدر، بونده ساقه صفت اولمق اوزره سیاق گوسترر لکن

اولوب هواده اصلاغیم بولنمدیغی گون دیمکدر، صَحِيّ گئی.

بناتُ الخُدُور: زنانِ پردگی / تقدیم موحده ایله بنتك جمعیدر، خدور دخی تقدیم معجمه ایله خُدْرِك جمعیدر، وزن و معناده ستورددر که مخدّرهلر دیمکدر که مخدّرة یازلمشدر.

ذاتُ الصُّدُور: اندر بایستها / ذات معجمه ایله حرف التاء المثناةده مسطوردر که بو استعمالده ذاتُ الشَّيْءِ نَفْسُ الشَّيْءِ معناسنه اولمق عرف مشهوردر، آنکچون تغیر اولنمیوب کمال ذاتی و خاصیه ذاتیه دینور، نفسی یعنی جبلی خَلْقِي دیمکدر، زیرا اصلنده اولان معنای صاحب معتبر اولسه نسبتنده ذووي دیمك لازم گلور که مجله النصابده فقیرانه بسط و تحقیق ايلمشزدر، پس معنی حاجتلددر که / [م ۵۱۳ ظ] خلجانی موجب اولمغله صدره مضاف اولدی که بنات الصدر دخی گلسه گرکدر.

أبو السُّرُور: بویهای خوش / مهمله ایله مذکوردر، گوزل قوخولر معناسنه شهرت اصطلاحیسی وارد.

أبو مَنْصُور: کنیت انگین سپید / نونله نصرتدن مفعولدر، عسل مصقّی یعنی بیاض بالک کنيه سیدر، شَهْدِ فایق معناسنه که ضرب و ثواب سابقلر گئی و بو لفظله استاد

الریر: آب که از دهانِ کودِ خُرد فرو آید /
صبیلرک آغزلرندن آقن صالیارلر.

-ر-

الریر: مردی که سخنِ زنان دوست دارد / زن
پرست و زنیاره بولنان کمسنه که خاتونلرله
صحبتدن حظّ ایدر.

-ص-

الصیر: شکاف / یارق مثلاً قپولرده اولور، شقاق
باب معناسنه.

الصیر: شیر آب آمیز / صو قاتلمش سود.

الصیر: ماهی آبی / بالق صوی که بیختی دیرلر،
پخته‌دن غلطدر، صَحْنَة دیرلر.

الصیر: بلندی / علوّ گی یوکسکلک، صوری
گرکسه معنوی اولسون.

-ع-

العیر: اشتری که بار خوردنی کشد / طعام
چکن دوه که مطبخ و کیلار دوه‌سیدر، یمککلک
قاطر، رومده معولدر.

العیر: کاروان / قطار و بهار دیدکلی که
جماعتِ کثیره بری‌برلرینه رفاقتله دیارِ بعیده گیدن
گروهدر.

-ق-

القیر: معروف / قاره ساقز که زفت مراددر.

مضاف اولسه خوش اولور؛ زیرا ممکوره فی
الأصل طولانی و یلکلی و طوبقلی خاتوندر،
مطلقدر إضافتله ممکوره‌نک ساقی و مثلاً
رُسغی دیمک اولور، وصفیتده هنوز ممکور
سائر وصفی دخی حاوی ایکن فقط ساق
ایرادی چندان پایدار اولماز دیدیلر.

/ [ر ۹۱۴ ظ] - نوع ششم -

-الثلاثی-

آلتنجی نوع آخرینک ما قبلی حروفِ علّتک
اوچنجیسی اولان یا بولنان کلماتِ ثلاثیات.

-أ-

الإیر: بادِ شمالی / کسر ایله‌در، شمال یلی که
بو دیارده پویرازدر، یکبا و صباده إفاده
اولنمشدر.

-ب-

البیر: چاه / همزه ایله ایکن تسهیل اولنمشدر
که قیودر، جمعی آبار و بئار و نیجه اسماء
آبداری دخی تذکار اولنمشدر.

-خ-

الحیر: نیکوکاری / ایلک که کرم و إحسان
معناسنه‌در.

-ر-

الریر: مغز تنک / حیوانک برای ضعف فاسد
اولوب اریمش ایپلکدر که و رار و فتحله زیر
دخی لغتدر، محللرنده مذکورلدر.

-ک-

الکیر: آتشدانِ آهنگران / دمورجیلر
اوجاغی / [م ۵۱۴و] و بو معناده کُور دخی
لغتدر.

الکیر: دم آهنگر / دمورجیلرک کروکیدر،
طلومدن مدور ویا سختیانندن کوشه‌لی اولور.
کیر: کوهی / بر طاغدر.

-ح-

الحیره: جایگاهی / بر یردر که کوفه‌یه اوچ
میلدر، آنده بر شهر مشهور واردر که حالا
خرابدر، بحر فارس آکا قریب اولور. / [ن ۲۱۲و]

-ذ-

الذیره: سرگین / نوع اولده جمعی ذیر یازلمشدر
که خشکیدر، سَماد گبی.

-ن-

النیر: چوب که در گردن گاو نهند / چفت
اوکوزلرینک بویننده آرقری طوران آغاجدر،
آکا بیوندرق دیرلر نیر الفدان معناسنه، جمعی
أنیار سابقدر و نام دیگری نهر دخی گلور.
النیر: طراز جامه / لباسک علمی قلامتی که
بو دیارده سنجغه دخی دیرلر.

النیر: کوهی / بني غاضره منسوب بر
طاغدر.

-س-

السیره: روش / سابقی گبی مذکور الجمعدر،
خوی معناسنه که سیرت حسنه تعبیری معروفدر.

-ص-

الصیره: شبگاه گوسفند / کچه و آخور گبی
قیون یاتق ایچون محل مخصوصدر، جمعی بلا هاء
سابقدر.

-ه-

الهیر: باد شمالی / ایر سابقده ألف بدلی ها
دخی لغتدر.

-منه باهاء-

-غ-

الغیره: غیرت مردم بر اهل خویش / قصقاتق
که کندی عرضه متعلق کمسنه‌لرک خلاف شرع
و قانون حرکتلرینه راضی و قائل اولماق.

الغیره: خون بها / قان بهاسی دیت گبی، جمعی
سابقدر.

-ج-

الجیره: همسایگان / جارك جمع قلتیدر،
قوکشیلر دیمکدر.

الغیره: بار خوردنی / کیلار یوکی که مأكولات
اوله، دوه‌سی عیردر.

-م-

الخبیر: کفِ دهانِ اشتر / دوهنک آغزندن آقن
کوپکدر.

المیره: مثلها /

الخبیر: آگاه بهم چیزها / معجمه ایلهدر، هر
امره واقف و هر حالدن عارف کمسنه.

المیره: بار خوردنی از شهر بشهر بردن /
بر شهردن آخر ولایته یوک ایله گتوردکلری
تَرکه.

الخبیر: برزگر / اکینجی، اُگارِ سابق معناسنه.

الخبیر: تن پوشِ نرم / یومشق کیسی، لباسِ ناعم
گبی.

المیره: آوردنش / مصدردر، مزبور تَرکه
یوکنی گتورمک، اِمتیار گبی. / [ر ۹۲ و ۴]

-الرباعي-

الخبیر: ناخوش / قاتق که اتمک ایله برابر اَکل
اولنان شیدر.

آلتنجی نوعک دردر حرفلی کلماتی که ینه
آخیرنک ما قبلی یاءِ تحتیه و آنک دخی ما
قبلی مکسور اوله.

الخبیر: کفِ دریا و جز / کوپکدر دکزده و
غیریده اولور، حبیر سابق گبی.

الخبیر: نبات / اوتلق که اُثرده "یستخلب الخبیر"
یقطع النبات معناسهدر.

-أ-

الزَّیْب: شیرِ بانگداشتن / فتح زای هۆز
ایلهدر، آرسالن چاغرمسی معناسنه اسمدر.

الخبیر: پَشَمِ اشتر / دوهنک یوکی که دوه تویی
دخی دینور.

-ب-

الدَّیْب: آن ریسمان کشیده که زن در دوک
پیچد / مهمله ایلهدر، ایپلک دیشلرکن خاتونک
ایکه صاردیغی ایپلکدر، لکن لغتلرده آردینه
چکدیگی ایپلکدر، گوگسنه چکدیگی قبیلدر
که گلور إن شاء الله الجمیل.

ثَبِير: کوچی بمکه / مثلثه ایلهدر، بر طاغدر
که مکه مکرمه‌دهدر که منادن رجوع ایدن
حُجَّاج کلامنده "أَشْرُقْ ثَبِيرُ کَيْمًا نُغِير" ۱۱۶۶
واقعدر.

الزَّیْب: نامه / زای هۆز ایله بمعنی مفعول، مزبور
و مکتوب معناسنه.

الخبیر: ابر پر باران / مهمله ایلهدر، یغمورلی
بولوت، سحابِ مُمَطَر و غَیْم مطیر معناسنه.

الزَّیْب: گِل تیره در بُنِ آب / صویک دینده
اولان قاره چامور.

^{۱۱۶۶} یعنی سن مُشرق اول که ای ثبیر حتی بزلر دخی سرعت
و غیرت ایده لم دیمکدر. «منه»

الزیر: چاه پیراسته بسنگ / طاش ایله
یاپلان قیودر، / [م ۵۱ ظ] صداء و ضریس و
ظریس گی.

الزیر: سختی زمانه / إقتضای زمان ایله
ظهور ایدن اُکدارِ صوریه و معنویه‌نک زحمت
و مشقّتی.

الصیر: پایندان / مهمله ایله‌در، کفیل که بر
کمسنه‌نک نفسنه ویا دَینَک اداسنی تعهّد
ایدن کمسنه.

الصیر: ابر سپید / آق بولوت، سحاب
أبيض گی.

الصیر: نان تَنک چرب کرده بروغن /
گوزله و پوغاچه دیدکلری اکمک که یاغلی
اوله.

العیر: زعفران / معروف صاری نسنه‌در،
فُّمّحان جادیّ جِساد گی اسملری واردر،
فارسیده گُرسَم دیرلر.

العیر: بویهای خوش بهم آمیخته / گوزل
رایحه‌لی شیلری بری‌برینه قارشدرمقدن پیدا
اولان قوخودر، غالیه گی.

الکیر: بزرگ / بیوک عظیم گی که هرنه
اولورسه، ضدّی صغیردر، سابقا مذکور کیر
ماده‌سندندر.

الکیر: بزرگوار / قاتی اولو که کندی ذاتندن
اولو اولان جَبّار متکبّر معناسنه اسماء حسنادندر.

الکیر: بسال بزرگ / باشی چوق، اُردلِ عمر
صاحبی کمسنه که سنّ و سالی کثرت اوزره
اولوب شیخ فانی اوله.

الهیر: زمین هامون / دوزیر، ارضِ مستویه گی.

-ت-

الستیر: معروف / مهمله ایله‌در، وزن و معناده
عفیف دیمکدر که هائیه‌سی گلور.

الفتیر: پیری / قاف ایله‌در، پیرلک که صقال
آغاروب بیاض اولمقددر، اصلنده زرهک اکسری
باشلرینه دیرلر ایدی، بَراق اولمقده مشابّه‌تله
إستعمال اولندی.

الفتیر: میخ زره / زره اکسیردر، وَتْدُ الدِرْع
معناسنه.

الوتیر: گل سپید / آق گل که نسرین و گل
ناصری دخی دینور.

-ث-

الأثیر: برگزیده / اُوگرتلنمش مختار که جمله‌نک
میانندن إختیار اولنمش کمسنه و خلاصه.

الأثیر: چرخ اثیر / فَلَکِ اَوَّل که کرّه آتشیندر،
زیرا بر زمانِ طول بقاسی اولوب و آکا نسبت
اولنان اُکدارک تأثیری زیاده اولدیغی سبیدن.

الأثیر: چارپایی که نشانِ پایش در زمین بزرگ باشد / آیاغی ایزی یرده بیوک اولان حیواندر که زیاده تأثیر ایده.

البثیر: بسیار / موحده ایلهدر، وزن و معناده کثیردر، چوق معناسنهدر.

العثیر: گرد / کسر مهمله ایله غبار معناسنهدر، بالخاصه کسر قیدی قطعاً فتح عین جائز اولدیغی سببنددر.

الکثیر: بسیار / بثیر گبی ضدی قلیلدر.

النثیر: خلم چارپای / نونلهدر، حیوانک شموکیدر که ناثر لفظنده یازلمشدر.

الوثير: پستر نرم / یومق و ملایم اولان دوشك ملحفة لیته جامه خواب ملایم گبی. [۴۹۲ظ]

-ج-

الأجیر: مزدور / اجرتلی گوندهلك ویا آیلق و ییلق ایله یناشن کمسنه ویا کرا ایله دگان و خانه طوتان کیشی.

التجیر: ثفل آنچه پالایند / مثلته ایلهدر، سوزب صیقوب بعده قالاندن جیره و کسبه گبی شی.

السجیر: خداوند / مهمله ایلهدر، صاحب و ولی نعمت معناسنه.

السجیر: یار / دوست صدیق و خلیل گبی.

السجیر: هنبار / اورتاق که تجارتده ویاخود أملاکده شریک معناسنه.

الشجیر: غریب / معجمه ایلهدر، خلاف جنسی آراسنده اولان کیشی ویا حیوان و سائر اوقلارک آغاجنه مخالف آغاجدن اولان اوقه دخی دینور.

الشجیر: تیر مقامری / قمار اوقی، زیرا اوق فی الأصل یایدن دشمنه رمایت ایچونددر، قمارده غریب اولور.

الشجیر: درختستان / أشجار کثیره سی اولان محلّ که آغاجلق دیرلر، فعلیل بمعنی مُشجّردر.

العجیر: اسبی که گُشی / [م۵۱۵و] نتواند کردن / مهمله ایلهدر، مهمله ایلهدر، دیشیسنه آشمغه قادر اولمیان آت.

المُجیر: رهاننده / إجاره دن فاعلدر، قرتاریجی که خلاص ایدن کمسنهدر.

المجیر: همسایه / هم جوار یعنی قوکشیدر.

النجیر: آهار چولاه / فتح نونلهدر، چولهلهر بزلرینه سوردکلری صو که دوز ایدر.

المهَجیر: نیم روز / نصف نهار که وقت زوالدر، گنشك وسط آسمانه گلدیگی زمان.

المهَجیر: نبات خُشك / قوری اوتلقدر که حیوان آتی اورسلیوب ترك اولنمش اوله.

-ح-

الْبَحِير: بسیار / موحده ایلهدر، چوق که وزن و معناده کثیردر، گویا کثرتده بحر گئی دیمک.

الزَّحِير: پیچیدن شکم / زای ایلهدر، قارن بوکلمک که آغریسی و ایچی گچمک، استطلاق بطن معناسنهدر.

الصَّحِير: بانگ اسب / مهمله ایلهدر، آت چاغرمق، سهیل گئی.

الطَّحِير: نَفَسِ بلند / یوکسک سس و قالک نَفَس، صوتِ عالی صدای جهیر گئی.

-خ-

الْأَخِير: بازستن / هر شیئک گیرو قالب و صکره بولناتی.

الشَّخِير: سنگ ریزه کوه / معجمه ایلهدر، طاغده اولان اوفاق طاش. / [ن ۲۱۲ظ]

الشَّخِير: آمد شد کردنِ آواز در گلو / بوغازده صدانک حرکت و اضطرابی و آغز اوتدرمک و صِقْلَق و رفع صوت.

الْفَخِير: نازنده / فاء ایلهدر، نازلی و شرف و عزت صاحبی.

النَّخِير: بانگ کردن خُزاز^{۱۱۶۷} گلو و بینی / نونلهدر، بوغاز و برون علتندن ناشی

معتادک خلاقی اوزره صدا ویرمک، مثلاً خَمَخَم دیدکلری حالت گئی.

-د-

الْجَدِير: سزاوار / جیم ایله لایق و رَوَا و أَحَقَّ دیمک، بمعنی الفاعل و المفعول.

الجدیر: دیوار پست / آلچق دیواردر که دداردندر.

السَّدِير: کوشکِ نعمان بن المنذر سه قبه درون يك دیگر / مهلمله ایلهدر، نعمان بن المنذرک بریبری ایچنده اوچ قبهلی قصر معروفنک اسمیدر، اصلی سه دلهدر، اوچ قلبی وار دیمک مراددر که دل قبهده مستعاردر.

الغَدِير: گواب در دشت / معجمه ایلهدر، صحراده اولان گوللر که یغموردن ویا نهرک طاشمسندن چقور محللرده قالور، سبب تسمیه دخی وقت صیفده لازم اولدقده قورر أصحابنه غدر ایدر و غُدَر دخی محزدر.

القَدِير: توانا / قاف ایلهدر، گوجلوقوتلی دیمک، اسماء إلهیه دندر، عزیز غالب دیمک اولور.

القَدِير: گوشت بی آب پخته در دیگ / چوملکده صوسز طبخ اولنان ات که قدردندر.

الهْدِير: جوشدن شراب / شراب قاینیوب طاشمق.

^{۱۱۶۷} خزاز: مهمله و زایلرله الم و درد. «منه»

الهدیر: بانگ داشتن اشتر گشن / اركك دوه
چاغرمق كه دیشیسنی آرزو ایدر.

الهدیر: بانگ داشتن کبوتر / گوگرچین
اوتك. / [۹۳و۴]

-ذ-

البدیر: بسیار / موحدہ ایلہدر، کثیرہ ایتباع
ایله کثیر بدیر دیو سویلرلر.

العذیر: حال و کاری که بگرداندش از
آنکه درو عذر بود / مهمله ایلہدر، بعد
الشروع عذر و مانع قوی ظهورندن ناشی ینه
اصلنه و حال سابقنه إعاده و تحویل قیلنان
امرہ دینور.

النذیر: نام پیغمبر ما علیه السلام / نون
ایلهدر، صلی الله علیه و سلم حضرتلرینک
اسماء شریفه سندندر، مصدر بمعنی الفاعل
ایکن اسمیته منقولدر یعنی اهل معصیتی نار
ایله تخویف و عذابدن تحذیر ایدیجیدر و
تبلیغنده اهل ضلالتک عواقبی عقاب اولدیغن
إعلام ایدیجی دیمکدر.

النذیر: بیم کننده / قورقودیجی، قوفی إخبار
ایدن کیشی.

النذیر: بیم / مصدردر، إنداز / [۵۱۵مظ]
معناسنه.

-ر-

البریر: میوه درختی / موحدہ ایلہدر، بر آغاجک
میوه سیدر که اول یمیشک آغاجنه اراك دیرلر و
فعلیل بمعنی لمبرور دخی اولور که خالص
معناسنهدر.

الجریر: رسن که در گردن اشتر افکنند /
جیملهدر، دوهنك گردنده طورر یولاردن عیری
بر اپیدر آتک اویانی گی.

الجریر: رسن از ادیم بافته / میشیندن اورلش
اپیدر، حبل ادیمی گی.

الحریر: پرنیان / مهمله ایلہدر، اطلس دیدکلری
قماشدر که اپیکدن اولور.

الحریر: ابریشم / که اپیکدن بکوب طوقورلر،
لباسنده إختلاف فقها واردر؛ بعضیلری اگر جلد
بدنی مسّ ایلمزسه تلبّسی جائزدر دیدیلر، جلد
وجودی مسّ ایلمک اوزره عشره مبشره دن زبیر و
عبد الرحمن جنابلرینه رخصت نبوی وارد اولدی
که آنلرک جسملرنده حگّه وار ایدی، بالخاصه
آنك ال علّته نفعی واردر.

الحریر: گرمی که از خشم تن پدید آید /
غضبیدن وجوده عارض اولان حرارت.

الحریر: جای آرامگاه در میان دو پشته /
معجمه ایلہدر، ایکی موضع رفیعک میاننده اولان
جای مستوی.

الحریر: بانگ کردن آب / صو چاغلامق.

- الدَّرِير:** چارپای زود رو / مهمله ایله در، وزن و معناده سریعدر، اگر فرسُ دریرُ دینورسه مخصوص اولور و اِلّا چارپا قیدی زائددر.
- السَّرِير:** تخت / محلّ مخصوص رفیع که جمعی سُرُر گچمشدر که ﴿سُرُرُ متقابلین﴾ لفظ کریمدر.
- السَّرِير:** جنازه بی مرده / تابوت و تشویه دخی إطلاق اولنور.
- السَّرِير:** خوشی و آسانی عیش / حُسن زندگانی و حسنِ اَلَفَت و إختلاط یعنی قولایلق و اُویقونلق ایله گچنمکدر.
- السَّرِير:** اصلِ آرامگاه / کیشینک یری و مکانی و قرار ایده گلدیگی محلّ.
- السَّرِير:** ریگ که بر پشتّه کوچک بود / بر دپه اوزره اولان قُوم.
- السَّرِير:** مرغزاری که در رودبار بود / ایرماق قرینده اولان سبزه زار چمنستان.
- الشَّرِير:** مردی که بدی بسیار کند / معجمه ایله در، ایلگه کوتولگی غالب اولان کمسنه که خیری آز و شرّی چوق اوله.
- الصَّرِير:** بانگ کردن دَر و تخت و قلم و مانندش / مهمله ایله در، قپو و تحته و قلم و امثالنک سسلری، صریر الباب گبی.
- الصَّرِير:** بانگ کردن نعلین و گفش و موزه / نعلین و پاپوش و چزمه امثالی آفاق قابلری قَجَرْدِیسی.
- الصَّرِير:** بانگ کردن مَلَخ / چکرگه صداسی، صوتُ الجَراد گبی.
- الصَّرِير:** نابینا / معجمه ایله در، گوزلری گورمین کمسنه، ذاهب البصر و اَعْمی گبی.
- الصَّرِير:** تن / نَفَس و جسم و بدن معناسنه و بقیّه وجوده دخی دینور.
- الصَّرِير:** زیانکار / ضرردن فعیل بمعنی مُضِردر، ضرری کمسنه مضرت دخی دینور.
- الصَّرِير:** رنج / یعنی ضرر ایتمک معناسنه مصدر مضاره گبی.
- الصَّرِير:** سختی / شدّت و اَلَم و غیرت چکوب تحمّل ایلمک.
- الصَّرِير:** کناره رودبار / دره نك بر طرفی که شَفیر معناسنه.
- الطَّرِير:** مردِ صاحبِ پیکر / مهمله ایله در، وزن و معناده وَجِیه در که گوسترشلی مشگل دیدکلری کمسنه.
- الطَّرِير:** سنانِ تیز / کسکین مزارقدر.
- العَرِير:** غریب / مهمله ایله در، بعید معناسنه اولور، حدیثه غریب دیرلر رسول الله علیه السلامه

بعیددر؛ زیرا روایتی صحابیدن اولیوب
تابعیندن ویا تَبِعِ تابعیندن ویا تَبِعْ تابعیندن
اولور.

الغریر: مردِ کارها ناآزموده / معجمه ایلهدر،
أحوال بیلمز کمسنه که تجربه سی اولمیان
کیشیدر، مؤنثی دخی گلور.

الغریر: پابندان / کفیل که مالا ویا بدنّا
[م ۵۱۶و] اولور. [ر ۴۹۳ظ]

الغریر: خوی نیکو / ایو خوی حُسنِ خُلق
معناسنه.

الغریر: تازگی / تازه لک یعنی هنوز أوائلِ حال
و حَدائِثِ سَنّ جمع اولور.

الغریر: خردّه کاه / صَمَانْک اوفاغی که دِقَاقُ
التَّيْنِ معناسنه که چوالک دینه جمع اولور.

الغریر: آنچه بزیرِ حوضِ بماند / حوضْک
دینده قالان نسنه که لیمانده اولور.

الغریر: گوساله / فا ایلهدر، بوزاغیدر، فرارِ
سابق گئی.

الغریر: برّه نر / ارکْک قوزی، إمْر دخی
محرّدر.

الغریر: خَرِ کُرّه / قُودق که اشْک یاورِسی
دینور.

فریر: قبیله / مکبّرا قبیلهدر، ایکی بطندر،
بری بنی سلّمه و بری بنی طیّ در.

الْقَرِیر: روشن / قاف ایلهدر، آیدین اولمق که
قَرِیرُ العین گوزی آیدین کمسنهدر که قُرّده
یازلدی.

الکَرِیر: آوازِ گلوی فشارده / بوغدقْری
کمسنه نْک بوغازینْک آوازی، صدای مَخْنوق گئی.

الکَرِیر: خیارِ وارنْگِ بزرگ / خیارِ کبیر
معناسنهدر، صغیری شُعْورِ مرور ایلدی.

المَرِیر: سخت تافته / [ن ۲۱۳و] پْک و ایو
بوکلَمْش که ایپدر.

المَرِیر: زه کمانِ حَلّاج / حلاجِ یاینْک کریشی،
وَتَرِ قَوْسُهُ حَلّاج معناسنه.

الهِرِیر: آوازِ پیرِ خَرْف / پْک پیرلکده اولان سس
که صدای خفیفدر.

الهَرِیر: بانْگِ نَفْسِ بوقْتِ مرگ / سکرَات
وقتنده اولان صدادر، اللهم سَهِّلْ لَنَا مع
السامعین هذه الحال.

الهَرِیر: زنویدن سگ / کلب اولومق و کلبْک
صداسنی تقلید ایلْمْک.

الهَرِیر: دشوار داشتن چیزِی / بر نسنه یی کرِیه
گورمکدر.

-ز-

الْأَزِیر: جوش / قابنایش که آرتق گبّد حالت
پیدا اولمق که اسمدَر اَزِیر.

مأخوذدر که برادرینه وزارت ایلدی علیهما
السلام.

-س-

الأسیر: ورده / طوتساقدر که إسار لفظنددر که
قایشدر، آسیره مذکوردر.

الأسیر: مرد بیمار از سلّ / موحدہ ایلہدر،
علّت سلّدن خستہ اولان کمسنہ.

الحسیر: اشتر مانده و جز / مهمله ایلہدر،
یورلمش چوکمش عملدن قلمش دوه.

العسیر: دشوار / گوج که ضدّی یسیردر،
مصدری عسر گلور.

العسیر: اشتر نرم ناکرده بکار / زکوب و تحمیل
گی امورده إستخدام اولنماغله وجودینه غلظت
و خشونتله متانت گلماش دوهدر.

الکسیر: هم خانه / بر خانهده برابر اولان
کمسنہ که شریک منزل معناسنه و فی الأصل
کسر کسر ایلہ قوش هبوط ایچون قنادینی ضمّ
ایلمک معناسندن صاحب منزله ضمیمه اولان
کمسنہده / [م ۵۱۶ظ] إستعاره اولندی.

المسیر: جای رفتن / اسم مکاندر، گیده جک
یر، مقام ذهاب معناسنه.

المسیر: هنگام رفتن / یعنی زمان ذهابدر،
گتمک وقتی که اسم زمان اولور.

الخریر: آرد که با پیه بهم سرشتد / معجمه
ایلهدر، یاغ ایلہ یوغریلان اوندر که چوللمه
دیدکلی طعامه دخی دینور.

الغزیر: دشوار / مهمله ایلہدر، گوج که
صعوبتلی اولان امردر.

الغزیر: بسیاری / معجمه ایلہدر، وزن و
معنادہ کثیردر، بذیر سابق گی.

الغزیر: گوسفند بسیار شیر / سودی چوق
اولان قیوندر، دوهیه دخی دیرلر که گلسمه
گرکدر.

المزیر: مرد قوی / بھادر و شدید اولان
کمسنہ.

الوزیر: دستور / معروفدر که پادشاهک وکیل
سلطنت و صاحب دولتی اولان کمسہدر،
إشتقاقی جبل معناسنه اولان و زردن ملجأ
معناسنه ویا أمتعه معناسنه اولان أوزاردن ویا
ثقل معناسنه اولان و زردندر کسر ایلہ ویا ظھر
معناسنه اولان أزدن اوله، بو دینده ابتدا وزیر
دیو تسمیه اولنان سقّاح عبّاسینک وزیری أبو
سلمه الخلال دیمکله معروف حفّض بن
سلماندر که وزیر آل مُجد دیمکله معروفدر.

الوزیر: هارون علیه السلام / حضرت
هروندر که ﴿واجعل لي وزيرًا من أهلي هرون
أخي واشدُّد به أُرزي وأشرکه﴾ کریمه سندن

اليسير: آسان / تخته ايله در، قريبا مذکور
عسيرك ضدیدر که قولای ديمك، بمعنی
المفعول اسمدر.

اليسير: آسان شدن / مصدر معناسنه در،
قولای اولق یُسِر گي.

اليسير: اندك / آز که وزن و معناده قلیلدر،
سجیر سابقك ضدیدر. / [ر ۹۴و]

-ش-

البشير: نیکو روی / موحده ايله در، بَشَره
ماده سندن گوزل چهره لی خوشلقا و حُسْنِ
صورت صاحبی ديمکدر.

البشير: مژده دهنده / مژده ایدن کمسنه
یعنی بر امرِ خير و سرورك خبرینی إيصال
ایدن کیشی، مثلا حضرت یعقوبه اولغی
یوسفك قمیصی ايله خبرِ حیاتی إيصال ایدن
کیشی گي.

الجشير: رمه اسب / جیمله در، خَرگله تعبیر
اولنان آت سورسی.

البشير: تیردان / اوق قبوری که جعبه دخی
مذکوردر.

البشير: جُوالِ بزرگ / بیوک چوال که جوالق
گي.

العشير: شوی / مهمله ايله در، ار یعنی
خاتونك زوجی.

العشير: هم ساز / بر خانه نك جماعتی، قوم
منزل واحد که آؤ خلقی دیرلر، ها ايله دخی
گلور.

العشير: هم عِشرت / خرج و مصرفنده مساوی
اولان کمسنه لر.

العشير: ده يك / اونده بر که عُشر دخی گلور،
عُشر عَشیری تعبیری زبانزددر.

المُشير: مشورت کننده / ضمله در، إفعالدن
فاعل صیغه سیدر، مشاوره ایدن کمسنه یعنی
ایکی طرفك برینی ترجیحده متحیر اولغله بر
کمسنه دن نیاز و آنکله مشورت ایدن کیشی.

النشير: آنچه بی خَشك ابزار پُزند / فتح
نونله در، حوايج قومیوب یالکز طبخ ایلدکلری
هرنه اولورسه.

-ص-

البصير: بینا / موحده ايله در، گورن کیشی ناظر
گي، ضدی ضَریردر که یازلمشدر.

البصير: سک / حسن معناسنه اولان بَصردن
مشتق حسّاس معناسنه اولور.

الحصير: معروف / مهمله ايله در، بر سازدر که
آندن نسج ایدوب مفرشات یاپرلر، بوریا
معناسنه باریا گي که مذکوردر.

الحصیر: آنکه در سخن درماند / سوز
سویلرکن ویا تلاوت ایدرکن خضر اولان
کمسنه در، منحصر معناسنه در.

الحصیر: آنکه از بخیلی باکسی میخورد /
اول بخیله دیرلر که کمال بخلندن اکل و شربی
ناس ایله ایدوب کندی مصرف گورمز.

الحصیر: پادشا / که خطبه و سکه صاحبی
اولوب تقلید قضا ایلدکده قاضینک حکمنی
نافذ اوله.

الحصیر: پهلو / یان جنب گبی.

الحصیر: زندان / تحبس و حبسخانه
دیمکدر.

الحصیر: روی زمین / خرما قورتدقلری ییره
دیرلر، صکره مطلقا ارض معناسنه در.

العصیر: شیره / صقلدقدن صکره حاصل
اولان صو ویاخود یاغ که بمعنی المفعولدر.

العصیر: ابر بارنده / یاغمورلی بولوت که
معصرات ماده سندندر، بالاده سابقدر.

العصیر: بازداشته / بمعنی مفعول ممنوع
معناسنه در.

القصیر: مثله / قاف ایله در، بازداشته
دیمکدر که آلیقونمش و منع اولنمش دیمکدر،
مقصور معناسنه و مؤنثی دخی گلور.

القصیر: کوتاه / قصه دیمکدر، طویلک ضدیدر.
المصیر: رودگانی / وجود انسانیده اولان
بغرسقدر که میم کلمه دندر.

المصیر: جای بازگشت / صیورتدندر، عورت
و رجوع یریدر، مرجع و معاد معناسنه در.

المصیر: بگشتن / مصدر میمیدر، تحویل
ایدوب بر خالدن بر حاله دونمک.

النصیر: یار / نونله در، نصرتدندر، ناصر سابق
معناسنه.

النصیر: یاری / [م ۱۷۵] دهنده / ناصر گبی
که نوع ثالثه مسطوردر، فعیل بمعنی ناصر اولور.

النصیر: زیر گلوی گاو و جز / اوکوز و سائر
حیوانک بوغازی آلتی.

-ض-

الحضیر: آنچه از رحم گوسفند بوقت گشتی
برون آید / مهمله ایله در، قیونک رحمندن چیقان
شیدر و هاء ایله مشیمه در که گلور.

النصیر: تازه / نونله در، لطافتلی که ضدینه
ترکجه بیات دیرلر.

النصیر: خوب / یعنی هر شیئک ایوسی، حسن
گبی، نصارت صاحبی دیمکدر.

النصیر: زر / آلتوندر، نصار سابق گبی.

النضیر: قبیله / بر قبیله در که خیر
یهودیلرندن اولوب عربہ داخل اولمشدر،
حضرت هرون علیه السلام نسلندندر.
[ر ۴۹۴ ظ]

-ط-

الأطیر: گناه / صوچ، ذنب و جناح گی.
البطیر: بطر گرفتن / موحدہ ایلہدر، زیادہ
سَوینوب فرحیاب اولان کمسنہدر، بطر دخی
سابقدر.
الخطیر: بزرگوار / معجمہ ایلہدر، عزتلی و
حرمتلی / [ن ۲۱۳ ظ] کیشی.

الخطیر: مهارِ اشتر و مانند / یولارد، زمام
گی دوه و سائر حیوانده اولور و آکا
مشاہلدر.

الشطیر: غریب تنہا / یالکز و امثالندن بعید
معناسنه.

الفطیر: نان بی خمیر مایہ / فا ایلہدر، مایہ سز
اتمک یعنی خمیری کمالن بولمیبو خمیر
اولمقسزین عجین ایدوب یاپدقلری اتمک.

الفطیر: هرچه در رسیدن او شتاب کنند /
وجودہ گلمسنده عجلہ ایلدکلری هر شی.

المطیر: بارنده / ماطر معناسنه یاغیجی که
سحابِ مطیر دیرلر.

المطیر: بیلہ ابریشم چون سفته شوند / اپیک
بوجگی قوزہ یی دلوب چیقدیغی وقتده مطیر
دینور.

-ظ-

النظیر: مانند / نونلہدر، وزن و معنادہ مثیل و
شبیہ گی که ترکجہ بکزر معناسنه.

-ع-

البعیر: اشتر / موحدہ ایلہدر، دوهدر، لکن
انسان لفظی گی مذکر و مؤنثہ شاملدر و درت
یاشنه وارمدقجہ بعیر دیمزلر که عددِ حروفیدر،
مقلوبی ربیع رابع معناسنه اولور.

السعیر: آتش افروخته / مهمله ایلہدر، یاغش
آتشدر.

السعیر: دوزخ / جهنمک بر طبقه سنک اسمیدر.

الشعیر: جو / معجمہ ایلہدر، جنسدر، آریہ که
انواع حبوبدن معروفدر، واحدی ها ایلہ گلور.

القعیر: ژرف / قاف ایلہدر، دریك و قالک اولان
هر شی که قعردندر.

النعیر: بانگِ سخت داشتن / نونلہدر، پک
چاغرمق، نعرہ دندر، لکن گکزدن چاغرمق که
خیشومدن اولان صدادر.

النعیر: برجستن در فتنہ / بر فتنہ یہ قیام
گوسترمک.

الوعیر: جایگاهِ سخت / صرب اولان یر.

-غ-

الجَفِير: حایگاهی / جیمله‌در، بر یرك
اسمیدر که أشعارده إشعار اولنه گلمشدر.

الرَّغِير: مرغِ سپید / معجمه ایله‌در، آق
قوش طیر بیض گئی.

الصَّغِير: خُرد / مهمله ایله‌در، کوچك
معناسنه که ضدی کبیردر.

الْوَعِير: گوشت که بر ریگِ گرم بریان کنند
/ قزمش قوم اوزرنده بریان ایلدکلی اتر.

الْوَعِير: شیر که سنگِ گرم کرده درو افکنند
/ ایچنه قزمش طاش وضعیله قزردقلری
سوددر.

-ف-

الجَفِير: تیردانِ بزرگ / جیم ایله‌در، سابقا
مذکور جشیر ایله یکساندر که تیرکش
معناسنه‌در که بیوک قبور تیر اندازان آلتندندر.

الحَفِير: کندن / مهمله ایله قازمق معناسنه
مصدردر، بمعنی مفعول اولوب قیر معناسنه
دخی گلور، حُفره و حُفیره گئی.

الحَفِير: بدرقه / معجمه ایله‌در، دلیل که یول
گوستریجی، إمداد ایدن کمسنه.

الرَّفِير: بانگِ آتش / آتشك صداسی.

الزَفِير: بازگردانیدن نَفَس / نَفَسی دوندرمك
یعنی شدت سببیه نفس مستغرق اولوب
/[م۵۱۷ظ] آلیماق.

الزَفِير: سختی زمانه / دهرک ضدتی و زمانه‌نك
حدتی.

الزَفِير: اوّل بانگِ کردن خر / اشك سسینك
اوّلی که إدخالدر، آخربنه دخی شَهِیق دیرلر که
إخراجدر.

الزَفِير: نالیدن / ایکلمك، آه و فغان ایلمك.

السَفِير: رسول / مهمله ایله‌در، ایلچی که بر
کمسنه‌دن گلوب مأمورًا خبر ایصال اولنه.

السَفِير: مُصْلِح میانِ گروه / بر طائفه‌نك میان
فاسد اولدقده آنی إصلاح ایدن کمسنه‌در.

السَفِير: بلگِ بیفتاده از درخت / آغاجدن
دوشن پیراقددر که روزگار آنی سپورر.

الشَفِير: کناره / معجمه ایله‌در، هر نسنه‌نك
کناری، شفیر قبر گئی.

الشَفِير: لبِ چاه / قیو باشی که کنار دخی
دیرلر.

الصَفِير: بانگِ کُرْکس / مهمله ایله‌در، کرکس
قوشینك سسیدر.

الصَفِير: نوای مرغان / قوشلرك نغمات ایدوب
اوتملریدر.

الصَفِير: بلبِ آواز دادن / آغزیله صقلاق چالمق.

العفیر: گوشت خُشک کرده بآفتاب /
گنشده قدید ایدوب پاصدرمه اولان ات.

العفیر: پست / خَوید دیدکلی که تعرینده
سَویق و خید دیرلر، جَذیده دخی محلزده
مذکورلدر، مرحوم شاهدي ع:

پیش خورد اومه فاصله دی خَوید

دیدگی که بغدادین ابتدا یدکلی بودر،
آتشده اومه اوتلمک ایله بغدای بشاغینک
قلجلی یانوب اول سنبله یی اوقلامق ایله ما
خَضَر بر ماکول که پیشخور و اُوک طعام
اولور^{۱۱۶۸}، قهوه آلتی دیدکلی که تاتار
تالغان دیر، عُجاله بر یمک اولور.

العفیر: خاك آلود / طپراغه بولانمش هرنه
اولورسه. / [ر ۹۵ و]

العفیر: نام خَر پیغمبر ما علیه السلام /
شهبسوار میدان نجیئه رسالت سپهسالار
شرفان مَطیَّه نبوت علیه الصلاة و التحیَّه
جنابلرینک دوابّ خصوصده اهتماملری
خصوصا غزوات تقریبیله طویلله ایله آتلی
مهیّا و هر بری بر نامله مسما مخصوص
سلاحشورلری و یدکجی تعبیر اولنان جَنیبَت
کَشَلری متعدّد اولدیغندن غیری؛ دُلدل نام
قاطر و یعفور و عَفیر اسمنده حمارلری و قِطار
قِطار بَحْتی دوهلری وار ایدی.

العفیر: بسیار / معجمه ایله در، چوق معناسنه
که جَمّ غفیر و جمع کثیر دینور.

القَفیر: نان بی نان خورش / قاف ایله در،
قاتقسز اتمک، خُبز بلا اِدام معناسنه.

القَفیر: زنبیل بزرگ / معروف ظرفدر، لکن
أختریده زبیل نجاستدر دیدی.

النَفیر: از سه مرد تا ده / نوله در، اوچدن اونه
وارنجه اولان کیشیلره دیرلر، صکره جماعت
معناسنه نفیر عام دیرلر.

النَفیر: بانگ / صدا و صوت گبی، ترکجه سس
که فارسیدن غلط ایدوب باکلامق دیرلر.

النَفیر: فریاد / چاغرمق معناسنه اسمدر.

النَفیر: لشکری که بفریاد رسن بیرون شوند /
بر جماعتدر که اورکوب محللرندن طشره چیقه لر.

النَفیر: بیرون شدن / مطلقا طشره چیقمق
خروج گبی، لکن اورکوب چیقمقدن ویا فرّ سابق
معناسنه در، عفت دخی گلور إن شاء الله.

النَفیر: آماس شدن / ششمک که بر عضوی
منتفخ اولمق معناسنه مصدردر، تورم دخی دیرلر.

-ق-

البَقیر: پیراهن بی آستین / موحدّه ایله در،
یکسز گوملکدر که خاتونلره مخصوصدر،
جنسدر واحدی تا ایله گلور.

^{۱۱۶۸} ن: پیشخورد اول طعام اولور.

البقیر: حقیر / خور و رغبتسز که حقیر لفظیله معاً استعمال اولنوب حقیر بقیر دیرلر.

البقیر: اشتری که شکمش بشکافند بچه از وی بیرون آرند / کوشگی چیقارمق ایچون قارنی / [م ۱۸۵] یاردقلری ناقه در.

البقیر: گاوان / صغیر سورسی، گله گاو که بقرات دخی دینور.

الحقیر: اندک / مهمله ایله در، آز معناسنه که بحیرک ضدیدر.

الحقیر: خوار / سقیر حقیر دیرلر، عزت و حرمتی اولمیان کمسنه.

العقیر: خرما بئن / خرما آغاجی، نخل گی.

الفقیر: درویش / فا ایله در، اکیسی دخی معروفدر، ترکجه یوخسول دیرلر، جمعی فقراء ممدودهده إملا اولندی و بو معناده سیریت و صیریت دخی یازلدی.

الفقیر: پارسا / زهد و صلاح صاحبی که فقرای إختیاری اولوب دنیا به عدم رغبتی سببیه اوله.

الفقیر: آنکه مهره پست شکسته دارد / آرقه کموگی قریلش اولان کیشی.

الفقیر: آنکه وی را عیش پسنده بود / گچنمسی قناعت اوزره اولان کمسنه.

الفقیر: گو خرما بن بسوی آب / خرما فدان دیکلده قرینده صو جمع اولمق ایچون قازدقلری چقور.

الفقیر: آنجا که آب بیرون آید از کاریز / کُنکدن صو چیقاردیغی یردر.

النقیر: گو استخوان خرما بر پشت / نوله خرما / [ن ۲۱۴] چکردیگی آرقه سنده اولان چقور جقدن که فدان اول محلدن ظهور ایدر.

النقیر: ناوه / فعل بمعنی منقوردر که تحتیه چقور چقور ایدرلر، آنکله فرونه اتمک خیری نقل ایدرلر، قعب و ثقیبه گی ویا بر آغاجدن اویوب ظرف ایدرلر، ترکیده قواته و سنیت و بعض دیارده پنیه یید دیرلر.

النقیر: اصل / صوی معناسنه که کریم النقیر کریم الأصل دیمکدر.

النقیر: خوار / بقیر و حقیر ایله بی حرمت و رذیل اولمق معناسنده مشترکدر.

النقیر: سنگی نرم / یومشق طاش که دلمگه مستعد اوله.

الوقیر: درویش / فقیر ایله یکساندر، بعضیلر فقیر وقیر دیمک بعد الفقر دین ثقلتی دخی مسلط اولان کمسنه در دیدیلر.

الوقیر: گوسفند بسیار / چوق قیون غنم کثیر گی.

الوقیر: استخانِ شکافته / یارق کموک عَظْم
شقیق گبی، لکن طاغده اولان دلیکدر
دیدیلر.

-ک-

البَکیر: غَلَّة که زود رسد / موحدہ ایلہدر،
تیز یتشن محصولدر، ضدّی شَکیر دخی ذکر
اولنور.

الذَکیر: مردی که نیک یاد دارد / معجمه
ایلهدر، حسنِ حال سویلین کیشی که
خوشگودر.

السَکیر: همیشه مست / مهمله ایلہدر،
دائما سرخوش و سکران اولوب هیچ آیق
اولیان کیشی.

الشَکیر: غَلَّة که دیر رسد / معجمه ایلہدر،
گچ یتشن محصول که بَکیرک ضدّیدر.

الشَکیر: نخستین موی که بر آید / ابتدا پیدا
اولان قیل.

الشَکیر: موی فرج / عورتک عورت یرنده
اولان قیل، شَعْر البَضع گبی.

الشَکیر: شاخهای خُرد / اوافق فدانلر که
آغاجک اطرافنده پیدا اولوب آنی دالدِرمه
دخی ایدرلر.

الفَکیر: مرد بسیار اندیشه / فا ایلہدر،
چوق چوق دوشونوب فکر ایدن کمسنه،

بمعند الفاعلدر.

النَکیر: انکار / نونلهدر، مصدردر إنکار گبی.

النَکیر: عذابِ بزرگ / بیوک عذاب که هر گورن
کمسنه مبتلایه مرحمت ایدر اوله.

النَکیر: فرشته گور / قبرده هوز مدفون اولان
کمسنه یه گلور ایکی ملکدر، بری دخی منکر و
بونلر اگرچه مشهورلدر کافر ایچون گلن ملکینه
دینور، مسلیم ایچون اولان ملکین بشیر و
مُبشّردر دیو سیوطی تثبیت نام منظومهده دیمشدر
ع:

اسمهما البشیر والمبشّر

/ [۹۵۹ظ] -م-

الأمیر: فرمانروا / بویرق صاحبی که ترکجه بیک
دینور، ذو الأمر گبی.

الحَمیر: خران / مهمله ایلہدر، حِمَارک جمعیدر
خُمر گبی، اشکلدر.

الحَمیر: سیرم / گیک دریسندن اولان قایشدر،
مع الهاء دخی گلور.

الحَمیر: آرِد شرشته / [۵۱۸ظ] معجمه ایلہدر،
یوغرلمش اون که عَجین دخی دینور.

الدَمیر: مرد انکار کرده / بر کمسنه نَک فعلی
إنکار ایدن کیشی که ذال ثخذدر.

السَمیر: هم سخن بَشب / مهمله ایلہدر، گیجه
صحبتنده رفیق اولان کمسنهدر.

الصَمِير: سخت لاغر / پك زبون كه اتی
كموگی یاپشمنش اوله.

الصَمِير: دل / معجمه ايله در، قلب ديمكدر.

الضمير: چیزی در دل داشتن / قلبنده بر
نسنه بی حفظ ايلمك.

الغمير: آبادان / مهمله ايله در، بمعنی
المعمورد، بعد الإتهدام یاپلمش ديمكدر،
عامرگی، خرابك ضدیدر.

الغمير: جامه سخت بافته / پك قوی
طوقنمش لباس، لكن سائر لغتله لباسده
ضدینی تقرير ایدرله.

الغمير: نبات تازه كه نبات خُشك را
بپوشاند / معجمه ايله در، تازه يتشوب
اسکی قورو اوتلغی ستر ایدن اوتدر.

النمير: آب گوارنده / نونله در، سيكيجی
صو، ضم گبی.

-ن-

المُنِير: روشن / ضمله در، سابقك
مقلوبیدر، إفعالدن مفعول صيغه سيله در،
آيدنلق ایدن و نورلندن نسنه.

-ه-

البَهِير: آنكه علّت دما دارد / موحد
ايله در، دما دیدكلری علته مبتلا اولان كیشی
و دما صولوغه علّیدر كه تواتر نفس دیرله.

الجهير: مرد دیداری / جیمله در، حُسن منظر
صاحبی خوشلقا چهره سی گوزل كمسنه در.

الجهير: بلند آواز / سسی يوكسك يعنى رفيع
الصوت و جهير النَّفس معناسنه كه مؤنثی دخی
گلور.

الجهير: چاه پاك کرده / پاك اولان قيو، مجهوره
معناسنه.

الدَّهیر: همیشه / مهمله ايله دهر ماده سندندر،
بمعنی الفاعلدر، دهر الداهر دائما و أبد الآباد
ديمكدر كه سرمد لفظنده مذکوردر.

الشَّهير: مشهور / معجمه ايله در، بمعنی مفعولدر
و مشهور آشكاره و معروفدر.

الظَّهير: یار / آرقه طياق كه ظهر و معین دیرله،
یاردجی ديمكدر، تثنیه و جمعی و تذکیر و تأنيثی
يکساندر.

الظَّهير: نیمروز / هَجیره گبی نصفِ يومدر كه
وقتِ زوالدر.

الظَّهير: اشترِ نیرومند / قوتلی دوه در، بعيرِ ظهير
متين ديمكدر.

-ومنه بالهاء-

-أ-

البَّئيرة: ذخیره / موحد ايله در، بئر لفظندن
فعل بمعنی المفعول اولوب قپويه قودقلری
ذخیره در.

-ب-

الجيرة: دست برنجن / جیم ایلهدر، بلازك
که قوله طاقیلور حُلّی نسواندندر.

الجيرة: چوبی که بر شکستگی بندند / قرق
کموک اوزرینه صاردقلری تحتہ.

الجيرة: گونه از جامها / مهمله ایلهدر، بر
نوع لباسدر، بلا هاء تن پوش نرم تفسیر ایلہ
گچمشدر.

الجيرة: توشه‌دانِ بزرگ / بلا هاء نان خورش
معناسنه مذکوردر، بونده ظرفی معناسنه.

الكيرة: بزرگ / بیوک معناسنه که سیئه مراد
اولور که جمعی کبائر مذکوردر.

-ت-

الستيرة: زنِ مستوره / مهمله ایلهدر، عقیقه
معناسنه مذگری مذکوردر.

الستيرة: پنج انگشت / بر شکوفه‌در، صوده
آچیلور، إخراج اولنسه مستور اولور، شبگشا
گی آید آغاجیدر، تخمنه حبّ الفقر دیرلر،
آجیسی اکل اولنسه قاطع النسلدر، زُهبانلر
دوشك ایدرلر، کسر شهوتده مدخل عظیمی
واردر، لغتِ نعمتده متعدد اسملری واردر.

العيرة: گوسفندی که قربان کردند از بحر
بُتانِ ماهِ رجب / بُت پرستانِ عرب ماهِ رجب
اولدقده آله‌لرینه زنج ایلدکلری قربان.

الوتيرة: سپیدی پیشانی اسب که گرد بود /

آتک آلتنده اولان غره، اگر رسم تدویر یعنی
دگرمی اولورسه وتیره دیرلر.

الوتيرة: رسته / چارسو و بازار که / [م ۱۹۵]
دگانلری رسم واحد اوزره‌در.

الوتيرة: گل سپید / آق گل، بلا هاء دخی
یازلدی.

الوتيرة: راه / طریقت گی که صوری و معنوی
طرز و طور و عادت و رسم گی.

الوتيرة: درنگ / اگلنمک که توقف ایلنمک که
واحدًا بعد واحد یعنی بری‌بری آردنجه نظامه
گلنمک ایچون دورمقددر.

الوتيرة: حلقه نیزه‌بازی / سیکردن بر حلقه‌در
که آنکله گوندر یعنی مزراق اویونی تعلیم ایدرلر،
دَریقه دخی دینور.

الوتيرة: دیوار میانِ بینی / برون دلیکلرینک
اورته‌سندہ اولان پرده‌در.

الوتيرة: پاره زمین بلند

الوتيرة: سستی بوقتِ رفتن / سیر و مرور وقتنده
أحيانًا عارض اولان فتور یعنی
گوشکلک. / [ر ۹۶۴]

-ث-

الأثيرة: کنیزک نیکوکار باهلِ خویش /
بولندیغی طائفه‌یه لطفله معانله ایدن جاریه.

-ج-

النَّجِيرة: کاچی / نونله در، بولامج آشی، عَصیده گبی.

النَّجِيرة: صُفَّة چوبین / آغاج صفه که آکا تحت پوش و تحت السماء دیرلر و منجیر دخی بو ماده دن و چوب سایه و معرّی جَوْسَق دخی اسمیدر، اطرافنده ثفاریج اولور که طرابزان دیرلر.

النَّجِيرة: شیر تازه که روغن بروی ریزند / ایچنه یاغ قودقلری تازه سود، لبنِ مسّمن گبی.

-ح-

البَحِيرة: ماده اشتری که در جاهلیّت [ن ۲۱۴ظ] پنجم شکم اگر نَر زادی عرب آنرا بکشتی و اگر ماده زادی گوشش بشکافتند و رهایش کردند / موحده ایله در، لفظ کریمدر، إسلامدن مقدّم اولان آیینِ باطلدندر که بشنجی قرنده بر دوه دن که سائیه در که اگر ارکک کوشک طوغرسه آنی زَنج ایدرلر و اگر دیشی اولورسه قولاغنی شقّ ایله نشان ایدوب آزاد ایدرلر، آنی استعمال ایلمز، آناسیله برابر آزاد اولور، لکن اون قرنده اولمق اوزره یازدیلر و اونی دخی دیشی اوله دیدیلر.

-خ-

الصَّحِيرة: شیر باتش گرم کرده / مهمله ایله در، آتشدنه قزمش سوددر لکن قزمش طاش براقمغله قایندوب بعده اوزرینه یاغ ویا اون دوکوب ایچرلر دیو مصرّحدر.

الصَّحِيرة: سوخته / یانمش.

النَّحِيرة: اوّل ماه / نونله در، آیک اوّلنه دیرلر، بعضیلر اوّل نهاردر دیرلر همان زمانِ محدودک اوّلی معناسنه گلور.

النَّحِيرة: آخرِ ماه بعضی گویدش / بعضیلری دخی آخیردر دیدیلر، إختلافی اولور اُضداددن اولماز.

-د-

الدَّخِيرة: چیزی باز نهادن / معجمه ایله در، تأخیر اولنان شی که وقتِ معلوم ایچون حفظ اولنور.

الدَّخِيرة: دستان / حکایت که سابقا واقع اولان حاللدر، حفظ اولنوب إقتضا ایلدکجه نقل اولنور.

الجَدِيرة: شبگاهِ اشتر و جز / جیمله در، دوه و سائر حیوانک یتاجق یری که آغل و آخور دینور لکن قیادن کسیلوب و اوپولمش اوله.

الجَدِيرة: سرِشت / لیاقت معناسدن طبیعت و خلقت معناسنده مستعمل و مأخوذدر.

العَدِيرَة: گیسوی سر زنان / معجمه ایله در،
خاتونلرک باشندن صارقان صاچ، جمعی غدائر
گلور، ع: غدائره مستشزرات إلی
العلی

العَدِيرَة: چاه چَولاَهه / چولهه نك چقوری که
ایچنه آیقلری اوزادر.

العَدِيرَة: میش که از پسِ گلّه گوسفند آید /
سورینک آردنجه گلن قیوندر.

العَدِيرَة: حریره بشیر که درو گندم بود /
سود ایله طبخ اولنوب ایچنده بغدای اولان
طعامدر.

-ذ-

العَدِيرَة: مهمانی ختنه / مهمله ایله در،
ختان یعنی سنت دوگونی ضیافتی.

العَدِيرَة: نشان / یاره اوکولوب بعده قالان
نشان و اثردر.

العَدِيرَة: شیرابا / سودلی آش که معروفدر.

-ر-

الجَرِيرَة: [م ۵۱۹ ظ] گناه / جیمله در،
صوچ که جرم و جنایت معناسنه اسمدر.

الجَرِيرَة: گناه کردن / گناه ایلمک معناسنه
مصدردر.

الجَرِيرَة: معروفه / اون و سود و شکر ایله
طبخ ایلدکلری طعامدر.

الدَّرِيرَة: بوی خوش / معجمه ایله در، گوزل
قوحو، رایحه طَیبه گبی.

الدَّرِيرَة: دارویی / بر دوا در که صاچمغله استعمال
اولنور.

السَّرِيرَة: نهان / مهمله ایله در، سرّندر، گیزی
اولان هر شی.

السَّرِيرَة: دل / گوکل دیرلر، قلب گبی.

الصَّرِيرَة: آنچه بدو صُره بندند / کیسه بی
باغلدقلری ایپ ویا قاش.

الغَرِيرَة: زن کارها ناآزموده / معجمه ایله
مذکری مذکوردر.

المَرِيرَة: گرانی تن / وجوده عارض اولان ثقلت.

المَرِيرَة: رُود حلاج / حلاج یاینک کریشی.

المَرِيرَة: نوارِ سخت تافته / پک بوکلمش ایپ
و اورلمش شرید و غیتان.

-ز-

الجَزِيرَة: زمینِ خُشک در میانِ دریا / جیمله در،
دریا اورته سنده اولان آطه.

الجَزِيرَة: مانندِ حریره لیکن درو گوشت پُزند /
معجمه ایله در، حریره سابق گبی طبخ اولنور،
لکن اگر ایچنده آت دخی وارسه حزیره دیرلر،
ایکی نقطه فرقی واردر.^{۱۱۶۹}

^{۱۱۶۹} غریبه: بو طعام ایله صدیقی اکبر حضرتلرنی تسمیم ایلدیلر،
أطبای أصحابدن حارث بن کلدّه ایله أکلده مباشرت و بر

الخزيرة: شوخ جامه / لباسی گیرلی اولان
کمسنه که تذکیر و تأنیثی یکساندر.

الغزيرة: اشتر بسیار شیر / سودی چوق
اولان دوه، بلا هاء قیون دیو یازلدی، غالباً جمله‌سنه إطلاق اولنور.

الغزيرة: چاه بسیار آب / صوبی چوق اولان
قیو، بئر کثیر الماء گی.

-ش-

العشيرة: دودمان / مهمله ایله‌در، بیوک
قبیله‌در.

العشيرة: تبار / بلا هاء دهی همساز معناسنه
یازلمشدر.

المشيرة: انگشت سبّاه / ضمله‌در،
شهادت پارمغی که سبّاحه و مسبّحه و مهلّله و انگشت شهادت و انگشت دشنام دخی
دیرلر. / [۹۶ظ]

-ص-

البصيرة: یقین / فکر معناسنه اولان بصردن
مأخوذ نتیجه‌سی إيجاباً و یا سلّباً نظر و

إستدلال ایله تحقیق و عیان اولمغله حاصل اولان
صورتندر.

البصيرة: گواه / حجت معناسنه که بل الانسان
علي نفسه بصيرةً کریمه‌سنده مصرّحدر.

البصيرة: دوستی / دوستلق که محافظه‌سنی إمعان
و دقت نظر ایله قراردادده اوله.

البصيرة: اعتقاد پاک / اهل سنت و جماعت
اعتقادیدر.

البصيرة: بینایی دل / قلب گوزی گشاده اولمق
یعنی دقت نظر ایدوب بر امرک ظاهر و باطنی
علي الوجه الأخری إمعان ایلمک.

البصيرة: سپر / پوته که اوق آتان آکا طقت
اوزره ناظردر.

البصيرة: زره / هر حلقه‌سی بر دیده إعتبار
اولنوب عیون کثیره ایله مزین لباس.

البصيرة: پاره خون ریخته / یره دوکلمش قان هر
نقدرسه آکا دخی دینور، جسده بولاشمش اولانه
جدیّه دیرلر.

البصيرة: سختی گوشت کف اشتر / دوه‌نک
آیاغی آلتنک دریسی قالك اولمق.

البصيرة: میان دو شقه خانه / بر اوك ایکی
بلوگنک اورتیه‌سی که مثلاً / [م ۵۲۰و] خارجیه و
داخلیه میاننده بولنان فاصله‌در.

لقمه تناول عقبنده حارث فریاد ایدوب یا خلیفه الله علی
التحقیق سمّ سنه بو کعامده موجوددر دیدکده ترک اولنوب
واقعا بر سال تمامنده حارث ایله ایکسی بر گونده رحلت
ایلدکلرینی ألفیة عراقی شرحنده شمسی سخاوی تصریح ایدر
رضی الله عنهم.

البصيرة: نوار که بپهنایافته / عرضی چوق
یعنی اینلی طوقنان شرید و غیتان و غیره.

الحصيرة: شیر و روغن بهم / مهمله ايله در،
نجیره سابق گبی یاغ قارشدرقلری سود.

الحصيرة: آنجا که خرما بافتاب گسترند /
گنشه خرما سردکلری محلدرد.

القصيرة: زنی که وی را از آرایش بازدارند /
قاف ايله در، زینتدن منع اولنان خاتوندر.

الوصيرة: چك / صك دیدکلری که حکام
شرع حق صاحبی یدینه ویردکلری سنددر.

-ض-

الحصيرة: چهار پنج تن که بغزا آورند /
مهمله ايله در، درت ویا بش کمسنه در که
غزایه حاضر اوله لر.

الحصيرة: گروهی لشکر اندك / بر مقدار
قلیل عسکر در.

الحصيرة: آنچه در جمع آید در خستگی از
ریم / جراحتده جمع اولان ایریکدر.

الحصيرة: مشیمه / رحم دیدکلری که ترکجه
اوغلان یتاغی دیرلر.

الحصيرة: خرمابنی که خرما را بخامی فرو
ریزد / خام ایکن میوه سنی دوکوب سیلکن
خرما آغاجی.

المصيرة: دُوغبا / ماضر لفظنده تفصیل
اولنمشدر که ماستیا دخی دینور.

-ظ-

الحظيرة: شبگاه چارپایان / مهمله ايله در، جدیره
سابق ايله وزن و معناده یکساندر.

الحظيرة: دیوار پست / باغ و امثالنك اطرافنده
دیواردر که قصیر القامه اوله.

-ع-

الشعيرة: نشان حج / معجمه ايله در، شعائر
لفظنك مفردیدر، حج نشانیدر مثلاً إحرام گبی.

الشعيرة: عبادتگاه / طاعت محلی یعنی عبادت
إجرا اولنان محل.

الشعيرة: اشتری که بحج قربان کند / حج
شریف ایدن کمسنه نك قربان ایلدیگی دوه.

الشعيرة: يك دانه جو / تاسی وحدت
ایچوندر، جنسی سابقدر.

الشعيرة: پرازوان کارد / بیچاق دموريله صابی
جمع اولدیغی محله متانتی ایچون یاپشدرقلری
پارچه گمش و غیره که پروزانه معروفدر.

القعيرة: کاسه نعل و مانندش / قاف ايله در،
قعر ماده سندن دريك و چقور کاسه و سائر
ظرف.

-غ- / [ن ۲۱۵و]

العَفِيرَة: آواز خواند شعر و جز / مهمله ايله در، ايله در، شعر و غيری نسنه لری پك پك اوقومق ايله مسموع اولان صوتدر.

الفَقِيرَة: زَن درویش / فا ايله در، / [م. ۵۲۰ظ] مذکری مذکوردر.

الْوَقِيرَة: گو در سنگِ بزرگ / بيوك طاشده اولان چقور و دليکدر، بلا هاء دخی سابقدر.

-ك-

البَكِيرَة: خرما بانی که خرما زود رساند / موحده ايله در، تيز یمش ویرن خرما آغاجی، بلا هاء دخی سابقدر.

الْوَكِيرَة: مهمانی بنا / بر منزل بنا ویا اشترا ایدن کمسنه حیران و إخواننه آنکچون ایلدیگی ضیافتدر که مجموع ضیافتلر سکز نوع اولدیگی مأذبه و إعدارده یازلمشدر.

-م-

الثَمِيرَة: مسکه که در شیر پدید آید / مثلثه ايله در، سوددن چیقان تره یاغی که قایمغنی جمعدن اول ظهور ایدر.

الحَمِيرَة: پارۀ سِرْم / مهمله ايله در، قایشدر، بلا هاء یازلدی.

الحَمِيرَة: خمیر مایه / معجمه ايله در، اتمک مایه سی که اکشی خمور دیرل، بلا هاء دخی یازلدی.

الصَغِيرَة: خُرد / مهمله ايله در، سیّته مراد اولور، جمعی صغائر سابقدر که کوچک گناه.

المُعِيرَة: تاراج کننده / ضمله إفعالدن فاعلدر که غارت ایدوب یغماجی دیمکدر.

الْوَعِيرَة: شیربا / سودلی آش که بلا هاء دخی یازلدی، عذیرۀ سابق گبی.

-ف-

الحَفِيرَة: زمینِ کنده / مهمله ايله در، قازلمش بر محفوره معناسنه در، بلا هاء دخی یازلدی.

الضَفِيرَة: گیسوی تافته / معجمه ايله در، اورگو که باش صاچندن اوریلن مقداریدر.

الطَفِيرَة: چمن باغ / یشیللک سبزه و حَضْرَوَات گبی.

الطَفِيرَة: نَوَار نیک / شریک گزیده سی که بعض لباس کنارینه و چادر دامننه دیکرلر.

العَفِيرَة: زنی بهمسایه هیچ ندهد / مهمله ايله در، همجوار اولنلره هدیه ویرمز خاتون.

العَفِيرَة: آمرزش / معجمه ايله در، یارلغامق مغفرت گبی، عفو و صفح گبی. / [ر. ۹۷و]

-ق-

البَقِيرَة: پیراهن بی آستین / موحده ايله در، بلا هاء جنسی سابقدر.

البَقِيرَة: نام اسبی / بر آتک اسمیدر که صوی معتبردر، کریم الأصل گبی.

-ن-

الحیره: کمان بی زه / مهمله ایله در، کریشی
اولیان یای، قوس بلا وتر.

الحیره: کمان حلاج / پاموق آتدقلى یای،
قوس نډاف معناسنه.

-ه-

البهیره: زن نیکو / موحدہ ایله در، مجمع
حُسنیات اولان خاتون.

البهیره: گران کابین / مهر مؤجلی کثرت
اوزره اولان خاتون، مهیره دخی گلور.

الجهیره: زن بلند آواز / جیمله در، جهیره
الصوت اړک سسلی خاتوندر.

الظهیره: کاه نماز پیشین / معجمه ایله در،
بلا هاء دخی یازلدى، اویله نمازینک زمانى،
وقت الظهر و هجیر گبی.

الظهیره: گرمای سخت / پک اسى حر
شدید گبی.

الظهیره: ماده اشتر قوی / مذکری مذکوردر.

القهیره: شیر که سنگ گرم کرده وی افکنند
و آرد بر وی ریزند / قاف ایله در، و غیر
سابق گبی ایدوب اون اضافه سیله استعمال
اولنور.

المهیره: زن گران کابین / بهیره گبی، مهری
کثیر اولان خاتون.

-الخماسی-

بو آلتنجی نوعک آلتیشر حرفلی کلماتیدر.

-ب-

التأثیر: خرمابن را گشن دادن / تفعیل
وزنده در، خرما آغاجنه اړک خرمادان آشلیوب
طلع ویرمک.

التثیر: نست کردن / هلاک معناسه اولان ثبور
ماده سندن مثلثه ایله تفعیل وزنده مصدردر، یوق
ایلمک قتل ایتمک معناسنه.

التجیر: استخوان شکسته را بستن /
جیمله در، قرق کموگی صارمق، جبر گسر گبی.

التخیر: نیکو کردن / مهمله ایله در، وزن و
معناده تحسین که گوزل ایلمک، تحبیر الخط
تحسین الخط معناسنه که حُسن خط پیدا
ایلمکدر.

التخیر: خبر کردن / معجمه ایله در، خبردار
ایلمک، إخبار سابق گبی.

التخیر: ضیعی ببرزگری بکس دادن / بر
کویده اولان تارالری زراعت ایچون بر کمسنه یه
تسلیم و حواله ایلمک.

التدبیر: پایان کار نگرستن / مهمله ایله آخر
معناسنه اولان دُبر ماده سندن در، برکاری نهایتنه
بنظر ایلمک، عاقبت اندیش اولوب ملاحظه ایله
شروع ایلمک.

التدبیر: کار ساختن / ایش گورمک، بر کارک
حصولنک طریقِ سهولتنی ترتیب ایلمک.

التدبیر: پس از مرگ بنده را آزاد کردن /
موتندن صکره قولی آزاد اولمسنی وصیت
معناسنه‌در، مشرودر لکن معقول اولمدیغی
مدبّر لفظنده یازلدی.

التصبیر: شکیبایی فرمودن / صبره حمل
ایلیوب صبر ایلّه دیمک، تواصی بالصبر
معناسنه.

التصبیر: استوار خو گردانیدن / معجمه ایلّه
ضباره ماده‌سندندر، طبیعتنه متانت ویرمک.

التغیر: عبارت کردن / مهمله ایلّه‌در، بر
امری عبارتّه گتورب بیان ایلمک و انواع ادالره
/[م۵۲۱و] تأدیه قیلّمق، بر معنایی متعدّد
لباس عبارت ایلّه تزیین ایلمک.

التعبیر: خواب گزاردن / دوش یورمق که
رؤیانک تعبیری ادا ایلمکدر. ۱۱۷۰

التعبیر: عذر بدروغ بیاوردن / عذر بیان
ایلمکده یلان سویلمک. / [ر۹۷ظ]

التغیر: گردانیدن آواز بوقتِ نغمّت /
معجمه ایلّه‌در، خواننده تقسیم اثناسنده
صداسنی تدویر و دردید ایدوب گزدرمک که
تغی و تنغیم ایلمک که سامعنک قلبنی مغیر
ایلدیگی سببِ إطلاق اوله.

التکبیر: خدای را بزرگی یاد کردن / حق تعالی
بی عظامت و کبریا ایلّه ذکر ایلمک.

التکبیر: بزرگ داشتن / بیوک بیلّمک و عظیم
عدّ ایلمک.

التؤبیر: در جایگاه مقیم شدن / بر مدّت بر
محلّه إقامت ایلمک.

الجبر: مردی که پیوسته گردن کشی کند / جیم
ایلّه و شدّ ایلّه‌در، جبّارک مبالغه‌سیدر، کبریا و
عظمتده شدّتی اولان کمسنه.

القنبر: نباتی / قاف و نون ایلّه‌در، بر اوتک
اسمیدر، قُنَب انواعدندر.

-ت-

التبیر: گم کردن / ایکی فوقیه میاننده بر
موحده ایلّه قطع معناسنه اولان بتردن تفعیلدر،
گم ایلمک ضایع و غائب و مقطوع قیلّمق که
أبتر بو ماده‌دندر.

التستیر: پرده‌داری کردن / ستره‌دن وزن سابق
اوزره‌در، پرده‌دار یعنی پرده‌جی و قپوجی اولمق.

التشتیر: عیب کردن / معجمه ایلّه‌در، عیبلمک
تعیب معناسنه.

التقتیر: سست کردن / قاف ایلّه‌در، گوشک
قیلمق.

التقتیر: هزینه اندک کردن / نفقه عیالنی قلّت
اوزره گورمک.

^{۱۱۷۰} زای ایلّه گزارنده ادا ایدن کمسنه. «منه»

التفتیر: بوی دیگ تیز آمدن / طنجرده

اولان اتک رایحه سنی تیز ایدوب تهیج و تحریک ایلمک.

التفتیر: آهن را تیز کردن / دموری کسکین ایلمک.

التفتیر: زه بر کمان نهادن / یایی قورب کریش طاقمق.

الحِثیر: مرد غدار / کسر معجمه و شد فوقیه ایله در، مبالغه ایله ظلم و غدر ایدن کمسنه.

-ث-

التأثیر: نشان کردن / نشانلامق و اثر و نشان قومق.

التدثیر: جامه بسر درکشیدن / مهمله ایله در، لباسی باشنه چکمک، اِدثار گبی.

التعثیر: بسر درآمدن / نهایته وارمق که إعار دخی سابقدر.

التکثیر: بسیار گردانیدن / چوغالتمق قلیلی کثیر قیلمق.

التنثیر: پراکنده کردن / نوله در، طاغتمق پراکنده و پارکنده ایلمک.

التوثير: نرم کردن بستر / دوشگی و مندری یومشق ایدوب تازه ملک، إیثار گبی که یازلمشدر.

-ج-

التشجیر: سُستی کردن / مثلثه ایله در، سستلک و گوشکلک گوسترمک.

التشجیر: پهن بازکردن / انلی یعنی عرضی توسیع ایلمک.

التسجیر: افروختن آتش / مهمله ایله در، آتش اولچورمک یعنی پارلتمق.

التشجیر: منقش کردن بدرختان / [ن ۲۱۵ ظ] معجمه ایله در، آغاجلر تصویر ایدوب صورت اشجار ایله تزین ایلمک.

التفجیر: آب راندن / فا ایله در، صو چیقارمق و آقتمق اجرا گبی.

التهجیر: بگرم گاهان رفتن / اسّی اولان وقتلرده گتمک که نیم روز معناسنه اولان هجیردن و هاجره دن اولور.

الجرجیر: گیکیر / جیم و مهمله ایله در، جرجار سابقده لغتدر، بیان معدنوزیدر، جرجر دخی یاسز یازلمشیدی.

الطنجیر: پاتپله / مهمله و نون ایله در، معرّیدر که طراز نهایله مدرّجدر، تنه گیردن معرّیدر، ترکیده تنجره دیدکلری ظرفدر که طرچهاره دخی مذکوردر.

الفجیر: مرد سخت نابکار / کسر فا ایله در، فجور مذکوردن فاجرک مبالغه سیدر، حثیر

وزنده‌در، مبالغه ایله فسق و فجور صاحبی
کیشی.

الفَجَّير: بی فرمان / اطاعتسز، بویرق
/[م ۵۲۱ ظ] طومنز کمسنه.

-ح-

التَّسْحِير: محتاج گرداندن بطعام و شراب /
مهمله ایله سحر ماده‌سندن تفعلیل
صبغه‌سنده‌در، اَکل و شرابه محتاج قیلمق.

التَّسْحِير: جادویی کردن / سحر دندر،
بوگوجیلک ایلمک که سَحَّار مذکوردر.

التَّسْحِير: بچیزی مشغول کردن / بر
کمسنه‌بی بر ایش ایله مشغول ایلمک.

-خ-

التَّأْخِير: باز پس افکندن / گیرو براقمق و
آلیقومق.

التَّسْحِير: فرمان بردار گردانیدن / مهمله
ایله‌در، مطیع و منقاد و مسَحَّر قیلمق.

التَّفْخِير: محکم کردن بغلبت کسی در فخر
/ فا ایله‌در، مفاخره‌ده بر کمسنه خصمنه
غالب اولمق قَوّت ویرمک.

-د-

التَّخْدِير: زن را پردگی گردانیدن / معجمه
ایله‌در، بر خاتونی مَحْدَره و مستوره قیلمق و
اهلی پرده قیلمق. / [ر ۹۸ و ۴]

التَّصْدِير: تنک پالان اشتر / مهمله ایله‌در، دوه
پالاننک ایکی قولاکندن باش طرفنده اولان
قولاکدر، قویریغی طرفنده اولانه حَقَب دیرلر که
مذکوردر.

التَّصْدِير: اَوَّل گردانیدن / بر نسنه‌بی اَوَّل یایمق
مثلا بر کتابه دیباجه یایمق و فهرست ترتیب
ایلمک.

التَّصْدِير: در پیش نشانندن / بر نسنه‌بی جمله‌نک
اوکننه قومق، مثلا شیخی و استادینی شائر یارننه
تقدیم ایلمک که صوری اولور، مثلا بر مجلسده
جمع اولمغله و معنوی دخی اولور که که مثلا ذکر
و تقریر ویا بر محله تحریر ائناسنده آنک اسمنی
جمله اسامی یه ترجیح گی.

التَّقْدِير: اندازه کردن / قاف ایله‌در، اولچمک و
تخمین ایله مقدارین تعیین ایلمک.

التَّقْدِير: هزینه اندک اندک کردن / عیالک
نفعه‌سنی آز آز قَلّت تدریجی ایله گورمک.

التَّكْدِير: تیره گردانیدن / بولاندرمق، تصفیه‌نک
ضدیدر.

التَّهْدِير: بانگ کردن اشتر گُشن / ارکک دوه
دیشی آرزوسیه فریاد ایلمک.

الْغَدِير: غدر کننده / معجمه و شدّه ایله فِجَّیر
سابق وزنده غادر سابقک مبالغه‌سیدر.

الْقَرْدِير: آرزیز / قاف و زای ایله‌در، سین و
صاد دخی لغتدر، معدنیاتدن قلاّی دیدکلری که

رصاص و قلعی و صَرفان دخی دیرلر،
معزیدر، حتی امام فخره منسوب حجرِ مکرم
ترکینده "تُدخله شیءٌ من القصدير" واقع
اولمشدر.

-ذ-

التَّذْذِيرُ: مال باسراف هزینه کردن / موحده
ایلهدر، مالی إنفاقنده إسراف ایلمک که
فاعلی مُبذّر سابقدر.

التَّخْذِيرُ: حذر نمودن / مهمله ایلهدر، احتراز
ایلمگه ترغیب ایدوب قندرمق که حَذَر دخی
مذکوردر.

التَّشْذِيرُ: جدا کردن مهرها / معجمه
ایلهدر، آرقه کموکلی بری بریندن آیرلق.

التَّشْذِيرُ: پیوستن سخن / کلامی بری برینه
متّصل قیلحق و تسلسل ایلمک.

التَّغْذِيرُ: تقصیر کردن / مهمله ایلهدر، امرده
قصور و نقصان ایلمک، وزن و معناده
تقصیردر.

التَّعْذِيرُ: ختنه کردن / ختان ایلمک یعنی
صبی بی سنّت ایدوب جلده زائده دُگری قطع
ایلمکدر.

التَّعْذِيرُ: عذر بدروغ آوردن / عذرنده کذب
ایلمک که بو صیغه مُحَقَّده و غیریده زیانزدر
که معذّره دخی یازلدی.

التَّعْذِيرُ: بسرگین مردم بیالودن / عذره
مادهسندن اولوب معناسی انسان نجاستنه
بولاشددمق، تلطیخ گبی.

التَّوْذِيرُ: آزدن خستگی / مجروحک یارهسنی
کسمک که سبب إلتیام اول لحْمک إزالهسی
اولور.

-ر-

التَّخْزِيرُ: نیک بکشیدن / جیملهدر، تکثیر
ایچون تفعیلدن گلمشدر، چوق چکمک
خوشجه جرّ ایلمکدر.

التَّخْزِيرُ: آزاد کردن / مهمله ایلهدر، إعتاق
ایلمک که [م۵۲۲و] لفظ کریمده ﴿فتحیر
رقبة﴾ کفارات بیانندهدر، کفارة لفظنده انواعی
مذکوردر.

التَّجْزِيرُ: مهذب کردن سخن / کلامی پاک و
فصاحت و بلاغته ایراد ایلمک.

التَّجْزِيرُ: نبشتن / یازی یازمق، وزن و معناده
تسطیر و تنمیق گبی. [ر۴۹۸ظ]

التَّشْزِيرُ: بآفتاب خشک کردن / معجمه ایله
إشراب سابق ایله معناده و مادهده یکساندر.

التَّطْزِيرُ: تیز کردن / مهمله ایلهدر، إطار
مذکوردر عجله ایلمک معناسنه.

التَّغْرِيرُ: سرگین در زمین زدن / عَرَّ^{۱۱۷۱}
مسفور ماده‌سندن اول معنایه‌در.

التَّغْرِيرُ: در خاطر هلاك افكندن / معجمه
ایله‌در، هلاك احتمالی اولان مخاطره‌یه نفسی
إلقا ایلمك.

التَّغْرِيرُ: فریفتن / آلداتمق، خدعه گئی.

التَّغْرِيرُ: بیدار کردن / قاف ایله‌در، بر
کاری إظهار ایلمك یعنی بر كمسنه إنكار
اوزره ایكن آنی إقراره گتورمك.

التَّغْرِيرُ: قرار دادن / قَرَّ و إقرار سابقلر
معناسنه‌در كه سامعك سامعه‌سنده كلام
قرارداده اولمق.

التَّكْرِيرُ: بسی باز گردانیدن / كَرَّ و مكرّر
مذكور ماده و معناسنه‌در.

الدَّيْرِيرُ: اسب تیز رفتار / مهمله و تحتیه
ایله‌در، آشكنی چوق اولان آتدر، صدای
رفتارینی حكایه‌در.

الشَّرَّيرُ: مردی كه بدی بسیار كند / معجمه
ایله قَجَّير مسطور وزننده و إشرار مسفور
ماده‌سندن فَعَّیلدر، ناسزا اولان كارلری
إختیارده مبالغه اوزره‌در.

النَّخْرِيرُ: دانا بكارهای پوشیده / نون و
مهمله ایله‌در، مخفیات أحواله واقف و

جنایای حالاته عارف اولان ذات شریفك
اسمیدر.

-ز-

التَّغْرِيرُ: یاری دادن / مهمله ایله تفعیل وزننده
مصدردر، یاردم ایلمك معناسنه.

التَّغْرِيرُ: كم از حدّ بزدن / وزن و معناده تأدیدر
كه حدّ شرعیدن أدنا مرتبه‌در.

التَّغْرِيرُ: حرمت داشتن / اولولامق، توقیر و
إحترام معناسنه.

التَّغْرِيرُ: سخت کردن / قوی قیلیمق و متانت
ویرمكدر.

الْحَنْزِيرُ: خُوك / كسر معجمه ایله و نون ایله‌در،
معروف حیواندر كه تركجه طوكز دیرلر، نجس
عیندر و انیگی خَنْزُودر، فارسیده ارگگی
گُراذر.

الْحَنْزِيرُ: چوبی از آلت منجینق / منجینق
دیدكلری آلتك لوازمی آلاتدن بر آعاجدر.

الْحَنْزِيرُ: كوهی بی‌مامه / بمامه‌ده برقچ شهرك
اسمیدر كه جَوّ دخی دیرلر، جَوّ زَرْقَانك اسمیدر
كه قَوْت باصره‌سی ضروبدندر، اول محله‌ده بر
طاغدر.

-س-

الْإِكْسِيرُ: اخلاط كیمیا / كیمیانك ماده‌لریدر،
إبن هلالدن منقولدر كه بو لفظ مولّدر، اهل

مؤنثی ناصرة جمع سالم مصححی ناصرات و مکسری نواصر دیمشلردر.

التیسیر: آسان گردانیدن / تخته ايله یسر ماده‌سندندر، وزن و معناده تسهیلدر، بر کاری قولای قیلیمق مذکور تعسیرک ضدیدر، توفیق ویرمکدر و راست گتورمکدر.

التیسیر: سزاوار گردانیدن / امری بر کمسنه‌یه لایق قیلیمق ﴿نيسره للیسری﴾ گئی.

التیسیر: بسیار شدن نسلِ اشتر و گوسفند / دوه و قیونک نسلی چوق اولق.

الخنسیر: مرد بخیلِ دون / معجمه و نوله‌در، بخیل و طبیعتی و صوبی آلچق کیشی، لکن خناسیر لفظنده مفردی یوقدر دیوب هلاک معناسنی یازدیله.

الخنسیر: سختی زمانه / بو عالم فانیکن اُکدار عارضه‌سندن کنایت بر لفظدر. / [ره ۵۰۰]

السفسیر: پیک / کسر مهمله و فا ايله‌در، پیک دیدکلی بر کمسنه‌در که بر بلده‌دن بر بلده‌یه سیگزد، اگر راجل ايله ساعیدر، آت ايله اولورسه منزل و اولاق دخی دینور و اگر دوه ايله ایسه نحاب تعبیر اولنور، بعضی بلادده قوشلر خَبَرَر اولورلر، پیک دخی معرب فیج و جمعی فیوج دخی محلنده مرور ایلدی.

السفسیر: پس رُو / جمله‌دن یولده گیرو قالبون گلن کمسنه.

بلاغته استعمالی عیبدر، کیمیایه حجرِ مکرم دیرلر، کافات ایچنده بوندن أنفع کافی یوقدر.

التجسیر: پَر بیفکندن مرغ / جیمله جسارتدن تفعیلدر، قوش قنادینی براقمق.

التخسیر: هلاک کردن / معجمه ايله‌در، خساراندندر، هلاک ایلیمکدر.

التخسیر: زیانکار گردانیدن / مالنه نقصان گتورمک. / [ن ۲۱۶و]

التعسیر: دشوار گردانیدن / مهمله ايله‌در، بر امری گوج ایلیمک، تسهیل ضدیدر.

التفسیر: روشن و پدید / [م ۵۲۲ظ] کردن معنی / فا ايله‌در، معنای آچوب ظاهری آشکاره ایلیمک.

التکسیر: نیک بشکستن / پک اوافق ایلیمک که قرمق معناسنه اولان کسردندر که گلور.

التکسیر: جمع کردن اسم که نه جمع سلامت بود / بو لفظ اهلِ صرف اصطلاحاتندندر، بر اسمی جمع مکسر ایلیمکدر که جمع سالم اولمیه، یعنی جمع ایکی نوعدر؛ اگر مفردینک صیغه‌سی تبدل ایدرسه گویا قریلش اولور، اسم فاعلک مثلاً ناصر کلمه‌سنک جمع سالم مصححی ناصرون و جمع مکسری نُصار و نُصَر و نُصَرَة اوج عدد لفظدر که صیغه مفرد مذکری تکسیر اولنوب هیئتِ اصلیه‌سی قالماشدر، كذلك مفرد

السفسیر: خدمتکار / تابع و خادم که مخدومندن گیره‌ده‌گیدر.

السفسیر: سمسار / میانجیدر که معربا بالاده إفاده اولندی.

المعسر: فامدار / مهمله ایله عسر ماده‌سندندر، دَین استین کیشی، ترکجه اودنج آلان کمسنه‌در.

المعسر: درویش / إعساردندر، الی طار یوخسول کمسنه، فقیر و صعلوک‌گی.

-ش-

التأشیر: رخنه کردن تیزی سر دندان / أشره‌دن تفعیل وزننده مصدردر، دیشلرک کسکین یری رخنه‌دار اولمق.

التبشیر: مزده دادن / موحدہ ایله‌در، مشتلوق ویرمک یعنی بشارت اولسون دیمک.

التجشیر: چرانیدن چارپا / جیم ایله‌در، حیوانلری مرعایه إرسال ایلمک.

التعشیر: نشان ده آیت قرآن / مهمله ایله‌در، قرآن کریمده عسر یازمق که اول آیتده بردر.

التعشیر: بانگ کردنِ خر / اشک چاغرمق، لکن بر دمده اون کرّه چاغرسه تعشیر دیرلر.

التقشیر: پوست بازکردن / قاف ایله‌در، قشردندر، بر نسنه‌نک قبوغنی صومقدردر، تقشیر قاشورده عیاندر.

التنشیر: پراکنده کردن / نونله نشردندر، طاغتمق و منتشر قیلمق.

المئشیر: بطر گرفته / کسر ایله و همزه ایله‌در، خرون اولان آت شوخ مشرب که مذکری و مؤنثی یکساندر.

-ص-

التبصیر: بینا گردانیدن / موحدہ ایله مصدردر، گوریجی قیلمق، مثلاً حقّ تعالیٰ أَسْرَارِ خَفِيَّه‌سنه بر کمسنه‌بی محرم ایلمک ویا بر امرک حقیقتی بر کمسنه آخر کیشی یه إعلان و إيضاح ایلمک.

التبصیر: ببصره شدن / بصره دیدکلری بلده‌یه گتمک ویا آنده توطّن ایلمک.

التخصیر: باریک میان کردن / معجمه ایله‌در، اینجه بللی ایلمک.

التشصیر: چوب بر سر بینی اشتر بستن / شصار سابقی دوه‌نک / [م۵۲۳و] برونه طاقمق.

التقصیر: سستی کردن / قاف ایله‌در، گوشکلک عرض ایلمک، قرقلق‌گوسترمک.

التقصیر: گم کردن از موی / قیللردن بر مقدارینی کسمک که صاچی اولمیان حاجی مناده

قربان کسوب و تراش اولدقده آنلر دخی
صاچلرندن بر مقدارینی کسمکدر.

التقصیر: کوتاه کردن / قصه ایلمک یعنی بر
نسنه‌ی صوری و معنوی حدّ اعتدالدن
اکسک قیلمق.

التقصیر: باز ماندن از چیزی / بر ایشدن
گیرو قالوب ایریشمامک، تأخّر گئی.

-ض-

التخضیر: سبز کردن / معجمه ایله‌در،
خُضردندر، بر نسنه‌ی یشیل قیلمق.

التنضیر: تازه‌روی کردن / نونله‌در، فضا‌رت
ماده‌سندندر که تر و تازه و لطافتلی بَشَره
صاحبی که حَسَنُ الوجه ایلمکدر، انضار
مذکور گئی که ﴿وجوه یومئذ ناضرة﴾
ماده‌سندندر.

المخضیر: اسب دَونده / کسر ایله و مهمله
ایله‌در، سگردن آتدر، شدید العدو.

الیخضیر: زمین سبزه‌زار / فتح تحتیه ایله
خصرتدن اسمدر، بهارِ نو که یکی چمنلی
یردر، جمعی یخاضیر گلور.

-ط-

الأسطیر: افسانه / مهمله ایله‌در، إسطارده
لغندر، جمعی أساطیر أباطیل وزننده یازلمشدر.

التعطیر: بويا کردن / مهمله ایله‌در، تفعیل
وزنده مصدردر، عطر گئی، قوخولی ایلمک.

التفطیر: روزۀ کسی گشادن / فا ایله‌در، بر
کمسنه‌نک اورجنی آچق یعنی إفطار ایده‌جگی
نسنه‌ی یتشدرمک.

التفطیر: چکانیدن / قاف ایله قطره‌دندر،
طلمتق که قطره قطره آقتمقدر.

التقطیر: بر پهلو افکندن / فُطردندر، یانی
اوزرینه دوشمک.

الخطیر: گند پیر / معجمه و نونله‌در، پک زیاده
یاشلی قوجه کمسنه.

القسطیر: ورق زر و قلعی و ماندش / قاف و
مهمله ایله‌در و سین بدلی زای دخی لغندر که
ذکر اولندی، آلتون و قلا‌ی صفحه‌لری.

القمطیر: سخت / شدید و محکم اولان شی،
قَمطیر گئی.

المعطیر: زنی که باخویشتن بوی خوش دارد /
کسر ایله و مهمله ایله‌در، اول خاتوندر که رایحه
طیبه‌لی شیلر طاشیمغی إلتزام ایلمشدر، مسک
گئی. / [۴۹۹ظ]

-ظ-

الشنطیر: آنکه از اندازه بگذرد / فتح معجمه
و نون ایله‌در، حدّینی تجاوز ایدن هرنه اولورسه.

الشَّنْظِير: مردم هرزه گو / سوزی کوتو، قبیح
الکلام کیشی دیمکدر.

الشَّنْظِير: مردم بدخو / خوی کوتو، رَدِي
السَّجِيَّه معناسنه.

-ع-

التَّسْعِير: نرخ نهادن / مهمله ایله در،
چارسو و بازار اربابنک صاتمق ایچون اولان
مأکولات مقوله سی بهالرنده حدندن زیاده
غبن بولنماق بابنده تنبیه و و أسعاردن هر
برینه بها تقدیر ایلمک.

التَّسْعِير: آتش نیک افروختن / آتشی گوزل
یاقمق که ﴿وَإِذَا الْجَحِيمُ سَعَّتْ﴾ بو
ماده دندر.

التَّصْعِير: کژ کردن رخسار / یوزینی ایلمک
اگری یوزلی گورنمک که ﴿وَلَا تَصْعَرْ خَدَّكَ﴾
کریمه سی بوندندر.

التَّقْعِير: دور در شدن در سخن / فا
ایله در، سوزی سویلرکن دریک گتمک یعنی
چوق سویلمک ویاخود دقتلی صحبت
ایلمک.

التَّوْعِير: درشت کردن / پکلك و گوجلک
ایلمک، وزن و معناده تغلیظ گی.

-غ-

التَّصْغِير: کوچک کردن / مهمله ایله در، بر
نسنهی کوچلتمک کوچک قیلمق.

التَّوْغِير: سخت گرک کردن / پک اسّی ایلمک
اسیتتمق دینور.

-ف-

التَّخْفِير: زمین کندن / مهمله ایله در، یر قازمق،
حفر گی که گلور.

التَّحْفِير: شرم زده کردن / معجمه ایله در،
اوتاندرمق، تحجیل گی.

التَّصْفِير: زرد کردن / [ن۲۱۶ظ] مهمله ایله در،
صاررتمق / [م۵۲۳ظ] یعنی بر نسنهی صاری
ایلمک و مصفار دخی مذکوردر.

التَّطْفِير: ظفر دادن / معجمه ایله در، ظفر
ویرمک یعنی مظفر قیلمق.

التَّطْفِير: برروستن نبات / اوت یردن چیقمق.

التَّغْفِير: در خاک گردانیدن / مهمله ایله در،
طیراقده یوارلامق و دوندروب چویرب بولامق.

التَّقْفِير: جمع کردن خاک و ماندش / قاف
ایله در، طیراق و قوم و اون گی نسنه لری جمع
ایلمک.

التَّكْفِير: سرفرو آوردن بخدمت کسی را / بر
کمسنه یه خدمت ایله سرفروی اطاعت ایلمکدر.

التَّكْفِير: فرا پوشیدن / اورتمک ستر گی.

التَكْفِير: کفارت کردن سوگند و جز / یمین و سائرانک گپی امورك کفارتنی ادا ایلمکدر که کفارتده انواعی یازلمشدر.

التَنْفِير: رمانیدن / نوله‌در، اورکومتک قاچرتق، صورت و و سیرده جاریدر، مثلاً بر کمسنه‌نک طبیعتنی کندیدن صوغتمق گپی.

التَنْفِير: فضل نهادن کسی را در حَسَب / بر کیشینک حسب و عزتنده فضله قومق و آرترمق.

التوفیر: عام کردن / بتورمک یعنی بر کاری آخر ایدوب نتیجه ویرمک، تکمیل ایله وزن و معناده یکساندر.

التَوْفِير: بسیار کردن / چوغالتmq که تکثیر ایله وزناً و معنی مساویدر.

التوفیر: گزاردن / ادا ایلمک تأدیه معناسنه و فارسیده زای هۆز ایله‌در و امت گزار شاهدیدر.

الْفَرْفِير: ۱۱۷۲ بنفیشه / منکشه دیدکلری شکوفه‌در، قرمزی و مور دخی اولور، خمیره و سائر مطبوخی واردر، معربی بنفسجدر.

الْقَنْفِير: مرد کوتاه / قاف و نون ایله‌در، بویی قصه کمسنه، قصیر القامه گپی.

-ق-

۱۱۷۲ م - گزاردن / ادا ایلمک تأدیه معناسنه و فارسیده زای هۆز ایله‌در و امت گزار شاهدیدر. **الْفَرْفِير.**

التَّيْقِير: گونه از بازی کردن کودکان / موحده ایله بر نوع اویوندر که صبیان عرب میاننده معروف لعبردندر، مقصوره‌ده بُقْیَری بو ماده‌دن بو معنایه یازلمشدر، فارسیده کوهامون دیرلر.

التَّحْقِير: اندک کردن / مهمله ایله وزن و معناده تقلیل که آز قیلمقدر، تکثیرک ضدی اولور.

التحقیر: خوار کردن / رذیل و ذلیل ایلمک که تعظیمک ضدیدر، إستحقار دخی سابقدر.

التَفْقِير: گو کردن برای درخت نشاندن / فا ایله‌در، آغاج دیکمکیری یارب چقور قازمق.

التفقیر: سولاخ کردن / دلیک دلمک، تثقیل ایله یکساندر.

التَقْير: بازجستن / صورمق، تفتیش ایله وزن و معناده یکساندر.

التَوْقِير: بزرگ داشتن / بیوک طوتمق، عظیم الشان عدّ ایلمک.

التوقیر: حرمت داشتن / آغرلیوب إحترام و إکرام ایلمک، تعظیم و تکریم ایله وزن و معناده برابردر.

الزَنْقِير: پاره از ناخن بریده / کسر زای ایله و نون ایله‌در، کسین طرناغک بر پاره‌سی، قلامه ظُفر گپی. [و۵۰۰]

-ک-

التَّبْكِير: بامداد کردن / موحده ایله‌در، صباح ایلمک یعنی صباح وقتنه واصل اولمق.

التَّوَكُّيرُ: مهمانی بنا کردن / [م ۵۲۴و] وکیه سابقه یعنی یکی او ضیافتی ترتیب ایلمک.

السَّکِیرُ: مردی که دائم مست بود / کسر مهمله و شد ایله مبالغه صیغه سیدر که دائما سرخوش اولمق.

-م-

التَّامِیرُ: امیر کردن / آمدن تفعیل وزنده در، بر کمسنه بی بر محله والی و صابط و حاکم قیلمق.

التَّثْمِیرُ: خرما خُشک کردن / فی الأصل تمر ماده سندن اولمغله خرما قورتمقده اصل و سائر نسنه لره دخی نسبتله مثلاً تتمر الخبز و تتمر العنب اکمگی گورک و عینی زیب قیلمقدر.

التَّثْمِیرُ: بسیار کردن مال / مثله ایله در، مال کثرت بولوب مُثْمِر قیلمق.

التَّثْمِیرُ: مسکه بدر آوردن از شیر / سوددن گره یاغی چیقارمق.

التَّثْمِیرُ: میوه کردن درختان / آغاجلر یمش ویرمک.

التَّجْمِیرُ: پوشانیدن / جیم ایله در، اورتنمک یعنی خاتون صاحبی آگسه سنه باغلیوب ستر ایلمک إرسال ایلمامک.

التَّذْمِیرُ: نیست کردن / مهمله ایله در، یوق ایلمک هلاک ایلمک.

التَّذْکِیرُ: بیاد دادن / معجمه ایله در، خاطره گتورمک، بر کمسنه بی مخاطبه آکوب گوکله گتورمک، اذکار گبی.

التَّذْکِیرُ: پند دادن / اوگوت ویرمک که امورک حُسن و قبیحی بیان ایلمک، إخطار و إعلان گبی.

التَّذْکِیرُ: حرف را مذکر گردانیدن / بر کلمه بی مذکر ایلمک که علامت تأنیثدن خالی ایلمک ویا خالیآ آنی تکلم ایلمک.

التَّسْکِیرُ: چشم باز بستن / مهمله ایله در، گوزی خیره دار ایدوب ضعف بصر گتورمک که ﴿سَّکَرْتُ أَبْصَارَنَا﴾ بو ماده دندر.

التَّعْکِیرُ: تیره کردن شراب و جز / بولاندرمق، شراب و صو و سائرنده جاریدر.

التَّفْکِیرُ: اندیشه کردن / فا ایله در، فکر ایدوب دوشنمک و غیرک فکرینه گلمگه سبب اولور قولاً ویا فعلاً بر کار ایشلمک.

التَّنْکِیرُ: از حال بگردانیدن / نون ایله در، حالندن دوندرمک، تغییر ایله یکساندر.

التَّنْکِیرُ: نکره گردانیدن اسم را / بر اسمک ادات تعریفی ازاله ایله نکره قیلمق، مثلاً السلام علیکم دعاسنده لامک طرحیله سلام علیکم دیمک گبی که لفظ کریم اولمغله بلا لام اداسی اولادر.

التَّدْمِير: دست در فرجِ اشتر کردن تا بداند که بچه نَرست یا ماده / معجمه ایلهدر، گُوشك ارککمی دگلمی بیلمک ایچون آلی دوه‌نک رحمنه صوقوب باقمق.

التَّشْمِير: چابکی کردن / چابکلك و تيزلك و محلنده عجله اوزره حرکت ایلیمک.

التَّشْمِير: بهره فرستادن / حصّه گوندرمک که "شَمَرْتُ السَّهْمَ" تعبیر معروفندن مأخوذدر.

التَّشْمِير: جامه فراهم گرفتن / لباسی صغایوب کندینه جمع ایلیمک که صورتده مروره سهولت گلور و معناده عزیمتدر.

التَّضْمِير: لاغر کردن / زبون قیلیمق، وزن و معناده تضعیف و تھزیل گئی.

التَّضْمِير: علف دادن ستور تا فربه شدن و باقوت آوردن / سمورب قوی اولنجه‌یه دک حیوانه یم آترتمق.

التَّعْمِير: زندگانی دادن / مهمله ایلهدر، دیرلك ایتدرمک یعنی حق تعالی طولِ عمر ایله بر کمسنه‌یی شرفیاب ایلیمک.

الْحَمِير: آنکه پیوسته مَی میخورند / کسر معجمه ایله خمر ماده‌سندن سِکِّیر سابق وزنده‌در، دائما شراب ایچوب مستش مدام اولمق.

السِّمِير: افسانه گوی / مهمله ایله سَمَر ماده‌سندندر، حکایه سویلین کیشی، قصّه‌خوان و مدّاح معناسنه.

الشِّمِير: مرد چابک در کار / معجمه ایلهدر، بالاده اولان شمشیر ماده‌سندندر، ایشده تیز و چالاک اولان کمسنه.

الغَدْمِير: سخن درهم آمیختن / معجمه‌لرله‌در، قاریشق سوز، کلام مخلوط معناسنه.

القِطْمِير: پوستِ دانه خرما / کسر قاف ایله و مهمله ایلهدر، خرمانک ایچنده چکردگی إحاطه ایدن جلدّه رقیقه.

القِطْمِير: جوی دانه خرما / خرما چکردگنک آرقه‌سنده اولان آقجه نسنه‌در که خرما آغاجی آندن بتر.

القِطْمِير: نام سگِ اصحاب الکهف / أصحاب کهفک کَلْبَنک نامیدر که قرآن کریمده ﴿کَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ﴾ دیو وصف اولندی، آرسلان اولمق اوزره مرویدر و آنلر ﴿ثَامَنَهُمْ کَلْبُهُمْ﴾ مرتبه‌ی ثالثه‌ده کلب ایله سکر عدددن زیاده ایراد / [ن ۲۱۷ و] اولنمدیغی جهتدن سکزدیرلر، اسملری إختلافی المغله ایراد اولنمدی.

-ن-

التَّنْدِير: درخشیده / پارلاتمق و یلدرامق و نورلندرمک، تنویر معناسنه.

التَّشْنِيرُ: عیب کردن / معجمه ایله در، عیلمک، وزن و معناده تعیب گئی و شناده دخی مذکوردر.

التَّشْنِيرُ: مرد بدخو / شمیر سابق وزننده در، خوی کوتی کمسنه در، عربدر که اوصاف قبیحه نك کلماتی دخی تنافر حروف صاحبلی اولورلر.

التَّذْوِيرُ: گردیدن / دوندرمک و مدور ایلمک.
التَّزْوِيرُ: بیاراستن سخن / زای هوز ایله در، حاضر و مهیا قیلمق بزه مک.

-ه-

التَّزْوِيرُ: مزور کردن / مزور قیلمق، یعنی بر قبیح امری ظاهرینی تزین ایله خوش گوسترمک، مزور دخی محرزدر.

التَّطْهِيرُ: پاک کردن / مهمله ایله طهارتدندر، تمیز ایدوب / [م ۵۲۴ ظ] آرتمک.
الْهَرْهَرُ: جنسی از مار / کسر ایله در، بر دورلو بیلاندنر. / [ر ۵۰۰ وظ]

-و-

التَّثْوِيرُ: بر انگیختن جنگ و فتنه / مثلته ایله در، جنگ ویا فتنه یی اولچرمک یعنی پارلتمق و علولندرمک قزشدرمک تحریک فتنه معناسنه.

التَّثْوِيرُ: شورانیدن زمین / یری قارشدرمق.
التَّجْوِيرُ: بجور منسوب کردن / جیم ایله در، بر کمسنه یی جوره نسبت ایلمک.

التَّجْوِيرُ: بیفکندن / بر کمسنه یی ضرب ایله دوشرمکدر.
التَّغْوِيرُ: کور کردن چشم کسی / بر کمسنه نك بر گوزینی گورمز ایلمک.

التَّعْوِيرُ: بگردانیدن / دوندرمک و چویرمک یعنی بر حالدن بر حاله تحویل ایلمک.

-ی-

التعویر: انباشتن چشمه / بیکاری طولدمرق و باترمق.

التغویر: بغور شدن / معجمه ایلهدر، بر نسنه نك غورینه وارمق و نهایتنه ایرمك.

التغویر: چاشتگاه خفتن / قیلوله ایلمك یعنی قوشلق وقتی اویومق.

التقویر: قواره جامه بریدن و جز / قاف ایلهدر، لباسن یقاسنی اویوب دگرمی چیقارمق ویا قاریوزك باشنی مدور کسمك.

التکویر: برهم نهادن / بری برینك اوزرینه قویوب نظام ویرمك.

التکویر: گرد کردن / وزن و معناده تحویر و تدویر گبی.

التکویر: درهم پیچیدن / بر یره جمه ایدوب قات قات ایلمك.

التکویر: عمامه در بستن / صارق صارمق.

التنویر: روشن کردن / نون ایلهدر، آیدنلق و منور قیلمق.

التنویر: روشن شدن / آیدنلق اولمق.

التنویر: شکوفه بیاوردن نبات / وتلق چیچکلنمك.

التهویر: فرو افکند چیزی / بر نسته آشاغی گتمك یعنی اکسلمك نقصان بولمق.

التخیر: کسی را سرگشته کردن / مهمله ایله حیرتدندر، بر کمسنه پی حیران و آسیمه سر ایلمك.

التخیر: مخیر کردن / معجمه ایلهدر، ایکی امر میاننده بر کمسنه پی قومق یعنی ایکیدن برینك اختیار و ترجیحنی کندینه حواله ایلمك.

التدیر: سرگین بر پستانِ اشتر مالیدن / دوه نك مهنه نجاستنی سورمك که کوشگی امسون دیو.

التزیر: ستور را لویشه بر کردن / زای هوز ایلهدر، حیوانه لویشه طاقمق که لویشه یواشه دیدکلری بیطر آلاتدندر.

التسیر: راندن / مهمله ایله سیردندر، سورمك و یورتمك.

التسیر: از شهر بیرون کردن / بر کمسنه پی بولندیغی بلدهدن إخراج که نفی بلد و إجلای وطن دیمکدر.

التسیر: جامه بخطهای خرد بافتن / اوافق آلاجه لی لباس طوتمق.

التصیر: کردن / صیوررتدن اولوب ایلمك و قیلمق، مثلا [۵۲۵و] مالن اولوب فقیر قیلمق.

التصيير: گردانیدن / بر حالدن بر حاله
دوندرمك، جاهل و فقير ايكن تعليم علم و
تمليك مال ايله عالم و غني قيلمق.

التطير: پرانیدن / اوچورمق، إطارة سابق گي.
[و ۵۰۱]

التغير: سرزنش کردن / باشه قاقمق و مثلاً
نانكور اولديغن كندينه إفاده ايله تعيب
ايلمك.

التغير: از حال بگردانیدن / معجمه
ايله در، حالتي بر كمسنه نك تبديل و تحويل
ايلمك.

التقير: بقير اندودن / قاف ايله در، زفت
سورمك و بولاشد رملق.

التنير: جامه را طراز کردن / نونله در، لباسه
سجف ديكمك.

التهير: ريسیدن چیزی / ريهيدن گي بر
نسنه بي آقتمق و دوكدرمك، صو و بال و
طپراق گي هر نه اولورسه.

-ومنه بالهاء-

-د-

الحنديرة: سياهی چشم / فتح مهمله و نون
ايله در، گوزك قاره سي كه بيك اطرافيدر كه
آنك دخي طشره سي بياضدر.

العنديرة: سنگ بزرگ / فا ايله در، بيوك طاش
صخره عظيمه معناسنه.

-ز-

الخنزيرة: خوك ماده / كسر معجمه ايله در،
مذكري مذكوردر.

-ط-

الدويرة: دُنبال گشتي / ضم مهمله ايله در،
گمي قوييغي كه آرقه سي قيچ طرفي كه دُومن
سمتيدر، دو طُرّه دن معرّب اولمسي ظاهر در.

-ظ-

الشنظيرة: زن هرزه گوي / كسر معجمه ايله و
نونله در، مذكري مذكوردر، شنديزه دخي لغتدر.
الشنظيرة: زن بدخو / خوي کوتو خاتون، رديّه
الطبيعه معناسنه.

-ف-

الكنفيرة: سر بيني / برون باشي يعني اوجي،
أَرْبَةُ الْأَنْفِ معناسنه در.

-السداسي-

بو نوعك آلتيشر حرفلي كلماتيدر.

-ب-

الأضابير: دستهای نامه / معجمه ايله مصاييح
وزنده جمعدر، مفردی أضبار مذکوردر.

الزَّنَابِيرُ: زنبوران / زای و نون ایله‌در، مفردی
زنبور مسطوردر.

الصَّنَابِيرُ: جمع الصنبور / مهمله ایله‌در،
مفردی سابقا بش معنایه مزبوردر.

الطَّنَابِيرُ: طنبورها / طنبورك جمعیدر که سابقا
مفردی یازلمشدر.

المُدَابِيرُ: مُدابِران / مفردی مُدابِر مفاعله‌دن
فاعل نوع ثالثه یازلمشدر.

المدابیر: بندگانی که پس مرگِ خداوند آزاد
شوند / مفردی مُدبِر تفعیلک مفعولیدر که
مالك اولان کمسنه موتندن صکره عتقیله
وصیت ایلدیگی عبدِ مملوک.

المُسَابِيرُ: میله‌های جراحت / مفردی مُسبار
یازلمشدر.

التَّهَابِيرُ: تُودَهای ریگِ بلند / نونله‌در،
مفردی تُهْبورة مذکوردر.

-ت-

الْأَسَاتِيرُ: جمع الاستر / مهمله ایله‌در،
أستار سابقا یازلمشدر.

-ث-

الْمَغَاثِيرُ: صمغهایی بود / معجمه ایله‌در،
مفردی مَغْثور مذکوردر.

الْمَكَاثِيرُ: مردانِ بسیار گوی / مفردی
مَكْثار سابقا واردر.

-ج-

الأَحَاجِيرُ: بامهای خانه / جیمله‌در، مفردی
أَحْجار یازلمشدر.

الْحَنَاجِيرُ: اشترانِ بسیار شیر / معجمه ایله و
نون ایله‌در، مفردی خنجور دخی مسطوردر.

الدِّيَاجِيرُ: تاریکیها / مهمله ایله‌در، دَيْجورك
جمعیدر که مزبوردر.

الزَّمَاجِيرُ: سختیهای درهم آمیخته / [ن۲۱۷ظ]
زای ایله‌در، مصدری زَجْرَة مذکوردر، بری‌برینه
قارشان شدائد نعوذ بالله تعالی.

السَّوَاجِيرُ: گردن بندهای سگ / مهمله
ایله‌در، مفردی ساجور مذکوردر.

الطَّنَاجِيرُ: پاتیلها / طنجيرك جمعیدر که تحریر
اولنمشدر.

العَنَاجِيرُ: غلافهای شیشه / عُنْجورة لفظنك
جمعیدر که محرّدر.

المُسْتَجِيرُ: زَنهار حُوان / ضمله‌در، إِسْتَخَارَة
سابقدن فاعل صیغه‌سیدر که تحذیر ایدن
کیشیدر.

الْمَنَاجِيرُ: لعبتها / فتحله و نونله‌در، مفردی
مَنْجَار سابقا تذکار اولنمشدر. / [ر۵۰۱ظ]

-ح-

الْمُسْتَحِيرُ: ابرِ گرانبار شده / ضمله‌در، حیرت
ماده‌سندن إِسْتَعَالِك فاعلیدر، نقلِ حرکه

/ [م ۵۲۵ظ] اولنمشدر، آغر بولوت که آنی
سوق و تحریک ایدر روزگار اولمامغله تردّد اوزره
اوله.
ایلشدر.

المَعَاذِير: عذرها / مفردی معذرت یازلمشدر،
تقدیم مهمله ایلهدر، معاذر دخی بلا یاء
یازلمشدر.

المَهَاذِير: مردانِ بیهوده گوی / مفردی مهذار
نوع رابعده واقعدر.

-ر-

الْأَسَارِير: خطهای کف و پیشانی / مهمله
ایلهدر، أَسْرَه کلمه سنک جمعیدر، نوع ثالث
ألفاظندندر.

الْأَشَارِير: جمع الاشاره / معجمه ایلهدر،
مفردی أشرارة ایکی معنایه سابقدر.

الْخَمْجَرِير: آب تلخ / معجمه و میم و جیم ایله
آجی صو، ماء مَرّ معناسنه که قوي صویدر،
دریا صوی دگلدر.

الْخَمْطَرِير: مثله / جیم یرنده مهمله ایله دخی
معنای مزبورده لغتدر.

الدَّقَارِير: دروغها / مهمله و قاف ایلهدر،
مفردی دقاره سابقدر.

الدَّقَارِير: باطلها / لفظ سابقک معناسی مقید
طاص و بو معنا مطلق عامدر.

الدَّقَارِير: جمع الدقرار / مفردی متعدّد معناله
یازلمشدر.

-خ-

الْمَنَاحِير: سولاخهای بینی / فتحله و
نونلهدر، منخورک جمعیدر که یازلدی، برون
دیدکلری معناسنه منخر دخی مذکوردر.

الْمَنَاقِير: جایگاههای سیکی فروختن /
مأخور مسفورک جمعیدر.

الْيَمَاحِير: مگسانِ بزرگ انگین / تحثیه
ایلهدر، مفردی یمخور بالاده مذکوردر.

-د-

السَّمَادِير: خیرکی چشم / مهمله ایلهدر،
میمی زائددر، باصرهیه ضعف گلمک مثلاً
نَوْم غلبه سنده و باش دونمکده ویا خُمار غالب
ایکن که کور سرخوش تعبیری معناسنهدر
دیدیلر.

الْفَنَادِير: سنگهای بزرگ / فا و نون ایلهدر،
مفرچد فَنَدِيرَة قریبا یازلدی.

الْمَقَادِير: اندازهها / قاف ایلهدر، مقدار
سابقک جمعیدر.

-ذ-

الْعَوَازِير: نشانهای اسب و اشتَر / مهمله
ایلهدر، مفردی عاذور یازلمشدر.

الدّهاریر: سختیها / بر جمعدر که مفردی متروکدر، شدتلدرد که دَهَر دهاریر زمانِ شدید معناسنه‌در.

الطّمحریر: ۱۱۷۳ مرد بزرگ شکم / مهمله ایله‌در، طمحریر گئی قارنی بیوک یعنی عظیم البطن کمسنه.

الزّمهریر: بادِ سرد / زای هوز ایله‌در، صوغق یل، ریح بارد و صرصر معناسنه.

القرقریر: بانگِ کبوتر / قاف و راء معًا تکرر ایدر گوگرچین اوتّمک، هدیر گئی.

الزّمهریر: سرمای سخت / پک صوغق، برد شدید گئی.

القّمطریر: سرمای سخت و دشوار / پک شدید صوغق.

الزّمهریر: ماهِ آسمان / قمر معناسنه‌در.

الشّعاریر: لعبت / تأخیر مهمله ایله‌در، مفردی اولمیان صیغه جموعنددر.

القّمطریر: روزِ بغایت سختی / غابت شدتلی گون، لکن یوم قمطیرر دینورسه گون معناسی إدراک اولنور و إلا مطلقدر؛ زیرا لفظِ کریمده دخی ﴿یَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا﴾ وارد اولدی.

الشّعاریر: خیابِ وارنگهای خُرد / شعورک جمعیدر که یازلمشدر.

القوّاریر: شیشها / مفردی قارورة / [م۵۲۶و] مقرّدر.

الشّعاریر: گروههای پراکنده / مفردی سابقی گبی مسطوردر، پریشان اولان جماعت.

المّعاریر: خرما بُنانی که خرماي دُون آرند / مهمله ایله‌در، مِعْرارک جمعیدر، خرماسی آلچق اولان نخل.

الصّعاریر: صمغهای درختانِ موز / مهمله‌لرله‌در، موز آغاجلرندن جمع اولنان صمغلدرد.

النّفاریر: بنجشگان / نون و فا ایله‌در، سرچه دیدکلری قوشدر. / [ر۵۰۲و]

-ز-

الطّخاریر: ابرهای پراکنده / تأخیر معجمه ایله‌در، جمعدر، مفردی طخوردرد، طاغنق بولتلدرد و إهمال دخی لغتدر.

الأبازیر: آلهای دیگ / ثانی موخّده‌در، مفردی أَبزار یازلمشدر، تعجیم ویا تعریب ایله‌در که عجمده أَفزار ویا أوزار دخی دیرلر، طعامک حوایجی معناسنه.

۱۱۷۳ طحمریر: میم ثالث الحروف اولق دخی لغتدر، لکن مع الهاده معنای دیگرده یازمشدر. «منه»

البیازیر: چوبِ دستیها / اوّلی موخده بعده
تختیه‌در، عصاردر، مفردی بیزر نوع اوّلده
مذکوردر.

الحنّازیر: خوکان / معجمه ونونله‌در، مفردی
خنزیر تحریر اولندی.

الترّازیر: ساران / زای هوّز ایله‌در، مفردی
زُزور یازلمشدر.

-س-

البواسیر: معروف / موخده ایله‌در، مفردی
مذکور باسوردر، بر علّتدر که ریچی و دَموی
دخی اولور، طولِ عمره دلیلدر و مَراقدن
منفکّ اولماز و علل مُهلکه‌دن دگلدر.

الحنّاسیر: بردانِ بخیل دون / معجمه و
نونله‌در، مفردی خنسیر مذکوردر.

الحنّاسیر: سختیهای زمانه / مفردی خنسیر
یازلمشدر.

العباسیر: ماده اشترانِ زود رُو / مهمله ایله
و موخده ایله‌در، مفردی عُبّسور مسطوردر.

المحّاسیر: اشترانِ مانده / إهمال ثانی
ایله‌در، قالمش دوه‌لر یعنی تعب و مشقّتله ویا
قوجامغله عملدن عملدن قالان دوه و
سائرلری، مفردی حسیر بمعنی محسور
مذکوردر.

المعاسیر: درویشان / إعسارِ سابقدن مُعسرك
ویا معسورك جمعیدر، فقرا معناسنه،
ضدّی میارسردر.

المیاسیر: جمع المیسور / مفردی بشنجی نوده
سابقدر.

-ش-

التباشیر: نخستیهای سپیده دم / بشارت
ماده‌سندن تبشیرِ أوائل معناسنه مطلقدر، بباشیر
الصبح دیدکلرنده وقتِ صباحك اوّلری دیمکدر.

التباشیر: آغازهای همه چیز / هر شیئك
باشلری اوّلری ابتدالریدر، بو معنایله بو ماده‌دن
فعل مشتق اولمامشدر.

الطّباشیر: معروف / مهمله ایله تعریب
اولنمشدر، ایکی نوعدر، بری هندیدر عشاقیر
أدوه‌دندر و بری دخی تبشردر که دُرزیلر
إستعمال ایدر، ایکسیسی دخی سرد و بیاض
اولور، نی نیزه دیدکلری آغاجدن پیدا اولورلر.

المآشیر: دسترها / میشارك جمعیدر که
مذکوردر، منشار معناسنه.

المُسْتَشیر: اشترِ فربه / وشر ماده‌سندن
إستفعالک فاعلیدر، سموز دوه که جَمَلِ ملتحم و
مجسم معناسنه.

المستشیر: مشورت خواه / إستشاره سابقدن
اسم فاعلدر، مشاوره‌ی طلبکار اولان کمسنه.

الْمَنَاشِيرُ: ارّها / نونله مِنْشَارَك جمعیدر، وزن و معناده مَاشِير گئی.

-ص-

الأعاصير: بادهای با باران / مهمله ایلهدر، مفردی إعصار مصدر وزننده لفظ کریمدر، قاصرغه دیدکلری روزگار که یغمورلی اوله، فارسیده زویره دیرلر.

الأياصير: پیمانها / تحتیه ایله مذکور آصارک جمعیدر، او دخی عهد معناسنه اولان أُصْرُک جمعیدر.

التقاصير: [ن۲۱۸و] گردن بندهای کوتاه / فوقیه و قاف ایلهدر، مفردی تَقْصَاردر که مذکور.

الرواصير: ریچارها / مهمله ایله جمعدر، مفردی ریصار یازلدی.

الشَمَنَصِير: نام شهری / معجمه و نون ایلهدر، بر ولایتک اسمیدر که تیمورقاپو قریندهدر.

المعاصير: زنانِ حائض / تحتیه یی إسقاط ایله دخی لغتدر که یازلمشدر.

المعاصير: ابرهای بارنده / معصراتِ سالم سابق گئی بو دخی جمعدر، لکن مکسّردر.

-ض-

المحاضير: اسبانِ دَونده / مفردی مُحْضِر تحریر اولندی.

الْيَخَاضِيرُ: زمینهای سبزه زار / تحتیه و معجمه ایلهدر، مفردی يَخْضُور مذکوردر.

-ط-

الأساطير: افسانهها / [م۵۲۶ظ] وزن و معناده أباطیلدر، ایکی لفظک جمعیدر، بری أُسْطُورَة و بری دخی إِسْطَارَةدر که سابقلدر.

الخناطر: گید پیران / معجمه و نونلهدر، مفردی خَنْطِر تسطیر اولنمشدر.

القناطر: پوستهای گاو پر از زر یا از سیم / قنطار لفظنک جمعیدر که یازلمشدر.

القناطر: پوهای آب / قنطره نک جمعیدر که سابقدر.

المباطر: بیطاران / موحدّه ایلهدر، مُبِيطَر لفظنک جمعیدر که مذکوردر.

المساطر: نگهبانان / مهمله ایلهدر، سطرْدن نظارت معناسنه اولان مُسِيطْرک جمعیدر.

المعاطر: جمع المعطار / مفردی انواع سابقهده تحریرکردهدر.

النقاطير: نقطهای که بر روی پدید آید / نون و قاف ایلهدر، انسانک سَحْنه سنده ظهور ایدن سیاه نقطه لدر.

-ظ-

الشناطير: هرزه گویان / معجمه و نون ایلهدر، مفردی شَنْطِر و شَنْطِيره دخی مذکوره و مؤنثه

إطلاق اولنور، شنزیره دخی لغتدر، کلمات قبیحه فحشیّه سولینلدر.

الشنّاظیر: بدخویان / بونک دخی مفردی سابقی گبیدر، طبیعتی کریه و قبیح کمسنه در.

-ع-

المّساعیر: تنور آشییها / مهمله ایله مِسْعارک جمعیدر که مسطوردر.

النّواعیر: جمع النّاعره / نونله در، مفردی مذکوردر. [ر ۵۰۲ ظ]

-ف-

الأظافیر: ناخنها / معجمه ایله در، ظُفر آتی الذکر جمع قَتّی اولان أظفار سابقک جمعیدر.

الحذافیر: همه / مهمله ایله در، جمله و جمیع و مجموع معناسنه در که ترکجه بتونی و هیپسی دیمک.

الحذافیر: شریفان / اولولر، طائفه کبار و أشراف قوم.

الحذافیر: بلندیهای همه چیز / مفردی حذفار و حذفور سبق ایلمشدر.

الحنّشَفیر: سختی زمانه / معجمه لر بیننده نون ایله در، اَکدارِ دهر و إنفعالاتِ دوران عارض اولمسی.

العصافیر: جمع العصفور / مفردی مذکوردر.

العنّقَفیر: سختی زمانه / مهمله و قاف ایله در، وزن و معناده خشنفیر گبیدر.

العنّقَفیر: آله / طاوشانجیل دیدکلری قوش، عقاب و حَوّع گبی.

القنّافیر: مردانِ کوتاه / قاف و نون ایله در، مفردی قَنّفیر قریبا محرّر اولندی.

الکوافیر: کافورها / کافورک جمعیدر که درت معنایه مذکوردر.

المثّافیر: اسبانی که زین را بازپس افکنند / مثلّته ایله مِثْفارک جمعیدر که سابقدر.

المّحافیر: شکنهای دروگر / مهمله ایله در، مفردی محْفار دخی مذکوردر.

المّغافیر: صمغهایی بود / معجمه ایله در، مفردی مغفور مسطوردر.

المّقفایر: زمینهای خالی / مفردی مقْفار یازلمشدر.

-ق-

الدّواقیر: بیابانهای بی نبات / مهمله ایله در، اوت بتمز صحرا که ارضِ قَفْراء معناسنه.

العنّاقیر: داروی خاشاک / قاف ایله در، مفردی عُنّار یازلمشدر، نباتی اولان دوالر که صدّ قسیمی کیمیویدر.

المنّاقیر: جمع المنقار / نونله مَنقارک معناری معروفدر.

المَسَامِير: میخهای آهنین / مِسْمَارَك جمعیدر
که مسطوردر.

المَضَامِير: جمع المِضْمَار / مفردی سابقدر.

الْيَعَامِير: بُزْغَالِگان / تحّیه و مهمله ایلهدر،
مفردی یعمور مذکوردر.

الْيَعَامِير: درختانی / مفردی سابقا مقیددر.

-ن-

التَّنَانِير: تنورها / مفردی تنور لفظی مسفوردر.

الدَّنَانِير: دینارها / مهمله ایلهدر، سابقا مفردی
و لفظنده اولان قلب دخی یازلمشدر.

الزَّنَانِير: زَنَارها / مفردی محلنده مذکوردر.

الزَّنَانِير: نام زمینی / بر ارضك اسمیدر.

الزَّنَانِير: سنگهای خُرد ازیشان بهنگام باد آواز
شنوند / روزگاره سسی ظهور ایدن اوفاق
طاشلریدر.

السَّنَانِير: گربگان / مهمله و نون ایلهدر،
مفردی سَنور گلسه گرکدر. / [و ۵۰۳و]

-ه-

الْجَمَاهِير: گروههای لشکر / جیملهدر،
مفردی جمهور مشهوردر.

مَشَاهِير الكَوَاكِب: سترگان بزرگ و درخشان /
کواکب محلنده مذکور یلدزلر دیمکدر، آنلرک
مشاهیری بیوک و بَرّاق اولنلریدر.

المَوَاقِير: خرابنانِ گرانبار / میمشی آغر اولان
خرما آغاجلری، لکن ایقار سابقدندر، مطلقا
کثیر الأثْمَار معناسندهدر.

-ک-

البَوَاكِير: نخستین میوها که برسنده / مفردی
باکورة طُرفنده معناسنه گجدی.

المَبَاكِير: خرمانانِ که خرما زود رسانند /
مِبْكَارَك جمعیدر که سابقدر.

المَذَاكِير: قَضِيبِ مردان / دَکَر، مقدّمَا نوع
اُولده مذکوردر.

المَعَاكِير: گلهای اشتران / مهمله ایلهدر،
مِعْكَارَك جمعیدر. ۱۱۷۴

-م-

الْجَذَامِير: اصلهای همه چیز / جیم و
معجمه ایلهدر، جَذْمُورَك جمعیدر که
مذکوردر.

العَصَامِير: گلوهای دولاب / مهملهلرلهدر،
مفردی عصمور مسطوردر.

الغَذَامِير: سخنهای درهم آمیخته /
معجمهلرلهدر، غَذْمِيرَك جمعیدر که تحریر
اولندی.

المَزَامِير: نایها / زای ایلهدر، مِزْمَارَك جمعیدر
که گچمشدر. / [و ۵۲۷و]

-و-

التصاویر: پیکرها / صورت معناسنه اولان تصویرک جمعیدر که ذی روح و بی روحدن برینک صحیفه اوزره رسم و نقش ایلدکلری مثالی معناسنه.

الدواویر: جمع الدوار / مهمله ایله سابقا مفردی ایکی معنایه دایردر.

العواویر: جمع العوار / اوچ معنایه مفردی سابقدر.

النواویر: شکوفها / نونلهدر، مفردی نوار مذکور و اوچ معنایه مسطوردر.

-ومنه بالهاء-

الطَحْمَرِيَّة: جامه / مهمله لرلهدر، لباس معناسنه که ترکجه کیسی دینور، لکن صوری و معنوی دخی اولور، مثلاً سحاب مطرک لباسیدر و لفظ دخی معنائک جامه، بلا هاء دیگر معنایه گلور.

الْقَشْعَرِيَّة: برخاستن موی بر تن از لرزه و سرما / ضم قاف ایله و معجمه و مهمله لر ایلهدر، کیشینک وجودنده اولان توایلر اورپرمک إقشعرار سابق گبی.

-الکني وغیرها-

بو نوعک فوائد متنوّعه سی.

ثوبٌ حَبِير: جامه نو / مهمله و موحد ایلهدر، یکی کیسی یعنی لباس جدیددر، لکن معجمه ایله حَبیر تن پوش نرم معناسنه یازلمشیدی.

آثَرٌ ذِي أَثَر: اول همه چیز / مثلثه لر ایله بری فاعل و ایکنجی فعل وزندهدر، بو ترکیب هر شیئک اولی معناسنه ضروبنددر، لکن معنای لغویسی مختار اولان سخن گزیده بی ناقل و راوی دیمکدر، مناسبتی بویله اولان کلام سائر تراکبه نسبتله سرلوحه هر سخن اولق سببیلهدر.

أُمُّ الْهَدِير: چون سلی که اشتران از گلو بر آوردن / [ن۲۱۸ظ] اویکن که دوه بوغازندن إخراج ایلدیگی شیدر.

يَوْمُ الْغَدِير: روزی بود عرب را / تقدیم معجمه ایلهدر، بین العرب أيام مشتهرهدن بر گوندر.

لَيْلَةُ مَطِير: شبی که باران بارد / بمعنی الفاعلدر، یغمورلی گیجه دیمکدر.

دَابَّةُ الْبَعِير: چوب پالان / پالان آعاجیدر که حیوانه طوقنور، بو ایکی لفظلر محارنده مذکورلردر.

أَبُو كَيْر: کنیت درم / آقجه نک کنیه سیدر، گوردن اولورسه تدویرینه اشارت و اگر یائی الأصل اولورسه که منفح یعنی گوژکدر البته آتسه محتاج اولمسنه إمدادر و کیر لفظی تحریر اولندی.

إِبْنَا جَمِير: شب و روز / جیمله مکبدر، این ایله معاً لیل آلیل معناسنه اولوب روزه دخی تغلیب

-نوع هفتم-

-ثلاثي-

بو حرفك يدنجي نوعيدر كه آخريـنك ما قبلـي حرفـِ صحيح ساكن اوله آنـرك دخـي ما قبلـلري مفتوح اوله كه البـتـه ثلاثـي اولور.^{۱۱۷۵}

-أ-

البَّار: چاه كندن / فتح موخـده ايله مصدردر، قوي قازمق، حفرِ بئر گيـي.

البَّار: يخـي نهادن / ذخيره / اـدخـار ايلمك، اـبـتـارِ سـابق بو مادهـدندر.

الثَّار: كـشـنـده كـسـي را بازكـشـتن / مـثـلـه ايلهـدر، قصاصا وياخود اـنـتـقـامـا قاتـلي قـتل ايلمك.

الثَّار: كينه جـسـتن / اوج آلق كه مطلقا اـنـقـام معناسنه.

الجَّار: زاري كردن / جيملهـدر، تضرع و نياز و فرياد و فغان ايلمك.

الدَّار: برداشتن / مهمله ايله مصدردر، قالدـرمق كه رفع مطلقدر. / [ر ۵۰۳ ظ]

الدَّار: از چيزي رميدن / معجمه ايله مصدردر، بر امري كـريـه عـدـ ايدوب آندن چكنمك و قاچنمق.

^{۱۱۷۵} م ن: يدنجي نوع آخريـنك ما قبلـي ساكن آنـك دخـي ما قبلـي مفتوح اوله. بو حرفك يدنجي نوعيدر كه آخريـنك ما قبلـي حرفـِ صحيح ساكن اوله آنـرك دخـي ما قبلـلري مفتوح اوله كه البـتـه ثلاثـي اولور.

ايچون اـبـن تنبيه قيلندي كه جمير اوغللري يعني ليل و نهار مراددر كه آنـلـرده اولان سرور جمـعـيـتلـري اولمقدن ناشيدر، مجـمـرة دخـي يازلمشدر.

اَبنا سَمِير: مثله / مهمله ايله محـلـنـده مسطوردر، بو دخـي گيجـه و گوندزك كنيه سيدر، سلفي گيـي.

اَبن سَمِير: شـبِ ماهتاب / مـثـلـه ايلهـدر كه سوده دانه دانه پيدا اولان ياغدر كه آكا يلدزلري تشبيه ايله مهتاب اولان گيجـهـيه كنيه قيلندي.

اَبن جَمِير: / [م ۲۷ ظ] شـبِ تاريك / يالـكـز قرائلق گيجـهـيه كنيهـدر كه هنوز مذكوردر، سبـب كينه گيجـه ايله اـخـوان جـمـع اولـسـيدر.

الماء النَمِير: آبِ خشگوار / نونلهـدر، مذكوردر، هضمي لطيف اولان صودر، لذيد و غير لذيد.

بناثُ التَّنائير: نانِ تنور / بانك تقديميلهـدر، مفردى بنتدر، تنانير دخـي تـنـورك جمـعـيدر، معناسي فـرون قـزـلـري يعنى فرونده طبخ اولنان اكمكلدر، اخبازِ تنور معناسنه.

أبو البشير والتَّذِير: تشت و آبِ دستان چون پيش از طعام آرند / طعامدن مقدّم مسنون اولان غسل يد ايچون گتوردكلري لگن و ابريقك كنيه سيدر.

- الذَّار:** چیره شدن / مصدر در، حریص اولمق
یورکلنمک.
- الزَّار:** شیر بانگ داشتن / زای هوو ایلهدر،
آرسلان چاغرمق که زئیر سابقدر.
- الضَّار:** مهربان گردانیدن بر بچه دیگری /
بر غیری یاوری یه محبت ایلمک.
- الضَّار:** مهربان کردن / محبت و شفقت
ایلمک که مطلقدر.
- الظَّار:** بازگردانیدن / میل و التفات معناسنه
که یاقلشمق و یاقلشدرمق و سابقا ساج
آیاغنه ظوَّار دیدکلری بو ماده دندر.
- الفَّار:** بسیار موش شدن جای / فا ایلهدر،
بر یرک کسگنی چوق اولمق.
- الکَّار:** طعام ستن با خوردنی / بعد الأكل
بر مقدار دخی طعامدن آلوب گوتورمکدر که
خوردن و بُردن دیرلر.
- المَّار:** فساد افکندن میان مردم / برقاق
کمسنه نك بینلرینه فتنه براغوب إفساد
ایلمکدر.
- الوَّار:** ترسانیدن / قورخوتمق، تخويف
معناسنه.
- ب-**
- الأبر:** خرمابن را گشن دادن / بو ماده دن
تأبیر بو معنایه محرردر.
- الأبر:** نیش زدن کژدم / عقرب صوقمق، لدغ و
لسع گبی.
- الببر:** جانوری دشمن شیر / موحده لر ایلهدر، بر
حیواندر که آرسلانك دشمنیدر، قیلان دینور،
و شق گبی آلاجه اولور.
- الثبر:** بازداشتن / مثلثه ایلهدر، منع ایلمک.
- الثبر:** هلاک کردن / هلاك ایلمک، قتل ایدوب
یوق اولمغه سبب اولمق، ثبور مزبور دخی بو
ماده دندر.
- الجبر:** پدشا / جیمله در، ملک جابر معناسنه که
یاره لر مرهم اولمق مناسبتیلهدر، رجل عدل گبی.
- الجبر:** شکسته را بستن / قریلش کموگی ویا
آغاج باغلامق که جبر کسر معروفدر.
- الجبر:** نیکو کردن حال کسی / بر کمسنه نك
حالی خوش اولوب صلاح حال پیدا اولمقددر.
- الحبر:** گونه / مهمله ایلهدر، دورلو و رنگ یعنی
هر نوع امرك أحسننه مائل و نائل اولان
کمسنه یه دیرلر.
- الحبر:** زیبای / گوزللك حُسن و جمال صاحبی
اولمق که مصدردر.
- الحبر:** دانا / عالم و کامل که فی الأصل یهوددن
اولان عالمه دیرلر ایدی، جمعی أخباردر که
سابقدر و کسری دخی لغتدر، حتی کعب
الأخبار بوندندر، کعب الحبر دیمکدن منع

اولنمشدر، مجلّة النصابده دخی ایراد اولندیغی اوزره / [۵۲۸هـ] کعب بن ماتع نام تابعی فاضله لقبدر، حضرت صدیق خلافتنده قبول اسلام ایدوب طریق غزاده خلافت ذی النورینده عزم دار السلام ایلدی و سلمان فارسی یه دخی سلمان الحبر حای حطّی و موخّده ایله و سلمان الخیر دخی دیرلر ایدی که خای ثخذ و تحتیه ایلهدر.

الحبر: شادمان کردن / سوغک اظهار ایدوب سرور اهلنه تشبّه که مثلاً ضرر و زیان مقوله‌سنه گولمکدر، حقیقتده آکا مسرور اولمق خلاف قانون دیندر لکن محلی سرورده اولان کمسنه‌نک حالنه بکره‌مکدر.

الحبر: شاد شدن / مصدردر، سوغک مسرور اولمق که فی روضة یحبرون کریمه‌سی بو ماده‌دن یسرون ایله مفسّردر.

الحبر: راوی‌ه بزرگ / معجمه ایلهدر، توشه‌دان یعنی آزق قودقلری ظرف.

الحبر: اشتر بسیار شیر / سودی چوق دوه‌در، معنای سابقدن مستعاردر.

الحبر: میش بسیار شیر / سودی چوق قیون که غنم کثیر اللبن معناسنه.

الحبر: آزمودن / تجربه ایلمک یعنی تجربه ایله بیلمکدر، اختبار معناسنه‌در، عوامک اهل قبله دیدکلری بوندن غلطدر.

الدبر: رمه مگسپ انگین / مهمله ایلهدر، بال آریسی سوریسی اوغل دیدکلری جماعت نخل معناسنه‌در، انگ فارسیده آریدر.

الدبر: جایگاهی / بر یردر که أشعارده إشعار و نثرلرده دخی تکرار اولنوب ذات الدبر دینور.

الدبر: از پس فراشدن / آرقه‌سی اوزره گتمک، نوع آتیده دخی گلور.

الدبر: دفتر خواندن / معجمه ایلهدر، تحریر اولنان متعدد دیشلرک اسملرینی اوقومق عرض ایلمک.

الدبر: تهدید کردن / قورختمق تخويف گبی که زجر و منع دخی لازمیدر و زای دخی لغتدر، وزن و معناده وأر سابق گبیدر.

الدبر: نبشتن / یازمق، زیرده ذال ثخذ دخی لغتدر.

الزیر: عقل / زای هوّز ایلهدر، أوص که فارسیده هوّشدر، عقل دخی ترکجه مقامنده جاریدر.

الزیر: اندودن چاه / قیوی صوامق و طاشله اوزمک.

الزیر: نبشتن / وزن و معناده کتب گبی یازمقدر و زیره خطدر.

الزیر: تهدید کردن / زجر و منع / [۲۱۹و] معناسنه‌در، ذال ایله دخی لغتدر که یازلدی. [۵۰۴و]

- السَّيْرُ:** گونه روی / مهمله ایله در، هیئت بشره و صورت سَخنه که تشخصدر، جمعی آیار یازلمشدر.
- السَّيْرُ:** دیدن بکاری / بر ایشه باقمق و گورمک یعنی دَقّت و إمعان و إعتبار ایلمک.
- السَّيْرُ:** میل بجراحت فرو بردن / یاره نك دريك اولدیغنی بيلمک ایچون یاره یه میل دیدکلری دموری صوقمقدر و مسمار گچمشدر.
- السَّيْرُ:** آزمودن / تجربه و إمتحان ایلمک، إستبار گبی و إمتحان دخی گچمشدر.
- الشَّيْرُ:** حقّ نکاح / معجمه ایله در، مهر مؤجّل دیدکلری نقد عقددر، أعطیت الشَّيْر خاتونك حقّنی یعنی نکاحنی ویردم دیمکدر.
- الشَّيْرُ:** دادن / ویرمک، مطلقا إعطا معناسنه گلور.
- الشَّيْرُ:** بدست پیمودن / مصدردر، قارشلامق یعنی قارش ایله اولچمک.
- الصَّيْرُ:** شکیبایی کردن / مهمله ایله در، بکلمک و تحمّل ایلمک یعنی بر بلانك وقوعنده زوالنه منتظر اولوب شکایت و جزع ایلمامک لازمدر، إنتظار الفرج عبادۀ
- الصَّيْرُ:** بازداشتن / منع ایلمک یعنی بر امر آخری منعدر که متعدّیدر.
- الصَّبْرُ:** پابندانی کردن / کفیل اولمق که صَبّیر کفیل معناسنه در.
- الصَّبْرُ:** دلیری کردن / بهادرلق که شجاعت گوسترمکدر.
- الصَّبْرُ:** سر شیشه بستن / شیشه و سائر ظرفك آغزینی باغلامق و ستر ایلمکدر.
- الصَّبْرُ:** انار کوهی / معجمه ایله در، بیان ناریدر، لکن رُمانِ بری مَظدر ضبر دگلدر، ضبر بیان جویزیدر که چتین اوله و صاحب صراح ضبرك معناسنده جوز رومی دیدیگی یرنده / [م ۵۲۸ظ] لکن انار دشتی دیدیگی ملاحظه سزلقنددر.
- الصَّبْرُ:** گروهی که بغزا شوند / غزایه گیدن جماعت که کثیر و قلیل اولسون.
- الصَّبْرُ:** برجستن / صچرامق که آت درت آیاغن جمع ایدوب وُثوب ایلمکدر.
- الصَّبْرُ:** دسته کردن کتاب و مانندش / أوراق و أجزای بر یره باغلامقدر.
- العَبْرُ:** خواب گزاردن / مهمله ایله در، دوش تعبیر ایلمکدر، ترکجه یورمقدر.
- العَبْرُ:** براه گذاشتن / یوله گتمک یولدن گچمک، عابر سییل اُترده گلمشدر.
- العَبْرُ:** بمردن / اولمک یعنی دنیادن عقبایه عبور ایلمک.

العبر: بر خواندن کتاب / کتابی اوقومق یعنی عبارتی تفکر و ملاحظه و کندی کندینه تعقل ایلیمک.

العبر: بر آب بگذشتن / صو اوزرندن گچمک کوپری ویا سفینه ایله.

العبر: دردی در پای اشتر / معجمه ایله در، دوه نك آياغنه عارض اولور بر مرضدر.

القبر: گور / قاف ایله در، تركجه سین دیرلر، مزار دخی معورفدر، مرقد و مقبره مشهد گبی اسملری معلومدر.

القبر: اندر گور کردن / مصدردر، قبره قومق گومک معناسنه.

الکبر: بزرگی غلبت کردن / عظمتله غلبه ایلیمک، اوستون گلمکدن اوتری تعظّمدر.

النبر: سخن بی عیب / نونله در، پاك سوز خبط و خطادن خالی کلام مهذب معناسنه.

النبر: بهمز کردن حروف / همزه ایله ادا ایلیمک، مثلاً فآره یی همزه ایله ادا ایلیمک، نَبَرْدَر قبله فاره دخی دیرلر.

النبر: برداشتن / قالدرمق، وزن و معناده رفع گبی و منبر بو ماده دندر.

الهرب: بُریدن گوشت / اتی کسوب پارملکدر، هَبَره قطعهُ لحمدر.

الوهر: جانوریست چون گربه و دنبال ندارد / کدی گبی لکن قویریغی یوقدر، وانی سواکن ییوتندندر و رمادیدر دیمشدر، جمعی وبار سابقدر.

الوهر: سیم روز از عجز / برد عجز گونلرینک اوچنجیسیدر، نوع ثالثده ایکنجی صَبَر دخی یازلمشدر.

وهر: قبیله / رجالدن بعضیلره اسم تعیین اولنمغله سرقبيله اولوب کندی قومی آنکله شایع اولمشدر.

-ت-

البتر: بریدن / موحدّه ایله در، وزن و معناده ققطعدر و اَبتر سابق بو ماده دندر.

الحتر: روپاؤ نر / مهمله ایله در، ارکک دلکو که ثعلب گبی.

الحتر: هزینه بر عیال کم کردن / نفقه سی واجب اولان کمسته عیالَنک مصارف لازمه سنی قَلّت اوزره گورب خسیت ایلیمک. / [ر۰۴۰ظ]

الحتر: فریفتن / معجمه ایله در، آلداتمق.

الحتر: غدر کردن / غدر و ظلم ایدوب عهدینی بوزمق.

الستر: پوشیدن / مهمله ایله در، اورتمک و بر نسنه یی قیامق گوسترمک.

العتر: حنبدن نیزه / مزراق حرکت ایلمک
یعنی ضرب و أخذ و بینه ضرب و أخذ ایله
حرکتدر، یخسه بعد الضرب قبل الأخذ جنبش
مراد دگلدرد.

العتر: قربان کردن از بحر بتان ماه رجب /
مصدردر، بالاده مذکور عتیره پی ادا ایلمکدر.
القتر: هزینه تنگ داشتن بر عیال / قاف
ایله قنور ماده سندنرد، حتر سابق گی وزن و
معناده.

القتر: بوی گوشت دمیدن بوقت پختن /
ات طبخ اولنورکن رایحه سی ظهور ایلمک.
الکتر: قبه بالای تخت / چتردن معتردر،
مستقلّا تخت سلطانی اوزره ضرب ایلدکلری
قبه چادردر.

المتر: بریدن / بتر گی کسمک، قطع
معناسنه که با ایله میم میاننده تبادل و تواخی
واردرد.

المتر: کشیدن / چکمک، مدّ و جذب
گی.

النتر: شکاف جامه / نونلهدر، لباسک یارق
یری، شقیق الثوب گی.

النتر: سراندام مالیدن / کمره قضیبی فرك و
دَلْک ایلمک.

النتر: بزور کشیدن / زور ایله چکمک، مدّ
محکم و جذب قوی معناسنه. / [م ۵۲۹و]
الهتر: شکافتن تن / کیشینک دریلری یارلق و
آنک امثالی آفت که بو ماده دن ألفاظ کثیره
مذکوردر.

الوتر: نقصان کردن / حقوقدن بر حقّی ناقص
قیلمغه دیلر که ﴿لَنْ يَزْكَمَ أَعْمَالَكُمْ﴾ بو
ماده دندر.

الوتر: کینه ور کردن / کینلی اولمق که اهل عالیّه
لغتیدر، أمّا اهل حجاز بو معناده اولنی کسر
ایدلر، معنایی آتی که فرد معناسیدر، آنده
حجازیلر فتحله و اهل عالیّه کسر ایدلر، نوع
أخیره گلور.

الوتر: طاق کردن / مصدردر، حجازیلرک مختاری
بودر، بر نسنه پی فرد یعنی یالکز و تک قیلمق که
زوج ز چفت دخی ضدیدر.

-ث-

الأثر: گوهر شمشیر / قلجک یوزنده اولان
جوهردر، فرند گی.

الأثر: روغن خالص کرده / سوزلمش یاغ، سمن
مصقّی معناسنهدر.

الأثر: از کسی سخن گفتن / بر کمسنه دن سوز
نقل ایلمک، از جمله محدّثین برندن حدیث
شریف روایت ایلمک معناسنه مصدردر.

البشر: بسیار / موحده ايله در، چوق ديمكدر
 كه كثير بثير ديوب تبعيئله و مستقل دخى
 مستعملدر.

البشر: دميدن / قابرمق و شيشمك، بثور
 سابق گي.

البشر: بيرون آمدن ريش بر روى / يوزده
 چييان چيقمقدر، يوزه تخصيصك وجهى
 يوقدر.

البشر: دميدگى بر تم برآمدن / وجود اوزره
 چييان چيقمق كه بو معناده بثور دخى
 سابقدر.

الجثر: خاك شوره / جيمله در، چورق و
 فاسد ير كه هيچ نسنه بتميه.

الحثر: غوره خرد انگور / معجمه ايله در،
 اوزمك كوچك صالقمى كه چنگل تعبیر
 اولنور.

الدثر: مال بسیار / مهمله ايله در، چوق
 مال.

العثر: بسر درآمدن / باشه گلمك يعنى بر
 شيئك نهايتنه طايئمق.

الكثر: بسیار غلبت كردن / چوققله غالب
 اولمق يعنى كثر دائره سى جمله يه سبب
 غلبه سى اولمق.

النثر: پراكندن / نونله در، طاغلمق كه لازمدر،
 [ن ۲۱۹ظ] مصدردر.

النثر: نثار كردن / طاغتمق، بر نسنه يى صاچمق
 پريشان قيلمق.

الوثر: پستر نرم / يومشق دوشك لحاف لطيف
 گي.

الوثر: گشنى كردن اشتر / دوه چفتيله جمع
 اولمق. [ره ۵۰و]

-ج-

الأجر: مزد / ارغاده بالاستحقاق ويدكلرى كرا و
 فائده و منفعت و اجرت و ثواب دخى دينور.

الأجر: كابين / نكاح آقجه سى، مهر مؤجل
 معناسنه و شير دخى سابقدر.

الأجر: بسته شدن استخوان شكسته / قرق
 كموك باغلنمش اولمق، يعنى بوندن ايكي معنا
 أخذ اولنور؛ برى صنمش كموك اوكلمق و برى
 دخى جبر گي قريلان كموك باغلانمق و صارلمق
 و صارمقدر، بو لفظ بو ايكي معنايه دخى گلور
 و فارسي ادانك دخى ايكي معنايه شمول و
 تحملى واردر، فتدبروا.

الأجر: مزد دادن / مصدردر، كرايه ويرمك و
 مستحق اولديغى گونده لك و هفته لك ويا آيلق و
 ييللغى ويرمكدر.

تَصَرَّفَدَن مَنع ایلْمکدر، مثلاً سَفَاهَت ویا جُنُون و صَبَاوَت سَبَبِیلَه وَصِیِّ نَصَب و اَمْرَنده وَکِیل تَعیین اولنور.

الدَّجْر: چوب آلتی جُفَتِ کِشاورز / چفت سوردکلری صَبَانک آغاجیدر.

الدجر: لوبیا / بُوْکُرْجَه ماش گبی، ضم و کسری دخی لغتدر، نَبْطِیدَن مَعْرِیدَر، لوبیا دخی فارسیدن مَعْرِیدَر، مَرْدُمکِ فارسیدر، حَبوبِ سَبْعَه عاشوره دندر که یازلدی.

الزجر: بَسَرِ باززدن / زای هَوَز ایلهدر، کِهانت ایلِیوب امرِ غائی إفاده ایلْمک.

الزجر: از کاری بازداشتن / بر ایشدن منع ایلْمک، مطلقاً مَنعَدَر لَفْظاً و مَعْنً.

الزجر: تَهْدید کردن / تَعزیز و آزار ایلْمک.

الزجر: بِيَانْگِ مَرغ فال گرفتن / قوش اَوْتَمْسِیلَه فال ایلْمک، گویا اول سَس عینِ مَنع اولْمش اولور.

الزجر: بَانْگِ بر ستور زدن تا بشود / حیوانه چاغرب سورْمک.

السجر: پر کردن / مَهْمَلَه ایلَه مصدردر، طولدَرْمَق، اِمْلَا گبی.

السجر: تَهی کردن / بوشالْتَمَق، اَضْدَاد دندر.

الأجر: مزدور بود / کراجی اولْمق و گونده لکجی اولْمق، مصدردر.

التجر: بازرگانان / فَوْقِیَه ایلهدر، تاجِرک جمعیدر، صَحْب صاحبک جمعی اولدیگی گبی.

التجر: بازرگانی کردن / مصدردر، بازرگانلْق ایلْمک، تجارت گبی.

الثجر: پهن / مِثْلَه ایلهدر، یَصْی و اینلی نسنه یعنی عَرْضی وُسْعَتلی اولان شی.

الحجر: کنار / اِنْسَانک قوجاگی آغوش مَعْناسَنه و بونده کسر دخی لغتدر.

الحجر: پیش دامنِ پیراهن / گوملکدن اوک اتگی، ذیلُ الْقَمِیصِ الْمَقْدَمِ مَعْناسَنه.

الحجر: قَصْبَه یمامه / یمامه دیدکلری قَصْبَه نْک اَسْمِیدَر که بادیده بر مدینه در، تَذْکِیر و تَأْنِیْشی یَکْسَانْدَر.

الحجر: حرام کردن / بر امری حرام ایلْمک، بابِ اَوْلَدْنْدَر، مِخْتَارْکِ مِنْ بَابِ قَطْعِ دِیدْگی صَحَّت بولماز و بو مَعْنَادَه دخی کسر اَفْصَحْدَر، [۵۲۹مظ] ﴿حِجْرًا مَحْجُورًا﴾ حَرَامًا مَحْرَمًا و دخی ﴿حَزْتُ حِجْرًا﴾ بو مَعْنَادَه فَتْحَلَه و کسر ایلَه دخی قِرَاءَت اولندی.

الحجر: کسی را بازداشتن از تَصَرَّف در مالِ خَوِیش / بر کَمْسَنَه یی کندی مالنده

السجر: بآتش بتافتن / آتشله قزدرمق یعنی بر نسنه پی استی قيلمق هرنه اولورسه، لکن آتشله اوله ﴿وَإِذَا الْبَحَارُ سُجِّرَتْ﴾ بو معنایه در.

السجر: آتش افروختن / آتش یاقمق.

الشجر: زَنخ / معجمه ایله در، ایکی چکه آراسی.

الشجر: بخلاف افتادن / بر امرک حقنده بر کمسنه نك ذاهب اولدیغی سخنك خلافی اختیار ایلمك.

الصجر: تنگدل شدن / گوکل ثقلت اولمق، ضجرت گئی.

الفجر: بام روز / فا ایله در، گيجه قراکلغی آچیلوب صباح اولدیغی وقتدر.

الفجر: آب راندن / صو سورمك یعنی صو آقوب بو سبيله بعض شیلری شدت جریانیله سورب گتورمك.

المجر: لشکر بزرگ / بیوک چری، عسکر کثیر و کبیر گئی.

المجر: عدد بسیار / چوق صایی.

المجر: رأی / عقل و فکر معناسنه.

المجر: چیزی بآنچه در شکم اشتر بود خریدن / دوه قارنده اولان گوشك هرنه ایسه آنی ویرمکله بر شی آلمق. [ره ۵۰هـ ظ]

النجر: سرشتن / نونله در، یوغرمق، تخمیر گئی.

النجر: اصل / کیشینک صوبی و حسی و آبا و أجداد و أمهاتی.

النجر: گونه روی / یوزك رنگی که تشخص تعبیر اولنان حالتدر، سَخنه گئی.

النجر: تراشیدن چوب / آغاج یونمق، نحتِ خشب معناسنه که نجر بو ماده دن دُولگردر.

النجر: بشتاب راندن / محکم سورمك یعنی حیوانی تعجیل ایله إمرار ایدوب یورتمك، سوقي شدید گئی.

النجر: سیر ناشدن از آب / صوبه قانماق، عطش مُفرط گئی.

الهجر: نیم روز و سال / گونك یاریسی، لکن مطلق دگل، بلکه أيام حارّة صیفیه ده اولان نهارك نصفی که شدت حرّی ملاحظه سیله در.

الهجر: از کسی بریدن / بر کمسنه ایله الفت و إتّصال اوزره ایکن اوزیلوب کسلمك، إنقطاع گئی که ضدّی و صلتدر.

الهجر: بیهوده گفتن / هرزه و هذیان سویلماک.

النجر: پای اشتر بستن / دوه نك آیاغنی باغلامق.

الوجر: بزرگ آفرینش / خلقتی جسامت اوزره اولان کمسنه.

الوجر: لرزه / دیره مک، رَعشه گئی.

-ح-

البحر: گوشِ اشتر شکافتن / دوه‌نك قولاغن

یرتمق و یارمق.

البحر: ترسیدن / قورقمق، خوف ایله وزن و معناده یکساندر.

الدخر: دور کردن / مهمله ایله‌در، تبعید یعنی ایراق و اوزاق ایلمک.

الزحر: دم زدن بسختی / زای ایله‌در، شدتله نفس آلمق.

السخر: شش / مهمله ایله‌در، اویکن که زیاده الگبد دخی دیرلر، ضمله دخی لغتدر که گلور.

السحر: آنچه در نائرة گلو بگیرد / بوغازده پیدا اولان بلغم گبی بعضی اشیا.

الطخر: دور کردن / اولی دال ایله دخی لغتدر که قریبا یازلدی.

الطحر: چرك انداختن چشم / گوز چپاقلنمق که چپاق فارسیده ششدر.

القخر: مرد سخت پیر / قاف ایله‌در، پک قوجامش کمسنه.

القحر: گشنی سخت پیر / پک قوجه کمسنه‌نك دیشیسنه آشمسی.

النحر: سر سینه / نونله‌در، گوگسك بوغازه یقین اولان محلی که موضع قلاده‌در.

النحر: اشتر کشتن / دوه بوغازلامق.

[ر ۵۰۶و]

البحر: دریا / موحدہ ایله‌در، دکیز که دأماء دخی دینور، برك مقابلیدر، فی الأصل شق معناسنه اولوب عمیق و واسع اولمغله تسمیه قیلندی، جمع‌لری اُبْحُر و بِحَار و بُحُور یازلمشدر.

البحر: اسب نيك رو / آشکینی گوزل آت.

البحر: آب شور / طوزلی صو، ماء مالح معناسنه، لکن آب / [م ۵۳۰و] تلخ دیمک لازم ایدیکه آجی صویه دیرلر، طوزلی صویه دیمزلر.

البحر: بُن زهدان / اوغلان یتاغی تعبیر اولنان رحمک غمقی.

البحر: سواد شهر / بر بلده‌نك اطرافنده اولان باغچه‌لر که اول شهره تابع اوله.

البحر: فراخی میان کوی / بر چاتلاق و یارق اولان محلك آرالغی بیوک اولمق.

البحر: سال فراخ / بوللق اولان ییل^{۱۱۷۶}، سنه رخصت گبی.

البحر: سبزه / دریاه یشیل دیدکلری گبی یشیله دخی دریا دینور.

البحر: بیماری سل / علّت زحیردن خسته اولمق که آندن شهادت اولدیغی مأثوردر.

^{۱۱۷۶} ر ن م: بوللق اول ییل.

-خ-

الدَّخْرُ: یخنی نهادن / معجمه ایله‌در، إبتتار سابق گبی ذخیره جمع و حفظ ایلمکدر که سُوگش ات و صوغق حلوا گبی مطبوخ اوله.^{۱۱۷۷}

الرَّخْرُ: آب بسیار شدن / زای هۆز ایله‌در، صو چوغالمق که کثرت میاه معناسنه‌در.

الزَّخْرُ: نبات بسیار شدن / اوت چوق اولمق که اوزامق، / [ن ۲۲۰و] کثرت سبزه گبی.

الصَّخْرُ: سنگهای خاره / مهلمه ایله‌در، جنسدر، پک اولان طاشلردر که چاقمق طاشی گبی، واحدی صخرة گبور.

الفَخْرُ: شمار دیرینه / فا ایله‌در، أجداد أسلافنك حسنیاتی تعداد ایلیوب اوگنمك.

الفخر: نازیدن / نازلنمق یعنی هر کسدن کندینی و کلامنی و احوالی صاقنوب آنلره إطلاع ناسی گریه عدّ ایلمك.

الفخر: فزونی جُستن / اقراندن فضیلت و شرافتله فایق اولمق استمك.

المَخْر: شکافتن / یارمق شقّ گبی مطلقا.

المخر: شکافتن گشتی آب را / گمی صوبی یارمق که ایّامن بولمغله یوررکن اولان حالاتدنذر.

-د-

البدر: ماه چهارده / موحده ایله‌در، اون دردنجی گیجده اولان ماه مُنیر.

البدر: همه چیزی تمام / تمام اولان هر شی و فوائده عین بدره دخی گلور.

البدر: غلام شکارف نیکو / طفولیتدن هنوز کهوبته رسیده اولان قول و تنومند تازه اوغلان.

البدر: پیش گرفتن / بر نسنه‌یی ایلرد طوتوب تقدیم ایلمك و اوکنه آلمق.

بدر: نام جایگاهی / بر یرك اسمیدر که آنده بر قیو واردر، حفر ایدن کمسنه‌نك اسمیله شهرت یافته‌در که بدردر، ابتدا غزای نبوی آنده واقعدر.

الجدْر: بُش دیوار / جیمله‌در، جدار ماده‌سندن دیوار دیبی دیمکدر.

الجدْر: نبات / اوتلق یعنی بر معروف اوتك اسمیدر.

الجدْر: نشان گوزدگی بر گردن خَر / اشك بویننده اولان اثردر که صوی نشانیدر.

الجدْر: بر آمدگی پوست تن از زخم / مهمله ایله‌در، یاره و بره سببیلده‌در، قالمق.

^{۱۱۷۷} م - **الدَّخْرُ:** یخنی نهادن / معجمه ایله‌در، إبتتار سابق گبی ذخیره جمع و حفظ ایلمکدر که سُوگش ات و صوغق حلوا گبی مطبوخ اوله.

- الحدر:** قرآن بشتاب / [م ۳۰ ظ] خواندن / قرآنی سرعتله اوقومق ، لکن مطلقا سرعتدر، اگر حَدَر فی قرائته دینورسه تلاوتده سرعت اولور.
- الحدر:** بانگ نماز بشتاب کردن / بش وقت اذانلرندن برینی عجله ایله اوقومقدر.
- الحدر:** از بالا بزیر افکندن / یوقاریدن آشاغی دوشمک، إحدار گبی.
- الحدر:** بر آماسیدن / شیشمک یعنی کیشینک بر یری شیشوب قبارمق.
- الصدر:** سینه / گوگس که فارسیده بر دخی دیرلر.
- الصدر:** مهتر گروه / بر طائفه نك رئیس.
- الصدر:** پیشگاه / بر نسنه نك ایلریسی و باشی و اوک طرفی.
- الصدر:** اول نامه / کتابک ابتداسی.
- الصدر:** اول هر چیزی / هر شیئک فاتحه سی.
- الصدر:** بازگشتن / عودت ایلمک، لکن مقصوددن عودتدر که صدر نوع اولده صدر لفظی صادر اولمشیدی.
- القدر:** دلیری / یورکیلک، شجاعت و جسارت معناسنه مصدردر.
- القدر:** کاری که فرو می راند / تنزل اوزره اولان ایش.
- القدر:** پیمان شکستن / معجمه ایله در، عهدینه دورمیوب نقض ایلمک.
- القدر:** بی وفایی کردن / وفاسزلق ایلمک. / [ر ۵۰۶ ظ]
- القدر:** اندازه / قاف ایله مقدار معناسنه اسمدر.
- القدر:** بزرگی / بیوکلک هر کسک قدری وارد حالنجه عظمت صاحبیدر دیرلر.
- القدر:** صفت / بر کمسنه نك حالی و شانی که علیقدر دیرلر عالیشان دیمک اولور.
- القدر:** اندازه کردن / مصدردر، تخمین ایلوب اولچمک که ترکجه دخی اندازه لدم شو قدر گلدی دیرلر.
- القدر:** هزینه تنگ داشتن بر عیال / تقتیر معناسنه اولان تقدیردن مصدردر که فَقَدَر علیه رزقه بو ماده دندر، عیالنه نفقه لرینی مضایقه اوزره یتشدرمک، حَتَر سابق گبی.
- القدر:** گوشت در دیگ پختن / آتی قدرده یعنی طنجرده طبخ ایلمک.
- القدر:** کاری بر کسی تنگ فرا گرفتن / بر ایشی بر کمسنه یه تدریجی گورمک مضایقه اوزره ایشلمک.

الْمَدْر: بَگِل اندودن / چامورله صوامق که دیواره چامور سورمک.

الْهَنْدَر: باطل شدن خون / مصدر در، مقتولک قانی باطل اولمق یعنی قاتلنه قصاص لازم گلمیوب قان مُفته گتمک.

-ذ-

الْبَنْدَر: تخم کِشت / موخده ایله در، تارلایه اکدکلری تخم که اسمدر.

الْبَدَر: تخم کِشتن / مصدر در، اکین اکمک.

الْجَنْدَر: بنیاد / جیمله در، تم که بنانک و دیوار و امثالنک اساسی و آغاجک کوکی گبی.

الْجَنْدَر: اصلِ شُمار / صایینک اصلی یعنی حسابک ضرینده اون عدد یوز عددک اصلیدر، زیرا عشره بی مثلنه ضربدن مائه حاصل اولور.

الْجَنْدَر: بُنِ زبان / ديلک دبی، منتهی اللسان گبی.

الْجَنْدَر: بُومِ زمین / یرک سرحدی، نهایه الأرض معناسنه ویاخود قراگاه که یدی قات یرک أسفلی اولان محلی.

الْجَنْدَر: مایه هر چیزی / هر شیئک اصلی و تملی و مدارّ علیه اولان نسنه، مثلاً بازرگانک سرمایه سی، علامانک علمی گبی.

الشَنْدَر: پاره زر یا سیم که از معدن بیایند / معدنده بولنان پارچه آلتون ویا گمش که خدایی اوله، طاشی و طپراغی قال ایلمدین بولنه.

الشَنْدَر: مهره / بونجق دیدکلری شیلر که و انجونک اوافاغنه دخی دینور.

العَنْدَر: ختنه کردن / مهمله ایله در، سنت ایلمک که ختان دیرلر، جلدّه زائده بی قطعدر، ذکر قطعی واجب و فرجدن قطعی / [م ۵۳۱] مروّتدر واجب دگلدر.

العَنْدَر: افسار ساختن اسب را / آته دیزگین اورمق و باشلق گچورمک.

النَنْدَر: پیمان / نونله در، عهد که بر امرک إیقاعنه ویا عدمنه جزمدر لله تعالی.

النَنْدَر: بر خود واجب کردن / کیشی کندی اوزرینه بر نسنه بی واجب و لازم قیلیمق یعنی الله ایچون بر عبادنی عهده سنده کیشی آلمقدّر که بو طریقله عند الله دخی واجب اولوب اداسی لازم گلدکده ادا ایدنلری ﴿یوفون بالنذر﴾ کریمه سی ایله حق تعالی وصف ایدوب و اول عهده وفا ایله وأوفوا بالنذر دیو امر بیورمشدر. ۱۱۷۸

النَنْدَر: بدانستن / بیلمکدر، تحریک دخی لغتدر که نوع اولده مذکوردر.

۱۱۷۸ ن - حق تعالی وصف ایدوب و اول عهده وفا ایله وأوفوا بالنذر دیو امر بیورمشدر.

الهذّر: سخن بیهوشه گفتن / هذیان و خلطیات ایلمک، تحریک ایله لغتدر که محلنده گچمشیدی.

الهذر: بسیار گفتن / چوق سویلمک، کثرتش کلام گبی که صاحبنه مهذار دینور.

الوذّر: پارهای گوشت / ات پارچه لری، جنسدر.

الوذر: رها کردن / قورتارمق تخلیص گبی، مثلاً یارهی جرّاحک یارمسی گبی که شدتی آنکله زائل اولور، تحریک ایله دخی سابقدر.

-ز-

الأزّر: پشت / آرقه گبی که ظهردر.

الأزر: نیرو / قوّت و طاقت ﴿أشدد به أزری﴾ بو معنایه در.

الأزر: یاری / یاردم که إعانت معناسنه اسمدر.

البزّر: تخم / یره اکدکلی تخم که آندن نبات پیدا اولور، لکن مطلق اولان ذال ایله بذردر، زای ایله اولان بزر تره تخمی و کتان تخمیدر و أفصحی کسر ایلهدر دیدیلر که نوع أخیره گلسه گرکدر و بو نوعك فوائنده دُهنُ البزّر معنای مخصوصه گلور.

الجزّر: اشتر کشتن / جیمله در، دوه بوغازلق، ذبح بعیر گبی، لکن مطلقاً ذبح مأکول یعنی

آتی اکل اولنان هر چارپایه إطلاق اولنور، زیرا دوهده اکثر اولان إستعمالدر، قیون و سائری ذبح ایچون دگلدر، مگر ضرورت مسّ ایلیه، حتّی قصّابه جزّار دیرلر مذکوردر.

الجزر: کم شدن آب دریا / دکیز صوینک چکلمسی یعنی کناری قاره دن چکلمکدر، کناره گلوب چوغالمسنه مدّ دیرلر، جزر و مدّ معروفدر.

الجزر: بریدن خرما / خرماي آغاچدن قوپارب دؤشرمک. / [ر۵۰۷و]-[ن۲۲۰ظ]

الجزر: اندازه کردن / مهمله ایلهدر، تخمین و تقدیر ایلمک یعنی بقدارین بیلمگه صرف ذهن ایلمک که ترکجه اورانلامقدر.

الجزر: دروغ گفتن / یلان سویلمک.

الشزّر: بخشم نگرستن بدنبال چشم / معجمه ایلهدر، غضبله باقمق که گوز قویربغیله اولور.

الشزر: دستاس سوی راست گردانیدن / ال دگرمنی صاغ طرفه چویرمکدر و ایپی معتادک خلافتنه بوکمک گبی.

العزّر: یاری / مهمله ایلهدر، یاردم که وزن و معناده نصر گبی.

العزر: نیرو دادن / قوّت ویرمک، مصدردر، حتّی تعزیر شرعه تقویتدر که خلاف شرع حرکت ایدن کمسنه مستحق اولور، لکن حدّ شرعیدن دوندر.

- الغَزَرُ:** بسیار شیر شدن گوسفند و جز / معجمه ايله مصدردر، قیون و آنک گبیلرک سودی چوق اولق، ضمله دخی لغتدر.
- الغَزَرُ:** شکافتن / فا ايله در، یارمق هرنه اولورسه آیرمقدر.
- الْمَزَرُ:** چشیدن / برطعامک چاشنسینی بیلمک ایچون یلامقدر.
- النَّزَرُ:** اندک / نونله در، آز قلیل گبی که حقیر دخی دینور.
- الهَزَرُ:** زدن / وزن و معناده ضربدر، لکن عصا ايله اورمقدر.
- الْوَزَرُ:** غلبه کردن / غالب اولق اوستن گلمک.
- س-**
- الْأَسْرُ:** دوال / صرم دیدکلی قایش.
- الْأَسْرُ:** آفرینش / خلقت یعنی یرادیلش و خوی و طبیعت معناسنه.
- الْأَسْرُ:** آفریدن / وزن و معناده / [م ۵۳۱ظ] خَلَقَ گبی مصدردر، ﴿وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ﴾ خَلَقَهُمْ ايله مفسردر.
- الْأَسْرُ:** اسیر کردن / کافری اسیر ایدوب اول أسر ايله باغلمق.
- الْأَسْرُ:** سخت کردن / شدید و محکم قیلیمق و متانت ویرمک.
- الْبَسْرُ:** گونه بگشتن / موخده ايله در، بر نوع مرور و سیّر و بر دورلو دوغکدر.
- الْبَسْرُ:** روی ترش کردن / یوز دورمک که عبس و بسر وارد اولدی.
- الْبَسْرُ:** جُستن حاجتی که نه موضع آن بود / یری دگل ایکن بر امری طلب ایلمک و ضمله دخی نوعا بوکه قریدر.
- الْبَسْرُ:** برجستن اشتر بر ماده بی آنکه جماع کند / دیشینک طلبی یوغیکن آنکله ارکک دوه چفتلشمکدر، ایتسار گبی.
- الْجَسْرُ:** سخت / جیمله در، متین و قوی هرنه اولورسه.
- الْجَسْرُ:** مرد شکر و ستیهنده / عنادجی و معارضه ده قوی و متین کمسنه جدلکار معناسنه، جسور گبی.
- الْجَسْرُ:** اشتر بزرگ / بیوک دوه، جملِ جسیم گبی، مؤنثی دخی گلور.
- الْجَسْرُ:** پول آب / کوپری که معبر معناسنه، کسری دخی لغتدر.
- الْجَسْرُ:** قبیله از عرب / عربدن بر قبیله اسمیدر.
- الْحَسْرُ:** برهنه کردن اندام / مهمله ايله در، وجودینی آچمق، کشف و عریان ایلمک.
- الْحَسْرُ:** رنجانیدن / یورمق یعنی تعب ویرمک، ایتعاب معناسنه که انجتمک که متعدیدر.

- الحسر:** اندوه خوردن / حسرت و ندامت
معناسنه مصدردر، انجمنك و تاسه چكمنك
كه لازمدر.
- الحسر:** گم شدن بينايي / گوزك گورمسی
تعلیل اولق، ضعفِ بصر گبی.
- الحسر:** مانده شدن / قالمق عی گبی كه
نهایت مشقتده اولور گبی بورلمقدر.
- الحسر:** جمله مال کسی را بسؤال ستدن /
بر كمسنه نك جمله مالنی ایدوب آلمق.
[۵۰۷ظ]
- الدسر:** انداختن سخت / شدتله برافمق،
ترك معناسنهدر.
- العسر:** فام خواستن بوقت نیستی از غریم /
بورجلیدن آلاجنی احتیاجی زماننده استمك،
لكن مطلقا عسرت حالنده طلب دیندر.
- العسر:** دنبال برداشتن اشتر / دوه قویریغن
قالدرمق، یعنی باش بیلمدین راکب اولدقلری
دوهدر كه عدم تعلیم ایله قویریغن قالدرر.
- القسر:** بیان کردن / فا ایلهدر، آچمق حلّ
ایلمك، تفسیر گبی.
- الفسر:** نگرستن پجشگی در آب گیر /
طبیيك قارورهیه باقمسی.
- القسر:** بستن بر کاری داشتن / قاف ایلهدر، بر
امره بر كمسنهیی مضطرّ قیلمق كه كسری دخی
لغندر.
- القسر:** غلبت کردن / غالب اولق اوست
گلمك.
- الكسر:** شكستن / قرقمق كه مصدردر.
- الكسر:** حرف بحفض کردن / بر كلمهده
حروف معروفهدن برینی إدخال ایله جزی آخرنده
إجرا ایلمك.
- النسر:** كركس / نونلهدر، بر قوشدر كه فارسیدن
تركیسنده غلط ایدوب كركنس دیرلر.
- النسر:** نام ستاره / بر یلدزدر بلکه ایكیدر كه
برینه نسر طائر و برینه نسر واقع دیرلر.
- النسر:** نام بُی / بر بُتاك اسمیدر كه ذي الكلاع
قبیله سنه منسوبدر، بری دخی یغوئدر كه
مذكوردر.
- النسر:** گوشت درون سنب كه چون دانه خرما
/ آتاك طرناغی ایچنده بر پاره اتدر كه یابسدر و
خرمایه مشابه در.
- النسر:** اندك خوردن / آز يمك، قَلتِ اكل
معناسنه.
- النسر:** گوشت كندن مرغ بمنقار / قوش برونيله
ات يمك و خصوصيله طوغانده إستعمالی
شایعدر.

اليسر: تاو دادن / تحته ايله در، قمار اوينده
تقسيم اولنان آتدن حصّه ویرمکدر.

-ش-

الاشر: چوب بریدن / آغاج کسمک، وشر
دخی لغتدر.

البشر: مزده دادن / موحدّه ايله در،
بشارتدر، مشتولامق، تبشیر گبی و نوع
سابعه دخی گلور.

البشر: [۵۳۲و] روی پوست تراشیدن /
درینک یوزین قازیوب صومق.

الحشر: هرچه جمع بود / مهمله ايله در، جمع
اولان نسنه لر، لکن جمع ایلیمک معناسنه که
یوم الحشر یوم الجمعدر.

الحشر: آنچه لطیفه بود از پره های تیر / اوق
یلکلرینک زیاده لطیف اولنلریدر، صاحب
صُراحك نوك تیر دیدیگی خطادر؛ زیرا
صحاحده اولان قُدذ لفظنك ترجمه سیدر، قذذ
لفظی یلکدر دَمُن دگلدر.

الحشر: سنان باریک و سبک / اینجه و
خفیف اولان گوندردر، محیط ابن کمالده؛ تیز
کردن سنان دیدیگی دخی مخالفدر،
صحاحك ترکیبی ما لَطْف واقع اولمشدر ما
حدّ دگلدر.

الحشر: برانگیختن / قالدرمق دیری ایلیمک
که خلق ثانی مراددر.

العشر: ده / ایکی کزه بش دیمکدر، یگرمینک
نصفیدر.

العشر: ده یک بستدن / مصدردر، اونده برینی
آلمقدر، أخذ العشر معناسنه.

العشر: دهم شدن / اونده بری گتمک یعنی مثلاً
بر مقدار صوبی قاینادب اون بلوکده بری ضایع و
نقصان اولمقدر.

القشر: پوست بازکردن / قاف ايله در، قابوق و
دری صومقدر، نقشیر گبی که قشیرینی لبندن
تفریقدر.

الکشر: گماشتن / حواله ایلیمک لکن غالباً
گماریدن اولمق گرکدر که صرتمقدر.

الکشر: دندان برهنه کردن / دیشلر گورنگ که
ضحک و تبسمده واقع اولور.

المشر: جدا کردن چیزی / آیرمق یعنی نبات
یردن ظهورنده یری یارمق، تفریق معناسنه.

النشر: باد خوش / نونله در، گوزل روزگار یعنی
إلقا ایلدیگی رایحه طیبه در.

النشر: زمین بلند / یوکسک یر، ارض رفیع گبی.

النشر: دم دهان و بینی زن بعد خواب^{۱۱۷۹} /
اویورکن آغزدن و برونندن نفس آلمق یعنی صدا
پیدا اولمق.

النشر: آشکارا کردن خبر / خبری شایع
ایلمک.

النشر: بازکردن جامه / لباسی آچمق یعنی
یامه‌یوب تازه‌لیوب نظام ویرمک.

النشر: از بُن گیاهِ خُشک گیاهِ تر بر رستن /
اوتلق یابس اولدقدن صکره یغمور ویا غیری
صو گورمکله آنک یانندن تازه سبزه نابت
اولمق.

النشر: بمنشار بریدن چوب / آغاجی
بیچقی ایله قطع ایلمک.

النشر: پراکنده کردن / طاغتمق، پریشان
قیلمق.

النشر: زنده کردن / دیری قیلمق که حیاتِ
ثانیه مراددر، حشر و نشر بوندندر.

الوشر: روشن کردن دندان / [ن ۲۲۱و] دیش
بیلمک یعنی کسکین ایلمک.

الوشر: بُریدن چوب بدست ارّه / آغاجی
بیچقی ایله بیچمک، اُشرده لغتدر.
[ر ۵۰۸و]

-ص-

الأَصْر: بازداشتن / مصدردر، حبس و منع
ایلمک.

البَصْر: ادیم را بهم نهادن / موحدّه ایله‌در،
ایکی سختیانی بریره گتورمک.

الحَصْر: اندر حصار کردن / مهمله ایله‌در،
قلعه‌یه طیقوب محاصره و تضییق ایلمک.

الحصر: شمردن / صایمق، تعداد گبی.

الحصر: بازداشتن / أَصْر سابق گبی.

الحَصْر: میانِ مردم و جز / معجمه ایله‌در،
کیشینک بیلی و بوگری که اورته‌سندن هر طرفی.

الشَصْر: آهو بچه قوی / تحریکی دخی لغت
اولمغله نوع اولده یازلدی.

الشَصْر: دوختن / دیکمک که اُویولقماق، سَیرک
دی‌کدر.

العَصْر: روزگار / مهمله ایله‌در، وقت و زمان و
دوران و ضمله دخی لغتدر که گلور.

العصر: گاه نمازِ دیگر / ایکندی نمازی وقتی،
زیرا اوّل نهاردر و آخر نهار معناسنه گلور.

العصر: افشردن / صقمق، اوزم و سَمْسَم امثالی
صقمق.

العصر: عطا دادن / هدیه ویرمک و کرم
ایلمک.

القَصْر: کوشک / قاف ایله‌در، معروفدر، کاخ
گبی.

القصر: وقتِ شبانگاه / [م ۵۳۲ظ] یاتسو وقتی،
وقت العشاء گبی.

القصر: بُنهای گردنها / بیونلر دیبلری، اصول
الأعناق معناسنه.

القصر: بازداشتن / اصر سابق گئی.

النصر: نیکویی / حسن و لطافت معناسنه
نضارت سابق گئی.

-ط-

الاطر: پی بر دهانه تیر پیچیدن / اوقك گوزینه
سیکیر صارمقدر.

الاطر: دو تا کردن / بر نسنه پی اکوب ایکی
بوکمك، مثلا یایی قورمق ایچون اگلمك.

الاطر: بشکافتن / موخده ایله در، یارمق شق
گئی.

الخطر: اشتر بسیار شیری / معجمه ایله در،
سودی چوق دوه.

الخطر: دُنبال برداشتن اشتر / دوه قویریغن
قالدرمق که اویلوغنه وقت وقت نیجه کره اورمق
عادتیدر.

الخطر: خرامیدن / یوررکن صالمنق، إهتراز و
تبختر گئی.

الخطر: بازداشتن / اصر و قصر گئی.

السطر: صف از همه چیز / مهمله ایله در، هر
نسنه نك صف اولانی.

السطر: نبشتن / یازمق، وزن و معناده کُتب
گئی.

السطر: سوی / معجمه ایله در، طرف و جانب
معناسنه.

القصر: دو نماز بهم کردن / ایکی نمازی بر
یره گتورمك که عرفاتده وقت ظهرده ظهر و
عصر نمازلی و وقت عشاءده مغرب ایله عشا
نمازلینی برابر قیلمقدر و سائر اوقاتده دخی
ضرورنده جمعی تجویز اولنمشدر که بالکلیه
ترکندن اولادر.

القصر: کم کردن / آز ایلمك یعنی ناقص
قیلمق، تقلیل گئی، مثلا قصر صلاة درت
رکعتی مسافر اولدیغی اوقاتده اصلی اوزره
ایکی قیلمق.

القصر: جامه شستن / لباسی یومق و بزى
چریمق که چریجی قصار اولدیغی مذکوردر،
کازر گئی.

قصر الشيء: غایت چیزی / بالاده قصار
الشيء دخی بو معنای یازلدى.

-ض-

الحضر: پیه بالای تهیگاه / مهمله ایله در،
بوش بوگر تعبیر اولنان محلك بالاسنده اولان
یاغدر.

المضر: دوغ / آیران که معروفدر، یوغرددن
اولور، مضر و ماضر دخی مذکوردر.

النضر: زر / نونله در، آلتوندر، ذهب گئی.

الشطر: آهنگ / شروع و مباشرت که باشلامقدر.

الشطر: نیمه از همه چیزی / هر نسنه نك یاریسی، نصف معناسنه که بر بلوکیدر.

الشطر: دو سر پستان / مهنه سنك درت باشندن هر ایکسینه دیرلر.

الشطر: مانند لوج نگرستن / شاشی گی باقمق، مع هذا أحول اولمیه.

الفطر: شکاف / فا ایله در، یارق معناسنه اسمدر.

الفطر: آفریدن / یارتمق معناسنه مصدردر، فاطر السموات والأرض خالق معناسنه.

الفطر: آغاز کردن / باشلامق، یعنی اولا ایجاد ایلمك.

الفطر: دو انگشت دوشیدن / ایکی پارمغله صاغمق، یعنی باش و شهادت پارمقریله سود صاغمقدر.

الفطر: شمشیر را کند کردن / قلیجی کسمز ایلمك، یوزینی بوزمقدر. / [ر ۵۰۸ ظ]

القطر: قطره های باران و جز / قاف ایله در، جنسدر واحدی ها ایله گلور، اسمدر.

القطر: چکانیدن / مصدردر، طملا تمق که قطره قطره آتمقدر.

القطر: بقطران اندودن / قطران سورمك.

المطر: باریدن / یاغمق معناسنه مصدر لازمدر.

المطر: بارانیدن / یاغدرمق که مصدر متعدیدر.

الهطر: زدن بچوب / عصا ایله ضرب ایلمك.

-ظ-

البطر: آنچه بگذارد ختنه کننده از فرج / موحده ایله در، خاتون سنت اولدقده آندن باقی قالان قطعه حمدر.

الحطر: کسی را از تصرف مال خود بازداشتن / مهمله ایله در، کندی مالنی تصرفدن کیشی یی منع ایلمك وصی نصیله.

-ع-

البغر: پیشکل افکندن / موحده ایله در، نجاست براقمق که حیوانده مستعملدر، انسانده تغوط گبیدر.

الجغر: سرگین افکندن ددگان / جیمله در، یرتیجی حیوانلر / [م ۵۳۳ و] نجس براقمق.

الدغر: ترسانیدن / معجمه ایله در، قورختمق تخویف معناسنه و ضمله دخی گلور.

السغر: آتش بر افروختن / مهمله ایله در، آتش یاقمق.

الشغر: موی / معجمه ایله در، قیل، جنسدر، واحدی تا ایله گلور.

الشعر: جنگ انگیختن / جنگ قوپرمق، مصدردر.

الْقَعْرُ: نباتی / فا ایله‌در، اوتدر سبزه گبی.

الْقَعْرُ: نهایت بُن چیزی / قاف ایله‌در، بر
نسنه‌نك دیی، مثلاً قعر بحر دریانك نهایتیدر
و قعر بئر قیونك دیی.

القعر: برکنده درخت / آغاجی چیقمرق و
قوپارمق.

القعر: بنهایت بُن چیزی رسیدن /
مصدردر، بر نسنه‌نك دیینه ایرشمك.

الْكُفْر: کوهانِ اشترِ بچه / دوه کوشگنك
اوگوجی.

الْوَعْر: راه درشت / صرب یول، طریق
صعب گبی.

الوعر: جایگاهِ دشوار / إقامتی صعوبتلی
اولان یر.

الْبَعْر: بُزْغَالَه که بر دام بندند از بهر شکار
/ تحتیه ایله‌در، آو آلق ایچون دوزق محله بند
ایلدکلری اوغلاق جنسی آرسلان دوزاغنه
باغلرلر.

اليعر: بانگ بر گرگ زدن / قوردی اورکتمك
ایچون چاغرمق.

-غ-

الثَغْر: جای بیم / مثلثه ایله‌در، قورخو یری،
جمعی ثغور مسفوردر.

الثغر: در بند میان کفر و اسلام / اسلام ایله
کفر مملکتلرینك سنور و سرحدی که جمعی
ثغوردر.

الثغر: دندانِ كودك / صبینك دیشی، اسمدر،
جمعی ثغور مذکوردر.

الثغر: دندان بیفکندن / مصدردر، دیش
دوشمك.

الدَغْر: سبوختن / مهمله ایله‌در، صانجقمق و
دیواره میخ قاقمق.

الدغر: ملازّه كودك برداشتن / نزله دفعی ایچون
صبینك صبینك كوچك دیلنی قالدرمق یعنی بوغاز
اولمغله باصمقدر.

الدغر: بر گروهی در شدن / بر جمعیه داخل
اولمق.

الزَغْر: آب بسیار شدن / زای ایله مصدردر،
صو چوغالمق، صمله قَلت معناسی گلور.

الزغر: چیزی غضب کردن / بر نسنه‌یی زور ایله
آلمق.

الشَغْر: پای برداشتن سگ تا بول کند
/[ن۲۲۱ظ] معجمه ایله‌در، کلب تبوّل ایدرکن
آیاغن قالدرمقدر.

الفَغْر: دهان باز کردن / فا ایله‌در، آغزینی آچمق
که مصدردر.

الفغر: دهان باز شدن / آغزی آچلمق که لازمدر.

المغر: باران خُرد / اوفاق دانه‌لی یغمور معناسنه اسمدر.

النغر: جوشدنِ دیگ / نونله مصدردر، چوملك قاينامق، غلیانِ قدر معناسنه.

النغر: خشم گرفتن / دارلق غضبه گلمك، حتی صدری غلیان ایده.

الوغر: آوازِ سخت / شدید سس، صوتِ قوی معناسنه.

الوغر: خشم و کینه گرفتن / دارلق، غضب و غیظ پیدا ایلمك، نغرگی. [و ۵۰۹]

-ف-

الأفر: دويدن / یلمك سگرتك و خدمتنده چابك اولمق.

الأفر: نشاطی شدن / نوعِ اولده دخی مذکوردر.

الأفر: فربه شدن / حركه‌لرله نوعِ اولده سابقدر.

الثفر: فرج همه ددگان / مثلته ایله‌در، نوعِ اولده یازلدی که محرکا دخی لغتدر.

الجفر: چاه فراخ / جیمله‌در، وسعتلی اولان قیو رصد ایچون و بستان و حمام قیولری گبی.

الجفر: بُزْغَالَه چهار ماهه / درت آياقلى اوغلق، مذکُردر، حسیل گبی که یانلری قبارمغه باشلايه و اوتلامغه باشلیوب ممدن فارغ اوله.

الجفر: اشتر پنج ساله / بش یاشنده اولان دوه.

الحفر: زمین کندن / مهمله ایله‌در، یر قازمق که طیراخی اشتك معناسنه، تحفیر سابق گبی.

الحفر: آن برق که پهن وا شود / معجمه ایله‌در، اینلی گورینك بَرَقدر که اثنای رَعْدده اولان برق عَرِیض وسیع.

الحفر: بُن دندان خُرده شدن / نوعِ اولده دخی محرگا محَرَدِر.

الدفر: بوی ناخوش / مهمله ایله‌در، بد قوحو، رایحه کریه گبی.

الدفر: سُبوختن / دُورتمك و صانجمق، وزن و معناده رَکَز گبی.

الدفر: بوی خوش و ناخوش / معجمه ایله‌در، نوعِ اولده دخی یاد اولندی. ^{۱۱۸۰}

السفر: سفر کنندگان / مهمله ایله‌در، [م ۵۳۳ظ] مسافر معناسنه اولان سافرك جمعیدر، صَحْب صاحبك جمعی اولدیغی گبی.

^{۱۱۸۰} م - **الدفر:** سُبوختن / دُورتمك و صانجمق، وزن و معناده رَکَز گبی. **الدفر:** بوی خوش و ناخوش / معجمه ایله‌در، نوعِ اولده دخی یاد اولندی

الصفّر: تافتن گیسو / صاچ اورمک، حتی ضفیره اورگو معناسنه مذکوردر.

الصفّر: دویدن / یلمک، سَعی ايله وزن و معناده یکساندر.

الطَفَر: بجستن / مهمله ايله در، صچرامق که وزن و معناده وُثب گي، طافور دخی مسطوردر.

الطَفَر: ناخنه بر چشم بر آمدن / معجمه ايله در، بالاده تحريك ايله دخی إفاده اولندی.

العفر: کُرّه گورخر / معجمه ايله در، بیانی قُودق که صِبّه دخی دیرلر، ضمله دخی آکا قریب گلور.

العفر: خاک روی زمین / سابقا تحريك ايله دخی یازلیشدی.

العفر: در خاک مالیدن / طپراغه بولامق، تعفیر سابق گي.

الغفر: ستاره از منازل ماه / معجمه ايله در، منازل قمر تعبیر اولنان یگرمی سکز یلدزلردن اوچ یلدزدر که میزان برجنددر، اوچی بر إعتبار اولنمشدر، تشرین اولده طلوع ایدرلر.

الغفر: خُشک ریش / قوریمش یاره که اوکلمغه دوغمش اوله.

الغفر: پُرزه جامه / تحريك دخی لغتدر که نوع اولده یازلدی.

السفر: رُفتن خانه و جز / اوی و میدانی و امثالی سوپریمک که مسفر سوپرگه معناسنه گچدی.

السفر: روی برهنه کردن / یوز آچمق، رفع نقاب معناسنه.

الشَفَر: هیچ کس / معجمه ايله در، أحد معناسنه در، ما في الدار شَفَر دینور أحد معناسنه.

الصفَر: زرد آب در شکم جمع شدن / مهمله ايله در، ذي روحك دروننده پیدا اولان صاری صو، الماء الأصفر في البطن معناسنه.

الصفَر: تک چارپای / معجمه ايله در، حیوانک صچرامسی.

الصفّر: رسن تافته / اسمدر، بوکلمش ایپ، حبل مفتول گي.

الصفّر: رشته بّناء / دولگر ایپی که آشی ايله بویارلر و معمارلرک ترازولرنده اولان شاقول ایپی.

الصفّر: ریگ چفته / بری برینه باغلی قُوم، رَمَل منعقد گي.

الصفّر: کار کردن / ایش ایشلمک و کسب ایلیمک.

الصفّر: تافتن رسن / مصدردر، ایپ بوکمک.

الغفر: آمرزیدن / یارلغامق، مغفرت و إغتفار
گبی و صفتی غفور دخی مذکوردر.

الغفر: وا پوشیدن / وزن و معناده ستر گبی،
لکن بونده مَرَّة بعد أُخری مغفرت ملحوظدر.

الغفر: وا گشتن بیماری و جراحت / مرض
و علّت تکرار نُکس ایلمک و چبان اوکلمش
ایکن ینه ظهور ایلمک.

القَفَر: زمین خالی / قاف ایلهدر، بوز یر که
نباتات اولیه، ارض قفراء گبی و بو معناده
مِقْفار دخی یازلدی.

القفر: از پی فرا شدن / بر کمسنه نك
آردنجه گتمک، إقتفاء و إتباع گبی.
[۵۰۹ظ]

الکَفَر: ديه خُرد / کوچک کوی، قریه صغیره
گبی، جمعی کفور یازلدی.

الکفر: پوشیدن / وزن و معناده سَتَر سابق
گبی.

النَفَر: از سه مرد تا بدّه / نونلهدر، نوع
اُولده دخی یازلدی که تحریکی لغتدر.

النفر: آواز / سس، وزن و معناده صوت
گبی.

النفر: بیرون رفتن / طشره چیقماق، نُفور
گبی که مذکوردر.

الوَفَر: خواسته بسیار / چوق طلب اولنان شی.
الوفر: تمام کردن / بتمک و دونمک و نهایته
وصول ایلمک.

-ق-

البَقَر: شکم را بشکافتن / موخده ایلهدر، قارن
یارق، شقّ البطن گبی.

الحَقَر: خوار شدن / مهمله ایلهدر، حقارت گبی
ذلیل و رذیل اولمق گبی که خورلق دیرلر.

الصَقَر: دُوشابِ خرما / خرما بکمزى، وِئسُ
التمر معناسنه.

الصقر: سختی گرمای آفتاب / گنشك حرارتی
غایت شدید اولمق.

الصقر: چرغ / چاقر دیدکلری قوشدر که
سَبُعْدَر، بَلَبان نام قوشه دخی دینور.

الصقر: شیر ترش / اکشی سود، لَبِنِ حامض
گیبدر، تحریکله دخی گچدی.

الصقر: [م۵۳۴و] شکستنِ سنگ / طاش
قرمق که مخصوص کُلنگی واردر.

العَقَر: کوشك / وزن و معناده قصر گبی که
مذکوردر.

العقر: بنیادِ سرای / اوک تملی، أساسُ الدار و
أصلُ الدار معناسنهدر، ضمله دخی لغتدر.

العقر: همه بنیادِ بلند / هر عالی بنایه دیرلر، بناء
مرتفع معناسنه.

- العقر:** شکافِ میانِ دو چیز / ایکی نسنه
آراسی اولان یارق.
- العقر:** ابرِ نزدیکِ بزمین / یره یقین اولان
بولوت.
- العقر:** خرما بن که سرش بپرند / باشی
کسدکلری خرما آغاجی، لکن باشی کوکیله
بیله کسینلن خرما آغاجیدر دیدیلر.
- العقر:** آنجا که اشتر از حوض آب خورد /
تحریک ایله دخی مفصلدر.
- العقر:** جایگاهی بابل / بابل ولایتند بر یرک
اسمیدر که یزید بن مهلب آنده قتل اولندی.
- العقر:** کشتن / اولدرمک، وزن و معناده قتل
گی.
- العقر:** پی کردن / حیوانی سیکیرمک.
- العقر:** نازاینده شدن زن و جز / خاتون ویا
سائر حیوان حملدن قالمقدرد که وکانت امرائی
عاقراً بو ماده دندر و ضمله دخی گلور.
- العقر:** ریش کردن / حیوانک آرقه سنی یاغر
ایلمک.
- الفقر:** درویشی / فا ایله مصدردر، احتیاجی
اولمق، حوایجِ اصلیه سی اولماق که صدقه آلمق
جائز اوله، ضمله دخی لغتدر که گلور.
- الفقر:** اندر بایست / [ن۲۲۲و] حاجت
معناسنه که حاجات دخی محللرنده یازلدی،
ضحله دخی گلور.
- الفقر:** پشتِ کسی شکستن / مصدردر، بر
کمنسنه نك آرقه کموگنی قرقمق، کسرِ قفرُ الظهر
معناسنه.
- الفقر:** چیزی ناپیدا جستن / اولیان نسنه پی
طلب ایلمک.
- المقر:** جانبِ قفا / باشک اکسه طرفی.
- المقر:** زهره / اود ددیکلری کیسه در که ایچنده
صفرا واردر، مرارة دخی مرور ایلدی.
- المقر:** چیزی سخت تلخ / تحریک ایله مصدری
مصدردر.
- المقر:** ماهی در سرکه کردن / سرکه یه بالق
قومق که سَرْدله و صَلاْموره دیرلر.
- النقر:** دانه برچیدن مرغ / نونله در، قوش یم
یمک لکن منقار یله دانه پی گوترمکدر.
- النقر:** صغیر زدن / مصدردر، صِثْلُق ویرمک که
إِصْلُق چالدى دینور، دیل دماغه یاپشوب ویا
پارمقلری وضعله اوفورمکدن ظهور ایدن سسدر
که حیوان سورمک ایچون ایدرلر و باش پارمغی
اورته پارمغه اورمغله اولان صدایه دخی دیرلر.

- النقر:** عیب کردن / بر صفتده و بر حالده
بر کمسنه بی عیبه نسبت ایلمک که اول
صفت کندویه مناسب اولان احوالدن دگلدر
دیمکدر.
- الشکر:** جماع / معجمه ایلهدر، حالانه قربان
ایدوب چفت اولق معناسنه اسمدر.
- الشکر:** فرج زن / وزن و معناده فرج خاتونک
اود یریدر، لکن بونلرده ضمله دخی أفصحدر.
- العکر:** باز گردیدن / مهمله ایلهدر، میل و
إلتفات ایلمک.
- الفکر:** اندیشه / فا ایلهدر، / [م ۵۳۴ظ]
دوشنمک معناسنه اسمدر، فتحه لر ایله جمعدر که
نوع اولده یازلدی.
- المکر:** شکر فی گوشت ساق / طوی طوبقی و
قالن بیلکلی کمسنه.
- المکر:** خاری / بر دیکندر، آغاجنه دخی
دینور.

—ک—

- البکر:** اشتر خوان / موحده ایلهدر، گنج و
یگت دوهدر.
- بکر:** قبیله / بر قبیلهدر که بابالری بکر بن
وائل بن بن قاسطدر.
- السكر:** بستن آب / مهمله ایلهدر، صو
یولنی باغلامق و سرخوشلغه سکر دیدیلر
عقلی معقول و ممنوع اولدیغی ایچون.
- السكر:** چشم باز بستن / گوز باقمقدن منع
اولنمق که سگرت أبصارنا بو مادهدندر.
- المکر:** گیل سرخ / آشی دیدکلری قرمزی طپراق
که بویا اولور، مغرة دخی گلور.
- المکر:** بدی سکالیدن / حيله ایدوب آلداتمق،
حَدعه گبی.
- الهکر:** شکفت / تعجب ایلمک و چوق چوق
متعجب اولمق.
- الوکر:** آشیانه مرغ / قوش یوه سی لکن طاغلرده
ویا دیوارلرده اوله وکن گبی، جمعی اُوکار
یازلمشدر، اگر بوداقلرده اولورسه عُشه و یرده
اولسه اُفحوص و اُدحی دخی دیرلر.

-م-

الأمر: قیامت / حق تعالی نك فضا و فصلی

زمانه دخی إطلاق اولنور امر بالله.

الأمر: وحی / خالق تعالی طرفندن ظهور ایدن

وارد حقانی و إلهام إلهی و سوق ربّانیدر، حیوانده

فقط آری یه وارد اولدیغی آیت ایله ثابتدر که

بیورر ﴿وَأَوْحِينَا إِلَى النحل﴾

الأمر: مرگ / اولمک، موت گبی که جمله نفوس

منتقّسه بو امرده یکسانلردر.

الأمر: فرمودن / بیورمق که پادشاه امر ایلدی

بیوردی دیمکدر أمرنا مترفیها

الأمر: بسیار گردانیدن / چوق ایلمک یعنی بر

فعلی چوق چوق ایتمک، متعدّیدر، حدیثده

"خيرُ المالِ مهرةٌ مأمورةٌ" صوبی چوغالمش طای

خير المال دیمکدر.

الأمر: بسیار شدن / چوغالمق، لازمدر، باب

رابعدنذر.

التّم: خرما / معروفدر، میوه قسمندن و

یابسدر که آلتنجی مرتبهده تمر اولدیغی رطّب و

بَلَحْدَه دخی یازلمشدر.

الجّم: ششم روز از عجزوز / جیملهدر، ایّام برد

عجزوزك آلتنجی گونیدر، ایکنجی صِنْبَرده

مذکوردر و مُطْفی الجّم دخی دیرلر.

الجمر: اخگرهای آتش / آتشك كوزلری که قور

دیرلر، جنسدر واحدی جمرة گلور.

الأمر: فرمان / بیورق معناسنه اسمدر که

مصدري گلور، بو دخی امور لازمه دندر که

امرك یگرمی معناسی یعنی نوعی وارد،

أكمل^{۱۱۸۱} تقرير ايلمشدر: ^۱وُجوب و ^۲نَدْب

و ^۳إباحه و ^۴إرشاد و ^۵إكرام و ^۶إمتنان و

إهانت و ^۷تسويه و ^۸تعجّب و ^۹تكوين و

^{۱۱}إحتقار و ^{۱۲}إخبار و ^{۱۳}تهدید و ^{۱۴}إنذار و

^{۱۵}تعجيز و ^{۱۶}تسخير و ^{۱۷}نهی و ^{۱۸}تأديب و

^{۱۹}دعا و ^{۲۰}تقويع تمام بیست عدددر. ^{۱۱۸۲}

الأمر: کار / حال معناسنه، مثلاً الأمرُ

الفلاحيّ مستقيمّ دينور حال و شانی و کاری

إعوجاج اوزره دگل دیمکدر.

الأمر: قضا / حکم و امری تنفيذ و إجرادر.

الأمر: دين / حق تعالی نك تخلف احتمالی

اولماق وجه اوزره امر و فرمانی اولمغله دين

مبينه تسميه قيلندی، اگر فتح دال ایله

اولورسه اداسنه امر إلهی تعلق ايلمکله بورج

ديمک اولور.

الأمر: گناه / صوچ معناسنهدر، حال و

صفتِ رذيله دیمکدر.

الأمر: عذاب / معلومدر، سابق گبی فرمان و

قضا معنالرينه رجعت ايدر.

^{۱۱۸۱} أصول يزدوي شرحينك اسميدر که أكملادر. «هامش»

^{۱۱۸۲} تقرير تهدید ایله تعجيز جمعيتندن حاصل اولور. «منه»

- الجمهر:** بریدن / کسمکدر، قطع گبی، لکن خرما گوبگی قطعنده إستعمالی غالبدر.
- الخنمر:** سیکی / معجمه ایلهدر، سوجی که شراب دخی ترکی گبی اولمشدر.
- الخنمر:** هرچه مست کند / سکر ویرن هرزه اولورسه؛ زیرا فی الأصل ستر معناسی ملحوظ اولمغله عقلی ستر ایدن هر شیئه إطلاق ایلدیلر، حتی جوز طیب و افیون دخی داخلدر.
- الخنمر:** انگور / اوزم عنب گبی، زیرا سوجی یه بنت العنّب دینور که شاعر دیمش بیت:
- ایچمه اوزم صوینی یدک ایسه دانه سین
شرعا حرام اولور قزی آلدکسه آنه سین
- الخنمر:** اندرز کردن / [م ۵۳۵و] وصیت ایلمک که کندی موتندن صکره ثلث مالندن بعض خیرات اولنمغه تنبیه و توصیهدر.
- الخنمر:** خمیر مایه در آرد کردن / خمیر ایلدکلری اونه مایه دیدکلری اکشی خمیری قاتمق.
- الذمر:** بر چیزی انگیختن / ذال معجمه ایلهدر، بعض کمسنه لری تحریک ایدوب جنگ ویا سائر نسنه یه ترغیب ایلمک.
- الزمر:** نای / زای ایله اصلنده سس معناسنه اولمغله دودک و قوال و مثقال مقوله لرینه دخی دیدیلر، مزمار سابق دخی بو ماده دندر.
- الزمر:** نای زدن / مصدردر، دودک اوفورمک. / [ر ۵۱۰ظ]
- السنمر:** افسانه گفتن / مهمله ایلهدر، تحریک ایله نوع اولده دخی سبق ایلدی.
- السممر:** مسمار بر جای زدن / بر محله اکسری میخلامق.
- السنمر:** رفتن بفریب / معجمه ایلهدر، آلدانوب گتمک یعنی حيله گتورلمش اوله.
- الصمر:** بوی کند آمدن / مهمله ایلهدر، رایحه قبیحه طویلماق.
- الضممر:** مرد سبک تن / معجمه ایلهدر، آرق یعنی ضعیف و لاغر معناسنه.
- الضممر:** باریک میان شدن / اینجه بللی اولمقدر.
- الطمر:** برجستن / مهمله ایلهدر، صچرامق، طفر سابق گبی.
- العمر:** زندگانی / یشامق، بقا معناسنده اسمدر.
- العمر:** عیش همیشگی / مصدردر، / [ن ۲۲۲ظ] حیاتده نیجه دملر و بقا مقدر اولمق معناسندهدر و قسّم بو معنایهدر که لعمرک بیورلدی.
- العمر:** زیر گوشی / قولقدن آشاغی اولوب کویه طوقیدیغی محللردن بری.
- العمر:** حلقه گشوار / کویه نک حلقه سیدر که ذکر محلّ إرادة حالدردیو گوشزددر.

العمر: گوشت میان دندان / دیش آرالرنده
اولان ات که جمعی عمور گلور.

العمر: سوگند بکسی دادن / بر کمسنه یه
یمین ویرمک، تحلیف گبی، قسم سابقدن بو
معناده شهرت بولشددر، زیرا بو دخی
قواعددندر، بر معنای مجازده بر لفظ کثرت
استعمال ایله حقیقت اولور و بر کلمه ده ترک
استعمال ایله مجاز اولور دیدیلر.

العمر: آستین بر سر افکندن زن / خاتون
یکيله باشنی ستر ایلمک.

العمر: دیر زیستن / سابقا فتحه لرله
یازلمشیدی، ضمله دخی گلور.

العمر: مهتر بخشیدن / معجمه ایله در،
اولودر سیدگی که سخی اوله.

العمر: آب بسیار / چوق صو، ماء کثیر
گبی و هاء ایله گرداب معناسنه گلور.

العمر: فراپوشیدن آب چیزی را / بر
نسنه یی صو باصمق و آلق.

القمر: بقمار غلبت کردن / قاف ایله در،
قمار دیدکلری مذکور ملعبه ده غالب اولوب
یکمک.

الهمر: اشک و آب ریختن / دوکمکدر، گوز
یاشی و گرکسه صو و سائر شی.

الهمر: شیر بتمامی دوشیدن / سودی بتون
صاغمق.

-ه-

البهر: دما بر افتادن / موخده ایله در، صولغن
علتی عارض اولمق که تواتر نفسددر.

البهر: غلبت کردن / مطلقا غالب اولمق که
مصدردر.

البهر: فزودن نور ماه / آی آیدنلیغی زیاده
اولمق.

البهر: فزودن غوره خرما / خرمانک قورغی
چوق اولمق.

الجهر: فراز پهن / جیمله در، اینلی یوقش.

الجهر: آواز برداشتن / سس قالدردمق ﴿لا تجهر
بصلاتك﴾ بو ماده دندر.

الجهر: آشکارا کردن / إخفانك ضدیدر، آچمق
إظهار گبی.

الدهر: روزگار / مهمله ایله در، زماو و وقت و
دوران معناسنه.

الدهر: غلبت / غالب اولمق معناسنه اسمدر.

الدهر: سختی / شدت، رجل عدل گبیدر، دره
دهاریر بو ماده دندر که یازلدی. / [۵۱۱و]

الذهر: سیاه دندان شدن / معجمه ایله در، قاره
دیشلی اولمق.

الشَّهْر: ماه / آی قمر گئی.

الشهر: ماهِ هلال / عربی آی که اون ایکیسی بر سال اعتبار اولنور، هر بری اوتوز و یگر می طقوز دخی اولور، ابتدالری رؤیتِ هلال که منوطدر، آنکچون هلاله مضافدر، هر برینک اسماء قدیمه و نامهای جدیدۀ اسلامیهلری محللزنده گلور، صفر و رجب گئی.

الشهر: شمشیر کشیدن / قلیج چکمک، مصدردر، سلّ گئی.

الشهر: معروف کردن / مشهور قیلمق، بر کمسنه پی خیرا ویا شرّا بر امر ایله تشهیر ایلمک.

الصَّهْر: [م ۵۳۵ظ] چربو گدازانیدن / مهمله ایلهدر، چزویش ارتمک، اذابه معناسنه.

الصَّهْر: سخت بخیل / معجمه ایلهدر، زیاده بخیل که بو صفت ذمیمهده اوله.

الضَّهْر: پُشتِ کشف / قاپلی بغانک آرقهسی و بو دخی معلوم اولور که هر آرقه ظاء مثاله ایله یازیلور لکن سُلْخَفای آرقهسی ضاد ایله یازیلور، بیضهده بیضة النمل گئی.

الضهر: سنگی که از کوه بدر آمده / طاغدن دوشمش طاشدر، بو معناده ضاد و آرقه معناسنده ظا ایله اولدیغی مُجَد خزرچینک

بیان الظاء والضاد قصیدهسنده بو بیت ایله مضبوطدر **شعر:**

تقول هذا الظهر ظهر الرجل

والضهر أيضا صخرة من جبل

الظَّهْر: پاك کردن / مهلمه ایلهدر، پاك ایلمک شرعا که مانع صلاة اولان شیلری ازاله ایلمکدر ویا طبعا و قانونا طهارت پیدا ایلمکدر.

الظَّهْر: پشت / معجمه ایلهدر، آرقه که ذی روحک سینۀ معکوسی که صدرك ضدیدر، نمازده إمامک جماعته مقابل اولان عضو بالاسی.

الظهر: یار / معین و یاردجی که ظهیر سابق معناسنه.

الظهر: چارپای بارکش / حمال بارگیر و یوک ایچون اولان هر حیوان.

الظهر: اشترِ جمازه / سرعتلی دوهدر، حملِ سریع السیر که نَجِیب دخی دینور.

الظهر: راه بیابان / طاغ یولی.

الظهر: جانبِ کوتاه از پر مرغ / قوشک قنادندن قصه اولان طرفی.

العَهْر: زنا کردن / مهلمه ایله مصدردر، زنا ایلمک، نوع اولده نابکار دیو معنی یازدی.

الفَّهْر: جماع کردن با زنی و آب ریختن بدیگری / بر خاتونه جماع ایدوب اِنزاله قریب اولدقده دیگر خاتونه اِدخال و آنده اِنزال اولمقدر، نوع

- المهر:** زیرک شدن / مصدر در، عاقلنمک مهارت گئی.
- القهر:** نام کوهی ویا رودباری / قاف ایله در، بر طاغک ویا بر ایرماغک اسمیدر که بولندیگی محل آنلره محتملدر.
- القهر:** خواری کردن / مصدر در، خورلق ایلمک یعنی بر کمسنه یه غالب اولمق.
- القهر:** شکستن کسی را / بر کمسنه یی قرقم که دشمنی قهر ایلدی دیمکدر.
- الکهر:** روی تشر کردن / یوزی اکشی قیلیمق، تعیس گئی، یعنی چهره ایدوب بر کمسنه یه اظهار غضب قیلیمق، کهروره گئی.
- الکهر:** بانگ بر زدن بر کسی / منع و زجر ایدوب شدتلی چاغرمق ﴿وَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ﴾ ﴿فَلَا تَكْهَرْ﴾ قراءت اولندی.
- الکهر:** روز دیر بر آمدن / گون گچ گلمک، صباح گچ اولمق.
- الکهر:** راندن / سورمک یعنی آتی پک یورتمک و عسکر سورمک.
- المهر:** کابین کردن زن / نکاح آقچه سنی خاتونه ویرمک و اول مبلغه دخی دیرلر، صدق و صدق و صدقه گئی.
- المهر:** شناه کردن / صوده یوزمک، سَبَح ایله وزن و معناده یکساندر، سباحه گئی.
- النهر:** جوی بزرگ / نونله در، نوع اولده دخی مذکوردر.
- النهر:** آن چوب که بر گردن گاو نهند / اوکوزک بونونه قودقلری آغاجدر که بوندرق دیرلر، بو معناده نیر دخی مذکوردر، فارسیده یوغدر.
- النهر:** جوی گندن / مصدر در، دره آچمق و چای قازمق، حفر حرق گئی.
- النهر:** بانگ بر زدن / کهر مذکور گئی منع ایلمک که ﴿وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ﴾ بیورلدی بو ماده دندر.
- الیه:** جایگاه فراخ / تحتیه ایله در، بول محل، مکان وسیع گئی.
- الیه:** بستیهندن / جور و جفا و اذیت و آزار ایلمک که ترکجه اونکولک دیرلر. / [۵۱۱ظ]
- البور:** زمین بی کشت / موحده ایله در، خراب اولوب اکینسز قالان یر.
- البور:** / [۵۳۶و] آزمودن / تجربه و امتحان ایلمک.
- التور:** رسول میان گروهی / فوقیه ایله در، بر طائفه نك بعض امور ایچون بربرلینه ارسال ایلدکلری کمسنه که ایلچی گئی اولور.

-و-

الثور: طبقِ شمع / موم سفره‌سی و شمعدان طلبه‌سی.

الثور: کوزه‌ه کز دست و روی شویند / ال و یوز یودق‌لری قاب لگن و سائر ظروف.

الثور: نرگاو / مثلثه ایلهدر، ارکک اوکوز و صغر، بقر گبی.

الثور: مهتر / مصدر بمعنى الفاعل، عالی و شریف معناسنه.

الثور: [ن۲۲۳و] دیوانگی / دلوك جنون گبی، لکن کوکرمک تعبیر اولنان حالتدر، طورینی تجاوز ایدن شی، خصوصاً خمر اولاجق مایه اوله.

الثور: برج آسمان / کوکده بر برجدر که جمله اون ایکیدر، جَوْزا اُسد عقرب خُوت دخی محللزنده گچمشلردر.

الثور: سبزی که بر سر آب بود / صو ایچنده اولان یشیل شیدر که آکا ترکجه یوسون دیرلر، طَخْلَب دخی بو معناده مذکوردر.

الثور: پارهُ کشك / کش دیدکلری قوری یوغرت پاره‌سی، قطعهُ أَقْط معناسنه.

الثور: پراکندن شفق / شَفَق طاغلامق که عربک سَقَطْ ثَوْر الشفق قوللزنده ثور لفظی مزبور معنایه‌در، بعضیلری مُعْظَم معناسنه‌در دیدیلر.

الثور: پیدا شدن سُرخیه / خَصْبَه چیق‌مق.

الثور: قبیله از عرب / عربدن بر قبیله‌در که بابالری ثور بن عبد منات مُضار اولادنذر، سُفیانِ ثوری آکا منسوبدر.

الثور: کوهی / بر طاغدر که مگّه قربنده‌در، ثَوْر الطحل دیرلر اذ هما فی الغار کریمه‌سنده اولان مغاره بو طاغده‌در که هجرتده اوچ گون و اوچ گیجه آنده صاحب‌لری أبو بکر ایله مهمان اولدیلر علیه الصلاة والسلام و علی صاحبه.

الثور: برانگیختن گرد و خاک / توز و ظپراق روزگار ایله قالمق.

الثور: برانگیختن فتنه / فتنه قالمق و پیدا اولمق.

الثور: برخاستن بزدن کسی / بر کمسنه‌یه صچرایوب ضرب ایلمک.

الثور: زود برخاستن اشر / دوه سرعتله قالمق، حتی قالدرمغه تئویر دیرلر.

الجور: ستم / جیمله‌در، اسمدر، جفا و اذا جمله‌سی زبانزددر، حدّی تجاوز معناسنه.

الجور: ستم کردن / معنای مزبورده مصدردر.

الجور: از راه بگشتن / یولدن صایمقو جاده قویمدن انحراف و طریق مستقیمدن انصراف معناسنه.

الزور: زیارت کردن / مصدر در، بر کمسنه پی
صوره وارمقدر.

الشور: انگین بیرون کردن از جایگاهش / بالی
محلندن چیقارمق، قوغاندن ویا دستیدن و غیریدن
إخراجدر.

الشور: عرض کردن چارپای / حیوانی گوسترمک
یعنی بازاره چیقارمق که مشوار آت بازاریدر.
/[م۵۳۶ظ]

الشور: شرمسار شدن / اوتاندرمق، تحجیل
گی.

الشور: چوب را بارّه شکافتن / آغاجی بیچقی
ایله کسمک، یارب ایکی اوچ ایلمک.
/[و۵۱۲و]

الصور: خرما بُنانِ بسیار / مهمله ایله در، چوق
اولان خرما آغاجلری.

الصور: موی پیشانی / آلن صاچی، ناصیه
معناسنه.

الصور: چسبانیدن / متعدیدر، اگمک، إماله
ایدوب إلتفات ایتدرمک.

الصور: چسبیدن / اگمک، میل و إلتفات
معناسنه لازمدر.

الصور: پاره کردن / پارچه پارچه ایلمک، تمزیق
گی.

الخور: درخت کهربا / مهمله لرله در، توز
آغاجیدر که صو کنارنده اولوب سکوت گبی
اوچلری دریاه واصل و آنی طلقه چلقه مغله
کهربار حاصل اولور، أختری زای ایله یازدی
العهدۀ علیه.

الخور: بازگشتن از گناه / گناهدن دوغمک
یعنی ترک و فراغت دیمکدر.

الخور: کاسته شدن / اکسلمک، نقصان
اولمقدر.

الخور: سپید کردن جامه / مصدر در، لباس
بیاض اولمقدر.

الخور: گمراه شدن / پریشانلق و شاشقنلق
گلمکدر که اثرده "نعوذ بالله من الخور بعد
الکور " یعنی نظام حالدن صکره تکرار
پریشانلقن إستعاده در.

الخور: زمین گو / معجمه ایله در، چقور یر،
خفر گبی.

الدور: گرد برگشتن / مهمله ایله در، بر
نسنه نك چوره سنی دوغمک، طواف گبی.

الزور: بالای سینه / زای هوز ایله در،
گوگشک یوقاریسی که قِلاده محلّی، أعلای
صدر و نخر گبی.

الزور: سرور گروه / بر طائفه نك رئیسی
اولوسی شریفی بیوگی.

الضَّوَرُ: گرسنگی سخت / معجمه ایله در،
زیاده آچلق، جوع شدید گبی.

الضُّور: گزند کردن / ضرر و ظلم ایلمک.

الطَّوَرُ: گونه / مهمله ایله در، مثل معناسنه
یعنی بر نسنه یه قریب اولمقده آنک گبیدر، بو
دخی آنک طورنده دیرلر.

الطور: حال / حدّ و مقداردر، حدّینی تجاوز
معناسنه طورینی تجاوز ایلدی دیرلر.

الطور: سامان میانِ دو چیز / ایکی شی
بیننده اولان فاصله و نهایت.

طور: یکباره / کرّه معناسنه، تارّه گبی، "ما
جائنی زیّد طَوْرًا" بکا بر کرّه گلمدی دیمک
اولور و أحد گبی که "ما جائنی الیومَ طَوْرًا"
دیرلر بو گون بر کمسنه بکا گلمدی دیمکدر
که أحدّ مفهومی ادا ایدر.

العَوْرُ: بینای چشم بشدن / مصدردر، گوزک
رؤیتی زائل اولوب گورمز و بو معناده تحریکله
نوع اولده اسم مذکور و تا ایله دخی گلور.

العَوْرُ: نهایتِ بُنِ چیزی / معجمه ایله در، بر
نسنه نك دیی و نهایتی، قَعْر گبی.

الغور: زمینِ گو / چقور یر.

الغور: شهری که در گو باشد / چقور یرده
بولنان کوی و کُند.

الغور: منفعت رسانیدن / فائده و نفع ویرمک.

الغور: دیت دادن / دیت ویرمک، بر عضوک
سبب نقصانی اولمغله آنک بهاسنی ویرمک.

الغور: زمینِ آب را فرو خوردن / یر صوی
یوتمق و چکمک و ایچمک.

الغور: بر زمینِ گو فرو شدن / چقور یره
اینمک، نزول ارض منخفضه معناسنه.

الغور: چشم بگو فرو رفتن / گوز چقورلشمق.

الفَوْرُ: برجوشیدن آب چشمه و دیگ و
مانندش / چشمه نك و چوملگک و حوضک
صوی صچرامق، حتی حوضک فسقه سنده اولان
مجرالره فَوّارة دیدکلری بو ماده دندر که سابقدر.

الکَوْرُ: دویست اشر / ایکیوز دوهیه بر کَوْر
دیرلر، لکن چوق دوه معناسنه در، بعیر کثیر گبی.

الکور: افزون شدن / آرتق و چوغالمق، کثرت
معناسنه.

الکور: دستار در سر پیچیدن / باشده صارق
صارمق، لَوْث گبی، هر بر قولاق ایچون بر کَوْر
دخی دینور، حَوْر دخی بونک ضدیدر.

المور: موج / طالعهدر که تمور السماء مورّا
کریمه سنده بو معنایه در.

المور: راه آسان / سهولتلی یول، طریق سهل
گبی.

النور: گردیدن / دَوْنُكَ یعنی دور و رجوع ایتمک.

النور: در یکدیگر شدن / بری برینه گیدوب گلمک.

النور: شکوفه سپید / نونله در، بیاض چیچک.

النور: نیل / چوید که اِکْنَه ایله انسان قوللرینی و غیره یرینی قنابد صکره سوردکلری ایسدر که یشیل و مائی خطّ رسم اولنور، اشته او دوده یه دیرلر، اکثریا اثری مائی و کُوک چوید رنگنده اولمغله فارسیده نیل دینور.

النور: روشن شدن / مصدردر، ظاهر و آشکاره و غیان اولمق و نورلنمک.

النور: رمیدن / اورکمک نفرت گبی و قاچمق فرار گبی.

النور: گله گوسفند / قیون سورسی قطیعه الغنم معناسنه.

الهوَر: آب که مانند دریای کوچک بود / بر بیوک صودر که کوچک دریا گبیدر.

الهوَر: فرو افکنده شدن / مصدردر، دوشمک / [۵۳۷م] آشاغی اینمک، مثلا طاغ یوریوب آخر طاغی باصمق گبی. / [۵۱۲ظ]

-ی-

الأیَر: / [ن۲۲۳ظ] قضیب مرد / آلتِ رجولیتدر، اُیور مسفوردر، اولادِ عربده "کنتم اُیورًا" کنایاتدندر.

جَیَر: حقا / جیمله و آخری کسر اوزره مبنیدر، لسانِ عربده یمیندر حَقًّا معناسنه.

الحَیَر: شبگاهِ اشتر / مهمله ایلدر، دوه آغلی که آنده گیجه قالور و قورویه مشابه یره دخی دیرلر.

الحَیَر: نیکی / معجمه ایلدر، ایلک حَسَنه معناسنه در، ضَدّی شَرّدر.

الحَیَر: مال / قرآن کریمده بو معناده خیر لفظی صدور ایلمشدر، ﴿إِنْ تَرَكَ خَيْرًا﴾ و ﴿لِحَبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ﴾ گبی، وسیله خیر اولدیغی سبیدن رجل عَدْل گبیدر "نِعَمَ الْمَالُ الصَّالِحُ" وارد اولدیغی گبی.

خَیَر: بهتر / مطلقا عالی معناسنه نکره در و بو لفظ محفّقدر، اصلی خَیَردر مِیّت گبی که مِیّت دخی لغتدر.

الحَیَر: اسبان / آتلی دخی مراد اولنور مال اولمق معناسنه، حَتّی غُرّه سنه صباح الحَیَر تعبیر اولنور.

الحَیَر: از کسی بهتر بودن / اسم تفضیل معناسی ملاحظه سیله در، اصل متروکی اخیردر، بر آخر کمسنه دن بعض خواصّه اولی و اعلی دیمک که تأنیث و تذکیری یکساندر.

الخیر: بهتر برگزیدن / اولای اختیار و
انتخاب معناسنه مصدر که خار الله لک
دیرلر، حق تعالی خیری میسر ایلمکده سنی
اختیار و سکا تخصیص و سنی خیره
مخصوص قیلسون دیمکدر.

الدیر: نیم گنبد / مهمله ایله در، یارم قبه،
نصف کمر معناسنه.

الدیر: صومعه زاهد ترسایان / نصرانیلرک
عابدلرینک عبادت ایده جک کلیسایی.

الریر: مغز تباه شده / ألفله رار مذکورده
لغتدر که مقلوب مستویلدر.

السیر: دوال / اول قایشدر که دریدن دیرلر.

السیر: رفتن / گتمک گزمک یوریمک گبی که
لازمدر.

السیر: راندن / سورمک و گزدرمک و
یورتمک، متعدیدر.

الشیر: نیکوی پیکر / معجمه ایله در، چهره
گوزل اولمق معناسنه اسمدر، حسن صورت
گبی و مطلقا صورت معناسنه دخی گلور و
واو ایله شور دخی لغتدر.

الصیر: بگشتن / مهمله ایله در، دوغمک،
رجعت گبی که صار الخمر غلا بو معنایه در.

الصیر: بچسبانیدن / قارشدرمق، مزج و
خلط گبی، متعدیدر.

الصیر: گزند کردن / معجمه ایله در، ضرر
معناسنده لغتدر که اکثرا بر جنسدن اولان ایکی
حرفک برینی یایه و واوه تبدیل ویاخود ایکیسی
بیننده کلمه بولنان حرفک مثلی توسیط ایدرلر،
مثلا تَمَطَّط ده تمطی و حاج ده حاجی گبی و
صرر ده صرصر گبی.

الطیر: مرغان / مهمله ایله در، قوشلدر، طائرک
جمعیدر، صَحَب الیه صاحب گبی که مفرد دخی
اولور.

الطیر: عملهای مردم / کیشینک کندی ایشلری
که اوزرینه لازم اوله.

العیر: استخوان میان کتف / آرقه ده گورک تعبیر
اولنان کموگک قالدک یری.

العیر: تندی گوش سوی درون / قولاغک ایچ
طرفنده اولان سوری و یومری کموکردر.

العیر: تندی میان شمشیر / قلجک اورته سنده
اولان غلیظ یری.

العیر: تندی میان پیکان / اوق دمرننک
اورته سنده اولان یومری یری.

العیر: دیده چشم / گوزک گورر محلی که بَبک
دیرلر، مردم گبی.

العیر: مهتر بزرگ / قومک اولوسی و عالسی،
کبیر الناس و سیّد القوم گبی.

العیر: سر زانو / دیز گوزی که آکا عیئر
الْفَحْد دخی دیرلر. / منفعت کردن / نفع ویرمک، آخره إفاده معناسنه.

العیر: فرازِ پُشتِ پای / آياغک اوزرنده
اولان یوکسک یریدر، عیئرُ الْقَدَم دینور. / دیت دادن / بر جنایتک دیتی ویرمک، عَزّه ماده سندن اسمدر.

العیر: چوب که در پیشِ عماری بود / محفّه
اوکنده اولان آغاد قازق، وَتَد گئی. / غلّه آوردن بسوی فروختن / صاتمغه ذخیره گتورمک.

العیر: خَر نَر / ارکک اشک، حمار گئی.
المیئر: مثله / سابقی معناسنه که صاتمغه غلّه تسیر ایلیمک.

العیر: میخ / اُکسری و قازق هرندن اولورسه
و اکسری دخی / [م۵۳۷ظ] یکسریدر. / تابع الحیر / یعنی إستعمالده خیر لفظنه

العیر: دغل که بر سرِ آب بود / صو
اوزرنده اولان خار و خاشاک. / زدیف ایدوب إستعمال ایدرلر، غیر میر دیرلر.

-ومنه بالهاء-

عیر: کوهی بمگّه / مگّه ده بر طاغ اسمیدر،
علمدر، بین الحرمین اولوب مگّه یه قرییدر. / ثلاثیاتِ نوع سابعک تائیاتی.

-أ-

العیر: برمیدن / اورکمک یعنی هر طرفه
سگرتمک و قاچمق که صفاسندن اوله. / [ر۵۱۳و]

عَیْر: جز / معجمه ایله در، معروفدر، بر
شیئک غیری آخری و دیگر، اصلنده صفت
ایچوندر، ما قبلینک إعرابنه تابع اولور، إستثنا
ایچون اولمق عارضیدر، اولدیغی زمانده
مستثنانک إعرایله معرّب اولور، بعضیلری
دخی منسوب ایدرلر، بعضِ تراکییده لا
معناسنه اولوب حالّیت اوزره منسوب اولور.

الفأرة: موش / فا ایله در و هاسی واحد
ایچوندر، دردنجی نوعده دخی یازلدی و حرفِ
باده زَباب و أبو زباب دخی إفاده اولندی.

الفأرة: حُلبه / بونده اولان معنانک لفظی که
حُلبه در حاء قرینه سیله البته عربی اولوب بو
کتابده محلنده هر بوی دیو یازب جمله راجحه لره

الصبرة: سنگِ ستبر و سخت / جسیم و شدید
اولان طاش، حجرِ اشدّ گبی، جمعی صَبارة در.

العبرة: اشكِ چشم / تاسی واحد ایچوندر، بر
طمله گوز یاشی، دمه گبی.

العبرة: اندوه / [ن۲۲۴و] غم که ترکجه طاسه
دیرلر، حزن و همّ گبی که وسیله بُکا و سببِ
گریه اوله.

النبرة: يك همزه / نونله و تاء وحدتله در، بر همزه
که ألفِ متحرّک مراددر.

الهبرة: پاره گوشت / ات پارچه سی، قطعه لحم
گبی، قطع اللحم معناسنه بلا تاء سابقدر.

الهبرة: دانه انگور / اوزم دانه سی.

الوئرة: جانوریست ماهه که دنبال ندارد / بلا
هء مذکری مذکوردر.

-ت-

الحثرة: شیر دادن تمام / مهمله ایله در، سودی
حیوان تماما ویرب صاغلّمقده سرکشک
ایلمامک.

العثرة: نیم لرزه نیزه / مزراق آزاجق دتره مک.

الفثرة: سستی / فا ایله فتور / [و۵۳۸م] سابق
گبی گوشکک و رخاوت و ضعف.

الفترة: زمان / مطلقا وقت معناسنه لکن وقتش
مختلّ مراد اولنور.

إطلاقي فهم اولنور، لکن لغتلرده بوی تخمی
دیدکلری حبوبک اسمی اولمق اوزره تصریح
ایلدیلر، فارة المسك قرینه سیله ینه رایحه
معناسنه اولوب اول تخم مراد اولنمدیغی ظاهر
اولمق إستشمام اولنور فتدبّروا.

الفارة: خرما که بهم بزند از بھر بیمار /
خسته ایچون جمع ایلدکلری خرما.

الفارة: باد که در سر ساعدِ اسب و اشتر
جمع شود / آت و دوهنك اموز باشنده
گلوب دوران ریجدر که دُلك و فَرَك ایله
طاغیلور.

-ب-

الثبرة: زمین نرم هامون / مثلثه ایله در، دوز و
یومشقی یر، ارضِ رخیّه گبی.

الثبرة: زمین کنده / بعضیلر دیرلر که قازلمش
چقورددر که صیّاد ایچنده گیزلنور.

الحبرة: شاد شدن / مهمله ایله در، بلا هء
دخی سابقدر.

الحبرة: اشتر بسیار شیر / معدمه ایله در، بلا
هء مذکوردر.

الدبرة: زمین کشته / مهلمه ایله در، بر دوئم
یر که مُشارَة دخی بو معناده اشارت اولندی.

الصبرة: بامدادِ سرد / صوغق اولان صباح
وقتی، سحرِ اُبرد گبی.

الفترة: روزگارِ میانِ دو پیغمبر / ایکی پیغمبرک آراسنده اولان زمان که فترة من الرسل وارد اولدی و روح الله علیه السلامدن خاتم الرسل علیه و علي آله تحیات الکل زمانه گلنجه اولان وقته زمانِ جاهلیتِ دخی دیرلر که قواعدِ شرعیه مندرس اولمشیدی، اربابی ﴿ليقولن الله﴾ کریمه سی شهادتيله موخدلدر دیرلر. [۵۱۳ظ]

-ث-

الأثر: فروزی / آرتقلق و چوغالمق معناسنه و رثرة دخی لغتدر.

الأثر: بقیت / بر رسمک بر مقداری زوال بولوب آکا دلالت ایدن بقیه و بعضی که هنوز زائل اولمیه اثر گئی، اسمدر.

البثرة: دمیدگی / موخده ایلدر، اوفورلمش اولمقدردر، بلا هاء دخی سالفدر.

الطثرة: نازکی عیش / مهمله ایلدر، دیرلک ایو اولمق، طیبِ عیش و حسنِ زندگانی معناسنه و بو ماده غالبا معردر.

الطثرة: گروه مردم / طائفة رجال و جماعتِ ناس که بر یره گلמש کیشیلدر، غالبا وثرده لغت اوله.

الطثرة: سرِ سرشیر / سودک قایمگی که هنوز سوددن آلتامش اوله، سرشیر دخی دیرلر زبکد معناسنه.

الطثرة: مسکه که بالای شیر بود / بعضیلر گره یاغیدر دیدیلر، لکن إختلاف لفظیدر؛ زیرا قایمق تخمیر اولنمغه تره یاغی اولور.

العثرة: خطا / سورچوب طیانق، زلت گئی که لغزش دخی دینور، شاهدي بیورمش ع:

سورچه طیینه یعنی بلغزد خبر پیام

و بو تقریر خطای جسمانیدر لکن خطای لفظنده دخی زباندردر.

العثرة: سر درآمدن / عثار سابقک معناسنده مصدردر.

الکثرة: بسیار شدن / مصدردر، چوق اولمق، أمر سابق گئی.

النثرة: گو لب بالاین / نونلهدر، اوست دوداغک و سطنده ایکی بیق میاننده اولان آچق محلّ که برون عمودینه برابردر و بو حالت آرسلاان ايله انسانه مخصوصدر.

النثرة: زره فراخ / بول زره، درع وسیع معناسنه.

النثرة: حطسه دادن چاریای / حیوان آقصرمق، لکن آکا مشابه شدتله نفسنی إخراجیدر که بروننده اولان نسنه بی آنکله دفع ایدر.

النثرة: ستاره از منازل ماه / بگرمی سکز منازل قمردن بریدر، ایکی یلدزدر که میانلری قریبدر، آکا أنفِ أسد دخی دیرلر و آنلرده اثر بیاض مشهوردر.

-ج-

الثَّجْرَة: رودبارِ فراخ / مثلثه ايله در، بيوك دره كه اورته سى بول و اينلى.

الحَجْرَة: سوى / مهمله ايله در، طرف و ناحيه كه بر دار ويا بر بلده نك بر سمتى، جمعى حجات گلور.

الزَّجْرَة: بانگِ سخت برزدن / زای ايله در، پك چاغرمق، بلا هاء دخى يازلدى.

الفَجْرَة: جاىگاهى / فا ايله در، بر محلدِر كه بعضى اُدبا كلامنده واقعدِر.

المَجْرَة: ماده ميشِ لاغر / زبون ديشى دوه، ناقه ضعيفه گيى، لكن حامل دوه در كه حملى مانع حركت اوله ديديلر، تجر دخى سابقدر.

وَجْرَة: جاىگاهى / بر يردر كه شعرده و نثرده آورده قلم اديبانِ عربدر.

-ح-

البَحْرَة: شهرى / موحدّه ايله در، بلا تعيين مطلقا بلده و ولايت.

البحرَة: پيدا و گشاده / آچق يعنى آرامزده مانع يوق كه ميدانده گورينور ديمك.

البحرَة: تنگ سال / جيم ايله در، دار ييل يعنى سنّه قحط، قزلق اولان ييل.

الصَّخْرَة: پيدا و گشاده / مهمله ايله در، آچق يعنى آشكاره كه آرادّه مانع يوق ديمك كه صخره بخرّه ديرلر معّا سويلنور.

الفَخْرَة: زنِ سخت پير / قاف ايله در، مؤنثدر مذكّرى مذكوردر.

-خ-

الصَّخْرَة: / [م ۵۳۸ظ] سنگ خارّه / مهمله ايله در، طاشلق بر محلدِر، تاسى واحد ايچوندر، جنسى دخى سابقدر.

النَّخْرَة: بينى اسب / نونله در، آتم برونى كه منخرِ فرس معناسنه.

-د-

البَدْرَة: هزار درم / موحدّه ايله در، بيك عدد درهم، ألف درهم گيى.

البدرَة: هفت هزار دينار / يدى بيك آلتون، سبعمائه گيى.

البدرَة: ده هزار درهم / اون بيك درهم كه اصل اولان بودر.

البدرَة: مَشك از پوستِ بُزْغاله / اوغلاق دريسى كه سود قومق ايچون اوغلاق سوددن كسلدكدن صكره طلوم چيقمش اوله و ياغ قويسه لر مسأد تعبير اولنديغى يازلمشيدى، اگر إنفطامندن اول چيقارب و آكا سود قونسه شَكوه و ياغ قويسه لر عَكّه ديرلر و طوقلى ايكن

الحُسرة: پيشماني خوردن برگذشته / مهمله ايله در، گچمش بر امر حقنده نادِم اولوب علاج پدير اولمسی فکرنده اولمق.

الحُسرة: اندوه خوردن / بلا هاء دخی بو معناده إفاده اولندی، حسرت و ندامت چکمک.

اليسرة: سوی چپ / تحته ايله در، صول طرف يسار گبی، شمال و شأمه معناسنه که ضدی یمنه در.

یسرة: ماه رجب / رجب تعبیر اولنان شهرک اسمیدر. ۱۱۸۴

-ش-

الجشرة: گوش لطیف / مهمله ايله در، اینجه اولان قولاق، اذن حسنه گبی.

المشرة: درختی / بر آغاجدر، تاء وحدتله در، لکن یر یوزی معناسنه و حرکه ايله دخی لغتدر.

النشرة: سبوسه چوب / نونله در، آغاجدر حاصل اولان تالاش یونقه دیرلر نشاره گبی و قوکاق دخی مراد اولنور که باشده پیدا اولور.

۱۱۸۴ أشهر حرمندندر که عریده عَزَّیده ترک اولنوردی، لکن بر آی اولمغله آسانِ مرورنه ایمادر، ما عدا اوچی سَرْد اولمغله اوج آی ترک محاربه عُسر اولدیغی سبیدن اسملرینی تبدیل ایلمشل ر ایدی، رجب یکتا اولمغله مروری یسیر اولمق سببِ تسمیه اولور، آنلر ذو القعدة ذو الحجة محرمدر، حجة الوداعده طورِ قدیم و طرزِ مستقیم یرینه گلدکده "قد استدانه" حدیثیله ضبط ترتیب قیلندی. «منه»

چیقان دريسنه سود قونسه وَطْب و یاغ قویسه لر نَحْي دینور. ۱۱۸۳

الحذرة: ریشی درونِ پَلْک چشم / مهمله ايله در، گوز قباغی داخلنده اولان یاره قرحه معناسنه و اولنده ضمه دخی لغتدر که گلور.

الکذرة: رنگ تیره / بولانق معناسنه اسمدر و بونده اول رنگ مراددر که ترکجه کول رنگی دیرلر.

التذرة: بنادر دیدن / نونله در، سَیْرک گورغک یعنی بر نسنه یی أحياناً گورمک. / [ر ۵۱۴و]

-ذ-

الوذرة: پاره گوشت / بلا هاء جنسی دخی سالفدر، تاسی وحدت ایدوندر.

-ز-

الحزرة: گزین مال / مهمله ايله در، اورندیلنمش مختار و منتخب معناسنه در، اگر مال لفظی معًا اولورسه آکا صرف اولنور و إلاً مطلقدر.

الهزرة: زمین تنگ / طار یر ضَبَّقه گبی، حتی بر قبيله تسمیه اولنمسی محلی مضایقه لی اولمق سببيله در.

-س-

الجسرة: ماده اشترِ بزرگ / جیمله در، مؤنثدر مذکری مذکوردر.

۱۱۸۳ اوغلاقدن انواع طلوم: ۱ بَذَره ۲ مِسْأد ۳ شَكْوَه ۴ عَگْه ۵ وَطْب ۶ نَحْي. «هامش»

-ص-

البَصْرَة: شهر بصره / موحدہ ایلہدر، بغداددن بر مشهور بلدهدر، / [ن۲۲۴ظ] سنگستاندر.

البَصْرَة: سنگی سست / گوشک طاش که کوفکیدر، قیاغان گبی که رُمانه دخی دینور.

القَصْرَة: بُن گردن / قاف ایلہدر، جنسی بلا هاء یازلدی.

المَصْرَة: مُهره / آرقه کموگی که آگریدر، زیر هصر مائل قیلوب بر طرفه اگمکدر.

-ض-

النَصْرَة: تازه روی شدن / نونلهدر، لازمدر، خوشلقا اولمق، نصارت دخی یازلدی.

النَصْرَة: تازه روی کردن / متعدیدر، / [م۵۳۹و] خوش لقا قیلیمق، نصره الله تعالی یعنی حق تعالی آنی حسن الوجه قیلسون دیمک اولور.

النَصْرَة: روشن شدن / آچق اولمق، گشاده و ظاهر اولمق گبی.

النَصْرَة: نیکو شدن / بلا هاء دخی مستعمل و سابقدر.

-ط-

القَطْرَة: يك قطره باران و جز / قاف و تاء وحدتلهدر، جنسی سابقدر، بر طمله یغمور و غیرى.

-ظ-

النَّظْرَة: گونه روی بگشتن / نونلهدر، نوعا یوز دوندرمک یعنی إظهار غضب ایچون نیم نگاه ایلمک.^{۱۱۸۵}

النَّظْرَة: چشم داشتن / بلا هاء تحریک ایلہ دخی یازلدی، نظر اولنه.

-ع-

اليَعْرَة: بزغاله که بر دام بندند از بھر شکار / تحته ایلہ و تاء وحدتلهدر، جنسی بلا هاء یازلدی.

-غ-

الدَّغْرَة: رُبودن / مهمله ایلہدر، بر نسنه یی قاپمق، إحتلاس گبی که سدّتله دفعهً أخذدر.

المَغْرَة: گِلِ سرخ / آشی دیدکلری قرمزى طیراقدرد که صو ایلہ صِبغِ أحمَر یعنی قزل بویا اولور، وزن و معناده مَکَر سابق گبی، لعلیدن خفیف المؤمنهدر، فُوّه دخی فارسیدر.

المَغْرَة: بارانِ اندکِ پایین / گوز اُیامنده نازل اولان آز یغمور، مطرِ قلیلِ خریف معناسنه.

الْوَغْرَة: گرمای سخت / شدید حرارت که یاز اسّیسنک چوغی و مؤثّری.

^{۱۱۸۵} م - **النَّظْرَة:** گونه روی بگشتن / نونلهدر، نوعا یوز دوندرمک یعنی إظهار غضب ایچون نیم نگاه ایلمک.

-ف-

الْوَفْرَة: موی تا گوش / قولاق برابینه دک
اوزامش صاچ که مصدریتدن اسمیتنه منقولدر، فی
الأصل کثرت معناسنه در. / [ر ۵۱ ظ]

الجُفْرَة: بُزْغَالَة ماده چار ماهه / جیمله در،
مذکری مذکوردر.

-ق-

الفَقْرَة: يك مهره پشت / فا ايله در، فُقَرَات
ظَهْرک مفردیدر، آرقه نك کموگنك بری که آکا
ایگو دیرلر.

الزَفْرَة: دشواری نفس / زای ايله زفیر سابق
معناسنده مصدردر که نَفْسک دُخول و
خروجی صعوبتلی اولمقددر.

الْوَفْرَة: گرما / اسّی و ایساجقلق، حرّ و
سخونت گبی.

الزَفْرَة: تاسه از رنج / مرضِ عارض سببيله
واقع اولان طارلق و ضَجْرَت و انفعال و غمّ.

الوقرة: بانگ استخوانها یا شکافتن وی /
کموکلرک سسیدر یاخود یارلمسی ویا إنشقاق
إحتمالی اولان صدادر.

الشفرة: نشکرده / بیجقی که میشین و
سختیان قطعنده معروف آلتدر.

الشفرة: کارد تنک / اینجه بیچاق، کسکین
سیکین معناسنه.

-ک-

البکرة: ماده اشتر / موحدہ ايله در، ناقه معناسنه
که مذکری بکر مذکوردر.

الشفرة: تیزنای شمشیر / قلیجک کسکین
طرفی که یوزیدر، آغزی دخی دینور.

البکرة: چرخ چاه و جز / قوی و آنک گبیلرک
چقرغی که إرادة ايله إستعمال اولنه، مَقْره دخی
دیرلر.

الشفرة: خادم گروه / بر جماعته خدمت
ایدن کیشی، سادن گبی که امور کثیره سببيله
تنفّسی کثرت و زحمت اوزره در.

البکرة: دوال شمشیر / قلیج باغی اولان قایش.

الشفرة: ناخنه چشم / گوزه عارض اولان
ظُفره که یازلسه گرکدر.

البکرة: بیهشی مرگ / یسّرنا الله تعالی موت
وقتنده عقل زائل اولمق بایلمق دیرلر که سکرآت
بولما مقدر.

النْفرة: قبيله بزرگ / نونله در، بر بیوک
طائفه نك اسمیدر، قبيله گبی.

النفرة: رمیدن / اورکمک و قاچمق، مصدردر،
معروفدر، فلان امردن نفرت گلدی دیرلر، بلا
هء دخی یازلدی.

الجمرة: هزار مرد / بيك كيشى كه ألف رجل معناسنه.

الجمرة: سيصد سوار كه در قبيله بود / بر قبيله دن اوچيوز آتلى ظهور ايدرسه اول مقدار راكبين بو لفظله بنام اولور.

الخمرة: بوى / معجمه ايله در، رايحه معناسنه كه قو خودر.

الخمرة: باد خوش / گوزل روزگار كه حرارت و برودت و هبوطده معتدل اوله.

الضمرة: پوست بُز كه نُو كنده باشند / هنوز سلخ اولنان كچى دريسى، جلده مُعَز رُطب گيى.

العمره: مهره بود زرین / مهمله ايله در، آلتون بونجق، نوادر لغاتنددر.

الغمرة: سختى رنج / معجمه ايله در، قاتيلق كه صَيرودر، شدتش علّت و ثقلت مرض معناسنه.

الغمرة: نادانى / تجربه سز اولمق، بر نوع جهلدر كه كار آزموده اولميه.

الغمرة: گرداب / معروفدر كه بر ثقبه دن صو داخل اولمقده اول دلوك اطرافنى دَوَر ايله نازل اولور، اول دَوَران ايدن صودر، تركجه جُولَك دينور، دردور لفظى يازلمشيدى و بلا هاء ماء كثير معناسنه دخى جاري اولديغى سابقدر.

الغمرة: در باطل و هُو در شدن / امر باطل و لهوده شغل و توغّل اوزره اولمق، لفزدظ كريمدر.

العكرة: پنجاه اشتر تا صد / مهمله ايله در، لكن بو معناده اصل اولان آخريتك ما قبلى متحرك اولمق اولوب محلنده مذکوردر.

المكره: گِل سرخ / بلا هاء دخى سابقدر، مَعْره گيى.

-م-

الأمرة: يك بار / بناء مَرّه در، بر كَرّه ديمكدر، مَرّه گيى.

الأمرة: گونه از سنگ / بر دورلو طاشدر.

التمرة: يك خرما^{۱۱۸۶} / فوقيه ايله در، بر خرما كه تاسى واحد ايچوندر، جنسى دخى بلا تاء يازلدى.

الجمرة: پاره آتش / جيميله در، آتش پارچه سى، تركيبه كوز ديرلر، جنسى و جمعى جمار دخى جمرات گيى يازلمشدر.

الجمرة: گرمای كه بفصل بهار افتد / [م ۵۳۹ ظ] جمعى چهارده يازلمشدر، اوچ دفعه سى اون بش گونه تمام اولور كه برر هفته فاصله ايله اولور.

الجمرة: سنگى كخ حاجى بحج اندازد / نوع رابعده جمعى جمار مذکور و آنده معناسى مسطوردر.

الْمَهْرَةُ: مهره که زنان در گردن بندند / گردانیه تعبیر اولنان هر نه اولورسه که زینت ایچون خاتونلر بیونلرینه آویزه ایدرلر.

-ه-

الْبَهْرَةُ: میانه / موخده ایله در، اورته که وسط معناسنه در، صورتده و گرکسه معناده إفراط و تفریطدر، عاری اعتدال.

الْجَهْرَةُ: آشکارا / جیمله اسمدر، آچق ضدی خفیدر، بلا هاء دخی مصدر معناسنه یازلدی.

الْجَهْرَةُ: آواز برداشتن / سس قالدرمق، بلا هاء دخی مذکوردر.

الزَّهْرَةُ: شکوفه / بر چیچک که جمعی ازهار یازلدی.

الزَّهْرَةُ: آرایش / زینت معناسنه.

الزَّهْرَةُ: نیکویی / ایلک و خوشلق، حسن و نضارت گبی.

الْكَهْرَةُ: روی ترش کردن / بلا هاء دخی بو معناده مستعمل و سابقا مفصلدر.

-و-

السُّورَةُ: تیزی می / مهمله ایله در، سوجی کوکره مک که فقهده غلیان تعبیر اولنور.

الصُّورَةُ: شپس / اویوق که [۲۲۵و] بستانلرده قوش دفعی ایچون وضع اولنور، کنیه سی

أمّ طلحه در، ضَبْعُطَرَادَه دخی یازلشددر، لکن باشد اولان قوкак که خُرازه معناسنه اولمق ظاهر در، مفسّری مفسّری گبی آکا دخی محتملدر و هباریه دخی گلور إن شاء الله. / [۵۱۵و]

العَوْرَةُ: عورت مرد و زن / کیشینک وجودندن نظری جائز اولمیان محلددر که ترکجه اود یریدر.

العورة: شکاف / مطلقا یارق، شفاق گبی.

العورة: جایگاه بیم / قورخو محلی، مکان تخویف معناسنه.

العورة: آنچه ازو شرم دارند / کیشینک حجاب و حیا ایلدیگی امر و حال و هر نه اولورسه.

العورة: آنچه بنگاه داشت حاجت دارد / هر کارک غایتی و ختامی آکا منحصر اولان امر معناسنه.

العورة: هر خللی که از آن بترسند / مخوف اولان هر سقط و رخنه که سبب إختلال طباع اوله.

عورة الشمس: مشرق یا مغرب آفتاب / گنشک طوغدیغی ویا طولندیغی محلددر که أصداددن اولور.

عورة الشمس: آفتاب / بعضیلر معنای سابق إعتباریله گنشک دخی إطلاق ایدرلر، إرادة حال طریقیله در و آندن صکره / [۵۴۰و] امید اولنان امرک ظهوری هنوز خیر ویا شرّ صورتیله اولمسی معلوم دگل ایکن اول امرده إستعاره اولنوب

الهيرة: زمين نرم / يوشق ير، ارض رځوة گي.

-الرباعي-

نوع سابقك مربعاتي يعني آخريتك ما قبلې ساكن و
آنك دخي ما قبلې مفتوح اولان نوعك درت حرفلي
كلما تيدر.

-ب-

الهزبر: شير / كسر ايله و زاي ايله در، آرسلان
معناسنه در، أسد و قسوره و حيدر گي اسماسي
مذكوردر.

-ج-

الحبجر: زه كمان كه ستر بود / مهمله و
موحده ايله وزن سابق اوزره در، يايك قالك
كريشي، و تر غليظ گي.

الحبجر: برك شكرف / حمام بوجگنك ايريسي
كه كنيه سي ابن وزدان گلور.

الحضجر: بزرگ شك / تأخير معجمه ايله در،
قارني بيوك هر كيم اولورسه و في الأصل طلومدر،
جمعي حضاجر معنای ديگرده يازلديغي ينه بو
حالتك وجودي سبيله در كه وصفی اسم
اولمشدر.

-ط-

السبطر: يازنده / موحده ايله در، اوزانان نسنه،
مثلا آرسلانك حمله ده اوزانان نوعي و دوده
دخي بو حالت اولان نوعه ديرلر.

بدرت عورتنا ديرلر يعني مأمول ظهور ايلدي
لكن بقالم ضرورت خير ايله مي ويا حالت شر
ايله مي، اول قضيه نتيجه پذير اولور ديمكدر.

-ي-

الحيرة: درماندگي / شاشق كه مصدردر، بر
حالك ظهورنده بكا حيرت گلدی يعني مختارم
اولان امري خاطرمدن ازاله ايلدي حيران
اولدم ديمكدر.

الحيرة: شبگاه اشتران / بلا هاء دخي
يازلدي.

الحيرة: سرکشته شدن / باش دوغك كه
اضطراب دماغدن كنایتدر، مالی ينه معنای
اوله راجع اولور.

الحيرة: زن پرهيز / معجمه ايله در، خيرك
مؤنثي اولور كه اصلي خيره مشدددر، هر
هنرده استاد خاتوندر.

الطيرة: خشم / مهمله ايله در، طارلق،
غضب و كين گي لكن اثری اظهار اولنميه.

الغيرة: غيرت مرد بر اهل خویش / معجمه
ايله در، تركيبه قصقائمق معناسنه اسمدر،
فارسیده رشكدر كه صاحبنه رشكاور ديرلر،
قصقامج يعني حرمه آخردن بد نظره تحمّل
ايدهمز ديمكدر.

الغيرة: رشك بردن بر اهل خویش / معنای
مزبورده مصدردر، قصقائمق.

السبطر: سرخ / قرمزی هرنه اولورسه و بو معنی نوادرنددر.

الضبطر: شیر سخت و جز / معجمه ايله در، شدید و قوی که سود و آرسالان گئی قوتله وصف اولان هر شی.

القمطر: سخت / قاف ايله در، قوی معناسنه لکن خاصة کتاب محفظه سنه دیدیلر، مع الهاء دخی گلور.

-ع-

الزبر: بناتی خوش بوی / زای هوز و موحدده ايله در، قوخوسی گوزل بر اوتدر، لکن بدخو معناسنه یازدیله، حتی زعرا و زعراة مقصوره ده یازلمشدر.

-ی-

الزهر: تصغیر الأزهر / أزهر لفظی نوع اول رباعیاتده بر معنایه محزدر، آنک تصغیریدر.

الزور: دلیر لشکر / ضبط سابق اوزره در، چرینک پک یورکلیسی که رئیسندن کنایتدر آنلرک جمله امورنه کفیل اولدر.

الغمیر: جایگاهی / بر یرک نامیدر که أشعار اُدباده إشعار اولنور.

الغور: آبی / بر معروف صودر، بني کلب قبیله سنده اولدیغی ابن کلبیدن مرویدر.

الغور: تصغیر الغار / غارک تصغیریدر که بالاده متعدّد معنالی یازلدی.

القدیر: گوشتی که در دیگ پزند / قاف ايله و مهمله ايله قدرك تصغیریدر، کوچک چوملك معناسنه لکن قیاس ضمیر ايله اولمقدر و لهذا آنده طبخ اولنان لحمه تسمیه اولندی.

القمیر: ماهی که بنقصان بود / قمرک تصغیریدر، بدر اولمقدن مقدّم ویا صکره وقت نقصاننده إطلاق اولور که آيُغز یعنی کوچک آی قمر أصغر ديمك اولور.

النغیر: بنجشگ خرد / نونله و معجمه نغر سابقک تصغیری، سرچه ديمکدر و أثر شریفده دخی گلمشدر. / [ره ۵۱ظ]

-ومنه بالهاء-

بو نوعک رباعیات هائیاتیدر.

-ب-

الهزيرة: ماده شیر / [م. ۵۴ظ] کسر و فتح زای ايله در، مذکری سابقدر، دیشی آرسالندر.

-ت-

الشنرة: انگشت / معجمه و نونله در، پارمق که إصبع دخی دیرلر.

-ث-

الدمثرة: زمین نرم / فتح مهمله ايله در، یومشق یر، ارض رخیّه و لیّنه معناسنده در، لکن بو معنی

حرفِ ثاده دَمَتْ لفظنده و دماثة و دموثة
کلمه‌لرنده مذکوردر.

-ط-

القَمَطْرَة: جای شکر / کشرِ قاف ایله‌در،
شکر قودقلری قوتیدر، ظرفِ شکر
معناسنه‌در.

-ی-

العَشِيرَة: جایگاهی / مهمله‌نک تقدیميله و
تصغیر صیغه‌سیله‌در، بر یردر که ادبا آثارنده
إشعار ایدرلر.

-الخماسي-

نوع مذکورک بشر حرفیلریدر.

-ب-

الصَّبْر: دوم روز از عجز / کسر مهمله و
شدّ نونِ مفتوحه ایله‌در، برد عجز تعبیر
اولنان یدی گیجه و سکر گوندن ایکنجی
گونک اسمیدر، اول أیّام شباطک أواخرنده
واقع اولوب مارتک أوائلنده تمام اولور، وُبّر و
جَمَر و مؤمّر مذکوردر، قریبا کناده دخی
یازلدی.

الصَّبْر: سرما / مطلقا صوغق معناسنه دخی
گلور.

الصَّبْر: ابرِ سرد / صوغق بولوت، لکن
صوغق روزگار و أمطاری مشتمل دهمک اوله.

الهَنْبَر: گفتار / صرتلان دیدکلری حیوان، ضَبَع
گچی و هَنْبَار و هَنْابِر و هَوَابِر و أَمّ خِنُود و أَمّ
عامر دخی یازلدی.

-ح-

القِنْدَحَر: آنکه مردم را تعرّض کند / قاف و
نون و معجمه ایله‌در، کیشی یه تعرّض ایدن
شی، مثلاً کابوس گچی.

-ع-

القِنَصَعَر: مردِ کوتاه / مهمل ایله ضبط مذکور
اوزره‌در، قصه بویلی کمسنه‌در، رجل قصیر
القامه گچی.

-ق-

الحِنْدَقَر: [ن۲۲۵ظ] مثله / مهمله و معجمه
میاننده ینه نونله‌در، معنای سابق ایچون
موضوعدر.

-و-

السِّنُّور: گُربه / کدی دیدکلری حیوانِ اُنْسیدر
که سَوَاکِن بیوتدندر، اسماسندت هَرّ و هِرّه و
امثالی یازلمشدر.

السِّنُّور: مهتر / عالی و شریف معتبر کمسنه.

السِّنُّور: آلتِ رزم / جنگ یراغی هرنه اولورسه.

السِّنُّور: استخوانِ گلو / بوغاز کموگی، عَظْم
العُنُق معناسنه.

-ومنه بالهاء-

خماسیاتِ هائیه‌در.

الْجَنْدُورَةُ: زَنِ کوتاه / بلا هاء مذکری
مذکوردر.

الْجَنْدُورَةُ: سیاهی چشم / مهمله‌لر میاننده
نونله‌در، حندیرة دخی لغتدر، لکن ضمّه‌لر
میاننده سکون نونله ضبط اولنمشدر،
کسرلری یا ایله اولان کلمه‌ده معتبردر دیدیلر،
شاید که بو دخی لغت اوله، گوز قرالغی یعنی
بر امرده گوز قرار دب جسارت و نصب عین
اولمک و مردمک یعنی بَبکدر دیدیلر.

الْجَنْوَرَةُ: جانوری / سَنَوْرَة وزنده‌در، بر
حیواندر.

-الکني وغيرها-

بو نوع که آخِرینک ما قبلی ساکن اوله، آکا تعلّق
ایدن کنیه و فائده‌لر.

-أ-

أَمَّ فَأَر: سختی زمانه / فا ایله‌در، سابقا
مذکوردر، کنیه شديدة دهر دَنی اولمق اوزره
شهرت بولمشدر، مقدّما بو نوعک اولده
یازیلان معنی دخی شدائددن اولمسی
مسلمدر، امّ قارّ دخی یازلدى.

-ح-

بناتُ حَجْر: ابرهای سپید بتابستان / نونک
تأخیريله بنت لفظنک جمعیدر، لفظِ ثانی معجمه
ایله دخی لغتدر لکن سابقا بو نوعده گچن
معنالرنده مهله‌بی تسمیه‌ده سبب ترجیح باقلسه
متعدّد بولنور، بو ترکیب یاز اوللرنده اولان آق
بولوتلر دیمکده مصطلحدر.

-خ-

بناتُ حَجَر: مثلها / میمله موخّده میاننده تبادل
دخی لغتدر و مقدّما یازلمشدر، مادّه سابقه ایله
معناده مشترکدر.

-د-

بناتُ الصَّدْر: اندیشها / مهمله ایله مقدّما
دخی مذکوردر، مرکبا فکر و قلبده طوران و
حُلجان ویرن خَواطرِ نفسیه‌ده إصطلاح ایلدیلر.

-ز-

دُهْنُ الْبَزْرِ^{۱۱۸۷}: روغن چراغ / ضم مهمله
ایله‌در، یاغ معناسنه و بزَر دخی سابقا
مفصّلدر، زای ایله / [م ۵۴۱و] تَرَه و کَتّان
تخمیدر، معنای ترکیبی ترکیده دخی بزَر یاغی دیمک
اولور، معنای إصطلاحیسی قنذیل یاغی دیمک
اولدیغی روشندر، لکن عجیب که روغنِ چراغ

^{۱۱۸۷} بَزْر: بونده برای ترتیب فتحله لغتدر، لکن کسری

أفصحدر. «منه»

معناسی یالکز بزرده دخی نوعِ اخیرده یازسه
گرکردر، پس بونده ما عِلْمَ ضَمْنًا تصریح اولنمش
اوله.

-ض-

أبو النَّضْرِ: کنیت سپرم / نونلهدر، سابقا
یازیلان معنالدردن مستعار مطلقا نظارتنده
لطافتِ نضارت اولمغله فسلگن و سائر ریحان
مقوله سنه کنیه ایله إطلاق اولندی.

/[۱۶۵و]-ف-

أُمّ دَفَرٍ: این جهان / مهمله ایلهدر، سابقا
مذکور معنالك ثانیسی ملاحظه سیله بو دهر
دونه آنکله کنیه تعیین اولندیغی ظاهردر که
آنده انسان و حیوان طوراق حادثه دن خالی
اولمق خصوصا مسلمان لا یخلو شهادتیه
محالدر، أبو الطَّيِّب بر مصراعده دیرکه ع:
أُمّ الدهیم وأُمّ دفر قابل

-ک-

أُمّ بَكْرٍ: کنیت صدیق اکبر / خلیفه اول
حضرت پیغمبر علیه الصلاة والسلام، اسمی
عبد الله در، پدری أبو قُحافه ناک نامی
عثماندر، رجالده ابتدا شرفیاب اسلام اولان
بودر، سبب کنیه سی دخی تبکیر اسلام
ایلدیگیدر، بش لقی واردر که إبرهیم نحفیدن
أَذْکارِ نووی حاشیه سننده ابن علان إعلان
ایدرد؛ بری اُواه که معناسی ذاکر بالجهر

دیمکدر، ایکنجی ذو الحلال، اوچوجی أمر
السالکین، دردنجی صدیق و بشنجی عتیقدر،
نمازده مقتدای پیغمبر اولدیغن إنکار ایلمک
جهلدندر دیو إمام مناوی تصریح ایدرد. یگرمی
سکز آی خلافتله خدمت دین اسلام ایلیوب
آلتمش اوچ یاشنده هجرتک اون اوچنجی
سنه سی علی الاختلاف جمادی الأولانک یگرمی
ایکنجی بازار ایرته سی گونی رحلت و ایرته سی
یوم ثلاثه جوار نبویه دفن اولندی، مسموم
ایدیگی خزیره لفظنده إجمال اولنمشدر.

أبو بَكْرٍ: پدرِ اشترِ جوان / تازه و یگت دوه ناک
باباسی.

-م-

مَطْفِي الجَمْرِ: ششم روز از عجز / مهمله و فا
ایلهدر، إطفادن فاعلدر، مرکبا و جمر دخی مفردا
برد عجزک آلتنجی گونیدر که سابقا یازلمشدر.

أُمّ عَمْرِ: گفتاره ماده / فتح مهمله ایلهدر،
دیشی صرتلاندرد، أم الهنبر و أم عامر دخی نوع
ثالث آخرنده یازلدی.

فرس عَمَر: اسبی که بسیار رَوَد / فا و
مهمله لرله فرس آتدر که گلور و معجمه ایله
عَمَرک معنالدردن سابقا صویک جریاننه آنک
اشکنی تشبیه ایله توصیف و عینیه تسمیه دخی
اولنمق جاریدرد، پس بونده دخی صویه مشابه
سَیَر لطیف صاحبی آت دیمک اولور.

-ه-

بناتُ الدهر: حوادثِ زمانه / تقدیم موحده ايله در، وقت وقت حادث اولان حالات آفاقه معناسنه.

جدُ الدهر: همیشه / جیمه و شد مهمله ايله در، لکن اولنده حرکاتِ ثلاثه احتمالیله فتحنده متعدّد معناسی و ضم و کسرنده اولان معنارینک دهره ملایمتی ملاحظه سیله ابد الآباد و بر دوام دیمکمقامنده زبانزدر.

یدُ الدهر: مثله / فتح تحتیه و تخفیف ايله در، آل معناسنه و سائر معناری سابقدر و مرکباً معناسی سابقی گبیدر.

عُرّة الشّهر: اول ماه / ضم معجمه و ضد مهمله ايله نوع ثانیده مذکور و شهر دخی بو نوعده مسطوردر، بو ترکیب ذکر اولنان مطفي الجمرك ضدیدر که بونده مرکبک نصفِ اولی جمله مرکب معناسنه دخی گلدیگی سابقا یازلمشیدی.

سلخُ الشّهر: آخر ماه / مهمله ايله و آندن صکره معجمه ايله در، حروفِ سابقه دن / [م ۵۴۱ ظ] خاء معجمه ده بو ترکیب بعینه بو معنایه مسطوردر.

-و-

أُمُ خَنُور: این جهان / معجمه و نون ايله سینور وزنده دنیانک کنیه سیدر، تنور وزنیله نوع خامسده دخی منظور بیوریه مذکوردر.

أُمُ خَنُور: کنیت کون / وزن سابق اوزره در، درف دالده اُم سُویّد ايله معناده یکساندر تدبّر اولنه.

رجلُ زَوْر: مرد زیارت کننده / رجل معروفدر، زور زای هوّز ايله در، معناری یازلدی، مصدر بمعنی فاعلدر، رجلُ عَدْلُ گبی، چوق زیارت ایدن کیشی معناسنه.

ماءُ غَوْر: آب پنهان زیر زمین / معجمه ايله در، سابقا یازیلان معنارندن آلتنجی یدنجی معناری مناسبتیله بو دخی غائر معناسنده مبالغه اراده سیله در که یره گچمش صو دیمک اولور و ماء غائر دخی نوع ثالثده فوایدنده یازلدی.

-ی-

أُمُ الحَیْر: کنیت قلیه / خیر مشهور و مذکوردر، آنکله کنیه اولنوب طعاملردن معروف طعامدر که قلیّه تشدید ايله دخی لغتدر، عربیدر.

إِبْنُ ثُمَيْر: شبِ ماهتاب / مثلثه ايله صیغه تصغیر ايله در، نوع خامسده صیغه تکبیر ايله یازلدی، روشن و منور اولان گیجه که ایّام بیض گبی که بیاض / [ن ۲۲۶ و] گیجه لک گونلری دیمکدر، مهتاب گیجه معناسنده و ضدی این جمیر و دخی لیلة غدرة مذکور فائده لدر.

بناتُ غَیْر: دروغ / بنات هنوز و غیر دخی قریبا یازلمشدر، معنای ترکیسی آخر کمسنه نك قزلری دیمک اولور، بو ادا ترکانه اداده سوزم یابانه دیمک

أبو عمرو: گرسنگی / جوعك كنيه سیدر که
آچلق نورائیت و معموریت قلبه سبیدر و یاخود
ضدی مراددر که بغداد خراب دیدکلی معنا مراد
اولنور.

-نوع هشتم-

-ثلاثي-

سکرنجی نوع حرفِ أخیرک ما قبلی ساکن و آنک
دخی ما قبلی مضموم اولان کلماتدر که نوع سابعده
دخی اگرچه آخرک ما قبلی ساکندر لکن آنک دخی
ما قبلی مفتوح ایدی.

-أ-

السُّور: باقی شراب / مهمله ایلهدر، ایچدکلی
صو و امثالندن آرتق اولان مقداردر که نوع
ثانیده سائر لفظنده مبسوطدر.

-ب-

الخُر: دانستن بچیزی / معجمه ایلهدر، بر
نامعلوم اولان نسنه بی بیلمک که غیریلردن عند
الشرع دخی قوی معتبر اولان کمسنده اولور،
نوع سابقده فتحله خُر دخی بو ماده دندر.

الدُّبَر: سولاخ مقعد / مهمله ایلهدر، نوع ثانیده
دخی مذکوردر.

الدبر: پس هر چیزی / هر شیئک / [م ۵۴۲هـ]
آرقه سی و صوکی و اوجی و تمامی، دابر گبی.
[ر ۵۱۶ظ]

گبیدر که یلان اولان سوزلردن کنایتدر که
سندن غیره مناسبدر سکا لایق دگلدر دیمک
تأدینی مشتملدر.

بناتٌ غَیْر: باطل / كذلك کلام باطل و
سخن لا طائلدن دخی کنایت ایدرلر.

ما عند فلانٍ خلٌّ ولا خَمَر: یعنی نیست
پیش فلان نه بدی و نه نیکی / خمر مذکور
و خلّ دخی محلّنده گلور که سِرکه در، خمری
فاسدی سرکه اولغله هر نقدر حلال
اولورسده اصلنه خیر و فاسدینه شرّ دیمک
ملاحظه سیله بو ترکیب ضروبنددر، ائیلک و
گمّلك دخی الندن گلمز آنده بریسی یوقدر
و برینه یرامز کمسنده در دیمک مقامنده مئل
قیلنمشدر.

-ومنه بالهاء-

فوائد مذکوره بابندندر که هائیه لردر.

عَيْنٌ بَدْرَةٌ: چشم تمام پیکر / هر حسنی
جامع گوزدر که بدر مطلقا تمام نسنه یه دیرلر
که یازلدی.

إِبْنُ تَمَرَةٍ: مرغیست که پیوسته خرما خورد /
دائما خرما ایله تعیش ایدر بر قوشک اسمیدر.

أبو عمرو: مفلسی / إفلاس دیدکلی
حالتک کنيه سیدر که فقر حالنه حکم شرعی
لاحق اولان کمسنده در.

الرُّبْر: نبشتن / زای هوز ايله در، يازمق معناسنه
مصدر در، فتحله نوع سالفده سابقدر.

الصُّبْر: سوي / مهمله ايله در، طرف و
جانب معناسنه در که جمعی بو معناده أصابر
گلور.

الصبر: زمین سنگستان / طاشلق اولان يره
دينور، مَحْصِيه گي.

الصبر: ابر سپيد / آق بلوت سحاب ايض گي.

الصبر: گروهی از عرب / عربدن بر
زمره در.

الصبر: بالای همه چیزی / هر شيك
يوكسك يری و ضمه لری ايله دخی لغت
اولغله نوع ثانیده دخی مذکوردر.

الصبر: كناره هر چیزی / بعضیلر بالاسی
دگل بلکه كناریدر، مثلا ظرفك و حوضك و
بئر كناری، لكن ينه جانب معناسنه رجوع
معناسنه ايدر؛ زیرا شيك كناری سمتيدر.

العُبر: اشتر قوی / گوریز دوه که متین یا پیلو
اوله.

العبر: كناره جوی / ایرماق كناری که آندن
عبور اولنه.

العبر: اشك فرود آمدن / مصدر در، گوز
یاشی دوشمك و آقمق و دوكلمك، عبْرَة
ماده سندن در.

العُبر: بقيت شیر که در پستان رها کنند /
معجمه ايله در، سودی صاغوب بر مقدار موده
ترك اولنان سوددر که مهذبك ضبطی بويله در،
سائرلری بانك فتحی و شديله ضبط ايدرلر که
نوع اولده يازلدى، ابن كمال كامل مطلقا سود
ديدیگی قصوردن خالی دگلدر.

الغبر: جمع الأغبر / نوع اول رباعیاتنده مذکور
أغبر لفظنك ايکی معناسنده بعیددر که أحمرك
جمعی خمر گلدیگی گبیدر.

القُبر: كناره / قاف ايله در، بر كنار و اوج و
نهایت گبی قُتر معناسنه گلور.

الكُبر: بزرگترین فرزند مرد / كيشينك بيوك
اوغلی، أكبر الأولاد مفهومنده در.

الكبر: گرفته سخن در نسب / نسبه سوزی
معتبر اولان كمسنه در، یعنی جمله اقربادن قوتلی
اولغله ترجیح شرعي آنك حقنده جاری اولوب
ولي اوله که اثرده "الولاء للأكبر" وارد اولدی یعنی
ميّتك صلی اوغلی وارسه ولي اولور ابن الابن ولي
اولماز ديمكدر.

الهبر: چادر كنان / بزدن اولان چادر در و معجر
معناسنه دخی اولور.

الهبر: اشتران كوشتن و جز / جمعدر، مفردی
أهبر نوع اولده يازلمشدر.

البُتْر: شمشیر برّان / موّحه ايله در، قطع
معناسنه اولان بُتْر سابقدندر.

البتَر: جمع الأبتَر / نوع اوّلده مذکور رباعيّ
الأجزاء أبتَر لفظنك جمله معنالرنده جمعي در،
عُتْر سابق وزننده در.

الحُتْر: ريشه‌های چادر / مهمله ايله در،
چادرك صاچقلىرى، معنای جمعيت اولمغله
مفرد ايكن اول صيغه اوزره واقع اولدى.

الحتر: پاره که در دامن خيمه دوزند /
چادرك اتكى قالدردلده آكا آصدقلى بز
معناسنه اسمدر.

الشُتْر: آنانکه يك چشم دريده دارند /
معجمه ايله در، جمعدر، مفردى أَشْتَر نوع
اوّلده مذکوردر.

الْقُتْر: كناره / قاف ايله در، فوقيه يرنده
مهمله ايله قُطر دخى لغتدر، بر سمتى و اوجى
ديمكدر.

-ث-

الأُتْر: نشان ريش / ياره بعد الإلتيام آندن
قالان نشان که اثر جريحه معناسنه در ع:
ياره گرچه اوكيلور ليك نشانى گتمز

الكُتْر: بسيار / اكثر معناسنه اسمدر که هرنه
اولورسه، مطلقا چوق ديمك.

-ج-

البُجر: فرمانى بزرگ / موّحه ايله در، امر عظيم
و تنبيه أكيد.

البحر: آنانکه ناف آويخته دارند / جمعدر،
مفردى أبحر نوع اوّلده محرّدر و مصدرى تا ايله
گلور، آصمه گوبك صاحبلىرى.

التُجر: بازرگانى / فوقيه ايله در، فتحله دخى
سابقدر، بازرگانلقدر، بو ماده دن تجر نوع سالفده
سابقدر.

الثُجر: تيره‌های ستير / مثلثه ايله در، أَثْجرك
/[م ۵۴۲ظ] جمعي در که معناسى مفردنده يازلدى
که نوع اوّلده در.

السُجر: سُرخ چشمان / مهمله ايله در، جمع
أُسجدر که نوع اوّلده معناسى مصرّحدر.

الهُجر: بيهوده گفتن در بيمارى يا در خواب /
خسته و گرك خفته ايكن صايقلامقدر.
/[ر ۵۱۷و]

-ح-

الجُخر: سولاخ / جيمله در، دليك معناسنه که
أثرده "لا يُلْدَغُ المؤمنُ في حجرٍ مرَّتَيْنِ" بيورلمشدر.
السُخر: شُش / مهمله ايله أُوَيْكَن ديدكلرى بر
قطعه درفتح دخى لغتدر که يازلمشدر.

السحر: آنچه در نائره در گلو بگيرد / فتحله
دخى يازلمشدر، سبب تنحنح اولان نسنه در.

الصُّخْرُ: خَرَانِ کَثْرَ رَنگ / أَصْحَرَکَ جمعیدر
که نوعِ اوّلده محَرَردر.

الْوُخْرُ: مردمانِ گرم شدن از خشم
/[ن۲۲۶ظ] مفردی اَوْخَرِ نوعِ اوّل رباعیاتده
مسطوردر.

-خ-

البُّخْرُ: مردمانِ گنده دهان / موخّده ایله
جمعدر، مفردی أَبْخَرِ عَلَّتْ بَخْرَه مَبْتَلَا دیمکدر
که نوعنده مذکوردر، بَخْرَ گبی.

الدُّخْرُ: دستان / معجمه ایلهدر، محلّنده ایراد
و یاد اولنمق ایچون حاضر ایدوب إِدْخَارِ
اولنان حکایت ویاخود بعضِ اَیَّامِ فاضلهده
لابس اولمق ایچون تدارک و حفظ اولنان
جامه معنالرینه و بلکه دُخْرِ آخرت دیدکلری
خیر و حسنه دخی مراد اولنور.

الدُّخْرُ: ذخیره نهادن / فتحله دخی لغت
اولمغله نوعِ سابقده معناسنده یخنی تعبیر
ایلمشدر، مأللری بردر.

السُّخْرُ: افسوس داشتن / مهمله ایلهدر،
مسخرهلق ایلمک.

النُّخْرُ: کوهی / نونلهدر، بر طاغدر، جبل
گبی که بعضِ آثارِ بُلغاده آوردهدر.

-د-

العُدْرُ: گَوْهای آب در دشت / معجمه ایلهدر،
مفردی عُدیر سابقدر، صحراده اولان چقورلردر
که آنده صو جمع اولوب گوللر اولور.

القُدْرُ: مردمانِ کوتاه گردن / قاف ایلهدر،
مفردی أَقْدَرِ نوعِ اوّلده محَرَردر.

الکُدْرُ: سنگخوار / قَطَا دیدکلری سابقًا مذکور
قوشدر که اوچ نوعدر، ترکجه بوغرتلق و فارسیده
اِسْفَرود دینور، بری کُدردر و مفردی یا ایله
کُدْری آخر الحروفده اِنْ شَاءَ الله گلسه گرکدر که
بوز رنگلیدر و قارنی و آرقهسی آلاجه و بوغازی
صاریدر و بری دخی جُونی و اوچنجی
عُطاطدر.

المُدْرُ: مردمانِ بزرگ پهلوی / مفردی اُمْدَرِ نوع
اوّلده یازلمشدر.

-ذ-

العُدْرُ: بهانه / مهمله ایله اسمدر، معروفدر که
عذر ایلدم و عذرم وار ایدی دینور، بر امرک
إجراسنی ترکه سبب و وسیله دیمکدر، عذر دخی
شرعی و عادی دخی اولور.

العذر: معذور داشتن / مصدردر، بر کمسنه نك
عذری اولدیغن بیلوب مقبول طوتمق.

العذر: حجت پیدا کردن / مصدردر که ذمّته
لازم اولان بر امرک إجراسنی ترک ایلمگه سند و
دلیل بولمق.

الْمُذْرُ: آنانکه اسهال شکم دارند / جمعدر
مفردی اُمذر نوع اولده گچمشدر.

النُّذْر: ترس / نونله قورخو که خوف معناسنه
اسمدر.^{۱۱۸۸}

النذر: ترسانیدن / متعدّیدر، قورخومتق^{۱۱۸۹}
تخويف گي.

-ز-

الْأُزْر: جمع الازره / جمعدر، مفردی بو
نوعك هائياتنده گلسه گرکدر.

الْخُزْر: مردمان تنك چشم / معجمه ايلهدر،
مفردی اُخزر نوع اولده محرزدر.

الْفُزْر: بسیار شیر شدن گوسفند و جز /
نوع سابقده اولنك فتحيله دخی یازلدى.

الْفُزْر: آنانکه بر پشت پای لکی دارند /
فاء ايلهدر، مفردی نوع اولده افزر لفظی
یازلمشدر.

-س-

الْأُسْر: بسته شدن بُول / سیدك زوری
دیدکلری علتدر که أطبّا معنایه باقوب عین
ایله عُسر دیو تحریر و تقریر ایله غلط ایدرلر،
حتی نعتی مأسور مسفوردر.

البُسْر: خرماى نارسیده / موحده ايلهدر، رُطَب
لفظنده آلتی نوع اولدیغی یازلدى، بُلَح دخی
مصححدر.

البسر: همه چیزی تازه / تازه و تر اولان
/[م۵۴۳و] هر لطیف نسنهیه دخی إطلاق
اولنور.

البسر: آبی که نو پدید آید / هنوز پیدا اولان
تازه صو که یغمور سببيله حاصل اوله.

البسر: نباهای تازه و قوّت گرفته / جنسدر،
تازه یتشوب لکن دخی متانت و قوّتلنماش
اولان اولتر که قوت بولدکده صمعاء دیدکلری
سابقا یازلمشدر و مراتبی بشدر: بارض جمیم بُسره
صَمعاء حَشیش.

البسر: نهادن مشکِ آب بغير مَوْضِعش /
فتحله دخی بو معنایه قریب یازلدى، صو
مَشْكَنِ آخَر یره قومق. / [ر۵۱۷ظ]

الْحُسْر: زیان کردن / معجمه ايلهدر، ضرر
ایتمك که صوري اولسون گرکسه معنوی اولسون
﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لِفِي خُسْرٍ﴾ کریمه سنده وارد
اولدى.

الدُّسْر: اسبانِ گلگون / مهمله ايلهدر، مفردی
أدسر نوع أسبقده یازلمشدر.

العُسْر: دشواری / گوجلک و چتین اولق،
ضدّی يُسردر.

^{۱۱۸۸} م - **النُّذْر:** ترس / نونله قورخو که خوف معناسنه
اسمدر.

^{۱۱۸۹} ر ن : قورخومتق.

العسر: درویشی / فقر معناسنه که یوقلقدر،
غنناک ضدیدر.

العسر: مردمان چپ / بونک مفردی أعسر
نوع اولده مفسردر.

العسر: دشوار زادن / مصدردر، وضع حمل
گوچ اولمق.

العسر: دشوار شدن کار / ایش گوچ اولمق،
صعوبت امر معناسنه.

اليسر: آسانی / تحتیه ایله قولایق سهولت
معناسنه اسمدر.

اليسر: آسان شدن / مصدردر، قولای اولمق
که عسر سابقک ضدیدر.

اليسر: جانبهای دست چپ / أيسرك
جمعیدر که محلّنده معناسی إنها اولندی.

-ش-

البشر: مژده / موحدہ ایله معروفدر، مشتولق
که اسمدر.

البشر: مژده دادن / معنای سابقده
مصدردر، مژده ایلمک، نوع سالفده سابقدر.

العشر: ده يك / مهمله ایلهدر، اونده بر که
اون عددک هر برینه إطلاق اولنور، جمعی
عشار دخی سابقدر.

العشر: دهم شدن / سابقا إملا اولندی که
فتح دخی لغتدر.

-ص-

البصر: کناره / موحدہ ایلهدر، وزن و معناده
مقلوبی صبر و قُتر سابقلر و قُطر دخی جملهسی
بر معنایه گلور.

البصر: ستبری چیز / بر شی ایری و قالک
اولمق، غلظت گبی.

الحضر: شکم بگرفتن / مهمله ایلهدر، قبض
اولمق که تقدّر دخی یازلمشدر.

العصر: روزگار / نوع سابعده سابقدر.

العصر: بالای پس گردن اشتر و جز / دوه و
سائر حیوانک اکسه سندن یوقاری سمتی.

-ض-

الحضر: شتاب اسب در تك / آت سگرب
صچرامغه سعی ایلمک.

الحضر: دویدن / یلمک و قوشمق، سرعت گبی.

الحضر: گروهی از عرب / أولاد عربدن بر
جماعتدر، فتحیله کوفه قربنده بر شهرک دخی
اسمیدر.

الحضر: سبزها / معجمه ایلهدر، أخضرك
جمعیدر که یازلمشدر.

الحضر: اسبان دیزه / مفردی أخضر نوع اولده
محرردر.

-ط-

الفطر: سماروغ / فا ایلهدر، متتارد و بیاض
نوعیدر.

سابق و لغت‌لرده / [۲۲۷و] علمی شهادتیه ترتیب
أحسندر.

الرُّعْر: مردمانِ اندك موی / زای هوّز ايله
جمعدر، مفردی أزرع نوع اولده محرّدر.

الشُّعْر: دیوانگی / مهمله ايله جُنون معناسنه
اسمدر که مسعود مجنون ديمك اولور.

السعر: دیوانه شدن اشتر و جز / دوه و سائر
حيوان أسيرمك و دلرمك.

الشُّعْر: مردمانِ دراز موی / معجمه ايله
جمعدر، مفردی أشعر نوعنده موشكافانه إشعار
اولندی.

المُعْر: مردمانِ اندك موی / أمعرك جمعيدر که
آنك معناسی اول الأنواعده مرتّعات الحروف
مياننده مسطوردر، زُعر سابق گي.

المعر: اسبانی که بالای سنبها موی کم دارند /
بونك دخی مفردی سلفی ايله معّا مذکوردر.

-غ-

الصُّعْر: خوار شدن / مهمله ايلهدر، ذلیل
معناسنه اولان صاغر ماده سنك مصدريدر، ذلّت
گي که خور و رذیل اولمقدر.

الفُّعْر: مردمانِ فراخ دهان / فا ايلهدر، مفردی
أفْعرك نوع اول رباعياتنده معناسی تقرير اولندی.

المُغْر: سرخ مویان / مفردی أمغر نوع اولده
معنیدارد.

القُطْر: کناره / قاف ايلهدر، بُصّر سابق
معناسنهدر مطلقا.

القُطر: عود / معروفدر که ماوردي و قماري
انواعندندر، حضرت أبو البشر عليه السلام
ايله جتّندن خروج ایدن بش شيتك بریدر،
مُرّح و رُند و يَلَنجوج امثالی اسملری سابقدر.

القُطر: کناره آسمان / أقطار السموات
شهادتیه گوك کناریدر، سمّت سماء گي و
فارسیده قَيروان دخی دینور.

القُطر: خطّ راست در میانِ دائره / بر دائره
تنصيف و توسيط قيلنسه حاصل اولان ايکی
قُوسك میاننی فصل ایدن طوغری چیزدر.

-ظ-

البُظْر: آنانکه میانِ لب بالاین برآمده
دارند / موحده ايلهدر، مفردی أبظر نوع
اولده موجود اولوب آنده تفوّه معناسی گلمك
بیانندن صادردر.

الْكُظْر: رخنه کمان / یایده اولان قرق و
گدکدر. / [۵۱۸و] - / [۵۴۳ظ]

-ع-

الدُّعْر: ترسانیدن / معجمه ايلهدر، فتحله
دخی سابقدر، مصدردر، تخويف معناسنه
قورخومتقدر و بو معناده نُذر دخی
گچمشیدی، ترتیبِ نسخهده بر قاچ کلمه
مرورنده معجمه لرله دُعْر یازلمشیدی، لکن نوع

-ف-

الظفر: پس خم کوشه کمان / یای باشینک

اگری یرینک آرقه سی.

الظفر: مردمان دراز ناخن / مفردی أظفر نوع

اؤلده ناخن زن تحریردر.

العُفر: زمانی / مهمله ایله در، وقتلردن بر وقت،

حین گبی.

العفر: آهوان سرخ رنگ / أعفرک جمعیدر،

مفردی نوع اؤلده یازلشددر.

العُفر: بزغاله کوهی / معجمه ایله در، فُرار و

فَریر دخی اسماسندندر که قریبا یازلشددر.

الْقُفر: قیر / قاف ایله در، تفسیری دخی تحریر

اولنمشدر، نوادردندر.

الکفر: ضد ایمان / معروفدر که دین اسلامی

قبول ایلمامک معناسنه اسمدر.

الْکُفر: زمین بی مردم / اسمدر، انساندن خالی

اولان یر.

الکفر: فراپوشیدن / مصدردر، اورتمک سترگی

و فتحله دخی یازلشددر.

الکفر: ناسپاسی کردن / مصدردر، حق تعالی

نک نعمتی مقابله سنده شکر ایلمیوب کُفران اوزره

اولمق.

الکفر: بی ستایش شدن بطاعتِ خدای / حق

تعالی یه إطاعت و ثنا و محمّدت اوزره اولمامق

یعنی عاصی اولمق.

الرُفر: جوی بزرگ / معجمه ایله در، اصلنده

کبیر معناسنده در، نهر رُفر دینورسه بیوک ایرمق

معناسنه نوع اؤلده فتحه لرله سابقدر.

الشُفر: جا مژه / کریک نابت اولدیغی محلدر

که جمعی أشفاره بو محله ایما اولندیغی نظر

اولنه.

الشفر: کنار فرج / فرجک کناری، شَفر

دخی مذکوردر.

الشفر: کنار همه چیز / هر نسنه نك کناری

که جمعی أشفار نوع رابعدع إشعار اولندی.

الصُفر: روی / مهمله ایله در، توج دیدکلری

معدن که فلزاتِ تسعه دندر، خار صینی دخی

دیرلر.

الصفَر: زردیها / مفردی أصفر نوع اؤلده

محرّدر.

الصفَر: سیاهیها / جمعدر، مفردی مفردی

کذلك نوع اؤلده تسویه اولندی.

الصفَر: اشتراک بود در شعر / مفردی

أصفدر، اول آته إطلاق اولنور که یلیسی و

قویریغی صاری اوله که أصمعی بویله دیمشدر.

الظُفر: ناخن / معجمه ایله مفرددر، طرنق

که انسانده مستعملدر، جمعی أظفار یازلدی،

کسر ایله دخی گلور.

-ق-

الشُّقْرُ: مردانِ أَشْقَر / معجمه ايله‌در،
مفردی أَشْقَر انسانه صفت اولورسه کندی
بیاض و قیللری قرمزی یه مائل اولان
کمسنه‌لردر.

الشُّقَر: اسبانِ بُور / مفردی أَشْقَر لفظنده
شیده دیمشدر، گنش گبی، یعنی جمله توپلری
و قیللری قرمزی دیمکدر، لکن بونده بور
دیدی، فستقی رنگ دیمک اولور، لکن مع
الماده شُفْرَة لفظنده آقجیل قرمزیدر دیمشدر.

العُقْر: اصلِ همه چیزی / مهمله ايله‌در، هر
شیئک کوکی و تملی أساس / [م ۵۴۰] گبی
و مقلوبی قعر دخی آکا قریدر.

العقر: بنیادِ سرای / نوعِ سابقده یازلدی که
فتحی دخی لغتدر.

العقر: نازایندگی / طوغرماق و ولادتدن
قالمق معناسنه اسمدر، ﴿وامرأتی عاقر﴾
إِسْتَرْوَن معناسنه بو ماده‌دندر، فتحله دخی
گچمشدر.

العقر: حاجت / سابقا دخی یازلمشدر که
فتحی دخی واردر. / [ر ۵۱۸ظ]

العقر: دیتِ فرجِ دختر / شبهه ايله وطی
اولنان خاتونک مهریدر.

العقر: جایگاهِ آبخوارِ اشتر از حوض /
دوه‌نک حوضدن صو ایچه‌گلدیگی محلدر.

عُقْر النار: آنجا که اخگرهای آتش جمع بود /

إضافتله‌در، أَتَشْک کوزلری جمع اولان یردر که
عُقْر الدار دخی وسطی معناسنه‌در.

العقر: نازاینده شدن / مصدردر، طوغرمز اولوق،
فتحی دخی یازلدی.

الفُقْر: درویشی / فا ايله‌در، حواچه مالک
اولمیوب صدقه‌یه محتاج اولوق که فتحله دخی
سابقدر.

-ک-

الدُّكْر: یاد کردن / معجمه ايله‌در، آکمق و
خاطره کتورمک، تذکر گبی، ذکرده کسره ايله
لسانی و قلبیدن أعمدر، أَمَّا ضَمِّي خصوصاً
ایکیسی جمعنده البته قلبی مراد اولنور.

السُّكْر: مست شدن / مهمله ايله‌در، سرخوش
اولوق که سَكْر سابقده اسمدر.

السكر: سخت خشم گرفتن / پک دارملق که
سرخوش گبی اوله.

الشُّكْر: سپاسداری کردن / معجمه ايله
مصدردر، كُفِرْكَ ضَدِّدر، صاحبِ نعمتی مدح و
ثنا ایلمک.

النُّكْر: سختی / نونله‌در، شدت و مشکل اولوق.

النکر: رنج / زحمت و خسته‌لک.

النکر: شکفت / عجیب اولان شی ﴿لقد
جئت شیئاً نکراً﴾ بو ماده‌دندر.

النكر: زشت / آلق و قبيح هر نه اولورسه.

-م-

الحُمُر: جمع الاحمر / مهمله ايله در، مفردى
نوع اولده متعدد معنالى ايله گچمشدر.

الحُمُر: پنهان کردن / معجمه ايله در،
مصدر در، گيزمك و ستر ايلمكدر.

السُّمُر: مردمان گندم گون / مهمله ايله در،
أسمك معنالى نوع اولده يازلمشدر.

السمر: سُنْبِ سخت / آئى دمورى كه قوى
اوله، حديد شديد گي كه سُمُرَت و دُھْمَت
آنك حسنياتنددر.

الصُّمُر: كوهى / بر طاغدر كه إعجامى
دخى نسخه در، بعض آثارده اشارت اولنور.

الصُّمُر: باريك میان شدن / معجمه ايله در،
اينجه بللى اولمق كه فاعلى ضامر و آنك
دخى جمعى ضُمُر محللرنده محرردر.

العُمُر: زندگانی / مهمله ايله در، ديريلمك،
حيات ايله وقت كثير قالمق كه مصدر در،
فتحى دخى لغتدر كه سابقدر.

العمر: آبادانی زمین / ير معمور اولمسى،
مثلا باغ و بستان اولمق گي.

العمر: گونه از خرما بُنان / خرما آغاجلرندن
بر نوعك ناميدر.

العمر: دیر زیستن / سابقا يازلمشدر كه فتحى
دخى لغتدر.

العُمُر: آنانكه كار نیازموده باشند / معجمه
ايله در، نوع اولده دخى يازلمشدر.

الغمر: نادان / جاهل كه شرعاً و قانوناً عرفاً و
عادتاً تعاطى اموردن خبردار اولميان كمسنه.

القُمُر: خراي سپيد / قاف ايله در، مفردى أقمُر
محرردر.

النُّمُر: چار پايان سپيد و سياه / نونله در، أُنْمُرَك
جمعيدر كه نوعنده مذكوردر.

-ه-

البُّهْر: عَلَتْ دُما / موخده ايله در، صولغان علّتى
كه اسمدر، مصدرى فتحله يدنجى نوعده
مصدردر.

الجُّهْر: جهره / جيمله در، انسانده باقدقده ابتدا
گورينن صورتى كه مَنْظَر دخى دينور.

الجهر: پيكر / صورت كه بر نسنهك شكلى و
تصويرى.

الرُّهْر: جمع الازهر / زای / [ن۲۲۷ظ] هؤز
ايله در، نوع اولده مفردينك معنالى يازلمشدر.
/[ر۵۱۹و]

الطُّهْر: پاك / مهمله ايله در، آرى و آريق كه
آرنش معناسنه اسمدر، طاهر و مطهّر.

الطهر: پاکیزگی / معنای سالقده مصدردر، پاک اولمق و پاک بولنمق.

الظهر: نیمروز / معجمه ایلهدر، گونک یاریسی، نصف نهار گگی که وقت زوالدر، آنک / [م ۴۴۵ ظ] عقی اولان زمانده نماز مشروعی دخی واردر، آکا إضافتله صلاة ظهر دیرلر.

الفهر: کتابخانه جهودان / فا ایلهدر، اصلی بگردن معربدر عبرانیدر، یهود یعنی حضرت موسی شرعیله عمل زعم ایدن طائفه ناک کتابخانه لری و مدرسه لرینه دخی دینور، شاید که فهرس و فهرست دخی بوندن معرب اوله.

المنهر: اسب گزّه نر / ارکک طای که آت یاورسی، نتاج گگی، اسب جاننه معناسنه.

-ومنه بالهاء-

-أ-

البؤرة: کنده / موحدده ایلهدر، قازلمش چقور که وزن و معناده حُفْرة گگی، شاهدی سید ابرهیم دده:

بُکسسته اوزلمش قویمشه کنده

دیمشدر قویمش مقلوع که قازلمش و یارلمش یردر.

الثورة: کینه / مثلثه ایله کین حَقْد معناسنه اسمدر، مصدری قار و تُثُرت صُعوبت وزنده گچمشدر.

الثورة: کشته / فارسیسی وزنده مصدردر، بمعنی المفعول اولدرلمش یعنی قتلی سببیه قصاص اولنمش معناسنه.

الثورة: کُشنده^{۱۱۹۰} / مصدر بمعنی الفاعل اولوب اولدرن کمسنه یه دیرلر، قاتل و مُقَصّ گگی گرکسه بنفسه مباشر اولسون.

السورة: سورت قرآن / مهمله ایلهدر، قلعه ناک برجی معناسنه اولان سوردن اولوب قلعه قرآن و حصین فرقانک هر بر سوره بر برجی اولمق مشابیهتله مستعاردر که بنادن بر منزله و بر درجه اولدیغنه اشارت سابقا نوع اولده جمعی اولان سُور لفظنده دخی واردر و هر بری فاصله ایله منقطعهدر، بعضیلر دخی هر بری قرآنک بقیه سی اولمغله سُوردن مأخوذدر و مهموز اولمق بو معنایه ملایمدر دیرلر، حالا مجموعی جامع^{۱۱۴} عددنجه یوز اون درتدر.

الثورة: گو آتشدان / نولهدر، تاسی وحدت ایچوندر، جنسی نُورِ بلا هاء نوع اولده یازلدی.

الوُرة: چاه ژرف / تای واحد ایلهدر، جنسی نوع نخستین ده تعیین اولندی.

^{۱۱۹۰} ن - فارسیسی وزنده مصدردر، بمعنی المفعول اولدرلمش یعنی قتلی سببیه قصاص اولنمش معناسنه. **الثورة:** کُشنده.

-ب-

گوتوری آلدقدلری نسنه‌در، پیغمبر بازاری تعبیر
اولنور که رضا بازاریدر.

الصبرة: پاره گندم / بر مقدار بغدای.

الغبرة: گرد گونه / توزلی یعنی غبار رنگنده
اولان شی که بوز دینور.

الغبرة: پاره از شیر / بر مقدار سوددر، بلا هاء
مقی‌ددر.

الخبرة: نان خورش / معجمه ایله‌در، قاتق که
اتمک ایله معاً تناول اولنان اِدام.

الخبرة: آزمودن / صنایق تجریه و امتحان و
اختیار گی.

الزبرة: سینه / زای هوّزله‌در، هاسی واحد
ایچونددر، جنسی زُبر بلا هاء نوع اوّله
یازلمشدر.

-ت-

الخبرة: مهمانی بنا / مهمله ایله‌در، بو معناده
وکیرة دخی انواعیله یازلمشدر.

السترة: پرده / ایکیسی دخی مستعمل و
معروف‌لدر، اسم‌در.

السترة: سپر / تیر اندازلرک پوته تعبیر ایلدکلری
طلبه‌سیدر که اوقی آکا ضریله آزمایش ایدرلر.

السترة: سترة بام / حواله / [م ۵۴و] دیدکلری
تحت پرده.

السترة: هرچه مردم را حجاب کند / انسانی
ستر ایدن هر نسنه‌در، حاجر حصین گی که
صوری و گرکسه معنوی اولسون. / [ر ۵۱۹ظ]

القشرة: خانه شکارکن / قاف ایله‌در، مفرددر،
جنسی نوع اوّله سابقدر.

-ث-

الأثرة: سامان / أسلافدن نشان اولان اثردر که
یادگار و برگذار معناسنه.

الزبرة: میان دو دوش / ایکی اموز آراسی،
بین الکتفین معناسنه.

الزبرة: موی قفای شیر / جمعی زُبر سابقا
محرر و بو آنک واحدیدر.

الزبرة: پاره آهن / نوع اوّله جمعی زُبر
یازلمشدر، تاسی واحد ایچونددر.

الزبرة: ستاره از منازل ماه / منازل قمردن
بریدر که ایکی گوکبدر، آغستوس اوائلنده
طلوع ایدر.

الصبرة: خرمن کوفته و بهم آورده / مهمله
ایله‌در، دوکوب بر یره جمع ایلدکلری خرمن
بغدایددر، فی الأصل چیتدن اولان انباردر که
اول بغدایی آنک ایچنه قورلر.

الصبرة: آنچه بی سخت و بی پیمودن بخوند
/ وزن و کیل و اندازه ایله اولمیوب بلکه

اعضای باطنه مراد اولندیگی نوع اولده جنسینه یازیلان معنلردن ظاهردر.

العجرة: کثر چوب و مانندش / اگری اولان دگنک و سائرانک امثالی اشیا.

-ح-

السحرة: پیش از صبح / نوع اولده اولان سحر ایله بر معنایه اولوب فرقلری خطّ ابيض و أسوددن قلیل ازلدیگی متبییندر.

الصحرة: زمین بی پوشش / آچق یردر، یعنی طاشلق اولان یرک میاننده بر مقدار طاشسز پاک محل.

الصحرة: سپید سُرخفام / قرمزیه مائل بیاض معناسنه لکن حیوانده اولمسی أصحر لفظنده أظهردر.

-خ-

البخرة: سر بینی گوسفند / موخده ایلهدر، جنسی بُخر نوع اولده محرّدر.

السحرة: معروفه / مهمله ایلهدر، بلا تاء بو نوعده و اول الأنواعده سُخر دخی یازلمشدر که جنسیدر.

النخرة: پیش بینی / نونلهدر، برونک اوکی اوجی ایلروسی، اُزنبه انسان گبی که یازلمشدر، مثلاً اگر دوشسه لر اول محل ابتدا مسّ زمین ایدر و بو لفظ آتده و حمار و خنزیرده متعارفدر.

الأثره: نشان که بر موزه باهن بکنند / پاپوش و چزمه ده اولان نقطه ویا ألف گبی چیزیکلر که خُفا لرمور و کموک ویا آغاجله ایدرلر.

-ج-

الأجرة: دست مزد / معروفدر که عمل مقابلنده عامله ویرلان شیدر، آقجه و غیری، مثلاً رنجبر گونده لگی و خطّ بها گبی.

البجرة: آویختگی ناف / موخده ایلهدر، بر نوع خلقتدر که اصمه گوبک تعبیر اولنور، او حالتله متّصف اولمق که مصدردر، بُجر دخی نوع اولده سابقدر و بُجر دخی بو نوعده آکا لاحقدر.

الثجرة: میان رودبار / مثلته ایلهدر، دره اورته سی وسط النهر گبی، جمعی بُجر بلا هاء دخی نوع اولده مفصّلدر.

الشجرة: میان سینه و جز / وسط الصدر یعنی گوگس اورته سی.

الشجرة: نبات پراکنده / طاغلمش اوتدر، جمعی بُجر نوع اولده محرّدر.

الحجرة: سرایچه / مهمله ایلهدر، کوچک او اوطه گبی، تاسی وحدت ایچونددر، جنسی حُجر نوع متقدّمده مصدردر.

العجرة: چین شکم / ذی روحک قارنده اولان بوکلم که دریلری قتمر اولور، لکن

-د-

الأذرة: دبگی خایه / مصدردر، نوع اولک
هائیات رباعیه‌سنده دخی مصرّحدر، صاحبی
آدردر که سابقدر.

الحدرة: رمه اشتر / مهمله ایله‌در، دوه
سوریسی، لکن اون عدددن قرقه وارنجه اوله،
صُرْمه گبی، بعضیلری اوتوزه وارنجه دیدیلر،
لکن مأللری بردر که اوتوزه إطلاق اولنور اما
اون عدددن صکره اوله.

الحدرة: ریشی درون پلک چشم / نوع
سابعده سابقدر.

الصدرة: بَغْلَتاق / [و۲۲۸] بو دیارده عجم
گوملگی و مناو گوملگی دیرلر، سرتاق و
شروانی دخی دینور، جمعی نوع اولده لپاچه
ایله یازلدی.

الصدرة: بالای سینه / نحر دیدکلری محل که
گردانیه آنده دورر.

القدرة: توانایی / قاف ایله‌در، قدرت و قوت
و گوجلولک معناسنه معروفدر.

القدرة: توانا شدن / معنای مزبورده
مصدردر.

الكدرة: تیرگی گونه / کول رنگی دیدکلری
که بولانقدر، فتحله دخد مذکوردر.

-ذ-

العذرة: عذر / مهمله ایله‌در، بهانه که معروفدر،
صاحبنه معذور دیرلر، مذکوردر، بو وزنده اولان
کلماتک جمعی نوع اولده سابقدر.
العذرة: دوشزگی / [م۵۴۵ظ] بکارت سابق ایله
هم معنادر.

العذرة: درد ملازه / دیل آلتی دیدکلری عارضه.
العذرة: موی پیشانی اسب / آتک آلتنده اولان
قیلر که عذار طرفلرنده اوله.

العذرة: موی قفا / اکسه قیلی، شعر النُقْره گبی.
العذرة: پنج ستاره بود اندر پس راه کهکشانشان /
مَجْرَه‌یه قریب بش ییلدزدر.

العذرة: ختنه کردن / مصدردر، سنت ایلمک.
[و۵۲۰]

-ز-

الأزرة: جای ازاربند از تن / تاء وحدتله‌در،
جنسی بلا تاء یازلمشدر، معناسی پشتمال
باغلدقلری محل.

الأزرة: مادیان سپید میان / بیلی بیاض اولان
قصراق.

-س-

الأسرة: دودمان / اولو قبیله طائفه عظمی
معناسنه.

الأسرة: گروه / بر مقدار کمسنه جماعت
شرعی.

البُسْرَة: آفتاب که نُخست بر آید / موحدہ

ایله‌در، گنشه ابتدای طلوعنده إطلاق ایدرلر.

البسرة: آب که نو پدید آید / بلا هاء

دخی سابقدر.

البسرة: نبات قوت گرفته / تاء وحدتله‌در،

بلا تاء جنسی بو نועده مذکوردر.

العُسرة: تنگ دستی / مهمله ایله‌در، اَلْ

طارلیغی مضایقه حال معاش معناسنه.

العسرة: دشوار شدن کار / مصدردر، ایش

گوج اولمق، صعوبت افعال گئی.

-ش-

النُشْرَة: افسون / نونله‌در، حيله و خدعه و

مَکَر.

-ص-

الغُصْرَة: نزدیکی / مهمله ایله قریبت و

إتصال که ضدی بعد و هجر و فرقتدر.

العصرة: پناه / صیغناجق یر، ملجأ و ملاذ

معناسنه.

النُصْرَة: یاری کردن / نونله‌در، یاردم ایلمک،

نصر گئی.

-ض-

الحُضْرَة: سبزی / معجمه ایله‌در، یشیللکدر،

إخضرار معناسنه، اسمدر.

-ط-

الأطْرَة: زِه بَن ناخن / طرنق دیمک اطرافی،

لکن آتک اول محله اولان قیللریدر دیدیلر.

الأطْرَة: پیرامن لب / دوداق اطرافیدر، بو

معنادن مأخوذدر که آغزک اطرافنده اولان قیللره

دیرلر، إطار گئی، أشعر معناسنه و بر نسنه‌نک

دَوْر ایدن هر شیئی ایچون دخی دینور.

الأطْرَة: پی که بر دهانه تیر و کمان پیچند /

اوق گزینک آلتنه یارلمسون دیو صاردقلری

سیکیردر.

الأطْرَة: داروی دیگ / چوملك علاجی یعنی

قرق چناغنک بری‌برینه قرقلرینی کولی قان ایله

قارشدر ب یاپشدرلر، اول علاج.

-ع-

الدُعْرَة: کون / معجمه ایله‌در، ثلاثیات نوع

ثانیده أبجد حرفلرندن مهمله و موحدہ ایله

سوراخیدر دیمشدر.

السُعْرَة: رنگی که بسیاهی زند / مهمله ایله‌در،

قره‌یه یقین رنگ هرنه نوع اولورسه، مثلاً بیاضک

و قرمزک و یشیلک و صارینک سواده مُشرب و

مشرف اولان حالتی.

-غ-

الثُّغْرَة: دریند میانِ کفر و اسلام / مثلثه
ایلهدر، کفر ایله اسلام آراسی اولان محلدر،
یعنی آنلرک یرلرینک سنوری.

الثُّغْرَة: رخنه / گدک و قرق محل.

الثُّغْرَة: مغاکِ سینه و گلو / گوگسده و
بوغازده اولان چقورلر.

المُغْرَة: سرخ تیره / بولانق قرمزی که آشی
رنگنده اوله، بو دیارده آکاگوزی دیرلر.

-ف-

الجُفْرَة: بزرگی پهلوی و میانِ اسب /
جیملهدر، آتک یانلری و بیلی قالک و ایری
و بیوک اولمق، وسیع الفخذ والصلب معناسنه.
الحُفْرَة: گو زمین / مهمله ایلهدر، یرده اولان
چقور که قازمغله حاصل اوله، مصدری خفر
و جمعی حُفَر دخی محللرنده گچمشدر.

الحفرة: گو میانِ مردم و جز / انسانک و
غیرک بیننده اولان چقورگی محلدر.

الحُفْرَة: عهد بجای آوردن / معجمه ایلهدر،
ذمتنده اولان عهدی یرینه گتورب عهدهسندن
گلمک.

الحفرة: [م ۵۴ و] بدرقه شدن / دلیل اولمق
و مدد ایلمک.

الرُّفْرَة: چاهک پر / زای هوز ایلهدر، جمعی
نوع اولده یازلمشدر.

الزفرة: میانِ اسب و جز / آتک بلینه دیرلر، زُفر
بلا هاء جمعیدر که نوع اولده محرردر.

السُّفْرَة: معروفه / مهمله ایله یمک سفرهسی که
خوان طعام دخی دیرلر.

السفرة: پوست / میشین که دری و جلددر، بو
مادهنک جمعی نوع اولده مسفوردر.

السفرة: طعامی که مسافر را سازند / ذکر محل
طریقيله ویاخود اهل سفر ایچون تدارک اولنان
سفره که مراد طعامدر.

الشُّفْرَة: کنار چاه / معجمه ایلهدر، قوی
کناریدر، شفییر بو مادهدندر.

الصفرة: زردی / مهمله ایله مصدردر، صاریلق،
مثلا صفرت علّت که مرضدن پیدا اولان
صاریلقدر.

العُفْرَة: سُخ تیره فام / هنوز مذکور اولان مُغْرَة
معناسنه که گوزی رنگ.

العفرة: موی میانِ سر / باشک اورتیهسنده اولان
قیل، شَعْر وسطُ الرأس معناسنهدر، جمعی نوع
اولده سابقدر.

العفرة: موی پیشانی شیر / آرسلانک آلنده
اولان قیل. [ر ۵۲۰ظ]

-ق-

الشُّفْرَة: سرخ سپید فام / معجمه ایله در،
بیاضه مائل قرمزیدر، قرمزیه مائل بیاض
صُخْره در که ضدّیدر، بلا هاء دخی
یازلدیغی شایانِ نظر در.

العُقْرَة: جانوری / مهمله ایله در،
حیواناتند در.

النُّقْرَة: گو قفا / اکسده اولان چقور.

النقرة: پاره سیم گداخته / سَبیکه دیدکلری
بر پارچه گمش.

النقرة: دردی در پای گوسفندان و بُزان /
قیون و کچی آیاغنده پیدا اولور بر مرضدر.

النقرة: گوی که باقی سیل اندرو بماند /
سیل چکیلوب بر مقدار بقیّه سی قالدیغی
چقور.

-ک-

الأُكْرَة: فلك / جمعی اُکر نوع اولده محرّدر.

الأُكْرَة: مَغَاك / چقور لکن حفرة سابقدر
زیاده عمیق یعنی دریک اوله.

البُكْرَة: بامداد / موحده ایله در، صباح وقتی
که ظرفِ متمکندر لاینصرف اولور.

الدُّكْرَة: تیزی شمشیر / معجمه ایله در،
قلجک کسکینلگی حدّت سیف معناسنه.

الزُّكْرَة: خیک کوچک / زای هؤز ایله در،
کوچک تلوم، زقّ صغیر گبی.

النُّكْرَة: خون با مَشیمه بیرون آید / نونله در، بر
ولد دنیایه گلدکده باشی بر رقیق جلد ایچنده
تولّد ایدر، بر ساعت ازاله اولنمسه ولدی هلاک
ایدرآنک سببیه جریان ایدن قاندر.

نکرة: قبیلّه / بر قبیلّه اسمدر، بني عبد قیسدن و
بني أسد بن خزیمه دن برر کمسنه در که هر برینک
أُتباعی برر بطن عدّ اولنورلر.

الوُكْرَة: آبخور / چشمه و سبیل گبی صو ایچمک
ایچون تعیین اولنان محلّ، ترکجه صواق دیرلر.

-م-

الجُمْرَة: پاره خرما / [ن۲۲۸ظ] جیمله در، خرما
گوبگی، جَمّار سابق گبی.

الحُمْرَة: سرخی / مهمله ایله در، قرمزلیق که مثلاً
حُمُرَت شفق کوك کنارینک بین العشائین
قرمزیلغیدر.

الحمرّة: مرغیست سرخ فام / قرمزی بر قوشدر،
ترکجه قیا بلبلدی دیرلر.

الحمرّة: چون دُنْبلی سرخ / چبان گبی بر قرمزی
یومری نسنه در، اُوزدن کوچکدر، سِلْعَة صغیره
گبی.

الحُمْرَة: بوی / معجمه ایله در، قوخو که رایحه در،
سوجی یه حَمَر دیدکلری بد رایحه اولمغله در که
اسبابِ تسمیه دن بری بودر.

الخمرة: سجّاده كوچك / كوچك سجّاده در
كه اكثر يا ايپله خرما پيراغندن نسج اولنور.

الخمرة: خمير مایه / اكشی خامور كه اتمك
خمیرینه قاترلر، مایه دینور.

الخمرة: طلاهاي كه روى را روشن كنند /
دوژگون دیدکلی شیدر كه يوزك لُونی گوزل
ایدر، آکا اُكلك و قرمزيسنه قرلجه دیرلر،
عُمره گبی.

الزُمرة: گروه مردم / زای ایله در، ناسدن بر
جماعت كه جمعی زُمَر نوع اوّلده محَرّدر.

السُمرة: گندم گون / مهمله ایله در، بلا هاء
دخی یازلمشدر، بغدای اكلو معناسنه.

السمره: گندم گون شدن / معنای سابقده
مصدردر.

العُمرة: عمره حج / جمعی عُمر نوع اولده
یازلدی، اصلی زیارت معناسندن مأخوذ بعض
أفعال حجّیه مخصوصه دن عبارتدر.

العمره: دستگیری از بحر زن خواستن / بر
خاتونی / [م ۵۴۶ ظ] تزوّج مراد ایلدکده خطّبه
اثناسنده خاتونک طرفنده اولان کمسنه نك
برینک اَلینی اَلینه آلوب بعده طلب ایلمگه
دیرلر، لکن بعد العقد زفاف اول خاتونک
اقرباسی ایچنده اولمقددر، اگر کندی اقرباسی
میاننه إخراج ایدوب زفاف ایدرسه آکا عرس
دیرلر دیو تفصیل ایلدیلر.

العُمرة: طلاهاي كه روى را روشن كنند /
معجمه ایله در، خُمَره قریب الذکر ایله وزن و
معناده یکساندر، لکن بشرط آنکه اول طلا
وَرَسدن إتحاذ اولنه كه صاری اولوب زعفران
ویا خود آخر بویادر.

العُمرة: رنگ سرخ / قرمزی بویادر كه فِکر و
گلگونه و بلغونه دخی دیرلر.

القُمرة: پاره خرما / قاف ایله در، بر مقدار
خرما.

القمره: سپید تیره / بولانق آق كه شكر رنگی و
گمشي دیدکلی رنگ اولور كه سود بیاضی
اولیه.

-ه-

البُهرة: میان رودبار / موخده ایله در، ایرماغ
اورته سی لکن مطلقدر، اگر وسط النهر دینورسه
خاص اولور.

الزُهرة: سپید / زای ایله در، آق معناسنه كه
عریده بیاضدر.

الزهرة: ناهید / بر یلدزدر كه سیّارت سبعه دن
بریدر، أصحّ اولان ضمله و فتح ها ایله در، لکن
أشهری سکونله در، فلکِ ثالثه در، زاور دخی
فارسیدر.

زهرة: قبیله / بر قبیله در، کِلاب بن مُرّه نك
زوجه سنك اسمیدر، اول قبیله بو نسلدندر كه
پیغمبر علیه السلامک طاییلریدر.

رجل سُخْرَة: مردی که مردمان وی را بسخره
گیزند / ناسک هزل و اِستهزا ایلدیگی کیشیدر.

-نوع هَم-

-ثلاثي-

طقوزنجی نوع که نوع اُخیردر، آخِرینک ما قبلِ
حرفِ صحیح ساکن اولوب آنک دخی ما قبلِ
مکسور اولان کلمات مطّرده و اَوّلا اوچر حرفیلر
محّرره در.

-أ-

البُشْر: چاه / کسر موخّده ايله قويي که يری حفر
ایدوب عمقنده صو جمع اولور، آندن اِستعمال
ایدرلر، اسماء کثیره و انواع وَفیره سی و آبار و
غیری جعلری یازلمشدر.

البُشْر: ذخیرا از مال / مالک حفظ و تأخیر و
إدّخار اولنان مقداری که بو ماده دن بَییر دخی
تحریر کرده در.

الظُّر: دایه / معجمه ايله در، طیا دیدکلری
خاتون که جاریه دن سود آنادر، جمعی اُظّار
یازلمشدر.

-ب-

التَّبْر: زر / فوقیه ايله در، ذهب و عسجد و نضر
گبی اسملری سابقدر.

الحِجْر: دانا / مهمله ايله در، عالم دیمکدر، فتح
دخی لغت اولمغله یدنجی نوعده اِملا اولندی.

الشُّهْرَة: روشن شدن کار / مصدردر، بر
ایش خفی ایکن گشاده اولوب آچق اولمق.

الشُّهْرَة: معروف کردن / بین الناس بر حال
ایله سویلنوب بیلنمک که خیر ویا شرّه دخی
شاملدر، "الشُّهْرَة آفَة" دمیشلدر.

المُهْرَة: اسب کُرّه ماده / مذکری مذکور،
دیشی طای، کرّه گبی که قولون دینور.

المهْرَة: تَلّه چولاه / چوله نك اوتوسی که
بزی آنکله دوز ایدر. / [ر ۵۲۱و]

-الکني وغيرها-

بو نوعه مناسب کنیه اولمامغله ضروب دن درت
عدد فوائد سائره یازلدى.

بيضة العُفْر: خایه خروس / مهمله و قاف
ایله در، خروس یمرطه سی صغیر و طویل
اولور، خروس آنی عمرنده بر کره براغور بکرك
بکارتی آنکله تجربه اولنور.

بيضة العُفْر: چیزی شکفت که مانند ندارد
/ مثلی اولمیان عجیب الوقوع شی، خروسک
یمرطه سی گبی دیمک اولور بر کره واقع اولان
کرم حقنده ضروب دندر.

رجل سُخْرَة: مردی که مردمان را بر و
فسوس کنند / مهمله و معجمه ايله در،
ناسک غدر ایلدکلری کمسنه در.

الحبر: زیبایی / حسن و بها معناسنه که گوکجکلک.

الحبر: نبشتن / [م ۵۴۷و] یازمق، یدنجی نوع الفاظدن دَبر و زَبر دخی بو معنایه‌در.

الحبر: سبزی دندان / دیش یشیل اولمق، یعنی دیشک دیلری صاررمقدر، حرف الحاده قَلَح بو معناده مصححدر.

الدبر: مال بسیار / چوق مال معناسنه بر لفظدر که افراد و تشنه و جمعی یکساندر.

الزبر: نامه / زای ایله‌در، بَی یه دیرلر، یازیزی اعتباریله‌در، زیرا اصلنده یازی معناسنه‌در، خط‌گی.

السر: پیکر / مهمله ایله‌در، صورت و هیئت و تشکل معناسنه که ترکجه‌ده قیافت دیرلر.

السر: گونه روی / تشخص دیدکلری که بشره‌یه خاص اولور.

السر: نیکوی / مصدردر، گوزل حُسن‌گی.

السر: بها / معنای سابقده اسمدر، ذی روح و بی روح، أمر سِرّ و تَمَر سِرّ و خَمَر سِرّ دینور، سایر معناسنه حسن و لطافت دیمکدر.

الشبر: وژه / معجمه ایله‌در، قارش که باش پارمق اوجندن کوچک پارمق اوجنه وارنجه

اولان مقدار که آوج آچلدقده پیدا اولور، فارسیده کسر ایله بدست دخی دینور و سره معناسنه فتر دخی قریا گلور.

الصبر: ابر سپید / مهمله ایله‌در، آق بلوت، ضمی دخی لغت اولمغله سبق ایلمشیدی.

العبر: کناره جوی / سکرنجی نועده ضمله دخی لغت اولدیغی تعبیر و تقریر اولنمشدر.

العبر: کناره دریا / ذکر کناری که لب بحر معناسنه.

الکبر: بزرگواری / بیوکلک عظمت‌گی که حق تعالی یه کبریا نسبتی سابقا یازلمشیدی.

الکبر: سیاست مردم در مال / مالدیه بر کمسنه‌یه حکومت ایدوب آنک تلفندن صیانتله صاحبی محافظه امرنده إهتمام ایلمک. / [ر ۵۲۱ظ]

کبر الشیء: بزرگی چیزی / بر شی عظیم و جسیم اولمق معناسنه اسمدر و بو معناده غلط ایدوب فتح با ایله کبر لفظنی مصدریتله إطلاق ایدرلر، اول لفظ ایسه سنو سال ایله مقید معناسی خاص اولدیغی مذکوردر.

الکبر: بزرگی غلبت کردن / [ن ۲۲۹و] یدنجی نوعده دخی فتحله لغت اولدیغی محرزدر.

النبر: خانه گندم / نونله‌در، أنبار سالفک مفردیدر، بغدادی هانباری دیرلر.

النبر: مگسِ اشتر / دوه سنگی که گنه گبی
بوجکدر، دوه‌نک اوزرنده مرور و سیر ایلسه
گردیگی یرلر منتفخ اولوب شیشر.

هبر: جایگاهی / بر یردر که بعضی اشعار و
آثارده إشعار اولنمشدر.

-ت-

الحتر: چیزی اندک / مهمله ایلهدر، آز شی،
مثلا عطاء حتر دینور قلیل و حقیر معناسنه.

الحتر: آنچه پیرامن ساینند در کشند از بهر
ستر / نوع سابقده دخی یازلدی.

الستر: پرده / بو معناده ستره دخی ضمله
یازلمشدر.

العتر: پاره مشک / مسک پارچه‌سی، مع
الهاء عتره لفظنده عنبرینه دینسه گرکدر.

العتر: بنیاد / اصل یعنی تمل، اساس گبی.

العتر: گوسفند گشته از بهر بُتان / اسمدر،
مصدری فتحله یدنجی نועده یازلدی، گفره
بوتله ایلدکلی قربان لکن ماه رجب
إختصاصی وارد.

العتر: گلو بُریده / مطلقا بوغازلنمش ذبیحه
معناسنه.

العتر: دسته همه چیزی / هر شیئک صابی و
قولپیدر، مثلا بِلک آباق باصدقلی محلی که
یری بو زجهله بَلرلر.

العتر: گونه از خار / بر نوع دیکندر، اثرده " لا
بأسَ للمُحرم أن یتَدَاوی بالسَّنا والعِتر " وارد
اولدی، بر کوچک آغاجدر دیدیلر، نیجه‌لر
مرزنجوش و بعضیلر چکجرمه‌در دیرلر.

الفتر: میان انگشت بزرگ و دوم / فا ایلهدر،
باش پارمقله شهادت پارمغک آراسی قدر یر که
آکا سره دیرلر.

القتر: مار نر پلید / قاف ایلهدر، بر خبیث
بیلاندر، / [م ۵۷ ظ] حیة پلید گبی، اوق بیلانی
دیدکلی اولمق بو ماده‌نک اوقده استعمالندن
إحتمال ویریلور، فوئدده دخی گلور که بو لفظله
تکنیه دخی اولنور.

الکتر: میان چیزی / ایکی شیئک آراسی فاصله
معناسنه.

الکتر: کوهان اشتر / دوه اورگوجی، سنام بعیر
گبی.

الکتر: قدر و جاه / رتبه و منزلتدر و بونده
تحریک دخی لغتدر دیدیلر.

الکتر: پاره از دیوار / بر پارچه دیوار دیواردر،
قطعه جدار گبی.

الهتر: سختی / پکلك آفت و بلا و داهیه و
شدت معناسنه.

الهتر: کاری شکفت / امر عجیب و شیء
غریب معناسنه که طکلیاجق ایش.

الوتر: از کسی بریدن / بر کمسنه دن
کسملک که ألفتدن إنقطاع معناسنه.

الوتر: خدای تعالی / اسماء حسنان معدود
اولدیغی ابن عباس رضي الله عنهما دن مرویدر
که أنکچون ﴿الشفع والوتر﴾ کسر ایله
قراءت ایلدی، واحد لا شریک له معناسنه در.

الوتر: یکی / طاق که تک دیرلر، چفتک
ضدّیدر.

الوتر: نماز وتر / معروف نمازدر که اوچ
رکعتدر و ثالثنده قبل الرکوع رفعش یدله تکبیر
و قنوت قراءت اولنور، زمانی صلاّة عشانک
مجموع وقتیدر، جمعتله اداسی رمضان
مخصوص إسقاط صلاتده بر وقت عدّ اولنوب
آلتی وقت نماز دینور.

الوتر: روز عرفه / قربان بیرامنک ابتدا گونندن
بر گون مقدم که ذي الحجه نك طقوزنجی
گون اولور، بر سالده بر گون اولدیغی
جهتدندر، عید رمضانده عرفه تعبیری یوقدر؛
زیرا آنده عرفات جمعیتی اولماز، آکا سلخ شهر
دینور، سائر شهورک یوم آخری گئی.

الوتر: کینه / کین که قلبنده اولان غضب و
غیظ.^{۱۱۹۱}

الوتر: کم کردن / حق اولان امری ناقص
ایلمک، غرار سابق گئی و آیت کریمه ده ﴿لَنْ
يَتْرُوكُمْ اَعْمَالُكُمْ﴾ بو معنایه تفسیر اولندی.

-ث-

الوتر: روغن خالص / صافی اولان یاغدر اولده
فتحله دخی لغتدر.

الوتر: گوهر شمشیر / نوع سابعده فتحله دخی
لغت مأثوردر.

الوتر: چیزی نرم / یومشق اولان هر شیئه
إطلاق اولنور. / [ر۵۲۲و]

-ج-

الحجر: خرد / مهمله ایله در، عقل که ترکجه
أوص دیرلر، ایکسی بر معناده دخی جمع اولورلر
که منع معناسنه دخی گلورلر، خرد معناسنه
إستعماللرینک سببی بودر که صاحبی أفعال
قبیحه دن^{۱۱۹۲} عقل منع و حُجر ایدر.

الحجر: اسب مادیان تازی / عربی قصرک که
ترکجه یوند دیرلر.

الحجر: حرام / اسمدر که ضدّی حلالدر،
مصدری نوع سابعده مذکوردر.

الحجر: جادویی کردن / بوگیجیلک ایلمک که
بعض چاره بولمقلرری امرده خاتونلر کفرت
ایچون إرتکاب ایدرلر.

الحجر: فریفتن / آلداتق، تخدیع گئی که محله گلور.

^{۱۱۹۱} م - **الوتر:** کینه / کین که قلبنده اولان غضب و
غیظ.

^{۱۱۹۲} ن : صاحبی أفعال قبیحه در.

-ح-

الشَّخَرُ: کنارِ دریا میانِ یمن و عَمَّام / عمان
ایله یمن میاننده اولان دریانک کناریدر، لکن
عدندر یمن دگلدر و عمان ضمله و تخفیفله
ویا فتح و شدّ ایله بلقادر.
قِجْر: کوهی / قاف ایله بر طاغک اسمیدر،
آثارِ ادباده گلور.

-د-

الحِذْر: پرده / معجمه ایلهدر، وزن و معناده
سِتر گبی، حتی مستوره خاتونه مُحَدَّره دیدکلری
محزدر، جمعی خدور مذکوردر.
الحِدر: عماری کوچک / محفّه صغیره معناسنه
که داخلی مستور اولق سببيله إطلاث
اولندی که مبالغه مراددر.
السِدر: درختانِ کنارِ دشتی / مهمله ایلهدر،
صحرا کنارنده اولان آغاجلر که جنسدر،
مطلق دگلدر، نبق آغاجیدر دیدیلر.

الفِدر: پاره از گوشت / فا ایلهدر، اتدن بر
پارچه، قطعۀ لحم گبی.

القِدر: دیگ / قاف ایلهدر، چوملك، جمعی
قدور مذکوردر، / [م ۴۸۵] في الأصل طیندن
مصنوع اولق شرط ایدی، صکره مطلقا
طنجرهیه دیدیلر هزندن اولورسه.

القدر: سردوشِ مردم / کیشینک اوموز باشی که
هُزال وقعنده چقور اولور.

-ذ-

الحِذْر: سلاح / مهمله ایلهدر، سلاحدر، فی
الأصل صاقنمق معناسنهدر، دفعِ صائل ایدن
کمسنهنک تحذرنده بولنان آلتنه إطلاق اولندی.
الحِذر: پرهیزیدن / مصدردر، صاقنمق، صوری
و معنوی و ظاهری و باطنی اولان إحترازه إطلاق
اولنور.

-ز-

البِزْر: روغنِ چراغ / موحده ایلهدر، یدنجی
نوعک آخرنده بین الفوائد دهئ البِزْر لفظی بو
معنایه یازلمشدر.

الفِزْر: از ده میش تا چهل / فا ایلهدر، اون
عدددن قرقه دک اولان قیون و بعضیلر بردن
زیادهیه دیدیلر.

المِزْر: مرد آحمق / ترکجه شاشقین دیدکلری
بون کمسنهدر، کالیوه فارسیدر، هَبْنَقْع دخی
گلور.

المرز: نبیذ آرزن / طاریدن اولان شراب که بو
بلدهده کسکین بوزهدر، سُفْرَقْع گبی که فارسیده
سُکْرَکْهدر.

الوزر: گرانی / آغریق ثقلت معناسنه.

الوزر: آلتِ رَزَم / سلاح معناسنه، جَذَرِ سابق معناسنه.

الوزر: بَزَه / گناه که جُنَاح مذکور و جمعی اوزار گچمشدر، صوچ جُرم گبی.

الوزر: آنچه در جامه نهند و بر پشت گیرند / [ن۲۲۹ظ] بر شیدر که آنکله لباسی آرقه‌سنه آلور، چوال و تُوریه و هکبه گبی.

الوزر: گونه از پیرایه / بر نوع زینتدر، یعنی کیشی ثقلتی تحمّل ایدر، مثلاً آلائی لباسلری گبی.

الوزر: گناه کسی برداشتن / مصدردر، بر کمسنه‌نک صوچنی کندینه نسبتله آنی خلاص ایلمک.

الوزر: بارِ گران کشیدن / یوک چکمک یعنی صعوبتلی امره طیانتق.

-س-

الجِسَر: پولِ آب / جیمله‌در، صو اوزرنده اولان کوپری که فتح دخی لغت اولمغله سابقا دخی تحریر اولندی.

القِسَر: بستم بر کاری داشتن / قاف ایلهدر، فتحله دخی سابقدر، زور ایله بر ایشه سورمک.

الکِسَر: دامنِ خیمه / چادر اتگی ذیلِ خیمه گبی که زمینه قری اعتباریله‌در.

الکِسَر: جانبِ خانه / اوک بر سمتی طرف المنزل معناسنه لکن یره یقین اولان جانبی.

الکِسَر: استخوانِ اندک گوشت / آتی آز اولان کموک، عَظْم قلیل اللحم معناسنه.

الکِسَر: اندامی تمام / بر بتون عضو یعنی وجودک سائر اعضایه نسبتله بری.

الکِسَر: افتادن مرغ از هوا / قوش اوچارکن بر سبيله هوادان آشای یره دوشمک، خورور گبی.

الکِسَر: زه کمانِ حلاج / حلاج یاینک کریشی، وَتَر نَدَاف معناسنه.

الکِسَر: کنارۀ هر چیزی / هر نسنه‌نک بر طرفی که دریاده قبی دینور که دکر قِیسی. / [ر۵۲۲ظ]

-ش-

البِشَر: مژده / موخده ایلهدر، فتحله و ضمله دخی بشارت گبی مصدردر، مشتولامقدر.

العِشَر: پاره شکسته از دیگ و کاسه / مهمله ایلهدر، قریلان ظرفک پارچه‌سی، کِسَره گبی که گلور.

العِشَر: آب دادن اشتر روزِ دهم / دوه‌بی ایکی کره صواریق مدّتی که سکرز گوندر اونکجی گونده صو ویرمک.

القشر: پوست / قاف ایله‌در، قابوق که میوه و سائر شیلرده اولور که ماکولی و غیر ماکولی دخی واردر.

القشر: پوشش مردم / اورتو مثلاً یورغان گئی و اوست لباسی شتره و فَرّاجه گئی، لکن گُوزک جمله‌دن اُنسبدر، فِرّو معناسنه که جلددر.

-ص-

الإصر: پیمان / عهد و امان معناسنه.

الإصر: خویشی / خصم‌لق و بلکه اول قرابت نسبیّه و گرکسه سببیّه اولسون ویا کرم و إحسان و سیله‌سیله میل و إلتفات ایلمک.

الإصر: زینهاری / امان دیلین و امان دیوب گلن کمسنه، حتی زینهاری جزیه گزار ذمی معناسنه دخی گلور، مطلقاً دینی دیمک.

الإصر: بَرّه / وزر سابقک وزن / [م ۵۴۸هـ ظ] و معناده دُنْگیدر غفر الله لنا ولکم الذنوب.

الإصر: گران / آغرلق ثقلت معناسنه، وزر گئی عفی الله عما سَلَف.

البصر: سنگ سست سپید فام / موحدّه ایله‌در، گوشک بیاض طاش که کوفکی اولور.

العصر: نباتی خوش طعام که در ریگ بود / مهمله ایله‌در، قومه پیدا اولور بر لذیذ سبزه‌در، عصفور گئی.

العصر: خرمائی که در ریگ بود / قومه حاصل اولان نخل یعنی خرما آغاجی.

المصر: شهر بزرگ / مطلقاً بیوک ولایت، شهر عظیم و بلدّه کبیره معناسنه‌در، اگر قاهره معناسنه اولسه لام داخل اولماز.

المصر: سامان / سنور حدّ گئی که بر ارضک نهایت مقداری.

المصر: دیوار میان دو چیزی / ایکی شی آراسنده فاصله اولان دیوار.

الوصر: منشور پادشاه / فرمان و برات معناسنه که بر شیئک تصرفنده آنکله تمسک اولنه.

الوصر: نامه حکمی / قاضی سجلی و حکم حجّی ویا إعلامی که سند شرعی معناسنه‌در، اثرده گلمشدر.

-ط-

الخطر: دوصد اشتر / معجمه ایله‌در، اکیوز دوه‌در، لکن همان کثیر گئی مستعملدر.

الخطر: شیر بسیار آب / صوی چوق سوددر که معنای آتیده مستعاردر.

الخطر: نباتی از بھر خضاب / اعضا بویامقدّه حنایه بکزر بر اولتقدر و آنک گئی استعمال اولنور، لکن غایت رطوبتلی و آبداردر، بو سبیدن بر آبدار شیئده آنی إطلاق ایدرلر.

العطر: بوی خوش / مهمله ایله در، معروفدر، گوزل قوخو معناسنه در.

الفطر: روزه گشا / فا ایله اسمدر، اصلنده مصدر بمعنی الفاعلدر، اورج آچیجی، مُفطر گبی، افراد و تننیه سی یکساندر.

القطر: مس گداخته / قاف ایله در، ارمش باقر، نحاس مُذاب گبی.

القطر: گونه از بُردِ یمانی / یمین بزلزندن بر نوع خرقره در، بیاضلی آلاجه در.

-ظ-

الکطر: پی که بر سوفار تیر پیچد / اوق گوزی اوزره صاردفلی سیکیردر.

-ع-

السعر: نرخ طعام و جز / مهمله ایله در، اهل سوق بئعه عرض ایلدکلی هر شیئک سرمایه سندن زیاده بر مقدار فائض فائده تقدیر ایدوب زیاده صاتمقدن آنلری منع ایلدکلی مقداردر.

الشعر: سخن بهم آراسته / معجمه ایله در، اسمدر، بر یره جمع اولنوب تزیین و وزن واحد اوزره ترتیب و تعیین اولنان کلامدر.

الشعر: بدانستن سخن / مصدردر، بیلمک و آکلامق، فهم و إدراک گبی، مثلاً لَئِتَ

شُعْری دیرلر بیلمک استرم بیلمدم دیمکدر.^{۱۱۹۳}

النغر: نام جایگاهی / نونله در، أشعار و آثارده ایراد اولنور بر معروف محَلِّک اسمیدر.

-ف-

الزفر: پشت داره / زای هوژ ایله در، وزن و معناده حَمَل گبی، یوک معناسنه لکن آرقه حَمَّالی یوکیدر.

الزفر: مَشْکِ آب / صو قربه سی، قربه و قرابه لفظلری دخی بالاده إفاده اولندی.

السفر: نامه / مهمله ایله در، اصلنده مصدر بمعنی المسفور اولمغله مکتوبک اسمی قیلندی.

الصففر: قهی / بوش که نعتی أصفدر، لفظ حدیثده گلمشدر که لغلر ایراد ایدرلر، خالی معناسنه.

الظفر: ناخن / معجمه ایله در، طرنق که ضمله دخی سابقدر. [ر۵۲۳و]

العفر: مرد دلیر / مهلمه ایله در، جسور و جری کمسنه در که ترکجه گوزین بوداقدن صاقنمز دیو وصف اولنور.

العفر: ستنبه / بیوک و قوتلی دیو، عفريت گبی که سابقدر.

^{۱۱۹۳} م - **الشعر:** بدانستن سخن / مصدردر، بیلمک و آکلامق، فهم و إدراک گبی، مثلاً لَئِتَ شُعْری دیرلر بیلمک استرم بیلمدم دیمکدر.

العُفر: خُوكِ نَر / اركك خنزير.

العُفر: جانوری / معجمه ايله در، بر حیواندر که وحشیلردن اولق محتملدر.

القُفر: حوض که آبش متغیر بود / قاف ايله در، صویک طعمی و لونی بوزیلوب ویا رایحه کرهه پیدا ایدن حوض.

الکُفر: ناگرویدن / مصدردر، اینماق، ضمله معنایی کثیره سی واردر.

-ق-

الحُفر: جای حقیر / مهمله ايله در، آلچق یر، ارضِ دنیّه / [م ۵۴۹و] معناسنه.

العُفر: جایگاهی / بر یردر که عقاراء دخی دیرلر.

الوُفر: خروار / یوکر مطلقاً جُمْل گبی، لکن ابتدا اشک یوکنه دیرلرایدی جُمْل حماری گبی.

الوقر: پشتواره / زُفر سابق ايله وزن و معناده مساویدر.

-ک-

البُکر: دوشیزه / موخّده ايله در، قَز که هنوز تزویج اولمیوب بکارتله موصوف اوله، عوامک باکره / [ن ۲۳۰و] دیدکلری غلطدر، ثَبَّیه دیدکلری گبی؛ زیرا بونلرک ذکورده إستعمالی یوقدر.

البکر: زنی که یک فرزند زاده بود / بر کرّه طوغان خاتون که هنوز کثرت تولید ايله کرهّه القربان و زَدِيَّة الوقاع اولمایوب دوشیزه حکمنده در.

البکر: فرزندِ نخستین / اولکه ولد که آندن غیری اولادانک والده سی گورممش گتورممش اوله. ۱۱۹۴

البکر: اشتری که آبستن یک بار شود / بر کرّه یوکلّی اولان دوه.

البکر: نخستین خایه که اشتر مرغ نهد / دوه قوشی ابتدا ویدیگی یمرطه سیدر. ۱۱۹۵

البکر: نخستین ابر که باران بارد / ابتدا گلوب آندن یغمور یاغن بولوت.

البکر: گاؤ جوان / گنج اوکوز، ثَوْر تازه گبی.

الذکر: قرآن / معجمه ايله در، آکمق معناسنه، لکن قرآن کریمک یگرم عدد اسمندن بریدر که نور لفظی دخی یازلمشدر.

الذکر: بلندی / علوّ و إرتفاع و صیت و صدا که بر کمسنه نك دلیل رفعتیدر. ۱۱۹۶

۱۱۹۴ م - **البکر:** فرزندِ نخستین / اولکه ولد که آندن غیری اولادانک والده سی گورممش گتورممش اوله.

۱۱۹۵ م - **البکر:** نخستین خایه که اشتر مرغ نهد / دوه قوشی ابتدا ویدیگی یمرطه سیدر.

۱۱۹۶ م - **الذکر:** بلندی / علوّ و إرتفاع و صیت و صدا که بر کمسنه نك دلیل رفعتیدر.

الذکر: بزرگی / بیوکلک شرف معناسنه که ﴿والقرآنِ ذی ذکر﴾ ای الشرف دیمشلدردر.

الذکر: یاد کردن / مصدردر، آکمق اونتمامقدر، زیرا مؤمن تکثیر ایله معروف منافق تقلیل ایله موصوفر ﴿لا یذکرون الله إلا قلیلاً﴾ بیورلدی، ایکی نوعدر جهری و خفی، لکن خفی ایچون ضمله دُکر دخی ددیکلری مذکوردر، ضدی نسیاندر.

السکر: بندِ آب / مهمله ایلهدر، صو بندی، عِرم گبی.

العکر: بنیاد / اصل و تمل و معتاد و قدیم که طبیعت اولمش اوله.

الفکر: اندیشه کردن / مصدردر، دوشنمک، تفکر سابق گبی.

الهکر: شکفت / تعجب ایلمک و چوق چوق تغیر عارض اولمق، فتحله دخی سابقدر.

الهکر: خواب آمدن مرد را / بر کمسنهیه اوینو گلمک نوم عارض اولمق.

الوکر: آشپانه مرغ / قوش یوهسیدر و فتحله دخی لغت اولمغله آنده تفصیل اولندی.

-م-

الإمر: کاری سخت / پک و صرب ایش که ﴿شیئاً إمرًا﴾ شدیداً دیدیلر.

الإمر: چیزی شکفت / عجیب اولان شی معناسنه اسمدر که ﴿شیئاً إمرًا﴾ عجباً ایله دخی تفسیر اولندی.

الجمر: رودباری / جیملهدر، بر ایرمقدر که بین الأدبا استعمالی جاریدر.

الذمر: مرد دلیر / معجمه ثخذ ایلهدر، بهادر کمسنه، شجاع گبی.

الذمر: سختی زمانه / مقتضای وقت ایله پیدا اولان شدت.

الطمر: اسب چهنده / مهمله ایلهدر، صچرایوب اوینایان آت.

الطمر: جامه کهنه / اسکی گیزی که لباس عتیق شقیق معناسنهدر، جمعی أطمار مذکوردر، لفظ حدیثده ذی طمرین وارد اولدی.

الطمر: دریا / بحر اسملرنندردر، دکر ترکیدر. / [۵۲۳ظ]

العمر: آبادانی / معموریتدر، ضمله دخی یازلمشدر.

العمر: درازی / اوزنلق، طول گبی.

الغمر: تشنگی / معجمه ایلهدر، صوصامق، عطش گبی.

الغمر: دشمنی / عداوت که ضدی صداقتدر.

الغمر: کینه / حقد و حسد معناسنه اسمدر.

الغمر: کینه گرفتن / معنای مزبورده
مصدردر، کین طومتق، دروننده حقدنی إضممار
ایلمک.

-ه-

الصهر: پدر زن / مهلمه ایلهدر، کیشینک
قاین آتاسی یعنی خاتوننک باباسی، صهردر،
فارسیده خُسر گبی اسملری واردر.

الصهر: داماد / گوینگُودر، معنای مزبورک
عکسیدر که بر کمسنه‌نک قزینک زوجی اول
کمسنه‌یه صهردر، فارسیده خُسرانگر دخی
دیرلر.

الفهر: سنگ گرانمایه / فا ایلهدر، بهاسی
آغر طاش جواهردن قنقیسی اولورسه.

الفهر: سنگی که بدو چیزی ساینده /
دسته‌سنگ [م ۵۴۹ظ] دیدکلری که سُماقی
اوزره آنکله بعض اشیا اززلر، جمعی افهار
مذکوردر.

فهر: قبیله / بر قبیلهدر، قریشدندر که اول
قبیله‌نک رئیس و پدری اسمیدر، فهر مالک
بن النضر بن کِنَاهَدِر، أنساب نبویه‌دندر علیه
و علیهم و علی آله السلام.

-ومنه بزیاة الهاء-

آخرینک ما قبلی ساکن و آنک دخی ما قبلی
مکسور اولان طقوزنجی نوعک هائیاتیدر.

-أ-

الضرة: حلبه و خرما که بهم پزند / فاء ایلهدر،
بر طعامدر که أجزاسی سود ایله خرمادر، معًا
طبخ و اَکل اولنور، نوع اولده دخی سابقدر.

المثرة: کینه / عداوت و حقد که دوشمنلکدر.

المثرة: دشمنی کردن / معنای سابقده مصدردر،
عداوت گبی.

-ب-

الإبرة: سوزن / اگنه دیدکلری آلت که آنکله
لباس دیکرلر، مَحْیَظ گبی.

الإبرة: نیش کژدم / عقربک صوقدیغی
ایگنه‌سی.

الإبرة: استخوان باریک آرش / قول کموگنک
اینجه طرفی، مستدق ذراع معناسنه.

الخبرة: آزمودن / معجمه ایلهدر، تجربه و امتحان
ایلمکدر، عوام غلط ایدوب اهل قبله دیرلر.

العبرة: اصل گزیت / مهلمه ایلهدر، خراج که
جزیه دینور.

العبرة: پند گرفتن / نصیحت طومتق یعنی اوگوت
آلق که بر شخصک لله وعظ و تذکیرینی خیب
بیلمک.

العبرة: نشانی گرفتن بر گذشتن / سرگذشت یعنی
گچن اموره کندی حقنده بر امارت و علامت
فهم و إدراک ایلمک که قصّه‌دن حصّه معناسنه.

الْكِبْرَةُ: فرزندِ مهین / کیشینک بیوک اوغلی،
أكبر الأولاد معناسنه. / [ر ۵۲ و]

-ت-

العِتْرَةُ: اصل / مهمله ايله در، بلا هاء
يازلمشدر که بنیاد تعبیر اولندی، عِکْر سابق
معناسنه.

العِتْرَةُ: خویشاوندِ نزدیک / کیشینک یقین
اولان قوم و قبیله سی، اقربای قریبه معناسنه.

العِتْرَةُ: دسته بیل / بیلک صابی، بلا هاء
دخی دسته همه چیزی دینمشدر.

العِتْرَةُ: مَرزنگوش / بر اوتدر که معروفدر،
ترکجه مرجان کوشک دینور، بالاده بلا هاء
عتر یالیدی.

العِتْرَةُ: عنبرینه / بلا هاء دخی یازلمشدر،
آنده پاره مُشک دیمشیدی، بر غالیه در که
انواع طیبله تخمیر و قلاده گردانیه ایدرلر.

العِتْرَةُ: اندکی مُشک که در نافه مانده /
گوبک مسکندن صرف اولنوب اول کیسه ده
قالان بر مقدار.

الفِتْرَةُ: بیازمودن / فا ايله در، خِیْرَة سابق
معناسنه که ترکجه صنایق تجربه گی.

القِتْرَةُ: تیر بی پیکان / قاف ايله در، دَمَرَنسز
اوق که مِرماندر.

-ج-

الهَجْرَةُ: جدایی از آرامگاه / کیشی کندی
اولدیغی یردن آیری دوشمک.

-د-

السِدْرَةُ: درختِ کنار / مهمله ايله در، بلا هاء
دخی مذکوردر.

السِدْرَةُ: درختی در آسمانِ هفتم / یدنجی قات
گوکده بر آغاجدر که ﴿سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى﴾ لفظ
کریمدر.

الفِدْرَةُ: پاره گوشت / فا ايله در، بلا هاء دخی
مذکوردر.

المِدْرَةُ: مبارز / جنگجی بهادر کمسنه، مُجَاهِد
شَجیع معناسنه، ذُمَر سابق گی.

-ذ-

العِدْرَةُ: مهمانی ختنه کردن / مهمله ايله در،
سَنَت دوگونه وارب مسافر اولق.

العِدْرَةُ: / [ن ۲۳۰ ظ] معذور داشتن / بو معنایه
ضمله عُدْر دخی سابقدر.

-ز-

الفِرْزَةُ: اندکی از شکافتگی / فا ايله در، بر
مقدار یارق، شِقَاقِ قلیل معناسنه.

-س-

الکِسْرَةُ: یاره از آنچه بشکنند / قردقلری
نسنه نك پارچه سی، بلا هاء دخی یازلمشدر.

-ش-

العِشْرَة: معروفه / مهمله ايله در، الفت و صحبت و آمیزش و اختلاط.

القِشْرَة: پوستِ پاره / قاف ايله در، پوست پارچه سی، بلا هاء دخی یازلمشدر.

القِشْرَة: نقطه بر شکم دانه خرما / خرما چکر دگنک اورتسنده اولان نقطه گبی چقور.

-ط-

الشِّطْرَة: نیمی پُسر نیمی / [م. ۵۵۰] دُختر از فرزندان / معجمه ايله در، بر کمسنه نك اولاد لری یاریسی ارکک یاریسی دیشی اولمق.

الفِطْرَة: آفرینش / فا ايله در، یارادلق که وزن و معناده خَلَقْتَدِر فاطر السموات خالق معناسنه مذکوردر.

الفِطْرَة: آغازِ کار / ایشک اوّلی و ابتداسی.

الفِطْرَة: آنچه بدرویشان دهند / روزِ عیدِ رمضان بیرامده فقرايه ویریلان صدقه در، از جمله لیلۀ عیدک صبح صادق ی طلوعیله انسان اوزرینه واجب اولان فطر در.

المِطْرَة: خسیره / قماشق و بر عضو اویوشمق که نوع اوّلده اولان مطر معنالرندن دخی مستفاددر.

-ظ-

البِظْرَة: یکبار نگرستن / نونله در، بر کَرّه باقمق، بِناءِ مَرّه اولمیوب نوع ایچون اولمق اُنسب اولدیغی اِمعان اولنه.

-ع-

الشَّعْرَة: فرج زن / معجمه ايله در، خاتونک عورت یری که فارسیده کُس دینور که لازمه معکوسیدر.

الشَّعْرَة: موی زهار / قاصق قیلی، لکن خاصه خاتونلرده مستعملدر.

-ف-

الزَّفْرَة: مَشکِ آب / زای هوز ايله در، بلا هاء دخی یازلدی، قَربه گبی. / [ر ۵۲۴ظ]

الصِّفْرَة: روزگارِ دیوانگی / مهمله ايله در، بر کمسنه یه جنون عارض اولدیغی مدّت.

العِفْرَة: زنِ دلیر / مذگری مذکوردر.

-ق-

الفِقْرَة: مُهره پشت / آرقه ده اولان اَیگُودر، جمعی فِقَر نوع اوّلده یازلدی.

-ک-

الفِکْرَة: اندیشه / اسمدر، دوشنمک معناسنه که مصدری بلا هاء فِکُودر مذکوردر.

-م-

-ومنه بالهاء-

کنی و فوائدک هئیه سی.

ابن قِترَة: مارِ پلیدِ خرد / قاف ایله در، قریبا یازلمشدر.

چار الهجرَة: شهرِ مدینه رسول / هجرَة لفظی یازلمشیدی، دار ایله ترکیب و طَیْبَه طَیْبَه اسم اسم سامی و نامِ نامی قیلندی، جمله اسمایی قرقه منتهی اولور.

سپری شد کتابِ حرف ری از قانون ادب بحمد الله تعالی. (۱۱۸۵)

الإمرَة: نصرت / یاردم ایلمک، لکن امیر اولمق معناسنه یازدیلر.

الحُمْرَة: پوشیدنِ مَقْنَعَه / معجمه ایله مصدردر، پچه لنمک که خمار ایله تستر ایلمک، تقنّع گئی.

الطَّیْرَة: راه / مهمله ایله در، یولدر طریق گئی، لکن محسوساتده مستعمل دگلدر.

-ه-

الصَّهْرَة: مادر زن / قاین آنا که کیشینک منکوحه سنک آناسی، حُشُو و خوش دامن و حُسْرَوِیْنَه دخی دیرلر.

-الکنی و غیرها-

أبو الکِبَر: کنیتِ درم / آقجه نک کنیه سیدر که فَضَّیَّه در.

أبو البِشْر: کنیتِ نُقْل / موحدّه ایله در، اهل فسقک بزم صفالرینک چرز مقوله سی اولان شیلری که مزه تعبیر اولنور.

بنت الفِکر: رأی و تدبیر / فا ایله در، امور عظیمه ده دَقْتِ تام و فکرِ صائیدن طلوع ایلمکله بو لفظه تکنیه اولندی.

بنت الفِکر: شعر / شعارانک آثارِ منظومه لری دخی طبعِ موزون و اندیشه مستقیم ذکا نمون خلاصه و نتیجه سی اولمق سبب کنیه اولمش اوله.

/[۵۲۵و]- کتاب زای-

بو حرف دخی طقوز نوع اوزره طرح اولنمشدر.

-نوع اول-

-ثلاثي-

آخر کلمه نك ما قبلی بولنان حرف مفتوح اولندر و آنلرك دخی اوچر حرف جوهر کلمه سی بولنان الفاظدر که آنك دخی مضاعفاتی تقدیم اولنور.

الأز: بر کفر و معصیت داشتن / کفر و عصیان و خلاف رضای رحمان اولان اموره سوق و تشویق و ترغیب ایلمک که آیت کریمه ده ﴿تَوَزَّهُمْ أَزًّا﴾ / [م. ۵۵۰ظ] وارد اولدی.

الأز: از جای ببردن / یردن قالدرمق یعنی بر آز اشیایی بری برینه یقین گتورب جمع ایلمک.

الأز: جنبانیدن / اوینامق یعنی قارشدرمق، خلط و مزج گی.

البز: آلت رزم / موحدله ایله در، جنگ آلتی سلاح معناسنه، ترکجه یراغ دیرلر.

البز: نوعی از جامه / بر نوع لباسدر، ترکیجه دخی بژدر، بایعنه بزاز دیرلر.

البز: رُبودن / قایمق که چکمک معناسنه در، جذب گی.

الجز: درویدن کشت / جیمله در، اکین بیچمک، حصاد گی.

الجز: بُریدن پشم از گوسفند / قیونك توبنی و یوکنی یولمق و کسمک.

الجز: رخنه کمان / مهمله ایله در، یایک گدیگی و هر شیده اولان کسک و قرق محل.

الجز: بریدن / کسمک، قطع گی.

الجز: جامه معروف / معجمه ایله در، بر نوع منسوج لباس که تاری یعنی آرشی ابریشم و پودی که آرغجی ایپلک ویا پاموق اوله، بو دیارده آکا خلالی دیرلر، بایعی خزاز گلور، اختری غنم البحر صوفندن اولان لباسدر دیر.

الجز: پرچین دیوار نهادن / دیوار اوزره دیکن وضع ایلمک، حاصلی ممری سد ایلمک.

الرز: جامه ملخ / مهمله ایله در، چکرکه بمرطه سی که آنی یره دوکر.

الرز: کارد بزمین فروبردن / بیچاغی صانجملق و دیکمک، رکز السکین گی.

الرز: نیزه زدن / مزارغی اورمق، ضرب الرُمح معناسنه.

العز: رُود بزرگ / مهمله ایله در، بیوک ایرمق، نهر کبیر گی.

العز: غلبت کردن / غالب اولمق که عزیز غالب معناسنه در.

عَزَّ: رودباری / بر نهرک اسمیدر که علمیتی
لامدن اِغتتا ایدر.

الْفَزَّ: گوسله کوهی / فا ایلهدر، بوزاغی که
صغر یاوریسیدر، فَریر و فُرار گبی.

الْفَزَّ: از جای بجستن / یرندن سرعتله قالمق
که خوفندن ناشی خفت اوزره اولمق.

الْفَزَّ: آب دویدن از ریشی / یاره یشارمق
یعنی جراحتی آقمق.

الْفَزَّ: کژ ابریشم / قاف ایلهدر، ابریشمدر که
فارسیسندن معزیدر که کژدر، آخر نوده دُوْدُ
الْقَزَّ گلور.

الْفَزَّ: سُبُک / خفیف معناسنه.

الْفَزَّ: تَقَزَز نمودن / مُلَوْتُلکدن پاک اولوب
طهارت اظهار ایلمک و آلوده لک ترک
ایلمک.

الْفَزَّ: برجستن / تیز قالمق، فَزَّ سابق گبی.

الْكَزَّ: تَنگ کردن / طار اولمق، مثلا بَکَره
طاراجق اولمغله صدا ویرر.

الْلَزَّ: وادوسیدن / لاملهدر، بر نسنه آشاغی
یعنی آلتنه یاپشمنق.

الْلَزَّ: بَهم بستن / بری برینه باغلامق، رَبط
گبی.

الْمَزَّ: افزونی / چوقلق و آرتقلق و فضیلت
که مزیت دخی دینور.

الْمَزَّ: مکیدن / اَمَمک و صورمق که اثرده رضاع
حدیثنده گلمشدر. / [ر ۵۲۵ ظ]

النَزَّ: نَم زمین / یردن صیزب آقن صو.

النَزَّ: مرد زيرک و سبک / تیز طبع و چابک
ذهن و صاحب ذکا اولان کمسنه.

النَزَّ: بانگ داشتن آهو / گیک چاغرمق، بو
معنایی کسائی روایت ایدر.

الهَزَّ: جنبانیدن / اویناتمق تحریک معناسنه، اَزَّ
سابق گبی، آیتده ﴿وَهَزَّي﴾ [ن ۲۳۱ و] إِلَيْكَ بِجَدِّ
النَّخْلَةِ ﴿﴾ دیو حضرت مریمه خطاب وارد اولدی.

الْوَزَّ: مرغ آبی / اوردکدر که اُوَزده إسقاط همزه
لغتدر، بعضیلر قازدر دیدی بطّ گبی و بو محله
مضاعفات تمامدر.

-ج-

الرَّجَزَّ: وزنی از عروض شعر / بحر عروضدن
بر وزندر، سالم العروض اولورسه سکز کره
مستغفلن اولور، مسدّس و مریع دخی
مستعملدر، مثمنّ الأجزاء اولان اثرلرده شیخ مُجَدِّ
بوصیرینک قصیده برده سی مشهوردر و شاهدي
مرحومک تحفه سنده:

قارن شکم نافه گوبک

بیلدر میان قوشق کمر / [م ۵۵۱ و]

قطعه سی دخی بو بچردندر که سالمدر، لکن
بعضیلر قلیل الأجزاء اولان شعردر دیدیلر.

الرجز: درد لرزه پای اشتر / دوه آياغی دتر
بر علتدر، صق صق رعشه دار اولور صکره
آچیلور، آنک تقارب يرتعاشنه مشابه قریب
الأجزاء و قليل اولان شعر دخی مراد اولنور.

العجز: بزرگ شدن سُرين / صاغریسی بیوک
اولان کیشی.

التجز: نیست شدن / نونله در، بر نسنه
توکنمک، نَجَز الكتاب دیرلر تقریری ویا تحریری
کتابک خاتمهیه رسیده اولسه.

-ر-

الجز: درشت و سخت / جیمله در، قاتی و
پک اولان یر، ارض صلبه گبی، کسری دخی
جائزدر و نابت دخی اولمیه، جمعی أجزار
گلسه گرکدر.

الجز: گُرز که کدکان بدو بازند / ضمله
جنسدر، واحدی جُرز سکونله سکونله و
جُرزة دخی گلور، اصلی گُرزدر، معرّید
معروفدر، صبیانک چومقلرینه دیرلر.

الجز: مُهرها / فتح معجمه ایله جنسدر،
واحدی ها ایله گلور، بونجقلر که ایپلگه
دیزرلر، واحدی هائیاتده گلور.

الجز: دَرزها / نِگندهلر دیدکلری که هر بری
بر اگنه صانجیلان محلدر، دُرُوز و غُرُوه گبی.

الجز: بارانها / فا ایله در، یغمورلقلدر، حتی
إفروز الحائط یغموردن دیواری حفظ ایچون
اوزرینه یاپدقلری صاچاق.

-ز-

الجز: پشمهای بریده و پیچیده / جیمله در،
کسلمش و بوکلمش یوکلر که دوه و قیوندن
آلورلر.

الجز: خرگوش نر / ضم معجمه ایله در، ارکک
طاوشان، جمعی خزان گلور.

الجز: نیرومند / فتحله قوتلی کمسنه.

الجز: موش نر دشتی / بیان فاره سنک ارکگی.
الضز: گرفتگی کام / معجمه ایله در، دماغ
طوتلمق یعنی ایکی چکه بری برینه یاپشقم که
نعی أضر گلور.

الجز: زمین درشت / مهمله ایله در، جز سابق
گبی، پک یر ارض غلیظ معناسنه.

الجز: تنگی سولاخ پستان / ممه ده سود گلن
محل طار اولمق، مضایقه مجری اللبن معناسنه.

الجز: وادوسیدن / مضاعفدر، بونده فک
ایله در، سابقا لَز مدغما یازلمشیدی.

-ش-

النش: زمین بر بالا / یوکسک یر، ارض رفیع
گبی.

-ع-

المَعَز: بُز / کچی دیدکلری حیواندر و کسر مهمله دخی لغتدر که گلور.

-غ-

اللَغَز: صفت چیزی پوشیده گفتن / ضملهدر، بر مستور الاسم اولان نسنهپی وصف ایلمک، ترکجه بيلمجهدر، معّادان فرقی سؤال طریقیله اولسیدر که حریری دیمش

ع:

ما شيء إذا فسد تحوّل غيّه رَشْدًا

یعنی فاسد اولسه غوایتدن یعنی حرمتدن حلّه تحوّل ایدر، بو وصفله موصوف اولان شی ندر مرادی خمردر و فارسیده **بیت:**

چیست گنبدِ روان بُدودر

مرده را زنده میکند بنظر

کشف مراددر و ترکیده دخی **بیت:**

اول ندر کیم جانی وار بی جاندر

خوش غدای زمره انساندر

کهکب سابق حقنده إنشا اولندی و بو اسم عند الفقها معروفدر، فرائضده مُعاياة و عند النحاة معّی و اهل لغت أحاجی و آیده دخی دیرلر و سائر اسماسی دخی واردر، فارسیده پَرَد و چستان دیرلر.

اللغز: سولاخ موش دشتی / بیان فارهسنک دلیگی که آنده إختفا ایدرلر، بيلمجهیه مناسبت تسمیه بودر؛ زیرا برقاج طرفه یوللر یاپوب پک خفتنی کندی إختیار ایدر، انسان ویا حیواندن طالب اولنلری آنکله تعلیط و إشغال ایدوب کندی فرار ایدر.

اللغز: بازی پرد / بيلمجه اوینامق که ملعبه صبیان طلبهدر، مصدردر. / [م ۵۵۱ظ]

-ف-

الْوَفَر: شتاب زدگی / فتحلهدر، عجله ایلمک که ترکجه ایومکدر.

-ق-

النَقَر: ازلام گردانیدن / نولهدر، اوقلر چویرمک که قمار اوقنی طرنق اوزرنده دوندرمک معناسنه، تنفیز گیی.

-ک-

الرَّكَز: جفتن / مهمله ایلهدر، میل ایلمک و طیانق. / [و ۵۲۶]

-ل-

العَلَز: لرزیدن اشتر / مهمله ایلهدر، دوه دترهم. **العَلَز:** بی آرام شدن / إضطراب و خفت که انسانه بعض عوارض آفاقیه ویا آنفسیهدن نشأت ایدر.

-م-

العَمَز: کالای دون / معجمه ایلهدر، آلچاق متاع، نفسک ضدیدر.

-ن-

الحَنَز: گوشت بوی گرفتن / ات حین طبخده قوقمق که رایحه فاسده اولمیه.

الحَنَز: گندا شدن طعام / اَکله صالح بر شی فاسد اولوب بوزلمغله قوقمق که اُضداددن اولور.

العَنَز: عَکازه / مهمله ایله جنسدر، دگنکلدر، واحدی مع الهاء گلور، عصا و مَحْضَره و عَوْسجه گبی اسملری ذکر اولندی، عَکازه دخی تخفیف و تشدید ایله گلور، تخله^{۱۱۹۷} و بازه دخی فارسیدر^{۱۱۹۸}.

-و-

الحَوَز: جمع الحوزه / اوج معنایه حَوْزَة لفظی قریبا یاد اولنور، آنک جمعیدر.

الحوز: گروهی از مردم / جماعت که برقچ کمسنه لردن عبارتدر.

العَوَز: نیازومندی / مهمله ایله در، قادر اولماق و الندن گلمامک، أعواز دخی گلور که آنده نسخه نیازمند شدن فقیر اولمق معناسنه اولوب بو مادّه او معنایه دخی گلور.

-ی-

الجَیَر: کنارهای جوی / کسر جیمله ایرماغک کنارلری، مفردی جیزه در.

-ومنه بالهاء-

نوع اَوَّلک هائییه سی. **الأَزَّة:** بهم آمیختن / بری برینه قارشدرمق، بلا هاء دخی سابقدر.

الجزّة: پشم بریده و پیچیده / جیمله در، یولنوب جمع اولنان و تافته اولان یوک که مصدری بلا هاء اِنْها اوندی.

الحرّة: حال و زمان / مهمله ایله در، مقتضاء حال و وقت که کیشینک بولندیغی وقتک اِقتضا ایلدیگی حال.

الرزّة: رزّه در و جز / قپو و سائر امثالنده اولان رزّه که ترکیده دخی مستعملدر.

الرزّة: نوعی از درد پشت / آرقه زحمتلرندن بر علّتدر، مرضِ ظهر معناسنه.

العَرّة: آهو بره ماده / دیشی گیک یاورسی، جدایه و شَصَر و رشأگی.

عَرّة: زمینی / معجمه ایله در، بر یرک علمیدر، شام قرینده بحرِ فلسطین ساحلنده بر شهرک ارضننک اسمیدر، اجدادِ نبویّه علیه التحیه دن هاشمک قبری آنده در. / [ن ۲۳۱ ظ]

النزّة: ماده اشتر سبک / نونله در، دیشی و خفیف دوه در، بونده هائییه نك مضاعفی تمامدر.

-ج-

العَجَزَة: درماندگان / عاجزک جمعیدر که گلسه گرکدر.

^{۱۱۹۷} ن : نخله.

^{۱۱۹۸} م - تخله و بازه دخی فارسیدر.

-ر-

الأُرْزَة: درختی سخت / بر قوی آغاجدر،
آندن عصالر ایدرلر، بعضیلر صنوبردر دیدیلر
که سکونله اُرْزَة گلور.

الجُرْزَة: گرزها / ضم جیملهدر، جنسی بلا
هء مذکوردر.

الجِرْزَة: زمینهای بی باران / کسر ایلهدر،
یغمورسز یر یعنی یغمور یاغوب لکن اول محله
واقع اولیه.

الحِرْزَة: دردِ مهره پشت / آرقه علتلرندن
بریدر، اُرْزَة سابقه قریدر.

الکِرْزَة: چوهای خُرد / کسر ایلهدر، کوچک
چواللر و هکبلر.

-م-

الْجُمْزَة: يك پاره خرما / ضم جیملهدر، بر
مقدار خرما و غیره دخی إطلاق اولنور.

الْلَمْزَة: بد گوی رویا روی / بد سوزی بر
کمسنه نك یوزینه سویلین کمسنه که تعیب و
تعییر ایلمکدر، فی الأصل گوزیله و غیر
نسنه ایله اشارتدر.

الْهُمْزَة: بد گوی از پس / بد سوزی بر
کیشینک غیابنده سویلین کیشی و فی الأصل
دفع و ضرب معناسنهدر.

-ن-

العَنْزَة: عکازه / فتح مهمله ایلهدر، جنسی قریبا
سابقدر، بونده ها واحد ایچوندر.

العِنْزَة: / [م ۵۶۸و] دسته بیل / بَلْ دیدکلری
بستانی آلاتندن بر چتال دموردر که باغ بللرلر.

-و-

الکِوْزَة: کوزها / کسر ایله کِرْزَة وزندهدر، جمعدر
اُگواز و کیزان گی، مفردی کوزدر. / [ر ۵۶۲ظ]

-الرباعي-

بو نوعک ددر حرفلی کلماتیدر که مضاعفی
اوج کلمهدر.

الأَصْر: مردی که کامش برهم گرفته / مصدری
ضرر بیان اولنمشدر، اول علتته مبتلا اولان
کمسنه به دیرلر.

الإوْر: خربط / کسر ایلهدر، قاز که مشهوردر،
بعضیلری مرغاب یعنی اوردکدر دیدیلر، أَلْفی
إسقاط ایله وَر دخی مذکوردر.

الإوْر: مرد فربه بزرگ / خلقتی گوسترشلی
مشکل کمسنهدر، مؤنثی دخی گلور. مضاعفلر
بونده تمامدر.

-أ-

البَلْأ: مرد کوتاه / موحده ایله جعفر وزندهدر،
بوی قصه کمسنهدر.

-ب-

الْجَلْبَن: سخت سخت / جیملهدر، زیاده قاتی
اولان نسنه، أصعب و أشد معناسنه.

الرَّئَبُ: بدخو / زای و نون ایله‌در، کوتو خویلی اولان هرنه اولورسه.

الشَّعْبُ: شغال / معجمه‌لرله چقال دیدکلری حیوان وحشی طاغیدر.

المَحْبَرُ: جای نان پختن / اسم مکاندر، فُرن و تنور گبی اکمک پیشردکلری یر.

-ج-

الأَرْجُ: اشتری که پایش بوقت برخاستن همی لرزد / مهمله‌لر ایله‌در، سابقا محَرَر رجز علتته مبتلا اولان کمسنه.

الأَعْجُ: بزرگ سُرین / صاغریسی بیوک ذی روح انسان و گرک حیواندر، لکن جمعی عُجُز مردمان قیدیلهدر.

-ح-

الْجَلْخُ: مرد بخیل تنگ خو / جیمله‌در، ضیق طبیعت اولان بخیل کمسنه.

-خ-

الْفَيْخُ: مرد بزرگ قضیب / فا و تحیه ایله‌در، ترکجه طاط دیدکلری که آلت رجولیتی بیوک اولان کمسنه.

-ر-

الْأَفْرُ: آنکه از یک سوی بینی او شکافته بود / فا ایله‌در، برونک بر طرفی یارلمش و ییرلمش اوله.

الْكُرْ: باز دو ساله / ضمّ ایله و شد ایله ایکی یاشنده اولان طوغاندر.

الکُرْ: مرد بخیل / بخلی اولان کمسنه‌در و بو معناده سکون را دخی لغتدر که ثلاثی اولور.

المِخْرُ: درفش / کسر و سکون معجمه ایله اسم آلتدر، بیز دیدکلری آگنه گبی شیدر که پاپوشجیلر و دیکجیلر استعمال ایدرلر.

-ع-

الْأَمْعُ: زمین سنگستان خُرد / فتحله‌در، اوفاق طاشلی یر که صعبُ المرور اوله.

-غ-

الْبَرْغُ: بچه گاؤ دشتی / موحدّه ایله‌در، بقر وحشی بزاغوسی که ییانی اوکوز یاوریسیدر.

-ف-

الْجَلْفُ: سخت سخت / جیمله‌در، فا ایله با میاننده تبادل جنسی اولمغله با ایله دخی لغتدر.

الْجَلْفُ: ماده اشتر سخت / قوی دیشی دوه، ناقه متینه گبی.

الْجَلْفُ: گندپیر / اعضاسنه دتره‌مک گلمش خاتون که ینه ایشندن قالمیه، بعضیلری دیرکه: اول عجزدر که بقیه قدرتی موجود اولوب پیر فانی اولمیه.

الْقَوْفُ: وزغ / قاف ایله‌در، قوربغادر که شاهدی بیورر ع:

چَغَز وُزَغ غُوکدَرر قوربغا

شربوع و ضفضع عربی و فارسی نغ و بزغ و وزغ دخی لغتدر، جمعی قوافز گلسه گرکدر.

المِخْفَر: دوالِ آسیا / کسر ایله و مهمله ایله در و آخرنده نون دخی لغتدر که گلسه گرکدر، دگرمن چویسی که بعضیلری قوغه و نیجهلری سپد تعبیر ایدرلر.

-ک-

المَرْکَز: جایگاه لشکر / مهمله ایله جعفر وزنده اسم مکاندر، عسکرک إقامت ایلدیگی محل.

المَرْکَز: نقطه که در میانِ دائره باشد / دائره‌نک وسطنده اولان نقطه‌در، اصطلاح هندسیده بر شکلِ مسطحه‌در که آنی خطّ واحد إحاطه ایدر هر طرفدن خطوطِ مستقیمه اول نقطه تساوی / [م ۵۵۱ظ] اوزره‌در و اول نقطه‌یه مرکزِ دائره و اول خطّه دخی محیطِ مرکز دیرلر.

-ل-

العَجَلَز: اسبِ سخت گوشت / مهمله و جیمله‌در، اتی شدید و قوی اولان آت.

العجلز: توده ریگِ سخت شده / قَوْمِ یغینی که تَحَجَّر ایلمش اوله.

-م-

الأَحْمَر: بنیر و تر / مهمله ایله‌در، پک قَوْتلی محکم نسنه که اُترده گلمشدر "أفضلُ الأعمال أَحْمَرُها" اُشَقَّها و اُمتنها، مصدری حمّازة دخی گلور.

القَهْمَز: مردِ کوتاه / قاف ایله‌در، وزن و معناده بَلّاز سابق گبیدر.

المِهْمَز: مردی که سُخْنِ تیز گوید / کسر ایله‌در، سوزی تیز تیز سویلر کیشی، سریع الکلام گبی.

-و-

العَشْوَر: جایگاهِ سخت و دُرشت / فتح مهمله و معجمه ایله‌در، قوی و شدید محلّ، جمعی عشاوَز گلور.

المِعْوَز: رکوی که کودک را بدو پیچند / کسر ایله و مهمله ایله‌در، اطفالی صارِدقَلری اسکی بزدر.

المِعْوَز: دسته گهواره / بشک قولبی که خشبِ مَهْد معناسنه.

الْوَزْوَز: سَبْکِ رُوش / تکریرِ نصف ایله‌در، رفتار انواعندن بر نوع که خَفّت اوزره یوریمکدر، بَزْزِة و وَزْوَزَة و وزواز دخی گلور. / [ر ۵۲۷و]

-ومنه-

هائیه‌بی جامعدر که مضاعفلی مقدمدر.

الإوَزَة: خَرَبَط ماده / کسر ایله‌در، بلا هاء مذکری مذکوردر.

الإوزة: زن فره / مذکری سابقا مذکوردر.

الجزرة: پاره موی پشم / نصفی مکرر گبیدر،
بر مقدار یوک قیلیدر.

-ب-

البزرة: بشتاب رفتن / فتح ایلهدر، نصفی
گویا تکرار اولنمش، تیز تیز گتمک سرعت
سیر معناسنه، با ایله واو میاننده تبادل و
تواخی^{۱۱۹۹} اولمغله وزوزة دخی گلور.

المحجرة: میان بند / کسر ایله و مهمله
ایلهدر، قاسق باغی و اوچقور.

المعجرة: مثلها / معنای سابق ایچون
مستعملدر، صاغری معناسنه اولان عجزدندر که
مألده صاغری باغی دیمک اولور که اوچقوردر،
فتق ایچون اولان قوشاغه دخی دینور.

البرزة: جنبانیدن / اویناتمق، تحریک گی.

الجزرة: گریزی کردن / جیم و مهمله ایله
مصدردر، اصلنده جزر گزیدن معریدر،
گریزک و صلابت ایلمک، قرزة دخی
لغندر.

المعجرة: درماندگی / فتحلهدر، مصدردر،
عجز معناسنه یعنی قدرتی اولمیوب بر امری
تحصیلی طاقتدن خارج اولمق، کسر ایله دخی
لغندر.^{۱۲۰۱}

الجرزة: اوفتادن / دوشتمک معناسنهدر، اثنای
بجده مغلوب اولمغله / [ن۲۳۲و] ایراد
ایلدیگی أجوبة غیر وارده ایرادی جرزه اولور،
حتی سابقا مذکور شریفةدن^{۱۲۰۰} غلط ظن
اولنور که بو معنایهدر.

المعجرة: ناتوان شدن / وصف مزبور ایله
موصوف اولمق.

-ک-

العزرة: فرو گرفتگی کردن / مهملهلرلهدر،
حفظ ایلمک و بر نسنهیه غالب اولمق.

الشعيرة: ستدن بزور / معجمه ایلهدر، زور
ایله بر نسنهپی أخذ ایلمک.

-ل-

العجلة: ماده اشتر قوی / جیملهدر، دیشی و
قوی دوهدر، ناقة قویّه معناسنه.

المخبرة: تنورستان / معجمه ایلهدر، تنورک
کثرتی اولان یردر و بلا هاء دخی سابقدر.

-ج-

العجلة: مادیان سخت گوشت / قصرادر،
مذکری دخی مذکوردر.

^{۱۲۰۱} م - **المعجرة:** درماندگی / فتحلهدر، مصدردر، عجز
معناسنه یعنی قدرتی اولمیوب بر امری تحصیلی طاقتدن خارج
اولمق، کسر ایله دخی لغندر.

^{۱۱۹۹} ن : نوادر.

^{۱۲۰۰} ن : شریفةدن.

-م-

الْوَزْوَزة: زود برجستن / تیز حرکت ایلمک، بزیزه

و وزوز و وزاوز دخی مذکورلدر.

الْهَوَزْوَزة: بمردن / وفات ایلمک، فروزه گئی.

[/ر۵۲۷ظ]

-الخماسي-

بو نوعك بشر حرفلی اولان كلماتی.

-ب-

الْحَرْزَب: مرد بدخو / مهملهلرك فتحی و سکون

نون ایلهدر، خوی کوتو کیشی.

الْهَرْزَب: مثله / اولنده هاء هوز دخی لفظ

مذکورده معنای مزبور ایچون لغتدر.

-ز-

الْمُلْزَز: شگرف آفرینش / لززدن تفعیلک

مفعولیدر، خلقتی ضیق و شدتلی اولان

کمسنهدر، کموکلی و اتلی تعبیر ایدرلر.

الْمُلْزَز: سخت تیز کرده / زیاده حدتلی و

کسکین اولان کیشی.

-م-

الْعَضَمَز: بخیل / تقدیم مهمله و فتحه لرلهدر،

بخیلی اولان کیشی.

-ومنه بالهاء-

بو نوعك خماسیاتنك هائیهلری.

-ب-

الْجَرْمَزَة: گریختن / ضم و مهمله ایله

مصدردر، قاچق، فرار و حذر گئی.

الْجَرْمَزَة: از راه بگشتن / یولدن دوغمک، بو

دخی فراره اُقریدر.

الْجَرْمَزَة: گرم شدنِ سر / باشه حرارت تأثیر

ایلمک.

الدَّلْمَزَة: بزرگی شاهراه / مهمله ایلهدر، اولی

یولک بیوکلگی، وُسعتِ شارع گئی.

الْمَزْمَزَة: جنبانیدن چیزی / نصفی تکرار

ایلهدر، بر نسنه پی اوینامق، تحریک گئی.

-ه-

الْجَلْهَزَة: چشم برهم نهادن / جیملهدر،

گوزی قیامق که کریکلر منطبق اولور.

[/م۵۵۲و]

الْمَزْمَزَة: جنبانیدن / مزْمَزَة سابقله وزن و

معناده یکساندر.

-و-

الْفَرْوَزة: پروز کردن / فا و مهمله ایله

فارسیسندن معربدر، گومک دفن گئی.

الفروزة: بمردن / اولمک فوت معناسنه.

الْمَكْوَزَة: کارگاه کوزه / فتحلهدر، باردق

یاپدقلری تزگاه.

الْمُنَابَرَة: کسی را بلقب خواندن / نوله
مفاعله وزننده مصدردر، بر کمسنه پی لقیبله
دعوت ایلمک یعنی اسمنی ترک ایدوب مشهور
اولدیغی لقب ایله چاغرمق آیت ایله منْهیدر.

-ج-

الْمُحَاجَرَة: یکدیگر را از جنگ بازداشتن /
مهمله ایلهدر، بری بریله جنگدن تأخیر
ایلمکدر.

الْمُعَاجَرَة: کار خویش بکسی بازگشتن /
کندی ایشنی بر کمسنه یه سپارش ایلمک.

المعاجزة: بر کسی پیشی گرفتن بر کاری /
بر کارده بر کمسنه پی تقدیم ایدوب بعده آکا
دری اولوب آیرلماق.

الْمُنَاجَرَة: باکسی جنگ کردن / بر کیشی
ایله جنگ ایلمک، مقاتله و محاربه گبی، حتّی
ضروبنددر که "المحاجرة قبل المناجرة" دیرلر
یعنی قطع علاقه ایلمک جنگدن اول لازمدر.

-ح-

الْمُنَاحَرَة: فرصت چشم داشتن / گوزتمک و
مراقبه ایلمک.

المناحرة: بچیزی نزدیک شدن / بر نسنه یه
قریب اولمق.

-ر-

الْمُبَارَرَة: بکسی بجنگ بیرون شدن / موخّده
ایله بروزدندر، بر کمسنه ایله جنگه باشلامق که
أثرده "مَنْ عاد إِلَيَّ وَلِيًّا فقد بارزني بالحرب" وارد
اولدی.

المُشارَرَة: بخشم بر کسی بانگ کردن /
معجمه ایلهدر، بر کمسنه یه غضب ایله ندا و
خطاب ایلمک.

المُعَارَرَة: باکسی عتاب کردن / بر کمسنه یه
آزار و تأدیب ایلمک.

المُكَارَرَة: شتافتن بچیزی / بر نسنه یه سعی و
کُوشش ایلمک که فرار ایلمکده عجله مراددر،
زیرا گریز لفظنی تعریب ایدوب آندن مفاعله
وزنده مصدردر.

-ع-

المُعَارَرَة: باکسی عتاب کردن / مقلوبی اولان
معارزه ایله وزن و معناده و مادّه و بابلرنده دخی
مشارکت اوزرهدر.

-ه-

الْمُنَاهَرَة: ببلوغ نزدیک شدن کودک / نولهدر،
صبی بلوغه قریب اولمقددر.

-و-

المُجَاوَرَة: از چیزی بگذشتن / جیملهدر، بر
نسنه دن گچمک، مثلاً کوپردن ویاخود
إحساندن گچمکدر که فدا ایدوب فارغ اولمق.

المجاوزه: درهم آمیختن / مهمله ایله حوز ماده‌سندندر که بری‌برینه قارشمق، إختلاط و إمتزاج گبی.

-الکني وغيرها-

بو نوعه مناسبت یعنی آخرک ما قبلی مفتوح اولان ماده‌لره متعلق فوائد إیراد اولنور.

رجلٌ فَرَّ: مردِ سُبُک / فتح فا ایله مضاعفدر، یرندن قالقمق معناسنه اولان فَرَّ سابق بر کمسنه‌یه وصف قلینسه خفّتی کیشی دیمک اولور.

دُودُ الفَرِّ: کَرَم کَر / قاف و شَدّ ایله اپکدر، معرّبر، فارسسی کژدر، دُود قورتدر، پيله دیرلر و ابریشمه دخی پيله دیرلر، شباط / [م ۵۵۲ ظ] أواخرنده ظهور ایدر.

بيتٌ أَرَزَّ: خانه پر مرد / فتح‌له‌در، ایچنده انسان چوق اولان منزل دیمک اولور.

-منه مع الهاء-

هائیاتِ فوائد.

قوسٌ كَرَّة: کمانِ کوتاه / قصه یای که غایت یابس اولمغله مضایقه پیدا اوله که کَرّ بالاده دخی مذکوردر، قوس مؤنثِ سماعیدر. [ر ۵۲۸ و]

-نوع دوم-

-ثنائي مع الهاء-

ایکنجی نوع آخرینک ما قبلی مضموم اولنلردر و بو نوعک ایکی حرفلی کلمه‌سی بر بولنوب او لفظ دخی هائیدر.

القَرَّة: گونه از مار / قاف ایله‌در، بر نوع بیلاندر، حیّه گبی.

-الثلاثي-

بو نوعک اوچر حرفلی کلماتی، تقدیم مضاعف ایله‌در.

الرَّز: برنج / مهمله ایله‌در، برنج که حبوبدندر، اصلی ألفله أُرُزدر، بو نوعک رباعیاتندندر.

الضَّر: مردمانی که کامشان برهم گرفته / معجمه ایله‌در، نوع سابق رباعیاتندن مضاعف اولان أَضَرّ کلمه‌سَنک جمعیدر، أَحْمَرک خُمر گلدیگی گبی.

الزَّر: نیزه زدن / مزارغی ضرب ایلمک.

المُر: ترش شیرین / مایخوش اولان شیر که لذیذ ایله حامض میاننده بر نوع لذتدر، خوا دخی بو معناده فارسیدر. درت مضاعف بونده تمامدر.

-ج-

العُجْر: سُرین / ضم مهمله ایله‌در، صاغیدر، زنانه مخصوص اولندیغی عحوز ماده‌سندندر [ن ۲۳۲ ظ] اولمغله اهل لغت تصریح و تقييد ایلدیلر.

العجز: بُنِ درخت / آماج دپی که کوکنه
 قریب اوله، جمعی أعجاز گلور.

العجز: گندپیران / عجوزك جمعیدر که زیاده
 قوجه لر لکن عورتلره خاصدر دیدیلر.

-ر-

الجُرز: زمینِ بی نبات / جیملهدر، اوتسز یر
 که لفظِ کریمدر، ارضِ فقراء گبی.

الجرز: تَنگسال / قزللق یعنی قحط ییلی.

الطُرز: طرازاها / مهمله ایله طرازك جمعیدر که
 گلسه گرکدر.

-غ-

اللُغز: صفت چیزی پوشیده گفتن /
 ضملهدر، لُغز لفظنده لغتدر، نوع سابقده
 یازلمشدر.

-ل-

البُلز: مردِ کوتاه / ضم موحدہ ایلهدر، قصه
 بویلی کیشی، کسرلهله مؤنثی گلور.

-ومنه بزیادة الهاء-

بو نوعك ثلاثياتنك هائيہ اولان کلماتیدر.

الحُرّة: يك برینه / مهمله ایلهدر، بر دیلم
 یعنی هرته اولورسه بر پارچه سی، کاج و برین
 دخی فارسیدر.

الحُرّة: گردن / بیون که عُنُق و جید دخی دینور.

الحُرّة: حُرّة شلوار / اوچقورلق دیدکلری که آیاق
 لباسنده اولور.

الحُرّة: پاره گوشت بدرازا بریدن / اتی طولانی
 یعنی اوزنلغنه کسوب طوغرامق.

المُرّة: سیکی خوش خوار / سوجی، خمر گبی
 که شراب دیمکله معروف، لکن مطلق دگلدر
 حامض اولان شرابدر، لذیذی فتحلهدر، ترکیده
 تخفیفله معا تناول اولنان مأکوله إطلاق اولنور.

-الرباعي-

بو نوعك دردر حرفلی کلماتیدر، مضاعفی بردر.

الأُرز: برنج / ضملهدر، رَز سابقده لغتدر.

-أ-

الأُبُوز: بازان / بازك جمع قَلتیدر که طوغانلر
 دیمکدر.

-ب-

الجُرز: مردِ گربز / ضم جیمله و سکون مهمله
 ایله فارسیندن معربدر، شجاعتلی کمسنهدر.

الْقُرُز: مثله / حین تعرییده کافی جیمه قلب
 ایلدکلری گبی قافه دخی قلب ایدرلر، بو دخی
 معنای مذکوردر زبانزدر. ۱۲۰۲ // [۵۲۸ظ]

-غ-

الْبَرْغُزُ: بچه گاو دشتی / نوع سابقده فتحله

دخی مذکوردر.

الْبُرْغُزُ: زمین پشته کوچک / کوچک طپراق

تپه که طاغ مرتبه سینه وارممش اوله.

-ک-

الْأَشْكُرُ: سیرم / ضمله و معجمه ایله اول

دریدر که پاپوش و چزمه امثالی ایچون بطانه
یعنی اُستار ایدوب دیکرلر.

الْعُرْكَزُ: زمین فراخ / مهمله ایله در، بول یر

یعنی ارضِ واسعة معناسنه.

-ن-

الْأَعْنَزُ: ماده بُران / فتحله جمع قَلْتَدِر،

مفردی سکونله عَنَزْ گلور، / [م ۵۵۳و] دیشی
کچیلدر، مفردنده ییانیسنه و آهویه و آته و
طاوشنجله و سائر معناله إطلاقی دخی
واردر، لکن بو معناده جمعی بو صیغه اوزره
گلور.

-ه-

الْمُرْهُزُ: مرد سَبْک / ضم و تکرار نصفله

خفیف کیشی که صورتا وقارسز اولور.

الْمُرْهُزُ: ظریف / سَبْک روح اولوب ثقلت

معنویسی اولمیه.

-الخماسی-

بو نوعک بشر حرفلی الفاظی.

-أ-

التَّرْأَزُ: لرزیدن گوشت از فرهی / زای ایله تَفْعَل

وزنده مصدردر، سموزلکدن ناشی اَتْ دتره مک
که بعضی کمسنه لرده گوریلور.

التَّكَازُ: رنجانیدن / اینجتمک لکن لازمدر،

کندی کندینه رنجش قیلیمقدر "کَلَفْتُ نفسي
بتحصيل العلم مسئله فمسئله" گبیدر.

-ب-

التَّنَازُ: یکدیگر را بلقب زشت خواندن / نونله

تفاعل وزنده مصدردر، بری برینی لقب مذموم
ایله ندا ایلمک، نَبَزْ گبی گلور ﴿ولا تنازوا
بالألقاب﴾ بیورلمشدر.

-ج-

التَّحَاجُزُ: با یکدیگر صلح کردن / مهمله

ایله در، بری بری ایله صلح اولمق که فی الأصل
تَمَانَع معناسنه یعنی هر بری آخری بر امردن مانع
ایلمکدر، پس آکا لازم گلن مصالحه در.

التَّعْجُزُ: بر کَفَلِ ستور نشستن / مهمله ایله

عجز ماده سندن تَفْعَل وزنده در، حیوانک
صاغریسنه بنوب اوتورمق.

التَّنَجُّزُ: حاجت روا شدن / نونله در، ایش

بتورمک که بر کمسنه نک قادر اولمادیغی کارینی
إتمام ایلمک.

التَّجَرُّزُ: حَظَّ سَتَدَن / حَصَّه و نصیب آلق
که اُترده "لا تبیعوا إِلَّا حاضرًا بناجز" یعنی
فائده سیله بر موجودی بیع ایدک بیورر،
معدومی بیع جائز دگلدر.^{۱۲۰۳}

التَّخَرُّجُ: خود را نگاه داشتن / مهمله لر
ایله تدحرج وزننده مصدردر، کندینی گوزتمک
محافظه جسم معناسنه.

-ح-

التَّلَاحُزُ: دشوار شدن کار ویا مسئله / بر
ایش ویا بر امر ماده علمیه نك فتحي
صعوبتلی اولق که وزن و معناده تعارض گبی.
التَّوَحُّزُ: روان شدن / تفعّل وزننده مصدردر،
گتمک و یوریمک ذهاب گبی.

-خ-

التَّوَحُّزُ: بزرگوار شدن / بیومک یعنی کثرت
سن صاحبی اولق که اقرانی نادر بولنور، زیر
وخز شی قلیله و پیرلگه دخی دیرلر.

-ر-

التَّبَارُزُ: نزدیک آمدن در جنگ / موَحَدَه
ایله تفاعل وزننده در، جنگه چقوب خصمه
قریب اولق.

التَّبَرُّزُ: بقضاء حاجت شدن / براز
ماده سندندر، قضاء حاجته گتمک که دخول
تَمَّشا مراد اولنور.

التَّبَرُّزُ: بصحرا شدن / بُرُوزدندر، سَیْره گتمک،
وزن و معناده تفرّجدر.

التَّخَرُّزُ: خویشتن را در پناه داشتن / مهمله
ایله در، کندینی محفُوظ محلده طوتمق تحفُظْدَن
عبارتدر.

-ز-

التَّجَرُّزُ: بُریده شدن / جیمله جَرّ سابقدن
اولوب منقطع اولوب کسلمک، حقیقی و مجازی
دخی اولور.

التَّعَرُّزُ: گرامی شدن / مهمله ایله در، عزیز
اولق، غلّو مرتبه صاحبی اولق.

التَّعَرُّزُ: سخت شدن / شدتلی اولق که خفّتک
ضدیدر.

التَّعَرُّزُ: فراخ شدن سولاخ پستانِ اشتر /
دوه نك مّه دلیگی بول اولق، لکن معنای سابقه
و تحریر محقّقه باقلسه طار اولمقدر. / [۵۲۹و]

التَّفَرُّزُ: نفرتِ طبعی نمودن بچیزی / قاف
ایله در، بر نسنه نك گوج گلمک سببیلّه نفرتِ
طبیعت گوسترمک که ترکجه اِیزندی دیرلر، مثلاً
قوریغه اُکلی گبی.

^{۱۲۰۳} یاز گونی اولاجق میوه و دریادن صید اولناجق بالغی
صائق گبی، مصایحده بابِ ریاده مذکوردر. «منه»

التَقَرَّرَ: کراحت داشتن / بر امری کریه عدّ
ایلمک ایله وقوعندن گوجلنمک.

التَمَرُّزُ: اندک اندک مکیدن / یاب یاب
/[م ۵۵۳ظ] و آز آز امک و صورمق و
چکمک.

-ل-

التَقَلَّرَ: نشاطی شدن / قاف ایله در، شوق
و إنشراح اوزره اولمق، گشاده طبیعت و شوخ
مشرّب بولنمق.

-م-

التَجَرُّمُ: با هم آمدن / جیمله تدحرج
وزنده مصدردر، دوشورملک بر یره برکمک،
تجمّع گبی. ۱۲۰۴

التَجَرَمُ: پوشانیدن کاری / جسد معناسنه
اولان جُراموزدن اولمغله بر ایشی اورتمک و
کیدرمک.

التَرَمُّزُ: جنبیدن / مهمله ایله تفعل گبی
مصدردر، اوینامق یعنی مضطرب اولدیغی
سبیدن حرکت ایلمک، خلجان گبی.

التَغَامُزُ: بچشم بیکدیگر اشارت کردن /
معجمه ایله تفاعل وزنده در، گوزیله بری برینه
اشارت ایلمکدر، رمز قاشله اشارت اولندیغی
گبی.

التَغَمُّزُ: غمز کردن / تفعل وزنده در، قُوعَلامق،
نَمِیمه گبی.

التَلَمُّزُ: بحسبقتن از چیزی / بر شیدن صورمق و
آرامق، ومنهم من یلمزکم فی الصدقات کریمه سی
بو ماده دندر، شاکرد معناسنه اولان تلمیز زای
ایله بو ماده دن اولمق دخی صحیح اولور که
/[ن ۲۳۳و] حرفنده بسط اولنمشدر.

-ه-

التَجَهُّزُ: بساختن / جیمله جهاز ماده سندن در،
حاضرلنمق، وزن و معناده تهیو گبی.

-و-

التَجَاوُزُ: بگذشتن از گناهی / بر گناهی عفو
ایلمک که دعاده "تجاوز الله عنه" دینور.

التجاوز: واگذشتن از چیزی / بر نسنه دن
گچمک یعنی ترك ایلمک.

التَجَوُّزُ: آسان فرا گرفتن / بر امری تخفیف
ایلمک، مثلاً مسافر نمازینی ناقص قیلیمغله تخفیف
و تسهیل ایلدیگی گبی که صحیح بخاریده
گلمشدر "تجوّز فس صلاته" ای خففها.

التجوّز: با هم آمدن / برابر گلمک یعنی بر
ایشده بری دیگری بضمایوب غلبه ایده میوب
دنگ اولمق.

۱۲۰۴ لکن اگرچه اصلی اولان جرّمه بو معنایه در، لکن
مصدر معنایی گیکه گتمکدر دیو یازدیلر العهده علیه. «منه»

التَجَوُّزُ: برخویشتن پیچیدن / کندینه بوکوب
اگمک وچویرمک که اللهم تجوز عني بندن
یعنی جرمدن گچ عفو و تجاوز ایله دیو دعا
ایلمک.

التَحَاوُزُ: از یکدیگر بازگشتن در رزم /
مهمله ایله در، جنگده بری بریندن عدول ایله
گیرو قالوب تأخر و ممانعت ایلمک.

التَّحَوُّزُ^{۱۲۰۵}: با هم آمدن / تجوز سابق گئی
که تجوزت الحیة دیرلر بیلان غضبندن ناشی
اگری بوکری اولسه.

التَّحَوُّزُ: برخویشتن پیچیدن / تجوزك معنای
آخیزنده إهمال دخی لغتدر.

التَّجَوُّزُ: در جنگ از سوی بسوی گردیدن
و جفتن / جنگده بر طرفدن بر سمت آخره
دوندرب اگمک إماله و إجاله گئی.

-ی-

التَّحَيُّزُ: با هم آمدن / تجوز مسفورده واو
بدلی یا ایله بو معناده لغتدر.

التَّحَيُّزُ: برخویشتن پیچیدن / معنای مزبورده
واو گئی یا دخی لغتدر.

التَّحَيُّزُ: میل کردن / میل و إلتفات ایلمک.

التَّحَيُّزُ: جای گرفتن / حیز ماده سندن اولمغله یر
طوتق که بر محلی مکان إتحاذ ایلمک معناسنه.

التَّمَيُّزُ: از یکدیگر جدا شدن / بری بریندن
آیرلق، إمتیاز آتی الذکر گئی.

-نوع سیم-

-الشائي-

بو حرف زایک اوچنجی نوعی که آخرینک ما
قبلی حرف صحیح ما قبلی مکسور اولان
کلماتدر آنلردن ایکی حرفلی بر لفظ بولنمشدر
او دخی هائیهدر.

العِزَّة: گروه مردم / مهمله ایله در، آخرنده اولان
ها یادن بدلدرد، انسان جماعتی معناسنه اسمدر.
/[ر۵۲۹ظ]

-الثلاثي-

اوچنجی نوعک اوچر حرفلی لفظلریدر که
مضاعفاتی تقدیم اولندی.

الرِّزُّ: آواز پوشیده / [م۵۵۴و] مهمله ایله در،
گیزی سس صوت خفی معناسنه که هَمَس دخی
دینور.

العِزُّ: باران بسیار / چوق یغمور، مطر کثیر
معناسنه.

العِزُّ: گرامی شدن / مصدردر، عزیز اولمق، عزت
گئی.

العز: نایافت شدن / بولنماق مرتبه‌سنده
نادر اولق که "النادر کالمعدوم" ضروبنددر، بر
شیئک عزتی وارد دیرلر، نادر بولنور دیمکدر
و بلکه بولنمز.

العز: سخت آمدن چیزی بر کسی / بر
کمسنه‌یه بر امر قی و ثقیل و شدید گلمک
حقیقته گوج دگل ایسه‌ده.

المیز: افزونی / آرتقلق، فضل و ازدیاد
معناسنه‌در، مضاعف‌لر آلتی عدد بونده تمامدر.

-أ-

الشیز: جایگاه درشت / معجمه ایله‌در،
وزن و معنادخ خشن گبی که قاتی و برک یر.
الشیز: شتابکار / عجله‌لی و اضطراب
صاحبی معناسنه.

-ب-

اللحز: بدخوی بخیل / هم بخیل و هم خوی
کوتو اولان کمسنه‌در.

-ع-

المعز: بُز / کچی که معروف حیواندر،
سکون ایله معز و فتحه‌لرله معز و معیز و
أمعوز جمله‌سی اسم جنسدر، واحدی
أماعزدر.

-غ-

الضغز: دَد بدخو / معجمه ایله‌در، یرتیجی
حیوانک کوتو خویلیسی.

-ل-

البز: زن کوتاه و زفت / کسر موخده ایله‌در،
قصبه و یوغون خاتون.

-ومنه بزیادة الهاء-

ثلاثیاتک هائییه‌سی که جمله‌سی مضاعفاتدندر.

البزة: پیکر / موخده ایله‌در، صورت و هیئت
معناسنه.

البزة: آلت رزم / سلاح معناسنه.

البزة: جامه خلعت / إطارم لباسی که مَنْ عَزَّ بَزَّ
ضروبنددر، یعنی غالب مغلوبک لباسنی آلور که
آکاگویا خلعت إکرام ایدر.

العزة: بی همتای / مهمله ایله‌در، نظیری اولماق.
العزة: گرامی شدن / بو معناده بلا هاء دخی
مذکوردر.

العزة: غلبت کردن / غالب اولق که عزیز اسم
شریفی بو ماده‌دندر.

-الرباعي-

اوچنجی نوعک دردر حرفلی ماده‌لری که تقدیم
مضاعفات ایله‌در.

الضرز: مرد سخت بخیل / کسر معجمه بعده
مهمله ایله زیاده بخیل اولان کمسنه.

المعز: گرامی کننده / ضمله‌در، عزیز ایدیچی،
اسماء حسنادندر، ضدی مُذلدر.

التارز: قوی و خشک / فوقیه ایله‌در، قوی و قوری اولان شی سخت و یابس معناسنه.

التارز: مُرده / اولمش که عرییده میّت دینور، شیء بی روح.

الجارز: آنکه فرزندش نیاید / جیمله‌در، سابقا محرّر جرّز لفظنک فاعلیدر، إستعاره واردر؛ زیرا لفظ سابق اوت بتمز یردر، آندن مشتق بو کلمه / [م ۵۵۴ظ] اولادی اولیان کیشی یه إطلاق اولندی.

الحارز: سرفه سخت / معجمه ایله‌در، قوی اوکسرك، سُعالِ شدید معناسنه‌در، فی الأصل خرز آرقه کموکلرینه دینور، سُعال دخی اکثریا آنده اولان علل داخله‌دن حاصل اولمغله گویا سعالی اولان کمسنه‌یه آرقه علّته مبتلا دیمکدن کنایه اوکسرکلی معناسنه بو لفظ إطلاق اولندی.

العارز: عتاب کننده / مهمله ایله‌در، عتاب ایدن کیشی، معارزه دخی مذکوردر.

الضمرز: قوی و سخت / کسر معجمه و سکون ایله‌در، قوی و شدید معناسنه، لکن دوه اوصافندندر، اصلی ضمیرزم اولوب میمی دخی زائددر، ضرز لفظندندر دیدیلر.

القمرز: مرد کوتاه / ضم قافله و فتحله‌در، سابقی گبی قرزم لفظنک مقلوبی اولوب میم زیاده اولمغله اصلی قُرز جنس و قُرزة مفردی اولوب او

الفلّز: ریم آهن و مانندش / کسر فا ایله‌در، دمور و سائر معادن إذابه اولندقدّه آتش تطهیر ایدوب إخراج و دفع ایلدیگی وسخ که که بر ایشه یرامز اوله.

الفلّز: ریم هرچه از گوهرها بگذارند / مطلقا بعض جواهردن ترك اولنان نجس بی فائده.

الفلّز: هر گوهری که از کان خیزد / معدندن حاصل اولان هر گوهره إطلاق اولنور که ذهب و عسجد گبی لفظلرده انواع سبعة و بلکه تسعه اولدیغی بسط اولنمشیدی، بونده مضاعفات تمامدر. / [ر ۵۳۰و]

-ج-

الحاجز: دیوار / مهمله ایله‌در، جدار دخی عرییدر، فارسیسی ترکیده مستعملدر، فی الأصل مانع معناسنه‌در که حدندن تجاوزی منع ایدر.

العاجز: درمانده / قالان کیشی یعنی بر نسنه‌نک عهده‌سندن گلمک قدرتنک فتوری اولان کمسنه‌در.

-خ-

الخرّخز: اشتر قوی و سخت گوشت / ضم معجمه و فتح زای هوّز ایله‌در، قوی و اتی صیقی اولان دوه.

-ر-

دخی گرزدن معرّب اولوب، شخصِ قصیر
معناسنه اولور.

المغرّز: رستگاهِ دندان / معجمه ايله
مسجد گي اسمِ مڪاندر، ديش بته جك محلّ
/[ن۲۳۳ظ] كه قوسه زُخّانددر.

المغرّز: گذرگاهِ كليد / مفتاحك كليده
گيره جك یری كه آختار دليگی دينور.

-ش-

النّاشِر: زنِ ناسزاكار بشوی / نونله در،
جماعدن إعراض ایدن خاتوندر، علامتسر
دخی إستعمالنك جوازی تا ايله دخی
گلمسیله إستدلال اولنور.

-ع-

الماعِز: مردِ سخت كار و قوی / صنعتی
گوچ و صلابتلی ایشی اولان کیشی.

الماعِز: بُر نَر / ارڪك كچی، تکه دیرلر،
مَعز دخی مذکوردر، تیس دخی دينور.

-غ-

الباغِز: مردِ زشت گوی / موحدّه ايله در،
سوزی کوتو کیشی، رجلِ قبیح الکلام
معناسنه.

الباغِز: نشاط / بر کمسنده اولان شوق و
سرور و شنلك و گشاده لك.

-ف-

الرافِز: رگ چهنده / مهمله ايله در، نبض طمری
و آنك گي حرکت اوزره اولان عروق كه ارباب
تشریح آلتی محلّ تعیین ایلدیلر.

-ل-

الحلّز: کوتاه / کسر ايله و شدّ ثانی ايله در، قصه
بویلی خاتوندر.

الحلّز: بدخو / خوی کوتو اولان کمسنده در، لَیز
سابقك مقلوبدر.

العجّیز: اسبِ سخت گوشت / جیمله در، اتی
صیقی آت، فرسِ صلبُ اللحم معناسنه.

عالِز: جایگاهی / بر یرك علمیدر كه بعض
أشعار عربده إشعار اولنور.

-م-

الحامِز: طعامی كه زبان را همی گیزد / طعمی
تیز اولوب دلی یقان طعام.

الحرمِز: قبیله / کسر و سکون مهمله لرله در، بني
تیمدن بر قبیله اسمدر.

الدلمِز: بنیرو / ضمله و فتح لامله در، قوتلی
کمسنه، اصلی دُلامزدر كه گلور.

الضامِز: مردِ خاموش / معجمه ايله در، وزن و
معناده ساکت كه ضدّی متکلمدر، جمعی ضُموز
گلسه گرکدر.

الغامِز: مردِ معیوب / عیب صاحبی کمسنه كه
کندویه طعن ایلمگه سبب اولان ایشده بولنه.

الفائز: آستانه بالاین / اوست آشیک، عتبه علیا
گئی. / [ر. ۵۳۰ ظ]

-ومنه بالهاء-

بو نوعك هائياتی که تقدیم مضاعفاتی ایله در.

الأحزّة: جایگاههای درشت / مهمله ایله در،
حزینك أفعله وزنده جمع قلتیدر، اصلی أحزّة در،
قاتی صرب یرلدر، مفردی گلور.

الأعزّة: گرامیها / عزیزك جمع قلتیدر، ضدی
أذله در، مفردی گلور.

الأعزّة: بی همتایان / نظیری اولیانلر که هر بری
وادیسنده فرید عصر و وحید دهر اوله لر.

الضرّة: زن کوتاه بخیل / ضم معجمه و کسر
ایله در، مذکری بلا هاء مذکوردر.

-أ-

الجائزة: بخشش و دهش / جیمله در، ویرش یعنی
عطیه و إحسان و کرم، لکن اکثرا أشعار^{۱۲۰۶}
بخششی معناسنه مستعملدر، شعرا دن بری بو
لطیفه بی وجه تسمیه ایلمشدر بیت:

آنکه بر شعر جائزه ندهد

هست جائز بران هجا گفتن

بعضیلر بو معناده مولددر دیدیلر، لکن مُجد
نهالیدکر مَحْد نام رساله ده أجاز بجوائز لفظنك
أثرده وقوعنی إیراد ایلدی که أعطاه بعطایا

القرم: کرم رنگ / کسر قاف ایله و مهمله
ایله در، بویه بوجگی که لعلی رنگ آندن
اولور، آنک طهارتی یوقدر، لکن بی وجود
اولغله مانع صلات اولماز.

-ه-

العلهز: خون که بوقت ضرورت پزند و
خورند / مهمله ایله در، وقت قحطده دوه و
سائر حیوانك قانندن طبخ ایدوب اكل
ایلدکلری ما حضر طعام.

-و-

المعوز: درویش / ضمله و مهمله ایله
إفعال دن فاعلدر، فقیر معناسنه در، اسکی
لباس معناسنه اولان معوز سابقدن مأخوذدر.

-ی-

الحائز: تیر خانه / مهمله ایله در، اصلی
واویدر، اوک اوکی یعنی فناء بیت که
/[م ۵۵۵و] منزله تابع اولان حولی و سائر
اطراف و توابعی.

الحیز: کناره / شده ایله در، مطلقا اطراف
معناسنه هر نیه نسبتله اولورسه.

الحیز: جای / یردر یعنی مکان و محلدر.

الفائز: رستکار / فا ایله در، اصلی فوزدندر،
نجات بولان یعنی خلاص بولوب قورتیلان
کیشی.

معناسنه‌در.

الناشِرة: زنی که با شوی آرام نگیرد / نونله‌در،
زوجیله انسیت اتمیوب نفرت ایدن خاتون، لکن
قربیا بلا هاء یازلمشدر.

-ج-

المُعْجِزة: درماندگی / فتح ايله و مهمله ايله
مصدر میمیدر، بیچاره‌لك که عجزِ معروف
معناسنه‌در.

-ع-

الماعِزة: ماده بُز / دیشی کچی، مذگری
مذکوردر.

المعجزة: ناتوان شدن / درمانسز اولمق.

-ف-

الأفْرة: کویژها / قاف ايله جمع قَلتدر، مفردی
قَفیز شینک معناسنه گلسه گرکدر.

المُعْجِزة: آنچه خلق را عاجز کند / ضمله
إفعالدن فاعله‌در، بر حالتدر که خلق آنی
إيجاد و إحداث ایلمکده عاجز اوله‌لر، بویله
اولان حالت آنجق امرِ حق ايله نبی یدنده
دعوايه مقارنتله ظاهر اولور.

-ل-

الحِلْزة: کوتاه و بخیل / مذگری مذکوردر.

-ر-

العِجْلة: ماده اشترِ قوی / قوی قصراق که بلا
هاء مذگری سابقدر.

الآرزة: پاینده / مدّ ايله‌در، یرده ثابت اولان
آغاج و هرنه اولورسه.

-ه-

الأجْهزة: جهازها / جیمله جمع قَلتدر، مفردی
جهاز گلسه گرکدر، تجهّز مذکوردر.

الآرزة: ماده اشترِ قوی / متین ناقه معناسنه.
الآرزة: شبِ سرد / صوغق گیجه، لیلّه بارده
معناسنه أبو عبیده روایت ایدر.

-و-

الأجْوزة: تیرهای خانه / جیمله جمع قَلتدر، آوک
آلتنده اولان دیرکلر، عمود البیت گبی.

البارزة: پیدا / موخّده ايله‌در، وزن و معناده
ظاهردر که عیان و آشکاره معناسنه مصدری
بروز دخی گلور.

-ی-

الجايزة: عطا و دهش / جیمله‌در، تسهیل دخی
جائز اولمغله قربیا همزه ايله دخی یازلدی.

الجارزة: زمینِ درشت خشک / جیمله‌در،
قوی و قاتی یردر.

-ش-**-الخماسي-**

اوچنجی نوعک بشر حرفیلرینی بیان ایدر.

-أ-

البلائز: مردان کوتاه / موخده ایلهدر،
مفردی بلاز نوع اولده مذکوردر.

الجهائز: جمع / [م ۵۵۵ظ] الجهیزه /
جیملهدر، ایکی معنایه مفردی گلسه گرکدر.

الجوائز: عطاها / جائزه نك جمعیدر که
رباعیاتک اوائلنده و خاتمه سنده دخی ایراد
اولندی.

الشعائز: جوالدوزها / معجمه لرلهدر، مفردی
شعیزه محلنده گلور.

الغرائز: سرهای سُرین / مهمله و ضملهدر،
مفردی عَجیز و عَجیزه دخی گلور.

الغرائز: خواها / معجمه نك تقدیملهدر،
مفردی غَرِیزه گلسه گرکدر.

التحائز: جمع النحیزه / نون و مهمله ایلهدر،
مفردی نَحِیزه محلنده گلور. / [ر ۵۳۱و]

-ب-

الجرائز: مردان گریز / جیملهدر، مهمله
ایلهدر، مفردی جُرِیز مذکوردر، من جهة
السنّ کمال بولان کیشیلردر.

الجلالیز: سخت / مفردی جَلَبَز نوع اولده
یازلمشدر.

الزنائز: مردان بدخو / زای و نونلهدر، مفردی
زَنَز اولکی نوعده محَرَردر.

الشغائز: شغالان / معجمات حروف ایلهدر،
شَغَبَز لفظنك جمعیدر که سابقدر.

المخائز: تنورستانها / [ن ۲۳۴و] مفردی مَخَبَز
سبقت ایلدی، اتمکجی فرونلریدر.

-ج-

الحوائز: دیوارها / مهمله ایلهدر، حاجز
مفردیدر، قریبا یازلدی.

المُرتَجَز: اسب پیغمبر ما علیه السلام و
التحایا / مهمله ایله و جیمله اُفراس نبویه دن
برینك اسمیدر، رجز ماده سندن إفتعالك فاعلیدر،
بحر رجزدن شعر سویلین کمسنه یه دیرلر، اول
اسب مبارك ایچون سبب تسمیه سُهیل و
صداسی مطبوع و موزون اولوب ثقیل اولدیغیدر
که گویا صوتی بر رجز إنشا ایدر گیبدر دیو
مدیحة إستعاره قیلندی.

-خ-

الفیائز: مردان بزرگ قضیب / جیملهدر،
مفردی جَلَحَز نوع اولده سابقدر.

-ر-

البوارز: پیداها / موخده ایلهدر، مفردی بازرة
قریبا مذکوردر.

الجَوَارِزُ: زمینهای سخت و خشک /
جیمله‌در، مفردی جَارِزَة یازلمشدر.

الصَّمَارِزُ: اشترِ سخت / معجمه ایله‌در،
مفردی صُمَرِزِ سَبَقْتِ ایلدی.

المَبَارِزُ: پیش رَونده / موحدّه ایله مفاعله‌دن
فاعلدر، ابتداءً عسکرْدن آیریلوب جنگ محلّنه
واران غازیدر.

المَخَارِزُ: دِرَفشها / فتحله و معجمه ایله‌در،
مفردی مَخْرَزِ کسر ایله‌در، نوعِ اوّلده مَحْرَردر.

المُشَارِزُ: بدخو / ضمله‌در، حَرَنْبِز و حِلْزِ
ایله دخی مرادفدر.

المُطَرِّزُ: طرازکن / مهمله ایله و شَدِّ ثلث
ایله‌در، ایکی معنایه قریبا ذکرِ آتی طرازک
صانعی که اوّل ماده‌نک تفعیلندن فاعلدر.

-ش-

النَّوَاشِزُ: زنانی که با شوی آرام نگیرند /
فتح نونله ناشزه‌نک جمعیدر که رباعیات
هائیه‌ده مذکوردر.

-ع-

الأَمَاعِزُ: زمینهای سنگستان / مفردی أَمْعَز
یازلمشدر.

-غ-

البَرَاغِزُ: بچگانِ گاوِ دشتی / موحدّه و مهمله
ایله‌در، مفردی بَرَّغِزِ نوعِ اوّلده گچمشدر.

الْبَرَاغِزُ: زمینهای پشته کوجک / مفردی بُرَّغِزِ
ضمه‌لر ایله نوعِ ثانیده یازلمشیدی.

-ف-

الْجَلَاغِزُ: جمع الْجُلْفِزِ / جیمله‌در، اوچ معنایه
مفردی رباعیاتِ نوعِ اوّلده مِفَصِّلدر.

الْقَوَافِزُ: وزغان / قاف ایله‌در، مفردی قَوْفِزِ نوعِ
اوّلده مسطوردر.

-ق-

النَّوَاقِزُ: پایهای آهو / نونله‌در، گیک آیاقلری که
آنکله صچرار که نَقُوز ماده‌سندن ظاهر اولسه
گرکدر.

-ک-

العَرَائِزُ: زمینهای فراخ / مهمله‌لر ایله‌در،
مفردی عُرَّكُزِ نوعِ ثانیده مبسوطدر.

المَرَاكِزُ: جمع المَرَكِزِ / رباعیاتِ [م ۵۵۶و] نوعِ
اوّلده مرکوز اولان مَرَكِزِک جمعیدر که متعدّد
معنالی واردر.

المُوتَكِزُ: گیاهِ خشک که پراکنده شود / مهمله
ایله إفتعالدن فاعل وزنده‌در، قوریوب طاغلان
اوتلر که شَدَّت حرارت تموزده اولور. [ر ۵۳۱ظ]

-ل-

المَهاجِر: مردانِ تیز سخت / فتح‌له‌در، مهمز
کلمه سابقه‌سَنک جمعی‌در.

-ه-

المَجاهِر: بازرگان / ضمله و جیم‌له‌در،
مفاعله‌دن فاعل‌در، تاجر معناسنه که جهاز
ایدیجی که لوازم ناسی تدارک و إحضار ایدن
کمسنه‌در.

الهَراهِر: فتنه که درو هزیمت بود / زَلال
وزنده‌در، اول فتنه‌در که خلقی هزیمته إلقا ایلیه.
الهَراهِر: اشترِ سخت بانگ / ضمله‌در، پک
چاگران دوه، بعیر صَیت معناسنه.
الهَراهِر: شمشیرِ آبدار / لطیف قلع معناسنه‌در،
بو معنایه هزهاز دخی قریبا گل‌سه‌گر‌کدر.

الهَراهِر: آبِ بسیار / چوقِ صو که حینِ
جریانده حرکت ایده.

-و-

العَشاوِر: جایگاه‌های درشت و سخت / فتح
مهمله ایل‌ه‌در، مفردی عَشَوِر نوع اوّلده سابق‌در.

المُخلَوِر: آنکه ثنای خواص گوید بر عوام /
مهمله ایل‌ه‌در، مُدحرج وزنده فاعل‌در، خواصّک
ثناسنی عوامه نقل ایدن کمسنه، مثلاً مناقِبِ
اولیای کرام سویلمک گبی.

العَجالِر: ماده اشترانِ قوی / مهمله و
جیم‌له‌در، مفردی عِجَلِرَة بو نوعده مذکور‌در.

العَجالِر: اسبانِ سخت قوی گوشت / نوع
اوّلده مفردی سابق‌در.

العَجالِر: تودهای ریگِ سخت شده / بونک
دخی مفردی نوع اوّلده مسطور‌در.^{۱۲۰۷}

-م-

التَرامِر: اشترِ سخت / ضم فوقیه ایل‌ه و
مهمله ایل‌ه‌در، قوی و متین اولان دوه‌در.

الجَرامِر: گرامی / جیم‌له‌در، آغریق ثقلت
گبی، اصلنده میمی بای موخّده‌دن مقلوب
مساجد وزنده جُرُز معرَبک جمعی‌در دیدیلر،
زیرا آغریق لازمه شجاعت‌در.

الدّلامِر: بَیرو / ضم مهمله ایل‌ه‌در، قوی و
کسکین اولان هرزه اولورسه.

القَهاِمِر: مردانِ کوتاه / نوع اوّلده مذکور
قهر لفظنک جمعی‌در، قصیر القَدّ کمسنه‌لر
معناسنه.

المُجمَمر: جمّازهدان / جیم‌له‌در، جمازه
مادّه‌سندن تفعیلک فاعل‌در، قطّار سورچی که
دوه‌جیدر، ساریان گبی.

^{۱۲۰۷} م - **العَجالِر:** اسبانِ سخت قوی گوشت / نوع اوّلده
مفردی سابق‌در. **العَجالِر:** تودهای ریگِ سخت شده /
بونک دخی مفردی نوع اوّلده مسطور‌در.

المُدْرُوز: دَرَبُوزِه گر / مهمله لرله در، دَرُوزِه
لفظندن أخذ ايله فاعل ياپلمشدر که مولد ويا
معزَب اولور.

المَعَاوِز: جمع المِعْوِز / فتحله در، نوع اولده
ايکي معنايه مِعْوِز و بو نوعده بر مِعْوِز
لفظنک جمعيدر.

المَفَاوِز: بِيَا بَا هَا / فا ايله در، مَفَاوِه نَک
جمعيدر که مفردی گلور.

-ی-

الْجَنَائِز: جَنَازَهَا / جيم و نونله در، مفردی
جَنَازِه در، جيمده فتح و کسر دخی بيان
اولنور.

العَجَازِيز: جمع العَجُوز / مهمله و جيمله در،
عَجُوزَک معنای کثیری يازلسه گرکدر.

الزَّائِيز: گوشتهاي که بالای سينه جمع بود
/ گوگس کموگی اوزره پيدا اولوب بر یرده
کثرت بولان اتلدر، بو لفظک مفردی
مستعمل دگلدر.

الْوَشَائِيز: بالشهای بسیار اکين / بَک طولش
يصدقير که و سائر مَحْشُوه گبی، وَشَز دخی
گلور.

-ومنه مع الهاء-

خماسياتک هائيه سی بر کلمه بولنمشدر.

الْجَلَاوِزَة: يَارَانِ عَوَّانَان / فتح جيم ايله در،
/[م] ۵۵۶ظ / مفردی جَلُوز گلور، حاکم
خدمتکارلری ديمکدر.

-الکني و غيرها-

اوچنجی نوعک کنیه لری و سائر فوائديدر.

أَبُو مُحَرِّز: کَنِيَتِ بَنَجَشْگ / مهمله لرله اِفْعَالْک
فاعليدر، سرچه ديدکلری مَرِغ صغیرک کنیه سيدر،
حفظ و حراست شانندن اولمغله تکنیه ايلديلر.

طَرِيقٌ فَارِز: رَاهِ فَرَاخ / فا و مهمله ايله در، بول
يول، طريق واسع معناسنه که فاسی موخده دن
مقلوب اصلی بارزدر.

بَيْتَرٌ نَاكِر: چَاهِ کَم آَب / نونله در، صویي آز
اولان قيو، قليل الماء معناسنه.

-ومنه مع الهاء-

فوائد بحثندن معدود بر فائده هائيه سی واردر.

إِمْرَةٌ مُعْجِزَةٌ: زَنِي که سُرِين بزرگ دارد / عَجَز
ماده سندندر، صاغر یسني بيوک / [ن] ۲۳۴ظ / ایدن
خاتوندر، کبير الإست معناسنه. / [ر] ۵۳۲و

-نوع چهارم-

حرف الزايك دردنجی نوعی که آخرينک ما قبلی
حروفِ علّتن ألف بولنه، آنک دخی ثنائی يعنی
ايکی حرفلی بر هائيه سی بولنمشدر.

الفازة: خیمه كوچك / فا ايله در، كوچك چادر كه ايكي ديركلي سايبان مراددر.

-الثلاثي-

نوع مزبورك اوچر حرفلى اولان كلماتندن فقط مضاعف بر كلمه بولندى.

الحاز: بريدگى سينه اشتر / مهمله ايله و مشدده ايله در، اول جريچه در كه دوهنك گوگسند درسگى دگوب پيدا اولور، اگر ياره اولمسه آكا ماسح ديرلر.

-الرباعي-

دردر حرفلى كلمات.

-ج-

الحجاز: ولايت حجاز / كسر مهمله ايله در، سبب تسميه آنلر نجد ايله غور بلادنك مياني حاجر يعنى فاصل اولديغيدر و بعضيلر بش حزه ايله مصون اولديغى ايچون ديديلر كه بني سليم واقم قبيله لر ينك حزه لرى آنلردندر و حزه قره طاشلى يرلردر.

الحجاز: رسنى كه بدو دست اشتر بندند / اول ايپدر كه دوهنك اوكلرينه باغلرلر، لكن علاج وقتنده شد ايدرلر، سائر وقتك حبلنه عقال دينور.

الرجاز: باران سخت / قاتى يغمور، مطر شديد گي.

المجاز: ضد الحقيقه / فتحله حقيقتك ضديدر يعنى حقيقتده ما وضع لهدن غيرى مراد اولندقدده مجاز اولور، لكن ايكيسى مياننده مشابحت لازمدر، مثلا شجاع اولان كمسنهيه اُسد ديدكلرى گي، اگر مناسب اولمزه مرتحل وياخود خطا اولور، وزنى مفعول بمعنى فاعلدر، تعدى معناسنه اولان جوازدن مأخوذدر، او دخى يا مُرسل اولور يا إستعاره اولور، مجازك دخى أصنافى وارد؛ مجاز عقلي مجاز لغوي مجاز مركب گي.

المجاز: رسوايى / طعن و دخله سبب اولان امره ارتكاب ايله حدثنى تجاوز ايلمك، ملامت دينور.

-ح-

القحاز: دردى گوسفند را / ضم قاف ايله بر مرصدر كه قيونده اولور.

النحاز: دردى اشتر را / نونله در، بر علتدر كه دوهيه مخصوصدر.

النحاز: سُرفه خشك / قورى اوكسرك، سُعال يابس معناسنه.

الوحاز: جاىگاه گرگ / كسر ايله در، قورت يووهسى اولان محل.

الوحاز: جاىگاه گفتار / صرتلان اينى كه دائما مَسْكَن إتخاذ ايتديگى ير.

-ر-

- الْبَرَّاز:** زمینِ فراخِ خالی / فتحِ موخده ایلهدر، بول و بوش یر، ارضِ واسعه و خالیه معناسنه.
- الْبَرَّاز:** نامِ رودباری / ضمله‌در، بر ایرماغک نامیدر.
- الْبَرَّاز:** سرگینِ مردم / کسر ایلهدر، انسانک سبیلیندن خروج ایدن بول و غائط.
- الْبَرَّاز:** باکسی / [م ۵۵۷و] بچنگ برون شدن / بر کمسنه ایله جنگه چیقماق.
- الْجَرَّاز:** آهنِ پولاد / ضمِ جیمله‌در، پولاد دیدکلری دمور.
- الْجَرَّاز:** تیغِ بران / کسکین قلع، سیفِ قاطع معناسنه.
- الطَّرَّاز:** کارگاهِ دیا / کسر مهمله ایلهدر، دیا دیدکلری قماشک تزگامی، دستگاهِ قماش معناسنه.
- الطَّرَّاز:** نگارِ علم / بعضِ قماشلرده طوقیدکلری نقش که اکثریا کنارنده اولور.
- ز-**
- الْجَرَّاز:** پشمِ گوسفند بریدن / فتحِ جیمله‌در، قیونک یوکنی قرقماق، کسری دخی لغتدر.
- الْحَرَّاز:** سبوسهٔ سر / مهمله ایلهدر، باشده اولان قوکاق که اثنای تراشده پیدا اولور.
- الْحَرَّاز:** کوهی / معجمه ایلهدر، بر طاغدر که بعضِ أشعارده إشعار اولنور.
- الْحَرَّاز:** نامِ جایگاهی / بر یرک اسمیدر که شعرا و اهلِ إنشا ایراد ایدرلر.
- العَرَّاز:** زمینِ سخت / مهمله ایلهدر، قاتی و پک یر، ارضِ غلیظه و صُلبه گبی، فارسیده شَخ دینور.
- العَرَّاز:** عزیزان / کسر ایلهدر، کریمک جمعی کرام گلدیگی گبی عزیزک جمعیدر، أعزّه و أعزّاء گبی.
- الْكُرَّاز:** دردی مانندِ تشنج / ضمله‌در، بر علّتدر که تشنج گبی سبی برودتدر. / [ر ۵۳۲ظ]
- اللزَّاز:** چوب که واپس در افکنند / قپو طیاغی که طرقاز و دستک دیرلر، زرفین عربی و چنبه فارسیده زیانزدددر.
- النُّزَّاز:** دردی گوسفند را / ضمِ نونله‌در، قُحاز سابق ایله بر معنایه‌در.
- ش-**
- النَّشَّاز:** زمینهای بالا / کسر ایله جبال وزنده‌در، سابقا مفردی نَشَز نوع اولده یازلمشیدی و أنشاز دخی گلور.
- ف-**
- المَفَّاز:** رستگار شدن / فتحله مصدرِ میمیدر، وزن و معناده نجات گبیدر، قورتلمق و سلامتیه ظفریاب اولمق.

الوفاز: شتاب زدگیا / کسر ایله‌در، وُفر
سابقك جمعیدر، عجله‌لرله ترکیده ایؤمکدر.

-ق-

النقاز: دردی گوسفند را / ضم نونله‌در، نراز
و فُحاز سابقلر گبی.

النقاز: بنجشگ خُرد / اوفاق و کوچک
سرچه، عصفور صغیر معناسنه.

-ك-

الركاز: مالهای آگنده پیش از مسلمانی که
بیابند / کسر ایله‌در، معدن ایکی قسمدر،
بری رکازدر که یرنده مخلوقدر و بری دخی
مال مدفوندر، محلی اهل اسلام تصرفنه
گیردکده بولنور، آکا کنز دینور که گلور،
لکن عرفا اهل اسلام وصولندن مقدم موجود
ایسه آکا کنز دینور گرکسه آنده مخلوق
اولسون.

-ل-

البلاز: مرد کوتاه / موخده ایله‌در، قصه
کمسنه رجل قصیر گبی، مؤنثنده پلز دیدکلری
مذکوردر.

الجلاز: بی گردن / جیمله‌در، اول سکیردر
که قامچی و بچاق صاپلرینه صارمغله
مستحکم اولور، اختری ذال ایله یازدیغی
غفلتدر.

الجلاز: توز / یایک باشیدر که شاعر دیمش
بیت:

غبار بن مو دکل خود رسته طرف ابرو اند او
شوخك زور حسنی توز قوپارمشدر کمانندن

-ن-

العناز: جمع العنز / مهمله ایله‌در، مفردی عنز
نوع اولده مسطوردر.

الکناز: خرما برداشتن / کسر ایله‌در، خرما
کسبی زمانی / جذاذ و صرام گبی، فتحی دخی
لغتدر.

الکناز: اشتر آگنده گوشت / اتی صیقی اولان
دوه‌در.

-ه-

الجهاز: متاع خانه / جیمله‌در، او قماش یعی
داخل بیتده اولان لوازم.

الجهاز: فرج زن / عضو مخصوصه دخی إطلاق
ایدرلر.

الجهاز: جهاز عروس و جز / گلین چیزی و
آنك گبی أمتعته سائره

-و-

الجواز: آبی که ازو کشت و چارپایرا دهند /
فتحله اسمدر، اول صودر که آنکله مال صواريله،
حیوان اولسون سائر مزارع اولسون.

الجواز: بگذشتن / گچمك و گتمك، مصدردر.

الجزاز: روا بودن / مصدر لازمدر، ممکن و جائز و لایق اومقددر، امکان معناسی جوازده کلام عربدن دگلددر و امکان امکان ذاتی و احتمال عقلي معنالرينه استعمال اولنور، شیخ ابن سنا شفاده بونلری تمیزی لازمدر دیو وصیت ایلمشدر.

الجزاز: / [م ۵۵۷ظ] تشنگی / ضملهدر، صوسزلق معناسنه، ظماً گئی.

-ومنه بالهاء-

هائیات رباعیاتدر.

-ج-

الجزاز: روا داشتن / [ن ۲۳۵و] کسر ایلهدر، مساعده ایلمک و جواز گوسترمک و لایق گورمک و دستور ویرمک و مناسب طوتق.

الجزاز: وفا گذاشتن / قارشولق و قارشولامق که مقابله و مجازاة و جرمنی عفو معناسنه دخی گلور.

الجزاز: صله دادن / جائزه ویرمک، عطا و احسان ایلمک.

الجزاز: نوعی از گلیم / فتح مهمله ایلهدر، بر کوچک کلیمدر که ایچنه طاش قویوب مخفهنک مساواة طرفینی ایچون بر جانبنه تعلیق ایدرلر.

الجزاز: پشمهای رنگین که عماری را بدو بیاریاند / مخفهی تزین ایلدکلری یوک و قیل و سائر اشیا.

المجازة: جوزستان / جوز آغاجلری چوق اولان محل.

المجازة: پول آب / کوپری، قنطره و جسر گئی.

الجزاز: کوتاه شدن سخن / سوزی آز اوملق که کلام وجیز دیرلر، قلیل لکن معناسی کثیر اوله.

-ز-

الجزاز: پارهای پشم بریده / ضم جیملهدر، یوک قرقکن دوکیلان خردهلر که اسمدر، مصدری بلا هاء یازلدی.

الجزاز: پشمهایی که از ادیم بوقت بریدن بیفتد / میشین قریندییسی، سقاطه گئی. / [ر ۵۳۳و]

الجزاز: سبوسه سر / فتح مهمله ایله اسمدر، ضمی دخی لغتدر، باشده اولان قوкак که تراشدن صکره پیدا اولور، بلا هاء دخی سابقدر.

الجزاز: درد دل / گوکلده اولان وجعدر که خشم و غضبدن پیدا اولور، حتی "الإشْم حزازة القلوب" دیمشدر، گناه قلبه الم ویر.

الجزاز: تأثیر کردن غم در دل / مصدردر، قلبه غم تأثیر ایلمک.

الشَّرَازَة: خشکی سخت / معجمه ایله در،
پك قورولق، يُبْس شديد معناسنه.

الكَرَازَة: گرفته شدن / طوتلمق که طارلقدن
کنایه در.

المَرَاَزَة: مکیدن / مَرَّ سابق معناسنه که نوع
اؤلده یازلدی.

-ف-

الإِفَارَة: پیروز کردن / فَوَز ماده سندن افعال
وزنده اِفَادَة گبی مصدر در، مبارك و متيّم
قیلمق.

العُفَارَة: کوزه پنبه / ضم مهمله ایله در،
پاموق قوزه سی، عُفَز گبی که گلور.

العِفَارَة: و مینهای بلند / یوکسک یرلر،
اراضی رفیعه معناسنه.

المَفَارَة: بیابان / فتحله در، صحرا و بیان
یردر، سبب تسمیه مَهْلَکَة اولسیدر که فوز
هلاک معناسنه دخی گلور، لكن أصمعي
نجات معناسنه اولان فوزدن تَفَآلاً مأخوذدر
دیمشدر.

المَفَارَة: پیروزی / ظفر معناسنه اسمدر.

المَفَارَة: پیروزی یافتن / معنای مزبوره
مصدر در، فوز و ظفر بولمق و نائل مرام اولمق.

المَفَارَة: رستگار شدن / بلا هاء یازلمشدر.

-ک-

العُكَارَة: نیم نیزه که باندازه عصای بود / ضم
مهمله ایله در، عصا مقداری اولان مزراق که تَمَّ
القدّ اولمیه.

-ل-

البَلَاَزَة: خوردن / فتح موخده ایله مصدر در،
أكل معناسنه، لكن كثرت أكل ایله قید ایلدیلر.

الْجَلَاَزَة: پرده روده های نواها / کسر جیمله در،
سازلرده کی کرشدره اولان نغمات پرده لرینه دیرلر
که آکا سازندگان واقفلدر، أَخْزِي ذال اولمق
اوزره یازمشدر غفلتدر.

-م-

الحَمَارَة: سخت شدن / فتح مهمله ایله در، أَحْزَر
سابقك مصدریدر، مشقتلی و شدتلی اولمق.

الْعُمَارَة: چاهی میانِ بصره و بحرین / ضمّ
معجمه ایله در، بصره ایله بحرین دیدکلری بلده لر
میاننده بر معروف / [۵۵۸م و] صو قیوسیدر.

-ن-

الْحَنَارَة: معروفه / جیمله در، فتحله میّت که
تَنَشُو اوزره اوله و کسر ایله اول میّتک تحتنده
اولان تنشودر که "الأعلى للأعلى والأسفل
للأسفل" دیمشدر، جمعی جنائز یازلمشدر، ع:

سَزَا بالایه عُلویدر روادر أسفله سُفلی.

-و-

الصُّوَاوَة: آنچه از طعام در میان دنداها
بماند / ضم معجمه ايله در، ديشلرك آرالزنده
قالان طعام بقيه سيدر.

-الخماسي-

بو نوعك بشر حرفلى كلماتى بيان ايدر.

-أ-

الإشّاز: برنجانيدن / إكرام وزنده در،
اينجتمك معذب قيلمق.

الإشّاز: بر آرام كردم / قراريني آلوب
مضطرب ايلمك.

-ب-

الأبّاز: آهو بچه چهنده / مبالغه
صيغه سيله در، صچراين گيك ياوري سي، أبوز
دخى گلور، شَصَر و ثابّ گي.

الأخبّاز: ناها / فتحله و معجمه ايله جمع
قلندر، اتمكلر معناسنه، مفردى خبز دخى
گلور.

الحبّاز: نانوا / معجمه و شدّ ايله مبالغه ايله
فاعلدر، اتمكجي كه چوق صاته.

الحبّاز: نباتى / ضمله در، اّم گوجى ديدكلرى
سبزه كه مقصوده خبازى دخى يازلمشدر،
فارسیده پَيْرِك دينور، لكن خبازى خورپرست
ديو تفسير اولنمق سهو قلمدر.

-ج-

الأعجّاز: سُرينها / فتحله و مهمله ايله جمع
قلندر، صاغيرلر كه مفردى عُجَز مذکوردر.

الأعجّاز: بُنهاى درختان / آغاج ديلىرى،
مفردى سابقا عُجَز يازلدى، كوك دخى مراد
اولنور، ﴿أعجاز نخل﴾ لفظ كريمدر، أصول
معناسنه.

الإعجّاز: عاجز كردن / كسر ايله مصدردر،
عاجز قيلمق و بر امر بر كمسنه نك قدرتنده
اولمديغنى كندينه بيلدرمك.

الإعجّاز: مانده كردن / ترك ايلمك براقمق.

الإعجّاز: از پيش بشدن / بر طائفه نك اولندن
آخرينه قالمق. / [ر ۵۳۳ظ]

الإنجاز: ودهه راست كردن / نونله در، وعده سنه
درست اولوب صداقت ايلمك.

الإيجّاز: کوتاه كردن سخن / تحتيه ايله در، سوزى
يعنى لفظى قصر ايلمك معناسى مفيد اولمق اوزره
اداي تام اولنديغى حالده.

الرّجّاز: جايگاهى / ضم مهمله ايله در، بر يدر
كه ارباب شعر و اصحاب انشا استعمال ايدرلر.

المعجّاز: بزرگ سُرين / كسر ايله و سكون
مهمله ايله در، صاغيرسى بيوك اولان هر كيم
اولورسه انسان ويا حيوان.

-ح-

الإنحاز: درد نَحاز پدید آمدن اشتر را /
نونله در، سابقا یازیلان نَحاز علتی دوهده پیدا
اولمق.

الجلحاز: مرد بخیل تنگ خو / جیمله در،
بخیل و خویی کوتو کمسنه.

المنحاز: دستنه حاون / هاون اَلی که آغاج
اوله، ترکجه صارمسق حاونی نک الیدر، کد و
کداد دخی سابقدر.

-ر-

الإنزاد: بیرون آوردن / موخده ایله
مصدردر، طشره چیقارمق، إخراج گبی، لکن
بروزینه ناسک و قوفی لازمدر.

الإنزاد: سخت تافتنِ رسن / فوقیه ایله در،
ایی پک قوراق بوکمک، قتل شدید معناسنه.

الإنزاد: خمیر سخت کردن / هاموری پک
قاتی یوغرمق، تخمیر یابس گبی.

الأجراد: زمینهای بی نبات / فتحله در، جرز
سابقک جمعیدر.

الإنجراد: زمین بی نبات شدن / کسر ایله
مصدردر، اوتسز اولمق، تققر ارض معناسنه.

الأخراز: حرزها / فتحله و مهمله ایله در،
جرزک جمعیدر که گلور.

الأحراز: گوزهای بازی کودکان / صبیلا
اوینادقلری جۆزلردر که مفردی حرزدر.

الإخراز: استوار کردن / کسر ایله در، متین
/[ن۲۳۵ظ] و قوی اولمق.

الإشراز: هلاک کردن / [م۵۵۸ظ] معجمه
ایله در، هلاک ایلمک.

الإفراد: جدا کردن بهره / فا ایله در، بر
کمسنه نک حصّه سنی آیرمق، تفریق حصّه
معناسنه.

الخرّاز: مشک دوز / فتح معجمه و شد ایله در،
قربه دیکن کمسنه که قربه جی دینور، شیوخ
تابعندن أبو سعیده خرّاز دیرلر پینه دوز یعنی
یمه جی و اسکیجی اولدغیچون ﷺ.

الشّراز: شیراز فروش / یوغرد صاتان کیشیدر،
حتی حکیم سنایی بیورر بیت:

چشم بگشا و فرف کن آخر

عنبر از خاک سعدی شیرازی

الکّراز: نرْمیش یا بُر قوی که متاعِ شبان بَرَد /
اول قوچ ویا تکه در که چوبانک طغرغنی گتورر.

الکّراز: کوزه سر تنک / ضمله در، آغزی
کوچک بردق.

-ز-

الإنجزاد: بَدرو آمدن کِشت / کسر ایله در،
اکین خصاده ایرمک که اوراق دقتی دیرلر.

الإنجزاد: بُرش آمدن پشم / یوک قرقمق حدّینه
ایرشمک.

الإِرْزَاز: سخت بزمین فرو بردن / مهمله ايله در، بر قاتی نسنه پی مثلاً مزراق و بیچاق گبی یره گچورمک.

الإِعْزَاز: گرمی داشتن / وزن و معناده إکرام گبی بر کمسنه عزّلمک.

الإِعْزَاز: قوی گردانیدن / تقویت که قوتلندرمک معناسنه.

الإِعْزَاز: تنگ شدن سولاخ پستان / دوه نك ممه دلیگی طار اولمق.

الإِفْزَاز: سبك و خوار کردن / خفیف و خور قيلمق که خفتيله کندینی رذیل ايلمک.

البِرْزَاز: جامه فروش / فتح موخّده ايله و شدّ ايله در، لباس صتان کمسنه در که بزّ یازلمشدر.

بَعْزَاز: جایگاهی / مهمله ايله در، بر معروف یرک اسمیدر، دیار حجازده در.

الحَزَّاز: خشمگین / فتح مهمله ايله صیغّه مبالغه در، غضبلی کمسنه، ترکجه طارغین دینور.

الحَزَّاز: کینه دار / کین گودن کمسنه حقود معناسنه.

الحَزَّاز: خَزّ فروش / معجمه ايله در، خَزّ دیدکلری لباسی صاتان کمسنه در، خَزّ نوع اولده یازلدی.

القَرَّاز: قَرّ فروش / قاف ايله در، اپیکجی و ابریشمجی در، قَرّ دخی یازلمشدر.

الزَّرَّاز: آنکه بسخن خصم را بحجّت ببندد / خصمیه مباحثه ده دلیل ایراد ایدوب خصومتی قوی اولان کمسنه.

المِعْزَاز: مرد سخت بیمارگن / کسر ايله و مهمله ايله در، مرضی شدید اولان علیل معناسنه در. / [ر ۵۳۴و]

-ش-

الأُنْشَاز: زمینهای بر بالا / فتحله و نونله در، نوع اولده مذکور نَشْرَك جمع قلتیدر، نشاز گبی.

الإنْشَاز: جنبانیدن / کسر ايله مصدر در، اویناتمق تحریک معناسنه.

الإنْشَاز: از جای برداشتن / یرندن قالدرمق، رفع صوری مراد در.

الأَوْشَاز: سختیهای کار / فتحله جمع قلتدر، مفردی وَشَز دخی گلور.

-ع-

الإِمْعَاز: خداوند بُزّانِ بسیار شدن / کسر ايله در، پک چوق قیونه چوبان اولمق.

الإِیْعَاز: برایستاده باز برنهادن / تحتیه ايله در، بر نسنه پی یوقاری قالدرمق که توعیز دخی گلور.

الإِیْعَاز: فرمان دادن / امر و حکم ايلمک.

الإِیْعَاز: فرا پیش شدن / ایلری گتمک تقدّم ايلمکدر.

المَعَّاز: خداوند بُران / مبالغه صیغه سیله در،
چوبان که چور باجی دخی دینور.

-غ-

الأَنْغَاز: راهبانی که بر رَونده مشکل بود /
لُغَزْک جمعیدر که مذکور ابناءً سبيله صعوبتلی
اولان یوللر.

-ف-

الإِنْفَاز: برجها نیدن / کسر ایله و قاف ایله
مصدردر، قالقتمق / [م ۵۵۹و] و صچراتمق
که ترقیص گبی.

الإِنْفَاز: گردانیدن تیر بر دست / نونله در،
تنفیذ آتی گبی، طرنق اوزره اوق چویرمک،
قاف دخی لغتدر که نَقْز گچدی.

الأَوْفَاز: شتاب زدگیها / فتحله در، وَفَزْ
سالفک جمعیدر.

القَفَّاز: دستانه زره / ضم قاف ایله و شد
ایله در، زره الیگی که دموردن مَصْنُوع ال
محافظه اولنان الدیوندر که زره گیدکده آنی
آینه و حُوْذ دیدکلری طاسی دخی باشنه
گچورر.

القَفَّاز: گونه از پیرایه / الدیون که ال و
آیاق زینتیدر، زنان استعمال ایدرلر.

-ق-

النَّقَّاز: بنجشگ / تخفیف ایله دخی رباعیاتده
یازلدی.

-ک-

الإِرْكَاز: بگنج و بکان رسیدن / کسر ایله و
مهمله ایله در، دَفینه بولمق و نامعلوم ماله واصل
اولمق، رکاز دخی یازلمشدر.

الإِنْكَاز: گم کردن آب چاه و جز / نونله در،
قیونک صوینی دوکتمک.

العُكَّاز: عکازه / ضم مهمله ایله در، رباعیات
هائیه ده ذکرینه اِیماءً ینه لفظیله معنی تعیین
اولنمشدر.

-م-

الإِغْمَاز: غمز کردن / کسر ایله و معجمه
ایله در، قریباً نوع سابعده گلجگ عَمَزْک
متعدیسیله مرادف لکن لازمده تعدد معناسی
ایما ایدر، مثلاً بر معناسی غمزک صقمقدر آنده
إِغْمَاز متعدی اولوب صقمدرمق معناسنه اولور.

الجَمَّاز: اشتر زود رفتار / فتح جیم و شد مِم
ایله در، سرعتله سیر صاحبی یعنی پک یورر
دوه در.

الحِرْمَاز: قبیله / مهمله لرده کسر و سکونله در،
بر قبیله در که بنی تمیدندر.

الْعَمَّاز: معروف / فتح معجمه و شد ايله در،
غمزه کار که إغمازده إشارت اولنان معنالرده
صاحب کمال.

الْمَمَّاز: عیب کننده / قنایان کمسنه که
عایب یعنی تعیب و تعییر ایدوب عییلان
کیشی که لُمزة دخی یازلمشدر.

المِهْمَاز: مردی که سخن تیز گوید / کسر
ایله در، تیز تیز سوز سویلر کمسنه سریع
الکلام معناسنه، لکن إفراطِ سرعت و عجله
عیوبدندر.

المهماز: مهمیز / آنلی کمسنه چزمه سنک
اوکجه سنه وضع ایلدکلری و مهموز دیدکلری
دمورد که مِهْمَز بلا ألف دخی لغتدر.

الهمَّاز: بدگوی بازپس / فتح و شد ايله در،
آرقه دن فصل و مذمت ایدن کیشی که هُمزه
دخی بو معناده یازلدی، لفظ کریمدر.

-ه-

الإجهاز: خسته را بکشتن / کسر و
جیمله در، مجروحی تیز قتل ایلمک.

النَّهَّاز: آنکه بسوی طعام برخیزد / فتح نون
و شد ايله در، طعام اولان یره قالقوب وارمق.

الهزَّاز: شمشیر آبدار رخشنده / بو معناده
هزاهز دخی گچمشدر.

-و-

الأبَّواز: بازان / موحد ايله در، طوغان قوشلری،
بازک جمع قَلَّتْی که أَبَّوْز دخی یازلمشیدی.

الأجَّواز: میانه‌های هر چیزی / ضمله در، جمع
قَلَّتدر، مفردی جَوَّز نوع سابعده گلور.

الإعَّواز: نیازمند شدن / کسر ايله و مهمله
ایله در، فقیر اولمق، أَلْفی صَبَّوروت ایچونددر، عَوَّز
لفظنده بسط اولنمشدر.

الإعَّواز: چیزی عزیز شدن / بر شی نادر بولنور
اولمق که ناسه گرکلو اولوب قَلَّتْی اوله.

الأفَّواز: توده‌های ریگ / [ن۲۳۳و] فتح و قاف
ایله در، قَوَّز آتینک جمعیدر.

الجلَّواز: یار عوَّانان / کسر جیمله در، محتسب
خدمتکارلری، حَدمَةُ شِخْنه گی.

الجَوَّاز: گوز فروش / فتح و شد ايله در،
جوزجی که جوز صاتیجیدر.

الکَوَّاز: کوزه کر / باردقجی که حضرت خالد
تربه سی جوارنده مخصوص دگانلری واردر رضی
الله عنه.

المضَّواز: آلتی از بھر خلال کردن دندانه‌ها /
کسر معجمه ايله مفتاح وزننده در، خلال
/[م۵۵۹ظ] دیدکلری آلتدر که آنکله دیش
قارشدرلر.

الوَزَّواز: مرد سبک / فتحله در، خفیف الوجود
ویا تخفیف الطبع کمسنه. / [ر۵۳۴ظ]

-ی-

الْجُمَّازَة: جامه تنگ پشمن / ضمله در، یوکن

ایلدکلری لباسدر که زره مقامنه قائمدر.

الرَّمَّازَة: کُون / فتح مهمله ایله در، فارسیسینک

کونی تای فوقیهیه تبدیل اولنسه ترکیسی اولوب کافی عربی اولور.

الرَّمَّازَة: لشکری که پنداری موج همی زند /

کثرتدن ناشی دریا گبی تموج ایدر ظنّ ایلدیگک عسکر فراواندر.

-السداسی-

دردنجی نوعک آلتیشر حرفلی کلماتی.

-أ-

الإِشْتَار: خویشتن بگرفتن / کسر ایله و سکون

معجمه ایله در، کندینی طوتمق یعنی کنندنه إنقباض ظهور ایدوب گشایش طبیعتی منسلب اولمق.

-ب-

الإِخْتِبَار: نان پختن / معجمه ایله خبز

ماده سندن إفتعال وزننده در، اتمک یایمق.

الإِخْتِبَار: نان دادن / اتمک ویرمک یعنی آخره

عطا ایلمکدر.

الْحَازِبَار: حکایت / معجمه ایله و زایلرک کسر

اوزره بنالریله در که ایکی کلمه دن ترکیب ایله مبنی اولدی، پس إعرابی محلیدر، حکایه و نقلدر، لکن مطلق دگلدر بلکه سِنِگِک صوتنی حکایتدر

الأُخْيَاز: جمع الخیز / مهمله ایله در، مفردی

خیز ایکی معنایه نوع ثالثده یازلمشدر.

التَّيَّاز: مرد ستر اندام / فوقیه و شدّه

ایله در، قالك کیشی یوغون که غلیظ الجسم معناسنه.

-ومنه بالهاء-

خماسیاتک هائیاتی که تقدیم مضاعفات ایله در.

المُعَاذَة: برکسی غلبت جُستن / ضم

ومهمله ایله مضاعفدر، مخاطبه غلبه ایلمک معناسنه اسمدر.

المُعَاذَة: کسی را از چیزی بازداشتن / بر

کمسنه بی بر ایشدن آلیقومق، تأخیر عن الأمر معناسنه.

-ج-

الإِعْجَازَة: آنچه زن در پس خویش بندد

تا کفلش بزرگ نماید / کسر ایله و مهمله

ایله دریوک ظنّ اولنمق ایچون صاغریسنه خاتون باغلدیغی شیردر.

-م-

الْجَمَّازَة: اشتر زود رفتار / فتح جیمله در،

تاسی مبالغه ایچوندر علامه گبی، بلا هاء دخی قریبا یازلمشدر.

یعنی طَئین دُباب شویله اولور دیو نقلدر،
بعضا ذبابه دخی دینور.

الحازباز: گربه / کدی یه دخی دینور، آنک
دخی دویسی اولق مناسبتیله تلّقب اولنور.

الحازباز: مگس سبز رنگ / یشیل رنگ
سینکدر که طیننی حکایتک لفظنی کندینه
إطلاق أصمعینکدر.

الحازباز: کالای خانه / منزله لازم اولان
اشیایی گوناگون.

الحازباز: درد گلو / بوغاز مرضلرندندر،
انسانه و دوهیه دخی عارض اولور، حُناق
گبی، پس صدایی تبدیل ایدر.

الحازباز: نباتی / بر نوعه اوتدر که عَشَابِلَرده
اولور، بونده ألف اوّلی قصر دخی لغندر.

-ج-

الإحتجاز: بحجاز شدن / مهمله ایله حجاز
لفظندن إفتعالدر، دیار حجاز طریقنی إتحاذ
ایدوب جانب قبله یه راهی اولق.

الإحتجاز: إزار در میان بستن / حاجر
ماده سندنر، کیشی لینه پشتمال باغلامق.

الإرتجاز: رجز خواندن / رجزدن إفتعال
وزنده مصدردر، رجز بحرنده شعر اوقومق که
پیرایه بزم انواعندنر.

الإحتجاز: بازداشته شدن / نون و مهمله ایله
حجزدن إنفعالددر، طوعًا قالمق یعنی تأخیر مراد
اولندقدده گئرو قالمق.

الإحتجاز: بحجاز شدن / إحتجاز ایله بر
معنایه در.

-ر-

الإحتراز: خود را از چیزی نگاه داشتن /
مهمله ایله إفتعال وزنده در، کندینی محافظه
ایلمک.

الإغتراز: گرفته شدن / معجمه ایله در، اسیر
اولق ویا بر امرده طوتلمق گرفتار اولق
/[م ۵۶۰و] معناسنه.

الإغتراز: راه نزدیک کردن / یولی یقین ایلمک
یعنی واریلان محلّ قریب اولمغله آز سیر ایلمک.

الإمتراز: بیافتن / بولق نائل اولق، لکن بو ماده
بر کمسنه نك عرضنه طوقنمغه فرصت بولمقددر.

-ز-

الإبتزاز: ربودن / موّحده ایله بَرّ سابق
ماده سندن وزن و معناده إختلاس قایمق و
صویوب آلمق.

الإجتزاز: درّودن کشت / جیمله در، اوراق
بیچمک، جرّ سابقندنر.

الإجتزاز: بریدن پشم از گوسفند / قیون یوکنی
قرقمقددر.

الإِهْتِزَازُ: بریدنِ سر با اندامی دیگر / باشی سائر أعضاسیله معًا کسمک.

الإِخْتِزَازُ: بهم باز دوختن / معجمه ایله در، اوقه دیزمک یعنی برقاج صیدی بردن اورمق.

الإِرْتِزَازُ: استوار شدن چیزی در چیزی / مهمله ایله در، بر شی بر شیده طورمق یعنی اوق نشان و مزارق یرده قائم و متین اولمق. [ره ۵۳و]

الإِرْمَازُ: جنبیدن / إعلال وزننده در، اوینامق، حرکت و اضطراب گبی، لکن مطلق دگلدر اشارت وجهی اوزره گوزی ویا قاشی اوینامقدر.

الإِعْتِزَازُ: گرامی شدن / مهمله ایله عزّت مادّه سندن إفتعال وزننده مصدر در، عزیز اولمق و عزّت بولمق.

الإِهْتِزَازُ: جنبیدن / اوینامق که وجود رعشه دار اولمق، حمای غب گبی.

الإِهْتِزَازُ: حرکت کردن برفتن / یوررکن حرکت ایدوب نُحوت و ناز طریقیله صالنامق.

-ک-

الإِرْتِکَازُ: بر چیزی تکیه بردن / مهمله ایله در، بر نسنه پی طیانمق صوری و معنوی اولسون.

-م-

الإِرْتِمَازُ: جنبیدن / رمزدن إفتعال وزننده در، إرمزاز ایله مألده و إهترزاز ایله معنا و وزنده یکساندر.

الإِرْقَازُ: آشفته کشته از زخم / حاشا من السامعین بر یاره شدّت بولمغله صاحبنه جنون گلمک.

الإِعْتِمَازُ: بر کسی عیب کردن بکاری / معجمه ایله عَمَز آتیدن إفتاعلدر، ایش سببیله بر کمسنه پی عیلمک، ترکجه قنامق.

الإِهْتِمَازُ: سخت باریدن باران / نونله إنفعال وزننده در، یغمور پک یغمق، نزول شدید مطر معناسنه.

-ن-

الإِعْتِزَازُ: بیک سوی شدن / مهمله ایله إفتعال وزننده در، آیرلوب بر طرفه چکلمکدر حربه کیشینک بر طرفنده اولمسی گبی.

الإِکْتِنَازُ: آگنده شدن مغز و خوشه و ماندش / کنز مادّه سندن در، إیلک کموگنی طولدرمق و بغدای و آریه بشغی تمام طولمق.

-ه-

الإِنتِهَازُ: پدید آمدن / نونله در، ظاهر اولمق یعنی فرصت پیدا اولمق.

الإِنتِهَازُ: بغنیمت گرفتن / غنیمته نائل اولمق.

-ی-

الإستجازه: اجازت خواستن / إذن طلب ايلمك
هرنه امرده اولورسه.

الإستجازه: جدا كستن / تميز ماده سندن اولوب
آيرلقدرد، إمتياز سابق گي.

-السباعي-

-ج-

الإستنجاز: روا كردن حاجت خواستن / نونله
نجز ماده سندن إستفعال وزنندهدر، طلب حاجتي
صواب عدّ ايلمك و مناسب قيلمق.

-ز-

الإستنجاز: بدرؤدن آمدن / جيمله جزّ ثلاثيدن
وزن سابق اوزرهدر، حصاد زماني گلّمك، وزن و
معناده إستحصادر.

الإستغزاز: دشوار شدن / عزّت ماده سندنرد،
بر امرك صعوبتلي اولمسي.

الإستعزاز: بيماري سخت گشتن / عزازت
لفظندن اولوب مرض شدّت بولقدرد.

الإستفزاز: خوار و سبك داشتن / فا ايلهدر،
تحقير و تخفيف ايلمك.

الإستفزاز: سبك گردانيدن / خفتلي قيلمق،
سنگين و متين اولمق آنك ضدّيدر.

الإكتفاز: کسی را از جای بردن / بر كمسنه يي
يرندن قالدردمق.

الإحتياز: بگذشتن / جيمله جوازدن
إفتعالدر، گچمك يعنى بر طرفه سالك اولوب
و بر امرك نيجه اطرافندن بر / [ن۲۳۶ظ]
جانبني إتحاذ و إختيار ايلمكدر.

الإحتياز: نرم راندن ستور / مهمله ايلهدر،
حيواني ياب ياب سورمك و گودمك كه
حيّزدن إفتعالدر.

الإحتياز: جمع كردن / جمله سني بر يره
گتورمك بركدردمك.

الإرتياز: آزمودن / رّوز ماده سندنرد، وزن و
معناده إمتحان و إختياردر، تجربه ايلمك،
تركجه صنابق ديرلر.

الإمتياز: جدا باز شدن / آيرلوق، تميز گي.

الإنجياز: بگشتن از چيزي / نون و جيمله
جوازدن إنفعالدر، بر شيدن و بر حالدن
دونمك، تحوّل گي.

الإمتياز: جدا گشتن / إمتياز معناسنهدر.

-ومنه بالهاء-

الإستجازه: عطا خواستن / جائزه ماده سندن
إستفعالدر كه / [م۵۶۰ظ] اصلي إستجواز
اولوب واوي إسقاط و آخريه ها إلحاق
اولنمشدر، جائزه استمك طلب إحسان
معناسنه.

الإِشْمَاز: رمیدن / معجمه ايله و میمی
همزه نك تعقیبی ایلهدر، اوركمك یعنی قورقمق
و إِشْمَاز دخی یازلمشدر.

-ف-

الإِستیفاز: بر سرِ دو پای نشستن / وَفَز
ماده سندن اولوب ایکی آياق اوزره اوتورمقدر
که یرشویوب آياقلری دیکمکدر.

الإِغْفَاز: آهسته نشستن / قاف و مهمله
و نونله در، إِستیفازِ مذکور وجهی اوزره
اوتورب متانتله قعود ایلمامکدر. [ر۵۳ظ]

-ل-

الإِکْلِیاز: گرفته شدن / اصلِ کلمه کلز
لفظندن اولان إِفعیعال وزننده مصدردر که
تَقَبُّض معناسنه طوتلمقدر و دوشورلمکدر،
تکلیز دخی گلور، لا عن سببِ قبض ظهور
ایلمک گرکسه ظاهري صوري اولسون ویاخود
إِنقباض باطني معنوي اولسون، کزازه و إِغْتِزَاز
بو معنایه قریلردر که مذکوردر.^{۱۲۰۸}

-م-

^{۱۲۰۸} عجیبدر که؛ ترتیبِ عجیبدن خبردار اولمیان ساده
لوحان صحاح و قاموسده بو مادهی إِفعیلال وزننده إِکْلِیاز
واقع اولدیغن گورب صحیح اولان رسمی حَكْ و مراد مصنف
اولمیان کلمهی إثبات ایلمشدردر ساخهم الله تعالی مع هذا
إِکْلِیاز اولسیدی آخرک ما قبلی اولان أَلْفک دخی ما قبلی
اولان حرف ترتیبیله بالاده إِشْمِیازدن مقدم قید اولنمق لازم
گلوردی، آندن آگاه دگلدر. «کنار»

الإِجْرَمَاز: بهم گردانیدن / جیم و مهمله و نون
ایله در، بر یره جمع اولمق.

الإِجْرَمَاز: مثله / لفظِ سابقک مقلوبی یعنی نون
ایکی سابقلرینی تقدیم صورتنده ینه معنای سابقی
ایچون مأخوذدر.^{۱۲۰۹}

الإِستِغْمَاز: درکاری سخت کوشیدن / معجمه
ایله در، غمز ماده سندن وزنی إِستفعالدر، بر
ایشده پک چالشمق سعی بلیغ و بی دریغ
معناسنه.

-الکئی وغیرها-

بو نوع که آخرینک ما قبلی ألف اولان کلماتدر،
آکا مناسب کنیه و سائر فائده لر محلی بو آخر
النوعدر، لکن کنی بولنموب فقط ایکی مصطلح
بولندی.

ذو المَجَاز: نام جایگاهی / فتح میمله در، مِنی
ده بر موضعک نامیدر که جاهلیتده آنده نیجه
چارسولر وار ایمش.

سِفُ جُرَاز: شمشیر برنده / ضم جیمله در،
سیفه صفت اولدقده کسیمی قلیج معناسنه اولور
که اهل پولاد معناسنه بو نوعک اولنده مذکوردر.

-[م۵۶۱و]-نوع پنجم-

-ثلاثی-

^{۱۲۰۹} اشته بونده دخی ترتیب میم ایکن بعضی نسخا الإِجْرَمَاز
دیو یازمشدر، بابدن دگل ترتیبدن دخی خبری یوق. «منه»

الخَبُوز: ناها / معجمه ايله در، خُبُزك جمعيدر كه مفردى گلور.

-ج-

العَجُوز: گنديپر / فتح مهمله ايله در، پك قوجه معناسنه لفظ كرىمدر، جمعى عجائز يازلمشدر كه رجالده استعمالى يوقدر.

العجوز: قبيله / بر قبيله در كه أبو العجوز ديمكله معروف بر كمسنه نك اولاديدر.

العجوز: شمشير / قلج كه سيف معناسنه.

العجوز: آهن سر نيام / قلجك قيننك باشنده اولان دمور.

العجوز: ماده گاو / اينك ديدكلرى، بقره گي.

العجوز: سيكى / سوجى كه خمر و شراب دخى مشهور اسملرنددر، لكن اسكى شرابه ديرلر.

العجوز: روزهاى عجوز / برد عجوز اولان گونلدر كه عند العرب بشدر و بعضيلر يديدر ديديلر؛ صِنَبَر و وَبَر و مُطَفَى الجَمَر و آمر و مؤتمر بونلر محلرنده يازلمشدر، صَن ايله مكفى الظَّعن كلمه لرى دخى گلسه گركددر إن شاء الله.

العجوز: ريگ بر جاياگهى كه او را دَهْنا خوانند / دَهْنا ديدكلرى يرده اولان قومه دخى ديرلر كه تميم ولايتنده در.

حرف زايك بشنجى نوعيله آخرك ما قبلى حروف علتنك ايكنجى حرفى اولان واودر، آنى مشتمل و آنك دخى ما قبلى مضموم اولان كلمات و اوَّلًا ثلاثيات إيراد اولنور.

-ب-

البُوز: خشگناى گلو / تختيه ايله در.

-ت-

تُوز: جاياگهى ميان مَكّه و كوفه / كوفه دن مَكّه طريقى اوزره بر يردر.

-ك-

الكُوز: كوزه / باردق كه معروفدر، فارسيسى دخى عربيدر.

-ه-

هُوز: رودبارى / بر ايرماغك اسميدر.

-الرباعي-

بشنجى نوعك دردر حرفليلرى.

-ب-

الأبُوز: آهوى جهنده / فتحله در، أَباز سابق گي كه ظَبَى و ثَّاب معناسنه، فَعُوز آتى گي.

الأبُوز: برجستن / ضمله مصدردر، صچرامق، وزن و معناده وُثوب گي.

الأبوز: دويدن / يلمك يعنى عجله ايله يورمك، سرعتش سير معناسنه مصدردر.

العُجُوز: پیر شدنِ زن / ضمه‌در، قاری
قوجامق، شیخوختِ مرأه معناسنه‌در، ﴿أنا
عجوزٌ عقیم﴾ لفظ کریمدر. / [۵۳۶و]

-ر-

الأُرُوز: با هم آمدن / بوزیلوب بر یره گلمک
یعنی بخل و غیره خصالِ ذمیه‌نک برندن
حجاب ایلمکله بُوزُلمک.

البُرُوز: بیرون آمدن / موخده ایله‌در، خروج
و ظهور ایله وزن و معناده یکساندر که
ضدّی گموندر.

الجُرُوز: شکم خواره / فتح جیمله‌در، وزن و
معناده اکول که سفرده بر نسنه باقی قومیه
اکل ایلیه.

الدُرُوز: دَرزها / ضم مهمله ایله‌در، دَرزک
جمعیدر، بیُولر معناسنه دیکش اطرافیدر.

الغُرُوز: رکیبهای چوبین / معجمه ایله‌در،
آغاج اوزنگی معناسنه اولان غَرَزک جمعیدر،
اگر معدنی اولورسه رکاب دیرلر.

المُرُوز: خراشیدن / مصدردر، طرملامق که
مَرز دخی او معنایه گلور.

-ز-

الجُرُوز: خُشک شدن خرما / جیمله‌در،
خرما قوریمق، یُیسِ تمر معناسنه.

العُرُوز: اشتر یا گوسفند که سولاخ پستانش
تنگ بود / فتح مهمله ایله‌در، ممه دلیگی دار
اولان دوه ویا قیون. / [۲۳۷و]

-ش-

النُّشُوز: زمینهای بر بالا / ضم نونله‌در، مفردی
نَشَر گلور، یوکسک یرلردر.

النشوز: برتری جستن / مصدردر، عالی مرتبه
طلب ایلمک.

النشوز: بر بالاتر نشستن / یوکسک یره چیقوب
اوتورمق.

النشوز: ناسازگاری کردن زن با شوی / خاتون
زوجنه لایق اولمیان فعلی ایلمک که قِرباندن
إجتنابدر.

-غ-

الغُفُوز: آهوی جهنده / فتح فا ایله‌در، اول
گیك که صچرایه، ظَبّی و ثَّاب معناسنه، أبوز
سابق گبی.

-ف-

القَفُوز: مثله / قاف ایله‌در، معنای سابق
ایچونددر.

-ق-

النَّقُوز: مثله / نونله‌در، بو دخی معنای مذکوره
زبانزدددر.

-ك-

الرُّكُوزُ: چَقْتَن / ضم / [م ۵۶۱ ظ] مهمله
ایله در میل ایلمک.

-د-

الْقَلْدُوزُ: آمدن تب / کسر قاف ایله در، ایستمه
مرضنک گلمسی، ظهورِ حَمّا گبی.

-ر-

الْمَبْرُوزُ: نامه پادشاهی / فتحله و موخده ایله
بر وزن مفعولدر، پادشاه مکتوبی وثیقه همایون که
منشور دیرلر، بعضیلر قلبی اولان مزبور معناسنه در
دیرلر.

-ع-

الْأَمْعُوزُ: از سی آهو تا چهل / ضمله در،
اوتوزدن قرقه وارنجی اولان گیک سوروسی، جمعی
أباعیز گلور.

الْأَمْعُوزُ: از سی بُر کوهی تا چهل / عددِ مزبور
مقداری کچی یه دخی إطلاق اولنور.

-ف-

الْيَنْفُوزُ: آهوی جهنده / فتح تحتیه و سکون
نونله در، صچراین گیک، فَعُوز سابق گبی.

-ل-

الْمَجْلُوزُ: نیزه توز پوشیده / جیمله در، قریبا
گلجک جَبَز لفظندن مفعولدر، باشی یعنی
قبضه نك دموره گچدیگی قوغه محلی ستر اولنوب
مصنّع اولان مزراقدر.

-م-

الرُّمُوزُ: رمزها / مفردی رمز نوع سابعده گلور
إن شاء الله.

الضُّمُوزُ: خاموشان / معجمه ایله مذکور
ضامنک جمعیدر.

-ن-

الْعُنُوزُ: جمع العنز / مهمله ایله در، مفردی
عَنْز اُون معنایه گلسه گرکدر.

الْكُنُوزُ: گنجها / مفردی کنز دخی نوع
سابعده مکنوزدر.

-ومنه بالهاء-

رباعیاتِ هائیاتدن ایکی کلمه بولندی.

الْجُرُوزَةُ: گوسفندی که پشمش برتد / فتح
جیمله در، توینی قطع ایلدکلری دوه در.

الْجُرُوزَةُ: خشک شدن / ضمله در، وزن و
معناده يُیوستدر، قوریلق.

-الخماسي-

بو نوعک بشر حرفلی کلماتی.

-ج-

الْمَحْجُوزُ: اشتری که دستهایش بسته بود /
مهمله ایله مفعول صیغه سیله در، اوکلری

-م-

أقصى الأرب صاحبي؛ مؤلدر عربيّ فُحّ دگلدر
دیمشدر.

الجرموز: حوضِ کوچک / ضمِ جیمله و
مهمله ایلهدر، کوچک حوض.

-ق-

القافوزة: مثلها / سابقی معناسنهدر و بلا واوِ
قافزة دخی لغتدر.

الجرموز: قبيلة از عرب / بر قبيلهدر که اولادِ
عريده اُزد قبيلهسندن بر بطندر. [ر ۵۳۶ظ]

-الکني وغيرها-

بو نوعك فوائدى بياندهدر.

الراموز: دريا / مهمله ایلهدر، دكيزدر که بحر
و قاموس و داما دخی اسماسندندر.

-ن-

بَوْلُ الْعَجُوز: شیرِ گاو / فتح و موحدہ ایلهدر،
اینک سودی دیمکده إصطلاحدر.

الخنوز: گفتار / ضمِ معجمه ایلهدر، صرتلان
دیدکلری حیواندر و کسر ایله ستور وزننده
دخی مهمه سابقهده آکا قریب یازلمشیدی.

-ومنه بالهاء-

خماسياتك هائياتيدر.

بناتُ الدُرُوز: سُپش و رشك / بو لفظلرك هر
بری محلرنده یازلدى، ايکيسي ترکیب اولندقدہ
بِتّ تعبیر اولنان قَمَله و سرکه دیدکلری یاشاق
مراد اولنور، اکثريا لباس دیکشنک پیولرنده توطّن
ایدر.

-ر-

رجلٌ مَلْهُوزٌ: مردی که سپیدی در سر دارد /
هَز باشه اورمق، ضرب الرأس معناسنهدر، تراشی
آگران کمسنهیه مشتعل الرأس گبی إطلاق ایدرلر.

الأَرْجُوزة: شعرِ کوتاه / ضمله و مهمله
ایلهدر، أجزاسی و أبياتى قليل اولان شعردر
که بحرى رجزدر.

-نوع ششم-**-الثلاثي-**

آلتنجی نوع آخرینک ما قبلی یا اولان کلماتدر،
آنک ثلاثیلرندن فقط ایکی هائییه بولنمشدر.
[م ۵۶۲و]

المَجْرُوزة: زمینِ بی باران / جیمله و مهمله
ایلهدر، جرز سابق مادهسندندر، قوریمش
یغمورسز یر که ارضک صفتیدر.

-ز-

الحیزة: کناره جوی / جیملهدر، دره کناری،
شَفیر نهر گبی.

القارُوزة: کوزه خُرد تنک گلو / قاف ایله
معربدر، بوغازی اینجه کوچک بردق، لکن

العِیزة: نام جایگاهی / مهمله ایله در، بر یرک
اسمیدر که اُدبا إستعمال ایدرلر.

-الرباعي-

-ب-

الجَبیز: نانِ خُشک / فتح جیمله در، قوری
اتمک، خُبزِ یابس گبی.

-ج-

العَجیز: سرِ سرین / مهمله ایله در،
صاغرینک باشیدر که آکا ترکجه اوجا دینور،
سُرینده سُرُون دخی لغتدر.

العَجیز: آنکه صحبت نتواند کردن / بمعنی
فاعل که عاجز دیمکدر، سوز سویلمگه قادر
اوله مامق.

النَجیز: گذرنده / نونله در، نَجَزِ سابق
ماده سندن بمعنی فاعلدر، مرور و عبور ایدن
کمسنه.

الْوَجیز: کوتاهی سخن / کلامک بر لفظی
قصیر اولق که معناسی کثیر اولور، مصدری
إيجاز مذکوردر.

-ر-

الْکَریز: ماستینه / گَشْ دیدکلری که اَقْط
دخی دیرلر که محلّنده گلور.

-ز-

الأَزیز: بانگِ جوشیدنِ لَوید / آتش اوزره
چولمک قاینادیغی سس که اَزیزُ المرحل دیرلر
معروفدر.

الحَزیز: جایگاهِ درشت / مهمله ایله در، قاتی یر
ارضِ صُلبه گبی.

العَزیز: گرامی / صاحبِ عَزّ و شان که حرمتلو
دیمک، ضدّنده رذیل و ذلیل دیرلر.

العَزیز: بی همتا / اقرانی یوق کیشی.

العَزیز: سخت / قوی نسنه، وزن و معناده متین
گبی، اوچی دخی عَزّ و عَزّت مصدرلرننددر که
مذکوردر، إعزاز گبی.

الفَزیز: بانگِ باد / فا ایله در، روزگارک سسی
صوْثُ الرِّیح معناسنه.

المَزیز: افزونی / مَزّ سابق معناسنه که نوع اَوْلده
مذکوردر.

الهَزیز: بانگِ باد / فزیز ایله یکساندر.

الهَزیز: حرکت کردن برفتن / بر یره گتمک
حاضرلنمق. / [۵۳۷و]

-ع-

المَعیز: ماده بُزان / مَعز گبی اسمِ جنسدر،
دیشی کچیلر دیمکدر.

-ف-

القَفِيز: گويز / قاف ايله در، شِنْك كه اولچك هر نندن اولورسه.

-ك-

الرَكِيز: مال آگنده كه يابند / مهمله ايله در، قديم الزمانده دفن اولنمش بولندقلرى مال كه ركاز دخى مذكوردر.

-م-

الحَمِيز: دل زيرك و سخت / عاقل و شديد القلب معناسنه.

الهَمِيز: مثله / حاء مهمله يرنده هاء هؤز ايله دخى معنای مزبورده لغتدر.

-ك-

الكَنِيز: آگنده شده / طولدرلش، خزينه قيلنمش، مخزون و مملو معناسنه.

-ومنه بالهاء-

هائيات رباعيات.

-ج-

العَجِيز: سر سُرِين زن / مهمله ايله در، مذگري مذكوردر.

-ح-

النَحِيز: خو / نون ايله در، خوى طبيعت معناسنه كه هَجِّيرا و نَحِيته گي مرادقلرى يازلمشدر.

النَحِيزَة: فرسنگى زمين يا بيشتَر / بر ميل ويا دخى زياده يول گي دره لر ايچنده اولان اوزگه ايكي طاغ آراسنده اولور.

النَحِيزَة: نوارِ پشمين و جز / چادر و غيري اطرافنه / [ن ۲۳۷ظ] ديكدكلرى يصّى يوك شريد.

-ر-

الغَرِيزَة: سرشت / معجمه نك تقديميله در، يوغرش يعنى خلقتِ اصليله كه عناصردن تخميرندن كنات اولور، وزن و معناده طبيعت و مجبوليتدر.

الغَرِيزَة: خو / نحيزَة سابق ايله وزن و معناده يكساندر.

-ز-

الْحَرِيزَة: پاره موى پشم / جيميله در، جزّ سابقدن فعيل بمعنى المفعولدر.

-غ-

الشَّغِيرَة: چوالدوز / معجمه ايله در، مشهور چوالدوز ديدكلرى بيوك آگنه كه گندوج دخى مذكوردر، سَكَّ و مِسَلَّه و پندوز گي اسملى واردر..

-ف-

الجَفِيزَة: كرسى كه چراغ برو نهند / مهمله ايله در، شمعدان اسكمله سى.

-م-

الْغَمِيزَةُ: عیب / معجمه ایله‌در، طعن و
دخل اولناجق کار.

الْغَمِيزَةُ: کم خردی / عقلی آز اولمق، قِلّت
لُب و حقی گبی.

الْغَمِيزَةُ: چنگال خواست / اوماج آشی که
دَلِیک دخی دیرلر.

الْلَمِيزَةُ: مثلها / معنای سابقده لغتدر.

-ه-

الْجَهِيْزَةُ: زن کم خرد / جیمله‌در، عقلی
ناقص خاتوندرد، خِلْقِی طَبِیعی / [م ۵۶۲ ظ]
اولان ناقصه العقل که حَمَقا گبی.

الْجَهِيْزَةُ: گُرگ ماده / دیشی قورد، ذئبه گبی،
خمعه دخی دینور.

-الْخَمَاسِي-

آلتنجی نوعک بشر حرفیلری.

-ج-

التَّعْجِيزُ: پیر شدن زن / عجوز ماده‌سندن
تفعیل وزنده‌در، خاتون قوجامقدر.

التَّعْجِيزُ: بعجز منسوب کردن / عاجزدر
دیو وصف ایلمک.

التَّعْجِيزُ: درنگی گردانیدن کسی را / بر
کمسنه‌بی بکلتمک.

-ر-

الْأَبْرِيْزُ: زر خالص / کسر ایله و سکون موخّده
ایله‌در، آلتونک خاصی مغشوش اولمیه، تیر و
زَبْرَج و طَلَا و ذهب و نَضْر و عَسْجَد گبیلر
دخی یازلمشدر و فارسیده سَلْبَر و هزارینه و سائر
اسملری واردر.

الْإَفْرِيزُ: پروز دیوار سوار که از گچ کنند / فا
ایله‌در، فارسیدن معرّبدرد، کریبی صجاقدر که
کرجله پیارلر.

التَّبْرِيزُ: بُرون آوردن / بُروزدن تفعیل وزنده‌در،
چیقارمق، وزن و معناده تخریجدر، آشکاره قیلیمق
گبی.

التَّبْرِيزُ: سبق کردن / کتاب مطالعه ایدوب درس
تعلیمی ویا تعلّمی ایچون محلّ إستخراجنه سعی
ایلمک.

التَّبْرِيزُ: از یاران خویش بفضل درگذشتن / علم
و فضل ایله اقراننه غلبه ایلمک. / [ر ۵۳۷ ظ]

التَّطْرِيزُ: طراز کردن جامه را / مهمله ایله طراز
ماده‌سندندر، لباسه نقش ایلمک، طراز دخی
مذکوردر.

التَّغْرِيزُ: جمع شدن شیر در پستان / معجمه
ایله‌در، ممه‌ده سود جمع اولمق.

التَّغْرِيزُ: دنبال بر زمین فرو بردن مَلَح / چکرگه
قویرغن یره گچورمک که یمورطه‌سین دفن ایدوب
آندن تَکْوَن ایدرد.

السهريز: خرماي سرخ / مهمله ايله در،
فارسيدن معربدر، قرمزي خرما، تمر احمر گي.

البحريز: تنگي دندان / نون و مهمله
ايله در، ديشلر صيق اولمق.

-ز-

الرزيز: لرزه / كسر ايله در، دتره مك، إهتزاز
گي.

الرزيز: تگرگ خُرد / اوافق طلو كه قاره
بكرز، سابقا برد يازلمشيدى و فارسیده يخچه
دخى ديرلر.

الرزيز: بانگ آب / صو سسى كه آقمقدن
پيدا اولان صوتدر.

الرزيز: نيزه زدن / رزّ سابق ماده سندن و
اول معنايه در.

التخيز: رخنه رخنه شدن دندان / معجمه
ايله تفعليل وزننده در، ديش گدكلنمك رخنه دار
اولمق.

التريز: رخنه رخنه شدن كاغد و ماندش /
جيم ايله در، كاغد گي شيلر يرتيلوب و
دكنمك و بعضيلر نشان اتمكدر ديديلر.

التعيز: نيرومند كردن / عزّت ماده سندن
عزير قيلمق قوتلندرمك.

التلزي: سخت تيز كردن / پك كسكين
قيلمق.

التهيز: نيك جُنبايدن / خوشجه صاللمق،
تخريك لطيف و گوزلجه قملداتمق اويناتمق، هزّ
سابقنددر.

-ع-

التوعيز: ايستادن بر نهادن چيزى / آياغ اوزره
قالقوب جماع ايلمك.

التوعيز: فرمان دادن / فرمان ويرمك و امر و
حكم ايلمك.

-ف-

التنفيز: تير بر ناخن بگردانيدن / نونله در،
إنفاذ سابق گي، اوقى طرنق اوزره چويرمكدر.

التنفيز: بر جهانيدن مادر كودك طفل را /
طفلى آناسى قلقتمق، إرقاص گي.

-ق-

التنقيز: بر جهانيدن / صچراتمق إيثاب سابق
گي و قاف بدلنده فا دخى لغتدر.

-ل-

التكليز: جمع كردن / بر يره بركدرمك لكن
كندى كندينى دؤشرمك كه إكليلاز بو معناده
سابقدر.

الدهلير: دهليز خانه / كسر مهمله ايله در،
فارسيدن معربدر، قپو آراسى، جمعى دهاليز دخى
كلور.

-م-

الخاميز: گوشتِ خام که در سرکه افکنند / معجمه ايله در، سرکه ايچنه قودقلىرى چنگ ات، لحم ناپخته معناسنه خام آميزدن معرب و مرکبدر، نهالي معربانده يازمشدر.

-ن-

التعيز: لاغر کردن / مهمله ايله در، وزن و معناده تضعيف گي، زبون قيلمق آرق ايلمك. / [م ۵۶۳و]

الشونيز: سایه دانه / معجمه نك ضميله در، چورك اوتى ديدكلرى خُرده دانه لردر و شنيز دخی لغتدر، شُونيز دخی معربيدر، حَبَّة السوداء كَمُون اَسود و كَمُون كرمانى و كَمُون هندي دينور و هنديجه گلونجى ديرلر.

-ه-

التجهيز: ساز کردن / جيمله در، حاضرلامق تهيئه گي.

التجهيز: بياراستن / وزن و معناده تزئين گي بزه مك.

التجهيز: كار بيرون شدن ساختن / طشره إخراج اولناجق تدارك و إحضار ايلمك.

-و-

التجوير: روا داشتن / لايق و مناسب گورمك كه دائردر دمك اولور.

التفوير: بيابان بودن / فا ايله مفازه ماده سندن تفيعل وزننده در، صحرايه و مُحْوَف بيان يره گتورمك و آنده اولمق.

التفوير: بمردن / اولمك، هلاك و وفات گي.

-ى-

التميز: جدا باز کردن / آيرمق فرق ايلمك، وزن و معناده تفريق گي.

-السداسي-

آلتنجى نوعك آلتيشر حرفلى كلماتى.

-ج-

الأراجيز: شعرهای کوتاه / سابقا إشعار اولنان أرجوزه نك مصاييح وزننده جمعيدر.

المعاجيز: مردمانِ بزرگ سُرین / ذکری گذار ایدن معجازك جمعيدر، إعجازة سابقى ضم و إلحاق ایدن كيشيلردر. / [ر ۵۳۸و]

-ح-

الجلاجيز: مردانِ بخيل تنگ خو / جيمله جَلحاز سابقك جمعيدر و بو معناده جَلحز مذکوردر.

المناجيز: جاوَنها / مفردى منجاز بالاده مذکوردر.

-ر-

السَّهَارِيز: خرماهای سُرخ / مهمله ایله در،
مفردی سَهْرِیر یازلشدر.

التَّغَارِيز: نَخالِ درختِ خار / معجمه ایله در،
دیکمک و دالدرمق معناسنه اولان تعزیزک
جمعی صیغه سیله دیکن آغاجنک دالی، شاخِ
خارگی.

-ز-

الأَرَارِيز: جمع الأَرزیز / سابق اولان إرزیزک
جمعیدر که قریبا درت معنایه یازلدی.

الْجَلْفَرِيز: گندپیر / جیم و فانک فتحه لری و
لامک سکونیه در، پک قوجه معناسنه در.

الْجَلْفَرِيز: ماده اشترِ سخت / ناقه قویّه
معناسنه و نوع اولده جلفز [ن۲۳۸و] دخی
سابقدر.

القَوَارِيز: کُوزهای خُرد تنگ گلو / قاف
ایله در، مفردی قازوزه یازلشدر.

المَعَارِيز: مردانِ سخت بیمارکن / مهمله
ایله در، مِغْزاز سابقک جمعیدر.

-ع-

الأَمَاعِيز: جمع الأمعوز / سابقا مذکور
أمعوزک جمعیدر.

-ق-

القَوَاقِيز: کُوزهای خُرد تنگ گلو / قوازیز
سابق گی مفردی قاقوزه یازلشدر.

-ک-

العَکَاکِيز: عکاژها / مهمله ایله عکاژه سالفک
جمعیدر.

-ه-

الدَّهَالِيز: دهلیژها / رباعیاتده سابق دهلیز
مفردی مذکوردر.

-م-

الْجَرَامِيز: جمع الجرُموز / جیمله در، جُرُموزک
جمعیدر که مجمع حویدر.

الرَّوَامِيز: دریاها / مفردی راموز مذکوردر.

المَهَامِيز: مردانِ تیز سخن / مِهماز سابقک
جمعیدر.

المَهَامِيز: مهمیزها / مفردی مهماز یازلشدر.

-الکنى وغيرها-

أبناء الدَّهَالِيز: حرام زادگان / إبنک جمعیدر،
دهالیز دخی مذکوردر، معنای قیو آرالرینک
اولادی دیمک ولد الزنا معناسنه.

-نوع هفتم-

-الثلاثي-

یدنجی نوعی آخرینک ما قبلی ساکن و آنلرک
دخی ما قبللری مفتوح اولان کلمه لر و
ثلاثیلریدر.

-أ-

البَّاز: باز / طوغان، جمعی أَبُوز یازلمشدر.

الجَّاز: غصه در سینه گرفتن از خشم /

جیمله‌در، غضبدن ناشی گوگسندۀ اثری
ظهور ایدوب بوغازه طورمق.

الشَّاز: جایگاهِ درشت / معجمه ایله‌در،

قاتی یردر، بو معنادۀ نوعِ ثالثده شَیز
مذکوردر.

الشَّاز: بی آرام شدن / مضطرب اومق.

الضَّاز: بازداشتن / تأخیر ایلمک گیرو

آلقومق و یا ایله ضَیز دخی لغتدر که قریبا
یازیلور، مأللری بردر.

-ب-

الأَبز: برجستن / اورکمک و قاقمق.

الحَبز: نان پختن / معجمه ایله مصدردر،

اتمک پیشورمک.

الحَبز: / [م ۵۶۳ظ] راندن سخت / پک

سورمک یعنی گرک سَیز سریع و گرکسه تکلم
سریع اولسون.

الحَبز: نان دادن / اتمک ویرمک، دفعِ حُبز

معناسنه.

الحَبز: اشتر را بدست زدن / دوهیه ایله

اورمق.

الضَّبز: سخت نگرستن / پک باقمق، إمعان

نظر و دَقَّت نگاه معناسنه.

اللبَّز: نیک خوردن / یمک یعنی آهسته اَکل و

تناول ایلمک.

اللبز: زدن اشتر بهمه لب / دوهیه سلّه اورمق،

ضرب الکفّ التام معناسنه. / [ر ۵۳۸ظ]

النَّبز: لقب نهادن / نونله‌در، لقبِ سؤ ایله ندا

و دعوتدر، عرفا لقب قبیح مراد اولنور که آیت
نهی تنایز لفظنده مذکوردر.

النَّبز: بر تری نهادن / بر کمسنه‌یه شانِ عالی

نسبت ایلمک که ترفیع لفظیدر.

الهَبز: مردن / وزن و معنادۀ فوت گبی که

اولمکدر.

-ج-

الحَجز: بازداشتن / مهمله ایله‌در، گیرو چویرمک

منع معناسنه.

الرَجز: بدرد خاستن رانِ اشتر / دوهنک

اویلوغنده بر شیدر.

العَجز: درماندگی / قالمق و طورمق که قادر

اولماق معناسنه اسمدر.

العجز: گونه درخت / بر دورلو آغاجدر.

العجز: نا توان شدن / مصدردر، قادر اولماق.

النَجز: گذشتن / نونله‌در، گچمک یعنی

دوکنمک تمام اومق.

النجز: وعده راست شدن / وعدنده درست

اومق، متعدیسی إنجازدر.

الْوَجْزُ: کوتاه کردن سخن / کلامی آز
سویلمک، ایجاز گئی.

-ح-

الدَّخْرُ: جماع / مهمله ایله در، قِربان و وقاع
معناسنه در.

الْفَخْرُ: برجستن / قاف ایله در، صچرامق،
وُثوب گئی.

الْفَحْرُ: بی آرام شدن / مضطرب اولمق.

الْفَحْرُ: تیر انداختن / اوق آتمق، رمایت گئی.

الْمَخْرُ: نکاح کردن بجوان / پیر ایکن گنج
کمسنه یه نکاح ایلمکدر.

النَّخْرُ: هاون بکوفتن / نونله در، هاون
دوکمک.

النَّخْرُ: سر انگوشت یا سر چوب بر تن
کسی زدن / پارمق اوجیله ویا عصا اوجیله بر
کمسنه نك وجودینه ضرب ایلمک.

-خ-

الشَّخْرُ: رنج / معجمه ایله در، صیولوق
خسته لك.

الشَّخْرُ: سختی / پكلك و قاتیلق یعنی
شدت.

الشَّخْرُ: نیزه زدن / مزراق اورمق، ضرب
الرَّمح معناسنه.

الْفَخْرُ: بزرگ کردن / فا ایله در، بیوكلك و
ایلمک.

النَّخْرُ: دَرَزِ مِشك دوختن / نون ایله در، سقاء
مَشْکی دیکمک.

الْوَجْزُ: چیزی اندك / آز نسنه، شيء قليل گئی.

الْوَجْزُ: سبوختن سنان و سُوزن و مانندش /
مزراق و اگنه و سائر آنلر گئی شیئله دورتمك كه
طاعون ندر دیو سؤال اصحابه "وَحْرُ أَعْدَائِكُمْ
من الجن" بیورلدى.

-ر-

الْفَرَزُ: بَبْرِ نَر / فا ایله در، اركك قیلان، پلنگ
گئی، عربیده عَسِيل دخی دیرلر.

الْفَرَزُ: جدا کردن نصیب / حصه آیرمق،
قسمت معناسنه.

الْفَرَزُ: شكافتن / یاؤمق، شقّ گئی.

الْمَرَزُ: چنگل گرفته نه سخت / پارمق اوجلریله
طوتمق لكن آجیمامق مرتبه سیدر، اگر آجیدرسه
مرز دینمز قَرص دینور.

-ش-

العَشْرُ: ستر اندام / مهمله ایله در، وجودی
قالك جسیم كمسنه.

النَّشْرُ: سخت قوی / نونله در، قاتی قوی نسنه.

النَّشْرُ: زمین بر بالا / یوکسك یردر، ارض رفیعہ
گئی.

النَّشْرُ: بلندی گرفتن / ترقی تعلی بولوب

مرتبه‌سی عالی اولمق.

الْوَشْرُ: کاری سخت / گوج ایش، امرِ

صعب.

الْوَشْرُ: جایگاهی بلند / مرتفع محل، قصرِ

رفیع گئی. / [۵۳۹و]

-ض-

العَضْرُ: خاییدن / مهمله ایله مصدردر،

چکنمک، مَضْعُ گئی.

-ع-

الدَّعْرُ: انداختن / آتمق و براقمق، ترك و رمی

معناسنه.

الطَّرْ: نکاح کردن / نکاح ایلمک که عقدِ

تَزْوِج گئی.

الْقَعْرُ: پر کردن / قاف ایله‌در، طولدرمق،

إملا معناسنه.

القَعْرُ: / [۵۶۴و] نیک بر آشامیدن /

سهولتله ایچمک.

اللَّعْرُ: کنیت نکاح / نکاح معناسنه اسمدر.

الْمَعْرُ: بُر / بر حیواندر که کچی دیرلر، لفظِ

کرمدر، ارککدر، دیشیسی عَنز گلور.

الْوَعْرُ: بر ایستاده بر نهادن / آياغ اوزره بر

کمسنه‌یه جماع ایلمک.

-غ-

البَغْرُ: زدن پهای یا بعضا / موخده ایله‌در، آياغ

ایله ویا عصا ایله اورمق، ضرب گئی.

اللَّغْرُ: راهی که بر روزنده مشکل بود / یولجی

یه گوج اولان یولدر.

اللَّغْرُ: میل کردن چیزی / بر نسنه‌یه مائل اولمق

که إلتفاتِ طبعیدر.

-ف-

الجَفْرُ: شتافتن / جیمله‌در، عجله ایدوب

ایومک.

الحَفْرُ: از آن سو بر سَبُوختن / مهمله ایله‌در،

اوزاقدن دورتمک.

الحَفْرُ: وا جنبانیدن / اویناتمق و قملداتمق،

تحریک و تھزیز گئی.

الرَّفْرُ: زدن / وزن و معناده ضرب در که اورمق.

الشَّفْرُ: لگد زدن / معجمه ایله‌در، دَیمه ایله

اورمق، حروف معجمه ایله‌در.

الضَّفْرُ: لقمه‌های اشتر / دوه لقمه‌لری، لکن

دوه‌نک یوکلری اَحْمَالِ جمال معناسنه.

الضَّفْرُ: جماع / دحز سابق گبیدر.

الضَّفْرُ: انداختن / براقمق، دَعْر مذکور گئی.

الضَّفْرُ: بر زمین جستن / یرده صیچراتمق، دَثَب

گئی.

- الضفر:** بپای زدن / آياغله اورمق، ضرب الرجل معناسنه، / [ن۲۳۸ظ] بَغَز گي.
- العُفْر:** گُوز / مهمله ايله در، پاموق قوزه سی، عُفَازَة گي که مذکور در.
- العفر:** بازیدن مرد با زن / ارکک قاری ايله اویناشمق.
- القَفْر:** برجستن / قاف ايله در، قحر سابق گبیدر.
- النَفْر:** بجستن / نونله در، صچرامق، وُثب و وُثوب گي.
- الوَفْر:** شتافتن / جفز سابق معناسنه.
- الوفز:** بلندی کردن / علَوّ شان إظهار ايلمک.
- ق-**
- النَقْر:** برجستن / نونله در، قفز مذکور معناسنه در.
- ک-**
- الرُکْر:** بزمین فرو زدن / مهمله ايله در، یره صانجمق و دیکمک.
- الشُکْر:** سر انگشت یا سر چوب فرا چیزی زدن / معجمه ايله در، نَجز سابق معناسنه در.
- العُکْر:** فاهم آمدن / مهمله ايله در، بر یره جمع اولوب برکمک.
- العکر:** جمع کردن بانگشتان چیزی را / پارمقلرق بر شی جمع ايلمک.
- العکر:** راه راست گرفتن / طوغری یول طوتمق یعنی طریق مستقیم اوزره گتمک.
- اللُکْر:** بر سینه زدن / بر کمسنه نك گوگسنه ضرب ايلمک، أبو عبیده روایتیدر، غیری قولنده جمله وجوده ضربیدر خصوص یوقدر.
- اللکر:** انداختن / براقمق ترک معناسنه.
- النُکْر:** تیزی گوشه چیزی / بر نسنه نك اوجی کسکین اولمق.
- النکر:** گم شدن آب / صو غائب اولمق.
- النکر:** گزیدن مار / ییلان ایصرمق. / [ر۵۳۹ظ]
- الوُکْر:** نیزه زدن / مزراق اورمق، ضرب رمح گي، لکن لفظ کریمده اولان فَوکْره مطلقا ضرب معناسنه در دیدیلر.
- الوکر:** مشت زدن / یومرق اورمق، لَکُم گي.
- الوکر:** انداختن / لکر سابق معناسنه.
- ل-**
- الجلز:** جنبر سنان / جیمله در، مزراق بوغمی.
- الجلز:** استوار کردن / متین قیلیمق، متانت ویرمک.
- الجلز:** کارد تا بدسته بگردن اشر فرو بردن / بیچاغی قبضه یه دک دوه نك گردننه باصمق.

- الجلز:** پوست کندن / مهمله ايله در، دری
یوزمک و پوست چیقمرق.
- العلز:** نباتی / بر اوتدر که عشا بلر بیلور.
- الکلز:** جمع کردن / جمع ایلیمک بر یره
برکدرمک.
- الملز:** راندن سخت / پک سورمک سرق
شدید.

-م-

- الجمز:** دویدن / جیمله در، یلمک که سرعت
سیردر.
- الحمز:** چیزی تیز زبان را گزیدن / مهمله
ایله در، بر کسکین لذتلی نسنه نك دیلی
ایصرمق.
- الرمز:** اشارت کردن بلب یا بابرو یا بچشم
/ دوداق ویا قاش ویا گوز ایله اشارت
ایلیمک.
- الشمز:** فراهم آمدن / معجمه ایله در،
کندی جمع ایدوب بر یره گلمک، لکن
إنقباضدن کنایه در.
- الضمز:** گروههای مردم / [م ۵۶ ظ] انسان
جماعتی.
- الضمز:** نوع از خوردن / بر نوع ییمک یعنی
دوه گوش گتورمکدر که گوش عربی جرّة
سابقا مذکوردر، فارسیده نیشخور دینور.
- الضمز:** خاموش گشتن / سکوت ایلیمک.
- الغمز:** از کسی واگفتن آنچه دروست / بر
کمسنه نك حالنی سویلیوب فاش ایلیمک.
- الغمز:** بلنگیدن / آقسامق، عرج گی.
- الغمز:** بچشم نمودن / گوز قیقمق که گوز ایله بر
نسنه یی إفاده ایلیمک.
- الغمز:** فشردن / مصدردر، صیقمقدر، لکن
گرك الده و گرك دیواره صقمقدر.
- القمز:** جمع کردن بدست چیزی / قاف ایله در،
عکز سابق معناسنه.
- الکمز:** خمیر و مانندش را بدست جمع کردن /
خاموری و آنک گی نسنه یی آلیله جمع ایلیمکدر.
- اللمز:** اندر روی بد گفتن / کلام قبیحی بر
کمسنه یه روبرو سویلمکدر، لُمزه و لماز نعتیدر
که یازلمشدر.
- الهمز:** بهمز کردن حرف / حرفه همزه قومق و
قواعددندر که ساکن ایسه ألف و متحرک ایسه
همزه دینور، روزگار گی که حرکت ایدرسه ریح و
اگر حرکتی یوق ایسه هوادر.
- الهمز:** اندر پس بد گفتن / لَمَزك ضدیدر که
کلام قبیحی آردندن سویلیوب غیبت ایلیمک،
مبالغه سی هَمّاز و هُمزة مذکوردر.
- الهمز:** فشردن / غَمَز سابق گبیدر.

-ن-

الطنن: فسوس داشتن / مهمله ايله در، مسخره يه آلق، لكن جوهری دیر که: معزیدر ویا مولددر.

العن: ماده بُز / دیشی کچی که مذگری مَعز یازلدی.

العن: آهوی ماده / دیشی گیک که مذگری ظی گلور.

العن: عقابِ ماده / طاوشانچیلک دیشیسی که عُقاب ارکگیرد.

العن: گونه از ماهی دریا / بر دورلو بالقدر.

العن: نیستانِ کوچک / کوچک قامشلق.

العن: ستاره از بنات النعش / بنات النعشدن بر یلدزدر، او دخی ایکیدر؛ بنات نعش کبری و صغری در که کبری سی یدی یلدز دودی نعش و اوچی بناتدر، صغری دخی درتدر که قطب فلکه قریدر ایکی انورینه فرقان دینور و ایکسی دخی خفیدر رسم اجتماعری سریر میت هیئتنده اولدیغی جهتدن نعش دینور.

العن: قبیله از عرب / مخصوص عربده بر قبیله در.

العن: نام اسبی / آت آدیدر که فرس گبی اسمدر.

العن: بنیزه زدن / حربه ايله ضربه یعنی اورمقدر، وکز گبی. [ر ۵۴۰و]

الکنز: گنج / یر آلتنده مدفون مال معناسنه اسمدر، گرك مخلوق ویا مدفون اولسون آکا کنز دینور که رکازده مذکوردر.

الکنز: گنج نهادن / مصدردر، اول مالی دفن ایدوب صاقلامق.

-ه-

البهز: غلبت کردن / موخده ايله مصدردر، غالب اولوب دفع ایلمکدر.

البهز: انداختن بزور / زور ايله آلمقدر.

الرهز: جنبیدن / مهمله ايله در، حرکت ایلمکدر قملدامق.

اللهر: بدست بر سینه زدن / آل ايله گوگسی اوزره ضرب ایلمک.

اللهر: آمیختن / قارشق، إمتزاج و خلطه و إختلاط گبی.

اللهر: دور کردن / اوزاتق تبعید معناسنه.

النهر: جنبانیدن / نونله در، حفز سابق گبی تحریکدر که اویناتمقدر.

النهر: برخاستن / قالمق و صچرامق، نهض آتی گبی.

النهر: اشتر را بدست زدن / دوهیه ال ايله اورمق.

الوهر: مرد کوتاه / بوی قصه کیشی، قصیر القامه گبی.

الوهز: سخت آفرینش / خلقتی قوی
یاپیلیمش و قوریلشی متین کموکلی معناسنه.

الوهز: انداختن / وکز و لکز گبی ترک
معناسنه که آتمقدر.

-و-

الجوز: گوز / جیمله در، جويز دیدکلری جوز
رومی که ثمرات مأكوله دندر، چکردگی اولماز
قابوغي اولور.

الجوز: کنار / مهمله ایله در، طرف و سمت و
ناحیه.

الحوز: نباتی / بر اوتدر که توز آغاجی
دینور، عند البعض کهریا آغاجیدر، مهمله
ایله دخی لغتدر.

الحوز: جمع / [م۵۶۵و] کردن / بر یره
برکدرمک و بر نسته یی کندینه ضم ایلمک که
ینه جمعیت درکاردر.

الحوز: نرم راندن ستور / یاب یاب حیوانی
سورمک، سوق خفیف معناسنه.

الروز: آزمودن / صنایق، تجربه و اختیار و
إمتحان گبی.

الضوز: بجفا و سختی خوردن / معجمه
ایله در، چکینوب زحمتله / [ن۲۳۹و] اکل
ایلمکدر.

الفوز: رستگاری / فا ایله نجات و خلاص
معناسنه اسمدر.

الفوز: پیروزی / ظفر و سعادت و عزت. **الفوز:**
پیروزی یافتن / مصدردر، ظفر و فرصت بولمق.

الفوز: توده ریگ / قاف ایله در، قومدن دپه
کشیب رمل گبی.

الفوز: بادام / معروف میوه در، چکردگی یوقدر
قابوغي واردر.

الموز: میوه / بر نوع یمیشدر که انجیره بکزر،
عربستانده معروفدر، مویز دگلدر که مویز صریحا
زیبیدر، محیطده انگور شامی تفسیری دخی سهو
اهل کمالدر دیدیلر.

-ی-

الضیز: نقصان کردن / معجمه ایله مصدردر،
اکسک ایلمک که أخفشدن منقولدر و لفظ
کریمده ﴿ضیزی﴾ دخی بو ماده دندر که
مقصورده یازلدی.

الضیز: جور کردن / جور و ظلم ایتمک و همزه
ایله دخی لغتدر که اوائل ثلاثیاتده بوکه قریب
معنایه یازلدی.

الضیز: بکشتن / اولدرمک، وزن و معناده قتل
گبی.

المیز: جدا باز کردن / آیرمق و فرق ایلمک که
تمیز بو ماده دن یازلمشدر. / [ر۵۴۰ظ]

-ومنه بالهاء-

نوع اولك هائياتی كه آخرلرينك ما قبللری
ساكن و آنلرك دخی ما قبللری مفتوح اولان
كلماتدر.

-ب-

الحَبْرَة: تك تنك آرد / معجمه ايله در، بر
دَنك دقیق كه اوندر، بری دخی اولسه بر
يوك اولوردی.

-ر-

الأَرْزَة: درخت صنوبر / چام آغاجی كه
میوه سی فستقدر دیدیلر.

البَرْزَة: زن خردمند و پرهیزکار / موخده
ایله در، عاقله و عقیفه اولان خاتون كه رجال
ایله إدارة كلامه قدرتی اوله.

الحُرْزَة: گزین مال / مهمله ايله در، مقبول و
منتخب مالدر.

-م-

الحُمْزَة: تَره / بر یشیل اوتدر.

الهَمْزَة: يك همزه / تا وحدت ایچوندر، بر
همزه كه ألف متحرکه اشارت ایچون
موضعدر.

-و-

الجَوْزَة: آب اندك در بیابان / جیمله در،
صحراده اولان آز صو، ماء قلیل گبی.

الحَوْزَة: زینهارى / مهمله ايله مصدردر، صاقنمق

كه مناسب اولان طرفه سوق معناسنه.

الحَوْزَة: سوپی / بر طرف و ناحیه، تاسی وحدت
ایچون.

الحَوْزَة: خو / کیشینك کندینه مخصوص دأبی كه
بو معناده نحیزه و غیرى یازلمشدر.

-الرباعي مع الهاء-

بو نوعك رباعیاتنده فقط بر كلمه بولنوب او
دخی هائیاتنددر.

عَنْبِرَة: جایگاهی / صیغه تصغیر ايله مهمله و
نون ايله در، بر محلّك نامیدر كه بعضی اشعار
عربده ایراد اولنور.

-الخماسي-

بو یدنجی نوعك بشر حرفلی کلماتیدر.

الجَلُوزَة: جَلْغُوزَه / کسر جیمله و شدّ ايله در،
هندستان جوزی.

العِلْوزَة: ناگوار طعام / ضمی گوج اولان طعام.

المِشْلُوزَة: زردالوی شیرین دانه / معجمه نك
سکونيله در، زردالی دیدکلری میوه نك لذیذی كه
حلی دینور.

الجُمُوزَة: درختیست كه میوه اش مانند انجیر
باشد / ضم جیم و شد میم ايله در، تحفیفی
دخی لغتدر، صیغه تصغیر اوزره در، موز سابقك
آغاجیدر دیدیلر.

-الکني وغيرها-

يدنجي نوعك فوائدى، فقط ايكي بولندى.

كلامٌ وَجْزٌ: سخنِ کوتاه و جز / جيمله ياد اولنمشدر، كلامه صفت قيلندقه آز سوز ديمك اولور، لكن معنای كثيرى حاوى اولمق ملحوظدر كه / [م ۵۶۵ظ] إيجاز ايله إختصارك فرقى آشكار اوله.

رجلٌ دُلْمَزٌ: مردِ کوتاه و سخت / ضم مهمله و فتح لام ايلهدر، كسرِ ميم نوعنده دخى يازلمشدر، قصير و قوى كمسنه ديمك اولور.

-منه بالهاء-

بجث فوائذك هائيهلرى اوچ بولندى.

أبناءُ دَرَزَةٍ: مردمانِ فرومايه / مهملهلرك فتح و سكونيلهدر كه بيودر، أبناء مضاف اولدقه كهلهدن إستعاره قيلنوب حَسيسُ الطبع و دَنِ مشرب اولان كيشيلره إطلاق اولنور.

أولادُ دَرَزَةٍ: مثلها / أولاد دخى أبناء معناسنه اولوب ينه معنای مسطورده زبازددر.

أُمُّ دَرَزَةٍ: اين جهان / دُنيا اَدْنى نك مؤنثى اولمغله بو عالمه كنيه اُم ايله اولوب اُم أولاد درزة ديمك اولور كه دنيلرك آناسى اولوب هب كندويه مائل اولان آنك ولدی مقامنده و دَنِ اولور، علوّ شان صاحبي اولمازلر ديمك اوله.

-نوع هشتم-**-الثلاثي-**

آخريتك ما قبلى ساكن و آنك دخى ما قبلى مضموم اوله، اوچر حرفيلردر.

-ب-

الخُز: نان / معجمه ايلهدر، اتمك كه معروفدر، بغدادیدن اولور.

اللُبز: جاياگاهى / بر يرك اسميدر كه اُدبا استعمال ايدرلر.

-ج-

الرُّجز: اشتراكي كه پایشان بروقت برخاستن همى لرزد / مهمله ايلهدر، آياقلى قالقرلركن مُتزلزل اولان ضعيف دوهلر.

العُجْز: مردمانِ بزرگ سُرين / صاغيرلى بيوك اولان كيشيلر كه أعجزك جمعيدر، أحمرو و حُمُرگي.

/ [ر ۵۴۱و] -ر-

الأُرز: برنج / رَز و أرزّه گي لغتلرده دخى اولمغله سابقا يازلمشيدى، معروف حبهدر كه أعلاسى دمياطيدر.

الجُرز: گُرز / جيمله معرّيدر، اصلى كاف ايله فارسيدر، دمور چوماق كه آلاتِ حريدندر.

الحُرز: زمينِ بى باران / في الأصل اوتسز يردر، لكن بى نبات اولمغله يغمور اولماق سبب اولمغله يغمور ياغميان يردر دينلدى.

الجزز: دَرزۀ تره / یشیل تازه اوتک ییولری که طمر گبیدر.

القرز: رُوغَندان / قاف ایله در، یاغ برداغی و طلوم گبی ظرف.

الکُرز: چوالِ خُرد / کوچک چوال، جوالقِ صغیر معناسنه.

-غ-

اللغز: راهی که بر رَونده مشکل بود / نوع سابقده مذکوردر، زیرا فتحله دخی لغتدر.

اللغز: جَفَن بچیزی / سابقا مفتوحا دخی بیان اولنمشیدی.

اللغز: بازی پُرد / فتح غین دخی لغت اولمغله نوع اولده یازلدی.

-م-

الحُمز: مردمانِ بَیر و تر / مهمله ایله در، زیاده قوتلی شدید کمسنه لدر، نوع اول رباعیاتنده واقع اَحْمَزک جمعیدر که اَحْمَرده حُمز اولدیغی گبی.

-ن-

الرُنز: برنج / اَرز سابق ایله وزن و معناده یکساندر.

-منه باهاء-

-ب-

الخبزة: نانِ کماج / معجمه ایله در، پوغاچه دیدکلی مایه سز یاغلی اتمک.

-ج-

الحُجرة: جای بندِ کمر / مهمله ایله در، بل که قوشاق باغلنان محلددر.

الحجرة: حَزۀ شلوار / اوچقورلق که حَزۀ دخی نوع ثانیده مذکوردر.

الحجرة: نَوَزِد کَنارۀ اِزار / پشتمالك کنارینه دیکدکلی شریدر.

العُجرة: فرزندِ بازِ سین / ولدِ اَخیَر که صوْک اوغلی.

-ر-

الخرزة: دَرزِ مَشْک / معجمه ایله در، قریه دیکیشی.

الغُرزة: درز / نِکنده دیدکلی دیکش.

الغُرزة: بارانه / یغمورلق که غرز نوع اولده دخی یازلدی.

المُرزة: پارۀ خَمِر مالیده / اُووَمَش خَمیر پارچه سی.

-م-

الجُمزة: پارۀ خرما / جیم ایله در، خرما پارچه سی.

القُمزة: مثلها / قاف ایله پارۀ خرما معناسنه.

الکُمزة: مثلها / قطعۀ تمر که معنای سابقدر.

-ه-

النُهزة: نوبت / نونله در، نوبت معروف که فرصت دخی دینور، حرفِ تاده یازلشددر.

النهزة: آنچه ممکن گردد ترا از نفسِ وی
/[ن۲۳۹ظ] بر امردر که آنی / [م۵۶۶و]
فعله گتورمکده سکا امکان اوله.

-نوع نهم-

طقوزنجی نوع آخرینک ما قبلی ساکن ایدی،
آنک ما قبلی مکسور اولان کلمات.

-ب-

الجیز: بخیل حقیر تن / جیملهدر، بخیل و
خور کمسنه.

-ج-

الرجز: بُتان / مهمله ایلهدر، پوتلر که
﴿والرَجَزُ فَاهْجُرْ﴾ کریمه سی کسر ایله دخی
قراءت اولندی.

الرجز: وسوسه / که بر امرده تردّد ایدوب بر
طرفی عدم ترجیح ایله معذب اولمقدّر.

الرجز: مکرِ دیو / شیطان وسوسه سی،
عباداتده وسوسه جی شیطانهِ وَلْهَانَ و نمازده
وسوسه ایدن شیطانهِ خَنْزَب دینور، زوجین
بینی إفساده مسلّط اولان زَلّینور، آبدستده
مُوسوس شیطانک اسمی مُذهب دیدکلری،
طرازده مسطور اسماء کثیره سی اولوب غَیْور
حرفِ سابقده مرور ایلدی.

الرجز: زخم / جرح که یاره و بره دینور.

الرجز: شکنجه / عقوبت و عذاب که روحک
سببِ إضطرابی اولان اذا و جفا. / [ر۵۴۱ظ]

-ر-

الرجز: پناگاه / زیاده محفوظ اولان محلدر، محروز
و محروس معناسنه.

الرجز: و آنچه بدو چیزی را نگاه دارند / بر
شیئک حفظنه آلت اولان شی که جمعی أحرار
مذکوردر، مثلاً صباح و اخشام أوردی و سائر
نسخه که بازوبند و سینه بند ایدرلر.

الفرز: از ده میش تا چهل / فا ایلهدر، عددی
اوندن قرقه وارنجه اولان قیونه دیرلر.

-ق-

النقر: مردمِ خوار و دون / نونلهدر، خور و
آلچق کمسنه، رجل حقیر گبی.

النقر: همه چیزی دون / هر آلچق شی، قبیح و
ردی معناسنه.

-ک-

الركز: آواز پوشیده / مهمله ایلهدر، گیزی
سس، صوتِ خفی که هَمَس دخی دینور ﴿أَوْ
تسمع له ركزا﴾ آنکله تفسیر اولندی.

-ل-

الجلز: سنانِ ستر / جیملهدر، قالك مزراق،
رمح غلیظ.

العَلَز: آنچه بیوفتد از گوهرهایی که بگذارند / مهمله ایله‌در، معادنن ترك اولنان شیلر که دمور طورتوسیدر، خبث حدید و دُردی گبی.

الفَلَز: سپید روی / فا ایله‌در، یوزی آق هرنه اولورسه.

-ه-

القَهَز: جامه که از ابریشم و بُر پشم کنند / قاف ایله‌در، ابریشم ویا کچی قیلندن یاپدقلری کیسی که لباس پشمینه معناسنه.

-منه باله‌اء-

بو نوع أخیرك هائیه‌سیدر.

العَجْزَة: فرزند واپسین / مهمله ایله‌در، ولدِ أخیر که دنیا به صوڪ گلن ولیددر.

القِرْزَة: بهرۀ اندك / قاف ایله‌در، نصیبِ قلیل که آز حصّه معناسنه.